

॥ श्रीविनाय नमः ॥
॥ श्रीचारित्रविजयगुरुभ्यो नमः ॥

॥ अथ श्रीपृथ्वीचंद्रचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(कर्ता—श्रीलब्धिसागरसूरिः)

(द्वितीयावृत्तिः)

तपावी प्रसिद्ध करनार—पंक्ति श्रावक हीरालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)
श्रीपार्श्व नौमि सर्वज्ञ । निर्दोषं त्रिजगन्नतं ॥ बाढंत्याकर्ण्य यद्धारणीं । विबुधा न सुधा-
मपि ॥ १ ॥ धर्मेण सत्कुलारोग्यं । राज्यरामारमा नृणां ॥ सुलभं केवलं ज्ञानं । पृथ्वीचंद्र-
नरेन्द्रवत् ॥ २ ॥ तथाहि—सर्वद्वीपाधिपो द्वीपो । जंबूद्वीपो विराजते ॥ मध्यस्थो वलया-
कारः । सदा योजनलक्षयुक् ॥ ३ ॥ तत्वास्ति भारतं क्षेत्रं । नेत्रं किमु क्षितिस्त्रियः ॥ पदा-
र्याः सुगमाः सर्वे । जायंतेऽत्र यदाश्रयात् ॥ ४ ॥ तत्र देशाः सहस्राणि । द्वात्रिंशत् षट्खंडं-

गाः ॥ पंचविंशतिरार्यास्तु । सार्धा अन्ये ह्यनार्यकाः ॥ ५ ॥ अंगवंगकलिगच्छाः । कोशलः
 कुरुजांगलौ ॥ पंचालः सिंधुसौराष्ट्रौ । काशीमगधवत्सकाः ॥ ६ ॥ जंगीकुणालसंदर्भा । ला-
 टवैराटवेदिकाः ॥ दशार्णमालवोद्धर्ताः । कुशार्तः सूरसेनकः ॥ ७ ॥ विदेहोऽर्धं च कैकेय्या ।
 जुवोऽर्हच्चक्रिंशौरिणां ॥ इत्यार्या अपरेऽनार्याः । कश्चिताः किल कोविदैः ॥ ८ ॥ विहारैर्यदा-
 त्साधो-रार्यभूता अनार्यकाः ॥ अनार्या अन्नवन् देशाः । कल्यार्या अपि संप्रति ॥ ९ ॥ ना-
 निभूः स्वाह्वयान् देशान् । ददौ सूनुशताय यान् ॥ तेष्वेकसप्ततितम—महाराष्ट्राय योऽर्पितः
 ॥ १० ॥ स देशः सन्निवेशोऽस्ति । महाराष्ट्राग्निधो जुवि ॥ सत्यापयन् महत्तुष्टं । विद्यावि-
 त्तविद्यासतः ॥ ११ ॥ उदाराः स्फारशृंगारा—स्तारहाराः स्फुरज्जिरः ॥ विलसंति जना यस्मि-
 न् । सलीलं देवीदेववत् ॥ १२ ॥ सुखस्थानं प्रतिष्ठानं । पुरं तत्रास्ति पावनं ॥ प्रतिष्ठा यस्य
 सर्वेषु । नगरेषु गरीयसी ॥ १३ ॥ तस्मिन् कुवलयोद्धासी । विभ्राणः सकलाः कलाः ॥ नि-
 ष्कलंकोऽद्भूतो भूपः । पृथ्वीचंद्रोऽस्ति चंद्रवत् ॥ १४ ॥ यस्मिन् कुर्वति साम्राज्यं । दुःखद्रो-
 हदरिद्रताः ॥ दुष्कालो वैरिगर्वेषु । वर्धते जातु नो जने ॥ १५ ॥ मंत्री परमहंसोऽस्ति ।

विवेकी राजहंसवत् ॥ वलक्षपक्षस्तस्या—स्थानमानसमंगनं ॥ १६ ॥ तेनामात्येन मत्थैव ।
 राज्ये निष्कण्टकीकृते ॥ जोगी जोगान्नुपौ जुंक्ते । वरवैज्रवासवः ॥ १७ ॥ निशांते चान्यदा
 स्वप्ने । सुसुप्तः स इतः सुखं ॥ स्फाराकारां स्फुरद्भारां । चलत्कुंभलधारिणीं ॥ १८ ॥ तेजःपुं-
 जमयीं कंठे । क्षिपंतीं सुमनःस्रजं ॥ साक्षाद्ब्रह्मीमिवालोचय । वाद्यनादैरथोद्धितः ॥ १९ ॥
 युग्मं ॥ अहो स्वप्नो मया शिष्टो । दृष्टोऽयं चिंतयन्निति ॥ स्मृतस्वदैवतः श्रांतो । मध्वयुद्धा-
 दिखेदतः ॥ २० ॥ कृतसन्मर्दनस्नाना—क्षेपनो दिव्यचीवरः ॥ मौलिकुंभलकेयूर—हारी हा-
 हारविभूषितः ॥ २१ ॥ शीर्षोपरिधृतह्रलः । पार्श्वचालितचामरः ॥ राजामात्यादिभिः सेव्यः
 । स्वर्णसिंहासनस्थितः ॥ २२ ॥ चिरं जीव चिरं नंद । बंदिवृंदैरिति स्तुतः ॥ सौधर्मैः सु-
 धर्मा व । सज्जां भूपो व्यभूषयत् ॥ २३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ तं महीनं सज्जासीनं । प्रती-
 हारो व्यजिज्ञपत् ॥ दूतः स्वामिन्नयोध्यात । आगतो द्वारि तिष्ठति ॥ २४ ॥ तस्याज्ञा की-
 दृशी राज्ञा—ज्ञप्तो ब्रूसंज्ञया ततः ॥ सहसागत्य सोऽपीति । नृपं नत्वा न्यवेदयत् ॥ २५ ॥
 स्वामिन् स कोशावादेशो । निवेशो धर्मकर्मणां ॥ न प्रवेशो द्विषां यत्र । द्वेषो नांस्ति नि-

वासिनां ॥ ३६ ॥ अयोध्यास्ति पुरी तत्र । न रोध्या यारिजिः कदा ॥ यस्य जनाश्रिता लं-
का । नगरी न गरीयसी ॥ ३७ ॥ दुर्गः स्वर्गसमो यत्र । सज्ज्योतिर्द्योतितांबरः ॥ खातिका
प्नाति चाप्यब्धेः । स्वसागाधजलैर्नृता ॥ ३८ ॥ प्रासादकलशा यत्न । सदोद्योताः सुवर्णजाः ॥
स्पर्धते सूर्यविवेनो-दयास्तौ वहतान्वहं ॥ ३९ ॥ यत्रास्ति विपणीश्रेणिः । फलदा कदपवद्वी-
वत् ॥ अखंरुमंरुपाधारा । सुमनोराजिराजिता ॥ ४० ॥ शोचतेद्वाकुसुमंशो । हंसोपमो वि-
वेकवान् ॥ महाराजकुलोत्तंसो । लब्धाशंसो जगत्पि ॥ ४१ ॥ सोमदेवो नृपस्तत्र । राजते रा-
ज्यतेजसा ॥ रूपात्कामो नयाद्रामो । म्रीमकांतगुणान्वितः ॥ ४२ ॥ युग्मं ॥ स्वशीलशालि-
नी तस्य । राज्ञी कमललोचना ॥ हारिणी रूपसंपद्भिर्—र्लावण्यमृतसारणी ॥ ४३ ॥ तयो-
र्भोगवतोजिता । स्नेहसागरमग्नयोः ॥ मंजरी मन्मथद्रोः किं । तनया रत्नमंजरी ॥ ४४ ॥
पालिता पंचधात्रीभिः । पाठिता गुरुणा कलाः ॥ पावनं यौवनं प्राप्ता । वर्धमाना दिने दिने
॥ ४५ ॥ इतश्च कलिकालान्नो । वर्षाकालः किलागमत् ॥ नाशयन् कमलोद्भासं । कुर्वन् मा-
नं च दुर्गमं ॥ ४६ ॥ इला सकंदला यत्र । जंभितं मलिनैर्धनैः ॥ प्रह्वीभूतं द्विजिह्वैश्च । स्वयं

संवर्धितं जम्भैः ॥ ३७ ॥ तमप्यालोक्य विश्वेशं । जीवनोपायहेतुना ॥ सर्वलोका गलहोका ।
हर्षोत्कर्षचृतोऽचवन् ॥ ३८ ॥ तदा वर्धापितो राजा । वनपालेन केनचित् ॥ त्वत्कारितं स-
रः स्वामिन् । सिंधुवत्सलिलैर्चृतं ॥ ३९ ॥ सद्धर्मापनिकां तस्मै । दत्त्वा शक्त्याधिकां मुदा ॥
सरःप्रति ससारासौ । हंसवत्सपरिहृदः ॥ ४० ॥ तद् दृष्ट्वा मुदितो राजा । गृहमागत्य सत्त्वं
रं ॥ ऋणार्थं द्विजातिभ्यो । मुहूर्तं शुक्रमग्रहीत् ॥ ४१ ॥ इतश्च कमलोद्भासं । दिक्प्रका-
शं च कुर्वती ॥ तन्वती सुगमान् मार्गान् । द्योतयतीं दुर्जानुजाः ॥ ४२ ॥ शोषयतीं शुवः पं-
कं । स्वहयंती जलाशयान् ॥ वर्षाभिः स्पर्धमानेव । शरद्वक्ष्मीः समागता ॥ ४३ ॥ शुग्मं ॥
आश्विनश्चेतपंचम्यां । रम्याम्बरवानिह ॥ गत्वासीनो नृपः प्रौढे । सरःपालीस्थमंरुपे ॥ ४४ ॥
देवशर्मसोमशर्म—यज्ञशर्माग्निशर्मकाः ॥ देवदत्तसोमदत्त—यज्ञदत्ताग्निदत्तकाः ॥ ४५ ॥ सु-
कुंदानंदगोविंद—जिष्णुकृष्णाः सविष्णवः ॥ सोमनाथजगन्नाथ—पद्माकरदिवाकराः ॥ ४६ ॥
पुराणस्मृतिवेदज्ञा । इत्याद्या अपरे द्विजाः ॥ राजादेशान्महामंत्रै—रकार्षुः शांतिकं तदा ॥
॥ ४७ ॥ त्रिनिर्विशेषकं ॥ कर्पूरदेवी कस्तूरी । सारसी राजहंस्यपि ॥ इत्याद्याग्निः प्रशस्या-

नि-र्दयस्याग्निः परिव्रता ॥ ४७ ॥ तद्विलोकितुमायाता । कुमारी रत्नमंजरी ॥ नृपं नत्वा
 तदुत्संगे । निविष्टा शिष्टचेष्टया ॥ ४८ ॥ शुभं ॥ भूपस्तद्रूपमादोक्ष्य । विस्मयादित्यचिंतयत्
 ॥ योग्योऽनुपमरूपाया । अहो अस्या वरोऽल कः ॥ ४९ ॥ अथातिशीतलस्त्र-सुखादुस-
 लिर्लैर्भृतं ॥ रविचाराजिराजीव-राजिकिंजडकपिंजलं ॥ ५० ॥ कोकचातकसकौंचं । हंससार-
 ससंकुलं ॥ सुखोत्तरच्चटद्वोक-पृथुसोपानशोभितं ॥ ५१ ॥ ह्यानपानसुसंतुष्ट-पांथाशीर्वादसु-
 दरं ॥ पालीस्थदेवकुलिका-दंरुस्फुर्जद्वध्वजव्रजं ॥ ५२ ॥ मनोविनोदकं याव-त्सरः पश्यत्यसौ
 दृशा ॥ कोऽपि हंसवरस्ताव-च्युन्नगस्तत्करेऽपतत् ॥ ५३ ॥ चतुर्भिः कलोपकं ॥ संत्यं निरंज-
 नो हंसो । वर्ततेऽयं मनोहरः ॥ सदैव मानसासीनो । योगवासिष्ठसंवरः ॥ ५४ ॥ इति स्तु-
 त्वा तमुर्वीशो-स्पृशत्कोमलपाणिना ॥ कणं मे तात देहीति-वदंत्या दुहितुर्ददौ ॥ ५५ ॥ या-
 वद्वाला मरालं तं । करे कृत्वा विलोकते ॥ तावदुड्डीन एवासौ । तामादाय स्वपद्मयोः ॥ ५६ ॥
 राजाह दुःखितो चो चो । नद्वा धावत धावत ॥ श्रुत्वेति ऊटिति स्वास्त्रैर्विकटा मिलिता
 भटाः ॥ ५७ ॥ वादिते रणतूर्यौघे । दिवचक्रे पूरिते रवैः ॥ नेशुर्विप्राः क्रियां त्यक्त्वा । त्रे-

सुर्वालावलादयः ॥ ५९ ॥ कुमारीहारिणं हंसं । वीक्ष्य लीनं सरोबुजे ॥ तारकास्तत्प्रविष्टा-
 स्तु । दैवयोगान्न लेभिरे ॥ ६० ॥ नृपः सपरिवारोऽथ । निराशो गृहमागतः ॥ ज्ञात्वा माता
 शुचाक्रांता—मूर्धन्मोहान्मुहुर्मुहुः ॥ ६१ ॥ उपचारात्सचैतन्या । राज्ञी कमललोचना ॥ ज-
 गाद हंसहंसेति । योगिनीव वियोगिनी ॥ ६२ ॥ यतः—चिंतातुराणां न सुखेन निद्रा । का-
 मातुराणां न नयं न लज्जा ॥ अर्थातुराणां स्वजनो न बंधुः । ह्युधातुराणां न बलं न तेजः
 ॥ ६३ ॥ तयोर्दुःखार्तयोरेवं । बुधैर्वोधितयोर्बहु ॥ आशावशादतिक्रान्ता । षण्मासी दिव्यमा-
 सवत् ॥ ६३ ॥ अथांगरागतुदयात्र—मंजरीपिंजरीकृता ॥ लसत्किंशुकनीरंगी । कोकिलाकु-
 लकज्जला ॥ ६४ ॥ कुंदहासा सतिलका । वासांका हंसनूपुरा ॥ वनश्रीर्मुमुदे वीक्ष्य । वसंतं
 पतिमागतं ॥ ६५ ॥ शुग्मं ॥ केचिज्जायंति नृत्यंति । रमंते केऽपि रासके ॥ मज्जंति दीर्घिका-
 स्वेके । खेलंति कति दोलया ॥ ६६ ॥ बटां कुर्वति चान्येषां । केऽपि कुंकुमवारिन्निः ॥ कति
 पुष्पाणि चिन्वंति । सप्रिया यत्र जोगिनः ॥ ६७ ॥ आरामिकेण विज्ञप्तो । रम्यारामविलो-
 कने ॥ तदा राजा गजारूढः । प्रस्थितः परिवारयुक् ॥ ६८ ॥ दृष्ट्वा सरः स्मरन्पुत्रीं । दत्तं के-

नचिदंबुजं ॥ निजे करांबुजे कुर्वन् । हृष्टः प्राप्याशु तां ततः ॥ ६९ ॥ मातायातां च तां श्रु-
त्वा । जाता संतोषिता ततः ॥ अस्तोको मिलितो लोको । गतः शोको द्विषां गृहे ॥ ७० ॥
वाच्यते वर्यतूर्याणि । गीयंते वरगीतयः ॥ दीयंते भूरिदानानि । दीयंते स्वयमापदः ॥ ७१ ॥
मिष्टाद्वैर्चोजिताः सर्वे । सद्मन्त्रैः परिधापिताः ॥ सुवाजिगजतांबूल—मानदानेन सत्कृताः
॥ ७२ ॥ ऋणं मार्गणेभानां । ऋणं सरसोऽप्यभूत् ॥ जातं पुनः पुनः पुत्री—प्राप्त्या वर्धा-
पनं मुदा ॥ ७३ ॥ कृतार्थो जगतीजानि—गजारूढौगजायुतः ॥ तोरणाद्युत्सवैः स्वर्ग—पु-
राज्ञे प्राविशत्युरे ॥ ७४ ॥ क गता कुत आयाता । शुभ्रे इत्यद्भुतं नृपः ॥ दिव्यगामशृणो-
देवं । तद्भक्तुं केवली बली ॥ ७५ ॥ गृहे गत्वा नृपेणोक्ता । मंत्रिणः स्वीयमंत्रितं ॥ विवा-
हार्हा सुता जाता । कथं निश्चिततास्ति वः ॥ ७६ ॥ विद्वैस्तैरिति विद्वत्सं । धन्या कन्या सु-
लक्षणा ॥ वरं वृणोति चेदिष्टं । तदा दोषो न कस्यचित् ॥ ७७ ॥ ज्ञाताकूतास्ततो दूता ।
राज्ञादिष्टा इति स्वयं ॥ सकलानचलाधीश—नानयामासुराशु ते ॥ ७८ ॥ शिद्विपत्रिर्मरु-
पः प्रौढः । प्रारब्धोऽहमिहागतः ॥ इति विज्ञाय विद्वत्सिं । स्वामिन्नागम्यतां द्रुतं ॥ ७९ ॥

पृथ्वीचंद्रनुपोऽपीति । मत्वा मुदितमानसः ॥ प्रतस्थे सुमुहूर्तेऽथ । चतुरंगचमूयुतः ॥ ७० ॥
 महाकाया गिरिप्राया । गजा उन्मूलितंडुमाः ॥ मदधाराधराश्वेभुः । शरणागतरक्षकाः
 ॥ ७१ ॥ गह्वंति तुरगास्तुंगा—स्तरंगाः कटकांबुधेः ॥ मंकिताः फेनपिंडेन । चला हेषारवा-
 कुलाः ॥ ७२ ॥ कटके प्रकटा ज्ञांति । सर्वास्त्रैर्विकटा जटाः ॥ संकटाद्रक्षकाः पत्यु—जय-
 लक्ष्म्याश्च लंपटाः ॥ ७३ ॥ अस्त्रैः पूर्णा जटाकीर्णाः । साश्वा घंटासुघोषणाः ॥ पूरयंति म-
 हावेगा । रथाः स्वामिमनोरथान् ॥ ७४ ॥ इति सैन्ययुतो मार्गे । मानितो मानिज्जिनैः ॥
 पुरग्रामाकरान् पश्यन् । भूपः प्राप्तोऽटवीमिमां ॥ ७५ ॥ तमालतालाहिंताल—बबूलबदरी-
 युता ॥ पलाशखदिरारिष्ट—बिज्रीतकबिज्रीषणा ॥ ७६ ॥ कचिच्च घूर्धुरध्याघ्रा । कचिज्ज-
 न्मृगेंद्रका ॥ कचिह्वकरफूलकारा । शृगालकुलव्याकुला ॥ ७७ ॥ कचिदावानलज्वाला—धूम-
 स्तोमतमोमयी ॥ कचिन्महाप्रवाहाढ्य—नदीजिरतिदुर्गमा ॥ ७८ ॥ कचित्कलकलात्काल
 —करालोत्तालकोकिला ॥ कचिददृश्यमार्गा च । पर्वतैः सर्वतः स्थितैः ॥ ७९ ॥ मार्गस्तु दु-
 र्गमो हेषा-टवी नूनं दवीयसी ॥ जिह्वा मिलंति किं चात्र । यावाञ्चितयतीति सः ॥ ८० ॥

उद्धिता एव तावत्ते । चकितं कटकं ततः ॥ अटव्युपरि भूत्वाथ । परिप्राप्तं पुरं परं ॥ ए१ ॥
 विस्मिताः सैनिकाः सर्वे । किमिदं व्यमृशन्मिथः ॥ इदं किमिद्रजालं वा । किंचित्स्वप्नावलो-
 कनं ॥ ए२ ॥ कोऽपि वक्ति सुधीः सत्य—मटव्यामपतच्चमूः ॥ पृथ्वीचंद्रश्चिरं जीया—द्यस्य
 पुण्यादिहागता ॥ ए३ ॥ मित्वोन्नवत्यरिः पुण्या—ज्जलं स्थलति पुण्यतः ॥ पुण्याद्राजायते रं-
 को—ऽरण्यं पुण्यात्पुरायते ॥ ए४ ॥ सौभाग्यभाग्यतारोग्य—संपत्तिस्फुर्तिकीर्तयः ॥ जवंति प्रा-
 णिनां पुण्या—त्तस्मात्तच्चतुरश्वरेत् ॥ ए५ ॥ मित्रं शत्रुर्भवेत्पापा—द्विषं स्यात्पापतोऽमृतं ॥ पा-
 पाद्रंकायते राजा । पापाद्दुःखीयते सुखी ॥ ए६ ॥ दुःखदौर्भाग्यदारिद्र्य—दैर्न्यदौर्जन्यदास-
 ताः ॥ न दूरे पापिनां तस्मात् । तन्न तन्वीत तत्त्ववित् ॥ ए७ ॥ फलमित्यादि तत्प्रोक्तं । शृ-
 एवानाः पुण्यपापयोः ॥ सानंदाः सकला लोकाः । प्रापुः परिसरं पुरः ॥ ए८ ॥ नृपः सपरि-
 वारोऽपि । सहकारतरोरधः ॥ तस्थौ स्वस्थो लसत्पुण्य—पाटवः पटमंरुपे ॥ ए९ ॥ अथ तल
 जयन्नस्तः । कातरस्तरत्नेक्षणः ॥ पश्चादालोकयन् स्वामिन् । रक्ष रक्षेति च ब्रुवन् ॥ १०० ॥
 चौरः कोऽप्यवनौ मूर्तो । जयानकरसः किमु ॥ दीनो दयावतस्तस्य । चरणं शरणं गतः ॥ १॥

युग्मं ॥ मा जीर्मा जीरिति ब्रूते । यावद्भूपः कृपानिधिः ॥ उदायुधा नरास्ताव-दागतास्तं
 न्यवेदयन् ॥ १ ॥ सौम्याकारस्तु मूर्त्यायं । चौरः पौरजनार्दकः ॥ कठोरकर्मणा घोरः । क्रौ-
 रीरक्तश्च सर्वदा ॥ ३ ॥ दुर्गमुद्ध्वंघयत्येष । त्रोटयन् लोहशृङ्खलां ॥ कपाटान् स्फाटयत्येव—
 मुद्घाटयति तालकान् ॥ ४ ॥ बद्धो रज्जुं विनत्येष । उद्याति प्रतिहृत्कितः ॥ धावत्यग्निमुखं
 रुद्धो । दिव्यं सर्वं करोति च ॥ ५ ॥ अद्य दुर्गप्रणलेऽसौ । प्रविशन् पातितस्ततः ॥ बद्धो-
 ऽपि मोचयित्वा स्वं । प्रविष्टः शरणं तव ॥ ६ ॥ तदयं गोमुखो व्याघ्रः । स्थाप्यो नैव निजां-
 तिके ॥ समर्प्यो द्रुतमस्माकं । लास्यामो ह्यन्यथा बलात् ॥ ७ ॥ केतुना सर्वशत्रूणां । राज्ञा
 समरकेतुना ॥ तलारक्षा नियुक्ताः स्मो । वयं पद्मपुरे त्विह ॥ ८ ॥ ज्ञास्यतीदं नृपश्चेत्ते । ग-
 र्वमंतं न विष्यति ॥ स्तेनं यन्नत निर्दोषा । निजे मार्गे च गह्वत ॥ ९ ॥ पृथ्वीचंद्रनरेशोऽपि ।
 निशम्य हसितो मनाक् ॥ उद्वाह्य सर्वशस्त्राणि । सुन्नटा उद्धितास्ततः ॥ १० ॥ किंचित्तैः
 प्रहृता एते । प्रणष्टा दंरुपाशिनः ॥ प्रविष्टा नगरे कष्टा-द्राजानं तद्व्यजिज्ञपन् ॥ ११ ॥ शृं-
 गारिता गजा राज्ञा । प्रौढाः प्रक्षरिता हयाः ॥ रथाः संपूरिताः शस्त्रैः । पत्तयः प्रगुणीकृताः

॥ १२ ॥ वाद्यमानसुनिःस्वान—निर्घोषघनगर्जितः ॥ मदाढ्यकरिकद्वोलो । हयाबिफेनपिंरु-
वान् ॥ १३ ॥ चंचध्वजचलचारु—रथबोहिष्ठसंकुलः ॥ जयलक्ष्मीप्रदो राज्ञः । प्रासरत् कटकां-
बुधिः ॥ १४ ॥ युग्मं ॥ ततो बहिर्गतो राजा । ससैन्यः कानने स्थितः ॥ प्रथमं प्राहिणोद्-
दृतं । सोऽथ गत्वा तमभ्यधात् ॥ १५ ॥ अमानमानमारूढ । मूढ किं प्रियसे मुधा ॥ अ-
स्माकं स्वामिनोऽद्यापि । नृजाज्ञां कुशलं व्रज ॥ १६ ॥ श्रुत्वोचुर्मन्त्रिणः किं रे । मूर्खशेखर
नापसे ॥ कूपमंशुकवच्चैक—दर्शी पश्यसि नापरं ॥ १७ ॥ सेवन्ते सर्वराजानः । पृथ्वीचंद्रं नृपं
ह्यमुं ॥ वदेति स्वं प्रभुं चेत्स्वं । राजपंक्तौ तदा व्रज ॥ १८ ॥ अन्यथा राज्यहानिस्ते । मान-
म्लानिश्च जाविनी ॥ जीवन्मुक्तोऽसि दूतत्वा—द्याहि त्वं पाहि जीवितं ॥ १९ ॥ दूतेनोक्ते
ततो राजा—चलदाकुलितः कुधा ॥ पृथ्वीचंद्रनृपोऽप्यागात् । प्रगुणीभूय संमुखं ॥ २० ॥ सै-
न्यद्वयेऽथ मिलिते । व्योम्नि धूलिन्निरावृते ॥ निशाहोः प्राक्प्रतीच्योश्च । नान्ययोरंतरं ह्यभू-
त् ॥ २१ ॥ वाद्यन्ते रणतूर्याणि । कुटयन्ते पटहाः स्फुटं ॥ घोष्यन्तेऽसंख्यशंखाश्च । नाद्यन्ते घ-
नज्रेरयः ॥ २२ ॥ धीरैर्वीरैर्भृशं हृष्टं । नष्टं सकलकातरैः ॥ सर्वधून्निस्तदा तुष्टं । संस्तुतं स-

वयादात्रः ॥ २३ ॥ शक्ति शषनागेन । दिक्चक्रं चलितं पुनः ॥ घूर्णितं किल कूर्मेण । स-
 मस्तैः क्षुब्धमब्धिभिः ॥ २४ ॥ केशाकेशी दंदादंकी । खजाखजी शराशरी ॥ कुंताकुंती च-
 काचक्री । छंदयुद्धमभूत्तयोः ॥ २५ ॥ वैरिवीरैरथो जग्मे । स्वसैन्ये दैन्यसंयुते ॥ पृथ्वीचंद्रः
 क्षणं याव—च्चित्ते चिंतातुरोऽजनि ॥ २६ ॥ वीरः कोऽप्यागतस्ताव—द्विवो दिव्यप्रभाववान्
 ॥ पातयित्वाखिलास्त्राणि । करेज्यः किल वैरिणां ॥ २७ ॥ गृहीत्वा सैन्यतः शीघ्रं । बद्ध्वा
 समरकेतुकं ॥ पृथ्वीचंद्राग्रतो मुक्त्वा—ऽदृश्यीभूतः क्षणादपि ॥ २८ ॥ युगं ॥ सैन्ये जया-
 रवे जाते । पृथ्वीचंद्रश्चमत्कृतः ॥ उन्मोच्य परिधाप्येति । कृपालुस्तमबोधयत् ॥ २९ ॥ अरे
 त्वं बालभूपादः । पालयन्मेदिनीमपि ॥ न वेत्ति क्षात्रियं धर्मं । मत्तो मत्तोऽर्थयन्निमं ॥ ३० ॥
 मेरुचूला चलत्यल । कदाचिद्बुध्यतेऽनिलः ॥ वार्धिर्मुचति मर्यादां । कंपते च कुलाचलाः ॥ ३१ ॥
 तमःस्तोमो रवेर्विबा—त्तापव्यापः सुधाकरात् ॥ शीतोऽग्नेः क्षत्रियो दद्या—हरणस्थं तथापि नो
 ॥ ३२ ॥ युगं ॥ पापरक्तास्तथा चिद्धा । नार्पयंत्याश्रितं हि ये ॥ ह्रीनो दीनो मतस्तेभ्यः ।
 क्षत्रियो योऽर्पयेदमुं ॥ ३३ ॥ ते हि श्लाघ्या नराः स्वीयैः । प्राणैः रक्षंति चापरान् ॥ परप्रा-

णैर्निजप्राणान् । पोषयंतोऽधमाः खलु ॥ ३४ ॥ चलं राज्यं चला लक्ष्मी—श्रलमायुश्चलं वपुः
 ॥ असारोऽप्यत्र संसारे । निश्चलं जीवरक्षणं ॥ ३५ ॥ हेमभूम्यादिदानानां । प्रत्यहं क्षीयते
 फलं ॥ फलं त्वन्नयदानस्य । वर्धते हि दिने दिने ॥ ३६ ॥ परमायुः परं रूपं । परमंगं परं
 बलं ॥ इदं दयाकल्पवल्ग्या । बुधैरुक्तं फलं कलं ॥ ३७ ॥ निशम्येति प्रशान्तोऽवक् । शरण-
 स्थः शृणु प्रज्ञो ॥ धन्योऽसि त्वमहं येना—रक्षकेभ्योऽस्मि रक्षितः ॥ ३८ ॥ अमारयिष्यन्मा-
 मेते—ऽहारयिष्यं नृजन्म तत् ॥ श्रुत्वेति सुंदराकारं । तंप्रति नृपतिरवक् ॥ ३९ ॥ त्वं तु मू-
 र्खो सदाकारो । ह्याचारस्ते किमीदृशः ॥ इति पृष्टे स आचष्ट । श्रूयतां मच्चरित्रकं ॥ ४० ॥
 अंगदेशे गतक्लेशे । नगरं श्रीपुरं बभौ ॥ तत्र लक्ष्मीधरः श्रेष्ठी । दशकोटीधनेश्वरः ॥ ४१ ॥
 नार्या लक्ष्मीवती तस्य । सुतोऽभूत् ख्यातयोस्तयोः ॥ नाम्ना च श्रीपतिर्ज्ञेयो । रूपादिगुण-
 मंक्षितः ॥ ४२ ॥ पितर्युपरते तस्मिन् । सुतस्यान्नाग्ययोगतः ॥ रक्षितं स्वं वणिक्पुत्रै—र्दा-
 यादैर्नक्षितं कियत् ॥ ४३ ॥ किञ्चित्प्रवहणे क्षितं । गृहीतं वार्धिना धनं ॥ दग्धं च वह्निना
 किञ्चिद् । भूम्यामेव स्थितं कियत् ॥ ४४ ॥ ग्रस्तं च तस्करैः किञ्चि—न्सुषितं त्रिद्वधाटि-

त्रिः ॥ अन्यायाद्गृहितं राज्ञा । व्ययितं च गृहव्यये ॥ ४५ ॥ मध्ये च दशकोटीनां । ल-
 क्ष्मेकं च संस्थितं ॥ चेदिदं यास्यति तर्हि । न मया प्रापयिष्यते ॥ ४६ ॥ स श्रीपतिर्विज्व-
 त्येति । रत्नद्वीपगमोत्सुकः ॥ नानाक्रयाणैर्कैर्युक्तं । पोतं सज्जीचकार च ॥ ४७ ॥ तस्मिन् पो-
 तं समारूढे । वादिता ज्ञेययो जृशं ॥ दत्ताः प्रयाणढक्काश्च । पटहैर्गजितं नञः ॥ ४८ ॥ ऊ-
 ध्वीकृतश्च कूपोऽपि । शीघ्रमुत्तञ्चितः सढः ॥ दिशोऽपि पूजिताः सर्वाः । सर्वतो लंबिता ध्व-
 जाः ॥ ४९ ॥ कियत्पद्मौ गते पोते । विषमा वायवो ववुः ॥ वार्दलैर्व्यापितं व्योम । तरंगौ-
 धैर्विजृञ्चितं ॥ ५० ॥ तद्वीक्ष्य केऽपि हा दैवे—रुचुस्तु भयकातराः ॥ मातरं पितरं केऽपि ।
 स्मरंति स्वप्त्रियां सुतं ॥ ५१ ॥ सहसा वहनं जग्नं । पर्वतास्फलितं ततः ॥ फलकं श्रीपतेरेकं
 । करे लग्नं च दैवतः ॥ ५३ ॥ गुर्वदिशमिवासाद्य । तत्काष्ठफलकं दृढं ॥ सुखेनांबुनिधिं ती-
 र्णो । जववत्स त्रिजिर्दिनैः ॥ ५४ ॥ सोऽटन्नब्धितटे पीत्वा । सरसः सरसं जलं ॥ फलान्या-
 स्वाद्य हृद्यानि । सुस्थितश्चलितः पथि ॥ ५५ ॥ कोऽप्यत्र मिलितो योगी । नतस्तेन विवे-
 किना ॥ जगौ सगौरवं लाहि । त्वमेकं देहि मे पुनः ॥ ५६ ॥ अथावक् श्रीपतिः स्वामिन् ।

पूर्वमेकं प्रयत्न मे ॥ नितरां निर्धनान्मत्तः । पश्चाद्वाहि यथोचितं ॥ ५७ ॥ बंधोत्तनकां वि-
 द्यां । पाठसिद्धां प्रदाय सः ॥ अधावन्मस्तकं ठेत्तुं । योगी तस्य निजासिना ॥ ५८ ॥ सोऽथ
 मृत्युभयान्नष्टः । प्रणव्यां प्राविशत्पुरः ॥ एचिरारक्तैर्बद्धो—ऽन्यस्य चौरस्य शंकया ॥ ५९ ॥
 विद्यया बोटयित्वा स्वं । नवहरणमागतः ॥ स चाहं श्रीपतिर्ज्ञेयः । कृपया रक्षितस्त्वया
 ॥ ६० ॥ कुल्लीमाया नञ्शब्दाया । यथा स्वप्नाः शरद्वधनाः ॥ असत्त्वेहोंगिनां देहो । मम ल-
 द्दमीस्तथाजवत् ॥ ६१ ॥ मत्वाऽसारं च संसारं । दर्शनाद्वचनात्तव ॥ महाराज विरक्तोऽहं ।
 गृहीष्ये तापसव्रतं ॥ ६२ ॥ इत्याख्याय स्थिते तस्मि—नवक्वसमरकेतुराद ॥ स्वामिन् कुर्वति
 सांनिध्यं । शूरा विघ्नं हरंति ते ॥ ६३ ॥ दृष्ट्वा तवाद्भुतं प्राग्यं । वैराग्यं च ममाजनि ॥ क-
 रिकर्णं वियद्गर्णं । यथा पर्णानि पिप्पले ॥ ६४ ॥ अर्कतूलं तालमूलं । नदीकूलं घनागमे ॥
 वास्तरंगाः खलासंगा । यथा रंगाः पतंगजाः ॥ ६५ ॥ यथा ध्वजांचलस्ताह—ग्नवश्चंचल
 एव हि ॥ ज्ञात्वेति तापसो जावी । परं राज्यं गृहाण मे ॥ ६६ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ पृथ्वीचं-
 द्रोऽप्यवगवाचं । राजन् मा जन्म हारय ॥ अज्ञात्वा धर्ममर्म त्वं कुर्वन् क्लेशकरं तपः ॥ ६७ ॥

श्वाव्यते सफलः शाखी । सजलस्तु घनागमः ॥ सबलः सुजटो यद्धत् । सकलः सकलो जनः ॥ ६८ ॥ सदानो द्यूतसंयुक्तः । समानो मानवो मतः ॥ सगानोऽपि च गंधर्वः । सज्ञानस्तु यतिर्यथा ॥ ६९ ॥ सजयो वर्ण्यते वादी । नेतापि सनयो यथा ॥ शिष्यः सविनयः शिष्टः । सञ्जयः साधकः शुभ्रः ॥ ७० ॥ सरयो ब्राजते वाजी । सल्यो जापकारकः ॥ सहयो राजते राजा । धर्मस्तु सदयस्तथा ॥ ७१ ॥ सदा पद्मधरस्तंबः । कृतपीमोऽप्यवंशजः ॥ शरवद्वज्रते लक्षं । गुणैर्युक्तो नरोत्तमः ॥ ७२ ॥ ऋमिशय्योऽपि नमोऽपि । पशुप्रायः स तापसः ॥ खानितो मृत्तिकां लाति । यः ह्याल्यगद्वितैर्जलैः ॥ ७३ ॥ समिद्धिस्तापयत्यग्निं । ददाति विविधाहुतीन् ॥ उड्ढापयत्यसौ वायु—मत्ति श्यामादिकान् कणान् ॥ ७४ ॥ त्रोटयेत्फलपुष्पाणि । तरुशाखाश्च मोटयेत् ॥ सेवालकंदमूलानि । नक्षयेत्प्रासुको द्रितः ॥ ७५ ॥ तत्राश्रितां स्वसान्निध्य—न्निति वृषां विराधकः ॥ स्वयं बुधन् नवाब्धौ यः । स कथं परतारकः ॥ ७६ ॥ त एव गुरवः सेव्या । महाव्रतधुरंधराः ॥ करंदा गुणरत्नानां । तरंदा नवसागरे ॥ ७७ ॥ यतः—जह लोहसिद्धा अप्यपि । बोद्धेह तहवि लग्गपुरिसंपि ॥ इच्छ सारंनो य गुरु । परमप्याणं

च बोलेइ ॥ ७८ ॥ कृतमोहद्विषदंका—शंकास्तीव्रतपस्त्विषा ॥ अप्रमत्तत्वचारंका । अखं-
 काः शीलपालने ॥ ७९ ॥ तपःशोषितस्त्रीयांगाः । पालाणि प्रशमांजसां ॥ दात्रात्रा ममताव-
 द्दयां । मात्रादिखजनाऽरताः ॥ ८० ॥ सुदर्शनधरा व्यस्त-नरकाः समतास्थिराः ॥ साधवो
 माधवायंते । ज्ञव्यारामविकासने ॥ ८१ ॥ सुकाष्टाः खट्वपसंगाश्च । सगुणा यानपालवत् ॥ ये
 तरंति जवांजोधिं । तारयंत्यपरानपि ॥ ८२ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ निर्लज्जोऽस्थिधनो नम्रो । ज-
 टालो धूलिधूसरः ॥ पाषाणपुत्रिकासक्तः । कपाली विषजदकः ॥ ८३ ॥ सर्पचूड वृषचारूढो-
 ऽद्वहासी नाटकप्रियः ॥ ईश्वरो मन्यते योऽङ्गैः । स बाल इव खेलति ॥ ८४ ॥ जलशायी प-
 तिलदम्भ्या । अपि यो गोपिकारतः ॥ मुक्तिगमी न कामीव । हरिः कपटपंक्तिः ॥ ८५ ॥
 एवं ब्रह्मादयो देवाः । सखीकाः शस्त्रधारिणः ॥ तोषरोषपरा राग-द्वेषाढ्याः स्युर्न मुक्तिदाः
 ॥ ८६ ॥ वीतरागो गतद्वेषः । सर्वज्ञः श्रितवत्सलः ॥ कांत एकांतशांतः स्या-न्मुक्तयेऽहंन
 चापरः ॥ ८७ ॥ सूर्यखद्योतयोर्ध्वात-द्योतयोर्ग्राविपोतयोः ॥ यशःकलंकयोः पुण्य-पापयो रा-
 जरंकयोः ॥ ८८ ॥ आनंदशोकयोः साधु-लोकयोर्धूककोकयोः ॥ द्वारकर्पूरयोः पार-पुरयोर्जी-

रुधीरयोः ॥ ८९ ॥ स्मूहीस्वर्द्धकयोर्मूर्ख—दक्षयोर्निःस्वयद्वयोः ॥ विप्रश्रपाकयोर्नीच—ना-
 किनोर्हसकाकयोः ॥ ९० ॥ क्रोष्टुकेसरिणोरौष्ट—करिणोः स्थलवारिणोः ॥ विषपीयूषयो-
 रोष—तोषयोगुणदोषयोः ॥ ९१ ॥ एवं स्यादंतरं यादृक् । शुभाशुभपदार्थयोः ॥ तादृग्यथो-
 चितं ज्ञेयं । विद्वैदेवकुदेवयोः ॥ ९२ ॥ नैव दीपो विना तैलं । विनार्कं न यथा दिनं ॥ न
 प्रतीतिर्विनोदकं । वादस्तर्कं विना न च ॥ ९३ ॥ गुरुं विना न विद्या स्यात् । फलं नैव वि-
 ना तरुं ॥ नाब्धिपारो विना नावं । धर्मो ज्ञावं विना न हि ॥ ९४ ॥ रोगो नैव विनाऽजीर्णं ।
 भोगो नैव विना धनं ॥ न हि योगो विनाभ्यासं । न शोको ममतां विना ॥ ९५ ॥ शक्तिर्नैव वि-
 ना जीवं । सूक्तिर्नैव विना कविं ॥ तृप्तिर्नान्नं विना तद्वन्मुक्तिर्नैव विना जिनं ॥ ९६ ॥ तथा
 च-विनश्येत्कुनृपे राज्यं । यथा कार्यं विलंबतः ॥ वाणिज्यं लेखकालस्या-द्राज्यं च बहुतापतः
 ॥ ९७ ॥ प्रासादः पिषपलाद्राज-प्रसादः खलसंगमात् ॥ कुपंक्रिताह्वात्रो ब्रंस्या—ज्ञात्रं क्षय-
 विकारतः ॥ ९८ ॥ अत्रिमानन्नरादानं । संतानं च कुसंगतः ॥ ध्यानं युवतीसंसर्गा-ज्ञानं
 च स्वरजंगतः ॥ ९९ ॥ निष्पन्नं शलजैः केतुं । नेत्रं चाप्यर्कदुग्धतः ॥ स्वश्वाघया गुणैघश्च ।

तथा धर्मोऽपि हिंसया ॥ १०० ॥ ततस्त्यक्त्वा कुदेवेहां । सेवस्व तु त्वमर्हतः ॥ सुगुरुं कुगुरु-
रुत्यागा-रुर्म हिंसानिरासतः ॥ १ ॥ एतां तत्त्ववर्णीं प्राप्य । दुष्प्रापां रत्नकोटितः ॥ जीवः
संसारकांतारं । मुक्त्वा मुक्तिश्रियं श्रयेत् ॥ २ ॥ पृथ्वीचंद्रनृपस्येति । पीत्वा तत्त्वकिरं गिरं
॥ प्रबुद्धौ तौ क्षणाद्याव-त्कुरुतः संयमे मनः ॥ ३ ॥ कोऽप्यकोपी मुनिस्ताव-दागमजगना-
ध्वना ॥ मनोरथरथा यस्मा-न्न स्वलंति सतां क्वचित् ॥ ४ ॥ स चारणमुनिः सर्वै-र्ददितो
देशनामदात् ॥ यां निपीय सुधादेभ्यां । चित्ते चैते चमत्कृताः ॥ ५ ॥ पृथ्वीचंद्रनृपे न्यस्य ।
राज्यं राजाथ सोत्सवं ॥ श्रीपतिश्च विरक्तौ तौ । प्रावाजिष्ठां तदंतिके ॥ ६ ॥ गुरुमासेव्य
गीतार्थौ । तप्त्वा तीव्रतरं तपः ॥ कालेन केवलालोकं । कलयंतौ शिवं गतौ ॥ ७ ॥ युग्मं ॥
ततः पद्मपुरे गत्वा । रक्षाददं स्वमंत्रिणं ॥ भूपः परमहंसाख्यं । स्थापयित्वाग्रतोऽचलत् ॥ ८ ॥
अयोध्यानगरीं प्राप्तः । प्रयाणैः सप्तजिश्च सः ॥ सोमदेवेन सोऽभ्येत्यो-त्तारके स्थापितः सुखं
॥ ९ ॥ मकरध्वजचंद्रौ च । मदनध्वजभूपतिः ॥ सिंहरथो हरिकेतुः । सिंहकेतुस्तथैव च
॥ १० ॥ धूमकेतुर्जितारिश्च । जितशत्रुर्यशोधरः ॥ श्रीज्ञानुश्रंङ्कांतश्च । अन्ये तत्रागता नृ-

पाः ॥ ११ ॥ निष्पादितः सूत्रधारैः । स स्वयंवरमंरुपः ॥ सर्वत्र पद्मिनीपत्रैः । श्रियेवाढ्यादि-
तस्ततः ॥ १२ ॥ शस्ता शुवि वचुर्यत्र । कुंजकाः शातकुंभजाः ॥ उत्तंजिता मणिस्तंभाः । प-
द्माः स्फटिकसंज्ञवाः ॥ १३ ॥ कुर्वाणा नाटकं चित्रं । स्फुटं स्फटिकपुत्रिका ॥ स्तंजलम्ना ज-
नैस्तत्र । स्वर्वधूवदमन्यत ॥ १४ ॥ दुकूलनिर्मलोद्धोचे । लंबितान् वरमौक्तिकान् ॥ प्राखं-
वान् वीक्ष्य विज्ञोऽव—गस्त्यं तारकितं नजः ॥ १५ ॥ द्योतंते स्वर्णकुंभाश्च । स्फुरंत्यत्र पता-
किकाः ॥ गंधा मधमघायंते । कर्पूरमृगनाभिजाः ॥ १६ ॥ वाद्यंते हृद्यवाद्यानि । गीयंते शु-
जगीतयः ॥ नाटकानि विधीयंते । दीयंते संपदोऽर्थिनां ॥ १७ ॥ कुसुमप्रकरः क्षितो । रचि-
ता तोरणावलिः ॥ नामांकितानि न्यस्तानि । स्वर्णसिंहासनानि च ॥ १८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
प्रेष्य द्रुतांस्तथाहूताः । सोमदेवनृपेण च ॥ भूपास्तत्र स्फुरद्भूपा । आगता आसने स्थिताः
॥ १९ ॥ सुरूपं स्वासनासीनं । तत्रचामरमंवरं ॥ पृथ्वीचंद्रं निरीक्ष्येति । चिंतयामासुराशु ते
॥ २० ॥ नन्वेनं वरिता कन्या—साकमागमनं वृथा ॥ लोकास्तु तद्गुणालोका—न्मुदिता
अस्तुवन्निति ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ अक्षरेषु यथोकारो । हींकारो मंलमंरुक्षे ॥ द्वीपेषु जंबूद्वीपो-

ऽयं । दीपानां रत्नदीपकः ॥ ११ ॥ ज्योतिश्चक्रे यथा चंद्र । इंद्रः सर्वसुपर्वसु ॥ शेषनागोऽ-
न्यनागेषु । श्रीरागो रागसंततौ ॥ १३ ॥ ऐरावणः करिवाते । मंरुलेंद्रेषु रावणः ॥ पर्वतानां
यथा मेरुः । स्वस्तरुर्जाति शाखिनां ॥ १४ ॥ कुंरुलं स्त्रीविभूषासु । स्थिरेषु ध्रुवमंरुलं ॥ पूरे-
षु स्वर्णदीपूरः । कर्पूरश्च सुगंधिषु ॥ १५ ॥ प्रधानेष्वन्नयः श्रेष्ठो । यथा धान्येषु शुक्लकं ॥ दा-
नेष्वन्नयदानं च । ज्ञानं ज्ञानेषु केवलं ॥ १६ ॥ रसेषु चामृतं षट्सु । मतेष्वहंमृतं मृतं ॥
धृतं भोज्येषु भूषेषु । पृथ्वीचंद्रो नृपस्तथा ॥ १७ ॥ सोमदेवनरेंद्रेणा—कारिता वेत्रिणाश्च
सा ॥ कृतत्वानांगरागागात् । सदस्यंबरंवर ॥ १८ ॥ हारनूपुरकेयूर—धुष्यभूषणभूषिता ॥
श्रीमूलमुखतांबूला । नयनांजनराजिता ॥ १९ ॥ रूपपात्रेण गात्रेण । जयंती जगतीसतीः ॥
मस्तके विधृतहत्रा । पार्श्वयोः श्रीकरीवरा ॥ २० ॥ नरवाहनमारूढा । व्यूढा चारुसखीगणैः
॥ करात्तुसुमनोमाला । बाला जनपरिवृता ॥ २१ ॥ दर्शिताध्वा प्रतीहार्या । विविधातोद्यपू-
र्वकं ॥ आगता मंरुपे तल । कुमारी यावददृशुता ॥ २२ ॥ पंचभिः कुलकं ॥ स्मरापस्मारदो-
षेण । तावत्कुञ्जितचेतसः ॥ विविधां कुर्वते चेष्टां । स्वेष्टां तत्राखिला नृपाः ॥ २३ ॥ हृदि

ध्यायंति ते किं नु । रंजयेयं वा तिलोत्तमा ॥ उर्वशी देवकन्या वा । त्यक्त्वा स्वर्गमिहागता ॥ ३४ ॥ केयूरांश्चालयत्येको । हारं संचालयेत्परः ॥ अब्जमुद्वालयेत्कश्चि—दुडालयति कं-
 डुकं ॥ ३५ ॥ मुखमालोकयेत्खजे । कोऽपि कश्चित्तु दर्पणे ॥ मित्राणां दर्शयत्यन्यः । कुंभलं
 कांतिमंभलं ॥ ३६ ॥ पठन्नन्योक्तिवक्रोक्ती । खन्नावं ज्ञापयेत्परः ॥ ऋद्वैश्च स्वयशः कश्चि—
 द्वाणयत्यद्विसंज्ञया ॥ ३७ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ तस्मिन् जगज्जनप्रीति—प्रसरेऽवसरे ततः ॥
 अमिलन्मानवाः सिद्धाः । खेचरा देवदानवाः ॥ ३८ ॥ यशोधरी प्रतीहारी । प्रति राजसुता-
 मवक् ॥ कुमारि चित्रकारि त्व—द्भाग्यमस्तीह निःसमं ॥ ३९ ॥ मिलितास्त्वत्कृते भूपाः ।
 कलिता भूरिसंपदा ॥ चलिता वरितुं त्वं त—त्फलितास्तन्मनोरथाः ॥ ४० ॥ आकर्णय स-
 कर्णे त्वं । राजायं मकरध्वजः ॥ दशलक्षमागधस्वामी । पुरे राजगृहे बभौ ॥ ४१ ॥ दृष्टः क-
 रोत्ययं हर्षं । हृष्टो हरति चापदं ॥ रुष्टो मुष्णति सर्वस्वं । तुष्टः पुष्णति चाश्रितं ॥ ४२ ॥
 मुखे गीरुद्वसत्यस्य । वसत्यसिद्धता करे ॥ बहुलोहा सुवर्णलब्ध्या । परहृद्नेदिनी सदा ॥ ४३ ॥
 करात्तकरवालं त—द्रसालं च गुणश्रिया ॥ अमुं भूपादमुन्नालं । सकलं प्रबलं वृणु ॥ ४४ ॥

अथेश्वरो महैश्वर्यो । वाराणस्या नरेश्वरः ॥ चंद्रास्यश्रंद्रनामायं । चंद्रतुल्यलसद्यशः ॥ ४५ ॥
 प्रौढां गजघटां दृष्ट्वा । गुंफितामस्य संगरे ॥ सपक्षपर्वताशंका । क्षणमुत्पद्यते हरेः ॥ ४६ ॥
 वेगतो व्यापिनीं वीक्ष्य । वाजिराजिं रणांगणे ॥ संपद्यतेऽरिचिन्ने च । कालक्षुब्धाब्धिबीचि-
 भा ॥ ४७ ॥ त्रैलोक्याद्भुततत्सौभाग्य—मालोत्रयोत्फुल्लया दृशा ॥ कुरूक्तं मे ह्यमुं नूनं । स्व-
 स्वजा न्रूचुजं वृणु ॥ ४८ ॥ अथ वैदर्भदेशांतः । श्रीछुंफिनपुराधिपः ॥ महाध्वजः स्ववंशाग्रे ।
 राजायं मदनध्वजः ॥ ४९ ॥ यो हरत्यार्जुनीं कीर्त्तिं । धनुर्धारितया ततः ॥ करोत्यन्निनवं
 कर्ण—वतारं स्वर्णदानतः ॥ ५० ॥ असंख्यगुणरत्नानां । रोहणं स्वांतकोमलं ॥ सौजन्यामृ-
 तचंद्रगारं । शृंगारं नृपपर्वदः ॥ ५१ ॥ मनोहरमपारं च । गजाश्वरथपत्तिजिः ॥ तदमुं कुरु
 नर्तारं । क्षिप्त्वा वरस्त्रजं स्वयं ॥ ५२ ॥ अथ गौरमहादेशो—संसो हंसपुरेश्वरः ॥
 अयं सिंहस्थो राजा । सिंहो वैरिकरिब्रजे ॥ ५३ ॥ केतकीकुंदकर्पूरो—ज्ज्वलैर्यत्कीर्त्तिमंरु-
 लैः ॥ भुवने प्रसृतैरेवं । ब्राह्मी सृष्टिर्नवीकृता ॥ ५४ ॥ कालिंदी स्वर्णदी भूता । कैलासा-
 नौजनाचलः ॥ शेषायंतेऽखिला नागा । बलदेवायते हरिः ॥ ५५ ॥ शंभुः शुद्धोऽजवत्कठ-

कालकूटं सुधायते ॥ गजा देवगजायते—ऽर्णवाः क्षीराणोपमाः ॥ ५६ ॥ विश्वरंजनचातु-
 र्यं । समृद्ध्याप्यविनश्वरं ॥ अमुं नरेश्वरं शीघ्रं । कुरु त्वं जीवितेश्वरं ॥ ५७ ॥ सन्नोटमुकुटा-
 कार-श्रीपुरप्रचुरप्ययं ॥ हरिकेतुरिति नूपः । कूपः सर्वर्द्धिसंपदां ॥ ५८ ॥ अवंशजानपि स्त-
 ब्धान् । रणे वितरणे तथा ॥ सशब्दान् मार्गणानाशु । करोत्यथ सलक्षकान् ॥ ५९ ॥ सन्ना-
 जनागतानेक-नृपवृन्दसन्नाजनं ॥ एनमुद्रह्य भूयास्त्वं । नाग्यसौजाग्यन्नाजनं ॥ ६० ॥ इत्या-
 द्या ये प्रतीहार्या । वर्णिताः सकला नृपाः ॥ कुलांगदेशवेषाद्यै-दोषैस्ते निदितास्तया ॥ ६१ ॥
 यं यं पश्यति सा भूपं । सानंदो जायतेस्म सः ॥ यो यो मुक्तस्तथा सैष । श्यामोऽभूद्वदग्ध-
 वत् ॥ ६२ ॥ मुखचंद्रं निरीक्ष्याथ । पृथ्वीचंद्रनरेशितुः ॥ कुमार्याः प्रासरत्त्रेम-सागरः प्री-
 तनागरः ॥ ६३ ॥ प्रतीहारी पुनः प्राह । तामन्निप्रायवेदिनी ॥ हृष्टे यन्नासि सोद्धासा । पिब
 तस्य कथामृतं ॥ ६४ ॥ आसीच्चक्रधरोऽयोध्या-नगरे सगरः पुरा ॥ लक्षाणि चतुरशीतिः ।
 प्रशस्ता यस्य हस्तिनः ॥ ६५ ॥ जंगमा गरुडाः किं नु । तावंतश्च तुरंगमाः ॥ मनांसीव स-
 तां प्रौढा-स्तावंतश्च रथाः खलु ॥ ६६ ॥ निःस्वानानि च वाद्यंते । न्रज्यंते वैरिणो यतः ॥

कोट्यः षष्ठवतिर्गामा । अन्निरामाः सुखश्रिया ॥ ६७ ॥ तावंतोऽस्य पताकिन्यां । पत्तयः श-
 ल्याण्यः ॥ संबाधनान्यबंधानि । सहस्राणि चतुर्दश ॥ ६८ ॥ तावंत्येव प्रधानानि । निधा-
 नानि नवाप्तवन् ॥ देवताकृतयत्नानि । रत्नानि च चतुर्दश ॥ ६९ ॥ द्वासप्ततिसहस्राणि ।
 नगराण्यकराणि च ॥ पत्तनानि सहस्राण्यष्टचत्वारिंशदत्र च ॥ ७० ॥ चतुर्विंशतिसहस्र-
 मंढवानां कुटुंबिनां ॥ खेटानि सार्धपेटानि । सहस्राणि च षोडश ॥ ७१ ॥ सपादकोटिरैश्व-
 र्य-धारिणामधिकारिणां ॥ चतुःषष्टिसहस्रांक-मंतःपुरं सनूपुरं ॥ ७२ ॥ भूपालाः त्रणमप्रा-
 द्वा । द्वात्रिंशच्च सहस्रकाः ॥ सहस्राण्यप्तवन् यद्वाः । प्रत्यक्षाः पंचविंशतिः ॥ ७३ ॥ सुवर्ण-
 रौप्यरत्नाना-माकराः प्रभुताकराः ॥ षट्त्रिंशदस्य लक्षाणि । बंधुरा दीपिकाधराः ॥ ७४ ॥ सा-
 राणां सूपकाराणां । सषष्टिः त्रिशती मता ॥ नव ध्वजधराः कोट्यो । यस्मैत्याद्याः समृद्ध्यः
 ॥ ७५ ॥ षट्खंडसाधनी स्फूर्त्ति-मती सौभाग्यज्ञाजिनी ॥ कीर्तिर्दिगंतगा यस्य । स चक्री स-
 गरो बभौ ॥ ७६ ॥ सुपवित्त्वचरित्रोऽभूत् । सुतस्तस्य जगीरथः ॥ येनाब्धौ वाहिता गंगा ।
 स्वकीर्तिः क्वाहिताजितः ॥ ७७ ॥ तस्य वंशे यशोमित्र-कुंतलाद्या दशांगजाः ॥ पित्रार्पिते म-

हाराब्दे । राज्यं चक्रे च कुंतलः ॥ ७७ ॥ तस्य वंशे नृपा नैके । जयंतश्च जयध्वजः ॥ देव-
 चंद्रस्तथा देवा—नीक इत्यादयोऽन्नवन् ॥ ७८ ॥ तेषां वंशावलिं बह्वीं । पृथग्वक्तुं न पार्य-
 ते ॥ पृथ्वीशेखराद् ख्यातो । देवानीकसुतः परं ॥ ७९ ॥ प्रतिष्ठानपुरं येन । स्थापितं चा-
 र्जितं यशः ॥ निदर्शनं च स्वर्गस्य । पृथ्व्याः प्रत्यक्षमर्पितं ॥ ८० ॥ अमुं जानीहि सुज्ञाने ।
 पृथ्वीचंद्रं तदात्मजं ॥ राज्ञामाखंमूलं कीर्त्या । पूरितावनिमंमूलं ॥ ८१ ॥ आकरं गुणरत्ना-
 नां । गांजीर्यहीरसागरं ॥ दानवारिदधारात्रं । धैर्यमेरुमहीधरं ॥ ८२ ॥ स्वःकुमारं च रूपे-
 णा—वतारं च गुरोर्धिया ॥ लब्धप्रशंसं चातुर्ये । राजहंसविवेकिनं ॥ ८३ ॥ गंगाजलं सुनै-
 र्मेढये । सौम्यत्वे शशिमंमूलं ॥ परस्त्रीत्यागगांगेयं । गांगेयद्युतिप्रवृत्तनुं ॥ ८४ ॥ प्रद्योतनं प्र-
 तापेन । प्रचंमाखंमशासनं ॥ द्योतकं राजराजीनां । पालितार्हतशासनं ॥ ८५ ॥ पंचजिः कु-
 लकं ॥ कैरविण्या यथा चंद्रे । पद्मिन्याश्च यथा रवौ ॥ तथास्तु रागवत्यास्ते । रागोऽस्मिन्ने-
 व संगते ॥ ८६ ॥ प्रतीहारीवचांसीति । श्रृण्वंती तन्वती मुदं ॥ नूपुरोद्यद्रणकारं । कुर्वती
 चरणद्वयं ॥ ८७ ॥ भजंती पुलकं गात्रे । त्यजंती चान्यतस्त्रपां ॥ पृथ्वीचंद्रगलेऽमुंचत् । कु-

मारी कुसुमस्रजं ॥ ७९ ॥ उल्लंघति तदाकाले—ऽजितो जयजयारवाः ॥ सविवेका मुदोत्से-
 का । लोकाः कलकलंत्यथ ॥ ८० ॥ विद्याधरा वरस्मेर—पुष्पवृष्टिं प्रकुर्वते ॥ सुवृतं सुवृतं चे-
 ति । ऋहाद्या उच्चरंति च ॥ ८१ ॥ वादयंति च वाद्यानि । विविधान्यथ वाद्यकाः ॥ गायंति
 गायना दद्यु—र्धवलं सधवाः स्त्रियः ॥ ८२ ॥ इतश्च धूमकेतुर्यो—ऽद्याशीतिग्रहसंमले ॥ तद्दे-
 वतबलो भूपो । राजलोकेऽस्ति संस्थितः ॥ ८३ ॥ धूमकेतुरिति नाम्ना । तदात्मपरिणामतः ॥
 दृष्टोऽप्यरिष्टदः क्रोधा—धमातो धूमसमद्युतिः ॥ ८४ ॥ पृथ्वीचंद्रस्य कंठेऽज्रूत् । पुष्पमाला य-
 दा तदा ॥ क्रोधमाला मुखे तस्य । जाता वृत्तचित्तं यतः ॥ ८५ ॥ धूमकेतुं सुरं स्मृत्वा ।
 करादेन क्रुधामुना ॥ उद्घातितो निजः खजो । वेतालाग्नेन ज्ञासुरः ॥ ८६ ॥ कंठस्थं रुमा-
 लो यः । कपालकर्त्रिकाकरः ॥ यमदूतः किमायातो—ऽजिभूतो हि बुभुक्षया ॥ ८७ ॥ श्र-
 वणे सूर्पकाकारे । पट्टकोपमितौ पदौ ॥ कपोलौ कूपिकारूपा—वारक्ते किल चक्षुषी ॥ ८८ ॥
 विकरालं वहन् वेष—मुदरं कुम्भसोदरं ॥ पिंगलं केशजालं च । ज्वलज्ज्वालानलं शिरः ॥ ८९ ॥
 तथा जलपत्यसौ क्रौर्या—रफेत्कारं च शिवा यथा ॥ तथा हसत्यदृहास्यैः । कंपते पृथिवी यथा

॥ ३०० ॥ निरीक्ष्य रक्षोरूपं तं । धूमकेतुं स्वरूपतः ॥ बभ्रूवुः सुन्नटाः सर्वे । जयेन ज्ञातचे-
 तसः ॥ १ ॥ धूमकेतुः कुमारौ तां । रथे चारोपयत्यथ ॥ धावंति सुन्नटा याव—दभूत्ताव-
 त्किंवाद्भुतं ॥ २ ॥ प्रसृतैः तमः स्तोमे । स्वभुजोऽपि न दृश्यते ॥ गजा गलगलारवै—झा-
 यंते चीकृते रथाः ॥ ३ ॥ हया हेषारवैरेव । पताकाः किंकिणीखनैः ॥ द्रमद्रमकशब्दैश्च ।
 निःस्वानगमनागमाः ॥ ४ ॥ एवं मध्याह्नमारज्य । षरूपि प्रहरानभूत् ॥ गर्जावासोपमं ध्वां-
 तं । लोकदारुणदुःखदं ॥ ५ ॥ ततः प्रजाते संजाते । ध्वांतवाते गते सति ॥ तिग्मांशुमंरु-
 लं प्रौढ—मारूढमुदयाचलं ॥ ६ ॥ पलायितं वृककुलं । नक्षत्रपटलं तथा ॥ नभःस्थलमथा-
 शोनि । दिग्मंरुलमदीपि च ॥ ७ ॥ कमलिन्यः प्रसीदंति । फुल्लंति कमलानि च ॥ विविध-
 कुसुमोद्यान—मभूत्परिमलोद्भवसत् ॥ ८ ॥ दृश्यंते हस्तिकाः पूर्वं । पूरिताः स्वस्तिका अपि ॥
 तुरंगाश्च विहंगाश्च । रथा राज्यपथा अपि ॥ ९ ॥ राजा परिजनश्चापि । वर्णः स्वर्णदिवस्तु
 च ॥ समंजरी दुमाली च । नैव सा रत्नमंजरी ॥ १० ॥ सोमदेवः संचितोऽभूत् । परिवार-
 श्च शोकवान् ॥ पृथ्वीचंद्रश्च तद् ज्ञात्वा । कंप्रकायश्च कातरः ॥ ११ ॥ निर्लवणा रसवती ।

निर्वक्षणा सरस्वती ॥ खंरुहीनं च पक्कान्नं । विनाज्यं भोजनं तथा ॥ १२ ॥ संगमो रहितः
 प्रेम्णा । वेगहीनस्तुरंगमः ॥ चंदनं गंधहीनं च । तरुहीनं च नंदनं ॥ १३ ॥ फलहीनो य-
 द्वा वृद्धो । दृढो वक्तृत्ववर्जितः ॥ कुंमलं कर्णहीनं च । नासोनं मुखमंमलं ॥ १४ ॥ नाय-
 षो न्यायहीनश्च । निर्विवेकश्च दायकः ॥ जिह्मश्च तपसा हीन । ईक्षुश्च रसवर्जितः ॥ १५ ॥
 इच्छहीनश्च शृंगारो—ऽलंकारो हेमवर्जितः ॥ तांबूलरहितो भोगो । योगस्तत्त्वविवर्जितः
 ॥ १६ ॥ मौर्वाहीनश्च कोदंक्षो । बाहुदंक्षो ह्यंकणः ॥ बालश्चरणहीनश्च । भूपालो राज्यव-
 र्जितः ॥ १७ ॥ प्रासादः स्तंभहीनश्च । प्रसादो दानवर्जितः ॥ कृपाणो मुष्टिना हीनो । बा-
 णः पद्मविवर्जितः ॥ १८ ॥ अशोकश्च विना ढायां । कोकः कोकीविना यथा ॥ सत्तालोक-
 स्तथा ज्ञाति । न विना रत्नमंजरीं ॥ १९ ॥ गीतं वीतं पुरा तत्र । विलीनं नृत्यकं तथा ॥
 चित्रं कुर्यान्न वादित्रं । न लास्यं हास्यदं तथा ॥ २० ॥ काले च दुःषमन्निऽत्र । भूमिकंपोऽ-
 न्नवत्पुनः ॥ यत्र स्तंभस्तथा कुंभः । कंपते मुकुटास्तथा ॥ २१ ॥ दोहूयंते च दोषमंतः ।
 कोकूयंते च कांतराः ॥ व्रस्यंति स्वासनात्केचि—न्नश्यंति केऽपि दूरतः ॥ २२ ॥ युग्मं ॥ इ-

तश्च पृथिवीपीठं । विदार्थं विवरे वरे ॥ निकटे प्रकटीभूता । तेजःपुंजकरं बिता ॥ ३३ ॥ सिं-
हासनोपविष्टा च । दृष्टा काचिन्नरैः सुरी ॥ दधानांकस्थितां रत्न—मंजरीमिह सुंदरीं ॥ ३४ ॥
युग्मं ॥ सा सस्नेहं स्वबाहुभ्यां । तामुत्पाठ्य कुमारिकां ॥ बहिर्मुक्त्वा तिरोभूता । जनश्चि-
त्रमयोऽजनि ॥ ३५ ॥ राजवृंदममंदं च । सानंदं सर्वतोऽमिदत् ॥ मंगलानि प्रवृत्तानि । निवृत्तानि
अयानि च ॥ ३६ ॥ पृथ्वीचंद्रकुमारीभ्यां । युतो राजा गृहं ययौ ॥ भोजनमंरुपसौधे । प्रताका
लंबितास्ततः ॥ ३७ ॥ निष्पाद्यतेऽत्र पक्वान्नं । धान्यं संस्कीर्यते बहु ॥ वैवाहिकजनवाता ।
बहुमानान्निमंत्रिताः ॥ ३८ ॥ मंक्रितान्यासनान्याशु । सर्वतः नासुराणि च ॥ मुच्यंते स्व-
र्णविस्तीर्ण—स्थालकच्चोलकानि च ॥ ३९ ॥ सुखासिकाः सुपक्वान्नाः । शालिन्यः शालिदा-
लयः ॥ नालिकेरस्य पक्वान्नं । गवामाज्ययुतं वरं ॥ ४० ॥ सखंका मंरुका दुग्ध—दधिघोल-
करंबकाः ॥ सुगंधाः परिवेष्यंते । परिवेषकपूरुषैः ॥ ४१ ॥ आचमनांते कर्पूर—पत्रपूगादि-
न्निर्युतं ॥ तांबूलं भोगमूलं च । सर्वेषां दीयते नृणां ॥ ४२ ॥ पृथ्वीचंद्रनृपो जज्ञे । कारि-
ताभ्यंगमज्जनः ॥ प्रधानपरिधानाढ्यः । स्वर्णभूषणभूषितः ॥ ४३ ॥ हारादिरत्नशृंगारः । सार-

तांबूलचून्मुखः ॥ श्रौढवारणमारूढो । मूर्धस्थातपवारणः ॥ ३४ ॥ पूजितः सधवस्त्रीभिः—श्रा-
 मराज्यां च वीजितः ॥ गीयमानगुणग्रामो । गंधर्वैर्वाद्यपूर्वकं ॥ ३५ ॥ लोकैर्विलोक्यमानश्च ।
 निर्निमेषं पदे पदे ॥ परीतः परिवारेण । प्राप्तो वैवाहमंरुपे ॥ ३६ ॥ वर्धोपितो वरस्त्रीभिः—
 रुत्तीर्य वरवारणात् ॥ शरावसंपुटं संक्त्वा । ततो राजगृहं गतः ॥ ३७ ॥ वरश्चतुरिकामध्ये ।
 स्वकुलाचारमाचरन् ॥ परिणिन्ये सुमांगद्वये । वर्तिते रत्नमंजरीं ॥ ३८ ॥ षट्पत्तिः कुलकं ॥
 ददौ च धनरत्नादि । नृपोऽस्मै पाणिमोचने ॥ आलोकयंतस्तौ लोका । घनं प्रमुदितास्तदा
 ॥ ३९ ॥ स्तुवंत्येके वररूपं । रूपं बध्वाश्च केचन ॥ जनाः केऽप्यदृष्टुं न्राग्यं । सौजाग्यं च
 तयोः परे ॥ ४० ॥ शृंगारं श्लाघयंत्येके । परिवारं च केऽप्यहो ॥ कुलं कतिपये लोकाः ।
 शीलमन्ये च निर्मलं ॥ ४१ ॥ लावण्यं वर्णयंत्येके । पुण्यं केचिद्विवेकिनः ॥ इति पौरगिरः
 शृण्वन् । सोऽगमस्लाम सप्रियः ॥ ४२ ॥ सोमदेवनृपेणापि । दानमानाशनादिना ॥ तथान्ये
 सत्कृता भूपा । यथैक्यं मेनिरे च ते ॥ ४३ ॥ गीतनृत्यविनोदेन । शृशुरार्पितवांढितः ॥ सु-
 धारसमयं सोऽपि । समयं गमयत्यथ ॥ ४४ ॥ अथ पात्राणि नृत्यंति । तत्र चित्रकराण्यहो ॥

पुस्तकानि प्रशस्तानि । वाचयंति वचस्विनः ॥ ४५ ॥ माद्यंति प्रकटीकर्तुं । मद्या मल्लकलां
 कलां ॥ रज्यंते रागिणो रागे । राजरंजनहेतवे ॥ ४६ ॥ याचंते याचकास्तत्र । प्रभूतं स्वं म-
 नीषितं ॥ वंचयंति न केऽप्यन्यान् । संचिन्वंति नयं स्वयं ॥ ४७ ॥ स्वयमेव त्यजंतीह । वा-
 दिनः कूटकारणं ॥ नृपाभ्यां सर्वदा द्वाभ्यां । सप्रजा सा सजा कृता ॥ ४८ ॥ चतुर्भिः क-
 लापकं ॥ कदाचिदासनासीनं । पृथ्वीचंद्रनृपान्वितं ॥ सोमदेवावनीपादं । वनपालो व्यजि-
 ज्ञापत् ॥ ४९ ॥ धर्मनाथो जिनः स्वामि—न्नुद्याने समवासरत् ॥ तच्चरित्रं पवित्रं प्रा-वक्र-
 मायातं निशम्यतां ॥ ५० ॥ इहैव भरतक्षेत्रे । पुरे रत्नपुराग्निधे ॥ समस्तकमलोद्धासी । ज्ञा-
 नुवन्नानुभूतिः ॥ ५१ ॥ सुव्रतास्य महाराज्ञी । मध्यरात्रौ गृहांतरे ॥ अपश्यद्वयने सुप्ता ।
 स्वप्नानिति चतुर्दश ॥ ५२ ॥ गजो वृषो हरिः श्रीः स्वर्ग । शशी ज्ञानुर्ध्वजो घटः ॥ सरो
 वार्धिर्विमानं च । रत्नौघोऽग्निर्बुधैर्मताः ॥ ५३ ॥ तत्र चाधिश्रितो लक्ष्म्या । सप्तभिः सुप्रति-
 ष्ठितः ॥ अखंरुशुभादंरुश्च । प्रचंरुस्तनुतेजसा ॥ ५४ ॥ मदमत्तश्चतुर्दतो । दानाविलकपोल-
 कः ॥ चलत्कर्णोऽचलोत्तुंगः । स्वप्ने दृष्टस्तथा गजः ॥ ५५ ॥ युग्मं ॥ विशालककुदः कुंद-का-

सहासोज्ज्वलद्युतिः ॥ वर्तुलश्यामलोत्तुंग—शृंगश्रंचतपदस्थितिः ॥ ५६ प्रसन्नवदनः स्नि-
 ग्ध—रोमराजिविराजितः ॥ हृढगात्रः स्फुरन्नेत्रो । द्वितीये वृषन्नस्तया ॥ ५७ ॥ युग्मं ॥ के-
 सरापूरितस्कंधो । हेमसत्पिरुपांगुरः ॥ रक्ततालुर्बलद्वोल—स्तीक्ष्णदंतो हृढाननः ॥ ५८ ॥
 रक्तकिंशुकप्रह्वौष्ठः । पुढेनाब्धोदयन् युवं ॥ तृतीये तरलाङ्गं सा । केसरिणं ददर्श च ॥ ५९ ॥
 शरदिंदुमुखी दीर्घ—लोचनां हारहारिणीं ॥ सुशृंगारां च बिज्राणां । कुम्भले द्युतिमंभले
 ॥ ६० ॥ करस्फुरन्निधानां च । सिच्यमानां च दिग्गजैः ॥ पद्मां पद्मार्थिनी तुर्ये । पद्मगां प-
 श्यतिस्म सा ॥ ६१ ॥ युग्मं ॥ चंपकाशोकपुन्नाग—पाटलोत्पलशालिनीं ॥ मद्धिकायूथिका-
 जाति—केतकीकुंदमालिनीं ॥ ६२ ॥ बंधुराद्भुतगंधेन । वासयन्तीं दिशो दश ॥ मंजुगुंजद-
 लिश्लिष्टां । पुष्पमालां च पंचमे ॥ ६३ ॥ युग्मं ॥ रोहिणीनायकं चारु—चकोरप्रीतिदायकं ॥
 कैरविणीप्रियं तार—तारावलिपरिव्रतं ॥ ६४ ॥ स्फटिकोपलसंकाश—माकाशे नासयत्करं ॥
 षष्ठे च सुधयाकीर्णं । संपूर्णं सकलेंदुकं ॥ ६५ ॥ युग्मं ॥ लज्जंते देवता अर्चा । यस्मान्मार्गा
 वहंति च ॥ कथयंति मुनयो धर्मं । न तिष्ठति तमांसि च ॥ ६६ ॥ विकसंति सरोजानि ।

रथांगा उल्लसन्ति च ॥ यस्योदये तमादित्यं । सप्तमेऽथ ददर्श सा ॥ ६७ ॥ युग्मं ॥ प्रासाद-
 शिखरारूढं । प्रौढदंभाग्रमंशितं ॥ रत्नाढ्यपट्टिकालग्नं । हेमकुञ्जेन नूषितं ॥ ६८ ॥ अञ्जितः
 शोभितस्वर्णं । मध्ये सिंहविमंशितं ॥ वातेनादोलितं किञ्चिद्—ध्वजमैकत साष्टमे ॥ ६९ ॥
 युग्मं ॥ सुवर्णघटितं रत्न—संस्थानामृतपूरितं ॥ नवमे पूर्णकुञ्जं सा । कट्यपत्रालिमंशितं
 ॥ ७० ॥ अमंति त्रमरा हंसा । रमंते यत्न सुस्थिताः ॥ विश्राम्यन्ति चकोराश्च । सारसाः क्रौ-
 चपक्षिणः ॥ ७१ ॥ विचित्रशतपत्रादि—कजराजिविराजितं ॥ तापहारि लसद्धारि । दशमे
 पद्मवत्सरः ॥ ७२ ॥ युग्मं ॥ नक्रचक्रमहामत्स्य—मत्स्यपाठीनपीठकाः ॥ तिमिंगलादयो यत्र ।
 चोत्पतन्ति पतन्ति च ॥ ७३ ॥ उल्ललल्लोलकल्लोल—संचरद्ब्रह्मनव्रजं ॥ एकादशे महावार्द्धि ।
 मौक्तिकादियुतं च सा ॥ ७४ ॥ युग्मं ॥ वादिलगीतनृत्यादि—क्रीडापरसुरीसुरं ॥ कर्पूरपूरक-
 स्तूरी—वासवासितदिग्भरं ॥ ७५ ॥ शोभमानस्फुरद्भिन्नि—विभित्तिस्तंजकुञ्जकं ॥ विमानं
 द्वादशे स्वप्ने । सापश्यजगनाश्रयं ॥ ७६ ॥ युग्मं ॥ वज्रवैद्युर्यसत्सूर्य—कांतकैतनादिभिः ॥
 पूरितं दूरिताघौघं । रत्नारशि त्रयोदशे ॥ ७७ ॥ रमणीयशुभावर्त—ज्वलज्ज्वालावलिभूतं ॥

कमनीयं विशालं च । निर्मलं कांतिमंज्वलैः ॥ ७८ ॥ देवाननसमानं च । सिन्ध्यमानं घृतामृ-
 तैः ॥ स्वप्ने सा सुव्रतापश्य-न्निर्धूमाम्निं चतुर्दशैः ॥ ७९ ॥ जजागार गुणागारान् । वीक्ष्य तां-
 स्तत्क्षणादसौ ॥ निमग्नानन्दपीयूषे । लम्भा चिंतयितुं हृदि ॥ ८० ॥ अहो अद्याद्भुताः स्वप्ना ।
 दृष्टाः शिष्टा मया खिलाः ॥ प्रवितारः फलान्येषां । मिष्टानि सुरशाखिवत् ॥ ८१ ॥ शयनीया-
 दथोन्नाय । हंसगत्या चलंती च ॥ सा जयेत्याशिषानंदात् । स्वस्वामिनमबोधयत् ॥ ८२ ॥
 स्थित्वासने तदादेशात् । साथ स्वप्नानजिज्ञपत् ॥ स्वामिन् समादिशामीषां । फलं किं ज्ञावि-
 चावयोः ॥ ८३ ॥ संबुध्य सौवबुद्ध्या स । यथातथमचीकथत् ॥ प्रिये प्रियंकरा एते । त्वया
 दृष्टाः सपुण्यया ॥ ८४ ॥ राज्यलाभो रमालाभो । भोगंलाभस्तथावयोः ॥ पवित्रपुल्लान्नोऽ-
 पि । चान्येषामनुज्ञावतः ॥ ८५ ॥ ततः सा मुदिता जाता । स्वस्था स्वस्थानमागता ॥ स-
 खीयुक्ता सुवार्ताभिः । सुजागरमजागरत् ॥ ८६ ॥ स्वप्नपाठकतः प्रातः । स्वप्नार्थमवगम्य च
 ॥ राजा राज्ञीयुतोऽत्यंत-मानंदं मनसा दधौ ॥ ८७ ॥ ततश्च समये पूर्णे । पूर्णिमैन्दुसमद्भुतिः
 ॥ पूर्वस्यामिव तत्कुक्षौ । सोऽपि प्रचुरवातरत् ॥ ८८ ॥ सर्वेऽकुर्वन् सुपर्वाण-स्तदानंदाज्जयार-

वं ॥ षट्पंचाशच्च साह्यदा । दिक्कुमार्योऽमिलन्निति ॥ ८९ ॥ अष्टावृध्वर्ध्वनिवासिन्य—स्त-
 आष्टावप्यधःस्थिताः ॥ रुचकद्वीपदिग्वासाः । षट्त्रिंशन्मिलिताश्च ताः ॥ ९० ॥ तद्द्वीपवि-
 दिशां सरका—श्रतस्त्रः सकला इति ॥ आगत्य सूतिकर्माणि । चक्रमर्तुस्तथार्हतः ॥ ९१ ॥
 सौधर्मदेवल्लोकेऽथ । सुरेंद्रः कंपितासनः ॥ वज्रमुद्वालयन् कोपाद् । ज्ञात्वाहंजान्म चावधेः
 ॥ ९२ ॥ त्यक्त्वा सिंहासनं सप्ता—ष्टौ पदान्यगमन्मुदा ॥ शक्रस्तवमथाचरन्त्यौ । कृतकुंरु-
 लितांजलिः ॥ ९३ ॥ स्थित्वा सिंहासने सोऽथ । हरिणैर्नगमेषिणा ॥ सुघोषाधंटया सर्वा-
 न्नाकिनोऽज्ञापयत्ततः ॥ ९४ ॥ कृतं पालकदेवेन । लक्ष्योजनविस्तरं ॥ विमानं पालकाह्वान-
 मारुह्येहाययौ हरिः ॥ ९५ ॥ अंबां नत्वा जिनं लात्वा । मुक्त्वा तत्प्रतिबिंबकं ॥ विधाय पं-
 चधा रूपं । सामरो मेरुमागतः ॥ ९६ ॥ त्रिषष्टिरपि तत्रेन्द्राः । सुरकोटियुताः परे ॥ एवं स्व-
 विमानमारूढा । आगता हर्षसंगताः ॥ ९७ ॥ रत्नैरूप्यमृत्कृतैः । कलशैर्जलसंचृतैः ॥ चतुः-
 षष्ठ्यधिकैरष्ट—सहस्रैस्ते पृथक्पृथक् ॥ ९८ ॥ मज्जयंति जिनं चारु—चंदनैरर्चयंति च ॥
 अर्चयंति पुण्यपुष्पैः । कटपवृक्षादिसंज्ञैः ॥ ९९ ॥ आरात्रिकं विधायंते । तथा मंगलदीप-

कं ॥ चैत्यवंदनकर्तॄय—शक्रस्तवपुरस्सरं ॥ ४०० ॥ केचिन्नृत्यंति माद्यंति । हर्षात्केचित्सुरा
 वराः ॥ वाद्यंति च वाद्यानि । केचिजायंति संगताः ॥ १ ॥ इति युक्त्यात्मशक्त्या च । स्व-
 नेक्त्या हरयोऽखिलाः ॥ जिनजन्मोत्सवं कृत्वा । स्वं स्वं स्थानकमागताः ॥ २ ॥ पंचरूपी
 पुनः शक्रो । विमुच्य सदने जिनं ॥ द्वात्रिंशत्स्वर्णकच्चोला—दीनि वस्तूनि वर्षयन् ॥ ३ ॥
 रत्नकोटिमधिस्थाप्य । वामहस्तांगुले सुधां ॥ श्रीदामकुण्डले वस्त्रे । उत्सीर्षे न्यस्य व्यामगात्
 ॥ ४ ॥ युग्मं ॥ प्रातः सुतस्तवायात । इति वर्धापितो नृपः ॥ दासीजिरमुना तान्यः । सद्-
 र्धोपनिका ददे ॥ ५ ॥ कृतोत्सवावल्लिश्चैवं । प्राकारोऽलंकृतस्ततः ॥ तथा प्रतोलीद्वाराणि ।
 ध्वजैः शृंगारितानि च ॥ ६ ॥ मंचातिमंचारचिता । निचिताश्च पताकिकाः ॥ अचिताः पं-
 चवर्णैश्च । कुसुमप्रकरैस्ततः ॥ ७ ॥ आयांत्यद्वतपात्राणि । पात्राणि नर्तयंति च ॥ संस्कीर्यं-
 ते च गात्राणि । बात्राण्यपि पठंत्यलं ॥ ८ ॥ तोरणानि निबध्यते । कारणानि सदा मुदां ॥
 सद्दंदनकमालाश्च । विशाला मंगलश्रिया ॥ ९ ॥ दह्यंते धूपकस्तूर्यो । लज्ज्यंते सघृता गुग्गाः
 ॥ इति नृणां क्षणाजानि । घनान्यपि दिनान्ययुः ॥ १० ॥ यतः पूर्वमभून्मातु—धर्मकर्मणि

दोहदः ॥ पित्रा नाम ततो दत्तं । धर्मनाथ इति प्रज्ञोः ॥ ११ ॥ बाह्ये तेनामृतं पीतं । गृ-
हीतं यौवनं ततः ॥ धन्याया राजकन्यायाः । पाणिग्रहणं कृतं ॥ १२ ॥ छे लक्षे शरदां सा-
धे । ह्यनुभूता कुमारता ॥ पंचलक्षाणि राज्यश्री—शुक्ता जोगवतार्हता ॥ १३ ॥ ततो विर-
क्तचित्तेन । लोकांतिकमरुज्जिरा ॥ अद्भुतदानं मुदा दत्त्वा । संयमश्रीर्हृतामुना ॥ १४ ॥ छे वर्षे
ठद्भुतां शुक्त्वा । प्राप्य केवलमुज्ज्वलं ॥ भूमौ विहरति स्वामी । करोत्युपकृतिं सतां ॥ १५ ॥
सजामाता ततो राजा । निशम्यारामिकादिति ॥ सार्धद्वादशैलक्षा—एतत्तास्मै सविस्मयं
॥ १६ ॥ ततश्च कलिता कृच्छ्या । राजाद्याश्रलिता जनाः ॥ हृष्टाः समवसरणं । दृष्टालंकर-
णं शुभः ॥ १७ ॥ आयांति सकला देवा । इति निष्पादयंति तत् ॥ आदौ संवत्तिका वाता ।
विस्तरंति सुरैः कृताः ॥ १८ ॥ तृणाद्यपहरंत्येते । सुगंधिनो घनायनाः ॥ कुर्वन्ति सुजलैर्दृष्टिं ।
किरंति कुसुमोत्करं ॥ १९ ॥ कृत्वा रत्नमयं पीठं । पंचवर्णानि तत्र च ॥ वर्षत्याजानु पुष्पा-
णि । सुगंधान्यमरास्ततः ॥ २० ॥ प्राकारा रत्नैरूप्यैः । सुरैर्निर्मपितास्त्रिधा ॥ कपिशिर्षाव-
लिस्तेषु । मणिरत्नसुवर्णजाः ॥ २१ ॥ चतस्रणां प्रतोलीना—मुन्नयोः पार्श्वयोर्वज्रुः ॥ उच्चैः

स्वर्णमयाः स्तंभा । ऊर्ध्वस्थमणिकुञ्जकाः ॥ ११ ॥ तत्र शक्रधनुर्मनिं । शोज्ज्वते रत्नतोरणं ॥
 पालकां पुण्यलक्ष्म्याश्च । ज्ञाति वन्दनमालिका ॥ १३ ॥ तत्राणि च विचित्राणि । पवित्राणि
 विज्ञांति च ॥ रूपाणि स्वर्णपुत्रीणां । स्वरूपाणि सुकर्मणां ॥ १४ ॥ पञ्चवर्णध्वजा न्यस्ताः ।
 सिंहशार्ङ्गलमंकिताः ॥ मध्यभागे विज्ञात्यत्र । पीठं मणिविनिर्मितं ॥ १५ ॥ तत्र चाशोकवृ-
 क्षोऽस्ति । दक्षः शोकनिवारणे ॥ प्रत्यक्षकदम्बवृक्षात्र-श्चैत्यवृक्षो महानिह ॥ १६ ॥ तत्राया-
 यां रत्नसिंहा-सनं चार्हत आसनं ॥ सयत्नं रचितं रत्नै-स्तदधः पादपीठकं ॥ १७ ॥ पञ्च-
 दशात्र ठवाणि । पवित्राणि विरेजिरे ॥ स्फुरत्सहस्रपत्राणि । किं नु तीर्थकरश्रियः ॥ १८ ॥
 सुराः सचामराः पार्श्वे । पुनरस्तार्कमंमलं ॥ बज्रौ चामंमलं पृष्ठे । तीर्थश्रीकर्णकुंमलं ॥ १९ ॥
 धर्मचक्रं ज्वलत्यग्रे । यतः स्खलति दुर्मतिः ॥ वाद्यंते दिव्यज्ञेयोऽपि । अद्रव्यैर्व्योम गर्जितं
 ॥ २० ॥ ध्वजो ऊलहलत्थैर्द्रः । सहस्रयोजनोन्मितः ॥ दिव्यः परिमलो विश्व-व्यापी म-
 हामहत्प्रहो ॥ २१ ॥ अवादिताश्च वाजित्र-कोटया वादयंति च ॥ जैना जनाश्च रज्यंते ।
 गुणैर्गहगहंलं ॥ २२ ॥ प्रभुर्नवनवस्वर्ण-पद्मेषु स्थापयन् पदौ ॥ पृष्टार्थानर्थयन् रम्ये । वि-

पृरे समुपाविशत् ॥ ३३ ॥ पापतो मोचयन् ऋष्या—त्रिजदर्शनमालतः ॥ प्राच्याः स प्रा-
 विशत्प्रौढ-मध्यास्त पुनरासनं ॥ ३४ ॥ ततस्त्रिजगतः स्वामी । चामीकरसमश्रुतिः ॥ सुखं च-
 तुर्मुखो भूत्वा । विलोक्यास्तिकसन्मुखं ॥ ३५ ॥ सद्यो द्वादश संपूर्णं । पूरयित्वा च पर्वदं ॥
 चूरयित्वा महामोहं । दूरयित्वा कुदर्शनं ॥ ३६ ॥ सर्वसंशयहारिण्या । साधारण्याखिलांगि-
 नां ॥ सुधासारानुकारिण्या । विस्तारिण्या शिवश्रियः ॥ ३७ ॥ बाण्या योजनगामिन्या । ध-
 र्ममादिशति स्वयं ॥ यतो ऋष्याब्धिमुद्वंध्य । ऋष्यालिर्लज्जते शिवं ॥ ३८ ॥ अथ द्वावपि रा-
 जानौ । प्रविश्य सप्रदक्षिणं ॥ प्रभुं प्रणम्य चासीनौ । पृथ्वीचंद्रोऽस्तवीत्पुनः ॥ ३९ ॥ जय
 त्वं जगदाधार । जगद्धं जगन्नुत ॥ जगज्जयिन् जगद्ध्येय । जगत्त्रयशिरःस्थित ॥ ४० ॥
 जय त्वं ज्ञानुभूपाल-कुलदीपनदीपक ॥ पादाब्जविनयानम्र-विश्वविश्ववनीपक ॥ ४१ ॥ जय
 त्वं सुव्रताकुक्षि-सुंदराकरहीरकः ॥ क्रोधरोधकद्रोहादि-मोहमद्भावधीरकः ॥ ४२ ॥ जय त्वं
 निर्मलध्यानः । केवलज्ञानभास्करः ॥ निरंजनो निराकारः । सिद्धानंतचतुष्टयः ॥ ४३ ॥ त्वं
 माता त्वं पिता नेता । प्राता त्राता त्वमेव मे ॥ त्वं देवस्त्वं गुरुर्धर्म-स्तुभ्यमेव नमोनमः

॥ ४४ ॥ स्तुत्वेति तनुदीधित्या । सर्वां विस्मापयन् सज्जां ॥ पृथ्वीचंद्रः पुनर्नाथं । नत्वा त-
 त्वामृतं पपौ ॥ ४५ ॥ यथा—सदृशवासो महिला सुशीला । सौजाग्यमंगे च रमाभिरामा ॥
 सुता विनीताः स्वजनो मनोहः । पचेलिमा पुण्यतरोः फलालिः ॥ ४६ ॥ फलान्यमूनि धर्म-
 स्य । ज्ञेयानि नविका अहो ॥ सुखाधारोऽवतारोऽयं । प्रथमं निर्मले कुले ॥ ४७ ॥ कुकुलेऽव-
 तरेदंगी । चेत्तत्पुण्यं करोति किं ॥ तन्मलेन त्रिद्वैकैवर्त—व्याधादीनामनेकशः ॥ ४८ ॥ यत्रा-
 वतीर्थं कृत्वाद्यं । मृत्वा जीवो ब्रजत्यधः ॥ निरर्थकं ब्रजत्येव । प्राप्सोऽयं मानवो जवः ॥ ४९ ॥
 अतः कमलवज्जीवैर्दुर्लभं कुलमुत्तमं ॥ सश्रीकं विधिना युक्तं । गुणाढ्यं नालसंस्थितं ॥ ५० ॥
 यतः—वंसाणं जिणवंसो । सबकुलाणं च सावयकुलाइं ॥ सिद्धिगद्यगमणं । मुत्तिसुहं सब-
 सुखाणं ॥ ५१ ॥ सप्रशंसः स वंशोऽपि । षट्त्रिंशद्राजत्रेदभूः ॥ तीर्थकृच्चक्रवृत्तौ रिरामाद्या
 यत्र जङ्घिरे ॥ ५२ ॥ अन्यानि च कुलान्यत्र । कलिकाले बहून्यपि ॥ त्रेदाश्चतुरशीतिर्य—
 द्विप्राणां वणिजामपि ॥ ५३ ॥ परं व्याख्यायते तत्तु । सदा यत्रांबु गढ्यते ॥ शुद्धधनानि
 ज्वाढ्यते । निर्जीवो दढ्यते कणः ॥ ५४ ॥ संधानस्योपयोगो ना—नंतकायं न नश्यते ॥ यत्र

देवादयोऽर्च्यते । प्रोच्चार्यते व्रतानि च ॥ ५५ ॥ सामायिकावश्यकानि । समाचर्यत एव हि ॥ त्यज्यते च निशाहारः । स्मर्यते परमेष्ठिनः ॥ ५६ ॥ चांमागारोऽपि पुण्यस्य । त्रियते क्लेब-
दानतः ॥ वार्यतेऽन्यप्रियासंगः । सम्यक्त्वं ध्रियते दृढं ॥ ५७ ॥ आलोचनाजलेनापि । पापं
प्रक्षाल्यते निजं ॥ परिग्रहप्रमाणेन । लोभादात्मा निवार्यते ॥ ५८ ॥ पौषधो निरतीचारः ।
सर्वपर्वसु पादयते ॥ संन्नादयतेऽनंतकाय—जदयादिनियमाः सदा ॥ ५९ ॥ धर्मकर्मोद्भवैर्य-
त्र । पंफदयते मनोरथैः ॥ चेद्भवेत्प्रबलं पुण्यं । तदेदृग् प्राप्यते कुलं ॥ ६० ॥ कुले लब्धेऽपि
शुद्धेऽपि । चिंतायोगोऽशुभस्त्रिया ॥ तत्पुण्यस्य वियोगः स्यात् । सा चोक्ता पुनरीदृशी ॥ ६१ ॥
अलक्ष्मीरिव सा साक्षात् । कपिकङ्कुरिवाहता ॥ भञ्जका स्वकुटुंबस्य । परचित्तस्य रंजका
॥ ६२ ॥ पटिष्ठा कपटेऽनिष्ठा । स्वयं निष्ठुरजाविणी ॥ शिक्षिता प्रत्युत क्लेश—कारिणी सु-
खहारिणी ॥ ६३ ॥ फूत्कुर्वती सर्पिणीव । वदंगती शार्दूलोव सा ॥ अर्गला पुण्यमार्गस्य ।
नरकस्य प्रतोलिका ॥ ६४ ॥ स्वसा दाहज्वरस्येव । प्रदीपनसखी तथा ॥ गृहिणां गृहवासे-
ऽपि । नारी नारकदुःखदा ॥ ६५ ॥ प्राच्यं पुण्यं पवित्रं चे—त्सुकलत्रं तदाप्यते ॥ यथोदारा

सदाचारा । निर्मला शीलशालिनी ॥ ६६ ॥ विवेकिनी विनीता च । विदुरा सत्यवादिनी ॥
पात्रदानोद्वसत्पाणि—वर्णीमाधुर्यशालिनी ॥ ६७ ॥ देवे गुरौ ब्रूशं ब्रक्ता । पुण्यासक्ता निरं-
तरं ॥ गेहिनी देहिनीव श्रीः । प्राप्यते पूर्वपुण्यतः ॥ ६८ ॥ तदाप्तौ स्वांगसौभाग्यं । तदा
जाग्यं ब्रवेद्यदा ॥ सा पृष्टा मधुरं वक्ति । चलंतीह मरालवत् ॥ ६९ ॥ निजालयति सदृह-
ब्ध्या । पालयत्यपि यः कृपां ॥ द्वात्रिंशद्वक्त्राणः सर्व—शास्त्रेषु च विचक्षणः ॥ ७० ॥ श्याम-
ताजितरोलंब—लंबकेशकलापवान् ॥ अर्धचंद्रसहस्रालो । दोलान्नश्रवणद्वयः ॥ ७१ ॥ का-
मकोदंभवक्रजूः । शुर्काकिंशुकनाशिकः ॥ सदृहक् सकलचंद्रास्यो । मुक्तालिदंतपंक्तिकः ॥ ७२ ॥
कपाटपृथुलोः श्री—नवस्वर्णसमद्युतिः ॥ अखंभवदोर्दंरु—मंक्रितः पुण्यतो नरः ॥ ७३ ॥
नरो न रोचते कस्मै । सुन्नगोऽपि विना धनं ॥ तदपि प्राप्यते पुण्ये—नौपत्यैरपि भूरिभिः
॥ ७४ ॥ देवानाराधयंत्येके । कुविद्यां साधयंति च ॥ प्रविशंति रणावन्या—मध्यासंति रिपोः
सन्नां ॥ ७५ ॥ सेवंतेऽन्यायिनं भूयं । मार्गयंति जनं जनं ॥ पतंति रसकूपे च । चटंति वि-
कटांबुधौ ॥ ७६ ॥ केत्राणि खेटयंत्युच्चै—हिंसंति च गृहे गृहे ॥ धनार्थं प्राणिनो व्रंति । ख-

नन्ति पृथिवीं परे ॥ ७७ ॥ आरोहन्ति गिरेः शृंगे । वहन्ति बहुपोट्टवान् ॥ सहन्ते पापतः क्लेशं । नार्थलेशं नजन्ति ही ॥ ७८ ॥ सुवर्णमणिमाणिक्य—मुक्ताविडुमहीरकाः ॥ पुण्याङ्गजराश्चाश्वाश्च । श्रीविलासा लसत्यहो ॥ ७९ ॥ तनयाः सत्यपि द्रव्ये । न्रवंत्यद्भुतजाग्यतः ॥ त एव नयवंतश्चे—तदा स्वर्णे सुगंधता ॥ ८० ॥ एते च कुसुता बाद्ये । लाबिताः पालिता अपि ॥ बहुधनव्ययात्कन्याः । पितृभ्यां परिणयिताः ॥ ८१ ॥ मातरं गणयन्ति नो । निश्चिन्तयन्ति च गुरोर्वचः ॥ न्रणन्ति निष्ठुरं पित्रोः । स्वप्रियाप्रेरिता ध्रुवं ॥ ८२ ॥ वर्षन्ति च कुपात्रेषु । कुस्थाने विलसन्ति च ॥ ग्रसन्ति भूमिमन्येषां । चादृक्कैरुह्यसन्ति च ॥ ८३ ॥ श्रवन्नवंति शिक्षायां । दूषयन्ति गुरून् परं ॥ उह्यसन्त्यशुभं कृत्वा । नाभ्यसन्ति शुभक्रियां ॥ ८४ ॥ पापव्यापादिहाप्यन्ते । पितृभिः कुसुता इति ॥ सुपुत्राः खलु न्रव्यानां । जायन्ते सुकृतोदयात् ॥ ८५ ॥ संतः सौजाग्यवंतश्च । धर्मरक्ता विवेकिनः ॥ गुणवंतो रताः पिबो—न्नक्तिमंतो जिने गुरौ ॥ ८६ ॥ निजं निरुपमं पुण्यं । चेत्तदा मित्रमुत्तमं ॥ दुष्टप्रकृतयश्चैके । प्रौढाकृतय एनसि ॥ ८७ ॥ मुखे मिष्टा हृदि दुष्टाः । पश्यन्ति च परब्रह्मं ॥ विगोपयन्ति निर्दोषान् । रोदयन्ति च या-

चकान् ॥ ८८ ॥ परोपकारविमुखाः । सीदंत्यन्यप्रशंसया ॥ हृष्यंते स्वगुणस्फात्यो—पेक्षंते तु-
एवत्परं ॥ ८९ ॥ उद्धृष्टाटयंत्यन्यदोषान् । पातयंत्यापदि स्वकान् ॥ राज्ञः स्तोकेन मानेना-
पमानयंति सद्गुरुन् ॥ ९० ॥ अधर्मकर्मकर्तारो । जट्पंति परमर्म ये ॥ विषवृद्धवनानीव ।
त्याज्या दूरेण दुर्जनाः ॥ ९१ ॥ संतः स्वह्रस्वन्नावाः स्युः । सुन्नावा धर्मकर्मणि ॥ परोपकारं
कुर्वन्ति । धरंति परमर्म नो ॥ ९२ ॥ प्रकाशयंत्यन्यदोषान् । हास्येनापि न सर्वथा ॥ आत्मा-
नं वासयंत्येव । गुणगंधैः परोद्भवैः ॥ ९३ ॥ उद्योतयंति स्वं वंशं । पालयंति गुरोर्वचः ॥ नि-
न्नालयंति तत्त्वानि । चालयंत्यनयान्मनः ॥ ९४ ॥ स्वचित्तं निर्मलीकृत्य । वित्तं पात्रे वपंति
ये ॥ ते संतापहराः सेव्या—श्रृंदनानीव सज्जनाः ॥ ९५ ॥ इति धर्मफलं ज्ञात्वा । लात्वा
जैनीं गिरं हृदि ॥ परिहार्यः प्रमादोऽयं । कार्यो धर्मोद्यमः सदा ॥ ९६ ॥ परं सहजवत्पूर्वं ।
प्रमादः सेवितश्चिरं ॥ त्यक्तुं न शक्यते धर्मे । कातरैर्बहुभिर्जनैः ॥ ९७ ॥ श्रीसंग्रहस्मराहा-
राः । प्रमादाश्च जवे जवे ॥ अर्यस्तास्तेन बालाद्यै—वेद्यंते गुर्वशिक्षिताः ॥ ९८ ॥ दानशी-
लतपोन्नावाः । साराः पूर्वे कदापि हि ॥ नाऽर्यस्तास्तद्गुरुक्तास्तु । बुध्यंते न बुधैरपि ॥ ९९ ॥

सहजेनाकृत्रिमेणो—पाधिधर्मो हि जीयते ॥ वणिग्गणिकयोरत्र । कथाप्याकर्ण्यतां यथा ॥ ५०० ॥ जंबूद्वीपेऽत्र चरते—ऽन्नवद्वह्मीपुरं पुरं ॥ वार्धिवत्कन्नितं लक्ष्म्या । प्रौढं शोचि-
तरंगवत् ॥ १ ॥ ज्ञाता दाता जनलाता । रिपूहेता प्रतापवान् ॥ कांतनीमगुणस्तत्र । जि-
तारातिर्नृपो बज्रौ ॥ २ ॥ शृंगारे संगरे तादृग् । नैवाहारविहारयोः ॥ यादृग् रसः कलाभ्या-
से । तस्य शास्त्रविनोदिनः ॥ ३ ॥ अबला बालगोपाला । ब्रधीताः सकलाः कलाः ॥ तद्भा-
ज्ये नादृशुतं यस्मा—द्यथा राजा तथा प्रजा ॥ ४ ॥ अन्यदा स सन्नासीनो । मंसिसामंत-
संयुतः ॥ गीतनृत्यविनोदज्ञान् । विज्ञान् वीक्ष्य वचोऽवदत् ॥ ५ ॥ हंहो पिककुक्षे गीतं ।
नृत्यं केकिषु संमतं ॥ विज्ञानमूर्णनानादौ । युरुं वा कुर्कुटादिषु ॥ ६ ॥ शुके वाक्पद्मुता चे-
ति । पशूनां सहजास्त्वह ॥ दुर्लभा वादविद्या या । सद्यो हृद्योत्तरानुगा ॥ ७ ॥ राजानोऽ-
पि च रज्यंते । कृपणा दानदायिनः ॥ प्रत्यक्षा अपि यद्वाः स्यु—र्वादे जयवतां सतां ॥ ८ ॥
तन्निशम्य कलापात्रं । राज्ञश्चामरधारिणी ॥ कामसेना ततोऽवादीत । सान्निमाना त्विदं व-
चः ॥ ९ ॥ गीते स्फुर्तिः स्थितिर्नृत्ये । वाद्येषु निरवद्यता ॥ वादेऽष्वनवसादत्वं । त्वत्प्रसादा-

नमम प्रजो ॥ १० ॥ कलास्तास्ताः स्वयं कुर्वे । न वादो वादिनं विना ॥ अल कोऽपि न वा-
 दाहो । येनेह्य मम पूर्यते ॥ ११ ॥ इतस्तत्रातिवृद्धस्य । श्रीदत्तव्यवहारिणः ॥ सुतः सुरेंद्र-
 संज्ञोऽस्ति । समेतः स्वामिसेवने ॥ १२ ॥ राजमान्योऽवदान्यश्च । सत्कलाकेलिकौतुकी ॥ त-
 र्ज्वपर्वतं ठेतुं । वज्राक्षमवदद्भवः ॥ १३ ॥ युग्मं ॥ या हीना पुरुषात्प्रोक्ता । प्रभुताधीकला-
 दिन्निः ॥ किंत्वाहारकलिज्यां चा—धिका तेनातिनिदिता ॥ १४ ॥ तस्या नार्या अनार्याया
 । नामं ग्राह्यं न पर्षदि ॥ सा हि कथितदुर्गंध—रब्बातोऽप्यधमा मता ॥ १५ ॥ वदंती स्व-
 गुणान् गर्वा—ऋणिके गुणिनां गणे ॥ स्वं विगोपयसि त्वं रे । ग्रहिलेव गरीयसी ॥ १६ ॥
 नैवार्थसिद्धिरत्रापि । नारीन्निः स्यान्नरं विना ॥ अंगुलिभिर्विनांगुष्ठं । कवलोऽपि न गृह्यते
 ॥ १७ ॥ सासूयं वेश्ययावादि । ततोऽवज्ञाय तद्भवः ॥ स्त्रिया हरादयो देवा । निर्जिताः किं
 कथा नृणां ॥ १८ ॥ तपस्वी च यशस्वी च । तावद्विद्याधरोऽथवा ॥ ध्यानी मौनी गुणी ताव
 -न्न यावद्दीक्षितः स्त्रिया ॥ १९ ॥ न न्रवेद्भूयसां पुंसां । सत्कारो वनितां विना ॥ क्रियंते
 पावना दंता । एकयापि शलाकया ॥ २० ॥ इत्युच्चैर्विवदंतौ तौ । राज्ञा विद्वेन प्राषितौ ॥ मा

वादः कियतां मिथ्या । तथ्यां संधां विधीयतां ॥ ११ ॥ ततो गणिकयागादि । जो सज्याः
 श्रूयतां वचः ॥ उपाधिः सहजाद्वृद्धः । प्रतिज्ञातं मयेति च ॥ ११ ॥ यस्मान्मंदोऽपि मेधा-
 वी । याति रंकोऽपि राजतां ॥ कृपणोऽपि च दाता स्या—निर्धनोऽपि धनेश्वरः ॥ १३ ॥ दु-
 र्गंधं वस्तु सज्जं धि । नीरसं सरसं तथा ॥ अखं शीतलमप्युष्णं । नीचस्थः पुनरुच्चगः ॥ १४ ॥
 उपाधिना नृपेणैव । के के नोपकृता इति ॥ अनेन नूनं संपूर्णं । विश्वं विश्वमपीदृयते ॥ १५ ॥
 पार्थिवंप्रेरितः प्राह । सुरेंद्रः शृणु वेद्यके ॥ यमवत्तवोपाधेश्च । गर्वं निर्मूलयाम्यहं ॥ १६ ॥
 अस्माकं संमतं श्रेष्ठं । जो सज्याः सहजं खलु ॥ यत्सहोदरवत्स्वीयं । सामिप्यं नैव मुंचति
 ॥ १७ ॥ विनाशयति नो किंचित् । पदवीं प्रत्युतार्पयेत् ॥ सहजेन समं विश्वे । किंचिन्नास्ती-
 ह सुंदरं ॥ १८ ॥ विवेकं सुगतिं शौक्ल्यं । शुभगीः स्वरचित्रतां ॥ हंसे शुके पिके केकि—
 न्यपि यन्नियतं ददौ ॥ १९ ॥ स्वर्णे वर्णो मणौ तेजो । मृगनामौ सुगंधिता ॥ ईक्षौ रसस्त-
 श्रेत्यादौ । विख्याता तस्य सत्कृतिः ॥ २० ॥ सहजं वर्धमानं त-द्धरित्वं चक्रवर्तितां ॥ कैव-
 ल्यं तीर्थकृत्वं च । सिद्धत्वमपि गच्छति ॥ २१ ॥ दृष्टान्तप्रतिदृष्टान्तै—रिति प्रवदतोस्तयोः ॥ म-

ध्याहसमयो जातः । आंतः कोऽपि न चेतयोः ॥ ३२ ॥ राज्ञादिष्टं तथोजातो । देवतावसरो-
 ऽधुना ॥ मूर्तिसंतौ स्वहृष्टांतौ । निष्पाद्यौ स्वस्ववेश्मनि ॥ ३३ ॥ सदस्यागत्य षण्मास्यां । मह्यं
 दर्शयतं युवां ॥ परीक्षां युवयोः सम्यग् । ज्ञात्वा जयपराजयौ ॥ ३४ ॥ दृष्टदानं धनादानं ।
 करिष्ये च ततः क्रमात् ॥ स्वीकृत्य तौ च पार्षद्या । अगमद्विजसन्ननि ॥ ३५ ॥ बुधाक्रांतो-
 ऽपि हे वत्स । उत्सूरः कथमागतः ॥ इति पृष्टोऽथ पित्रासौ । सुरेंद्रः सकलं जगौ ॥ ३६ ॥
 पिता प्राह तथा सार्धं । कथं वादस्त्वया कृतः ॥ स्त्रीषु कुर्यान्न तं विद्वान् । वेश्यायां तु वि-
 शेषतः ॥ ३७ ॥ यतः—बाहसखित्वमकारणहास्यं । स्त्रीषु बिवादकुजनधनसेवा ॥ गर्दभया-
 नमसंस्कृतवाणी । षट्सु जनो लघुतामुपयाति ॥ ३८ ॥ सुतोऽवग् तात यज्ञातं । का शिक्षा
 तत्र दीयते ॥ यतनीयं त्वयाथो हि । यथा शोभाययोर्रवेत् ॥ ३९ ॥ ज्ञास्ये वत्स यथायो-
 ग—मित्युक्त्वाऽयच्छ्यं देवतं ॥ तातः सह सुतेनाथ । बुभुजे समयोचितं ॥ ४० ॥ द्वाणं सु-
 सोहितः श्रेष्ठी । पृष्टः पुत्रेण तज्जये ॥ स आह वाहि तन्मर्म । तस्मिन् ज्ञाते जिता हि सा
 ॥ ४१ ॥ सुरेंद्रेणापि तद् ज्ञातुं । स्वयस्यो नियोजितः ॥ स सौगंधिकरूपेण । पण्यस्त्रीपाटके

गतः ॥ ४२ ॥ कर्पूरागुरुकक्रोल — कस्तूरीपुटवासकैः ॥ वार्तिचंदनबाह्लीक — धूपैः पूर्णं स-
 मुद्रकान् ॥ ४३ ॥ जातिकोशलचंगैला — सिंदूरैः पूरितान् पुटान् ॥ नानापुष्पाकंसंयुक्ताः ।
 कुंपिका दौःस्थ्यलुंपिकाः ॥ ४४ ॥ मंरुयित्वार्पयंस्तासां । जोगांगं त्वपरं शुचि ॥ स्थितः स्व-
 स्तरिकायां स । ज्ञातवान्नाम धाम च ॥ ४५ ॥ हास्येन वाग्विलासेन । तत्सम्यग्दर्पिणेन च
 ॥ असौ दासीर्विशीचक्रे । कामसेनपणस्त्रियः ॥ ४६ ॥ ताः सदैत्सुव्यमायांत्यः । पृष्टाः प्रे-
 म्णान्यदामुना ॥ युग्मदृग्हे विवाहोऽस्ति । सुतोत्पत्तिश्च पर्व किं ॥ ४७ ॥ यतोऽस्ति वः स-
 दौःसुखं । काचिछार्तापि नोच्यते ॥ कथ्यते पृच्छ्यते किंचित् । तदिदं प्रीतिलक्षणं ॥ ४८ ॥
 तान्निरुचे वयं चेद्व्यो । गृहसूत्रं कथं तव ॥ त्वत्प्रीतेः स्वामिनीजक्ति — रस्माकं पतिवद्वज्रा
 ॥ ४९ ॥ सोऽप्यक्क् परवार्ताभि — रत्नं मे व्यवसायिनः ॥ हसित्वा तां गता गेहं । स तथैव
 च तस्थिवान् ॥ ५० ॥ तासामेकातिजट्पाकी । चेटिकां लोत्रपेटिका ॥ मानदानेन संतुष्टा
 । पृष्टा तेन जगाद सा ॥ ५१ ॥ मम गाणिक्यमाणिक्यं । कामसेनास्ति नायिका ॥ कुर्वत्या
 वणिजा वाद — मुपाधिः स्वीकृतस्तया ॥ ५२ ॥ मासषट्कावधिर्दत्तो । राज्ञा निष्पाद्यतेऽथ

सः ॥ पूणप्रायोऽवधिस्तेनौ—तुभ्यं मा पृष्ठ चाग्रतः ॥ ५३ ॥ अवक् सौगंधिको जद्रे । दुः-
स्थितस्य ममान्वहं ॥ बिभर्ति नोदरं वार्ता । त्वज्जीष्टा क्रियते ततः ॥ ५४ ॥ अर्धा वार्ता च
श्रुक्तं च । सुखं दत्ते कदापि नो ॥ धत्से यदि मयि प्रीतिं । तदाग्रे ब्रूहि याहि वा ॥ ५५ ॥
साख्यद्वेदासि किंचिन्मे । तदा सर्वं वदाम्यहं ॥ नान्यथाथ गृहं यामि । रुयति स्वामिती
चिरात् ॥ ५६ ॥ पदवासं ततस्तेन । विना मूढ्यं वितीर्य सा ॥ पृष्टाथ लोचिनो यस्मात् ।
खट्वाह्वविनाशकाः ॥ ५७ ॥ साह बिभालिकाबाला । दुग्धार्थैः पालितास्तया ॥ शिद्वयंते
नटवन्नृत्यं । तानमानादिनाधुना ॥ ५८ ॥ गृहकृत्यरताः काश्चि—दास्योऽन्या वाद्यवादकाः
॥ तद्बालपालकाः काश्चि—त्कांस्यतालपराः पराः ॥ ५९ ॥ पूर्णैऽवधौ कृतार्थाथ । लात्वा ता-
न्नृपपर्षदि ॥ अस्माकं स्वामिनी नृत्यं । तेषां दर्शयिता मुदा ॥ ६० ॥ वादांते च ततो राजा
। पुष्टः स्वर्णवरादिना ॥ स्वामिनीं सपरिवारां । परिधापयिता स्वयं ॥ ६१ ॥ सर्वस्वं वणि-
जो हर्ता । जविता शुवि नो यशः ॥ न कस्याग्रे त्वया वाच्य—मन्त्रार्थे शपथं कुरु ॥ ६२ ॥
ज्ञापयिष्ये विनात्मनं । न कस्य शपथोऽत्र मे ॥ तेन प्रत्यायितेत्युक्त्वा—ऽयासीद्वासी निजे

गृहे ॥ ६३ ॥ सोऽपि संक्षिप्य तत्सर्वं । सुरेंद्राय न्यवेदयत् ॥ उंदुरान् सुंदरानेष । संजग्राह
 पितुर्गिरा ॥ ६४ ॥ कामसेनावधौ पूर्णे । नृपं विज्ञाप्य केनचित् ॥ आनाय्य चामरह्वत्र—
 वादित्रशीविकादिकं ॥ ६५ ॥ स्त्रापयित्वा बिम्बालांस्तान् । मस्तकन्यस्तशेखरान् ॥ स्वर्णपट्ट-
 लसत्कंगान् । कज्जालांजितलोचनान् ॥ ६६ ॥ कर्णपूरस्फुरत्कर्णान् । तांबूलबहुलाननान् ॥ अ-
 वेयकाद्भुतग्रीवान् । सहारहृदयानपि ॥ ६७ ॥ बाहुरक्षकयुद्धाहून् । मेखलायुत्कटीतटान् ॥
 सुवर्णनूपुराकीर्ण—धुर्धुरीधुर्धरत्पदान् ॥ ६८ ॥ शीबिकांतर्ललह्वय्या—रोहितानंशुकावृतान् ॥
 पुरोवादितवादिवान् । पार्श्वचालितचामरान् ॥ ६९ ॥ कयाचिद्विधृतह्वान् । काञ्चिश्च दत्त-
 गीतकान् ॥ अहो उपाधिरायाति । जनाः पश्यत पश्यत ॥ ७० ॥ दासीनिरेवमुद्गोष्य—
 माणान् काञ्चिः पदे पदे ॥ लोकेर्विलोकितान् मार्गे । सा राजकुलमानयत् ॥ ७१ ॥ सप्तभिः
 कुलकं ॥ संशरावशिरोन्यस्त—साखुकुञ्जो जनान्वितः ॥ सुरेंद्रोऽपि जनैः पृष्टः । किमेतत्सह-
 जं त्विदं ॥ ७२ ॥ नामंवरः कथं सोऽस्य । न स्यादित्युत्तरं वदन् ॥ तातमत्यान्वितो ज्ञाति-
 युतो राजसन्नां ययौ ॥ ७३ ॥ ततो राज्ञासनस्थेना—दिष्टं दृष्टांतविस्तरे ॥ नाट्यार्थं वेश्यया

संमतः सद्भिः—ऋष्यानां सहजोपमः ॥ अत्रव्यानां तु सर्वत्रो-पाधिरूपो निरूपितः ॥ ए६ ॥
 समग्रामाप्य सामग्रीं । त्रव्या मर्त्यादिकां ततः ॥ स्वप्नावात्क्रियतां धर्मो । यथा स्यात्सहजं
 सुखं ॥ ए७ ॥ यतः—ध्वजाधारेण सच्चैत्यं । हारेण हृदयं यथा ॥ द्रव्येण सदनं शील—श्रु-
 गारेण शरीरकं ॥ ए८ ॥ अलंकारेण कर्णौ च । केशजारेण मस्तकं ॥ प्राकारेण पुरं ज्ञाति ।
 प्रहारेण नटो यथा ॥ ए९ ॥ कुण्डलेनावदा चंद्र-संमलेन च शर्वरी ॥ पुष्पं परिमलेनैव ।
 कमलेन सरोवरं ॥ ६०० ॥ नदी विजाति पूरेण । सूर्येण दिवसो यथा ॥ सत्प्रजावनयास्ति-
 क्यं । धर्मो ज्ञावनया तथा ॥ १ ॥ श्रुत्वा वार्णी जिनेन्द्रस्य । संशयबलतिष्ठिदां ॥ उचाभ्या-
 मपि भूपाभ्यां । विहसं विनयादिति ॥ २ ॥ स्वामिन् संदेहसंदोहो । प्रज्यते प्रवतांगिनां ॥
 ततः संदेहहर्तेति । बिरुदं प्रथितं तव ॥ ३ ॥ यतः—उद्धृष्यते समुद्रोऽयं । तारं र्मशकैर्न
 हि ॥ गजेंद्रो म्रियते सिंहैः । शशकैर्न कदाचन ॥ ४ ॥ संग्रामे युध्यते शूरै-र्न हि दीनैः
 कदाचन ॥ वर्षा वर्षति मेघं च । नो शरज्जितापि हि ॥ ५ ॥ विषं जेजीयतेऽहीनां । गरुडै-
 र्न च कुक्कुटैः ॥ कंठे च ध्रियते हारो । जोगिजिर्न च मर्कटैः ॥ ६ ॥ बध्यते वार्धिसेतुश्च ।

पर्वतैर्न च कर्करैः ॥ गजैर्द्रार्जिद्यते दुर्ग—प्रतोली न च बर्करैः ॥ ७ ॥ उदारैर्दर्यिते दौःस्थ्यं ।
 न तु दुःस्थैः किलार्थिनां ॥ विद्यंते संशया आसै—न तद्भस्मैरिहांगिनां ॥ ८ ॥ तेन विद्वा-
 प्यते देवा-वयोस्तान् संशयान् हर ॥ ये जाताः प्राक् तस्मागे चा-टव्यामाजौ स्वयंवरे ॥ ९ ॥
 तीर्थनाथस्ततोऽवादी—झंभीरमधुरस्वरः ॥ श्रूयतां प्राग्भवौ यत्रा—नुन्नवः कर्मणामसौ ॥ १० ॥
 क्षेत्रेऽत्र नरताण्ये च । नृगुणकवपुरं बज्रौ ॥ वासिनां यत्र सन्नीरै—नर्मदा शर्मदा सदा
 ॥ ११ ॥ राजमंत्रिमहामात्या—रक्तकव्यवहारिणः ॥ सेनानीसंधिकृच्छ्रि—सार्थवाहादयस्तथा
 ॥ १२ ॥ स्वर्णकारादयो यत्र । वसंति विविधा जनाः ॥ घंटारण्णज्जादाः । प्रासादा उद्वसं-
 स्ति च ॥ १३ ॥ पद्मश्रीनामकं यत्र । पद्मपंक्तियुतं सरः ॥ द्रोणाख्यो राजते राजा । सागरः
 पूरणः सुतौ ॥ १४ ॥ तौ यावन्नावमारुह्य । कदांचिन्नर्मदाजले ॥ प्रवृत्तौ मत्स्याहिंसायां । ता-
 वदेकोऽब्रवीत्तिमी ॥ १५ ॥ कृत्वा रे पापिनौ पापं । दुर्गतिं च गतौ युवां ॥ सविलापं च सं-
 तापं । लज्जेषां मास तरुफलं ॥ १६ ॥ मदुकं चेन्न मन्येतां । तटस्थं वां पितामहं ॥ मुनींद्र
 पृष्ठतं गत्वा । श्रुत्वेति चकितौ तौ ॥ १७ ॥ नदीमुत्तीर्य तीरस्थं । नक्त्या प्राणमतां मुनिं ॥

पूर्वं । तूर्यघोषोऽत्र कारितः ॥ ७४ ॥ ततो चांकारचतुर्धरे । धोंकारकरमर्दलं ॥ औंकारविस्फु-
 रब्धं । स्फुटत्पटहपावनं ॥ ७५ ॥ मिलद्रण्णत्तालं । वंशवीणादृशुतारवं ॥ कलकंठीकृतो-
 ज्जीतं । तानमानं समूर्धनं ॥ ७६ ॥ ध्रुवमस्त्यादिषट्त्रिंश-द्भाषाषकूरागबंधुरं ॥ षोरुशोतुनट-
 त्पात्रं । सा नाटकममंरुयत् ॥ ७७ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ राजापि निर्निमेषाक्षः । पश्यंस्तन्नाट्य-
 मद्भुतं ॥ पिबन् गीतरसं साक्षात् । सुधामश्न श्वाजनि ॥ ७८ ॥ वीक्षमाणाः सदस्यास्त-
 त्संनिता इव मूर्धिताः ॥ चित्रिता इव किं ध्यान-धराः क्षुत्तृक्विवर्जिताः ॥ ७९ ॥ किमिदं
 किमिदं ज्ञो ज्ञो । इत्यद्भुतरसाकुलाः ॥ स्वर्गोपमं सुखं सद्यो । लेचिरे दुर्लभं तदा ॥ ८० ॥
 गुग्मं ॥ अहो नृत्यमहो गीत—महो पावाण्यहो कला ॥ अहो अदृष्टपूर्वोऽयं—मुपाधिर्द-
 शितोऽनया ॥ ८१ ॥ किं चास्यै दीयते किंवा । स्वर्णदानं चमत्कृतः ॥ सर्वो राजादिको लो-
 को । यावद्दानोन्मुखोऽजनि ॥ ८२ ॥ तंहुलान् बहुलान् कृत्वा । सत्रांतर्विरखान् शनैः ॥ सु-
 रेंद्रेणोपुरा मुक्ता—स्तावन्निष्कास्य कुंजतः ॥ ८३ ॥ इतस्तत्रंधमाघ्राय । स्वीयजातिस्वप्नावतः
 ॥ तत्पृष्टे धाविता वेगा—न्नृत्यं त्यक्त्वा बिभालकाः ॥ ८४ ॥ हाहा हर्षेऽतिशोकोऽयं । हा-

हाभूदमृते विपं ॥ निःसृतोऽहिर्विवाहे हा । पूर्णिमायाममावसी ॥ ८५ ॥ हा विमलैर्नाट्य-
 काले । जग्नो लम्बोऽप्ययं रसः ॥ इत्यशेषः सत्रालोको । हाहाकारमयोऽजनि ॥ ८६ ॥ राज्ञा-
 प्यज्ञाततत्वेन । सुरेंद्रोऽपृष्टि वत्स किं ॥ विह्वलममुना स्वामिन् । बलीयः सहजं त्विदं ॥ ८७ ॥
 अनयोपाधिना बाढ्ये । दुग्धाद्यैः पालितैरपि ॥ अदृष्टमूषकाहारै—श्चिरान्तृत्यं च शिक्षितैः
 ॥ ८८ ॥ मानम्लानिर्विमलैश्च । धनहानिः पणस्त्रियः ॥ कारिता नृत्यजगेन । स्वीयजातिस्व-
 चावतः ॥ ८९ ॥ जातिस्वचावतां किंचा—नश्यस्तामपि वीक्ष्य च ॥ आखूनधावंस्ते पृष्टे ।
 सहजं दुस्त्यजं यतः ॥ ९० ॥ प्रत्यूहे हंत नाट्यस्य । दूषका नहि मूषकाः ॥ तंतुलाः प्रति-
 कूला न । स्यापितं सहजं हि तत् ॥ ९१ ॥ श्रुत्वा राजादयो दानं । तस्यादुस्तत्र चित्तितं ॥
 अन्यत्वाज्युन्नतो मेघो । वृष्टो ह्यन्यत्र दैवतः ॥ ९२ ॥ लात्वा सर्वं धनं राज्ञा । कामसेनाप-
 मानिता ॥ स्वयूहेषु गता लोकाः । सहजस्तुतितत्पराः ॥ ९३ ॥ सुरेंद्रो न्यायनिस्तंद्रो । राज्ञा
 विद्वैश्च मानितः ॥ निरुपाधौ सदा धर्मे । सहजे निरतोऽजनि ॥ ९४ नाट्यं हित्वा यथाधाव
 —नाखुपृष्टौ विमलकाः ॥ धर्मं त्यक्त्वा तथा पापाः । प्रमादे विलग्नंति ही ॥ ९५ ॥ धर्मोऽयं

पूर्वं । तूर्यघोषोऽत्र कारितः ॥ ७४ ॥ ततो ज्ञांकारचृद्भेरि । धोंकारकरमर्दलं ॥ औंकारविस्फु-
 रब्धं । स्फुटत्पटहपावनं ॥ ७५ ॥ मिलद्रण्णत्तालं । वंशवीणाद्भुतारवं ॥ कलकंठीकृतो-
 ज्जीतं । तानमानं समूर्धनं ॥ ७६ ॥ ध्रुवमस्त्यादिषट्त्रिंश-ज्ञाषाषकूरागवंधुरं ॥ षोरुशोतुनट-
 त्पात्रं । सा नाटकममंरुयत् ॥ ७७ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ राजापि निर्निमेषाक्षः । पश्यंस्तन्नाट्य-
 मद्भुतं ॥ पिबन् गीतरसं साक्षात् । सुधामग्न इवाजनि ॥ ७८ ॥ वीह्यमाणः सदस्यास्त-
 त्संज्ञिता इव मूर्धिताः ॥ चित्रिता इव किं ध्यान-धराः क्षुत्तृप्तिविवर्जिताः ॥ ७९ ॥ किमिदं
 किमिदं ज्ञो ज्ञो । इत्यद्भुतरसाकुलाः ॥ स्वर्गोपमं सुखं सद्यो । लेन्निरे दुर्लभं तदा ॥ ८० ॥
 युग्मं ॥ अहो नृत्यमहो गीत—महो पालाण्यहो कला ॥ अहो अदृष्टपूर्वोऽयं—मुपाधिर्द-
 शितोऽनया ॥ ८१ ॥ किं चास्यै दीयते किंवा । स्वर्णदानं चमत्कृतः ॥ सर्वो राजादिको लो-
 को । यावद्दानोन्मुखोऽजनि ॥ ८२ ॥ तंहुलान् बहुलान् कृत्वा । सज्जातं विरलान् जनैः ॥ सु-
 रैर्दणैर्दुरा मुक्ता—स्तावन्निष्कास्य कुंजतः ॥ ८३ ॥ इतस्तज्जंघमाघ्राय । स्वीयजातिस्वजावतः
 ॥ तत्पृष्टे धाविता वेगा—न्नृत्यं त्यक्त्वा बिमलकाः ॥ ८४ ॥ हाहा हर्षेऽतिशोकोऽयं । हा-

हाभूदमृते विपं ॥ निःसृतोऽहिर्विवाहे हा । पूर्णिमायाममावसी ॥ ८५ ॥ हा विमलैर्नाट्य-
 काक्षे । जग्नो लम्बोऽप्ययं रसः ॥ इत्यशेषः सत्रालोको । हाहाकारमयोऽजनि ॥ ८६ ॥ राज्ञा-
 प्यज्ञाततत्वेन । सुरेंद्रोऽपृष्टि वत्स किं ॥ विह्वलममुना स्वामिन् । बलीयः सहजं त्विदं ॥ ८७ ॥
 अनयोपाधिना बाढ्ये । दुग्धधैः पालितैरपि ॥ अदृष्टमूषकाहारै—श्चिरान्मृत्यं च शिक्तैः
 ॥ ८८ ॥ मानम्लानिर्विकलैश्च । धनहानिः पणस्त्रियः ॥ कारिता नृत्यजगेन । स्वीयजातिस्व-
 नावतः ॥ ८९ ॥ जातिस्वभावतां किंचा—नश्यस्तामपि वीक्ष्य च ॥ आखूनधावंस्ते पृष्टे ।
 सहजं दुस्त्यजं यतः ॥ ९० ॥ प्रत्यूहे हंत नाट्यस्य । दूषका नहि मूषकाः ॥ तंमुलाः प्रति-
 कूला न । स्थापितं सहजं हि तत् ॥ ९१ ॥ श्रुत्वा राजादयो दानं । तस्यादुस्तत्र चिंतितं ॥
 अन्यत्वाच्युन्नतो मेघो । वृष्टो ह्यन्यत्र दैवतः ॥ ९२ ॥ लात्वा सर्वं धनं राज्ञा । कामसेनाप-
 मानिता ॥ स्वयहेषु गता लोकाः । सहजस्तुतितत्पराः ॥ ९३ ॥ सुरेंद्रो न्यायनिस्तंद्रो । राज्ञा
 विद्वैश्च मानितः ॥ निरुपाधौ सदा धर्मे । सहजे निरतोऽजनि ॥ ९४ नाट्यं हित्वा यथाधाव
 —नाखुपृष्टौ विकलकाः ॥ धर्मं त्यक्त्वा तथा पापाः । प्रमादे विह्वलंति ही ॥ ९५ ॥ धर्मोऽयं

संमतः सङ्घि—र्षव्यानां सहजोपमः ॥ अत्रव्यानां तु सर्वत्रो-पाधिरूपो निरूपितः ॥ ए६ ॥
 समग्रामाप्य सामग्रीं । चव्या मर्त्यादिकां ततः ॥ स्वप्नावात्क्रियतां धर्मो । यथा स्यात्सहजं
 सुखं ॥ ए७ ॥ यतः—ध्वजाधारेण सच्चैत्यं । हारेण हृदयं यथा ॥ द्रव्येण सदनं शील—श्रु-
 गारेण शरीरकं ॥ ए८ ॥ अक्षंकारेण कर्णौ च । केशचारेण मस्तकं ॥ प्राकारेण पुरं जाति ।
 प्रहारेण नटो यथा ॥ ए९ ॥ कुंभलेनाबला चंद्र—संभलेन च शर्वरी ॥ पुष्पं परिमलेनेव ।
 कमलेन सरोवरं ॥ ६०० ॥ नदी विजाति पूरेण । सूर्येण दिवसो यथा ॥ सत्प्रजावनयास्ति-
 क्यं । धर्मो जावनया तथा ॥ १ ॥ श्रुत्वा वाणीं जिनेन्द्रस्य । संशयव्रततिष्ठिदां ॥ उच्चाभ्या-
 मपि भूपाच्यां । विज्ञातं विनयादिति ॥ २ ॥ स्वामिन् संदेहसंदोहो । नञ्यते नवतांगिनां ॥
 ततः संदेहहर्तेति । विरुदं प्रथितं तव ॥ ३ ॥ यतः—उद्ध्वयते समुद्रोऽयं । चारंर्मेशकैर्न
 हि ॥ गजेंद्रो म्रियते सिंहैः । शशकैर्न कदाचन ॥ ४ ॥ संग्रामे युध्यते शूरै—र्न हि दीनैः
 कदाचन ॥ वर्षा वर्षति मेघं च । नो शरज्जितापि हि ॥ ५ ॥ विषं जेजीयतेऽहीनां । गरुडै-
 र्न च कुर्कुटैः ॥ कंठे च ध्रियते हारो । जोगिजिर्न च मर्कटैः ॥ ६ ॥ बध्यते वार्धिसेतुश्च ।

पर्वतैर्न च कर्करैः ॥ गजैर्द्रोक्ष्यते दुर्ग—प्रतोली न च बर्करैः ॥ ७ ॥ उदोरैर्दर्यिते दौःस्थ्यं ।
 न तु दुःस्थैः क्लिबार्थिनां ॥ विद्यते संशया आसौ—न तद्वस्थैरिहांगिनां ॥ ८ ॥ तेन विह्व-
 ल्यते देवा-वयोस्तान् संशयान् हर ॥ ये जाताः प्राक् तन्नागे चा-टव्यामाजौ स्वयंवरे ॥ ९ ॥
 तीर्थनाथस्ततोऽवादी—जंभीरमधुरस्वरः ॥ श्रूयतां प्राग्भवौ यत्रा—नुन्नवः कर्मणामसौ ॥ १० ॥
 क्षेत्रेऽत्र नरताख्ये च । जृगुंकहपुरं बभौ ॥ वासिनां यत्र सन्नीरै—नर्मदा शर्मदा सदा
 ॥ ११ ॥ राजसंन्निमहामात्या—रक्षकव्यवहारिणः ॥ सेनानीसंधिक्लृष्टि—सार्थवाहादयस्तथा
 ॥ १२ ॥ स्वर्णकारादयो यत्र । वसन्ति विविधा जनाः ॥ घंटारणज्जनादाः । प्रासादा उद्वसं-
 स्ति च ॥ १३ ॥ पद्मश्रीनामकं यत्र । पद्मपंक्तियुतं सरः ॥ द्रोणाख्यो राजते राजा । सागरः
 पूरणः सुतौ ॥ १४ ॥ तौ यावन्नावमारुह्य । कदाचिन्नर्मदाजले ॥ प्रवृत्तौ मत्स्यहिंसायां । ता-
 वदेकोऽब्रवीत्तिमी ॥ १५ ॥ कृत्वा रे पापिनौ पापं । दुर्गतिं च गतौ युवां ॥ सविज्ञापं च सं-
 तापं । लज्जेथां मास्म तरफलं ॥ १६ ॥ मदुक्तं चेन्न मन्येतां । तटस्थं वां पितामहं ॥ मुनींद्रं
 पृष्ठतं गत्वा । श्रुत्विति चकितौ तौ ॥ १७ ॥ नदीमुत्तीर्य तीरस्थं । नक्त्या प्राणमतां मुनिं ॥

सोऽपि धर्माशिषं दत्त्वा । जगाद् करुणान्वितः ॥ १८ ॥ पितामहश्च युवयो—श्वारित्रं पाल-
 याम्यहं ॥ युवां च कुरुथोऽकार्य—मपवित्रममेध्यतः ॥ १९ ॥ यत्पापं नवतोरिष्टं । तत्पापं
 किल दारुणं ॥ करोति विस्फुरत्प्रांति । संतापं खलु देहिनां ॥ २० ॥ तथा च—तेन स्वर्णेन
 किं कार्य । कर्णस्त्रुटति येन च ॥ हेमहुर्या तथा किं च । स्फुटति खोदरं यया ॥ २१ ॥ उ-
 षध्यायेन किं तेन । ज्ञानं ब्रस्यति येन च ॥ स्वामिना तेन किं कार्य । येनाऽमानः पदे पदे
 ॥ २२ ॥ तेन धर्मेण किं कार्य । विवादो येन वर्धते ॥ वरेण तेन किं कार्य । सादो येनोपप-
 द्यते ॥ २३ ॥ तेन मित्रेण किं कार्य । प्रमादो येन जायते ॥ गृहेण तेन किं कार्य । फूलकुर्या-
 द्यत्र सर्पकः ॥ २४ ॥ तथा स्त्रिया च किं कार्य । संतापोऽनुदिनं यया ॥ तथा क्रीम्या किं
 चात्र । यया पापमवाप्यते ॥ २५ ॥ वत्सौ मत्स्यमुखे भूत्वा । मे पूर्वजवसुहृदा ॥ युवां जा-
 गरितौ पापा—द्व्यंतरेण निवारितौ ॥ २६ ॥ पातकं हरतं तस्मात् । कुरुतं धर्ममुत्तमं ॥ उ-
 क्त्विति मुनिना तौ च । ग्राहितौ धर्ममुत्तमं ॥ २७ ॥ ततस्तावागतौ गेहे । धर्मं साधयतोऽ-
 निशं ॥ कारयामासतुर्जनान् । प्रासादान् शुचन्नावतः ॥ २८ ॥ धरतो हृदि सम्यक्त्वं । त-

त्वानि पठतो नव ॥ यत्नतो विविधं दानं । ध्यायतो ध्यानमाहृतं ॥ ३९ ॥ षष्ठावश्यकरक्तौ
 च । व्रतोच्चारं च रक्ततः ॥ स्मरतश्च नमस्कारं । विचारं शृणुतः श्रुतेः ॥ ३० ॥ प्रविस्तारय-
 तः कीर्ति—प्राग्भारमन्त्रितोऽनिशं ॥ सारं च विचृत. पुण्य—चांसागारं च शाश्वतं ॥ ३१ ॥
 अथ द्रोणनृपस्तान्ध्यां । निजं राज्यं ददौ मुदा ॥ स्वयं तु सप्रियः शांतः । संयमं समहं ल-
 लौ ॥ ३२ ॥ तपस्तप्त्वा स कालेन । बलीन्द्रो दानवेष्वभूत् ॥ प्रियाराध्याहृतो वाणी—रिं-
 द्राणी तस्य चाजनि ॥ ३३ ॥ इतश्च सागरो राजा । युवराजश्च पूरणः ॥ पद्मश्रीर्बुवराजस्त्री-
 स्त्रयो धर्मादिवं ययुः ॥ ३४ ॥ जोगान् जुक्त्वा च संजातः । सगरस्त्वं नराधिप ॥ पूरणः पृ-
 थिवीचंद्रः । पद्मश्री रत्नमंजरी ॥ ३५ ॥ चत्वारो ये च संदेहा । नवतोः संति चित्तयोः ॥
 सद्यश्चिन्तयि तान् हृद्यां—स्तदाकर्णयतं द्रुतं ॥ ३६ ॥ यावत्सरस्तटे वीक्ष्य । स्वांकस्थां र-
 त्नमंजरीं ॥ प्रौढेयं कस्य देयेति । चिंतां चित्तेऽकरोन्नृपः ॥ ३७ ॥ बलिना दानवैर्द्रोण । झा-
 त्वा तावन्निजावधेः ॥ सा नीता हंसरूपेण । पृथ्वीचंद्रस्य हेतवे ॥ ३८ ॥ षण्मासान् स्था-
 पिता पार्श्वे । प्रस्तावे च ततोऽर्पिता ॥ श्रीरुपदर्शिता स्वप्ने । पृथ्वीचंद्रनरेशितुः ॥ ३९ ॥ अ-

दव्यामपि संग्रामे । सान्निध्यं प्रकटीकृतं ॥ क्षिप्ता साथ रथेऽपाय-हेतुना धूमकेतुना ॥ ४० ॥
 तं निपात्य तर्देद्राण्या । प्राचीनपुण्ययोगतः ॥ पातालेऽरक्षि षट्यामान् । विघ्ने शान्तेऽर्पयच्च तां
 ॥ ४१ ॥ पृथ्वीचंद्र प्रधानं ते । जाग्यसौजाग्यमद्रुतं ॥ ज्ञावीह केवलज्ञानं । गजारुढस्य
 ते यतः ॥ ४२ ॥ हार्या नातःपरं कार्या—श्रुत्वारः संशया नृपौ ॥ यतः पूर्वप्रवलेहो । देवा-
 नामपि दुरस्यजः ॥ ४३ ॥ जवलेये गते मुक्तिः । सोमदेवस्य ज्ञाविनी ॥ श्रुत्वेति तौ हृदि ह-
 ष्यौ । नत्वाहंतं गतौ नृपौ ॥ ४४ ॥ शिवगामी ततः स्वामी । व्यहरन्महिमं रुद्रे ॥ जगज्जन-
 मनःशस्यो—द्वामी घन इवोन्नतः ॥ ४५ ॥ सोमदेवमथापृच्छ्य । पृथ्वीचंद्रोऽचलत्ततः ॥ स-
 हितो रत्नमंजर्या । प्रतिष्ठानपुरं गतः ॥ ४६ ॥ बद्धानि तोरणान्यत्र । मंचोन्मंचाश्च निर्मिताः
 ॥ मौक्तिकस्वस्तिका न्यस्ता । वैजयंत्योऽपि लंबिताः ॥ ४७ ॥ मंत्रिमुख्यास्तथा पौराः । प्री-
 तिपूरेण पूरिताः ॥ वर्याणि स्त्रीयकार्याणि । त्यक्त्वाग्निमुखमागताः ॥ ४८ ॥ ब्रुव्यमाने महा-
 हारे । ब्रुव्यमाने च वेणिभिः ॥ किरीटे स्फुट्यमाने च । स्फाट्यमाने दुकूलके ॥ ४९ ॥ पौ-
 रसंघद्वयस्तत्र । तारागणभूषितः ॥ पृथ्वीचंद्रः प्रियायुक्तः । प्राविशन्नव्यचंद्रवत् ॥ ५० ॥ शु-

भम् ॥ पट्टराङ्गी ततोऽनेन । स्थापिता रत्नमंजरी ॥ तत्तद्गुणार्जिता कीर्ति—व्याप्ता तस्य ज-
 गत्त्रये ॥ ५१ ॥ भुञ्जानाभ्यां सुखं ताभ्यां । भोगान्नवनवान् सदा ॥ विवेकसुन्दरः साक्षा-
 द्रम्यरूपपुरंदरः ॥ ५२ ॥ प्रतापबंधुरः सारो । राज्यन्तारधुरंधरः ॥ नाम्ना महीधरः पुत्रो ।
 जनितो वर्धितो गुणैः ॥ ५३ ॥ युग्मं ॥ नवलक्षाः सहस्राणि । नवतिश्च नवाधिका ॥ आस-
 न्नवशतान्यस्य । नवाब्दान्यखिलायुषः ॥ ५४ ॥ इतश्च कन्यकुब्जेशः । सिंहकेतुर्नराधिपः ॥
 महाबलयुतोऽकस्मा—धूमकेतुर्नराधिपः ॥ ५५ ॥ स सैन्येधन आयातः । प्रतिष्ठानपुरोपरि ॥
 सर्वेषामपि लोकाना—मातंको मानसेष्वभूत् ॥ ५६ ॥ युग्मं ॥ चरैर्हार्तारिवृत्तांतो । नृपतिः
 कुपितस्ततः ॥ करवालं करालं स्वं । लीलयोद्बालयन् करे ॥ ५७ ॥ गजारूढः सैन्ययुक्तः ।
 प्रस्थितः शत्रुसन्मुखं ॥ वादिता रणभ्रंजाश्च । गर्जितं गगनांगणं ॥ ५८ ॥ अस्मं समरारंभं
 । वीक्ष्य वैराग्यरंजितः ॥ पृथ्वीचंद्रश्च निस्तद्र—श्रेतसीति व्यचिंतयत् ॥ ५९ ॥ त्रिजिर्विशे-
 षकं ॥ अहो आत्मन् किमारब्धं । ये तु दारुणदुःखदाः ॥ दुर्गतौ पातिनः सर्व—धातिनो-
 ऽपि नवे नवे ॥ ६० ॥ अंतरंगारयस्ते तु । पोषिता दुर्धिया त्वया ॥ मातृपित्रादीनां प्राप्ता ।

ये तवानेकशः पुरा ॥ ६१ ॥ बाह्याद्विषां तावदेषां । वधार्थं धावतस्तव ॥ का बुद्धिरथ का
 शुद्धिः । सिद्धिर्वा किमु तावकी ॥ ६२ ॥ क्रोधयोधस्त्वया रोध्यो । विरोधो येन निर्मितः ॥
 उपमानं गिर्यस्य । तं मानं त्वमपाकुरु ॥ ६३ ॥ माया विषलताप्राया । विंधि तामार्जवा-
 सिना ॥ लोभः क्षोत्रकरो ह्येधः । कामं कामं शमापय ॥ ६४ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ शुक्लध्या-
 नानलेनैवं । दग्धे कर्मधने घने ॥ तस्याचूत्केवलालोको । लोकालोकप्रकाशकः ॥ ६५ ॥ दिवि
 दुंदुन्नयो नेदुः । पुष्पोत्क्षेपस्ततोऽजनि ॥ सौवर्णं प्रकटीभूतं । सहस्रदलमुत्पलं ॥ ६६ ॥ अहो
 सत्वमहो तत्त्व—महो शक्तिरहो मतिः ॥ अहो ध्यानमहो ज्ञानं । कट रे कर्मलाघवं ॥ ६७ ॥
 उच्चैरिति प्रशंसतो । नक्तिप्राग्नारनिर्जराः ॥ आसन्नमागता देवा । विद्मसिमिति हे निरे
 ॥ ६८ ॥ गुहायां च गिरेः शृंगे । तथैव विजने जने ॥ ध्यानमौनधरास्तीव्र—तपसा कुश-
 तां गताः ॥ ६९ ॥ सर्वसंगविनिर्मुक्ता । युक्ताः पंचमहाव्रतैः ॥ अवनौ मुनयः संति । बहवः
 केवलोज्ज्वलाः ॥ ७० ॥ त्वं गृहस्थो गजारूढो । बाह्यारिमन्निधायितः ॥ विजयादंतरारीणा-
 मद्भुतः केवली मतः ॥ ७१ ॥ तत्प्रशस्यो नमस्योऽसि । मुनींद्र महतामपि ॥ अंगीकृत्य य-

तेलिंगं । पर्षदो हर्षदो जव ॥ ७२ ॥ देवतादत्तालिङ्गोऽथ । गजं त्यक्त्वा कजं श्रितः ॥ विहा-
 य वैरितां वेगा—छंदितः सिंहकेतुना ॥ ७३ ॥ सुरासुरनरैः सेव्यः । पृथ्वीचंद्रश्च केवली ॥
 इत्यदादेशनां ह्क्लेश—नाशिनीं सुखजासिनीं ॥ ७४ ॥ ओ जव्याः प्राप्य सामग्रीं । स्वमनःका-
 मितासन्ने ॥ सेवध्वं धर्मकल्पदुं । सहायं सुमनोरमं ॥ ७५ ॥ तस्य शाखाश्चतस्रः स्यु—श्च-
 तुराशासु विस्तृताः ॥ दानशीलतपोजाव—भेदैर्जिह्वाः फलान्विताः ॥ ७६ ॥ तत्र दानं शि-
 वस्त्रीणां । निदानं प्रथमं मतं ॥ यतो दाता गृहीता च । स्यातां द्वावपि मुक्तिगौ ॥ ७७ ॥
 ऊर्वीं गुर्वीं ततोऽब्दोऽब्धि—रगस्त्यश्च रवीन्दुकौ ॥ अर्हन्महांस्तस्य हस्तौ । दानदातुः करा-
 दयः ॥ ७८ ॥ यत्र तत्रापि वा दानं । दत्तं नैव निरर्थकं ॥ तदद्वयमपि चेत्पात्रे । फलितः स्व-
 स्तरस्तदा ॥ ७९ ॥ खंमोऽपि द्वितीयाचंद्रो । नरेन्द्रः सोऽपि चेच्छिशुः ॥ तप्तं चेत्कांचनं तच्च ।
 घृष्टं चेच्चंदनं तदा ॥ ८० ॥ मर्दितोऽपि च कर्पूरः । शूरश्चेदरिवेष्टितः ॥ कृष्णा चेत्सापि क-
 स्तूरी । गौरी सा चेन्निवोषिता ॥ ८१ ॥ बालोऽपि चेद्द्रुध्रं चंद्रो । वार्दलं चेत्तदाप्यहः ॥
 चलं चेन्निर्मलं ध्यानं । पात्रे दानं च चेन्मनाग् ॥ ८२ ॥ यः स्वद्वयमपि निर्दोषं । पात्रे दत्ते

स्वप्नावतः ॥ जवेदत्र परत्रायं । सुखी ध्वजजुजंगवत् ॥ ७३ ॥ तथा ह्युज्जयिनीपाश्वे । शा-
 लिग्रामे मनोरमे ॥ ठक्कुरः सिंहपालोऽभू—द्यशोदेवी च तत्प्रिया ॥ ७४ ॥ राज्यपालस्तयोः
 पुत्रौ । विचित्रो गुणसंपदा ॥ किंतु द्यूते रतो यस्मात् । विधाता रत्नदूषकः ॥ ७५ ॥ नाशि-
 तस्वो मृते ताते । द्यूतादशनमर्थयन् ॥ मालाजानीत्यसौ वत्स । काष्ठान्यानय काननात् ॥ ७६ ॥
 भुक्त्वा च पर्शुमादाय । वेगतोऽसौ वनं गतः ॥ बिंदन् वृहत् वरं साक्षा—द्यक्षेणोक्तः सद-
 करं ॥ ७७ ॥ अन्यदर्थय सदृबुद्धे । बिंदि मैत्रं मदाश्रमं ॥ सोऽवग्वरं च याचिष्ये । काले
 दुरिति रक्षितः ॥ ७८ ॥ लात्वान्यैधांसि गेहेऽगात् । सोऽन्येद्युर्गमितांबरः ॥ ख्यातो ध्वजजु-
 जंगोऽभू—जीर्णं परिदधद् ध्वजं ॥ ७९ ॥ भोज्यार्थी द्यूततो नूनं । सोऽन्यदोज्जयिनीं गतः
 ॥ हारितस्वोऽत्र कासार-पाट्यां देवकुले स्थितः ॥ ८० ॥ सार्धे बहुबलिबर्दे । सार्धेशस्याथ
 कस्यचित् ॥ याति चैकवृषपृष्ठात् । सज्जोणी पतिता जले ॥ ८१ ॥ दृष्ट्वा ध्वजजुजंगेन । ह-
 ष्ट्या नान्येन केन सा ॥ संजालयन् सार्धवाह—स्तां न वीक्ष्यागतोऽत्र सः ॥ ८२ ॥ पृष्ठो ध्व-
 जजुजंगोऽत्र । सार्धवाहेन संस्थितः ॥ चद्र किं पतिता गोणी । दृष्ट्वा सारमयी मम ॥ ८३ ॥

तां विना निधनं याति । सार्थोऽयं तद्गदाशु मे ॥ यथा दृष्टा च तेनोक्ता । दरिद्रेणाप्यलो-
 जतः ॥ ए४ ॥ लब्ध्वा गोणीं ततः स्थानात् । सार्थेशो विस्मितो हृदि ॥ तमागत्याह सत्या-
 बु—सिंधो बंधो वचः शृणु ॥ ए५ ॥ अवि चलद् मेरुचूला । उगमद् सूरौवि पष्ठिमे दिस-
 ए ॥ पाणव्वएवि न परं । संतो पुण विप्पयारंति ॥ ए६ ॥ सत्पुरिसाण य मज्जे । पढमं ले-
 हं लहंति ते चेव ॥ जे विसमदसापत्तावि य । सयणपड्यं न मुंचंति ॥ ए७ ॥ मम हेमम-
 यीं गोणीं । प्रदर्शय्योपकृतं त्वया ॥ ग्रहाणार्थं यथा मे स्यात् । किंचित्प्रत्युपकारिता ॥ ए८ ॥
 सोऽवक् परोपकारस्य । मूढ्यं गृह्णाम्यहं न हि ॥ चला लङ्घ्मीश्रलाः प्राणा । उपकारो हि
 निश्चलः ॥ ए९ ॥ द्यूतकृतं ततो मत्वा । तस्यानीहशिरोमणेः ॥ सार्थेशो यत्नतो रत्न—पट्ट-
 सारमढोकयत् ॥ १०० ॥ नैव स्थास्यति मे ह्येत—द्विचिंत्येति च सोऽब्रवीत् ॥ सार्थेश त्व-
 मितः कुत्र । गंता वद विदांवर ॥ १ ॥ तेनोक्तं सज्जनोत्तंस । गंताहं दक्षिणापथं ॥ मन्नाम्ना
 तन्नृपायेदं । दौवयमुक्त्वेति सोऽर्पयत् ॥ २ ॥ स्वीकृत्य तच्चलन्नग्रे । तद्देशे श्रीपुरे गतः ॥ अ-
 रिमर्दनराजाग्रे—ऽमुंचत्तत्राजृतं च सः ॥ ३ ॥ किमेतदिति राज्ञोक्ते । निर्निमित्तोपकारिणा ॥

स्वामिन् ध्वजजुजंगेन । प्रेषितं तव हेतवे ॥ ४ ॥ निशम्येत्यादि तद्घाता । हृष्टो राजानवद्-
 नृशं ॥ तत्कृते सार्थवाहस्य । हस्तिपंचशतीमदात् ॥ ५ ॥ बलमानो विशालायां । प्राप्तस्तत्रै-
 व तस्थुषः ॥ ददौ ध्वजजुजंगस्य । तां नृपप्रेषितामसौ ॥ ६ ॥ क्व यास्यसीति तत्पृष्टः । स्प-
 र्माचष्ट सार्थपः ॥ कन्यकुब्जान्निधे देशे । नगरे मणिमंदिरे ॥ ७ ॥ तत्र को गुणवानस्ती-
 त्युक्ते सोऽप्यवदत्पुनः ॥ लोकोऽस्तोकः पुनर्वेश्या । देवदत्ता विशेषतः ॥ ८ ॥ सन्मित्र कुल-
 बध्नामि । किमेतां चारयाम्यतः ॥ तस्यै दद्यास्त्वमित्युक्तः । सोऽपीतश्चक्षितः क्रमात् ॥ ९ ॥
 इतश्च देवदत्तास्ति । सार्धं देवेंद्रभूज ॥ रममाण पणीकृत्य । हस्तिपंचशतीं तदा ॥ १० ॥
 राज्ञा सा रूपबुब्धेन । जिता मूढ्यमनिहता ॥ यावत्तन्नापितं तावत् । तेन साथ स्वसात्कु-
 ता ॥ ११ ॥ इत्यासपारवश्या सा । यावच्च दुःखिता स्थिता ॥ तावदागत्य सार्धेशो । ददौ
 तां गजमालिकां ॥ १२ ॥ तान् लात्वा मुदिता साख्यत् । श्रेष्ठिन्नवसरेऽधुना ॥ येनामी प्र-
 हितास्तस्य । वद नामादि मत्पुरः ॥ १३ ॥ यतः—करचुलुयपाणिषणं । अवसरदिन्नेण मु-
 छितं जियइ ॥ पढा मुयाण सुंदरी । घरसयदिन्नेण किं तेण ॥ १४ ॥ तेन ध्वजजुजंगस्य ।

सर्वाथ कथितां कथा ॥ चमत्कृता निशम्यैतां । देवदत्ताप्यदोऽवदत् ॥ १५ ॥ यत्कृतेऽप्युप-
 कुर्वीत । लोकः स्तोकोऽस्ति सोऽप्यहो ॥ विरलः सरलः कश्चित् । कोऽपि कुर्वीत योऽकृतः
 ॥ १६ ॥ वरुवानलवत्कुङ्किं—जरयो भूरयोऽवनौ ॥ जीमूत इव कोऽप्येको । जगत्तापशमाप-
 कः ॥ १७ ॥ स्वयं ध्वजचुजंगोऽयं । निर्धनो वसनोऽभितः ॥ अपरानुपकुर्वाणः । सज्जनेष्ववतं-
 सति ॥ १८ ॥ संकटान्मोचिता राज्ञो । येनाहं दुःखिता खलु ॥ गजपंचशतीदाना—दनृणी-
 स्यामतः कुतः ॥ १९ ॥ यदा यासि तदा ब्रूहि । मम संदेशकं त्वकं ॥ ममोपरि कृपां कृत्वा ।
 स्वांमिन्नागम्यतामिह ॥ २० ॥ खदासीवदहं कुर्वे । यथा त्रक्तिं स्वशक्तिः ॥ इत्युक्त्वा सा-
 र्थवाहस्य । स्वर्णरत्नादि सार्पयत् ॥ २१ ॥ हृष्टाथ करिणो दत्त्वा । सा स्वं भूपादमोचयत् ॥
 कामी लब्धाश्च तत्पृष्टा । प्रहृष्टा सर्वमाह सा ॥ २२ ॥ ब्रूशक्रोऽपि चमच्चक्रे । तद्गुणग्रामरं-
 जितः ॥ द्विधापि मुत्कलीभूता । वेद्या वेदम समागता ॥ २३ ॥ अथ सार्थपतिर्गत्वा । त-
 द्वाचिकमवोचत ॥ स्वदत्तं दर्शयित्वाथ । स्वं स्थानमगमत्ततः ॥ २४ ॥ अथ ध्वजचुजंगश्च ।
 चिंतयामास चेतसि ॥ प्रैषीदेषा न किञ्चिन्मे । ततो महर्शनार्थिनी ॥ २५ ॥ परीक्षणं स्वप्ना-

ग्यस्य । पूर्वं देशस्य वीक्षणं ॥ अस्या आकंक्षणं चास्ति । ततो यामीति सोऽचक्षत् ॥ २६ ॥
 इतश्च वापिका कापि । कार्यते तत्र नृयुजा ॥ नव लक्षाणि दत्वात्र । मुक्तं पंचकुलं किल
 ॥ २७ ॥ केऽपि कर्मकरा धूलिं । वहंत्यन्ये खनन्ति च ॥ पाषाणान् घटयंत्येके । केचित्सोपा-
 नकारिणः ॥ २८ ॥ उत्कृष्टमध्वनीचानां । त्रिविधं दीयतेऽशनं ॥ वरमध्यकुरूपान्निः । स्त्रीन्नि-
 श्व परिवेष्यते ॥ २९ ॥ दुःस्थितोऽथ पथश्रांतः । क्षुधाक्रांतः स आगतः ॥ नीचकर्मकरोऽ-
 न्नार्थी । नीचपंक्तौ निवेशितः ॥ ३० ॥ लंबस्तनी बिभ्रत्सा च । दुर्गधातिकुरूपिणी ॥ कुचै-
 लोच्छिष्टहस्ताऽस्य । परिवेषयितुं गता ॥ ३१ ॥ नाशिकामोटनं कुर्व—न्नवग् ध्वजयुजंगकः ॥
 दर्शनाच्छांतकारिण्या । अस्या हस्तेन नादृम्यहं ॥ ३२ ॥ सदन्नं वा कदन्नं वा । परं दद्यात्सु-
 रूपिणी ॥ श्रुत्वाहासि कुलैर्दाता । देवदत्ता तवात्र न ॥ ३३ ॥ सोऽवग्दत्तेऽशनं चेत् सा ।
 किं हारयथ नोस्तदा ॥ अन्नाव्यमिति तैरूचे । दध्नः सर्वां गृहश्रियं ॥ ३४ ॥ परं चेन्न ददा-
 त्येषा । त्वं हारयसि किं तदा ॥ सोऽब्रवीन्मे धनं नास्ति । तत्पदे मस्तकं हि वः ॥ ३५ ॥ त-
 न्नाथे साक्षिणो जाता । ज्ञापितानेन केनचित् ॥ देवदत्तागता वेगात् । सांजक्षिस्तं व्यजि-

इपत् ॥ ३६ ॥ स्वामिन्नागम्यतां गेहे । कारयाम्यशनादिकं ॥ अथ जाता कृतार्थाहिं । यतो-
 ऽनुजगृहे त्वया ॥ ३७ ॥ सोऽवग्ं स्नात्वा च जुक्त्वात्रा—गमिष्यामि गृहे तव ॥ समग्रामपि
 सामग्रीं । गेहादानाथ्य तत्क्षणात् ॥ ३८ ॥ स्वहस्तनिर्मितैः स्नाना—सनपानाशनादिभिः ॥
 तथा तथा स सच्चक्रे । चमच्चक्रे जनो यथा ॥ ३९ ॥ दध्यौ राजकुमाराणां । या दत्ते न क-
 दा दृशं ॥ याति राजकुले नैव । या चारुकरिणीं विना ॥ ४० ॥ पथिकस्याकरोद्भक्ति—मेत-
 स्य पादचारिणी ॥ ततश्छादितरूपोऽयं । सुरो विद्याधरोऽथवा ॥ ४१ ॥ कुलकं ॥ सोऽथ प्राप्य
 नृपादेश—मारोप्य प्रौढवाजिनं ॥ कुमारस्फारशृंगारः । पुरे प्रावेशितस्तया ॥ ४२ ॥ परोप-
 कारप्रवणेन येन । प्रहित्य पंचेन्नशतानि पूर्वं ॥ व्यमोचि वेद्या नृपपारवश्या । जीयात्कुमा-
 रः प्रजयातिमारः ॥ ४३ ॥ इति श्रुण्वन् स पौरैर्यो । नीतो राजकुले तथा ॥ पूर्वं ज्ञातस्व-
 रूपेण । भूयेन बहुमानितः ॥ ४४ ॥ विज्ञप्तो वेद्यया राजा । किमपि प्रार्थये प्रजो ॥ राज्ञो-
 क्तं यदजीष्टं ते । त्वं सुंदरि तदर्थय ॥ ४५ ॥ साध्यधाद्रूपसंपूर्णो । ऋवेऽस्मिन् वद्वज्रो ह्ययं
 ॥ त्वत्प्रसत्त्याथ मे भूया—द्राक्षोचे तत्तवोचितं ॥ ४६ ॥ नत्वा ध्वजजुजंगोऽपि । श्रीदेवेंद्र-

व्यजिज्ञापत् ॥ नवतपंचकुलेभ्योऽपि । लभ्यं मे देव दापय ॥ ४७ ॥ कुलान्याकार्यं राजोक्त-
 मस्य लभ्यं प्रदीयतां ॥ तानि ध्वजचुजंगं च । नत्वा नक्त्या न्यवेदयन् ॥ ४८ ॥ अस्माकं
 हि धनं सर्वं । त्वदायत्तमवेहि तत् ॥ जीवन्ति नः कुटुंबानि । तथा कुरु दयानिधे ॥ ४९ ॥
 लात्वार्धं तानि मुक्तानि । कुमारेण कृपावता ॥ राज्ञादिष्टे गृहे सोऽपि । देवदत्तायुतो ययौ
 ॥ ५० ॥ जुजानो विषयान् स्वेहं । दोगुन्दक श्वामरः ॥ कुमारो मुदितोऽन्धेषु—विज्ञप्तो दे-
 वदत्तया ॥ ५१ ॥ स्वामिन्नकुन्तितोत्कंठां । स्वं पुरं दर्शयस्व मां ॥ तेनोक्तं तत्र गत्वाहं । वा-
 सयित्वा पुरं वरं ॥ ५२ ॥ कृत्वा गृहं पुरे पश्चा—त्वामाकारयितास्म्यहं ॥ षट्पदी ॥ इत्यु-
 क्त्वागात्स तं बृह—मर्चयच्च सुमादिना ॥ प्रत्यक्षं यक्षमित्येष । स्वं प्रार्थितमथार्थयत्
 ॥ ५३ ॥ हेमरत्नलसद्वस्त्र—धनधान्यादिचिन्तितं ॥ गजाश्वरथपुंखीजिः । संपूर्णं देहि मे पुरं
 ॥ ५४ ॥ श्रुत्वा वाचं तदीयां तां । यक्षेणाचिंत्यशक्तिना ॥ पुरं स्वर्गपुरं नाम्ना । सद्रूपं प्रक-
 टीकृतं ॥ ५५ ॥ अजिषिक्तः स तद्भाज्ये । यक्षसान्निध्यतो जनैः ॥ राजा ध्वजचुजंगोऽपि ।
 वसुधाविदितोऽजनि ॥ ५६ ॥ आनाय्य देवदत्ताप्तैः । पट्टराज्ञी कृतामुना ॥ अन्याः स्वयंव-

रायाता । धन्याः कन्या विवाहिताः ॥ ५७ ॥ मात्रादिवर्गमाकार्य । राज्यं राजा स पात्यन् ॥
 ॥ वनपात्नेन विज्ञप्तो । गुर्वागमनमन्यदा ॥ ५८ ॥ समृद्धः सपरिवारो । वने गत्वानमद्गुरुं
 ॥ उपविष्टश्च सन्ध्येषु । ज्ञानिनादायि देशना ॥ ५९ ॥ धर्मात्कुलबलारोग्य—साम्राज्यराज्य-
 संपदः ॥ अधर्माद्विपरीतं त्वं । तदर्धेऽसि निदर्शनं ॥ ६० ॥ किमेतदिति राजोक्ते । पुनर-
 प्यगदद्गुरुः ॥ पट्वीशश्चक्रंरुपालाख्यो । ब्रष्टस्त्वं राज्यतस्तथा ॥ ६१ ॥ लुटयन् सार्धमुह्वंगो ।
 भ्रंजन् ग्रामाननेकशः ॥ स्त्रीसाटकास्तथाकर्षन् । त्वं पापमिव मूर्तिमत् ॥ ६२ ॥ अटव्याम-
 न्यदा ब्राम्यन् । वीक्ष्य सार्धोऽभितान्मुनीन् ॥ धनुरारोप्य रे मुंका । यूयं वस्त्राणि मुंचत
 ॥ ६३ ॥ न चेच्छरैः सितैर्हन्मी—त्युक्त्वाधावस्त्वमुत्सुकः ॥ देव्या स्तंजित आश्चर्य—मयो-
 ऽबोधीति साधुना ॥ ६४ ॥ प्राग्भवे पातकं कृत्वा । वत्स जातोऽत्र दूषितः ॥ कुर्वन्नत्रापि त-
 त्प्रेत्य । पुनर्दुःखी नविष्यसि ॥ ६५ ॥ यतः—वहमारण्यपन्नस्काणं । दाहिणपरधणविलोव-
 णाङ्गणं ॥ सबजहन्नो उदले । दसगुणिर्दशकसकयाणं ॥ ६६ ॥ तिब्वतरेण य पएसे । सयगु-
 णिर्दसयसहस्सकोमिगुणो ॥ कोरुकोमीगुणो वा । हुज्ज विवागो बहुतरो वा ॥ ६७ ॥ बुद्धः

श्रुत्वेत्यसौ ज्ञीतः । कथूलादत्तव्रतो मुनीन् ॥ क्षमयित्वा गृहे लात्वा । वस्त्रान्नैः प्रत्यलाभयत् ॥ ६७ ॥ क्षिप्तं बहुतरं कर्म । तेन श्रद्धावता तदा ॥ तत्पत्न्या चंद्रवत्यानु-मोदितं गर्वितं मनः ॥ ६८ ॥ जीवस्त्वं चंरुपालस्य । दुःस्यः सुस्यः शुभाशुभात् ॥ चंद्रवती देवदत्ता । वे-
 श्या जाताथ गर्वतः ॥ ७० ॥ श्रूण्वन्नृपः स्मरन् जातिं । लात्वा धर्मं गृहं गतः ॥ भोगान् शु-
 क्त्वाद्यकदपेऽभूत् । समयेन शिवंगमी ॥ ७१ ॥ पात्रदानफलं प्रोक्त-मिति सर्वं समासतः ॥
 अथ द्वितीयशाखेयं । श्लाघ्यते शीलमुज्ज्वलं ॥ ७२ ॥ अर्गला दुर्गतिद्वारे । प्रतोली शिव-
 पत्तने ॥ उपसर्गे महामंत्रो—ऽजीष्टदाने मरुन्मणिः ॥ ७३ ॥ सुखानां शाश्वतं सौख्यं । दुः-
 खरोगे महौषधं ॥ शरीरस्य विभूषार्थं । विभूषणमदूषणं ॥ ७४ ॥ पोषणं पुण्यपुण्यानां । शो-
 षणं जववारिधेः ॥ तोषणं विश्वविश्वानां । मोषणं दुष्टकर्मणां ॥ ७५ ॥ हास्यादज्ञानतश्चापि
 । शीलं पालितमुत्तमैः ॥ सिद्धये स्यादिहामुत्रा—नंतमत्या यथा पुरा ॥ ७६ ॥ तथाहि—
 सुप्रतिष्ठपुरे राजा । रतिकेक्षिः किलाजवत् ॥ आसीत् श्रेष्ठी च माकंदी । रतिमत्यपि तत्प्रि-
 या ॥ ७७ ॥ अर्हद्दासो गुणावास—स्तयोर्नययुतः सुतः ॥ कांता जिनमती चास्य । सुतानं-

तमतिस्तथा ॥ ७७ ॥ मृते पितरि कालेना—हंदासः श्रावकोऽजवत् ॥ कुटुंबजारधौरेयो ।
 व्यवहारिगणाग्रणीः ॥ ७८ ॥ कुलीनयानंतमत्या । सद्गुणस्थानकस्थया ॥ मृष्टिकयेव मा-
 धुर्यं । बालया प्रापि हेलया ॥ ७९ ॥ अथ पर्यूषणापर्व—एयागते सर्वहर्षदे ॥ प्रारंभ्यहर्ददृहे
 पुर्या । श्राद्धैरष्टाहिकोत्सवः ॥ ८० ॥ अर्हद्दासेन तत्रायं । कृतं स्वात्रं सविस्तरं ॥ गीतनृत्य-
 वरातोद्य—ध्वजपूजापुरस्सरं ॥ ८१ ॥ श्रेष्ठिश्रेष्ठोऽष्टवार्षिकया—नंतमत्या युतस्ततः ॥ गत्वा पौ-
 षधशालाया—मवंदत गुरुन्मुदा ॥ ८२ ॥ सचित्तमैश्रुनादीनां । श्रेष्ठिनेऽष्टाहिकावधि ॥ निय-
 मा गुरुन्निर्दत्ताः । प्रत्याख्यानं च कारितं ॥ ८३ ॥ उक्तानंतमतिर्हास्यात् । पादयं ब्रह्मव्रतं
 त्वया ॥ जगवन् पालयिष्यामि । ज्ञावादिति तयोदितं ॥ ८४ ॥ कियत्यपि गते काले । बी-
 द्य तां यौवनोन्मुखीं ॥ विलोक्ते पिता यावत् । कुलाद्यैः प्रवरान् वरान् ॥ ८५ ॥ ज्ञात्वानं-
 तमतिस्तावत् । प्रोवाच पितरंप्रति ॥ मालोक्य वरांस्तात । परिणेष्याम्यहं न हि ॥ ८६ ॥
 सोऽवक् सुते पुमांसः स्युः । कदाचिद्विवाहिताः ॥ यादृशी तादृशी नारी । परिणीतैव शो-
 जते ॥ ८७ ॥ सुताह तात नैकांतं । जारतीयं यतो जुवि ॥ मान्या नारी कुमारी हि । प्रवी-

णा ब्रह्मसंज्ञवा ॥ ८७ ॥ जिनपादरता पूर्वं । या गंगेवाससंवरा ॥ चेदीश्वरं वृणोत्येषा । ल-
 जते सा कदर्थनां ॥ ८८ ॥ ततो ममात्तशीलाया । विवाहो नोचितः पितः ॥ व्रतविराधक-
 स्त्रीणां । जीवितान्मरणं वरं ॥ ८९ ॥ यतः-वरमग्निंमि पवेसो । वरं विसुद्धेण कम्मणा म-
 रणं ॥ मा गहियद्वयजंगो । न जीवियं खलियसीलस्स ॥ ९० ॥ आचष्ट शिष्टवाग् श्रेष्ठी ।
 वत्से स्वहे विमत्सरे ॥ ब्रह्मव्रतं त्वयादायि । केषां पाश्र्वे कदा वद ॥ ९१ ॥ सावगपर्यषणा-
 पर्वा-ष्टाहिकाद्यदिने पितः ॥ तद्व्रतं गुरुजिदत्तं । गृहीतं ज्ञावतो मया ॥ ९२ ॥ पिताह पु-
 त्रिके हास्या-तदुक्तं गुरुजिस्तदा ॥ चेत्त्वयोच्चरितं संत्यं । तथाप्यष्टाहिकावधि ॥ ९३ ॥
 साय्यधाद्गुरुजिर्हस्या-दुक्तं सत्वीकृतं मया ॥ हसता केनचिद्दत्तां । पिबत्येव सुधां सुधीः
 ॥ ९४ ॥ शीलं पाढ्यं गुरोर्वाचा । पालयिष्याम्यहं ततः ॥ मयापि गुरुजिश्चापि । नावधिः
 प्रकटीकृतः ॥ ९५ ॥ जगाद जनको वत्से । त्वं तदाप्यष्टवार्षिकी ॥ मुग्धा किमिति जाना-
 सि । किं शीलं तस्य के गुणाः ॥ ९६ ॥ सावदच्च तदा वेद्धि । शीलं सर्वव्रतोत्तमं ॥ गुणास्तु
 ज्ञायसौभाग्य-कीर्तिस्फुर्तिसुखादयः ॥ ९७ ॥ किंच-स्फोटयेत्कामकुंजं को । दिव्यं विक्करिकाकु-

ते ॥ हारं वा त्रोटयेत्सार-मर्थे दवरकस्य कः ॥ ७०० ॥ अंगारार्थे च कश्चारु-चंदनं ज्वाल-
यत्यहो ॥ कीलिकार्थे च को मूढः । प्रासादं पातयत्यहो ॥ १ ॥ ऊटित्युपति पीयूषं । कः पु-
मान् पादधावने ॥ वायसोड्ढायनार्थं वा । कश्चित्तामणिमुत्सृजेत् ॥ २ ॥ तथास्य मैथुनस्यार्थे
। शीलजंगं करोमि किं ॥ हन्यंते जंतवो यत्र । नवलदाणि निश्चितं ॥ ३ ॥ यतः-मेहुणस-
न्नारूढो । नवलस्कं हणइ सुहुमजीवाणं ॥ इय आगमवयणाणं । हिंसा जीवाणमिह पढमा
॥ ४ ॥ इति ज्ञात्वा मयाऽजीवं । मनोवागतनुचिः सदा ॥ शीलं पादयं विवाहस्य । कार्या
वार्तापि न त्वया ॥ ५ ॥ श्रुत्वा पिता सुतावाचं । मौनमाश्रित्य तस्थिवान् ॥ तथानंतमतिः
स्वस्था । त्रिवेवं जिनमर्चति ॥ ६ ॥ करोत्यावश्यकं द्विश्च । पर्वादिषु च पौषधं ॥ निष्पादये-
द्रसवतीं । सरसां निजपाणिना ॥ ७ ॥ रुचिरान् रचयत्येषा । स्वस्तिकांश्च गृहांगणे ॥ सखी-
युक्ता गृहोद्याने । खेलत्यांदोलनादिना ॥ ८ ॥ त्रिनिर्विशेषकं ॥ अथ वैताल्यशैलस्थ-श्रीपु-
ष्पपुरवासिना ॥ रूपवत्यां स्त्रिया सार्धं । गह्वता मलयाचलं ॥ ९ ॥ सद्धिमानाधिरूढेन । नां-
मतो रूपवेगिना ॥ विद्याधरेण दृष्टासौ । खेलंती किल दोलया ॥ १० ॥ युग्मं ॥ निरूप्याद्-

द्रुतरूपां तां । रूपवेगी सुवेगवान् ॥ कामबाणैस्तथा विद्धो । नालं गंतुं यथा पुरः ॥ ११ ॥
 प्रियान्निधा च तां हर्तुं-मशक्तश्चलितस्ततः ॥ गृहे मुक्त्वा प्रियां पश्चा-द्वलित्वालागतो द्रुतं
 ॥ १२ ॥ हत्वा तां स्वविमाने चा-रोप्यानंतमतीमसौ ॥ जोगार्थं चाटु कुर्वाणो । यावदेति
 निजं पुरं ॥ १३ ॥ तथा विलोक्य तां बालां । ह्रुब्धो मम पतिर्ध्रुवं ॥ ज्ञयान्मां सदने मु-
 क्त्वा । तामाहर्तुं द्रुतं गतः ॥ १४ ॥ पुरो मम कियद्याती-त्यालोच्य किल धाविता ॥ वि-
 मानाधिरूढा ताव-न्मलिता रूपवत्यवगू ॥ १५ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ निःकृष्ट दुष्ट पापिष्ट ।
 रेरे निष्कृप निस्त्रप ॥ परस्त्रीलुब्ध कामांव । कुशील विषयाकुल ॥ १६ ॥ कृत्याकृत्यं न जा-
 नासि । न शृणोषि हिताहितं ॥ न पश्यसि परं स्वं वा । रे मूढ बधिरांधवत् ॥ १७ ॥ वि-
 मुच्य मामिमां हर्तुं । चलितो विदितो मया ॥ त्यजैनामाशु नो चेत्त्वां । मारयिष्ये चपेटया
 ॥ १८ ॥ रूपवेगी जयज्रांतः । स्त्रियः क्रोधकिरा गिरा ॥ वने विमुच्य तां नष्टः । कामासिः
 कामिनां हि किं ॥ १९ ॥ वनेऽनंतमतिर्जिह्वै—ज्रमंती वीक्षिताद्द्रुता ॥ प्रार्थ्यमानाप्यनिहं-
 ती । दुष्टैः स्वस्वामिनेऽर्पिता ॥ २० ॥ खट्वापादेऽथ बध्वा तां । कशाघातैश्च मारयन् ॥ जो-

गार्थमिति पद्मीश—स्तथा प्रोक्तः कटूक्तिजिः ॥ २१ ॥ दुराचार कुलांगार । सतीं मां खं प-
 रित्यज ॥ नो चेत्ते जविता मृत्यु—रेतया मे चपेटया ॥ २२ ॥ श्रुत्वेति जयज्जीतेन । मुक्ता
 जिह्वेन सा कुधा ॥ विक्रीता विबुधाहस्य । सार्थवाहस्य चांतिके ॥ २३ ॥ तेनापि गृहवास-
 र्थ—मन्यथ्याजिरणानि च ॥ दीयमानाप्यवांठती । बहुरोषजुषा ततः ॥ २४ ॥ जद्विलाहे पुरे
 दत्ता । वीरमत्यै पणस्त्रिये ॥ तथाप्यात्मकुलाचारं । शिक्षितापि करोति न ॥ २५ ॥ युग्मं ॥
 तत्प्रेरितान्नटान् धूर्ता—शौरान् द्यूतकरादिकान् ॥ समेतान् शीलजंगाय । तिरश्चक्रे महा-
 सती ॥ २६ ॥ अश्मतः कठिना ह्येषा । न कुर्यान्मिक्कुलोचितं ॥ चेद्ददाति कदा शपं । मृ-
 त्युर्जावी तदा मम ॥ २७ ॥ द्रव्यं तथापि मा यातु । विचिंत्येति पणांगना ॥ चंद्रसारनरें-
 द्रस्या—र्पयत्साधिकमूढयतः ॥ २८ ॥ नृपोऽप्यनुपमं रूपं । तस्या वीक्ष्यातिविस्मितः ॥ स्व-
 र्णरत्नादि सत्कार—सारं मुक्तवाग्रतोऽवदत् ॥ २९ ॥ इदं पद्माक्षि शृंगारं । धारयांगे मनोह-
 रं ॥ सौख्यमूलं डुकूलं च । परिधेहि नत्रं नवं ॥ ३० ॥ पट्टराज्ञीपदं लात्वा । ममापि स्वा-
 मिनी जव ॥ सपत्नीहृदि दत्तांहि—त्रौगान् बुद्धव मया समं ॥ ३१ ॥ सतीमतद्विकावादी-

त् । शीलभूषावृतो मम ॥ अंगार एव शृंगार—स्त्वदत्तं वस्त्रमस्त्रवत् ॥ ३३ ॥ त्वं दीनवचनं
 जट्पन् । राजन् रंकायसे स्वयं ॥ सर्वस्वामिन्यहं शीलात् । कथं स्यां तव रंकिता ॥ ३४ ॥
 हृदि सर्वकुशीलानां । पदं दत्त्वा सदा मया ॥ स्वीकृतं ब्रह्म त्यक्ताश्च । जोगा रोगा इवार्ति-
 दाः ॥ ३५ ॥ क्षुद्रयत्वब्धिश्चलत्वद्भिः । सुवर्णे श्यामतास्तु वा ॥ तथापि वाङ्मनःकार्यैः । शी-
 लं नैव त्यजाम्यहं ॥ ३६ ॥ श्रुत्वेति क्रुद्धभूयेन । तप्तसंदशका अपि ॥ प्रेरिता नालगंस्तस्या
 । अहो शीलविवर्जितं ॥ ३७ ॥ ततश्च देवता क्रुद्धा । जिनशासनसेवका ॥ बद्ध्वा निबिम्ब-
 बंधेन । नृपमेवमवोचत ॥ ३८ ॥ रे कुशील किमेतस्याः । शीलजंगं करोषि वै ॥ फलं लज्ज-
 स्व पूर्णं तु । नरकेऽनुजविष्यसि ॥ ३९ ॥ न करिष्यामि वैरूप्य—मस्या इति वदन्नुपः ॥ बं-
 धनाद्धिधिलो देव्या । कृतः शीले च निश्चलः ॥ ४० ॥ अहो महासती त्वं मे । स्वसा मा-
 तास्यतः परं ॥ स्वस्थात्र स्नेहया तिष्ठ । पवित्रय पदैः पुरं ॥ ४१ ॥ उक्त्वेति सत्कृता राज्ञा ।
 वस्त्राद्यैर्निर्गताथ सा ॥ शीलमत्यार्यया सार्धं । मिलितागादुपाश्रये ॥ ४२ ॥ प्रवर्तिनीं धर्म-
 मूर्तिं । नत्वा तत्र सुखं स्थिता ॥ साधर्मिकाज्जिर्नक्त्या सा । गृहेष्वाकार्यं योज्यते ॥ ४३ ॥

यतः—साहस्रिमयाण वृहत् । कायवं जतिणिप्त्रेण सया ॥ देवाणं सधदंसीणं । सासण-
 सस पञ्चावणं ॥ ४४ ॥ अथ पुत्रीवियोगेना—हृदासः खेदमेदुरः ॥ बहुदुःखाकुलः कालं । ग-
 मयेत्सकुटुंबकः ॥ ४५ ॥ अन्यदा दुःखतः श्रेष्ठी । तत्र स्थातुमशक्तवान् ॥ नंतुं तीर्थानि दुः-
 खानि । विस्मरयितुमुत्सुकः ॥ ४६ ॥ तद्वोधनाय संभ्राण्य । कुटुंबं चलितस्ततः ॥ भ्रमन्नमंश्च
 तीर्थानि । जद्विलाख्ये पुरेऽगमत् ॥ ४७ ॥ शालकेनापणस्थेन । समराख्येण वीक्षितः ॥ सा-
 यं सदनमानीतः । श्रेष्ठी सुप्तः सुखं निशि ॥ ४८ ॥ शयनात्प्रातरुत्थाय । सोऽगाधंतुं जिनान्
 गुरुन् ॥ भोजनाय तदाहूता । समरेणानंतमत्यपि ॥ ४९ ॥ सापि तस्य गृहे गत्वा । स्वस्ति-
 कैः शस्तमंगणं ॥ रसै रसवतीं रम्यां । कृत्वा स्वोपाश्रयं गता ॥ ५० ॥ समराकारितः श्रेष्ठी
 । भुक्तये गृहमागतः ॥ स्वस्तिकाद्यद्भुतं दृष्ट्वा । सुतां स्मृत्वा ततोऽरुदत् ॥ ५१ ॥ किं रोदि-
 बीति पृष्टोऽसौ । समरेणाखिलं जगौ ॥ श्रुतावर्तं यतः स्वीये । दुःखमुक्तं लघूचवेत् ॥ ५२ ॥
 स्वस्तिकालोकनेनात्र । स्मृतानंतमतिर्मम ॥ तेन रोदिमि त्वं ब्रूहि । कस्या एषाद्भुता कृतिः
 ॥ ५३ ॥ समरोऽवक्त्रलाभेका—त्रैका सार्धमिकास्ति हि ॥ तस्याः कृतिरियं सोऽवगु । तामा-

नय यथेक्ष्यते ॥ ५४ ॥ साहूता समराख्येन । श्रेष्ठिना चोपलक्षिता ॥ तथा तातश्च विज्ञा-
 तः । सर्वे मुमुदिरे हृदि ॥ ५५ ॥ क्षोजनानंतरं पुत्र्या । पितुरुत्संगसंस्थया ॥ उक्त्वा वृत्तां-
 तमित्यूचे । बाष्पगद्गदया गिरा ॥ ५६ ॥ तात दुःखं मया श्रुतं । स्थाने स्थानेऽप्यनेकधा ॥
 बहवोऽपि भवा दृष्टा । एकस्मिन्नपि जन्मनि ॥ ५७ ॥ दुःखं स्त्रीकुक्षिमध्ये प्रथममिह वसेद्ग-
 र्जवासे नराणां । बालत्वे चापि दुःखं मलमलिनतनुस्त्रीपयःपानमिश्रं ॥ तारुण्ये चापि दुःखं
 भवति विरहजं वृद्धजावेऽप्यसारे । संसारे रे मनुष्या वदत यदि सुखं लभ्यमस्तीह किञ्चि-
 त् ॥ ५८ ॥ भवोदधितरीं दीक्षा—मादास्येऽनुमता त्वया ॥ सोऽवग् सर्वं शुभ्रं ज्ञावि । जी-
 वन्ती मिलितासि चेत् ॥ ५९ ॥ इतस्तत्रत्यभूपस्य । देहे दाहज्वरोऽजनि ॥ मनाक् स याति
 नो शांति—मुपाये बहुधा कृते ॥ ६० ॥ रसांगैरौषधैर्वेद्याः । प्रकुर्वन्ति प्रतिक्रियां ॥ जयन्ति
 मांत्रिका मन्त्रां—स्तत्र तन्त्रं तन्त्रं तांत्रिकाः ॥ ६१ ॥ ग्रहशांतिं निमित्तज्ञा । रचयन्ति प्रयत्नतः
 ॥ यजन्ति याज्ञिका यज्ञां—स्त्रिकचत्वरकादिषु ॥ ६२ ॥ जलस्थलगता देवी—रर्चयन्त्यर्चका अ-
 पि ॥ परं दुर्जनवत्तस्य । गुणः केनापि नाजवत् ॥ ६३ ॥ तदा किंकृत्यतामूढैः । प्रधानैर्गोत्रदे-

वता ॥ पूजिता पुष्पजोगाथै-निशायामित्यन्नाषत ॥ ६४ ॥ आजन्मवर्जितोद्गाहा । त्रिधा या
 शीलपालिनी ॥ यदा तस्याः स्वहस्तेन । पादौ प्रक्लाढ्य वारिणा ॥ ६५ ॥ पिबत्यमृतवत्तत्तु ।
 शरीरेण स्पृशत्यपि ॥ तदा मंत्रिवरा ज्ञो ज्ञो । राजा नैरुज्यमंचति ॥ ६६ ॥ युग्मं ॥ तन्नि-
 शम्य महामात्यै-मुदितैरखिले पुरे ॥ पटहो वादितः स्पष्टः । स्पष्टः केनापि नो परं ॥ ६७ ॥
 किं हि देवी मृषाच्चाषा । किंवा नास्ति सतीदृशी ॥ किं कुर्मोऽप्येति पुलोके । सशोके दिवि
 गीरन्मृत ॥ ६८ ॥ ज्ञो लोकाः श्रूयतां सत्यं । सास्ते समरसद्मनि ॥ अर्हद्वाससुतानंत-मति-
 नान्ना महासती ॥ ६९ ॥ राजादेशात्तदामात्या-स्तत्र गत्वा सुखासने ॥ महासतीं समारो-
 प्य । नृपसद्मन्यथानयन् ॥ ७० ॥ सत्याः सिंहासनस्थायाः । पादौ प्रक्लाढ्य श्रूपतिः ॥ पपौ
 पादांबुपीयूषं । पस्पर्श वपुषा पुनः ॥ ७१ ॥ नृपो निरामयः स्वर्ण-मयद्युतिधरोऽधिकं ॥ प्र-
 शस्यवाग् शशंसैव-मुपलक्ष्य महासतीं ॥ ७२ ॥ ज्ञो मया स्वगृहायाता । कामधेनुर्न मा-
 निता ॥ न्यक्कृता कटपवद्द्वी वा-ऽवज्ञाता यदियं पुरा ॥ ७३ ॥ त्वं धन्या त्वं तु तत्त्वज्ञा ।
 त्वं सतीषु शिरोमणिः ॥ माता पिता कुलं विश्वं । त्वया सर्वं पवित्रितं ॥ ७४ ॥ पूर्वं स्वसा-

धुना माता । मम त्वं प्राणितार्पणात् ॥ नुत्वेति नितरां नत्वा । कामिता सा पुनः पुनः ॥ ७५ ॥ दिव्यभूषादिकं दत्वा । विसृष्टा भूयुजा ततः ॥ सुखासने समासीना । षड्रचामर-
 शोचिता ॥ ७६ ॥ वादित्रपूर्वकं सार-परिवारपरिवृता ॥ ऋद्वगंधर्वपुलोकै—जीवजीवेति घो-
 षिता ॥ ७७ ॥ इत्यनंतमतिः सद्य । आगता त्यक्तरागता ॥ पितरं मातुलं नत्वा । दीक्षारत्न-
 मयाचत ॥ ७८ ॥ नरेशादेशमासाद्य । पित्रा कृतमहोत्सवा ॥ महसेनगुरोः पार्श्वे । प्राव्राजि-
 त्सा महासती ॥ ७९ ॥ तपंती सुतपस्तीब्रं । क्षिपंती कर्म सद्ब्रतैः ॥ कालेन किल मृत्वा
 सा । स्वर्गेऽभूत्सप्तमे सुरः ॥ ८० ॥ लुक्त्वा सप्तदशायुश्च । सागराणि ततश्च्युतः ॥ विदेहेषु
 नरो भूवा । चारित्रं प्राप्य सेत्स्यति ॥ ८१ ॥ इति शीलं स्फुरद्वीलं । सहृष्टांतं निवेदितं ॥
 अथ तृतीयशाखेयं । किञ्चिद्विस्तार्यते मया ॥ ८२ ॥ पद्मोद्भासी तमोर्ध्वंसी । सच्चक्रसुखदा-
 यकः ॥ तपस्तपन एवास्ति । सतेजा द्वादशात्मकः ॥ ८३ ॥ वृथा न करणीयं च । तत्कर्षो-
 याग्नितापितं ॥ तपः पारदवहते । कढ्याणं दौःस्थ्यपारदं ॥ ८४ ॥ दाहकः कर्मकाष्ठानां । जी-
 वस्वर्णविशुद्धिः ॥ तपःपावक एवात्र । नृणां निबिडजाल्यहत् ॥ ८५ ॥ दूरमासन्नमायाति ।

दुराराध्यं सुसाध्यतां ॥ सुगमं दुर्गमं वस्तु । प्रजावात्तपसौगिनां ॥ ७६ ॥ देवाः सेवाकरा य-
 द्वाः । प्रत्यक्षाश्च तपस्विनां ॥ मिमीचृतानि भूतानि । राजानो मानदायिनः ॥ ७७ ॥ अन्याः
 प्रकृतयः सर्वाः । क्षिप्यन्ते परिणामतः ॥ निकाचितानि कर्माणि । क्षीयन्ते तपसा परं ॥ ७८ ॥
 हिंसादिनापि दुश्चरीणं—कर्मा धर्मात्प्रवर्जितः ॥ तद्भवे लज्जते तीव्र—तपसा सालवद्विवं
 ॥ ७९ ॥ तथाहि जरतकेत्रे । शालिग्रामे च सुन्दरे ॥ ग्रामणीग्राम्यलोकानां । सालाहः क्ष-
 त्रियोऽन्नवत् ॥ ८० ॥ कुग्रामवासतो नित्यं । कुसंगान्यासतस्तथा ॥ आसन्नमुक्तिरप्येष ।
 कारकः क्लिष्टकर्मणां ॥ ८१ ॥ पापद्धिनिरतो नित्यं । हन्ति जीवान्निरागसः ॥ वक्ति जाषां मृ-
 षाऽदत्तं । गृह्णात्यह्नाय चान्यतः ॥ ८२ ॥ सदैव विषयाकांक्षी । परदारान्निषेवते ॥ आरंभत-
 त्परोऽत्यन्तं । संचिनोति परिग्रहं ॥ ८३ ॥ अन्नद्वयन्नद्वको बाहं । पेयापेयविवर्जितः ॥ शृणो-
 ति नैव धर्माख्यां । ख्यातोऽयं पापकर्मसु ॥ ८४ ॥ पापद्धिप्रस्थितेनाथ । कोऽपि दृष्टोऽध्वगो
 धनी ॥ तेन लोभान्निभूतेन । धनं लात्वा हतो रहः ॥ ८५ ॥ स दैवाद्ध्यन्तरो जातो—ऽवधे-
 स्तं वीक्ष्य निर्दयं ॥ कथं विद्वन्वयाम्येनं । विद्वन्वय मम घातिनः ॥ ८६ ॥ हन्मि चेन्मम को-

पस्य । नास्ति किञ्चित्फलं तदा ॥ दुःखं येन मृतस्यास्य । दृग्भ्यां पश्याम्यहं न हि ॥ ए७ ॥
 ततस्तथा करोम्येष । जीवेद्दुःखयुतो यथा ॥ ममापि पश्यतो ह्येनं । फलं कोपस्य संजवेत्
 ॥ ए८ ॥ विचिन्त्येत्यागतोऽदृश्य—स्तत्पार्श्वे गगनस्थितः ॥ कोपाद्गुग्धगद्गाह । व्यंतरो वैरि-
 णंप्रति ॥ ए९ ॥ रे दुष्ट क च यासि त्वं । कृत्वाऽकृत्यं ममोपरि ॥ ज्ञानान्मयाधुना ज्ञातं ।
 फलं बुद्धव स्वकर्मणः ॥ ए१० ॥ इत्युक्त्वाद्ब्रुतया शक्त्या । सोऽधिष्ठाय तदंगकं ॥ नरकाद-
 धिकास्तस्य । वेदना उपपादयत् ॥ १ ॥ सालो गत्वा गृहे दत्वा । स्वकुटुंबस्य तद्भुजं ॥ वेद-
 नया स्वयं हेको । रारटीति कटुस्वरं ॥ २ ॥ मांत्रिकास्तांलिका वैद्या । आनीताः स्वजनैस्त-
 तः ॥ चिकित्सां तस्य कुर्वति । मंत्रैस्तंत्रैस्तथौषधैः ॥ ३ ॥ उपाया निष्फलास्तस्मिन् । संजा-
 ता ईक्षुपुष्पवत् ॥ निरादराः क्रमाज्जाता—स्तंप्रति स्वजना अपि ॥ ४ ॥ नार्था तस्य च नो-
 ज्यादि—नक्तिं नर्तुः करोति न ॥ पितुराज्ञां न मन्यते ॥ पोषितास्ते सुता अपि ॥ ५ ॥
 सुतास्तुषादिको वर्गो । वदतीति वचस्तदा ॥ अथासौ म्रियते नापि । न मंचमपि मुंचति
 ॥ ६ ॥ विकरालः स्वयं सालः । पूत्करोति यथा यथा ॥ स्पर्धते वर्धते तस्य । व्यथा देहे

तथा तथा ॥ ७ ॥ इतस्तत्रागताः शांताः । समसागरसूरयः ॥ रात्रौ साक्षयहासम्ना—अये
 साधुयुताः स्थिताः ॥ ७ ॥ सती गणयतां तेषा—मागमं मधुरस्वरं ॥ श्रुत्वा तत्रागतः साक्षः
 । पृष्ठुं तान् किञ्चिदौषधं ॥ ८ ॥ गुरुमत्वा स पप्रच्छ । यूयं विज्ञा दयास्रवः ॥ मंत्रतंत्रौषधा-
 थं मे । ब्रूत यांति यथा रुजः ॥ १० ॥ रात्रौ मां निबिक्वं बभूवा । कोऽपि कोपीव कुट्टयेत् ॥
 निर्मायं वदतोपायं । येनापायो व्रजत्ययं ॥ ११ ॥ गुरुराह मुधा मूढ । दुःखं दत्त्वा शमिह-
 सि ॥ आस्वाथ ससुनं किंवा । कर्पूरोष्णरमीहसे ॥ १२ ॥ कोऽपि किं कोऽप्रवानुप्त्वा । क्षेत्रे
 शाखीन् दुनात्यहो ॥ स्वकरारोपिताग्निंवा—ह्वजेताम्रफलानि किं ॥ १३ ॥ इतस्त्वं हंति परप्रा-
 णान् । पापी स्वप्राणवृज्ये ॥ स एव तद्विपाकं तु । भुञ्जानः किमु रोदिति ॥ १४ ॥ हास्य-
 तः क्रीकया वापि । प्रजरूपमस्त्रिकं पुमान् ॥ प्राप्नुवन् मुखपाकादि । कस्मै कृष्यति बाहि-
 शः ॥ १५ ॥ अधर्मः स्वं धनीकर्तुं—मन्यं निधनतां नयेत् ॥ इति दौःस्थ्यादिदुःखानि । ने-
 व जावीनि जास्येत् ॥ १६ ॥ वेत्ति जोगिनमात्मानं । परनारीषु संपटः ॥ तसायःपुत्रिकास्य-
 र्श । नरके नैव चिंतयेत् ॥ १७ ॥ विश्रुज्य भुज्यते भूयो । मांसादि बहु पापिनिः ॥ परं ते

कुञ्जिकापाके । पच्यते नरकाधिपैः ॥ १८ ॥ ततः साव विशालानि । कृत्वा पापान्यनेकशः ॥
इदानीं वेदनोद्विग्नः । किमुद्वेगं वहस्यहो ॥ १९ ॥ वराकं दुःखमद्यापि । बिंदुमात्रं तवोदि-
तं ॥ समुद्रसदृशं तच्च । संप्रति त्ववशिष्यते ॥ २० ॥ ज्ञीतोऽवगु जगवन् सोऽथ । कृपां कृ-
त्वां समादिश ॥ पालकापारपाथोधेः । पारं प्राप्नोम्यहं यथा ॥ २१ ॥ गुरुराह कृतं कर्म ।
याति नानुन्नवं विना ॥ याति तीव्रतपो जिस्त—दपि बद्धं निकाचिर्त ॥ २२ ॥ कलुनान्धपि
कर्माणि । संचितानि जवांतरे ॥ प्रज्वाद्यंते वनानीव । ज्वलन्तीघ्रतपोऽग्निना ॥ २३ ॥ विप्र-
स्त्रीबालगोहत्या—कारकः क्रोधधारकः ॥ दृढग्रहारी तपसा । जवे तस्मिन् शिवं ययौ ॥ २४ ॥
स आह जगवन् पूर्व—पातकेज्यो विभ्रेम्यहं ॥ मम किञ्चित्तपो ब्रूहि । तदपायो यथा ज-
वेत् ॥ २५ ॥ त्वरितं त्वथ सूर्यै—रुक्तस्तस्य तपोविधिः ॥ तमाहृत्येति साधेन । दृहीतोऽ-
ग्निग्रहो महान् ॥ २६ ॥ जघन्येनाष्टमं कृत्वा । परेणाकारितो ह्यदः ॥ मोक्षये प्रासुकमहा-
र—मकृतं चाप्यकारितं ॥ २७ ॥ यदा नीरुजविष्यामि । दीक्षां वास्यामि तद्दिने ॥ सा लु-
नार्हाधुना व्यधे—वैथावृत्यक्षमस्य मे ॥ २८ ॥ गुरुज्यो नियमं लात्वा । पालयत्येष साह-

सी ॥ तेऽन्यत्र विहृताः स्थित्वा । दिनत्रयं तदाग्रहात् ॥ ३९ ॥ तपस्यंते क्षमात्रतं । गृहव्या-
 पारवर्जितं ॥ वीक्ष्य तं व्यंतरः शांत—श्रिते चेति व्यर्चितयत् ॥ ३० ॥ शत्रौ मित्रे सुखे
 दुःखे । जीविते मरणे समं ॥ एनं ज्ञावयति कस्मा—त्रिदयः पीरुयाम्युहं ॥ ३१ ॥ पीरुया-
 स्य किमायाति । मत्करे पापमाप्यते ॥ इति तत्याज वैरं स । सांम्याढ्याम्यत्यरिर्यतः ॥ ३२ ॥
 तद्देहाग्निर्गते देवे । स्वस्थीभूतस्तदैव सः ॥ पृष्ठा कुटुंबकं स्वीयं । प्राव्राजीदृगुरुसन्निधौ ॥ ३३ ॥
 दशमष्टादशे पक्षे—मासद्वापणकानि च ॥ तथा द्वित्रिचतुर्मासी । सुखं चक्रे तपोऽप्यसौ
 ॥ ३४ ॥ गुरुन्नक्तौ च सिद्धांते । वैशाख्ये व्रते रतः ॥ एकादशार्गधार्येष । कियद्भिर्दिवसैर-
 भूत् ॥ ३५ ॥ तीव्रिण तपसा प्राप्त—बहुलब्धियुतोऽथ सः ॥ गुर्वीदेशादथैकाकी । प्रतिमां
 च प्रपन्नधीन् ॥ ३६ ॥ अन्यदा प्रतिमास्थस्या—सन्ने गजपुरस्य च ॥ सहमानस्योपसर्गान् ।
 कृतान् देवेन केनचित् ॥ ३७ ॥ क्षपकश्रेणिमासस्य । शुक्लध्यानाग्निना मुनेः ॥ दग्धकर्मेध्वन-
 स्यापत् । केवलज्ञानमुज्ज्वलं ॥ ३८ ॥ मुग्धं ॥ अमरा चक्तिसंयुक्ताः । कुर्वते केवलो सत्रं ॥
 तत् श्रुत्वा सकलो लोको । मुनींद्रं ननुमागतः ॥ ३९ ॥ सावोऽथ केवली स्वीयं । सन्नायां

चरितं जगौ ॥ यथा मया पुरा कर्म । निबद्धं नरकोचितं ॥ ४० ॥ तत्तीव्रतपसा क्षिप्त्वा ।
 प्राप्तोऽहं श्रियमीदृशीं ॥ यूयं कुरुत तथत्वं । सज्यते निर्वृतिर्यथा ॥ ४१ ॥ शाखा धर्मदुम-
 स्येवं । तृतीया गदिताद्युता ॥ चतुर्थी कथ्यमानास्ति । पावना प्रावनामयी ॥ ४२ ॥ यथा
 सप्तदश वाणी । कृपाणिमुष्टिना यथा ॥ यथा कूपयुता द्रोणी । क्षोणी राजन्वती यथा
 ॥ ४३ ॥ सेना सेना यथैवाज्य—वती रसवती यथा ॥ तथा जावयुता जाति । दानशीलत-
 पोगणाः ॥ ४४ ॥ दारिद्र्यदारणं दानं । शीघ्रं दुर्गतिवारणं ॥ कर्मद्वर्तु तपो ज्ञेयं । जाव एव
 शिवप्रदः ॥ ४५ ॥ दानादीनि विना जावं । जवंति नैव सिद्ध्ये ॥ श्लातीपुखवद्भावो । न-
 विनां खलु मुक्तिदः ॥ ४६ ॥ तथाहि जरतेऽमुष्मि—शिलावलयभूषणं ॥ श्लावर्धननामासी-
 त् । पुरं पुरवरं पुरा ॥ ४७ ॥ तत्रारिदमनो राजा । राजते राजसन्निभः ॥ अजितो जूजिता
 शुभ्रा । कीर्तिरेवास्य कौमुदी ॥ ४८ ॥ बंधुदत्तोऽजवत्तत्र । श्रेष्ठी श्रेष्ठो घनश्रिया ॥ जार्या
 बंधुमती तस्य । हरस्येवास्ति पार्वती ॥ ४९ ॥ तयोर्जुजानयोर्जोगान् । प्रेसामृतनिमग्नयोः ॥
 अपुत्रयोः कियान् कालो । देवदेव्योरिवागमत् ॥ ५० ॥ श्यामास्यामन्यदालोक्य । श्रेष्ठिनीं

श्रेष्ठ्यवोचत ॥ आः प्रिये किं तमोग्रस्ता । चंद्रज्योत्स्नेव वीक्ष्यसे ॥ ५१ ॥ किं तेऽस्ति मंग-
 नं न्यूनं । किं किमप्यस्ति पातितं ॥ किं मानिनि न मे मानं । मृतः को वा पितुर्गृहे ॥ ५२ ॥
 यत्ते चित्तेऽस्ति तत्सर्वं । सुंदरि त्वं निवेदय ॥ त्वद्दुःखे दुःखिनो मेऽथ । वेलां न क्षमते
 मनः ॥ ५३ ॥ साह सर्वं ममास्त्रयेव । त्वत्प्रसक्त्या सुखप्रदं ॥ प्रियार्पय परं पुत्रं । सर्वमेनं वि-
 ना वृथा ॥ ५४ ॥ यतः—तारुणं लावणं । पियपिमं न्रूसणाद् संसारे ॥ सवं पलालसरिसं ।
 शक्रेण विणा सुपुत्रेण ॥ ५५ ॥ सोऽवक् सुंदरि संदिग्धे । दैवायत्ते च वस्तुनि ॥ न विषाद-
 विषाखादो । विधेयो विधिवेदिनिः ॥ ५६ ॥ मयि ते कृत्रिमं प्रेम । तेनेयं नवितव्यता ॥ ५-
 त्युक्त्वा रोदितुं लघ्ना । सोऽहिम्नाश्वासितामुना ॥ ५७ ॥ अतःपरं च मा रोदी—धैर्यरत्नं त्व-
 माश्रय ॥ मंत्रः इमं शानसाध्योऽपि । मया तु सावयिष्यते ॥ ५८ ॥ स्वमूर्ध्ना यक्षमार्चिष्ये ।
 त्वदुक्त्याहमतःपरं ॥ यतिष्ये च तथा नष्टे । यथा ते नविता सुतः ॥ ५९ ॥ सावग् धृत्वा-
 खिलं कष्ट—माराधय पुरः सुरीं ॥ श्लातीं सप्रज्ञावा सा । तुष्टा दास्यति नौ सुतं ॥ ६० ॥
 तज्जिरा सद्दिने गत्वा । प्रासादे कुसुमादिनिः ॥ सोऽन्यर्च्य ज्ञावतो देवीं । विज्ञप्तिं व्यतनो-

दिति ॥ ६१ ॥ देवि त्वमद्भुता माता । जगद्गौर्गत्यचूरे ॥ त्वं तु कल्पलता ख्याता । वि-
 श्रवां वितपूरे ॥ ६२ ॥ संतानान्नावतो दीनं । लीनं तव पदद्वये ॥ पुत्रार्पणेन मां पाहि ।
 लाहि वा मम जीवितं ॥ ६३ ॥ विज्ञप्येति स्थितः श्रेष्ठी । देव्यादिष्टो दिनत्रये ॥ साहसा-
 चव तुष्टास्मि । पुत्रो ब्रूयात्तवादृष्टुतः ॥ ६४ ॥ किं चास्य नाम मन्नाम्ना । देयमाख्याय सा
 स्थिता ॥ हृष्टः श्रेष्ठी गतो गेहे । गर्जं बंधुमतिर्दधौ ॥ ६५ ॥ समये च सुतो जातः । पिता
 कृतमहोत्सवः ॥ तस्मैलापुत्र इत्याख्या । दत्ता स्वजनसाक्षिकं ॥ ६६ ॥ पावितो वरधात्रीभिः
 । पावितः पाठकेन च ॥ ततः कामकरिक्रीडा—वनं स प्राप यौवनं ॥ ६७ ॥ मित्रान्वितो-
 ऽन्यदोद्याने । कुमारः क्रीडितुं गतः ॥ क्रीडन्तीं सुरूपां धन्यां । नटकन्यां निरैकत ॥ ६८ ॥
 अहो वयत्रमहो नेत्रे । अहो पाणी अहो पदे ॥ इति चिंतयितुं लग्नः । प्राग्भवप्रेमतोऽथ
 सः ॥ ६९ ॥ चलोऽपि तन्मनोबृण—स्तस्या आस्यांबुजं पिबन् ॥ युक्तं यन्निश्चलो जातो । न
 जातिमपि वीक्षते ॥ ७० ॥ नटेभ्योऽप्रार्थयत्कन्या—मर्थेन बहुनापि सः ॥ तेऽबुबध्न वयं दध्म ।
 एतां हेमापि तोषितां ॥ ७१ ॥ सुहृद्भिः स गृहं नीतो । वपुषा न तु चेतसा ॥ धुधां तृषां

रतिं निद्रां । नार्चितयदचेतनः ॥ ७१ ॥ ततः पुनः सुहृद्भिस्ते । प्रार्थ्यमाना अदोऽवदन् ॥
 भूत्वा सहचरोऽस्माकं । पत्नित्वा नोऽखिलाः कलाः ॥ ७२ ॥ स्वविद्यया स्वमार्जित्वा । जामाता
 न्नविता गृहे ॥ इत्युपायेन नः कन्या । तेनोद्गाह्या न चान्यथा ॥ ७३ ॥ इतिवेति जनकोऽ-
 जलप—न्मुंच नीचवधूस्पृहां ॥ विवाहयामि ते वत्स । द्वात्रिंशच्छन्यकन्यकाः ॥ ७४ ॥ नि-
 र्मलोऽपि सुवृत्तोऽपि । प्रौढस्त्रीहृदयोचितः ॥ नरो नार्या गले लग्नो । हारवज्रमयेदृगुणं ॥ ७५ ॥
 मात्रादिस्वजनैरुक्तं । त्वमुदुंबरपुष्पवत् ॥ दुर्लभो देवतादत्त—स्तन्माऽनुचितमाचर ॥ ७६ ॥
 तावच्छनं यशस्ताव—त्तावद्गुणगणः स्फुरन् ॥ मान्योऽपि महतां ताव—द्यावदाचरवानयं
 ॥ ७७ ॥ इति शिक्षां कुलं लज्जां । विवेकमपि सोऽत्यजत् ॥ स्मरंधकाररुत्ताना—मालोकः सं-
 नवेत्कुतः ॥ ७८ ॥ स्त्रीकृत्य सर्वमप्येष । नष्टैः सार्धं च पर्यटन् ॥ अंजसाजनि तत्तुह्यो—ऽ-
 न्यासो हि वासतो यतः ॥ ७९ ॥ वंशं त्यक्त्वा निजस्कंधे । प्रौढं वंशं बहत्सहो ॥ गुणभारं
 बहेन्मूर्ध्ना । मुक्त्वा सोऽप्यदृष्टान् गुणान् ॥ ८० ॥ हित्वा च निर्मलां विद्यां । नटविद्यां च
 शिक्षितः ॥ अजित्वा करणान्येष । करणानि च साधयेत् ॥ ८१ ॥ समस्ताभ्यस्ततद्विद्यो ।

विवाहसमयोचितं ॥ स्वशक्त्यार्जयितुं द्रव्य-मसौ बेनातटे गतः ॥ ए३ ॥ तत्र श्रीदत्तराजा-
 नं । मिलित्वा स व्यजिज्ञपत् ॥ स्वामिन्नवसरं देहि । तां खेलां कलां यथा ॥ ए४ ॥ ना-
 खेलयां नटः कश्चि—न्न खेलति न खेलिता ॥ श्रुत्वा चमत्कृतो भूप—स्तद्दिनेऽवसरं ददौ
 ॥ ए५ ॥ ततः सांतःपुरस्तस्थौ । गवाक्षे वीक्षितुं नृपः ॥ उच्चमंचेषु चासीना । मंत्र्याद्या ना-
 गरास्तथा ॥ ए६ ॥ विन्यस्तोऽब्रंक्षिहो वंश—स्तस्योर्ध्वं फलकं महत् ॥ स्थापितौ प्रांतयो-
 स्तस्य । लोहकीलाबुजाबुजौ ॥ ए७ ॥ तस्योपरि समारूढ्य । ननर्त प्रकटं नटः ॥ इत्थ्यसौध-
 शिरःस्वर्ण—यष्ट्यां क्रीमाकलापिवत् ॥ ए८ ॥ युग्मं ॥ ढक्कानिःस्वानन्नेर्यादि—घोषणैर्बधिरां-
 वरं ॥ मृदंगतालसदृश—वीणादिमधुरस्वरं ॥ ए९ ॥ अधः कोकिलकंठान्नि—र्गायकीन्निः स-
 मेतया ॥ नर्तक्याश्रितसंगीतं । गीतं गीतं तथा तथा ॥ ए१० ॥ सुधा मुधा च तस्याग्रे । श-
 कंरा कर्करागिता ॥ स्वशिरांस्यतिधुन्वानै—र्यथा सन्त्यैः प्रशंसितं ॥ ए११ ॥ त्रिन्निर्विशेषकं ॥
 खज्जखेटकचतुर्थाणि—श्चरणाहितपादुकः ॥ सावधानतया सोऽथ । वंशस्याग्रे ननर्त च ॥ ए१२ ॥
 नानानृत्यानि कुर्वन् स । लोहकीलेषु पादुके ॥ प्रवेशयन् जैनैर्दृष्टः । कौतुकाक्षितमानसैः

॥ ए३ ॥ अहो कला मनुष्योऽयं । खगो वायमिति स्तुवन् ॥ दानोत्सुकोऽपि सन्धौघो । रा-
 द्धो दानं प्रतीक्षते ॥ ए४ ॥ कन्याकांक्षी च कामांधो । मृतिमिह्नन् नृपोऽस्य च ॥ मया नैदि-
 पुनः खेल । त्वमिति प्रेरयत्यमुं ॥ ए५ ॥ इलापुत्रोऽपि दानार्थी । खेलन्नपि पुनः पुनः ॥ अ-
 बोधत् स्वदृशा राक्षः । कुहटिं कन्यकोपरि ॥ ए६ ॥ इतश्च निकटे श्रेष्ठि—सौधे प्रोषितन्न-
 तृकां ॥ पार्वणेंद्रसमानास्यां । सुदृशं कुंददंतकां ॥ ए७ ॥ कंकेलिपद्मवोद्वासि—पाणिपादधरां
 वरां ॥ स्तनचारनतां साक्षात् । शृंगाररससारणिं ॥ ए८ ॥ दृष्ट्वा न्नं युवतीं कांचि—द्यहंतीं शु-
 न्नजावतः ॥ अजिह्वब्रह्मणो यूनो—ऽप्यधोन्यस्तदृशो मुनेः ॥ ए९ ॥ विरक्तोऽचिंतयच्चिंचे ।
 धन्या मान्या मुनीश्वराः ॥ न पश्यंत्याननं स्त्रीणां । ये बाढ्याढीलपालकाः ॥ १००० ॥ कुल-
 कं ॥ यतः—ते कहं न बंदणिजा । रूवं द्रष्टुं परकलत्ताणं ॥ धाराहयव वसहा । महीय-
 त्वं जं पलोयंति ॥ १ ॥ धिग्मां योऽहं निजं वंशं । न्यक्कृत्य सुखदं सतां ॥ अमुं दुर्वशमा-
 रूढः । प्रत्यहं सरणप्रदं ॥ २ ॥ दृष्टाः श्रुता अपि स्पृष्टा । येऽनंतन्नवदुःखदाः ॥ धिगस्तु वि-
 षयानेतान् । यकारेणाधिकान् विषात् ॥ ३ ॥ सर्वं त्यक्त्वा हता ह्येषा । न सकृत्सेविता मया ॥

द्वावपि प्रेमनिर्भरौ ॥ ३५ ॥ गुरोः पार्श्वे व्रतं लात्वा । तपस्यंतौ त्वरागिणौ ॥ ब्राह्मणी कुत्सि-
 ताः शूद्रा । इत्यनिंदन् मुनीन्मदात् ॥ ३६ ॥ समाधिना विपद्योन्ना—वपि जातौ सुरोत्तमौ ॥
 ततश्च्युतोऽथ संजातो । व्यवहारिकुले जवान् ॥ ३७ ॥ गर्वान्नटसुता चैषा । रक्तौ प्राग्भव-
 रागतः ॥ विरक्तौ संयसाज्यासा—देव केवलिनौ समं ॥ ३८ ॥ शत्रोरपि महाशत्रू । अनला-
 च्च महानलौ ॥ रोगादपि सहारोगौ । रागद्वेषौ त्यजेत्सुधीः ॥ ३९ ॥ एतावरतिमुद्भेग—मि-
 हैव कुरुतस्तरां ॥ प्रेत्य दौर्गत्यदुःखानि । दुरितानि जवे जवे ॥ ४० ॥ मनोज्ञवि समुद्भूतौ ।
 रागद्वेषौ विषदुमौ ॥ सृत्युदौ बायया ठेकै—रुद्धेद्यौ साम्यपर्शुना ॥ ४१ ॥ ततो ज्ञव्याः पु-
 रा जित्वा । रागद्वेषौ च दुर्जयौ ॥ कुरुध्वमार्हतं धर्मं । लज्जध्वं निवृत्तिं यथा ॥ ४२ ॥ श्रुत्वा
 धर्मं सबृत्तांतं । केऽपि संयममुत्तमं ॥ व्रतानि द्वादशान्येऽपि । सम्यक्त्वं कति क्षेत्रे ॥ ४३ ॥
 चंद्रसूर्यां द्वावन्यां । ज्ञव्योद्योतकराश्चिरं ॥ विहृत्य केवलाधारा—श्चत्वारोऽपि शिवं ययुः
 ॥ ४४ ॥ इदमिलासुतकेवलिवृत्तकं । हृदि विचार्य कुकार्थनिवर्तकं ॥ ज्ञजत ज्ञव्यजनाः सम-
 ॥ ज्ञावनां । अयत मुक्तिपुरीमतिपावनां ॥ ४५ ॥ चतुर्धा धर्मकल्पदु—श्चतुर्मुखजिनोदितः ॥

गतीश्चतस्रोऽप्युद्वङ्घ्य । दत्तेऽनंतचतुष्टयं ॥ ३६ ॥ पृथ्वीचंद्रकेवलिनः । श्रुत्वैवं धर्मदेशनां ॥
 सद्यः सुधामिवास्वाद्य । सज्या मुमुदिरे हृदि ॥ ३७ ॥ स्वीचक्रुः केऽपि चारित्रं । निबद्धं प्र-
 गुणैर्गुणैः ॥ यानपात्रमिवागाध—जव्यांजोनिधितारकं ॥ ३८ ॥ चतुरा उच्चरंतिस्म । व्रतानि
 द्वादशापरे ॥ तमोहराण्यदोषाणि । सालोकान्यकर्कबिबवत् ॥ ३९ ॥ कियन्निरपि सम्यक्त्वं ।
 सन्माणिक्यमिवाहतं ॥ निस्त्रासं निर्मलं स्वेष्ट—प्रदं दौर्गत्यवारकं ॥ ४० ॥ अन्नदयानंतका-
 यादि-नियमा गृहीताः परैः ॥ कल्पपटुमा इवोदार-ह्यायाः सद्यः फलप्रदाः ॥ ४१ ॥ इतः कु-
 वलयोद्धासी । पापतापं समापयन् ॥ गोप्तिर्विनाशयन् विश्वे । दोषोद्भूतं तमोन्नरं ॥ ४२ ॥
 सत्तारकमुनित्राजि । विहृत्यात्र घनाश्रये ॥ केवली पृथिवीचंद्र—श्रंद्रवच्च शिवं ययौ ॥ ४३ ॥
 शुभं ॥ सिंहासने सुरेंद्रेणा—निषिक्तो विविधोत्सवैः ॥ प्रतिष्ठानपुरे राज्यं । चक्रे राजा म-
 हीधरः ॥ ४४ ॥ इति नगरसच्चित्रं दुःखवद्विलवित्रं । जिनवचनपवित्रं मोहभ्रूमिखनित्रं ॥ नि-
 वृत्तिनयनमित्रं मारमानादिजैत्रं । पृथिविमुनिचरित्रं वः श्रियेऽस्तु पवित्रं ॥ ४५ ॥ वर्षे सप्त-
 शगद्वाचंद्रगणिते चैत्रस्य चाद्ये दिने । सद्योगे भृगुरेवतीश्रुवि बलात् श्रीदेवगुर्वोगिरा ॥ मंदे-

सत्यं यतः करो दग्धः । प्रोक्तकोऽपि न खादितः ॥ ४ ॥ एषास्थिचर्भसंपूर्णा । मया राक्षापि
 काम्यते ॥ पश्चि ही धुर्वुरायेते । लब्ध्वा हेकास्थि कुर्कुरौ ॥ ५ ॥ क्षणिकं सुखमाधातुं । स-
 र्वस्वं हारितं जया ॥ न पश्येद्वकुटाघातं । बिभ्रलो हि पयः पिबन् ॥ ६ ॥ धिगस्तु निर्वि-
 वेकं मां । नृपं चासुं जिघांसुकं ॥ एतां चानर्थदां कन्या—मतस्तां व्युत्सजाम्यहं ॥ ७ ॥ इ-
 लापुत्र इति ध्यायन् । जातजातिस्मृतिस्ततः ॥ धनघातिह्यादय । निर्मलां केवलश्रियं ॥ ८ ॥
 कुलकं ॥ स्वस्यां मत्वा नृपस्येष्ठां । प्रियस्य च कदर्थनां ॥ नृत्यगीतैः स्वयं खिन्ना । दृष्ट्यावि-
 ति न नर्तकी ॥ ९ ॥ पार्श्वस्थायां पट्टराइया—मवरोधे सहत्यपि ॥ हीही मामधमां भूषो ।
 वांढन्नपि न लज्जते ॥ १० ॥ कुलं त्यक्त्वाहृतं नृत्यं । येन नासं फलं च मे ॥ नृपः कौतुकदं-
 न्नेन । सदर्थं तं जिघांसति ॥ ११ ॥ स्थाने स्थाने च नृत्यं । गायंत्या च जने जने ॥ दु-
 र्धरोदरपूर्यर्थं । मया स्वात्मा विरुंभितः ॥ १२ ॥ धिग्भूषं धिगिसं मां च । विषयान् धिग्भवं
 च धिगु ॥ तदैव केवलं लेभे । चिंतयंतीति सापि च ॥ १३ ॥ कुलकं ॥ अनुरक्ता च नक्ता-
 हं । सेवे देवमिव प्रियं ॥ तस्यां मय्यंतिकस्थायी । भूपः कामायतेऽधमां ॥ १४ ॥ स्वार्थं धि-

गस्तु धिक्ल्लेहं । नट्यां मत्वा प्रचोर्मनः ॥ चिंतयंतीति वैराग्यात् । पहराह्याप केवलं ॥ १५ ॥
 अहो राजा दुराचारः । कृपणकन्यकेहया ॥ कलेक्षणमिषाद्भूयो । नटहत्यां लज्जियते ॥ १६ ॥
 यावन्न दास्यति भूय—स्तावदेषोऽपि नर्तिता ॥ अथो मिथो ब्रुवद्वोक—वाक्यं श्रुत्वेति कर्ण-
 योः ॥ १७ ॥ स्वीयं दुश्चित्तं मत्वा । राजा दध्यै स्वमानसे ॥ सत्यं वदति लोकोऽयं । यः
 राजतः परमेश्वरः ॥ १८ ॥ विदूम्बरुधिरश्लेष्मा—बुबुदुर्गधपूरिता ॥ जलैर्धौति । बहिः पूता
 । मदिराघटिकेव या ॥ १९ ॥ स्त्री निर्दिता परेषां च । त्रिदूणां तु विशेषतः ॥ तस्या अर्थे
 मया स्वार्त्तना । नटोऽपि बहु नर्तितः ॥ २० ॥ पाषितोऽपि सपापोऽहं । कठिनात्कठिनोऽप्य-
 हं ॥ कृपणाऽकृपणोऽहं च । मूढान्मूढतरोऽस्म्यहं ॥ २१ ॥ कुलकं ॥ प्रावयन्निति भूपालो ।
 भेजे केवलमुज्ज्वलं ॥ जग्महुः केवलिवेजां—श्रुत्वारोऽथ सुरार्पितान् ॥ २२ ॥ अहो चतुर्णां
 संयोगो । लाघवं कर्मण्यमहो ॥ इत्युद्घोष्य समीपस्थै—वर्दिता भेरयः सुरैः ॥ २३ ॥ वंशं
 मुखा सुवर्णाब्जे । स्थितश्चेत्तासुतो मुनिः ॥ जनेन चेति विज्ञप्तो । नट्यां किं प्रेम सोऽप्य
 वक् ॥ २४ ॥ तथाहि—पुरेऽप्रवहसंताख्ये । देवदत्ताग्निधो द्विजः ॥ देवश्रीस्तस्य पत्नीति ।

द्वावपि प्रेमनिर्भरौ ॥ ३५ ॥ गुरोः पार्श्वे व्रतं लात्वा । तपस्यंतौ त्वरागिणौ ॥ ब्राह्मणी कुत्सि-
 ताः शूद्रा । इत्यनिंदन् मुनीन्मदात् ॥ ३६ ॥ समाधिना विपद्योन्ना—वपि जातौ सुरोत्तमौ ॥
 ततश्च्युतोऽथ संजातो । व्यवहारिकुले जवान् ॥ ३७ ॥ गर्वान्नटसुता चैषा । रक्तौ प्राग्भव-
 रागतः ॥ विरक्तौ संयमान्यासा—देव केवलिनौ समं ॥ ३८ ॥ शत्रोरपि महाशत्रू । अनला-
 च्च महानलौ ॥ रोगादपि सहारोगौ । रागद्वेषौ त्यजेत्सुधीः ॥ ३९ ॥ एतावरतिमुद्वेग—मि-
 हैव कुरुतस्तरां ॥ प्रेत्य दौर्गत्यदुःखानि । दुरितानि जवे जवे ॥ ४० ॥ मनोब्रुवि समुद्ब्रूतौ ।
 रागद्वेषौ विषदुमौ ॥ स्मृत्युदौ बायथा ठेकै—रुहेद्यौ साम्यपर्जुना ॥ ४१ ॥ ततो जव्याः पु-
 रा जित्वा । रागद्वेषौ च दुर्जयौ ॥ कुरुध्वमार्हतं धर्मं । लज्जध्वं निवृत्तिं यथा ॥ ४२ ॥ श्रुत्वा
 धर्मं सवृत्तांतं । केऽपि संयममुत्तमं ॥ व्रतानि द्वादशान्येऽपि । सम्यक्त्वं कति क्षेत्रे ॥ ४३ ॥
 चंद्रसूर्या इवावन्यां । जव्योद्योतकराश्चिरं ॥ विहृत्य केवलाधारा—श्चत्वारोऽपि शिवं ययुः
 ॥ ४४ ॥ इदमिलासुतकेवलिवृत्तकं । हृदि विचार्य कुकार्यनिवर्तकं ॥ ज्वजत जव्यजनाः सम-
 ज्ञावनां । श्रयत मुक्तिपुरीमतिपावनां ॥ ४५ ॥ चतुर्धा धर्मकल्पदु—श्चतुर्मुखजिनोदितः ॥

गतीश्चतस्रोऽप्युद्ध्वंध्य । दत्तेऽनंतचतुष्टयं ॥ ३६ ॥ पृथ्वीचंद्रकेवलिनः । श्रुत्वैवं धर्मदेशनां ॥
 सद्यः सुधामिवास्वाद्य । सन्या मुमुदिरे हृदि ॥ ३७ ॥ स्वीचक्रुः केऽपि चारित्रं । निबद्धं प्र-
 गुणैर्गुणैः ॥ यानपात्रमिवागाध—अव्यांजोनिधितारकं ॥ ३८ ॥ चतुरा उच्चरंतस्मि । व्रतानि
 द्वादशापरे ॥ तमोहराण्यदोषाणि । सालोक्यान्यकैर्बिबवत् ॥ ३९ ॥ कियद्भिरपि सम्यक्त्वं ।
 सन्माणिक्यमिवाहतं ॥ निस्त्रासं निर्मलं स्वेष्ट—प्रदं दौर्गत्यवारकं ॥ ४० ॥ अन्नदयानंतका-
 यादि-नियमा गृहीताः परैः ॥ कटपटुमा द्वोदार-हायाः सद्यः फलप्रदाः ॥ ४१ ॥ इतः कु-
 वलयोद्धासी । पापतापं समापयन् ॥ गोप्तिर्विनाशयन् विश्वे । दोषोद्भूतं तमोजरं ॥ ४२ ॥
 सत्तारकमुनिच्चाजि । विहृत्यात्र घनाश्रये ॥ केवली पृथिवीचंद्र—श्रृंक्ष्वच्च शिवं ययौ ॥ ४३ ॥
 शुभं ॥ सिंहासने सुरेंद्रेणा—त्रिषिक्तो विविधोत्सवैः ॥ प्रतिष्ठानपुरे राज्यं । चक्रे राजा स-
 हीधरः ॥ ४४ ॥ इति नगरसचित्रं दुःखवह्निलवित्रं । जिनवचनपवित्रं मोहभ्रूमिखनित्रं ॥ नि-
 वृत्तिनयनमित्रं मारमानादिजैत्रं । पृथिविमुनिचरित्रं वः श्रियेऽस्तु पवित्रं ॥ ४५ ॥ वर्षे सप्त-
 शराक्षचंद्रगणिते चैत्रस्य चाद्ये दिने । सद्योगे नृगुरेवतीश्रुवि बलात् श्रीदेवगुर्वोर्गिरा ॥ मंदे-

नापि मया समर्थितमिदं बोधस्य हि हेतवे । विद्वैश्चेदिह दूषणं मयि कृपां कृत्वैव तद्धोध्य-
तां ॥ ४६ ॥ स्वहे श्रीचंद्रगहे जिनमुनिपरमाः पाठकाश्चैत्रशाखा—विख्याता देवजद्राः सु-
विहितशिरसि स्फारकोटीरतुल्याः ॥ आचाम्लादीनि कृत्वा सततमतिरैरागमोक्तक्रियायां ।
पद्मावल्या प्रदत्तं स्फुटमिह बिरुदं धैर्यहीतं तपेति ॥ ४७ ॥ तस्मिन् विस्मयकृत्क्रियावति तपा-
पक्ते व्यतीतेष्वहो । सूर्येन्द्रेषु कियत्सु गह्वपतयः श्रीरत्नसिंहा बभ्रुः ॥ तत्पट्टे च नृपत्यहंमद-
सुरत्राणादिज्जिर्मनिते । कीर्तिश्रीरतिदे तथा चिरतरं सौभाग्यजाग्यान्विते ॥ ४८ ॥ श्रीउद-
यवह्नजाह्वा । बभ्रूवुर्गुरवोऽद्भुताः ॥ यत्प्रतापजितोऽद्यापि । द्यौमणिर्व्योम नोप्नोति ॥ ४९ ॥
जातास्ततोऽथ ख्याताः श्री—ज्ञानसागरसूरयः ॥ यल्लीललीलया ध्वस्तः । स्मरोऽप्यापदनंग-
तां ॥ ५० ॥ श्रीउदयसागराख्या । विख्याता गुरवोऽन्नवन् ॥ यत्प्रज्ञया ह्यवज्ञातो । गुरुरपि
दिवं गतः ॥ ५१ ॥ तत्पट्टे जयवह्निः श्री-लब्धिसागरसूरिभिः ॥ पृथिवीचंद्रचरित्रं । श्रीश-
तीर्थं कृतं हितं ॥ ५२ ॥ यावन्मेरुर्महीपीठे । चंद्रार्कौ यावदंबरे ॥ ग्रंथोऽयं जयतात् ताव-
रुर्मलदमीमुखप्रदः ॥ ५३ ॥ प्रत्यक्षं गणित्वा हि । चरित्रेऽत्र विनिश्चितं ॥ सहस्रमेकं श्लो-

काना-मेकषष्ठ्यधिकं स्फुटं ॥ ५४ ॥ इति श्रीपृथ्वीचंद्रचरित्रं समाप्तं ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ समाप्तं ग्रंथस्य द्वितीयाहृत्तिर्गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसन्नादात् ॥

लब्ध्वा यदीयचरणंबुजतारसारं । स्वादृष्टाधरितदिव्यसुधासमूहम् ॥

संसारकाननतटे ह्यटतात्विनेव । पीतो मया प्रवरबोधरसप्रवाहः ॥ १ ॥

वंदे मम गुरुं तं च । चारित्रविजयाह्वयं ॥ परोपकारिणां धुर्यं । चित्रं चारित्रमाश्रितम् ॥ २ ॥ शुभं ।

चारित्रपूर्वा विजयाभिधाना । मुनीश्वराः सूरिवरस्य शिष्याः ॥

आनंदपूर्वविजयान्निधस्य । जातास्तपागह्वसुनेतुरेते ॥ ३ ॥

—

आ ग्रंथ श्रीजामनगरनिवासी पंक्ति श्रावक हीराबाल हंसराजे स्वपरना श्रेयमाहे
पोताना श्रीजैननास्करोदय ढापखानामां ढापी प्रसिद्ध कर्णे ठे. ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ इति श्रीपृथ्वीचंद्रचरित्रं समाप्तं ॥

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीविक्रमचरित्रं ॥

(पंचदंडकथात्मकं)

उपावी प्रसिद्ध करनार

पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)

वीरसंवत्—२४३८. विक्रमसंवत्—१९६८. सने १९१२,

किं रु. ३-०-०

जामनगर श्रीजैनभास्करोदयगणपक्षानामां गणुं.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीविक्रमचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(पंचदंडकथात्मकं)

उपावी प्रसिद्ध करनार पंडित श्रावक हीराळाव हंसराज (जामनगरवाढ्या)

प्रणम्य जगदानंद—दायकान् जिननायकान् ॥ गणेशान् गौतमाद्यांश्च । गुरुन् संसारतरका-
न ॥ १ ॥ सज्जनान् शौजनाचाराव । शास्त्रबोधनकारकान् ॥ पंचदंन्नातपत्रस्य । कथां वक्ष्ये समा-
सतः ॥ २ ॥ युग्मं ॥ तथाहि मालवे देशे—ज्वंत्वां श्रीविक्रमो नृपः ॥ राज्यं करोति सत्त्वात्मा । क-
र्मसाक्षीव भूतले ॥ ३ ॥ एकदा विक्रमो राज—पाटिकायां चतुष्पथे ॥ गह्वन् गांछिकवाटस्य । म-
ध्ये सौधोपरिस्थितां ॥ ४ ॥ कांचिन्नारीं सभृंगारा—मश्रुणोदिति वादिनीं ॥ देहि रे दासि वेगे-
न । सन्मार्जनीं गृहांगणे ॥ ५ ॥ युग्मं ॥ तयोक्तं स्वामिनि श्रीमान् । राजा गह्वति विक्रमः ॥ न-
रेन्द्रो नरनाथोज्यं । महीशो महिमानिधिः ॥ ६ ॥ सन्मार्जनीरजस्तस्य । लगिष्यति वरानने ॥ अ-

सत्यत्वमनीतित्व—मरीतित्वं भवेन्मम ॥ ७ ॥ उक्तं च—अजारजः खरज—स्तथा संमार्जनीरजः ॥

दीपमंचकयोश्छाया । हंति पुण्यं दिवाकृतं ॥ ८ ॥

दासीयं निर्विवेकेति । लोकोऽयं कथयिष्यति ॥ राजापि कोपसाटोपो । मां हनिष्यति सत्वरं ॥ ९ ॥ उवाच स्वामिनी तस्या । यद्भयं तव वर्तते ॥ तस्य किं पंचदंडात—पत्रं मूर्ध्नि प्रवर्तते ॥ १० ॥ स्वामिन्युक्तं वचः श्रुत्वा । प्रमार्जती गृहांगणं ॥ वेत्रिणा वारिता पूर्व । ताडिता यष्टिमुष्टिभिः ॥ ११ ॥ अन्यैरपि घनैर्लोकै—हृष्ट्वा तदसमंजसं ॥ हक्किता हीनजातीया । वचनैः क्रोधमिश्रितैः ॥ १२ ॥ रे मूर्खे दुष्टपापिष्टे । दृष्टिहीनासि किं पुरः ॥ सद्भंशं श्रीमतामीशं । विक्रमार्कं न पश्यसि ॥ १३ ॥ यः सर्वजगदाधारो । यं स्तोतीऽः स्वपर्वदि ॥ येन राजन्वती भूमि—र्यस्मै मद्धो ह्यलं न कः ॥ १४ ॥ दारिद्र्यं न यतो लोके । यस्य कीर्त्तिर्दिगंतगा ॥ यस्मिन् सर्वे गुणाः संति । तस्यावज्ञां करोषि किं ॥ १५ ॥ सावदत् स्वामिनी मे या । सा देवेशैः प्रगीयते ॥ नृपोऽयं स्वस्य मानस्य । हानिकारी भविष्यति ॥ १६ ॥ ह्यति तस्यावचः श्रुत्वा । साहंकारं नृपानुजैः ॥ दंष्ट्रहस्तैर्गले धृत्वा । प्रमार्जिन्या हतानने ॥ १७ ॥ गता सा स्वामिनीपार्श्वे । रुदंती विमना मनाक् ॥ कथं

रोदिषि हे वत्से । इति पृष्टा स्फुटं जगौ ॥ १८ ॥ हताहं विक्रमादित्य—जनैरित्युदिते सति ॥ दम्भं
 समर्पयामास । स्वामिनी सर्वकामदं ॥ १९ ॥ अथ सा स्वामिनीदम्भं । गृहीत्वा तत्र रेखया ॥ व-
 ज्रन्निमित्तिवार्कषीत् । यामुद्ध्वय न याति कः ॥ २० ॥ हस्त्यश्वपत्तिसामंत—राजन्यैकगणोऽखिलः
 ॥ चित्रन्यस्त इव स्थाने । तस्थौ रंधितविग्रहः ॥ २१ ॥ अथ राजा समारुह्य । रणरंगं गजोत्तमं ॥
 उद्ध्वयनार्थं तद्देखां । वेगादागाङ्गाय सः ॥ २२ ॥ तस्या मंत्रप्रज्ञावेण । सप्रज्ञावोऽपि निष्प्रज्ञः
 ॥ आसीत् शैलोऽपि वज्रेण । हन्यते तीक्ष्णतेजसा ॥ २३ ॥ फालव्रष्टो यथा सिंह—स्तालव्रष्टो य-
 था नटः ॥ धनव्रष्टो धनी धर्म—कर्मव्रष्टो मुनीश्वरः ॥ २४ ॥ दीपवूकौ निशाव्रष्टौ । सेकव्रष्टा व-
 नस्पतिः ॥ व्रष्टा सती सतीत्वेन । शोभां न दधतेतरां ॥ २५ ॥ तथा राजापि विहायः । पश्चादा-
 गत्य संसदि ॥ सिंहासनमलंकृत्य । प्रतीहारमथादिशत् ॥ २६ ॥ तां पंचदंभकहत्र—वादिनीं स्त्रीं
 समानय ॥ नृपाज्ञया गृहं गत्वा । सोऽवगृह्णां गृहस्थितां ॥ २७ ॥ तव गृहं याधिकवादिनी स्त्री ।
 तामाह्वयत्येष नृपः सकोपः ॥ या वक्ष्यदृष्टं न श्रुतं न ऋतं । न ज्ञावि भूमौ गगने स्मातले ॥
 ॥ २८ ॥ सा वृष्टा वक्ति मे पुत्री । देवदमनिकाभिधा ॥ या कूटं न युगांतेऽपि । वदति देवपूजिता

॥ ३९ ॥ आधुना स्वर्णपट्यंके । सुखनिद्रां गता सती ॥ न चोन्नापयितुं शक्या । प्राणैर्योऽप्य-
 तिवह्मन्ना ॥ ३० ॥ अहं समागमिष्यामि । नृपस्योत्तरदायिनी ॥ परैर्नीतां प्रभृतां गां । यो वाद्यय-
 ति सोऽर्जुनः ॥ ३१ ॥ प्रतीहारेण साकं सा । सहर्षा राजसन्नानि ॥ सुखासनसमासीना । गता ग-
 र्वभरान्विता ॥ ३२ ॥ नृपेणासनदानादि । कृत्वा पृष्टा मनस्विनी ॥ विद्याभलमदोन्मत्ता । कास्ति
 नारी गृहे तव ॥ ३३ ॥ बाह्यांगेण यया सन्मा—जनी गर्वेण दापिता ॥ इत्युक्ते सावददृष्ट्वा ।
 भ्रूप्रप्रति मितं वचः ॥ ३४ ॥ पुत्रीरत्नं मम स्वामि—न्नयोऽनुस्वर्गवह्मन्ने ॥ देवानां दानवानां तु । य-
 स्याः संगस्तु दुर्लभः ॥ ३५ ॥ नृपः प्रोवाच हे प्रदे । पुत्री यास्ति तव गृहे ॥ कुमारिकाथवा व्यू-
 ढा । कथय प्रकटं मम ॥ ३६ ॥

सा जर्गलादाथ सानंदा । न व्यूढास्ति नृपोत्तम ॥ स वरो भविता तस्याः । पंचदंमातपत्रधृत्
 ॥ ३७ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । विक्रमार्को महीपतिः ॥ सहर्षोऽसौ जगादैनां । छवस्योत्पत्तिवा-
 दिनीं ॥ ३८ ॥ तत्रस्य तस्य कः कर्ता । विद्यते दिवि भृतले ॥ सावक् स्वर्गेन हे राजन् । कोऽ-
 पि विद्यां न यन्नति ॥ ३९ ॥ उक्तं च—विनयेन विद्या ग्राह्या । पुष्कलेन धनेन वा ॥ अथवा

विद्यया विद्या । चतुर्थं नास्ति कारणं ॥ ४० ॥ सिंहासणे निसङ्गं । सोवागं सेणिजं नखरिंदो ॥
 विज्जं मग्गइ पयजं । इय साहुजणस्स सुअविणजं ॥ ४१ ॥ प्रणम्य चरणौ तस्या-स्तस्योत्पत्तिं
 कृतांजलिः ॥ पृष्ठवान् शिष्यवद्राजा । सा जगादावनीपतिं ॥ ४२ ॥ तुष्टाहं तव राजेंद्र । पंचादेशा-
 न् कुरुष्व मे ॥ यथा भवति ते उत्रं । दुर्लभं पंचदंडजं ॥ ४३ ॥ प्रथमादेशतः पुत्री । जित्वा मे
 त्वं विवाह्य ॥ पश्चात् शेषांस्तथादेशान् । चतुरः कुरु त्वं नृप ॥ ४४ ॥

नृपांगीकरणं ज्ञात्वा । सापि गत्वा निजौकसि ॥ पुत्रीं स्वातसुभृंगार—सारां वस्त्रैरलंकृतां ॥
 ॥ ४५ ॥ चंदनागुरुकर्पूर—मृगनाभि विमिश्रितैः ॥ कुंकुमैश्चर्चितां देह—शोभां कृत्वा महत्तमां ॥
 ॥ ४६ ॥ भोजयित्वा सतांबूजां । मुद्रिकामंडितां करे ॥ सुखासनसमासीनां । पंचदासीभिरन्वितां ॥
 ॥ ४७ ॥ प्राहिणोद्देवदमनीं । मूर्त्तामिव सरस्वतीं ॥ हरंतीं चतुराणां तु । चित्तं ऋषतिवेश्मनिं ॥
 ॥ ४८ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ ऋषतिश्चित्तयामास । तां दृष्ट्वा स्त्रीशिरोमणिं ॥ पौलोमी पार्वती रं-
 जा । लक्ष्मीः कर्पूरमंजरी ॥ ४९ ॥ खेचरी न्यंतरी मेना । किं वा पातालकन्यका ॥ वाणीली-
 लावती धन्या । कन्यैषा केन निर्मिता ॥ ५० ॥ युग्मं ॥ उक्तं च—तारुण्यदुग्ममंजरी किमथवा

कंदर्पसंजीवनी । किं लावण्यनिधानभूमिरयवा संपूर्णचंद्रावली ॥ किं नारी किमु किन्नरी किमथवा
 विद्याधरी वाथ किं । केयं केन कियच्चिरेण कियता कस्मै कथं निर्मिता ॥ ५१ ॥ उपराजं समा-
 यासी-त्यश्रयंती वक्रया दृशा ॥ सुखामनसमासोना । सुमुखी सा मदोद्धुरा ॥ ५२ ॥ ब्रूपः प्रोवाच
 कव्याणि । कस्मिन् द्यूते प्रगड्गता ॥ विद्यते सुमुखि तेऽत्र । कथयाशु मृगेक्षणैः ॥ ५३ ॥ वाक्यं
 श्रुत्वेति ब्रूपस्य । सावदद्वर्षाणिनी ॥ यानि द्यूतानि वर्त्तते । मालवेजजगतत्रये ॥ ५४ ॥ तानि स-
 र्वाणि जानामि । सर्वेभ्योऽपि यशस्करं ॥ सारीद्यूतं तु शूराणां । सन्मुखो यत्र मार्यते ॥ ५५ ॥
 प्रतियुद्धं गमो यत्र । चरेण ग्रहपूरणा ॥ साहसेन च जीव्येत । मारितापि हि सारिका ॥ ५६ ॥
 गमे नष्टे चरं कुर्या-च्चरे नष्टे तु साहसं ॥ साहसे हारितं दृष्ट्वा । हन्यात्पादेन पट्टकं ॥ ५७ ॥
 ततो भूपानुगाः पट्टं । त्रिशत्सारीसमन्वितं ॥ पाशद्वययुतं तत्र । क्रीडनार्थमथानयन् ॥ ६० ॥ रंतुं
 तत्र तथा सार्धं । प्रवृत्तोऽयं महीपतिः ॥ एकैकं पाशकं लात्वा । मनोवाञ्छितदं ततः ॥ ६१ ॥ अथ
 भोजनवेलायां । वस्त्रेणाढ्याद्य पट्टकं ॥ भोजनार्थं गतो गेहे । राजा सापि मनस्विनी ॥ ६२ ॥
 द्वितीयेऽहि तृतीयेऽहि । जातेऽपि सा न जीयते ॥ तथा महीपतिरपि । मंत्रसिद्धानुब्रावपि ॥ ६३ ॥

अन्येद्युर्विक्रमश्चित्ते । चिंतयामास दुःखितः ॥ मया रावणवत्कार्य—मनालोच्य त्विदं कृतं ॥ ६४ ॥
 उक्तं च—एकं तावदकृत्यमेतदतुल्यं यन्मैथिलीयं हता । द्वितीयैकमिदं विमृश्य यदि यं तस्मै तदा
 नार्पिता ॥ तर्तीयैकमिदं तु यत्कपिभ्रैर्बद्धोऽद्य वारानिधिः । पश्चात्तापमहो चकार हृदये ह्येवं ततो
 रावणः ॥ ६५ ॥ सहसा विदधीत न क्रिया—मविवेकः परमापदां पदं ॥ दृणुते हि विमृश्यकारि-
 णं । गुणबुद्ध्याः स्वयमेव संपदः ॥ ६६ ॥ जो मति पाठल उपजे । सो मति पहेलां होय ॥ का-
 ज न विणसे आपणुं । लोक हसे नही कोय ॥ ६७ ॥ न रेखा लांघिता पूर्व । नेयं जिता मया
 हहा ॥ मानस्य म्लानिता ह्येषा । लातुं मोक्षतुं न शक्यते ॥ ६८ ॥ इति चिंतां प्रपन्नस्य । नयनं
 तस्य दक्षिणं ॥ स्फुरितं कार्यसंसिद्धि—सूचकं तत्क्षणं ध्रुवं ॥ ६९ ॥ तदा स विक्रमादित्यः । सा-
 हस्यैकशिरोमणिः ॥ सत्त्वमेवावलंब्याथ । चित्ते चिंतितवानिति ॥ ७० ॥ देवेशा दानवा यदाः ।
 साहसाद्वशवर्त्तिनः ॥ अतः साहसमेवैकं । सर्वकार्यप्रसाधकं ॥ ७१ ॥ उक्तं च—स्थस्यैकं चक्रं मु-
 जगयमिताः सप्त तुरगा । निराखंबो मार्गश्चरणरहितः सारथिरपि ॥ रक्षिर्यात्यध्वानं प्रतिदिनमपार-
 स्य नभसः । क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७२ ॥ घटो जन्मस्थानं मृगपरिजनो

भूर्जवसनो । वने वासः कंदैरशनमपि कृद्धं कृशवपुः ॥ अगस्त्यर्षिः सोऽपि यदपिबदं पारं जलनिधिं । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७४ ॥ विपद्गः श्रीकंदो जलतनुरमात्यः शशधरो । वंसंतः सामंतः सुमगणशरः सैन्यमबला ॥ तथापि त्रैलोक्यं जयति मदनो देहरहितः । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७५ ॥ विजेतव्या लंका चरणतरणीयो जलनिधि-विपद्गः पौलस्त्यो रणश्रुवि सहायाश्च कपयः ॥ तथाप्येको रामः सकलमवधीडादासकुलं । क्रियासिद्धिः सत्वे वसति महतां नोपकरणे ॥ ७६ ॥ इति निश्चित्य चित्तेऽसौ । दानं दत्वा यथोचितं ॥ राज्यं तृणसमं मत्वा । प्राणत्यागपरोऽभवत् ॥ ७७ ॥ गृहीत्वा शस्त्रिकां तीक्ष्णा—मुपदेवं गतो नृपः ॥ स्वामिन् राज्यकृते पूजां । करोमि शिरसाधुना ॥ ७८ ॥ तुष्टोऽथ देवस्तं प्राह । कार्यं तव प्रविष्यति ॥ राज्यचिंता ममैवास्ति । वेतालस्तव रक्षकः ॥ ७९ ॥ शनैर्यथा गर्भवृद्धिः । फलपाकः शनैः शनैः ॥ दिट्टिमेन निजांडानि । किं न नीतानि सागरात् ॥ ८० ॥ उक्तंच—अनिर्वेदः श्रियो मूलं । चंचुर्मे लोहसन्निभा ॥ अहोरात्राणि दीर्घाणि । समुद्रः किं कश्मिति ॥ ८१ ॥ सप्रमोदस्ततो राजा । कृतवर्षांतरः पुरे ॥ रात्रौ शुभाशुभं ज्ञातु—मस्थान्त्रिकचतुष्पथे ॥ ८२ ॥ वयोवृद्धादितोऽ-

श्रौषी-ह्यर्त्तामिति नरेश्वरः ॥ हीनजात्या स्त्रिया सार्धं । राज्ञो वादो न युज्यते ॥ ८४ ॥ हारितं
 चेत्तदा देशे-ष्वपकीर्त्तिर्भविष्यति ॥ जिता तु गांछिकापुत्री । को यशः किं नु पौरुषं ॥ ८५ ॥
 उक्तंच-बालसखित्वमकारणह्रास्यं । स्त्रीषु विवादोऽसज्जनसेवा ॥ गर्हभयानमसंस्कृतवाणी । षट्-
 सु नरो लघुतामुपयाति ॥ ८६ ॥ ब्रमन्नेवमसौ राजा । कौचीकादविकापणे ॥ समागाद् हृदयाक्रां-
 त-चिंताजालसमुत्सुकः ॥ ८७ ॥ तत्र वादं प्रकुर्वत्यः । कतिसख्यो मिथस्तदा ॥ दृष्टा विक्रमनूपेन
 । हस्ततालयुता इति ॥ ८८ ॥ अस्मत्सखीं देवदमान्निधानां । न जेष्यतेऽयं चतुरोऽपि राजा ॥
 नृताः पिशाचाः सुरशाकिनीगणा-स्तया जिता मंत्रबलेन येन ॥ ८९ ॥ अथ तासां वचः श्रुत्वा ।
 साहस्येकशिरोमणिः ॥ नृपतिः कस्वालं स्वं । करे कृत्वा वने गतः ॥ ९० ॥ श्रीविक्रमो गंधवहं
 इमशानं । प्राप्तस्तदा साहसतश्च प्रीमं ॥ उत्तालवेतालगणैरलंकृतं । रौडं महारौरवश्चप्रसन्निभं ॥
 ॥ ९१ ॥ राक्षसा प्रीषणा यत्र । ब्रमंति कृत्तिकाकराः ॥ कीकसं कर्त्तयंतिस्म । नकुला नखैर्मुखैः
 ॥ ९२ ॥ प्रेता नृता करालाश्च । दंतैः कुहालसन्निभैः ॥ प्रापयंति हंसंतिस्म । सूर्पोष्ठाः कूपनाशि-
 काः ॥ ९३ ॥ पिशाचाः शाकिनी रौद्रा । माकिनी च प्रयंकरा ॥ योगिन्यो व्यंतरा यद्वा । यत्न

खेलंत्यनेकशः ॥ ९५ ॥ उत्तंच—कचित्कालकंकाय—कूटानुकृतपर्वतं ॥ कायनाथशबोदभूत-
 पूतिकीटकुलाकुलं ॥ ९६ ॥ क्वचिदुत्तालवेतालं । क्वचित्फेर्वतिभैरवं ॥ सोऽगात्रेतवनं प्रेत—पति-
 क्रीडावनोपमं ॥ ९७ ॥ अथ तस्मिन्महोरौद्रे । श्मशाने तु परिब्रमन् ॥ सिद्धवटसमीपस्थं । गत्वा
 देवगृहं स्थितः ॥ ९८ ॥ ममरूपां वटे नादं । शुश्राव पृथिवीपतिः ॥ सावधानमना याव—दद्रा-
 दीद्वैखं ततः ॥ ९९ ॥ कृष्णरक्ततनुबायं । कर्बुरश्वानवाहनं ॥ ताम्रनेत्रं दीर्घदंतं । सकपालं सनु-
 पुरं ॥ १०० ॥ भूतैः प्रैतैः पिशाचैश्च । रक्षोभिः क्षेत्रपैस्तथा ॥ कालायनीभिः संयुक्तं । चामुन्माद्य-
 र्नेकशः ॥ १ ॥ प्रमंतं ऋषतिं दृष्ट्वा । नवीनं पुरुषं तदा ॥ क्षेत्रपेण समागत्य । पृष्टः कस्त्वं नृपो
 जगौ ॥ २ ॥ क्षेत्रस्वामिन्नहं पांथः । पथश्रांतं दृष्ट्वागतः ॥ यूयं किमर्थं ब्रमथ । पृष्टवान् क्षेत्रपं नृपः
 ॥ ३ ॥ अयुक्ते क्षेत्रपोऽवादी—दहो चिंतातुरोऽनिशं ॥ ब्रमाम्युपवने ज्रीष्मे । ऋपरत्नाकृते त्वहं ॥
 ॥ ४ ॥ पांथः प्रोवाच हे स्वामिन् । कथ्यतां तथ्यभाषया ॥ किमस्ति संकटं तस्य । विक्रमार्कस्य
 ऋषतेः ॥ ५ ॥ सोऽवदत् शृणु भूपेद्रो । महासंकटसागरे ॥ पतितोऽस्ति समं देव—दमन्या द्यूत-
 खेलने ॥ ६ ॥ सा देवदमनी पांथ । मान्या सुरनरासुरैः ॥ तदग्रेऽस्मादृशा प्रांति । क्षेत्रपाः किं-

करा इव ॥ ७ ॥ सविस्मयो नृपोऽवादी-दृचनं क्षेत्रपंप्रति ॥ प्रवेत्तस्य कथं रक्षा । वद क्षेत्रपते
 द्रुतं ॥ ८ ॥ क्षेत्रपः कथयामास । शृणु त्वं पांथकोत्तम ॥ बुद्ध्या सिध्यति यत्कार्यं । न तत्क्षेशश-
 तैरपि ॥ ९ ॥ उक्तं च—यस्य बुद्धिर्बलं तस्य । निर्बुद्धेस्तु कुतो बलं ॥ वने सिंहो मदोन्मत्तः ।
 शशकेन निपातितः ॥ १० ॥ वरं बुद्धिर्न सा विद्या । बुद्धिरेव गरीयसी ॥ बुद्धिहीना विनश्यति ।
 यथा ते सिंहकारकाः ॥ ११ ॥ अतोऽहं नृपकार्यार्थी । जंबूद्वीपस्य मध्यगं ॥ गतो महाविदेहाख्यं
 । द्वात्रिंशद्विजयान्वितं ॥ १२ ॥ विजये पुष्कलावल्यां । नगरी पुंडरीकिणी ॥ तत्र सीमंधरस्वामी ।
 तीर्थकृदस्ति केवली ॥ १३ ॥ चतुःषष्टिभिः संसेव्यो । देवैर्द्वैर्प्रक्तिनिर्भरैः ॥ प्रासुरैर्नरनाथौघैः । से-
 व्यमानपदांबुजः ॥ १४ ॥ चतुर्मुखः चतुःशाल—श्रुतार्थाधर्मदेशकः ॥ चतुर्गतिभ्यो प्रव्यानां । नि-
 त्यं योऽस्ति निवारकः ॥ १५ ॥ चतुस्त्रिंशदतिशयैः । प्रातिहार्यैस्तथाष्टभिः ॥ सुरासुरनराणां तु ।
 कोटाकोटीभिरावृतः ॥ १६ ॥ तस्य व्याख्याक्षणे देवा । उपविश्य यथाभमं ॥ व्याख्यांते चोद्धिता
 ह्येते । समकालं ससंभ्रमं ॥ १७ ॥ तदा पृष्टः सुरश्चैको । मया देवानुगो दृढं ॥ क्व यास्यंति सुरा
 ह्येते । कथ्यतां तथ्यन्नाषया ॥ १८ ॥ तेनोक्तं शृणु नो प्रह । गमिष्यंति सुरा इमे मेरौ जिनाल-

ये नूनं । जिनपूजामहोत्सवे ॥ १९ ॥ देवेन्द्रा दानवाधीशा । विद्यासिद्धाश्च किन्नराः ॥ सुरांगनाः
 समेष्यन्ति । तत्र नृत्यविचक्षाणाः ॥ २० ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । मया पृष्टः सुरोत्तमः ॥ तस्मिन्नव-
 सरे स्वामिन् । जनः कोऽपि समेष्यति ॥ २१ ॥ देवो जगाद भो मुग्ध । शृणु मे वचनं खलु ॥
 सर्वलक्षणसंपूर्णा । नारीबृंदिशिरोमणिः ॥ २२ ॥ विद्याबलेन गंधर्व—कलाकौशलकोविदा ॥ आ-
 यास्यत्यंबवत्याश्चात्र । देवदमनिकाभिधा ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वेत्यहमपि तत्र । दृष्टुं कौतुकमद्भु-
 तं ॥ गतो गगनमार्गेण । रत्नसानौ जिनालये ॥ २४ ॥ पूजां कृत्वा जिनेंद्रस्य । सुरेन्द्रा रंगमंडपे
 ॥ उपविश्य तदा नृत्यं । कारयामासुरादरात् ॥ २५ ॥ उक्तं च—सयं पमज्जाणे पुणं । सहस्सं च
 विद्वेवणे ॥ सयसाहस्सिया माला । अणंतं गीयवाइए ॥ २६ ॥ विद्याधरी तथा नारी । व्यंतरी सि-
 ष्ठकन्यका ॥ किन्नरी नागिनी यक्षा । प्रत्येकं चतुरश्र ताः ॥ २७ ॥ द्वात्रिंशसंख्ययाज्येयु—नार्-
 टकार्थं जिनालये ॥ हासाप्रहासाहूहादि—गंधर्वार्स्तुंबरमुखाः ॥ २८ ॥ विद्युन्माद्यादयस्तूर्य—वाद-
 काः समुपागताः ॥ द्वीपाधिष्ठायकाः सर्वे । नागेशाश्चांबुधीश्वराः ॥ २९ ॥ सप्त स्वरास्त्रयो ग्रामा ।
 मूर्छाश्चैकोनविंशतिः ॥ तानाश्चैकोनपंचाशत् । श्रुतिद्वाविंशतिस्तथा ॥ ३० ॥ श्रीरागमुख्यषट्पगा ।

प्रापाः षट्त्रिंशता युताः ॥ अष्टौ तेषां प्रतीहारा । मूर्त्ताः सर्वे समाययुः ॥ ३१ ॥ षट्पंचाशत्कोटि-
 तांशं । पंचवाद्यसमन्वितं ॥ चक्रगोलकगोस्पन्द-भावेर्नाट्यं विनिर्मितं ॥ ३२ ॥ सा देवदमनी तत्र
 । रंगभावैरनेकशैः ॥ प्रनृत्यंती मया दृष्टा । मूर्त्तैव हंसवाहना ॥ ३३ ॥ विसृज्य नाटकं शक्रो ।
 गतो देवगणैर्वृतः ॥ कथितं तत्र सर्वेषां । प्रावि नाट्यं दिनाष्टकं ॥ ३४ ॥ अहं श्रीविक्रमस्यैत-
 द्भद्रितुं द्राक् समागतः ॥ अग्निको प्रातृतुद्यो मे । तस्य स्वामी तु विक्रमः ॥ ३५ ॥ ऋषोऽवत्यां
 गृहे नास्ति । गतः सायं चतुष्पथे ॥ अत्र सिद्धवटे स्थानं । ममास्ति पुरुषोत्तम ॥ ३६ ॥ संबंधोऽ-
 यं मयाभाणि । ओ पांथ ते पुरोऽखिलः ॥ प्रहन्नं चरितं तस्याः । कथयिष्यामि ऋषतेः ॥ ३७ ॥
 कृतांजलिर्नृपः प्राह । क्षेत्रस्वामिन्नहं नृपः ॥ चिंतया ह्यनया देव । ब्रमन्नस्मि त्वितस्ततः ॥ ३८ ॥
 चित्ताचिंताद्वयोर्मध्ये । चिता सर्वसुखप्रदा ॥ चिता दुःखौघजननी । दीर्घानुस्वारसंयुता ॥ ३९ ॥
 स्वामिंस्ते वांन्तितं दास्ये । वेतालस्य बलिं पुनः ॥ उपायः कथ्यतां देव । येन सा जीयते मया
 ॥ ४० ॥ उवाच विक्रमं ऋषं । क्षेत्रपालः स हर्षितः ॥ त्यज चिंतां नृपाधीश । समग्रां साहसं भ-
 ज ॥ ४१ ॥ तुष्टोऽहं भूप सर्वाणि । कार्याणि तव संप्रति ॥ विद्धि सिद्धानि मंत्रोऽयं । न कथ्यः

कस्यचिपुरः ॥ ४१ ॥ अस्या अक्सरो भावी । शक्राग्रे पूर्णिमादिने ॥ नृत्यस्य तत्र गंतव्य । त्व-
 याग्निकसहायतः ॥ ४३ ॥ किंचिच्छिह्नं तदा तस्या—स्त्वया ग्राह्यं सुबुद्धिना ॥ सर्वं स्वरूपं मनसि ।
 धार्यमामूलचूलतः ॥ ४४ ॥ क्रीडनावसरे पश्चा—तद् द्वाप्यमसंजसं ॥ एवं कृते च सा नूनं ।
 चलाचिता भविष्यति ॥ ४५ ॥ द्रष्टुदित्वा नृपस्याग्रे । क्षेत्रपः स तिरोदधे ॥ नृपोऽप्यगान्निजावासं
 । कार्यसिद्धिचिकीर्षया ॥ ४६ ॥ प्रभातसमये रेमे । तया सह नरेश्वरः ॥ भोजनावसरे पट्ट—मा-
 ङ्गधैनां व्यसर्जयत ॥ ४७ ॥ स्नात्वा पुष्पादिसामग्रीं । कृत्वा चाष्टप्रकारकां ॥ जिनेन्द्रं शुभ्रभावेन ।
 पूजयामास ऋपतिः ॥ ४८ ॥ उक्तं च—कुसुमाख्यधूवेहिं । दीवंश्च वासेहिं सुंदरफलेहिं ॥ पूज्या
 घयसलिलेहिं । अष्टविहा तस्स कायवा ॥ ४९ ॥ इन्द्रस्याराधनं चैव । यक्षिणीनां विशेषतः ॥ स
 चक्रार यथायोग्यं । ततो नैवेद्यपूर्वकं ॥ ५० ॥ जिनस्यारात्रिकं कृत्वा । मांगव्यदीपसंयुतं ॥ मुद्रा-
 त्रिकेण सक्षान-लीनोऽभूद्भूमिवासवः ॥ ५१ ॥ धर्मकार्यमिदं कृत्वा । सहायार्थं महीपतिः ॥ वे-
 तालयक्षदेवानां । नैवेद्यकमहोत्सवत् ॥ ५२ ॥ शतमूढं कणिकान्नं । तावन्मात्रं घृतं गुग्गुं ॥ एला-
 लवंगासन्मिश्रं । नालिकेरफलैर्युतं ॥ ५३ ॥ शर्कराद्रादिसुखादं । चारुबीजावलीयुतं ॥ सर्वजूरदाडि-

मोन्मिश्रं । जातिफलसमन्वितं ॥ ९४ ॥ तसताप्रकटाहेषु । गोडुग्धैः पूरितेषु च ॥ पाचितं विधि-
ना सूदै-नैवेद्यं लपनश्रिकं ॥ ९५ ॥ इति सामग्रीं कृत्वा—ऽहूय वेतालं क्षेत्रपं चायं ॥ पूजां वि-
धाय पुष्पै-नैवेद्यं द्वौकयामास ॥ ९६ ॥ सजलं फलदीपयुतं । सचंदनं प्रावर्म्मक्तो नृपतिः ॥ अ-
न्येषां देवानां । कार्यार्थी पूजनं चक्रे ॥ ९७ ॥ संतोष्य क्षेत्रपालं । वेतालं चाग्निकं समारुह्य ॥ दी-
पनदीगिरिसागरं-मवगाह्य गतो नृपो मेरुं ॥ ९८ ॥ कंदे चैकसहस्रं । योजनसहस्रपंच मेखला प्र-
थमा ॥ तावन्मात्रा चान्या । द्वाषष्टिसहस्रपरिमाणे ॥ ९९ ॥ षट्त्रिंशच्च सहस्रा । पुनस्तृतीयापि
मेखला मेरोः ॥ लक्षोपरि च चत्वारिंशत्पथुला चूलिका ज्ञेया ॥ १०० ॥ भुवि ऋद्रशालमुपवनं
। नंदनसौमनसे मेखलायुगले ॥ चूलायां पांडुकवन-मुपरितनजिनगृहसमेतं ॥ १०१ ॥ सप्तदश
प्रासादाः । शाश्वतऋषज्जिनमुख्ययुग्बिंबाः ॥ श्रीवारिषेणचंडा-नननामा वर्धमानजिनाः ॥ १०२ ॥
श्रीविक्रमस्तत्र जिनालयेषु । कृत्वा तु पूजां महतीं जिनानां ॥ श्रीमंदपे यावदुपैति धन्य—स्ता-
वत्सुरौघः समुपागतो द्राक् ॥ १०३ ॥ जिनं नमस्कृत्य यथोचितेषु । शक्रेषु सिंहासनमाश्रितेषु ॥
स्तुतिं प्रकुर्वन् हरिणा स दृष्टो । नृपः सुरूपः शुभ्रप्रावयुक्तः ॥ १०४ ॥ न कयं दीणुधरणं । न कयं

साहमियाण वढ्ढं ॥ हियंमि वीअराजं । न धारिजं हारिजं जम्मो ॥ ७७ ॥ अन्नन्नदेसजाया
 । अन्नन्नाहारवच्चियसरीरा ॥ जिणसासणं पवणा । सेवे ते बांधवा भणिया ॥ ७० ॥ ज्ञात्वा साध-
 मिकं स्वं सुरपतिखदव्यस्य सिंहासनाद्धं । देवैः यस्य प्रभावान्पकुलतिलकोऽदृश्यतां प्राप सोऽयं ॥
 भो राजन् मानवैः स्वमसि गुरुगुणैर्वदनीयोऽवनीशै—र्द्धात्रिंशद्देवदं वरचतुरतया नाट्यमालोक-
 यस्व ॥ ७१ ॥ सौधैर्मेघो ह्यवादीत्सकलसुरगणानास्यतामासनेषु । आकार्येतामनेके परिकरसहि-
 ता गीतनाट्यप्रवीणाः ॥ गंधर्वाः सिद्धयक्षा युवतिजनयुताः किन्नराः किल्बिषाश्च । संगीतार्थं समे-
 ताः सुरपतिवचसा हर्षसंपूर्णचित्ताः ॥ ७२ ॥ प्रणम्य शक्रं हरिणैर्गमेषी । कृतांजलिर्वैशंपयांचकार
 ॥ वृंदाष्टकं वै नटीनां समेत—मिहास्ति कस्यावसरः प्रदीयते ॥ ७३ ॥ सुरांगना किन्नरनारीसिद्धा
 । विद्याधरी व्यंतरी राजकन्यका ॥ यक्षांगना नागकुमारिका च । नाट्यप्रवीणा सकला विशेषतः ॥
 ७४ ॥ एवंविधं तस्य वचो निशम्य । शक्रो मुदं चेतसि संदधानः ॥ ज्ञानादग्निप्रायमथोऽवगम्य
 । नृपस्य तत्संमददं वचोऽवक् ॥ ७५ ॥ या मानिनी देवदमाभिधाना । संगीतज्ञावे बहुसावधाना
 ॥ नारीगुणैर्नार्यकतां दधाना । सा नृस्यकार्थे प्रवतु प्रधाना ॥ ७६ ॥ श्रीविक्रमेणोक्तमथाग्निकस्य ।

ग्राह्यं त्वया नूपुरमल पादात् ॥ अस्याश्च माला खड्ग पुष्पकाणां । तांबूलबीटं च तथैव ग्राह्यं ॥ ७७ ॥
 देवानां दमनी विवेश चतुरा नृत्यार्थमंतःसभां । मोहंती मदगौरवेण वशिनां लोकत्रये तस्थुषां ॥
 का चैषा वररूपयौवनवती विद्यागुणैर्जार्जरी । सृष्टा नैव मया हरेण हरिणा जातेति चिंता विधेः
 ॥ ७८ ॥ लयैर्मनैस्तालैर्मकनिवहैर्हस्तकरणैः । परिपादन्यासैर्मृदुतरशरीरेयमबला ॥ धनैरानघा-
 द्यैस्ततविततवाजिन्ननिवहै—महानृत्यं चक्रे सुरपतिवरानंदजनकं ॥ ७९ ॥ ततस्तस्या दत्त्वा प्रचुरतरव-
 स्त्रादिनिकरं । सुरेन्द्रो नत्वा श्रीजिनपतिवरान् स्थानमगमत् ॥ नृपादेशं कृत्वा सकलमपि लात्वा
 ढलबलात् । स वेतालस्तूर्णं पुरपरिसरेभूपमनयत् ॥ ८० ॥ एवं कृत्वा ऋषतिस्तु स्वर्गेह । सुप्तो
 यावत्तावदागत्य साध ॥ पादांगुष्ठं मोढयित्वा ह्यवोचत् । स्वामिन्नैवं सुयते प्राग्यवद्भिः ॥ ८१ ॥ य-
 तः—अलसस्य कुतो विद्या । अविद्यस्य कथं धनं ॥ अधनस्य कुतो मित्र—ममित्रस्य कुतो बलं
 ॥ ८२ ॥ अबलस्य कुतो मान—ममानस्य कुतो यशः ॥ यशोरहितदेहस्य । जीवनान्मरणं वरं
 ॥ ८३ ॥ हसन्नथ स्माह नृपो लघुत्वं । स याति योऽन्यस्य करोति भगं ॥ निद्राक्षणास्याधमतां प्र-
 पन्नो । ज्ञात्वापीति किं नु कृतं त्वयैतत् ॥ ८४ ॥ उक्तं च—निद्राभगं कथाब्धेदं । परतिद्रप्रकाश-

नं ॥ शक्रोऽपि लघुतां याति । कुर्वन् कर्म तथाविधं ॥ ९७ ॥ सा प्राह भूपं न जिता त्वयाहं । क-
 थं मुधा गर्वभरं विधत्से ॥ रेखापि महासीकृता न चालिता । निश्चितता टिट्ठिभवत्तवास्ति ॥ ९८ ॥
 उत्क्षिप्य टिट्ठिभः पादौ । शेतैर्बधरणोत्सुकः ॥ स्वचित्तकल्पितो गर्वः । कस्य नाम न विद्यते ॥
 ॥ ९९ ॥ घरप्रीतर घरणीप्राणी । कुट्टण को न समञ्च ॥ समरांगण भ्रमसंमुहा । विरला वाहे ह-
 ङ्ग ॥ १०० ॥ श्रीविक्र... को नृपतिबन्नापे । गर्वान्वितां देवदमाभिधानां ॥ का त्वं ममाग्रे ह्यबला
 हि योषि—दखर्वगर्वाल्यगिरींङ्खला ॥ १ ॥ मया मुधा कौतुकतोऽद्यथाव—ह्य त्वं जिता नीचकु-
 लप्रसूता ॥ गतं हतं वस्तु निजं न वेत्ति । गर्वं कथं सा वहते विमूढा ॥ २ ॥ श्रुत्वा वार्तामिति
 नृपमुखात्सा सशंका बभूव । प्रबन्धं स्वं रजनिजनितं वेत्ति किं विक्रमाकः ॥ गतं पुष्पं शीर्षात्करतल-
 गतं बोटकमपि । ध्रुवं जानात्येषश्चरणपतितं नृपुष्टुगं ॥ ४ ॥ चिंताभरव्याकुलमानसा सा । नृपेण
 सह क्रीडयितुं प्रवृत्ता ॥ पट्टे नृपेणामुचि पादनृपुरं । दृष्ट्वा च सा तत्स्वलनं जगाम ॥ ५ ॥ सुगं-
 धपूगीफलपत्रपूर्णे । यद्वीटकं शक्रकरप्रदत्तं ॥ तद्दर्शितं नृपतिना सरंगं । निरीक्ष्य साभृद्विमना
 विशेषात् ॥ ६ ॥ चिंताएवै नृरिनिमग्नमानसा । सा रं स्खलिता खलु सारिपाशे ॥ तस्मिन् क्षणे

देवतरुप्रसूत—मदर्शयत्पुष्पमथो नृपेन्द्रः ॥ ७ ॥ नानुत्तमा देवदमाग्निधाना । दृष्ट्वा त्रयं तत्र सुरा-
लये गतं ॥ स्वं गुप्तकार्यं प्रकटं विदित्वा । सर्वांगशैथिल्यमवाप साथ ॥ ८ ॥ जित्वा तामन्यचित्तां
नरपतिरवदद्रात्रिवृत्तं समग्रं । साय्याख्यद्यूयमेनं सुरपतिरचितं देव जानीथ कस्मात् ॥ सोऽवक्त् त-
त्रागतोऽहं गगनगतिबलात् शक्रसिंहासनाद्धं । स्थानं कृत्वा ह्यलक्ष्यस्तव चरितमिदं दृष्ट्वान् सिद्ध-
विद्यः ॥ ९ ॥ प्रणम्य पादौ नृपकंठपीठे । मालां न्यधाद्देवतरुप्रसूतां ॥ सा पुंडुभिवादनस्वर्णपुष्प-
वृष्ट्यादि देवैश्च कृतं सहर्षैः ॥ १० ॥ नीचादप्युत्तमां विद्या-ममेध्यादपि कांचनं ॥ विषादप्यमृतं
ग्राह्यं । स्त्रीरत्नं दुष्कुलादपि ॥ ११ ॥ विचार्येति महीपाल-स्तामपि परिणीतवान् ॥ नदन्निःस्वानमां-
गल्य-महोत्सवपुरस्सरं ॥ १२ ॥ विवाहमांगद्व्यपरंपराग्नि-हृष्टैः समैः पौरजनैः समेतः ॥ बधूयुतो
भूपवरः स्वगेहं । जगाम सत्कंकणबद्धहस्तः ॥ १३ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातप-
छत्रबंधे ॥ पद्मे महाश्र्वर्यकरे यथोक्ते । प्रस्ताव एष प्रथमो बभूव ॥ १४ ॥

॥ अथ द्वितीयः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

प्रजातसमये राजा । गत्वा श्वशुरवेश्मनि ॥ प्रणम्य श्वशुरं श्वश्रूं । बन्नाये विनयान्वितः ॥ १५ ॥

वद विद्यावतां ज्येष्ठे । कार्यमेकं कृतं मया ॥ द्वितीयं त्वन्मुखात् श्रुत्वा । करोमि सुमुखेऽधुना ॥
 ॥ २ ॥ इति श्रीविक्रमार्कस्य । श्रुत्वा वचनमुत्तमं ॥ हर्षोत्कर्षप्रपूरेण । पूरिता सोत्तरं ददौ ॥ ३ ॥
 सावदकुंकणे देशे । बह्वाश्रयसमाकुले ॥ नन्दनोद्यानवद्भ्रांति । वृद्धा यत्र सदाफलाः ॥ ४ ॥ सु-
 जगाः शोभनाकारा । धनाढ्या धनदोपमाः ॥ संति लोकाः सदा शोक-मुक्ता मुक्ताफलामलाः ॥
 ॥ ५ ॥ तत्रोपवनम्निश्च । नन्दनवनसन्निभा ॥ सज्जना न मदोन्मत्ता । मदोन्मत्ता मतंगजाः ॥
 ॥ ६ ॥ सदारंभाः सदारंज-वर्जिता वर्जितैतसः ॥ यत्र लोका विभांतिस्म । सुषमाकालजा इव ॥
 ॥ ७ ॥ महाजना महोत्साहा । महत्वाया वनेऽर्जुनाः ॥ अर्जुना इव भ्रांत्यत्र । पुरुषाः पौरुषान्वि-
 ताः ॥ ८ ॥ सोपारकपुरं तत्र । नाकिनगरसन्निभं ॥ विद्यते विबुधा लोका । वसंति यत्र श्रीयुवाः
 ॥ ९ ॥ तस्मिन् विप्रोऽस्ति विद्यावान् । सोमशर्मान्निधानतः ॥ सरलः शोजननाकारः । षट्कर्मनिय-
 माश्रितः ॥ १० ॥ उमादेवी प्रिया तस्य । पतिभक्त्या प्रियंवदा ॥ या सदा प्रमदावृद्धै-वर्दितास्ति
 प्रियंवदा ॥ ११ ॥ द्वात्रिंशलक्षदणोपेता-श्छात्रास्त्रिषष्टिसंख्यकाः ॥ तयोर्गृहे पठंतिस्म । शुभ्रशास्त्रा-
 एत्यनेकशः ॥ १२ ॥ स पाठ्यति पुण्येन । विप्रो विद्यावतां वरः ॥ अग्रमत्ततया शास्त्रं । सर्वान् हि-

जकुमारकान् ॥ १३ ॥ द्विजप्रियायुमादेवी । सर्वेषां प्रोजनादिकं ॥ प्रयच्छति महाप्रक्त्या । यथेष्टं
 निजपुत्रवत् ॥ १४ ॥ गच्छ तस्य गृहे शीघ्रं । रूपं कृत्वा द्विजन्मनः ॥ लेखशालिकसामग्री । सर्वा
 ज्ञेया प्रयत्नतः ॥ १५ ॥ पठितव्यं त्वया वत्स । स्वेष्टैकग्रचेतसा ॥ आमूलचूलतो ग्राह्यं । तस्या
 वृत्तं त्वया पुनः ॥ १६ ॥ इति मे कथितं कार्यं । द्वितीयं कुरु सत्वरं ॥ येन ते पंचदंभात—पत्रं
 मूर्ध्नि स्फुटं प्रवेत् ॥ १७ ॥ प्रतिश्रुत्य तथा ऋषो । योजितांजलिस्पृष्टः ॥ अवददन्ने सर्वं । करि-
 ष्ये कार्यमद्भुतं ॥ १८ ॥ श्वश्रू नत्वा हृदि ध्यात्वा । कार्यं बुद्धिमतां वरः ॥ आगत्य सदनं रूप-
 परावर्त्तमथाकरोत् ॥ १९ ॥ वेतालस्कंधमारुह्य । कुंकणे स गतः क्रमात् ॥ यस्मिन् पदे पदे देशे
 । वाय्यारामसरांसि च ॥ २० ॥ सुगंधशालिक्षेत्राणि । यत्रेशुपूगिवाटिकाः ॥ कदलीफलनारिंग—
 वृक्षाः संति मनोहराः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ तालतमालाहिंताल—चंपकाशोकपादपाः ॥ जातिलवंगक-
 कोल—खजुरीबीजपूरकाः ॥ २२ ॥ दाडिमीशूथिकाचूत—शाळ्मलीशालिपादपाः ॥ रोहिणीमोहि-
 नीरक्तां—जनीप्रभृतिवद्विकाः ॥ २३ ॥ द्विदिगीत्रेडुमीब्राह्मी—धातकीबदरीगणाः ॥ रक्तसुन्दरीपांशु-
 पत्री—श्वेतार्कतगरादयः ॥ २४ ॥ नागवल्लीमहामेदा । मेदमालावनीचराः ॥ पंचांगीश्वेतगुंजाश्च ।

वद विद्यावतां ज्येष्ठे । कार्यमेकं कृतं मया ॥ द्वितीयं त्वन्मुखात् श्रुत्वा । करोमि सुमुखेऽधुना ॥
 ॥ १ ॥ इति श्रीविक्रमार्कस्य । श्रुत्वा वचनमुत्तमं ॥ हर्षोत्कर्षप्रपूरेण । पूरिता सोत्तरं ददौ ॥ ३ ॥
 सावदकुंकणे देशे । बह्वाश्रयसमाकुले ॥ नन्दनोद्यानवद्भ्रांति । वृक्षा यत्र सदाफलाः ॥ ४ ॥ सु-
 जगाः शोभनाकारा । धनाढ्या धनदोषमाः ॥ संति लोकाः सदा शोक-मुक्ता मुक्ताफलामलाः ॥
 ॥ ५ ॥ तत्रोपवनमृमिश्र । नन्दनवनसन्निभा ॥ सज्जना न मदोन्मत्ता । मदोन्मत्ता मतंगजाः ॥
 ॥ ६ ॥ सदारंभाः सदारंभ-वर्जिता वर्जितैनसः ॥ यत्र लोका विभांतिस्म । सुषमाकालजा इव ॥
 ॥ ७ ॥ महाजना महोत्साहा । महद्वाया वनेऽर्जुनाः ॥ अर्जुना इव जालयत्र । पुरुषाः पौरुषान्वि-
 ताः ॥ ८ ॥ सोपारकपुरं तत्र । नाकिनगरसन्निभं ॥ विद्यते विबुधा लोका । वसंति यत्र श्रीयुताः
 ॥ ९ ॥ तस्मिन् विप्रोऽस्ति विद्यावान् । सोमशर्माधिधानतः ॥ सरलः शोभनाकारः । षट्कर्मनिय-
 माश्रितः ॥ १० ॥ लुमादेवी प्रिया तस्य । पतिप्रक्ता प्रियंवदा ॥ या सदा प्रमदावृन्दै-वैदितास्ति
 प्रियंवदा ॥ ११ ॥ द्वात्रिंशलक्षदणोपेता-श्छात्रास्त्रिषष्टिसंख्यकाः ॥ तयोर्गृहे पठंतिस्म । शुभ्रशास्त्रा-
 ण्येनेकशः ॥ १२ ॥ स पाठयति पुण्येन । विप्रो विद्यावानां वरः ॥ अग्रमत्ततया शास्त्रं । सर्वान् हि-

जकुमारकान् ॥ १३ ॥ द्विजप्रियायुमादेवी । सर्वेषां प्रोजनादिकं ॥ प्रयच्छति महाप्रत्त्या । यथेष्टं
 निजपुत्रवत् ॥ १४ ॥ गच्छ तस्य गृहे शीघ्रं । रूपं कृत्वा द्विजन्मनः ॥ लेखशालिकसामग्री । सर्वा
 ज्ञेया प्रयत्नतः ॥ १५ ॥ पठितव्यं त्वया वत्स । स्वेष्टैकग्रचेतसा ॥ आमूलचूलतो ग्राह्यं । तस्या
 वृत्तं त्वया पुनः ॥ १६ ॥ इति मे कथितं कार्यं । द्वितीयं कुरु सत्वरं ॥ येन ते पंचदंभात—पत्रं
 मूर्ध्नि स्फुटं प्रवेत् ॥ १७ ॥ प्रतिश्रुत्य तथा ऋषो । योजितांजलिसंपुटः ॥ अवददन्ने सर्वं । करि-
 ष्ये कार्यमद्भुतं ॥ १८ ॥ श्वश्रू नत्वा हृदि ध्यात्वा । कार्यं बुद्धिमतां वरः ॥ आगत्य सदनं रूप-
 परावर्त्तमथाकरोत् ॥ १९ ॥ वेतालस्कंधमारुह्य । कुंकणे स गतः क्रमात् ॥ यस्मिन् पदे पदे देशे
 । वाप्यारामसरोसि च ॥ २० ॥ सुगंधशालिक्षेत्राणि । यत्रेक्षुपूगिवाटिकाः ॥ कदलीफलनारिंग—
 वृक्षाः संति मनोहराः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ तालतमालाहिंताल—चंपकाशोकपादपाः ॥ जातिलवंगक-
 कोल—खजुरीबीजपूरकाः ॥ २२ ॥ दाडिमीशूथिकाचूत—शाळमलीशालिपादपाः ॥ रोहिणीमोहि-
 नीरक्तां—जनीप्रभृतिवद्विकाः ॥ २३ ॥ द्विदिगीत्रेडुमीब्राह्मी—धातकीबदरीगणाः ॥ रक्तसुदीपांशु-
 पत्री—श्वेतार्कतगरादयः ॥ २४ ॥ नागवल्लीमहामेदा । मेदमालावनीचराः ॥ पंचांगीश्वेतगुंजाश्च ।

व्याघ्रसिंहीविषापहाः ॥ २९ ॥ श्रीकांडशङ्खशाब्दूर—नालिकेरीमहाफलाः ॥ अधोपुष्पीनागकंबा—
तूवरीमुषकर्णिकाः ॥ २६ ॥ हारहूरशंखपुष्पी—श्वेताश्वगिरिकर्णिकाः ॥ राजादनीकाकवल्ली—नागफ-
ण्णाद्यनेकशः ॥ २७ ॥ कुलकं ॥ दिव्यगृहाणसंख्यानि । नदीद्रव्यशतानि सः ॥ पश्यन् सागरमर्या-
दां । प्राप सोपारकं पुरं ॥ २८ ॥ यत्रारघट्टुखाट्कारा । मोदयतेतरां मनः ॥ पुरलक्ष्मीपुजोत्क्षिप्त-
कंकणालिखना ध्रुव ॥ २९ ॥ यत्र श्रीजिनचैत्येषु । ध्वजढायाश्रलाचलाः ॥ यंति पंकजव्याजा
त । श्रियं पंकजवासिनीं ॥ ३० ॥ यत्र प्रासादशिखर—स्थितैलोकैर्बिलोक्यते ॥ समग्रं नत्पुरं रम्यं
। राजराजिनिषेवितं ॥ ३१ ॥ लक्ष्मीलतायाः कलमालवालं । पृथ्वीपुरंध्रास्तिलकं ललाटे ॥ सुरां-
गनायाः किल केलिसम्र । निःशब्दलोकैर्भृतमावित्राति ॥ ३२ ॥ हेलाविनिर्जितसुरेन्द्रपुरानुकारं ।
सत्श्रीगृहं वसुमतीतिलकायमानं ॥ रत्नादिवस्तुनिकरैः कमनीयगेहं । सोपारकं पुरवरं जनसंकुलं
तत् ॥ ३३ ॥ लंकालकादिनगराणि बहूनि जित्वा । प्रासादलक्षकलशाग्रध्वजहलेन ॥ नृत्यं करोति
नितरां वरगीतवाद्य—निर्घोषरंगसुभ्रगं यशसान्निभं ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ सोपारके पुरे रम्ये । तत्रार्ह-
द्वगृहभासुरे ॥ चतुरैर्नागैर्युक्ते । भक्तैर्देवगुरुभ्युपप्रति ॥ ३५ ॥ सधर्मचारिनिरता । विरताः पापक-

र्मणः ॥ यतयो भांति रागादि—वैश्वरनिवारकाः ॥ ३६ ॥ पुरे तत्र विवेकाढ्या । धनाढ्या धा-
 र्मिका धनं ॥ धनं वपंति क्षेत्रेषु । सप्तसंख्येषु नित्यशः ॥ ३७ ॥ माणिक्यहेमनिकरैर्भूतं यस्य च-
 तुष्पथं ॥ दृष्ट्वा जलनिधिं मन्ये । केवलं सलिलैर्भूतं ॥ ३८ ॥ अद्राक्षीद्विक्रमो भूपः । पुरं तन्ना-
 कसन्निभं ॥ हृष्टचित्तो विवेशाथ । तत्रासौ साहसैकधीः ॥ ३९ ॥ ददर्श मेरुशृंगाग्र—सन्निभं जि-
 नमंदिरं ॥ चलध्वजगणन्याजा—दाह्यद्रव्यकानिव ॥ ४० ॥ द्विसप्ततिजिनागारैः । परितः परिवे-
 ष्टितं ॥ दुर्जनश्रेणिसंत्यक्तं । युक्तं भव्यजनोत्करैः ॥ ४१ ॥ मंडपैर्महिमागारैः । सारैः सप्तभिरावृतं
 ॥ नानावाद्यादिनिर्घोष—पूर्वैर्बधिर्स्तांबरं ॥ ४२ ॥ चतुर्द्वारं चतुर्दिक्षु—तोरणैः स्वर्णरत्नजैः ॥ सशोभं
 सुभ्रगाकारं । सश्रीकं स्वर्विमानवत् ॥ ४३ ॥ कुलकं ॥ विवेश मंदिरे भूपो । अरिन्नावजरागन्वितः ॥
 आशातना दश त्यक्त्वा । कृत्वा नैषेधिकीत्रयं ॥ ४४ ॥ उक्तंच—तंबोल १ पान २ प्रोयण ३ ।
 वाहण ४ थीप्रोग ५ सूत्रण ६ निष्ठवणं ७ ॥ मुत्तुच्चारं ८ जूद्यं १० । वज्रो जिणमंदिरं संतो ॥
 ॥ ४५ ॥ कश्चित्तत्र समायातः । श्रीसर्वज्ञजिनार्चकः ॥ कुसुमाक्षतनैवेद्य—धूपसामग्रीकान्वितः ॥
 ॥ ४६ ॥ नृपालस्तंप्रति प्राह । कस्त्वं पुण्यवतां वर ॥ इति पृष्टेऽवदत्तथं । स जिनेश्वरपूजकः ॥

॥ ४७ ॥ अहं देपालनामा प्रो । जिनानां प्रतिकारकः ॥ प्रवन्नोगपरित्यक्त । आजन्मतोऽस्मि
 शीलवान् ॥ ४८ ॥ त्रिकालं श्रीजिनेन्द्रस्य । प्रक्षयां करोमि पूजनं ॥ सचिन्ताहारवर्जं च । सदैका-
 सनभोजनं ॥ ४९ ॥ संध्याद्वये प्रतिक्रांतिं । चतुर्पर्वसु पौषधं ॥ विदधामि वरं ध्यानं । पिंडस्थदि-
 चतुर्विधं ॥ ५० ॥ द्रुत्युक्ते नृपतिः प्रोचे । तं योग्यं श्रावकोत्तमं ॥ युक्त्या युगादिनाथस्य । मे
 कारापय पूजनं ॥ ५१ ॥ नृपयोग्यं ततस्तेन । धौतं धूपेन वासितं ॥ अर्घ्यं सर्वतः शुक्लं । वस्त्र-
 युग्मं समर्पितं ॥ ५२ ॥ परिधाय ततो राजा । योजितांजलिसंपुटः ॥ त्रिधा प्रदक्षिणां दत्त्वा । त्रि-
 प्रणामं तथाकरोत् ॥ ५३ ॥ श्रीनाम्रिनंदनं देवं । नत्वा चानंदसंश्रितः ॥ निर्मलैर्जलधाराैर्घैः । स्व-
 पयामास नृपतिः ॥ ५४ ॥ काश्मीरकुंकुमोन्मिश्रैर्धनसारसमन्वितैः ॥ चंदनैश्चर्चयामास । जीवंत-
 स्वामिनं जिनं ॥ ५५ ॥ सौवर्णाजरणैर्नैव्यै—रंगं सोऽथ जगज्जुरोः ॥ भूषयामास भूमिभृ—द्भवचूरि-
 भयापहं ॥ ५६ ॥ चंपकाशोकजातीनां । पुष्पैर्मालां महोत्तमां ॥ कृत्वा युगादिनाथस्य । कंठपीठे
 न्यधान्नुपः ॥ ५७ ॥ अन्यैः सुगंधपुष्पाद्यै—र्नवांगेषु जिनोत्तमं ॥ पूजयामास पुण्यात्मा । पापपं-
 कनिवारकं ॥ ५८ ॥ समग्राभंगपूजां च । कृत्वा कारुण्यसागरः ॥ अग्रपूजां ततोऽकार्षी—न्नैवेद्यफल-

धूपनैः ॥ ५९ ॥ आरात्रिकं चकारौच्चैर्मंगलदीपसंयुतं ॥ इत्यग्रपूजनं श्रूयो । विधाथ भावमासदत्
 ॥ ६० ॥ शुभासने समासीनो । मस्तकन्यस्तहस्तकः ॥ एकचित्ततयावस्था—त्रिकं त्रावेन भावयन्
 ॥ ६१ ॥ त्रिककुक्षीक्षाणं त्यक्त्वा । विधा भूमिप्रमार्जनं ॥ वर्णमुद्रात्रिकं कृत्वा । प्रणिधानं त्रिधाक-
 रोत् ॥ ६२ ॥ इति दशत्रिकैर्नृपः । पूजयित्वा जिनेश्वरं ॥ महाहर्षप्रपूरेण । सुभ्रगत्वममन्यत ॥
 ॥ ६३ ॥ जिनं जितप्रयं चित्ते । निवेश्य परया मुदा ॥ एकाग्रमनसा चक्रे । स स्तुतिं भववारिणीं
 ॥ ६४ ॥ अहो मे सफलं जन्म । सर्वे पूर्णा मनोरथाः ॥ लब्धा सर्वार्थसंपत्ति—दृष्टो यत् त्रिजग-
 द्विभुः ॥ ६५ ॥ जय त्रिभुवनाधीश । जय संसारतारक ॥ भवांबुधिनिमज्जितं । मामुत्तारय तारय
 ॥ ६६ ॥ धन्यः स मामो दिवसोऽपि धन्यः । स एव सापि घटिका हि धन्या ॥ यत्र प्रभुर्नाग्यव-
 ता जनेन । दृष्टो जगत्स्वामी कृपांनिवासः ॥ ६७ ॥ इति स्तुतिं जिनेन्द्रस्य । कृत्वा त्रावपुरस्सरं ॥
 सार्धं तेनार्चकेनासौ । प्रासादाद्बुबहिरागमत् ॥ ६८ ॥ स्थित्वा तत्र द्वाणं श्राद्धं । तं जिनेश्वरपूजकं
 ॥ सोऽपृष्ठञ्च गृहं तस्य । सोमशर्मद्विजन्मनः ॥ ६९ ॥ तेनोक्तं सोमशर्माणो । बहवोऽत्र द्विजाः
 खलु ॥ शतानि पञ्च लभ्यन्ते । खल्व्वाद्यैश्चैकनेत्रकाः ॥ ७० ॥ सहस्रशो द्विनेत्राश्च । विना चिह्नं

किमुच्यते ॥ ऋषः प्रोवाच प्रो ब्रह्म । शृणु चिह्नं वदामि ते ॥ ७१ ॥ यस्य पत्नी ह्यमादेवी । धर्मिणो यः प्रवर्तते ॥ पट्कर्मनिरस्तो नित्यं । पापकर्मपराङ्मुखः ॥ ७२ ॥ अथ देवार्चकः ग्राह । ज्ञातं तस्य गृहं मया ॥ यस्य गृहे पठंतिस्म । विषष्टिलेखशालिकाः ॥ ७३ ॥ स पाठयति पुण्यार्थं । शास्त्रं सर्वान् स्वशक्तिः ॥ पोषते पुत्रवत् छालान् । तत्पत्नी भोजनादिना ॥ ७४ ॥ गेहं चतुष्यथे स्पृष्टं । लेखशालासमन्वितं ॥ समीपे वटवृक्षस्य । तस्यास्ति सोमशर्मणः ॥ ७५ ॥ गन्ध वत्स सुखं तत्र । पठनं ते भविष्यति ॥ अहं तु जिनंबिबानां । कश्चिदप्यत्र पूजनं ॥ ७६ ॥ अथ श्रीविक्रमादित्यः । श्रुत्वा तद्वचनं वरं ॥ चकार बालरूपं च । स्वकीयं नववार्षिकं ॥ ७७ ॥ पट्टिकां लेखिनीं सैष । खटिकाभाजनं करे ॥ गृहीत्वा तान्नसामग्री—सहितश्चलितः पथि ॥ ७८ ॥ गतो वेगेन तत्स्थानं । पंक्तिं प्रणाम च ॥ अपूर्वोऽयमिति ज्ञात्वा । कस्त्वं पृष्टो द्विजेन सः ॥ ७९ ॥ कुतो वा त्वं समायातः । किं कार्यमिह विद्यते ॥ बालः प्रोवाच सुग्रामात् । पठनार्थमिहागतः ॥ ८० ॥ युष्माकं सकलं कार्यं । कश्चिन्ने विनयान्वितः ॥ भोजनं तु कश्चिदपि । सद्धिप्राणां गृहेष्वहं ॥ ८१ ॥ द्रष्टुं पंक्तितोऽवादीत् । वत्स यत्कथितं त्वया ॥ गत्वा गृहांतस्ते मातु—स्रे सर्वं निवे-

दय ॥ ८१ ॥ कुटुंबसम्भतेनैव । यत्कार्यं क्रियते शुभं ॥ कालेन प्रवति छात्र । परिणामे हि सुंदरं
 ॥ ८२ ॥ कुटुंबकलहे न स्यात् । कदा कार्यं महदुणं ॥ अचिरेणैव कालेन । प्रवेत्तद्दुःखदायकं
 ॥ ८४ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । भूपालस्त्वमृतोपमं ॥ गत्वा वेगेन गेहांत । उमादेवीं ननाम सः
 ॥ ८५ ॥ मातर्मूर्खोऽस्मि विद्यार्थी । गृहे तव समागतः ॥ तथा कुरु यथा विद्वान् । प्रवामि प्रतले
 भृशं ॥ ८६ ॥ इत्युक्ते सावदद्विप्री । पतिप्रक्ता प्रियंवदा ॥ सत्यमुक्तं त्वया वत्स । न विद्या लब्धा-
 ऐर्विना ॥ ८७ ॥ द्वात्रिंशद्वदणोपेतो । यो प्रवेद्विप्रदारकः ॥ तं पाठयामि पुण्येन । ददामि प्रो-
 जनं गृहे ॥ ८८ ॥ आगच्छ त्वं समीपं मे । यथा पश्यामि वत्सक ॥ लक्ष्मणान्यंगजातानि । वर्ण-
 रेखांकितानि ते ॥ ८९ ॥ गत्वा तदंतिकं श्रूय—शब्दरूपः प्रसन्नवाक् ॥ हस्तौ रेखांकितौ तस्या
 । दर्शयामास साहसात् ॥ ९० ॥ तयासौ वीक्षितः स्वर्ण—वर्णः श्यामलकुंतलः ॥ विशालभाल-
 फलक—स्तैलकुंपिकनाशिकः ॥ ९१ ॥ पूर्णैशुवदनः शुक्ति—कर्णः प्रसृतलोचनः ॥ कंबुग्रीवो दृढस्कं-
 धः । पृथुवक्त्रा महाभुजः ॥ ९२ ॥ कमलोदारसौंदर्य—पाणिपादतल्लब्धिविः ॥ सुरेंद्र इव रूपाढ्यो ।
 महातेजोयुतस्तथा ॥ ९३ ॥ सिंहमध्यो हयकाटिः । पीनोरुगुप्तजानुकः ॥ एणीजंघश्च कमठ—पृ-

ष्ठीठः समक्रमः ॥ ९४ ॥ उक्तं च—इह भवति सप्तः । षड्वन्तः पंचसूहमदीर्घश्च ॥ त्रिविपु-
ललघुगंजीरो । द्वात्रिंशद्वक्षः स पुमान् ॥ ९५ ॥ पाणिपादतले रक्ते । नेत्रांतानि नखानि च ॥
ताडुजिह्वाधरौष्ठानि । सप्तः प्रशस्यते ॥ ९६ ॥ वक्षः कुक्षिश्च घ्राणं च । स्कंधौ शीर्षं ललाटकं
॥ षड्वन्तं प्रवेद्यस्य । स प्रवेद्वायवान्नरः ॥ ९७ ॥ सूहमाण्यंगुलिपर्वणि । दंतकेशनखास्त्वचः ॥
पंच सूहमाणि यस्य स्युः । स भोगी भूतले भवेत् ॥ ९८ ॥ बाहू च लोचने चैव । जानुनाशे त-
थैव च ॥ स्तनयोरंतरं चैव । पंच दीर्घं प्रशस्यते ॥ ९९ ॥ ग्रीवा लिंगं च जंघा च । ज्ञेयमेतद्व्यु-
त्त्रयं ॥ स्वरः सत्त्वं च नाभिश्च । त्रिगंजीरं प्रशस्यते ॥ १०० ॥ उरुः शिरो ललाटं च । त्रिविस्ती-
र्णं च सौख्यदं ॥ एतैश्च लक्षणैर्युक्तं । श्रुपं सा वीक्ष्य हर्षिता ॥ १ ॥ नावाबंधो वज्रबंध । ऊर्ध्व-
रेखांकुशा यवाः ॥ शंखशक्तिचंद्रलेखा । यूपस्तूपौ च वापिका ॥ २ ॥ त्वं ध्वजः पताका च । तो-
रणं सिंहवारिधी ॥ काकपदं गृहादर्शं । मत्स्यमकरकूर्मकाः ॥ ३ ॥ पद्मचामरश्रीवत्स—स्थकुंभकमंड-
लाः ॥ मालास्वस्तिकवृद्धाश्च । ज्ञेयानि लक्षणानि हि ॥ ४ ॥ मुख्यं शिरः शरीरे हि । तत्रापि मु-
खमुत्तमं ॥ तत्रापि नाशिका श्रेष्ठा । ततोऽपि लोचने वरे ॥ ५ ॥ वर्णाद्वरः स्नेहः । स्नेहाद्वरः

स्वरः ॥ स्वराद्वस्तरं सत्त्वं । सर्वे सत्त्वे प्रतिष्ठितं ॥ ६ ॥ न श्रीस्त्यजति रक्तादं । नार्थः कनकपि-
 गलं ॥ दीर्घबाहुं तथा शौर्यं । न मांसोपचितं सुखं ॥ ७ ॥ उरोविशालो धनधान्यभोगी । शिरो-
 विशालो नृपपुंगवश्च ॥ कटिविशालो बहुपुत्रदारः । पादे विशालः सततं सुखी च ॥ ८ ॥ चक्रुः-
 स्त्रेहेन सौभाग्यं । दंतस्त्रेहेन भोजनं ॥ त्वचास्त्रेहेन शय्यावान् । पादस्त्रेहेन वाहनं ॥ ९ ॥ अकर्म-
 कठिनौ पाणी । पादौ यानेऽपि कोमलौ ॥ पाणिपादाविति यस्य । तस्य राज्यं प्रवेदु ध्रुवं ॥ १० ॥
 औदार्यधैर्यगांभीर्यं—विवेकविनयादिकाः ॥ सर्वे गुणा ददृशिरं । तस्मिन् नात्र सुशोभने ॥ ११ ॥
 सर्वलक्षणसंपूर्णं । ज्ञात्वा तं छात्रमुत्तमं ॥ उत्संगे स्वे निधायाशु । विप्रपत्नी ह्यभाषत ॥ १२ ॥ भो
 नात्र पठ निश्चितो । निजमंदिरवन्मुदा ॥ प्रोज्याब्जादनशय्यादि—दानं दास्यामि ते सदा ॥ १३ ॥
 अग्र्यंतरगुणाः पंच । वर्त्तते तव विग्रहे ॥ बाह्याः पंच मया दत्ता । प्रविष्यति शुभावहाः ॥ १४ ॥
 उक्तं च—आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्रागाः । पंचांतराः पठनवृद्धिकरा प्रवृत्ति ॥ आचार्यपुस्तक-
 निवाससहायप्रोज्या । बाह्याश्च पंच पठनं पस्विर्धयंति ॥ १५ ॥ त्रिषष्टिलेखशालायां । पठंतः संति
 बालकाः ॥ चतुःषष्टितमस्त्वं मे । सर्वेभ्योऽपि महत्तरः ॥ १६ ॥ गुरौ दशम्यां पुष्पदं । चरे लग्ने

चरांशके ॥ पंडिताग्रे समागत्य । विद्यारंभं चकार सः ॥ १७ ॥ पंडितः पाठयामास । तं छात्रं नि-
जपुत्रवत् ॥ पंडितं विक्रमाकौऽपि । ध्याययामास तातवत् ॥ १८ ॥ पुत्राधिकतया तस्य । प्रोजना-
ह्लादनादिकं ॥ पादप्रक्षालनं स्नानं । विप्रपत्नी करोति च ॥ १९ ॥ गंधोदकैर्वरं स्नानं । सुतैलाभ्यं-
गसंयुतं ॥ लभते शालिदाव्याज्य—शकैर्मिश्रं स भोजनं ॥ २० ॥ उमादेवी तु सर्वेषां । वस्त्रा-
लंकरणादिकं ॥ प्रयच्छति मुदा व्रक्त्या । सुखखाद्याद्यनेकया ॥ २१ ॥ अन्यदाचितयच्चित्ते । विक्र-
माकौ महीपतिः ॥ एतौ द्वौ धर्मसंयुक्तौ । षट्कर्मनिरतौ सदा ॥ २२ ॥ विप्रो विद्यावतां श्रेष्ठो । ध-
र्मिष्ठो लोचनवर्जितः ॥ उमादेवी विशेषेण । सती शांता पतिव्रता ॥ २३ ॥ किंचिदपि ह्यसौ दानं
। तान्त्रेभ्यो हृदनादिकं ॥ पर्वीतरविवाहेषु । न गृह्णाति द्विजोत्तमः ॥ २४ ॥ रूप्यसिद्धिश्च तत्पार्श्वे
। स्वर्णसिद्धिरपि ध्रुवं ॥ पितृभ्रातृपितृव्याणा—मंतर्धानं न दृश्यते ॥ २५ ॥ न करोत्येष देशेषु ।
व्यवसायं महर्द्धिकं ॥ राज्ञो दानं न चादत्ते । ग्रामादिस्वर्णरत्नजं ॥ २६ ॥ गृहव्ययो घनतरो । द्र-
व्यागतिस्तु नेह्यते ॥ महाश्रयर्मतश्चित्ते । जायते मे वचोऽतिगं ॥ २७ ॥ न ज्ञायतेऽप्यथ स्त्रीणां
। चरित्रं मुग्धया दृशा ॥ प्रवन्ति हृदये दुष्टा । धूर्ना मिष्टा मुखे हि ताः ॥ २८ ॥ यतः—मुखं प-

झदलाकारं । वाचश्चंदनशीतलाः ॥ हृदयं कर्तरीतुल्यं । त्रिविधं धूर्तलक्षणं ॥ १९ ॥ रविचरित्रं
 ताराचरित्रं । शृङ्गुचरित्रं च राहुचरित्रं च ॥ जाणंति बुद्धिमंता । शृङ्गीचरित्रं न जाणंति
 ॥ ३० ॥ इति शास्त्रक्रमं ज्ञात्वा । वेत्तुं तच्चरितं च सः ॥ सुप्तोऽप्यसुप्तवद्राजा । स्थितः कपटनिद्रया
 ॥ ३१ ॥ पंडिताय ततः शय्यां । सज्जीकृत्य द्विजप्रिया ॥ सर्वेषां छात्रकाणां तु । शय्याप्रावरणं द-
 दौ ॥ ३२ ॥ सर्वेषु तेषु सुप्तेषु । मंदमंदं च सोढिता ॥ निद्रां विलोक्य सर्वेषां । छात्राणां सरला-
 त्मनां ॥ ३३ ॥ विप्रपत्नी विचारज्ञा । स्नानं कृत्वा तरोस्तले ॥ निर्मलैर्वसनैश्चांगं । नृषयामास धू-
 पितैः ॥ ४० ॥ पूजयामास सा दंभं । चंदनैः कुसुमैर्वहैः ॥ पंचांगेन नमस्कारं । चकार चतुराशया
 ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा तच्चरितं रात्रि—संजातं जनतेश्वरः ॥ ससंभ्रममथोढाय । तत्तत्कौटरेऽविशत् ॥ ४२ ॥
 नैवेद्यं दौकयित्वा सा । दंडस्याग्रे ततोऽवदत् ॥ हे सिद्धदंभ मे कार्यं । कुरु त्वं कामितप्रदं ॥ ४३ ॥
 झ्युत्त्वा तं करे कृत्वा । वेदमहारं पिधाय च ॥ सागता प्रांगणे बाह्ये । पूज्यदंडसमन्विता ॥ ४४ ॥
 रेखात्रयं च दंडेन । कृत्वा सा बहिरागता ॥ दंडप्रभावतश्छात्रा । जाताः सुप्ता मृता इव ॥ ४५ ॥
 गृहरक्षां ततः कृत्वा । सुसिद्धं मंत्रमुत्तमं ॥ ध्यात्वा रूढा च सा वृद्धं । निजकार्यचिकीर्षया ॥ ४६ ॥

दंडेनास्फालयामास । सा तदा तं तरुं मुदा ॥ गन्धगन्धेप्सितं स्थान-मिति मुखाज्जज्जल्पं च ॥ ४९ ॥
 श्रुत्वैति विक्रमो ब्रूषः । साहसैकशिरोमणिः ॥ प्रह्वन्नं स्थितवान् वृद्ध-कोदरे दृढतां श्रयन् ॥ ४८ ॥
 अथ मंत्रप्रज्ञावेण । दंडस्यास्फालनेन च ॥ प्रवृत्तो गगने गंतुं । हुमो देवविमानवत ॥ ४७ ॥
 गिरिगह्वरमुद्ध्वंध्य । नदीतीराण्यनेकशः ॥ गत्वा कुले समुद्रस्य । स्थितः स्वर्णाद्रिसन्निधौ ॥ ४० ॥
 तत्रास्ति नगरी स्वर्ण-संचयाख्यातिविश्रुता ॥ हुमाद् हुतं समुत्तीर्य । पुरीमध्यं विवेश सा ॥ ४१ ॥
 राजायहृष्टरूपः सन् । गतस्तन्नायया सह ॥ शोभां सौधाट्टगां पश्यन् । व्यंतरामरनिर्मितां ॥ ४२ ॥
 चंडशालां चतुर्द्वारां । सा प्रवेशं चकार च ॥ तत्र संति महावीरा । द्वारे द्वारे त्रयोदश ॥ ४३ ॥
 द्वाणं तैः स्थापिता तत्र । क्षेत्रपैः सा मनस्विनी ॥ उमादेवि स्थानकेऽस्मिन्नागता किं धनौदनैः ॥
 ॥ ४४ ॥ इति तैर्यामिकैः पृष्टा । कदा पूजां करिष्यसि ॥ अस्माकं सकलानां त्वं । चारुप्रोज्या-
 दिर्कैर्धनैः ॥ ४५ ॥ उमादेव्ययुवाचैव । स्थितां प्रजत द्वाणं ॥ दास्ये कृष्णचतुर्दश्यां । युष्माकं
 वांछिताशनं ॥ ४६ ॥ द्रुयुक्त्वा सा गता मध्ये । यत्र त्रिपुरभैरवः ॥ त्रिषष्टियोगिनीयुतः । सत्सि-
 द्वासनसंस्थितः ॥ ४७ ॥ योगिन्यश्चेता—

कामाख्या १ बिपुरा २ चंडी ३ । चांमाली ४ दीरी ५ दारिका ६ ॥ माया ७ मायाविनी ८
 रौद्री ९ । चामुंदा १० कर्णमोटिका ११ ॥ ५८ ॥ कामी १२ कामा १३ महाकाली १४ । विकाली
 १५ वरदा १६ वरा १७ ॥ तारणी १८ तोतला १९ तार २० । तुमारी २१ ब्रूतडामरी २२ ॥ ५९ ॥
 कौमारी २३ कुब्जिका २४ सुंदा २५ । लुंदा २६ वापी २७ चरेश्वरी २८ ॥ तारंगी २९ त्रासचाली
 च ३० । तसा ३१ त्रस्तासुरा ३२ स्वरी ३३ ॥ ६० ॥ ब्रह्मका ३५ वज्रका ३६ चांपि । अबुदा ३७
 गिरिगह्वरी ३८ ॥ गांधारी ३९ कंदिको ४० हाली ४१ । गत्रामी ४२ कलसेविका ४३ ॥ ६१ ॥
 महामाया ४४ सैरिजा च ४५ । सर्वास्त्रा ४६ सर्वकामदा ४७ ॥ आशापुरी ४८ सिरिपूटा ४९ ।
 सिद्धसिक्तोत्तरी ५० शिवा ५१ ॥ ६२ ॥ शंखिनी ५२ हिंगुला ५३ ज्वाला ५४ । महाज्वाला ५५
 महेश्वरी ५६ ॥ काकिनी ५७ सैंधवी ५८ सोमा ५९ । ब्रूता ६० च भूतभैरवी ६१ ॥ ६३ ॥ ब्रूत-
 केशी ६२ विवस्त्रा च ६३ । वाराही ६४ वरदायका ६५ । पंचषष्टिभिः कोटीभिः । संयुताः सकला-
 श्र ताः ॥ ६४ ॥ प्रत्येकं पूजयामास । योजितांजलिंसंपुटा ॥ ऊर्ध्वीश्रूय स्तुतिं चक्रे । सैकचित्ता
 द्विजप्रिया ॥ ६५ ॥ उक्तं तामिर्बहुदिनै-रगता त्वं कथं शुभ्रे ॥ जगाद भैरवस्तत्रा—वसरद्वौ

विनोदिवोक् ॥ ६६ ॥ कथमायाज्ञवितेयं । सिद्धदंष्ट्रप्रजावतः ॥ जवतीभिरपि मुग्धाभि—र्दत्तोऽस्यै
पूर्वमेष किं ॥ ६७ ॥ सिद्धे कार्ये कथं पूजां । करोत्येषाधुनाथ वः ॥ व्याधिमुक्तो भवेत्प्राणी । वै-
द्येऽपि कुपितो ध्रुवं ॥ ६८ ॥ उक्तं च—आतुरत्वे पिता वैद्यः । स्वस्थीभूते च बांधवः ॥ नीरोगत्वे
तथा जाते । स्पोरप्यधिकीज्रवेत् ॥ ६९ ॥ तयोक्तं मा वद स्वामि—त्रिदं वाक्यं विशाद ॥ अद्य-
यावन्न संपूर्णा—ऽजवत्सामप्रिका मम ॥ ७० ॥ जाता साधैव संपूर्णा । तेनात्राहमथागता ॥ नि-
मंत्रणमसामग्र्यां । जवतां क्रियते कथं ॥ ७१ ॥ द्वात्रिंशद्वह्मणोपेता—श्चतुःषष्टिश्च बालकाः ॥ मि-
ल्लिताः संति मङ्गहे । पंडितेन सहाधुना ॥ ७२ ॥ अथ पूजाविधिं ब्रूत । दुर्घटं यच्च तत्कृतं ॥ फ-
लपुष्पाक्षतादीनि । बहूनि संति मदगृहे ॥ ७३ ॥ ताभिरुक्तं शृणु श्रेष्ठ । कृष्णचतुर्दशीदिने ॥ र-
वौ पुष्पे महामातृ—मंडलं कुरु सत्वरं ॥ ७४ ॥ चतुःशालं चतुर्द्वारं । रेखादुर्गसमन्वितं ॥ कपिशि-
र्ष्वैर्युक्तं । चतुर्दिक्षु तु शोभनैः ॥ ७५ ॥ शिंकारं मूर्ध्नि संस्थाप्य । क्रौंकारं पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ व्योंकारं
पादयोः कृत्वा । ततो रेखात्रयं कुरु ॥ ७६ ॥ महान्तं मंडलं मध्ये । कृत्वा षट्कोणसंयुतं ॥ पूर्वादि-
दिक्कमेणैव । कुरु कोणांश्च षोडश ॥ ७७ ॥ चंदनाक्षतकर्पूर—कुंकुमैर्जलमिश्रितैः ॥ कुरु त्वं शु-

भञ्जनेन । पूजनं तत्र मंडले ॥ ७८ ॥ विधाय विधिना पूजां । चतुःषष्टिषु
 कोणेषु । षट्कोणसहितेषु च ॥ ७९ ॥ तन्मध्ये पंक्तिं न्यस्य । दिक्षु षोडश षोडश ॥ अत्रान्न
 संस्थाप्य संपूज्य । प्रोजनं परिवेषय ॥ ८० ॥ दंडः स्थाप्यस्त्वया तेषा-मग्रे सिंदुरुकुंकुमैः ॥ कुसु-
 मादिभिरन्यर्च्य । तिलकादातपूर्वकं ॥ ८१ ॥ कृत्वा प्रणामं दंडस्य । पंचांगं भावपूर्वकं ॥ पूर्वदत्तो
 महामंत्रः । स्मरणीयः क्षणं तदा ॥ ८२ ॥ अस्माकं कल्पनीयास्ते । प्रत्येकं जलदानतः ॥ अंगीकृतं
 नमस्कृत्य । तथा तथेति तद्वचः ॥ ८३ ॥ अथ सा तरुमारुह्य । स्वगृहद्वारमागता ॥ तथैवागत्य
 राज्ञापि । सुप्तः प्रथमतः पुनः ॥ ८४ ॥ रेखात्रयमपाकृत्य । गृहमध्ये प्रविश्य सा ॥ उपाध्यायं ज-
 जागार । सगत्रमरुणोदये ॥ ८५ ॥ उपाध्यायः प्रजाते च । गतो देहस्य चिंतया ॥ लात्वा क-
 मंडलुं तस्य । पृष्टे श्रीविक्रमोऽप्यगात् ॥ ८६ ॥ दंतधावनवेलायां । बालकेन द्विजोत्तमः ॥ पृष्टस्त्वं
 कानि शास्त्राणि । तात जानासि चार्थतः ॥ ८७ ॥ इति पृष्टे नृपेणाथ । पंडितो बुद्धिसागरः ॥
 अवबहदनाद्याणीं । घनगर्जनिजित्वरीं ॥ ८८ ॥ जानामि तर्कलक्षण-वैद्यकसिद्धांतवेदमुख्यानि ॥
 स्मृतिपुराणहृदो—ऽलंकारादीन्यप्यनेकानि ॥ ८९ ॥ बालेनोक्तं परं भ्रावि । स्वकीयं वेत्ति वा न

वा ॥ तेनोक्तं न हि जानामि । जानासि यदि त्वं वद ॥ ९० ॥ यतः—अश्रद्धुतं माधवगर्जितं
 च । स्त्रीणां चरित्रं प्रवितव्यतां च ॥ अर्घर्षणं चापि सुवर्षणं च । देवो न जानाति कुतो मनुष्यः
 ॥ ९१ ॥ सोऽवदत्ते सछात्रस्य । स्वामिन् पश्यामि संकटं ॥ प्रीतो वृद्धोऽवदत्तर्हि । यद्भाव्यं तद्भवि-
 ल्यति ॥ ९२ ॥ यतः—प्रवितव्यं प्रवत्येव । नात्रिकेरफलांबुवत् ॥ गंतव्यमाशु यात्येव । गजभु-
 क्तकपिह्ववत् ॥ ९३ ॥ सुखस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता । परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ॥ पुराकृतं
 कर्म यदेव श्रुज्यते । तदेव लोकेन न तत्र संशयः ॥ ९४ ॥ अवश्यं विज्ञाविज्ञावानां । प्रतीकारो
 भवेद्यदि ॥ तदा दुःखैर्न लिप्येत । नलरामयुधिष्ठिराः ॥ ९५ ॥ विक्रमश्चित्तयामास । अस्मौ मुग्धो-
 ऽस्ति वाम्भवः ॥ उपायः क्रियते येन । सर्वे जीवंति बालकाः ॥ ९६ ॥ परप्राणैर्निजप्राणान् । सर्वे
 रक्षन्ति जंतवः ॥ निजप्राणैः परप्राणान् । यो रक्षत्युत्तमश्च सः ॥ ९७ ॥ अथ विक्रममद्रूपाक्षः । पा-
 लिताखिलविष्टपः ॥ सर्वेषामुपकारार्थं—मिदं वचनमब्रवीत् ॥ ९८ ॥ तस्मै पत्न्या निशावृतं । क-
 थितं निखिलं ततः ॥ आकाशगमनं क्षेत्र-देवीसंतोषणादिकं ॥ ९९ ॥ श्रुत्युक्ते सन्नयोऽवादी—
 द्विप्रो गजदप्रापया ॥ तद्गयाच कथं गत्वा-स्मान्निः संप्रति बुध्यते ॥ १०० ॥ उक्तं च—लवणस-

मो नहि रसो । विन्नाणसमो बंधवो नहि ॥ मरणसमं नहि भयं । खुहासमा वेयणा नहि ॥ १ ॥
 रूपः प्रोवाच प्रो स्वामिन् । शृणु मे वचनं हितं ॥ कृतेन येन कार्येण । सर्वेषां जीवितं प्रवेत् ॥
 ॥ २ ॥ अहं करोमि यत्कार्यं । प्रवद्विच्छात्रसंयुतैः ॥ तत्कर्त्तव्यमवश्यं च । तात्राः सर्वेऽपि शिक्षि-
 ताः ॥ ३ ॥ प्रतिपन्नं प्रयत्रातै—स्तैः सर्वैर्नृपभाषितं ॥ जीवितार्थं न कुर्वेति । किंकिमापदि मान-
 वाः ॥ ४ ॥ एतस्याश्चरितं सर्वं । न कथ्यं कस्यचित्पुरः ॥ यतो दुष्टा ह्यसौ नूनं । विषवद्धीव जंग-
 मा ॥ ५ ॥ इत्यसौ गुप्तमंत्रं च । कृत्योपाध्यायसंयुतः ॥ सहितश्छात्रवृन्दैश्च । स्थितस्तत्र समाधितः
 ॥ ६ ॥ उमादेवीं ततो नत्वा । सोऽध्ययनायोपाविशत् ॥ अथ सायमुपाध्याय—मुपागत्येति सा-
 वदत् ॥ ७ ॥ यदाद्भुत्स्वं ग्रहग्रस्तो । मर्त्तुकामस्तदा मया ॥ चतुःषष्टिद्वयैः पूजा । मानितास्ति वर-
 प्रदा ॥ ८ ॥ यूयं मद्भाग्ययोगेन । महादेव्याः प्रसादतः ॥ निरामयाश्च संजाता । हर्षो जातो म-
 मापि च ॥ ९ ॥ यदादिशसि मे स्वामिन् । रात्रिजागरपूर्वकं ॥ करोमि पूजां रद्दार्थं । प्रवतां स्व-
 जनैः सह ॥ १० ॥ प्रतिपन्नं च तेनापि । तदा विप्रेण भीरुणा ॥ अथ सा काश्यामास । सामर्थ्ये
 सकलां गृहे ॥ ११ ॥ गोधूममाषैतैलाज्य—यवमुद्गाश्च तंमुद्राः ॥ इत्यादिसप्तधान्यानि । शर्करा-

मरिचानि च ॥ ११ ॥ जीर्णं सुरभिखंड—दधिदुग्धगुणं मधु ॥ पंचामृतस्य पात्राणि । सूत्रं कौ-
 सुम्रंजितं ॥ १३ ॥ कर्पूरचंदने धूपः । कस्तूरी केशरं वरं ॥ गुग्गुलं दर्भटुर्वादि । सूत्रं कौमारी-
 कर्तितं ॥ १४ ॥ पुष्पाणि चंपकाशोक—जातिसेवंतकानि च ॥ जासूदकर्णवीरादि—विट्त्वपत्रा-
 द्यनेकशः ॥ १५ ॥ सदशश्चेतवस्त्राणि । सिंदूरं सा समानयत् ॥ जलबूणादिकं सर्वं । तयारं प्रगु-
 णीकृतं ॥ १६ ॥ मातृणां मंडलं कृत्वा । स्वसखीजनमेलकं ॥ रात्रिजागरणं गोत्र—देवीसंतर्पणं
 तथा ॥ १७ ॥ मध्याह्ने सा चतुःषष्टि—बालकानपि सहिजान् ॥ निवेश्य विष्टरे सर्वान् । दिक्षु दिक्षु
 च षोडश ॥ १८ ॥ संस्थाप्य मंडलस्यांत—रुपाध्यायं निजं पतिं ॥ चांदनैस्त्रिलकैः पुष्पैः । पूजया-
 मास प्रकृतः ॥ १९ ॥ तेषामग्रे च प्रत्येकं । स्थालानामपूर्य पूरकैः ॥ अन्यान्यपि च प्रोज्यानि ।
 षौक्यामास सा शुभा ॥ २० ॥ नवग्रहाणां नैवेद्यं । दिक्पालानां विशेषतः ॥ पूजां च क्षेत्रदेवी-
 ना—मकार्षीद्भक्तिनिर्भरः ॥ २१ ॥ छात्राणां मूर्ध्नि सिंदूरं । रक्तपुष्पाण्यनेकशः ॥ क्षिप्त्वा शिवनि-
 कापट्टे । न्यधादं च सिद्धिदं ॥ २२ ॥ पुष्पचंदननैवेद्यैः । पूजां कृत्वा महत्तमां ॥ विधिना सि-
 ष्ठदंस्तस्य । प्रणामं तु चकार सा ॥ २३ ॥ देवीनां क्षेत्रपालानां । नामोच्चारणपूर्वकं ॥ ध्यानलीना

द्वाणं तस्थौ । मस्तकन्यस्तदहस्तका ॥ १४ ॥ जलेन यावत्संकटपं । ददाति दुष्टमानसा ॥ तावद्दं
 गृहीत्वा त-द्ययौ वेगेन नृपतिः ॥ १५ ॥ सछात्रः पंडितो नष्टो । नृपपुष्टे जयाकुलः ॥ सावदत्तिष्ट
 तिष्ठेति । पृष्टलया कियत्पदं ॥ १६ ॥ सर्वे पश्चादपश्यंतो । जयभ्रांताः क्षुधातुराः ॥ जलधौ प्राटकं
 कृत्वा । नावमारुरुह्वरां ॥ १७ ॥ उक्तं च—खलानां कंटकानां च । द्विविधैव प्रतिक्रिया ॥ उप-
 लैर्मुखप्रगो वा । दूरतो वा पलायनं ॥ १८ ॥ गतो द्वीपं कटाहाख्यं । वेगेन पोतवाहकः ॥ नृपे-
 णाभरणं दत्त्वा । विसृष्टो बहुमूढ्यदं ॥ १९ ॥ यदा ते द्वीपमध्यं तु । प्रविष्टा ददृशुस्तदा ॥ पुरं भू-
 तं धनैर्धान्यै—र्हिचतुष्पदवर्जितं ॥ २० ॥ सछात्रः पंडितो ह्युक्तो । नृपेणाय सुबुद्धिना ॥ अधुना-
 स्मिन् वने यूय—मलदीप्तय तिष्ठत ॥ २१ ॥ अहं यावत्पुरीमध्ये । गत्वा ज्ञात्वा यथातथं ॥ आग-
 त्वामि हुतं ताव-प्रतीक्ष्वं समुद्यताः ॥ २२ ॥ द्रयुक्तवाथ प्रविष्टोऽयं । नृपः साहससेवधिः ॥ पुरी-
 चतुष्पथं पौर—गणैस्त्यक्तं धनैर्भृतं ॥ २३ ॥ पश्यन् सुवर्णमाणिक्व-मणिमौक्तिकसंचयान् ॥ हा-
 रार्धहारकेयूर—मुद्रिकाप्रभृतीनिपि ॥ २४ ॥ हारांस्तारांस्तरत्नकिरणान् कोटिशः शंखशुक्तीन् । प्रा-
 स्वत्कांतीन्मरकतमणीन् पद्मरागानेकान् ॥ दृष्ट्वा यस्यां विपणिश्चितान् विडुमाणां च भंगान् । सं-

लक्षयंते सलिलनिधयस्तोयमात्रावशेषाः ॥ ३५ ॥ पुष्पाणि चंपकादीनि । केतकादीन्यनेकधा ॥ क-
चिन्नासौ लवंगैला-डाद्वादीन्यप्यलोकयत् ॥ ३६ ॥ चंदनागुरुकर्पूरं । पश्यन् सौगंधिकापणे ॥ अ-
प्रतोऽयं चचालाथ । कस्तूरीकेसरादिकान् ॥ ३७ ॥ एवं च चतुरशीति-दृष्टश्रेणिषु दत्तदृग् ॥ राजा
विलोकयान्चक्रः । धनधान्यक्रयाणकान् ॥ ३८ ॥ देवगृहेषु देवाना-मग्रे मुक्तात्मनोहरान् ॥ स्व-
णरूपमयान् कुंजान् । गंधोदकभृतान् धनान् ॥ ४० ॥ प्रतिगृहं तथैवासौ । नानाभोजनपूस्तान् ॥
स्थालान् वीक्ष्य जनैस्त्यक्ता-नसौ विस्मयतां गतः ॥ ४१ ॥ युग्मं ॥ तथैव गृहमध्येऽसौ । वस्त्र-
श्रेणिं मनोहरां ॥ ललनानसंत्यक्तां । दृष्ट्वा विस्मयमाप सः ॥ ४२ ॥ धर्मशालासु सर्वत्र । धर्मो-
पकरणान्यसौ ॥ पुस्तकासनपादादी-न्यपि शून्यान्यलोकयत् ॥ ४३ ॥ क्रमाद्गतो नृपावासं । प्रतो-
लीतीरणान्वितं ॥ गवाक्षजालिकामंच-प्रपंचं सप्तभूमिकं ॥ ४४ ॥ स्वर्णकुंभत्रयोपेतां । सिंहांकां
गजसंयुतां ॥ विचित्रशालमंजीत्रि-रन्वितां स्वर्विमानवत् ॥ ४५ ॥ वाजित्रघटिकागार-घटीयंत्रसम-
न्वितां ॥ प्रतोलीं पौरलोकैश्च । त्यक्तां दृष्ट्वा स विस्मितः ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ धृत्वाथ साहसं राजा ।
सन्नामंतर्गतो यदा ॥ तत्र सिंहासनं बभ्र-चामरादीन्यपश्यत् ॥ ४७ ॥ तत्र भद्रासनान्येष । कांचना-

नि च भूमिपः ॥ शून्यान्यालोक्य सर्वत्र । चित्ते विस्मयमाप्तवान् ॥ ४८ ॥ प्रकारैः सप्तदशभिः—
 स्तदा निष्पादितानि च ॥ प्रोज्यानि भोज्यशालायां । दृष्टवान् रूपतिर्नयी ॥ ४९ ॥ एवं विलोक्य-
 नेष । शून्यं सकलमंदि- ॥ साहसी स क्रमेणागा-दुपरितनभूमिकां ॥ ५० ॥ तत्र कांचनपट्यंके ।
 शय्योपरिस्थितां वरां ॥ सोऽपश्यत्सर्वशृंगार-संयुतां च बिम्बालिकां ॥ ५१ ॥ बुभुक्षुं गौरवर्णां तां ।
 श्वेतांजनयुताक्षिणीं ॥ प्रद्वारदश्रुधाराभिः । सशोकां स निरैकत ॥ ५२ ॥ जगाद साहसं धृत्वा ।
 रूपः का त्वं सुलोचने ॥ कथं रुदसि किं दुःखं । वद तेऽस्ति ममाग्रतः ॥ ५३ ॥ द्रुत्युक्ता विक्र-
 मार्केण । सा न शक्नोति जड्विपतुं ॥ स्वपादसंज्ञया प्राह । प्रकटं पृथिवीपतेः ॥ ५४ ॥ गृहाण कुं-
 पिकामेनां । कृष्णांजनयुतामथ ॥ तेनांजय त्वं मे नेत्रे । रूपेनापि तथा कृतं ॥ ५५ ॥ सा दि-
 व्यरूपसंयुक्ता । जाता कन्या मनस्विनी ॥ किमेतदिति भूपेन । पृष्टोवाच तदा त्वयं ॥ ५६ ॥ आ-
 स्यतामासनेऽमुष्मिन् । साहसैकशिरोमणे ॥ यथाहं सकलां वार्तां । वदाम्यामूलचूलतः ॥ ५७ ॥
 पुरं कनकनाभेदं । राजा कनकशेखरः ॥ राज्ञी कनकवत्यस्ति । तस्य वामांगहारिणी ॥ ५८ ॥
 कियत्यपि गते काले । मनोस्थशतैरहं ॥ सुमुहूर्त्ते तथा जाता । सुता पुत्रत्रयोपरि ॥ ५९ ॥ दिने

दिने वर्धमाना । पित्रोरानन्ददायिनी ॥ संपूर्णचंद्रवत्सौम्या । निष्कलंकान्नवं परं ॥ ६० ॥ उद्धाप-
 नेन मे नाम । दत्तं कनकमालिका ॥ शिदित्वा संवशास्त्राणि । पाठिताहं प्रमोदतः ॥ ६१ ॥ अ-
 तिरूपाथ जाता च । यौवनेन क्रमादहं ॥ तदा चिंतातुरो जातो । वरस्यार्थं पिता मम ॥ ६२ ॥
 जातेति शोको महतीति चिंता । कस्य प्रदेयेति महान्न वितर्कः ॥ दत्ता सुखं प्राप्स्यति वा न वे-
 ति । कन्यापितृत्वं खलु नाम कष्टं ॥ ६३ ॥ कुलं सुशीलतायुक्तं । विद्यां वित्तं वपुर्वयः ॥ दृष्ट्वा व-
 राय पितृभ्यां । कन्यका हि प्रदीयते ॥ ६४ ॥ पिताश्चाचितयन्मे तु । गुणाः सर्वे न संतु वा ॥
 परं साहसिनो देया । वराजस्य कन्यका ॥ ६५ ॥ यतः—उद्यमं साहसं धैर्यं । बलं बुद्धिः परा-
 क्रमं ॥ षडेते यस्य विद्यंते । तस्माद्देवोऽपि शंक्ते ॥ ६६ ॥ इति निश्चित्य नृपालो । नानादेशा-
 गतान् जनान् ॥ अपृच्छत्कन्यकायास्तु । वरार्थं स पृथक्पृथक् ॥ ६७ ॥ सभालोका नृपस्याग्रे । व-
 चस्तथ्यमथोऽवदन् ॥ स्वामिन् श्रीमालवेशोऽस्ति । साहसैकगुणावधिः ॥ ६८ ॥ नृपोऽवगुं विक्रमः
 कैष । सर्वत्रौमो नरेश्वरः ॥ क्व चाहं कूपसंतुल्य—कटाहद्वीपदर्दुरः ॥ ६९ ॥ परं केनायुपायेन ।
 प्रेष्यते तत्र कन्यका ॥ स्वयंवरा वृणोत्येनं । गुणज्ञा गुणसागरं ॥ ७० ॥ यतः—वरं विलोकये-

कन्या । माता वित्तं पिता कुलं ॥ बांधवाः स्वजनांश्चैव । मिथान्नमितरे जनाः ॥ ७३ ॥ विसृज्याथ
 सन्नां राजा । गृहे यावत्समागतः ॥ तावन्नुमांसप्रद्वयेकः । पुर्यां कुणप आगतः ॥ ७४ ॥ सकल्लो-
 ऽपि पुरिल्लोको । नृपराज्ञीसमन्वितः ॥ मुक्त्वा च सकलं वस्तु । जीवं लात्वा पलायितः ॥ ७५ ॥
 उक्तंच—त्यजेदेकं कुलस्यार्थे । ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ॥ ग्रामं जनपदस्यार्थे । आत्मार्थे पृथिवीं
 त्यजेत् ॥ ७६ ॥ अग्नेध्ममध्ये कीटस्य । सुरेद्रस्य सुरालये ॥ समाना जीविताकांक्षा । समं मृत्युभयं
 द्वयोः ॥ ७७ ॥ अहमेका बलादेव । पापिना तेन पाणिना ॥ धृत्वा कृतांजनेनैव । बिडाली भय-
 विह्वला ॥ ७८ ॥ कृष्णांजनेन सङ्गृपां । करोति मां स दुष्टहृद् ॥ मया पृष्टोऽन्यदा सोऽथ । मम
 त्वं किं कश्चिसि ॥ ७९ ॥ सोऽवदत्परिणेष्यामि । शुभेऽहि त्वां सुलोचने ॥ मयोक्तं त्वं तु दैत्ये-
 शो । दुर्गंधाहं क्व मानुषी ॥ ८० ॥ भिन्नजातिस्थयोस्तेन । कुणपेश्वर गर्हितः ॥ कथं प्राव्यावयोयौ-
 गो । लोकद्वयविरुद्धकृत् ॥ ८१ ॥ क्रव्यादोऽसौ ततोऽवादी-न्मानसे हर्षितस्तदा ॥ खेदं मा कुरु
 हे कांते । सर्वं भव्यं भविष्यति ॥ ८२ ॥ संबंधं शृणु मे भद्रे । पूर्वं विद्याधराग्रणीः ॥ वैताढ्ये द-
 क्षिणश्रेण्यां । पुरे गगनवद्वज्रे ॥ ८३ ॥ राजा पवनवेगोऽनृत । श्रीमती तस्य गेहिनी ॥ तयोर्दो-

तनुजन्मानौ । मेघपद्मरथाह्वयौ ॥ ८६ ॥ ज्येष्ठो मेघस्थः श्रेष्ठः । कनिष्ठोऽहं कुलाधमः ॥ शिशुत्वे
पाठितः पित्रा । परं जातो विषोपमः ॥ ८७ ॥ जिनाज्ञापात्रको मेघ—स्थः शिवस्थोपमः ॥ वैरा-
ग्यवानहं रागी । पुनः कामातुरो भृशं ॥ ८८ ॥ तत्रैकदागात् श्रुतपारगामी । ब्रह्मो यशोभद्रमुनीं
द्वयैः ॥ सधर्मकल्पद्रुमवारिवाहः । संसारदाहौघघनप्रवाहः ॥ ८९ ॥ चिंतामणिर्जगमकल्पवृद्धो ।
ददौ दयावांश्च परोपकारी ॥ ज्ञानैस्त्रिभिः सूर्यकरोपमानैः । प्रबोधयन् भव्यगणंबुजानि ॥ ९० ॥
युग्मं ॥ ततस्तं सकललो लोको—ऽशोको धर्मधुरंधरं ॥ मुनिं मोहास्मिथनं । नंतुं तत्र समाययौ ॥
॥ ९१ ॥ नृपः सपस्वित्वास्तं । संवेगस्ससागरं ॥ नत्वा मार्दवभावेन । शुश्राव धर्मदेशनां ॥ ९२ ॥
धर्माशिषं मुनिर्दत्त्वा । सुवैराग्यस्सानुगां ॥ भवांबुधितरीप्रायां । प्रारेभे धर्मदेशनां ॥ ९३ ॥ धर्मो
दुःखौघनाशाय । धर्मो निर्वृतिशर्मदः ॥ धर्मो नरकसंताप—वारको प्रवतारकः ॥ ९४ ॥ स चैक-
धा द्विधा त्रिधा । चतुर्थी पंचधा भवेत् ॥ बहुधा बुद्धिभेदेन । सर्वज्ञोक्त इह ध्रुवं ॥ ९५ ॥ एक-
धा स दयामूलो । द्विधा विरतिसंज्ञकः ॥ त्रिधा तत्त्वत्रयाचार—श्रुतार्था दानकर्मणि ॥ ९६ ॥ पंच-
धा व्रततो ज्ञेयः । संयमे दशसप्तधा ॥ ध्यानमौनक्रियायोगैः । शतधानेकधा मतः ॥ ९७ ॥ नृज-

त्म दुर्लभं प्राप्य । सुकुलं साधुसंगतिं ॥ यो धर्मं न करोत्यत्र । स याति नरकावनिं ॥ ९८ ॥
 ज्ञोगा रोगप्रदा ज्ञेया । यौवनं क्षणभंगुरं ॥ संध्यारागाव्रज्वायेव । नित्यं संसारचेष्टितं ॥ ९९ ॥
 यत्प्रातस्तद्धिनार्धं न । यह्निनार्धं न तन्निशि ॥ यन्निशि तन्निशीधे न । संसारोऽनित्य एव हि ॥
 ॥ १०० ॥ धर्महीनो दिनो यामो । मुहूर्तं घटिका लवः ॥ आवली समयश्चापि । यो गतो नि-
 ष्फलश्च सः ॥ १ ॥ अहो संसारकूपेऽस्मिन् । जीवाः कुर्वन्ति कर्मभिः ॥ अरघदृघटीन्याया-द्रमाग-
 मक्रियां ध्रुवं ॥ २ ॥ अंतःक्लेशस्य विष्टाद्यै-र्मलैः श्रोतोद्भवैर्बहिः ॥ चिंत्यमानं किमप्यस्य । शरीर-
 स्य न शोभनं ॥ ३ ॥ इदं शरीरं कर्पूर-कस्तूरीप्रभृतीन्यपि ॥ दूषयत्येव पाथोद-पयांस्यूषभूस्वि ॥
 ॥ ४ ॥ विरज्य विषयेभ्यो यै-स्तेपे मोक्षफलं तपः ॥ तैरेव फलमेतस्य । जगृहे तत्त्ववेदिभिः ॥
 ॥ ५ ॥ चारित्र्येण विहीनः । श्रुतवानपि नो प्रशस्यते सद्भिः ॥ शीतलजलसंपूर्णः । कुलजैश्चांडाल-
 कूप इव ॥ ६ ॥ यशोभद्रमुखात् श्रुत्वा । राजा सधर्मदेशनां ॥ राज्ये मेघरथं न्यस्य । प्रव्रज्यां
 जगृहे मुदा ॥ ७ ॥ महाव्रतधरो धीरो । मुनिः कनकशेखरः ॥ विहरन्नवनीषीठे । गिरिमग्नपदं य-
 यौ ॥ ८ ॥ चत्वार्यष्टौ दश द्वौ च । जिनान्नत्वा सुप्रकृतः ॥ विजेतुं मंतंगारीन् । शुभ्रध्यानमथा-

करोत् ॥ १० ॥ अचिंतयच्च धिगिदं । सदा गदपदं वपुः ॥ मुधैव मुग्धाः कुर्वन्ति । तन्मूर्तां तुह्यु-
 छयः ॥ ११ ॥ शरीरमंतरूपन्नै-व्याधिप्रिविधैरिदं ॥ दीर्यते दारुणैर्दुःखै-र्दारुकीटगणैश्चि ॥ १२ ॥
 बहिर्हि सुंदराकार—मंतरेतन्मलाविलं ॥ न्यग्रोधस्य फलमिव । मध्ये कृमिकुलाकुलं ॥ १३ ॥ रुजो
 बुंप्तिं कायस्य । तत्कालं रूपसंपदं ॥ महासरोवरस्येव । वारि सेवालवद्वरी ॥ १४ ॥ शरीरं श्लथते
 लालाः । पतन्ति मुखतोऽभितः ॥ धिक् स्वरूपं हि संसारे । जराभिन्नृतदेहिनः ॥ १५ ॥ रूपं लव-
 णिमा कांतिः । शरीरं हविणान्यपि ॥ संसारे तरलं सर्वं । कुशाग्रजलबिंदुवत् ॥ १६ ॥ ततो वि-
 नश्वरस्यास्य । शरीरस्य शरीरिणः ॥ अकामनिर्जरासारं । तप एव महत्फलं ॥ १७ ॥ अमेध्यपूर्णे
 कृमिजालसंकुले । स्वप्नावदुर्गन्धयुते विनश्वरे ॥ कलेवरे मूत्रपुरीषसंग्रहे । रमन्ति मूढा विरमन्ति पं-
 डिताः ॥ १८ ॥ संसारासारां ज्ञात्वा । ज्ञानेनायु दायं तथा ॥ संलेखनां विधायामौ । समाराधन-
 पूर्वकं ॥ १९ ॥ शुभ्रज्जावनया युक्तो । वियुक्तः पापकर्मतः ॥ गृहीत्वानशनं चांते । पंचमं कष्टप-
 मासदत् ॥ २० ॥ ततो मेघस्थो राजा । वैताल्यश्रेणिनायकः ॥ जिनधर्मस्तो नित्यं । व्यसनानि
 न्यवारयत् ॥ २१ ॥ मर्मोक्तं तेन प्रो ब्रात—जिनधर्मे मतिं कुरु ॥ त्यज दुर्जनवह्नीघ्नं । मिथ्यात्वं

दुर्गातिप्रदं ॥ ११ ॥ मिथ्यात्वं दुःखदौर्गत्य—निगोदन्नयदायकं ॥ मिथ्यात्वं परमो वैरी । मिथ्यात्वं
 परमं तमः ॥ १३ ॥ वरं व्याधिवरं मृत्यु । वरं वैरी वरं विषं ॥ पत्रं मिथ्यात्वसंसर्गो । न वरं भवका-
 रणं ॥ १४ ॥ यतः—मूलं बोधिदुर्मस्यैतद् । द्वारं मोक्षपुरस्य च ॥ स्तंभो निर्वाणहर्म्यस्य । नि-
 दानं सर्वसंपदां ॥ १५ ॥ गुणानामेक आधरो । रत्नानामिव सागरः ॥ पात्रं चारित्र्यवित्तस्य । स-
 म्यत्त्वं श्लाघ्यते न किं ॥ १६ ॥ युग्मं ॥ अवतिष्ठति नाज्ञानं । जंतौ सम्यक्त्ववासिते ॥ प्रचारस्त-
 मसः कीदृग् । भुवने ज्ञानुज्जासिते ॥ १७ ॥ तिर्यग्भ्रकयोद्वारे । दृढा सम्यक्त्वमर्गला ॥ देवमान-
 वनिर्वाण—सुखद्वारैककुंचिका ॥ १८ ॥ भवेद्दैमानिकोऽवश्यं । जंतुः सम्यक्त्ववासितः ॥ यदि चो-
 द्वांतसम्यक्त्वो । बद्धायुर्वोपि नो पुरा ॥ १९ ॥ अंतर्मुहूर्त्तमपि यः समुपास्य जंतुः । सम्यक्त्ववत्तम-
 मूलं विजहाति सद्यः ॥ ब्रम्भ्यते प्रवपथे सुचिरं न सोऽपि । सम्यक्त्वयुक्तमनुजस्य किमुदीरयामः
 ॥ २० ॥ इति मत्वा ततो प्रातः—मिथ्याप्राप्तिं त्यज द्रुतं ॥ निबस्य सहकारस्य । फलपाकं विद्वो-
 क्य ॥ २१ ॥ जन्मन्येकत्र दुःखाय । रोगांधत्वमग्निर्विषं ॥ अपि जन्मसहस्रेषु । मिथ्यात्वमचिक्कि-
 त्सितं ॥ २२ ॥ मिथ्यात्वेनालीढचित्तो नितान्तं । तत्त्वं मुख्यं नैव जानाति मूढः ॥ किं जात्यंधाः

कुत्रचिद्वस्तुजाते । स्म्यारम्यव्यक्तिसासादयंति ॥ ३४ ॥ न सर्वज्ञा न नीरागाः । शंकरब्रह्मविष्णवः ॥ प्राकृतेभ्यो जनेभ्योऽपि । तेषां गर्हितचेष्टितं ॥ ३५ ॥ स्त्रीसंगः काममाचष्टे । द्वेषं चायुधसंग्रहः ॥ व्यामोहं चाक्षसूत्रादि । देहाशौचं कर्ममनुः ॥ ३६ ॥ गौरी रुद्रस्य सावित्री । ब्रह्मणः श्रीमुर-
द्विषः ॥ शर्चीन्द्रस्य रवे रत्ना—देवो दक्षात्मजा विधोः ॥ ३७ ॥ तारा बृहस्पतेः स्वाहा । वह्नेश्चेतो-
श्रुवो रतिः ॥ धूमोर्णां श्राद्धदेवस्य । दारा एवं दिवौकसां ॥ ३८ ॥ सर्वेषां शस्त्रसंबंधः । सर्वेषां मो-
हचेष्टितं ॥ तेषां हि विदितं लोके । कामभावविजृम्भितं ॥ ३९ ॥ बुद्धस्यापि न देवत्वं । मोहात्
शून्यत्ववादिनः ॥ प्रमाणसिद्धे शून्यत्वे । शून्यवादकथा वृथा ॥ ४० ॥ गौरीविनायकस्कंद—समी-
रणपुरस्सराः ॥ निगद्यंते कथं देवाः । सर्वदोषनिकेतनाः ॥ ४१ ॥ यः पशुर्मुथमश्नाति । स्वपुत्रं च
वृषस्यति ॥ शृंगादिजिह्वति जंतून् । सा वंधास्तु कथं नु गौः ॥ ४२ ॥ स्थानं तीर्थार्थदेवानां । स-
र्वेषामपि गौर्येदि ॥ विक्रीयते छुह्यते च । हन्यते च कथं हि सा ॥ ४३ ॥ जलेन यदि शुद्धिः
स्या—तदा मत्स्येषु सा न किं ॥ अंतरंगा च शुद्धिस्तु । कषायत्यागतो भवेत् ॥ ४४ ॥ वरं नरक-
वासो हि । न पुनर्वान्निवं कुलं ॥ वरमेकांतमूकत्वं । न वेदमुखं मुखं ॥ ४५ ॥ वरं वराकश्चार्वा-

को । योऽसौ प्रकटनास्तिकः ॥ वेदोक्तितत्परश्छद्म—तापसो न तु जैमनिः ॥ ४८ ॥ देवोपहार-
 व्याजेन । यद्भव्याजेन येऽथवा ॥ घ्नति जंतून् गतघृणा । घोरां ते यांति दुर्गतिं ॥ ४९ ॥ कुदेवं
 कुगुरुं धर्मं । त्यज हिंसापरायणं ॥ भज रत्नत्रयं रम्यं । देवं धर्मं गुरुं शुभ्रं ॥ ५० ॥ जिनधर्मरता
 ये च । विरताः पापकर्मणः ॥ ज्ञातव्या बांधवास्ते तु । विपरीताश्च वैरिणः ॥ ५३ ॥ अतो बांधव
 नो युक्तं । त्वया सह प्रजल्पनं ॥ मम ते संस्तवेनापि । ह्रीयते शुद्धदर्शनं ॥ ५४ ॥ यतः—सं-
 का कंखा वितिगिष्ठा । पंसस तद्द संथवो कुलिंगीसु ॥ सम्मत्तस्स अष्टयारे । परिहरिष्यवा पयत्तेण
 ॥ ५५ ॥ उत्त्वा मेघरथोऽथैवं । स्थितो मे बांधवाग्रणीः ॥ तस्य वाक्यं तु मे जातं । भूते कुंभे
 जलं यथा ॥ ५६ ॥ मयोक्तं वाक्यमेतत्ते । कर्णे तप्तत्रपूपमं ॥ भाति आतः शिवादन्यो । देवो ना-
 स्ति जगत्त्रये ॥ ५७ ॥ भवे भवे सदा ऋया—न्मतिर्मे मोहविह्वला ॥ जिनेन्द्रे नो युगांतेऽपि ।
 जीविते मरणेऽथवा ॥ ५८ ॥ अनेन वचसा मेघ—रथो राजातिपीडितः ॥ पुरात्रिष्कासयामास ।
 मां आतरमपि द्वाणात् ॥ ५९ ॥ अहं सकोपः कैलाशे । गत्वा शिवनिकेतने ॥ शिवस्याराधनं प्र-
 क्त्या—कुर्वमुग्रतपोरतः ॥ ६० ॥ धूम्रपानमहाध्यान—मौनैरशनवर्जितैः ॥ दिनैः कलिपयैः शंभुः ।

प्रत्यक्षोऽनृन्ममाग्रतः ॥ ६१ ॥ महादेवो जगन्नाथः । सुरासुरगणैर्वृतः ॥ मद्भाग्येन प्रभूतेना—वो-
चदेष ममाग्रतः ॥ ७१ ॥ वद वत्स त्वया कस्मा—तपसाहं वशीकृतः ॥ याचस्व वाञ्छितं तेऽस्ति ।
चित्ते तत्पूरयाम्यहं ॥ ७२ ॥ सोऽवक् तत्तर्हि मे देहि । प्रिये येन न कैरपि ॥ विभो सुरासुरैर्द्रुपै-
र्दोषै रगैर्जलाग्निः ॥ ७४ ॥ शंभुः प्रोवाच भो ऋद्र । न कोऽप्येवंविधो भुवि ॥ ऋतश्च प्रवति भा-
वी । संसारे योऽवतारकृत् ॥ ७५ ॥ परं गृहाण मे दंमं । विजयाख्यं जयप्रदं ॥ अनेन ते ऋवि-
ष्यति । नष्टा विश्वेऽपि शत्रवः ॥ ७६ ॥ वक्ष्यं भविष्यति सर्वं । त्रैलोक्यं ते क्षणादपि ॥ अस्यैव
घाततो ज्ञेयं । मरणं नान्यतस्तव ॥ ७७ ॥ ततस्तं विजयं नाम्ना । दंमं लात्वा शुभे दिने ॥ अहं
पलाशी संजातो । रसनालौब्धदोषतः ॥ ७८ ॥ मानवोऽहं नृजाता त्व-मुभयोः संगतिर्वरा ॥ सफ-
ला सर्वकार्येषु । निश्चितं हि भविष्यति ॥ ७९ ॥ विजयाख्यमिमं दंमं । पूजयित्वाष्टमीदिने ॥ नि-
जं पुरं गमिष्यामि । विवाह्य त्वां मनस्विनि ॥ ८० ॥ तत्र मेघश्रं हत्वा । जिनप्रक्तं ममाग्रजं ॥
वैताल्यश्रेणयो राज्यं । गृहीष्येऽहं निजं प्रिये ॥ ८१ ॥ त्वं प्रिया चेच्चकोरादि । स्वर्गलोकसुखेन
किं ॥ त्वं प्रिया यदि न स्यान्मे । स्वर्गलोकसुखेन किं ॥ ८२ ॥ त्वां प्रियां पट्टराशीं मे । दृष्ट्वा

वामांगहारिणीं ॥ सुरासुरनरेशाश्च । भविष्यंति सुविस्मिताः ॥ ८३ ॥ पट्टान्निषेकवेद्यायां । विद्या-
 धरपुरंध्रयः ॥ आवां वर्धापयिष्यंति । पुण्यैर्मुक्ताफलान्वितैः ॥ ८४ ॥ द्रयुक्त्वा स च पापात्मा । कृ-
 त्वा मामोतुवद्धमां ॥ श्वेतांजनप्रयोगेण । गतो रात्रौ समेष्यति ॥ ८५ ॥ विक्रमाय प्रदत्तां मां ।
 स बलात्परिणेष्यति ॥ वरं व्याघ्रवने वासो । न पुनः क्रूरचेष्टितैः ॥ ८६ ॥ आमूलचूलतः सर्वे ।
 वृत्तमुक्तं नरोत्तम ॥ परं कथं त्वमायातः । स्थाने यमसभोपमे ॥ ८७ ॥ अयं दृष्टोऽतिपापिष्टो ।
 निकृष्टः क्रूरकर्मकृत् ॥ यदा ज्ञास्यति भो भद्र । तदा त्वां मारयिष्यति ॥ ८८ ॥ मम स्वकर्मदोषै-
 ण । यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ त्वरितं गह्व शिष्ट त्वं । मा मुधा मरणं प्रज ॥ ८९ ॥ लुक्तं च—स-
 मीहितं यन्न लभामहे वयं । प्रप्नो न दोषस्तव कर्मणो मम ॥ दिवायुद्धूको यदि नावलोकते ।
 तदापराधः कथमंशुमालिनः ॥ ९० ॥ पत्ते वसंतमासे । ऋद्धिं पावति सयलवणराश ॥ जं न नहु-
 पत्त करीरे । ता किं दोसो वसंतस्स ॥ ९१ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । दयाद्धुर्विक्रमो नृपः ॥
 करुणारसकासारो । जातः सजललोचनः ॥ ९२ ॥ स्वरूपं प्रकटीकृत्य । जगाद नरनायकः ॥ वि-
 क्रमं मां शुभे विद्धि । मा भैषीर्नि जयं मम ॥ ९३ ॥ निशम्येति प्रहृष्टा सा । जाता कनकमालि-

का ॥ इष्टस्य दर्शनं कस्य । न भवेदमृतोषमं ॥ ७४ ॥ अथ ऋषं प्रति साह । स्वामिन् देवाचनं
 यदा ॥ करोत्ययं नृमांसाशी । तदाहूतो न जल्पति ॥ ७५ ॥ श्रीमद्विजयदंढं स । संस्थाप्य पूर्वं
 तोमुखं ॥ महाभक्त्या प्रणामं तु । करोति घटिकाद्वयं ॥ ७६ ॥ तदा त्वया स हंतव्यो । दंडेन शि-
 रसि छेत्वात् ॥ यथासौ प्रेतसदनं । याति स्वेनैव कर्मणा ॥ ७७ ॥ राजा जजल्प विश्वस्तं । नाहं
 हन्मि वरानने ॥ शूराः साहसिनो व्यक्तं । मारयंति मदोधुरान् ॥ ७८ ॥ तदा तयोक्तं संलीय ।
 त्वमत्र स्थितां प्रज ॥ संज्ञामहं करिष्यामि । दंडो ग्राह्यस्तदा त्वया ॥ ७९ ॥ तस्मिन् गृहीते दु-
 शोऽसौ । निष्प्रभो मृत एव हि ॥ दंडयुद्धं ततः कार्यं । सह तेन तदा त्वया ॥ ८० ॥ अंगीकृ-
 तं नैरेद्रेण । दाक्षिण्यात्तद्वचो हितं ॥ बिडालीरूपिणी श्वेतां—जनेन तेन सा कृता ॥ १ ॥ कृपां-
 तरे स चायातः । क्रूरो विद्याधराधमः ॥ कृत्वा स्वाभाविकं रूपं । तस्याः पुनरुवाच तां ॥ २ ॥ अ-
 द्य मनुष्यगंधोऽत्र । समायाति कथं प्रिये ॥ सावगमनुष्यरूपाहं । मम गंधोऽन्यथा वृथा ॥ ३ ॥ ज-
 जल्पसौ प्रिये तूर्णं । कुरु स्नानादिकां क्रियां ॥ श्रीमद्विजयदंडस्य । यथा पूजा विधीयते ॥ ४ ॥
 यदा पूजनवेलायां । कश्चिदत्रैति मानवः ॥ तदा मे प्रोजनं दंड—नैवेद्यं च प्रवेदं ध्रुवं ॥ ५ ॥

खानं कृत्वा हरस्यार्ची । चकार स तथा सह ॥ दंमं न्यस्य पुरोऽभ्यर्च्य । प्रणाममकरोन्मुदा ॥ ६ ॥
 यावत्तस्थौ च ध्यानेऽसौ । तावदागत्य नृपतिः ॥ दंमं जग्राह वेगेन । निधानं निर्धनो यथा ॥ ७ ॥
 देवार्चनं विधायाद्यो—ध्वीभूतः खेचराधमः ॥ नृपेण हक्कितस्ताव—साहसैकधनेन सः ॥ ८ ॥
 रे पापिष्ठ नृमांसाशिन । कुरु शस्त्रं ममोपरि ॥ सुप्तं दीनं भयभ्रातं । न हन्मि प्रथमं त्वहं ॥ ९ ॥
 जिनं जिनोक्तसिद्धांतं । जैनं मुनिं गृहस्थकं ॥ विराधयति ये तेषां । प्राणहर्ता करो मम ॥ १० ॥
 अथ दंमं स्वकीयं स । गतं विज्ञाय साहसी ॥ कुतगव्यूतिरूपोऽरं । नृपं हंतुमधावत ॥ ११ ॥ अ-
 भिकस्कंधमारुह्य । विक्रमोऽपि पराक्रमी ॥ जघान मस्तके तं स । पलादं पापकारकं ॥ १२ ॥ स तु
 सप्तगुणं विद्या—रूपं कृत्वा नृपोपरि ॥ क्रव्यादश्च मदोन्मत्तो—ऽपतत्पाषाणखंडवत् ॥ १३ ॥ तदा-
 भिकेन सद्ब्र—रूपेण रक्षितो नृपः ॥ तदा परस्परं युद्धं । तयोर्जातं त्रयंकरं ॥ १४ ॥ राज्ञा वि-
 जयदंडेन । हतो मूर्ध्नि निशाचरः ॥ धरित्र्यां पतितो वेगा—द्वेतालेन च त्रक्षितः ॥ १५ ॥ पुष्प-
 वृष्टिः कृता देवैर्—दुष्टुभिनादपूर्वकं ॥ तत्पुरं पूरयामास । वेतालः सनृपैर्नरैः ॥ १६ ॥ श्रीविक्रमं नृ-
 पं दृष्ट्वा । राजा कनकशेखरः ॥ परमानंदपूरेण । पूरितोऽमृतकुंजवत् ॥ १७ ॥ पंचवर्णसुपुष्पौघै-

गुंफितां रत्नगर्हितां ॥ विक्रमस्य न्यधात्कठे । वरमालां नृपांगजा ॥ १८ ॥ ततः सहर्षो नृपतिः स्व-
 कन्यां । रक्तां ददौ जीवितदायकस्य ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य प्रज्ञया । प्रदाय्य पादौ परया ममृ-
 क्ष्वा ॥ १९ ॥ तामुद्वाह्य नृपतितलको दण्डमादाय हस्ते । तं वेतालं कृतगजतनूं सप्रियो ह्यारुरोह
 ॥ वेगादागात्पुस्पसिरे सोमशर्मास्ति यत्र । सञ्चित्रैस्तेः परिवृत इतो मार्गयन् ऋषमार्गं ॥ २० ॥
 पंडितस्य सच्छात्रस्य । राजा कनकशेखरः ॥ वस्त्रालंकरणैः सार्धं । ददौ भोजनमुत्तमं ॥ २१ ॥ स्व-
 णैसंकलिकां रत्न—जटिता मुद्रिका घनाः ॥ छात्राणां स्वर्णमाणिक्य-घटितान् दुर्धरान् ददौ ॥ २२ ॥
 पट्टकूलानि बहुशो । तथैव सुखन्नदिकाः ॥ अद्यात्प्रमुदितो ऋषो । तेषां ऋषानुगामिनां ॥ २३ ॥
 वेतालस्य स्कंधमारोप्य सर्वान् । छात्रान् राजा पंडितं स्वां प्रियां च ॥ सोपागच्छ्ये पत्तनेऽगाह्युगा-
 दि-प्रासादे श्रीनाभिपुत्रं ननाम ॥ २४ ॥ नमस्कृत्य देवं यदा विक्रमार्को । वरे मंडपे छात्रयुक्तः
 समागात् ॥ तदा लोकहाहारं शोकयुक्तं । पृथिवीपतिश्चाश्रुणोऽग्रसत्वः ॥ २५ ॥ ज्ञात्वा कोलाह-
 लं तं नरपतितलको विस्मितो देवप्रक्तं । पृष्ठांचक्रे किमेतद्वद वरवचनं प्रो जयं किं जनानां ॥
 भूतप्रेतासुराणां वनगजजनिनं क्रूरभूपोद्भवं वा । येनासौ लोकवर्गो नयनजलयुतो याति शोकैक-

चितः ॥ ३६ ॥ स प्राह शृणु भूपाल । पुरेऽस्मिन् जातमद्भुतं ॥ अष्टिं शिष्टलोकानां । गदितुं य-
न्न शक्यते ॥ ३७ ॥ तथापि कथयिष्यामि । तवाग्रे पुरुषोत्तम ॥ पुरेऽस्मिन्नस्ति शांतात्मा । सोम-
शर्मा द्विजोत्तमः ॥ ३८ ॥ तस्य सर्वगुणाधारा । शीलालंकारधारिणी ॥ उमादेवी महाशांता । कां-
ता कांतानुगान्नवत् ॥ ३९ ॥ कर्पूरामृतचंदन-सौरैस्त्रि चंद्रकिरणसंयुक्तैः ॥ सा निर्मिता नितान्तं ।
विधिना विधिपूर्वकं जनानंदा ॥ ४० ॥ अभाग्ययोगतस्तस्या । गृहे दुष्कर्मदोषतः ॥ अज्ञातकुल-
शीलस्तु । शिष्य एकः समाययौ ॥ ४१ ॥ विषष्टिछात्रका आसन् । द्वात्रिंशद्वह्निदणान्विताः ॥ तत्र
हि पाठशालायां । विद्याध्ययनतत्पराः ॥ ४२ ॥ अन्नपानादिकं सर्वं । प्रयच्छन्ती द्विजप्रिया ॥ नित्यं
तेषां च छात्राणां । सा पुपोप स्वपुत्रवत् ॥ ४३ ॥ तयान्यदा चतुर्दश्यां । महामातुश्च पूजनं ॥ कृतं पु-
रस्य रक्षार्थं । छात्राणां पंडितस्य च ॥ ४४ ॥ अज्ञातकुलशीलेन । तेन धूर्तेन पापिना ॥ हतं त-
न्ममलं सर्वं । परं शांतिप्रदायकं ॥ ४५ ॥ स नष्टो बालवर्षेण । गृहीत्वा दंडमुत्तमं ॥ तत्पृष्टे वंचि-
ता नष्ट-श्चात्राः पंम्नितसंयुताः ॥ ४६ ॥ न ज्ञायतेऽथ ते सर्वे-ऽवटे क्षिप्ता विनाशिताः ॥ मारिता
वा भक्षिताश्च । तेन राक्षसरूपिणा ॥ ४७ ॥ पतिव्रता सत्ययुक्ता । योगिनीन्निश्च प्रक्षिता ॥ कृ-

राभिः क्रूरचेष्टाभिः—विप्रपत्नी च सा सती ॥ ३९ ॥ तान्नाणां पितरस्तेषां । वियोगविधुराशयाः ॥
 महादुःखार्णवे मग्ना । मरणार्थमिहागताः ॥ ४० ॥ तेषां दुःखेन लोकाश्च । सर्वे नगरवासिनः ॥
 संति समागता ह्यत्र । नदीतीरे चितांतिके ॥ ४१ ॥ मूलतोऽयं मया तूक्तो । वृत्तांतस्ते जयंकरः ॥
 न ज्ञायते च किं भावि । शोचनं वायशोचनं ॥ ४२ ॥ ऊमादेवीं ब्राह्मणीं योगिनीभिर्—भुक्तां
 ज्ञात्वा प्रेषयामास तान्नान् । तेषां पार्श्वे पितृवर्गं समेषां । हर्षोपेतं कारयामास राजा ॥ ४४ ॥ सो-
 पारकाधीश्वरविश्वनाथः । श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य पादौ ॥ नत्वातिभक्त्याभयदानदातुः । पुरे प्रवेशं
 च चकार हर्षात् ॥ ४५ ॥ निजांगजातां महनीयरूपां । श्रीविश्वनाथः परया महर्क्ष्या ॥ व्यवाहय-
 न्मालवभूमीपाय । रम्ये मुहूर्त्ते जयमालिकाख्यां ॥ ४६ ॥ श्रीविक्रमस्तस्य नराधिपस्य । विवाह्य क-
 न्यां स्वजनैः समेतः ॥ सोपारकाख्यं नगरं सहर्षो । विलोकयामास महर्षियुक्तः ॥ ४७ ॥ अथो-
 परोधात्तनयां कुशोदरीं । ददौ सुतारां सुभगां द्विजोत्तमः ॥ स सोमशर्मा नवकंकणंकित—श्री-
 विक्रमार्काय मुदातिगौरवात् ॥ ४८ ॥ श्रीविक्रमार्को नृपतिर्वधूभ्यां । द्वाभ्यां युतो दंभ्युगान्वितश्च
 ॥ पुरीं स्वकीयां प्रययौ महोत्सवैः । सतोरणां केतुगणैर्विराजितां ॥ ४९ ॥ तौ द्वौ दंभौ गांछिका-

याः पुरस्ता—न्मुक्त्वा राजा पादयुगं ननाम ॥ मातः कार्यं सिद्धमेतद् द्वितीयं । सत्कार्यार्थी भू-
पतिस्तामवोचत् ॥ ५० ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रपिंचदंडातपत्रबंधे ॥ पद्मे महाश्र्वर्यकरे
यथोक्तः । प्रस्ताव एष द्वितयो वट्टव ॥ ५१ ॥

॥ अथ तृतीयः प्रस्तावः प्रारब्धते ॥

अथ श्रीविक्रमादित्य । आदित्य इव सप्रभः ॥ तृतीयकार्यसिद्ध्यर्थं । सोद्यमः समजायत ॥ १ ॥
प्रैते गत्वा स तां श्रूँ । नत्वा बुद्धिमतां वरः ॥ आदेशं याचयामास । साहसी शुद्धमानसः ॥ २ ॥
वद स्वामिनि मे कार्यं । तृतीयं ज्ञानलोचने ॥ येन कृतेन छत्रं ते । जामातुर्मस्तके प्रवेत् ॥ ३ ॥
सावदब्धिवुश्रेष्ठ । वत्स स्वह्रमते शृणु ॥ मानसे साहसं धृत्वा । कार्यं कुरु महत्तरं ॥ ४ ॥ स्तंभ-
तीर्थपुरे गत्वा । श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ गृहाचतृतीयन्नम्यास्त्वं । पेटामानय सत्वरं ॥ ५ ॥ तथेत्युक्त्वा
ततो राजा । गत्वा स्वकीयवेश्मनि ॥ अग्निकस्कंधमारुह्य । ययौ तत्र पुरे द्वाणात् ॥ ६ ॥ बह्योद्या-
ने द्वाणं राजा । लोकान् वीक्ष्य महर्षिकान् ॥ कलबपुत्रसंयुक्तान् । मंडपेषु च विस्मितः ॥ ७ ॥
सरांसि शतसंख्यानि । देवकुलान्यनेकशः ॥ सुसंचारजलास्तत्र । वापीकृपाः सहस्रशः ॥ ८ ॥ प्र-

पाः पौरजनानंदा । अमंदा दानशालकाः ॥ वाटिका वनराजी च । पुष्करिण्यो मठाश्रमाः ॥ ९ ॥
 कुमाः सदाफला यत्र । रामा रम्या रम्योपमाः ॥ धनाढ्या धनदाकारा । नराश्चानंददायकाः ॥ १० ॥
 वरा वरंगनाः काम—नायिका इव प्राप्ति च ॥ यत्रालंकरणोपेताः । पूर्णचंदाननाः खड्ग ॥ ११ ॥
 वृद्धाः कल्पद्रुमाकारा । धेनवः कामधेनवः ॥ सरांस्यमृतकुंडानि । वायः कृपाः सुधोदकाः ॥ १२ ॥
 प्रासादा मेरुकलाश—शिखरात्रा मनोहराः ॥ गृहाणि देवप्रवन—सदृशानि त्वनेकधा ॥ १३ ॥
 अश्वा लघैःश्रवाकारा । गजा ऐरावणोपमाः ॥ जंगमानीव हर्म्योणि । रथा रविस्थोपमाः ॥ १४ ॥
 बहुप्रकारभोज्यानि । शाकपाकान्यनेकशः ॥ भुक्त्वा पौरजनो गेहं । याति गौस्वगर्वितः ॥ १५ ॥
 विक्रमेण जनः पृष्टः । कथं यूयं पुराब्रूहिः ॥ अत्रैतत्पृष्टं त्यक्त्वा । संशयो मे महानिति ॥ १६ ॥
 तेनोक्तं शृणु प्रो पांथ । यत्पृष्टमुत्तम त्वया ॥ एषा लीलाविलासाढ्या । नगरी स्वःपुरीसमा ॥ १७ ॥
 नामानि च चत्वार्यस्या । नगर्याः प्रविज्जांति वै ॥ त्रंभावती प्रोगवती । लीलावत्समरावती ॥ १८ ॥
 सिद्धकिन्नरगंधर्व—विद्याधरसुरासुरैः ॥ नागव्यंतर्ज्योतिष्कैः । क्रीडनार्थमिव कृता ॥ १९ ॥ ताम्रर-
 जतगांगेय—रत्नमाणिक्यविडुमः ॥ कृतान्यागारहट्टानि । राजंतेऽत्र सदाभितः ॥ २० ॥ धुमेन

श्यामलीयंते । सोद्धोचानि गृहाणतः ॥ कारणाब्जानवर्गोऽयं । बहिः पाकं करोति वै ॥ २१ ॥ इ-
ति श्रुत्वा नृपस्तूर्णं । मध्याह्ने नगरं प्रति ॥ गच्छन् विलोकयामास । वप्रे विस्रयकारकं ॥ २२ ॥ प-
रिखाजलसंन्यास—द्वात्रिंशजोपुरान्वितः ॥ गवाक्षैः शालजंजीभि—र्दत्तशोभाः स वप्रकः ॥ २३ ॥
शंखावर्त्तप्रतोड्याः स । द्वारपादैरलङ्कितः ॥ विवेश वसुधाधीशो । निजकार्यचिकीर्षया ॥ २४ ॥
नानाचित्रांकितानेक—हृदराजिविराजिता ॥ चंद्रसूर्योपलंबछा । रथ्या शीतोष्णवारकैः ॥ २५ ॥ म-
णिनृविबित्तमुक्ता—प्रादुर्बलमिषेण यत्र शेषाहिः ॥ भवनानि विभ्रत्तिं रदा । बहुधात्मानं विभ्रज्ये-
व ॥ २६ ॥ विघ्नोऽभिसारिकाणां । भवनगणः स्फटिकप्रभाविकटः ॥ यत्र विराजत्यप्रितः । प्रकटं र-
जतपटलखंडाकः ॥ २७ ॥ यत्र त्रिनयनज्वलन—ज्वालावद्व्या पुरा हि ज्वलितोऽयं ॥ जीवति मा-
नसजन्मा । शशिवदनावदनकांतिपीयूषैः ॥ २८ ॥ रतिबुलितललितललना—श्रमजललवनोदी सु-
रन्निश्च ॥ पंकजपरिमलपटलै—र्वीसितदेहो वहत्यनिलः ॥ २९ ॥ नवविशकिसलयकवलन—प्रोद्य-
तकलहंसकलकलैर्यत्र ॥ कमलवनेषु प्रसरति । लक्ष्म्या इव नूपुरागवः ॥ ३० ॥ नृत्यन्मुग्धमयूरा
। मरकतमणिजा गृहावली सततं ॥ सेंद्रायुधघननिवहा । प्रावृम् मूर्तेव यत्रास्ते ॥ ३१ ॥ शशिकि-

रणप्रावरण—स्रष्टिकहर्म्येषु हरिणशवाह्वयः ॥ यत्र विप्राति सुधांशुधि-रंगत्तरंगोद्गता श्वाप्सरसः ॥
 ॥ ३२ ॥ लंकालकाद्या नगरी—निर्जित्यातिप्रमोदतः ॥ चंचलैर्नृत्यतीवालं । या निकेतनकेतुभिः
 ॥ ३३ ॥ पुरशोभां नृपः पश्यं—स्वरसितं राजमंदिरं ॥ भूमिद्वयमतिक्रम्य । तृतीयां भूमिमासदत् ॥
 ॥ ३४ ॥ दृष्टा तत्र विशालादी । कन्या संपूर्णलक्षणा ॥ नारीबुंदवृता तेन । नानालंकारधारिणी
 ॥ ३५ ॥ सर्वांगसुंदरीं श्यामां । सुन्नगां शोभनाशयां ॥ सरस्वतीव सकल—कलाकौशलपेशलां
 ॥ ३६ ॥ तां दृष्ट्वा ऋपतिश्चित्ते । चिंतयामासिवानिति ॥ एषा नूनं नृपसुता । श्रीजयकर्णभूपतेः ॥
 ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ चिंतातुरा कथं ह्येषा । दृश्यते तरलाकृतिः ॥ सखीभिः सरसैर्वीक्ष्यै—वीचितापि न
 जटपति ॥ ३८ ॥ सनिःश्वासा च स्वे गच्छे । दत्तहस्ता नतानना ॥ जलाद्दनयना गीत-नृत्यरंग-
 विवर्जिता ॥ ३९ ॥ कुत्रापि दत्तसंकेता । रोगार्त्ता विरहातुरा ॥ वियोगिनी वा केनापि । निष्क-
 लंका कलंकिता ॥ ४० ॥ विलोकयाम्यहं ताव—चरित्रं छन्नवृत्तितः ॥ कुवास्ति रत्नमंजूषा—स्या
 यया मम कार्यकं ॥ ४१ ॥ ततो दिनात्यये वामा । रामाबुंदं विहाय सा ॥ शिरोऽर्त्तिव्याजतः सु-
 सा । सख्यः सर्वा गृहं ययुः ॥ ४२ ॥ जातेऽथ विजने नीत्वा । मंजूषां रत्नसंयुतां ॥ सा ददर्श दृ-

ढीकृत्य । गता भूमिं चतुर्थिकां ॥ ४३ ॥ राजाप्यनुपदं गत्वा । गवाक्षे गरुडेशवत् ॥ उपविश्य च-
 तुर्दिक्षु । वीक्षांचक्रे विशारदः ॥ ४४ ॥ असावेवं सुखासीनः । समाधिध्यानतत्परः ॥ योगीवैकाग्र-
 चित्तात्मा । तस्थौ पेठां विलोकयन् ॥ ४५ ॥ अथ सा राजकन्यापि । नामतो रत्नमंजरी ॥ सर्वत्रा-
 लोकयाभास । निजकार्यचिकीर्षया ॥ ४६ ॥ तथा श्रूयो न दृष्टोऽसौ । तत्वासन्नोऽपि मुग्धया ॥
 अलक्ष्मीभूतदेहो य-द्विक्रमाकौ महीपतिः ॥ ४७ ॥ अथ प्रोद्धात्य मंजूषां । लात्वा दंमं महागुणं ॥
 सुवर्णपट्टं संस्थाप्य । तस्य पूजां चकार सा ॥ ४८ ॥ धूपाक्षतफलैः पुष्पै-—र्वासनैवेद्यदीपकैः ॥
 प्रकौरैरष्टनी रम्यै-—र्धूरिभावन्नरान्विता ॥ ४९ ॥ द्वितीयं पट्टमानीय । नवभागैरलंकृतं ॥ कुंकुमा-
 गुरुकर्पूर-चंदनाद्यैस्तु चर्चितं ॥ ५० ॥ तस्योपरि च मंजूषां । निवेश्य ध्यानसंयुता ॥ मार्गं गवे-
 षयामास । गवाक्षस्था वरानना ॥ ५१ ॥ विक्रमोऽदृश्यरूपेण । गवाक्षोपरि संस्थितः ॥ तावत्कोऽ-
 पि युवागत्य । तारस्वरमिमां जगौ ॥ ५२ ॥ प्रहितोऽस्मि तवानेतुं । विद्यासिद्धे वरानने ॥ कन्य-
 कुब्जपुरीशस्य । सुतेन नरब्रह्मणा ॥ ५३ ॥ इति शब्दं समाकर्ण्य । सा कन्या सहस्रोद्धिता ॥ गृ-
 हीत्वा दंडरत्नं त-द्गवाक्षद्वारमागता ॥ ५४ ॥ तत्पृष्ठद्वयो श्रूयोऽपि । गवाक्षद्वारदेशगः ॥ प्रब्रह्मवृ-

रया चरितं । सकलं च व्यलोकयत् ॥ ५५ ॥ सा जगादेति प्रो दृत । शीघ्रमागच्छ त्वं त्विह ॥ न
 कोऽप्यस्ति गृहस्यांत-र्मां कृथाः कस्यचिद्भयं ॥ ५६ ॥ अधःस्थोऽहं कथं तुर्या । भूमिं स्वामिनि से-
 वकः ॥ आगच्छामि विनोपायं । रज्जुसोपानकादिकं ॥ ५७ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । कुमारी रत्न-
 मंजरी ॥ दृढीकृत्य करे दंड-ममुंचच्चपलं ह्यधः ॥ ५८ ॥ स प्रज्ञावान्वितो दंडो । रज्जुखि तदाम-
 वत् ॥ पाणिभ्यां तं गृहीत्वा स । आरूढो भूमिकां वरं ॥ ५९ ॥ प्रणम्य परया प्रक्त्या । स स्वा-
 मिन्याः पुरोऽवदत् ॥ कृत्वा वेगेन सामग्रीं । समागच्छ वरानने ॥ ६० ॥ यदु ग्राह्यं तद्गृहाणाशु ।
 विलंबावसरो न हि ॥ नित्यं प्रहन्नकार्यस्य । स्युर्विघ्नानि पदे पदे ॥ ६१ ॥ स युवा तव रूपेण ।
 मोहितो मदनातुरः ॥ दाणं नास्ति क्षमः स्थातुं । तवांगसंगमं विना ॥ ६२ ॥ नृपः श्रीविक्रमादि-
 त्य—श्रुत्वाचित्तोऽन्नवत्तदा ॥ गमिष्यति कदाप्येषा । पेदा ग्राह्या मया ध्रुवं ॥ ६३ ॥ पुनश्चित्तिवा-
 न् न भूष । एषा बाला कुमारिका ॥ अस्याश्चेत्किंचित्स्यादन्न । पेदामध्ये हि सांप्रतं ॥ ६४ ॥ तदादा-
 त्तं कथं ग्राह्यं । मया पुण्यवताधुना ॥ स्त्रीघातपातकं चेत्स्यात् । कदाचिद् दुर्व्यनाशतः ॥ ६५ ॥
 यतः—एकस्यैकं दाणं छःखं । मार्यमाणस्य जायते ॥ सपुत्रपौत्रस्य पुन—र्यावज्जीवं हते धने ॥

॥ ६६ ॥ पतितं विस्मृतं नष्टं । स्थितं स्थापितमाहितं ॥ अदत्तं नाददाति स्वं । परकीयं कचिसुधीः ॥
 ॥ ६७ ॥ अयं लोकः परो लोको । धर्मो धैर्यं धृतिर्मतिः ॥ मुष्णता परकीयं स्वं । मुषितं सर्वम-
 प्यदः ॥ ६८ ॥ चौर्यपापदुमस्येह । वधबंधादिकं फलं ॥ जायते परलोके त—फलं नरकवेदना
 ॥ ६९ ॥ दिवसे वा रजन्यां वा । स्वप्ने वा जागरेऽपि वा ॥ सशब्द इव चौर्येण । नैति स्वास्थ्यं
 नरः क्वचित् ॥ ७० ॥ वरं वह्निशिखापातः । सर्पास्यं चुंबितं वरं ॥ वरं ह्यालाहलं लीढं । परस्वहर-
 णं न तु ॥ ७१ ॥ प्रायः परस्वबुब्धस्य । निःशूका बुद्धिरेधते ॥ हंतुं ब्राह्मणं पितृन् दारान् । सुह-
 दस्तनयान् गुरून् ॥ ७२ ॥ परस्वं तस्करो गृह्णन् । वधबंधादि नेदते ॥ पयःपायीव लकुटं । बिडाल-
 लुपरि स्थितं ॥ ७३ ॥ स्वर्णादिकेऽप्यन्यधने पुरःस्थे । सिद्धा मनोषा दृषदीव येषां ॥ संतोषपीयूष-
 रसेन तृप्ता—स्ते द्यां लभन्ते गृहमेधिनोऽपि ॥ ७४ ॥ अहं तु विक्रमादित्यो । जगद्वर्णनिवारकः
 ॥ परोपकारैरुक्तो । विरतः पापकर्मणः ॥ ७५ ॥ कथं मयास्या मंजूषा । ग्राह्या नु कारणं विना ॥
 राजधर्मादपि भ्रूया । न गृह्णति त्वं विना ॥ ७६ ॥ वृश्चिको दीर्घपृष्ठोऽपि । व्याघ्रो व्यालो जय-
 करः ॥ विराधिताः दुःखदाः स्यु—र्दुष्टाः सर्वेऽपि जंतवः ॥ ७७ ॥ इति चिंताएने मनो । विक्रमाकौ

महीपतिः ॥ उपायं चिंतयामास । छलं किञ्चिद्विलोकयन् ॥ ७८ ॥ द्रुतश्चाकाशमार्गेण । शुक्र ए-
कः समाययौ ॥ कराब्जे रत्नमंजरीः । समुद्रं लेखमार्पयत् ॥ ७९ ॥ एकांते सा समुन्मुद्य । हर्ष-
पूरभृता भृशं ॥ तं लेखं वाचयामास । सखीप्रेषितमुत्तमं ॥ ८० ॥ स्वस्तिश्रीमदुज्जयिन्याः । सा दे-
वदमनाभिधा ॥ त्रंवावत्यां महापुर्वा । श्रीजयकर्णभूषतेः ॥ ८१ ॥ सुताया रत्नमंजरी । दृढालि-
गनपूर्वकं ॥ सप्रणयं महानंदं । सोत्कण्ठं कथयत्यदः ॥ ८२ ॥ अस्माकं कुशलं ह्यत्र । कुशलं वः
प्रवर्ततां ॥ अनया किंवदंत्याशु । विकास्यं चित्तवारिजं ॥ ८३ ॥ वदाम्येतन्महाकार्यं । परिणीता
वयं पुनः ॥ दैवयोगात् द्वितीशेन । विक्रमेण विवेकिना ॥ ८४ ॥ जन्मोद्वाहस्तथा मृत्युः । पूर्व-
कर्मानुगं समं ॥ नूनं प्रवति लोकेऽत्र । नान्यथा सखि कर्हिचित् ॥ ८५ ॥ अन्यथा चित्तितं कार्यं
। दैवेन क्रियतेऽन्यथा ॥ सुष्यते मनसान्येन । प्रज्ञातं चान्यथा प्रवेत् ॥ ८६ ॥ यतः—अन्नं ग-
यस्स हियए । अन्नं वाहस्स संधियसरस्स ॥ अन्नं फणियो हियए । हयविहिणा पुणो कयं अन्नं
॥ ८७ ॥ अवितावयं प्रवत्येव । नालिकेरफलांबुवत् ॥ गंतव्यं गहति चैव । गजभुत्तकपिहवत् ॥
॥ ८८ ॥ सपत्नीजिः समं वासः । पुत्रस्यापि न दर्शनं ॥ पूर्यते कापि न स्वेहा । धिग् जन्म न-

पयोषितां ॥ १ ॥ घोरे वने वरं वासो । व्याघ्रव्यालसमाकुले ॥ रागरोषसमाकीर्णे । न पुनर्नृपस-
 ज्ञानि ॥ २ ॥ सपत्नीत्वं पराशा च । गमने द्वारद्वारेण ॥ पितृगृहेऽपि गमन—मनोवांछा न पूर्यते
 ॥ ३ ॥ किं क्रियतेऽथवा कस्य । कथ्यते दुःखमांतरं ॥ यो यथा वर्तते कालः । स तथा सेव्यते
 जनैः ॥ ४ ॥ तथापि त्वं सखी प्राण-वद्धजा दुःखनाशिनी ॥ मम जीवितहंसस्य । मानसत्वं विभ-
 र्ति च ॥ ५ ॥ निश्चलं यदि सख्यत्वं—मस्ति मान्ये ममोपरि ॥ तदा त्वयापि मे स्वामी । वरणी-
 यो नृपोऽनवे ॥ ६ ॥ यथावां स्वहया सुव्रु । विद्यया गगनाध्वना ॥ विविधानीह तीर्थानि । न-
 मावश्चैकचित्तः ॥ ७ ॥ इति मे लिखितं पत्रे । वाच्यमेकाग्रचित्तया ॥ तत्पत्रं शतधा कृत्वा । क्षे-
 पणीयं जले पुनः ॥ १० ॥ यथेदं कोऽपि नो वेत्ति । मंत्रं नौ प्राणवद्धमे ॥ एवंविधानि कार्याणि
 । गोण्यानि हि प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ उक्तं च—षट्कर्णो भिद्यते मंत्र—श्रुतः कर्णश्च धार्यते ॥ द्वि-
 कर्णस्यैव मंत्रस्य । ब्रह्माण्तं न गच्छति ॥ १२ ॥ सखि कदापि कस्याग्रे । न कथं पत्रवृत्तकं ॥ वि-
 क्रमाकौ न जानाति । यथासौ धूर्तराजराट् ॥ १३ ॥ अधुना नष्टचर्यायां । गतोऽस्ति गुणसागरः ॥
 न ज्ञायते स केनापि । रूपांतरविशेषतः ॥ १४ ॥ तस्य पादतले रेखा—स्यंगुष्ठगुलिसंगता ॥

विषमा सन्निशलांका । पद्मयुग्माग्रगामिनी ॥ १५ ॥ अनेन चिह्नमात्रेण । त्वया द्वेयो नराधिपः ॥
 स सर्वज्ञाषाचतुर—श्चित्रवाक् चित्ररूपभृत् ॥ १६ ॥ वाचयित्वेति पत्रं सा । कृत्वा च जलमध्यगं ॥
 हृदि चिंतातुरा जाता । सख्याः स्नेहेन विह्वला ॥ १७ ॥ किं कर्तव्यं मया ताव—द्वरद्वितयचिंतया
 ॥ विक्रमो नरब्रह्मात्र । कस्यात्मायं प्रदीयते ॥ १८ ॥ इति दोलागतं चेतः । संस्थाप्य स्थिरया धि-
 या ॥ चिंतनेनाथवा किं स्याद् । यद्भावं तद्भविष्यति ॥ १९ ॥ स वदस्ते सुराः पंच । ददति च
 हरंति च ॥ अद्भान पातय कट्याणि । यद्भावं तद्भविष्यति ॥ २० ॥ आरोहति गिरिशिखरं । स-
 मुद्रमुद्ध्वय याति पातालं ॥ विधिलिखिताक्षरमात्रं । फलति कपालं न नृपादः ॥ २१ ॥ जो ज-
 तियस्स अब्रह्मस । ज्ञायणं तस्स तत्तियं होइ ॥ बुढेवि दोणमेहे । न रुंगरे पाणियं ठाइ ॥ २२ ॥
 भग्नाशस्य करंडपीडिततनोर्ग्लानैर्द्रियस्य कृधा । कृत्वाखुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः
 ॥ तृप्तस्तपिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा । स्वस्थास्तिष्ठत दैवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये वा
 ह्यलं ॥ २३ ॥ इति चिंताप्रपन्ना सा । हृदि चाकुलतायुता ॥ तं पत्रं स्फाटयामास । गुप्तवार्तासमन्वितं
 ॥ २४ ॥ जग्राहाहश्यरूपेण । तदा विक्रमनृमिराद् ॥ तत्पत्रं शतधाभूतं । कार्यार्थी कोविदोत्तमः

॥ ३५ ॥ शुकराजो जगादाथ । स्वामिनि चपलं मम ॥ आदेशं देह्यहं यामि । प्रतिपत्रं समर्पय ॥ ३६ ॥ सावदत् शुकराज त्वं । मदीयं द्वितीयं वपुः ॥ त्वमेव जंगमं पत्रं । तस्याश्चापि ममापि हि ॥ ३७ ॥ लेखाद्दूता प्रवत्येके । अन्ये कथनकर्मदाः ॥ निःस्पृष्टार्थां द्रुह स्तोका । दृश्यंते त्वा-
दृशा शुवि ॥ ३८ ॥ कोविदोऽसि च धन्योऽसि । कृतज्ञोऽसि शुकोत्तम ॥ तस्या मद्बचनेनैवं । वा-
च्यं वचनमुत्तमं ॥ ३९ ॥ अहमव स्थिता तत्र । त्वं तत्रस्था ममांतिके ॥ इति मे कथितं वाच्यं ।
त्वया तस्याः शुकोत्तम ॥ ३९ ॥ खर्जूरहारहूराग्र—राजादनोरुदाडिमैः ॥ भोजयित्वा तथा चान्यै-
र्धृतकूरविमिश्रितैः ॥ ३९ ॥ कंठाभरणसंयुक्तै—हार्तिकैर्नूपुरैस्तथा ॥ संभूष्य परया प्रक्त्या । तं कीरं
सा व्यसर्जयत् ॥ ३४ ॥ कृत्वा प्रणामं तस्याश्च । लात्वा वचनमुत्तमं ॥ शुकराजः स्वमार्गेण । च-
लितो मालवंप्रति ॥ ३५ ॥ ततो दूतो जगादैनां । वेला लगति भामिनि ॥ रात्रिः स्तोका धनो
मार्गो । गंतव्योऽस्ति शुभानने ॥ ३६ ॥ अथ तेनैव दंडेन । मंजूषासहितां च तां ॥ यावच्चोत्तर-
यामास । स दूतो नरब्रह्मणः ॥ ३७ ॥ तावत् श्रीविक्रमादित्यः । साहसैकशिरोमणिः ॥ गवादाद्वार-
मागत्य । मंजूषां तु पराकरोत् ॥ ३८ ॥ विलोकयत्यसौ याव—तावत्पेदां न पश्यति ॥ यन्मध्यः-

स्ति सहस्रांशु—किरणैर्निर्मितं पटु ॥ ३९ ॥ पंचरूपं विचित्रं च । पंचवर्णैः प्रपंचितं ॥ वर्षाशीतो-
 षण्ताखेद—वारकं जयकारकं ॥ ४० ॥ देवार्पितं बहुगुणं । तत्राकारं सुशीतलं ॥ वस्त्रं यस्य गु-
 णान् वक्तुं । सहस्राक्षोऽपि न क्षमः ॥ ४१ ॥ घटितं जातरूपेण । रत्नमौक्तिकसंयुतं ॥ अष्टोत्तरश-
 तधुर्धर—शोभितं चाभितो हि तत् ॥ ४२ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ अन्यानि बहुमूल्यानि । रत्न-
 न्यान्नरणानि च ॥ तव संति तत्तां मुक्त्वा । गम्यते किं नु कोविद ॥ ४३ ॥ पाणिभ्यां रज्जुमादा-
 य । पुनर्वातायने चट ॥ विलोक्यानय ध्वजूषां । गम्यते चपलं यतः ॥ ४४ ॥ मा भैषीद्भवने को-
 ऽपि । नास्ति यस्य प्रयं तव ॥ सौज्वदन्मम सिंहस्य । शृगालेभ्यो प्रयं कुतः ॥ ४५ ॥ शतसहस्र-
 योद्धारो । मानवा ये मदोद्धुराः ॥ देवा व्यंतरदैत्याश्च । मां जेतुं खलु नो ह्यलं ॥ ४६ ॥ इति
 तद्वचसा रुष्टो । विक्रमोऽवक्रविक्रमः ॥ वक्रं शस्त्रं करे धृत्वा । स्थितस्तद्धर्मनि तदा ॥ ४७ ॥ स
 दूतश्चटितो रज्जू—मादाय पाणिना हुतं ॥ पेदां गवेषयामास । गवाक्षे गर्वपूरितः ॥ ४८ ॥ सर्व-
 त्त्रालोक्यत् पेदां । सावधानतयाथ सः ॥ यावन्न लभते ताव—द्विक्रमेणेति प्रापितः ॥ ४९ ॥
 कस्त्वं किं कारणं चात्र । केन कार्येण चागतः ॥ कस्मै स्वस्तिप्रदानाय । कस्माद्देशादिहागतः ॥

॥ १० ॥ कस्य दूतोऽथवा कस्मिन् । स्थाने गढसि मानव ॥ व्यक्तं वद ममाग्रे त्व-मसि रात्रिच-
रोऽथवा ॥ ११ ॥ इत्युक्तः स क्रुधाध्मातो । भृकुटीन्नीषणाननः ॥ मदत्रयेण मत्तांगो । महीशंप्र-
त्यवोचत ॥ १२ ॥ मत्तस्तु मदिरामत्तः । प्रमत्तो धनगर्वितः ॥ उन्मत्तः स्त्रीमदांधश्च । मदत्रयमु-
दाहृतं ॥ १३ ॥ कन्यकुब्जनरेडस्य । भृत्योऽहं नखर्मणः ॥ यस्य प्रतापदावाधौ । पतंग्राः सर्वभूमि-
पाः ॥ १४ ॥ स रुष्टो यमरूपोऽस्ति । हृष्टः कल्पद्रुमोपमः ॥ तस्य प्रतिशरीरोऽस्मि । गर्विष्ठोऽहं प-
राक्रमी ॥ १५ ॥ वराक रंक किं मे त्वं । पृष्ठस्यागमकारणं ॥ जंबूको मृगराजस्य । मुधां स्पर्धा
करोति किं ॥ १६ ॥ रे चौरार्पय पेदां मे । कथं मर्तुं च बांढसि ॥ मृगेंद्रस्य समीपे मे । त्वं खलु
मृगपौतकः ॥ १७ ॥ इति गर्वयुतं तस्य । दूतो वचनमब्रवीत् ॥ अर्कतूलनिभं जातं । नृपचेतसि
तत्परं ॥ १८ ॥ इत्युत्तवा विरते तस्मिन् । विक्रमोऽवगन्तुपौतमः ॥ स्वास्याद्यः स्वगुणान् वक्ति । ज्ञे-
योऽसावधमाधमः ॥ ६० ॥ उक्तं च—न सौख्यसौभाग्यकरं जनानां । स्वास्येन वै स्वीयगुणप्रका-
शनं ॥ गुणास्तु राजन्ति परोदिता हि । संसत्सु मौनाब्जगुणोज्ज्वलानां ॥ ६१ ॥ गुणिनि गुणज्ञो
रमते । नाऽगुणिनि गुणयुक्तस्य परितोषः ॥ अलिरेति वनात्कमलं । न दर्दुरस्त्वैकवारमपि ॥

॥ ६२ ॥ गुणा गुणज्ञेषु गुणीभवन्ति । ते निर्गुणं प्राप्य प्रवन्ति दोषाः ॥ सुखादतोषाः प्रवहन्ति न-
 द्यः । समुद्रमासाद्य प्रवलयन्पेयाः ॥ ६३ ॥ नागुणी गुणिनं वेत्ति । गुणी गुणिषु मत्सरी ॥ गुणी
 च गुणरागी च । विरलाः सरलो जनः ॥ ६४ ॥ पुरा श्रेष्ठी वराकोऽभू—दसंतपुरपत्तने ॥ पराक्र-
 मेण तत्साम्य—स्त्वं मे चेतसि वर्तसे ॥ ६५ ॥ प्रोजनावसरेऽन्येद्यु—प्रजितः पर्पटः स्त्रिया ॥
 श्रेष्ठिना च समुन्नाय । मुष्टिना शतधा कृतः ॥ ६६ ॥ श्रेष्ठिनो लवणं सापि । चोत्तारयति नर्मतः
 ॥ हृदि विषादमापन्ना । दंष्ट्रा पत्युः पराक्रमं ॥ ६७ ॥ प्रासि तथाविधस्त्वं मे । यथा स श्रेष्ठिनंदनः
 ॥ नृपोक्तमिति श्रुत्वा स । कखालं करेऽकरोत् ॥ ६८ ॥ स्मर चौरैरष्टदेवं ते । तृणं दनैर्गृहाण वा
 ॥ नत्वा मत्पादौ रक्ष स्व—मन्यथा मृत्युमाप्स्यसि ॥ ६९ ॥ इति तद्वचसः प्राप्ते । विक्रमेण हतो
 हृदि ॥ पपात सहसा भूमौ । जीवान्मुक्तश्च वेगतः ॥ ७० ॥ विक्रमार्कस्ततस्तस्य । रूपं कृत्वा यथा-
 तथं ॥ गृहीत्वा पेटिकां तां च । रज्ज्वाधश्च समागतः ॥ ७१ ॥ पेटिपाणिं नरं दृष्ट्वा । जगाद रत्न-
 मंजरी ॥ आरुह्य गम्यते करभीं । घटीयोजनगामिनीं ॥ ७२ ॥ उष्ट्रिकां सज्जीकृत्यासौ । तां च-
 दाप्य सपेटिकां ॥ त्वरितं चालयामास । विक्रमो मालवंप्रति ॥ ७३ ॥ रत्नमंजर्यथोद्वादी—न्मार्गोऽ-

यं पूर्वेदिगतः ॥ नखर्मपुरं याम्यां । किं गहसि दिगंतरं ॥ ७६ ॥ 'तथेत्युक्ते नृपः प्राह । रोषारु-
णविलोचनः ॥ अयं मार्गः सुखग्राह्यो । दुःखग्राह्यः परः खड्गु ॥ ७७ ॥ पूर्वयाम्यदिशोः किं ते ।
वर्तते नु प्रयोजनं ॥ यत्र यात्युष्ट्रिका ह्येषा । तत्रारूढाध्वनि व्रज ॥ ७८ ॥ अथ नृपंप्रति प्राह ।
सा दूना रत्नमंजरी ॥ किं नु त्वया गृहीतास्मि । कृत्वाहं क्रयविक्रयं ॥ ७९ ॥ नूनं त्वं च वदन्नेवं ।
न भृत्यो नखर्मणः ॥ आराधयंति यद्भृत्याः । स्वामिवत्स्वामिवद्वज्रां ॥ ८० ॥ विराधयंति ये वा-
चा । भृत्याः स्वस्वामिवद्वज्रां ॥ तेषां तु नरके घोरे । वासो भवति निश्चितं ॥ ८१ ॥ चाल्यस्वो-
ष्ट्रिकां याम्यां । नखर्मपुरंप्रति ॥ नृपः प्रोवाच हे भद्रे । चल त्वं मौनधारिणी ॥ ८२ ॥ कः स्वा-
मी नखर्मर्मां ते । को भृत्यो नखर्मणः ॥ स्वेच्छाचारी नभोगामी । द्यूतकारोऽस्मि निर्दयः ॥ ८३ ॥
इति तस्य वचः श्रुत्वा । तप्तलोहोपमं हृदि ॥ विललाप विषणा सा । गद्गदस्वरभाषिणी ॥ ८४ ॥
भयान्कुला भयव्रंता । प्राग्यहीनोन्नयच्युता ॥ हा मुधा दुष्टदैवेन । पातिताहं दरोदधौ ॥ ८५ ॥
विलापमिति कृत्वा सा । जगाद नरनायकं ॥ कुत्र गंतासि मां लात्वा । सपेयां वद धूर्तक ॥ ८६ ॥
सोऽन्यधात् शृणु राजेंड—पुत्रिके कमलानने ॥ पुराकृतेन पापेन । पतिता त्वं करे मम ॥ ८७ ॥

अहं हारिसर्वस्वो । मुक्त्वा प्रार्थो निजे पणे ॥ तढोटनाय चायात—संभावत्यां धनोपहः ॥ ८८ ॥
 दास्यामि द्यूतकारेभ्यः । पेदामध्यस्थितं धनं ॥ त्वां च दत्त्वा निजां प्रार्थो । मोचयिष्यामि मानि-
 नि ॥ ८९ ॥ सावदत्कास्ति ते प्रार्थो । प्राग्यहीनस्य भो वद ॥ सोऽवक्कंटकभिल्लस्य । समीपे त्व-
 धमेऽस्ति सा ॥ ९० ॥ पतीयसि यदि त्वं मां । तदा त्वामेव गेहिनीं ॥ करोमि द्यूतकारोऽहं । त्व-
 क्त्वा तां शुभ्रलोचने ॥ ९१ ॥ तत् श्रुत्वा चिंतयामास । कुमारी रत्नमंजरी ॥ हा देवाद् द्यूतकारो-
 ऽयं । कथं मे मिलितः पतिः ॥ ९२ ॥ उक्तं च—जूआरीघर रीधडी । मांकडकंठे हार ॥ घेली-
 माथे बेडडु । रहे केटली वार ॥ ९३ ॥ दमयंती नलनखरें । राणी तजी निरधार ॥ पांडव पां-
 चाली तजी । ए जुगारी आचार ॥ ९४ ॥ द्यूतं सदैव व्यसनं हि यस्य । आरक्तकाणां लकुटप्र-
 पाताः ॥ सदैव तस्योपरि संपतंति । हा द्यूतकारं शतधा धिगस्तु ॥ ९५ ॥ इति ध्यात्वा विषणा
 सा । जगाद नृपशेखरं ॥ अहो मे प्राक्कृतं कर्म । फलभोगे समागतं ॥ ९६ ॥ उदयति यदि
 प्रानुः पश्चिमायां दिशायां । विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायां ॥ प्रचलति यदि मेरुः शीततां
 याति वह्नि—स्तदपि न चलतीयं प्राविनी कर्मरेखा ॥ ९७ ॥ कर्मणो हि प्रधानत्वं । किं कुर्वति

शुभ्रा ग्रहाः ॥ वशिष्टदत्तलमोऽपि । रामः प्रव्रजितो वने ॥ १ ॥ ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो
 ब्रह्मांडमांडोदरे । विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षिप्तः सदा संकटे ॥ रुद्रो येन कपालपाणिपुटके त्रि-
 द्वादनं कार्तिः । सूर्यो ब्राम्ह्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ ३ ॥ क च हरिचंद्रः काल्य-
 जदास्यं । क पृथुसूनुः क च नटलास्यं ॥ क च वनकण्ठं कासौ रामः । कट रे विकटो विधिपरि-
 णामः ॥ ४ ॥ किं करोमि क गढामि । कस्याग्रे पूतकरोम्यहं ॥ पितुर्गृहं सखीसिंहो । नखमर्मा त्र-
 यं गतं ॥ ६ ॥ एकभ्रष्टो प्रवत्येकः । परश्चोन्नयप्रष्टकः ॥ अहं तु सर्वथा ब्रष्टा । जाता स्वकर्मदो-
 पतः ॥ ७ ॥ पितुर्गृहं गतं चाद्यं । कन्यकुब्जाधिपो गतः ॥ सस्युक्तो विक्रमादित्यो । दूरस्थः सो-
 ऽपि सांप्रतं ॥ ८ ॥ मा चिंतयसि रे चित्त । खेदं किञ्चिन्मनागपि ॥ ललाटे लिखितं यच्च । भ-
 विष्यति तदेव हि ॥ ९ ॥ यो मे गर्भगतस्यापि । वृत्तिं कल्पितवान् खलु ॥ स एव सांप्रतं नृनं ।
 चिंतां मे हि विधास्यति ॥ १० ॥ भूपः प्रोवाच हे भ्रष्टे । का सखी तव वर्तते ॥ उक्तो ययास्ति
 ते चित्त—चौरको विक्रमाधिपः ॥ ११ ॥ शस्युक्ते सुमुखी प्राह । द्यूतकार वचः शृणु ॥ महाविद्या-
 वती श्रेष्ठा । नारीवृंदोत्तमास्ति या ॥ १२ ॥ देवदानवगंधर्वै—मर्न्यते नितरां हि या ॥ सा देव-

दमनीनाम्ना । विक्रमार्कस्य गेहिनी ॥ १३ ॥ इति वार्ता प्रकुर्वाणौ । राजकन्यावनीप्रभू ॥ देशसी-
मां व्यतिक्रम्य । प्रापतुः पावकं गिरिं ॥ १४ ॥ उद्याने तत्पुरासन्ने । नन्दनोद्यानसन्निभे ॥ करभीं
स्थापयामास । प्रभातसमये नृपः ॥ १५ ॥ देवताराधनं कृत्वा । नमस्कृत्य गुरुन् तथा ॥ नृपो जि-
नं हृदि ध्यात्वा । कृत्यं प्रान्नातिकं व्यधात् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा तत्र स चायातं । चारणश्रमणद्वयं ॥ ह-
र्षप्रकर्षपूरेण । त्रिधाशुद्ध्या ननाम तत् ॥ १७ ॥ उपविश्य तथापृष्ठ—न्मुनी राजा स हर्षितः ॥
कुतो युवां समायातौ । क तीर्थे च गमिष्यथः ॥ १८ ॥ यौवने च कथं कस्मा—द्भवद्भ्यां व्रतमा-
दृतं ॥ कथं वैराग्यमापन्नं । संसारार्णवतरकं ॥ १९ ॥ उक्तं च—शैशवेऽभ्यस्तविद्याश्च । यौवने
विषयेक्षिणः ॥ वार्धके धृतचारिवाः । संतो हि विदिता भुवि ॥ २० ॥ प्रथमे वयसि नाधीतं । द्वि-
तीये नार्जितं धनं ॥ तृतीये नार्जितो धर्म—श्चतुर्थे किं करिष्यति ॥ २१ ॥ मुनिर्जगद् भो राज-
न् । सत्यमुक्तं त्वया पुनः ॥ लौकिकव्यवहारोऽयं । न शास्त्रोक्तमिदं वचः ॥ २२ ॥ उक्तं च—
बाढ्य एव चरेद्धर्म—मनित्यं खलु जीवितं ॥ फलानामिव पक्वानां । देहनाशो हि निश्चितः ॥ २४ ॥
यतः—संजारागजलबुबुवोवमे । जीविए य जलबिंदुचंचले ॥ जुवणे य नर्देवगसन्निभे । तहवि

जीव किमयं न बुधसि ॥ ३५ ॥ उअणं सुवणक्कमणं । अहमणं एगदिवसमभ्रंमि ॥ सूरस्सवि ति-
 न्नि गई । का गणणा इअरलोअस्स ॥ ३६ ॥ यत्थातस्तन्न मध्याहे । यन्मध्याहे न तन्निशि ॥
 निरीद्वयते प्रवेऽस्मिन् ही । पदार्थानामनित्यता ॥ ३७ ॥ शरीरं देहिनां सर्व—पुरुषार्थनिबंधनं ॥
 प्रचंडपवनोद्धूत—घनाघनविनश्वरं ॥ ३८ ॥ कल्लोलचपला लक्ष्मीः । संगमाः स्वप्नसन्निप्ताः ॥ वा-
 तव्यतिकरोद्धित—तूलतुल्यं च यौवनं ॥ ३९ ॥ जीयं जलबिंदुसमं । संपत्तीन् तंरंगलोलान् ॥
 सुवणयसमं च पिम्मं । को धम्मविलंबणं कुणइ ॥ ४० ॥ अनित्यानि शरीराणि । विप्रवो नैव
 शाश्वतः ॥ धर्मरेत्नेन यो हीनः । स हीनः सर्ववस्तुषु ॥ ४१ ॥ अहो संसारजालस्य । विपरीतः क्रि-
 याक्रमः ॥ क्षणेन दृश्यते रम्य—रम्यं भवति क्षणात् ॥ ४२ ॥ प्रवारणं मुक्त्वा यदि जिगमिषु-
 र्मुक्तिनगरीं । तदानीं मा कार्षीर्विषयविषवृक्षेषु वसति ॥ यतश्चायाप्येषां प्रथयति महामोहमचिरा-
 दयं जंतुर्यस्मात्पदमपि न गंतुं प्रभवति ॥ ४३ ॥ संसारासरां ज्ञात्वा । राज्यं त्यक्त्वा महादुःखं ॥
 सर्वसंगपरित्यागा—दस्मान्निर्वृतमाहतं ॥ ४४ ॥ चास्त्रिण विहीनः । श्रुतवानपि नो प्रशस्यते स-
 क्षिः ॥ शीतलजलसंपूर्णः । कुलजैश्चांजलकूप इव ॥ ४५ ॥ संसारमार्गे ब्रमतोऽस्य जंतोः । पूर्वा-

जितानल्पकुर्मयोगात् ॥ एकः खलु तीर्थकरप्रणीतो । धर्मो हि ज्ञेयोऽत्र शरण्यरूपः ॥ ३७ ॥ यच्च
 पृष्टं त्वया भूप । कुतो युवां समागतौ ॥ अस्मत्स्थानस्वरूपं त्वं । सावधानतया शृणु ॥ ३८ ॥ दे-
 शा हि लोकविख्याता । प्रमंति यत्र देहिनः ॥ यथा बंगतिलंगांश्च-कलिंगकन्यकुब्जकाः ॥ ३९ ॥
 तत्त्वतो मे शृणु राजन् । भवागमनकारणं ॥ निगोदानंतकायानां । मध्ये पूर्वमहं स्थितः ॥ ४० ॥
 स द्विधानंतकायोऽपि । सूक्ष्मबादरेदतः ॥ सूक्ष्मो द्विधा ह्यपर्याप्तः । पर्याप्तोऽपि भवेत्क्रमात् ॥ ४१ ॥
 अपर्याप्तो द्विधा ज्ञेयो । जघन्योत्कृष्टभेदतः ॥ एवं चतुर्धा सूक्ष्मश्च । निगोदोऽनंतकायकः ॥ ४२ ॥
 एवं स्थितिविशेषेण । बादरोऽपि चतुर्विधः ॥ तत्र प्रांतः क्रमेणाहं । मरणोत्पत्तिप्रयोगतः ॥ ४४ ॥
 अनंतकालं तत्राहं । प्रांतः स्थितिविशेषतः ॥ सहमानो बहुधा भेद-भेदनादिपशंशं ॥ ४५ ॥ द्वा-
 त्रिंशद्भेदतः ख्याताः । सिद्धान्तेऽनंतकायकाः ॥ शून्यग्रेऽनंतजीवानां । तत्र स्थानं प्रवर्तते ॥ ४६ ॥
 अथ जीवा द्विधा ज्ञेया । मुक्तसंसारिश्चेदतः ॥ अनादिनिधनाः सर्वे । ज्ञानदर्शनलक्षणाः ॥ ४७ ॥
 मुक्ता ह्येकस्वभावाः शु-जन्मादिक्लेशवर्जिताः ॥ अनंतदर्शनज्ञान-वीर्यानिंदमयाश्च ते ॥ ४८ ॥
 संसारिणो द्विधा जीवा-स्वसंस्थानवद्भेदतः ॥ द्वावपि तौ द्विधा पर्या-प्रापर्याप्तविशेषतः ॥ ४९ ॥

पर्याप्तयस्तु षड्विमाः । पर्याप्तत्वनिबन्धनं ॥ आहारो वपुर्द्धाणि । प्राणा भाषा मनोऽपि च ॥ ६० ॥
 स्युरेकाद्विकलाङ्ग—पंचाङ्गाणां शरीरिणां ॥ चतस्रः पंच षट् वापि । पर्याप्तयो यथाक्रमात् ॥ ६१ ॥
 एकाङ्काः स्थावरा भूम्यप्—तेजोवायुमहीरूहः ॥ तेषां तु पूर्वै चत्वारः । स्युः सूक्ष्मा बादरा अपि
 ॥ ६२ ॥ प्रत्येकाः साधारणाश्च । द्विप्रकारा महीरूहः ॥ प्रत्येका बादरा एवं । ते भवंति चतुर्विधाः
 ॥ ६३ ॥ पर्याप्तापर्याप्ताश्चेति । जघन्योऽक्षुभेदतः ॥ साधारणा द्विधा ज्ञेयाः । सूक्ष्मबादरसंज्ञया ॥
 ॥ ६४ ॥ पर्याप्तापर्याप्तोऽक्षुभेद—जघन्यस्थितितोऽष्टधा ॥ एवमेकैर्द्वयभेदा—श्रत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥
 ॥ ६५ ॥ तेष्वेकैर्द्वयकेष्वेवं । व्रांतोऽहं बहुवास्कं ॥ प्रेतिः कर्मराजेन । सहमानो विविधापदं ॥
 ॥ ६६ ॥ त्रसा द्वित्रिचतुःपंच—द्रियत्वेन चतुर्विधाः ॥ तत्र पंचेन्द्रिया द्वेधा । संज्ञिनोऽसंज्ञिनोऽपि
 च ॥ ६७ ॥ शिद्धोपदेशाज्ञापान ये । जानते तेऽत्र संज्ञिनः ॥ संप्रवृत्तमनःप्राणा—स्तेभ्योऽन्ये
 स्युरसंज्ञिनः ॥ ६८ ॥ स्पर्शनं रसनं घ्राणं । चक्षुः श्रोत्रमितिन्द्रियं ॥ तस्य स्पर्शो रसो गंधो । रूपं
 शब्दश्च गोचरः ॥ ६९ ॥ द्वीन्द्रियाः क्रमयः शंखा । गन्धूपदा जलौकसः ॥ कपर्दशुक्तिगन्धाश्च ।
 विविधाः क्रमयो मताः ॥ ७० ॥ यूका मत्कुणमत्कोट—लिङ्गाद्यास्त्रीन्द्रिया मताः ॥ पतंगमक्षिकाभृ-

ग—दंशाद्याश्चतुरिंद्रियाः ॥ ७१ ॥ तिर्यग्योनिप्रवाशेषा । जलस्थलखचारिणः ॥ नारका मानवा
 देवाः । सर्वे पंचेंद्रिया मताः ॥ ७२ ॥ मनोप्राणकायबल—त्रयमिंद्रियपंचकं ॥ आयुरुच्छ्वासानि-
 श्वासा । इति प्राणा दश स्मृताः ॥ ७३ ॥ सर्वजीवेषु देहायु-रुच्छ्वासा इंद्रियाणि च ॥ विकला-
 संज्ञिनां भाषा-पूर्णानां संज्ञिनां मनः ॥ ७४ ॥ उपपातप्रवा देवा । नारका गर्भजाः पुनः ॥ ज-
 रायुपोतांडप्रवाः । शेषाः संमूर्धनोद्भवाः ॥ ७५ ॥ संमूर्धिनो नारकाश्च । जीवाः पापा नपुंसकाः ॥
 देवाः स्त्रीपुंसवेदाः स्युर्वेदत्रयजुषः परे ॥ ७६ ॥ सर्वे जीवा व्यवहार्य-व्यवहारितया द्विधा ॥ सू-
 दमा निगोदा एवांत्या-स्तेभ्योऽन्ये व्यवहारिणः ॥ ७७ ॥ इह लक्षाणि योनीना—मशीतिश्चतुर
 तरा ॥ सर्वज्ञोक्ता हि शास्त्रेषु । सर्वेषामपि जन्मिनां ॥ ७८ ॥ एकादा बादराः सूक्ष्माः । पंचादाः
 संश्लेषसंज्ञिनः ॥ सद्बिविचतुरक्ताश्च । पर्याप्ता इतरेऽपि च ॥ ७९ ॥ एतानि जीवस्थानानि । जिनो-
 क्तानि चतुर्दश ॥ मार्गेणा अपि तावंत्यो । ज्ञेयास्ता नामतो यथा ॥ ८० ॥ गतींद्रियवपुर्योग—
 वेदज्ञानक्रुधादयः ॥ संयमाहारहरग्लेश्या-भव्यसम्यक्तवसंज्ञिनः ॥ ८१ ॥ मिथ्यादृष्टिसाह्यादन—स-
 म्यग्मिथ्यादृशोऽपि च ॥ अविरतिसम्यग्दृष्टि-विरतोऽविरतोऽपि च ॥ ८२ ॥ प्रमत्तश्चाप्रमत्तश्च । नि-

वृत्तिबादरस्तथा ॥ अनिवृत्तिबादरश्चा—पि सूक्ष्मसंपरायकः ॥ ८६ ॥ ततः प्रशांतमोहश्च । क्षीणमो-
हश्च योगवान् ॥ अयोगवानिति गुण—स्थानानि स्युश्चतुर्दश ॥ ८७ ॥ मिथ्यादृष्टिर्भवेन्मिथ्या—
दर्शनस्योदये सति ॥ गुणस्थानत्वमेतस्य । ब्रह्मकल्पाद्यपेक्षया ॥ ८८ ॥ मिथ्यात्वस्यानुदयेऽन-
तानुबन्धुदये सति ॥ सास्वादनसम्यग्दृष्टिः । स्यादुत्कर्षात् षडावल्लि ॥ ८९ ॥ सम्यक्तन्वमिथ्यात्वयो-
गा-न्मुहूर्तं मिश्रदर्शनं ॥ अविरतसम्यग्दृष्टि-प्रत्याख्यानकोदये ॥ ९० ॥ विरताविरतस्तु स्यात् ।
प्रत्याख्यानोदये सति ॥ प्रमत्तः संयमी प्राप्त-संयमो यः प्रमाद्यति ॥ ९१ ॥ सोऽप्रमत्तः संयतो यः
। संयमी न प्रमाद्यति ॥ उन्नावपि परावृत्त्या । स्यातामंतर्मुहूर्त्तः ॥ ९२ ॥ कर्मणां स्थितिघातादी-
—नपूर्वान् कुरुते यतः ॥ तस्मादपूर्वकरणः । क्षपकः शमकश्च सः ॥ ९३ ॥ यद्वादरकषायाणां ।
प्रविष्टानां मिथोमिथः ॥ परिणामा निवर्तते । निर्वृत्तिबादरोऽपि सः ॥ ९४ ॥ परिणामा निवर्तते ।
मिथोमिथः प्रयत्नतः ॥ अनिवृत्तिबादरः स्यात् । क्षपकः शमकोऽपि सः ॥ ९५ ॥ लोत्राग्निधः संप-
रायः । सूक्ष्मकिंङ्कितो यतः ॥ स सूक्ष्मसंपरायः स्यात् । क्षपकः शमकोऽपि सः ॥ ९६ ॥ अथो-
पशांतमोहः स्या-न्मोहस्योपशमे सति ॥ मोहस्य तु क्षये जाते । क्षीणमोहः प्रवक्ष्यते ॥ ९७ ॥

सयोगकेवली याति—क्षयादुत्पन्नकेवलः ॥ योगानां तु क्षये जाते । स एवायोगकेवली ॥ ७८ ॥
 इति संसारमार्गोऽयं । प्रव्यस्य प्रवसागरे ॥ गतागतं प्रकुर्वति । यत्र संसारिणः समे ॥ ७९ ॥
 पुद्गलानां परवर्ता । बहवोऽपि मया कृताः ॥ सद्भाग्ययोगतः सम्यग् । तत्वं प्राप्तं तथाधुना ॥ ८० ॥
 पंचेंद्रियत्वं मानुष्य—मार्थं देशं वरे कुले ॥ जन्म लब्ध्वा बोधिबीजं । प्राप्तं चारित्र्यमुत्तमं ॥ १ ॥
 त्यक्त्वा राज्यं धनं धान्यं । ज्ञात्वा संसारचेष्टितं ॥ गुरोर्मुद्रया तीर्था—न्नमामि वसुधास्थितान् ॥ २ ॥
 तीर्थानामुत्तमं तीर्थं । सिद्धिदं सर्वकामदं ॥ श्रीशत्रुंजयनामास्ति । मोक्षमार्गप्रकाशकं ॥ ३ ॥ अ-
 स्यामेवावसर्पिण्या—मयोध्यानगरे शुभे ॥ ईदृवाकुवशसंजातो । युगलाचारवारकः ॥ ४ ॥ श्रीम-
 न्नाभिकुलोत्तंसो । विनीतापुर्णायकः ॥ पंचशतधनु कायः । स्वर्णप्रो वृषलांढनः ॥ ५ ॥ चतुरशीति-
 लक्षाणां । पूर्वाणां मध्यतस्तथा ॥ विंशतिपूर्वलक्षाणि । कुमारत्वे जिनः स्थितः ॥ ६ ॥ त्रिषष्टिल-
 क्षपूर्वान् स । राज्यं कृत्वा महोर्ध्वकः ॥ दानं सांवत्सरं दत्त्वा । जग्राह चरणं वरं ॥ ७ ॥ वर्षीते स्वी-
 यपौत्रस्य । गृहे कृत्वा च पारणं ॥ गते वर्षसहस्रे च । केवलज्ञानमाश्रितः ॥ ८ ॥ उत्पन्ने केवल-
 ज्ञाने । देशनायां जगद्गुरोः ॥ प्रव्रजितं भरतस्य । पुत्राणां शतपंचकं ॥ ९ ॥ सप्तशती च पौत्रा-

णां । दीक्षिता भरतस्य तु ॥ अन्येऽपि बहवो भव्या । लेज्जिरे चरणं वरं ॥ १० ॥ विहस्र स्वाम्य-
 गोध्यायां । गणेशैः परितो वृतः ॥ विश्वविश्वजनानंद—दायकः समुपागतः ॥ ११ ॥ जगाम प्र-
 तो नाथं । वंदितुं विनयान्वितः ॥ पुंडरीकं मुनिं दृष्ट्वा । तत्र दुर्बलतां गतं ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ पप्र-
 ह स्वामिनं भक्त्या । कथं मे दुर्बलः सुतः ॥ स्वामी तु कथयामास । सिद्यतेऽयं सुतस्तव ॥ १३ ॥
 भरतोऽप्यवदत्स्वामिन् । गृहीतं व्रतमुत्तमं ॥ शत्रौ मित्रे समे ज्ञाते । कथं खेदोऽस्य जायते ॥ १४ ॥
 जगाद् व्रतं स्वामी । लक्षैरेकोत्तरैर्भैः ॥ निबध्नं कर्म सत्तायां । स्थितं हृदयमागतं ॥ १५ ॥
 व्रतः स्वामिनं प्राह । केनेदं तपसा विभो ॥ याति कर्म कथं दत्त्वा । सिद्धिं शाश्वतसौख्यदां ॥
 ॥ १६ ॥ जगदीशो जगादाथ । श्रीशत्रुंजयपर्वते ॥ संलोकनां करोत्येष । तदा यायात् शिवं हुतं
 ॥ १७ ॥ श्रुत्वेति पुंडरीकोऽथ । मुनिभिः पंचकोटिभिः ॥ युतो गतस्तत्र तीर्थे । मुक्तिं प्राप्तोऽविनश्य-
 रां ॥ १८ ॥ उक्तं च—पत्योपमसहस्रैकं । ध्यानाद्वदमग्निग्रहात् ॥ दुःकर्म क्षीयते शत्रुं—जये-
 चेति जिनोऽवदत् ॥ १९ ॥ शत्रुंजये गिरौ दृष्टे । ह्यसंख्यभवपातकं ॥ नाशं प्रयाति गारुड—मं-
 त्रेणेवाहिजं विषं ॥ २० ॥ पुंडरीकमुखा यत्र । मुनयः पंचकोटयः ॥ सिद्धा नमिबिनम्याद्या । जि-

तात्मानो द्विकोटयः ॥ ३१ ॥ द्वाविडो वालिखिद्धश्च । साधुनिर्देशकोटिभिः ॥ प्रहृष्टः शोभकः सि-
 द्धौ । सार्धं सार्धत्रिकोटिभिः ॥ ३३ ॥ पांडवा नारदा मुक्ताः । शुक्सेल्लगसूरयः ॥ निर्वृत्तो जगतो
 रामो—ऽपरे दशस्थात्मजाः ॥ ३४ ॥ को मीयेदंगुलैर्व्योम । को वा नीरं समुद्रजं ॥ श्रीशत्रुंजय-
 संसिद्धान् । गणयेदमरोऽपि कः ॥ ३५ ॥ अस्मिन् शत्रुंजये तीर्थे । राजन् यावा मया कृता ॥ अ-
 थाहं सर्वशृंगेषु । यात्रां कर्तुमिहागतः ॥ ३० ॥ यथा स्वतशृंगं च । तथायं पावको गिरिः ॥ सिद्ध-
 क्षेत्रस्य ज्ञातव्यं । सिद्धानां स्थानमुत्तमं ॥ ३१ ॥ उक्तं च—रामसूत्रा दुन्नि जणा । लाडनरिंदा
 य पंचकोटीन् ॥ पावाद् सेलसिहरे । सिद्धिं गया ते नमंसांमि ॥ ३३ ॥ मुनी तीर्थे च नत्वाथ ।
 चचालाग्रे नृपोत्तमः ॥ नदीगिरिगुहाकीर्णा । प्राप्तो ज्रीमां महादधी ॥ ३३ ॥ वराहव्याघ्रासिंहादि—
 उष्टव्यालैकशृंगैः ॥ घूकघूल्कारवृद्धैश्च । सा बभ्रुवातिभीषणा ॥ ३४ ॥ तत्र क्षुधापिपासातो । रो-
 षारुणविलोचनः ॥ मनुष्यगंधमाघ्राय । सिंह एकः समाययौ ॥ ३५ ॥ सिंहनादं ततः श्रुत्वा । भ-
 यात्ता रत्नमंजरी ॥ जगादौच्चैः समायातं । हा कष्टं प्राणनाशकं ॥ ३६ ॥ रत्नकः कोऽपि नास्त्यत्र ।
 महाटव्यां महाजटः ॥ स्त्रीहरणे हि शूरोऽयं । कातरः सिंहरारणे ॥ ३७ ॥ इति मर्मवचः श्रुत्वा ।

विक्रमाकौ महीपतिः ॥ बाणमारोपयामास । कोदण्डे शब्दवेधकं ॥ ३८ ॥ संस्थाय करभीं सोऽथ
 । मुमोच धनुषः शरं ॥ शरेण विद्धः सिंहोऽपि । पपात सहसा भुवि ॥ ३९ ॥ विक्रमो विक्रमी भू-
 प—स्ततोऽवगु रत्नमंजरीं ॥ सिंहदेहस्थितं बाणं । प्रयं त्यक्त्वा समानय ॥ ४० ॥ गता सा कंप-
 मानांगी । पराधीना कुमारिका ॥ दृष्ट्वा मृगारिं निर्जीवं । बाणं लात्वा समाययौ ॥ ४३ ॥ दत्त्वा
 नृपाय तं बाणं । तत्रस्था सा व्यचिंतयत् ॥ द्वात्रिंशद्वक्ष्णोपेतः । कोऽप्ययं सुभ्रगाग्रणीः ॥ ४४ ॥
 कदाचिद्विक्रमो राजा । प्राग्यसंयोगतो ब्रूवेत् ॥ तदा मे फलितं बीजं । पूर्वपुण्यदुसंभवं ॥ ४५ ॥
 इति चिंतातुरां तां स । समादाय नृपोत्तमः ॥ गिरिमार्गमतिक्रम्य । प्राप रत्नपुरं पुरं ॥ ४६ ॥ त-
 स्योद्याने विषणः स । बद्ध्वा करत्रिकां तरौ ॥ क्षणमेकं तु सुष्वाप । तले तस्यैव शीतले ॥ ४७ ॥
 करोम्यहं क्षणं निद्रां । सावधानतया त्वया ॥ चिंतनीयोऽष्टिका तावत् । पुनः पेटासमन्विता ॥ ४८ ॥
 मृगेंद्रमारणं कस्य । न कथं रत्नमंजरी ॥ त्वया चात्रोपवेष्टव्यं । यावन्निद्रां करोम्यहं ॥ ४९ ॥
 गुग्मं ॥ इत्युक्त्वा सोऽथ सुष्वाप । भयातीं रत्नमंजरी ॥ वनं विलोकयामास । श्वापदध्वनिसंकुलं ॥
 ॥ ५० ॥ अथ निडावशं प्राप्तं । विलोक्य वसुधाधिपं ॥ पदोर्विलोकयामास । लक्ष्मणानि नृपस्य

सा ॥ ५१ ॥ अंगुष्ठमध्यतो रेखां । पादमध्यानुगामिनीं ॥ अंखचक्रांकुशयुतां । दृष्ट्वा चित्ते चम-
 त्कृता ॥ ५२ ॥ असौ नूनं विक्रमार्को । मालववेशोः महाबलः ॥ सखीप्रोक्तः समस्त्येव । लक्ष्मैश्चो-
 पलक्षितः ॥ ५३ ॥ तस्मिन्नवसरे तस्या । वामलोचनहस्तयोः ॥ शुभ्रदं स्फुरणं चैव । समकालम-
 जायत ॥ ५४ ॥ उक्तं च—शिरसः स्फुरणे राज्यं । बाहोश्च प्रियमेलकः ॥ बहुषः स्फुरणे प्रीति-
 रधरस्या प्रियागमः ॥ ५५ ॥ नरस्य दक्षिणांगानि । प्रोक्तानि परमर्षिभिः ॥ विपरीतानि नारी-
 णां । ज्ञातव्यान्यत्र कोविदैः ॥ ५६ ॥ निश्चित्य विक्रमादित्यं । तं नूनं हर्षिताथ सा ॥ भर्तारं म-
 नसा कृत्वा । पादसंवाहनं व्यधात् ॥ ५७ ॥ ततो राजा जजागार । क्षुधात्तेश्च व्यचिंतयत् ॥ ब्रुत्वा
 नगरमध्येऽह—मस्यै भोज्यं समानये ॥ ५८ ॥ एनां कुत्रापि मुंचामि । सपेदां निर्जने वने ॥ य-
 धेमां कोऽपि नो वेत्ति । सायथो क्व गमिष्यति ॥ ५९ ॥ तत्रास्त्येको महातुंगः । प्रासादो मेरु-
 सन्निभः ॥ तन्मध्यमं नृपे मुक्त्वा । तां जगाम नृपः पुरं ॥ ६० ॥ कांदविकापणे गत्वा । ब्रुत्वा र-
 सर्वतीं वरां ॥ गृहीत्वा तत्कृते प्रोज्यं । यावद्भूपः समाययौ ॥ ६१ ॥ तावदुद्धीं च पेदां तां । ता-
 मपि रत्नमंजरीं ॥ न पश्यतिस् तत्रासौ । विस्मयाकुलमानसः ॥ ६२ ॥

इति ज्ञात्वा विषण्णोऽसौ । तरुन्नष्टो यथा कपिः ॥ अभूत्कर्तव्यमूढात्मा । दण्डमात्रं महीपतिः ॥ ६३ ॥ पूर्वस्यां पश्चिमायां च । दक्षिणस्यां दिशि पदं ॥ विलोकितं नरेन्द्रेण । तच्छुद्धिं नाप्तवान् परं ॥ ६४ ॥ एषा गता पुरीमध्ये । स्वेच्छया वा भविष्यति ॥ द्वित्राण्यतो दिनान्यत्र । स्थित्वा तां शोधयाम्यहं ॥ ६५ ॥ यदा लब्धा तदा श्रेष्ठं । न लब्धा चेत्तदा मया ॥ त्रंवावत्यां नगर्यां हि । गंतव्यं सर्वथा पुनः ॥ ६६ ॥ विलोक्यः कान्यकुब्जो वा । देशः श्रीनरवर्मणः ॥ कदाचिद्धि त्रवेत्तत्र । गता सा रत्नमंजरी ॥ ६७ ॥ इति निश्चित्य मनसि । नगरांतर्विलोकयन् ॥ स्थितः स्थिर-
तया ऋषो । ज्ञाग्यसौभाग्यभूषितः ॥ ६८ ॥ इतश्च रत्नमंजर्याः । संबंधोऽब्रूद्यथा तथा ॥ श्रूयतां सावधानेन । मनसाथाखिला जनाः ॥ ६९ ॥ तत्र रत्नपुरे वेद्या । नाम्नास्ति नृपकुञ्चिका ॥ नि-
धानं कामभूपस्य । शृंगारतरुवाटिका ॥ ७० ॥ रूपलक्षणासंपूर्णं । सर्वशृंगारभूषितं ॥ गुणझमस्ति तद्गृहे । कन्यकाशतपंचकं ॥ ७१ ॥ लक्ष्मीस्त्रि धनेनैषा । रूपतो मन्मथप्रिया ॥ प्राति ऋभामि-
नीमध्ये । शास्त्रवादे सरस्वती ॥ ७२ ॥ तस्याश्चास्ति जनानंद—दायकः कीरुंगवः ॥ सर्वलक्षण-
संपूर्णो । नामतो विबुधप्रियः ॥ ७३ ॥ तस्य प्रातृहयं वृद्धं । विद्यागुणसमन्वितं ॥ सकलं शोभ-

नाकार—मस्त्यवंतीपुरीस्थितं ॥ ७४ ॥ विदग्धमंडनश्चैको—ऽपरो विद्याविशारदः ॥ श्रीविक्रमगृहे-
 ऽस्त्याद्यो—ऽन्यो देवदमनीगृहे ॥ ७५ ॥ विद्याविशारदो, लेखं । त्रंवावत्यां समर्थं च ॥ स्नेहाङ्गन-
 पुरे प्रातु—मिलनार्थं समागतः ॥ ७६ ॥ सहोदरं समायातं । विलोभय विबुधप्रियः ॥ अभ्युत्था-
 नासनादिभि—स्तस्य स्वागतमातनोत ॥ ७७ ॥ यतः—वदन् नैव सानंद—मासनं न न भाषणं
 ॥ न कार्यवादपृष्ठा च । तस्य पार्श्वे गतेन किं ॥ ७८ ॥ वदन् यस्य सानंद—मासनं चैव प्राषणं
 ॥ कार्यवादस्य पृष्ठा च । गम्यते तस्य सन्निधौ ॥ ७९ ॥ प्रणम्य परया त्रक्त्यां । गुरुवन्निजबांधवं ॥
 दर्शयामास स्नेहं स । प्रातुस्नेहो ह्यलौकिकः ॥ ८० ॥ उक्तं च—देशे देशे कलत्राणि । मित्रा-
 णि च पदे पदे ॥ तं देशं नैव पश्यामि । यत्र प्राप्ता सहोदरः ॥ ८१ ॥ अपुत्रस्य गृहं शून्यं ।
 दिशः शून्या अबांधवाः ॥ मूर्खस्य हृदयं शून्यं । सर्वशून्या दस्त्रिता ॥ ८२ ॥ स्नानभोजनपानौद्य-
 र्धेति कृत्वा महत्तमां ॥ एकांते तेन सार्धं स । वार्तां कर्तुं प्रचक्रमे ॥ ८३ ॥ अद्य मे सफलं ज-
 न्म । वर्षं मासो दिनादि च ॥ अमेयामृतपूरेण । हृदयं पूरितं शुभ्रं ॥ ८४ ॥ अहो अकुसुमं बी-
 ज—मद्य दृष्टिरमेघजा ॥ अकस्मात्स्वर्णदृष्टिर्मे । यद्भूतं प्रातुदर्शनं ॥ ८५ ॥ क गत्वा किं महा-

कार्यं । कृत्वात्रैव त्वमागतः ॥ ब्रातर्मे मानसाब्जस्य । विकासनदिवाकरः ॥ ९० ॥ विद्याविशारदो
 ज्वादीत् । श्रूयतां विबुधप्रिय ॥ कृत्वाहं स्वामिनीकार्यं । संव्रततीर्थोदिहागतः ॥ ९१ ॥ उज्जायिन्यां
 गमिष्यामि । मिलित्वा त्वां सहोदरं ॥ सा देवदमनी राक्षी । मार्गं मे मार्गयिष्यति ॥ ९२ ॥ किं
 कृतं च त्वया तत्र । कार्यं वद सहोदर ॥ सोऽवक् स्वामिनीकार्यं मे । प्रकटं नैव कथ्यते ॥ ९३ ॥
 यतः—षट्कर्णो भिद्यते मंत्र—श्रुतुःकर्णः स्थिरीभवेत् ॥ द्विकर्णस्याथ मंत्रस्य । ब्रह्माण्यंतं न ग-
 ङ्गति ॥ ९४ ॥ दिवा निरीह्य वक्तव्यं । रात्रौ नैव च नैव च ॥ संचरन्ति महाधूर्ता । वटे वरुचि-
 र्यथा ॥ ९५ ॥ सोऽवग् वरुचिः कोऽसौ । पंडितो वटमध्यगः ॥ येन तत्र स्थितेनाशु । धूर्तत्वं कु-
 तमद्भुतं ॥ ९६ ॥ शृणु बांधव विद्वांस्य । विक्रमार्कस्य भूपतेः ॥ सभाशृंगारभूतोऽस्ति । विद्वान्
 वरुचिर्वरः ॥ ९७ ॥ स चतुर्दशविद्यावान् । वादविद्याविशारदः ॥ पुराणस्मृतिवेदादि—सर्वशास्त्रेषु
 पारगः ॥ ९८ ॥ अन्यदा विक्रमार्कस्य । शुको देशान्निरीक्षितुं ॥ विदग्धमंडनो नाम्ना । प्रयातो
 गगनाध्वना ॥ १०० ॥ स षण्मासावधिं कृत्वा । देशे देशे परिभ्रमन् ॥ क्रमेण च विशश्राम ।
 पद्मिनीपुरपत्तने ॥ १ ॥ कस्यापि श्रेष्ठिनो गेह—गवाक्षेऽसावुपाविशत् ॥ तत्र रंभासमाकारं । क-

न्यावृंदं विदोक्तयन् ॥ १ ॥ तन्मध्यादेकयावादि । शुकोऽयं शुक्शेखरः ॥ श्रीविक्रमस्य भूपस्य ।
जीवितादपि वद्वज्रः ॥ ३ ॥ विदग्धमंडनो ह्येष । नामतश्चार्थतः परः ॥ महाविद्यावतां श्रेष्ठः । शु-
क्जातिकुलाग्रणीः ॥ ४ ॥ वयस्याग्निरथान्धाग्निः । सा प्रोक्ता सखि त्वं कथं ॥ वेत्सि कीरं कला-
वंतं । विक्रमादित्यभूपतेः ॥ ५ ॥ सावोचद्वो भया दृष्टो—ऽभूपुरोज्जग्निनीपुरि ॥ पितृवैश्वस्यया
सख्यः । शुकोऽयं गुणसागरः ॥ ६ ॥ ज्ञानस्य प्रत्ययः सारः । प्रत्यक्षो ह्यनुमानतः ॥ रैक्यमुद्धार-
तः सारं । मानं सारं प्रदानतः ॥ ७ ॥ ततः सावक् शुक्ं चेत्त्वं । विक्रमस्य शुको यदि ॥ तदाग-
त्य द्रुतं विद्वन् । मे पाणौ समुपाविश ॥ ८ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । हृदानंदकरं वरं ॥ माभू-
दसत्यवागेण । कीरश्चित्तवानिति ॥ ९ ॥ आगतस्तत्क्षणादेव । करंभोजे मगलवत् ॥ तस्याः
सापि च हर्षेण । तत्कालं पूरिताभवत् ॥ १० ॥ हस्तसंवाहनं कृत्वा । कुशलप्रश्नपूर्वकं ॥ सावोचत्
शुकरजैर्द्र । हृष्टाहं तव दर्शनात् ॥ ११ ॥ उक्तं च—साधूनां दर्शनं पुण्यं । तीर्थभ्रता हि साधवः
॥ तीर्थं पुनाति कालेन । सद्यः साधुसमागमः ॥ १२ ॥ परोपकारनिपुणः । परकार्यप्रसाधकः ॥
अथ त्वं मम भाग्येन । दृष्टिगोचरतां गतः ॥ १३ ॥ यतः—कस्यादेशात्क्षपयति तमः सप्तसप्तिः

प्रजानां । आयां कर्तुं त्विह विटपिनामंजलिः केन बद्धः ॥ अग्र्यर्थ्यते नवजलमुचः केन वा वृष्टि-
हेतोः । प्रायेणैवं परहितविधौ साधनो बद्धकक्षाः ॥ १४ ॥ आयामन्यस्य कुर्वति । स्वयं तिष्ठति चा-
तये ॥ फलंति च परस्परार्थं । नात्महेतोर्महादुःमाः ॥ १५ ॥ पिबंति नद्यः स्वयमेव नांजः । स्वादंति-
न स्वाङ्गफलानि वृक्षाः ॥ पिबंति गावो न स्वयं पर्यासि । वर्षति मेघाश्च स्वयं परार्थं ॥ १६ ॥ पुं-
सः संति सहस्रशः स्वप्नरणव्यापास्वप्नादराः । स्वार्थो यस्य परार्थ एव स पुमानेकः सतामग्रणीः ॥
दुःपूरोदरपूरणाय पिवति श्रोतःपतिं वाडवो । जीमूतस्तु निदाघसंभृतजगत्संतापविबिच्चये ॥ १७ ॥
एके सत्पुरुषाः परार्थरचकाः स्वार्थं परित्यज्य ये । सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थोविरोधेन ये
॥ तेऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नंति ये । ये तु घ्नंति निरर्थकं परहितं ते के न जा-
नीमहे ॥ १८ ॥ इति सत्पुरुषं ज्ञात्वा । प्रार्थयामि त्वांतिके ॥ यदुत्तमनरे याच्ना । मोघापि शुभ-
दायका ॥ १९ ॥ यथा—जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्तकानां । जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं का-
मरूपं मघोनः ॥ तेनार्थित्वं त्वयि विधिवशाद्दूरबन्धुर्गतोऽहं । याच्ना मोघावरमधिगुणे नाधमे ल-
ब्धकामा ॥ २० ॥ ममोक्तं शुकराजेंद्र । कथं विक्रमन्नूपतेः ॥ वदिष्यमि यदा नैव । स्त्रीहत्यापा-

तर्कं तव ॥ २३ ॥ पद्मतुल्यौ रदौ रक्तौ । तिलकं मंजरीयुतं ॥ मुखे दशांगुलीक्षेपः । कथ्यमेतत्त्व-
यानघ ॥ २४ ॥ श्रुत्वा वाक्यं त्वया प्रोक्तं । शुकोऽगाङ्गनाध्वना ॥ उज्जयिन्यामधीशस्य । कथि-
तं तत्तयोदितं ॥ २५ ॥ संसदि तस्य राज्ञोऽस्ति । विदुषां शतपंचकं ॥ बुद्धिप्रपंचकथकं । आसभ-
क्षणतपरं ॥ २६ ॥ तेषां मध्ये महाश्रेष्ठो । ज्येष्ठप्रावेन नायकः ॥ विद्वान् वररुचिर्नाम्ना । धाम्ना
सुरगुरूपमः ॥ २७ ॥ तानाकार्यं शुक्रमोक्तं । गदित्वेत्यादिशन्तुः ॥ विमृश्य त्रिदिनं याव—त्तथ्यं
कथ्यं ममाग्रतः ॥ २८ ॥ नृपोक्तमिति श्रुत्वा ते । ययुर्वररुचेर्गृहं ॥ विमृशंति विषणास्ते । किंक-
र्तव्यजडालम्काः ॥ २९ ॥ कथं कथ्यो नृपस्यग्रे । तच्चित्तस्थोऽयमर्थकः ॥ भूमिमध्ये परैः क्षिप्तं ।
निधानं नैव लभ्यते ॥ ३० ॥ मेघानां गर्जितं स्त्रीणां । चरित्रं प्रवितव्यतां ॥ अथर्वणं च वृष्टिं च
। नैव जानंति मानवाः ॥ ३१ ॥ प्रहेलिकां समस्यां च । निधानं भूमिमध्यगं ॥ गर्भोत्पत्तिं विपत्तिं
च । नैव जानंति मानवाः ॥ ३२ ॥ कदाचिद् ज्ञानयोगेन । देवतानां प्रसादतः ॥ जानंति मान-
वा ये तु । देवताप्रा प्रवंति ते ॥ ३३ ॥ इति चिंतातुराणां च । गतं तेषां दिनद्वयं ॥ तृतीये दि-
वसे राजा । कथयामास संसदि ॥ ३४ ॥ यद्येते पंडिताः सर्वे । विमृश्य शुक्रमार्षितं ॥ अर्थं न

कथयिष्यति । मारयिष्यामि तानहं ॥ ३९ ॥ इति श्रुत्वाद्य ते सर्वे । पंडिताः प्रपलायिताः ॥ गि-
 रिगह्वरगतांसु । स्थिता भूमिगृहेषु च ॥ ३६ ॥ यतः—पंथसमा नहि जरा । दारिद्रसमो पराज्जवो
 नहि ॥ मरणसमं नहि ज्ञयं । खुहासमा वेयणा नहि ॥ ३७ ॥ प्रणष्टो नगरं मुक्त्वा । वरूचि-
 र्दिनात्यये ॥ प्रेतवनसमीपस्थे । प्रविष्टो वटकोटरे ॥ ३८ ॥ अथार्धरात्रिवेलायां । भूतप्रेतगणोऽखि-
 लः ॥ आगत्य वटशाखासु । स्थाने स्थाने ह्युपाविशत् ॥ ३९ ॥ तेषां मध्ये महाबृद्धो । जर्जरीभू-
 तविग्रहः ॥ भूतो भूरिगुणागारो—ऽस्त्यवधिज्ञानसंयुतः ॥ ४० ॥ प्रतिपन्नः पुत्ररूपेण । तस्योत्संगे
 गदाधरः ॥ शिशुरेकः समागत्य । विमनाः संस्थितस्तदा ॥ ४१ ॥ पृष्ठं वृद्धेन भूतेन । किमद्य वि-
 मनाः शिशो ॥ उवाच बालो भो तात । वयमद्य बुभुक्षिताः ॥ ४२ ॥ वृद्धोऽवदन्नो जवतां । प्रगे
 भोज्यं प्रविष्यति ॥ वसापिशितरक्तास्थि—दुग्धमोदकमिश्रितं ॥ ४३ ॥ मोऽवक् तात कथं भोज्यं
 । सर्वेषां नो प्रविष्यति ॥ वृद्धोऽवदप्रगे भूपः । पंडितान् पीलयिष्यति ॥ ४४ ॥ शिशुस्त्वाच भो
 तात । कोऽन्यायो विहितोऽस्ति तैः ॥ शुकोक्तं सर्ववृत्तांतं । भूतस्तस्मै न्यवेदयत् ॥ ४५ ॥ बालकः
 प्राह मे तात । तदर्थं कथय स्फुटं ॥ बालनारीनैरेजाणां । ग्रहो ग्रथिलसन्निभः ॥ ४६ ॥ केशस-

न्मार्जनीहेतो—वद्वन्नीशसुताग्रहे ॥ कृतो द्विपक्षसंसारो । रंकेण व्यवहारिणा ॥ ४७ ॥ सीताया
 ग्रहृतो जातं । हिरण्यमृगमारणं ॥ सीताया हरणं चैव । लंकारावणमंजनं ॥ ४८ ॥ राज्ञो ग्रहस्त-
 थैवास्ति । कौरवाणां कुलक्षयः ॥ दुर्योधनकृतो जातो । बंधुमरणसंयुतः ॥ ४९ ॥ वृद्धो ब्रूतस्ततो-
 ऽवादीत् । पद्मिनीपुरुषत्तने ॥ व्यवहारिसुतारत्नं । नाम्ना तिलकमंजरी ॥ ५० ॥ द्वात्रिंशद्वक्षणेपे-
 ता । रक्ता विक्रमदृपतौ ॥ दशभिर्दिवसैर्ज्ञेया । ह्यवस्थां दशमीं गता ॥ ५१ ॥ यतः—पोयणधुरं-
 मि नयरे । वणिगसुखा तिलयमंजरीणामा ॥ रत्ना तवमि नखर । दसमीं वहां दसे दिवसे ॥
 ॥ ५२ ॥ यदुक्तं ब्रूतनाथेन । श्रुतं तद्वररुचिना ॥ वटमध्यस्थितेनाशु । हर्षोत्कर्षप्रदायकं ॥ ५३ ॥
 प्रगे वररुचिः सोऽथ । निर्गत्य वटकोटरात् ॥ गतोऽवन्तीपुरीमध्ये । सर्वथा प्रयवर्जितः ॥ ५४ ॥ ए-
 के धृता गताः केऽपि । पंमिता राजपूरुषैः ॥ दृष्ट्वा वररुचिः प्राह । धीर्यंतेऽमी कथं द्विजाः ॥ ५५ ॥
 कथयिष्यति यद्राजा । तस्य दास्यामि चोत्तरं ॥ केसरितो हि नष्टा क । यास्यंति मृगपोतकाः ॥
 ॥ ५६ ॥ नृपांतिकं समागत्यो—त्तरं सत्यं स चोचिवात् ॥ जीविताहं ततो दानं । नृपो वररुचेर्द-
 दौ ॥ ५७ ॥ गत्वा नृपेण सा तत्र । महोत्सवपुरस्सरं ॥ विवाहिता वरे लग्ने । कन्या तिलकमंज-

जरी ॥ ५८ ॥ दिने द्वितीये नृतेन । पृष्टोऽसौ वृद्धचूतराट् ॥ स्वामिन् किमपि नो भोज्यं । संजा-
तं नैव कुत्रचित् ॥ ५९ ॥ अवधिज्ञानतो भूतो । विज्ञायेति जगाद तं ॥ श्रुतं सर्वं ममोक्तं च ।
विदुषा वटकोटरे ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा शुक्रः प्राह । आतरं कोविदं शुक्रं ॥ न कोऽप्यस्यत्र यो
मंत्रं । शृणुयान्नौ सहोदर ॥ ६१ ॥ बंधोरनुग्रहेणोक्तं । तेन सर्वं यथातथं ॥ मिलित्वा शुक्रराजेंद्रो
। गतोऽवत्यां स हर्षितः ॥ ६२ ॥ सुप्तया वेश्याया सर्वं । ज्ञातं कीरनिवेदितं ॥ चित्ते सा चिंतया-
मास । पापा पापप्रपंचिका ॥ ६३ ॥ समेष्यत्यद्य कल्ये सा । मार्गेऽस्मिन् रत्नमंजरी ॥ बुद्धिवला-
न्मया ग्राह्या । शृंगारतरुमंजरी ॥ ६४ ॥ ध्यात्वेत्यनिशमायाति । तत्र मार्गे सुरालये ॥ विलोकना-
य पापात्मा । कुडभावयुताथ सा ॥ ६५ ॥ प्रोजनार्थं यदा राजा । तां मुत्त्वा नगरं गतः ॥ त-
स्मिन् क्षणे समायाता । तत्र सा रूपजीविका ॥ ६६ ॥ विलोक्य कन्यारत्नं सा । त्रैलोक्यैकमनो-
हरं ॥ हर्षोत्कर्षप्रपूरेण । पूरिता साभवत् क्षणात् ॥ ६७ ॥ चिंतयामास चित्ते सा । मम प्राण्यं मह-
त्तरं ॥ प्राप्तेयं जगदानंद—दायिनी गजगामिनी ॥ ६८ ॥ काप्रीयं सर्वधू रूपा । स्वर्गादत्र समा-
गता ॥ किं वा विद्याधरी कापि । मंत्रसाधनसौद्यमा ॥ ६९ ॥ किं वा पातालकन्येयं । विषोद्विशा-

त्र ह्यागतां ॥ किंवा रतिरिडाणी । पार्वती वा हरिप्रिया ॥ ७० ॥ यतः—भेदे कासि सुरंगना किं
 मथवा विद्याधरी किन्नरी । किं वा नागकुमारिका बुधसुता किंवा महेशप्रिया ॥ पौलोमी किमु च
 ऋर्वर्तिदयिता तीर्थाधिपोद्धघनात् । शापात् क्रुद्धमुनीश्वरस्य वचसा त्वं कानने दृश्यसे ॥ ७१ ॥ स्वे-
 गितं साथ संगोष्य । धूर्ता मायैकमंदिरं ॥ तस्याः समीपमागत्य । गणिकेत्यवदच्च तां ॥ ७२ ॥
 आगता त्वं कुतो भेदे । कुत्र देशे तु यास्यसि ॥ किं गोत्रं कः पिता तेऽथ । व्यूढा वा त्वं कुमा-
 रिका ॥ ७४ ॥ वत्से कथय मे शीघ्रं । काभिधा तव वर्तते ॥ श्रुतेन येन मे चित्तं । महानंदेन-
 पूर्यते ॥ ७५ ॥ द्रुत्युक्ता सावदत् श्रेष्ठां । तां दृष्ट्वा स्त्रीशिरोमणिं ॥ नृपमाता महेश्वरस्य । मातेय-
 मिति चिंतयन् ॥ ७६ ॥ त्रंवावतीमहाराज—श्रीजयकर्णभूपतेः ॥ जयश्रीकुक्षिसंभूता । सुताहं र-
 त्तमंजरी ॥ ७७ ॥ हर्षाश्रुपूर्णिता वेश्या । मायया कुटिलाशया ॥ जगाद तर्हि हे पुत्रि । मम त्वं
 त्रगिसीसुता ॥ ७८ ॥ आगच्छ परमप्रेम—रसामृतसरोवरे ॥ शृंगास्सर्वस्वे । मम गेहं पवित्रय
 ॥ ७९ ॥ तयोक्तं मातर्मे स्वामी । पतित्वेन वृतोऽस्ति यः ॥ स गतोऽस्ति पुरीमध्ये । प्रोजनादि-
 जिघृक्षया ॥ ८० ॥ आगमिष्यति सोऽत्रैव । मदर्थं प्रोजनादिकं ॥ गृहीत्वा नरराजेंद्र । दाणमेकं

प्रतीक्षतत् ॥ ८१ ॥ रूपाजीवा बन्धनैव । जामातापि समेष्यति ॥ अत्र मुक्ता जना मे तं । दर्शयिष्यंति मद्गृहं ॥ ८२ ॥ इति मायाप्रपञ्चेन । वञ्चिता रत्नमंजरी ॥ सपेढा करप्रीयुक्ता । गता सार्धं तथा द्रुतं ॥ ८३ ॥ मायया हि महापपैर्वञ्च्यते सरलो जनः ॥ मत्स्यः समुद्रमध्यस्थो । वध्यते बुद्धियोगतः ॥ ८४ ॥ द्यूतकारे नटे धूर्ते । वेद्यायां च विशेषतः ॥ माया कृत्वा निजावासं । स्थितास्ति खलु शाश्वती ॥ ८५ ॥ मायामविश्वासविदासमंदिनं । दुराशयो यः कुरुते धनाशया ॥ सोऽनर्थसार्धं न पतंतमीक्षते । यथा बिडालो लकुटं पयः पिबन् ॥ ८६ ॥ कुशलजननबंध्या । सत्यसूर्यास्तसंध्यां । कुगतियुवतिमालां मोहमातंगशालां ॥ शमकमलहिमानीं दुर्धशोरजधानीं । व्यसनशतसहायां दूरतो मुंच मायां ॥ ८७ ॥ विधाय मायां विविधैरुपायैः । परस्य ये वंचनमाचरेति ॥ ते वंचयंते त्रिदिवापवर्ग—सुखान्महामोहसखाः स्वमेव ॥ ८८ ॥ मुग्धप्रतारणपरायणमुज्जिहीते । यत्प्राप्तं कपटलं पटचित्तवृत्तेः ॥ जीर्यत्युपप्लवमवाप्यमिहैव कृत्वा । नापथ्यभोजनमिवामयमायतौ तत् ॥ ८९ ॥ माया दुर्गतिकृद्भवेत्परमवे क्लेशाय चास्मिन्नपि । श्रीवीरेण सुरोऽपि कैलवपरः कुब्जकृतो मुष्टिना ॥ किं कर्णस्य न निष्फला युधि कला विप्रह्वलान्नाप्रवत् । किं श्रीशो न ज-

गाम वामनतनुर्देव्यं बलेर्वधने ॥ ९० ॥ सर्वेऽप्येते कषायाः सदृशबलभृतः किंतु तीव्रैव माया । य-
 ज्जित्वापादभृतिं नटमिव नटयामास गौरीव चंद्रं ॥ स्त्रीत्वं स्त्रीलिंगप्रावादिव नृषु न ददौ महिमु-
 ख्येषु या किं । सभ्यं दुर्दत्तैर्देव्यं कितवमृगदृशीभूय विष्णुर्जघान ॥ ९१ ॥ प्राकारवलयकीर्णैः ।
 प्रतोलोसप्तशोभितं ॥ इंद्रागारसमाकारं । शोभितं सप्तभूमिकं ॥ ९२ ॥ गवाक्षतोरणैर्जाल—जा-
 लेर्वस्वलानकैः ॥ जलागारैर्गृहेगुप्तैः । रसाक्रीडानिकेतनं ॥ ९३ ॥ रजतस्वर्णमाणिक्य—रत्नप्रित्ति-
 विराजितं ॥ वापिकादीर्घिकावर्ण्य—वनराजिसमाकुलं ॥ ९४ ॥ विविधैश्चित्रितं चित्रै—विचित्रैर्व-
 स्तुप्रिभृतं ॥ कामक्रीडाकलाभ्यास—कोविदैराश्रितं जनैः ॥ ९५ ॥ नानादेशांतरायात—लोकै-
 र्लोलाविद्यासकैः ॥ कामिनीनयनानंद—दायकैरश्रितो भृतं ॥ ९६ ॥ मनोज्ञतोरणैः पंच—शतैर्वा-
 तायेनैर्युतं ॥ पूरितं वरकन्याप्रि—र्धन्याभिः शतपंचप्रिः ॥ ९७ ॥ एवंविधं महासौध—ममरागारस-
 न्निभं ॥ गीतनृत्यादिसहितं । रत्नमंजरी चैक्षत ॥ ९८ ॥ कुलकं ॥ विवेश वेश्या सार्धं । सौ-
 धांता रत्नमंजरी ॥ विषादहर्षमिश्रेण । चेतसा विह्वला तदा ॥ ९९ ॥ वेश्या दत्तसंकेतं । दासी-
 वृंदमथाययौ ॥ तालव्यजनवातेन । तस्यास्तापमपाकरोत् ॥ १०० ॥

गंधोदकेन तस्याश्च । दास्या प्रदालितौ करौ ॥ चरणवपि तत्राथ । संस्थाप्य स्वर्णप्राजने ॥
 ॥ १ ॥ चीनांशुकानि योग्यानि । दासी तां पर्यधापयत् ॥ अषणानि महर्घ्याणि । तस्या अंगेषु
 च न्यधात् ॥ २ ॥ अन्या प्रोज्यानि भव्यानि । कृते तस्याः समानयत् ॥ सुरभिघृतशुक्तानि । सु-
 स्वादूनि सुगंधतः ॥ ३ ॥ इति बह्वादरं दृष्ट्वा । रत्नमंजर्यथोऽवदत् ॥ का जातिर्भवतां कर्म । किमा-
 चारश्च कः खड्गु ॥ ४ ॥ विसंस्थुलं विकाराढ्यं । सहासं लज्जायोषितं ॥ नारीवृंदं निराशंकं । नृहो-
 नं दृश्यते कथं ॥ ५ ॥ लज्जा विभूषणं लोके । नारीणां तु विशेषतः ॥ लज्जाहीनाः पशुप्रायाः ।
 कुलदास्ताः पणांगनाः ॥ ६ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं वेद्या । दाससप्तिकलानिधिः ॥ लवाच वचनं चारु ।
 चातुर्यजितभारती ॥ ७ ॥ न वेत्स्यस्मद्गृहाचारं । स्वर्विमानसमं शुभ्रे ॥ मनसा चिंतितं कार्यं ।
 समग्रं ते प्रविष्यति ॥ ८ ॥ कारयिष्यंति ते स्नानं । दास्यः श्रमहरं सदा ॥ वरचंपकपानीयै—मृ-
 गनाभि विमिश्रितैः ॥ ९ ॥ नित्यं नवनवैर्भोज्यै—नानाशाकादिसंयुतैः ॥ प्रोजननावसरे प्रोज्यं ।
 दास्यो दास्यंति ते सदा ॥ १० ॥ देवदूष्याणि वस्त्राणि । विविधानि वसनानि ॥ अर्पयिष्यंति ते
 दास्यः । सदा चादृक्तितत्पराः ॥ ११ ॥ राजानो राजपुत्रा ये । देशेशा मंडलाधिपाः ॥ श्रेष्ठिनः

सार्धवाहाश्च । ते भविष्यति किंकराः ॥ १२ ॥ छत्रचामरवादित्र—सुखासनहयान् गजान् ॥ आ-
 नयिष्यंति राजान—स्तवाज्ञावशवर्तिनः ॥ १३ ॥ भोगा नवनवास्तेऽत्र । भविष्यंति मृगेक्षणे ॥ न-
 रा नवनवा नित्यं । पतिष्यंति पदांबुजे ॥ १४ ॥ त्वया नेत्रत्रिज्रागेन । दृष्टास्ते वशवर्तिनः ॥ सु-
 नयोऽपि भविष्यंति । सुरासुरनृसेविताः ॥ १५ ॥ सुभ्रगे किं बहूक्तेन । नरत्वे सुखैर्भव ॥ मनसा
 चिंतितं सर्वं । देववत्ते भविष्यति ॥ १६ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । चिंतयामास चेतसि ॥ तस्याः
 स्वरूपं विज्ञाय । विषणा रत्नमंजरी ॥ १७ ॥ पूर्वकर्मभ्रवोऽहो मे । विपाको बलवत्तरः ॥ दिव्यपत्यु-
 र्यतो ब्रथा । चटितास्याः करे लह्या ॥ १८ ॥ प्राणैतेऽपि न मुंचामि । शीलव्रतमहाधनं ॥ नारी-
 णां परमो धर्मो । निजशीलस्य पावनं ॥ १९ ॥ शीलव्रतविहीनानां । नारीणां नरके स्थितिः ॥
 निगोदामेध्यमध्ये वा । गदितास्ति जिनोत्तमैः ॥ २० ॥ कलिः कलंकः परलोकदुःखं । यशश्च्युति-
 र्धर्मधनस्य हानिः ॥ हास्यास्पदत्वं स्वजनैर्विरोधो । प्रवंति दुःखानि कुशीलभ्राजां ॥ २१ ॥ दत्त-
 स्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषीकुर्वक—आरिखस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ॥ सं-
 केतः सकलापदां शिवपुरदारे कपाटो दृढः । शीलं येन निजं विबुधमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिः ॥

॥ ३६ ॥ शीलं नाम नृणां कुलोन्नतिकरं शीलं परं नृषणं । शीलं ह्यप्रतिपक्षवित्तमनघं शीलं सुग-
 त्यावहं ॥ शीलं दुर्गतिनाशनं सुविमलं शीलं सुक्रीचर्यास्पदं । शीलं निर्वृतिहेतुरेव परमः शीलं तु
 कष्टपटुमः ॥ ३७ ॥ क्षाणिके प्रावनादाने । तपोऽप्यनियतस्थिति ॥ यावज्जीवं तु जीवस्य । दुष्करं
 शीलपादनं ॥ ३८ ॥ सीतया दुरपवादभीतया । पावके स्वतनुराहुतीकृता ॥ पावकस्तु जलतां ज-
 गाम यत् । तेन शीलमहिमा विजृम्भते ॥ ३९ ॥ व्याघ्रव्यालजलानलादिविपदस्तेषां व्रजंति क्षयं ।
 कल्याणानि समुद्धसंति विबुधाः सान्निध्यमध्यासते ॥ कीर्तिः स्फुर्त्तिमियति यात्युपचयं धर्मः प्रण-
 श्यत्यघं । स्वर्निर्वाणसुखानि सन्निदधते ये शीलमाविब्रते ॥ ४० ॥ हरति कुलकलंकं ब्रुपते पाप-
 पंकं । सुकृतमुपचिनोति श्लाघ्यतामातनोति ॥ नमयति सुरवर्गं हति दुर्गोपसर्गं । रचयति शुचि-
 शीलं स्वर्गमोक्षौ सखीलं ॥ ४१ ॥ तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारंगति । व्यालोऽप्यश्व-
 ति पर्वतोऽप्युपलति द्वेढोऽपि पीयूषति ॥ विघ्नोऽप्युत्सवति प्रियत्यग्निरपि क्रीडातडागत्यपां—नाथो
 ऽपि स्वगृहल्यट्यपि नृणां शीलप्रज्ञावाद् ध्रुवं ॥ ४२ ॥ किंच—संपदि यस्य न हर्षो । विपदि वि-
 षादो रणे च धीरत्वं ॥ तं भुवनत्रयतिलकं । जनयति जननी सुतं विरलं ॥ ४३ ॥ रत्नमंजर्यथोऽ-

वादी—दुस्त्वा मां प्रगिनीसुतां ॥ त्वयात्राहं समानीता । वद स्वामी ममास्ति क ॥ ३४ ॥ वेद्या
वग् मृगशावादि । वरेण किं करिष्यसि ॥ बहवस्ते वरा नित्यं । मनोवाञ्छितपूरकाः ॥ ३५ ॥ सा-
थो तद्वचनं श्रुत्वा । कर्णे तप्तवपुषमं ॥ उवाच वचनं चारु । चतुरा रत्नमंजरी ॥ ३६ ॥ प्राणाल्य-
येऽप्यहं वेद्या—गेहे स्थास्यामि नो खलु ॥ सतीत्वमेकभर्तृत्वं । ब्रुवंति हि मनीषिणः ॥ ४० ॥
विटकोदिनिघृष्टांगाः । संचारस्थानसन्निभाः ॥ निर्देज्जा निस्त्रपाः पापाः । कृत्याकाराः पणंगनाः ॥
॥ ४१ ॥ या विनष्टविटकोदिनिघृष्टाः । कोमला वचसि चेतसि दुष्टाः ॥ पापकर्मकरणेऽतिपटिष्टा—
स्ता प्रजेत ननु कः खलु वेद्याः ॥ ४२ ॥ विषेण वह्निना वातो । कूपे हि पतनेन वा ॥ ऊपापा-
तेन जिह्वाग्र—खंडनेनाहियोगतः ॥ ४३ ॥ तीक्ष्णशस्त्रेण पाषाण—शकलेनाथ रज्जुना ॥ वज्रेण प्रो-
ज्यत्यागाहा । प्राणत्यागं करोम्यहं ॥ ४४ ॥ वेगेन कुरु सामग्रीं । करोमि काष्ठप्रक्षालं ॥ तव गृ-
हेऽन्नपानादि । नैव लास्यामि निश्चितं ॥ ४५ ॥ अथ साह मृगादि त्वं । वरं वृणु यद्येष्विदं ॥ य-
स्य सार्धं समायाता । मृतोऽसौ मारितोऽथवा ॥ ४६ ॥ अत्र राजा हयानीक—स्वामी ऋषिराक्क-
मः ॥ सुरप्रियोऽभिधानेन । धाम्ना जितदिवाकरः ॥ ४७ ॥ महागुणो महामान्यो । महाकुलसमु-

द्रवः ॥ कन्यकुञ्जपुरेशस्य । आता हि नरब्रह्मणः ॥ ५१ ॥ सहोदरेण साकं स । कल्लिं कृत्वा त्वि-
 द्वागतः ॥ एकं पतिं तमासाद्य । कृतार्थं कुरु यौवनं ॥ ५२ ॥ उत्तिष्ठ शोभनाकारे । निरीक्षस्व
 वरंप्रति ॥ सोऽन्नायातोऽस्ति कार्येण । मित्रबृन्दसमन्वितः ॥ ५३ ॥ जालांतरगवाक्षेण । नरं सुसं दद-
 र्शी सा ॥ तदैव तेन खेद्रेन । निहता लघुमूषिका ॥ ५४ ॥ मित्राणामग्रतस्तेन । दोर्दण्डयोः परा-
 क्रमं ॥ कृतं व्याख्यानयामास । वराको रंकशेखरः ॥ ५५ ॥ इति तच्चरितं दृष्ट्वा—ऽचित्तयद्जन-
 मंजरी ॥ मृगारिमारकः सोऽथो—ऽयं तु मूषकमारकः ॥ ५६ ॥ उत्तमं तं पतिं त्यक्त्वा ! हा वृ-
 णोमि कथं न्वमुं ॥ मानसं ननु मुक्त्वा किं । हंसी खेदति पल्वले ॥ ५७ ॥ ध्यात्विति सावदेदृश्यां
 । स पतिर्वा हुताशनः ॥ येन सार्धं समायाता । येन सिंहो विनाशितः ॥ ५८ ॥ अथ वह्निप्रवे-
 शार्थं । सपदि कृतनिश्चया ॥ उवाच गणिकामेषा । काद्यानि मम दीयतां ॥ ५९ ॥ तस्या वाचं
 निशम्येति । वेश्या चित्ते व्यचिंतयत् ॥ मम गृहे हठादेषा । नैव स्थास्यति निश्चितं ॥ ६० ॥ ध्या-
 त्वेति गणिकाबृन्दं । मेलयित्वा तदा हुतं ॥ चितायाः सर्वसामग्रीं । साकुर्वत्तद्विनीतटे ॥ ६१ ॥ सा-
 स्त्व शिबिकां जग्यां । वेश्याबृन्दसमन्विता ॥ पंचशब्दादिवादित्र—वादनैः कृतमंगला ॥ ६२ ॥ न-

रनारीशैतैर्वद्य—माना मौनावलंबिनी ॥ नरनाथयुता शीर्ष—धृतश्चेतातपत्रका ॥ ६३ ॥ चामरैर्वी-
 ज्यमाना च । श्रृण्वंतीति जनोदितं ॥ धन्यैषा गणिकापुत्री । सेवते या हुताशनं ॥ ६४ ॥ गता
 चितागृहद्वारं । कृत्वा स्नानमुवाच सा ॥ भो लोकाः श्रूयतां तथ्यं । काष्ठभक्षणाकारणं ॥ ६५ ॥
 कुलकं ॥ तदा रत्नपुराधीशः । सामंतादिसमन्वितः ॥ आगतो निकटं तस्याः । श्रोतुं वचनमुत्तमं
 ॥ ६६ ॥ ततः पप्रब्ध रजेंद्रः । कथं त्वं काष्ठभक्षणं ॥ करोषि करुणागारे । बालत्वेऽप्यतिदुःखिता
 ॥ ६७ ॥ अथ सा प्राह रजेंद्रा—ऽलम्बमाना निजं पतिं ॥ दुःखेन तेन देहं स्वं । दहामि दहने
 भुवं ॥ ६८ ॥ नृपोऽवोचक्षुणागारे । स पतिस्ते गुणाकरः ॥ साहस्येकशिरोरत्नं । केन चिह्नेन ल-
 भ्यते ॥ ६९ ॥ सावदत् शृणु रजेंद्र । तस्य लक्षणासुत्तमं ॥ येन त्वेकेन बाणेन । मृगारिर्निहतो
 निशि ॥ ७० ॥ रूपांतरेण केनापि । परीक्षितुं हि मे मनः ॥ यद्यस्तीह तदागत्य । वार्यतां मां स
 वह्निः ॥ ७१ ॥ अन्यथा तस्य मे हत्या—पातकं देहघाततः ॥ द्रष्टुं च सा चितामध्ये । विवे-
 श वह्निसंयुता ॥ ७२ ॥ तत्र श्रीविक्रमो राजा । रूपांतरविशेषतः ॥ तां विलोकयितुं पेठा—मुष्नीं
 चासीत्समागतः ॥ ७३ ॥ पतिभक्तां च तां ज्ञात्वा । विक्रमः सपदि त्विमां ॥ चकर्ष पादघातेन ।

कृत्वारं खंमशश्चितां ॥ ७४ ॥ ततो जयजयारावः । समभूद्योक्मध्यतः ॥ उपलक्षितः क्षितीशेन ।
 विक्रमो निजरूपभाक् ॥ ७५ ॥ एवं रत्नपुराधीशो । दृष्ट्वा तं विक्रमं नृपं ॥ पपात पादयोस्तस्य ।
 भक्त्या विनयसंयुतः ॥ ७६ ॥ जगाद सोऽद्य मे पुण्यं । प्राक्कृतं फलितं प्रप्तो ॥ पवित्रं नगरं जा-
 तं । प्रवतां पादरेणुना ॥ ७७ ॥ धन्यास्ते तस्वस्तथा जनपदा ग्रामाकरा नागराः । सारासारविचा-
 रचारुचतुरास्ते सज्जनाः सज्जनाः ॥ येषां श्रीनृपराजराजिचरणन्यासैः पवित्रीयते । छाया भूमितलं
 गृहांगणवरं देहो मनो निर्मलं ॥ ७८ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नृपस्य कंठे । मुमोच मालां मणिमौक्ति-
 कैर्युतां ॥ धन्या तु सा धन्यतरैः प्रशस्या । वादित्रशब्दान्वितनाटकैः सह ॥ ७९ ॥ पुरप्रवेशं परया
 महर्क्ष्या । चकार राजा वरतूर्यनादैः ॥ महर्षिछलोकैः कृतमंगलस्य । श्रीविक्रमार्कस्य गुणाकरस्य ॥
 ॥ ८० ॥ श्रीरत्ननगराधीशो । विवाह्य रत्नमंजरीं ॥ हस्त्यश्वस्वर्णरत्नादि । ददौ विक्रमभृश्रुजे ॥
 ॥ ८१ ॥ इतश्च रणतूर्याणां । नौर्देवधिरिंतांबरं ॥ आढादितार्कसहिंबं । सैन्योत्थितरेणुभिः ॥ ८२ ॥
 हस्त्यश्वरथसामंत—मंमलीकपदातिभिः ॥ सन्नाहशस्त्रसंयुक्तैः । पूरितं परमर्द्धिकं ॥ ८३ ॥ सैन्यं त-
 त्र समायातं । लोकानां भयकारकं ॥ दृष्ट्वा कातरतां प्राप्ता । नरा नेशुर्दिशो दिशं ॥ ८४ ॥ सक-

रनारीशैर्बद्ध—माना मौनावलंबिनी ॥ नरनाथयुता शीर्ष—धृतश्चेतातपत्रका ॥ ६३ ॥ चामरैर्वी-
 ज्यमाना च । शृण्वन्तीति जनोदितं ॥ धन्यैषा गणिकापुत्री । सेवते या हुताशनं ॥ ६४ ॥ गता
 चितागृहद्वारं । कृत्वा स्नानमुवाच सा ॥ भो लोकाः श्रूयतां तथ्यं । काष्ठभक्षणाकारणं ॥ ६५ ॥
 कुलकं ॥ तदा रत्नपुराधीशः । सामंतादिसमन्वितः ॥ आगतो निकटं तस्याः । श्रोतुं वचनमुत्तमं
 ॥ ६६ ॥ ततः पप्रब्ध रजेंद्रः । कथं त्वं काष्ठभक्षणं ॥ करोषि करुणागारे । बालत्वेऽप्यतिदुःखिता
 ॥ ६७ ॥ अथ सा प्राह रजेंद्रा—ऽलम्बमाना निजं पतिं ॥ दुःखेन तेन देहं स्वं । दहामि दहने
 ध्रुवं ॥ ६८ ॥ नृपोऽवोचक्षुणागारे । स पतिस्ते गुणाकरः ॥ साहस्येकशिरोरत्नं । केन चिह्नेन ल-
 भ्यते ॥ ६९ ॥ सावदत् शृणु रजेंद्र । तस्य लक्षणासुत्तमं ॥ येन त्वेकेन बाणेन । मृगारिर्निहतो
 निशि ॥ ७० ॥ रूपांतरेण केनापि । परीक्षितुं हि मे मनः ॥ यद्यस्तीह तदागत्य । वार्यतां मां स
 वह्निः ॥ ७१ ॥ अन्यथा तस्य मे हत्या—पातकं देहघाततः ॥ श्रुत्वा सा चितामध्ये । विवे-
 श वह्निसंयुता ॥ ७२ ॥ तत्र श्रीविक्रमो राजा । रूपांतरविशेषतः ॥ तां विलोकयितुं पेठा—मुष्ठीं
 चासीत्समागतः ॥ ७३ ॥ पतिभक्तां च तां ज्ञात्वा । विक्रमः सपदि त्विमां ॥ चकर्ष पादघातेन ।

निरीक्ष्य ॥ संस्मृतप्रधनकुंजरकुंजो । मंहु वीरसमूर्तिरवालीत ॥ १ ॥ कामयुष्कलितः खड्गु वीरो
 । वीक्ष्य वेणिमथ स्वीयप्रियायाः ॥ चेतसि त्वसिलतां हि विचिंत्य । कोऽपि युद्धगमनोत्सुक आ-
 सीत ॥ २ ॥ स्पर्द्धया लसदसेश्चलवेणिं । कुंजिकुंजसुभगां च कुचालिं ॥ बाणपातपरिस्पष्टिकटा-
 दान् । वीक्ष्य केऽपि सुभटा रणमीयुः ॥ ३ ॥ आशिषं वलितकंठजनन्याः । कोऽप्यमन्यत वरां श-
 कुनालिं ॥ सैव संयति यतः सुप्रदानां । रक्षणे कवचतां प्रतिपेदे ॥ ४ ॥ वद्वन्नास्मि तव चेत्कारि-
 कुंज्रां—स्तूणेमेव च विदार्य मदर्थं ॥ मौक्तिकानि हि समानय नाथ । कांतयोक्तं ह्यति कोऽपि र-
 णोऽगात् ॥ ५ ॥ अस्मि वीरजननीति जनन्या । अस्मि वीरमणीति रमण्या ॥ प्रेरितः पटुन्नटः किं-
 ल कोऽपि । युद्धसन्मुखमगात्समरोक्तः ॥ ६ ॥ पत्युरेव पुरतः सुतमेका । स्माह वीरमुकुटं समरो-
 त्कं ॥ विक्रमं युधि तथा विदधीथा । नो यथा प्रवति वत्स विकल्पः ॥ ११ ॥ कंपितः पतसि पाद-
 युगे मे । नेत्रकोणकहतोऽपि प्रयार्तः ॥ युध्यसे किमिषुभिर्गुधि नाथ । कांतयेति हसितश्चलितो-
 ऽन्यः ॥ १२ ॥ मा कृथा युधि वृथास्म कलंकं । मां निधाय हृदये हृदयेश ॥ जीवितेऽपि मरणेऽपि
 कदापि । त्वामहं प्रिय न वै प्रजहामि ॥ १३ ॥ कोऽपि पाणिकृतकाष्टकृपाणो । बालकोऽप्यनुपतन्र

लोऽपि पुरीलोको । जज्ञे भयसमाकुलः ॥ राजा युद्धोद्यतश्चासी—दृष्वीरसान्वितः ॥ ७५ ॥ षट्-
 त्रिंशद्वाजवंश्याश्च । बहवः शस्त्रपाणयः ॥ अभ्येयुस्त्वरितं तत्र । मूर्ता वीरसा ह्य ॥ ७६ ॥ सूर्यवं-
 श्याः शशिवंश्या । यादवाः पारमारकाः ॥ चोहाणाश्च कदंबाख्या । ईदवाकाः करदाः शिवाः ॥ ७७ ॥
 चंदेलाश्च सिसोदाश्च । गोहिला गूढविक्रमाः ॥ चापोत्कटा मोरकाश्च । बिंदसिद्धारसैधवाः ॥ ७८ ॥
 सोलंका राष्ट्रकूटाश्च । पालका मंकुट्याणकाः ॥ महाराष्ट्रा निकुंताश्च । प्रतिहारास्तु दाधिमाः ॥
 ॥ ७९ ॥ कुलाचाराः कुलापाश्च । ज्ञाटीवंश्याश्च वाघलाः ॥ हस्तिंश्या डोएकाश्च । खटिंशाश्चापि
 माथुराः ॥ ८० ॥ षट् त्रिंशदायुधोपेता । महायोद्धा महर्द्धिकाः ॥ समायाता मदोन्मत्ता—स्ते तत्र स-
 मरोत्सुकाः ॥ ८१ ॥ एवं सामग्रिकां सर्वा । कृत्वा रत्नपुराधिपः ॥ सर्वानाकारयामास । सेवकान्
 आसभक्तकान् ॥ ८२ ॥ शूरास्तु हर्षपूरेण । पूरिताः पौरुषान्विताः ॥ कातराश्च त्रयव्रंता । प्रभांगा
 जङ्घिरे तदा ॥ ८३ ॥ नानातूर्यानि कर्ध्वानैः । द्रवेडाबृंहितहेषितैः ॥ तदा नादमयं विश्व—मिदं
 विश्वमजायत ॥ ८४ ॥ युद्धतूर्यनिनदैर्बलवद्भि—द्राग् विजित्य वचनान्यबलायाः ॥ विस्मृतस्मरसो
 रणरौद्रः । प्राटुरासीदिह वीरसश्च ॥ ८५ ॥ कोऽपि वीरमुकुटः परिरथ्यन् । प्रेयसीं स्तनघटौ च

निरीक्ष्य ॥ संस्मृतप्रधनकुंजरकुंजो । मंहु वीरसमूर्तिरचासीत् ॥ १ ॥ कामयुद्धकलितः खड्गु वीरो
 । वीक्ष्य वेणिमथ स्वीयप्रियायाः ॥ चेतसि त्वसिलतां हि विचिंत्य । कोऽपि युद्धगमनोत्सुक आ-
 सीत् ॥ २ ॥ स्पर्द्धया लसदसेश्चलवेणिं । कुंजिकुंजसुभगां च कुचालिं ॥ बाणपातपरिस्पष्टिकटा-
 द्गान् । वीक्ष्य केऽपि सुभटा रणमीयुः ॥ ३ ॥ आशिषं वलितकंठजनन्याः । कोऽप्यमन्यत वरां श-
 कुनालिं ॥ सैव संयति यतः सुप्रदानां । रक्षणे कवचतां प्रतिपेदे ॥ ४ ॥ बद्धप्राप्तिं तव चेत्करि-
 कुंज्रां—स्तूणेमेव च विदार्य मदर्थं ॥ मौक्तिकानि हि समानय नाथ । कांतयोक्तं हति कोऽपि र-
 णोऽगात् ॥ ५ ॥ अस्मि वीरजननीति जनन्या । अस्मि वीररमणीति रमण्या ॥ प्रेरितः पटुन्नटः किं-
 ल कोऽपि । युद्धसन्मुखमगात्समरोक्तः ॥ ६ ॥ पत्युरेव पुरतः सुतमेका । स्माह वीरमुकुटं समरो-
 त्कं ॥ विक्रमं युधि तथा विदधीथा । नो यथा प्रवति वत्स विकल्पः ॥ ११ ॥ कंपितः पतसि पाद-
 युगे मे । नेत्रकोणकहतोऽपि प्रयार्तः ॥ युध्यसे किमिषुभिर्गुधि नाथ । कांतयेति हसितश्चलितो-
 ऽन्यः ॥ १२ ॥ मा कृथा युधि वृथास्म कलंकं । मां निधाय हृदये हृदयेश ॥ जीवितेऽपि मरणेऽपि
 कदापि । त्वामहं प्रिय न वै प्रजहामि ॥ १३ ॥ कोऽपि पाणिकृतकाष्टकृपाणो । बालकोऽप्यनुपतम

जनकं स्वं ॥ हन्मि शत्रुमुप्रयानिति जल्पन् । प्रक्तिशक्तिप्रिश्धारि जनन्या ॥ १४ ॥ अस्मि वीर-
तनया वरवीर—प्रेयसी च कुरु वीरसवित्रीं ॥ अद्य हृद्यसमरैरिति माता । काचिदिह निजपुत्रमु-
वाच ॥ १५ ॥ कातराः स्वगृहे केऽपि । गत्वा स्त्रीवेषधारकाः ॥ कूर्चमुत्तार्य संजाताः । प्रसविण्य द्व-
स्त्रियः ॥ १६ ॥ कातराणां गृहे राज्ञो । दूताः क्रूरा यमाननाः ॥ आकारणार्थमागत्यो—पविष्टा प्रां-
तचेतसः ॥ १७ ॥ तैराहूतो जयप्रांतः । शुष्कौष्ठो गजदस्वरः ॥ अप्रितो व्यस्तवसनो । विकीर्ण-
निजमूर्धजः ॥ १८ ॥ ब्रुवन् लज्जाविनिर्मुक्तो । विबुधन् स पदे पदे ॥ निस्ससार निजाङ्गेहात् ।
शुष्कास्यो ग्रथिलाकृतिः ॥ १९ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ तदा रत्नपुराधीशः । विक्रमश्च नृपोऽप्यथ ॥ स-
न्नह्य सन्मुखौ जातौ । पश्चिमस्यां दिशि क्रमात् ॥ २० ॥ अय्यैररीन् प्रति प्रोक्तं । के यूयं कस्य
सेवकाः ॥ स्कंधावारस्य कः स्वामी । परसीमाक्रमणं कथं ॥ २१ ॥ प्रोक्तमागतुकैस्तथ्यं । श्रीजय-
कर्णेभूपतिः ॥ सुताया रत्नमंजर्या । अत्र पृष्टेऽस्ति चागतः ॥ २२ ॥ तत्र जातस्तनो घोर । उन्नयोः
सैन्ययो रणः ॥ नानातूर्यनिनादैश्चा—भितो बधिरिंतांबरः ॥ २३ ॥ पतिः पदानि रथिनं रथेशः ।
तुरंगवाहं तुरगाधिरूढः ॥ गजाधिरूढो हि गजप्ररूढं । समाह्वयन् युध्कृतेऽत्र वीराः ॥ २४ ॥ लब्ध-

दितः संयति रेणुरथैः । सांडीकृतः स्यंदनचक्रचकैः ॥ विस्तारितः कुंजरकर्णतालै—सुक्रमेणाथ
 स्रोध सूर्ये ॥ ३६ ॥ अथ श्रीविक्रमादित्यं । भुपं ज्ञात्वा रणांगणे ॥ नेशुर्दिशोदिशं वीरा । युद्ध-
 मानं मदोद्धतं ॥ ३७ ॥ अश्रौषीच्च तदा वार्ता । श्रीजयकर्णेच्छपतिः ॥ परिणीता विक्रमेण । श्रुपे-
 न मम कन्यका ॥ ३८ ॥ श्रीजयकर्णेच्छपात्र—स्त्वरितं स्वमतंगजं ॥ मुक्त्वा च पादचारेण । श्री-
 विक्रमार्कमभ्यगात् ॥ ३९ ॥ ततो विक्रमच्छूपात्रं । पूज्यं पूज्यक्रियोचितं ॥ जयकर्णो ननामाथ ।
 क्षमयित्वा निजागसं ॥ ४० ॥ ततः प्रवर्तितो रंगो—ऽमंदानंदयुतस्तदा ॥ उभयोर्नृपयोश्चारु—
 विवाहव्यग्रचित्तयोः ॥ ४१ ॥ कृत्वा विवाहं परया समृद्ध्या । श्रीस्तंभतीर्थोधिपराजपुत्र्याः ॥ आका-
 स्यामास समग्रलोकं । पुरीस्थितं विक्रमभूमिपात्रः ॥ ४२ ॥ गाणिक्यमाकार्यं ततो नृपेद्रः । पौरा-
 णिकैः पौरजनैः समेतः ॥ कृत्यं बभार्षेऽमृतकुंडिकायाः । पणांगनायाः सकलं च तस्याः ॥ ४३ ॥
 ततो धृत्वा वेश्यां सकलमपि हत्वा नरपतिः । समुद्रां मंजूषां धनमपि च तस्या हि सदनात् ॥ स्व-
 रारोपं कृत्वा श्रवणयुगलं घ्राणसहितं । निघृष्य छित्वा तां निजजनपदाद्दूरमकरोत् ॥ ४४ ॥ वि-
 बुधप्रियनामानं । कीरं तस्या गृहीतवान् ॥ विक्रमश्च बधूयुक्तः । प्रापत्स्वीयं पुरं क्रमात् ॥ ४५ ॥

बाह्योद्याने स्थित्वा । पुरप्रवेशादिसकलसामग्रीं ॥ कृत्वा राजावंतीं । विवेश वरवाद्यनिर्घोषैः ॥ ५८॥
 विविधैर्वर्धनैर्वर्धाप्यमानो रत्नमंजरीयुक्तः ॥ पौरजनानंदकरः । क्रमेण सोऽगान्निजावासं ॥
 ॥ ५९ ॥ कृत्वा कार्यं वर्यमार्योचितं स । श्वश्रूगेहे भूपतिराजगाम ॥ तस्याः पेटामग्रतोऽथो विमु-
 न्य । पूज्येऽथाहं किं करोमीत्यवोचत् ॥ ६० ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे
 ॥ पद्मे महाश्रर्यकरे यथोक्तः । प्रस्ताव एष तृतीयो बभूव ॥ ६१ ॥

॥ अथ चतुर्थः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

एवं श्रीविक्रमादित्यः । कार्यं कृत्वा तृतीयकं ॥ चतुर्थकार्यकरणे । ह्यादेशं याचते च तां ॥
 ॥ १ ॥ कथय स्वामिनि शीघ्रं । किं नु कार्यं करोम्यथ ॥ पंचदंडातपत्रस्य । येन सिद्धिः स्फुटा
 भवेत् ॥ २ ॥ सावदत् शृणु राजेन्द्र । ब्रजास्मिन्नगरे निशि ॥ धन्यस्य श्रेष्ठिनो गेहे । वेषांतस्युतो
 द्रुतं ॥ ३ ॥ रात्रौ प्रहन्नवृत्त्या यत् । कार्यं प्रवति तत्र च ॥ आमूलचूलतः सर्वं । त्वया ज्ञेयं नृ-
 पोत्तम ॥ ४ ॥ इति श्रुत्वावनीनाथो । गतो निजगृहं वरं ॥ उपविश्य सप्तामध्ये । जनानां चेति
 पृष्ठवान् ॥ ५ ॥ धनाढ्यो धन्यनामास्ति । कोऽप्यत्र वणिजोऽग्रणीः ॥ कीदृशः कुत्र तद्गृहं । केना-

चारेण वर्तते ॥ ६ ॥ किं वयस्तस्य के पुत्राः । का प्रार्यां शीलभूषण ॥ किं कर्म कुरुते सोऽथ ।
 तत्सर्वं मम कथ्यतां ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा नृपस्याथ । वचनं संसदि स्थिताः ॥ मभ्या विचारयामासुः
 । स्मृतिबुद्धिमतां वराः ॥ ८ ॥ ततस्ते कथयामासुः । स्वामिन्नत्र पुरोत्तमे ॥ अनेके धन्यनामानो
 । विद्यंते वणिजोऽधुना ॥ ९ ॥ सदाचारस्ताः केऽपि । कदाचारस्ताः परे ॥ द्यूतकारास्तथा केऽपि
 । केऽपि मांसाशने रताः ॥ १० ॥ मद्यपाने रताः केचि—तेकेचिद्दश्यास्तास्तथा ॥ परदारस्ताश्चौर्ये ।
 केऽपि मिथ्याप्रलापिनः ॥ ११ ॥ स्वद्रोहे परद्रोहे च । परद्रव्यग्रहे रताः ॥ केचिद्रताः कूटसाहये ।
 देवद्रव्यस्य भक्षकाः ॥ १२ ॥ अन्ये तु धार्मिकाः संति । धर्मकर्मपरायणाः ॥ दानशीलतपोभाव-
 धर्मवर्गाश्रिता नराः ॥ १३ ॥ स्वदारतोषिणो नित्यं । परस्त्रीदर्शनेनधकाः ॥ परापवादने मूका । वि-
 रताः परवचने ॥ १४ ॥ नित्यं संतोषसहिता । विजितांतस्वैरिणः ॥ सहानपुण्यवंतश्च । वशीकृतनि-
 जेंद्रियाः ॥ १५ ॥ परं धनेन धर्मेण । धरायां धनदोषमः ॥ धार्मिकाणां धुरि स्यातो । धन्यो ना-
 म्नास्ति श्रेष्ठिकः ॥ १६ ॥ सुश्रावकगुणैर्युक्तो । वियुक्तो व्यसनेरयं ॥ योग्यः सद्धर्मरत्नस्य । जिना-
 ज्ञातपरः सदा ॥ १७ ॥ एकविंशतिसंख्यैश्च । सुगुणैर्मौक्तिकैस्त्रि । भूषितो ज्ञाति भग्यात्मा । ध-

न्यो धर्मवतां वरः ॥ ४४ ॥ गृहिधर्मानुगैः पंच—त्रिंशद्गुणगणैर्युतः ॥ गुणा हि कथ्यमानास्ते । संक्षेपेण निशम्यतां ॥ ४५ ॥ न्यायसंपन्नविभवः । शिष्टाचारप्रशंसकः ॥ कुलशीलसमैः सार्धं । कुं तोद्वाहोऽन्यगोत्रजैः ॥ ४६ ॥ पापभीरुः प्रसिद्धं च । लोकाचारं समाचरन् ॥ अवर्यवादी न क्वापि । राजादिषु विशेषतः ॥ ४७ ॥ अनतिव्यक्तगुणैः च । स्थाने सुप्रातिवेश्मके ॥ अनेकनिर्गमद्वार-विवर्जितनिकेतनः ॥ ४८ ॥ कृतसंगः सदाचारै—मार्तापित्रोश्च पूजकः ॥ त्यजन्नुपप्लुतं स्थान-मप्रवृत्तश्च गर्हिते ॥ ४९ ॥ व्ययमायोजितं कुर्वन् । वेपं वित्तानुसारतः ॥ अष्टन्निर्धोगुणैर्युक्तः । शृ-एवानो धर्ममन्वहं ॥ ५० ॥ अर्जुनीं भोजनस्यागी । कात्रे भोक्ता च स्वात्म्यतः ॥ अन्योन्याप्र-तिबंधेन । त्रिवर्गमपि साधयन् ॥ ५१ ॥ यथावदतिथौ साधौ । दीने च प्रतिपत्तिकृत् ॥ सदानभि-निविष्टश्च । पक्षपाती गुणेषु च ॥ ५२ ॥ अदेशकालयोश्चर्या । त्यजन् जानन् ब्रह्मबलं ॥ वृत्तस्थ-ज्ञानवृद्धानां । पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ५३ ॥ दीर्घदर्शी विशेषज्ञः । कृतज्ञो लोकवद्वभः ॥ सख-ज्जाः सदयः सौम्यः । परोपकृतिकर्मठः ॥ ५४ ॥ अंतरंगारिष्वर्ग—परिहारपरायणः ॥ वशीकृतेन्द्रि-यग्रामो । गृहिधर्माय कट्यते ॥ ५५ ॥ बृहत्त्ववयसा व्याप्तो । जर्जरीभूतविग्रहः ॥ श्वासकासादि

रोगेण । पीन्तितोऽस्ति परं हि सः ॥ ५६ ॥ वदनं दशनैस्स्यक्तं । देहो मांसेन चाखिलः ॥ त्वक्
 तस्य तेजसा त्यक्ता । वृद्धो जातोऽस्ति सोऽधुना ॥ ५७ ॥ उक्तं च—गात्रं संकुचितं गतिर्विगलित-
 ता दंताश्च नाशं गता । दृष्टिर्भ्राम्यति रूपमेव हसते वक्त्रं च लालायते ॥ वाक्यं नैव करोति बां-
 धवजनः पत्नी न शुश्रूषते । धिक्कष्टं जरयाभिघ्नतपूरुषं पुलोऽप्यवज्ञायते ॥ ५८ ॥ पृथ्वीतले जरा
 कष्टं । कष्टं धनविपर्ययः ॥ कष्टं मृत्युः सुपुत्रस्य । कष्टात्कष्टतरी क्षुधा ॥ ५९ ॥ एवंविधोऽपि धर्म-
 ष्ठो । वर्याचारततो ह्यसौ ॥ त्रिकालं विदधे पूजां । पौषधं सर्वपर्वसु ॥ ६३ ॥ सामायिकादिषट्क-
 र्म—कर्ता हर्ता कुकर्मणः ॥ मुनिवद्विषयासंग—विमुक्तः प्रियवाक् सुधीः ॥ ६४ ॥ अष्टादशस्वर्ण-
 कोटी—नायकोऽपुत्रवानसौ ॥ अनारतं निजं द्रव्यं । सप्तक्षेत्रेषु यन्वति ॥ ६५ ॥ शृणु राजन् चरि-
 त्रं त—द्वार्याया भुवनाद्भुतं ॥ यया धन्यो नितान्तं स । सुखी सौभाग्यवानभूत् ॥ ६६ ॥ अस्य-
 त्रैव पुरे श्रीमान् । श्रीपतिर्नामतोऽर्थतः ॥ वरेण्यो वणिजां श्रेष्ठो । ज्येष्ठो लोकेषु सर्वदा ॥ ६७ ॥
 पंचानां मध्यतः पूज्यः । पंचाचारप्रपालकः ॥ पंचेन्द्रियवशीकर्ता । वीर्यपंचाननोपमः ॥ ६८ ॥ तस्मि-
 या श्रीमती नाम्ना । श्रीपतेः श्रीर्यथा यया ॥ पुत्रत्रयोपरि प्राज्ञा । सुता जाता वरानना ॥ ६९ ॥

सुतजन्मोत्सवे सर्वो । जनो यात्यत्र हर्षतां ॥ श्रूयते नैव शास्त्रेषु । सुताजन्मोत्सवः क्वचित् ॥ ७० ॥
यतः—जातेति शोको महतीति चिंता । कस्मै प्रदेयेति महान् वितर्कः ॥ दत्ता सुखं प्राप्स्यति वा
न वेति । कन्यापितृत्वं खलु नाम कष्टं ॥ ७१ ॥ वरं व्याघ्रयुतारण्य—सेवनं विषप्रदाणं ॥ बंध्या-
त्वं विवरे वासो । न सुतामुखदर्शनं ॥ ७४ ॥ आबाध्यादपि या नित्यं । गृहद्रव्यविनाशिनी ॥ पा-
णिग्रहणवेलायां । गृहसर्वस्वहारिणी ॥ ७५ ॥ इत्यस्ति लोकविख्यातं । सुताजन्मोत्सवो न हि ॥
तथापि व्यवहारी स । सुताजन्मोत्सवं व्यधात् ॥ ७६ ॥ पुत्रजन्मोत्सवमिव । तस्या जन्ममहं व्य-
धात् ॥ गुरुदृतादिदैनैः स । स्वजनानप्यतोषयत् ॥ ७७ ॥ पंचशब्दादिवादित्रै—गृहं नादमयं व्य-
धात् ॥ षष्टिजागरणं नाम—स्थापनं च पिताकरोत् ॥ ७९ ॥ सा रत्नमंजरीनाम्ना । सर्वो गगुणपू-
रिता ॥ वधूधे स्वजनानंद—दायिनी भ्रामिनी वरा ॥ ८० ॥ सर्वलक्षणसंयुक्ता । त्यक्ता दोषशतैः
सदा ॥ अगण्यपुण्यलावण्य—शालिनी गजगामिनी ॥ ८१ ॥ रूपेण विजितानेक—नाकस्थनाकि-
नायिका ॥ चतुःषष्टिकलोपेता । सर्वशास्त्रविशारदा ॥ ८२ ॥ सारदेव च या भाति । भ्रामिनी भू-
रिभूषणा ॥ निर्दूषणा नितान्तेन । वेधसा निर्मिता वरा ॥ ८३ ॥ सयौवनपि सानंग—संगरंगवि-

वर्जिता ॥ निर्विकारा विवेकाढ्या । पुंमनोहारिणी परं ॥ ८४ ॥ निरता धर्मशास्त्रेषु । विरता पाप-
 कर्मणि ॥ परं नृद्वेषिणी नैव । पाणिग्रहणमिहति ॥ ८५ ॥ अनेकधा सखीभिः सा । पृष्टा किञ्चि-
 न्मनोगतं ॥ भावं प्रकाशते नैव । हंत सा कांतवर्जिता ॥ ८६ ॥ श्रीमती श्रीमती सापि । नित्य-
 मारोप्य वक्षसि ॥ तां पृष्ठतिस्स हे वत्से । वरं न वृणुषे कथं ॥ ८७ ॥ सावक् नरं सुरं सिद्धं । त-
 था स्वेचरपुंगवं ॥ विद्याधरं च गांधर्वं । वरं नैव वृणोम्यहं ॥ ८८ ॥ मंत्रैस्तंत्रैस्तथा यंत्रै—गौर्धर्व-
 श्यकामणैः ॥ अन्यैरपि तथोपयै—स्तस्याश्रितं न चाहितं ॥ ८९ ॥ सर्वावयवसंपूर्णा । सर्वलक्ष-
 णसंयुता ॥ सर्वसौंदर्यसहिता—ऽवर्द्धतेऽनुकलेव सा ॥ ९० ॥ त्रिजगन्मोहिनीमान—युता सासी-
 क्षितैर्द्रिया ॥ तत्स्वरूपं च नो वेधा । अपि जानाति हृत्तं ॥ ९१ ॥ लघौवनमदोन्मत्ता । तारु-
 ण्यदुग्धममंजरी ॥ लावण्यकूपिकेवासौ । जाता विंशतिवार्षिका ॥ ९२ ॥ अत्रांतरे धनाढ्यस्य । ध-
 न्यस्य दयिता मृता ॥ श्रेष्ठिनस्तस्य वृद्धस्य । सप्ततिवर्षसंगिनः ॥ ९३ ॥ सा प्रातिवेदिमकी रत्न-
 मंजरी शीलद्रूषणा ॥ धन्यं तं श्रेष्ठिनं वृद्धं । भार्यात्यक्तमथावदत् ॥ ९४ ॥ धन्य त्यज प्रियाशोकं
 । सहर्षं कुरु मानसं ॥ त्वामहं स्वपतिं कृत्वा । पालयामि पतिव्रतं ॥ १०० ॥ धन्याहं कृतपुण्याहं ।

निस्तीर्णाहिं प्रवार्णवात् ॥ यथा पतिव्रतत्वेन । करोमि निर्मलां तनुं ॥ १ ॥ धन्योऽवदच्च हे प्रदे ।
 त्वं सुख्या सयौवना ॥ यूनां हि श्रेष्ठपुत्राणां । योग्या वामांगसंगता ॥ २ ॥ यतः—अनुचितफ-
 लाप्रिलाषी । विधिनैव निवार्यतेऽधमः पुरुषः ॥ द्राक्षापाचनकाले । मुखरोगो प्रवति काकानां ॥
 ॥ ३ ॥ वांछति हि वरं कन्या । माता वित्तं पिता कुलं ॥ स्वाजन्यं बांधवाश्चापि । मिथान्नमितरे
 जनाः ॥ ४ ॥ मूर्खनिर्धनदूरस्थं । शूरं मोक्षाप्रिलाषिणं ॥ त्रिगुणाधिकवर्षीयं । तस्मै देया न क-
 न्यका ॥ ५ ॥ बधिर्ह्नीबमूकानां । खंजांधजडचेतसां ॥ सहसा घातकर्तृणां । नूनं देया न कन्य-
 का ॥ ६ ॥ कुलजातिविहीनानां । पितृमातृवियोगिनां ॥ गेहिनीपुत्रयुक्तानां । नूनं देया न क-
 न्यका ॥ ७ ॥ कुशीलचौर्ययुक्तानां । मद्यमांसरतात्मनां ॥ वैदेशिकस्वगोत्रिणां । नूनं देया न क-
 न्यका ॥ ८ ॥ सदैवोत्पन्नप्रक्षिणा—मांसस्यवशवर्तिनां ॥ बहुवैराग्ययुक्तानां । नूनं देया न कन्य-
 का ॥ ९ ॥ उक्तं च—कुलं च शीलं च सनाथता च । विद्या च वित्तं च वर्षयुश्च । एते गु-
 णा यत्र वरे प्रवेयु—स्तस्मै प्रदेया जनकेन कन्या ॥ ११ ॥ द्रयुक्त्वा विरते तस्मिन् । धन्ये ध-
 र्मवतां वरे ॥ उवाच वचनं तथ्यं । धन्या सा रत्नमंजरी ॥ १२ ॥ अहं न प्रोगसौख्यार्थं । नार्थ-

ग्रहणकांदया ॥ संतत्यर्थं न मानार्थं । न प्रयार्थं न लज्जाया ॥ १३ ॥ केवलं पुण्यवाञ्छार्थं । शी-
 लपालनतपरा ॥ त्वां सुशीलं वरं लब्ध्वा । कुमारीत्वं त्यजाम्यहं ॥ १४ ॥ पतिव्रता तदासक्ता । प-
 तियुक्ता पतिप्रिया ॥ पत्या सहैव या याति । सा नारी वंशश्रुषणा ॥ १५ ॥ जरायुक्तं निजं नाथं ।
 त्यक्त्वा या स्मते परं ॥ पितुर्गृहे घनं याति । नायिका साधमा मता ॥ १६ ॥ पत्युर्वीचमवज्ञाय ।
 या च सन्मुखभाषिणी ॥ पत्यौ द्वेषयुता नित्यं । नायिका साधमा मता ॥ १७ ॥ कलिप्रिया महा-
 क्रूरा । निर्दया मर्मप्रापिणी ॥ परंगृहाटने रक्ता । नायिका साधमा मता ॥ २० ॥ अधोमुखी कृप-
 गद्धा । घनरोमयुतांगका ॥ लंबोष्ठी स्थूलकेशा च । नायिका साधमा मता ॥ २१ ॥ काकस्वरा क-
 रालाक्षी । लंबजिह्वादान्विता ॥ दर्शयंती मुहुर्नाभिं । नायिका साधमा मता ॥ २२ ॥ कुशीला
 कुलदा कूट—प्रिया क्लेशविधायिनी ॥ कठोस्वाक्यां काणाक्षी । नायिका साधमा मता ॥ २३ ॥ प-
 तिनक्तिस्ता नित्यं । पत्युर्द्विष्टान्नप्रदाका ॥ पतिप्रेमपरानंदा । पतिदुःखेन दुःखिता ॥ २४ ॥ एवं-
 विधा तु या नारी । कुलत्रयकंशोपला ॥ प्रशस्यते बुधैर्लोकैः । गृहलक्ष्मीनिभा सदा ॥ २५ ॥ म-
 या वृत्तो वरस्त्वं हि । मनसा पुरुषोत्तम ॥ कथयित्वेति मालां सा । तस्य कंठेऽध्यरोपयत् ॥ २६ ॥

विवाहिता शुभ्रे लोभे । पित्रापि प्रमुदाथ सा ॥ तातदत्तं धनं लात्वा । धन्या धन्यगृहे ययौ ॥ ३७ ॥
 पत्युः पादौ त्रिकालं सा । प्रदात्य चरणोदकं ॥ तदेव पिबति नित्यं । पतिप्रत्तिक्रियया ॥ ३८ ॥
 सतीगुणयुता मौन—वृत्ता च मृदुप्राणिणी ॥ गृहकार्यरता जाता । सा सधर्मपरायणा ॥ ३९ ॥
 महासती महामान्या । महोत्साहा मदच्युता ॥ सा महेश्वरपत्नीव । जाता जगति विश्रुता ॥ ४० ॥
 तस्याश्चरणनीरेण । वातपित्तकफोद्भवाः ॥ रोगाः सर्वे कथं यांति । कुष्ठान्यष्टादशाप्यहो ॥ ४१ ॥
 अप्रुत्वाणां मनुष्याणां । पुत्रप्राप्तिः क्षणान्नवेत् ॥ स्थावरं जंगमं चैव । विषं नैव प्रसर्पति ॥ ४२ ॥
 सौम्यदृष्ट्या तथा दृष्टं । शुष्कमप्यार्द्रतां प्रजेत् ॥ क्रूरदृष्ट्या पुनश्चाद्रि । शुष्कं भवति निश्चितं ॥
 ॥ ४३ ॥ अतिवृष्टिरनावृष्टि—मूषकाः शलप्रास्तथा ॥ पराप्रवृत्ति नो तत्र । तस्या एव प्रभावतः ॥
 ॥ ४४ ॥ मतंगजो हयो व्याघ्रः । सर्पो दावानलो जलं ॥ तत्र तस्याः प्रभावेण । प्रभवति कदा-
 पि न ॥ ४५ ॥ इति लक्षणसंयुक्ता । दानशीलतपोऽन्विता ॥ चतुःषष्टिकलोपेता । लक्ष्मीर्भूतिम-
 तीव सा ॥ ४६ ॥ स धन्योऽस्ति महाराज । व्यवहारी रमेश्वरः ॥ तस्य प्रियाप्रबंधोऽय—मस्मान्निः-
 कथितोऽखिलः ॥ ४७ ॥ पृथ्वीमृणविहीनां स । कृत्वा स्तोकदिनैः खलु ॥ सन्नार्यः स्वर्गलोके च ।

संप्रयास्यति निश्चितं ॥ ४१ ॥ इति तद्वचसः प्राप्ते । विसर्ज्य सकलां सभां ॥ भृपतिस्तद्गृहे गंतुं । रूपांतरमथाकरोत् ॥ ४२ ॥ ऋषो दिनांतेऽथ सुपांथवेषो । धृत्वा करे पुष्करपात्रमेकं ॥ कषायव-
स्नान्वितदेहयुक्तो । रुद्राक्षमालाभिर्भूषितांगः ॥ ४३ ॥ केदारमुद्रांकितस्वांगुलीकः । प्रोढंमदंडांकि-
तपाणिपद्मः ॥ गंगामृदा चर्चितद्वादशांगो । गतश्च तत्राथ स कौतुकार्थी ॥ ४४ ॥ युग्मं ॥ गत्वा
तद्गृहांतः । प्रोवाच परिस्फुटं स ऋमीशः ॥ सुप्ते सुभगाकारे । अतिस्तिश्चागां तवागारे ॥ ४५ ॥
उक्तं च—अतिथिश्चापवादी च । द्वावेतौ मम बांधवौ ॥ अपवादी हरेत्पाप—मतिथिः स्वर्गदाय-
कः ॥ ४६ ॥ ऋस्मना शुद्ध्यते कांस्यं । ताम्रमण्डलेन शुद्ध्यति ॥ रजस्वला स्त्री स्वानेन । गृही दा-
नेन शुद्ध्यति ॥ ४७ ॥ इत्युक्ते यतिप्रक्ता तं । पांथवेषधरं नृपं ॥ सासने चोपवेश्याथ । रम्यं प्रो-
ज्यमकारयत् ॥ ४८ ॥ तांबूलादींस्ततो दत्त्वा । बाह्यांगणभुवि तथा ॥ रम्यां शय्यां विधायामौ । श-
यनार्थं तमादिशत् ॥ ४९ ॥ ऋषोऽप्यदृश्यरूपोऽथ । पश्यन् विविधचेष्टितं ॥ सुप्तोऽपि जजागार ।
ज्ञातुं तच्चरितं तदा ॥ ५० ॥ अथ सा संध्याकाले । पत्युः पादोदकं च पीत्वा द्राक् ॥ गेहापवरक-
मध्ये । निनाय निजवह्निं प्रक्त्या ॥ ५१ ॥ गंगापुलिनसुकोमल—शय्यायां सुरन्निपुष्पयुक्तायां ॥

सुष्वाप धन्यः श्रेष्ठी । निवेश्य चरणौ प्रियोत्संगे ॥ ५९ ॥ सा पतिचरणौ प्रक्त्या । संवाहयति स्व-
 कीयपाणिभ्यां ॥ शीलवतीश्रृंगारा । पतिव्रताधर्मसंयुक्ता ॥ ६० ॥ अथ निद्रां गते पत्यौ । धर्मध्या-
 नार्थमागता ॥ गृहपौषधशालायां । विशालायां मुदाथ सा ॥ ६१ ॥ संस्थाप्य स्थापनाचार्यं । कृत्वा
 स्वीयासनं स्थिरं ॥ सामायिकादिषट्कर्म—करणे सा मतिं दधौ ॥ ६२ ॥ एकाग्रचित्तां कायं ।
 कृत्वा च वचनं स्थिरं ॥ विद्या शुद्ध्या शुभभ्यानं । ध्याययामास सा शुजा ॥ ६३ ॥ पंचानां परमे-
 ष्ठिनां । कृत्वा सा स्मरणं घनं ॥ स्मृत्वा सधर्मशास्त्राणि । सामायिकमपारयत् ॥ ६४ ॥ समर्थं गृ-
 हकार्यं च । सर्वं परिजनस्य सा ॥ कपाटदृढकरणादि । प्रययौ पतिसन्निधौ ॥ ६५ ॥ राजा श्रीवि-
 क्रमादित्य । आदित्यसममुग्रमः ॥ विलोकयन् विशेषेण । सुप्तः कपटनिद्रया ॥ ६६ ॥ सुप्ते परिज-
 ने सर्वे । मंदं मंदं गतो नृपः ॥ जालांतरस्थितो द्वारि । तच्चरित्रं व्यलोकयत् ॥ ६७ ॥ निशार्द्रस-
 मये कोऽपि । साहसी चौरनायकः ॥ द्रव्यार्थी स्वात्रपातेन । प्रविष्टो धन्यसद्मनि ॥ ६८ ॥ तं दृ-
 ष्ठा जागृता रत्न—मंजरी सा व्यचिंतयत् ॥ कोऽयं रूपश्रिया मार—सदृशो विश्वमोहकः ॥ ६९ ॥
 किमिंद्रः किमु वा चंद्रो । ह्यथवा किं दिवाकरः ॥ देवः किमथवा साक्षा—दयं मकरकेतनः ॥

॥ ७० ॥ कलंकी रजनीजानि—स्तपनस्तापकः पुनः ॥ अन्नंगस्तु मनोजन्मा । तत्कोऽयं सुभगा-
 ग्रणीः ॥ ७१ ॥ त्रिप्रिर्विशेषकं ॥ तं दृष्ट्वा रूपवंतं सा । चिंतयंतीति मानसे ॥ विषयैः परिरूतांगा-
 नंगवाणैर्धनं हता ॥ ७२ ॥ लुवाच वचनं चारु । चतुरा रत्नमंजरी ॥ चौरं कामाकुलीभूता । प्रा-
 णनाथावधार्यतां ॥ ७३ ॥ एष देहो गृहं चैत—छनधान्यसमन्वितं ॥ देवलोकविमानाभ्रं । त्वदा-
 यत्तमतः परं ॥ ७४ ॥ प्रसीद परमानंद—दायकस्त्वं तु नायक ॥ भोगं भुंद्व मया सार्धं । न स-
 हेऽहं विलंबनं ॥ ७५ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । स जगौ चौरनायकः ॥ कंपमानो भयव्रांतः । शृणु
 सौम्ये वचो मम ॥ ७६ ॥ अर्धमध्यमध्ये कीटस्य । सुरेद्रस्य सुरालये ॥ समाना जीवितव्याशा । स-
 मं मृत्युभ्रमं द्वयोः ॥ ७७ ॥ द्यूतकारी तथा चौर—चर्ययाहं धनार्जकः ॥ वेद्याव्यसनसंयुक्तो । वि-
 युक्तो गृहबंधुभिः ॥ ७८ ॥ अतो धनार्थं त्वद्गृहे । प्रविष्टो निष्फलोऽभवं ॥ जागृति हि जने चौ-
 रा । न गृहीतुं धनं ह्यहं ॥ ७९ ॥ इति चौरवचः श्रुत्वा । विवशा रत्नमंजरी ॥ कामवाणविभिन्नां-
 गा । विरहानलपीमिता ॥ ८० ॥ कुलमार्गं परित्यज्य । व्यथिता मन्मथेषुभिः ॥ पूरिता पापपूरेण
 । तस्योत्तरमिदं ददौ ॥ ८१ ॥ नाप्राथ शृणु मे वाक्यं । चौरस्त्वं पुरुषोत्तमः ॥ मम मानसमीनस्य

। जालवत्प्रतिभाससे ॥ ८२ ॥ मामकीनो मनोमीनो । वसन् हि रागसागरे ॥ गृहीतो रूपजाले-
न । त्वया तेनासि धीवरः ॥ ८३ ॥ सक्तः स्पर्शे नागः । शब्दे हरिणो रसे तु मीनश्च ॥ पतन्
पतंगो दीपे । नष्टो गंधेन भृंगश्च ॥ ८४ ॥ विषयगणः कापुरुषं । करोति वशवर्तिनं न सत्पुरुषं ॥
बध्नाति मशकमेव हि । ब्रूतांतुर्न मातंगं ॥ ८५ ॥ विषस्य विषयाणां च । दूरमत्यंतमंतरं ॥ उप-
भुक्तं विषं हंति । विषयाः स्मरणादपि ॥ ८६ ॥ ये नैकांगुलितर्जनामपि गुरोः सोढुं समर्थानरा ।
मानाभ्युन्नतमानसाश्च सकलं पश्यंत्यधस्ताज्जागत् ॥ ते कामेन कदर्थिता धृतिभिदा पादैर्हता गोषि-
ता—माज्ञां मूर्धन्निरुद्धंति कृपणा राज्ञामिव प्रोल्बणां ॥ ८७ ॥ यौवनं धनसंपत्तिः । प्रभुत्वमवि-
वेकिता ॥ एकैकमप्यनर्थाय । किं पुनस्तच्चतुष्टयं ॥ ८८ ॥ अनादाविह संसारे । दुर्वारो मकरध्व-
जः ॥ विमंभ्यमाना येनात्र । वीराः स्युरपि कातराः ॥ ८९ ॥ एते दुःखमया इमे विषमया एते हि
मायामया । एतेभ्योऽपि किमस्ति निंदितमथैतेभ्यो विरूपं च किं ॥ इहं रे विषयेषु लोड्डुपतया
तैस्तैः प्रकारैः सखे ॥ । चेतस्त्वं विनिवार्यमाणमपि धिग् बद्धस्पृहं धावसि ॥ ९० ॥ अवश्यं याता-
रश्चिस्तरमुषित्वापि विषया । वियोगे को जेदस्त्यजति न जनो यत्स्वयममून् ॥ व्रजंतः स्वातंत्र्याद-

तुलपस्तिपाय मनसः । स्वयं त्यक्त्वा ह्येते शमसुखमनंतं विदधति ॥ ९२ ॥ विषयसुखं दुग्धमिव ।
 स्वादयति जनो विडाल इव मुदितः ॥ नोत्पातितलकुटमिव । पश्यति यममदह किं कुर्मः ॥ ९३ ॥
 अविदितपरमानंदो । वदति जनो विषय एव रमणीयः ॥ तिलतैलमेव मिष्टं । येन न दृष्टं घृतं
 कापि ॥ ९४ ॥ भुङ्क्व भोगान् मया सार्धं । फलं मानुषजन्मनः ॥ गृहाण सुकुमालं च । ममांग-
 मुरीकुरु ॥ ९५ ॥ चौरः प्रोवाच हे कान्ते । त्वयोक्तमसमंजसं ॥ वृद्धं पतिं यतस्त्यक्त्वा । स्वकीयं
 मां तु वाञ्छसि ॥ ९६ ॥ लोकद्वयविरुद्धेना—नेन पापेन कर्मणा ॥ परस्त्रीसंगदोषेण । ममापि न-
 स्कं प्रवेत् ॥ ९७ ॥ किंच स्मृतावपि—गते मृते प्रव्रजिते । क्लीबे च पतिते पतौ ॥ पंचस्वापसु
 नारीणां । पतिरन्यो विधीयते ॥ ९८ ॥ जीवति तव नाथेऽहं । कथं संगं करोमि ते ॥ विचारय वि-
 चारज्ञे । नीतिशास्त्रविदां वचः ॥ ९९ ॥ इत्युक्तं चौरराजेन । वचनं नीतिसंयुतं ॥ श्रुत्वा च मद-
 नांथा सा । तस्य चेत्युत्तरं ददौ ॥ १०० ॥ सुभगायं ध्रुवं वृद्धो । मृतोऽस्ति मम वल्लभः ॥ न प्र-
 त्येसि तदागत्य । तं मृतं प्रविलोकय ॥ ३ ॥ यावदागत्य चौरोऽसौ । करोत्यस्यास्यदर्शनं ॥ ताव-
 त्तया तस्य कंठे । दत्तोऽगुष्टोऽसुनाशकः ॥ ४ ॥ अहो नारीचरित्रं तु । दुर्धटं घटनातिगं ॥ वेधा

अपि न जानाति । का कथा मानुषस्य तु ॥ ९ ॥ यासामंचलवातेन । कामरोगो हि वर्धते ॥ ता-
सामालिंगने पुंसां । किं चित्रं मरणं भवेत् ॥ ६ ॥ आसन्नमेव ललना भजते मनुष्यं । विद्यावि-
हीनमकुलीनमसंस्तुतं च ॥ प्रायेण ऋमिपतयः प्रमदा लताश्च । पार्श्वस्थमेव किल संपरिवेष्टयंति
॥ १० ॥ नितंबिन्यः पतिं पुत्रं । पितरं भ्रातरं दृणात् ॥ आरोपयंत्यकार्येऽपि । दुर्वृत्ताः प्राणसंशये
॥ ११ ॥ संमोहयंति मदयंति विमंभयंति । निर्भर्त्सयंति रमयंति विषादयंति ॥ एताः प्रविश्य सदयं
हृदयं नराणां । किं नाम वामनयना न समाचरंति ॥ १२ ॥ स्फुरन्मायावर्त्तः सहजचपलत्वोर्मिनि
करः । करालक्रूरत्वप्रकरमक्रवातसहितः ॥ चलच्चेतःपोतो हतहृदयपातालविवरो । गप्त्रीरोज्यं यो-
षिज्जालधिग्रिह के के न पतिताः ॥ १४ ॥ स्मितेन भ्रावेन च लज्जया प्रिया । पराङ्मुखैर्धर्षकदाह-
वीक्षितैः ॥ वचोन्निरीक्षाकलहैश्च लीलया । समस्तभ्रावैः खलु बंधनं स्त्रियः ॥ १५ ॥ अहह गृही
क नु कुशल्यी । वध्वा संसारसागरे क्षिप्तः ॥ यद्यपि लभते पोतं । पुनस्तथैव निमज्ज्यते प्रसभं ॥
॥ १६ ॥ प्रार्थानिगमं दत्वापि । न संतुष्टः प्रजापतिः ॥ भूयश्च पुत्ररूपेण । यन्नति गलश्रृंखलां ॥
॥ १७ ॥ एता हंसति च रुदंति च कार्यहेतो—विश्वासयंति च वरं न च विश्वसंति ॥ तस्मान्नरेण

कुलशीलसमन्वितेन । नार्यः श्मशानघटिका श्व वर्जनीयाः ॥ १७ ॥ भूमौ निक्षिप्य तं धन्यं । श-
 य्यायां स्वेढयाथ सा ॥ तेन सह विविधैर्भगै—मुदा रंतुं प्रचक्रमे ॥ १८ ॥ विविधैश्चुबनैः सा तं ।
 सुनर्मवचनैस्तथा ॥ आलिङ्गनपरिखिन्वै—स्तोपयामास संमदात् ॥ १९ ॥ हर्षयुक्तैश्च सीत्कारै—स्तां-
 ब्रूवार्पणकैर्मिथः ॥ तयोस्तदा प्रवृत्तश्च । स्मरंगोऽतिहर्षदः ॥ २० ॥ त्रियामायास्ततः प्रांते । सोऽ-
 वदच्चौरनायकः ॥ यास्याम्यहं निजं स्थानं । मृगशावविखोचने ॥ २१ ॥ यतः—रात्रिचराः पुनश्चौ-
 रा । दिने प्रब्रन्नवृत्तयः ॥ कुर्कुटस्वरमाकर्ण्य । द्रुतं यांति दिशोदिशं ॥ २२ ॥ अथावदत्सा हे स्वा-
 मिन् । विना त्वां प्राणवद्धन्न ॥ हाहा कथं भविष्यामि । विरहानलपीडिता ॥ २३ ॥ प्राणेश त्वां
 विना प्राणान् । कथं रक्षामि संप्रति ॥ नित्यं रात्रौ त्वयागत्य । पावनीयं गृहं मम ॥ २४ ॥ त्वां
 विना तु गृहं देहो । यौवनं हृदयं मम ॥ संजातं त्वधुना शून्यं । कथ्यते किं मुहुर्मुहुः ॥ २५ ॥
 तां जिह्वां शतधा कृत्वा । प्रक्षिपामि दिशोदिशं ॥ यया प्राणेश गच्छ त्व—मिति वाक्यं वदाम्यहं
 ॥ २६ ॥ यतः—मा गा इत्यपमंगलं व्रज इति स्नेहेन ह्रीनं वच—स्तिष्ठेति प्रभुता यथारुचिवच-
 स्तच्चाप्युदासीनता ॥ त्यक्तं सांप्रतमाचरामि रुचिरं यत्सोपचारं वचः । स्मर्तव्या वयमादरेण सहसा

यामः पुनर्दर्शनं ॥ १७ ॥ चौरोऽयुवाच हे सुष्ठु । लावण्यगुणसागरे ॥ त्वं मे मानसहंसस्य । भा-
ससे वागुरा वरा ॥ ३३ ॥ हे प्रिये प्राणदासि त्वं । प्राणान् मुक्त्वा तवांतिके ॥ यामि स्वस्ति तवै-
वास्तु । समेष्यामि दिनात्यये ॥ ३३ ॥ वदंतमिति तं चौरं । श्रुत्वा विक्रमभूषतिः ॥ कश्वात्मकरः
क्रूरो—ऽभूत्सज्जो द्वारदेशगः ॥ ३४ ॥ यावत्स खात्रमार्गेण । याति चौरोऽथ शंकितः ॥ तावत्साह
कथं स्वामिन् । त्वया कष्टेन गम्यते ॥ ३५ ॥ मुख्यद्वारं समुद्धाट्य । गच्छ त्वं जीवितेश्वर ॥ पुनः
प्रसादं कृत्वा मे । मानसाब्जं विकासयेः ॥ ३६ ॥ ततः कपाटमुद्घाट्य । यावद्याति बहिरसौ ॥ रा-
शासिना हतस्तावत् । स चौरः पारदारिकः ॥ ४६ ॥ तत्क्षणादेव पंचत्वं । प्राप्तवांश्च पपात सः ॥
अत्युग्रपुण्यपापानां । फलमत्रैव जन्मनि ॥ ४७ ॥ उक्तं च—दौषद्या वचनेन कौरवशतं निर्मूल-
मुन्मूलितं । सुग्रीवस्य विधाय मोहमतुलं वाली हतस्तारया ॥ सीतासक्तमनास्त्रिलोकविजयी प्राप्तो
वधं रावणः । प्रायः स्त्रीवचनप्रपंचनिरताः सर्वे क्षयं यांति वै ॥ ४८ ॥ एकं पश्यति नेत्रवक्रचलितै
रामान्यमाभाषते । आलिंगत्यपरं प्रयच्छति करेणान्यस्य तांबूलकं ॥ संकेतं दिशतीतरस्य हसितैर-
न्यं हरेद्धोन्नतो । यस्तस्यामनुरागमेत्यनिपुणो धिक् तं मनुष्याधमं ॥ ४९ ॥

न विपं नामृतं किंचि—देकां मुक्त्वा नितंबिनीं ॥ सैवामृतमयी रक्ता । विरक्ता विषरूपिणी ॥ ४७ ॥ रक्ता हरति सर्वस्वं । प्राणानपि विरागतः ॥ अहो रागे विरागे च । कष्टं कष्टात्खडु स्त्रियः ॥ ४० ॥ प्राज्ञं विनीतं स्वाचारं । विद्वांसमपि मंत्रिणं ॥ छल्ययंति नरं नित्य—मेता योषिति-शाचिकाः ॥ ४१ ॥ झुंझुलेखेव कुटिला । संध्येव क्षणराशिणी ॥ नीचगा निम्नगेवासौ । वर्जनीया नितंबिनी ॥ ४२ ॥ ज्ञात्वा तच्चरितं सर्वं । चौरं हत्वा स्ववेदमनि ॥ गतः श्रीविक्रमादित्यः । मुष्वाप शयने तथा ॥ ४४ ॥ अथ चौरं हतं ज्ञात्वा । गत्वा तन्नि कटं च सा ॥ दुःखिता भूरिमोहेन । चकार परिदेवनं ॥ ४५ ॥ हा प्राणनाथ प्राणेश । जीवितेश शुभ्रंकर ॥ मां मुक्त्वा क्व गतोऽसित्वं । विरहानलपीडितां ॥ ४६ ॥ कथं हाहा भविष्यामि । त्वां विनाहं जनोत्तम ॥ आजीवितं स्नेहबद्धा । महादुःखाब्धिमध्यगा ॥ ४७ ॥ विलाप्य बहुधा चैवं । सेति चित्ते व्यचिंतयत् ॥ अहो मम द्वयं ताव—ज्ञतं गौरवकारणं ॥ ४८ ॥ लौकिकस्तु गतो भर्ता । गतो लोकोत्तरः पुनः ॥ गतो धर्मः कुले जात—स्त्रैलोक्यव्यापकोऽयशः ॥ ४९ ॥ प्रभाते किं करिष्यामि । पतिहीना सुतैर्विना ॥ लोकद्वयविरुद्धेना—नेन पापेन कर्मणा ॥ ५० ॥ हाहा देवाथ जाताहं । सर्वशृंगाखर्वजिता ॥ प-

तिहीना च निर्भाग्या । विधवा करुणास्पदा ॥ ६५ ॥ वंचिता वस्त्रभूषाभि—स्तांबूलरहितानना ॥
जाता हा संप्रति दीना । कुंकुमादितिरस्कृता ॥ ६६ ॥ अधोमुखी गह्वन्यस्त—हस्ता हातःपरं कथं
गृहकोणस्थिता कालं । गमयिष्यामि हा कथं ॥ ६७ ॥ नित्यं रटंती रंकेव । सदाश्रुमलिनानना
॥ लोकानां पुरतः स्वास्यं । दर्शयिष्यामि हा कथं ॥ ७० ॥ वरं विषं वने वासो । व्याघ्रवत्त्वविशो-
धनं ॥ वरं गुहाप्रवेशश्च । सिंहस्य भयकारिणः ॥ ७१ ॥ वैश्वानरे जले जंपा—पातो वरतरः खड्डु
॥ न वरं विधवायास्तु । जीवनं लोकनिंदितं ॥ ७२ ॥ विचिंत्येति समुहाय । साहसाश्रितमानसा
॥ सा पस्विारमुहाय । रात्रिवृत्तं ततोऽवदत् ॥ ७३ ॥ रजन्यामद्य नो गेहे । स्तेनः कश्चित्समागतः
॥ मारितस्तेन मे प्राण—वद्धभो जरयान्वितः ॥ ७५ ॥ स तीर्थयात्रिको धन्यो । धावमानस्तदा
मम ॥ प्राणेशरक्षणार्थं तु । हतः पापेन तेन सः ॥ ७० ॥ जागृताहं क्षणादेव । तावन्नष्ट्वा गतो-
ऽधमः ॥ स स्तेनोऽथ करोमि किं । हा दैवेन हता न्वहं ॥ ७१ ॥ प्रतारं मे तथा चैनं । भर्तुरर्थे
मृतं ध्रुवं ॥ गृहीत्वा कानने प्राणान् । त्यजामि वह्निना द्रुतं ॥ ७२ ॥ नार्योऽन्या हि मृते नाथे ।
रुदंति करुणासं ॥ वर्धापयंति वलयैः । खंडितैश्च करच्युतैः ॥ ७३ ॥ अहं तु हर्षपूरेण । पूरिता

पतिवत्सर्मा ॥ यास्यामि स्वर्गलोकं हि । लोकधृदैः स्तुता सती ॥ ८७ ॥ अथ सा स्वामिनो देहं ।
 चौरस्यापि कलेवरं ॥ शुद्धोदकेन प्रक्षाल्य । पूजयामास संमदात् ॥ ८८ ॥ प्रप्नातसमये जाते ।
 उज्जयिन्या जनोऽखिलाः ॥ सतीपादार्चनरतो । गलदश्रुः समागतः ॥ ८९ ॥ हा मातस्त्वां विना
 लोकः । संशोकः किं कश्चिन्ति ॥ रोगदोषप्रयव्रांतः । कस्याग्रे पूजकश्चिन्ति ॥ ९० ॥ अथ त्रि-
 भुवनं शून्य—मवंती रंडिताखिला ॥ जनाशा निष्फला जज्ञे । त्वयि देवि दिवं गते ॥ ९१ ॥
 श्रीविक्रमो जनैर्गत्वा । विज्ञप्तो विनयान्वितैः ॥ सतीशरोमणिर्यति । पतिवत्सर्मानुगामिनी ॥ ९२ ॥
 प्रत्यक्षा कामधेनुः सा । कल्पवल्लीव जंगमा ॥ धन्यस्य दयिता धन्या । मान्याखिलजनव्रजैः ॥
 ॥ ९३ ॥ पादप्रक्षालनाद्यस्या । वातपित्तकफोद्भवाः ॥ रोगाः सर्वे प्रयांतिस्म । ह्यभिघातविषोद्भवाः
 ॥ ९४ ॥ अपुत्राः पुत्रसंयुक्ता । निर्धना धनपूरिताः ॥ तस्याः शीलप्रज्ञावेण । भूताद्याः प्रभवन्ति
 न ॥ ९५ ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा । तदा भृंगासुंदरी ॥ जगाद् भ्रूयति नत्वा । पट्टराज्ञी पतिव्र-
 ता ॥ ९६ ॥ सतीपादोदकं शीघ्र—मानयामि तवाज्ञया ॥ येन मे याति बंध्यात्वं । कुलवृद्धिस्तव
 प्रप्नो ॥ ९७ ॥ जगाद् नृपतिर्ज्ञात—तच्चरित्रः प्रियांप्रति ॥ सद्बोद्धमानगिष्यामि । सत्याः पादोदकं

तव ॥ ७८ ॥ नगरीवासिनां नृणां । भूपतिश्चोत्तरं ददौ ॥ सतीशिरोमणोस्तस्या । उत्सवं कुरुत कु-
 तं ॥ ७९ ॥ तत्रागन्नाभ्यहं याव—तावत्स्थेयं नदीतटे ॥ तस्याः पादौ यथा नत्वा । किञ्चित्पृष्ठा-
 मि तामहं ॥ १०० ॥ अथ ते नगरीलोकाः । समागत्य तदोकसि ॥ घोटिकां स्वर्णपर्याणां । स-
 ज्जीवक्रुर्मनोहरां ॥ १ ॥ कैरेयीं शर्करायुक्तां । सुगन्धिद्रव्यमिश्रितां ॥ रसाढ्यां प्रगुणीचक्रु—भौ-
 जनार्थं सतीकृते ॥ २ ॥ जग्ध्वा रसवतीं साथ । भुक्तशेषामसौ ददौ ॥ लोकेभ्यः सर्वरोगाणां ।
 विनाशाय दुराशया ॥ ३ ॥ अक्षताशिषदानादि—पादप्रक्षालनांभसा ॥ लोकं संतोष्य सा धर्म-
 ध्यानकार्यमथाकरोत् ॥ ४ ॥ ससक्षेत्रीव्ययं देव—पूजनं गुरुवन्दनं ॥ ज्ञानार्चनं संघभक्तिं । दीनो-
 छरणकादिकं ॥ ५ ॥ धर्मस्याराधनं क्रोध—मानमायादिवर्जनं ॥ कामणं सर्वजीवानां । पापस्था-
 नविसर्जनं ॥ ६ ॥ चतुर्णां शरणं सर्व—तीर्थानां वन्दनं तथा ॥ दुष्कार्यगर्हणं चैव । पुण्यानामनु-
 मोदनं ॥ ७ ॥ अनित्यतादिज्ञावानां । ज्ञावनं भूरिज्ञावतः ॥ तथा चतुर्विधाहार—त्यजनं हर्षतो
 व्यधात् ॥ ८ ॥ कुलकं ॥ पञ्चानां परमेष्ठीनां । स्मरणं चैकचित्ततः ॥ सा चकार तदा शीघ्रं । शु-
 ब्रभाववशं गता ॥ ९ ॥ प्रासादोच्चरणे धर्म—शालायाः करणे तथा ॥ साधर्मिकेभ्यः सर्वं स्वं ।

स्वकीयं सा समर्पयत् ॥ १० ॥ इति धर्मे व्ययं कृत्वा । शुद्धसम्यक्त्ववासिता ॥ लौकिककार्यकरणं । कारयामास सा सती ॥ ११ ॥ गोधूमदानं गोदानं । महीं स्वर्णघटादि च ॥ ज्ञातः सा ददौ दाना । ब्राह्मणानां विशेषतः ॥ १२ ॥ अन्येषां स्वजनानां च । पंगुबधिरकुष्ठिनां ॥ तथैवाधादिदीनानां । धनं साथ ददौ मुदा ॥ १३ ॥ यतः—पात्रे धर्मनिबन्धनं तदितरे प्रोद्यद्वाख्यापकं । मित्रे प्रीतिविवर्धनं शिष्येनैवैगपहारदमं ॥ भृत्ये ऋस्तिभ्रगवहं नरपतौ सम्मानसंपत्करं । भट्टादौ तु यशस्करं वितरणं न क्वाप्यहो निष्फलं ॥ १४ ॥ दानं महिमनिधानं । कुशलविधानं कलंककरिसिंहः ॥ श्रीकलंकडीचूतं । सिद्धिवधूसंगमे दूतं ॥ १५ ॥ दानेन देवा हि वशीभवंति । दानेन वैराण्यपि याति नाशं ॥ परोऽपि बंधुत्वमुपैति दाना—दानं हि सर्वव्यसनानि हन्ति ॥ १६ ॥ आर्तेषु दीनेषु रुजार्दितेषु । बालेषु वृद्धेषु तथांधकेषु ॥ सुश्रद्धया स्वल्पमपि प्रदत्तं । स्यादक्षयद्रव्यकृते नराणां ॥ १७ ॥ सर्वकार्याणि कृत्वा सा । श्वेतवस्त्रैरलंकृता ॥ मायाविनी गृहद्वारे । ददौ कुंकुमहस्तकान् ॥ १८ ॥ मनुष्यकोटिसंस्तूय—माना नारीगणैर्वृता ॥ पंचशब्दादिवादित्र—बधिरकृतदिग्गणा ॥ १९ ॥ नारीकदंबकैः पृष्टे । गीयमानगुणोत्करा ॥ लौकैश्च संस्तुतांसंख्यै—रश्मिरूढा चचाल

सा ॥ २१ ॥ गुप्तं ॥ प्रता महिलाण गर्ह । भत्ता सरणं च जीवियं प्रता ॥ तम्मगाणुसरणं ।
 पश्वयाणं खु निहिठं ॥ २२ ॥ चिंतयंतीति गार्थार्थं । दृढं कृत्वा निजं मनः ॥ हसंती बालहर्षेण ।
 हृदि दुःखेन पूरिता ॥ २३ ॥ पदे पदे स्वर्णरूप्य—पुष्पैर्मणिक्कयमिश्रितैः ॥ लोकैर्वर्ध्याप्यमाना
 सा । क्रमादागाच्चतुष्पथं ॥ २४ ॥ एवं प्राप्ता पुरीबाह्ये । रेवतीतटिनीतटे ॥ यत्रास्ति मणिप्रद्राव्य-
 यक्षेयस्य गृहं वरं ॥ २५ ॥ समुत्तीर्य ततश्चाश्वात् । स्थित्वा तत्र तरोस्तले ॥ याचकेभ्यो ददौ दा-
 नं । सा स्वकीर्त्तिनिबन्धनं ॥ २६ ॥ इतस्तत्र महीपालो । विक्रमार्कः समाययौ ॥ सापि स्नानं च-
 काराथ । गत्वा यवनिकांतरे ॥ २७ ॥ ददौ सा स्वांगलम्बानि । ऋषणान्यर्थिनां मुदा ॥ पश्चाद्वर्ष्ठा-
 पयामास । राजानं सपरिहृदं ॥ २८ ॥ चिरं जीव चिरं नंद । चिरं पालय मेदिनीं ॥ चिरमाश्रित-
 लोकानां । पूरय त्वं मनोरथान् ॥ २९ ॥ राजन् राजकुलोत्तंस । वंशदीपक विश्वजित् ॥ वंशवृद्धि-
 वरस्तेऽस्तु । मम सत्याः प्रजावतः ॥ ३० ॥ एवमुक्त्वा पुरो राज्ञो—ऽमुंचत्साक्षतमुष्टिकां ॥ शृंगार-
 सुंदर्यर्थं च । पादप्रक्षालनोदकं ॥ ३१ ॥ तस्याः पादौ नमस्कृत्य । राज्ञी शृंगासुंदरी ॥ ययाचे
 चाशिशं प्रीता । सतीमन्या जगाद सा ॥ ३२ ॥ अविधवा प्रव पुत्रवती प्रव । प्रियहिता दयिता

प्रव सर्वदा ॥ प्रव सुतीव्रसतीव्रतधारिणी । भव सदैव रमासहचारिणी ॥ ३३ ॥ या मुकुन्दपदपंक-
 जभृङ्गी । या नृपांगणविनोदकुङ्गी ॥ क्षीरसागरविलोडनजाता । सा स्थिरा भवतु मन्मथमाता ॥
 ॥ ३४ ॥ द्रष्टुदित्वा गुरुन्नत्वा । क्षमयित्वाखिलान् जनान् ॥ गृहीत्वा दीपकं हस्ते । सा चितागार-
 मागमत् ॥ ३५ ॥ तां निवार्य तदा राजा । प्रतिलोकानिति जगौ ॥ दूरे स्थित्वा क्षणं यूय—मे-
 कांतं कुरुत क्षुतं ॥ ३६ ॥ किञ्चित्पृष्ठमि संदेह—महं सतीशिरोमणेः ॥ येन मे हृदये सौख्यं । जा-
 यते हर्षदायकं ॥ ३७ ॥ कृतं निर्व्यजनं लोकैः—स्तत्क्षणादेव कोविदैः ॥ मंदंमंदं ततो राजा । पृ-
 ष्ठांस्तां महासतीं ॥ ३८ ॥ त्रिकालज्ञा त्रिदोषज्ञा । त्रिधा त्रैलोक्यपावनी ॥ त्रियामाकार्यकर्त्री
 त्व—महो सतीमतद्विका ॥ ३९ ॥ पतिव्रतत्वं ते चाहो । पतिघ्ने परलालसे ॥ पतिद्वयसमायुक्ते ।
 पत्युगुणद्वयायके ॥ ४० ॥ एवंविधैर्गुणैर्युक्ता । मुधा त्वं प्रियसे कथं ॥ भुङ्क्ष्व भोगान्नवनवान् । यौ-
 वनं च कृतार्थय ॥ ४१ ॥ मौख्यत्त्वया वृतो नान्यो । वरो यौवनतायुतः ॥ वंचनायैव लोकानां ।
 वृद्धः परिणीतस्त्वया ॥ ४२ ॥ स्वलोकं प्रापितः सोऽपि । गल्लेगुष्टप्रदानतः ॥ चौरैश्च च समं रात्रौ
 । रत्नाथ प्रियसे कथं ॥ ४३ ॥ केवलं वंचनायैव । लोकानां सुंदरि त्वया ॥ ख्यापितं जगति स्वी-

यं । सतीत्वं-वामलोचने ॥ ४४ ॥ स्त्रीचरित्रं विमुच्यतः । कथ्यतां तथ्यप्रापया ॥ अहं कस्यापि
नो वह्ये । समस्तं चरितं तव ॥ ४५ ॥ सावदत शृणु राजेंद्र । मा पृष्ठ चरितं मम ॥ यथा प्रवर्त-
ते कालः । स तथैवोपसेव्यते ॥ ४६ ॥ अंगुष्ठे ज्वलंतं स्वं । मुक्त्वेक्षसे नगाग्रं ॥ तेनासित्वं
महामूर्खः । स्त्रीचरित्रस्य पृष्ठकः ॥ ४७ ॥ हस्तिरादयो देवा । मुनयः कपिलादिकाः मानवाश्चक्र-
वर्त्याद्याः । कामिन्येते तु किंकराः ॥ ४८ ॥ अनिद्या गुरवो गावः । कांचनं सखिलं स्त्रियः ॥ पृ-
थ्वी चैव षडेतानि । यो निंदति स निन्द्यते ॥ ४९ ॥ समुद्रमध्यं नारीणां । चरित्रं मेघगर्जितं ॥
प्रविष्यज्जीवरूपत्वं । न जानंति सुरा अपि ॥ ५० ॥ भूलोकस्वर्गलोकस्य । नागलोकस्य भ्रूपते ॥
चरित्रं पृष्ठ मे पार्श्वे । मा स्त्रीणां चरितं पुनः ॥ ५१ ॥ तथापि पृष्ठसि यन्मां । तत्त्वं मुग्धोऽसि
भ्रूपते ॥ कथितेन च संतापो । प्रविष्यति परं तव ॥ ५२ ॥ अग्रे विगोपितस्त्वं च । गांढ्या त-
स्याश्च किंकरः ॥ जातो हि पंचदंडात-पत्रस्यापि गवेषकः ॥ ५३ ॥ नाहं सा सत्यजामासि । दे-
वानां दमनी न हि ॥ मारयित्वैकमेवाहं । जाताहं पररागिणी ॥ ५४ ॥ बिले बिले त्वया दृष्टा ।
गोधागोनसम्पर्काः ॥ दृष्टिविषो न दृष्टोऽस्ति । दृष्टोऽपि जीवितापहः ॥ ५५ ॥ शुक्तिशंखकपर्दी-

द्याः । सागरे व्रमता तया ॥ विलोकिता विशेषज्ञ । न दृष्टः कौस्तुभः परं ॥ ६० ॥ कंटकाकुल-
 कंठेर—करीरादिदुर्मास्त्वया ॥ दृष्टाः संति घना राजन् । न दृष्टः कल्पपादपः ॥ ६१ ॥ रणभूर्विष-
 न्नः क्रूर । मरुभूमिर्विलोकिता ॥ रत्नमुक्ताभृता भूमि—र्न दृष्टा कापि कोविद ॥ ६२ ॥ एवं त्रि-
 भुवने राजन् । व्रमता भाग्ययोगतः ॥ कलाः सर्वास्त्वया दृष्टाः । स्त्रीचरित्रं न चेद्वितं ॥ ६३ ॥
 नाधमाहं न मूर्खाह—महं स्त्रीणां शिरोमणिः ॥ स्वं यशो भूतले मुक्त्वा । गमिष्यामि सुरालये ॥
 ॥ ६४ ॥ गृहसत्कं न जानासि । त्वं चरित्रं तु भूपते ॥ गह्व त्वं स्वेहया गेहं । मुखम्लानिं च मा-
 कुरु ॥ ६५ ॥ कदापि तवसंदेहो । मानसे स्यात्तदा व्रज ॥ कोचीकांदविकागारे । पृष्ठ मे चरितं
 समं ॥ ६६ ॥ अथास्तु स्वस्ति ते भूप । मिथ्यादुष्कृतपूर्वकं ॥ द्रष्टुदित्वा चितामध्वे । प्रविष्टा रत्न-
 मंजरी ॥ ६७ ॥ पुरीनिवासिनो लोकाः । सशोकाः सकलास्तदा ॥ तारस्वरं च पूञ्चक्रु—स्तालोद्वा-
 दनपूर्वकं ॥ ६८ ॥ अथ राजापि विन्नायो । राहुग्रस्तो यथा रविः ॥ शब्दशंकासमायुक्तो । गृहमा-
 गाद्दिनात्यये ॥ ६९ ॥ विक्रमार्कोऽवनीपाल—श्रितयामास चेतसि ॥ यामि वेषांतरीभूतः । कोची-
 कांदविकागृहं ॥ ७० ॥ विचिंत्येयुज्जायिन्याः स । पांथवेषश्चतुषधे ॥ गत्वा कौतुकतो लोका—

निति पप्रह भूमिपः ॥ ७३ ॥ कास्ति कांदविकानां तु । वाटकस्तुंदपोषकः ॥ यत्र देशांतरायातो ।
 भुंक्ते पांथो बुभुक्षितः ॥ ७४ ॥ इति पृष्टे जनोऽवादीत् । पांथ भो गह्व सत्वरं ॥ सत्रागारे हि पां-
 थानां । कोचीकांदविकागृहे ॥ ७५ ॥ स्वर्णरूप्यमयं यत्र । शोभते तोरणत्रयं ॥ प्रतोलीसप्तसंयुक्तं
 । देवतागारसन्निभं ॥ ७६ ॥ मणिमाणिक्यसंबद्धा । यत्र भूमिस्तमोऽपह्ना ॥ पंचवर्णा सचिता च
 । स्वर्णभित्तिर्विराजते ॥ ७७ ॥ द्वाद्वादकेन संपूर्णा । यत्र वाप्यो मनोहराः ॥ चतुर्दिक्षु विराजते
 । चत्वारः पंकजैर्युताः ॥ ७८ ॥ सदाफला सपापुष्पा । सदा सान्द्रद्रुमैर्युता ॥ सुगंधा सरसा तत्र ।
 वनालिर्नदनोपमा ॥ ७९ ॥ सप्तभूमियुतं गेहं । परिखापरिवेष्टितं ॥ गवाक्षाढ्यं च तत्रास्ति । सुरै-
 द्रागारसन्निभं ॥ ८० ॥ कोचीकांदविका तत्र । वसति रम्यरमायुता ॥ प्रत्यक्षा कल्पवल्लीव । वांछि-
 तार्थफलप्रदा ॥ ८१ ॥ राज्यार्था लभते राज्यं । सुतार्था लभते सुतं ॥ भोगार्था लभते भोगं ।
 तस्याः पादप्रसादतः ॥ ८२ ॥ विद्याधैर्यैः सिद्धैः । किन्नरैर्व्यंतरामरैः ॥ ज्योतिष्कैर्दानैश्चापि ।
 नम्यते सा शुभंकरा ॥ ८३ ॥ शतसहस्रशो लोकाः । पथिकास्तद्गृहेऽनिशं ॥ कुर्वन्ति भोजनं नि-
 त्य—मुत्तमाधममध्यमाः ॥ ८४ ॥ रुधा सास्ति यमाकारा । संतुष्टा सर्वकामदा ॥ तस्याः सदृशं

पुण्यै—रेव लोकैस्तु लभ्यते ॥ ८८ ॥ इति श्रुत्वा महीनाथः । कौतुकोत्तालमानसः ॥ चित्ते चिं-
 तातुरीभूतो । जगाम तद्गृह्णांतिकं ॥ ८९ ॥ परावृत्य ततो रूपं । प्रतोलीक्षारमामगमत् ॥ अट्टशृ-
 पो नृपश्च । सौधसोपानमाश्रयत् ॥ ९० ॥ अनेकद्वारसंपूर्णे । नानाविधजनाकुलं ॥ भूमिगृहगणै-
 र्मुक्तं । तोरणैरप्यलंकृतं ॥ ९१ ॥ सामंतदेशपालादि—मंडलीकशतैर्युतं ॥ प्रबलसस्त्रीशतैः सेव्यं ।
 पुष्पधूपसुगंधितं ॥ ९२ ॥ पंचशब्दादिनिर्घोष—युक्तनाव्यसुशोभितं ॥ स्वर्विमानसमाकारं । तद्-
 गृहं नृप ऐक्षत ॥ ९३ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ एकत्र स्नानपट्टेषु । स्नाप्यंते बहवो जनाः ॥ पांथाः किं-
 करवृद्धैश्च । शीतोष्णसलिलव्रजैः ॥ ९४ ॥ अन्यत्र हाटकस्थालैः । स्वर्णपट्टोपरिस्थितैः ॥ भोजनैः
 सप्तदशभिर्—भोज्यंते बहवो जनाः ॥ ९५ ॥ कुंकुमाविलगोशीर्ष—चंदनैश्च सुगंधिभिः ॥ विलि-
 प्यंते महाप्रत्तया । लोकास्तत्र प्रवासिनः ॥ ९६ ॥ वरंवरंगनाभोग—लाभमभैकमानसाः ॥ दी-
 र्घिकाजलकक्षौलैः । स्मंतः संति पांथकाः ॥ ९७ ॥ वंशवीणामृदंगादि—वाद्यैर्बधिरितांबरं ॥ विचि-
 त्रचित्रितानेक—कौतुकैश्चातिभासुरं ॥ ९८ ॥ गतो मध्यसप्तां राजा । स्थितः प्रबलवृत्तितः ॥ को-
 चीकांदविका दृष्टा । तत्र तेन सखीयुता ॥ ९९ ॥ स्वर्णसिंहासनासीना । गंगोर्मिनिभचामरैः ॥

वीज्यमानालिबुंदेन । देवीव स्वर्गमध्यगा ॥ १०० ॥ विक्रमः कौतुकोत्तान-मानसोऽथ निरीह्य तां
 ॥ कथं मयैषा पृष्टव्या । चिंतयामासिवानिति ॥ १ ॥ तावत्पार्श्वगता दासी । स्वामिनीसंज्ञया हुतं
 ॥ विक्रमार्कं करे धृत्वा । मज्जनागारमाविशत् ॥ २ ॥ कोटिपाकादिभिस्तैलै—भर्दिता भूमिवासवः
 ॥ सुगंधजलसंपूर्णैः । कलशैः स्त्रापितो भृशं ॥ ३ ॥ कोमलवसनेनांगं । सन्माज्यार्था विशांपतेः ॥
 नृषणैर्वस्त्रैश्च । विशेषेण विभूषितं ॥ ४ ॥ भोजनस्थानके याव—द्वोजनं कारयंति ताः ॥ प्रो-
 जनं न कश्चिदपि । प्राणान्तेऽपीति सोऽवदत् ॥ ५ ॥ यतः—न प्रोक्तव्यं न प्रोक्तव्यं । रात्रावत्र
 शुधिष्टिः ॥ तपस्विना विशेषेण । गृहिणापि विवेकिना ॥ ६ ॥ ये रात्रौ च सदाहारं । वर्जयंति
 विवेकिनः ॥ तेषां पक्षोपवासस्य । फलं मासेन जायते ॥ ७ ॥ नैवाहुतिर्न च स्नानं । न श्राद्धं
 देवतार्चनं ॥ न दानं फलदं रात्रौ । प्रोजनं तु विशेषतः ॥ ८ ॥ दिवसस्याष्टमे प्रागे । मंदीभ्रूते
 दिवाकरे ॥ नक्तं तद्धि विजानीया—न्निषिद्धं तत्र प्रोजनं ॥ ९ ॥ देवैस्तु भुक्तं पूर्वाह्णे । मध्याह्ने
 ऋषिभिस्तथा ॥ पितृभिरपराह्णेऽथ । सायं तु दनुजैः स्मृतं ॥ १० ॥ संध्यायां यक्षरक्षोपि—क्षेयं भु-
 क्तं तु भोजनं ॥ सर्ववेलामतिक्रम्य । रात्रौ शुक्तमप्रोजनं ॥ ११ ॥ यजुर्वेदेऽप्युक्तं—उबूककाक-

मार्जार—गृध्रमंडलसूकराः ॥ अहिर्वृश्चिकगोधाश्च । जायंते रात्रिप्रोजनात् ॥ ११ ॥ करोति विर-
तिं धन्यो । यः सदा रात्रिप्रोजनात् ॥ स स्वकीयायुरर्धोप—वासानां फलमानुयात ॥ १३ ॥ रज-
नीप्रोजनत्यागे । ये गुणाः संति तानिह ॥ न सर्वज्ञादृते कश्चि—दपरो वक्तुमीश्वरः ॥ १४ ॥
इति ज्ञात्वा महादोषं । रात्रिप्रोजनसंभ्रवं ॥ जैनशास्त्रसमाख्यातं । प्रत्याख्यातं मयास्ति तत् ॥
॥ १५ ॥ श्रुत्वेति भूपतिप्रोक्तं । दास्यस्ता विस्मितास्ततः ॥ आनयन् वसुधाधीशं । कोचीकांदवि-
कांतिके ॥ १६ ॥ कुरु प्रणामं स्वामिन्या । अस्या नृप यतोऽस्ति ते ॥ या प्रिया देवदमनी । त-
स्या मातुरिष्यं स्वसा ॥ १७ ॥ कृत्वा प्रणामं तस्याः स । संयोज्य करसंपुटं ॥ अलं चक्रे तथा दत्त-
मासनं मानवैर्दराद् ॥ १८ ॥ सविस्मयो नृपस्तत्र । निविष्टस्तु व्यचिंतयत् ॥ कथमदृष्टरूपं मा—मे-
पा जानाति पश्यति ॥ १९ ॥ इति चिंताप्रपन्नस्य । सा नृपस्य शुभाशया ॥ कोचीकांदविकावादी
—द्वचनं विश्ववंदिता ॥ २० ॥ सकुटुंबस्य ते भूयात् । कुशलं पृथिवीपते ॥ घनैर्दिनैः समायातः
। स्वकार्येणासि त्वं नृप ॥ २१ ॥ स्वकार्यमेव लोकानां । मिष्टं नास्त्यपरस्य तु ॥ त्वमयुत्पन्नकार्यत्वा-
दायातोऽसि नृपोत्तम ॥ २२ ॥ सर्वोत्कृष्टगुणाल्बाया । महासतीशिरोमणेः ॥ नार्यां मदनमंजरीः ।

स्त्रीचरित्रगवेषकः ॥ २४ ॥ स्त्रीचरित्रं न जानासि । भुवने महिमाद्भुतं ॥ तेन त्वं श्रुमिरजेंद्र ।
नूनं मुग्धोऽधुनाप्यसि ॥ २५ ॥ स्त्रीचरित्रं यदि ज्ञातु—मिथा ते श्रूय वर्तते ॥ मंजूषायां तदा त्व-
स्यां । प्रविश त्वं विचक्षण ॥ २६ ॥ तयेत्युक्तो नृपस्तत्र । प्रविष्टो हृदि विस्मितः ॥ तावत्समागत-
स्तत्र । मंत्रीशो बुद्धिसागरः ॥ २७ ॥ मंत्रिमुद्राधरो देश—स्वामी श्रूयतिवल्लभः ॥ सर्वकर्ता सर्व-
हर्ता । स चासीत्खलु धीनिधिः ॥ २८ ॥ निष्कस्थालं करे धृत्वा । मणिमुक्ताफलैर्भूतं ॥ पपात
पादयोस्तस्या । विनयादित्युवाच च ॥ २९ ॥ ममोपरि प्रसीद त्वं । चिन्तितार्थफलप्रदे ॥ प्रोगं शृ-
ंगासुन्दर्या । समं बांछामि कामदे ॥ ३० ॥ तयोक्तं त्वं समारोह । मंजूषां तदिमां द्रुतं ॥ गृहाणे-
मं च मे दंनं । व्रज तव यथेक्षया ॥ ३१ ॥ इति तस्या वचः श्रुत्वा । लात्वा दंनं स हर्षितः ॥
विनयात्तां नमस्कृत्य । मंजूषामारोह च ॥ ३२ ॥ दंडप्रभावतो व्योम्नि । स एवं नृपसंयुतः ॥ ग-
तः स्थिता नृपावासे । यत्र शृंगासुन्दरी ॥ ३३ ॥ गवाक्षमार्गतस्तस्याः । प्रासादे सोऽविशद् द्रुतं ॥
तं दृष्ट्वा हर्षसंयुक्ता । जाता शृंगासुन्दरी ॥ ३४ ॥ मुक्त्वासनं महामूढ्यं । योजितांजलिंसंपुटा ॥
सस्नेहं हर्षसंयुक्तं । साथो वचनमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ आगम्यतां जीवितेश । कृतार्थी च कुरुष्व मां ॥

विरहानलदावाग्निं । मां समाक्षिप्य शामय ॥ ३६ ॥ अहं तवैकचित्तास्मि । दूरस्थापि तवांतिके ॥
 त्वत्सौख्ये सुखसंघटा । तद्दुःखेऽस्मि च दुःखिता ॥ ३७ ॥ अज्ज्ञा कयहो जम्मो । अज्ज्ञा कयहं
 च जीवियं मच्च ॥ अज्ज्ञा कयहो दिवसो । सामी तुह संगमेणं च ॥ ३८ ॥ अथ सा मंत्रिराजस्य
 । राक्षी शृंगासुंदरी ॥ स्नानादिकं व्यथादुच्चैर्बहुमानपुरस्सरं ॥ ३९ ॥ प्रोजनं विविधैर्भोज्यै-
 र्भोजयामास मंत्रिणं ॥ सा तांबूलादिकं दत्त्वा । शय्यास्थाने समानयत् ॥ ४० ॥ आसनादिकमे-
 दैश्च । विविधैर्भोगैर्गन्धिभिः ॥ राक्षी तं रंजयामास । मंत्रिणं मानसाप्रियं ॥ ४१ ॥ श्रुत्वा प्रोगान्
 निशाशेषे । सावोचन्मंत्रिशेखरं ॥ गताथ रजनी स्वामिन् । क्षणमात्रप्रमाणतः ॥ ४२ ॥ तयेत्यु-
 क्तेऽथ मंत्रीद्रिः । प्रोवाच तां प्रियाप्रति ॥ सौम्ये यास्याम्यहं गेहं । विलंबः श्रेयसेऽत्र न ॥ ४५ ॥
 कदाचिद्विक्रमो राजा । त्वायादत्र वरानने ॥ तदा किमुत्तरं देयं । त्वया मया च कोविदे ॥ ४६ ॥
 इति मंत्रिवचः श्रुत्वा । राक्षी शृंगासुंदरी ॥ उवाच वचनं चारु । चतुरा चित्तहारिणी ॥ ४७ ॥
 मुक्त्वा त्वन्मानसं चात्र । गृहीत्वा मानसं मम ॥ त्वं यास्यलं बहुक्तेन । जीवितेश जयी भव ॥
 ॥ ४८ ॥ लब्ध्वाथावसरं स्वामिन् । पुनर्बुद्धिमतां वर ॥ तव दर्शनसुखेण । मनोऽब्जं मे विकासयेः

॥ ४९ ॥ तया वाच्यः प्रणामो मे । लगित्वा पादयोः परं ॥ कोचीकांदविक्यास्तस्या । यस्याः सि-
 ङ्घिः किलेदृशी ॥ ५० ॥ अथ श्रीविक्रमादित्य—श्रितयामास चेतसि ॥ अहो शृंगारसुंदर्या—श्र-
 रित्रं पापकारकं ॥ ५१ ॥ न प्रतिष्ठां न सौजन्यं । न लज्जां न च गौरवं ॥ न च स्वामिहितं वा-
 माः । पश्यति मदनांधलाः ॥ ५२ ॥ नूनं निरंकुशा नारी । तत्करोत्यसमंजसं ॥ यत्कुधा सिंहशा-
 र्दूल—व्याला अपि न कुर्वते ॥ ५३ ॥ दूरतस्ताः परित्याज्याः । प्राटुर्भावितदुर्मदाः ॥ विश्वोपता-
 पकारिण्यः । करिण्य इव योषितः ॥ ५४ ॥ स कोऽपि नास्ति मंत्रोऽत्र । देवो नास्ति तथा दिवि
 ॥ येन नारीपिशाचीयं । वश्यतां नीयते शुवि ॥ ५५ ॥ संपीड्यात्राहिदंष्ट्रानि—यमजिह्वाविषव्रजान्
 ॥ जगज्जिघांसुना नार्यः । कृताः क्रूरेण वेधसा ॥ ५६ ॥ यदि स्थिरा प्रवेद्विशु—त्तिष्ठति यदि वा-
 यवः ॥ तदैव महिलानां हि । स्थिरीभवति मानसं ॥ ५७ ॥ श्रीविक्रमस्तच्चरितं समग्रं । ज्ञात्वाऽ-
 निमेषांकितलोचनोऽभूत् ॥ व्यचिंतयच्छून्यबलां किमेनां । सतीत्वप्रथां कुलदामथाहं ॥ ५८ ॥ इ-
 ति मनसि विचिंत्य विक्रमार्क—स्वरिततरं दयया समाकुलोऽभूत् ॥ काहं भूमिपतिः परोपकारी ।
 क्वैषा नारी वराकी गर्हणीया ॥ ६० ॥ ध्यात्वेति सुध्यानपरो नृपोत्तमः । प्रियाचरित्रं सकलं हृदि

स्मरन् ॥ तस्यां स्थितोऽयं वरपेटिकायां । व्यचारयत्संसृतिनाटकं तत् ॥ ६१ ॥ समागत्य दंडेन हत्वा
 सभूषां । वरां पेटिकां व्योममार्गेण मंत्री ॥ मुदा संयुतो कोचीगेहं प्रधानं । ननामांहियुग्मं च त-
 स्याः प्रकामं ॥ ६२ ॥ समर्थ्य दंष्ट्रं पुरतोऽथ कोन्ध्या । राजीनतिं विज्ञापयांचकार ॥ तदाशेषं प्राप्य
 स बुद्धिसागरो । गतो गृहं स्वं गुरुगौरवान्वितः ॥ ६३ ॥ मुक्त्वा पैठां विक्रमो भूमिपालः । को-
 न्ध्याः पादौ विस्मितोऽसौ ननाम ॥ शीर्षं हस्तौ योजयित्वा जगाद । ज्ञातं सर्वं तेऽद्य मातः प्रसा-
 दात् ॥ ६४ ॥ सा जगाद सुमुखी नृपोत्तम । पृष्ठसे किमपि पृष्ठं तद्यदि ॥ स्त्रीचरित्रमिति विश्व-
 चित्रकृद् । ज्ञेयमत्र गहनं त्वया खलु ॥ ६५ ॥ महासतीत्वेन विप्रवृषितांगी । या श्रूयते पंचवरा तु
 द्रौपदी ॥ तृप्तिं परं सा न गता हि पंचभिः । श्रीप्रांस्तोक्तं शृणु राजशेखर ॥ ६६ ॥ ऋषीणां पार-
 णायैव । कथमाम्रद्रुमो ह्ययं ॥ अकालेऽपि फलेचूर्णे । नारदं वद ध्रुवं ॥ ६७ ॥ पृष्टो युधिष्ठिरे-
 णेति । नारदोऽसौ मुनीश्वरः ॥ तथ्यं जगौ धर्मपुत्रं । प्रति सोऽपि तदा ध्रुवं ॥ ६८ ॥ द्रौपदी पं-
 चवाक्यानि । सत्यानि वदते यदा ॥ अकाले आम्रवृक्षोऽयं । फलैश्च फलते तदा ॥ ६९ ॥ इत्यु-
 क्ता नारदेनाशु । जगाद द्रौपदी दुतं ॥ सत्तासमदं सत्यं सा । सतीव्रजमंतद्विका ॥ ६९ ॥ पं-

चापि मम रोचंते । पांडवास्तात सुंदराः ॥ तथापि बलीयान् कामो । मतिः षष्ठेऽपि जायते ॥ ७० ॥
 रहो नास्ति क्षणो नास्ति । नास्ति प्रार्थयिता नरः ॥ तेन नारद नारीणां । सतीत्वमुपजायते ॥
 ॥ ७१ ॥ दृष्ट्वा परं नरं नार्थी । भोगेष्वा जायते ध्रुवं ॥ गावस्त्रणमिवारण्ये । जिघृक्षंति नवं नवं ॥
 ॥ ७२ ॥ सुरूपं पुरुषं दृष्ट्वा । त्रातरं पितरं सुतं ॥ क्लिद्यंते योनयः स्त्रीणा—मामपात्रमिवांजसा ॥
 ॥ ७३ ॥ श्रुति निशम्य वचो वचनातिगं । नृपवरो हृदये परमां मुदं ॥ बहु बन्नार धृतिं स्मृतिम-
 ध्यगं । स्मरति चेतसि सत्यवतीकृतं ॥ ७४ ॥ कोची जगाद नरराजशिरोवतंस । भाग्यान्वितोऽसि
 वरवर्षशतं च जीव ॥ नारीचस्त्रिमखिलं परिहृत्य हन्यान् । विश्वे विलोकय वरान् विविधप्रकारान्
 ॥ ७५ ॥ सदस्त्राभरणान्वितं बहुगुणं सर्वार्थकामप्रदं । सर्वव्याधिहरं सदा फलकरं विश्वेशलक्ष्मीधरं
 ॥ कल्पद्रूपमदंजरत्नममलं संभोज्य जाते प्रगे । कोचीकांदविका नृपस्य परमप्रीत्या ददौ भक्तिः
 ॥ ७७ ॥ दंनं गृहीत्वा वररत्नतुल्यं । श्रीविक्रमार्को निजगेहमागात् ॥ कृत्वा तु तुर्यं वरकार्यमेवं ।
 समाधिसुध्यानपरो बभूव ॥ ७८ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपछत्रबंधे ॥ पद्मे महा-
 श्र्वर्यकरे यथोक्ते । तुर्यो बभूव प्रवरः प्रबंधः ॥ ७९ ॥

॥ अथ पंचमः प्रस्तावः प्रारभ्यते ॥

प्रणम्य चरणौ श्वश्रवा । मस्तकन्यस्तहस्तकः ॥ आदेशं पंचमं प्रक्त्या । ययाचे ऋमिवासवः ॥
 ॥ ८० ॥ तयोक्तं शृणु राजेंद्र । देहि राजपश्चिह्नं ॥ प्रक्षाल्य चरणौ भक्त्या । विश्वरूपपुरोधसे ॥
 ॥ ८१ ॥ श्रुत्वेत्युवाच राजेंद्रः । सुगमं कार्यमुत्तमं ॥ अहं शीघ्रं करिष्यामि । किंचिदेतन्न दुष्करं ॥
 ॥ ८२ ॥ सा प्राह शृणु राजेंद्र । दुष्करादपि दुष्करं ॥ कार्यमेतद्यतो विप्र—स्त्वहानं नैव लास्यति ॥
 ॥ ८३ ॥ तथापि कुरु तत्कार्य—मनघं ते भविष्यति ॥ श्रुत्वेति भूपराजोऽपि । त्वस्तिं गृहमागतः ॥
 ॥ ८४ ॥ विश्वरूपमथाकार्य । प्रभातसमये नृपः ॥ सिंहासने वरे प्रक्त्या । स्थापयित्वा सुभक्तिः ॥
 ॥ ८५ ॥ प्रणम्य तं महानंद—दायकं विप्रमुत्तमं ॥ सन्मानं कृतवांस्तस्य । ऋग्निभावसमन्वितः ॥
 ॥ ८६ ॥ युग्मं ॥ स्वर्णस्थालं स चानाय्य । विशालं पयसा भृतं ॥ चरणौ क्षालयामास । तस्य
 विप्रस्य प्रक्तिः ॥ ८७ ॥ ऊर्ध्वोभूय स्तुतिं चक्रे । योजितांजलिंसंपुटः ॥ ततोऽवक् स प्रसद्य त्वं ।
 दानं मे लाहि वांञ्जितं ॥ ८८ ॥ अहं कृतयुगाचार—रीत्या दानं ददामि ते ॥ गोस्वर्णरत्नमाणि-
 क्य—गजाश्वभूमिर्गर्जितं ॥ ८९ ॥ कृतयुगे समाहूय । द्वापरे गृहमागते ॥ त्रेतायां याचिते दानं

ग्रामाणां शतपंचकं ॥ हयानामयुतं भव्यं । नागानां च सहस्रकं ॥ एए ॥ स्वणस्थालगवाराम—
 रथदासांलयस्य च ॥ महिषीवस्त्रभृत्यानां । सर्वेषां शतपंचकं ॥ एए ॥ एवंविधं महादानं । तस्मै
 दातुं समुत्सुकः ॥ राजा बभूव हर्षेण । परं गृह्णाति नैव सः ॥ १०० ॥ विप्रो वदति हे राजन् ।
 पापो राजपस्त्रिहः ॥ मया न जीर्यते ऋरि—भवकोटिशतैरपि ॥ १ ॥ सर्वः पस्त्रिहो घोरो । ऋप-
 तीनां विशेषतः ॥ ऋपदानमतस्त्याज्यं । भुवि मोक्षाप्रियाभिभिः ॥ २ ॥ ऋवकोटिसहस्राणि । नर-
 केऽतीवदारुणे ॥ कुंज्रीपाके निगोदे च । गर्जावासे स पच्यते ॥ ३ ॥ वेदागमविरुद्धं तद् । षम्-
 दर्शनैश्च गर्हितं ॥ पुराणधर्मशास्त्रैश्च । निन्दितं नीतिकोविदैः ॥ ४ ॥ श्रीविक्रममहाराज । सधर्म
 जनवद्वज्र ॥ दानाग्रहो न कर्तव्य—स्त्वया भाग्यवता मम ॥ ५ ॥ ब्राह्मणत्वं विवेकत्वं । नृत्वं ध-
 र्मेक्रियापि हि ॥ व्रतं यज्ञादिकार्यं च । यांति राज्ञः पस्त्रिहात् ॥ ६ ॥ यतः—षम्कर्मरहितो वि-
 प्रो । मातंगसदृशो मतः ॥ राज्ञो दानप्रतिग्राही । तस्मादप्यधिको मतः ॥ ७ ॥ दशशूनासमश्चक्री
 । दशचक्रिसमो द्विजः ॥ दशद्विजसमा वेश्या । दशवेश्यासमो नृपः ॥ ८ ॥ यतः—ये शांतदा-
 ताः श्रुतिपूर्णेकर्णौ । जितेंद्रियाः प्राणिवधे विरक्ताः ॥ पस्त्रिहे संकुचिताश्च नित्यं । ते ब्राह्मणास्ता-

रयितुं समर्थाः ॥ ९ ॥ किं बहुक्तेन हे राजन् । प्राणत्यागेऽप्यहं तव ॥ परिग्रहं न गृह्णामि । किं
 खेदयसि मां वृथा ॥ १० ॥ अहं माधुकरिं वृत्तिं । कृत्वा प्राणस्य धारणं ॥ करोमि धर्मनिरतो ।
 वह्निहोत्रपरायणः ॥ ११ ॥ नीरागस्य तृणं नारी । निरीहस्य तृणं नृपः ॥ तृणं ज्ञानवतां सर्वं । तृ
 णं शूरस्य जीवितं ॥ १२ ॥ इत्युन्वा निश्चयं स्वीयं । दत्त्वाशिषं द्विजोत्तमः ॥ नृपेण प्रणतो नृ
 स्या । स जगाम निजं गृहं ॥ १३ ॥ अथ विक्रमभूषाल-श्रितयामास चेतसि ॥ स्नेहो धर्मो दया-
 दानं । न बलेन प्रबल्यमी ॥ १४ ॥ अथ चिंतातुरो भूपः । किं कर्तव्यजडस्तदा ॥ विषणास्यः कृ
 णं तस्थौ । साहस्येकशिरोमणिः ॥ १५ ॥ पराक्रमेण यत्कार्यं । न सिद्ध्यति कदाचन ॥ तत्सिद्ध्य-
 ति मनुष्याणा—मुपायैर्बुद्धिमिश्रितैः ॥ १६ ॥ सामवाक्यैस्तथा दानै-र्भेददंमाद्युपायैकैः ॥ क्षणेन
 कार्यसिद्धिः स्या—ज्ञानानां जयकांक्षिणां ॥ १७ ॥ किञ्चिद्भिद्रं विलोक्यथा—ऽसत्यं तस्य द्विज-
 न्मनः ॥ अपाये पातयाम्येनं । यथा लाति स मे धनं ॥ १८ ॥ विलोकयाम्यहं किञ्चि—तस्य दो-
 षं तु गर्हितं ॥ आनये निग्रहस्थाने । ततोऽमुं लोकसाक्षिकं ॥ १९ ॥ अथ विक्रमभूषालः । कृत्वा
 रूपांतरं निजं ॥ गृहीत्वा च करे खड्गं । द्विजगेहांतिकं गयौ ॥ २० ॥ तत्रास्ति सर्वतोऽग्रे—यदा-

स्यात्तनं वरं ॥ यः पुरीजनलोकानां । वांछितार्थफलप्रदः ॥ २१ ॥ तन्मध्यमवनीपालः । प्राविश-
 त्साहसान्वितः ॥ स्वकार्यसाधने लोकाः । किं न कुर्वति दुर्घटं ॥ २२ ॥ सूर्येण स्वस्त्रियोऽर्थं हि ।
 शरीरं घर्षितं निजं ॥ मुनिना कालिकार्येण । व्रतभंगस्तथा कृतः ॥ २३ ॥ वर्षाकालेऽपि मौनीन्द्रो ।
 रत्नकंबलमानयत् ॥ आषाढभूतिनात्याजि । व्रतं मोदकलीप्सया ॥ २४ ॥ तथा देवकुले छन्न—वृ-
 त्या स्थित्वा नरेश्वरः ॥ पुरोहितगृहद्वारे । दत्तदृष्टिः स्थिरोऽभवत् ॥ २५ ॥ निशीथसमये विप्र—
 पुत्री गोमतीसंज्ञका ॥ आगता सर्वभृंगारा—प्ररणादिभिर्भ्रूषिता ॥ २६ ॥ पुष्पचंदनतांबूल—फ-
 लनैर्वेद्यसंभृतं ॥ लात्वा कण्डकं तस्या । दासी पृष्टे समाययौ ॥ २७ ॥ यक्षेशस्य ततः पूजां । कृत्वा
 सा शुभ्रभावतः ॥ प्रदीपमालाकलित—मारात्रिकमपि व्यधात् ॥ २८ ॥ विक्रमोऽदृश्यरूपेण । स्थि-
 तस्तत्र समाधिना ॥ ध्यानान्तेऽथ तया दासी । प्राषिता पार्श्ववर्तिनी ॥ २९ ॥ याहि वेगेन सोम-
 स्य । मालाकारस्य वेश्मनि ॥ तत्पुत्रीं च जयंतीं त्व—मत्रानय शुभ्रानने ॥ ३० ॥ निर्जनेऽस्यै
 त्वया कथ्यं । यथा कोऽपि शृणोति न ॥ यतोऽवत्यां महाधूर्ताः । संति विक्रमसन्निभाः ॥ ३१ ॥
 तथेति सा प्रतिश्रुत्य । क्रमेण तद्गृहं गता ॥ आयांती मिलिता मार्गे । परं सेंदुसमानना ॥ ३२ ॥

दास्या निवेदितं तस्यै । गोमत्याकारणादिकं ॥ त्वरितं हर्षपूरेण । पूरिता साभ्रवद्दणत् ॥ ३३ ॥
 सागत्य यक्षराजेंद्रं । पूजयित्वातिभक्तितः ॥ ततोऽसौ सह गोमत्या । वार्तां कर्तुं प्रचक्रमे ॥ ३४ ॥
 जयंती प्राह कट्याणि । पातालनगरेऽधुना ॥ शृंगारमंजर्युदाहे । गंतव्यं गोमति ध्रुवं ॥ ३५ ॥
 गोमती प्राह हे बाले । त्वं त्वथाकास्तिगता ॥ नागते परमद्यापि । हरितालीहिरण्यके ॥ ३६ ॥
 कोचीकांदविकापुत्री । हरिताली निमंत्रिता ॥ विलोक्यतेऽन्यथा पश्चा—त्सोपालंभं प्रदास्यति ॥
 ॥ ३७ ॥ सूरस्यस्वर्णकारस्य । शक्तींद्राकुक्षिसंभवा ॥ पुत्री हिरण्यकाख्या या । सापि सार्धं विलो-
 क्यते ॥ ३८ ॥ जयंत्यवक् तदा सुष्टु । तद्द्वयं चाग्रतो गतं ॥ सामग्रीं सकलां कृत्वा । श्मशाने
 गंधवाहने ॥ ४० ॥ पाटलाकेतकीजाती—चंपकादिसुमावलिं ॥ गृहीत्वा मदगृहात् शीघ्रं । गते ते
 ह्यधुना सखि ॥ ४१ ॥ शृंगारमंजरीं कन्यां । यः कोऽपि परिणेष्यति ॥ तस्य नरोत्तमस्यास्य—मा-
 वामीक्षावहे हुतं ॥ ४२ ॥ गोमती प्राह जानेऽहं । नागपुत्रस्तिलाह्वयः ॥ चिपटास्यो दीर्घदंतो ।
 वक्रनाशो विरूपप्राक् ॥ ४३ ॥ एवंविधो विरूपास्य—स्तस्य प्रती प्रविष्यति ॥ पितृभ्यां तस्य द-
 तास्ति । भवेदन्योऽपि प्राग्यतः ॥ ४४ ॥ इति वार्तां प्रकुर्वन्त्यौ । यक्षराजस्य सद्गतः ॥ बाह्यमंडप-

मागत्य । ते चित्तेऽध्यायतामिति ॥ ४५ ॥ रिक्त्वाणि कथं सख्या । गंतव्यं सखि वेश्मनि ॥ तेन
 पुष्पफलादीनि । गृहीत्वा तत्र गम्यते ॥ ४६ ॥ तेनाथ माटुकः कोऽपि । नारावाहो विलोक्यते ॥
 सर्वं पुष्पादिभारं य । उत्पाद्यति सांप्रतं ॥ ४७ ॥ श्रुत्वेति विक्रमो नृपो—स्वसरङ्गो निजं वपुः
 ॥ माटुकसदृशं कृत्वा । तत्रासन्नापणे स्थितः ॥ ४८ ॥ दासी शब्दं चकाराथ । कोऽप्यस्ति भारवा-
 हकः ॥ राजा जगाद भारार्थी । त्वहं तिष्ठामि माटुकः ॥ ४९ ॥ सावगागच्छ प्रो शीघ्रं । त्वमेवात्र
 विलोक्यसे ॥ फलपुष्पादिकं नारं । त्वरितं मस्तके कुरु ॥ ५० ॥ शीर्षं भारं समुत्पाद्य । चचाल
 विक्रमो नृपः ॥ पातालकौतुकं दृष्टुं । निजकार्यचिकीर्षया ॥ ५१ ॥ रजन्यामंधकारे ते । करे कृ-
 त्वा तमोहरं ॥ वर्त्मनि दंडरत्नं च । गोपुरं प्रापतुः क्रमात् ॥ ५२ ॥ प्रतोलीद्वारमुद्घाट्य । दंडरत्ने-
 न भांडवत् ॥ कथितं माटुकस्याथ । कपाटं त्वं दृढीकुरु ॥ ५३ ॥ प्रेतवने महाघोरे । जग्मतुस्ते च
 निर्भये ॥ वेतालव्यालसंकीर्णं । शिवाफेत्कारभीषणे ॥ ५४ ॥ एवंविधे महारौद्रे । प्रेतराजगृहोप-
 मे ॥ श्मशाने ते क्षणं स्थित्वा । माटुकस्येत्यवोचतां ॥ ५५ ॥ स्यातव्यं प्रो त्वयात्रैव । श्मशाने
 तावदेव हि ॥ आगन्तावः सखीसत्कं । यावत्कृत्वा च कार्यकं ॥ ५६ ॥ माटुकः प्रत्युवाचैवं । स्थि-

तोऽत्राहं बिभ्रेम्यथ ॥ न्येयुर्मो महापापा । वेताला भूतराक्षसाः ॥ ६० ॥ अहं समागमिष्यामि ।
 शुष्मत्पृष्ठे समाधिना ॥ ताभ्यां मिथो विमृश्योक्तं । श्रुत्वा तद्वाक्यमुत्तमं ॥ ६१ ॥ त्वमप्यागच्छ तर्हि
 स्वं । कृत्वा भारं च मस्तके ॥ समायातास्ततः सर्वे । सिद्धाख्यवटसन्निधौ ॥ ६२ ॥ मिलिते तत्र
 सख्यौ द्वे । ये पुरा तत्र प्रस्थिते ॥ जातो हर्षश्च सर्वासां । सखीनां मिलने तदा ॥ ६३ ॥ यतः—
 पापान्निवारयति योजयते हिताय । गुह्यं च गुह्यति गुणान् प्रकटीकरोति ॥ आपद्गतं च न जह्वा-
 ति ददाति काले । सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदंति संतः ॥ ६४ ॥ प्राप्ताः क्रमेण पाताल—विवरं ताः
 समाटुकाः ॥ शिलामेकां समुत्पाद्य । तत्र च प्राविशन् द्रुतं ॥ ६५ ॥ प्रासादश्च समायातो । मनो-
 हरसरस्तटे ॥ तत्र श्रीपार्श्वनाथस्य । धरणेन्द्रेण कारितः ॥ ६६ ॥ तत्र श्रीपार्श्वनाथस्य । प्रतिमानां
 चतुष्टयं ॥ भाति मनोहरं दिव्य—प्रभामण्डलमंडितं ॥ ६७ ॥ दंडादिसर्ववस्तूनि । माटुकस्य समर्प्य
 ताः ॥ कर्तुं पूजां जिनेन्द्रस्य । प्राविशन् जिनसद्मनि ॥ ६८ ॥ यतः—श्रीतीर्थपांथरजसा विरजीत्र-
 वंति । तीर्थेषु बंध्रमणतो न प्रवे प्रमंति ॥ इव्यव्ययादिह नराः स्थिरसंपदः स्युः । पूज्या भवंति
 भुवि तीर्थमथार्चयंतः ॥ ६९ ॥ ऋषोऽथ सकलं ज्ञात्वा । दिव्यरूपधरो ययौ ॥ पुरीमध्ये च साहा-

ध्या—द्वेतालस्य धियां निधिः ॥ ७० ॥ तत्र शृंगारसुंदर्या । विवाहाय समागतं ॥ कुरूपं तं वरं दृ-
 ष्ठा । पौरास्तु जहसुर्भृशं ॥ ७१ ॥ तस्याः शृंगारसुंदर्याः । पितरावपि दुःखितौ ॥ वरं निरीद्वय जा-
 तौ तं । महाचिंतापरायणौ ॥ ७२ ॥ विक्रमस्याज्ञया वह्नि—वेतालस्तं कुरूपिणं ॥ वरं च गोपया-
 मास । कापि भूमिगृहे द्रुतं ॥ ७३ ॥ विधाय वररूपं स । विक्रमोऽथ समाययौ ॥ तां कन्यां परि-
 णेतुं च । वेतालस्य सहायतः ॥ ७४ ॥ द्रुतश्च गोमतीमुख्याः । सख्यस्ता जिनपूजनं ॥ विधाय
 वहिरायाता । माटुकं ददृशुर्न च ॥ ७५ ॥ विषण्णस्यास्ततः सर्वाः । सख्यस्ताश्च समाययुः ॥ शृंगा-
 रसुंदरीपार्थे । विवाहावसरे तदा ॥ ७६ ॥ परं तासां तदा सर्वे । शकुनाः शुभ्रसूचकाः ॥ संजाताः
 पथि सोत्साहा—स्तेन ता बभ्रुवुः क्षणात् ॥ ७७ ॥ यतः—कन्यासाधुमहीशमित्रमहिषीध्रुवोदिवर्धो-
 पनं । वीणामृन्मणिचामराक्षतफलहत्रांबुदीपध्वजाः ॥ वस्त्रालंक्रुतिमद्यमांसकुसुमस्वर्णादिभिच्छातवो
 । गोमीनायुधदर्पणासिकलशा ज्ञेयाः शुभा दक्षिणे ॥ ७८ ॥ सर्वास्ताश्चितयंतिस्र । शकुनैरेभिरु-
 त्तमैः ॥ किं न्रविष्यत्यहोऽस्माकं । श्रेयो जानीमहे न हि ॥ ७९ ॥ क्रमात्प्रापुः सखीगेहं । देहं दे-
 ही यथामलः ॥ आलिङ्ग्य स्वां सखीं सर्वा । विष्टरे ताः स्थितास्तदा ॥ ८० ॥ हस्तमेलापको जज्ञे

। वरवध्वोस्तदा मिथः ॥ प्रह्वन्नमुखयोश्चारु-गीतनादमनोहरः ॥ ७१ ॥ मुखोद्घाटनकं चक्रे । वर-
वध्वोस्ततस्तदा ॥ जायमाने वरे गाने । द्विजेन जनसाक्षिकं ॥ ७२ ॥ दृष्ट्वा वरेण सा कन्या ।
कन्यया स वरोऽपि च ॥ मूर्ध्निता सापतद्भूमौ । वरं दृष्ट्वा कुरूपिणं ॥ ७३ ॥ सशोकसखीबृन्देन ।
तालव्यजनवायुना ॥ सचेतना तदाकारि । कन्या शृंगारमंजरी ॥ ७४ ॥ सहस्रोढाय सा गेह-म-
ध्यं गत्वा स्वगोबजां ॥ नत्वाथ सर्वतोभद्र-यक्षराजं ननाम सा ॥ ७५ ॥ गोमत्यादिसखीबृन्दं । स-
खीदुःखेन दूःखितं ॥ तस्याः पार्श्वे समागत्य । यक्षराजमदोऽवदत् ॥ ७६ ॥ स्वामिन् सर्वगुणाधार ।
सर्वकामफलप्रद ॥ सौभाग्यसौख्यदाता त्वं । सर्वार्थिव्याधिनाशकः ॥ ७७ ॥ आराधितस्त्वमस्मान्नि
-रेकचित्ताग्निरेव च ॥ संतुष्टेन त्वयेदृक्किं । वरो दत्तोऽधमाधमः ॥ ७८ ॥ अस्मत्कर्मविपाकेन । पू-
र्वोपार्जितपापतः ॥ आराधिते ह्रुमे कटुपे । प्राप्तं निम्बफलं कटु ॥ ७९ ॥ यतः—शशिनि खड्ड
कलंकं कंटकं पद्मनाले । लुदधिजलमपेयं पंडिते निर्धनत्वं ॥ धनवति कृपणत्वं ज्ञानवंतो दरिद्राः
। स्वजनजनवियोगो निर्विवेकी विधाता ॥ ८० ॥ एवं विलस्य ताः कन्या । यक्षस्याग्रे घनस्वरं ॥
प्रोचुस्थ जीवेनाल-मालमघातपरा वयं ॥ ८१ ॥ द्रुत्युत्त्वा तीक्ष्णशस्त्रेण । यावत्कुर्वति तास्तदा ॥

शीर्षेदं तदा यदो—ऽवग् मा कुरुत साहसं ॥ ए२ ॥ पंचानामप्ययं जर्ता । मया दत्तो नरोत्तमः
 ॥ भवद्भिः परिणेतव्यो । महीशो महिमानिधिः ॥ ए३ ॥ द्र्युक्ता यद्ग्राजेन । ताः सर्वा अपि क-
 न्यकाः ॥ चिद्विपुर्वरमाला द्राक् । कंठे तस्य कुरुपिणः ॥ ए४ ॥ अथ ता विमृशंतिस्म । विक्रमो-
 ज्यं नृपो ध्रुवं ॥ विद्याकुरूपभागेवं । जातोऽस्ति खलु कौतुकात् ॥ ए५ ॥ विचिंयेत्यथ ताः प्रोचुः
 । स्वामिन् स्वं प्रकटीकुरु ॥ रूपं यथा वयं यामः । प्रमोदं परमं प्रिय ॥ ए६ ॥ विक्रमोऽपि तदा ता-
 सां । प्रमोदाय हुतं व्यथात् ॥ स्वकीयं मूलरूपं स । दिव्यं देवेशसन्निभं ॥ ए७ ॥ तत्क्षणादेव
 वेतालः । सर्वं दंडादिकं तदा ॥ आनीय दत्तवांस्ताभ्यो । विस्मिताभ्यो मुदाथ सः ॥ ए८ ॥ अथ
 ताश्चित्तयामासु—मर्दुकीभृत्य विक्रमः ॥ नूनं समागतोऽस्मान्निः । सैहवाहो नृपोत्तमः ॥ ए९ ॥
 जाता सुमनसां दृष्टि—र्वेतालेन कृता तदा ॥ आकाशे दुंष्टनिध्वानो । बभ्रवातीवहर्षदः ॥ १०० ॥
 द्रुतः कुरूपभाक् सोऽथ । वरो गुप्तनिवासतः ॥ वेतालेन विमुक्तो द्रा—गागात्स्वजनकांतिके ॥ ११ ॥
 वरस्वजनवर्गोऽथ । पातालेऽं व्यजिज्ञपत् ॥ केनापि धूर्तराजेन । वृतास्माकं वधूध्रुवं ॥ १२ ॥ दुर्व-
 लानामनाथानां । बालवृद्धतपस्विनां ॥ अन्यथैः परिभूतानां । सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ १३ ॥ निश-

म्येति वचस्तेषां । पातालेशः क्रुधातुरः ॥ सुन्नयनः प्रेषयामास । वस्त्रहणहेतवे ॥ ४ ॥ वेतालो बंधयामास । द्रुतं तान् सुभयानपि ॥ तेऽपि जाता विषण्णस्या । रुदंतः करुणस्वरं ॥ ५ ॥ इतो विज्ञपयामासु—र्गत्वा पौरा नृपं तदा ॥ विक्रमोऽयं नराधीशो । वरोऽस्यत्र समागतः ॥ ६ ॥ श्रुत्वेति नागनाथोऽपि । तत्रागत्यातिविस्मितः ॥ ननाम विक्रमं नृपं । महासत्त्वेन विश्रुतं ॥ ७ ॥ ततो विक्रमनृपेन । कस्याप्यन्यस्य कन्यका ॥ संतोष्य द्रव्यदानेन । तद्वरायापि दापिता ॥ ८ ॥ सकुटुंबोऽथ नागेशो । बहुमानपुरस्सरं ॥ रत्नाभरणवस्त्रादि । विक्रमार्काय चार्पयत् ॥ ९ ॥ हस्तमोचनवेलायां । विक्रमार्कनृपाय सः ॥ विषद्वयद्वरो दंडो । मुदा तान्निः समर्पितः ॥ १० ॥ जातः परमया ऋक्ष्या । विवाहस्य महोत्सवः ॥ पंचकन्यायुतो नृपः । क्रमात्प्राप्तो निजं पुरं ॥ ११ ॥ वधूपंचकसंयुक्तो । राजा श्वश्रूगृहं गयो ॥ तं दंनं च पुरो मुक्त्वा । तस्याः पादौ ननाम सः ॥ १२ ॥ सावदत्तकार्यसिद्धिम् । जाता जगति विश्रुता ॥ दुर्लभं यत्स्वया प्राप्तं । छत्रं सर्वार्थसिद्धिदं ॥ १३ ॥ ततो विक्रमनृपालः । पालिताशेषविष्टपः ॥ स्वगृहं स्ववधूयुक्तो । वियुक्तश्चित्तयागमत् ॥ १४ ॥ प्रजाते विक्रमो राजा । पूजयित्वा जिनं मुदा ॥ प्रावर्तत जिनागारे । ततो ह्यष्टाह्निकोत्सवं ॥ १५ ॥ स्व

णीसिंहासने न्यस्य । प्रतिमां बिजगहुरोः ॥ स्वयं स्नात्रं चकारोच्चैः । स तस्या विधिपूर्वकं ॥ १६ ॥
 देवदुष्येण वस्त्रेण । निर्जलीकृत्य तां नृपः ॥ चंदनैश्चर्चयामास । घनसारविमिश्रितैः ॥ १७ ॥ सु-
 गंधपुष्पप्रकरै—द्रव्यैर्द्रुमैर्द्रुमैः । जिनेंद्रं पूजयामास । मुक्तिदं मानवेश्वरः ॥ १८ ॥ एवम-
 ग्राहिकप्रांते । पूजां कृत्वा महत्तमां ॥ जिनेंद्राणां स्वयं भावा—हृदौ दानं नृपोत्तमः ॥ १९ ॥ न-
 वग्रहाणां नैवेद्यं । दिक्पालानामपि तदा ॥ पंचानां लोकपालानां । भक्त्या सोऽथ बलिं ददौ ॥
 ॥ २० ॥ तदेद्रेण समागत्य । संतुष्टेन नृपाय च ॥ दत्तं सिंहासनं दिव्यं । दिव्यनाख्यसमन्वितं ॥
 ॥ २१ ॥ सुमुहूर्त्ते दिने शुद्धे । सर्वग्रहबलान्विते ॥ नृपेणाकारि दंडानां । तेषां छत्रं महाद्भुतं ॥
 ॥ २२ ॥ चतुर्दिक्षु चतुर्दमाः । पंचमो मध्यदेशगः ॥ शोभते पंच छत्रे ते । लोकपाला इवाभितः
 ॥ २३ ॥ श्रीविक्रमार्कोऽथ शुभे मुहूर्त्ते । सिंहासने शक्रवरप्रदत्ते ॥ श्रीपंचदंडांकिततत्रयुक्ते । स्थि-
 तः सभायां सुमहोत्सवेन ॥ २४ ॥ श्रीविक्रमार्कस्य नरेश्वरस्य । श्रीपंचदंडातपत्रबंधे ॥ पद्मे म-
 हाश्वर्यकरे यथोक्ते । प्रस्ताव आसीत्खलु बाणसंज्ञः ॥ २५ ॥ यावद्भूधरसागरा रविशशिनक्षत्रवृंदा-
 नि च । धर्माधर्मविचारैकनिपुणं यावज्जाग्राजंते ॥ तावद्विक्रमन्त्रमिपालविलसत्कीर्त्तिप्रभामिश्रि

तो । ग्रंथोऽयं जिनशासने हि विदुषां चित्ते चिरं नंदतात् ॥ ३६ ॥ इति श्रीपंचदंडकथात्मकं श्री-
विक्रमार्कचरित्रं समाप्तं ॥ आ ग्रंथ श्रीजामनगरनिवासी पंक्ति श्रावक हीरादाय हंस-
राजे स्वपरना श्रेयमाटे पोताना श्रीजैनज्ञास्फरोदय छापखानामां छापी प्रसिद्ध कर्यो वे. ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीहरिविक्रमचरित्रं ॥

(कर्ता—श्रीजयतिलकसूरिः)

नपावी प्रसिद्ध करनार—पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज (जामनगरवाणी)
वीरसंवत्—२४४२. विक्रमसंवत्—१९७२. सने—१९१६.

किं. रु.-५-०-०

श्रीजैनप्रास्फरोदय प्रेस. जामनगर.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीचारित्रविजयगुरुभ्यो नमः ॥

॥ अथ श्रीहरिविक्रमचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(कर्ता—श्रीजयतिलकसूरिः)

उपावी प्रसिद्ध करनार—पंम्ति श्रावक होरालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)

श्रीतीर्थाय नमस्तस्मै । पंचशाखश्रिये सदा ॥ पंचैते वितता यस्य । शाखाः श्रीपरमेष्ठिनः ॥ १ ॥
अर्हंतस्ते जयंत्यत्र । निःस्नेहा स्वदीपकाः ॥ स्पर्धो करोत्यल्लोकेन । येषां ज्ञानमयं महः ॥ २ ॥
सिद्धेभ्योऽपि नमस्तेभ्यो । मुक्तेभ्यः कर्मकश्मलैः ॥ मूर्ध्नि चूडामणीयंते । लोकपुंसः सदैव ये ॥ ३ ॥
शिवं गतेषु सर्वेषु । शासनं धारयंति ये ॥ पंचधाचारधारिण्य । आचार्येभ्यो नमः सदा ॥ ४ ॥ उ
पाध्याया जयंत्यत्र । सूत्रार्थजलराशयः ॥ गृहीत्वार्थजलं येभ्यो । घना वर्षति साधवः ॥ ५ ॥ मू.
लोत्तरगुणैः शुद्धं । चारित्रं पालयंति ये ॥ सर्वेभ्योऽपि त्रिधा तेभ्यः । साधुभ्यो भुवने नमः ॥ ६ ॥
इत्थं कृतनमस्कारो । भव्यानां बोधहेतवे ॥ हरिविक्रमराजर्षे—वक्ष्ये चरितमद्भुतं ॥ ७ ॥ संतः श्रु-

एवंतु चित्वाढ्यं । सदसम्ब्यक्तिहेतवे ॥ दानशीलतपोभावो—पदेशैः प्रचुरं त्विदं ॥ ८ ॥ सर्वतो दे-
शतश्चापि । चारित्रं द्विविधं मतं ॥ यतीनां गृहिणां चापि । सर्वोत्तमफलप्रदं ॥ ९ ॥ हरिविक्रमव-
त्पूर्वं । द्वितीयं वीरसेनवत् ॥ चारित्ररत्नममलं । प्रतिपाढ्यं विवेकिज्ञिः ॥ १० ॥ तद्यथा—

इहास्ति भरतक्षेत्रे । दक्षिणार्धस्य मंमनं ॥ अयोध्येति जगत्ख्याता । पुरी धनदनिर्मिता ॥ ११ ॥
गंगीरनीरसंपूर्ण—परिखापरिवेष्टिता ॥ द्युसत्पुरीव या ज्ञाति । क्षीराब्धिप्रतिबिंबिता ॥ १२ ॥ म-
णिरत्नमयावास—शृंगोद्गतकरोत्करैः ॥ ज्योतिश्चक्रमिवार्किकंचि—त्करं या दूरमस्यति ॥ १३ ॥ पद्मा-
नां बोधसंकोचै—जनो जानाति सर्वदा ॥ उदयास्तावपि जानो—र्यत्र रत्नमयौकसि ॥ १४ ॥ तत्रास-
मुद्रचूनाशो । नामतोऽजितविक्रमः ॥ राजीवाक्षोऽन्नवद्राजा । हसारिकरिकेसरी ॥ १५ ॥ रणांगणे क-
रे यस्य । कृपाणः काल आबधौ ॥ जयलहम्या हवाकृष्टो । वेणीदंढ द्रवोज्ज्वलः ॥ १६ ॥ क्षीम-
कांतैर्गुणैर्नूपे । वसुधां यत्र शासति ॥ रजन्याः प्रथमे यामे । प्रदोषो न पुनर्जने ॥ १७ ॥ तस्यासी-
द्वह्मजा जार्या । कुलीना शीलशालिनी ॥ कमलश्रीरिति ख्याता । नाम्ना धाम्नामरीनिजा ॥ १८ ॥
राज्ञो रतिर्यथा तस्यां । तथान्यांतःपुरीषु न ॥ राकायां स्याद्यथा चंद्र—स्तिष्विष्वन्यासु नो तथा

॥ १९ ॥ रूपं कला गुणाः सर्वे । यौवनं राज्यसंपदः ॥ सुखगामासुरेतस्याः । पत्न्या लाञ्छेन तं ध्रुवं
 ॥ २० ॥ कमलश्रीतनूजन्मा । तस्यामीत्तनयः प्रियः ॥ हरिविक्रमनामा च । सत्वसारपराक्रमः ॥ २१ ॥
 सूर्योऽपि लोकसंतापो । हानिकृद्बुधचेतसां ॥ अस्थैर्यभाजनं तेन । कुमारेण कथं समः ॥ २२ ॥
 धृतदोषोदयः शुक्लैः—कपदाः खमनासहः ॥ कलंकी तेन सोमोऽपि । कुमारेण कथं समः ॥ २३ ॥
 बद्धो जलमयो देवैः—मथितो ऋबहिःकृतः ॥ हतरत्नः समुद्रोऽपि । कुमारेण कथं समः ॥ २४ ॥
 परोपकारशून्यश्री—रदृश्यः कठिनाकृतिः ॥ गुणैस्तन्मेरुशैलोऽपि । कुमारेण कथं समः ॥ २५ ॥
 सागरादपि गङ्गारी । मेरोरपि गुणैर्गुरुः ॥ आदित्यादपि तेजस्वी । सौम्यश्रृङ्गममोऽपि यः ॥ २६ ॥
 सदैव पितृपादाब्ज—सेवाहेवाकिमानसः ॥ सद्गतौ बद्धकदौ यो । विवेकी राजहंसवत् ॥ २७ ॥ स-
 ज्ञानोदयसंतुष्टः । परदुःखेन दुःखितः ॥ सत्यसाहससंयुक्तः । कलावान् युद्धकर्मठः ॥ २८ ॥ दान-
 शीलः कविर्ज्ञोक्ता । कुमारो मारविग्रहः ॥ बभ्रुवातिविनीतो यो । यौवनश्रीसमन्वितः ॥ २९ ॥ यु-
 ग्मं ॥ विलोक्य सर्वकार्येषु । समर्थं हरिविक्रमं ॥ राजा तं युवराजत्वे—ऽभ्यर्षिचद्विवसे शुभ्रे ॥ ३० ॥
 तत्रानृतस्य नृपस्य । द्वितीयमिव मानसं ॥ सामंतो वैरिसिंहाख्यः । प्रियं मित्रं सुमित्रजुः ॥ ३१ ॥

रणवीरः सुतस्तस्य । वैश्वारसुदुस्सहः ॥ युवराजस्य सन्मित्रं । बभ्रुवाबालकालतः ॥ ३३ ॥ अन्ये-
 ऽपि राजसामंत—मंत्रीन्यश्रेष्ठिसूनवः ॥ बहवो गुणिनस्तदुज्जं । ज्ञेजिरे हरिविक्रमं ॥ ३३ ॥ राजा-
 शान्यदिने प्रातः । कुतप्राभातिकक्रियः ॥ सिंहासनमलंचक्रे । उदयाद्रिमिवार्यमा ॥ ३४ ॥ सामंता-
 मात्यमिताद्यै—नैकैश्चैस्त्रि वेष्टितः ॥ राजा रराज राजेव । सदिवीवात्र संसदि ॥ ३५ ॥ यावन्नोति
 कथाकाव्यै । राजानंदयति प्रजाः ॥ तावत्सेवार्थमायातः । समित्रो हरिविक्रमः ॥ ३६ ॥ अवरुह्य
 करिस्कंधा—न्मित्रहस्तावलंबितः ॥ बंदिज्ञिः स्तयमानोऽसा—वारदकन्नैर्वृतः ॥ ३७ ॥ दर्शयमाना-
 ध्वसंचारः । पुरोचूतेन वेत्रिणा ॥ प्रविवेश सत्रामध्य—मुत्साह इव मूर्तिमान् ॥ ३८ ॥ युग्मं ॥ प्र-
 णम्य चरणौ भक्त्या । पितुस्तदृष्टिदर्शिते ॥ राजांतिके बुध इवो—पाविशन्मंत्रिसंयुतः ॥ ३९ ॥
 कुमारः कुशलोदंतं । पृष्टो राज्ञेत्युवाच सः ॥ युष्मत्प्रसादतोऽस्माकं । सर्वेषां कुशलं प्रज्जो ॥ ४० ॥
 तौ राजयुवराजौ ह्य—विंशोपेंद्राविव श्रिया ॥ यावद्राज्यकथालीना—वन्योन्यं तत्र तिष्ठतः ॥ ४१ ॥
 अभूत्तावन्महामंत्री । मान्यो नरपतेरपि ॥ जराजर्जरपर्वगो । नाम्ना मंत्री महोदधिः ॥ ४२ ॥ यस्य
 वक्तास्थले रोम—समूहः शुशुभे सितः ॥ हृदयस्थविवेकैर्दोः । करोत्कर इवामल ॥ ४३ ॥ सर्वांग

मुंदरं दृष्ट्वा । कुमारं तं विशेषतः ॥ गुणान् ग्राहयितुं युक्त्या । विनीतमपि सोऽब्रवीत् ॥ ४४ ॥
 शृणु वत्स विनीतोऽसि । मान्यथा त्वं विकल्पय ॥ पितुस्तेऽपि गुणाधानं । मर्यादयत्तं यतोऽन्वहं
 ॥ ४५ ॥ गुणानां गौरवं मुक्त्वा । रूपगर्वं करोति यः ॥ तस्माद् दूरं प्रणश्यत्य—विवेकसाध्वसानु-
 णाः ॥ ४६ ॥ कलाकलापसंपूर्णः । शशीव प्रथमोदये ॥ महर्ध्वोऽपि गुणैः सौम्यो । रागं प्राप्नोति
 पूरुषः ॥ ४७ ॥ क्षणाद्विघटते लक्ष्मीः । क्षणात्संघटते पुनः ॥ वायूञ्जातशरत्काद—मेघढायेव चंच-
 ला ॥ ४८ ॥ मलिनं कुरुते लक्ष्मी—गुणैर्यद्यपि निर्मलं ॥ वात्स्येव वर्धिता दूरं । क्षणेन पुरुषं स्व-
 दु ॥ ४९ ॥ यथा न लब्धसे लक्ष्म्या । तथा वत्स समाचर ॥ हालयेवानया नूनं । नरो मुह्यति
 युक्त्या ॥ ५० ॥ हरति न यथा चित्तं । तव वत्स भृगेक्षाः ॥ वशीकुर्वति नात्मानं । विषयाश्च
 तथाचर ॥ ५१ ॥ हरति नैडियस्तेना । विवेकद्रविणं तव ॥ यथा तथैव कर्तव्या । सावधाना मतिः
 सदा ॥ ५२ ॥ हितं प्रसन्नगंजीरं । श्रुत्वेवं मंत्रिणो वचः ॥ कुमारः सुंदराकारः । प्रत्युवाच विचक्षा-
 णः ॥ ५३ ॥ तात स्वगुरुतातुल्यं । सर्वं सत्यं त्वयोदितं ॥ विहिनो मतिदीपो मे । युष्माभिर्भृशमु-
 ल्ज्वलः ॥ ५४ ॥ अत्रांतरे नराधीशो । विसृज्याशेषसंदं ॥ हरिविक्रमसंयुक्तः । समुत्थाय गृहं य-

यौ ॥ ५५ ॥ आत्मीयं मंदिरं गत्वा । कृत्वा स्नानाशनादिकं ॥ विनोदैर्गमयामास । शुवराजोऽथ
 वासरं ॥ ५६ ॥ ततः सायं विधायौच्चैः । संध्याकृत्यमगात्पुनः ॥ राक्षः सपादसेवार्थं । सर्वावसरदायि-
 नः ॥ ५७ ॥ तत्र साहसवार्ताज्ञिः । प्राग्यामे व्यतिते सति ॥ शयनार्थं नृपादिष्टः । कुमारोऽगाब्रि-
 जं गृहं ॥ ५८ ॥ उपवासगृहं मिल—पत्तिमुख्यं विसृज्य च ॥ सप्तजौमिकसौधाग्र—मारुरोह कुं-
 मारकः ॥ ५९ ॥ तत्र वासगृहे रम्ये । कोमले तूलिकातले ॥ सराजन्यकुमारोऽस्ति । यावच्चिंताप-
 निद्रहक ॥ ६० ॥ निशीथसमयस्ताव—त्यसुप्ताशेषनागरः ॥ प्रावर्ततास्त्रिने विश्वे । मूकीभूत इव
 क्षणात् ॥ ६१ ॥ संचरद्दूकृष्टूत्कारैः । पूत्कारैस्त्रि यामिकान् ॥ निडया निर्झरं सुप्तान् । यत्र जागर-
 यत्युषा ॥ ६२ ॥ रक्षः पिशाचवेताल—शाकिनीभृतपंक्तयः ॥ भीषयंते जनं यत्र । मूर्ता इव विप-
 त्तयः ॥ ६३ ॥ शुचीभेद्यतमिस्त्रेऽस्मिन् । समये राजनंदनः ॥ दिव्यमाकस्मिकं गीतं । शुश्राव श्रव-
 णप्रियं ॥ ६४ ॥ ततोऽसावतिगांधर्व—कलाकौशलकोविदः ॥ दध्यावपूर्वसंगीत—श्रवणाक्षिप्तमान-
 सः ॥ ६५ ॥ अहो चित्रमहो चित्रं । श्रवणेंद्रियसौल्यदं ॥ प्रायो न मर्त्यलोकेऽस्मिन् । श्रूयते गी-
 तमीदृशं ॥ ६६ ॥ बहूनामिह गंधर्व—गंधर्वानामपि पृथक् ॥ श्रूयते वेणुवीणादि—भिन्नोऽप्येक

श्व स्वरः ॥ ६७ ॥ यस्य मे संति गंधर्वाः । प्रसिद्धा ये सुवस्तवो ॥ तेनेहृगगेयमश्रावि । मया ना-
 न्यत्र कुलचित् ॥ ६८ ॥ तावन्न मर्यसंगीत—मेतद्भवति निश्चितं ॥ क्व पंचमस्वरोद्गारः । काके को-
 किलमन्त्रिणे ॥ ६९ ॥ अपूर्वश्रवणेनोच्चै—रपूर्वदर्शनेन च ॥ श्रुती नेत्रे च सफलो । कर्तव्ये चाद्य
 वै मया ॥ ७० ॥ ह्रियते न विवेकस्व—मद्वचौरिस्तथाचर ॥ अद्योति मंत्रिणादिष्टं । गीतात्तदपि
 लब्धते ॥ ७१ ॥ ज्ञव्यं ज्ञवतु मे वा मा । सर्वथैव मया पुनः ॥ इदानीमस्य गीतस्य । कार्यं मूल-
 विशोधनं ॥ ७२ ॥ ध्यायन्निति समुत्थाय । दृढबद्धोत्तरीयकः ॥ हारालंकृतहृदयः । कटीबद्धासिधेनु-
 कः ॥ ७३ ॥ कस्वलकरोऽचाली—न्निभृतारोपितक्रमः ॥ अनुनीतमृग इव । यामिकैरण्यलङ्कितः
 ॥ ७४ ॥ युगमं ॥

अथ राजपथे गह्वन् । गह्वता वीरचर्यया ॥ ददृशेऽसौ नरेन्द्रेण । हारोद्योतेन विक्रमः ॥ ७५ ॥
 लुपलक्ष्य निजं पुत्रं । राजा चिंतितवानिति ॥ किमर्थं कुत्र वा याति । निःसृत्यैष पुराद्ग्रहिः ॥ ७६ ॥
 किं कश्चित्पत्यं तत्र । साहसं चास्य कीदृशं ॥ आस्याभ्येतदहं सर्व—मनुगढ्याभ्यलङ्कितः ॥ ७७ ॥
 ध्यात्वेति गूढतिमार्गे । सांधकारपथावृतः ॥ सुतमार्गानुसंलीनो । मौनी दूरस्थितो ययौ ॥ ७८ ॥ द्वा-

वर्ष्येतौ गतौ याव-दुपप्राकारत्रिचिकं ॥ पितुः प्रपश्यतस्ताव-कुमारः सज्जतामथात् ॥ ७९ ॥ विष्णु-
 हंस्नानुकारेणो—हृयोर्ध्वमुग्रहंसा ॥ अलंघयत्कुमारोऽथ । प्राकारं तं सखातिकं ॥ ८० ॥ क्रमेणा-
 नेन राजापि । पुरीबाह्यमगाद्भुतं ॥ परस्परमविज्ञातौ । तत्र चेलतुरग्रतः ॥ ८१ ॥ कुमारः कौतु-
 काकृष्ट—स्वरितिं त्वरितं व्रजन् ॥ क्षणेन प्रापदुद्यानं । तत्रैकं नगराद्बहिः ॥ ८२ ॥ शक्रावतारना-
 मानं । मणिरत्नशिलामयं ॥ प्रासादं स वनस्यांत—रत्नलभं समैक्षत ॥ ८३ ॥ लक्ष्मैर्दंडमिषाद्ग्राहु-
 मूर्ध्वीकृत्य मुहुर्मुहुः ॥ व्याबाधतीव ज्ञानां यो । रयानुपस्थितयिनः ॥ ८४ ॥ मणिरत्नप्रज्ञौवेन । रा-
 तौ यः प्रसर्पता ॥ दूरेण कुरुते ध्यानं । स्वप्रज्ञावेण पापवत् ॥ ८५ ॥ दुर्मैर्दूरस्थितैर्नलै—ज्ञाति
 यः परिवेष्टितः ॥ अव्यानां पातकैर्भूतै—स्वालब्धप्रवेशनैः ॥ ८६ ॥ मणिरुमिषु संक्रांतै—रुपकुसु
 मोत्करैः ॥ सर्वत्राहुतसौख्यो । योऽली त्वंचयते भृशं ॥ ८७ ॥ आवास द्वय यः श्रीणां । दुर्गे धर्म-
 नरेशितुः ॥ क्षेत्रं सुबुद्धिबीजानां । निधानं ध्यानसंपदां ॥ ८८ ॥ प्रासादं तं समालोक्य । सप्रसाद-
 जुषा हृदा ॥ कुमारः स्फारोमांच—श्रितयामास विस्मयात् ॥ ८९ ॥ अहो एकेन गीतस्य । कौतु-
 केनावशोऽज्वं ॥ अत्र प्राप्ता परं बह्वी । कौतुकानां परंपरा ॥ ९० ॥ प्रथमं तावदीदृक्षं । रत्नकांचन-

निर्मितं ॥ दृष्टं जिनेन्द्रचवनं । सर्वपापक्षयंकरं ॥ ९१ ॥ अपूर्वरूपास्तत्रैते । देवा विद्याधरा अपि ॥
 देवसेवां वितन्वाना । दृष्टाश्चादृष्टपूर्वकाः ॥ ९२ ॥ निजमाहात्म्यसंपन्न—सर्वेष्ठाः किल देवताः ॥ से-
 वन्ते तु कथंकरं । देवा एते जिनेश्वरं ॥ ९३ ॥ हुं ज्ञातमथवा यद्धि । देवानामपि दुर्लभं ॥ अत्य-
 दुतं फलं किंचि—तद्याचन्ते जिनेश्वरं ॥ ९४ ॥ अस्तु तावदिमं देवं । सुरविद्याधरांचितं ॥ दुःप्रा-
 प्यफलदातारं । नमस्याम्येव संप्रति ॥ ९५ ॥ निश्चित्येति पदाक्षेपैः । कंपयन् न महतीतलं ॥ सुरसं-
 घकृताशंको । निःशंकः प्राप मंरुपं ॥ ९६ ॥ माररूपे कुमारोऽस्मिन् । सुरनारीदृशोऽपतन् ॥ विकल्प-
 रे नवांभोजे । मधुलिदपंक्तयो यथा ॥ ९७ ॥ काचित्कुमारमुद्दिश्य । केशपाशं मनोहरं ॥ तूणीर-
 मिव कामस्य । पुष्पबाणैरुपपुस्त ॥ ९८ ॥ काचिच्चकार सहसा । पीनोन्नतपयोधरा ॥ जृम्भणं चांग-
 ज्रंगं च । कुमारादिगनेह्वया ॥ ९९ ॥ कायपश्यन्निजां श्रोणिं । काचिच्च रणनूपुरं ॥ अदर्शयत्क-
 रं काचि—न्नुत्पंती निजलीलया ॥ १०० ॥ बन्ध मेखलां काचि—होदयित्वा कटीतटे ॥ कटाक्षसा-
 यकैः काचि—सं युवानं जघान च ॥ १ ॥ इत्यालोकरसावेशा—दात्मन्येकाग्रमानसाः ॥ कुर्वन् सु-
 रीर्जगामाशु । द्वारं जिनगृहस्य सः ॥ २ ॥ मोहांधकारमार्तदः । कर्मकद्धुताशनः ॥ आवर्त्यादिजि-

नस्तेन । रंगमंडपमीशुषा ॥ ३ ॥ विस्मयानंदसंपूर्णः । प्रशान्तजिनदर्शनात् ॥ रोमांचितो महाभक्त्या
 । प्रांजलिः स समस्तवीत् ॥ ४ ॥ नमामि त्वां त्रवांजोधि—निस्तारकशिरोमणिं ॥ निःशेषदोषरहि-
 तं । महिनं सर्वदा सुरैः ॥ ५ ॥ त्वयि दृष्टे जगन्नाथ । ममांगे पुलकबलात् ॥ आनंदाश्रुजलैः सि-
 त्को—कुरितः पुण्यपादपः ॥ ६ ॥ तेषां वृथा कृते नेत्रे । वंचितास्ते तपस्विनः ॥ जगदेकेक्षितव्य-
 स्त्वं । दृष्टो यैश्च जिनेश्वरः ॥ ७ ॥ जानेऽहमद्य जातोऽस्मि । विवेकोऽद्य मयार्जितः ॥ प्रभूतपुण्यैर्जा-
 तोऽसि । यस्त्वं लोचनगोचरः ॥ ८ ॥ प्रशान्ताय स्वरूपाय । निर्विकाराय तायिने ॥ चिंतानीतप्रदाया-
 द्य । देवदेव नमोऽस्तु ते ॥ ९ ॥ इति स्तुत्वा प्रणम्योच्चै—वृषन्नस्वामिनं जिनं ॥ मन्यमानः कु-
 तार्थं स्वं । स पार्श्वे ह्युसदां ययौ ॥ १० ॥ सुरसंघमिमं ज्ञात्वा । निर्निमेषेक्षणादिभिः ॥ चिह्नैः स
 समचाषिष्ट । प्रशशंस च साहसी ॥ ११ ॥ कृतार्था भोः सुरा यूयं । यज्जिनैरुपदार्वनं ॥ निरंतरं प्र-
 कुरुथ । पुण्यं चिन्वथ शाश्वतं ॥ १२ ॥ तद्विज्ञानं समृद्धिः सा । कलास्ता एव ते गुणाः ॥ साध्य-
 ते यैर्जिनैर्द्राणां । प्रत्यहं पूजनक्रमः ॥ १३ ॥ सावष्टंजमिदं जल्पन् । ज्ञासमानोऽधिकाधिकं ॥ हृदये-
 ऽमरनारीणां । कामवत्प्रतिबिंबितः ॥ १४ ॥ सप्रश्रयं सुसंरंजं । सोऽन्यथायि सुरैरिति ॥ अस्माकमति-

थिस्त्वं ह्य—वास्यतां हरिविक्रम ॥ १९ ॥ इति तेषां वचः श्रुत्वा । दत्तफालो मृगाश्वित् ॥ उच्चैर्म-
णिमयं मत्त—वारणं सोऽधिरूढवान् ॥ १६ ॥ तत्र स्थितो महोत्साह—स्त्रिदशैः परितो वृत्तः ॥ स-
जामीनो हरिखि । शुशुभे हरिविक्रमः ॥ १७ ॥

अथ दृष्टसुताचारो । राजाप्यजितविक्रमः ॥ दध्याविवमसामान्य—प्रमोदैर्मंडरे हृदि ॥ १८ ॥
अहो साहसमेतस्य । सत्वं चाहो ह्यनुत्तरं ॥ अहो वचनैवचित्त्र—महो रूपमहो कलाः ॥ १९ ॥
अहो गुणानुरागित्व—महो चित्तप्रसन्नता ॥ अहो श्रद्धाबुता धर्मे । पुत्रस्याहो जिताक्षता ॥ २० ॥
गुमं ॥ रूपेण रम्यवेषेण । प्रतापेन च नंदनः ॥ सुरानपि जयत्येष । मानवानां तु का कथा ॥ २१ ॥
एतस्मैवाप्यहं कुर्वन् । पुत्रस्यांगस्य रक्षणं ॥ तिष्ठाम्यधः स्थितो मत्त—वारणस्यास्य निश्चलः ॥ २२ ॥
विचिंत्येति नृपः खट्वा—हस्त एकाग्रमानसः ॥ अनुरक्तोऽनुगामी च । तस्थौ दत्तेक्षणः सुते ॥ २३ ॥
कृते प्रेक्षणके रम्ये । जिनेऽपुस्तः सुरैः ॥ क्रमाप्तावसरैर्हृष्टः । प्रारेभे खेचरैः क्षणः ॥ २४ ॥ गीतै-
र्नृत्यैश्च वाजित्रै—स्तालभानलयानुगैः ॥ विद्याधरामराः सर्वे । रंजितास्तत्र नाटके ॥ २५ ॥ नाट-
कोत्तरगांधर्व—गुणेन रंजितो ददौ ॥ गंधर्वेभ्यो निजं हारं । कुमारः स बुदारधीः ॥ २६ ॥ सह

सांशुकरश्रोत—नक्षत्रौघमिवोज्ज्वलं ॥ आवासं सर्वरत्नानां । क्षीरणवमिवोच्चकैः ॥ २९ ॥ दीयमानं कुमारेण । हारं तं विश्ववृषणं ॥ निरीक्ष्य निभृतं देवा । अन्योन्यं विस्मिता जगुः ॥ ३० ॥ श्रोः पश्यत सुराः सर्वे । कुमारस्यास्य चेष्टितं ॥ चित्यमानमिदं सम्य—क्वस्यानन्दं करोति न ॥ ३१ ॥ अमर्त्यसदृशं रूप—मैश्वर्यं निर्जितामरं ॥ वेधो विदग्धमुग्धोऽस्य । लावण्यमसमं पुनः ॥ ३२ ॥ अ-
नुरागो गुणिन्युच्चैः । काव्यपूर्वा गुणज्ञता ॥ दानशक्तिरसामान्या । सर्वमस्मिन्नमानुषं ॥ ३३ ॥ ते-
जःश्रीपारिपूर्णां । जातिर्नैवात्र कारणं ॥ दहति हुमसंघातं । वह्निस्तृणन्नवोऽपि हि ॥ ३४ ॥ ते-
जस्विनोऽप्यमी जाताः । सर्वे रोगा श्वाभराः ॥ मनुष्यमात्रजातस्य । कुमारस्य पुरोऽधुना ॥ ३५ ॥
अत्रांतरे न्यगादीति । कुमारोऽमिततेजसा ॥ सौधर्मवासिना शक्र—सामानिकसुपर्वणा ॥ ३६ ॥
त्रैलोक्याद्भुतरूपेण । लक्षणैर्ज्ञानतोऽपि च ॥ हरिविक्रम जानामि । न सामान्योऽसि मानवः ॥ ३७ ॥
दर्शनेन तवेदानी—मात्मनः कृतकृत्यतां ॥ नेत्राणां निर्निमेषत्वं । जानामि सफलं तथा ॥ ३८ ॥
यात्रा च सफलीभूता । मम गोष्ठ्या तवानया ॥ वसुधा बहुरत्नयं । मयाद्येति विनिश्चितं ॥ ३९ ॥
तन्न सीदति चेत्कार्यं । हृच्च ते चेन्न दूयते ॥ तदेहि मित्रराजन्य । याव आवां जिनांतिके ॥ ४० ॥

अयोमित्युक्ते कुमारैरेण । द्वावप्युत्थाय तौ ततः ॥ जग्मतुः श्रीशुगादीश—पुरतोऽमरमानवौ ॥ ३९ ॥
 तत्वामरेण जगदे । कस्य स्यान्न गुणादरः ॥ स्वीकुरु त्वमलंध्यं तन्मद्वचो गुणिनां वर ॥ ४० ॥ पू-
 र्वजन्मागतश्चेन्नेहा—ह्युन्नकर्मोदयाच्च वा ॥ स्यात्संबंधोऽत्र जंतूनां । तृतीयं नास्ति कारणं ॥ ४१ ॥
 सेवका इव जाताः स्मो । यद्यप्यावर्जिता गुणैः ॥ वयं तव तथाप्याशु । कार्यं किमपि दिश्यतां ॥ ४२ ॥
 अमरोक्तिमिति श्रुत्वा । ह्राहेति पिहितश्रुतिः ॥ कुमारोऽथ जगदैवं । जल्पयानुचितं किमु ॥ ४३ ॥
 यूयं देवा यतः पूज्या । मर्त्या वः सेवका वयं ॥ अतो युष्मत्प्रसादेन । सर्वं संपद्यतेऽत्र नः ॥ ४४ ॥
 देवोऽप्युवाच हे राज—न्नमोऽयं देवदर्शनं ॥ इति वाक्यं वृथा मानु—त्तेन त्वयि ममाग्रहः ॥ ४५ ॥
 अतो विचार्य कर्तव्यं । मद्वचः सर्वथा तया ॥ इद्वार्थं देवपादानां । शपथाः संति तेऽधुना ॥ ४६ ॥
 ऋषभस्य प्रज्ञावेणा—द्वतांगो वज्रवद्भव ॥ इत्युत्तवास्पृशं देवेन । तद्देहोऽमिततेजसा ॥ ४७ ॥ वि-
 द्याधरामरादिभ्यो । जलामिगिषुसंकटे ॥ अत ऊर्ध्वं त्रयशंका । न कार्या जीवितावधि ॥ ४८ ॥
 कुमारैणामरोऽज्ञाणि । कोशीकृत्य कराविति ॥ यद्युष्माकं प्रसादेन । प्रवेत्तन्नो भवत्विह ॥ ४९ ॥ अ-
 थापृच्छ्व कुमारं तं । तिरोऽनृतसहसा सुरः ॥ कराः सूर्यमिवाप्यन्ये । गंधर्वाद्यास्तमन्वगुः ॥ ५० ॥ त-

त्सर्वं कृणिकं दृष्ट्वा । गंधर्वाणां पुरं यथा ॥ कुमारः स्थित एकाकी । चेतसीति व्यचिंतयत् ॥ ५१ ॥
 ऋद्धिरूपादिकाः सर्वे । यथाहो ह्युसदां गुणाः ॥ तथा सौजन्यमेतेषां-मसामान्यं च दृश्यते ॥ ५२ ॥
 स्वप्नावेनोपकुर्वति । संतो न प्रतिवाङ्मया ॥ सिंचति कृषिर्न मेघा । याचते न च वेतनं ॥ ५३ ॥
 सतां चेतांसि नेहति । चाटूक्तिं न प्रतिक्रियां ॥ अनुवृत्तिं विह्वलं च । प्राप्यावसरमर्थिनां ॥ ५४ ॥
 बहुप्रकारमित्यादि । ध्यायन् देवगुणव्रजं ॥ प्रणम्यादिजिनं तस्मा—कुमारो निर्ययौ बहिः ॥ ५५ ॥
 दध्याविति नरेन्द्रोऽपि । ततः पुत्रमनुव्रजन् ॥ सार्धं सुपर्वणनेन । मंत्रितं किं जिनांतिके ॥ ५६ ॥
 अस्तु तावन्ममानेन । किं ध्यानेन प्रयोजनं ॥ नानेनास्ति समः कोऽपि । यो देवैरिति वर्ण्यते
 ॥ ५७ ॥ ज्ञातो न परमद्यापि । पुत्रस्यैको गुणो मया ॥ अस्ति नामानुरूपो य—द्विक्रमोऽस्यान्य-
 थाथवा ॥ ५८ ॥ स्वयमेवाव पश्यामि । कोपयित्वा कथंचन ॥ कीदृक्कोपाद्भवेदेष । कीदृगस्य प्रग-
 ल्भता ॥ ५९ ॥ विचिंत्येति नरेन्द्रेण । हक्कादानपुरस्सरं ॥ रुक्माक्षरं द्रुतं गत्वा । बन्नाषे हरिविक्र-
 मः ॥ ६० ॥ रेरे त्वं कस्य को वासि । कस्यैकाकिबलेन च ॥ व्रमस्यस्यां तमस्विन्यां । मलिम्लुच
 श्वोच्चकैः ॥ ६१ ॥ आकर्ण्येति कुमारोऽथ । दध्यौ रोमांचितो हृदि ॥ निषिद्धापि ममाकाश—व-

र्याभ्रजुणहेतवे ॥ ६२ ॥ दृश्यतेऽत्र नरा वीराः । श्रूयंते तद्वचांस्यपि ॥ स्वैरालापमुखैश्चापि । स्वा-
त्मानो तुष्यते चिरं ॥ ६३ ॥ दृश्यते विविधाश्रयं । पौरुषं चाधिरोहति ॥ तेन दोषाविहारेऽपि ।
निर्दोष इव ज्ञाति मे ॥ ६४ ॥ इति चिंतयता तेन । नंदनेन नरेश्वरः ॥ अभ्याणि सस्मितं वाक्य
—मकुट्रहृदयो दुतं ॥ ६५ ॥ त्वं कस्येति त्वयोक्तं य—द्वाक्यं ते तदसंगतं ॥ यतः सर्वो जनोऽ-
प्यत्र । पूर्वं पितॄर्न संशयः ॥ ६६ ॥ प्रत्यक्षोऽस्मि पुमान् वीर । न व्याघ्रो न च राक्षसः ॥ प्रत्यक्षेऽपि
प्रमाणे त्वं । कोऽसीत्युक्तिर्विद्या तव ॥ ६७ ॥ बलेन कस्य यच्चोक्तं । प्रथमं तन्निशाचलं ॥ दुर्बलस्य
बलं राज्ञो । द्वितीयं मेऽत्र तायिनः ॥ ६८ ॥ सोढुं तद्वचः श्रुत्वा । राजा चिंतितवानिति ॥ अ-
स्याक्षुद्रहृदो वक्र—मृदूनि वचनान्यहो ॥ ६९ ॥ तं चुकोपिषुराहस्म । साधिक्षेपं ततो नृपः ॥ शो
राज्ञोऽस्य प्रधानोऽसि । त्वमेवेत्यनुमीयते ॥ ७० ॥ स्वेभ्योऽपि पंचभूतेभ्यो । न किं निर्लेजं लज्जा-
से ॥ राज्ञो बलं ममाग्रे त्व—मश्रद्धेयमिह ब्रुवन् ॥ ७१ ॥ उवाच विक्रमो वीर । न प्रधानतया तु
किं ॥ दुर्बलत्वं समुद्दिश्य । स्वस्मिन् राजबलं ब्रुवे ॥ ७२ ॥ संरक्षति प्रजा राजा । यावतीर्जगतीत-
लो ॥ किं जानात्ययं सर्वाः । स्थानेनाजिधया च भोः ॥ ७३ ॥ यावती यस्य या शक्तिः । सर्वथा

तां व्यनक्ति सः ॥ दोषोक्तावेव सा तेऽस्ति । नैवान्यत्र महायशः ॥ ७४ ॥ दध्यौ नृपः कुमारस्य ।
 शक्तौ सत्यामहो क्रमा ॥ योज्ञ निर्नास्ति तोऽप्येवं । न क्रुध्यति मनागपि ॥ ७५ ॥ ध्यायन्निति प्र-
 चिक्षेप । निष्ठुरं वचनं नृपः ॥ प्रशान्तस्यास्य कोपाय । सिंहस्येव शरं भटः ॥ ७६ ॥ रेरे कापुरुष ब्रूषे
 ! किमयुक्तं ममाश्रितः ॥ धृतोऽसि त्वं मया पातु । राजा यद्यस्ति शक्तिमान् ॥ ७७ ॥ सुतः स्माह
 दृढं कुर्या । माण्डोदं करतस्तव ॥ इतरः स्माह पर्यतो । वितर्काणां तवाभवत् ॥ ७८ ॥ अन्यच्च सैष-
 ते राजा । नगरान्यंतरे बली ॥ बाह्ये पुनरहं राजा । स्वैराचारविहारवान् ॥ ७९ ॥ कुमारश्चित्तया
 मास । क एष निजपौरुषं ॥ प्रजल्पति दुराचार—स्ताताधिकेपया गिरा ॥ ८० ॥ यादृशस्तादृशो
 वास्तु । सैष व्यात्महितं ब्रुवन् ॥ अयवान् महाराज—मुपेक्ष्य स्यात्कथं मम ॥ ८१ ॥ कुमारेण
 ततोऽज्ञाणि । सत्यं वीर त्वयोदितं ॥ प्रायस्त्वमेव राजासि । वक्ष्येवं कथमन्यथा ॥ ८२ ॥ ततः स-
 त्यं यदीदं ते । राजतां स्वां प्रकाशय ॥ कृपाणं च गृहाणाशु । वीरोऽस्मि समरोद्यतः ॥ ८३ ॥ यो-
 त्स्यावहे नियुद्धेन । नासिनेति नृपोदिते । यद्येद्वा ते तथैवेह । योत्स्येऽहमिति सोऽब्रवीत् ॥ ८४ ॥
 त्यक्त्वा कृपाणमेतौ द्वौ । संयम्य च शिरोरुहान् ॥ अन्योन्यान्निमुखा मद्धा—विवास्यातां रणोद्यतौ

॥ ८५ ॥ इतश्च दूरमुड्डीय । प्रस्फोटितश्रुजो दृढं ॥ वज्रवधरणीपीठे । कुमारः सहसापतत ॥ ८६ ॥
 जत्पातादिव तत्पाता—च्चकंपे श्रुः समंततः ॥ फलानीव च वृक्षेभ्यः । पेतुस्तत्पादपंक्तयः ॥ ८७ ॥ पा-
 तयत्यद्भिःश्रृंगाणि । कुमारः पादददुरैः ॥ श्रुमंलं चकारौच्चैः । शेषाहेरपि दुर्वहं ॥ ८८ ॥ पतद्दु-
 मसहस्रं त—छस्यत्प्रासादमंदिरं ॥ राज्ञोऽप्यजवद्भयदं । कुमारपस्विद्विगतं ॥ ८९ ॥ तत्र खंडकपा-
 लाख्य—क्षेत्रपालस्य मंदिरं ॥ पपात सहसा तस्य । शिखरं तद्भयादिव ॥ ९० ॥ प्रासादपतनात्क्रु-
 द्धो । विश्वस्यापि भयंकरः । मूर्तः काल इवैषोऽभि—दधावे हरिविक्रमं ॥ ९१ ॥ बध्वा परिकरं
 याव—स्पर्धताविव जंगमौ ॥ निशुधाय स्थितावेता—वन्योन्यं जनकांगजौ ॥ ९२ ॥ अतिदीर्घस्त-
 साजालै—र्वेष्टितावयवः कुशः ॥ लतावितानसंनद्धः । शुष्कस्ताल इव द्रुमः ॥ ९३ ॥ गवलश्या-
 मलहायो—जनाद्रिष्विव जंगमः ॥ आलक्ष्यः कपिलैः केशैः । रोषधीज्वलनैरिव ॥ ९४ ॥ विहसन्न-
 यनो दीर्घ—जंघो विव्रत्कृपाणिकः ॥ व्याघ्रचर्मैकवसनः । कटीवद्धाहिमेखलः ॥ ९५ ॥ अग्निज्वा-
 लासमानाभि—र्दुर्वीग्भिस्ताडयन् भृशं ॥ क्षेत्रपालः कुमारं तं । तावत्तत्पार्श्वमागमत् ॥ ९६ ॥ चतु-
 र्भिः कलापकं ॥ कालं करालं बीभत्सं । कुमारोऽपि निरीक्ष्य तं ॥ भूतपन्नकौतुको श्रुपं । पप्रह्रातु-

ब्रह्माहसः ॥ ९७ ॥ हे वीर किमिदं सत्वं । जीवयोनिस्थास्य का ॥ तिर्यग्जातिप्रवः कोऽपि । कीदो
 व्यमथवा किमु ॥ ९८ ॥ यतो निर्योति यामिन्यां । कीदृश इति जनश्रुतिः ॥ किं वा कोऽपि मनुष्यो-
 ऽय—मपूर्वद्वीपसंभवः ॥ ९९ ॥ एतत्स्वरूपमाज्ञातुं । ममास्ति कौतुकं महत् ॥ राज्ञोचे त्वरथा मा-
 स्म । स एव कश्चिता स्वयं ॥ १०० ॥ इतः क्षेत्रपतिः शीघ्रं । कुमारं निकषागतः ॥ जाज्वल्यमान-
 कोपाग्नि—ज्वालामिव गिरं जगौ ॥ १ ॥ रे दुःशिक्षित रे दुष्ट । दुर्विनीत नराधम ॥ ज्ञातः खंड-
 कपालोऽहं । किं न खंडपतिस्त्वया ॥ २ ॥ अस्यां पुरि प्रसिद्धं मां । वसंतमिह कानने ॥ अग्निन्नु-
 य निजं यत्वं । विक्रमं दर्शयस्वमुं ॥ ३ ॥ युवराज उवाचाथ । तद्वाक्याज्जातनिश्चयः ॥ मा ब्रूहि
 क्षेवपाल त्वं । वाक्यमेवमनिश्चितं ॥ ४ ॥ मनोवचनकायाना—मेकेनापि पराग्रवं ॥ यदि त्वं त-
 त्वमेवासि । प्रमाणं ज्ञानवान् सुरः ॥ ५ ॥ क्षेत्रपालस्ततोऽवादी—द्विधायापि हि दुर्नयं ॥ इदानीं
 मद्भयेनोच्चै—भ्राषसेऽलीकमुत्तरं ॥ ६ ॥ विस्मृतं किं पदन्यासैः । प्रकंपितब्रुवस्त्व ॥ अधुनैव कुतं
 यन्मे । दृढप्रासादपातनं ॥ ७ ॥ कुमारः स्माह साम्योक्तै—यद्येवं त्वं न मन्यसे ॥ तद् ब्रूहि रोच-
 ते किं ते । तद्यथाशु करोम्यहं ॥ ८ ॥ उवाच क्षेत्रपालोऽथ । रे त्वं येनासि गर्वितः ॥ निर्मूलं

तं रणे दर्पे । हरिण्यामि तवाधुना ॥ ९ ॥ ततः कुमाररेणाहूतौ । ऋषालक्षेत्रपालकौ ॥ अहमेकोऽ-
 पि योत्स्ये भो । द्वावप्येतं समं युवां ॥ १० ॥ बभार्षे क्षेत्रपालोऽथ । प्राग्युध्यस्व मया समं ॥ प-
 श्राद्यदोचते तुभ्यं । तत्कुर्यां रे सहामुना ॥ ११ ॥ कुमारेण नृपः प्रोचे । वीर त्वं राज सांभ्यतां ॥
 क्षेत्रपालममुं जित्वा । पश्चाद्योत्स्ये त्वया समं ॥ १२ ॥ कुर्वन्निति भुजास्फोटः—निर्घातध्वनितांबरः ॥
 दुदौके क्षेत्रपालेन । कुमारो रणकौतुकं ॥ १३ ॥ युगपन्मिलितौ तौ द्वौ । कुमारक्षेत्रपालकौ ॥ रे-
 जतुर्वीरवीजसौ । रसाविव रणोद्यतौ ॥ १४ ॥ क्षणादग्रे क्षणत्पृष्टे । क्षणादूर्ध्वं क्षणादधः ॥ आ-
 क्षिपन् क्षेत्रपालं तं । कुमारो युयुधेतरां ॥ १५ ॥ कुमारनिष्ठुराघात—तान्तिरु रुधिरं वमन् ॥ क्षे-
 त्रपालः पपातोर्वर्या । कंपमानो ह्रुपत्रवत् ॥ १६ ॥ आश्वास्य तं क्षणं याव—प्रहारायोद्यतः पुनः
 ॥ वेतालसैन्यमुत्तालं । तावदैक्षत ऋषभः ॥ १७ ॥ रोमांचितो रणरसाद् । दृष्ट्वा वेतालसैन्यकं ॥
 दध्याविति महासत्त्वो । हर्षकल्लोलसंकुलः ॥ १८ ॥ अर्धनैकेन युद्धक्षु—प्रशाम्यति कथं मम ॥ सर्व-
 सैन्यं प्रहरति । न यावन्मां रणांगणे ॥ १९ ॥ अर्धकथा कुमारस्तान् । महौजाश्रितयन्निति ॥ प्रा-
 हरद्भूरिवेतालान् । शृगालानिव केसरी ॥ २० ॥ हस्तपादत्रपेयान्निः । क्रीम्या ताम्रयन् भृशं ॥ ते-

धामैकोऽप्यनेकानां । पीमां ज्वर श्वाकरोत् ॥ २१ ॥ विनिःकृत्य भुजादंक्षौ । छित्वा पादौ बलीयसा
 ॥ स कीटानिव वेतालान् । लोठयामास ऋतले ॥ २२ ॥ किमेन्निर्मोरितैरेवं । कृपयैव विमुच्य तान् ॥
 तं क्षेवपालमेवांक्षौ । सोऽग्रहीत्पुरतः स्थितं ॥ २३ ॥ भ्रमयित्वा तमाकाशे । स तेनैवायुधेन तान् ॥
 वेतालान् यावदाहंति । नश्यतो विरसस्वरं ॥ २४ ॥ तावदात्मानमेवैक्य—मपश्यद्वाजसन्निधौ ॥ त-
 द्वेतालबलं सर्वं । नाज्ञासीच्च गतं क्वचित् ॥ २५ ॥ क्षेत्रपालः ससैन्योऽपि । पलायामासिवान् किमु
 ॥ बहुमायाथवा जाति—वैतालानां निशम्यते ॥ २६ ॥ वक्रोष्ट्रिकां विधायेति । लीलया नृपनंदनः
 ॥ वसुधाधिपमर्यागा—द्यावद्रणचिकीर्षया ॥ २७ ॥ बन्ध्याण्युपतिस्ताव—द्वे मामस्पश्य मा स्पृश ॥
 यद्वेतालांगसंधर्षा—ह्रिसोऽसि रुधिरामिषैः ॥ २८ ॥ युष्मं ॥ संभृतं निर्मलैर्नीरै—स्तोऽस्ति नि-
 कषा सरः ॥ स्नात्वा तत्रैहि रे शीघ्र—मावाभ्यां योत्स्यते ततः ॥ २९ ॥ तद्येति खड्गमादाय । स्ना-
 नार्थं तनयो ययौ ॥ राजा तु दृष्टसामर्थ्य—श्रितयामास चेतसि ॥ ३० ॥ मयैतस्य परीक्षासा । सू-
 नोर्विक्रमशालिनः ॥ ससैन्यः क्षेत्रपालोऽपि । यत्राशक्तो वयं तु के ॥ ३१ ॥ एतस्य प्रतिमहोऽस्ति ।
 संगरे सुगढो यदि ॥ पर्वतारातिरेवैको । न पुनर्मर्मानवो जनः ॥ ३२ ॥ त्यागेन जीवितस्यास्य । ज-

यमिच्छंति मानिनः ॥ पराजयः पुनस्तेषा—मपि पुत्राद्विराजते ॥ ३३ ॥ चेत्समेष्यत्ययं स्नात्वा ।
 संग्रामोत्कः कथंचन ॥ निश्चितं तन्न मोक्षोऽस्ति । ततोऽप्रहरणस्य मे ॥ ३४ ॥ विचिंत्येति ततः
 स्थाना—ढीघ्रगत्या नरेश्वरः ॥ चंम्बिकाग्रवने गत्वा । चम्पीपृष्ठौ न्यलीलयत ॥ ३५ ॥ शुवरान्जोऽपि
 युद्धार्थी । स्नात्वा सरसि रंहसा ॥ रणोर्व्यामागतस्तत्रा—दृष्ट्वा भूपमचिंतयत् ॥ ३६ ॥ सुगन्धः स
 कथं नात्र । दृश्यते क पलायितः ॥ अथ देवकुले कापि । संस्थितो मां प्रतीक्षते ॥ ३७ ॥ ततो
 देवगृहाराम—स्थानादिषु च सर्वतः ॥ ब्रामं ब्राममपश्यंस्तं । व्याजहारैवमुच्चकैः ॥ ३८ ॥ ओ ओ
 प्रचंमदोर्देम । सर्ववीरशिरोमणे ॥ अहमत्र समेतोऽस्मि । नायासि त्वं कथं भट ॥ ३९ ॥ अयुद्ध-
 कुशलं वीरं । निःसहं चावगत्य मां ॥ परित्यजसि शोः शूर । किं दूरमवहेलय ॥ ४० ॥ नादृष्ट-
 विक्रमेऽवज्ञा । युक्ता पुंस्यपरीक्षिते ॥ अतस्त्वमिह मां वीर । परीक्षस्व रणोद्यतं ॥ ४१ ॥ इति पू-
 र्णतुल्य बहुधा । कुमारस्तत्र कानने ॥ तदेव चंम्बिकागेह—मेत्य तां चंम्बिकां जगौ ॥ ४२ ॥ जगव-
 त्यत्र मार्गेऽहं । गह्वन् येनार्थितो रणं ॥ पुमान्न ददृशे कापि । स मया वीक्षितोऽप्यलं ॥ ४३ ॥ त-
 त्वं मां दर्शयस्वाशु । मत्पितुर्दोषभाषकं ॥ उपेक्षेऽहं कथं तादृ—गुर्भटं वैरिसन्निभं ॥ ४४ ॥ न

चेद्दर्शयेसे तं मां । तदा चंमि तवाग्रतः ॥ उत्तमांगमिदं भित्वा । विधास्ये हृद्विशव्यतां ॥ ४५ ॥ द्र-
 ति तन्निश्चयं श्रुत्वा । चंमिकांतरितो नृपः ॥ पुत्रमृत्युघ्नयोद्धात--श्रितांशोद्यौ पपात सः ॥ ४६ ॥
 पातितः कथमत्राहं । पुत्रेणानेन संकटे ॥ यत्संदेहतुल्यारूढं । जीवितं मे सुतस्य वा ॥ ४७ ॥ रुष्टाः
 स्वं च परं चापि । गुर्वो मास्यंति हि ॥ तत्किं करोमि मूर्खेण । मयानर्थः स्वयं कृतः ॥ ४८ ॥ प्र-
 ज्ज्वाल्यते सुखेनाग्निः । परं दूरं स वर्धितः ॥ निर्वाप्यते कथमपि । प्रयत्नैर्द्रुगिभिर्भृशं ॥ ४९ ॥ कार्यं
 किमपि तद्वैवा--संपन्निषद्यते दृढं ॥ तीक्ष्णापि नो प्रविशति । यत्र धीर्धीमतो ह्यपि ॥ ५० ॥ रा-
 डीति चिंतया व्यग्रे । कुमारः कृतसाहसः ॥ आचकर्ष कृपाणं स । कोशाब्जेतुं निजं शिरः ॥ ५१ ॥
 यत्रांतरे स्थितः पृष्ठौ । चंमिकायाः स्थिराशयः ॥ प्रत्युत्पन्नमती राजा । बन्नाषे चंमिकाभिषात् ॥ ५२ ॥
 विरमाशु स्वधातात्वं । मार्कार्षीः पुत्र साहसं ॥ तव सत्वेन संतुष्टा । प्रत्यक्षा चंमिकास्म्यहं ॥ ५३ ॥
 दर्शयेऽहं पुमांसं तं । कथं यस्त्वद्भयाद्भुतः ॥ धावंति नश्यतां पृष्ठौ । न च ये वीरमानिनः ॥ ५४ ॥
 जगदेऽथ कुमारेण । तर्ह्येवं स कथं जगौ ॥ अहमेव बहो राजा । प्राक्काशय्यं ररेऽरः ॥ ५५ ॥ त-
 तश्चंमिकया प्रोचे । न नरः कोऽपि सोऽपरः ॥ एवमेव विनोदेन । मयैव त्वं प्रतारितः ॥ ५६ ॥ नि-

शम्भेति सुतोऽवादी—तन्मां देवि, समादिश ॥ शीघ्रं याम्यविनीतं मां । जानंतु गुरुवस्तु मा ॥ ५७ ॥
 द्रष्टुदित्वा कुमारोऽसौ । निर्यग्रौ चंम्बिकागृहात् ॥ राजापि हृष्टवदनः । स्वीयावाप्तं तदन्वगात् ॥ ५८ ॥
 निषिद्धदृष्टसंचारं । निर्व्यापारं स्वमंदिरं ॥ प्रविवेश कुमारोऽथ । धर्मवन्मुनिमानसं ॥ ५९ ॥ परा-
 मैः सुरनिःपौष्यै—विशालं मृदुमुज्ज्वलं ॥ हंसवद्भागपुलिनं । पट्यकं सोऽध्यक्षिश्रियत् ॥ ६० ॥
 निर्विकल्पं स्थिरक्षेत्रां । निरुद्धकरणक्रियां ॥ अतुल्यसुखदां निद्रां । समाधिमिव सोऽकरोत् ॥ ६१ ॥
 कुमारोऽथ जजागार । बंदिवृंदजयारवैः ॥ वंशादिशब्दमिश्राग्नि-गंधर्वाणां च गीतिभिः ॥ ६२ ॥ वि-
 कस्वरमुखांज्जो—श्वासवासित दिङ्मुखः ॥ कुमारोऽभून्निशाशेषे । प्रत्यृष द्व्व मूर्तिमान् ॥ ६३ ॥
 लुन्मीलन्नयनः पाणी । संपुटीकृत्य मूर्धनि ॥ ऋषज्ञाय नमस्कृत्य । तद्वपं तत्याज राजसूः ॥ ६४ ॥
 कृत्वा प्रज्ञातकार्याणि । रणवीरादिभिः समं ॥ युवराजो ययौ सेवा—हेवाकी पितुरंतिके ॥ ६५ ॥
 निशाविहारे तत्ताट—गृष्टशेषपराक्रमः ॥ युवराजं नृपः पश्यन् । विस्मयेनेत्याचिंतयत् ॥ ६६ ॥ पू-
 र्वोपार्जितपुण्येन । येऽतिशायिगुणार्धयः ॥ निर्गर्वास्ते सुपर्वाणो—ऽध्यनेन स्वगुणैः कृताः ॥ ६७ ॥
 आर्वर्जिताः सुरा येन । सावष्टंजं स्वबंधुवत् ॥ क तत्प्रागल्भ्यमभ्यस्त—मनेनादृष्टनाकिना ॥ ६८ ॥ ए-

तस्यानन्यसामान्या । गीतरागरसङ्गता ॥ त्यागोऽपि विश्वात्मकार—हारदानक्रियागुरुः ॥ ६९ ॥ अ-
 नुष्ठय कुमारत्वं । जराकालमहं गतः ॥ सेहे पुनर्न केनापि । मम हक्का रणांगणे ॥ ७० ॥ एतेनाहं
 तृणमिव । मत्वा तावद्वितर्कितः ॥ ममापि हृदि यावत्तु । जाता कापि विलक्षता ॥ ७१ ॥ मुष्ट्या-
 धातैः प्रहरति । रणेऽस्मिन् रक्षसां गणं ॥ पेतुर्देतास्थिखंडानि । फलानीव महीरुहां ॥ ७२ ॥ चञ्ज्या-
 देव्याः शरण्याया—श्रुष्टितोऽस्मि प्रसादतः ॥ प्रापयिष्ये स्वदुर्न्याय—सदृशं फलमन्यथा ॥ ७३ ॥
 अथ किं वार्यते तस्य । तदैकं कृत्यमद्भुतं ॥ विचिंत्यमानं हृत्कस्य । चमत्कुर्यान्न यत्क्षणात् ॥ ७४ ॥
 अस्मादृशोऽपि जायंते । जनकत्वे यदीदृशां ॥ सधर्मकर्मसंयोगो । द्रुणाक्षरन्नयो यथा ॥ ७५ ॥
 पित्रोरेव प्रकाशार्थ—मीदृशां जन्म केवलं ॥ सुवीव दिनयामिन्यो—रुदयो रविचंद्रयोः ॥ ७६ ॥
 इति पुत्रगुणव्यूह—चिंताव्यग्रमना नृपः ॥ पुरस्थमपि नापश्य—त्कुमारं नतिसादरं ॥ ७७ ॥ साव-
 धानोऽभवद्याव—चेतसा क्षितिवासवः ॥ दृष्टिप्रसादमिच्छतं । तावदग्रे ददर्श तं ॥ ७८ ॥ नमस्कारप-
 तन्मौलि—मालतीदामचर्चितौ ॥ पितुः पादौ ननाम स्व—केनानुष्ठमना श्व ॥ ७९ ॥ अत्रास्यतामि-
 ति प्रोक्ते । राज्ञा लोचनसंज्ञना ॥ महाप्रसाद इत्युक्त्यो—पाविशन्मंत्रिसंयुतः ॥ ८० ॥ द्रुणं का

व्यकथासक्तः । क्षणं गीतरसे रतः ॥ कुमारो यावदास्थान्यां । पित्रादेशेन तस्थिवान् ॥ ८१ ॥ हस्त-
 आञ्चाणि नृपेन । सालंकारः सुवेषवान् ॥ विलोक्यते वह्निर्गह्व—ह्योकोऽयं कथमद्य ज्ञोः ॥ ८२ ॥
 अथोवाच महामंत्री । सम्यग्दृष्टिर्महोदधिः ॥ गह्वत्ययं महाराज । वंदितुं पूर्बहिर्गुरुं ॥ ८३ ॥ जैवो-
 द्याने महाराज । बहुशिष्यपरिभृतः ॥ रत्नाकराभिधः सूरिः । समयातोऽस्ति सर्ववित ॥ ८४ ॥ तपः
 शोधितगान्त्रोऽपि । यो लावण्यमनोहरः ॥ व्याकर्णगतनेत्रोऽपि । नेहलोकविलोकनः ॥ ८५ ॥ प्र
 विष्टं हृदि प्रव्यानां । दुःसाध्यं सर्वकोटिभिः ॥ अपूर्वं श्व मार्तण्डो । हंति मोहतमोऽपि यः ॥ ८६ ॥
 यस्य मध्येऽस्ति निःशेषं । नास्ति किंचिद्यतः परं ॥ श्रुतरत्ननिधानं यः । स्वयं नृरमणोपमः ॥ ८७ ॥
 उपशक्नावतारं स । चतुर्ज्ञानसमन्वितः ॥ विशाले प्रासुके स्थाने । तवासीनोऽस्ति सूरिराद् ॥ ८८ ॥
 तेनेहागतमात्रेण । कर्णे कंठे मुखे हृदि ॥ बध्वा गुणैस्त्रिभिर्भै—राकृष्येत पुरीजनः ॥ ८९ ॥
 ततः पुनर्युतो राजा । श्रुत्वा तस्य गुणोत्करान् ॥ नमस्कर्तुं ययौ तत्र । प्रक्तिविस्मयनोदितः ॥ ९० ॥
 उद्यानं प्रविशन्नेव । राजा गगनविस्तृतं ॥ तारागणमिवाकीर्णं । साधुवर्गं ददर्श सः ॥ ९१ ॥ पुरो
 गतस्ततोऽपश्य—दीप्यमानं च तेजसा ॥ श्रृङ्गाबुपाणिकुसुद—मीलकसूत्रगुरुं ॥ ९२ ॥ तद्दर्शने

नृपस्यापि । कर्षवाष्पजलबलात् ॥ पापालोकनमलिनै । श्व प्रक्लाविते दृशौ ॥ ९३ ॥ क्षमातल-
 मिलन्मौलि—जानुपाणियुगस्ततः ॥ क्षमापादो नमश्चक्रे । क्षमापादपतिं गुरुं ॥ ९४ ॥ स्थिरनि-
 क्षिप्तनेत्रेण । तेनात्युन्नतपाणिना ॥ धर्मलाजाशिषा ऋष—मन्यनंद्यत स्मूरिणा ॥ ९५ ॥ अनुज्येष्ठं
 मुनीन्ब्रूवो—पविष्टं पादसन्निधौ ॥ ऋषं संभाष्य गुरुणा । प्रारमे धर्मदेशना ॥ ९६ ॥ अनादिनि-
 धनो जीवो । नम्रोन्नो ग श्वान्वहं ॥ अन्योन्यघनसंयोगं । कार्यते कर्मवायुभिः ॥ ९७ ॥ अनादिः
 कर्मसंयोगो—ऽस्य संसारप्रवाहतः ॥ कलंकसंक्रमोऽहो हि । चंद्रस्य ज्ञायते कथं ॥ ९८ ॥ श्रय-
 त्यनेकरूपाणि । कर्मवह्नयन्नितापितः ॥ पित्तद्वारसवज्जीवः । संसारेऽस्मिन् विधेर्वशात् ॥ ९९ ॥ जीवे
 स्वहृद्वादर्शो । कर्मभृत्योपढौकिते ॥ रूपं नरादिकं नास्ति । तद्यत्संक्रामतीह न ॥ १०० ॥ स एव
 तनुते पापं । तत्किमप्यात्मकर्मभिः ॥ उत्पद्यते कृपाद्येन । नरके दुःखदुःसहे ॥ १ ॥ जीवानशर-
 एणान् दीना—ननायानतिदुर्वलान् ॥ निरागसोऽपि यो हंति । नरकं याति स ध्रुवं ॥ २ ॥ दुःखो-
 त्यादकमन्येषां । परद्रोहकरं वचः ॥ असद्रूतं च यो ब्रूते । नरकं याति स ध्रुवं ॥ ३ ॥ जीवस्यापि
 हि जीवोऽर्थ । इत्यदत्तो न गृह्यते ॥ यो लाति निर्घृणोऽन्यस्व । नरकं याति स ध्रुवं ॥ ४ ॥ पर-

दारकृताश्लेषं । मनसापीहतीह यः ॥ तप्तायसांगनाश्लेष-रूपं श्वप्रे स कार्यते ॥ ५ ॥ असंतुष्टा भृशं
 येऽत्र । महारंभप्रशिखाः ॥ यांति ते नरके जीवा । मूर्खान्हादितचेतसः ॥ ६ ॥ अन्नादिकं निशा
 यां यो । भुंक्ते नृपशुरेव सः ॥ प्रयाति नरके घोरे । तमस्तोमसमाकुले ॥ ७ ॥ सदैव व्यसनासक्ताः
 । कषायकटुषाशयाः ॥ रौद्रध्यानपराः पापाः । पतंति नरकावनौ ॥ ८ ॥ सहंते तत्र दुःखानि । ते-
 दनादीन्यनेकशः ॥ अपि नास्ति सुखं तेषां । चक्षुर्मौलनमावकं ॥ ९ ॥ ततश्च्युत्वायुषि क्षीणे । जवं
 भ्रांत्वा स्युरन्नसाः ॥ उत्पद्यंते ततो जीवा । विकलेंद्रियजातिषु ॥ १० ॥ पंचेंद्रियेषु तिर्यक्षु । सिं-
 हनागादिकेषु च ॥ उत्पद्य नरके घोरे । जायंते क्रूरकर्मणा ॥ ११ ॥ ब्रामं ब्रामं शरीरीति । बहु-
 धा जीवयोनिषु ॥ मनुष्यत्वं समाप्नोति । कथंचित्पुण्ययोगतः ॥ १२ ॥ चातकः खे यथाप्नोति । मे-
 धांभोविंदुमर्थयन् ॥ कथंचिदपि जीवोऽपि । तथेदं जन्म मानुषं ॥ १३ ॥ यथैकवेदं फलितो ॥ रंभा-
 दुर्न पुनः फलेत् ॥ मनुष्यत्वात्तथा जीवः । प्रायो नाप्नोति मर्त्यतां ॥ १४ ॥ स्वप्राज्याद्यथा प्रष्टः ।
 पुमान्नाप्नोति तपुनः ॥ एवं मर्त्यगवाज्जीवो । न पुनर्मानुषं जवं ॥ १५ ॥ सुदुर्लभं मनुष्यत्वं । ल-
 ब्ध्वा बुद्धिमता ततः ॥ फलं संग्राह्यमेतस्य । शुद्धधर्मसमाश्रयात् ॥ १६ ॥ चिंतास्त्रमिव द्यूत—का-

ज्ञाति । धर्मः सम्यक्त्ववर्जितः ॥ यथा संवूर्णदेहेऽपि । पुमान्नयन्ववर्जितः ॥ ३९ ॥ निसर्गाधिगमा-
 ख्यभ्यां । श्रेदान्यां तद् द्विधा भवेत् ॥ कर्मक्षयोपशान्तिभ्यो । जायते तन्निसर्गजं ॥ ३० ॥ शास्त्रा-
 धिगमनो जातं । तस्यादधिगमाग्निध ॥ तत्त्वश्रद्धानतरूपं । ज्ञातव्यमपि तद् द्विधा ॥ ३१ ॥ शम-
 संवेग निर्वेदा—नुकंपास्तिकयलक्षणेः ॥ लक्षणेः पंचभिः सम्यक् । सम्यक्त्वमुपलक्ष्यते ॥ ३२ ॥
 स्वैर्यं प्रज्ञावन्ना शक्तिः । कौशलं जिनशासने ॥ तीर्थसेवा च पंचास्य । नृषणानि प्रचक्ष्यते ॥ ३३ ॥
 शंका कांक्षा विचिकित्सा । मिथ्यादृष्टिप्रशंसनं ॥ तत्संस्तवश्च पंचापि । सम्यक्त्वं दूषयंत्यमी ॥ ३४ ॥
 दृढं नरेंद्र सम्यक्त्वं । प्रतिपद्यस्व सर्वथा ॥ अस्मिन् सिद्धेऽत्र सिध्यंति । सर्वा धर्मक्रिया यतः ॥ ३५ ॥
 धर्मानुष्ठानमप्यलपं । शुद्धसम्यक्त्वसंयुतं ॥ विशेषतो महाराज । सफलं भवति ध्रुवं ॥ ३६ ॥ प्रति-
 पात्यमिदं सम्य—गद्वादशव्रतसंयुतं ॥ एष एव महाराज । गृहिधर्मो यतः स्मृतः ॥ ३७ ॥ निशम्ये-
 ति नराधीशो । धर्मं सम्यक्त्वचूषितं ॥ जग्राह सह पुत्रेण । निधानं रोखन्मुदा ॥ ३८ ॥ ततः प्र-
 मोदेन गुरुं प्रणम्य । सुतेन सार्धं च पुरं प्रविश्य ॥ द्विधाप्यसाध्यान् विषयान् विशेषा—त्सोऽसाध-
 यद्वर्त्मगुणेन युक्तः ॥ ३९ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वा-

धवामरकीर्तिगणिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये कुमारपरीक्षाधर्माधिगमो नाम प्रथमः
सर्गः समाप्तः ॥ श्रीस्तु. ॥

॥ अथ द्वितीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यदा महाराजं । पुत्रामात्यादिसंयुतं ॥ आस्थानस्थं नमस्कृत्य । प्रतिहारो व्यजिज्ञपत्
॥ १ ॥ प्रेषितो वैरिसिंहेन । दुरात्त्वस्तिमागतः ॥ लेखवाहोऽस्ति तद्द्वारे । स्वामिनादिश्यतां मम
॥ २ ॥ ब्रूसंज्ञानुमतेनाथ । वेत्रिणा तत्क्षणागतः ॥ पथश्रान्तो रजोलिप्तो । लेखवाहः प्रवेशितः
॥ ३ ॥ प्रणम्य शिरसा भूषं । विज्ञप्तिं स समाश्रयत् ॥ उन्मुद्य च द्रुतं राजा । वाचयामास तामि-
ति ॥ ४ ॥ स्वस्ति श्रीकृतवासाया—मयोध्यायां पुरि स्थितं ॥ राजाधिराजमानम्य । सश्रीकाजित-
विक्रमं ॥ ५ ॥ हरिविक्रमसंज्ञेन । युवराजेन संयुतं ॥ ईश्वरं षण्मुखेनेव । जयंतेनेव वासवं ॥ ६ ॥
विजयाढ्यमहासैन्या—द्वैरिसिंहो नरेश्वर ॥ सेनापतिः सविनयं । द्रुतं विज्ञपयत्यदः ॥ ७ ॥ त्रिचि-
र्विशेषकं ॥ स्यात्समर्थोऽसमर्थोऽपि । पुष्टः स्वामिबलोष्मणा ॥ सूर्यकांतो दहेद्विश्वं । तप्तः किं नार्क-

तेजसा ॥ ८ ॥ संकीर्णानृन्महाराज । या नृध्वरकोटिप्रिः ॥ प्रतापव्रमणार्थं ते । मया सा विक-
 टीकृता ॥ ९ ॥ कदाचित्कोपयुक्तेन । शीतलेनापि कर्हिचित् ॥ मया कदापि सन्मान-दानतः सा-
 धिता मही ॥ १० ॥ नखांशुशरिकाजाले । तव पादाब्जपंकजे ॥ निलीना ये नृपा राजं—स्त एव
 सुखिनः क्षितौ ॥ ११ ॥ युष्माकं पादपीठं ये । न मुंचंति तरन्वन् ॥ शिवस्ते न मज्जांति । मत्क-
 पाणमहार्णवे ॥ १२ ॥ तापसा ये वने जाता । जग्मुख्येः परं तटं ॥ विमुच्य तान् महाराज । म-
 यान्ये शिवो हताः ॥ १३ ॥ इति निःशेषभूषीठं । निकङ्कचिकीरहं ॥ यावद् द्रविणं नृपाल-म-
 धिगह्णामि सेनया ॥ १४ ॥ तावत्सोऽसहमानोऽपि । बलमस्माकमाकुलः ॥ कांचीं विमुच्य सहस्रा ।
 विषमं दुर्गमाश्रयत् ॥ १५ ॥ तत्रास्ति द्रविडस्यांते । मलयचलसंनिधौ ॥ अलंध्यं मनसाप्यन्यै—
 रलंध्यपुरपत्तनं ॥ १६ ॥ पंचाशत्क्रोशमानाग्नि—र्गहनाभिर्वनदुमैः ॥ निर्जलाग्निश्चतुर्दिद्व—टवी-
 प्रिः परिवेष्टितं ॥ १७ ॥ युग्मं ॥ लूयते पल्लवोऽप्यासा—मटवीनां यदि प्रज्ञो ॥ तदैव व्यंतरः कोऽपि
 । तव सैन्यं दुनोत्पलं ॥ १८ ॥ विनयानतिपूजाग्नि—र्न तुष्यति मनागपि ॥ स जन्मांतरैर्वीर ।
 कुप्यति प्रत्युनाधिकं ॥ १९ ॥ बलेन व्यंतरस्यास्य । दुर्गस्य च वनस्य च ॥ क्रोशसैन्यबलेनापि ।

स शत्रुर्बलवान् भृशं ॥ २० ॥ अतो महाबलाख्यस्य । कवियस्यास्य सत्वरं ॥ विनिग्रहाय देवेन ।
 कोऽनुपायो विधीयतां ॥ २१ ॥ विज्ञप्त्यर्थमिति ज्ञात्वा । सत्कृत्य पवनान्निधं ॥ नृपः प्रसादद्वानेन ।
 व्यसृजद्वेखवाहकं ॥ २२ ॥ मंत्रकार्ये ततो दृष्टी । राज्ञा दत्ता महोदधौ ॥ यतोऽतिगहने कार्ये ।
 मंत्रिबुद्धिविवेचका ॥ २३ ॥ मंत्रिणोक्तं महाराज । गुरुकार्यमिदं खलु ॥ सेनान्या वैरिसिंहेन । यु-
 क्तं व्यज्ञापि तेन वः ॥ २४ ॥ कार्ये पौरुषसाध्येऽत्र । मंत्रः सर्पति मंत्रिणां ॥ देवायत्ते पुनस्तेषां ।
 विघटंतेऽपि बुध्यः ॥ २५ ॥ स्वसामर्थ्याधिके कार्ये । प्रवर्तेत नरो यदि ॥ अपकीर्तिं च मृशुं च ।
 प्राप्नोति स तदा ध्रुवं ॥ २६ ॥ अविचार्य निजां शक्तिं । विक्रामत्यनुतेऽत्र यः ॥ विनश्यति स ए-
 वाशु । जीमूते शरन्नो यथा ॥ २७ ॥ तद्देवासौ सुरो याव—न्नोपद्रवति ते बलं ॥ वैरिसिंहः ससै-
 न्योऽपि । तावदाकार्यतामिह ॥ २८ ॥ ततोऽद्यापि नरेन्द्रण । सत्यमेव त्वयोदितं ॥ एष एव महा-
 मंत्री । ममापि हृदये जवेत ॥ २९ ॥ अत्रांतरे कुमारोऽपि । शांतगंजीस्या गिरा ॥ व्यजिज्ञपन्म-
 हाराजं । महामात्यं च हृष्टहृत् ॥ ३० ॥ गुरूणां पुरतो वक्तुं । शिशूनां नोपयुज्यते ॥ तथापि निज-
 चापल्या—दासंगाद्वा ब्रवीम्यहं ॥ ३१ ॥ माकुपस्तात मह्यं त्वं । कटुक्या प्रियभाषिणे ॥ नरोऽविसृ-

पृक्कर्नरः । प्राप्नुवंतीह लाघवं ॥ ३२ ॥ पूर्वं परीक्ष्य मूर्खोऽपि । सर्पकंटकवर्जिते ॥ मार्गे शुभ्रे पद-
 न्यासं । करोति गमनोद्यतः ॥ ३३ ॥ किंतु युष्मादृशा राज—न्नतिगीष्पतिबुद्धयः ॥ कार्योऽपि नैव
 कुर्वति । गुणदोषविचारणां ॥ ३४ ॥ षट्पुत्राः संधिसंग्राम—प्रमुखाः स्युर्विभ्रतये ॥ ऋपतीनां म-
 हाराज । यथायोग्यं प्रयोजिताः ॥ ३५ ॥ संधियोग्ये रिपौ देव । विग्रहो नैव युज्यते ॥ कोपनं हि
 मृगारंते—र्नराणां मृत्यवे भवेत् ॥ ३६ ॥ विरोध्यते महान्नैव । सहसा चेद्विरोधितः ॥ ततो नो त्य-
 ज्यते जीवं—स्त्यक्तोऽनर्थीय निश्चितं ॥ ३७ ॥ सत्वमंत्ववतां पुंसां । कार्यं गुर्वपि सिद्ध्यति ॥ देवा-
 स्तस्यापि भृत्यंति । यस्य मंत्रः स साहसः ॥ ३८ ॥ परमंडलप्रत्याशां । दूरे मुंचत्वसाहसाः ॥ स्वमं-
 मलमपि शत्रुं । न क्षमा वैर्युपपद्वात् ॥ ३९ ॥ उपशाम्यति यः शत्रौ । स कथं नाचिन्नुयते ॥ य-
 तेरेव समो ऋषो । विजिगीषोऽस्तु नो पुनः ॥ ४० ॥ विलीयतां स गर्भस्थः । पुमान्निर्बुद्धिसाहसः
 ॥ कोपप्रसादौ नो यस्या—नुरूपौ भवतो ब्रुवि ॥ ४१ ॥ निस्तेजसि नृपे को न । क्षारवन्निक्षिपे-
 त्यदं ॥ जीवंतोऽपि मृतास्ते हि । ये नाक्रामंति वैरिणं ॥ ४२ ॥ ततो देहि ममादेशं । सत्वरं मा
 विचारय ॥ महावलं जगाम्येनं । नाहं चेत्तन्न ते सुतः ॥ ४३ ॥ तवादेशप्रवृत्तोऽहं । नविष्याम्यगु-

रुगुरुः ॥ गुरुभिः स्थापितेऽपि सूरं हि । देवत्वं लभते ननु ॥ ४४ ॥ तव पादरजःसंगा—द्वविता मे-
ऽपि योग्यता ॥ निर्गन्धमपि सूत्रं हि । पुष्पयोगाद्विरश्चटेत ॥ ४५ ॥ जल्पतीति कुमारोऽस्मिन् । सा-
वष्टन्नं च युक्तिमत् ॥ अर्चितयन्नपुः पुत्र—वृत्तं वरं निशि ॥ ४६ ॥ ब्रूते यदेष तत्तादृ—त्रि-
संदेहं करोति च ॥ मन्ये लोकत्रयेऽप्यस्या—साध्यं किंचिन्न विद्यते ॥ ४७ ॥ प्रेषयिष्यामि चेन्नैनं ।
तच्चेतो विघटिष्यते ॥ दुर्घटं स्याद्विघटितं । चास्य स्फाटिकखंडवत् ॥ ४८ ॥ उपचारशतैः सानु-कू-
लैः स्नेहोऽत्र वर्धते ॥ क्षीयते पुनरप्येका—पचारात्रासमात्रतः ॥ ४९ ॥ विचार्येति नराधीशो । ब-
न्नापे च महोदधिं ॥ यदि ते संमतं मंत्रिन् । कार्ये निश्चीयतामिह ॥ ५० ॥ कर्णे स्थित्वा ततो रा-
ज्ञा । संदेहाकुलमंत्रिणः ॥ तत्सर्वं पुत्रवृत्तान्तं । यथा दृष्टमथाऽवदत् ॥ ५१ ॥ अग्र तौ वर्धि पोत्सा-
हौ । ज्ञातकौमारविक्रमौ ॥ राजामात्यौ च मन्येतां । तद्वचः सम्यगोमिति ॥ ५२ ॥ पित्रोः कृतन-
मस्कारो । बहुसैन्यसमन्वितः ॥ युवराजस्ततोऽचाढी—ज्जिगीषुर्दिवसे शुभे ॥ ५३ ॥ सैन्यभारस-
माक्रांता । तस्याश्चैर्निहता खुरैः ॥ रजश्छलाद्ययौ स्वर्गं । पूत्कर्तुमिव मेदिनी ॥ ५४ ॥ सूर्योऽपि यं-
स्य धृष्टीञ्चि—रुहीनान्निस्तिरोदधे ॥ चातुरंगं भवं तस्य । न जाने किं कश्चिन्वति ॥ ५५ ॥ अति-

क्रम्य पुरग्राम—संकुलां विपुलां क्षितिं ॥ कुमारः सखलः प्राप । मलयान्दरुपत्तिकां ॥ ५६ ॥ उप-
 तीरं समुद्रस्य । मलयान्दिवनांतिके ॥ आवासान् दापयामास । कुमारः समञ्चतले ॥ ५७ ॥ वाते-
 नांदोलिता यत्र । ज्ञाति तालडुमावली ॥ विस्मयाद्गुरुसैन्यस्य । धुन्वतीव निजं शिरः ॥ ५८ ॥ नाग-
 लिङ्गेरीडुमा यत्र । फलभारैर्नता बभुः ॥ कुर्वतीव नमस्कारं । कुमारस्य वनातिथेः ॥ ५९ ॥ नाग-
 वद्धीपरिंश—निर्धराः क्रमुकडुमाः ॥ कामिनां मिथुनानीव । यत्रेक्षाचक्रिरे प्रैटः ॥ ६० ॥ तत्र श्री-
 खंडककोल—लवंगैलासुगंधयः ॥ समुद्रगिरिपर्यता । रमयामासुरीश्वरं ॥ ६१ ॥ गुण्यद्गुरुशतै रभ्यं । विप-
 यथास्थानं निवेशितैः ॥ कायमानैरनैकैश्च । पटीमंम्पकोटिभिः ॥ ६२ ॥ प्रतीहारशताकीर्णं । विप-
 णिश्रेणिशोभितं ॥ विलोक्य शिविरं सर्वं । निजावासं ययौ नृपः ॥ ६३ ॥ चिंतां विधाय लोकस्य
 । विसृज्यास्त्रिलच्छपतीन् ॥ तद्देशकालयोग्याञ्चि—वार्ताभिर्याममद्विपत् ॥ ६४ ॥ कृतस्नानाशनो
 याव—दपरोहो नृपात्मजः ॥ आस्ते सुखेन शय्यायां । तावदस्तं ययौ रविः ॥ ६५ ॥ पद्मसंकोच-
 प्रीत्येव । सूर्यमार्गानुगामिभिः ॥ मकरंदैस्त्रिस्तु ॥ प्रतीची दिग्व्यजादसौ ॥ ६६ ॥ नवोन्मीलित-
 मालत्या । गंधबुब्धैस्त्रिस्तु ॥ तस्तरे गगनं सर्वं । श्यामलैस्त्रिमिरोत्करैः ॥ ६७ ॥ संध्याशान्ति-

कवेलायां । विद्याभृद्भिर्जिनाग्रतः ॥ पुष्पोत्कर इवोत्क्षिप्तो । बभौ तारागणो दिवि ॥ ६८ ॥ युवरा-
 जोऽथ तेजस्वी । सर्वावसरसंसदि ॥ सिंहासनमलं चक्रे । शशीव गगनं दिवि ॥ ६९ ॥ चामरैर्वी-
 जितः पार्श्वे । शशांकः किरणैस्त्रि ॥ नक्षत्रैस्त्रि स क्षत्रैः । पस्वित्रे समंततः ॥ ७० ॥ दीपिकाभिः
 प्रभृताभिः—स्ताराभिस्त्रि तत्सदः ॥ विस्तीर्णं गगनमिव । शुशुभे विग्रहादृतं ॥ ७१ ॥ संधिविग्रहवा-
 र्त्तो स । गगानिव नियोगिनः ॥ शिद्वयित्वाथ निद्राबु—रुपाध्याय इवोत्थितः ॥ ७२ ॥ स्थाने
 स्थाने नियुक्तांग—रक्षलक्ष्मणं च ॥ अज्ञानकीटिकामात्र—स्यापि रुद्धगमागमं ॥ ७३ ॥ सर्वतः पि-
 हितह्वारं । वज्रपंजरसन्निभं ॥ शय्यागृहं सपट्यकं । विवेश हरिक्रमः ॥ ७४ ॥ युगं ॥ विशाल-
 तल्लिकोत्संगे । निद्राणस्यातिनिर्भरं ॥ कुमारस्य निशाशेषे । ग्रावचैतन्यमाययौ ॥ ७५ ॥ ददर्श
 तावदात्मान—मेकमेव वनांतरे ॥ श्रीखिम्पपल्लवानां स । तल्पस्योपरि संस्थितं ॥ ७६ ॥ इंद्रजालमिदं
 किं वा । किं वा स्वप्नावलोकनं ॥ प्रत्यक्षानुभवः किं वा । दध्याविति सविस्मयात् ॥ ७७ ॥ परितः
 सिंहर्शादुल—शब्दोत्त्रासितकुंजरं ॥ प्रत्यक्षं वनमालोक्य । निश्चिकापेति चेतसि ॥ ७८ ॥ नूनं
 सुरेण केनापि । जह्रे विद्याधरेण वा ॥ वियोजितः स्वलोकेभ्यो । जीववत्कथमन्यथा ॥ ७९ ॥ क

तथा स्वगृहं योध—लढैः सुपरिरक्षितं ॥ बालक्रीमारजोगेह—मिवाश्चदृश्यतां गतं ॥ ८० ॥ गजा-
 श्वश्चपत्तीनां । समूहोऽपि तिरोदधे ॥ चातुरंगे यथा द्यूत—फलके क्रीमया कृतः ॥ ८१ ॥ कर्तुं न
 युज्यते शूचा—मथैव विवेकिनां ॥ क्रीवानामिव धीराणां । पतितानां महापटुः ॥ ८२ ॥ नयमा-
 र्गस्थितस्यापि । कस्य पुंसो न जायते ॥ इहल्लोके विपत्कीला—स्फालनं दैवयोगतः ॥ ८३ ॥ य-
 थापत्पतितस्य स्या—पुंसो हृदि च धीरिमा ॥ तथा न लक्ष्यते संप—सुखितस्यात्र कर्हिचित् ॥ ८४ ॥
 एवं यावद्विकटपाली । हृदये तस्य खेलति ॥ तदवस्थामिव दृष्टुं । तावत्सूरः समुद्रतः ॥ ८५ ॥ के-
 नोत्तमस्य पुंसोऽप—हारः कृत इति क्रुधा ॥ आताम्रानिव मार्तण्डो । व्यकीरत् क्रिणोत्करान् ॥ ८६ ॥
 छरणे स्थलपद्मिन्यः । पद्मवक्त्रैर्विकस्वरैः ॥ नितान्तमदिशारक्तान् । पिबंतिस्म रवेः करान् ॥ ८७ ॥ वि-
 विकसत्पद्मकोशेभ्यो । निर्याती ब्रमरावली ॥ पद्मिनीकृतगंगृष—ध्वांतधारोपमा बभ्रौ ॥ ८८ ॥ वि-
 लोक्त्रय काननोद्देशान् । रमणीयाननेकशः ॥ सत्त्वमालंब्य दध्यौ स । कुमारः स्फारितेक्षणः ॥ ८९ ॥
 नान्यत्किमपि कार्यं मे । वनेऽस्मिन् विद्यतेऽधुना ॥ यथेष्टमिति पश्यामि । निर्वृतोऽहं वनश्रियं
 ॥ ९० ॥ पुमांसं नित्यसुखिनं । रमयेत्क्षणदुःखता ॥ निबबन्मधुराहारं । शीतार्तमिव पावकः ॥ ९१ ॥

ध्यात्वेत्युत्थितो राजा । ब्रामं ब्रामं वने वने ॥ जहर्ष राजसूरैश्च—दर्शो दर्शो दुमश्रियं ॥ ७२ ॥
 विक्रमैकरसः कापि । दृष्ट्वा सिंहपदानि सः ॥ गिन्नेत्रकुञ्जमुक्तांका—न्यधावत्तद्व्युत्सया ॥ ७३ ॥
 क्वचित्कपोलकंभूजि—भगदुममहाखं ॥ श्रुत्वेत्रब्रीडनरसा—तलावानय्यदुडुवत ॥ ७४ ॥ क्वचि
 त त्रस्तमृगीनेत्र—दर्शनादस्मरद्वने ॥ जोगिनीदीर्घनयन—कटाक्षान् भोगिनां वरः ॥ ७५ ॥ इति
 पश्यद्वनं याव—द्वंभ्रमीति संसंभ्रमी ॥ पपात दृक्पथे ताव—द्वनेभोऽस्याद्विमन्त्रिभः ॥ ७६ ॥ गव-
 लश्यामलहायः । शुशुभे यो मतंगजः ॥ अत्यांजनेयवेगश्री—रंजनाद्विस्वास्थिरः ॥ ७७ ॥ लून-
 पक्वः सुरैरेण । प्रयेन त्वरितं व्रजन् ॥ लुचैरद्विस्वाद्याल्यो । निर्यद्दानां बुनिर्जरः ॥ ७८ ॥ निर्गत्य
 वामपार्श्वेण । कंदरेभ्यो मतंगजः ॥ दधावेऽग्निशुवत्यारा—द्रोषेण स्थपुदाध्वना ॥ ७९ ॥ दर्शेशूच्य-
 ग्रभिन्नां द्वि—तलास्ताः खलितक्रमाः ॥ ययौ स निकषा नारी । मूर्तो मृशुखि द्विषः ॥ १०० ॥ ता-
 सां मध्यात्तस्तेन । वरैका युवती धृता ॥ दीर्घसर्पानुकारेण । करेण करिणा दुतं ॥ १ ॥ अथ
 सा ददृशे तेन । गजेंद्रकरगोचरा ॥ पद्मिनीव नृपेणोच्चै—र्विद्विपती करंबुजान् ॥ २ ॥ इत्यथैव
 नेत्राणि । द्विपती जयविह्वला ॥ आत्मरक्षमपश्यंती । विदुलकुंतला भृशं ॥ ३ ॥ हा हा मातर्गु-

ह्रीतास्मि । रक्ष मां करिदासात् ॥ विचिंतितं मया चान्य—द्विधात्रा कृतमन्यथा ॥ ४ ॥ मार्यमा-
 णामिमां मां ज्ञो । रक्षंतु वनदेवताः ॥ नानामनोरथापूर्णा । मृत्युमाप्नोम्यहं ननु ॥ ५ ॥ अपारं शी-
 ति दीनास्या । कृतमृत्युचिता क्रिया ॥ श्येनेनात्तेव चटिका । व्याघ्रेणात्ता मृगी यथा ॥ ६ ॥ पंच-
 जिः कुलकं ॥ दृष्ट्वाथ तदवस्थां तां । कुमारेण कृपाबुना ॥ उपेत्य पुरतो हस्ती । सैर्यमधिचिदि-
 पे ॥ ७ ॥ हा दुष्ट मत्तमातंग । शीतां गृह्णन्निमां स्त्रियं ॥ न लज्जितोऽसि निस्त्रिंश । स्थूलत्वादपि
 किं निजात् ॥ ८ ॥ वीर्यं तद्गर्जितं तत्ते । न स्थूलत्वं तदीदृशं ॥ उपयोदयते स्त्रीघाते । न पुनः
 सिंहमारणे ॥ ९ ॥ रे निःकृपातिदीनाना—मबलानां मनागसां ॥ एतासां मारणेन त्वं । मातंगो-
 ऽस्य मृषान्निधः ॥ १० ॥ सावष्टंगमिति श्रुत्वा । प्रतिशब्दैर्भृतांबरं ॥ राक्षस्तर्जोस्ततो हस्ती । तस्या-
 त्रिमुखैर्मदत ॥ ११ ॥ राजापि तस्य पुरत । ईषद्वक्रितकंधरः ॥ कणं स्थित्वा गतिवशाद् । दूरं शी-
 व्रतरं ययौ ॥ १२ ॥ प्रधावितं गजं दृष्ट्वा । राजा दक्षतया ततः ॥ चचाल वामपार्श्वेण । दक्षिणे-
 न च वामतः ॥ १३ ॥ तमन्वयाद्यमानस्य । रोषेणांधस्य दंतिनः ॥ शुमादंमग्रहादुबाला । पतात स-
 हसा युवि ॥ १४ ॥ विलोक्य तां निराधां । बुटिनां युवतीमिच्छात् ॥ कुमारः स्माह हे बाले । प-

ल्लायस्व स्यादितः ॥ १५ ॥ ततो जगाद सा बाला । नरकद्वपतरो ननु ॥ रक्षार्थं मे तृणात्राया ।
मात्मानं त्वं विनाशय ॥ १६ ॥ गजोऽथ पश्चिमे भागे । ऋभुजा मुष्टिनाहतः ॥ बलित्वा सहसा को-
पा—द्वधावे नु नृपात्मजं ॥ १७ ॥ परिजिह्वे नरैरेण । सा बाला योजनांतरे ॥ द्विगुणीकृतवेगेन ।
सहेभेनानुधावता ॥ १८ ॥ उपागतमिति ज्ञात्वा । कृत्वा विंदलिकां नृपः ॥ चिक्षेप करिणस्तस्य ।
पुरो वंचयितुं दृशं ॥ १९ ॥ अथ सोऽपि करी याव—तर्पणंसीत्क्रुधांधलः ॥ नृबुद्ध्या तत्र दंताभ्यां
। निमग्नाभ्यां महीतले ॥ २० ॥ लब्धलक्षतया ताव—धृत्वा तदंतयोः पदौ ॥ आरुरोहाग्रजगोणे ॥
कुंजस्थानं स सिंहवत् ॥ २१ ॥ उत्तिष्ठति करी यावद् । धुन्वन् वेगेन कंधरां ॥ तावकुंजे जघनै-
ष । दूरमुड्डीय मुष्टिना ॥ २२ ॥ ततोऽतिनिष्ठुराघात—ताम्रितो विरसं रज्ज् ॥ कशस्याभ्यां वमन् र-
क्तं । निर्ययौ स करी ततः ॥ २३ ॥ ज्ञात्वा दीनमुखं क्लान्तं । गतरोषं च दंतिनं ॥ त्यक्तवान्येन प-
था यातो । जितकासी नृपात्मजः ॥ २४ ॥

इतश्च दूरमारूढो । गगनं गगनाध्वगः ॥ एतस्यानन्यसामान्य—गजशिक्वामिवेक्षितुं ॥ २५ ॥
तापार्तस्तृषितः क्लान्तः । कुमारैर्बुद्धिदहक्या ॥ बंत्रमीति वनं याव—द्वीणानादं तदाश्रृणोत् ॥ २६ ॥

सम्यग्निशम्य संगीतं । दध्याविति महीपसूः ॥ निर्मानुषे वनेऽमुष्मिन् । कुतः स्याद्गीतसंघवः ॥ २९ ॥
 प्रासादोऽत्रापि भविता । तन्नूनं कोऽपि तादृशः ॥ ध्यायन्निति ययौ याव-द्वनं तावद्दर्श सः ॥ ३० ॥
 लवंगपूगपुन्नाग—नागरप्रमुखदुर्मैः ॥ कर्पूरगुरुककोल—चन्दनैर्नदनोपमं ॥ ३१ ॥ विस्मयात्तद्वनं
 याव—द्विवेश वशिनां वरः ॥ प्रासादं तावद्द्राक्षी—त्तं स्फाटिकशिलामयं ॥ ३२ ॥ अतिसूक्ष्मतया
 शिते—वह्निःस्थं दृश्यतेतरा ॥ अंतःस्थं च बहिर्यत् । सर्वं स्यावरजंगमं ॥ ३३ ॥ वृद्धपुष्परजःपुञ्जं ।
 शिखरे यस्य पातितं ॥ क्षालयंति सदा रात्रौ । चंडकांतजलोर्मयः ॥ ३४ ॥ विशाले प्रांगणे तस्य ।
 ददृशे तेन दीर्घिका ॥ सिद्धेः शिलेव लोकांते । चंद्रविंबमिवांबरे ॥ ३५ ॥ तस्यां पुष्करपूर्णायां ।
 ततः स्नातो नरेन्द्रसूः ॥ बाह्याभ्यंतरसंताप—ममुंचत्तीर्थदर्शनात् ॥ ३६ ॥ प्रासादस्य ततस्तस्य । प्रवि-
 श्यांतः प्रसत्तिभाक् ॥ चंडप्रज्ञजिनं ज्ञप्त्या । प्रणिपत्यैवमस्तवीत् ॥ ३७ ॥ चंडांकाय नमस्तुभ्यं ।
 चंडप्रज्ञ जिनेश्वर ॥ चंडाग्रशशे चंड—कांतनिर्मलकांतये ॥ ३८ ॥ बहुलास मनोऽब्धिर्मे । तव
 वक्त्रेदुंदर्शनात् ॥ दृष्टिर्वेलाप्रवत्तेन । हर्षबाष्पांबुसंकुला ॥ ३९ ॥ कर्णपात्रीयुतं नेत्र-पद्मं कांतिज-
 लैर्भूतं ॥ संतापं दृष्टमप्यास्य । सरस्ते हरते जिन ॥ ४० ॥ प्रीत्या दृष्टोऽसि यन्नेत्रे—वर्धयुस्तानि

निर्मलं ॥ निर्धूतपापपंकानि । हर्षबाष्पजलहलात् ॥ ३९ ॥ इति स्तुत्वा प्रज्ञापुंजं । श्रीमच्चंद्रप्र-
 षो जिनं ॥ स्तंभमूले कुमारः स । आसांचक्रे जिनाग्रतः ॥ ४० ॥ इतश्चैकांबरं बालां । वीणाल्य-
 प्रकरांगुलीं ॥ नवयौवनरम्यांगीं । वीक्षांचक्रे नृपांगजः ॥ ४१ ॥ द्वितीयां च जिनाचैक—तानां ग-
 र्भगृहान्तरे ॥ निःशेषभुवनस्त्रैण—रूपातिशयशालिनीं ॥ ४२ ॥ युग्मं ॥ गंधोदककृतस्नात्रा । मुख-
 माहाद्य वाससा ॥ ममार्जं जिनकायं सा । द्वितीया जलमक्षिपत् ॥ ४३ ॥ बभौ प्रतिबिंबिता सा ।
 निर्मले जिनवद्वासि ॥ चक्रेयमिति तुष्टेन । वासितेवांतरहृता ॥ ४४ ॥ श्रीखंडाद्यैस्तया लिप्तः । पू-
 जितः पुष्पदामग्निः ॥ चंद्रप्रचुर्वन्नौ क्षीर—नीशकर श्वोर्मिभिः ॥ ४५ ॥ पूजाविधिं समाग्याशु
 । स्तुत्वा च स्तवनैर्भृशं ॥ गायंती वीणया सापि । जिनं तत्रैव तस्थुषी ॥ ४६ ॥ गीतांते च जिनं
 नत्वा । यावत्पश्चाद्विलोकितं ॥ तथा स ददृशे ताव—त्कुमारो मारसोदरः ॥ ४७ ॥ हर्षपूरस्तथा त-
 स्या । उद्धृत्वा स तदीक्षणात् ॥ यथा स्वेदमिषादंगा—दसौ बाह्ये विनिर्ययौ ॥ ४८ ॥ भृंगन्नारान-
 तांजो ज—पतशोभामलिम्बुचैः ॥ सा तं विलोकयामास । नैत्रैर्विकृतकंधरा ॥ ४९ ॥ कदाचिदपि
 नाम्नातो । योऽनुव्रुतो न कुत्रचित् ॥ अपूर्वः कोऽपि तस्याः स । विकारोऽभ्युत्तदा हृदि ॥ ५० ॥ बभूव

वीक्षितं तस्याः । स्वखितं प्रतिवीक्षितैः ॥ अनुगगरसोद्धासा—कुमारस्यापि दुःसहं ॥ ५१ ॥ तस्या
 नयनचद्वीषु । दृष्टमात्रासु ऋषभूः ॥ शूरोऽपि हतहृदयः । कणमात्रं वद्वव सः ॥ ५२ ॥ त्रपाचराद-
 शक्ता सा । स्थातुं तस्य दृशोः पुरः ॥ द्वितीयबालिकाहस्त—ग्राहं गर्भगृहं ययौ ॥ ५३ ॥ शक्रो
 मि सखि नो वक्तु—मपि लज्जावशादहं ॥ दूरे तिष्ठतु कर्तव्य—मन्यदस्य महात्मनः ॥ ५४ ॥ स
 एवैष महासत्वो । येनाहं दुष्टकुंजरात् ॥ स्वजीवितं तृणमिवा—वगणय्य विमोचिता ॥ ५५ ॥ तत्त्वं
 याहि बहिः शीघ्रं । कुर्वालापं सद्दामुना ॥ देहि तांबूलमाद्यादि । सर्वमस्मै यथोचितं ॥ ५६ ॥ इ-
 त्यादिष्टा गृहीत्वा सा । बाला प्रवरमासनं ॥ इंडनीलमणीमत्त—वारणे सममंडयत् ॥ ५७ ॥ कुचे
 च नृपजं देव । प्रसीदासनमाश्रय ॥ स्वामिन्या मेऽपसधं मा । देहि पूजैकचेतसः ॥ ५८ ॥ कुमारः
 स्माह नागांसि । देवपूजाजुषां क्वचित् ॥ तानि संत्यपि नश्यति । दूरं धर्मानुभावतः ॥ ५९ ॥ देव-
 लोकपवित्रेऽहं । स्थास्याम्यत्रैव ऋतले ॥ प्रस्तावः प्रतिपत्तेर्न । गुरुदेवपुरो यतः ॥ ६० ॥ पुनः पु-
 ण्योपरोधेन । तस्या दाक्षिण्यसेवधिः ॥ पद्मं हंस इवोत्प्लुत्या—लंघकासासनं नृपः ॥ ६१ ॥ कर्पूर-
 मिश्रतांबूलं । मूर्ते रगमिवाप्ययत् ॥ तस्मै सौजन्यसाराय । सा बाला स्पृहयालवे ॥ ६२ ॥ विलेप-

पसी वक्त्या । स्थापितं च वरासनं ॥ ८६ ॥ अनुज्ञातः कुमारोऽप्य—नया पूर्वोपविष्टया ॥ वरासने
 पुरस्तस्या । आसांचक्रे कृतांजलिः ॥ ८७ ॥ तापसी सा जगादाद्य । कुशलं तु सदा तव ॥ विश्वो-
 पकारिणो नित्यं । विश्वकल्याणसद्मनः ॥ ८८ ॥ नूनं परोपकाराग । जन्म युष्मादृशां भवेत् ॥ क-
 ल्पद्रूणां स्वकार्येण । जातु संकल्पना यतः ॥ ८९ ॥ परोपकारसक्तानां । येषां दुःखं सुखायते ॥ ते
 कुत्रेति मतिर्मेऽद्भु—द्भवता सापि निहता ॥ ९० ॥ पुरुषोत्तमं विश्वेऽस्मिन् । पुरुषो नृण्यते गुणैः ॥
 विद्मृषितास्त्वया ते तु । निःसीमत्वादुणा ध्रुवं ॥ ९१ ॥ उपकार्येत येनात्मा—प्यन्यकार्यप्रसाधने ॥
 प्राप्नोत्यत्र गुरुत्वं स । त्वमिवेति ममाशयः ॥ ९२ ॥ यथा यद्येति सद्भूत—गुणांस्तुष्टाव तस्य सा ॥
 तथा तथा कुमारोऽपि । द्वीणोऽद्भुदधिकाधिकं ॥ ९३ ॥ अथाक्षिप्य वचस्तस्या । जजल्प हरिवि-
 क्रमः ॥ जगवति गुणा के मे । कोऽहं मे किं च शंसनं ॥ ९४ ॥ दोषाणां मिश्रता यत्र । स गु-
 णो नैव ज्ञाति मे ॥ दोषाज्ञावे न नैर्मर्त्यं । स एव स्याद्गुणो यदि ॥ ९५ ॥ कोऽप्यधिकगुणो य-
 स्मा—त्स गुणित्वं लभते कथं ॥ स एवात्र गुणी यस्मा—न्नाधिकोऽस्ति यतः परः ॥ ९६ ॥ नि-
 गुणेऽपीति मादृक्षे । जने या ते गुणित्वधीः ॥ सा पक्षपातबुद्धिर्वा—थात्प्रतुल्यावलोकनं ॥ ९७ ॥

सर्वं गुणमयं विश्वं । ज्ञाति यद्गुणशालिनां ॥ गुणाढ्यमपि पश्यंति । निर्गुणं गुणवर्जिताः ॥ ए८ ॥
 इति ब्रुवंतं नृपजं । रंजिता सा तपस्विनी ॥ निजगादेति नेदीय-स्तपोवनमितोऽस्ति नः ॥ ए९ ॥
 गन्धर्वस्तत्र निःशेषा । शेषा गोष्ठी करिष्यते ॥ एवमस्त्विति तद्वाक्यं । प्रतिपेदे नरेन्द्रसूः ॥ १०० ॥
 बालतापसयोर्द्वंद्वं । मुक्त्वा पार्श्वे नरेशितुः ॥ जगाम सह बालाभ्यां । तापसी सा तपोवनं ॥ १ ॥
 राजसूः क्षणमात्रेण । तापसाभ्यां पश्चितः ॥ गहंस्तदुपरोधेन । वीक्षांचक्रे तपोवनं ॥ २ ॥ तपोवन-
 समीपस्थ-न्यग्रोधस्य तरोस्तले ॥ कुमारं स्थापयित्वैक-स्तापसस्त्वस्ति ययौ ॥ ३ ॥ गत्वा कुल-
 पतेः पादौ । प्रणम्येति शशंस सः ॥ गुरो कुमार आयातो-ऽस्त्यधो न्यग्रोधशाखिनः ॥ ४ ॥ श्रुत्वा
 तद्वचनं हृष्ट-स्तापसैः पस्तिो बृतः ॥ बह्वगुनामा कुलपति-हंरिविक्रममभ्यगात् ॥ ५ ॥ तापसी-
 स्वामिनी सापि । तापसीभिः समन्विता ॥ दधिदूर्वाद्यर्घपात्र-पाणिजिः समुखं ययौ ॥ ६ ॥ कृत-
 मंगलगीतान्नि-स्तापसीजिः पश्चितः ॥ तस्मै समंडलाचार्यौ । ददावर्धादिकं स्वयं ॥ ७ ॥ पटुवा-
 म्पटुकादिष्टा-श्रममार्गो नृणां वरः ॥ प्राप कुलपतेः पर्ण-कुट्या अग्रिममंडपं ॥ ८ ॥ पूर्वोपवि-
 ष्णुरुणा-नुज्ञातो विष्टरेऽथ सः ॥ आसांचक्रे नमस्कृत्य । मंडलाचार्यमंजसा ॥ ९ ॥ उपविष्टेषु

सर्वेषु । यथा स्थानं तपस्विषु ॥ बन्नाषे मंजलाचार्यो । नृपं कुशलवार्तया ॥ १० ॥ एषोऽप्यानम्रशि-
रसि । संयोज्य करकुक्ष्यलौ ॥ बभाणोति ममाद्यैव । कुशलं वः प्रसादतः ॥ ११ ॥ विज्ञपयामि किं-
चिच्च । नृगवन्नवधार्यतां ॥ प्रथमं मे गतं पापं । श्रीचंद्रप्रज्ञदर्शनात् ॥ १२ ॥ भगवत्याः प्रणामाच्च ।
ततोऽपि तव दर्शनात् ॥ मुनीनां दर्शनात्पश्चात्—त्सर्वथा विलयं गतं ॥ १३ ॥ इत्यादि बहुधा पुं-
ण्य—राशिभृतस्य मे हृदि ॥ संतापमेतदेवानु—चिताचरणमश्रुते ॥ १४ ॥ यत्सर्वविश्वपूज्या मे ।
श्रूयं कुरुष्व गौरवं ॥ अगौरवपदे तेन । प्रवद्भिः स्थापितोऽस्म्यहं ॥ १५ ॥ यः पूजातिक्रमः पूज्ये ।
क्रियते स हरेर्ध्रुवं ॥ अपि पूर्वोर्जितं पुण्यं । दूरे तन्मृतनागमः ॥ १६ ॥ वयमेते कुशीलाः क ।
क. श्रूयं शीलभागरः ॥ तत्कथ्यतां कथं पूज्यो । दुःशीलः शीलशालिनां ॥ १७ ॥ विनयाहार्हानगा-
रेषु । गृहिणां भक्तिर्गौचिती ॥ न पुनः साधुलोकस्य । गृहस्थेषु कदाचन ॥ १८ ॥ एतावतैव ल-
भते । गृहस्थः शुद्धिमात्मनः ॥ सच्चरित्रमुनीनां य—त्कुरुते पादसेवनं ॥ १९ ॥ कामधेनुसमा सा-
धु—सेवेयं गृहमेधिनां ॥ कामविज्ञानदा चात्र । परत्र स्वर्गदायिनी ॥ २० ॥ संतोषो मनसो दुःख-
—विस्मृतिर्बुद्धिशुद्धिता ॥ तत्त्वार्थाधिगमश्च स्युः । साधुसेवागुणा अमी ॥ २१ ॥ अदृष्टमपि मध्य-

स्थं । पापं गच्छति गेहिनः ॥ नीरं चंडोपलस्येव । मुनिचंडस्य दर्शनात् ॥ ११ ॥ गृहस्थस्य कृतं
 यन्मे । भवद्भिः पूजनादिकं ॥ चित्तं कुनोति शोः पूज्या—स्तदेवानुचितं मनाक् ॥ १३ ॥ शत्रु-
 त्त्वा विरते तस्मिन् । समस्तैर्मुनिपुंगवैः ॥ शिरोऽवधूतनं चक्रे । नखहोतनया समं ॥ १४ ॥ शुद्ध-
 तत्त्वं विना विश्व—स्वामित्वं न भवेदिह ॥ तदपि स्यात्पुनर्देव—गुरुज्जक्तिर्न दृश्यते ॥ १५ ॥ अ-
 सिन् पुनर्गुणाः सर्वे । निवसंतोऽविरोधिनः ॥ शशिनश्च कशः कं न । सुखयंति सुधामयाः ॥ १६ ॥
 ध्यात्वेति निपुणं धीमान् । गुरुस्नेहवशंवदः ॥ प्रारेप्ते गदितुं तस्य । पुरस्तापसनायकः ॥ १७ ॥ स्व-
 गुरुत्वानुमानेन । कुमारमभिहितं त्वया ॥ गुरुदेवतानां य—न्मराणां गुरुता न्नवेत् ॥ १८ ॥ परमव-
 न दोषो न । दोषः सर्वस्तैव हि ॥ असामान्यगुणस्थानं । येनात्मा विहितः स्वयं ॥ १९ ॥ पुरु-
 पेण स्थिता नूनं । पूज्यंते गुणिभिर्गुणाः ॥ बहुमानोऽन्यथा तेषां । गुणानां क्रियते कथं ॥ २० ॥
 सामान्येऽप्यतिथौ कार्यं । गौरवं मुनिभिः खलु ॥ किं पुनस्त्वयि युक्तं न । निःसामान्ये नृपात्मज
 ॥ २१ ॥ राजेत्यभ्यागतश्चेत्यु—पकारीति गुणीति च ॥ वर्णानां च गुरुरिति । त्वं पूज्योऽसीह सर्वथा
 ॥ २२ ॥ सुखसाधितधर्माणां । निखिलाश्रमवासिनां ॥ गुरुवत्पादकस्तेन । पूज्यो भवति ऋषितः

॥ ३३ ॥ इत्युक्ते कुलपतिना । प्रत्यवगन्तुपसूः पुनः ॥ जानंति गुरवः कार्य-मयुक्तं युक्तमेव वा ॥ ३४ ॥
 अथ संपादिताशेष-भोजनादिविधिर्नृपः ॥ विशश्राम सुखं तत्र । वार्तयंस्तापसैः समं ॥ ३५ ॥ प-
 प्रन्नाथ कुमारस्तं । तापसाधीश्वरं निशि ॥ श्रीचंद्रप्रज्ञनाथस्य । प्रासादः केन कारितः ॥ ३६ ॥ ता-
 पसा अपि किं यूयं । जिनधर्माधिवासिताः ॥ इति पृष्टे कुमारेण । प्रत्युवाच तपस्विराद् ॥ ३७ ॥
 यद्वो मलयमेवाख्यो । मलयाद्याधिदैवतं ॥ परमश्रावकोऽवास्ति । प्रासादस्तेन कारितः ॥ ३८ ॥ प्र-
 तिपन्नांगजा तस्य । चंद्रश्रीरस्मदाश्रमे ॥ तस्याः संसर्गतो जाता-स्तद्धर्माजिसुखा वयं ॥ ३९ ॥ इ-
 त्यादिधर्मवार्ताजि-र्गमयित्वा विज्ञावरीं ॥ पुनः प्रातर्ययौ देव-गृहं तापससंयुतः ॥ ४० ॥ नम-
 स्कृत्य जिनेंद्रं स । मत्तवारणमाश्रयत ॥ प्रासादं चारुमालोक्त्य । निजनेत्रे कृतार्थयन् ॥ ४१ ॥ इत-
 श्च यद्वनारीजिः । प्रविष्टाजिर्जिनालयं ॥ नानाप्रकारयुक्ताजिः । प्रारेभे मज्जनोत्सवः ॥ ४२ ॥ पु-
 ष्पमालार्चिताः काजि-श्रुचिताश्चंदनेन च ॥ सुगंधोदकसंपूर्णा । जिनाग्रे कलशा भृताः ॥ ४३ ॥
 सुगंधपुष्पमालाभिः । पूर्णाः पटलिकाः सुरैः ॥ यद्वक्त्रदमसंपूर्णाः । पात्रिकाश्चोपनिन्यरे ॥ ४४ ॥
 प्रगुणीचक्रिरे धूप-घट्योऽपि सुरकिंकरैः ॥ ऊह्वरीजेरीमुख्यानि । वाद्यानि प्रहृतानि च ॥ ४५ ॥

मृदंगनादगंगीरं । गीतध्वनिमनोहरं ॥ प्रारब्धं जिनपुरनो । नर्तकीभिः प्रनर्तितुं ॥ ४६ ॥ इतश्च
 विहितस्नानो । वसानो दिव्यवाससी ॥ नाम्ना मलयमेघः स । यक्षराजः समाययौ ॥ ४७ ॥ बहुय-
 क्षसमेतः स । यक्षणीभिः पश्चितः ॥ श्रीचंद्रप्रज्जनाथस्य । स्नानं चक्रे यथाविधि ॥ ४८ ॥ विलेपनं
 च पूजां च । विधाय विधिवत्तदा ॥ गंगीरार्थमहास्तौत्रै—स्तुष्टव जिननायकं ॥ ४९ ॥ कृतकृत्यस्त-
 तो भूत्वा । गत्वा चोपनुपात्मजं ॥ यक्षराजो वचोजिस्तं । सादरैः समप्रापत् ॥ ५० ॥ स्वागतं ते कु-
 मोरेंद्र । बभ्रुव सुखरात्रिकं ॥ शरीरे कुशलं चास्ति । जगत्कुशलकारिणि ॥ ५१ ॥ परिणामसुखार्थं
 ते । कृतस्यैकाकिनो मया ॥ ममोपरि किं मालिन्यं । हृदयं वहतेऽधुना ॥ ५२ ॥ दुरस्थितस्य सै-
 न्यस्या—निवृत्तिः कापि नैधते ॥ प्रतापपालितस्येह । चित्तं तेन महाशय ॥ ५३ ॥ जल्पकमिति
 तं यदं । प्रसन्नास्यः कुशेशयः ॥ सुष्टुश्लिष्टोक्तिविन्यासं । जगाद युवमृपतिः ॥ ५४ ॥ वंदनेन जि-
 नेन्द्रस्य । यतीनां दर्शनेन च ॥ श्रावकस्य च संगेन । सर्वत्र कुशलं मम ॥ ५५ ॥ पूर्वोक्तकारणै-
 र्मेष्टं । यत्राप्येतच्चिरंतनं ॥ मालिन्यं तत्कथं दध्या—न्मामकं हृदयं त्वयि ॥ ५६ ॥ राज्यं बलं श-
 रीरं च । प्रज्ञावा जवतामिह ॥ रक्षंति तत्कथं मेऽस्त्वं—निवृत्तिः सैन्यसंभवा ॥ ५७ ॥ प्रतिकूलकृतं

सौख्यं । दुःखवन्मानिनां ज्ञेयम् ॥ अनुकूलकृतं दुःख-मपि स्यात्सुखतोऽधिकं ॥ ५८ ॥ चित्तशुद्धिः स-
तामेव । मालिन्यं हरते हृदि ॥ मलिनैर्ज्ञसि निक्षिप्तं । कतकद्वौदन्मलं ॥ ५९ ॥ परिणामसुखं
कार्यं । सुखं दुःखमवौषधं ॥ दुःखं करोति बालानां । न तु तत्त्वार्थवेदिनां ॥ ६० ॥ यक्षराजो ज-
गादाथ । सत्यमेतत्त्वयोदितं ॥ ईदृक्कुतो विवेकः स्या—द्विना त्वां हरिविक्रम ॥ ६१ ॥ किञ्चिद्व-
च्चि त्वमेकाग्र—मानसः शृणु मे वचः ॥ परिज्ञान्य ततः कुर्या—द्राजपुत्र यथोचितं ॥ ६२ ॥ न
न्वैषकांगवीरत्व—साधिताशेषभूपतेः ॥ कन्या श्रीवीरसेनस्य । चन्द्रश्रीगर्जसंज्ञवा ॥ ६३ ॥ स्वसौंदर्य-
जिताशेष—युवतिर्वर्ण्यते कथं ॥ प्रत्यक्षाग्रेऽपि या जाता । तवात्र ह्यस्तने दिने ॥ ६४ ॥ हरिविक्रम
जानीहि । नाम्ना भुवनसुंदरीं ॥ एतां मम सुतां देहं । हृदयं जीवमेव वा ॥ ६५ ॥ जाता यद्येषा
तनया यथा च । प्रवर्धिताकारि यथा च दक्षा ॥ यथाज्ञवच्च त्वयि सानुरागा । सर्वं तथा त्वं शृणु
हे कुमार ॥ ६६ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्र्यप्रभसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्भांधवामरकीर्तिग-
णिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये कुमारपहारो नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ तृतीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

विद्यतेऽत्र पुरी चंपा । निःकंपास्मिमागमे ॥ श्रीवीरसेननामानु—तत्र सागरभूपतिः ॥ १ ॥
 प्रियानृतस्य चंद्रश्री—श्रंद्रश्रीरिव निर्मला ॥ चित्रं तु वृत्तमेतस्या । शिद्यते न धनैरपि ॥ २ ॥ अ-
 न्यदा केवलज्ञान—कलितौ मुनिपुंगवौ ॥ विद्याधरसुरैः सार्धं । तदुद्यानं समीयतुः ॥ ३ ॥ सांत-
 पुरपरीवारः । श्रुत्वा तद्देशानां नृपः ॥ उद्वेगयः सुतं राज्ञ्ये—ऽमरसेनं न्यवोविशत् ॥ ४ ॥ जिनचै-
 त्येषु सर्वत्र । कारयित्वा महोत्सवं ॥ आपृञ्ज्य नगरीलोकान् । सन्मान्य सचिवानपि ॥ ५ ॥ दी-
 नादिभ्यो धनं यन्नन् । वीरसेननराधिपः ॥ केवलज्ञानिनः पार्श्वे । प्रव्राज ततः सुधीः ॥ ६ ॥ चं-
 द्रश्रीस्तु समं पत्या । प्रव्रजंती मुदा तदा ॥ अन्नाणि गुरुणा वत्से । व्रतयोग्यासि नाधुना ॥ ७ ॥
 संजातगर्भभावेन । व्रतविघ्नोऽस्ति तेऽधुना ॥ कालांतरेण प्रविता । प्रव्रज्यायोग्यता पुनः ॥ ८ ॥
 ततो गुरुनिषेधोऽथ—दुःखाग्निद्वुष्टचेतना ॥ पपात सहसा भ्रूमौ । वज्रपातहतेव सा ॥ ९ ॥ मूर्ध्ना-
 विधुरसर्वगी । सहसा ददृशेऽथ सा ॥ सकृपं वीरसेनेन । न पुनः स्नेहनिर्भरं ॥ १० ॥ शीतोप-
 चौरैर्वह्निः । लब्धसंज्ञा सती ततः ॥ जगदे सेति चंद्रश्री—रकलंकाख्यसूरिणा ॥ ११ ॥ विज्ञात-

परमार्थायां । विवेकिन्यां त्वयीति चेत् ॥ निर्वधो वर्तते दोषो । नारीष्वन्यासु तन्न हि ॥ १२ ॥ वि-
 वेकिनोऽपि चेष्टते । निर्विवेकसमं यदि ॥ सविवेकाविवेकानां । विशेषो लभ्यते कथं ॥ १३ ॥
 चंद्रश्रीखदहोको । जगवन्नेष एव मे ॥ प्राव्राजीहयितो यन्मे । अविष्यामि कथं त्वहं ॥ १४ ॥ ए-
 तदेवास्ति मे दुःखं । नान्यत्किंचिद्विमोऽथवा ॥ मस्तके मंदपुण्यानां । न पतंति करा-गुरोः ॥ १५ ॥
 गुरुः स्माहेति चंद्रश्रीः । खेदं मा कुरु संप्रति ॥ प्रव्रज्याया विलंबस्ते । बहूनां बोधहेतवे ॥ १६ ॥ चा-
 रित्रमोहनीयं ते । कर्म नाद्यापि शाम्यति ॥ चारित्रग्रहणे काल—विलंबस्तेन निर्मितः ॥ १७ ॥
 अस्मिन्नेव ज्ञेये भद्रे । प्रव्रज्यां प्राप्य निर्मलां ॥ सार्धं त्वं वीरसेनेन । निर्वाणं लाप्स्यसे ध्रुवं ॥ १८ ॥
 आकर्ण्येति गुरोर्वीक्यं । दुःखं तत्याज सर्वथा ॥ ननाम च महाप्रज्ञया । गुरुं वीरं मुनीनपि ॥ १९ ॥
 ततश्चामरसेनोऽपि । गुरुव्रत्ता यथाविधि ॥ जनन्या निजया सार्धं । प्रविवेश निजां पुरीं ॥ २० ॥
 राज्यं सोऽमरसेनोऽथ । पालयामास पैतृकं ॥ प्रौढप्रतापसंयुक्तो । न्यायवान् पितृवर्त्मना ॥ २१ ॥ प्र-
 वर्धमानगर्जश्री—श्रंद्रश्रीरपि नित्यशः ॥ स्मरंती दयितं मेने । गृहवासं हि गुप्तिवत् ॥ २२ ॥ पत्यु-
 वियोगदावान्नि—जातदाघज्वरं पुनः ॥ येनापि निर्धृतिं तस्या । लुपायः समञ्जसः ॥ २३ ॥ संयु-

क्तितो भृशं तस्याः । शतैर्व्यजनवायुभिः ॥ जज्वाल चांदनरसै—र्दुस्सहो विरहानलः ॥ ३४ ॥ वि-
 बेकिनोऽपि तद्द्रुखं । जायते गुरुमोहतः ॥ विवेकं दृष्ट्वाद्यते येन । सूर्योऽप्रपट्यैर्यथा ॥ ३५ ॥ वि-
 बेकञ्छादितोऽयुञ्जै—रुपकारी विपस्विह ॥ घनहृन्नोऽपि हंत्येव । रवी रात्रितमोन्नरं ॥ ३६ ॥ प्रत्या-
 शया गुरुक्तस्य । गुरुदुःखमरापि सा ॥ आत्मानं धीर्यामास । जिनेऽवचनैः सदा ॥ ३७ ॥ प्रवर्ध-
 मानसंतापा । देवी साध्यान्यवासरे ॥ सौधस्योपरि शय्यायां । विलपंती स्थिता निशि ॥ ३८ ॥ कश्चि-
 दूर्ध्वस्तथासीनः । कश्चिद्वासीजनस्तथा ॥ पादसंवाहनाव्यग्रः । कश्चिदासीच्च पाणिना ॥ ३९ ॥ क-
 श्चित्केशविवरणं । कश्चिद्व्यजनचापलनं ॥ वीरसेनकथां कश्चि—र्त्तुर्वस्तुप्रीतये स्थितः ॥ ४० ॥ अ-
 बांतरे विलासश्री—जगादाद्यापि देवि किं ॥ तवानुरागविह्वलित—द्वेष्टं प्रति न लक्ष्यते ॥ ४१ ॥ य-
 द्यदैवाप्रवहेवि । तत्तदैव व्यलीयत ॥ किमात्मा खिद्यतेऽद्याप्य—तीतसौख्यस्य हेतवे ॥ ४२ ॥ सां-
 प्रतं तु गुरुस्थाने । पूज्यास्ते देवि तेऽप्रवन् ॥ अनुरागः कथं कर्तुं । तेषु पूज्येषु युज्यते ॥ ४३ ॥
 गृहं नृमिमतिक्रम्य । प्राप्ता ये यतिनृमिकां ॥ निजमृमेर्विरुद्धोऽनु—रागस्तेषु विगानकृत ॥ ४४ ॥ त-
 तश्चंद्रश्रिया प्रोचे । सख्येवं किंतु मे मनः ॥ स्नेहस्थानं प्रसखलित—मपि याति हि तव वै ॥ ४५ ॥

द्रव्यादिस्वैरसंलापै—र्यावत्तिष्ठति तत्र ताः ॥ तावत्पपात सहसा । कृष्णः सर्पौवरान्महान् ॥ ३६ ॥
 दुस्सहो निर्मित इव । चंद्रश्रीपापकर्मभिः ॥ यो मृत्योश्चि पर्यायः । कालदंष्ट्र इवावन्नौ ॥ ३७ ॥ अ-
 ग्रोन्नतफणास्फारः । प्रसर्पत्पन्नगोऽशुचत् ॥ देवीग्रहकृते हस्तो । यमेनेव प्रसारितः ॥ ३८ ॥ रजनी-
 रूपराक्षस्याः । प्रसर्पत्याः समंततः ॥ निर्गतौ रसनादंडो । देवीमनुमिवावभौ ॥ ३९ ॥ गुरुदुःखैर्ने-
 विष्यद्भिः । पुरतः सर्पदंष्ट्रतः ॥ हस्तालांब इवाकारि । देव्या लक्ष्म्येपणंप्रति ॥ ४० ॥ दुःखावैर्गिर्गल्य-
 मानाया । देव्या गिलनहेतवे ॥ मुखं विकासितं स्वस्या—हिना दुष्टेन तेन च ॥ ४१ ॥ दिशुते-
 ऽहिः फणारैः । परिसर्पन्निस्ततः ॥ तमोऽग्निः पिहितां देवीं । वीक्ष्यमाण इव स्फुटं ॥ ४२ ॥ नि-
 र्गतेन मुखाज्जिह्वा—युग्मेनेति ब्रुवन्निव ॥ मरणं हरणं वाप्या—गतमद्यैव देवि ते ॥ ४३ ॥ नि-
 तांतन्नीषणाकारं । दृष्ट्वा तं कालपन्नगं ॥ प्रीवेपमानसर्वांगः । पश्चिरो व्यदुद्रवत् ॥ ४४ ॥ दिग्मा-
 तंगकराकारं । वीरपत्नी विलोक्य तं ॥ सस्माराहर्न्नमस्कार—महामंत्रं सचेतना ॥ ४५ ॥ नमस्कार-
 महामंत्र—प्रभ्रावध्वस्तांडवः ॥ निश्चेष्ट इव संजज्ञे । तत्कालं पन्नगेश्वरः ॥ ४६ ॥ विद्यावत्येन वि-
 हित—घनवातोऽधुतदुमः ॥ पातयन्मंदराग्राणि । रजोभिश्छादयन् दशः ॥ ४७ ॥ एकीकुर्वन्निव द्या-

वा—पृथिव्यौ पांशुपूराणत ॥ चंद्रकेत्वन्निधानोऽथ । खेचरः खे समाययौ ॥ ४८ ॥ शुग्मं ॥ अ-
 दृश्येनैव तेनैत्य । घनरेणुतमोभरे ॥ परिवारसमदं सा । जेह्वे वीरस्य वद्वद्या ॥ ४९ ॥ मृदुतूली-
 तलत्यागा—तत्पाणिस्पर्शनादपि ॥ मेनेऽपहतमात्मानं । चंद्रश्रीः खेचरेण सा ॥ ५० ॥ द्वियमा-
 णेति सा दध्यौ । चंद्रश्रीर्व्योमचारिणा ॥ कारणेन हता केना—नेनाहं पापकर्मणा ॥ ५१ ॥ अ-
 थवेदं मम स्तोकं । परोक्षे तस्य भूपतेः ॥ बहु दृष्टव्यमद्यापि । मया दुःखैकयोग्यया ॥ ५२ ॥ पापा-
 त्मा खेचरः कोऽयं । हत्वा मां किं कश्चिदिति ॥ गगद्द्वेषोत्कटः कोऽपि । भविता चिंत्यतेऽथ किं ॥ ५३ ॥
 सरागो द्वेषयुक्तो वा । परनारीं हरेन्नरः ॥ प्रथमः कामविवशो । द्वितीयस्तु क्रुधा ज्वलन् ॥ ५४ ॥
 समस्ते भुवनेऽप्यस्ति । हेतुर्नापहतः परः ॥ अत्र मूलमनर्थानां । रागद्वेषौ यतो ननु ॥ ५५ ॥ प्रह-
 त्य वाथ किं कर्ता । तस्या मे शीलवर्मणः ॥ इष्टे द्वे एव यस्यास्तु । शीलरक्षाश्च वा मृतिः ॥ ५६ ॥
 सुलजः स्त्रीस्वप्नावाद्यः । स शोकः क्रियते कथं ॥ शोकान्न याति दुःखानि । स्वकर्मोपस्थितानि य-
 त ॥ ५७ ॥ यद्यद्दुःखं ततो ज्ञावि । विहितं मम कर्मज्ञिः ॥ तत्तदेव मया सर्वं । सोढव्यं दिनतां
 विना ॥ ५८ ॥ चिंतयंत्येति चंद्रश्री—हत्वा सा चंद्रकेतुना ॥ निन्ये मलयशैलस्य । शृंगस्योपरि

रहसा ॥ ५९ ॥ विमुच्य तत्र विद्याभृ—चद्रूपं यावदीकृते ॥ विस्मयस्मेरनेवोऽभृ—तावदंगितवद्भृ
 शं ॥ ६० ॥ व्यहो चित्रमियं गङ्गी । त्रैलोक्याद्भुतरूपभृत ॥ यस्यैषा सकला प्रार्थी । सफलं तस्य
 जीवितं ॥ ६१ ॥ नन्वेषा ब्रूधनुर्मुक्तै—स्तीक्ष्णैर्लोचनसायकैः ॥ समुरासुरमर्त्यानि । जगति जयति
 क्षणात् ॥ ६२ ॥ संपूर्णस्य सदैतस्या । निकलंकस्य ज्ञास्वतः ॥ इतरः क्रियते चंद्रो । भुवेंदोरव-
 तारणं ॥ ६३ ॥ एतस्या अतिविस्तीर्ण—मुन्नतोरुपयोधरं ॥ विद्याधरामरेंद्राणां । गम्यं वक्ताः स्थलं स्व-
 वत ॥ ६४ ॥ परोक्षे वीरसेनस्य । चाक्रांतो बलिजिर्भृशं ॥ प्रक्षीणो मध्य एतस्या । अधिकं मध्यदे-
 शवत ॥ ६५ ॥ नितंबस्थलशालाया—मूरुस्तंत्रनिर्घंत्रितः ॥ निरंतरं वसत्यस्थः । कामो मत्त इव द्वि-
 पः ॥ ६६ ॥ शोभोपचितमेतस्या । यद्यदंगं विलोक्यते ॥ तत्तदेवातिरम्यत्वा—दनुरागं दद्यात्पलं
 ॥ ६७ ॥ प्रकृत्या शीलकलिता । प्रकृत्यान्वा विशेषतः ॥ परत्वाशेषविमुखा । जवेदेषा कथं मम
 ॥ ६८ ॥ एवं विकल्पसंकल्प—व्याकुलो यावदस्ति सः ॥ तावद्गणितुमारंभे । इदं चंद्राश्रिया स्वगः
 ॥ ६९ ॥ किं जहेऽहं तया खेदा—नुरागेण क्रुधाथवा ॥ हुता यद्यनुरागेण । प्रारंभस्ते ततोऽफलः
 ॥ ७० ॥ क्रोधेन वा हुता चेत्त—क्षहि मां मा चिरं कुरु ॥ देवीमिति ब्रुवाणां तां । चंद्रकेतुः पु-

नर्जगौ ॥ ७१ ॥ बंधुः पवनकेतुर्मै । हतः पत्या पुरा तव ॥ दिनानि तंप्रतीयंति । न क्षमो वैरशु-
 छये ॥ ७२ ॥ हुता त्वं तेन वैरेण । पतिमुक्तसि सुंदरि ॥ प्रणष्टं देवि तदैर । दर्शनेन तु तेऽधु-
 ना ॥ ७३ ॥ मारणात्मकबुद्धीनां । क्रुद्धानां वैरिणामपि ॥ यद्दृष्टमनुरागाय । तद्रूपं वर्णयते बुधैः
 ॥ ७४ ॥ तव जानाम्यहं शीलं । गुणैश्च रंजितं जगत ॥ भवद्गुणानुरक्तानां । यन्नो भवति तत्कुरु
 ॥ ७५ ॥ चंद्रश्रीः स्माह ज्ञो ब्रूषे । किं मृषा मतिमोहितः ॥ यद्ब्रूषे गुणरक्तं स्व—मपि दोषानुरा-
 गिणं ॥ ७६ ॥ योऽनुरागः परस्त्रीषु । संमतो दोष एव सः ॥ युक्तोपेक्षैव तत्खेट । तव दोषानुरागि-
 णः ॥ ७७ ॥ नोचितानुचितं वेत्सि । रागांध सत्यमन्यथा ॥ धृष्टोऽपीदृशस्यरिष्ट त्वं । राजहंसप्रियां
 कथं ॥ ७८ ॥ अनुरागो मृगस्य स्याद् । दुःखहेतुस्तु केवलं ॥ मनोरथस्याप्यगम्ये । कलत्रे गज-
 वैरिणः ॥ ७९ ॥ न ब्रीहसीव खद्योतो—ऽज्जिधावन्मां रविप्रभां ॥ धक्ष्यसे त्वं कथं खेट । मत्पुरस्तु
 विना बलं ॥ ८० ॥ न भ्रोगमनशक्तिस्ते । यदि जाता कथंचन ॥ ततः स्वं सारूपं त्व—मियतैवा-
 न्न मन्यसे ॥ ८१ ॥ अथवा तव को दोष—स्त्वज्जोत्रं चापि पापकृत ॥ चंडालस्य कुलं मुक्त्वा । प-
 रो गोमांसमसि कः ॥ ८२ ॥ अपि ब्रातृवधं दृष्ट्वा । परस्त्रीहितिसंभवं ॥ ह्री महामोहमूढस्त्व—म-

द्यापि न निर्वर्तसे ॥ ८३ ॥ रक्तमांसवसापूय—मलाद्यशुचिपूरितां ॥ गाहंते परस्त्रीरूपां । नदीं वै-
तरिणीं नराः ॥ ८४ ॥ विंबोष्ठकुसुमामुच्च—रोमांचकंश्चाकुलां ॥ आलिङ्गंति नरा मूढाः । परस्त्रीकृ-
दशब्दमलीं ॥ ८५ ॥ दृष्टैरपि नरैः पापं । तैरालिङ्गति केवलं ॥ मनोऽपि धावते येषां । परस्त्रीसेव-
नेहया ॥ ८६ ॥ श्वानस्तेन नराः शीघ्रं । ये नात्मपरताजुषः ॥ परस्त्रीमातृभगिनी—व्यक्तित्तेषां य-
तो न हि ॥ ८७ ॥ सेव्यते सानुरक्तेति । कथं पुंसानुरागिणा ॥ दुःखानां कारणं या स्त्री । परब्रेह-
च विधेते ॥ ८८ ॥ परस्त्रीसेवमानं मां । कोऽवगतेति विधि मा ॥ आत्मैव प्रविता शत्रु-स्तोऽकार्यं
कुरुष्व मा ॥ ८९ ॥ जटपंतीमिति तां चंद्र-श्रियं देवीं स खेचरः ॥ हृद्युल्लसत्कुशा ताम्र-नेत्रद्वंद्वो-
ऽब्रवीदिति ॥ ९० ॥ नास्मासु तेऽनुरागश्चे—तन्मा प्रवतु कर्हिचित् ॥ अश्रोतव्यानि वाक्यानि ।
पुनस्त्वं प्रापसे कथं ॥ ९१ ॥ दुर्जार्षणफलं चैत—त्त्वोपस्थितमव तत् ॥ भोक्ष्ये हृतेन यदहं । त्वां
त्यजामि च नाधुना ॥ ९२ ॥ चंद्रश्रीस्तद्वचः श्रुत्वा । शीलभंगग्रातनः ॥ मुमोच मलयस्याग्रा-
दात्मानं शूलिकानिघ्रात् ॥ ९३ ॥ शीलजीवितयोः शीलं । प्रियमेव कुलस्त्रियां ॥ यतः क खंडितं
शीलं । लभ्यते जीवितं पुनः ॥ ९४ ॥ त्रैलोक्यदुर्लभं शीलं । रक्षत्या निजजीवितं ॥ एतस्मिन्

समये देव्या । तृणेन तुलितं समं ॥ ए५ ॥ अत्रांतरे पतंती सा । तत्कालं ददृशे मया ॥ नाम्ना
मलयमेधेन । मलयचलवासिना ॥ ए६ ॥ अस्याः सत्वेन तुष्टेन । वात्सल्येनार्हतस्य च ॥ मयै-
षा मृदुपाणिभ्यां । प्रत्यग्राहि कृपाढुना ॥ ए७ ॥ गुरूपां त्रिदशकक्ष्पां । तां दृष्ट्वाहमचिंतयं ॥
सुलक्षणा नयाकृत्या । नारी कापीयमुत्तमा ॥ ए८ ॥ अपांभुरकपोलाभ्यां । वक्ति चापन्नसत्त्वतां ॥
अपनीवगुणरूपाढ्या । कृशांगी चारुलोचना ॥ ए९ ॥ गूढगर्भागजाजालै—र्धवलीकृतदिङ्मुखा ॥
शरदत्रापह्लुतेदु—रिवैषा कौमुदी निशा ॥ १०० ॥ चिंतयन्निति दोर्भ्यां तां । गिरिगह्वरवर्मना ॥
पांचालिका मिवादाय । भुवनं विविशे निजं ॥ १ ॥ तत्र मुक्त्वा मनोहारि—पद्वयंके मृदुतुलिके ॥
दूरासनोपविष्टोऽहं । बन्नाषे सुंदरीमिमां ॥ २ ॥ मातृषीस्त्वं मया वत्से । पतंती मलयाग्रतः ॥ ना-
म्ना मलयमेधेन । धृता राज्ञात्र वासिना ॥ ३ ॥ गुणिनो हृदयं धत्ते । पक्षपातं गुणिष्विह ॥ इत्या-
नीता गुणवति । मया त्वं प्रवने निजे ॥ ४ ॥ ततो गेहं तवैवेदं । पिता तेऽहं स्थिरा भव ॥ प्र-
सूतिसमयोऽयस्ति । समीपस्ते वरानने ॥ ५ ॥ निःशब्दया त्वया पश्चा—त्कर्तव्यं समयोचितं ॥ इ-
त्युक्ते स्वस्थचित्ता सा । चंडश्रीरिदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ तव गेहं वसंत्या मे । मनःखेदोऽस्ति नाभ्यणुः ॥

समीपे जनको यस्या । असि त्वं पक्षपातकृत् ॥ ७ ॥ मयि ताताशरण्यायां । पतितायां महापदि ॥
 पुण्योदयमिवोन्मुच्य । त्वां कारुण्यं करोति कः ॥ ८ ॥ यदि त्वां नाग्रहोष्ये मां । पतंतीं गिरिशृंग-
 तः ॥ अन्नविष्यं शृंगालानां । योग्याहं मांसपिम्बवत् ॥ ९ ॥ ततोऽभाणि मया वत्से । गुणैरेभिस्त्व-
 दाकृतेः ॥ एभिश्च लक्ष्णैर्दुःखं । नार्यः पश्यंति जातु न ॥ १० ॥ तदेति पूर्वकर्मानु—भावसंजनि-
 तं यदि ॥ तथापि न स्थिरं तिष्ठे—तत्प्रज्ञावाहिनश्च्यति ॥ ११ ॥ आश्वासिता मयेत्येषा । निर्भया
 प्रवनांतरे ॥ प्रमंती दृष्टे यद्वा—वनिताभिः संसंभ्रमं ॥ १२ ॥ अंशुश्रीरूपसेऽजाग्य—दर्शनादि-
 सचेतसां ॥ विकल्पा बहवस्तासां । प्रबन्धुः परस्परं ॥ १३ ॥ शापव्रष्टेव देवीयं । किं वा दानवसुद-
 री ॥ आनीता यद्ग्राजेन । विद्याधरवधूः किमु ॥ १४ ॥ केयं कस्य कथं चाव । संप्राप्ता केन हे-
 तुना ॥ अत्यद्भुतेन रूपेण । जगदानंददायिनी ॥ १५ ॥ निजरूपसमं रूपं । त्रैलोक्येऽप्यवलोकि-
 तं ॥ न दृष्टं त्वनया कापि । कौतुकादागतेह तत् ॥ १६ ॥ गर्वितानां स्वरूपेण । सुरदैत्यादियोषि-
 तां ॥ सर्वयंत्यथवा गर्वं । सर्वतो बंप्रमीति किं ॥ १७ ॥ विकल्पाकुलमेवं तं । पश्चिममहं निजं ॥
 कोशीकृत्य करौ मूर्ध्नि । स्नेहेन प्रत्यभाषिषि ॥ १८ ॥ देवीव स्वामिनीवाथ । गुरुवज्जननीव वा ॥

निर्विशङ्कं जवतीभि—ईष्टव्येयं महासती ॥ १९ ॥ एषा हि वीरसेनस्य । प्रिया भार्या महीपतेः ॥
विद्याधरेण केनापि । वैरादपहृता सती ॥ २० ॥ श्रुगे मलयशैलस्य । तेनानीय च पाप्मना ॥ बला-
त्कारेण संगोक्तुं । प्रारेजे शीलशालिनी २१ ॥ स्वस्य निर्मलशीलस्य । रक्षार्थं शिखरात्ततः ॥ आ-
त्मा प्रपातयांचक्रे । निर्विशङ्कतयानया ॥ २२ ॥ आकृष्टेनैव पुण्येन । प्रतिगृह्य मया ततः ॥ इहा-
नीतावधिज्ञान—ज्ञानवृत्तेन संमदात् ॥ २३ ॥ पवित्रदेहचरिता । धन्या पुण्यवती सती ॥ यत्रैषा
वसति स्थानं । पवित्रं स्यात्तदप्यहो ॥ २४ ॥ जवेदखंडशीलो यो । जिनधर्मैकतत्परः ॥ आस्ताम
न्यजनास्तां तु । नमस्यंति सुरा अपि ॥ २५ ॥ शीलमेवेह चारित्रं । तपोऽपि च गुणा अपि ॥
शीलं विना न चारित्रं । न तपो न गुणा अपि ॥ २६ ॥ तेषां विरतिहीनाना—मपि शीलं सुदु-
र्लभं ॥ पालयंस्तत्कथं बंधो । देवानामपि नो पुमान् ॥ २७ ॥ मणिरत्नमयानीह । नानालंकरणा-
न्यपि ॥ सुप्रापाणि तु दुःप्राप—मेकं शीलविभूषणं ॥ २८ ॥ विभूषितायलंकारैः । शीलालंकार-
वर्जिता ॥ गौस्विशुचिगृष्टा स्त्री । लोकमध्ये न शोचते ॥ २९ ॥ देवतेवेति युष्माक—मेषा पू-
ज्या सदा ननु ॥ गुणानां गुरुता यस्मा—तूजाहेतुर्नवेदिह ॥ ३० ॥ संपद्यमानसर्वेष्टा । चंद्रश्रीर्म-

त्प्रजावतः ॥ तस्याविव निजे गेहे । तु न भयं ता ॥ ३१ ॥ यथा यथैधते गर्जो । मन्यतेऽ-
सौ तथा ॥ अनान्दनिर्मितमिव । विश्वं गगानुजावतः ॥ ३२ ॥ चन्द्रश्रीगर्जमाहात्म्य-संज्ञवे भ-
वने मम ॥ संजज्ञिरे शुभा प्रावा । निमित्तशकुनैः समं ॥ ३३ ॥ प्रमोदो यत्कदंपत्यो—निर्निमि-
चित्तितं मया ॥ अकांक्षेऽपि प्रचक्षोऽह—ममृवं वज्रिणोऽपि च ॥ ३४ ॥ असाध्यमपि सिद्धं त—त्कार्यं य-
भा प्रावा मदालये ॥ चन्द्रश्रीचारुगर्जस्य । प्रभावेण गरीयसा ॥ ३५ ॥ ततोऽभाणि मया पुत्रि ।
यदेषोऽभ्युदयो मम ॥ अभूतपूर्वं एवाभू—तत्ते गर्जस्य वैभवं ॥ ३६ ॥ एतद्गगानुभावेन । तर्क-
गर्भसंज्ञवः ॥ अस्माकमपि नेत्राणां । दुर्धर्षो यः प्रवर्तते ॥ ३७ ॥ सतेजोऽतिशयः कोऽपि । देहे ते
रिति ऋश्मिः ॥ पालयामास तं गर्भं । ततो हृष्टमनाः सती ॥ ३८ ॥ कालक्रमेण पूर्णेषु । नवमासे-
षु सत्तमः ॥ प्रशस्ततिथिनक्षत्र—योगयुक्ते शुभे दिने ॥ ३९ ॥ उत्तरोत्तरं वर्धिषुं । जगद्भ्यां सु-
निर्मलां ॥ सुतां सा सुषुवे शुक्ल—द्वितीयेंदुकलामिव ॥ ४० ॥ युग्मं ॥ तत्कालं दुन्दुभेर्जादौ । ब

नृवानाहतो दिवि ॥ पपान पुष्पवृष्टिश्चा—लक्ष्योऽचुमंगलध्वनिः ॥ ४३ ॥ उल्लालास ततो हर्ष—
 स्तत्कालं सूतिकागृहे ॥ चंद्रश्रीपस्त्रियै ॥ स्थितानां यक्षयोषितां ॥ ४४ ॥ वर्धितोऽहं परीवार—ज-
 नेनागत्य संमदात् ॥ परितुष्टो मनोहारि । वर्धापनमकारयं ॥ ४५ ॥ निवृत्ते सूतिकाकृत्ये । दृष्ट्वा
 तां कुलवालिकां ॥ सर्वलक्षाणसंपूर्णा—मवदं राजवल्लभां ॥ ४६ ॥ हे चंद्रश्रीस्त्वैवैषा—वतीर्णा पु-
 त्रकामिषात् ॥ पूर्वपुण्यपरिणतिः । प्रत्यक्षा नात्र संशयः ॥ ४७ ॥ जार्नेगलक्षणेरेभिः । पुत्रि झा-
 नवलेन च ॥ भ्रविष्यतीह पुत्र्येषा । विश्वकल्याणजाजनं ॥ ४८ ॥ संसारस्येव सारं ते । नृत्तल-
 स्येव ऋषणं ॥ त्रैलोक्यस्येव तिलकः । कन्यारत्नं बभूव भोः ॥ ४९ ॥ संभाव्यमीदृश रत्नै—शुष्मा-
 दृक्षार्य एव वा ॥ रोहणाडेर्विना खानी । रत्नानां नापराचले ॥ ५० ॥ कार्यं कारणसहकं । लोके
 भवति निश्चितं ॥ सहकारदुमान्निव—फलं स्यान्नैव कर्हिचित् ॥ ५१ ॥ परिशेष्यति चैनां यो । रा-
 ल्यं नूनं स शोध्यते ॥ चतुःसमुद्रपर्यंतं । भ्रूपात्रैर्लोखिनक्रमः ॥ ५२ ॥ द्रष्टुं दिवा तदा रक्षां । मा-
 तृपुत्र्योर्विधाय च ॥ तद्योग्याहासामग्नीं । स्थितः संपादयन्नहं ॥ ५३ ॥ अतिक्रान्ते ततो मासे । कुं-
 तकर्तव्यताविधिः ॥ महर्ध्यां वर्धितानंदो । नामधेयमहं व्यधां ॥ ५४ ॥ अस्या नास्त्यपरा कापि ।

भुवने सुंदरी कनी ॥ नाम्नेयं विदधे तेन । मया भुवनसुंदरी ॥ ५५ ॥ एवमेषा प्रतिदिनं । ववृधे
मम वेदमनि ॥ कल्पवल्लीव साश्रयं । सुरस्त्रीप्रतिबालिता ॥ ५६ ॥ परस्परं करग्रेषु । गृह्यमाना सु-
रीजनैः ॥ राजहंसीव पद्मिन्याः । पद्मिनीं संचचार सा ॥ ५७ ॥ ववृधे सा गुफामध्ये । राजपुत्री यथा
यथा ॥ तथा तथाभवन् यदा—स्यक्तैराः परस्परं ॥ ५८ ॥ हृदीति न विधातव्यं । प्रजावाः स्युः
स्त्रियः कथं ॥ किं न हति तमश्चांद्री । वर्धमानकला निशि ॥ ५९ ॥ दूरादथ प्रणश्यंति । भुजंगा
अटवीभुवः ॥ यत्रास्ति नागदमनी । तनुरण्यौषधीवरा ॥ ६० ॥ चिक्रीड भवनोद्याने । परीता यद्वि-
णीजनैः ॥ क्रीडानदीषु रम्यासु । सा क्रीमासरसीषु च ॥ ६१ ॥ क्रीडानदीषु मसृण—पुलिने वा-
लुकाकृतैः ॥ रेमे जिनेऽनुवनेनैः । सा शुरुहृदया सदा ॥ ६२ ॥ स्वगृहे च भुवन—मध्ये संस्थाप्य
सा जिनं ॥ ज्ञानचौज्ज्वलनेपथ्या । कुसुमैर्धर्मवाढ्या ॥ ६३ ॥ विदुषणैर्विब्रूषयात्र । कदाचित्केलि-
पुत्रिकाः ॥ पादेषु जिनचंद्राणां । पातयामास सुंदरी ॥ ६४ ॥ एवं निसर्गसम्यक्तव—परिणामापि
बालिका ॥ केलीभिर्जिनयामास । बृद्धानां धर्मत्रासनां ॥ ६५ ॥ विज्ञानविषयं दृष्टं । श्रुतं वा किंच
नापि यत ॥ तथाग्राहि च तत्सर्व—मुपदेशं विनापि हि ॥ ६६ ॥ दिशो दर्शनमात्रायो—पाध्यायः

प्रतिष्ठावतां ॥ रवेर्दर्शनमात्रेण । विक्रसंत्यंबुजानि शत ॥ ६९ ॥ प्रपेदे सांथ तारुण्यं । लोचनानं
ददायकं ॥ समुगसुरलोकस्य । लोभनीयगुणोज्ज्वलं ॥ ६७ ॥ वसंतं वनराजीव । पद्मिनीव शरत्स-
रः ॥ यौवनं प्राप्य सा रेजे । सर्वांगे सुंदराकृतिः ॥ ६९ ॥ मोहनं विश्वनेत्राणां । धर्मस्य द्वेषणो
पमं ॥ उच्चाटनं जिताक्षाणां । वशीकरणवन्तुणां ॥ ७० ॥ स्तंभनं रम्यतायाश्च । बाढ्यचेष्टनशांति-
कं ॥ तारुण्यं तरलैणादयां । तस्यां लब्धपदं बभौ ॥ ७१ ॥ युग्मं ॥ अन्यदा वीक्ष्य चंद्रश्रीः । पुं-
त्रीं तां प्राप्तयौवनां ॥ धर्मानुष्ठानबुद्ध्या मां । व्यजिज्ञपन्नुपात्मजा ॥ ७२ ॥ इह तात प्रवांभोधौ ।
मानुष्यं प्राप्य दुर्लभं ॥ आत्महितं हि कर्तव्यं । सर्वारंभेण धीमता ॥ ७३ ॥ धर्मं विना प्रवेत्तन्न ।
लोकेऽत्र परमार्थतः ॥ धर्म एवोच्छरेज्जीवं । धर्माविस्थायु यद्भूतं ॥ ७४ ॥ निधानमिव निःस्वानां ।
दुःखिनामिव बांधवः ॥ रोगिणामिव वैद्योऽयं । धर्मः परमसौख्यदः ॥ ७५ ॥ बहूक्तेन सूतं तात । त
त्किं यन्नास्ति धर्मतः ॥ उत्तरोत्तरकल्याणं । पारंपर्यकृदप्ययं ॥ ७६ ॥ प्राग्यद्येश्वरसः काश्यो । गुप्तो
भवति पिप्पितः ॥ स एव खंमतां याति । शर्कराखं ततोऽपि वा ॥ ७७ ॥ नरविद्याधरमहर्षी—सं-
ख्यसौख्यस्य कारणं ॥ एवं स्याज्जिनधर्मोऽपि । क्रमेणानंतसौख्यदः ॥ ७८ ॥ अनुज्ञाता ततस्तात ।

शुष्मान्निर्धर्मकर्मणि ॥ प्रवर्तेऽहं ब्रवोद्विषा । संप्रत्येकाग्रमानसा ॥ ७९ ॥ दौहित्री तु तवैवैषा । चिं-
 तनीया त्वयैव हि ॥ कस्यापि राजपुत्रस्य । दातव्या योग्यताभृतः ॥ ८० ॥ निगदंतीति सुंदर्या ।
 जगदे जननी निजा ॥ एतदेवांब कृत्यं ते । कर्तव्यमविलंबितं ॥ ८१ ॥ त्वत्पादनखचंद्राणा—मं-
 शुमाला न किं धृताः ॥ शेषा इव सपत्नीभिः । प्रणामसमये पुरा ॥ ८२ ॥ पर्यत्रामिं न किं वैरी
 —वनिताभिस्तवाग्रतः ॥ एकाग्रचित्तनेत्राभि—दृष्टिमार्गानुसारतः ॥ ८३ ॥ चराचराणि नो चेद्बुधः ।
 प्रचलंत्यां जगति किं ॥ स्थितायां त्वयि नो तस्थुः । किंत्वलीनानि तानि च ॥ ८४ ॥ एतावदपि ते
 सर्वं । वैभवं क्षयमागतं ॥ इदानीं सुंदरीव त्व—मेका तिष्ठसि रंभगा ॥ ८५ ॥ व्यामोहमंब माका-
 र्पोः । का वाहं त्वं तु का कथा ॥ अपूर्वः किमु ते मातः । संसारो नाटकोपमः ॥ ८६ ॥ अप्रपाया-
 स्त्व सर्वेऽपि । यौवनेन समं गताः ॥ सर्वांतकविमुक्ता त्व—मिदानीं धर्ममाचर ॥ ८७ ॥ जल्पं ।-
 मिति तां माता । शिरश्चुंबनपूर्वकं ॥ बलाण पुत्रि पुत्री त्वं । हितं प्रकटितं त्वया ॥ ८८ ॥ विवेक
 ईदृशः कस्य । प्रगल्भानि वचांसि वा ॥ कार्यस्य निश्चयश्चापि । त्वां विनान्यस्य हे सुते ॥ ८९ ॥
 ततस्तद्विषयेऽभूव । निश्चिंता पुत्रि सर्वथा ॥ ऽविष्यतीति मत्या त्वं । सुखिनीह परत्र च ॥ ९० ॥

प्रोचे मयाथ चंडश्रीः । स्नेहगजदया गिरा ॥ सेवमानां प्रव्रज्यां हि । कथं त्वां वारयाम्यहं ॥ ९१ ॥
 वरसे भुवनमुदर्या । ग्रामान्यालंबनानि मे ॥ चित्स्थितानि जलपंत्या । परप्रार्थमिहाधुना ॥ ९२ ॥
 परिभाव्य परं वरसे । मद्वचोत्ताननिश्चितं ॥ निर्विकल्पा प्रवर्तस्व । धर्मकर्मणि संप्रति ॥ ९३ ॥ ५-
 तश्चादूरदेशेऽस्ति । तापसानां तपोवनं ॥ बढ्गुनामा कुलपति—र्मन्मित्रं तव वर्तते ॥ ९४ ॥ तस्या-
 श्रमे शुभ्रे तिष्ठ । धर्मानुष्ठानतत्परा ॥ तपःशोषितकर्मा त्वं । तापसीवेषधारिणी ॥ ९५ ॥ वीरसे-
 नमुनीशोऽपि । स्थितायामेष्यति त्वयि ॥ कार्याणीह ऋविष्यंति । सुंदराण्यपराण्यपि ॥ ९६ ॥ युव-
 गोर्दर्शनप्रीति—र्मातृपुत्र्योर्भविष्यति ॥ एषापि लभ्यते विश्व—दुर्लभं ते पतिं सुता ॥ ९७ ॥
 मणिरुक्लृप्तकलाश्म—मयं चास्ति वनावृतं ॥ श्रीचंडप्रज्ञदेवस्य । प्रवनं कारितं मया ॥ ९८ ॥ य-
 तमाने जिनार्चादौ । युवां प्रोस्तत्र नित्यशः ॥ निजनिःशेषदुःकर्म—निर्घातार्थं च तिष्ठतः ॥ ९९ ॥
 चंद्रश्रियानुमेनेऽथो । मदीयं वचनं ततः ॥ वीरसेनमुनीशस्य । दर्शनोत्सववांछया ॥ १०० ॥ ततो-
 ऽन्यदिवसे शस्त । आपृच्छ्य वटवासिनः ॥ निःससार मया सार्धं । सपुत्री वीरवृद्धा ॥ १ ॥ तपो-
 वनं गता देवी । ददर्श जिनमंदिरं ॥ विकस्त्रांबुजां वापो—मुद्यानं च मनोरमं ॥ २ ॥ ततोऽस्मा-

त्रिर्महाप्रज्ञया । समस्तैरपि पूजितः ॥ विधिना वंदितो देवः । स्तुतश्च स्तवनैर्भृशं ॥ ३ ॥ ततस्त-
 पोवनं गत्वा । चंद्रश्रीः सा समर्पिता ॥ वट्पुनाम्नः कुलपतेः । संघाष्य स्नेहतो मया ॥ ४ ॥ प्रति-
 पाद्य कुलाचार्य—स्तामाहस्य तपोरतां ॥ मत्समीपोऽजे तिष्ठ । स्वधर्मकर्म कुर्वती ॥ ५ ॥ त्रसस्था-
 वरजीवानां । रक्षां विदधती ततः ॥ ध्यानाध्ययनसक्ता सा । तस्थौ तत्रोदजे सती ॥ ६ ॥ त्रिसंध्यं
 वंदते देवा—नागत्यात्र जिनालये ॥ प्रासुकं यन्मुनिस्नान—कृते पिबति तज्जलं ॥ ७ ॥ आत्मा-
 र्थं तापसैः पक्कं । नीवारादिकमौदनं ॥ प्रासुकं परिपाकाच्च । भुंक्ते रंभाफलादिकं ॥ ८ ॥ सैषा कुमार
 चंद्रश्री—राश्रिता जावसाधुतां ॥ तपांमि तपते बाढं । बांछनी गुरुसंगमं ॥ ९ ॥ चंद्रश्रियस्तनूजा
 या । सैषा युवनसुंदरी ॥ प्रत्यहं पूजयत्यत्र । चंद्रप्रभजिनेश्वरं ॥ १० ॥ चारणर्षिसुखाद्धर्मं । शृणोति
 मन्मुखादपि ॥ साक्षाद्ब्रह्मः सुतेषा मे । वसंती प्रवने सदा ॥ ११ ॥ अचुरूपवराक्रांक्षा—भ्रैरितोऽ
 स्या महीतले ॥ वंज्रमीमि च सर्वत्र । कुमार मधुराकृते ॥ १२ ॥ क्षीयंते त्रीणि वस्तूनि । वर्धतेऽसौ
 यथा यथा ॥ मनो मे मध्यदेशोऽस्या । युवानश्च सुरासुराः ॥ १३ ॥ जनकस्य सुता नाम । महा-
 दंडो ह्यदोषजः ॥ अपि पूर्णधना नाना—सुनार्थित्वं तनोति यत ॥ १४ ॥ यस्मै दत्ता निजा पुत्री ।

तस्याद्वयस्यापि दुर्वचः ॥ महानपि पिता सर्वं । सहते नतमस्तकः ॥ १५ ॥ सुगुणपि सुजातिश्च ।
 ज्ञानविज्ञानवत्यपि ॥ परस्य स्यात्सुता नूनं । माला मालाकृतो यथा ॥ १६ ॥ स्वांगोत्पन्नापि सभा-
 या—स्कंधांतमपि वर्धिता ॥ सुता चूतस्य शाखेव । स्यादन्यस्य फलक्षणे ॥ १७ ॥ कियद्वेति सुता
 यस्य । स एवाशेषदुःखदुःखं । नयेन ददृशे दुःखं । स सुतां कौतुकासुतां ॥ १८ ॥ एतदर्थं मया
 सर्वं । त्रामं त्रामं महीतलं ॥ निरीक्षांचक्रिरे तत्र । बहवो राजसूनुवः ॥ १९ ॥ आगत्य च कथं ते-
 षा—मस्याः गुणकुलादिकं ॥ अदर्शयमहं रूपं । समादिख्य पटे तथा ॥ २० ॥ कुमारकोटिसंकी-
 र्णो—ऽप्येतावति जगत्यहो ॥ स कोऽपि नास्ति योऽह्लादं । करोत्यस्या यदि ध्रुवं ॥ २१ ॥ गतोऽ-
 थ पुर्ययोऽध्यायां । त्रमंस्तीर्थनिनंसया ॥ शक्रावतारतीर्थे त्वा—मपश्यं निश्यहं तदा ॥ २२ ॥ देव-
 कुमार इत्येष । मेने प्राग्दर्शनात्ततः ॥ पश्चादक्षिनिमेषाद्यै—निश्चिक्वयेऽहं कथंचन ॥ २३ ॥ जिन-
 स्तवनमस्कार—सुपर्वार्जनादिकं ॥ आसनं हारदानं चा—मिततेजःप्रसादनं ॥ २४ ॥ सर्वं विलो-
 कितं तत्र । परीक्षार्थं ततो मया ॥ खंफकपालदंष्ट्रेण । संग्रामोऽपि तवेक्षितः ॥ २५ ॥ जीमं क्षेत्र-
 पते रूपं । विचक्रे तत्तदा नृप ॥ बल्यते येन दृष्टेन । कृतांतोऽप्यत्र निश्चितं ॥ २६ ॥ निस्त्रिंशपा-

णिघातात्ते । विश्रुतं संधिबंधनं ॥ मम देहे तथा वीर । दृढं जातं चिरायथा ॥ ३७ ॥ पशक्रमो ग-
 रीयांस्ते । स कोऽपि हरिविक्रम ॥ युद्धे येनाभवं शस्त्रं । देवदर्पापहोऽपि सन् ॥ ३८ ॥ विघृत्य ज-
 वता पादे । भ्रमितोऽहं तथा तदा ॥ यथाद्यापि ममाज्ञाति । विश्वं ब्राम्ह्यदिवाजय ॥ ३९ ॥ एतस्त्व-
 रूपमखिलं । यथावस्थं मयापि ते ॥ अस्या युवनसुंदर्या । कश्चितं रागकारणं ॥ ४० ॥ कथं ते स-
 दृशं रूपं । लिखितुं शक्यते पटे ॥ यदाम्नायं विधातापि । कथंचन विनिर्ममे ॥ ४१ ॥ त्रिविष्टपेऽ-
 प्यपूर्वं य—दूपं तद् दृष्टमेकशः ॥ धर्तुं न शक्यते चित्ते । धृतं वालिख्यते कथं ॥ ४२ ॥ आलि-
 ख्याकारमाणं त—तथापि निजशक्तिः ॥ रूपं चित्रपटे पुत्र्या । विस्मिताया मयार्पितं ॥ ४३ ॥ त-
 तस्तदूपवीक्षातो । विस्मयस्मेरलौचना ॥ परावर्तितचित्तेन । बाला विकृतिधीरद्वृत ॥ ४४ ॥ कर्तव्ये
 हृदये स्वप्ने । सत्कथायां मनोरथे ॥ आलापे ध्यानमार्गेऽपि । सर्वत्रास्यास्त्वमेव हि ॥ ४५ ॥ हरि-
 विक्रम रूपेण । विजितस्तव मत्सरात् ॥ त्वयि प्रसक्तचित्तेति । हंति मां पंचसायकः ॥ ४६ ॥ तुल्यं
 शकृतहंकाराः । कंठेऽस्याः प्रसरंति च ॥ पंचमस्य स्वरोद्गारा । इव कामस्य दीपिकाः ॥ ४७ ॥ संक-
 ल्पितप्रियाश्लेष—हृल्लेखोद्धासिमानसा ॥ खिद्यते मुक्तनिःश्वासा । न पश्यंती पुरः प्रियं ॥ ४८ ॥ द-

यितेन विमुक्तायां । स्थांगयामश्चुपूरितं ॥ क्षिपति स्नेहचावेन । समदुःखेयमीक्षणं ॥ ३७ ॥ त्वां स
 मालिख्य सर्वांग—सुंदरं चित्रमपि ॥ आत्मानं तव पादेषु । पतंतं लोलिखीति सा ॥ ४० ॥ दे-
 वानां दानवानां च । सूचययुपयाचितं ॥ तवैषा दुर्लभा लोके । प्रत्याशाप्रेरिता सती ॥ ४१ ॥ य-
 था यथेप्सितं चापि । न प्रवेत्तव दर्शनं ॥ तथा तथाधिकं चित्ते । सुंदर्या दुःखमेधते ॥ ४२ ॥ तव
 दुस्सहविरहा—स्सलिलस्यैव मत्स्यिका ॥ नलिनीदलपट्यंके । धत्तेऽसौ तप्तवेष्टिकां ॥ ४३ ॥ तव
 दर्शनदुःस्थाया—स्तथास्या दुःखमेधितं ॥ अथासन् ज्ञाततत्वाया । यथा मृचुमन्तोरथाः ॥ ४४ ॥
 दृष्ट्वेमां मरणावस्था—मनुरक्तां सुतां त्वयि ॥ तद्दुःखदुःखितावादी—त्यति मां दयिता मम ॥ ४५ ॥
 उपेक्षसे कथं नाथ । पुत्रीं युवनसुंदरीं ॥ यतः परिजनेनास्याः । कथिता मे विपजुरुः ॥ ४६ ॥
 प्रतिविंबं यदा हारि—विक्रमं ददृशेऽनया ॥ तदाप्रभृति संलीना । दुःखश्रेणिरिह प्रभा ॥ ४७ ॥ सु-
 खदोऽपि प्रियोऽप्राप्त । एधते दुःखमीप्सितं ॥ अप्राप्यमानमंगोऽति—शीतलं स तृषां यथा ॥ ४८ ॥
 सर्वथा तत्प्रवर्तस्य । सुतादुःखोपशान्तये ॥ मा प्रवत्त्वहितं देव—योगात्प्रियतमान्यथा ॥ ४९ ॥ त-
 तोऽहं तद्वचो जात—कंपोद्विगजयाकुलः ॥ किंकर्तव्यतया मूढ—श्रितारत्नाकरेऽपतं ॥ ५० ॥ तत्किं

करोम्युपायो वा । कः कार्ये दुःकरे ज्ञेयते ॥ आः किमापतितं तन्नो । गृह्णतां मुंचतां न यत ॥ ५१ ॥
 क्लेषास्ति मलयारण्ये । दूरस्थे मानुषोऽस्मि ॥ अथोऽध्यायां वसन्नस्ति । दूरे क हरिविक्रमः ॥ ५२ ॥
 सोऽस्या न नाम न रूपं । न स्थानं न कुलं गुणान् ॥ न जानातीदृशं नैवा—नुरागं मरणांतिकं
 ॥ ५३ ॥ जातानुरागमन्योन्यं । मिथुनं योज्यते सुखं ॥ अथोऽप्युभयसंतप्तं । संघटेतात्र नान्यथा
 ॥ ५४ ॥ दूरस्थावप्यदूरे नौ । ययोः स्नेहः परस्परं ॥ दूराद् दूरतरौ ज्ञेयौ । निःस्नेहावप्यदूरगौ ॥ ५५ ॥
 योजनानां सहस्राणि । विना प्रेमपदांतरं ॥ अनुरागवतां पुंसां । लंकापि स्याद्गृहगणं ॥ ५६ ॥
 दूरस्थोऽप्यब्जिनीनाथो । विकासयति पद्मिनीं ॥ एकस्थानस्थितमपि । कर्णे पश्यति नेक्षणं ॥ ५७ ॥
 श्रयद्दूरात्कथंकारं । दृष्टसारं हरामि तं ॥ द्वियमाणोऽथ सर्वं स । स्थापयिष्यति संशये ॥ ५८ ॥ चिं-
 तयन्निति तिष्ठाम्य—हं यावच्छरिविक्रम ॥ मलयगमनं ताव—त्कथितं ते चरैर्मम ॥ ५९ ॥ ततस्त-
 पोवनं गत्वा । परिज्ञातत्वदागमः ॥ बल्लगुचंद्रश्रियोः सर्वा । पुत्रीचेष्टामभाषिषि ॥ ६० ॥ ताभ्यां च
 ज्ञातवृत्ताभ्या—महमेवमभाषिषि ॥ यद्गराज कुमारं त—मानयात् कथंचन ॥ ६१ ॥ ततोऽहं त्वद्ग-
 योऽज्ञातो । गतस्ते कटकं निशि ॥ जहार च प्रसुप्तं त्वां । निशानमिव तरुणः ॥ ६२ ॥ तद्व्याधां

स्तरणे मुक्त्वा । कोमले निकषाश्रमं ॥ कुमार त्वां स्थितो दूरा—द्वनयैकैस्तिरोहितः ॥ ६३ ॥ कथं
 चिदपनिडोऽय—मिह मां गुरुविक्रमः ॥ दृष्टा ततो न मे मोक्ष । इत्यालोच्य पलायितः ॥ ६४ ॥
 संप्राप्तेन निजावासं । सुंदर्याः कथितं मया ॥ मलयगमनं तेऽवा—नयनं च प्रमोदकृत ॥ ६५ ॥
 विरहानलदग्धा सा । तवागमनवार्तया ॥ वर्षाभिर्भ्रूस्त्रिग्रीष्म—तप्ता रोमांचिताभवत् ॥ ६६ ॥ प्र-
 म्लानतनुनालैषा । शुष्यद्दहनपंकजा । सा जीविता तवोदंता—त्पद्मिनी जीवितादिव ॥ ६७ ॥ ए-
 कानंदमयं विश्वं । मन्यमाना तवागमात् ॥ जनन्याकारिता बाला । जगमैषा जिनालयं ॥ ६८ ॥
 मयेयं गुणरत्नाढ्या । कुमार सुपयोधरा ॥ कल्पवल्लीव ऋमीव । कामगौरिव ते ददौ ॥ ६९ ॥ हृदंतः
 प्रसृतानंदो—ऽपि यत्नवचनादनु ॥ कुमारो निजधीरत्वा—द्रागचिह्नान्यधुक्त ॥ ७० ॥ रक्तानां च
 विरक्तानां । महतामेकरूपता ॥ स्ताघं जानाति कौभोधे—बुध्यातिनिपुणोऽपि हि ॥ ७१ ॥ दध्या-
 विति कुमारोऽनृ—द्यत्कार्यं दुःकरं मम ॥ गुरुदेवप्रसादेन । तत्सिद्धमिव ज्ञाति मे ॥ ७२ ॥ मना-
 रथेऽपि यद्वाभे । सुरेंद्राणां स्फुरेन्न हि ॥ अग्रयत्नेन संपन्ना । सा मे श्रुवनसुंदरी ॥ ७३ ॥ ममास्ति
 पूर्वजननो—पार्जितं सुकृतं ननु ॥ तेनैषा घटिता या न । संघटेतापि वज्रिणः ॥ ७४ ॥ द्वीपांतरेऽ-

धरण्याऽपि । पुरे देशान्तरेऽपि वा ॥ अनुकूलो विधिर्नूनं । संयोजयति दुर्घटं ॥ ७५ ॥ किंतु तात
 महामंत्रि-पुरो यज्जालिपतं मया ॥ युवतीखलाघ्नेन । तत्कालांतरितं प्रवेत् ॥ ७६ ॥ विजेतव्योऽस्ति
 सोऽलंघ्य—दुर्गे वैरी महाबलः ॥ बलेन तस्य देवस्य । यो मे सैन्यानि लुपति ॥ ७७ ॥ तत्किं क-
 रोमि युगप—त्कार्ये मे द्वे उपस्थिते ॥ गुरुणी अपि द्वे वापि । कर्तव्ये सुधियाहते ॥ ७८ ॥ य-
 द्येतां दुर्लभामत्र । कन्यां परिणयाम्यहं ॥ ततो विषयलांपत्य—दोषोऽहं मेऽयशो प्रवेत् ॥ ७९ ॥
 अन्यच्च तातपादाज्ञा—भ्रंगोऽथो दोष एधते ॥ असमर्थो जयेऽरीणा—मिति स्फुरदकीर्तयः ॥ ८० ॥
 ममैषा पूर्वपुण्येन । सत्यं संपादिता यदि ॥ चिरेणापि ममैवैषा । तत्किं भुरिविकल्पनैः ॥ ८१ ॥ ता-
 तादिष्टे ततः कार्ये । करिष्याम्यहमुद्यमं ॥ चिंतयिष्यामि सिद्धेऽस्मिन् । सर्वं पश्चाद्यथोचितं ॥ ८२ ॥
 ध्यात्वेति जगदे यक्षो—ऽजितविक्रमसूनुना ॥ युष्मदावरणं सर्वं । ममैव हृदयंगमं ॥ ८३ ॥ कुर्व-
 तां परकार्याणि । स्वकार्येऽनादरः सतां ॥ धवलीकुरुते विश्वं । न कलंकं निजं शशी ॥ ८४ ॥ किं-
 तु मे हृदयं यक्ष । वर्ततेऽन्यत्र सादरं ॥ प्रवर्तते न वः कार्ये । बहुधाप्यनुकूलिते ॥ ८५ ॥ ततो य-
 क्षोऽब्रवीदेवं । मात्राणीर्निष्ठुरं वचः ॥ श्रुतेनानेन वचसा । हताशा प्रियते सुता ॥ ८६ ॥ कुमा-

रेण ततोऽद्यापि । सदा एतद्विसृज्यतां ॥ एकांते ते यतः सर्वे । कथयामि हृदि स्थितं ॥ ८७ ॥ परि-
 ग्रहस्ततः सर्वो । निर्गत्य जिनमंदिरात् ॥ विद्यापवदनो यद्वा—भवनं तद्दणाययौ ॥ ८८ ॥ तद्वा-
 र्त्तो श्रोतुकामाया । गेहस्थायाः सखीजनः ॥ निःश्वासैरवदत्तस्या । हृद्गुःखमवदन्नपि ॥ ८९ ॥ तथा-
 रूपं जनं दृष्ट्वा । प्रावदसुंदरी कनी ॥ यूयं सर्वेऽपि संतापं । कुरुध्वं केन हेतुना ॥ ९० ॥ जगदे-
 पश्चारेण । कुमारोक्तं जुष्टुक्ता ॥ दूरं यास्यंति संतापाः । स्वामिन्या नस्त्वया द्रुतं ॥ ९१ ॥ भ-
 विता त्वत्प्रसादेना—स्माकं सुस्थितचेतसां ॥ नैव सुंदरि दुःखं । संतापः क तद्भुवः ॥ ९२ ॥ चे-
 ष्टाविरुद्धवचनं । श्रुत्वा तेषां सच्चासदां ॥ साशंका सा समुत्तस्था—वासाद्रीणिः परिश्रुता ॥ ९३ ॥
 गत्वा वासगृहस्यांतः । शंकाशंकुसमाकुला ॥ परमार्थमजानाना । पप्रच्छ स्नेहला सखीः ॥ ९४ ॥
 एषा पततु मा दुःख—वारिधाविति सुंदरी ॥ अद्रीकोत्तरदानेन । तान्निराश्वासिता ममं ॥ ९५ ॥
 ततः कूटोत्तरोत्पन्ना—धिकमन्यदचिंतयत ॥ वेदितुं परमार्थं सा । तदोपायाननेकशः ॥ ९६ ॥ त्य-
 क्त्वा वासगृहं बाला । ययावन्यत्र वेदमनि ॥ पप्रह्वापरदासेषु । दासं किंचिदसंस्तुतं ॥ ९७ ॥ एको-
 यदसुरस्तस्याः । पृष्ट्वाहेतुं विदन्नपि ॥ हरिविक्रमवक्त्रोक्तं । यथा श्रुतमयावदत् ॥ ९८ ॥ तन्निश्चे-

तुं पुनः पृष्टः । सुरोऽन्योऽथ जगाद तां ॥ मुग्धे प्रलपसि त्वं किं । सोऽन्यत्रासक्तमानसः ॥ ए७ ॥
 ततोऽसौ वचसा तेन । हृदि संजातनिश्चया ॥ पपान सहसा द्रमौ । मूर्खामुकुलितेक्षणा ॥ ३०० ॥
 हृदयोपरि मुक्तेन । बभ्रौ सैकेन पाणिना ॥ स्फुटप्रियवियोगेन । धारयंती बहून्निजं ॥ १ ॥ तां वि-
 लोक्ष्य तथावस्थां । कृतह्लाहारवस्तदा ॥ अजगाम रथोदास—स्तत्र सर्वसखीजनः ॥ २ ॥ हरिचंद-
 ननीरेण । सार्धं व्यजनवायुना ॥ अन्यर्षिचत्सखी काचि—तामश्रुण विमुंचती ॥ ३ ॥ उत्पाठ्य
 च निजोत्संगे । स्थापयामास कापि तां ॥ बंधं केशपाशं च । लुठंतं कापि भूतले ॥ ४ ॥ शिरः
 संबाहयामास । काचिद्बाहुलतां तथा ॥ स्वस्य पाणितलेनोच्चैः । ऋचिपादनलं पुनः ॥ ५ ॥ कं-
 थंचिद्वन्धं चैतन्या । शिशिरोपक्रमैर्भृशं ॥ सखीर्निर्वक्तुमारेत्रे । पुनर्भुवनसुंदरी ॥ ६ ॥ कथयास्मा-
 कमार्तानां । सुंदरि त्वं दुनोषि किं ॥ आश्वासय सखीवर्ग—मेनं वचनदाननः ॥ ७ ॥ उन्मील्य
 चक्षुषी किंचि—तत्तोऽसौ स्मृतवद्वभा ॥ ताडयामास घातं स्वं । निःश्वसंत्यात्मपाणिना ॥ ८ ॥ वि-
 लपंत्यतिदुःखेन । बाला सा करुणस्वरं ॥ निजं दैवमुपालेभे । प्राणप्रियविभोगदं ॥ ९ ॥ हह्वा
 हताश रे दैव । कथमीदृक्कृतं त्वया ॥ पाणौ निधानमारोप्य । कथं जह्रे द्रुतं पुनः ॥ १० ॥ ह-

रिविक्रम येऽपि स्युः—रालापा दुर्जनस्य न ॥ कथं ते सुजनस्यापि । निर्गयुर्निष्ठुरास्तव ॥ ११ ॥
 असहृग्योगसंभृतं । मन्ये लभं तवायशः ॥ कुर्वाणस्य प्रियायोगं । तच्चाभूदधिकं विधेः ॥ १२ ॥ य-
 द्यभ्रवमनिष्टाहं । प्रियेजाडक्षिता कथं ॥ मृतायां मयि दुःखं ना—भविष्यत्यागसंभवं ॥ १३ ॥ अ-
 निष्टा यद्यहं तेऽस्मि । तद्याप्यंगीकुरुष्व मां ॥ सत्तामोत्रेण ते मन्ये । कृतार्थं स्वं महौजसः ॥ १४ ॥
 व्यंतःपुरे धनेऽपीष्टा । नवेदेकाग्रवोज्ञयी ॥ एवं न वेत्ति को राज्ञां । चेष्टितं किल भूतले ॥ १५ ॥
 स्वामिन् समस्तलोकस्य । जातोऽस्यानंदहेतवे ॥ कथं मे त्वनुरक्त्यै । दुःखचारं प्रयत्नसि ॥ १६ ॥
 प्रलयंतीति सा बाला । रुदंती करुणस्वरं ॥ निःशेषं रोदयांचक्रे । यद्दाराजपरिहृदं ॥ १७ ॥ इतश्च
 यद्गजार्यागा—सहसा जिनमंदिरात् ॥ सदुःखा तत्र बह्विज्जिः । सखीज्जिः परिवास्ता ॥ १८ ॥ वि-
 लपंतीं ततो बाहं । दृष्ट्वा शुवनसुंदरीं ॥ सदुःखा यद्गजार्यापि । समुपेत्येदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ न के-
 वलं प्रियोऽगात्ते । वत्से रोदिषि किं मुधा ॥ तव तातोऽपि नो जाने । सह तेन गतः क्वचित् ॥ २० ॥
 सोऽस्ति वत्से स्वसामर्थ्य—तृणीकृतसुरासुरः ॥ शंकते हृदयं मेऽतो । न जाने किं भविष्यति ॥ २१ ॥
 परीक्षार्थं सहानेन । युध्यमानस्य यत्पुरा ॥ यद्गस्याभूदयोध्यायां । तत्स्मृत्वा कंपतेऽद्य हत् ॥ २२ ॥

श्रुत्वा तद्वचनं हरि—दुःखजारासहेव सा ॥ पपात पुनरेवोर्व्या । मूर्छां ह्लादितचेतना ॥ २३ ॥ यद्वा
 लोकैर्बहूपैः । पुनरगनीतचेतना ॥ यक्षेशमाह्वयंतीव । मुक्तकंठं रुरोद सा ॥ २४ ॥ हा तात वि
 श्वात्सल्य । परदुःखैकदुःखिनः ॥ एवं परिजनं मुक्त्वा । गतोऽसि त्वं क संप्रति ॥ २५ ॥ अथन्याया
 अप्रपुण्यायाः । कारणेन कथं मम ॥ आत्मानं विश्वकल्पदुः । संशये स्थापयस्यलं ॥ २६ ॥ उत्पद्यंते
 विलीयंते । कृमिवन्मादृशा घनाः ॥ विश्वोपकारिणस्तात । दुर्लभास्त्वादृशाः पुनः ॥ २७ ॥ सुप्रसा-
 रितबाहुभ्यां । दूरादाघ्राय मूर्धनि ॥ उत्संगेऽत्र विना त्वां क—स्तात मां स्थापयिष्यति ॥ २८ ॥ कः
 कर्ता मे प्रियं तात । लालायिष्यति मां च कः ॥ मददुःखदुःखिनः कोऽत्र । जविता त्वामृते पितः
 ॥ २९ ॥ इत्यनेकप्रलापायाः । कुमार्याः प्रियतातयोः ॥ दुःखेनोद्यययोजीव—लोको दुःखमयोऽ
 भवत् ॥ ३० ॥ सुतायास्तादृशीं श्रुत्वा । पारंपर्येण दुर्दशां ॥ चंद्रश्रोः करुणापूर्ण—हृदया तत्र चा-
 गमत ॥ ३१ ॥ कृताभ्युत्थानया पुत्र्या । प्रणतासनसंस्थिता ॥ धीरयंती सुतां माता । जगादाय प्रियं-
 वदा ॥ ३२ ॥ खेदं त्वं पुत्रिं माकर्षी—स्तातार्थे किंचनापि यत् ॥ नाकालमृशुजं देवाः । प्राप्नु-
 वंति पराजयं ॥ ३३ ॥ जाने तस्मिन् कुमारोऽपि । शत्रुत्वं न करोति वै ॥ तातेन न यतः कोऽपि ।

कृतस्तस्यापकारकः ॥ ३४ ॥ किंतु त्वां ददता तस्य । तातेनौपकृतं खड्डु ॥ नोपकारिणि शत्रुत्वं ।
 प्रकाशयति सज्जनः ॥ ३५ ॥ तत्कारणेन केनापि । कुमारेण समं गतः ॥ द्रविष्यति च तातोऽपि
 । शंकां त्वं तव माकृथाः ॥ ३६ ॥ दयितार्थेऽपि शोकं न । कर्तुमर्हसि सुंदरि ॥ विषमिश्रमुधातु-
 दयः । सुखदुःखमयः प्रियः ॥ ३७ ॥ गुणवाननुरागी दा । संयुक्तश्च सुधासमः ॥ विपरीतः पुनर्ज्ञेयो ।
 दयितः कालकूटवत् ॥ ३८ ॥ कांक्षते विषयेभ्यो हि ॥ प्रियसंगोऽथ नंदनि ॥ प्रकृत्या दुःखदास्ते तु ।
 सुखं वै वासनाकृतं ॥ ३९ ॥ प्रारंभे विषया मिष्टाः । परिणामेऽतिदारुणाः ॥ को नाम विषयासक्तः ।
 सुखी दृष्टोऽत्र सुंदरि ॥ ४० ॥ सम्यग्ज्ञानेन चित्ते स्वे । परित्रावय सुंदरि ॥ संसारे दुःखमेवास्ति ।
 सुखं किंचिन्न तत्त्वतः ॥ ४१ ॥ यदि नेहति स त्वां त—तन्निर्बन्धेन तेऽपि किं ॥ मधुरेणाप्यसंपद्य-
 मानेनानामृतेन किं ॥ ४२ ॥ अनुरक्ते निजायत्ते । निर्धनेऽप्यनुरज्यतां ॥ विरक्ते तु परायत्ते । दे-
 वेऽप्यनुरज्य मा ॥ ४३ ॥ वत्से वारयं निःस्नेहाद् । हृदयं हरिविक्रमात् ॥ अप्रियं तथाविधं किंचि-
 —द्वरं ते वरिता पिता ॥ ४४ ॥ ततश्चंद्रश्रियो वाक्यं । श्रुत्वा तप्तबपूपमं ॥ राजपुत्री जगादेति ।
 द्विगुणीकृतदुःखधीः ॥ ४५ ॥ मातस्त्वं सविवेकापि । तत्त्वज्ञा चतुरापि च ॥ प्रियंकराभ्यनिष्टासि ।

जल्पंतीति ममाधुना ॥ ४६ ॥ सतां कुलवधूनां च । हृदस्येव पतत्रिणः ॥ गतिरेकैव सा नूनं । य-
 तासक्तं परं मनः ॥ ४७ ॥ अनलो वाऽनिलो वापि । ममांगं हरिविक्रमः ॥ अंब स्पृशति नान्य-
 स्तु । यावज्जीवं नरो ध्रुवं ॥ ४८ ॥ विवाहोऽत्र कुलीनानां । प्रवेक्षितानुरागजुः ॥ पाणिश्रहादिकं
 यच्च । तत्सर्वं ज्ञापनं जनैः ॥ ४९ ॥ सोऽनुरागोऽयं मे जात—स्तस्मिन्नाजितविक्रमौ ॥ अन्यत्र क्रि-
 यमाणस्तु । भवेत्पापफले ध्रुवं ॥ ५० ॥ शुभाशुभा मनोवृत्तिः । पुण्यापुण्यनिबन्धनं ॥ प्रमाणं सैव
 तन्मात—स्वनुष्ठानं न तां विना ॥ ५१ ॥ चन्द्रश्रीश्वदहत्से । विषमं कार्यमागतं ॥ ईदृशस्तव नि-
 र्बंध—स्तस्य चान्यादृशं मनः ॥ ५२ ॥ ब्रवीमि ते स्फुटं वत्से । गती द्वे हि विवेकिनां ॥ इहलो-
 कसुखा लक्ष्मीः । प्रव्रज्यामुत्र वा सुखी ॥ ५३ ॥ जगादाथ सुता मात—स्त्वया सत्यमुदीरितं ॥
 विचार्याहं करिष्यामि । तत्पुरो यद्गविवर्ष्यति ॥ ५४ ॥ तदेहि तव गन्नावः । कृत्वा मध्याह्नपूजनं ॥
 स्थास्याम्यंब भवत्पार्श्वे । तैत्त्रेयाहं तपोवने ॥ ५५ ॥ चंद्रप्रभगृहं गत्वा । कृत्वा पूजादिकं ततः ॥ ज-
 ननीतनये याव—ज्जागमतुः तापसाश्रमं ॥ ५६ ॥ तावत्कुलपतिस्तत्रो—पागत्येति जगाद तां ॥ मा
 खिद्यस्व सुते किंचि—संसारो हि सदेदृशः ॥ ५७ ॥ संबोध्येति च रक्षार्थं । विमुच्य तव ताप-

सान् ॥ जगाम निजमास्थानं । साशंकः तापसेश्वरः ॥ ५८ ॥ तस्थुषी तत्र सा बाला । रक्ष्यमाणा
तपोधनैः ॥ वदाम परितोऽरण्ये । मनोमोदनहेतवे ॥ ५९ ॥ हरिविग्रमविस्हासि—ना सा तु ता-
पिता तथा ॥ यथा तस्या निराशाया । आसन् मृगुमनोरथाः ॥ ६० ॥

अथान्यदिवसे प्रातः । पूजां कृत्वा जिनेशितुः ॥ प्रासादस्य समीपस्थ—मुद्यानं प्रविवेश सा
॥ ६१ ॥ तापसांश्च वनान्णैवं । यावद्यज्ञस्य मंदिरं ॥ गत्वा त्वरितमायामि । तावदत्रैव तिष्ठत ॥ ६२ ॥
श्रुत्वा सातिष्ठुःखार्ता । गत्वोद्यानमचितयत् ॥ ममेदृशेन दुःखौघ-दायिना जीवितेन किं ॥ ६३ ॥
मृगुनास्य वरं त्यागः । कणदुःखेन केन यत् ॥ तिरोन्नवति तद् दुःखं । पूर्वं विस्मृतिमेति न
॥ ६४ ॥ जीवन्ती द्वे पुनर्दुःखे । दौर्भाग्यविस्मोद्वे ॥ आजन्मावधि नो सोढुं । शक्तास्मि कथम-
प्यहं ॥ ६५ ॥ जगदेऽथ जनन्यापि । द्वे गती यद्विवेकिनां ॥ इहलोके सुखा लक्ष्मी—दीक्षा वा
सुखदापरे ॥ ६६ ॥ प्रियवर्जातिपापायाः । पूर्वपदो न मे भवेत् ॥ दीक्षापि विषमा नूनं । शैलोत्पा-
दनसंनिभा ॥ ६७ ॥ तदेकमपि संपन्नं । तत्त्वतोऽव वचो न मे ॥ पापिण्या अनिष्टायाः । क्लिष्टकर्मो-
दयादिह ॥ ६८ ॥ यद्याप्यात्मवधः शास्त्रे । निषिद्धोऽस्ति तथाप्यहं ॥ दुःखोद्विग्नत्र केनापि । मरि-

ष्यामि न येन वै ॥ ६९ ॥ दौर्भाग्यदृष्टितांगानां । दुर्लभस्नेहकारिणां ॥ अपि ज्ञानाङ्गिमानानां ।
 । मृत्युरेव महौषधं ॥ ७० ॥ वियोगेन कुमारस्य । विस्मृतिविवेकधीः ॥ लुद्यानान्निर्गयौ बाला ।
 त्वरितं मृत्युहेतवे ॥ ७१ ॥ अचिंतयच्च यास्यामि । तत्र यत्र गजादहं ॥ रक्षिता तेन यत्प्राय—स्त-
 त्रेभ्यः स न विष्यति ॥ ७२ ॥ क्षिप्त्वात्मानं पुरस्तस्य । स्मृतपंचनमस्क्रिया ॥ दुःखावासममुं देहं । प-
 रित्यक्त्यामि निश्चितं ॥ ७३ ॥ महापयोधराक्रांता । नीलोत्पलविलोचना ॥ पद्मास्या श्वाभसौरभ्या ।
 शरन्नूखि सांभ्रमत् ॥ ७४ ॥ गजस्थाने प्रमंतीय—महद्वेभमचिंतयत ॥ मोऽपीक्षो बहुपापायाः ।
 न स्वं दर्शयते मम ॥ ७५ ॥ हा हा यद्यदधन्याह—मिहामि स्यान्न तत्कचित् ॥ मरणं सुलभं य-
 न्मे । जातं तदपि दुर्लभं ॥ ७६ ॥ इति मृत्युपरिणामा । यावद् द्वै योजने गता ॥ पुरोऽगाधजलं
 बाला । तावदैकत नीरधि ॥ ७७ ॥ यः फेनपटलाकोर्ण—कच्चोलैः पश्चिष्टितं ॥ जीतवत्पानिरत्नानि ।
 प्राकारैः स्फाटिकैस्त्रि ॥ ७८ ॥ गंभीरैर्जलनिर्घोषैः । सर्वतः पूरितांब्रैः ॥ निषेधतीव यो दूरा—न्मृ-
 त्युकार्योद्यतां च तां ॥ ७९ ॥ मलयारुणालनाम्नीर—जादकारैर्वदतीव यः ॥ सर्वे सहे च संतापं ।
 गंभीरोऽहमिहान्वहं ॥ ८० ॥ मकराग्राहमीनानां । समूहैरतिशीषणं ॥ अपायबहुलं तस्याः । स्वं प्र-

काशयतीव यः ॥ ८१ ॥ घोरं तं सागरं दृष्ट्वो । कृतपंचत्वनिश्चर्यो ॥ मनसीदं चिंतयंती सा—र्य-
 नंदञ्च नृपात्मजा ॥ ८२ ॥ शेते नरोत्तमो यत्र । यस्मादमृतसंज्ञवः ॥ रत्नाकरे तनुं तत्रा—हो ल्य-
 द्यामि श्रिया गृहे ॥ ८३ ॥ मुमूर्षतीति सा याव—तावद्धार्यतटीस्थितां ॥ ददर्श लोहमंजूषां । ज-
 तुसंरुद्धसंधिकां ॥ ८४ ॥ अचिंतयञ्च मंजूषा । कैषात्ताहो अयोमयी ॥ विलोकयामि मध्येऽस्याः । किं
 नविष्यति चित्रकृत ॥ ८५ ॥ सा यावदुपमंजूषां । गत्वा तिष्ठति मौनिनी ॥ तन्मध्ये रुदितं ताव-
 दश्रोषीद्दालयोषितः ॥ ८६ ॥ पप्रह्य जातकारुण्या । गुरुशब्देन सुंदरी ॥ रुदतीं तामये कासि । तवा-
 वस्था किमीदृशी ॥ ८७ ॥ मध्यनारी ततोऽवादी—त्प्रवक्ष्यामि तवाखिलं ॥ वज्रकोष्ठादमुष्मान्मां ।
 पूर्वं तावद्विमोचय ॥ ८८ ॥ एषिष्टसंधिविवैर्यवज्जात्वपनीय सा ॥ वीक्षांचक्रे वरां नारीं । तावत्तत्र
 सुरीसमां ॥ ८९ ॥ तथैव कश्चितोपायैः । सुंदर्योद्घाटिते सति ॥ मंजूषायाः पिधाने सा । निर्ययौ न-
 स्कादिव ॥ ९० ॥ सर्वोत्तमसुंदराकारा । सुकुमालां द्विपाणिका ॥ नवे वयसि तिष्ठती । मध्यस्त्री दृढ-
 शे तथा ॥ ९१ ॥ दृष्ट्वा युवनसुंदर्या । रूपं सापि वरांगना ॥ स्वचित्ते चिंतयामास । विस्मयोत्ता
 नमानसा ॥ ९२ ॥ किमेषा नृसदां नारी । क्रीडनार्थमिहागता ॥ नूनं न मर्त्यलोकेऽस्मिन् । रूपं

संभवतीदृशं ॥ ९३ ॥ संसारे पश्य रूपाणि । निःसीमानि गुणा अपि ॥ जवंति तेषु यो गर्व । धः
 ते नूनं स मूढधीः ॥ ९४ ॥ चिंतयंतीति सा नारी । सुंदर्यान्नाणि हे सखि ॥ न स्याच्चेच्चित्तपीडा
 ते । वृत्तांतं ब्रूहि तन्निजं ॥ ९५ ॥ ततोऽसावचणन्नारी । श्रूयतां गदि कौतुकं ॥ इहास्ति नगरी र
 म्या । तामलिषी तेंबुधेः ॥ ९६ ॥ नाम्ना हेमरथो राजा । तत्रास्ति महिमोज्ज्वलः ॥ तस्य चास्ति
 प्रिया नार्या । नाम्ना हि गुणसुंदरी ॥ ९७ ॥ तयोर्गृहं सुता नाम्ना । धूमरीव तमोमयी ॥ गुरुशोकां-
 धकारेण । जीवलोककृतांधना ॥ ९८ ॥ यौवनं प्रतिपन्नाहं । ततो यूनां मनोहरं ॥ उत्पादितमनो-
 जन्म—श्रृंगारं यद्वसंतवत् ॥ ९९ ॥ कृतान्जिह्वाषा आजगमु—र्यावद्देशांतरगदशः ॥ मत्पितोत्राच ते-
 षां तु । कश्चिदेषं स्वयंवरं ॥ १०० ॥ क्रीडार्थमहमन्येद्यु—रुद्यानमगमं ततः ॥ क्रीमान्निर्विविधाञ्जि-
 श्वा—क्रीडं नृसिखीयुता ॥ १ ॥ रममाणामया सर्वाः । सख्यो जगदिरे तदा ॥ वस्त्रांचलेन बध्वा
 द्य—श्लुपताशोकपादपं ॥ २ ॥ श्रोमित्यंगीकृते ताञ्जि—बद्धानि नयनानि हि ॥ प्रमंतिस्म वनं
 सर्वाः । सख्यस्तरुजिघृक्षया ॥ ३ ॥ यावद्विरहिता ताभि—रहमेककिनी स्थिता ॥ अपश्यं तावदेकं
 च । विद्याधरकुमारकं ॥ ४ ॥ मां समालोक्य सहसा । बभ्रुव मदनाकुलः ॥ विद्याधरकुमारः स ।

निर्विलंबं जहार मां ॥ ९ ॥ मलयार्डेदरीमध्ये । मुक्त्वा मां सोऽब्रवीदिति ॥ प्रियेऽहमनुरक्तोऽस्मि ।
 त्वमंगीकुरु मां प्रिये ॥ ६ ॥ विद्याधरोऽस्मि सुभ्रगे । विद्याशक्तिसमन्वितः ॥ चित्रवेगाग्निधो जात-
 —मनःकोभस्त्वदीक्षणात् ॥ ७ ॥ ततोऽहं त्रयसंप्रांता । यावद्यह्नामि नोत्तरं ॥ तेनाहं ज्ञप्तिता ता-
 व—स्वेचरेणाधिकाधिकं ॥ ८ ॥ अपाविःकृतस्वकीयानु—रागस्यापि वचोभ्रैः ॥ प्रत्युत्तरं मया तस्य
 । नैव दत्तं कथंचन ॥ ९ ॥ तस्य प्रार्थयमानस्य । चाटूक्त्या दिनपंचकं ॥ ममावज्ञावशात्क्रोध-ज्व-
 लनो भृशमज्वलत् ॥ १० ॥ ततोऽहं बहुधा तेन । ज्ञापिता हि तथा यथा ॥ मूर्धाबलेन मे नष्टं ।
 साध्यसेनेव जीवितं ॥ ११ ॥ जीमवाकर्ष्यमया नैषि । यदा ज्ञापितयापि सः ॥ मंजूषायां ततस्तेन ।
 क्षिप्तास्मीह दुरात्मना ॥ १२ ॥ तद्गतां मां समुद्रांतः । क्षित्वाकृष्यं च सोऽब्रुत् ॥ विनष्टं किंचना-
 द्यापि । कन्ये मां दयितं कुरु ॥ १३ ॥ अश्विधमध्यादिहानीय । तटे मुक्त्वाधुना तु मां ॥ जड्वि-
 त्वेति न जानेऽहं । काण्यसौ स्वेचरो गतः ॥ १४ ॥ तवैष स्वीयवृत्तांतः । संक्षेपात्कथितो मया ॥
 कासि त्वमिति पृष्ठंती । त्वां लब्ध्वा देव्यहं पुनः ॥ १५ ॥ जानामीति न चासि त्वं । मर्त्यलोकोद्भू-
 वा ननु ॥ असुरी किन्नरी वा त्व—मन्यां कन्यां घटेत न ॥ १६ ॥ हृदीति चिंतयामास । ततो शु-

वनसुंदरी ॥ सुराणां मानवानां च । मुग्धैषा वेत्ति नांतरं ॥ १७ ॥ तत्किं मे कथितेनेह । परमार्थेन संप्रति ॥ अस्या एव वचो मन्ये । तथेति प्रतिजल्पनात् ॥ १८ ॥ ध्यात्वेति सुंदरी स्माह । सत्यं ज्ञानं सखि त्वया ॥ मलयार्धिपतिर्यत्नः । इहास्ति जनको मम ॥ १९ ॥ त्वरितं याहि विद्याभू—त्स पुनस्त्वां ग्रहीष्यति ॥ स्यास्याम्यत्र तव स्थाने । मंजूषायामहं पुनः ॥ २० ॥ इमां विधाय मंजूषां । जतुपूरितसंधिकां ॥ नातिदूरस्थिते वेगा—त्प्रयाहि त्वं तपोवने ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा राजपुत्रेणस्मि—न्निराशीनृतमानसा ॥ चंद्रश्रीदुहिता मध्ये । मंजूषां प्रविवेश सा ॥ २२ ॥ पुनर्भुवनसुंदर्या । सौचे मे माकृष्ट्या भयं ॥ अत्र स्थितापि नैवाहं । म्रिये देवप्रभावतः ॥ २३ ॥ अतः पिबेहि मंजूषां । निःशंकं देहि संधिषु ॥ उपदावाग्निसंदांसं । त्वरितं जतुनो रसं ॥ २४ ॥ कृत्वा मुग्धस्वभावा सा । तत्तथैव कुमारिका ॥ विद्याधरभयवस्ता । जगामाग्नितपोवनं ॥ २५ ॥ इतश्च सहसा विद्या—धरपुत्रः समागतः ॥ एतांप्रति जगादेति । कर्कशस्वरमुच्चकैः ॥ २६ ॥ किं पापे गतदाक्षिण्ये । निर्लज्जे स्नेहवर्जिते ॥ न मां वाग्बसि जतरिं । वेगेन कथयाधुना ॥ २७ ॥ पर्यंतो नूनमेषोऽनृ—त्क्रियतो दिवसान् पुनः ॥ मूढः स्नेहानुबंधेन । स्यास्यामि तव सन्निधौ ॥ २८ ॥ प्र-

क्षिय मीनसंकीर्णं । घोरे त्वां मकराकरे ॥ अहं यास्यामि वैताढ्ये । तत्र त्वं तु मरिष्यसि ॥ ३९ ॥
 वीरसेनसुता श्रुत्वा । वचो विद्याधरस्य तत ॥ रोमांचं वपुषोवाह । मरणे कृतनिश्चया ॥ ३० ॥ अहो
 पुण्यप्रज्ञावरेण । सर्वो मुयुविधिर्मम ॥ प्रियावज्ञासुदुःखायाः । सानुकूलोऽभवत्सबु ॥ ३१ ॥ प्रत्युत्तर
 मनाकर्ण्य । जातामर्पः स खेचरः ॥ तामुत्पाद्याथ मंजूषां । चचाल गगनाध्वजा ॥ ३२ ॥ मध्ये र-
 त्नाकरं क्रुद्धो । नजःस्थोऽगाधपाथसि ॥ आहोढ्य सर्ववीर्येण । मंजूषां खेचरोऽक्षिपत् ॥ ३३ ॥ वि-
 द्याधरो निवृत्त्याथ । मलयचलमगतः ॥ तत्र स्थित्वा क्षणं वेगा—न्मध्येऽब्धिं पुनरागतः ॥ ३४ ॥
 उपशान्तपरिणामो । विद्याधरशिरोमणिः ॥ पुनराकर्षयामास । मंजूषां विद्यया ततः ॥ ३५ ॥ वि-
 द्यावलेन सर्वत्र । नीरधाववगाहिते ॥ न दृष्टा कापि मंजूषा । न ज्ञाता च क्वचिद्गता ॥ ३६ ॥ ता-
 मपश्यंश्च मंजूषां । चेतसीति व्यचिंतयत् ॥ स्त्रीहत्याजनितं पापं । निस्तरिष्याम्यहं कथं ॥ ३७ ॥
 अनेकशो मया क्षिप्ता । निष्काशिताप्यनेकशः ॥ विलोकितापि निपुणं । मंजूषा किं न लभ्यते
 ॥ ३८ ॥ अनेकधैवं हृदि शोचयित्वा । स्वयं विलोकयांबुनिधौ पुनस्तां ॥ न कापि पश्यन्ननु ताप-
 निघ्नः । स चित्रवेगोऽगमदात्मधाम ॥ ३९ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रज्ञसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरि-

विरचिते तद्वाधवामरकीर्तिगणिलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये सुवनसुंदरीसंबंधवर्णनो ना-
म तृतीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ चतुर्थः सर्गः प्रारभ्यते ॥

शतश्च यक्षवृत्तांतं । ज्ञातुमुत्कंठिते जने ॥ समागात्कोऽपि यक्षस्य । मंदिरे किंकरः सुरः ॥ १ ॥
उपविश्य यथास्थानं । परिवारपरिवृतः ॥ यक्षोदंतमुवाचैवं । स पृष्टः सर्वसंसदा ॥ २ ॥ तदा देवगृ-
हे जाते । विजने हरिविक्रमः ॥ अशेषं कथयामास । तातादेशं हृदि स्थितं ॥ ३ ॥ यक्षो जगाद
युक्तस्ते । विवेको हरिविक्रम ॥ बाध्यते पितृकार्येण । कार्यमन्यद्भिर्गुर्वपि ॥ ४ ॥ जननी जनकः
स्वामी । गुरुश्चापि विशेषतः ॥ यतो दुःप्रतिकाराणि । चतुर्थैतानि सर्वथा ॥ ५ ॥ निर्वर्त्य प्रथमं का-
र्यं—मिदं रिपुजयादिकं ॥ पश्चात्तु सह मत्पुत्र्या । कुर्यात्स्वं पाणिपीडनं ॥ ६ ॥ तिष्ठन्न त्वमथैवा-
ह—मानयामि महाबलं ॥ वैरिणं तव तं बद्ध्वा । समीपे क्षणमावतः ॥ ७ ॥ उवाच विक्रमः सत्य
—मिदं किंतु महाबलं ॥ तस्य कस्यापि देवस्य । तेनाजेयो बद्धुव सः ॥ ८ ॥ यक्षेणाभाणि यस्त

स्या—रेः सुरः पक्षपातकृत् ॥ स पुनर्व्यतरो देवो । दुर्जयो माहशामपि ॥ ए ॥ संजातगुरुसाम-
 र्थ्य—स्त्वाहमनुज्ञावतः ॥ तं देवमपि जेष्यामि । तस्यारर्गेणना तु का ॥ १० ॥ हरिणोचे न को
 वेत्ति । सामर्थ्यं ते महासुर ॥ किंचाहमेव शक्नोमि । जेतुं ससुरैरिणं ॥ ११ ॥ यक्षेणाभाणि मा-
 कार्पि—रुपरोधं ममाधुना ॥ आवां द्वावपि गन्धर्वो—ऽलंध्यदुर्गं नराधिप ॥ १२ ॥ एवमस्त्विति
 निर्वधा—प्रतिपन्नेऽमुना किल ॥ कुमारेण सम यक्ष । उत्पपताद्वपसेवकः ॥ १३ ॥ ज्ञाणितं हरिणा
 पूर्व । गम्यते व्यतरांतिकं ॥ कृत्वा तमनुकूलं त्व—लंध्यदुर्गं गमिष्यते ॥ १४ ॥ यक्षो जगाद नैवं
 भो । राजन्नीतौ निगद्यते ॥ येन सार्धं विरोधोऽस्ति । साध्यते पूर्वमेव सः ॥ १५ ॥ प्रतिपक्षविधा-
 ताय । सिपुं साधयतस्तव ॥ पश्चात्तेन समं यच्च । कर्नव्यं तत्कश्चिष्यते ॥ १६ ॥ ध्यामेत्युक्त्वा विमा-
 नाधि—रूढः स हरिविक्रमः ॥ खड्गपाणिः किरीटेन । कुंडलाभ्यां च शोभितः ॥ १७ ॥ चालिता-
 भ्यां च यक्षेण । चामराभ्यां विराजिनः ॥ कञ्जं वैरिसिंहस्य । प्रेक्षमाणो निशागमे ॥ १८ ॥ रजन्याः
 प्रथमे यामे । यक्षनिर्मिततेजसा ॥ विलोकयन् रिपोः सैन्यं । जगामालंध्यपत्तनं ॥ १९ ॥ त्रिभि-
 र्विशेषकं ॥ वैरिसिंहस्य सैन्येन । परितः परिवेष्टितं ॥ प्रकाशितैः स्वतेजोभिः । प्रासादैः सुंदरं पुरं

॥ २० ॥ जागृद्यामिकसंघात—कोलाहलजयंकरं ॥ परचक्रभयव्यग्रं । सोऽलंघ्यपुरमागमत् ॥ २१ ॥
 युगमं ॥ कुमारः सहसा प्राप । मंदिरं सप्तौमिकं ॥ महाबलनरेंद्रस्य । मणिकांचननिर्मितं ॥ २२ ॥
 स्थाने स्थाने स्थितैर्वकैः । सेवकैः परिवेष्टितं ॥ चतुरंगचमूचक्र—निरुद्धद्वारभूमिकं ॥ २३ ॥ यु-
 ग्मं ॥ यद्वो जगाद सत्यार्थ—मिदं दुर्गे नृपांगज ॥ न लंघ्यतेऽरि त्रिवर्ष—सहस्रैरपि सादरैः ॥ २४ ॥
 जित्वा महाबलं शत्रु—मिमं दुर्गे नृपांगज ॥ त्वं विधेह्यात्मसाद्यस्मा—दीदृशं नापरं भुवि ॥ २५ ॥
 कुमारोऽवगिग्रलंबेन । कुतमद्यैव गम्यते ॥ समीपे वैरिणस्तस्या—धुनैवास्तु विनिश्चयः ॥ २६ ॥ पुरो
 गत्वा ततो यद्—स्तं जगाद महाबलं ॥ किं ज्ञोः स्वपि निश्चिंतो । वेगेनोत्तिष्ठ नृपते ॥ २७ ॥
 निरुत्साहो नराधीशः । प्राप्नोति व्यसनानि यत् ॥ उत्साह एव तस्माच्च । स्वामिनः प्रथमो गुणः
 ॥ २८ ॥ महापराक्रमे शत्रौ । प्राप्ते ते हरिविक्रमे ॥ जाविन्युपेक्षिता निद्रा । दोर्धदीर्घैव रोगवत्
 ॥ २९ ॥ दृढोऽहं प्रेषितस्तेन । समीपे तव भुषो ॥ इदमाकर्ण्यैकाग्रो । हरिविक्रमवाचिकं ॥ ३० ॥
 त्यज शौमीरतां गर्वं । सेवां मन्यस्व मे पितुः ॥ भुंजानस्तिष्ठ ज्ञो नृप । राज्यलक्ष्मीं यथासुखं ॥ ३१ ॥
 अथवा तातसेवां न । मन्यसे तद्वर्णं कुरु ॥ ह्यै पक्षौ गदिनावेतौ । यो रोचेत तमाचर ॥ ३२ ॥

इत्युक्ते यद्ग्राजेन । निडाघूर्णितलोचनः ॥ वपुरामोदयन् वेगा—दुत्तस्थौ शयनान्नुपः ॥ ३३ ॥
 जगद् च वलः कस्त्वं । कश्चापि हरिविक्रमः ॥ पितापि तस्य को वा यः । सेवां कारयतीह मां
 ॥ ३४ ॥ का सैवैवोच्यते दूत । पुंसा सा क्रियते कथं ॥ तस्याः स्वरूपमस्माक—मपूर्वं जन्मतोऽ-
 पि हि ॥ ३५ ॥ स चेददर्शयते सेवा—स्वरूपं प्रथमं मम ॥ सेवान्यासं करिष्येऽहं । ततस्तेन क्रमे-
 ण ज्ञोः ॥ ३६ ॥ यद्वोऽब्रवीच्च कोऽसि त्व—मपूर्वं जन्मतोऽपि हि ॥ इदं त्वनुचितं प्रोक्तं । यत्को-
 ऽसौ हरिविक्रमः ॥ ३७ ॥ दुर्गे संकोचितांगस्त्वं । किंनो येनासि गर्भवत् ॥ कथं न वेत्स्यलंध्यं तं ।
 विपाकमिव कर्मणां ॥ ३८ ॥ अज्ञातवस्तुनत्वस्य । दोषः कोऽत्राश्रया तव ॥ अज्ञानेन कृतं नून-
 मेतद् दुर्नयभाषणं ॥ ३९ ॥ स्वबुद्धिकद्विपतं गर्व—मात्मन्यावदतीह यः ॥ अवाप्नोत्युपहासं स ।
 स्वं दधाति च संशये ॥ ४० ॥ अलमुक्त्वा नराधीश । स एव हरिविक्रमः ॥ दर्शयिष्यति तातं स्वं
 । सेवा कार्यास्ति यस्य वै ॥ ४१ ॥ सेवास्वरूपमद्वैव । स एवाविकरिष्यति ॥ न्यायेन तव केनापि
 । मा राजन्नुत्सुको भव ॥ ४२ ॥ नैव यन्निर्वहत्यग्रे । शिष्टो जलपति तत्कथं ॥ प्रानुवंति लघुत्वं हि ।
 नरोऽसत्यार्थवादिनः ॥ ४३ ॥ दृष्टव्योऽसि महावीर । राजराजपुरः स्थितः ॥ सेवावष्टांजलिव्यग्रः ।

शृणुते सर्वेऽपि । सामंताः सैन्यनायकाः ॥ अतुल्यशक्तिकः सोऽसौ । प्रतापाद्भुतविक्रमः ॥ ६८ ॥ ह-
 रिविक्रमनामा यो—ऽजितविक्रमनंदनः ॥ देवो लोहार्गलो दूरं । भीत्या यस्य पलायिनः ॥ ६९ ॥
 प्रभुं मन्यध्वमेनं त—द्विरोधं त्यजताधुना ॥ हरिविक्रमदेवस्य । वंदध्वं पादपंकजं ॥ ७० ॥ द्रुयुक्ता-
 स्तेन ते सर्वे । स्वचेतसि चमत्कृताः ॥ प्रणेमुस्तस्य पश्यन्तः ॥ प्रतापं हरिविक्रमं ॥ ७१ ॥ सर्वेषु रा-
 जमार्गेषु । नगरे हरिविक्रमः ॥ आज्ञामुद्घोषयामास । निजामभयपूर्वकं ॥ ७२ ॥ आनाथ्य त्वरितं
 वैरि-सिंहं सेनापतिं ततः ॥ संस्थाप्य च पुगध्यद्वात् । लोकाब्जावर्जयन्नृपः ॥ ७३ ॥ यतो मलयमेवे-
 ना—पजह्रे हरिविक्रमः ॥ सैन्यमानाययामास । तन्निजं मलयांतिकात् ॥ ७४ ॥ महाबलनरैरुंडं तं ।
 समर्थं कोशसंयुतं ॥ समर्थं निजसैन्यस्य ॥ तानांतिकमचीचलत् ॥ ७५ ॥ इत्यलंध्यपुरे याव-हुं-
 जानौ राज्यसंपदं ॥ हरिविक्रममृपालो । वर्तते निजदेशवत् ॥ ७६ ॥ यक्षेण प्रेषितस्ताव—ददृमत्र
 समागमं ॥ युष्माकं कुशलोदंत—कथनाय सञ्जामदः ॥ ७७ ॥ स्वामिनेति च संदिष्ट—मस्ति
 वो वदनेन मे ॥ कार्यं भुवनसुंदर्या । युष्माकं चक्तिरादरात् ॥ ७८ ॥ द्रुयुक्ते यक्षराजस्य । किं-
 करेण पश्चिहः ॥ निवृत्तिकथनायाशु । प्रजिघायाश्रमे सुरं ॥ ७९ ॥ सुरेण कथिते वृत्ते । चंद्रश्री

रित्यज्ञापन ॥ न जाने कापि सा वत्सा । ययौ युवनसुंदरी ॥ ८० ॥ ततो निवृत्त्य गत्वा स । य-
 दावासं न्यवेदयत् ॥ यक्षपत्न्या स एवाशु । प्रेषीद्यक्षस्य संनिधौ ॥ ८१ ॥ स यदाकिंकरः शीघ्रं । शु-
 गत्वा यक्षेश्वरं जगौ ॥ सर्वं युवनसुंदर्या । वियोगविवशादिकं ॥ ८२ ॥ यदात्रे कथ्यमानं तत् । शु-
 त्वापि हरिविक्रमः ॥ हाहेयुक्त्वा मुमूर्छाशु । त्रिशूलेनेव प्रेदितः ॥ ८३ ॥ ततो यद्वक्तैः शीतो-प-
 चौरैर्लब्धचेतनः ॥ विललाप बुल्लत्केशः । स यथा प्राकृतो जनः ॥ ८४ ॥ त्रैलोक्याद्भुतसौंदर्यं ।
 हा हा भुवनसुंदरि ॥ निःकृपस्य त्वयात्मा मे । कारणेन कथं हतः ॥ ८५ ॥ त्वयैव सकलं विश्वं ।
 नारीस्त्रेन नृषितं ॥ तथा विना न ज्ञास्यद्य । तदेतद्विघ्नशीर्षिवत् ॥ ८६ ॥ मन्निमित्तमृतेर्जातं । य-
 त्पापं तत्कथं मम ॥ द्यौरैरपि तपोयोगैः । शांतिं यास्यति सर्वथा ॥ ८७ ॥ हा देवि त्वयका चक्रे ।
 तथाहं त्रिजगत्पि ॥ द्यदृष्ट्यभुखो जातो । यथा चाग्राह्यनामकः ॥ ८८ ॥ यद्गुणार्कणेने विश्वं ।
 दत्तकर्णे पुराजवत् ॥ पिधास्यति श्रुती गाढं । मम नाम्नि श्रुतेऽपि तत् ॥ ८९ ॥ प्रत्यनीका गुरौ
 ये च । ये च विश्वासघातकाः ॥ बालस्त्रीघातका ये च । ते स्मृग्राह्यनामकाः ॥ ९० ॥ यन्मयान्य-
 ज्ञवे पापं । कृतं नत्फलितं त्विह ॥ यद्भविष्यति चैतेन । तन्न जानाम्यहं पुरः ॥ ९१ ॥ त्वद्वियोगा-

कतिञ्चिद्विषैः पुनः ॥ ४४ ॥ ततो यद्भवचःक्रुधः । स्फुरदोष्टः समुत्थितः ॥ बद्धकेशो दृढं मूर्ध्नि ।
 दधानः क्षुरिकंकटौ ॥ ४५ ॥ निशितासिकरो याव—द्रुमवाशु महाबलः ॥ तावत्तत्र समागाच्च । दु-
 र्धर्षो हरिविक्रमः ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ हरिविक्रमतेजोपि—रिव ज्वलितविग्रहः ॥ श्यामांगस्तद्दण-
 जानो । निःप्रतापो महाबलः ॥ ४७ ॥ अचिंतयच्च दुर्गेऽस्मिन् । यत्नेन सुररक्षिते ॥ दुष्टधीः कीटि-
 कायेति । नैव द्वादशयोजनं ॥ ४८ ॥ गगने नृतले चापि । खेचगामरभ्रस्पृशां ॥ अलंघ्यं दुर्गमे-
 तद्धि । लोहार्गलसुरावतात् ॥ ४९ ॥ चिंतयन्नित्यसौ वैरी । विक्रमेणाशु तर्जितः ॥ रेरे नाम म-
 ह्वावीर्यं । वीर्यं स्वं दर्शयाधुना ॥ ५० ॥ क्षुब्धस्य तस्य सहसा । हरिविक्रमतर्जनात् ॥ पपात कंप-
 मानस्य । कसबलः कश्चात् ॥ ५१ ॥ ईषद्विहस्य जगदे । कुमारेण बलं तव ॥ दृष्टं माञ्जरिजीति-
 स्ते । नहन्मि गलितायुधं ॥ ५२ ॥ कौतुकेन तु पृब्धमि । सोऽपि क्व व्यंतरस्तव ॥ मन्ये बलं यथा
 तेऽस्ति । तस्याप्येवं प्रविष्यति ॥ ५३ ॥ महाबलो जगादाथ । यथाशार्ङ्ग्यस्त्वमेव घोः ॥ समानो
 हरिणा यस्य । विक्रमः प्रकटो द्युवि ॥ ५४ ॥ मादृशानां तु नामानि । संत्यन्यत यथा तथा ॥ पु-
 नस्त्वद्विषये नूनं । लज्जते न यथार्थितां ॥ ५५ ॥ पराजयोऽपि देवस्या—द्विषावन्यत्र दूषणं ॥ स

एव ऋषणं मेऽनृ—तुनस्त्वद्विषयेऽधुना ॥ ५६ ॥ एतावतैव मन्ये स्वं । कुतार्थं देव यत्त्वया ॥ स्व
यमेत्य विजिग्येऽह—मपरिहि दुर्जयः ॥ ५७ ॥ एषोऽहं भृत्य एतच्च । दुर्गमेष परिग्रहः ॥ कोश
दारादि ते सर्वं । गृहाण त्व यथेक्षया ॥ ५८ ॥ लोर्हार्गलसुरेणापि । प्रागेवाख्यायि मे प्रभो ॥ मम
मार्गं तु मोक्षिष्य । संप्राप्ते हरिविक्रमे ॥ ५९ ॥ साधु साध्विति यदोऽपि । जल्पयन्नूचे ततः सुधीः
॥ एषैव स्वामिनो भक्ति—र्यत्सर्वांगसमर्पणं ॥ ६० ॥ विवेक ईदृशः कस्य । कस्येदृकार्यनिश्चयः ॥
कुमारविषये जातो । यथैकाग्रहृदस्तव ॥ ६१ ॥

अथोदियाय सूरुोऽपि । हतारितिमिरोत्करः ॥ हरिविक्रमवन्द्यस्य । पादौ ऋधरमूर्धनि ॥ ६२ ॥
निगूढकोशसारास्ता । गूढसंकोचदुःखिताः ॥ पद्मिनीव प्रजाः सर्वा । व्यकसन्नुदिते हरौ ॥ ६३ ॥
गतेंगरक्षतां यक्षे । श्वेतह्वत्रविमृषितः ॥ कुमारो बलभीपाणे । बहिर्निर्गत्य संस्थितः ॥ ६४ ॥ महाब-
लसमुद्भूत—चामरोक्तद्विषज्जायः ॥ सर्वो गरत्ननेपथ्य—शोणाज्जापुंजरंजितः ॥ ६५ ॥ युग्मं ॥ हरिवि-
क्रमचंडस्य । दर्शनात्कुब्धविस्तृतः ॥ महाबलबलांभोधिः । संचचाल समंततः ॥ ६६ ॥ निषिष्यामा-
त्यसंदोष—मूर्ध्वीकृत्य नुजं निजं ॥ बलान्निवारयामास । युयुत्सूनि महाबलः ॥ ६७ ॥ प्रो प्रोः

शृणुत सर्वेऽपि । सामंताः सैन्यनायकाः ॥ अतुव्यशक्तिकः सोऽसौ । प्रतापाद्भुतविक्रमः ॥ ६७ ॥ ह-
 रिविक्रमनामा यो—ऽजितविक्रमनंदनः ॥ देवो लोहार्गलो दूरं । भीत्या यस्य पलायितः ॥ ६८ ॥
 प्रभुं मन्यध्वमेनं त—द्विरोधं त्यजताधुना ॥ हरिविक्रमदेवस्य । बद्धं पादपंकजं ॥ ७० ॥ द्रुयुक्ता-
 स्तेन ते सर्वे । स्वचेतसि चमत्कृताः ॥ प्रणेमुस्तस्य पश्यन् ॥ प्रतापं हरिविक्रमं ॥ ७१ ॥ सर्वेषु रा-
 जमार्गेषु । नगरे हरिविक्रमः ॥ आज्ञामुद्घोषयामास । निजामभयपूर्वकं ॥ ७२ ॥ आनाथ्य त्वरितं
 वैरि-सिंहं सेनापतिं ततः ॥ संस्थाप्य च पुगध्यद्वा न । लोकाब्जावर्जयन्नृपः ॥ ७३ ॥ यतो मलयमेषे-
 ना—पजह्रे हरिविक्रमः ॥ सैन्यमानाययामास । तन्निजं मलयांतिकात् ॥ ७४ ॥ महाबलनरैरंडं तं ।
 समर्थं कोशसंयुतं ॥ समर्थं निजसैन्यस्य ॥ तातंतिकमचीचलत् ॥ ७५ ॥ द्रुपदं धूपुरे याव-द्रु-
 जानौ राज्यसंपदं ॥ हरिविक्रममृपालो । वर्तते निजदेशवत् ॥ ७६ ॥ यक्षेण प्रेषितस्ताव—दहमत्र
 समागमं ॥ युष्माकं कुशलोदत—कथनाय सज्जामदः ॥ ७७ ॥ स्वामिनेति च संदिष्ट—मस्ति
 वो वदनेन मे ॥ कार्या भुवनसुंदर्या । युष्माकं शक्तिगदरात् ॥ ७८ ॥ द्रुयुक्ते यद्वा राजस्य । किं
 करेण परिग्रहः ॥ निवृत्तिकथनायाशु । प्रजिघांयाश्रमे सुरं ॥ ७९ ॥ सुरेण कथिते वृत्ते । चंद्रश्री

रित्यचापत ॥ न जाने कापि सा वत्सा । ययौ युवनसुंदरी ॥ ८० ॥ ततो निवृत्य गत्वा स । य-
 द्वावासं न्यवेदयत् ॥ यक्षपत्न्या स एवाशु । प्रैषीद्यक्षस्य संनिधौ ॥ ८१ ॥ स यक्षकिंकरः शीघ्रं ।
 गत्वा यक्षेश्वरं जगौ ॥ सर्वं युवनसुंदर्या । वियोगविवशादिकं ॥ ८२ ॥ यक्षाग्रि कथ्यमानं तत् । श्रु-
 त्वापि हरिविक्रमः ॥ हाहेयुक्त्वा मुमूर्छाशु । त्रिशूलेनेव प्रेदितः ॥ ८३ ॥ ततो यक्षकृतैः शीतो-प-
 चौरैर्लेब्धचेतनः ॥ विललाप बुल्लत्केशः । स यथा प्राकृतो जनः ॥ ८४ ॥ त्रैलोक्याद्भुतसौंदर्यं ।
 हा हा भुवनसुंदरि ॥ निःकृपस्य त्वयात्मा मे । कारणेन कथं हतः ॥ ८५ ॥ त्वयैव सकलं विश्वं ।
 नारीरत्नेन नृषितं ॥ तथा विना न ज्ञात्यद्य । तदेतद्विन्नशीर्षिवत् ॥ ८६ ॥ मन्निमित्तमृतेर्जातं । य-
 त्पापं तत्कथं मम ॥ घोरैरपि तपोयोगैः । शांतिं यास्यति सर्वथा ॥ ८७ ॥ हा देवि त्वयका चक्रे ।
 तथाहं त्रिजगत्पि ॥ अष्टदृष्ट्यमुखो जातो । यथा चाग्राह्यनामकः ॥ ८८ ॥ यजुणाकर्णने विश्वं ।
 दत्तकर्णं पुराग्रवत् ॥ पिधास्यति श्रुती गाढं । मम नाम्नि श्रुतेऽपि तत् ॥ ८९ ॥ प्रत्यनीका गुरौ
 ये च । ये च विश्वासघातकाः ॥ बालस्त्रीघातका ये च । ते स्मृग्राह्यनामकाः ॥ ९० ॥ यन्मयान्य-
 ग्रवे पापं । कृतं नत्फलितं त्विह ॥ यद्भविष्यति चैतेन । तन्न जानाम्यहं पुरः ॥ ९१ ॥ त्वद्वियोगा-

शिनिर्दग्ध—स्वत्संस्थापापकृष्णितः ॥ अपवित्रो बभ्रुवाहं । श्मशानांगारवद्गुहं ॥ ए२ ॥ इति प्र-
 लापविधुरं । कुमारं गुह्यकेश्वरः ॥ वचोभिर्धारयामास । कोमलैर्मधुरोज्ज्वलैः ॥ ए३ ॥ प्रलपसि कि-
 मेवं त्वं । विक्रमाद्भुतविक्रम ॥ अनुष्ठानमिदं ज्ञाति । स्त्रीणामेव नृणां ननु ॥ ए४ ॥ चेतांसि सा-
 हस्रस्थानां । कोमलानि स्वभावतः ॥ तान्येव स्युः कठोरणि । विकल्पे सति वज्रवत् ॥ ए५ ॥
 जानाम्यवधिना वत्स । वत्सा नृवनसुंदरी ॥ अविनष्टांगचारित्रा । जीवंती विद्यते क्वचित् ॥ ए६ ॥
 ततस्तिष्ठ त्वमत्रैव । वीक्ष्याहं भुवनेऽखित्रे ॥ त्वया सह सुतामेनां । घटयिष्यामि निश्चितं ॥ ए७ ॥
 द्रयुत्त्वा गुह्यकावीश । आपृच्छ्य हरिविक्रमं ॥ अदृश्यमान आकाश-मार्गेणानिलवद्ययौ ॥ ए८ ॥
 विक्रमोऽपि वियोगाग्नि—दाहसंतप्तमानसः ॥ लोटयामास पट्यंके—ऽवतप्तेनाकुलस्थितिः ॥ ए९ ॥
 अथ तद्गुह्यदावाग्नि-दह्यमानतनुर्भृशं ॥ सेनान्धा वैरिर्हिंसेन । सप्रश्रयमवाचि सः ॥ १०० ॥ तवाव-
 गतनिःशेष—शास्त्रार्थस्य महामतेः ॥ किंचित्कार्यं प्रबोधा हि । साधयंति न माहृशां ॥ १ ॥ खेदं
 तथापि नो कर्तुं—मर्हसि त्वं नरोत्तम ॥ विरुद्धं निःफलारंभे । कर्मेदं यद्गवाहृशां ॥ २ ॥ देहक्षयो
 जने हास्यं । दीनत्वं बुद्धिविस्मृतिः ॥ प्रारब्धकार्यनाशश्च । शोकेनेह नरेश्वर ॥ ३ ॥ शोकं कुर्वुः

कथं तेऽत्र । यन्नाम्ना कंपते जगत ॥ पराक्रमेण तां देवीं । शत्रुश्रियमिवानय ॥ ४ ॥ तोलयित्वा
 निजं जीवं । कृपाणतुलयात्र ये ॥ अर्पयंति द्विषां वीराः । स्वमर्थं साधयंति ते ॥ ५ ॥ न वेत्सि
 किमिदं देव । सङ्मुखं त्वयि दुःखिते ॥ निःशेषं भुवनं यस्मा—त्तदाधारेण वर्तते ॥ ६ ॥ अफलो
 त्यज तन्नोक्तं । प्रक्षीणजनसेवितं ॥ साधिताशेषकार्यार्थ—मवष्टन्नं विधेहि शोः ॥ ७ ॥ सेनानीव
 चनेनेति । प्रकृत्यापि स धीरधीः ॥ पुनरागतचैतन्यो—ऽप्रवत्तत्त्वार्थवेदकः ॥ ८ ॥ हाहा प्रिया-
 व्यतिकर—वज्रपातानुज्ञावतः ॥ उचितानुचितः सर्वो । व्यापारो मम विस्मृतः ॥ ९ ॥ एवं परोप-
 देशार्हो—श्रेष्ठविषयंति मादृशाः ॥ धीरता तन्निगधारा । बभूव भुवनेषु हि ॥ १० ॥ ज्ञाणितोऽहं त-
 दर्थाय । सेनान्या युक्तमेव तत ॥ दयितार्थं प्रवर्तिष्ये । निजवीर्योद्यमादिभिः ॥ ११ ॥ कथितं गु-
 ह्यकेनापि ॥ यज्जीवंत्यस्ति मत्प्रिया ॥ आविःकुर्वे तदर्थं त—त्सर्वथा निजपौरुषं ॥ १२ ॥ विचिंत्येति
 कुमारस्तं । सेनान्यमवदत्पुनः ॥ सेनापते विना त्वां तु । कोऽन्यो जगति मे हितः ॥ १३ ॥ त्वहं
 चनानिलेनोच्चै—र्नुन्नः खेदो रजो यथा ॥ मनोरत्नाद्ययौ दूरं । स्वभावेनात्मना मम ॥ १४ ॥ अ-
 नांतरे कुमारस्य । कार्यं कर्तुमिवोद्यतः ॥ प्रविवेकापरांभोधौ । मित्रो देवीमवेदितुं ॥ १५ ॥ ज्ञात्वे-

वासक्तमेतस्या । नाद्या धाम्ना च तं हरिं ॥ इष्ट्योरागमिवोवाह । संध्याव्याजेन पश्चिमा ॥ १६ ॥
 लुप्तान्योन्यदृग्गालोके । मूर्ते दुःखे तयोस्वि ॥ ममज्जा तिमिरे विश्वं । समस्तं श्रस्तन्नास्करं ॥ १७ ॥
 निष्ठांतरितैवैतन्यं । प्रज्ञांतजनचेष्टितं ॥ विश्वं तद्गु खदुःखेन । प्राप्तमूर्धमिवाभवत् ॥ १८ ॥ कु-
 मारः समये तत्र । कृतदेवार्चनाविधिः ॥ सामंतशतसंकीर्णं । तस्यावास्थानमंरूपे ॥ १९ ॥ विसृज्या-
 स्थानमुचित—वेलायां स्तोकसेवकः ॥ शय्यागृहं जगामाश्र । कुमारो हरिविक्रमः ॥ २० ॥ दत्त्वा प्र-
 सादसन्मानं । विसृष्टाशेषसेवकः ॥ मृदुतूलीसनाथायां । शय्यायां स लुपाविशत् ॥ २१ ॥ अथासौ
 चिंतयामास । विविक्ते वासवेऽश्मनि ॥ न्रविष्यति कथं नूनं । दयितादर्शनं मम ॥ २२ ॥ आत्मानं
 क्षिप्यते याव—संशये मरणांतिके ॥ तावन्न माध्यते कार्यं । बांलितं साहसप्रियैः ॥ २३ ॥ गती
 द्व एव सत्वैक—धनानां भवतः किल ॥ स्वकार्यकरणे शीघ्रं । मरणं वाथ सर्वथा ॥ २४ ॥ अथ
 कृष्णाष्टमी जाता—स्यद्यैवाहमुपोषितः ॥ अतो गत्वा बहिः किंचि—त्साधयामि सुरं दृष्टात् ॥ २५ ॥
 इति ध्यात्वोत्थितो वीरः । कस्वालसखस्ततः ॥ निर्ययौ शयनावासा—द्यामिकैरभ्यलक्षितः ॥ २६ ॥
 प्राकारं स्वातिकायुक्त—मन्त्रिलंघ्यांगलाघवात् ॥ कलयंस्तृणवद्विश्वं । स्वशक्त्या पितृकाननं ॥ २७ ॥

सूरगारं यमस्येव । जन्मस्थानं प्रियामिव ॥ क्रीमौकश्च भृतानां । भृत्योऽपि च मंदिरं ॥ ३८ ॥
 युग्मं ॥ ईषद्गधचितामध्या-ह्वयमाकृष्य राक्षसाः ॥ प्रक्षयंति समं यत्न । विवदंतः पिशाचकैः ॥ ३९ ॥
 वर्तते यत्र पंथानः । सौनिकापणसंनिभाः ॥ चर्ममिषवसाकीर्णा । भृतग्राहकसंकुलाः ॥ ४० ॥ ज्व-
 लाच्चिताशतज्ज्वाला-ग्रस्यमाननभस्तलं ॥ प्राति प्रलयकालाग्रे-र्यत्समुत्पत्तिर्बिजवत् ॥ ४१ ॥ यद्-
 घोरधूंकधूत्कार-स्वैर्वधिरितांबरं ॥ मुंचतीवोरुहंकारं । सर्वं तल्लयितुं जगत् ॥ ४२ ॥ इमशाने प्रैरवा-
 ख्यस्या-त्रास्ति देवस्य मंदिरं ॥ कापालिकमठश्चैकः । समीपे तस्य वेदमनः ॥ ४३ ॥ कापालिक-
 गुरुः शूल-पाणिस्तत्र मठे वसन् ॥ चंडरुद्रश्च तद्विषयः । क्षुद्रविद्याप्रसाधकः ॥ ४४ ॥ निर्देयौ स्वे-
 ह्यावृतां । जलस्थलनशोगती ॥ नौ विद्यासिद्धिमिहंतौ । वधेनोत्तमपुंस्त्रियोः ॥ ४५ ॥ कुमारो बं-
 द्रमीतिस्म । इमशाने तत्र ग्रीषणे ॥ विविधान् भृतसंघातान् । पश्यन्नक्षुद्रमानसः ॥ ४६ ॥ मोचया-
 मास वेतालै-र्निरुद्धं मांत्रिकं क्वचित् ॥ स विद्यासाधकानां च । साहाय्यमकरोत्क्वचित् ॥ ४७ ॥ कूर्ध्वेन
 चिद्राक्षसवेताल-पिशाचीशाकिनीगणं ॥ विमुक्तघोरहंकारो । वास्यन् दुर्नयादिह ॥ ४८ ॥ कुर्वन्
 पितृवने तस्मिन्नुपकाराननेकशः ॥ कापालिकमठं प्राप । क्रमेण हरिविक्रमः ॥ ४९ ॥ यावन्नृपपदं

तत्र । प्राविशच्छरिविक्रमः ॥ शूलपाणिं गुरुं ताव—हृददर्शोसनसंस्थितं ॥ ४० ॥ पार्श्वे मुक्तत्रिशूलं
 तं । परित्राजकविम्वयुतं ॥ प्रीमं कुमार आलोक्य । स्तंभेनांतरितः स्थितः ॥ ४१ ॥ तस्मिन्नेकाग्रहृद-
 ये । कुमारे तत्र तस्थुषि ॥ अक्रान्तेऽपि विशूलं त—ऊज्ज्वाल ज्वलनोपमं ॥ ४२ ॥ शूलपाणिस्त-
 तः प्राह । परिचारकपूरुषं ॥ पश्य वत्स विशूलं मे । कंपमानं ज्वलद्भृशं ॥ ४३ ॥ नरः प्रोवाच न-
 गवन् । किमेतत्कंपतेऽधुना ॥ स स्माह पुरुषः कोऽपि । तिष्ठतीह सलक्ष्णः ॥ ४४ ॥ तस्मादस्य क-
 पादान् स्यु—र्येन ते सर्वसिद्ध्यः ॥ कंपमानमिदं शूल—मित्यावेदयते मम ॥ ४५ ॥ एवमेव क-
 पादार्थं । शिष्यो भ्रमति नृत्यतं ॥ ललाटे लिखितं यत्त—स्थानस्थैरपि लभ्यते ॥ ४६ ॥ लम्बा-
 चोपासकः कोऽपि । तादृशो नात्र नेदयते ॥ स स्माह किं विरुद्वपेन । नान्यथा मम ज्ञापितं ॥ ४७ ॥
 दृढबद्धजटाजूटो । भस्मोद्धूलितविग्रहः ॥ स्कंधसंस्थितखट्वांग—स्तन्वन् रुमरुक्ध्वनिं ॥ ४८ ॥ ह-
 ठेनाकृष्टकेशाग्रां । कांचिदेकां स्त्रियं बद्धन् ॥ चंडरुद्रोऽवतीर्यागा—दितः स्वगुरुसंनिधौ ॥ ४९ ॥
 युग्मं ॥ ततो गुरुर्जगादेति । चंभरुद्र सलक्ष्णं ॥ नरो वा युवती वापि । किं लब्धं व्रमता त्वया
 ॥ ५० ॥ स जगाद गुरोर्नोदौ । मंजूषाक्षेपि केनचित् ॥ नन्नःस्थेन मया दृष्टा । द्रागाकृष्टा च सा

जलात् ॥ ५१ ॥ तन्मध्ये वनितारत्न—मिदं लब्धं मया वरं ॥ अनेनाद्योपहारेण । कार्यसिद्धिर्ध-
विष्यति ॥ ५२ ॥ दध्याविति कुमारोऽथ । त्रिशूलस्यास्य कौतुकं ॥ सलक्ष्णं नरं दृष्ट्वा । दीप्यते
कंपते च यत् ॥ ५३ ॥ एषा का च वरा नारी । दिव्यलक्षणा लक्षिता ॥ श्लास्याभ्येतकथंकार—
मंधकारे वनेऽधुना ॥ ५४ ॥ शूलपाणिस्ततः स्माह । चंडरुडाल पश्य घोः ॥ कथितं मतत्रिशूलेन
। नरं सर्वांगलक्ष्णं ॥ ५५ ॥ शिष्यः स्माह गुरो नेह—गंढो भवति शोचनः ॥ आत्मायत्तं यद-
स्तीह । तदेव प्राग्वशीकुरु ॥ ५६ ॥ सिद्धप्राये विधौ काल—विलंबो विघ्नकारकः ॥ सिद्धं विमुच्य
नासिद्धं । कर्तव्यं कार्यमत्र तत ॥ ५७ ॥ गुरुणोचे भवत्वैव—मुपहारं कुरु स्त्रियाः ॥ माकार्षीद्वि-
घ्नेतस्याः । कोऽपि पक्षद्विधायकः ॥ ५८ ॥ कंपमानतनुं नारीं । दीनस्वरविलापिनीं ॥ तां गृहीत्वा
स केशेषु । निन्ये नैरवमंदिं ॥ ५९ ॥ दक्षत्वेन कुमारोऽपि । प्रविश्य प्राक् सुगलयं ॥ स्तंभेना-
तरितस्तस्थौ । पश्यन्निर्घृणचेष्टितं ॥ ६० ॥ ततस्तां सुकुमारांगीं । केशेष्वामृष्य पापघ्नीः ॥ पातया-
मास नृपीठे । पपातातिप्रकंपिता ॥ ६१ ॥ पश्चात्कृतकरत्वेना—मुग्रोन्नतपयोधरां ॥ नरकेशमया र-
ज्ज्वा । नारीमेतां बंध सः ॥ ६२ ॥ ज्वालयित्वा ततो दीपं । नरस्य वसया भृशं ॥ भैरवार्चाविधिं

सर्वे । प्रथमं निरपीपठत ॥ ६३ ॥ पूजां निवर्त्य कन्यायाः । समीपे स समेत्य च ॥ स्नपितां तां चकारौच्चै । रक्तचंदनचर्चितां ॥ ६४ ॥ रक्तस्य कणवीरस्य । मालामानंदमूर्धनि ॥ उग्रमस्याः पुरः प्राप । ह्युच्चिक्षेप च गुगुलुं ॥ ६५ ॥ गृहीत्वा कर्त्रिकां तीक्ष्णां । चंमरुद्धो जगाद तां ॥ अघ्नीष्टं स्मर देवं वा । शरणं याहि कस्यचित् ॥ ६६ ॥ सा जगाद मया ध्यात—श्रंडप्रज्ञजिनेश्वरः ॥ तथा पंचनमस्कारं । प्राणांतेऽपि स्मराम्यहं ॥ ६७ ॥ स एवाहं नमस्कारः । शरणं मे ब्रूवे ब्रूवे ॥ द्वितीय-श्च महाराज—कुमारो हरिविक्रमः ॥ ६८ ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा । गुणैर्बही रुगरुणः ॥ बालां कालिको वक्तुं । प्रारेत्ने स्फुरिताधरः ॥ ६९ ॥ समाकृष्टं नमस्कार—मंत्रेण च तवागतं ॥ चंद्रप्रज्ञ-जिनस्मृत्या । बाधुना मरणं ननु ॥ ७० ॥ लोहार्गलस्य यो वैरी । शरणं हरिविक्रमं ॥ तं प्रपन्नासि तेनैव । मरणं ते समागतं ॥ ७१ ॥ लोहार्गलं महादेवं । जगवंतं च भैरवं ॥ अस्मरिष्ये यदि त्राण—मन्त्रविध्यत्तदा तव ॥ ७२ ॥ किंचिदद्यापि नो नष्टं । दैतं स्मर भैरवं ॥ लोहार्गलं च येन स्या—नमरणे रक्षणं तव ॥ ७३ ॥ ततो जगाद सा बाला । कापालिक किमिहसि ॥ सं तप्ते मरणांतेऽपि । देवो मे हृदि नारः ॥ ७४ ॥ मरणं जीदितं च स्या—प्राणिनां निजवर्मणा ॥ न मारयति

देवोऽत्र । म्रियमाणं च नावति ॥ ७५ ॥ शांतसंसारकर्तव्य—श्रद्धप्रभजिनेश्वरः ॥ भवे प्रवे स ए-
वास्तु । ततो मे शरणं सदा ॥ ७६ ॥ जयानि हन्ति सर्वाण्य—पमृशुं च निषेधति ॥ स्मर्यमाणो
नमस्कारः । सर्वविघ्नविनाशकः ॥ ७७ ॥ तृणायंते यमाकर्ण्य । लोहार्गलमुखा अपि ॥ जन्मनीह
परत्रापि । कुमारः शरणं स मे ॥ ७८ ॥ कुमारो निश्चयं तस्याः । श्रुत्वेत्यहंनमस्कृतौ ॥ जातपक्षो
विशेषात्तां । मेरुतुल्याममन्यत ॥ ७९ ॥ किं कारणं प्रपन्ना मा-मेषा स्त्री शरणं पुनः ॥ प्रवनेऽल्प-
प्रदीपाद्ये । सम्यग्वेद्मिति नाधुना ॥ ८० ॥ मम सैन्येऽथवा काचि—डाजपुत्री ऽविष्यति ॥ शर-
णं पक्षपातेन । तेनैषा मां प्रपद्यते ॥ ८१ ॥ अत्रांतरे कुमारस्य । खादचक्रे हृदि शल्यवत् ॥ इहा-
गतापि किं नु स्या—देवी भुवनसुंदरी ॥ ८२ ॥ अथवा मे कथं पुण्य—संपदेवंविधा प्रवेत ॥ सै-
वैषा ह्यथवान्यापि । पश्यामि निजजीववत् ॥ ८३ ॥ कुमारे चिंतयत्येवं । पापः प्रकृतिनिर्घृणः ॥ द-
ष्टोष्टो भृकुटीनीमो । विमुक्तगुरुहंकृतिः ॥ ८४ ॥ केशग्राहं गले याव—निवेशयति कर्तिकां ॥ का-
पाली तावदाक्षिप्तः । कुमारेण गुरुस्वरं ॥ ८५ ॥ युग्मं ॥ पापचेष्टित निस्त्रिंश । दुष्टादृष्टव्यतुंड रे ॥
चंडालस्याप्य कृत्यं त—किमारब्धं त्वयाव तत् ॥ ८६ ॥ शतखंडः कथं नाश्रु—द्विलीनोऽसि कथं न

दा ॥ उत्तमस्त्रीवधवाया—प्रज्ञावेणधुनैव हि ॥ ८७ ॥ तवैतौ शदितौ किं न । हस्तौ प्रकृतिकर्क-
 शौ ॥ एतस्याः केरापाशे यौ । प्रेक्षितौ हठकृष्टये ॥ ८८ ॥ इतश्च सहसा बाला । कुमारमवलोक्य सा
 ॥ संजीवितेव शरणं । प्रपद्यैवभाषत ॥ ८९ ॥ हा निःकारणवात्सल्य । भयार्तो रक्ष रक्ष मां ॥ नि-
 ॥ संजीवितेव शरणं । प्रपद्यैवभाषत ॥ ९० ॥ अर्द्धतपंचनमस्कार—प्रभावप्रेक्षितो मम ॥ प्रत्य-
 स्त्रिंशकर्मनिरता—त्क्षापालिकयमादितः ॥ ९१ ॥ हरिणार्भाणि जेतव्यं । साधर्मिकि न सर्वथा ॥
 द्यौ नररूपस्त्वं । पुण्यराशिस्वोत्थितः ॥ ९२ ॥ सत्यमेव त्वयाज्ञाणि । नमस्कारप्रज्ञावतः ॥
 प्रज्ञावेण जिनैर्द्राणां । गता दूरं प्रियस्तव ॥ ९३ ॥ चंदरुद्रो जगादांथ । ज्वालां मुंचन्मुखेन सः ॥
 द्वाकृष्टोऽहमायातः । प्रकटः पुण्यराशिवत ॥ ९४ ॥ रेरे मोचयितुं जेकीं । सर्पेण गलितामिव ॥
 क एष पापकर्मा मे—तरायेज्ज प्रवर्तते ॥ ९५ ॥ हरिणाज्ञाणि मन्येऽह—मात्मानं तव दर्श-
 मयेमां जेकवज्जातः । क एष पुरतो मम ॥ ९६ ॥ कथं न हृदयं पाप । द्रुत्यत्कृत्ति तवा-
 नात् ॥ रेरे पाखंडि चंमाला—पवित्रमिव संप्रति ॥ ९७ ॥ श्रुत्वा तथाविधात्तापान्न । कापालिककु-
 स्फुत्त ॥ विदधदधसंकल्पं । विश्वसौरेकयोषितः ॥ ९८ ॥ ज्वाला त्रिस्तिसृभिर्जाति । त्रि-
 मारयोः ॥ त्रिशूलहस्त व्यायातः । शूलपाणिरथो गुरुः ॥ ९९ ॥

शूलं तस्य जाज्वलत ॥ मंत्राकृष्टस्त्रिदिगैर्मै—रधिष्ठितमिवाग्निभिः ॥ ९९ ॥ विलोक्य तं तथारूपं ।
 कंपमाना जयेन सा ॥ पाहि पाहीति जट्वपंती । कुमारशरणं ययौ ॥ १०० ॥ त्रित्वा क्षुरिकया बं-
 धान् । पृष्ठौ निक्षिप्य बालिकां ॥ निपात्य तं द्वितौ पश्चा—द्बाहुबंधं बंध सः ॥ १ ॥ चंद्ररुडं तथै-
 वाशु । निवध्याथ तयोर्द्वयोः ॥ अथयौ द्विगितौ तेन । नासां कर्णौ च सोऽब्जिदत् ॥ २ ॥ त्रिशू-
 लानलज्वालाग्नि—र्भृशमुद्योतिते गृहे ॥ प्रत्यग्निज्ञानमन्योन्यं । जातं कन्याकुमारयोः ॥ ३ ॥ नरै-
 र्दुहितुः पूर्व—मासीत्कंपो जयेन यः ॥ दर्शनेन कुमारस्य । ज्ञावन्निन्नस्तथैव सः ॥ ४ ॥ दूरासं-
 ज्ञावितालोक—विस्मयस्मेरलोचनौ ॥ स्वानि स्वानि च पुण्यानि । तौ द्वावभिननंदतुः ॥ ५ ॥ ला-
 जोऽलंध्यपुरस्यापि । योऽनिष्टस्तन्मृतेरभूत् ॥ कुमारो दर्शनेनास्याः । प्रशशंस तमेव सः ॥ ६ ॥ ब-
 हुना किं तयोस्तत्र । परस्परनिरीक्षणात् ॥ जातं किमपि तत्सौख्यं । त्रैलोक्ये यस्य नोपमा ॥ ७ ॥
 मिथो वियुक्तयोर्यस्तु । जवो दुःखमयोऽभवत् ॥ स एव युक्तयोरजात—स्तयोः सुखमयस्तदा ॥ ८ ॥
 अग्नेनाप्ता कथमिति । पृष्टा सा राजसूनुना ॥ अधोमुखी जगादाथ । सलज्जा राजनंदनी ॥ ९ ॥
 अथज्ञातमिवात्मानं । मत्वा मृत्युचिकीर्षया ॥ गता सागरकूलेऽहं । मध्ये मंजूषमक्षिपं ॥ १० ॥ ए-

तदेवाभिजानामि । समाकृष्य ततः परं ॥ अत्रानीता कथं कार—मनेनाहं न वेद्मि तत ॥ ११ ॥ उ-
वाच विक्रमो दूर—मज्ञातमत्स्वरूपया ॥ नामैव केवलं क्षिप्त—स्त्वया विश्वं च संग्रये ॥ १२ ॥ यद्
हृद्यपि न संमाति । यदन्योन्यं च पीडकं ॥ कथं तद् हृदये कार्यं । विधुनं स्तनवत्त्वया ॥ १३ ॥ बहु-
शास्त्रज्ञया देवि । त्वया चतुरचित्तया ॥ विवेकयुक्त्यापीह । न ज्ञातं हृदयं मम ॥ १४ ॥ राजांग-
किंनु चित्रं ममाख्यात । कथं यूयमिहागताः ॥ अमनोज्ञेऽतिबीजत्से । सर्वे नश्यन्ति तत्क्षणात् ॥ १५ ॥
स्वविकल्पप्रकाशार्थं । जानल्लोकेन ब्रजुजा ॥ ऊचे लीलाविहारेणा—बह्वर्पा । इमशा । के ॥ १६ ॥
कुमारो जयतीहेति । ददनाशीषमं वरात् ॥ यक्षो मलयमेघोऽथ । सपरिवार आग्रयो ॥ १७ ॥ हरिवि-
क्रम नन्द त्वं । यावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ त्वमथ विधवा भूया । वत्से भुवनसुन्दरि ॥ १८ ॥ इत्या प्रास्य
समीपेऽग—त्स कुमारीकुमारयोः ॥ पृष्ठवान्योन्यं च ते वार्ता । सर्वे निजगृहं ययुः ॥ १९ ॥ यक्षो
जगाद राजेन्द्रो—पवासेनापि पीडितः ॥ संज्ञानो जागरश्चापि । पर्यंके स्वपिहि क्षणे ॥ २० ॥ आ-
मेत्युत्त्वा सुतूलीके । तदपे मुकुलितेक्षणः ॥ क्षणमात्रं च सुष्वाप । कुमारः सुखनिद्रया ॥ २१ ॥

ततो भुवनसुन्दर्या । पृष्ठो यक्षः पुनर्वद ॥ कः पर्ववासरोऽद्यास्ति । येन राजास्त्युपोषितः ॥ १३ ॥
 यक्षोऽवोचत्तथापि द्वा—बुपवासौ कृतौ कथं ॥ आत्मा वा केन कार्येण । जलधौ च प्रवाहितः ॥ १४ ॥
 बालावोचन्मयावज्ञां । श्रुत्वास्योत्पन्नखेदया ॥ तात निःशेषमप्येत—द्विदवे स्नेहमूढया ॥ १५ ॥ य
 क्षोऽवोचदयं चापि । विमुक्तः सहसा त्वया ॥ स्नेहेन मोहितस्तेऽल—मुपावासन्मुमूर्षया ॥ १६ ॥
 बालोवाच यथा मेऽस्ति । स्नेहोऽमुष्मिन्नये पितः ॥ अनुरागस्तथैवास्य । संचवेत्किं ममोपरि ॥ १७ ॥
 ततश्चाकथयद्यद्वा—स्तस्याः सर्वं यथा पुरा ॥ हरिरूचे करिण्यामि । विवाहं विग्रहादनु ॥ १८ ॥ स-
 हानेन यथा प्राप्त—स्तव चारिण्या जितः ॥ मूर्ध्निनश्च यथा तस्या । वृत्तांतश्रवणेन सः ॥ १९ ॥
 कथितं विस्तरेणेति । यक्षेण नृपचेष्टितं ॥ श्रुत्वा हृष्टमना बाला । पुलकंगीत्यचिंतयत् ॥ २० ॥ म-
 न्ये धन्यमवश्यं वा—त्मानं हेतुद्वयेन तु ॥ कुमारस्यानुकूट्येन । दुःखदायितया तया ॥ २१ ॥ त-
 न्नास्ति लज्यते यन्न । लोके न्यायेन केनचित् ॥ मन्ये त्वस्यानुकूलं तु । देवानामपि दुर्लभं ॥ २२ ॥
 सर्वेषामेव पुण्यानां । गुरुपुण्यानि तानि तु ॥ कुमारस्य मनोवृत्ति—रेकाग्रा मयि यैः कृता ॥ २३ ॥
 लज्यते सुकुलोत्पत्ती । रूपं लक्ष्मीर्गुणा अपि ॥ दुर्लभो बल्लभस्यात्म-न्यनुरागो जनस्य तु ॥ २४ ॥

कुमारविषये याव—क्षायंतीत्यस्ति सुंदरी ॥ विजाता रजनी ताव—त्यठितं चेति मागधैः ॥ ३५ ॥
 नरेन्द्र रजनी नथा । मोहिताखिलविष्टा ॥ मूर्ता मूर्धेव लोकानां । प्रजातानिलवीजिता ॥ ३६ ॥ मु-
 क्त्वा गिरिदरीलीनं । तमोवृंदं नरेश्वर ॥ सूरप्रतापनिहतं । तवारिमिव निष्ठितं ॥ ३७ ॥ बुदये ते-
 ऽपि सूरस्य । बुभुतेजस्वितेजसः ॥ विनश्यत्यरिनक्षत्र—गणः स्वद्योतसार्धवत् ॥ ३८ ॥ रेखामात्रो-
 क्तं मित्र—मंमलं शोभते नवं ॥ नखद्वतमिव प्राच्य । वध्वा प्रागीशसंज्ञवे ॥ ३९ ॥ अर्धोद्गतं
 रवेर्विवं । ज्ञाति देवारुणहवि ॥ इवाधरदलं संध्या—वध्वाया बकरागवत् ॥ ४० ॥ संध्यावधू रवे-
 र्विवं । सहस्रांशुप्रदीपकं ॥ कांचनाराविक्रम्यालं । देवोत्तारयतीव ते ॥ ४१ ॥ इच्छं मंगलजल्पक-
 कृतकोलाहलस्वरैः ॥ प्रबुधः सहसात्याद्री—त्यद्वयं नरनायकः ॥ ४२ ॥ कृतप्रत्यूषकर्तव्यो । वैरि-
 सिंहनतक्रमः ॥ सामंतशतदुर्लभ्य । आस्तास्थाने ततो नृपः ॥ ४३ ॥ देवीलाजावसानं च । कश्च-
 यामास गुह्यकः ॥ सेनानीमुख्यलोकानां । वृत्तांतं तदशेषकं ॥ ४४ ॥ कुमारिरत्नलाभेन । हर्षोमां-
 चशालिनां ॥ ततोऽभूत्सर्वलोकानां । तदानंदमयं दिनं ॥ ४५ ॥ वर्धापनं पुरे तत्र । महर्ष्यां का-
 रितं तदा ॥ प्रदत्तं च महादानं । कृतं चैत्येषु चार्चनं ॥ ४६ ॥ अतिक्रान्ते दिने तस्मि—ज्ञानंदभ-

रनिर्भरे ॥ यक्षेणाभाण्डं यामि । प्राग्गृहीत्वा सुतां नृप ॥ ४७ ॥ आगंतव्यं त्वयाप्याशु । तव श-
 जन् यथा वयं ॥ कारयामो हि सर्वद्वर्षा । सुतोद्वाहं त्वया सह ॥ ४८ ॥ आमेत्युक्ते कुमारेण । गु-
 ह्यकः सुनया सह ॥ निजावासं ययौ तदा—नंदितात्मपंग्रहः ॥ ४९ ॥ इतश्च पवनो नाम्ना । प्र-
 तिहारनिवेदितः ॥ लेखं समर्पयामास । कुमारस्य कृतानतिः ॥ ५० ॥ शिरस्यारोग्य लेखं तं । नृपः
 स्वयमवीवचत् ॥ स्वस्त्ययोध्यापुरीमध्या—डाजेंडोऽजितविक्रमः ॥ ५१ ॥ दुर्गेऽलंधपुरे पुत्रं । वै-
 रिसिंहसमन्वितं ॥ युवराजं समाख्याति । दत्ताशीर्द्दिरविक्रमं ॥ ५२ ॥ युग्मं ॥ श्रीवीरसेनराट्पुत्री ।
 तत्रास्ति मलयाचले ॥ उपायेन तु केनापि । सैपोद्वाह्या त्वया द्रुतं ॥ ५३ ॥ परिणीय च तां क-
 न्यां । दुर्गे मुक्त्वा च सैन्यपं ॥ आगंतव्यं त्वयाप्यत्र । सकलत्रेण सत्वरं ॥ ५४ ॥ लेखार्थमनुकूलं
 तं । दृष्ट्वा च नृपनंदनः ॥ उद्वाहोत्सवकार्येषु । निजलोकानतीत्वरत् ॥ ५५ ॥ प्रशस्तेऽहि पुरा-
 तस्मा—त्रिर्गत्य शकुनैः शुभ्रैः ॥ बहुसैन्यवृतः प्राप । कुमारो मलयाश्रमं ॥ ५६ ॥ ऋमिन्नागे समे-
 तत्र । निजं सैन्यं न्यवेशयत् ॥ कुमारः कुलपत्याद्यै—नीदितोऽखिलतापसैः ॥ ५७ ॥ इतश्च गुह्य-
 काहूतो । वीरसेनसुतोऽपि सः ॥ आयायौ संप्रस्थितौ । जननीदर्शनोत्सुकः ॥ ५८ ॥ मातुः कृतन-

मस्करो—ऽमरसेनः शुचं दधत् ॥ जगदे यद्गराजेन । मा खिद्यस्व नराधिप ॥ ५९ ॥ शोच्यंते ते
 कथं राजन् । येऽयं तमुक्ताश्रयाः ॥ मुपवीणोऽपि दासत्वं । येषां कुर्वति सर्वदा ॥ ६० ॥ स्वसुर्वि
 वाहसंबंधं । प्रस्तुतं चिंतयाधुना ॥ तव चेतसि चेद्भाति । कुर्वे तत्साधुसंगमं ॥ ६१ ॥ हरिविक्रम-
 नामास्ति । ख्यातोऽब्बाजितविक्रमैः ॥ तस्मै तवानुजानामि । दीयतां त्वदनुज्ञया ॥ ६२ ॥ त्वाचा-
 मरसेनोऽथ । तात पृष्टव्यमत्र किं ॥ युष्मभ्यं रोचते यत्त—सर्वं संमतमेव मे ॥ ६३ ॥ ततः परम-
 हर्षेण । प्रारेजे गुह्यकेश्वरः ॥ तस्या भुवनसुंदर्या । विवाहोत्सवमुत्तमं ॥ ६४ ॥ द्विक्रोशमानद्रुपीतुं ।
 समीकृत्य बंध सः ॥ कर्केतेनैऽनीलादि—चारुलशिलोत्करैः ॥ ६५ ॥ विवाहमंडपं रम्यं । तस्यो-
 परि चकार सः ॥ नानामणिशिलारत्न—हरिचंदनदारुभिः ॥ ६६ ॥ सुवर्णेशिखरै रम्यो । मणिरत्न
 विचित्रितः ॥ गुरुत्वरुद्रभ्रूमध्यो । मेरुभेदेवतोषकृत् ॥ ६७ ॥ चतुर्द्वारनिबद्धोच्च—तोरणैर्ध्वजशोभि-
 तः ॥ दिव्यांगवसनोद्धोचै । रुद्रसूर्यातपागमः ॥ ६८ ॥ मुक्तावचूतकलितः । स्तंभाशानद्रुचामरः
 ॥ त्रुंगवेदिकान्यस्त—सिंहासनमनोहरः ॥ ६९ ॥ यद्गनारिसमारब्ध—मंगलाचारबंधुरः ॥ वेणु-
 वीणास्वनोन्मिश्र—प्रसरन्मंगलध्वनिः ॥ ७० ॥ इत्येवं यद्गराजेन । रम्यतारंजितामरः ॥ विदधेऽ-

मरसेनस्य । शवनद्वारि मंडपः ॥ ७१ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ बभ्रुवामरसेनस्य । राक्षः श्रीविक्रमस्य च ॥ विशेषोज्ज्वलनेपथ्यो । जनः सैन्यैः सहागतः ॥ ७२ ॥ अथविज्ञानतो ज्ञात—खुलभो यद्वा-
 पुंगवः ॥ जगादामरसेनस्य । राजलभं समीपगं ॥ ७३ ॥ आहूतोऽमरसेनेन । कृत्वा स्नानादिकं
 ततः ॥ हरिचंदनलिप्तांगः । श्वेतांबरविराजितः ॥ ७४ ॥ मुकुटाद्यैरलंकारैर्-श्लेषितः कृतमंगलः ॥ नारी-
 गीतरवापूर्ण—दिगंतश्छत्रशोभितः ॥ ७५ ॥ वाद्यमानोरुवादित्रो । प्रहृष्टोद्बुष्टजयारवः ॥ वरो जयेन्न-
 मारुहो । मंमपद्मारमाययौ ॥ ७६ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ सुवर्णमुशलस्पृष्ट—भालस्तत्र कृतक्रियः ॥ म-
 ध्यविवेशपादेन । संपुटं स्फोटयन् वरः ॥ ७७ ॥ ततो मातृगृहे गत्वा । प्राप्ते लभद्वाणे वरः ॥ पाणिं
 जग्राह कन्याया । विधिना निजपाणिना ॥ ७८ ॥ ततश्चतुरिकामध्ये । प्रज्ज्वलनं हविर्भुजं ॥ चतु-
 प्रदक्षिणीकृत्य । कन्यापाणिं मुमोच सः ॥ ७९ ॥ ददावमरसेनोऽथ । जगिन्याः करमोक्षणे ॥ अष्टौ
 दंतिसहस्राणि । दशलक्षाणि वाजिनां ॥ ८० ॥ सुरथानां च लक्षार्धं । हेमरत्नमहोत्कशन् ॥ का-
 श्मीरक्कामरूपादि—विषयानयनेकशः ॥ ८१ ॥ नानावस्त्राणि रम्याणि । दिव्यान्याचरणानि च ॥
 वसुः स्वसृपतेश्चापि । तथान्यदपि वस्तु सत् ॥ ८२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ इच्छं विवाहे विनिवर्तितेऽ-

नयो—दर्नाशनो ज्ञानविधानकर्मज्ञिः ॥ सर्वेऽपि तत्रैव दशाहिकोत्सवं । चक्रुः स्थिता यत्ननरेश्व
रादयः ॥ ८३ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रभसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वांधवाभरकीर्तिग-
णिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये सुवनसुंदरीपाणिग्रहणो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः

॥ अथ पंचमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

॥ १ ॥ एकग्रमनसो याव—न्नुत्कर्णान् सहसांवरे ॥ गंघरीरो दुंदुभेर्नाद-स्तत्रोच्चैर्व्यानशे दिशः
॥ २ ॥ वीरसेनमुनिस्ताव—त्प्राप्ताचार्यपदः पुरा ॥ उत्पन्नकेवलज्ञानो । मुनिवृंदपस्थितः ॥ ३ ॥
जंगमः कटपशाखीव । गीर्वाणगणसेवितः ॥ दुर्लभो ह्रीनपुण्यानां । संग्रासो मलयाचलं ॥ ४ ॥ यु-
ग्मं ॥ समीकृत्य ततो भूमिं । सुगंधोदकवृष्टिभिः ॥ सिषिचुः पुष्पवृष्टिं च । मुमुचुः सुरभिं सुराः
॥ ५ ॥ उत्तप्तचारुकनक—पद्मं मृदुदलोच्चयं ॥ गीर्वाणा रचयामासुः । प्रौढकर्णिकया युतं ॥ ६ ॥
गुणरत्नसमृद्धस्य । श्रीसंघस्य नमस्क्रियां ॥ विधाथ कमलस्यांत—रासांचके मुनीश्वरः ॥ ७ ॥ सूर-

सेनविचित्रर्षि—शेखराशोकसादराः ॥ अन्येऽपि ऋषिमुनयः । पार्श्वे तस्य समासदत्त ॥ ८ ॥ विक्र-
 मामरसेनौ तौ । समेत्य सपरिहृदौ ॥ गुरुपादान् वन्दते । मुनीनपि यथाक्रमं ॥ ९ ॥ चंद्रश्रियं पु-
 रस्कृत्य । यद्विणीयक्तसंयुतः ॥ सार्धं भुवनसुंदर्या । यक्षराजः समाययौ ॥ १० ॥ महिमानं विधाया-
 थ । प्रक्त्या केवलिनो गुरोः ॥ कृतप्रणाम आयोज्य । करावास्त यथोचितं ॥ ११ ॥ कुलपत्यादयः
 सर्वे । बालवृद्धाश्च तापसाः ॥ सापत्याः सकलत्वाश्च । प्रसूनफलपाणयः ॥ १२ ॥ तत्रागत्य गुरोः पा-
 द—मूले पुष्पफलादिकं ॥ प्रविमुच्योचितस्थाने । गुरोः पुर उपाविशन् ॥ १३ ॥ युग्मं ॥ ततः के-
 वल्युवाचेदं । साधूनां कल्पते न प्रोः ॥ सावद्यमनवद्यानां । कंदमूलफलादिकं ॥ १४ ॥ शुष्माक
 मागमे ये च । कथिता धर्महेतवः ॥ त एवार्हन्मते पाप—हेतवः परिकीर्तिताः ॥ १५ ॥ ततः कुल-
 पतिः स्माह । कश्चमेतन्महामुने ॥ केवली पुनराहस्म । श्रूयतां कथयामि भोः ॥ १६ ॥ सम्यग्ज्ञा-
 नेन संयुक्तं । मोक्षमार्गस्य साधकं ॥ धर्मानुष्ठानमाख्यातं । सर्वं तत्त्वार्थवेदिनिः ॥ १७ ॥ पुनर्ज्ञा-
 नेन हीनं य-द्भ्रमदंधनरोत्तमं ॥ तदनर्थफलं प्राप्ते । नवरं क्लेशकारकं ॥ १८ ॥ ज्ञानेन ज्ञायते जीवा-
 —जीवादिस्तत्संचयः ॥ जीवरक्षा परं धर्मा—नुष्ठानं सफलं हि तत् ॥ १९ ॥ यावज्जीवनिकायाः

षट् । न ज्ञाता जिनशासनात् ॥ करोति तावदज्ञानी । जीवानां रक्षणं कथं ॥ २० ॥ जीवो मृ-
 मिरियं तां तु । यूयं खनय शुद्धये ॥ कथं स्याद्भवतां धर्मो । जीवान् भूकायिकान् प्रतां ॥ २१ ॥ ज-
 लं चापि भवेज्जीवः । कुरुध्वे तेन नित्यशः ॥ अर्घदानं तथा स्नानं । धर्मबुद्ध्या सुरार्चनं ॥ २२ ॥
 जीवोऽग्निरपि तत्रोच्चै—र्घवव्रीहितित्वादिकं ॥ हव्यं जुहुय धर्माय । परमार्थपराङ्मुखाः ॥ २३ ॥ जी-
 वोऽनिलोऽपि तं यूयं । धर्मबुद्ध्या सदाहय ॥ दीपे यथानलं यस्मा—द्विधाय व्यजनानिलं ॥ २४ ॥
 एते वनस्पतेर्जीवाः । कंदमूलफलादयः ॥ निर्विकल्पा निरीहव—बुद्ध्या प्रक्षयतेऽथ तान् ॥ २५ ॥
 बह्वेधमं जटाचारं । यूकालक्षस्य मंदिरं ॥ लुपागान् ध्यायथानेकान् । यूकोहेदनहेतवे ॥ २६ ॥ इ-
 त्युक्तं यदनुष्ठानं । युष्माकं धर्महेतवे ॥ जिनागमे च सत्सर्वं । शणितं पापहेतवे ॥ २७ ॥ एवमेवे-
 ति ते सर्वे । जगुः केवलिनं पुनः ॥ अज्ञानचेष्टितं नूनं । सर्वं न स्तापसव्रतं ॥ २८ ॥ पूर्वैश्च य-
 था गता । दिग्मूढनरशासनात् ॥ न प्राप्नोतीप्सितं स्थानं । दक्षिणाग्निमुख व्रजन् ॥ २९ ॥ अंधानु
 मार्गलेशोध । लुपथ्येन यथा व्रजेत् ॥ प्रभो वयं तथा व्रंता । अज्ञानगुरुशासनात् ॥ ३० ॥ नष्टं
 नाद्यापि किंचिन्नः । पततो ब्रवसागरे ॥ स्वधर्मदानतः स्वामि—न्मुद्राज्ञानमोहितान् ॥ ३१ ॥ गु-

रुः स्माह ततो जीवो । नाटयंतोऽनादिसंसृतौ ॥ दृष्टदुःखस्तथाप्यस्य । नोद्विगो दुःखहेतुषु ॥ ३२ ॥
जीवस्य दुःखकृत्कर्म । कर्मणो हेतवस्त्वमी ॥ मिथ्यात्वं च कपायाश्च । प्रमादोऽविरतिस्तथा ॥ ३३ ॥
एङिनिर्वर्तितं कर्म । ज्ञानावृत्यादिनाष्टधा ॥ तद्भेदानां शतं ज्ञेय—मष्टपंचाशदुत्तरं ॥ ३४ ॥ प्रकृ-
त्या सुखितस्येद—मष्टधा कर्म देहिनः ॥ चतुर्गल्युपयोगानि । दुःखानि जनयेद्भृशं ॥ ३५ ॥ कर्म
दुःखमयं दुःखा—नुभवं दुःखहेतु च ॥ कर्मायत्तः सुखं जीवो । न लेशमपि सेवते ॥ ३६ ॥ दुःखं
प्राप्नोति नीरोगं । यथांगं व्याध्यधिष्ठितं ॥ कर्मरोगैस्तथा ग्रस्तो । ह्री जीवो दुःखप्राग्भवेन ॥ ३७ ॥
उत्पद्यंते यथापथ्या—शिनो जीवा व्यनेकशः ॥ पापापथ्याशिनो जंतोः । कर्मवृद्धिर्भवेत्तथा ॥ ३८ ॥
कर्मशत्रुर्महानेवो—ऽपकारी देहसंस्थितः ॥ उपेक्षितः किलात्मानं । विनाशयति रोगवत् ॥ ३९ ॥
यथा कश्चिन्नरो रोगी । वेदनाविधुरो भृशं ॥ निर्विषमानसो रोग—हरं वैद्यं विलोकते ॥ ४० ॥ प्र-
पद्यते ततः सर्वा । सैवैककथितां क्रियां ॥ त्यक्तापथ्यश्च पथ्याशी । व्याधिदुःखेन मुच्यते ॥ ४१ ॥
रोगातंकविहीनः स । प्राप्सारोग्यसुखस्ततः ॥ स्तौति वैद्यक्रियां सर्वा । वैद्यं च मनुते बहु ॥ ४२ ॥
तथा कर्मरुजा ग्रस्तो । जन्ममृत्यादिदुःखितः ॥ ईक्षते सुगुरुं ग्रन्थो । निर्विषो भववासतः ॥ ४३ ॥

लब्धे गुरौ ततस्तस्यो—पदेशकरणे स्तः ॥ प्रमादरहितः शुद्धां प्रव्रज्यां च प्रपद्यते ॥ ४४ ॥ ना-
 नाविधतपोयुक्तः । शुद्धभैक्ष्यान्नभोजनः ॥ सर्वेवाप्रतिबद्धश्च । बंधुव्यामोहवर्जितः ॥ ४५ ॥ कुर्वन् गु-
 रूपदिष्टां स । सर्वा साधुक्रियां ततः ॥ निःसंदेहं विमुच्येत । कर्मरोगैश्चिरार्जितैः ॥ ४६ ॥ ततोऽहं
 वच्मि सर्वान्न चो । दुर्लभो गुरुसंगमः ॥ न कर्मव्याधयः किंतु । कीर्यन्ते गुरुचिर्विना ॥ ४७ ॥ इ-
 त्युक्ते गुरुणावादी—चंद्रश्रीर्निगवन् यदि ॥ योग्यतास्ति प्रव्रज्याया—स्तदा मे देहि सत्वरं ॥ ४८ ॥
 चंद्रश्रीसहिताः सर्वे । कुलपत्यादितापसाः ॥ सापत्याः सकलत्राश्च । दीक्षिता गुरुणा ततः ॥ ४९ ॥
 अन्येऽपि तत्र बहवो । विक्रमामरसेनयोः ॥ प्रतिबुद्धा नरा दीक्षां । जगद्गुरुसंनिधौ ॥ ५० ॥ अथो
 भुवनसुंदर्या । लब्धावसरथा तदा ॥ अपृच्छि केवलज्ञानी । संदेहं हर मे प्रभो ॥ ५१ ॥ यत्को म-
 लयमेघोऽयं । पितेव स्नेहमावयोः ॥ प्रकाशयंति किं नाथ । महीस्पृजन्मनोरपि ॥ ५२ ॥ प्रकृत्या
 करणोद्भूतः । किं वा पूर्वजवागतः ॥ स्नेहोऽस्य जगवन् ब्रूहि । ममास्ति कौतुकं महत् ॥ ५३ ॥
 केवली स्माह हे वत्से । दृढास्ति गुरुकारणं ॥ कथयामि समासेन । शृणु त्वं सावधानहत ॥ ५४ ॥
 दृढास्ति शारते वर्षे । कोशलेशु पुरी वरा ॥ विशाला विजया नाम्ना । समृद्धजनसंकुला

॥ ११ ॥ तस्यामृषदत्ताख्यो । वनव वणिजां वरः ॥ भार्या चानंतलक्ष्म्याख्या । कुलीना तस्य व-
 द्धमा ॥ १६ ॥ सुतोऽजनि तयोर्धर्म—कर्मान्नावित चित्तयोः ॥ धर्मदत्तोऽग्निधानेन । पवित्रगुणानु-
 श्रितः ॥ १७ ॥ बालत्वादपि जातः स । विषयेषु पराङ्मुखः ॥ कर्मक्षयोपशान्तिञ्च्यो । भाविन्नव्य-
 तयाथवा ॥ १८ ॥ संप्राप्तयौवनोऽत्येष । लक्ष्मीवान् सुभगाग्रणीः ॥ प्रार्थ्यमानविवाहोऽपि । तरुणी-
 शिरनेकधा ॥ १९ ॥ जितेन्द्रियः प्रशान्तात्मा । निर्मोहः स्वजनादिषु ॥ आपृच्छ्य पितरं धर्मः । प्रा-
 ब्राजीशुरुसंनिधौ ॥ ६० ॥ युगमं ॥ अन्यस्तसंयामाचार—स्तपःशोषितविग्रहः ॥ एकत्वप्रतिमां धर्मः ।
 प्रपेदे गुर्वनुज्ञया ॥ ६१ ॥ एकरात्रिं वसन् ग्रामे । नगरे पंचरात्रकं ॥ विहरन्निति संप्राप । धर्मद-
 त्तो महाद्वीं ॥ ६२ ॥ बहुजिः क्रूरसत्त्वौघै—रण्ये तत्र त्रीषणे ॥ तस्थौ प्रतिमया साधु—रेकस्मिन्
 गिरिगह्वरे ॥ ६३ ॥ तस्य साम्यप्रभावेण । त्यक्तवैराः परस्परं ॥ सेवंते तं मुनिं व्याघ्र—करिसिंह-
 मृगादयः ॥ ६४ ॥ धर्मोपदेशं शृण्वन्ति । शत्रुकीर्णावमागताः ॥ जीवघातं न कुर्वन्ति । सावद्याहारव-
 र्जिताः ॥ ६५ ॥ श्रुतश्च विषमे तत्र । ऋभागे नातिदूरागा ॥ पक्षी यमपुरीत्यस्ति । प्रसिद्धा जगती-
 तले ॥ ६६ ॥ तत्राऋक्ष्याघराजाख्यो । निःक्रुपः पक्षिकापतिः ॥ बहुसिंहगजव्याघ्र—मारणे नि-

रतः सदा ॥ ६७ ॥ अन्यदा शुश्रुवे तेन । निजमंदिरतस्थुषा ॥ पल्लीमध्ये महालोके । तु-
 मुखः सहस्रोत्थितः ॥ ६८ ॥ किमेतदिति पृष्टोऽथ । तेन लोकोऽवदन्नृप ॥ रौद्रसिंहोऽवती-
 णोऽस्ति । पल्लीपरिसराद्बहिः ॥ ६९ ॥ क रे स दर्शयास्माक—मित्युक्त्वा व्याघ्रन्नृपतिः ॥ स-
 धनुः संशरः सासि—श्रचाल मृगयारतिः ॥ ७० ॥ पल्लीबहिर्ययौ याव-त्तावत्सिंहं ददर्श सः ॥
 व्यावक्रदीर्घलांगूल—नासुरं विश्वन्नृषणं ॥ ७१ ॥ सिंहालोके समारोप्य । बाणं धनुषि सोऽक्षिपत् ॥
 पादाभ्यां चोर्ध्वमुड्डाय । वंचयामास केसरी ॥ ७२ ॥ तद्विधौ तौ विलोक्य द्वौ । धर्मदत्तो महामु-
 निः ॥ उत्पन्नकरुणः कामं । कायोत्सर्गमपायत ॥ ७३ ॥ तयोः समीपमागत्य । ब्रुवं पश्यन् पदे प-
 दे ॥ उवाचेति प्रज्ञांतात्मा । सौतरालस्थितो मुनिः ॥ ७४ ॥ ज्ञो व्याघ्रराज पल्लीश । ज्ञो ज्ञोः सिं-
 ह महाबल ॥ युवां मे शृणुतं वाक्य—मपरोषाबुभावपि ॥ ७५ ॥ किं व्याघ्रराज सिंहना—पराङ्
 तेन हंसि यत् ॥ आयुपकार एवात्र । निमित्तो नापकारकः ॥ ७६ ॥ सर्वस्यापकृतौ वृत्तिः । सुकरो-
 पकृतौ न तु ॥ यदेव दुःकरं सद्भि—राम्नातव्यं तदेव हि ॥ ७७ ॥ व्याघ्रराजोऽवदत्साधो । सर्व न-
 त्वोपधातिनि ॥ अस्मिन् प्रकृतिनिस्त्रिंशे—ऽप्यनुकंपा कथं तव ॥ ७८ ॥ मुनिराहस्म सत्यं ज्ञो । तु-

पेक्ष्यः खलु निर्गुणः ॥ उपेक्षां गुणिनः कुर्वन् । संसारी स्यात्पुनर्जनः ॥ ७ए ॥ वने वसति सर्वो-
 ऽपि । सगुणः श्वापदव्रजः ॥ संसर्गेण ममामुब । चतुर्विंशतियोजने ॥ ७० ॥ अनेन कारणेनाहं ।
 वन्मि त्वां पद्धन्निपते ॥ मा मास्य मृगारातिं । गुणवंतं निरागसं ॥ ७१ ॥ सदयः स्यान्न चेत्सिंह-
 स्तवोपरि ततः कथं ॥ अस्मात्प्रकृतिवीरात्वं । मुच्यते करगोचरः ॥ ७२ ॥ माज्ञासीः शरधानान्मे ।
 प्रीतोऽयं पर्यपासत् ॥ दयापस्वशत्वेन । किंतु त्वामग्नि नापतत् ॥ ७३ ॥ क्रोधाग्निविवशस्त्वं तु । प्रा-
 ह्वषीश्च निर्दयं ॥ घृत्यपि त्वयि कारुण्य—मुद्वहत्येष केसरी ॥ ७४ ॥ क्रोधो नाम नराधीश । हव्य-
 बाहो निरिधनः ॥ अग्र्यंतरः पिशाचोऽयं । पारवश्यमहेतुकं ॥ ७५ ॥ मुषित्वा गुणरत्नानि । क्रोध-
 श्रौर इव क्षणतः ॥ विम्वयति लोकेऽस्मि—न्नरं निःस्वमिवोच्चकैः ॥ ७६ ॥ क्रोधो ग्रामं ध्वानेन ।
 संयोगं यः करोत्यलं ॥ त्यक्तलज्जांबरो ब्रूते—ऽसभ्यानि वचनानि सः ॥ ७७ ॥ धत्ते मनोविपर्या-
 सं । क्रोधो मद्यमिव क्षणतः ॥ अनुशास्ति परं द्वेष्टि । गुरुं च पितरं च यत् ॥ ७८ ॥ मकराकरव-
 त्क्रोधः । क्रूरत्वागाधदुस्तरः ॥ ये पुनः प्रविशन्त्येनं । निमज्जन्तितरां तु ते ॥ ७९ ॥ क्षणमात्रभवः
 क्रोधः । प्रेमापि चिरसंचितं ॥ दूषयत्यचिरादेव । कृपां प्रोविषत्येशवत् ॥ ८० ॥ मन्यन्ते दुर्धियोऽन्य-

पृष्ठतु लज्जोऽहं । स्वयं तां कथयन्निजां ॥ १५ ॥ तत्तर्जनिवतयेत्यात्म—प्रशंसापरया गिरा ॥ मा-
 याप्रत्ययमानंदं । मुनिः कर्माशुभं पुनः ॥ १६ ॥ स्वस्थानं श्रेष्ठिमुख्यास्ते । ययुरानम्य संयतं ॥ वि-
 जहारानगारोऽप्य—न्यत्वागर्हिततद्वचः ॥ १७ ॥ कृतसंलेखनौ प्रांते । मृतवानशनतो मुनी ॥ सनत्कु-
 मार एवैतौ । सुरौ जातौ महर्द्धिकौ ॥ १८ ॥ ज्ञातपूर्वजवा ज्ञाना—स्नेहबद्धाः परस्परं ॥ कालं
 निर्गमयामासु—स्वयोऽपि विदिवौकसः ॥ १९ ॥ सिंहजीवस्ततश्च्युत्वा । पूर्वमेवैव भारते ॥ महेंद्र-
 पालनामाभू—तुरे राजगृहे नृपः ॥ २० ॥ धर्मदत्तमुनेर्जीवो । मायाप्रत्ययकर्मणा ॥ च्युत्वा त्रिदि-
 वतस्तास्मा—तत्रैव नगरे किल ॥ २१ ॥ राज्ञो महेंद्रपालस्यां—गश्रियो वारयोषितः ॥ पुत्री मद-
 नमंजूषा । बभूव गुणशालिनी ॥ २२ ॥ मंत्री सुमतिनामाभू—द्विद्वज्जीवस्ततश्च्युतः ॥ तस्यैवः नृपते-
 स्तब । नगरे बुद्धिसेवधिः ॥ २३ ॥ मंत्री मदनमंजूषा—मन्यभूदनुरागवान् ॥ पूर्वजन्मसमायात—गु-
 रुस्नेहानुभावतः ॥ २४ ॥ महेंद्रश्रीमहादेवी । राज्ञोऽभूत्परमार्हती ॥ तस्या मदनमंजूषा । सखीभावं
 समासदत्त ॥ २५ ॥ महेंद्रश्रीसुसंगी—त्कृत्वा धर्मं जिनोदत्तं ॥ एषा मदनमंजूषा । ब्रह्मलोकं तदा-
 ययौ ॥ २६ ॥ राजा महेंद्रपालश्च । सुमतिश्चापि धीसखः ॥ संसारे विस्तावेता—बुभौ जग्रहतुर्व्रतं

॥ ३७ ॥ ब्रह्मलोकं समुत्पन्नौ । राजामात्यमुनी अपि ॥ ते त्रयोऽपि समं तत्र । मित्राण्यासन् पर-
स्परं ॥ ३८ ॥ ततोऽध्यनंतसेनस्य । दत्तायाश्च सुतांबुजौ ॥ राजामात्यसुरौ जातौ । कौशांब्यां पुरि वां-
धवौ ॥ ३९ ॥ धरश्च भरतश्चापि । नाम्ना ख्यातौ सुवीह तौ ॥ तृतीयस्तु तयोर्जाता । चंद्रबालाभि-
धा स्वसा ॥ ४० ॥ भरतश्चंद्रबाला च । द्वावेतौ लांतकं गतौ ॥ धर्मध्यानेन कल्पेऽगा—हरजीव-
स्तु पंचमे ॥ ४१ ॥ उज्जयिन्यां ततो जातः । श्रावकः स वाणिकसुतः ॥ सौधर्मेऽपि ततो देव-स्त-
तो राजा महीतले ॥ ४२ ॥ मलयाद्रौ ततोऽप्येष । यक्षो मलयमेघकः ॥ पूर्वं सिंहस्य यो जीवो ।
वत्से जानीहि तं त्वमुं ॥ ४३ ॥ च्युतः पूर्वतरं सौख्यं । भुक्त्वा लांतककल्पतः ॥ ततो भरतजीवो-
ऽपि । बभूव हरिविक्रमः ॥ ४४ ॥ चंद्रबालासुरश्च्युत्वा—ऽभृत्स्वं भुवनसुंदरी ॥ चंद्रश्रीगर्भसंभृता । व-
त्से मम सुतोत्तमा ॥ ४५ ॥ चंद्रश्रियां तु यक्षस्य । स्नेहः शीलगुणोद्भवः ॥ भवत्यां भवसंबंधा—
द्रुतुव सुतरां पुनः ॥ ४६ ॥ धर्मदत्तमुगाराति—त्रिद्वान्निवर्धितः ॥ स्नेहोऽनुवर्तते युष्मां—स्ते-
नैव प्रियकारकः ॥ ४७ ॥ उवाच सुंदरी स्वामिन् । कथमेतन्ममाभवत् ॥ अल्पस्य दुर्गतिरस्यापि ।
विपाकः विरसं फलं ॥ ४८ ॥ केवली स्माह हे वत्से । प्रव्रज्या ह्यतिदुःकरा ॥ स्वल्पितं स्तोकमप्य-

स्मिन् । क्रुद्धेनापकृतं मया ॥ नेदं विदंति सोढव्यं । मया शतगुणं पुरः ॥ ९१ ॥ यद्यथा क्रियतेऽ-
 न्यस्य । तत्तथैवाशुभ्रं शुभ्रं ॥ आदर्श इव सर्वं हि । संक्रामत्यात्मनि क्षणात् ॥ ९२ ॥ प्रत्यक्षेण
 परीक्षास्व । परलोकं तदेव यत् ॥ दुर्वाचा दुर्वचो घातो । घातेन प्राप्यते पुनः ॥ ९३ ॥ तत्पल्लीश त्व-
 ज क्रोधं । परिणामाशुभावाहं ॥ सिंहे न केवलं मैत्री । कुरु सर्वेषु जंतुषु ॥ ९४ ॥ बालत्वादपि प-
 ल्लीश । विषवृद्ध इवोद्भूतः ॥ जगत्संहारहेतुस्त्वं । परलोकपराङ्मुखः ॥ ९५ ॥ अपि लब्धं मनुष्य-
 त्व—मलब्धं धर्मवर्जितं ॥ लुपार्जयसि यत्पाप—कर्मन्निर्बहुपातकं ॥ ९६ ॥ प्राणिहिंसाभिषाशित्वं ।
 मद्यपानं च चौरिका ॥ परनारीपरीरंभ—श्रैतत्तव कुलव्रतं ॥ ९७ ॥ एतानि तु महाश्वघ्नं । नयंति नि-
 श्रितं नरं ॥ यस्माद्दर्शयते नृक्तं । स्वसामर्थ्यं महाविषं ॥ ९८ ॥ अद्याप्यात्मानमीक्षस्व । त्यज त्वं
 पातकक्रियां ॥ परलोकसुखं धर्मं । कुरु सर्वदयामयं ॥ ९९ ॥ पल्लीपते वरं सिंहे—स्तिर्यङ्पि दया-
 परः ॥ न त्वं राजन् मनुष्योऽपि । यः पापकरणोद्यतः ॥ १०० ॥ पल्लीपतिस्ततोऽवोच—द्भगवन्नेवमेव
 हि ॥ वरमेष गुणी सिंहो । नाहं जंबुकसंनिभः ॥ १ ॥ वचोमात्रैः क्रियाशून्यैः । किं ममैन्निर्महा
 मुने ॥ योग्योऽस्मि चेदहं धर्मं । विशुद्धं तं ममादिश ॥ २ ॥ इत्युक्त्वा सशरं चापं । बभ्रज विर-

तो वधात् ॥ उपशान्तमना धर्म—कथनेन प्रबोधितः ॥ ३ ॥ पंचप्रिमुष्टिचिह्नोचं । कृत्वा संगविव-
 र्जितः ॥ प्रवज्यां प्रतिजग्राह । निखद्यक्रियेहया ॥ ४ ॥ प्रशशंसे जनैरेवं । धर्मदत्तमुनिस्ततः ॥
 क्रूरान् बोधयते शिद्धां—स्तिरश्चोऽप्येष यत्नमी ॥ ५ ॥ अथ भिक्षुमुनिर्धर्म-दत्तं नापि दाणं जहौ ॥
 संजातातिगुरुस्नेहः । सार्धं सर्वत्र चाप्रवत् ॥ ६ ॥ धर्मदत्तमृगेंद्रौ च । समन्त्रतां परस्परं ॥ अत्यंत-
 प्रीतिसंयोगा—देकचित्ताविवानिशं ॥ ७ ॥ सिंहः कालक्रमेणाथ । शुद्धजावो दिने दिने ॥ विहिं-
 तानशनः प्रांते । नमस्कारं हृदि स्मत् ॥ ८ ॥ मृत्वा सनत्कुमारे स । महर्द्धिरमरोऽप्रवत् ॥ विमाने
 सुप्रप्ते सप्त—सागरोपमजीवितः ॥ ९ ॥ युग्मं ॥ विहरन् धर्मदत्तोऽपि । शिद्धसाधुसमन्वितः ॥
 आजगाम महोद्याने । विजयायाः पुरो बहिः ॥ १० ॥ श्रेष्ठी वृषभदत्तोऽथ । वास्तव्योऽपि जनोऽ-
 खिलः ॥ धर्मदत्तमुनेः पार्श्वे । समागाद्गुणरागतः ॥ ११ ॥ आनंदिते जने तस्मिन् । धर्मदेशनया-
 मुना ॥ अवाप्यावसरं श्रेष्ठी । पप्रच्छ मुनिपुंगवं ॥ १२ ॥ पारंपर्येण भगव—न्नस्माभिरिति शुश्रुवे ॥
 प्रतिबुद्धो भवत्संगा—त्कूरोऽपि श्वापदव्रजः ॥ १३ ॥ मुनिराहस्म युष्माभि—र्यथाश्रावि तथैव तत् ॥
 एष पक्षिपतिर्जातः । प्रत्यक्षो मुनिपुंगवः ॥ १४ ॥ तिर्यक्प्रबोधशक्तियौ । साक्षाद्ब्रह्मपतेरपि ॥ एनं

पृष्ठतु लज्जोऽहं । स्वयं तां कथयन्निजां ॥ १९ ॥ त्यक्त्वा जिवतयेत्यात्म—प्रशंसापस्या गिरा ॥ मा-
 याप्रत्ययमानंदं । मुनिः कर्माशुभं पुनः ॥ १६ ॥ स्वस्थानं श्रेष्ठिमुख्यास्ते । ययुरानम्य संयतं ॥ वि-
 जहारानगारोऽप्य—न्यत्वागर्हिततद्वचः ॥ १७ ॥ कुतसंलेखनौ प्रांते । मृत्वानशनतो मुनी ॥ सनत्कु-
 मार एवैतौ । सुरौ जातौ महर्षिकौ ॥ १८ ॥ ज्ञातपूर्वजवा ज्ञाना—त्सनेहबद्धाः परस्परं ॥ कालं
 निर्गमयामासु—स्त्रयोऽपि विदिवौकसः ॥ १९ ॥ सिंहजीवस्ततश्च्युत्वा । पूर्वमैव प्रारते ॥ महेंद्र-
 पालनामाश्रु—तपुरे राजगृहे नृपः ॥ २० ॥ धर्मदत्तमुनेर्जीवो । मायाप्रत्ययकर्मणा ॥ च्युत्वा त्रिदि-
 वतस्तस्मा—तत्रैव नगरे किल ॥ २१ ॥ राज्ञो महेंद्रपालस्यां—गश्रियो वास्योषितः ॥ पुत्री मद-
 नमंजूषा । बभ्रुव गुणशालिनी ॥ २२ ॥ मंत्री सुमतिनामाश्रु—द्विद्वज्जीवस्ततश्च्युतः ॥ तस्यैवः श्रुपते-
 स्तब । नगरे बुद्धिसेवधिः ॥ २३ ॥ मंत्री मदनमंजूषा—मन्यद्बदनुरागवान् ॥ पूर्वजनमसमायात—गु-
 रुस्नेहानुभावतः ॥ २४ ॥ महेंद्रश्रीमहादेवी । राज्ञोऽभूत्परमार्हती ॥ तस्या मदनमंजूषा । सखीभावं
 समासदत्त ॥ २५ ॥ महेंद्रश्रीसुसंर्गा—त्कृत्वा धर्मं जिनोदतं ॥ एषा मदनमंजूषा । ब्रह्मलोकं तदा-
 ययौ ॥ २६ ॥ राज्ञा महेंद्रपालश्च । सुमतिश्चापि धीसखः ॥ संसारे विस्तावेता—बुभौ जगद्बहुवर्त-

॥ ३७ ॥ ब्रह्मलोके समुत्पन्नौ । राजामात्यमुनी अपि ॥ ते त्रयोऽपि समं तत्र । मित्राण्यसन् पर-
 स्परं ॥ ३८ ॥ ततोऽप्यनंतसेनस्य । दत्तायाश्च सुतांबुजौ ॥ राजामात्यसुरौ जातौ । कौशांब्यां पुरि बां-
 धवौ ॥ ३९ ॥ धरश्च भरतश्चापि । नाम्ना ख्यातौ ब्रवीह तौ ॥ तृतीयस्तु तयोर्जाता । चंद्रबालाभि-
 धा स्वसा ॥ ४० ॥ भरतश्चंद्रबाला च । ब्रवेतौ लांतके गतौ ॥ धर्मध्यानेन कल्पेऽगा—छरजीव-
 स्तु पंचमे ॥ ४१ ॥ उज्जयिन्यां ततो जातः । श्रावकः स वाणिक्यसुतः ॥ सौधर्मेऽपि ततो देव-स्त-
 तो राजा महीतले ॥ ४२ ॥ मलययाद्रौ ततोऽप्येवं । यक्षो मलयमेघकः ॥ पूर्वं सिंहस्य यो जीवो ।
 वत्से जानीहि तं त्वमुं ॥ ४३ ॥ च्युतः पूर्वतरं सौख्यं । भुक्त्वा लांतककल्पतः ॥ ततो भरतजीवो-
 ऽपि । वद्वव हरिविक्रमः ॥ ४४ ॥ चंद्रबालासुरश्च्युत्वा—ऽब्रुस्त्वं भुवनसुंदरी ॥ चंद्रश्रीगर्भसंभृता । व-
 त्से मम सुतोत्तमा ॥ ४५ ॥ चंद्रश्रियां तु यक्षस्य । स्नेहः शीलगुणोद्भवः ॥ भवत्यां भवसंबंधा—
 द्रद्वव सुतरां पुनः ॥ ४६ ॥ धर्मदत्तमुगाराति—त्रिह्लादिभगववर्धितः ॥ स्नेहोऽनुवर्तते युष्मां—स्ते-
 नैव प्रियकारकः ॥ ४७ ॥ उवाच सुंदरी स्वामिन । कथमेतन्ममाभवत् ॥ अल्पस्य छरितस्यापि ।
 विपाकः विरसं फलं ॥ ४८ ॥ केवली स्माह हे वत्से । प्रवज्या ह्यतिदुःकरा ॥ स्वलितं स्तोकमप्य-

व । वर्जनीयं प्रयत्नतः ॥ ३९ ॥ इति पूर्वव्रतं श्रुत्वा । विशेषस्नेहनिर्भरौ ॥ सार्धं गुह्यकराजेन । दं-
 पती तौ बभूवतुः ॥ ४० ॥ गीतार्थं स्थापयामास । बंधुदत्ताभिधं गुरुं ॥ नवदीक्षितशिष्यार्थं । वी-
 रसेनः स केवली ॥ ४१ ॥ राज्ञाथामरसेनेन । सुंदर्या विक्रमेण च ॥ नत्वोचे जगवन् कार्यः । प्र-
 सादो दर्शनेन वः ॥ ४२ ॥ श्रुतः केवलज्ञानी । मुरविद्याधराश्रितः ॥ धर्मवृष्टिकृतेऽन्यत्र । ययौ
 कापि स मेघवत ॥ ४३ ॥ व्यापृच्छ्य गुह्यकाधीशं । हरिविक्रमद्रुपद्रुः ॥ चचालामरसेनेना—नुयातो-
 ऽग्निनिजां पुरीं ॥ ४४ ॥ ततो भुवनसुंदर्या । सख्यः सर्वा ब्रह्मादिरे ॥ सर्वे यद्गजनाश्रयापि । भृशं
 गद्गदया गिरा ॥ ४५ ॥ सख्योऽहं नैव विस्मर्या । दूरीभूतापि संप्रति ॥ श्रुत्वा सहालीभिः । स-
 बाष्पनयना जवत् ॥ ४६ ॥ चंद्रप्रभं ननामाथ । भालस्पृष्टमहीतला ॥ दीर्घिकां च क्षणं दृष्ट्वा । द-
 दर्शोद्यानपादपान् ॥ ४७ ॥ पादलक्षकरोत्तसा । यद्गगजं ननाम च ॥ सिंचतीव पदै बाष्प—मिषे-
 ण स्नेहबिंदुभिः ॥ ४८ ॥ जगाद यद्गगजोऽथ । खेदं मा कुरु पुत्रि हे ॥ दत्ता वराय योग्याय । शो-
 चनीयासि नो यथा ॥ ४९ ॥ प्रतिक्रियां करिष्यामि । वत्सेऽहं ते पुनः पुनः ॥ त्वया चिंतितमा-
 लोऽपि । नन्वेष्यामि तवांतिके ॥ ५० ॥ बहुप्रकारमित्युक्त्वा । गुरुकष्टेन सुंदरी ॥ वरयानं समारु-

ह्य । चचात्न सपरिच्छदा ॥ ५१ ॥ निर्वर्त्यामरसेन तं । त्रिभिर्मार्गात्प्रगाणैकः ॥ अलंध्यनगरे वैरि
 —सिंहं मुक्त्वाचलद्रुहिः ॥ ५२ ॥ सौराज्यरंजितं लोकं । पश्यन्मार्गे पुरे पुरे ॥ अयोध्यां नगरीं
 प्राप । ससैन्यो हरिविक्रमः ॥ ५३ ॥ पुरो गतेन पुंसाथ । कथिते विक्रमागमे ॥ कारयामास रा-
 जेन्द्रः । पुरीमध्ये महोत्सवं ॥ ५४ ॥ राजमार्गा व्यराजंत । प्रसिक्ताः कुंकुमद्रवैः ॥ दर्शयंतीव रागं
 स्वं । मूर्ते यत्र वरागमे ॥ ५५ ॥ गृहे गृहे निबद्धोच्च—तोरणानां च पल्लवैः ॥ इव पल्लवितं ज्ञाति
 । यत्रोत्सवरसेन खं ॥ ५६ ॥ वातो धूतपताकाग्रैः । सौधश्रृंगैर्मनोहरा ॥ कुमारगमहृष्टा नृ-श्रेष्ठो-
 त्क्षेपमिवाकरोत् ॥ ५७ ॥ इति कारितपूःशोभो । राजेन्द्रोऽजितविक्रमः ॥ महर्ष्यां सपरीवारः । कु-
 माराजिमुखं ययौ ॥ ५८ ॥ सुतेन प्रणतो राजा । प्रहृष्टोऽजितविक्रमः ॥ प्रवेशं कारयामास । पुरी-
 मध्ये वधूवरं ॥ ५९ ॥ रूपं नृवनसुंदर्या । दृष्ट्वा लोकश्चमत्कृतः ॥ परस्परं जगादाथ । कृतार्थं मे-
 ऽद्य चक्षुषी ॥ ६० ॥ एतस्या जन्मना पंच । कृतार्थान्यभवन्निह ॥ नवः स्रष्टा दृशौ दृष्टुः । पितृ-
 स्वसुरयोः कुले ॥ ६० ॥ इत्यादि बहुधा लोका—लापं श्रुएवन्नरेश्वरः ॥ हर्षरोमांचसंयुक्तः । प्रावि-
 शन्नृपमंदिरं ॥ ६१ ॥ विहितोचितकर्तव्यो । वधूत्या प्रणतस्तदा ॥ भूया अविधवा वत्से । ददावा-

शीषमित्यसौ ॥ ६२ ॥ श्रद्धाशीषमथादाय । निजस्थानं वधूर्ययौ ॥ ननामाथ महाप्रक्त्या । मातरं
 हरिविक्रमः ॥ ६३ ॥ सार्धं भुवनसुन्दर्या । कुमारो हरिविक्रमः ॥ अर्धधर्माविरोधेना—भुक्त वैषयि-
 कं सुखं ॥ ६४ ॥ घनानुरागसंयुक्तं—महद्विरहासुखं ॥ अतिप्ररूढविश्रब्धं । विषादेष्यविवर्जितं
 ॥ ६५ ॥ विश्वैकप्रार्थनायोग्यं । विशिष्टजनसंस्तुतं ॥ मनोऽग्रिराममन्योन्या—शंकाशंकुजितं सदा
 ॥ ६६ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ राज्यचारं समस्तं तं । निवेश्य हरिविक्रमे ॥ त्रार्यामात्ययुतो दीक्षां ।
 जग्राहाजितविक्रमः ॥ ६७ ॥ नृमंन्त्रे समस्तेऽथ । राजापि हरिविक्रमः ॥ निर्जितारिजनं राज्य-मे-
 कलत्रमपालयत् ॥ ६८ ॥ अथो भुवनसुन्दर्या । महिष्याः कुक्षिसंभवः ॥ सूरविक्रमनामानृ—तनयो
 विनयोज्ज्वलः ॥ ६९ ॥ सकलशास्त्रकुशलं । कुमारं प्राप्तयौवनं ॥ विलोक्य नृपतिश्चक्रे । युवराजं
 शुभ्रे दिने ॥ ७० ॥ निधाय पुत्रे युवराजसंपदं । शन्येव देव्या सहितो दिवानिशं ॥ महीमहेंद्रो
 हरिविक्रमस्ततः । स्वर्गोपमं राज्यमपालयच्चिरं ॥ ७१ ॥ इत्यागमिकं श्रीचास्त्रिप्रचसूरिशिष्यश्रीजय-
 तिलकसूरिविरचिते तद्भांधवामरकीर्तिगणिविलिखिते हरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये पूर्वप्रवसंबंधरा-
 ज्याशिषेकवर्णनो नाम पंचमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यस्मिन् दिने राजा । सौधवातायने स्थितः ॥ ऊचे युवनसुन्दर्या । विश्रमस्नेहगर्जितं
॥ १ ॥ संसारेऽस्मिन् महाराज । क्षणिके जन्म मानुषं ॥ लब्ध्वा पुंसा तथा कार्यं । परत्वं स्यात्सुखी
यथा ॥ २ ॥ अमुमेवाधमा लोकं । परं चामुं च मध्यमाः ॥ उत्तमाः पुनरिच्छन्ति । लोकमेव परं न-
राः ॥ ३ ॥ मध्यमोत्तमहीनानां । दुर्लभा उत्तमा नराः ॥ पंचषा मध्यमाः संत्य—धर्मस्तु पूरितं ज-
गत् ॥ ४ ॥ त्यक्तवान्यत्पक्षयुग्मं चे—दुत्तमत्वं कथंचन ॥ लभ्यतेऽत्र तदा किं न । लब्धं जगति
चंचले ॥ ५ ॥ तत्त्वार्थवर्जितं सर्वं । स्वरूपं संसृतेरिदं ॥ तत्रापि प्रतिबंधो यः । परिणामे स दुःख-
दः ॥ ६ ॥ स्वामिन्नध्यवसायोऽयं । सदा स्फुरति मे हृदि ॥ सम्यक् चित्तं तु देवस्य । ज्ञातुमिच्छा-
मि संप्रति ॥ ७ ॥ ईषद्विहस्य सस्नेहं । जगाद हरिविक्रमः ॥ ऋजुके हृदयं मेऽपि । न ज्ञातं कि-
मिच्छिनैः ॥ ८ ॥ बहूनि स्युः कलत्राणि । श्रेयःप्रत्यूहहेतवे ॥ त्वत्सदृशं पुनः पुण्यैः । परलोकहि-
तं प्रवेत् ॥ ९ ॥ नावोचं त्वद्भयेनाहं । किमपि त्वयि सुंदरि ॥ तवावगतचित्तस्तु । यतिष्ये श्रेयसे-
ऽधुना ॥ १० ॥ इत्यन्योन्यं तयोर्थाव—संसारोद्विग्नचित्तयोः ॥ प्रवर्तते सदा लापाः । केवली ताव-

दाययौ ॥ ११ ॥ शक्रावतारतीर्थस्य । समीपे ज्ञानिनं स्थितं ॥ उद्यानपाल आगत्य । कथयामास
 ऋपतेः ॥ १२ ॥ सांतःपुरपरीवारो । राजा पौरजनावृतः ॥ वंदनार्थं चचालाशु । दानं दत्त्वा यथोचि-
 तं ॥ १३ ॥ प्राप्योद्यानभ्रुवं राजा—वतीर्य जयकुंजरात् ॥ त्यक्त्वा च राजचिह्नानि । गुर्वीस्थानं वि-
 वेश सः ॥ १४ ॥ सार्धं भ्रुवनसुंदर्या । पौरमात्यजनैः समं ॥ राजा परमया प्रक्ष्या । वंदे ज्ञानिनं
 मुनिं ॥ १५ ॥ मुनिवृंदं ततो नत्वा । विशुद्धे वसुधातले ॥ आसांब्रवृष ऋपात्रो । धर्मश्रवणवां-
 या ॥ १६ ॥ संभाष्य ऋपतिं मेघ—गंप्रीरोदास्या गिरा ॥ जयाख्यः केवली स्माह । धर्मं सर्वसभा
 सदां ॥ १७ ॥ धर्मं शृणुत शो भव्याः । श्रुत्वा धारयतांतरा ॥ हेयं त्यजत चाहेय—मंगिकुरुत स-
 र्वथा ॥ १८ ॥ आविःकृतप्रवाशेष—सद्भावं धर्मकारणं ॥ सम्यग्ज्ञानं प्रयत्नेना—दरणीयं तदेव हि
 ॥ १९ ॥ सम्यग्ज्ञानविहीनस्तु । न वेत्ति प्रवर्तिदितं ॥ अज्ञातप्रवैगुण्यः । संसारान्न निवर्तते
 ॥ २० ॥ संसारार्थविरक्तानां । धर्मरंजनां भवंति यत् ॥ अविरक्तास्तु गृह्णति । परमार्थधिया भवं ॥ २१ ॥
 सम्यग्ज्ञानसमेतस्तु । मोहदोहपरायणः ॥ सर्वं संसारविस्तारं । निःसारं मनुतेतरां ॥ २२ ॥ संसारे
 यद्यदत्रास्ति । नृणां व्यामोहकारणं ॥ तत्तत्सर्वमनित्यं हि । ज्ञातव्यं बुद्धिमज्जनैः ॥ २३ ॥ हरि-वि-

क्रम राज्य त । सप्ताग वतंतञ्च यत ॥ स्वाम्यभात्यसुहृत्कोश—राष्ट्रदुर्गवदान्वितं ॥ १४ ॥ बोद्धि-
त्यस्यैव राज्यस्य । तैवैतस्य विनिश्चितः ॥ न रक्षा क्रियते दैवै—रथपुण्यानि लाहते ॥ १५ ॥ यु-
ग्मं ॥ दृष्टान्तोऽत्र स्फुटो राजा । सूरसेनो महाबलः ॥ पुण्यक्षयेन यस्यासी—द्रक्षा राज्यस्य केन-
चित् ॥ १६ ॥ पप्रच्छाथ महाराजः । संयोज्य करकुञ्जलौ ॥ सूरसेनः स को राजा । राज्ये तस्य ब-
न्धु किं ॥ १७ ॥ उवाच केवली राजन् । श्रूयतां महती कथा ॥ सूरसेननरैर्द्रस्य । वीरसेनगुरोः
पितोः ॥ १८ ॥

द्रहास्ति ऋतक्षेत्रे । चंपा नाम्ना महापुरी ॥ तत्राभूज्जितविद्वेषी । सूरसेनो महाबलः ॥ १९ ॥
रणांगणे चिरं येन । दूरं त्रासितैर्वरिणा ॥ सरोषमिव संक्रांतः । स्वासावात्याविलोकितः ॥ २० ॥
पूर्वजन्मानुसंवंधि—निर्भरस्नेहशालिनी । शृंगाखत्यभून्नाम्ना । तस्य त्रार्या प्रियंवदा ॥ २१ ॥ राज्यं
रूपं च सौभाग्यं । स्वामित्वं विभवं तथा ॥ अनुकूलकलत्रेण । सफलं मन्यतेऽस्म सः ॥ २२ ॥ श्ला-
घ्यानि तस्य सौख्यानि । भुंजानस्य समं तथा ॥ एकमेवात्र बद्ध दुःखं । यत्पुत्रो न हि जायते
॥ २३ ॥ अन्यदा सुखशय्यायां । पुत्रचिंतापरो निशि ॥ अपनिद्रो नराधीश—श्रितयामास चेतसि

॥ ३४ ॥ भंजनं मृतकस्यैवांधकार इव नर्तितं ॥ इदं राज्यं विना पुत्रं । सर्वं मेऽस्तींद्रजालवत् ॥ ३५ ॥
 निर्मूलः पादपः कूपः । शुष्काशेषशिखजलः ॥ वंशश्च पुत्ररहितः । एते न स्युश्चिरायुषः ॥ ३६ ॥ पि-
 ता माता कुलं जातिः । सर्वं पुत्रेण चाप्यते ॥ अपुत्राणां सदप्येत-दस्तं याति हि निश्चितं ॥ ३७ ॥
 व्युत्तिन्नानि यथा मत्तो । गुरुण्यपि कुलान्यपि ॥ तथा किं मे कुलस्यापि । विहेदो प्रविताधुना
 ॥ ३८ ॥ सूरसेनाख्यवह्निर्नो । वंश इत्यत्र दुःश्रवं ॥ श्रोतुं शक्नोमि नो वाक्यं । यत्तिष्येऽहं सुताय
 ततः ॥ ३९ ॥ इति चिंतापरो याव-द्वृद्धवोर्वीपतिस्तदा ॥ तावद्विद्वोक्तयामास । प्रद्योतं जालका-
 ध्वना ॥ ४० ॥ तं दृष्ट्वा चिंतयामास । किं प्राच्यामीदृशं महः ॥ प्रभाता रजनी किंवा । किंवा
 वंद्योद्गमो भवेत् ॥ ४१ ॥ इदानीमेव सुप्तोऽहं । शय्यायामर्धरात्रिके ॥ अथ कृष्णचतुर्दश्या । दिनं
 वंद्योद्गमः कथं ॥ ४२ ॥ किमप्यत महच्चित्रं । तद्भविष्यति निश्चितं ॥ तत्र गत्वा च पश्यामि । स्व-
 रूपं महसः स्वयं ॥ ४३ ॥ ध्यात्वेति भूपतिः खड्ग-हस्तो वंचितयामिकः ॥ त्यक्तशय्याग्रहः शीघ्रं ।
 निर्ययौ नगराद्गहिः ॥ ४४ ॥ उद्योतवशतः प्राप । वासुपूज्यजिनेशितुः ॥ भवनं देवसंघान-सु-
 दं राजकुंजरः ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वा देवविमानानि । मेने भूपः स्वचेतसि ॥ एतेषामेव तेजोऽदः ।

स्फुरत्प्रतिरविप्रभं ॥ ४६ ॥ तदद्य सुंदरं जातं । यदबाहं समागतः ॥ सर्वं मे सफलं जातं । वासु-
 पूज्यस्य दर्शनात् ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा ऋपतिर्याव—त्वरितं दारमासदत् ॥ तावन्मनुष्य इत्येष । द्वार-
 स्थैः स्वलितोऽमरैः ॥ ४८ ॥ ऊचै ऋपेन ओ द्वाःस्था । मां मुंचत जिनांतिके ॥ तिर्यगरामराणां हि
 । सदा साधारणो जिनः ॥ ४९ ॥ ऊचुर्द्वास्थाः क्षणं तिष्ठ । यावद्याति सुरेश्वरः ॥ निजस्थाने गते
 शक्ने । वासुपूज्यं न मेस्ततः ॥ ५० ॥ सुरः स्माहस्ति चेन्नक्र—स्ततो यामि विशेषतः ॥ वासुपूज्यं
 विलोक्यापि । पश्चात्पश्यामि वासवं ॥ ५१ ॥ देवैरूचे ततः पुण्यैः । सुरेन्द्रो दृश्यते नृप ॥ स्यात्कथं
 पुण्यहीनानां । शक्रस्य मुखदर्शनं ॥ ५२ ॥ नृपेणोचे मया सार्धं । वादो युष्माभिराहतः ॥ वासु-
 पूज्यजिनालोकः । किं न स्यात्पुण्यकारणं ॥ ५३ ॥ वासुपूज्यनमस्कार—प्राप्तपुण्यमहाभारः ॥ वी-
 क्षतेऽप्यपवर्गं तु । किमिमं न सुरेश्वरं ॥ ५४ ॥ इत्यालपन्नपि प्राप । न प्रवेशं यदांतरा ॥ स्वलि-
 तस्तैस्तदा वक्तुं । प्रारेन्ने ऋपतिः पुनः ॥ ५५ ॥ स्वल्पेयोऽहं ब्रवद्भिः किं । निर्विवेकैः शिखंडि-
 त्भिः ॥ मर्यादैव सतां किंतु । प्रतिरोधकृते क्षमा ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्वा वसुधाधीश । आकृष्यासि पु-
 नर्जगौ ॥ समर्थोऽस्ति ब्रवन्मध्ये । यः स स्वलतु मां सुरः ॥ ५७ ॥ देवैरत्राण्यसंबंधं । किं रे ज-

व्यसि मानुष ॥ भवंति ते कथं संतः । स्वशक्तिं ये न जानते ॥ १८ ॥ ततो राज्ञा समं युद्धे ।
 प्रारब्धे द्वारपालकैः ॥ गत्वांतः कथितं केना—प्यमरेण सुरेशितुः ॥ १९ ॥ ततोऽद्यापि सुरेन्द्रेण ।
 कोऽप्ययं मानवो महान्न ॥ स्याद्विक्रमेण यः स्वेन । देवानामपि सन्मुखः ॥ ६० ॥ चित्रं किमथवा
 जाति—स्तेजसो नात्र कारणं ॥ ज्वलंत्यपि न काष्ठानि । संघर्षेण परस्परं ॥ ६१ ॥ व्याकाशयत तं
 शीघ्र—मित्युक्ते बलवैरिणा ॥ धावमानैः सुरै राज्ञा । निन्ये वासवसन्निधौ ॥ ६२ ॥ प्राग् नत्वा वा-
 सुपूज्यां हि—कमलं भूमिवासवः ॥ वासवं च ततो नत्वा । सप्रश्रयमदोऽवदत् ॥ ६३ ॥ सकलस्या-
 पि लोकस्य । नाश्रस्त्वमसि वासव ॥ नाश्रो मध्यमलोकस्या—हं तथापि तवाज्ञया ॥ ६४ ॥ कथं
 ते स्वखितो दुष्ट—द्वीरपादैः सुरेश्वर ॥ ज्ञात्वा मानुष इत्येभि—स्तृणतुव्यश्च लेखितः ॥ ६५ ॥
 तद्वचःश्रवणाज्जात—हर्षोऽकुह्यविलोचनः ॥ सुरनाथो नृनाथं तं । जगाद वदतांवरः ॥ ६६ ॥ म-
 नुष्याणां तु या शक्ति—रिंद्वाणामपि सा कथं ॥ करोति विरतिं मर्त्यः । शक्रस्तत्रापि न क्षमः
 ॥ ६७ ॥ अस्मान्निरपि राजन् प्राग् । मर्त्यत्वं प्राप्य दुर्लभं ॥ पालिताह्वचोऽभिस्तु । प्राप्ता वासवता-
 धुना ॥ ६८ ॥ दग्ध्वा दुःकर्मणां राशिं । मुक्तिं प्राप्नोति मानवः ॥ समर्थस्यापि देवस्य । शक्तिरेवं-

विद्या कथं ॥ ६७ ॥ नमामोऽपि वयं राजन् । मनुष्यान् धर्मवासितान् ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र—पवि-
त्रान् व्रतधारिणः ॥ ६८ ॥ तदेते सर्वथा न स्यु—द्वारपात्रा विवेकिनः ॥ यतः कोपोऽपि नो क-
र्तु—मुचितो भवता खलु ॥ ७० ॥ नरेंद्रोऽथ जगदेन्द्र । त्वदर्शनरसेन मे ॥ त्वह्वः श्रवणेनापि
। निर्वाणः क्रोधपावकः ॥ ७१ ॥ सुरेंद्रेण ततोऽवादि । नैसर्गिकबन्धेन ते ॥ विनयेन च तुष्टोऽस्मि
। वरं वृणु नरेश्वर ॥ ७२ ॥ नृपेणाज्ञाणि यद्भूरि—पुण्यानां स्यात्प्रभावतः ॥ जातं ते दर्शनं तेन ।
त्रैलोक्यस्यापि दुर्लभं ॥ ७३ ॥ दर्शनेन तवानेन । वराः सर्वेऽपि दुर्लभाः ॥ प्रवर्तते सुराधीश ।
करस्था मम संप्रति ॥ ७४ ॥ उवाचेंद्रः किमेतेन । वृणु त्वं मनसि स्थितं ॥ देवानां दर्शनं यस्मा-
दमोघं स्थानमहीतले ॥ ७५ ॥ जगदेऽथ नरेंद्रेण । यद्येषोऽस्ति तवाग्रहः ॥ ततस्तव प्रसादेन । पु-
त्रोऽस्त्यनुपमो मम ॥ ७६ ॥ उवाचेंद्रो मया ज्ञातं । ज्ञानेनावधिनाधुना ॥ देवलोकास्तुश्रुत्वा ।
भविता तव नंदनः ॥ ७७ ॥ द्रष्टुं त्वा वासुपूज्याय । नमस्कृत्वा च वासवः ॥ निःशेषसुरसंयुक्तः ।
सहस्रैव तिरोदधे ॥ ७८ ॥ प्रहृष्टो नरनाथोऽपि । जिनेन्द्रनतिपूर्वकं ॥ अलङ्कितश्च केनापि । निजं
स्थानं पुनर्ययौ ॥ ७९ ॥ सुखशय्याप्रसुप्तस्य । चित्तोर्वोर्वीपतेः क्षणात् ॥ गतांधकारिाशेष—जीवलो-

का तमस्विनी ॥ ८० ॥ उदियाय ततः सूरः । प्रजामार्गप्रकाशकः ॥ तिरस्कृतान्यतेजस्वि—ऋषस्ये-
 व मनोरथः ॥ ८१ ॥ अथान्यदिवसे देवी । सा श्रृंगारवती निशि ॥ गर्भे बभार राजेंद्र—सूरसेना-
 गसंभवं ॥ ८२ ॥ निशशेषे ददर्शाथ । स्वगर्भे वीरपूरुषैः ॥ सेव्यमानं तदा स्वप्ने । देवराजमिवा-
 मरैः ॥ ८३ ॥ तं दृष्ट्वाकथयद्देवी । स्वप्नं राजस्तदैव हि ॥ राजाथानंदयामास । सुतजन्मोदितेन
 तां ॥ ८४ ॥ गर्भानुज्ञावतस्तस्या । बभ्रुवुर्दोहदा श्रुति ॥ एकीकृतचतुर्वर्धि—जले स्नानं करोम्यहं
 ॥ ८५ ॥ आसन्नान् दर्पणान् हित्वा । तीक्ष्णसिफलकादिषु ॥ देवी गर्भानुज्ञावेन । दिदृक्षुर्मुखपं-
 कजं ॥ ८६ ॥ सुप्रयानामपि प्रायो । ये स्युरुत्तामकारकाः ॥ श्रुता अपि समं सिंहैः । क्रीम्नि-
 तैरिष्येव सा ॥ ८७ ॥ वर्धमाने ततो गर्भे । भ्रुवनानंददायिनि ॥ उत्पाता वैरिसौधेषू—त्पन्ना दह-
 शिरे जनैः ॥ ८८ ॥ अनिमित्तमकामेऽपि । चेलु सिंहासनान्यहो ॥ अरीणां मुकुटाः पेतु—दृढ-
 बद्धा अपि कृणात् ॥ ८९ ॥ चकार कौशिकः स्थानं । तेषां मंदिरमूर्धनि ॥ विरसं शरट्युच्चैः । शृ-
 गाव्री चाविशायुरे ॥ ९० ॥ इत्यादिकान् बहूत्पातान् । दृष्ट्वा सूरनृपाऽयः ॥ साशंका मंत्र-
 यामासु—मंत्रिभिः स्वस्ववेश्मनि ॥ ९१ ॥ प्रधानेऽथ दिने देवी । शुभे लगे शुभे कृणे ॥ सुरेन

सुपुत्रे पुत्रं । तेजःपुंजविगजितं ॥ ९२ ॥ अंतःपुरेऽथ नारीणां । हर्षकौलाहले सति ॥ देवीधा-
त्रीसुता गत्वा । कव्याणश्रीर्जगौ नृपं ॥ ९३ ॥ दिष्ट्याद्य वर्धसे देव । देव्याः सत्पुत्रजन्मना ॥ इ-
त्युक्ते नृमिपोऽप्यस्यै । ददावामभरणादिकं ॥ ९४ ॥ इतश्च सिद्धचंद्राख्यो । नैमित्तिक उपागतः ॥
दत्ताशीर्वादमित्यूचे । ज्योतिःशान्त्रविशारदः ॥ ९५ ॥ देव लग्नमिदं पूर्वं । तुल्लेकेशं शुभं पुरः ॥
साधयत्यखिलं कार्यं । यत्र जातः सुतस्तव ॥ ९६ ॥ महर्ष्यां कारयामास । पुत्रजन्मोत्सवं नृपः ॥ य-
द्येप्सितं ददौ दानं । तुष्टश्च सुतजन्मना ॥ ९७ ॥ पुत्रजन्मोत्सवा याव—त्यवर्तते पुरे पुरे ॥ उ-
त्पाता वैरिणां ताव—त्सर्पधयेव पुरेऽजवन् ॥ ९८ ॥ उत्पातकारणं सर्वै—श्रुतुर्दिक्षु स्थितैर्नृपैः ॥
स्वस्वनैमित्तिकाः पृष्टा । जगदुः पुनरीदृशं ॥ ९९ ॥ यथा शक्रप्रसादेन । सूरसेनस्य ऋपतेः ॥ दे-
वलोकितं समुत्पन्नः । पुत्रः प्रौढप्रतापवान् ॥ १०० ॥ यदि वर्धिष्यते सोऽत्र । धर्मकर्मानुयोगतः ॥
तत्तेन जवतां वंश—इत्येतस्यते मूलतोऽपि हि ॥ १ ॥ युष्मन्नगरसौधेषु—त्पाता एतेन हेतुना ॥ यु-
ष्माकं बालकः सोऽसा-बुल्लितो धूमकेतुवत् ॥ २ ॥ नैमित्तिकवचांसीति । श्रुत्वा तैः सर्वराजकैः ॥
एकत्वं कर्तुमारंभे—ऽन्योन्यस्यापि विरोधिभिः ॥ ३ ॥ यावदद्यापि गर्भस्थो । जातोऽवाप्नोति नोद-

यं ॥ तावत्तत्र वयं गत्वा । तं हन्मो जनकान्वितं ॥ ४ ॥ मंत्रयित्वेति ते सर्वे । समदुःखा नराधिपाः ॥ प्रचेदुः स्वस्वसेनाग्नि—श्लादयंतो धरातलं ॥ ५ ॥ इदं विपद्कन्तानां । चेष्टितं कथितं चरैः ॥ सूरसेननरैरुस्य । हृष्टस्य सुतजन्मना ॥ ६ ॥ तदैव रिपवः सर्वे । समकालं समेत्य ते ॥ सेनाभि-
 र्वेष्टयामासुः । पुरीं चंपां समंततः ॥ ७ ॥ सूरसेननरैर्द्रोऽथ । प्रासादशिखरस्थितः ॥ दृग्भ्यामप्राप्तप-
 र्थितं । रिपुसैन्यं व्यलोकयत् ॥ ८ ॥ तृतीयेऽपि दिने राजा । दृष्ट्वा पुत्रमुखं ततः ॥ चक्रेऽग्निधा-
 नकरणं । तस्य संगरकौतुकी ॥ ९ ॥ स्वप्नेऽयं सेवितो वीरै—र्गन्निस्थो वीरसेनया ॥ वेष्टितश्चाधुना
 जातो । वीरसेनाग्निधोऽस्तु तत् ॥ १० ॥ कृतकृत्यस्ततः पत्नी—पुत्ररक्षां विधाय सः ॥ तामयामास
 संग्राम—भेरीं वैरिभयंकरां ॥ ११ ॥ प्रेरीरवेण शुद्धोक्ताः । सूरसेनमहाभयः ॥ निर्ययुर्नगरीमध्या-
 डोमांचक्रवचोद्वज्राः ॥ १२ ॥ कृतकद्वयाणसंचारी । धृतहत्वो नरेश्वरः ॥ जयवारणमारूढो । निर्य-
 यौ बलवेष्टितः ॥ १३ ॥ सूरसेनं पुरीमध्या—न्निर्गन्तं विलोकयत् ॥ जयोद्भ्रांतं द्विषत्सैन्यं । सर्वतः समन-
 ह्यत् ॥ १४ ॥ पार्श्वस्थितैर्महामात्यै—र्द्राणितः सूरभृपतिः ॥ शत्रुसैन्यं घनं देव । निर्गतस्त्वं किमुत्सुकः
 ॥ १५ ॥ दुर्गस्थिता नरैर्द्रास्तु । बलावस्कंददायिनः गुर्वथस्त्रिदलं बुद्ध्या । जयं त्यद्वपबला व्यपि ॥ १६ ॥ क-

स्ते देव न जानाति । शक्राध्यक्षं पराक्रमं ॥ एषां च बहुधा भयः । कृपाणः शिरसि त्वया ॥ १७ ॥ सर्वथा रक्ष-
णीयोऽयं । कुमारो देव तत्त्वया ॥ एतेषामेष आरंभो । यत्कुमारजिघांसया ॥ १८ ॥ चंपामध्ये कुमारस्य ।
रक्षार्थं यदि तिष्ठसि ॥ एतावतैव तत्किं ते । विक्रमोऽपस्था न्रवेत ॥ १९ ॥ सूर्योऽप्युवाच मा ब्रूत । भो एवं
मंत्रिकुंजराः ॥ देहरक्षां करिष्यति । देवतास्तस्य संप्रति ॥ २० ॥ माशंकध्वमलीकं भो । वीरसेन-
स्य विघ्नकं ॥ मम तस्यापि मृत्युर्न । जानामि शकुनैरिह ॥ २१ ॥ संबोध्य मंत्रिणोऽप्येवं । वचनै-
र्वीरतोच्चितैः ॥ राजा रचितसेनाग्रो । दुर्दौके शत्रुसेनया ॥ २२ ॥ इतश्च गगने सिद्ध—विद्याधर-
सुरासुराः ॥ पश्यंतः संगरं प्रापु—नर्विकाशं कथंचन ॥ २३ ॥ निःशेषपृथिवीपीठे । येऽत्रवन् वसु-
धाधिपाः ॥ सर्वे ते मिलितास्तत्र । सुहृदोऽसुहृदोऽपि च ॥ २४ ॥ मिलिता वैरिणामहौ । सहस्रास्त-
त्र ऋश्रुजां ॥ द्वाविंशत्सैनिकानां चा—दौहिण्यः सर्वसंख्यया ॥ २५ ॥ अदौहिण्यस्तथैवाहौ । सूर-
सेननरेशितुः ॥ किरीटिनां च चत्वारो । राजामासन् सहस्रकाः ॥ २६ ॥ अत्रांतरे नमस्यासीत् ।
सुराणां तुमुल्लो महान् ॥ जगत्क्षयः किमारब्धो । नृपक्षैरिति संप्रति ॥ २७ ॥ सुरासुरगणैः सर्वै-
र्मिलित्वा बलयोर्द्वयोः ॥ दूतः प्रैषि नरैर्दाणा—मुग्रयेषां हितेन्नया ॥ २८ ॥ प्रागत्वा सूरसेनस्य ।

पार्श्वे दूतोऽब्रवीदिति ॥ किमारब्धो रणोऽत्वाय—मसंख्यप्राणिनां क्षयः ॥ ३७ ॥ यैरेव सह वैरं ते-
 युद्धंतां सैन्यनायकाः ॥ जीयंते तज्जाये नान्यै—स्तद्धार्या हार्यंते तथा ॥ ३८ ॥ उवाच सूरसेनोऽ-
 थ । संमतं सुरदूत मे ॥ दुष्टभ्रूपाणिमान् किंतु । बोधयाव समागतान् ॥ ३९ ॥ दूतस्ततो गतोऽन्ये-
 पां । समीपे प्रतिबोध्य तान् ॥ युद्धे प्रवर्तयामास । पत्तियुद्धव्यवस्थया ॥ ४० ॥ अष्टत्रिंस्तुरगैर्वर्हि ।
 सहस्रध्वजभूषितं ॥ आरुरोह रथं सूरः । प्रभृतायुधपूतिं ॥ ४१ ॥ पूर्वदेशाधिपो राजा । बलवान्
 गुरुविक्रमः ॥ हरिषेणान्निधः सूर—सेनस्याग्निमुखोऽभवत् ॥ ४२ ॥ क्रुद्धः सूरगवलोकेन । चापमा-
 रोप्य रंहसा ॥ हरिषेणोऽक्षिपत्पंच—बाणान् प्रहरणान् रियोः ॥ ४३ ॥ सूररोऽपि द्विगुणान् बाणान् ।
 मुक्त्वा चिह्नेद तानपि ॥ अर्धैरर्धैश्च तन्नव—ध्वजचिह्नान्यपाहत् ॥ ४४ ॥ हरिषेणस्ततः क्रुद्ध—स्ता-
 म्रादौ विशतिशरान् ॥ संधाय सूरसेनस्या—भिमुखं प्राक्षिपत्पुनः ॥ ४५ ॥ दक्षत्वेन च सूररोऽपि ।
 खंडयित्वा शरान् हरेः ॥ शरैस्तद्विगुणैर्मोहि ॥ चापं चाश्वानपातयत् ॥ ४६ ॥ हरिषेणस्ततो जंपां
 । दत्त्वा सूरस्यंप्रति ॥ यावदेतर्धचंद्रेषु—हतस्तावदधोऽपतत ॥ ४७ ॥ पतिते हरिषेणोऽथ । सूरसेन-
 नैर्मुदा ॥ हतो हतोऽरिस्त्युक्च—श्रक्के कलकलो महान् ॥ ४८ ॥ तुमुलश्रवणात्क्रुद्ध । उत्तस्थौ

रुविमन्थरः ॥ तर्जयन् सूरसेनं तं । नाम्नामरमहानृपः ॥ ३९ ॥ सहसरोप्य कोदण्डं । मुमुचे चैक-
 मुष्टिना ॥ त्रिशतान् शत्रवे सोऽथ । सूरं प्रति शिलीमुखान् ॥ ४० ॥ सुरेणाप्यस्त्रिणांस्तान् । खं-
 यित्वा निजैः शरैः ॥ संधत्ते न पुनर्याव—तावन्मुक्ता दशेषवः ॥ ४१ ॥ तन्नमेकेन कोदण्डं । तत्र-
 मेकेन सारथिः ॥ एकैकैकेन मौलिश्च । षड्विर्वाणैस्तुरंगमाः ॥ ४२ ॥ आरुह्यान्यश्वं सूर्यं । म-
 त्वा चैकं धनुर्धरं ॥ जग्राह पाणिना कुतं । यमो दंममिवामरः ॥ ४३ ॥ सूरौऽपि वैरिणा क्षिप्तं । कुं-
 तमर्धपथेऽपि तं ॥ भौदमुद्गरघातेन । खंरुशः कृतवांस्तदा ॥ ४४ ॥ करेणोच्छाम्य चिक्षेपा—मरतेजाः
 कणायुधं ॥ एकभारप्रमाणायो—मयं सूरान्निसन्मुखं ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वा नभसि दुर्वारं । तन्मृत्यु-
 देहिनामिव ॥ सुरासुरैस्ततश्चक्रं । हाहाकारस्रवो महान् ॥ ४६ ॥ तदापतद्दिलोक्याशु । सूरौ नम्र-
 सि सूरवत् ॥ उत्खुत्य च करग्राह—ममुंचच्चाभं प्रति ॥ ४७ ॥ तेनामरस्तथा चूर्णी—चक्रेऽलं स-
 रथस्तदा ॥ यथा तस्य च धूलीनां । नांतरं लेभिरे जनाः ॥ ४८ ॥ साधुकारं निशम्याथ । सूरसेन-
 स्य विस्तृतं ॥ पश्चिमेलापती राजा । जगाद रुमराजिधः ॥ ४९ ॥ नाममात्रेण सूरस्त्वं । कथं भ्र-
 मसि संगते ॥ मात्मानं मारयामीषं । जनानां वचसा मुधा ॥ ५० ॥ एषां च कौतुकं राजन् । द्वे

चापि तव संशये ॥ राज्यं चापि शरीरं च । त्यज त्वं मा मुग्धा ह्वयं ॥ ५१ ॥ त्वया यौ निहतौ यु-
 क्ते । हरिषेणामरौ नृपौ ॥ तदध्यागो मया सोढ—स्त्वत्प्रसादपरेण ज्ञोः ॥ ५२ ॥ ततो रक्ष प्रयत्ने-
 ना—स्मीयं राज्यं च जीवितं ॥ तमस्माकं नराधीश । दुर्जातं सुतमर्पय ॥ ५३ ॥ स ते कुलस्य दे-
 शस्य । पुरस्य विघ्नवस्य च ॥ जातः पुत्रमिषात्सर्वं—कषो राजन् यमः खलु ॥ ५४ ॥ पुत्रं समर्प-
 येत्युक्तिं । श्रुत्वा दूनोऽथ सूरराट् ॥ ददोष्टो भृकुटीज्रीमः । प्रतिपक्षं जगाविति ॥ ५५ ॥ रेरे ममर
 दोषो न । तवेदं जल्पतः सतः ॥ दोषस्तु वदनस्यास्य । तवासत्यप्रलापिनः ॥ ५६ ॥ दोषकुण्डं य-
 देवास्ति । तन्निग्राह्यं नराधिपैः ॥ हनिष्यामि मुखं तत्ते । रक्षेस्त्वमिह यत्नतः ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वा वा-
 मपादेन । दूरमुड्डीय सूरराट् ॥ व्याजघान मुखं गत्रो—र्विद्युदुत्पातलीलया ॥ ५८ ॥ कृत्वेति या-
 वदायाति । स्वं रथं सूरचपतिः ॥ तावद् ममरसिंहेन । पादे दध्रे स्वपाणिना ॥ ५९ ॥ धृतो धृत
 इति प्रौचै—र्जातः कलकलस्तदा ॥ जहसे दत्ततालं चा—न्योन्यं दुर्जनराजभि ॥ ६० ॥ सूररोऽय-
 न्येन दक्षस्तं । हत्वा पादेन वक्षसि ॥ वमंतं रक्तमास्येन । पातयामास शाल्वं ॥ ६१ ॥ वामं पादं
 विमोच्यथ । सूरौ यावन्निजं रथं ॥ तावत्क्रोधारुणाक्षः स । ममरः सहस्रोत्थितः ॥ ६२ ॥ उत्तीर्ण

स्वरथाब्धिं । ममरः प्रवलो वलैः ॥ उच्चिक्षेप ससूतं तं । संसूरं सहयं रथं ॥ ६३ ॥ रथं प्रमथते
 याव—त्सोवरे तावदुच्चैकैः ॥ दत्त्वा ऊपां ससूतोऽपि । सूरस्तस्य रथं ययौ ॥ ६४ ॥ प्रमथित्वा रथं
 याव—दास्फाड्य च युवा सह ॥ सोऽगान्निजं रथं ताव—त्ससूतं सूरमैकत ॥ ६५ ॥ दध्यौ च मु-
 ण्डिनाकाशं । हतं वा खेप्तितास्तुषाः ॥ काष्ठान्येव मया चूर्णी—कृतानि न पुना रिपुः ॥ ६६ ॥ अ-
 स्तु तावद्गणितैव । सूरस्यातिघ्नतोऽपि हि ॥ आरुरोह रथं स्वीयं । स रिपुः सुभटाग्रणीः ॥ ६७ ॥
 आहिद्य सर्वशस्त्राणि । सूरसेनकशस्त्रली ॥ पाणिभ्यां भुजयोः सूरं । जग्राह ममरो दृढं ॥ ६८ ॥
 भुजयोर्धृत एवायं । सूरः पादेन तं रिपुं ॥ निःसहं ताडयामास । वक्षस्युघ्रांतलोहितं ॥ ६९ ॥ ततः
 स पादघातेन । वेदनाविधुरोऽजवत् ॥ श्लथसर्वगंसंधानो । मूर्ध्नामीलितलोचनः ॥ ७० ॥ रंजितः
 पौरुषेणास्य । स्वयं सूरः स्ववाससा ॥ चकार पवनं तस्य । सेकं च शिशिरंजसा ॥ ७१ ॥ आ-
 स्वस्थं तमुवाचैव—मिद्वैव स्वस्थे स्थितः ॥ युध्यस्व प्रोः समीपस्थं । यास्याभ्यन्यरथं त्वहं ॥ ७२ ॥
 गुरुत्वसदृशं शूर—व्यवहारं विलोक्य सः ॥ अभिमानधनाधीश । ज्वाच ममरः पुनः ॥ ७३ ॥ क-
 न्यैव गृह्यते दत्त्वा । जयश्रीर्न तु सूर हे ॥ तन्निषेवितनार्गेण । गृहीष्यामि रथं हतात ॥ ७४ ॥ सा-

वधानो जवेम्वं । भाणीर्यकथितं न मे ॥ ह्युक्त्वा तेन सूरौऽथ । प्रक्षिप्तो गगनांगणौ ॥ ७४ ॥
 पतंतं खंयिष्यामि । सूरमर्धेऽुसार्यकः ॥ दृग्बेधी लघुसंधानः । स यावदित्यचिंतयत् ॥ ७५ ॥ ता-
 वत्सूरेण दूरं स्वे । प्रक्षिप्तैर्नैकखंचरात् ॥ दृढाकृष्टासिंदडेन । हतः स रुमरोऽपतत् ॥ ७६ ॥ पतिते
 तत्र निःसीमो—चरदेशाधिपो बली ॥ नरसिंहाजिधानेन । समागात्समरांगणौ ॥ ७७ ॥ हतप्राक्-
 पश्चिमापान्य—देशाधिपतिसेनया ॥ स्वस्थामिमाराणोत्पन्न—रोषया स पश्चितः ॥ ७८ ॥ विषमोऽ-
 रिरिति त्यक्त—व्यवस्थो युगपच्चलत् ॥ चक्रव्यूहे गतः सर्व—सेनया समदौकत् ॥ ७९ ॥ युग्मं ॥
 आगच्छत्तद्वलं दृष्ट्वा । प्रेरितात्मबलो नृपः ॥ यावदभ्येति तावच्च । सैन्येन निर्गमो ददे ॥ ८० ॥
 पूर्वसंकेतदत्तेन । मार्गेणागत्य सूरराद ॥ नृसिंहं तर्जयाप्राप्त । मध्ये तुंगमहारथं ॥ ८१ ॥ यथा य-
 थाविशन्मध्ये । चक्रव्यूहस्य सूरराद ॥ शत्रुसैन्यैः परावेष्टि । परितः स तथा ॥ ८२ ॥ बहुंध्य
 क्षत्रियाचारं । समकालं द्विषां बलैः ॥ सर्वशस्त्रसमूहेन । हंतुं प्रारंभि सूरराद ॥ ८३ ॥ जातखेदैर-
 आकाशे । सुरविद्याधरामरैः ॥ लाहारावो व्यधादुच्चै—समंजसदर्शनात् ॥ ८४ ॥ अशेषारिभग्नानां तु ।
 तेषां प्रहस्तामपि ॥ अशुब्धहृदयः सूरः । प्राप याववसंनिधिं ॥ ८५ ॥ नरसिंहस्ततः स्माह । रेरे भ-

म चमृचराः ॥ वेष्टध्वं मायध्वं च । सूरमाप्तं मदंतिकं ॥ ७६ ॥ ततस्तेर्निहते सूते । रथे च कण-
 शः कृते ॥ अग्निजातिगजेष्वेकः । सूरः सिंह श्वासफुरत् ॥ ७७ ॥ इतश्चेत्यज्ञवन्मंत्रो । देवानां ग-
 गने मिथः ॥ अपहत्य नराधीशं । रत्नामो वैरिर्गर्गतः ॥ ७८ ॥ ध्यात्वेति खेचरैः सर्वैर्व्यवस्थाक्री-
 रिञ्चिः सुरैः ॥ मुग्ध्यमानोऽपजह्रेऽथ । सूरसेनो नरेश्वरः ॥ ७९ ॥ प्रौढवीरसेनैवं । प्रहरंस्तान् सु-
 रानपि ॥ तैः सर्वैर्जगदे बाहं । सूरसेनो नञःस्थितः ॥ ८० ॥ सूरसेन प्रहार्षिर्मा । पक्षपातकृतोऽ-
 स्मकान् ॥ असमंजससंग्रामा—धृतोऽस्माग्निर्महाबलः ॥ ८१ ॥ प्रत्यागतस्वचैतन्यः । स्वस्थः सूरम-
 ह्वीपतिः ॥ आत्मानं गगनेऽपश्य—देवविद्याधैरवृत्तं ॥ ८२ ॥ सूरः सुरानुवाचेति । किमर्थं प्रो धृतो-
 ऽस्म्यहं ॥ कथं दृष्ट्यामि जीवंश्च । हन्यमानं निजं सुतं ॥ ८३ ॥ मृते मयि भवेद्यच्च । तदस्तु न
 मनोव्यथा ॥ तन्मां विमुंचताद्यापि । हनिष्याम्यग्निमंमलं ॥ ८४ ॥ ऊचे देवादिकैः सत्य—मिदं
 ब्रूते नरेश्वरः ॥ स्वपुत्ररक्षाण्यैव । रणरंजोऽस्य संप्रति ॥ ८५ ॥ पुत्रस्यैव वधायैषां । ऋषयामपि
 संगरः ॥ सर्वथा पात तदूय—मस्य पुत्रं च वल्लभां ॥ ८६ ॥ इत्युक्ते शृंगारवती । वीरसेनसुतान्वि-
 ता ॥ आनीता सूरसेनस्य । पार्श्वे विद्याधरैस्ततः ॥ ८७ ॥ सूरसेनहतारीणां । सैन्यानि स्वाभ्यन्ना-

वतः ॥ नृसिंहमेव नृपाले । निःकंठकमथाश्रयत ॥ ९८ ॥ सूरसेनस्य सैन्यं च । ज्ञात्वा सूरं रणे ह-
 तं ॥ बभ्रुवां नायकं दीन—मपश्यदपि नन्दनं ॥ ९९ ॥ किंकर्तव्यतया मूढं । स्थितं चंपां प्रविश्य च
 ॥ वेष्टितं नरसिंहस्य । परितः प्रबलैर्बलैः ॥ १०० ॥ क्षीणे कालक्रमेणाथ । मध्ये धान्यतृणादिके ॥
 प्रतिबोध्य प्रधानानि । नृसिंहोऽविशदंतरा ॥ १ ॥ स एवाशेषनृपतीते । नृसिंहोऽद्भुन्नरेश्वरः ॥ राज-
 धानी कृता येन । चंपा सूरवियोजिता ॥ २ ॥ अथ ते चिंतयामासुः । सुराः सूरपहारिणः ॥ पूर्व-
 स्थित्यधिके राज्ये । स्थापयाम इमं क्वचित् ॥ ३ ॥ परस्परं निगदतां । तेषामेकेन नाकिना ॥ तदा
 तत्कालमाख्यायि । ब्रमतां नृतलेऽस्त्रिले ॥ ४ ॥ धातकीखंडभरते—ऽयोध्यायां पुरि सांप्रतं ॥ अपु-
 त्रो विमलश्चक्री । दैवयोगाद्दिवं गतः ॥ ५ ॥ तस्य राज्ये नरेन्द्रं ज्ञोः । सूरसेनं महाबलं ॥ तत्र नी-
 त्वा सुरा दीपे । संस्थापयत संप्रति ॥ ६ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा । सुरास्तत्कार्यकारिणः ॥ सन्नार्थं स-
 सुतं सूरं । यावत्तत्र नयंति ते ॥ ७ ॥ तावद्वावर्तयंत्याः स्वं । देव्याः पार्श्वानरं पथि ॥ कथंचिद्देव-
 योगेन । विबुध्य पतिनः सुतः ॥ ८ ॥ पतितः पुत्र । श्रुत्वा मूर्च्छिताबुभौ ॥ धार्यमाणाव-
 पि सुरैः । पतितौ सहसा नृवि ॥ ९ ॥ देवैः प्रापितचैतन्यौ । शिशिरोपक्रमैस्ततः ॥ तावाश्वास्य सुतं

लम्बा—वीक्षितुं जगतीतलं ॥ १० ॥ प्रतिशैलं प्रतिगूहं । प्रतिवृद्धं प्रतिस्थलं ॥ विलोकितोऽपि स-
 र्वत्र । न दृष्टैः क्वचिच्च सः ॥ ११ ॥ ततः स्माह महीनाथो । न कार्यं राज्यसंपदा ॥ करिष्याम्य-
 हमत्रैव । प्राणत्यागं तु कानने ॥ १२ ॥ चंदनागुरुकाष्ठैश्चै—श्रितां कृत्वा नृपस्ततः ॥ आगादुपचि-
 तां याव—त्सपत्नीको मृतीक्षया ॥ १३ ॥ नयसा गच्छता ताव—द्गणितं चारणार्पणा ॥ ज्ञविता भूप
 पुत्रेण । जीवतस्तव संगमः ॥ १४ ॥ स्वमासघातपापेन । मा लिपस्व नरेश्वर ॥ मुनेर्गन्धत एवेति ।
 वाक्यं श्रुत्वा स जीवितः ॥ १५ ॥ विरतो मरणहैवै—र्नोतोऽथ धातकीश्रुवि ॥ चक्रवर्तिमहाराज्ये-
 ऽयोध्यायां च प्रतिष्ठितः ॥ १६ ॥ राज्ये तत्र प्रजाः सर्वा । यथासुखमपालयत ॥ नाभुक्त विषया-
 न् पुत्र—वियोगेन हि दुःखितः ॥ १७ ॥ तत्र राज्यश्रियं सर्वा । माहात्म्यं विक्रमं तथा ॥ नृणव-
 न्मन्यतेस्मैष । सर्वं पुल्लवियोगतः ॥ १८ ॥ खिद्यमानोऽभिमानस्थो । हृदये स्मरन्नुपतिः ॥ अनावि-
 कृतहृद्भावो । विकट्यौघानचितयत् ॥ १९ ॥ इन्द्रत्वमपि नो दत्ते । तुल्यं राज्यं तु किं सुखं ॥ द्विद्-
 पराभवपात्राय । मह्यं सुतवियोगिने ॥ २० ॥ मनस्विनां विदेशेषु । दारिद्र्यमपि शोचते ॥ मित्रा-
 मित्रैरदृष्टं तु । न राज्यमपि राजते ॥ २१ ॥ दूरीकृतस्वदेशस्य । विद्युक्तस्य स्वमनुना ॥ पराभूतस्य

चामित्रे । राज्यं मे गुप्तिबंधवत् ॥ ११ ॥ निहतो नरसिंहेन । सूर इत्ययशो मम ॥ स वीरसेनपुत्र-
 श्चे—त्परिमाण्यैव नापरः ॥ १३ ॥ एकत्रैव भवे दृष्टो । द्वौ भवौ सूरग्रभुजा ॥ जंबूद्वीपे जंबूद्राजा
 । धातकीखंक्केऽपि च ॥ १४ ॥ तान्येतानि हतविधे—वर्तते चेष्टितानि वै ॥ शक्यंते यानि न
 ध्यातु—मपि निष्णातबुद्धिभिः ॥ १५ ॥ कदापि श्रूयते यन्न । यच्चोक्तं ज्ञास्यलीकवत् ॥ हेल्यैव
 विधिः कार्यो । विधत्ते तदकार्ग्यधीः ॥ १६ ॥ निर्जोग्याणां नराणां स्या—द्विपरीतमिहेति यत् ॥ प्र-
 त्यक्तं मम निःशेषं । जातं स्वानुभवेन तत् ॥ १७ ॥ इत्याद्यनेकसंकल्प—परः कालमलंघयत् ॥ वि-
 देशागमनात्पुत्र—वियोगाच्च सुदुःखितः ॥ १८ ॥ पुत्रपातादिकोत्पन्न—शोकसंसारव्याकुला ॥ कु-
 रुरिव रुदत्येषा । तस्मै देव्यपि दुःखिता ॥ १९ ॥ द्वयोरपि तयोर्जग्मु—आरण्यर्षिगिरा ततः ॥ वी-
 रसेनसुतालोक—वांढया तव वासराः ॥ २० ॥

पतितोऽथ करादेव्या । वीरसेनसुतस्तदा ॥ पथ्यर्थे वनदेवीभि—गृहीतो नियतेर्वयात् ॥ २१ ॥
 गिरिश्रृंगे कुतोचुंग—भवने तूलिकातले ॥ तं विमुच्य प्रयत्नेन । सर्वाणि ददृशुर्मुदा ॥ २२ ॥ प्रश-
 स्तलक्षणं दृष्ट्वा । सुकुमारांश्चिपाणिकं ॥ बालकं तं वनामर्यो । जजद्वपुस्ताः परस्परं ॥ २३ ॥ सखि

पश्यात् दृश्यंते । नरत्नानि तान्यहो ॥ दृष्ट्वैर्नश्यति यैर्गर्वो । देवानामपि दूरतः ॥ ३४ ॥ गुरुगर्वो हरि-
 र्येन । वज्रेण प्रतिवैरिणा ॥ तदेवास्य लुठत्पाद—तले संप्रति दृश्यते ॥ ३५ ॥ कुलाचलशिरश्चि-
 त्रं । मीनशंखाब्जज्वांलितः ॥ श्रीनिवासो विज्ञात्येष । पद्महृद द्वापरः ॥ ३६ ॥ तत्कोऽप्येष महावं-
 शो—दृतो नृपतिनंदनः ॥ शान्तवेणापहृत्यात्र । नूनं क्षिप्तो भविष्यति ॥ ३७ ॥ तामिहार्जुनेन वि-
 ज्ञात—सर्वत्रावाचिरन्वहं ॥ पालितो गुरुगत्नेन । वीरसेनो नृपात्मजः ॥ ३८ ॥ मनश्चिंताप्तनिःशेष
 —वस्तूनां सुरयोषितां ॥ तन्नाचृदुवने तासां । यन्नाशु समपद्यत ॥ ३९ ॥ वर्धमानांगलावण्यः । पु-
 ण्यश्रीपरिवेष्टितः ॥ क्रमात्कुमारजावं स । प्रपेदे पठनोचितं ॥ ४० ॥ अविद्वानविज्ञात-कलाशा-
 स्तविचक्षणं ॥ कलासु कुशलं चक्रु—र्देव्यस्ता एव भूषणं ॥ ४१ ॥ तस्य मूर्ध्नि सितहन्त्रं । पार्श्वत-
 आभरद्वयं ॥ स्थितं दिव्यप्रज्ञावेण । गह्वतस्तिष्ठतोऽपि च ॥ ४२ ॥ गिरिशृंगे नदीतीरे । कानने च
 मनोहरे ॥ अज्ञातकुलपितादि—संबन्धः सोऽभ्रमन्मुदा ॥ ४३ ॥ स्वेच्छाविहारी सूरराजसूनुः । सुव-
 ह्यचारी विधृतात्पलः ॥ वनामरीकर्मकरैः परीतः । सदा विजेद्वे स कुमारराजः ॥ ४४ ॥ इत्यागमिक-
 श्रीचारित्रप्रत्नसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वाग्ध्वामरकीर्तिगणिविलिखिते हरिविक्रमचरिते

महाकाव्ये श्रीविक्रमराजप्रतिबोधावसरश्रीसूरसेनवीरसेनजन्मराज्यापहारवर्णनो नाम षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ सप्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यदा ब्रमन् वीरो । गिरिन्द्वास्तटं ययौ ॥ अपश्यत्तापसानां च । वृढं स्नानजपोद्यतं ॥ १ ॥ विद्लोक्यादृष्टपूर्वं तं । तापसा अवदन्निति ॥ बभ्रमीति किमेषोऽग्नीः । कोऽपि विद्याधरैरुसूः ॥ २ ॥ अथवा कोऽपि भ्रवासि—राजसूनुर्भविष्यति ॥ केनापि कारणेनात्रा—रणमध्ये समागतः ॥ ३ ॥ अपूर्वमस्य माहात्म्यं । राजपुत्रस्य दृश्यते ॥ निराखं च यत्नत्रं । निरपेक्षं च चामरे ॥ ४ ॥ अयं चामानुषाचार—व्यवहारपरिहृदः ॥ तत्किं देवकुमारोऽयं । देवा दासाः कथं न चेत् ॥ ५ ॥ तेषां तपस्विनां पार्श्वे । विकटपानिति कुर्वणं ॥ वीरसेनः समायातः । सुरकिंकरसेवितः ॥ ६ ॥ देवामी तापसाः सर्वे । नमस्कारक्रियोचिताः ॥ शत्रुक्ते पश्चारेण । कुमारो वंदतेस्म तान् ॥ ७ ॥ गुपत्तापसैः सर्वै—रुद्रताग्रकैरस्ततः ॥ सत्याशीर्वाद्दानेन । कुमारः सोऽग्निर्नदितः ॥ ८ ॥ पृष्टस्तैः

कुशलोदंतं । तेषामाख्याय तं निजं ॥ कुमारस्तानपृच्छदोः । कात्र शुष्माकमाश्रमः ॥ ए ॥ तापसैः
 कथितं नाति—दूरस्थे प्रवंशश्रमे ॥ गुणवान् मंडलाचार्यो । यजनामास्ति नो गुरुः ॥ १० ॥ गत्वा-
 श्रमपदं तस्मा—तापसाख्यातवर्त्मना ॥ नंनाम मंडलाचार्यं । विनयेन नृपात्मजः ॥ ११ ॥ दत्ताशि-
 पा मुनीशेन । सगौरवमथासितः ॥ पृष्ठः स्वागतमाचख्यौ । स प्रसादेन वः सदा ॥ १२ ॥ अत्यद्भु-
 तांगलावण्यं । दृष्ट्वा तं तापसेश्वरः ॥ दध्याविति मुदा चित्ते । सर्वो गं पुलकं वहन् ॥ १३ ॥ अ-
 स्य दर्शनमात्रेण । चक्षुः स्फुरति दक्षिणं ॥ रोमांचते शरीरं मे । बाष्पायेते च चक्षुषी ॥ १४ ॥ त-
 त्किं कारणमत्र स्या—त्पूर्वं तावन्न संस्तवः ॥ नैतानि च निमित्तानि । शरीरेऽवितग्रानि मे ॥ १५ ॥
 ध्यात्वेति मुनिपः प्राह । कुमार त्वं सुतो यथा ॥ दृष्टमात्रोऽपि मे चित्त-मानंदयसि सर्वथा ॥ १६ ॥
 कोऽसि त्वं पितरौ कौ ते । किं कुलं वससि क्व च ॥ किं नाम कथयाशेषं । निजं व्यतिकरं मम
 ॥ १७ ॥ उवाच वीरसेनोऽथ । नाहं जानामि किंचन ॥ जनन्यो मम जानंति । समस्तं जगवन्नि-
 दं ॥ १८ ॥ दर्शनेन ममानंदो । यस्ते प्रसरति प्रज्ञो ॥ तत्रेदं कारणं नूनं । ऋविष्यति मुनीश्वर
 ॥ १९ ॥ जन्मांतरगतस्नेह—संभारोद्भावित्वात्मनां ॥ भवांतरप्रिये दृष्टे । हृदयं वहते मुदे ॥ २० ॥

अथवा यतयो गृयं । मैत्री शुष्मास्वस्थिता ॥ विजृम्भते प्रकृत्या वः । सर्वत्र सदयं मनः ॥ ११ ॥
 सर्वत्र समचित्तानां । शुष्माकं हृदयं मयि ॥ कथं सकरुणं जातं । विशेषेण तदुच्यतां ॥ १२ ॥ य-
 द्वास्ति योग्यता तर्हि । स्वरूपं कथयात्मनः ॥ इति पृष्टे कुमारेण । गुरुरूचे सगद्गदं ॥ १३ ॥ कुं-
 मोरेंद्र तपाकारि । कथ्यमानं यदप्यदः ॥ तथापि भवता पृष्ट—मलंघ्यवचसा ब्रुवे ॥ १४ ॥ इहा-
 सीद्वत्स चंपायां । सूरसेनो नरेश्वरः ॥ नाम्ना बृहस्पतिर्मन्त्री । तस्याहं मंदिरेऽभवं ॥ १५ ॥ न लं-
 घयति मे वाक्यं । जनकस्येव सोऽनिशं ॥ इंद्रेण तोषितेनास्मा—यपुत्राय ददे सुतः ॥ १६ ॥ का-
 लक्रमेण जातेऽस्मिन् । पुत्रे तृतीयवासरे ॥ निःशेषदिग्धराधीशः । सहसा वेष्टिता पुरी ॥ १७ ॥
 श्रीवीरसेन इत्याशु । कृत्वा नाम सुतस्य सः ॥ संग्रामेऽपि जितागति—रणक्षेत्रे हतो नृपः ॥ १८ ॥
 निःकंठकीकृते सूर—सेनेनोर्वीहले भृशं ॥ नरसिंहोऽज्रवडाजा । चंपापुर्णामदो रिपुः ॥ १९ ॥ सू-
 रसेने हते राक्षि । वयं यावद्गताः हृतं ॥ तावत्तमपि पश्यामो । नैव मातृसमन्वितं ॥ २० ॥ किंक-
 र्त्तव्यतया मूढा—स्ततोऽलं दीनमानसाः ॥ नरसिंहं सर्वेऽपि । कुमारं विधृता वयं ॥ २१ ॥ वत्सा-
 मात्या हताः केऽपि । दंमिताः केऽपि तेन ते ॥ देशान्निर्वासिताः केऽपि । क्षिप्ताः के चापि चारके

॥ ३२ ॥ सपुत्रः सकललोऽहं । धृतस्तेन दुरात्मना ॥ बुद्धिमानिति वध्योऽयं । समादिष्टं च घाति-
नां ॥ ३३ ॥ टंकह्निन्नगिरेः श्रृंगा—त्पातितोऽहं नैरस्ततः ॥ पतद्धमांतरा वृद्ध—शाखाग्रै देवयोग-
तः ॥ ३४ ॥ उत्तीर्यथ शनैस्तस्मा—द्रयभीतोऽङ्घ्रिगह्वरे ॥ गमयित्वा दिनं सर्वं । निर्गतोऽहं नि-
शागमे ॥ ३५ ॥ पुत्रस्नेहेन चंपायां । तत्रैवाहं पुनर्गतः ॥ न दृष्टः पुत्रकः कापि । बह्वारक्षकरक्षि-
तः ॥ ३६ ॥ जीर्णदेवकुलस्योर्ध्वं । गृहीत्वा गुह्यममकान् ॥ अतिवाह्य दिनं तत्र । वंभ्रमीमि पुरे
निशि ॥ ३७ ॥ शुद्धिं विधाय पुत्रस्य । यामि तत्र दिवा पुनः ॥ ध्यायामि च बहूपाया—न्न च मो-
चयितुं क्षमः ॥ ३८ ॥ संस्थितोऽस्म्यन्यदा तत्र । यावदेवकुले किल ॥ तावदागात्तलारक्षो । रौद्रो-
ऽहः प्रथमे दले ॥ ३९ ॥ क्षणमात्रोपविष्टस्य । तस्याधो मत्तवारणे ॥ दृष्टिर्देवकुलस्तंभां—तराले
सहसापतत् ॥ ४० ॥ गुमाज्यमिश्रपोलीनां । खमान्युत्तारयत्यधः ॥ ददृशे कीटिकाश्रेणि—स्तेनो-
परिमृत्तलात् ॥ ४१ ॥ विमृश्य हृदये तेन । समादिष्टा निजा नराः ॥ किं कोऽयस्ति न वा रेरे ।
आरुह्योपरि पश्यत ॥ ४२ ॥ तत्वारुहैस्ततो रौद्रै—र्दृष्टोऽहं यन्त्रितश्च तैः ॥ पातितश्च महीपीठे । पा-
प्मन्निर्दूरनृमितः ॥ ४३ ॥ उपराजं ततो नीतं । दृष्ट्वा मांमवदन्नृपः ॥ पर्वतादभ्ययं क्षिप्तः । पापि-

शो जीवितः कथं ॥ ४४ ॥ रे दंभकारकाः शीघ्र—मेनमर्पयताधुना ॥ निर्घृणानां प्रकृत्यैव । चंमा-
 लकुलजन्मनां ॥ ४५ ॥ ततोऽहमर्पितस्तेषां । चौरखद्वधहेतवे ॥ ज्ञातं चेति मंत्र्येष । सूरसेनस्य
 नृपतेः ॥ ४६ ॥ जीवत्यस्मिन् मृतो नैव । सूरौ जानीत ज्ञो इति ॥ जनो यथा न जानाति । स-
 र्वथैनं तथाहृत ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा ते तदायत्तं । मां कृत्वा च पुरीं ययुः ॥ वध्यस्थानमहं नीत—श्रं-
 नालैस्तैर्दुतं पुनः ॥ ४८ ॥ निशितासिकरैस्तब । ज्ञातस्तैर्जयंकरैः ॥ स्मरेष्टदेवतं मंवि—न्नुसिं-
 हः कुपितस्त्वयि ॥ ४९ ॥ इतश्चैकनिषादेन । सकृपेणोपलब्धय मां ॥ जगदेऽर्पयतैनं मे । पुमांसं
 बलिहेतवे ॥ ५० ॥ पूर्वं देव्या मयामानि । पुरुषो बलिरेकदा ॥ चामुंमापुरतो नीत्वा । मारयिष्या-
 म्यहं ततः ॥ ५१ ॥ ज्योमिति प्रतिपन्ने तै—स्तेनाहं चंभिकापुरः ॥ ज्ञानीतोऽन्ये तु चांमाला । नि-
 वृत्य स्वगृहं ययुः ॥ ५२ ॥ कृत्वा प्रणाममेतेन । मुक्तोऽहं ज्ञातं च मे ॥ यथा न स्यात्कुलवेदो-
 ऽस्माकं कुर्यांस्तथा त्वकं ॥ ५३ ॥ ततस्तेन विमुक्तोऽहं । निशायां परितो ब्रमन् ॥ विहाय च तद्गृह-
 श—मरणेऽत्र समागतः ॥ ५४ ॥ तापसाश्रममायातं । दृष्ट्वा मां गुरुरब्रवीत् ॥ शोकं वहसि किं
 मंविन् । सविवेकेऽधुना हृदि ॥ ५५ ॥ दुःखान्यधर्मतः संति । पुनः सौख्यानि धर्मतः ॥ सत्या चे-

दुष्टुःस्वतो प्रीति-धर्मं तत्कुरु सौख्यदं ॥ १६ ॥ तद्वचःश्रवणाच्चित्ते । मयापीति विचिंतितं ॥ शुद्धुक्तं
कुलनाथेन । तत्तद्यैव न संशयः ॥ १७ ॥ स्वस्वामिमरणात्मीय—पुत्रजार्थावियोगजं ॥ पूर्वजन्मा-
र्जिताधर्मा—न्मम दुःखमुपस्थितं ॥ १८ ॥ ज्ञावयित्वेति तस्यैव । पार्श्वे कुलपतेर्मया ॥ संसारोद्विग्न-
चित्तेन । जगृहे तापसव्रतं ॥ १९ ॥ मां संस्थाप्य निजे स्थाने । ततः कुलपतिः स्वयं ॥ पंचत्वं प्रा-
प कात्वेन । तापसोचितवर्मना ॥ २० ॥ तव वत्स स्वरूपं स्व—मिदमावेदितं मया ॥ श्रुत्युत्त्वा मौ-
नमालंब्य । तस्यौ कुलपतिस्ततः ॥ २१ ॥

इतश्च सहसा देव-दुंदुभिर्ध्वनिरुत्थितः ॥ आगतश्च सुरः कोऽपि । कुमारहानहेतवे ॥ २२ ॥
सुरेणोचे जनन्यस्त्वा—माह्वयंति कुमार हे ॥ उत्पन्नकेवलज्ञान-मुनिपार्श्वेऽधुना स्थिताः ॥ २३ ॥
ततोऽभाणि कुमाररेण । यूयमप्येत प्रोः प्रजो ॥ केवलज्ञानिनं साधुं । तं पश्यामि सुरैर्वृतं ॥ २४ ॥
अत्रोमित्याद्याव्य ते सर्वे । गत्वा केवलिसंसदं ॥ प्रणेमुस्तं महाभक्त्या । कुमारमुनिपादयः ॥ २५ ॥
उक्ते केवलिना धर्मे । दयासारे सभासदां ॥ पप्रच्छ तापसाधीशः । संयोज्य करकुक्ष्यौ ॥ २६ ॥ प्र-
गवन्नस्य वृत्तांतं । कुमारस्याखिलं वद ॥ क एष कस्य पुलो वा । कथं वसति कानने ॥ २७ ॥ त-

तः केवल्लिना सर्वो । यथावस्थो निवेदितः ॥ कुमारगमनांतः स । वृत्तांतः सूरभृजः ॥ ६७ ॥ श्रुते
व्यतिकरे तस्मिन् । कुमारस्य पुनर्नवः ॥ बभूव शोकसंजार—स्तापसेश्वरचेतसि ॥ ६८ ॥ तदैव मं-
मलाचार्ये । कुमारश्लेषकारिणि ॥ पृष्ठं काननदेवीभिः । किं स्यादस्य तपस्व्ययं ॥ ७० ॥ ततो ज-
गवतोक्तं स्वं । चरित्रं तापसेश्वरः ॥ श्रुत्वा विज्ञापयामास । तं साधुं सर्ववेदिनं ॥ ७१ ॥ यथा मे
कथितं स्वामिन् । प्रत्यक्षं चरितं त्वया ॥ परलोकहितं धर्मं । तद्याख्याहि मुनीश्वर ॥ ७२ ॥ केवली
कथयामास । यतिधर्मं तपस्विनां ॥ दांत्यादिदशजिभिन्नं । पूर्वप्रांताविरोधिनं ॥ ७३ ॥ श्रुत्वा ते कुं-
लपत्याद्या । धर्मं केवल्लिमाषितं ॥ उन्मूढ्य च जटाजूटं । जैनदीक्षां प्रपेदिरे ॥ ७४ ॥ कुमारः सू-
रवृत्तांतं । शृण्वन् संजातमत्सरः ॥ धर्मोपदेशमश्रौषी—त्तदादेयधिया न हि ॥ ७५ ॥ मूर्ध्नितांतर्म-
हारोष—मुक्तनिःश्वासनिःसहं ॥ कुमारं वीक्ष्य देवीभिः । पप्रच्छ केवली पुनः ॥ ७६ ॥ जगवन्नेष-
पुत्रो नः । समर्थः किं द्विषज्जाये ॥ भविष्यति पितृभ्यां च । भविष्यति समं न वा ॥ ७७ ॥ केव-
ल्युवाच पुत्रोऽयं । विधाय रिपुनिग्रहं ॥ जननीजनकौ द्वीपा—समानेता द्वितीयतः ॥ ७८ ॥ भ-
विष्यंत्यस्य बहवः । प्रत्यूहाः सूरजन्मनः ॥ किंतु पुण्यानुभावेन । सर्वे यास्यंति ते क्षयं ॥ ७९ ॥

ततोऽसौ गुर्वमर्षेण । मुक्तगंभीरहंक्रुतिः ॥ प्रणम्य मुनिनाथं तं । सन्नामध्याद्विनिर्गयौ ॥ ८० ॥ ग-
त्वा स्वं ज्ञवनं वीर—सेनो मात्राद्यलक्षितः ॥ निजाप्रिमानरक्षार्थं । निग्मात्तद्वनाद्ग्रहिः ॥ ८१ ॥
विक्रमैकपरीवारः । पुण्यसंभारश्रुषितः ॥ निर्जलं निर्जनं प्राप । कांतरं स ज्ञयंकरं ॥ ८२ ॥ सप्त-
रात्रं चने तव । पानाशनविवर्जितः ॥ वंघ्रमीतिस्म सिन्नांगः । शुष्कजिह्वाष्टतालुकः ॥ ८३ ॥ अ-
थान्यदा स मध्याह्ने । पूर्णं तपति ज्ञास्करे ॥ तृष्णापीम्नितसर्वगः । कंठस्थप्राणितोऽभवत् ॥ ८४ ॥
मूर्धया पतितं ऋमौ । वीरं मिलितलोचनं ॥ ददर्श स्वेचराधीश—स्तदा घनबलाग्निधः ॥ ८५ ॥ त्रै-
लोक्याहुतरूपं तं । विलोक्यनिकषा गतः ॥ पस्पर्श पाणिना मंदं । मंदं चैतन्यहेतवे ॥ ८६ ॥ तृ-
पया पीडितं ज्ञात्वा । तमुन्मीलितलोचनं ॥ उत्पाठ्याङ्गिनदीतीरं । निनाय स्वेचराग्रणीः ॥ ८७ ॥ ज-
लसेकादश्रावाप्त—चैतन्यः सूरनंदनः ॥ विद्याधरं जगादेति । त्वयाहं जीवितोऽधुना ॥ ८८ ॥ मन्ये
परोपकारक—हृदयानां भवादृशां ॥ त्रैलोक्येऽप्यखिले नून—मुपमानं न विद्यते ॥ ८९ ॥ श्रूयंते
मुग्धिनामेवो—पकारिणः सुरदुमाः ॥ सर्वोपकारिणः संतो । विरलास्तु ज्ञवादृशाः ॥ ९० ॥ निर्ज-
ले निष्कलोऽरण्ये । पतितस्य ममाधुना ॥ विद्याधरेऽप्युपाना—सुदयेन त्वमागतः ॥ ९१ ॥ तत्र

चेन्नात्रविषयस्त्व—मरणे स्वेचरेश्वर ॥ मृतस्य मम वेलैषा—भविष्यन्नात्र संशयः ॥ ९२ ॥ ज्वा-
 च स्वेचरः सर्वं । पुंसां पुण्यवतां प्रवेत् ॥ पुण्यानुशावसंपद्य—मानवांन्तिसंपदां ॥ ९३ ॥ क्षुधित-
 स्याशनं पानं । तृषितस्याध्वयायिनः ॥ यानं संपद्यते पुण्य—प्रभावात्पुण्यशालिनः ॥ ९४ ॥ तानि
 ते लक्षणान्यगे । दृश्यंते यानि सत्तम ॥ प्रणाशयंति दुःखानि । कढ्याणानि तु कुर्वते ॥ ९५ ॥
 न सामान्यनरोऽसि त्वं । सर्वलक्षणलक्षितः ॥ इत्युक्ते स्वेचरेंद्रेण । वीरसेनोऽब्रवीत्पुनः ॥ ९६ ॥
 स्वेचरेंद्र गमिष्यामि । चंपायामहमुत्सुकः ॥ व्यापृतो गुरुकार्येणा—नुमन्यस्व महाशय ॥ ९७ ॥ स्वे-
 चरानुज्ञया वीरः । प्रविलंध्य महाटवीं ॥ प्रविवेश पुरीं चंपां । सविस्मयजनेक्षितः ॥ ९८ ॥ अग्नि-
 वृत्तिवशात्ताञ्जि—र्वनदेवीभिरादरात् ॥ कुमारस्यांगरक्षार्थं । द्वौ सुरौ प्रहृितावनु ॥ ९९ ॥ प्रविश-
 नेव चंपां स । वीरस्ताभ्यामधिष्ठितः ॥ केनापि पठितं श्लोक—गुग्मं राजपथेऽश्रुणोत् ॥ १०० ॥
 विलंबः खलु सोढव्यः । पुंसां कार्यचिकीर्षया ॥ काले फलति नाकाले । प्रयुक्तोऽपि पराक्रमः ॥ १०१ ॥
 कार्यं फलं च कालेन । पक्वं प्रवति पेशलं ॥ गृह्यमाणमकाले तु । विरसं न च सुंदरं ॥ १०२ ॥ शु-
 त्वेदं चिंतयामास । कुमारः स्थिरधीर्हृदि ॥ कालांतरेण मे कार्य—संसिद्धिर्नैविता किल ॥ १०३ ॥ श-

कुनेन्योऽपि सर्वेभ्यः । शब्दस्यैवाधिकं बलं ॥ इत्येतन्मानितं मेऽस्तु । शकुनं नान्यथाधुना ॥ ४ ॥
 अस्तु तावदहं पुर्या—मस्यां स्यास्यामि लीलया ॥ ध्यायन्निति स्थितो याव—कुमारो राजवत्सर्मेनि
 ॥ ५ ॥ तावद्वाजकुलं गढन् । सामंतः कोऽप्युपागतः ॥ करेणुपृष्टमारूढः । पत्तिन्निः परितो वृतः
 ॥ ६ ॥ दत्तफालस्ततो वीरो । दूरं सिंहकिशोरवत् ॥ आरूढ्य करिणीपृष्ठं । तदुपांत्य उपाविशत् ॥ ७ ॥
 क एष इति साशंकं । कोलाहलपरे जने ॥ मा भैस्त्वमिति सामंतं । समन्नाषत् राजसूः ॥ ८ ॥
 सामंतः स्माह कोऽसि त्वं । किंकारणमिहागतः ॥ उवाच वीरसेनोऽथ । किं मे तस्या कश्चिदसि
 ॥ ९ ॥ सामंतः स्माह नायामि । विश्वासं ते तदुत्तर ॥ उत्तीर्याशु स जग्राह । वीरः पुढे करेणु-
 कां ॥ १० ॥ तदाकृष्टा पदमपि । नाचालीत्करिणी यदा ॥ वीरो निहंतुमाररेत्ने । तद्भृत्यैरायुधैस्तदा
 ॥ ११ ॥ वीरो ददत्तया तेषा—मायुधानि समग्रहीत् ॥ भंसत्वा मुमोच सर्वाणि । पुनर्दीव्यानुज्ञाव-
 तः ॥ १२ ॥ विमुक्तस्तेन सामंतो । राजांतिकमुपेत्य सः ॥ सर्वं कुमारवृत्तांतं । जगाद श्यामलाननः
 ॥ १३ ॥ नरसिंह उवाचाथ । कश्चायं कस्य वा सुतः ॥ बालोऽप्यबालचरितो । वीरो विक्रमगर्वितः
 ॥ १४ ॥ सर्वैरपि ततोऽभाणि । देव न ज्ञायते ननु ॥ मूलशुद्धिः कुमारस्य । कोऽप्यसावद्भुतः परं

अन्येदुर्निर्ययौ राज—पाटिकाहेतवे नृपः ॥ हस्तश्चर्यपादाति—सेनाग्निः परिवारितः ॥ १६ ॥
 जयवारणमारूढ—इवत्रचामरशो जितः ॥ पठ्यमानयशो भट्टे । राजा प्राप चतुष्पथं ॥ १७ ॥ वीर-
 सेनस्तदा तस्या—श्रौषीद्भोगावलीमिति ॥ सूरश्रीग्रसने राहु—नरसिंहो जयत्ययं ॥ १८ ॥ श्रुत्वा
 स्तुतिपदं तस्य । पितृन्यत्कारसूचकं ॥ कुमारमानसे क्रोध—पावकोऽधिकमज्ज्वलत् ॥ १९ ॥ भुक्-
 टीजीषणं भालं । विधायाताम्रलोचनः ॥ सिंहनादं मुमोचोच्चै—निस्सहं नृपनंदनः ॥ २० ॥ सिंह-
 नादेन वित्रस्त—सिंहप्रष्टमहारथं ॥ बभ्रुव सहसा सैन्यं । नृसिंहस्यासमंजसं ॥ २१ ॥ आस्फालित-
 भुजादंडो । मध्यसैन्यं विवेश सः ॥ विद्रावितेतखलो । दुहौके चेज्जसेनया ॥ २२ ॥ गृहीत्वैकं रथं
 तेना—पसार्य करिणां घटाः ॥ नृसिंहस्यापि स प्राप । वारणं रणकौतुकी ॥ २३ ॥ लुङ्गीय लीलया
 दूर—मारुरोहास्वारणं ॥ मौलिं निःकृष्य जग्राह । केशेषु स च शात्रवं ॥ २४ ॥ चौरबंधं बंधा-
 शु । नरसिंहं नराधिपं ॥ उत्पाठ्य दक्षिणं बाहु—मुवाचेति च सूरसूः ॥ २५ ॥ भो भोः शृणुत सा-
 मंता । बद्धः सुरभ्रुवा मया ॥ सोऽयं यः सुरराहु स्वं । भाणयत्यात्मचंद्रिणिः ॥ २६ ॥ शुष्माकं सु-
 ब्रह्मो योऽस्ति । स एनं मोचयत्विह ॥ कथयिष्यथ मैवं य-त्रास्माकं कथितं किल ॥ २७ ॥ परस्परं

च ते सर्वे । सामंता मंत्रिणो भटाः ॥ जगदुर्मौलिवद्याश्च । विस्मयोःफुल्ललोचनाः ॥ ३८ ॥ वीरसे-
 नः स एवैष । सूरसेनस्य नंदनः ॥ स्वप्ने यः कुलदेवीन्नि—र्देवस्याद्यैव जड्विपतः ॥ ३९ ॥ जातस्य
 सूरपुत्रस्य । तस्यासन् विंशतिसप्ताः ॥ वर्षविंशतिदेशीय । एषोऽपि प्रतिज्ञाति यत् ॥ ३० ॥ अग्रं स
 एव तन्नूनं । नान्यस्मिन् शक्तिरीदृशी ॥ संवदिष्यति तद्वाक्यं । यन्निमित्तविदोदितं ॥ ३१ ॥ किं ब्रू-
 मः कुर्महे किं वा । हयोरपि गजस्थयोः ॥ अस्मान्नी रक्ष्यते कोऽत्र । कोऽत्र वा मार्ग्यते कथं ॥ ३२ ॥
 संगमिमतमथ श्रुत्वा । नरसिंहं नरेश्वरं ॥ विमुक्तदीर्घनिःश्वासं । विबुलत्कृष्णकुन्तलं ॥ ३३ ॥ ब्रु-
 त्मुक्तावलीहारं । कनकश्रीमुखं तदा ॥ आगादंतःपुरं सर्वं । विलपत्करुणस्वरं ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ त-
 थावस्थं पतिं दृष्ट्वा । प्रारंभे जड्विपतुं तथा ॥ भो भोः कुमार लायस्व । मा मास्य पतिं मम
 ॥ ३५ ॥ मुंच मुंच महावीर । नृसिंहमपि शात्रवं ॥ अपकारकरे यस्मा—त्संतः स्युरूपकारिणः ॥ ३६ ॥
 राजपुत्र नवाट्टक—प्रार्थनाश्चेत्फलंति न ॥ तद्ब्रूहि कुःस्थितं विश्व—मिदं स्यात्सुस्थितं कथं ॥ ३७ ॥
 त्वमेव बांधवोऽस्माक—मबंधूनां कुमार तत् ॥ भर्तृप्रदाप्रदानेन । विधेहि करुणामिह ॥ ३८ ॥ तासां
 स करुणालापान् । श्रुत्वाऽहहृदयस्ततः ॥ सोऽवोचत्कनकश्रीर्ज्ञाः । सत्यं वो बांधवोऽस्म्यहं ॥ ३९ ॥

प्रस्तावेऽत्र विमुक्तोऽस्ति । स्वसारो वचसैष वः ॥ दुष्टात्मापि सपत्नोऽपि । निग्रहोचितविग्रहः ॥ ४० ॥
 किंतु नो विस्मरत्येत—द्यदद्वेत्रेण मे पितुः ॥ अनेनापकृतं तच्च । कार्यं कालांतरे मया ॥ ४१ ॥
 कथंचिद्वैवयोगेन । मृगेणापि कृतं हरेः ॥ विस्मरेत्तत्कथं तस्य । यावन्न शतशः कृतं ॥ ४२ ॥ सूर-
 ग्रासतमोवाक्य—मद्यप्रभृति चेत श्रुतं ॥ तत्ते कालेन यद्भावि । तत्तदैव त्रिविष्यति ॥ ४३ ॥ ततो
 वारवधूहस्ताद् । गृहीत्वा चामरद्वयं ॥ तत्रं च करिणः स्कंधा—दुत्तार स सूरसूः ॥ ४४ ॥ तत्तथा-
 विधमाहात्म्य—दर्शनोत्पन्ननिश्चयाः ॥ सूरसेनजनाः सर्वे । वीरसेनमथाश्रयन् ॥ ४५ ॥ स्वजनांतः
 स्थिते नाथ । धृतह्वेत्रेण मूर्धनि ॥ चामरैर्वीज्यमानेन । तवापृष्टि निजो जनः ॥ ४६ ॥ कास्तीह
 निहितो गुप्तौ । बृहस्पतिसुतो ननु ॥ बंधुदत्तोऽभिधानेन । येन तं मोचयामहे ॥ ४७ ॥ द्रुपुर्कै-
 स्तैः प्रदेशः स । दर्शितो मंत्रिसूरपि ॥ मोचयित्वा समं मात्रा । सुहृदं तं चकार सः ॥ ४८ ॥ तत्र
 स्थितस्य केनापि । कुमारस्यान्यवासरे ॥ प्रधानपुरुषेणोक्त—मेकांते हितकांक्षिणा ॥ ४९ ॥ ना-
 शिक्यनगरे देव । स विचित्रयशा नृपः ॥ वेष्टितोऽस्त्यारिसेन्येन । सूरसेनस्य यः सुहृत् ॥ ५० ॥ त-
 देष सूरसेनस्य । नृपः परमबंधुवत् ॥ मन्यते नरसिंहस्य । नात्तां सर्वमहीपतेः ॥ ५१ ॥ अनेन का-

रणेनास्य । नगरम्यारिसेनया ॥ वन्रुद्धादीदशाब्दानि । वेष्टिनस्य समंततः ॥ ५१ ॥ प्रक्षीणधान्य-
 वस—मंतःपीनितपूरुषं ॥ अथ कल्येऽथवा देव । तत्पुरं प्रद्वयेते ननु ॥ ५३ ॥ श्रुत्वेति वीरसेनोऽ-
 थ । निर्गत्य नगरात्रिजात ॥ कतिचिः स्वजनैः सार्धं । नाशिक्यनगरीं ययौ ॥ ५४ ॥ विलोक्य न-
 गरं सर्वं । वेष्टितं सोऽरिसेनया ॥ बंधुदत्तं विचित्रस्य । पार्श्वे प्रेष्येत्यवीवदत् ॥ ५५ ॥ स्थिरो ज्ञव
 नराधीश । माभैषीर्निजचेतसि ॥ मावादीर्दानवाक्यानि । माञ्जिमानं निजं त्यज ॥ ५६ ॥ यद्यहं सूर-
 सेनेन । जातोऽस्मि कोऽपि मानुषः ॥ तदद्यैव करिष्यामि । पुरमुद्वेष्टितं तव ॥ ५७ ॥ बंधुदत्तो नृ-
 पादेशा—न्युक्तौतर्द्धारपालकैः ॥ वीरसेनः स्वयं चागा—न्मध्ये रिपुबलं ततः ॥ ५८ ॥ हरिधर्मा-
 जिधानस्य । गत्वा सेनापतेर्गृहं ॥ पश्चाद्राहुं बंधाशु । वीरस्तं साहसग्राणीः ॥ ५९ ॥ तं पुरस्कृत्य
 सेनान्यं । सर्वेषामपि पश्यतां ॥ ययौ नाशिक्यनगरी—गोपुरे सूरसेनद्वयः ॥ ६० ॥ धृते तस्मिन्नृ-
 पाः सर्वे । प्रणष्टाः सैन्यवासिनः ॥ महारोधादिमुक्तोऽथ । जनोऽपि स्वहतां गतः ॥ ६१ ॥ बंधुदत्तो-
 कवृत्तांत—श्रवणात्स्वह्वमानसः ॥ वीरसेनकथां शृण्वन् । विचित्रश्चित्रज्ञागच्छत ॥ ६२ ॥ इतश्च वी-
 रसेनस्य । प्रधानैः परितोकिनः ॥ हरिधर्मश्चमूनाथो । विचित्रयशसः पुरः ॥ ६३ ॥ कथितं चेति दे-

वायं । वीरसेनेन चौरवत् ॥ एकांगेनैव बद्धोऽथ । प्रेषितश्च त्वदतिके ॥ ६४ ॥ तदेतस्य यथायोग्यं
 । विधेहि त्वं तथा स्वयं ॥ मन्मुखेनेति विद्मसं । कुमारेण तवाधुना ॥ ६५ ॥ विचित्रेणोक्तमत्रैव ।
 तावत्तिष्ठत्वयं नृपः ॥ यावद्दीरस्य वेगेन । प्रवेशं पुरि कारये ॥ ६६ ॥ इत्युक्त्वा वेत्तिणा शोभां ।
 कारयित्वा चतुष्पथे ॥ बंधुदत्तान्वितो राजा । कुमाराभिमुखं ययौ ॥ ६७ ॥ गजादुत्तीर्य राजेन्द्रः ।
 कुमारदर्शनोत्सुकः ॥ प्रसारितयुजो दूर—मालिङ्ग नृपात्मजं ॥ ६८ ॥ कुमारोऽपि ननामच्चै । रा-
 जानं पितृवत्तदा ॥ पुत्रवत्परमस्नेहा—द्राक्षा शिरसि चुम्बितः ॥ ६९ ॥ आरुह्य कुञ्जरं वीरो । लो-
 कलोचनचन्द्रमाः ॥ प्रविवेश पुरिमध्ये । राजामायपरीवृतः ॥ ७० ॥ क्वागतोऽस्मि स्थितोऽहं क्व । को-
 ऽहं कार्यं ममाथ किं ॥ कुमारेद्वावशाद्धोक । इत्यञ्जनात्मवेद्यपि ॥ ७१ ॥ अवाज्ञासीदनिन्दच । लो-
 कोऽन्यद्दर्शितं जनैः ॥ कुमारवपुषि न्यस्त—मनोनयनचेतनः ॥ ७२ ॥ कुमारदर्शनोत्पन्न—विस्म-
 यानन्दनारीणां ॥ लोकानां बहुधाऽनृव—त्रालापाश्च परस्परं ॥ ७३ ॥ सोऽसौ येन स्वदोर्दृढ—खंडि-
 तापरविक्रमः ॥ एकैनैव नृसिंहस्य । बद्धः सेनापतिः क्षणात् ॥ ७४ ॥ संसारसारचूतोऽय । कुमारो
 नन्दताच्चिरं ॥ गर्भवासोपमाद्येन । रोधकान्मोचिता वयं ॥ ७५ ॥ रूपलावण्यैवदग्ध—विक्रमोपश-

मादिषु ॥ यत्रैकस्तत्र नान्योऽस्ति । सर्वेऽप्यत्र स्थिताः पुनः ॥ ७६ ॥ दर्शनादस्य नेत्राणि । वक्रा-
 णि गुणकीर्तनात् ॥ चेतांसि चिंतनान्वासन् । सफलानि शरीरिणां ॥ ७७ ॥ इत्यनेकविकल्पानां ।
 गोचरं नृपदंनं ॥ प्रावेशयन्निजे सौधे । परमर्द्ध्या महीपतिः ॥ ७८ ॥ विचित्रयशसा राज्ञा—र्य-
 धायीति सुहृत्सुतः ॥ अपत्र राजा कुमार त्वं । वयं तु तव सेवकाः ॥ ७९ ॥ उचितं यद्यश्चाकाले ।
 तदादेश्यं त्वयात्र नः ॥ परकीयमतिः कार्यो । नात्र राज्ये कदाचन ॥ ८० ॥ निजावाससमं रा-
 जा । वीरसेनस्य कुट्टिमं ॥ अर्पयित्वा पुरीमध्ये । कास्यामास स क्षणं ॥ ८१ ॥ बद्धं नृपं प्रतिविमो-
 च्य महीभृतांनं । तस्थौ स्वकीय इव तत्र पुरे कुमारः ॥ रत्नाकृते वनसुरीविनियोजितौ च । स्वस्था-
 नमभ्युपगतौ सुरकिंकरी तौ ॥ ८२ ॥ इत्यागमिकश्रीचास्त्रिप्रभसुरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते
 तद्ग्रांथवामरकीर्तिर्गणिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रमप्रतिबोधावसरप्रोक्तश्री-
 मुरसेनसुतवीरसेनकुमारावदातवर्णनो नाम सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथाष्टमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

इतश्च तस्य नृपस्य । विजयाकुक्षिसंज्ञवा ॥ चंद्रश्रीरिति विख्याता । सुताभूत्प्रासयौवना ॥ १ ॥
 वीरसेनावदातानां । प्रीत्वा कर्णपुटे रसं ॥ तं दिदृक्षुर्गवाक्षास्था । तस्थौ सा तृप्तिवर्जिता ॥ २ ॥ रा-
 जांगणमथायातो । वीरसेनस्तथेक्षितः ॥ गजारूढो धृतह्वत्र—चामरद्वयशोजितः ॥ ३ ॥ ये न ह-
 स्ताः श्रुताः कापि । न कवेश्च गिरं पथि ॥ वीरालोके विकारास्ते । तस्याः कामकृतोऽञ्जवन् ॥ ४ ॥
 तदेकमानसा जाता । चंद्रश्रीस्तद्वक्त्रादपि ॥ कुमारैणापि तद्भावो । ज्ञातो हृष्टविकारतः ॥ ५ ॥
 आत्मानुरागिणं याव-चंद्रश्रीस्तं समीक्षते ॥ तेन तावदकांडेऽपि । हृष्टिरूर्ध्वं प्रसारिता ॥ ६ ॥ अ-
 थ तेन महावेगा—ऋगनाभिमुखं तदा ॥ विशुद्धं मानुकारेण । हस्विकरणं ददौ ॥ ७ ॥ उत्पतंतं
 समालोक्य । विधादाश्चर्यसंयुतः ॥ बभ्रुव हृदये तस्या । वरविद्याधरव्रमः ॥ ८ ॥ जनानां तुमलो
 जातो । राजसौधांगणे तदा ॥ कथमुत्पतितो दूरं । महच्चित्तमहो इति ॥ ९ ॥ विद्युत्तस्तेन सर्वो-
 ऽपि । परिवारः सजास्वता ॥ भद्रानास्यपंकजो जातः । सहसा कमलाकरः ॥ १० ॥ हृद्दे देवकुलो
 मार्गे । गृहे राजगृहेऽपि च ॥ खेदविस्मयमिश्रैक—हृदयः पूर्जनोऽञ्जवत् ॥ ११ ॥ तन्मनोहरमप्या-

सी—पुरं चंद्रश्रियाः क्षणात् ॥ तज्जीविविरहाद्दुरि—शोकसंतापकारकं ॥ १२ ॥ हा किं दृष्टोऽसि
दृष्टश्चे—त्किं नष्टोऽसि महामते ॥ तन्नूनं मम संताप—हेतवेऽत्र तवागमः ॥ १३ ॥ त्वया चेद्दृ हं
दयं जह्रे । मम तद्वर वन्धि न ॥ तन्निवासा परं ब्रूहि । दुःखश्रेणिः स्थिता कथं ॥ १४ ॥ देशं व्र-
जेप्सितं ते मे—ऽपि पूर्यतां मनोरथाः ॥ त्वत्तोऽन्यः शरणं मे स्या—ब्रह्ममुत्र च जन्मनि ॥ १५ ॥
'ध्यायंत्यामित्यमेतस्यां । श्रुत्वा जनमुखान्नुपः ॥ प्रासादस्याग्रमारोह—तद्दीक्षितुं समंततः ॥ १६ ॥ रा-
ज्ञा सपरिवारेण । चिरमूर्ध्वं विलोकिना ॥ विलोकितोऽपि नो दृष्टो । राजसूर्गगनाध्वनि ॥ १७ ॥
कथंचिद्देवयोगेन । मायं पततु ऋतले ॥ अश्वारौहैश्चतुर्दिक्षु । योजनांतमरक्षितः ॥ १८ ॥ मध्या-
ह्नेऽथ महाराजो । ललाटंतपन्नास्वति ॥ अलप्यमानतल्लुङ्घि—रुत्तार शिरोगृहात् ॥ १९ ॥ मध्ये
सौधमुपासीनो । वरसिंहासने नृपः ॥ निःशेषं मंत्रिणां वर्गं । वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥ २० ॥ पश्यताहो
महामात्मा । अयं जह्रे सुरेण किं ॥ विद्याधरेण वान्येन । केनचिद् दुष्टबुद्धिना ॥ २१ ॥ स्वस्वबु-
द्ध्या महामात्यै—र्यथा दष्टं यदत्र यैः ॥ तत्तथा कथितं सर्वैः । क्रमेण नृपतेः पुरः ॥ २२ ॥ ततो
मंत्रिशिरोरत्नं । मान्यो नरपतेरपि ॥ प्रज्ञाकर उवाचेदं । किं भो ब्रूतासमंजसं ॥ २३ ॥ प्रमाणं यदि

मे बुद्धि—वीरशब्दं वहेत्स चेत् ॥ अक्षतांगं क्षाणेनात्र । तत्तं पश्यत धीमत्वाः ॥ २४ ॥ इतश्च स-
हसा जज्ञे । राजसौधाजिरे तदा ॥ उत्खातालानपट्टेभ्र—लोककोलाहलो महान् ॥ २५ ॥ पर-
स्परनिघर्षेण । पतञ्जानपरंपरं ॥ बभ्रुव नगरं सर्वं । व्याकुलं गजदत्तदृक् ॥ २६ ॥ अथाशेषपुरीलो-
को । हस्तिसंपातघीतितः ॥ प्राकारवद्वज्रीवृक्ष—शिखराण्यधिरूढवान् ॥ २७ ॥ राजापि तत्क्षणादेव
। व्याकुलः सह संसदा ॥ प्रासादाग्रं समारुह्य । व्याजहारीच्चकैरिति ॥ २८ ॥ रे धावताशु गृह्णीत ।
दौकयध्वं करेणुकां ॥ गजेन्द्रमश्ववारौघैः । कुरुध्वं परिवेष्टितं ॥ २९ ॥ तस्मिन् राजकुलेऽशेषे । यो-
धलक्षसमाकुले ॥ न स कोऽप्यप्रवद्येन । स गजः क्रियते वंशं ॥ ३० ॥ इतश्च स्वेचस्वात—स्तूय-
मानपराक्रमः ॥ प्राकारादिस्थितैः पौरै—र्ह्यमानः सविस्मयं ॥ ३१ ॥ वामेतरकराश्लिष्ट—स्वेचर-
स्कंधचंद्रुरः ॥ अथतीर्थं नजोमध्या—कुमारः पुनराययौ ॥ ३२ ॥ युग्मं ॥ तदालोकवशाद्धोक—ह-
र्षकोलाहलैर्भृशं ॥ क्रुद्धस्य करिणः कुंजे । कुमारश्चरणं दधौ ॥ ३३ ॥ सिंहपोत इवारूढे । कुमारे
तत्र कुंजरः ॥ निर्मदः सहसा जज्ञे । हतो मर्मणि मुष्टिना ॥ ३४ ॥ राज्ञा सपरिवारेण । ततो ह-
ृष्टो गजस्थितः ॥ हर्षपूर्णहृदा चेति । तुष्टुवे सूरनंदनः ॥ ३५ ॥ यत्नाकृतिस्तव गुणाः । प्रज्ञाकरकृता-

स्पदाः ॥ निर्विकल्पं कुमारैऽस्मिन् । सत्यापितमिदं वचः ॥ ३६ ॥ निःशेषदोषसंपूर्णं । संसारे स्था-
 नवर्जितैः ॥ मन्ये सर्वगुणैरेव । निर्दोष इति संश्रितः ॥ ३७ ॥ कृतदोषोदयं स्तौमि । चंद्रस्यापि न
 चेष्टितं ॥ हतदोषोदयं विश्वे । सूरस्य स्फुरितं पर ॥ ३८ ॥ इत्येवं बहुधा कुर्वन् । राजा तद्गुणसंक-
 थाः ॥ ऊचै प्रज्ञाकरेणेति । देवेदमिदमेव हि ॥ ३९ ॥ विषमोऽपि वशीचक्रे । वारणस्तत्कृणा-
 दपि ॥ वीरसेनकुमारेण । गजशिक्षापटीयसा ॥ ४० ॥ जटपन् जयजयारावं । नानाशीर्वादबंधुरं ॥
 प्रसरत्परमानंदं । जातं राजकुलादिकं ॥ ४१ ॥ उपरिष्ठात्कुमारस्य । मुक्ता विद्याधरैरथ ॥ अमरध्वनि-
 वाचाला । पुष्पवृष्टिर्नभस्यलात ॥ ४२ ॥ तथा कथंचिदेतेन । तदा व्यालौ वशीकृतः ॥ बालानाम-
 पि सुग्राह्यः । प्रज्ञांतात्मा यथाजनि ॥ ४३ ॥ स्वपरीवारविद्याभू—त्परीतः करिणीस्थितः ॥ ब्यालाने
 दंतिनं बद्ध्वा । कुमारोऽगान्धुपांतिकं ॥ ४४ ॥ प्रणम्य शिरसा ऋपं । वीरः स्वेचरसंयुतः ॥ उपविष्टः
 सज्जामध्ये । पृष्टश्च जगतीश्रुजा ॥ ४५ ॥ अश्रद्धेयमसंभाव्यं । चरित्रं किमिदं तव ॥ अपूर्वं यच्चम-
 त्कारं । करोति महतामपि ॥ ४६ ॥ कौतुकोत्तानचिन्ताना—मस्माकं कथयाधुना ॥ स्ववृत्तांतं यथा
 वत्स । संतोषः स्यात्सभासदां ॥ ४७ ॥ इत्युक्ते श्रुज्जा तेन । लज्जानम्रमुखः क्षणं ॥ वीरसेनकुमा-

रोऽथ । जगाद वदतांवरः ॥ ४८ ॥ कियंतीह महाराज । शृणोष्यस्मादशामिति ॥ अज्ञानबालावा-
 पत्य—चेष्टितानि महामते ॥ ४९ ॥ आज्ञानंगकृतं मास्तु । दुर्विनीतत्वमव मे ॥ इति तन्मे यथा
 वृत्तं । ब्रूहि त्वं चंद्रशेखर ॥ ५० ॥ जगाद खेचराधीश—स्ततोऽसौ चंद्रशेखरः ॥ देवायं लज्जतेऽ-
 स्याह—मनुमत्या ब्रवीम्यदः ॥ ५१ ॥ वैताढ्ये दक्षिणश्रेणौ । श्रीवासेऽस्ति महापुरे ॥ नाम्ना कम-
 लकेतुः स । ख्यातो विद्याधरांगजः ॥ ५२ ॥ प्रकृत्या रूपवानेष । युवतीजनवद्वज्रः ॥ मायावी वि-
 षयासक्तो । निदिताचरणोद्यतः ॥ ५३ ॥ ग्रामाकरपुरोऽण—रम्यद्वमितिदो सदा ॥ खेचया विहरन्ने-
 ष । न केनापि निवारितः ॥ ५४ ॥ अन्येद्युर्मथुरापुर्यां । पृष्टस्तेन मुनीश्वरः ॥ भगवन् कस्य हस्ते-
 न । मरणं मे न विष्यति ॥ ५५ ॥ मुनिनोचे ततस्तेऽस्ति । मरणं नृमिगोचरात् ॥ कमलः स्माह
 सत्यं ज्ञो । नोक्तं श्वेतपट त्वया ॥ ५६ ॥ संतीहोरुप्रभावाढ्याः । खेचरा असुराः सुराः ॥ तेषामपि न
 ग्राह्योऽहं । भूचराणां तु का कथा ॥ ५७ ॥ अयमन्य मुनेर्वाक्य—मुत्पत्य नम्रसा च सः ॥ काम-
 रूपाग्निघ्ने देशे । ज्योतिषीं नगरीं ययौ ॥ ५८ ॥ तत्रास्त्यर्थपतिर्नाम्ना । श्रावको वणिजाप्रणीः ॥
 पद्मदेवी प्रिया तस्य । सुशीला रूपशालिनी ॥ ५९ ॥ मुक्तवार्थपतमन्यं तु । नरं नेहति सा सती ॥

तस्याः संति हृदि त्वन्ये । पुमांसो युवतीसमाः ॥ ६० ॥ कामग्रहाजिघ्रुतोऽथ । कमलोऽर्थपतेः प्रियां ॥ पद्मदेवीं जहारीचै—रनुरागवशंवदः ॥ ६१ ॥ सा जगादांबरे नीता । वत्स बांधव किं कृतं ॥ किं-
 निमित्तमहं सौध—शृंगादपहृता त्वया ॥ ६२ ॥ ततो रोषेण केशेषु । गृहीत्वा तां महासतीं ॥ ज-
 घान मुष्टिप्रिर्वाहं । स पापो व्रीषणाकृतिः ॥ ६३ ॥ अनेनैव सतीत्वेन । पापे प्राप्स्यसि दुर्दशां ॥
 अज्ञातहृदयानिष्ट—शब्दैर्यज्जाड्यपसीदृशं ॥ ६४ ॥ वत्सोऽत्र ज्ञायते पुत्रो—ऽनुरक्तोऽहं पुनस्त्वयि ॥
 तद् ब्रुहि वत्सशब्देन । भर्तात्र कथमुच्यते ॥ ६५ ॥ द्रष्टुक्ते तेन सावोच-हत्स एवासि वत्स मे ॥
 खंडशोऽहं कृतापि त्वां । नैवेह्यामि कथंचन ॥ ६६ ॥ मर्त्यत्वं दुर्लभं लब्धं । शुद्धं तदपि जन्मना ॥
 प्रबोधो जिनतत्त्वेषु । सम्यक्त्वाधिगमोऽप्यभूत् ॥ ६७ ॥ सिद्धान्तस्य श्रुतं सारं । कृतं तद्गणितं तथा ॥
 प्रक्षालितो मयाशेष—स्तपसा जन्मकश्मलः ॥ ६८ ॥ तदेतस्मिन् कथंकारं—मसमंजसचेष्टितं ॥
 परिणामाहिते कुर्वे । दुःशीलाचरणे मनः ॥ ६९ ॥ त्वमप्यज्ञान माकार्षी—निजगोत्रकलंकनं ॥ म-
 हतां मरणांतोऽपि । विरुद्धाचरणं न यत ॥ ७० ॥ रक्षार्थं निजशीलास्य । पद्मदेवी नञ्श्ररं ॥ साम्ना
 यावद्धवाचेति । तावत्स पुनश्चवीत ॥ ७१ ॥ आः पापे बहु किं ब्रूषे । स्वपांडित्यं ममापि किं ॥ शि-

क्षयस्यद्य जानामि । चेत्त्वं यासि ममाग्रतः ॥ ७२ ॥ अतःपरं न मे वाक्यं । मन्यसे तदहं तव ॥
शिरश्छेदं करिष्यामि । तीक्ष्णनिस्त्रिशधारया ॥ ७३ ॥ विज्ञाय तन्मनः पद्मा । सस्माराहृन्नमस्क्रि-
यां ॥ साकारानशनं चापि । जग्राह निजचेतसि ॥ ७४ ॥ तवात्र समये राजन् । पुरे परमबंधुवत ॥
इदं कुमारमालोक्य । गजारूढमुवाच सा ॥ ७५ ॥ हा कुमार महावीर । रक्ष मां राक्षसादतः ॥ बां-
धव त्वां विना कोऽपि । न हि मां रक्षितुं क्षमः ॥ ७६ ॥ पद्मा मृत्युञ्जयोद्दिष्टा । यावदेवं जगद् सा
॥ तावत्कमलकेतुः स । तामिति प्रत्यन्नाषत ॥ ७७ ॥ अनेन त्वं कुमारेण । भुम्भारेण ममाग्रतः ॥
रक्षस्यात्मानमाः पापे । ददातुं ते गतं हि तव ॥ ७८ ॥ मत्कोपानलज्वालायां । त्वयात्मा नैव के-
वलं ॥ प्रतिकूलतयैषोऽपि । वराकश्चिदपि ध्रुवं ॥ ७९ ॥ इत्युत्तवासिं समाकृष्य । सोऽजोचन्नप्रमस्तकः ॥
कुमाराधम रे रक्ष । त्वमेतां शरणागतां ॥ ८० ॥ ऊर्ध्वदेशे कुमारोऽय । निशम्य तस्य गर्जितं ॥ निशि-
तासिकरं खेट-मुत्पश्योऽपश्यदंतिके ॥ ८१ ॥ ब्रातः पाहीति वाक्येन । संजातकरुणारसः ॥ खेटदुर्वचना
जात-तीव्रामर्षपुटुः सहः ॥ ८२ ॥ तोलयित्वा निजं सत्व-माकृष्य कुरिकां सितों ॥ सर्वस्थाम्ना पभातोच्चैः
। कुमारः खेचरंप्रति ॥ ८३ ॥ युग्मं ॥ अत्तुल्य पृष्ठमारूढः । कुमारः कमलस्य सः ॥ गृहीतकवरीमूत्रः । कु-

रीहस्तोऽब्रवीदिति ॥ ८४ ॥ अरे मुंच स्वसारं मे । रक्षामि त्वामहं यथा ॥ शुद्धशीला प्रयात्वेषा ।
 निजं गेहं पतिव्रता ॥ ८५ ॥ यथा न भज्यते यष्टिः । सर्पोऽपि भ्रियते न च ॥ उन्नयोरेपि रक्षा-
 स्तु । शीलस्यास्यास्तवापि च ॥ ८६ ॥ विनैवोत्तरमेषोऽथ । कुमारं निजचेतसि ॥ तृणवन्मन्यमानो-
 ऽलं । अमयामास चक्रवत् ॥ ८७ ॥ ब्रमयामास मायी तं । गगने स यथा यथा ॥ तथा तथा कुं-
 मारोऽपि । पीमयामास तं गले ॥ ८८ ॥ निरुद्धोऽब्रूवासनिःश्वासः । पापस्तत्याज जीवितं ॥ स व-
 मन् रुधिरं मूर्तं—पद्मदेव्यनुरागवत् ॥ ८९ ॥ प्रागदृश्यैस्ततोऽस्माभि—गुरुपौरुषतोषितैः ॥ प्रत्यग्रा-
 हि कुमारोऽयं । पतन्नाकाशममलात् ॥ ९० ॥ कुमारो जगदेऽस्माभिर्बहुमानपुरस्सरं ॥ त्वया साधु
 महासत्त्व । दुष्टनिग्रहणं कृतं ॥ ९१ ॥ दुष्टनिग्रहणेनेह । साधूनां पालनेन च ॥ तैव घटते वीर ।
 राजत्वं सत्त्वशालिनः ॥ ९२ ॥ इत्यादि बहुधास्माभिः । सद्भूतगुणगर्भिता ॥ स्तुतिश्रावि कुर्वाम्य
 —वदनेन महात्मना ॥ ९३ ॥ अथोवाच कुमारस्तां । स्वसारं स्नेहनिर्भरं ॥ शीलोऽब्जवले ममा-
 ख्याहि । यत्कृत्यं सांप्रतं ननु ॥ ९४ ॥ पद्मदेवी जगादाथ । खलु खेचरराक्षसात् ॥ नाहमेव त्वया
 किंतु । रक्षितं जगदप्यदः ॥ ९५ ॥ त्वं स्वामी बांधवोऽपि त्वं । त्वं माता त्वं पिता मम ॥ त्वं गुरुः

प्राणदस्त्वं च । तत्किं नासि कुमार यत् ॥ ए६ ॥ निःशेषविश्वरक्षातः । प्राप्तपुण्यमहाभरः ॥ व्याच-
 डार्कं कुमार त्वं । नन्द कल्याणराजन ॥ ए७ ॥ मां प्रापयापविघ्नं तं । मम स्थानं महाशय ॥ तथा
 कुरु च मे प्रती । यथा प्रत्येति सर्वथा ॥ ए८ ॥ मद्भात्राथ सुवेगेन । प्रापिता निजवेद्म सा ॥ कुं-
 मारस्तु सहास्माभि—रिह राजन् समाययौ ॥ ए९ ॥ चमत्कृतोऽवदातेन । ऋपतिः सद्यया सह ॥
 स्तावं स्तावं तदां वीरं । व्यसृजन्निजवेद्मनि ॥ १०० ॥ राजपुत्र्यानुरागः स्वो । दर्शितः सूरजन्मनः ॥
 प्रेण्यांगरागमालादि । प्रहन्नं स्वसखीजनैः ॥ १ ॥ चन्द्रश्रीर्दृष्टो कन्या । क्रीडन्ती वेद्मकानने ॥ अ-
 शोकशेखराख्याभ्यां । विद्याभृद्भयामथान्यदा ॥ २ ॥ कार्योत्तरेण यातेऽथ । सहसा शेखरे खगे ॥
 अशोकश्चिंतयामास । चन्द्रश्रीकरपीडनं ॥ ३ ॥ विद्ययावेत्य तां कन्यां । वीरसेनानुरागिणीं ॥ वि-
 मानादवरोह्याशु । जहाराशोकखेचरः ॥ ४ ॥ ततः परिजनेनोच्चै—श्रक्के कलकलौ महान् ॥ विमा-
 नं च तिरोधत् । पौराणामूर्ध्वचक्षुषां ॥ ५ ॥ ततो विजयवत्याख्य—ऊत्वा राजपदान्तिके ॥ पाहि
 पाहीति जल्पन्ती । सुताया हरणं दुतं ॥ ६ ॥ देवीवचनमाकर्ण्य । मूर्ध्निविधुरचेतनः ॥ पपात सह-
 सा ऋपः । पुर्वीदुःखेन ऋतले ॥ ७ ॥ मीलितादिदलो म्लान—सर्वांगावयवस्तदा ॥ चन्द्रश्रीविरहे

सोऽसौ । जातः कुमुदखंभवत् ॥ ८ ॥ चिरेण लब्धचैतन्यो । विललाप नरेश्वरः ॥ ह्वा वत्से लक्ष्य-
 से नैत्रैः । कथं शृंगाखंधुरा ॥ ९ ॥ सा निःशेषकलायुक्ता । ऋषिता सा सुधामयी ॥ चंडश्री राहु-
 रूपेणां—तस्मिन् केन पाप्मना ॥ १० ॥ देव्ययुवाच हे वत्से । कां पश्यामि स्मरामि किं ॥ कां चा-
 लिंगामि चंडश्री—स्त्वां विना गुणसुंदरि ॥ ११ ॥ हसितं क्रीडितं यातं । जड्विपतं चापि तत्तव ॥
 स्मृत्वा न दीर्यते मे ह—तदाश्चर्यमिदं महत् ॥ १२ ॥ प्रज्ञाकरेण ऋपालः । सकलत्रोऽथ बोधितः ॥
 लोकोपरोधलज्जाद्यै—स्तस्यै विहितभोजनः ॥ १३ ॥ अथाचख्यौ विलासश्री—देव्यै चंद्रश्रियः सखी ॥
 परस्परानुरागं तं । चंडश्रीवीरसेनयोः ॥ १४ ॥ प्रियपुत्रीवियोगान्या—तिदूना राजवल्लभा ॥ इत्या-
 हानिष्टसंयोग—दुःखे हि पतिता सुता ॥ १५ ॥ श्लाघ्यते मृगुरग्यत्र । दीप्तिं चाग्नौ प्रविश्यते ॥ अ-
 निष्टजनसंयोगो । नैकः सोढुं तु शक्यते ॥ १६ ॥ न वत्से केवलं तेऽनृ—त्पितुस्तेऽपि मनोरथः ॥
 कुमाराय प्रदातव्या । चंडश्रीरिति निश्चितः ॥ १७ ॥ सिद्ध्यंति तुल्यपुण्यानां । कथं वत्से मनोरथाः
 ॥ श्रुत्वा मुक्तकंठं सा । रुरोद नृपतेः प्रिया ॥ १८ ॥ पारंपर्येण लोकानां । वीरसेनेन शुश्रुवे ॥
 अनिहंत्यपि चंद्रश्री—हृता विद्याधरेण यत् ॥ १९ ॥ विरहानजतमोऽपि । प्रकृत्या धीरमानसः ॥

चिंतयामास चित्ते स । कुमारः स्फारविक्रमः ॥ २० ॥ जननीजनकोद्धृतो । यद्यहं कोऽपि पुरुषः ॥
 जित्वा हठेन तं खेटं । चंद्रश्रियमिहानये ॥ २१ ॥ यदि जीवति चंद्रश्री—जंबूद्वीपे वसेच्च चेत् ॥
 गत्वा दुर्गमपि स्थानं । तत्तां नूनमिहानये ॥ २२ ॥ कामातुरो नरः कोऽत्र । युक्तायुक्तं विचारये-
 त् ॥ बह्वघ्राध्वानुलम्बानां । किमपि स्याद्यदस्तु तत् ॥ २३ ॥ जानेऽहं हृदयं तस्याः । कुलीनाया मदा-
 हितं ॥ प्राणान्तेऽपि परं याति । पुमांसं नात्र निश्चितं ॥ २४ ॥ इति निश्चित्य वीरः स । निर्ययौ
 नगराद्बहिः ॥ अग्नी विघ्नं करिष्यंती—त्यज्ञापितसुहृज्जनः ॥ २५ ॥ चतुर्दिक्षु विलोक्यथाश्र । शकुनं
 दक्षिणंप्रति ॥ चत्वाल प्रेरितश्चारु—शकुनेन स सुरसूः ॥ २६ ॥ जलंघितधरापीठो । न ज्ञाताध्व-
 परिश्रमः ॥ स मार्गे वर्धितोत्साह—स्त्वरितं त्वरितं ययौ ॥ २७ ॥ सागरः सारणीमात्रो । लेष्टुमात्रो
 महागिरिः ॥ पृथ्वी गोष्पदमावा स्या—नराणां धीरचेतसां ॥ २८ ॥ स्थाने स्थाने नदीतीरे । का-
 नने गिरिगह्वरे ॥ पश्यंश्चंद्रश्रियं प्रापा—राणानीमेष साहसी ॥ २९ ॥ तस्यामयाव्यमानः स । नी-
 रदर्शी तृषातुरः ॥ सारसस्वरविज्ञातं । ददर्शकं महासरः ॥ ३० ॥ जलकैलिं विधायौच्चैः । पीत्वा त
 त्रामलं जलं ॥ निर्माय प्राणवृत्तिं च । फलैर्यावत्ते स्थितः ॥ ३१ ॥ मध्ये सरो महाहीपं । प्रासादं

च तदंतरा ॥ दृष्ट्वा संगीतकं ताव—हुश्राव श्रवणप्रियं ॥ ३३ ॥ को देवः किं च संगीत—मि
 ति ज्ञातुं समुत्सुकः ॥ स पश्यन् गमनोपायं । यावत्पालिशिरोऽध्यगात् ॥ ३३ ॥ एको वनगजस्ताव
 —त्पानीयं पातुमागतः ॥ तं वीक्ष्य चिंतयामास । कुमारश्चेतसीति स्मः ॥ ३४ ॥ एतमारुह्य गह्वामि ।
 सेरौतः कियतीं श्रुवं ॥ ततस्तीर्त्वा युजाभ्यां तु । द्वीपे यास्यामि हेलयया ॥ ३५ ॥ ध्यात्वेति वश्यमा-
 नीतं । गजमारुह्य तद्द्विणात् ॥ ययौ स सरसीमध्यं । जलावर्तातिदुस्तरं ॥ ३६ ॥ ततः पार्ष्णिप्रहारे-
 ण । पश्चाद्वावर्त्य तं गजं ॥ उत्खुत्य लंघितावर्तां । द्वीपांतः स तदापतत् ॥ ३७ ॥ प्रासादप्रांगणे
 दृष्ट्वा । विद्याधरवधूगणं ॥ व्यापृतं देवपूजायां । गीतनृत्यपरायणं ॥ ३८ ॥ प्रासादांतः प्रविश्या
 थ । पौम्नशं जिननायकं ॥ चामाकरमयं भक्त्या । श्रीशान्तिं प्रणनाम सः ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ मेरुशृ-
 गमिवोचुंगं । प्रासादं यावदीक्षते ॥ चारणर्षियुगं ताव—दुत्तीर्णमिह पुष्करात् ॥ ४० ॥ प्रदक्षिणा-
 त्रयं कृत्वा । नत्वा शान्तिजिनेश्वरं ॥ अशोकस्य तरोर्मूले । प्रासुके तदुपाविशत् ॥ ४१ ॥ महामुनी
 महाभक्त्या । कुमारेण नतौ ततः ॥ तस्मै धर्मोशिषं दत्त्वा । धर्मवार्तां प्रचक्रतुः ॥ ४२ ॥ तावपृष्ठ-
 त्कुमारोऽथ । महर्षिं कथ्यतां मम ॥ केनेदं कास्तिं चैत्यं । विंबं चापि महासरः ॥ ४३ ॥ इति पृष्ठौ

चिंतयामास चित्ते स । कुमारः स्फारविक्रमः ॥ २० ॥ जन्मनीजनकोद्भूतो । यद्यहं कोऽपि पुरुषः ॥
 जित्वा हठेन तं खेटं । चंद्रश्रियमिहानये ॥ २१ ॥ यदि जीवति चंद्रश्री—जंबूद्वीपे वसेच्च चेत् ॥
 गत्वा दुर्गमपि स्थानं । तत्तां नूनमिहानये ॥ २२ ॥ कामातुरो नरः कोऽत्र । युक्तायुक्तं विचारये-
 त् ॥ वल्लभाध्वानुलम्बानां । किमपि स्याद्यदस्तु तत् ॥ २३ ॥ जानेऽहं हृदयं तस्याः । कुलीनाया मदा-
 हितं ॥ प्राणान्तेऽपि परं याति । पुमांसं नात्र निश्चितं ॥ २४ ॥ इति निश्चित्य वीरः स । निर्ययौ
 नगराद्बहिः ॥ अमी विघ्नं करिष्यंती—त्यज्ञापितसुहृज्जनः ॥ २५ ॥ चतुर्दिक्षु विलोकयाथ । शकुनं
 दक्षिणंप्रति ॥ चचाल प्रेरितश्चारु—शकुनेन स सूरसूः ॥ २६ ॥ लब्धं धितधरापीठो । न ज्ञाताध्व-
 परिश्रमः ॥ स मार्गे वर्धितोत्साह—स्त्वरितं त्वरितं ययौ ॥ २७ ॥ सागरः सारणीमात्रो । लोष्टुमात्रो
 महागिरिः ॥ पृथ्वी गोष्पदमावा स्या—नराणां धीरचेतसां ॥ २८ ॥ स्थाने स्थाने नदीतीरे । का-
 नने गिरिगह्वरे ॥ पश्यंश्चंद्रश्रियं प्रापा—राणानीमेष साहसी ॥ २९ ॥ तस्यामयत्यमानः स । नी-
 रदर्शी तृषातुरः ॥ सारसस्वरविज्ञातं । ददर्शैकं महासरः ॥ ३० ॥ जलकैल्लिं विधायौच्चैः । पीत्वा त
 त्रामलं जलं ॥ निर्माग्य प्राणवृत्तिं च । फलैर्यावत्तटे स्थितः ॥ ३१ ॥ मध्ये सरो महादीपं । प्रासादं

च तदंतरा ॥ दृष्ट्वा संगीतकं ताव—ह्रुश्राव श्रवणप्रियं ॥ ३१ ॥ को देवः किं च संगीत—मि
 ति ज्ञातुं समुत्सुकः ॥ स पश्यन् गमनोपायं । यावत्पल्लिशिरोऽध्यगात् ॥ ३३ ॥ एको वनगजस्ताव
 -त्पानीयं पातुमागतः ॥ तं वीक्ष्य चिंतयामास । कुमारश्चेतसीति सः ॥ ३४ ॥ एतमारुह्य गच्छामि ।
 संगतः कियतीं युवं ॥ ततस्तीर्त्वा नृजान्यां तु । द्वीपे यास्यामि हेलय्या ॥ ३५ ॥ ध्यात्वेति वश्यमा-
 नीतं । गजमारुह्य तत्क्षणात् ॥ ययौ स सरसीमध्यं । जलावर्तातिदुस्तरं ॥ ३६ ॥ ततः पार्ष्णिप्रहारे-
 ण । पश्चाद्भ्यावर्यं तं गजं ॥ भ्रूक्षुल्य लंघितावर्ता । द्वीपांतः स तदापतत् ॥ ३७ ॥ प्रासादप्रांगणे
 दृष्ट्वा । विद्याधरवधूगणं ॥ व्यापृतं देवपूजायां । गीतनृत्यपरायणं ॥ ३८ ॥ प्रासादांतः प्रविश्या
 थ । पोमंशं जिननायकं ॥ चामाकरमयं भक्त्या । श्रीशान्तिं प्रणनाम सः ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ मेरुशृं-
 गमिवोत्तुंगं । प्रासादं यावदीक्षते ॥ चारणार्षियुगं ताव—दुत्तोर्णेमिह पुष्करांत ॥ ४० ॥ प्रदक्षिणा-
 त्रयं कृत्वा । नत्वा शान्तिजिनेश्वरं ॥ अशोकस्य तरोर्मूले । प्रासुके तदुपाविशत् ॥ ४१ ॥ महासुनी
 महाभक्त्या । कुमारेण नतौ ततः ॥ तस्मै धर्माशिषं दत्त्वा । धर्मवार्तां प्रचक्रतुः ॥ ४२ ॥ तावपृष्ठ-
 त्कुमारोऽथ । महर्षिं कथ्यतां मम ॥ केनेदं कास्तिं चैतयं । बिंबं चापि महांसरः ॥ ४३ ॥ इति पृष्टौ

कुमारेण । तौ तुर्यज्ञानिनौ मुनी ॥ समासेन कथां वक्तुं । तयोर्वृद्धः प्रचक्रमे ॥ ४४ ॥ चैत्योत्प-
त्तिकथामेतां । परमानंददायिनीं ॥ सुश्रावक त्वमेकाग्र—मानसः शृणु संप्रति ॥ ४५ ॥

दृष्ट्वास्ति जगतीपीठे । विंध्या नाम्नी महाटवी ॥ बहुजीवविचारेण । गहना जिनगीरिव ॥ ४६ ॥
मुनिवत्तरो यस्यां । शीतातपवहाः सदा ॥ सत्वायाः सुमनोरम्या । वर्तते वनवासिनः ॥ ४७ ॥ नि-
वसंति शुका यत्र । कापि न्यग्रोधपादपे ॥ सन्नार्या बहवः पुत्र—पौत्राद्यैः सहिता भृशं ॥ ४८ ॥
दिवा भ्रांत्वाटवीमध्ये । गृह्णन्तीप्सितभोजनं ॥ संध्यायां ते पुनः सर्वे । लीयन्ते तत्र पादपे ॥ ४९ ॥
अथ तेषु शुकेष्वेको । विशेषगुणवृषितः ॥ जराजीर्णवपू राज—शुकोऽनृत्प्रियया सह ॥ ५० ॥
तस्य पुत्रावुभौ राज-शुकौ कोमलभूर्तिकौ ॥ मृडुचंचुपुटौ सूह्रम—नीलपद्मौ बभ्रवतुः ॥ ५१ ॥ दू-
रेण यातयोः पितो—रुह्यान्यदिनेऽथ तौ ॥ प्रत्यामन्त्रे पुल्लिदस्य । शालिक्षेत्रे प्रपेततुः ॥ ५२ ॥
पतितौ पाशबंधे तौ । धृतौ भिद्येन वेगतः ॥ सलदणविति क्षिप्तौ । पंजरे कीरकुंजरौ ॥ ५३ ॥ त-
त्रागतेन ञ्जडेण । सार्थवाहेन तौ शुक्रौ ॥ दत्त्वा मूढ्यं पुल्लिदाय । गृहीतौ शुणिनाविति ॥ ५४ ॥
यत्किंचनापि ञ्जडः स । कौतुकात्तावपीपठत ॥ ताभ्यां तत्पठितं सर्वं । पूर्वाधीतमिव द्रुतं ॥ ५५ ॥

पुत्रवद्वह्नौ कीरौ । लालयन् सार्थनायकः ॥ पुरं रत्नपुरं प्राप । निर्विलंबप्रयाणकैः ॥ ५६ ॥ महा-
 प्रतापस्तत्रासी—डाजा श्रीरत्नशेखरः ॥ देवी रत्नवती चास्य । गुणरत्नविभूषिता ॥ ५७ ॥ अपूर्वव-
 स्तुदानेन । तोषितेन महीभुजा ॥ मुक्तं शुल्कादिकं तस्य । वस्तूनां क्रयविक्रये ॥ ५८ ॥ अन्ये-
 द्युर्ध्वमिनाथेन । प्रहितेन प्रयोजनात् ॥ दृष्टं कीर्युगं राज्ञः । पुंसां ऋद्धस्य वेश्मनि ॥ ५९ ॥ स्फुट-
 पाठौ शुक्रौ दृष्ट्वा । तेनाख्यातौ महीपतेः ॥ ऋद्रमाकार्यं तेनापि । याचितौ तौ महादरात् ॥ ६० ॥
 ऋद्रोऽयुवाच राजेंद्र । तवालंध्यं वचः सदा ॥ कीर्युगं ममाप्येत—दञ्चीष्टं जीवितादपि ॥ ६१ ॥ तं
 व्याव्रजुस्तटीन्यायं । संवीह्यात्मन्युपस्थितं ॥ समर्पितो लघुः कीरो । भट्टेणानाथ्य ऋपतेः ॥ ६२ ॥
 शुकेनागतमात्रेण । चक्रे जयजयारवः ॥ ऋपतेः श्लोकसंदर्भे । पेठे च षट्पदादिकं ॥ ६३ ॥ पृष्टे-
 ऽथ कुशलोदंते । राज्ञा कीरं लुवाच सः ॥ ऋद्रानुप्रावतो राजन् । कुतोऽस्त्यकुशलं मम ॥ ६४ ॥
 नायं स्थानमवज्ञाया । राजकीरः किलान्यवत् ॥ इत्यर्पयत भो भृत्या । देव्यै मे लालनाकृते ॥ ६५ ॥
 संस्कृतः परितुष्टेन । राज्ञा वस्त्रादिदानतः ॥ निजावासं ययौ ऋद्रः । शुक्रविश्लेषदुःखितः ॥ ६६ ॥ त-
 तो रत्नवतीदेवी । सुभाषितशतानि तं ॥ पाठयंत्यतियत्नेन । पालयामास पुत्रवत् ॥ ६७ ॥ राजराज्ञी-

करांभोज—पंजरस्थस्य लीलया ॥ अतिचक्राम कीरस्य । तत्रैकः पखित्सरः ॥ ६८ ॥ अथ तत्र सं-
 मायातो । जव्यांभोजनभोगिणिः ॥ बहुशिष्यपरीवारो । मोहमद्वान्निधो गुरुः ॥ ६९ ॥ सांतःपुरप-
 रीवारः । पौरलोकसमन्वितः ॥ विवंदिषुर्गुरुं राजा । गहन् कीरेण भाषितः ॥ ७० ॥ तवागहामि
 राजेन्द्र । सार्धं युष्माञ्चिरग्यहं ॥ दृष्टव्यदर्शनैर्नैव । फलं गृह्णामि चक्षुषोः ॥ ७१ ॥ एहीत्यनुमतो रा-
 जा । गजारूढः शुकः स हि ॥ चचाल सह नृपेन । कुर्वन् धर्मकथां पथि ॥ ७२ ॥ प्रणम्य सपरि-
 वारं । मोहमद्वं नृपो गुरुं ॥ भूतसंगीकृतरक्तास्यः । प्रासाशीरुपविष्टवान् ॥ ७३ ॥ नत्वा सूस्मिवाचे-
 ति । कीरः कोविदकुंजरः ॥ कौतुकोत्ताननेत्राब्ज-निःशेषजनवीक्षितः ॥ ७४ ॥ जगवन् यन्मया
 वापि । तिर्यक्तवमिह जन्मनि ॥ जानामि तत्फलं जातं । पूर्वदुःकृतकर्मणः ॥ ७५ ॥ एतस्यापगमो
 येन । स्याद्धर्मं तं प्रशाधि मां ॥ निर्विषोऽस्मि मुनिस्वामि—ब्रमुष्मात्कीरजन्मनः ॥ ७६ ॥ ततोऽ-
 सौ कथयामास । सूरिर्गञ्जीरया गिरा ॥ ब्रवाब्धौ पोतवद्धर्मं । शुकस्य सदसोऽपि च ॥ ७७ ॥ संसा-
 रनगरस्यास्मि—श्रुतुर्गतिचतुःपथे ॥ अनन्तशः परित्रांतो । जीवः कर्मप्रशेवदः ॥ ७८ ॥ नानाप्रोनि-
 डुमाकीर्णै । ब्रवारण्यञ्च भीषणे ॥ चंचलप्रकृतिर्जीवः । कपिवत्पखित्सर्वते ॥ ७९ ॥ एकैडियादिजीवे-

पु । भ्रामं भ्रामनेकथा ॥ पंचेद्विषु तिर्यक्षु । दुःखं त्वं सहसेऽधुना ॥ ८० ॥ न केवलमिति मो-
 दा—स्तव तिर्यग्भवाद्भुक् ॥ भविता भवमोक्षोऽपि । जिनधर्मस्य निश्चयात् ॥ ८१ ॥ संसारसागरे
 कीर । पतितानां शरीरिणां ॥ प्रापणे मोक्षतीरस्य । जिनधर्मस्तरंभवत् ॥ ८२ ॥ तन्नास्ति जगतीम-
 ध्ये । वस्तु कल्पद्रुमादिकं ॥ जिनधर्मैकसत्त्वानां । जीवानां यन्न सिद्ध्यति ॥ ८३ ॥ जीवाः पतंति
 ते घोरे । नरकांधावटे कथं ॥ येषां संपद्यते जैन—धर्मो हस्तावलंबवत् ॥ ८४ ॥ तदुद्दिग्धेन कीर-
 त्वा—हुक्काज त्वया ननु ॥ जिनेऽगदिते धर्मे । कर्तव्यः परमादरः ॥ ८५ ॥ द्विविधः स पुनर्धर्मो ।
 यतिश्रावकप्रेदतः ॥ क्वांत्यादिदशधामुख्यो । द्वितीयो द्वादशव्रतः ॥ ८६ ॥ द्विविधस्यास्य धर्मस्य ।
 सम्यक्त्वं मूलकारणं ॥ शुभात्मभावरूपं त—न्मुक्तं शंकादिदूषणैः ॥ ८७ ॥ इति विस्तरतो धर्मः ।
 कथितो जिनदेशितः ॥ साधुश्रावकयोर्ज्ञेदा—शुरुणा तत्र संसदि ॥ ८८ ॥ निश्चयैर्न सन्नासीनां ।
 नृपाद्यानां शुक्स्य च ॥ जिनधर्मपरिणामः । सर्वेषामभवत्तदा ॥ ८९ ॥ गृह्णन्तु केषु सम्यक्त्वं । व्रतं
 केषु जनेषु च ॥ शुक्रोऽथ पुरतो ब्रूत्वा । गुरुं नत्वा व्यजिज्ञपत् ॥ ९० ॥ निघ्नानामपि संसार—वा-
 सनिर्विण्णचेतसां ॥ भगवन् जैनधर्मोऽयं । कथं निर्वहतेऽत्र नः ॥ ९१ ॥ नृपतिस्तद्वचः श्रुत्वा । क-

रुणार्द्रितचेतसा ॥ सहर्षस्तं शुकं प्राह । मया मुक्तोऽथ पंजरात् ॥ ७२ ॥ कुरु यद्येप्सितं याहि । ध-
 र्मकार्यं ममाज्ञया ॥ कृतार्थं मन्यमानः स्वं । गुरोरधिगमादिना ॥ ७३ ॥ गुरुं जगाद जगवन् । वि-
 मुक्तः पंजराद्यथा ॥ प्रवद्वचनतो मोक्ष्ये । तथैव भवपंजरात् ॥ ७४ ॥ नत्वा गुरुं नराधीशं । समा-
 पृच्छ्य च संमदात् ॥ तेषां प्रपश्यतां कीर । उड्डिड्ये गगनाध्वनि ॥ ७५ ॥ वीरसेन स कीरोऽव ।
 प्रदेशे परितो वसन् ॥ द्वादशव्रतमाप्तोक्तं । गृहिधर्ममपाडयत् ॥ ७६ ॥ कर्मलाघवतस्तस्य । सर्वेषां
 पक्षिणां रुते ॥ परिज्ञानं बभूवौच्चै—वचनेऽपि च पाठवं ॥ ७७ ॥ ब्रह्मपार्श्वे तु यः कीरः । समद्रु-
 तपंजरस्थितः ॥ कथंचिद्वैवयोगेन । मार्जारिण स ब्रह्मिन् ॥ ७८ ॥ मृत्वा सोऽपि बनेऽमुष्मिन् ।
 श्येनोऽनृन्निगतैर्वशात् ॥ क्रमेण प्राप वृद्धिं च । विनिघ्नन् पक्षिणां गणं ॥ ७९ ॥ अन्येद्युर्ब्रमता
 तेन । श्येनेन स महाशुकः ॥ ददृशे कानने तत्र । बुभुक्षाकामकुक्षिणा ॥ ८० ॥ धावित्वा त्व-
 रितं तेन । गृहीतः कीरकुंजरः ॥ नमो जिनेभ्य इत्युक्त्वा । श्येनं तद्भाषयाब्रवीत् ॥ ८१ ॥ प्रतीक्षस्व
 क्षणं श्येन । तावत्त्वं कुधितोऽपि सन् ॥ गृहीत्वानशनं याव—हेहिनां कामगम्यहं ॥ ८२ ॥ श्येन-
 स्तद्वचनं श्रुत्वा । विस्मयाक्रान्तमानसः ॥ आपसृत्य ततो दूरा—तस्थौ तद्व्यस्तलोचनः ॥ ८३ ॥ कीरे-

एणेचे महाश्येन । तदेवाद्य दुनोति मां ॥ जैनो धर्मो न लब्धो य-ज्ज्यायसा बांधवेन मे ॥ ४ ॥
 विंव्याद्व्यामुन्नौ जातौ । शुकावावां वटहुमे ॥ शालिक्षेत्रे पुलिंदेन । धृतौ भट्टस्य चार्पितौ ॥ ५ ॥
 रत्नशेखरद्रुपस्य । नट्टेणाहमथार्पितः ॥ न जाने तेन मद्द्रुधुः । स यत्कापि समर्पितः ॥ ६ ॥ पृथ-
 मेव नवे प्रायः । कर्मबंधः शुचाशुचः ॥ जातयोरेकमात्रापि । यथा तस्य ममाप्यद्भुत् ॥ ७ ॥ तस्ये-
 ति वचनं शृण्वन् । प्राप मूर्खो शशादनः ॥ जातजातिस्मृतिः स्वस्थः । कीरमेवं जगाद च ॥ ८ ॥
 स एवाहं पुरा योऽनृ-ज्ज्येष्टव्राता तवाग्रजः ॥ मार्जारनिहतो जातो—ऽधुना श्येनोऽत्र कानने
 ॥ ९ ॥ ततः कीरेण तस्याग्रे । विदधे धर्मदेशना ॥ श्येनोऽपि तस्य वाक्यानि । शुश्रावैकाग्रमा-
 नसः ॥ १० ॥ हत्वा यः प्राणिसंघातं । कुरुते मांसभक्षणं ॥ तिलमात्रं सुखं तस्य । दुःखं मेरुसमं
 भवेत् ॥ ११ ॥ एकस्य स्यात्क्षणं तृप्ति-रन्यस्य जनुषः क्षयः ॥ तत्कथं मार्यते प्राणि—गणः क्षणि-
 कतृप्तये ॥ १२ ॥ वराका वंचिता नूनं । परलोकसुखेन ते ॥ जन्मापि निष्फलं तेषां । येषां मांसा-
 श्चने मतिः ॥ १३ ॥ व्यशाश्वतस्य तुल्यस्य । शरीरस्यास्य हेतवे ॥ मारयंतीह ये जीवान् । किं ते ज-
 गति शाश्वताः ॥ १४ ॥ श्येनः स्माह मया मांस—मद्यप्रभृति वर्जितं ॥ वरं धर्माक्षरं ब्रातः । कि-

मप्याख्याहि मेऽपरं ॥ १९ ॥ ततो यथा समाख्यातो । गुरुणा धर्म आदरात् ॥ सम्यक्त्ववृषितस्ते-
न । श्येनस्य कथितस्तथा ॥ १६ ॥ श्रुत्वा धर्मं तदा श्येनः । सर्वज्ञोपद्रमादरात् ॥ प्रतिपेदे विशु-
द्धात्मा । भावतः सिद्धसाक्षिकं ॥ १७ ॥ प्रतिपाद्य ततो धर्मं । शुकश्येनौ शुभाशयौ ॥ गृहीत्वान-
शनं प्राप्ते । जातौ वैमानिकौ सुरौ ॥ १८ ॥ सौधर्मे सागरायुष्के । विमाने शशिशेखरे ॥ उत्पेदा-
ते सुपर्वणौ । समकालौ समायुषौ ॥ १९ ॥ तदैवावधिना ज्ञात्वा । प्राग्भवं पुण्यकारणं ॥ आया-
तौ तत्र तौ यत्र । शुकश्येनकलेवरौ ॥ २० ॥ कारयित्वा सुरैरत्र । संस्कारं श्येनकीर्योः ॥ अन्यो-
न्यमूहितं ताभ्यां । स्वकल्याणं विधित्तया ॥ २१ ॥ संसारवासिजीवानां । दुर्लभो जिनञ्चाषितः ॥
कर्मभिः परतंत्राणा—मेष धर्मो दयामयः ॥ २२ ॥ यथा स्यादावयोः स्वर्ग—च्युतयोर्बोधिसंगमः ॥
तथोपायं प्रकुर्वेऽत्र । जातिस्मरणहेतवे ॥ २३ ॥ कृतेन येन जायेत । जातिस्मरणमावयोः ॥ परेषा-
मुपकारोऽपि । कुशलाध्वप्रदर्शनात् ॥ २४ ॥ जिनेन्द्रजनं कुर्वः । स्वान्ययोरुपकारकं ॥ बोधिप्रदं भ-
वेदत्र । निःशेषशर्मनाशनं ॥ २५ ॥ ध्यात्वेति विदधे ताभ्यां । स्वर्णरत्नमणीमयं ॥ श्रीशांतिनाथ-
भवनं । त्रैलोक्योदरनृषणं ॥ २६ ॥ संसारसागरोत्तान—यानपात्रसमस्तथा ॥ देवः श्रीशांतिनाथोऽ-

त्र । ताभ्यामत्र प्रतिष्ठितः ॥ १७ ॥ रक्षितुं दुष्टलोकेभ्यः । परितः सरसी कृता ॥ तदंतश्च जलावर्त-
 स्सारकस्यापि रोधकः ॥ १८ ॥ इति कृत्वा गतौ स्वर्गं । तौ सुरै धर्मतत्परौ ॥ भुंजानौ दिव्यसौख्या-
 नि । चक्रतुः काललंघनं ॥ १९ ॥ ततश्च्युत्वात्र वैताढ्ये । सिद्धार्थनगरे वरे ॥ जातावमितवीर्यस्य ।
 शीलवत्याश्च नंदनौ ॥ २० ॥ पितरौ चक्रतुर्नाम्नी । अकलंकामलाविति ॥ जातयोर्युग्मभावेन । त
 योः काले तनुजयोः ॥ २१ ॥ साधिताखिलविद्यौ तौ । संप्राप्तनवयौवनौ ॥ विजह्नुर्गुण्यासौख्यं । कृ-
 तदास्पस्त्रिहौ ॥ २२ ॥ आशालकालमेतान्यां । धर्मघोषगुरोर्मुखात् ॥ जिनधर्मज्ञवाञ्छोधौ । प्रति
 पेदे तरंमवत् ॥ २३ ॥ प्रकृत्याद्यपकषायौ तौ । प्रमादपस्त्रिजितौ ॥ प्राग्जन्मप्रतिबद्धेन । सुखं स्ने-
 हेन तस्यतुः ॥ २४ ॥ अष्टापदजिनश्रेणि—मन्येद्युर्वदितुं गतौ ॥ सौधर्मैर्दं विमानौघै—स्तत्राया-
 तमपश्यतां ॥ २५ ॥ पूर्वागताविति प्रोक्तौ । कुर्वतौ जिनपूजनं ॥ दृष्ट्वा शक्रेण सोद्भास-मिंडाली-
 ति विज्ञापिता ॥ २६ ॥ देव्येतौ देवपूजायां । व्यापृतौ यौ तवाग्रतः ॥ तावेतौ श्येनकीरंगकौ । सु-
 रौ सुधर्मवासिनौ ॥ २७ ॥ ततोऽभिवंद्य शक्रेण । तौ द्वौ संभाषिताविति ॥ युवयोः श्येनकीरंगकौ ।
 कुशलं वर्ततेऽत्र भोः ॥ २८ ॥ अद्भुतदेवजन्माख्या—वृचतुस्तौ हरिप्रति ॥ प्रसादेनेदं युष्माक-

मावयोः कुशलं सदा ॥ ३९ ॥ ज्ञानवानपि देवेंद्र । कथमावां पगह्वया ॥ आभंत्रयसि नेमे नौ ।
 नाम्नी विद्याभृतो हरि ॥ ४० ॥ लवानेंद्रः प्रसिद्धे ये । युवयोरजिधे पुरा ॥ स्वर्गेऽमृतां मयाहूतौ ।
 ताभ्यामेवाधुना युवां ॥ ४१ ॥ कथमित्युदिते ताभ्यां । हरिः कीरश्वादितः ॥ अष्टापदागतिं याव-
 त्त्वास्त्रिमथावदत् ॥ ४२ ॥ जातिस्मृतिस्तयोर्जज्ञे । शृण्वतोः पूर्वजन्मनी ॥ स्वचैत्यदर्शनोत्कंठा-त
 रलीभृतचेतसोः ॥ ४३ ॥ जिनपूजां विधायाथ । वासवेनोक्तमेतयोः ॥ गन्धामस्तत्र चैत्ये वां । वि-
 द्याधरकुमारकौ ॥ ४४ ॥ आप्मेत्युक्त्वा गताः सर्वे । शक्रविद्याधरादयः ॥ विमानानां समूहेन । ता
 दयंतो दिशोऽखिलाः ॥ ४५ ॥ तत्तागत्य महाभूत्या । विधायाष्टाहिकामहं ॥ देवराजः स्वयं चक्रे ।
 प्रशंभाभेतयोस्तदा ॥ ४६ ॥ युवां धन्यौ सुखं च । सफलं युवयोस्तथा ॥ तद्वद्भवा कारितं याभ्या
 —मीदृशं जिनमंदिरं ॥ ४७ ॥ बुद्धिमंतस्त एवात्र । लब्ध्वा यैश्चपज्ञां श्रियं ॥ एवंविधोपयोगेना
 —ददते पुण्यमक्षयं ॥ ४८ ॥ को जानाति नृणां संख्या । तेषां ये नृलिताः श्रिया ॥ नृलिता यैः
 परं लक्ष्मी—र्द्धित्रास्ते संति विष्टपे ॥ ४९ ॥ संगमे स्वल्पसौख्यायां । जंगुरायां क्षणादपि ॥ स्थिरा-
 शा विदुषां न स्या—द्वेष्टायामिव संपदि ॥ ५० ॥ इति मत्वा यथाशक्त्या । कृतो धर्मोद्यमो न यैः ॥

शरीरश्रीसुखं तेषां । लब्धं सर्वं निरर्थकं ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा हरिणा चक्रे । तयोर्नाम तदाख्यया ॥
 अकलंकमिदं चैत्य—ममलं च सरोवरं ॥ ५२ ॥ इति कृत्वा गते शक्रे । तौ विद्याधरनन्दनौ ॥ आ-
 र्त्मीयं नगरं गत्वा । धर्मकर्मणि चक्रतुः ॥ ५३ ॥ वातायनोपविष्टाभ्यां । ताभ्यामन्यत्र वासरे ॥ प्र-
 सृतं ब्राह्मिनीनं च । शारदव्रजं विलोकितं ॥ ५४ ॥ दृष्टनष्टं तदालोक्य—कलंकः स्वचरोऽवदत् ॥
 व्यासशेषनमः पश्य । क्षणोनात्र कण्ठगतं ॥ ५५ ॥ एष एवात्र दृष्टान्तः । प्रत्यक्षो मोहघातकः ॥ ज्ञे-
 गुरुत्वं पदार्थानां । विबुधानां प्रदर्शयन् ॥ ५६ ॥ कालदण्डे स्थिते मूर्ध्नि । संसारे क्रियते कथं ॥ ल-
 द्दमीविषयबन्धूनां । प्रत्याशा मोहकारिणी ॥ ५७ ॥ स्थिराशा क्रियते तस्यां । कथं लहभ्यां चलैव
 या ॥ यदुद्योतोऽपि जायेत । व्यामोहस्यैव कारणं ॥ ५८ ॥ ज्वालयती गुणव्रातं । क्षयं स्नेहस्य कु-
 र्वेती ॥ बह्वपाया स्थिरा नैव । लह्मर्दिपशिखा यथा ॥ ५९ ॥ स्वजनादिषु को मोहः । परेषां प-
 रमार्थतः ॥ संसारबन्धुनृतेषु । धर्मप्रत्यूहहेतुषु ॥ ६० ॥ यदि रोगादितं जीवं । स्वजनो दीनताश्रितं ॥
 पात्यपि म्रियमाणं न । स्वाजन्यं तस्य तत्किमु ॥ ६१ ॥ सौख्ये वैषयिके तुल्ये । बहुदुःखेऽपि रज्य-
 ते ॥ यदीष्टविरहादीनि । दुःखानि स्युर्न कर्हिचित् ॥ ६२ ॥ अनुद्यतं सुखं स्वर्गे । तृप्तिस्तेनापि ना-

भवत ॥ जीवस्यास्य कथं रंक-सौख्येस्त्वैच्चित्रे विष्यति ॥ ६३ ॥ मृद्युर्नर्थाति तद्याव-द्विनिर्जितसुर-
 सुरः ॥ तावद् व्रतं गृहीत्वावां । गृहीवो जन्मनः फलं ॥ ६४ ॥ अमद्येन तनोऽभाणी-त्यमेवेदं न
 चान्यथा ॥ अनुज्ञाप्य गुरून् व्रातः । कुर्वे कार्यमिदं द्रुतं ॥ ६५ ॥ आपृच्छ्य पितरौ तौ द्वा-व-
 कलंकजिनौकसि ॥ धर्मघोषगुरोः पार्श्वे । निःक्रांतावत्त बांधवौ ॥ ६६ ॥ तावेद्यवां मुनी श्राद्ध ।
 शुकोऽहं श्येन एष सः ॥ संक्षेपेण चरित्रं ते । मयोक्तमावयोऽरिदं ॥ ६७ ॥ त्वाच्च वीरसेनोऽश्र । म-
 हच्चित्रमिदं विज्ञो ॥ धर्मप्रज्ञावतो कीरो । गच्छेनोऽपि दिवं गतः ॥ ६८ ॥ त्वाचाथ पुनः साधु
 —नीश्वर्यं ज्ञोः किमप्यदः ॥ नास्त्यसाध्यं यतो विश्वे । धर्मस्यास्येह किंचन ॥ ६९ ॥ जिनधर्मो-
 ऽस्व सर्वेषां । जीवानामयसामिव ॥ धत्ते कट्याणतां सिद्ध-रसवत्परिणामगः ॥ ७० ॥ आस्तामस्त्य-
 विशेषेणा—बुष्टानं दुरतो नरः ॥ श्रद्धधानोऽप्यमुं धर्मं । लज्जते पापशोधनं ॥ ७१ ॥ ध्यातमेव द-
 दात्यर्थं । चिन्तास्त्रं न चाधिकं ॥ न याति यत्र चिन्तापि । धर्मस्तु शिववर्त्मवत् ॥ ७२ ॥ मनुष्यत्वे
 ततो लब्धे । निःशेषगुणसंयुते ॥ जिनधर्मं महाज्ञाग । कुरु त्वं सम्यगादरं ॥ ७३ ॥ शृणु के मुनि-
 ना तेन । मिथ्यात्व तमसः क्षयात् ॥ सम्यक्तैवैकपरिणामो । वीरसेनोऽब्रवीदिति ॥ ७४ ॥ मुनिनाथ

नमस्कार—महामंत्रपुरस्सरं ॥ कुमारस्य प्रदत्तानि । व्रतानि गृहमेधिनः ॥ ७५ ॥ उक्तं चेति कु-
मोरु ॥ मंत्रोऽयं सर्वकार्यकृत् ॥ जलज्वलनशस्त्रादि—स्तंभे च कुरुते द्वापात् ॥ ७६ ॥ लप्स्यसे
वांतिनार्थं त्व-मप्रमादी सदा ज्ञव ॥ तन्नास्ति यन्न प्राप्नोति । नरो ह्यत्राविषादन्नात् ॥ ७७ ॥ महाप्र-
साद इत्युक्त्वा । वीरः प्राप्तः सरस्तदं ॥ नमस्कारप्रभावेण । जलावर्तमलंघयत् ॥ ७८ ॥ अध्वान-
मतिचक्राम । चिंतयन्निति चेतसि ॥ अरण्येऽपि मया प्राप्तं । धर्मरत्नं सुदुर्लभं ॥ ७९ ॥ कथमाग-
मनं मेऽत्रा—रण्ये क्व च जिनालयं ॥ अग्नप्रवृष्टिवैशेष । क्व च साधुसमागमः ॥ ८० ॥ पूर्वपुण्यप-
रीपाक-वशादेतद्यथागवत् ॥ चंद्रश्रीदर्शनं नूनं । भविष्यति तथैव मे ॥ ८१ ॥ अथाटवीं समुद्धंध्य ।
कुमारस्त्वस्तिक्रमः ॥ संध्यायां वनपर्य्यते । प्रापैकं नगरं पुरः ॥ ८२ ॥ यावत्प्रयाति वासाञ्छे । वीरस्त-
न्नगरं प्रति ॥ तावदायांतमैक्षिह । लोकमातंकसंकुलं ॥ ८३ ॥ आरोहत्पिंडिकं पश्चा—त्प्रपश्यंतं पु-
नः पुनः ॥ पृष्टिस्कंधकटीसंस्थ—रुद्रालोकदंबकं ॥ ८४ ॥ युग्मं ॥ द्वेषद्विहस्य वीरेण । दोषणोर्नि-
क्षिप्तचक्षुषा ॥ किं किमिति जनः पृष्टो । नश्यद्विस्मितचेतसा ॥ ८५ ॥ तद्दर्शनेन संजात—बहुमा-
नो जनोऽवदत् ॥ मा सुंदर पुरो गच्छ हृतं । पश्चादपव्रज ॥ ८६ ॥ कुमाररेण ततोऽभाणि । पश्चात्का-

र्यं न किंचन ॥ पुर एव गमिष्यामि । विशेषविधिनोत्सुकः ॥ ८७ ॥ लोको जगाद भो षट् । ग-
 मयित्वा निशामिह ॥ लुप्तते त्वं पुनः सूर्ये । कार्याय पुरतो ब्रजेः ॥ ८८ ॥ कुमारः कथयामास ।
 मा नैष्ट तिष्ठत स्थिराः ॥ जवतां प्रोः कुतो भीति—र्यतो नश्यथ कानराः ॥ ८९ ॥ अपहाय नि-
 जान् बालां—स्यत्कवा विलपतीं प्रियां ॥ नरास्त्रातुं निजप्राणा—न्नश्यन्न कास्ति पौरुषं ॥ ९० ॥ अ-
 न्यदैव हि मर्तव्यं । जीवैर्मरणधर्मभिः ॥ तच्चेत्परोपकारेऽस्मिन् । स्यात्पर्याप्तं न किं तदा ॥ ९१ ॥
 भीतित्राणकृतां मृयु—रपि पुंसां महोत्सवः ॥ अत्राणकारिणां मृयु—समं स्याज्जीवितं पुनः ॥ ९२ ॥
 सावष्टंभमिति श्रुत्वा । कुमारस्य वचस्तदा ॥ पस्वित्रे स एवाशु । विश्वस्तैर्बहुभिर्जनैः ॥ ९३ ॥ युव-
 णिर्बालवृद्धैश्च । निखिलैर्नागरैर्जनैः ॥ वीरासान् रक्त रक्षेति । बभणे सूरनन्दनः ॥ ९४ ॥ मा भैष्ट
 प्रो जना याव—ज्जीवितं धारयाम्यहं ॥ तावच्चः संमुखं कोऽपि । नेक्षते सोऽब्रवीदिति ॥ ९५ ॥ इ-
 तश्च दृष्ट्वा तं वरं । नानालोकपरीवृतं ॥ तत्रागात्तु गारूढः—स्तपुरस्यापि ऋपतिः ॥ ९६ ॥ दद-
 शेऽसौ नरेंद्रेण । भीकंप्रजनतावृतः ॥ वातोद्धूतवनश्रेणि—परीतः शैलराडिव ॥ ९७ ॥ अकुब्ध
 हृदयं दृष्ट्वा । स्थिरयंतं पुरीजनं ॥ वीरसेनं नराधीशो—ऽप्युत्तार तुरंगमात् ॥ ९८ ॥ नृपस्तं स-

हरिवि

चरित्रं

१९१

मन्त्रापिष्ट । स्नेहसौर्वचोन्नैः ॥ कुशलं वीर ते देहे । आगतश्च कुतो भवान् ॥ ९९ ॥ वीरो ज-
गार कुशल—मद्य त्वदर्शनेन मे ॥ नाशिक्यनगराडज-न्नागतः पथिकोऽस्म्यहं ॥ ३०० ॥ उपवि-
श्येह न्यग्रोध—तरुमूले नरेश्वर ॥ निःशेषं त्वं ममाख्याहि । प्रयव्यतिकरं निजं ॥ १ ॥ एवमस्त्व-
ति ऋषालः । कुमारः पूर्जनोऽपि च ॥ उपविष्टस्ततो राजा । जगाद त्रयकारणं ॥ २ ॥ श्रूयतां त्री-
स्राजैश्च । यः पुरातन पुरेऽप्रवत् ॥ कथ्यमानः समासेन । वृत्तान्तोऽत्यद्भुतो मया ॥ ३ ॥

आसीद्दीर पुरा वीर—पुरे प्रकटविक्रमः ॥ नाम्ना समरसिंहोऽव । राजा विजितशात्रवः ॥ ४ ॥
शुद्धवंशसमुत्पन्ना । तस्य कंठावलंबिनी ॥ ज्ञार्या विजयसेनाढ्य—छार्यष्टिस्त्रि प्रिया ॥ ५ ॥ तयो-
रभिधया विश्व—सेनोऽहं तनयः पुनः ॥ निजवंशविनाशाय । जातो वंशफले यथा ॥ ६ ॥ कुमार-
त्वं ततः प्राप्तः । पितृभ्यां ग्राहितः कलाः ॥ इत्थं प्रवर्तमानानां । सुखं नो यांति वासराः ॥ ७ ॥ इ-
तश्चात्र पुरे वीर । पूज्यस्तातस्य वेदवित् ॥ वेदोक्तधर्मनिस्तो । दृष्टोऽभृन्मधुसूदनः ॥ ८ ॥ वेदो-
क्तविधिना यज्ञा—नश्वमेधादिकानसौ ॥ चकार याज्ञिकः स्वर्ग—गमनाय निरंतरं ॥ ९ ॥ बलि-
वैश्यदेवसंभ्या—पितृगोविप्रपूजनं ॥ अशूद्रभोजी बिःस्नाता । विदधे विधिवत्सदा ॥ १० ॥ तेनास्म-

ज्ञानको माता । परिग्रहश्च पूजनः ॥ निजवेदविधानेन । स्वदीक्षायां प्रवर्तितः ॥ ११ ॥ अनिरुद्धः
 सुतस्तस्य । सोमाकुक्षिसमुद्भवः ॥ अधीती सर्वशास्त्रेषु । पितृभक्तोऽस्ति वेदवित् ॥ १२ ॥ योगयोऽ-
 यमिति संविद्य । पुरन्ध्रपालसाक्षिकं ॥ मधुसूदनजट्टेन । स्वव्यापारे सुतः कृतः ॥ १३ ॥ वेदोक्त
 विधिना त्यक्त—सर्वारंभपरिग्रहः ॥ परिव्राजकचारित्रि—धार्यचून्मधुसूदनः ॥ १४ ॥ निर्गत्य नगरा-
 न्नाना—तीर्थदर्शनकांदिया ॥ ग्रामं ग्रामं भ्रुवं सर्वो । प्राप वाणारसीमसौ ॥ १५ ॥ तत्र गंगातटे
 ध्यान—मारुतः पुलिने तदा ॥ त्रिदाभोजी दिनान्यत्य—वाहयन्मधुसूदनः ॥ १६ ॥ अथ कर्मव-
 शात्तस्य । क्षयरोगोऽतिदुःसहः ॥ बभूव दुःप्रतिकारः । शुभध्यानविनाशकः ॥ १७ ॥ ततस्तेन महा-
 बाधा—विह्वलेन विचिंतितं ॥ यत्साध्यं मम तत्सिद्धं । सर्वं मानुषजन्मनि ॥ १८ ॥ द्विजजातिर्मया प्रा-
 प्ता । वेदाधीतिश्च निर्मिता ॥ दृष्टा यज्ञा अनेके च । पालिता ब्राह्मणी क्रिया ॥ १९ ॥ स्वधर्मनि-
 रतो लोको—ऽप्यनेको विहितो मया ॥ भुक्तं न शूद्रघातं च । देवो विष्णुश्च पूजितः ॥ २० ॥ आ-
 त्मानुरूपः पुलोऽपि । जातो यः किल मां पुरा ॥ गमयति गतिमुर्ध्वं । पिंदानादिकर्मभिः ॥ २१ ॥
 स्नानं स्नानं च तीर्थेषु । व्रते सन्यासिनां स्थितं ॥ प्राप्तं वाणारसीस्थाने । गंगातीरं सुदुर्लभं ॥ २२ ॥

स्वर्गः करस्थितो नून—मेकैकेनापि कर्मणा ॥ किं पुनर्न प्रवेत्स्वर्ग—हेतुभिर्वहुभिर्मम ॥ ३३ ॥
 तावत्संप्रति गंगायां । स्वर्गसोपानपद्धतौ ॥ देहं त्यक्त्वा सुखेनाहं । व्रजामि त्रिदशाब्जं ॥ ३४ ॥
 एवं स मृत्वा गंगायाः । सलिले नियतेर्वशात् ॥ अत्रैव नगरे वीर । संजातो ब्रह्मराक्षसः ॥ ३५ ॥
 जघान प्राणिसघातं । विनोदेनैव सोऽन्वहं ॥ यतो मांसासृग्मद्यादि—क्रीमायस्य मनोहरा ॥ ३६ ॥
 अथान्यदावददूक्ष-स्वरेणासौ नगःस्थितः ॥ रेरे समरसिंह त्व-माकर्णय वचो मम ॥ ३७ ॥ सोऽहं
 तव गुरुर्जातो । राक्षसो मधुसूदनः ॥ मह्यं नखलिं देहि । पुर्यां च ब्रमणं निशि ॥ ३८ ॥ श्रुत्वा
 तद्वचनं तातः । पौरलोकोऽपि जीनिमान् ॥ किं कर्तव्यतया मूढ-श्रितयामासिवानिति ॥ ३९ ॥ कुं
 तोर्ध्वदेहकर्तव्यो । निरुद्धेनात्मजन्मना ॥ स्वर्गं गतो न किं येन । ब्रूते रक्षस्वमात्मनः ॥ ४० ॥
 युग्मं ॥ यदि राक्षस एवायं । संजातः पूर्वकर्मणा ॥ तत्कथं निजशिष्याणा—मुपकारपरोऽञ्जवत्
 ॥ ४१ ॥ सा भक्तिः प्रणयः सोऽपि । तद्दानं मान्यता च सा ॥ यच्चक्रेऽस्माभिरेतस्य । विस्मृतं किं
 तदध्यहो ॥ ४२ ॥ ध्यायतीति नृपो याव—त्तावदेवं जगाद सः ॥ रेरे मे जट्पतो दत्त ॥ दत्त प्र-
 त्युत्तरं न किं ॥ ४३ ॥ पर्यालोच्य ततो राज्ञा—गादि सानुनयं वचः ॥ राक्षसज त्वमस्माकं । पूजा-

ह्योऽस्यधुनाधिकं ॥ ३४ ॥ ब्रूहि किं ते प्रियं कुर्म । इत्युक्ते गदसोऽवदत् ॥ नित्यं नखलिं रत्नौ ।
 पूर्वविहारं च दत्त मे ॥ ३५ ॥ नृपो जगाद मैवं ज्ञो । ब्रूहि नामापि पुंश्लेः ॥ अन्यत्किमपि याच-
 स्व । बलिं त्वं मोदकादिकं ॥ ३६ ॥ पुनर्जगाद रक्षोऽहं । नैव तुष्यामि मोदकैः ॥ महामांसेन तो-
 ष. स्या—सिंहानामिव रक्षसां ॥ ३७ ॥ बालत्वादपि राजेंद्र । ममैतद्वद्वज्रं पुरं ॥ याचे पुरविहारं
 त्वां । निशायां तेन हेतुना ॥ ३८ ॥ नृपेणोचे पुनर्मैव—मादेशं देहि मे प्रज्ञो ॥ स्वमहं नैव रं-
 दामि । तुभ्यं दत्त्वा पुरीजनं ॥ ३९ ॥ रक्षो जगाद यद्येवं । त्रायस्व तत्पुरीजनं ॥ वयं तु गदसा
 एते । कुर्मः कार्यं बलादपि ॥ ४० ॥ ववः खरतरं तस्य । श्रुत्वा राजा जगादिति ॥ भो ज्ञो मंत्री-
 श्वरा ब्रूत । यत्कर्तव्यं ममाधुना ॥ ४१ ॥ मंत्रिवर्गो जगादैवं । देवकार्ये न मंत्रधीः ॥ अस्माकं स्फु-
 रति स्वामिन् । पुरुषार्थपटीयसी ॥ ४२ ॥ राज्ञाय पुनराख्यायि । मंत्रोऽयं निश्चितो मया ॥ निजदे-
 हप्रदानेन । यज्जनं पापमि गदसात ॥ ४३ ॥ कर्णजापं ततोऽवोच—न्मंत्रिवर्गो नरेश्वरं ॥ देवात्मर-
 क्षणेनात्र । यत्स्यात्त्वं तत्समाचर ॥ ४४ ॥ परिहृदेन लोकेन । देशेन नगरेण च ॥ आप्तैश्च नर-
 नाथेन । रक्षितव्यो यतः सदा ॥ ४५ ॥ पालितामैव पूराजा । सर्वं कालेन सिद्ध्यति ॥ देवास्माकं

मयं मंत्रो । जानासि त्वमतः परं ॥ ४६ ॥ नृपेणोक्तं मया पूर्वं । यदुक्तं तत श्रुतं न किं ॥ परमा-
 णप्रदानेन । नैवात्मानमवागम्यहं ॥ ४७ ॥ अलमुक्त्या मम द्रोह—शपथा भवतां यदि ॥ ग्र्यं वार-
 ययामात्याः । परत्राणोद्यतं हि मां ॥ ४८ ॥ ततस्तातेन जगदे । सत्यमालंब्य चेतसि ॥ त्वं नि-
 शेषजनस्थाने । खाद मामेव राक्षस ॥ ४९ ॥ रक्षो जगौ नराधीश । न स कोऽप्यस्ति ते नरः ॥
 ददामि प्रत्यहं गं मे । हौकसे त्वं यदात्मना ॥ ५० ॥ नृपेणोचेऽत्र निःशेष—नरनाथोऽस्मि राक्ष-
 स ॥ दत्तं जानीहि निःशेषं । तुभ्यं दत्तं मयात्मनि ॥ ५१ ॥ एवमस्त्विति वाक्येन । रक्षसा जल्लिप्-
 तं ततः ॥ पुरो जव शुचीभूय । येनास्मि त्वां बुभुक्षितः ॥ ५२ ॥ ततो बाष्पजलैः पूर्वं । पश्चात्कल-
 शवारिञ्चिः ॥ तातेनाहं निजे राज्ये—ऽञ्जिषिक्तो लोकसंगतः ॥ ५३ ॥ पौरामात्यजनास्तेन । परि-
 वारोऽपि जल्लिप्तः ॥ युष्मान्निर्व्यवहर्तव्यं । निजयोग्यानुसारतः ॥ ५४ ॥ तदामात्यादिघ्निलोके—वच-
 सा नोत्तरं ददे ॥ मुक्तस्थूलाश्रुञ्चिः किंतु । कथितं दुःखमात्मनः ॥ ५५ ॥ सर्वो गविहितस्नानो ।
 रक्तमाढ्यविलेपनः ॥ प्रजापालो बभूवाशु । रक्तांबरधरस्ततः ॥ ५६ ॥ हाहेति जल्पता पौर—जने-
 नाथ निरीक्षितः ॥ पौररक्षा कृते मन्य—मानः स्वं तृणतूत्रवत् ॥ ५७ ॥ पश्यन् सुगमसंघाता—ब्रिद्य-

मानात्मपौरुषान् ॥ रुदंतं च पुरं सर्वं । वारयन् धीरमानसः ॥ ५८ ॥ सर्वेषां पश्यतां तातो । राक्ष-
सेन बलीयसा ॥ उत्क्षिप्याशु यमेनेव । निन्ये क्वापि न वेद्मि तत् ॥ ५९ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ मु-
क्ताक्रंदरवं वीर । मूर्ध्नामीलितलोचनं ॥ निश्चेष्टं सकलं जातं । तत्क्षणाब्धगरं तदा ॥ ६० ॥ तदाप्र-
भृति पापः स । रजन्यां राक्षसः सदा ॥ बंत्रमीति पुरे घोरे । रक्षोलक्षसमन्वितः ॥ ६१ ॥ संध्यायां
नगरात्तस्य । ज्ञेयेन प्रतिवासरं ॥ निर्गच्छति जनः सर्वः । प्रगे याति पुनः पुरे ॥ ६२ ॥ एवं निरंतरं वी-
र । यातायातं वितन्वतां । अस्माकं दुःखदग्धानां । कियंतो वासरा ययुः ॥ ६३ ॥ पुनरेत्यान्यदा र-
क्षो । निर्मर्यादं नभःस्थितं ॥ नरमेकं गयाचेऽस्मान् । प्रत्यहं बलिहेतवे ॥ ६४ ॥ भयन्नीतैस्ततोऽ-
स्माभि—श्रंमालकुलचेष्टितैः ॥ एकैकः प्रत्यहं तस्य । प्रतिपेदे पुरीजनः ॥ ६५ ॥ कुर्वतो जनसं-
हारं । तस्यैवं पापकर्मणः ॥ संवत्सरो व्यतीयाय । नाद्याप्येष प्रशाम्यति ॥ ६६ ॥ इति वृत्तांतमाक-
र्ण्य । कुमारः स्माह दुःखितः ॥ अहो कष्टमहो कष्टं । जगदज्ञानमोहितं ॥ ६७ ॥ करुणारहितो ध-
र्मः । क्रियायुक्तोऽपि निष्फलः ॥ सौरभ्यगुणयुक्तोऽपि । चंदनदुस्खिवनौ ॥ ६८ ॥ इतश्चैवा कटं सं-
स्थ—बालका रुदती भृशं ॥ अनुलभांधस्थविरा । तत्रागात्कुलमालिका ॥ ६९ ॥ हा रक्ष राक्षसा-

त्यापा—त्रिस्तारकममुं द्वयोः ॥ प्रतीरं मेऽतिदुःस्थाया । वृद्धायास्तनयं नृप ॥ ७० ॥ कुमारैण नृपः
 पृष्ट । एषा विलपतीति किं ॥ राजा जगाद तस्याद्य । वारको वै प्रविष्यति ॥ ७१ ॥ वीरसेनस्ततो-
 ऽवोचद् । दृष्ट्वा वृद्धां बधूं च तां ॥ तद्दुःखदुःखितो वाढ—मुपकारमतिर्नृपं ॥ ७२ ॥ आस्तां ता-
 वद्विचारोऽहं । गढामि पुरमंतरा ॥ पश्चाद्वाजन् यथा प्रव्यं । कर्ष्यामि तथैव तत् ॥ ७३ ॥ नृपेण
 पौरलोकेऽथ । वार्यमाणोऽपि सादरं ॥ अत्रमन्य कुमारस्ता—नचालीन्नगरं प्रति ॥ ७४ ॥ प्रविवेश पु-
 रं वीरो । रक्षोरुष्टगमागमं ॥ सभयं वीक्ष्यमाणस्तै । रक्षसैः स्वह्वमानसः ॥ ७५ ॥ पश्यन् पिशाच-
 संघातान् । कचिक्फेत्कारकारिणः ॥ कचिक्कशलेवेतालान् । धावमानानितस्ततः ॥ ७६ ॥ कपालक-
 र्तिक्काहस्ता । रक्षसीः कापि प्रीषणाः ॥ प्रापैकं चत्वरं तत्र । कुमारो नगरे ब्रमन् ॥ ७७ ॥ युग्मं ॥
 ददर्श चत्वरं तत्र । कुमारो रक्षसेश्वरं ॥ रक्षःपिशाचवेताल—भृताद्यैः परिवेष्टितं ॥ ७८ ॥ नृपद-
 सं नरं प्रीत्या । कंपमानं दुपलवत् ॥ धृत्वा केशेषु रोषेण । पातयंतं धरातले ॥ ७९ ॥ युग्मं ॥ दृ-
 ष्त्वा तं रक्षसं वीरः । कृपया त्वरितं ब्रजन् ॥ जगदेति समीपस्थो । मा मास्य भिया मृतं ॥ ८० ॥
 परित्राणेन प्रीतानां । प्राणिनां जगतीतले ॥ रक्षो राजगुरुत्वं स्या—दुरूपं करुणानुषां ॥ ८१ ॥

दीयतेऽत्र भवे यत्त—दमुत्त प्राप्यतेऽधिकं ॥ ददद् दुःखं जनो दुःखी । सुखी च स्यात्सुखं ददद्
 ॥ ८१ ॥ वीतेतिदुर्बले चाशा—विहीने ताणवर्जिते ॥ कृपास्थाने न साधूनां । निर्घृणत्वं जने ज्ञ-
 वेत् ॥ ८२ ॥ प्रसन्नामिति निःक्षोभां । गिरं श्रुत्वा स राक्षसः ॥ क एष इति कोपेन । दृष्टवान् वीर-
 सन्मुखं ॥ ८४ ॥ रक्षो जगाद कोऽसि त्वं । केन कार्येण वा निशि ॥ रक्षःपिशाचसंकीर्णं । प्रवि-
 ष्ठो नगरीमिमां ॥ ८५ ॥ पलायस्व ततस्ताव—द्यावदेतैर्न ब्रह्मसे ॥ अपूर्वोऽसि स्वरूपं त्वं । जा-
 नास्यस्मत्पुरस्य न ॥ ८६ ॥ जगाद राजपुत्रोऽथ । ज्ञातुं तस्याशयं मृडु ॥ अपूर्वः सत्यमज्ञात-पू-
 स्वरूपोऽहमागतः ॥ ८७ ॥ तदाख्याहि स्वरूपं स्वं । पूःस्वरूपं च देव मे ॥ द्रयुक्ते तेन सोऽवादी-
 दीषदुष्टो निशाचरः ॥ ८८ ॥ त्यक्त्वा क्रीडां निजां रात्रौ । नगरभ्रमणं तथा ॥ निष्फलायासमात्रं तु
 । को ददात्युत्तरं तव ॥ ८९ ॥ वीरो जगाद यद्येवं । तमिस्त्रायां क याम्यहं ॥ गतोऽन्यत्र पिशाचा-
 द्यै—रुपद्रोहयेऽतिनिर्दयैः ॥ ९० ॥ राक्षसेन्द्र यथा जाता । मां दृष्ट्वा करुणा तव ॥ अनुकंपां त-
 थान्ये तु । न करिष्यंति निर्घृणाः ॥ ९१ ॥ रक्षो जगाद तिष्ठ त्वं । तावदत्रैव पांथ रे ॥ यावदक्षि-
 नं दत्तं । राज्ञाहं सपरिहृदः ॥ ९२ ॥ कुमारः स्माह जग्धेन । किं तेनात्र जग्धयति ॥ तृप्तिरित्यु-

कर्तव्यं तं । वीरसेनोऽवदपुनः ॥ ७३ ॥ अस्य मांसेन मन्ये किं । तृप्तिः स्यात्सर्वदा तव ॥ तेनास्य
 प्रक्षणे कामं । त्वं करोषि महाग्रहं ॥ ७४ ॥ पिशाचः स्नाह नैवं भोः । क्षणमात्रं धृतिर्मम ॥ प्र-
 लयानलसंकाशा । बुध्दुक्ता वाधते पुनः ॥ ७५ ॥ वीरेण जगदे कष्टं । हा हा शुष्मादृशा अपि ॥
 क्षणसौहृदयकार्येण । कुर्वंतीत्यसमंजसं ॥ ७६ ॥ को दोषस्तत्र मूढाना—मज्ञानांधशरीरिणां ॥ हे-
 योपादेयकार्येषु । विवेको येषु नेक्षते ॥ ७७ ॥ सत्यार्थो म्लेहजातिस्त्वं । तत्त्वज्ञो ज्ञानवान् सूरः ॥
 अस्माकं ज्ञानहीनाना—मनुशास्यः कथं पुनः ॥ ७८ ॥ एतज्ज्ञानमि यैनैव । कुदेवत्वं गतो जवा
 न् ॥ तेनैवाज्ञानदोषेण । लस्यसे नरकं पुनः ॥ ७९ ॥ पुनरेव जगदैष । रक्षसः क्रियतां कि-
 मु ॥ अस्माकमीदृशं जातं । कुदेवत्वं श्रवेऽत्र यत् ॥ ४०० ॥ ब्रह्मं नरामिषं पेयं । रक्तं प्रेतवने
 स्थितिः ॥ यद्वीभक्तं जगत्यत्र । शृंगारस्तु स एव नः ॥ १ ॥ सर्वेषां व्यवहारोऽत्र । स्वस्वज्ञातिवि-
 वक्षया ॥ निजजानिस्थितिं तस्मा—त्कुर्वतां नो न दोषता ॥ २ ॥ वीरः स्नाह यदात्थ त्वं । वचस्त-
 न्न सुसंगतं ॥ यज्ज्ञातिप्रत्ययेनात्र । व्यवहारः शरीरिणां ॥ ३ ॥ प्रकृत्यात्मा विशुद्धोऽयं । स्वस्थः
 स्फटिकसन्निभः ॥ उपाधिभेदतो याति । नानावर्णविकारतां ॥ ४ ॥ उपाधिस्तु निजं कर्म । तद्

द्वेधा चाशुभं शुभं ॥ शुभः शुभेन जीवः स्या—दशुभेनाशुभः पुनः ॥ १ ॥ अतोऽहं वच्मि मानै-
 षीः । पापकर्मोतिदुःसहं ॥ जीवहत्यामिषयास—मद्यपानादिकर्मजिः ॥ ६ ॥ राक्षसेश्वर निन्देना—
 नेन त्वं क्रूरकर्मणा ॥ नानाविधानि दुःखानि । लप्स्यसे नरके ध्रुवं ॥ ७ ॥ सकोपमिव दष्टोष्ठः । पु-
 नराहस्म राक्षसः ॥ त्वं धार्मिकोऽसि चेत्पांथ । तत्पापानि परित्यज ॥ ८ ॥ प्रत्यहं तव वाक्येन । म-
 नोनिवृत्तिकारकं ॥ नाहं परोक्षधर्मार्थं । मुंचाम्याचारमात्मनः ॥ ९ ॥ द्रयुक्त्वा राक्षसो भूमौ । पा-
 तयित्वा नरं ततः ॥ कराखां कर्तिकां स्वीया—मस्थिखण्डे न्यशानयत् ॥ १० ॥ दृष्ट्वा तं निघृणं वी-
 रः । करुणारसपूरितः ॥ जगादेति करं गृह्णन् । मैत्रं मास्य कातरं ॥ ११ ॥ पिशाचैश्च यदीह्वा ते ।
 पुंसो रक्तामिषादिषु ॥ तदैनं पुरुषं मुंचं । खाद मां मे वचः कुरु ॥ १२ ॥ रक्षो जगाद न त्वं मे ।
 राक्षा दत्तोऽसि तत्कथं ॥ ऊर्ध्वं पश्चिकं जाता—लापं च तामहं ग्रसे ॥ १३ ॥ वीरः स्माह ममो-
 न । जीवितव्येन किं पुनः ॥ यस्यैवं पुरतो दीनं । विलपन् मार्यते नरः ॥ १४ ॥ अज्ञातप्रार्थना
 भंग—दुःखेन प्रार्थितो मया ॥ रक्षैनं पुरुषं खाद । मामेष प्रणयस्त्व ॥ १५ ॥ रक्षो जगाद यद्ये-
 वं । तर्ह्येष मुमुचे मया ॥ आगच्छ त्वरितं येन । खादा म त्वां बुभुक्षितः ॥ १६ ॥ अपसार्य नरं वीरः ।

समर्थं स्वं च रक्षसे ॥ उवाचेति भृशं खाद । पीमितः क्षुधया चिरं ॥ १७ ॥ रक्षो जगाद नैवं त्वां ।
 हन्मि देहि स्वयं पुनः ॥ आत्मानं खंभशः कृत्वा । मांसखंडानि सत्वरं ॥ १८ ॥ उचितस्ते विवेको-
 ऽयं । सज्जनस्य ब्रवीमि किं ॥ द्रयुक्त्वा निजमेवासि—माचर्कष स वीरराद ॥ १९ ॥ मांसमुक्त्वा
 ष्य यावच्च । राक्षसाय ददाति सः ॥ तावत्तेन नृजादंडः । स खड्गः स्तंभितः क्षणात् ॥ २० ॥ ततो
 रक्षो जगादेति । त्वं मांसं किं ददासि न ॥ कुधार्तः सपरीवारो—ऽस्म्यहं त्वं तु विज्ञेयि किं ॥ २१ ॥
 वीरो जगाद यद् ब्रूये । तदेव घटते किल ॥ त्वमेवाथ प्रमाणं मे । बहुनोक्तेन किं मम ॥ २२ ॥
 ततः स्मृत्वा नमस्कारं । कुमारो निजचेतसि ॥ उत्कीलितभुजो याव-न्निजांगे बाहयत्यसि ॥ २३ ॥
 तावत्त्वरितिमागत्य । संभ्रांतो राक्षसः करे ॥ धृत्वा कुमारमाहसम् । परिहासः कृतो मया ॥ २४ ॥ र-
 क्षात्मानं महावीर । सर्वकल्याणराजनं ॥ तव वाक्यामृतेनाह—मपि तुष्टोऽस्मि सर्वथा ॥ २५ ॥ कु-
 धा नष्टा प्रशांता मे । सत्त्वसंहारिणी मतिः ॥ प्रणाशिनं त्वया मोह-तिमिरं रविणा यथा ॥ २६ ॥
 मृत्योर्विरम तद्दीर । करिष्येऽहं तवोदितं ॥ तुष्टोऽस्मि रंजितोऽनेन । चरिष्येण भृशं तव ॥ २७ ॥ वी-
 रो जगाद तावत्त्व—मस्मै यद्वाच्यं खलु ॥ पश्चात्कालोचितं कार्यं । प्रवक्ष्यामस्तवान्वहं ॥ २८ ॥ र-

द्दौ जगाद हे वीर । नरस्यास्य पुरस्य च ॥ अन्यस्यापि हि जीवस्या-भयं दानं मया ददे ॥ ३९ ॥
 अत्रांतरे कुमारोऽयं । चिंतयामासिवानिति ॥ अकलंकामलौ साधू । यद्यायानस्तदा वरं ॥ ३० ॥
 कुमाररक्षसोरेव—मालापेषु भवत्स्विह ॥ विलीना सहसा रात्रि—नगरस्यापदा समं ॥ ३१ ॥ विबु-
 सदर्शनोऽज्ञात—यथार्थवस्तुविस्तरः ॥ रक्षोमोह श्वानश्य—त्तिमिरैघो निपातकृत् ॥ ३२ ॥ लुदि-
 याय जगच्चक्षुः । सत्पदार्थप्रकाशकं ॥ रविविंबं विवेकाख्य—रत्नद्रव्यसो हृदि ॥ ३३ ॥ इतश्चाभ्या-
 गतं तत्र । चारणश्रमणद्वयं ॥ विद्याधरामरैः स्तूय—मानं गगनवर्मना ॥ ३४ ॥ पश्यत्यु तेषु सर्वे-
 षु । पुरोद्यानेऽवतीर्य तत ॥ देवनिर्मितसौवर्णे—पद्मद्वंद्वमशिश्रियत ॥ ३५ ॥ वीरः स्माह महास-
 त्वा—गृह्य वंदामहे हृतं ॥ मुनिद्वंद्वं महापाप—पंकदालनजीवनं ॥ ३६ ॥ दर्शनेन तयोर्मोहो ।
 याति पापं च नश्यति ॥ स्याद्विवेकप्रकाशश्च । विशेषगुणहेतवे ॥ ३७ ॥ रक्षो जगाद यद्येवं । वि-
 लंबोऽद्यापि तत्किमु ॥ इत्युदित्वा ततः सर्वे । साधुपार्श्वे गता हृतं ॥ ३८ ॥ पुरि प्रेष्य नरं तं च ।
 नृपः पौरजना अपि ॥ वीरेणाकारिताः सर्वे । मुनिपार्श्वे समाययुः ॥ ३९ ॥ तत्र देवकृतं दृष्ट्वा ।
 महिमानं मुनिद्वये ॥ दध्याविति कुमारैर्द्रो । विस्मयोत्तानलोचनः ॥ ४० ॥ अकलंकामलौ साधू ।

एतौ तौ चिन्तितागतौ ॥ उत्पन्नं निश्चितं मन्ये । केवलज्ञानमेतयोः ॥ ४१ ॥ अन्यथा कथमंशोजा
 —सनमुखाः सुरैः कृताः ॥ दृश्यंतेऽतिशया ह्येते । केवलज्ञानसुचकाः ॥ ४२ ॥ व्यायन्ति कुमा
 रः स । नत्वा केवलिनौ मुनी ॥ सार्धं नृपेन पौरैश्च । रक्षसा चोपविष्टवान् ॥ ४३ ॥ अद्योचे केव-
 लज्ञानी । धर्मं गञ्जीरया गिरा ॥ रक्षःकुमारद्वपाल—पौरलोकसुपर्वणां ॥ ४४ ॥ समाकर्णयैतैका-
 ग्राः । श्रुत्वा धारयतांतरा ॥ तथा चिंतयतात्मानं । सुखिनः स्थ यथा सदा ॥ ४५ ॥ इहाज्ञानं म-
 ह्नाकण्ठं । श्वघ्नपातफलं यतः ॥ अज्ञाननिहता जीवा । युक्तायुक्तं विंदति न ॥ ४६ ॥ उदितार्कै-
 दुलङ्घ्यं स्या-दपि स्फुटं पदार्थकं ॥ निरालोकं जगत्सर्व-मज्ञानांधशरीरिणां ॥ ४७ ॥ शरीरं मान-
 सं दुःखं । यत्किमप्यत्र संचवेत ॥ नरनारकतिर्यक्षु । जीवोऽज्ञानी तदानुयात् ॥ ४८ ॥ विपरीतं स-
 र्वमपि । जानात्यज्ञानमोहितः ॥ अधर्मं धर्ममाचेष्टे-ऽप्यदेवं देवमेव च ॥ ४९ ॥ पापानुष्ठानमप्याह
 । धर्मानुष्ठानमेव सः ॥ अपेयं पेयमाचेष्टे । जह्यं चाग्रह्यमेव हि ॥ ५० ॥ इत्यनेकप्रवाभ्यस्त—
 दुर्ज्ञानमोहितः ॥ जीवः कर्मानुष्ठावेन । मिथ्या धर्मेषु लीयते ॥ ५१ ॥ जीवाः कुधर्मशास्त्रोप-
 देशैर्व्यामोहिता भृशं ॥ मोक्षमार्गं परित्यज्य । पतंति भववर्त्मनि ॥ ५२ ॥ अज्ञानगुरुसंदिग्धं । हि-

त्वा मिथ्यापथं ततः ॥ आप्तोक्तं प्रतिपद्यध्वं । सम्यग्ज्ञानपथं जनाः ॥ ५३ ॥ कुमारैण ततोऽप्राणि ।
 प्रसन्नो रजनीचरः ॥ त्वदाज्ञया पुरं राजा । विशत्वेष समं जनैः ॥ ५४ ॥ रक्षो जगाद प्रत्यक्षं । गु-
 रूणां नरनायकः ॥ वसत्वत्त पुरे सार्वं । प्रजाभिर्निरुद्रवं ॥ ५५ ॥ त्यक्तान्येष्वपि सत्त्वेषु । मया
 पीडा कुमार तां ॥ साधर्मिकेषु लोकेषु । न त्यक्तामि कथं पुनः ॥ ५६ ॥ भगवंतं प्रणम्योच्चैः । कु-
 मारोऽप्य नृपाग्रहात् ॥ शृण्वन् पौरग्रशंसोक्ती—जगाम नृपमंदिरं ॥ ५७ ॥ विधाय स्नानदेवार्चा—
 भोजनादिविधीनश्च ॥ गुरुसेवां वितन्दान—स्तस्थौ कृत्यपि वासरात् ॥ ५८ ॥ ज्ञावितं जिनधर्मेण ।
 ज्ञात्वा नृपं समुत्सुकः ॥ स चंद्रश्रियमन्वेष्टुं । निर्ययौ नगरात्ततः ॥ ५९ ॥ अर्नेकनगरग्राम—
 द्रोणदुर्गनगादिषु ॥ पश्यंश्चंद्रश्रियं वीरो । बंभ्रमीतिस्म नृतले ॥ ६० ॥ लंघिताशेषपृथ्वीको । निरं-
 तरप्रयाणकैः ॥ वीरसेनः समुद्रस्य । तीरदेशं समासदत् ॥ ६१ ॥ प्रसारितेक्षणोऽपश्यत् । सागरं पा-
 र्वर्जितं ॥ अगम्यमकलाकारं । स यथा परमं पदं ॥ ६२ ॥ आलोक्य सागरं दध्यौ । वीरसेनश्चिरं
 हृदि ॥ द्र्यतीं नृवमायात—श्चंद्रश्रीः क्वापि नेदिता ॥ ६३ ॥ प्रयासो निष्फलो जातः । प्रियाया द-
 र्शनं विना ॥ यन्न श्रुतं मया क्वापि । लघुत्वं तन्ममागतं ॥ ६४ ॥ ध्यायन्निति श्रान्तमनाः स यात्र-

त्समुद्रतीरे पस्विन्नमीति ॥ व्याकस्मिकं तस्य बभूव ताव—तत्रैव यत्तत् शृणु भूमिपाल ॥ ६५ ॥
 इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रभसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वाधवामरकीर्तिगणिविलिखिते हरि-
 विक्रमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रमराजप्रतिबोधावसरप्रोक्तकमलकेतुहननचंद्रश्रीहरणवीरसेनानु-
 ब्रजनो नामाष्टमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीस्तु ॥

॥ अथ नवमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

नाशिक्यनगरे पूर्व । हतो विद्याधरोऽमुना ॥ नाम्ना कमलकेतुर्यो । ब्रातानुत्तस्य मोदरः ॥ १ ॥
 नाम्ना पवनकेतुः स । क्रुद्धो ब्रातृवधाद्भृशं ॥ विद्याधलेन विज्ञाय । तत्र त्वस्तिमाययौ ॥ २ ॥ तेन
 तत्र तदा दृष्टः । कुमारो दुःसहो द्विषां ॥ एकोऽपि वेष्टितोऽनेकै—र्यौधैरिव महाबलः ॥ ३ ॥ दृष्ट्वा
 तं खेचरो दूरा—ददृश्यो विद्यया ततः ॥ वात्या व्यतिकरेणोर्ध्व—मुत्पात्वा नयदंबरे ॥ ४ ॥ कु-
 मारश्चिंतयामास । केनाप्यपहतो ननु ॥ विद्याधरेण पापेन । क्षेपुं कामेन सागरे ॥ ५ ॥ को नाम
 तस्य दोषो हि । स्वकर्मफलमीदृशं ॥ मूढा नराः प्रकुप्यंति । परस्मायविवेकिनः ॥ ६ ॥ नान्यः शु-

त्रुर्न वा मित्रं । किंत्वामैव प्रवेदिह ॥ तद्भावभावितौ यस्मा — हर्तते तावुभावपि ॥ ७ ॥ त्रैलोक्यमपि दुष्टस्य । शिवत्परिचासते ॥ तदेव शुद्धचित्तस्य । निजबांधववपुनः ॥ ८ ॥ मयाप्यपकृतं ह्यस्मिन् । मह्यं दुह्यत्ययं ततः ॥ लोकैऽपकुरुते कोऽपि । शत्रुर्निष्कारणो न हि ॥ ९ ॥ मयाऽविषादिना सर्वं । तत्सोढव्यमुपस्थितं ॥ ज्ञात्वैव गुरुणाख्यात — मविषादी प्रवेरिति ॥ १० ॥ चिंतितेनालमन्येन । चिंतयामि तमेव तु ॥ नमस्कारमहामंत्रं । विपत्सागरतारकं ॥ ११ ॥ चिंतयन्निति तेनाथ । दूरमुत्क्षिप्य रंहसा ॥ विद्याबलेन मुमुचे । कुमारः सागरांशसि ॥ १२ ॥ अतिवेगवशादेव । कुमारोऽगादधस्तलं ॥ नमस्कारप्रज्ञावेण । नीरैस्पृष्टविग्रहः ॥ १३ ॥ अथ तत्र समुद्रांतः । कुमारो नियतेर्वशात् ॥ ददर्शकं महासौधं । शुद्धस्फटिकनर्मितं ॥ १४ ॥ तद् दृष्ट्वा विस्मितो वीर-श्चित्त-यामास चेतसि ॥ अदृष्टपूर्वमाश्चर्यं । किमिदं नीरधाविह ॥ १५ ॥ गर्जे रत्नाकरस्याहो । सौधमस्पृष्टमंत्रसा ॥ असंभाव्यमिदं सर्वं । तावत्पश्याम्यहं पुरः ॥ १६ ॥ इति यावत्पुरो यात — स्तावद् द्वार-श्रुवि स्थितां ॥ खेटकासिकरां वृद्धां । स्त्रीमेकां स तदैक्षत ॥ १७ ॥ तां विलोक्य कुमारः स । हृष्टो हृद्येवमस्मरत् ॥ प्रदयामि भवनस्यास्य । स्वरूपमहमेतकां ॥ १८ ॥ प्राप्तनिःकारणानंदः । स्फुरद्द्वि-

एलोचनः ॥ सोऽथानुकूलशकुन—प्रेरितोऽगात्तदंतिके ॥ १ए ॥ उपेत्य भणितं तेन । वृद्धमार्तर्न-
 मोऽस्तु ते ॥ कृपाणग्रहणे कोऽयं । वृष्टत्वे समयस्तव ॥ २० ॥ गृहीत्वा धर्मसन्नाहं । जहि दुःकर्म-
 शास्त्रवान् ॥ क्षमाखड्गप्रहारेण । संतोषफलकावृता ॥ २१ ॥ श्रुत्वेदं वचनं प्राह । जरत्याशीःपुरस्सरं
 ॥ यत्त्वया प्रणितं वत्स । तत्तथैव न चान्यथा ॥ २२ ॥ परं न शक्यते कर्तुं । धर्मः परवैशर्जनैः ॥
 पुनः स्नाह कुमरोऽथ । कस्येदं सौत्रमद्भुतं ॥ २३ ॥ कथं मध्ये समुडस्य । को वसत्यत्र वेदमनि ॥
 खेटकासिकरा कस्य । भीत्या त्वं द्वारि तिष्ठसि ॥ २४ ॥ ततो जगाद सा वृद्धा । बाष्पाविलविलोच-
 ना ॥ विमुच्य दीर्घनिःश्वासं । वत्स किं कथाम्यहं ॥ २५ ॥ दर्शनेनापि ते जातः । परितोषो म-
 माधुना ॥ अतः कट्याणमूर्ते त्वं । शृणु सर्वं मयोदितं ॥ २६ ॥ वैताढ्ये उत्तरश्रेणौ । पुरे गगन-
 शेखरे ॥ राजा चित्तगतिर्नाम्ना । तस्य ज्ञानुमती प्रिया ॥ २७ ॥ अशोकोऽस्ति तयोः पुत्रः । कु-
 शलः सर्वकर्मसु ॥ अन्यदा स ययौ ब्राम्ह—न्नाशिक्यनगरे वरे ॥ २८ ॥ विचित्रयशसो राज्ञ-स्त-
 त्र दृष्टा सुता कनी ॥ अग्निधानेन चंद्रश्री—श्चंद्रश्रीखि सुंदरा ॥ २९ ॥ अनुरागवशात्तेन । सा-
 न्यस्मिन्ननुरागिणी ॥ रममाण वरोधाने । सहसापहृता तदा ॥ ३० ॥ गह्वता गगने तेन । पृष्टो वि-

द्याधरो मुनिः ॥ ममैषा जगवन्नारी । जविष्यति स्थिरा न वा ॥ ३१ ॥ मुनिनात्राण्यशोकः स । स-
 मरे तव पार्श्वतः ॥ वीरसेनेन कन्येय—मचिरेण गृहीष्यते ॥ ३२ ॥ वीरसेनस्य नासाध्यं । किम-
 ल्यस्तीति चिंतयन् ॥ ततोऽसौ जयसंप्राप्तो । ब्रामाखिलभृतलं ॥ ३३ ॥ नास्त्यत्र वसुधापीठे । त-
 दुभं स्थानकं क्वचित् ॥ संगोप्य यत्र रक्षामि । तस्माच्चंद्रश्रियं किल ॥ ३४ ॥ चिंतयित्वेति तेनात्र ।
 विद्यासामर्थ्यतः क्षणात् ॥ अलक्ष्यं प्रवनं चक्रे । सखिलांतः पयोनिधौ ॥ ३५ ॥ दक्षस्फाटिकपाषा-
 णै—निर्मितं सप्तभूमिकं ॥ देवानामपि नो गम्यं । मनुष्याणां तु का कथा ॥ ३६ ॥ ध्यायंती वीर-
 सेनं तं । चंद्रश्रीः सात्र तिष्ठति ॥ बंधुजीवाग्निधानाहं । मुक्ता तेनात्र रक्षितुं ॥ ३७ ॥ एतदेवास्ति
 मे दुःखं । वीरसेनः स मे यतः ॥ प्रियं मितं सुतस्यान्यः । स्वामी चाशोकखेचरः ॥ ३८ ॥ चंद्रपी-
 मसुर्वेगाख्या—बुद्धो स्तो मम नंदनौ ॥ वधे कमलकेतोस्तौ । तस्य मित्रे बभ्रुवतुः ॥ ३९ ॥ स्वामी
 चित्तगती राजा—स्माकं समज्जवत्पुत्रा ॥ तस्य सूनुरशोकोऽपि । सांप्रतं स पुनः प्रभुः ॥ ४० ॥ एक-
 स्यापि द्वयोर्मध्ये । प्रत्यपायो जवेद्यादि ॥ सुतयोः कुशलं तन्न । वत्साहमिति दुःखिता ॥ ४१ ॥ अ-
 पायबहुलं मध्यं । सागरस्येति सर्वदा ॥ चिंतयंत्यत्र तिष्ठामि । सावधानासिधारिणी ॥ ४२ ॥ विश्वा-

मस्थानमेपेति । नानाभ्यर्थनया भृशं ॥ तेनाहं स्थापिता द्वारे । वत्साशौकेन रक्षितुं ॥ ४३ ॥ दुः-
 स्वकारणमेतन्मे । वत्स जानीहि संप्रति ॥ पुत्रस्य मित्रमेकोऽयं । द्वितीयः स्वामिनः सुतः ॥ ४४ ॥
 समानौ द्वावपि द्वौ च । प्रियावेतौ सुतौ मम ॥ एतयोर्देवयोगेन । पश्य वैरमुपस्थितं ॥ ४५ ॥ त-
 वैष कथितः सर्वः । संवधो भवनादिकः ॥ स्वशोककारणं गोप्य—मपि सर्वं प्रकाशितं ॥ ४६ ॥ कु-
 मारः पतितो योऽनृ—त्कारपाथोनिधौ पुरा ॥ चंद्रश्रीरिह श्रुत्वेति । सुधांभोधौ ममज्जा सः ॥ ४७ ॥
 एषापदपि संजाता । संपदैववशान्मम ॥ मनोवल्लभचंद्रश्री—प्रवृत्तिश्रवणादिह ॥ ४८ ॥ यद्यथा लि-
 खितं धात्रा । तत्तथैवेति निश्चितं ॥ ध्यात्वेति विधुरेऽपि स्यु—र्न धीराः कापि कातराः ॥ ४९ ॥
 ध्यायंतमिति तं दृष्ट्वा । प्रमोदपुलकान्वितं ॥ कुमारं सुंदराकारं । पुनर्नारी जगाद सा ॥ ५० ॥
 पुत्र त्वं कः कुतो बाल । किं सुरः स्वेचरोऽथवा ॥ कथं वा भवनं ज्ञानं । त्वयेदं कथयासिद्धं ॥ ५१ ॥
 वीरसेनो जगादाथ । मनुष्योऽहं महीं भ्रमन् ॥ समुद्रतटतो दैव—योगेनात्र प्रवेशितः ॥ ५२ ॥ बं-
 धुजीवा पुनः स्नाह । न नृणां शक्तिरीदृशी ॥ तरितुं सागरं शक्ता । विना पोतं न ते यतः ॥ ५३ ॥
 विना पोतं त्वया वत्स । लंघितः सागरः पुनः ॥ कथंचित्स्यादिदमपि । प्रवेशोऽत्र न संभवेत् ॥ ५४ ॥

मनुष्यो नासि तद्वत्स । जानेऽहमनुमानतः ॥ ममाख्याहि स्वरूपं स्वं । कथं चेदिह विद्यते ॥ ५५ ॥
 तथेति ज्ञाणितो वीरो । दध्यौ किं मे विकल्पितैः ॥ मायावी खेचरो लोके । दुर्दशां पतितस्त्वहं
 ॥ ५६ ॥ यथार्थवेदनं तन्न । कार्यं बुद्धिमता यतः ॥ यतितव्यं परिज्ञाय । देशं कालं च पात्रतां
 ॥ ५७ ॥ ध्यात्वेति सोऽवदत्सर्वं । वक्ष्यामि समयांतरे ॥ स्वस्वरूपं तु मे ब्रूहि । काशोकः सोऽब संप्र-
 प्रति ॥ ५८ ॥ एवमस्त्वित्युदिवाह । कुमारं प्रति खेचरी ॥ वृत्तांतो यस्त्वया पृष्ठः । सोऽशोकस्य नि-
 शम्यतां ॥ ५९ ॥ वीरसेनाप्रियोगस्य । परिज्ञानस्य हेतवे ॥ प्रहितेनैत्य खेटेन । कथितं तस्य
 संप्रति ॥ ६० ॥ निहतो बंधुवैरेण । वीरः पवनकेतुना ॥ इत्याकर्ण्य गतोऽशोकः । सत्यवार्ताविधि-
 त्तया ॥ ६१ ॥ वीरोऽवादीदशोकेन । परिणीताथवा न सा ॥ वृद्धोवाच पतिं वीर—सेनात्सान्यं न
 मन्यते ॥ ६२ ॥ त्रैलोक्ये न स कोऽप्यत्रा—स्त्युपायो यो न चिंतितः ॥ अशोकखेचरेंद्रेण । त-
 दाराधनहेतवे ॥ ६३ ॥ सा त्वेकाग्रमना बाला । जगाद पृष्ठकंप्रति ॥ शरणं वीरसेनो मे । जन्मन्यत्र
 परत्र च ॥ ६४ ॥ जविष्यति कथंकारं । चंद्रश्रीदर्शनं मम ॥ ध्यायन्निति कुमारः स । शुश्राव रुदि-
 तं स्त्रियाः ॥ ६५ ॥ प्रकटीकृतकारुण्य—स्तद्रुदुःखेनैव दुःखितः ॥ सोऽपृष्ठद् दुःखिता चाब । युवती

कां व रोदिति ॥ ६६ ॥ बंधुजीवा जगादाथ । चंडश्रीः सैव रोदिति ॥ मरणं वीरसेनस्य । श्रुत्वा व-
 त्सातिडुःखिता ॥ ६७ ॥ कियन्माबमिदं वत्स । प्राक् श्रुत्वाशोकसाक्षिकं ॥ तथा मूर्ध्ना गता सात्र ।
 जीविताशापि नो यथा ॥ ६८ ॥ दृष्टः कस्या अपि स्नेहो । बालाया न मयेदृशः ॥ एतस्या वीरसे-
 नेऽत्र । यादृशो वत्स वर्तते ॥ ६९ ॥ अत्र वातायने वत्स । तावत्त्वं तिष्ठ निर्मले ॥ रुदंतीं तामहं
 गत्वा । वारयामि तु वालिकां ॥ ७० ॥ एवं कुर्वित्यनुज्ञाता । सौधस्योपरि सा गता ॥ कुमारोऽप्यन्य-
 मार्गेणा—रूढः प्रहृन्नपादमुक् ॥ ७१ ॥ सप्तमीं ऋमिकां गत्वा । निर्यूहांतस्तिः स्थितः ॥ पश्यंश्चंद्र-
 श्रियं दीनां । पतितां विषमापदि ॥ ७२ ॥ दृष्ट्वा तामबलां दध्यौ । मद्वियोगेन ह्य कथं ॥ पापे-
 न स्थापिता दुःखे—ऽशोकेनैषा प्रिया मम ॥ ७३ ॥ शुष्को नूनं समुद्रोऽय—मस्या विरहवह्निना ॥
 शोकाश्रुसलिलैर्मन्ये । पुनः पूर्णैश्चन्द्रव सः ॥ ७४ ॥ चिंतयन्निति यावत्स । तस्यौ तत्र तिरोहि-
 तः ॥ अशोकस्तावदायातः । सहसैव तदंतिके ॥ ७५ ॥ विकस्वरमुखान्त्रोजः । क्रमकंपितमंदरः ॥
 आसांचक्रे समीपे स । वृद्ध्या दत्तविष्टरः ॥ ७६ ॥ अथ शत्रुं समायातं । ज्ञात्वा वीरोऽक्षिपद् दृशं ॥
 रोमांचितो रणरसा—निशितासौ महाभुजः ॥ ७७ ॥ शृणोमि तावदेषोऽह । किं जल्पति करोति

किं ॥ कश्चिदपि पश्चात्—द्यथावसरदर्शनात् ॥ ७८ ॥ ध्यात्वेत्यस्यात्कुमारः स । निर्युहेण तिरो-
 हितः ॥ तद्वचःश्रवणे दत्त-श्रुतिव्यापारकारणः ॥ ७९ ॥ भुवाच खेचरो वृद्धा-मुद्दिश्यां स शाबवः ॥
 पवनेन हतो नून—मिति वाक्यं तथैव तत ॥ ८० ॥ औषधेन विना व्याधि—दुःकर्म तपसा विना
 ॥ एवमेव विना युद्धं । पश्य प्रतिहतो ग्निः ॥ ८१ ॥ पापः पापोदयेनैव । हन्यते नेति चित्रकृ-
 त् ॥ इयद्भिर्दिवसैरंब । जातोऽद्य सुस्थितोऽस्यहं ॥ ८२ ॥ तत्किं कार्यमिहास्माकं । कारयामिव नी-
 रधौ ॥ भुषितेन स्वैराढ्ये । गन्धामौ गन्धुना पुनः ॥ ८३ ॥ पुन त्वमेव जानासी—त्युक्तेऽथो बंधु-
 जीवया ॥ चंद्रश्रीर्विज्ञणे तेन । फुल्लार्धेण पराङ्मुखी ॥ ८४ ॥ वीरसेने कुरंगादि । निर्वधं त्यज सं-
 प्रति ॥ यद्यनिष्टोऽस्मि मन्यस्व । त्वं तथापि परिं तु मां ॥ ८५ ॥ अगुरक्ते कदाप्यत्र । ख्यतेऽनि-
 दृभर्तारि ॥ पुण्यैर्भवति संयोगो-न्योन्यस्यासक्तचित्तयोः ॥ ८६ ॥ अंब त्वं कथयैतस्या । यामो वैता-
 ल्यपर्वतं ॥ प्रसन्ना तत्र यातस्य । चंद्रार्धे श्लिष्यति ॥ ८७ ॥ बंधुजीवा ततोऽवोच— ७८ ॥ सर्वं
 त्वमेव शोः ॥ ईदृकार्यं न ददाहं । वत्स वृद्धास्मि येन वै ॥ ८८ ॥ भुवाच खेचरो मात—रन ग-
 न, चं मम ॥ दत्तं कदापि दूरेऽस्तु । वाचा कर्तव्यं तपे च ॥ ८९ ॥ प्रत्यक्षं चेत्तवाग्नेया । भणितं

न करिष्यति ॥ अविष्यति तदा कोप—ज्वलितं हृदयं मम ॥ ए० ॥ इत्युक्त्वा वालिका तेन । अ-
 णितोत्तिष्ठ छुर्मते ॥ प्राप्स्यसि सांप्रतं नाद्य । निर्वाहं निश्चयस्तव ॥ ए१ ॥ अनुकूलैरित्येकालं । अ-
 णिता त्वं वचोऽग्रेः ॥ सांप्रतं प्रतिकूलैस्तु । वन्निम भाव्यं यदस्तु तत् ॥ ए२ ॥ तदुत्तिष्ठ अवाग्रे मे ।
 न चेत्प्राप्स्यसि सांप्रतं ॥ मम कोपानलज्वाला—मध्ये शलज्वालां ध्रुवं ॥ ए३ ॥ प्रतीकारं तु कः क-
 र्ता । मयि कुच्छेद्व विष्टपे ॥ यस्याशां त्वं कृतवती । हतः सोऽपि तवेप्सितः ॥ ए४ ॥ तदेष निश्च-
 यो मेऽस्ति । तवेष्टं यत्तदाचर ॥ मां जीवसि पतीयन्ती । मरिष्यस्यन्यथा ध्रुवं ॥ ए५ ॥ एवमुक्तापि
 सा दत्ते । यावत्तस्यापि नोत्तरं ॥ स विलङ्घः पुनः स्माह । तावत्क्रोधारुणेक्षणः ॥ ए६ ॥ पश्य मे
 वचनेष्वस्या । अवज्ञाहो सुदुर्धियः ॥ अणिता बहुधाप्येवं । दत्ते तदपि नोत्तरं ॥ ए७ ॥ अवज्ञावि-
 षट्कस्य । बुद्ध्वातिविरसं फलं ॥ इत्युक्त्वा सहसोत्तस्थौ । खरुपाणिः स खेचरः ॥ ए८ ॥ बंधुजीवा
 जगादाथ । मा मा त्वं कुरु साहसं ॥ अशोकखेचरस्वामि—न्नवध्या युवती प्रवेत् ॥ ए९ ॥ क्रोधां-
 धकारपूरेण । ध्यामलीकृतलोचनः ॥ वृष्टावाक्यमवज्ञाय । दधावे प्रतिकन्यकां ॥ १०० ॥ अशोकेन
 ततः खरु—माकृष्य भणिता कनी ॥ नासि त्वं सांप्रतं पापे ॥ डाक् स्मराप्रीष्टद्वैतं ॥ १ ॥ मूर्ते य-

ममिवालोक्य । तमशोकं समीपगं ॥ कंपमाना जयेनोच्चै—श्रृङ्गश्रीश्वदद्वचः ॥ २ ॥ शरणं मे स-
 दैवास्तु । चंद्रप्रज्जिनेश्वरः ॥ द्वितीयो वीरसेनश्च । शरणागतवत्सलः ॥ ३ ॥ श्रुत्वेति कुपितो याव
 —खड्गं खेडः स मुंचति ॥ तर्जयंस्तावदायातो । वीरसेनस्तदंतिके ॥ ४ ॥ रे पापकर्म निस्त्रिंश । रे
 निर्लज्ज नराधम ॥ भयकंप्राबलाघाते । कथं ते चेष्टे मनः ॥ ५ ॥ एतौ हस्तौ न किं जातौ । श-
 तखंनौ तवाधम ॥ अखंमशीलबालायाः । प्रहरंतौ नभश्चर ॥ ६ ॥ येषां न करुणास्थाने । करुणा
 निःकृपात्मनां ॥ तेषां नामापि न ग्राह्यं । स्यात्पापानां प्रवाहशां ॥ ७ ॥ निर्गुणेषु विधातव्या—वद्वा
 यन्नीतिरीदृशी ॥ सगुणायां महारोषो । मूर्खस्यात्र कथं तव ॥ ८ ॥ अथ पापधियां पाप—स्थानयो-
 ग्यैककर्मणां ॥ गुणिनां गुणवारोऽपि । दोषत्वेन निवर्तते ॥ ९ ॥ इत्यालापवशादाविः—कृतात्मो-
 दारमानसं ॥ वीरसेनं विलोक्याथ । दध्याविति नम्रश्चरः ॥ १० ॥ तदलीकं किलाभूद्य—त्ववनेनैष
 मास्तिः ॥ प्रविष्टोऽत्रापि गंघीरे । समुद्रभवने कथं ॥ ११ ॥ को वात्र विस्मयो नूनं । वीरस्यैतादृशः
 क्वचित् ॥ गम्यागम्यविज्ञागः किं । वज्रस्येव न संजवेत ॥ १२ ॥ पश्चादपि हि मर्तव्यं । कियद्भिदि-
 वसैस्ततः ॥ अग्नेनाभयमानस्य । वरं मृत्युर्ममाधुना ॥ १३ ॥ चिंतयन्निति खेडः स । जगदे सुरजन्म-

ना ॥ किं चिंतयसि मामैषी—हृन्मि नहं ब्रजाशु भोः ॥ १४ ॥ मुक्तशस्त्रान सलज्जांश्च । श्रीरू-
 कानपि मूर्धितान् ॥ न मे प्रहरते हस्तो—शुध्यमानांश्च योषितः ॥ १५ ॥ त्वया मे हरता कांतां ।
 यद्यप्यपकृतं मयि ॥ तथापि गह्वं मुक्तोऽसि । न सामान्यघटो यतः ॥ १६ ॥ वक्रोष्टिकां विधायाथा
 —शोकोऽवोचत्कुमार हे ॥ शक्तिं पश्यामि ते पश्चा—त्करिष्यामि यथोचितं ॥ १७ ॥ विद्याधरोऽ-
 स्मि विद्याग्नि—र्ध्वरिग्निः शक्तिसंयुतः ॥ स्यां त्वद्यप्यसमर्थश्चे—त्सर्वं तन्मम निष्फलं ॥ १८ ॥ दर्प-
 स्ते दूरमारुहः । कमलस्य निपातनात् ॥ अधुना स निराधारः । क्व यास्यति हते त्वयि ॥ १९ ॥
 चंद्रश्रीः कीर्तिवन्मूर्ता । विजये तेऽथवा मम ॥ अजन्म किं नरोद्दिता । रणे भवतु निश्चला ॥ २० ॥
 अज्ञातविक्रमो दूरा—न्नजबुद्धयैव गर्वितः ॥ कथं मां जल्पसीति त्वं । न सामान्यभट्टोऽसि यत्
 ॥ २१ ॥ नवेयुर्युवतीपार्थं । य उज्ज्वलनिःस्वनाः ॥ पर्याप्तं किं न संग्रामे । निर्वहति त एव चेत्
 ॥ २२ ॥ उत्तिष्ठ सन्मुखीदृग्य । बहुना जल्पितेन किं ॥ धीराणां कातराणां च । लभ्यते समेतरं
 ॥ २३ ॥ उवाच वीरसेनोऽथ । सत्यं खेचर जल्पितं ॥ स्वकीयोक्तेषु निर्वाहो । नराणां दुर्लभः स्व-
 दु ॥ २४ ॥ तन्मा जल्प स्थिरीदृग्य । संजालय निजायुधं । मम दास्यति निस्त्रिंशः । पूर्वोक्तानां

तवोत्तरं ॥ २१ ॥ इतश्चावधिना ज्ञात्वा । पूर्वास्ता वनदेवताः ॥ सान्निध्याय कुमारस्य । तत्रैत्यास्थु-
 रलक्षिताः ॥ २६ ॥ अथ खड्गं परित्यज्य । खेटेनादायि मुद्गरः ॥ प्रमयित्वा प्रक्षिप्तश्च । वीरसेनजटं-
 प्रति ॥ २७ ॥ कुमारेणापि खड्गं ख्वं । मुक्त्वा तेनैव खेचरः ॥ मुद्गरेण तथा जघ्ने । यथा मूर्ध्नाव
 शोऽप्रवत ॥ २८ ॥ प्रहारेधनसंदीप्त—क्रोधवह्निर्नञ्जश्चरः ॥ द्वे रूपे निर्ममावष्ट—श्रुजादंडसमन्विते
 ॥ २९ ॥ दृष्ट्वा ते निघ्नती रूपे । विविधायुधभीषणे ॥ युगपन्निःस्वने चक्रे । कुमारः करमुद्गरैः
 ॥ ३० ॥ निष्ठुराघातनिर्जम्ब-लंबमानभुजोत्करे ॥ अान्निशाखावृक्षाजे । ते रूपे प्रतिरेजतुः ॥ ३१ ॥
 चत्वार्षष्टौ द्विरष्टौ च । द्वाविंशद् द्विगुणान्यपि ॥ कृतानि तेन रूपाणि । कुमारेण तु जघ्निरे ॥ ३२ ॥
 अशोकोऽथ कुमारस्या—सदृक्पामर्थ्यदर्शनात् ॥ सर्वात्मना स्वशक्तिं च । प्रयोक्तुमुद्यतोऽप्रमत्
 ॥ ३३ ॥ कोपावेशवशादृश—धरः सोऽब्रचरो बभौ ॥ कुमारातंकतो निर्य—दिव रुंधन् स्वजी वेतं
 ॥ ३४ ॥ खेटो जगाद रे दुष्ट । गृहाणासिं न जीवसि ॥ अकाले मम हस्तेन । पश्य पाप यमाल-
 यं ॥ ३५ ॥ वीरसेनस्तदुक्तेन । सावष्टन्नेन दूर्षितः ॥ खड्गपाणिर्महोत्साह—स्तस्याभिमुखपाययौ
 ॥ ३६ ॥ यदाभ्यां पुलकस्ताभ्यां । स्वस्वदेहे विद्योकिताः ॥ हृदीभित्तजयश्रीणां । परिंज्जादिवोत्थि-

तः ॥ ३७ ॥ खेचरप्रहराकुब्धो । वीरेणेति प्रजल्पते ॥ अशोकेन प्रहारोऽसे-र्निर्दयं मुमुचे त-
 तः ॥ ३८ ॥ वंचयित्वा प्रहारं तं । वीरेण मुमुचे पुनः ॥ खडाखड्गि तयोरेवं । चिरं पववृते रणे
 ॥ ३९ ॥ तयोरेवं रणे युध्य-मानयोरतिमत्सरात् ॥ अशोकस्य कृपाणस्य । धारा भग्ना समंततः
 ॥ ४० ॥ ततो विलोक्य खेटं तं । कुमारो गल्लितायुधं ॥ तत्याजापि निजं खड्गं । द्वात्रं धर्मं प्रका-
 शयन् ॥ ४१ ॥ युयुधाते ततो वीरौ । नियुद्धेन परस्परं ॥ नानाकरणबंधेन । मुक्तशस्त्रावुच्चावपि
 ॥ ४२ ॥ प्राप्यावसरमभ्रामि । कुमारेणाथ खेचरः ॥ गृहीत्वा पादयोरूर्ध्वं । क्षेत्रपेणेव गोलकः
 ॥ ४३ ॥ हारमुक्ताद्युतिश्वेती-कृतालोलकचोच्चयः ॥ अशोकोऽग्राह्यपुर्दं । जयशंसीव चामरं ॥ ४४ ॥
 कर्णेनासामुखद्वारै-र्निर्यदुधिरधारया ॥ प्रलयांगोदववज्राभ्यन् । बभौ खेटो नभस्तले ॥ ४५ ॥ ब्र-
 मयित्वा दितौ याव-दास्फालयति खेचरं ॥ नमो जिनेज्य इत्युक्तं । तावत्तेन वचस्विना ॥ ४६ ॥
 कुमारस्तत्समाकर्ण्य । हा हा हतोऽस्मि पापघ्नीः ॥ सार्धमिको मया हंतुं । प्रारब्ध इत्यचिंचयत्
 ॥ ४७ ॥ ततो मुक्तः शनैर्भ्रूमौ । कुमारेण स खेचरः ॥ आश्वासितश्च शिशिरै-रूपचौरनेकधा
 ॥ ४८ ॥ स प्रत्यागतैवैतन्यो । दृष्टिन्यां यावदीदृते ॥ तावद्भूत्यायमानं तं । कुमारं पुर ऐकत

॥ ४९ ॥ अशोकः स्नाह किं शत्रुः । प्रतिघ्नन्नपि रक्षितः ॥ त्वया कुमार क्रुद्धोऽहं-मदीनवचनोऽ-
धुना ॥ ५० ॥ वीरोऽवोचन्न मे शत्रु-स्त्वं मित्रं निश्चितं पुनः ॥ मरणांतेऽपि नो यस्य । विस्मृतो-
ऽहन्नमस्कृतिः ॥ ५१ ॥ आस्तामत्यंतहृद्भक्ति- संयुक्तं जिननाम भोः एवमेव मुखेनापि । भाषमाणः
सखासि मे ॥ ५२ ॥ मृत्यावुपस्थिते नूनं । पातुं शक्तिर्न मादृशां ॥ जिननामाक्षरं त्वेकं । त्राय-
ते मृत्युकोटितः ॥ ५३ ॥ विद्याधरैरु यत्किंचि-त्क्रोधेनापकृतं मया ॥ तत्कृतव्यं त्वया सर्व-मवि-
वेकोऽत्र कारणं ॥ ५४ ॥ व्याधिदोषेण मलिनी-ब्रवंत्यपि सुनिर्मलाः ॥ पुमांसः स्फटिकस्वहा । दो-
षकृत्वाधिरेव तत् ॥ ५५ ॥ श्रुत्वेति वचनं तस्य । जातलज्जाः स खेचरः ॥ इत्यधोवदनो दध्या-व-
पश्यन्नेव संमुखं ॥ ५६ ॥ अधमोत्तमयोः पुंसोः । प्रत्यक्षं दृश्यतेतरं ॥ अधमोऽहं यथैवात्र । कुमार-
स्तु यथोत्तमः ॥ ५७ ॥ तत्तदेवाधमं कर्म । विन्यते यद्यदेव मे ॥ अधमत्वं ब्रवेत्पुंसो-ऽधमानुष्टा-
नतो ध्रुवं ॥ ५८ ॥ एतस्या मरणं सर्वं । लोकेऽत्वात्युत्तमं पुनः ॥ एतेनोत्तम एवायं । कुमारो प्रा-
ति मे हृदि ॥ ५९ ॥ जाता अप्युत्तमे वंशे-ऽधमा अधमकर्मणा ॥ इतरेऽप्युत्तमा लोके । ब्रवंत्यु-
त्तमकर्मणा ॥ ६० ॥ अपकारी परः शत्रु-र्बलवान् मारणोद्यतः ॥ ब्रह्मानीतोऽप्यनेनाहं । तथापीहे-

ति रक्षितः ॥ ६१ ॥ गंभीरत्वं समुद्रस्य । कुंभघृच्छुकोन्मितं ॥ अप्रमाणं तु साधूनां । हृदयं स्ता-
 घवर्जितं ॥ ६२ ॥ सर्वथाहं स्वकृत्येन । लज्जितो दृष्टिमप्यलं ॥ संधानं नात्र दूरेऽस्तु । प्रयुत्तरवि-
 धानता ॥ ६३ ॥ जीवितं मान एवात्र । तदनेन हृतं मम ॥ तन्निर्जीवोऽस्मि दत्तेऽत्र । शवोऽपि कं-
 थमुत्तरं ॥ ६४ ॥ ध्यात्वेति सहसाशोकः । प्रयुत्तरवचोविना ॥ अदृश्यरूपतां जातः । क्षणात्स्वप्नु-
 मानिव ॥ ६५ ॥ अथापश्यन्नशोकं तं । कुमारो प्रवनांतरे ॥ बंधुजीवांप्रति स्माह । सविषादमिदं व-
 चः ॥ ६६ ॥ अस्मादृशां दायं यातु । प्रभवोऽपि पराक्रमः ॥ खेदाय जायते यौत्र । सतीर्थ्यानामपी-
 दृशां ॥ ६७ ॥ बंधुजीवावददत्स । खेदस्तस्य न कोऽपि हि ॥ त्वच्चेष्टाविस्मयेनैष । स्वकृत्येनापि ल-
 ज्जितः ॥ ६८ ॥ सुजनास्ते गुणैर्येषां । हृदये पतितैरिह ॥ निर्दोषा इव सौजन्य—ममस्येत्यपि दु-
 र्जनाः ॥ ६९ ॥ तत्त्वसौजन्य संजाता—नृगस्यानुमीयते ॥ स्वस्वरूपावलोककेना—शोकस्य म-
 हती त्रया ॥ ७० ॥ इदानीं मम संतोषो । यत्कुमार तवानया ॥ राजपुत्र्या समं योगः । कुशलं
 स्वामिनश्च मे ॥ ७१ ॥ वीरसेनस्त्वमेवासि । विज्ञातो विक्रमादिभिः ॥ कस्यान्यस्य मनुष्यस्य ।
 वत्स स्यात्तत्किरीदृशी ॥ ७२ ॥ ये गुणाः कश्चिता वत्स । सुताभ्यां तव मेऽत्र ते ॥ जाताः शतशु-

णाः सर्वे । त्वयि दृष्टे गुणोत्तर ॥ ७३ ॥ चिरं जीव चतुर्वर्धि-वसुधायाः पतिर्भव ॥ अनुरूपप्रिया-
 योगा—उपभुङ्क्ष्व सुखानि च ॥ ७४ ॥ कुमारोऽथ जगादांब । तव पुत्रौ तदा मम ॥ वधस्यानंतरं
 शबो—रघुतामुपकारिणौ ॥ ७५ ॥ तत्राभविष्यतां चेन्न । तावहं सह पद्मया । जगिन्या निरवहं-
 ज्ञो—ऽपतिष्यं तद्विवो ब्रुवि ॥ ७६ ॥ इत्यादि तद्गतानेक—गुणग्रहणगर्जितं ॥ प्रेमालापं तदा च-
 क्रे । कुमारः सह वृद्धया ॥ ७७ ॥ ततश्चंद्रश्रियः पार्श्वे । कुमारोऽगादनुद्धतः ॥ तयाप्यभ्युत्थितो दू-
 रा—दर्शितामानमानया ॥ ७८ ॥ कुमारे युध्यमानेऽस्या । देहवेष्टा नयेन याः ॥ शृंगारमिश्रिता जा-
 ता—स्ता एव प्रियदर्शनात् ॥ ७९ ॥ वीरसेनोऽवदच्चंद्र—श्रियं विरहदुर्बलां ॥ अदृष्टबंधुविरहा-ति-
 दुःखं देवि लोचितां ॥ ८० ॥ यथा गहंति सौख्यानि । तथा दुःखानि कर्मणा ॥ हर्षखेदौ तथाप्य-
 त्र । विमूढानां शरीरिणां ॥ ८१ ॥ दशायां विषमायां चे—द्वीरत्वं नोपयुज्यते ॥ तत्तस्य समये कु-
 त्तो—पयोगः क्रियते जनैः ॥ ८२ ॥ तन्नारीसुखभं खेदं । मृगादयुद्धह मा हृदि ॥ अनुकूलोऽस्ति
 चेद्देवो । बंधूनां मेलयामि तव ॥ ८३ ॥ चंद्रश्रीरिदमाकर्ण्य । हर्षो फुल्लविलोचना ॥ हृदंतः प्रसर-
 त्रेम—गर्जं प्राणप्रियं जगौ ॥ ८४ ॥ त्वमार्थपुत्र मा विधि । यद्वंधुविरहाद्दिता ॥ त्वद्वियोगाति-

दुःखेन । पिहितं तदपीह मे ॥ ८५ ॥ पितृमातृमखीबंधु—जनो वाढ्ये प्रियो जवेत ॥ तरुणीनां
 तु तारुण्ये । एक एव प्रियः प्रियः ॥ ८६ ॥ विरसे जीवलोकेऽस्मिन् । सुखं स्वप्रियसंगमात् ॥ तद्वि-
 रहात्परं दुःखं । गुरु नान्यत्र किंचन ॥ ८७ ॥ तदलं चिंतितेनात्मा—न्येन त्वं प्रिय चिंतय ॥ भुक्ता
 र त्वरितं घोरा—त्संसारदिव सागरात् ॥ ८८ ॥ इत्यालाप्यैरा याव—चित्ततस्तौ परस्परं ॥ सौधस्या-
 ग्रे महांस्ताव—निर्घातः सहसाजवत् ॥ ८९ ॥ माभैस्त्वमिति संघीर्य । कुमारस्तां जयातुरां ॥ आरु-
 रोहोपरिष्ठात्—त्कारणज्ञानहेतवे ॥ ९० ॥ यावज्जगाम सौधाग्र—मपश्यत्तावदायसं ॥ रज्ज्वातिदी-
 र्घया बद्धं । यानपावस्य नंगरं ॥ ९१ ॥ तस्यानुमार्गमायातं । सोऽपश्यद्गर्वरुद्धयं ॥ द्वारोदध्यंबुसंपर्का-
 -दग्रधदेहमिवासितं ॥ ९२ ॥ दध्यौ राजसुतो नूनं । यानपात्रं किमप्यदः ॥ नंगस्थं परं नैवा—
 वगढाभ्यागतं कुतः ॥ ९३ ॥ तदेतावेव पृढामि । चिंतयित्वेति तेन तौ ॥ भाषितौ वर्गे नष्टवा ।
 वञ्चवाणौ जयातुरौ ॥ ९४ ॥ वर्वराभ्यां हृतं गत्वा । यानपात्रप्रभोः पुरः ॥ ऊचे सौधकुमारादि-
 वृत्तांतो वीक्षितो यथा ॥ ९५ ॥ तं निशम्य तरीनाथो—ऽश्रुहवानो वचः पुनः ॥ प्रेषयामास निर्भी-
 काव । निर्यामकनरान् स्थितान् ॥ ९६ ॥ पृष्टास्तेऽथ कुमारेण । कुशलोदंतपूर्वकं ॥ यानपात्रस्य वृ-

तौत—माचक्षुः स्वस्थमानसाः ॥ ९७ ॥ पुराचंडपुरादेश । प्रद्युम्नो नाम नौपतिः ॥ द्विपं महाक-
 दाहाख्यं । स्वार्जिनाय गतोऽभवत् ॥ ९८ ॥ अर्जयित्वा धनं तत्र । गच्छतः स्वपुरं प्रति ॥ मंदवातव-
 शात्तस्य । मासद्वयमभूत्पथि ॥ ९९ ॥ जातं पुनरसामान्यं । प्रातरेवाद्य वार्दलं ॥ तेनात्र स्वलितः
 पोतो । निक्षिप्तो नंगरो जले ॥ १०० ॥ श्रुत्वा नंगरनिर्घातं । बर्बरौ धावितौ हुतं ॥ युष्मद्वर्शनवृ-
 त्तौत—स्तार्ज्यामेत्य च आर्षितः ॥ १ ॥ अश्रद्धानवता नुन्नाः । प्रद्युम्न वयं ततः ॥ अहं निर्याम-
 कस्तस्य । सर्वे कर्मकरास्त्वमी ॥ २ ॥ यानपात्रस्य वृत्तांतं । निशम्येति व्यचिंतयत् ॥ कुमारः सुंदरः
 पोतः । परतीरे व्रजेऽधुना ॥ ३ ॥ वीरः स्माह मनुष्योऽहं । संप्राप्तो दैवयोगतः ॥ अत्रात्मना द्विती-
 योऽस्मि । गंतुकामः परं तटं ॥ ४ ॥ निर्यामर्केण अणित—माश्वेतद्गणितेन किं ॥ प्रापयामः परं
 तीरं । सानुकूलोऽनिलो यदि ॥ ५ ॥ ततस्ते सह वीरेण । जग्मू राजसुतांतिकं ॥ अणिता सा कु-
 मारेण । यामः पोतेन सुंदरि ॥ ६ ॥ प्रमाणं तव वाक्यं मे । प्रियेत्युक्त्वा समुत्थिता ॥ चंडश्रीर्वि-
 रसेनश्च । प्रोचे निर्यामिकैरिति ॥ ७ ॥ अनेनोक्तं स्वनेत्राणि । नासाकर्णमनेन च ॥ पिधाय व-
 स्तुना वार्धा—वमुतस्तस्तं युवां ॥ ८ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं तौ नु । बंधुजीवाकृतानती ॥ राजकन्याकु-

मारौ ह्य—वपि पोतमवागतुः ॥ ९ ॥ यानपालविलग्नं त—द्युग्ममैक्ष्ण पोतपः ॥ मंदरक्षुब्धकीरा-
 त्रि—निर्गतेन्दुश्रियाविव ॥ १० ॥ यथा श्रुतं तथा दृष्टं । रूपं तं राजनंदनं ॥ अत्युत्तस्थौ ससंद्रा-
 तः । प्रद्युम्नः स्वजनैः समं ॥ ११ ॥ प्राक् चंडश्रियमारोग्य । कुमारोऽप्याधिरूढवान् ॥ प्रद्युम्नेन स्व-
 यं दत्त—वाहुस्थानासनस्थितिः ॥ १२ ॥ समुद्रपातवृत्तांतं । पृष्टः सोऽचीकश्रत्तथा ॥ प्रद्युम्नेन यथा
 ज्ञातो । निरुसैकपराक्रमः ॥ १३ ॥ असाध्यमीदृशां पुंसां । किंचिन्नास्तीह नृनले ॥ इति ध्यायति
 पोतेशे । सानुकूलोऽनिलो ववौ ॥ १४ ॥ उत्पाद्य नगरं पोतः । पूरितस्तत्क्षणादपि ॥ चंचाल वा-
 युवेगेन । स्पर्धयन् मनसा समं ॥ १५ ॥ पंचभिर्दिवसैः पोतः । प्रेरितः पृष्टिवायुना ॥ मध्ये वारि-
 निधेरेक—माससाद शिलोच्चयं ॥ १६ ॥ प्रद्युम्नस्तं गिरिं दृष्ट्वा । जगादेति नृपात्मजं ॥ पश्य देव
 पुरः श्रृंगै—र्विलिखंतं नगो नगं ॥ १७ ॥ द्वियोजनशते अस्मा—न्नगैर्डादुत्तरं तटं ॥ जानीहि देव
 संप्राप्ता । एष एवानिलो यदि ॥ १८ ॥ प्रक्षीणं बहुभिर्धसैः । शार्कंधनजलादिकं ॥ अतोऽत्र पर्वते
 देव । धारयिष्यामि वाहनं ॥ १९ ॥ नगे विशालश्रृंगेऽब । युवामभ्यवरोहतं ॥ विश्रम्य स्वेष्टया स्व-
 स्थौ । वाहनं चटतं पुनः ॥ २० ॥ तद्येत्युक्ते कुमारेण । पोतः प्राप क्षणेन तं ॥ सप्रद्युम्नकुमारश्च ।

राजकन्याप्यवातरत् ॥ ११ ॥ ददर्श तं कुमारोऽथ । नगेंडं हंति यः क्षुधां ॥ नभोलग्नैर्महावृक्षैः । फ-
 लितैर्व्योमचारिणां ॥ १२ ॥ वीरसेनस्ततस्तत्र । विजहार यथासुखं ॥ समर्प्य सार्थवाहस्य । चंडश्रि-
 यमजीरुकः ॥ १३ ॥ श्रीखंडुमखंडेषु । निर्जरेषु गुहासु च ॥ कुमारो गिरिश्रृंगेषु । सिंहवन्निर्जे-
 योऽत्रमत् ॥ १४ ॥ अन्यानि रमणीयानि । पश्यन्नद्विवनानि सः ॥ जगाम वाहनाद् दूरं । द्वियो-
 जनमिते पथि ॥ १५ ॥ ददर्शस्तत्र वृक्षाणां । गहनं सूरनंदनः ॥ वसुधाक्षमशाखाभि—निरुद्धा-
 र्ककरागमं ॥ १६ ॥ कुमारः कौतुकेनांत—निक्षिपेक्षणमीक्षते ॥ गावचावदिहाश्रोषी—जनकोला-
 हलं बहूं ॥ १७ ॥ श्रीखंडुममैक्षिष्ट । प्रविष्टः शनकैः पुरः ॥ प्रारब्धयुद्धसंरंभं । बलं विद्याभृतां त-
 था ॥ १८ ॥ संनद्धं तद्भलं हृष्टवा । दध्याविति नरेंद्रसूः ॥ युधार्थं चलिता एते । कापि विद्याध-
 राः किल ॥ १९ ॥ अस्तु तावदमी यांति । क युध्यंते तथा कथं ॥ पादपांतस्तिः सर्वे । पश्यामि
 व्योमचारिणां ॥ २० ॥ निभृतो यावदेवं स । तस्थौ पश्यन्नभश्चरान् । बंधुदत्तं निजं मित्रं । रुद्धं तै-
 स्तावदैक्षत ॥ २१ ॥ उपलब्धं निजं मित्रं । वीरसेनो व्यचितयत् ॥ ममैव मित्रमापन्नः । कथमी-
 दृग्दशां हहा ॥ २२ ॥ अथवास्ति न सावस्था । संभवेद्या नरस्य न ॥ पतितस्य दशाकूपे । हंतं दै-

व प्रचावतः ॥ ३३ ॥ तावत्पश्यामि कुर्वेति । किमेतेऽस्य नभश्चराः ॥ पश्चादलोचितं यत्तत्करिष्या-
मि स्वयं त्वहं ॥ ३४ ॥ इतश्च बंधुदत्तस्तैर्—नीतः स्वस्वामिसंनिधौ ॥ नमस्कृत्य निजस्वामी । भणि-
तश्चेति स्वेचरैः ॥ ३५ ॥ नाशिक्यनगरे पूर्वं । युष्मान्निः प्रेरिता वयं ॥ वैताढ्याद्रेशोकस्य । शुद्धये
बहुमाग्रिनः ॥ ३६ ॥ तत्रास्माभिः श्रुतं देवा—शोकेनोद्यानतो हुता ॥ चंद्रश्रीः सा विमानेन । रा-
वणेनेव जानकी ॥ ३७ ॥ श्रूयते वीरसेनोऽव । तस्याः कोऽप्यनुधावितः ॥ स महासुभटो देव । त्रै-
लोक्योत्कृष्टविक्रमः ॥ ३८ ॥ विश्वातिशायिरूपश्रीः । ससत्त्वः प्रार्थितो जनैः ॥ प्राणानपि ददात्येष ।
कियन्मात्रं धनं पुनः ॥ ३९ ॥ एवं गुणवति तस्मिन् । कुमारे सानुरागिणी ॥ चंद्रश्रीनिर्भरप्रेम—
निध्वा रक्ततरंगतरा ॥ ४० ॥ तस्याः शरीरमात्रं सो—ऽशोको हस्तु विद्यया ॥ न पुनस्तस्य शक्तिः
सा । तस्या हरति हृद्यया ॥ ४१ ॥ नाशिक्यपुरलोकेभ्यो । वार्षेया देव शुश्रुवे ॥ इति ज्ञापयितुं
प्रेपि । सुदृढश्च तर्वातिके ॥ ४२ ॥ अस्मान्निस्त्वीक्षिता देव । दक्षिणाशा समंततः ॥ भूदशुद्धिरशो-
कस्य । तथापि क्वायवापि न ॥ ४३ ॥ अरण्यानि तथास्मान्नि—र्भ्रमद्भिर्देव वीक्षितं ॥ चंडिकान्नवनं
रक्त—हस्तकैः परिमंडितं ॥ ४४ ॥ अतिरौद्राट्ठीसंस्थ—मतिघ्नीमपरिहृदं ॥ अतिभीष्मतराकार—जैरवी-

मूर्तिगर्भितं ॥ ४९ ॥ युग्मं ॥ अथतीर्णा वयं तत्र । प्रदोषे देव विस्मयात् ॥ परिभ्रमितुमारब्धा ।
 विद्यायादृश्यमूर्त्यः ॥ ४६ ॥ एको योगीश्वरस्तत्र । चासुमाश्रुवनांतिके ॥ भ्रमद्भिर्देहशेऽस्माज्जि-रघो-
 रगणसंज्ञकः ॥ ४७ ॥ वेष्टितं योगिनोयोगि-बुंदस्तं योगिनायकं ॥ विलोक्यादृश्यवपुषः । पार्श्वे त-
 स्य स्थिता वयं ॥ ४८ ॥ इतश्चैष कुतोऽप्यागा-त्पुरुषः खेखरेश्वर ॥ कृतानतिश्च लब्धाशी-वर्दस्त-
 त्रोपविष्टवान् ॥ ४९ ॥ प्रशांतदर्शनोत्पन्न-पक्षेणापृच्छि योगिना ॥ स नरस्त्वं कुतः किं ते । चात्रागम
 नकारणं ॥ ५० ॥ अनेनापि प्रतिप्रोचे । योगिन्नेदं यथातथा ॥ कथनीयं रहोयोग्यं । कार्यं गुरुतरं
 ननु ॥ ५१ ॥ विसृष्टस्तेन सर्वोऽपि । प्रत्यासन्नो जनः क्षणात् ॥ उपविष्टौ रहौ द्वौ तौ । वयं चापि
 तदंतिके ॥ ५२ ॥ वंचयित्वा यथोद्याना-त्तामशोकेन मायिना ॥ चंद्राः सा हुता वीर-सेन-
 श्वानुगतो यथा ॥ ५३ ॥ वीरसेनवियोगाग्नि-संतप्तोऽहमपि प्रज्ञो ॥ निजमित्रानुमार्गेण । प्रवृत्तो
 दर्शनाशया ॥ ५४ ॥ इत्येवमादि यद् वृत्तं । तस्याख्यातं किलामुना ॥ अस्माभिः शुश्रुवे सर्वं ।
 तत्तिरोहितमूर्तिभिः ॥ ५५ ॥ अपृच्छि योगिना देव । विशेषैषैष ना पुनः ॥ चंद्रश्रीर्गाढमासक्ता ।
 वीरसेने किमस्ति भोः ॥ ५६ ॥ अनेनोक्तं प्रज्ञो सोऽसौ । शेषरः सोऽप्यशोककः ॥ प्रताम्यतो मु

धा तस्यां । चित्रन्यस्तस्त्रियामिव ॥ ५७ ॥ वीरसेनगुणैर्वद्ध—मिवास्या हृदयं स्त्रियाः ॥ नरांतरे न
 यास्यत्र । योगिनाद्यैकनिश्चयः ॥ ५८ ॥ अशोकशेखराभ्यां स । मन्मित्रं न समो गुणैः ॥ अका
 र्यकरणे चीरु—योऽन्यकार्ये कृतादरः ॥ ५९ ॥ योगीश्वर यतो विश्वे । नासाध्यं तव किंचन ॥ त-
 या कुरु प्रसादात्ते । यथा मे मित्संगमः ॥ ६० ॥ श्रूयंते यन्महात्मानः । परदुःखापहारिणः ॥ दुः-
 खितानां ततोऽस्माकं । तयाणां मेलनं कुरु ॥ ६१ ॥ इत्युक्तवैष पपातोच्चै—योगिनः पादपद्मयोः ॥
 तेनापि जणितं जड । समाकर्णय मद्वचः ॥ ६२ ॥ नानयामि यदींद्राणा—मंकासुरपतेरपि ॥ मा-
 झासीस्त्वं महासत्त्व । मम सामर्थ्यमेव तत् ॥ ६३ ॥ अथ प्रत्येति लोकोऽयं । कथं वचनमावतः ॥
 प्रत्यङ्गं वीक्ष्यते यावन्महतां न विचेष्टितं ॥ ६४ ॥ तवोपरोधनुन्नस्य । ततः कियदिदं मम ॥ चं-
 डश्रीसहितं संघ—उयिष्ये सुहृदं तव ॥ ६५ ॥ अप्यहं वेद्मि मित्रं ते । जगत्प्रकटविक्रमं ॥ श्रीका-
 मरूपदेशेषु । श्रुतं यद्गुणकीर्तनं ॥ ६६ ॥ हत्वा तं कमलं यस्या । रक्षिते शीलजीविते ॥ सुश-
 व्दा यद्यशोदक्का । मूर्तां सार्थपतेः प्रिया ॥ ६७ ॥ अद्याष्टमीनिशीध्रे मे । कर्तव्यं नद्र विद्यते ॥ नि-
 विघ्नं मंत्रसंसिद्धिः । कृते तस्मिन् जविष्यति ॥ ६८ ॥ साहाय्यं तत्त्वया कार्य—भवश्यं सत्त्वशालि-

ना ॥ मम पुण्यैरण्येऽस्मिन् । मेद्वितस्त्वं न संशयः ॥ ६९ ॥ योजयिष्यामि मित्रं ते । सकलत्र
 तथा कृते ॥ श्लुक्ते योगिनाथेन । जगद्वैष पुनः प्रजो ॥ ७० ॥ अस्तु ते कार्यसंसिद्धिः । प्रसादो
 द्रगवन् महान् ॥ ममापि मित्रसंयोगो । भवतु त्वत्प्रभावतः ॥ ७१ ॥ ततो जगद योगीन्द्रो । गह्व-
 वः कार्यसिद्धये ॥ द्वियाममात्ररजनी । न यावद्वीर गह्वति ॥ ७२ ॥ कृतचंभीपदार्यौ द्वा—वय्यात्तो-
 पस्वरौ ततः ॥ अतिनीष्मश्मशानोर्व्या । जगमर्तुर्नयवर्जितौ ॥ ७३ ॥ कृत्वा मंजलपूजादि-विधिं
 तत्र स योगिराट् ॥ जगद बंधुदत्तं त-मुपविष्टः समाधिना ॥ ७४ ॥ इदं भो योगिनीक्षेत्रं । सप्र-
 त्युहं जयावहं ॥ नृतराक्षसवेताल-पिशाचशतसंकुलं ॥ ७५ ॥ सावधानस्ततो दिह्यु । सर्वासु क्षिप्त-
 लोचनः ॥ तथा तिष्ठ यथा कस्या-प्यवकाशो भवेन्न हि ॥ ७६ ॥ अनेनोचेऽथ माकार्षी-राशंकां
 कामपि प्रजो ॥ अत्र स्थितोऽस्म्यहं याव-त्को वक्रं तावदीक्षते ॥ ७७ ॥ तदेकाग्रमनास्यक्ता-तंकः
 साहससंयुतः ॥ त्वं कार्यं साधय स्वीयं । योगीश्वर समाधिना ॥ ७८ ॥ निरातंकस्ततः सोऽस्य ।
 वचनैर्धैर्यसंयुतैः ॥ प्रसाधितान्यकर्तव्यो । योगीन्द्रो ध्यानमाश्रितः ॥ ७९ ॥ एषोऽपि देव पुरुषः ।
 परितस्तं सुयोगिनं ॥ बंभ्रमीतिस्म रक्षार्थं । खड्गपाणिर्विचक्षणः ॥ ८० ॥ प्रज्ञावेणास्य पुंसः प्रा—

नवन्नो दुष्टदेवताः ॥ निर्विघ्नं ध्यानयोगोऽपि । प्राप कोटिं परां क्रमात् ॥ ८१ ॥ निर्विघ्नं वर्तमाने-
 ऽस्मिन् । ध्याने योगीश्वरो यदा ॥ विजेतिस्म विजीषात्रि-बह्वीजिनं मन्नागपि ॥ ८२ ॥ गिरिशृंग-
 पतद्ग्राव-शब्दांशोमेघवर्जितः ॥ अभूत्स्वम्स्वमारावो । दक्षिणस्यां तदा दिशि ॥ ८३ ॥ दधवैष पु-
 मान् देव । शब्दं श्रुत्वातिनिर्भयः ॥ मात्रैस्त्वं योगिनाथेति । प्रजल्पन् दक्षिणामुखः ॥ ८४ ॥ श्या-
 मं दारुणदंष्ट्राख्यं । रोदसीस्तंभसंनिभं ॥ विकरालं पुरः क्षेत्र—पालं तावत्समैकत ॥ ८५ ॥ रेरे दु-
 ष्टमते सिद्धिं । मामवज्ञाय बाढसि ॥ अधिदक्षिपन्निति प्राप । क्षेत्रपालोऽस्य संनिधौ ॥ ८६ ॥ लुवा-
 चाथ पुमानेव । निर्भयः क्षेत्रपंप्रति ॥ क्रोधं संहर शांतात्मा । श्रव क्षेत्रपतेऽधुना ॥ ८७ ॥ देवा-
 नां तु कथं रोषः । स्फुरत्याराधके जने ॥ यद्येष दुर्विनीतोऽस्ति । तत्स्वयं लप्स्यते फलं ॥ ८८ ॥
 निहतं निजदोषैस्तु । कथं घ्नति महाशयाः ॥ निष्फला आयुधारंभा । भुक्तद्वेडे नरे ननु ॥ ८९ ॥
 मनोज्ञस्या सुराः साध्याः । स्युस्तास्ते तु करोम्यहं ॥ माकार्षीर्योगिनो विघ्नं । क्षेत्रपाल किमप्यहो
 ॥ ९० ॥ क्षेत्रपालस्ततः श्रुत्वा । वचोऽस्य विनयान्वितं ॥ इषत्प्रशांतहृदयो । जगाद पुनरेव तं
 ॥ ९१ ॥ यादृशं चेष्टते योऽत्र । स तादृग्लभते फलं ॥ स्वीयदुर्विनयेनैषो—ऽयाचितं भक्ष्यमागतं

॥ ए२ ॥ अष्टपदिका वयं कृद्रा । देवतास्तुह्युद्रयः ॥ पश्यामश्नलमेवात्र । सावधानेषु नेत्रमहे
 ॥ ए३ ॥ तद्योग्येष मया लब्धः । पतितः सर्वथा नले ॥ नैवेद्यं मंजलस्थाले । दत्तो दुर्विनयेन मे
 ॥ ए४ ॥ किंस्वरूपस्त्वया योगी । ज्ञातो यद्येष मुग्ध भोः ॥ साहाय्यं विषमं कर्तुं । प्रतिपन्नं तद-
 स्य किं ॥ ए५ ॥ अनेनोचे पुनर्देव । क्षेत्रपालसुरं प्रति ॥ सांप्रतं यद्ववत्यत्र । तदस्त्वेनं त्यजामि
 न ॥ ए६ ॥ सगुणे निर्गुणे वापि । स्वीकृतं पालयंति ये ॥ तेषामेवावगन्तामि । सौजन्यं हि म-
 ह्यमनां ॥ ए७ ॥ क्षेत्रपालो जगादाथ । साहाय्यं निर्गुणेऽपि चेत् ॥ कश्चिदसि तदा मृग्यु । ल-
 प्यसे गुणवानपि ॥ ए८ ॥ ततो रम्यतमं जातं । योगिनैकेन मे किमु ॥ दाज्यामस्तु बुभुक्षाया ।
 उपशांतिः कृणादपि ॥ ए९ ॥ श्रुत्वा क्षेत्रपतेर्वाक्यं । ज्वलितः कोपवह्निना ॥ कश्चालकरोऽवादी-
 तु । किमर्थं कोपवानसि ॥ १ ॥ भवंति ते च सद्भावाः । सुरा वा येऽथवा नराः ॥ सामसाध्या न
 ते यांति । दंडेनोपशमं पुनः ॥ २ ॥ इत्युक्तवासिं समुत्पाद्य । क्षेत्रपालस्य सन्मुखं ॥ दधौवैष पु-
 मान् देव । दुर्धर्षस्तेजसा भृशं ॥ ४ ॥ संग्रामतृषितं दृष्ट्वा । ततोऽमुं क्षेत्रपालिकः ॥ करसंयुटम-

ध्यस्य—मुपाख्याथ जगौ पुनः ॥ ९ ॥ अस्मिना तव किं सिद्धं । किंवा वाक्यैः पुरोदितैः ॥ कः क-
 रिष्यति रक्षां ते । धृतस्य करसंपुटे ॥ ६ ॥ ततः कथंचिदेतेन । स्थितेन करसंपुटे ॥ त्रिन्ना दा-
 रुणदंष्टस्य । छिद्रेण रसना प्रभो ॥ ७ ॥ यावत्पिनष्टि कोपेन । कणशः क्षेपः प्रभो ॥ आरोह-
 तिरसा ताव—निर्गत्यास्य कथंचन ॥ ८ ॥ यावत्प्रसारयत्यध्वं । पाणिं स्कंधे ततो ययौ ॥ स्कंधा-
 ढीर्षं पुनः प्राप । प्रहरन्निशितासिना ॥ ९ ॥ द्वात्र्यामपि कराभ्यां स । यावद् गृह्णात्यमुं समं ॥ वि-
 पुलं कर्णयोऽञ्जिह्वं । प्रविवेशैष ना तदा ॥ १० ॥ संचरन् कुमिव छिदां—तरेष्वेष नरः प्रजो ॥ धृ-
 नयित्वा शिरस्तेन । कथंचित्पातितो भुवि ॥ ११ ॥ इतश्च सिद्धसाध्यः स । योगीन्द्रः सहस्रोत्थि-
 तः ॥ दंधावे क्रोधविवशः । क्षेत्रपालं प्रति स्वयं ॥ १२ ॥ तत्तेजोऽसहमानः स । क्षेत्रपालः पलायि-
 तः ॥ न जाने कापि वेगेन । गतो विद्याधरेश्वर ॥ १३ ॥ अपश्यन् योगिनाशस्तं । बन्नाष इत्यमुं
 नरं ॥ संजाता मंत्रसंसिद्धिः । सुजन त्वत्प्रभावतः ॥ १४ ॥ यदीह नाशविष्यस्त्वं । ततोऽस्य करसं-
 पुटे ॥ अलप्स्ये ह्यपरित्राणो—ऽतिश्रिभावं यमश्रियः ॥ १५ ॥ अलमुक्त्वा ततो बाह्य-वस्तुभिः किं
 ब्रवीम्यहं ॥ क्रीतं स्वजीवितव्येना—यत्ते ते मेऽपि जीवितं ॥ १६ ॥ अनेनोचेऽथ जगवं—स्तव वि-

श्रोपकारिणः ॥ जीवितं वर्धतां मेऽपि । मित्रेणास्तु समागमः ॥ १७ ॥ योगी जगाद तेऽद्यापि । चं-
 धुदत्तास्ति संशयः ॥ अग्निं प्रज्ज्वालायाशोक—शेखरौ प्राग्जुहोमि तौ ॥ १८ ॥ कार्यं करोमि नि-
 र्दिष्टं । हुतयोस्तु तयोर्द्वयोः ॥ यस्मात्तौ बहुविद्याग्निः । समर्थौ सिद्धमंत्रकौ ॥ १९ ॥ तत्त्वमानय का-
 र्यानि । चित्ताग्निं चानयाम्यहं ॥ इत्युक्त्वा स्वस्वकार्यार्थं । जग्मतुस्तावुब्रूवावपि ॥ २० ॥ देवास्माकं भ-
 यं जातं । वचसा योगिनस्ततः ॥ प्रत्यक्षयोगिशक्तीनां । चिंतनं चेति चेतसि ॥ २१ ॥ हूयते चेद-
 शोकोऽत्र । केवलस्तद्धरं पुनः ॥ यदस्माकं विभुरपि । हूयते तदशोचनं ॥ २२ ॥ विध्यापितस्ततोऽ-
 स्माग्नि—जलेनाशु चितानलः ॥ पवनंजयेन योगी । प्रक्षिप्तश्चांबुर्धेर्जले ॥ २३ ॥ दृष्टोऽस्मान्निर्भ्रम-
 नेषो—ऽप्यरण्ये काष्ठहेतवे ॥ अत्र नास्ति रिपुः कोऽपि—ति दुमालंबितासिकः ॥ २४ ॥ ज्ञात्वाव-
 सरमस्मान्निः । सर्वैः संभ्रूय स्वेचरैः ॥ महाबलोऽप्ययं बद्धो । नरः सबलरज्जुघ्निः ॥ २५ ॥ विप्रो
 क्यास्मानयं देव । कुर्वन् वक्रोष्टिकां मुखे ॥ पश्चाद्दृष्टमहाबाहुः । पार्श्वेऽस्माकं सुखं स्थितः ॥ २६ ॥
 तव देवापकारीत्या—नीतोऽस्मान्निरयं पुमान् ॥ प्रमाणं सांप्रतं त्वं तू—त्सवेति ते मौनमाश्रिताः
 ॥ २७ ॥ श्रुत्वेति बंधुदत्तस्य । वृत्तांतं हृदये तदा ॥ वीरसेनः कुमारः स । भृशं दुनो व्यचिंतयत

॥ २७ ॥ हाहा मम वियोगेन । निरपेक्षः स्वजीविते ॥ अरण्ये कथमेकाकी । बन्धमीतिस्म मत्सुह-
 त् ॥ २८ ॥ विश्वोपकारिणां प्रायो । नराणामीदृशं भुवि ॥ उत्पत्तिर्ज्ञायते चिंता-मणीनामिव पु-
 ण्यतः ॥ २९ ॥ सर्वथा तन्मयाकारि । सुंदरं न यदस्य तु ॥ अनाख्याय विनिर्यात—श्रृंङ्गश्रीदर्शना-
 शया ॥ ३० ॥ यद्गन्धं तत्तथैव स्या—दृश्यवा चिंतितं किं ॥ सांप्रतं शेखरस्यास्य । प्रतिवाक्यं शृ-
 णोम्यहं ॥ ३१ ॥ इतश्च खेचराधीशः । शेखरो वाक्यमब्रवीत् ॥ तद्वाक्यानिलसंदीप्त—क्रोधवह्निदु-
 रीक्षणः ॥ ३२ ॥ रे पाप रक्षति त्वां यो । न तं पश्यामि संप्रति ॥ स्वक्रोधानलज्वालासु । त्वामेवा-
 न्न जुहोम्यहं ॥ ३३ ॥ पक्षवत्कीटकानां हि । मृत्युकाले कुबुध्यः ॥ ज्ञायंतेऽत्र मनुष्याणां । तव
 दोषोऽप्यवा किमु ॥ ३४ ॥ श्रुत्वा शेखरदुर्वाक्यं । बंधुदत्तो जगावथ ॥ रक्षाक्षं सुमित्रं मे । भुजा-
 दंढावुन्नावय ॥ ३५ ॥ शेखरः स्माह दोर्भ्यां भोः । पूर्वं तत्किं न रक्षितः ॥ बद्ध्वा त्वं यदिहानीतो
 —ऽमीजिश्चौरपुमानिव ॥ ३६ ॥ बंधुदत्तस्ततोऽवोच—सोढव्यं कार्यमिहता ॥ पुंसां कार्पटिकेनैव ।
 सर्वं बंधवधादिकं ॥ ३७ ॥ तथाहि—

शालिग्रामाभिधो ग्रामो । धनधान्यसमाकुलः ॥ दक्षिणापथदेशस्य । ऋचागे वर्तते भुवि

॥ ३ए ॥ धनपादो वणिक्तव । बहुसंपत्समन्वितः ॥ बभ्रुव कार्तिकस्तस्या—प्रिधया तनयस्तथा ॥ ४० ॥ सुखेन तस्थतुस्तत्र । पितापुत्रावुभावपि ॥ तैलतंतुल्यवस्त्रादि—अयविक्रयतत्परै ॥ ४१ ॥ अथान्यदा समीपस्थं । ग्रामं बृंदाकबुंदितं ॥ शालिग्रामजनो दृष्ट्वा । भयभीतोऽज्रवद्भृशं ॥ ४२ ॥ श्रेष्ठबुवाच ततः पुत्रं । वसैतद् द्रविणं बहु ॥ क्वचिदावां निक्षिपावो । गुप्तं स्थानं विलोकय ॥ ४३ ॥ बृंदाकबुंदिते ग्रामे । खनित्वार्थः स्वयं किल ॥ निक्षिप्तोऽपि गृहे दूरं । भ्रूमध्ये तस्करैरुहृतः ॥ ४४ ॥ निक्षिपावस्ततो वत्स । निजगेहाद्बद्धिर्धनं ॥ इत्युक्ते जनकेनाथ । जगाद तनयः पुनः ॥ ४५ ॥ ग्रामस्यास्य बहिस्तात । शून्यं देवकुलं महत् ॥ विद्यते स्थापयवोऽर्थं । तस्मिन्नावां रहो निशि ॥ ४६ ॥ इत्यालोच्य गृहीत्वार्थं । जग्मतुस्तावुगावपि ॥ शून्यदेवकुले तत्र । रात्रौ ज्ञातौ न केनचित् ॥ ४७ ॥ गर्भगेहं खनित्वार्थं । स्थापयित्वा प्रयततः ॥ न जानाति यथा कोऽपि । तथा कृत्वा च निर्गतौ ॥ ४८ ॥ जनकः स्माह निःशेषं । पश्य देवकुलं सुत ॥ मास्तु कार्पटिकः कोऽपि । पथिको वात्र पुरुषः ॥ ४९ ॥ सुतेन पश्यता तत्र । दृष्टः कार्पटिकः पुमान् ॥ निश्चेशो मृतकमिव । पतितः कोऽपि कोणके ॥ ५० ॥ आकार्य पितरं तेन । दर्शितेऽथ पितावदत् ॥ उत्थापयेति पुत्रेणो—त्या-

पिनोऽपि स नोल्लिखतः ॥ ५१ ॥ आसोऽन्वासाविहीनं तं । विलोभ्य कार्तिकोऽवदत् ॥ निर्जोवोऽयं
 मृतस्तात । गन्धर्वो निजवेदमनि ॥ ५२ ॥ पिता जगाद यद्येत—न्मृतकं वत्स तन्न किं ॥ लुहून-
 मथ चैतस्य । दुर्गंधो दुःसहो न किं ॥ ५३ ॥ मम बुद्धिं कुरु त्वं त—देतस्य विधि नासिकां ॥
 निर्विकल्पं सुतेनाथ । निःकृता तस्य नासिका ॥ ५४ ॥ तथापि निश्चले तस्या—ऽब्रुवाणे जनको-
 ऽब्रवीत् ॥ वत्सैतस्य नरस्याशु । विधि कर्णावुभावपि ॥ ५५ ॥ तथा कृते विनिश्चित्य । मृतकं पि-
 तृन्दनौ ॥ सुप्तौ तौ गृहमागत्यो—तस्थौ कार्पटिकः पुनः ॥ ५६ ॥ खनित्वा स्थानकं तेना—कृष्टं
 तद् द्रविणं ततः ॥ गृहीत्वा स्तोकमन्यच्च । निक्षिप्तं काननांतरे ॥ ५७ ॥ तस्यैव श्रेष्ठिनो हृष्टे । प्रा-
 तः कार्पटिको गतः ॥ कनकमर्पयामास । वस्तूनां क्रयहेतवे ॥ ५८ ॥ उपलब्धय निजं सर्वं । स्वाभि-
 ज्ञानैश्च निश्चितं ॥ निर्विकारमनाः श्रेष्ठी । जगौ कार्पटिकंप्रति ॥ ५९ ॥ नास्ति साहसिकः कोऽ-
 पि । त्वया तुल्यो महीतले ॥ कार्पटिक कथं सोढुं । कर्णेनासाविकर्तनं ॥ ६० ॥ उक्तं कार्पटिके-
 नाथ । श्रेष्ठिन्नेतद्भि दुःसहं ॥ किंतु नास्तीह तद्वन्न । कार्यार्थी सहते नरः ॥ ६१ ॥ ततस्त्वमपि मैवं
 रे । शेषरान्यद्विकल्पय ॥ कार्यार्थिना मयाप्येव—मेजिरात्मा नियंत्रितः ॥ ६२ ॥ इतश्च स्वामि-

रेकार—वचः श्रुत्वातिदुःश्रवं ॥ सवैलक्ष्यमिवाशेषं । शेखरास्थानमकुभत् ॥ ६३ ॥ युगपत्सुभ्रष्टैः स-
र्वैर्बधुदत्ते महौजसि ॥ क्रोधवह्नेरिव ज्वालाः । प्रक्षिप्ताः शोणदृष्टयः ॥ ६४ ॥ ज्वालामुखादिविद्याभृ-
त्—सुभ्रटेषु समंततः ॥ प्रकुब्धेषु जंगादौचै—महामैरवखेचरः ॥ ६५ ॥ रे बंधुदत्त कस्यैवं । बलेन
त्वं प्रजल्पसि ॥ एतावतैव मत्तो य—ह्रुतिः क्षेत्रपालतः ॥ ६६ ॥ कर्णतालतलाघाता—न्मशक-
श्बुद्धितो यदि ॥ तत्किं शक्तिर्गर्जेऽस्य । मशकानां न मारणे ॥ ६७ ॥ सावष्टं वचः श्रुत्वा । नै-
रवस्येति गर्वितं ॥ उपहास्यास्पदं कुर्वन् । सुभ्रटांस्तानुवाच सः ॥ ६८ ॥ अरे ज्वालामुखमुख्याः ।
सर्वे शृणुत मद्वचः ॥ किं ज्ञापयथ संग्राम—शूरं मां जयत्राषितैः ॥ ६९ ॥ इहासिधेनुखजादि—
मुष्ट्यादानोच्चहुंकृतैः ॥ क्षुभ्यंति बालका बाहं । न पुनः सुभ्रथा जनाः ॥ ७० ॥ यावन्न तीक्ष्णखजा-
नां । प्रहारा हृदये स्थिताः ॥ शिपूणां समरे तावद् । दृष्टा न स्युः पराङ्मुखाः ॥ ७१ ॥ बलेन ज्ञा-
पसे कस्ये—त्युक्तं नैख यत्त्वया ॥ तदाकर्णय भाषे य—द्वलेन कथयामि तं ॥ ७२ ॥ योऽस्तीह
जगति ख्यातो । दुःस्थानां कल्पपादपः ॥ लक्ष्मीवह्नीमहाकंदो । मेदिनीकर्णकुण्डलः ॥ ७३ ॥ अरि-
कुंघ्रिघटासिंहो । वीरचक्रशिरोमणिः ॥ कमलकेतुकांतानां । गुरुवैधव्यकर्मणि ॥ ७४ ॥ तस्य श्रीजी-

रसेनस्य । वलेनाहं ब्रवीमि शोः ॥ क्षेत्रपालवचो यच्च । प्रोक्तं तदपि नोचितं ॥ ७५ ॥ परोपकारशू-
 राणां । वृणतुद्व्याः सुमानिनां ॥ क्षेत्रपालादयोऽपि स्युः—न मे मृशुभयंकराः ॥ ७६ ॥ चतुर्भिः
 कलापकं ॥ अथलोऽहं बली शत्रु—न तेषामिति कल्पना ॥ स्वजीवं सत्वंसंयुक्ता—स्तोत्रयन्ति तू-
 णेन ये ॥ ७७ ॥ श्रेखरः स्माह चंद्रश्री—वीरसेनोऽपि सोऽधुना ॥ लब्धेनानेन लब्धं हि । सर्वं
 ज्वालामुखात्मनिः ॥ ७८ ॥ पश्यास्य गाढघृष्टवं । निःशंकं यत्पुरो मम ॥ अस्मन्मित्रशिपोर्नाम ।
 गृह्णात्येषोऽसुखाकरं ॥ ७९ ॥ नामापि वीरसेनस्य । दुनोति हृदयं मम ॥ तद्गुणश्रवणं यत्तु । मन्ये
 मरणमेव तत् ॥ ८० ॥ इतः पवनकेतुः स । स्वसैन्यैश्चादयन् दिशः ॥ संप्राप्तः सहसा तव । भा-
 ववैरविशुद्धये ॥ ८१ ॥ मिलितेषु तयोस्तत्र । बलेष्वन्तरितो द्रुमैः ॥ वीरसेनो निजे चित्ते । चित-
 यामास साहसी ॥ ८२ ॥ अस्मीन्निर्बहुभिः किं मे । सिंहस्येव शृगालकैः ॥ पश्यामि तावदेतैः किं ।
 बंधुदत्ते विधीयते ॥ ८३ ॥ इति ध्यायति वीरेऽस्मिन् । बंधुजीवा नमोऽध्वनः ॥ सहसोत्तीर्य तत्रागा
 —चंदनद्रुमकानने ॥ ८४ ॥ संसंभ्रमं समुत्थाय । नत्वा तां विनयेन सः ॥ पप्रह कुशलोदंतं ।
 कुतश्चागमनं तव ॥ ८५ ॥ ततः प्रोवाच सा वत्स । वैताढ्ये यावदंबुधेः ॥ गता तावदहं स्मेक्षे । न-

शो विद्याधरावृतं ॥ ८६ ॥ नानाचिह्नैर्विमानैर्घै—वोदित्रैर्विविधैस्तथा ॥ ज्ञातं पवनकेतोस्त—त्क-
 टकं प्रस्थितं क्वचित् ॥ ८७ ॥ अहश्यया मया विद्या—शक्त्या खेचरजल्पितैः ॥ निश्चितं वीरसेन-
 स्यो—परि प्रस्थितमेतकं ॥ ८८ ॥ वैरी पवनकेतुः स्या—छातृवैरेण तत्तव ॥ एकांगनाम्रिलाषेण ।
 शेखरः सोऽपि शाखवः ॥ ८९ ॥ हत्वा हठेन तं वीरं । ग्रहण्यवस्तदंगनां ॥ इत्येतावागतौ सर्वा-
 रंन्नेणाव तवोपरि ॥ ९० ॥ एकाकिनापि वीरेण । जित्वाशोकं पयोनिधौ ॥ निक्षिप्य गृहीता सा ।
 चंडश्रीर्येन मानिना ॥ ९१ ॥ नैकेन पवनेनैष । जीयते शेखरेण वा ॥ एकत्र मिलितावेतौ । का-
 रणेनामुनाधुना ॥ ९२ ॥ मत्तैवं त्वामहं वत्स । पश्यंतीह समागता ॥ सावधानस्ततस्त्वं तु । प्रती-
 कारं विचिंतय ॥ ९३ ॥ अन्यच्च खेचरो विष्णु—ज्ञतिनामा मया सुत ॥ वेताह्ये प्रेषितो ह्यस्ति ।
 स्वसुतज्ञानहेतवे ॥ ९४ ॥ वीरसेनोज्ज्वलमातृ—हृदयानि स्वप्नावतः ॥ स्नेहलानि ततः साधु । कृतं
 यत्त्वमिहागता ॥ ९५ ॥ चंद्रपीडसुवेगौ तु । मनःपीडां करिष्यतः ॥ तवात्रागमनेनैत—न्मनाग-
 नुचितं कृतं ॥ ९६ ॥ बहूनोक्तेन किं मात—स्तव पुत्रोऽस्मि नो यदि ॥ बले द्वे अपि जित्वाशु ।
 न गृह्णामि जयश्रियं ॥ ९७ ॥ यथा न नृदयसे केना—प्यंब त्वं जलधेस्तटे ॥ गत्वा देवीं तथा रक्ष ।

यावत्कुर्वे द्विषां जयं ॥ ए७ ॥ उवाच बंधुजीवाथ । स्त्रीमात्रं मैव विद्धि मां ॥ चक्रेश्वरीबलेनान्न ।
 नासाध्यं भुवनेऽपि मे ॥ ए८ ॥ अस्तु त्वामहमैवैषां । ब्रह्मानां व्योमचारिणां ॥ तृणानां वह्निक्की-
 लेव । न वत्स प्रभवामि किं ॥ ४०० ॥ त्वं शन्नून् जय निःशंकं । ततो वत्स बलेन मे ॥ विचित्र-
 यशसः पुत्र्याः । कोऽपि सन्मुखमीक्षते ॥ १ ॥ कृत्वा कुमारमेवं सा । सावष्टंजवचःस्थिरं ॥ बंधुजी-
 वा जगामाशु । चंद्रश्रीनिकटे ततः ॥ २ ॥ इतो वीरपुरे पूर्वं । यः कुमारेण बोधितः ॥ ज्ञात्वावस-
 रमायात—स्तत्र शीघ्रं स राक्षसः ॥ ३ ॥ कुमारो जगदे तेन । बहुमानपुरस्सरं ॥ त्वमेव निःसहा-
 यानां । साहाय्यं कुरुषे भुवि ॥ ४ ॥ दासोऽस्म्यहं तव क्रीतः । करुणाडविणोत्करैः ॥ आदेशं दे-
 हि मे वीर । खेचरावस्करोन्नने ॥ ५ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं वीर—सेनः सप्रणयं जगौ ॥ गुरुत्वस्योचि-
 तं यत्त—ज्जालिपतं राक्षस त्वया ॥ ६ ॥ तवासामान्यसौजन्यं । रक्षोरज ब्रवीमि किं ॥ त्वदवष्टं-
 ज्नतो धूलि—मिव मन्ये द्विषद्रूपं ॥ ७ ॥ परस्परं तयोरेवं । यावज्जालपः प्रवर्तते ॥ पप्रच्छे शेखरस्ता-
 व-देवं पवनकेतुना ॥ ८ ॥ क एष पुरुषः कस्य । बद्धः कार्येण केन वा ॥ वृत्तांतो बंधुदत्तस्य । शे-
 खरेणोदितस्ततः ॥ ९ ॥ पवनः स्माह यद्यस्य । विद्यते गर्वं ईदृशः ॥ इदानीमेव तत्किं न । भट-

त्वं दर्शयत्ययं ॥ १० ॥ श्रुत्वेति सुभद्रो बंधु—दत्तः स्वय्युजबंधनं ॥ त्रोटयामास संग्राम—रसरोमां-
 चितः क्षणात् ॥ ११ ॥ आस्फाट्याथ युजादमं । त्रासिताध्वनत्रश्वरः ॥ बभ्रंज मुकुटं तस्य । पादे-
 नोत्खुल्य रंहसा ॥ १२ ॥ वेष्टितं बहुत्रिभुजं । विद्याधरश्चैस्ततः ॥ वेगेनानाययामास । वीरस्तं प्रे-
 ष्य गदसं ॥ १३ ॥ बंधुदत्तोऽथ तं दृष्ट्वा । कुमारं स्फारलोचनं ॥ हर्षबाष्पजलाक्लिन्नं । ननामास्य
 पदद्वयं ॥ १४ ॥ वक्त्रःस्थलोपपीमंतं । कुमारः सुहृदं निजं ॥ प्रवेशयन्निवालिङ्ग—दत्तिस्नेहेन वद-
 सि ॥ १५ ॥ चंद्रश्रीर्विक्रिता कपी—ति पृष्टे सुहृदा ततः ॥ चंद्रश्रीलामवृत्तांतं । सर्वं संक्षेपतोऽवदत्
 ॥ १६ ॥ कुमारो यावेदेवं तु । ज्ञाषते तावदुत्सुकाः ॥ बंधुदत्तमपश्यंतो । जगदुः खेचरा जटाः
 ॥ १७ ॥ आहत्य स्वामिनं मूर्ध्नि । प्रणष्टः काकवत्कथं ॥ अर्वावेष्टितोऽपि तन्नून—मयं विद्याबलोत्क-
 टः ॥ १८ ॥ प्राणुमः सांप्रतं चेत्त—त्पापं दर्शितविक्रमं ॥ कुर्मस्तस्यैव योग्यं त—द्वहुना जड्विपतेन
 किं ॥ १९ ॥ जड्वत्सु खेचरेष्वेवं । बंधुदत्तोऽवदपुनः ॥ अत्रैव देव तिष्ठ त्वं । युध्ये यावदहं रणे
 ॥ २० ॥ कुमारैण ततोऽज्ञाणि । रक्षोरज रणांगणे ॥ मित्रस्य कुरु साहाय्य—मायुधानि च पूरय
 ॥ २१ ॥ राक्षसः स्माह सेनानी—दीर्घजंघात्रिधोऽस्ति मे ॥ अनेन सह यात्वेषो—ऽहं तिष्ठामि त्वदं-

तिके ॥ २१ ॥ रक्षःसंपादितानेक—मनश्चिंताधृतायुधः ॥ तर्जयन् बंधुदत्तोऽथ । प्राप संग्रामश्रमिकां ॥ २३ ॥ रेरे विद्याधरा ग्रयं । समं प्रहरतेहया ॥ एकेन हक्किताः सर्वे । बंधुदत्तेन दोषमता ॥ २४ ॥ समकालं विनिर्मुक्तै—नानाविद्याधरायुधैः ॥ बंधुदत्तस्तिरोधायि । घनवृद्धैस्वाचलः ॥ २५ ॥ वेष्टयित्वा चतुर्दिक्षु । स तैर्विनिहतस्तथा ॥ आपादं तं शिरो याव—द्यथाशूदायुधोत्करः ॥ २६ ॥ हर्षकोलाहलं श्रुत्वा । ततो विद्याभृतां क्षणत ॥ धूनयित्वायुधव्रातं । बंधुदत्तो विनिर्णयौ ॥ २७ ॥ वि-लोक्य बंधुदत्तं त—महष्टव्रणलोहितं ॥ खेचराणां बलं सर्वं । बन्धुवातंकसंकुलं ॥ २८ ॥ ततोऽसौ धनुरादाय । कुर्वन्नाराचदुर्दिनं ॥ प्रवासं राजहंसानां । मेघकाल श्वादिशतं ॥ २९ ॥ एकेन मुष्टिना तेन । मुंचतासंख्यमार्गणान् ॥ एकेनापि सशब्दो यो । न कृतः सुभटो न सः ॥ ३० ॥ चतुर्थींशे बलस्यास्य । बंधुदत्तेन पातिते ॥ अपासरद्बलं सर्वं । नीरं वारिनिधेश्वि ॥ ३१ ॥ दृष्ट्वा पलायमानं त—त्पवनस्य बलाधिपः ॥ वज्रबाहुः समुत्तस्थौ । वज्रकर्कशविग्रहः ॥ ३२ ॥ उवाच बंधुदत्तं स । रेरे तिष्ठ पुरो मम ॥ निःशेषं येन दोर्दर्प—मधुनैव हरामि ते ॥ ३३ ॥ द्रुत्युक्त्वा तेन चत्वार—स्तीक्ष्णा मुमुचिरे शराः ॥ आकर्णकृष्टकोदंडे । संघायासुहृदंप्रति ॥ ३४ ॥ हसित्वा बंधु-

दत्तेना—पथौ तंप्रति सायकान् ॥ विमुच्यार्धैः शरांश्छिन्वा । हतोर्ध्वहृदये स्त्रियुः ॥ ३५ ॥ ततः पो-
मश वज्रेण । बाणा मुमुचिरे क्रुधा ॥ कोदमं खंडयामास । बंधुदत्तस्ततो द्विषः ॥ ३६ ॥ त्रिन्ने ध-
नुषि सेनानी—गंदामादाय सत्वरं ॥ मुमोच बंधुदत्तेऽस्मिन् । क्रोधाध्मातो महौजसि ॥ ३७ ॥ अ-
नुश्रुय गदाघाता-न्मूर्ध्नामागतंचेतनः ॥ रक्तःप्रभावतः प्राप । बंधुदत्तोऽथ मुद्गरं ॥ ३८ ॥ आहत्य मु-
द्गरेणोच्चैर्बन्धुदत्तेन पातितः ॥ सेनानीः स्वेचराणां च । हाहाकारः समुत्थितः ॥ ३९ ॥ वज्रबाहौ ह-
ते तस्मिन् । सेनानाथे महौजसि ॥ गुरुर्वैरीति चित्तेऽभू-च्चमत्कारः स्वचारिणां ॥ ४० ॥ द्रुतश्च खे-
चराधीश—शेखरादेशनोदितः ॥ ज्वालामुखः समुत्तस्थौ । द्वितीयः सैन्यनायकः ॥ ४१ ॥ प्रज्ज्वल-
ज्ज्वलनज्ज्वाला—भास्वरं शस्त्रतेजसा ॥ दूरे योधुमपि दृष्टुं । बंधुदत्तो न तं क्षमः ॥ ४२ ॥ बंधु-
दत्तस्ततोऽवोच—ऽरुक्ताश्चित्रमिदं किमु ॥ एष सन्मुखमायाति । प्रलयानलवन्मम ॥ ४३ ॥ रक्तः स्मा-
ह स्थिरं तिष्ठ । त्वत्तेजसि पतिष्यति ॥ प्रभावेण ममैषोऽपि । पतंग इव पावके ॥ ४४ ॥ मुखेनो-
द्धमता तेन । ज्वालाजालमनारतं ॥ बाहुभ्यां विधृतो बंधु—दत्तः पीडनवांडया ॥ ४५ ॥ बंधुदत्ते ध-
ते दत्त—तालं दुर्जनस्वेचरैः ॥ अन्योन्यं जहसे बध्नो । बद्ध द्युक्त्वादिति ॥ ४६ ॥ तस्माद्योन-

रकटपं द्रा—गदत्तदाहं मुमोच तं ॥ ज्वालामुखो धृतमपि । बंधुदत्तं महाघटं ॥ ४७ ॥ बंधुदत्ते वि-
 मुक्तेऽपि । राक्षसस्यानुज्ञावतः ॥ गृहीत इव कल्पांता—मिना ज्वालामुखोऽभवत् ॥ ४८ ॥ प्रज्ज्व-
 लज्ज्वलनज्वाला—शतज्ज्वालितविग्रहः ॥ स्वामिनो लज्जित इव । भस्मराशिश्च सोऽभवत् ॥ ४९ ॥
 ज्वालामुखे घटे तस्मिन् । रास्मशेषे कृतेऽमुना ॥ आक्रंदशब्दमुत्तस्थौ । खेचराणां बलेऽखिले
 ॥ ५० ॥ विहायं बलमालोक्य । यमदंष्ट्रो महाघटः ॥ अत्रमयत्पदग्राहं । बंधुदत्तं नम्रोतरा ॥ ५१ ॥
 त्रमयित्वा तमूर्ध्वं स । यावदाहति ऋतले ॥ सरोषं वीरसेनेन । तावद् डाक्तर्जितो यमः ॥ ५२ ॥
 वीरसेनावलोकेन । विस्मयोच्छांतलोचनैः ॥ विमुक्ता यमदंष्टस्य । जीविताशा नमश्चरैः ॥ ५३ ॥
 दूरादेव ततो मुक्त्वा । मित्रं वीरस्य सन्मुखं ॥ अग्निधावन् स तेनोच्चै—भिन्नः कुंतेन वद्वासि ॥ ५४ ॥
 कुंतं प्रेक्त्वा बलेनोच्चै—रपसृत्य ततो यमः ॥ उत्पपात नम्रोमार्गे । खड्गखेटकसंयुतः ॥ ५५ ॥ शी-
 ब्रमुत्पततश्चापे । संधायार्धैर्दुसायकं ॥ यमदंष्टस्य चिह्नेद । वीरसेनोऽथ मस्तकं ॥ ५६ ॥ पातिते
 वीरसेनेन । यमदंष्ट्रे महाघटे ॥ क्रुधा खेचरसैन्यानि । प्रधावन्तिस्म तंप्रति ॥ ५७ ॥ स्वस्वकार्योत्सु-
 कस्यांता—बुजौ पवनशेखरा ॥ अंगे धत्तस्म सन्नाहं । वीरसेने विलोकिते ॥ ५८ ॥ लघुबांधवैर-

चरैर्द्रावमुंचतां ॥ प्रत्यस्त्रेण निराचक्रे । कुमारस्तत्तदंजसा ॥ ८३ ॥ दिव्यास्त्रेषु समस्तेषु । निष्फलेषु
 कुतेष्वथ ॥ खेटकासिकरो वीरः । पवनस्य पुरोज्वदत् ॥ ८४ ॥ रेरे पवन निर्लज्ज । तव भ्राता म-
 या हतः ॥ लेस्यामि त्वामपीदानीं । यल्लक्तोऽसि कुरुष्व तत् ॥ ८५ ॥ इति प्रोक्ते कुमारेण । क्रो-
 धाग्नेर्धूमसन्निभः ॥ कर्वालाः समाकृष्टः । कालः पवनकेतुना ॥ ८६ ॥ खड्गं कुमारशीर्षेऽथ । धावि-
 त्वा तेन वाहितं ॥ असिघातः कुमारेण । दक्षत्वेनानुवंचितः ॥ ८७ ॥ अप्सृत्य सितेनाशु । कृपा-
 णेन नृपात्मजः ॥ पवनस्य शिरश्छेदं । चकारांबुजनालवत् ॥ ८८ ॥ पतिते पवने रोषा—रुणादङ्गः
 शेखरो नृपः ॥ फलकासिकरो वीर—सेनप्रत्याशु धावितः ॥ ८९ ॥ कुमारेण ततोऽज्ञापि । हसि-
 त्वा शेखरो नृपः ॥ माधावीः स्थिरमेहि त्वं । कचिदास्फाट्य भृंह्यसे ॥ ९० ॥ या मुष्टिग्राह्यमध्या-
 मे । श्यामांगी सुपयोधरा ॥ पतत्वसिलता सैषा । चंद्रश्रीर्न च ते हृदि ॥ ९१ ॥ तद्वाक्योद्दीपितक्रो-
 ध—वह्निर्दृष्टाधरस्ततः ॥ कुमारस्याक्षिपत्खड्ग—प्रहारं शेखरो नृपः ॥ ९२ ॥ वंचयित्वा कुमारोऽथ ।
 यावदाहति मूर्धनि ॥ उत्खुत्य तावदेषोऽरिः । कृपाणस्य पुरः स्थितः ॥ ९३ ॥ कृपाणाग्रे क्षाणं त-
 स्थौ । धारयोरुग्रयोः क्षाणं ॥ रजोवत्पवनोद्धृतं । विचचार सं शेखरः ॥ ९४ ॥ कृपाणविषयं याव-

आयात्येष कथंचन ॥ तावद्वीरेण मुक्तोऽसि—रकिंचित्करभृत्यवत् ॥ ९५ ॥ मुक्तवासिं स्वेचरोऽप्या-
 शु । पादे जग्राह ऋपजं ॥ उत्पपात च वेगेन । प्रमथन् गगनाध्वनि ॥ ९६ ॥ शृण्वन् हाहारं
 व्योम्नि । सुराणां तडुजांतरे ॥ प्रविश्यैकेन हस्तेन । वीरो जग्राह तं पदे ॥ ९७ ॥ यावत्पुनरिक्तया
 हंति । द्वितीयेन च पाणिना ॥ नमो जिनेभ्य इत्युच्चैः । शेखरस्तावदूचिवान् ॥ ९८ ॥ नमस्कारस-
 मुच्चार—हेखरं तं नरेन्द्रसूः ॥ ततः साधर्मिकं ज्ञात्वा । मिथ्यादुःकृतमब्रवीत् ॥ ९९ ॥ अवातरत्ततो
 वीरः । शेखरेण समं भुवि ॥ आश्वासयन्निजं मित्रं । सदयं स्वेचरानपि ॥ १०० ॥ मिलितै रणरंगे-
 ण । गगनेऽमरकिंकैरः ॥ पुष्पवृष्टिरमोचि श्री—वीरसेनभटोपरि ॥ १ ॥ इतश्च पिहितशेष—ग-
 गनाजोगमंवरे ॥ अशोकस्वेचरेंद्रस्य । सकलं बलमाययौ ॥ २ ॥ दृष्ट्वा विद्याधराणां त—सैन्यं
 नञसि सूरसुः ॥ शत्रुसैन्यमिति ज्ञात्वा । करे कोदंडमग्रहीत ॥ ३ ॥ चापमारोग्य वेगेन । स्थला-
 भोधरवत्तदा ॥ ऊर्ध्वं नागचधाराङ्गि—वर्षं क्षितिपांगजः ॥ ४ ॥ एकेन मुष्टिना मुक्तै—रनैके-
 स्तीक्ष्णसायकैः ॥ जर्जरंगं बलं पश्चा—स्वेचराणामपासरत् ॥ ५ ॥ अशोकः सन्नयं नश्यद् । द-
 द्वा तद्रत्नमात्मनः ॥ पप्रह सो ग्रयं किं वो । ग्रयं येनेति नश्यत् ॥ ६ ॥ जगदे तैस्ततो देव । को-

स्य । विशुद्धिं विदधाम्यहं ॥ इति धावन् क्रुधा सैन्य—सुभ्रतः पवनो धृतः ॥ ५९ ॥ दध्यौ शेख-
 रराजोऽपि । चन्द्रश्रीलाजवांढया ॥ हत्वेनं सुभ्रतं पश्चा—दुदृहामि तदंगनां ॥ ६० ॥ स्वमनोरथमा-
 नेने—ति विकटपयतोस्तयोः ॥ कुमारेण समाख्यायी—दं वचो राक्षसेश्वरः ॥ ६१ ॥ बहुप्रिर्मरि-
 तैरेभिः । किं रक्षराज खेचरैः ॥ वैरं ममास्ति पवन-शेखराभ्यां न चापैरः ॥ ६२ ॥ समाख्याहि द्वयोः
 कोऽत्र । पवनः शेखरश्च कः ॥ अधुनैव यथा कुर्वे । निर्वाहं किमु जल्पितैः ॥ ६३ ॥ रक्षो जगाद
 वामेन । पवनो हारञ्चरितः ॥ कोटीगजरणो मूर्ध्नि । दक्षिणेन तु शेखरः ॥ ६४ ॥ ततो विज्ञाय वी-
 रेण । राक्षसेन्द्रसमर्पितः ॥ शरदृतस्तयोः प्रैषि । कनकाक्षरञ्चरितः ॥ ६५ ॥ किममीन्द्रिभ्रतैर्वै । हं-
 हो पवनशेखरौ ॥ ममापि युवयोरस्ति । त्रयो युध्यामहे ततः ॥ ६६ ॥ श्लोकार्थमिति तं ज्ञात्वा ।
 वीक्ष्यमाणौ परस्परं ॥ शेखरः पवनश्चापि । प्रोचतुस्तौ चमत्कृतौ ॥ ६७ ॥ शेखरः स्माह सत्यं प्रोः ।
 पवनाख्याति शान्त्रवः ॥ खेचरैर्मरितैरेभिः । कार्यसिद्धिर्न दृश्यते ॥ ६८ ॥ उवाच पवनो नैवं । श-
 जनीतौ निगद्यते ॥ आत्मा बध्वा नरेन्द्रेण । शत्रूणां यत्समर्प्यते ॥ ६९ ॥ रक्षार्थं स्वशरीरस्य ।
 देशः कोशः पस्त्रिहः ॥ विनष्टे निजदेहे तु । सर्वं विघटते क्षणात् ॥ ७० ॥ तदेष बुद्धिमान् वैरी ।

युद्धज्ञो रणविक्रमी ॥ अधिको प्राग्ययोगेन । कथं साध्यो भवेन्मम ॥ ७१ ॥ शेखरः साह भोः
 सर्व—मयथार्थं वचस्तव ॥ यद्येवं हृदि बुद्धिस्तत्प्रांशः समस्य किं ॥ ७२ ॥ मन्यसे बंधुवैरस्य ।
 कर्तुं निर्यातनं यदि ॥ तद्युध्यस्वात्र मंत्रस्य । कः कालोऽभ्युदिते रियो ॥ ७३ ॥ अन्योन्यजल्पितं
 श्रुत्वा । तयोराहस्य सुरसुः ॥ आलोच्ये किमेवं द्वौ । द्वौकेषां युगपन्मदि ॥ ७४ ॥ वर्धितामर्षसं-
 धर्षौ । ततः पवनशेखरौ ॥ शरवर्षमिवांभौधौ । वीरसेने व्यवर्षतां ॥ ७५ ॥ अथैकेनापि बाणेन ।
 शतसंख्यांस्तयोः शरान् ॥ संखड्यापूपुरद्वीर—स्तत्सर्वैर्वसुधातलं ॥ ७६ ॥ उच्चाद्वितस्ततस्ताभ्यां । वि-
 द्यावलविनिर्मितः ॥ शैलः शृंगशतै रभ्यो । वीरसेनघटप्रति ॥ ७७ ॥ प्रक्षिप्तः शिखरी ताभ्यां । वी-
 रसेनेऽमुना ततः ॥ मुष्ट्याहतो बलिष्ठान्य—विधातः पुनरागतः ॥ ७८ ॥ ततो हठेन निर्मुक्त-श-
 रसंदोहताडितः ॥ वीरेणाद्रिस्तथा चक्रे । धूलिपुंजो यथाभवत् ॥ ७९ ॥ खंडितेऽद्वौ विलक्षाभ्यां ।
 द्राक्ताभ्यां पुनराददे ॥ तामसास्त्रं तमःस्तोम—दुष्टलोचनगोचरं ॥ ८० ॥ दत्तं राक्षसराजेन । भा-
 स्करास्त्रं धगळगत् ॥ वीरसेनेन मुक्त्वाथ । तामसास्त्रं न्यहन्यत् ॥ ८१ ॥ मुक्तं ताभ्यां घुञ्जगास्त्रं ।
 वीरसेने ततो घटे ॥ गारुडास्त्रेण तच्चापि । निराचक्रे नरेंद्रसूः ॥ ८२ ॥ एवं यद्यच्च दिव्यास्त्रं । खे-

चरेद्रावमुंचतां ॥ प्रत्यस्त्रेण निराचक्रे । कुमारस्तत्तदंजसा ॥ ८३ ॥ दिव्यास्त्रेषु समस्तेषु । निष्फलेषु
 कृतेष्वथ ॥ खेटकासिकरो वीरः । पवनस्य पुरोऽवदत् ॥ ८४ ॥ रेरे पवन निर्दोळा । तव भ्राता म-
 या-हतः ॥ नेत्स्यामि त्वामपीदानीं । यत्नक्तोऽसि कुरुष्व तत् ॥ ८५ ॥ इति प्रोक्ते कुमारेण । क्रो-
 धान्नेधूमसन्निजः ॥ करवालः समाकृष्टः । कालः पवनकेतुना ॥ ८६ ॥ खड्गं कुमारशीर्षेऽथ । धावि-
 त्वा तेन बाहितं ॥ असिघातः कुमारेण । दक्षत्वेनानुबंचितः ॥ ८७ ॥ अप्सृत्य सितेनाशु । कृपा-
 णेन नृपात्मजः ॥ पवनस्य शिरश्छेदं । चकारांबुजनालवत् ॥ ८८ ॥ पतिते पवने शेषा—रुणाक्षः
 शेषरो नृपः ॥ फलकासिकरो वीर—सेनंप्रत्याशु धावितः ॥ ८९ ॥ कुमारेण ततोऽद्यापि । हसि-
 त्वा शेषरो नृपः ॥ माधावीः स्थिरमेहि त्वं । कचिदास्फाट्य भंहयसे ॥ ९० ॥ या मुष्टिग्राह्यमध्या-
 मे । श्यामांगी सुपयोधरा ॥ पतत्वसिलता सैषा । चंद्रश्रीर्नि च ते हृदि ॥ ९१ ॥ तद्वाक्प्रयोद्दीपितक्रो-
 ध—वह्निर्दंष्ट्राधरस्ततः ॥ कुमारस्याक्षिपत्खड्ग—प्रहारं शेषरो नृपः ॥ ९२ ॥ बंचयित्वा कुमारोऽथ ।
 यावदाहति मुर्धनि ॥ उत्खुत्य तावदेषोऽरिः । कृपाणस्य पुरः स्थितः ॥ ९३ ॥ कृपाणाग्रे क्षणं त-
 स्थौ । धारयोरुजयोः क्षणं ॥ रजोवत्पवनोद्धृतं । विचचार स शेषरः ॥ ९४ ॥ कृपाणविषयं याव-

नायात्येष कथंचन ॥ तावद्वीरेण मुक्तोऽसि—रकिंचित्करभृत्यवत् ॥ ९९ ॥ मुक्त्वासिं खेचरोऽप्या-
 शु । पादे जग्राह नृपजं ॥ उत्पपात च वेगेन । प्रमथन् गगनाध्वनि ॥ ९६ ॥ शृण्वन् हाहाखं
 व्योम्नि । सुराणां तडुजांतरे ॥ प्रविश्यैकेन हस्तेन । वीरो जग्राह तं पदे ॥ ९७ ॥ यावत्क्षुरिकया
 हंति । द्वितीयेन च पाणिना ॥ नमो जिनेभ्य इत्युच्चैः । शेखरस्तावदूचिवान् ॥ ९८ ॥ नमस्कारस-
 मुच्चारा—हेखरं तं नरेंद्रसूः ॥ ततः साधर्मिकं ज्ञात्वा । मिथ्यादुःकृतमब्रवीत् ॥ ९९ ॥ अवातरत्ततो
 वीरः । शेखरेण समं भुवि ॥ आश्वासयन्निजं मित्रं । सदयं खेचरानपि ॥ १०० ॥ मिलितै रणरंगे-
 ण । गगनेऽमरकिंकरैः ॥ पुष्पवृष्टिरमोचि श्री—वीरसेनभटोपरि ॥ १ ॥ इतश्च पिहितशेष—ग-
 गनाजोगमंवरे ॥ अशोकखेचरेंद्रस्य । सकलं बलमाययौ ॥ २ ॥ हृष्ट्वा विद्याधराणां त—त्सैन्यं
 नम्रसि सूरसुः ॥ शत्रुसैन्यमिति ज्ञात्वा । करे कोदंडमग्रहीत ॥ ३ ॥ चापमारोप्य वेगेन । स्थलां-
 मोधरवत्तदा ॥ ऊर्ध्वं नाराचधारान्नि—वर्ष वर्ष क्षितिपांगजः ॥ ४ ॥ एकेन मुष्टिना मुक्तै—रनैके-
 स्तीक्ष्णसायकैः ॥ जर्जरंगं बलं पश्चा—त्खेचराणामपासत ॥ ५ ॥ अशोकः सन्नयं नश्यद् । ह-
 द्वा तद्रलमात्मनः ॥ पप्रह प्रो ज्ञयं किं वो । युयं येनेति नश्यथ ॥ ६ ॥ जगदे तैस्ततो देव । को-

ऽप्यग्रे ऋषिगोचरः ॥ अविद्धिन्नशरैर्हति । कर्णोत्ताकृष्टचापभृत् ॥ ७ ॥ अशोकः स्माह नान्यस्य । पुं-
 सोऽस्ति शक्तिरीदृशी ॥ वीरसेनः स एवात्र । निश्चितं संभविष्यति ॥ ८ ॥ चंद्रापीडसुवेगौ त-द्रुत्वा-
 ख्यातं युवामिति ॥ आग्रयौ ननु पक्षे ते—ऽशोकोऽन्यः कोऽपि न त्वरिः ॥ ९ ॥ चंद्रापीडसुवेगौ
 तौ । प्रेषितौ खेचरैर्दुना ॥ गत्वा कुमारपादांते । सस्नेहं डाक् प्रणेमतुः ॥ १० ॥ प्रत्यभिज्ञाय तौ
 चिह्नैः । कुमारोऽवोचदंजसा ॥ एहोहि चंद्रकोटीर । सुवेगाश्लेषयाशु मां ॥ ११ ॥ आनम्रशिरसौ द्वा-
 वे—वाश्लिष्य हृदयेन सः ॥ आविःकृतगुरुस्नेह । आसयामास संनिधौ ॥ १२ ॥ कृतांजलिश्चो-
 मूर्ध्नि । जगादेतीदुशेखरः ॥ देवाहं प्रहितः पार्श्वे । तवाशोकेन संप्रति ॥ १३ ॥ अशोको मन्मुखे-
 नाह । किमसाध्यं जगत्यहो ॥ प्राक्पुण्यानिलपुष्टस्य । त्वत्प्रतापहविर्भुजः ॥ १४ ॥ अप्रयदेव स्वरूपं
 ते । प्रतापदहनस्य यत् ॥ रिपून् दंदह्यमानोऽपि । सोऽस्माकं तुहिनोपमः ॥ १५ ॥ सन्मुखं वीक्षितुं
 नाल—मनंता रिपवोऽपि ते ॥ कशग्रकरवालयस्य—यमराजजयादिव ॥ १६ ॥ तव तेजसि यत्रैव ।
 पतंगंत्यसद्विष्णवः ॥ तदेवास्यातिमात्सर्य—तिमिरं गुणरागिणां ॥ १७ ॥ त एवात्र प्रशस्यंते । गु-
 णानां स्थानमुत्तमाः ॥ भृत्यभावं गुणज्ञा ये । प्राप्यंते वैरिणोऽपि हि ॥ १८ ॥ शोचते मत्सरोऽप्य-

त्र । समे न तु गुणाधिके ॥ खद्योतो रविणा सार्धं । स्पर्धो कुर्वन् विहस्यते ॥ १ए ॥ जानामि गु-
 णवंतं स्व—मियतैवापि निर्गुणं ॥ चिकीर्षामि त्वया स्नेह—संबंधं यजुणोत्तर ॥ २० ॥ जाने देव
 न मे दोषा—स्तिष्ठति हृदयेऽपि ते ॥ तत्प्रसीद त्वया सार्धं । कुर्वेऽहं दर्शनं यथा ॥ २१ ॥ यस्तथा
 निर्जितः पूर्व-मन्धौ विद्याधरेश्वरः ॥ विज्ञापयत्यशोकः स । मयैवं रंजितो गुणैः ॥ २२ ॥ श्रुत्वेति
 वचनं चंड—शेखरस्य स सूरसूः ॥ उवाच किमिदं सैन्य—मशोकस्य खगेशितुः ॥ २३ ॥ एवमि-
 त्युदिते तेन । पुनर्वीरो वचोऽवदत् ॥ अज्ञाननिहतो ह्राह—मिदं मेने स्पोर्बलं ॥ २४ ॥ निज-
 राज्यपरिवार—जीवितादिनिरादरः ॥ यो मामुच्छर्तुकामोऽव । पतितं विषमापदि ॥ २५ ॥ मया
 तस्यापि पापेना—शोकस्याग्रबले किल ॥ ग्रहारं कुर्वता शस्त्रैः । खलेनोपकृतं कथं ॥ २६ ॥ दुर्ज-
 नानां न विद्यते ! खनयः किंतु नृतले ॥ उपकारपरे पुंस्य—पकुर्वन् दुर्जनो जनः ॥ २७ ॥ का-
 लक्षेपो न कर्तव्य—श्रंद्रापीड ततस्त्वया ॥ यद्यथा मे स्वरूपं त—तथाख्याहि खगेशितुः ॥ २८ ॥
 माकर्षीदन्यथा संमा-वनं सैष कञ्चन ॥ यतः परिजनस्तस्य । धीविचित्रो भविष्यति ॥ २९ ॥ वी-
 रस्येति वचः श्रुत्वा । वमापे चंद्रशेखरः ॥ त्वमेवं देव मावादी—विषतां याति नामृतं ॥ ३० ॥ सु-

धासारमयोऽसि त्वं । कुविकल्पविषं न ते ॥ अशोकोऽप्यन्यथाचितो । न चास्ति त्वंप्रति प्रभो
 ॥ ३१ ॥ यद्यप्येवं तथाप्यत्र । प्रमाणं वचनं तव ॥ इत्युत्त्वाशोकराजांते । चंद्रपीडो ह्रुतं ययौ
 ॥ ३२ ॥ गत्वा तेन कुमारस्य । वृत्तांतः कथितोऽखिलः ॥ अशोकः स्माह सौजन्य—महो वीरस्य
 वर्तते ॥ ३३ ॥ किं वार्यते कुमारस्या—स्य सज्जनशिरोमणेः ॥ एकैकोऽपि गुणो यस्या—नंतरूपेण
 विस्तृतः ॥ ३४ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनोद्भूत—दर्षरोमोद्गमस्ततः ॥ कुमारस्यांतिकं प्राप । खेचरेशः समं
 बलैः ॥ ३५ ॥ आगच्छतं विलोक्याशु । द्विया मुकुलितेक्षणं ॥ कुमारो मंहु धावित्वा—लिंगद्विद्या-
 धरेश्वरं ॥ ३६ ॥ कुमारैण तथा तस्य । प्रेम्णा व्यवहृतं तदा ॥ अशोकखेचरेंद्रोऽनृ—द्यथा सोद-
 रबंधुवत् ॥ ३७ ॥ उवाच वीरसेनोऽथ । परमार्थविदां हृदि ॥ अविवेकोद्भवा भावा । न तिष्ठति ख-
 गेश्वर ॥ ३८ ॥ अत्राविवेक एवारिः । परिणामेऽतिदारुणः ॥ नराणामीदृशो नान्यो—ऽपकारी ह-
 श्यते पुनः ॥ ३९ ॥ अविवेकः पदार्थानां । यथार्थावगमो न यत् ॥ हितेऽप्यहितबुद्धिर्या । हित-
 धीरहितेऽपि च ॥ ४० ॥ ममासि त्वं महाशत्रु—रहं तेऽपीति चिंतनं ॥ अविवेकोऽप्ययं वस्तु—त-
 त्वे वा कल्पनान्यथा ॥ ४१ ॥ अविवेकशोत्पन्नान् । कुविकल्पाननेकशः ॥ यावद्दधाति तावन्न ।

शुभा प्रावा विवेकजाः ॥ ४२ ॥ पूर्वोपार्जितदुःकर्म—क्षये स्याद्भावना शुभा ॥ ततः । अथ करणम् ।
 —पत्तिर्भवति देहिनां ॥ ४३ ॥ तत्त्वार्थचिन्तनेनाव । नान्यः कोऽप्यात्मनो रिपुः ॥ व्याप्तैवात्मनि
 शत्रुत्व—मात्मनायाति निश्चितं ॥ ४४ ॥ यथा जीवो विधत्ते य—दशुभं वा शुभं प्रवे ॥ तत्तथैव
 स्वयं तस्य । कर्मणो लभते फलं ॥ ४५ ॥ खेचरेंद्र सुखं दुःखं । यदि स्यात्पूर्वनिर्मितं ॥ तत्कर्मैव
 सखा शत्रुः । को दोषः पुरुषेऽपरे ॥ ४६ ॥ प्रावयित्वा निजे चित्ते । तदेतद्वचनं मम ॥ भविता-
 चरणेनोच्चैः । सफलं कुरुतां युवां ॥ ४७ ॥ इति वीरवचः श्रुत्वा । सोऽशोकः शेषरोऽप्युन्नौ ॥ वि-
 श्रुतमोहपट्यौ । जातौ तत्त्वार्थदर्शिनौ ॥ ४८ ॥ वर्धते तावदेवात्र । मोहः संसारसंभवः ॥ विवेक-
 लोचनोन्मेषो । न यावद् हृदये भवेत् ॥ ४९ ॥ वीरवाक्यविवेकार्क-हृतमोहतमोभरौ ॥ अन्त्योन्य-
 मत्सरोद्भूत—कुविकल्पविवर्जितौ ॥ ५० ॥ वर्धमानविशुद्धाध्य—वसायौ तावुभावपि ॥ चिन्तयामास-
 तुर्ज्ञाति—परमार्थौ स्वार्थौ ॥ ५१ ॥ युग्मं ॥ अस्मादृशोऽपि मुह्यति । यदि ज्ञातजिनोक्तयः ॥ इ-
 तरेषां तु को दोषो । नृणां मिथ्यादृशामिह ॥ ५२ ॥ लब्धे जिनमतेऽप्येवं । रागद्वेषौ स्थितौ यदि ॥
 अलब्धमेव तद् ज्ञेय—मंधस्येव प्रदीपकः ॥ ५३ ॥ जिनवाक्ये श्रुते स्यातां । रागद्वेषौ नृणां यदि ॥

तत्सूर्याचिमिरं नूनं । वह्निज्वाला सुधाकरात् ॥ ५४ ॥ ध्यायंतो हृदि नावेव-मशोकः शेखरस्तथा ॥
 परस्परं प्रशान्तौ द्राक् । सहाते पूर्वमप्रियं ॥ ५५ ॥ युगपज्जगदे विद्या-धरेंद्राभ्यामिदं वचः ॥ कु-
 मारो गुरुभूङ्गुरि—विनयादरपूर्वकं ॥ ५६ ॥ रागद्वेषवशात्पूर्वं । तव चक्रे यदप्रियं ॥ आवाभ्यां तत्कुं-
 मारेंद्र । क्षमस्वां कृपां कुरु ॥ ५७ ॥ अद्यप्रभृति मुक्तौ वै । संशोगः परयोषितां ॥ आवाभ्यां भव-
 तः संग-त्यासाभ्यां सुविवेकतां ॥ ५८ ॥ वीरसेनः पुनः स्माह । युवाभ्यामुचितं कृतं ॥ इदमेव कु-
 लीनानां । यस्मादाचरणं प्रवेत् ॥ ५९ ॥ पतितानां राणे याव-त्कुमारो ब्रणरोहणं ॥ चिकीर्षति पु-
 रस्ताव—देकमैक्षिष्ट खेचरं ॥ ६० ॥ नानायुधप्रहारैर्घै—जर्जरं शीषणाकृतिं ॥ रणलहमीसप्राश्ले-
 ष—मीलिताक्षमिवालसं ॥ ६१ ॥ युगं ॥ कुमारस्तं समालोकय । रोमांचकवचं वहन् ॥ क एष इ-
 ति पप्रच्छ । शेखरं खेचरेश्वरं ॥ ६२ ॥ बभाषे शेखरेणाथ । कुमारैष महाभटः ॥ ब्राता पवनकेतो-
 स्तु । कनिष्ठः कमलस्य च ॥ ६३ ॥ दोर्दंडखंडिताराति—नाम्नायं चंडकेतुकः ॥ त्वदायुप्रहारैर्घै—
 जर्जरः पतितो राणे ॥ ६४ ॥ निशम्येति कुमारेण । कारस्ते ब्रणकर्मणि ॥ स प्रत्यागतैचैतन्यो ।
 दृष्ट्वात्रे तं क्रुधावदत् ॥ ६५ ॥ स्वादकुर्वति तथा देहे । शस्त्रशब्दानि वीर न ॥ यथा ब्रातृदयाद्या

त—वैरशब्दं त्वया कृतं ॥ ६६ ॥ इत्युक्त्वा निजसैन्येन । समं व्योम्नि स उद्ययौ ॥ कुमारस्तु क-
 थां तस्य । यावदाह कृपान्वितः ॥ ६७ ॥ तावदप्रस्तुतालाप—माक्षिप्य शशिशेखरः ॥ कुमारं यो-
 जितकरः । सप्रणामं व्यजिज्ञपत् ॥ ६८ ॥ तव पुण्यप्रभावेण । जातं शुभतरं त्विह ॥ इदानीं प्र-
 स्तुते कार्ये—स्वधानं देहि देव हे ॥ ६९ ॥ एवमस्त्विति वीरोऽथ । संप्रेष्य सुहृदं निजं ॥ प्रहृ-
 म्रबंधुजीवायुक्—चंद्रश्रियमजूहवत् ॥ ७० ॥ हृष्ट्वा विद्याधराधीश—सेवितं तं नृपांगजा ॥ अचिंतय-
 दहो पुण्य—प्रकर्षः सूरजन्मनः ॥ ७१ ॥ यद्वैरिणोऽपि मित्राणि । वीरसेनस्य जङ्घिरे ॥ तन्नूनं ज्ञा-
 गधेयस्य । पारमेतस्य नाथते ॥ ७२ ॥ इत्येवं चिंतयंती सा । प्रियालोकनविस्मयात् ॥ चंद्रश्रीराग-
 ता तत्र । कृतकोलाहलं जनैः ॥ ७३ ॥ सहर्षं प्रणमन्मौलि—दाममालार्चितं ततः ॥ सेनाविद्याधर-
 नेमे । चंद्रश्रीपादपंकजं ॥ ७४ ॥ प्रवृत्तं वीरसेनस्या—लोकं पुलकं तनौ ॥ षादयंत्युत्तरीयेण । सा
 तत्पृष्टावुपाविशत् ॥ ७५ ॥ अशोकशेखराख्यौ तौ । निर्विकारौ प्रणेमतुः ॥ बंधुदत्तोक्तनामानौ । चं-
 द्रश्रीपादपंकजं ॥ ७६ ॥ प्रहृष्टोऽथ कुमारेण । सस्नेहाश्लेषपूर्वकं ॥ प्रणतः पादयोः प्रैषि । बाह्वने-
 न पुरंप्रति ॥ ७७ ॥ बंधुदत्तो जगादाथ । विचित्रो न तथां नृपः ॥ ७८ ॥ पुत्र्या विद्योगेन । दुः-

तत्सूर्यात्तिमिरं नूनं । वह्निज्वाला सुधाकरात् ॥ ५४ ॥ ध्यायंतो हृदि तवेव-मशोकः शेखरस्तथा ॥
 परस्परं प्रशांतौ द्राक् । सहाते पूर्वमप्रियं ॥ ५५ ॥ युगपज्जगदे विद्या-धरेन्द्राभ्यामिदं वचः ॥ कु-
 मारो गुरुः पुरि—विनयादरपूर्वकं ॥ ५६ ॥ रागद्वेषवशात्पूर्वं । तव चक्रे यदप्रियं ॥ आवाभ्यां तत्कु-
 मारेन्द्र । क्षमस्वालं कृपां कुरु ॥ ५७ ॥ अद्यप्रभृति मुक्तो वै । संज्ञोगः परयोषितां ॥ आवाभ्यां भव-
 तः संग-आशाभ्यां सुविवेकतां ॥ ५८ ॥ वीरसेनः पुनः स्माह । युवाभ्यामुचितं कृतं ॥ इदमेव कु-
 लीनानां । यस्मादाचरणं श्रेयं ॥ ५९ ॥ पतितानां रणे याव-कुमारो व्रणरोहणं ॥ चिकीर्षति पु-
 रस्ताव—देकमैदिष्ट स्वेचरं ॥ ६० ॥ नानायुधप्रहारैर्धै—जर्जरं शीषणाकृतिं ॥ रणलहमीसमाश्ले-
 ष—मीलितान्निमिवालसं ॥ ६१ ॥ युगं ॥ कुमारस्तं समालोकय । रोमांचकवचं वहन् ॥ क एषं द्र-
 ति पप्रच्छ । शेखरं स्वेचरेश्वरं ॥ ६२ ॥ बभौषे शेखरेणाथ । कुमारैष महाभटः ॥ ब्राता पवनकेतो-
 स्तु । कनिष्ठः कमलस्य च ॥ ६३ ॥ दोर्दंडखंडिताराति—नीम्रायं चंडकेतुकः ॥ त्वदायुप्रहारैर्धै—
 जर्जरः पतितो रणे ॥ ६४ ॥ निशम्येति कुमारेण । कारिते व्रणकर्मणि ॥ स प्रत्यागतैचित्तन्यो ।
 दृष्ट्वाप्रे तं क्रुधावदत् ॥ ६५ ॥ खादकुर्वति तथा देहे । शस्त्रशब्दानि वीर न ॥ यथा ब्रातृद्वयाघा

त—वैरशब्दं त्वया कृतं ॥ ६६ ॥ इत्युक्त्वा निजमैन्त्येन । समं व्योम्नि स उद्ययौ ॥ कुमारस्तु क-
 थां तस्य । यावदाह कृपान्वितः ॥ ६७ ॥ तावदप्रस्तुतालाप—माक्षिप्य शशिशेखरः ॥ कुमारं यो-
 जितकरः । सप्रणामं व्यजिज्ञपत् ॥ ६८ ॥ तव पुण्यप्रभावेण । जातं शुभतरं त्विह ॥ इदानीं प्र-
 स्तुते कार्ये—ऽवधानं देहि देव हे ॥ ६९ ॥ एवमस्त्विति वीरोऽथ । संप्रेष्य सुहृदं निजं ॥ प्रष्टु-
 म्रबंधुजीवायुक्—चंद्रश्रियमजूहवत् ॥ ७० ॥ हृष्ट्वा विद्याधराधीश—सेवितं तं नृपांगजा ॥ अचिंतय-
 दहो पुण्य—प्रकर्षः सुरजन्मनः ॥ ७१ ॥ यद्वैरिणोऽपि मित्राणि । वीरसेनस्य जङ्घिरे ॥ तन्नूनं चा-
 गर्भेयस्य । पारमेतस्य नाप्यते ॥ ७२ ॥ इत्येवं चिंतयंती सा । प्रियालोकनविस्मयात् ॥ चंद्रश्रीराग-
 ता तत्र । कृतकोलाहलं जनैः ॥ ७३ ॥ सहर्षं प्रणमन्मौलि—दाममालार्चितं ततः ॥ सेनाविद्याधर-
 नेमे । चंद्रश्रीपादपंकजं ॥ ७४ ॥ प्रवृत्तं वीरसेनस्या—लोकेन पुलकं तनौ ॥ ढादयंत्युत्तरीयेण । सा-
 तत्पृष्ठानुपाविशत् ॥ ७५ ॥ अशोकशेखराख्यौ तौ । निर्विकारौ प्रणोमतुः ॥ बंधुदत्तोक्तनामानौ । बं-
 दूश्रीपादपंकजं ॥ ७६ ॥ प्रष्टुमोऽथ कुमारेण । सस्नेहाश्लेषपूर्वकं ॥ प्रणतः पादयोः प्रैषि । बाह्वने-
 न पुरंप्रति ॥ ७७ ॥ बंधुदत्तो जगादाथ । विचित्रो न तथा नृपः ॥ दुःखी पुत्र्या वियोगेन । दुः-

खात्ते खिद्यते यथा ॥ ७७ ॥ देवयोगात्ततस्तस्या—नर्थो माञ्छकथंचन ॥ इति प्रस्थीयते शीघ्रं । ना-
 शिक्यनगरंप्रति ॥ ७८ ॥ इत्याकर्ण्य कुमारेण । प्रोचे चित्रं किमत्र शोः ॥ इदृगेव नृपस्यास्य ।
 प्रतिबंधं ममोपरि ॥ ७९ ॥ कुमारः सरलां श्वेतां । पद्मलां कृष्णतारिकां ॥ दृष्टिं प्रस्थापयामास । खे-
 चरस्वामिनोर्द्वयोः ॥ ८० ॥ सहर्षं मुकुलीकृत्य । पाण्डियुगममथोचतुः ॥ खेचरैर्द्वादभौ देव । गम्यते
 राजसंनिधौ ॥ ८१ ॥ द्वाणांतरं हृदि ध्यात्वा । दीर्घं निःश्वासमुद्वहन् ॥ द्रयुवाच वचोऽशोकः । कु-
 माराग्निमुखं ततः ॥ ८२ ॥ यथा मे शेखरस्यापि । कृतैकत्वमतिरत्वया ॥ विचित्रयशसा राज्ञा । सह-
 सा स्यात्तथा कुरु ॥ ८३ ॥ वीरसेनोऽवदन्न स्या—चित्तदोषो महात्मनां ॥ अपराधकृतां पश्चात्ता-
 पेन क्षालितागसि ॥ ८४ ॥ सुजनः पीडितोऽप्यंतः । कंचिन्मानं विभर्ति न ॥ हृदि धत्ते च न ब्रूते ।
 ब्रूते चेदाचरेन्न हि ॥ ८५ ॥ तत्तस्याखिलसद्बोधक—चून्ममणिनरेशितुः ॥ न स्फुरति क्षणं चित्ते ।
 पराप्रकृतिबुद्ध्यः ॥ ८६ ॥ द्रयुत्त्वा विरते तस्मिन् । वीरसेने निजं बलं ॥ अशोकः प्रगुणीचक्रे ।
 विद्याधरवधूयुतं ॥ ८७ ॥ शेखरेणापि विद्याया । बलेन विहितैर्धनैः ॥ आह्लादितं नम्रः सर्वं । वि-
 मानैस्तारकैस्त्रि ॥ ८८ ॥ चंद्रश्रीर्येन जेहे प्रा—ग्विमानेन महौजसा ॥ तदेवानृत्कुमारस्य । पुरोऽ-

श्यारोहहेतवे ॥ ९० ॥ इंद्रनीलमणिस्तूपो । मध्ये यस्य विराजते ॥ चंद्रश्रीहरणे जातं । मूर्ते पा-
 पमिवांतरे ॥ ९१ ॥ वभौ मुक्तावचूलेर्य—ह्वंमनैः समंततः ॥ पश्चात्तापादिव स्थूलै । रुदन्नेवांबु-
 विंदुभिः ॥ ९२ ॥ पर्यंतस्थापितार्क्यम—ज्वालाजिर्वेष्टितं वभौ । यद्बुधुत्तविशुद्ध्यर्थं । कृतस्नानमि-
 वाग्निना ॥ ९३ ॥ विमानरत्नमारोह—चतुर्त्तनिततोरणं ॥ वीरसेनस्तथा सार्धं । विद्याधरपतीरितिः
 ॥ ९४ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ चंद्रपीम्सुवेगाभ्यां । सहिता बंधुजीविका ॥ बंधुदत्तोऽपि तत्रैव ।
 विमाने सोऽधिरूढवान् ॥ ९५ ॥ कुमारस्य विमानस्य । वामदक्षिणपार्श्वयोः ॥ अशोकशेखरौ तौ
 तु । विमानस्थौ प्रचेलतुः ॥ ९६ ॥ यथायोग्यविमानस्था । अपरेऽपि हि खेचराः ॥ स्वस्वस्थामि-
 निदेशेन । समकालमथाचलन् ॥ ९७ ॥ विद्याधरचलं सर्वं । प्रस्थानाहतनिःस्वनं ॥ कृतकोलाहलं
 तस्मा—दुःपपातोत्तरांप्रति ॥ ९८ ॥ विद्याधरचलं गह्व—द्विमानभवैर्नवैशौ ॥ व्योम्नि विद्याधरकी-
 र्णं । गंधर्वाणां पुरं यया ॥ ९९ ॥ अत्रांतरे विमानानां । संघट्टं व्योम्नि गह्वतां ॥ कुमारं च समा-
 लोक्ष्य । बंधुदत्तेन सिस्मिये ॥ १०० ॥ स्मितं निष्कारणं वीक्ष्य । कुमारो मित्रमब्रवीत् ॥ हसितं हे-
 तुना केन । त्वयास्याहि ममाधुना ॥ १ ॥ जगदे बंधुदत्तेना—नुचंद्रश्री गते त्वयि ॥ विचित्रयश-

सा देव । मामाकार्येति भाषितं ॥ २ ॥ अद्य चक्रेश्वरी देवी । बंधुदत्त मया निशि ॥ आराधिता
जगादेति । प्रत्यक्षीभूय सत्वरं ॥ ३ ॥ संतुष्टा तेऽस्म्यहं वत्स । चंद्रश्रीवीरसेनयोः ॥ मद्बचनेन सं-
योगो । दिनैः स्तोकैर्भविष्यति ॥ ४ ॥ य एव शतवस्तस्य । शेखराशोककादयः ॥ भृत्यभावं त ए-
वाशु । नूनं यास्यंति स्वेचराः ॥ ५ ॥ येनैवापहृता दिव्य—विमानेन तवांगजा ॥ विद्याधरपरीवार
—स्तत्रारूढः स एष्यति ॥ ६ ॥ द्रुत्युक्त्वा मां तिरोधत्त । देवी चक्रेश्वरी निशि ॥ बंधुदत्त ततो मु-
चा—निवृत्तिं सूरजन्मनः ॥ ७ ॥ वीरसेनवियोगेन । दुःखितं तत्परिहृदं ॥ संबोध्यावर्जयस्व त्वं ।
कुमारागमनावधि ॥ ८ ॥ एकस्य तव नो दुःखं । विश्वस्यास्य दुःखं त्विदं ॥ सममापतितं भद्र । यद्-
घनैस्तद्विषह्यते ॥ ९ ॥ इत्यादि बहुधा स्नेह—गर्भं भ्रूपतिना तदा ॥ अनुशिष्य प्रसादं च । दत्त्वा
प्रस्थापितो गृहं ॥ १० ॥ ततो देवविमानानां । संघट्टं वीक्ष्य सांप्रतं ॥ तवैश्वर्यमिदं चापि । तद्देवी-
वचनं स्मृतं ॥ ११ ॥ अनेन हेतुना स्वामिन् । हर्षेण हसितं मया ॥ पुनर्जगाद वीरोऽद्य । कौतु-
कं मिव मे महत् ॥ १२ ॥ समर्थेनापि नो मित्र । त्वयात्मा किमु बध्यते ॥ तत्किं कार्यं च न्य-
त्कारः । सर्वः सोढो यदर्थिना ॥ १३ ॥ बंधुदत्तस्ततोऽबोच—कौतुकं यदि ते प्रज्ञो ॥ तदाकर्णय संक्षेपा

—कथयाम्येतदथहं ॥ १४ ॥ तदा संवोधितस्यापि । नृपेणैवं बहूक्तिभिः ॥ संतोषो न पुनर्जात-
 स्त्वद्वियोगे ममाप्यणुः ॥ १५ ॥ प्रत्युद्यानं प्रतिस्थानं । प्रतिस्रिप्रतिपूरुषं ॥ ज्वलदिव पुरं सर्वं । त्व-
 द्वियोगाग्निनाभवत् ॥ १६ ॥ विरहानलसंतप्त—जनानामतिमज्जनात् ॥ गोदावयर्थपि संतप्त—जला
 मन्येऽतिदुःखिता ॥ १७ ॥ तथारूपं पुरं दृष्टु—मदमोऽहं दिनेऽपरे ॥ अथज्ञातनृपादेशो । निर्ग-
 तस्तव शुद्धये ॥ १८ ॥ अस्संगते दिवानाथे । तमोदुःसंचरे पथि ॥ कखालकरः प्राप्तो । निशायां
 नगराद्रहिः ॥ १९ ॥ दत्तद्वारं मठं चैकं । नैऋत्यां दिश्यहं ततः ॥ गतोऽश्रौषीच्च केषांचि—तत्र श-
 ब्दं बहिः स्थितः ॥ २० ॥ निभृतो द्वारदेशेऽथ । स्थित्वा यावन्नृणोग्रहं ॥ तावदेकेन शैवेन । बृष्ट-
 नानाणि चेद्धकः ॥ २१ ॥ अरेरे चेद्धकोत्तिष्ठ । मुंच निडां वचः शृणु ॥ बोधितो गुरुणेत्युच्चै-स्व-
 दचेद्धकः पुनः ॥ २२ ॥ गुरो देहि ममादेश—मित्युक्ते गुरुब्रवीत् ॥ कथयामि तवाश्रयं । ना को-
 ऽप्यस्ति मयाद्रहिः ॥ २३ ॥ स्वमित्तेण वियुक्तोऽत्र । विश्रम्य प्रहरद्वयं ॥ याति यामे तृतीये चे-त्त-
 दाप्नोत्यर्थमीप्सितं ॥ २४ ॥ कुमुहूर्ते यतो गेहा—निर्गतस्तत्फलं तु ॥ बध्वायं खेचैरैवला—शैला-
 ब्रभसि नेष्यते ॥ २५ ॥ योत्स्यते यदि नो तत्र । ततो नेष्यति मंहु ते ॥ नगे विशालशृंगाख्ये ।

सागरांतः स्थिते पृथौ ॥ ३६ ॥ मित्रयोगोऽपि संग्रामो । महांस्तत्र भविष्यति ॥ जयश्रीयुक्तमित्रेण ।
 समं चात्र समेष्यति ॥ ३७ ॥ द्र्युक्त्वा विरते शैवे । मयापि हृदि चिंतितं ॥ परोक्षवचनेष्वस्य ।
 गुरोः कः प्रत्ययः किल ॥ ३८ ॥ यावद्ध्यायाम्यहं चिन्तं । तावद्धिष्योऽत्रदक्षुरं ॥ क एष पुरुषः कश्च ।
 मित्रमेतस्य वा गुरो ॥ ३९ ॥ तदा देव मया ध्यातं । प्रत्ययोऽत्र भविष्यति ॥ कथयिष्यति नामा-
 यं । मम मित्रस्य वा यदि ॥ ३० ॥ इतो जगाद शैवः स । बंधुदत्तोऽयमाख्यया ॥ वीरसेनो जग-
 त्त्यातो । मित्रमस्य तु क्ववियः ॥ ३१ ॥ एतत् श्रुत्वा ततो देव । मठहारेऽतिहर्षितः ॥ आस्तीर्य
 संस्तरं तत्र । क्वाणमात्रमहं स्थितः ॥ ३२ ॥ कृत्वा तावेवमात्रापं । प्रसुप्तौ निशि निर्जरं ॥ ततो द्वि-
 याममात्रागा—द्यामिनी जगतीपते ॥ ३३ ॥ ततोऽहं निर्गतस्तस्मा—दुरदेवकृतानतिः ॥ अत ऊ-
 र्ध्वं त्वया देव । श्रुतं विद्याधरास्यतः ॥ ३४ ॥ वीरसेनस्तनोऽवोच—त्साधु मित्र कृतं त्वया ॥ सर्वं
 मे साधितं कार्यं । समये दर्शितौजसा ॥ ३५ ॥ कुमारो बंधुदत्तेन । समं कुर्वन् कथामिति ॥ अ-
 तिक्रम्य नभोऽध्वानं । नाशिकयोपवनं ययौ ॥ ३६ ॥ प्रेषितेन पुरो राज्ञो । विचित्रयशसः क्वाणत ॥
 कुमारगममवृत्तांतः । कश्चितश्चंद्रमौलिना ॥ ३७ ॥ यावन्न राजनिर्देश—स्तावत्प्रागेव पूजनैः ॥ कुमा-

रस्यानुरागेण । नगरं तत्प्रसाधितं ॥ ३८ ॥ दुःखदावाग्निना दग्धं । तत्पुरं तोरणहृत्वात् ॥ इव पल्ल-
 वितं तस्या—गमेऽब्दस्यैव काननं ॥ ३९ ॥ कुमारस्य वियोगार्तं । सर्वं परजिनं ततः ॥ समाहूय
 स नृपालः । सर्वर्क्ष्यां संमुखं ययौ ॥ ४० ॥ आगच्छन्तमिमं दृष्ट्वा । कुमारः स्वेचैः समं ॥ अशो-
 कशेखरमुख्यै—रुत्तार विमानतः ॥ ४१ ॥ चन्द्रश्रियं पुरस्कृत्य । बंधुजीवादिकास्ततः ॥ विद्याधर्यो-
 ऽपि वेगेन । क्षितिपीठमवातरन् ॥ ४२ ॥ ज्ञात्वाप्याश्रयं नरेन्द्रेण । परिरञ्जे स सूरसूः ॥ पुत्रस्नेहेन
 चाग्रायि । पौनःपुन्येन मूर्धनि ॥ ४४ ॥ कुमारवचसा तौ तु । विद्याधरपती मुदा ॥ प्रत्येकं परिरं-
 भाते । निर्विकल्पेन नृभुजा ॥ ४५ ॥ प्रणमन्ती महामत्स्या । चंद्रश्रीः शीलनिर्मला ॥ जलाटे पि-
 तृपादाब्ज —रजश्चित्रमुवाह सा ॥ ४६ ॥ रुदन्ती पादयोर्लम्बा । वियोगेनातिदुर्बला ॥ जनन्या सा
 समाक्षिप्य । निजोत्संगे निवेशिता ॥ ४७ ॥ अनुरूपाः समासीना—स्ततो राज्ञा क्रमेण ते ॥ सं-
 ज्ञापिता महारत्नेहा—द्वीरसेनपुरः सदा ॥ ४८ ॥ कश्चित्तेऽथ कुमारेण । वृत्तांते निखिले नृपः ॥
 गजमानाश्रयामास । प्रवेशाय पुरस्य सः ॥ ४९ ॥ धृतहृत्रो गजारूढः । कुमारोऽगात्पुरं प्रति ॥ अ-
 शोकशेखरान्यां च । चालितोज्ज्वलचामरः ॥ ५० ॥ जननीबंधुजीवादि—बहुनारीपस्थिता ॥ प्रवे-

शाय विमानं त—चंद्रश्रीरथ्यशिश्रियत् ॥ ५१ ॥ अन्येऽपि स्वस्वयानस्थाः । पौरविद्याधरा जनाः
 ॥ कुमारस्यानुमार्गेण । बलिताश्चारुदृषणाः ॥ ५२ ॥ नानावादित्रनिःस्वानै-त्रैरीभांकारमिश्रितैः ॥
 बंदिकोलाहलैश्चाप । कुमारः पृथुगोपुरं ॥ ५३ ॥ अनेनैष्यति मार्गेण । कुमार इति वीक्षितुं ॥ आ-
 रुरोहोच्चकैः स्वं स्वं । सौधं पुरस्वधूजनः ॥ ५४ ॥ यथा यथा समीपे स । समेति नृपतेः सुतः ॥ आ-
 संकीर्णोऽनृद्धशं लोकै । राजमार्गस्तथा ॥ ५५ ॥ गुप्तिवद्भवन् प्रती । शत्रुवत्सर्पवद्गुरुः ॥ त्व-
 क्ता निकुलनारीभि—वीराशोकनवांढया ॥ ५६ ॥ अग्रस्थानां यथानंदं । ददौ स निकटागतः ॥
 त्यक्तमार्गस्तथा पश्चा—स्थितानां दुःखमप्यलं ॥ ५७ ॥ अन्यः पश्यतु मा कोऽपि । तवैव सखि
 कौतुकं ॥ अंतर्धत्से स्वदेहेन । पथानं यदृदृशोर्मम ॥ ५८ ॥ अग्रे पराजवस्थानं । मात्रास्तु कोऽ-
 पि दुर्बलः ॥ पश्चात्कृत्य यदेषा मां । कुमारं वीक्षितेऽग्रा ॥ ५९ ॥ किं खिद्यसेऽद्य पश्यंती । कु-
 मारमिति जल्पतां ॥ तन्वंगी स्थापिता स्कंधे । केनापि प्रियकामिना ॥ ६० ॥ पतिष्यसि पुः पा-
 पे । सौधाग्रात्कौतुकेक्षिणी ॥ हताशे त्वं न जानासि । बालकं पतितं करात् ॥ ६१ ॥ सखि पश्य
 महच्चित्रं । बलिषा येऽपि शत्रवः ॥ दासत्वं ते कुमारेण । प्रापिताः स्वस्य सांप्रतं ॥ ६२ ॥ चंऽश्री-

रेति सख्येषा । विद्याधरपरीवृता ॥ येनैषापहृता तेन । विमानेन गरीयसा ॥ ६३ ॥ सखि विचित्रं
 स एवाय—मशोकस्वेचरेश्वरः ॥ अपजह्रे तदोद्याना—चंद्रश्रीर्येन सत्वरं ॥ ६४ ॥ चंद्रश्रीरेव सर्वा-
 सु । श्लाघ्यते युवतीष्विह ॥ लप्स्यते गृहिणीशब्दं । वीरसेनस्य या सखि ॥ ६५ ॥ वीरालोकरसो-
 द्रेक—विवशानामनेकथा ॥ प्रावर्ततेति संलापाः । पुरस्त्रीणां पदे पदे ॥ ६६ ॥ नवप्रिः कुलकं ॥
 स्थाने स्थाने कुमारः स । पश्यन संगीतकं सुदा ॥ निजसौधं विवेशौचै—र्मगलाचारमुंदरं ॥ ६७ ॥
 सिंहासने नरार्वाश । लपविश्य स्वयं ततः ॥ कुमारमासयामास । शेषराशोकसंयुतं ॥ ६८ ॥ नरे-
 द्रेण यथायोग्यं । विहितप्रतिपत्तिकः ॥ अन्योऽपि स्वेचरो लोको । दत्तासन लपाविशत् ॥ ६९ ॥
 चंद्रश्रीबंधुजीवाभ्यां । सार्धं विजयवत्यपि ॥ हृष्टचित्ता निजावास—मंतःपुरवरा ययौ ॥ ७० ॥ इत-
 थ वीरसेनस्य । सामग्रीमवलोक्य सः ॥ मिलितां पुण्ययोगेन । प्रारंभे प्रणिंतु नृपः ॥ ७१ ॥ या
 पूर्वं कल्विता तुभ्यं । क्रीता प्राणैस्त्वया पुनः ॥ चंद्रश्रियमिमां कन्यां । वीरसेन गृहाण तां ॥ ७२ ॥
 अप्रदत्ता मयेत्येषा । परिणीतानुरागिणा ॥ चंद्रश्रीर्नानुरक्तापि । वीरसेन स्वयं त्वया ॥ ७३ ॥ ईदृ-
 कस्य विवेकोऽत्रे—दृशी कस्य च धीरता ॥ शक्तिश्चात्र जये कस्य । यथावृत्तव स तम ॥ ७४ ॥ ५-

शाय विमानं त—चंडश्रीरयशिश्रियन् ॥ ५१ ॥ अन्येऽपि स्वस्वयानस्थाः । पौरविद्याधरा जनाः
 ॥ कुमारस्यानुमार्गेण । चलिताश्चारुद्वयणाः ॥ ५२ ॥ नानावादित्रनिःस्वानै—त्रैर्भांकारमिश्रितैः ॥
 वंदिकोलाहलैश्चाप । कुमारः पृथुगोपुरं ॥ ५३ ॥ अनेनैष्यति मार्गेण । कुमार इति वीक्षितुं ॥ आ-
 स्रोहोच्चकैः स्वं स्वं । सौम्यं पुरुषवृजनः ॥ ५४ ॥ यथा यथा समीपे स । समेति नृपतेः सुतः ॥ आ-
 संकीर्णैश्चुडूशं लोकै । राजमार्गस्तथा नया ॥ ५५ ॥ गुप्तिवद्वनं व्रजा । शत्रुवत्सर्पवदुरुः ॥ त्व-
 का निकुलनारीभि—र्वीराटो कनवांभया ॥ ५६ ॥ अग्रस्थानां ययानंदं । ददौ स निकटागतः ॥ त्व-
 त्कर्मार्गस्तथा पथा—स्त्यनानां दुःसमप्यलं ॥ ५७ ॥ अन्यः पश्यतु मा कोऽपि । तवैव मत्ति
 कौतुकं ॥ अंतर्धत्से स्वदेहेन । पथानं यदुद्दृशोर्मम ॥ ५८ ॥ अरे पराभवस्थानं । मात्रास्तु कोऽ-
 पि दुर्वयः ॥ पथाकृत्यं यद्दया मां । कुमारं वीक्षितेजसा ॥ ५९ ॥ किं सिद्यसेज्य पश्यंती । कु-
 मारमिति जय्यतां ॥ तत्त्वंनी स्यापिना स्फुंघे । केनापि प्रियक्तामिना ॥ ६० ॥ पत्तिष्यसि पुरः प्रा-
 पे । सौधाग्रात्कौतुकेक्षिणी ॥ हनाशे त्वं न जानासि । वाद्यकं पतितं करात् ॥ ६१ ॥ मत्ति पश्य
 महच्चित्रं । वलिद्या येऽपि शत्रवः ॥ दामनं ते कुमारं ॥ प्रापिनाः स्वस्य सोपनं ॥ ६२ ॥ नंश्री-

रेति सख्येषा । विद्याधरपरीवृता ॥ येनैषापहृता तेन । विमानेन गरीयसा ॥ ६३ ॥ सखि विचित्रं
 स एवाय—मशोकखेचरेश्वरः ॥ अपजह्रे तदौघाना—चंद्रश्रीर्धन सत्वरं ॥ ६४ ॥ चंद्रश्रीरेव सर्वा-
 सु । श्लाघ्यते युवतीष्विह ॥ लास्यते गृहिणीशब्दं । वीरसेनस्य या सखि ॥ ६५ ॥ वीरालोकस्मो-
 द्रेक—विवशानामनेकधा ॥ प्रावर्ततेति संलापाः । पुरस्त्रीणां पदे पदे ॥ ६६ ॥ नवज्जिः कुलकं ॥
 स्थाने स्थाने कुमारः स । पश्यन संगीतकं मुदा ॥ निजसौधं विवेशौचै—मंगलाचारसुंदरं ॥ ६७ ॥
 सिंहामने नराधीश । उपविश्य स्वयं ततः ॥ कुमारमासयामास । शेखराशोकसंयुतं ॥ ६८ ॥ नरे-
 द्रेण यथायोग्यं । विहितप्रतिपत्तिकः ॥ अन्योऽपि खेचरो लोको । दत्तासनं लुपाविशत् ॥ ६९ ॥
 चंद्रश्रीबंधुजीवाभ्यां । सार्धं विजयवत्यपि ॥ हृष्टचित्ता निजावास—मंतःपुरवरा ययौ ॥ ७० ॥ इत-
 थ वीरसेनस्य । सामग्रीमवलोक्य सः ॥ मिलितां पुण्ययोगेन । प्रारेभे ज्ञाणितुं नृपः ॥ ७१ ॥ या
 पूर्वं कल्पिता तुभ्यं । क्रीता प्राणैस्त्वया पुनः ॥ चंद्रश्रियमिमां कन्यां । वीरसेन गृहाण तां ॥ ७२ ॥
 अप्रदत्ता मयेत्येषा । परिणीतानुरागिणा ॥ चंद्रश्रीर्नानुरक्तापि । वीरसेन स्वयं त्वया ॥ ७३ ॥ ईदृ-
 कस्य विवेकोऽत्रे—दृशी कस्य च धीरता ॥ शक्तिश्चात्र जये कस्य । यथाभूत्तव स तम ॥ ७४ ॥ इ-

दात ॥ वरराजश्चर्चालाशु । विधृतांतपवारणः ॥ ९९ ॥ बहुष्वन्येषु यानेषु । गजवाजिरथादिषु ॥
 अथ्यारूढः कुमारैरुं । राजलोकस्तमन्वगात् ॥ १०० ॥ मंदं मंदं चंचलचारु—विमानैर्व्योमचारिणः ॥
 चेलुः सुखेन पश्यंतो । वरस्य मुखपंकजं ॥ १ ॥ जनयन् भुवनानंदं । विस्तरेण गरीयसा ॥ कुमार-
 रो मंडपद्वार—माससाद नरेशितुः ॥ २ ॥ कुलवृष्टाकृतार्शेष—कुलाचारस्ततः क्रमात् ॥ संनिधाने
 ययौ बध्वा । मातृगेहे वरौत्तमः ॥ ३ ॥ दंपत्योरचिराज्जात—स्तारभेलापकस्तदा ॥ अनुकूलस्तयोः
 पूर्व—मेव निर्जितलज्जयोः ॥ ४ ॥ सुप्रशस्ते ततो लभे । पुण्याहध्वनिपूर्वकं ॥ कुमारः स्वेन चंद्र-
 श्री—पाणिं जग्राह पाणिना ॥ ५ ॥ पूजितार्शेषपूजाहं । दत्तमानार्हमानकं ॥ कृतकृत्यं तयोरासी-
 —त्याणिग्रहणमंगलं ॥ ६ ॥ प्रारब्धपूज्यसत्कारः । पुरोधः पृष्ठमंजसा ॥ जनं संतर्पयामास । रा-
 जा भोजनभूषणैः ॥ ७ ॥ गजाश्वरथरत्नानि । विचित्राभरणानि च ॥ पार्थिवेभ्यः प्रदत्तानि । यथा
 योग्यं क्षणे तदा ॥ ८ ॥ न स कोऽपि तदा लोके—ऽन्नवद्रूपेन संमदात् ॥ धनधान्यसुवर्णैश्चैः ।
 कृतार्थो विहितो न यः ॥ ९ ॥ गुरुं विस्तरतस्तेन । तथाकारि महोत्सवः ॥ अपि विद्याधरेशानां ।
 चर्मचक्रे यथा मनः ॥ १० ॥ निर्वर्तित महाभृत्या । पुत्र्यां उद्वाहमगले ॥ उवाच गुरुं रेण । कु-

मारं नृमिवामयः ॥ ११ ॥ विद्यासंपन्नस्यार्थं । एष विद्याधरो जनः ॥ तदेतस्य कथंकार—मुपकारं
 करोम्यहं ॥ १२ ॥ यद्युपक्रियते नात्र । महतां गुणमानतः ॥ महत्त्वं पतति स्वस्य । परस्य च तदा
 ननु ॥ १३ ॥ अनौचित्यकृतो नायु—पकारोऽप्यपकारवत् ॥ गुरुर्लघुषु लोकेषु । लघुश्चोरुत्वशालि-
 पु ॥ १४ ॥ राजा यावज्जगादिति । कुमारस्तावदवधीत् ॥ उदारं ललितं वाक्यं । तस्यैव वचनानु-
 गं ॥ १५ ॥ मेहंढोऽप्युपकारार्थी । गौखं लज्जते कथं ॥ रंकोऽपि सुतरां राजन् । गुरुर्नैवति निःस्पृ-
 हः ॥ १६ ॥ क्रियमाणं पैर्दानो—पकारं न हि साधवः ॥ किंतूज्ज्वलन्नः स्नेह—मेवेच्छति महा-
 शयाः ॥ १७ ॥ येषां महोपकारोऽपि । निःस्नेहस्तृणवद्बुधुः ॥ तेषां नृणामपि स्नेह—युक्तं स्यान्मे-
 खद्गुरुः ॥ १८ ॥ नैरंद्रामीषु चेत्प्रेम—तत्परं हृदयं तव ॥ औदार्येणैव तत्सर्व—मपि संपत्स्यते ध्रुवं
 ॥ १९ ॥ इति नृपकुमारौ तौ । यावद्वर्तयतो मिथः ॥ तावद्विद्वपयांचक्रे । कोशाध्यक्षेण नृपतिः
 ॥ २० ॥ दानार्थं याचसे यद्य—तत्सर्वं वर्धते तव ॥ अर्धतगुणितं देव । न जाने केन हेतुना
 ॥ २१ ॥ इदानीं तु महाराज । युष्माभिः प्रेक्षितो गतः ॥ शेखराशोकसत्कार—हेतवे कोशमंदिरं
 ॥ २२ ॥ तावत्तत्र महामुष्टये । निर्मले नरनायक ॥ प्रवरे ददृशाते द्वे । स्वमाले महौजसौ ॥ २३ ॥

युक्ते नरनाथेन । कुमारः स्नाह मंजुवाक् ॥ नोत्तरस्यावकाशो मे । स्वयं कुरु यथोचितं ॥ ७५ ॥
 अनाहूतः समायातः । फलपुष्पकरस्तदा ॥ दृष्टुं कुमारमालोकि । नृपेण गणकोत्तमः ॥ ७६ ॥ मा-
 नयित्वा ततोऽपृष्टि । गणको लभमुत्तमं ॥ पाणिग्रहणकार्याय । चंद्रश्रीवीरसेनयोः ॥ ७७ ॥ समर्पि-
 ते ततस्तेन । लभे पंचमवासरे ॥ कुमारः खेचैः सार्धं । स्वस्थाने प्रैषि ऋजुजा ॥ ७८ ॥ उपयुक्तो
 नैरंद्रोऽथ । यद्यत्पग्रह मंत्रिणः ॥ वैवाहिकं समस्तं त—दस्तु जातं पुराजवत ॥ ७९ ॥ आदिदेश
 नैरंद्रोऽथा—ह्वयताशेषचपतीन् ॥ आविःकुरुत पौराणां । कुमारोद्वाहसंमदं ॥ ८० ॥ सविशेषं गृहाद्वा-
 दि—शोभां काश्यतादरात् ॥ चंद्रप्रज्जजिनेशस्य । कुरुताष्टाह्निकामहां ॥ ८१ ॥ राजप्रांगणमानं च ।
 विस्तारयत मंभपं ॥ प्रवर्तयत वृष्टास्त्रीः । कुलाचारस्य कर्मणि ॥ ८२ ॥ खंडखाद्यादिकं सर्वं । कुरु-
 ध्वमनिवारितं ॥ दीनानाथांधलोकानां । कृपादानं च यत्नत ॥ ८३ ॥ यौनकार्यं गजानश्चान् । रथा-
 नपि सहस्रशः ॥ देशकांचनकोटीश्च । सज्जीकुरुत संप्रति ॥ ८४ ॥ बहु किं भण्यतेऽमात्या । य-
 द्यदबोपयुज्यते ॥ सज्जीकुरुत तत्सर्वं । निजबुद्धैव सत्वरं ॥ ८५ ॥ इत्युद्वाहोचितं सर्वं । सज्जी-
 कारयति प्रभौ ॥ आजगाम प्रमोदेन । विवाहदिवसः शुभः ॥ ८६ ॥ वसानो दिव्यवासांसि । दि-

व्याचरणवृषितः ॥ संचचार पुरे लोको । विवाहोत्सवहर्षितः ॥ ८७ ॥ निवद्धपुष्पसंचारः । कृतकुं-
 कुमलेपनः ॥ मनो जहार नो कस्य । विवाहे तरुणीजनः ॥ ८८ ॥ लब्धसुखपरिव्रांत—मुक्तमुहूर्त-
 खलं तथा ॥ यूनां च युवतीनां च । हास्यं चाद्भुतदा मुदे ॥ ८९ ॥ विवाहवासरे स्वर—विहारे
 गृहनिर्गमः ॥ वद्भव कुलवाद्यानां । गुप्तवासविमोक्षवत् ॥ ९० ॥ सरसं गीतनाट्यं च । शृंगारश्च न-
 वो नवः ॥ कथं स्यात्कुलनारीणां । न विवाहोत्सवो यदि ॥ ९१ ॥ वीरसेनोऽपि वैताड्यो—भय-
 श्रणिसमागतैः ॥ विद्याधरवधुद्वंद्वैः । प्रारब्धमज्जनोत्सवः ॥ ९२ ॥ तद्दर्शनानुरागेण । नारीभिः प-
 रिवेष्टितः ॥ अलंकारखंचक्रे । विविधैर्विधिपूर्वकं ॥ ९३ ॥ युग्मं ॥ संपूर्णोत्कृतकर्तव्यः । कृतनि-
 शेषमंगलः ॥ वरो विज्ञपयांचक्रे । सस्नेहं शेखरादिभिः ॥ ९४ ॥ चंडश्रीसोदरो राज—पुत्रश्रृंङ्-
 यशा ननु ॥ त्वामाहातुं समायातो । द्वारे देव तवाधुना ॥ ९५ ॥ आसनं वर्तते लभं । प्रसरः क्रि-
 यतां वरः ॥ सर्वस्तिष्ठति लोकोऽयं । बहिस्त्वद्दर्शनोत्सुकः ॥ ९६ ॥ ततः सिद्धार्थदुर्वाद्यै—दुर्तुरीकृ-
 तकुंतलः ॥ पट्टहस्तिनमारूढः । कुमारो वरवेषभृत् ॥ ९७ ॥ अशोकशेखरौ तौ तु । कुमारकरिपा-
 र्थयोः ॥ चालयांचक्रतुश्चारु—चामरे कुंजरे स्थितौ ॥ ९८ ॥ तत्र पार्श्वोपविष्टेन । बंधुदत्तेन संम-

दात ॥ वरराजश्चालाशु । विधुतातपवारणः ॥ ९९ ॥ बहुष्वन्येषु ग्रामेषु । गजवाजिरथादिषु ॥
 अध्यारूढः कुमारेण्डं । राजलोकस्तमन्वगात् ॥ १०० ॥ मंदं मंदं चलचारु—विमानैर्व्योमचारिणः ॥
 चेलुः सुखेन पश्यंतो । वरस्य मुखपंकजं ॥ १ ॥ जनयन् भुवनानंदं । विस्तरेण गरीयसा ॥ कुमार-
 रो मंडपद्वार—माससाद नरेशितुः ॥ २ ॥ कुलवृद्धाकृतशेष—कुलाचारस्ततः क्रमात् ॥ संनिधाने
 ययौ बद्धा । मातृगेहे वरोत्तमः ॥ ३ ॥ दंपत्योरचिरज्जात—स्तारामेलापकस्तदा ॥ अनुकूलस्तयोः
 पूर्व—मेव निर्जितलज्जायोः ॥ ४ ॥ सुप्रशस्ते ततो लमे । पुण्याहध्वनिपूर्वकं ॥ कुमारः स्वेन चंद्र-
 श्री—पाणिं जग्राह पाणिना ॥ ५ ॥ पूजिताशेषपूजाहं । दत्तमानार्हमानकं ॥ कृतकृत्यं तयोरासी-
 —त्पाणिग्रहणमंगलं ॥ ६ ॥ प्रारब्धपूज्यसत्कारः । पुरोधः पृष्ठमंजसा ॥ जनं संतर्पयामास । रा-
 जा भोजननृषणैः ॥ ७ ॥ गजाश्वरथरत्नानि । विचित्राभरणानि च ॥ पार्थिवेभ्यः प्रदत्तानि । यथा
 योग्यं क्षणे तदा ॥ ८ ॥ न स कोऽपि तदा लोके—ऽद्यवद्रूपेन संमदात् ॥ धनधान्यसुवर्णाद्यैः ।
 कृतार्थो विहितो न यः ॥ ९ ॥ गुरुं विस्तरतस्तेन । तथाकारि महोत्सवः ॥ अपि विद्याधरेशानां ।
 चर्मचक्रे यथा मनः ॥ १० ॥ निर्वर्तित महाद्रुत्या । पुत्र्या लब्धाहमगले ॥ लवाच गुरुं गेह ॥ कुं-

मारं नृमिवासवः ॥ ११ ॥ विद्यासंपन्नसर्वार्थं । एष विद्याधरो जनः ॥ तदेतस्य कथंकार—मुपकारं
 करोम्यहं ॥ ११ ॥ यद्युपक्रियते नात्र । महतां गुणमानतः ॥ महत्त्वं पतति स्वस्य । परस्य च तदा
 ननु ॥ १३ ॥ अनौचित्यकृतो ज्ञातु—पकारोऽप्यपकारवत् ॥ गुरुर्लघुषु लोकेषु । लघुश्चोत्थवशालि-
 पु ॥ १४ ॥ राजा यावज्जगादिति । कुमारस्तावदब्रवीत् ॥ लुटारं ललितं वाक्यं । तस्यैव वचनानु-
 गं ॥ १५ ॥ मेहेंडोऽप्युपकारार्थी । गौसवं लग्नते कथं ॥ रंकोऽपि सुतरां राजन् । गुरुर्भवति निःस्पृ-
 हः ॥ १६ ॥ क्रियमाणं परैर्दानो—पकारं न हि साधवः ॥ किंतुज्ज्वलमनःस्नेह—मेवेहति महा-
 शयाः ॥ १७ ॥ येषां महोपकारोऽपि । निःस्नेहस्तृणवद्धुः ॥ तेषां तृणमपि स्नेह—युक्तं स्यान्मे-
 खदुरुः ॥ १८ ॥ नरेंद्रामीषु चैत्रेम—तत्परं हृदयं तव ॥ औदार्येणैव तत्सर्व—मपि संपत्स्यते ध्रुवं
 ॥ १९ ॥ इति ऋपकुमारौ तौ । यावद्वर्तयतो मिथः ॥ तावद्विज्ञपयांचक्रे । कोशाध्यक्षेण ऋपतिः
 ॥ २० ॥ दानार्थं याचसे यद्य—तत्सर्वं वर्धते तव ॥ अनंतगुणितं देव । न जाने केन हेतुना
 ॥ २१ ॥ इदानीं तु महाराज । युष्माभिः प्रेक्षितो गतः ॥ शंखराशोकसत्कार—हेतवे कोशमंदिरं
 ॥ २२ ॥ तावत्तत्र महामूढ्ये । निर्मले नरनायक ॥ प्रवरे ददृशाते द्वे । खमाले महौजसौ ॥ २३ ॥

राजोवाच महच्चित्रं । कुमारशेषमप्यदः ॥ यथा यथाधिकं दानं । कोशे वृद्धिस्तथा तत्रा ॥ २४ ॥
 कुमार विस्मयं रत्न—मालायुग्मं करोति मे ॥ एतावद्भागधेयानां । नाहमस्मि पदं यतः ॥ २५ ॥
 वीरसेनोऽवदद्देव । मैवमादेशमुद्गिरः ॥ सर्वपुण्यपरिपाक—संनृतोऽसि त्वमेव यत ॥ २६ ॥ तद्देव र-
 तमालान्या—ममूर्यां खेचरेश्वरै ॥ सत्क्रियते तयोर्वस्त्र—दानेनापि परिग्रहः ॥ २७ ॥ इत्यालोच्य
 कुमारेण । राज्ञा च सत्कृताबुद्धौ ॥ अशोकशेखरौ तौ तु । परमस्नेहनिर्झरं ॥ २८ ॥ उवाच स्वे-
 चराधीशौ । कुमारोऽवसरे ततः ॥ निजस्थानं युवां यातं । स्मर्तव्योऽहं पुनः सदा ॥ २९ ॥ ततस्ता-
 वूचतुर्मित्र । प्रमाणं वचनं तव ॥ देहेनैव परं यावो । हृदयं तु त्वदंतिके ॥ ३० ॥ दत्त्वा विमान-
 रत्नं त—कुमारस्य महौजसः ॥ विमुच्य चांगरक्षार्थं । सहस्रं व्योमचारिणां ॥ ३१ ॥ वीरसेननेन्द्रा-
 र्यां । विसृष्टौ खेचरेश्वरौ ॥ चंद्रश्रियं प्रणम्यापि । गतौ तौ सपरिहृदौ ॥ ३२ ॥ युग्मं ॥ प्रीत्या त-
 योस्तत्र जगाम जाया—पत्योः कियानप्यवियोगराजोः ॥ कालः कलावदतिक्रामकांत्यो—भुजा-
 नयोर्वैषयिकं सुखं सत् ॥ ३३ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रभसूरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वा-
 ध्वामरकीर्तिगणिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रमराजप्रतिबोधावसरे प्रोक्तश्च-

हरिवि द्रश्रीप्रत्यानयनवीरसेनपाणिग्रहणो नाम नवमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

चरित्रं

२६७

॥ अथ दशमः सर्गः प्रारम्भ्यते ॥

अन्येष्वुर्विजयावासे । राजा प्रज्ञाकरान्वितः ॥ प्रकृष्टमानसो याव—दासीनोऽस्त्यल्पसंसदि
॥ १ ॥ चंडश्रियं सुतां ताव—द्विनयेन कृतानतिं ॥ तैव जननीपार्थ ॥ दृष्ट्वा पप्रब्ध संमदात्
॥ २ ॥ वत्से किं तव भर्ता न । दृश्यते सप्तमं दिनं ॥ शरीरे न पटुः किं वा । व्यग्रः कार्योत्तरेण
किं ॥ ३ ॥ चंडश्रीखदत्तात् । प्रसादेन पटुस्तव ॥ न जाने किंतु कुत्वापि । प्रियोऽगात्सप्तमं दिनं
॥ ४ ॥ राजोवाच न जानासि । यस्यमेतत्कथं पुनः ॥ तयोक्तं सत्यमेवेदं । वेद्मि तच्चरितं न हि
॥ ५ ॥ राजोवाच न तस्येष्टा । त्वं तेनाख्याति न त्वयि ॥ यतोऽभीष्टकलत्राणां । जीवोऽपि परवान्
भवेत् ॥ ६ ॥ त्वपान्नरेण चंडश्री—न्यचद्ददनपंकजा ॥ विलिखन्ती रुवं तस्थौ । मौनेनैकं क्षणं त-
तः ॥ ७ ॥ मंत्रिणोचे न देवैवं । यतः सत्पुरुषा न हि ॥ प्रवन्ति युवतीवश्या । विशेषाच्च जिगीष-
वः ॥ ८ ॥ श्रवोत्किमपि तत्कार्यं । गुरुणां कथ्यते न यत् ॥ शौगैकफलवृत्तीना—मिहास्तां योषि-

तां पुनः ॥ ९ ॥ भणितं विजयादेव्या । देवैषानेन हेतुना ॥ भर्तुः स्वरूपमाख्यातुं । सखेदाव स-
 मागता ॥ १० ॥ राजा जगाद वत्से त्वं । न जानासि किमित्यपि ॥ वेलायां स गतः कस्यां । ग-
 ह्मता कथितं च किं ॥ ११ ॥ चंद्रश्रीखदत्तात । सुप्ता मुक्तामुनायुहं ॥ यावज्जागर्मि तावन्न । पश्या
 मि प्राणवद्वभं ॥ १२ ॥ ततो रत्नप्रदीपेन । प्रद्योते परितः कृते ॥ ददृशे केतकीपत्रं । कस्तूरीलि-
 खिताक्षरं ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वा सार्षपांचक्रे । केतकीपत्रमादरात् ॥ राजापि वाचयामास । सशंकः श्लो-
 कमीदृशं ॥ १४ ॥ नृपाद्या मा विषीदंतु । कार्येणाशु गतोऽप्यतः ॥ कृतकार्यो दशाहेनां—विघ्नवि-
 व्याम्यहं पुनः ॥ १५ ॥ श्लोकार्थमिति तं ज्ञात्वा । स्वस्थचित्तो नरेश्वरः ॥ सुतामांश्चासयामास ।
 सावष्टत्रैर्वचोभरैः ॥ १६ ॥ एवं यावन्नरेंद्रेण । स्थिरीचक्रे सुता तदा ॥ समागात्स्वेचरस्तत् । तावदे-
 कौबराध्वना ॥ १७ ॥ तेन प्रणम्य नृपालं । स्वामिनीमपि तां निजां ॥ लब्धासनेन सस्नेहं । प्रारे-
 त्रे गदितुं वचः ॥ १८ ॥ युष्माकं हृदये माभू—दनिवृत्तिस्तिहया ॥ वीरसेननृपेणाहं । चंपायाः
 प्रहितोऽधुना ॥ १९ ॥ चंपायां गमने तस्य । राजराजस्य कारणं ॥ कथ्यमानं समासेन । मया श्रु-
 णुत संप्रति ॥ २० ॥ ज्ञातुं समस्तभूतानां । चेष्टितानि स वीरगद ॥ स्वेचरान् दिक्षु सर्वासु । स्थि-

तोऽत्र प्रेषयत्सदा ॥ ११ ॥ प्रत्यहं चात्र यत्किञ्चि—द्वर्तते राजत्रेऽमसु ॥ वीरसेनस्य तत्सर्वं । कथं
 यतिस्मं खेचराः ॥ १२ ॥ एवं सोऽनुदिनं राज्ञां । सर्वेषां चारलोचनैः ॥ अत्र स्थितोऽपि राजे नो ।
 व्यवहारं व्यलोकयत् ॥ १३ ॥ अन्यदाहं समादिष्टः । स्वामिना विजिगीषुणा ॥ गह्वरे वज्रबाहोऽ-
 द्य । देशं त्वं मगधान्निधं ॥ १४ ॥ नरसिंहो नृपश्रंषा—पुर्यामतुलविक्रमः ॥ मया सार्धं स शत्रुत्वं ।
 चिकीर्षति किलाधुना ॥ १५ ॥ निजविक्रमगर्वेण । यः परं मन्यते तृणं ॥ ज्ञात्वा सम्यग्ममाख्या-
 दि । स्वरूपं तस्य सत्वरं ॥ १६ ॥ इत्यादेशेन राजानं । नत्वाहं निर्गतस्ततः ॥ प्राप्तश्रंषापुरीं शी-
 व्रं । महाराज नरोऽध्वना ॥ १७ ॥ प्रणम्य प्रथमं तत्र । वासुपूज्यजिनेश्वरं ॥ प्रविष्टोऽहं ततश्चंपां ।
 निर्धूतांतरकश्मलः ॥ १८ ॥ अहश्यो दृष्टिमोहिन्या । विद्यादेव्याः प्रभावतः ॥ मनोहरं प्रविष्टोऽहं ।
 असिंहनृपमंदिरं ॥ १९ ॥ नरसिंहः स संग्रामे । दुर्जयः सिंहवत्किल ॥ एकातपत्रपृथ्वीकः । परा-
 क्रममदोऽधुरः ॥ २० ॥ अपि देवा रणे तस्य । नालं किं मनुजाः पुनः ॥ युष्माकमपि स प्रायः ।
 प्रत्यक्षः संभविष्यति ॥ २१ ॥ राजा स्माह मैवेदं । नान्यथा श्रूयतां यतः ॥ तस्य दंष्ट्रं प्रयत्न-
 सदन्येऽत्र महीभुजः ॥ २२ ॥ तत्पुरः खेचराख्याहि । नरसिंहं न वेत्ति कः ॥ द्विषां दर्पभरो यस्य ।

नाममात्रेण नश्यति ॥ ३३ ॥ खेचरः साह पश्यंस्तं । यावद्ब्रह्मयागृहं गतः ॥ भार्यामंत्रियुतं ताव-
 न्मन्त्रयंतं तमैकपि ॥ ३४ ॥ किमत्र मंत्रयत्येष । इत्याशंकाकुलो हृदि ॥ तत्समीपे गतो देव । स्वा-
 मिकार्यचिकीर्षया ॥ ३५ ॥ ऊचेऽथ नरसिंहेन । शृणुतं नीतिसंगतं ॥ हे प्रिये हे महामात्य । यु-
 वां द्वावपि मद्बचः ॥ ३६ ॥ इह देवि यदा त्वं प्राग । हुता कमलकेतुना ॥ अनुभूतं तदा दुःखं ।
 धोरं त्वद्विरहे मया ॥ ३७ ॥ तदाहं त्वद्वियोगार्तो । मनोव्याक्षेपहेतवे ॥ अनेन मंत्रिणानीतो । वा-
 सुपूज्यजिनालयं ॥ ३८ ॥ वासुपूज्यजिनं दृष्ट्वा । निःशेषसुखनाशनं ॥ परितोषो महान् देवि । व-
 ऋव हृदये मम ॥ ३९ ॥ अप्रिवंद्य ततो देवा—निर्गतो ऋवनाद्बहिः ॥ देवान् वंदितुमायात—मप-
 श्यं चारणं मुनिं ॥ ४० ॥ वंदित्वा तं मुनिं प्राप्त—धर्मलान्तस्तदंतिके ॥ उपविष्टः शृणोमि यत्त-
 न्मुखाधर्मदेशनां ॥ ४१ ॥ अत्रांतरे महादेवि । त्वं मे मनसि खदकृता ॥ त्वद्वृत्तांतं ततोऽह्नि ।
 मयायं मुनिपुंगवः ॥ ४२ ॥ मुनिरूचे महाराज । नाम्ना कमलकेतुना ॥ विद्याधरेण सा जह्ने । स्त्री-
 लोलेन तव प्रिया ॥ ४३ ॥ मुक्त्वा द्विगह्वरे तेन । जगदे सा तव प्रिया ॥ हुता मयानुरक्तेन । मा-
 मिह त्वं कुशोदरि ॥ ४४ ॥ तथाथ तत्क्षणोत्पन्न—बुध्वा प्राणीति खेचरः ॥ किं करोम्यहमद्यै ।

जाता पुण्यवती किल ॥ ४५ ॥ हृदयान्यन्यनारीणां । त्वं हरस्यवदन्नपि ॥ याचमानं पुनर्मन्ये । या
 त्वं नेहति नास्ति सा ॥ ४६ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं जात—प्रत्याशो हृष्टमानसः ॥ प्रासादे तां स आनो-
 य । प्रदोषेऽद्यैव मोक्षयति ॥ ४७ ॥ मयोक्तमिति चेत्साधो । पुनरप्येष्यतीह सः ॥ तन्नास्ति कुशलं
 नूनं । प्रियायाः मे कथंचन ॥ ४८ ॥ मुनिराहस्म मात्रैस्त्वं । कामरूपी स खेचरः ॥ अर्थपतिप्रिया-
 सक्तो । विद्यते ऋमिवासव ॥ ४९ ॥ नाशिक्येऽस्ति तथा वीर-सेननामा शिरोमणिः ॥ समस्तानां
 ज्ञानां यो । विख्यातो जगतीतले ॥ ५० ॥ तेनाथानिष्यते दुर—मुडूय गगनांगणे ॥ नश्यन्नर्थ-
 पतेः कान्ता—मपहृत्य स खेचरः ॥ ५१ ॥ प्रद्वेषेण मया तस्य । प्रशंसामसहिष्णुना ॥ ऊचे मु-
 नीन्द्र मत्कर्णा—वेतन्न शृणुतो वचः ॥ ५२ ॥ अहमेवात्र निःशेष—सुज्ज्ञानां शिरोमणिः ॥ दृष्टः
 श्रुतोऽथवा नान्यो । रणे यः सन्मुखोऽस्ति मे ॥ ५३ ॥ विशेषविक्रमेणाय । स संप्राप्तयशा यदि ॥
 तत्किं तेन तदा नाहं । मास्तिः शास्त्रवो गुरुः ॥ ५४ ॥ अथोवाच मुनिः शांतो । भव त्वं कतिञ्चि-
 दिदैनैः ॥ त्वां विजित्य महीनाथो । नविष्यति नरेन्द्र सः ॥ ५५ ॥ श्रुत्वा साधुवचस्तस्या—श्रद्धानः
 पराक्रमं ॥ नत्वा मुनिवरं गेह—मागतोऽहं निजं ततः ॥ ५६ ॥ प्रदोषे दयितां ह्यत्र । दृष्ट्वा सौधे

मुनेर्वचः ॥ मत्वा सत्यं मया चैवं । हृदये परिनिविष्ट ॥ ५९ ॥ प्रियाया दर्शनेनेदं । सत्यं जातं मु-
 नेर्वचः ॥ तादृक् चेद्वीरसेनेऽपि । ततोऽहं नष्ट एव हि ॥ ५७ ॥ अथवा यद्यदाज्ञावि । कश्चि-
 द् ह तदैव तत् ॥ वृथा ऋषिष्यत्कार्यार्थि—मात्मानं तु दुनोमि किं ॥ ५८ ॥ ततोऽहं मुनिवाक्येन ।
 ज्ञात्वा त्वामकलांकितां ॥ अनुरागातिरेकेण । भुंजे जोगांस्त्वया सह ॥ ६० ॥ ततो मंत्रिन् रतास-
 क्तः । संगतध्वनिरंजितः ॥ विनोदैर्विविधैः कालं । न जाने गतमप्यहं ॥ ६१ ॥ अथान्यस्मिन् दि-
 ने रात्रौ । श्रांतः सुरतसेवया ॥ आरुह्योऽहं समं देव्या । सौधस्योपरिष्ठमिकां ॥ ६२ ॥ मंदानिल-
 सुखं तवा—नुभवन् स्वेदबुद्बुदान् ॥ देव्याः कपोलयोर्याव—न्मार्जयामि स्ववाससा ॥ ६३ ॥ सहे-
 सा नम्रसस्ताव—द्विधार्थः पुरो मम ॥ चतस्रः शोकविवशाः । पेतुः शस्तविष्टुषणाः ॥ ६४ ॥ ना-
 सां परिजनोऽप्यागा—दनुमार्गेण दुःखितः ॥ शीतोपचौरैर्बहुभिः । स्वस्थास्ता अन्नवन् पुनः ॥ ६५ ॥
 कैरवैकः स्थलाघात—त्रुट्यघारलतास्ततः ॥ शिरःकुट्टनसंनिवृत्तः—स्निग्धश्यामकचोच्चयाः ॥ ६६ ॥ रु-
 ज्जालाविलनेत्रांबु—श्यामीकृतमुखांबुजाः ॥ रुरुदास्ता विलापोक्ति—कृतनिःकृपहृत्कृपाः ॥ ६७ ॥ गृ-
 र्गं ॥ हा नाथ प्राणदयित । हा हा गुरुपराक्रम ॥ हतः पवनकेतो त्वं । वीरसेनेन हा कथं ॥ ६८ ॥

द्वा नाथ पाथसां राशौ । प्रक्षिप्तोऽपि मृतो न यः ॥ एतावतैव जानासि । न किं विषमतां रिपोः
 ॥ ६ए ॥ वैताढ्यस्योभयो राज्ञ्यो—यैन रुष्टेन न स्थितिः ॥ जित्वाशोक तमप्याशु । चंडश्रीर्येन वा-
 लिता ॥ ७० ॥ एकांगेनापि येनाथ । यूयं दर्पोधुरा रणे ॥ तृणवत्तुलिताः सार्धं । सुभटैः शेखरेण
 वा ॥ ७१ ॥ एकैकेनाप्यद्भुतेन । यच्चरित्रेण भृतले ॥ बुध्यते झोऽपि बुद्धोऽसि । कथं न त्वं विच-
 द्वाण ॥ ७२ ॥ अथवा तव को दोषो । दोषः सर्वोऽप्ययं हि नः ॥ शुभाशुभं फलं पुंसो । गृहिणी-
 लक्षणेन यत् ॥ ७३ ॥ इत्यनेकविकल्पोक्ति—घर्षरीकृतनिःस्वनाः ॥ मया परिजनेनापि । ताः क-
 थंचित्प्रबोधिताः ॥ ७४ ॥ ततस्तास्तत्क्षणेनैव । परिवारसमन्विताः ॥ रुदत्यो नभसोत्प्लुत्य । ययुः सं-
 ग्रामचूमिकां ॥ ७५ ॥ एताः का भोः कथं चात्र । पतिता वा कुतः पुनः ॥ कश्चित्तन्मध्यवर्ती ना ।
 मया पृष्टो जगाविति ॥ ७६ ॥ विद्याधरैर्द्रपवन—केतोरेताः प्रियाः प्रियाः ॥ वैताढ्यादौ विमुच्येता ।
 गतोऽनृतसौंभुधेस्तटं ॥ ७७ ॥ वीरसेनः स एकाकी । क्षिप्तस्तत्र पयोनिधौ ॥ उत्पाढ्य प्रातर्वरेण ।
 क्षणात्पवनकेतुना ॥ ७८ ॥ चंडश्रीः सा यथा लब्धा । वीरसेनेन सागरे ॥ विद्याबलेन विज्ञातं ।
 पवनेन तथैव तव ॥ ७९ ॥ पुनस्तं बंधुवरेण । पवनः सोऽन्येषेणयत् ॥ चंडश्रियोऽनुरागेण । शे-

खरः सोऽपि धावितः ॥ ८० ॥ एवं गतवतोर्दूरं । तयोः शुद्धिं न कोऽप्यवक् ॥ अनिवृत्तिवशादेता
 —स्तैव चलितास्ततः ॥ ८१ ॥ आगतानामिहेतासा-मुक्तं व्यावृत्तखेचरैः ॥ मारितो वीरसेनेन ।
 यथा पवनकेतुराद ॥ ८२ ॥ श्रुतेऽप्येवं ततो मूर्छा—हादितांतरचेतनाः ॥ अत्रैव पतिता एता ।
 ख्यातं मयेति ते नृप ॥ ८३ ॥ द्रष्टुञ्चवा खेचरः शीघ्रं । ययौ गगनवर्मना ॥ आवां हावपि शय्या-
 याः । प्रविष्टौ तद्गृहं पुनः ॥ ८४ ॥ समुद्रते ततः सूर्ये । कृतप्राभातिकक्रियः ॥ संस्मरन् रात्रि-
 चांत—मास्थानेऽहमुपाविशं ॥ ८५ ॥ तत्रास्थाने द्वाणं स्थित्वा । प्रणतोऽनेकश्रमिपैः ॥ गृहीत्वैतं
 करे मंविन् । प्रविष्टो वासमंदिरं ॥ ८६ ॥ तदेषा सा महादेवी । सैष त्वं मंविकुंजरः ॥ अक्काक्षे
 युगं ब्रूतं । करणीयं ममास्ति यत् ॥ ८७ ॥ ममोपरि न तद्याव—त्सोऽप्येति दर्पदुर्धरः ॥ गत्वा ता-
 वदहं तस्य । खड्गं जनल्लिप्तमूर्धनि ॥ ८८ ॥ तत्रा च न स मे शत्रु—र्विचेन्ननुपतिर्यथा ॥ कृत्वा-
 वक्षां ममैवं यो । दुर्नयं कुरुते किल ॥ ८९ ॥ यः शत्रावपि मित्रत्वं । मित्रे शत्रुत्वमीहते ॥ स प्र-
 ह्वन्नस्मिन्नुद्गृह्णात्वा । हंतव्यो निश्चितं मया ॥ ९० ॥ मंत्रस्तदेष मे मंत्रि—स्त्वमप्याख्याहि हृद्रतं ॥ ९१ ॥
 त्युक्ते तेन मंत्रीशः । प्रारेभे ज्ञापितुं ततः ॥ ९० ॥ संग्रामावसरे केषां । स्पृणामञ्जिमानिनां ॥

त्वया न स्थापितो मूर्ध्नि । निजपादो नरेश्वर ॥ ९१ ॥ देव यद्यपि शत्रुर्न । पराक्रमसमस्तव ॥ वि-
 श्वे तथापि सद्बुद्धि—युक्तैर्भाव्यं विचक्षणैः ॥ ९२ ॥ बुद्धिना वा तरंत्याशु । विपदावर्तसागरं ॥ न-
 रा गोष्पदमात्रेऽपि । मोमुह्यते तु तां विना ॥ ९३ ॥ संपन्नो बुद्धिदैवान्म्यां । वीरसेनः पराक्रमी ॥ वै-
 तादृवाद्युजयश्रेणी—स्वेचरंरसहायवान् ॥ ९४ ॥ वश्येन्द्रियः कृतज्ञश्च । साहसी सुजनप्रियः ॥ ए-
 वंविधोऽस्ति शत्रुः स । न स्वाभिन् विश्वहोचितः ॥ ९५ ॥ युग्मं ॥ विश्वहो युज्यते स्नेह—सहा-
 यात्मवल्लैः समे ॥ कर्तव्यमधिके शत्रौ । संधानं तु नरेश्वर ॥ ९६ ॥ नरसिंहो निशम्येति । लला-
 टन्यस्तलोचनः ॥ विमलाख्यं महामात्यं । साधिक्षेपमदोऽवदत् ॥ ९७ ॥ निजजात्यनुमानेन । पुंसां
 प्रायेण बुद्ध्यः ॥ अधमोत्तमजातानां । तद्रूपहृदयाश्रयात् ॥ ९८ ॥ वीरसेने गुणास्तस्मिं—स्त्वया ये
 परिकल्पिताः ॥ परीक्षां समरे कर्ता । तेषां मेऽसिकषोपलः ॥ ९९ ॥ तव बुद्ध्या वयं मंत्रिन् । स-
 मास्तेनापि नो कृताः ॥ गुणाधिकस्त्वयाकारि । स विद्वेष्यस्मदप्यहो ॥ १०० ॥ तेनैव हेतुना तेन ।
 सार्धं समधिकौजसा ॥ सर्वारिन्नेण कर्तव्यो । निश्चितं विश्वहो मया ॥ १ ॥ ह्रीनेऽथ सदृशे शत्रौ ।
 जयोऽपीह त्रपावहः ॥ बलेनाभ्यधिके तस्मिन् । शोभतेऽपि पराजयः ॥ २ ॥ इत्युक्त्वा सहसोत्तस्थौ ।

स्फुरदोष्टः क्रुधा नृपः ॥ आदिदेश च सामंतान् । स्थित्वास्थानस्य मंडपे ॥ ३ ॥ सज्जीद्वयाद्य सामंता—श्रंपापुण्यां बहिर्भुवि ॥ विस्तास्यत वेगेन । स्वकीयान् पटमंडपान् ॥ ४ ॥ अरेरेऽमात्य सैन्यं मे । गजवाजिरथादिकं ॥ समर्थं समरे यत्त—सज्जाय त्वं क्षाणदपि ॥ ५ ॥ यो गतोऽपि गृहं भार्या । सुतं वा संस्मरिष्यति ॥ तिष्ठत्वैव सोऽन्यस्तु । पुरोऽस्तु सुप्रदो जनः ॥ ६ ॥ चक्षतापान्यदेशेषु । नाशिक्यनगरीं प्रति ॥ हनिष्यामि सिंघं वीरं । विचित्रयशसा समं ॥ ७ ॥ अन्वादेशमनेकानां । जनानां क्षौभकारकः ॥ प्रससार प्रयाणस्य । ज्ञेयां त्रैखनिःस्वनः ॥ ८ ॥ आक्रांताखिलपूर्वार्गं । गजाश्चरथपत्तिभिः ॥ संनद्धायससंनाहं । निर्ययौ नगराढलं ॥ ९ ॥ मंदलेशनृपामात्याः । सामंता अपि सत्वरं ॥ लब्धोदेशाः पुरीमध्या—प्रस्थानक्षितिमाययुः ॥ १० ॥ अत्रांतरे नृसिंहस्य । ज्ञात्वा प्रस्थानकारणं ॥ संप्राप्तोऽहं क्षाणार्धेन । नरनाथात्र पत्तने ॥ ११ ॥ यथा दृष्टं श्रुतं सर्व—मेकांते कथितं मया ॥ स्वामिनो वीरसेनस्य । विजिगीषुशिरोमणेः ॥ १२ ॥ विचिंत्य हृदये तेन । त्रणितोऽहमये शृणु ॥ प्राण्ढ्यो विग्रहः सर्वः । कारणेन ममामुना ॥ १३ ॥ तस्मिन्नबागतेऽस्माकं । देशस्य स्यादुपप्लवः ॥ परचक्रयोज्झांतो—ऽपि लोको दुःखितो भवेत् ॥ १४ ॥ हृदयं च महाराज

—स्यापि स्याद् दुःखितं क्रुधा ॥ मेलापकेऽत्र सेनाया । महांश्च उविणव्ययः ॥ १५ ॥ उद्ययोर्मि-
 लिते सैन्ये । संहारो देहिनामपि ॥ कार्ये मदेकसाध्ये त—अयासेनेयता किमु ॥ १६ ॥ गत्वा त-
 दहमेवैक—स्तस्य दुष्टस्य नृपतेः ॥ हगमि भुजकंभूनि । बहुना जल्पतेन किं ॥ १७ ॥ मंत्रयित्वे-
 ति संजात—पौरुषोत्कर्ष आशु सः ॥ सुप्तां चंद्रश्रियं मुक्त्वा । वीरसेनो मया समं ॥ १८ ॥ खड्ग-
 पाणिः समुपत्य । मम विद्यावलेन च ॥ ययौ तारागणाकीर्णं । वीक्षमाणो नमस्तत्वं ॥ १९ ॥ यु-
 ग्मं ॥ प्राप्य चंपापुरीं वेगा—ह्यसुपूज्यस्य मंदिरे ॥ आत्रां कृतनमस्कारौ । धर्मध्यानेन तस्थिवः
 ॥ २० ॥ उदियाय ततः सुरः । संधारांगारुणव्युतिः ॥ पूर्वकाष्टावधूत्राले । तिलकः कौकुमः खड्ग
 ॥ २१ ॥ प्रागालोकमुखं जातं । दुरालोकं मनाक्ततः ॥ प्रातुर्विभं तदेवाश्रु—क्षणेनैवातिदुःसहं
 ॥ २२ ॥ क्रमेण गगनं सुर । आरुरोह यथा यथा ॥ तथा तथा प्रतापस्य । वृद्धिं प्रापाधिकाधिकां
 ॥ २३ ॥ नृसिंहः समये तस्मिन् । कृतप्राभातिकक्रियः ॥ सेवकामात्यसंकीर्णं । आस्थाने समुपावि-
 शत् ॥ २४ आकार्यं वेत्तिणा तत्र । नृपेणोचं मुहूर्तवित ॥ प्रस्थानलम्पमाख्याहि । शुभं मे गणको-
 त्तम ॥ २५ ॥ ऊचै नैमित्तिकेनेति । प्रमाणं चेन्ममोदितं ॥ तत्रास्ति खड्ग चंपायाः । प्रश्रयानम-

हीपतेः ॥ १६ ॥ नृपेणोचेऽथ यद्येति । वसानो जीर्णकंबलं ॥ मत्सेवालंपटो वीरः । कुठारं कंठं
 वहत ॥ १७ ॥ गमनसखलनं तस्या—द्विलंबो नान्यथा पुनः ॥ सम्यग्विचिंत्य तज्जल्प । नैमित्ति-
 कशिरोमणे ॥ १८ ॥ नैमित्तिकः पुनः स्माह । सत्यं सोऽत्र समागमः ॥ सेवाकांक्षी न ते किंतु ।
 देवानर्थचिकीर्षया ॥ १९ ॥ ततोऽवोचत्सकोपः स । नरसिंहो नरेश्वरः ॥ नैमित्तिकस्य तद्वाक्यं । श्र-
 द्धानो हि नोच्चकैः ॥ २० ॥ अज्ञान रे निमित्तज्ञ । तेनानर्थः कथं मम ॥ बलवानपि खद्योतः ।
 कथं हंति रवेर्महः ॥ २१ ॥ संजवेन्नागमस्तस्य । आंतस्त्वमसि सर्वथा ॥ कथमत्रागतो वैरी । ममासौ
 यन्न खेचरः ॥ २२ ॥ पदे पदेऽपि मे भूमिः । संकीर्णप्रणधिव्रजैः ॥ दुर्लभ्या सर्वकाष्टासु । स्थापि-
 तैः स्थानपूरुषैः ॥ २३ ॥ गणकेनोदितं राजन् । स सत्यं भूमिगोचरः ॥ लपायेन परं केना—प्या-
 गतो नगरीं तव ॥ २४ ॥ राजोवाच विलोकस्व । विश्वस्तीश्वर्य मुह्य मा ॥ तदेवं वचनं यस्माद् ।
 घटमानं न संप्रति ॥ २५ ॥ नैमित्तिकः पुनः स्माह । स राजेद्यदि नागतः ॥ शिरश्छेदेन मे दमं ।
 तत्त्वं कुर्यान्निरेश्वर ॥ २६ ॥ राजोचे वसति कायं । प्रदेशे तन्निवेदय ॥ भणितं गणकेनास्ति । वा-
 सुपूज्यगृहेऽधुना ॥ २७ ॥ ब्रुवेऽन्यदपि देवाह—मात्मना सद्वितीयकः ॥ प्राप्तोऽस्ति यदि ते शक्ति

—व्यापिदय तदा द्रुतं ॥ ३८ ॥ राज्ञोचे यदि पश्यामि । तमत्र गणकागतं ॥ तदा ददामि ते ग-
 ल्यं । विचित्रयशसोऽखिलं ॥ ३९ ॥ तत्सामंतास्त्वरध्वं शो—श्रुताशु रणोत्सुकाः ॥ निर्वाहं वोऽ-
 द्य पश्यामि । पूर्वगर्जितकर्मणः ॥ ४० ॥ रे सादिनश्चलद्वाजि—खुरोत्वातरजोघ्नैरः ॥ विश्वक् पि-
 धाय तं शत्रुं । व्यापादयत सत्वरं ॥ ४१ ॥ कृत्वा गजघटाबंधं । रे हस्तिपकपुंगवाः ॥ रसंतं विरसंतं
 तु । कदर्थयत मे पुरः ॥ ४२ ॥ संग्रामकुशलः शत्रु—वीरसेनो निजे रथे ॥ निवार्यो गुरुयत्नेना-
 रोहन् रे रथपालकाः ॥ ४३ ॥ रे शस्त्रपाल तं शत्रुं । तीक्ष्णानिर्निजहेतिजिः ॥ विधाय खड्गशो दे-
 हि । बलिं दिक्षु दशस्वपि ॥ ४४ ॥ अन्यो यः कोऽपि शांतिं मे । तस्याशांतिं च वांञ्चति ॥ तस्य
 सर्वप्रकारेण । वधायास्तु स लब्धमी ॥ ४५ ॥ दत्वेति परिवारस्या—देशं सिंहनरेश्वरः ॥ कनकश्रि-
 यमाप्रष्टु—मावासांतस्ततो गतः ॥ ४६ ॥ वर्धसे वीरसेनस्या—गमनेनाधुना प्रिये ॥ इति जलपन् य-
 यौ राजा । प्रफुल्लास्यः प्रियांतिके ॥ ४७ ॥ नैमित्तिकवचः सर्वं । कथितं कनकश्रियः ॥ तथापि भ-
 णितं शत्रुः । कथं कथमिहागतः ॥ ४८ ॥ राज्ञाय नृणिंतं देवि । न जाने कथमागतः ॥ देव्या-
 न्नाणि परिणामे । नैतत्कार्यं शुभावहं ॥ ४९ ॥ यो नृमिगोचरोऽप्येको । जिगाय खेचरोत्करं ॥ मा-

कोपीर्देव शुष्माकं । गणना तस्य का पुनः ॥ ५० ॥ वीरसेनस्य सामर्थ्यं । तत्किं ते देव विस्मृ-
तं ॥ गजारूढोऽपि येन त्व—मेकांगेनापि संयतः ॥ ५१ ॥ यावदेवं तयोस्तत्र । संलापाः स्युः पर-
स्परं ॥ गगनात्खेचरीव्यूहो—ऽवतरंस्तावदैह्यत ॥ ५२ ॥ नरेन्द्रेण ततोऽभाणि । प्रिये सैष समाग-
तः ॥ विद्याधरखधूवर्गो—ऽवरोधः पवनस्य यः ॥ ५३ ॥ प्रतिपत्तिं विधायाथ । तासां पप्रह नृपतिः ॥
सर्वं पवनकेतोः किं । मृतकार्यं निवर्तितं ॥ ५४ ॥ ततो मुख्यतमा तासां । पवनस्यातिवल्लभा ॥ ना-
म्ना मदनसेनादः । सखेदमवदद्वचः ॥ ५५ ॥ मृतकार्यं रिपौ तत्र । जीवति क्रियते कथं ॥ तद्वद्दो-
रुधिरैर्याव—हीयते न जलांजलिः ॥ ५६ ॥ नरेन्द्रश्चितयामास । ममैषा प्रियवादिनी ॥ विद्याबलेन
साहाय्यं । चेत्कुर्यात्सुंदरं ततः ॥ ५७ ॥ ताग्रिरूचे पुनर्दुःख—दग्धाः सप्रणयं वयं ॥ आश्वासिता-
स्त्वया राजन् । बांधवेनेव मूर्च्छिताः ॥ ५८ ॥ उपकारं परं तं ते । धृत्वा हृद्यागता वयं ॥ लोके सा-
रमिदं यत्नो—पकृतिं विस्मरेदिह ॥ ५९ ॥ राजा जगाद भो जामे । कथं तस्यासृगंजसा ॥ विषमं
मृतकर्तव्यं । निजप्रतुः कश्मिन् ॥ ६० ॥ कुंचे मदनसेनाथ । यदि पश्यामि तं रिपुं ॥ अधुनैव
स्वसामर्थ्यं । दर्शयामि ततो नृप ॥ ६१ ॥ युवतीत्यथ रंडेति । दुःखदग्धेति भूपते ॥ मावमंस्थाः

श्रुतं किं न । बहुस्ता वसुंधरा ॥ ६२ ॥ शार्पाः पवनकेतोस्ता । अंशवेता वयं रणे ॥ यदि पार्श्वे
 भविष्यामो । द्वारयिष्यत्तदा न सः ॥ ६३ ॥ ऊचे नृपेण यद्येवं । साहाय्यं कुरुनाद्य तत् ॥ आतुर्मे
 निश्चितं शत्रुं । मारयामि यथा तव ॥ ६४ ॥ युष्माकं यो श्पुर्मैऽपि । विशेषेण स निश्चितं ॥ वा-
 सुपूज्यगृहे पुण्यै—युष्माकं मेऽपि चागमत ॥ ६५ ॥ समाकृष्टो गलेनात्र । महामीन इव क्षणात् ॥
 युष्माकं स प्रभावेण । महासत्यः समागतः ॥ ६६ ॥ स्फुरत्क्रोधारुणाक्षीभिः । समायात इति श्रुते ॥
 दद्याधराग्निरेताभि—रस्त्वस्त्विति प्रजडिपतं ॥ ६७ ॥ ततो विद्यावलेनाष्टौ । कृतघोरतरंगकाः ॥ वी-
 क्षितास्ता नरेन्द्रेण । शयेनोद्धातचेतसा ॥ ६८ ॥ पाहि पाहि महाराज । किमिदं भयमद्भुतं ॥ जडपं-
 त्येति महादेव्या । परिरब्धो नरेश्वरः ॥ ६९ ॥ एताञ्चिर्जगदे राजा । विलंबोऽद्यापि किं नृप ॥ ज
 गत्कट्पांतकर्ता नः । क्रोधवह्निः सुदुस्सहः ॥ ७० ॥ तस्मिन्नेव पतंत्वाशु । ज्वालाः क्रोधानलस्य नः ॥
 यतोऽस्मासु यमोऽष्टासु । विघातांगो वसत्यसौ ॥ ७१ ॥ देवी स्माह न जानेऽहं । कीदृशं परिणस्य-
 ति ॥ कुलालचक्रमारुह—मिव ब्राम्ह्यति हन्मम ॥ ७२ ॥ माञ्जिषीर्दयिते कार्ये । सिद्धं संप्रति नि-
 श्चितं ॥ यत्सोऽप्यत्र समायातो । मया ज्ञातश्च सत्वरं ॥ ७३ ॥ संधीर्येति महादेवी । समं ताञ्चिर्न-

रेश्वरः ॥ पश्यन्नातंकतरलान् । पौरानांशु विनिर्ययौ ॥ ७४ ॥ इतश्च वीरसेनोऽस्ति । यावद्देवालये-
 तदा ॥ तावदेका समायाता । चारुरूपा विलासिनी ॥ ७५ ॥ चेटीभिरात्मतुल्याग्नि—स्तुल्यालंक्र-
 तिर्जिह्वता ॥ सौभाग्याकृष्टसूर्येण । सायं सार्धमिवोषिता ॥ ७६ ॥ वामेन पाणिना वल्गां । कशाम-
 न्येन बिभ्रती ॥ गुप्तिवत्कामराजस्य । बभौ या वधबंधयुक ॥ ७७ ॥ सर्वगन्धर्षणमणि—संक्रांतजन-
 लोचना ॥ रूपानुरक्तसुतांम—न्यस्तनेत्रेव या बभौ ॥ ७८ ॥ सखीवस्त्रांचलोद्धृत—श्रासदुब्धालि-
 पंक्तिभिः ॥ मषीन्यस्ताक्षरं वेश्या—शास्त्रं वक्तीव या बभौ ॥ ७९ ॥ मीलिताक्षी समीपस्थ—गंध-
 र्वध्वनिना बभौ ॥ अभ्यस्यंतीव मुग्धानां । मोहनं वंचनाय या ॥ ८० ॥ नाम्ना जयपताका सा ।
 कामसेनापताकिका ॥ संप्राप्ता जिनगेहस्य । द्वारदेशे नितंबिनी ॥ ८१ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ परी-
 ता दासदासीभि—र्वैसर्ग्यं अवतीर्य सा ॥ पादशौचं विधायशु । प्रविवेश जिनालयं ॥ ८२ ॥ पू-
 जयित्वा ततो देवा—न्नमस्कृत्य यथाविधि ॥ ब्रमत्या ब्रमतीं वीरं । गवाक्षे वीक्षतेस्म सा ॥ ८३ ॥
 शुवनानुतपुंरूप—दर्शनेनाथ वीस्मिता ॥ न शशाक पुरो गंतुं । सा स्थातुमपि लज्जया ॥ ८४ ॥
 दुर्लभे स्नेहमूढस्य । दक्षास्यापि किमप्यहो ॥ तत्स्याद्यत्र न बुद्धीनां । प्रसरो धीरिमा कुतः ॥ ८५ ॥

तस्याः स्वरूपमालोचय । कृत्रिमस्नेहनिर्भरं ॥ दयाद्वेण मयाभाणि । स स्वामी कामिनीप्रियः ॥ ८६ ॥
 मातृज्जन्मात्र वेश्यानां । प्रकृत्या कुटिलात्मनां ॥ यासां देव स्वप्नावोऽपि । भाति मायाप्रपञ्चवत्
 ॥ ८७ ॥ इतश्च सकलं देव-वन्दनप्रमुखं तथा ॥ विधायानंतपुण्यार्थं । प्रारेभे प्रेक्षणक्षणः ॥ ८८ ॥
 आकारिते ततस्तत्र । वीरसेने सभापतौ ॥ नृत्यत्यनुपरीपाठ्या । चैकस्मिन्नर्तकीजने ॥ ८९ ॥ को-
 टिनाट्यरसे प्राप्ते । लब्धावसरया ततः ॥ प्रारेभे बहुभ्रंगीशि-नृत्यं जयपताकया ॥ ९० ॥ युग्मं ॥
 कुमारो हारमुख्यानि । ददावाज्ररणि सः ॥ तुष्टो जयपताकायै । संगीतक्रमकोविदः ॥ ९१ ॥ वि-
 सुष्टे प्रेक्षणे तत्र । सानुरंगा पणांगना ॥ स्वामिनं मन्मुखेनाह—द्वीरसेनं निजे गृहे ॥ ९२ ॥ मा-
 मुवाच ततः स्वामी । वीरसेनो महामनाः ॥ प्रसंगः पणनारीणां । महतां नोचितो भ्रुवि ॥ ९३ ॥
 अनुरक्तापि पण्यस्त्री । गुणगंधविवर्जिता ॥ जपाकुसुममालेव । परिभोक्तुं न युज्यते ॥ ९४ ॥ सुं-
 दरीषा गुणाढ्यापि । वेश्या भ्रुजंगवेष्टिता ॥ दूरं चंदनशाखेव । वर्जनीया महाजनैः ॥ ९५ ॥ कः
 स्नेहो भीष्मरूपायां । व्याध्यामिव पणस्त्रियां ॥ यस्या निहंति विश्वासं । क्रूरत्वेनापि दर्शनं ॥ ९६ ॥
 प्रकृत्या कुटिला वेश्या । देहेन सरलाः पुनः ॥ भ्रुजंग्य इव वीक्ष्यते । परमक्षणदक्षिणाः ॥ ९७ ॥

प्रसंगः सह वेद्याभिः । कुलीनानां नृणामिव ॥ लज्जाकारी गुणौघं च । करोति मलिनं ननु
 ॥ ९८ ॥ गुरुत्वं तावदेवात्र । कीर्तिस्तावच्च निर्मला ॥ गुणित्वं तावदेवास्ति । यावत्संगो न वेद्य-
 या ॥ ९९ ॥ ततो मया पुनः प्रोचे । सत्यमेतन्न चान्यथा ॥ पूर्वोदितस्वरूपा हि । वेद्या देव ज्ञ-
 वंत्यमुः ॥ १०० ॥ विचार्य किंतु कार्यार्थी । देशकालोचितं हृदि ॥ लोकानामविरोधेना—चरत्य-
 नुचितान्यपि ॥ १ ॥ कार्यं तेऽरिजयः कार्यः । सोऽद्युपायांतरेण तु ॥ को वेत्ति कतित्रिघसै—रूपा-
 यो लप्स्यते पुनः ॥ २ ॥ अत्रास्माकं ततो देव । लोकः सर्वोऽयनयैकृत् ॥ मुक्त्वा निःकृत्विमप्रेम-
 परतंबामिमां वशां ॥ ३ ॥ स्थित्वा जयपताकाया । गृहे विश्वस्तचेतसा ॥ नरसिंहनरैऽस्य । निग्र-
 होपाय ईदृयतां ॥ ४ ॥ क्रमेणानेन वेद्यापि । देवैषा मानिता भवेत् ॥ तद्वाञ्छितविधानेन । दा-
 क्षिण्यमपि पालितं ॥ ५ ॥ मयि प्रसादमाधाय । कृपां चास्यां परां प्रजो ॥ आचरानुचितमपी—त्यु-
 स्वाहं पतितोऽश्रिषु ॥ ६ ॥ ततो मदुपरोधेन । कार्यसिद्धौ कृतादरः ॥ प्रतिपेदे वचः सर्व—मपि वी-
 रो महामनाः ॥ ७ ॥ कर्णजापं ततस्तस्या । मयाख्यातं शनैरिति ॥ त्वं याहि क्षणमात्रेण । कुमा-
 रोऽप्यागमिष्यति ॥ ८ ॥ तस्यां स्वौकसि यातायां । कुमारोऽपि मया सह ॥ प्रणिपत्य जिनाधीश-

शमं कर्ता । योऽस्माकं तं च दर्शय ॥ ३१ ॥ नृपः प्राह निमित्तज्ञ । किमप्यद्यापि भो वद ॥ कार्यं नश्यति नो याव—तवागादन्यथा मृतिः ॥ ३२ ॥ गणकः स्माह जानासि । यद्वाजन् मे कुरुष्व तत् ॥ जानन्नपि न हि स्थानं । कथयिष्यामि तेऽधुना ॥ ३३ ॥ समर्थं गणकं नृप—स्ततो दंष्ट्रा-धिकारिणां ॥ जिनेन्द्रजवनस्यांत—र्विवेश त्वस्तिं स्वयं ॥ ३४ ॥ देववीक्षार्थमायातः । पृष्ठतः श्राव-को जनः ॥ भूपेन नावदत्कोऽपि । परपीडापराह्मुखः ॥ ३५ ॥ देशांतरागतैर्नैके—नाख्यातं बुद्धि-जन्मना ॥ वृत्तं यच्च यथा तत्र । नर्तकीवीरसेनयोः ॥ ३६ ॥ दृष्टौ भृकुटीजीष्म—शालपट्टो नरे-श्वरः ॥ सरोषं खरशब्देन । प्रारेन्ने ज्ञाणितुं ततः ॥ ३७ ॥ पश्य तावत्प्रसादस्य । तस्य मे प्रणयस्य च ॥ लज्जितं न तथा यन्मे । शत्रुः क्षिप्तो निजे गृहे ॥ ३८ ॥ अथवात्र किमाश्चर्यं । नीचः स्या-दीदृशो जनः ॥ तद्गृहत गृहं तस्या—स्तं दुष्टं तत्र खादत ॥ ३९ ॥ ऊचुस्ता रजनीचर्यो । यामः क्व क्व वयं नृप ॥ नृपः स्माह तदप्राप्तौ । वेश्यां तामेव खादत ॥ ४० ॥ ततो जयपताकायाः । प्रा-पुस्ता वेश्म तत्क्षणात् ॥ मुंचंत्यो वदनेनौच्चै—ज्वाला क्रोधहविर्भुजः ॥ ४१ ॥ धूर्मयन्नेत्रपत्नाणि । निशाजागरणार्दितः ॥ कुमारोऽपि सुखेनाप । निडामेकांतवेश्मनि ॥ ४२ ॥ ततो जयपताकां ता-

महमित्यवदं तदा ॥ यूयं निर्गल्लताशेषाः । कुमारः स्वपितु द्वाणं ॥ ३३ ॥ वह्निर्द्वारेऽस्य सौधस्य ।
स्थित्वाहमपि निश्चलः ॥ यत्नं करोमि सा पापा । येन स्यात्परन्तमिका ॥ ३४ ॥ एवमस्त्विति वेश्या
सा । गदित्वा निर्गता वह्निः ॥ पिधायान्मपि द्वारं । खड्गपाणिरुपाविशत ॥ ३५ ॥ राक्षसीभिस्ततो
गेहं । प्रविविक्कुभिस्रुतः ॥ दृष्टः खड्गकरो देहा—जिज्ञानैश्चोपलङ्कितः ॥ ३६ ॥ अथ रौद्रं वपुः कु-
त्वा । सहसा विद्यया मया ॥ साशङ्कचेतसाकृष्टः । खड्गो वेगेन तांप्रति ॥ ३७ ॥ अप्सृत्य च सातं-
काः । पश्चाद्वातायने गताः ॥ विविशुश्च पुरो वीरं । ददृशुः सुखशायिनं ॥ ३८ ॥ त्रैलोक्याद्भुतला-
वण्य—जलेन क्रोधपावकः ॥ पश्यंतीनामथो वीरं । तासां वेगेन निर्ववौ ॥ ३९ ॥ विमुच्य राक्ष-
सीघ्रावं । सर्वोर्जियुगपत्ततः ॥ रूपं मनोहरं ताभि—र्विदधे सहजाश्रयं ॥ ४० ॥ निद्रया निर्भरं त-
स्य । प्रसुप्तस्य यथा यथा ॥ रूपमैकं कामाग्नि—स्तासामिच्छस्तथा तथा ॥ ४१ ॥ जगौ मदनसे-
नाथ । सामान्याकार एष न ॥ आकारोचित एतस्य । अवितापि पराक्रमः ॥ ४२ ॥ कः संदेहोऽ-
थवा नायं । जगत्प्रकटविक्रमः ॥ निहत्य पवनं येना—नीतं रंभात्वमात्मनां ॥ ४३ ॥ पूकृत्याभाणि
शृंगार—वत्याथ सखि जीवति ॥ अस्मिन् रंभात्वमस्माकं । दीर्घायुषि नरे कथं ॥ ४४ ॥ चंद्रलेखा-

कुविकल्पं किमर्थतः । कृत्वा कातखत्किमु ॥ अवतीर्णोऽसि शय्याया । नाथाख्याहि कृपां कुरु ॥ ६९ ॥
 विभाव्य स्वप्नसत्यार्थं । वीरसेनोऽवदत्पुनः ॥ ऋगिन्याकर्णयान्यस्त्री — संगप्रीत्यास्मि कातरः ॥ ७० ॥
 भगिनीति वचः श्रुत्वा । खेचरी तस्य निष्ठुरं ॥ अदृष्टवज्रनिर्घाता — तिदुनहृदयावदत् ॥ ७१ ॥ किं
 नाथ प्रलपस्येवं । त्वं निडापस्तंबवत् ॥ अहं जयपताका ते । दासी सैव परस्य न ॥ ७२ ॥ वेश्याः
 क्वाव भण्यंते । देशसामान्ययौवनाः ॥ परनार्यो नराधीश । विचार्यार्याख्याहि मेऽधुना ॥ ७३ ॥
 वीरो जगाद नैवाहं । प्रलपामि निरर्थकं ॥ नार्याः पवनकेतोर्हि । यूयमद्यावपि स्त्रियः ॥ ७४ ॥ तु
 ह्यसौख्यकृते यूयं । माकार्ष्ट मलिनं कुलं ॥ पितृश्वशुरयोः सर्वा । अपि निर्मलवंशजाः ॥ ७५ ॥ वी-
 रसेनवचः श्रुत्वा । निर्दोक्षिणं क्षणत्ततः ॥ खेचर्योऽन्याः समाजगमु-र्विभ्रमोऽज्ञांतलोचनाः ॥ ७६ ॥
 त्यक्तत्रयाः कुमारानु-—रागिणो विविधार्थिनां ॥ तत्कालमेव ताश्चक्रु-र्विलक्ष्णवदनाः स्त्रियः ॥ ७७ ॥
 हा सौभाग्यनिधे नाथ । करुणारससागर ॥ मानुक्कुला अवज्ञासी-—रेतास्त्वदनुरागिणीः ॥ ७८ ॥
 अतिवक्रा गुणैर्हीनाः । क्षणमात्रानुरागिणः ॥ विघटंते नरा इन्द्र-—चापाभास्त्वाहशा ननु ॥ ७९ ॥
 वीरो जगाद वक्रत्वं । निर्गुणत्वं च मे मतं ॥ क्षणरागित्वमन्येत-—त्यजतः परयोषितः ॥ ८० ॥

ततो मदनसेनाख्य—दुद्रूपे ऋचर किं बहु ॥ अस्मानिहसि चेत्तर्हि । जीवसि त्वं न चान्यथा ॥ ८१ ॥ दिशोऽष्टाविव दुर्बुद्धे । वयमेताः करस्थिताः ॥ त्वं भुङ्क्वासां प्रसादेन । राज्यं निःकंटकं भु-
वि ॥ ८२ ॥ वीरः स्माहास्तशीलानां । जीवितं मरणं ननु ॥ स्वशीलं रक्तां पुंसां । श्लाघ्यते मृत्यु-
रयहो ॥ ८३ ॥ दुर्बुद्धिः सैव यान्यस्त्री—प्रसक्तस्य ऋवेदिह ॥ पुनरेवं वदंत्योऽपि । युयमश्नौ ममा-
पदः ॥ ८४ ॥ इदं सत्यं वयं सर्वा । आपदो ऋवतः किल ॥ इत्युक्त्वा ताः स्थिताः सर्वा । राक्षसी-
त्वेन तत्क्षणात् ॥ ८५ ॥ वीरः स्माह किमेतेन । बालभापनकर्मणा ॥ धृष्टोऽस्मि सुप्रसिद्धोऽहं । रा-
क्षसापि भेषकः ॥ ८६ ॥ ततो गह्वतं मा ऋत । निंद्या रूपैरमृदृशः ॥ ऋवंति निष्फलारंभाः । प-
राचवपदं ननु ॥ ८७ ॥ जगदुर्वीरसेनं ता । राक्षस्यः कर्तिकाकराः ॥ शत्रो पवनकेतो रे । गृहाणा-
सिं क्षमोऽसि चेत् ॥ ८८ ॥ नैव जीवसि रे पाप—कर्म निर्लज्जं संप्रति ॥ अग्नीष्टं देवतं चित्ते ।
स्मरेत्युक्त्वा परिस्थिताः ॥ ८९ ॥ वीरसेनोऽवदच्चैवं । किमात्मा क्लिश्यते निजः ॥ स्त्रीवधार्थं न गृ-
ह्णामि । शस्त्रं सुंदरि कर्हिचित् ॥ ९० ॥ जट्पन्नैवेति सर्वाग्निः । कुमारस्ताभिरेकधा ॥ कर्तिकाहेति-
जिह्वेतुं । समारेजे दुरात्मभिः ॥ ९१ ॥ उत्पतद्गुण तेनां—अथपूर्वकरणक्रमात् ॥ गृहीत्वा युगपत्ता-

वदत्सख्यो । शुष्माकं जीवितेन किं ॥ रूपनिर्जितकंदर्पो । नायं चेत्क्रियते पतिः ॥ ४५ ॥ काम-
 श्रीर्निजगादाथ । प्रसिद्धिर्नैयमन्यथा ॥ यत्सख्यो जगवत्येषा । बहुरत्ना वसुंधरा ॥ ४६ ॥ पुष्पवंती
 जगादाथ । यावत्पीनस्तनोपरि ॥ कृत्वा नालिङ्ग्यते ताव—ब्रिर्वात्यंगं कथं मम ॥ ४७ ॥ वसंतश्री-
 रुवाचाथ । सख्योऽपसरताधुना ॥ चक्षुर्दोषमयादस्यो—तारये लवणं त्वहं ॥ ४८ ॥ शानुमत्यभण-
 त्सत्यं । सखीदं ज्ञेयं त्वया ॥ एवंविधे लगत्येव । चक्षूषि पुरुषोत्तमे ॥ ४९ ॥ जगदेऽथ प्रज्ञाव-
 त्या । किं ब्रूथ कुरुत क्रियां । क्रियासाराः समारंभाः । सुनिश्चितधियां यतः ॥ ५० ॥ अथो मदन-
 सेनाख्य—दात्मनः शैशवादिपि ॥ निर्व्यूढः प्रेमसंसारः । समदुःखसुखात्मकः ॥ ५१ ॥ ततोऽधुनापि
 यद्येव—मेकाग्रा जल्पतात्र तत ॥ यावज्जागर्ति ना नैष । हरामस्तावदाश्रितः ॥ ५२ ॥ ऊचे त-
 तोऽपि सर्वोच्चिः । पृढाहर्षं न वयं हृले ॥ त्वमेवात्र प्रमाणं क—स्तर्जनावसरः किल ॥ ५३ ॥ ओ-
 मित्युक्तवाथ सर्वोच्चिः । प्रयत्नेन गरीयसा ॥ अपजहेऽवस्थापिन्या । विद्यया स प्रयोगतः ॥ ५४ ॥ चं-
 पापुर्यास्ततो निन्ये । वीरसेनो महाद्वीं ॥ शतयोजनविस्तीर्णो । तान्निर्मानुषवर्जितां ॥ ५५ ॥ यथा
 जयपताकाया—स्ताभिर्दृष्टस्तथैव सः ॥ प्रासादः सुंदरस्तत्र । विद्याशक्त्या विनिर्ममे ॥ ५६ ॥ वास-

वेदमनि तादृक्षे । मृदुतुलीतले तथा ॥ मुमुचे न यथाचाली—द्वीरसेनो मनागपि ॥ ५७ ॥ पर-
 स्पैरैकचित्ताभि—स्ततस्ताग्निरमंत्रयत ॥ कृत्वा जयपताकायाः । रूपं राजत भो इमं ॥ ५८ ॥ चंद्रलो-
 खावदहैव—योगादेष कथंचन ॥ युष्मान्नेहति कर्तव्य—मस्य पुंसस्तदा किमु ॥ ५९ ॥ सर्वाभिर्ज-
 गदे नैप । मानयिष्यति चेद्धतं ॥ दुष्टात्मायं निहतव्य—स्तदा संश्रय सर्वथा ॥ ६० ॥ पूर्वं सर्वानु-
 मत्याथ । प्रधाना सर्वयोषितां ॥ नाम्ना मदनसेना सा—ऽभजत्तं मदनातुरा ॥ ६१ ॥ अत्रांतरे कु-
 मारोऽपि । निद्रया निर्जरं स्थितः ॥ वीक्षांचक्रे निशाशेषे । स्वप्ने शासनदेवतां ॥ ६२ ॥ करस्थित-
 महाचक्र—निर्यज्ज्वालाशतोज्ज्वलां ॥ नाम्ना चक्रेश्वरीदेवीं । आत्मनो वाहनस्थितां ॥ ६३ ॥ यु-
 ग्मं ॥ प्रणामतुष्टया चक्रे—श्रय्यं दत्तामृषाशिषा ॥ वीरसेनो वचोऽवाचि । प्रत्यक्षमिव बोधितः ॥ ६४ ॥
 एताः पवनकेतोस्ते । वैरिणोऽष्टौ प्रिया ननु ॥ इत्याद्यशेषवृत्तांतं । यथाक्रममचीकथयत् ॥ ६५ ॥ का-
 र्यं एवंविधे यस्या—दुचितं तत्समाचार ॥ इत्युक्त्वा सा तिरोधत्त । देवी चक्रेश्वरी क्षणात् ॥ ६६ ॥
 निद्राभंगेन विद्यायाः । संहारे विहिते तथा ॥ अपश्यद्गणिकारूपां । वीरस्तां मदनाग्निधां ॥ ६७ ॥
 आसामास मद्हीपीठे । त्यक्त्वा शय्यां स वेगतः ॥ सस्नेहं मृदुनिर्वाक्यै—रुक्तो मदनसेनया ॥ ६८ ॥

कुविकल्पं किमप्यंतः । कृत्वा कातरवत्किमु ॥ अवतीर्णोऽसि शय्याया । नाथाख्याहि कृपां कुरु ॥ ६९ ॥
 विभाव्य स्वप्नसत्यार्थं । वीरसेनोऽवदत्पुनः ॥ प्रगिन्याकर्णयान्यस्त्री — संगञ्जीत्यास्मि कातरः ॥ ७० ॥
 भगिनीति वचः श्रुत्वा । खेचरी तस्य निष्ठुरं ॥ अट्टष्टवज्रनिर्घाता — तिदुनहृदयावदत् ॥ ७१ ॥ किं
 नाथ प्रलपस्येवं । त्वं निडापरंतंबवत् ॥ अहं जयपताका ते । दासी सैव परस्य न ॥ ७२ ॥ वेश्याः
 क चात्र भण्यते । देशसामान्ययौवनाः ॥ परनार्यो नराधीश । विचार्यार्याख्याहि मेऽधुना ॥ ७३ ॥
 वीरो जगाद नैवाहं । प्रलपामि निरर्थकं ॥ नार्याः पवनकेतोहि । यूयमष्टावपि स्त्रियः ॥ ७४ ॥ तु
 ह्यसौख्यकृते यूयं । माकार्हा मलिनं कुलं ॥ पितृश्वशुरयोः सर्वा । अपि निर्मलवंशजाः ॥ ७५ ॥ वी-
 रसेनवचः श्रुत्वा । निर्दोदिएयं क्षणत्ततः ॥ खेचर्योऽन्याः समान्गमु-र्विभ्रमोऽज्ञातलोचनाः ॥ ७६ ॥
 त्यक्तत्रपाः कुमारानु-—रागिण्यो विविधार्थनां ॥ तत्कालमेव ताश्चक्रु-र्विलक्षवदनाः स्त्रियः ॥ ७७ ॥
 हा सौभाग्यनिधे नाथ । करुणारससागर ॥ मानुकूला अवज्ञासी-—रेतास्त्वदनुरागिणीः ॥ ७८ ॥
 अतिवक्रा गुणैर्हीनाः । क्षणमात्रानुरागिणः ॥ विघटंते नरा इंदु-—चापाभास्त्वादृशा ननु ॥ ७९ ॥
 वीरो जगाद वक्तव्यं । निर्गुणत्वं च मे मतं ॥ क्षणरागित्वमप्येत-—त्यजतः परयोषितः ॥ ८० ॥

ततो मदनसेनाख्य—दूतूपे नृचर किं बहु ॥ अस्मानिहसि चेत्तर्हि । जीवसि त्वं न चान्यथा ॥ ८१ ॥ दिशोऽष्टाविव दुर्बुद्धे । वयमेताः करस्थिताः ॥ त्वं भुङ्क्वासां प्रसादेन । राज्यं निःकण्टकं भुवि ॥ ८२ ॥ वीरः स्नाह्वास्तशीलानां । जीवितं मरणं ननु ॥ स्वशीलं रक्षतां पुंसां । श्लाघ्यते मृत्युरप्यहो ॥ ८३ ॥ दुर्बुद्धिः सैव यान्यस्त्री—प्रसक्तस्य नवेदिह ॥ पुनरेवं वदंत्योऽपि । यूयमष्टौ ममापदः ॥ ८४ ॥ इदं सत्यं वयं सर्वा । आपदो नृवतः किल ॥ इत्युक्त्वा ताः स्थिताः सर्वा । राक्षसीत्वेन तत्क्षणात् ॥ ८५ ॥ वीरः स्नाह किमेतेन । बालभापनकर्मणा ॥ धृष्टोऽस्मि सुप्रसिद्धोऽहं । राक्षसामपि भेषकः ॥ ८६ ॥ ततो गह्वत मा नृत । निंद्या रूपैरमृद्देशः ॥ नृवंति निष्फलांरभाः । पञ्चवपदं ननु ॥ ८७ ॥ जगदुर्वीरसेनं ता । राक्षस्यः कर्तिकाकराः ॥ शत्रो पवनकेतो रे । गृहाणासि क्षमोऽसि चेत् ॥ ८८ ॥ नैव जीवसि रे पाप—कर्म निर्लेज्जं संप्रति ॥ अघ्नीष्टं देवतं चित्ते । स्मरेत्युक्त्वा परिस्थिताः ॥ ८९ ॥ वीरसेनोऽवदच्चैवं । किमात्मा क्लिश्यते निजः ॥ स्त्रीवधार्थं न गृह्णामि । शस्त्रं सुंदरि कर्हिचित् ॥ ९० ॥ जलपन्नमेवेति सर्वाग्निः । कुमारस्ताभिरेकधा ॥ कर्तिकाहेति जिहंतु । समारेन्ने दुरात्मभिः ॥ ९१ ॥ जलपतद्वपुषा तेनां—पृथुपूर्वकरणक्रमात् ॥ गृहीत्वा युगपत्ता-

सां । कर्तिकाः करपंजरात् ॥ ९१ ॥ खड्गखेटकहस्ताभि—स्तात्रिर्निर्मथितुं ततः ॥ युगपद् घटमा-
नाभिः । प्रारंभे राजेसुः पुनः ॥ ९३ ॥ आब्जिनत्तिस्म खड्गान् स । तथैव फलकान्यपि ॥ करेषु च-
क्रिरे ताभि—स्ततस्तीक्ष्णाः परश्वधाः ॥ ९४ ॥ गृहीतास्तेऽपि वीरेण । तथैवोत्पत्य वर्षमणा ॥ एवं
निरायुधास्तेन । चक्रिरे ता अनेकधा ॥ ९५ ॥ कृत्वा दृढशरोराणि । तात्रिः सर्वाञ्जिरादरात् ॥ अ-
तिगुर्व्यः कराग्रेषु । कलयांचक्रिरे शिलाः ॥ ९६ ॥ उत्खुत्योत्खुत्य वेगेन । कुमारो दृढमुष्टिना ॥
ऋषीणे पातयामास । धूलिशेषा विधाय ताः ॥ ९७ ॥ ततो रोषवशात्तात्रिः । सर्वात्रिः पर्वताः करैः ॥
विद्याधरीभिरुत्क्षिप्ता । विद्याशक्त्या विनिर्मिताः ॥ ९८ ॥ वीरोऽश्रावददस्माकं । युद्धं परिचितं गि-
रेः ॥ केनाप्यन्येन युद्धध्वं—मपूर्वरणकर्मणा ॥ ९९ ॥ अन्योन्यं सन्मुखं वीक्ष्य । जजब्जपुस्ताः पर-
स्परं ॥ सर्वादरोऽत्र योऽस्माकं । स एवांस्योपहासकः ॥ १०० ॥ तोलयित्वा ततस्तात्रिः । सरोषं ते
शिलोच्चयाः ॥ करयंत्रैरमुच्यंत । वीरसेने महाघटे ॥ १ ॥ ददत्त्वेन ततस्तेषां । श्रृंगिणामुपपातिनां ॥
आस्रोह शिरः शीघ्रं । कुमारो वानरैरुच्यत ॥ २ ॥ अक्षतंगमथो देवाद् । दृष्ट्वा वीरं शिरःस्थि-
तं ॥ प्रक्षुब्धा हृदये जीत्या । जगदुत्ताः परस्परं ॥ ३ ॥ एषैव जीवितव्याशा—स्माकं यद्वनिता इति ॥

सद्योऽयं महावीर—श्चकारास्मान्न खंडशः ॥ ४ ॥ अनलं नृणवस्तस्य । तडिहंडमहारैः ॥ श्रीष-
यित्वा तमादाय । दुःखं दूरेण ता ययुः ॥ ५ ॥ एकाकी चिंतयामास । वीरश्चित्रमिदं महत् ॥ राक्ष-
स्यः कुटिलाः क्रैताः । स्वप्ने चक्रेश्वरी क्व च ॥ ६ ॥ संपदो विपदश्चापि । समं पुंसां चरंत्यमूः ॥ दे-
शं कालं च संप्राप्य । जवंति प्रकटाः पुनः ॥ ७ ॥ पश्य संसारसद्भावं । न तां नार्यो न वेश्म तत ॥
गिरयोऽपि न ते सर्वे । नष्टं मायैऽजालवत् ॥ ८ ॥ याभिरेवानुरागेण । प्रसन्नं जवनाद् बृतः ॥ स
रोपं प्रहरंत्युच्चैः—स्ता एव मयि निःक्रुपाः ॥ ९ ॥ सुचिरप्रेमसंबंधं । विस्मर्यापि निजंपतिं ॥ तद्वा-
तके कथं हाहा—नुरक्ता निस्त्रपा इमाः ॥ १० ॥ अथवालं ममानिष्ट—चितया कृतयानया ॥ प्र-
कृत्या कुटिलस्वांता । जवंति वनिताजनाः ॥ ११ ॥ तत्कथं सांप्रतं चंपां । गतिः स्यान्निगमश्च कः ॥
इति ध्यात्वा कुमारोऽथ । प्राचालीदुत्तरांप्रति ॥ १२ ॥ महाटव्यामटवेकं । प्राप जीर्णं सुरालयं ॥ ना-
नाहुमलताखंड—मंडितं सुजटाग्रणीः ॥ १३ ॥ तत्र देवगृहे दूरा—दधिगृतेन दीव्यतां ॥ शुश्रुवे
द्युतकाराणां । कोलाहलखं स तु ॥ १४ ॥ कौतुकाक्षिप्तचित्तोऽथ । गतस्तत्र स वीरराट् ॥ युगपद्
द्युतकौरैश्च । ददृशे चलिताननैः ॥ १५ ॥ एहोहि क्षाणमावासे—त्युक्त्वा तैर्द्युतकारैः ॥ अवका-

शो ददे सर्वै—वीरसेनस्य तत्क्षणात् ॥ १६ ॥ उपविष्टे कुमाररेऽस्मिन् । प्रसरद्वंद्वटिकारवं ॥ ददृशेऽ-
 वतरत्तत्त्व । विमानं दिव्यमंघरात् ॥ १७ ॥ विद्याधरकुमारोऽथ । दिव्याजरणञ्चषितः ॥ विमानान्निर्ययौ
 तस्मा—दुवाचेति च तत्र तान् ॥ १८ ॥ विमानरत्नमात्मीयं । पणीकृतमिदं मया ॥ वीरो यः कोऽपि
 शुष्मासु । संग्रामं मे स यत्नतु ॥ १९ ॥ ह्युतकारास्ततः सर्वे । तस्थुर्मौनेन तद्गिरा ॥ एकं मुक्त्वा म-
 हासत्वं । वीरसेनं जगद्भटं ॥ २० ॥ ईर्षद्विद्वस्य वीरोऽवक् । संग्रामे किं तवादरः ॥ यतः क्रीणसि
 संग्रामं । विमानेन महाशय ॥ २१ ॥ उक्तं विद्याधरेणाथ । शक्तिश्चेदस्ति वीर तत् ॥ पूर्वोक्ताया
 व्यवस्थाया—श्चलितव्यं न सुंदर ॥ २२ ॥ वीरसेनोऽवदद्भट्ट । निर्णीताच्चलतीह यः ॥ अन्योन्यं
 निगृहीतव्यो । निश्चितं स्वयमेव सः ॥ २३ ॥ जातामर्षस्ततो विद्या—धरो रंतुं प्रचक्रमे ॥ हारयित्वा
 विमानं तद् । गृहीतं राजसूनुना ॥ २४ ॥ इतश्च ममरुद्धान—पूरितांबराह्वरः ॥ विब्रह्मामकरेणा
 सिं । योगीन्द्रोऽवातरद्विवः ॥ २५ ॥ अवतीर्यचरात्सोऽपि । तेषामंते निविष्टवान् ॥ वीरसेनं विद्धो
 क्य स्वं । धूनयद्विस्मयाब्धिरः ॥ २६ ॥ कुमारं प्रत्युवाचैष । खड्गो मे सर्वकामिकः ॥ चित्ते यच्चिंत्यते
 कार्य—मस्माद्भवति तद् ध्रुवं ॥ २७ ॥ अस्मिन् दृष्टे प्रणश्यंति । परसैन्यानि संगरे ॥ इतश्चिंतित-

मात्राणि । निस्सरंति बलानि च ॥ ३७ ॥ विजित्य शत्रुसैन्यानि । लीयंतेऽत्रैव तानि तु ॥ इत्या-
दयः कृपाणस्या—संख्याता अस्य शक्तयः ॥ ३८ ॥ स्तंभयत्यग्निमंज्रश्च । करोत्याकाशगामितां ॥
विद्वेषणं च वश्यं च । स्तंभनं मोहनं तथा ॥ ३९ ॥ वीरश्चेत्सत्यमेवासि । कृपाणं तदिमं मम ॥ नि-
जमांसपणेन त्वं । पश्चिणीष्व सत्वरं ॥ ४० ॥ मम खड्गो ह्ययं सिद्धो । दक्षिणोदधिरोधसि ॥ श्री-
वीरसेनमित्रस्य । बंधुदत्तस्य संगतात् ॥ ४१ ॥ किलेह शासने कौले । हृद्रविद्या अग्नेकशः ॥ सि-
द्ध्यंति तास्तु भो राज । विविधैः क्षुद्रकर्मजिः ॥ ४२ ॥ मद्यमांसवशास्त—प्रमुखैर्भक्तपानकैः ॥
तासां हृद्रस्वप्तावानां । तृप्तिः स्यादेवमेव हि ॥ ४३ ॥ अतोऽस्ति मे महाविद्या । त्रिजगद्वशकारि-
णी ॥ कर्षयामि नृमांसेन । होमं तत्सिद्धिहेतवे ॥ ४४ ॥ यच्च तच्चापि मांसं न । गृहीतव्यं यथा
तथा ॥ जगत्येकोऽस्ति यो वीर—स्तस्य मांसेन तुष्यति ॥ ४५ ॥ तच्च द्यूतेन तं जित्वा । विक्रमे-
णाथवात्मनः ॥ द्वाभ्यामाज्यामुपायाभ्यां । गृहीतव्यं न चान्यथा ॥ ४६ ॥ वीरसेनस्ततः स्नाह । वि-
चारेणामुना किमु ॥ तदेव सफलं मांसं । तव कार्याय यद्भवेत् ॥ ४७ ॥ तत्किं द्यूतेन संदेह—प-
देनाथ रणेन किं ॥ एवमेव ददे मांस—मित्युक्त्वा हुरिकामधात् ॥ ४८ ॥ योगीन्द्रः स्नाह नो वी-

र । प्रागेव कथितं मया ॥ यद् द्यूतेन रणेनाथ । ग्राह्यं मांसं मया किल ॥ ४० ॥ वीरो जगाद
वाक्यं ते । प्रमाणं सर्वथा मम ॥ द्यूतेनापि रणेनापि । द्वाभ्यां ते दायकोऽस्म्यहं ॥ ४१ ॥ योगीन्द्रः
स्माह युद्धेन । किं द्यूतं प्रस्तुतं त्विह ॥ उक्तव्यवस्थया वीर । मया सह तदाचर ॥ ४२ ॥ अयोमि
त्युक्त्वाथ वीरेण । लघौ हावपि क्रीडितुं ॥ व्यतीयाय दिनं सर्वं । क्रीडनोरेतयोर्द्वयोः ॥ ४३ ॥ द-
ध्याविनि कुमारोऽथ । योगीन्द्रो मंत्रसिद्धिवित् ॥ जेतुं नालं स्मराम्यहं नमस्कारमहं ततः ॥ ४४ ॥
अयं पंचनमस्कारः । परविद्यावलं खड्ग ॥ हृदये ध्यातमावोऽपि । निहंतीह न संशयः ॥ ४५ ॥ सा-
वधानस्ततश्चित्ते । दधौ वीरो नमस्क्रियां ॥ जिगाय योगिनाथं च । हतमंत्रवलं क्षणात् ॥ ४६ ॥
ज्ञात्वात्मानं जितं तेन । कुमारेण स योगिगद ॥ उत्पपात नजोमार्गे । खड्गमादाय वेगतः ॥ ४७ ॥
ततो द्यूतजितं वेगा-द्विमानं खेचरस्य तत् ॥ आरुह्य योगिनाथस्य । कुमारोऽनुययौ पथा ॥ ४८ ॥
पुरः स्थित्वातिवेगेन । कुमारः स्माह योगिनं ॥ बलाहलयितुं वीरा । न शक्या योगिपुंगव ॥ ४९ ॥
इमं खड्गं जितमपि । तदा दास्याम्यहं तव ॥ त्वं प्रार्थयिष्यथा मां चे-त्प्रार्थना भूषणं हि ते
॥ ५० ॥ हयमेवाधुना मूर्ख । त्वया निर्नाशितं पुनः ॥ चिरोपार्जितसौजन्यं । शिक्तुं च क्रमागतं

॥ ५१ ॥ सुरो वा खेचरो वेत्य—वंचयिष्यत मां यदि ॥ ततोऽङ्गास्यदवध्यस्त्वं । पुनः पाख्मिवेष-
तः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वा खड्गमादाय । मुक्तस्तेन महात्मना ॥ सुदुर्मता ययौ क्वापि । स योगी मत्स-
रं वहन् ॥ ५३ ॥ कुमारस्तेन खड्गेन । विमानेन च तत्क्षणात् ॥ बभ्रुवासमसामर्थ्यो । विद्याभृच्च-
क्रवर्तिवत् ॥ ५४ ॥ सविघ्नसाहसैर्विद्या । सिद्धा विद्याभृतां जवेत् ॥ खेचरत्वं महादुःखै—र्धन्यानां
तु सुखेन तत् ॥ ५५ ॥ सिद्धत्वमपि गुटिका—सिद्धादीनामशर्मभिः ॥ व्यक्लेशेन पुनर्जता । वी-
रस्यासिसिद्धता ॥ ५६ ॥ ततो दध्यौ कुमारोऽसौ । गत्वा चंपापुरीमहं ॥ करोमि प्रस्तुतं कार्यं । न-
रसिंहजयादिकं ॥ ५७ ॥ ततो विमानमारुह्य । मनश्चिंताधिकत्वरं ॥ चंपायां कृतसंकल्पः । स चचा-
लोत्तरांगप्रति ॥ ५८ ॥ विस्मितस्तस्य वेगेन । विमानस्य क्षणेन सः ॥ उद्ब्रूतोरणां चंपां । नगरीं
प्राप सोत्सवां ॥ ५९ ॥ परिष्टुज्जनैर्व्याप्तं । नानानेपथ्यशालिभिः ॥ गगनाग्रस्थितो वीरो—ऽपश्य-
द्राजगृहजिरं ॥ ६० ॥ दृष्ट्वा चंपापुरीं सर्वा । महोत्सवमयीं ततः ॥ कुमारश्चित्तयामास । कौतु-
काक्षिप्रमानसः ॥ ६१ ॥ किं कोऽप्यलोत्सवः किं वा—नंदः कोऽपि नृपौकसि ॥ यात्रा देवविशेष-
स्या—श्रवा कापि प्रवर्तते ॥ ६२ ॥ ध्यात्वेति निकटीचक्रे । विमानं तेन तत्र तत् ॥ तस्योत्सवस्य

विज्ञातुं । परमार्थं महौजसा ॥ ६३ ॥ मंदं मंदं समस्तां तां । पश्यंश्चंपापुरीमसौ ॥ दृष्टिं पण्यांगना-
 गेहे । कृतज्ञः क्रमशो ददौ ॥ ६४ ॥ स्वहृदं नृपतेल्लोकैर्गृह्यमानधनोत्करं ॥ चंडचंडधरोहंम् —हं-
 कानासितदासिकं ॥ ६४ ॥ नरसिंहनैर्गाढं । वेष्टितं शस्त्रपाणिभिः ॥ वेद्यावासंददेशैष । श्यामा-
 ननपरिहृदं ॥ ६५ ॥ युग्मं ॥ क्वचिडाजपुमांश्चेष्टां । सर्वालंकारभूषितां ॥ रहो निक्षिप्य जग्राह ।
 सर्वमभ्यंगभूषणं ॥ ६६ ॥ अन्यैराखेदिता दासी—मुखद्विप्तदशागुली ॥ चांडागारनियुक्तेति । कृत्वा
 भूपात्रपूरुषैः ॥ ६७ ॥ केचिद् दुष्टा भुजंगा ये—ऽर्थग्राहं वंचिता तथा ॥ मत्वावसरमस्यांते—ऽपच-
 क्रुर्निजशक्तिः ॥ ६८ ॥ केचिन्मित्रजना दत्त—दुष्टादेशा नृपेण च ॥ चिरप्रेमद्विया चक्रु—रेव
 मेव मुखाखं ॥ ६९ ॥ गाढानुरागरक्तोऽपि । तस्याः कोऽप्यमनोद्वरः ॥ आविःकुर्वन्निजं दुःखं । तच्चि
 त्ताराधनां व्यधात् ॥ ७० ॥ शुशोचेति पुरीलोको—ऽकार्यं हा भ्रष्टजना कृतं ॥ यदोषाद्वीरसेनस्या-
 पचक्रे पणयोषितः ॥ ७१ ॥ विशिष्टस्यापि चौरस्य । रिपोर्वैदेशिकस्य च ॥ वेश्या एव निवामोऽत्र ।
 लोकस्य सकलस्य यत् ॥ ७२ ॥ इति ब्रुवत्सु लोकेषु । गृहीताशेषवस्तुकं ॥ जातं जयपताकायाः ।
 गृहं रोरगृहं यथा ॥ ७३ ॥ अथाकृष्य कचाग्रेषु । रुदती करुणस्वरं ॥ गृहाज्जयपताका सा । भैरवि-

ष्कासिता तदा ॥ ७४ ॥ परीता परिारेण । वीक्ष्यमाणा पुरीजनैः ॥ मार्गे निर्धर्त्यमानागा—सु-
 निर्दुर्वचनेरिति ॥ ७५ ॥ हा निर्दल्लो त्वमेवासि । कृतघ्नानां शिरोमणिः ॥ इदृश्राजप्रसादेना—
 नुचितं यत्कृतं यथा ॥ ७६ ॥ अदृष्टपूर्वं द्रष्टः स । दुष्टात्मा विद्वितस्त्वया ॥ न पुनर्नरसिंहः स । गु-
 णो येनाधिरोपिता ॥ ७७ ॥ यदि सत्यं स वीरोऽस्ति । तदागत्य स्वयं न किं ॥ मार्यमाणां नरेन्द्रेण ।
 रक्षति त्वामतिप्रियां ॥ ७८ ॥ एवमादीनि केषांचि—दुष्टं खलवचांसि सः ॥ निशम्याभिनिवेशेन ।
 स्फुरदोष्टो व्यञ्चितयत् ॥ ७९ ॥ मया प्रागनुमानेन । निश्चितं यदयं किल ॥ सर्वो जयपताकाया ।
 अन्तर्धो मन्निमित्तजः ॥ ८० ॥ किमत्र प्रतिकर्तव्य—मेष एव भयव्रजः ॥ ममासिवासिनो यांतु ।
 यमस्यातिथिरूपतां ॥ ८१ ॥ अथवा युज्यते नैव—मेते निर्देशकारिणः ॥ स्त्रीषु विक्रमिणश्चापि । मम
 वध्या प्रवति न ॥ ८२ ॥ अथवा मुं नृपं किंतु । ससैन्यं सपरिहृदं ॥ उत्क्षिप्योर्ध्वं क्षिपाम्याशु ।
 सर्वं पातालकुक्षिपु ॥ ८३ ॥ अयुक्तमिदमप्यत्र । निग्राह्यो नृप एव हि ॥ सेनापरिहृदादीना—म-
 परोधो न विद्यते ॥ ८४ ॥ अस्तु तावत्किमेतेऽस्याः । कुर्वत्यालोकाग्रम्यहं ॥ इति ध्यायति वीरे सा ।
 निन्ये राजांतिके प्रैटैः ॥ ८५ ॥ स्थापयित्वा पुरस्तां तै—विद्वांसं देव वेदमनि ॥ अस्या यत्तत्तवानी-

त—मशेषं कोशवेश्मनि ॥ ८६ ॥ देवैषापि समानीता । समीपे सांप्रतं तव ॥ यद्युक्तं तत्स्वयं स्वा-
मिन् । वेद्यायां विदधात्विह ॥ ८७ ॥ क्रुधा दष्टाधरेणाथ । संदिष्टं जगतीभुजा ॥ अत्रानयत रे
शीघ्र—मपि तं गणकाधमं ॥ ८८ ॥ अन्वादेशं समानीतः । सोऽपि नृपालपूरुषैः ॥ पश्चाद्ब्राह्मनि-
बद्धोऽभि—ह्वयमानः कशादिभिः ॥ ८९ ॥ पार्श्वे जयपताकाया—स्तथैव स्थापितोऽपि सः ॥ नर-
सिंहनरेंद्रेण । वीक्षितः क्रूरचक्षुषा ॥ ९० ॥ अट्टशयोऽसिप्रज्ञावेण । कुमारोऽपि नमःस्थितः ॥ वी-
क्षांचक्रे नरेंद्रस्य । चेष्टां दष्टरदहदः ॥ ९१ ॥ नरसिंहो जगादाथ । ब्रूहि रे गणकाधुना ॥ समुत्प-
न्नः स ते वीरो । मृत्वा कुत दुराशयः ॥ ९२ ॥ ज्ञापितं गणकेनेति । वक्तुं युक्तं न ते नृप ॥ म-
नोरथैर्वचोऽपि । स वीरो प्रियते कथं ॥ ९३ ॥ जातमात्रः समादिष्टः । स नूनं गणकोत्तमैः ॥ ए-
कवर्षसहस्रांत—निरुपक्रमजीवितः ॥ ९४ ॥ पुनरूचे नृपेणासि । हतस्त्वं कूटविद्यया ॥ कट्ये पव-
नकेतोः स । भार्याग्निमार्स्तो ननु ॥ ९५ ॥ गणकः पुनराहस्य । शूक्तं वचनं तव ॥ विमानस्थं
महावीरं । किमूर्ध्वं देव नेक्षसे ॥ ९६ ॥ दुर्वागुत्तेजितेनोचे । पुनर्नृपेन हे जनाः ॥ अलीकत्वं
निरीक्ष्वं । प्रत्यङ्कं दुर्धियोऽस्य हि ॥ ९७ ॥ श्रुतं सर्वैर्गते घस्ते । भार्याग्निः पवनस्य तं ॥ हत्वाऽन्यां

व्रजंतीनि—स्व नः कथितं किल ॥ ए७ ॥ सरोषं तान्निश्याचिः । कर्तिकाग्निर्विकृत्य सः ॥ तथा ज-
 ग्धो यथा तासां । क्लृधा शांता क्रुधो न तु ॥ ए८ ॥ तान्निर्व्यावर्तमानाग्निर्नैकस्य कथितं मम ॥
 किंतु सर्वस्य लोकस्य । मिलितस्यात्र वासिनः ॥ ४०० ॥ अर्धेनैव निमित्तेन । कारितोऽत्र मयोत्स-
 वः ॥ प्रस्फोरितं च हृष्टेन । विलंबिनेन धीमता ॥ १ ॥ असमंजसजल्पाक । तिष्ठत्वेतन्निमित्तवित ॥
 दृढमेव ममाख्याहि । कस्य हस्ते तव मृतिः ॥ २ ॥ तवाप्यस्या अपि त्राणं । वीरसेनः कश्चिद्यति ॥
 मयाव मार्यमाणायाम् । गाढं तडक्तचेतसि ॥ ३ ॥ श्रुत्युक्त्वा रोषताम्रास्यो । नरसिंहो नरेश्वरः ॥ कृ-
 पाणं सप्रतीकारं । दधौ वामकरे ततः ॥ ४ ॥ दक्षिणेन करेणासिं । चर्कषे दृढमुष्टिना ॥ दृष्टेनापि
 जनो येन । चतुर्वातंक्रसंकुलः ॥ ५ ॥ पुनः पृष्टेन तेनाथ । जगदे ज्ञानिना नृपः ॥ द्विवर्षशततो मृ-
 त्यु—र्ममास्या अपि योषितः ॥ ६ ॥ वयःपरिणतौ दीक्षां । गृहीत्वा शुद्धमानसः ॥ कृत्वानशनकर्मा-
 च । मर्षयामि समाधिना ॥ ७ ॥ एषा जयपताकापि । ब्रुक्त्वा सौख्यानि भुपते ॥ वीरसेनप्रदत्ता-
 नि । कृत्वा धर्मं जिनोदितं ॥ ८ ॥ ध्यायंत्यर्हन्नमस्कारं । वासुपूज्यजिनाग्रतः ॥ स्वर्गे सनत्कुमारा-
 ख्ये । विपद्योत्पद्यते सुरः ॥ ए ॥ शुभं ॥ जलपंतं गणकं चैव । गणिकां चापि तां नृपः ॥ प्रारेन्ने

ज्ञाणितुं ऋयो । प्रापयन्त्यहेतुभिः ॥ १० ॥ उगावयि युवां दुष्टौ । वैरिपक्षसमाश्रितौ ॥ युगपन्मा-
 रयिष्यामि । यस्मात्ता राजतं च तं ॥ ११ ॥ नैमित्तिकस्तनोऽवोच—त्सार्धं जयपताकया ॥ आवायोः
 शरणं वीरः । प्रांते च द्वादशो जिनः ॥ १२ ॥ कुमारस्य ततो नाम—ग्रहणाधिकमत्सरः ॥ खड्गमु-
 त्पाटयामास । नरसिंहो जिघांसया ॥ १३ ॥ अथोचे पश्चारेण । मंत्रिभिः प्रिययापि च ॥ अकर्त-
 व्यमिदं देव । विरुद्धं जन्मनोर्द्वयोः ॥ १४ ॥ अवमन्य वचस्तेषां । सर्वेषां नरनायकः ॥ सिंहासना-
 त्समुत्तस्थौ । प्रज्ज्वलन् क्रोधवह्निना ॥ १५ ॥ अभ्यधावन्नृपो याव—तद्योर्मरणहेतवे ॥ आविर्बभूव
 सहसा । तावद्दीरो विमानगः ॥ १६ ॥ विमूढैर्विवशैर्मूकैः । स्तंभितैर्मूढैर्नैस्त्रि ॥ सर्वैस्तैर्नरसिंहोद्वैः ।
 श्रीवीरस्तत्र वीक्षितः ॥ १७ ॥ त एव विक्रमोत्कर्षाः । सुभटानां हृदि स्थिताः ॥ सर्वेऽपि निष्कृता जा-
 ता । वीरसेने विलोकिते ॥ १८ ॥ सुभटानां प्रविष्टं य—न्मनःस्वपि कदापि न ॥ तद्दीरदर्शनेनो-
 द्वैः । सर्वाङ्गं प्रसृतं भयं ॥ १९ ॥ तस्याश्चर्यकरं रूपं । विश्वस्यापि विलोक्य तत् ॥ एवं वचिंतया-
 मास । पौरलोकश्चमत्कृतः ॥ २० ॥ परात्मा कोऽयपूर्वोऽयं । परमं दैवं किमु ॥ विद्याधरात्मार्थ-
 मध्ये नास्तीदृशो ननु ॥ २१ ॥ ज्ञानी जगाद रे मूढा । विकल्पयथ किं ॥ २२ ॥ वीरसेनः स एवैव ।

यो मया कथितः पुग ॥ ११ ॥ वीरसेनः स एवैष । इत्युक्ते जातमत्सरः ॥ नरसिंहनरेंद्रोऽय ॥ व-
 क्तुमेवं प्रचक्रमे ॥ १२ ॥ वीरसेनः स यद्येष । हंतव्योऽयं मयैव तत ॥ आयुधान्येव तिष्ठतु । कस्म-
 णि स्थितानि मे ॥ १४ ॥ वीरसेन दृढं कुर्याः । कश्चालं निजे करे ॥ यस्माद्गर्जति शस्त्राणि । वैर-
 णां दर्शनेन मे ॥ १५ ॥ यद्याकाशे विचरसि । तत्त्वं विचर मद्गयात् ॥ न जीवसि नभःस्थोऽपि । परं
 मत्तो यमादिव ॥ १६ ॥ सत्यैव यदि ते शक्ति-र्मया या लोकतः श्रुता ॥ मनाग्रणविनोदाय । न-
 विष्यसि तदा मम ॥ १७ ॥ तादृशः कोऽपि सूतो न । जनन्या तनयो ह्रुवि ॥ अक्षुब्धः सहते यो
 मे । दुस्सहं रणम्वरं ॥ १८ ॥ तत श्लाघावचनं श्रुत्वा । संजानश्छद्यचेतसा ॥ लीलोपहासगर्जितं स ।
 वीरसेनेन जल्पितः ॥ १९ ॥ नरसिंहायसंज्ञाव्यं । सर्वं संभवति त्वयि ॥ शस्यंते न जने किंतु ।
 मुखोद्धापाः क्रियां विना ॥ २० ॥ शस्यंते नेति वाक्येन । श्रुतमात्रेण तत्क्षणात् ॥ उत्तेजितो नरेंद्रः स ।
 उत्पपान भृशं दिवि ॥ २१ ॥ रंजितो नरसिंहस्य । विक्रमेण स सूरसुः ॥ विकल्पयन्निजे चित्ते । रो-
 मां चित्रं ॥ २२ ॥ प्रकृत्याब त्रिविधाः स्युः—भुवने वीरपूरुषाः ॥ वाक्लग्नः कार्यकर्तारो । वा-
 क्शूरविधिकर्तृकाः ॥ २३ ॥ तदेव नरसिंहोऽपि । वाक्शूरश्चापि कार्यकृत् ॥ दात्राचारेण योत्स्येज्जा

—नेनाहं सह दोषमता ॥ ३४ ॥ ध्यात्वेति हृदये धीमान् । स विमानादवातरत् ॥ खड्गरत्नं विमानस्य । तस्य कोणे विमुच्य तत् ॥ ३५ ॥ ततोऽधः पतता तेन । वीरेण निजवक्त्रसा ॥ उत्पतन्नरसिंहस्य । बाहं वक्षसि ताम्बितः ॥ ३६ ॥ मिथो वक्षःस्थलास्फोटः—प्रसरत्प्रतिनिःस्वनैः ॥ ब्रह्मांडमिव पुस्फोटः । वित्रस्तजनसंकुलं ॥ ३७ ॥ वीरवक्षःस्थलाघातः—वेदनाविधुरस्ततः ॥ नृपो निमीलिताक्षो ब्राह्म । पपात पृथिवीतले ॥ ३८ ॥ निर्भयः स कुमारोऽपि । हुरीमान्नपस्त्रिहः ॥ अश्वतीर्थीवरात्तस्य । समीपे परितः स्थितः ॥ ३९ ॥ वीरार्कदर्शनेनाश्र । सहमानं न तन्महः ॥ निःशेषं नरसिंहस्य । सैन्यं नष्टं तमो यथा ॥ ४० ॥ वीरोऽथ पश्चिारं तं । स्थिरीचक्रे मृदूक्तिभिः ॥ मात्रैष्ट निर्भयं वोऽस्ति । यतो भीतान्न हन्म्यहं ॥ ४१ ॥ वीरसेनकृतैः शीतै—रुपचारैरनेकधा ॥ स्फुरदोष्टः क्रुधोदस्था—न्नरसिंहो नरेश्वरः ॥ ४२ ॥ स्थिरो ब्रूत्वा मया सार्धं । युष्टं कुरु नरेश्वर ॥ द्रुत्युक्तो वीरसेनेन । दुर्दौके नरसिंहराद ॥ ४३ ॥ इतश्च सहसाकाशे । योगीन्द्रः स समाययौ ॥ करे डमरुकं बिभ्र—दवीरगणसंज्ञकः ॥ ४४ ॥ दत्वाशिषं जगद्वैष । नरसिंहनृपं प्रति ॥ तव पुण्यगुणैर्बद्ध । इवाकृष्टोऽहमागतः ॥ ४५ ॥ तदाख्याहि तवासाध्यं । त्रैलोक्येऽपि नरैरु यत् ॥ एष एव विजानाति । वीरसे-

नो बलं मम ॥ ४६ ॥ करोमि दिवसं रात्री । रात्रीं च दिवसोऽप्यहं ॥ ममाज्ञागर्तेनौ नूनं । चंद्रा-
 दित्याविमावपि ॥ ४७ ॥ अलमुच्चाथवा राजं—स्तन्नास्ति विष्टपत्रये ॥ यन्मंत्रस्य ममासाध्यं । क-
 र्तेव्यं तद्वदायुना ॥ ४८ ॥ आप्तामन्यदथैवैनं । वीरं विश्वैकदुर्जयं ॥ निजमंत्रप्रज्ञावेण । जस्मराशिं
 करोम्यहं ॥ ४९ ॥ अग्नेनाहं महारण्ये । कूटशूतेन वंचितः ॥ गृहीतं खड्गत्वं च । तेनैष मम ज्ञा-
 त्रवः ॥ ५० ॥ सिद्धिर्नैवासहायानां । नृणां बलवतामपि ॥ तत आवां जवावोऽब । सुसहायौ परस्प-
 रं ॥ ५१ ॥ नरसिंहो जगादाथ । मा योगिन्नेवमुज्जिर ॥ भार्गीभिः पवनस्याहं । स्वेचरोजिः प्रतारितः
 ॥ ५२ ॥ ततोऽहं तत्करिष्यामि । निजदोर्विक्रमेण यत् ॥ अहं पंगुः कुणिर्वास्मि । किंवा युद्धे न
 कोविद ॥ ५३ ॥ वीरो जगाद मैवं ज्ञो । नरसिंह वचो वद ॥ इहंति प्रोजनेऽपीह । सुसहायं न किं
 रणे ॥ ५४ ॥ रणकाले समायातं । मा सहायममुं त्यज ॥ स्नेहभ्रंगं न कुर्वति । संतः प्रणयिना-
 मिह ॥ ५५ ॥ संबोधयेति नृसिंहं तं । वीरसेनेन दोषमता ॥ आजुहुवे रणायोच्चै—योगीन्द्र । मधु-
 रस्वरं ॥ ५६ ॥ संग्रामे सज्जनैह्येहि । विजयं मा विधेहि भोः ॥ न ते दोषोऽस्ति योगीन्द्र । मन्त्रश-
 क्तिं प्रदर्शय ॥ ५७ ॥ कुमारेण ततो ध्यात्वा । हृदि पंचनमस्कृतिं ॥ ऊर्ध्वमुत्पत्य रोषेणा—चक्रुषे

योगिनायकः ॥ ५७ ॥ उभावपि समं धृत्वा । तेनोक्तौ राजयोगिनौ ॥ गुरुः शत्रुरहं शक्त्या । मु-
 ख्येष्वां तद्युवामिह ॥ ५८ ॥ नो वाच्यमिति यन्नोक्तं । न राज्यं नृपते तव ॥ सविष्ठा मंत्रसिद्धिश्च ।
 योगीन्द्र मयि ते सति ॥ ६० ॥ इत्युक्त्वा वामदोर्दमं । द्विगुणीकृत्य ऋपजः ॥ भीमं चक्रे करस्फो-
 टं । प्रस्यत्सौधशिरोगृहं ॥ ६१ ॥ उभावपि सरोषौ ता—वसहायमवाप्य तं ॥ नानाबंधनकरणै—यु-
 युधाते रणांगणे ॥ ६२ ॥ तयोऽपि गुरुसामर्थ्याः । स्वकार्यकरणोद्यताः ॥ प्रहारदानदक्षाश्च । परधा-
 तानदालयन् ॥ ६३ ॥ वीरसेनप्रहारेण । क्षणमेकमप्रिडुतौ ॥ निश्चेष्टौ पेततुर्मूर्खा—विधुरौ तौ म-
 हीतले ॥ ६४ ॥ सचेतनौ पुनस्तौ द्वौ । कुमारं जघ्नतुः समं ॥ कुमारः पानयामास । तावुज्जावपि त-
 त्क्षणात् ॥ ६५ ॥ कुमारस्य प्रहारेण । तयोर्जिर्जरदेहयोः ॥ सुसंदेहतुलारूढं । जीवितं विज्रवोऽपि
 च ॥ ६६ ॥ अत्रांतरे क्षणं योगी । तस्थौ ध्यानेन निश्चलः ॥ ध्यातमात्मा ततस्तेन । चामुंडा तत्र
 चाययौ ॥ ६७ ॥ करेषु विव्रती खड्ग—खेटकाद्यायुधव्रजं ॥ विकरालातिवीभत्सा । द्विगुणाष्टभुजा-
 निवता ॥ ६८ ॥ युग्मं ॥ तामालोक्य तयारूपां । योगीन्द्रो हृष्टमानसः ॥ पपात पादयोस्तस्याः । सं-
 र्वीगाश्लिष्टभृतलः ॥ ६९ ॥ जगाद योगिनं वंज्या—हूताहं किमरे त्वया ॥ स स्माह देवी दासोऽ-

हं । तवैव श्रुवि सर्वदा ॥ ७० ॥ धृता हृदि मया नैव । विना त्वां देवतापरा ॥ अलमुक्त्या त्वमेवा-
 सि । प्रमाणं नगवत्यथ ॥ ७१ ॥ दुःस्थितेन ततो देवि । पराभूतेन वैरिणा ॥ शरणाश्रमिहाहूता ।
 जगत्तरणदायिनि ॥ ७२ ॥ योगिवाक्यावसाने सा—वदत्तव भयं कुतः ॥ येनाहं ज्ञातकार्यार्था ।
 यतिष्ये योगिनाथ ते ॥ ७३ ॥ योगी जगाद् देव्येष । शत्रुः प्रत्यक्ष एव ते ॥ वीरसेनोऽग्निधाने-
 ना—पकारी मम सर्वथा ॥ ७४ ॥ यत्त्वया मे तदा दत्तं । खड्गखलं प्रसन्नया ॥ हठेनानेन पापेन ।
 हतं तदपि देवि मे ॥ ७५ ॥ प्रसादं कुरु देवीमं । मम मास्य वैरिणं ॥ खड्गखलं पुनर्देहि । राज्यं
 वास्य महीश्रुजः ॥ ७६ ॥ चंडी स्माह स्थिरो भूत्वा । सहानेन रणं कुरु ॥ त्रिङ्गं प्राप्याहमध्यस्य ।
 करिष्याम्युचितं ततः ॥ ७७ ॥ ततो योगीश्वरो हृष्ट—श्रामुंडावचनेन सः ॥ नृसिंहकृतसाहाय्यो ।
 युयुधे सह वैरिणा ॥ ७८ ॥ तथा तस्यार्पितः खड्गः । फलकं च करस्थितं ॥ स ताभ्यां दुर्जयो जा-
 तः । संग्रामे योगिपुंगवः ॥ ७९ ॥ दूरमुत्पत्य योगीन्द्रः । खेटकासिकरस्थितः ॥ यावन्निहति वीरं तं ।
 तावद्व्योमोत्पपात सः ॥ ८० ॥ हनिष्यावः पतंतं त—मिति संकल्पमानसौ ॥ यावत्तौ राजयोगीन्द्रा-
 —वभिघाताय तस्थतुः ॥ ८१ ॥ कुमारेण हतौ ताव—शुगपद्मराजयोगिनौ ॥ दृढपादप्रहारेण । ८-

दृष्टेश उभावपि ॥ ८२ ॥ तेन पादग्रहारेणो—द्वमतौ रुधिरं द्रुवि ॥ अधोमुखौ पतत्पाणि—धृ-
 तान्मौ तौ निपेततुः ॥ ८३ ॥ मूर्धन्या मीलितादौ तौ । ददृशाते मृताविव ॥ नरैरुपस्थारेण । हा-
 हेत्युच्चैः प्रलापिना ॥ ८४ ॥ अत्रांतरे सरोषा सा । चंदी बोभक्षपाणिषु ॥ सज्जयंत्यायुधान्यूचे । नि-
 वर्षती रदौ रदान् ॥ ८५ ॥ सहेते वीरसेनैतौ । प्रहारात् संगरे दृढान् ॥ तदेहि सन्मुखं मेऽहं । प-
 रीक्षे येन ते बलं ॥ ८६ ॥ वीरः स्माह जगवति । विरोधो न त्वया सह ॥ न विरोधं विना कापि ।
 संग्रामः स्यात्कथंचन ॥ ८७ ॥ त्वया सार्धं न ब्रूबंधु—धनैरं धनैरं मनागपि ॥ जगवत्यस्ति येनाहं । ज-
 वाभि तव सन्मुखः ॥ ८८ ॥ अर्हितुं बलिपूजादि—हस्तैस्त्वामभियुज्यते ॥ न पुनः समरे योधुः ।
 विविधायुधपाणिभिः ॥ ८९ ॥ देव्युवाच कथं मेऽस्ति । न विरोधस्तव्या समं ॥ पुरः परमजक्तं यो ।
 हंसि योगीश्वरं मम ॥ ९० ॥ पुत्रवत्पस्पातव्यो । ममैष शरणागतः ॥ तदंघ्रुवधमं दृतं । बंधुरं
 त्वया सह ॥ ९१ ॥ वीरेणोक्तं तवैषोऽव । बांधवोऽहं पुना रिपुः ॥ प्रायस्त्वं नैव जानासि । स्वरूपं
 बंधुरिणोः ॥ ९२ ॥ उपकारापकाराभ्यां । बांधवा वैरिणोऽपि च ॥ उपकारी कथं ह्येषो—ऽपकारी
 ते कथं त्वहं ॥ ९३ ॥ त्वयैवोपकृतं नून—मस्य स्वप्नादिदानतः ॥ न पुनः शक्तिरेतस्यो—पकर्तु

महती तव ॥ ९४ ॥ चञ्ज्याभाणि न तुष्याभ्यु—पकारैरधिकैरहं ॥ किंतु निःकृत्रिमस्वांत—ईक्षया
तुष्यामि निश्चितं ॥ ९५ ॥ वीरः स्माह त्वया क्वापि । ममाज्जक्तिर्विलोकिता ॥ येनात्था भक्तिमंतं मां ।
न पुनर्योगिनायकं ॥ ९६ ॥ ऊचै चामुंडया दातुं । न शक्नोम्युत्तरं तव ॥ मद्भीतो यदि तद्याहि ।
मया मुक्तो निजं गृहं ॥ ९७ ॥ वीरः स्माहोत्तरं दातु—मसमर्थो न केवलं ॥ मद्यमांसाशने मन्ये ।
न समर्थो रणेऽपि हि ॥ ९८ ॥ असमर्थेति वाक्यं सा । श्रुत्वा वीरस्य प्रैरवी ॥ विशूलं तोलयामास ।
करे भीमं कराक्षहृत् ॥ ९९ ॥ वीरोऽथ चिंतयामास । स्युरेताः क्षुद्रदेवताः ॥ मायाधिका-
स्तदेतासु । न ज्ञाव्यं सरलाश्रयैः ॥ १०० ॥ प्राप्नुवंति परेभ्यस्ते । परानृतिं कुबुद्ध्यः ॥ अकाल-
ज्ञा नरा माया—विषु मायाविनो न ये ॥ १ ॥ सावधानो गुरुक्तेन । ध्यायामि विधिना ततः ॥
परमेष्ठिनमस्कारं । परमंत्रहरं परं ॥ २ ॥ त्रिविष्टपेऽपि तन्नास्ति । मंत्रादस्माद्भवेन्न यत ॥ समं स्याद्वि-
षमं चापि । विषमं सममयहो ॥ ३ ॥ ध्यातमंत्रेण तेनाथ । मंत्रेण नृपनंदनः ॥ अत्यंतं दुस्सह-
स्तास्या—श्रामुंडाया वज्रव सः ॥ ४ ॥ संशंकया नमस्कृत्या । तथा ध्वस्तप्रज्ञावया ॥ कश्यपमधृतेनै-
व । विशलेन हतः क्रुधा ॥ ५ ॥ स्त्री त्वं परस्कलवं च । कृशांगी देवतायसि ॥ प्रहरामि कथंकारं ।

नो महामहो । जातोद्वेगोऽवदत्तदा ॥ १८ ॥ सज्जो जवसि किं नृप । मल्लयुद्धाय संप्रति ॥ मम व-
 दःस्थलाघातो । विस्मृतस्तेऽधुनापि किं ॥ १९ ॥ लीलासंघट्टमात्रेण । मूर्ध्नी गंढसि नृपते ॥ ममे-
 दानीं तु दोर्दंड—संमर्दं सहसे कथं ॥ २० ॥ नरसिंहोऽवदत्सत्यं । तव घातासहोऽस्म्यहं ॥ तथा-
 त्येकं क्षणं वीर । युध्यस्व हि मया सह ॥ २१ ॥ वीरो जगाद राजंस्ते । पूर्णं भवतु कौतुकं ॥ त-
 दाविःकुरु विज्ञानं । त्वं येन वहसे मदं ॥ २२ ॥ वीरसेननृसिंहो तौ । दुहौकाते मिथस्ततः ॥ पद-
 कं पितनृपीठौ । बहुरोषारुणेदौ ॥ २३ ॥ नानाबंधनकरणे—स्तलहस्तादिताडनैः ॥ युयुयाते त-
 था तौ तु । यथा नेशुर्नभश्चराः ॥ २४ ॥ तयोरेवं रसोद्रेका—दन्योन्यं युध्यमानयोः ॥ वीरेण ज-
 गृहे शीर्षं । नरसिंहः क्षणेन सः ॥ २५ ॥ धृत्वा कंठे नृसिंहं तं । करेणैकेन राजसूः ॥ द्वितीयेन
 तु जग्राह । योगिनं जयनश्वरं ॥ २६ ॥ एकल मेलयित्वा तौ । कश्युग्मेन लीलया ॥ ब्राम्हितौ ग-
 गने गाढं । चक्षीं तर्जयतामुना ॥ २७ ॥ मार्यमाणविमौ भक्तौ । चामुण्डे त्रायसे न किं ॥ तर्जयि-
 त्वेति योगीन्द्र—नरक्षौ स प्रचिक्षिपे ॥ २८ ॥ व्याक्रंदति परिवारे । जयभ्रांते च पूजने ॥ प्रक्षिप्तौ
 तौ तथा कापि । न ज्ञातौ केनचिद्यथा ॥ २९ ॥ कृत्वेति वीरसेनः स । चामुण्डां यावदभ्यगात् ॥

जीत्या किलकिलागवं । मुंचंती सा स्मनश्यति ॥ ३० ॥ चामुंडायां प्रणष्टायां व्यावृत्य नृपनंदनः ॥
 सर्वमाश्वासयामास । नरसिंहपरिबुद्धं ॥ ३१ ॥ ईषत्प्रफुल्लवक्त्राब्जो । ज्योतिर्जयपताकयोः ॥ ससत्कारं
 विधायोच्चैर्वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥ ३२ ॥ सागरास्तेऽपि कुप्यंति । गंघ्रीरा गुरवोऽपि ये ॥ क्षयकाले
 प्रवाहका । न पुनः सज्जना इह ॥ ३३ ॥ किं जल्पितेन बहुना । गणना कार्धदेशयोः ॥ इदमे-
 व पुराण्युच्चैः—रायत्तं युवयोर्द्वयोः ॥ ३४ ॥ अथोवाच निमित्तज्ञः । स्वप्रभुत्वोचितं त्वया ॥ वीरसेन
 समाख्यात—मंगीचक्रे च चेतसा ॥ ३५ ॥ तव देव जगद्गरो । यत्र देहे वसत्यसौ ॥ विश्वायत्तं
 तदा सत्त्व—मायत्तं कथ्यमावयोः ॥ ३६ ॥ यावदेवं जगादाभ्यां । वीरसेनः समं मुदा ॥ यत्तावत्तत्र
 संजातं । सहसा तन्निशम्यतां ॥ ३७ ॥ तस्तरे गगनं सर्वं । विमानैर्व्योमचारिणां ॥ अकालमेघसं-
 घातै—खि पीतातपै रवेः ॥ ३८ ॥ इतश्चागत्य वेगेन । संयोज्य च कराविति ॥ वीरसेनो मया दे-
 व । विज्ञप्तो वज्रमाहुना ॥ ३९ ॥ तदानीं वीरसेनाहं । खेचरीभिर्हते त्वयि ॥ अनाथोऽशरणो दी-
 नः । कांदिशीक श्वाज्ञवं ॥ ४० ॥ वासुपूज्यगृहे स्वामिन् । मठेष्वारामभूमिषु ॥ वीक्षितोऽपि न ह-
 र्दृष्ट्वं । बिकेषु चत्वरेषु च ॥ ४१ ॥ तिलमालोऽपि चंपायां । स प्रदेशो न विद्यते ॥ न वीक्षितो

मया यत्र । त्वं नयोल्लांतचक्रुषा ॥ ४२ ॥ त्रामं त्रामं पुनर्देव । गतोऽहं गणिकागृहं ॥ रुदंती निभृ-
तं दृष्टा । तत्र सा विरहात्तव ॥ ४३ ॥ व्यनयाहं ततः प्रोचे । वज्रबाहो विलोकय ॥ विद्याशक्त्या
समस्तेऽसौ । वीरसेनं महीतलो ॥ ४४ ॥ किंकर्तव्यतया मूढ—स्ततः शुद्धिमनानुवन् ॥ निरुपायो य-
यौ वेगा—द्वैताद्वयेश्चरसंनिधौ ॥ ४५ ॥ एकासनस्थयोस्तत्र । चरित्रं शृण्वतोस्तव ॥ शेखराशोकयोः
सर्वं । तद्वृत्तं कथितं मया ॥ ४६ ॥ श्रुत्वा तौ तव वृत्तांत—मन्त्रियानादिकं रिपोः ॥ स्मरतःस्म शु-
चीनृत्य । स्वस्वविद्याधिदेवताः ॥ ४७ ॥ विद्यादेवीमुखात्ताभ्यां । ज्ञात्वापहरणादि ते ॥ चामुंजीजय-
पर्यंत—मवाचि चरितं मम ॥ ४८ ॥ ताभ्यां गुष्मत्समुत्कंठा—तरलाभ्यामग्राण्यदः ॥ गम्यते तत्र
यत्रास्ति । विजयी वीरसेनराद ॥ ४९ ॥ तद्वचोऽनंतरं जात—संदोभः खेचरव्रजः ॥ संचचाल्य वि-
मानैर्घै—ऋग्दयान् निखिला दिशः ॥ ५० ॥ परितौ पश्चिमारेण । कृतप्रस्थानमंगलौ ॥ शेखराशो-
कराजौ ता—विहायातौ विहायसा ॥ ५१ ॥ समुदायो विमानानां । स एष दृश्यते प्रज्ञो ॥ स ए-
तयोश्शेषोऽपि । गगने खेचरेन्द्रयोः ॥ ५२ ॥ वीरः स्माह वयं तर्हि । यामः सन्मुखमेतयोः ॥ द्रु-
दित्वा समारूढः । स विमाने निजे ततः ॥ ५३ ॥ विशेषकल्पशालिन्या । सार्धं जयपताकया ॥ म-

या नैमित्तिकेनापि । प्रसादादरभास्वता ॥ ५४ ॥ युग्मं ॥ उत्पपात नञोमार्गे । भानुवत्सूरनंदनः ॥
 विद्याधराब्जखंप्तानि । बोधयन्निजचेतसा ॥ ५५ ॥ बंधमानो बलप्रष्टः । सुप्रैष्टः स ससंभ्रमं ॥ ददृशे
 शेखराशोक—राजप्यां परमात्मवत् ॥ ५६ ॥ उच्चरंतौ जयारावं । सगौरवमुज्जावपि ॥ त्यक्त्वासनौ त-
 तो वीर—सेनं भक्त्या प्रणेमतुः ॥ ५७ ॥ प्रसारितब्रुजादंडः । कुमारोऽपि यथाक्रमं ॥ सस्नेहं तौ
 समाश्लिष्य । पप्रह्य कुशलं क्रमात् ॥ ५८ ॥ कोशीकृत्य करद्वंद्वं । ताभ्यामग्निदधे ततः ॥ आवायोः
 कुशलं देव । प्रसादेन तवान्वहं ॥ ५९ ॥ द्यन्मावेऽपि कार्ये कि—मायासि त्वं स्वयं प्रज्ञो ॥ प्रद-
 त्तो नावयोरेष । किमादेशो नरेश्वर ॥ ६० ॥ भृत्यानां भाति भृत्यत्वं । न विक्रमयतामपि ॥ क्लि-
 श्यंति स्वामिनः कार्ये । येषु सत्सु स्वयं क्लि ॥ ६१ ॥ स्वामिनो नोपकुर्वति । प्रस्तावेऽप्यागते य-
 दि ॥ अन्योन्यं निष्फलं भृत्य—स्वामित्वं तत्तयोर्ननु ॥ ६२ ॥ विनियोगं विना स्वामी । यदृत्यस्य
 प्रसीदति ॥ तद्दूरीकरणं नूनं । तस्य दुर्वचनं विना ॥ ६३ ॥ पिधाय सहसा कर्णौ । वीरेण जगदे-
 ततः ॥ न विकल्पयितुं युक्तं । युवयोर्हृदयेऽप्यदः ॥ ६४ ॥ कस्य को विद्यते स्वामी । भृत्यः कस्या-
 श्वाव कः ॥ अभिमानं वृथैवेद—मेष भृत्योऽहमीश्वरः ॥ ६५ ॥ स्वस्वामित्वमदादन्यान् । बलाढ्या-

पारयन्ति ये ॥ कर्मातिविरसं नूनं । ते वक्षत्यान्त्रियोगिकं ॥ ६६ ॥ भृत्यत्वेन यथात्मानं । मन्येथे स्वा-
 मिनो युवां ॥ तथाहमपि वां मार्गो । महतामेक एव हि ॥ ६७ ॥ इत्यादिसुजनालापे—यर्विच्छिष्ट-
 ति ते मिश्रः ॥ वासुपूज्यगृहे ताव—सर्वेषां पतिता दृशः ॥ ६८ ॥ जनानां गुरुसंमर्दं । तत्रापश्य-
 न्नमःस्थिताः ॥ अपृच्छंश्चापि ते सर्वे । किमेष मिलितो जनः ॥ ६९ ॥ ततो राजन् मयाज्ञाणि ।
 न जाने सम्यगप्यहं ॥ प्रतिक्षिप्तस्त्वया किंतु । नृसिंहः पतितोऽत्र हि ॥ ७० ॥ उवाच वीरसेनोऽ-
 थ । ग्रामो वयमपीह ज्ञोः ॥ जिनेऽदृशनात्कर्म—क्षयोऽस्तु भवतामपि ॥ ७१ ॥ नरसिंहममुं स्वस्थं ।
 कृत्वा राज्ये निजे पुनः ॥ स्थापयामो वयमिति । गदित्वा तव ते ययुः ॥ ७२ ॥ वासुपूज्यजिनं न-
 त्वा । गताः स्थाने जनाकुले ॥ पप्रहूः सर्वलोकांस्ते । संमर्दः किमितीह भोः ॥ ७४ ॥ उक्तमेकेन
 देवात्र । श्रीवीरेण महौजसा ॥ लीलियोद्घाट्य तावेतौ । प्रक्षिप्तौ राजयोगिनौ ॥ ७५ ॥ भूर्गोपस्वशौ
 तौ तु । प्राप्नुतो नैव चेतनां ॥ पश्चिवास्तयोरेष । कुरुते शीतलक्रियां ॥ ७६ ॥ वीरो जगाद ह्य-
 कष्टं । चैतन्यं लभते न सः ॥ अद्यापि नरसिंहस्त—द्यामस्तैव सत्वरं ॥ ७७ ॥ अपगह्यत्परीवार-
 दत्तमार्गः स वीराद ॥ नरसिंहसमीपेऽजा—त्समं विद्याधरेश्वरैः ॥ ७८ ॥ ददर्श पुरतस्तव । ब्रह्मगु-

या नैमित्तिकेनापि । प्रसादादरमास्वता ॥ ५४ ॥ युगं ॥ उत्पपात नञ्जोमार्गे । भानुवत्सूरनंदनः ॥
 विद्याधराब्जखंभानि । बोधयन्निजचेतसा ॥ ५५ ॥ वंद्यमानो बलप्रष्टः । सुप्रैष्टः स ससंभ्रमं ॥ ददृशे
 शेखराशोक—राजश्यां परमात्मवत् ॥ ५६ ॥ उच्चरंतौ जयारावं । सगौरवमुज्जावपि ॥ त्यक्तासनौ त-
 तो वीर—सेनं भक्त्या प्रणेमतुः ॥ ५७ ॥ प्रसारितञ्जुजादंडः । कुमारोऽपि यथाक्रमं ॥ सस्नेहं तौ
 समाश्लिष्य । पप्रच्छ कुशलं क्रमात् ॥ ५८ ॥ कोशीकृत्य करद्वंद्वं । तभ्यामग्निदधे ततः ॥ आवायोः
 कुशलं देव । प्रसादेन तवान्वहं ॥ ५९ ॥ इयन्मात्रेऽपि कार्ये कि—मायासि त्वं स्वयं प्रज्ञो ॥ प्रद-
 त्तो नावयोरेष । किमादेशो नरेश्वर ॥ ६० ॥ भृत्यानां भाति भृत्यत्वं । न विक्रमवतामपि ॥ क्लि-
 श्यंति स्वामिनः कार्ये । येषु सत्सु स्वयं क्लिप्त ॥ ६१ ॥ स्वामिनो नोपकुर्वन्ति । प्रस्तावेऽप्यागते य-
 दि ॥ अन्योन्यं निष्फलं भृत्य—स्वामित्वं तत्तयोर्ननु ॥ ६२ ॥ विनियोगं विना स्वामी । यद्भृत्यस्य
 प्रसीदति ॥ तद्दूरीकरणं नूनं । तस्य दुर्वचनं विना ॥ ६३ ॥ पिधाय सहसा कर्णौ । वीरेण जगदे-
 ततः ॥ न विकल्पयितुं युक्तं । युवयोर्हृदयेऽप्यदः ॥ ६४ ॥ कस्य को विद्यते स्वामी । भृत्यः कस्या-
 श्वात्त कः ॥ अभिमानं वृथैवेद—मेष भृत्योऽहमीश्वरः ॥ ६५ ॥ स्वस्वामित्वमदादन्यान् । बलाद्भ्या-

पारयंति ये ॥ कर्मोतिविरसं नूनं । ते वधंत्वाग्नियोगिकं ॥ ६६ ॥ भृत्यत्वेन यथात्मानं । मन्येथे स्वा-
 मिनो युवां ॥ तथाहमपि वां मार्गो । महतामेक एव हि ॥ ६७ ॥ इत्यादिसुजनालापै—र्यावत्तिष्ठं-
 ति ते मिश्रः ॥ वासुपूज्यगृहे ताव—सर्वेषां पतिता दृशः ॥ ६८ ॥ जनानां गुरुसंमर्दं । तत्रापश्य-
 न्नमःस्थिताः ॥ अपृष्ठंश्चापि ते सर्वे । किमेव मिलितो जनः ॥ ६९ ॥ ततो राजन् मयात्राणि ।
 न जाने सम्यगप्यहं ॥ प्रतिक्षिप्तस्त्वया किंतु । नृसिंहः पतितोज्ज्व हि ॥ ७० ॥ उवाच वीरसेनोऽ-
 थ । यामो वयमपीह ज्ञोः ॥ जिनेऽददर्शनात्कर्म—क्षयोऽस्तु ब्रवतामपि ॥ ७१ ॥ नरसिंहममुं स्वस्थं ।
 कृत्वा राज्ञे निजे पुनः ॥ स्थापयामो वयमिति । गदित्वा तत्र ते ययुः ॥ ७२ ॥ वासुपूज्यजिनं न-
 त्वा । गताः स्थाने जनाकुले ॥ पप्रहूः सर्वलोकांस्ते । संमर्दः किमितीह भोः ॥ ७४ ॥ उक्तमेकेन
 देवान्न । श्रीवीरेण महौजसा ॥ लीलयोद्धात्य तावेतौ । प्रक्षिप्तौ राजयोगिनौ ॥ ७५ ॥ मूर्ध्नापवशौ
 तौ तु । प्राप्नुतो नैव चेतनां ॥ पश्चिारस्तयोरेष । कुरुते शीतलक्रियां ॥ ७६ ॥ वीरो जगाद ह्य-
 कष्टं । चैतन्यं लभते न सः ॥ अद्यापि नरसिंहस्त—द्यामस्तैव सत्वरं ॥ ७७ ॥ अपगह्यपरीवार-
 दत्तमार्गः स वीरसाद ॥ नरसिंहसमीपेऽगा—त्समं विद्याधरेश्वरः ॥ ७८ ॥ ददर्श पुरतस्तत्र । ब्रह्मगु-

साप्रिधं गुरुं ॥ बहुशिष्यपरीवारं । करुणारससागरं ॥ ७७ ॥ आनन्दपूरितो वीरः । समं ऋचरस्वैचरैः ॥
 ववंदे सुखिजस्य । पादपंकजमुत्तमं ॥ ७८ ॥ गुरुणापि भवांभोधि—निस्तारणतरीसमः ॥ धर्मला-
 जो ददे तेषां । वीरस्वैचरऋजुजां ॥ ७९ ॥ हरिचिन्दनसिक्तांगौ । ततस्तौ राजयोगिनौ ॥ स्वस्थीकृतौ
 कुमारैणा—पश्यतां सर्वतो दिशः ॥ ८० ॥ ततः स्थानांतरालोक—संजाताधिकमत्सरौ ॥ मुनींद्र-
 वीरसेनं चा—पश्यतां तौ सखेचरं ॥ ८१ ॥ नरसिंहस्ततः प्रोचे । वीरसेनेन दुर्मनाः ॥ किं ध्याय-
 सि नृसिंह त्वं । वंदस्व मुनिनायकं ॥ ८२ ॥ असदग्राहं त्वमप्याशु । त्यक्त्वा योगीश्वरानम ॥ इत्यु-
 क्ते वीरसेनेन । नरसिंहो ननाम तं ॥ ८३ ॥ गुरुणा सादरेणोच्चैः । करमुत्क्षिप्य दारुणं ॥ धर्मला-
 जो नरेंद्रस्य । दत्तो दुःखविनाशनः ॥ ८४ ॥ नरसिंहं सुखासीनं । ब्रह्मगुप्तोऽवदत्पुनः ॥ माकर्षीस्त्वं
 मनःखेदं । मन्नागपि नरेश्वर ॥ ८५ ॥ मनःखेदे कृतेऽप्यस्ति । परित्राणं न किंचन ॥ चंचलत्वं
 श्रियः को न । जानाति जगतः स्फुटं ॥ ८६ ॥ त्यक्त्वा कुलक्रमायात—मन्यं याति नरं क्षणात् ॥
 पांशुला स्त्रीव या दृष्टा । व्यतीकांतां श्रियं त्यज ॥ ८७ ॥ श्रियः संकोचविस्तारौ । दृश्येते क्षणि-
 काविह ॥ शंके संवासदोषेण । संक्रांतौ कमलस्य तौ ॥ ८८ ॥ विषस्य प्रगिनी ज्येष्ठा । लहन्मीरेणा

नरेश्वर ॥ यनो दुःखगतं दत्त्वा । हंति श्रीर्न विषं तथा ॥ ए१ ॥ समुद्रमथने त्यक्त्वा । सुरैधं यः
 स्वयं वृतः ॥ हरिः सोऽपि यया त्यक्तः । सा श्रीस्वां किं न मुंचति ॥ ए२ ॥ द्वारिका सा पुरी सा
 न । श्रीरिंडस्यापि दुर्लभा ॥ कृष्णस्य पश्यतो नष्टं । हरिश्चंद्रपुरी यथा ॥ ए३ ॥ विनंदयति दशा
 स्यस्य । श्रीः स्वप्नेऽपीति वेत्ति कः ॥ त्रैलोक्यकंदकस्यापि । लक्ष्मीस्तस्यापि सा गता ॥ ए४ ॥
 आत्मार्यमश्वग्रीवेण । सुदूरं परिवर्धिता ॥ तं विहायापि वेश्येव । लक्ष्मीस्त्रिपृष्ठमाश्रिता ॥ ए५ ॥ र-
 दुरामहर्षिश्चंद्र—दिदृहीपादिमहीभुजां ॥ न जाना या स्थिरा सा श्री-र्नैविष्यति कथं तव ॥ ए६ ॥
 यथा राजसहस्राणि । लंघयत्यध्वगेव सा ॥ मामायाता न किं वेत्ति । मामप्येवं विमोहयति ॥ ए७ ॥
 प्रकृत्या चंचला लक्ष्मी—यद्येषापि स्थिरा भवेत् ॥ ऋरताद्या नृपास्तत्किं । मुंचंत्येतां नरेश्वर ॥ ए८ ॥
 माकार्पीः प्रतिबंधं त-द्वदभ्यां भार्यासु बंधुषु ॥ असारं सर्वमप्येत-त्सारं धर्मो जिनोदितः ॥ ए९ ॥
 नरसिंहो गुरुवाक्या—ज्ञातसंवेगवासनः ॥ गुरुं विज्ञपयामास । सत्यमेतत्त्वयोदितं ॥ ६०० ॥ अ-
 विवेकसमुद्भूता—स्तावन्नृणां कुबुद्धयः ॥ न शृण्वंति गुरोर्याव—त्तव तत्त्वमग्रं वचः ॥ १ ॥ यद्यैव
 कथिनं लक्ष्म्या—श्रपललं तया विप्रो ॥ अमारलं तथैवास्याः । संक्रांतं हृदये मम ॥ २ ॥ सारनृ-

तस्त्वया किंतु । यदि धर्मो यदौच्यत ॥ कृत्वा प्रसादमाख्याहि । तं ममास्यापि योगिनः ॥ ३ ॥ गु-
रुरूचे ततो धर्म । गंभीरं मधुरस्वरं ॥ उपदिष्टं जिनेंद्रेण । समर्थं कर्मणां क्षये ॥ ४ ॥ सर्वदर्शन-
मार्गेषु । श्रूयते धर्म इत्ययं ॥ परीक्ष्यते स एव स्व-विवेकेन विवेकिना ॥ ५ ॥ चतुःपरीक्षितं कृ-
त्वा । येऽत्र गृह्णति कांचनं ॥ तेषां विघटते नैव । कालदेशान्तरेऽपि तत् ॥ ६ ॥ सुपरीक्ष्य तस्या ध-
र्मं । येऽत्र गृह्णति धार्मिकाः ॥ तेषां प्रवांतरेऽपीष्ट—फले विघटते न सः ॥ ७ ॥ प्रवाहपतिता ये
त्व—परीक्ष्य वृषकारकाः ॥ ते पापानि प्रकुर्वन्ति । धर्मवासनया भृशं ॥ ८ ॥ यथा परीक्षितव्योऽब ।
स धर्मो धर्मकांक्षिणा ॥ शृणुतं राजयोगींडा—वेकाग्रमानसौ तस्या ॥ ९ ॥ एवं विभावनीयं स्व-
हृदये प्राणितोऽत्र कः ॥ सर्वदर्शनशास्त्रेषु । परमार्थोऽधिकारिभिः ॥ १० ॥ पंचैतानि पवित्राणि ।
सर्वेषां धर्मचारिणां ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं । त्यागो मैथुनवर्जनं ॥ ११ ॥ एतानि यत्र पंचापि । नि-
र्वाहं यांत्यबाधया ॥ आदिमध्यावसानेन । फलेऽर्घ्यो प्रवांतरे ॥ १२ ॥ यत्रैतान्यपि धर्मस्य । मूलं
व्यभिचरन्ति च ॥ आदिमध्यावसानेषु । तं धर्मं त्यजतादरात् ॥ १३ ॥ पूर्वं पाखंडिधर्मेषु । प्ररूढैता-
नि सर्वथा ॥ अनुज्ञातास्ततः सर्वे । पश्चाज्जीववधादयः ॥ १४ ॥ जिनधर्मे पुनर्मूल-गुणा एते हि

धार्मिकाः ॥ अथवा जड्विपतेनालं । सूक्ष्मबुद्ध्या विचार्यतां ॥ १९ ॥ ततो योगी नृपश्चापि । गुरुं द्वा-
वयवोचतां ॥ जगवन् कोऽल संदेह—स्वयोक्तं यत्तथैव तत् ॥ १६ ॥ गुरुः स्माह स धर्मः स्या—
ञ्चतुर्धा जिनशासने ॥ दानशीलतपोचाव—भेदैर्भिन्नो यथाक्रमं ॥ १७ ॥ पूर्वं दानमयं धर्मं । समा-
सेन जगाम्यहं ॥ दानं च द्विविधं ज्ञाना—भयधर्मोपकारतः ॥ १८ ॥ तद् ज्ञानं द्विविधं मिथ्या—
सम्यग्भेदद्वयेन च ॥ रागद्वेषकरं यच्च । मिथ्याज्ञानं तदुच्यते ॥ १९ ॥ आधुर्वेदो धनुर्वेदो । नीत-
यो गणितानि च ॥ ज्योतिर्विवादशास्त्रं च । गजाश्वनरलक्षणं ॥ २० ॥ विभ्रंगज्ञानिनो येऽल । व-
द्बुधुः परमर्षयः ॥ एवमादीनि शास्त्राणि । तत्प्रणीतानि तानि च ॥ २१ ॥ मिथ्याज्ञानं समस्तं त-
दिहल्लोकोपयोगि यत् ॥ रागद्वेषादयो यस्मा—त्प्रवर्धन्ते शरीरिणां ॥ २२ ॥ सर्वज्ञेन जिनेनास्ते—
नागमो भणितोऽत्र यः ॥ सम्यग्ज्ञानं प्रवेत्तच्च । परलोकैकसाधनं ॥ २३ ॥ जीवाजीवौ तथा पुण्यं ।
पापं चाश्रवसंवरो ॥ निर्जरा बंधमौदौ च । सम्यग्ज्ञानेन बुद्ध्यते ॥ २४ ॥ सम्यग्ज्ञानस्य विषया ।
अनंताः परिकीर्तिताः ॥ समस्तैस्तेः परिज्ञातै—र्यति रागादयः क्षयं ॥ २५ ॥ तद् ज्ञानमपि नैव स्या
—द्येन रागादिपोषणं ॥ तिमिरौघं न यो हन्ति । स सूरः कथमुच्यते ॥ २६ ॥ सम्यग्ज्ञानं नरेणै-

त—द्वातव्यं निजशक्तिः ॥ ज्ञानवान् ज्ञानदानेन । देही भवति निश्चितं ॥ २७ ॥ अज्ञानी नैव जानाति । जीवाजीवौ कथंचन ॥ तदज्ञाता च जीवानां । कथं रक्षां करिष्यति ॥ २८ ॥ जीवा ज्ञानेन जानन्ति । पुण्यं पापं तथैव च ॥ तत्कारणानि सर्वाणि । मोक्षोपायमपि स्फुटं ॥ २९ ॥ सम्यग्ज्ञानी च जीवाना—मभयं विदधाति हि ॥ तस्यैवावरोधेन । ते जीवा द्विविधा मताः ॥ ३० ॥ सर्वेषामभयं दत्ते । जीवानां यः कृपापरः ॥ स सुखं स्वर्गमोक्षेषु । वसत्यानंदसुंदरः ॥ ३१ ॥ आरोग्यं धनसंपत्तिः । सौभाग्यं दीर्घजीवितं ॥ भवंत्यन्यदानेन । गुणा ह्येवमादयः ॥ ३२ ॥ ज्ञानं च सफलं तस्य । नीतयः सफलास्तथा ॥ सफलं मानुषत्वं चा—भयदानेऽस्ति यस्य धीः ॥ ३३ ॥ दया यस्य तपस्तस्य । शीलं सर्वगुणा अपि ॥ दयाहीनस्य नो शीलं । न तपो न गुणा अपि ॥ ३४ ॥ यः करोत्यर्थदानेना—दारिद्र्यमखिलं जगत् ॥ एकं हिनस्ति जीवं च । तस्य सर्वं निरर्थकं ॥ ३५ ॥ सर्वधर्मक्रियामूलं । सर्वसौख्यैककारणं ॥ सर्वजीवान्नयं दानं । सर्वदर्शनसंमतं ॥ ३६ ॥ धर्मोपकारकं दानं । समासेन ज्ञानमथ ॥ सर्वगुणसमृद्धेभ्यो । मुनिभ्यो दीयतेऽत्र यत् ॥ ३७ ॥ अथ ह्येन येनात्र । शयान्नपातवाससां ॥ सावष्टंशरीरास्ते । धर्मं कुर्वन्ति साधवः ॥ ३८ ॥ धर्मोपकारकं दानं ।

तदपि स्याच्चतुर्विधं ॥ दायकग्राहककाल—चावैः शुद्धं नरेश्वर ॥ ४० ॥ दानं दायकशुद्धं त-द्य-
 हस्ते हर्षसंयुतः ॥ अयमायी ज्ञानसंपन्नो । दाता वांछाविवर्जितः ॥ ४१ ॥ पात्रशुद्धिं विना दानं । दी-
 यते बहुधापि यत् ॥ परलोके न तद्वत्त-मपि स्याद्बहुलाचकृत ॥ ४२ ॥ काले यहीयते दानं । काल
 शुद्धं तदुच्यते ॥ स एव कथितो कालो । यत्र साधुसमागमः ॥ ४३ ॥ विहीनोऽष्टमदस्थानैः । श्र-
 द्धया शुद्धमानसः ॥ कृतार्थं मन्यमानः स्वं । भावयन् दानज्जावनां ॥ ४४ ॥ प्रवर्धमानसद्भावो । दा-
 नं दत्ते गृहीह यत् ॥ चावशुद्धं भवेदानं । तत्कर्मक्षयहेतवे ॥ ४५ ॥ युग्मं ॥ शृणु शीलमयं धर्म-
 मेकचित्तो नरेश्वर ॥ यः सप्तदशभेदैः स्या—संयमः शीलमेव सः ॥ ४६ ॥ पंचैन्द्रियजयः पंचा-
 श्वेन्यो विरतिस्तथा ॥ कषायाणां च दंडानां । निग्रहश्चेति संयमः ॥ ४७ ॥ वितीर्णं विविधं दानं ।
 शीलं धृत्वापि जेदभृत् ॥ चरंति सुतपोधीरा । जेदजिन्नं तदुच्यते ॥ ४८ ॥ तत्तपो द्विविधं ज्ञेयं ।
 बाह्यमाभ्यंतरं तथा ॥ एकैकं च नराधीश । षड्दं कथितं जिनैः ॥ ४९ ॥ अग्रशनमौनोदर्यं ।
 वृत्तेः संक्षेपणं तथा ॥ रसत्यागस्तनुक्लेशो । लीनतेति बहिस्तपः ॥ ५० ॥ प्रायश्चित्तं वैयावृत्तं । स्वा-
 ध्यायो विनयोऽपि च ॥ व्युत्सर्गोऽथ शुभ्रध्यानं । षोढेत्याभ्यंतरं तपः ॥ ५१ ॥ दीप्यमाने तपोबह्वौ ।

बाह्ये चाभ्यन्तरेऽपि च ॥ यमी जरति कर्माणि । दुर्जराण्यपि तद्गणात् ॥ ५१ ॥ तृणराशिं यथा व-
 ह्निः । संचितं बहुज्जिर्दिनैः ॥ तथानेकप्रवैर्बद्धं । तपो दहति कर्म वै ॥ ५२ ॥ यथा दुर्गस्थितो यो-
 धः । समृद्धः कवचायुधैः ॥ क्षणोति र्गुसंधातं । तथा दुःकर्म सत्तपः ॥ ५३ ॥ कठोरमपि दीप्तेन ।
 वह्निना मदनं यथा ॥ विदीयते तथा तीव्र—तपसा कर्मसंचयः ॥ ५४ ॥ सदोषमपि दीप्तेन । सु-
 वर्णे वह्निना यथा ॥ तप्यमानस्तपोऽग्निना । तथा जीवोऽपि शुद्ध्यति ॥ ५५ ॥ तन्नास्ति शुब्दे किंचि-
 —तपसा यन्न सिद्ध्यति ॥ अनेनैव शुभा जीवा । अनन्ताः परिनिर्वृताः ॥ ५६ ॥ अस्मादेव तपो-
 धर्मा—दण्डिमाद्याः समृद्धयः ॥ आमर्षैर्षधिमुख्याः स्यु—र्लेब्धयोऽपि महात्मनां ॥ ५७ ॥ भावध-
 र्मे महाराज । शृणु द्वादश प्रावनाः ॥ अनित्यताप्रशरणं । ज्ञवमेकत्वमान्यतां ॥ ५८ ॥ अशौचमा-
 श्रवदिधि । संवरं कर्मनिर्जरां ॥ धर्मस्वाख्याततां लोकं । द्वादशीं बोधिभावनां ॥ ५९ ॥ युग्मं ॥ ज्ञा-
 वयन् भावना एता । द्वादशप्रतिवासरं ॥ वेत्ति वस्तुस्वरूपं द्राक् । स्वयं चित्ते शुद्धाशुभं ॥ ६० ॥
 सुविशुद्धपरिणामो । हन्ति कर्माणि संयमी ॥ कर्मक्षयार्थमाख्यात । एष धर्मश्चतुर्विधः ॥ ६१ ॥ जि-
 नाख्यातमिमं धर्म—मनुतिष्ठत आदरात् ॥ जीवाः प्रापुरनन्तास्ते । मोक्षं शाश्वतसौख्यकं ॥ ६२ ॥

लब्ध्वा धर्मं भवांजोधि—यानपालमिवाधुना ॥ स्वीकारेण मनुष्यत्वं । सफलीकुरुतात्मनः ॥ ६३ ॥
 इति श्रुत्वा नराधीशो । योगींश्चापि सत्वरं ॥ विहिन्नाशेषकुप्राहौ । तौ व्यजिज्ञपतां गुरुं ॥ ६४ ॥
 योग्यता यदि चारित्रे । जगवन्नावयोर्द्वयोः ॥ ततः प्रसादमाधाय । प्रव्रज्यां देहि सत्वरं ॥ ६५ ॥
 उवाच ब्रह्मगुप्तोऽथ । धर्मस्यास्यार्हतो युवां ॥ योग्यावेव ययोरेवं । विवेकप्रसरो हृदि ॥ ६६ ॥ मा-
 क्कार्षे प्रतिबंधं त—दन्नकार्ये विवेकिनौ ॥ कुर्वीथासुद्यमं शीघ्रं । बहुविघ्नं व्रतं यतः ॥ ६७ ॥ नरसिं-
 हमुवाचाथ । वीरसेनो नरेश्वरः ॥ उत्तमं तु त्वयाख्य—मिदं कार्यं महाशय ॥ ६८ ॥ किंतु राज-
 न्मनाक् चित्त—खेदो मे नापगच्छति ॥ यत्त्वया विहितोऽद्याह—मसमाप्तमनोरथः ॥ ६९ ॥ मनो-
 रथो ममेत्यासी—द्यत्वां संस्थाप्य नृपते ॥ निजराज्ये ऋविष्यामि । कुतकृत्यो महीतले ॥ ७० ॥ न-
 रसिंहस्ततः स्माह । सर्वं संज्ञाव्यते त्वयि ॥ गुरुत्वेन समुद्रस्य । सदृशा लर्मयोऽपि हि ॥ ७१ ॥ म-
 चित्तं सर्वथा वीर । विरक्तं राज्यमोहतः ॥ भृशं संयमसाम्राज्ये । साधिल्लाषं बभूव च ॥ ७२ ॥ वी-
 रसेनः पुनः स्माह । तर्हि पुत्रं ममार्पय ॥ लघुं वा बांधवं येन । तस्मै राज्यं समर्पये ॥ ७३ ॥ नर-
 सिंहस्ततोऽबोच—दुपरोधेन ते कृतं ॥ मम कोऽपि न योग्योऽस्ति । तनयो बांधवोऽपि च ॥ ७४ ॥

त्वया युद्धकम्पलेऽत्र । पणीकृत्य स्वज्जीवितं ॥ जितमेतत्कथं राज्ये । तव स्यामधिकार्यहं ॥ ७५ ॥ प
 दाग्रलम्पतृणव—न्मन्ये राज्यमिदं ननु ॥ श्रीवीर नास्ति मे पीडा । त्यागे तस्य मनागपि ॥ ७६ ॥
 त्वमेव बांधवो मेऽस्व । विक्रमेण त्वया जितं ॥ दत्तं मयापि भुङ्क्व त्वं । निजराज्यं नरेश्वर ॥ ७७ ॥
 ततः कृत्वांजलेर्बन्धं । प्रति वीरं पुनर्जगौ ॥ माकार्षिंस्तरायं त्वं । वीर दीक्षाविधौ मम ॥ ७८ ॥ वीरो
 जगाद धन्योऽसि । कृतार्थोऽसि त्वमेव प्रोः ॥ कार्यं सेधतु निर्विघ्नं । नरसिंह तवेप्सितं ॥ ७९ ॥
 नरसिंहस्ततो दीक्षां । जग्राहान्तपुरैः समं ॥ ब्रह्मगुप्तगरोः पार्श्वे । मंत्री योगीश्वरोऽपि सः ॥ ८० ॥ त-
 स्मिन् प्रव्रजिते राक्षि । शेषराशोकसंयुतः ॥ सुरेंद्रलीलया वीरः । प्राविशन्नगरीं निजां ॥ ८१ ॥ प्रा-
 सादे तुंगचन्द्रसौ । रम्यतानिलये ततः ॥ सिंहासनमधिष्ठाय । शशास पुरवासिनः ॥ ८२ ॥ सन्मा-
 न्य सकलाध्यक्षान् । प्रसादेनोरुणा ततः ॥ सर्वानारोपयामास । यथास्थानं नरेश्वरः ॥ ८३ ॥ को-
 शमुख्येषु सर्वेषु । स्थानेषु स्वनियोगिनः ॥ आरोग्य स्वस्थतां प्राप । श्रीमद्दीनरेश्वरः ॥ ८४ ॥ ग्रा-
 माकरपुरद्वारेण—दुर्गाधिष्ठानवासिनः ॥ जन्मद्वन्द्वान् समाहूय । प्रसादं प्रचुरं ददौ ॥ ८५ ॥ द्रष्टुवान्
 वचस्तेषां । न्यायेन चरतानिशं ॥ धर्मं कुरुत प्रो लोकाः । पापं त्यजत सर्वथा ॥ ८६ ॥ स्वस्ववर्ण-

व्यवस्थायां । वर्तयं शुभकर्मणा ॥ जीवरक्षां कुरुध्वं च । मुंचतासत्यजाषणं ॥ ८७ ॥ परित्यजत चौ-
 र्यं च । परस्त्रीं माघ्निगह्वत ॥ मद्यं मांसं च मुंचध्व—मित्युक्त्वा तान् विसृष्टवान् ॥ ८८ ॥ अथ मू-
 लप्रतीहार—निर्दिष्टास्तत्र संसदि ॥ अष्टावष्टदिशां ऋषा । दिक्पाला इव चागताः ॥ ८९ ॥ प्रत्ये-
 कं ते सहस्रैश्च । नृपालैः परिवेष्टिताः ॥ प्रणम्य राजराजं तं । वीरसेनं व्यजिज्ञपन् ॥ ९० ॥ नर-
 तार्धमहीपाला । वयमष्टौ त्वदाज्ञया ॥ चिकीर्षामो महाराजा—भिषेकं तव संप्रति ॥ ९१ ॥ दत्तप्र-
 साददानेन । गणकेन ततोऽर्पिते ॥ शुभे लभे समारंभे । तस्य राज्याभिषेचनं ॥ ९२ ॥ इतश्चाहं
 समाहूतो । वीरसेनेन संसदि ॥ समाख्यातश्च सस्नेह—मशोकशेखरादिभिः ॥ ९३ ॥ वज्रबाहो
 हुतं गह्व । नाशिक्यनगरीं प्रति ॥ विचित्रयशसो राज्या—शिषेकं हि निवेदय ॥ ९४ ॥ चंद्रश्रिणं
 महादेवीं । बंधुदत्तसमन्वितां ॥ विचित्रयशसा सार्ध—मत्र सत्वरमानय ॥ ९५ ॥ स्वामिना वीर-
 सेनेन । युष्माकं सन्निधाविति ॥ प्रेषितोऽहं महाराज । यशुक्तं तत्समाचर ॥ ९६ ॥ द्रुत्युक्त्वा वि-
 रते तस्मिन् । वज्रबाहौ नमश्चरे ॥ आनंदोऽतरोरोमांचो । विचित्रनृपतिर्जगौ ॥ ९७ ॥ प्रागेवेति म-
 या ज्ञातं । वज्रबाहो हृदंतश ॥ तन्नास्ति ऋतले यन्न । साध्यं स्यात्सूरजन्मनः ॥ ९८ ॥ चंद्रश्रीरपि

हर्षेण । विकस्वरमुखांबुजा ॥ हृदि प्रशंसयामास । वीरसेनगुणवलीः ॥ एए ॥ उक्तं प्रज्ञाकरेणा-
 थ । देव पश्यास्य कौतुकं ॥ आसमुद्रं महीपीठं । साधितं सप्तभिर्दिनैः ॥ ७०० ॥ तत्त्वया देव गं-
 तव्यं । तत्र राज्यान्निषेचने ॥ दीयतां त्वरितादेशो । गंतुं चंद्रश्रियोऽपि हि ॥ १ ॥ ततो राज्ञा प्र-
 मोदाश्रु—जलाविलहृशा चिरं ॥ विलोक्यान्निदधे पुत्री । चंद्रश्रीर्वीरखट्वाभा ॥ २ ॥ तवैव शोभते
 वत्से । प्रभुत्वं जगतः परं ॥ विखंडजरताधीशो । यस्याः श्रीवीरखट्वाभा ॥ ३ ॥ तद्वत्से गह्व गेहं स्वं ।
 बंधुदत्त त्वमप्यहो ॥ सह स्वेचरमिवेण । स्वामिपत्न्या समं व्रज ॥ ४ ॥ इतश्च वादिता त्रेरी । हर्ष-
 प्रस्थानसंज्ञवा ॥ बधिरकृत्तनःशेष—दिगाभोगनम्रोत्तरा ॥ ५ ॥ श्रुतं गंभीरहर्षाढ्य—भेरीजांकार-
 निःस्वनैः ॥ कृतकोलाहलैश्चेत्ते । बलौघैर्निखिलैः क्षणात् ॥ ६ ॥ ततो राजा शुभ्रे लम्बे । कृतप्रस्था-
 नमंगलः ॥ जयवारणभारोह—प्रहृष्टः शकुनैः शुभ्रैः ॥ ७ ॥ दिव्यं विमानमारूढा । चंद्रश्रीः सपरि-
 हृदा ॥ चवालांबरमार्गेण । स्तयमाना नम्रश्रैः ॥ ८ ॥ वीक्षमाणो नृपो मार्गे । सुताया ऋद्धिर्विस्त-
 रं ॥ उदुदुहर्षरोमांचः । प्रयाणैरगमद् द्रुतं ॥ ९ ॥ पुरो गत्वा ततो वज्र—बाहुना वीरभूपतेः ॥ उ-
 दपादि महानंदः । श्वशुरागमवार्तया ॥ १० ॥ प्रवेशं कारयामास । विचित्रयशसः पुरे ॥ सर्वाणि

प्रेक्ष्य सैन्यानि । सन्मुखं वीरभूपतिः ॥ ११ ॥ विचित्रनृपतिः सिंह—द्वारदेशे समागतः ॥ उत्तार
 कस्त्रिकंथा—द्वार्यमाणोऽपि वेविणा ॥ १२ ॥ पुनः पुनः समायात—प्रतीहारपुरस्सरः ॥ विचित्रो भू-
 पतिर्मध्ये । राजसौधं विवेश सः ॥ १३ ॥ क्वचिद्गजघटाकीर्णं । क्वचिद्वाजिविराजितं ॥ क्वचित्सुभ्रट-
 दुर्धर्षं । पश्यन् राजकुलाजिरं ॥ १४ ॥ क्वचित्कस्तूरिकाकूटः । क्वचिद्बलमहोत्करैः ॥ शोरमानमनेकै-
 श्च । क्वचित्कनकराशिभिः ॥ १५ ॥ बिज्जिर्विशेषकं ॥ तुंगन्नद्राभिधानस्य । प्रासादस्य महीश्रुजा ॥
 ददृशे प्रथमा भूमि—र्योधनैः समाकुला ॥ १६ ॥ सेवायामागतै राज—सहस्रैः समलंकृतां ॥ आरु-
 रोह महीपादो । द्वितीयां भूमिकां ततः ॥ १७ ॥ पण्डितैस्ताकिं कैलोकै—नानादर्शनधारिभिः ॥ ब्रा-
 ह्मणैश्च स संकीर्णं । तृतीयां भूमिमध्यगात् ॥ १८ ॥ महास्थानस्थितं प्रौढ—राजविद्याधरावृतं ॥ सो-
 ऽपश्यद्दीशराजेंद्र—मारुतस्तुर्गभूमिकां ॥ १९ ॥ उत्खातान् स्थापयन् स्थाने । स्थितानुत्थापयंस्तथा ॥
 कर्मानुरूपफलदो । यः स्रष्टेव व्यराजत ॥ २० ॥ पुरःपृष्ठद्विपार्श्वेषु । यश्च विज्ञापनाकृतां ॥ आदेशं
 दिग्महीपानां । दत्तेस्म दृष्टिसंज्ञया ॥ २१ ॥ नम्राणां भयकंप्राणां । राज्ञां जातानुकंपया ॥ मात्त्रैरि-
 ति भुवनं पृष्टौ । निजपाणिं चकार यः ॥ २२ ॥ यः सेवागतभूपाल—हारनायकद्रुमिषु ॥ संक्रांतः

शुशुभे तेषां । हृदये निवसन्निव ॥ ३३ ॥ सोमसूर्यान्वये कोऽपि । नास्ति त्वत्सदृशो नृप ॥ इत्या-
ख्याताविवाकैर्दू । यत्श्रुत्योः कुण्डलललात् ॥ ३४ ॥ स श्रीवीरमहाराजो । विचित्रयशसा तदा ॥ प-
रमात्मधिया वीक्षां—चक्रे सर्वमहस्पदं ॥ ३५ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ विचित्रयशसं दृष्ट्वा । संक्षुब्धा-
स्थानविस्तरः ॥ सहसा वीरसेनः स । उत्तमथौ सिंहविष्टरात् ॥ ३६ ॥ चाटुकारपैरः सार्धं । चलाङ्गिः
सर्वराजजिः ॥ ननाम श्वशुरं प्रक्त्या । पितृवद्बीरसेनराद ॥ ३७ ॥ श्वशुरस्तु भुजाभ्यां तं । समालिं-
ग्य हृदा समं ॥ पुनः पुनश्चुचुर्बौच्चै—रुत्तमांगे किरीटिनि ॥ ३८ ॥ बंधुदत्तोऽपि तत्रैव । कृताश्लेषो
महीश्रुजा ॥ ननाम विनयेनौच्चै—वीरसेनपदांबुजं ॥ ३९ ॥ प्राक् सिंहासन आसीने । महाराजे
महत्तमे ॥ सिंहासने निजे पश्चा—दासांचक्रे स सूरसूः ॥ ४० ॥ अन्योन्यं कुशलोदंत—प्रश्नेन प्र-
णयो निजः ॥ ताभ्यामाविःकृतो याव—त्तावद्बृद्धेन जल्लपतं ॥ ४१ ॥ ये वहति गुणान वीर । हृदि
निर्मत्सरास्तव ॥ चिंतामणिस्त्रिजासि । तेषां त्वं चिंतितप्रदः ॥ ४२ ॥ पंचांगुलिमहाशाखं । नखपु-
ष्पालिमालितं ॥ तवांश्चिक्लपवृद्धं ये । श्रिताः सीदंति ते न हि ॥ ४३ ॥ साधयंति महीमन्ये । च-
तुरंगचमूखलात् ॥ त्वया त्वेकाकिना चक्रे । तस्या केनापि नो यथा ॥ ४४ ॥ इत्यादि विविधं जल्लप-

ज्ञानंदरसपूरितः ॥ तदा श्रीवीरसेनेन । प्रत्यवाचि विचित्रराद ॥ ३५ ॥ सिद्धिं याति न वा देव ।
 पुण्ययत्तमिदं ननु ॥ निजयोग्यानुमानेनो—द्यमनीयं नरेण तु ॥ ३६ ॥ संतुष्टाविति गोष्ठीप्रिया-
 वत्तौ तिष्ठतो मिथः ॥ अशोकखेचरेंद्रेण । तावदृचे मितं वचः ॥ ३७ ॥ राजन् राज्याभिषेकाय । यू-
 यमत्र समागताः ॥ क्रियतां वीरसेनस्य । स प्रशस्ते दिने ततः ॥ ३८ ॥ अर्पेनैव तु कार्येण । यूय-
 माकारिता इह ॥ चंडश्रीबिंधुदत्ताभ्यां । सहिताः सत्वरं पुरि ॥ ३९ ॥ अयोमस्त्विति प्रतिज्ञाते । खे-
 चरैर्दृचैरपि ॥ सिद्धसेनो निमित्तज्ञः । पप्रहे लग्नमंजसा ॥ ४० ॥ सम्यग्विलोक्य तेनापि । कश्चि-
 तं ज्ञानचक्रेषु ॥ वीरसेननरेंद्रस्य । कव्य एव दिनं शुभं ॥ ४१ ॥ लभे विनिश्चिते तत्र । मंगला
 तोद्यपूर्वकं ॥ शकुनग्रंथयो वृद्धाः । सर्वैरपि नरेश्वरैः ॥ ४२ ॥ चंपायां घोषयांचक्रे । सर्वत्र पटहैरि-
 ति ॥ वीराज्याग्निपेकस्यो—त्सवः कव्ये न विष्यति ॥ ४३ ॥ इतश्च वादिता जेरी । दिनांतपरिस्तु-
 चका ॥ शुश्रुवे निःस्वनस्तस्याः । सर्वैरास्थानसंस्थितैः ॥ ४४ ॥ समं संध्यासुवासिन्या । मध्ये पश्चि-
 मसागरं ॥ राज्याग्निपेकनीरार्थ—मिवोष्णकिरणो ययौ ॥ ४५ ॥ प्रससार तदा विष्वक् । संध्यारागो
 नग्नस्तले ॥ सौराज्यरंजिते विश्वे । वीरसेनानुरागवत् ॥ ४६ ॥ काष्ठाभित्तिषु कस्तूरी—कर्दमस्य प्र-

लोपवत् ॥ लिपन्निव जगत्सौधं । प्रससार तमोव्रजः ॥ ४७ ॥ तदा मध्ये स्फुरत्तारं । नीलोत्पलदल
 ब्रवि ॥ नम्रः पश्यद्दरां लोक—पुंसो नेत्रमिवाशुचत् ॥ ४८ ॥ भ्रूमौ कृतप्रदीपौघा—दुःकृतैरिव कं-
 ऊलैः ॥ तिमिरैर्मेलिनीचक्रे । गगनाभोग लुचकैः ॥ ४९ ॥ तस्मिन्नवसरे वीरो । विहिताशेषभंग-
 लः ॥ स्थित्वास्थाने कियद्द्वेलां । विससर्ज नरेश्वरान् ॥ ५० ॥ विचित्रयशसं प्रेष्य । प्रौढावासे म-
 ह्यदरात् ॥ अश्रोत्तस्थौ स्वयं वीरो । विसृष्टशेषस्वेचरः ॥ ५१ ॥ ततोऽगाद्भवनं वीरो । देव्या चंड-
 श्रियाश्रितं ॥ संजाताधिकहृद्वेखो । बहुवासरदर्शनात् ॥ ५२ ॥ अन्योन्यदर्शनसुधा—पानेन मुदि-
 तात्मनोः ॥ ह्युधितानीव नेत्राणि । तत्पुनर्न तयोर्द्वयोः ॥ ५३ ॥ सिंहासने महाघेऽथ । निविश्य द-
 यितामिमां ॥ स बन्नापे महाराजो—ऽनुरागेण गरीयसा ॥ ५४ ॥ क्षेमवार्ताविनोदेन । यावत्तत्र क्ष-
 णं स्थितः ॥ समीपस्तेन मित्रेण । तावदान्नापि भ्रूपतिः ॥ ५५ ॥ उत्थीयतां महाराजो—पवासे
 नासि पीडितः ॥ नियमाचारकार्याणि । तिष्ठत्यद्यापि भ्रुशिः ॥ ५६ ॥ अनुतद्वचनं बोध—लक्षै-
 र्विहितरक्षणः ॥ समुत्थाय ततस्तुंग—शङ्कं प्रासादमाययौ ॥ ५७ ॥ जिनपूजां विधायाथ । संपूर्णे-
 नियमक्रमः ॥ ब्रह्मचारी स भूपाल—श्चक्रे भूशयनं ततः ॥ ५८ ॥ रजन्यसहमाने च । प्रतापं सुर

जन्मनः ॥ चंदीकृतारिहारी च । क्षीणत्वं समुपागता ॥ ५९ ॥ बहुचाटुपटुप्राज्ञैः । प्रारेभे मागध-
 जैः ॥ प्रज्ञातोचितनानार्थ—मंगलस्तुतिभाषणं ॥ ६० ॥ संमीलितसताराश्रि—नीलोत्पलविलोच-
 ना ॥ वियोगेनेव चंद्रस्य । प्राप मूर्ध्नो निशा प्रजो ॥ ६१ ॥ विक्रचांभोजपत्राक्षी । मिलच्चक्रकुचा
 मिश्रः ॥ संधारागवती प्राप्ता । दिनलक्ष्मीस्तवोत्सवे ॥ ६२ ॥ श्रुत्वेति पठितं तेषां । नमोऽर्हद्दृश्य ५-
 ति ब्रुवन् ॥ लुत्तस्थौ शयनादीरः । पुलिनाडाजहंसवत् ॥ ६३ ॥ कृतप्राज्ञातिकाचारः । पूजयित्वा
 जिनं ततः ॥ पूर्वोब्धेखि मार्तेडो । निर्ययौ भवनादसौ ॥ ६४ ॥ दिव्यवस्त्रकृतोद्धोचं । मणिरत्नवि-
 निर्मितं ॥ प्रविवेश महास्थान—मंमपं स नरेश्वरः ॥ ६५ ॥ कृतपुष्पगृहं पुष्प-दामप्रिर्गंधधुरैः ॥
 परितः स्थापितानेक—शस्त्रपाणिमहाभट्टं ॥ ६६ ॥ योग्यस्थानासितानेक—सेवागतनरेश्वरं ॥ मणि-
 रत्नमयस्तूप—न्यस्तसिंहासनोज्ज्वलं ॥ ६७ ॥ विद्याधरोपनीतैश्च । तीर्थोदकपुरस्सरैः ॥ निरुद्धविस्तरं
 मध्ये । राज्यासेचनवस्तुभिः ॥ ६८ ॥ विद्याधरधवूदं—प्रारब्धमंगलध्वनिं ॥ तत्तत्कार्यनियोगेन ।
 ब्रमद्विद्याधरोत्करं ॥ ६९ ॥ पंचशिः कुलकं ॥ किंकरीभृतभृपाल—लोकमालोकयन्नयं ॥ सिंहासन-
 मलंचक्रे । पूर्वोचलमिवार्यमा ॥ ७० ॥ पुरोधसा कृते तत्र । नि.शेषे शांतिकर्मणि ॥ गणकस्थापि-

ते शंकु—ढायालोमे सुनिश्चले ॥ ७१ ॥ विचित्रयशसा राज्ञा—तपत्रे विधृते स्वयं ॥ शेखराशोक-
 पट्टेषु । कुम्भपाणिषु राजसु ॥ ७२ ॥ यथायोग्यनयान्येषु । राजचिह्नकरेषु च ॥ सावधानेषु सर्वेषु ।
 वीरे निक्षिप्तदृष्टिसु ॥ ७३ ॥ प्रतीहारस्वराशंका—निश्चले सकले जने ॥ चित्रं न्यस्त द्वाभाति ।
 मंडपांतरवर्तिनि ॥ ७४ ॥ दृष्टांशेऽभ्युदिते लोमे । पुण्याहस्वरपूर्वकं ॥ समकालं नृपैश्चक्रे । तस्य रा-
 ज्यान्निषेचनं ॥ ७५ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ इत्यादिविधिना तस्य । प्राप्तस्य राजराजतां ॥ सुखेन दि-
 वसा जग्मु—ऋतार्धमहीभुजः ॥ ७६ ॥ पूर्वदेशमहीपाल—महेंद्रप्रमुखैस्ततः ॥ स्वस्वराज्यातिसा-
 राणि । प्राभृतानि वितेनिरे ॥ ७७ ॥ नानाप्रसाददानेन । सन्मान्याशेषभृजुजः ॥ प्रहिताः स्वस्व-
 देशेषु । राजराजेन तेन ते ॥ ७८ ॥ अशोकशेखरौ तौ च । विद्याधरनरेश्वरौ ॥ सत्कृत्य मितमा-
 र्गेण । प्रेषितौ स्वस्वमंदिरं ॥ ७९ ॥ ऋतार्धस्य साम्राज्यं । निष्कंटकमपालयत् ॥ वीरसेनो महारा-
 जः । सुखेन जगतीतले ॥ ८० ॥ चंद्रश्रिया समं सौख्यं । भुज्ये विषयोत्तरं ॥ वीरसेनो महाराजः ।
 शन्येव त्रिदेशेश्वरः ॥ ८१ ॥ गतेषु बहुवर्षेषु । तस्य साम्राज्यशालिनः ॥ चंद्रश्रीकुक्षिसंभूतो । बभ्रुव
 तनयः शुभ्रः ॥ ८२ ॥ आख्ययामरसेनः स । सर्वलक्षणसंश्रितः ॥ युवराजस्ततश्चक्रे । राज्ञा संप्रा-

सयौवनः ॥ ७३ ॥ पुरीमिव स्वां चरतार्धराज्य—मखंडितं पालयतः प्रमोदात् ॥ राजाधिराजस्य चन्द्र-
 बुरस्य । श्रीवीरसेनस्य समाः ज्ञानानि ॥ ७४ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रज्ञसूत्रिशिष्यश्रीजयतिलकसू-
 रिविरचिते तद्ग्रांथवामरक्रीर्तिगणिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रमराजप्रतिवो-
 धावमरप्रोक्तश्रीवीरसेनारिविजयराज्याद्यपेकवर्णनो नाम दशमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथैकादशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यदा समायतौ । तावेवातिशयान्वितौ ॥ अकलंकामलौ साधू । चंपोद्याने महीयसि
 ॥ १ ॥ तयोरागमनं ज्ञात्वा । धर्मगुर्वोर्नरेश्वरः ॥ इत्यानंदपरोऽवादी—चंद्रश्रीबंधुदत्तयोः ॥ २ ॥ यौ
 मया कथितौ पूर्वं । गुरु मे धर्मदायकौ ॥ अकलंकामलौ तौ तु । मम पुण्यैरिहागतौ ॥ ३ ॥ शुची-
 नृतस्ततौ राजा । सर्वान्नरणभासुरः ॥ जयवारणमाकूटो । विधृतातपवारणः ॥ ४ ॥ परीतोऽसंख्यभु-
 पात्न—सेनया कृतविस्तरः ॥ चंद्रश्रीसहितोऽशेष—पुरीलोकपरीवृतः ॥ ५ ॥ विचित्रयज्ञसा राज्ञा ।
 बंधुदत्तेन चान्वितः ॥ चंपाया निर्ययौ पुर्याः । प्रमोदेन गरीयसा ॥ ६ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ प्राप्तो-

द्यानः करिस्कंधा—दुत्तीर्थ सपरिहृदः ॥ पद्मासनसमासीनौ । वंदे ज्ञानिनौ नृपः ॥ ७ ॥ उपविष्टे
 पुरो राक्षि । परिचारेण संयुते ॥ अकलंकमुनींद्रेण । प्रारेक्षे गदितुं ततः ॥ ८ ॥ विवेकिनोऽपि
 बाह्यंते । यदि राजन् भवादृशाः ॥ दुराशयात्तदान्येषां । को दोषोऽप्यधियां प्रवेत ॥ ९ ॥ कथंचि-
 त्पुण्ययोगेन । प्राप्ता राज्यरमा यदि ॥ रंकेणेवाव संसारे । गुढाज्यालितपोलिका ॥ १० ॥ तत्किं
 कथय तत्रैव । लांपट्येन स्थिराशया ॥ कियंतं कालमद्यापि । स्वमात्मानमुपेक्षसे ॥ ११ ॥ देवलो-
 के महाराज । सागरोपमसंमितैः ॥ न तुतः सुखसौख्यैस्त—तकथं तृणसि संप्रति ॥ १२ ॥ दृष्ट्वा
 दारिद्र्यजं दुःखं । त्वया पूर्वभवे नृप ॥ जिनधर्मानुभावेन । लब्धा नखसुख्यः ॥ १३ ॥ तमेव कु-
 रुषे पूर्णं । धर्मं दृष्टफलं यदि ॥ निःश्रेयसमपीदानां । लक्षसेऽन्तसौख्यदं ॥ १४ ॥ वीरसेनस्ततोऽ-
 वोच—तकथं दारिद्र्यसंभवं ॥ संजातं प्रगवन् दुःखं । धर्मस्याधिगमः कथं ॥ १५ ॥ जिनेन्द्रजणितः
 को वा । मया धर्मोऽत्र पालितः ॥ संप्राप्ताश्च कथं देव—मानवानां समृद्धयः ॥ १६ ॥ कृत्वा प्रसा-
 दमाख्याहि । सर्वमेतन्मुनीश्वर ॥ ममापि पर्षदोऽप्यस्या । विरक्तिः स्याद्यथा भवे ॥ १७ ॥ ततो गु-
 रुत्वाचेति । धीरं गंजीरया गिरा ॥ चरित्वं वीरसेनस्य । बहुपूर्वप्रवाश्रितं ॥ १८ ॥ ब्रह्मास्ति वरतक्षे-

त्रे । विषये मगधाभिधे ॥ मद्दुग्रामाभिधो ग्रामो । धनधान्यसमाकुलः ॥ १९ ॥ समृद्धो नागदत्ता-
 ख्य—स्तत्र कौटुंबिकोऽभवत् ॥ नागसेनाभिधानेन । भार्या तस्यातिवल्लभा ॥ २० ॥ तयोस्त्वमेक-
 पुत्रोऽद्भु—जुणराजो विशेषतः ॥ प्रकृत्या गतलावण्यः । कुरूपाणां निदर्शनं ॥ २१ ॥ अविवेकी म-
 हामूर्खः । कलाविज्ञानवर्जितः ॥ सर्वेषां निन्दनीयश्च । दौर्भाग्यस्यैकसेवधिः ॥ २२ ॥ युग्मं ॥ प्रास-
 स्य यौवनं सर्व—योपिताममनोहरं ॥ श्रुत्वा नामापि श्रामिन्य—स्तस्य निंदां वितेनिरे ॥ २३ ॥
 ततश्च पितरौ तस्य । पाणिग्रहणहेतवे ॥ याचमानौ कचित्कन्यां । नापतुर्द्विवैरपि ॥ २४ ॥ ऋरि-
 हेमादिलोभेना—व्यर्थनानां शतैरपि ॥ कष्टेन महता वत्रे । वंगुलानामकन्यका ॥ २५ ॥ प्रशस्ते
 दिवसे पित्रा । प्रारब्धे दारकर्मणि ॥ तारामेलक्षणे कन्या । दृष्ट्वा तं भियमागता ॥ २६ ॥ बुल्लो-
 तु धरणीपीठे । रुरोद च पुनः पुनः ॥ हा मातर्मम कार्यं न । विवाहेनेति साब्रवीत् ॥ २७ ॥ वरं
 यच्छत तेषां मां । नृतवेतालरक्षसां ॥ सत्वरं ये प्रखादन्ति । पापस्यैतस्य नो पुनः ॥ २८ ॥ अग्नि-
 त्तंस्यपि सा बाला । बलेन परिणायिता ॥ उपहास्यपरे लोके । रुदती स्वजनादिभिः ॥ २९ ॥ वि-
 वाहानन्तरं तस्य । वल्लभा सा स्वजीववत् ॥ गुणराजस्य नामापि । परं तस्या न सौख्यकृत् ॥ ३० ॥

विम्वचनां ततः कृत्वा । गृहीत्वा शंखलादिकं ॥ सा वंगुलापि पांथेन । सार्धं निर्वासिता ततः ॥ ५५ ॥
 गुणराजोऽथ तद्रूप—गृहप्रेगेन दुःखितः ॥ अजल्पन् लज्जया किञ्चि—स्वजनानां विनिर्गतः
 ॥ ५६ ॥ मार्गेऽथ गह्वता तेन । मुनियुगमं विलोकितं ॥ विरक्तं भवतो मुक्ति—वधूबध्नानुरागहृत्
 ॥ ५७ ॥ तपःशोषितसर्वांगं । साधुयुगमं विलोक्य तत ॥ वन्दे दुःखसंतप्तो । महाभक्त्या स धर्मधीः
 ॥ ५८ ॥ कुठारो दुःखवृक्षाणां । पोतः संसारसागरे ॥ धर्मलाभो ददे ताभ्यां । मुनिभ्यां नतिकारि-
 णे ॥ ५९ ॥ ततस्तेन मुनी पृष्टौ । युवां प्रोः प्रस्थितौ कृतः ॥ अहं तु प्रवतोः पार्श्वे । तिष्ठामि भ-
 वदाज्ञया ॥ ६० ॥ बहुदुःखैः पराभूतः । प्रव्रज्यां भवदंतिके ॥ इदानीमहमिहामि । गृहीतुं दुःखशां-
 तये ॥ ६१ ॥ सावधानो मुनी याव—तपश्यतो ज्ञानचक्षुषा ॥ तावद्भोगफलं कर्म । दृष्टं तस्योदया-
 गतं ॥ ६२ ॥ मुनिभ्यां ज्ञाणितं ज्ञातं । तव कर्मास्ति भोगदं ॥ इदानीं श्रद्धया धर्मं । गृहाण गृह-
 मेधिनः ॥ ६३ ॥ ततस्तेन मुनी प्रोक्तौ । भोगप्राप्तिः कथं मम ॥ इदं गाकारतो यस्मा—ज्ञेया न-
 श्यंति दूरतः ॥ ६४ ॥ उक्तं पुनर्मुनिभ्यां भो । मान्यथा त्वं विचारय ॥ जन्मन्यत्रैव ते नूनं । आ-
 धर्मः फलिलष्यति ॥ ६५ ॥ एवमस्त्विति तेनोक्ते । मुनिना द्वादशव्रतः ॥ गृहिधर्मः समाख्यात—

तस्य सम्यक्त्वसंयुतः ॥ ६६ ॥ गुणराजोऽपि तं धर्मं । श्रुत्वा सम्यक्त्वपूर्वकं ॥ अंगीचकार निःशेष
 —कर्मणां दायहेतवे ॥ ६७ ॥ श्राद्धधर्मं ततः सम्यक् । पालयन्मुनिसंनिधौ ॥ स श्रद्धाढुः सदा त-
 स्थौ । विरक्तो प्रववासतः ॥ ६८ ॥ अध्यान्यदा जिनस्तूप-वंदनाय मुनीश्वरौ ॥ जगमतुर्मथुरापुर्यां ।
 गुणराजेन संयुतौ ॥ ६९ ॥ अचिबन्ध जिनस्तूपं । मुमुक्षु तेन संयुतौ ॥ निरवद्ये वनोद्देशे । धर्म-
 ध्यानेन तस्थुतुः ॥ ७० ॥ इतश्च तत्र राजानु—द्यशोवर्धन आख्यया ॥ निःशेषगुणयुक्त्वा—प्र-
 सिद्धो जगतीतले ॥ ७१ ॥ तस्यैक एव दोषोऽनृ—सगुणस्यापि नृपतेः ॥ ईर्ष्याबुद्धेन यद् दुष्टं ।
 मन्यतेतःपुरं निजं ॥ ७२ ॥ पृथगावासवासिन्यो—ऽप्यंतःपुर्यस्तदाज्ञया ॥ एकस्मिन्नेव लीयन्ते । मं-
 गलाख्यालये निशि ॥ ७३ ॥ गुणश्रीरिति तस्येष्टा । भार्याभृदुणशालिनी ॥ तस्या एकाननस्पुत्री ।
 नाम्ना सा जयसुंदरी ॥ ७४ ॥ अन्येद्युर्निर्ययौ राजा । वाजिवाहनहेतवे ॥ वाहयामास बाढ्हीका-
 न् । सैधवानपि वाजिनः ॥ ७५ ॥ उत्पन्नदेहसंतापो—ऽश्ववाहनपरिश्रमात् ॥ जगाम शिशिरोद्या-
 नं । नृपो विश्रामहेतवे ॥ ७६ ॥ यावत्तत्र पुरो याति । तावद् दृष्ट्वा मुनिद्वयं ॥ ववंदे पश्या प्र-
 क्षया । राजा राजीबलोचनः ॥ ७७ ॥ धर्मोपदेशमाकर्ण्य । पप्रच्छ मुनिपुंगवं ॥ क एष प्रवतां पार्श्वे ।

सा तथा वर्धयांचक्रे । श्रद्धा स्नानाशनादिभिः ॥ अचिरेण यथा प्राप्ता । तारुण्यं नृमनोहरं ॥ ३१ ॥
 विम्बनाकृतो भोगान् । बुभुजे स तथा सह ॥ यतः सौख्यं कुतोऽन्योन्य-मनुरक्तविरक्तयोः ॥ ३२ ॥
 तत्पित्तोर्मृतयोर्देवा-त्सैवाद्भुद् गृहनायिका ॥ दुःशीला वंगुला जाता । ततः स्वहृदचारिणी ॥ ३३ ॥
 अग्निष्टो दयितः कामं । तारुण्यं स्वैरगामिता ॥ अनुरक्ता युवानश्च । कथमस्तु सती वधूः ॥ ३४ ॥
 संचितं च पुरा पित्रा । गुणराजस्य यच्छनं ॥ क्षीणं तदपि निःशेष-पुण्यक्षयवशादथ ॥ ३५ ॥ शेषं
 यदपि तत्सर्वं । प्रियायाः कथितं धनं ॥ तेन स्त्रीपरतंत्रेण । परत्रासक्तचेतसः ॥ ३६ ॥ निर्धनत्वे त-
 तो जाते । गते कर्मकरे जने ॥ वंगुलागुणराजौ तौ । केवलं वेदमनिं स्थितौ ॥ ३७ ॥ गुणराज-
 स्ततः क्षेत्रं । तदैकाग्र्येव कर्षति ॥ वंगुलापि सदा योग्यं । भक्तमादाय गच्छति ॥ ३८ ॥ अंतराल-
 स्थिते देव-कुले सा कुलदा सदा ॥ संकेतितनरः सार्धं । भुंक्ते भोगान्निजेह्यया ॥ ३९ ॥ अन्ये-
 नुर्भक्तमादाय । क्षेत्रे सा स्वैरिणी गता ॥ भोजयित्वा धवं तत्रा-गता देवगृहे पुनः ॥ ४० ॥ सं-
 केतितः पुमांस्तत्र । नागतो देवयोगतः ॥ तस्यागमनमिच्छन्ती । तस्थौ यावदसौ क्षणं ॥ ४१ ॥ ता-
 वत्तत्र पथि श्रांतः । सुरूपः पथिको युवा ॥ देशांतरात्समायातः । क्षुधार्तः सुरमंदिरं ॥ ४२ ॥ क-

दाक्षसायकैर्भिन्नः । स तथा विहितस्तथा ॥ तस्या वशे यथा जातः । पथिकः कृणुमात्रतः ॥ ४३ ॥
 तत्तयोस्तत्र संजात—मुत्पन्नदृढरागयोः ॥ यदशेषं भवत्यत्र । विशिष्टजननं दितं ॥ ४४ ॥ तथासारं
 जिता तेन । विदग्धेन रतप्रिया ॥ यथा विस्मरितास्तस्या । युवानः पामराः परे ॥ ४५ ॥ तयानी-
 तस्ततो गेहं । स्वपितो प्रोजितश्च सः ॥ आगतो मे पितुर्गेहा—दिति कृत्वा मुषोत्तरं ॥ ४६ ॥ आ-
 गतो गुणराजोऽपि । प्रदोषसमये ततः ॥ कृतशेषगृहारंभो । ब्रुत्वा सुष्वाप निर्झरं ॥ ४७ ॥ नि-
 शयाः पश्चिमे यामे । गृहीत्वा गोहृत्वादिकं ॥ निर्गतो गुणराजोऽथ । द्वारं दत्तं तथा पुनः ॥ ४८ ॥
 विवक्ते सा ततो गेहे । तेन सार्धं यदृहया ॥ ब्रुत्वा प्रोगान् रतक्रांता । सुप्ता तत्रैव निर्झरं ॥ ४९ ॥
 अन्योन्याश्लिष्टयोस्तत्र । तयोरेकत्र सुप्तयोः ॥ रविगण्युद्गतो दूरं । न तच्चैतन्यमाययौ ॥ ५० ॥ त-
 लारक्षेण तद्गुमं । तद्गृहं तिकवासिना ॥ कपाटविवरैर्दृष्टं । सुप्तं युग्मं तथैव हि ॥ ५१ ॥ निवेद्य
 स्वामिनस्तेन । बद्धं तन्मिथुनं तदा ॥ गृहे किमपि यद् दृष्टं । तत्सर्वं राजसात्कृतं ॥ ५२ ॥ गुणरा-
 जः स्थितः क्षेत्रे । गोमहिष्यादिसंयुतः ॥ प्रार्यादोषेण बध्वाशु । समानीतो नृपांतिके ॥ ५३ ॥ गृ-
 हीत्वा धनधान्यादि । दत्त्वा कोपीनमात्रकं ॥ गुणराजोऽतिकष्टेन । जीवन्मुक्तोऽधिपेन सः ॥ ५४ ॥

विमंभनां ततः कृत्वा । गृहीत्वा शंखलादिकं ॥ सा वंगुलापि पांथेन । सार्धं निर्वासिता ततः ॥ ५५ ॥
 गुणराजोऽथ तद्रूप—गृहभ्रंगेन दुःखितः ॥ अजल्पन् लज्जया किञ्चि—स्वजनानां विनिर्गतः
 ॥ ५६ ॥ मार्गेऽथ गच्छता तेन । मुनियुग्मं विलोकितं ॥ विरक्तं भवतो मुक्ति—वधूबद्धानुरागहृत्
 ॥ ५७ ॥ तपःशोषितसर्वांगं । साधुयुग्मं विलोक्य तत ॥ वन्दे दुःखसंतप्तो । महाभक्त्या स धर्मधीः
 ॥ ५८ ॥ कुञ्जरो दुःखवृक्षाणां । पोतः संसारसागरे ॥ धर्मलाभो ददे ताभ्यां । मुनिभ्यां नतिकाशि-
 णे ॥ ५९ ॥ ततस्तेन मुनी पृष्टौ । युवां भोः प्रस्थितौ कृतः ॥ अहं तु ब्रवतोः पार्श्वे । तिष्ठामि भ-
 वदाज्ञया ॥ ६० ॥ बहुदुःखैः पराभूतः । प्रव्रज्यां भवदंतिके ॥ दृदानीमहमिच्छामि । गृहीतुं दुःखशां-
 तये ॥ ६१ ॥ सावधाना मुनी याव—त्यश्यतो ज्ञानचक्षुषा ॥ तावद्भोगफलं कर्म । दृष्टं तस्योदया-
 गतं ॥ ६२ ॥ मुनिभ्यां ज्ञापितं ब्रह्म । तव कर्मास्ति भोगदं ॥ दृदानीं श्रद्धया धर्म । गृहाण गृह
 मेधिनः ॥ ६३ ॥ ततस्तेन मुनी प्रोक्तौ । भोगप्राप्तिः कथं मम ॥ इदृगाकारतो यस्मा—द्भोगा न-
 श्यंति दूरतः ॥ ६४ ॥ उक्तं पुनर्मुनिभ्यां भो । मान्यथा त्वं विचारय ॥ जन्मन्यत्रैव ते नूनं । श्रा-
 द्धधर्मः फलिष्यति ॥ ६५ ॥ एवमस्त्विति तेनोक्ते । मुनिना ह्यदशव्रतः ॥ गृहिधर्मः समाख्यत—

त्तस्य सम्यक्त्वसंयुतः ॥ ६६ ॥ गुणराजोऽपि तं धर्मं । श्रुत्वा सम्यक्त्वपूर्वकं ॥ अंगीचकार निःशेष
 —कर्मणां क्षयहेतवे ॥ ६७ ॥ श्राद्धधर्मं ततः सम्यक् । पालयन्मुनिसंनिधौ ॥ स श्रद्धालुः सदा त-
 स्थौ । विरक्तो प्रववासतः ॥ ६८ ॥ अथान्यदा जिनस्तूप-वंदनाय मुनीश्वरौ ॥ जगन्मूर्धुरापुर्यां ।
 गुणराजेन संयुतौ ॥ ६९ ॥ अत्रिवंद्य जिनस्तूपं । मुमुक्षू तेन संयुतौ ॥ निरवद्ये वनोद्देशे । धर्म-
 ध्यानेन तस्थतुः ॥ ७० ॥ इतश्च तत्र राजानु—द्यशौर्वर्धन आख्यया ॥ निःशेषगुणयुक्तत्वा—स्त्र-
 सिद्धो जगतीतले ॥ ७१ ॥ तस्यैक एव दोषोऽनु—त्सगुणस्यापि ऋपतेः ॥ ईर्ष्याक्रुत्वेन यद् दुष्टं ।
 मन्यतेतःपुरं निजं ॥ ७२ ॥ पृथगावासवासिन्यो—ऽप्यंतःपुर्यस्तदाक्षया ॥ एकस्मिन्नेव लीयंते । मं-
 गलाख्यालये निशि ॥ ७३ ॥ गुणश्रीरिति तस्येष्टा । भार्याभृद्गुणशालिनी ॥ तस्या एकान्नवपुत्री ।
 नाम्ना सा जयसुंदरी ॥ ७४ ॥ अन्येद्युर्निर्णयौ राजा । वाजिवाहनहेतवे ॥ वाहयामास बाटहीका-
 न् । सैधवानपि वाजिनः ॥ ७५ ॥ उत्पन्नदेहसंतापो—ऽश्ववाहनपरिश्रमात् ॥ जगाम शिशिरोद्धा-
 नं । नृपो विश्रामहेतवे ॥ ७६ ॥ यावत्तत्र पुरो याति । तावद् दृष्ट्वा मुनिद्वयं ॥ ववंदे परया ज-
 क्ष्या । राजा राजीवलोचनः ॥ ७७ ॥ धर्मोपदेशमाकर्ण्य । पप्रच्छ मुनिपुंगवं ॥ क एष प्रवतां पार्श्वे ।

कुरूपो जगवन् पुमान् ॥ ७८ ॥ जगदे साधुना राजन् । गृहिधर्मं समाचरन् ॥ वर्तते जवन्निर्वि-
 षो । दुःखार्तोऽयं नरः सदा ॥ ७९ ॥ अचिंतयत्ततो राजा । कुरूपाणां शिरोमणिः ॥ पुमानेवो-
 वरोधे मे । रक्षार्थं सुंदरो भवेत् ॥ ८० ॥ कुरूपः श्रावको धर्म-श्रद्धाढुः पापभीरुकः ॥ कुकर्मवि-
 रतश्चायं । साशंको वर्तते यतः ॥ ८१ ॥ योग्योऽयमिति संचिंत्य । नत्वा च मुनिमादरात् ॥ बन्नाषे
 बहुमानेन । गुणराजो महादरात् ॥ ८२ ॥ साधर्मिकोऽसि यावत्ते । न सर्वविस्तौ मतिः ॥ तावत्ति-
 षावरोधे मे । श्राद्धं स्थापत्यकर्मणा ॥ ८३ ॥ अंगीकृत्योपरोधेन । महता ऋपतेर्वचः ॥ अंतःपुरे कुं-
 लस्त्रीणां । रक्षार्थं तत्र स स्थितः ॥ ८४ ॥ परमश्रावकत्वादि—गुणेन हृदि रंजिताः ॥ बद्धवुर्गुण-
 राजेऽस्मिन् । सपत्न्या नृपतेः प्रियाः ॥ ८५ ॥ प्रविशंतं नृणां वर्ग—मज्ञातं युवतीजनं ॥ पावंमि-
 नीजनं चापि । रुरोधांतःपुरे सदा ॥ ८६ ॥ विविक्तं राजदाराणां । मिथः स्नेहं ररक्तं च ॥ द्वार-
 कां च चित्तेन । विधत्तेऽस पुनः पुनः ॥ ८७ ॥ निषिध्य विकथालापं । सच्चरित्राणि चावदत् ॥ स्था-
 तुं वातायने तासां । न ददौ राजयोषितां ॥ ८८ ॥ कुर्वन्नित्यादिकर्माणि । प्रयत्नेन गरीयसा ॥ शु-
 द्धांतमध्युवासैष । राजपत्नीप्रियंकरः ॥ ८९ ॥ दास्यः शुश्रूषयामासू । राजादेशेन तं सदा ॥ स्ना

नभोजननेपथ्य—वस्त्रपुष्पविलेपनैः ॥ ए० ॥ अंतःपुरीष्वनेकासु । वन्दुस्तस्य नृपतेः ॥ अत्यंत व-
 ह्वभाः काश्चि—त्काश्चिदत्यंतमप्रियाः ॥ ए१ ॥ यास्त्वनिष्टा महीपस्य । ताः कामज्वरपीडिताः ॥ ला-
 प्रंतेस्म न संयोगं । संवत्सरशतैरपि ॥ ए२ ॥ सुरूपो वा कुरूपो वा । पुमानिति विवेचनं ॥ पुरुष-
 प्राप्तिदुःस्थानां । तासां हृदि वन्दुव न ॥ ए३ ॥ तदनिष्टा प्रिया काचि—दूपतेर्विजयाचिधा ॥ कुरू-
 पे गुणराजैऽपि । भृशं जातानुरागिणी ॥ ए४ ॥ विशेषभोजनस्नाना—द्युपचारं चकार सा ॥ नि-
 शंको गुणराजोऽपि । सत्यहेतुं विवेद न ॥ ए५ ॥ तथा गदितमन्येद्युः । शरीरापटुतामिषात् ॥ गु-
 णराज करिष्यामि । निडामद्य निजे गृहे ॥ ए६ ॥ प्रतिपन्नं वचस्तस्याः । क्षिप्तान्यवासवेश्मनि ॥
 द्वारं पिधाय रात्रौ स । सावधानः स्वयं स्थितः ॥ ए७ ॥ विसृष्टास्थानलोकोऽथ । राजा प्रहन्नवेष-
 भृत् ॥ विजह्वार विशेषेण । शुद्धांतस्यांतरा निशि ॥ ए८ ॥ युक्तायुक्तं परिज्ञातुं । स्वभार्याणां वि-
 चेष्टितं ॥ परीक्षां गुणराजस्य । कर्तुं च गुणदोषयोः ॥ ए९ ॥ युग्मं ॥ क्रमेण विचरन् राजा । स-
 मागाद्विजयौकसि ॥ कामातुरामपश्यच्च । विजयां तत्र तटपगां ॥ १०० ॥ अलक्ष्यांगस्ततो दध्यौ ।
 स्थितस्तैव निश्चलः ॥ किमेषाद्य प्रसुप्तात्र । संवासौकसि नो गता ॥ १ ॥ इतस्तथा निजां दासीं ।

संप्रेष्य स्मरमूढया ॥ गुणराजः समाहूतः । स्वर्गेहे भोक्तुकामया ॥ २ ॥ अपद्वीं मन्यमानस्तां । निः-
 शंकः सोऽपि कंचुकी ॥ द्वारदां विधायाशु । समागाद्विजयागृहे ॥ ३ ॥ न्यग्भूत्वा दूरमासीनः । स-
 प्रश्रयमुवाच सः ॥ व्यादेशं देहि मे स्वामि—न्याहूतः केन हेतुना ॥ ४ ॥ अंगभंगं वितन्वंत्या ।
 सुदीर्घोन्मत्तासपूर्वकं ॥ तयोचे तीव्रकंदर्प—विकारविवशात्मना ॥ ५ ॥ ध्यातं मनसि नो तेन । य-
 त्स्वप्नेऽपि न धारितं ॥ सतां यच्च त्रपाकारि । तत्तया जगदे तदा ॥ ६ ॥ अकांडे वज्रपाताघ्रे । त-
 स्यास्तद्वचनं तदा ॥ गुणराजो विशुद्धात्मा । श्रुत्वा वक्तुं प्रचक्रमे ॥ ७ ॥ शरीरकरणं देवि । किम-
 प्यस्ति तवाधिकं ॥ पराधीनमना येन । जल्पस्येवंविधान्यपि ॥ ८ ॥ अंतःप्रसरदुद्दाम—ज्वरावेकश-
 शात्तव ॥ दुःखरूपं किमप्येत—दुपस्थितमचिंतितं ॥ ९ ॥ तयान्नाणि पुनर्नाहिं । प्रलपामि रुजा-
 तुरा ॥ प्रकृतिस्था तवेहामि । संभोगं किंतु संप्रति ॥ १० ॥ उवाच गुणराजोऽथ । देवि त्वद्वचनेन
 मे ॥ श्रुतेनापि महद् दुःखं । दूरेऽस्तु करणं पुनः ॥ ११ ॥ हे अकार्ये कुलीनोऽत्र । प्राणान्तेऽपि
 करोति न ॥ परद्रव्यापहारं च । परस्त्रीपरिभ्रष्टं ॥ १२ ॥ विज्ञातपुण्यपापोऽहं । विवेकोज्ज्वललो-
 चनः ॥ पतामि नरके घोरे । कथं स्वल्पसुखाशया ॥ १३ ॥ मयि देवि यथा निंद्या—भवत्ते प्रो-

गवासना ॥ इदं कर्मापि साधूनां । निन्दनीयं तथा भृशं ॥ १४ ॥ अणुवर्तेषु यो दत्तो । गुरुभिर्मेऽ-
 स्यन्निग्रहः ॥ तस्य भगं कथं कुर्वे । देवि सम्यग्विदन्नपि ॥ १५ ॥ विश्वस्तं वंचये ऋपं । कथं सा-
 धर्मिकप्रियं ॥ ज्ञापित्वा जननीर्गुणमान् । पश्चाद्भुजे कथं पुनः ॥ १६ ॥ कुलीननृपभार्यायाः । कुली-
 नायाः कथं तव ॥ एवं देवि हि जट्पंत्या । जिह्वापि स्वलिता न हि ॥ १७ ॥ श्रुत्वा सा विजयादे-
 वी । तस्यैवं निष्ठुरं वचः ॥ श्यामीश्रुतमुखहाया । जगाद विरसाक्षरं ॥ १८ ॥ रे दुष्ट निष्ठुरस्वांत ।
 प्रार्थयेऽहं यथा यथा ॥ तथा ब्रूषे ममानिष्टं । संतुष्टो जीवितेन किं ॥ १९ ॥ चेन्निषेधसि वाङ्मयं
 मे । कृत्वा कलकलं ततः ॥ प्रवृत्तं मारयिष्यामि । विधायाकार्यकारिणं ॥ २० ॥ गुणराजः पुनः
 स्माह । किं मृतो मार्यते पुनः ॥ प्राणत्यागेऽपि रक्षामि । स्वशीलं देवि निश्चितं ॥ २१ ॥ पुनरू-
 चे तथा देव्या । हे दत्ते स्तो दिने तव ॥ उचितं यत्तदालोच्य । कथनीयं पुनर्मम ॥ २२ ॥ गुण-
 राजस्ततः शीघ्रं । निर्गत्य विजयागृहात् ॥ संप्राप्तोऽतःपुरावासे । तस्थौ तद्गतचित्तया ॥ २३ ॥ तथा-
 विधं निरीक्ष्याथ । वृत्तांतं राजकुंजरः ॥ चुकोप विजयादेव्यां । गुणराजे तुतोष च ॥ २४ ॥ निः-
 सूत्य विजयागेहा—डाजा त्वरितमाययौ ॥ चिंतासंतप्तसर्वांग—गुणराजस्य सन्निधौ ॥ २५ ॥ प्रारे-

ममैष यत् ॥ ३७ ॥ अथ देव त्वया ज्ञातो । देव्या व्यतिकरो यदि ॥ किं कर्तव्यं ततस्तस्या । म-
 माख्याहि विचक्षण ॥ ३८ ॥ राजोवाचातिगंभीर—गर्ताया विवरेण तां ॥ श्वत्रस्यार्धपथे नूनं ।
 प्रेषयिष्यामि सत्वरं ॥ ३९ ॥ जजलप गुणराजोऽथ पाणिभ्यां पिहितश्रुतिः ॥ न वक्तुमपि ते युक्त
 —मिदं हाहा नरेश्वर ॥ ४० ॥ देवात्मन्येव निग्राह्ये । कथं तस्या विनिग्रहः ॥ त्यक्त्वा या यत्त्वया
 तस्या । एष दोषोऽन्नवत्किल ॥ ४१ ॥ परमार्थेन दोषोऽयं । तव देव्यास्तु नो नृप ॥ नश्यंति बुद्ध-
 यो यस्मा—दुरुणामपि कामतः ॥ ४२ ॥ पुराणे न श्रुतं देव । त्वया किं ब्रह्मणापि यत् ॥ उपशु-
 क्त्वा निजा पुत्री । कामसंतप्तचेतसा ॥ ४३ ॥ अरण्ये गौतमावासे । गौतमर्षिवधूजने ॥ यत्कृतं दे-
 वराजेन । तदुक्त्यालं नरेश्वर ॥ ४४ ॥ यत्रेदृशा महांतोऽपि । कामेन विवशा भृशं ॥ प्रवंति भव-
 ने तत्र । कोऽपराधोऽबलाजने ॥ ४५ ॥ मिष्टभोजी यथा कोऽप्य—प्राप्नुवन्मिष्टभोजनं ॥ ह्युधार्तः
 कुरुते काम—मञ्जिलापं कुज्जोजने ॥ ४६ ॥ तथैवालज्जमानास्त्वां । देवं सौजाग्यसुंदरं ॥ अस्माह-
 शमपीडंति । कामार्तास्ता नराधमं ॥ ४७ ॥ कृत्वा प्रसादमालंब्य । प्रभुत्वं च ततो हृदि ॥ एकोऽयं
 विजयादोषः । दंतव्यो वचसा मम ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वा गुणराजः स । पपात नृपपादयोः ॥ अमृत-

वन्नुपेणापि । चिंतितं तस्य तद्वचः ॥ ४९ ॥ गुणराज मया सर्वे । प्रतिपन्नं वचस्तव ॥ तत्त्वार्थं पं-
 डितेनेवा—वितथं भाषितं त्वया ॥ ५० ॥ श्रुत्युक्त्वा विजयादेव्यां । त्यक्तामर्षो नरेश्वरः ॥ प्रियायां
 कृतकारुण्यः । परमार्थपरिज्ञया ॥ ५१ ॥ प्रेक्षितो गुणराजेन । जगाम विजयागृहं ॥ तया च बुभुजे
 भोगा—नज्ञातप्राक्स्वरूपवत् ॥ ५२ ॥ विनिर्विशेषकं ॥ अन्या अपि ततोऽनिष्ट—पत्न्यो याः प्र-
 तिवासरं ॥ क्रमेण वारकं तासां । ददेऽसौ श्रुमिवद्वभः ॥ ५३ ॥ एवं स गुणराजोऽपि । जिनधर्मप्र-
 भावतः ॥ राजामात्यपरीवार—पौराणां वद्वन्नोऽजवत् ॥ ५४ ॥ अथान्यदा महाराजः । सन्नायां या-
 वदास्थितः ॥ नानानाटकसंगीत—रसेन मुदिताशयः ॥ ५५ ॥ गुणश्रीसंज्ञया ताव—दारुण्या ज-
 यंसुंदरी ॥ सुरूपा सुरनारीव । समागाडाजनंदिनी ॥ ५६ ॥ युग्मं ॥ दातव्येयं कनी कस्मा—यि-
 ति चिंतापरे नृपे ॥ पदप्रणाममाध्या—सीना सा पितुरंतिके ॥ ५७ ॥ सन्नायां क्षणमास्थाय । भु-
 पतिः सुतया सह ॥ यथावुत्थाय तन्मातृ—मंदिरं वरचिंतया ॥ ५८ ॥ आसीनः सुखशय्यायां । रा-
 जा पप्रच्छ नंदिनीं ॥ कस्मै वरसे प्रयत्नामि । वराय त्वां निवेदय ॥ ५९ ॥ सा पितुर्वचसा तेन । ल-
 क्ष्म्या नम्रमस्तका ॥ स्वयं कररुहैश्चक्रे । धरित्र्यां प्रतिवेशनं ॥ ६० ॥ अथो एतां तथारूपां । दृष्ट्वा

द्वीभरमंथरां ॥ प्रत्यभाणि सुताकार्ये । नरनाथो गुणश्रिया ॥ ६१ ॥ अंतःस्फुरितवक्तव्य—विवेका-
 देव यद्यपि ॥ वक्तुं तथापि लज्जयंते । कुलवध्वो गुरोः पुरः ॥ ६२ ॥ तत्प्रसादं विधायास्याः । सुं-
 दर्या जगतामिह ॥ स्वयंवरेण राजेंद्र । प्रसादः क्रियतां त्वया ॥ ६३ ॥ स्ववासनानुसारेण । ततस्त-
 त् स्वयंवरे ॥ आत्मानुरूपमेषानु—वृणोतु गुणिनं वरं ॥ ६४ ॥ गुणश्रीवचनं सर्वं । तथ्येति प्रतिप-
 न्नवान् ॥ राजा नृनिपाह्वानं । स्वयंवरमचीकरत् ॥ ६५ ॥ रूपयौवनलावण्य—कलावासेषु राजसु ॥
 मिलितेषु न कोऽप्यस्या । जहार हृदयं पुनः ॥ ६६ ॥ प्रवेशाभावतस्तस्या । हृदि ते राजनंदनाः ॥
 स्वस्थस्थानेषु संप्राप्ता । यशोवर्धननिंदिनः ॥ ६७ ॥ ततो नृपतिना प्रोचे । गुणश्रीर्दयिता निजा ॥
 पश्याहं जयसुंदर्या । मध्ये राज्ञां विगोपितः ॥ ६८ ॥ एतेषु राजलोकेषु । रूपविज्ञानशालिषु । न
 स कोऽपि बन्धुवैषा । यं वरं वृणुते सुता ॥ ६९ ॥ पुनः पुनरनेकैश्च । कुमारैरपरैरपि ॥ संयोजिता-
 पि सा पुत्री । वव्रे कमपि नो वरं ॥ ७० ॥ ततः शिथिलितस्नेहः । सुतायां स नरेश्वरः ॥ स्वचि-
 ते चिंतयामास । रोषावेशवशादिति ॥ ७१ ॥ ये केचिद् ब्रूतले संति । महंतो नरनायकाः ॥ आ-
 नीताः पापपुत्र्यर्थ । ते सर्वेऽपि स्वयंवरे ॥ ७२ ॥ अद्यापि दीयते यस्मै । स कोऽप्यस्तीह किं पुमा-

न ॥ हुं ज्ञातं संति गोपालाः । स्थापत्याः किंकरा अपि ॥ ७३ ॥ तन्नूनमनया मन्ये । क्षेप्तव्यो म-
 म मूर्धनि ॥ दुर्बुद्ध्या सुतया द्वारो । दुश्चस्त्रिविधानतः ॥ ७४ ॥ कर्तव्यमथवा यन्मे । स्वपौरुषधना-
 दिन्निः ॥ विहितं तन्मया सर्वं । पुत्रीचित्तानुसारतः ॥ ७५ ॥ तदेषा यावदद्यापि । स्त्रीविकारमुपैति
 न ॥ पतियुक्तामिमां ताव—त्करिष्याम्यविलंबितं ॥ ७६ ॥ आज्ञाप्रभादिचिदुःखं । यथा मे कृतमेत-
 या ॥ करिष्यामि तद्यैवाह—मेतस्या अपि निश्चितं ॥ ७७ ॥ पुत्रीमिषेण कार्प्येषा—कृत्या मे स-
 मुपस्थिता ॥ प्रतिकूलैर्निहतव्या । नानुकूलैरिष्यं ततः ॥ ७८ ॥ अन्यदैकांतसंस्थेन । वृष्टुजा वासवे-
 श्मनि ॥ जनन्या सह सा पुत्री । व्याहृता पुनरेव सा ॥ ७९ ॥ आविःकुरु निजं चित्तं । वत्सेऽस्मा-
 कं रहःस्थिता ॥ नाभृत्ते वल्लभः कोऽपि । कथमेतेषु राजसु ॥ ८० ॥ ततोऽतिप्रार्थनावाम्यैः । पि-
 त्रोराष्टितमानसा ॥ स्वप्नावं कथयांचक्रे । जनन्यास्येन नंदिनी ॥ ८१ ॥ प्रती स एव मे तात ।
 राजा रंकोऽथवा नृवि ॥ नारीं नाजिह्वल्यन्यां । यश्चिन्नलिखितामपि ॥ ८२ ॥ स्वयंवरेऽत्र राजानो ।
 ये सर्वे समुपाययुः ॥ नानानारीप्रसक्तास्ते । नैकदाव्रते स्थिताः ॥ ८३ ॥ राजा जगाद यद्येवं । तन्न
 कोऽपीह नृतले ॥ सोऽस्यात्मीयकलत्रे य । एकाग्रहृदयो भवेत् ॥ ८४ ॥ स एव गुणराजोऽत्र । भ-

वेदेवंगुणो यदि ॥ तस्मै त्वं पुत्रि दातव्या । नूनमेकाग्रचेतसे ॥ ७५ ॥ ततो रोषस्खलद्वात्रा । रा-
 द्वा सा जयसुंदरी ॥ याहि याहीति वेगेन । तस्माद्विसृजे गृहात् ॥ ७६ ॥ नरेंद्रेण समाहूय । गु-
 णराजोऽथ जड्विपतः ॥ मन्यस्व गुणराज त्वं । परिणेतुं सुतां मम ॥ ७७ ॥ अन्यत्किमपि चेद् ब्रू-
 मे । तन्नमः शपथैर्मम ॥ त्वत्पुण्यपरिणत्यैव । प्रेरितैषा तवागता ॥ ७८ ॥ अलंघयन्नृपादेशं । शपथं
 तं च कंचुकी ॥ उत्तस्थौ चिंतया युक्तो । नरनाथस्य पार्श्वतः ॥ ७९ ॥ प्रगुणीकारिते राज्ञा । वि-
 वाहोपस्करे ततः ॥ स्वपनाय शुभ्रे लम्बे । यावत्पश्यंति तं जनाः ॥ ८० ॥ अजडपन्नेव तावत्स । गु-
 णराजो महामनाः ॥ निभृतांगो गृहोद्विग्नः । प्रणष्टः पूर्वसन्मुखः ॥ ८१ ॥ सादिनः प्रेषयित्वाशु ।
 समानाथ्य महीपतिः ॥ तं परिणाययांचक्रे । तां कन्यां जयसुंदरीं ॥ ८२ ॥ त्रणितं जयसुंदर्यां ।
 किं नष्टः सिद्यसे च किं ॥ संगमं ते ममाप्येनं । करोति भवितव्यता ॥ ८३ ॥ अन्यद्व्यायाम्यहं त्वं
 चा—न्यच्चिंतयसि चेतसि ॥ तदेव स्यात्पुनः कार्यं । चिंतितं विधिनान्न यत् ॥ ८४ ॥ निश्चिंताव-
 धुना किंतु । पूर्वोपार्जितकर्मणः ॥ भुंक्ष्वहे फलमावां ह्यौ । यथास्थितमुपागतं ॥ ८५ ॥ गुणराजस्त-
 येत्यादि—वचनैः शिद्धितस्तथा ॥ तदादेशपरो जातो । यथैकाग्रमनाः सदा ॥ ८६ ॥ परमार्थपरं

तस्याः । श्रुत्वालापं महीपतिः ॥ बभ्रुव सहसा तत्र । गतमत्सरमानसः ॥ ९७ ॥ परमार्थं नृपो द-
 ध्यौ । तनयापूर्वकर्मणा ॥ गुणराजप्रदानाय । बुद्धिर्मे प्रेस्ता ननु ॥ ९८ ॥ पुनरागतचैतन्यः । सु-
 तास्नेहेन दत्तवान् ॥ गुणराजाय राज्यार्धं । जामात्रे ऋपतिर्निजं ॥ ९९ ॥ गुणराजो महाज्ञोगान् ।
 बुभुजेऽथ तया समं ॥ प्रसिद्धश्च बभ्रुवोच्चैः । पृथिव्यां मंडलेश्वरः ॥ १०० ॥ त्वयैवं जयमुंदर्या । जवे
 तलानुरागिणा ॥ वीर वर्षाणि पंचाश—ऋमयामासिरे सुखं ॥ १ ॥ अथान्यदा द्वयोः सौध—वाता-
 यननिविष्टयोः ॥ भवितव्यतया मूर्ध्नि । पपात युगपत्तडित् ॥ २ ॥ ततो द्वावपि मृत्वा तौ । सीताया
 उत्तरे तटे ॥ जंबूवृक्षस्य पूर्वेण । जज्ञाते युगमधर्मिणौ ॥ ३ ॥ संप्राप्तयौवनौ तत्र । दंपती तौ मु-
 रोपमौ ॥ बुभुजाते महासौख्यं । कटपवृक्षसमुद्भवं ॥ ४ ॥ त्रिकोशोच्चवपुर्गण्ड्यो—स्त्रिदिनाहारयोस्त-
 योः ॥ त्रीणि पत्योपमान्यायुः । समभूतत्वं जन्मनि ॥ ५ ॥ निजायुषः क्षये मृत्वा । सौधर्मे युगप-
 ततः ॥ चंडानने विमाने ता—वभ्रुतां देवदंपती ॥ ६ ॥ परस्परं परश्रीत्या । तत्र पत्योपमद्वयं ॥
 निमेषार्धमिवापाल्य । चच्युवाते दिवोऽथ तौ ॥ ७ ॥ जीवः स गुणराजस्य । जंबूद्वीपस्य जारते ॥
 दक्षिणार्धे विशालायां । विशालायां धनैः पुरि ॥ ८ ॥ श्रेष्ठिनो धनदेवस्य । समृद्धस्य धनोत्करैः ॥

सधर्मिण्या यशोदेव्या । उदरे समवातरत ॥ ए ॥ युग्मं ॥ चंद्रस्वप्नानुसंपूर्ण-जयदानमनोरथा ॥
 समये सुषुवे पुत्रं । श्रेष्ठिनी सा सुलक्षणं ॥ १० ॥ प्रवितीर्णमहादानं । नृत्यद्वृस्विधृजनं ॥ वर्धाप-
 नं प्रमोदेन । श्रेष्ठिना कारितं ततः ॥ ११ ॥ दोहदस्यानुमानेन । तथा स्वप्नानुसारतः ॥ चकाराम-
 यचंद्रं तं । नाम्ना श्रेष्ठिवरः सुतं ॥ १२ ॥ प्रवर्धमानलावण्यः । पूर्वमुण्यप्रचावतः ॥ स कुमारस्ततः
 प्राप । कलाभ्यासकामं वयः ॥ १३ ॥ प्रसरत्कांतविस्तारो । गृह्णन् नवनवां कलां ॥ श्वेतपद्मशरीरै-
 व । कलाञ्जिः परितो भृतः ॥ १४ ॥ प्रशंसारहितस्त्यागः । क्वांतियुक्तः पराक्रमः ॥ परस्त्रीविफलं य-
 स्य । सौभाग्यं चात्र यौवने ॥ १५ ॥ संसारसागरोऽसारः । सारत्वं तेन लंभितः ॥ गुणिनाजयचं-
 द्रेण । ज्ञाग्यसौभाग्यशालिना ॥ १६ ॥ तैलोक्याश्चर्यचूतैक-रूपसौजाग्यसंपदः ॥ तस्यैवं दिवसा-
 जग्मुः । सर्वलोकस्पृहाकृतः ॥ १७ ॥ अन्येद्युर्बहिरुद्याने । सवयोभिः समं ययौ ॥ क्रीडाञ्जिविविधा-
 भिश्च । चिक्रीड श्रेष्ठिनंदनः ॥ १८ ॥ इतश्च जयसुंदर्या । जीवश्च्युत्वा सुताभवत् ॥ जयश्रीगुणचंद्र-
 स्य । राजस्तत्रैव सागता ॥ १९ ॥ क्रीमंत्या स तथा दृष्टः । क्रीमंस्तत्र सुखेन सः ॥ अभयः श्रेष्टि-
 नः पुत्रः । सुरूपः सानुरागया ॥ २० ॥ तस्यांगचंगिमानं सा । शृंगारं च मनोहरं ॥ विदग्धं क्रीडि-

तं चापि । समैकान यथा यथा ॥ २१ ॥ वर्धमानानुरागेण । जयश्रीः सा तथा तथा ॥ मूढेव स्तं-
 भितेवाभू—कीलितांगीव सर्वथा ॥ २२ ॥ सखीभिर्जगदे साध । शापभ्रष्टः सुरः सखि ॥ विद्याब्र-
 ह्मोऽथ किं विद्या—धरोऽयं पतितो ब्रुवि ॥ २३ ॥ एतस्मिन्ननुरक्तां मां । मा जानंतु बुधा इमाः ॥
 राजकन्येति तत श्रुत्वा । चकाराकारगोपनं ॥ २४ ॥ सखि रोमोद्गमोगे मे । जातः शिशिरवायुना ॥
 पश्य पुष्परजोदूने । चक्षुषी गलतो भृशं ॥ २५ ॥ सखीनां सा पुरो याव—ज्जल्पतीति नृपात्मजा ॥
 तां विच्चाग्रयंचद्रेण । सस्नेहं ददृशे दृशा ॥ २६ ॥ तथैव सानुरागः स । तस्यां दृष्ट्वा सुहृज्जनैः ॥
 कथंचित्संग्रयैः काम—मानिन्ये ब्रह्मना गृहं ॥ २७ ॥ एतेषां सुहृदां मध्ये । केनापि सुहृदा ततः ॥
 जयश्रीश्रेष्ठिसूनुोस्त—स्वरूपं कथितं पितुः ॥ २८ ॥ पित्राप्यग्रयंचंद्रः स । शिक्तितो रहसि क्षणे ॥
 सस्नेहं सानुरागं च । बहुमानपुरस्सरं ॥ २९ ॥ स्वजातिसमचेष्टेन । ज्ञाव्यं पुंसा सदा सुत ॥ इहा-
 मुत्र च दुःखी स्या—त्यजन्निजकुलस्थितिं ॥ ३० ॥ वणिजां तु विशेषेण । समाचारः सुतेदृशः ॥
 वृष्टानामिव तारुण्ये—ऽप्येषामाचरणं ज्ञेयम् ॥ ३१ ॥ दारिद्र्यं विभवेऽप्युच्चैः । स्वामित्वेऽपि च दास-
 ता ॥ सुरूपेऽपि कुरूपत्व—बुद्धिस्तेषामिहात्मनि ॥ ३२ ॥ संयोगः स्वकलत्रेणा—प्युषायां स्यादका-

र्यवत् ॥ येषां वेषोऽपि शांतत्वं । सर्वभागेषु जटपति ॥ ३३ ॥ अन्यच्च वत्स संवत्स्य । गम्यः स्याद्दु-
 बने व णिकृ ॥ जनस्य जनयेद्द्वयद्वं । दृष्टोऽत्र गुमपिंडवत् ॥ ३४ ॥ कुर्याद्वाजविरुद्धं चे—द्वत्स के-
 नापि हेतुना ॥ दुर्जनस्य प्रवेशोऽत्र । तेन त्रिद्वेण संभवेत् ॥ ३५ ॥ निर्दोषेऽपि सदा दोषं । स्था-
 पयंतीह दुर्जनाः ॥ दोषे लब्धे पुनस्तेषां । गृहे स्यादुत्सवो महान् ॥ ३६ ॥ स्वजातिधर्मभूपात्र—
 विरुद्धाख्या विचक्षण ॥ राजकन्यात्रिलापेऽपि । बयो दोषाः स्फुटं द्यमी ॥ ३७ ॥ अर्थनाशः स्व-
 लानंदो—ऽप्यशश्च पराभवः ॥ सतां स्वस्य बहुदुःख—मधर्मश्च कुकर्मणा ॥ ३८ ॥ उवाचात्रयचं-
 द्रोऽथ । किमात्मेति प्रयास्यते ॥ भवामि तात कर्ताहं । न तथाविधकर्मणां ॥ ३९ ॥ लज्ज्यते तु
 जनो येन । युष्माकं वाऽयशो भवेत् ॥ प्राणांतेऽपि कश्चिन्ममि । नार्कार्यं तदहं ननु ॥ ४० ॥ सा-
 धु साधु सुपुत्रैव—मुत्तवा जवौ स मूर्धनि ॥ इत्युवाच च किं सौम्य—प्रकृतेस्तव ज्ञायते ॥ ४१ ॥
 ततः शय्यागृहं गत्वा । काममुद्विग्नमानसः ॥ श्रेष्ठपुत्रस्त्रपाक्रांत—श्रितयामास चेतसि ॥ ४२ ॥ गु-
 रूणां मेऽपराधस्या—वगमोऽनृतकथं पुनः ॥ अद्यापि स्थीयतेऽत्वाहो । निजेऽय्यशसि श्रुते ॥ ४३ ॥
 संभावितगुणस्य स्या—त्पुरुषस्यातुल्यं सुखं ॥ मृतिर्विदेशयानं वा । पुनः संभावितगसः ॥ ४४ ॥

स्थातव्यं सर्वथा नात्र । श्रोतुं नालंभविष्णुना ॥ मया संतमसंतं वा । स्वकीयमयशोभरं ॥ ४५ ॥
 ध्यात्वेति रजनीशेषे । मित्राणामपि न ब्रुवन् ॥ निर्ययौ श्रेष्ठिनः पुत्रौ । वसानो वाससो युगं ॥ ४६ ॥
 तत्राब्धेरुत्तरे कूले । श्रीवर्धनपुरे ययौ ॥ सांयात्रिकजनैर्नामा । वृथार्थं स्वं करोति यत् ॥ ४७ ॥ द-
 र्शनेन स्वरूपस्य । पौराणां जनयन्त्रयं ॥ प्राविशच्छट्टमार्गेषु । सर्वेषु नयनोत्सवं ॥ ४८ ॥ भृशं बुभु-
 क्ष्याक्रांत—स्तत्र कांदविकापणे ॥ गत्वासौ कास्यामास । विविधं श्रोजनं ततः ॥ ४९ ॥ यावद्भो-
 क्तुं स आसीनो । गुरुदेवकृतानतिः ॥ तावत्तत्र समायातो । विहरन्मुनिपुंगवः ॥ ५० ॥ गृह्णन्निर्दो-
 षमाहार—मुच्चनीचेषु वेऽश्मसु ॥ नाम्नास्दिमनो मासो—पवासव्रतपारणे ॥ ५१ ॥ युग्मं ॥ ततस्तं
 मुनिराजं स । विलोक्य दीनमानसं ॥ रोमांचितवपुर्दध्यौ । सहसा श्रेष्ठिनंदनः ॥ ५२ ॥ प्रभृतदुः-
 खविस्तारे । संसारेऽस्मिंश्चलाचले ॥ मन्ये कृतार्थमात्मान—महं सत्यात्रलाजतः ॥ ५३ ॥ नवको-
 टिविशुद्धं य—देयं भोज्यं ममास्ति यत् ॥ प्रवर्धमानश्रद्धाम—चित्तं दानात्रिसन्मुखं ॥ ५४ ॥ द-
 त्यादिज्ञावनाशुद्ध-परिणामसमन्वितः ॥ स्थालमुत्पाद्य सर्वं स । श्रोजनं मुनये ददौ ॥ ५५ ॥ दा-
 यकस्यास्तु मा पुण्यां—तराय इति संयमी ॥ शुद्ध्यमानं विचिंत्यैत—दाददे निःस्पृहाशयः ॥ ५६ ॥

ननामान्नयचंद्रोऽपि । दत्त्वा दानं मुनीश्वरं ॥ धूसरीकृतभालांत —स्तपादांबुजरेणुभिः ॥ ५७ ॥ त-
 पस्विनि गते तत्र । दधान सुखदुःखिभिः ॥ पपात पुष्पवृष्टिश्च । सुगंधोदकमिश्रिता ॥ ५८ ॥ मणिर-
 त्सुवर्णानां । वृष्टिस्तदनु हर्षतः ॥ पात्रदानप्रभावेण । मुमुचे दानवारिभिः ॥ ५९ ॥ मणिरत्नसुव-
 र्णादि—सर्वं संवृत्य तत्तदा ॥ साधारणं चकारैष । जनानां दुःस्थितात्मनां ॥ ६० ॥ ततोऽसौ निज-
 पुण्येन । परीतो विविधैर्जनैः ॥ समं सांयात्रिकैश्चक्रे । व्यवहारमनेकधा ॥ ६१ ॥ इतश्चासौ यत्र रा-
 त्तौ । निर्गतो निजवेश्मतः ॥ अपश्यंतौ सुतं प्रातः । पितरौ तौ विलोपतुः ॥ ६२ ॥ हा वत्सान्नयचंद्र
 त्वं । क्व गतोऽसि शशांकवत् ॥ समीढ्य शोकनिर्मशा—नस्मान् कुमुदखंडवत् ॥ ६३ ॥ शिरीषसु-
 कुमारस्त्वं । वपुषैव प्रवर्तसे ॥ हृदयेन परं वज्र—कठिनोऽसि कठोरधीः ॥ ६४ ॥ इत्यादि प्रलपंतौ
 तौ । मूर्खतौ च पुनः पुनः ॥ दुःखिनां निजदुःखौघै—श्चक्रतुर्नगरीमपि ॥ ६५ ॥ राज्ञाथ गुणचंद्र-
 ण । तत् श्रुतं जनतामुखात् ॥ तद्दुःखदुःखितो जातो । राजाप्यंतःपुरेण च ॥ ६६ ॥ निशम्य ग-
 मनं तस्य । जयश्रीरपि मूर्खया ॥ पपात सहसा ऋमौ । कन्यांतःपुरवासिनी ॥ ६७ ॥ कथंचिच्छीतले-
 वीतैः । श्रीखंडैश्च सखीजनैः ॥ आश्वासितापि सा प्राप । पुनर्मूर्खौ दूरे दूरे ॥ ६८ ॥ सखीभिः

सो ततोऽनेक—हेतुयुक्तिस्थिरिकृता ॥ 'इत्युचे कारयिष्यामः । शुद्धिं तस्याशु ते वयं ॥ ६९ ॥ ता-
 न्निरित्यादि जल्पित्वा । यत्किंचन वचस्ततः ॥ जयश्रीः स्थिरतापन्ना । शक्तिता बहुधा पुनः ॥ ७० ॥
 उवाचाथ जयश्रीः सा । मां शिक्षयथ किं वृथा ॥ स एव दयितो मेग-ममिर्वाञ्जलषेदिह ॥ ७१ ॥
 गुणचंद्रेण गज्जेति । श्रुत्वा तस्या विनिश्चयं ॥ सर्वत्र वीक्ष्यांचक्रे । पुत्नीदुःखेन सोऽनिशं ॥ ७२ ॥
 बहुभिर्दिवसैस्तस्य । गुणचंदो नरेश्वरः ॥ ज्ञात्वा शुद्धिं विवाहार्थं । प्रजिघास्य निजं नरं ॥ ७३ ॥
 बहुधा भणितस्तेन । श्रेष्ठिनः पुरुषेण च ॥ तयाप्यग्नयचंद्रः स । द्रव्येषागमनं न हि ॥ ७४ ॥ दत्त्वो-
 त्तरं किमन्येष । प्रेषयामास तौ नरौ ॥ स्वयं तु यानपात्वाणि । कास्यामास ऋग्निः ॥ ७५ ॥ या-
 त्रोपकरणैः सार्धं । संगृहीतक्रथाणकः ॥ पूज्यपूजां विधायोच्चै—बहुभिः स्वजनैर्वृतः ॥ ७६ ॥ व्याकु-
 ल्य यानपात्रं स । श्रेष्ठिसूनुः शुभे दिने ॥ कदाहृद्दीपमुद्दिश्य । चचाल जलवर्त्मना ॥ ७७ ॥ युगमं ॥
 उद्ध्वंध्य शीघ्रमंजोधि—मनुकुलेन वायुना ॥ कदाहृद्दीपतीरे स । उत्तार जनैः समं ॥ ७८ ॥ उ-
 त्थार्य वस्तुजातं च । राजदर्शनपूर्वकं ॥ व्यवहारं न-शक्रे । वणिजामप्रणीरसौ ॥ ७९ ॥ तत्राप्राप्त-
 मनोवांछा—धृताथोद्दिग्मानसः ॥ चिंताजलाधिनिर्मग—स्तस्थौ पोतपतिश्चिरं ॥ ८० ॥ तं निरीक्ष्य

तथावस्थ—मभयं श्रेष्ठिनंदनं ॥ गृहकार्यनियुक्तेन । सोमदेवेन जल्पितं ॥ ८१ ॥ नाथ किं चिंत-
 यस्येवं । कातरोचितमंतरा ॥ धीराणामेक एवायं । व्यवसायः समृद्धिदः ॥ ८२ ॥ दारिद्र्यजलधेः पा-
 रं । प्राप्नुवंतीह पूरुषाः ॥ व्यवसायवद्विज्ञेन । सुदैवानिलयोगतः ॥ ८३ ॥ व्यवसायं तथा ब्रूमो । व-
 यं साहससंयुतं ॥ दासीव त्वस्तिं लक्ष्मी—यथा स्याद्वशवर्तिनी ॥ ८४ ॥ अद्यैवात्रागतं स्वामिन् ।
 बाह्ननं रत्नसंभृतं ॥ अनंतरत्नसंपूर्णाद् । द्वीपाद्भक्तशिखाञ्जिघात् ॥ ८५ ॥ ज्वाचाभयचंद्रोऽथ । यद्येवं
 तर्हि गम्यते ॥ अशेषं तस्य संबंधं । पृष्ठामस्तत आगतान् ॥ ८६ ॥ दृष्टं च वह्ननं तव । गतैस्तै रत्न-
 संभृतं ॥ निर्मितेऽधनुर्लक्ष—माकाशे रत्नकांतिभिः ॥ ८७ ॥ वणिजस्तेन ते पृष्टा । द्वीपज्यतिकरं
 जगुः ॥ लब्धंते भूरिस्त्वानि । पतितानि महीतले ॥ ८८ ॥ तद् द्वीपमुद्धसं सर्वं । क्रूरसत्त्वसमाकुलं ॥
 गृह्यंते तत्र स्त्वानि । रजन्याः पश्चिमे दले ॥ ८९ ॥ दक्षिणस्या दिशो गत्वा । मासैर्द्वादशभिः पु-
 नः ॥ तद् द्वीपं प्राप्यते पूर्व—समुद्रस्यांतरा स्थितं ॥ ९० ॥ अथोवाचाज्ययः शीघ्रं । पोतान् पूरय-
 ताधुना ॥ द्वीपं रत्नशिखं नाम । गंतव्यं निश्चितं मया ॥ ९१ ॥ प्रगुणीकृतनिःशेष—जलपाथेयसं-
 भृताः ॥ आरूढस्वजना नावः । पूरयामास स हुतं ॥ ९२ ॥ संवत्सरेण तद्द्वार—मासाद्य श्रेष्ठिनं-

दनः ॥ पोतेभ्यः पश्चिारं प्रा—मिशेषमुदतारयत् ॥ ए३ ॥ उत्तीर्थापि स्वयं पश्चा—द्यावदेषोऽ-
 नुधावति ॥ तावत्सन्मुखमायात—मपश्यत्स्वजनव्रजं ॥ ए४ ॥ युष्माकं किं भयं कस्या—त्किमेवं रे
 प्रधावथ ॥ इति पृष्टे जनाः सर्वे । जगदुः श्रेष्ठिनंदनं ॥ ए५ ॥ भयं नास्ति कुतोऽप्यत्र । किंतु सू-
 र्यकरोत्करैः ॥ प्रज्ज्वालितमद्धारत्—प्रतापं सोढुमक्षमाः ॥ ए६ ॥ तिष्ठन्नैव पुरो मागा । नाथ त्वं
 दुःसहं भृशं ॥ भदितानामिवाकर्षाणां । रत्नानां नृयसां महः ॥ ए७ ॥ अन्नयः स्माह सत्यं शोः । प्रा-
 गेव कथितं मम ॥ उच्चैतव्यानि रत्नानि । यन्निशः पश्चिमे दले ॥ ए८ ॥ पुनर्जगाद सोत्कर्ष-मनु-
 कूलो विधिर्यदि ॥ मम गोत्रेऽपि तन्नूनं । दारिद्र्यं न भविष्यति ॥ ए९ ॥ ते सर्वेऽपि नरा रत्न-
 तेजोज्वालाकरालिताः ॥ निमज्ज्य जलधेस्तीरे । नावमारुह्य संस्थिताः ॥ ३०० ॥ अतिक्रान्ते दिने
 तस्मिन् । निशापूर्वदलेऽपि च ॥ सपरिहार उत्तीर्य । द्वीपे बभ्राम पोतपः ॥ १ ॥ रत्नपरीक्षकैः पुंभिः ।
 प्रत्यहं विविधानि सः ॥ रत्नान्युच्चाययामास । तत्रैवमन्नयो वणिक् ॥ २ ॥ भूतेषु यानपात्रेषु । रत्नौ
 धौर्विविधैस्ततः ॥ कारयामास सामग्रीं । स्वदेशगमनाय सः ॥ ३ ॥ यस्यां पूरयितव्यानि । वहित्राणि
 ततो निशि ॥ क्षेत्राधिपतिपूजार्थं । तत्र स्वयमवातरत् ॥ ४ ॥ तत्रैष किल कटपोऽस्ति । यदेकाक्ये-

व नैपतिः ॥ कृतोपवास उत्तीर्य । पूजयेत्क्षेत्रदेवतां ॥ ९ ॥ नान्यः सांघात्रिकः कोऽपि । तावद्वृत्ते
 तटे पदं ॥ संपूज्य देवतां यात्र—न्नायाति वह्नेश्वरः ॥ ६ ॥ इत्येषोऽभयचंद्रोऽपि । यावत्स्तोकं पु-
 रो गतः ॥ कृतार्चिः क्षेत्रदेवीनां । शुश्राव करुणस्वरं ॥ ७ ॥ हा गुणाकर हा नाथ । हा रसज्ञशि-
 रोमणे ॥ दत्त्वा स्वप्नमिवाकस्मा—न्न ज्ञातोऽसि गतः क्वचित् ॥ ८ ॥ अवज्ञाता त्वया नाथा—नी-
 ताहं चात्र दुर्जनैः ॥ प्रसादं कुरु तन्नाथ । दीनाया दर्शनात्मकं ॥ ९ ॥ प्रोषिते भवति स्वामिन् ।
 दीनाहमग्रवं क्षणात् ॥ दूरमतस्मिन् सूर्ये । नूनं म्लायति पद्मिनी ॥ १० ॥ इत्यादि विविधं श्रुत्वा ।
 कस्याश्चिद्भुदिनं स्त्रियः ॥ तेनाकृष्टः पुरोऽगात्स । परदुःखेन दुःखितः ॥ ११ ॥ सप्तजैमं समाख्यो-
 क्य । दिव्यसौधं पुरः स्थितं ॥ विद्यापैः पीडितस्तस्या । आरुरोह पुरः पुरः ॥ १२ ॥ ततः सप्तमञ्जु-
 मौ स । पट्यंकस्योपरि स्थितां ॥ तामैकत वशां वस्त्रा—ह्लादितास्यसरोरुहां ॥ १३ ॥ ज्वाचात्रायचं-
 डोऽय । कासि त्वं कस्य वा प्रिया ॥ रोदिष्येकाकिनी किंवा । सर्वं मे कथयात्मनः ॥ १४ ॥ दध्यौ
 मनसि साय्वेवं । नास्तीह मनुजागमः ॥ तदेष राक्षसः कोऽपि । भृतो वाथ पिशाचकः ॥ १५ ॥
 भव्यं भवति यद्येष । पापां मां खादति हुतं ॥ सा ध्यात्वेति जगादोच्चै । रे रक्षो रक्षयाशु मां

॥ १६ ॥ श्रेष्ठिसूनुखाचाथ । नाहं ऋतो न राक्षसः ॥ मनुष्यः किंतु वास्तव्यः । भुङ्गायिन्यां वणि-
 कसुतः ॥ १७ ॥ श्रीवर्धनपुरात्पूर्वं । कदाहं गतवांस्ततः ॥ इह रत्नशिखे द्वीपे । आगतो बहुवाहनैः
 ॥ १८ ॥ अहमुज्जयिनीवास । इति वाक्यं निशम्य सा ॥ सहस्रोत्तारयामास । वदनाद्वसनांचलं
 ॥ १९ ॥ ददर्शभियचंद्रं तं । रूपलावण्यसुंदरं ॥ विकस्वरमुखी तव । बाला कुमुदिनीव सा ॥ २० ॥
 तेनापि ददृशे साथ । निर्जितामरसुंदरी ॥ हर्षबाष्पजलापूर्ण—लोचनेन विपश्चिता ॥ २१ ॥ सैव-
 षा गुणचंद्रस्य । जयश्रीस्तनया किमु ॥ कथंचिद्वैवयोगेन । समेतात्र चविष्यति ॥ २२ ॥ जीविता-
 दपि या राज्ञो । वल्लभांलायवा कथं ॥ तस्या आगमनं द्वीपे । संप्रवेदंभसां निधौ ॥ २३ ॥ विक-
 लैर्बहुभिः किंवा । निश्चयेन विवर्जितैः ॥ अपनेष्यति संदेहं । पृच्छ्यमानेयमेव मे ॥ २४ ॥ यथा-
 र्थं ब्रू हे मात्रैस्त्व—मित्युक्तेऽथात्रयेन सा ॥ भुवाचाहमपि प्राज्ञ । वास्तव्योजायिनीपुरि ॥ २५ ॥
 स एवैषोऽथवा कोऽपि । सदृक्तस्य परो नरः ॥ इति हर्षविषादाढ्या । सा पुनर्मौनमाश्रयत् ॥ २६ ॥
 लज्ज्यते पुरतस्तस्य । धार्ष्ट्येनापि प्रजल्पते ॥ नरांतरेण सार्धं तु । जल्पति न कुलस्त्रियः ॥ २७ ॥
 एवमादिविचारेण । व्यग्रमानसया तथा ॥ तदा वदनविन्यासः । संवत्रे वाग्निधापि हि ॥ २८ ॥ ज-

गदेऽभयचंद्रेण । रात्रावद्य कुशोदरि ॥ यास्यंति वाहनान्येहि । नयाम्युज्जयिनीं पुरीं ॥ ३९ ॥ गु-
 णचंद्रनेंद्रस्य । जयश्रीर्न सुतासि किं ॥ तथा सैवाहमित्युक्ते । पुनराह वणिग्वरः ॥ ३० ॥ श्रेष्ठिनो
 धनदेवस्य । न मां वेत्ति सुतं कथं ॥ आख्ययात्रयचंद्रं तं । वाणिज्याश्चमिहागतं ॥ ३१ ॥ संजति
 निश्चये सम्य—गन्योन्यस्योपलक्षणात् ॥ विकारा बहवो जाता । विस्मयानंदतस्तयोः ॥ ३२ ॥ पप्र-
 ह्णानयचंद्रोऽथ । तवात्रागमनं कथं ॥ स जगाद प्रसुप्ताहं । हता विद्याभृता गृहात् ॥ ३३ ॥ व्यानी-
 याव विमुक्ता च । भवने विद्यया कृते ॥ स स्वयं तु ययौ खेटः । कर्तुमुद्वहसज्जतां ॥ ३४ ॥ अ-
 नैष्यति कथंचित्स । पापो विद्याधरो यदि ॥ तन्मे तवापि दुष्टात्मा—पकस्म्यति निश्चितं ॥ ३५ ॥
 प्रजापूरणमात्राया । ममास्तु यदुपस्थितं ॥ मास्तु ते विघ्नलेशोऽपि । दुर्लभस्य पुनः प्रिय ॥ ३६ ॥
 जवाचात्रयचंद्रोऽथ । भङ्गे वेगेन संचल ॥ अधुनैव कस्मियामः । प्रयाणं जलवर्त्मना ॥ ३७ ॥ प्रत्य-
 द्दामिव लब्धमीं तां । गृहीत्वा स जयश्रियं ॥ आरुरोह महापोतं । तद्वाज्रोद्धासिताशयः ॥ ३८ ॥
 अथैकं नाविकं तत्र । मृतमात्मायुषः क्षये ॥ चितायां ज्वालयामास । नीत्वोपजवनं सुधीः ॥ ३९ ॥
 मा करोतु पुनर्विघ्न—मिति खेचरजीतितः ॥ प्रपंचोऽभयचंद्रेण । चक्रे तत्र मतेरयं ॥ ४० ॥ पुर्यां-

चक्रिरे तेन । निःशेषवह्नान्यथ ॥ पवनेनानुकूलेन । स कदाहे गतः पुनः ॥ ४१ ॥ श्रीवर्धनपुरं प्रा-
 स—स्ततोऽपि पुनरेव सः ॥ ददर्श जनकं तत्र । स्वजनैः सममागतं ॥ ४२ ॥ अन्योन्यं कुशलोदं-
 त—प्रश्नेनानंदितात्मनोः ॥ वचनागौचरा प्रीति—स्तदाभूत्पितृपुत्रयोः ॥ ४३ ॥ उवाच तनयस्ताव-
 त्कुशलं निजभूपतेः ॥ श्रेष्ठुवाच महाराजः । पुत्र्या दुःखेन दुःखितः ॥ ४४ ॥ ततश्चाकथयत्सर्वं ।
 वृत्तांतं स जयश्रियः ॥ तेनोत्पन्नमहानंदः । श्रेष्ठी स्वहृदयेऽभवत् ॥ ४५ ॥ उत्तार्याथ सुतो नौग्यो ।
 रत्नानां पर्वतोपमान् ॥ स राशीन् कारयामास । पितुर्विस्मयकारकान् ॥ ४६ ॥ तदादायखिलं वित्त-
 मन्नयं च जयश्रियं ॥ चचाल धनदेवः स । श्रेष्ठी निजपुरीं प्रति ॥ ४७ ॥ बद्ध्वधिताशुभ्रपीठाः । प्र-
 याणैस्ते निरंतरैः ॥ पुरीमुज्जायिनीं प्रापुः । सर्वे निर्विघ्नमध्वनि ॥ ४८ ॥ ततो विज्ञातवृत्तांतो । गु-
 णचंद्रो नरेश्वरः ॥ समं पौरपरीवारै—रग्न्यागात् श्रेष्ठिनंदनं ॥ ४९ ॥ परमर्क्ष्या पुरीमध्ये । संमर्देन
 गरीयसा ॥ राजा प्रावेशयत्तं च । श्लाघ्यमानं पुरीजनैः ॥ ५० ॥ श्रेष्ठिनं श्रेष्ठिपुत्रं च । नृपो नी-
 त्वा निजे गृहे ॥ जयश्रियमिमां पुत्रीं । समर्थं च जगाद सः ॥ ५१ ॥ कुमारानयचंद्र त्वं । मा
 न्यधेदं विकटपय ॥ त्वत्पुण्यपरिणत्यैव । योजितैषा न चापरैः ॥ ५२ ॥ शिद्धितो निजपित्रा त्वं ।

त्यक्त्वेमां दूरतो गतः ॥ प्राप्ता तत्रापि पुत्रीयं । नियतेर्वशवर्तिनी ॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वा कारयामास ।
 जयश्रीश्रेष्ठिपुत्रयोः ॥ शुभे लगे महादृत्या । राजोपयममंगलं ॥ ५४ ॥ ततो जयश्रिया पत्न्या ।
 समं वैययिकं सुखं ॥ बुभुजेऽभयचंद्रः स । तत्र स्वर्ग इवामरः ॥ ५५ ॥ अतिक्रान्ते घने काले । सु-
 खं भुञ्जानयोस्तयोः ॥ तथा जयश्रिया स्मृतः । स पुत्रः कृतपुण्यकः ॥ ५६ ॥ अन्यदाग्रयचंद्रेण ।
 गवता बाल्यकाननं ॥ अंतरा पतितं दृष्टं । मृतनारीकलेवरं ॥ ५७ ॥ तदुद्वेगकरं दृष्ट्वा । बीजत्सं-
 युवतीवपुः ॥ संविन्नश्चिंतयामास । स स्त्रीरूपस्वरूपतां ॥ ५८ ॥ अस्या अवयवाः पूर्वं । ये रागानल-
 दीपकाः ॥ मूढानामपि वैराग्यं । त एव जनयत्यमी ॥ ५९ ॥ यौवनोपचिता यादृ—द्रागिणां रा-
 गकारणं ॥ उत्सृजनावयवा सैषा । तेषां वैराग्यहेतवे ॥ ६० ॥ स्पृशंतः सभयं श्वानो । वरमेतां नि-
 तंविनीं ॥ निःशंकाः कामिनो नैवा—वज्ञातनस्काः पुनः ॥ ६१ ॥ अनयापि कृतं पापं । यस्य दे-
 हस्य हेतवे ॥ सांप्रतं स खलत्यत्र । सा त्वन्यत्र गता क्वचित् ॥ ६२ ॥ नाना करोति पापानि । जी-
 वो देहस्य हेतवे ॥ असारस्तु प्रकृत्या स । परिणामे कुमिववत् ॥ ६३ ॥ न कुर्वति सुता भार्या ।
 बांधवाः सुहृदोऽपि च ॥ क्षणाद्विघटमानस्य । हतदेहस्य रक्षणे ॥ ६४ ॥ शरीरविभवेनाह—मनेन

कृणिकात्मना ॥ कुर्यां धर्मनियुक्तेन । हौ भवौ सफलौ निजौ ॥ ६५ ॥ इत्यादि ज्ञावयन् बाह्यो-
 द्यानेऽगादत्रयस्ततः ॥ अपश्यच्च मुनिं तत्रा—मीनं प्रासुकञ्चतले ॥ ६६ ॥ श्रुत्वा धर्मं तद्व्यर्थे ।
 प्रावाजीत्स महादरात् ॥ त्यक्त्वा पुत्रकलत्रादि—स्नेहं चापि पश्चिहं ॥ ६७ ॥ ततस्तत्त्वा तपस्तीव्रं ।
 क्षीणदेहो विरागवान् ॥ मृत्वासौ प्राणते कल्पे । समुत्पेदे महासुरः ॥ ६८ ॥ जयश्रीरपि सा जर्तु-
 —वियोगविरता ततः ॥ प्रशांता गणिनीपार्श्वे । प्रव्रज्यां विदधे ततः ॥ ६९ ॥ समाधिनापि सा मृ-
 त्वा । तत्रैव प्राणते दिवि ॥ पूर्वस्नेहानुबंधेन । तस्य मितमञ्चसुरः ॥ ७० ॥ तौ तत्र प्राणते कल्पे ।
 सुहृदौ विदशोत्तमौ ॥ विंशतिं सागराण्याशुः । पालयामासतुमुदा ॥ ७१ ॥ जीवोऽथाज्जयचंडस्य ।
 न्युत्वा विदिवतस्ततः ॥ अत्रैव भरतक्षेत्रे—ऽयोध्यायां श्रीपदे पुरि ॥ ७२ ॥ राज्ञः सिंहस्थाव्यस्य ।
 प्रियाया नृवनश्रियः ॥ इंद्रस्वप्नसमाख्यात । लदरे समवातरत् ॥ ७३ ॥ युग्मं ॥ प्रशस्ते दिवसे सा-
 थ । प्रशस्तैर्लक्षणैर्युतं ॥ राकानिशेव संपूर्णं । शशांकं सुषुवे सुतं ॥ ७४ ॥ दासदासीपुरीलोका-
 दीनामानंदवर्धकं ॥ नृपः सिंहस्थः पुत्र—जन्मोत्सवमकारयत् ॥ ७५ ॥ अतिव्रंते ततो मासे । पू-
 ज्यपूजापुरस्सरं ॥ इंद्रदत्त इति स्पष्टं । नाम चक्रे सुतस्य सः ॥ ७६ ॥ संवर्धितस्तथा सैष । पयःपा-

नैर्दिवानिशं ॥ जनानां कटपशाखीव । यथेष्टफलदो भवेत् ॥ ७७ ॥ द्वासप्ततिकलादक्तो । विज्ञातप-
 रमार्थकः ॥ संप्राप्तयौवनारंभं । निधानं रूपसंपदां ॥ ७८ ॥ स्वदेशपरदेशेषु । विख्यातः सोऽन्नावजु-
 षैः ॥ हृदये वैरिभुषानां । तिर्यक्कशव्यमिवाचरन् ॥ ७९ ॥ इतश्चात्रैव ऋरते । पुरे राजगृहाभिधे ॥
 गौडदेशमहीपस्य । महेंद्राख्यस्य वेदमनि ॥ ८० ॥ देव्या विनयवत्याः स । गर्भे जीवो जयश्रियः ॥
 पुत्रीत्वेन समुत्पन्नो । देवलोकात्ततश्च्युतः ॥ ८१ ॥ युग्म ॥ नाम्ना महेंद्रलक्ष्मीः सा । कन्या यौव-
 नमागता ॥ तत्पित्वा प्रेषितो दूतो—ऽयोध्यां तामगमत्पुरीं ॥ ८२ ॥ प्रतीहारसमादिष्टः । प्रविष्टो रा-
 जसंसदि ॥ नत्वा सिंहस्थं ऋषं । दूतो वाचमुपाददे ॥ ८३ ॥ जातानेकप्रजस्यापि । मन्ये नैकप्र-
 जापतेः ॥ कुमारान्नं प्रजारत्नं । न ऋतं ते न भाव्यपि ॥ ८४ ॥ तेजस्विनां त्वमावासो । नरेन्द्रासि-
 नन्नो यथा ॥ किंतु सूरः स एवैकः । प्रतापी तव नंदनः ॥ ८५ ॥ रत्नाकरस्य किं ब्रूमः । किंतु त-
 स्यापि नाभवत् ॥ परं रत्नं हरेर्वक्त्रः—स्थलालंकारकौस्तुभात् ॥ ८६ ॥ तत्किं देव बहूक्तेन । त्वमने-
 नैव सूनुना ॥ कृतार्थोऽसीददत्तेना—साध्यश्च द्विषतां गणैः ॥ ८७ ॥ त्वत्पार्श्वे प्रेषितो येन । कार्य-
 णाहं महीपते ॥ राज्ञा महेंद्रपालेन । तदाकर्णय सांप्रतं ॥ ८८ ॥ जाता विनयवत्यास्ति । तस्य गौ-

ऽमहीपतेः ॥ कन्या महेन्द्रलक्ष्म्याख्या । रूपेण विदशीसमा ॥ ७९ ॥ तथा कदाचिदश्रावि । निर्मलो गुणसंचयः ॥ इंद्रदत्तकुमारस्य । मुखेन किल बंदिनां ॥ ८० ॥ तद्गुणश्रवणैकाग्र—चिन्ताया-
 स्तिहिनादपि ॥ इंद्रदत्तं विना तस्या । नान्यो ना हृदि तिष्ठति ॥ ८१ ॥ काव्यबंधे सदालापे । चित्ते
 वा चित्रकर्मणि ॥ तस्यास्तैव पुत्रोऽयं । नायको नापरः पुमान् ॥ ८२ ॥ मनोभावमवेत्यांबा । त-
 नूजायाः सखीमुखात् ॥ इंद्रदत्तप्रदानाय । महाराजं व्यजिज्ञपत् ॥ ८३ ॥ राज्ञापि भणितं देवि ।
 स्थानेऽस्या अनुगमिता ॥ समारोहस्तु कटपटुं । कटपवल्लीयमंगजा ॥ ८४ ॥ समालोच्य महामा-
 तै—रत्राहं प्रेषितस्ततः ॥ स्वामिना गौडदेशस्य । पुत्रीदानस्य हेतवे ॥ ८५ ॥ प्रमाणं सांप्रतं श्रूय
 —मिति दूतेन जडिपते ॥ राजा सिंहस्थो वक्तु—मारेन्ने युक्तिपूर्वकं ॥ ८६ ॥ संघटंते स्वयं दूत ।
 पूर्वैणैतानि कर्मणा ॥ जार्यां विद्या सुखं दुःखं । स्नेहो लक्ष्मीश्च देहिनां ॥ ८७ ॥ तदिदं मन्यते
 को न । संबंधं गौडभृज्जना ॥ किंतु न प्रेषये पुत्रं । सैवावैतु स्वयंवरा ॥ ८८ ॥ दूतः पुनरुवाचाथ ।
 पूर्ववैराणि मा स्मर ॥ तव पुत्रग्रयोद्धातं । शेते न भुवनं सुखं ॥ ८९ ॥ यावन्नोदेति सुरोऽत्र । त-
 मस्तावद्विवर्धते ॥ न तमो न च तेजस्वी । तस्मिन्नश्रुदिते सति ॥ ९० ॥ इत्यादिबहुदृशं तैः । प्र-

तिवोध्य नरेश्वरं ॥ द्रुतः स्वीकारयांचक्रे । कार्याणि निखिलान्यपि ॥ १ ॥ ततस्तं शोभने धत्ते । व-
 हुमिब्रसमन्वितं ॥ इन्द्रदत्तं विवाहार्थं । प्रेषयामास ऋषिः ॥ २ ॥ सीमासंधौ स्वदेशस्य । विमुच्य
 प्रचुरं वलं ॥ कतिचित्सैन्यसंयुक्तः । सोऽगाद्राजगृहं पुरं ॥ ३ ॥ श्रुत्वा तदागमं राजा । गौप्तो गौरव-
 पूर्वकं ॥ वरं प्रवेशयामास । शोचया परया पुर ॥ ४ ॥ अथो सिंहस्थो राजा । कृशः सुनवियोग-
 तः ॥ तमेव मानसे ध्यायं—स्तस्थौ कष्टेन सर्वथा ॥ ५ ॥ नैति कोऽपि ततो योऽत्र । ब्रूते पुत्रस्य
 मंगलं ॥ इति शंकाकुलो राजा । पूर्वैरवशादद्भुत ॥ ६ ॥ एवं सिंहस्थो याव—दनिवृत्तिपरायणः ॥
 व्यास्थाने तावदायातः । सहसा लेखवाहकः ॥ ७ ॥ धृतीधूसरसर्वांगो । वायुमित्रोऽभिधानतः ॥ न-
 मस्कृत्योपविष्टश्च । पप्रच्छ वमुधेदुना ॥ ८ ॥ रे वायुमित्र भाषस्व । कुशलं तनयस्य मे ॥ त्वमुत्सुक
 द्वात्यंतं । किमर्थं दृश्यसेऽधुना ॥ ९ ॥ वायुमित्र उवाचाथ । कुमारस्यास्ति मंगलं ॥ किंतु गौड-
 महीपेन । न प्रव्यमनुचेष्टितं ॥ १० ॥ सैन्यं स्वदेशसीमायां । मुक्त्वा स्तोकपश्चिह्नः ॥ कुमारो देव
 संप्राप्तः । पुरं राजगृहं ततः ॥ ११ ॥ गौडराजेन निःशेषं । कर्तव्यमुचितं तदा ॥ इन्द्रदत्तकुमारस्य ।
 विदधे विधिपूर्वकं ॥ १२ ॥ शुभे लभे ततो देव । महेन्द्रश्रीन्द्रदत्तयोः ॥ विवाहोऽपि महानृत्या । गौ-

डराजेन कारितः ॥ १३ ॥ कृते विवाहकर्तव्ये । विज्ञप्तो मंत्रिभी रहः ॥ स गौडद्वपतिः स्वामि-
 द्रदत्तो महाश्विः ॥ १४ ॥ बभ्रुव बाहुवीर्योऽय—मन्त्रियोगी प्रतापवान् ॥ एकसीमस्थितो देव । नो-
 पेक्ष्यः सर्वथा श्विः ॥ १५ ॥ युष्माकं च सुसाध्योऽय—मत्त नान्यत्त कुतचित् ॥ इति ज्ञात्वा महा-
 राज । यद्योग्यं तत्समाचर ॥ १६ ॥ अनेन पुनरुन्मूढ्य । युष्मानाश्चेकदोषमता ॥ एकहत्रैव भो-
 क्तव्या—वश्यमेव वसुंधरा ॥ १७ ॥ राजोवाच कुलीनाना—मुचितं नेदृशं किल ॥ अन्योऽपि स्या-
 दवध्यो हि । शात्रवो गृहमागतः ॥ १८ ॥ एषस्त्वाकारितो दूतं । संप्रेष्य दुहितुः पतिः ॥ विश्वस्तः
 स्वजनो नैव । दृष्टदोषो गुणैर्गुरुः ॥ १९ ॥ तदहो मन्त्रिणोऽमुष्मि—ज्ञानद्विष्टचेतसि ॥ सहस्रो-
 पक्रियास्थाने—ऽपकारः क्रियते कथं ॥ २० ॥ उवाच कुमर्तिर्मन्त्री । देवाकर्ण्य मे वचः ॥ राज्यं
 नाम कुबुद्धीनां । दुःपाढ्यं सर्वथा नवेत् ॥ २१ ॥ राज्यं सर्वाभिलाष्यं स्या—द्वेक्ष्यानामिव यौवनं ॥
 सर्वदा सन्नयं चैत—त्सर्पमिव मंदिरं ॥ २२ ॥ रक्षणीयं प्रयत्नेन । स्वकलत्रमिवानिशं ॥ अविश्वा-
 सकरं चैत—द्वैरिणामिव संगतं ॥ २३ ॥ आत्मीयेऽपि विघातव्यं । दौर्जन्यं किं न वैरिणि ॥ निंद-
 न्नपि चिरायुः स्या—त्सर्पदष्टं निजांगकं ॥ २४ ॥ मुखैकमधुरं देव । परिणामेऽतिदारुणं ॥ त्याज्यं

रिपुकुलं दूरे । क्रिपाकस्य फलोपमं ॥ ३९ ॥ इत्यादिवचनैस्तेन । ऋपतिः प्रतिबोधितः ॥ कुमारस्य
 विधाताय । नानोपायान् व्यञ्चिनयत् ॥ ३७ ॥ महेन्द्रश्रीसखी तब । दास्यस्ति मदनाभिधा ॥ तस्यां
 कुमतिरासक्तः । सर्वं मंत्रं रहोऽब्रवीत् ॥ ३८ ॥ यद्यथाऽलोचितं कार्यं । कर्तव्यं यत्र वा दिने ॥ त-
 त्था कुमतिः सर्वं । मदनायै न्यवेदयत् ॥ ३९ ॥ सापि महेन्द्रलक्ष्मीं च । कथयामास सौहृदात् ॥
 इन्द्रदत्तकुमारस्य । साध्याख्यपतिप्रकृतिः ॥ ३० ॥ कुमारोऽपि परिज्ञात-दुष्टाचारः स शात्रवैः ॥
 कथंचिह्नयते नैव । प्रकृत्यातिविचक्षणः ॥ ३१ ॥ महेन्द्रश्रीस्वाचाथ । देव त्वद्योग्यमासनं ॥ स्थापितं
 बहिरुद्याने । वामांगेऽस्ति नृपासनात् ॥ ३२ ॥ तस्याधोऽस्ति महागर्ता । खदिरंगारसंभृता ॥ नासि-
 तन्नयं त्वया तत्र । यमस्येव मुखे प्रिय ॥ ३३ ॥ इत्याकर्ण्य कुमारः स । ययाबुद्धानसंसदि ॥ पूर्वो-
 पविष्टभूपेन । समाहूतोऽपि चासितुं ॥ ३४ ॥ कृतं श्रुत्वा कुमारेण । परिजिह्वे तदासनं ॥ निरस्ता-
 स्तेन चान्येष्टु —नियुक्ता देव घातकाः ॥ ३५ ॥ कुमारदयितान्येष्टुः । कुमारं प्रत्यज्ञाषत् ॥ त्वां हं-
 तुमप्रतीकार । उपाधोऽस्ति कृतः पुनः ॥ ३६ ॥ पञ्चमे दिवसे स्वामिं—स्तातोऽश्ववाहिकां गतः ॥
 दास्यत्यथं तवारोढुं । विपरीतानुशिक्षितं ॥ ३७ ॥ त्वं तेनापहृतोऽरण्ये । गमिष्यस्येक एव हि ॥

राज्ञा तत्र निजं सैन्यं । स्थापितं तु भविष्यति ॥ ३७ ॥ तन्मध्ये पतितेनाशु । त्वया कार्यं तथा
 प्रिय ॥ तेषामेव यथा कूटं । तन्मूर्ध्नि पतति क्षणात् ॥ ३८ ॥ श्रुत्वा तदिन्द्रत्तेन । प्रब्रनैर्निजपूरु-
 षैः ॥ निजदेशे विमुक्ता या । सेना साकारिता तदा ॥ ४० ॥ कुमारोऽथ दिने तस्मि—ब्राह्मृतो वा-
 द्देहतवे ॥ हृदयस्थितमंभोजा—दित्यादिश्य निजान् जनान् ॥ ४१ ॥ देवीमादाय रे यूयं । सत्वरं
 तत्र गन्तव्यं ॥ यत्रास्ति रिपुसैन्यं त—दस्मत्सैन्यसमन्वितं ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वा तत्र यातस्य । तस्य ते-
 न महीश्रुजा ॥ कुमारस्यार्पितो वाजी । विपरीतानुशिद्धितः ॥ ४३ ॥ तमारुह्य कुमारोऽथ । यावद्दे-
 गेन मुक्त्वान् ॥ तावत्तेन महारण्यं । कुमारः प्रापितः क्षणात् ॥ ४४ ॥ तावत्तत्र कुमारस्य । सैन्येन
 प्रबलौजसा ॥ तद्गौडद्वपतेः सैन्यं । सर्वं पंचत्वमापितं ॥ ४५ ॥ ततः शत्रुबलं पश्यं—स्तथावस्थं कुं-
 माराद् ॥ समेत्य निजसैन्येन । परितः पश्चास्तिः ॥ ४६ ॥ इतरोऽपि पश्चातो । महेंद्रश्रीसमन्वि-
 तः ॥ निर्विघ्नमिन्द्रदत्तस्य । समीपे समुपागतः ॥ ४७ ॥ वेष्टयित्वा पुरं राज—गृहं विश्वकर्मणा ॥
 श्वशुरं चात्मसात्कृत्वा । प्रजिघाय स मामिह ॥ ४८ ॥ तद्वचःश्रवणाद् दूरं । समुद्धसितमानसः ॥
 अग्निनंद्य निजं पुत्र—मुवाचेति नरेश्वरः ॥ ४९ ॥ वायुमित्र पुनर्याहि । सत्वरं सुतमानय ॥ पर्या-

कुलोऽभ्यहं पुत्र—दर्शनामृतवांढया ॥ ५० ॥ वायुमित्रे गते तत्र । कुमारो पितुराज्ञया ॥ गौडदे-
 शे निजं मुक्त्वा । सेनान्यं भीमनायकं ॥ ५१ ॥ अनुशास्य जनं सर्वं । रिपुकुलाबिहृत्य च ॥ कु-
 मारः सकलत्रोऽपि । समागात्पितुरं निके ॥ ५२ ॥ युग्मं ॥ अभिन्नभ्य पितुः पादौ । महेंद्रश्रीसमन्वि-
 तः ॥ कुमारः कृतकर्तव्यो । बुभुजे सुखमैहिकं ॥ ५३ ॥ अनुरागमयाः सौख्य-मया वा दिवसास्त-
 तः ॥ अभिजग्मुस्तयोस्तत्र । महेंद्रश्रीन्द्रतयोः ॥ ५४ ॥ अथान्येद्युः कुमारः स । सौववातायने
 स्थितः ॥ निर्यतिं नगरीमध्या—त्प्रभृतं लोकमैकत ॥ ५५ ॥ विशेषालंकृतं लोक—मिन्द्रतौ वि-
 लोक्य तं ॥ पप्रह्र स्वं प्रतीहारं । क्व यात्येष जनो बहिः ॥ ५६ ॥ उवाचाथ प्रतीहारो । देवैष प्र-
 स्थितो जनः ॥ रविचन्द्रगुरोः पार्श्वं । वंदनार्थं पुराद्गहिः ॥ ५७ ॥ इन्द्रतस्ततोऽवोच—द्यद्येवं त्वयं
 तां ततः ॥ गढामोऽपि वयं तत्र । कर्तुं मुनीन्द्रदर्शनं ॥ ५८ ॥ सकलत्रस्ततोऽसौ च । पितृमातृस-
 मन्वितः ॥ सुविशुद्धपरीणामो । नमस्कर्तुं गुरुं ययौ ॥ ५९ ॥ प्रविश्य विधिना तत्र । गुरुपादकृता-
 नतिः ॥ दत्ताशिषो गुरोस्तस्मा—त्सोऽश्रौषीधर्मदेशनां ॥ ६० ॥ जीवानां संसृतावत्र । कर्मणां वश-
 वर्तिनां ॥ निःशेषं दुःखमेवास्ति । सुखं तु मनसा कृतं ॥ ६१ ॥ यथाश्माद्यपि मन्यते । कांचनं क-

नकातुराः ॥ मोहमूढास्तथा दुःख—मथ्यत्र ब्रुवते सुखं ॥ ६२ ॥ जानंतोऽपीह संसार—स्वरूपं के-
चिदीदृशं ॥ रज्ज्यंति विषयेष्वेव । कृत्वा गल्लनिमीलिकां ॥ ६३ ॥ हरिणा ह्रव ते दीना । मृत्यु-
व्याधमुपस्थितं ॥ अपश्यंतो भवारण्ये । विनश्यंति निरुद्यमाः ॥ ६४ ॥ धर्मकार्यक्षमं लब्ध्वा । मर्त्य-
त्वं दुर्लभं ततः ॥ भवोद्भेदकरे जैन—धर्मे शोः कुरुतादरं ॥ ६५ ॥ इति तद्देशनां श्रुत्वा । कुमारः
शुद्धमानसः ॥ जगाद जगवन् वाक्यं । सर्वं सत्यं तवोदितं ॥ ६६ ॥ जगवंस्ते वचः श्रुत्वा । परमा-
र्थप्रकाशकं ॥ ममापि भवनिर्वेदः । संजातः सांप्रतं हृदि ॥ ६७ ॥ तावन्नेष्टार्थसंसिद्धिः । स्याद्विराग्य-
वतामपि ॥ लभ्यंते न शुभा याव-शुरवोऽत्र जवाहृशाः ॥ ६८ ॥ योग्यता चेद्विभो मेऽस्ति । प्रसा-
दश्च तवातुलः ॥ दुःखस्यांतकरीं देहि । प्रवज्यां मुनिनायक ॥ ६९ ॥ गुरुरूचे यथासौख्यं । प्रति-
बंधं विधेहि मा ॥ व्यापारोऽस्माकमेवात्र । विश्वोपकृतिहेतवे ॥ ७० ॥ इंद्रदत्तः कुमारोऽथ । महेंद्र-
श्रीसमन्वितः ॥ आपृच्छ पितरौ वेगा—तत्पार्श्वे व्रतमग्रहीत् ॥ ७१ ॥ तपोऽतिदुःकरं तप्त्वा । संले-
ख्यांते निजां तनुं ॥ इंद्रदत्तोऽब्रुते कल्पे । मृत्वाश्रुतं विदशो महान् ॥ ७२ ॥ साध्वी महेंद्रलक्ष्मीः
सा । मृत्वांते पालितव्रता ॥ तत्रैव देवलोकोऽष्ट—तस्य मित्रं महासुरः ॥ ७३ ॥ आयुर्द्वाविंशतिं त-

न । प्रतिपाद्यातराणि तौ ॥ छत्पेदाते ततश्च्युत्वा । भरतेऽत्रैव नाकिनौ ॥ ७४ ॥ इंद्रदत्तस्य जीवो-
 ऽय । चंपायां सूरद्रुपतेः ॥ कुक्षौ शृंगारवत्यास्त्वं । वीरसेन सुतोऽभवः ॥ ७५ ॥ जीवो महेन्द्रलक्ष्म्या-
 स्तु । नाशिक्यनगरेऽशितुः ॥ विचित्रयशसो नाम्ना । चंद्रश्रीरञ्जवत्सुता ॥ ७६ ॥ वीरसेनमहाराज ।
 तवाऽयक्ष्मंतःपरं ॥ यथाऽद्भुतवयोः प्रेम । परस्परमनारतं ॥ ७७ ॥ अततो ब्रूमो वयं वीर । त्वया पूर्व-
 ज्ञवे किल ॥ दिव्यमानुष्यसौख्यानि । नृक्तानीह निरंतरं ॥ ७८ ॥ गुणराजज्ञवादेषा । चंद्रश्रीस्त्वव-
 वद्वजा ॥ स्नेहवद्वा सहोत्पन्ना । वीरसेनाष्टजन्मसु ॥ ७९ ॥ अधिकाधिकवर्धिष्णु — स्नेहसौख्याति-
 रेकयोः ॥ भूशायतेऽत्र कामोऽयं । भवतोः स्पर्धयेव शोः ॥ ८० ॥ वीरसेन यथा बहि — रेधेऽन्यो
 दीप्यतेऽधिकं ॥ विधायति निरेधस्तु । तथा स्नेहान्मनोजवः ॥ ८१ ॥ गगनान्मेघनिर्मुक्त — मने-
 कसंतिं मुखैः ॥ जलं विशति पाथोद्यौ । न तृप्यति तथायसौ ॥ ८२ ॥ तथा राजन्नयं कामः । से-
 व्यमानो नरैः सदा ॥ अविवेककृतोत्साहो — ऽधिकमेव प्रवर्धते ॥ ८३ ॥ विवेकं हृदि चेद्राज — ब्रह्म
 श्रो वा कश्चिदसि ॥ तत्ते विषयवैराग्यं । भविष्यति न चान्यथा ॥ ८४ ॥ धर्मानुष्ठानमेवात्र । विवे-
 कस्य फलं ज्ञावेत् ॥ जैनधर्मप्रज्ञावेण । सर्वं संपत्स्यते तव ॥ ८५ ॥ आस्तामन्यभवेष्ण्वल । गुणराज-

स्य जन्मनि ॥ फलितः सौख्यलाजेन । जिनधर्मस्तवानघः ॥ ८६ ॥ तिर्यचो नरकस्थेभ्यः—स्तिर्य-
ग्भ्यो मनुजा अपि ॥ मनुष्येभ्यः सुराः सर्वे । सुखिनोऽत्र यथोत्तरं ॥ ८७ ॥ एतेभ्यः सर्वलोकेभ्यः ।
सुखिनः सिद्धजंतवः ॥ सौख्यस्योपमितिर्येषां । त्रैलोक्येऽपि न विद्यते ॥ ८८ ॥ सिद्धिसौख्ये ततः
सर्वो—तमे वीरनरेश्वर ॥ प्रज्ञावता प्रकर्षण । कर्तव्योऽत्र महादरः ॥ ८९ ॥ वीरसेनस्ततोऽवोच-
देवमेवेति नान्यथा ॥ सर्वसौख्योत्तमं मोक्ष—सुखं स्यादक्षयं पुनः ॥ ९० ॥ भगवन्निदमेवास्ति ।
सदैव हृदये मम ॥ गृहीतं शुष्मदादेशा—द्विधातव्यधिया पुनः ॥ ९१ ॥ विज्ञाप्यं मेऽस्ति किंत्वत् ।
मुनीश पुरतस्तव ॥ उचितानुचितं तत्र । पूज्या एव विदंति वै ॥ ९२ ॥ श्रूयते किल सिद्धांते ।
पितरौ दुःप्रतिक्रियौ ॥ ताभ्यामपि विशेषेण । धर्माचार्यौ मुनीश्वरः ॥ ९३ ॥ मादृन्मम समः को-
ऽपि । संसारे जगवन् मुतः ॥ दुःखायैव समुत्पन्नो । यः पितोर्जन्मतोऽपि हि ॥ ९४ ॥ मंदः पीडा-
करोऽन्येषां । स्वल्पतेजाः कथंचन ॥ प्रत्याययामि शपथै—रात्मानं सूस्मरति ॥ ९५ ॥ जातेषु येषु
वंशस्य । वृद्धिः कीर्तिश्च जायते ॥ पित्रोस्तोषश्च ते पुत्रा । न पुनर्मादृशा नृवि ॥ ९६ ॥ कथंचि-
त्पितरावन्न । तावायातौ भवेत्ततः ॥ तयोर्ममापि चानंद । आलंबनमिदं मुने ॥ ९७ ॥ शुष्मत्प्रसा-

दतः प्राप्त—सुविवेकस्य मे पुनः ॥ राज्यश्रीविषयामंग—संजवे मोह एव न ॥ ए७ ॥ भगवान-
 पुत्राचैवं । धर्मोऽयमपि नृपते ॥ जनन्या जनकस्यापि । यदत्र क्रियते हितं ॥ ए८ ॥ विधीयमान-
 मेवं तु । तयोर्नैवति सुंदरं ॥ धर्मकार्येषु निर्विघ्नं । सर्वत्र न्रवतात्तव ॥ ५०० ॥ ब्रुवन्निति मुनिर्ज्ञा-
 नी । जगदे वीरभृभुजा ॥ स्वदर्शनेन कर्तव्यः । प्रसादो नृगवत्पुनः ॥ १ ॥ तथेति वाचं प्रतिपद्य
 तस्य । विजहृतुस्तौ मुनिनायकौ डाक् ॥ स्वं स्वं ययुर्धाम महाप्रमोदाः । सजासदस्तेऽपि नरेऽमु-
 ख्याः ॥ २ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रभसुरिशिष्यश्रीजयतिलकसूरिविरचिते तद्वांधवामरकीर्तिगणवि-
 लिखिते श्रीह्ररिविन्नमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रमराजप्रतिवोधावसरप्रोक्तश्रीवीरसेनपूर्वभववर्ण-
 नो नामैकादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ द्वादशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ मित्रप्रदत्तां स । वीरसेनो नरेश्वरः ॥ साधयित्वा महाविद्यां । विद्याधर इवाज्ञयत ॥ १ ॥
 आरूढः पुष्पकं नाम । विमानं शुभ्रवासरे ॥ सामंतवर्गमापृच्छ्य । बंधुदत्तसमन्वितः ॥ २ ॥ स्वर्गपा-

णिर्महाराज । ध्यानेतुं पितरौ निजौ ॥ धातकीखंडमुद्दिश्य । प्रतस्थे गगनाध्वना ॥ ३ ॥ युग्मं ॥
 गृहांगणमिव क्षोणी । सागरः सारणीसमः ॥ गिरयो गंमशैलान्ना । दृश्यंते यत्र संस्थितैः ॥ ४ ॥
 विमाने पुष्पके तस्मि—न्मनोवेगेन गच्छति ॥ समुद्रसखिलं दृष्ट्वा । बंधुदत्तोऽब्रवीदिति ॥ ५ ॥ स
 एष सागरो देव । हृष्टस्त्वद्दर्शनादिव ॥ दूरोद्भासितकल्लोल—हस्तैरिव विनृत्यति ॥ ६ ॥ इदं तज्ज-
 लधर्मभ्यं । देवागाधस्य दृश्यते ॥ हरिणेव त्वया देवी । यस्माद्वहमीरिवोद्धृता ॥ ७ ॥ दृश्यते जग-
 ती देव । प्राकाराकारसंस्थिता ॥ वैजयंताभिधं द्वार—मिदं दक्षिणसंस्थितं ॥ ८ ॥ ब्रवो जिनमते-
 नेव । विमानेनाशु सागरः ॥ लुदलंघि पुरस्तीर—वनराजीयदीदृश्यते ॥ ९ ॥ इत्यन्योन्यप्रदेशानां । प-
 कथनाख्यग्रचेतसोः ॥ तयोर्द्वयोर्विमानं त—छातकीखंडमासदत् ॥ १० ॥ इतश्च सहसा ताभ्यां । प-
 तन्नभसि वीक्षितः ॥ निन्नः सासिर्भुजादंडः । स्थिताभ्यां स्वविमानके ॥ ११ ॥ समीपे पततस्तस्मा-
 दग्रहस्तान्नरेश्वरः ॥ जग्राह वामहस्तेन । खड्गरत्नं सविस्मयः ॥ १२ ॥ वामेन मस्तकं विभ्र—इदं
 णेनासिधेनुकां ॥ दष्टाधरः करेणौचै—र्भुकुटीरंगभीषणैः ॥ १३ ॥ निरखण्डं पातेन । लक्षितो ब्रूमि-
 गोचरः ॥ वद्व्यां तद्विमानस्य । पपात सहसा पुमान् ॥ १४ ॥ युग्मं ॥ ताभ्यामाश्वासितः शीघ्र—

मुन्मीलितविलोचनः ॥ वीरं विलोकयामास । स नरो रोषदारुणः ॥ १९ ॥ चंपापतिरुवाचाथ ।
 कस्त्वं स्वात्पतितः कथं ॥ सक्रोपहृदयोऽस्मासु । लक्ष्यसे किमु संप्रति ॥ १६ ॥ उत्थाय सहसा शी-
 र्षं । परित्यज्य च सोऽवदत् ॥ खड्गमर्पय युद्धायो—तिष्ठस्वाथ मया सह ॥ १७ ॥ वीरोऽवोचन्न यु-
 ध्येऽहं । महात्मन् कारणं विना ॥ नरोऽप्युवाच तच्छतुं । प्रत्यक्षमपि निहनुषे ॥ १८ ॥ वीरो जगा-
 द ज्ञो नृद्र । किं प्रत्यक्षमपहृतं ॥ स पुनः स्माह मे खड्ग मे खड्ग—मिदं संप्रति निहनुषे ॥ १९ ॥ अल-
 मुक्तवार्पयासिं मे । नो चेत्संगरमाचर ॥ अस्मद्धि बुद्ध्यने नैव । वचश्चातुर्यकर्मणा ॥ २० ॥ राजा स्माह
 सतां मध्ये । कुर्वे न्यायं त्वया सह ॥ तयोर्विवदतोरेवं । तत्रागात्खेचरव्रजः ॥ २१ ॥ वीरेणान्नाणि
 गच्छन्ति । पुरोऽमी व्योमचारिणः ॥ अमीभिः कारयावस्तु । न्यायमावां विचक्षौः ॥ २२ ॥ लवाचा-
 सिनरस्तुभ्यं । रोचते यद्विधेहि तत् ॥ अस्मान्निः सर्वथा खड्गं । गृहीतव्यमिदं पुनः ॥ २३ ॥ खे-
 चराणां ततः पार्श्वे । जग्मतुस्तौ विवादिनौ ॥ स्वकीयाभिनिवेशेन । समधिष्ठितचेतसौ ॥ २४ ॥
 लवाच वीरसेनस्ता—नाकर्णयत मे वचः ॥ एतस्मान्न मया खड्गं । गृहीतं किंतु पुंस्करात् ॥ २५ ॥
 खड्गपुंसा नतोऽवाचि । श्रूयतां भोः सन्नासदः ॥ कोऽपि सुप्तस्य मे खड्ग-मादायोदपतद्दिवि ॥ २६ ॥

उत्पत्तन्नेव कट्यां तु । मया दध्रे स तस्करः ॥ समं तेनाहमप्यागा—मियतीं शुभमंबरे ॥ ३७ ॥ अ-
 त्रागतेन तस्याशु । जुजोहोदि मया पुनः ॥ शीर्षं चापि निशीतासि-धेन्वा मायाविनस्ततः ॥ ३८ ॥
 पतितो भूचरोऽहं तु । सैष विद्याधरो ननु ॥ विद्याबलकृते दृष्टो । विमानेऽत्र पुनर्मया ॥ ३९ ॥ स्व-
 ऋतं च दृष्ट्वा स्वं । प्रत्यभिज्ञाननिश्चितं ॥ मार्गयाम्यहमेतस्मा—द्विवादोऽयं सन्नासदः ॥ ३० ॥
 सम्यग्निर्णीय खेटस्तै—र्जगदे वीरभूषतिः ॥ एतस्येदं महाखड्गं । न पुनस्तव भूषते ॥ ३१ ॥ यदे-
 षोऽपि नरो ब्रूते । तस्यापाति जुजो मया ॥ वदस्येवं त्वमप्यत्र । गृहीतं पुंस्करान्मया ॥ ३२ ॥ नि-
 संदेहं तदेतस्य । खड्गरत्नमिदं महत् ॥ चिंतनीयमिदं किंतु । विद्यते तस्करोऽस्य कः ॥ ३३ ॥ ज्ञात्वा
 विद्याबलेनेति । निश्चिष्ये सर्वस्वेचरैः ॥ नायं मल्लिम्बुचः कोऽपि । महात्मा किंतु वीर्यवान् ॥ ३४ ॥
 हुं ज्ञातोऽसि महाराज । जंबूद्वीपस्य चारते ॥ वीरश्चंपापुरीनाथः । कुशलं वर्तते तव ॥ ३५ ॥ ज-
 वाचाथ पुनर्वीरो । नाहं चंपापुरीपतिः ॥ किंतु रंकोऽसि मध्यस्था । श्रुत्वा जटपत सर्वग्रा ॥ ३६ ॥
 स्वेचरा यदि मे पक्ष—पातं कुरुत किंचन ॥ तन्मया भवतां दत्तः । शपथो गुरुदेवयोः ॥ ३७ ॥
 विद्याधरैरस्थात्राणि । न त्वं चौरो मनागपि ॥ न चास्ति तव दोषोऽपि । गृहीतं पुंस्कराद्यतः ॥ ३८ ॥

असिचौरो हतो नूनं । स्वयमेतेन खेचरः ॥ खेटव्रांत्वा च ते लभो । दृष्ट्वासावसिमात्मनः ॥ ३९ ॥
 गृही गृह्णाति सर्वोऽपि । पतितं खेऽपि भृतले ॥ तस्मिन्नपि निरीहा ये । मुनयस्ते महाशयाः ॥ ४० ॥
 अन्यच्च नीतयो देश—कालपात्रवलानुगाः ॥ दृष्टव्या न पुना राज—नेकपक्षसमाश्रिताः ॥ ४१ ॥
 त्वं राजासि प्रजासत्कं । सर्वं गृह्णासि सधनं ॥ व्यवस्थालेघनेऽनीतिः । प्रजानां कथिता पुनः ॥ ४२ ॥
 करी धत्तेऽपराधं कं । मृगेऽय निहत्य तं ॥ य आकर्षति मुक्तौघं । स्वहस्तेन शिरःस्थितं ॥ ४३ ॥
 तदेना नीतयः सर्वा । अन्यलोकविधौ कृताः ॥ चंपाधिगज नवं तु । युष्माद्वक्षेषु राजसु ॥ ४४ ॥
 असिपौरुष याचस्व । विनयान्न तु विक्रमात् ॥ इत्युक्तवा खेचराः सर्वे । स्वस्थानं ते समैयरुः ॥ ४५ ॥
 खड्गपुंसा ततोऽभाणि । विवशेन क्रुधा नृपः ॥ रेरे दुष्ट दुराचार । धृष्ट निर्दल्लमानस ॥ ४६ ॥ चौ-
 रापराध दुष्टोऽसि । चंपैश्वर्याच्च दूषिता ॥ अद्य सर्वप्रकारेण । हंतव्यस्त्वं पुनर्मया ॥ ४७ ॥ तत्किं
 ध्यायसि चित्ते त्वं । करवालं करे कुरु ॥ मोक्षस्ते विद्यते नाद्य । निरुद्धस्य मया स्वयं ॥ ४८ ॥
 ऊचे चंपाधिपेनाथ । त्वया योद्धुं न मे मतिः ॥ अनेन हेतुना नीति—विलंबो विदधे मया
 ॥ ४९ ॥ न चेन्नीतिनिषिद्धोऽपि । बुद्ध्यसे त्वं महाशय ॥ योत्स्ये तदधुना नून—मुपायमपरं विना

॥ ५० ॥ महीमुत्तर युद्धार्थं । खरूपंसेति भाषिते ॥ रणरोमांचितो वीरो—स्वातरहसुधातलं ॥ ५१ ॥
 बध्वा परिकटिं गाढं । समकोमलचतुर्ले ॥ प्रारेभाते नियुद्धेन । संयोद्धुं तावुभावपि ॥ ५२ ॥ भु-
 जास्फोटप्रतिध्वान—त्रस्तार्शेषवनेचरौ ॥ भृकुटीज्रीमत्तालौ तौ । युयुधाते महाश्रुजौ ॥ ५३ ॥ नियु-
 द्धेन तयोरेवं । दक्षयोर्युध्यमानयोः ॥ व्यतीयुर्वासराः पंच—दश तत्र क्रमात् किल ॥ ५४ ॥ वि-
 क्रान्तौ बंधुदत्तेन । श्रीवीरः षोडशे दिने ॥ स्वामिन् युद्धरसेनेह । स्थातव्यं कतिवासरात् ॥ ५५ ॥
 सीदति देव कार्यणि । पुरः कालाविलंबतः ॥ तदुपायांतरेणाशु । रणं केनापि संवृणु ॥ ५६ ॥ वी-
 रसेनोऽवदन्मित्र । सुन्नटोऽयं महान् मम ॥ आश्चर्यं जनयेन्नित्यं । युध्यमानः कलांतरैः ॥ ५७ ॥
 तेनैवं वदता शीघ्रं । बध्वा गारुडबंधनैः ॥ चंपेशेन विमाने स्वे । प्रक्षिप्तः सोऽसिपूरुषः ॥ ५८ ॥
 आरूढश्च स्वयं तव । समित्रो वीरश्चपतिः ॥ संकल्पितामयोध्यां तां । ददर्श द्वाणमावतः ॥ ५९ ॥
 त्रैलोक्याक्षेपचतुर्तां तां । पुरीमालोक्यन्नृपः ॥ व्रजंतं बहिरुद्याने । प्रभृतं लोकमैकत ॥ ६० ॥ बंधु-
 दत्तस्ततोऽवादी—ह्योकोऽयं कुत्र गहति ॥ राजपत्नी च काप्येषा । परीता परितो जनैः ॥ ६१ ॥ ल-
 द्देगाधिष्ठितेवेयं । दृश्यते राजगेहिनी ॥ गुरुदुःखभरः प्रायो । हृदयेऽस्या भविष्यति ॥ ६२ ॥ पश्य

हरि- तेनातिदुःखेन । क्षीणसर्वोऽगदुर्वला ॥ अवदंत्यपि देहेन । वक्तीवोपोषितव्रतं ॥ ६३ ॥ आभूषणा
चरित्रं न दृश्यंते । धृतमंगलकंकणा ॥ अब्रुवाणाप्यैवधव्यं । ब्रूते कुंकुमकज्जालैः ॥ ६४ ॥ गङ्गामोऽपि वयं
३८१ तत्र । यत्रैषा देव गच्छति ॥ द्रुयुक्त्वा ते ततः प्रापु—रुपर्युद्यानद्वरुहं ॥ ६६ ॥ वीरसेनः समितोऽ-
पि । विमानात्समवातरत् ॥ सार्धं वदन्नरेणापि । विमानं तत्र खे स्थितं ॥ ६७ ॥ ततो यावत्पुरो या-
ति । राजा मित्रेण संयुतः ॥ तावत्केवलिनं सूरिं । ददर्श दमनाजिधं ॥ ६८ ॥ ततस्तं ज्ञानिनं न-
त्वा । ज्ञालस्पृष्टमहीतलौ ॥ तावुपाविशतां तत्र । विशुद्धे वमुधातले ॥ ६९ ॥ इतश्च राजपत्नी सा-
प्यागता तत्र संसदि ॥ प्रणम्य विधिना सूरिं । न्यषीदत्सपरिहृदा ॥ ७० ॥ कथयामास धर्मं स ।
सूरिः सर्वज्ञाश्रितं ॥ विरमं भवसद्भाव—माविःकुर्वन् सञ्जासदां ॥ ७१ ॥ व्यजिज्ञपद्गुरुं देवी । प्र-
स्तावे दीनमानसा ॥ भगवन् षोडशाहानि । जग्मु राजप्रवासतः ॥ ७२ ॥ आर्यपुत्रस्ततः कापि ।
जीवन्नस्ति न वा प्रभो ॥ दूनाया बहुजिर्दुःखे—स्तद्वाक्ये जीवितं मम ॥ ७३ ॥ वियोगो निजबंधूनां ।
तद्भूतनयस्य च ॥ अग्रेऽप्यनृदिदानीं तु । प्राणेशस्यापि चेन्मम ॥ ७४ ॥ तन्नूनं दुःखजारेण । भा-
स्तिं निजजीवितं ॥ नालं धर्तुमहं मर्तु—मिहामि करुणापर ॥ ७५ ॥ इतश्च तत्र केनापि । कृतं

मध्येसन्नं तदा ॥ ततोऽवोचजुरुर्वसे । खेदं मा कुरु चेत्तसि ॥ ७६ ॥ नास्त्यत्र सुखलेशोऽपि । ज्वो-
 ऽयं दुःखरूपजाक् ॥ जीवस्यात्र सुखं हवेड—कीदृश्येवास्ति कल्पितं ॥ ७७ ॥ विबोही कुंददशना ।
 शशांकवदना वशा ॥ यथैषा कल्पना लोके । सौख्यस्याप्यसती तथा ॥ ७८ ॥ आस्तामिदमये पश्य ।
 प्रत्यक्षमपरं पुनः ॥ हा कष्टं जनको बद्धः । पुत्रेण श्रद्धया रिपोः ॥ ७९ ॥ लुवाचाथ गुरुर्वीरं । रा-
 जन्मानय तं हृतं ॥ बद्धं वैरिविकल्पेन । महाराजं स्वयानतः ॥ ८० ॥ संभ्रांतो गुरुवाक्येन । तदु-
 त्थाय स सूरसुः ॥ साशंकः स्वविमानात्—मानिनाय नरेश्वरं ॥ ८१ ॥ प्रविशंतं ततः सूरं । नरेन्द्रं
 सूरिसंसदि ॥ दृष्ट्वा देव्यादिको लोकः । सर्वोऽपि परितुष्टवान् ॥ ८२ ॥ नमस्कृत्योपविष्टोऽथ । गु-
 रुणा सूररूपतिः ॥ परमार्थपरं वाक्यं । जगदे जनताप्रियः ॥ ८३ ॥ इदं तवोचितं सूर । किं सूक्ष्म-
 लज्जन्मनः ॥ दिनानि युध्यसे सार्धं । षोडशात्मसुतेन यत् ॥ ८४ ॥ शुष्मादृशोऽपि मुह्यति । महां-
 तश्चेद्विवेकिनः ॥ तस्य बालस्य को दोषो । मन्ये राजन् सुतस्य ते ॥ ८५ ॥ धिगज्ञानं यदत्रापि ।
 पित्रापह्नियते जवे ॥ प्राणप्रियः सुतो दूरे । पुनरस्तु परो जवः ॥ ८६ ॥ रक्षार्थं त्वयका यस्य । चं-
 पायां समरो महान् ॥ तदा चक्रे महाराज । स स्वयं हन्यते कथं ॥ ८७ ॥ उदरेण यथा व्यूढो ।

नवमासान् द्वितेह्यया ॥ तं पुत्रं मन्यते माता । परपुत्रविद्यापि सा ॥ ८८ ॥ अज्ञानमोहितः पुत्रो
 —ऽत्येपो यः खट्वहेतवे ॥ पितरं प्रहरन्त्यत्र । दुःप्रतीकारशासनं ॥ ८९ ॥ प्रत्यक्षं युवयोरेवं । यथा
 जातात्र नृपते ॥ अव्यवस्था तथा सर्वा—गिनां परमवेष्वपि ॥ ९० ॥ अनवस्थितसंबन्धे । संसारे
 तन्नरेश्वर ॥ प्रतिबंधं विमुच्यत्र । जिनधर्मे कुरुष्वमं ॥ ९१ ॥ सूरसेनस्ततोऽबोच—द्भगवन् सैष मे
 सुतः ॥ यः शृंगारवतीगर्भ—संभवो वीरसेनकः ॥ ९२ ॥ ओमित्युक्त मुनीशेन । पितृपुत्रावुच्चाव-
 पि ॥ उल्लथाय सखजाते ता—वन्योन्यं स्नेहनिर्भरौ ॥ ९३ ॥ जनन्याः पादयोर्वीरः । पपात पितु-
 राङ्गया ॥ परिरन्य चुचुवोच्चैः । सापि मूर्ध्नि तमंजसा ॥ ९४ ॥ राज्ञोऽथ राजपत्न्याश्च । नेत्राणि च
 सन्नासदां ॥ वीरसेने निमग्नानि । निवृत्तानि न कर्हिचित् ॥ ९५ ॥ सूरसेनस्ततोऽपृष्ठ—द्भगव-
 न्न जननीकरात् ॥ पतितस्यास्य गज्जातं । दिव्यज्ञानेन तद्वद ॥ ९६ ॥ ततो गगवता तेन । वीर-
 सेनमहोपतेः ॥ निःशेषः कथयांचक्रे । वृत्तांतः पतनादिकः ॥ ९७ ॥ सूरसेनस्ततो राजा । श्रुत्वा
 तच्चरितं महत् ॥ मन्यमानः कृतार्थं स्वं । प्रारब्धे गदितुं पुनः ॥ ९८ ॥ पुत्रा जगति जायंते । पि-
 तुर्हीनाः समा अपि ॥ परमेकः स एवायं । जनको येन जीयते ॥ ९९ ॥ पुत्रेण निर्जितस्याव ।

प्रधानगुणविक्रमैः ॥ भृशायते पितुः कीर्ति—नवरं युवनत्रये ॥ १ ॥ भगवंतं ततो नत्वा । राजा
 पुत्रसमन्वितः ॥ गजेंद्रयानमारूढः । प्रविवेश निजां पुरीं ॥ २ ॥ मध्ये सौधमधिष्ठाय । सपुत्रः
 सिंहविष्टरं ॥ शतानि कारयामास । मंगलानां महीपतिः ॥ ३ ॥ प्रवर्धमानदर्षाणां । तेषां संगमशा-
 लिनां ॥ अतित्रिदशसौख्याना—मैयरुर्नृस्वासराः ॥ ४ ॥ अथ विज्ञापयामास । वीरसेनो नरेश्वरः ॥
 जंबूद्वीपस्य चंपायां । गम्यते तात संप्रति ॥ ५ ॥ सुरसेनस्ततस्तत्र । पुत्रं राज्ये न्यवीविशत् ॥ अ-
 न्यराजसुताजातं । राजसेनाभिधं मुदा ॥ ६ ॥ समर्थं सकलं तस्य । परिवारं शुभे दिने ॥ सार्धं
 श्रृंगारवत्याथ । यावद्गंतुं स वांढति ॥ ७ ॥ अशोकशेखरौ ताव—त्समायातौ खगेश्वरौ ॥ ढाद-
 गंतौ विमानौघै—राजोगं नजसोऽखिलं ॥ ८ ॥ दृष्ट्वा खेचरसैन्यं त—त्किमेतदिति पृष्ठति ॥ सू-
 रसेने निजं पुत्रं । वज्रबाहुः समाययौ ॥ ९ ॥ अनुभूरं प्रणम्योच्चै—वीरसेनं महानृपं ॥ न्यग्नृत्वा
 वज्रबाहुः स । विनयेन व्यजिज्ञपत् ॥ १० ॥ अनुयांतौ तथाध्वान—मशोकशेखराविमौ ॥ द्र्यतुः
 स्वामिनः पार्श्वे । देव विद्याधरेश्वरौ ॥ ११ ॥ गम्यते भरते देव । त्वद्वियोगतमोधिते ॥ युवाभ्यां
 भवतात्तत्र । प्रकाशः सूरचंद्रवत् ॥ १२ ॥ प्रोजनैर्विविधैर्दिव्य—वस्त्रालंकरणैरपि ॥ अथातिथ्यं व्य-

धात्सूरः । स्वेचराणां समंततः ॥ १३ ॥ सपुत्रदयिताबंधु—दत्तः सूरमहीपतिः ॥ विमानं रहसारुह्य ।
प्रतिचंपामयाचलत् ॥ १४ ॥ द्विलक्षयोजनायाम—मुद्ध्वय्य लवणोदधिं ॥ सैन्यं प्राप पुरीं चंपां ।
तदुत्तंघ्रिततोरणां ॥ १५ ॥ वासुपूज्यजिनं नत्वा । प्रथमं स्वेचरैर्वृतः ॥ पौराणां वर्धितानंदः । सूर-
सेनोऽविशपुरीं ॥ १६ ॥ वीरसेनस्ततो राजा । पितृभक्तिप्रणोदितः ॥ स्वशक्तिप्रक्रियामनेन । वर्धा-
पनमकारयत् ॥ १७ ॥ वैताल्योभयराजीनां । सवधुका नञश्चराः ॥ ऋतार्धमहीपात्राः । सर्वे सां-
तःपुगस्तथा ॥ १८ ॥ सूरगमनमाकर्ण्य । जातहर्षाः समागमन् ॥ चंपां संपातनिकंपां । सारोपाय-
नपाणयः ॥ १९ ॥ युगं ॥ सर्वत्र शुशुभे सूर—गमे शांततमोभरः ॥ सुंदरो जीवलोकोऽयं । वि-
कसद्वदनांबुजः ॥ २० ॥ सपुत्रा सापि चंद्रश्रीः । स्नुषा श्वशुरपादके ॥ प्रणनाम महाप्रक्त्या । श्व-
श्रूश्रूषणोद्यता ॥ २१ ॥ त्वमेव स्वजनो विश्वे । प्रतिपन्नैकनिश्चलः ॥ विचित्रयशसं ऋपं । महारा-
जोऽस्तवीदिति ॥ २२ ॥ यथा यथा सुतस्येकां—चक्रे लक्ष्मीजितेन्द्रता ॥ मातापितृर्ममौ हर्षो । ह-
ृदये न तथा तथा ॥ २३ ॥ अन्योन्यसंगमोद्भूत—सुखास्वादजुषां ययुः ॥ सुखेन दिवसास्तेषा—
मानंदेनेव निर्मिताः ॥ २४ ॥ अन्यदा जगदानंदो । वसंतसमयो भुवि ॥ आगमत्परमो बंधु—स्वि

सर्ववनस्पतेः ॥ ३५ ॥ सर्वत्र श्रुतलं वृक्ष—पल्लवारुणमावजौ ॥ वसंतागमहर्षेणो—ह्रसद्रागमिवांत-
 रा ॥ ३६ ॥ दूरेऽस्तु मानुषो लोकः । सविकारा व्यगा व्यपि ॥ बद्धपुष्पा विलोक्यंते । गाग्रंतोऽलि-
 रुतैरिह ॥ ३७ ॥ किंशुकैर्नखराकौरः । शिशिरेभ्रं विदारयन् ॥ माकंदमंजरीजालैः । कठारैः केसरैरि-
 व ॥ ३८ ॥ कोकिलाकलनिह्वदै—विस्मयेणान् विभापयन् ॥ विचचार वने विष्व—गमधुसिंहकिशो-
 रकः ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ चंदनदुमसंभृता । एलापल्लववासिनः ॥ कृतपंपाजलाश्लेषा । ववुर्मलयवाय-
 वः ॥ ४० ॥ पुष्पलम्बालिमालाभिः । शोभंते यत्र पादपाः ॥ स्थूलैश्चनीलहारादी—विभ्रतीव मधु-
 श्रियः ॥ ४१ ॥ हेला निर्जितदेवमानवगणो यत्रार्च्यते मन्मथो । मंदोच्चारितपंचमं च मधुरं गीतं ज-
 नैर्गीयते ॥ गाढालिंगननिर्भरं च सुरतं संसेव्यते कामिनि—लोकानां स न वल्लभः किल कथं म-
 न्ये वसंतोत्सवः ॥ ४२ ॥ वसंतसमये तत्र । सूरसेनो नरेश्वरः ॥ विहसो वीरसेनेन । योजितांज-
 लिना मुदा ॥ ४३ ॥ तुष्टं त्वदागमेनेव । वसंतेन महीतलं ॥ हे देवोत्सहते रंतुं । मुक्तशीतज्वरादि-
 व ॥ ४४ ॥ महद्भिरपि कर्तव्यं । जनचित्तानुवर्तनं ॥ देवान्यथा विरागः स्या—प्रकृतीनां नरेश्वरे
 ॥ ४५ ॥ तद्देवोज्ज्वलवेषोऽयं । लोकः क्रीडासमुत्सुकः ॥ बांढति द्वारदेशस्थ—स्वाश्रे गमनं वने

॥ ३६ ॥ ओमित्युक्त्वा गते राह्णि । सूरसेने गजस्थिते ॥ वीरसेनः ससामंतो । ययावुद्यानमृमिषु
 ॥ ३७ ॥ भुवात्र सूरभृपालो । वीरसेनादिकान् जनान् ॥ श्रुयं सर्वे रमध्वं भो । द्रव्याभ्युद्यानमेव तु
 ॥ ३८ ॥ ह्युक्ते वीरसेनः स । निःश्रेयैर्मंडलाधिपैः ॥ विलासिनीजनैश्चापि । सार्धं चिक्रीड कानने
 ॥ ३९ ॥ समं शृंगारवत्या च । स्वसमाननृपैर्वृतः ॥ लब्धाने घनपुष्पाख्ये । वंज्रमोतिस्म सूरराद
 ॥ ४० ॥ वनपालः पुरोद्व्य । पल्लवो नाम द्रुपतेः ॥ वृक्षौघं कथयामास । नानादोहदनामग्निः
 ॥ ४१ ॥ द्विद्यंते विषयैर्देव । मानवाश्चिबकृन्त तत् ॥ चित्रं तदेव यद् वृक्षा । एकाक्षा अपि तैर्जिताः
 ॥ ४२ ॥ केचित्स्पर्शेन पुष्पंति । रसनेन च केचन ॥ केचिद् घ्राणेन रूपेण । शब्देनापि महीरु
 हः ॥ ४३ ॥ पीनोन्नतकुचस्पर्शा—तन्वंग्याः पुष्पितं क्षणात् ॥ एनं कुरवकं वृक्षं । पश्य देव पुरः
 स्थितं ॥ ४४ ॥ तरुणीपादघातेन । संतुष्टोऽशोकपादपः ॥ प्रसंस्तपल्लवो देव । रमणीयस्तरुवयं ॥ ४५ ॥
 आश्चर्यं पश्य राजेंद्र । सपर्णाः केसरदुमाः ॥ आहता मदगंधूषैः । स्त्रीभिः पुष्पंति नान्यथा ॥ ४६ ॥
 गंधाह्या विकसंत्येते । राजंश्रंपकमरुहः ॥ सुगंधोदकसेकेन । संपूर्णनिजदोहदाः ॥ ४७ ॥ तिल
 कः सैष यः स्त्रीणां । कथद्वैर्विकसत्यलं ॥ पादपेष्वथमोघा हि । विषमा नयनेषवः ॥ ४८ ॥ राजन

गीतरगासन्ध्या । पते निरहिपादपाः ॥ पंचमोऽगारीनेन । रागांधा विक्रमंति ये ॥ ४७ ॥ उत्तमाः
 पादपा पते । प्रागुन्ना मध्यमास्तु ते ॥ ये मध्यमगुणोपेताः । श्रद्धां वांङ्ति मध्यमां ॥ ४८ ॥ एषा
 प्रियंगुनद्धी सा । प्रकृत्वा लाज्जयान्विता ॥ यावन्नाह्वायते रक्त—वस्त्रैस्तावन्न पुष्पति ॥ ४९ ॥ अथ-
 मास्त्यपने गन्ध—धनेऽयममनोरथाः ॥ विज्ञेयाः केतकीमुख्या । अर्मेयकृतदोहदाः ॥ ५० ॥ इत्ये-
 त तस्यो देव । स्वात्वादोहदप्ररणात् ॥ बुद्धिमत्कुसुमौवेन । दृश्यते सुंदरा भृशं ॥ ५१ ॥ सुरभेस्वि
 ताकाशं । काममयेन यशोभारः ॥ दृश्यते पुष्पसंभारो । मधुश्रीहसितोपमः ॥ ५२ ॥ माकंदकाननं चै-
 त—नमंजरीरेणुदंभतः ॥ रंगावलीर्महागज । किरत्यागमने तव ॥ ५३ ॥ दरारुणदले जाति । कां-
 चनारसगुणं नयं ॥ वसंतेन निषीतः किं । वनलक्ष्म्या श्वाधरः ॥ ५४ ॥ वर्णाढ्यमपि निर्गंधं । कं-
 णिकारं न यालाली ॥ किं रूपेण गुणैश्चेको । गृह्यते नृवने यतः ॥ ५५ ॥ विक्रमद्वनकिंजल्कैः ।
 पिमंभदलसंपुटं ॥ अर्लातां जनगत्येव । शरपणीसुमं मदं ॥ ५६ ॥ एलालं वगककोल—कदलीदा-
 लिमीमृताः ॥ दृश्यते फलवत्तास्तु । बहुश्रेदा अमी पुरः ॥ ५७ ॥ पल्लवैर्नमनो देव—दम्भनो मदन्नप्रि
 यः ॥ फलपुष्पविहीनोऽपि । मनो दाम्यति कामिनां ॥ ५८ ॥ इतः पश्य पुरो नाथ । कीमारसवशं

वदः ॥ रमते पौरलोकोऽयं । रगेणेव विनिर्मितः ॥ ६१ ॥ लिखित्वा केतकीपत्रे । चाद्रुक्तिं कुंकु-
 मद्रवैः ॥ युवा कोऽप्यर्पयत्येष । दयितायै सरातुरः ॥ ६२ ॥ तद्गुणोद्भावनोपन्न—पुलकानि नरे-
 श्वर ॥ मिथुनानीह गायेति । चरित्रं तनयस्य ते ॥ ६३ ॥ चंद्रश्रीः सहिता देवी—खेचरीभिः स्तु-
 पा तव ॥ लीलादोलनमौह्यानी—तश्चानुभवति प्रज्ञो ॥ ६४ ॥ अथतीर्याथ दोलायां—श्रृङ्गश्रीर्जल-
 केलये ॥ पार्श्वे श्रीवीरसेनस्य । गह्वत्येषा नरेश्वर ॥ ६५ ॥ क्रीडाशैले ततोऽमुष्मि—न्नुच्चोच्चशिखर-
 स्थिताः ॥ पश्यामो वीरसेनस्य । जलकेलिं वयं प्रज्ञो ॥ ६६ ॥ क्रीडापर्वनमारूढः । सूरसेनादिभि-
 स्ततः ॥ लीलातटागमालोकि । वनश्रीमुखदर्पणः ॥ ६७ ॥ मरंदैरगर्विवदानां । पिंजरीकृतपुष्करं ॥ अ-
 भिं विना डवीभूतै—भूतं हेमरसैरिव ॥ ६८ ॥ युग्मं ॥ तटस्थशाखिशाखाभ्यो । दत्तजं परनेकधा ॥
 वीरसेनादिजिद्रूपैः । पूर्यते सत्वरं सरः ॥ ६९ ॥ उल्लसन्नीरधाराभि—र्लम्भाभिर्गगनांगणे ॥ सिंच-
 तीव विमानस्थान् । खेचरानपि ऋपतिः ॥ ७० ॥ गंभीरमपि संकुब्धं । पश्य देव सरोवरं ॥ अथवा
 संगमे स्त्रीणां । कौत्रः कस्य न जायते ॥ ७१ ॥ धुसृणप्रविलिप्तश्री—स्नानशोणितपाथसि ॥ लोकः
 सरसि पाथोद्यौ । निमग्न इव दृश्यते ॥ ७२ ॥ नितंबस्तनगुर्व्योऽपि । लाघवं यांति योषितः ॥ जड-

मध्येऽथवा न स्या—तस्य गौरवहीनता ॥ ७३ ॥ कैरः सपद्धवमिव । सपुष्पमिव लोचनैः ॥ सच-
 क्रमिव नारीणां । स्तनैर्घाति सरोजलं ॥ ७४ ॥ तरंगभ्रंगुरं दृष्ट्वा । वेणीदं न निजे जले ॥ जल-
 सर्पधिया कापि । सहसालिंगति प्रियं ॥ ७५ ॥ अन्योन्यास्यगृहीतेन । मृणालेन प्रणालवत ॥ मि-
 थो गंभूषितं नीरं । मिथुनानि पिबंत्यहो ॥ ७६ ॥ भृंगाणां लीयते वृंदं । मुखेऽस्याः पद्मशंकया ॥
 अन्यस्या अधरो दष्टो । वारयंत्याः षमंह्रिणा ॥ ७७ ॥ आपीनस्तनयोरुर्ध्वं । प्रक्षिप्तगमहाभरा ॥ म-
 ध्ये सरस्तरत्येषा । कुंभाभ्यामिव पश्य प्रोः ॥ ७८ ॥ पश्य केनापि यूनात् । गृहीत्वा कमलं करे ॥
 स्वप्रियामुखपद्मस्य । विधीये तावता रणं ॥ ७९ ॥ एषा मृणालदंडेन । हन्यते दयिते ननु ॥ नि-
 मज्ज्यांतः प्रहारं तं । दालयंती पुनः पुनः ॥ ८० ॥ गंभूषितमिवानेक-नारीणां नाभिकूपकैः ॥ सर-
 सोपसरत्यंबु । निर्गते तरुणीव्रजे ॥ ८१ ॥ पद्धवं प्रत्युवाचाथ । राजा रे सत्वरं व्रज ॥ नानाक्रीडा-
 ऽपि । निर्ययौ सरसो बहिः ॥ ८२ ॥ तथेत्युत्त्वा नृपादेशं । चकौरिष तथैः तु ॥ त्वरितं वीरसेनो-
 त्रोः । सार्धं स्वेचरभुचैरः ॥ ८४ ॥ सूरसेनोऽवदद्वत्स । जनितं शीतलांजसा ॥ माभ्रज्जाड्यं शरीरे

त । तनाहूताऽस हतुना ॥ ७५ ॥ राजाथ गजमारुह्य । वारसंनसमान्वितः ॥ प्रविवेश पुरीं चंपा ।
 सर्वलोकयुतः पुनः ॥ ७६ ॥ सुतेन वर्धितानंद । इति सूरनरेश्वरः ॥ मेने निजसुखेनाब । देवेंद्र-
 मपि दुर्लभं ॥ ७७ ॥ अन्येष्टुः पश्चिमे यामे । निशायाः सूररूपतिः ॥ प्रसुप्तः सुखशय्यायां । स-
 हसा स्वप्नैकत ॥ ७८ ॥ वातोद्धालितकद्धोल—मालालदासमाकुले ॥ ब्रुमंतं जलधौ नीत—मा-
 त्मानं स व्यलोकयत् ॥ ७९ ॥ आरुरोह कृष्णं राजा । स्वस्थः कद्धोलकोटिषु ॥ पुनः पपात पाता-
 ल—मृले मकरसंकुले ॥ ८० ॥ मकरोपहतस्तत्र । चक्रावर्तेषु सोऽभ्रमत ॥ दुःखार्त्तं विललापोपा-
 लजमानः सुनादिकान् ॥ ८१ ॥ ततः प्रवहणं दृष्ट्वा । मध्येष्टोधि कथंचन ॥ पर्याकुलमनास्तत्र ।
 विलग्नो वसुधापतिः ॥ ८२ ॥ निर्यामकस्य वाक्येन । त्यक्ताशंकः प्रमोदभाक् ॥ तदारूढः क्षणेनै-
 प । प्राप हर्षपुरं क्षणात् ॥ ८३ ॥ तत्र प्राप्तमहानंद—सुखसंतुष्टमानसः ॥ दृष्ट्वा स्वप्नमुं राजा ।
 जजागार ततः क्षणात् ॥ ८४ ॥ प्रबुद्धो वीक्षते याव—तावन्न जलधेर्जलं ॥ न कलत्रं न पुत्रं च ।
 न च तान् जलदेहिनः ॥ ८५ ॥ न तं पोतं न निर्यामं । न तच्छर्षपुरं पुरः ॥ आत्मानमेकमेवैवो-
 -ऽपश्यन्नध्यास्थितं तदा ॥ ८६ ॥ युग्मं ॥ दध्यावथ महीपालः । साक्षात्किं वा मतित्रमः ॥ इंद्रजा-

ष्यं । पुनरुच्चोर्मिसंनिधे ॥ ९ ॥ जिनधर्मो महापोतः । प्राप्यते नरजन्मनि ॥ गुरुनिर्यामकस्तत्र ।
 ज्ञातव्यो धर्मशासकः ॥ १० ॥ गुरुनिर्यामकोद्दिष्ट—धर्मप्रवहणस्थिताः ॥ जवांभोषेः परं पारं । जी-
 वा गच्छन्ति वेगतः ॥ ११ ॥ प्राप्तं हर्षपुरं यच्च । तन्निर्वाणं न संशयः ॥ यतस्तत्र गतैर्हर्षः । प्रा-
 प्यतेऽनुपमो नृप ॥ १२ ॥ न जरा तत्र नो मृत्यु—व्याधयो नो न चासुखं ॥ अनेन हेतुना तात ।
 संतोषस्तेजवदृशं ॥ १३ ॥ शुष्मस्त्वप्नानुमानेन । तर्कितो देव तन्मया ॥ गुरुनिर्यामकादेश—छ-
 र्मयोगो ज्ञविष्यति ॥ १४ ॥ समाक्षिप्य ततः पुत्रं । सहर्षः सूरसेनराट् ॥ जवाचैष त्वया सत्यः । स्व-
 मर्थः कथितः सुत ॥ १५ ॥ एष एवाग्निधेयोऽत्र । सत्यो ज्ञवतु नान्यथा ॥ अर्थोतरजयव्रतं । चेतः
 स्वस्थं वदुव मे ॥ १६ ॥ विषमोऽयं जवांभोधि—रिहैव मम जन्मनि ॥ प्रकटस्त्वद्वियोगेन । दुःखा-
 कर इवामवत् ॥ १७ ॥ संसारे न सुखं किञ्चि—तत्त्वबुद्ध्या निरीक्ष्यते ॥ निःशेषं दुःखमेवास्ति ।
 स्वकर्मजनितं पुनः ॥ १८ ॥ धर्मार्थिकाममोक्षाणां । मध्ये सर्वोत्तमः पुनः ॥ मोक्ष एव पुमर्थोऽत्र ।
 सर्वसौख्यनिकेतनं ॥ १९ ॥ ज्ञद्यतास्त्रिषु मुख्येषु । सन्ति सर्वत्र पूरुषाः ॥ मोक्षार्थमुद्यताः किंतु । दु-
 र्लभा भुवने भृशं ॥ २० ॥ स्वयंभूरमणोऽब्धीनां । यथा मेरुर्महीभृतां ॥ अपवर्गसुखं सर्व—सुखाना-

मधिकं तथा ॥ २१ ॥ कृतगोहोचिताचार—स्ततोऽहमधुना सुत ॥ युष्माजिः समनुज्ञातो । मोक्षहे-
तुं व्रतं श्रये ॥ २२ ॥ वीरसेनः पुनः स्माह । यथा देव त्वयोदितं ॥ एवमेवाकलंकेन । कथितं शि-
वशर्म मे ॥ २३ ॥ सर्वेषां युक्तमेतद्धि । विशेषाच्च भवादृशां ॥ मा विधेहि विलंबं त—सिद्ध्यतात्त-
व वांछितं ॥ २४ ॥ यो दैवात्प्राप्तबोद्धित्थं । मज्जतं जलधौ नरं ॥ पुनरुत्पाद्य तत्रैव । प्रक्षिपेत्स रि-
पुर्पुनः ॥ २५ ॥ पतितं भवपाथोधौ । प्रवज्यावहनोद्यतं ॥ निषेधति नरं यः स । परमार्थरिपुस्ततः
॥ २६ ॥ अनुकूलं वचः श्रुत्वा । तनयस्य नरेश्वरः ॥ आनंदग्रसंपूर्णो । वक्तुमेवं प्रचक्रमे ॥ २७ ॥
सत्यं तत्त्वमयं चैत—द्वीरसेन वचस्तव ॥ ईदृशाः प्राय आलापा । भाविता नां जिनोक्तिभिः ॥ २८ ॥
वीरः स्माह महीस्वामि—न्नालापा नैव केवलं ॥ तवादेशाद्यतिष्येऽह—मपि दीक्षाविधिं प्रति ॥ २९ ॥
गुरुणोत्साहितेनापि । मयेयद्याद्विलंबितं ॥ तद्धि दीपांतरात्तात । तवानयनहेतवे ॥ ३० ॥ प्रतिपुत्र-
मुवाचाथ । पिता गज्जदया गिरा ॥ पूरयन्नात्मनो नेत्रे । स्नेहबाष्पजलोर्मिभिः ॥ ३१ ॥ मैवं ब्रूहि
सुपुत्र त्वं । कालोऽयं ते न दीक्षितुं ॥ क्रियमाणं भवेत्कार्यं । सफलं समये क्लृप्तं ॥ ३२ ॥ निर्जि-
तामरसौभाग्य—स्त्वमद्याप्यर्थ्यसे ननु ॥ कृतकामविकाराभिः । सुरीभिरपि संमदात् ॥ ३३ ॥ अमला-

नं तव तारुण्यमिव शारदपंकजं ॥ न मनाक् स्पृश्यतेऽद्यापि । जस्या शिशिरश्रिया ॥ ३४ ॥ अ-
 न्यत्रायं मनःसिंहो । खलितो यौवने वने ॥ माहात्म्यं सुभद्रत्वस्य । जनक्ति महतामपि ॥ ३५ ॥
 इंद्रियग्राम एषोऽति—चपलो वायुवद्बली ॥ निरोद्धुं शक्यते वीर । न प्रयत्नशतैरपि ॥ ३६ ॥ कु-
 लीनं सुभद्रं धीरं । सगुणं चापि पूरुषं ॥ विम्वयति कामोऽयं । त्रिजगज्जायगर्वितः ॥ ३७ ॥ तव प्र-
 णयिनी चेय—मनुरक्ता मही त्वयि ॥ मुच्यमाना त्वया किं न । स्फुटित्वा हन्मर्षियति ॥ ३८ ॥
 निर्नाशिताखिलद्वेषि—तिमिरे विश्वदीपके ॥ त्वयि प्रव्रजति स्वामि—न्यंधकारो ऽविष्यति ॥ ३९ ॥
 त्वयैका लालिता एताः । पालिताः पितृवत्प्रजाः ॥ निर्वास्यंति यमालोक्य । न तं पश्यामि पूरुषं
 ॥ ४० ॥ इत्यादि बहुधा जड्यन । बन्नापे सूरनृपतिः ॥ पूर्वोदितपरीहार—सुंदरं वीरनृज्जा ॥ ४१ ॥
 यत्त्वया गदितं देव । न दीक्षासमयादिकं ॥ मम विज्ञापनां ततो—चित्तां शृणु यथाक्रमं ॥ ४२ ॥
 दीक्षाकालो न चेदेष । तत्किं मे स ऽविष्यति ॥ जराजीर्णो ऽविष्यामि । यत्ताहं विकलैर्द्विजः
 ॥ ४३ ॥ निश्चयो यदि मृत्योः स्या—त्कालोऽपि प्रतिपाद्यते ॥ तस्मिन्ननिश्चिते कुर्या—त्को वि-
 लंबं यतिव्रते ॥ ४४ ॥ कोऽनुबंधोऽपि रूपेऽपि । तुर्यचक्रनिदर्शनात् ॥ क्वाणिको रूपसंयोगो । वेषो

वेषकृतो यथा ॥ ४५ ॥ तारुण्यं ज्ञपितं यच्च । तद्दीक्षामुख्यकारणं ॥ स्थविरत्वे कथं शक्यो । यत्त-
 पःसंयमोद्यमः ॥ ४६ ॥ मनःसिंहं स्वलिष्यामि । ततोऽसंयमसेविनं ॥ तद्विपक्षमहावीर्यं—सिद्धांत-
 सुरभाश्रयात् ॥ ४७ ॥ आक्रांतमविवेकेना—त्रोपथं नयते नरं ॥ स विवेकं तदेव स्या—ज्ञांतता-
 कारणं मनः ॥ ४८ ॥ अविवेकानिलेनोच्चैः । क्षोभिते चित्तवास्थौ ॥ तरंगा इव जायंते । विका-
 रास्तु न तं विना ॥ ४९ ॥ इन्द्रियाणि तु सर्वाणि । चित्तायत्तानि नृपते ॥ वश्यानि न कथं ता-
 नि । स्युश्चित्तेऽत्र वशीकृते ॥ ५० ॥ विरुद्धमपि वस्तु स्या—दविरुद्धं प्रयोगतः ॥ हिंसात्मकं विषं
 मंत्र—हंतं स्यादमृतोपमं ॥ ५१ ॥ ज्वलत्तपोऽनलज्वाला—दुःप्रेक्ष्ये मम वर्षर्षणि ॥ विलोख्यते तु
 वेगेन । मदनोऽमदनं यथा ॥ ५२ ॥ न चेन्मत्तमनोजन्म-गजं घनज्मि लीलया ॥ निरर्थका त-
 तो नूनं । वीर इत्यभिधा मम ॥ ५३ ॥ कुमारैऽमरसेनेऽत्र । विद्यमाने नरेश्वर ॥ नृविष्यति महाबा-
 हौ । निर्नाथा पृथिवी कथं ॥ ५४ ॥ प्रवसत्यपि मय्यंघ—कारं नात्र नृविष्यति ॥ प्रदीपादिव दी-
 पेऽतो—ऽमरसेने प्रवर्तिते ॥ ५५ ॥ अग्निषिक्ते नृपे तस्मिन् । प्रतापेनातिदुःसहे ॥ निर्वास्यंति प्र-
 जाः सर्वा—स्तात लब्ध्वा पतिं वरं ॥ ५६ ॥ तत्त्वबुद्ध्या परिज्ञात—सर्वभावस्य ते कथं ॥ विन्यासा

वचसां देव । निर्ययुस्तत्त्ववर्जिताः ॥ ५७ ॥ कथंचिद्वैवगोगेन । जातो योगस्त्वया समं ॥ वियोज-
यसि त्वं देव । तत्कथं मां निजां हितः ॥ ५८ ॥ कर्ण्यामि तथा तात । यथावां शिवसद्मनि ॥ प्रो-
दयावहे सदैव द्वा—ववियुक्तौ महासुखं ॥ ५९ ॥ एवं तौ जल्पतो याव—स्मितपुत्रौ परस्परं ॥ ता-
वेव तावदायाता—वकलंकामलौ मुनी ॥ ६० ॥ उच्चरद्भिर्जयध्वनं । परितो ऋरिनिर्जरैः ॥ वेष्टितौ
केवलज्ञान—शासाग्रासितविष्टौ ॥ ६१ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वांगतौ वने नाकि—चक्रिसंभारबंधुरौ ॥ तौ
मुनी अवदद्वीरो । नरेडैतौ गुरु मम ॥ ६२ ॥ रमसोत्थाय सप्ताष्ट—पदान्यय्येत्य सन्मुखं ॥ ज्ञानिनौ
सूखीराग्यां ॥ ववंदाते तदैव तौ ॥ ६३ ॥ ततस्तौ जिनचैत्येषु । कारिताष्टाद्विकामहौ ॥ स्वराज्येऽ-
मरसेनं तं । परिसंस्थाप्य निर्वृतौ ॥ ६४ ॥ आपृष्टपौरसामंत—मंत्रिमुख्य परिहृदौ ॥ बांढाधिकमहा-
दान—प्रीणितानेकमार्गणौ ॥ ६५ ॥ खेटेन्द्रशेखराशोक—बंधुदत्तसमन्वितौ ॥ विचित्रयशसा राज्ञा ।
सहानूतां व्रतोद्यतौ ॥ ६६ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ कृतमंज्जननेपथ्याः । सर्वेऽपि शिविकास्थिताः ॥ न-
रविद्याधरानेक—लोकसमर्दशालिनः ॥ ६७ ॥ स्वस्वांतःपुरनारीजि—रनुयाताश्रतुःपथे ॥ श्रृण्वंतो वि-
विधात्तापा—न्नागराणां विनिर्ययुः ॥ ६८ ॥ युग्मं ॥ काचिज्जागद सख्याभ्यां । विना विश्वं नविष्य-

ति ॥ निःश्रीकं चंद्रसूराभ्या—मिव व्योमतलं क्षणात् ॥ ६९ ॥ अन्यानि व्रतकष्टानि । दूरे संतु पुनः सखि ॥ करिष्यति कथंकार—मधुनैष युवा तपः ॥ ७० ॥ चंद्रश्रियो मृदुः केश-कलापो वा-सितः सुमैः ॥ भविष्यति कथं लोच—दुःखसंभारराजनं ॥ ७१ ॥ तांबूलारुणिता दंता । मल्लिका-कलिका समाः ॥ धरिष्यति कथं सख्यः । सांप्रतं मलमंडलीः ॥ ७२ ॥ हरिचंदनकस्तूरी-वास वा-सितदिङ्मुखे ॥ दृष्टव्यास्तु कथं देहे । वीरस्य मलसंचयाः ॥ ७३ ॥ विश्वदुर्लभवस्त्राणि । यश्च दि-व्यानि पर्यधात् ॥ स्थूलचीवरखंडानि । स कथं परिधास्यति ॥ ७४ ॥ कृत्वा दहतबुधुक्तानि । यो ज-गत्स्यपि युक्तवान् ॥ ह्रुधाक्षीणः कथं सोऽयं । प्रमिष्यति गृहे गृहे ॥ ७५ ॥ दाहा दता वयं सख्यो । जीविताः किमियच्चिरं ॥ द्रव्यामो नरनाथं य—त्प्राप्तमीदृक्स्वरूपतां ॥ ७६ ॥ सखि पश्य महासत्व । उदारो वीरश्रुपतिः ॥ योऽत्याक्षीधूलिवद्धर्मी । मलसंगभयादिव ॥ ७७ ॥ अस्मादक्षास्तु हे सख्यो । जातलोक्षास्तृणेऽपि हि ॥ पिधानिकामपि त्यक्तुं । विद्यमानामिहाक्षमाः ॥ ७८ ॥ वीरेण नरत्वेन । सदृसा त्यज्यतेऽह यः ॥ संपद्यमानशर्वेष्वा-सुखेन स्वामिनामुना ॥ ७९ ॥ सोऽवश्यं विरसः सख्यः । संसारो विरसाश्रितः ॥ उत्पादयति निर्दे-मस्माकमपि चेतसि ॥ ८० ॥ युगं ॥ श्लाघ्यमानः पु-

रीलोकेः । परमार्थविचक्षणैः ॥ पितृमातृजनैः सार्धं । प्रापोद्यानं स सूरसूः ॥ ८१ ॥ अथतीर्थापि ते
 सर्वे । गाय यानान्निजान्नान् ॥ प्रवर्धमानसद्वावा । गुरुपाश्र्वे ततो ययुः ॥ ८२ ॥ गुरुं प्रदक्षिणी-
 कृत्य । बुलङ्घतलकुंतलाः ॥ स्तुतिपूर्वं महाभक्त्या । प्रणमुस्ते व्रतार्थिनः ॥ ८३ ॥ कोशीकृतकराः
 सर्वे । गुरुमेवं व्यजिज्ञपन् ॥ यद्यस्ति योग्यता स्वामिं—स्तदास्मानाशु दीक्ष्य ॥ ८४ ॥ अथाह के-
 वली कोऽन्यो । दीक्षायोग्यो विनास्ति वः ॥ स्वयमेवैष संसारो । यैर्ज्ञातो दुःखनिर्मितः ॥ ८५ ॥
 उपदेशशतैः केऽपि । न बुद्ध्यंते घनाहसः ॥ अन्ये निमित्तमात्रेण । बुद्ध्यंतेऽल भवादृशाः ॥ ८६ ॥
 सूरौ वीर इति द्वे वां । नाम्नी सत्ये वभूवतुः ॥ जावारिनिग्रहे काम-मुद्यमं कुर्वतोरिह ॥ ८७ ॥ त्रै-
 लोम्ये सकलेऽप्येवं । ग्रूयं धन्या नरेश्वराः ॥ युष्माभिरेव लब्धं च । मर्त्यजन्ममहाफलं ॥ ८८ ॥
 मार्कार्हे नो विलंबं त—त्कार्यं सिध्यतु वाञ्छितं ॥ इत्युक्ते गुरुणा सर्वे—ऽन्युत्तस्थुर्व्रतवाङ्मया ॥ ८९ ॥
 सर्वमुत्तारयामासु—हर्षाद्याभरणव्रजं ॥ पाशबंधं प्रवस्येव । प्रफुल्लमुखपंकजाः ॥ ९० ॥ पंचमुष्ट्या
 कृते लोचे । विधिनागमिकेन ते ॥ दीक्षिता अकलंकेन । गुरुणा ज्ञानिना क्रमात् ॥ ९१ ॥ खे-
 टेंद्रशेखराशोक—विचित्रयशसस्तथा ॥ बंधुदत्तोऽपि चान्येऽपि । दीक्षितास्तत्र अरिशः ॥ ९२ ॥ अं-

तः पुय्योऽपि सर्वेषां । देवीं चंद्रश्रियं विना ॥ गुरुणा दीक्षिताः सर्वा—स्तव साध्वीविधिक्रमात् ॥ ए३ ॥
 चंद्रश्रीस्तु महादेवी । वीरसेनप्रिया तदा ॥ मातृश्वश्रूनैः सार्धं । प्रव्रजंती निवारिता ॥ ए४ ॥ न
 योग्यास्यधुना वत्से । दीक्षाया गर्भसंभवात् ॥ कालांतरेण योग्यत्वं । भविष्यति पुनस्तव ॥ ए५ ॥ न
 निषिद्धायास्तदा तस्या—श्रुतिं यदष्टपुरः ॥ हरिविक्रम तत्सर्वं । त्वया यदमुखात् श्रुतं ॥ ए६ ॥
 ततो मात्रा समं राजा—मरसेने गते गृहं ॥ सूखीरमुनी सार्धं । गुरुणा तौ विजह्नुतुः ॥ ए७ ॥ प्र-
 वर्धमानसंवेगा—स्ततस्ते मुनयो नवाः ॥ आगमोक्तक्रमेणोग्रं । तपश्चरन्निरंतरं ॥ ए८ ॥ षष्ठाष्टमा-
 दिमासार्ध—मासक्षपणनामग्निः ॥ अस्थिचर्मावशेषं ते । तपोऽग्निर्विदधुर्वपुः ॥ ए९ ॥ एकस्मिन्
 संयमे सक्ता । मुक्ता द्विविधबंधनैः ॥ न दंमितास्त्रिभिर्दमै—निःकषायचतुष्टयाः ॥ ३०० ॥ समीतीः
 पंच रक्षतः । षट्पुत्रीवावतत्पराः ॥ सप्तस्त्रीतिषु निर्भीका । मदाष्टकविवर्जिताः ॥ १ ॥ सुनवंब्रह्मगु-
 साब्द्या । दशधा धर्मसाधकाः ॥ एकादशांगसूत्रज्ञा । द्वादशप्रतिमोद्यमाः ॥ २ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
 ग्रीष्मकालेऽथ मध्याह्ने । प्रलंबितचुजद्वयाः ॥ चक्रुरातापनाभूर्ध्व—दमा एते मुनीश्वराः ॥ ३ ॥ दुस्स-
 हेनार्कतापेन । निर्यत्स्वेदजला बभ्रुः ॥ ध्यानाग्निना विलोनांत—निर्यत्पापमला इव ॥ ४ ॥ आसा-

रस्थूलधागग्निः । प्लाविते वसुधातले ॥ संलीनास्ते स्मतिष्ठति । वर्षाकाले दरीष्वथ ॥ ५ ॥ प्रत्या-
 ख्याय चतुर्मास्या—माहारं च चतुर्विधं ॥ व्रतजंगभयास्थाना—न्न चेबुः पदमप्यमी ॥ ६ ॥ शिशि-
 रे सहिरे शीत । ते निःप्रावरणा निशि ॥ हिमनिपातनिर्भोका । हिमपांशुरविग्रहाः ॥ ७ ॥ वज्र-
 स्ते हिमघातेन । कंपितौष्ठदलास्तदा ॥ दुष्टकर्माष्टकोष्ठेद—रोषेणेव प्रकंपितः ॥ ८ ॥ रक्षोऽट्टहास-
 जीमासु । श्मशानोर्वीषु ते क्वचित् ॥ अल्लुब्धहृदयाश्चक्रुः । कायोत्सर्गं मुमुक्षुवः ॥ ९ ॥ तेषां राज-
 पथे कापि । निश्चलप्रतिमाजुषां ॥ घर्षेतिस्म वृषाः स्तंभ—व्रमेणांगे वपुर्निजं ॥ १० ॥ सूरवीरादि-
 माधुना—मेवं दुःकरकारिणां ॥ बहवो वासराः सत्त्व—शालिनामतिचक्रमुः ॥ ११ ॥ अक्लंकस्त-
 तो ज्ञात्वा । योग्यं वीरं महामुनिं ॥ आचार्यं स्थापयामास । मुनिपंचशतीपतिं ॥ १२ ॥ आचार्य-
 स्थापनाकाल । एवोत्पन्नमहावधिः ॥ बभूव व्योमगामी च । तपसा दुःकरेण सः ॥ १३ ॥ श्रीवीर-
 सेनसूरिः स । सूरवद्वसुधातले ॥ विहरत्यधुनाप्युच्चैः । क्रमेणोत्पन्नकेवलः ॥ १४ ॥ हरिविक्रमराजेंद्र ।
 प्रत्यक्षः स तवाप्यमृत ॥ देव्या युवनसुंदर्याः । पाणिग्रहणपर्वणि ॥ १५ ॥ श्रीवीरसेनसूरिः स । प्र-
 भातेऽत्र समेष्यति ॥ उत्पन्नकेवलज्ञानैः । सूरसेनादिभिः समं ॥ १६ ॥ अतोऽहं वन्मि राजेंद्र ।

राज्यश्रीः क्षाणञ्जगुरा ॥ गृहीता नरसिंहेन । सूरसेननरेश्वरात् ॥ १७ ॥ ततोऽपि वीरसेनेन । जगृहे
 क्षाणमावतः ॥ पुण्यक्षये न कस्यापि । लक्ष्मीर्भवति निश्चला ॥ १८ ॥ सूरसेनसमो नृमा—विह
 नाभूत्परान्नमी ॥ तेनाप्याजौ निजं राज्यं । विनश्यन्नैव रक्षितं ॥ १९ ॥ बृहस्पतिसमो मंत्री । नाभू-
 दिह महीतले ॥ राज्यभ्रंशे न तस्यापि । व्यस्फुरद्बुद्धिर्वैभ्रवः ॥ २० ॥ सर्वोऽप्यद्वतो देशो । रक्षि
 तोऽप्यतिपोषितः ॥ पुण्यक्षये स्वकीयोऽपि । परकीयः क्षणाद्भवेत् ॥ २१ ॥ दुर्गाण्यपि सुगम्यानि ।
 भवंति खलु वैरिणां ॥ चित्रन्यस्तेव सेनापि । जायते चतुरंगिणी ॥ २२ ॥ प्रतिबंधं महाराज । म-
 त्वेति कुरु मा क्वचित् ॥ राज्ये पुत्रे कलत्रे च । कोशे वैषयिके सुखे ॥ २३ ॥ सांतःपुरपरीवारः ।
 श्रुत्वा तां देशानां नृपः ॥ संसारसुखनिर्विण्णः । पुरीमध्ये पुनर्ययौ ॥ २४ ॥ अक्षिष्विष्य निजे राज्ये ।
 कुमारं सुरविक्रमं ॥ वीरसेनगुरोर्वाङ्गं । चकार हरिविक्रमः ॥ २५ ॥ वीरसेने गुरौ तव । केवन्नज्ञा
 नभास्करे ॥ आगते कारयामास । निजं निःक्रमणोत्सवं ॥ २६ ॥ शक्रावतारमुख्येषु । चैत्येषु नृ-
 पकुंजरः ॥ सर्वेष्वां कारयामास । प्रौढमष्टाहिकामहः ॥ २७ ॥ तेनार्धं ददता चक्र । तथा विधम-
 याचकं ॥ यथा न ग्राहकः कोऽपि । दाता सर्वोऽप्यदृश्यत् ॥ २८ ॥ प्रशस्ते दिवसे राजा । स्वातः कु-

तद्विलेपनः ॥ सार्धं भुवनसुन्दर्या । नानाभरणनृषितः ॥ ३७ ॥ जयवारणमारूढो । वसानो दिव्यवा-
ससी ॥ चामराभ्यां च ठत्रेण । राजमानो ययौ पथि ॥ ३० ॥ युग्मं ॥ वंदित्वां प्रथमं शक्रा—वता-
रस्यं जिनेश्वरं ॥ गुरुं प्रदक्षिणीकृत्य । नेमतु राजदंपती ॥ ३१ ॥ लत्तार्याग्रणान्याशु । दंपती तौ
शरीरतः ॥ पंचभिर्मुष्टिचिह्नोच्चं । सहर्षं चक्रतुः स्वयं ॥ ३२ ॥ गुरुणा दीक्षितौ सम्यक् । सिद्धांत-
विधिना ततः ॥ मुनिद्विगप्रदानेन । राजा राज्ञी च तौ क्रमात् ॥ ३३ ॥ अन्येऽपि सहितास्ताभ्यां ।
सामंता मंत्रिणो जनाः ॥ पौरा जानपदाश्चापि । घनाः प्रव्रजितास्तदा ॥ ३४ ॥ चंद्रश्रियः प्रवर्ति-
न्याः । साध्वी भुवनसुंदरी ॥ अर्पिता गुरुणा त्वन्ये । मुनयः स्वांतिके धृताः ॥ ३५ ॥ अभ्यस्तसं-
यताचारो । गीतार्थो हरिविक्रमः ॥ गुरुणा स्थापितो योग्य । इत्याचार्यपदे ततः ॥ ३६ ॥ एकाद-
शांगसूत्रार्थ—धारिणी यतिनीव्रजे ॥ प्रवर्तिनी वष्ट्वापि । साध्वी भुवनसुंदरी ॥ ३७ ॥ वीरसेनोऽ-
थ सूरिः स । बोधयन् जगतीतलं ॥ शत्रुंजयगिरिं प्राप । सिद्धालयविभूषितं ॥ ३८ ॥ भवोपग्राहि-
कर्माणि । क्षिप्त्वा तत्र स सूरिराद् ॥ सूरसेनादिभिः सार्धं । मुनिभिः प्राप निवृत्तिं ॥ ३९ ॥ हरि-
विक्रमसूरिस्तु । विहरन्नवनीतलं ॥ जगाम सपरीवारो । मलयचलद्रुमिकां ॥ ४० ॥ चंद्रश्रीविजय-

वती—शुक्तां युवनसुंदरी ॥ अन्या अपि महासत्य—स्तत्र निर्वाणमासदन् ॥ ४१ ॥ यत्नो मलय-
मेघोऽथ । तत्रैत्य सपरिहृदः ॥ अहिमानं महाभक्त्या । चक्रे तासामकर्मणां ॥ ४२ ॥ सुखासनसमा-
सीनो । विजने गिरिह्वरे ॥ हरिविक्रमसुरिः स । शुक्लध्यानं ततोऽकरोत् ॥ ४३ ॥ नानाश्रुतविचा-
रेण । परिश्रांतं मनश्चिरं ॥ एकस्मिन्निश्चलीचक्रे । पदार्थे तेन योगिना ॥ ४४ ॥ शुक्लध्यानान्तरे
तस्य । वर्तमानस्य तद्दणत् ॥ घातिकर्मदायाद् ज्ञान—मुत्पेदे केवलाग्निधं ॥ ४५ ॥ दिवि दुंदु-
भयो नेदु—मिलिताश्च सुरासुराः ॥ महं वेदहिनः व त्तु । हरिविक्रमसंज्ञिनः ॥ ४६ ॥ हेमांभोरुह-
मास्थाय । सर्वज्ञः सर्वदर्शयसौ ॥ श्रोतृकर्णपुटैः पेयां । विदधे धर्मदेशनां ॥ ४७ ॥ ततो विहस्य व-
सुधां । बोधयित्वाखिलं जनं ॥ निर्वाणसमयं ज्ञात्वा । जगाम विमलाचलं ॥ ४८ ॥ ज्ञात्वाधिकानि
सर्वाणि । निजायुःकर्मणः किल ॥ शैलेरीकरणं चक्रे । सपीकर्तुं स केवली ॥ ४९ ॥ कर्मणि स-
र्वाणि ततो विधूय । शुष्कश्चिदानंदमयो महात्मा ॥ मुनीश्वरः श्रीहरिविक्रमः स । महोदयं प्राप प-
दं रथेण ॥ ५० ॥ हरिविक्रमवीरसेनयोः । प्रथमे जन्मनि पालितं यथा ॥ अन्नवच्चरणं फलोत्तरं ।
सकलस्यापि जनस्य तथा तथा ॥ ५१ ॥ श्रुत्वा चारित्ररत्नस्यो—पाह्यानें कथितं मया ॥ संतः कु-

र्वतु सर्वेऽपि । चारित्रिं द्विविधे मतिं ॥ ५१ ॥ चारित्र्यरत्नफलवाचकमेतदेवं । चित्रं चरित्रमिह नन्दतु नन्ददायि ॥ श्रद्धालुकर्णपुटकेष्वमृतायमानं । वावच्यमानमनिशं मुनिराजवृन्दैः ॥ ५३ ॥ इदं चरित्रं मलयपत्रमात्रं । सुवर्णगात्रं प्रविधाय येन ॥ स्वं नाम सत्यार्थमकारि जीया—ऋणीश्वरः सोऽमरकीर्तिनामा ॥ ५४ ॥ नन्दतु ते लक्षणशास्त्रविज्ञा । धन्या जिनैद्रप्रमुखा विनेयाः ॥ सलक्षणं यैर्विद-
धे विशेषा—दिदं चरित्रं प्रविशोध्य सर्वं ॥ ५५ ॥ इत्यागमिकश्रीचारित्रप्रज्ञसूरिशिष्यश्रीजयतिल-
कस्तूरिक्विरचिते तद्राधाग्रामरकीर्तिगणिविलिखिते श्रीहरिविक्रमचरित्रे महाकाव्ये श्रीहरिविक्रममहो-
दयप्रापणो नाम द्वादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीस्तु ॥

॥ इति श्रीहरिविक्रमचरित्रं समाप्तं ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

अथ श्रीजासनगरनिवासी पंन्ति श्रावक हीरालाल हंसराजे स्वपत्न्या श्रेयमाटे
पौताना श्रीजैनन्नास्फरोदय ढापखानामां ढापी प्रसिद्ध कर्णो ढे.

॥ इति श्रीहरिविक्रमचरित्रं समाप्तं ॥

॥ इति श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रं समाप्तं ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रिविजयसुप्रसादात् ॥

लब्ध्वा यदीयचरणंबुजतारसारं । स्वादब्धदधरिति दिव्यसुधासमूहं ॥

संसारकाननतटे ह्यटताल्लिनेव । पीतो मया प्रवरवोधरसप्रवाहः ॥ १ ॥

वंदे मम गुरुं तं च । चारित्रिविजयाह्वयं ॥ परोपकारिणां धुर्यं । चित्रं चारित्रमाश्रितं ॥ २ ॥ शुभम्.

चारित्रपूर्वा विजयाभिधाना । मुनीश्वराः सूखिरस्य शिष्याः ।

आनन्दपूर्वैर्विजयाब्धिधस्य । जातास्तपागहसुनेतुरेते ॥ ३ ॥

आ ग्रंथ श्रीजामनगरनिवासी पंन्ति श्रावक हीरालाल हंसराजे स्वपरना श्रेयमाटे
पोताना श्रीजैनभास्करोदय ढापखानामां ढापपी प्रसिद्ध कर्णो ठे.

स्तेषां च येन पदवी प्रददे स्वकीया ॥ आधिक्यतोऽधियत तेन गुरोस्पीड । पूज्यो जनैः सहजसा-
गरको विदग्धः ॥ ४९ ॥ स्वहृद्दशास्त्रधनतर्कजिनागमाना—मध्यापको विशदसंयमशोभमानः ॥
साधुक्रियाविनयसागर ईदितार्थ—श्रेक्रे नृणां विनयसागरलब्धवर्णः ॥ ५० ॥ इति श्रीमद्गुरुपरं-
राप्रशस्तिपंचाशिका ॥

एतेषामनुज्ञावतो जगवतो ध्यानान्महानंदतो । त्रासंपत्तिकृतेर्विपश्यपहृतेर्दुर्योनिदुःखापहात ॥
सोद्धासं रविसागरो रचितवान् प्रज्ञानुसारादिदं । श्रीप्रद्युम्नचरित्रमत्र सकलश्रोतृश्रुतौ शर्मदं ॥ ५१ ॥
यत्राष्टुडचनार्हतां समवसृत्वाः सर्वकृत्याधिका । पापधौर्नियमं चकार च चतुर्दश्या दिने द्रुपतिः ॥
॥ भुवाः खेचरपारणजननमावर्षे सहर्षे जिन—प्रासादोद्ध्यति निर्मितिः समप्रवद् द्रव्यव्ययैर्नृशिशः
॥ ५२ ॥ तस्मिन्मांडलिनाग्नि चारुनगरे खेगारराजोत्तमे । संपूर्णे समजायतोरुचरितं प्रद्युम्ननामानघं
॥ संख्यातश्च सहस्रसप्तकमिदं द्वात्र्यां शतान्यां शुभ्रं । पंचांगोनिधिषट्कनिशापतिमिमे वर्षे चिरं न-
दतात् ॥ ५३ ॥ इति श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रं समाप्तं ॥ श्रीरस्तु ॥

पैति न सोऽपरोर्कः । प्राप्नोति तं निखिलविष्टदुःखहेतुं ॥ ४१ ॥ यद्वाग्यनानुरधिको वस्त्रिर्ति लो-
के । राज्ञोऽपि दीधितिर्विनिर्मितितः स चैवं ॥ अन्यः क्षयं दिनकरः प्रकरोति राज्ञ—स्तन्निर्मितेः
स्वयमपीह लभेत् तं सः ॥ ४२ ॥ तद्यौवराज्यदवीं च दधन्मुनीनां । कुर्वन् सुखानि ब्रुवन् च वि-
मोहयन् सः ॥ ऋद्वास्को विजयसेनगुरुः प्रसन्नो । ऋयाद्भवाग्निभवभारभरप्रजेदी ॥ ४३ ॥ शुद्धकि-
योद्धृतिलसत्समयस्य साधो—रादावशोभयदलंकृतिवद्धपूर्वा ॥ विव्राजिवाचकपदं श्रमणेषु मुख्य—
माचार्ययोग्यपदवीभवनास्पदं यः ॥ ४४ ॥ नृयस्तपोजपविशुद्धतमक्रियाग्नि—रागधितो जगवतो
ननु येन धर्मः ॥ श्रीहर्षसागरसमुल्लसने शशी स । श्रीहर्षसागरमनोरमवाचकोऽनृत ॥ ४५ ॥ प्र-
द्योतनेन पृथिवीबलयं स्वगोत्रि—निष्पाद्यते घनतमोरहितं यथैतत् ॥ अज्ञानतामसततिं च तथा
विनाश्य । मिथ्यादृशामकृत यो जिनधर्मतेजः ॥ ४६ ॥ संक्रंदनस्य कठिनाचलभेदनाय । वज्रं य-
था प्रवति सर्वजनप्रसिद्धं ॥ आवात्यतोऽपि समजायते यस्य भाग्यं । पुण्यात्तथा निखिलविघ्नवि-
नाशनाय ॥ ४७ ॥ श्रीराजसागरसमप्रमदप्रदंतं । श्रीराजसागरसुता जनकं प्रकामं ॥ श्रीराजसागर-
तमोरणिनिमगान्नं । श्रीराजसागरगुरुं विबुधं च वंदे ॥ ४८ ॥ अर्ध्यापिताः प्रथमतस्तत्त्वपरे विनेया-

पृथिवीतलपालकोऽसौ ॥ ३४ ॥ केचिद् द्विजान् शुचिकुलान् प्रतिबोधयन्ति । सूक्ष्मक्रियान् स्वकृतसं-
 गरनिर्वहोक्तान् ॥ केचित्स्वकीयकलया वणिजः कुलीना-नन्यानापि प्रवरधर्मधिग्रश्च केचित् ॥ ३५ ॥
 लोकातिघ्नीतिकरमुद्गलजातिजोऽपि । ऋषिष्टपापकृदकब्धरपातसाहिः ॥ येनोग्रधर्ममतिना प्रतिबोधि-
 तोऽलं । सूरीशह्रीरविजयोऽत्र गुरुः स पूज्यः ॥ ३६ ॥ आचार्यनामधरणप्रवणाः प्रभृताः । संति स्व-
 चित्तपरिकल्पितऋषिर्वाः ॥ केनापि किंतु बिरुदं न दधे नैरद्रा—न्मान्यः स योऽखिलजगद्गुरुरित्य-
 धात्त ॥ ३७ ॥ श्रीस्थूलनटवदहो भुवने स्वनाम । श्रीहेमसूरिरिव यः प्रथितं चकार ॥ सूरीशह्री-
 रविजयो विजयोन्नतः स । जीयाच्चिरं मुनिषु सन्मुकुटायमानः ॥ ३८ ॥ इति भट्टारकपुरंदरश्री ५
 श्रीह्रीरविजयसूरीश्वरकीर्तिसंयमरमणीसंवादोद्भूतपातिसाहिश्रीअकब्धरबहुमानदानवर्णेनद्वात्रिंशिका.
 द्राग द्वादशारुणमरीच्यधिकप्रतापं । भाग्योदयद्युमणिमादधतः स्फुरंतं ॥ आचार्यवर्यपदवीभवनेन
 यस्य । खंभं जवात्समजवल्लुमतांधकारे ॥ ३९ ॥ ध्वांतस्य तस्य परखिंदनके प्रजाते । यद्भाग्यञ्चा
 सुरदिवाकर उद्गते च ॥ ऋपालजक्तिबहुमानविधानयोगा—दुद्योत आशु समजायत सर्वलोके ॥
 ॥ ४० ॥ यद्भाग्यकांतसविता परसप्तसप्तते—राधिक्यमाचरति तीक्ष्णमश्रुखट्वंदैः ॥ रात्रावपि क्षयमु-

यावन्मुमुक्षुपतिना स जगाद तावत् ॥ सर्वव्रतीश वद किं प्रददामि तर्हि । तुभ्यं प्रसिद्धिजनकं शिव
 दायि दानं ॥ १७ ॥ सूरिर्जगाद यदि दास्यसि मार्गितं मे । तद् द्वादशार्पयतमां दिवसानि यावत्
 ॥ जंतोर्धनाश्रयजलस्थलचारिणोऽपि । निःस्वामिनोऽप्यन्नयदानममानपुण्यं ॥ १८ ॥ श्रुत्वा गुरोर-
 मृततुभ्यमशेषजंतु—प्रीत्यावहं वचनमुन्नतिकारकं च ॥ ऋपो ब्रजाण जगवंस्त्वयका यदुक्तं । नित्यं
 भविष्यति हिताय ममापि तत्तु ॥ १९ ॥ तस्मात्त्वदुक्तमनघं वचनं कर्ष्या—भ्युक्तवेति भानुभवजा-
 न्वधिकप्रभाय ॥ आज्ञास्ति यत्र सदकम्बरपातसाहिः । प्रैषीच्च तत्र निजनामपवित्रलेखान् ॥ २० ॥
 केचिद्भयेन सुकृतेन च केचिदेतान् । सल्लज्जया मनसि केचिदमानयंस्तान् ॥ केनापि किंतु बलि
 ना विफलीकृता न । लेखाः कृपाकरणतः स्फुर्तीशगीर्हि ॥ २१ ॥ ब्रह्मस्तनंधयवधूसुरजिप्रहारी । सा-
 रंगशूकरमतंगजसिंहमारी ॥ येनेदृशोऽपि नृपतिः प्रतिबोधितो द्रा—ग्जीयाद्गुरुः स इति केचिदव-
 र्णयंश्च ॥ २२ ॥ विघ्नौषधप्रवरमंलगतं परीक्षा—कृत्यं विनैव हृदि निःस्पृहतां निरीक्ष्य ॥ योऽमान-
 ययुरुमकम्बरपातसाहिः । सूरिशहीरविजयं स नृपोऽपि धन्यः ॥ २३ ॥ जीवा जलस्थलखगा निज
 जीवितव्य—दानेन चारुकरुणाकरणेन लोकाः ॥ आशीर्विचो ददुरकम्बरपातसाहे । जीयाप्यितेव

ब्बरमहोपतिना प्रमोदा—दाकारितो द्रुततरं खलु हीरसूरिः ॥ १९ ॥ यस्य प्रतापतपने तपति क-
 मायां । स्मेरस्वभृत्कुवलयं भवतीति चित्रं ॥ संकोचसंयुतमतीवमदेन माद्य—द्विद्वेष्यसंख्यवनिताव-
 दनारविंदं ॥ २० ॥ लोकत्रये मदयुता द्विरदा श्वासं—स्ते चक्रिरे गतमदाः स्थविरा श्वाशु ॥ सा-
 मान्यवृत्तिसहिता अथ सज्जना ये । ते स्वामितोरुगजवाजिधनाश्च येन ॥ २१ ॥ यस्य प्रतापग-
 नध्वजतः शुशोष । स्वीयेषु सुंदरगृहेष्वपि संस्थितानां ॥ रामपयोधरपयस्तिखकं ललाटे । निष्टीवनं
 च वदने रिपुश्रुपतीनां ॥ २२ ॥ तेनाप्यकब्जरमहीरमणेन तत्त्व—श्रद्धाबुनेव रचितांजलिनोत्तमंगे
 ॥ सूरेशहीरविजयस्य पुरो बहूनि । वस्तूनि चामुमुचिरे द्रविणादिकानि ॥ २३ ॥ सद्योगिनामपि
 मनांसि विभेदयंत्य—स्तीव्रैः कटाक्षविशैखर्नयनदृशौ ह्यैः ॥ संदर्शिता मृगदृशोऽपि मनोज्ञरूपा—
 श्रितं तथापि चलितं न मुनीश्वरस्य ॥ २४ ॥ नो तानि संजगृहिरे गुरुणा वस्तूनि । सत्स्वामिनेव
 च दृशापि न वीक्षितास्ताः ॥ एवं स्वरूपमवलोक्य जिनेन्द्रधर्मे । श्रद्धा बटव महती जगतीपतेर्द्राक्
 ॥ २५ ॥ धर्मेषु ज्ञाति सकलेष्वपि जैनधर्मः । सूरेशहीरविजयश्च गुरुवर्षीह ॥ तस्मादयं मम कृपा-
 कलितोऽस्तु धर्मः । श्रीमद्गुरुर्द्विवि जगद्गुरुनामधारी ॥ २६ ॥ नोपाददे किमपि ते न पुरो विमुक्तं ।

दुःखदायि । देशान्तरेषु यदिवा व्रमणं विधेयं ॥ ते द्वे ततो न विदुषात्र कदापि कार्ये । स्वस्मिन्-
 दम्नसुखमंगलकामुकेन ॥ १२ ॥ सस्फूर्तिर्नीतिवनिता प्रथमा द्वितीया । दीक्षाविलासिरमणी रम-
 णीयरूपा ॥ सूरिशहीरविजयस्य यतस्त्वमे द्वे । स्तो गोषितौ स्फुरदलंकृतिपूरितांग्यौ ॥ १३ ॥ प्रा-
 यो भवेत्तनुमतः प्रथमांगनायां । रागस्तनुः स गुरुताकलितोऽपरस्यां ॥ दृष्ट्वा गुरोरपि तत्रा प्रथमा
 स्वरूपं ! जाता विषादसहिता स्मयधारणेन ॥ १४ ॥ ते चक्रतुः प्रतिदिनं बहु काचपिच्य—मीर्ष्या-
 वशात्तदसहिष्णुरसौ च दध्यौ ॥ नैतत्सहाम्यद्वहितीव विचिंत्य माना—तीर्थानि कर्तुमगमत त्रिज-
 गद्वश्रेष्ठं ॥ १५ ॥ सम्मेतेशैलशिखरेऽत्र पवित्रयात्रां । कर्तुं गता स्थितवती निशि चांतराले ॥ र-
 म्यागराख्यनगरे वरकीर्तिकांता । शुश्राव तत्र नरथाय उपागतां तां ॥ १६ ॥ संसत्स्थितैस्तु सकलै-
 रपि तत्प्रशंसां । निष्पादितामतिशयान्नुपतिर्निशम्य ॥ चित्ते चमत्कृतिधरः समजायतोच्चै—स्तदृश-
 नोऽसुकमनाः स वद्भुव तस्मात् ॥ १७ ॥ आकारिता नृपतिना प्रविश्लोकितुं सा । तावत्ततः प्रचलि-
 ता त्रिदंशांगनेव ॥ दध्यौ तदा क्षितिपतिर्निजमानसांतः । पश्यामि किं स्त्रियमहं मम संति बह्व्यः
 ॥ १८ ॥ पश्यामि तर्हि रमणं कमनीयमस्या । यस्येयमस्ति युवनत्रयमोहिनी स्त्री ॥ ध्यात्वेत्यक-

नां हृत्प्रमोदं दधानं । प्रमुदितविबुधानां शर्मकृत्सन्निधानं ॥ ४ ॥ अजयदखिलमानं मान्मथं वर्धमानं । क्षितिपतिबहुमानं राजवद्राजमानं ॥ शुचिमुखमसमानं यो दधानोपमानं । धुतजगदुपमानं प्रजत विजयदानं सुखमुख्यं ददानं । वरमतितदानं तं जनामोददानं ॥ ६ ॥ अर्हन्निकेतनजि-
 धोऽतुलगुणो व्यवहारिमुख्यः ॥ ७ ॥ औदार्यधैर्यसुविशालगुणप्रयुक्ता । नाथीति तस्य वनिता नि-
 तरां विनीता ॥ तत्कुक्षिजः समग्रवत्तनयो विराजन् । हीराभिधः सकललक्षणलक्षितांगः ॥ ८ ॥
 आवाद्यतोऽपि ववृधे ह्रुवि तस्य कीर्ति—कांता ततो बहुगुणां चरणान्निधानां ॥ योषां जिघृक्षुरश्व-
 दत्तवांश्चरणयोषितमादरेण ॥ सार्धं तयास्य समजायत ह्रस्विगः । स्पर्धां चकार बहुलां किल की-
 र्तिकांता ॥ १० ॥ यस्य स्त्रियौ रुचिररूपयुते भवेतां । ह्रुयिष्ठगेहधनवान्यसमन्विते च ॥ नाथस्य
 तस्य न सुखं भवतीह ताभ्यां । स्पर्धाविशादतुल्यमत्सरकारिकाभ्यां ॥ ११ ॥ कारागृहे निवसनं बहु

विदधे चरित्रं ॥ २४ ॥ पठिष्यति श्रोष्यति वाचयिष्य—त्यदश्चरित्रं शुभप्राप्तो यः ॥ तस्यैहिका-
मुष्मिकमंगलानि । प्रादुर्भविष्यंत्यतुलानि नित्यं ॥ २५ ॥ इति पंडितचक्रचरित्रपंडितश्रीराजसा-
गरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रे श्रीप्रद्युम्नसांवतपःकरणकेवलज्ञा-
नोत्पत्तिनिर्वाणगमनो नाम षोडशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

—

अथ प्रशस्तिः—प्रादुर्भवे जगति गुरुणा येन सौधर्ममार्गो । गहनं दुष्टप्रकृतिततिभिः खंडितः
कालयोगात् ॥ भास्वंतीचिर्नृपतिनुतिभिः शुद्धसाधुक्रियाभिः । कैवल्यैकप्रमदपदवीसाधिकाभिः प्र-
कामं ॥ १ ॥ जैनाहमार्माद्भवति नियमाह्मन्मनीष्टे तृतीये । मुक्तिप्राप्तिर्विहितशरणान्मेऽप्यतो प्रावि-
नी सा ॥ तत्पश्यामि प्रथममधिकं स्वर्गसौख्यं मनुष्या—न्मन्ये ध्यात्वागमदिति दिवं यस्य जीवो
विपद्य ॥ २ ॥ यातस्यापि त्रिदशनिद्रयं सम्यगाराध्य धर्मं । यस्याद्यापि स्फुरति महिमोद्यद्यशो ना-
म लोके ॥ श्रीमानानंदविमलगुरुः स क्रियात्सत्क्रियाणा—मुष्णस्य प्रकटनपटुत्वं दधानः शिवानि
॥ ३ ॥ मुकुतगुणनिधानं यो दधारावधानं । परममतिविधानं मोक्षादर्शिप्रधानं ॥ त्रिजगति विबुधा-

मातृतातौ । धन्यौ सुरास्तुष्टुबुरेवमेके ॥ १५ ॥ गंधोदकानां प्रथमं सुवृष्टिं । ततः प्रसूनप्रकरस्य
 साधोः ॥ पंचोद्वसद्वर्णयुतस्य वृष्टिं । चक्रुः सुरास्तस्य तनूपरि ङाण ॥ १६ ॥ न जीवितामप्यसुधार-
 काणां । केषांचिदंगं लग्नते कदाचित् ॥ प्रद्युम्नसाधोश्च शिवं गतस्या—प्यहो वपुः प्रापदनल्पपूजाः
 ॥ १७ ॥ गोशीर्षिसंज्ञेन सुचंदनेन । संस्कारमंगस्य विधाय देवाः ॥ प्रापुर्निजं स्थानमदभ्रराक्त्या ।
 प्रद्युम्ननिर्ग्रथगुणान् स्तुवंतः ॥ १८ ॥ येन प्रबोधादुपदेशदानैः । प्रद्युम्ननामापि कुतो विनेयः ॥ त-
 स्यापि चित्रं प्रददे विमुक्तिं । स्वकीयराज्ये जयतात्स नेमिः ॥ १९ ॥ समस्ति न व्याकरणे तथा
 विधः । परिश्रमश्छंदसि चार्वलंकृतौ ॥ तथाप्यदोऽकारि मया चरित्रकं । प्रद्युम्नसाधोर्निबिडाघनाश-
 ने ॥ २० ॥ अज्ञानतस्तुह्यमतेः प्रमादा—द्वैययतो यच्च किमप्यशुष्टं ॥ अकारि वा यद्विखितं म-
 यात्र । दंतज्यमेतद्वरलब्धवर्णैः ॥ २१ ॥ अथात्र ये स्युर्बहुमत्सरेण । समन्विताः शास्त्रविदोऽपि म-
 र्याः ॥ वचः प्रमाणं न तदीयमस्य—भिमानदुर्मत्संस्मरणेन ॥ २२ ॥ अन्योपकारप्रतिज्ञायुता-
 ये । प्रध्वस्तमात्सर्यकलंकदोषाः ॥ तैरेव सूदृमेद्विक्रया विशोध्य—मेतच्चरित्रं विबुधप्रवृत्तयै ॥ २३ ॥
 वराष्टमार्गे चरितं च नेमे—मार्हात्म्यमुद्यद्विमलाचलस्य ॥ दिगंबरानां चरितं विलोक्य । प्रद्युम्नसंज्ञं

कं भृगुमारुहः । क्षपकश्रेणिमाश्रयन् ॥ ४ ॥ तामारुहः शुभध्यानात् । प्रद्युम्नः श्रमणाग्रणीः ॥ च-
 तुरः क्षपयामासा—दावनंतानुबंधिनः ॥ ५ ॥ मिथ्यात्वमोहिनी मिश्र—सम्यक्त्वमोहिनी पुनः ॥
 नृतिर्यक्सुराग्रंथैक—विगेलोद्विजजातयः ॥ ६ ॥ स्यानार्धत्रिकमुद्योत—नामकर्मापि सुंदरं ॥ तिर्य-
 मरकस्थार—द्विकं साधारणातपौ ॥ ७ ॥ प्रत्याख्यानाप्रत्याख्याना—दिप्रेदेनाष्टकं तथा ॥ नपुंस-
 कस्त्रियोर्वेदौ । हास्यादिषट्कमुत्कटं ॥ ८ ॥ पुंवेदं संज्वलनादि—चतुष्कं द्वे प्रमीलिके ॥ ज्ञानद-
 शनावरण—नवकं विघ्नपंचकं ॥ ९ ॥ इत्येताः प्रकृतीः कृत्वा । प्रद्युम्नार्पितुक्रममात ॥ अंतकृत्केव-
 ली नृत्वा । सिद्धिसौधमवासवान् ॥ १० ॥ मां वोऽपि मुनिरारुह्य । गिरेंद्रशिखरं वरं ॥ प्रक्षिप्यासि-
 लंकर्माण्यं—तकृत्केवव्यजायत ॥ ११ ॥ ययोः शिखरयोः सिद्धौ । प्रद्युम्नसांचसंयतौ ॥ अद्यापि ते
 तयोर्नाम्ना । विद्येते ख्यातिधारिणी ॥ १२ ॥ वीवाहकृत्ये जनयंति लोका । महोत्सवान् यर्हि बहु-
 प्रकारान् ॥ प्रभृतवादिवसुवादनेन । नृत्येन च ब्राजितगीतगानैः ॥ १३ ॥ प्रद्युम्ननामापि शिवांगनां
 महा—दीक्षां गृहीत्वावृणुतातिदुर्लभां ॥ प्रकुर्महे तद्वयमप्यनेकधा । ध्यात्वेति तान्निर्जरकोट्यो व्य-
 धुः ॥ १४ ॥ गीतान्यगायन् प्रमदेन केचि—न्नुत्यानि तत्र व्यदधुश्च केचित् ॥ धन्यस्त्वमुर्व्या तव

प्रवन्नेदिनीः ॥ स साधुः सर्वसत्त्वेषु । साभ्यं विशेषतो दधौ ॥ ए३ ॥ दीक्षां षोडशवर्षाण्य—ति-
चारपश्चिर्जितां ॥ प्रद्युम्नः सह सांवेना—पालयज्जनयंस्तपः ॥ ए४ ॥

अथ घोराणि पापानि । विधातारोऽपि पूरुषाः ॥ अत्र सिद्धिं यतः प्रापुः । सिद्धाद्विस्तेन क-
थ्यते ॥ ए५ ॥ बाह्यरीनंतरंगरी—नस्माज्जायंति देहिनः ॥ तस्मात्तुञ्जयं तीर्थं । निरूप्यते मनी-
षिभिः ॥ ए६ ॥ तीर्थार्थानामुत्तमं तीर्थं । गिरीणामुत्तमो गिरिः ॥ कलिकालेऽपि सिद्धादे—महिमा
हि विजृम्भते ॥ ए७ ॥ येषां च शिथिलानि स्युः । क्रूरकर्माणि देहिनां ॥ सिद्धक्षेत्रं समासाद्य ।
तैर्विमुक्तिरवाप्यते ॥ ए८ ॥ भवेयुर्निबिडान्यत्र । येषां कर्माणि ऋग्निः ॥ न ते शत्रुञ्जयं तीर्थं ।
विना शुद्ध्यन्ति सर्वथा ॥ ए९ ॥ ध्यानैर्नैतस्य तीर्थस्य । यात्रयापि च पूजया ॥ नामसंस्मरणद्वय-
—नंतं प्रयाति पातकं ॥ १०० ॥ श्रृंगाणि संति तीर्थस्या—स्याष्टोत्तरशतानि च ॥ तेष्वेकविंशति
मुख्या—न्याहुस्तीर्थकरादयः ॥ १ ॥ तानि सर्वाणि संस्पृश्य । शत्रुञ्जयशिलोच्चये ॥ आदिदेवं न-
मस्कृत्या—न्यानपि जिननायकान् ॥ २ ॥ उज्जायंताख्यमुत्तुंगं । नेमिकल्याणकत्रयं ॥ सिद्धादेः
पंचमं श्रृंगं । प्रद्युम्नश्रमणो ययौ ॥ ३ ॥ युग्मं ॥ सहस्राश्रवने तत्र । नेमिकल्याणकास्पदं ॥ नत्वं

त्यां प्रकुरुतेऽभिधां ॥ ८१ ॥ अतीतेऽपि च ये मर्त्या—श्रुतुर्हत्याविधायिनः ॥ आसन् दृढप्रहार्या-
 द्या—स्तेऽपि धर्माद्विवं गताः ॥ ८२ ॥ पुमांसोऽनागते काले । सेत्स्यत्यपि च धर्मतः ॥ द्वैपायना-
 दयो दुष्टा । नृयःसंहारकारिणः ॥ ८३ ॥ कैवल्यगमनौचित्यं । क्षेत्रे विभ्रति सर्वदा ॥ वर्तमानेऽपि
 काले च । सिद्ध्यति धर्मतो जनाः ॥ ८४ ॥ ज्ञातव्योऽयमुपास्योऽयं । ध्यातव्योऽयं मनीषिभिः ॥
 कर्तव्योऽयं विशेषेण । धर्मः सर्वार्थसाधकः ॥ ८५ ॥ धर्मेण वाढितं सौख्यं । धर्मेण रोगहानयः ॥
 धर्मेण कुलवृद्धिश्च । धर्मेण शिवसंपदः ॥ ८६ ॥ वैशाखस्थानकस्थस्य । कटिस्थितकस्थस्य च ॥ न-
 रस्य तुल्ययाकृत्या । लोक एव प्रवर्तते ॥ ८७ ॥ धर्मास्तिकायाधर्मास्ति—कायाकाशास्तिकायकाः ॥
 पुद्गलजीवास्तिकायौ । कालोऽस्तिकायवर्जितः ॥ ८८ ॥ एभिः षड्भिर्भूतो ड्यैः । स्थित्युपचित्वया-
 न्वितः ॥ ब्रह्मादिभिः कृतो लोको । नायमाधारवर्जितः ॥ ८९ ॥ अनाद्यनंतसंसारे । जीवेन ब्र-
 मता संता ॥ स्यावखं त्रसत्वं वा । लभ्यते कर्मलाघवात् ॥ ९० ॥ ततः पंचेद्वित्वं च । मानुष्य-
 मार्थदेशकः ॥ सर्वाक्षपटुता जाति—प्रभुता प्राप्यतेतमां ॥ ९१ ॥ प्रोक्तेष्वपि पदार्थेष्व—मीषु स-
 र्वेषु चारुषु ॥ बोधिबीजं मनुष्याणां । माणिक्यमिव दुर्लेभं ॥ ९२ ॥ शास्वतीर्भावयेन्नेता । ज्ञावना

वेत्तं च त्रिराश्रवैः ॥ ७० ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

प्रद्युम्न
चरित्रं

६१९

यदुक्तं घृतपूरादि । पक्वान्नं चारुपायसं ॥ जठरांतःप्रविष्टं त—द्रवैर्हौर्गन्ध्यसंयुतं ॥ ७१ ॥
यासां मृगीदृशां रूपं । वक्रकटाक्षविभ्रमान् ॥ अवलोक्य प्रजायेत । शरीरी विकलः स्त्रियां ॥ ७२ ॥
तदंगे द्वादशश्रोत्र—श्रवहौर्गन्ध्यमुच्चैः ॥ मूढात्मानो न जानन्ति । किं मोहात्तादृताशयाः ॥ ७३ ॥
आश्रवाणां च पंचानां । संवरः स्यान्निरोधकः ॥ जिनैर्द्वधा स तु द्रव्य—ज्ञावन्नेदेन प्रापितः ॥
॥ ७४ ॥ शिरोनयनहस्तानां । चरणानां तथैव च ॥ यतः संवरणं ऋयात् । स द्रव्यसंवरः स्मृतः
॥ ७५ ॥ क्रोधतो मानतो दुष्ट—मायातो लोभतस्तथा ॥ मनसः संवृतिर्या स्यात् । स ज्ञवेद्भावसं-
वरः ॥ ७६ ॥ यत्कृधातृषया शीता—तपाभ्यां दुःखवेदनं ॥ निर्जरा सोदिता सार्वैः । सकामाकाम-
भेदतः ॥ ७७ ॥ विपत्तावामये दुःखे । संकटे च समागते ॥ स्वकर्माण्येव यः शोचेत् । सकामा
तस्य निर्जरा ॥ ७८ ॥ यस्तदा परकीयानि । दूषणानि विचिंतयेत् ॥ अकामा निर्जरा तस्य । सं-
जायते शरीरिणः ॥ ७९ ॥ नरके नरनारीर्यो । निपतन्तीः समुद्धरेत् ॥ धर्मोऽभिधीयते तेना—
नादिकालं जिनेश्वरैः ॥ ८० ॥ पापिनामपि मर्त्यानां । कालत्रयप्रवर्तिनां ॥ उच्चारकरणाधर्मः । स-

स्वार्थ—कृतये बांधवा इव ॥ तदप्राप्तौ त एव स्यु—वैरिभ्योऽप्यधिका इह ॥ १ए ॥ अनादिका-
लमेतेन । संसारे भ्रमतात्मना ॥ न स्पृष्टं जन्ममृत्युभ्यां । यत्तत्स्थानकमस्ति न ॥ ६० ॥ एकाकी
लभते जन्मै—काक्येव भ्रियते पुमान् ॥ एकाकी दुःखमाप्नोत्ये—काक्येव याति दुर्गतिं ॥ ६१ ॥
एकेनोपाजितं वित्तं । प्राज्या भोक्तुं मिलति च ॥ तस्य दुःखे समायाते । विज्रज्य कोऽपि ज्ञाति
न ॥ ६२ ॥ एक एव भवत्यंध । एक एव जडत्वभृत् ॥ एक एव धरेन्मौढ्य—मेक एव वरांगितां
॥ ६३ ॥ भिन्ना माता पिता जिनो । भिन्नाः स्वजनबांधवाः ॥ जिनानि धनधान्यानि । जिन्याः क-
लत्रपुत्रकाः ॥ ६४ ॥ एतेभ्यो निखिलेभ्योऽपि । जिनोऽहं निजकर्मजिः ॥ यास्यामि देवतामर्थ-
तिर्यन्नास्वकां गतिं ॥ ६५ ॥ य एवं चिंतयेच्चित्ते । स एव धर्मकर्मठः ॥ विजानन्नन्यमात्मानं । मो-
क्षसौख्यानि साधयेत् ॥ ६६ ॥ श्रवंति पापकर्माणि । पंचेंद्रियेषु देहिनां ॥ कथिता आश्रवास्तेन
। स्वर्गादिसौख्यवारिणः ॥ ६७ ॥ श्रवणेनान्यपैशुन्य—श्रवणैर्नैश्वर्यधारणात् ॥ नेत्रेण परदाराणां
। रूपावलोकनेन च ॥ ६८ ॥ गंधादानेन पुष्पाणां । ज्ञोगार्थं नासया पुनः ॥ परेषामतिनिंदक-
प्रविधानेन जिह्वा ॥ ६९ ॥ स्पर्शेनैन्द्रियकेणोच्चैः । परेषां दारसेवया ॥ पापकर्मांगमः पुंसां । भ-

दशमष्टमं द्रयो । दशमं षष्ठमष्टमं ॥ १२ ॥ चतुर्थषष्ठमित्यादि—तपः कृत्वा मुनीश्वरः ॥ मनःकामि-
तमाहारं । पारयेत्पारणादिने ॥ १३ ॥ षड्भिर्मासैरहोरात्रैः । सप्ताधिकैर्जिनोदिता ॥ सिंहनिक्रीडित-
स्याद्या । परिपाटी लघोर्यं ॥ १४ ॥ परिपाट्यां द्वितीयस्या—मेतावान् स्याद्विशेषकः ॥ चतुर्थादि-
तपःप्राप्ते । पारयेद्विकृतिं विना ॥ १५ ॥ परिपाट्यां तृतीयस्यां । पारयेद्वेपवर्जितः ॥ चतुर्थ्यो परि-
पाट्यां चा—चाम्लेन पारयेन्मुनिः ॥ १६ ॥ चतस्रः परिपाटीश्च । हायनद्वितये ननु ॥ अष्टाविंश-
त्यहोरात्रै—रागधयेदिति व्रती ॥ १७ ॥ विशेषेणेतता सिंह—निक्रीडितं तपो महत् ॥ चतुर्थादि-
तपस्त्रिंश—त्पर्यंतं जनयेन्मुनिः ॥ १८ ॥ प्रथमा परिपाटी स्या—देकेन हायनेन च ॥ षड्भिर्मासै-
रहोरात्रै—रष्टादशाधिकैस्तथा ॥ १९ ॥ परिपाट्यश्चतस्रोऽपि । षड्भिः संवत्सैरस्तथा ॥ माभ्यां द्वा-
न्यामहोरात्रैः । पूर्णाः स्युर्द्वादशाधिकैः ॥ २० ॥ पूर्णोक्त्य लघुं ज्येष्ठं । सिंहनिक्रीडितं तपः ॥ प-
द्मोत्तरं महाजडं । सर्वतोभङ्गमप्यधात् ॥ २१ ॥ एकावलीं मुक्तावलीं । रत्नावलीं कषायजित ॥ स-
र्वगसुन्दरं भद्रं । सुधर्मचक्रवालकं ॥ २२ ॥ युग्मं ॥ अनशनमौनोदर्यं । वृत्तिसंक्षेपणं पुनः ॥ रस-
त्यागो वपुःक्लेशः । संलीनता बहिस्तपः ॥ २३ ॥ प्रायश्चित्तं विनयोऽपि । वैयावृत्यं तपस्विनां ॥

॥ दीपेन ऋद्धिते ध्वांते । धूममेवोद्गिरेदसौ ॥ ४७ ॥ प्रद्युम्नोऽपि ततः साधु—द्विचत्वारिंशतानि
 शं ॥ दोषैर्वर्जितमाहारं । कायरक्तार्थमग्रहीत् ॥ ४८ ॥ असावद्यां जिनप्रोक्तां । जिह्वां गृह्णन् स पा-
 रणे ॥ चारित्रं पालयामास । द्वादशभावनान्वितं ॥ ४९ ॥ अनित्यत्वमशरणं । प्रवस्वरूपमेकता
 ॥ अन्यत्वमाश्रवविधि—रशौचं संवरः पुनः ॥ ५० ॥ कर्मकनिर्जरा गम्य—धर्ममाहात्म्यवर्णनं ॥ च-
 तुर्दशरज्जुमानो । लोकश्च बोधिभावना ॥ ५१ ॥ मनोद्वैरशनैः स्वाद्यैः । स्वाद्यैः पेयैश्च पोषितं ॥ श-
 रीरं तदपि स्वीयं । विनश्यति क्षणादपि ॥ ५२ ॥ गजारूढा हयारूढा । रथारूढाश्च ये नराः ॥ अ-
 भ्रमन् पार्थिवं मन्या—स्तेषामपि दरिद्रता ॥ ५३ ॥ यत्स्वरूपं प्रज्जाते स्या—न्मध्याह्ने तन्न दृश्यते ॥
 त्रियामायां विरूपं त—द्वस्तूनामित्यनित्यता ॥ ५४ ॥ ऊढो गर्जो यया मात्रा । नवमासान् सुता-
 शया ॥ आत्मना विहितं मंतौ । ऋपाळात्सा न रक्षिका ॥ ५५ ॥ बाढ्येऽपि वर्धितो येन । पूरयि-
 त्वा मनोरथान् ॥ जनकेन न तेनापि । रक्ष्यते यमतः मुतः ॥ ५६ ॥ यया पंचेन्द्रियाह्लादा । युक्ता
 जोगा अहर्निशं ॥ मृगेक्षणा न साप्याधि—व्याधिभ्यः शरणं प्रवेत् ॥ ५७ ॥ सिद्धांतपारदृशानो
 । ये भवंति तपोधनाः ॥ तेषामप्येष संसारो—ऽसारो नरककारणं ॥ ५८ ॥ सिद्ध्यति ये जनाः

॥ ३९ ॥ आहारं गृह्णता वाचं—यमेन पत्रधारिणा ॥ वर्जनीया इमे दोषाः । पाकक्रियाविधायिनः
 ॥ ३६ ॥ षोडशोद्गमिका दोषाः । षोडशोत्पादसंभवाः ॥ दशैषणोहिताः प्रोक्ता । द्विचत्वारिंशदित्यमी
 ॥ ३७ ॥ आधाकर्मौद्देशिकश्च । मिश्रजः पूतिकर्मकः ॥ स्थापनोन्नप्राभृतिक । उद्भिन्नः परिवर्तनः ॥
 ॥ ३८ ॥ प्रादुःकरणपामित्ये । मालापहतकस्तथा ॥ आह्वेद्यमभ्याह्वानिः—सृष्टे अर्धवपूरकः ॥
 ॥ ३९ ॥ अमी औद्गमिका दोषा । गृहस्थेन विनिर्मिताः ॥ जवंति षोडशाहारे । वर्जनीया मुमु
 क्षुभिः ॥ ४० ॥ धात्री दूती निमित्तं चा—जीवो वनीपकाभिधः ॥ चिकित्सा प्रतिघो मानो । मा-
 या लोभ इमे दश ॥ ४१ ॥ संस्तवः पूर्वपाश्चात्यौ । विद्या मंत्रश्च चूर्णकः ॥ योगश्च मूलकर्मस्वयः
 । षोडशोत्पादिका इमे ॥ ४२ ॥ वाचंयमकृता एते । दोषा वर्ज्याः प्रयत्नतः ॥ शंकितोत्क्रिप्तनिःक्रि-
 स्तो । निःक्रिप्तपिहितः पुनः ॥ ४३ ॥ संहतोदयिको मिश्रो । लिप्तो परिणतस्तथा ॥ छर्दितश्चैषणा-
 दोषा । वर्ज्या अमी दशर्षिभिः ॥ ४४ ॥ द्विचत्वारिंशतामीभिः—महादोषैरदूषितं ॥ आहारं यः स-
 मादत्ते । सिद्धिः स्यात्तस्य हस्तगा ॥ ४५ ॥ आहारस्य जवेच्छुद्धि—दुर्लभा श्रमणाध्वनि ॥ व्य-
 वहारस्य संशुद्धि—दुष्करा गृहमेधिनां ॥ ४६ ॥ आहारो यादृशः प्राय । उद्गारोऽपि च तादृशः

दशमष्टमं द्युयो । दशमं षष्ठमष्टमं ॥ १२ ॥ चतुर्थषष्ठमित्यादि—तपः कृत्वा मुनीश्वरः ॥ मनःकामि-
तमाहारं । पारयेत्पारणादिने ॥ १३ ॥ षड्भिर्मासैरहोरात्रैः । सप्ताधिकैर्जिनोदिता ॥ सिंहनिक्रीडित-
स्याद्या । परिपाटी लघोरसिं ॥ १४ ॥ परिपाट्यां द्वितीयस्या—मेतावान् स्याद्विशेषकः ॥ चतुर्थ्यादि-
तपःप्राप्ते । पारयेद्विकृतिं विना ॥ १५ ॥ परिपाट्यां तृतीयस्यां । पारयेद्वेषवर्जितः ॥ चतुर्थ्यां परि-
पाट्यां चा—चाम्लेन पारयेन्मुनिः ॥ १६ ॥ चतस्रः परिपाटीश्च । हायनद्वितये ननु ॥ अष्टाविंश-
त्यहोरात्रै—गराधयेदिति व्रती ॥ १७ ॥ विशेषेणेत्यता सिंह—निक्रीडितं तपो महत् ॥ चतुर्थ्यादि-
तपस्त्रिंश—त्यर्थं तं जनयेन्मुनिः ॥ १८ ॥ प्रथमा परिपाटी स्या—देकेन हायनेन च ॥ षड्भिर्मासै-
रहोरात्रै—रष्टादशाधिकैस्तथा ॥ १९ ॥ परिपाट्यश्चतस्रोऽपि । षड्भिः संवत्सैस्तथा ॥ माभ्यां द्वा-
न्यामहोरात्रैः । पूर्णाः स्युर्द्वादशाधिकैः ॥ २० ॥ पूर्णोक्त्य लघुं ज्येष्ठं । सिंहनिक्रीडितं तपः ॥ प-
ञ्चोत्तरं मद्वाग्रदं । सर्वतोभद्रमप्यधात् ॥ २१ ॥ एकावलीं मुक्तावलीं । रत्नावलीं कषायजित ॥ स-
र्वांगसुन्दरं प्रदं । सुधर्मचक्रवालयकं ॥ २२ ॥ युग्मं ॥ अनशनमौनोदर्यं । वृत्तिसंक्षेपणं पुनः ॥ रस-
त्यागो वपुःकेशः । संलीनता बहिस्तपः ॥ २३ ॥ प्रायश्चित्तं विनयोऽपि । वैयावृत्यं तपस्विनां ॥

॥ अथ षोडशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ श्रीनेमिहस्तेन । गृहीतशुचिसंयमः ॥ प्रद्युम्नस्तु निरध्वैष्ट । द्वादशांगीं जिनोदितां ॥ १ ॥
अधीत्येति गुरोः पार्श्वे । पालयन् संयमं वरं ॥ ध्यानमुग्रं तपश्चोग्रं । चकार मुनिपुंगवः ॥ २ ॥ इ
तश्च द्वास्त्रिंशदाहं । मरणं नरकद्विषः ॥ प्रद्युम्नमुनिराकर्ण्य—तपद्दुधोस्तरं तपः ॥ ३ ॥ पारणं षष्ट-
षष्टाभ्या—मष्टमैष्टमैर्व्यधात् ॥ दशमैर्द्वादशैर्भूयः । पक्षमासोपवासकैः ॥ ४ ॥ अर्हत्सिद्धप्रवचना-
नूचानस्थविरास्तथा ॥ उपाध्यायानगाराश्च । विनयो ज्ञानदर्शने ॥ ५ ॥ चारित्रं ब्रह्मचर्यं च । क्रि-
यातपस्विगौतमाः ॥ जिनाश्चारित्रसद्ज्ञान—श्रुततीर्थानि सिद्ध्ये ॥ ६ ॥ विंशतिस्थानकान्येवं ।
क्रियंतेऽहत्पदैषिभिः ॥ प्रद्युम्नमुनिरैकैकं । षष्ट्यक्तेन निर्ममे ॥ ७ ॥ दुःकरतमं ततोऽकार्षीत । सिंह-
निक्रीमिन्तं लघु ॥ चतुर्थतपसा पूर्व—मिष्टं करोति पारणं ॥ ८ ॥ षष्टं तपश्चतुर्थं चा—ष्टमषष्टं प्र-
कृष्टकं ॥ उग्रं नानाविधं वैव । षष्टमष्टममुत्तमं ॥ ९ ॥ चतुर्दशं द्वादशं च । षोडशं च चतुर्दशं ॥
अष्टादशं षोडशं च । जनयन्मुनिनायकः ॥ १० ॥ विंशतितमाष्टादशे । द्वाविंशतितमं पुनः ॥
षोडशं चतुर्दशं च । षोडशं व्यदधात्तपः ॥ ११ ॥ द्वादशं चतुर्दशं च । मनोज्ञं दशमं तपः ॥ द्वा-

विमानस्थितयो राम—मधुसूदनयोः शुभ्रे ॥ रूपे द्वे त्रिदशः कृत्वा । समस्तानामदर्शयत् ॥ ११ ॥
 राममाधवयोर्मूर्ती । पूजयिष्यति यो जनः ॥ तस्य पुत्रकलत्रादि । सर्वमिष्टं प्रविष्यति ॥ १६ ॥
 उल्कृष्टदेवताबुद्धिं । नैनयोर्यः करिष्यति ॥ धनधान्यकुटुम्बानां । हानिरेव तदालये ॥ १७ ॥ एता-
 वेव जगत्सृष्टि—संहारप्रविधायिनौ ॥ रामकृष्णौ प्रवर्तेते । न परः कोऽपि निर्जरः ॥ १८ ॥ ततो
 ह्यस्यतीपुर्या । अस्मान्निरेव निर्मितौ ॥ उत्पत्तिप्रलयौ केना—प्यपरेण न नाकिना ॥ १९ ॥ क-
 थयामास निःशेष—लोकानामिति निर्जरः ॥ सकलोऽपि ततो लोको—ऽपूजयत्यतिमे तयोः ॥
 ॥ ६० ॥ कारयित्वा स्वगोविंद—प्रतिमापूजनं ब्रूयात् ॥ ब्रह्मदेवः सुरोऽगृह—तंचमे त्रिदशालये
 ॥ ६१ ॥ पुण्याज्जायः स्याद्ब्रह्मसौख्यकर्ता । पापात्क्षयश्चातुलदुःखकर्ता ॥ प्रत्यक्षमेतद्ब्रह्मदेवविष्णो-
 र्विलोकनीयं विबुधेन जातं ॥ ६२ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंम्तिश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितश्री-
 रविसागरगणिविरचिते श्रीसांघप्रद्युम्नचरित्रे प्रद्युम्नसांघदीक्षाग्रहणद्वारिकादाहकृष्णमरणबलदेवदीक्षा-
 स्वर्गगमनवर्णनो नाम पंचदशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

स्त्वं स्वर्गगामुकः ॥ अहं तु विषयासक्तः । कथितो नरकातिथिः ॥ ४३ ॥ तत्सर्वमेव संजातं । सू-
 नृतं नेमिभाषितं ॥ ब्रुह्म तेन दिवःसौख्य—महं नरकदुःखितां ॥ ४४ ॥ अथ चेत्तव सामर्थ्यं ।
 तदेतो मां समुद्धर ॥ सुरः प्राह त्वदुद्धार । इतः कर्तुं न शक्यते ॥ ४५ ॥ अन्यत्किमपि यत्ते स्या
 —द्वांभितं विदधामि तत् ॥ अथवा सन्निधानेऽहं । तिष्ठामि प्रीतये तव ॥ ४६ ॥ कृष्णः प्राह यदि
 प्रातः । स्थितस्त्वं मम सन्निधौ ॥ तथापि निजकर्मोद्धं । दुःखं न याति नारकं ॥ ४७ ॥ कर्मणोपा-
 र्जिते दुःख—सौख्ये शरीरधारिणां ॥ स्वयमेवोपब्रुज्येते । अपरेण न केनचित् ॥ ४८ ॥ अवस्थ-
 यैतया मित्र । भोदये दुःखं स्वकर्मजं ॥ अत्र स्थितोऽहमेकाकी । सर्वथा सुखवर्जितं ॥ ४९ ॥ अ-
 थ त्वं भरते गत्वा । शंखचक्रगदाधरं ॥ पीतांबरं सुपर्णाकं । मां विमाने प्रदर्शय ॥ ५० ॥ आत्मा-
 नं नीलवस्त्रं च । तालाकं लांगलायुधं ॥ मर्त्यलोके मनुष्याणां । प्रदर्शय समंततः ॥ ५१ ॥ वि-
 मानसंस्थितौ राम—गोविंदौ व्योमचारिणौ ॥ क्रीडां प्रकुरुतः स्वैरं । पुरयंतौ जनेप्सितं ॥ ५२ ॥
 प्रतीतिर्भरतक्षेत्र—वासिनां प्राणिनामिति ॥ यथा जवति वार्तापि । न मे नरकगामिनी ॥ ५३ ॥
 रामोऽपि वचनं विष्णोः । प्रमाणीकृत्य जारते ॥ गत्वा तद्यैव चक्राते । भ्रातृभोहेन मोहितः ॥ ५४ ॥

धानेऽहं । भविष्यामि निबंधनं ॥ ३१ ॥ मत्वेति मुनिना पात्रं । पुरतस्तस्य मंडितं ॥ तदा तु व्यग-
 तिग्राही । पार्श्वस्थोऽचिंतयन्मृगः ॥ ३२ ॥ धन्यो मुनिरयं येन । निर्दोषाशनमाप्यत ॥ धन्योऽयं
 रथकारोऽपि । येनाहारः समर्पितः ॥ ३३ ॥ तिर्यग्भवधरं मां धि—गदानपुण्यविवर्जितं ॥ निंदन्नि-
 ति निजं कर्म । स ज्ञावनामभावयत ॥ ३४ ॥ निखद्याशनावाप्त्या । पात्रप्राप्त्या च वर्धकिः ॥ मृ-
 गो ज्ञावनया शुद्धा—स्वयोऽपीमैऽजवंस्तमां ॥ ३५ ॥ अद्भुद्यो रथकारेण । मुक्तोऽर्धहृन्निपादपः ॥
 स वातेन प्रचंडेन । पपात तत्त्वथोपरि ॥ ३६ ॥ निहतास्तरुपातेन । त्रयोऽपि प्राप्तमृत्यवः ॥ ज-
 त्पेदिरे ब्रह्मलोक—पद्मोत्तरविमानके ॥ ३७ ॥ अवलोक्यावधिज्ञाना—छातरं नरकस्थितं ॥ राम-
 जीवसुरस्तत्र । गतवान् बंधुमोहतः ॥ ३८ ॥ गत्वा चालिंगनं दत्त्वा । जगाद केशवं सुरः ॥ भ्रात-
 स्त्वत्सनेदहतः स्वर्ग—लोकान्मिलितुमागमं ॥ ३९ ॥ ततो ब्रूहि तवाभीष्टं । किं समस्ति करोमि त-
 त ॥ कथयित्वेति तेन स्व—पाणिभ्यां स समुद्धृतः ॥ ४० ॥ बलदेवकरस्पर्शा—द्वपुस्तस्य पृथ-
 कपृथक् ॥ नृत्वा च न्यपतत्सुत । इवामिलपुनर्दुतं ॥ ४१ ॥ शरीरं मिलितं याव—त्समस्तमपि
 तावता ॥ उपलब्धय वलं वंधु । नत्वा च प्राह माधवः ॥ ४२ ॥ भ्रातः श्रीनेमिना पुण्या—श्लोक्तं

दितः ॥ १९ ॥ निष्पन्नं जोजनं तस्य । समालोक्य मृगः सुधीः ॥ ज्ञापयेद्वृत्तिनः सोऽपि । ते
 नैव सह जग्मिवान् ॥ २० ॥ कदाचिच्चेत्समागन्हेत् । कश्चिदग्यागतोऽधुना ॥ तदाहं प्राग्ययोगेन ।
 दत्त्वा करोमि भोजनं ॥ २१ ॥ एवं व्यचिंतयद्वाव—द्रष्टृकृद्दानबुद्धितः ॥ तावत्तत्रागतो राम—मु-
 निर्निर्दिक्ताजिघृक्षया ॥ २२ ॥ जंगमं स्वर्गिणां वृक्ष—मिवागन्धंतमदृश्रुतं ॥ निरीक्ष्य स्थकारोऽपि ।
 व्यमृशद्विस्मयाकुलः ॥ २३ ॥ अहो न रूपमीदृक्षं । स्वर्गलोके सुपर्वणां ॥ मर्त्यलोके मनुष्याणा-
 मपरस्यापि कस्यचित् ॥ २४ ॥ अद्य धन्योऽवतारो मे । धन्ये अद्य विलोचने ॥ येनाहाराय पश्या-
 म्या—गन्धंतममुमंतिके ॥ २५ ॥ समागतं तमालोक्य । बलज्रदं महामुनिं ॥ पंचांगप्रणिपातेन ।
 प्रणत्य रथकृज्जगौ ॥ २६ ॥ प्रसारय प्रज्ञो पातं । पात्रं त्वत्तोऽपरो न हि ॥ गृहाण त्वमिमां भिक्षां
 । मां निस्तारय संसृतेः ॥ २७ ॥ आहारं रथकारस्य । निरीक्ष्य मुनिपुंगवः ॥ संतुष्टोऽनृत प्रदत्ता
 हि । भिक्षादरेण सत्फला ॥ २८ ॥ अज्ञासीन्मुनिरण्युच्चै—रहो प्राग्योदयो मम ॥ काननेऽपि हि
 निर्दोष—माहाराप्तिराजायत ॥ २९ ॥ आहारं न ग्रहिष्यामि । यद्येनं दोषवर्जितं ॥ मम तर्हि श-
 रीरस्य । धारणं न भविष्यति ॥ ३० ॥ अस्यापि मिलितस्वर्गां—चित्तकर्मदलस्य च ॥ अंतरंगयवि

राममाहात्म्यतोऽन्योन्यं । मुक्तद्वेषेषु तेष्वलं ॥ समेतेषु मुनिर्दत्ते । देशानां दुःखनाशिनीं ॥ ए ॥
 तां श्रुत्वा श्रावकाः केऽपि । सम्यक्तत्त्वारिणोऽन्तवन् ॥ केऽयमी चक्रिरे देश—विरतिं रतिदायिनीं
 ॥ १० ॥ केऽपि कंदफलाहारं । केऽपि मांसस्य भक्षणं ॥ केऽपि कादंबरीपानं । प्रत्याख्यातिं तदंति-
 के ॥ ११ ॥ तिर्यग्जवविनाशाय । कायोत्सर्गं वितेनिरे ॥ केऽपि चानशनं प्राप्ते । विदधुः स्वार्थि-
 यासया ॥ १२ ॥ केचिन्मनुष्यतो जीति—मजानंतो मृगादयः ॥ विभ्रतो भद्रकत्वं च । संजाताः
 सेवका इव ॥ १३ ॥ जातिस्मरणतः कश्चि—संवेगी शिष्यवन्मुनेः ॥ पूर्वजन्माभिसंबंधी । संजा-
 तो हरिणाग्रणीः ॥ १४ ॥ स पारणदिने साधो—रुत्तीर्णं सार्धमीक्षते ॥ तं दृष्ट्वा ज्ञापयेत्पुह—
 शिरोनेत्रादिसंज्ञया ॥ १५ ॥ वाचंयमोऽपि तां जानन् । ध्यानं मुक्तवोपरोधतः ॥ शिद्ध्यै कानने
 गच्छे—त्तेनैव मार्गदर्शिना ॥ १६ ॥ एवं तपस्विनस्तस्य । यदागच्छति पारणा ॥ स एव हरिणः पू-
 र्वं । समीक्ष्य ज्ञापयेत्तदा ॥ १७ ॥

अन्यदा पारणे साधो—स्तेन सार्धः समीक्षितः ॥ न तथापि स कुत्रापि । लेप्ते भक्तिभृता
 यतौ ॥ १८ ॥ ऋयोऽपि भ्रमता तेन । तत्रैव काननेऽभितः ॥ वृद्धादिहेदनायेतो । स्थकारो निरी-

॥ ९६ ॥ पारणाय यदा याति । नगरे स मुनिस्तदा ॥ स्थानास्थानाद्वशार्द्रं । निर्गच्छेदुपमीक्षितुं
 ॥ ९७ ॥ सात्वतो नगरेऽन्येष्टु—र्मासक्षपणपारणे ॥ समायातो नरस्त्रीणां । मंढान्यमिलंस्तदा
 ॥ ९८ ॥ बालकेन युता काचि—त्कामिनी कृपतो जलं ॥ समानेतुं समायाता । यावत्कृपतटे मुदा
 ॥ ९९ ॥ तावदाहारमादातुं । बलमद्रमुनिर्गिरेः ॥ पारणस्याभिलाषेण । पुरीमध्ये समागतः
 ॥ ३०० ॥ तद्रूपदर्शनौत्सुक्यं । दधाना जलकर्षिणी ॥ घटस्थाने सुतस्थैव । कंठे च रज्जुमक्षिपत
 ॥ १ ॥ रूपदर्शनबुद्ध्याया—स्तस्याः स्वरूपमात्मना ॥ विलोक्य बलमद्राह्व्यो । मुनिरेवं व्यञ्चितय-
 त् ॥ २ ॥ धिगस्तु मम रूपं च । यस्य प्रदर्शनौत्सुका ॥ अप्रेक्षणीयमीदृक् । करोति कर्म कामि-
 नी ॥ ३ ॥ मद्रूपमोहिता स्त्री चे—द्विधत्ते कार्यमीदृशं ॥ कदाप्याहारमादातुं । नागंतव्यं पुरे म-
 या ॥ ४ ॥ इत्यभिग्रहधारी स । भृत्वा कानन एव च ॥ तिष्ठन्नाहारमादत्ते । न चाप्तौ कुरुते तपः
 ॥ ५ ॥ षष्ठिमासक्षपणानि । पक्षकक्षपणानि च ॥ चतुर्मासीश्चतस्रश्च । मुनिरेवं तपो व्यधात् ॥
 ॥ ६ ॥ तुंगिकासानुमत्शृंगे । क्रियमाणे तपस्यलं ॥ संस्थिताः काननेऽभ्रवन् । श्रापदा वशवर्तिनः
 ॥ ७ ॥ तिष्ठतस्तस्य तत्रैव । मिलिता महती सजा ॥ पंचाननमृगव्याघ्र—शशादिजंतूपूरिता ॥ ७ ॥

मुत्तीर्य । यावत्समे समागतः ॥ तावत्स स्यंदनस्तस्य । खंखंडमजायत ॥ ८५ ॥ देवः कुटुंबिरूपे-
 ण । सज्जीवश्चर तं यदा ॥ आसमंजस्यमालोक्य । तदा रामस्तमब्रवीत् ॥ ८६ ॥ भो मूलः यः
 समे स्थाने । प्रमोडस्ति स्यंदनस्तव ॥ संप्रत्येव विनोपायं । कथं सज्जीवविष्यति ॥ ८७ ॥ कुटुंबी
 प्राह भो मर्त्य । जीविष्यति यदा शवं ॥ तदायमपि मे क्षिप्रं । रथः संधिं गमिष्यति ॥ ८८ ॥ पा-
 पाणे पद्मिनीमग्रे । गत्वा सोऽवापयत्सुरः ॥ हृत्वी प्राह कदाप्येषा—स्त्युद्धता दृषदि स्वयं ॥ ८९ ॥
 स प्राहोत्पाटिनं स्कंधो—पर्येतत्कुणपं यदा ॥ जीविष्यति तदा पद्मि—न्युद्धमिष्यति चोपले ॥ ९० ॥
 अहो राम मृतो मर्त्यो । न करोत्यदनादिकं ॥ न पिबेत्सलिलं जल्पे—न्न वेत्ति जनसेवनं ॥ ९१ ॥
 अतस्त्वमपि किं मोह—मौढ्येन नरकद्विषः ॥ शरीरं वहसे सेवां । करोषि प्रतिवासरं ॥ ९२ ॥
 कलेवरमिदं विष्णो—र्जीवेनास्ति विवर्जितं ॥ ततस्त्वया कृतौ ऋक्ति—मोहौ वेत्ति न सर्वथा ॥
 ॥ ९३ ॥ एवं तदीयवाक्येन । प्रतिबोधमवाप्य च ॥ देहसंस्कारमासूत्र्य । वैराग्याद्व्रतमाददे ॥ ९४ ॥
 दीक्षोद्यतं बलं ज्ञात्वा । श्रीनेमिप्रेषितस्य च ॥ विद्याधरमुनेः पार्श्वे । रामो दीक्षां गृहीतवान्
 ॥ ९५ ॥ वैराग्येण शरीरादि—मुखे जानन्ननित्यतां ॥ बभ्रुव प्रतिमाधारी । मार्गयित्वा गुरोर्वचः

विप्रेभ्यत्र वने घने ॥ ७३ ॥ दग्धा द्वाखती पूर्वं । पितृभ्यां मुमुचे पुनः ॥ स्वजनैश्च विभोगोऽद्भु-
 —तथाप्यस्थायि हृत्त्वयि ॥ ७४ ॥ न प्रजल्पसि यद्दिं त्व—मपि तर्हि गतिर्मम ॥ का प्रविष्यति
 बंधो त—हृद त्वं वदनात्मया ॥ ७५ ॥ तृषया पीडितस्यास्य । मूर्खांगता प्रविष्यति ॥ सम्यक् त-
 स्यां निवृत्तायां । वदिष्यति ममानुजः ॥ ७६ ॥ चिंतयित्वेति रामेण । शबमुत्पाटितं हरेः ॥ निज-
 स्कंधोपरि स्नेहात् । षण्मासीं यावदाशया ॥ ७७ ॥ यदा श्रुक्ते स आहारं । तदा प्रथममेव तु ॥
 कृष्णास्ये कवलान् मुंचन् । ब्रूते गृहाण प्रोजनं ॥ ७८ ॥ यदा शवं न तृह्णाति । बलदेवस्तदावद-
 त ॥ कदापि क्षुधया स्थातुं । न क्षमस्त्वमभूहरे ॥ ७९ ॥ ब्रातः कश्चमिदानीं त्व—मागृहीतोऽपि
 लासि न ॥ त्वत्स्वरूपं न जानामि । रुष्टोऽसि केन हेतुना ॥ ८० ॥ यदा पिबति पानीयं । तदा
 तेन निमंत्रयेत् ॥ रजन्यामामृशेत्पाद—तले बलोऽतिमोहतः ॥ ८१ ॥ कदाप्येतस्य कृष्णस्य । मा-
 न्द्रदुःखं मनागपि ॥ तिष्ठेत्सेवनयैवेति । दिवा रात्रौ स सात्वतः ॥ ८२ ॥ षण्मास्यामिति जानायां
 । जीवः सिद्धान्तसारथेः ॥ यः स्वर्गं जग्मिवाग्नेमि—पार्श्वे आदाय संयमं ॥ ८३ ॥ श्ववाचः प्रति-
 बंधेन । स्वर्गादित्य स निर्जरः ॥ रामस्य प्रतिबोधार्थं । रथमश्ममयं व्यधात् ॥ ८४ ॥ विषमं गिरि-

मस्ति तृष्णाहिदे पिय ॥ ६१ ॥ नोत्तिष्ठन्नवदेद्याव—नमोहेन विह्वलस्तदा ॥ विज्रापैरिति वाक्या-
नि । रामो रुदन्नभाषत ॥ ६२ ॥ सत्यं ब्रातवदेस्त्वं मे । सलिलार्थं गते मयि ॥ बभूव महती वेला
। तेन रुष्टोऽसि सांप्रतं ॥ ६४ ॥

द्व्यंतं समयं यद्य—एषराधा अनेकधा ॥ मया कृतास्तथापि त्व—मस्था मौनी कदापि न ॥
॥ ६५ ॥ दीर्घरोष्यपि नाढूस्त्वं । दीर्घनिद्रोऽपि केशव ॥ वराके मयि किं दीर्घः । कोपः प्रारभ्यत
त्वया ॥ ६६ ॥ भो वनदेवता यूयं । मयि रुष्टं सहोदरं ॥ मानयतांतरे भूत्वा । यथा जडपेदयं म-
या ॥ ६७ ॥ स मुचन् दीर्घनिःश्वासा—नूचे भो कुलदेवताः ॥ यूयं कुत्र गता दुःखं । निराकुरुय
नो कथं ॥ ६८ ॥ पंचास्य त्वयि शौर्यं चे—द्भवेत्तदेवं तदा कुरु ॥ यथा चासहमानोऽय—मुत्ति
र्हस्त्वज्जिघृक्षया ॥ ६९ ॥ अहो मृगाः समायांतु । जवंतोऽपि जयोप्तिताः ॥ यथायं खेलयेद्युष्मान
। मृदुस्वभावधारिणः ॥ ७० ॥ मयूरास्तांडवं यूयं । समेत्य कुरुतादरात् ॥ यथायं जवतां नृत्यं । स-
मीक्षेत सहोदरः ॥ ७१ ॥ कोकिलाः पंचमं रागं । प्रकुरुध्वं निजेह्वया ॥ यथा मद्रांधवो युष्म—
द्रीतगानं शृणोत्ययं ॥ ७२ ॥ स नैवं वचनैः प्रोचे । बलजगद्गस्तदावदत् ॥ ब्रूहि बंधोऽहमेकाकी ।

॥ ५० ॥ वरदत्तादयो नृपा । रुक्मिण्याद्या ममांगनाः ॥ पुत्राः प्रद्युम्नसांबाद्या-स्ते धन्या वैव्रतं दधे
 ॥ ५१ ॥ पूर्वजन्मनि जनित—निदानघनकर्मणा ॥ अहं तु वासुदेवोऽपि । सहामीति विम्बनां ॥
 ॥ ५२ ॥ शयितो गान्धर्वेन । पादघातातिपीडितः ॥ क्रूरध्यानधरः कृष्णः । कृष्णवर्त्मवदज्जलत्
 ॥ ५३ ॥ पिपासाशोकवातेन । त्रिधाप्यंगे निपीडितः ॥ केशवत्वादधोगामी । नारायणो व्यञ्चित-
 यत् ॥ ५४ ॥ पूर्वं तापसमात्रेण । ज्वालिता नगरी मम ॥ कृतः सर्ववियोगश्च । रामोऽपि सांप्रतं
 गतः ॥ ५५ ॥ अहं देवेन केनाप्य—परेण नृचरेण वा ॥ समुदायवता पूर्वं । न हतोऽस्मि क-
 दाचन ॥ ५६ ॥ वनेचरानुकारेण—काकिनापि दुर्गत्मना ॥ हतो जराकुमारेणो—ह्राय गृह्णामि
 तं शठं ॥ ५७ ॥ स्वमंस्वमं विधायाहं । तस्यांगस्यापराधिनः ॥ ददामि वनजीवनां । शक्यं मांस-
 कांक्षिणां ॥ ५८ ॥ ध्यानेनेत्यग्निरौघेण । तृतीये नरके हरिः ॥ आयुः सहस्रवर्षाणां । संपूर्णिकृत्य
 जग्मिवान् ॥ ५९ ॥ अथ पानीयमानीय । समागहन् विदूरतः ॥ निश्चेष्टं काष्ठवद् दृष्ट्वा । बंधु ब-
 लो व्यञ्चितयत् ॥ ६० ॥ मान्रुत्केनापि जीवेन । हतोऽयं वैरिणाश्रवा ॥ पश्यामि त्वरितं गवौ—
 सुखयादागात्तदंतिके ॥ ६१ ॥ आगत्य तस्य तेनोक्त—मुत्तिष्ठोत्तिष्ठ बांधव ॥ त्वदर्शं तोयमानीत-

॥ न कथं धनुषा साक—मंगुल्यस्तुतिस्तदा ॥ ३ए ॥ विलापान् जनयन् वाह—स्वरेणेति रुरोद
मः ॥ यथा काननगान् सर्वान् । श्वापदानप्यरोदयत् ॥ ४० ॥ तंदोचे विष्णुना प्रातः । कथं रोदि-
षि दुःखतः ॥ भाविनी कर्मरेखा न । चलेन्नानाप्रयततः ॥ ४१ ॥ अथ त्वमपसव्येन । गह दूरं प-
देन च ॥ यथा त्वदनुसृत्या त्वां । न हन्यादागतो हली ॥ ४२ ॥ अपरे यदवोऽद्भवन् । गस्मसाद्
हारिकापुरि ॥ चेत्तेषामन्वये गहि । जीवेस्तदपि सुंदरं ॥ ४३ ॥ इदं कौस्तुभमाणिक्यं । गृहीत्वा
गह्र पांडवान् ॥ हारिकादिस्वरूपं च । कथनीयं त्वयाखिलं ॥ ४४ ॥ क्षामणीयोऽपराधोऽपि । मदी-
यो धर्मवृद्धये ॥ पूर्वं ते क्लेशिताः संति । मया राज्योपभोगिना ॥ ४५ ॥ प्रोक्ते नारायणेनेति ।
कृष्ण चरणतः शरं ॥ आदाय कौस्तुभं रत्नं । प्रचचाल तदग्रजः ॥ ४६ ॥ गते कुमारे तस्याद्भु-
द्धेदना चातिवेदना ॥ गावितीर्थिकरत्वेन । तद्ध्यानमभ्यभृच्छुभ्रे ॥ ४७ ॥ ततः प्राह नमोऽर्हदुद्भयः ।
सिद्धेन्योऽपि नमो मम ॥ आचार्येभ्य उपध्याय—साधुन्यो ज्ञवंतान्नमः ॥ ४८ ॥ आवाल्याद्रह्य-
चर्यस्य । पालकाय स्वयंभुवे ॥ नमः श्रीनेमिनाथाय । यदुवंशप्रदीपिने ॥ ४९ ॥
नमस्कृत्येति सुप्तः स । सस्तरे नृणनिर्मिते ॥ जानूपरि क्रमं न्यस्या—ह्यथ पीतांबरं तनौ ॥

न ॥ ३७ ॥ ब्रूहि तद्वर्तसे कस्त्वं । स प्राह हरिस्म्यहं ॥ त्वमवागच्छ मा त्रैषी—नीन्यथा ज्ञावित-
 व्यता ॥ ३८ ॥ यद्भयाद्धनवासस्तु । त्वया बंधो विनिर्मितः ॥ देहहृत्वायेव संजातः । सोऽग्रतः सह-
 चाखित् ॥ ३९ ॥ अहं त्वेतेन घातेन । जीविष्यामि न सर्वथा ॥ तथाप्येहि द्वाणं वार्ता । प्रकु-
 र्वः सुखदुःखयोः ॥ ४० ॥ इत्युक्ते स समागत्यो—पलक्ष्य च नरायणं ॥ पादविद्धं समालोक्य ।
 मूर्ध्नी जारेय ईयिवान् ॥ ४१ ॥ कथमप्याप्तचैतन्यो । विलापान् विविधानसौ ॥ प्रचकार विकारेण
 । वर्जितोऽर्जितपातकः ॥ ४२ ॥ हाहा भ्रातः क यास्यामि । प्रकश्याम्यहं च किं ॥ मदीयमथ
 विश्वासं । जनयिष्यति को जनः ॥ ४३ ॥ नीचस्यापि न मर्त्यस्य । मारणं महतां शुभ्रं ॥ किं पु-
 नर्वासुदेवस्य । सहोदरस्य घातनं ॥ ४४ ॥ निर्मेतूनां मनुष्याणां । मारकस्य नरस्य तु ॥ कुत्रापि
 स्थानकं ज्ञावि । बंधो न नरके मम ॥ ४५ ॥ भ्रातः किं ह्यारिका दग्धा । देवकीवसुदेवयोः ॥ अ-
 ऋत्किं मरणं सर्व—यदूनामपि च क्षयः ॥ ४६ ॥ तेनात्र त्वं ब्रमन्नागा । दुर्भेवितव्यताबलात् ॥
 मयि घोरमघं दातुं । त्वज्जीवितव्यनाशके ॥ ४७ ॥ सहचारी तव भ्रात—र्बलदेवः क वर्तते ॥ ज-
 गाद पद्मनाभोऽपि । गतोऽस्ति पयसे मम ॥ ४८ ॥ यदा बाणो मया क्षितो । मूर्खेणाज्ञानयोगतः

समागतः ॥ १६ ॥ तनौ परिहितव्याघ्र—त्वग्वह्नौ लंबकूर्चकः ॥ मृगयाया मृगान्निघ्नन् । व्याधवद्व-
न्यधारकः ॥ १७ ॥ स्थितेन दूरतस्तेन । प्रधाद्य पीतवाससा ॥ सुप्तं मृगोपमं कृष्णं । समीक्ष्यामो-
चि मार्गणः ॥ १८ ॥ मृगमत्या विमुक्तः स । यदा तेनाविवेकिना ॥ न्वितव्यतया लग्नः । स त-
दाङ्घ्रितले हरेः ॥ १९ ॥ कृष्णोऽपि तेन बाणेन । सहस्रोढाय दृष्टवान् ॥ पश्यतेनस्तनस्तेन । स-
मीक्षितः स पुरुषः ॥ २० ॥ दृष्ट्वा तमब्रवीद्विष्णुः । को रे पुरुष वर्तसे ॥ अद्यप्रभृति केनाप्य-ज्ञा-

तनाग्रा हतोऽस्मि न ॥ २१ ॥

ततो रे पुरुष ब्रूहि । निजजात्यभिधादिकं ॥ दुर्मांतरस्थितः सोऽपि । प्रोचे किमर्थं पृष्ठसि
॥ २२ ॥ हस्विंशमहाकाश—चंम्मार्तडदीधितेः ॥ वसुदेवस्य पुत्रोऽहं । नाम्ना जराकुमारकः ॥
॥ २३ ॥ बांधवौ रामगोविंदौ । प्रवर्तते ममानुजौ ॥ पराक्रमेण संग्रामे । विजेतासौ सहस्रशः ॥
॥ २४ ॥ भविष्यति जरापुत्र—पाणिना मरणं हरेः ॥ इति श्रीनेमिनो वाक्यं । श्रुत्वाहं निर्मितो
ब्रूहिः ॥ २५ ॥ माचृन्मदीयहस्तेन । हननं नरकद्विषः ॥ भीत्येति भ्रातृद्वार्थं । करोमि वनसेवनं
॥ २६ ॥ काननं सेवमानस्य । बंधुस्नेहवतो मम ॥ जातानि द्वादशाब्दानि । दृष्टः कोऽपि नरोऽत्र

प्रचलितौ राम—गोविंदौ प्रत्यपागिदिशि ॥ गहंतौ पथि कौशांबी—काननं समुपेयतुः ॥ ५ ॥ म-
दिरापानतः द्वार—भोज्यतो ग्रीष्मतस्तथा ॥ पुण्यहानेर्बन्धवोच्चैः । कृष्णस्तृष्णासमाकुलः ॥ ६ ॥ ब-
भाण बलभङ्गं स । लया मे महती तृषा ॥ अहमस्मादथो गंतुं । न पदमात्रमपि क्षमः ॥ ७ ॥
सोऽभणञ्जातरत्रैवा—प्रमत्तस्तिष्ठ सांप्रतं ॥ अहं सखिलमानेतुं । यामि क्वापि जलाशये ॥ ८ ॥
कथयित्वेति रामोऽपि । यावत्प्रचलितोऽग्रेसे ॥ जानूपरि मुकुन्देन । तावत्संस्थापितौ पदौ ॥ आह्ला-
द्य पीतवस्त्रेण । शरीरं सकलं निजं ॥ सुप्तो निद्रामवापासौ । दीर्घनिद्रोपसूचिनौ ॥ १० ॥ अस्माकं
पुण्यहीनानां । शुभा दशाधुनास्ति न ॥ ततो निद्रायितं बंधु । ममैनं कोऽपि मावधीत ॥ ११ ॥
विमृश्येति बलः पश्चा—दागत्य पुनरप्यवक् ॥ निद्रादिकं प्रमादं मा—कार्षीर्बाधव वल्लभ ॥ १२ ॥
अस्माकं बहवः संति । शत्रवोऽपदशावतां ॥ त्वया तदप्रमादेन । स्यातव्यमत्र शास्त्रिणि ॥ १३ ॥
निद्राघूर्णितचक्षुः स । उन्मुखीभूय चान्यघात ॥ श्रितस्य शरणं ताव—कीनं मे प्रीः कुतोऽपि न
॥ १४ ॥ व्रज व्रज द्रुतं व्रातः । शीतं तोयं समानय ॥ तृषा संहरति प्राणां—स्ताब्धवोष्टौ मम शु-
ष्यतः ॥ १५ ॥ बंधुर्नेत्युदिते रामो । जलाय जग्मिवान् जवात ॥ भ्रमन् जराकुमारश्च । तावत्तव

रिसेवकैः पांडु—पुत्रैर्मुक्तो मृतोपमः ॥ ९३ ॥ तं गत्वारक्षकाः प्रोचुः । प्रजोऽत्र नगरे नवः ॥ पु
 मान् कोऽपि समेतोऽस्ति । तं ब्रुवंति बलं जनाः ॥ ९४ ॥ तेन तस्करवस्त्राये । दत्त्वा कटकमुद्दि-
 के ॥ भोज्यपाने उपादत्ते । स वहिर्याति संप्रति ॥ ९५ ॥ इति श्रुत्वा स्मरन् वैर—महंदनो ज-
 गाद तान् ॥ अपारक्षका न मोच्योऽयं । रामोऽस्तु तस्करोऽथवा ॥ ९६ ॥ आरूढः कथयन्नेव—म-
 थं मेन्येन नृयसा ॥ नृपस्तत्र समायातो । यत्र प्रवर्तते हली ॥ ९७ ॥ अहंदनं नृपं वीहया—
 गह्वतं हंतुमुद्यतं ॥ प्रतोड्याः प्रददाते द्रा—कपाटौ सीरपाणिना ॥ ९८ ॥ यावत्तैः समुदायेनो—
 द्घाटितौ तौ पराक्रमात् ॥ तावदालानमुन्मृज्या—द्वावच्छंतु मुशब्दपि ॥ ९९ ॥ बांधवज्ञापनार्थं च
 । इवेडा तेन विनिर्मिता ॥ तामाकर्ण्य मुकुंदोऽपि । सहसा समुपागतः ॥ १०० ॥ सोऽपि कपाट
 शस्त्रेण । राजयामास तद्भलं ॥ प्राह रे श्रुद्धव राज्यं त्व—मस्माकमपराध्यपि ॥ १ ॥ गह्वाहंदं न
 जीवंस्त्वं । मुक्तः करुणया मया ॥ कुपैव सांप्रतं जाता । त्वदीयप्राणरक्षिका ॥ २ ॥ इत्युक्त्वा गो-
 ल्यपाने ते । विमुक्ते स्थानके पुरा ॥ आदाय ययतुर्बंधू । द्वावपि कापि कानने ॥ ३ ॥ तत्रोप्राव-
 पि गत्वा तौ । क्षुत्तृपान्यां निपीडितौ ॥ आकंठं ब्रुज्जाते च । दुष्कालप्राप्तथान्यवत् ॥ ४ ॥ भुक्त्वा

पन्नाः स्वर्गमासदत् ॥ ८१ ॥ ज्वलंत्यां पुरि षण्मासीं । यावच्चंडकृशानुना ॥ षष्टिर्द्वासप्ततिर्दग्धा । य-
 दूनां कुलकोटयः ॥ ८२ ॥ मृतकस्योपरि प्रीत्या । जलं प्रक्षिप्यते जनैः ॥ इनीव द्वारिका शीति—
 कर्तुं भाष्पाविताब्धिना ॥ ८३ ॥ हस्तकल्पपुरं गह्व—न्नाथ नारायणोऽध्वनि ॥ बभ्रुव कुत्तृषाक्रान्त—स्त-
 त्पीम्ना ह्यतुला पथि ॥ ८४ ॥ तदा जिष्णुर्जगौ बंधो । बाधेते कुत्तृषे भ्रम ॥ निजगाद स निष्ट त्व
 —मव प्रमादवर्जितः ॥ ८५ ॥ गत्वैतन्नगरं भोज्यं । त्वदर्धमानये यथा ॥ गतस्य मम चेत्यपीम्ना
 । प्रजायते कदाचन ॥ ८६ ॥ सिंहनादं कर्षिष्यामि । तदाहं शत्रुपीडितः ॥ तमाकर्ण्य त्वया तूर्णे
 समेतव्यं सहोदर ॥ ८७ ॥ गदित्वेति मुकुन्दस्य । यावत्तत्र गतो हली ॥ तावद्दिव्याकृतिः कोऽयं ।
 तत्रत्यैरिति वीक्षितः ॥ ८८ ॥ द्वैपायनेन कोपेन । ज्वालिता द्वारिकापुरी ॥ ततो निर्गत्य रामोऽयं
 । समायातोऽस्त्यवस्थया ॥ ८९ ॥ लोकेनेत्यनुमानेन । किंवदंती मिथः कृता ॥ भट्टकैर्नैव लोकः
 स्यात् । प्रायशो जाषको यतः ॥ ९० ॥ जग्राह बलदेवोऽपि । भोज्यं कांदविकापणत् ॥ स्वहस्त-
 मुडिकां दत्वा । कटकेन च वारुणीं ॥ ९१ ॥ भोज्यपाने समादाय । बलजद्रोऽपि गोपुरं ॥ याव
 त्समागतस्ताव—दारद्वा नृपतिं गताः ॥ ९२ ॥ तत्रास्ति धृतराष्ट्रस्य । सुतोऽलंदनमृविभुः ॥ मुरा-

तेषां । गेहे न गमनं वरं ॥ ७० ॥ तदा जगद रामोऽपि । भ्रान्तरेषा विचारणा ॥ सांप्रतं तव यो
 ग्था न । योग्यं च प्राणरक्षणं ॥ ७१ ॥ तेषां त्वयोपकारास्तु । संति प्राज्याः पुरा कृताः ॥ संति
 तेऽप्युपकारज्ञाः । करिष्यंत्यर्चनं तव ॥ ७२ ॥ बहुशः प्रेक्षितो ज्येष्ठ—बांधवेनेति माधवः ॥ पूर्वद-
 क्षिणदिग्गते । स पांशुमथुरामगात् ॥ ७३ ॥

दृष्टश्च नेमिनाश्रस्य । शिष्यो रामस्य चात्मजः ॥ तापाक्रांतो गृहोपर्या—रूढोऽवक् कुञ्जवारकः
 ॥ ७४ ॥ अहं श्रीनेमिनाश्रयेन । कथितोऽस्मि शिवंगमी ॥ अहमैव भस्मस्यां । तत्सत्यं ज्ञविना कथं
 ॥ ७५ ॥ कदाचिद्यदि तत्सत्यं । भगवद्वचनं भवेत् ॥ समुत्पाद्य तदा कोऽपि । नेमिपार्श्वे विमुंचतु
 ॥ ७६ ॥ यथाहमपराधं स्वं । क्षामयित्वा तदंतिके ॥ गृह्णामि जवन्नैदैक—करणं चरणं वरं ॥
 ॥ ७७ ॥ तेनेत्युक्ते मुरास्तिर्यग्—जुंजगा निजशक्तिः ॥ उत्पाद्य जगवत्पादां—निकेऽमुंचन् क्ष-
 णादपि ॥ ७८ ॥ पल्लवाख्ये तदा देशे । गतोऽब्रुद्विहरन् जिनः ॥ स तत्पार्श्वे व्रतं लात्वा । शिव-
 सौख्यमसाधयत् ॥ ७९ ॥ बलदेवमुकुंदादि—यदूनामथ गोषितः ॥ पूर्वं श्रीनेमिनः पार्श्वे । संयमं
 जगृहूर्नः याः ॥ ८० ॥ ताः श्रीनेमिजिनेशस्य । ध्यायंत्यो नाम मानसे ॥ चतुःशरणमापन्ना । वि

॥ ५७ ॥ गत्वा तत्र स्थितौ याव—तौ दुःखैः स्फुटदुर्वलौ ॥ ज्वालामालाकुलां दह्य—मानां पुरीमप-
श्यतां ॥ ५८ ॥ निर्गन्तौ महाज्वाला—हस्तैर्नैव पराक्रमात् ॥ आकृष्याकृष्य मध्येऽग्नि—रक्षिपन्ना-
गरानिह ॥ ६० ॥ रत्नानां चित्तयस्तत्र । बभ्रुवुश्चगणोपमाः ॥ गोशीर्षिचंदनस्तंजा । शुष्कैधनानु
कारिणः ॥ ६१ ॥ यथा पर्वतशृंगाणि । कट्पांतकालमारुतैः ॥ पतंत्यत्र तथा सन्न—कपिशोर्षाण्य-
पीपतन् ॥ ६२ ॥ न तौ शुश्रुवर्तुर्बधू । हाहाकारखं विना ॥ ज्वालाधूमान् विना नान्यत् । समैक्षे-
तां निजेक्षणैः ॥ ६३ ॥ दुःखपूर्णैस्तदावादी—द्रुलदेवं नरायणः ॥ इदं सहोदर श्रोतुं । वर्ते वी
क्षितुमक्षमः ॥ ६४ ॥ यावस्तत दृतः क्वापि । नाश्राव्यं श्रूयते यथा ॥ एतदप्रेक्षणीयं न । यत्रावा-
प्यां निरीक्ष्यते ॥ ६५ ॥ अभाग्यवशतस्ताव—द्वदावां च किमास्पदं ॥ गन्नावस्तत्र संपूर्णा—कुर्व
आयुर्हि दुर्मरौ ॥ ६६ ॥ इति प्रोक्ते हली प्राह । भ्रातश्चितां करोषि किं ॥ त्वदीयज्ञाग्ययोगेन ।
संति स्थानानि ऋशिः ॥ ६७ ॥ सांप्रतं पांडुपुत्राणा—मावां यावो निकेतनं ॥ तेऽपि संबंधिनो-
स्माकं । वर्तते बांधवत्वतः ॥ ६८ ॥ बन्नापि बांधवं विष्णु—स्तद्धाम्नि गम्यते कथं ॥ मयैव ते पुरा
कोपात् । कर्षिताः संति देशतः ॥ ६९ ॥ वरं मृत्युर्वरं सिंह—संयुक्तवनसेवनं ॥ व्यावयोर्लज्जया

जजद्वप सः ॥ बलकृष्णवयं मोहः । त्रियते किं विमं वकः ॥ ४७ ॥ पूर्वमेव मया प्रोक्तं । समस्ति युवयोः पुरः ॥ अस्यां पुर्यां विमोक्षामि । युवांविना न कंचन ॥ ४८ ॥ एतदर्थमेव मया । विक्री-
तं सकलं तपः ॥ निष्फलं तन्निदानं किं । भविष्यति नवद्रुलात् ॥ ४९ ॥ इत्युक्ते तेन पापेन ।
पितरौ प्रजजद्वपतुः ॥ युवान्यां तद्वद्व्यां तु । जीवंतु यदुवंशजाः ॥ ५० ॥ अस्मदर्थं युवाभ्यां तु
। प्रयत्नो जनितो महान् ॥ तथापि मुच्यते नेयं । दुःसाध्या भवितव्यता ॥ ५१ ॥ यदि प्रथमम-
स्माग्निः । श्रीनेमिक्रमसन्निधौ ॥ नाददे संयमः कर्म—फलं मोक्षयामहे तदा ॥ ५२ ॥ इत्युक्तेऽपि
न गच्छतां । यावच्चौ सीरिशार्ङ्गिणौ ॥ अश्रुपातं प्रकुर्वाणौ । संस्थितौ तत्र मोक्षतः ॥ ५३ ॥ देव-
कीरोहिणीतात—वसुदेवैर्महाहृतैः ॥ तावच्चतुर्विधाहार—प्रत्यास्थानं विनिर्ममे ॥ ५४ ॥ अथ श्री-
नेमिनाश्रय । संसारदुःखनाशिनः ॥ अस्माकं शरणं श्रुया—द्वेष्टापि भवांतरे ॥ ५५ ॥ शरणं
भवतादर्ह—त्सिष्ठसाधुवृषस्य नः ॥ स्वयमाराधनां कृत्वा । नमस्कारान् मुखेऽस्मरन् ॥ ५६ ॥ विमु-
क्तजीविताकांक्षा—स्त्रयोऽपि तेऽज्ञवन् यदा ॥ तदा बह्निमयं मेघं । सोऽसुरस्तेष्ववर्षयत् ॥ ५७ ॥
त्रयोऽप्यासन् शुनध्याना—न्मृतास्ते स्वर्गजाजिनः ॥ ततः सात्वतगोविंदौ । जीर्णोद्यानं प्रचेदतुः

लक्षितुं जगत् ॥ ३६ ॥ कल्पांतकालसंकशा । ज्वाला मुंचन धनंजयः ॥ कोऽपि मां नश्यतादेव ।
 धूमध्वांतमिव व्यधात् ॥ ३७ ॥ देवकी वसुदेवाख्यो । रोहिण्यपि निजांगजौ ॥ ज्वलज्ज्वलनतापे
 न । निपीडिता अवीवदन् ॥ ३७ ॥ द्वाभ्यामेव युवाभ्यां चा—कोहिण्यो बहवो जिताः ॥ सांप्रतं
 गोप्यते सैवं । बलं कथं बलाच्युतौ ॥ ३८ ॥ दुःखमस्माकमैक्षया । युवां पूर्वं मनागपि ॥ कथने-
 न विनैवैत—युवाभ्यां तु निराकृतं ॥ ३९ ॥ संप्रत्यसहमानोऽस्मां—स्तापो निपीडयत्ययं ॥ तथा
 पि न युवां सारां । कुरुतः क्व गतौ सुतौ ॥ ४० ॥ पिबोरिति वचः श्रुत्वा । दुःश्रव्यं दुःखगर्भितं ॥
 समारोपयतां राम—माधवौ तौ निजं स्थं ॥ ४१ ॥ ताववाहयतां याव—तावत्तस्यैव वाजिनः ॥ यं-
 त्रिता असुरेणाशु । मंत्रेण मनुजा इव ॥ ४२ ॥ द्वाभ्यामपि सगर्वार्यां । स्वयमुत्पादितो रथः ॥
 तदा तस्य युगं भग्नं । धनुर्भ्रग इवाहवे ॥ ४३ ॥ पित्रो रक्षार्थमात्मीय—बन्धेनैवाथ सोद्यमौ ॥
 आनयामासतू राम—माधवौ तं प्रतोलिकां ॥ ४४ ॥ ह्वा रक्ष बलदेव त्वं । ह्वा रक्ष त्वं जनार्दन ॥
 दहामो वयमित्यासी—दूदनं परितो नृणां ॥ ४५ ॥ कपाटौ तस्य रामेण । भक्त्या दक्षिणपार्श्वे-
 ना ॥ युजाभ्यां वेष्टितः पुर्याः । संदनः कर्षितो बहिः ॥ ४६ ॥ तदा साक्षात्प्रकारेण । दुष्टोऽसुरो

ततः पातकिना तेनाप्यवाप्यावसरं निजं ॥ उत्पाता विविधा व्यक्ती—चक्रिरे तत्र दुस्सहाः ॥ १५ ॥
 उन्मत्कापातस्त्रियामायां । म्लाना नक्षत्रराशयः ॥ विद्युत्पात श्वांगार—वृष्टिस्तेभ्योऽप्यजायत ॥ १६ ॥
 दृग्ग्यां नैद्वयंत ताराश्च । क्षीणं तेजोऽर्कचंद्रयोः ॥ स्वयमेवापनन् शृंगा—एवात्मप्रासादगानि च ॥ १७ ॥
 नयंकरादृहासोऽपि । काष्ठाचतुष्टयोद्धितः ॥ अश्रूयत जनै रगत्रौ । निद्राभ्रंगविधायकः ॥ १८ ॥ फे-
 त्कारधूतशब्दानां । श्रवणं पूर्वमश्रुतं ॥ दिग्दाहो भूमिकंपश्र ॥ मानमोहोद्वेगधारकः ॥ १९ ॥ पाषा-
 णोद्धिखितानां च । पुत्रकाणां प्रदर्शनं ॥ वेतालशाकिनीभूता—दिग्निर्गुक्तोऽसुरोऽभ्रमत ॥ २० ॥
 उत्पेदिरे यथा पुण्या—ढीरचक्रादिकानि च ॥ रत्नानि हलिनो विष्णो—नैशुस्तान्यघतस्तथा ॥
 ॥ २१ ॥ विचक्राराथ वातश्च । संवर्तः स्पर्शतः खरः ॥ एकत्र सर्वतस्तेन । तृणकाष्ठान्यमेलयन् ॥
 ॥ २२ ॥ पुरीवाद्येऽपि येऽद्भवं—स्तृणकाष्ठमहीरुहः ॥ तानप्यानीय तत्रैव । प्रचिक्षेपासुरोऽधमः ॥
 ॥ २३ ॥ यादवानां ततः षष्टि—कुलकोटीर्वह्निः स्थिताः ॥ मध्ये द्वासप्ततिं पिंडी—कृत्य सोऽग्निमदी-
 पयत ॥ २४ ॥ यत्र तत्र गतं मर्त्यं । यथा यमो न मुंचति ॥ पावकोऽपि प्रणश्यंत—मपि पौरं त-
 थाग्रहीत ॥ २५ ॥ धगधगिति शब्देन । त्रटकारेण भीषणः ॥ ज्वालाग्निरुद्यतो वह्नि—स्व ज्वा-

तीर्थिपः ॥ १३ ॥ ब्रह्मलोके सुरो भावी । बलदेव ह्यतो मृतः ॥ ततश्च्युत्वा पुमानेव । ततोऽपि त्रि-
दशः पुनः ॥ १४ ॥ ततोऽपि च मनुष्यत्व—माय तीर्थे तवाच्युत ॥ कर्माणि तपसा क्षिप्त्वा । म-
हानंदमवाप्स्यति ॥ १५ ॥ उक्तवेति पद्मनाभस्य । विजहेऽन्यत्र पारगः ॥ कृष्णोऽपि तत्रातिं कृत्वा ।
द्वास्वत्यां समाययौ ॥ १६ ॥ जानन्नैश्चर्याकीं वार्ता—मविषादोऽपि माधवः ॥ द्वास्वत्यां पुनर्भृत्यै—
रुद्रघोषणामकारयत् ॥ १७ ॥ नैयत्यान्नगरीदाहो । द्वादशाब्दे भविष्यति ॥ अतो धर्मैककर्तव्ये । प्र-
वर्तव्यं सुखार्थिभिः ॥ १८ ॥ तदुद्रघोषणमाकर्ण्य । लोकाः सुखान्निलाषिणः ॥ आचाम्लादितपोध-
र्मे । प्रावर्तत भयातुराः ॥ १९ ॥

ततो द्वैपायनो मृत्वा । बभ्रुवाशिकुमारकः ॥ विभंगज्ञानतस्तत्र । स्मरन् प्राग्वैरमाययौ ॥ २० ॥
देवपूजातपोदान—व्रतयात्राक्रियादिषु ॥ धर्मकर्मसु तत्रासौ । निरतं जनमैकत ॥ २१ ॥ धर्मकर्त-
व्यमाहात्म्या—ह्रलं विलोकयन्नपि ॥ स दुष्टात्मावकाशं न । कथमप्युपलब्धवान् ॥ २२ ॥ द्वादशे
द्वायने पूर्णे । जाते तत्र निवासिनः ॥ अजानन् मनुजाः क्वापि । द्वयं गतः स तापसः ॥ २३ ॥
अथ क्रीमां वयं कुर्मो । यथेष्टमिति नागराः ॥ चिंतयंतोऽभवन्मद्य—पानादिरसिका भृशं ॥ २४ ॥

ततः श्रीनेमिनाथेन । तेषां दीक्षा समर्पिता ॥ स्वजन्मनाममन्यंत । सर्वेऽपि ते कृतार्थतां ॥ १ ॥
 रुक्मिण्या जांबवत्या च । गृहीतः संयमो यदा ॥ तदोपाददिरे प्राज्या । अपि तद्यादवांगनाः ॥ ३ ॥
 पप्रञ्च पद्मनाभोऽथ । विकालविक्रिनेश्वरं ॥ कदा दारवतीदाहं । द्वैपायनः कश्चिन्ति ॥ ४ ॥ ब्रभा-
 ण भगवान्नेमि—द्वादशे ह्यायने हरे ॥ दारिकां ज्वालयाग्नयत्य—सौ प्रकोपप्रपूरितः ॥ ५ ॥ प्रभो-
 र्वीक्यं निशम्येति । चिंतयामास केशवः ॥ अधन्योऽहमपुण्योऽहं । गृहवासै स्थितोऽस्मि यत ॥ ६ ॥
 धन्याः समुद्रविजया—दिका वृद्धाश्च बांधवाः ॥ सुताः कांता ममान्येऽपि । ऋषाला यादवांगनाः ॥
 ॥ ७ ॥ दुरात्मा बहुसंसारो । बुब्धो वैषयिके सुखे ॥ वर्तेऽहं येन चास्त्रि—ग्रहणेऽपि न मे मनः
 ॥ ८ ॥ इति खेदं प्रकुर्वाणं । विज्ञाय मधुसूदनं ॥ प्रजजल्प जिनो नेमि—मर्कटार्थिः खेदमच्युत
 ॥ ९ ॥ प्रवेशुर्वासुदेवा ये । न तेषां तत्र जन्मनि ॥ दीक्षा प्रवेद्यतस्ते स्यु—निदानेन समन्वि-
 ताः ॥ १० ॥ अथश्रयं ते मृता यांति । निदानान्नरकावनौ ॥ तद्बाहुकाप्रज्ञां विष्णो । मृत्वा त्वमपि
 यास्यसि ॥ ११ ॥ दधानमपि माधुर्य—मार्कण्यं नेमिज्ञापितं ॥ प्राज्यं प्रथमतो दुःख—मवाप म-
 धुसूदनः ॥ १२ ॥ तदार्हन् पुनरग्नूचे । मा विषीद जनार्दन ॥ भविष्यस्यत्र प्ररते । द्वादशस्त्वं तु

त्वया तनय संसार—स्वरूपं यादृशीरिति ॥ तादृगेवाहमन्वेत—ज्ञाने जिनवचःश्रुतेः ॥ ६७ ॥ किंतु
 पुत्रोपरि स्नेहः । कामिनीनां प्रवेन्महान् ॥ अतो वन्मधुना दीक्षां । माग्रहीस्त्वं सयौवनः ॥ ६८ ॥
 सर्वथैव कदाचिच्च—तत्रजिष्यसि बल्लभ ॥ तदाहमपि चारित्रं । ग्रहीष्यामि त्वया सह ॥ ६९ ॥
 तवाधारेण संसारे । तिष्ठत्यासमहं खलु ॥ त्वमेव प्रव्रजेर्यर्हि । तदाधारो ममात्र कः ॥ ७० ॥ इति
 श्रुत्वा जनन्युक्तं । प्रद्युम्नो हृष्टमानसः ॥ गत्वांतः पुरमात्मीयं । मृगेक्षणा न्यवीवदत् ॥ ७१ ॥ प्रवं-
 तीभिः समं भोगा । मया श्रुक्तास्त्वेनैकधा ॥ अथाहं प्रबभोगेभ्यः । संजातोऽस्मि पशङ्मुखः ॥ ७२ ॥
 स्वर्लोकेऽनेन जीवेन । भोगा हृदयवाञ्छिताः ॥ श्रुक्ताः सत्रा सुखीभिः—स्तुप्तिस्तथापि नाभवत् ॥
 ॥ ७३ ॥ मनुष्येष्वपि तिर्यक्षु । नरकेष्वपि दुःखिषु ॥ न भोगा दुर्लेभा एते । जीवस्य प्रववर्तिनः
 ॥ ७४ ॥ चतसृष्वपि गतिषु । जीवस्य भ्रमतः सतः ॥ ऐश्वर्यभोगसामग्री । दुर्लेभा न प्रवर्तते ॥
 ॥ ७५ ॥ मानुष्ये प्रभुवाक्यानां । योगेऽपि यच्च दुर्लेपं ॥ तद्दीक्षास्त्वमादातु—मुत्साहो मम वर्तते
 ॥ ७६ ॥ युष्माकमाज्ञया पूर्ण । उत्पन्नः स भवेन्मम ॥ ततो यूयं प्रदत्ताज्ञां । पूर्णैकरोमि तं य-
 था ॥ ७७ ॥ पत्युर्वचनमाकर्ण्य । काचिद्वैराग्यसंमदं ॥ काचिच्च दुःखमाधत्ता—दासिन्यं काचिदप्य-

तं । ज्ञानानकं प्रजायते ॥ ५६ ॥ इति ज्ञानानकरसः ॥ परस्त्रीभिः समं ब्रुवा । जवेयुर्धे नराधमाः
 ॥ अतृप्ताः कामजोगेषु । यांति ते नरकं मृताः ॥ ५७ ॥ परमाधार्मिका दारै—र्त्रोमास्यैर्वह्निविग्रहैः
 ॥ बीभत्सानि स्वरूपाणि । विधायालिङ्गयन्ति तान् ॥ ५८ ॥ इति बीजत्सरसः ॥ अमव्यैरप्यवाप्यन्त
 । गेहिकानि सुखानि च ॥ ततश्चित्रं न संसार—सुखजोगे शरीरिणां ॥ ५९ ॥ पुरीषमलमृत्राणां ।
 भांमागारमिदं वपुः ॥ अस्मान्नेत्साध्यते मोक्ष—सुखं तर्ह्यद्व्युत्तं महत् ॥ ६० ॥ इत्यद्व्युत्तरसः ॥ सां-
 सारिकाणि सौख्यान्यु—पायेन येन केनचित् ॥ लभ्यन्ते मोक्षशर्माणि । न हि शान्तसं विना ॥
 ॥ ६१ ॥ ततः स्तुवंतु मां केचि—न्निदंतु कुट्टयंतु वा ॥ निघ्नंतु लेष्टुञ्चिश्चारु—चंदनेनार्चयंतु च
 ॥ ६२ ॥ तेषु द्वारेष्वहौ पुष्प—शय्यायामुपले पुनः ॥ तृणे स्त्रीणे र्षौ मित्रे । भवतात्समता म-
 म ॥ ६३ ॥ युग्मं ॥ सिद्धिसंसिद्धये कायो—त्सर्गमाधाय कानने ॥ स्थितस्य मे कदा वक्—मा-
 द्वास्यन्ति वने मृगाः ॥ ६४ ॥ इति शान्तरसः ॥ इति शान्तरसं मात—र्नवमं त्वत्प्रसादतः ॥ प्रसा-
 दयितुमिच्छामि । त्वमादेशं समर्पय ॥ ६५ ॥

इच्छं वैरंगिकं वाक्यं । समाकर्ण्य मनोयुवः ॥ जनन्यप्यवदन्मोह—समन्विता स्वनंदनं ॥ ६६ ॥

क्रीडा कृता त्वया समं ॥ ए० ॥ अथ किं त्वयाविना गेहे । तिष्ठामो निश्चीश्वराः ॥ बांधव प्रव्रजि-
 ष्याम—स्ततो वयमपि त्वया ॥ ए१ ॥ सहोदरसुहृद्वाक्य—मिहमाकर्ण्य मन्मथः ॥ तैर्जनन्या च
 कांताग्निः । समारुरोह हस्तिनं ॥ ए२ ॥ रुक्मिणीमस्तुवन् केचित । केचित्तदा नरायणं ॥ प्रद्युम्नसां-
 बमित्राणि । स्त्रियः केचिच्च नेमिनं ॥ ए३ ॥ सा धन्या जननी यस्याः । कुक्षिजः सुत ईदृशः ॥
 धन्यः स पद्मनाभोऽपि । यस्य वंशः प्रदीपकः ॥ ए४ ॥ धन्यः सांबकुमारोऽपि । यस्तस्य सहचार्य-
 ऋत ॥ धन्यानि तानि मित्राणि । यैर्मैत्री प्रतिपालिता ॥ ए५ ॥ एता धन्याः स्त्रियो रूप—लाव
 एर्धिसमन्विताः ॥ सम्यक् पतिव्रताधर्म—पालका अभवंश्च याः ॥ ए६ ॥ धन्यो नेमिजिनो येन
 । त्रैलोक्योत्तापकारकः ॥ सुधामधुरया वाण्या । प्रद्युम्नोऽपि प्रबोधितः ॥ ए७ ॥ अयं धन्यः कुमा-
 रोऽपि । विनोदान् परिहृत्य यः ॥ कैवल्यसाधनायाद्भू—त्तारुण्येऽपि समुद्यतः ॥ ए८ ॥ द्वारिकानर-
 नारीभिः । स्तुत्येति क्रियमाणया ॥ ददद्दानं महादुर्षः । प्रद्युम्नः प्राप नेमिनं ॥ ए९ ॥ नत्वा प्र-
 दक्षिणाग्निः स । श्रीनेमिनं व्यजिज्ञपत् ॥ भवोद्विग्नस्य मे देहि । चारित्रं निजपाणिना ॥ १०० ॥
 दुःखितानामनाथानां । धर्मिणां पापिनां नृणां ॥ त्वमेव वर्तसे नाथ । संसारात्तारणक्षमः ॥ १ ॥

लं ॥ १८ ॥ विलंपत्यो विमुंचत्यो । निःश्वासान् विततान् मुखात् ॥ जगुर्गद्गदया वाण्या । ततो र-
त्यादिकाः स्त्रियः ॥ १९ ॥ प्राणनाथ प्रवेयुर्या । योषितः सुकुलोद्भवाः ॥ तासां रमण एव स्या—
दैवतं परमं खलु ॥ २० ॥ प्रोक्ष्यसे त्वं महाभोगान् । संसारे संस्थितो यदि ॥ तदा वयमपि स्वा-
मि—न्नेता प्रोक्ष्यामहे त्वया ॥ २१ ॥ पतिव्रतप्रयुक्ताना—मस्माकं गुणचेतसां ॥ तव सौख्ये म-
हासौख्यं । दुःखे दुःखं प्रवत्वथ ॥ २२ ॥ चेद्ग्रहीष्यसि चारित्रं । तदा वयमपि प्रज्जो ॥ त्वया सा-
र्थं ग्रहीष्याम—स्तत्कर्मप्रविनाशनं ॥ २३ ॥

इति स्त्रीणां निशम्योक्तिं । प्रद्युम्नो ह्लादमेदुरः ॥ बाढ्येऽपि सहचारीणि । सांवं मित्राणि चा-
वदत् ॥ २४ ॥ अहो प्रातर्वयस्या प्रो । बालत्वकृतकेलयः ॥ युष्मान्निः सह बाढ्येऽपि । विनोदा
विहिता मया ॥ २५ ॥ तेष्वपि क्रियमाणेष्व—पराधो यो मया कृतः ॥ क्षंतव्यः स प्रवद्भिर्मे । चा-
रित्रादानचेतसः ॥ २६ ॥ संसारे भ्रमतोऽनृबन् । जीवस्यास्य सहोदराः ॥ बहवः मुहुदो दारा । मो-
क्षोऽनृबन् कदाचन ॥ २७ ॥ युष्मान्निरपि तत्किम्—मादेशो दीयतां मम ॥ बंधुमित्रेषु युष्मासु ।
साधयामि यथा शिवं ॥ २८ ॥ इत्युक्ते बंधुमित्राणि । प्रजजल्लुः सहोदर ॥ द्रयंतं समयं यावत् ।

त्वया तनय संसार—स्वरूपं यादृशीरिति ॥ तादृगेवाहमप्येत—ज्ञाने जिनवचःश्रुतेः ॥ ६७ ॥ किंतु
 पुत्रोपरि स्नेहः । कामिनीनां प्रवेनमहान् ॥ अतो वच्यधुना दीक्षां । माग्रहीस्त्वं संयौवनः ॥ ६८ ॥
 सर्वथैव कदाचिच्च—अत्र जिष्यसि वद्वज्र ॥ तदाहमपि चारित्रं । ग्रहीष्यामि त्वया सह ॥ ६९ ॥
 तंवाधारेण संसारे । तिष्ठत्यासमहं खलु ॥ त्वमेव प्रव्रजेर्यहि । तदाधारो ममात्र कः ॥ ७० ॥ इति
 श्रुत्वा जनन्युक्तं । प्रद्युम्नो हृष्टमानसः ॥ गत्वांतः पुरमात्मीयं । मृगेक्षणा न्यवीवदत् ॥ ७१ ॥ नवं
 तीक्ष्णः समं भोगा । मया श्रुंक्तास्त्वेनकथा ॥ अथाहं प्रवभोगैर्यः । संजातोऽस्मि पराङ्मुखः ॥ ७२ ॥
 स्वर्लोकेऽनेन जीवेन । भोगा हृदयवांन्विताः ॥ युक्ताः सत्रा सुरस्त्रीभिः—स्तृप्तिस्तथापि नाभवत् ॥
 ॥ ७३ ॥ मनुष्येष्वपि तिर्यक्षु । नरकेष्वपि दुःखिषु ॥ न भोगा दुर्लभा एते । जीवस्य प्रववर्तिनः
 ॥ ७४ ॥ चतसृष्वपि गतिषु । जीवस्य भ्रमतः सतः ॥—ऐश्वर्यभोगसामग्री । दुर्लभा न प्रवर्तते ॥
 ॥ ७५ ॥ मानुष्ये प्रभुवाक्यानां । योगेऽपि यच्च दुर्लभं ॥ तद्दीक्षास्तमादातु—मुत्साहो मम वर्तते
 ॥ ७६ ॥ युष्माकमाज्ञया पूर्ण । उत्पन्नः स भवेन्मम ॥ ततो यूयं प्रदत्ताज्ञां । पूर्णोक्तोमि तं य-
 था ॥ ७७ ॥ पत्युर्वचनमाकर्ण्य । काञ्चिद्वैराग्यसंमदं ॥ काञ्चिच्च दुःखमाधत्ता—दासिन्यं काचिदप्य-

तं । जयानकं प्रजायते ॥ १६ ॥ इति जयानकरसः ॥ परस्त्रीभिः समं बुद्ध्या । जवेयुर्धनराशमाः
 ॥ अतृप्ताः कामजोगेषु । यांति ते नरकं मृताः ॥ १७ ॥ परमाधार्मिका दारैः—प्रीमास्यैर्वह्निविग्रहैः
 ॥ वीभत्सानि स्वरूपाणि । विधायाद्विगयंति तान् ॥ १८ ॥ इति वीजत्सरसः ॥ अभव्यैरय्यवाप्यंत
 । ऐहिकानि सुखानि च ॥ ततश्चित्रं न संसार—सुखजोगे शरीरिणां ॥ १९ ॥ पुरीषमलमृत्राणां ।
 भांमागारमिदं वपुः ॥ अस्माच्चेत्साध्यते मोक्ष—सुखं तर्ह्यदुद्युतं महत् ॥ २० ॥ इत्यद्विभुतरसः ॥ सां-
 सारिकाणि सौख्यान्यु—पायेन येन केनचित् ॥ लभ्यंते मोक्षशर्माणि । न हि शान्तरसं विना ॥
 ॥ २१ ॥ ततः स्तुवंतु मां केचि—त्रिदंतु कुट्टयंतु वा ॥ निघ्नंतु लेष्टुञ्जिश्चारु—बंदनेनार्चयंतु च
 ॥ २२ ॥ तेषु द्वारेष्वहौ पुष्प—शय्यायामुपले पुनः ॥ तृणे स्त्रीणे रियौ मित्रे । भवतात्समता म-
 म ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ सिद्धिसंसिद्धये कायो—त्सर्गमाधाय कानने ॥ स्थितस्य मे कदा वक्—मा-
 द्वास्यंति वने मृगाः ॥ २४ ॥ इति शान्तरसः ॥ इति शान्तरसं मात—नर्वमं त्वत्प्रसादतः ॥ प्रसा-
 धयितुमिच्छामि । त्वमादेशं समर्पय ॥ २५ ॥

इह वैरंगिकं वाक्यं । समाकर्ण्य मनोज्ञवः ॥ जनन्यय्यवदन्मोह—समन्विता स्वनंदनं ॥ २६ ॥

रासुराः ॥ ४५ ॥ वदने च वपुःस्नेहे । पद्मसौरभ्यधारणात् ॥ पद्मिनी यांगना मापि । श्रुक्ता श्रु-
 गारिता मया ॥ ४६ ॥ इति श्रृंगारसः ॥ लंबोदरं वक्रगीवं । दीर्घहस्तक्रमान्वितं ॥ दंतुरं भग्नक-
 टिकं । शिद्धरूपं मया कृतं ॥ ४७ ॥ तेन रूपविधानेन । हास्याय शानुकन्यका ॥ अथपहत्य समानी-
 ता । मयका तव सन्निधौ ॥ ४८ ॥ इति हास्यसः ॥ ये शेरंते प्रसूनानां । शय्यायां प्रोगिनो न-
 राः ॥ कांतालिंगनसंयुक्ता—स्तांबूलभक्षणाननाः ॥ ४९ ॥ रंकाः साधारणास्तेऽपि । पृथिव्यां प्र-
 स्तरे क्वचित् ॥ करुणार्हा लज्जते न । रात्रौ शयनमप्यहो ॥ ५० ॥ प्रत्यक्षं देवलोककेन । समाना-
 यां समृद्धिनिः ॥ अप्यस्या द्वारिकायाश्च । यदूनां च कुलक्षयः ॥ ५१ ॥ इति करुणारसः ॥ नवि-
 ष्यति तदा कीदृश । रौद्रं जननि दुस्सहं ॥ कोलाहलैर्मनुष्याणां । रक्षरक्षेति जटपतां ॥ ५२ ॥
 इति रौद्ररसः ॥ सहस्रयोधिनो मर्या । भवंति लक्षयोधिनः ॥ दधाना हृद्यहंकारं । संग्रामे नाप्य-
 पासरन् ॥ ५३ ॥ तदीयमभिमानित्वं । विज्ञेयं सकलं मुधा ॥ दुःकर्मशत्रवा वीर—रसेन विजिता
 न यैः ॥ ५४ ॥ इति वीररसः ॥ संसारे वसतां पुंसां । देहे रोगजरोद्धितं ॥ धने च पृथिवीनाथ
 —तस्कराणां भवेद्भयं ॥ ५५ ॥ एतेऽप्योऽपि जवेद्रक्षा । कदाचित्पूर्वपुण्यतः ॥ तथापि मृत्युतश्चि-

द वधीपि य—तच्च नूनं न सुंदरं ॥ कस्य कस्य जवस्यांवा । पिता च संस्मरिष्यते ॥ ३५ ॥ प्रोक्तं
 समस्तशास्त्रेषु । नीरागैरपि पारगैः ॥ यावति संति तोयानि । नदीषु च पयोधिषु ॥ ३६ ॥ स्तन्य-
 पानानि तेन्योऽप्य—धिकानि भ्रमता मम ॥ मातुर्जीवेन पीतानि । कानि कानि स्मराम्यहं ॥ ३७ ॥
 एकोदरममुद्बृताः । स्नेहयुक्ताः सहोदराः ॥ स्वार्थसंप्राप्त्यन्नावेन । तेऽपि विघटयंति च ॥ ३८ ॥
 आत्मन्यैश्वर्यसंयुक्ते । मिलंति स्वजना अपि ॥ तदभावे न कोऽपि स्या—दुवने ग्वजनो निजः
 ॥ ३९ ॥ तावदेव स्फुरद्विद्या ! तावद्रूपं मनोहरं ॥ तावदेव च लावण्यं । यावत्पुण्यं पुरातनं ॥ ४० ॥ का
 पावनं तावदेवान्न । दृश्यते नयनद्वयं ॥ यावद्रोगजराग्रस्तं । शरीरं च नृणां भवेत् ॥ ४१ ॥ का
 मिन्यो नीचगामिन्यो । निम्नगावन्निरंतरं ॥ मनोवचोवपुर्भिन्ना । तासु का प्रीतिनिर्मितिः ॥ ४२ ॥
 येन प्राज्योद्यमेनापि । द्रविणं समुपार्जितं ॥ स्थिरं चेत्स्यान्न तस्यापि । क्रियते किं धनेन तत ॥
 ॥ ४३ ॥ यत्त्वयोक्तं समस्तापि । संपूर्णं संपदस्ति ते ॥ तत्सत्यं तव माहात्म्या—तथैव मम वर्तते
 ॥ ४४ ॥ किंच त्वदनुभावेन । रसा अथैव विलोकिताः ॥ पुरतस्तव तान् वच्मि । त्वमनुक्रमतः शृ-
 णु ॥ ४५ ॥ विमुंचंत्याः कदाक्षेपुं । जयंत्या हरिणिं दृशा ॥ यस्या रूपेण तुष्यंति । योगिनश्च सु-

दायुःपानीयमंतरा ॥ ३३ ॥ भवंतोऽपि च शृण्वंतु । ज्ञो ऋषा वचनं मम ॥ स्याद्वादोऽपि न युष्मा-
 मि—विज्ञेयो जिनभाषिते ॥ ३४ ॥ प्राचीतः पश्चिमायां चे—दुदेति गगनध्वजः ॥ तथापि नो
 विघ्नोर्नैमेः । कश्चितं विफलं भवेत् ॥ ३५ ॥ अस्मादसारतो देहात् । कैवल्यं यदि साध्यते ॥ तदै-
 वायं प्रमाणं स्या—दन्यथा किं प्रयोजनं ॥ ३६ ॥ शुद्धं प्रद्युम्नवैराग्य—मिति ज्ञात्वा सभासदः ॥
 चमत्कृता दधुस्तेषु । केऽपि वैराग्यमुत्कटं ॥ ३७ ॥ पुत्रं विज्ञाय विभ्राणं । ज्वसौख्यविरक्ततां ॥
 पितापि मौनमाधाय । संस्थितो दुःखपूरितः ॥ ३८ ॥ दुःखितं जनकं ज्ञात्वा । मुक्त्वा सांबं निजा-
 स्पदे ॥ स जगाम गृहं मातु—नत्वा तां विनयात् स्थितः ॥ ३९ ॥ तत्र स्थित्वा क्षणं प्रोचे । प्र-
 द्युम्नो मातरं निजां ॥ वैराग्यं प्रकटीकृत—मस्ति मे नेमिवाक्यतः ॥ ३० ॥ ततो देहि प्रसद्य त्व-
 माक्षां मातर्विचक्षणे ॥ विदधामीप्सितं कृत्यं । यथाहमविलंबितं ॥ ३१ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा ।
 रुक्मिणी मूर्च्छिताभवत् ॥ जगौ सा लब्धवैतन्या । तनय त्वं ब्रवीषि किं ॥ ३२ ॥ तव माता पिता
 बंधुः । स्नेहिलः स्वजनः पुनः ॥ विद्या रूपं च लावाण्यं । यौवनं योषितो धनं ॥ ३३ ॥ न्यूना न
 कापि संपत्ति—वर्तते तव नंदन ॥ ततः कथं पस्त्रिज्या—वार्तां करोषि सांप्रतं ॥ ३४ ॥ स जगा-

॥ ११ ॥ अतो देहि ममादेश—मुपदेशं यथार्हतः ॥ चारित्रस्त्रमादाय । शृणोभ्यहं निरंतरं ॥ ११ ॥
 इति तद्वचनं श्रुत्वा । कृष्णोऽद्भूद्गुरिदुःखनाक ॥ बलदेवादयो ऋषा । जाताः सद्गुणविस्मयाः ॥ १२ ॥
 मुकुंदोऽपि ततोऽवादी—दरे पुत्र पवित्रधीः ॥ संप्रत्यवसरो दीक्षा—ग्रहणस्य तवास्ति कः ॥ १४ ॥
 धीरेषु धीस्ताधारी । वीरेषु वीरतान्वितः ॥ ऋश्नोगिषु जोगी त्वं । सर्वकामिषु काम्यसि ॥ १५ ॥
 विद्यावत्सु च विद्यावान् । कलावत्सु कलाधरः ॥ सर्वरूपिषु रूपी त्वं । कांतिमत्सु च कांतिमान् ॥
 ॥ १६ ॥ राज्यजोगविलासानां । दिनानि तव यौवने ॥ वर्तते सांप्रतं पुत्र । न चारित्रोचितानि च
 ॥ १७ ॥ ततो गृहाण साम्राज्यं । ब्रुह्म भोगाननेकथा ॥ गृहीतव्यस्त्वया पश्चात् । संयमो वार्धके
 सुत ॥ १८ ॥ अपरेऽपि नृपाः प्राहुः । प्रहृष्टं धैर्यसंयुताः ॥ विन्नेषि प्रथमं किं त्व—मेव द्वांसवती-
 क्षयात् ॥ १९ ॥ न ज्ञायते ब्रवेद्दृष्टि—स्थवा नाब्दमुन्नतं ॥ वीक्ष्य प्रस्फोटयेः कुञ्जं । कथं त्वं ज-
 लपूरिति ॥ २० ॥ एवं पितुः परेषां च । निशम्य स्नेहिलं वचः ॥ प्रहृष्टोऽय्यदधत्स्नेह—वर्जितं
 स्फूर्जितद्युतिः ॥ २१ ॥ त्वयापि ज्ञायते ताता—स्ति राज्यं नरकप्रदं ॥ भोगा रोगविधातारो । वि-
 लासाः स्वप्नसन्निधाः ॥ २२ ॥ कमला चपला विहृ—घ्रात्कार इव वर्तते ॥ यौवनं वनवच्छुष्ये—

॥ अथ पंचदशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ तत्र जिनो नेमि—विहृत्य बहुव्रतले ॥ प्राग्येन समवासार्षी—द्वोकानां धर्मचेतसां ॥
॥ १ ॥ समागमनमाकर्ण्य । श्रीमतो नेमिनो विनोः ॥ तुतुषुर्धार्मिकालोका । निदानशंकयाकुलाः
॥ २ ॥ केचिज्जानन्ति चारित्रं । ग्रहीष्यामो जिनांतिके ॥ कैश्चिद्विशेषतो धर्मा—नुष्ठानं च कश्चिद्यते
॥ ३ ॥ इति धर्मरैतैर्लोकैः । समन्वितो नरायणः ॥ ययौ नेम्यंतिके नत्वा—श्रीषीष्टमोपदेशनां ॥
॥ ४ ॥ तां निशम्य महामोह—निष्ठाविद्रावकारिणीं ॥ केचिदाददिरे दीक्षां । केचिद्वैराग्यमादधुः
॥ ५ ॥ कृष्णोऽपि वासुदेवत्वा—दीक्षां ग्रहीतुमक्षमः ॥ वैराग्येण युतो गेह—मागत्य बुभुजे सुखं
॥ ६ ॥ बल्लभेण नृपाले—विद्याधरैश्च यादवैः ॥ पूरितायां सत्रायां च । सिंहासने स्थितो हरिः
॥ ७ ॥ विरूढैर्बहुवंदीनां । स्तूयमानः समंततः ॥ चारुमैर्वीज्यमानः स । पर्षदींद्र द्वावन्नौ ॥ ८ ॥
तदा राजांगैर्युक्त—स्तत्र प्रष्टुमर्हयिवान् ॥ प्रणम्य पितरं प्राप्य । समयं स व्यजिज्ञपत् ॥ ९ ॥
संसारानित्यतावर्क्यीं । निशम्य नेमिदेशनां ॥ संजातं मम वैराग्यं । संयमग्रहणात्मकं ॥ १० ॥ पि-
तस्त्व प्रसादेन । भोगां वृत्ता मयाखिलाः ॥ तानप्यशाश्वतान् जानन् । जातो वैरंगिकोऽस्म्यहं ॥

द्वारिकापुरि ॥ ४५ ॥ तदा न्यवाययद्यामो । वासुदेवं सहोदरं ॥ तापसेनामुना नैव । प्रजल्पनमथो-
 चितं ॥ ४६ ॥ वामनः कणपः पंगु—ह्रीनांगो बधिरस्तथा ॥ प्रशामितोऽपि सद्वाक्यै—रूपशान्तिं प्र-
 याति न ॥ ४७ ॥ त्रिदंदिनि वराकेऽस्मिन् । कथनैः किं प्रयोजनं ॥ श्रीनेमिजापितं सर्वं । कदापि
 न वृथा भवेत् ॥ ४८ ॥ ततः शोकेन संयुक्तो । बहुदुःखं धरन् हृदि ॥ द्वारिकानगरीं प्राप्तः । सरा-
 मो मधुसूदनः ॥ ४९ ॥ निदानं प्रकटीकृतं । कृतं तेन त्रिदंदिना ॥ द्वितीयस्मिन् दिने पुर्यां । मु-
 कुन्दोऽप्युदघोषयत् ॥ ५० ॥ द्वारिकानगरीदाह—कृते द्वैपायनोर्षिणा ॥ निदानं कृतमस्यस्माद् । ध-
 र्मे नृयास्त सादराः ॥ ५१ ॥ उदघोषणां केशवकारिणां ता—मेवं समाकर्ण्य पुरीमनुष्याः ॥ विशे-
 षतो धर्मरता चन्द्रबु—र्धर्मो विद्या विलयं प्रयाति ॥ ५२ ॥ इति पंडितचक्रचवर्तिपंम्नितश्रीराज-
 सागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रे गजसुकुमालदीक्षाग्रहणमुक्तिग-
 मनकृष्णप्रश्रवर्णनो नाम चतुर्दशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

वृत्तांतं तं चरैर्ज्ञात्वा । व्यषीदन्मधुसूदनः ॥ अथायं कुपितो द्वाहा । यदुक्तं कश्चिदिति ॥ ३४ ॥

चित्तियित्वेति गोविंदः । सात्वतेन समं ययौ ॥ उपद्वैपायनं विन्यद् । द्वारिकाक्षयहेतुतः ॥ ३५ ॥
 खंडीकृतं खलमिव । रक्ताक्षं क्रोधदुर्धरं ॥ समीक्ष्य तमुज्जौ बंधु । मृदुवाक्यैर्जजलपतुः ॥ ३६ ॥ अ-
 द्यो तापसमुख्य त्वं—महो क्रियापरायण ॥ तव क्रोधविधानं न । योग्यतामेति सर्वथा ॥ ३७ ॥
 क्रोधेन दुर्गतिप्राप्तिः । क्रोधेन वैश्वर्धनं ॥ क्रोधेन क्षीणसंसार—वतामपि जवापदः ॥ ३८ ॥ मदां-
 धैः पुनरज्ञानै—बीलकैर्मम यद्यपि ॥ भृशं संतापितो मंतुं । क्षमस्व त्वं तथापि तं ॥ ३९ ॥ बा-
 लकैः कृतमन्यायं । क्षमंते त्रिदशा अपि ॥ तव तापस सदीक्षस्य । क्षमैवाक्षीणभूषणं ॥ ४० ॥ व-
 चनैः कोमलैरेवं । प्रशामितोऽपि तापसः ॥ न प्राशाम्यमृतक्षेपै—धूमध्वज इवेधितः ॥ ४१ ॥ कु-
 द्रोऽभ्यधात् त्रिदंडी स । मावादीः कृष्ण भूरिशः ॥ यदहं तावकैः पुत्रै—निष्कारुण्यैर्निपीमितः ॥
 ॥ ४२ ॥ कृतस्य तपसो मे स्यात् । फलं यदि मनागपि ॥ द्वारिकायाः सलोकाया । नृयासं ज्वा-
 लकस्तदा ॥ ४३ ॥ तदैव मयकाकारि । निदानमिति दुस्सहं ॥ ततस्तव वचो मोघं । न विष्ण्यंति पु-
 शो मम ॥ ४४ ॥ वारंवारं मुकुंद त्वं । विज्ञापयसि मां यदि ॥ युवां द्वौ बांधवौ तर्हि । मोक्षयामि

कोऽपि पुरुषः ॥ पर्यटन् प्रययौ तत्र । स शिलाकुण्डमैक्षत ॥ ३१ ॥ यद्येष्टं तत्र पीत्वा तां । सुरां स्वा-
 दुकरां मुखे ॥ स प्राप्तनृसिंहोहित्य—स्तां लात्वा द्वारिकां ययौ ॥ ३२ ॥ तेन सांवकुमारस्य । तस्या
 अकारि हौकनं ॥ तां निषीय कुमारोऽपि । मोदमानोऽवदन्नरं ॥ ३४ ॥ इयं त्वया कुतः प्राप्ता । सु-
 राणामपि दुर्लभा ॥ सोऽवगम्य दिदृक्षा ते । दर्शयामि तदा विभो ॥ ३५ ॥ स्थानप्रदर्शना ते-
 न । कुमारैरुत्कैः सह ॥ द्वितीयदिवसे सांवः । शिलाकुण्डेषु जग्मिवान् ॥ ३६ ॥ निरीक्ष्य चिरका-
 लेन । तेषु तां मदिरां वरां ॥ गृध्रत्वेन पपौ सांवो । भ्रातृव्रातृव्यमित्रकैः ॥ ३७ ॥ तारुण्येन सुरा-
 पान—विधानेन यदृह्यया ॥ सर्वेऽपि ते मदोन्मत्ता । वद्वुर्द्विस्ता इव ॥ ३८ ॥ गायंतो निपतंत-
 स्ते । ददतो हस्ततालकान् ॥ ध्यानं प्रकुर्वतो ह्येषा—यनस्य पार्श्वमागताः ॥ ३९ ॥ तापसं वीक्ष्य
 तं जाग्र—त्कोपः सांवोऽब्रवीदिदं ॥ मार्यतां मार्यतामेषो—ऽस्मद्वेषोत्पादधारकः ॥ ३० ॥ वराको
 मारितोऽस्माकं । द्वारिकायाः कुलस्य च ॥ ज्वालनेन परिध्वंसं । प्रविधास्यत्ययं कथं ॥ ३१ ॥ मुष्टि-
 निश्च चपेटानि—लेष्टुनिश्चरणैस्तथा ॥ निहतः पातयित्वोर्व्यां । मुक्तो मृतकवत्कृतः ॥ ३२ ॥ म-
 दाद् द्वैपायनर्षिं तं । जानंतो मानसे मृतं ॥ पुरीं द्धारवतीं गत्वा । ते स्वगेहमशिश्यन् ॥ ३३ ॥

त्या । वर्तते मे प्रयोजनं ॥ १० ॥ विमृशन्निति चित्ते स । नमस्कृत्य जिनाधिपं ॥ निकेतनं निजं
 गत्वा । तूणीरुद्धयमग्रहीत् ॥ ११ ॥ उग्रयोः पद्मयोगात्म—रक्षायै तूणयुगमभृत् ॥ हस्ते धनुर्दधत्कृ-
 ष्ण—रक्षार्थं वनवास्यभृत् ॥ १२ ॥ अदंजो ह्यारिकालोको । द्विपायनोऽपि तापसः ॥ ह्यारिकायदु-
 रक्षार्थं । वनवासमसेवत ॥ १३ ॥ कृष्णोऽप्यनर्थमूलां च । मदिरापांननिर्मितिं ॥ विजानन्नगरीम-
 ध्या—सर्वत्रापि न्यषेधयत् ॥ १४ ॥ कदंबपादपात्पार्श्व—प्रवर्तिनि शिलोच्चये ॥ शिलाकुंडेषु म-
 द्यानि । जीर्णान्यपि जहर्जनाः ॥ १५ ॥ सिद्धार्थसारथिः कृष्ण—उयेष्टबंधु व्यजिह्वपत ॥ स्वामिन्
 मे देहि दीक्षाज्ञां । यथा न वीक्ष्यते क्षयः ॥ १६ ॥ ह्यारवत्या यदूनां च । प्रलयं वीक्ष्य दुःखिता
 ॥ अविष्यति मम प्राज्या । तस्माद् गृह्णामि संयमं ॥ १७ ॥ बलमज्जोऽभणद्भद्र । प्रदाय वचनं मम
 ॥ पस्त्रिजैर्यदि त्वं त—हीक्षादेशं ददाम्यहं ॥ १८ ॥ पस्त्रिज्य तपस्तीव्रं । तप्त्वा च विदशालये
 ॥ वृंदास्को भवेस्त्वं चे—ततो मां प्रतिबोधयेः ॥ १९ ॥ अंगीकृत्य वचः सोऽपि । प्राव्राजन्नेमिस-
 न्निधौ ॥ तपो विधाय षणमासीं । बभ्रुव स्वर्गसौख्यभाक् ॥ २० ॥ इतः क्षिप्तं पुरा मद्यं । शिलाकुं-
 डेषु यज्जनैः ॥ वृक्षाणां पुष्पपातेन । तत्तीव्र प्रत्युताभवत् ॥ २१ ॥ ग्रीष्मकाले तृषाक्रांतः । सांबस्य

त्रिंशतो वने ॥ ९८ ॥ तेनानशनयोगेन । शुक्लान्वनवती मृता ॥ ममाददे महानंद—पदं कन-
 कवत्यपि ॥ ९९ ॥ अथ श्रीनेमिनाथस्य । विनाय विनयं स्वढुः ॥ पप्रञ्च देशनाप्रांते । द्वारिका-
 याः स्वरूपकं ॥ १०० ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशाढ्यं । स्वरूपं वस्तुनस्त्रिधा ॥ ततः कथं द्वारिकाया । या-
 दवानां च मे क्षयः ॥ १ ॥ स किं ज्ञावी स्वप्नावेन । परेण जनितोऽथवा ॥ परस्मिन्नपि देवेन ।
 मनुष्येण कृतोऽथवा ॥ २ ॥ तदोवाच जिनो विष्णु । द्वारवत्याश्च तापसः ॥ बहिः शौर्यपुराख्यस्या
 —श्रमे तिष्ठति शर्मणा ॥ ३ ॥ स चान्यदा नीचकुलां । कांचिदादाय कन्यकां ॥ जगाम यमुना-
 द्वीपं । बुद्बुजे तत्र तेन सा ॥ ४ ॥ तथा सूतः सुतस्तस्य ! कृता द्वैपायनाभिधा ॥ ब्रह्मचारी परं त-
 त्र । स तिष्ठेद्यदुसौहृदात् ॥ ५ ॥ संवाद्यास्ताडयिष्यति । मद्यपानात्तमेकदा ॥ कुष्ठः सोऽपि पुरी-
 मेनां । सयदून् ज्वालयिष्यति ॥ ६ ॥ जराकुमारतो भ्रातु—ऋविष्यति मृतिस्तव ॥ श्रुतं तन्नेमिना
 प्रोक्तं । समग्रैरपि यादैवः ॥ ७ ॥ अहो यदुकुलांगारो । वर्ततेऽयं दुराशयः ॥ अन्योन्यं कथयामा
 सु—रिति व्यग्राशयाः समे ॥ ८ ॥ द्वारवत्या मनुष्याणां । वदन्नान्निर्गतं वचः ॥ निशम्य नेमिना-
 धेन । ज्ञापितं खेदवानद्भूत् ॥ ९ ॥ वमुदेवसुतो नृत्वा—अहं चेद्रुधातकः ॥ तर्ह्यत्र किमवस्थि-

नाथ्येन । प्रोक्तमाकर्ण्य माधव ॥ दुःखं धरन् रुदंस्तस्य । देहसंस्कारमाचरत ॥ ८७ ॥ तं विधाय म-
 हादुःखा—द्विशता द्वास्त्रिंशं पुरीं ॥ यथोक्तो नेमिना विप्रो । दृष्टस्तथैव विष्णुना ॥ ८८ ॥ तं दृष्ट्वा
 बंधयित्वा च । आमयित्वा नरैः पुरि ॥ गृध्रादिपक्षिणां मन्ये । बलयेऽक्षेपयद्बहिः ॥ ८९ ॥ तेनैव
 दुःखगर्जेण । वैराग्येण जिनांतिके ॥ बहवो जगृहुर्दोक्षां । गेहं विमुच्य यादवाः ॥ ९० ॥ दशा-
 हर्षी अपि योद्धारः । समुद्रविजयादयः ॥ विनैव वसुदेवेना—गृह्णन् संयमसंपदं ॥ ९१ ॥ शिवा-
 देवी जिनस्यांबा । तथा संसापि सोदराः ॥ मुकुंदस्य कुमारश्चा—परेऽप्याददिरे व्रतं ॥ ९२ ॥ ऋ-
 यान्नेमिजिनस्यैव । हस्तो मदीयमस्तके ॥ राजीमत्यपि प्राव्राजी—न्मत्वेति नेमिसन्निधौ ॥ ९३ ॥
 देवीं च कनकवतीं । देवकीं रोहिणीं विना ॥ प्राव्रजन् वसुदेवस्य । महिलाः प्रबला अपि ॥ ९४ ॥
 अन्यदा गृहवासेऽपि । स्थिता कनकवत्यलं ॥ आरूढा क्षपकश्रेणिं । केवलज्ञानमासदत् ॥ ९५ ॥
 तस्या ज्ञानममुत्पाद—वृत्तांतं नेमिब्रवीत ॥ सत्रायां नाकिनः श्रुत्वा । तष्ठाग्न्येवोत्सवं व्यधुः ॥
 ॥ ९६ ॥ अहो मे केवलज्ञानं । प्रसिद्धं समजायत ॥ गृहवासोऽथ योग्यो न । ततः सा प्राव्रज-
 त्वस्यं ॥ ९७ ॥ ततो नेमिविप्रोः पार्श्वे । गत्वा पृष्ठा च तं जिनं ॥ चकारानशनं शुभ्रं । दिनानां

॥ ७४ ॥ ब्राह्मणं तं सुखीकृत्य । नेमिपार्श्वे गतो हरिः ॥ नत्वा स्थितो गजं दृष्टुं । न तमैकत कुं
 त्रचित् ॥ ७५ ॥ अहो वाचंयमेष्वेपु । न दृश्यते गजः क्वचित् ॥ नेमिं पृष्ठायहं तर्ह्य—पृष्ठस्था-
 त्वेति तं हरिः ॥ ७६ ॥ स्वामिन्नमी विनेयास्ते । दृश्यंते शोचनाननाः ॥ एकस्तु नूतनः शिष्यो
 । नेक्ष्यते कुलचिन्मया ॥ ७७ ॥ युष्माभिः प्रेषितः कापि । ध्यानलीनोऽस्ति वा क्वचित् ॥ पठत्य-
 न्यत्र साधूना—माचारं च स्थितः क्वचित् ॥ ७८ ॥ इति श्रुत्वा हरेर्वाक्य—मयवीन्निमिवोधिदः ॥
 सोमद्विजस्य साहाय्या—तेनासाधि शिवास्पदं ॥ ७९ ॥ इति श्रीनेमितः श्रुत्वा । दुःखान्मूर्खो ध-
 र्न् हरिः ॥ पपात पृथिवीपीठे—ऽरुदन सर्वेऽपि यादवाः ॥ ८० ॥ उपचारविधानेन । विमूर्खो मा-
 धवोऽवदत् ॥ मञ्जातृघातको नाथ । विज्ञायते कथं मया ॥ ८१ ॥ इति द्वेषजुषं वाचं । निशम्य
 नरकद्विषः ॥ श्रीनेमिर्न्यगदद्विष्णो । तस्मिंस्त्वं मा कुरु क्रुधं ॥ ८२ ॥ यथा द्विजस्य वृद्धस्ये—ष्टि-
 काप्रापणतस्त्वया ॥ उपकारः कृतस्तस्य । तथा तेन द्विजन्मना ॥ ८४ ॥ उपकारः कृतो यद्य-
 द्वाविष्यत्तस्य तेन न ॥ तूर्णमेवात्रविष्यत्त—न्मुक्तिस्तस्य मुनेः कथं ॥ ८५ ॥ विशंतं पुरि दृष्ट्वा
 त्वां । पिन्नमौलिर्मिथेयत यः ॥ जानीहि सोमशर्माणं । तं त्वद्रांधवघातकं ॥ ८६ ॥ इति श्रीनेमि-

र. ॥ ६३ ॥ तथैव नेमिनाथेन । मुक्तिं तस्य विचिंत्य च ॥ यथासुखं प्रवर्तस्वे—तुत्त्वादेशो नि-
वेदितः ॥ ६४ ॥ शिरस्यादेशमारोप्य । नत्वा च नेमिनं जिनं ॥ गत्वा श्मशानमेदिन्यां । तस्थौ
प्रतिमया मुनिः ॥ ६५ ॥ बहिर्गतेन विप्रेणा—त्रिधया सोमशर्मणा ॥ संस्थितः स प्रतिमया । ह-
ष्टो निर्ग्रेष्ठवेषभाक् ॥ ६६ ॥ स लुकोप तमालोक्य । चेत्याखंमकृतौ मतिः ॥ अस्याप्रवक्तव्यं तर्हि ।
मम पुत्री विमंविता ॥ ६७ ॥ इति ज्वलच्चितांगारै—धृतीकंतो भृतो रुषा ॥ मूर्ध्नि संस्थापितः सा-
धो—स्तेन घातकबुद्धिना ॥ ६८ ॥ ध्यानलीनस्तदुद्धूतां । वेदनामसहन्मुनिः ॥ ज्वालयन् कर्मम-
र्षेभ्यः । प्राप्तज्ञानो गतः शिवं ॥ ६९ ॥

अथ प्रातर्मुकुंदोऽपि । पश्चिरेण पूरितः ॥ चचाल नेमिनं नंतु । दृष्टुं गजसमुत्सुकः ॥ ७० ॥
द्वारवत्या बहिर्याव—निर्गतः पुरुषोत्तमः ॥ ब्राह्मणं तावदिदृष्ट । मूर्ध्ना वहंतमिष्टिकां ॥ ७१ ॥ तं
वीक्ष्याचितयत्कृष्ण । एकामेकामपीष्टिकां ॥ वहन् वृद्धो द्विजन्मायं । कदा नेष्यति पूर्णतां ॥ ७२ ॥
तस्य वृद्धस्य विप्रस्य । विष्णुनेत्यनुकंपया ॥ लात्वेष्टिका करेणैका । मुक्ता देवनिकेतने ॥ ७३ ॥
ततो द्विजन्मनस्तस्य । सर्वा अपीष्टिका जनैः ॥ आदाय निजपाणिभ्यां । तत्रामुच्यंत तत्क्षणात् ॥

तां श्रुत्वा नृरिवैराग्यं । संप्राप्तो यौवनेऽपि च ॥ १२ ॥ तत्प्राप्य गृहमागत्य । चरणग्रहणोत्सुकः ॥
 दीक्षामाश्रित्य सोऽप्राक्षीत् । पितरौ स्नेहधारिणौ ॥ १३ ॥ तत श्रुत्वा देवकी मूर्त्ता—मवाप्य न्य
 पतत्किनौ ॥ गतमूर्धोपचरैः सा । रुदतीति जगाद तं ॥ १४ ॥ अहो पुत्र गृहाण त्वं । राज्यं त्व
 द्रांघ्रवार्पितं ॥ अथवा कुरु वीवाहं । रूपिण्या अन्ययोपितः ॥ १५ ॥ सुनो सप्तसु पुत्रेषु । त्वमेव ला-
 खितोऽष्टमः ॥ सोऽपि त्वं संयमं ग्रहि । लास्यसि का गतिर्मम ॥ १६ ॥ तव दीक्षाजिघृक्षा चे—
 द्भवेच्चेतसि नृयसी ॥ तर्ह्यवश्यं त्वया ग्राह्या । भोगान् भुञ्क्वा च वार्धके ॥ १७ ॥ पुत्रोऽवक् वृद्ध-
 तामेवं । मानर्जानाम्यहं न हि ॥ सद्यः प्रसद्य तद्देहि । दीक्षाशिक्षां ममोत्सवात् ॥ १८ ॥ तारुण्य
 एव वैराग्या—दीक्षामेष गृहीष्यति ॥ प्रोक्तमस्ति सुरेणापि । पुरैव मम साग्रहं ॥ १९ ॥ ध्यायं-
 तीति वचस्तस्य । दुःखयुक्तापि देवकी ॥ बहुशः कथनेनाप्य—प्रवन्मौनावलंबिनी ॥ २० ॥ ततस्त-
 स्योत्सवं कृत्वा । दीक्षा कृष्णेन दापिता ॥ रुदंतो मोदतो गेहं । जग्मुः कृष्णादियादवाः ॥ २१ ॥
 दान्यां स्त्रीन्यां युतो दीक्षा—मादाय स विनेयतां ॥ विव्रत्तस्यैव घस्यस्य । सायं नेमिं व्यजिज्ञपत
 ॥ २२ ॥ भगवन् यदि युष्माक-माज्ञा भवति तर्ह्यहं ॥ अद्यैव निशि तिष्ठामि । इमशाने प्रतिमाध-

॥ ४० ॥ इत्युक्त्वा देवकीं देवीं । गत्वा च मंदिरे हरिः ॥ स्थितः पौषधशालायां । ध्यानं कर्तुमह-
 निशं ॥ ४१ ॥ कृत्वाष्टमं तपो देवो । विधिना राधितो भृशं ॥ शक्रसेनापती रात्रौ । प्रासीदन्नैगमेष्ण-
 पि ॥ ४२ ॥ प्रसन्नीभूय सोऽप्युचे । कथमाराधितस्तया ॥ जिष्णुर्जगौ जनन्या मे । देवक्या देहि
 नंदनं ॥ ४३ ॥ देवोऽवददहो सूनुं । दास्यामि किंतु यौवने ॥ स समादास्यते दीक्षां । भवभो-
 गपराङ्मुखः ॥ ४४ ॥ त्रिदशः कथयित्वेति । जगाम निजमास्पदं ॥ स्वर्गाच्च्युत्वा ततो देवो ।
 देवकीकुक्षिमाश्रयत ॥ ४५ ॥ प्राप्तुं समये सापि । तं गजस्वप्नसूचितं ॥ नाम्ना गजसुकुमालो ।
 देवक्याकारि तेन सः ॥ ४६ ॥ क्षणं पाणौ क्षणं क्रोडे । क्षणं गतैश्च चुंबनैः ॥ देवकी लालयंती
 तं । कृतार्थं स्वममन्यत ॥ ४७ ॥ दुर्जनो बल्लभो मातु—र्भ्रातुः कल्पतरूपमः ॥ आवाल्यादपि पु-
 ण्येना—ऋक्सोऽप्यप यौवनं ॥ ४८ ॥ तदा प्रजावती कन्या । स्वर्द्धमस्य दुर्मेक्षितुः ॥ पितृन्या
 मुत्सवैस्तस्य । भ्रात्रापि च विवाहिता ॥ ४९ ॥ सोमशर्मद्विजन्मस्त्री—क्षत्रियकुक्षिसंभवा ॥ पुनः
 सोमाग्निधा कन्या—मुपयेमे स व्याग्रहात् ॥ ५० ॥ इतस्तत्र जिनो नेमि—स्तदैव समावासस्त ॥
 नंतुं गजसुकुमालो । गतः पत्नीसमन्वितः ॥ ५१ ॥ नत्वा यथोचितं स्थित्वा । शुश्राव धर्मदेशनां ॥

वकीं विह्वलां मोहाद् । दृष्ट्वा नेमिजिनोऽवदत् ॥ खेदं देवकिं माकार्षी—विंष्टिं प्राग्जन्मनः फलं ॥ ३० ॥ जीवेन क्रियते यादृ—ग्राग्जन्मनि शुभाशुभं ॥ प्राप्यते सहजेनैव । तादृक्कमल जन्म-
नि ॥ ३१ ॥ पुरा जन्मन्यहर्षिस्त्वं । सपत्न्या रत्नसप्तकं ॥ रुदत्या रत्नमेकं तु । तस्यास्त्वया सम-
र्पितं ॥ ३२ ॥ पुत्रास्त्वया न संप्राप्ताः । कर्मणा तेन तेऽपि षट् ॥ ग्रहत्तं रत्नमेकं त—पुत्रमेकम-
वापि च ॥ ३३ ॥ नेमिनोक्तं समाकार्ष्य । शोचन्ती निजकर्म सा ॥ विमना निलयं गत्वा । स्थिता
सुताञ्जिन्नापिणी ॥ ३४ ॥ कृष्णस्तां तादृशीं वीक्ष्य । जगाद जननीदृशी ॥ कथं त्वं वर्तसे पुत्रे ।
मयि सत्यपि दुःखिनी ॥ ३५ ॥ सोचे सूनो ममाज्ञाय—वार्तां कां वच्मि ते पुरः ॥ प्रसुतास्तन-
याः सप्तै—कोऽपि नो खेलितो मया ॥ ३६ ॥ त्वं तु नन्दयशोदाभ्यां । पालयित्वा प्रवर्धितः ॥ ३७-
दुन्येऽपि च नागेन । वर्धिता मम नन्दनाः ॥ ३८ ॥ यस्माद्विभ्रयति सर्वेऽपि । तेनैव ते प्रपालिताः
॥ नागात्ततोऽप्यपुण्याहं । यदेकोऽपि न लालितः ॥ ३९ ॥

इति पुत्राञ्जिन्नापेण । वचनं दुःखगर्भितं ॥ स्वजनन्याः समाकार्ष्य । प्रजजल्प जनार्दनः ॥
॥ ३९ ॥ मातस्त्वं दुःखिनी माभुः । सर्वथा पुत्रकाभ्यथा ॥ त्वदीयामविलंबेन । पूरयिष्यामि तामहं

संप्राप्ता युवनं तव ॥ १८ ॥ तयोरिति वचः श्रुत्वा । देवकी हृद्यचिंतयत् ॥ केऽमी षडपि वर्तते ।
 कृष्णवन्मोहकारिणः ॥ १९ ॥ ततः समवसरणे । श्रीनेमिजगदीशितुः ॥ गत्वा वृत्तांतमेतेषां । पृ-
 ष्ठां सर्वमादितः ॥ २० ॥ अथवा मम जीवंतो—ऽतिमुक्तकर्महर्षिणा ॥ अष्टोक्ताः प्राक्सुताः सं-
 त्य—मीत्येष्वेव प्रवर्तिनः ॥ २१ ॥ विमृश्येति द्वितीयस्मिन् । दिवसे तत्र सा गता ॥ षण्णामपि मु-
 मुखूणां । पप्रह च स्वरूपकं ॥ २२ ॥ श्रीनेमिरब्रवीद्देवि । सुखसायाः सुरेण ये ॥ पालनार्थं सुता
 दत्ताः । षट् तेऽमी कुक्षिजास्तव ॥ २३ ॥ इति श्रीनेमिनो वाक्यं । श्रुत्वात्मानं शुशोच सा ॥ अहो
 प्राण्यविहीनाहं । वर्ते स्त्रीष्वखिलास्त्वपि ॥ २४ ॥ उदरे नवमासांश्च । मया गर्जा धृता इमे ॥ ए-
 तेषां सकलं कष्टं । मयैव क्वांतमुच्चैः ॥ २५ ॥ एकोऽपि लालितो नैव । पालितश्च सुतो मया ॥
 धन्या सा सुखसान्यस्या । अल्पेते लालिता यया ॥ २६ ॥ मत्तोऽन्या महिला धन्या । सिंही मृ-
 ग्यपि शुन्यपि ॥ या बाढ्यादपि बालान् स्वान् । लालयेत्पालयेत्पुनः ॥ २७ ॥ दुःखतो देवकी या-
 व—दात्मानमिति शोचति ॥ समेताः साधवस्तत्र । तावत् षडपि सन्निभाः ॥ २८ ॥ तांश्च वाच्य-
 मानं वीक्ष्य । प्रणम्य देवकी जगौ ॥ पुत्रा मे कुक्षिजानां वो । राज्यं वा चरणं वरं ॥ २९ ॥ दे-

वत्तया महाभक्त्या । तावपि प्रतिलाभितौ ॥ तावेद्वयशः शत्रु—सेनाख्यौ समुपेयतुः ॥ ७ ॥ ता-
वपि प्रतिलाभ्योच्चै—स्तेरेव मोदकैः शुभ्रैः ॥ देवकी समनृच्चित्ते । चमत्कारसमन्विता ॥ ८ ॥ अ-
न्यत्रालब्धभिद्वाकौ । तावेव मुनिपुंगवौ ॥ वारंवारं समायतौ । जिह्वाय मम मंदिरे ॥ ९ ॥ रू-
पेण भाषणेनापि । भेदं संघाटकत्रये ॥ अजानंती जगौ साधू । देवकी जनितांजलिः ॥ १० ॥
किं दिग्मूढतया युयं । भो मुनींदौ पुनः पुनः ॥ अत्रागच्छथ वा माम—कीना दृग्भ्रांतिरीदृशी ॥
॥ ११ ॥ युवां पृथक्पृथक् किंवा । समेतौ विजिहीर्षया ॥ अहं तावेव जानामि । विलोचनमतिव्र-
मात् ॥ १२ ॥ अथवा धनधान्येभ्यः । पूर्णायां ताविषश्रियि ॥ अस्यां पुर्यां महर्षेणा—माहाराप्ति-
र्नवेन्न किं ॥ १३ ॥ तौ प्रोचतुरहो ऋद्धे—ऽस्माकं दिग्मूढतास्ति न ॥ तावकस्यापि चित्तस्य । न
ब्रांतिरपि वर्तते ॥ १४ ॥ द्वारिकानगरीमध्ये । जिह्वासिर्नास्ति दुर्लभा ॥ यद्धोकास्तत्पराः संति ।
धर्मार्थकामसाधने ॥ १५ ॥ वयं सहोदराः षट् स्मो । भद्रिलपुरवासिनः ॥ सुलसानागयोः पुत्राः ।
पवित्राशयधारिणः ॥ १६ ॥ देशनां नेमिनाथस्य । निशम्य नरकब्धिदां ॥ समं संयममादाय । शि-
ष्यास्तस्य वदन्विम ॥ १७ ॥ ते वयं त्रीणि युग्मानि । कृत्वा विहरणाय च ॥ पर्यटंतोऽत्र गोचर्या ।

सये । वैराग्याय बभ्रव सोऽपि शिवकृद्यस्याहंतो नेमिनः ॥ तस्येदं चरितं निशम्य हृदये तुष्यंति ये
मानवा—स्तेषां सद्भानि मंगलानि विपुलान्याविर्भवंत्युच्चैः ॥ ४१ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंक्ति-
तश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रे श्रीनेमिनाथविवाहवै-
राग्यदीक्षाज्ञानसमवसरणदेशनाविहागदिवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ चतुर्दशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

इतश्च विचित्रेभि—स्वामी द्वारवतीमगात् ॥ कानने समवासरार्षित । सहस्राम्रवनांतिके ॥ १ ॥
अजीष्टागमनं तस्य । श्रुत्वा निनंसया नराः ॥ हृष्टश्च वंदितुं जग्मु—र्न कस्य मुज्जिनागमे ॥ २ ॥
देवकीसूनवः षट् ते । षष्ठस्य पारणेभ्या ॥ संघाटकत्रयं कृत्वा । गोचर्यै द्वारिकां ययुः ॥ ३ ॥ ते-
ष्वेकत्रानीक्यशो—ऽनंतसेनौ बभ्रवतुः ॥ विहरंतौ गतावेतौ । देवकीमातृमंदिरं ॥ ४ ॥ वीक्ष्य वा-
चंयमावेतौ । कृष्णान्नाविव देवकी ॥ वंदित्वा मोदकैः सिंह—केसरैः प्रत्यलाचयत् ॥ ५ ॥ तौ प्र-
तिलाभितौ याव—इतौ तावत् परौ मुनी ॥ आगतावजितसेन—जितारिनामकौ द्रुतं ॥ ६ ॥ या-

चारुत्वमथानितः ॥ ३९ ॥ वर्णवाक्पदैवैविक्त्य—मत्प्रकृष्टाः कथा ॥ अखेदितं समस्ताना—म-
 द्युत्थितः कथांतरे ॥ ३० ॥ दानयोगोपज्ञोगाति—लाघवीर्यंतरायकाः ॥ जुगुप्सा साध्वसं हास्यं
 । शोको रत्यरती पुनः ॥ ३१ ॥ अज्ञानाविस्ती कामो ; निद्रा मिथ्यात्वसेवनं ॥ रागद्वेषावमी दो-
 षा । नाष्टादश स्युरर्हतः ॥ ३२ ॥ चतुस्त्रिंशदतिशयैः । पंचत्रिंशद्वचोगुणैः ॥ युक्तः पूर्वोदितैरष्टा-
 दशदोषैश्च वर्जितः ॥ ३३ ॥ विहरन् बहुदेशेषु । गव्यजीवांश्च बोधयन् ॥ श्रीमन्नेमिजिनः प्राप ।
 पुरं च झट्टिलाशिवं ॥ ३४ ॥ देवकीजठरोदुद्धृताः । सुलसानागनंदनाः ॥ ये नैगमेषिणा दत्ता—
 स्ते षट् तत्र पुरेऽज्जवन् ॥ ३५ ॥ पितृभ्यां यौवने तेषां । कन्या द्वात्रिंशदद्भुताः ॥ डाग परिणा-
 यितास्तात्रि—स्तेऽपि भुञ्जति निर्वृतिं ॥ ३६ ॥ तावत्तत्र समायातं । नेमिनं जगतां पतिं ॥ अग-
 द्धन् वंदितुं पौरा—स्तथा षट्पि बांधवाः ॥ ३७ ॥ प्रदक्षिणावयेणैव । नत्वा च जिनदेशनां ॥ नि-
 शम्य प्राप्य वैराग्यं । षडप्याददिरे व्रतं ॥ ३८ ॥ दीक्षाभादाय तत्रैव । जवे मोक्षाभिलाषिणः ॥
 द्वादशांगधरा जग्न—तपस्तेऽप्यतपंस्तमां ॥ ३९ ॥ तैः षड्भिरपि नेमीश—सेवा तया विनिर्मिता ॥
 तस्मिन्नेव जवे मोक्ष—सौख्यं तेऽसाधयन् यथा ॥ ४० ॥ वीबाहो भवतीनराश्रवकरो यो दुर्गतिप्रा-

कुर्यु—रूप्यस्वर्णमणीमयं ॥ १७ ॥ स्थिततिर्यग्नुदेवानां । चतसृष्वपि दिक्षु च ॥ वक्तुं धर्मं चतुर्धाहिन्
 । कामं ज्ञाति चतुर्मुखैः ॥ १८ ॥ चैत्यवृद्धमधोवक्रान् । विधाय कंटकान् सुराः ॥ डुंढुभिं वादयंतश्च
 । नामयंति महीरुहान् ॥ १९ ॥ तत्र वायुरदृश्योऽप्य—नुक्कल इव जायते ॥ प्रदक्षिणां स्वप्नावेन
 । ददते विहगा अपि ॥ २० ॥ गंधोदकं लसत्पंच—वर्णानि कुसुमानि च ॥ देवा वर्षति नैधते ।
 शिरःश्मश्रुकवा नखाः ॥ २१ ॥ जघन्यात्कोटिमंखाका । निषेवंते जिनं सुराः ॥ ऋतूनामपि षणां
 च । भवेद्भोगानुक्कलता ॥ २२ ॥ एतैरेकोनविंशत्या—तिशयैर्नाकिनिर्मितैः ॥ युक्तोऽहन् राजते
 पंच—त्रिंशद्वाणीगुणान्वितः ॥ २३ ॥ संस्कृतशब्दधारित्व—मुदात्तं चोपकारकृत् ॥ मेघबह्वब्दनिम्न-
 त्वं । गभीरत्वं समंततः ॥ २४ ॥ रम्योपनीतरागत्वं । दक्षिणत्वं महार्थता ॥ शिष्टत्वमव्याहृतत्वं ।
 स्वप्नावत्संशयक्षयि ॥ २५ ॥ परिध्वस्तान्योत्तरत्व—मन्यागममतं पुनः ॥ समयौचित्यत्वैक—नि-
 ष्टमाकांक्षितं समैः ॥ २६ ॥ अस्वस्थ्याघान्यनिंदित्व—मप्रकीर्णप्रसारितं ॥ आशिजात्यं समाधुर्यं ।
 प्रशस्यतासमन्वितं ॥ २७ ॥ मर्मभाषितया हीनं । धर्मार्थकामन्नाषि च ॥ कारकादिकयुक्तं च । वि-
 भ्रमादिकशून्यकं ॥ २८ ॥ अद्भुतत्वं चित्रकृत्त्व—मविलंबित्वमुच्चैकः ॥ अनेकजातिवैदग्ध्य—धृत-

॥ ४ ॥ पयोजक्रणिकागंधो । मुखश्वासो जगत्पतेः ॥ अविस्त्रं चारुगोक्षीर—आरात्रं रुधिरामिषं ॥
 ॥ ५ ॥ विन्नोरगहारनीहार—विधानं चर्मचक्षुषां ॥ न गोचरे समायति । वायुरूपमिवानिशं ॥
 ॥ ६ ॥ आवाद्यादध्यमी जाता—श्रत्वारोऽपि सहोद्धिताः ॥ जिनस्यातिशयाः पूर्वं—जन्मपुण्यानु-
 जावतः ॥ ७ ॥ क्षेत्त्रे योजनमात्रेऽपि । धर्मोपदेशके सुराः ॥ तिर्गुलनराश्च संमांति । कोटिशः सप-
 रिहदाः ॥ ८ ॥ तेषामपि समस्तानां । स्वस्वभाषातिभाषकं ॥ वाक्यमेकमपीशस्य । भवेद्योजनगा-
 मि च ॥ ९ ॥ द्वादशानां गभस्तीनां । तेजोऽप्योऽप्यधिकं महः ॥ विभ्रद्भ्रामंडलं मौलि—पृष्टे वि-
 राजते विभोः ॥ ११ ॥ यत्र यत्र जिनाधीशो । विचरेत्तत्र तत्र तु ॥ न स्युः साग्रेऽपि गव्युति—
 शतद्वये गदापदः ॥ १२ ॥ ईतयो मूषकादीनां । निजान्यचक्रभीतयः ॥ दुर्भिक्षं मारिवैराण्य—
 तिवृष्टयस्त्ववृष्टयः ॥ १३ ॥ गुग्मं ॥ प्रवेयुः कर्मघातेनै—कादशातिशया इमे ॥ सुसेवक इव व्यो-
 म्नि । धर्मचक्रं पुरो व्रजेत् ॥ १४ ॥ पादपीठयुते सिंहा—सने स्थितो जिनोऽमरः ॥ वीजितश्चामरैः
 श्वैतै—श्रंद्राहकिरणोज्ज्वलैः ॥ १५ ॥ सहस्रयोजनोच्चश्च । ध्वजो जिनपदे पदे ॥ स्थापयति सु-
 राः स्वर्ण—नवपंकैरुहाणि च ॥ १६ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र—रक्षार्थमिव विभृतः ॥ सालवयं सुराः

त्रिपदीं दत्वाहंन्नाथो । दशाकर्षिर्द्रुणेश्चरन् ॥ ९३ ॥ यक्षिणी नामतो राज—पुत्री बुद्धिपवित्रिता ॥ प्रभृतराजकन्याभिः । प्रावाजीन्निमिनोतिके ॥ ९४ ॥ तत्रादिमं गणधरं । वरदत्तमचीकरत् ॥ भगवान्नेमिनाथोऽपि । यक्षिणीं च प्रवर्तिनीं ॥ ९५ ॥ नन्दप्रभृतयश्चोग्र—सेननारायणादयः ॥ कुमारः प्रद्युम्नमुख्याः । श्राद्धधर्ममशिश्रयन् ॥ ९६ ॥ श्रीमहासुव्रताद्याश्च । देवकीरोहिणीशिवाः ॥ इत्याद्याः श्राविका जाताः । श्राद्धधर्मोरीकृतेः ॥ ९७ ॥ तस्मिन् समवसरणे । संघमेवं चतुर्विधं ॥ श्रीनेमिः स्थापयामास । धर्मसाधनहेतवे ॥ ९८ ॥

एवं प्रथमपौरुष्यां । देशनां जगवानदात् ॥ द्वितीयस्यां च पौरुष्यां । वरदत्तो गणाग्रणीः ॥ ९९ ॥ ततो नेमिजिनं नत्वा । देवाः संक्रंदनादयः ॥ वासुदेवादयो ऋषाः । स्वस्थानमपरैऽप्यगुः ॥ १०० ॥ जिनेन्द्रोऽपि व्यवस्थाप्य । चतुर्धा संघमद्भुतं ॥ विजिहीर्षुः क्षमापीठे—ऽगबुद्धवत्काचलात् ॥ १ ॥ नीलोत्पलदलश्याम—मपि श्रीनेमिनो वपुः ॥ चित्रमेतत्समस्तानां । जायते प्रीतये भृशं ॥ २ ॥ मंदारोदारमालातो । जिनदेहे सुगंधिनि ॥ दृशो भृंगाग्रमाणश्च । पतंति देवयोषितां ॥ ३ ॥ आजन्मतः सुधासाद—करणेनैव विग्रहः ॥ प्रजायतेऽर्हतः स्वेद—मलाभ्यां परिश्रजितः

॥ ८१ ॥ येषां प्रदीपसामग्री । नास्ति दारिद्र्यतो हृदा ॥ किंविपाककरं तेषां । नविष्यति निशाशनं
 ॥ ८२ ॥ इति श्रीनेमिना प्रोक्तां । निशम्य धर्मदेशनां ॥ वरदत्तनृपः पापा—द्रियद्वयदध्विभुं
 ॥ ८३ ॥ नवद्वाम्यश्रुतेः स्वामिन् । गीतोऽस्मि भवन्नीतितः ॥ रक्ष रक्ष कामायुक्त । स्वांश्च दीक्षा-
 प्रदानतः ॥ ८४ ॥ अत्रांतरेऽच्युतोऽप्राक्षी—नाथ त्वदनुरागिणः ॥ समस्ता अपि वर्तते । लोका
 न्क्तिरसमन्विताः ॥ ८५ ॥ राजीमती विशेषेण । कथं त्वय्यनुरागिणी ॥ वर्तते सर्वनारीभ्यो । वि-
 मुक्तापि त्वया विप्रो ॥ ८६ ॥ तदा धनधनवती—नवादारभ्य नेमिना ॥ जगदेऽष्टभवस्नेहः । स्प-
 र्ष्टं पर्पच्चमत्कृति ॥ ८७ ॥ विष्णोः प्रत्युत्तरं दत्त्वा । वरदत्तं महीभुजं ॥ विरक्तं नवजोगेभ्यो । ज्ञा-
 त्वा दीक्षितवान् जिनः ॥ ८८ ॥ स्वरूपं पृथिवीप्रर्तु—दृष्ट्वा वैराग्यवर्तिनां ॥ कृत्राणां द्विसहस्राणि
 । पश्चात्प्रव्रजितानि च ॥ ८९ ॥ अनुजौ धनदेवाख्य—धनपादौ धनोद्भवौ ॥ मंत्री विमलबोधो
 ख्यो—ऽपराजितभवनेऽनुजः ॥ ९० ॥ भोजने शयने शैले । वने केलौ गृहाश्रमे ॥ नवेऽत्रापि
 जितेऽस्या—भवंस्थे सहचारिणः ॥ ९१ ॥ त्रयोऽप्युपागतास्तत्र । श्रुत्वा राजीमतीभवान् ॥ ते जा-
 न जातिस्मृतयो । वैराग्यात्प्रव्रजंस्तदा ॥ ९२ ॥ तेषां दीक्षां प्रदायेत्यु—त्पादधौव्यव्ययामिकां ॥

त्वजह्याणि । यत्ततः पश्चिर्जयेत् ॥ द्वात्रिंशदनंतकाया—नपि चावद्यवर्धकान् ॥ ७० ॥ मधु मर्द्यं
 नवनीतं । मांसं पंचाण्डुंबरान् ॥ रजनीजोजनं श्राद्ध—धर्मस्थितो विवर्जयेत् ॥ ७१ ॥ बिंदुमात्र
 मपि स्वादा—नमधु यो ब्रह्मयेत पुमान् ॥ तस्यासंख्यातजीवानां । समायाति विराधना ॥ ७२ ॥
 लोकशास्त्रेऽपि सप्तानां । ग्रामाणां ज्वालनोद्धितं ॥ पातकं प्राप्यते पुंसां । तेन दुर्गतिकारणं ॥ ७३ ॥
 सुरापानविधानेन । दक्षोऽपि विकल्यो ब्रवेत् ॥ जानाति जननीं योषां । योषां च जननीं निजां ॥
 ॥ ७४ ॥ जीवतोऽपि सुरापाना—मृतकस्यैव देहिनः ॥ मृत्रयंत्यानने श्वानो । मद्विकाशब्दसंकु-
 ले ॥ ७५ ॥ नवनीताशने दोषा—ननद्वयान् ज्ञानिनोऽवदन् ॥ जीवाः पंचैन्द्रिया यत्र । संमूर्ध्नेति य-
 तोऽतुलाः ॥ ७६ ॥ मांसाशनविबुध्धानां । न ब्रवेत्प्राणिनां दया ॥ क्रूरताध्यवसायश्च । प्रयाति न
 कदाचन ॥ ७७ ॥ तेनैवाध्यवसायेन । मृत्वा ते मांसलोड्डुपाः ॥ पतंति नरके घोरे । परमाधार्मि-
 कार्दने ॥ ७८ ॥ लुटुंबरवटप्लुदा—काकोटुंबरभूरुहां ॥ पिष्पलीनां फलान्युच्चै—र्यं रुजंत्यविवेकतः ॥
 ॥ ७९ ॥ तेषामज्ञानिनां नृणां । त्रसजीवकभक्षणात् ॥ जायते पापसंपर्को । नरकायुर्विधायकः ॥
 ॥ ८० ॥ बादरस्यापि जीवस्य । संघातस्य कलेवरं ॥ रात्रौ निरीक्ष्यते नैव । प्रदीपेषु बहुष्वपि ॥

नरेण आग्रसे चेत्यं । तर्ह्यधं न पराव्रजेत् ॥ १८ ॥ इति स्तुत्वा यथास्थानं । यावदिन्द्राव्युतौ स्थि-
 तौ ॥ तावद्भगवताररेभे । देशना क्लेशनाशिनी ॥ १९ ॥ दणिका एव संपत्ति—प्राप्तयः कथिता
 नृणां ॥ संध्यारागसमं ज्ञेयं । यौवनं चापि पावनं ॥ ६० ॥ पारावैरकक्लोल—लोलं जीवितमंगि-
 नां ॥ मृगतृष्णासमा तृष्णा । भोगा रोगातिहेतवः ॥ ६१ ॥ संयोगाः स्वप्नसंकाशा । वियोगदुःख-
 दायकाः ॥ योगान्यासाः सुखाय स्यु—राभोगा व्यग्रताकृतः ॥ ६२ ॥ आर्यदेशे कुले कांते । स-
 मुत्पत्तिर्नृजन्मनि ॥ पंचेन्द्रियपटुत्वं च । दुर्लभं कामकुञ्जवत् ॥ ६३ ॥ श्रुतिस्तत्रापि धर्मस्य । दुःप्रा-
 पा वासना पुनः ॥ विशुद्धे संयमे वर्त्य । प्रणिधानं च दुःकरं ॥ ६४ ॥ सामग्र्यामिति जाताया—
 मतिज्ञानवतार्हिता ॥ धर्मो वाचंयमश्राद्ध—भेदेन गदितो द्विधा ॥ ६५ ॥ महाव्रतानि पंचापि ।
 यतिधर्मं वमाषिरे ॥ व्रतानि द्वादश श्राद्ध—धर्मे प्रोक्तानि मुक्तये ॥ ६६ ॥ दुःकरो मुक्तिदः शी-
 घ्रं । साधुधर्मोऽस्ति धर्मिणां ॥ तत्समाराधने यः स्या—दशक्तः स गृहिव्रतः ॥ ६७ ॥ शुद्धे देवे
 गुरौ धर्मे । विधाय दृढतां बहु ॥ प्रथमं तत्र सम्यक्त्व—माराधनीयमुत्तमैः ॥ ६८ ॥ पंचसम्यक्त्वमू-
 लान्य—णव्रतानि गुणत्रयं ॥ शिक्ताव्रतानि चत्वारि । गृहमध्येऽपि पालयेत् ॥ ६९ ॥ द्वाविंशति

धनिकायानां । श्रेदेन नेमिदर्शने ॥ ४६ ॥ नेमिं समवसरणे । स्थितं देवैर्निषेवितं ॥ अथलोभ्य
मुकुंदाय । जजब्धुः शैलपालकाः ॥ ४७ ॥ प्रदत्तास्तस्य रूपाणां । सार्धद्वादशकोटयः ॥ कृष्णेन
सोऽपि मत्तेन—मारुह्य वंदितुं ययौ ॥ ४८ ॥ सार्धं दशदशार्हैश्च । बांधवैः स्वजनैः समैः ॥ कुमा-
रैः कोटिसंख्याकैः । सर्वैरंतःपुरैः पुनः ॥ ४९ ॥ षोडशभिः सहस्रैश्च । राज्ञां मुकुटधारिणां ॥ समु-
ध्यादद्रया विष्णुः । प्राप रैवतकाचलं ॥ ५० ॥ यावत्समवसरण—समीपं समुभागतः ॥ हस्तितस्ता-
वदुत्तीर्य । राजचिह्नानि सोऽमुचत् ॥ ५१ ॥ प्रविश्य समवसृत्या । उत्तरद्वारि केशवः ॥ नेमिं प्रद-
क्षिणीकृत्य । ववंदे ऋरिन्नक्तिः ॥ ५२ ॥ अनुशक्रं स्थितो विष्णु—र्यथोचितं परेऽपि च ॥ पुन-
नैवेन्द्रगोविंदौ । नेमिस्तुतिं प्रचक्रतुः ॥ ५३ ॥ नमो देवाधिदेवाय । नमो दुःखविनाशिने ॥ नमो
दास्त्रिधाताय । नमस्तथास्तकर्मणे ॥ ५४ ॥ योग्यं तैव वैराग्यं । ज्ञानं ध्यानं जपस्तपः ॥ येना
बाढ्यादपि स्वामिं—स्त्वया ब्रह्मव्रतं वृतं ॥ ५५ ॥ दर्शनात्तत्र पापानि । दर्शनात्त विपत्तयः ॥ न
व्यानां विलयं यांति । फलंति च मनोरथाः ॥ ५६ ॥ ध्यानं विधीयते येन । तावकीनं जिनेश्वर
॥ स घोराघविधातापि । रात्रौ कर्मविनाकृतः ॥ ५७ ॥ यत्र तत्र स्थितेनापि । यत्तत्कृत्यं प्रकुर्वता ॥

॥ ३४ ॥ इति निर्जस्मितो राजी—मत्या मत्या विशालया ॥ सोऽपि श्याममुखो भूत्वा । विकल्पा-
नकरोदिमान् ॥ ३५ ॥ हाहा मम बहुदुःख—हानिः पुरा बभूव च ॥ अनयापि वचः पश्चात् । स्वी-
कृतं मे न सर्वथा ॥ ३६ ॥ ततो द्वावपि मे हस्तौ । पतितौ पृथिवीतले ॥ विलक्षाश्चितयन्नेवं । सो-
ऽगमन्मंदिरं निजं ॥ ३७ ॥ त्यक्तापि नेमिना राजी—मती वैराग्ययोगतः ॥ तस्मिन्नेवानुरक्ताभू-
दहो कांतापि निश्चला ॥ ३८ ॥ चास्त्रिचतुःपंचाश—हिनान् विहृत्य भूतले ॥ उज्जयंतसहस्राभ्र-
—वनेऽथ नेमिरागमत ॥ ३९ ॥ तत्र वेतसवृक्षस्य । तले ध्यानविधायिनः ॥ नेमेरुमतो याति-
कर्माणि तुष्टुदुस्तमां ॥ ४० ॥ तदाश्विनामावास्यायां । चित्रायां संस्थिते विधौ ॥ श्रीनेमिः केवल-
ज्ञान—मज्ञानध्वंसमाप्तवान् ॥ ४१ ॥ समेत्य तत्र देवैर्द—स्तत्कालं चलितासनेन ॥ जनिता स-
मवसृति—र्दीप्रवप्रयान्विता ॥ ४२ ॥ विंशतिधन्वशतोच्च—चैत्यद्रुमं समंततः ॥ पूर्वद्वारा प्रविश्या-
ईन् । ददौ प्रदक्षिणात्रयीं ॥ ४३ ॥ तीर्थाय प्रणतिं कृत्वा । द्वाविंशतितमो जिनः ॥ सिंहासने
स्थितः पूर्व—सन्मुखं जगतां गुरुः ॥ ४४ ॥ तिसृष्वप्यर्हतो दिक्षु । प्रतिविंबानि चक्रिरे ॥ व्यंतरे-
रमैर रत्न—सिंहासनस्थितानि च ॥ ४५ ॥ उपविष्टा यथायोग्य—स्थाने देवास्तदंगनाः ॥ चतुर्वि-

मां । प्रतिज्ञातपतिव्रतां ॥ भोगाय याचमानस्त्वं । निर्बुद्धे किं न लज्जासे ॥ २३ ॥ अन्यकांताग्नि-
 लाषेण । लोकलज्जा गता तव ॥ महानरकदुःखानां । प्राप्तेरपि बिभ्रेषि न ॥ २४ ॥ वचनैरिति नि-
 र्नेत्यर्थः । कठिनैः कोमलैरपि ॥ बोधितो रथनेमिस्तु । राजीमत्या विदग्धया ॥ २५ ॥ तथापि वि-
 षयध्याना—न तस्य व्यसन्नमतिः ॥ उपदेशो हि सत्या न । रागग्रस्तं नरं लगेत् ॥ २६ ॥ श्री
 नेमिनाथमेवौच्चैर्—ध्यायन्ती केवलं हृदि ॥ दुःखतो गृह्णवासेऽपि । तस्थौ राजीमती सती ॥ २७ ॥
 दुग्धमन्येद्युराकंठ—मुष्णं राजीमती पपौ ॥ तत्र कामाग्निलाषेण । रथनेमिः समागतः ॥ २८ ॥
 तदा विषयवांछात—स्तं कर्तुं विपराह्मुखं ॥ जघ्नौ सा मदनफलं । निपीतदुग्धवांतये ॥ २९ ॥
 रथनेमिस्तथा प्रोचे । स्वर्णस्थालं समानय ॥ तत्तेनापि समानीतं । तत्र सापि पयोऽवमत्त ॥ ३० ॥
 वांत्वा सोवाच रे मूढ । वद वांतमिदं पयः ॥ निःस्वस्य क्षुधितस्यापि । पानाय किं प्रजायते ॥ ३१ ॥
 तथाहमपि संसार—भोगाग्निलाषवर्जिता ॥ वांता श्रीनेमिनाथेन । भोगाय स्यां कथं तव ॥ ३२ ॥
 सोऽपि प्रवर्तते ताव—कीनो भ्राताग्रजो जिनः ॥ तस्य पत्नीं कथं त्वं मां । समीहसेऽधमाधम ॥
 ॥ ३३ ॥ नातःपरं त्वया कामिन् । कथनीयमिदं वचः ॥ यदि वदस्यहं तत्त्वां । कश्चिन्ने मानवर्जितं

न्यत्र । विजहार शुभाशयः ॥ १२ ॥

इतश्च नेमिनायस्या—नुजेन स्थनेमिना ॥ कामवाणानुविष्टेन । राजीमत्यभिलाषिणा ॥ १३ ॥
 संप्रेषितान्यपूर्वाणि । वस्त्राणि दूषणानि च ॥ रम्याणि नागवल्लीनां । दलानि कोमलानि च ॥
 ॥ १४ ॥ ऋजुस्वभावतस्तस्य । ज्ञावानग्निह्वचित्तया ॥ तथापि तानि वस्तूनि । सर्वाणि रक्षितानि
 च ॥ १५ ॥ त्रिचिर्विशेषकं ॥ स्थनेमिस्तदाज्ञासीद् । धृतो रगोऽनया मयि ॥ अन्यथा प्रेषितं स-
 र्वं । वस्तु रक्षेदसौ कथं ॥ १६ ॥ मनोजववशस्तुह—मती राजीमतीगृहं ॥ स गत्वा भ्रातृजाया-
 त्वा—तस्या दास्यादिकं व्यधात् ॥ १७ ॥ रहःस्थितां वभाषे ता—मन्यदा स त्रपोषितः ॥ दुःप्रा-
 पं यौवनं मुग्धे । कथं करोषि निष्फलं ॥ १८ ॥ तव भोगानभिज्ञेन । मुक्ता त्वं नेमिना तदा ॥
 निःस्नेहेन गृहीता च । तेन दीक्षा महोत्सवैः ॥ १९ ॥ त्वयका प्रार्थ्यमानोऽपि । परित्यज्यैव सो-
 ऽगमत् ॥ यावज्जीवं न मोक्षामि । त्वां मयेति प्रतिश्रुतं ॥ २० ॥ राजीमती तदावादी—दरे मूर्ख-
 शिरोमणे ॥ अविमृश्य कथं निंदां । करोषि त्वं महात्मनः ॥ २१ ॥ सोऽपि संसारजोगेभ्यो । वि-
 स्क्तोऽस्ति जगत्प्रभुः ॥ जवपंके निमग्नस्त्वं । जोगान् वांछसि मानुषान् ॥ २२ ॥ बांधवाय प्रदत्तां

संख्यैरसुरामर्त्य—मर्त्यैर्योषित्समन्वितैः ॥ जयजयेत्युच्यमानैः । प्रवचाल जगत्प्रभुः ॥ १ ॥ मार्गेऽ-
 र्थिनां ददद्दान—तर्तिं दक्षिणपाणिना ॥ जिनो वरोज्जयंताद्रि—सहस्राप्रवर्नं ययौ ॥ २ ॥ शतानि
 त्रीणि वर्षाण्य—तित्रम्य गृहवासके ॥ पूर्वाह्ने द्वारिकामध्या—चित्रायां शशिनि स्थिते ॥ ३ ॥ कृ-
 त्वा षष्ठतपस्तप्त । सहस्रपार्थिवैर्जिनः ॥ उत्तार्य नृषणान् केशान् । बुल्लोच पंचमुष्टिभिः ॥ ४ ॥
 द्वादशभिः कुलकं ॥ इंद्रोऽथापि जिनेशस्य । कचान् क्षीरपयोनिधौ ॥ क्षित्वा पुनः समागत्य ।
 स्कंधे दुष्यं मुमोच च ॥ ५ ॥ ततो गृहीतचारित्रः । सिद्धेभ्यः प्राणमद्विभुः ॥ सिद्धनत्येव तस्या-
 सी—चतुर्थं ज्ञानमंजसा ॥ ६ ॥ कल्याणकतृतीयं तु । कृत्वा संक्रंदनाह्वयः ॥ देवा जग्मुर्निजं स्था-
 नं । लोका अपि विषादिनः ॥ ७ ॥ स तृतीयदिने गोष्ठे । वरदत्तद्विजालये ॥ गतस्तवाग्रवत्तस्य ।
 परमात्रेण पारणं ॥ ८ ॥ अहो दानमहो दानं । कृतेत्युदघोषणा सुरैः ॥ वादितानि विचित्राणि ।
 वादित्राणि नभोगणे ॥ ९ ॥ जिनानां निष्फलं दानं । न जायते कदाचन ॥ इति तस्य गृहे
 देवा—श्रक्कुर्वृष्टीरनेकधा ॥ १० ॥ पत्राणां च प्रसूनानां । फलानां वाससां पुनः ॥ सार्धद्वादशको-
 टीनां । स्वर्णानां वर्षणं दधुः ॥ ११ ॥ वरीतुमिव निर्वाण—हरिणीदृशमक्षयां ॥ पारगोऽपि ततोऽ

पितामहस्य तातस्य । कृष्णस्य चाग्रहादपि । प्रदातुं दानमावर्षे । गृह्णवासे स्थितो विभुः ॥ ७७ ॥
 दीनानां याचकानां च । दत्त्वा दानं यथेप्सितं ॥ प्रक्षिप्य च दरिद्रत्वं । योऽन्नवत्संयमोद्यतः ॥ ७८ ॥
 तिर्यग्लोकाद्वशायुक्ता । नरेन्द्राश्च नरा अपि ॥ तदाजगमुश्चतुःपटि—सुरेन्द्रा ऋग्भिक्तयः ॥ ७९ ॥
 मनुष्यजनितैर्देव—जनितैश्च महोत्सवैः ॥ पुर्यन्ध्यादृगानन्द—स्तादृग्वक्तुं न पार्यते ॥ ८० ॥ दी
 दादानंदिने नेमिः । स्थापयित्वा शुभासने ॥ मर्दितः शोचनैस्तैलैः । स्वपितश्च वरोदकैः ॥ ८१ ॥
 लिप्तः सुगन्धिचिर्द्वयैः । सद्बन्धैः परिधापितः ॥ मंदारं पारिजातादि—पुष्पैः स्मेरैः प्रपूजितः ॥ ८२ ॥
 मस्तकक्रमणौ याव—दलंकारैर्विज्रासुरैः ॥ अलंकृतस्तथा रेजे । प्रापद्यथा श्रियं च तां ॥ ८३ ॥
 उभयोः पार्श्वयोर्मुक्ता—रत्नैर्जनितदंडकैः ॥ सौधैर्मैशाननाथार्यां । वीज्यमानोऽग्रचामरैः ॥ ८४ ॥
 आदातुमिव कैवल्य—तरुचारुफलानि व ॥ आरूढः शिबिकां नेमि—नाथो दीक्षाजिघृक्षया ॥ ८५ ॥
 अर्हन्तुपद्यते यत्र । तस्यैव पूज्यता भवेत् ॥ उत्पन्नत्वान्मनुष्येषु । मनुष्यस्यैव मान्यता ॥ ८६ ॥
 उत्पादितेति सा पूर्वं । मनुष्यैरेव दर्पतः ॥ पश्चात्सर्वसुराधीश—उद्योतिष्कासुरनायकैः ॥ ८७ ॥
 देवदुन्दुभिनिर्घोषै—र्मनुष्यवाद्यवादनैः ॥ सुरासुरमनुष्योद्य—त्कांतानां गायनैर्धनैः ॥ ८८ ॥ अ

विताशात्मनो यादृशः । परस्यापि च तादृशी ॥ ७६ ॥ कंटकेऽपि पदे प्रेम्ने । कष्टायतेऽखिलं वपुः ॥
 शस्त्रेण मार्यमाणानां । कीदृग्दुःखं प्रजायते ॥ ७७ ॥ पशूनां देहघातेन । चेत्क्रिये तापमंगलं ॥
 तदात्मनः कथं हा हा । भविता मंगलं महत् ॥ ७८ ॥ एतेषां घातनं ग्रहि । ज्ञानयोगेन वा म-
 या ॥ निवारयिष्यते नैवा—हमर्थेतादृशस्तदा ॥ ७९ ॥ चिंतयित्वेति सूतस्य । कथयित्वा रथं पु-
 नः ॥ वालयित्वा जिनो नेमिः । सर्वान् जीवनमोचयत् ॥ ८० ॥ जिनेन मोचयित्वा तान् । स-
 र्वान् वाटकसंस्थितान् ॥ तोरणाच्चालिते तूर्णे । रथेऽदृत्तमुलस्तदा ॥ ८१ ॥ पादयोर्नम्यमानेऽपि ।
 वार्यमाणेऽपि यादवैः ॥ स्त्रीजिराक्रंघ्यमानेऽपि । प्रोच्चै रोदननिर्मितेः ॥ ८२ ॥ संसारसौख्यानित्यत्वं
 । ज्ञावयन् रगवानथ ॥ धरंश्च चरणं चित्ते । प्राप्तवान् स्वं निकेतनं ॥ ८३ ॥ अपि लोकांतिकैर्दे-
 वै—श्रास्त्रिकालबोधकैः ॥ समयो ज्ञापितो नेमेः । प्रस्तावज्ञा हि देवताः ॥ ८४ ॥ नेमिं दीक्षो-
 न्मुखं ज्ञात्वा । निजगाद जनार्दनः ॥ सहोदरैकशः पाणि—ग्रहणं त्वं कुरु प्रभो ॥ ८५ ॥ यथा
 तव वधूवकं । दृष्ट्वा रजवामि हर्षवान् ॥ मम मूर्ध्नि कलंकोऽपि । न समायाति जातुचित् ॥ ८६ ॥
 वसुदेवोऽखिलज्येष्ठः । समुद्रविजयः प्रभुः ॥ नृपा विज्ञापयामासु—रन्येऽपि स्नेहलालसाः ॥ ८७ ॥

सुनोरणं ॥ ६४ ॥ अर्तुर्विलोकनाकांक्षा । प्रायशो हरिणीदृशः ॥ प्रथमं महती स्यात् ॥ पश्यति
 च यथा तथा ॥ ६५ ॥ राजीमती गवाक्षस्था । सखीपरिधृता ततः ॥ नेत्रान्धामनिमेषाद्या—म-
 पश्यन्नेमिनं वरं ॥ ६६ ॥ प्रक्षिप्ता वाटकेऽवृन् । जीवाश्लागमृगादयः ॥ तेषां भयभृतां नेमिः । शु-
 श्राव करुणस्वरं ॥ ६७ ॥ उग्रसेननृपागारे । सुवासिन्यो मृगीदृशः ॥ मांगव्यान् कलशान् लात्वा
 । तावद्भाग्यं व्यागताः ॥ ६८ ॥ इतो मृगशशादीनां । वामदक्षिणवर्तिनां ॥ पशूनां दीनवाक्यानि
 । श्रुत्वाहिन दययावदत् ॥ ६९ ॥ गोः सारथे कुतो दीनः । खलु शब्दोऽयमागतः ॥ स प्राह त्वद्वि-
 वाहार्थं—मानीतपशुवागियं ॥ ७० ॥ त्वत्पाणिग्रहणे जात । एतेषां प्राणिनां हतेः ॥ राजने स्व
 जनानां हि ! गौरवं प्रकरिष्यते ॥ ७१ ॥ निशम्य वचनं तस्य । कृपाकंपितमानसः ॥ व्यचिंतय-
 ज्जिनः पाणि—पीडनं पापकारणं ॥ ७२ ॥ अहो लोका दुःखचाराः । पापेभ्यो यन्न विन्यति ॥
 स्वकीयसुखसिद्ध्यर्थं । घ्नति जीवानेनेकशः ॥ ७३ ॥ अज्ञानान्न विजानंति । सुकृतं करुणामयं ॥ न
 च जीवविनाशेन । नारकवेदनामपि ॥ ७४ ॥ पुनर्नेत्यपि जानंति । वराकाः पशवस्त्वमी ॥ तृणा-
 शनपथःपात—पुष्टा जीवंति कानने ॥ ७५ ॥ मारणं कथमेतेषां—मस्माभिः क्रियते रसात ॥ जी-

उग्रसेननृपेणापि । विवाहस्योत्सवो गृहे ॥ प्रारब्धः स्वजनान् सर्वा—नाकार्यं च समंततः ॥
 ॥ ५३ ॥ वरो नेमिजिनो यत्र । यत्र राजीमती कनी ॥ तयोर्विवाहसामग्र्या—मुत्सवानां कयास्ति
 का ॥ ५४ ॥ उग्रसेन महीशेन । स्वकीयाः सेवकाः शुजाः ॥ प्रेषिता वरमानेतुं । ऋषणैरपदृषणैः
 ॥ ५५ ॥ समुद्रविजयेशस्य । तेऽपि गेहं गता मुदा ॥ तत्रापि मानितास्ते तु । यादवैरपैरपि ॥
 ॥ ५६ ॥ पक्वान्नैर्विविधैः शुद्धै—जैजितास्ते प्रमोदिताः ॥ गमनावसरे तेषां । यानानि यादवा द-
 दुः ॥ ५७ ॥ शिवादेवी देवकी च । सत्यत्रामा च रुक्मिणी ॥ रोहिणीप्रमुखा देव्य—श्रुक्रुर्विवा-
 हमंगलं ॥ ५८ ॥ मांगल्यकृतिकाले त—ज्ञानन्यामस्तकांशुके ॥ लग्निवा दीपशिखया । मंगलं
 चाप्यसूत्र्यत ॥ ५९ ॥ रथारोहणकाले च । बिडाढ्या वर्त्म खंभितं ॥ तथाप्यर्हस्तमारुह्य । प्रचचा-
 लाविलंबितः ॥ ६० ॥ अवार्यतूर्यनिःस्वानै—र्बदीनां जयघोषणैः ॥ सुवासिन्यंगनागानैः । श्रूयतेऽन्य-
 त्र कर्णयोः ॥ ६१ ॥ समुद्रविजयक्षोणी—नाथ आनकंडुडुभिः ॥ बलदेवो वासुदेवः । प्रद्युम्नमांब-
 भानवः ॥ ६२ ॥ गजारूढा रथारूढा । हयारूढाश्च केचन ॥ प्रचेबुर्नेमिना सार्ध—मपरैऽपि महोभु-
 जः ॥ ६३ ॥ जिनोऽप्यध्वनि दानानि । प्रददानोऽर्थिनां नृणां ॥ न्यस्तह्रतः शिरस्याप । शृंगारितं

। नित्ये नेमिजिनो गृहं ॥ ४१ ॥ सादरं भोजयित्वा तं । कृत्वा व्याकुलतोषिनं ॥ शिवादेवीगृहे
 गत्वा । नत्वा स प्रजज्जप तां ॥ ४२ ॥ हे मातर्नेमिनाथस्य । संजातं यौवनं स्फुटं ॥ अद्याप्यस्य
 न वीवाहं । कुर्यास्त्वं किं निवंधनं ॥ ४३ ॥ साज्जपदन्वयेऽस्माकं । वृद्धस्त्वमेव वर्तसे ॥ ततः किं
 पृच्छसि त्वं मां । त्वमेव तत्कुरुष्व भोः ॥ ४४ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्या । आलोक्य हृदिना समं ॥
 कृणो गत्वोश्रसेनाग्रे । राजीमतीमयाचत ॥ ४५ ॥ तेन तस्यां याचिताया—मिहमेवास्त्ववधिपता
 ॥ नारायणस्तदात्मीय—माययौ मंदिरं मुदा ॥ ४६ ॥ विधाय तत्र वीवाह—संकेतं पुरुषोत्तमः ॥
 समेत्य स्वगृहे नेमे—विवाहोत्सवमाचरत् ॥ ४७ ॥ आहूताः स्वजनाः सर्वे । यादवा अपरेऽपि च
 ॥ पुत्रपुत्रीकलत्वाद्या—स्तथैव तेऽप्युपागताः ॥ ४८ ॥ पात्राणि ननृतुः प्रीत्या । चतुःपथे च चत्वं
 रे ॥ वादित्राणां विचित्राणां । वादनं समजायत ॥ ४९ ॥ पताकारोपणं ददृष्टुः । गृहे वंदनमालि-
 का ॥ द्वारवत्यामभूत्स्थानं । तन्न यत्रोत्सवो न च ॥ ५० ॥ सहस्रलक्षपाकेन । तैलेन मर्दनं भृशं
 ॥ कारयित्वा स्नापितोऽहं च । गायंतीषु वधूष्वपि ॥ ५१ ॥ विविधैर्नृषणैर्वस्त्रै—र्धूरिभूषा ततः कृता ॥
 विनृषितो विशेषेण । दधौ शोभां जिनेश्वरः ॥ ५२ ॥

ष्यति ॥ ३० ॥ मम यो वर्तते नाथ-ह्रैलोक्योद्धरणक्षमः ॥ प्रौढं सुदर्शनं चक्रं । तर्जन्या भ्रामय
 त्यलं ॥ ३१ ॥ मृणालमिव शाङ्गार्ख्यं । धनुर्वालयति क्षणात् ॥ शय्यामारुह्य नागस्य । पांचजन्यं प्र-
 पूरयेत् ॥ ३२ ॥ स ममापीदृशं कृत्यं । कदापि न समर्पयेत् ॥ तस्या वचनतोऽमर्षो । नेमिनः सम-
 जायत ॥ ३३ ॥ तदा रुक्मिण्यवोचत्तां । मावादीरीदृशं वचः ॥ नेमेर्बलस्वरूपं त्वं । न विजानासि
 मृदधीः ॥ ३४ ॥ इत्युदित्वा तया तस्या । वसनं तत्समर्पितं ॥ तथापि तत्प्रदानेना—दायांबुवर्जितं
 कृतं ॥ ३५ ॥ अथनया गर्वतो वाक्यं । मदीयं नोऽरीकृतं ॥ दर्शयामि बलं तर्हि । क्षौत्रनाजनकं
 क्षुवि ॥ ३६ ॥ बलं दर्शयितुं कृष्णा—युद्धशालां गतो जिनः ॥ प्रविष्टो द्वारमेवाथा—ददे चक्रं च
 कार्मुकं ॥ ३७ ॥ आदाय नागशय्यायां । सुष्वाप वालयन् धनुः ॥ भ्रामयन् मर्दयंश्चक्रं । पांचजन्य-
 मपूरयत् ॥ ३८ ॥ नेमिना पूर्यमाणे हि । शंखे नेशुस्तुरंगमाः ॥ त्रिसुर्गजाः समस्तं च । बभूव ब-
 धिरं जगत ॥ ३९ ॥ तत्तद्वदक्षुञ्चितो विष्णु—रण्यागत्य चमत्कृतः ॥ जगौ नेमिमहो बन्धो । क्षौत्रं
 किं करोष्यदः ॥ ४० ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ हे भ्रातः । कोपं विमुञ्च दुस्सहं ॥ आवाग्यां निद्रये गत्वा
 । भोजनं क्रियते वर ॥ ४० ॥ इति संतोष्य कृष्णेन । मृदुवाक्येन सांजसं ॥ निर्जयोर्द्वैस्तयोर्धृत्वा

स । आनीतः कानने तदा ॥ १९ ॥ तत्रानीय समं तेन । क्रीडास्ताजिरनेकथा ॥ चक्रिरे कुंकुमैः
 पुष्पै—धृष्टोद्यच्चंदनोदकैः ॥ २० ॥ अपरा अपि कामिन्यः । क्रीडां कृत्वा मुरारिणा ॥ समीपे ने-
 मिनाश्रस्य । समेताः केलिकाम्यया ॥ २१ ॥ क्रीमारसोन्मुखीर्दृष्ट्वा । स्वकीया हरिणीदृशः ॥ शि-
 दां दत्वा मुकुंदोऽपि । प्रययौ काननान्तरे ॥ २२ ॥ कुसुमादानदंष्ट्रेण । पादपेभ्योऽपि योषितः ॥
 कुचान्यां मर्दयामासु—नौरागमपि नेमिनं ॥ २३ ॥ किं ह्रिया रहितैर्हास्यै—र्हास्यं प्रवति देवर ॥
 इति ताजिः स्मितैर्हाव—चायाद्यैर्हसितो जिनः ॥ २४ ॥ जलाद्रिवसनं ताव—न्मुक्त्वा जांववतीपुरः
 ॥ निर्गत्य दीर्घिकानीरा—ज्जागाद जिननायकः ॥ २५ ॥ ममेदमंशुकं देवि । पानीयपस्विर्जितं ॥
 कुरुष्व त्वं गदित्वेति । नेमिना तत्समर्पितं ॥ २६ ॥ भाजे भृकुटिमारोप्य । जगौ जांववती तदा ॥
 अरे मूढेदृशं वस्त्रं । कथं त्वं प्रददासि मे ॥ २७ ॥

ईदृशांशुकदानेनैवा । यदि स्यात्तव चेतसि ॥ कस्याश्चिद्योषितस्तर्हि । त्वं पाणिग्रहणं कुरु ॥
 ॥ २८ ॥ मिलंती न प्रवेद्यार्हि । कदा त्वेकाकिनस्तव ॥ तर्हि याचस्व मे प्रतुः । समीपे तां मनो-
 रमां ॥ २९ ॥ अन्येषामपि निर्वाहं । करोति यदि बांधवः ॥ तदा तव विशेषेण । निर्वाहं स करि-

प्ला मोक्षं गमिष्यति ॥ ८ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य । नैमित्तिकस्य सुंदरं ॥ मुकुंदोऽपालयद्राज्यं ।
। भयेन पस्विर्जितः ॥ ९ ॥

अन्यदा समञ्चत्ताव—इसंतसमयोदयः ॥ कामिनां कामिनीनां च । क्रीडाविनोदकारकः ॥
॥ १० ॥ प्रवालसुमनःपत्र—फलैः क्रीम्निमुत्सुकाः ॥ पादपा अपि मन्येऽहं । जाताः पद्मविता भृ-
शं ॥ ११ ॥ तत्र रंतुमना विष्णु—रपि काननवर्त्मनि ॥ निर्जगाम तदानेका—नेकपाश्वशवृत्तः
॥ १२ ॥ विवाहो मानयितव्यो । युष्माजिर्नेमिनः प्रभोः ॥ सत्यभामादिकांतानां । शिक्षां दत्त्वेत्य-
सौ गतः ॥ १३ ॥ एकस्तु मर्कटः सोऽपि । संदष्टो वृश्चिकेन च ॥ चेष्टितं तस्य किं ब्रूमो ! जना-
नां हास्यकारकं ॥ १४ ॥ तथैका तु वशान्यच्च । धवेनाद्वा समर्पिता ॥ देवस्य कथं न्यूना । न
वेद्मिनोदनिर्मितौ ॥ १५ ॥ इति तात्रिः प्रभुतात्रिः । संनृय नेमिनोक्तिके ॥ गत्वा हास्यविनोदानां
। वचनान्युचिरेतरां ॥ १६ ॥ हे देवर त्वमुत्तिष्ठो—त्तिष्ठ क्रीडा विधीयते ॥ वसंते सा कृता नो वे-
—दन्यत्र करणेन किं ॥ १७ ॥ पूर्वमेव तव आता । प्रयातोऽस्ति रिसया ॥ कामिनीभिरदंजाभि-
वेष्टितोऽजीष्टपार्थिवैः ॥ १८ ॥ इति प्रोक्तेऽब्रवीन्नेमि—मम तत्र न योग्यता ॥ बलेनोत्पाद्य तात्रिः

इति श्रीनेमिना प्रोक्ते । वीरमन्यो नरायणः ॥ अलगच्चरणे मेरु—मिव नो तमचालयत् ॥
 ॥ ९७ ॥ प्रत्युत श्वासत्रयिष्ठा—त्स्वेदविंदुसमाकुलः ॥ अर्पणव्यश्रमसंयुक्त—शरीरः समजायत ॥
 ॥ ९८ ॥ पुनर्नेमिस्तदा प्रोचे । बालय त्वं करं मम ॥ तेन प्रसास्तिः पाणिः । कथयित्वेति सत्वरं
 ॥ ९९ ॥ कृष्णोऽपि निजवीर्यस्य । गर्वं टिट्टिन्नवदधत् ॥ विलम्बः पुनरण्यासी-होलाखेलकर्मत्येवत
 ॥ १०० ॥ तदा वितर्कतः प्रोचे । पार्ष्णान् पुरुषोत्तमः ॥ वचोऽतिगं मम द्रातु-र्युगं पश्यत विक्रमं
 ॥ १ ॥ उक्तवेति मायया स्मित्वा । जनार्दनोऽगमद्गृहं ॥ स्वस्थानं जिननाथोऽपि । स्वजनैः सह
 जग्मिवान् ॥ २ ॥ निरीक्ष्य नेमिनाथस्या—तीव्रविक्रममुत्कटं ॥ गत्वा तेन समं विश्य—न्नचितय-
 न्नरायणः ॥ ३ ॥ सर्वेभ्योऽपि बलाधिक्यं । धीयतेऽनेन नेमिना ॥ ततो मे माग्रहोद्देश । साम्राज्यं
 तुवनेप्सितं ॥ ४ ॥ इति व्याकुलचित्तोऽसौ । कंचिन्नैमित्तिकं हरिः ॥ प्रप्रह्व नेमिवृत्तांतं । निःशेषम-
 पि चादितः ॥ ५ ॥ निजगाद स मा ऋषीः । सर्वथैव त्वमच्युत ॥ नैष राज्यगृहीता ते । वैरांगि-
 कोऽस्त्यसौ पुनः ॥ ६ ॥ विविधानां मृगादीनां । पशूनां वीक्ष्य बंधनं ॥ न कश्छिद्यति वीवाह—म-
 पि कारुण्ययोगतः ॥ ७ ॥ स्वयमेव समादाय । दीक्षां स्वतकाचले ॥ सकलान्यपि कर्मणि । किं-

नितो नेमि—रूपविष्टः प्रकृष्टधीः ॥ ८५ ॥ सभायां तत्र रूपेषु । निविष्टेषु यथोचितं ॥ वीराणां निर्-
 गता वार्ता । बलाबलविचारिणी ॥ ८६ ॥ जगदुर्वासुदेवस्य । शक्तिं केचिद्वीर्यसौ ॥ पांडवानां पु-
 नः केचि—केचिन्मुशालिनो बलं ॥ ८७ ॥ केचना वर्णयन्नुच्चैः । प्रद्युम्नस्य पराक्रमं ॥ केचिन्नां व-
 स्य भानोश्च । सामर्थ्यं केचनाब्रुवन् ॥ ८८ ॥ तत्रैवं केचिदाचक्षुः—बलिष्ठः पुरुषोत्तमः ॥ प्रचुता-
 द्दोहिणीजेता । नेतार्धभरतस्य च ॥ ८९ ॥ सहैतेन द्वितीयोऽपि । तुल्यो नास्ति महीतले ॥ योऽ-
 नृद्यस्याशयः शूरः । स एव तेन प्राणितः ॥ ९० ॥ बलजगद् इति श्रुत्वा । जगद् धूनयन् शिरः ॥
 नेमिनाथेऽपरेषां किं । प्रशंसा क्रियते मुधा ॥ ९१ ॥ कृष्णो वा बलदेवो वा । परे वीराः सहस्र-
 शः ॥ भवंतु नेमिनाथस्य ! पुरः कस्यापि नो बलं ॥ ९२ ॥ शत्रुक्ते बलदेवेन । नेमिनाथेन ल-
 ज्जया ॥ अथस्ताज्जनितं वक्त्रं—मुत्तमा हि स्युरीदृशाः ॥ ९३ ॥ तदा जनार्दनोऽवादी—द्वलिनं
 नेमिनं जिनं ॥ आवाभ्यां सांप्रतं मल्ल—युद्धमत्र विधीयते ॥ ९४ ॥ कथयित्वेति कृष्णोऽपि । स-
 लीनय समुत्थितः ॥ तावन्नेमिजिनोऽजल्प—नैतद्योग्यं महात्मनां ॥ ९५ ॥ पादपीतापदं ग्रहिं ।
 त्वं मे चालयितुं क्षमः ॥ बलिष्ठस्तर्हि सर्वेषु । यदहं विजितो हरे ॥ ९६ ॥

॥ ७३ ॥ श्रीशंखेश्वरपार्थस्या—चिंत्वा तां प्रतिमां शुभ्रां ॥ स्मरंतस्तद्वृणांश्चित्ते । सर्वेऽपि यदवोऽ
 स्तुवन् ॥ ७४ ॥ वीक्षितौजश्चमत्कारं । जिनेशमपि नेमिनं ॥ कुसुमैः पूजयामासु—र्यादवाह्लादमे-
 दुराः ॥ ७५ ॥ लब्ध्वा प्रागवदाङ्गां च । नत्वा मातलिख्यगात् ॥ इदं तत्र गतः सोऽप्य—तोषय-
 त्त्रेमिकीर्तनैः ॥ ७६ ॥ पांम्बानां ददाविद्ध—प्रस्थं च कौशलां पुरीं ॥ रुक्मनाभेश्च गोविंदो । म-
 हानेमेथ शौर्यकं ॥ ७७ ॥ अन्येभ्योऽपि महीशेभ्यो । विजलय च यथोचितं ॥ देशपत्तनपूर्यामा-
 न् । समार्पयज्जनार्दनः ॥ ७८ ॥ अथो साधयितुं चक्रा—नुगोर्ध्वन्नरतं हरिः ॥ मार्गे मिलन्महा-
 द्रूपे—अचाल यदुन्निवृत्तः ॥ ७९ ॥ कोटिशिलां वृतां देवै—र्धरतार्धनिवासिभिः ॥ चतुरंगुलमृ-
 र्धत । उद्धारान्वयुनो हृतं ॥ ८० ॥ एषमास्या साधयित्वा स । वसुधां षोडशांकितैः ॥ सहस्रैर्दृष्टु-
 जां युक्तः । प्रापोत्सवैर्निजां पुरीं ॥ ८१ ॥ सुरैर्विद्याधरैर्भूषैः । सेवितां हिसरोरुहः ॥ राज्यमेकातपत्रं
 चा—पालयन्नवमो हरिः ॥ ८२ ॥ अथान्यदा प्रपूर्णायां । समुद्रविजयादिभिः ॥ सभायां संस्थिते
 विष्णौ । नेमिनाथः समागतः ॥ ८३ ॥ वयस्यैर्वैविधैर्भृत्यैः । कृत्यैकप्रविधायिभिः ॥ युक्तं तमागनं
 वीक्ष्यो—क्षिताः सर्वेऽपि पार्थिवाः ॥ ८४ ॥ समीपे वासुदेवस्य । सिंहासने समर्पिते ॥ सर्वैः सन्मा-

—रूपवाक्याब्जगर्जनं ॥ मुमोचासहमानोऽपि । चक्रं मगधध्रुवः ॥ ६१ ॥ दशयां कमनीयायां । विषमप्यमृतं प्रवेत् ॥ शत्रवोऽपि परं मैत्रीं । भजन्ते शुभकर्मणा ॥ ६२ ॥ ततस्तस्यापि तच्चक्रं । ततो गगनमंडले ॥ आंत्वा प्रदक्षिणवर्तं । समागतं करे हरेः ॥ ६४ ॥ सोऽपि प्रादुर्भवत्पुण्यो । जानन् स्वमर्थचक्रिणं ॥ तदेव ब्रामयित्वा च । मुमोच मगधेश्वरे ॥ ६५ ॥ पुंसामपदशायोने । विश्वस्तमपि यद्भवेत् ॥ पराजयेत्तदाप्युच्चैर्—लोलितात्मीयदेहवत् ॥ ६६ ॥ इति तेनैव तस्यापि । निम्नं मस्तकमस्तकं ॥ स मृत्वा च महापतिं—श्रुतार्थं नरकं ययौ ॥ ६७ ॥ नवमो वासुदेवोऽसौ । जातो गुणमहोदधिः ॥ ब्रुवाणा इति गीर्वाणाः । पुष्पवृष्टिं प्रचक्रिरे ॥ ६८ ॥ यो मृतोऽथ स एवा-
त् ॥ मृतः स्वकीयकर्मणा ॥ म्रियन्ते न सम तेन । पुत्रमित्रसहोदराः ॥ ६९ ॥ जरासंधनृपस्येति । सहदेवादयः सुताः ॥ समेत्य स्वार्थवाढ्यै । प्रणमुः पुरुषोत्तमं ॥ ७० ॥ मुकुंदोऽपि पितुः शोक-
दुःखविस्मृतिहेतवे ॥ सन्मान्य प्रददौ तेषां । राज्यं राजगृहस्य च ॥ ७१ ॥

वासुदेवोऽथ वामेय—जिनस्य मूर्तिमद्भुतां ॥ प्रणतां यदुजिः सर्वै—स्तत्रैवास्थापयन्मुदा ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ सेवयै तत्पुरो मूर्तिं । स्थापयित्वा निजां हरिः ॥ तत्र तन्नामतश्चक्रे । पुरं शंखेश्वराजिघ्रं

दिवापि रजनीं शैरः ॥ ५० ॥ कृष्णोऽप्यकृष्णया कीर्त्या । जनयन्नुज्ज्वलां महीं ॥ जरासंधोपरि वा-
 ण—वर्षणं कृतवान् भृशं ॥ ५१ ॥ उभयो रथचक्रान्यां । स्पृष्टा नृः पिष्टसन्निभा ॥ बभ्रुव युवनदो-
 भो । लोभोऽन्येषां जयश्रियः ॥ ५२ ॥ अस्त्रैर्लोहमयैर्लोह—मयानि निशितान्यपि ॥ दिव्यैर्दि-
 व्यानि तौ वीरौ । चिच्छेदतुः परस्परं ॥ ५३ ॥ दुर्दशायाः प्रसंगेन । कीणास्त्रो मगधाधिपः ॥ स्मृ-
 तिं चकार चक्रस्या—गतं तदपि तत्करे ॥ ५४ ॥ जरासंधस्तदावादी—दरे गोपालबालक ॥ अ-
 द्यापि मम मन्यस्व । निदेशं कुशलागमं ॥ ५५ ॥ स्वकीयायुष्यपूर्णेऽपि । कथं च म्रियसे मुधा ॥
 चेज्जीविष्यसि तद्राज्यं । गोपालत्वं च लप्स्यसे ॥ ५६ ॥ हितबुद्ध्या मयोक्तेऽपि । यद्याज्ञां न क-
 रिष्यसि ॥ वर्षद्वह्निकणानेत—चक्रं त्वां ज्वालयिष्यति ॥ ५७ ॥ अग्निमानेन संयुक्तं । वचनं म-
 गधेशितुः ॥ निशम्य माधवोऽवोच—न्माकार्षिर्मूढ रे स्मयं ॥ ५८ ॥ दुष्टं व्याघ्रमहं हत्वा । गवां
 च प्रविनाशकं ॥ सुखेन पालयिष्यामि । समस्तामपि गामहं ॥ ५९ ॥ यथा तव शरीरस्य । सुकृ-
 तस्य बलस्य च ॥ सांप्रतं क्षीणता जाता । चक्रस्यापि तथैव सा ॥ ६० ॥ एवं न चेत्तदा चक्र—
 मोचने किं विचारणं ॥ करोषि त्वं च मुंचाशु । रणे हि वार्तया सृतं ॥ ६१ ॥ अष्टापद श्वोत्कर्षा

स्वयोदितं ॥ परमेवं कृतेऽस्माकं । माहात्म्यं न प्रवर्तते ॥ ३९ ॥ शिरोरपि चमत्कारो । न भीतिश्च प्रजायते ॥ तामेव त्वं ततो देहि । देहि सौख्यविधायिनीं ॥ ४० ॥ यथा तस्याः क्रमांजो ज—क्का-
लनोदकसेचनः ॥ अहमेव समुहाप्य । सैन्यं करोमि विश्रहं ॥ ४१ ॥

तव देवि प्रसादेन । सकलैः सैनिकैः सह ॥ घोरं विधाय संग्रामं । जयामि दुर्जयं शिपुं ॥
॥ ४२ ॥ विष्णो रित्याग्रहेणैव । पद्मावत्यपि हृष्टहृत् ॥ मूर्तिमानीयं तामेव । शक्त्या दत्त्वा तिरोदधे
॥ ४३ ॥ कृष्णोऽपि पूजयित्वा तां । तस्याश्च चरणौदकैः ॥ सिक्तवौदस्थापयसैन्यं । निःशोथितम
नुष्यवत् ॥ ४४ ॥ तेनैव सेचनेनाशु । समुन्नितेऽखिले बले ॥ कृष्णः प्रामुदत्तस्मा—त्पांचजन्य-
मवादयत् ॥ ४५ ॥ गोविंदाखिलसैन्यस्य । सज्जीभवन्नवार्तया ॥ पांचजन्यस्य शब्देन । चुकोप
मगधाधिपः ॥ ४६ ॥ प्रतिविष्णुर्गर्भेद्वध्यो । विष्णुनैवेति नेमिना ॥ जरासंधं नृपं मुक्त्वा । जिग्ये
लक्ष्मणहीभृतः ॥ ४७ ॥ संग्रामकृतये सज्जी—भूते सैन्येऽखिलेऽपि च ॥ श्रीनेमिर्व्यरमशुद्धा—ऽङ्क-
त्यात्करुणया यदा ॥ ४८ ॥ तदा क्षित्वा जरासंघ—प्रहारोद्भूतवेदनां ॥ मुशली मुशलेनैवा—
चूर्णयद्बहुशो बलं ॥ ४९ ॥ अथ राजा जरासंधः । क्रोधांधो माधवंप्रति ॥ अचालयद्रथं कुर्वन् ।

द्युतो रात्रौ तृतीयस्यां । ध्यानलीनस्य शार्ङ्गिणः ॥ प्रत्यक्षमागता पद्मा—वती द्युतिमती द्युतं
 ॥ ३८ ॥ पुरः स्थितां विजान्वीतां । तां निरीक्ष्य नरायणः ॥ नत्वा च भक्तिसंयुक्तो । जगादेति
 प्रियं वचः ॥ ३९ ॥ धन्योऽहं सर्वमान्योऽहं । सुपुण्योऽहमथोऽजवं ॥ जाता मे फलिताः कामा ।
 वीक्षिता त्वं मयाद्य यत ॥ ३० ॥ अचिंत्यं तव माहात्म्यं । देवि वर्णयितुं क्षमा ॥ न देवा अपि
 जायंते । प्रभृतवलसंयुताः ॥ ३१ ॥ तस्येति योग्यया स्तुत्या । संप्रीता देव्यभाषत ॥ किमर्थं त्वय-
 का ध्यान—योगेन संस्मृतास्म्यहं ॥ ३२ ॥ सोऽवोचद्यदि तुष्टासि । परमेश्वरि शक्तिजाक् ॥ तर्हि
 श्रीपार्थनाथस्य । प्रतिमां मे समर्पय ॥ ३३ ॥ तस्याः स्नात्रस्य पानीयैः । सिक्त्वा सैन्यं जरादितं ॥
 सज्जीकरोमि शत्रुं च । जित्वा तां पूजयामि च ॥ ३४ ॥ प्राज्यपद्मवती पद्मा—वती प्रीतिमती ज-
 गौ ॥ सा मूर्तिः सूक्तिसंयुक्ता । नात्रागन्हेदतुह्यधीः ॥ ३५ ॥ तां मूर्तिमंतरेणैव । सज्जीकरोम्यहं य-
 दि ॥ समस्तमपि सैन्यं ते । चिंता का तर्हि केशव ॥ ३६ ॥ दुर्जयमपि ते शत्रुं । जरासंधं निह-
 म्यहं ॥ अथवा नागपाशेन । बद्ध्वानयामि ते पुरः ॥ ३७ ॥ यत्तुभ्यं रोचतेऽहं त—द्विधामि
 क्षणादपि ॥ तत्त्वं वद यथाजीहृं । मूर्तिमाश्रित्य मा वद ॥ ३८ ॥ गोविंदोऽप्यवदेद्वि । तत्सत्यं य-

तदा जनार्दनोऽजल्पत् । त्रीन वासरान् सहोदर ॥ रक्षिष्यति चमृमेनां । को जरापरिपीन्तां ॥ १९ ॥
जिनः प्रोवाच यावत्ते । ध्यान पूर्णं भविष्यति ॥ तावत्संरक्षयिष्यामि । तावकीं वाहिनीमिमां ॥ १७ ॥

इति प्रोक्तो जिनेशेन । कृष्णः संतुष्टमानसः ॥ पवित्रे स्थानके ध्यान—चिकीर्षयैव संस्थितः
॥ १९ ॥ जरासंध इतो ज्ञात्वा । जराग्रस्तं हरेर्बलं ॥ चतुरंगबलान्वीत । आगाद्युद्धावधित्सया ॥
॥ २० ॥ तस्मिन् वर्षति बाणैवे—ऽनवबिन्नप्रधारा ॥ अंगारान् वर्षति चात्र । किमित्याशंकितं
नैरः ॥ २१ ॥ अथ नेम्याज्ञया दिव्यं । रथं सैन्यस्य सर्वतः ॥ मातलिभ्रामयामास । जलावर्तमि-
वानिलः ॥ २२ ॥ त्रिजगद्व्यापिना शंख—शब्देनाखिलवैरिणां ॥ त्वासं विधाय शक्रस्या—स्फाल-
यद्गगवान् धनुः ॥ २३ ॥ टण्ठकारः कृतस्तस्य । यदा श्रीनेमिनाहता ॥ तदादधत् बाधिर्यं । जरासं-
धस्य सैनिकाः ॥ २४ ॥ प्रक्षिप्ता धनुषा तेन । यदा जिनेन मार्गणाः ॥ अश्रूणवानास्तदा तेऽशु-
र्बाधिरा श्व दूरतः ॥ २५ ॥ विभ्रयंतस्ते जरासंध—सैनिका मार्गणौघतः ॥ दूरमेव स्थिताः सर्वे ।
प्राणरक्षाविधित्सया ॥ २६ ॥ ततस्तेषां जिनेन्द्रोऽपि । प्रनृतकरुणावशात् ॥ चिबेदं वर्मकोदंन—बा-
णान् पुनर्न जीवितं ॥ २७ ॥

रेषां सैन्यवर्तिनां ॥ उज्ज्वले नयने आसो । मनाक् चेष्टेति जीविते ॥ ९ ॥ वर्तते प्रतिपक्षोऽपि
 । दुःसाध्योऽस्माच्चिरं जसा ॥ ज्ञात्वेत्यनंतशक्तित्वं । रक्ष सैन्यं निजं शिपोः ॥ ६ ॥ एकवयस्यपि यथा
 युद्धं । विधाय चैरिणा समं ॥ वृणोमि विजयं शीघ्रं । यदेष दंष्ट्राक् शिपुः ॥ ७ ॥ नारायणवचः
 श्रुत्वा—वधिज्ञानानुभावतः ॥ विचेष्टितं जरादेव्या । विज्ञायावादि नेमिना ॥ ८ ॥ जरासंधेन मु-
 क्तास्ति । तावके कटके जरा ॥ तयेदं सकलं सैन्यं । विधुरं जातमस्ति हि ॥ ९ ॥ जयामि शत्रु-
 मित्युक्तं । यत्स्वया तनु सूनुतं ॥ जीवंतोऽपि मरिष्यंति । परमेते जरावशात् ॥ १० ॥ ततः प्रथम-
 मेतेषां । परिचर्यां हुतं कुरु ॥ जगाद माधवो बंधो । सा कथं प्रविधीयते ॥ ११ ॥ नेमिः प्रोवाच
 पातालै । धरणेण्डजिनालये ॥ आस्ते भविष्यतः पार्श्व—नाथस्य प्रतिमा शुभा ॥ १२ ॥ उपवासै-
 स्त्रिभिः कृत्वा । तमाराध्य त्रिभिर्दिनैः ॥ तां मूर्तिं महिमाम्नीतां । याचस्व सुखहेतवे ॥ १३ ॥ तां
 ते दास्यति नागेंद्रः । सम्यगाराधितस्त्वया ॥ देवा आराधिता एव । भवंतीह सुखावहाः ॥ १४ ॥
 तस्याः स्वपननीरेण । कासश्चास्रजरादयः ॥ नेत्रोदरांश्चिरोगाश्च । प्रयांति क्षणमात्रतः ॥ १५ ॥ ते-
 नामीषामपि क्षिप्रं । दूरे जरा प्रयास्यति ॥ सुष्टंगाश्च न विष्यंति । सर्वेऽपि तव सैनिकाः ॥ १६ ॥

त्रानेकोनसप्ततिं ॥ ९३ ॥ सुतान् सप्ततिमेकोनां । मृतान्निपतितान् शुवि ॥ दृष्ट्वा प्रद्योतनो भीत ।
 श्वास्ताचलमाप्तवान् ॥ ९४ ॥ निदेशं स्वामिनोः प्राप्य । स्वस्थानं सैनिका अपि ॥ प्रयाता विरता
 युद्धा—द्रात्रौ स्यात्समरो न हि ॥ ९५ ॥ अजेयानायुधैः शत्रून् । विज्ञाय मगधेश्वरः ॥ दुःकर्मा
 रिजये रात्रौ । दध्यौ निद्रोष्वितर्षिवत ॥ ९६ ॥ उत्पन्नो ध्यायतस्तस्यो—पाथो मुंचाम्यहं जरां ॥
 बलस्य सकलस्यापि । काष्ठस्येव विधायिनीं ॥ ९७ ॥ रजन्यां चिंतयित्वेति । मगधस्वामिना पुरा
 ॥ आराधिता जरादेवी । मुक्ता सैन्ये वृषाकपेः ॥ ९८ ॥ श्रीमन्नेमिजिनं मुक्त्वा । बलघट्टं च मा-
 धवं ॥ सान्येषामपि सर्वेषां । देहे शय्यमिवाविशत् ॥ ९९ ॥ जरांविनापि वृद्धत्वं । मृतिंविनापि
 वा मृतिः ॥ रोगंविनापि रोगित्वं । तेषामंगेऽभवत्तया ॥ १०० ॥ विस्त्रेण रहिताः केचित् । स्रस्तरे
 बालका इव ॥ धूल्याढादितदेहाश्च । केचिद्भिक्षाचरा इव ॥ १ ॥ वमंति रुधिरं केचि—द्वालां के-
 चित्कफं पुनः ॥ पृथिव्यां पतिता एव । मूत्रयंति च केचन ॥ २ ॥ प्रातर्निरीक्ष्य सैन्यानां । स्वरूपं
 च विरूपकं ॥ कृष्णो म्लानमुखः प्राह । नेमिनं जगदीश्वरं ॥ ३ ॥ भ्रातरश्च बलेऽश्रुवन् । ये सह
 सन्नियोधिनः ॥ लङ्कानियोधिनो ये च । तेषामपीदृशी गतिः ॥ ४ ॥ पीडया विधुरो रामो—ऽप-

पंचास्य इव कुंजरान् ॥ ८१ ॥ वृद्धत्वात्तं बलदीर्घं । ज्ञात्वा तेऽप्यागमन् हुतं ॥ जरासंधस्तदाप्रा-
 दी—हंसकं वृद्धधीसखं ॥ ८३ ॥ मंत्रिन्नत्र प्रवर्तते । कौ बलदेवकेशवौ ॥ तेन तौ दर्शितौ तस्या
 —प्रेरयत्सन्मुखं रथं ॥ ८४ ॥ तमागच्छन्तमालोकय । दशपि सात्वतांगजाः ॥ हुतं च द्वादशांशो-
 दा । श्वावर्षन् सरोदकं ॥ ८५ ॥

शिशुपालोऽथ कृष्णस्या—त्रिमुखं स्यन्दनं स्वकं ॥ नीत्वा मुमोच कोपेन । शिलीमुखानने-
 कशः ॥ ८६ ॥ कृष्णेन शिशुपालस्य । बाणोऽमुच्यत लीलया ॥ बिम्बास्तेनैव कोदन्—रथसार-
 धिमौलयः ॥ ८७ ॥ जरासंधसुता अश—विंशतिर्वलदुस्सहाः ॥ रामेण सह युद्धायो—द्यताः स-
 मन्वन् हुतं ॥ ८८ ॥ युध्यमानेन तेनापि । मार्गणैरतिदारुणैः ॥ निहत्य प्रापिता धर्म—राजमं
 दिरमीक्षितुं ॥ ८९ ॥ स्कंधोऽधुरान्मृतान् पुलान् । समीक्ष्य मगधाधिपः ॥ पुत्रान् संकर्षणस्यापि ।
 प्रभूतान्निजघान च ॥ ९० ॥ मस्तके बलदेवस्य । गदाप्रहारमुत्कटं ॥ स मुमोच पुनस्तेन । सोऽ-
 पि मृष्टोर्मवाप्तवान् ॥ ९१ ॥ रामजिघांसुना राज्ञा । जरासंधेन विग्रहं ॥ कपिध्वजोतराकर्षा—स्तु-
 नतः कटके हरेः ॥ ९२ ॥ पतंतं मूर्धन्या ज्येष्ठं । आतरं वीक्ष्य केशवः ॥ निजघान जरासंध—पु-

द्रुतं ॥ ७० ॥ दृढमप्यानयेच्छन्व । कर्णोतं सबलो यथा ॥ पृष्टे कंठं समानीय । सत्यकिर्निजधान
 तं ॥ ७१ ॥ इतो हिरण्यनाभस्य । जीवमादातुमुखकः ॥ अनाधृष्णिः स्वबाणेना—दिनस्तच्छनुर-
 बिदत् ॥ ७२ ॥ क्रुद्धेन मुमुचे तेन । शरो घातविधायकः ॥ अंतरा वेदितः सोऽपि । तेन वैर्यनि-
 श्रुतिना ॥ ७३ ॥ विकराळां ततो जुंभां । विनिर्गतां समंततः ॥ समीक्ष्य तामनाधृष्णिः । पादा-
 न्यामेव धावितः ॥ ७४ ॥ विचाले केशवज्येष्ठ—सहोदरोऽपि ऋग्निः ॥ दर्शनार्थं स्वकीयस्य । ब-
 लस्य तमखेदयत् ॥ ७५ ॥ अनाधृष्णिरपि ज्ञात्वा । समयं शत्रुघातनं ॥ तदा हिरण्यनाभस्य । च-
 क्रैर्गं जीववर्जितं ॥ ७६ ॥ हते हिरण्यनाभेशे । तत्सैन्यवर्तिनो नृपाः ॥ जरासंधस्य शरण—मुग्गरी-
 चक्रिरेतरां ॥ ७७ ॥ जाने तेनैव दुःखेन । मार्तमोऽप्यस्तमाप्य च ॥ मृतस्थानमिवाधातुं । ममज्जा
 पश्चिमांबुधौ ॥ ७८ ॥ लब्ध्वा जयमनाधृष्णिः । पांडवैः पूजितक्रमः ॥ जगाम केशवोपांते । तेना-
 पि स प्रपूजितः ॥ ७९ ॥ सर्वेऽपि मानिता अन्ये । प्रौढप्रोद्धाससंयुताः ॥ बलं निजं निजं जगमु-
 —नार्गायणनिदेशतः ॥ ८० ॥ जरासंधमदीशोऽथ । महतामपि ऋजुजां ॥ दायं ज्ञात्वा शिशुपालं
 । सेनापतितया व्यधात् ॥ ८१ ॥ जरासंधो जगद्गतां । कृत्वाग्रे शिशुपालकं ॥ यदूनाकारयज्जीर्ण-

हिरण्यनाभनृजः ॥ कोदंभं च रथं चैव । सारथिमप्यघातयत् ॥ ५९ ॥ हिरण्यनाभको मुक्त्वा ।
 दारुणान् दश मार्गणान् ॥ मस्तकं जयसेनस्य । चिन्नेद खेदखेदितः ॥ ६० ॥ महीजयस्तदा क्रु-
 दः । सहोदरविघातनात् ॥ पाणौ कृपाणमुद्यम्या—धावतास्विधाय च ॥ ६१ ॥ तस्यैव धावतो व-
 द्वाः—स्थले क्षिप्त्वा शिलीमुखं ॥ चर्कषं नृपतिर्वैरि—जीवं शल्यमिवात्मनः ॥ ६२ ॥ मारणाद् द्व-
 यमुनस्या—नाभृष्टिः प्रतिघारुणः ॥ हिरण्यनाभपानाया—धावत्खड्गादिपूरितः ॥ ६३ ॥ जरासंधम-
 ह्वीशस्या—न्येऽपि नृपाः पृथक्पृथक् ॥ पार्थादिपान्नैवैश्चापि । यदुभिर्युद्धमाचरन् ॥ ६४ ॥ कामरू-
 पाग्निधे देशे । नायकत्वेन विश्रुतं ॥ जगदत्तं गजारूढं । महानेमिरधावत ॥ ६५ ॥ तदोचे स त-
 व ब्रातु—नाहं श्यालोऽस्मि रुक्मिराद ॥ किंतु नारकवत्तेऽहं । खंखंमं करोऽस्म्यहं ॥ ६६ ॥ उ-
 त्तेति प्रेरयंस्तस्य । सन्मुखं हस्तिनं निजं ॥ मंडलेन महानेमि—स्ततस्त्वभ्रामयद्रथं ॥ ६७ ॥ द्वि-
 पः पादतले चाणे—निहतो न्यपतत्तदा ॥ तेनाथ भगदत्तोऽपि । पपात पृथिवीतले ॥ ६८ ॥ रु-
 क्मी नासीति तं स्मित्वा । कोट्या च धनुषः स्पृशन् ॥ महानेमिर्व्यमुंचत्तं । नोत्तमोऽभिभवाप्तिकृत-
 ॥ ६९ ॥ नृरिश्रवः सत्यकिन्यां । कुर्वदुन्यां दारुणं रणं ॥ तत्र सत्यकिना नृरि—श्रंवा अग्रद्व्यत

यतौ जयं ग्रीमं—स्तं निहत्योपलब्धवान् ॥ ४७ ॥ हते दुर्योधने तस्य । सैनिकाः स्वामिवर्जिताः ॥ भ्रेजुर्हिरण्यनाम्राख्यं । सेनानीत्वेन विश्रुतं ॥ ४८ ॥ वामदक्षिणपक्षास्थाः । पांडवा यादवा अपि ॥ सेनानीशमनाद्युष्णिं । शिश्रियुः सेवकां ह्रव ॥ ४९ ॥ राजां हिरण्यनाम्रोऽथ । दुर्दौके प्रेरितो रुषा ॥ सेनानीस्वामितामानं । दधानो प्रापयन् यदून् ॥ ५० ॥ अन्यथादन्निचद्रस्तं । तदा रे मूढ दुर्मते ॥ यदून् प्रापयसि त्वं किं । स्वबाहुबलगर्वितः ॥ ५१ ॥ इत्युक्ते सह तेनैव । लज्जः समरकर्मणे ॥ हिरण्यनामनृपालो । व्यकिरन्नरसंहतिं ॥ ५२ ॥ विचालादपि चिह्नेद । तौ फाल्गुनः शरैर्निजैः ॥ पुंसां ह्यपदशायोगे । क्षीयते सकलं बलं ॥ ५३ ॥ पार्थस्यापि विधाताय । स मुमोच शिखीमुखात् ॥ ग्रीमस्तु गदया शीघ्रं । चूर्णयासास तानपि ॥ ५४ ॥ अस्य ह्युतबलोऽप्युच्च—हिरण्यनाम्रनृपतिः ॥ बाणानुग्रान् प्रचिक्षेप । ग्रीमस्यापि शिरश्छिदे ॥ ५५ ॥ तैर्नातिष्ठन् रथी सादी । निषादी वाजिपत्तयः ॥ महत्यामपि सेनायां । यदूनां बलगर्विणां ॥ ५६ ॥ द्वेधापि जयसेनाख्यो । हिरण्यग्रहणेह्वया ॥ दधावे धनुःकृष्य । तदर्थं को न धावति ॥ ५७ ॥ किं बालमिव मे वक्रं । निरीक्षसे ब्रुवन्निति ॥ सारथिं जयसेनस्य । हिरण्यनाम्रकोऽवधीत् ॥ ५८ ॥ जयसेनाप्रिधानोऽपि ।

रेऽपि पद ॥ ३९ ॥ नंदा दुर्योधनं नृपं । तं ते षमपि शिश्रियुः ॥ मिलित्वा तैर्महीशैश्च । पार्थेन
 सोऽप्ययुक्ष्यत ॥ ३६ ॥ बलदेवसुतः प्राल्यो । ज्येष्ठः पार्थेन संयुतः ॥ वाहिनीं प्रजयामास । कुरु-
 देशे शितुः शरैः ॥ ३७ ॥ दुर्योधनावनीभर्तु—र्गजानंधान प्रकुर्वता ॥ धनं जयेन बाणेन । व्यापा-
 दितो जयद्रथः ॥ ३८ ॥ बलादाकर्णमाकृष्ट—कोदंडः कर्णराद तदा ॥ दधावे वेगतः पार्थ—जि-
 वांसया दयोप्रितः ॥ ३९ ॥ शरीरकंदुकेनोच्चै—विशालखड्ग्यष्टिना ॥ सममाणावपश्यंस्तौ । कर्ण-
 पार्थौ सुरा अपि ॥ ४० ॥ प्रत्तवानेकस्थान वीरान् । शस्त्रमात्रसमन्वितः ॥ कर्णो विलोमयामास ।
 यादवानां च वाहिनीं ॥ ४१ ॥ सिंहनादेन भीमश्च । शंखनादेन फालनः ॥ चक्रतुः शत्रुसेनायां ।
 दोशनं महतीं तदा ॥ ४२ ॥ दुर्योधननृपोऽधाव—दादाय हस्तिनां घटां ॥ वधाय भीमसेनस्य ।
 समुद्यतः क्रुधाकुलः ॥ ४३ ॥ रथान् रथैर्हयैरश्वान् । मतंगैर्मतंगजान् ॥ भीमो दुर्योधनं सैन्य-
 —मिति सर्वमयोधयत् ॥ ४४ ॥ युध्यमानोऽपि तैः सार्ध—मेव भीमः पराक्रमात् ॥ न संग्रामरसं
 पूर्णी—चकार द्यूतकेलिवत् ॥ ४५ ॥ तदा दुर्योधनो मानी । स्वयमाश्वस्य सैनिकान् ॥ चचाल
 गंधहस्तीव । प्रेक्षुं भीमवलद्विपान् ॥ ४६ ॥ तौ पारावारकहोला—विव ह्यास्फालनं मिथः ॥ जन-

॥ ११ ॥ आरोग्यपितृगदः स्कंधे । भीमो दुर्योधनेऽशितुः ॥ बंधुं दुरोदरव्याज—जयं संस्मर्यन्नहन् ॥
 ॥ १२ ॥ मायायुष्टविधानेन । गांधारेण न योधितं ॥ मुमोच सहदेवाख्यो । मार्गणं जीवनशानं
 ॥ १४ ॥ प्राप्तमेव शरं पृष्टात् । स्यंदने शकुनेरपि ॥ दुर्योधननृपोऽब्धेस्त्री—हृत्लेन तीक्ष्णपत्रिणा ॥
 ॥ १५ ॥ प्रव्यं जातं युवां प्राप्तौ । श्रूयः कपटकंटकौ ॥ युगपद् घातयिष्यामि । वियोगं कर्तुमक्षमौ
 ॥ १७ ॥ उक्तवैति सहदेवेन । देवेनेव बलीयसा ॥ बाणा मुमुचिरे तैस्तु । दुर्योधनस्तिरोदधे ॥
 ॥ १८ ॥ तेनापि तीक्ष्णबाणानां । प्रक्षेपेण धनुश्छिदा ॥ विद्रावितोऽपि मांड्यो । न मनागप्युप-
 हुतः ॥ १९ ॥ पुनः सोऽप्यमुचद्बाणं । मंत्रमंत्रितमर्चितं ॥ प्राणिनां प्राणनाशाय । धर्मराजशरो
 पमं ॥ २० ॥ अंतरालादपि ब्रित्वा । तीक्ष्णेन गरुडेषुणा ॥ दूरीचक्रे तन्माहात्म्यं । धनंजयेन ध-
 न्विना ॥ २१ ॥ दुर्योधनमहीशस्य । पक्षपातविधित्तया ॥ शकुनिर्धनुरारोप्य । वर्षे शरमंडलीं ॥
 ॥ २२ ॥ शकुनेरपि तां ब्रित्वा । मार्गणात्सहदेवकः ॥ सूतं शकुनिवद्व्या—नुड्वाप्य तन्निरोऽब्धि-
 दत्त ॥ २३ ॥ दिवाकरकरैस्तीक्ष्णै—स्वातिनिशितायुधैः ॥ निशाबल उद्धूकोऽपि । नकुलेनोपहृ-
 त्वे ॥ २४ ॥ उद्धूकोऽपि दिवा पश्यन् । नष्ट्वा दुर्मर्षणेशितुः ॥ स्यंदने गतवांश्चित्रं । विडुता अप-

संनृप तेऽप्ययुध्यंत । पार्थेन शस्त्रपिणा ॥ शकुनिः सहदेवेन । भीमे दुःशासनोऽपि च ॥ ६ ॥
 नकुलेन सहोद्वक्रो । युधिष्ठिरेण शल्यकः ॥ द्रुपदेशेन सत्याक्रो । राहुलो जौपलेन च ॥ ७ ॥
 द्रुपाला अपरे शेषा । विद्वेषांचितचेतसः ॥ चक्रिरे समरं घोरं । संकर्षणसुतैः समं ॥ ८ ॥ दुर्गो-
 धननृपादीनां । वर्षतां बाणधोरणीः ॥ इतं संधितवाणैस्ता । जच्चिह्नेद धनंजयः ॥ ९ ॥ अह्नन् दुः-
 र्योधनेशस्य । सारथिं रथिकानपि ॥ पार्थोऽभांकीद्रथान् बाणैः । सन्नाहमध्यपातयत् ॥ १० ॥ तदा
 क्रोधोन्मत्ताः सर्वे । नृपालाः पूर्ववर्णिताः ॥ युगपत्समापतन् पार्थे । वर्षतो बाणधोरणीं ॥ ११ ॥ द-
 शानामपि शत्रूणां । नृपानां शस्त्रवर्षणैः ॥ धनंजय इवाकर्षि—द्रुपद्रवं धनंजयः ॥ १२ ॥ युधिष्ठि-
 रमहेशस्य । स्यंदने संस्थितं ध्वजं ॥ शल्यः शल्यमिवादूरं । पातयामास मार्गणैः ॥ १३ ॥ तदौष-
 धविधानाय । युधिष्ठिरोऽपि नृपतिः ॥ शल्यस्यापि चकर्ताशु । कोदंडकलितान् शरान् ॥ १४ ॥ अ-
 परं कार्मुकं क्रोधा—दादाय शल्यपार्थिवः ॥ वेगादाहादयामास । धर्मपुत्रं शिलीमुखैः ॥ १५ ॥
 विदुष्प्रात्कासंकाश—मितः पार्थः शिलीमुखं ॥ शल्यं प्रति मुमोचाशु । तेन सोऽपि गतो मूर्तिं ॥
 ॥ १६ ॥ जीवरक्षाकृतेऽनश्यन् । नृपालाः पार्श्ववर्तिनः ॥ सेव्यसेवकता ताव—द्यावज्जीवस्य रक्षणं

ससेनं च वसुसेन—मदोभोऽदोषार्थं चाक् ॥ पुरीमित्रेश्वरं मित्रे—श्वरं च सागराभिधः ॥ ए४ ॥
 धृष्टं प्रतिज्ञया धृष्टं । लक्ष्मीवान् लक्ष्मलक्षितः ॥ अर्थिनां ह्युमदांतरं । ह्युमं च हिमवान् पुनः ॥
 ॥ ए५ ॥ धरणेन्द्र श्वौजस्वी । धरणश्चांबराष्टकं ॥ अजैषीतधन्वान—मञ्जिचंद्रो महेंद्रवत ॥ ए६ ॥
 कल्याणापूरणो लोके । पूरणो दौपदं नृपं ॥ सत्यनेर्महापद्मं । सुनेमिः कुंभिभोजकं ॥ ए७ ॥
 श्रीदेवं दृढनेमिश्च । विभिन्ना यादवैरिति ॥ नृपा हि रणतोऽन्येऽपि । प्रभाः शरणमाश्रिताः ॥ ए८ ॥
 इतो श्रीमो रणे भीमो—ऽर्जुनोऽर्जुनोपमप्रज्ञः ॥ रामो रामसुतः श्वेत—वदना रदनांशुभिः ॥
 ॥ ए९ ॥ धृतराष्ट्रसुतानां ते । सैन्यं व्यघ्रावयन् द्रुतं ॥ विदुतास्तेऽपि संजाता । वातकंपितपत्र-
 वत् ॥ २०० ॥ बाणैः खगैस्त्रिकाश—माहादितं समंततः ॥ बभूव दूर्दिनं मेघ—बिंदूनां पतनैस्त्रि-
 ॥ १ ॥ पार्थ आकृष्य गांडीवं । यदा मुंचति मार्गणान् ॥ करस्थाने करोऽन्येषां । धनुस्थाने धनुस्तदा
 ॥ २ ॥ अथ दुर्योधनो योधः । कृत्वा हुंकारमुत्थितः ॥ जितकासिनमात्मानं । जानन् स्वीयबलोद्धतः
 ॥ ३ ॥ युद्धे रिपुकबंधौवे । नूततुल्यस्त्रिगर्तकः ॥ चित्रसेनश्चित्रसेनो । रामराजो जयदधः ॥ ४ ॥
 सौवीरनृपतिः शूर—सेनेशो जयसेनकः ॥ सोमकः सोमवक्त्रश्च । नृपाला मिलिता इति ॥ ५ ॥

पो न । पानयित्वा महीतले ॥ सक्तेतुं स्थमडैत्सी—हस्ताणि च नृपस्य सः ॥ ८१ ॥ पणामवनिपा-
 लाना—मेतेषां सार्थवर्तिनां ॥ अखंडानपि कोदंडा—नसौ चिह्नेद लीलया ॥ ८२ ॥ आरोप्य भृ-
 कुटिं भाले । तदा धन्वनि शिंजिनीं ॥ संग्रामायागतो रुक्मी । समारुह्य रथांतरं ॥ ८४ ॥ शत्रुजं-
 यादयोऽन्येऽपि । नृपा अष्टौ समागताः ॥ रुक्मिणा तैश्च संग्रामो । द्वेवापि नवतां ययौ ॥ ८५ ॥
 जग्राह कार्मुकं यद्य—डुक्मिमराद् बाणसंयुतं ॥ समुद्रविजयक्षाप-तनयस्तत्तद्विददत् ॥ ८६ ॥ छि-
 दतस्तस्य संजाता । वेदपंक्तिश्च धन्वनां ॥ संख्यया विंशती रुक्मी । जातः क्षीणपराक्रमः ॥ ८७ ॥
 कौवेरीनामधेयं च । शस्त्रं मुमोच रुक्मिराद ॥ आग्नेयेन शरेणाहं—श्रकार भस्मसाद्रली ॥ ८८ ॥
 वर्धतं बाणलक्षाणि । रुक्मी वैरोचनाश्रिधं ॥ बाणं मुमोच शैवेय—प्रजिघांसाकृते डुतं ॥ ८९ ॥
 महेन्द्राख्येन बाणेन । महानेमिर्वलाधिकः ॥ आनलामपि तन्नाक्तिं । क्षिप्त्वा जघान रुक्मिणं ॥ ९० ॥
 निपीडितं प्रहारेण । कण्ठं पतितं ऋवि ॥ रुक्मिभ्रूपं समादाय । वेणुदार्यास्पदं गतः ॥ ९१ ॥
 महानेमेर्महीपात्राः । क्षोभनां प्रापुरुच्चकैः ॥ विजयेऽपि महासैन्या—हंका चित्ते हि जायते ॥ ९२ ॥
 समुद्रविजयस्वामी । वैरिसेनापतिं क्षणत ॥ नद्रकं स्तिमितश्चापि । मालवेवं जयावहं ॥ ९३ ॥

स्थापयंतस्ते । संग्रामाय समुत्थिताः ॥ ७० ॥ दुर्योधनोऽथ मात्सर्या—निरुध धनंजयं ॥ रोधिरी-
 शस्वनाधृष्टिं । महानेमिं च रुक्मिराद ॥ ७१ ॥ तेषां षष्णामपि द्वंद्व—युद्धं बभ्रुव त्रैशवं ॥ रश्मि
 कानां परेषां च । भटानामग्निमानिनां ॥ ७२ ॥ बिभ्राणमपि वीरेषु । मानित्वं रुक्मिणं हठात् ॥
 वियुक्तं स्यंदनास्त्राभ्यां । महानेमिरचीकरत् ॥ ७३ ॥ वध्यस्थानसमेतस्य । रक्षामाश्रित्य रुक्मिणः ॥
 शत्रुतपनाद्याः सप्त । राजानो योधुमुत्थिताः ॥ ७४ ॥ तैः सर्वैर्युगपन्मुक्ता । या च या बाणधोरणी
 ॥ उच्चिच्छेद महानेमि—स्तां तां कोदंमसंयुतां ॥ ७५ ॥ क्रियमाणे चिरं युद्धे । न वैरी क्षयमाप्स
 वान् ॥ तावता मुमुचे शक्ति—नृपेण व्यक्तशक्तिभाक् ॥ ७६ ॥ आगच्छन्तीं ज्वलज्ज्वालां । शक्ति
 मालोक्ष्य यादवाः ॥ चित्ते चुक्षुन्निरै वैया—गमेन दौघ्रते न कः ॥ ७७ ॥ तस्याश्च किंकरीभूताः
 । शक्तिबाणाः सहस्रशः ॥ सहसा युगपत्पेतु—हुताशनकणा इव ॥ ७८ ॥ व्याचष्टथारिष्टनेमिं ।
 मातलिर्युद्धकोविदः ॥ देहि प्रज्ञो महानेमे—वर्द्धं वैरिपराजयि ॥ ७९ ॥ इयं शक्तिर्विजेद्यास्ति ।
 वज्रैरेव महीयसा ॥ न किमपि तथा साक—मन्यहस्त्रं जयप्रदं ॥ ८० ॥ तदा नेमिर्जगौ बाणे ।
 संक्रामय त्वमेव तत् ॥ तेनापि नेमिर्निर्देशा—द्वज्रं संक्रामितं क्षणान्न ॥ ८१ ॥ शक्तिं तेनैव बा-

रुमयोऽग्र—सुभटाश्चक्रिरे रणं ॥ कुर्वतस्ताम्बं नृत्य—कारका इव रंगतः ॥ १७ ॥ चतुर्विधानि श-
स्त्राणि । समादाय द्वयोरपि ॥ सुभटा वर्षयामासुः । कट्वातजलदा इव ॥ १८ ॥ उन्नयोरपि वा-
हिन्यो—व्यूहौ द्वावपि जेदतां ॥ न चापतुर्मदौत्कट्यं । दधानौ तार्किकाविव ॥ १९ ॥ जरासंथस्य
सैन्याधि—पतिहकारिता गटाः ॥ अग्रगान् प्रजयामासु—मुकुंदसैन्यसंस्थितान् ॥ २० ॥ सुगठान्
गरुडव्यूह—संस्थितान् गरुडध्वजः ॥ पताकोढालनाच्चक्रे । सर्वान् धैर्यसमन्वितान् ॥ २१ ॥

तदा शौर्यान्महानेमि—पार्थो पक्षस्थितावपि ॥ मध्यस्थितोऽप्यनाधृष्टिण—योद्धुं त्रयोऽपि नि-
र्गताः ॥ २२ ॥ तयाणामपि शंखानां । वादित्राणां च निःस्वनैः ॥ अजाग्रत जरासंध—सेनायां
क्षोभता भृशं ॥ २३ ॥ महानेमिरनाधृष्टिण—धनंजयश्च दुर्जयः ॥ त्रयोऽपि वधुषुर्वाणान् । हुताश-
ना इवोदककान् ॥ २४ ॥ महानेमेरथो व्यूह—संधिस्थिता महीभृतः ॥ प्रक्षोभिता जरासंध—दू-
पसैन्याधिनायकैः ॥ २५ ॥ तदा नामांकित चिह्न—मिव कर्तुं त्रयोऽपि ते ॥ विभ्रेदं चक्रिरे चक्र-
—व्यूहस्य स्थानकवये ॥ २६ ॥ तत्र मार्गे कृते तेऽपि । चक्रव्यूहेऽविशन् जवात् ॥ विषमे स्थान-
के मार्गे । संजाते प्रविशेन्न कः ॥ २७ ॥ दुर्योधननृपो रुक्मी । रोधिरीश इति त्रयः ॥ स्वसैन्यान्

सिंहलबन्धराख्याकौ । कांबोजः कैरलाह्वयः ॥ द्रविणो नृपतिर्वीरो । गांधारश्च दग्धिञ्जित ॥ ४५ ॥
 स्यंदनानां सहस्रैश्च । षष्ठ्या तेषामपि स्फुटं ॥ पृष्टस्य रत्नको जातो । महर्सेनपिनाञ्जितः ॥ ४६ ॥
 पद्मरत्नाकृते दत्ता । गानुः सुभानुजामरौ ॥ संजयोऽमितज्ञानुश्च । कंपितो द्रुमगौतमौ ॥ ४७ ॥
 शत्रुंजयः शत्रुंजयो । महर्सेनो गजरीरकः ॥ बृहध्वजो वसुधर्मो—दयश्च कृतवर्मकः ॥ ४८ ॥ प्र-
 सेनजिद् दृढधर्मो । विक्रांतश्चित्रवर्मकः ॥ एते स्युर्गरुडव्यूहे । गरुडध्वजविग्रहे ॥ ४९ ॥ यद्यप्य-
 स्ति विरागो हि । नेमिनाथो जिनेश्वरः ॥ तथापि दुस्त्यजस्तस्य । दृष्टिरागो महात्मनः ॥ ५० ॥
 तेन रागेण युद्धाय । ज्ञात्वेदो नेमिमागतं ॥ रथं मातलिना प्रैषी—दजेयं शस्त्रसंयुतं ॥ ५१ ॥
 मातृजात्यैजसामीषां । नीतिर्व्यूहविनिर्मितौ ॥ प्राप्येतीवास्तमादित्यः । प्राप्तवानुदयं पुनः ॥ ५२ ॥
 मम यानात्पुरो भानु—मार्कार्षीर्जमनं द्रुतं ॥ इति मातलिना पूर्व—मादाय रथमागतं ॥ ५३ ॥
 प्राभृतीकृतमारुह्य । रथं सुरसमर्पितं ॥ नेमिनाथोऽप्यद्रुष्टुर्ह—विधानाय समुद्यतः ॥ ५४ ॥ बंधु-
 नारायणाज्ज्येष्ठ—मनाधृषिणं महाबलं ॥ समुद्रविजयाधीशः । प्रचकार चमृपतिं ॥ ५५ ॥ समंस्ते-
 ऽपि हरेः सैन्ये । बटुवाथ जयाखः ॥ कटके मगधेशस्य । बटुव क्षोभनं तथा ॥ ५६ ॥ व्यूहयो

विघ्नश्चस्त्वनाद्यणि—वसुदेवसुता इति ॥ रथैकलक्षसंयुक्ता । गोविंदपृष्ठरक्षकाः ॥ ३३ ॥ उग्रसे-
 ननृपस्तेषां । पृष्टे कोटिश्रियोऽभवत् ॥ तस्यापि पृष्ठरक्षायै । स्थितं पुत्रचतुष्टयं ॥ ३४ ॥ भोजे स्वांग-
 जसंयुक्ते । पृष्ठस्थे रक्षिता नृपः ॥ धरणः सारणश्चंडो । दुर्धरः सत्यकाग्निधः ॥ ३५ ॥ समुद्रविज-
 यो राजा । पार्श्वमाश्रित्य दक्षिणं ॥ बांधवैस्तस्यैतैः सार्धं । तस्थौ स्वस्थतयान्वितः ॥ ३६ ॥ महा-
 नेम्यग्निधः सत्य—नेमिसुहृदनेमिनौ ॥ सुनेमिर्नेमिनाथोऽर्हन् । मेघो महीजयो जयः ॥ ३७ ॥
 जयसेनस्तथा तेजः—सेनो जयपराक्रमी ॥ कुमारो अन्नवन्नेते । समुद्रविजयांतिके ॥ ३८ ॥ पंच-
 विंशतिलक्षैश्च । रथैरन्येऽपि पार्थिवाः ॥ समुद्रविजयस्यासन । भृत्यवत्पार्श्वरक्षकाः ॥ ३९ ॥ वाम-
 पार्श्वे समाश्रित्य । बलभद्रस्य नंदनाः ॥ युधिष्ठिरादयः सर्वे । पांडवा अपि चोत्क्रदाः ॥ ४० ॥ नि-
 पथोऽयमुक्तांशाख्या । धरणः सत्यकिः पुनः ॥ श्रीध्वजश्चैव जंगालो । देवानंदश्च शांतनुः ॥ ४१ ॥
 आनंदः शतधन्वा च । दशरथस्तु विप्रथः ॥ अश्वपृथुर्महाधनु—हृदयन्वातिवीर्यकौ ॥ ४२ ॥ देवा-
 नंदननामा च । देवानंदविधायकः ॥ लक्षैश्च पंचविंशत्या । स्यंदनैः संयुता अमी ॥ ४३ ॥ पृष्ट-
 स्थाः पांडवानां च । जाता रक्षाविधायकाः ॥ तेषामपि तथा जाता । एते चंद्रयशाः पुनः ॥ ४४ ॥

क—मिन्नकौ च बलाधिपाः ॥ चक्रव्यूहं प्रचक्रुस्ते—ऽर्धचक्रिवाक्ययोगतः ॥ २१ ॥ चक्रव्यूहे सह-
सारे । तत्रैकैको नृपः स्थितः ॥ प्रत्येकं नृभृतां तेषां—मेकं शतं सुहस्तिनां ॥ २२ ॥ द्वे सहस्रे र-
थानां च । वाजिपंचसहस्रकं ॥ पत्नीनां प्राज्यशक्तीनां । सहस्राणि च षोडश ॥ २३ ॥ परिधौ च
प्रतिराज्ञां । षट्सहस्री सपादिका ॥ साग्रा पंचसहस्री च । स्थितो मध्येऽर्धचक्रिगद ॥ २४ ॥ गां-
धारसैधवानीकं । जरासंधस्य पृष्ठतः ॥ धृतराष्ट्रतनूजानां । शतं तद्रक्षणेऽजवत् ॥ २५ ॥ मध्ये क्षा-
पास्तथा वामे । पुरश्च गणनायकाः ॥ शकटाश्वाः पंचपंचाश—संधौ संधौ नृपांतिके ॥ २६ ॥ अं-
तरे चांतरे गुल्मं । गुल्मानामंतरे गणाः ॥ तस्थुर्यूहाद्वहिरूपे । विविधव्यूहसंश्रिताः ॥ २७ ॥

अथो मगधदेश—सत्यप्रतिज्ञयान्वितं ॥ ऋयः संग्रामकौशल्यं । दधंतं कोशलाधिपं ॥ २८ ॥
हिरण्यनाभभृपं तं । चक्रव्यूहेऽत्र दुर्जये ॥ अस्थापयच्च सेनानी—तथा चास्तिमितो रविः ॥ २९ ॥
युगं ॥ चक्रव्यूहरिपूष्ठं । रजन्यां यादवा अपि ॥ चक्रिरे गरुम्व्यूहं । दुर्जयमरिपार्थिवैः ॥ ३० ॥
तस्य व्यूहस्य वक्रेऽस्थुः । कुमारार्धकोटयः ॥ तन्मस्तके च गोविंद—बलदेवौ सविक्रमौ ॥ ३१ ॥
अक्रूरः सारणः पयः । कुमुदः कुमुदाननः ॥ जयो जरत्कुमारोऽपि । सुमुखो दृढमुष्टिकः ॥ ३२ ॥

गु—द्वारिकायां समेऽपि ते ॥ ए ॥ यस्माद्रिद्व्यंति सर्वेऽपि । घातितो येन सोऽप्यहिः ॥ तवाभि-
 मुखमायानः । स एव केशवो बली ॥ १० ॥ जातेष्वेतेषु चिह्नेषु । रणारंजो न तुल्यते ॥ व्यावृत्ते
 त्वयि तत्कृत्याव । स्वयं सोऽपि गमिष्यति ॥ ११ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य । धीमत्स्य ग्रयंकरं ॥
 भृकुटीनैरखो ब्रुत्वा । जरासंधो जगाद तं ॥ १२ ॥ रे दुष्टास्ति त्वया जग्धा । लंघा चापत्यताकरी
 ॥ तत एव त्वमस्माकं । जेदस्वेदकरोऽज्जवः ॥ १३ ॥ वराका हरिणाः प्राज्या । मिलंतु पुस्तो हरेः
 ॥ तेषां स्यात्समुदायेन । तेजः क्षणिकमेव च ॥ १४ ॥ पश्यतस्तव गोपाना—मेतेषां सकलं बलं
 ॥ नस्मसाद्यदि कुर्वेऽहं । तर्ह्येव मे पराक्रमः ॥ १५ ॥ तदा तं कुलमंभ्यूचे । मित्रग्यो मित्रकोपमः
 ॥ स्मामिन्नत्र समागत्य । त्यज्यतेऽथ रणः कथं ॥ १६ ॥ जये श्रीश्च मृतौ स्वर्गो । द्वेधापि रणक-
 र्मणि ॥ वीराणां शुभमेव स्या—तत्र प्रीश्चित्यते कथं ॥ १७ ॥ घनोदधिमिवाग्नेद्यं । चक्रव्यूहं
 विधाय च ॥ जेष्यामः सकलं सैन्यं । गोपालपक्षाकरिणां ॥ १८ ॥ मिमग्गवचनं श्रुत्वा । जरासं-
 धस्तुतोप च ॥ प्रायशो हि जराजीर्णो । मिमवाक्येन तुष्यते ॥ १९ ॥ आदिदेश तदा राजा ।
 । तत्र सैन्याधिनायकान् ॥ चक्रव्यूहविधानाय । मुमाधानाय चेतसः ॥ २० ॥ मंत्रिणो हंसकाख्या

तैर्ने तत्सुतावैतौ । पुरुषोत्तमसात्वतौ ॥ दत्ता द्वास्वती वस्तुं । ययोर्वैश्रमणेन च ॥ ९८ ॥ तस्य
 कृष्णस्य पुत्रौ द्वौ । प्रद्युम्नसांबकाभिधौ ॥ विद्यापराक्रमैस्तौ तु । मुकुंदादधिकाविव ॥ ९९ ॥ यो-
 द्धारः पांडवाः पंच । गणयंति न कोटिशः ॥ बलिनोऽपि महाशत्रून् । युद्धे पंचानना इव ॥ १०० ॥
 एकोऽप्यनेकतां बिभ्रं—नेमिनाथोऽस्ति तत्र यः ॥ एकहत्रां महीं कर्तुं । स समर्थः खलीलया ॥
 ॥ १ ॥ तव सैन्ये धुरीणौ यौ । शिशुपालाख्यरुक्मिणौ ॥ रुक्मिण्या अपहारे त—द्वलं ज्ञातं स-
 मेरपि ॥ २ ॥ कुरुदेशसमुद्भूतो । दुर्योधनो महीपतिः ॥ गांधारः शकुनिह्वापो । गण्येते न जटे-
 शु तौ ॥ ३ ॥ अंगदेशाधिपः कर्णः । प्राज्ये तस्य बले स तु ॥ घट्टस्वेव गोधूम—धोरणीव न-
 विष्यति ॥ ४ ॥ तत्रास्ति नेमिनाथो यः । स त्वजेयः सुरैरपि ॥ कृष्णोऽपि बलभद्रोऽपि । वर्तेते
 दुर्धराविमौ ॥ ५ ॥ अथात्र संगरे नाथ । तवैव केवलं बलं ॥ अपरेषां न विश्वास—स्त्वया ज्ञे-
 यो महत्तमः ॥ ६ ॥ चतुःषष्टिसुपर्वैद्रा । नमंति यत्कमंबुजं ॥ नेमिनाथः स केनापि । जेयो न
 जायंते मनाक् ॥ ७ ॥ दैवं पराङ्मुखं ताव—कीनमस्ति विजोऽधुना ॥ नो चेत्तदा कथं कालो ।
 देव्यापि निहतश्चलात् ॥ ८ ॥ त्वां प्रमाणमकुर्वाणा । बलिश्च अपि यादवाः ॥ मथुरायाः प्रणश्या-

प्रष्टुमन् । नृरिविद्याथरा नगे ॥ ८६ ॥ जरासंधो जरासंधि—खिन्नेद्योऽस्ति शार्ङ्गिणा ॥ वैताह्यपर्व-
 चरित्रं ताप्तिना—काश्यं त्वं हृतं च तान् ॥ ८७ ॥ श्रुत्वा तदुक्तमादेशः । कस्तब प्रेषयिष्यते ॥ ते प्राहु-
 र्वर्ततेऽस्मासु । सेनानीर्विसुदेवकः ॥ ८८ ॥ प्रष्टुमन्सांवसंयुक्ता । एते केनापि नो जिताः ॥ प्रेषणे
 योग्यता तस्मा—देतेषामेव वर्तते ॥ ८९ ॥ समुद्रविजयो लात्वा—झां विष्णुवसुदेवयोः ॥ प्रष्टुमन्
 च तदा प्रेषित । ससांव खेचरैः सह ॥ ९० ॥ तदास्त्रवारिणी दत्तौ—षधी सुधीरताकरी ॥ देवै-
 र्वा अनुमार्तित्रे । नेमिनानकडुदुभेः ॥ ९१ ॥

इतो नृपं जरासंधं । धीसत्खरपरैः सह ॥ मंत्री विज्ञापयामास ! हंसकः परिपक्वधीः ॥ ९२ ॥
 कंसेन जनितं कार्यं—मविचार्य प्रज्ञो यदि ॥ हृतमेव फलं तर्हि । प्राप्तं जीवितनाशनात् ॥ ९३ ॥
 ततस्त्वमप्यनालोच्य । माकर्षिः कृत्यमंजसा ॥ माझासीश्च चमूत्कर्षा—सामान्यममुमच्युतं ॥ ९४ ॥
 सामान्यमपि दक्षेण । ज्ञात्वा शत्रुं बलाधिकं ॥ संग्रामः क्रियते यर्हि । शंकितो विजयस्तदा ॥ ९५ ॥
 एतौ तु देवकीसूनु—रामौ प्रादुर्भवच्छुभौ ॥ स्तः समंस्तप्रकारेण । सुकृतादधुनाधिकौ ॥ ९६ ॥
 सामर्थ्यं वसुदेवस्य । रोहिण्याश्च स्वयंवरे ॥ त्वयका ददृशे नाथा—न्यराजम्बलानिताप्रदं ॥ ९७ ॥ व

सारं धिनेरितः ॥ तार्क्ष्यचिह्नं रथं सार—मारुह्य यादवैर्युतः ॥ ७५ ॥ निमित्तैः शकुनैर्नवै—रागढ
 लायमंगलैः ॥ आशां पूर्वोत्तरां कृष्ण—श्रचाल विजिगीषया ॥ ७६ ॥ युग्मं ॥

यो जनैः पंचचत्वारिं—शताच्च नगराव्रिजात् ॥ अतिक्रम्य युवं सीत—पद्मिग्रामेऽन्युतः स्थितः
 ॥ ७७ ॥ जरासंधबलादर्वाक् । चतुर्भिर्योजनैर्हरिः ॥ तस्थिवान् स्थापयित्वा च । निःशेषामपि वा-
 ह्निनीं ॥ ७८ ॥ तदा तत्र समायाता । विद्याधरा महौजसः ॥ समुद्रविजयं क्षोणी—नाथं ते तु
 बभारिरे ॥ ७९ ॥ महीपाल तव ब्रातु—र्वसुदेवस्य सश्रियः ॥ गुणाकृष्टः समायाता । वयमत्र दि-
 दृक्ष्या ॥ ८० ॥ नेमिनाथः कुले यस्य । नाथनाथः समर्थतां । दधानो जगतां रक्षा—विधौ त्वं
 च पितास्य तु ॥ ८१ ॥ वर्तेते रामगोविंदौ । क्रमाक्रान्तयुवस्तलौ ॥ तव सैन्ये महायोधौ । क्षीय-
 यां कोट्यो धिनौ ॥ ८२ ॥ न तत्र क्षोप्रना चित्या । जरासंधे शितुर्बलात् ॥ सिंहपुत्रैः करेणुनां ।
 मत्तानां संगमादिव ॥ ८३ ॥ तथापि सन्निधाने ते । प्रसंगतः समागतान् ॥ अस्मान् स्वकीयसामंत—
 स्थानके त्वं विचिंतय ॥ ८४ ॥ समुद्रविजये शेषेन । नृयादिह्यमितीरिं ॥ तदा विद्याधराः प्रोचु—
 र्जाताः स्मः सेवकास्तव ॥ ८५ ॥ तेषां मुख्यो जगादाथ । समुद्रविजयं प्रति ॥ अस्माकं स्वामिनः

॥ देवानंदश्च नंदाख्य—स्तथा मदनपीठकौ ॥ ६३ ॥ श्रीध्वजनंदनौ ख्यातौ । विप्रथः शान्तनुस्तथा
 ॥ प्रथुः शतधनुः ख्यातो । नरदेवो महाधनः ॥ ६४ ॥ कृष्णस्यापि सुताः सर्वे । तत्रागता जयार्थि-
 नः ॥ तेषु मुख्या इमे ज्ञेया । नामतो भविकैर्जनैः ॥ ६५ ॥ जानुः सुभानुकश्चापि । महाजानुस्त-
 था खलु ॥ बृहध्वजोऽग्निशिखाख्यो । धृष्णश्च संजयो जयी ॥ ६६ ॥ अकंपनाजिघ्रो घीरो । म-
 ह्वासेनो गजीरकः ॥ उदधिर्गौतमश्चापि । धनुर्जानुः प्रसेनजित् ॥ ६७ ॥ सूर्याख्यश्चंद्रवर्मख्य—
 स्तथैव देवदत्तकः ॥ देवसुंदरदत्ताख्यौ । भरतः शंखसंझकः ॥ ६८ ॥ प्रहृम्भसांघमुख्याश्चा—परेश-
 पि प्रौढविक्रमाः ॥ विष्णोः सहस्रशः पुत्राः । समेतास्तत्र संगरे ॥ ६९ ॥ उग्रसेननृपस्तस्य । पु-
 त्रा गणधरो धरः ॥ शात्तिको दुर्धराख्याक । आगतश्चंद्रसागरः ॥ ७० ॥ समुद्रविजयाधीश—पितृ-
 व्यस्य तयांगजाः ॥ विष्णुमित्रो महासेनः । सुमित्रो दानमित्रकः ॥ ७१ ॥ महसेननृपस्यापि । मु-
 पेणस्तनयस्तथा ॥ हृदिको विप्रमित्रश्च । चंडगानुः सुमित्रकः ॥ ७२ ॥ कृतवर्मदृढवर्म—सुवर्मनंद-
 ना इमे ॥ सत्यकेतुः सुनंदोऽथ—गंधस्तत्तनयोऽपि च ॥ ७३ ॥ दशानां च दशार्हाणां । रामगो-
 विंदयोस्तथा ॥ मातृस्वसृपितृस्वसृ—पुत्रा आगुरनेकशः ॥ ७४ ॥ दिने क्रोष्टकिना प्रोक्ते । दारु-

या ते बलगर्विताः ॥ ५० ॥ विजयसेनया जाताः । क्रूरोऽक्रूरोऽपरोऽपि च ॥ ज्वलनाख्यो महाशौ-
 र्यः । श्यामः स्तनंधयावुत्रौ ॥ ५१ ॥ गंधर्वसेनया पत्न्या । प्रसूतास्तनयास्त्विमे ॥ वेगाख्यश्च म-
 हावेगो । महेंद्रोऽमितशक्तिकः ॥ ५२ ॥ सुनीलयशसा सुतौ । सुतौ द्वौ च समागतौ ॥ नामतो
 नारदश्चैको—ऽपरोऽपि मरुदेवकः ॥ ५४ ॥ मित्रश्रियाः सुमित्रश्च । कांपिलः कपिलः पुनः ॥ प-
 योवत्यास्तनूजौ द्वौ । पयश्च कुमुदाह्वयः ॥ ५५ ॥ अश्वसेनोऽश्वसेनोह्वः । पुंश्रृंगजश्च पुंश्रुकः ॥
 रत्नगर्भो ज्वलद्बाहु । रत्नवत्याश्च बाहुभृत् ॥ ५६ ॥ सोमश्रियः सुतौ चंद्र—कांतशशिप्रज्ञावुत्रौ ॥
 वेगवत्या इमौ पुत्रौ । वेगवान् वायुवेगकः ॥ ५७ ॥ सुता मदनवेगाया । अनाधृष्टिमुखास्त्रयः ॥
 दृढमुष्टिर्दृढमुष्टि—हिममुष्टिरिच्छिन्नित्र ॥ ५८ ॥ बंधुमत्याः सुतौ बंधु—क्षेपाख्यसिंहसेनकौ ॥ अयं-
 गसुंदरीसुतः । शिलायुधाजिधः सुतः ॥ ५९ ॥ प्रज्ञांवत्याः सुतावेतौ । गांधारपिंगलाह्वयौ ॥ जरा-
 देव्याश्च वार्धक्य—जराकुमारनंदनौ ॥ ६० ॥ सुमुखः सुमुखो विद्यु—देव्याश्च दुर्मुखाजिधः ॥ रो-
 हिण्या रोहिणेयाख्यौ । रामो विघ्नस्थः पुनः ॥ ६१ ॥ बालचंद्रासुतौ वज्र—दंष्ट्रामितप्रज्ञौ तथा ॥
 रामस्य बहवः पुत्राः । कथ्यन्ते तेषु मुख्यकाः ॥ ६२ ॥ उल्काकांतो महाकांतः । श्रीमद्वशथाह्वयः

च शिवनन्दकः ॥ ३९ ॥

विष्वक्सेनो महावीर्य । इत्याद्या वरसूनवः ॥ समुद्रविजयेशस्या—ययुः शौर्यसमन्विताः ॥
 ॥ ४० ॥ अक्षोद्योऽप्यनुजस्तस्या—ययौ युध्विकीर्षया ॥ वर्तते तनयास्तस्य । मेऽष्टौ सुष्ठुपराक्र-
 माः ॥ ४१ ॥ अञ्जोविरुदधिरेव—मंभोनिधिर्महोदधिः ॥ जलनिधिर्वामदेवो । दृढवातो दृढव्रतः ॥
 ॥ ४२ ॥ हेमवानागतस्तत्र । तस्य पुत्रा अमी त्रयः ॥ विष्णुप्रभो विष्णुप्रभो । मात्यवान् गन्धमाद-
 नः ॥ ४३ ॥ ऊर्मिमद्वसुमद्वीर—पातालपर्वनैः सुतैः ॥ तत्पुत्रैरपि शौर्याढ्यैः । समेतः स्तिमिनाभि-
 धः ॥ ४४ ॥ सागरः खेटकाख्याको । निष्कंपोऽकंपनाभिधः ॥ इत्यादिसूनुजिः साकं । समागात्स-
 मरेह्यया ॥ ४५ ॥ अचलस्तत्सुता श्वेते । मनोज्ञमलयाभिधौ ॥ सह्यो गिरिश्र शैलाख्यो । नगो
 बलो बलान्वितः ॥ ४६ ॥ धरणः पंचजिः पुत्रै—रागात्काकटिकः सुतः ॥ धनंजयो विश्वरूपो । वि-
 श्वधारश्च कार्मुकी ॥ ४७ ॥ पूरणेन चतुर्भिः स्वां—गजन्मभिः समागतं ॥ दुःपूरो दुर्मुखाख्याको ।
 दर्दुरदुर्दशाविति ॥ ४८ ॥ अञ्जिचंद्रः सुतैः षड्भि—रागाच्चंद्रशशांककौ ॥ चंद्राभशशिनौ सोमा—
 मृतप्रभामृतप्रभौ ॥ ४९ ॥ आययौ वसुदेवोऽपि । बहवस्तत्सुता अपि ॥ उच्यंते नामधेयेन । म-

॥ २९ ॥ मौलेस्तदापतन्मौलि—हार्शश्च कंठपीठतः ॥ कुंमले पतिते तूर्णे । स्वलितास्य गतिस्तथा
 ॥ ३० ॥ क्षुतमग्रेऽचवत्तस्य । विण्मृत्रमकरोत्करी ॥ पवनः प्रतिकूलोऽनृत । पस्पंदे वामलोचनं ॥
 ॥ ३१ ॥ व्यत्रमन् गगने गृध्रा । मांसमक्ष्णलोद्भुपाः ॥ इत्यादयोऽपशकुना । वन्नवुस्तत्प्रयाणके
 ॥ ३२ ॥ तथापि न जरासंधो । युद्धकृत्यान्यवर्तत ॥ पूरणार्थं प्रतिज्ञायाः । सुनिबद्धैकमान सः ॥
 ॥ ३३ ॥ मिलित्वा कटकेऽशेषे । चलिता पुस्तः पथि ॥ तुमुलंस्तादृशो जातो । येन न श्रूयते श्रुतौ
 ॥ ३४ ॥ कंपयन् वसुधापीठ—मारुह्य गंधहस्तिनं ॥ चचाल पश्चिमामाशां । जरासंधः क्रुधारुणः
 ॥ ३५ ॥ नारदश्चलितं ज्ञात्वा । तं प्रतिवासुदेवकं ॥ चरैर्निरूपयामास । वासुदेवाय धीमते ॥
 ॥ ३६ ॥ मार्तण्डेनेव कृष्णेन । तदाखंडप्रतापिना ॥ तेनापि ताम्बिता भ्रंजा । रणरंजविधायिनि ॥
 ॥ ३७ ॥ मिमिबुस्तन्निनादेन । यादवोऽन्येऽपि पार्थिवाः ॥ उदये हि वचो लोप्यं । न भवेत्कठि-
 नैरपि ॥ ३८ ॥ समुद्रविजयो राजा । बृद्धोऽपि च पराक्रमी ॥ अमीभिस्तनयैः साकं । तत्रादितः
 समागतः ॥ ३९ ॥ ज्येष्ठपुत्रो महानेमिः । सत्यनेमिर्द्वितीयकः ॥ तृतीयो रथनेमिश्चा-रिष्टनेमिर्जि-
 नाधिपः ॥ ४० ॥ जयसेनो महासेन—स्तेजः सेनो जयः पुनः ॥ चित्रको गौतमो मेघ—स्तथा

दंशचटत्कार । उद्धितस्तहिरस्यलं ॥ १४ ॥ मद्भर्तृमारकौ गोपौ । वैश्वव्यप्रविधायिनौ ॥ जीवतोऽद्या-
 एहो राम—केशवौ यादवाधिपौ ॥ १५ ॥ अथाहं तर्हि जीवामि । यद्येतौ निजपाणिना ॥ नि-
 शेषयदुजिः सार्धं । प्रक्षेपामि हुताशने ॥ १६ ॥ रुदंतीति प्रतिज्ञाय । विकीर्णमौलिकुंतला ॥ पुर-
 तो जनकस्यासौ । वणिग्भिर्गदितं जगौ ॥ १७ ॥ अद्यापि जीवतस्तात । पतिघातकरावुभौ ॥ तौ
 च गोपांगजन्मानौ । द्वागवत्याः पुरो नृपौ ॥ १८ ॥ निशम्येति सुतावाक्यं । जरासंधः क्रुधारुणः ॥
 तामाश्वास्य जगादोन्वै—मरिोदीः पुत्रि सर्वथा ॥ १९ ॥ तव भर्तुः प्रवर्तते । बहवोऽद्यापि पुण्य-
 तः ॥ प्रकृष्टतद्गुणकृष्टाः । स्मारका रोदनार्थिनः ॥ २० ॥ तथा यदि प्रकुर्वेद्बह—मविलंबेन पुत्रिके
 ॥ सत्यसंधो जरासंध—स्तदा ज्ञेयोऽन्यथा न तु ॥ २१ ॥ उदित्वेति प्रयाणाय । सौऽपि त्रेरीमवा-
 दयत् ॥ सर्वतस्तन्निनादेन । मिमेल प्रबलं बलं ॥ २२ ॥ वीरा अपि महाशौर्याः । सहदेवादयोंग-
 जाः ॥ षण्मासायुर्धरा देवा । श्व चुक्षुभिरे हृदि ॥ २३ ॥ चेदिराजः शिशुपालो । योद्धा हिरण्य-
 नामकः ॥ दुर्योधनोऽपरेऽपीशाः । सर्वे मूका द्वाप्रवच ॥ २४ ॥

इत्याद्ये मिलिते सैन्ये । वार्यमाणोऽपि मंत्रिनिः ॥ युयुत्सुः स्वयमेवाशु । जरासंधोऽप्रवद्यदा

लाः ॥ २ ॥ प्रसिद्धे मगधे देशे । वरं राजगृहं पुरं ॥ जरासंधो नृपस्तत्र । त्रिवेणाधिपतिर्जयी ॥
 ॥ ३ ॥ तज्जीर्णं नगरं चास्ति । राजधान्यपि ऋयसी ॥ तत्र मृद्व्याधिकप्राप्त्या । विक्रिया रत्नकंबलाः
 ॥ ४ ॥ विचार्येति ततश्चेबु—वर्णिजस्ते समुत्सुकाः ॥ तत्रागत्य गता ऋप—पुत्रीजीवयशागृहे ॥
 ॥ ५ ॥ इंगितान्मार्गतो ग्लान—कांतीन् समवलोक्य तान् ॥ अथाचिष्टार्धमृद्व्येन । तदा जीवय
 शापि तान् ॥ ६ ॥ हाहाकारं तदा कृत्वा । ते सर्वेऽपि समुत्थिताः ॥ मुखतो जगुरस्माक—मभाग्य-
 मस्ति सांप्रतं ॥ ७ ॥ पुरीं द्वाखतीं मुक्त्वा । प्रभृतलाभल्लिप्तया ॥ अत्रागता न सोऽत्रापि । संजा-
 तः स्वसमीहितः ॥ ८ ॥ चित्तोद्वेगकरं वाक्यं । श्रुत्वा जीवयशाब्रवीत् ॥ पुरी द्वाखती कास्ति । क-
 स्त्रास्ति मदीपतिः ॥ ९ ॥ ते प्रोचुस्त्वं न जानासि । संस्थितात्रातिसौख्यन्नाक् ॥ भ्रमंति परदे-
 शे ये । तत्स्वरूपं विदंति ते ॥ १० ॥ दत्तं जलाधिना स्थानं । श्रीदेन सा निवासिता ॥ सुवर्णशा-
 लसद्रत्न—कपिशिर्षिविगजिता ॥ ११ ॥ सुराढ्याभिधदेशेऽस्ति । विख्याता द्वारिका पुरी ॥ तत्रास्ति
 वासुदेवाख्यो । देवक्यास्तनयो नृपः ॥ १२ ॥ तस्य कृष्णेतिनामापि । प्रसिद्धं महिमंडले ॥ राम-
 प्रद्युम्नसांबाद्यैः । पाति तां यादवैर्वृतः ॥ १३ ॥ तेषां वदनतः श्रुत्वा । कृष्णादियादवाभिधं ॥ अहि-

प्रद्युम्न-
 चरित्रं
 ५१२

सेवते । तद् ज्ञेयं पुण्यजं फलं ॥ २१ ॥ पित्रोः प्राल्यतमं सौख्यं । येन पुत्रेण जायते ॥ पुत्रः स
 एव मातुश्चो—दरे चारकरोऽपरः ॥ २२ ॥ चिंतितानां पदार्थानां । संप्राप्तिर्जायते जवात् ॥ यतः
 पुत्रः स पुण्यात्मो—दरे भारकरः परः ॥ २३ ॥ पितृभ्यां प्रातृत्रिः पुत्रैः । स्त्रीत्रिभिर्नैः समृद्धिभिः
 ॥ स्वजनैः सेवकाद्यैश्च । प्रद्युम्नः सुखमाप्तवान् ॥ २४ ॥ देवादप्यधिकं तेन । यदासं सुखमद्भुतं ॥
 तत्सर्वमपि विज्ञेयं । फलं पुण्यप्रभावजं ॥ २५ ॥ पुण्यान्निरंतरायं । सौख्यं सर्वं विजयसंप्राप्तिः ॥
 ज्ञात्वेति धर्मकर्म—प्रह्ला ज्ञेया जनाः सदा त्रवत ॥ २६ ॥ इति पंक्तिचक्रचर्वातिपंडितश्रीराज-
 सागरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रे श्रीप्रद्युम्नसांवजन्मविवाहपुण्य-
 फलवर्णनो नाम द्वादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ त्रयोदशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

यवनद्वीपतोऽन्येद्यु—स्तत्राययुर्जलार्थिनः ॥ व्यादाय नृरिन्नामानि । नरा व्यापारकारिणः ॥
 ॥ १ ॥ वस्तून्यन्यानि विक्रीय । लाभस्तैः समुपार्जितः ॥ नौचैर्लाभिहया तत्र । विक्रीता स्तकं च

मया त्वन्न स्थिते नैव । ता एकोनशतं द्रुतं ॥ उद्धाहिता इति श्रुत्वा । सोऽवगमा दर्शयाननं ॥ १० ॥
पित्रा निर्वासितः कोपा—दनाहूतोऽपि कैतवात ॥ प्रविश्य द्वारिकामध्ये । कन्यास्त्वयोपयेमिरे ॥
॥ ११ ॥ कृपदर्दुरतुल्यस्त्वं । वर्तसेऽद्यापि बालकः ॥ पुर्यामितस्ततो ब्रांत्वा । पश्य मातृमुखं पुनः ॥
॥ १२ ॥ अहं देशांतरे गत्वा । निजभाग्यपरीक्षया ॥ संग्राममुत्कटं कृत्वा । प्राज्याः पर्यणयं कनीः
॥ १३ ॥ भ्रात्रापमानितः किंचि—न्निःसृत्य रहसि स्वयं ॥ वांढितः स्वजनैरागा—त्कांतासमृद्धिपूरि
तः ॥ १४ ॥ न पुनः स्वाभ्यनादेशात् । प्रविष्टश्चैखत्पुरि ॥ तिरस्कारिचः श्रुत्वा । जगौ सांबः कुं
तांजलिः ॥ १५ ॥ अज्ञानवशतः प्रोक्तं । यन्मया बाल्यतोऽपि च ॥ पितामहैः समस्तं त—त्क्षल्यं
वत्सवत्सलैः ॥ १६ ॥ प्रहृष्टस्य महाभोगान् । भुंजानस्याथ शर्मणा ॥ रत्या साकं स्मरस्येवा—ऽ-
निरुद्धोऽजनि नंदनः ॥ १७ ॥ सांबस्य शतशः पुत्राः । पवित्राशयधारकाः ॥ बभूवू रूपसंपत्तयौ—
दार्पशौर्यगुणान्विताः ॥ १८ ॥ निजपुत्रेण सांबस्य । पुत्रैः सांबेन संयुतः ॥ वनवापीतडागेषु । प्र-
हृष्टः केलिमाचरत् ॥ १९ ॥ गृहे तिष्ठन्नपि स्वर्गि—तुल्यान् भोगान् भुनक्ति सः ॥ वसंतग्रीष्मव-
र्षादि—षडर्तुभिः समुद्भवान् ॥ २० ॥ अखर्ववीर्गवर्षा ये । ये च विद्याविशारदाः ॥ ते सर्वे तं च

सगृहे सांवः । समागतोऽस्ति पातकी ॥ सर्वेगादव्यथाद्रामां । श्रीरोहिं जननीवलं ॥ ९८ ॥ तद-
 श्रद्दधती सापि । तत्र तं वीक्ष्य दुःखदं ॥ क्रुधा जगाद रे केन । समानीतोऽसि दुष्टधीः ॥ ९९ ॥
 सत्यनामे त्वयैवाह—मानीतोऽस्मीति सोऽवदत् ॥ प्रत्यक्षं सर्वलोकानां । पुर्यामत्र निवासिनां ॥
 ॥ ३०० ॥ महोत्सवेन वीवाह—स्त्वैव कारितो मम ॥ मद्वाक्ये प्रत्ययश्चेन्न । पृष्ट्या नागरास्तदा
 ॥ १ ॥ नारायणसमक्षं सा । पप्रब्धकार्यं नागरान् ॥ प्रावेशितो मया सांव । उद्वाहितश्च किं ननु
 ॥ २ ॥ जगुः पौरास्तदास्मासु । पश्यत्स्वादाय हस्तयोः ॥ समानीतस्त्वयैवाय—मुद्वाहितश्च कन्यकाः
 ॥ ३ ॥ नागैरः कथितं श्रुत्वा । समस्तजनसाक्षिकं ॥ सांवाय प्रददौ विष्णु—रम्येकोनकनीशतं ॥
 ॥ ४ ॥ कपटी कपटेनाशु । कपटिन्याश्च नंदनः ॥ कन्या उदवहच्छन्या । भामा जगाद गद्गदं ॥
 ॥ ५ ॥ संपूर्णोच्चवनस्त्वेन । प्रतिज्ञाया मनोजवः ॥ स्वगेहं प्राप्तवांश्चात्र—त्सांवस्य करपीडनात् ॥
 ॥ ६ ॥ रुक्मिणीजांभवत्योश्च । वन्नृव प्रमदो महान् ॥ मानसे सत्यनामायाः । प्राज्यं दुःखमजायत
 ॥ ७ ॥ पाणिग्रहणहर्षेण । वसुदेवं पितामहं ॥ नमस्कर्तुं गतः सांवो । ह्युत्तमो विनयी भवेत् ॥ ८ ॥
 नत्वा पितामहं प्रोचे । शुष्माग्निर्गुणशालिनिः ॥ चक्रे देशांतरे भ्रामं । भ्रामं कांतां विवाहनं ॥ ९ ॥

सितो नरः ॥ गत्वा तेन नृपस्योक्तं । कन्या देया सुजानवे ॥ ८३ ॥ नृपेण कथितं यद्दि । सत्य
 भामा कर्नी मम ॥ गृहीत्वा पंचशाखेन । नयति प्रदाम्यहं ॥ ८४ ॥ जितशत्रुमहर्षेण । समा
 चारो निरूपितः ॥ आगत्य सत्यभामायै । दूतेन तेन ज्ञापितः ॥ ८५ ॥ तदंगीकृतमर्थिन्या । त
 याद्युत्सुकचेतसा ॥ नार्थं हि जनयन् कृत्यं । शुभाशुभं विचारयेत् ॥ ८६ ॥ प्रज्ञप्तिमुक्त्वान् सांबो
 —ऽहं रूपद्वयधारकः ॥ करणीयस्त्वयावश्यं । तस्या वाक्यविज्ञित्तये ॥ ८७ ॥ सत्या तत्परिवारश्च ।
 कुमारि मां प्रपश्यतु ॥ लोकश्च द्वारिकावासी । सांबरूपतयैव च ॥ ८८ ॥ प्रज्ञप्तिविद्यया सांब—
 ववने विहिते सति ॥ पंचशाखे गृहीत्वा तां । भामा पुर्यां समाययौ ॥ ८९ ॥ सांबरमेव प्रपश्यंतो
 । हंसंतो नागरा जगुः ॥ अहो सुजानुवीवाहे । सांबोऽनया हि नीयते ॥ ९० ॥ सांबो वामेन ह-
 स्तेन । सुभानोर्दक्षिणं करं ॥ अधः कृत्वा ययौ सत्य—जामात्रुवनमंजसा ॥ ९१ ॥ कन्यानां श-
 तमेकोनं । सांबोऽपसव्यपाणिना ॥ गृहीत्वा युगपदैश्वा—नरस्यादात्प्रदक्षिणां ॥ ९२ ॥ एकोनश-
 तकन्यानां । कृत्वैवं करपीडनं ॥ गतः सांबो मुदावासे । स्वयं ताभिः समं तदा ॥ ९३ ॥ सुजानु-
 रपि तत्राथा—गतो यावद्विद्वषितः ॥ सांबेन ताम्निस्ताव—ज्जननीपार्श्वमाययौ ॥ ९४ ॥ मातर्वा-

सः ॥ ७० ॥ ह्यस्तनस्य दिनस्याथ । वार्ता यः संस्मरिष्यति ॥ प्रक्षेपार्थं मुखे तस्य । कीलिका घ-
 ट्यते मया ॥ ७१ ॥ श्युक्ते कुपितो विष्णु—जगाद तं प्रयाहि रे ॥ वदनं दर्शनीयं मे । त्वया
 नान्यायकारिणा ॥ ७२ ॥ पित्रापमानितः सोऽपि । तत एव विनिर्गतः ॥ उत्तमा मानमीहते । ते-
 पां मानं हि सद्धनं ॥ ७३ ॥ अथ प्रज्ञप्तिविद्यावान् । प्रद्युम्नोऽपि सुज्ञानुकं ॥ प्रौञ्चैरपीन्यत्सोऽपि ।
 भामाग्रै तदभाषत ॥ ७४ ॥ सा जजल्य प्रकोपेन । पापिंस्त्वमपि सांभवत् ॥ न गढसि कथं पुर्याः
 । सुज्ञानुकं निपीडयन् ॥ ७५ ॥ स प्रोचे कुल गढामि । साख्यत्कोपात् श्मशानके ॥ श्रुत्वेति स
 पुनः प्राह । समागम्यं मया कदा ॥ ७६ ॥ आनयामि यदा सांव । तदैवेति स निर्ययौ ॥ गतः
 श्मशानमेदिन्यां । तत्र सांवोऽप्युपागतः ॥ ७७ ॥ श्मशानपालकौ ब्रुत्वा । तत्र स्थितानुज्ञावपि ॥
 दाहशुल्कमगृहीतां । मृतकानां पुरीष्टुवां ॥ ७८ ॥ इतः सुज्ञानवे कन्या—शतमेकोनमग्रहीत ॥
 भामाथात्रैककन्यार्थं । प्रेषयामास सेवकं ॥ ७९ ॥ प्रज्ञप्तिविद्यया वार्ता । तां ज्ञात्वा मन्मथः सुधीः
 ॥ विकुर्व्य विपुलं सैन्यं । जितशत्रुनृपोऽभवत् ॥ ८० ॥ चारुरूपधरां कन्यां । सांव पुनश्चकार सः
 ॥ सखीभिः कुर्वती क्रीमां । वीक्षिता सा सुभानुना ॥ ८१ ॥ तेजोक्तं सत्यजामाया—स्तथापि प्रे-

न रूपेण । विक्रीणानावुचौ दधि ॥ विशंतौ द्वाश्वत्यां तौ । सांवेनं प्रविश्लोकितौ ॥ ५९ ॥ अप्र-
तो यावदाभीरी । दधि विक्रेतुमागता ॥ तावत्सांबोऽवदेहेहि । ममाध्याप्त्रीरि गोरसं ॥ ६० ॥ मम
दास्यसि यर्हि त्वं । तत्सर्वमपि गोरसं ॥ श्रद्धीष्यामि तव द्रव्यं । दत्त्वा प्रचुरमंजसा ॥ ६१ ॥ कथ-
यित्वेति सार्धं स । तामादाय ततोऽचलत ॥ गहनं देवकुलं दृष्ट्वा । प्रविष्टोऽर्वकमर्त्यवत् ॥ ६२ ॥
प्रविश्याप्त्रीरिकां तत्रा—हृतवान् स रिसया ॥ सा प्राह देहि मन्मूढ्यं । न प्रवेक्षामि सर्वथा ॥ ६३ ॥

तयेत्युक्ते स्वहस्तेन । धृत्वा तामाचर्कष सः ॥ तावत्तत्र समायात । आनीर पृष्टतो द्रुतं ॥ ६४ ॥
रे पातकिन् दुराचार । परस्त्रीलंपटः शठः ॥ किमाकर्षसि मत्पत्नी—मित्याक्रोशेन ताडितः ॥ ६५ ॥
तामंगित्वा निजं रूप—मुञ्चान्यां प्रकटीकृतं ॥ पितरं मातरं दृष्ट्वा । मुखमाह्लाद्य नष्टवान् ॥ ६६ ॥
दर्शयित्वेति सौम्यत्वं । जांबवत्याः सुतस्य च ॥ तथा सहागमं द्रुहे । गोविंदो गुप्ततांचितः ॥ ६७ ॥
समास्थितस्य तातस्य । प्रणामार्थं त्रपावशात् ॥ द्वितीये दिवसेनागा—द्विष्णुराकाशचतदा ॥ ६८ ॥
अनागन्तव्यपि द्वीणा । ध्यानीतः सचिवैर्बलात् ॥ आगात्कृपाणिकापाणि—धैर्ययन् कीलिकां तदा ॥
॥ ६९ ॥ नारायणेन दृष्टोक्तं । करोषि किमु कीलिकां ॥ वाचालचपलत्वेन । तातस्यापि जगाद

नारायणनन्दनौ ॥ ४६ ॥ तदा व्यञ्चितयद्भुक्मी । पुत्र्या प्राग्यमहो महत् ॥ विरुद्धेऽपि शुभं जातं । यस्याः सौभाग्यभावतः ॥ ४७ ॥ एकं तु तनयो जाभ्या । जामातान्यच्च कीर्तिमान् ॥ तुष्यन्निति गतस्तत्र । दिव्यं नृत्यमिवेदितुं ॥ ४८ ॥ अनीय निजगेहे ता—वानर्च महतोऽधिकं ॥ प्रद्युम्नोऽपि तमापृच्छ्या—ययौ द्वावर्तौ पुरीं ॥ ४९ ॥ नामयित्वा स्नुषां मातृ—पादयोगैर्हसंस्थितः ॥ प्रो-
गांस्तया सदाभुङ्क्त । रूपनिर्जितरञ्जया ॥ ५० ॥ हैमांगदमहे सांवां । निजधान सुभानुकं ॥ सत्य-
भामासमीपेऽगात् । स रुदन् गद्गदस्वरं ॥ ५१ ॥ पूरिता पुत्रदुःखेन । सापि गत्वाच्युतांतिके ॥ उ-
पाळञ्चान् ददौ प्राज्यान् । जांबवत्यंगजन्मनः ॥ ५२ ॥ कृष्णो जांबवतीं प्रोचे । क्लेशकारी सुतस्त-
व ॥ तं निवारय देव्येव—मन्यथा नास्य मंगलं ॥ ५३ ॥ सा जगादेदृशः सांवा । विदितोऽस्ति
न दुर्नयी ॥ जिष्णुर्जज्जप सिंही स्वं । पुत्रं सौम्यं विचारयेत् ॥ ५४ ॥ किंतु जानंति मातंगा ।
एव तस्य बलावलं ॥ तथा त्वमपि पुत्रस्य । स्वरूपं वेत्सि नो मनाक् ॥ ५५ ॥ प्रतीतिर्मम वाक्य-
स्य । न प्रवेद्यादि ते खलु ॥ प्रत्यक्षेण प्रमाणेन । स्वरूपं दर्शयामि तत् ॥ ५६ ॥ कथयित्वेति
कृष्णेना—भीरूपं विनिर्मितं ॥ आचारी जनिता जांब—वती रतिविधायिनी ॥ ५७ ॥ कृतेन ते-

लप्रौढकोपतः ॥ लावैतां तत्र गंतव्यं । यत्र पश्यामि नो युवां ॥ ३५ ॥ प्रमाणमिति चोक्त्वा तौ ।
निर्गतौ नगराद्गृहिः ॥ वैदर्भी तावथाख्यातां । राजानं भज कंचन ॥ ३६ ॥ चांडालस्य कुले प्राय
—श्रमरज्ज्वादिविक्रयः ॥ तत्कुले राजकन्याया । न ते रतिर्नेविष्यति ॥ ३७ ॥ सा प्राह कर्मणा
योऽनृत । स एवास्तु पतिर्मम ॥ जवंतावपि जानीतो । दुर्लेब्ध्या कर्मपद्धतिः ॥ ३८ ॥ वदंत्या इति
चित्तस्यौ—दार्प्य तस्या विद्योक्त्य तौ ॥ प्रासादरचनां कृत्वा । नृपालाविव तस्थतुः ॥ ३९ ॥

समादायाथ वैदर्भी । ततस्तयोः प्रयातयोः ॥ पश्चात्तापं चकाराशु । दृढचित्तोऽपि रुक्मिराद
॥ ४० ॥ पापिष्टेन मया हाहा । कृतं कर्माविचारितं ॥ सा दातव्योचितस्थाने । ह्रीनकुले समर्पिता
॥ ४१ ॥ रुक्मिण्या प्रार्थ्यमानापि । तत्तनूजाय नार्पिता ॥ मनाक्कालाविलंबोऽपि । मयाधमेन नो कृतः
॥ ४२ ॥ अथवा दूषणं मे ना—नुतापप्रविधायिनः ॥ चांडालादपि चांडालः । कोपस्तस्यैव दूषणं
॥ ४३ ॥ अथाहं कुत्र गह्वामि । लप्स्ये ख्यातिं जने कथं ॥ विदुषन्निति शुश्राव । रुक्मी वादित्र-
निःस्वनं ॥ ४४ ॥ तं श्रुत्वा मंविणः प्रोचे । कुतोऽयमागतो ध्वनिः ॥ चरैर्ज्ञातसमाचारा—स्ते प्रा-
दुर्मुदिता इति ॥ ४५ ॥ चांमालाविति कृत्वेश । त्वया समर्पिता ययोः ॥ अग्रतां सांबप्रद्युम्नौ । तौ

क्व वदामि किं चाहं । सोऽवध्वाम्परिणीयतां ॥ इत्युक्ते साक्षिणि साधौ । द्रागुररीचकार तं ॥ २४ ॥
 रंत्वा ततस्तया साकं । निशालशेषे जगाद सः ॥ यामि सांवसमीपेऽहं । मात्रैषीस्त्वं कुतश्चन ॥ २५ ॥
 मया कृतास्ति ते देहे । रक्षा रक्षःसहस्रजित् ॥ मावादीस्त्वं पितृभ्यां च । पृच्छ्यमानापि सर्वथा ॥
 ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वा स ततः स्थाना—द्रुतः स्वीकृत्य सापि तत् ॥ श्रंता भोगेन सुष्वाप । प्रातरण्यु-
 द्विता न च ॥ २७ ॥ तावत्तत्र समायाता । धात्री तत्परिचारिका ॥ कंकणार्द्यैर्विवाहस्य । चिह्नानि
 वीक्ष्य विस्मिता ॥ २८ ॥ जल्पितापि न साजल्प—ततो गता जयहुता ॥ सा रुक्मिराजमातृभ्यां
 । तस्या लक्ष्मणमव्रवीत् ॥ २९ ॥ श्रुत्वेति पितरौ तत्र । समागतौ विलोक्य च ॥ अपृच्छतां च तौ
 प्रीत्या । न तु सोत्तरमर्पयत ॥ ३० ॥ रुक्मी च चिंतयामासा—हो मल्लुककलंकिनी ॥ एषा मया
 न दत्तापि । रेमे केनापि पापिनी ॥ ३१ ॥ ममैव मृढता जाता । पूर्वं चांडालपुत्रयोः ॥ यदेषा न
 मया दत्ता । रक्षिता दुःखहेतवे ॥ ३२ ॥ अद्यापि न गतं किंचि—द्यावद्वार्ता न केनचित् ॥ ज्ञा-
 तास्ति तावदेताभ्यां । चांमालान्यां ददामि तां ॥ ३३ ॥ इति चिंतयता तेन । तौ समाहूय वेत्रि-
 णा ॥ ददाम्येनां स्ववाचाद्य । प्रदत्तोत्तवेति सा तयोः ॥ ३४ ॥ तां दत्वा प्राह तौ रुक्मि—द्रुपा-

बन्धुव तेन सः ॥ १२ ॥ सर्वत्र नगरे ख्याति—स्तदा तयोरजायत ॥ प्रजजल्प महीशोऽप्य—भीष्टं
मार्गयथो युवां ॥ १३ ॥ तौ प्राहर्तुर्न कोऽप्यस्ति । वाञ्छितार्थप्रदायकः ॥ ऋषतिः प्राह दास्येऽहं ।
मावादिष्टमिदं युवां ॥ १४ ॥ दास्येन प्राहर्तुस्तौ त्वं । यदि दास्यति कामितं ॥ तदावयोर्न काप्य-
स्ति । रंघनप्रविधायिनी ॥ १५ ॥ पुत्रीं तदर्थमात्मीयां । प्रसादेन समर्पय ॥ विज्ञास्यते तदावाग्यां
। दाता त्वत्तः परोऽस्ति न ॥ १६ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वैतच्च क्रुधा रुक्मी । तौ निर्वासितवान् पुरः ॥ प्र-
हृष्टेन तदा प्रोचे । सांवस्य सोदरस्य तु ॥ १७ ॥ आवाग्यां यदि संग्रामः । क्रियतेऽनेन संप्रतं ॥
जननी रुक्मिणी गेहे । संस्थिता दुःखमाप्स्यति ॥ १८ ॥ ततो यथा तथा तस्य । सुतायाः पाणि-
पीडनं ॥ स्ववाचः पालनार्थं च । कृत्वा मया तु गम्यते ॥ १९ ॥ परस्परमिति भ्रात्रो—विचारप्र-
विधायिनोः ॥ विमला रजनी जाता । जैवातृकोपशोभिता ॥ २० ॥ प्रहृष्टो विद्यया ताव—ऋत्वा
रुक्मिसुतालये ॥ सुतां जागरयामास । प्रीत्या तामनुरागिणीं ॥ २१ ॥ आकर्ण्य सहसा वाक्य—
मुञ्चिता सा चमत्कृता ॥ सोचे कोऽसि तदा लेखं । रुक्मिण्याः स च दत्तवान् ॥ २२ ॥ तस्यां च
वाचयत्यां तं । प्रहृष्टस्याभिधागता ॥ यस्यात्र लिखितं नाम । स एवाहं शुभानने ॥ २३ ॥ साव-

कसपीडनं ॥ १ ॥ उक्तवेति सोऽथ सावेन । साकं प्रोजकटं ययौ ॥ तत्र ताभ्यां कृतं रूपं । चांमा
 लयोः सुगायतोः ॥ २ ॥ तयोर्गानकलोद्भूता । वार्ता ऋपेन संश्रुता ॥ तेनायाकार्यं तद्गानं । श्रु-
 तं कर्णप्रमोदकं ॥ ३ ॥ तौ पप्रच्छ महीपालो । दापयित्वा घनं धनं ॥ कुतो युवां समायाता—वी-
 ढ्मकलाविलासिनौ ॥ ४ ॥ तावूचतुर्महीजनं—रावां दारवतीपुरे ॥ समेतौ स्वर्गलोकाच्च । कुतूह-
 लानि वीक्षितुं ॥ ५ ॥ मुकुन्दस्य निवासाय । वासिता धनदेन सा ॥ करोति तत्र साम्राज्यं । ना-
 रायणो नरेत्थरः ॥ ६ ॥ तातोऽसंगस्थिता कन्या । तदा वैदर्भ्यभाषत ॥ प्रष्टुमं नन्दनं विष्णो—र्वि-
 जानीथो युवां नरौ ॥ ७ ॥ विकस्वरेण वक्त्रेण । तदा सांविोऽब्रवीत्तमां ॥ औदार्यवर्थचातुर्यं । प्रष्टु-
 मं न हि वेत्ति कः ॥ ८ ॥ समाकर्ण्य वचस्तस्य । वैदर्भो रागविह्वला ॥ वभूव तस्य प्रवृत्त—क-
 रणैकमनोरथा ॥ ९ ॥ जगदुः सेवकास्ताव—न्नाथ हस्ती मदोत्कटः ॥ बहिस्तास्तं प्रमुन्मूढ्य । वि-
 निर्गतोऽकुशावशः ॥ १० ॥ निशम्यैतद्वचो ऋपः । पटहं पर्यघोषयत ॥ स्वायत्तं यः करोत्येनं । ददा-
 मि तस्य वांछितं ॥ ११ ॥ समाकर्ण्यैत्यधावंत । प्रवरा नागरा नराः ॥ न केनापि वशीकर्तुं । सम-
 र्थः सोऽभवद्भुजः ॥ १२ ॥ ततश्चांडालवेषाभ्यां । ताभ्यामेत्य तदंतिके ॥ गीतगानं समारेजे । वशी-

मानीय । स्थापितान्यनिकेतने ॥ जातायां लग्नवेलायां । वरस्तोरणमागतः ॥ ९० ॥ तस्य सुवा-
 सिनीस्त्रीभिः । कृतो मांगलिको विधिः ॥ कश्चग्रहणकाले च । साभवद् वृद्धरूपप्राक् ॥ ९१ ॥ च-
 पेयया हतस्तेन । रूपेण त्रयकारिणा ॥ पपात पृथिवीपीठे । सुजानुर्जानुसोदरः ॥ ९२ ॥ जामा-
 या येऽभवन् भृत्याः । पातयित्वा च तानपि ॥ हसन समगतः सांबः । पुरुषोत्तमपर्वदि ॥ ९३ ॥
 ह्यन्यदा प्रेषितो दूतो । रुक्मिण्या बांधवांतिके ॥ याचिता तत्पुत्री च । प्रद्युम्नस्य कृते तया ॥ ९४ ॥
 गत्वा तत्र नमस्कृत्य । रुक्मिणं धरणीधवं ॥ रुक्मिण्या कथितस्तेन । समाचारो निरूपितः ॥ ९५ ॥
 स तं श्रुत्वा प्रकोपेन । प्रजज्जल्पाविचारितं ॥ यत्पुरा समष्टकृत्यं । मम संजातमेव तत् ॥ ९६ ॥
 अथ चांडालपुत्राय । मया पुत्री प्रदीयते ॥ न पुनः पापचित्तस्य । नारायणस्य सूनुवे ॥ ९७ ॥
 वैदर्भीप्रार्थनां कृत्वा । गत्वा भोजकटे नरः ॥ रुक्मिणीं कथयामासौ—दंतं रुक्मिनिवेदितं ॥ ९८ ॥
 रुक्मिण्यापि च वृत्तांतः । कथितोऽयं हि दुःखतः ॥ प्रद्युम्नस्याग्रतो दूत—प्रोक्तो रुक्मिनिवेदितः ॥
 ॥ ९९ ॥ प्रद्युम्नोऽपि निशम्यैनं । वृत्तांतं जननीं जगौ ॥ मातस्त्वमपि चित्ते ते । चिंतां मा कुरु
 सर्वथा ॥ १०० ॥ मारणायोचितो नासौ । मातुलत्वेन सर्वथा ॥ अस्योचितं विधायैव । कश्चिदे

कोऽयं प्रियोऽभवत् ॥ ७८ ॥ द्वेधापि शाखिनां त्रायां । पौरलोका विलोकितुं ॥ गता नृपतिभिः
 साकं । कांता आदाय केलये ॥ ७९ ॥ तत्र काश्चन गायंति । नार्यो नृत्यंति काश्चन ॥ निशम्य
 मधुरं गीतं । सुज्ञानुर्विह्वलोऽभवत् ॥ ८० ॥ कामप्रचंडबाणेन । मार्यमाणः सुभानुकः ॥ स्वलद्वति-
 स्ततो मूर्ध्ना—मूर्ध्निः पतितः क्षितौ ॥ ८१ ॥ सेवकाः कदलीपत्र—वतैः कृत्वा सचेतनं ॥ गेहं
 तमानयन् यत्नात् । परं स प्राप नो सुखं ॥ ८२ ॥ पंचबाणस्य बाणेन । पीडितं तं निजांगजं ॥
 दृष्ट्वा व्यचिंतयद्भामा । विवाहायोचितो ह्ययं ॥ ८३ ॥ ततो मंत्रिण आहूय । सत्या तेषां पुरो ज-
 गौ ॥ प्रवंतो मायया गत्वा । कन्यां पश्यंतु सत्वरं ॥ ८४ ॥ आगच्छत तथा युयं । यथा वेत्ति न
 कश्चन ॥ लोकेऽपि किंवदंती स्या—न्नात्र विवाहमेलिका ॥ ८५ ॥ तेऽपि स्वस्वामिनीवाक्य—मं-
 गीकृत्य ततोऽचलन् ॥ तथापि प्रेषिता कन्या । रहोदृत्या घने वने ॥ ८६ ॥ समेताः सच्चिवा यात्र
 —तावद्धोकेऽबुध्यत ॥ सुज्ञानुककुमारस्य । विवाहो मिलितोऽधुना ॥ ८७ ॥ सत्यभामापि मत्तेज-
 मारुह्य कामशीतितः ॥ समानेतुं कर्त्तुं सर्व—समदं सन्मुखं गता ॥ ८८ ॥ स्थापयित्वा निजोत्सं-
 ने । महोत्सवैश्चतुःपथे ॥ मिलित्वा समुदायेन । सानीता निजमंदिरे ॥ ८९ ॥ प्रतोड्यां तां स-

मागतः ॥ अजायत तदा तद्वा—जंगो रंगोपघातकः ॥ ६६ ॥ तेनाहं रुदितुं लब्धा । भृशं शोकेन
 दुःखिता ॥ आश्वासितापि तातेन । नामुंचं रुदनं क्षणं ॥ ६७ ॥ तेनातिविह्वलीभूत—स्नात एका-
 किनीमपि ॥ मामिहैव विमुच्यगा—तेनाहमत्र संस्थिता ॥ ६८ ॥ सत्यभामात्राणद्भृष्टे । खेदं मा
 कुरु मानसे ॥ विवाहं ते करिष्ये मे । सूनुना सह भानुना ॥ ६९ ॥ चेत्याणिग्रहणं तेन । सा-
 कं त्वं प्रकरिष्यसि ॥ तदा हि रूपलावण्ये । सफल्ये ते भविष्यतः ॥ ७० ॥ मयापि परिचर्या त्वां ।
 नीत्वा गेहे करिष्यते ॥ अपरा अपि किंकर्यः । सेविष्यते पदौ तव ॥ ७१ ॥ श्रुत्वेति सत्यभामा-
 या । वचनं सा कुमारिका ॥ दर्शयंती जगादाथ । कुत्रिमं प्रेम तांप्रति ॥ ७२ ॥ मुरारिः पृथिवी-
 नाथः । श्वशुरो यदि मे प्रवेत ॥ श्वश्रुस्त्वं पट्टराइयस्य । नृरि प्राग्यं तदा मम ॥ ७३ ॥

इति तस्या वचः श्रुत्वा । सार्धमादाय तां तदा ॥ प्रापयद्भुवनं जामा । कस्य स्वार्थो हि न
 प्रियः ॥ ७४ ॥ निकेतने समानीय । सत्या तां च कुमारिकां ॥ ददौ नृषणवस्त्राणि । तस्यै संम-
 दसंयुता ॥ ७५ ॥ तत्रेति तिष्ठति कामं । कन्यारूपेण सांबकः ॥ तावद्वने समायातो । वसंतः स-
 कलप्रियः ॥ ७६ ॥ वृद्धाणामपि भृंगाणां । कामिनीनां च कामिनां ॥ छायापरागकामानां । दीप

स्कृत्य पदद्वयं ॥ प्रद्युम्नादेशतः सत्य—ज्ञामायाः काननं ययौ ॥ ५५ ॥ कन्याया अतिमान्धाया ।
स्वयं कृत्वा मनोरमं ॥ फलानि फलदानां स । भुञ्जानस्तत्र तस्थिवान् ॥ ५६ ॥

अथान्यदागता तत्र । सत्यभामा रिरंसया ॥ तावद् दृष्टा मनोऽभीष्टा । कन्या रूपवती तथा
॥ ५७ ॥ तामालोक्य हृदि प्राप । विस्मयं स्मयसंकुला ॥ अस्मिन्नहो वने कन्ये—दृशी कुतः स-
मागता ॥ ५८ ॥ किं विद्याधरपुत्रीयं । किंवा सुखधूरियं ॥ पातालसुन्दरीयं किं । राज्ञो वा कस्य-
चित्सुता ॥ ५९ ॥ चिंतयन्तीति साप्राक्षी—तां विस्मरांबुजांवकां ॥ विजनेऽत्र वने पुत्रि । समेतै-
काकिनी कुतः ॥ ६० ॥ सा प्राह शृणु मातस्त्वं । तनयाहं नरेशितुः ॥ आवाढ्यान्मां समादाय ।
मातुलो जग्मिवान् पुरं ॥ ६१ ॥ तत्र किंयति वर्षाणि । तिष्ठन्ती वृद्धिमादधत् ॥ तदा पिना विवा-
दार्थं । मामादातुं समागतः ॥ ६२ ॥ तेनापि सह तातेन । सामग्या प्रेषिताय्हं ॥ पित्राध्यारोपि-
ता चारु—शिविकायां सुखाय मे ॥ ६३ ॥ बन्धुवर्वासरा द्वित्रा । यावत्सार्थस्य गह्वतः ॥ तावद्वनेऽ-
त्र संन्यायां । स्यापिता मम शिविका ॥ ६४ ॥ प्रजातायां त्रियामायां । सकला अपि सार्थगाः ॥
श्रान्ता निडालवः सुप्ता । नृयोऽपि चलनेह्वया ॥ ६५ ॥ स्थितायां शिविकायां मे । मातुलः स्मृति-

लोकाः । सशोका अभवंस्तदा ॥ ४३ ॥ सर्वे जना मिलित्वातो । गत्वा गोविंदसन्निधौ ॥ प्रणम्य
 कथयामासुः । स्थानमस्माकमर्पय ॥ ४४ ॥ तदावादि मुकुंदेन । युष्माकं दुःखमस्ति किं ॥ ते प्रा-
 दुर्दत्तराज्येन । सांबेन पीमिता वयं ॥ ४५ ॥ गृहेऽस्माकं वधूः पुत्री । स्वसा रूपवती पुनः ॥ शी-
 लस्य खंडनं तासां—मेतेन कार्यते बलात् ॥ ४६ ॥ अश्राव्यं वचनं श्रुत्वा । दाहाकारवचो वदन्
 ॥ तान्प्रजजल्प गोविंदः । स्वस्थीभवत सांप्रतं ॥ ४७ ॥ मासमेकं वचो मेऽस्ति । तदतः प्रचलेन्न
 हि ॥ पश्चादस्य महाशिद्धा । भवतां सुखकारिणी ॥ ४८ ॥ स्वस्थीकृता मुकुंदेन । गताः स्वमंदिरे
 नराः ॥ मास एकश्च संपूर्णः । संजातः क्षणवत्ततः ॥ ४९ ॥ अथ तातप्रणामार्थं । सांबः समाग-
 तस्तदा ॥ वासुदेवोऽब्रवीद् द्वेषात् । स्थेयं राज्ये न मे त्वया ॥ ५० ॥ रे पापिष्ठ त्वया तत् । गंत-
 व्यं मत्पुत्राद्बहिः ॥ नामापि श्रूयते नैव । मयका यत्र तावकं ॥ ५१ ॥ कथयित्वेति कृष्णेन । प-
 त्रत्रयस्य बीटकं ॥ समर्थं कर्षितः सांब—स्तेनापि तदुपाददे ॥ ५२ ॥ प्रहृष्टोऽवक्तदा कृष्णं । क-
 दायमागमिष्यति ॥ कृष्णोऽवदद्यदा भानु—जनन्याकारयेदमुं ॥ ५३ ॥ सन्मुखं गजमारुह्य । गत्वा
 प्रौढोत्सवेन सा ॥ यदा समानयेदेनं । तदायातु ममांतिके ॥ ५४ ॥ जनकस्य जनन्याश्च । नम-

नृतेति सन्मतिः ॥ मया साम्राज्यमेतस्य । मासमेकं प्रदीयते ॥ ३१ ॥ विचार्येति मुकुन्देन । तस्य राज्यं समर्पितं ॥ मासस्यावधिमाधाय । सर्वलोकासमदाकं ॥ ३२ ॥ उत्सवैरग्निषिक्तोऽसौ । द्वितीये वासरे स्थितः ॥ नाशयणासने रम्ये । राजराजिविराजितः ॥ ३३ ॥ बलेन पाण्डवैरन्यै—रपि क्षमा-
धिनायकैः ॥ मस्तकैः प्रणतः सांघो । नभ्यः कस्य हि न प्रभुः ॥ ३४ ॥ वयसा सहशैर्मित्रै—रष्ट्र-
क्त राज्यमद्भुतं ॥ दुर्लभं सर्वथान्येषां । जनार्दनममर्षितं ॥ ३५ ॥ राज्यग्रहणं तारुण्ये । रक्षितु
मुत्तमं विना ॥ समर्थो नेतरः कश्चित् । सर्वथैव प्रजायते ॥ ३६ ॥

इति सांघस्य राज्याप्ति—र्वयोऽपि खलु यौवनं ॥ मिलने चैतयोद्योगे । विकारोऽद्भुदनंगजः ॥
॥ ३७ ॥ रूपवत्यस्ततो या या । वन्रवुर्योषितः पुरि ॥ ताः समानीय जुज्यंते । सांवेन सेवकैः स-
ह ॥ ३८ ॥ यस्य पुंसो रसः स्त्रीणा—मसौ तासां वशीभवेत् ॥ इति याति त्रियामायां । स तासां
वसतिष्वपि ॥ ४० ॥ प्रवेयुः प्रायशो लोके । कामिन्यः कामविह्वलाः ॥ प्रत्युत प्रेरिता राज्ञा । प्र-
जायंते विशेषतः ॥ ४१ ॥ गृहेषु च स्वनाथेष्व—कुर्वाणा व्यरतिं ततः ॥ ताः सांवैकहृदो जाताः
। स्त्रीणां हि कामदः प्रियः ॥ ४२ ॥ सांवेन कुलकांतानां । विधाय शीलस्वप्नं ॥ पीमिता नागरा

हृद्यां । विद्यां कामस्तदा ददौ ॥ १७ ॥ बलं दर्शयितुं सौवं । सांबोऽथादाय तां शुभां ॥ निर्गतः
 पुरतो बह्ये । विकुर्व्य कटकं महत् ॥ १८ ॥ व्यानशे कटकेनैव । तदा सर्वमिलातलं ॥ सैन्यं वि-
 ना किमप्यन्य—न्न दृश्यतेऽध्वैर्जनैः ॥ १९ ॥ सुप्रानुसांबयोः सैन्ये । मिलिते समजायत ॥ दं
 मादंडि महायुद्धं । कुंताकुंति गजागलि ॥ २० ॥ विद्याप्रजावतः सांबो । विजयं प्राप्तवान् द्रुतं ॥
 यशोऽपि तस्य मह्यां च । व्यानशे जगदुज्ज्वलं ॥ २१ ॥ पणद्विगुणमादत्त । वित्तं दत्त्वा च यात्र-
 कान् ॥ बभूव प्रथितः सांबो । महादानीति ब्रूतले ॥ २२ ॥ चित्ते प्रष्टुम्माहात्म्यं । ध्यायन् सांबो-
 ऽवदद्वचः ॥ सत्यभामे किमप्यद्या—प्यस्ति ते जवने धनं ॥ २३ ॥ सामर्षेण प्रयुक्तापि । श्रितमौ-
 नेव नावदत् ॥ पुनः सांबस्तदापृहत् । कथं देवि ब्रवीषि न ॥ २४ ॥ निःश्वस्य सावदद्वत्स । सांप्र-
 तं किं वदाम्यहं ॥ जयाजयौ प्रवर्तते । पुण्यपापप्रभावतः ॥ २५ ॥ मिलित्वा बलदेवेन । पांडवैर-
 खिलैरपि ॥ विहंसं वासुदेवस्य । सर्वकार्यविधायिनः ॥ २६ ॥ अस्माकमनुजे नाथ । सांबे प्रदर्शि-
 तौजसि ॥ आधिक्यं कुरु त्वं किंचि—द्यथायं ज्ञायते जने ॥ २७ ॥ तेषां वचनमाकर्ण्य । चित्त-
 यामांसं केशवः ॥ सर्वकार्यसमर्थस्यै—तस्य किं क्रियते मया ॥ २८ ॥ विचारं कुर्वतस्तस्य । प्रादु-

विलक्षया तया प्रैषि । हारः षोडशकोटियुक् ॥ मन्मथार्पितद्वारेण । सोऽपि वेगाल्लिगाय तं ॥ ७॥
 द्वात्रिंशत्कोटिसंयुक्ते । कुंडले प्रेषिते तया ॥ जिते प्रद्युम्नसाहाय्या—ह्वावेन ते व्यपि द्रुतं ॥ ८ ॥
 तया कौस्तुभमणिभयं । प्रेषितं कृष्णपर्पदि ॥ विजेतुश्च चतुःषष्टि—कोटीः समर्पयाम्यहं ॥ ९ ॥
 वरं वरमिति चोक्त्वा । विधिनाक्रीडतां च तौ ॥ जिग्ये तत्रापि सांवेन । प्रद्युम्नस्य प्रज्ञावतः ॥ १० ॥
 पणे तद्वद्विगुणं द्रव्यं । विधाय सत्यज्ञामया ॥ उच्चैःश्रवा इव कश्चि—संप्रेषितस्तुरंगमः ॥ ११ ॥
 कामप्रकटिताथेन । सांवेन स पराजितः ॥ पणे प्रजद्विपतं द्रव्यं । गृहीतं कलयात्मनः ॥ १२ ॥
 तदशेषमपि द्रव्यं । दत्त्वा याचकसंचये ॥ सर्वस्यापि प्रियः सांबो । दाता हि कस्य न प्रियः ॥ १३ ॥
 प्रयासा विहिता ये ये । सांवस्य विजिगीषया ॥ सुज्ञानुज्ञानुज्ञामाप्तिः । सर्वेऽपि ते मुधाग्नवन् ॥
 ॥ १४ ॥ श्राद्धीव दिग्गदी यस्या । मोक्षे विफलताः क्रियाः ॥ विलक्षवदना सत्य—ज्ञामा सांवज
 येऽभवत् ॥ १५ ॥ ततः प्रेष्य चिरं सत्या । प्रद्युम्नं पर्षदि स्थितं ॥ ज्ञात्वा प्रेषीन्महत्सैन्यं । ज्ञातुं
 मायाविजृम्भितं ॥ १६ ॥ द्यूतकारिषु सांबोऽय—मस्ति जेता महान् यदि ॥ तदेतज्जायतासोऽथा—
 न्यथा कामवलाज्जयी ॥ १७ ॥ सत्यज्ञामोदितां वाणीं । सांवः श्रुत्वेति कर्णेयोः ॥ अद्रन्मौनमुखो

दादिकयादवान् ॥ ९५ ॥ सांबः सुभानुना साकं । रममाणो निजेह्यया ॥ प्रत्यक्षमपि सर्वेषां । स्व-
र्णकोटिं जिगाय च ॥ ९६ ॥ ततः सांबकुमारोऽवक् । तदैव रम्यते मया ॥ स्वर्णकोटिर्यदा पूर्वं ।
समानीता प्रविष्यति ॥ ९७ ॥ इत्युक्ते सत्यज्ञामायाः । पार्श्वीदानीय भानुना ॥ हेमकोटिर्ददे सो
ऽपि । याचकानां समर्पयत ॥ ९८ ॥ भामया प्रेषितः पश्चात् । कश्चिदुर्कुट उत्कटः ॥ एनं विज-
यते यः स । लभेत् कोट्यामलं ॥ ९९ ॥ एवं पणो कृतेऽन्योन्यं । सांबेन बुद्धिधारिणा ॥ प्रद्यु-
म्ननिर्मितेनाशु । कुर्कुटेन स निर्जितः ॥ १०० ॥

जित्वा तमपि सांबेन । कोटिद्वयमुपाददे ॥ तदर्थार्थिमनुष्याणां । प्रदानाय समर्पितं ॥ १ ॥
सत्यज्ञामा ततोऽमर्षा—प्रेषयामास सफलं ॥ विजयेद्यः स एतच्च । त्वाति कोटिचतुष्टयं ॥ २ ॥
पणं कृत्वेति यावत्तौ । क्रीडयामासतुमुदा ॥ तावत्तदपि सांबेन । जित्वा कोटीश्च दत्तवान् ॥ ३ ॥
ततो वस्त्रयुगं सत्य—ज्ञामया प्रेषितं निजं ॥ एतज्जायति यस्तस्य । कोट्यष्टकं ददाम्यहं ॥ ४ ॥
जरीकृत्येति सांबेन । प्रद्युम्नमुखमीदितं ॥ तेन तद्युगलं दत्तं । तेनापि तत्पराजितं ॥ ५ ॥ स्वर्ण-
वारिमयैः कूर्चैः । प्रदाव्य स्वर्णतंतुभाक् ॥ कृत्वा समर्पितं तच्चा—ददे कोट्यष्टकं क्षणत ॥ ६ ॥

जानुं शुभ्रानुगं ॥ अध्यापयदुपाध्याय—पार्श्वे विधामनेकधा ॥ ८४ ॥ कलाभिः कुशलौ जातौ ।
वगस्यद्वंदसंश्रितौ ॥ कुमारोविव देवस्य । चिक्रीडतुर्गदह्वया ॥ ८५ ॥

अन्यदा स्ममाणौ तौ । द्वेधापि सुमनोव्रजैः ॥ देवनाथसभातुल्यां ! विष्णुसंसदमाश्रितौ ॥
॥ ८६ ॥ पांडवैर्यादिवैर्देवै—र्वलदेवेन सेवितः ॥ सभामध्यस्थितः कृष्ण—स्तान्यामिंद्र इवैह्यत ॥
॥ ८७ ॥ उत्तमा बाल्यतोऽपि स्यु—र्विनीता एवमादितः ॥ नत्वा नारायणं तान्या—मुचितस्थान-
के स्थितं ॥ ८८ ॥ सांवः प्रष्टुम्नपार्श्वेऽस्था—झानूपांते सुभ्रानुकः ॥ तौ द्वावपि स्थितौ याव—त्पर्ष
दानंददायिनौ ॥ ८९ ॥ पांमवैर्वलदेवेन । सत्रा तावदुदुरोदरं ॥ प्रवर्तते सदोमध्ये । सर्वलोके प्र-
पश्यति ॥ ९० ॥ तौ सद्देषधरौ बालौ । दृष्ट्वा वज्रेण पांडवैः ॥ निवेदितं युवान्यां च । ह्युतक्रीडा
विधीयतां ॥ ९१ ॥ कामगान्वोर्मुखं वीक्ष्य । तावूचतुर्मनीषया ॥ यत्र वृद्धा रमंतेऽत्र । बालानां न
प्रयोजनं ॥ ९२ ॥ पांडवाद्याग्रहादेव । प्रष्टुम्नप्रानुवाचया ॥ तौ प्राहृतुर्गदा कश्चि—त्तपणः स्यात्तर्हि
रम्यते ॥ ९३ ॥ सर्वैरपि तदा प्रोक्तं । भव्यं गव्यमुदीरितं ॥ कथयित्वेति पार्षदैः । स्वर्णकोट्याः
पणः कृतः ॥ ९४ ॥ तं विधाय ततो हृत—केलिं सांवसुभ्रानुकौ ॥ चक्रतुः साकिणं कृत्वा । मुकुं-

इत्यग्निधा कृता ॥ ७२ ॥ जांबवत्या प्रसूतस्य । तनयस्योत्सवान्नवान् ॥ श्रुत्वा त्रयाणां चान्येषां ।
 भामा बभ्रुव दुःखिनी ॥ ७३ ॥ अहो मया प्रसूतश्च—स्तुतस्तस्योत्सवानहं ॥ अकरिष्यमिति ध्या-
 ना—त्सायसूत सुतं वरं ॥ ७४ ॥ प्रविधायोत्सवांस्तस्या—प्यनल्पान सत्यन्नामया ॥ सुभानुक ५-
 ति श्रीति—कारकं नाम निर्मितं ॥ ७५ ॥ क्षीरपानं तयोः काचि—तथा काचन मज्जनं ॥ उत्सं
 गारोपणं काचित् । काचिहोचनमंडनं ॥ ७६ ॥ क्रीडामकारयत्काचि—तयोः क्रीमनकैः परैः ॥ स्व
 णरत्नसमुद्भूतै—र्विविधैर्घोटादिभिः ॥ ७७ ॥ सर्वेषामपि लोकाना—मभीष्टौ प्रियदर्शनौ ॥ वर्ण-
 नीयलसद्वृष—संपदौ विगतापदौ ॥ ७८ ॥ पाणोः पाणोगृह्यमाणौ । दर्शनीयौ मणीव तौ ॥ स्या
 पयित्वा निजोत्सगे । गीयमानौ वधूजनैः ॥ ७९ ॥ वधुः परिहृतादग्रा—ग्रणानां महारवैः ॥ किं-
 क्रिणीनां च निर्घोषैः । संपूर्तिालयंगणौ ॥ ८० ॥ देहस्थानां च वस्त्राणां । ऋषणानां विम्बुष्या
 ॥ चित्ते जनयतो नृणां । चमत्कारमतीव तौ ॥ ८१ ॥ प्रद्युम्नभानुकंप्रीत्या—दत्तभूषणवाससौ ॥
 तौ सदा परिधानेन । देवाविव विरेजतुः ॥ ८२ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ वयःपरिणीतं ज्ञात्वा । सांबं
 जांबवतीसुतं ॥ प्रद्युम्नः पाठयामासौ—पाध्यायसविधे कलां ॥ ८३ ॥ सुभानुमपि तं ज्ञातु—गूढ-

दरगर्जा—जांववत्याश्च सुंदरः ॥ वार्तामिति पुरीमध्या—दंशृणोत्सत्यभामिका ॥ ६१ ॥ तां श्रुत्वा
 प्राह सा लोका । मूर्खाः संति विदंति न ॥ प्रद्युम्नसदृशः पुत्रो । जविता मेऽपरेण किं ॥ ६२ ॥
 चिनयंतीति गर्वेण । सत्यभामा गृहे स्थिता ॥ प्रथमं जांववत्यैव । सुतोऽसूत दिने शुभ्रे ॥ ६३ ॥
 यस्य तेजो भवेत्प्राज्यं । स बाव्यादपि दर्शयेत् ॥ इतीव तेन बाव्येऽपि । तेजः प्रदर्शितं तनौ ॥
 ॥ ६४ ॥ नानूनां मिलितं तेजो । द्वादशानामपीह किं ॥ शैशवादपि यं वीक्ष्य । लोका इति श-
 शंकिरे ॥ ६५ ॥ लक्ष्मणैर्व्यजेनैश्चारु—शरीरस्थितिधारकः ॥ व्याकारेणावलोकेन । सर्वचित्तापहा-
 रकः ॥ ६६ ॥ तस्मिन्नेव दिनेऽद्यानृ—नारायणनरेशतुः ॥ सारथेः पद्मनाभेश्च । मंदारकाग्निधः
 सुतः ॥ ६७ ॥ तस्यैव वर्तते मंत्री । वीराख्योऽतीवसौख्यभाक् ॥ बुद्धिसेनस्तदा तस्य । तनयः स
 मजायत ॥ ६८ ॥ विख्यातगरुडकेतोः । कृष्णस्यैवांद्भिसेविनः ॥ जयसेनाग्निधः पुत्रो—ऽजवत्पवि-
 त्रकांतिमान् ॥ ६९ ॥ एकस्मिन् दिवसे जातै—स्त्रिगिरेव स्तनंधयैः ॥ जांववत्याः सुतः साकं । श-
 र्मधर्मगिरैश्च ॥ ७० ॥ तस्मिन् विवर्धमाने च । पित्रोः प्रीतिरवर्धत ॥ अन्येषां प्रीतिवृत्त्यर्थं । कृतं
 काराविमोचनं ॥ ७१ ॥ कृष्णेनाप्यथ दीनानां । प्राज्यं दानं समर्पितं ॥ महोत्सवैः कुटुंबेन । सांव

सौ ॥ साब्रवीन्नासिकाहीना । कथमेषागताञ्चवत् ॥ ४९ ॥ स्यंदने मिलिते तां च । सामर्षा नि-
जगाद सा ॥ पापे त्वं दुरतो याहि । संमुखं मिलिता कथं ॥ ५० ॥ ततो जांबवती प्राह । मदांधे
भृणु मद्भवः ॥ यत्फलार्थं प्रयासि त्वं । तत्फलं तु मयार्जितं ॥ ५१ ॥ परस्परविवादेन । ज्ञात्वा का-
लविलंबनं ॥ मुक्त्वा तैव तां सत्य—भामा कृष्णांतिकं ययौ ॥ ५२ ॥ तस्या आगमनं सोऽपि ।
वीक्षमाणो मुहुर्मुहुः ॥ तस्मिन्नवसरे सापि । प्रयाता संमताभवत् ॥ ५३ ॥ तथापि सह भोगायो-
द्यतो हरिजायत ॥ कामिनां हि वशयोगे । कामावासिर्जवेद्बहुः ॥ ५४ ॥ कटाक्षविभ्रमैः स्वर—
मणितैर्हसितैरपि ॥ रेमे तेन समं सापि । तनूजाविर्जवाशया ॥ ५५ ॥ ततस्तस्या महाजाग्रा-
व्युत्वा कोऽपि सुरो दिवः ॥ कुक्षावातरघार—प्रज्ञावेण महोदयः ॥ ५६ ॥ हितेन सुरतेनापि ।
सापि संतोषिता भृशं ॥ गेहं गता च गोविंदो—ऽद्युत्सर्वैर्नगरीमगात् ॥ ५७ ॥ सिंहस्वप्नेन नृशिष्ट
—मोहदैरेव दोहदैः ॥ सुतेन भाविना सांब—जीवेनांबा प्रमोदिता ॥ ५८ ॥ गर्भोऽपि सत्यजा-
माया । वर्धमानो दिने दिने ॥ जननीं तोषयामास । शुभख्यापनसूचकः ॥ ५९ ॥ प्रद्युम्नो विद्य
या सांब—भानुमाबोस्तनूजयोः ॥ दोहदानी प्रजातानि । पूरयामास सर्वदा ॥ ६० ॥ सत्यभामो-

न त्वनातरत ॥ ३७ ॥ उदारपुत्रवीजं च । हारं धृत्या गले निजे ॥ उत्तार्य मुद्रिकां दध्रे । रूपं स्वा-
 प्राविकं तया ॥ ३८ ॥ तां समालोक्य गोविंदो । वन्दवाश्चर्यधारकः ॥ कथं किमु तया जात—मे-
 तत्कर्मविचारितं ॥ ३९ ॥ पुनरग्यच्युतश्चारु । स्वचेतमि व्यञ्चितयत् ॥ विधिर्यत्न वली तत्र । पुं-
 सां स्याद्विफला क्रिया ॥ ४० ॥ विचार्येति जगौ तां स । त्वं जाना कथमीदृशी ॥ प्रद्युम्नो मिलि-
 तः किं ते । विद्यया पररूपकृत ॥ ४१ ॥ साचख्यौ चरणंजोऽं । प्रणम्य नरकद्विषः ॥ स्वामिन पु-
 राननं कोपं । मुक्त्वा कुरु कृपां मयि ॥ ४२ ॥ एवमाकर्णने कृष्णो । जगाद तां प्रियेऽथ न ॥ चिं-
 तनीयस्त्वया कोपः । सर्वथा जेदकारकः ॥ ४३ ॥ अतःपरं ममासि त्वं । प्राणेश्योऽप्यतिवद्वन्ना ॥
 प्रिये प्रद्युम्नसंकाशः । सुतस्तव ऋविष्यति ॥ ४४ ॥ इति जांववती प्रीति—कारकैर्वाग्बिलासकैः ॥
 संतोष्य प्रेषिता मेहे । सत्यभामाभिशंकया ॥ ४५ ॥ सापि गोविंदवाक्येन । संतुष्टा मंदिरे ययौ ॥
 पुत्रप्राप्तिर्हि कस्या न । पतिस्तेहगिरा भवेत् ॥ ४६ ॥ द्रुषयित्वाथ दृषाभि—निजांगानि प्रमोदतः
 ॥ मानं प्रदधती जामा । चचालाच्युतसन्निधौ ॥ ४७ ॥ जांववतीं पथि प्रीता—मागहंतीं विलोक्य
 च ॥ जगौ परिजनं जामा । केयमायाति मत्पुः ॥ ४८ ॥ परिहृदस्तदावादी—त्समेति जांववत्य-

केंद्रियाणामपि स्फुटं ॥ वृक्षाणां ददतश्चारु—संपदं दृष्टिमोहिनीं ॥ २६ ॥ येषां संपत्तिमालोचय ।
 पंचेंद्रिया अपि क्षितौ ॥ संप्राप्नुवंति संमोहं । तिर्यचः पुरुषाः स्त्रियः ॥ २७ ॥ यस्मिन्मधुव्रता नृ
 रि—ऊंकारैर्गानमादधुः ॥ कंपमानाः समीरेण । नृत्यंति तस्वोऽपि च ॥ २८ ॥ पल्लवोद्भूतरक्तत्व
 —दर्शनात्पादैरपि ॥ रागित्वं दर्शयते यत्र । लोकानां केलिकारिणां ॥ २९ ॥ वीक्ष्यागेष्वपि रा-
 गित्वं । हारं लात्वाच्युतोऽप्यगात् ॥ निवेद्य रामायै चैत्र—वल्लदशमीदिने ॥ ३० ॥ रैवतकाच-
 लाभ्यर्णै । कारयित्वा सुमालयं ॥ तस्थौ रंतुं हरिस्तत्र । पुवाकांदी दिनत्रयं ॥ ३१ ॥ श्रृंगारमंडनं
 कर्तुं । सत्यज्ञामा स्थिता गृहे ॥ गंतुकामा मुकुंदस्य । समीपे प्रमदान्विता ॥ ३२ ॥ इतः समय-
 मालोचय । प्रद्युम्नः शुद्धबुद्धिजाक् ॥ जांबवत्या गृहे गत्वा । दत्तवान् निजमुद्रिकां ॥ ३३ ॥ तां द
 त्वा ज्ञापितं तेन । दिव्यानुभावयानया ॥ साक्षात्त्वं सत्यभामाया । रूपधर्त्री जविष्यसि ॥ ३४ ॥
 सिद्धे कार्ये समादाय । रूपं स्वात्राविकं त्वया ॥ देया मन्मुद्रिकेत्युक्त्वा । मत्स्या रूपेण सा कृता ॥
 ॥ ३५ ॥ कृत्वा तां तादृशीं विष्णु—समीपे प्रेषिता निशि ॥ कंठे प्रक्षिप्य तं हारं । तेनापि बुभु-
 जेऽथ सा ॥ ३६ ॥ संभोगांते महाशुक्रा—लब्धुत्वा कैटभजीवकः ॥ पुण्याज्जांबवतीकुक्षौ । पुत्रत्वे-

वती जाना । मददुःखेनैव दुःखिनी ॥ १४ ॥ मददुःखेन विषादं सा । कर्त्री हर्षेण संमदं ॥ वर्तते
जांबवत्येका । मामकीनस्य शासने ॥ १५ ॥ यदि दापयितुं हारं । शक्तिस्तत्र प्रवर्तते ॥ तस्या ए-
व त्वया दाप्य । उपार्येन यथातथा ॥ १६ ॥ किंतु तस्या विरोधोऽस्ति । समं नरकत्रैरिणा ॥ कष्टे-
न दापनीयः म । जविष्यति त्वयांगज ॥ १७ ॥ अस्य हारस्य माहात्म्या—द्यदि तस्याः सुतो भ-
वेत् ॥ जातरूपस्य सौरभ्य—मेवान्यत्किमतः शुभ्रं ॥ १८ ॥ मातुरेवं वचः श्रुत्वा । गत्वा जांबव-
तीगृहं ॥ नत्वा तच्चरणौ प्राह । प्रद्युम्नः कौतुकांकितः ॥ १९ ॥ तत्र चेन्मत्स्वरूपस्य । तनयस्य स्पृ-
हा जवेत् ॥ तदा ददामि मन्मातु—स्थियास्ते सुतं किल ॥ २० ॥ सा प्राह तनयो वत्स । या
दृशस्तादृशोऽपि च ॥ दुर्लभो वर्तते स्त्रीणां । किं पुनस्त्वादृशः सुतः ॥ २१ ॥ पुनरग्याह सा पुत्रं
। कथं त्वमर्पयेर्मम ॥ जनकेन त्वदीयेन । वैरुह्यमस्ति सांप्रतं ॥ २२ ॥ श्रुत्वेत्यृचेऽथ प्रद्युम्न—
स्तांप्रति प्रीतिसूचकं ॥ वचनं समये मातः । सर्वं जावि शुचास्पदं ॥ २३ ॥ स तस्याः कथयित्वेति
। समेतश्च स्वमालयं ॥ प्रपश्यन् समयं तस्थौ । सामग्रीमिलनोचितं ॥ २४ ॥ अन्यदा शाखिनां
सार—पत्रपुष्पफलप्रदः ॥ वसंतस्य समायानः । समयः संमदप्रदः ॥ २५ ॥ अहो सामर्थ्यमेतस्यै-

प्रियेऽपमानिता केना—ध्यथाज्ञा विखंडिता ॥ निःश्वस्य न्यगदत्सपि । द्वयोः किंचिदपीश न ॥
॥ ३ ॥ जीवितव्यं तदा मेऽस्ति । चेत्प्रद्युम्नोपमः सुतः ॥ अन्यथा मरणं ज्ञेयं । त्वयि सत्यपि द्वा-
तेरि ॥ ४ ॥ प्रद्युम्नस्य समानस्य । नंदनस्य समीहया ॥ तां मुमूर्षुं हरिर्ज्ञात्वा—राधयैन्नैगमेविणं
॥ ५ ॥ अष्टमेन प्रसन्नः सो—ऽन्नवत्सामर्थ्यसंयुतः ॥ विष्णोः पौषधशालायां । स्थितस्य ध्यानयो-
गतः ॥ ६ ॥ प्रसन्नीकृत्य स प्राह । त्वया कथमहं स्मृतः ॥ कृष्णोऽवक्त् देहि ज्ञामयै । प्रद्युम्नोपम-
मंगजं ॥ ७ ॥ इत्युक्ते तेन देवेन । तस्मै द्वारो ददे मुदा ॥ उक्तं च भुज्यते यावत् । कंठे स्था-
प्यस्त्वया निशि ॥ ८ ॥ तिरोदधे स तं हारं । समर्थं नरकद्विषः ॥ तेनापि सत्यनामायै । संतो-
षाय समर्पितः ॥ ९ ॥ शुभाशुभोपदेशायाः । प्रज्ञप्तेः कथनेन सः ॥ अज्ञासीत्सत्यभामाया । हा-
रदानस्वरूपकं ॥ १० ॥ तद्वदित्वा स्वजननीं । सोऽजद्वपदंब चेत्तव ॥ मत्समानसुताकांक्षा । स्यात्तं
ते दापयामि तत् ॥ ११ ॥ रुक्मिण्यन्यदधत्स । त्वयैवाहं कृतार्थिनी ॥ उदरे भारदूतैः किं—म-
पैरैः शूकरोपमैः ॥ १२ ॥ पुनः पुनोऽब्रवीन्मात—र्यदि कांक्षा तवास्ति न ॥ तर्हि कस्या अपि प्री-
ति—मथ्याः सख्या हि दापय ॥ १३ ॥ सा जगौ त्वद्वियोगेन । दुःखमार्गीन्महन्मम ॥ तदा जांब-

नीं प्राज्या—मञ्चुक्त भानुरथलं ॥ विराजत्परमं सौख्यं । नाकिनामपि दुर्लभं ॥ ११ ॥ प्रहृष्टौदा-
 र्थसौभाग्य—मयी कीर्तिर्मनोहरा ॥ देशे देशे पुरे ग्रामे । प्रससारार्कभा ह्रव ॥ १३ ॥ संगमः पि-
 तृमुखावहो भवेत् । संकटादपि च यस्य देहिनः ॥ प्रागजनुर्जनितधर्मजं फलं । ज्ञेयमाप्तपुरुषेण त-
 स्य तत् ॥ १४ ॥ विद्यालब्धिरनेकधा सुखकरी धर्माद्यशो निर्मलं । धर्मेण स्वजनप्रसंगभवनं धर्मेण
 संपत्तयः ॥ संग्रामे विजयो भयोऽश्रितमतिर्विद्याधराः किंकराः । साहाय्यं सुकृतस्य सर्वमपि तत्संस्तु-
 यमानोदयं ॥ १५ ॥ क्षति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणि-
 विरचिते श्रीशांविप्रहृष्टमन्त्रचरिते प्रहृष्टस्य युद्धस्वजनसंगविवाहोत्सववर्णनो नामैकादशः सर्गः समाप्तः
 ॥ श्रीरस्तु ॥

—
 ॥ अथ द्वादशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ वृन्दाकस्येव । भुंजानस्य महासुखं ॥ प्रहृष्टस्योदयं दृष्ट्वा । दृष्ट्वा भामा वद्भव सां ॥ १ ॥
 एकदा जर्जरे मंचे । सा सुप्ता दुःखपूरिता ॥ तदा हरिर्गितस्तत्र । तथा दृष्ट्वेति तां जगौ ॥ २ ॥

च संमदात् ॥ कृतः कनकमालायाः । प्रमोदो हृदयंगमः ॥ १० ॥ आगताः स्वजना विद्या—धरा
नरा वनीपकाः ॥ दत्त्वा दानं यथायोगं । सर्वे तेऽपि विसर्जिताः ॥ ११ ॥ ततः प्रचलिते काल—
संवरे जगतीपतौ ॥ पुरुषोत्तमरुक्मिण्यौ । प्रमोदादनुजग्मतुः ॥ १२ ॥ तौ गत्वा कियतीं ऋमि—
मपावृत्यागतौ गृहं ॥ प्रद्युम्नस्तु गतो दूरं । स्नेहं दर्शयितुं निजं ॥ १३ ॥ कालसंवरभूषणेन । राज्ञ्या
कनकमालया ॥ अत्यर्थमाग्रहं कृत्वा । मन्मथः प्रतिचालितः ॥ १४ ॥ प्रभृतपस्विरेण । प्रस्थाप्य
कालसंवरं ॥ स्मरंस्तस्य गुणग्राम—मविशद् द्वारिकां पुरीं ॥ १५ ॥ द्युम्नप्रद्युम्नसंभृतां । भाग्यसौ-
भाग्यसंपदं ॥ समीक्ष्य संमदं कस्य । न जायते शरीरिणः ॥ १६ ॥ इति प्रद्युम्नसंपत्तिं । वीक्ष्य स-
र्वेऽपि नागराः ॥ अभूवुरुल्लसच्चित्ता ! वित्तान्विता अपीश्वराः ॥ १७ ॥ नारदर्षिः समालोक्य । रुक्मि-
ण्याः प्रबलोदयं ॥ दुःखं च सत्यजामायाः । कृतार्थो मुमुदे हृदि ॥ १८ ॥ यथा हि यादृशं कर्म ।
कृतं तथापि तादृशं ॥ फलं प्राप्तमिति तुष्टः । स्वस्थानं प्रथयौ मुनिः ॥ १९ ॥ विषणा सत्यभामा-
पि । कामपाणिग्रहोत्सवं ॥ दृष्ट्वा निजतनूजार्थ—मन्यां कन्यामयाचत ॥ २० ॥ मार्गयित्वा पुरां
कन्यां । विवाहस्य महोत्सवः ॥ विशेषेण तयाकारि । स्वसुतस्यापि भृतये ॥ २१ ॥ परिणीय क-

ददानोऽर्थिजने दान—मगमद्विपिनं महत ॥ ९८ ॥ कामरस्योरभृत् पाणि—ग्रहणं तत्र कानने
 ॥ स्वजनानां प्रमोदश्च । संजातो वचनातिगः ॥ ९९ ॥ स्वेचरीर्द्वचरीः कन्याः । कालसंवरकेशवौ
 ॥ उदवाहयतां तस्य । ग्राज्या उदधिसंयुताः ॥ १०० ॥ हृद्यैर्विद्याधरैः क्षमापैः । कृतवैवाहिकोत्सवः
 ॥ परिणीय कनीः कांता । नगरिं प्रविवेश सः ॥ १ ॥ विधायाप्युत्सवैस्तस्य । पाणिग्रहणमदद्भुतं ॥
 तस्थिवांसः कियत्कालं । स्वजनास्तत्र तोषिताः ॥ २ ॥ गेहे चलितुकामोऽव—केशवं कालसंवरः ॥
 आक्रान्तिस्त्वथायातः । समग्रपरिवारयुक् ॥ ३ ॥ चेत्तवाथ भवेदाज्ञा । स्वं पुरं तर्हि गाम्ग्रहं ॥ प्र-
 स्तावे पुनरप्यत्रा—यास्यामि मिलनाय ते ॥ ४ ॥ आवाद्यादपि यद्येष । पालयित्वा प्रवर्धितः ॥
 अथ चास्य मया दृष्टा । समृद्धिरीदृशी शुभा ॥ ५ ॥ विष्णुस्तस्य वचः श्रुत्वा । जज्ज्वप पुत्रपाल-
 नात् ॥ प्राप्तैश्वर्यः सुतोऽयं मे । यथा तथा तवाप्ययं ॥ ६ ॥ यथा विद्याधरेशस्य । केशवेन निवे-
 दितं ॥ रुक्मिण्यपि तथा प्रीत्या । वभाषे कनकस्रजः ॥ ७ ॥ मुरारिरुक्मिणीभ्यां च । स्नेहेनाला-
 प्य तोषितौ ॥ जातौ चलितुकामौ तौ । दंपती स्वपुरंप्रति ॥ ८ ॥ गोविंदेन तदा दत्त्वा । वाजिवा-
 रंगनागजान् ॥ भृशं संतोषितः काल—संवरो वसुधाधवः ॥ ९ ॥ वस्त्राग्रणदानेन । रुक्मिण्यापि

॥ ८५ ॥ कालसंवररूपेन । कृत्वा प्रीतिं ततो हरिः ॥ प्रवेशं कारयामास । महोत्सवैर्मनोहरैः ॥
 ॥ ८६ ॥ युग्मं ॥ रुक्मिण्यपि सुतेप्रेमा—वर्जिताग्निमुखं द्रुतं ॥ मिमेल कनकमालां । वृद्धैर्विरा-
 जिकानने ॥ ८७ ॥ क्वचित्करेणवो मत्ताः । क्वचिद्वेगधरा हयाः ॥ क्वचित्पदातिकाः शूराः । स्यं-
 नाश्चविताः क्वचित् ॥ ८८ ॥ क्वचिन्मुक्ताफलव्राताः । क्वचिद्वारा मनोहराः ॥ क्वचिच्च सुमनःपुजाः
 । स्त्रीणां गीतानि कुत्रचित् ॥ ८९ ॥ तदा द्वास्वतीशोभा । बभ्रुव ऋषसी शुभा ॥ यथा शिरसि
 सौभाग्य—वत्या मुकुटसंस्थितिः ॥ ९० ॥ समृद्धिं मानसाप्तीशं । संप्राप्य च मनोजवः ॥ प्रपूजनं
 जिनेन्द्राणां । विधाय विधिपूर्वकं ॥ ९१ ॥ आगत्य रुक्मिणीपार्श्वे । नत्वोवाच कृतांजलिः ॥ मात-
 र्द्यापि तां सत्य—ज्ञामां विगोपयाम्यहं ॥ ९२ ॥ रुक्मिणी वचनं तस्य । निशम्य व्याकुलाभवत्
 ॥ समागतं सुतं प्राह । मावादीरिति नंदन ॥ ९३ ॥ पतितस्य पदाभ्यां न । कुट्टनं युज्यते सतां
 ॥ विगोपनं विगुप्तस्य । तथा समुचितं न हि ॥ ९४ ॥ विगोपिता त्वयैवेयं । पुरास्ति सपरिहृदा
 ॥ विगोपनमथैतस्या । नोचितं महतस्तव ॥ ९५ ॥ मातुर्वचनयोगेन । कामो मुक्त्वाथ तां कथां ॥
 विवाहाय हयं चारु—मारुरोह विघ्नषितः ॥ ९६ ॥ कालसंवरविद्याभू—न्माधवाभ्यां सहोत्सवैः ॥

रुक्मिण्युदयसंभवे ॥ सत्यजामां विना ज्ञानुं । सर्वेऽपि तुतुर्जनाः ॥ ७४ ॥ बलज्जडो मुकुन्दश्चा-
 परे सर्वेऽपि पार्थिवाः ॥ हर्षेण शौजनं चक्रुः । रुक्मिण्या विनिमंविताः ॥ ७५ ॥ तस्थिवांसो मही-
 पाला—स्तत्रैव कियतो दिनान् ॥ अन्यदा सचिवाः प्रोचुः—विष्णुं मुदा समन्वितं ॥ ७६ ॥

अथैतस्य विवाहस्य । प्रकुरुध्वं महोत्सवं ॥ कामस्तदावदन्नाहं । करिष्ये करणीमनं ॥ ७७ ॥
 तत्तदैव करिष्यामि । यदा कनकमालिकां ॥ समादाय समं काल—संववेशः समेष्यति ॥ ७८ ॥
 कामस्येति गिरं श्रुत्वा । गोविंदः संमदान्वितः ॥ तत्र प्रेषितवान् दूतं । सुताकृतं प्रजल्पितुं ॥ ७९ ॥
 तेन तत्र दूतं गत्वा । तत्स्वरूपमज्ञाष्यत ॥ तन्निशम्याञ्चवत्सोऽपि । तत्वागमनवांढकः ॥ ८० ॥ वि-
 लंबं लज्जया कुर्वन् । यावत्ततः स नाचलत ॥ तावद्दूतोऽवदत्स्वामिन् । विलंबं कुरु मा मुधा ॥ ८१ ॥
 स्वयि तत्र समायात । एव पाणिग्रहोत्सवः ॥ अन्यथा किल तत्रापि । भविष्यति विलंबता ॥ ८२ ॥
 दूतोक्त्या प्रेरितः सोऽपि । मेलायित्वा महद्भ्रलं ॥ लात्वा कन्या बहूः सार्थे । रतिपुत्रीश्वाचलत ॥ ८३ ॥
 सामग्रीमतुलां कृत्वा—गणितं कालसंवरं ॥ श्रुत्वा कामो ययौ हर्षाद् । दूतं पित्रोश्च सन्मुखं ॥ ८४ ॥
 ध्यात्मनो यो ब्रवेदिष्ट—स्तस्यापीष्टश्च यो ब्रवेत् ॥ उत्तमः कुरुते तेन । साकं प्रीतिं गरीयसीं ॥

॥ ६२ ॥ प्राहापत्योक्षिना काचि—छन्या कनकमालिका ॥ दालयित्वा ययोःसंग । आवाल्या-
दपि वर्धितः ॥ ६३ ॥ काचिज्जलजल्प हृद्यो शो । विद्याभृत्कालसंवरः ॥ शिलोपरि स्थितो येना
—ददे रत्नमिवाद्भुतः ॥ ६४ ॥ काचिज्जागाद धन्योऽयं । यस्य कष्टेऽपि संपदः ॥ बभ्रुवुः सकला-
भीष्टा—श्रमत्कारविधायिकाः ॥ ६५ ॥ काचिद्व्रजाण भो प्रेड । किं जल्पसि पुनः पुनः ॥ पुंसां
पुण्यवतां किं किं । न स्यात्पुण्यप्रजावतः ॥ ६६ ॥ एतेन जगत्पूजा । कृतामुत्र प्रविष्यति ॥ दत्ते
दानं सुपात्रेषु । चास्त्रिं पालितं शुभं ॥ ६७ ॥ शीलमाचरितं नूनं । तपस्तप्तं च दुस्सहं ॥ षष्ठां जी-
वनिक्कायानां । रक्षा कृता प्रविष्यति ॥ ६८ ॥ समृद्धिरीदृशी तेन । संप्राप्ता तेन धीमता ॥ कुरु
ष्व त्वं तदा पुण्यं । यदि बांठा सुखे प्रवेत् ॥ ६९ ॥ स्वयशोवादसंभृतां । नानोक्तिमिति नागरी ॥
शृण्वानश्चामरैर्विज्य—मानश्चतुस्फुरन्निराः ॥ ७० ॥ मिथो वादं प्रकुर्वीणै—स्व वादित्रनिःस्वनैः ॥
सहृद्वेषेण कृष्णेन । जयंत द्वे मोऽस्फुरत् ॥ ७१ ॥ शोचार्थै स्वजनानां च । शृंगारितस्य सद्भनः
॥ स्वः स्पर्धयेव तुल्यत्वं । दृष्टुं तत्र समागतं ॥ ७२ ॥ अष्टादशभिः कुलकं ॥ तत्रापि चरिनारीभिः
। सुवासिनीभिरादरात् ॥ निष्पादितैर्गीतगानै—नार्याचारो विनिर्मितः ॥ ७३ ॥ तनूजमिलनेनैव ।

त्पत्युर्वचो न सा ॥ प्रमाणविषयीकृत्य । तद्वाचं सागमपुरं ॥ ५१ ॥ प्रमोदतस्तथा गत्वा । प्रेषयि-
 त्वा च सेवकान् ॥ पुरी शृंगारिता चित्र—कर्मभिस्तोरणध्वजैः ॥ ५२ ॥ भर्तुर्योगे कृतश्रीका । सु-
 वासिनीव शोचना ॥ मनुष्यैस्तरुणैर्दृश्या । रेजे शृंगारिता पुरी ॥ ५३ ॥ वर्याणामेव तुर्याणा—
 मारुचैः पूरितेवरे ॥ पुत्रसैन्ययुतो हर्षा—द्विवेश केशवः पुरीं ॥ ५४ ॥ नृत्यस्तु पात्रवृन्देषु । गाय-
 त्सु गायनेषु च ॥ वाद्यमानेषु वाद्येषु । लसत्सु विरुदेषु च ॥ ५५ ॥ द्वेधापि रूपनामभ्यां । प्रद्यु-
 म्नेन समं तदा ॥ पुर्यां विशति गोविंदे । उत्सवो योऽभवन्महान् ॥ ५६ ॥ तेनैव केनचिद्गुहं ।
 निदानमग्रजन्मनि ॥ ईदृशानुत्सवान् लास्ये । भव्यं भाग्यं च तर्हि मे ॥ ५७ ॥ युग्मं ॥ प्रद्युम्न-
 दर्शनाद्देशः । केनचिन्मन्दबुद्धिना ॥ केनचित्तस्य विद्याया—श्रमत्कारः स्तुतः पुनः ॥ ५८ ॥ रूपं
 मान्मथमालोक्य । कयाचिद्विस्मयाब्धया ॥ विफलं स्वपतित्वेऽस्य । बांछया विहितं मनः ॥ ५९ ॥
 अपरा लकुटप्रायः । प्राप्तः पतिर्यदि मया ॥ तदा नार्यवतारस्य । किं साफल्यं भवेदिह ॥ ६० ॥

उवाच काचिदेतस्य । धन्या माना च रुक्मिणी ॥ नवमासान् यया धृतो—दरे प्रसुषुवे सुतः
 ॥ ६१ ॥ काचिदूचे हरिर्धन्यो । यत्कुलोगज ईदृशः ॥ विद्याकन्यासमन्वीत । एवागात्संकटादपि ॥

नोऽजल्पत । प्रत्युताधोमुखोऽजवत् ॥ ३ए ॥ तदा जगाद ह्यस्येन । नारदर्षिर्विशारदः ॥ संसारे
 सर्वमर्थानां । वल्लभा कामिनी निजा ॥ ४० ॥ कृष्णोऽवदत् कथं साधो । त्वयेदं विनिवेदितं ॥
 सोऽजल्पज्जल्पने देव । खलितस्त्वं ततोऽहसं ॥ ४१ ॥ स्वमातरं बधूदं चा—नयेत्युक्तं कथं न
 हि ॥ विष्णुरूचे न जानामि । प्राप्तानेन कुतो बधूः ॥ ४२ ॥ नारदर्षिर्जगौ जिष्णो । दुर्योधनेन
 या कनी ॥ प्रेषिता समन्वद्भानु—कृते देवांगनानिजा ॥ ४३ ॥ आयांती वर्त्मनि सैन्य—युतानेन
 सुतेन ते ॥ गृहीता युद्धपूर्वं सा । परिणीता सुखेन च ॥ ४४ ॥ निशम्य नारदप्रोक्तं । वचनं पु-
 रुषोत्तमः ॥ प्रभृतं प्रमदं प्राप । ध्यायन् पुत्रपराक्रमं ॥ ४५ ॥ मुरारिणा ततः प्रोचे । तनय त्वं स्नु-
 षायुतां ॥ जननीमानय क्षिप्रं । सन्निधौ मम शर्मणे ॥ ४६ ॥ तातस्य स्नेहिदं वाक्यं । समाकर्ण्य
 मनोजवः ॥ बधूयुक्तां विमानस्थां । रुक्मिणीमानयद् द्रुतं ॥ ४७ ॥ विमानं वीक्ष्य सर्वेऽपि । बद्ध-
 बुर्विस्मयाकुलाः ॥ अद्भुतस्य विलोकेन । भवेत्कस्य न विस्मयः ॥ ४८ ॥ सायणागत्य स्वकीयस्य ।
 भर्तुर्विनयमाचरत् ॥ तदा निगदितं भर्ता—मात्यैः सह पुरे व्रज ॥ ४९ ॥ तत्र गत्वा तनूजस्य ।
 प्रवेशोत्सवमाचर ॥ महःकरणमेतस्य । संप्रत्येव प्रवर्तते ॥ ५० ॥ पतिव्रतांगना या स्या—द्वंद्वपे-

ऽस्ति । वैतालव्यपर्वतादयं ॥ विद्यां दर्शयितुं सर्व—मेतदेतेन निर्मितं ॥ २७ ॥

इति कृष्णोक्तमाकर्ण्य । लोज्जिताः पांडवादयः ॥ गजाश्वरथमारुह्य । वन्युः पार्श्ववर्तिनः ॥
 ॥ २८ ॥ प्रद्युम्नमच्युतोपांते । वीक्ष्य विद्याविभूषितं ॥ गजाश्वरथमारुह्य । नेमुस्ते कृष्णमन्मथौ
 ॥ ३० ॥ प्रद्युम्नोऽपि कुलीनत्वात् । सर्वान् प्रतिननाम तान् ॥ ऐश्वर्येऽपि कुलीनो हि । विनयं
 न विमुंचति ॥ ३१ ॥ समुद्रविजयाधीशा । वलदेवेन संगताः ॥ मिलिताः प्रेमयोगेन । प्रदाया-
 लिंगनं भृशं ॥ ३२ ॥ वर्तामहे वयं धन्या । यद्विभोरीदृशः सुतः ॥ तुष्यंत एवमन्येऽपि । प्रणता व-
 सुधाधवाः ॥ ३३ ॥ प्रद्युम्नरूपमालोक्य । सर्वेऽनुष्यंश्च पार्थिवाः ॥ प्रमोदते न को मर्त्यः । का-
 मरूपविलोकनात् ॥ ३४ ॥ प्रभूतमर्त्यसंघाता-दितो निःसृत्य भानुकः ॥ अगह्वत्सत्यजामाया । अ-
 विद्वयं निकेतनं ॥ ३५ ॥ ब्रजित्वा तत्र वेगेन । यावन्मातुः स ज्ञापते ॥ प्रद्युम्नागमनं चित्त—श-
 ल्यवद् दुःखदायकं ॥ ३६ ॥ तावता वाटिकावापी—वनानां स्यंदनस्य च ॥ कन्याहरणपुष्पाणा—
 मपराधाः समागताः ॥ ३७ ॥ तान् श्रुत्वा सत्यभामाया । यादृशी दुःखवेदना ॥ शक्यते गदितुं नै-
 व । ज्ञानिनापि च तादृशी ॥ ३८ ॥ अथ कृष्णः सतं प्राह । वत्सानय स्वमातरं ॥ अन्यत्केऽपि म-

विधायिनी ॥ १५ ॥ न हतोऽत्र विपक्षोऽपि । येन द्रोहविधायकः ॥ स कथं निजतातस्य । बंधुसैन्यविघातकः ॥ १६ ॥ तव विद्याचमत्कारः । पुत्रेणायं प्रदर्शितः ॥ न कोऽपि मारितो हस्ती । हयः पत्तिश्च विद्यते ॥ १७ ॥ संतोष्य वाग्विद्यासेन । गोविंदमिति नारदः ॥ प्रद्युम्नमवदद्वत्सा—द्यापि क्रीडां करोषि किं ॥ १८ ॥ महतोऽत्र मनुष्यस्य । चिरं ह्रास्यं न युज्यते ॥ विशेषाज्जगता पूज्ये । ताते घातेन वर्जिते ॥ १९ ॥ संहृत्येमां ततश्चेष्टां । विश्वां विद्यासमुद्भितां ॥ पृथिव्यां पतितानेता—नुष्ठापयाखिलान् नृपान् ॥ २० ॥ लुह्याप्य सकलान् वीरान् । मूर्ध्नितांस्त्वं च विद्यया ॥ संतोष्य स्वतातस्य । हृदयं दुःखपूरितं ॥ २१ ॥ इति नारदवाक्येनो—ह्यापितास्तेऽखिला अपि ॥ कुंलीनः कृपया युक्तो । मुनिवाक्यं करोति हि ॥ २२ ॥ येन ध्यानेन शय्येत । निद्राद्भुभिः शरीरिभिः ॥ उच्चरंतस्तदेवास्या—दुत्तिष्ठति समेऽपि च ॥ २३ ॥ शत्रुं गृह्णतु गृह्णतु । दुतमेवेति चाननात् ॥ उच्चरंतो रणध्याना—दुब्धिताः सात्वतादयः ॥ २४ ॥ आत्मनोऽपि स्वपुत्रस्य । जानन्न विद्याबलं बहु ॥ माधवः प्राह तान् ज्ञो भो । यूयं सर्वेऽपि निर्जिताः ॥ २५ ॥ सर्वविद्यानिधानेना—नेन शुष्मान् विजित्य च ॥ प्रदर्शिता कलाक्रीमा । व्रीडाकर्तव्यं भवत्खलु ॥ २६ ॥ मिलनार्थं समेतो-

स्तके ॥ गाढं चालिगनं दत्त्वा । बुधुंवे वक्त्रारिजं ॥ ४ ॥ तदा देहस्थिता रोम—राजयोऽयुष्टको-
 टयः ॥ पृथिव्यं ह्ये वर्षाया—मासन् प्रोद्धासधारिकाः ॥ ५ ॥ चिरं तनयमालिङ्ग्य । स्थितो यावज्ज-
 नार्दिनः ॥ नारदार्पिजगौ ताव—दुःसुयः श्रेयोऽप्रिलापुकः ॥ ६ ॥ यथा ज्ञोः क्रियते पुष्टं । काननं
 स्थिति निर्मिते ॥ कथं न नगरीमन्व्ये । गम्यते सांप्रतं द्रुतं ॥ ७ ॥ युष्मदागमनं पौर—लोकोऽ-
 पि भृशमीहते ॥ नगर्यां गमनेनैव । युवयोर्वर्तते शुभ्रं ॥ ८ ॥ कृष्णो विमुच्य निःश्वासान् । जगौ
 गद्गदवाचया ॥ विना बांधवसैन्याभ्यां । प्रवेशः क्रियते कथं ॥ ९ ॥ प्रथमं मम पुत्रस्य । दुःखं
 शब्दमिवाभवत् ॥ मिलितश्चेत्स ज्ञाग्येन । तदानुत्तर्हि भूरिशः ॥ १० ॥ बंधुं विना दिशः शून्या
 । ध्वं स्वसैन्यमंतरा ॥ पत्नींविना गृहं शून्यं । कथं प्रविश्यते पुरे ॥ ११ ॥

द्वावत्येकाकिनवावां । कः स्वामी कश्च सेवकः ॥ को मस्तकोपरिह्रित—घर्ता चामखीजकः
 ॥ १२ ॥ वदंतं दीनतायुक्तां । वाचमिति नरायणं ॥ प्रमोदान्नारदोऽवादीत । खेदं त्वं मा कुश्रा हरे
 ॥ १३ ॥ जीवन्नास्ति तव प्राता । समस्तमपि ते बलं ॥ कांतापि मुखसंयुक्ता । ग्रन्थौ भाग्योदयो
 तथा ॥ १४ ॥ यस्य प्रद्युम्नसंकाश—स्तनयो विद्यते बली ॥ न कापि न्यूनता तस्य । लोकनिंदा-

षि त्वमिहाकुलः ॥ ए५ ॥

वैताल्ल्याख्यगिरौ विद्या—भृत्कालसंवरे शितुः ॥ कुले वृद्धिमवाप्त्वासा—वागतोऽस्ति सुतस्तव ॥ ए६ ॥ लात्रैः षोडशत्रियुक्त—स्तातं त्वां मिलितुं ह्ययं ॥ स्वविद्यादर्शनार्थं चा—गतोऽस्ति चरित्र-
 क्तिज्ञाक्र ॥ ए७ ॥ तेन सार्धं त्वया देव । संग्रामो यद्विधीयते ॥ पुण्योत्तममनुष्यणां । युक्तं शोभा-
 करं न तत ॥ ए८ ॥ कथयित्वेति गोविंद । मुनिः प्रहृमसन्निधौ ॥ गत्वा प्राह किमारब्धं । त्वया
 शैशवबुद्धिना ॥ ए९ ॥ कुलीनो विनयी पुत्रो । यः स्याद्विवेकसंयुतः ॥ नृक्तिमेव स्वतातस्य ।
 करोति न तु विग्रहं ॥ १०० ॥ तस्मात्त्वमपि निःशेषां । विद्याचेष्टां विमुच्य च ॥ तातस्याभिमुखं
 गत्वा । नत्वा पादौ नमस्व तं ॥ ए९ ॥ इति खेदविधातृणि । श्रुत्वा वाक्यानि केशवः ॥ नार-
 दतः सुतेऽप्रेम्णा । संमेतोऽग्निमुखं शनैः ॥ १०० ॥ आगत्य प्राह भो वत्सा—गह्व स्वहृतराकृते ॥
 आलिङ्गितुं प्रयत्नस्व । बाहुं खेदादयो मम ॥ १ ॥ इति तातवचः श्रुत्वा । तत्त्वार्थमोहसूचकं ॥ प्र-
 हृमोऽपि समायातो । विनयात्सन्मुखं हरेः ॥ २ ॥ मत्वा विमान एव स्व—जननीं वर्णिनीं पुनः
 ॥ नमाम चरणौ चारु—भक्त्या तातस्य स द्रुतं ॥ ३ ॥ जनकेनापि पाणिभ्यां । गृहीत्वा सुतम-

हं ॥ ८३ ॥ विमृश्येति रथाद्विष्णु—रुत्तीर्य वीर्यसंयुतः ॥ चक्रे चरणयोर्घातं । कातरस्वांतघातकं ॥
 ॥ ८४ ॥ मन्ये कातरमर्त्यानां । प्रवेशयावनीतले ॥ विवराणि प्रभृतानि । तदा तेनाभवन् भृशं ॥
 ॥ ८५ ॥ रथादुत्तीर्णमालोक्य । जनकं कोपनीषणं ॥ प्रद्युम्नोऽपि रथाद्वेगा—दुत्तीर्णो योद्धुमुद्यतः
 ॥ ८६ ॥ मल्लयुद्धविधानाय । यावत्तौ मिलितावुभौ ॥ वधकञ्चौ ब्रुवः प्रोढौ । मल्लवजिनवाविव ॥
 ॥ ८७ ॥ तावन्मातृवधूय्यां तौ । विलोक्य युद्धकारकौ ॥ विषादः प्रबलः प्राप्तो । मनश्चापव्यकारणं
 ॥ ८८ ॥ एतौ प्रकुरुनो युद्धं । गणयंतौ न जीवितं ॥ स्वभुजोर्जिनशौर्यान् । मानयंतौ किमप्यलं
 ॥ ८९ ॥ द्वयोरेकतरस्यापि । क्षयो यदि न विष्यति ॥ अस्माकमेव ऋग्निष्ट—दुःखिता नविता त-
 दा ॥ ९० ॥ वैसंस्थौ व्यमिति स्वांते । दधाते जननीस्त्रियौ ॥ विचिंत्येत्युचतुस्ते च । नारदं पार्श्व-
 वर्तिनं ॥ ९१ ॥ विद्यमाने त्वयि स्वामिन । संग्रामः पितृपुत्रयोः ॥ नवेच्चेन्न तदा भव्यं । तवावयो-
 रपि ध्रुवं ॥ ९२ ॥ तयोरिति वचः श्रुत्वो—पकारकृतितत्परः ॥ उल्लास नारदस्तत्रा—गह्वत्स्वह्रम-
 ना रणे ॥ ९३ ॥ तारुण्यात्तरुणो वृद्ध—वाक्यं प्रायो न मन्यते ॥ विदन्निति मुनिर्विष्णु—समीपं
 प्रथमं ययौ ॥ ९४ ॥ गत्वामापिष्ट भो शिष्ट । सर्वापकृष्टकष्टभित् ॥ विष्णो केन समं युद्धं । करो-

रुह्य । वरवाजिसमन्वितं ॥ विद्यामयाय युधाय । व्यमुंचद्वहिमार्गणं ॥ ७२ ॥ विनिर्मितः क्वचिन्तेन । जात्कारो विद्युदाकृतिः ॥ स्फुलिगवर्षणं ग्रीमं । क्वचिद्वाहश्च दुस्सहः ॥ ७३ ॥ आगहंतं स्वसैन्य-
स्यां—तिके वह्निमयं शरं ॥ प्रज्वलंतं समालोक्य । सोऽमुंचन्मेघमार्गणं ॥ ७४ ॥ यथा यथा ह-
रेर्बाणं । स्फुलिगानि वर्ष च ॥ तथा तथा पयोराशिं । मुमोच मान्मयः शरः ॥ ७५ ॥ तेन कृ-
ष्णस्य बाणस्य । पराकृते पराक्रमे ॥ शस्त्रं मुमोच वागव्यं । रणे विद्वोभकारकं ॥ ७६ ॥ लुङ्गायि-
ताः क्षणोत्तेन । मत्तंगजतुरंगमाः ॥ पत्रव्रजा इव हव-शस्त्रस्यंदनपूरुषाः ॥ ७७ ॥ प्रद्युम्नोऽपि त-
तोऽमुंच—हस्त्रं तामससंज्ञकं ॥ तस्यांधकारतो जाता । अंधा इव हरेर्भेदाः ॥ ७८ ॥ एवं विविध
जातीयै—रायुर्धैर्बहुधैरितैः ॥ संग्रामस्तातपुत्राभ्यां । व्यधीयत परस्परं ॥ ७९ ॥ प्रद्युम्न कोपतः कृ-
ष्णो—ऽक्षिपन्मार्गणधोरणीः ॥ तथापि तस्य प्राग्येन । नासंस्ताः परिभाविकाः ॥ ८० ॥ अमोघा-
न्यपि शस्त्राणि । यान्यभवन् वृषाकपेः ॥ मुक्तानि तानि निःशेषा—एष्यासन् विफलानि च ॥
॥ ८१ ॥ आयुधानाममोघाना—मपि नैष्कल्यदर्शनात् ॥ ईक्षणाच्च स्वसैन्यस्य । क्षयस्याचिंतयद्भ-
रिः ॥ ८२ ॥ पापोऽयं बलसंयुक्तो । मद्बलसंग्राममंतरा ॥ मया न शङ्क्यते जेतुं । तस्मात्तं विदधाभ्य-

सद्यः प्राणपहं शत्रो—स्परं धनुराददे ॥ १ए ॥ येनैकशो जयः प्राप्तः । स एवास्तु जयी सदा ॥
 इति द्वितीयमप्येत—द्वित्वाद्यादीद्वितर्कतः ॥ ६१ ॥ ज्ञातं ज्ञातं तव स्थाम । धनुर्विद्याप्रमुञ्चितं ॥
 विद्वेदितं मया धन्व । मार्गणे संधिते सति ॥ ६२ ॥ समरे वीरमर्त्याना—मुपहासकरीदृशी ॥ कुं
 तोऽसौ शिक्षिता विद्या । मानव्रंशविधाग्निनी ॥ ६३ ॥ पांम्वा वलग्रडाद्या—स्वतोऽब्रूवन् नयोत्त-
 माः ॥ यैर्युध्वापि महत्त्वं स्वं । रक्षितं च नृजाजितं ॥ ६४ ॥ तेषां च नायको लोकै—निगद्यसे
 विशेषतः ॥ शुद्धिस्तव न कोदंम—धरणेऽपि प्रवर्तते ॥ ६५ ॥ यस्य स्यात्तस्य शिक्षायां । कौशलं
 प्रबलं करे ॥ स एव विजयं युद्धे । लभते नापरो नरः ॥ ६६ ॥ कलांविना कथं युद्धं । करोषि
 त्वं मया समं ॥ किं स्त्रियो बंधुवर्गस्य । मोचनेन प्रयोजनं ॥ ६७ ॥ युद्धकर्म न यावत्त्वं । शिक्षा-
 से गुरुसन्निधौ ॥ गत्वा मत्पुस्तस्तावद् । शृण्व सौख्यानि मंदिरे ॥ ६८ ॥ श्रुत्वोपहासवाक्येन ।
 दसितं पुरुषोत्तमः ॥ बहिरिर्वेधनैः कोपा—चतूनीयमग्रहीष्टुः ॥ ६९ ॥ तेन मुक्तैः शस्त्रातै—र्धै-
 जितं मान्मयं बलं ॥ नाशितास्तुगाध्वस्ताः । स्यंदनञ्चवकेतवः ॥ ७० ॥ स्वकीयं नाशितं सैन्यं ।
 समालोक्य मनोभवः ॥ विद्यया स्यंदनं चान्यत् । प्रविधायोद्यतोऽभवत् ॥ ७१ ॥ कृष्णेऽपि स्थमा-

न विजानामि कारणं ॥ ४७ ॥ मदीयां मानिनीं मुक्त्वा । जीवन् याहि ममाग्रनः ॥ कथं निरर्थकं प्राणान् । रणेन त्यजसि स्वकान् ॥ ४८ ॥

इति प्रोक्ते हसितोचे । प्रद्युम्नः सपराक्रमः ॥ वीरमानिन् रणे स्नेहः । केनापि क्रियते न हि ॥ ४० ॥ हताहिं तव भार्याया । बंधूनां घातकोऽप्यहं ॥ यत्कर्तव्यं त्वया देव । मयि तत्कुरु शक्ति-
तः ॥ ४१ ॥ संग्रामे स्नेहिलैर्वीर्यै—न कस्यापि रसो ज्ञेयः ॥ संतोषो ब्रुजवीर्यस्य । प्रदर्शनेन वैरिणः ॥ ४२ ॥ दर्शयित्वा ततो बाहु—वीर्यं शौर्यममन्वितं ॥ गृहाण त्वं निजां ज्ञार्थी । सामर्थ्यं यदि विद्यते ॥ ४३ ॥ सामर्थ्यं यदि संग्राम—करणे तव नो ज्ञेयः ॥ तर्हि त्वमंगनाजिह्वां । दी-
नवाक्येन मार्गय ॥ ४४ ॥ वर्तेऽहमपि कारुण्य—संयुतः कठिनोऽस्मि न ॥ त्वयकां प्रार्थितां तां च । भिक्षां दास्यामि भावतः ॥ ४५ ॥ उत्कटं वैरिणो वाक्यं । निशम्य पुरुषोत्तमः ॥ सज्जीकृत्य शरावृन्दं । प्रययौ सन्मुखं रिपोः ॥ ४६ ॥ समाह्लादयतो विष्णो । रोदसीं मार्गणवज्रैः ॥ अह्वेत्सी-
दर्धचंद्रेण । प्रद्युम्नस्तस्य कार्मुकं ॥ ४७ ॥ अयं हि दृश्यते कश्चि—द्विद्यासिद्धः कलायुतः ॥ युद्धे यथातथानेन । विजयो न न विष्यति ॥ ४८ ॥ इति व्याकुलचित्तोऽसौ । बलिष्ठोऽपि बृषाकपिः ॥

कोटिद्वयद्विधाः ॥ ३६ ॥ उन्नयोरपि संग्राह—स्तथा समग्रवत्तमां ॥ फेरुकादिकजीवानां । पूर्णो
 मांसरसो यथा ॥ ३७ ॥ संग्रामं इति संजाते । मुरारिसेनया सह ॥ पांम्बान् बलचद्रं च । कामो
 जयान मायया ॥ ३८ ॥ परानृतान्निजान् वीरान् । समालोक्य नरायणः ॥ जयकोपेन संयुक्तो ।
 गजं त्यक्त्वाश्रयद्वयं ॥ ३९ ॥ आरुह्य स्यंदने विष्णु—युद्धोन्मुखोऽभवत्स्वयं ॥ कांताबंधपरां द्रुतौ ।
 प्राणान् को गणयेयुमान् ॥ ४० ॥ कुर्वंतं मंडपं चाणै—घ्रीपणं रक्तलोचनं ॥ प्रद्युम्नः पितरं दृष्ट्वा
 —नयद्रथं शनैः शनैः ॥ ४१ ॥ केशवस्य क्षणात्ताव—दक्षिणं चक्षुरसफुस्त ॥ तदेव बंधुवाञ्छित—
 पुत्रसंगमसूचकं ॥ ४२ ॥ तदा मुरारिणाभाणि । सारथे किं निबंधनं ॥ दक्षिणं स्पंदते चक्षु—
 र्लोभिः को मे अविष्यति ॥ ४३ ॥ देवी मम हृत्तानेन । सहोदरोऽपि घातितः ॥ इति कष्टे कुनः
 सौख्यं । दुरापं भविता मम ॥ ४४ ॥ सांप्रतं सर्वथा क्षीणा । दशा मम प्रवर्तते ॥ विजुंभते विप-
 दाश्च । पयुल्लसत्पराक्रमः ॥ ४५ ॥ वार्तामेवं प्रकुर्वतौ । विषादं दधतौ हृदि ॥ मुरारिमारथी प्राप्तो ।
 शत्रुस्यंदनसंनिधिं ॥ ४६ ॥ उत्कटं तं समालोक्य । निजगाद जनार्दनः ॥ कांताहरणतो बंधु—
 मारणात्परमो रिपुः ॥ ४७ ॥ तथापि दर्शनात्ताव—कीनद्वैशंपर्वधकांत ॥ जायते स्नेहिलं चित्तं ।

। पुरः कः स्थातुमर्हति ॥ ३४ ॥ तथा युयुधिरे वीर—रसेन पांडवादयः ॥ न शुद्धिर्महीपाताल—
व्योम्नामपि यथाज्ञवत् ॥ ३५ ॥ अर्धचंद्रप्रिधा बाणा । यदा मुक्ताः परस्परं ॥ गत्राणि वृनदंडा-
नि ! पेतुस्तदा क्षमातले ॥ ३६ ॥ किमुत्तीर्णां नञोमध्या—चंडा युद्धदिहक्षया ॥ पतितानि क्षितौ
तानि । वीक्ष्य लोकाः सशंकिरे ॥ ३७ ॥ रणोत्सुकास्तदा वीरा । आहूय नामपूर्वकं ॥ मिथो युयु-
धिरे रोमो—द्वसधृतांगकंकटाः ॥ ३८ ॥

कश्चिदूचे प्रतीक्षास्व । कोलाहलं करोषि किं ॥ संयम्य शिरसः केशां—स्त्वया युद्धं करोम्यहं
॥ ३९ ॥ कश्चिच्चाकश्रयद्दीर । जायसे किं समुत्सुकः ॥ पृथिव्यां पतितं शस्त्रं । गृहीत्वा युध्यते म-
या ॥ ४० ॥ अन्योऽवादीदरे मूर्ख । रणे किं म्रियसे मुधा ॥ रणो हि कश्चितो वीर—देहसंदेह-
संश्रुतः ॥ ४१ ॥ तव चंद्रमुखी भार्या । संस्थितास्ति निकेतने ॥ दुःखं त्वद्विप्रयोगार्त्ता । प्राप्नुवंती
भविष्यति ॥ ४२ ॥ संग्रामे साधनीयौ न । स्वर्गमोक्षौ मनागपि ॥ कथं त्वं मंदबुद्धित्वात् । समरं
विदधासि प्रोः ॥ ४३ ॥ इत्यन्योन्यं प्रजड्यंतो । हसंतो मान्मथा ज्ञातः ॥ नृत्यंतः समरं चक्रु—
घोरं कृष्णजैटः सह ॥ ४४ ॥ मायामयेषु कुर्वसु । युद्धं प्रद्युम्नसेविषु ॥ निहता वासुदेवस्य । जट-

योस्तद्वर्णांगणे ॥ १३ ॥ चाक्रिकैश्चक्रदस्ताश्च । स्वाक्रिकैः खड्गपाणयः ॥ कौतिकैः कुंतहस्ताश्च । क्रो-
धाद्युधिरे प्रदाः ॥ १४ ॥ केचित्खड्गद्वये खड्गान् । मार्गणान्मार्गणद्वये ॥ ददुर्भल्लद्वये प्रल्लान् ।
मुद्गरान्मुद्गरद्वये ॥ १५ ॥

लक्ष्यब्रुवन्वा यशोवन्दाः । स्वस्वामिकार्यकारकाः ॥ येऽप्रवन्तैः पुनर्नैव । स्वप्राणा अपि विं-
तिताः ॥ १६ ॥ हृतेजाश्चमनुष्याणां । शरीरैः पर्वतायितं ॥ रुधिरैर्निर्गतेस्तेऽग्नौ । ब्रुवि च निम्नगा-
यितं ॥ १७ ॥ जायमाने रणेऽन्योन्यं । सर्वस्यापि भयंकरे ॥ कौतुकेन स्थिता व्योम्नि । बुभुक्षिरे
सुरा अपि ॥ १८ ॥ प्रद्युम्नस्य बलं ध्वस्तं । यादवीयैस्तदैकशः ॥ हारयत्येकशो वतु—रग्रे प्रायो
हि नन्दनः ॥ १९ ॥ सज्जीव्य भटैस्तस्य । युध्यमानैर्विशेषतः ॥ नाशितं वैष्णवं सैन्यं । प्रभृत-
मपि रंकवत् ॥ २० ॥ दृष्ट्वा पलायमानं त—द्रुलं बलविवर्जितं ॥ पांडवान् बलदेवं च । विससर्जे
नरायणः ॥ २१ ॥ तैस्तूर्ण मान्मथं सैन्यं । प्रणाशितं समंततः ॥ कस्यापि स्याज्जयो युद्धे । कस्या-
पि च पराजयः ॥ २२ ॥ प्रणश्यदात्मनः सर्वं । सैन्यमालोक्य मन्मथः ॥ शीघ्रं प्रेषितवान् वीरां—स्ता
दृशान् रणकारिणः ॥ २३ ॥ महतोऽपि मुकुंदस्य । कटकं तैर्दिशो दिशं ॥ प्रापितं कामसैन्यस्य ।

॥ १ ॥ निर्गताः सैन्ययोर्मध्या—त्कट्पातांभोधितुव्ययोः ॥ तरंगा द्रवं गोष्ठार—श्रक्कुरास्फालनं मि-
थः ॥ २ ॥ दिर्दिनैस्त्रि खड्गानां । कृते तमसि धामभिः ॥ गर्जतः सुभटा मेघा । द्वावर्षन् शरो-
दकं ॥ ३ ॥ महामात्रैर्महामात्राः । सादिप्रिः सादिनः संमं ॥ रथिकै रथिकास्तत्र । पदातिकैः पदा-
तिकाः ॥ ४ ॥ मातंगैः सह मातंगा—स्तुरंगमैस्तुरंगमाः ॥ रथै रथा अयुध्वंत । याष्टिकैर्याष्टिकाः
पुनः ॥ ५ ॥ संग्रामासक्तयोरेव—मुभयोरपि सैन्ययोः ॥ रीतिजंगो यथा नाभू—तथा युद्धमजा-
यतं ॥ ६ ॥ अहो संसारवासस्य । वैपरीत्यं प्रवर्तते ॥ यत्तातसुतयोर्द्वेतुं । विनापि जायते रणः ॥
॥ ७ ॥ कुरप्राभिधशस्त्रेण । केचिन्मुंन्तितमंस्तकाः ॥ अभूवुः केचिदुह्निन्न—श्रवणद्वितया रयात् ॥
॥ ८ ॥ केचिच्चकुर्विहीनाश्च । केचिन्नासां विना कृताः ॥ केचिद्रसनया हीनाः । केचिदुह्निन्नमौलयः
॥ ९ ॥ कबंधाश्चाप्ययुध्वंत । व्यासा जीवंप्रदेशकैः ॥ श्वसंतः पतिताः केचित् । केचिन्मौनावलंबि-
नः ॥ १० ॥ अर्धह्निन्नपदाः केचित् । केचित्तथैव पाणयः ॥ केचित्तथा दधुर्ग्रीवां । केचित्तथा कशं-
गुल्लीः ॥ ११ ॥ हस्तिनो हस्तिभिः साकं । तुरंगास्तुरंगैस्तथा ॥ पत्तयः पत्तिभिर्वारैः । पतिताः स-
मंश्वनौ ॥ १२ ॥ केशेषु व्यलगन् केचित् । केचिच्च बाहुंकोटरे ॥ केचित्कर्णयुगे केचि—त्पाद-

येः ॥ अत्र प्राणविभो नास्ति । विनोद एव वर्तते ॥ ३० ॥ केशवस्य च कामस्य । स्थिते इति
 वले उन्ने ॥ समीपवर्तिजिविरै—रक्षोभ्ये कलयात्मनां ॥ ३१ ॥ देवा दैत्याः समायाताः । कौतुका-
 य नञस्तले ॥ स्वरूपमुभयोश्चम्यो—निरीक्ष्य जगदुर्मिथः ॥ ३२ ॥ जयः पराजयः कस्य । न जा-
 नीमो जविष्यति ॥ इति कौतुकयोगेन । तत्स्थुर्गगनमंमले ॥ ३३ ॥ दत्त्वा भुमिचलिष्टवक्षसि पदं
 येन स्वमातृद्विष—स्तस्या एव वनादिकं च सकलं शोभाविहीनं कृतं ॥ प्रद्युम्नोऽजनयत्स्वकीयजन-
 नीकार्थं समस्तं दाणात् । संजातं सुकृतेन पूर्वजनुषा निष्पादिते नैव तत् ॥ ३४ ॥ धर्मतो जनक-
 मातृमोदनं । धर्मतः स्वजनबंधुसंगतिः ॥ धर्मतो विजयलब्धिरदृशुता । धर्म एव विबुधैर्विधीयतां ॥
 ॥ ३५ ॥ इति पंडितचक्रचरितंपंन्तिश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्री-
 शांविप्रद्युम्नचरित्रे श्रीप्रद्युम्नमातृमिलनसैन्यारोपणवर्णनो नामैकादशः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ द्वादशः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ केशवकामोद्य—त्कटके मिलिते सति ॥ स्वरूपं यन्मियो जातं । सांप्रतं तन्निरूप्यते ॥

स्तेन । धारितं मस्तकोपरि ॥ १८ ॥ काचिज्जलप मे प्रतु—वर्तते शौर्यमीदृशं ॥ अहमुद्धरिता
दाने । संग्रामे खट्वा एव च ॥ १९ ॥ काचिदृचे सखीं सैन्ये । यश्चामरेण वीज्यते ॥ स एव मम
विज्ञेयो । प्रतीखिलापदांहरः ॥ २० ॥ इत्यादीनि वशावक—संभूतानि वचांसि च ॥ शृणवाना न-
गरद्वारं । संग्रामायागता जटाः ॥ २१ ॥ केचिद्विचारणां कर्तुं । प्रतोल्यामेव संस्थिताः ॥ शत्रुमद-
ममाणश्च । सैन्येऽधावंत केचन ॥ २२ ॥ धावंतः सुजटाः शौर्यात् । केचिदणसमुत्सुकाः ॥ आवेष्ट-
यन् रिपोः सैन्यं । जयश्रीबांछयाभितः ॥ २३ ॥ असाध्यं वसुधानाथं । प्रतीहारादयो भटाः ॥ रणा-
न्निवारयामासु—र्भूयोबलयुता अपि ॥ २४ ॥ उन्नयोः सैन्ययोर्हस्ति—घटा चाथ समुद्धिता ॥ ध्व-
नयः कोलाहलोद्वाञ्छ । व्याकुलत्वं प्रचक्रिरे ॥ २५ ॥ त्रेरीञ्जनादिवादित्र—पवित्रनिनदा भृशं ॥
रोदसीव्यापयंतस्ते । बाधिर्यं कर्णयोर्दधुः ॥ २६ ॥ गह्वसैन्यपदोद्भृते । रेणौ विस्तरां गते ॥ चं-
डांशोरपि चंमानि । तेजास्यापुर्न दीप्तितां ॥ २७ ॥ मन्येऽहमथवा रेणु—वर्गारणैव यात्यसौ ॥
वैरी नायं सुतः किंतु । कः कोपोऽयं निरर्थकः ॥ २८ ॥ प्रौढोन्मत्तकरेणूनां । मदः कपोलतो गल-
न ॥ व्रजंतं वारयामास । तं रणेऽस्रकवर्षणे ॥ २९ ॥ अहो रेणो कथं गह्वत् । कश्चं त्वं निवार-

नारदपादाते । संस्थिता विनयान्विता ॥ सवधू रुक्मिणी तां तु । मुक्त्वा सोऽप्यागमद्भुवं ॥ ७ ॥
 विपुलां विपुलां प्राप्य । विचक्रे तेन विद्यया ॥ विविधा महती सेना । हस्यश्चर्यपत्तिभिः ॥ ८ ॥
 माधवप्रमुखास्तत्र । यावंतः कटके नराः ॥ तावंत एव ते स्वस्यां । सेनायां तेन निर्मिताः ॥
 ॥ ९ ॥ समस्तान्यपि चिह्नानि । तान्येव जनितानि च ॥ त एव तुर्यनिर्धोषा । वंदिनां जड्यनं त-
 था ॥ १० ॥ हयैभ्यस्यंदनानां चा—काशस्तथैव निर्मिताः ॥ जनितान्यभिधानानि । तथैव सकले
 वले ॥ ११ ॥ सैन्ययुग्मं समालोक्य । तुल्यमेवोत्कटत्वभृत् ॥ जगुः पुरनरा नार्यो । मंदिरोपरि सं-
 स्थिताः ॥ १२ ॥ काचित्प्रोचे प्रवर्तत । नारायणः कदाग्रही ॥ एतावत्करणं नार्य—मस्यामस्य च
 योषिति ॥ १३ ॥ एतेषु विद्यमानेषु । येनेदृशं कृतं बलं ॥ विज्ञायते विपक्षोऽपि । दुर्जयोऽयं यथा
 तथा ॥ १४ ॥ उभयोर्मिलने विष्णो—रेतस्य पुरतो जयः ॥ दुःसाध्यो ज्ञायते विह्वः । स चेत्
 स्याद्भाग्यमद्भुतं ॥ १५ ॥ काचिज्जगाद मद्भर्ता । हारितो नास्ति कुत्रचित् ॥ परं युद्धेऽत्र संदेहो
 । वर्तते मम नानसे ॥ १६ ॥ जानाम्यहं तदा श्रेष्ठ । यदेतयोर्गनीकयोः ॥ न जायते मिथो युद्धं
 । शांतिरेव च सत्वरं ॥ १७ ॥ काचिज्जगौ सखीं प्राण—नाथो मे सर्वतो बली ॥ आतपत्रं तत-

ह्यद्विपर्ययारूढः । कोदंढाखंडहेतयः ॥ निःस्वानरणतूर्याणां । नादैरपूरयन् दिशः ॥ ८५ ॥
 वादयंतः प्रभृतानि । वादित्राणि नृपांगणे ॥ संस्थिताः परितो व्याप्य । सर्वेऽपि मिलिता भयः ॥
 ॥ ८६ ॥ प्रलंबस्थूलदशना—श्रद्धंतः पर्वता इव ॥ वर्षणैर्मदवारीणां । कर्दमीकृतचूमयः ॥ ८७ ॥
 प्रेरिता इव कट्पांत—समीरेण समागताः ॥ धाराधरा इव श्यामाः । स्तंबेरमा विरेजिरे ॥ ८८ ॥
 कुहलौखिव चृन्नाग—खननेन खुरोत्कैरः ॥ ज्ञानुमुह्यल्लिता धूलि—राढादयस्समंततः ॥ ८९ ॥
 तथा विधीयते हेषा । तुरगैर्हृदयंगमैः ॥ स्यादाकारणमन्येषां । वाजिनां वेगराजिनां ॥ ९० ॥
 शस्त्रतूणीरसन्नाह—संपूर्णया स्थावलेः ॥ निर्गच्छतश्च चीत्काराः । सीत्कारा इव वैरिणां ॥ ९१ ॥ वा-
 तेन कंपितेनेवा—कारयंतो जयजुतान् ॥ ध्वजेन सहिताः सर्वे । स्यंदनाश्चक्षुरदृशुताः ॥ ९२ ॥ कृ-
 पाणबाणतूणीर—कुंतोश्रस्वेष्टपाणयः ॥ उन्मूलंतः समायाता । बलीयांसः पदातिकाः ॥ ९३ ॥ शत्रु-
 वाजयकारीणि । निमित्तान्यखिलान्यपि ॥ समालोकयपि ते वीराः । समराय प्रतस्थिरे ॥ ९४ ॥
 यादवाः पांडवाः पेतु—रकुर्वंतो विचारणां ॥ पतंगा इव संग्राम—प्रदीपेषु मुमुर्षवः ॥ ९५ ॥ प्रभृतं
 कटकं वीक्ष्य । प्रद्युम्नोऽपि स्वमातरं ॥ अकुर्वन् क्षौद्रनां चित्ते । मुमोच नारदांतिके ॥ ९६ ॥ सापि

न ॥ ८२ ॥ नृपालतनया अन्ये । तारुण्यलगर्विताः ॥ कातरान् कंपमानांगान् । जस्तो जहसु-
 भंशे ॥ ८४ ॥ केचित्कुशा निरुवाक्षा । युद्धे धृतमनोरथाः ॥ मिथ आस्फालयामासु—रंथा इव
 दिनेऽपि च ॥ ८५ ॥ केचिद्दधुः शिलां प्रौढां । हस्ते खेटकसन्निभां ॥ केचिद्दृढपन्मयान् स्तंभान् ।
 मद्गतो मुद्रानिव ॥ ८६ ॥ उल्लालयंति कुंतालिं । केचिदौत्कथ्यनाजिनः ॥ खगानाकृष्य कोशेऽग्नौ
 । त्रामयंति च चक्रवत् ॥ ८७ ॥ तान् केचन समालोक्य । भीता जीवितनाशनात् ॥ केचिद्बुद्धुस्त-
 था नायं । जेयो वैरी भवाहंशैः ॥ ८८ ॥ संग्रामसूचिकां प्रेरीं । दापयंतु ततो हुतं ॥ सुभयास्ते-
 न नादेन । मिलिष्यंत्युत्कट्य हठात् ॥ ८९ ॥ तानादाय समं युद्धं । क्रियते वैरिणा यदि ॥ दुःसा-
 ध्यो विजयोऽस्माकं । तदैव भविता नृवि ॥ ९० ॥ इवि श्रुते तु रामेण । रणभेरी प्रवादिता ॥
 ॥ तेऽपि तस्या निनादेन । गेहाद्योऽधुं समाययुः ॥ ९१ ॥ कस्यचित्कामिनी हस्तं । कस्यचिच्चरणं-
 बुजं ॥ कस्यचिद्धसनप्रातं । रायेन व्यलगत्तदा ॥ ९२ ॥ विन्यती स्ताः समाश्रास्य । युद्धोद्यता वि-
 निर्गताः ॥ शूरतादर्शनार्थं ते । वर्माण्ये न पर्यधुः ॥ ९३ ॥ संग्रामायोल्लसच्चिताः । केचित्सर्वमिता
 अपि ॥ तथा प्रफुल्लिता देहे । यथा वर्माणि तुष्टुः ॥ ९४ ॥

वाक्य—माकर्ण्यैत्यच्युताग्रजः ॥ वानक्षोन्नितपाथोधि—सि प्रचलतो दधौ ॥ ७२ ॥ तथा मूर्ध्नाज-
 लेनालं । दृढचित्तोऽपि सात्वतः ॥ मग्नस्तदा च सभ्यानां । स्फाटितो धैर्यपोतकः ॥ ७३ ॥ अतिधी-
 रैस्तदा प्रोक्तं । स्वस्थीकृत्योपचारकैः ॥ समस्तानां त्वमाधारो । धरसि क्षोभ्रतां कथं ॥ ७४ ॥ नाथ
 वर्तमहे ताव—कीना अनुचरा वयं ॥ एनं विद्वेषिणं दुष्टं । हनिष्यामः क्षणादपि ॥ ७५ ॥ तेषां
 वाक्येन चैषोऽपि । धैर्यालंबनमादधौ ॥ धीरो हि धीरसान्निध्या—क्षीस्तां दधतेऽधिकां ॥ ७६ ॥ य-
 आ कृशानुनाम्नातं । रूपं रक्तं प्रजायते ॥ सात्वतो गौरवर्णोऽपि । रक्तः कोपादजायत ॥ ७७ ॥
 कृत्वा ललाटपट्टे स । भुवौ वक्रत्वसंयुते ॥ बभ्रुव भीषणः कोपा—द्विरूपो हि प्रवेन्नरः ॥ ७८ ॥
 यावत्पांडुमहीशस्य । भीमादयश्च सूनुवः ॥ संग्रामायोन्निताः सौवा । मानिनो नृशिकोपतः ॥ ७९ ॥
 तावता धर्मपुत्रेण । बोधिताः संज्ञयैव ते ॥ ज्ञायते शकुनाच्चावे । युष्माकं स्थिरता रणे ॥ ८० ॥
 प्रकुप्यते भवद्भिः किं । मुधा निजाभिमानतः ॥ ज्ञास्यते शत्रुसंयोगे । स्थिरत्वं धस्ताधुना ॥ ८१ ॥
 केचिहृदयमिवारातिं । जानते निजचेतसि ॥ कर्षत इव तच्चाग्रे । जगदुर्दृष्ट्या गिरा ॥ ८२ ॥
 वराकोऽयं दुराचारः । कियन्मानत्रोऽस्ति नः पुरः ॥ प्रजद्वंपत इति क्रोधात् । कर्तयामासुरोष्टका-

भया ये मदोत्कटाः ॥ ६० ॥ समस्ता अपि ते राज—लोकाः श्लोकाज्जिह्वापिणः ॥ श्रुयं भवत यु-
द्वाय । सज्जा लज्जास्ति वो यदि ॥ ६१ ॥ तनया जीष्मच्छपस्य । रूपस्य मंदिरं वरा ॥ प्राणप्रिया
मुकुन्दस्य । नाम्ना ख्यातास्ति रुक्मिणी ॥ ६२ ॥ वराकदम्बघोषस्य । तनयं नयवर्जितं ॥ हत्वा सा-
त्वतविष्णुभ्यां । यानीता तां हराम्यहं ॥ ६३ ॥ प्रवृत्तो बहवः संति । संग्रामग्रामकारिणः ॥ श्रियते
तेषु युष्मासु । सत्सु सैकाकिना मया ॥ ६४ ॥ युष्माकं जीवितव्येन । तर्हि किं लोकनिदिना ॥
एकाकिनोऽपि मे पार्श्वी—द्यादि चेयं न मोच्यते ॥ ६५ ॥ भवतां चेच्च शक्तिः स्या—त्रिजानाम-
पि रक्षणे ॥ कृत्वा संग्राममुद्दामं । मोचयध्वममूं तदा ॥ ६६ ॥ विना युद्धविधानेन । नैनां मोक्षा-
म्यहं क्षणं ॥ मत्तो न चिंतनीया जी—र्वर्तेऽहमपि मानवः ॥ ६७ ॥ युष्माकं युद्धकर्तृणां । परा-
क्रमपरीक्षणे ॥ अग्नीवमदहती वांता । प्रवर्तते ममैकशः ॥ ६८ ॥ ततः सर्वेऽपि संभ्रूय । दर्शयिष्यं-
ति चेद्रणं ॥ तर्ह्यहं रुक्मिणीमेनां । मोक्षामि नान्यथा पुनः ॥ ६९ ॥ न देवो व्यंतरो नाह—म-
सुरो न नदो विदः ॥ मया मनुष्यमात्रेण । हतास्त्येषा स्वशक्तितः ॥ ७० ॥ धीरा ये सुभटाः खेया
। भवेयुर्वारिमानिनः ॥ ते सर्वेऽपि ममार्याणां—न्मानाय मोचयंस्त्वामां ॥ ७१ ॥ तस्याग्निमानिकं

मनाङ्कितु । ममैकं वचनं कुरु ॥ ४९ ॥ सा प्रोचे वचनं तर्हि । किं मम त्वं प्रजल्पसि ॥ सोऽवो
चद्यत्र वर्तते । नारदर्षिश्च ते बधूः ॥ ५० ॥ प्रसादं प्रविधाय त्वं । समेत्य च मया समं ॥ तब ति-
ष्ठ तयोः पार्श्वे । प्रयेन परिवर्जिता ॥ ५१ ॥ न च चिंता त्वया कार्या । मुक्तवैकं नेमिनं जिनं ॥
द्वृत्तरेभ्यो न मे भीतिः । कृपाबुद्धिस्तथैकतु ॥ ५२ ॥ पौत्रं वचः समाकर्ण्य । विद्यापराक्रमोत्कटं
॥ जननी चिंतयामास । प्रकरोम्यथ किं विधे ॥ ५३ ॥ यद्यस्य वचनं कुर्वे । नाहं तर्हि पतिव्रता ॥
अन्यथा रोषयोगेन । वैताढ्येऽयं प्रयास्यति ॥ ५४ ॥ कल्पनामिति कुर्वत्या—स्तस्याः प्रादुरन्तुम-
तिः ॥ पुत्रस्यैव वचः कुर्वे । स प्रिय उज्जयोरपि ॥ ५५ ॥

कृत्वा विचारणामेवं । पुत्रेण सह धीमता ॥ प्रयाणमुरीचके । स्नेहलालसया तथा ॥ ५६ ॥
तदा स्वविद्यया तेन । मातरं करसंपुटे ॥ गृहीत्वोत्पतितं व्योम्नि । भारम्पक्षिणेव च ॥ ५७ ॥ ग-
त्वा तत्र क्षणं स्थित्वा । जनार्दनसज्जोपरि ॥ लोलया संस्थितान् सभ्यान् । विनोदाय जगाद सः
॥ ५८ ॥ अहो वीरा रणे धीराः । किं यूयं शर्मणा स्थिताः ॥ युष्माकं स्वामिनी विष्णु—कामि-
नी मयका हृता ॥ ५९ ॥ अहो यादवसंदोहाः । पांम्वा रणतांडवाः ॥ अन्येऽपि वासुदेवस्य । सु-

पि नृयिष्ट—जायतः शक्तिमद्वृतां ॥ ज्ञात्वा हर्षोद्वसच्चिता । माता सा तमन्नाषत ॥ ३८ ॥ येन
 त्वमुद्यमं कृत्वा । मेलितो मम बंधुना ॥ अथ तं नारदं दृष्टु—काममुत्सहते मनः ॥ ३९ ॥ परो-
 पकारिणं तं च । त्वं मेलयान्विलंबतः ॥ इत्युक्ते तनयोऽवोच—त्कथं तौ मेलयाम्यहं ॥ ४० ॥ स्व-
 सिन् यदि कुटुंबेऽहं । प्रथमं मिलितोऽभवं ॥ तर्हि मे मेलयाम्येतौ । सोच्ये प्राग्जनकं मिल ॥
 ॥ ४१ ॥ तेजस्विराजिभिः प्राड्यै—र्यादवौघैर्निषेवितं ॥ प्रणामकरणेन त्वं । स्वतातमपि तोषय ॥
 ॥ ४२ ॥ स प्राहाज्ञातवंशो यः । सुतो विद्याबलान्वितः ॥ विद्याबले दर्शयित्वा । पश्चात्स्वयं प्रका-
 शयेत् ॥ ४३ ॥ ततोऽहमेकशः पूर्वं । पित्रा च बंधवैः सह ॥ गुह्रं करोमि पश्चान्मां । ज्ञास्यंति
 तेऽस्मिन्ना अपि ॥ ४४ ॥ गत्वा गृहे रंकं ह्य । स्वाख्यां किं कथयाम्यहं ॥ त्वदीयस्य तनूजस्य ।
 युक्तमेवं न जाषणं ॥ ४५ ॥ तदा माता जगौ वत्स । मावादीस्त्वमिति ध्रुवं ॥ गुरुन् प्रणमतां नृ-
 णां । चवेत्प्रत्युत गौरवं ॥ ४६ ॥ जनकश्च पितृव्यस्ते । बलिनो यादवा अपि ॥ शङ्कयंते न त्वया
 जेतुं । समुदायो हि दुर्जयः ॥ ४७ ॥ एतेषां पुरतः पुत्र । हारिस्ते नमनं हि यत् ॥ तद्भविष्यति
 निंदायै । नम प्रथममेव तत् ॥ ४८ ॥ स्वविद्याशक्तिविश्वासं । जानन्नाह स मातरं ॥ मा त्रैषीस्त्वं

नाशितं कष्टं । स कुत्र वर्तते मुनिः ॥ २९ ॥ तनयोऽप्यदधन्मात—र्यो वैताड्यशिलोच्चयात् ॥ म-
या समं समायात—स्वमेव त्वं प्रजल्पसि ॥ २६ ॥ दृढमेवेति सा प्राह । तदावादीदसौ मुदा ॥
मुक्तोऽस्यसौ सकांतश्च । दारिकाया बहिर्मुनिः ॥ २७ ॥ हसित्वा मुदिता सोचे । त्वं मयापि समं
दृसेः ॥ अपाणिगृहीतस्यापि । क्व ते कांतासमुद्भवः ॥ २८ ॥ प्राज्यां जनयितुं प्रीतिं । मातरं प्र-
जल्प सः ॥ अविनीतं विजानासि । किं मां यदिति ज्ञापसे ॥ २९ ॥ हास्यं यदि कर्ष्यामि ।
संति स्थानानि भूरिशः ॥ त्वया सह कथं तर्हि । मया तत्प्रविधीयते ॥ ३० ॥ दुर्योधनेन या क-
न्या । भानवे प्रेषिताजवत् ॥ सा मयापहता जित्वा—वेषं विधाय वर्त्मनि ॥ ३१ ॥ पुरापि स्वीकृतं
ह्येत—ह्युवाभ्यामभवद् ध्रुवं ॥ आद्य उद्धते पुत्रः । कन्यां दुर्योधनार्पितां ॥ ३२ ॥ आद्योऽहं म-
यि सत्येतां । जानुरुद्धते कथं ॥ विचार्येति मया हत्वा । सोढां रक्षति तां मुनिः ॥ ३३ ॥ मयैव
सकलं सत्य—शामया रक्षितं वनं ॥ विनाशितं सरोवापी—कृपादयोऽपि शोषिताः ॥ ३४ ॥ व्य-
त्ययः सर्ववस्तूनां । वसुदेवपराभवः ॥ जनितं सत्यजामाया । विम्वनं मयैव च ॥ ३५ ॥ पित्रोरनु-
द्यमेनैव । पाणिग्रहणनिर्मितैः ॥ वैरिणां च पराजति—कृतेः संतोषमाप सा ॥ ३६ ॥ आवाद्याद-

तु ॥ १३ ॥ पुंसा चिरंतेनापि । मध्ये नृपालसन्नः ॥ सिंहस्य संस्थितिर्दृष्टा । न संश्रुता कदा-
 चन ॥ १४ ॥ यदयं दृश्यते गेहा—द्विनिर्गहन् ग्रयंकरः ॥ लीलयास्फलयन् पुङ्गवः । रुक्मिण्यास्त-
 द्वि चेष्टितं ॥ १५ ॥ नेयं मम लघुभ्रातु—रुचिता मंत्रतंत्रिणी ॥ कुर्यात्कार्मणमल्पेया । विरक्ता
 स्त्री हि पापिनी ॥ १६ ॥ ध्यायन्निति पुरः कृत्वा । वामं तं दुर्जयौजसं ॥ स्वहस्तमुत्तरीयेण । संवे-
 ष्ठ्याकारयच्च तं ॥ १७ ॥ तेन हक्कारितः सोऽपि । रोषात्सन्मुखमागतः ॥ पाणिभ्यां चरणभ्यां च ।
 बलमलमताडयत् ॥ १८ ॥ रामोऽपि बलदेवत्वा—तस्य घातेन नो मृतः ॥ सज्जीव्य पुनः सोऽ-
 पि । दृषद्विस्तमर्जयत् ॥ १९ ॥ तथापि न मृतः सोऽपि । निरुपक्रमजीवितः ॥ इति युद्धे मिथो
 जाते । न कोऽप्याप जयाजयौ ॥ २० ॥ ततः प्रादुर्भवत्पुण्यः । प्रद्युम्नः सिंहरूपभाक् ॥ चपेटैर्वज्र-
 मास्फाट्य । प्रापयद्विष्णुपुर्षदि ॥ २१ ॥ पुरतः सात्वतस्यापि । संप्राप्य जयमद्भुतं ॥ स्वरूपं प्रकटीकृ-
 त्य । मातरं प्रणनाम सः ॥ २२ ॥ मात्रा पराक्रमं सूतो—स्वलोचय प्रहृष्टया ॥ पृष्टं तथा त्वया व-
 त्स । क्व मुक्तो नारदो मुनिः ॥ २३ ॥ उपकारी विना हेतुं । बंधुः संबंधमंतरा ॥ अनादृतः सहा-
 यः स । भक्तः संपूर्णवत्सलः ॥ २४ ॥ पूर्वं शुद्धिः कृता येन । येन त्वं मेलितो मम ॥ येन मे

स्तवास्ति बल्लभः ॥ १ ॥ अनेन्यबलसंयुक्तै—रपि यादवसंचयैः ॥ आदेशः खंध्यते नास्य । देव-
तादिष्टवाक्यवत् ॥ ३ ॥ बलेन कलया शस्त्र—संभारैरपि सङ्गणे ॥ अनेन सहशः कोऽपि । योष्ठा
न वर्तते सुवि ॥ ४ ॥ एतस्य पादयोः पुत्र । पतनेनैव जीवनं ॥ अन्यथा न ततोऽस्यांहि—द्वित
यं प्रणमं हुतं ॥ ५ ॥ स्मिन्वाह तनयो मातः । कृत्वा संग्राममेकशः ॥ एतस्य मम चारोष—वीर-
त्वं दर्शयामि ते ॥ ६ ॥ पश्चात्सुखकरं वाक्यं । वक्षसि त्वं यथा मम ॥ तथाहं प्रकर्षयामि । कुर्वे
पूर्वं कुतूहलं ॥ ७ ॥ प्राप्तस्य चिरकालेन । मानृदेतस्य घातनं ॥ स्नेहेनैति पुनः प्रोचे । वत्स त्वं
लग्न पादयोः ॥ ८ ॥ स कोऽपि सुवने नास्ति । युष्यतेऽनेन यः पुमान् ॥ बलीयानपि रामस्य ।
प्रणामेनैव जीवति ॥ ९ ॥

सुतोऽवक्त्रं क्षणमेकं त्वं । निःशंका पश्य कौतुकं ॥ द्रत्युक्त्वाश्वासिता तेन । जननी स्नेहला
लसा ॥ १० ॥ प्रतोलीस्थेन विप्रेण । योद्धुं समेति सात्वतः ॥ तावता संहता तेन । माया विप्र-
मयी कृता ॥ ११ ॥ तां संहृत्य मृगैर्दोऽसौ । बभूव नृरिक्केसरः ॥ चारुदंष्ट्र ऊर्ध्वपुङ्खः । सिंहनादेन
संयुतः ॥ १२ ॥ तं गेहान्तरतो वीक्ष्य । समागच्छन्तमुत्कटं ॥ रामोऽपि क्षोभनं प्राप्तः । सहसा दर्शनेन

धम ॥ स्वरूपं धाम ॥ ७१ ॥ कोपेनोचे तदा रामो । माकार्षी-
 स्त्वं कदाग्रहं ॥ त्वं नृणां मया प्रोक्त—मुत्तिष्ठोत्तिष्ठ दृष्टधीः ॥ ७२ ॥ उन्नास्यसि न यद्वि त्वं । त-
 त्कदाग्रहजं फल ॥ गृहाणोति भणित्वा स । तत्कमौ पाणिनाग्रहीत् ॥ ७३ ॥ गृहीत्वा तौ पुरद्वार-
 प्रान्तं यावत्स सात्वतः ॥ अघर्षत्तं पुनः पृष्टे—ऽपश्यत्तत्रैव तद्वयुः ॥ ७४ ॥ विद्याप्रयोगमालोक्य ।
 मुशाली रुक्मिणीं जगौ ॥ मयापि सह चेषां त्वं । करोषि विद्यया स्वयं ॥ ७५ ॥ त्वं नूनं न हि
 सामान्या । शक्तिनी वर्तसेऽथवा ॥ त्यजत्येव गृहं सापि । त्यक्तोऽहमपि न त्वया ॥ ७६ ॥ एका
 स्त्री मानिता चर्त्ता । सापि विद्यासमन्विता ॥ अन्यं कं मानयेन्मर्त्यं । तुल्यप्रकृतिका मदात् ॥ ७७ ॥
 ततो मामपि विद्याया । वल्लेनेयं न पीडयेत् ॥ तथा विमंवाभ्येनां । यथा जानात्यसावपि ॥ ७८ ॥
 ज्ञापमाणो निजाद्वका—दिति कोषारुणेक्षणः ॥ पुनरण्यागतो द्वार—देशे संकर्षणः क्षणात् ॥
 ॥ ७९ ॥ तं वीक्ष्य भृकुटीक्षीमं । प्रद्युम्नः प्राह मातरं ॥ वीरंमानी क्रुधाक्रान्तः । कोऽयं समेति पू-
 रुषः ॥ १०० ॥ सोचे पुनः पितृव्यस्ते । श्वशुरोऽयं समस्ति मे ॥ ज्येष्ठः सहोदरस्ताव—कीनस्य
 जनकस्य च ॥ १ ॥ निःशेषकार्यकर्तायं । संग्रामायैति सात्वतः ॥ प्राणैरन्योऽपि निजेभ्यश्च । पितु-

द्वास्याभ्यहं तस्याः । प्रत्ययं स्तंजने हृदि ॥ ७९ ॥ प्रजल्पन्निति रुक्मिण्या । गृहद्वारं स यावता ॥
 समेतस्तावता तत्र । सुप्तं ब्राह्मणमैक्षत ॥ ८० ॥ अन्नेन जठरं भृत्वा । रुद्ध्वा मार्गं समंततः ॥ द्वा-
 रे प्रसुप्तमालोक्ष्य । वाढवं प्रजजल्प सः ॥ ८१ ॥ अहो ब्राह्मण मार्गं त्वं । गंतुं मुंचोऽसुकस्य मे
 ॥ सन्निरुद्धं घनीयो न । नूनं विप्रो विशेषतः ॥ ८२ ॥ तेनेत्युक्ते स नृदेवो । जगाद यादवोत्तम ॥
 सत्यभामागृहे श्रुत्वा—धुनैवाहं समाययौ ॥ ८३ ॥ पदमात्रमपीतोऽहं । नास्मि गंतुमहो क्षमः ॥
 पणं कृत्वा गृहे तस्या । श्रुत्तमन्नं महत्तमं ॥ ८४ ॥ वलित्वा त्वमतो याहि । सांप्रतं कृपया मम ॥
 उन्नातुमक्षमो वर्ते । श्रुत्वेति सात्वतोऽवदत् ॥ ८५ ॥ कुक्षिभरे अरे विप्र । भृत्वा जठरमात्मनः ॥
 सुप्तः कार्यवियुक्तस्त्व—मस्माग्निः सह भाषसे ॥ ८६ ॥ कालक्षेपविधानेन । मम कार्यं विसीदति ॥
 अस्ति प्रयोजनं प्राज्यं । भवने गमने मम ॥ ८७ ॥ आकंठं परकीयं त्वं । लब्ध्वा यत्नं विनान्नकं
 ॥ भुक्त्वाजगत्सर्वदुर्मौ । पतितो वर्तसे द्विज ॥ ८८ ॥ प्रांमान्यन्नेन पूर्णानि । संश्रवेषुः कदाचन
 ॥ उदरं तु त्वदीयं न । संश्रवेष्वाम्नाधम ॥ ८९ ॥ भवेद् द्विजन्मनां प्रायो । भक्षणे लौढ्यमुच्च-
 कैः ॥ नृद्वितं त्वयका तेन । नृविष्यत्यप्रमाणकं ॥ ९० ॥ एवमुक्ते द्विजेनोचे । त्वमहो क्षत्रिया-

कुशलं तव देहस्य । यदि पुत्र भविष्यति ॥ समस्तमपि संपूर्णं । समस्ति वस्तु तर्हि मे ॥ ६७ ॥
 जनन्या वचनं श्रुत्वा । निःशकं नन्दनोऽगदत् ॥ बलदेवजनैरेतै—मां मां भाषय सर्वथा ॥ ६८ ॥
 यथा हरेः पुरो हस्ति—घटा नश्यति दूतः ॥ तथापी त्वत्प्रसादेन । नञ्जयति पुरतो मम ॥ ६९ ॥
 कथयित्वेति मातुः स । विद्यां प्रैषीत्स्वशक्तिः ॥ गत्वा प्रतोलिकां सापि । वञ्चव विप्ररूपभृत ॥
 ॥ ७० ॥ अतिस्थूलोदरं श्रांत—प्रौढदेहं भयावहं ॥ रूपं कृत्वा च विस्तार्य । क्रमौ तद्द्वार्यशेत सः
 ॥ ७१ ॥ तावत्समागतास्तत्र । रमेण प्रहिता घटाः ॥ विद्यया स्तंभयित्वा तान् । मुमौचैकं प्रज
 द्विपतुं ॥ ७२ ॥ तेन केशवसंसद्या—सीनस्य नीलवाससः ॥ प्रोक्तं सोऽपि क्रुधाध्मातो । जगाद्
 कठिनं वचः ॥ ७३ ॥ माननीया न केनापि । रुक्मिणी मंत्रधारिणी ॥ संजातास्ति यतः कृष्णो—
 ऽनया मंत्रैर्वशीकृतः ॥ ७४ ॥ मंत्रस्य बलमेतस्या । गत्वा पश्याम्यहं द्रुतं ॥ द्रुतुदित्वा स उवाच
 । रुक्मिणीगेहमागमत ॥ ७५ ॥ गृहासन्नं समागत्य । हसित्वा चाह रुक्मिणी ॥ विद्यासिद्धा प्रजा-
 तामि । सेविता कापि योगिनी ॥ ७६ ॥ चेद्यदा जनितो वज्र्यो । बलीयानपि माधवः ॥ ममापि
 सेवका युक्ते । योद्धारः स्तंभिताम्वया ॥ ७७ ॥ भवेच्च स्तंभनं मेऽपि । तव यद्यत्र विद्यया ॥ तर्हि

नीं प्रोचे । मातस्त्वं सुकुमालधीः ॥ दृढा विद्याधरी सैव । सोढं मे रुदनं यया ॥ ५६ ॥ जनन्याः
 पूरयित्वेति । कामनां मदनी मुदा ॥ जग्राह पुण्यतारुण्य—वरेण्यं रूपमद्रुमुतं ॥ ५७ ॥ ननाम ते-
 न रूपेण । जननीक्रमणद्वयं ॥ विनीतो हि सुतो मातुः । पूरयित्वा स्पृहां नमेत ॥ ५८ ॥ निरी-
 द्य तनयं सर्व—मनोरथप्रपूरकं ॥ विद्याप्रद्योततः सद्य—स्तुतोष जननी हृदि ॥ ५९ ॥ सर्वस्ता-
 धिकं पुत्र—रत्नं ज्ञात्वा विशेषतः ॥ पुनराङ्गिगनं दत्त्वा । जननी यावता स्थिता ॥ ६० ॥ भुङ्क्षितुं
 निलयं ताव—द्वलज्जडेण कोपतः ॥ उत्कटः सुजगत्तत्र । संप्रेषिताः समाययुः ॥ ६१ ॥ तान् स-
 मालोक्य बीभत्सान् । विविधायुधधारिणः ॥ प्रद्युम्नो मातरं प्राह । क एते वीरमानिनः ॥ ६२ ॥
 सावोचत्सत्यज्ञामाया । लोकास्त्वया विडम्बिताः ॥ तयोक्तं बलदेवस्य । तेनैते प्रेषिताः क्रुधा ॥ ६३ ॥
 पणः कृतो यदा पूर्वं । मया च सत्यज्ञामया ॥ तदायं प्रतिघ्न रामो । यादवेषु कृतोऽजवत् ॥ ६४ ॥
 तेन संप्रेषिता एते । भुङ्क्ष्यंति गृहं मम ॥ नैषां निवारकः कोऽपि । वर्तते हि बलौ बली ॥ ६५ ॥
 इति दीनवचो मातु—निशाम्य मदनीऽवदत् ॥ निरीक्षस्व बलीयस्त्वं । रामस्य दर्शयाम्यहं ॥ ६६ ॥
 मातोवाचाधुना बाल—स्त्वमेते शुद्धकारिणः ॥ तिष्ठ तिष्ठ ततो वत्स । मौनमाधाय मंदिरे ॥ ६७ ॥

दर्शयामि चमत्कार—कारं तं तर्हि वेगतः ॥ ४४ ॥ कथयित्वेति बालस्य । रूपमादाय सुंदरं ॥ स
स्थितः पुरतो मातु—स्तयापि स निरीक्षितः ॥ ४५ ॥ तं दृष्ट्वा जननी चित्ते । व्यञ्चितयदहो मम
॥ अथाप्यस्ति मद्द्वाराग्रं । सुतो विद्यायुतो यतः ॥ ४६ ॥ तमादाय निजोत्संगे । संस्थाप्य च प्र-
मोदनः ॥ अगायढीलगीतानि । मधुरेण स्वरेण सा ॥ ४७ ॥ आत्मीयकामनापूर्ति—करणार्थं त-
यांजसा ॥ स्तन्यपानं तनूजस्य । तस्याकार्यत दर्पतः ॥ ४८ ॥ तस्य खेलनवस्तूनि । चानितानि
तया पुनः ॥ सुवर्णरूपरत्नादि—विनिर्मितान्यनेकशः ॥ ४९ ॥ सोऽपि तानि समादाया—खेल-
वैश्रवतः क्षणं ॥ क्षणं रेणौ क्षणं भूमौ । मातुरुत्संगः क्षणं ॥ ५० ॥ क्षणं मातुः करंगुल्यां ।
विलम्बः प्रांगणे चलन् ॥ किंकिणीनां रणत्कारैः । सोऽपूरयन्निकेतनं ॥ ५१ ॥ बालकोचितञ्चग्रिष्टा-
न्नरेणः स विव्रषितः ॥ प्रतिविम्बमिवार्कस्य । राज देहतेजसा ॥ ५२ ॥ क्रीडां कुर्वन्मनो मातु—
र्मोहयन् मिष्टभाषया ॥ ययाचे शक्षणं सापि । पक्वान्नं तं समर्पयत् ॥ ५३ ॥ तदा बालोऽब्रवीत्तन्न
। याचेऽहं सुखञ्जदिकां ॥ वदित्वेति तथारोदी—द्यथा सा सोढुमक्षमा ॥ ५४ ॥ कठोरं रुदनं त-
स्य । निशम्य जननी जगौ ॥ अलं बाल त्वदीयेन । भीमेन रुदनेन तु ॥ ५५ ॥ हसन स जन-

केतनं निरुक्तनं ॥ ३२ ॥ अथाब्रह्ममार्तद ॥ श्वावृतमहोदयः ॥ सूनो वियोगिनीं मां त्वं । संता-
 पयसि किं मुधा ॥ ३३ ॥ दुःखिनीं खेदितां वाणीं । मातुरात्राय चेतसि ॥ तेन व्यक्तीकृतं रूपं ।
 विद्यया क्रियते न किं ॥ ३४ ॥ लक्षणैर्लोकितं सर्वै—श्रृषणैश्च विश्रुषितं ॥ नरनारीमनोहारि । रू-
 पं स्वानाविकं बभौ ॥ ३५ ॥ जननीमनसस्तुष्टि—पुष्टिसंपादनाय सः ॥ तद्रूपं प्रकटीकृत्या—नम-
 तस्याः क्रमांबुजं ॥ ३६ ॥ तदा देवकुमाराजं । रूपमालोक्य रुक्मिणी ॥ प्रीतिं यां प्राप तां देवा ।
 अपि नो वक्तुमुद्यताः ॥ ३७ ॥ मिलितं चिरकालेन । तनयं विनयान्वितं ॥ आलिलिंग चुचुबो-
 चै—मौलौ मालिसमं कुले ॥ ३८ ॥ आलिंग्य जननीपुत्रौ । मुहुर्मुहुः प्रमोदतः ॥ सुखदुःखभवां
 वार्ता । पप्रहृतुः परस्परं ॥ ३९ ॥ तदा रुक्मिण्यवपुत्र । दुःखं तव वियोगतः ॥ द्युतं समयं या-
 व—दूयो बभूव दुस्सहं ॥ ४० ॥ किंतु पुण्यप्रसंगेन । त्वमद्य मिलितो मम ॥ न मया शैशवं किं-
 तु । पापिन्या तव वीक्षितं ॥ ४१ ॥ कष्टेन नवमासांस्त्वं । मयका जठरे धृतः ॥ धन्या कनकमा-
 ला सा । यया बाढ्येऽपि लालितः ॥ ४२ ॥ पुत्रस्य शैशवालोक—स्नेह्याबु मनो विदन् ॥ प्रहृ-
 श्मो मातुराचक्ष्यौ । सर्वविद्याविचक्षणः ॥ ४३ ॥ मातर्मे शैशवं दृष्टु—ममिलाषस्तवास्ति चेत् ॥

सुरः ॥ ११ ॥ स्थितमग्रे समालोक्य । रुक्मिणी प्रजज्ज्व तं ॥ यो विद्याभृकुले वृद्ध—स्त्वं मे व-
त्सः प्रवर्तसे ॥ १२ ॥ विना विद्याभृतां विद्यां । न प्रवेढक्तिरीदृशी ॥ मायारूपं ततो मुक्त्वा । स्व-
स्वरूपं प्रदर्शय ॥ १३ ॥ वत्सातुब्धगुणस्वह । त्वं मे सांवय मानसं ॥ कुलीनस्य तनूजस्य । ह्यस्य
योग्यं न मातरि ॥ १४ ॥

नारदेनोदितो यस्त्वं । विद्याधरीप्रवर्धितः ॥ युक्तः षोऽशजिह्वि—स्त्वमेव तनयो मम ॥ १५ ॥
उपाया बहवः पुत्र । त्वदर्थं जनिता मया ॥ प्रेक्ष्याश्च प्रेषिताः स्थाने । स्थाने त्वदीयशुद्ध्यै ॥ १६ ॥
संप्राप्ता कापि शुद्धिर्न । त्वदीया पापतो मया ॥ किंचिदद्यापि जागर्ति । सुकृतं मिलितोऽसि यत्
॥ १७ ॥ तनये जनकान्मातुः । प्रायो रागोऽधिको भवेत् ॥ इति प्रेमपरीक्षायै । तेन तस्याः प्रती-
रितं ॥ १८ ॥ हे गृहे येन पुत्रेण । सुंदराकाधारिणा ॥ लोके स्यान्महती कीर्तिः । पुत्रः स एव
सौख्यदः ॥ १९ ॥ कुरूपैर्महेशः पुत्रै—रूपहास्यविधायिभिः ॥ किं कश्चिदसि दृष्टि—परिवार-
र्द्धिसंयुता ॥ २० ॥ श्रुत्वा तद्वचनं सोचे । मनाग्वाष्पाडलोचना ॥ यादृक्तादृक्भुतो दृया—त्स
एव कुलमंमनं ॥ २१ ॥ विना तेन परिवार—समृद्धिं सकलामपि ॥ अहं वृथा विजानामि । स

॥ रुक्मिणीसत्यज्ञामात्र्यां । पणः कृतोऽजवपुरा ॥ १० ॥ तदर्थं प्रेषिता दास्यः । सत्यया सत्यभा
मया ॥ तथा तस्या मनुष्याणां । कृतेदृशी विमंबना ॥ ११ ॥ नाशाकर्णेशिरःकेश—हीनं भामाप-
रिहंदं ॥ अथलोक्य हसित्वेष—ज्जगाद हलिनंप्रति ॥ १२ ॥ पतिर्यस्या न विद्येता—लोये एका
किनी तु सा ॥ द्यंतोऽमी बलीयांसो । विमंबिताः कथं तथा ॥ १३ ॥ इति हास्यत्रचो विष्णो—
डुःखैर्निशम्य सात्वतः ॥ प्रजजल्प प्रकोपेन । हास्यं भ्रातः करोषि किं ॥ १४ ॥ पणः कृतस्तया कु-
त्वा । साक्षिणं यादवेषु मां ॥ अधुना चेत्करोत्येषा । विरुद्धं कृत्यमीदृशं ॥ १५ ॥ अहमेव प्रदा-
स्यामि । शिदां तस्याः किलोचितां ॥ चालिताः कथयित्वेति । बलदेवेन मंत्रिणः ॥ १६ ॥ तुष्टि-
वाक्यप्रदानेन । गृह्णंतो हलिनो गुणान् ॥ सत्यभामागृहं जग्मु—मिष्टं वाक्यं हि सौख्यकृत ॥ १७ ॥
गतेषु तेषु ज्ञामाया । धाम रामेण सेवकान् ॥ आकार्यावादि रुक्मिण्या । बुटनीयं गृहं द्रुतं ॥
॥ १८ ॥ संप्राप्य बलदेवस्या—देशं तस्या निकेतने ॥ बुटनाय गता याव—ते तावद्यदजायत ॥
॥ १९ ॥ कथयामि समासेन । तच्चमत्कारकारकं ॥ ज्ञव्याः शृणुत रुक्मिण्याः । प्रद्युम्नस्य स्वरूपकं
॥ २० ॥ विगुप्ते सत्यज्ञामाया । लोके गेहं गते सति ॥ पूर्वरूपं स आदाय । तस्थिवान् काकिणी-

रामस्य । दृष्टिरागविधायिनः ॥ ९७ ॥ किं तद्वशस्य कृष्णस्यो—पालंजं दापयाम्यहं ॥ रुक्मिणीकृत-
 तमन्यायं । रामस्यैव वदाम्यहं ॥ ९८ ॥ विमृश्येति निजामात्मा—नाकार्यं प्रामयोदितं ॥ रामस्य
 पुरतो ययं । मम वाक्येन गह्वत ॥ ९९ ॥ गत्वा विमंजितं सर्वं । ज्ञात्वा परिकरं मम ॥ साक्षि-
 णो बलमद्रस्य । प्रदर्शयत सत्वरं ॥ १ ॥ कथनीयं च युष्माग्निः । पुरो रामस्य साक्षिणः ॥ केश-
 दानममृततस्याः । प्रतिपन्नं तथा पुरा ॥ २ ॥ पापया तु तदर्थं च । निकेतने गतो मम ॥ विडंबितः
 परीवारः । कथं नक्रादिकर्तनात् ॥ ३ ॥ स्वीकृत्य वचनं तस्या—स्ततस्तेऽपि प्रतस्थिरे ॥ गदितुं च
 लदेवस्य । स्थितस्य विष्णुसंसदि ॥ ४ ॥ सभासध्ये समायातं । सत्यग्रामपरिहृदं ॥ कदर्थितं स-
 मालोक्य । जहास मधुसूदनः ॥ ५ ॥ समीक्षितुं मुकुंदस्य । स्वरूपं सत्यग्रामया ॥ क्रुधा संस्थित
 या जालां—तराले प्रचिद्लोकितां ॥ ६ ॥ स्वतंत्रदर्शनात्कृष्ण—द्वांस्यं चाप्यवलोक्य सा ॥ चित्तेऽ-
 ज्ञामीदनेनैव । शिक्षिता साकरोदिदं ॥ ७ ॥ ततोऽस्य पुरतो नैव । कथनेन प्रयोजनं ॥ तथापि
 सात्वतस्यैवा—वश्यं निवेद्यमेव च ॥ ८ ॥ इति ज्ञात्वा स्वभृत्यं सा । ज्ञापयित्वा निवेदितं ॥ ते
 न मंत्रिपुरः प्रोक्तं । मंत्रिणोऽप्यवदनं वलं ॥ ९ ॥ हे सात्वत विधाय त्वां । जनार्दनं च साक्षिणं

कचान् ॥ ८६ ॥ रुक्मिणीस्तुतिमाकर्ण्य । ग्रामाभाणीदमर्षतः ॥ वर्णिता ये गुणास्तस्या—स्तस्यां
संतु नवाश्रये ॥ ८७ ॥ गुप्तास्तु केन दुष्टेन । केन त्रिन्ना च नासिका ॥ श्रवणश्चेदिनाः केन ।
केन मस्तककुंतलाः ॥ ८८ ॥

तथेत्युक्ते स्वहस्तान्यां । तत्र दास्यो व्यलोकयन् ॥ तावत्तदुदितं सर्वं । विदांचक्रुः सवेदनं ॥
॥ ८९ ॥ तदा तामां समस्तेषु । त्रिबन्धनेषु वेदना ॥ बभ्रुव महती चक्रुः—विंलापांस्ता तथा भृ-
शं ॥ ९० ॥ विलपन्तीरमूर्च्छन्वा । सत्यभामाश्रयोपतः ॥ अब्रवीत्केन शुष्माकं । वपुःपीडा विनि-
र्मिता ॥ ९१ ॥ ताः प्राहुर्न विजानीमो । वयं पीमानिबन्धनं ॥ त्वत्प्रेषिना गतास्तत्र । साध्यदाह्वेणि
कां मुदा ॥ ९२ ॥ तां समादाय तुष्यन्त्य—स्त्वद्गृहं या वदागताः ॥ त्वया पृष्टाभिरस्माद्भिः । मा
ज्ञाता नृदसंज्ञवा ॥ ९३ ॥ दासीनामुदितं श्रुत्वा । ग्रामा वज्राण चर्ष्यया ॥ नैतेन केवलं यूय-
मेवाहमपि पीमिता ॥ ९४ ॥ अकृत्यं यदिदं जातं । तदुक्मिणीप्रभावतः ॥ अन्यथा दासदासीभ्यं
। न हि कोऽपि पराभवेत् ॥ ९५ ॥ दासीषु परिभृतासु । विमंविताहमेव हि ॥ पातकिन्यानयाल-
ज्जा । रक्षिता सर्वश्रा न मे ॥ ९६ ॥ विवेकः स्नेहतस्तस्यां । न वर्तते मनागपि ॥ सगोविंदस्य

प्रभावाद्ग्रहिलोच च ॥ ७६ ॥ दासीनां मध्यतस्तासां । प्रेषितानां च ग्रामया ॥ महत्याश्च शिरःके-
 शां—श्रिवेद नापितः पुनः ॥ ७७ ॥ निःशेषान् सदृशान् कर्तुं । सार्थे याः पुरुषस्त्रियः ॥ तासाम-
 पि तथाञ्चेत्सिन् । ताभिर्ज्ञातं यथा न वा ॥ ७८ ॥ कुतूहलविलोकाय । तत्पुरो मानवा गताः ॥
 ताश्च तांश्चेदृशान् वीक्ष्या—हसन्मिथः शनैः शनैः ॥ ७९ ॥ केशानां पट्वीं भृत्वा । हृष्टा दास्यो
 यदा गताः ॥ तदा मार्गेऽपि ता दृष्ट्वा । हसन्ति मानवाः समे ॥ ८० ॥ हसतस्तान् समालोक्ष्य ।
 दास्योऽजानन् स्वचेतसि ॥ अस्माकं रूपसंपत्ती—दृष्ट्वा हसन्ति नागराः ॥ ८१ ॥ अहो धन्या स-
 दावप्या । मान्यापि नरकद्विषः ॥ सौजन्यात्प्रददौ केशान् । वाचं पालयितुं निजां ॥ ८२ ॥ गायं-
 त्य इति रुक्मिण्या । मुदा गुणगणवलिं ॥ नृत्यं त्यश्चातिहर्षेण । प्राप्ता ग्रामानिकेतनं ॥ ८३ ॥ स-
 त्यभामाग्राणद्दासी । रे रे कस्याः स्तुतिं मुखैः ॥ जनयंत्योऽतिहर्षेण । श्रुयमागह्वयालयं ॥ ८४ ॥
 रुक्मिण्या यादृशी दृष्ट्वा । सौजन्यगुणसंततिः ॥ न तादृश्यपरस्त्रीणां । विलोकिता मनागपि ॥ ८५ ॥
 एका तु वल्लभा विष्णो—रन्यत्सौजन्यसद्गुणाः ॥ तृतीयं तद्भिरो मृष्टा । वर्ण्यतेऽसौ ततो भृशं ॥
 ॥ ८६ ॥ अस्माभिस्त्वद्वचोयोगा—हुक्मिणीमंदिरे गतं ॥ स्ववचः पालनार्थं सा । विनयात्प्रददौ

किमर्थं यूयमागताः ॥ ताः प्रोचुः प्रेषिताः सत्य—जामया वयमागताः ॥ ६३ ॥ पुनरप्यब्रवीत्स्वैवं ।
 लोकनापितसंयुताः ॥ किं कारणं समुद्दिश्य । जामया प्रेषिता इह ॥ ६६ ॥ ताः प्राहूर्विनये नैव ।
 पुरा स्वामिनि यः पणः ॥ कृतोऽभवद्युवाभ्यां च । तदर्थं प्रेषिता वयं ॥ ६७ ॥ तत्स्वकीयं पणं स्मृ-
 त्वा । चेद्दास्यसि शिरोरुहान् ॥ तर्हि त्वं देहि नो देय—मस्माकं खलु दूषणं ॥ ६८ ॥ तासामेवं
 समाकर्ण्य—वचनं चित्तशोचनं ॥ मायामयी तदावादी—दुष्माजिः सुंदरं कृतं ॥ ६९ ॥ सेव्यसे-
 वकज्ञावो हि । तादृशो वर्तते खलु ॥ ततो दोषो न युष्माकं । स्वस्वामिनीवचःकृतेः ॥ ७० ॥

आकार्याश्च दिवाकीर्तिं । यूयं गृहीत वेणिकां ॥ गृहीत्वा च स्वस्वामिन्यै । प्रदेया संमदाय
 सा ॥ ७१ ॥ इत्युक्ते नापितं तूर्ण—माकार्यं ता वज्राबिरे ॥ समेत्य रुक्मिणीदेव्या । गृहाण त्वं
 शिरःकचान् ॥ ७२ ॥ विभ्यंस्तासां गिरा याव—क्षतार्थं स समागतः ॥ एषाप्यभिदधत्ताव—द्वेणीं
 गृहाण निर्भयं ॥ ७३ ॥ तथेति कथिते सोऽपि । ग्रहीतुं मौलिकुंतलान् ॥ उद्यतोऽनृच्च दासीभि-
 रथश्च पटली धृता ॥ ७४ ॥ तदा विद्याप्रज्ञावेण । स्वकीय नक्र एव सः ॥ कुरग्रं वाहयामास । त्रि-
 ब्रजनक्रश्च सोऽभवत् ॥ ७५ ॥ ततस्तत्रागतानां स । क्रमेणांगुलिकर्णयोः ॥ नेदश्चकार विद्यायाः ।

॥ ५० ॥ मयापि स्वीकृतं तस्या । वचनं दुःखदायकं ॥ साक्षिणौ तत्र गोविन्द—रामौ प्रजनितौ
 तथा ॥ ५१ ॥ मम पुत्रस्तु केनापि । पापिना नाकिना हृतः ॥ जामादास्यः समायंति । ग्रहीतुं म-
 म कुंतलान् ॥ ५२ ॥ किं कुर्वेऽप्येति दिङ्मूढा । संजातास्मि मुनीश्वर ॥ बुद्धिः शुद्ध्यति केचिन्न ।
 ततो रोदिमि दुःखिता ॥ ५३ ॥ पुरा शिरःकचोऽवेद—भयाद्दुर्गमनसा यदा ॥ जाताहं मेलयिष्या-
 मि । तनयं तव रुक्मिणि ॥ ५४ ॥ एवमाश्वासिता गेहे । स्थिताहं नारदर्पिणा ॥ पुत्रकामनया पू-
 र्व—मेव वा न मृता ननु ॥ ५५ ॥ न मया मरणं पूर्वं । तस्य वाक्येन निर्मितं ॥ सुतोऽपि मि-
 लितो मे न । केशदानं त्वजायत ॥ ५६ ॥ मुनिर्वज्राण चिंतां त्वं । मा कृथा मानसे वृथा ॥ अ-
 द्यापि प्रवृत्तं भाग्य—मस्ति पुण्योदयोऽपि ते ॥ ५७ ॥ मिलिष्यति तनूजोऽपि । केशदानं विना
 तव ॥ श्रुत्वाऽस्यापयत्तत्र । मायारूपां च रुक्मिणीं ॥ ५८ ॥ तावत्समागता दास्यः । प्रेषिताः स-
 त्यन्नामया ॥ तां स्थितामासने दृष्ट्वा । प्रणेमुस्ताः समा अपि ॥ ५९ ॥ प्रणिपत्यावदन् दास्यो—ऽ-
 स्माकं देवि न दूषणं ॥ चिंतनीयं त्वया चित्ते । दोषादोषविचारिके ॥ ६० ॥ वयं वर्तमाने दास्यो
 । दास्योचितवपुर्लताः ॥ स्वामिन्युदितकर्तव्य—निष्पादनोपजीविनाः ॥ ६१ ॥ मायारूपावददासी ।

समानयत सत्वरं ॥ ३९ ॥ तथेति स्पर्धया प्रोक्ते । दास्यः पटलिकाकरः ॥ कुर्वत्यो गीतगानानि । प्रययू रुक्मिणीगृहं ॥ ४० ॥ तासामागमनं ज्ञात्वा । रुरोद सापि ऋशिः ॥ बलं हि रुदनं चैव । स्त्रीणां दुःस्वे समागते ॥ ४१ ॥ अश्रुपातं प्रकुर्वाणां । तां दृष्ट्वा मुनिरुचिवान् ॥ किं संप्रत्येव ते दुःख—कारणं येन रोदिषि ॥ ४२ ॥ सा जगाद पुरस्तात्ति । मुने किं कथयाम्यहं ॥ अश्रव्या सुखिन्निलोकै—निन्धा कर्मकथा मम ॥ ४३ ॥ मायामुनिर्जगौ मात—निःशंकं पुरतो मम ॥ त्वं निवेदय दुःखानां । कारणं कर्णदारणं ॥ ४४ ॥ तेनेत्युक्ते जगादासौ । वाक्येन गद्गदेन तु ॥ सत्यज्ञामादिमा देवी । स्वामिनो वर्तते हरेः ॥ ४५ ॥ रूपेण चाग्निमानेन । लावण्येन समृद्धिभिः ॥ साधिका वर्तते मत्तो । मत्तेवोरुविलासिनी ॥ ४६ ॥ अहं तु नारदप्रोक्त—गुणैर्जितानुरागिणी ॥ परिणिता मुकुन्देन । मयि रागं च बिभ्रता ॥ ४७ ॥ मानिताहं नवीनत्वा—न्माधवेन विशेषतः ॥ मात्सर्यं सा मया साकं । चकार सविकारहृत् ॥ ४८ ॥

मात्सर्यतस्तयान्येद्यु—निवेदितं पुरो मम ॥ यस्याः पुत्रस्य वीवाहः । प्रथमं स्यान्महोत्सवैः ॥ ४९ ॥ तस्या अपरया देयाः । शिरःसर्वशिरोरुहाः ॥ पुत्रक्रमणपूजायै । पण एवं विधीयते ॥

मिति प्रमोदपूरतः ॥ इतश्चावादि दासीभिः । सत्यभामापुरो हुतं ॥ ३१ ॥ वनपालाः समेत्यात्र ।
 कथयन्ति भयङ्कृताः ॥ भानुवीवाहकृत्यर्थ । रक्षितं यदब्रुहन् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वमपि केनापि । पापेन
 पापज्ञाजिना ॥ कृतं फलादिज्ञी रिक्तः—मुहसीभृतगेहवत् ॥ ३३ ॥ केनापि तृणयुक्तापि । निस्तु-
 णा पृथिवी कृता ॥ जलाशयाश्च केनापि । पानीयेन विना कृताः ॥ ३४ ॥ केनापि तुरगारूढो ।
 भानुर्निपातितो ब्रुवि ॥ न ज्ञायते क उत्पातो । जावी स्वामिनि दुस्सहः ॥ ३५ ॥ जपंती जाप-
 मारयेन । श्रुत्वा दास्युदितं वचः ॥ कासौ या मामपि जापात् । क्षोभयतीत्यर्चितयत् ॥ ३६ ॥

ध्यानमभ्येत्यस्य । जवनेन मनोरमं ॥ रूपं ज्ञात्रि न मे हाहा । दाह्यैनेति जजाप सा ॥
 ॥ ३४ ॥ तदापि तुमुलं कृत्वा । दासा दास्योऽपि मालिकाः ॥ प्रजजब्जुर्न्रयाध्यानं । मुक्त्वोक्तं स-
 त्यभामया ॥ ३५ ॥ अरे दास्यो द्विजन्मा स । मयि सौभाग्यवर्धकः ॥ दृश्यतां वर्तते कुत्र । ताः
 प्राहुस्तस्य चेष्टितं ॥ ३६ ॥ गतं पुरातनं रूपं । नवीनमपि नागतं ॥ संजातोऽयतो भ्रष्टा । हा हा
 विधिविदासतः ॥ ३७ ॥ कर्तव्येन निजेनैषा । विषादमिति तन्वती ॥ जगौ सपत्न्यमर्षेण । दासी-
 श्वेतसि विह्वला ॥ ३८ ॥ नापितं च समादाय । रुक्मिणीसङ्ग गह्वत ॥ गत्वा च तद्विरःकेशान् ।

नयमालोक्य । हसिष्यति विशेषतः ॥ १८ ॥ ईदृशोऽपि मया सुतः । सुतो ज्ञावी न सर्वथा ॥ सोऽपि मातुः पितृश्रेष्ठ—दनुसारेण जायते ॥ १९ ॥ एतस्मिन् कुत्सिते रूपे । द्वयोरन्यतरस्य न ॥ अनुसारः प्रवर्तते । कथमेष सुतो मम ॥ २० ॥ न मे स्थास्यति मानोऽपि । बहुधा समुपार्जितः ॥ अविष्यति तङ्गमेन । जीवितव्यविनाशनं ॥ २१ ॥ अथवा नारदैनैव । निवेदितममृतपुरा ॥ वर्धते त्वसुतः सौख्यै—विद्याधरनिकेतने ॥ २२ ॥ स एव हृद्यविद्यायाः । प्रभुत्वाद्गुपमीदृशं ॥ विधाय मत्परीक्षार्थं । समागतोऽविष्यति ॥ २३ ॥ मनस्येव स्वकीये सा । कल्पेनामिति कुर्वती ॥ पप्रह यतिनं स्वामिन् । कुलादि कथयात्मनः ॥ २४ ॥ स प्राह त्वं विवेकेन । समन्विता विचक्षणा ॥ जैनधर्मप्रवीणासि । कथं पृच्छसि तर्ह्यदः ॥ २५ ॥ निर्ग्रथानां कुलादीनां । प्रश्नेन न प्रगोजनं ॥ धर्माचारविधानेन । शासनीयं समस्ति तत ॥ २६ ॥ जात्या महर्द्धिको यद्वा । हीनो वाचं प्रमोऽस्म्यहं ॥ कश्चिदप्यधिकेन त्वं । किं तर्हि वदतान्मम ॥ २७ ॥ यतीनां जनकः को वा । का माता कः सहोदरः ॥ धर्मकर्तव्यकर्तारो । निजा एवाखिला अपि ॥ २८ ॥ त्वमेव मम माताव । पिता गोविन्द एव वा ॥ बांधवा यादवा ज्ञेयाः । संसारे स्वजना इति ॥ २९ ॥ कुरुनस्तौ मिथो वार्ता—

प्सितं ॥ स प्राह मम भोज्यं त्वं । प्रयत्नं स्वच्छमानसे ॥ ७ ॥ निदयान्तर्गता तस्माद् । द्रव्याणि प्र-
 विलोकितुं ॥ हृदयोद्वेगधारिवात् । किमथाप्तं तथा न हि ॥ ८ ॥ बहिसंधुक्ताणं चक्रे । तस्याकाय
 द्रुतं तथा ॥ सोऽपि न प्रकटीकृतः । स्तंभितस्तेन विद्यया ॥ ९ ॥

तदा मुनिर्जगौ काल—क्षेपं त्वं विदधासि किं ॥ त्वज्जहे यद्भवेद्बुद्धं । तदेव त्वं प्रदेहि मे
 ॥ १० ॥ सा प्राह मोदकाः शुद्धा । वर्तते मम मंदिरे ॥ किंतु कृष्णंविना ते स्यु—दुर्जराः की-
 णवर्ष्मणां ॥ ११ ॥ यतिहृत्याजवं पापं । न्रवेत्तेयां प्रदानतः ॥ तनस्तान्न प्रदास्यामि । कुधितस्यापि
 तं मुने ॥ १२ ॥ स्मित्वेषत्साधुराचख्या—वस्मात्तपःप्रभावतः ॥ दुर्जराः सुजरा एव । स्युः प्रकीर्णव-
 पुष्येपि ॥ १३ ॥ तद्वाक्येनैक एकोऽपि । प्रदायि मोदकस्तया ॥ शीघ्रं शीघ्रमभ्रुक्तासौ । मातृदत्तं च
 मोदकं ॥ १४ ॥ भुजानं तं च निःशंकं । दुर्जरानपि मोदकान् ॥ हसित्वा रुक्मिणी दुःखे—
 प्याख्यस्यं बलवानसि ॥ १५ ॥ दर्शं दर्शं च बालार्पि । सा जानोन्नुवसितोकुला ॥ प्रस्रवस्तनदुग्ध-
 ना—तीवार्द्धान्तकंचुका ॥ १६ ॥ चित्तानः सा तदाज्ञासी—न्माभृदेष ममंगजः ॥ नविष्येच्चैत-
 त्रपाहेतु—स्तदापि मे कदाकृतिः ॥ १७ ॥ सत्यभामा स्वभावेन । मय्यस्ति मत्सुरान्विता ॥ एनं त-

सा जगाद त्यागः प्रोक्तं । यत्तपः षोडशाब्दिकं ॥ तदसत्यं चतुर्थादि । संवत्सरांतमस्ति तत् ॥ ६ ॥ सोऽवोचत्किं तवैतेन । विवादेन प्रयोजनं ॥ यदि स्याच्छाप्ति ते किंचि—तद्देहि मम सत्वरं ॥ ७ ॥ रुक्मिण्युवाच बालर्षे । मे मंदिरे विषण्णता ॥ वरीवर्ति किमभ्यद्य । पाचितं न ततो मया ॥ ८ ॥ मुनिर्ब्रूयाण ते गेहे । किं विषाद निबन्धनं ॥ सोचे सुतवियोगेन । तदस्ति बहुदुःखकृत ॥ ९ ॥ आराधिता मया पूजो—पवासैः कुलदेवता ॥ अग्नेहसमियंतं च । सूनुसं गमकाम्यया ॥ १० ॥ न ताभिरपि मत्पुत्रो । मेऽलितो ऽग्विषादहत् ॥ दातुकामाग्रवं मौलिं । ततोऽहमतिदुःखिता ॥ १ ॥ यावदेवं च कुर्वेऽहं । तावद्देव्योऽपि मां जगुः ॥ मान्दस्त्वमुखका वत्से । तव पुत्रो मिलिष्यति ॥ २ ॥ मया पृष्टा महादेव्यः । कदा मे स मिलिष्यति ॥ प्रोचुस्ताः सह कारोऽयं । फलिष्यति यदा तव ॥ ३ ॥ आशया फलितः सोऽपि । न पुनर्मिलितः सुतः ॥ अथ-
 धार्था ततो वाणी । देवीनामप्यजायत ॥ ४ ॥ सीमंधरजिनोक्तानि । चिह्नानि निखिलान्यपि ॥ मिलितानि तथाप्यासौ । नांगजो हृदयंगमः ॥ ५ ॥ तदर्थं त्वमपि प्रीत्या । होरास्त्रे निलोक्क्य ॥ स प्रोचे रिक्तपाणीनां । न स्यातां ते फलप्रदे ॥ ६ ॥ रुक्मिण्याख्यदहो साधो । किं ददामि तवे-

ज्ञायं । गवाक्षैः परिमंजितं ॥ ८४ ॥ त्रेरीडुंदुभिः शखोरु—जह्वरीपटहस्वनैः ॥ संपूर्तिगणं सोऽपि
 । यावन्मध्यगृहं ययौ ॥ ८५ ॥ तावत्तत्रासने देवी—मिव स्थितां च रुक्मिणीं ॥ सोऽडादीक्षीष्टि-
 णादीं तां । क्षीणरूपैकसंपदं ॥ ८६ ॥ नृरिष्टवर्णनृषामि—नृषितामामनस्थितां ॥ दृष्टिभ्यां तां स-
 मालोक्ष्य । मानसे स व्यचिंतयत् ॥ ८७ ॥ किमेषाखंडलस्त्रीणा—मभिमानं विमर्दितुं ॥ निष्पा-
 दिता विद्यात्रास्ति । मर्त्यलोके गनोत्तमा ॥ ८८ ॥ विमृशंतमिति स्वांत । आगच्छंतं समीक्ष्य तं ॥
 यतिवेषधरत्वेन । ननाम मुदिता भृशं ॥ ८९ ॥ विनयाद्विष्टरं दातुं । रुक्मिणी यावदुद्धिता ॥ कृ-
 णस्यैवासनं ताव—निर्भयं तस्थिवानसौ ॥ ९० ॥ समेतासनमादाय । यावत्कृष्णासने स्थितं ॥
 तं दृष्ट्वा रुक्मिणी प्रोचे । विनयान्मृष्टप्रापया ॥ ९१ ॥ तिष्ठेदत्रासने साधो । कृष्णोऽथवा तदंगजः
 ॥ यस्तिष्ठेदपरः कश्चि—द्वेभ्यः पराजयंति तं ॥ ९२ ॥ सोऽवगम्य न जानासि । बालसाधुस्वरूप-
 कं ॥ तस्य तपःप्रज्ञावर्णे । न कश्चन पराभवेत् ॥ ९३ ॥ तदा तया मुनिः पृष्ठः । किमर्थं त्वमिहा-
 गतः ॥ स प्राह षोडशाब्दीं च । तपस्तीव्रं कृतं मया ॥ ९४ ॥ आजन्मतोऽपि नो चक्रे । जननी-
 स्तनपानकं ॥ तत्पारणार्थमायातो—ऽहमद्य तव सन्ननि ॥ ९५ ॥

तु । निमग्ना तत्र तत्क्षणात् ॥ ७१ ॥ समस्ता अपि ऋदेवा । भोजनार्थं समागताः ॥ न्यमञ्जस्तत्र
 कामिन्यो—ऽपि च चरिविचरुषणाः ॥ ७३ ॥ महानसं च वासौक—श्रृङ्गशालोपकारिके ॥ प्राडा-
 गारं चित्रशाला । हस्तिशाला च मंदुरा ॥ ७४ ॥ ऋषेणानां च वस्त्राणां । स्थानानि सर्वमालयं ॥
 संपूर्य वमनेनासौ । ययौ हृत्वाखिलं जलं ॥ ७५ ॥ विनिर्गत्य बह्विश्रिते—ऽचिंतयच्चतुरस्त्वयं ॥
 अथान्नावस्थितिर्माम—कीना समस्ति नोचिता ॥ ७६ ॥ विचार्येति ततोऽगच्छ—द्यदा तदैव वर्त्म-
 नि ॥ प्राज्योत्सवजनोपेतं । स ददर्श निकेतनं ॥ ७७ ॥ मत्तंगजहयद्वीपि—व्याघ्रकेसरिशालया ॥
 विराजितं गृहं दृष्ट्वा । विद्यां सोऽपृच्छदादरात् ॥ ७८ ॥ एतत्कस्य गृहं स्नेह—संपादकं प्रवर्तते ॥
 साय्यवोचदिदं गेहं । रुक्मिण्या मातुरस्ति ते ॥ ७९ ॥ तदाकर्ण्य कृतं तेन । रूपं बालतपस्विनः ॥
 दंतुरं कुशतायुक्तं । विरूपं ज्रीषणाकृति ॥ ८० ॥ लोद्विणै रदितं शुष्क—कायं दुर्गंधवक्त्रभृत् ॥ कृ-
 णदंतं पुनर्लब—ग्रीवं संकुचिताननं ॥ ८१ ॥ दीर्घोद्भिह्रस्वपाणिश्च । लघुर्भृकुटिमंयुतः ॥ शुष्कजं
 घोऽतिनिंद्यश्च । भग्नोरुपृष्ठकोदरः ॥ ८२ ॥ दंडधारी पात्रधारी । यतिवेषयुतो द्रुतं ॥ विवेश जन-
 नीगेहं । देहशुश्रूषयोऽभितः ॥ ८३ ॥ चंद्राश्मसारसूर्याश्म—स्वैरचितभित्तिभिः ॥ नाशितानशेषभृ-

प्रशुभ्रं ययित्वा यथा वीरा—सुनं भुंक्ते नरोऽखिलं ॥ तथायमपि निःशेषं । मुक्तमभुंक्तं निर्व्यथं ॥ ६१ ॥
सप्तभिः कुलकं ॥

कोलाहलो महानासीत् । सत्यजामानिकेतने ॥ अहो ब्राह्मणरूपेण । प्रेतोऽयमस्ति कश्चन
॥ ६३ ॥ विवाहाय कुतं चान्य—दध्यन्नं गृहसंस्थितं ॥ परिवेषितमेतस्य । जगधं तत्सर्वमप्यहो ॥
॥ ६४ ॥ नितंवं स्तनयुग्मं च । धर्षत्यो योषितस्तदा ॥ तं समालोकितुं हास्या—दौस्तुक्येन समा-
गताः ॥ ६५ ॥ तदा च सोऽवददरे । जनाः कथं समागतः ॥ कृपणाः किमुमृः कांता । दीयतां म-
म जोजनं ॥ ६६ ॥ कोष्ठागारे गृहे पात्रे । यद्धान्यं भवतां भवेत् ॥ तत्समस्तं समानीया—कंठं
कथं न दीयते ॥ ६७ ॥ वर्तसे सत्यभामे त्वं । यद्यप्यन्युत्कामिनी ॥ तथापि जोजनं पूर्णं । कथं
न प्रददासि मे ॥ ६८ ॥ तेनेत्युक्ते हसंत्येके । केचिद्विचारमादधुः ॥ सत्यजामापि चिंतान्धि—
पतिता व्याकुलाभवत् ॥ ६९ ॥ पुनरग्यब्रवीद्विप्रः । सत्यभामे त्वया यदि ॥ अहं संपूर्णमेकोऽपि ।
न नोज्ये कृपणत्वतः ॥ ७० ॥ तवान्नं तर्हि नो जोज्ञ्ये । दुतं प्रतिगृहाण तत् ॥ इत्युक्त्वावमदन्नं
स । समस्तमपि तत्पुरः ॥ ७१ ॥ अंगणं पूरयामास । तेनासौ विप्ररूपभाक् ॥ आहस्तं सत्यजामा

क्त सर्वमाहारं । सेवकैः परिवेषितं ॥ ४९ ॥ द्वितीयवारमभ्युच्चैर्विमुक्तं तस्य भक्षणं ॥ तदभ्यभुं-
 क्त निःशेषं । किञ्चिदुद्धरितं न तु ॥ ५० ॥ भुंक्ते यथा यथा विप्र—स्तथा तत्रा विनोदतः ॥ आ-
 दीयानीय गेहेभ्यस्तस्यान्नं पर्यवेषयन् ॥ ५१ ॥ परिवेषंति यावच्च । पक्वान्नं तस्य ते जनाः ॥
 शक्येणात्क्षणतस्तस्य । श्वेत्तेषां कुतूहलं ॥ ५२ ॥ विधातुं प्रानुवीवाहो—त्सवं या यादवांगनाः ॥
 समेतास्ता अपि प्राज्य—मन्नादि पर्यवेषयन् ॥ ५३ ॥ क्रीम्या ये पुमांसश्च । कामिन्यो या हसा-
 न्विताः ॥ भुञ्चन्ति तत्पुरो यद्य—तत्तत्स शक्येतद्दणत् ॥ ५४ ॥ कौतुकेन ततः काश्चिद् । घृतपू-
 रान्मनोहरान् ॥ खर्जकान् काश्चन प्राज्यान् । मोदकांश्च प्रमोदकान् ॥ ५५ ॥ काश्चित्पूषान् लस-
 डूपान् । भक्त्युक्तांश्च काश्चन ॥ गुडान् खंसांश्च वटकान् । लपनश्रीयुतानपि ॥ ५६ ॥ काश्चिद्दधी-
 नि दुग्धानि । तैलान्याज्यानि काश्चन ॥ गोधूमांश्च एकान्माषा—न्मुद्रान्मसूरिकानपि ॥ ५७ ॥ प-
 क्कं धान्यप्रपक्वं वा । लसत्पेयमपेयकं ॥ हृद्यं स्वाद्यमस्वाद्यं वा । स्वाद्यमास्वाद्यमुच्चैः ॥ ५८ ॥
 निष्पन्नं डागनिष्पन्नं । मनोह्रममनोह्रकं ॥ मनुष्यगजगोवाजि—महिष्यर्थं समादृतं ॥ ५९ ॥ ज्ञा-
 न्तेषु प्रौढकुण्डेषु । महानसेष्वपीह च ॥ तस्येति मुमुक्षुस्ते यत । तत्सर्वं तेन शक्तिनं ॥ ६० ॥ सा-

कार्पिः कलहं द्विजैः ॥ ३७ ॥ प्रजजड्य तदा विप्रः । सत्यभामे मया हृदि ॥ ज्ञानं त्वचेष्टितं सर्वं ।
 स्त्रीजनमपरिकल्पितं ॥ ३८ ॥ विप्रा आकारिता एव । भोज्यंते त्वया त्वया ॥ अनाकारित एको-
 प्रपि । निर्वोढुं शक्यते न हि ॥ ३९ ॥ कर्णजापं ततः कृत्वा । त्वयैव प्रेरिता द्विजाः ॥ मत्सरोपचि-
 ता हंतुं । मामेकाकिनमागताः ॥ ४० ॥ आचारवर्जितैरैतैः । कुक्षिभरिप्रिरुधृतैः ॥ वराकैः शुद्ध-
 विप्रोऽहं । निह्नये कथमन्यथा ॥ ४१ ॥ केशवस्यादिमा रामा । प्रोचे यो येन मारितः ॥ तदीक्षि-
 तं मया दृष्ट्या । मौनमाथाग भुङ्क्व भोः ॥ ४२ ॥ कृत्रिमेन द्विजेनोक्तं । भोजयिष्यसि मां यदि
 ॥ पूर्णं तद्भोजनं देयं । न पुनस्तलमात्रकं ॥ ४३ ॥ स्मिता तया वनापे चेद् । बुभुक्षा प्रवरा तव
 ॥ ममाग्रे तर्हि तिष्ठ त्वं । डाक् परिवेषयाम्यहं ॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वा तस्य विप्रस्य । सा जगाद स्व
 सेवकान् ॥ भोजयंतुमुमाकृतं । प्राज्यान्नपरिवेषणात् ॥ ४५ ॥ तैरण्यादरतस्तस्य । प्रदत्तं शुभमान
 नं ॥ भंजितं जातरूपस्य । विशालं स्थालमुत्तमं ॥ ४६ ॥ प्रकांभतमकूष्माण्ड—पाकं फलान्यनेकधा
 ॥ आनीय विविधान्नानि । ते तस्य पर्यवेपयन् ॥ ४७ ॥ सत्यवादी तदा विप्र । तव यत्परिवेषितं ॥
 तत्सर्वमपि पीयूष—मिवान्नं कुरु सत्वरं ॥ ४८ ॥ इत्युक्ते कवलैर्वृद्धैः । करिव स बुभुक्षितः ॥ अद्भु-

रूपिता ॥ ३६ ॥ तद्वास्त्रं शस्त्रमेवोक्तं । येन हिंसा निगद्यते ॥ ब्राह्मणास्तेऽपि चांमलाः । सा च
 यैरुपदिश्यते ॥ ३७ ॥ जीवानां घातितो धर्मः । कुत्रापि न निरूपितः ॥ युष्मान्निस्त्विति वेदोक्तः
 । स एवादौ निगद्यते ॥ ३८ ॥ वेदोक्तोऽप्यपकं मत्वा । तं च ब्राह्मणनिन्दकं ॥ यावत्कोपाकुला हं
 तु । समुद्यता द्विजातयः ॥ ३९ ॥ तेषामुपरि तेनाशु । विद्या तावदमुच्यते ॥ मिथ एव तथा च
 क्रु—वैद्यगं कलहेन ते ॥ ४० ॥ मुष्टिभिर्मारयामासु—वीमवान् केऽपि मूर्धनि ॥ केचित्कटीप्रदे-
 शेषु । कूर्परेषु च केचन ॥ ४१ ॥ ताडयामासुरेके च । केषांचिद् हृदयेषु च ॥ केऽपि नेत्रेषु क-
 णेषु । केऽपि करक्रमेष्वपि ॥ ४२ ॥

कुर्वन्ति बुभुनं ऋमौ । केचिद्गृहीतकुतलाः ॥ प्रहारं ददते केचि—चरणेन गरीयसा ॥ ४३ ॥
 क्लेशं तेषां मिथो ज्ञात्वा । सत्यग्रामावदच्च तान् ॥ कुप्यथ ज्ञो कथं विप्रा । ज्ञोजयिष्याम्यहं स-
 मान् ॥ ४४ ॥ काचपच्यकुलो विप्र—वेषधारी कुतूहलात् ॥ वाडवान् कुट्टयामास । लेष्टुमिच्छकु-
 टादिभिः ॥ ४५ ॥ हास्याकुला स्थिता ताव—सत्यभामा द्विजं जगौ ॥ एतैस्त्वमपि जग्ध्वं । क-
 ल्हं कुरुषे कथं ॥ ४६ ॥ एकाकिनोऽपि संजाता । न तवोदरपूरणा ॥ यथेहं ज्ञोजनं कुर्या । मा-

एव लघुरपि ॥ यस्मिंस्त एव नो रम्याः । स बृहदपि लघुः पुनः ॥ १५ ॥ केचिद् बृहदा जगुर्विप्राः । क्रमेतेनाविवेकिना ॥ सार्धं कार्यो विवादश्च । गर्वसंपूर्णचेतसा ॥ १६ ॥ उच्यमाने द्विजैरेवं । प्रज्ञाव्य सहसा क्रमौ ॥ सोऽवगणय्य निःशेषा—त्रिविष्टो ज्येष्ठविष्टरे ॥ १७ ॥ तदा ते च क्रुधाऽध्माता । द्विजन्मानो वनाधिरे ॥ स्यास्यामो न वयं भोक्तु—मत्रैतेन दुरात्मना ॥ १८ ॥ अत्रैवैनं शठं मुक्त्वा । गत्वा द्वितीयमालयं ॥ वयं श्रोद्दयामहे नूनं । नानेन सर्वथा पुनः ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वा तेऽथ सर्वेऽपि । यावद्यांति गृहांतरं ॥ अग्रतस्तेन गत्वाशु । तत्रापि पूर्ववत्कृतं ॥ २० ॥ निरीक्ष्य सत्यभामापि । तमेवं कलिकारकं ॥ ब्राह्मणा अपि संजाता । अनल्पकोपपूरिताः ॥ २१ ॥ तदा ते प्रोचिरेऽन्योन्यं । सर्वावज्ञाविधायकः ॥ मार्यतामयमात्मीय—वेदशास्त्रविम्वकः ॥ २२ ॥ सर्वेऽपि ते मिलित्वोचुः—वेदज्ञानविलोपकः ॥ मार्यते दूषणं तर्हि । शास्त्रेऽपि न निरूपितं ॥ २३ ॥ इत्या-
लापान् प्रकुर्वाणान् । ज्ञात्वा तान् विप्रवेषजाक् ॥ प्रोचे के वेदशास्त्रज्ञा । युष्मासु संति वाडवाः ॥ २४ ॥ तेषां पृष्ठामि वेदार्थान् । यद्गृहोमप्रदर्शिनं ॥ वेदशास्त्रोदितं कर्म । किं कुर्वत्यथा न हि ॥ २५ ॥ शास्त्रं चेन्न प्रमाणं न । वेदास्ते तत्त्ववेदिनां ॥ अथन्नागादिजंतूनां । यत्र हिमा प्र-

यैः परलोकस्य । साधनोपायवर्जितैः ॥ ३ ॥ यदि भोजनदानेनैवा । ऋतेस्त्वदीयचेतसि ॥ तदैतेभ्यः
 पृथग्देय—मशनं पुनरासनं ॥ ४ ॥ त एव ब्राह्मणा ज्ञेया—स्तारणे तरणे क्षमाः ॥ कषायविषया
 येषां । विद्यंते न कदाचन ॥ ५ ॥ अमीषां नाममात्रेण । ब्राह्मणत्वं प्रवर्तते ॥ नाम्नः प्रयोजनं ना-
 स्ति । तद्वेदोक्तक्रियाकृतेः ॥ ६ ॥ अहं वेदविदां मुख्यो । ब्रह्मन्निग्राविधायकः ॥ भक्तानां च सदा
 सौख्य—दायको द्विजनायकः ॥ ७ ॥ मयि भोजनमादान—मेकशोऽपि सुभावतः ॥ वंशवृद्धिकरं
 ज्ञेयं । शतशाखाप्रसारतः ॥ ८ ॥ कोटिशोऽन्यद्विजातीनां । स्याद्भोजनेन यत्फलं ॥ भविष्यत्यधिकं
 तस्मा—देकस्मिन् भोजिते मयि ॥ ९ ॥ हसित्वा तस्य वाक्येन । सत्यभामा जगौ द्विजान् ॥
 आचारी वेदशास्त्रज्ञो । भोज्य एष विशेषतः ॥ १० ॥ स्वस्वामिन्या वचोयोगा—प्राहुस्ते कुत्रिमं
 द्विजं ॥ चरणौ भोजनायैव । प्रक्षालयामि विलंबतः ॥ ११ ॥ तैरित्युक्ते स विप्रस्य । वृद्धस्यानृद्यदासनं
 ॥ तदारुह्य द्रुतं पादौ । क्षालयामांस वारिभिः ॥ १२ ॥ तदा परे द्विजाः प्रोचु—स्त्वं रे विवेकवर्जि-
 तः ॥ लघुवृद्धासने नैव । तिष्ठेन्नैत्यपि वेत्सि किं ॥ १३ ॥ स प्रजजल्प वृद्धाः के । लघवः के च
 पुरुषाः ॥ वयसा वार्धकं नास्ति । गुणैरेव समस्ति तत ॥ १४ ॥ यस्मिन् गुणा ऋतेभ्युः स । वृद्ध

॥ ९१ ॥ शुद्धविप्रकुलाचारा—राधको यो ज्ञेवेद् द्विजः ॥ स तु भोजनमेवादौ । याचते यजमानतः ॥ ९२ ॥ आचारस्यैव विप्रस्य । ज्ञेवेत्तस्य प्रयोजनं ॥ अतो भोजनमात्रेण । वृत्तिर्मम प्रवर्तते ॥ ९३ ॥ यद्येषा कृपणा न स्या—दस्याश्च धनसंभवः ॥ दीयतां भोजनं तर्हि । पुत्रमंगलवांढया ॥ ९४ ॥ मम यद्भोजनं दत्तं । सकलं तन्मुधा गतं ॥ स्त्रीणां तुल्यस्वभावेन । नेति ज्ञेयं त्वया हृदि ॥ ९५ ॥ वर्तेऽहमपि नृदेवो । यादृशस्तादृशो न हि ॥ भोजिते मयि निःशेषं । सुवनं प्रो-
जितं त्वया ॥ ९६ ॥ ततो मां शुचिभावेन । भोजयाशु हृधातुरं ॥ गृहस्थानां हि दानेन । शु-
द्धिर्भवति निश्चयात् ॥ ९७ ॥ संतुष्टा वचसा तस्य । कृष्णाग्रमहिषी जगौ ॥ भोजयध्वममुं यूयं ।
भो प्रक्तकारका नराः ॥ ९८ ॥ शास्त्रज्ञानेन रूपेण । विप्रचारेण बुद्धिभिः ॥ दृश्यतेऽयं समी-
चीनो । भोजनं दीयतां ततः ॥ ९९ ॥ विप्रमथ्यब्रवीद्देवी । भुञ्जते यत्र वाडवाः ॥ गत्वा महान-
से तत्र । भुङ्क्ष्व त्वमपि लीलया ॥ १०० ॥ विप्रवेषोऽवदत्तूष्णं—मेभिर्द्विजातिभिः समं ॥ भोजनं
यन्ममादिष्टं । किमहं तत्समो मतः ॥ १ ॥ ते हि पाखंडिनो विप्रा । विप्रनाम्नश्च धारिणः ॥ वेद-
शास्त्रपरिभ्रष्टा । दुष्टाचारस्य सेविनः ॥ २ ॥ एतैः सह न प्रोक्ष्येऽहं । कलत्रादिनिर्यत्रितैः ॥ विप्र-

स्तकं मुंडितं कृत्वा । मण्ड्यालियाखिलं वपुः ॥ ८० ॥ तिष्ठ त्वं मत्पुरो जेद्रे । यथा मंत्रं ददाम्यहं ॥
तेनेत्युक्ते तथा चक्रे । विधिः सर्वोऽपि भाषितः ॥ ८१ ॥ कृत्वा तदुदितं याव—द्विधिं सा संस्थिता
पुरः ॥ रुम्बन्ममिति मंत्र—स्तावेत्तेन समर्पितः ॥ ८२ ॥ कुलदेव्याः पुरो मंत्रो । जपनीयोऽयमहु-
तः ॥ कथयित्वेति विप्रोऽवक् । क्षुधया पीडितोऽस्म्यहं ॥ ८३ ॥ ततो मां जोजय त्वं य—द्वीत्राहो
वर्ततेऽत्र च ॥ कुत् शामयितुं शक्या । न विवाहगृहं विना ॥ ८४ ॥ क्षुधाकुलवचः श्रुत्वा । हसि-
तं सत्यज्ञामया ॥ वाडवः प्राह किं त्वं न । भोजनं दातुमिच्छसि ॥ ८५ ॥ भोजने प्रार्थ्यमानेऽपि
। त्वयका हसितं यतः ॥ इत्युक्ते मिलितास्तत्र । विप्राः प्रोचुर्जडोऽसि किं ॥ ८६ ॥ हास्येन सत्य-
ज्ञामया । विषादं विदधासि यत् ॥ ऋग्निगयोदयस्तस्य । येन सार्धं हसत्यसौ ॥ ८७ ॥ हसिता
तव यद्येषा । भोजनं याचितं कथं ॥ दशग्नमांगनावाजि—हस्यादि किं न याचितं ॥ ८८ ॥ अ-
द्यापि स्वर्णमाणिक्य—रूप्यद्रव्यादिकान्यपि ॥ याचस्व पट्टकुलानि । वराणि वसनानि च ॥ ८९ ॥
अथवा यादृशं ज्ञायं । स्यात्प्रार्थनानपि तादृशी ॥ अत्र नास्ति भवहोषः । किंतु कर्मण एव सः ॥
॥ ९० ॥ स जगाद न मूर्खोऽहं । यूयमेवाविशारदाः ॥ फलं भोजनमेवादौ । वस्तुन्युपार्जितेऽखिले

त्या जगौ तदा दासि । हुतं तं मे प्रदर्शय ॥ परोपकारिणं विप्रं । पूजनीयं जगज्जनैः ॥ ६९ ॥
 आज्ञां श्रुत्वेति स्वामिन्याः । सापि प्रावेशयद् हुतं ॥ गृहमध्ये च विप्रं तं । प्रमोदचरनारिता ॥
 ॥ ७० ॥ आशिर्वादं द्विजो दत्त्वा । सत्यासमर्पितासने ॥ निःशंकमुपविष्टश्च । विद्यावान् हि भयो-
 प्रितः ॥ ७१ ॥ तं दृष्ट्वा मृष्टवाक्येन । साभाषिष्ट द्विजोत्तम ॥ मदीयमधिकं रूपं । कुरुष्व कृपया
 विभो ॥ ७२ ॥ मायाद्विजो जगौ देवि । याद्वरूपं तवेक्ष्यते ॥ तादृक्षमपरस्त्रीणां । वीक्षितं नास्ति
 कुत्रचित् ॥ ७३ ॥ नामान्नायत नृदेव । त्वां विना ब्राह्मणो मया ॥ अद्यप्रभृति दृष्टो न । सत्यवा-
 दी द्वितंकरः ॥ ७४ ॥ ततो जल्पसि सत्यं त्वं । किंतु रूपेण रुक्मिणी ॥ मानयत्येव स्वं श्रेष्ठं ।
 ततोऽपि मेऽधिकं कुरु ॥ ७५ ॥ हसित्वेपत्तदा विप्रः । प्राह तां मातृमत्सरं ॥ रुक्मिण्यधिकरूपेण
 । वर्तते यदि ते हृदि ॥ ७६ ॥ भव त्वं सर्वथा तर्हि । कुरुषा च पुरो मम ॥ यथा विद्याप्रयोगो
 मे । लगेऽङ्गुपाधिकत्वकृत् ॥ ७७ ॥ सा जगादार्थिनि स्वामिन् । रक्ष्यं गोष्यं न मत्पुरः ॥ विधाय
 करुणां पौढां । तं विधिं मे प्रदर्शय ॥ ७८ ॥ स प्रोचे कत्रयिष्यामि । तत्त्वं न प्रकश्मिष्यसि ॥ सा-
 वोक्तप्रकश्मिष्याम्य—वश्यं सङ्कल्पितमया ॥ ७९ ॥ स प्राह पर्श्वेहि त्वं । जीर्णप्रायं तदांबरं ॥ म-

द्यादैवरूपचर्यते ॥ मानहीनो हरेस्तात—स्तावत्सोऽथ विनिर्ययौ ॥ ५७ ॥ बहिः स मैषमादाय ।
 निर्गतः पर्यटन् पुरे ॥ अतुहैरुत्सर्वैर्युक्तं । निकेतनं ददर्श सः ॥ ५८ ॥ अप्रंल्लिहपताकाढ्यं । चा-
 रुवंदनमालिकं ॥ तत्समालोक्य विधां सो—आदीत्कस्यायमालयः ॥ ५९ ॥ सा जगाद विभो
 सत्य—जामाया अयमालयः ॥ हानुनाम्रस्तनूजस्य । वीवाहकृतमंगलः ॥ ६० ॥ तदा तेन कृतं रू-
 पं । स्थविरस्य द्विजंमनः ॥ चतुर्दशमहाविद्या—सूत्रार्थपारगामिनः ॥ ६१ ॥ लुम्बरन् वदतद्विद्वान्
 । विप्रकर्तव्यकारकः ॥ भोजनप्रार्थनव्याजात् । सत्यन्नामगृहं ययौ ॥ ६२ ॥ यावत्तत्र प्रविष्टोऽसौ ।
 तावत्तेन समीक्षिता ॥ प्रथमं कुब्जिका दासी । दासीकृतावनीनरा ॥ ६३ ॥ तां वीक्ष्य तादृशीं त-
 स्याः । पृष्टे सरलता कृता ॥ विस्मयप्रविधानाय । विप्रेण तेन विद्यया ॥ ६४ ॥ कृतज्ञा साप्यन्नापि-
 ष्ट । किमर्थं नाथ गम्यते ॥ स आचख्यावहं यामि । भोजनप्रापणेह्यया ॥ ६५ ॥ सोचे तद्वापयि-
 ष्यामि । सत्यभामानिकेतनात् ॥ श्रुत्युक्त्वा द्वारि तं मुक्त्वा । धाममध्यमुपागता ॥ ६६ ॥ रम्यरूप-
 वतीं दृष्ट्वा । जामाभाषिष्ट तांप्रति ॥ केन त्वमीदृशी दृश्या । कृता कुब्जत्वनाशनात् ॥ ६७ ॥ सा-
 वोचस्वामिनि भिक्षा—परोपकारकारिणा ॥ एकेन वामवेनाहं । पटीयसी विनिर्मिता ॥ ६८ ॥ स-

। जानुना सह युख्यतां ॥ ४९ ॥ मज्झानु यदि मथ्नाति । तवायं सवल्लो हुम् ॥ तदाहमपि जानामि । सर्वतोऽमु वलाधिकं ॥ ४६ ॥ एवं वचनमाकर्ण्य । शक्तिवान् ब्राह्मणोऽब्रवीत् ॥ कथितं यत्त्रया नाथ । मेपस्तत्प्रविधास्यति ॥ ४७ ॥ एतैस्तव जनैर्नून—माज्ञाकरणतः कृणात् ॥ मेपेणापि महाहं तु । मार्यो नेशेन मार्गणैः ॥ ४८ ॥ पूजनीयो जनैरेतैः । सांप्रतं त्वं प्रवर्तसे ॥ त्वामेव यदि मेषोऽयं । पातयेद्वसुधातले ॥ ४९ ॥ कुञ्चति यादवाः किं न । तदा ते वल्लगर्विताः ॥ ततोऽमुं न विमोक्षामि । सर्वथोद्यत्पराक्रमं ॥ ५० ॥ सर्वेऽपि यादवाः प्रोचुः । क्षम्वामिभक्तिस्तदा ॥ ईदृशाः खेलिताः प्राज्या । दुष्टोऽयं किं कश्चिष्यति ॥ ५१ ॥ तदोचे वसुदेवोऽपि । शोकं त्वं हृदि मा कृथाः ॥ पातयिष्यति मेषो मां । चेन्न तत्तत्र दूषणं ॥ ५२ ॥ द्विजोऽवक् साक्षिणो युयं । जवतेत्यभिधाय च ॥ मुमोच कृष्णतानस्य । जानुप्रति तमेमकं ॥ ५३ ॥ विधाय जानुना साक—मास्फालनं पराक्रमी ॥ मेषोऽयं वसुदेवस्या—करोद्दृश्विथं हृदि ॥ ५४ ॥ तेनाथ वसुदेवोऽपि । मूर्ध्नी प्राप्यापतद्भुवि ॥ धावंतो यादवाः सर्वे । तस्य पार्श्वे समाग्रयुः ॥ ५५ ॥ सर्वे संमर्दिनीभृय । हाहाखं निजाननात् ॥ कुर्वाणा उपचारांस्ते । विविधांश्चक्रुर्द्वयैः ॥ ५६ ॥ उपार्यैर्वहुचिर्याव—

त्रं । वसुदेवगृहं गतः ॥ ३३ ॥ सुवर्णतोरणान्वीतं । वैजयंतीविशजितं ॥ बंदिनां जयनिर्घोषैः । पू-
 रितं चित्रचित्रितं ॥ ३४ ॥ गजराजिलसद्वाजि—आजिसारंगसुंदरं ॥ गोद्वीपिकेसरिव्याध्वै—ध्रुक्तं
 सोऽविशदंगणं ॥ ३५ ॥ युग्मं ॥ द्वारपालाङ्गया याव—तप्तोद्रीमध्यमाश्रयत ॥ तावत्प्रौढप्रतापाढ्यं
 । वसुदेवं स दृष्टवान् ॥ ३६ ॥ हरिविष्टरमासीनं । चामीकरमणीमयं ॥ तं वीक्ष्य मेरुशृंगस्थ—मा-
 र्तेन्द्रभ्रांतिमादधत ॥ ३७ ॥ अर्भीक्ष्णं वीक्षमाणैश्च । ऋषपुत्रैः सुसेवितं ॥ पितामहं महापुण्यं । चा-
 रुरूपं ननाम सः ॥ ३८ ॥ गृहीतं पंचशाखाभ्यां । स्वर्णशृंखलसंयुतं ॥ वीक्ष्य मेघं सुमंजीरं । वसु-
 देवोऽन्यथात्स्वयं ॥ ३९ ॥ अहो वाडव कस्याय—मुरभ्रो वर्तते वरः ॥ त्वयात्र कथयमानोऽतः । स-
 त्यं कथयतां मम ॥ ४० ॥ स प्राजडपटुरभ्रोऽयं । वर्तते मम ऋपते ॥ अत्र प्रदर्शनार्थं ते । समा-
 नीतोऽस्त्ययं मया ॥ ४१ ॥ कृता एतेन संग्रामा । अन्यैः सार्धमनेकशः ॥ ततोऽयं सबलो मेघो ।
 वर्तते सर्वतोऽधिकः ॥ ४२ ॥ महतामपि मेषाणां । कलाबलविशालिनां ॥ दृष्टचराणि युद्धानि ।
 समञ्चवन् पुरा त्वया ॥ ४३ ॥ मेषयुद्धपरीक्षायां । वर्तसे कुशलो यदि ॥ एकशोऽस्यापि संग्रामं ।
 तर्हि त्वं प्रवित्रोऽकय ॥ ४४ ॥ इत्युक्ते वसुदेवोऽवग । मेषस्ते दुर्जयो यदि ॥ तदैष बलिना मे हि

चलन्नग्रे चकारासौ । पदार्थान् विपणिस्थितान् ॥ दुर्गंधान् विलसद्गंधान् । सुगंधान् गंधवर्जि-
 तान् ॥ २२ ॥ खलं कस्तूरिकायाश्च । कस्तूरिकां खलोपमां ॥ कपूरं लवणाकारं । लवणं कपूरोप-
 मं ॥ २३ ॥ कासरान् द्विदस्थाने । कासरेषु गजानपि ॥ वेसरांस्तु गस्थाने । तुंगान् वेसरेष्वपि
 ॥ २४ ॥ कांचनं पित्तलं कुर्वन् । पित्तलं तपनीयकं ॥ रजतं शुक्तिकाखं । शुक्तिकां रजतोपमां ॥
 ॥ २५ ॥ रत्नानि काचखंडांश्च । काचखंडान्मणीनिभान् ॥ मौक्तिकानि युगेद्यर्थ—स्ता मुक्ताफल-
 संनयान् ॥ २६ ॥ घृतानि कांतैतैलानि । तैलान्यपि च तानि च ॥ वस्त्राणि पट्टकुलानि । पट्टकु-
 लानि तानि च ॥ २७ ॥ विनोदजननेनेति । नृपालवत्सर्मेनि व्रजन् ॥ प्रभृतमृतिसंयुक्तं । प्रासादं
 स व्यलोकयत् ॥ २८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ उत्तुंगानां करेणूनां । कपोलाभ्यां विनिर्गतैः ॥ मदै-
 र्जवालमग्नयेव । तत्रानृदभितो मही ॥ २९ ॥ तत्र सखलद्रतिर्विद्या—मप्रादीदेप वाडवः ॥ प्रासा-
 दोऽयं प्रवर्तते । कस्य विश्वंजराविजोः ॥ ३० ॥ सावदहमुदेकस्य । प्रवर्तितामहस्य हि ॥ प्रासादो
 राजते चैव । भुशोत्राविनृषितः ॥ ३१ ॥ पप्रब्ध पुनरेतस्य । बह्व्रजं किं प्रवर्तते ॥ विद्यावदन्मेष
 एव । युद्धप्रबंधनिर्मितः ॥ ३२ ॥ तदुक्तं स श्रुतौ श्रुत्वा । मेषं विकुर्व्य विद्यया ॥ समुत्पादयितुं चि

॥ १० ॥ विप्रः प्राह मम द्रव्यं । नास्ति धर्मधिया यदि ॥ युष्माभिश्चारुपुष्पाणि । प्रदीयंते कियं-
त्यपि ॥ ११ ॥ तदहं सत्यजामाया । गेहं गत्वा बुभुक्षितः ॥ आशिषैतानि दत्त्वा च । लोजनं प्रार्थ-
यानि च ॥ १२ ॥ तदा ते मालिकाः प्रोचू । रे रे मूर्खशिरोमणे ॥ तरुणोपचितस्यापि । तव शु-
द्धिर्न विद्यते ॥ १३ ॥ अयं पुष्पोत्करः सत्य—भामायास्तनयस्य वै ॥ विवाहहेतवे ग्रथ—मानः
प्रवर्तते भृशं ॥ १४ ॥ प्रसूनमेकमथस्मा—द्यद्यस्मान्निः प्रदीयते ॥ तर्हि तेन सहास्माकं । देवो
जीवोऽपि संभवेत् ॥ १५ ॥ वार्ता ततश्च एतस्य । कार्यं सुप्तनसो न हि ॥ तस्यां विधीयमानायां ।
तवापि शवि घातनं ॥ १६ ॥ आकर्ण्य वचनं तेषां । प्रजजल्प त्रयीमुखः ॥ धूर्तायाः सत्यजामा-
याः । किं साम्यं प्रविधीयते ॥ १७ ॥ कथयित्वेति हस्तान्या—मनल्पशक्तिधारकः ॥ गृहीत्वा ता-
नि पुष्पाणि । सोऽपश्यत्कलया ततः ॥ १८ ॥ अशोकशाखिपुष्पाणि । नवचंपकजान्यपि ॥ मंदा-
खकुलोद्भानि । जपाजातिज्ञानि च ॥ १९ ॥ सहस्रशतपत्राणि । पयोरुहाणि पंचत्रिः ॥ वर्णैर्गु-
क्तानि पुन्नाग—युथिकासंभवानि च ॥ २० ॥ इत्यादीनि प्रसूनानि । पाणिसंस्पर्शनस्तदा ॥ विधा-
यार्कमयान्धाशु । पुरतोऽथ चचाल सः ॥ २१ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

परावृत्तिमिति दुतं ॥ हस्तसंस्पर्शमात्रेण । कुर्वन् भ्राभ्यति वर्त्मनि ॥ एए ॥ क्रीडाहलं प्रकुर्वोणा
 । वापीरक्षाकरा स्त्रियः ॥ ददाना मुखतो गालीः । शापयामासुरुच्चकैः ॥ ६०० ॥ तथा च जटपया-
 मासु—र्यावत्ताः कोपतो दृढं ॥ तेनोर्व्यां तावदास्फाट्य । भ्रंजितः स्वकमंम्लुः ॥ १ ॥ पानीयानि
 ततो भग्ना—त्पतितानि तथावनौ ॥ प्रवाहः परितस्तत्र । प्रचचाल यथा महान् ॥ २ ॥ अहो किं
 वापिका जग्मा । स्फाटितं वा सरोवरं ॥ आगाङ्गप्रवाहः किं । दध्युर्यावज्जना इति ॥ ३ ॥ तावत्
 पाशोधिबेलेव । कटपांतकालसंप्रवा ॥ तज्जालं सर्वतो व्याप्तं । विकौचनविधायकं ॥ ४ ॥ तदा तत्र
 सुवर्णानां । रजतानां कदंबकः ॥ ताम्रपित्तलस्तानि । शुक्तिमुक्ताफलान्यपि ॥ ५ ॥ वस्त्राणि प्रा-
 ज्यपात्राणि । क्रयाणकान्यनेकशः ॥ सोऽप्लावयदगाराणि । सप्रकाराणि सर्वतः ॥ ६ ॥ हृद्गुह्य-
 दिकं वस्तु । निरीक्ष्य प्लावितं क्षणात् ॥ जलं मा प्लावयत्वस्मा—निति ज्ञीत्या जना गताः ॥ ७ ॥
 प्लावनाद्भृश्विस्तूनां । कृत्वा कौतुकमुच्चकैः ॥ द्वितीयमाददे सोऽपि । द्विजरूपं सयौवनं ॥ ८ ॥ न-
 गर्थां व्रमता तेन । पंचवर्णानि वर्त्मनि ॥ मालिकैर्ग्रथ्यमानानि । पुष्पाणि वीक्ष्य चाषितं ॥ ९ ॥
 नो मालिकाः किमर्थोऽयं । ग्रथ्यते कुसुमोत्करः ॥ तेऽभएन् भानुवीवाह—निमित्तोऽयं विधीयते-

नन्ति ततः सोऽपि । परिज्ञातः कयापि न ॥ ८७ ॥ कुर्वत्या रसतो वार्ता । स्त्रियः कस्याश्चिदुच्चैकैः
 ॥ तृषा लभ्या तदा तोयं । पातुं वाप्यां गतांगना ॥ ८८ ॥ सा तदा केवलं तत्र । पाषाणतृणसंचयं
 ॥ ददर्श पतितं विष्वक् । सलिलं न मनागपि ॥ ८९ ॥ तथा कलकलारावं । जनयंत्या पिपासया
 ॥ समागत्य बहिः स्त्रीणां । मुदितानां निवेदितं ॥ ९० ॥ स्वकमंडलुना भृत्वा । सकलं वापिका
 जलं ॥ द्विजेन जीर्णवापीवा—स्माकं वापी विनिर्मिता ॥ ९१ ॥ दर्शयित्वा चमत्कार—मीषदपि
 द्विजमना ॥ व्याजन्मपापिना तेन । मुषिता मुषिता वयं ॥ ९२ ॥ तस्या एवं वचः श्रुत्वा । वापीं
 विद्लोक्य वेगतः ॥ दधावुर्योषितः क्रुद्धा । जीवितव्यात्रिलाषुकाः ॥ ९३ ॥ धावंत्यो वनिता याव-
 त्संप्राप्तास्तं त्रयीमुखं ॥ नानाचेषां प्रकुर्वन् स । हृदुश्रेणीरुपेयिवान् ॥ ९४ ॥ तत्र तासां लसहोत्रां
 । जह्वार सकलामपि ॥ दक्षिणावर्तशंखात्—माहात्म्यमहस्समं ॥ ९५ ॥ पात्राणां यानपात्राणां ।
 खानां रत्नरोचिषां ॥ प्रवालानां त्ववालानां । धेनुवृधनजन्मनां ॥ ९६ ॥ मुक्तानां शुचिशुक्तीनां ।
 पारावारश्रुवां पुनः ॥ कलधौतकलाधौत—ताम्रोद्यत्पित्तलायसां ॥ ९७ ॥ शस्त्रशस्त्राग्रवस्त्राणां ।
 गोधूमानां गरीयसां ॥ चणकानां मसूराणां । तैलानां हृदुवर्तिनां ॥ ९८ ॥ सर्वेषामपि वस्तूनां ।

कृशोदर्यः । शुष्कस्तना घटस्तनाः ॥ जातास्तुटितकर्णाश्च । संधितश्रवणाः क्षणत ॥ ७६ ॥ श्याम-
 लांग्यश्च गौरांग्यः । काणादास्तरलेक्षणाः ॥ पिशंगकुंतलाः कांत—कचा मृका वचोवराः ॥ ७७ ॥
 ज्ञात्वा रूपमनौद्गतं । बहिर्वाण्या विनिर्गताः ॥ प्रशशंसुर्द्धिजन्मानं । गुणज्ञा ह्युत्तमाः स्त्रियः ॥ ७८ ॥
 धन्यो धन्योऽवतारोऽस्य । धन्यौ च पितरौ दितौ ॥ यत्स्पर्शाद्रूपसौंदर्य—मस्माकं समजायत ॥
 ॥ ७९ ॥ प्रशंसामिति विप्रस्य । श्रुत्वा बहिःस्थिता अपि ॥ मिलिताः प्रशशंसुस्तं । मनोज्ञरूपां-
 नया ॥ ८० ॥ अहो नृदेव वृष्टस्त्वं । स्तवनीयोऽसि नृतले ॥ अपकर्त्रांष्वपि प्राड्यो—पकारस्य
 प्रकारकः ॥ ८१ ॥ तासामपि कृता तेन । रूपशोभनता तनौ ॥ सर्वा अपि मिलित्वा त—तपश्चं-
 ति रूपमात्मनां ॥ ८२ ॥ वदत्येका प्रजातं ते । वंदनं सश्रियं संखि ॥ नुटितौ श्रवणौ जातौ । सं-
 धिताविव शोभनौ ॥ ८३ ॥ एकावक्कमुग्रे नेत्रे । पवित्रे ते बभूवतुः ॥ एकावक्कसखि ते रम्या—
 वधरौ च भुजौ खलु ॥ ८४ ॥ शुष्कस्तनौ धनौ पीनौ । ते जातावित्यवक्कपरा ॥ कांतः कटिप्रदेश-
 श्च । जातः पंचाननोपमः ॥ ८५ ॥ प्रशंसांमिति कुर्वति । कांता वाण्या बहिःस्थिताः ॥ यावत्कुंदि-
 कया तेन । गृहीतं वापिकाजलं ॥ ८६ ॥ वार्तास्सेन संपूर्णाः । प्रायशः किमपि स्त्रियः ॥ न जा-

सा समर्पिता ॥ ६४ ॥ स्नाननिर्मितिमात्रेऽपि । निषेधः क्रियते कथं ॥ ममापि राजपुत्रस्य । शु-
 ष्मन्निः कठिनत्वतः ॥ ६५ ॥ तेनाभिहितमाकर्ण्य । जगुस्तं भद्रकाः स्त्रियः ॥ वृद्धोऽपि जीर्णेदे-
 होऽपि । हास्यं त्वं न विमुंचसि ॥ ६६ ॥ ये स्युर्लज्जालवो वृद्धा । असत्यं ते वदन्ति न ॥ निर्ले-
 ज्जो लक्ष्मणैस्त्वं तु । ज्ञायसे यन्मुधावदः ॥ ६७ ॥ आजन्मतोऽपि सत्यस्य । वर्त्मनि त्वं गतोऽसि
 न ॥ वार्धकेपि ततोऽसत्यं । प्रजल्पस्यविवेकतः ॥ ६८ ॥ दुर्योधनेशितुः पुत्री । क वृता घटकोटि-
 निः ॥ तस्या अपि किरीतैश्च । ग्रहणं क दुरात्मनिः ॥ ६९ ॥ पुण्यनैपुण्यतारुण्या । क सा कन्या
 सुयौवना ॥ वृद्धस्य ते दरिद्रस्य । क वा तस्याः समर्पणं ॥ ७० ॥ स जगाद वचो यूयं । कुरुध्वं
 यद्यस्मृतं ॥ आगच्छत मया साकं । शुष्माकं दर्शयामि तत् ॥ ७१ ॥ प्रोचुस्ताश्च क्रुधा पापिन् । मु-
 खमादाय गच्छत ॥ दर्शनीयं जनन्यास्ते । त्वं प्रदर्शय सत्वरं ॥ ७२ ॥ उन्नयोः कुर्वतोः काच—
 पिच्चं परस्परं रुषा ॥ स्वकीयकलया वर्षी । प्राविशत्स शनैः शनैः ॥ ७३ ॥ तदा तं ताम्रयामासुः ।
 प्राणिभिः काश्चनांगनाः ॥ सोऽपि प्रयुत संजात—स्तासां सौख्यविधायकः ॥ ७४ ॥ रूपवत्योऽधि-
 कं रूपं । तासु प्रापुर्मुगीदृशः ॥ कुरूपा रूपसंपन्ना—स्तपाणिस्पर्शतोऽगवन् ॥ ७५ ॥ स्थूलोदर्यः

सर्वा अपि योषितः ॥ जजब्धुः कोपतो वृद्ध । नष्टा किं तव शेमुषी ॥ ५१ ॥ अत्र या सत्यभामा-
 स्ति । कृष्णप्राणप्रियादिमा ॥ सैव स्वात्यपरः कृष्णो । भानुर्वा तत्सुतोऽपरः ॥ ५२ ॥ अन्येन दर्श-
 नीयापि । कुलांगनेव नास्त्यसौ ॥ तर्हि स्वातुं कथं तुभ्यं । वयं दम्नो द्विजन्मने ॥ ५४ ॥ तासामु-
 दितमाकर्ण्य । स जगाद कुतूहलात् ॥ ज्येष्ठः पुत्रोऽहमप्यसि । जनार्दनस्य ऋतुजः ॥ ५५ ॥ स्वा-
 ति चेत्कृष्णपुत्रोऽसौ । गुणमवाक्यानुसारतः ॥ कथं तर्हि ममाप्यत्र । स्नानं कर्तुं न दीयते ॥ ५६ ॥
 कौतुकं वर्ततेऽन्यच्च । युष्माभिः श्रूयते यदि ॥ मया निगद्यते तर्हि । ता हास्यादृचिरे वद ॥ ५७ ॥
 तदा स ब्राह्मणोऽवोच—दस्ति दुर्योधनो महान् ॥ कुरुदेशस्य साम्राज्यं । कुरुतो यो महोदयः ॥
 ॥ ५८ ॥ तेन ज्ञानोः प्रदानाय । संप्रेषिता निजांगजा ॥ अधुनैव गृहीता सा । निद्विर्नद्वादिका-
 युधैः ॥ ५९ ॥ तैरादाय निजेशाय । सा कुमारी समर्पिता ॥ तेनापि तां समालोचय । मनसीति
 विचिंतितं ॥ ६० ॥ इयं राजकुलोद्भूता—हं तु निद्विर्कुलोद्भिताः ॥ ममानया न सामग्री । विरु-
 द्धा सर्वथा मिलेत ॥ ६१ ॥ कश्चिद्वाजकुमारः स्या—तस्यैवैषोचिता कनी ॥ कुनश्चित्कार्यतस्तत्र ।
 गतः समभवं तदा ॥ ६२ ॥ मां दृष्ट्वा रूपसंपन्नं । जातहर्षेण तेनापि । ममैव

क्रीड निजसामर्थ्या—सर्वस्यामग्न्यसौ पुरि ॥ ४० ॥ नगर्था पर्यटन् वापी—मेकां ददर्श शोभनां ॥
 रत्नसोपानसंयुक्तां । जातरूपेण निर्मितां ॥ ४१ ॥ ऋग्निष्ठवर्णनेपथ्य—धात्रीजिः स्त्रीजिःश्रितां ॥
 तां दृष्ट्वा स जगौ विद्यां । कस्येयमस्ति वापिकां ॥ ४२ ॥ सा तमय्यदधद्भानु—मातुश्चातुद्व्यजाभृ-
 तः ॥ तस्याः प्रवर्तते वापी । जनतापोपशामिनी ॥ ४३ ॥ विद्योक्तमेवमाकर्ण्य । तत्र स्नानविधिस-
 या ॥ संयुक्तो यज्ञसूत्रेण । बभ्रुव विप्ररूपभाक् ॥ ४४ ॥ कमंडलुकरोऽखंड—दर्भसंदर्भमुद्रिकः ॥
 काष्ठोरुपादुकायुक्तः । षट्कर्मकृतितत्परः ॥ ४५ ॥ वेदपाठं वदन् वक्त्रात् । श्वेतवस्त्रसमन्वितः ॥ कंठे
 धृताक्षमालश्च । शौचकर्मणि कर्मठः ॥ ४६ ॥ वार्धकत्वेन जीर्णांगः । श्वेतकेशोरुमस्तकः ॥ रदनै-
 रद्वितं तुमं । दधानः श्लथदेहनाक् ॥ ४७ ॥ ईदृशा द्विजरूपेण । स समागत्य कौतुकी ॥ वापी-
 रक्षाविधात्रीणां । प्रमदानां पुरोऽब्रवीत् ॥ ४८ ॥ शो स्त्रियो वयसा वृद्धः । कंपमानवपुस्त्वहं ॥ यु-
 ष्माभिः सह चेष्टां न । कश्चिन्मि मनागपि ॥ ४९ ॥ अत्र वाण्यां मम स्नानं । कर्तुं गृयं प्रदत्त्य
 चेत् ॥ तत्पुण्यं ज्ञावि युष्माकं । मानयिष्याम्यहं गुणं ॥ ५० ॥ अस्यां स्नात्वा समादाय । स्वकर्म-
 दब्धुना जलं ॥ शाल्यर्थं कस्यचिद्दत्त्वा । भोजनं प्रार्थयाम्यहं ॥ ५१ ॥ तस्य वाक्यं समाकर्ण्य । ताः

॥ नीयन्ते कलशाः कुञ्ज—कारेणातस्तदुत्सवे ॥ ३९ ॥

समाकर्ण्येति विद्योक्तं । विवाहे विघ्नवांछया ॥ कृत्वा स कुत्सितं रूप—मारुरोद्वाधमं रथं ॥
॥ ३० ॥ एकस्मिन् रासज्जे पार्थे । एकस्मिंश्च क्रमेलकं ॥ तौ द्वावपि नियंत्रयाथा—धावयत्सन्मुखं
रथं ॥ ३१ ॥ उजयोऽपि संजाते । रथयोर्मिलने सति ॥ आस्फाजनं तथा जातं । स्फुटिताः कल-
शा यथा ॥ ३२ ॥ कासांचित जुटिताः कर्णाः । कासांचित्करक्कणाः ॥ परितः स्फाटितानि द्वा—
कासांचिच्चीवराणि च ॥ ३३ ॥ रुदन्ति वादशब्देन । काश्चित्काश्चिन्नैः शनैः ॥ काश्चित्प्रददते गा-
लीः । काश्चिद्वापाननेकशः ॥ ३४ ॥ रंगजंगमसौ कृत्वा । गायन् गीतानि नृशिः ॥ तमेव रथमा-
रूढो । वज्राम पुरवीथिकां ॥ ३५ ॥ विकुर्व्य मशकान् दंशां—स्तत्र मुक्त्वा महीयसः ॥ रथं स भ्रा-
मयामास । पुरीमध्ये गृह्णया ॥ ३६ ॥ वृन्दारकोऽथवा कोऽपि । विद्यासिद्धोऽसुरोऽथवा ॥ पर्यटन्ते
तमालोक्ष्य । नागरा हृद्यचिंतयन् ॥ ३७ ॥ अद्यथावन्न कोऽपीह—गस्माभिर्वीक्षितो नरः ॥ स्वरो-
ष्दस्यंदनारूढः । कुतूहलविधायकः ॥ ३८ ॥ स्वरूपमपि नैतस्य । विज्ञातुं शक्यते मनाक् ॥ विद्य-
ते किंस्वरूपोऽयं । चमत्कारकरो नृवि ॥ ३९ ॥ शृण्वान इति लोकानां । वचनं हर्षसुचनं ॥ चि-

कमपि दत्तं । कपेरेतस्य नो मम ॥ १७ ॥ युष्मागिश्चेन्न दास्येत । फलमेतस्य शाखिनः ॥ तदो-
 त्तस्य कृणादेश । वहूनि हि ग्रहीष्यति ॥ १८ ॥ स्थास्यति क्षुधितो मे न । मर्कटः सर्वयोत्कटः ॥
 कथयित्वेति तेनासौ । मुमुचे चलसंचरः ॥ १९ ॥ निरंकुशः स हस्तीव । यावद्धनं च भ्रंजते ॥
 तावत्तद्वकास्तस्य । मारणार्थं समुद्यताः ॥ २० ॥ केचिद्वकुट्मादाय । केचिप्रापाणपाणयः ॥
 ज्ञात्वा केचिच्छुपाणं च । तद्रक्षका दधाविरे ॥ २१ ॥ एकस्मात्तावता तस्मा—द्वानराद्गुगनञ्जजात ॥
 प्राज्यांशव श्वानेके । प्रादुर्भूताः प्लवंगमाः ॥ २२ ॥ चापल्यात्सर्वतो व्याप्य । तैः सर्वमपि काननं ॥
 विहितं तत्क्षणादेव । लंकाकानननवृक्षवत ॥ २३ ॥ पराष्ट्रजघृक्षार्थी । द्रुपो द्रुमितले यथा ॥
 आदौ परिकरं ज्ञाति । गृह्णाति नगरं त्वनु ॥ २४ ॥ एतेनापि तथा सत्य—भामायाः कृतवैरितां ॥
 दधानाया वनादीनां । शोभाभितो निराकृता ॥ २५ ॥ तथा कृत्वा स चांडाल—रूपं त्यक्त्वा ब्रह्मपुरि
 ॥ सुवर्णरथमद्राक्षीत् । सद्यस्ककुम्भभास्ति ॥ २६ ॥ स्त्रीर्निर्धवलगीतानि । गायंतीभिः प्रमोदतः ॥
 संयुक्तं कंपमानोच्च—ध्वजव्रजैर्विराजितं ॥ २७ ॥ ईदृशं स्यंदनं वीक्ष्य । विद्यामुवाच कौतुकात् ॥
 कस्यासौ स्यंदनो विद्ये । यथार्थं वद मत्पुरः ॥ २८ ॥ सा जगाद विवाहोऽस्ति । सत्यभामातनूभुवः

महातनुं ॥ ६ ॥ चंचलं ततलांगुलं । पुहस्याधोऽतिरक्तनां ॥ संदधानं प्रकुर्वाणं । बुत्कारं च बुष्ट-
 दाया ॥ ७ ॥ युग्मं ॥ चांमलस्य कुरूपस्य । सोऽकर्पाद्दूषमात्मनः ॥ तेन मर्कटमादाय । रूपेणा-
 गाढनातिकं ॥ ८ ॥ तत्रागत्य वनाधीशान् । प्राह भो वनपालकाः ॥ क्षुधितो मर्कटो मेऽस्ति । द-
 त्तैकं फलमस्य हि ॥ ९ ॥ ते प्राहुः सहजेनैव । जातिहीनोऽसि दुर्वल ॥ बुद्धिहीनोऽपि किं जा-
 तो । वद्वि येनेदृशं वचः ॥ ९ ॥ रामायाः सत्यजामाया । मान्याया नरकद्विषः ॥ अस्सयेतत्काननं
 रम्यं । पत्रपुष्पफलैर्भृतं ॥ १० ॥ महतामपि नृपानां । पुत्राणामपि दुर्लभा ॥ न्याय्येतस्य वृक्षाणां
 । क ते फलसमर्पणं ॥ ११ ॥ उवाच श्वपचो यूयं । तुह्य एवेति मे मतिः ॥ स्त्रीसेवकतया चापि
 । जाताः किं तत्समानकाः ॥ १२ ॥ प्रवेयुरुत्तमा ये ते । प्रार्थनाभ्रंगजीरवः ॥ मार्गितं ह्यधितानां
 च । ददतेऽन्नमपि दुतं ॥ १३ ॥ सत्वहीना भवेयुर्यै । नकारं कथयंति ते ॥ नायमुत्तममर्त्या-
 ना—माचारः कथितो बुधैः ॥ १४ ॥ यद्येकमपि शुष्माग्नि—रन्नविष्यत्समर्पितं ॥ फलं तत्त्वादयि-
 त्वामु—मकश्चिं वलान्वितं ॥ १५ ॥ नगरे खेलयित्वा तं । लोकानां पुरतो घनं ॥ समुपाज्यं ध-
 नं किञ्चि—दर्जाविष्यमहं पुनः ॥ १६ ॥ यूयं तु कठिनेभ्योऽपि । कठिनाः स्थेति मे मतिः ॥ फलमे-

स्वादिषुश्रृंख्यंत्य—वर्षिसारण्य। ह्या यदि ॥ तद्वरं चान्यथा ताव—कीना देया न मुद्रिका ॥ ९६ ॥
चरितुं वरमित्युक्त्वा । विमुक्तास्तेन तत्र ते ॥ आदाय मुद्रिकां जग्मु—गहं वनाधिपा अपि ॥
॥ ९७ ॥ गतेषु तेषु तैरश्वै—र्विचित्रे तत्र कानने ॥ महीरुहास्तृणैः सत्रा । समस्ता अपि नृद्धि
ताः ॥ ९८ ॥ तत्पत्रफलापुष्पाणि । तृणानि पतितान्यपि ॥ नृद्धयित्वा कृतं तैस्त—दूषरक्षेत्रभृश्वि
॥ ९९ ॥ कासाराणां च कूपानां । वापीनामखिलान्यपि ॥ आपीय जीवनीयानि । शुष्कीकृताः स-
मेऽपि ते ॥ १०० ॥

विधायाथ स उद्याने । श्रीडामेवमनेकथा ॥ दृष्टुं पुरीश्रियं मध्ये । चचालालस्यवर्जितः ॥
॥ १ ॥ नगरं विशता तेन । निरीक्ष्य काननं घनं ॥ नानामहीरुहै राज—दचिंत्यतं निजे हृदि ॥
॥ २ ॥ प्रदर्शयितुमात्मीयां । विभृषां फलशाखिनां ॥ नंदनं काननं स्वर्ग—लोकतः किमिहागतं
॥ ३ ॥ तत्समालोक्य सोऽपृच्छ—द्विधां वृक्षांतवादिनीं ॥ विद्ये कस्येदमानंद—दायकं काननं मह-
त् ॥ ४ ॥ सा बभाण गवन्मातुः । सापत्न्यं विदधाति या ॥ काननं सत्यभाभाया—स्तस्याः सम-
स्ति सुंदरं ॥ ५ ॥ तथा निवेदितं वाक्य—माकर्ण्य मदनो बली ॥ चकार मर्कटं विद्या—प्रज्ञावतो

रेव तिष्ठति केचन ॥ ८४ ॥ गह्व गह्व ततो बाह्या—नादाय तुह्यधीरितिः ॥ तद्भृत्या मारयिष्यंति
 । गृहीत्वा तुरगांस्तव ॥ ८५ ॥ निर्नाथोऽसि दरिद्रोऽसि । दुर्बलोऽसि च रंकवत् ॥ परदेशात्समे-
 तोऽसि । ब्रूमो वयं हिताय ते ॥ ८६ ॥ अवादीन्मदनो भो भो । रक्ता श्रुयमेव हि ॥ मुखेभ्यो-
 ऽप्यधिकाः संतो । वर्तन्वे कठिनाः कथं ॥ ८७ ॥ शुष्माकं कठिनो नाथः । स्वामिनी वास्ति ता-
 दृशी ॥ देशो वा सन्निवेशो वा । सत्यं ब्रुत पुरो मम ॥ ८८ ॥ नाशश्च श्रूयते सम्यग् । राज्य-
 नीतिप्रपात्यकः ॥ शत्रुजयोक्तायं तादि—तीर्थैर्देशोऽपि धर्मवान् ॥ ८९ ॥ स्वामिन्याः सत्यभामाया
 । यूयं तदनुगामिनः ॥ किं च ब्रूतं यतो मर्त्य—मर्त्यतिरं च विह्वं न ॥ ९० ॥ हस्तिनां वाजिनां
 नृणां । रत्नादिवस्तूनामपि ॥ अंतरं येन न ज्ञातं । तदीयं जीवितं वृथा ॥ ९१ ॥ चरंतु तुरगा ए-
 ते । तृणमात्रोपजीविनः ॥ कानने संस्थिता विष्वक् । सारणीपार्श्ववर्तिनः ॥ ९२ ॥ मयामी शि-
 क्षिताः संति । तुरगा हृदयंगमाः ॥ फलपत्रप्रसूनानि । भोक्ष्यंतेऽस्य वनस्य न ॥ ९३ ॥ मदुक्ते य-
 दि विश्वासो । न श्रवेद्भवतां हृदि ॥ मुद्रिकां मम तर्ह्येतां । यूयमादाय रक्तं ॥ ९४ ॥ इहमस्तु
 गदित्वेति । समादाय च मुद्रिकां ॥ चरितुं तैर्हया दत्ता । धनेन हि न किं प्रवेत ॥ ९५ ॥ ते-

हिः कर्णपिशाचिके ॥ साचख्यौ सत्यभामायाः । समस्तीदं तदद्भुतं ॥ ७३ ॥ समाकर्ण्योदितं तं
 स्या—स्तेन प्रस्ताववेदिना ॥ विद्यासान्निध्यतश्चक्रे । स्वरूपं ह्यचारिणः ॥ ७४ ॥ ह्याः सप्त कृता-
 स्तेन । लक्ष्मैर्लक्षिता अपि ॥ कुधया पीमिना देहे । स्नेहेन पस्विर्जिताः ॥ ७५ ॥ स्वयं तद्रक्षको
 भूत्वा । चारणार्थं तुरंगमान् ॥ आनीय तद्वनोपांते । सोऽवदद्वनपालकान् ॥ ७६ ॥ ज्ञो ज्ञो वना-
 धिपा यूयं । वाक्यं शृणुत मामकं ॥ भाषध्वे यदि तर्ह्यत्र । चारयामि हयानमृन् ॥ ७७ ॥ दृश्यते का-
 ननं रम्यं । विस्तीर्णं फलितं हृदः ॥ लात्वाश्चानहमप्यागां । दूरतः कथ्यते ततः ॥ ७८ ॥ चारयि-
 त्वा हयानव । पुष्टान् कृत्वा ततो यदा ॥ विब्रिष्यामि तदा किञ्चि—शुष्माकमपि दास्यते ॥ ७९ ॥
 तदा ते जगदुर्मूर्खा—जन्मतो ग्रथिलोऽसि किं ॥ ऋतेन केनचिद्यद्वा । ग्रस्तः सांप्रतमेव किं ॥
 ॥ ८० ॥ येन त्वमासमंजस्यां । गिरं राजविरोधिनीं ॥ तत्कालं प्राणसंहार—विधायिनीं प्रजल्पसि
 ॥ ८१ ॥ अत्र क्रीमति गीर्वाण । इव भानुः प्रसादवान् ॥ इतरेषां मनुष्याणां । प्रवेशोऽपि न वि-
 द्यते ॥ ८२ ॥ यस्य ह्यापि नो लभ्या । तत्रैह्यस्यश्चचारणं ॥ तत्तः कोऽप्यपरो नास्ति । मूर्खो
 घृष्टोऽव संसृतौ ॥ ८३ ॥ कृष्णाग्रमहिषी सत्य—जामाया अस्ति काननं ॥ अस्य दर्शनवाञ्छान्नि—

दानः स । जजल्प कठिनं वचः ॥ ६१ ॥ ज्यो भानो खादयित्वा ये । शंढा इव त्वया कृताः ॥ सेव-
कास्तव ते शक्ताः । समारोपयितुं न मां ॥ ६२ ॥ मेलयित्वाखिलांस्त्वं मां । स्वयमारोहयेर्यदि ॥
तदैवारोहणं प्रावि । नान्यथैतैर्दुरात्मभिः ॥ ६३ ॥ मामारोहयसि त्वं न । राजांगजयुनोऽपि चेत् ॥
कला ममाखिला तर्हि । स्यास्यैज्जड एव हि ॥ ६४ ॥ इतिगीः प्रेक्षितो भानुः । समस्तपश्चिवायुक
॥ उल्लायारोहयेद्याव—न्मात्सर्यं हृदये वहन् ॥ ६५ ॥ तावन्नागरकवेहेह—शीर्णतां प्रविधाय सः ॥
निपतन् पातयामास । ज्ञान्वादीन्निखिलानपि ॥ ६६ ॥ सर्वेऽपि पतिता याव—न्निःश्वसंति सुखेन
ते ॥ भानोरुरसि तावत्स । दत्त्वा पादौ हृयेऽचरत् ॥ ६७ ॥ आरुह्य बाह्वयन् बाहं । तं गत्वा कम-
नीयया ॥ ज्ञान्वादिनृपपुत्राणा—माश्चर्यमुदपादयत् ॥ ६८ ॥ बाह्वयित्वावनीपीठे । क्षणमेकं तुरं-
गमं ॥ दर्शयित्वा स्वदक्षत्व—मुत्पत्य गगनं ययौ ॥ ६९ ॥ गत्वा तत्रापि बाहं तं । चारुवेगेन
खेलयन् ॥ प्रविधाय चमत्कारं । ततश्चाल कौतुकी ॥ ७० ॥ देवो वा दानवो वायं । किन्नरो वा-
ऽसुरोऽथवा ॥ गते तस्मिन्निति स्वांते । चक्रुः सर्वेऽपि कल्पनां ॥ ७१ ॥ पुरस्ताच्चलता तेन । बा-
रिकापूर्तिदृक्कया ॥ एकं मनोहरं दृष्ट्वा । विद्यापृच्छ्यत काननं ॥ ७२ ॥ कस्येदं काननं कांतं । व-

॥ ४९ ॥ वृद्धोऽपि श्लथदेहोऽपि । पतन् वज्र श्वावनौ ॥ सहसा पातयामास । तान् सामर्थ्ययुता
नपि ॥ ५० ॥ कस्यचिद्वचनं भग्नं । हस्तावपि च कस्यचित् ॥ कस्यचिद्वदना भगाः । कस्यचित्कू
परं क्रमौ ॥ ५१ ॥ तदाह मायया वृद्धः । एतैर्दुरात्मजिस्त्वहं ॥ निर्दयैस्वि नृपीठे । पातितः किं
करोम्यहं ॥ ५२ ॥ ज्ञानोस्तस्यागुणज्ञस्य । किं ददाम्युपलंभकान् ॥ निर्वाहः क्रियते येना—मीषां
द्रव्यादिदानतः ॥ ५३ ॥ एते पापा दुरालापा । वृद्धविग्रहपीम्काः ॥ दुर्विनीता मदोन्मत्ता । विचा-
र्यस्विर्जिताः ॥ ५४ ॥ यदेतैः पापिज्जिर्वाहा—रोहदर्शनकौशलं ॥ रक्षितं मम ज्ञानोश्च । चमत्का-
रविधायकं ॥ ५५ ॥ अथापि यदि मां कोऽप्या—रोहयेदत्र वाजिनि ॥ मदीययामुं चातुर्या । वि-
स्मयं प्रापयाम्यहं ॥ ५६ ॥ जराजीर्णोऽयमित्येवं । निद्योऽहमखिलैरपि ॥ वृद्धोऽप्यश्वकलाभ्यासं ।
दर्शयाम्यखिलेष्वपि ॥ ५७ ॥ तस्य वाक्यं कटु श्रुत्वा । ज्ञानुराख्यद्भटानथ ॥ सर्वेऽपि संमतीभूया-
रोहयंतु ह्यमुं द्रुतं ॥ ५८ ॥ एकशः पतितो नृमौ । द्वितीयवारमप्यथ ॥ अयं निपततु स्वीय-
प्राणान् यथा परित्यजेत ॥ ५९ ॥ ज्ञानुवाक्श्रुतिमात्रेण । ते सर्वेऽपि समुत्थिताः ॥ यावदारोहयेयु-
स्तं । तावद्दूरे च ते कृताः ॥ ६० ॥ पातयन् मर्दयन् भानोः । सुनटान् विकटानपि ॥ बुंवास्वं द-

तव ॥ कीर्तिसाम्राज्यवांङ्ग चे—हीदृणीया कला तदा ॥ ३८ ॥ सहंते न महीपाल—पुत्रा ज-
 ल्पनमुत्कटं ॥ श्रुत्वा जगाद कोपेन । पतितोऽपि मुकुन्दद्वः ॥ ३९ ॥ रे वृद्धाकर्णितं नास्ति । ज-
 रत्याः का कथेशितुः ॥ त्वं प्रविज्ञायसे मूर्खो । मम निंदां करोषि यत ॥ ४० ॥ चट्षियति तुरंगं
 यः । स एव निपतिष्यति ॥ त्वाद्दशानां वराकाणां । चटनं पतनं न वा ॥ ४१ ॥ अन्यस्य क्रियते
 निंदा । तर्हि यद्यात्मनि स्फुटं ॥ किञ्चिन्मनोहरत्वं स्यात् । त्वं न किञ्चित्करो शुवि ॥ ४२ ॥ निन्द-
 नीयं शरीरं ते । कुरूपं च शरीरिणां ॥ तथापि कुरूपे निंदां । परस्य तत्किमुच्यते ॥ ४३ ॥ तवा-
 पि तुरगारोह—कला नास्ति मनागपि ॥ यदि स्यात्ते कलान्यास—स्तदा त्वं मम दर्शय ॥ ४४ ॥
 श्रुत्युक्ते जानुना वृद्धः । प्राह सत्यं त्वयोदितं ॥ वृद्धोऽपि तरुण इव । वर्तेऽहं कलयाधिकः ॥ ४५ ॥
 मां सर्वेऽपि समुत्पाद्या—रोहयन्तु दुर्गमे ॥ प्रदर्शयामि युष्माकं । मदीयाः सकलाः कलाः ॥ ४६ ॥
 समाकर्ण्य वचो जानु—स्तस्य वृद्धस्य गर्वितं ॥ उत्कटान् सुभयान् प्रादा—रोहयत ह्यमुं ह्ये ॥ ४७ ॥
 पापस्यैतस्य वृद्धस्य । परनिंदाविधायिनः ॥ अश्वारोहणदक्षत्वं । पश्यामि निखिलं यथा ॥ ४८ ॥
 स्वस्वामिनो वचः श्रुत्वा । समारोहयितुं प्रयाः ॥ यावद् वृद्धं च बाहुभ्यां । लमास्तावत्पपात सः ॥

मानसं कृणात् ॥ ३६ ॥ चतुर्थी च गतिस्तेन । वाजिना विहिता यदा ॥ तदा देहात्मसमस्तानि ।
 नृषणान्यपतन् भुवि ॥ ३७ ॥ गतिश्च पंचमी चक्रे । यदा तेनातिदुस्सहा ॥ निपपात तदा भानु-
 रधोवक्त्रेण नृतले ॥ ३८ ॥ लज्जस्थाने विराजेत । भानुर्धृयिष्टज्ञानुभिः ॥ सोऽग्नधोवदनेनोन्वयः ।
 । पपाता न्यस्य कां कथा ॥ ३९ ॥ इत्याह्लाद्य निजं वक्त्रं । जहसूराजनंदनाः ॥ वृष्टस्तु गाढशब्देना
 —हसद्भानुं वितर्कयन् ॥ ३० ॥ पातयित्वावनौ ज्ञानुं । हयोऽपि च दिदृक्षया ॥ चंचलत्वं परित्य-
 ज्य । संस्थितस्तस्य सन्निधौ ॥ ३१ ॥ ददत्सु हस्ततालांश्च । स्थितेषु राजसूनुषु ॥ स्थविरो वचनं
 प्रोचे । क्षारप्रक्षेपवद्ब्रूणे ॥ ३२ ॥ अस्मादपि कुमार त्वं । शांतानुसंगमाद्यदि ॥ पृथिव्यां पतितस्त-
 ते । नाश्वारोहणकौशलं ॥ ३३ ॥ मत्प्रभामासुतो वाजि—शिक्षायामस्ति कोविदः ॥ तावकीनो
 यशोवाद । इति श्रुतः स निर्णयः ॥ ३४ ॥ त्वं चेन्मां वृद्धमन्यं वा । गुरुं कृत्वाथ शिक्षसे ॥ हं-
 यशिक्षाप्रवीणत्वं । न विष्यति तदैव ते ॥ ३५ ॥ ब्रवीम्यहं ततो ज्ञानो । भवंतं हितशिक्षया ॥ अ-
 श्वारोहकलान्यासं । शिक्षध्वं सम्यगादात् ॥ ३६ ॥ वसुधाधवपुत्राणा—मश्वारोहकलां विना ॥
 साम्राज्यसाधकं लोके । यशो न प्रकटीभवेत् ॥ ३७ ॥ अनया कलया राज्य—भोगो न दृश्यते

द्येन ग्रहीष्यसि ॥ १९ ॥ विक्रयाय तवान्यर्णे । समानीतस्ततोऽस्यं ॥ शानुः प्राह कियन्मृत्यु-
 मेतस्य बृहि सुनृतं ॥ १६ ॥ सोऽवगजद्वपाग्यहं सत्य—मथवा वितथं सखे ॥ कुमारोऽन्यदथसत्य-
 मेव वृद्ध निवेदय ॥ १७ ॥ प्रजजल्प ततो वृद्ध—श्रेयसत्यमेव पृष्ठसि ॥ तदा सौवर्णिकाः कोटि-
 टंका एतस्य मृत्युकं ॥ १८ ॥ कुमारोज्ज्वलयोवृद्धा । भवेयुर्ग्रे भवादृशाः ॥ असत्यं ते न जल्पति
 । सत्यमेव ततो वद ॥ १९ ॥ किंचित्कोपेन स प्राह । वृद्ध वृद्ध करोषि किं ॥ पुराणपुरुषस्तात-
 स्त्वदीय एव वर्तते ॥ २० ॥ अहं तु तरुणो वर्ते । श्मश्रु मे पलितं यदि ॥ अंगं च गलितं दंता
 । भस्माः किं तर्ह्यजायत ॥ २१ ॥ निवेदितं मया यच्च । ज्ञेयं मृत्युं तथैव तत ॥ तव चेतसि चेदि-
 द्वा । परीक्षा क्रियतां तदा ॥ २२ ॥ लोकेऽपि सर्ववस्तुनि । संग्रह्यं ते परीक्षया ॥ चतुरैश्च वा मू-
 र्खैः । पुरुषैः प्रमदाजनैः ॥ २३ ॥

तस्य वाक्यं समाकर्ण्यो—वाच शानुकुमारकः ॥ समचीनं त्वया प्रोक्तं । करोमि वचनं तम् ॥
 ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वा सहस्रोत्थाय । स आरुरोह वाजिनं ॥ तेनापि पंचधाराख्या । गतयः क्रमतः
 कृताः ॥ २५ ॥ आद्यां द्वितीयां तृतीयां । गतिं च प्रविधाय सः ॥ रंजयामास जानोश्च । लोकानां ।

दधानं प्रति संदेहं । स्नेहं च परमं वहन् ॥ विद्यां संस्मृत्य पप्रह ॥ हे विद्ये कः समस्त्यसौ ॥
 ॥ ४ ॥ तस्य श्रवणयोः सापि । तदान्धदधदादरात् ॥ सत्यभामा सपत्नी या । जनन्यास्तव वर्तते
 ॥ ५ ॥ असौ तस्याः सुतो ज्ञानु—भर्तुस्विरुतेजसा ॥ कर्तव्यं यद्भवेत्किंचि—तत्त्वया क्रियतां
 मुदा ॥ ६ ॥ प्रोक्तं तस्या निशम्येति । प्रद्युम्नः कौतुकप्रियः ॥ तुरंगं रचयामास । ऋयोशयोपशो-
 जितं ॥ ७ ॥ मध्ये परिमितं वक्त्रे । निर्मासं कर्णयोर्लघु ॥ विस्तीर्णमुगसि स्निग्धं । रोमराजौ सु
 लक्ष्णं ॥ ८ ॥ युग्मं ॥ आत्मनो हयपालस्य । रूपं चक्रे विरूपकं ॥ जराग्रस्तसमस्तांगं । कंपमा
 नशिरःकरं ॥ ९ ॥ गृहीत्वा तेन रूपेण । सुवर्णमुखयंत्रणं ॥ तमश्चं बाह्यामास । हेमपर्याणसं-
 युतं ॥ १० ॥ मुदाथ बाहयन् बाहं । प्रद्युम्नो राजवर्त्मनि ॥ गोविंदनंदनो यत्र । तत्राययौ च ली-
 लया ॥ ११ ॥ बह्वभा राजपुत्राणां । तुरंगमा भवंति हि ॥ ततः सोऽश्वं समाकारं । तं निरीक्ष्य च-
 मत्कृतः ॥ १२ ॥ तेनोदितमहो वृष्ट । हयोऽयं कस्य वर्तते ॥ तेन प्रोक्तं ममैवायं । न चान्यस्यापि
 कस्यचित् ॥ १३ ॥ तदा भानुः पुनः प्राह । हयोऽयं केन हेतुना ॥ अत्रानीतस्त्वया वृष्ट । समी-
 चीनं वद दुतं ॥ १४ ॥ स जजल्प मया ज्ञातं । हरेः सुनुर्महोदयः ॥ वर्तसे त्वममुं बाहं । मन्मू-

देवोऽयं पितस्त्वया ॥ मानयिष्यति तेऽवश्यं । वचनं हितकारकं ॥ ए४ ॥

तस्या इति वचः श्रुत्वा । मुनिर्मदनमभ्यधात ॥ गमनाय प्रदास्यामि । न त्वां ममांतरा ध्रुवं
॥ ए४ ॥ मेलयिष्यामि ते पुत्रं । पुरा मयेति प्रापितं ॥ जनन्यास्तव दुःखिन्या । मेलयाम्येकं
शस्तथा ॥ ए५ ॥ पश्चाद्वृत्तितया कार्यं । क्रीमा त्वया विवेकिना ॥ नाहं निवारयिष्यामि । त्वां
क्रीडाकृतितपरं ॥ ए६ ॥ विज्ञाय व्याकुलं चित्त—मुजयोर्मुनिजार्थयोः ॥ बभाण मदनो नाहं ।
। चापव्याय समुत्सुकः ॥ ए७ ॥ कुटुंबे मिलिते चोप—लक्षिते सकलैरपि ॥ हारिकानगरीशो-
ज्ञा । दृष्टुं मया न शक्यते ॥ ए८ ॥ ततस्तव समादाया—देशं क्लेशविनाशकं । दृष्ट्वा च हारि-
रिकां सर्वं । समेष्याम्यविलंबतः ॥ ए९ ॥ इत्युक्त्वा नारदं नत्वा । विमानादवतीर्य सः ॥ उत्सुको
हारिकां दृष्टुं । शक्तिं दर्शयितुं निजां ॥ ४०० ॥ विमानाद्यावदुत्तीर्य । यात्यसा हारिकापुरि ॥ ता-
वद्गानुकुमारो यान् । दृष्टः क्रीडाकृतेऽमुना ॥ १ ॥ धार्यमाणश्चिशब्दं । वीज्यमानं च चामरैः ॥ रा-
जांगजैर्द्रैयुक्तं । तं दृष्ट्वा स व्यचिंतयत् ॥ २ ॥ अस्याः पुर्यां व्यधीशो यः । श्रूयते पुरुषोत्तमः
॥ स एवायं किमन्यो वा । युवराजोऽस्ति कश्चन ॥ ३ ॥

म्यते मया ॥ ८१ ॥ द्वाखत्या क्षति श्रुत्वा । वर्णनं नारदाननात् ॥ उत्सुकश्चेदितुं जानो । मद-
नो ह्रुतमेव तां ॥ ८२ ॥ ततः स नारदं प्रोचे । नाथाज्ञा तव चेद्भवेत् ॥ दारिद्र्यं दृष्टुमेकाकी ।
गन्धाम्यहं कुतूहलात् ॥ ८४ ॥ व्याचष्ट स्पष्टवाक्येन । मदनं नारदो मुनिः ॥ तत्र त्वां सर्वथा गंतुं
। न दास्यामि हितैष्यहं ॥ ८५ ॥ अहं शक्तिसमन्वीतो । विद्यावांश्च पराक्रमी ॥ चेतसीति विजा-
नासि । यथा त्वं निजगर्वतः ॥ ८६ ॥ तन्त्रानेके तथा संति । यादवा अभिमानिनः ॥ विद्याशक्ति-
बलिष्ठं त्वां । तृणवद्गुणयंति न ॥ ८७ ॥ क्रीमाविनिर्मितौ प्राज्यो । वरीवर्ति रसस्त्व ॥ सहजं चा-
पि चापद्वयं । न ते शर्मकृते खलु ॥ ८८ ॥ असहंतस्त्व क्रीमां । योद्धारो यादवाः समे ॥ उपद्रवं
प्रकुर्युश्चे—न्मत्प्रयासो मुधा भवेत् ॥ ८९ ॥ द्र्युक्तेऽपि भृशं तेन । यावन्नापससार सः ॥ तावत्त-
मुत्सुकं वीक्ष्या—ज्ञापयसंज्ञया वशां ॥ ९० ॥ तदा जगाद सा नाथ । यद्यपि त्वं बलोल्लूकटः ॥
यादवा अपि दुःसाध्या—स्तत्र संति महायुजाः ॥ ९१ ॥ विवादे त्वां मिश्रो जाते । घातयेयुर्गृहि-
हि ते ॥ तदा सुवासिनीत्वं मे । कथं स्थास्यति नाथ मे ॥ ९२ ॥ ततः सा नारदस्याभि—मुखं
वीक्ष्य जगाद च ॥ कृत्वा करंजलिं स्वीय—ललाटे त्रयविह्वला ॥ ९३ ॥ सर्वथैव ततो गंतुं । न

रोरुहैः ॥ वाप्यो विचित्रसोपान—संदर्भरूपशोभिताः ॥ ७१ ॥ अप्रंलिहानि हर्म्याणि । राजन्ते च
 हुजालोकैः ॥ मंडितानि गवाक्षौघै—रभितोऽत्र बहूनि च ॥ ७२ ॥ देवैर्नैकेन या युक्ता । तामेवा-
 न्यो भुनक्ति च ॥ देवेष्वपीति वैरुध्यं । यत्राहुः स्ववशास्ताः ॥ ७३ ॥ देवेन क्रीडितैकेन । या दे-
 वी सैव नाकिना ॥ अन्येन रमते धिग्धिग् । देवीरिति जगुः स्त्रियः ॥ ७४ ॥ विद्यन्ते पुरुषा अत्र
 । स्वकीयदारतोपिणः ॥ कामिन्योऽपि लसद्गुपाः । स्वजर्तुकृतनिश्चयाः ॥ ७५ ॥ सहस्रयोधिनः के-
 चि—त्केचिच्च लक्षयोधिनः ॥ विद्यासिद्धविजेतारः । केचिन्मंलपरायणाः ॥ ७६ ॥ दानिनोऽपि
 प्रियालापा । ज्ञानिनश्च न मानिनः ॥ बलिनोऽपि क्षमानाजो । धनिनोऽपि च दानिनः ॥ ७७ ॥
 अस्यां निवासिनो लोका । दूरे संतु विवेकिनः ॥ तिर्यचोऽपि द्विपाः संति । प्रभृतदानदायकाः ॥
 ॥ ७८ ॥ दानस्यावसरे केचि—द्ववंति विघ्नकारिणः ॥ हया अपि स्ववेगेन । प्रेरका अत्र संति च
 ॥ ७९ ॥ यादवा बलगर्वेण । गणयन्ति न कानपि ॥ स्वदोः पराक्रमाक्रांत—पारावाख्यसुंधराः ॥
 ॥ ८० ॥ यथा सुवर्णताटके । ज्ञाति मौक्तिकपंक्तयः ॥ तथा स्वर्णमये ज्ञाति । प्राकारे कपिशिर्षि-
 काः ॥ ८१ ॥ एतस्याः सुखमास्तोतुं । शेषेणापि न शक्यते ॥ एकया जिह्वया वक्तुं । तत्कथं क्ष-

रदर्षेस्तदा त्रपा ॥ ५८ ॥ ततस्तौ दंपती स्नेह—रसमादधतुर्भृशं ॥ इतः प्राप्ता विमानेन । श्रीमती
 वारिका पुरी ॥ ५९ ॥ तत्र तेन समेतेन । यादृशी ददृशे दृशा ॥ विद्वतिः स्वस्तिस्कार—करी
 दृष्टचरी न सा ॥ ६० ॥ प्रद्युम्नस्तादृशीं शोभा—मवलोक्य चमत्कृतः ॥ अत्रादीन्नारदं नाथ । अवि
 स्थानं किमद्भुतं ॥ ६१ ॥ स्वर्गलोकस्य खंनोऽयं । स्वशक्त्या किं विमौजसा ॥ निवेशितोऽस्ति भू-
 पीठे । विश्रामाय कदाचन ॥ ६२ ॥ अथवा ऋत्विगोऽनीनां । निर्जराणां बहुत्वतः ॥ तत्र संकीर्णता-
 याः किं । निवासायार्पितोऽस्त्ययं ॥ ६४ ॥ अष्टाग्रमहिषीमध्ये । क्लेशो जातो मिथोऽथवा ॥ अ-
 मर्षेण निवासाया—दत्ता कयाचिदस्त्यसौ ॥ ६५ ॥ किंचित्स्मिन्ना मुनिः प्राह । महाबाहो विनि-
 र्मितं ॥ यत्त्वया कल्पनं तस्मा—नैकमण्यस्त्यदो ननु ॥ ६६ ॥ मदनोऽप्यदधत्तर्हि । त्वमेव विनि-
 वेदय ॥ नारदर्षिस्तदाचख्या—विषं वारवती पुरी ॥ ६७ ॥ आज्ञया सुरनाथस्य । वैश्रमणेन वा
 सिता ॥ नगरीयं निवासाय । मुकुन्दस्य पितुस्तव ॥ ६८ ॥ स्वर्गलोकाधिकास्त्येषा । संपत्तिभिर्लस-
 त्सुखैः ॥ केनायत्र प्रकारेण । न्यूनता न हि विद्यते ॥ ६९ ॥ वनानि नन्दनौपम्यं । संदधंतीह
 ऋशिः ॥ वर्ततेऽनेकजातीयै—वृद्धैः कल्पद्रुमादिभिः ॥ ७० ॥ वृन्दारकपुष्करिण्य । श्वाप्नांति स-

स्य । सा रेजे तस्य सन्निधौ ॥ ४६ ॥ शक्तिर्ज्ञाता पुरैतस्य । दृष्टं रूपं च सांप्रतं ॥ द्वाभ्यां तस्याः प्रमोदो यो—ऽनृतं वक्तुं न शक्यते ॥ ४७ ॥

नृपितो नृपैः सर्वै—नृखिर्यमणीमयैः ॥ साम्यं देवकुमारस्य । दधानो विराज सः ॥ ४८ ॥
तस्य रूपं समालोक्य । कन्या दृष्टा स्वचेतसि ॥ सहसा भवतो दुर्ष—विषादावतिदुस्तदौ ॥ ४९ ॥
यदीदृशेन रूपेण । मनुष्योऽयं नृविष्यति ॥ अयं च मे नृवेद्भर्ता । तदोर्व्यां जाग्यवत्यहं ॥ ५० ॥
नृविष्यति सुपर्वासौ । यदीदृक्शक्तिसंयुतः ॥ मनुष्यत्वादवश्यं मां । त्यक्षेन्मे तर्हि का गतिः ॥ ५१ ॥
स्पष्टीकृतेऽपि तेनात्म—रूपे दीनमुखीं कर्त्ता ॥ वीक्ष्याचख्यौ मुनिर्भ्रष्टे—ऽद्यापि दीनानना कथं ॥
॥ ५२ ॥ सा प्रोचे कथितं तात । यत्स्वयायं पतिस्तव ॥ परं मे मानसे धैर्यं । न चायाति विशं-
किते ॥ ५३ ॥ मुनिस्तां च पुनः प्राह । माकर्षीस्त्वमधीरतां ॥ यो मया कथितः पूर्वं । तवैव प-
तिरेव सः ॥ ५४ ॥ द्वितीयवारमित्युक्ते । मुनिना तेन धैर्यतः ॥ विश्वासं जनयंती सा । तस्मिन्
प्रेमरसं दधौ ॥ ५५ ॥ प्रद्युम्नेन यदा प्राप्ता । रमणीयं मनोहरा ॥ प्रद्युम्नश्च यदा नार्या । प्रीतिः
प्राप्त्या कथं न तत् ॥ ५६ ॥ उन्नयोरपि संजाता । दंपतीत्वेन नृयसी ॥ यदा परस्परं प्रीति—र्ता

तोऽर्कः किं । स्यात्स्वतेजःप्रकाशकः ॥ ३५ ॥ तथा रूपविज्ञेदेन । विज्ञेयोऽयमपि त्वया ॥ अत्रागा-
त्स्वदर्थमेवात्र । विद्याधरनिवासतः ॥ ३६ ॥ एकस्य बांछना यद्वि । द्वितीयस्य न सा भवेत् ॥ तदा
द्वयोरपि प्रौढा । भवेद्दुदु स्वपंश ॥ ३७ ॥

अत्रैतस्य तवाकांक्षा । तवापि सात्रवत्पुनः ॥ उभयोर्युवयोरजाताः । पूर्णास्तेन मनोरथाः ॥
॥ ३८ ॥ ततस्त्वं मानसं खेदं । परित्यज्य मृगेक्षणे ॥ स्वभाग्यमद्भुतं द्रुमा । जानंती भज संम-
दं ॥ ३९ ॥ कोमलैर्वचनैरेवं । स्वस्थीकृत्य च तां कर्मा ॥ निजरूपप्रकाशाथ । मुनिरूचे मनोभ-
वं ॥ ४० ॥ कीर्तये नातिदृष्टिः स्या—ह्रज्जायै नातिजट्पनं ॥ न चातिजट्पणं पुष्ट्यै । न स्नेहा-
यातिरोषणं ॥ ४१ ॥ नातिक्रीडनमात्राति । न चातिहसनं मुदे ॥ स्वरूपं प्रकटीकृत्य । तदेनां त्वं
प्रमोदय ॥ ४२ ॥ युग्मं ॥ प्रष्टुमेतत्पुरैतस्य । समस्ति स्वीकृतं वचः ॥ तदेष सर्वलोकाणां । पूज्यो
जातोऽस्ति ऋतले ॥ ४३ ॥ मानयिष्याम्यहं नो चे—देतस्य संप्रतं वचः ॥ ममैव भाविनी हानि
—स्तेनैवापीति मानितं ॥ ४४ ॥ स्वीकृत्य वचनं तस्य । व्यक्तीकृत्य स्वरूपकं ॥ अत्रान्मुक्तः शशीवा-
सौ । हरैस्तारोज्ज्वलैर्बभौ ॥ ४५ ॥ चारुचातुर्यलावण्या । मनोहरकलावतः ॥ रोहिणीव शशांक-

वंतो दधतोऽभवन् ॥ सहोदरा गताः कुत्र । संप्रति खेहवर्जिताः ॥ २३ ॥ हाहाथवा मया ज्ञातं ।
 संसारस्य स्वरूपकं ॥ संकटे कोऽपि रक्षायाः । कारको न भवेदिह ॥ २४ ॥ दुःखितश्च मिलितकोऽ-
 पि । तदा दुःखं स्फुटीभवेत् ॥ इत्यालोक्ष्य मुनिं कन्या । विललाप मुहुर्मुहुः ॥ २५ ॥ दुःखस्या-
 प्यवनौ प्रांतो—ऽस्यैव कदा कदाचन ॥ विलप्येति यदा किंचित् । स्वस्था बाला वनृव सा ॥ २६ ॥
 नारदं सा ततोऽवादी—चातैतस्य दुरात्मनः ॥ ईदृशी विद्यते विद्या । कथं गगनगामिनी ॥ २७ ॥
 ममापहरणेऽनेन । जाता ते संमतिः कथं ॥ यद्वा मद्वद्गृहीतोऽसि । तात त्वमपि पापिना ॥ २८ ॥
 छद्मं तु प्रविश्यास्यामि । प्राणानां व्यपरोपणं ॥ ज्ञाविनी का गतिस्तेऽत्र । चिंतेति मम वर्तते ॥
 ॥ २९ ॥ तस्याः श्रुत्वा वचांसीति । सिखोचे मुनिनारदः ॥ हर्षास्पदे कथं खेदं । करोषि पुत्रि
 मौल्यतः ॥ ३० ॥ रुदती सावदत्तात । हर्षः कोऽत्र निरूप्यतां ॥ मुनिः प्राह पितृभ्यां त्वं । यस्य द
 ताभवत्पुरा ॥ ३१ ॥ रुक्मिणीतनयः सोऽय—मर्चित्यशक्तिसंयुतः ॥ ज्ञाग्येनैव समेत्य त्वं । गृही-
 तानेन धीमता ॥ ३२ ॥ निशम्येति जगौ कन्या । मुने मां किं नु वंचसि ॥ नेदृशः सर्वथा ज्ञावी
 । स तु राज्ञोऽस्ति नन्दनः ॥ ३४ ॥ मुनिः प्राहेदृशं रूपं । वीक्ष्य मुग्धे विषीद मा ॥ अत्रैराह्लादि-

तासावप्यजायत ॥ ११ ॥ माकार्षीदियमात्मीय—प्राणत्यागं ज्ञयान्मम ॥ इति तस्याः पुरो वक्र—
मकृत्वा स च संस्थितः ॥ १२ ॥ बीजत्सं कालिमाढ्यं सा । विकरालं कलोषितं ॥ रूपं वीक्ष्याभ-
वत्कंप—मानांगी मृत्युशंकिता ॥ १३ ॥ नस्यत्यपि रुदन्ती च । विश्वासं कुर्वन्ती मुनौ ॥ अपश्यत्
सन्मुखं तस्य । दीना ग्लानमुखी कनी ॥ १४ ॥ अश्रुपातं विमुञ्चन्ती । विलपन्ती पुनः पुनः ॥ ज-
गाद नारदं तात । मयास्ति कर्म किं कृतं ॥ १५ ॥ पितृभ्यामतिवाह्व्या—दहं संपोषिता सुखं ॥
विरुद्धैव ममावस्था । संजाता केन कर्मणा ॥ १६ ॥ प्रथमं रुक्मिणीसूनो—रजातस्यापि चाषिता
॥ अस्मौ केनापि पापेन । जातमान्नो हृतोऽरिणा ॥ १७ ॥ पश्चात्कृष्णनृपस्यास्ति । सत्यज्ञामादिमा-
प्रिया ॥ अहं तस्यास्तनूजस्य । भानुनाम्नः समर्पिता ॥ १८ ॥ तदर्थं नीयमानापि । विचाल एव
पातकात् ॥ मलिम्बुचैर्गृहीताहं । केनापि नो निवास्ता ॥ १९ ॥ नारदं कृपासिंधो । सर्वरामा-
सहोदर ॥ मय्यपह्नयमाणायाम् । दया तवापि नोऽभवत् ॥ २० ॥ आशौशवात्त्वया मातः । पालिता
वर्धिताप्यहं ॥ पुलिदैर्गृह्यमाणया—श्रिता मे न कथं कृता ॥ २१ ॥ प्रेषिता प्रौढसैन्येन । विज्ञा-
य स्थानकं महत् ॥ एतस्मिन् समये तात । विमुक्तैकाकिनी कथं ॥ २२ ॥ ममोपरि महोप्रेम । भ-

दा ॥ नवंति त्वरितं प्राय—स्तदा बलमदोद्धताः ॥ ३०० ॥ इति ते पूर्णमाहारं । संप्राप्य शशरा-
स्तदा ॥ तथा युयुधिरे नष्टा । यथा सर्वेऽपि कौरवाः ॥ १ ॥ निखिलान्यपि वस्त्राणि । केचित्स्व-
मूर्धवेष्टनं ॥ परिधानांशुकं केचि—न्नश्यंतो व्यमुचन् प्रयात ॥ २ ॥ वस्त्रहीना यदा नष्टाः । कौर-
वा वीरमानिनः ॥ कुर्वाणाः क्रीडया नृत्यं । किशता अहसन भृशं ॥ ३ ॥ वादयंतो मुखैर्वेणुन् ।
ददाना हस्ततालकान् ॥ जाता अस्मादृशा एते । प्रव्यं नृतं मिथो जगुः ॥ ४ ॥

स्वकीयधनिकस्यापि । धान्यगोण्यादिकं तदा ॥ समारोपयितुं चारं । न ददुर्वैसरा अपि ॥ ५ ॥
त्रटत्कारं प्रकुर्वाणा । उन्मत्ता गवया इव ॥ मिथ आस्फाव्यमानाश्चा—नाशयंश्च वृषजाः समे ॥ ६ ॥
हाहा पुरः किशतानां । क्षत्रिया हारिता वयं ॥ इति ते च मनस्तप्त्या । वक्राणां कालिकां दधुः
॥ ७ ॥ कौरवाणां बलिष्ठाना—मस्माच्चिर्विजतं बलं ॥ ध्यायंत इति कृष्णास्या । अपि श्वेतमुखा
इमे ॥ ८ ॥ कौरवाणां सदुःखे च । तदा जातेऽखिले बले ॥ वीक्षमाणर्षिणा कन्या—पजह्रे त्रि-
ह्वरेषिणा ॥ ९ ॥ अपहृत्य समानीय । विमाने शोभने निजे ॥ नारदर्षिसमीपे सा । स्वास्थाय
विनिवेशिता ॥ १० ॥ सौरभ्रेयी यथा व्याघ्रा—द्विभ्रेति भयविह्वला ॥ किशततस्तथा तस्मा—द्वी-

अवलोकय समागच्छ—त्वंसैन्याभिमुखं च तत् ॥ कौरवाः सुप्रशः केचि—ञ्चुकुक्षुः समु-
 दायतः ॥ ७९ ॥ केचिद्दंत्यमर्षेण । किमेतेभ्यो बिभीथ भोः ॥ तिष्ठत्यग्रे गजानां कि—मक्रुशा
 अपि शूकराः ॥ ८० ॥ अतिशौर्यतया युयं । युध्यध्वं वीरमानिनः ॥ ईदृशोऽवसरोऽस्माकं । काले-
 न हि समेष्यति ॥ ८१ ॥ एतान् वनेचरान् दुष्टान् । कंदमूलफलाशिनः ॥ गृहीत्वा मारयध्वं च ।
 भूतानिव नयंकशन् ॥ ८२ ॥ वदंत इति जात्कारं । विद्युद्दामेव बिभृता ॥ उदघाटितेन खड्गेना-
 धावनं सैन्यस्थिता नृपाः ॥ ८३ ॥ पुलिंदा अपि नृपानां । योद्धुं मन्मुखमागताः ॥ ततो रौद्रे र-
 णे जाते । निद्वैर्नृपाः पशजिताः ॥ ८४ ॥ तदा केचिद्विमुखान् स्वां—स्तुरंगान् वक्रताधराः ॥ अ-
 श्ववाराः सरंगाश्च । विद्धा निद्विशिलीमुखैः ॥ ८५ ॥ क्षुत्क्षामाणां पुलिंदानां । दयया नारभारि-
 ताः ॥ तुंगाः स्तंबरमास्तस्मि—न्ननीक एव बभ्रुमुः ॥ ८६ ॥ तस्येष्टेभ्यस्तदा तत्र । पतिताः सर्पिषो
 घटाः ॥ तेषामेव घृतैर्जाता । सारणिर्धरणीतले ॥ ८७ ॥ पुनस्तेभ्योऽपि गोधूम—गशयः पतिता
 भ्रुवि ॥ संश्रामकर्तृपादैश्च । चूर्णीभृता विमर्दिताः ॥ ८८ ॥ क्षुधितानां किराताना—मन्येषामपि
 भ्रुस्पृशां ॥ शङ्काणं रणदेव्येव । प्रदत्तं गुडमिश्रितं ॥ ८९ ॥ संपूर्णोदरमाहारं । लभन्ते पामराः य-

यते कथं ॥ संप्राप्ते समये येन । विचार्यते जनो हि सः ॥ ७७ ॥ गमिष्यथैव चेद्भूयं । मामुपेक्ष्य
 पराक्रमात् ॥ धीरा जवथ तत्ताव—द्यावद्यत्वं करोम्यहं ॥ ७८ ॥ ते प्रोचु रे पुलिंद त्वं । कुरु यत्वं
 यथेप्सितं ॥ यत्ने कृतेऽपि यास्यामो । हत्वा त्वामात्मशक्तिः ॥ ७९ ॥ इति श्रुते पुलिंदस्य । वे-
 शधारी स विद्यया ॥ सीसीत्कारं च कृत्वा डाग् । मेलयामास भिक्षकान् ॥ ८० ॥ तदा तत्राजवत्
 सैन्यं ॥ शिद्धानामेव केवलं ॥ तैरेव वेष्टितं कन्या—सैन्यं पूर्वेव दुर्दिनैः ॥ ८१ ॥ कुरुदेशजना
 यद्य—यायुधैर्विविधैर्युताः ॥ तथापि तेऽभवन्स्तेषां । रूपैः शस्त्रैर्भयंकराः ॥ ८२ ॥ पृथिव्यां कानने
 शैले । कंदरायां समंततः ॥ किरातानेव कृष्णांगा—नद्राक्षुः कुरुदेशजाः ॥ ८३ ॥ गृहीत च नि-
 क्षीत । गह्वर्येते क पापिनः ॥ इति बुधां प्रकुर्वाणाः । समेता भिक्षकोटयः ॥ ८४ ॥ मस्तके पद्म-
 वश्रेणि—रचितोन्नतमौलयः ॥ पादपानामनेकानां । फलैः कल्पितहारकाः ॥ ८५ ॥ बृहत्पलाश-
 त्राणां । कृतातपत्रखेटकाः ॥ हस्ते धृतदृषत्काष्ठ—यष्टयो विविधायुधाः ॥ ८६ ॥ उद्दघादितशिरोदे-
 शे । चट्टकेशकलापकाः ॥ धावंतः कुरुदेशीय—विरूथिनीजिघृक्षया ॥ ८७ ॥ ऋयो हनुमतां मे-
 न्य—मिव चापव्यमादधत् ॥ विष्वक् भिक्षवलं व्याप्तं । दूरिकोलाहलाकुलं ॥ ८८ ॥

नविष्यति मुकुन्दस्य । शुद्धकाव्यद्वौऽत्र यद्ययं ॥ तर्हि प्रकुपितश्चित्ते—ऽस्माकं किं स कश्चिदिति ॥
 ॥ ६६ ॥ यदि कश्चिद्भवेदत्र । कत्रियो नृपनन्दनः ॥ दीयतेऽपि तदा किञ्चि—तस्मै शुद्धकाधिका-
 रिणे ॥ ६७ ॥ ब्रुवाणा इति ते दर्पात् । सुनृपा गंतुमुत्सुकाः ॥ यावदासन्न प्रतोद्वेव । तान् धन्व-
 ना हरोध सः ॥ ६८ ॥ धनुरेकमपि प्राप । विस्तारतां समंततः ॥ विहाय भेदधन्वेन । पंचवर्णसम-
 न्वितं ॥ ६९ ॥ तान्निरुद्ध्याखिलांस्तेन ; धनुषा शक्तिशालिना ॥ अट्टहास्यं प्रकुर्वाणः । सर्वान्नि-
 र्भर्त्सयन् जगौ ॥ ७० ॥ विवर्जिता विचारेण । रे मूर्खा मे कुरु प्रजोः ॥ कथं न दीयते पुत्रो ।
 शुष्मान्निरट्पबुद्धिभिः ॥ ७१ ॥ अहं तु वासुदेवस्य । प्रथमस्तनयो नयी ॥ प्रवर्ते काननावास—
 विधायिनां शिरोमणिः ॥ ७२ ॥ भवंतो यदि जानंति । मिथ्याप्रजड्यकं हि मां ॥ तर्हि इत्वा क-
 नीं पूर्वं । पृष्टव्याः सकला अत्र ॥ ७३ ॥ सांप्रतं चेन्न दास्यंति । जवंतो मम कन्यकां ॥ पश्चात्ता-
 पं विधास्यंति । पुनः प्रचलिता इतः ॥ ७४ ॥ वनेऽत्र वसतः कन्यां । यूयं चेन्मम दास्यथ ॥ त-
 दैव वासुदेवोऽपि । परमां मुदमाप्स्यति ॥ ७५ ॥ शुष्माभिः कथ्यते कन्या । नास्तीदृशीह संसृतौ
 ॥ मया प्रोच्येत मनुज्यो । वरः कोऽपि न लप्स्यते ॥ ७६ ॥ सदृशे मिलिते योगे । विचारः कि-

र्दु । यूयं विचारचातुरीं ॥ समर्प्य कनकामेव । क्षमेण व्रजताञ्जितः ॥ ५४ ॥ केचित्प्रोचुर्मुकुन्देन ।
 वचनं प्रोक्तमस्ति चेत् ॥ तर्ह्यत्र बहवः सार्था । जविष्यंति गताः पुरा ॥ ५५ ॥ तेषां किमपि नो
 सारं । तत्पार्थ्वं न हृष्यते ॥ दरिद्रपुत्रक एवा—जन्मतस्त्वं समीक्ष्यसे ॥ ५६ ॥ स प्राह रे स्व-
 रूपं मे । यूयं जानीथ नो शठाः ॥ अहं दाता च प्रोक्ताहं । दत्तं भुक्तं च तेन तत् ॥ ५७ ॥ के-
 चिदाहुररे मूर्ख । वैकट्यं किं करोषि च ॥ तव सर्वमपि ज्ञात—माजन्मतः स्वरूपकं ॥ ५८ ॥ श्र-
 हणं राजकन्याया । दूरे तिष्ठतु सर्वथा ॥ नास्ति दर्शनमप्यस्या । वराकस्य तवाग्रहात् ॥ ५९ ॥
 लंबोदरं च कृष्णगं । पिंगलकचधारिणं ॥ त्वां दृष्ट्वान्यवशा विन्येत । किं पुनः राजकन्यका ॥ ६० ॥
 अस्ति यर्हि सुरूपाया । एव कन्यास्तव स्पृहा ॥ तर्हि नैरवज्ञपां त्वं । प्रदाय कामनां कुरु ॥ ६१ ॥
 यथा जन्मांतरेऽपीशं । तां प्राप्य रूपसुंदरीं ॥ बांछितां चापि कालेन । पूर्णं कुर्या मनोस्थं ॥ ६२ ॥
 केचित्कोपेन जट्पति । किमेतेन कुरुपिणा ॥ श्रद्धिलेन समं वार्ता । जवद्भिः प्रविधीयते ॥ ६३ ॥
 संस्थास्यत्ययमत्रैवा—साकं तु गमनं महत् ॥ गले धृत्वा विदूरेऽमुं । कृत्वा चलत सत्वरं ॥ ६४ ॥
 वयं क्षत्रियजानीया । अयं पुलिंदजातिजः ॥ सर्वथास्माकमेतस्य । न योग्या शुल्कदानिता ॥ ६५ ॥

यतो मे दर्शिता एते । पदार्थाः सैन्यवर्तिनः ॥ ४२ ॥ यूयमेव विजानीथ । यत्सारं मम शोगकृत ॥
 दत्त्वा तं कुशलेनातः । काननाद्भुतं द्रुतं ॥ ४३ ॥ प्रवृत्तां चक्रतां विघ्नो । ऋषियत्यन्यथाध्वनि ॥
 संतोषिते शुद्धकाध्यक्षे । निर्विघ्नता भवेत्खलु ॥ ४४ ॥ केचिद्वदन्ति ह्यस्येन । सैन्येऽत्र सकलादपि
 ॥ सारं भोगकरं ऋमि—पात्रपुत्री प्रवर्तते ॥ ४५ ॥ सारे वस्तुनि चेद्वांछा । विद्यते तव चेतसि
 ॥ तर्हि त्वं तां समादत्स्व । खलुरूपविलासिनीं ॥ ४६ ॥ ह्यसित्वोचे तदा जिह्वो । भवंतो भाग्य-
 प्राजिनः ॥ महान्तः संति मेदिन्यां । तामेव दीयतां मम ॥ ४७ ॥ एकाकित्वेन तिष्ठामि । गहने
 काननेऽत्र हि ॥ कापि रंधनकर्त्री मे । नास्ति स्त्री परिचारिणी ॥ ४८ ॥ तेऽपि जल्पयितुं प्रोचु-
 र्ब्रथिखल्वयुतं वचः ॥ भक्षणं परिधानं च । त्वत्तः सा मार्गयिष्यति ॥ ४९ ॥ स ग्राह्य मम किं ना-
 स्ति । वनेऽत्र प्रक्षणं वरं ॥ बदरीवटवृक्षादि—फलानि संति ऋग्निः ॥ ५० ॥ ऋर्जत्वग्बर्हिबर्हणी
 । डाक्पश्चापगिष्यते ॥ कारयिष्यामि शृंगारं । गुंजाफलकपर्दकैः ॥ ५१ ॥ मयि संतोषितेऽवश्यं ।
 सारसंपत्तिसंयुते ॥ युष्माकमुपरि प्रीतिं । मुकुंदोऽपि कश्चिदिति ॥ ५२ ॥ कृष्णेनापि मम प्रीत्यै ।
 प्रोक्तमस्ति वचः पुरा ॥ सार्थेऽत्र वहमाने य—द्रोच्यं ग्राह्यं त्वयैव तत् ॥ ५३ ॥ ततश्चेतसि माका

रूपं वीक्ष्य पूरुषाः ॥ धनुःसंघितवाणं तं । जहसुः स्थितमध्वनि ॥ ३१ ॥ यावत्ते भोजनं कृत्वा ।
 चेच्चुरग्रे गियासया ॥ मार्गं निरुह्य तावत्स । जगौ तान् कोपपूर्तिः ॥ ३२ ॥ युयं यद्यपि वर्तध्वे ।
 सुभयाश्च मदोत्कटाः ॥ तथापि पदमात्रं न । गंतुं दास्यामि सर्वथा ॥ ३३ ॥ कुमारः कौरवा वीरा
 । हंसतः क्रीडयाब्रुवन् ॥ किमर्थं रे पुलिंद त्वं । मार्गं रुध्वा स्थितः पुरः ॥ ३४ ॥ अपरोप्य भृकु
 षिं भाले । कोदंडे च शिलीमुखं ॥ सोऽवक्त्रसाधुस्थितोऽस्म्यत्र । युष्माकं जनकस्य किं ॥ ३५ ॥
 पुनस्ते जगदुः कस्य । सेवकस्त्वं प्रवर्तसे ॥ क्रोधेनाभ्यदधत्सोऽपि । विष्णोः शुल्बकधरोऽस्म्यहं ॥
 ॥ ३६ ॥ कृष्णस्य शौडिककत्वेन । तेऽपि कोमलया गिरा ॥ आचल्यू रे किमस्माकं । कश्चिदसि
 वनेचर ॥ ३७ ॥ अथवा कथमस्माकं । गंतुं दास्यस्यतो वनात् ॥ सोऽप्याह भागधेयं मे । दत्त्वा
 यात् नृपा इव ॥ ३८ ॥ कृष्णप्रीत्यै जगुस्तेऽपि । विष्णोस्त्वं शौडिककोऽसि यत् ॥ ततः संताप्यते-
 ऽस्मान्निः । कथं बृहत्त्वसंयुतः ॥ ३९ ॥ कटकेऽत्र प्रवर्तते । गजवाजिपदातिकाः ॥ रथा वस्त्राणि
 रत्नाद्याः । पदार्था अपरेऽपि च ॥ ४० ॥ तेषु यत्त्वं विजानीया—स्तवोचितं च सुंदरं ॥ शुल्बकस्थाने
 ने गृहीत्वा त—देह्यमानं गंतुमुत्तुकात् ॥ ४१ ॥ अमर्षादवदत्सोऽपि । किं सार्धबुद्धकोऽस्म्यहं ॥

न्यं । गियासा वर्तते मम ॥ १७ ॥ श्रवेद्यदि तवादेशो । मयका तर्हि गम्यते ॥ मुनिर्जगद गंतुं
 च । प्रदास्यामि न सर्वथा ॥ १९ ॥ चपलो वर्तसे त्वं तु । चापद्वयं प्रकरिष्यसि ॥ तस्मिन् विधी-
 यमाने हि । विलंबः प्रबलो श्रवेत् ॥ २० ॥ कुमारः प्राह चापद्वयं । न करिष्याम्यहं मुने ॥ कट-
 कस्य बलं दृष्ट्वा । समायास्याम्यहं द्रुतं ॥ २१ ॥ मुनिर्बभाण तर्हि त्वं । समीक्ष्यागह सत्वरं ॥ २२
 त्युक्तोऽगात्स तत्रैव । स्तन्नयित्वा विमानकं ॥ २३ ॥ सैन्येन वेष्टिता कन्या । चारुरूपेण वीक्षितुं ॥
 न शक्यत इतीवायं । शिष्टरूपमचीकृत् ॥ २४ ॥ यत्नं तत्कटकं सर्वं । भोजनार्थमवस्थितं ॥ समे-
 तो भिन्नरूपेण । मदनस्तत्र कैतुकी ॥ २५ ॥ वपुस्तानायमानं च । हस्तिहस्तोपमौ करौ ॥ शा-
 खिशाखासमे जंघे । हस्तांद्री सूर्यकाकुनी ॥ २६ ॥ राजादनशुष्कफल—मिव संकुचितं मुखं ॥ दं-
 ता गर्दभदंतानां । महत्स्वेनोपमां दधुः ॥ २७ ॥ चिर्पटा नासिकां श्मश्रु । पिंगलं गुरुतान्वितं ॥
 कर्णिनं जठरं प्रौढं । शरीरं श्यामवर्णजाक् ॥ २८ ॥ स हस्ते वंशकोदण्डं । तूणीरं दृग्निर्माणं ॥
 शरीरे दधते वस्त्रं । खंभितं सर्वतोऽपि च ॥ २९ ॥ शिरःकेशान् जटाजूटान् । लोचने अरुणारुणे
 ॥ जल्पने मुखनिर्गह—निष्टीवो रुडरूपभूत ॥ ३० ॥ षड्भिः कुलक ॥ इदं कुरुदेशीयः । कु-

योग्यं जानन् युधिष्ठिरं ॥ राज्येऽन्निषिष्य ऋपालः । पांडुरथाददे व्रतं ॥ ७ ॥ जनकैश्वर्यभोगाच्च ।
स्वकायादपि वीर्यतः ॥ तृणवन्मन्यमानोऽन्यान् । मानी दुर्योधनोऽभवत् ॥ ८ ॥ सर्वेऽपि पांम्वास्ते-
न । देशान्निर्वासिताश्छलात् ॥ विव्रता तेषु मात्सर्य—महंकारमयाशयात् ॥ ९ ॥ स दुर्योधनऋ-
पालः । साम्राज्यं पाति संग्रति ॥ अस्ति तस्य पवित्रश्रीः । पुत्रिकोदधिनामिका ॥ १० ॥ यस्या रू-
पेण निर्वाण—नितंबिन्यो विनिर्जिताः ॥ यथा तथा द्विया वक्रं । दर्शयति न ऋस्पृशां ॥ ११ ॥
यस्या नयनसंभृतै—स्तीक्ष्णैः कटाक्षमार्गणैः ॥ विद्या उद्ववसितुं नालं । भवंति ऋस्पृशो ब्रुवि ॥
॥ १२ ॥ यत्पाणिग्रहणं चित्ते । बाढंत एव कामिनः ॥ अप्राप्त्या कर्म शापंति । स्वकीयं धनिनो-
ऽपि च ॥ १३ ॥ शैशवांपि चापल्या—चरणेनेव चक्षुषोः ॥ चलत्वं चारुचित्तानां । चिनोति च
सुरांगिनां ॥ १४ ॥ रूपेण लसता रंभा । पौर्णिमेंदुर्मुखेन च ॥ लावण्येन पयोराशि—वर्ण्येऽपि
विजितस्तथा ॥ १५ ॥ अजातस्यापि ते दत्ता—चवद्दुर्योधनेन सा ॥ वत्स त्वं तु हनो जात—
मात्रोऽप्यसुखैरिणा ॥ १६ ॥ शुद्धिस्तव कृता बह्वी । संप्राप्तश्च तथापि न ॥ अथ त्वदनुजान दातुं ।
तातेन प्रेषितास्ति सा ॥ १७ ॥ वनिताया विद्यासेन । संतुष्टो मदनोऽगदत् ॥ निरीक्षितुमिदं म-

सुलक्षणं ॥ रात्रौ निजप्रार्थयै । सुतत्वेन स दत्तवान् ॥ ९९ ॥ सापि पुत्रतया मोहा—रपाल
 यामास तं शिशुं ॥ कर्ण इत्यभिधानेन । दंपतीभ्यां स गद्यते ॥ ९६ ॥ वयसा वर्धमानश्च । स
 गुणैरप्यवर्धत ॥ बाढ्यादपि प्रमिष्टोऽनृ—ब्रह्मज्ञो नृपतेरपि ॥ ९७ ॥ पांशुकुंत्योश्च संबंध—मथ्य
 विज्ञाय तत्पिता ॥ समक्षं पौरलोकाणां । तस्मै तां प्रददे महेः ॥ ९८ ॥ मरुक्कक्षापतेः पुत्री । म-
 द्दकी भद्रकीर्तिभाक् ॥ कांता स्वयंवराप्तानृ—दन्या पांशुमहीपतेः ॥ ९९ ॥ गांधारदेशनृपस्य । नृ-
 तले सबलोशितुः ॥ संजाताः शकुनैरष्टौ । गांधार्यादिसुता मताः ॥ १०० ॥ शाकुनैर्गोत्रदेवोभि-
 रुक्तैरष्टापि ताः पिता ॥ प्रददौ धृतराष्ट्राय । त्रावि कर्म हि नान्यथा ॥ १०१ ॥ देवकस्य महीशस्य ।
 नाम्ना कुमुदिनी सुता ॥ जाता जवातृकस्येव । विदुरस्य नितंबिनी ॥ १०२ ॥ पांशुकुंतीस्फुरद्भोगा—
 दुत्पन्नाः पंच नंदनाः ॥ युधिष्ठिरादयो युध—योधारो ऋवि विश्रुताः ॥ १०३ ॥ विचित्रवीर्यं नृपालो ।
 विजज्य राज्यमात्मनः ॥ धृतराष्ट्रकपांशुभ्यां । दत्त्वा चारित्रमग्रहीत् ॥ १०४ ॥ धृतराष्ट्रदत्तनृपस्यापि । गां-
 धारीकुक्षिसंजवाः ॥ सुता एकशतान्यासन् । शौर्यौदार्यार्जिमानिनः ॥ १०५ ॥ धृतराष्ट्रस्तनृजेषु । श-
 तेषु तेषु संप्रतं ॥ ज्ञात्वा दुर्योधनं राज्यं । प्रदाय प्राव्रजन्मुदा ॥ १०६ ॥ तेषु पंचसु साम्राज्य—

सर्वेभ्यो गोपमानापि । दक्षा सा गर्दमादधौ ॥ तथापि ज्ञातमालोचिः । कथञ्चिच्चिह्नदर्शनात् ॥
 ॥ ८३ ॥ अज्ञाता नूतना वार्ता । स्त्रीणां समाति नो हृदि ॥ कयाचिदिति तन्मातुः । स्वरूपं त-
 न्निरूपितं ॥ ८४ ॥ तथापि निजनाथस्य । तेनोक्तं देवि पृच्छ्यतां ॥ पातकिन्या तथा वंश—कले-
 किता कथं कृता ॥ ८५ ॥ विहायक्कया मात्रा । तत्र दुःखात्समेतया ॥ पृष्टा पुत्र्युदरे वृद्धिः । क-
 थं ते ब्रूहि सूनुतं ॥ ८६ ॥ सोचे जननि माकर्षी—विषादं त्वं मनागपि ॥ पाण्डुना कीडिता वर्ते
 । न त्वन्येन नरेण हि ॥ ८७ ॥ मया स तु पतित्वेन । प्रतिश्रुतः प्रवर्तते ॥ स एवानृतसमेतोऽब्र
 । पश्य तत्पाणिकंकणं ॥ ८८ ॥ पाण्डुनामांकितं वीक्ष्य—गदं स्वर्णमणीभयं ॥ स्वयमेव वृत्तत्वेन
 । जाता सा हर्षखेदजाग ॥ ८९ ॥ तथापि कथितं राज्ञः । पुरः सोऽप्याह दीर्घहृग् ॥ प्रसिद्धिरथ
 नो कार्य । लोकानां पुस्तो मनाक् ॥ ९० ॥ गुप्तवृत्त्या दधाना सा—धानं धन्या मीनविणी ॥
 सुषुप्ते पूर्णकालेन । पुत्रं प्राचीव ग्रास्करं ॥ ९१ ॥ तं क्षिप्त्वा कांस्यपेठायां । द्विया कुंती महानि
 शि ॥ समुद्रिकं वयस्याग्नि—मैदाकिन्यामवाहयत् ॥ ९२ ॥ वातेन प्रेर्यमाणोच्चैः । सा हस्तिनापु-
 रस्तटे ॥ संप्राप्ता वीक्षिता प्रीत्या । सुतसारथिना प्रगे ॥ ९३ ॥ ततो गृहीतपेठायाः । कृष्ट्वा बालं

बद्धः पांडुरजायत ॥ ७१ ॥ मुद्रिकाया अपि प्रोक्त—मस्ति माहात्म्यमद्भुतं ॥ तत्किं सत्यमसत्यं
वा । परीक्षितुमिवागमत ॥ ७२ ॥ यद्वा स्नेहः स एवेह । सशब्द उभयोरपि ॥ इति ज्ञापयितुं म-
न्ये । तत्र पांडुरूपीयिवान् ॥ ७३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ आगत्य चानुसारेणो—पलक्ष्य तां नृपो
गले ॥ पाशहोतनदंजेन । भुजान्यां पाशमादधौ ॥ ७४ ॥ स्पर्शति स्नेहिलपाणिभ्या—मुद्धासि-
रोमकंचुका ॥ दृष्टितुष्ट्या पतिं ज्ञात्वा । रागभावानदर्शयत ॥ ७५ ॥ दर्शनात्स्पर्शनान्बैव । प्रीति-
र्जाता द्वयोरपि ॥ कृत्वा गार्धर्ववीवाहं । कुल्या स पर्यणीयत ॥ ७६ ॥ क्वाहं क्वेयं च देवेन । यो-
गोऽयं मेलितो यदि ॥ प्रस्तावोऽथ विलंबस्य । नोद्ययोरपि विद्यते ॥ ७७ ॥ यथा पूर्वं समानं च ।
बद्धव मानसं द्वयोः ॥ तथा सांप्रतमप्येवं । कृत्वा ताभ्यां कृतं स्तं ॥ ७८ ॥ कुंती तेनैव जोगेन ।
दधावाधानमुत्तमं ॥ समुद्धे शुक्तिका स्वाति—सलिलेनैव शुक्तिजं ॥ ७९ ॥ आत्मनः कामितं कृ-
त्वा । पांडुर्जिगमिषुर्यदि ॥ ऋतुस्नाता लज्जमाना । तत्पुरं कुल्यवक् तदा ॥ ८० ॥ जातमस्ति म-
माधानं । नाथ त्वयोसबीजतः ॥ लोकानामुत्तरं दास्ये । किमहं त्वं तु गढसि ॥ ८१ ॥ अग्निज्ञा-
नाय दत्त्वा स्वं । कंकणं लिखिताग्निधं ॥ मुद्राया एव माहात्म्यात् । प्रत्यगढपुरं नृपः ॥ ८२ ॥

संतोषयोगेन । विद्याधरो विसर्जितः ॥ कुंतीमेव हृदि ध्यायन् । नृपोऽपि प्रस्थितः पुरे ॥ ६१ ॥ इ-
 तोऽथकवृष्णिङ्गं । गत्वा फलकधारकः ॥ पांडोरैश्वर्यरूपादीन् । गुणान् राज्ञः पुरोऽस्तवीत् ॥ ६२ ॥
 वार्ण्यमानान् गुणान् पांडोः । श्रावं श्रावमनेकधा ॥ प्रतिज्ञामकरोत्प्राज्ञा । कुंती तातांकमाश्रिता ॥
 ॥ ६३ ॥ पांडुरेव पतिर्मेऽस्मिन् । नवे भवतु निश्चितं ॥ नवांतरेऽपि चास्यैव । कश्चित् कस्पीडनं ॥
 ॥ ६४ ॥ मनस्येवं प्रतिज्ञातं । जानाति मन एव तत ॥ अन्यस्मिन् पुरुषे वक्तु—मदमा दीणाना-
 मगात् ॥ ६५ ॥ क्रीदयान्येष्टुरुद्याने । गता कुंती सखीयुता ॥ दुर्लभां पतिसंप्राप्तिं । मत्वा चाधा-
 द्रुले गुणं ॥ ६६ ॥ कंठे बन्धापि सा रज्जु—मभ्यधादतिदुःखतः ॥ नोः कुलदेवता यूयं । मच्चिंतां
 चेत्कश्चिद्यथा ॥ ६७ ॥ तदा मदीयवृत्तान्तं । व्रजित्वा ब्रूत तत्पुरः ॥ अन्यथा कल्पितस्वाम्य—प्रा-
 प्त्या मर्तुमना अग्रहं ॥ ६८ ॥ पांडुरेव प्रतिज्ञातो । नर्तुत्वेनात्र जन्मनि ॥ जन्मांतरेऽपि युष्माकं ।
 प्रसादादयमेव हि ॥ ६९ ॥ चिंतयिष्यथ नो यूयं । यदि मां विपदाकुलां ॥ तदानेन हि पाशेन ।
 मरिष्ये शरणं विना ॥ ७० ॥ वदंतीति मुखाद्दुःखा—ध्यायंती पांडुसंगमं ॥ त्यजंति पितृसंमोहं ।
 यावद्भाग्यति कानने ॥ ७० ॥ माकर्षीन्मरणं माम—कीनाद्वियोगतस्त्वयं ॥ इतीव मोहपाशेन ।

रत्नं । जानन् भ्राम कानने ॥ ४९ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ दृष्टो भ्रमता तेन । चंपकदुमपंक्तिषु ॥
 यन्त्रिनो लोहनागैव—नर एको विमूर्तितः ॥ ५० ॥ कामेनात्याकुलत्वेऽपि । तं दृष्ट्वा पांशुपार्थिवः
 ॥ कोऽयमत्रेति संकल्प्य । गतः स तस्य सन्निधौ ॥ ५१ ॥ यावत्तत्र गतस्तावत् । खड्गं भूपतितं पु-
 रः ॥ दृष्ट्वा चादाय पाणिभ्यां । प्रत्याकारमद्यैकत ॥ ५२ ॥ औषधौ लिखिते खड्गे । तत्र द्वे तेन
 वीक्षिते ॥ वधुर्विशद्व्यका ह्येका । व्रणसंरोहिणीतरा ॥ ५३ ॥ ते द्वे अपि समादाय । मुक्त्वा खड्गं
 जगौ नृपः ॥ हे मर्त्यं वर्तसे त्वं क—स्त्वावस्थेदृशी कथं ॥ ५४ ॥ दीनस्वरेण सोऽध्याह । परो-
 पकारमानसः ॥ नाम्ना निलगतिर्वर्ते । विद्याभृतामन्त्रीश्वरः ॥ ५५ ॥ कांताशनिवता विद्या—धरेण
 मम कामिनी ॥ विद्यायापहृता तस्य । पृष्ठेऽहमपि निर्गतः ॥ ५६ ॥ लज्जयोर्मिलने युद्धे । जाते
 तेन नियन्त्रितः ॥ अथ त्वं मां कृपां कृत्वा । कष्टादस्माद्विमोचय ॥ ५७ ॥ इति श्रुते महीजानि-
 स्तं च बंधनसंकटात् ॥ मोचयित्वा स्वहस्तार्थ्यां । तदीयं देहमामृशत् ॥ ५८ ॥ अद्यापि जीवित-
 स्य । दाता त्वं वर्तसे मम ॥ स्वस्थीयतेन तेनेत्यु—दित्वौषधौ समर्पिते ॥ ५९ ॥ पुनः प्रत्युप-
 काशय । वांछितस्थानगामिनी ॥ तस्यैका मुद्रिका दत्ता । सख्यं च स्वीकृतं मिथः ॥ ६० ॥ नृपः

न्यां । कुचान्यां कलशान्वलीं ॥ दोर्देडेन मृणालान्यं—गुलीन्यां वरपल्लवान् ॥ ३९ ॥ धीराणाम-
 पि जंतूनां । जयंकरमर्पि हुतं ॥ कट्या पंचाननं प्रीमं । वनावस्थितिकारिणं ॥ ३० ॥ समस्ताम्ब-
 पि वामाक्षी—ध्वेषा रेखासमन्विता ॥ शैशवेऽपि जयत्यंग । यौवने किं करिष्यति ॥ ३१ ॥ त्रि-
 निविशेषकं ॥ इयं मनुष्यधर्मत्वा—द्विवाहाय सुपर्वणां ॥ न योग्या सर्वथा मर्त्य—लोके को भ-
 विता पतिः ॥ ३२ ॥ विमृशन्निति नृपालो—ऽपृच्छफलकधारिणं ॥ रूपं कस्या इदं नूनं । वद त्वं
 पुरुषोत्तम ॥ ३३ ॥ सोऽपि प्राह महाराज । रूपं कुल्या इदं खलु ॥ अंधकवृष्णिनृपाल—तनुजाया
 मनोहरं ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वा पुरुषः सोऽपि । प्रणम्य नृपतिं ततः ॥ ययौ फलकमादाय । स्थानकं
 स्वेप्सितं हुतं ॥ ३५ ॥ ध्यायन्नथो धरपाल—स्तामेव हृदि संस्थितां ॥ परितः फलितान् वृक्षान् ।
 पश्यंश्चित्तं द्विधा व्यधात् ॥ ३६ ॥ तस्य क्षमाधिनाथस्य । द्वैविध्येनेव चेतसः ॥ सर्वत्रापि तथैवाद्भु-
 त । सर्वहेतु हृदेव हि ॥ ४६ ॥ नारिणं नागरं च । वकुलं कलिकारकं ॥ अशोकं शोककर्तारं ।
 क्रकचं क्रमुकहृदं ॥ ४७ ॥ कदलीं स्तंभसंकाशां । नागवह्निं लतामिव ॥ मालतीं प्रौढसंतापां ।
 जातिं जानिविनाशिनीं ॥ ४८ ॥ लुण्णत्वं वापिकावारि । दीर्घिकास्त्रयदीर्घितां ॥ स कामारेष्वसा-

श्री—विंदुरो विंदुरो मतः ॥ १९ ॥ अत्यासक्ततया कामे । विचित्रवीर्यं नृयुजः ॥ वपुः सांडमपि
 ग्रस्तं । रोगेण राजयक्ष्मणा ॥ १७ ॥ तेन प्राणा अपि ग्रस्ता—स्तस्य सत्वरमेव च ॥ ततस्तदास्प-
 देऽमात्या—श्वक्रुः पांडुं प्रजापतिं ॥ १९ ॥ तस्य राज्ये प्रजामूर्ध्नि । न्यायेन करमोचनं ॥ अग्रद्वे-
 वस्य पूजाया । आदानमिव वृद्धये ॥ २० ॥ तस्य दीप्रप्रतापस्य । न्यायेन राज्यपालनात् ॥ सापि
 न्याययुता जाता । प्रजा राजानुयायिनी ॥ २१ ॥ अन्यदा दृष्टुमारामं । दैत्यैः सुमैः फलैरपि ॥ व-
 र्धितश्रियमायातो । वसंतं श्व नृधवः ॥ २२ ॥ क्वाणं स मालतीपुष्पं । क्वाणं जातिसुमं पुनः ॥
 आप्राणां मंजरीं जिघ्रं—श्रंचरीकं श्वाभ्रमत् ॥ २३ ॥ क्वाणं गृह्णन् स्वहस्तान्यां । विविधानि फला-
 नि च ॥ अशोकादिकपुष्पाणि । तत्र कामीव सोऽजनि ॥ २४ ॥ समंतात्स्वेह्यया भ्राम्यन् । वीक्ष-
 माणो वनश्रियं ॥ सहकारतले मर्त्यं । स्थितं ददर्श पार्थिवः ॥ २५ ॥ आह्लादितं सुवस्त्रेण । दर्श-
 नार्थमिवेशितुः ॥ पश्यंतं फलकं नृय—स्तं निरीक्ष्याब्रवीन्नृपः ॥ २६ ॥ अहो पुरुष किं वारं—
 वारं त्वमवलोकसे ॥ इत्युक्तः पुरुषः सोऽपि । दर्शयामास तं नृपं ॥ २७ ॥ फलके चित्रितं रूपं ।
 दर्शं दर्शं महीपतिः ॥ दधानो मदनोऽङ्कं । विस्मयेन व्यचारायत् ॥ २८ ॥ नीलोत्पलानि नेत्रा-

॥ ४ ॥ तावचुंगैर्गजैः प्राज्यै—जविनां वाजिनां व्रजैः ॥ अद्वैतैः स्यंदनैर्युक्तं । संख्यातीतैः पदा-
 तिभिः ॥ ५ ॥ निःस्वानडुंडुभिरेर्या—दिक्वाद्यवैभृतं ॥ भूभागे परितो दृष्टं । गर्जनां जनयद्र-
 लं ॥ ६ ॥ युग्मं ॥ सार्वभौमस्य सैन्येन । साम्यं विभ्रन्निरीक्ष्य तत् ॥ मदनो मुनिमप्रादीत् । कौ-
 तुकान्वितमानसः ॥ ७ ॥ कस्येदं वर्तते सैन्य—मनव्यवलगर्वितं ॥ सिखा सोऽवक् यदर्थं त्व-
 मानीतस्तदिदं वलं ॥ ८ ॥ समाकर्णय वत्स त्व—मत्रास्ति कारणं महत् ॥ बलीयसापि मर्त्येन ।
 दुर्वार्यमुद्यमेन हि ॥ ९ ॥ दुर्योधनो महावीर्यो ; दुर्योधनोऽप्यैरपि ॥ कुरुवंशसमुत्पन्नः । प्रवर्तते
 प्रजाप्रभुः ॥ १० ॥ श्रीयुगादीशतीर्थेश—तीर्थे प्रथमदान्यभूत् ॥ श्रेयांसः श्रेयसा शाली । विशा-
 लीभूतसद्यशाः ॥ ११ ॥ तस्य वंशे क्रमेणानु—द्विध्वविश्वप्रियंकरः ॥ शांतचेताश्च भूतेषु । नाम-
 तः शांतनुर्नृपः ॥ १२ ॥ सुतो विचित्रवीर्योऽभूत् । तस्य नृपस्य शास्वतः ॥ जाता विचित्रवीर्यस्य ।
 कांतास्तिस्वो मनोहराः ॥ १३ ॥ तिस्रोऽपि रूपलावण्य—भूतोऽथ प्रथमेरिता ॥ अंघ्रिका च द्वितीयो-
 क्ता । तृतीयांघ्रालिका मता ॥ १४ ॥ तिसृणामपि स्वमूणां । सत्यस्नेहदृतेष्वि ॥ त्रयोऽपि तनया
 जाता—स्त्रिजगज्जनविश्रुताः ॥ १५ ॥ धृतराष्ट्रोऽधृतराष्टो । निजप्राज्यपराक्रममात ॥ पांडुः पांडुरदेह-

विराजंते मतंगजाः ॥ ए३ ॥ परन्मदरसास्वाद—बुद्ध्या गुंजंत उच्चकैः ॥ तेषां कपोलयोर्मूलं ।
न त्यजंति षमंद्ध्यः ॥ ए४ ॥ जलाश्रये समायंति । शुम्भादंडेन लीलाया ॥ प्रक्षिप्तां विग्रहे ध्रुवी
—मिव द्वालायितुं द्विषाः ॥ ए५ ॥ नानावर्णयुतत्वेन । नभोरत्नकरैः समं ॥ स्पर्धते यस्य रत्नानि
। वर्णनैचित्र्यधारणात् ॥ ए६ ॥ विलोक्य महाबाहो । विततं तं शिलोच्चयं ॥ रोहणाचलनामानं
। नानारत्नविराजितं ॥ ए७ ॥ युग्मं ॥ अग्रे गतः पुनः प्राह । प्रद्युम्नं मुनिनारदः ॥ निरीक्षस्व न-
दीमेनां । गंधीरनीरपूरितां ॥ ए८ ॥ गंधोदकमिवैतस्याः । सुगंधि सलिलं शुचि ॥ जानाना मनु-
जाः स्नांति । कर्तुं सुगंधि विग्रहं ॥ ए९ ॥ समस्तीदं महातीर्थं । रौद्रकर्मविदारणं ॥ इति बुद्ध्या
जना अत्र । समेताः संति शुद्धये ॥ १०० ॥ इतीव हंसचक्राद्या । अन्येऽपि जलजंतवः ॥ अ-
स्याः सेवां प्रकुर्वन्ति । स्वस्मिन् सुखागिलाषिणः ॥ १ ॥ स्वकीयान्यमलक्षेपा—त्रैर्मध्यमवरज्जेत्रे ॥
तद्गर्वं दर्शयत्येषा । लोलकल्लोलकैतवात् ॥ २ ॥ अनेकनाकिंसेसेव्यां । किन्नरीकृततांडवां ॥ गंगा-
मेतां प्रपश्य त्वं । तुष्टिपुष्टिप्रदां सदा ॥ ३ ॥

इति पृथ्वीगतं नृपः । कौतुकं मुनिदर्शितं ॥ पश्यन् समतिचक्राम । यावद् घनाश्रयं घनं ॥

द्रुमः प्रमदं ययौ ॥ आपद्यपि सुखं यस्मा—तां दृष्ट्वा को न मोदते ॥ ८२ ॥ ततः पुरो विमाने
 डागु । चलिता मुनिराह तं ॥ पश्य पश्य कुमार त्वं । मृगयुथानि ऋतले ॥ ८३ ॥ घंटानां मधुर-
 ध्वान—श्रवणैरमिका मृगाः ॥ कर्णानुधृत्य श्रृण्वन्ति । स्वकीयहरिणीयुताः ॥ ८४ ॥ बल्यगति शि-
 शवस्तेषां । मिथः केऽपि विनोदतः ॥ केऽपि स्वजनकान् केऽपि । मातृणां च पयोधरान् ॥ ८५ ॥
 दर्शितं मुनिना तेन । कौतुकं वीक्ष्य मन्मथः ॥ बोद्धिबद्धिमानं त—न्नभोमार्गे ह्यचालयत ॥ ८६ ॥
 ततोऽपि चलितं याव—द्विमानं त्वरितं कियत् ॥ तावज्जगाद तं दृष्ट्वा—चित्रं दर्शयितुं मुनिः ॥
 ॥ ८७ ॥ ऊर्ध्वीकृत्य स्वपिठानि । नृत्यन्ति शिखिनो मुदा ॥ गुरुसान्निध्यनयस्त—मपि तन्नृत्य-
 मीद्वयतां ॥ ८८ ॥ लांगूलचामरा गावः । खेलन्त्यत्र गृह्णया ॥ एतासां दर्शनादेव । प्रमोदो जा-
 यते महान् ॥ ८९ ॥ निजोदरेषु चालन्व्य । बालकांश्चपलानपि ॥ समारोहन्ति वृक्षाणां । प्रतिशा-
 खाः प्लवंगमाः ॥ ९० ॥ पश्य पंचाननेनात्म—शब्दप्रकंपिताद्रिणा ॥ आरुह्य हस्तिनः पृष्ठे । कुं-
 जस्थलं विदार्यते ॥ ९१ ॥ तस्माद्विनिर्गतैर्मुक्ता—फलैर्निपतितैः क्षितौ ॥ उद्योतः परितः प्राज्यः
 । त्रियते ग्लौकैरसि ॥ ९२ ॥ सल्लकीजक्षणेनापि । रेवासल्लिख्यततः ॥ मत्ता शैलायमानंगा ।

वाचया ॥ ७० ॥ मथ्यागतेऽपि नो यर्हि । त्वं समागच्छसि द्रुतं ॥ ज्ञायते तर्हि नो विद्या—भृल्लो-
 कं त्यक्तुमीदृसे ॥ ७१ ॥ विलंबे क्रियमाणे त्व—न्मातुरेव परानवः ॥ त्वदीयागमनं पश्चा—न्नु-
 नं व्यर्थत्वमेष्यति ॥ ७२ ॥ शृणु कस्म तवाभीष्टा । जननी वसिति न ॥ तथाप्यहं प्रजल्पामि ।
 त्वदीयद्वितवांढया ॥ ७३ ॥ पितृभ्यां ते विवाहाय । महीयसां महीभुजां ॥ कन्याः सुरुपलावल्याः
 । प्रभृताः संति मार्गिताः ॥ ७४ ॥ न त्वं यास्यसि वेगेन । मम वाक्यममानयन् ॥ तर्हि ताः परि-
 रोष्यन्ति । सर्वा अपि तवानुजाः ॥ ७५ ॥ एवं वाक्श्रुतिमालेण । तेनौत्सुक्येन चालितं ॥ विमा-
 नं खलु कन्यानां । वरणं कस्य नो मुदे ॥ ७६ ॥ श्रोतव्यानि चरित्राणि । बन्धुवृत्तस्य वर्त्मनि ॥
 तानि कानि विविच्यन्ते । विस्मयोत्पादकानि च ॥ ७७ ॥ चलनानंतरं तस्मा—स्थानादध्वनि दृ-
 रितः ॥ कुत्रचित्पर्वताः प्रौढा । नानाकारा निरीक्षिताः ॥ ७८ ॥ कुत्रचिन्नालिकेराश्च । कुत्रचित्स-
 द्दकारकाः ॥ कुत्रचिद्गुरुपुन्नागाः । कुत्रचिन्नागवद्वयः ॥ ७९ ॥ कौतुकानीति पश्यंतौ । विमानस्था-
 बुद्भावपि ॥ तद्भृतरमणोद्यानं । विचरंतौ समागतौ ॥ ८० ॥ यावत्तत्र समेतौ द्वौ । तावता नार-
 दर्षिणा ॥ यतो बालोऽयमादत्तो—ऽदृत्ता शिला प्रदर्शिता ॥ ८१ ॥ तां चक्षुर्भ्यां समालोक्य । प्र-

त्यां विमानकं ॥ स्थितान्यां गुरुशिष्याभ्या—मिव द्वाभ्यामभासत ॥ ५९ ॥ विमाने व्योम्नि ग
 ह्वता—त्मीयकेत्यै स विद्यया ॥ वज्रभारोपमां चक्रे । जयां नारदमूर्धनि ॥ ६० ॥ खण्ड्यते जट्प-
 ने जिह्वा—कंपमानमद्बहुपुः ॥ भग्ना, दंता मुखाद्रुद्धा—विवायुतां करक्रमौ ॥ ६१ ॥ तदोचे व्या-
 कुलीकृतः । प्रौढकोपश्च नारदः ॥ कदर्थनां कथं वत्स । यथेहं यल्लसि मम ॥ ६२ ॥ जननीं जन-
 कं बंधून् । कुटुंबं मिलितुं निजं ॥ उत्साहेन प्रयासि त्वं । मां पीडयसि किं मुधा ॥ ६३ ॥ रुक्मि-
 णी तव या माता । सा तातमिव मांप्रति ॥ मानयत्येव मे जक्तिं । विदधाति पितापि ते ॥ ६४ ॥
 समस्ता अपि सेवंते । यादवाः सेवका इव ॥ सर्वेषामपि लोकानां—महं पूज्योऽसि देववत् ॥
 ॥ ६५ ॥ यौवनादविजानानः । स्वरूपं मम मन्मथ ॥ व्याकुलं कुरुषेऽयंतं । त्वं मां निर्दयमत्यवत
 ॥ ६६ ॥ एवं मुनिर्यदोवाच । शरीरे पीडितो भृशं ॥ कौतुकेन तदावादीत् । प्रद्युम्नः कुटिलाशयः
 ॥ ६७ ॥ बुद्धं बुद्धं मया तात । चरित्रं तव दांजिकं ॥ समागच्छन्नहं शीघ्रं । तुभ्यं रोचे न मान-
 से ॥ ६८ ॥ ततोऽहं नागमिष्यामि । त्वमेव व्रज सर्वथा ॥ मतं मे गमनं ज्ञावि । तत्र यास्यामि
 नारद ॥ ६९ ॥ इत्युदित्वा विद्वायस्य—स्तंभयत्तद्विमानकं ॥ तदा मुनिर्नगौ कोपं । संहत्य मृदु-

जंविद्याबलेन तु ॥ ४६ ॥ ज्ञानरूपमयं सर्वं । रत्नैः षोडशजातिभिः ॥ खचितं लब्धमानानि—महो-
 धंदाग्निरन्वितं ॥ ४७ ॥ वायुना कंपमानेन । ध्वजेनाग्निलिहन्नभः ॥ शोभितं दीर्घिकावापी—ऋष-
 कासारंभासुरं ॥ ४८ ॥ हंससारसकादंब—मयूररूपशोभितं ॥ नाट्यिकेश्वदव्यादि—नानावृक्षविमं-
 डितं ॥ ४९ ॥ पश्चितो जटितच्छुड—घंटिकानिःस्वनैः पुनः ॥ मुक्ताफललसज्जालै—श्रृंशिशोभाधरं
 बभौ ॥ ५१ ॥ विधायैति विमानं त—ज्ञारदं च नयान्वितं ॥ प्रहृष्टो मुनिमाचख्यौ । योग्यं जा-
 नासि चेदिदं ॥ ५२ ॥ समारोह तदेतत्त्वं । विलंबं च विना विप्रो ॥ अदृष्टं रचनां दृष्ट्वा । मुनि-
 रग्याह संमदात् ॥ ५३ ॥ ममज्ञिः कुलकं ॥ समारोह त्वमप्येतत् । कालक्षेपं करोषि किं ॥ वरि-
 त्तिं वियोगार्त्ता । जननी दुःखिनी तव ॥ ५४ ॥ इत्युक्तेऽपि स लीलातो । मंदं मंदमचालयत् ॥
 तदर्षिः पुनरग्याख्य—द्वसैतच्चालय द्रुतं ॥ ५५ ॥ वियोगवह्निना दग्धा । रुक्मिणीवदनह्युतिः ॥
 त्वद्वक्त्रसुधया सिक्तां । तां नवपल्लवां कुरु ॥ ५६ ॥ जनन्या यदि मान्याया—स्वत्तो दुःखं न या-
 स्यति ॥ त्वया शक्तियुतेनापि । पुत्रेण किं प्रयोजनं ॥ ५७ ॥ मुनिना प्रेरितेनेति । विमानं तेन
 चालितं ॥ वायुवेग द्वाचााली—तदपि संवलनं विना ॥ ५८ ॥ शक्तिजागृत्यां नारदर्षि—प्रद्युम्ना-

नारमेतत्सद्विष्यति ॥ ३५ ॥ हसित्वोच्चे मुनिर्वाल्मीकिः । स्वरूपमस्य वेत्ति न ॥ अर्कतूलसमानोऽयं ।
किंमात्रो चार आवयोः ॥ ३६ ॥ एतस्मिन् स्थूलवस्तूनां । यदि ज्ञातः सहस्रशः ॥ प्रक्षिप्यते तथा-
यस्य । न नगः सर्वथा गवेत् ॥ ३७ ॥ मदनोऽभिदधातिस्म । यद्येवं वर्तते मुने ॥ आरोहाम्यह
मेतत्तत् । सोऽवक्तव्यं शीघ्रमाश्रय ॥ ३८ ॥

श्रुत्युक्ते मुनिना तेन । स यावत्पादमादधौ ॥ तद्वत् तद्वत् प्रकुर्वाणा—श्रुतिनास्तस्य संशयः ॥
॥ ३९ ॥ चालिनीव विमानं त—सच्छिद्रं समवृत्तकृणात् ॥ हंसस्तदा स आचख्यौ । मुनेरेतद्वि-
मानकं ॥ ४० ॥ क्रममात्रे प्रदत्तं तदपि । यदासीत् श्रुतिं खलु ॥ निर्वाहकं कथं नाथ । तदग्रे तद्व-
विष्यति ॥ ४१ ॥ यद्येहं भ्रमता देशे । देशे त्वया मुनीश्वर ॥ विद्येदृशी कुतः प्राप्ता । विमान-
चनाक्षरी ॥ ४२ ॥ त्वयि विद्या त्वयि ज्ञानं । विज्ञानमपि च त्वयि ॥ एतावन्तं मुदे कालं । प्रती-
तिरिति मेऽनवत् ॥ ४३ ॥ लज्जितो मुनिरप्याख्यत । किं त्वं हससि ऋषिः ॥ जराजर्जस्तांगस्य
। कार्यमीदृक्कमेव हि ॥ ४४ ॥ स्फुटत्तारुण्यलावण्य । सर्वविद्याविशारद ॥ त्वमेव रचय क्षिप्रं । वि-
मानं वेगगामुकं ॥ ४५ ॥ इत्यादेशं मुनेः प्राप्य । प्रद्युम्नेन मनस्विना ॥ विमानरचना चक्रे । नि-

॥ २३ ॥ बांधवानपि संतोष्य । स्वजनान् सकलानपि ॥ पुनरप्यागमिष्यामि । कथयित्वेति निर्य-
 यौ ॥ २४ ॥ तदा प्रत्यर्थिञ्जिज्ञातं । समीचीनमद्भुतं ॥ उत्तीर्णं शिरसः शब्दं । सुखेन विचरि-
 ष्यते ॥ २५ ॥ सुजनैर्विदितं नृणां । प्रविष्यत्यथ का गतिः ॥ अधमाः प्रसरिष्यन्ति । दुष्टेष्वयमद्भु-
 त्स्त्रुणिः ॥ २६ ॥ नीचतादर्शनाभावा—दुच्चतादर्शनान्नुणां ॥ गणैः सर्वैरपि रतूय—मान एवाव-
 लम्बयन् ॥ २७ ॥ उपेत्य नारदाभ्यर्णं । नत्वा तत्क्रमयामलं ॥ प्रद्युम्नोऽवकियत्यस्ति । स्वामिन् द्वा-
 र्खती पुरी ॥ २८ ॥ तदाह नारदो वत्स । वैताड्यगिरिस्त्ययं ॥ वसन्ति खेचरा एव । न पुनर्भूच-
 रा इह ॥ २९ ॥ इतोऽस्ति महती ऋमि—र्यावत्सा पूस्तदाह सः ॥ तामुद्धवयितुं पदभ्यां । इवि-
 ष्यावः कथं क्षमौ ॥ ३० ॥ नारदोर्षवादीत्तं । तच्चित्तुष्टिपुष्टये ॥ माकर्षींश्चितया युक्तं । हृदयं सु-
 कुमालधीः ॥ ३१ ॥ विमानं रचयिष्यामि । वेगान्मार्गविगाहकं ॥ आवां तत्र समारूढौ । प्राप्या-
 वस्तां पुरीं दुतं ॥ ३२ ॥ प्रद्युम्नोऽन्यदधत्स्मिन्वा । रच्यतां रच्यतां जवात् ॥ पश्याम्यहमपि स्वामिन्
 । रचनां रचितां त्वया ॥ ३३ ॥ ततस्तेन विशेषेण । विधाय रचनां बहु ॥ किंकिणीचित्रसंयुक्तं ।
 विमानं रचितं ततं ॥ ३४ ॥ मदनस्तत्समालोभ्य । जगाद नारदं मुनिं ॥ द्वयोर्ग्यावयोः प्रौढ—

माः पुरुषा नैव । निर्नाथमपराधिनं ॥ दीनं उविणहीनं न । विम्वयंति सर्वथा ॥ ८ ॥ तवैव बालको वर्ते । त्वयैवाहं विवर्धितः ॥ त्वयैव प्रापितो भव्या—मियतीं पदवीमपि ॥ ९ ॥ शैशवे यामयावद्वा । बालकेन विनिर्मिता ॥ सा स्मर्तव्या युवाभ्यां न । गञ्जीराभ्यां कदाचन ॥ १० ॥ युवयोर्यदि निर्देशो । भवेत्पालकयोर्मम ॥ तर्ह्यहं जन्मदातारौ । पश्यामि पितरौ निजौ ॥ ११ ॥ कुलीना नन्दना ये स्युः । पित्रोरगङ्गां विना न तैः ॥ किमपि क्रियते कृत्यं । शुभ्रं वा ह्यशुभ्रं खड्गु ॥ १२ ॥ अवज्ञाप्रविधाताप्य—पराधशतकारकः ॥ स्वकीयतनयत्वेन । स्मर्तव्योऽहं निरंतरं ॥ १३ ॥ ममैव कुट्टिसंभृतो । विनीतोऽप्यस्वयं शिशुः ॥ विचिंतनीयमित्येव । त्वया मातर्न चान्यथा ॥ १४ ॥ बालका बालाचारवेन । निःस्नेहा निर्दया यदि ॥ प्रवेयुरविनीताश्च । पितरौ स्नेहलालसौ ॥ १५ ॥ पितरौ मिलितुं यामि ; यद्यप्यहमितः पितः ॥ तथापि युवयोः पाद—पद्मे मच्चित्तषट्पदः ॥ १६ ॥ लोकेऽपि कथ्यते सर्वे । पुत्रा यदि कुपुत्रकाः ॥ पितरौ भवतः सर्वे—सहो मोहानुभंगतः ॥ १७ ॥ आत्मनो दूषणाच्चारवे—ऽप्यंगीकृत्य स्वदूषणं ॥ प्रद्युम्नः कथयन् पित्रा । न मनागप्यजट्टयत् ॥ १८ ॥ आदेशमार्गणे मौन—मध्यादेशाय संजवेत ॥ उत्सुकः स विमृश्येति । पितरौ भक्तिनोऽनमत् ॥

युक्तः ॥ ५५ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंम्निश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविशारदागणविरचिते श्रीशांभुप्रद्युम्नचरित्रे श्रीप्रद्युम्नकुमारस्य षोडशलाजप्राप्तपितृबंधुजनविरोधनारदागमनवर्णनो नाम नवमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ दशमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथोचे नारदर्षिस्तं । प्रद्युम्नं ह्युमदायकं ॥ वत्सावाभ्यामविक्षेपं । गम्यते द्वारिकापुरि ॥ १ ॥
तदावादीत्कुमारस्तं । कृतकैकशिरोमणिः ॥ युक्तं न गमनं नाथा—नापृच्छ्य पितरौ मम ॥ २ ॥
यस्माद्यो वयसा वृद्धिं । प्राप्तोऽथवा विभ्रुतिभिः ॥ उपकारविधातारं । तं न ह्युपेक्षिचक्षुः ॥ ३ ॥
अत्रैव त्वमतस्तिष्ठ । व्रजित्वाहं पुरि द्रुतं ॥ पृष्ट्वा मत्पितरौ सत्रा । त्वयैवायामि नारद ॥ ४ ॥ मु
निं तं कथयित्वेति । मुच्यतां तत्रैव मन्मथः ॥ जगाम जनकागारं । निर्विकारं दधन्मनः ॥ ५ ॥
माता कनकमालापि । तत्रैव संस्थिताग्रवत् ॥ तौ द्वावपि नमस्कृत्य । बभाषे मदनो नृपं ॥ ६ ॥
युवयोरहमन्यथी । दुष्कर्मकारकोऽपि च ॥ क्षमेतामथ मन्मथं । युवां कारुण्यसागरौ ॥ ७ ॥ उत्त

॥ चनाण नामिनीं द्रुपो । न किञ्चित्तव दूषणं ॥ ४९ ॥ यत्पूर्वमर्जितं कर्म । तदेव सुखदुःखकृतं ॥
 अतो हर्षविषादौ न । कर्तव्यौ संपदापदोः ॥ ४६ ॥ दुःखाढ्यमपि नृपालं । राज्ञी पप्रह्व बह्वज्ज ॥
 सर्वेऽथैव समायाता—स्तनया न्यायसंगिनः ॥ ४७ ॥ निःश्वस्य पार्थिवः प्राह । दूरे तिष्ठतु तेऽखि-
 लाः ॥ एकोऽपि न समेतोऽस्ति । मम वाक्यविधायकः ॥ ४८ ॥ खेदात्तौ वदतो याव—हयया
 मदनेन तु ॥ मुक्ता वापीजलात्तेऽपि । श्यामास्यास्तावदागताः ॥ ४९ ॥ भग्नं सैन्यमिवालोचय ।
 समस्तमपि तद्रत्नं ॥ राहया दुश्शरितं सर्व—लोकेक्षातं विनिश्चितं ॥ ५० ॥ कृतस्य प्रकटं यद्वा ।
 रहःकृतस्य कर्मणः ॥ प्रसिद्धिः सर्वथा पंगु—र्न स्यादग्नगतर्कवत् ॥ ५१ ॥ अहार्थस्यापि सैन्यस्य
 । तस्य योऽनृतपराजयः ॥ राज्ञीपापफलं सर्वे—मपि तत्सममृद्धिजोः ॥ ५२ ॥ ततः सर्वेऽपि जलपं-
 ति । धर्मादेव जयो नवेत ॥ पापादेव क्षयस्तन्न । पापं कार्यं मनीषिभिः ॥ ५३ ॥ पुण्यं कार्यं स-
 क्षयोत्पत्तिकारं । पापं वार्यं बालकैर्जयदर्प ॥ स्तुत्यो निधः पुण्यपापाद्भवेतां । जेयाजेयौ मानवौ शु-
 ढमन्थ्ये ॥ ५४ ॥ पुण्यादेवातिशयविशदान् पौमशोचुंगलाजान् । अस्पृश्योऽयमदविषमस्थानकेऽ-
 ध्याप विद्यां ॥ एकाकिर्त्तवेऽप्यरिजयकरो यो महे सप्रहारे । स प्रशुम्नो विलसति सुखं देवमुन्यादि-

र्वर्या । त्वदीया जननी च सा ॥ ३४ ॥ सपत्नी वर्तते तस्याः । सत्यज्ञामाग्निमानिनी ॥ विभंभवति
 मात्सर्या—न्मृदुलां तव मातरं ॥ ३५ ॥ त्वदीयाकारणार्थं त—ददं संप्रेषितस्तथा ॥ मया सह त्व-
 मागच्छ । वत्स स्वहमना हुतं ॥ ३६ ॥ स्वरूपं निजवंशस्य । शस्यं निशम्य मन्मथः ॥ मुमुदे क-
 स्य न स्यास्व—वंशदीप्तिश्रुतिर्मुदे ॥ ३६ ॥ प्रद्युम्नस्तत आचख्यौ । नारदं किं करोम्यहं ॥ तेनो-
 क्तं पतितानेता—मुन्नाप्याप्यखिलान् व्रज ॥ ३७ ॥ नारदर्षिगिरा तेनो—ह्यपिताः कृपया व्रदाः ॥
 ब्रूवाणा हतहतेति । प्रमीलात ह्रवोह्विताः ॥ ३८ ॥ नारदेन तदा प्रोक्तं । ज्ञातं ज्ञातं जवद्भूतं ॥
 हतो हतोऽरिषुष्माग्नि—मौनमेवाथ धीयतां ॥ ३९ ॥ सर्वभ्योऽपि बलिष्ठेन । मदनेन दयाबुना ॥
 मुक्ता जीवितदानार्थं । गेहं गह्वत मंगलैः ॥ ४० ॥ नारदर्षिवचोयोगा—द्विलक्षवदना भदाः ॥ अ-
 पि प्रत्युत्तरं दातुं । शक्ताः समप्रवन्न हि ॥ ४१ ॥ पितापि भक्तिशगेण । दृढबन्धनकष्टतः ॥ विमु-
 क्तः सोऽपि लज्जालुः । प्रद्युम्नं न किमप्यवक् ॥ ४२ ॥ यथा गंधर्गेज्जैडस्य । पुरः स्युरपरे गजाः
 ॥ वीरा गलितदर्पास्ते । प्रद्युम्नाग्रे तथाचवन् ॥ ४३ ॥ बलेन मदह्रीनेन । युक्तो मौनावलंबभूत् ॥
 अन्यस्तलोचनो राजा । पुरं साधुस्विगमत् ॥ ४४ ॥ विषादेन समन्वीतो । गत्वा निकेतनं निजं

योपितो रक्ताः । स्वाभिलाषप्रपूरणात् ॥ तस्य निर्द्धविणस्यापि । दद्युः प्राणानपि स्वकान् ॥ ३१ ॥
 यस्मात्पुनर्विरक्तास्ताः । स्ववाक्याननुयायिनः ॥ सद्बन्धं सुंदराकारं । स्वयमेव निहंति तं ॥ ३३ ॥
 अथापि तव जागर्ति । भाग्ययोगो मनस्विनः ॥ प्रस्ताव ईदृशेऽपि त्वं । जीवन्नेवोष्वितस्तथा ॥ ३४ ॥
 नारदपिबन्धुः श्रुत्वा । मदनो दुःखगर्भितं ॥ जगाद वचनं जायं । निराधारोऽस्म्यहं द्वितौ ॥ ३५ ॥
 न माता मे पिता मे न । स्वजना बांधवा न मे ॥ तैर्विना निष्फलं जन्म । कथ्यते नरजन्मनि
 ॥ ३६ ॥ पितृभ्यां रहितः कुत्रा—हं गह्वाभ्याश्रयामि कं ॥ वर्तसे दीर्घदर्शी त्वं । जीवनोपायमा-
 दिश ॥ ३७ ॥ कालसंवरदूषो मे । पिता तेनैव वर्धितः ॥ माता कनकमाला तु । स्तन्यपानमका-
 रयत् ॥ ३८ ॥ तयोस्तु कार्यमीदृकं । यथा कुर्यान्न वैर्यपि ॥ तदाधारवियुक्तस्य । का गतिर्मे भवि-
 ष्यति ॥ ३९ ॥ प्रष्टुमस्य महादुःख—वाक्यमाकर्ण्य नारदः ॥ जगाद मा कृथा दुःखं । तव पुण्यं
 विजृम्भते ॥ ४० ॥ प्राज्यास्ते स्वजनाः संति । स्कंधोऽधुराः सहोदराः ॥ हस्विंशसमुपन्ना । यादवा
 बलशालिनः ॥ ४१ ॥ हारिकानगरीनाथः । केशवो नवमो बली ॥ कृष्ण इत्यभिधस्तेऽस्ति । पि-
 ता गर्जनं गजेन्द्रवत् ॥ ४२ ॥ स्वप्राणेत्योऽप्यभीष्टास्ति । बह्वन्ना तस्य रुक्मिणी ॥ शीलादित्रिगुणे

नानीतस्तदतिके ॥ तथापि न मदोन्मत्तः । किंतु लज्जानमह्विराः ॥ १० ॥ स्वशक्तिदर्शनार्थं सो
 —ऽजल्पहृत्किंयुतोऽत्र यः ॥ स ळोठयतु मत्तातं । पतितं बंधनापदि ॥ ११ ॥ तेनेत्युदीर्यमाणे हि
 । कुर्वन्मृत्यं घनाश्रयात् ॥ उत्तीर्णो नारदस्तत्र । समाययौ पवित्रहृत् ॥ १२ ॥ तत्र तेन समेतेन ।
 कालसंवरपार्थिवः ॥ प्रद्युम्नस्य पुरो बद्धो । दृष्टो हृष्टोऽभवत्तदा ॥ १३ ॥ अहो जातमिदं ब्रह्मं ।
 यदेतयोः परस्परं ॥ विरोधोऽब्रूदद्य डागमे । फलिष्यति मनोरथः ॥ १४ ॥ मत्वेति नारदोऽप्राक्की-
 द्विजानन्नपि मायया ॥ युवयोः प्रीतिज्ञाजोः किं । बभ्रुव रणकारणं ॥ १५ ॥ तदोचे मदनः स्वा-
 मिन् । मात्रा मम विरूपकं ॥ किंचित्पितुः पुरः प्रोक्तं । मद्धथाय तदागतं ॥ १६ ॥ सहसालीकवा-
 तीया ज्ञाषिताया मृगीदृशा ॥ अविचारात्समायातो । मारणार्थं पिता मम ॥ १७ ॥ ततो द्वयोरपि
 प्रीति—मतोर्निरपराधयोः ॥ पितृसम्वोरपि प्रादु—र्धृतोऽतिदारुणो रणः ॥ १८ ॥ व्यक्तं मातुरपि
 प्रोक्तं । सर्वं स्वरूपमादितः ॥ पुरस्तस्य मुनेस्तेन । कलंकभीतचेतसा ॥ १९ ॥ आह्लाद्य श्रवण
 द्धं । तदैव नारदर्षिणा ॥ चक्षुर्निमीलनं कृत्वा । मस्तकं धुन्वतोदितं ॥ २० ॥ वत्साश्राव्यं स्वीच-
 रित्रं । मा श्रावय ममाधुना ॥ स्त्रीस्वरूपं न जानासि । त्वमद्याप्यसि बालकः ॥ २१ ॥ यस्मिन् स्यु-

विधे । पुत्रं च विलंपत्यसौ ॥ ९८ ॥ रक्ष्यं कथं मया ह्यहा । महत्त्वं जीवितं निजं ॥ धुन्वन्निति
 शिरो राजा । विषादेन विनिर्गतः ॥ ९९ ॥ ममैव पालकः पुत्रो । मयैव परिवर्धितः ॥ मत्त एवा-
 स उच्चत्वं । सोऽपि मां मारयिष्यति ॥ १०० ॥ रणे यदि न गह्वामि । शोभापि च न तादृशी ॥
 एवं दोलायमानेन । तेनायातं वझे निजे ॥ १ ॥ प्रातः समेत्य युद्धोर्व्या—मवादीन्मदनं नृपः ॥
 रे दिग्मूढ कथं गृह—वाणस्त्रं दधसे मुधा ॥ २ ॥ शिक्तिोऽस्यधुनैव त्वं । तद्विमुंच पुरा शरान् ॥
 मयैव वर्धितं बालं । हन्यहं प्रथमं कथं ॥ ३ ॥ प्राणा नृणां क्षाणत्कीणा—श्रावं प्रजंति सर्वया
 ॥ श्वात्वेति क्षत्रियो मर्तु—कामोऽपि न त्यजेत्सम्यं ॥ ४ ॥ ततः स ऋजुजेत्युक्तो । हसित्वा पि-
 तरं जगौ ॥ पितः स एव मूढात्मा । स्त्रीवाक्यं विदधाति यः ॥ ५ ॥ अविचार्यैव तद्वाक्या—रक्ष-
 यमेव प्रवर्धितं ॥ बालकं मूढतायुक्तो । निर्मेतुं हंतुमादिशेत् ॥ ६ ॥ पूज्यत्वात्प्रथमं वृद्ध—कृत्यं प-
 श्राद्धिशोर्धवेत् ॥ अतस्त्वमेव वृद्धत्वात् । प्रथमं मुंच मार्गणं ॥ ७ ॥ तस्मिन्निति प्रकुर्वीणे । वित-
 र्कणां रणांगणे ॥ मुक्तः शिलीमुखः कोपा—त्कालसंवरऋभुजा ॥ ८ ॥ प्रभुमस्य स्थस्तेन । भं-
 जितस्तत्क्षणादपि ॥ तथापि केलये तेन । मुक्तः सुवेगमार्गणः ॥ ९ ॥ निवृक्ष नागपाशेन । ते-

—दरोदीत्स्त्रीचरित्रकैः ॥ ७७ ॥ तेन राज्ञा तदा ज्ञात—मेषास्ति व्यञ्जिचारिणी ॥ कृतानि तानि भावीनि । चरित्राण्यन्यैव हि ॥ ७८ ॥ चिह्नेन ज्ञायते धूर्त—मनीषयाऽनयाऽनयात् ॥ पुरा द्वे व्यपि सद्बिद्ये । दत्ते तस्य भविष्यतः ॥ ७९ ॥ विमृश्येति जगौ राजा । कथं त्वं सुबु रोदिषि ॥ रोदनस्य तु वेला न । विद्ये प्रदेहि सत्वरं ॥ ८० ॥ गतनिःशेषवित्तेव । रुदती गद्गदस्वनं ॥ अन्न-एदुभृपतिं कांता । कांतारसंस्थितेव सा ॥ ८१ ॥ प्रभो पातकिना तेना—नेकप्रकारवंचिना ॥ न वक्तुं तस्य पापस्य । किंवदंत्यपि युज्यते ॥ ८२ ॥ प्राणनाश मया ज्ञात—मयं ज्ञात्ये विवर्धितः ॥ आवां सौख्यप्रदानेन । वार्धके पालयिष्यति ॥ ८३ ॥

इति ज्ञात्वा मन्यान्येभ्युः । क्रोडे संस्थाप्य रागतः ॥ शैशवे शिक्षिता तस्य । विद्याद्वयी मया विभो ॥ ८४ ॥ न मुग्धचित्तया नाश । पापिन्या विदितं मया ॥ ईदृशो यौवनं प्राप्य । कृतघ्नोऽयं शक्नियति ॥ ८५ ॥ हाहाहं वंचितानेन । पापिना तनुतापिना ॥ तस्य दुश्चरितं नाश । किं वदामि पुरस्तव ॥ ८६ ॥ इत्युक्त्वा रुदिता याव—तावद् ज्ञातं महीश्रुजा ॥ विद्ये दत्त्वा करोत्येषा । स्त्रीचरित्राणि निश्चयात् ॥ ८७ ॥ स्त्रीकृतानि चरित्राणि । न ज्ञायन्ते बुधैरपि ॥ नाशयित्वा च मे

दानां । संजातरोमकंचुकाः ॥ संग्रामं सुजटाः कर्तुं—मुत्साहभाजिनोऽञ्चवन् ॥ ६६ ॥ नायका ज्ञा-
 यैर्कर्मत्यै—गुप्तो गुरुजिस्तदा ॥ सामान्यैः सह सामान्या । मध्यमा मध्यवर्तिभिः ॥ ६७ ॥ अथ-
 वौरश्ववारा । निषादिनो निषादिभिः ॥ रथिका रथिकैः साकं । पदातिकाः पदातिकैः ॥ ६८ ॥
 इति द्वयो रणे रौद्रे । जायमाने परस्परं ॥ पूज्यत्वात्पितृसैन्येन । नाशितं मान्मथं बलं ॥ ६९ ॥
 दिशोदिशं बलं सर्वं । प्रणश्यन्मदनो निजं ॥ वीक्षमाणो महाकोपा—क्षितयामास भीषणः ॥ ७० ॥
 संग्रामे कः पिता पुत्रो । जानन्नितीव विद्यया ॥ कृत्वा गजादिभिः सैन्यं । स सैन्याभिमुखं ययौ ॥
 ॥ ७१ ॥ प्रद्युम्नस्य बलेनाथ । क्षणादसुमतीपतेः ॥ आसितं कटकं कः स्या—न्मदनस्य पुरो जयी
 ॥ ७२ ॥ दुर्जयोऽस्ति दुरात्माय—मिति विज्ञाय ऋभुजा ॥ मंत्रिणो जगदे ताव—दृक्षणीयं बलं
 त्वया ॥ ७३ ॥ समानयाम्यहं याव—न्मम रामासमीपतः ॥ प्रक्षप्तिरोहिणीविद्ये । सद्यः शत्रूपद्या-
 तिके ॥ ७४ ॥ आचख्यौ धीसखो नाथ । गत्वा विद्ये समानय ॥ रक्षिष्यामि भवत्सैन्य—महं ता-
 वत्प्रयत्नतः ॥ ७५ ॥ यथाशक्ति करिष्यामि । संग्राममपि दारुणं ॥ एतद्विषयिणी चिंता । न कर्त-
 व्या विजो त्वया ॥ ७६ ॥ इत्युक्त्वा निशि गत्वा स । स्त्रीपार्श्वार्थावदर्थयेत् ॥ विद्याद्वयीमियं ताव

यथातथा विजेतुं स । शङ्क्यते न त्वया विजो ॥ ५३ ॥ कोपेऽप्यमात्यवाक्येन । प्रद्युम्नं दुर्जयं ज-
 वात् ॥ ज्ञात्वा द्वेधापि नृपाख्यो । रणप्रेरीमवादयत् ॥ ५४ ॥ तेन प्रेरीनिनादेन । मेलयित्वा मह-
 द्रत्नं ॥ जेतुमेनं च प्रद्युम्नं । चचाल पृथिवीपतिः ॥ ५५ ॥ वीक्षमाणो महत्सैन्यं । प्रद्युम्नो हृद्यचिं-
 तयत् ॥ अहो विचक्षणस्यापि । जनकस्य विमूढता ॥ ५६ ॥ पंडितैर्योषितां प्रायो । वचनं मन्यते
 न हि ॥ तस्या असत्यवाक्येन । मद्दधाय समेत्यं ॥ ५७ ॥ तस्मिन् विचिंतयत्येवं । कटकं निर्ग-
 तं बहु ॥ मार्गस्थाः कर्करास्तेन । पांसूपमाः प्रचक्रिरे ॥ ५८ ॥ तुरंगमखुरोत्खातै । रजोभिश्च घ-
 नाश्रयैः ॥ छादितेष्वर्कतेजस्सु । दिवसेऽप्यन्नवन्निशा ॥ ५९ ॥ प्रोचुंगानां गजैर्द्राणां । कपोलाभ्यां
 गलन्मदैः ॥ उल्लङ्घ्युलिशांतौ च दृग्भ्यां मार्गो विलोक्यते ॥ ६० ॥ कोलाहलेन पत्तीनां । वा-
 दित्राणां महारवैः ॥ हयानां हेषितैर्मत्त—वारणानां च बृंहितैः ॥ ६१ ॥ स्यंदमानां च चीत्कारैः—
 ष्टंकारैर्धनुषां पुनः ॥ वरीतुं जयलक्ष्मीं च । सैन्यं रणांगणेऽवलत् ॥ ६२ ॥ मह्यं बलविस्तारं । नि-
 रीक्ष्य मदनो बली ॥ कियन्मात्रमिति स्मित्वा । दध्यावन्नीष्टदेवतां ॥ ६३ ॥ तथा मतंगजान्मत्तान्
 । वाजिनो जविनो घनान् ॥ रथान् रथान् पदातींश्च । विकुर्व्य कटकं कृतं ॥ ६४ ॥ विरुदैर्बेदिभू-

कथितं दर्शितं च स्त्री—कैतवेन भविष्यति ॥ ४२ ॥ तस्या एव प्रकोपेन । तातेन निखिलानपि ॥ आहूय नंदनान् प्रोक्तं । मन्मरणं भविष्यति ॥ ४३ ॥ अत एवाग्रवन्नेते । मारणार्थं ममोद्यताः ॥ उपन्यथैतैर्नरैः किं । हंतुं शक्येऽहमंजसा ॥ ४४ ॥ अथ चेन्मास्याम्येतान् । दंष्ट्रात्कल्पितमारणान् ॥ सर्वेषामपि शिक्षा स्या—न्मयि पापधियां तदा ॥ ४५ ॥

विमृश्येति तदस्थेन । रूपेणानीय डाक्शिलां ॥ पिधानमिव वायास्त—न्मानं स विद्यया करोत् ॥ ४६ ॥ तथैव तत्र ते वीरिणि । पिधाय चावलंबिताः ॥ ऊर्ध्वं पादा अधो वक्त्रा—स्तेन बलकादिका ह्व ॥ ४७ ॥ एकं विमुच्य तन्मध्यात् । कथितं तस्य तेन च ॥ व्रजित्वा त्वं पितुः पार्श्वं । मत्कृतं कथय द्रुतं ॥ ४८ ॥ आसपूस्तिवक्त्रेण । तेन व्याकुलचक्रुषा ॥ अतिदुःखेन तातस्य । तत्स्वरूपं निवेदितं ॥ ४९ ॥ तदाकार्ण्य महीनाथः । कोपादोपेन रक्तहृक् ॥ निर्ययौ खड्गमादाय । कर्तुं पुत्रसहायितां ॥ ५० ॥ तदा निवास्तिऽमात्यै—नार्थौस्तुभ्यं विधेहि मा ॥ सहसा विहितं कृत्यं । न सौख्याय प्रवेन्नृणां ॥ ५१ ॥ बद्धा वापीजले येन । वीराः पंचशती सुताः ॥ यस्य षोडशलाघ्राश्च । स्फुरंतः संति सन्निधौ ॥ ५२ ॥ माहासीस्ते नरं शक्ति—युक्तं सामान्यवृत्तिकं ॥

पिकां गताः ॥ ३० ॥ तत्र प्रक्षिप्तबाहुंकी—कर्षणार्थं समुद्यतः ॥ एक एकः पतित्वाशु । कर्षेफला
 मनाकुलः ॥ ३१ ॥ केव्या वारेण वारेण । विशत्सु तेषु दंष्ट्रिषु ॥ सरलस्य समायातो । मदन-
 स्यापि वारकः ॥ ३२ ॥ वारके स निजे याव—तत्र निष्कपटः पतेत् ॥ पुण्येन विद्यया तावत् । क-
 श्रितं तस्य कर्णयोः ॥ ३३ ॥ माकर्षिः पतनं वाप्या—मस्ति दंभस्तवोपरि ॥ मारयिष्यत्यमी पापा
 —स्वामपराधवर्जितं ॥ ३४ ॥ इति श्रुत्वा द्वितीयं च । रूपं विधाय विद्यया ॥ संप्रेषितं स्वयं तूच्चैः
 । सुक्लीप्तय स्थितो बहिः ॥ ३५ ॥ रूपप्रेदापरिज्ञानात् । सर्वेऽपि मंदबुद्ध्यः ॥ प्रद्युम्नं पतितं दृष्ट्वा
 । युगपत्पतिता मुदा ॥ ३६ ॥ जंपापातं प्रकुर्वाणा । मार्यतां मार्यतामयं ॥ ब्रुवाणा इति वक्त्रेस्ते-
 ऽगृहंस्तं भुजकोटरे ॥ ३७ ॥ गृहीत्वा मार्यते याव—तावत्स प्रजज्जल्प तान् ॥ घाल्यते पितुरादेशा
 —द्युष्माभिः स्वेह्याथवा ॥ ३८ ॥ ते प्रोचुः पितृनिर्देशा—देव त्वं मार्यसेऽधुना ॥ तातादेशं
 विना केन । निहतुं शक्यते शवान् ॥ ३९ ॥ तदा तेन हृदि ज्ञातं । मातुरेतद्विचेष्टितं ॥ मददूष
 णं तथैवोक्तं । पितुः पुरो भविष्यति ॥ ४० ॥ मायया कल्पनां कृत्वा—लीकमेव वदेद्वशा ॥ रागे-
 ण सरलो मर्त्यो । जानाति सत्यमेव तत् ॥ ४१ ॥ ततस्तथैव पापिन्या । वैरूढ्यं परिकल्प्य च ॥

मज्ञात—नीचोच्चजातिराख्ये ॥ कारुण्येन मयानीतः । सुतत्वेमापि पालितः ॥ १९ ॥ परं मत्तेन
वददुष्टो । वर्धमानवया भृशं ॥ यौवनं प्राप्य युष्माकं । मम सोऽद्भुद्यशोदरः ॥ २० ॥ मया तदैव
विज्ञातं । पादचारेण काननात् ॥ प्रवद्विरागतं माना—दृशारूढेन तेन तु ॥ २१ ॥ ओ युष्माकः
मवज्ञाया । विधानादेव नन्दनाः ॥ चित्तान्ममायमुत्तीर्णो । रक्षितो न गुणाय वै ॥ २२ ॥ ततो य-
था न जानाति । कोऽपि मारणकारणं ॥ तेनोपायेन बध्योऽसौ । दुरात्मा तापकारकः ॥ २३ ॥
उपदिष्टमिवाचीष्टं । वैद्यैर्हृद्यैः कुबुद्ध्यः ॥ श्रुवा स्वपितृवाक्यं ते । प्रभृतं प्रमदं ययुः ॥ २४ ॥ मा-
रणेन पुरास्माक—मासीदेतस्य दुर्मतेः ॥ तातस्याप्यधुना वाक्यं । वर्तने समद्भृद्वरं ॥ २५ ॥ सं-
चित्त्वेति गता गेहं । प्रष्टुमस्य बलान्वितः ॥ गतां च चाटुप्रिवाक्यै—जगुस्ते स्वचरंगजाः ॥ २६ ॥
क्रीमयामात्मनां साकं । कृतायां बहवो दिनाः ॥ जातास्तेन त्वमागच्छे—वयं तर्हि रमामहे ॥ २७ ॥
बांधव त्वां विना कापि । पुरापि न गता वयं ॥ इदानीमपि नास्माक—मुत्सहते मनो मनाकृ ॥
॥ २८ ॥ भ्रातस्तत्स्वमागच्छ । गह्वारः क्रीम्नि तु यथा ॥ इत्युक्तः सत्यमेवायं । जानन्न विनिर्गतो
गृह्णात ॥ २९ ॥ सर्वेऽपि समुदायेन । मिलित्वा स्वातकैतवाः ॥ कानने गहने गत्वा । महतीं वा-

पिकां गताः ॥ ३० ॥ तत्र प्रक्षिप्तवाहुंकी—कर्षणाद्यै समुद्यतः ॥ एक एकः पतित्वाशु । कर्षेफलं
मनाकुलः ॥ ३१ ॥ केव्या वारेण वारेण । विशत्सु तेषु दंष्ट्रिषु ॥ सरलस्य समायातो । मदन-
स्यापि वारकः ॥ ३२ ॥ वारके स निजे याव—तत्र निष्कपटः पतेत् ॥ पुण्येन विद्यया तावत् । क-
थितं तस्य कर्णयोः ॥ ३३ ॥ माकर्षिः पतनं वाप्या—मस्ति दंभस्तवोपरि ॥ मारयिष्यं त्यमी पापा
—स्त्वामपराधवर्जितं ॥ ३४ ॥ इति श्रुत्वा द्वितीयं च । रूपं विधाय विद्यया ॥ संप्रेषितं स्वयं तच्चैः
। सुहृन्मय स्थितो बहिः ॥ ३५ ॥ रूपप्रेदापरिज्ञानात् । सर्वेऽपि मंदबुद्ध्यः ॥ प्रद्युम्नं पतितं दृष्ट्वा
। युगपत्पतिता मुदा ॥ ३६ ॥ जंपपापातं प्रकुर्वाणा । मार्यतां मार्यतामयं ॥ ब्रुवाणा इति वक्रैस्ते-
ऽगृह्णन्तं भुजकोटरे ॥ ३७ ॥ गृहीत्वा मार्यते याव—तावत्स प्रजजल्प तान् ॥ घात्यते पितुरादेशा
—शुष्माभिः स्वेह्यथाश्रवा ॥ ३८ ॥ ते प्रोचुः पितृनिर्देशा—देव त्वं मार्यसेऽधुना ॥ तातादेशं
विना केन । निहंतुं शक्यते जवान् ॥ ३९ ॥ तदा तेन हृदि ज्ञातं । मातुरेतद्विचेष्टितं ॥ मददृष
णं तथैवोक्तं । पितुः पुरो भविष्यति ॥ ४० ॥ मायया कल्पनां कृत्वा—लीकमेव वदेद्वशा ॥ रगो-
ण सरलो मर्त्यो । जानाति सत्यमेव तत् ॥ ४१ ॥ ततस्तथैव पापिन्या । वैरूपायं परिकल्प्य च ॥

मज्ञात—नीचोच्चजातिराख्ये ॥ कारुण्येन मयानीतः । सुतत्वेनापि पालितः ॥ १९ ॥ परं मत्तेज-
वद्दुष्टो । वर्धमानवया भृशं ॥ यौवनं प्राप्य युष्माकं । मम सोऽद्भुद्यशोदरः ॥ २० ॥ मया तदैव
विज्ञातं । पादचारेण काननात् ॥ प्रवद्विरागतं माना—दृष्टारूढेन तेन तु ॥ २१ ॥ नो युष्माक-
मवज्ञाया । विधानादेव नन्दनाः ॥ चित्तान्ममायमुत्तीर्णो । रक्षितो न गुणाय वै ॥ २२ ॥ ततो य-
था न जानाति । कोऽपि मारणकारणं ॥ तेनोपायेन वध्योऽसौ । दुरात्मा तापकारकः ॥ २३ ॥
उपदिष्टमिवाग्नीहं । वैद्यैर्हृद्यैः कुबुद्ध्यः ॥ श्रुवा स्वपितृवाक्यं ते । प्रभृतं प्रमदं ययुः ॥ २४ ॥ मा-
रणेन पुरास्माक—मासीदेतस्य दुर्मतेः ॥ तातस्याप्यधुना वाक्यं । वर्तने समञ्जद्वरं ॥ २५ ॥ सं-
चित्तेति गता गेहं । प्रद्युम्नस्य बलान्वितः ॥ गत्वा च चाटुनिर्वर्क्यै—जगुस्ते खेचरंगजाः ॥ २६ ॥
क्रीमया मात्मनां साकं । कृतायां बहवो दिनाः ॥ जातास्तेन त्वमागन्धे—वयं तर्हि रमामहे ॥ २७ ॥
बांधव त्वां विना कापि । पुरापि न गता वयं ॥ दृष्टानीमपि नास्माक—मुत्सहते मनो मनाक् ॥
॥ २८ ॥ भ्रातस्तत्स्वमागन्ध । गह्वारः क्रीम्नि तु यथा ॥ इत्युक्तः सत्यमेवायं । जानन् विनिर्गतो
गृह्णात ॥ २९ ॥ सर्वेऽपि समुदायेन । मिलित्वा स्वांतकैतवाः ॥ कानने गहने गत्वा । महतीं वा-

भो ॥ यथातथाप्यतः पापा—न जानं शीलखंडनं ॥ ७ ॥ शीलस्य खंडनं यद्य—अविष्यन्मम व-
 ह्वने ॥ अहं तर्ह्यकश्चिं हि । प्राणत्यागं कृणादपि ॥ ८ ॥ रक्षणीयं कुलस्त्रीभिः । शीलरत्नं यथा
 तथा ॥ तद्भगे जीवितव्येन । निधेन किं प्रयोजनं ॥ ९ ॥ मंडनं शीलमेव स्या—द्वं कुलीन-
 योषितां ॥ द्रुषणैर्भारभूतैः किं । चीवरैः सुदैरपि ॥ १० ॥ शिलेन मानयेद्भर्ता । पितरौ स्वजना-
 न्निता मम ॥ तथापि त्वत्प्रभावेण । शीलं मया च रक्षितं ॥ ११ ॥ द्रुयः कदर्थना नाथ । तेन प्रज-
 द्यासमन्वितः ॥ सुभ्रैरपि कष्टेन । मारणीयः प्रवर्तते ॥ १२ ॥ अथ यद्यपि दुष्टोऽयं । बलवि-
 बुधदुष्टवि ॥ तदा हि जीवितव्यं मे । जानामि सकलं विप्रो ॥ १४ ॥ मायाविन्यः स्त्रियो लोके ।
 स्त्रियः कौटिल्यकेलयः ॥ प्रतारयंति नीरागा—नपि वचंयमान् भुवि ॥ १५ ॥ तर्हि दुर्बलकर्णानां
 । रागिणामविचारिणां ॥ सहसाकार्यकर्तृणां । राज्ञां किं वंचनेऽद्भुतं ॥ १६ ॥ ततस्तस्या महामा-
 या—वंचितः कालसंवरः ॥ श्रुत्वा दृष्ट्वा स्वरूपं त—दाकारयत्सुतान् क्रुधा ॥ १७ ॥ तानाकार्यं ज-
 गौ राजा । गृढकोपप्रपूरितः ॥ चेन्महचोऽनुगा यूयं । प्रद्युम्नस्तर्हि हन्यतां ॥ १८ ॥ वनाद्वाड्येऽय-

म्यहं ॥ ए४ ॥ विमृश्येति पुमान् कामी । जोगस्यावसरे यथा ॥ करोति कामिनीकाये । ब्रह्मनि
 नखैः स्वैकैः ॥ ए५ ॥ स्वयमेव तया तानि । प्रचक्रिरे रुषा तया ॥ गच्छयोरोष्ठयोरेवं । कुचयो-
 र्जघयोः पुनः ॥ ए६ ॥ कचान् विसंस्थुलान् कृत्वा । रजोधूसरविग्रहा ॥ चक्षुषोरंजनैः सर्वे । श्यामं
 मुखं विधाय च ॥ ए७ ॥ रुदती सुदती तीव्र—दुःखेन नृपसन्निधौ ॥ समेत्यासत्यतायुक्तं । जगौ
 गद्गदया गिरा ॥ ए८ ॥ रे नाथ कुत्राथ त्वं । स्थितोऽसि किं न ज्ञाषसे ॥ शून्ये वने त्वयादत्तो ।
 यो बालः पुत्रल्लिप्सया ॥ ए९ ॥ त्वदाङ्गया गृहीत्वा स । पालितो वर्धितो मया ॥ त्वयापि मेऽस्य
 रागेण । यौवराज्यं समर्पितं ॥ १०० ॥ युग्मं ॥ आगच्छती तवोपांते । कृत्वा शृंगारसमनं ॥ तारु-
 ण्ययौवराज्याभ्यां । मत्तो मां व्यलग्नमदात् ॥ १ ॥ मिथो विलगतोर्ध्वरि—प्रतिघादुन्नयोरपि ॥ अ-
 हं तु कथमप्याशु । नष्टा निपतिता क्षितौ ॥ २ ॥ धृत्वीधूसरदेहापि । विशीर्णकुंतलापि च ॥ कुं-
 लदेव्यनुभावाच्च । त्वत्पुण्यादागतास्महं ॥ ३ ॥ अनुमाने यथा धूमा—द्वहिज्ञानं समुद्भवेत् ॥ त-
 थैतस्य कुकर्तव्या—ज्ञातिर्नीचानुमीयते ॥ ४ ॥ लालितः पालितः पुत्र—बुद्ध्या मया त्वदाङ्गया
 ॥ पापबुद्धिं कथं कुर्या—दन्यथा मयि मातरि ॥ ५ ॥ वैरुश्चेऽपि च संजातं । कार्यमेकं शुभं प्र-

त्वमपि तादृशी ॥ ८३ ॥ तस्येति स्नेहलां वाणीं । समाकर्ण्य तमाह सा ॥ हृद्यां विद्याद्वयीमेतां ।
 गृहाण विधिपूर्वकं ॥ ८४ ॥ दृष्टं कश्चित्तेऽनेन । जानंती मृष्टया गिरा ॥ तस्मै विद्याद्वयं दत्त्वा ।
 सा जगौ मदनातुरा ॥ ८५ ॥ विद्याद्वयीं पुरादाय । पश्चाद्वपुर्लतां च मे ॥ द्वयोरपि त्रियामायां ।
 परीक्षां कुरु सुंदर ॥ ८६ ॥ तवैतद्वचनं श्रुया—दित्युक्त्वा विनयेन सः ॥ सम्यगाम्नायमादाय । प्र-
 हृष्टः प्रजज्जल्प तां ॥ ८७ ॥ मान्ये धन्ये महापुण्ये । शरण्ये शरणार्थिनां ॥ वरेण्ये पुण्यकारुण्ये ।
 नीतः कष्टं न गेऽरिणा ॥ ८८ ॥ तदा मया न माता न । तातो ज्ञातो मनागपि ॥ त्वमेव मम र-
 क्षायै । बभ्रुविश्व गुणान्विते ॥ ८९ ॥ त्वमेव शरणं तस्मात् । त्वमेव जननी मम ॥ कालसंवरद्व-
 पात् । एव मे जनकः पुनः ॥ ९० ॥ ततो यत्त भवेत्कृत्यं । स्वकीयतनयोचितं ॥ त्वं मे कथय
 निःशंक—मुद्यमेन करोमि तत् ॥ ९१ ॥

इति तस्य वचः श्रुत्वा । वज्रघातानुकारकं ॥ न नीरं मे च नो तीरं । चन्द्रव सेत्यचिंतयत् ॥
 ॥ ९२ ॥ आरोपयाम्यकर्ण्येऽमुं । बलेनेत्युद्यता यदा ॥ मदनः सहसा नत्वा । तां तदा स्वगृहं ग-
 तः ॥ ९३ ॥ तदा ज्ञातं तथा द्वाहा । वंचितैतेन पापिना ॥ तर्ह्यस्य पापिनः पाप—फलं प्रदर्शया-

शाब्दिकः ॥ कृतं पापं जघन्येन । यतो दशगुणं प्रवेत् ॥ ७२ ॥ कस्याः कस्यापि कामिन्या । म-
 र्त्यस्य च कदाचन ॥ बालवृद्धयुवादीनां । न कार्यो विरहो बुधैः ॥ ७३ ॥ हसने क्रीडने तेन ।
 जल्पने कल्पने पुनः ॥ शयने प्रोजने याने । विधेयं पापकर्म न ॥ ७४ ॥ इत्याकर्ण्य गतेर्वाचं ।
 नत्वा तत्पदपंकजं ॥ जगाम जननीगेहे । देहं कृत्वा विमृषितं ॥ ७५ ॥ गत्वा विशारदस्तत्रा—
 विधायैव नमस्कृतिं ॥ किञ्चिदूर्ध्वमधः पश्यं—स्तपुरो निषसाद सः ॥ ७६ ॥ तस्याः पुरः प्रणामेन
 । रहितः स यदा स्थितः ॥ तदा तत्कारणे ज्ञातं । तया पापमनीषया ॥ ७७ ॥ मदीयरूपपाशेन
 । बद्धः समागतोऽस्त्ययं ॥ कश्चित्त्यथ मद्वाक्यं । जानामीति च चेष्टया ॥ ७८ ॥ चिंतयित्वेति त-
 त्काम—भोगस्पृहातिविह्वला ॥ तन्वंती हावभावांश्च । सा प्रद्युम्नमवीवदत् ॥ ७९ ॥ मम चेद्वचनं
 कुर्या—श्रातुर्यधैर्यसंयुत ॥ तत्कालफलसौख्यानां । कारकं दुःखहारकं ॥ ८० ॥ विद्ये प्रज्ञप्तिरोहि-
 ण्यौ । निःशेषदोषमोषिके ॥ समर्पयामि ते तुभ्यं । मन्मनोरथपूर्तये ॥ ८१ ॥ युग्मं ॥

इति प्रोक्ते तथा प्राह । हसित्वा मदनः सुधीः ॥ किं कदा वचनं ताव—कीनं नास्ति कृतं
 मया ॥ ८२ ॥ कश्चित्तेष्वथ विशेषेण । दासोऽहं किंकरोऽस्मि वा ॥ यस्या उहायते वाक्यं । न सा

शिशुपालाय सा पुरा ॥ ६० ॥ नारदर्षिमुखात् श्रुत्वा । वर्णनं नरकद्विषः ॥ प्रेषयित्वा जनं रुक्मि-
 ण्यनुरक्ता तमाह्वयत् ॥ ६१ ॥ पाणिग्रहणवार्तापि । संसारिणां जवेत्प्रिया ॥ प्रेष्यस्य प्रेषणात्कस्य ।
 न स्यात्संमदलब्धये ॥ ६२ ॥ ततस्तद्वाक्यसंतुष्टि—धरो गोविंद आगतः ॥ शिशुपालनृपं जित्वा ।
 रुक्मिणीं वनमानयत् ॥ ६३ ॥ तत्रानीय स्वयं पाणि—पीडनं प्रविधाय च ॥ तां नीत्वा द्वारिकां
 तेन । चक्रेऽग्रमहिषी मुदा ॥ ६४ ॥ तयोः पुत्रः पवित्रश्री—स्वस्तशत्रुरजायध्याः ॥ निशि तं द्वेषि-
 दैत्येन । हत्वानीतोऽत्र वैरतः ॥ ६५ ॥ प्रद्युम्नः पुनराचख्यौ । विनयाद्गणिनं मुनिं ॥ येन मात्रा
 वियोगो मे—ऽऽवत्तत्पापमस्ति किं ॥ ६६ ॥ साधुनाभिदधे वत्स । भवतः पानकं न तत् ॥ प्राज-
 न्मनि कृतं तत्त्व—न्मातुरेवावगहतात् ॥ ६७ ॥ विप्रपुत्र्यान्यदा लक्ष्मी—वत्या वने प्रयातया ॥ म-
 यूरमालको दृष्टो । मातुः पार्श्वं वराकृतिः ॥ ६८ ॥ घटीः षोडश यावत्स । गृहीत्वा रक्षितस्तया ॥
 क्रीमार्थं बहुसौख्येन । न पुनः पापबुद्धितः ॥ ६९ ॥ पुत्राविलोकनाद्दीक्ष्या—क्रंदंतीं शिखिनीं च
 तां ॥ लोका लक्ष्मीवतीं प्रोबु—र्मयूरीयं मरिष्यति ॥ ७० ॥ विलापं जनयंत्यास्व—मेतस्या मुंच
 नंदनं ॥ तद्वाक्येन तथा मुक्तो । मातृपार्श्वं स बालकः ॥ ७१ ॥ तवाऽन्मातृपापेन । विरहः षोड-

गत्वा तत्पुरतः स्थिता ॥ सायंपृष्ठतदा ऋद्धे । का त्वं जातिस्तवास्ति का ॥ ४९ ॥ सोचे धीवर-
 जातीया । प्रवर्तेऽहं तपस्विनि ॥ दुःखिन्यपि मया सौख्यं । संप्राप्तं तव दर्शनात् ॥ ५० ॥ इति प्रो-
 क्ते व्रतिन्यापि । चक्रे धर्मोपदेशनं ॥ तस्यास्तदुपदेशेन । धर्मश्रद्धाभवद्बहुः ॥ ५१ ॥ अजानन्ती
 स्वसामर्थ्य—मन्यस्मिन् धर्मकर्मणि ॥ नानाभेदं तपः कर्तुं । प्रवृत्ता धीवरंगजा ॥ ५२ ॥ जनयन्ती
 तपः प्रौढं । साध्व्याश्च चरणद्वयं ॥ तत्रैव सेवमाना सा । तिष्ठति प्रीतिसंयुता ॥ ५३ ॥ अन्येषु
 सार्थिका यात्रा—कृते राजगृहं पुरं ॥ धीवर्यपि तथा साकं । ययौ चैत्यानि वंदितुं ॥ ५४ ॥ गिरि-
 मारुह्य साध्वी च । नत्वाद्वैप्रतिमा मुदा ॥ आत्मरक्षाविधानाय । गुह्यामध्ये स्थिता निशि ॥ ५५ ॥
 धीवरी तु जिनाधीश—धर्मध्यानेन जाग्रती ॥ कायोत्सर्गोपवासाभ्यां । कंदरातः स्थिता बहिः ॥
 ॥ ५६ ॥ तत्रागतेन व्याघ्रेण । ऋक्षिता सा कुशोदरी ॥ शुचध्यानेन सा मृत्वा । द्वितीयस्वर्गमी-
 शुषी ॥ ५७ ॥ तत्र ऋत्वाहुतस्वर्गि—वरभोगोचिता सुरी ॥ अग्नीष्टान् बुभुजे भोगान् । कृतो धर्मो
 हि सौख्यदः ॥ ५८ ॥ जीवितांते ततश्च्युत्वा । कुंभिनाख्ये महापुरे ॥ श्रीमतो श्रीष्मन्नृपस्य । दु-
 ह्मिता समजायत ॥ ५९ ॥ पूर्वपुण्यानुज्ञावेन । रुक्मिणीत्यभिधा कृता ॥ रुक्मिणा बंधुना दत्ता ।

तेन पापविपाकेन । कर्मोपाजितमीदृशं ॥ ३७ ॥ यः पूर्वं निंदितः साधुः । स तु त्वमेव नायकः ॥
 तत्पापान्मोचय त्वं मां । कृपाबुरसि जंतुषु ॥ ३८ ॥ अथ त्वं तादृशं धर्मं । प्ररूपय मुनीश्वर ॥ ये-
 न निंदाकृतं कर्म । कदापि मां न पीडयेत् ॥ ३९ ॥ इत्युदित्वा स्मरंती सा । स्वरूपं पूर्वजन्मनः ॥
 रुरोद प्रौढशब्देन । स्त्रीणां हि रुदनं बलं ॥ ४० ॥ तदा दयासमुद्घोष—ग्वांचंयमो हितावहः ॥
 मारोदीस्त्वं च दुःखं हि । रुज्यते स्वककर्मणा ॥ ४१ ॥ रोदनेन जनैर्नैव । कदापि प्राण्यते सुखं
 ॥ सुखेच्छा ते प्रवेद्याहि । तच्छर्ममार्हतं कुरु ॥ ४२ ॥ येनानेकजबोदुद्भूतं । सर्वं कर्म विलीयते ॥
 येन संप्राप्यते सौख्यं । येन कैवल्यमंगमः ॥ ४३ ॥ गृहस्थानां स उक्तश्च । सम्यक्त्वद्वादशव्रतः ॥
 गृहस्थया त्वया कार्यो । धर्मः स एव सद्दयः ॥ ४४ ॥ प्रमाणीकृत्य निर्ग्रथ—वचनं पापपावनं ॥
 दधौ सम्यक्त्वमूत्रानि । द्वादशोच्चव्रतानि सा ॥ ४५ ॥ कुले नीचेऽपि भाग्येन । संप्राप्तश्चाच्छधर्मया
 ॥ धीवर्या वंदितः साधुः । प्रतस्थे स्थानकात्ततः ॥ ४६ ॥ धीवर्येपि कियत्कालं । तत्र स्थित्वा दया-
 धिया ॥ कुतश्चित्कार्यतोऽगृह—दयोध्यां नगरीं प्रति ॥ ४७ ॥ सा तत्र प्रथमं गत्वा । प्रयाता श्री-
 जिनालये ॥ तत्रैव मिलितां साध्वीं । मुमुदे सा निरीक्ष्य तां ॥ ४८ ॥ उपाश्रये ततोऽसौ च ।

तं समीक्ष्योद्ध्वसच्चित्ता । पूर्वकर्मद्वयेण सा ॥ व्यचास्यदयं शीत—शर्वर्या किं कश्चिन्ति ॥ २६ ॥
यद्यप्यस्ति तृणागारं । वस्त्रप्रावरणं मम ॥ तदप्यत्र सखितं । न सोढुं शक्यते मया ॥ २७ ॥ त-
तः कथमचेखोऽसौ । साधुः शीतं सद्विष्यति ॥ विमृश्येति तथा तस्यां—तिके प्रज्वालितोऽनलः ॥
॥ २८ ॥ अत्र शीतमत्र शीतं । चिंतयतीति भक्तिः ॥ आप्रभातं स्थिता साग्नि—वस्त्राभ्यां तन्य-
वारयत् ॥ २९ ॥ पारयित्वा प्रगे कायो—त्सर्गं स्वर्गापवर्गधीः ॥ प्रोचे लक्ष्मीवति प्रीति—मत्यस्ति
कुशलं तव ॥ ३० ॥ सोमशर्मद्विजस्य त्वं । वत्से प्रवर्तसे सुता ॥ सा नामांतरमाकर्ण्य । व्यचिंत-
यन्निजे हृदि ॥ ३१ ॥ साधुः किमीदृशं ब्रूते—ऽसत्यवाचं विचारयित्वा ॥ असत्यं ब्रूवते नैव । जै-
ना लोकोक्तिरीदृशी ॥ ३२ ॥ अग्नीदृशं चिंतयतीति । तन्मयत्वमुपेयुषी ॥ सा जातिस्मरणं लब्ध्वा
—पश्यत्पूर्वप्रवान्निजान् ॥ ३३ ॥ यथोक्तांस्तान् समालोक्य । श्रद्धधाना मुनेर्वचः ॥ जैनं धर्मं स-
मीचीनं । विदंती तं ननाम सा ॥ ३४ ॥ नत्वोचे नाथ किं चैत—ज्ञातं मे भवनर्तनं ॥ नाना-
जन्मसमुद्भूतं । ऋयोयोनिविधायकं ॥ ३५ ॥ द्विजानां कुत्र मे जाति । कैवर्तककुट्टे त्वियं ॥ पूर्वं
जने स्वरूपं मे । कान्न रूपमिदं क्व वा ॥ ३६ ॥ विनिर्मिता मया निंदा । पातकिन्या तपस्विनः ॥

ध्या मिथः प्रवर्धते ॥ इतीर्षयेव तस्याश्च । रोगः प्रावर्धनाधिकं ॥ १४ ॥ तेन कुष्ठामयेनेयं । प्रा-
 नुवंत्यरतिं बहू ॥ सप्तमे दिवसे बहौ । रागेण व्याकुलाविशत् ॥ १५ ॥ ज्वलत्कुशानुना दह्य-
 मानात्तिथ्यानधारिणी ॥ सा मृत्वा रासञ्जीवृता । प्रनृतभारजारिणी ॥ १६ ॥ ततोऽपि दुःखिता मृत्वा
 । संजाता सा च शूकरी ॥ मारिता कोट्टपालेन । शुनी सा समजायत ॥ १७ ॥ एकदा सारमेयी
 सा । हेमंते, सूतबालका ॥ वाटिकासन्निधौ गत्वा । नीवास्वारसंस्थिता ॥ १८ ॥ अगहन्ती स्वभाला-
 नां । मोहेनान्यत्र कुत्रचित् ॥ बह्विना तत्र लब्धेन । दग्धा सानृद्धदामि तत ॥ १९ ॥ कैवर्तस्य ना-
 विकस्य । कुले पुत्री बन्धव सा ॥ पूतिगंधसमन्वीत—विग्रहा शेषकर्मणः ॥ २० ॥ वपुर्दौर्गन्ध्ययो-
 गेना—निशा सा स्वजनैरपि ॥ निष्कासिता गृहान्निदा—कृतं कर्म हि दुस्त्यजं ॥ २१ ॥ ततो नि-
 र्गत्य गंगायाः । पार्श्वे कृत्वा कुटीरकं ॥ स्थिता सात्र तरंडेनो—त्तारयत्यतुलान् जनान् ॥ २२ ॥ त-
 दुत्तारणमृद्वयेना—जीविकां विदधाति सा ॥ तन्मयाद् इविणं किञ्चित् । प्रेषयेत्सा पितुर्गृहे ॥ २३ ॥
 अनेन विधिना काल—क्षेपं प्रजनयत्यसौ ॥ देहदौर्गन्ध्यतो लोकै—दुर्गन्धेत्यभिधा कृता ॥ २४ ॥
 अथान्येद्युः स एवागा—न्मुनिर्ज्ञानी हिमागमे ॥ मदाद्यस्यानया निंदा । कृता समभवत्पुरा ॥ २५ ॥

जंबूद्वीपे जगद्दीपे । भरते विरतेऽवमैः ॥ देशे परिहृतवज्रेशे । मगधे विबुधेहिते ॥ १ ॥
 पुरं लक्ष्मीपुरं नाम्ना । लक्ष्मीपूरुसुसंश्रितं ॥ शोमशर्मा द्विजस्तब । वसतिस्मोरुनीतिवित ॥ ३ ॥ ष.
 दकर्मदीनि कर्माणि । सत्यापयन्निरंतरं ॥ जपहोपविधाता स । ध्याता ब्रह्महरीश्वरान् ॥ ४ ॥ तस्य
 प्रवर्तते पत्नी । सपत्नीभूतनीरधेः ॥ कमलानामतस्तस्या । अपि लक्ष्मीवती सुता ॥ ५ ॥ रूपेण दे-
 वकन्येव । चातुर्यवर्यविग्रहा ॥ नक्तचक्रं प्रचक्रे सा—न्यांगनां रूपदर्शनात् ॥ ६ ॥ अन्यदा मंदिरे
 तस्या । भिक्तार्थं साधुरागतः ॥ मलक्लिन्नशरीरश्च । कुर्वन् मासेन पारणं ॥ ७ ॥ विश्वेद्योतितपोयु-
 क्तो । धर्मध्यानपरायणः ॥ सर्वशाल्वकृताभ्यासो । मित्रामित्रपवित्रधीः ॥ ८ ॥ तदा परिदधानांगे ।
 विभूषणानि कन्यसौ ॥ पश्यंती रूपमात्मीयं । प्रमोदेन प्रवर्तते ॥ ९ ॥ पृष्टे समागतस्यर्षे—दर्पणे
 प्रतिबिंबितं ॥ दृष्ट्वा रूपं मदांधा सा—हंकारेण व्यचिंतयत ॥ १० ॥ क बीजसमिदं रूपं । मनु-
 ब्याणां भयंकरं ॥ दर्शनीयं ममेदं क । लोचनप्रमदप्रदं ॥ ११ ॥ मुहुर्मुहुर्मुने रूपं । निंदत्या गुण-
 धार्यपि ॥ स्तुवंत्या च निजं रूपं । घोरकर्माजितं तया ॥ १२ ॥ तेनैव कर्मणा तस्याः । कायेऽद्वै-
 रेव वासैरः ॥ कुष्ठरोगः समुद्भूतो । यतिनिंदा हि दुःखदा ॥ १३ ॥ अक्लामितो महाक्रोधो । य-

बांधवेन समं तत्र । भुक्त्वा सौख्यमनुत्तरं ॥ तस्याः कुदौ समुत्पन्नो—जनन्यरूपस्त्वमेव च ॥ ९१ ॥
 दैत्येन जातमात्रस्त्वं । वैरेण पूर्वजन्मनः ॥ हत्वा टंकशिलामध्ये । विमुक्तो मारणेभ्या ॥ ९२ ॥
 प्रागजन्मोद्धेन मोहेन । वीक्ष्य त्वां खेदविह्वला ॥ राक्षी कनकमात्रापि । संजाता स्मरपीडिता ॥
 ॥ ९३ ॥ गुरुणामपि पुंस्त्रीणां । द्वेषरागौ यतो दृढौ ॥ पुराजननसंभृतौ । दुस्त्यजौ दुःखदायकौ ॥
 ॥ ९४ ॥ विद्याद्वयस्य दानेढा । तस्याः प्रवर्नतेऽनघा ॥ गृहीतव्या त्वया येन । तेनोपायेन तद्
 दुतं ॥ ९५ ॥ तदाकर्ण्य कुमारोऽवक् । मुनीशमुल्लसन्मताः ॥ त्वद्वाक्प्रं प्रकर्ष्यामि । त्वं महानु-
 पकारकः ॥ ९६ ॥ प्रभो पृष्ठाम्यहं किंचि—दन्यच्च जनवद्बभ ॥ मात्रा सत्वा वियोगो य । आवा-
 व्यादपि मेऽभवत् ॥ ९७ ॥ स किं महोषतः किं वा । जननीदोषतोऽजनि ॥ इति व्यक्तं त्वया
 नाथ । निरुध्यतां पुरो मम ॥ ९८ ॥ तदा प्राह मुनिस्वामी । वियोगो यस्तवान्नवत् ॥ स मातृ-
 दोषतो जातो । न पुनस्तव दोषतः ॥ ९९ ॥ प्रद्युम्नः पुनरप्याह । कथं प्रभो बभूव सः ॥ प्रज-
 ल्प्य तदाचार्यः । समाकर्ण्य सद्गुण ॥ १०० ॥ प्रायो वियोगसंयोगौ । प्रवेतामिह देहिनां ॥ प्रा-
 ग्जन्मसेवितैः सांझैः । कर्मजिरस्तशर्मभिः ॥ १ ॥

तं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य । प्रथमं प्रणिपत्य सः ॥ विनयेन यथास्थान—मुपाविशत्कुतांजलिः ॥ ७९ ॥
 संजाते विजनेऽप्राक्षी—कुमारः श्रमणप्रभुं ॥ मन्माता वीक्ष्य मामेव । कथं कामातुराब्रवत् ॥ ८० ॥
 मुनिनाथस्तदा प्राह । शृणु वत्सास्ति कारणं ॥ न विना पूर्नसंबंधं । रागद्वेषोद्भवो ज्ञवेत् ॥ ८१ ॥
 दृष्टस्तृतीयजन्मन्य—जवस्त्वं मधुचूधवः ॥ कैटभो नामधेयेन । तवाभवत्सहोदरः ॥ ८२ ॥
 तदा हेमरथेशस्य । प्रमदेंदुप्रज्जाभिधा ॥ गृहीत्वा स्वगृहेऽस्थापि । रागानुषंगतस्त्वया ॥ ८३ ॥ ब्रुजा-
 नस्य तथा साकं । नानाजोगान् पुरस्त्व ॥ अन्यदा कश्चिदानीत—स्तरुणः पारदारिकः ॥ ८४ ॥
 त्वयादिष्टो वधस्तस्य । तदैवेंदुप्रज्जाभ्यधात ॥ नाथान्यललनाजोगे । कश्चिद्द्वेषोऽपि वर्तते ॥ ८५ ॥
 तद्वाक्येन प्रबुद्धेन । चारित्रं जगृहे त्वया ॥ जवता सह देव्यापि । प्रीतितो बंधनादिव ॥ ८६ ॥
 सम्यक्चरणमाराध्य । तपस्तात्वा च दुर्धरं ॥ महाशुक्राग्निधे स्वर्गे । त्रयोऽप्यायुःक्षयेऽगमन् ॥ ८७ ॥
 सप्तदशातरोद्भूत—मानमायुः प्रपूर्य च ॥ तत इंदुप्रभा च्युत्वा । जाता विद्याधरान्वये ॥ ८८ ॥
 वैताढ्ये मेघकूटाल्य—पुरेशः कालसंवरः ॥ नाम्ना कनकमालेति । तस्य प्राणप्रियाभवत् ॥ ८९ ॥
 द्वारिकायां महापुर्या । गोविंदो राज्यपालकः ॥ तस्य रूपेण देवीव । देवी समस्ति रुक्मिणी ॥ ९० ॥

नेहैरिद्वन्दितैः ॥ तत्सत्यं चिन्तयित्वेति । जगाद जननीमयं ॥ ६७ ॥ अत्र परब लोकेऽपि । विरु-
 छं किं प्रजल्पसि ॥ किं चिन्तयसि वा चिन्त । मातर्नैपुण्यसंयुते ॥ ६८ ॥ विरुजल्पनादेव । नि-
 दा प्रवति नृयसी ॥ चिन्तनात्परलोके हि । संप्राप्तिर्द्यौर्दुर्गतेः ॥ ६९ ॥ कुलीनानां नराणां च ।
 नारीणां धर्मचेतसां ॥ नोचितं प्रापणं दुष्टं । सर्वलोकापवादकं ॥ ७० ॥ मावादीर्विचनं पापं । मा-
 तस्ततस्त्वमीदृशं ॥ माकार्षींश्चितनमपि । परजन्मनि दुःखदं ॥ ७१ ॥ यथाकुशेन हस्ती च । यथा
 मंत्रेण पन्नगः ॥ सुकृतेन यथा मर्त्यो । वार्यते कुप्रवृत्तिः ॥ ७२ ॥

इतस्तस्ततो गह्व—न्मातर्गुणगणान्विते ॥ शुभध्यानेन चेतः स्वं । तथा त्वमपि वारय ॥ ७३ ॥
 बोधितापि धनैर्वाक्यैः । प्रद्युम्नेन वचस्विना ॥ सोच्चैस्तद्दर्शनाद्वेजे । प्रत्युतानंगपीडनं ॥ ७४ ॥ त-
 त्स्वरूपं तथा वीक्ष्य । विषणो जननीगृहात् ॥ स निर्गत्य पुरो दूरे । जगाम धनकाननं ॥ ७५ ॥
 चित्रैर्विचित्रिते तत्र । जिनाधीशनिकेतने ॥ वन्दे जिननाथार्चो । विश्वक्लेशविनाशिनां ॥ ७६ ॥
 धर्मसाराग्रिधः सूरि—स्तवास्ते मुनिपुंगवः ॥ प्रभृतपस्विरेण । युक्तः प्रौढसन्नास्थितः ॥ ७७ ॥
 व्याख्याता द्वादशांगानां । जिनोक्तानां समस्ति सः ॥ प्रभास्वदवधिज्ञान—ज्ञानापरस्वरूपकः ॥ ७८ ॥

गवं च पातकं महत् ॥ ५५ ॥ एतदूरिकुरु त्वं च । मदीयं वचनं गुणिन् ॥ कार्ये विचार्यमाणे हि
 । कालक्षेपः प्रजायते ॥ ५६ ॥ तवाहं जननी नास्मि । यः प्रोक्तः सोऽपि नो पिता ॥ अधुना प्रो-
 गयोऽगोऽसि । तत्पूरय मनोरथं ॥ ५७ ॥ इत्यश्रव्यं वचस्तस्या । निश्मय हृद्यचिंतयत् ॥ विषयप्र-
 थिला स्त्री न । कार्याकार्यं विचारयेत् ॥ ५८ ॥ विषयादपवादः स्या—द्विषयादविवेकिता ॥ विष-
 यान्नरकप्राप्तिश्च । विषयाददुःखसंभवः ॥ ५९ ॥ स्त्रियस्तद्वशवर्तिन्यो—ऽकार्यं किं किं न कुर्वते ॥
 मारयंत्यपि भर्तारं । सूर्यकांतेव नृपतिं ॥ ६० ॥ कटाक्षैर्वाग्विलासेन । बाह्यरागेण चेष्टया ॥ चतु-
 रा अपि के के न । वंचिता अनया नराः ॥ ६१ ॥ पंक्तानां च पांडित्यं । चातुर्यं चतुरंगिनां ॥
 धीराणामपि धीरत्वं । चलेद्यस्याः पुरः क्षणात् ॥ ६२ ॥ लोकेऽप्याकर्ण्यते कांता । ब्रह्माणं चतुरा-
 ननं ॥ विष्णोर्विम्बनां चक्रे । मृत्युं शंभोरकारयत् ॥ ६३ ॥ सहस्राक्षस्य शापं च । भानोः किर-
 णतक्षणं ॥ शशांकस्य कलंकित्वं । रावणस्य कुलक्षयः ॥ ६४ ॥ विश्वासं कामिनीनां ये । प्रकुर्व-
 ति मनीषिणः ॥ तत्पांन्त्यमपांडित्यं । तच्चातुरी त्वचातुरी ॥ ६५ ॥ कामाधिक्येन संयुक्ता । वञ्चे-
 शंसंतापकारिका ॥ त्रेदसंपादयित्री स्त्री । संभ्रामोद्भगकारणं ॥ ६६ ॥ शास्त्रेऽपि प्रणीतं य—ज्जि-

कारितं तथा ॥ ४४ ॥ सा जाते विजनेऽजल्पत । कणंती कामपीडया ॥ समाकर्णय मद्वाक्य—
मेकाग्रेण वियोगप्रित ॥ ४५ ॥ विजानासि यया कुदौ । धृत्वा स्रुतस्त्वमंगजः ॥ सा का ते जन-
नी को वा । जनको यस्य वीर्यजः ॥ ४६ ॥ हसित्वोचे कुमारोऽपि । किमेतत्पृच्छ्यते त्वया ॥ मम
त्वमेव मातासि । पिता च कालम्वरः ॥ ४७ ॥ समाकर्ण्येति सा देवी । मनोभवमवीवदत् ॥ आ-
दितस्त्व वृत्तान्तं । मन्मुखादवधारय ॥ ४८ ॥

अन्यदा स्वामिना सार्धं । क्रीडां कर्तुं गताज्रवं ॥ सरित्सरोऽहाराग—वापीकूपाडिमानुषु ॥
॥ ४९ ॥ केलिं यहव्या कृत्वा । तेषु स्थानेषु नृशिः ॥ पुरिंप्रति निजामावां । दंपती प्रतिचेलतुः
॥ ५० ॥ वैताल्यनृधरे नृत—रमणारागमसंस्थिता ॥ अस्ति टंकशिला तस्या । उपरि त्वं स्थितोऽ-
न्नवः ॥ ५१ ॥ गह्वद्विमानमाकाशे । स्तंगितं तव पुण्यतः ॥ उत्तीर्णाभ्यां तदावाभ्यां । दृष्टस्त्वं सुं-
दराकृतिः ॥ ५२ ॥ ततो मया समादाय । समानीतो निकेतने ॥ अयं मम पतिर्ज्ञावी । प्रमोदा-
दिति वर्धितः ॥ ५३ ॥ अथ त्वं ममतां वांछा—मनल्पकालचिंतिनां ॥ भोगान् भुंक्त्वा मया सार्धं
। संपूर्णीकुरु सुंदर ॥ ५४ ॥ ततो ममाखिलप्राण—दानं तव भविष्यति ॥ अन्यथा रमणीहत्या—

निडा निशासु च ॥ इत्यहोरात्रमथस्या—श्चादृशं तापकारकं ॥ ३३ ॥ समस्तानामपि ङंगे । नृ-
 णां स्त्रीणां तदीक्षणात् ॥ बभ्रुव प्रचुरं दुःखं । गङ्गी हि जननीनिभा ॥ ३४ ॥ ततश्चिकित्सकैः प्रा-
 ज्या । चिकित्सा प्रविनिर्मिता ॥ तथापि न तनौ तस्याः । समाधिः समजायत ॥ ३५ ॥ कुमारस्य
 सभास्थस्य । कालसंवरच्छ्रुजा ॥ निवेदितं तदान्येद्यु—मर्तुर्देहे व्यथास्ति ते ॥ ३६ ॥ गतः स-
 मज्जवो वत्स । समाधिप्रश्नहेतवे ॥ सोऽवकु श्रुतमपि स्वामि—न्मयका नास्ति सर्वथा ॥ ३७ ॥
 व्यथाप्यस्ति च तेऽप्याज्ञा । तर्हि गन्धामि सांप्रतं ॥ द्रयुक्त्वा तेन यातेन । तत्स्वरूपमदृश्यत ॥
 ॥ ३८ ॥ आकारेण गिरा नेत्र—विकारेणांगचेष्टया ॥ विक्रिया मन्मथस्यैव । ज्ञाता तेन दुरास-
 दा ॥ ३९ ॥ कामस्य विकृतिं ज्ञात्वा । चिंतयामास चेतसि ॥ शरीरे कथमेतस्याः । समाधिर्हि न-
 विष्यति ॥ ४० ॥ सर्वेषामपि रोगाणां । चिकित्सा वर्तते बहुः ॥ कंदर्पस्य विकारस्य । जोगादेव
 प्रतिक्रिया ॥ ४१ ॥ कटपनामिति यावत्स । प्रकुर्वाणो व्यचिंतयत ॥ तावत्कनकमालाय—नंगचे-
 क्षामचीकस्त ॥ ४२ ॥ कुमारेण तदा पृष्टं । मातस्ते कास्ति वेदना ॥ तथा विततनिःश्वासै—रेवो-
 च्छरं समर्पितं ॥ ४३ ॥ अत्याग्रहाद्यदा पृष्टं । मदनेन विवेकिना ॥ कृत्वा परिकरं दूरे । विविक्तं

सूर्पणखा जाता । कंदर्पदर्पविह्वला ॥ २० ॥ तथा कनकमालापि । मनोभुवातिपीमिता ॥ विस्मयं
 पुत्रसंबंधं । वियोगव्याकुलाग्रवत् ॥ २१ ॥ प्रद्युम्नः संस्थितो याव—द्वत्सलो मातृजक्तये ॥ पत्युः
 पराङ्मुखीभूता । दध्यौ तावन्मनस्यसौ ॥ २३ ॥ गते तस्मिन् जगभीरु—बाणैः पीडितविग्रहा ॥
 व्याकुला प्राप वैकल्यं । कामस्पृहा हि दुस्सहा ॥ २४ ॥ कपोलयोः क्षणं हस्तौ । दत्त्वा रुशेद नृ-
 रिशः ॥ क्षणं पयोधरद्वंद्वे । क्षणं स्वरूपमीक्षते ॥ २५ ॥ क्षणं कुंदाग्रदंतैः सा । चर्वयामास चा-
 धरौ ॥ नात्रैरुपर्यपश्यन्वा—करोत्कक्षांतरे करौ ॥ २६ ॥ क्षणं पीनस्तनद्वंद्वे । जंघयोर्भुक्तं व्रणान् ॥
 क्षणं मुमोच निःश्वासान् । क्षणं मौनावलंबिनी ॥ २७ ॥ यथा यथेति चक्रे सा । कामचेष्टामने-
 कधा ॥ तथा तथा दिदीपेऽस्या । अंगेऽन्नगंधनंजयः ॥ २८ ॥ तस्योपशान्तये नीरै—रभिषिक्ता
 सुशीतलैः ॥ तापव्यापपरिध्वंसै—र्विलिप्ता चंदनद्रवैः ॥ २९ ॥ वेष्टिता कदलीपत्रैः । कर्पूरैर्मंदिता
 तनौ ॥ शायिता पुष्पशय्यायां । तथापि न शशाम सा ॥ ३० ॥ तस्याः काये शशांकस्या—दह-
 नायत रश्मयः ॥ अस्पर्पायंन द्वाराश्च । मणिमौक्तिकसंयुताः ॥ ३१ ॥ बभ्रुवुर्भारभृतानि । ब्रूणा-
 न्यखिलान्यपि ॥ सूक्ष्माणि पट्टकुलानि । स्थूलवस्तूपमानि च ॥ ३२ ॥ अन्नपानारुचिर्जाता । नष्टा

आघ्रायते जग्ध—कर्पूरादिसमुद्भवः ॥ ७ ॥ रदनैश्चर्वितं चंच—चांबूलमस्य वक्रजं ॥ तद्वयेद्रस
 ना सैव । मनोहरा न चापरा ॥ ८ ॥ तदेव हि वपुर्वन्मि । श्लाघनीयं सुखावहं ॥ नित्यमालिङ्ग्य-
 ते येन । साकमेतस्य वर्षर्षणा ॥ ९ ॥ ऋयः शुचिपयोदाग्याः । सैरिन्याः सुपयोधरात् ॥ तत्काल-
 कर्षितं दुग्धं । हेमं तेऽनेन पीयते ॥ १० ॥ वल्लभेन सहैतेन । शय्यायां शाय्यते मया ॥ शीतं
 ऋयोऽपि देहं नो । शिशिरे कपयेत्तदा ॥ ११ ॥ पुष्पैः फलैर्दलैर्वल्ग—होत्रे पल्लविते वने ॥
 क्रीमामेतेन कुर्वेऽहं । वसंते ब्रीडयोद्धिता ॥ १२ ॥ कर्पूखंकुमान्यां च । मिश्रितं चंदनं यदा ॥
 देहे विलिप्यतेऽनेन । नोष्णतापो भवेत्तदा ॥ १३ ॥ दीपैः प्रद्योतिते गेहे । देहे ज्वति शर्मणि
 ॥ वर्षासु सारिषाशान्यां । रम्यतेऽनेन तद्वरं ॥ १४ ॥ एलाकर्पूरसंयुक्तं । नीरं शरदि पीयते ॥ ऋ-
 तूनामित्यपि पक्षां । शर्मानेनानुद्वयते ॥ १५ ॥ चित्ते कनकमालोति । कल्पमाना मुहुर्मुहुः ॥ प्र-
 हृमरूपमालोक्या—ग्रवंत्सूर्पणखोपमा ॥ १६ ॥ सिद्धविद्यं सुतं दृष्टुं । माता प्रीत्या समागता ॥
 लक्षणेन द्रुतं वीक्ष्य । खेदमासेदुषी भृशं ॥ १७ ॥ हंतारमविजानंती । पश्यंतीतस्ततो रुषा ॥ पद-
 पंक्त्यनुसारेणा—याता रामं ददर्श सा ॥ १८ ॥ सुतघातभवं दुःखं । विस्मयं रामदर्शनात् ॥ यथा

॥ कपाटानुकरं वक्षो । मृगैर्दानुकृतिः कटी ॥ ७५ ॥ जंवे स्तंभसमे गूढे । जानुनी चरणौ शुभौ ॥
 सपल्लवा श्वांगुद्वय—स्तलं रक्तोत्पलायते ॥ ७६ ॥ रूपेण लक्षणैः सर्वै—युक्तेन सुंदरविषा ॥
 पुनस्तस्य जनन्याश्च । नेत्रयोरुत्सवायितं ॥ ७७ ॥ तदा कनकमालापि । तद्रूपं वीक्ष्य जामुरं ॥
 विष्टा मन्मथबाणेनो—ह्रवसितुं नात्रवत्तमा ॥ ७८ ॥ यतस्तारुण्यरूपाढ्यं । आतरं पितरं सुतं ॥
 दृष्ट्वा स्त्री विषयौक्तव्या—द्रोक्तुं तमपि बांछति ॥ ७९ ॥ कांतार्याश्छिन्ननासायाः । शतवर्षतनोर-
 पि ॥ विश्वासो न विधातव्यः । पुरुषेण मनीषिणा ॥ ३०० ॥ किं पुनश्चारुण्य—रूपचातुर्यसं-
 पदः ॥ क्रियते प्रत्ययश्चित्ते । तरेण सरलात्मना ॥ १ ॥ प्रथमं त्ववतारोऽस्ति । स्त्रीणां दुःखपरंपरः
 ॥ अन्यच्च चिंतितप्राप्ति—र्जायते न कदाचन ॥ २ ॥ ततः कांतासु सर्वास्व—हमेव मंदजागृतः
 ॥ अथन्या गतपुण्याह—मेव नान्या मनस्विनी ॥ ३ ॥ उपलब्धिश्चरणीष्टस्य । भाग्योदयाद्भवेद्यदि
 सममेतेन संबंध—स्तर्हि स्तात्परमेश्वर ॥ ४ ॥ तावेव श्रवणौ धन्यौ । याभ्यामेतस्य वक्तव्यः ॥
 निर्गतं वाक्यपीयूषं । पीयते सर्वदा मुदा ॥ ५ ॥ तदेव लोचनद्वंद्वं । भव्यं मद्भक्तसंस्थितं ॥ वंद-
 नांबुजमेतस्य । प्रेमाढ्यं येन वीक्ष्यते ॥ ६ ॥ सैव नासा समीचीना । ययैतस्यास्यनिर्गतः ॥ गंध-

जे । श्रुतिप्राप्तविश्रुतिः ॥ ७४ ॥ तवागत्य नमस्कृत्य । जनकस्य क्रमांबुजं ॥ उपाविशद्यथास्था-
 नं । पुत्रो हि पितृपूजकः ॥ ७५ ॥ आलिङ्ग्य जनकेनापि । प्रमोदसंसेचनात् ॥ मौलिरुपरि सं-
 स्थाप्य । हस्तौ क्षेममपृच्छत ॥ ७६ ॥ प्रहृष्टोऽप्यवदत्तात् । तव प्रोद्यत्प्रसादतः ॥ शुभमस्ति न किं
 किं स्या—न्महतां ह्यनुप्रावतः ॥ ७७ ॥ स्थितस्तत्र क्षणं याव—त्तावत् प्रोवाच ऋषतिः ॥ जनन्या
 अपि ते वत्स । त्वं नमस्करणं कुरु ॥ ७८ ॥ विनीतो यो भवेत्सूनु—स्ताताज्ञां स न खंडयेत् ॥
 श्रुति तस्य गिरा तत्र । सहस्रैव स जग्मिवान् ॥ ७९ ॥ गत्वा तत्र नमस्कार—मकार्षीद्विनयाय सः
 ॥ चिरं जीवेति मात्रापि । तस्याशीर्विचनं ददे ॥ ८० ॥ मदीयास्ति जनन्येषा । ज्ञात्वेत्यस्यात्तदं-
 तिके ॥ तावत्तद्रूपमडादीत् । सुरूपं हि स्त्रियः प्रियं ॥ ८१ ॥ स्नेहलाः कुंतलाः काला । अगला
 मौलिमंजुलाः ॥ ललाटमष्टमीरम्य—रजनीकरसन्निभं ॥ ८२ ॥ पौर्णिमेंदुसमाना श्री—वदनस्य
 विराजते ॥ लांढनभ्रममाधत्ते । द्रुशुगं कार्मुकोपमं ॥ ८३ ॥ नेत्रे सरोरुहायेते । दोलायेते श्रुती
 पुनः ॥ कपोलौ मुकुरायेते । बिंबायतेऽधरद्वयं ॥ ८४ ॥ दशना दाम्निबीज—सदृशाश्चिबुकं वरं
 ॥ कंठः कंबुशिवाप्राज—त्स्कंधौ वृषसहोदरौ ॥ ८५ ॥ श्रुजावालानसंकाशौ । रक्तोत्पलोपमौ करौ

कोऽपि च समीचीन । ईदृशस्तन्नयो गुणी ॥ ७३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ स्थानास्थानान्मृगाद्वयौ
 ऽपि । समायान्ति विलोकितुं ॥ काश्चित्समारुहंत्यूर्ध्वं—मधस्तात्काश्चनोत्सुकाः ॥ ७४ ॥ मस्तकस्योपरि
 म्बीयं । काश्चिद्विपन्ति मस्तकं ॥ स्कंधस्योपरि काश्चिच्च । कदापुटेषु काश्चन ॥ ७५ ॥ काश्चित्क-
 टीप्रदेशेषु । काश्चिदूर्ध्वोद्वेगोरपि ॥ काश्चिच्चरणयोर्मध्ये । काश्चिद्वसुमतीतले ॥ ७६ ॥ त्रोटयन्ति तदा
 काश्चित् । केशान् काश्चन मुष्टिभिः ॥ हन्ति काचिच्चपेटाग्निः । कूर्पराभ्यां च काचन ॥ ७७ ॥ त-
 स्मिन्नवसरे यद्य—संजातं योषितां तनौ ॥ तत्सर्वमपि हर्षया—प्रवदु द्वेषाय नो पुनः ॥ ७८ ॥
 चतुर्भिः कलापकं ॥ वर्तते रमणो यस्याः । पांशुबहुणवर्जितः ॥ भाषते सेदृशो जर्ता । देवो मम
 त्वया विधे ॥ ७९ ॥ यस्या रूपं न तादृकं । वर्यचातुर्यसंयुतं ॥ सा ब्रवीति विधे माम—कीनम-
 प्यस्तु चेदृशं ॥ ८० ॥ काश्चिद्वदन्ति कांताया । रूपमस्ति मनोहरं ॥ भर्तुः काश्चन काश्चिच्च । सा-
 दृश्यमुग्रयोरपि ॥ ८१ ॥ काश्चिदाख्याति नारीणा—भवतारो विधे त्वया ॥ न देवो दीयते गर्हि ।
 देयस्तद्योग ईदृशः ॥ ८२ ॥ कामः संकल्पमात्रोऽपि । सुखायते शरीरिणां ॥ प्रत्यक्षरूपधर्नायं ।
 कस्य हर्षाय नो भवेत् ॥ ८३ ॥ मोदयन्ननारीणा—मिति स्वातेक्षणानि सः ॥ नृपालभवनं त्रे

यावत् । स चादाय विनिर्यगौ ॥ तावदेवामिलत्तस्य । तत्रैव शकटासुरः ॥ ६२ ॥ कथमेष स्त्रिया
सत्त्वा । पादचारी गमिष्यति ॥ ध्यात्वेति दर्शनात्तस्य । संतुष्टः प्रददाविदं ॥ ६३ ॥ अयोहणोचितं
पुष्प—स्यंदनं सुंदराकृति ॥ वांन्तितस्य पदार्थस्य । दायिकां कामगां पुनः ॥ ६४ ॥ युग्मं ॥

अथैनं स्यंदनारूढं । कामिन्या सममागतं ॥ दृष्ट्वा ते खेचरा जाताः । श्यामाननाः समेऽपि
च ॥ ६५ ॥ यावत्स्यादात्मनो द्राग्यं । यावत्पापं विज्ज्यते ॥ भवेन्न द्वेषिणा ताव—त्पराश्रुतिर्म-
नागपि ॥ ६६ ॥ स्त्रिया सत्रा स्थाारूढः । स्वामीव मदनो बभौ ॥ पदातय इवाश्रुवन् । खेचराः पा-
दचारिणः ॥ ६७ ॥ परितो वेष्टितो वज्र—मुखादिभिः सहोदरैः ॥ लाजैः षोडशजिर्जास्वन् । प्र-
त्यागह्यपुरीमसौ ॥ ६८ ॥ गह्वरं पथि पश्यति । ये ये तं पुण्यधारिणं ॥ अहो पुण्यफलं ह्यस्य ।
प्रशंसन्तीति नागराः ॥ ६९ ॥ केचिद्वदन्ति धन्यः स । पिता यस्येदृशः सुतः ॥ केचिच्च जननी मा-
न्या । यया कुत्सावयं धृतः ॥ ७० ॥ धन्या कन्या त्वसौ केचि—देतेन सह रूपिणा ॥ विवाहः
समश्रद्धस्याः । सादृश्ययोगशोचनः ॥ ७१ ॥ शतानि पंच पुत्राणां । राज्ञ्यौचित्यधृतामपि ॥ लघो-
रस्यस्य पुण्यं हि । वर्तते सर्वतोऽधिकं ॥ ७२ ॥ क्रियते किं धनैः पुत्रैः । कत्रेशसंतापदायकैः ॥ ए-

व्यति तं प्रीत्या । प्रकाशय पुरो मम ॥ ५० ॥ तदा तेनोदितं नृप । द्वारिकानगरीविभुः ॥ त्रिवं
 मनायकः कृष्णः । समस्त्यखंडशासनः ॥ ५१ ॥ तस्यास्ति रुक्मिणी पत्नी । तस्याः कुक्षिसमुद्भितः
 ॥ सुतः प्रद्युम्ननामास्ति । सोऽस्या गर्ता प्रविष्यति ॥ ५२ ॥ भाग्यसौभाग्यसंपन्नो । धैर्यौदार्यसम-
 न्वितः ॥ क्रीडां प्रजनयन् काल—वनं समागमिष्यति ॥ ५३ ॥ संतुष्टस्तद्वचोयोगा—प्रपन्नजनम-
 होपतिः ॥ तनयां कथयामास । तत्र स्थेयं त्वयाधुना ॥ ५४ ॥ तातस्य वचसात्मीय—भर्तुर्विलोक-
 नाय च ॥ स्थितात्र ध्याने भर्तार—मेव पश्यति कन्यका ॥ ५५ ॥ त्वमेव चेष्टया नूनं । संनान्य-
 से मया धवः ॥ एतस्या भाग्ययोगेन । समागतोऽसि सुंदर ॥ ५६ ॥ युवयोजार्जितरूपोरु—मण्योरि-
 व परस्परं ॥ चेत्याणिग्रहणं स्यात्तत् । प्रयासः सफलो विधेः ॥ ५७ ॥ तं मामेव वदत्येष । प्रमोद-
 मेवमाश्रयन् ॥ इति हृष्टो निजे चित्ते । प्रद्युम्नोऽपि जगाद तं ॥ ५८ ॥ मदीयमपि नृगिष्टं । पुण्यं
 यत्कानने ब्रमन् ॥ अत्रागतस्त्वदीयं च । दर्शनं समजायत ॥ ५९ ॥ अन्योन्यं क्रियमाणानां । वा-
 र्तायां तुष्टिसंज्ञवात् ॥ तत्पाणिग्रहणं साकं । तथा कारितवान् सुरः ॥ ६० ॥ एकः स मदनो मर्त्य-
 स्तरुणोऽन्यच्च कामिनी ॥ तादृशी मिलिता शोभा । वर्ण्यते तर्हि कीदृशी ॥ ६१ ॥ नवोढां प्रमदां

तामीदृशीं समालोक्य । प्रद्युम्नो विस्मयकुलः ॥ स्वचित्ते चिंतयामास । तद्भूपममलोचनः ॥ ३९ ॥
 रंक्षा किमुर्वशी नाग—कुमारकामिनी किमु ॥ किं किन्नरी किमिंद्राणी । किं वा पातालसुंदरी ॥
 ॥ ४० ॥ सर्वासामपि क्रांतानां—मादाय रूपसंपदः ॥ एतस्या विधिना रूपं । चक्रे लावण्यवारिधि
 ॥ ४१ ॥ रूपं तस्याः समालोक्य । चित्रचित्रितमर्त्यवत् ॥ इतस्ततः प्रयातुं न । समर्थो मदनोऽभ-
 वत् ॥ ४२ ॥ तत्र स्थितो बल्लिष्टोऽपि । जितानेकसुरोऽपि च ॥ मदनस्त्वक्षमो गंतुं । पीन्तितो मद-
 नेषुज्जिः ॥ ४३ ॥ तावत्समागतस्तत्र । श्रीवसंतांभिधः सुरः ॥ प्रणम्य तत्पुरः सेवा—कर्तव्यं सोऽपि
 संस्थितः ॥ ४४ ॥ प्रद्युम्नेन तदा पृष्टं । महाजाग निवेदय ॥ केयं कन्या कथं चास्मि—न्नरण्ये स-
 मुपागता ॥ ४५ ॥ कस्य वा तनया लीडा—वत्या अस्याश्च नाम किं ॥ इत्युक्तः स पुरस्तस्य ।
 तदा जगाद सादरं ॥ ४६ ॥ प्रभंजन श्वाराति—पयोदपटलीहतौ ॥ अब प्रभंजनो विद्या—धरा-
 णामस्ति नायकः ॥ ४७ ॥ ख्याता सरस्वती तस्य । वनिता विनयान्विता ॥ तयोः पुत्री रतिर्नाम्ना
 । ददाते रतिर्मेव च ॥ ४८ ॥ एकदास्याः पितुर्धाम्नि । समाययौ निमित्तवित ॥ पुत्रीबाह्वग्न्यतस्त-
 स्य । पृष्टं पिता प्रपूज्य च ॥ ४९ ॥ स्वामिन्नस्याः सुताया मे । पाणिग्रहणकारकः ॥ को भवि-

संप्राप्य चिंतितार्थं स । नर्वेन्नाकीव ऋतले ॥ मन्यमानः प्रतीतिं त—द्वचने मदनीऽगमत् ॥ २९ ॥
 वनस्य तस्य मध्ये स । यावद्वाजस्यतो गतः ॥ तावत्तेन जयंताहः । समैक्ष्यत शिलोच्चयः ॥ २८ ॥
 नदी तस्य समीपेऽस्ति । पद्मगंधिजलान्विता ॥ जपतीरं तमालाद्यैः । पादपैः परिवेष्टिता ॥ २७ ॥
 एकस्याधस्तमालस्य । शैलपट्टेऽतिसुंदरे ॥ पद्मासनसमासीना । ध्यानलीनास्ति कामिनी ॥ ३० ॥
 चलेक्षणपि स्थिरदृग । चलचित्तापि बद्धत ॥ चलांग्यपि दृढननु—ध्यानयोगेन साज्जवत ॥ ३१ ॥
 योगिनीमिव नासाग्र—निहितेक्षणयामलां ॥ बिभ्रतीं स्फाटिकीं मालां । पाणौ जापचिकीर्षया ॥
 ॥ ३२ ॥ देहे परिहितकीरो—दकां श्लथशिरोरुहां ॥ आढ्यादितांसयुग्मां च । ध्यानैकाग्रसमन्वितां
 ॥ ३३ ॥ तन्वंगीं सुविशालाक्षीं । पीनोन्नतपयोधरां ॥ स्फारवक्त्रस्थलां सूक्ष्मां—कटिप्रदेशधारिकां ॥
 ॥ ३४ ॥ दधानामपि दंतेषु । श्वेत्यं रक्तत्वमोष्ठयोः ॥ प्रसन्नत्वं मुखे श्रुयः । कृष्णत्वं दृष्टितारयोः ॥
 ॥ ३५ ॥ स्वर्णं निर्भस्मयंतीं च । स्वशरीरस्य कांतिचिः ॥ विनीलैस्तिलकैर्देह—श्रुतेरिंदीवरश्रियं
 ॥ ३६ ॥ सकलैर्लक्ष्यैः पूर्णा । वर्णनीयां विचक्षणैः ॥ मनोनयनसंतोष—कारकाकृतिसुंदरां ॥ ३७ ॥
 राहित्यतः कलंकस्य । वदने सदने रुचां ॥ जयंतीं षोडशकला । बिभ्राणमपि चंद्रकं ॥ ३८ ॥

वान् ॥ निःशंकमत यो गह्वे—स लाजं लज्जते शुभ्रं ॥ १९ ॥ लाभबुद्धस्तदीयेन । वचसा म-
 दनो ययौ ॥ तेन ध्वस्तेन दैत्येना—स्येषुषोष्यं धनुर्ददे ॥ १६ ॥ उन्मादनं शोषणं च । तापनं
 मदनं हृदि ॥ मोहनं मानिनीनां च । पोष्याः पंच शरा अमी ॥ १७ ॥ मोहनेन मृगाक्षीणा—मु-
 न्मादनेन देहिनां ॥ प्राजन्मपुण्यपुण्येन । यथाथौ मदनोऽज्जवत् ॥ १८ ॥ युग्मं ॥ क्षेमेण लाभ-
 संपूर्णं । तं दृष्ट्वा मत्सरात्स्वगाः ॥ कातराणां महाभीति—मगलान् भीमकाननं ॥ १९ ॥ गत्वोचे
 वज्रदंष्ट्रेण । यो गह्वत्यत्र मानवः ॥ कामरूपकरीं शक्तिं । स संप्राप्तोत्यनारतं ॥ २० ॥ तद्वाक्यान्म-
 दनः शूरो । जनयन्न विचारणां ॥ गतवांस्तत्र यावत्स । तावत्तत्पतिरागतः ॥ २१ ॥ युद्धेन स जि-
 तो याव—तावत्तेन समर्पिता ॥ दिव्या सुमनसां शय्या । छत्रं च कुसुमोत्तमं ॥ २२ ॥ तदादाया-
 गतं वीक्ष्य । जगदुः क्रोधतः स्वगाः ॥ ज्येष्ठबंधो दुःराचारं । मारयामो ह्यमुं वयं ॥ २३ ॥ स प्रोवा-
 च प्रतीक्ष्व—मद्यापि स्थानकद्वयं ॥ तेनैवास्य वधश्चेत्स्या—दात्मजिह्वन्यते कथं ॥ २४ ॥ मान्यं
 स्यादाग्रजं वाक्य—मिति तद्वचनेन ते ॥ मायया तं पुनर्निन्युः । काननं विपुलाभिधं ॥ २५ ॥
 तत्र शैलो जयंतोऽस्ति । जयंत श्व दुर्धरः ॥ तमालोक्याग्रजः प्राह । गत्वायात्यत्र यो नरः ॥ २६ ॥

ध्यस्या—गतस्तहरणं तव ॥ ३ ॥ बंधनान्मोचय त्वं मां । वर्तसेऽन्योपकारकः ॥ न कुर्वति विलंबं
 हि । परोपकारिणो नराः ॥ ४ ॥ तेनेत्युक्ते कुमारोऽवक् । त्वं चिंतां हृदि मा कृथाः ॥ अधुना
 मोचयिष्यामि । त्वां विद्याधरबंधनात् ॥ ५ ॥ एतस्य मनसि भीति—मार्त्तदिति विचिंत्य सः ॥ स-
 त्यीकर्तुं वचः स्वीयं । मोचितस्तेन बंधनोत् ॥ ६ ॥ विमोचितोऽप्यनालाप्य । प्रद्युम्नमुपकारिणं ॥
 अधावद्वैरिणः पृष्टे । मनोजवो जिघृक्षया ॥ ७ ॥ नश्यंतमपि तं धृत्वा । मदनस्य पुरो दुतं ॥ स-
 मानीयावद्विद्या—धरो विनययोगतः ॥ ८ ॥ उपकारविधातारं । त्वामपृष्ट्वैव यदुतः ॥ तदेनं श-
 बुमानेतुं । यातो राजस्यतो ह्यहं ॥ ९ ॥ प्रसादादेव ते मर्त्या—द्यप्रभृत्यस्ति जीवनं ॥ चित्ते त्व-
 येति विज्ञेयं । कृतज्ञस्य गिरा मम ॥ १० ॥ इत्युक्त्वा विधयोर्युग्मं । तस्मै द्वारं मनोहरं ॥ इंद्रजा-
 लविधान्नौ च । विद्यां ददौ स तुष्टितः ॥ ११ ॥ प्रद्युम्नवचसान्योन्यं । वैरे प्रशामिते सति ॥ म-
 नोजववसंताभ्यां । मैत्री तस्याभवद्गरा ॥ १२ ॥ ततो वसंतकेनापि । निजा सुतातिसुंदरी ॥ कन्या
 धन्या सलावण्या । मदनाय समर्पिता ॥ १३ ॥ ततोऽपि लाभवंतं तं । दृष्ट्वा सर्वेऽपि स्वेचराः ॥
 स्वदात्कालवनं निन्यु—स्तं च वक्रस्वरूपकाः ॥ १४ ॥ तस्य दूरे स्थितो वज्र—मुखोऽज्ञापिष्ट बांध-

कः ॥ ७१ ॥ मैत्रीं मया समं चाथौ । कर्तुमेतद्गृहाण भोः ॥ कंठिकांगदकटक—युग्माग्रकटिसू-
 त्रकं ॥ ७२ ॥ लात्रेन सहितो याव—दागहन् दृष्टे दृशा ॥ व्यषीदन् हृदि सर्वेऽपि । तावद्वि-
 द्याधरांगजाः ॥ ७३ ॥ अथोऽग्रजस्ततो यातो—ऽवोचद्वज्रमुखाग्निधः ॥ शूकराकृतिरेषोऽद्रि—स्तादृ-
 गेव मुखं दधत् ॥ ७४ ॥ सहसैव विशेषत्र । स एव स्यान्महीपतिः ॥ इति तद्वाक्यतो वेगा—त्तं
 कुमारोऽधिबुद्धवान् ॥ ७५ ॥ तावत्सानुमता तेन । मेळितं वदनं निजं ॥ कूर्पराभ्यां कुमारेण ।
 विदार्यावेशि निर्जयं ॥ ७६ ॥ शूकरास्येन दैत्येन । क्रुद्धेनारब्ध उत्कटे ॥ युद्धे जित्वा पुष्पधनु-
 र्जयशंखं ततोऽप्यलात् ॥ ७७ ॥ लात्रयुक्तं च तं दृष्ट्वा । कोपात्कमलकाननं ॥ तं नीत्वा वज्रतुम्बो-
 ऽव-गिर्यात्यत्र प्रविश्य यः ॥ ७८ ॥ अतिविर्यं महेश्वर्यं । तस्यैव स्यादस्वप्नितं ॥ इति तद्वचनेनाशु
 । प्रष्टुमस्तत्र जग्मिवान् ॥ ७९ ॥ स तत्र गतवान् याव—तावत्तत्र वने घने ॥ निबद्धो दृढबंधेन
 । विद्याभृत्तेन वीक्षितः ॥ ८० ॥ तं समालोक्य पप्रह । मदनो मदवर्जितः ॥ वनेऽत्र विजने के-
 न । बद्धोऽसि दृढबंधनैः ॥ ८१ ॥ सोवङ्ग मनोजवो नाम्ना । विद्याधरोऽस्मि पुरुष ॥ बद्धो वसंतकेनाहं
 । प्राणैरात स्वेचरेण हि ॥ ८२ ॥ सांप्रतमेव गत्वेतो । वृद्धस्योपरि स स्थितः ॥ अस्मौ मां मारयि-

॥ ८० ॥ विशेदत्र मनुष्यो यो । मनःशंकाविवर्जितः ॥ गल्यमेकातपत्रं स्या—तस्य शुव्रगुणश्चि-
यः ॥ ८१ ॥ तिष्ठंत्वत्र भवंतोऽहं । यामीत्याहाग्रजोऽनुजान् ॥ तदाख्यन्मदनो गह्वा—भ्यहं प्रात-
स्त्वदाज्ञया ॥ ८२ ॥ गह्व त्वमेव तेनेति । प्रोक्तो यदा स जग्मिवान् ॥ सन्मुखं तावदागह्व—त-
स्य क्रुद्धो रुजंगमः ॥ ८३ ॥ आगह्वंतं गृहीत्वा तं । पुहे सोऽप्रामयद्यदा ॥ अधिष्ठाता तदा तं
स्या—सुरो ब्रेजे प्रसन्नतां ॥ ८४ ॥ अश्वरत्नं मुदा तेन । कुरिकां कांचनानि च ॥ मुद्रिका ददिरे
तस्मै । प्रद्युम्नाय यशस्विने ॥ ८५ ॥ एवं तं च वशीकृत्य । नागभागात्स लाजवान् ॥ तदा तं वी-
क्ष्य ते जाता । विशेषेण विषादिनः ॥ ८६ ॥ अहो पापोऽयमायाति । लाजवानेव सर्वतः ॥ एनं
निराकर्षिण्यमः । कथं शल्यमिवोत्कटं ॥ ८७ ॥

एवं विचिंतयंतस्ते । गताः शरावपर्वतं ॥ गत्वा वज्रमुखस्तत्त्वा—प्रिदधावनुजान् प्रति ॥ ८८ ॥
आरोहत्यस्य शृंगं यः । शक्त्या स्वकीयया नरः ॥ प्राप्नोति स्वेचराणां स । कमलां सकलामपि ॥
॥ ८९ ॥ तस्य गीःश्रवणेनेति । स गत्वारुह्य दृधरं ॥ पादान्यां चालयेद्भृंगं । तावत्प्रकटितोऽसुरः
॥ ९० ॥ तेन सार्धं महायुद्धं । भुजान्यां प्रविधाय सः ॥ यावत्पराजितस्ताव—स्योचेऽहं तव सेव-

तेनापि । सुधाकुंभः किरीटकः ॥ पादुके व्योमगामिन्या—वदीयंतास्य संमदात् ॥ ६९ ॥ असुराः
 र्वितमालोक्या—गह्वरं तं च खेचराः ॥ प्रकोपेनाग्रजं प्रोक्षु—बैधोऽमुं दृष्टुमक्षमाः ॥ ७० ॥ वा-
 तयामस्ततो दुष्ट—मेतं प्रत्यर्थितोऽधिकं ॥ स जजल्लपोत्सुका यूयं । माधृत भृतवत्सलाः ॥ ७१ ॥
 ततः कषिष्ठकांतरं । तमादायागमन् खगाः ॥ तत्र गत्वाग्रजोऽजल्प—दत्त गह्वति यो बली ॥ ७२ ॥
 समीहितार्थमादाय । स जायते महीपतिः ॥ वैताल्यवासिनां विद्या—धराणामिति ज्ञापितं ॥ ७३ ॥
 इति तस्य वचोयोगा—दुद्यतो मदनोऽभवत् ॥ अनिषिद्धप्रचारो हि । सर्वत्रोद्यमते बली ॥ ७४ ॥
 अहं यामोत्सुदित्वा स । यावत्तत्र वने गतः ॥ आरूढस्तं तरुं ताव—न्मत्तंगजः समागतः ॥ ७५ ॥
 स वनस्थायिनो वृद्धान् । मुक्त्वा स्वबालकानिव ॥ अंजनाद्विश्वोत्तुंगः । कुमारं प्रत्यधावत् ॥ ७६ ॥
 आत्मनः कलयेन्न तं । क्रीडयित्वा निषादिवत् ॥ आरूरोह कुमारोऽपि । पृष्टस्योपरि तस्य तु ॥ ७७ ॥
 प्रसन्नत्वं श्रयन् हस्ति—रूपधर्ताऽसुरोऽवदत् ॥ तवाहमस्मि कामेजः । स्मर्तव्योऽवसरेऽनिशं ॥ ७८ ॥
 इति तद्वाञ्छित्वासेन । रंजितः पूजितः पुनः ॥ आगन्तुं स यदा दृष्टः । खेदं दधुस्तदा खगाः ॥
 ॥ ७९ ॥ तं च खेदेन ते निन्युः । शिखरं रुजगाश्रितं ॥ गत्वा तत्रावदज्ज्येष्ठे । दधत्कपटपाडनं

व्यमपि स्वीयं । लोचनवान् हि परित्यजेत् ॥ ५७ ॥ बंधूनां पुरतस्तेन । यावदेवं निवेदितं ॥ ताव-
 त्सर्वेऽपि ते माया—योगेन मिलिताः पुनः ॥ ५८ ॥ मदनोऽप्यलगात्पादौ । ज्येष्ठबंधोश्च भक्तये ॥
 दुष्टोऽग्रजस्तु वैताड्य—सन्निधौ च निनाय तं ॥ ५९ ॥ कौतुकानि प्रपश्यत्सु । सर्वेषु तत्र सर्वतः
 ॥ ददृशे वज्रदंष्ट्रेण । सहकारो मनोहरः ॥ ६० ॥ तं दृष्ट्वा फलितं विष्वग् । जगौ वज्रमुखोऽनु-
 जान् ॥ अस्योपरि समारुह्य । नृदायेत्तत्फलानि यः ॥ ६१ ॥ सौभाग्येन मनोज्ञेन । वर्धमानेन
 संततं ॥ चमत्कारकरं स्त्रीणां । यौवनं तस्य जायते ॥ ६२ ॥ स्थाने स्थाने महालाभ—प्राप्तिस्त-
 स्य वाचया ॥ विश्वासं हृदये विव्र—त्तमाग्रे मदनोऽगमत ॥ ६३ ॥ आरुह्य कंपयेद्याव—तावत्त-
 स्येश्वरोऽसुरः ॥ कुर्वन् दंतैः कटत्कारं । प्रोचे वानररूपभृत् ॥ ६४ ॥ रे धृष्ट कथमारूढः । सहका-
 रेऽव मामके ॥ यदारूढो निपात्यंते । फलान्यस्य कथं तदा ॥ ६५ ॥ अन्योन्यं गालिदानेना—
 जागरीन्मदनस्य रुक् ॥ अहो वानरमात्रोऽपि । गालीर्दत्ते ममाप्ययं ॥ ६६ ॥ इति क्रोधेन लांगू-
 लं । गृहीत्वा निजपाणिना ॥ भ्रामयन्नजितो डाक्त—मास्फलयितुमुद्यतः ॥ ६७ ॥ स तदाह म-
 हाभाग । मुंच मुंच कृपानिधे ॥ इत्युक्ते तेन मुक्तः सो—ऽसुररूपधरोऽभवत् ॥ ६८ ॥ प्रादुर्भूतेन

केनापि प्राण जितो नाहं । जितस्त्वया कुमार चेत ॥ तदादत्त्वाग्निना धौत—मिदं स्वर्णशुकद्वयं ॥ १६ ॥ हेमवस्त्रे समादाय । जीवितं बहिनोऽपि तं ॥ समागच्छन्तमालोक्य । सर्वेऽपि चुकुपुहुर्हिदि ॥ १७ ॥ मेषाकारं ततोऽप्यडिं । गत्वा वज्रमुखोऽप्यधात ॥ शंकाशून्यो विशेषोऽत्र । स प्राप्नोति हि चिंतितं ॥ १८ ॥ मदनो वचसा तस्य । प्रेक्षितोऽतिपराक्रमः ॥ ज्येष्ठबंधुं नमस्कृत्य । जगाम तत्र वीक्षितुं ॥ १९ ॥ देवताधिष्ठिते स्थाने । यावद्गतः कुतूहलात् ॥ तावद्विव्यानुज्ञावेन । मिलितं शृंगयामलं ॥ २० ॥ बलिष्ठान्यां स्वहस्ताभ्या—मितस्ततो विधाय तत ॥ गुहायां तत्र तामस्यां । चक्रवर्तीव सोऽविशत् ॥ २१ ॥ देवस्तत्संगतोऽहिभ्यां । व्यापादित श्वोच्चकैः ॥ कोपात्प्रकटितो युद्धे । कुमारैश्च पराजितः ॥ २२ ॥ ततः स्वतोऽधिकं जान—न्नसुरस्तत्पराक्रमं ॥ स्वीकृत्य सेवकीज्ञावं । ददौ कुंभलयामलं ॥ २३ ॥ श्रुत्योः परिक्षितद्वंदं । तं निरीक्ष्य स्वगा जगुः ॥ अग्रजैनं दुरात्मानं । मारयामोऽधुना वयं ॥ २४ ॥ यतस्ततस्त्वयं लाघ—मादायायाति संप्रति ॥ दुःसाध्यो वर्धितो जा-
वी । दुष्टव्याधिरिवात्मनां ॥ २५ ॥ तदा वज्रमुखोऽवोच—छीरा प्रवत बांधवाः ॥ स्थानान्यथापि संत्यस्य । दश मृत्युचिंतानि च ॥ २६ ॥ मृतिस्तेषु प्रविष्यत्य—वश्यमेतस्य लोभिनः ॥ जीवित-

कुमारेण ततो लेजे । जयो विस्मयदायकः ॥ ४३ ॥ नमैदाक्रान्त एवात्र । प्रोष्ठतो नान्यथा मदा-
 त ॥ इत्याक्रान्तः कुमारेण । वापीपतिस्तमानमत ॥ ४४ ॥ स जजल्प नमस्कृत्य । कुमार किंकरी-
 स्मि ते ॥ अथ मेऽनुग्रहाय त्वं । गृहाण मकरध्वजं ॥ ४५ ॥ बहुशः कश्चिते तेन । जगृहे तेन
 स ध्वजः ॥ मकरध्वज इत्याख्य —स्तदादिमर्दनोऽभवत् ॥ ४६ ॥ ततोऽपि लाञ्छसंयुक्तं । वीक्ष्या-
 गतं तमक्षिभिः ॥ खगाः खगा इवाब्रुवन् । विवेकपरिवर्जिताः ॥ ४७ ॥ सुवर्णस्य परीक्षा स्या—
 दग्निप्रक्षेपणाद्यथा ॥ पुण्यस्यास्य तथा वह्नि—प्रक्षेपात्सा विधीयते ॥ ४८ ॥ इति तं प्रापयन्तेऽग्नि-
 —कुम्भस्य ज्वलतोत्तिकं ॥ तत्र प्राप्यग्रजः प्रोचे—ऽनुजाः शृणुत महचः ॥ ४९ ॥ प्रविशेदग्निकुं-
 डेऽत्र । साहसेन निजेन यः ॥ चिन्तितार्थं समादाय । स प्रवेष्टरणीध्रवः ॥ ५० ॥ गत्वात्रापि प-
 रीक्षेऽहं । मत्पुण्यमिति चिन्तयन् ॥ प्रद्युम्नस्तस्य वाक्येना—विशत्तत्राविलंबतः ॥ ५१ ॥ तत्र प्रज्व-
 लतोऽगारान् । विद्यासिद्धः पुमानिव ॥ हस्ताभ्यां समुपादाय । चिक्रीड लीलैवैव सः ॥ ५२ ॥ ज-
 लकुम्भ इव ज्वाला—निष्ठकुण्डेऽस्य खेलतः ॥ प्रादुर्भूयासुरः कोपां—दधावन्मारणेढ्या ॥ ५४ ॥
 निहंतुं धावमानं तं । निरीक्ष्य मदनेन तु ॥ गत्वाग्निमुखमाक्रम्य । जितो जजल्प सोऽसुरः ॥ ५५ ॥

कीर्त्यरक्षिकां ॥ ३१ ॥ दृष्ट्वा नागगुहातोऽपि । तं विद्याभरणैर्युतं ॥ सर्वेऽपि चिंतया ग्रस्ता । अमृतवन्
 खेचरगमजाः ॥ ३२ ॥ स्नानं विना न शोभते । शृषणानि नृणां तनौ ॥ देवताधिष्ठितां वापी—
 मेवं तमनयन् खगाः ॥ ३३ ॥ तां तं नीत्वावदद्वज्र—मुखो वज्रकंठोरुहत् ॥ अस्यां यः स्नाति नि-
 शंकं । स स्यात्स्वरूपज्ञाग्विभ्रुः ॥ ३४ ॥ तेनोक्तमेवमाकर्ण्य । प्रद्युम्नः साहसान्वितः ॥ सहोदरान
 पृष्ट्वैव । जंपापातं प्रदत्तवान् ॥ ३५ ॥ तत्र तेन गतेनांभः । सर्वमप्यवगाहितं ॥ तदा तस्या अधि-
 शता । सुरः प्रादुरन्नृषा ॥ ३६ ॥ तेनोचे प्रकटीत्रय । रे पापिस्त्वं न वेत्सि किं ॥ देवाश्च देव्य
 एवात्र । क्रीडां कुर्वेति नापरे ॥ ३७ ॥ ततः कथं त्वया छुष्ट । ममापूतं कृतं जलं ॥ याहि पुरस्ता-
 न्मे प्राणा—नन्यथा त्यक्तसि स्वयं ॥ ३८ ॥ क्षणिका हि मनुष्याणां । प्राणा जवंति विग्रहे ॥ व
 राकं त्वमतो गह्व । मा स्वह्वांजोऽपवित्रय ॥ ३९ ॥ धैर्यवान् मदनः प्रोचे । दूरतः किं प्रजल्पसि ॥
 यदि त्वं वर्तसे शूरो । धीरो वीरो रणं कुरु ॥ ४० ॥ तदोभयोः परिज्ञानं । धीराधीरत्वंसंभवं ॥ भ-
 विष्यति मनुष्यत्व—देवत्वप्रकटीकरं ॥ ४१ ॥ वचनेन तदीयेन । सोऽपि प्रादुर्भवत्क्रुधः ॥ योऽधु
 सार्धं कुमारेण । प्रारेजे तेन सोऽपि च ॥ ४२ ॥ जयः पुण्यवतो जंतो—रुजयोर्युद्धयमानयोः ॥

वर्तते । व्यंतरा अमुरा अपि ॥ आराधिता प्रसन्नाः स्युः—न तु नागकुमारकाः ॥ २० ॥ सर्वेऽयो-
 ऽपि शरीरिभ्यो । नागाः स्युः कोपकारिणः ॥ अतोऽयं नीयते नाग—गुहायां यदि तद्धरं ॥ २१ ॥
 ध्यात्वेति खेचराधीश—तनया नयवर्जिताः ॥ आनयन् सरलात्मानं । तं जीमं नागकंदरं ॥ २२ ॥
 तस्या दवीयसि स्थाने । स्थितो वज्रमुखोऽवदत् ॥ यः प्रविश्यान्न निर्गहे—क्षितितार्थं लजेत सः ॥
 ॥ २३ ॥ शुष्माननैव संस्थाप्य । गह्वारग्रहं ततोऽनुजाः ॥ तदोचे मदनो बंधो । यामि चेन्न विषी
 दसि ॥ २४ ॥ अब्रवीदग्रजो वत्स । तवैवाधोऽस्तु चितितः ॥ अस्मिन्नर्थे विषादः किं । विधीयते
 मयानुज ॥ २५ ॥ गह्व गह्व मनःस्वहा—गह्व प्राप्य समीहितं ॥ इत्युक्तः स ततोऽवाली—दली-
 कवचनोष्रितः ॥ २६ ॥ स यावद्गतवांस्तत्र । तावत्तस्य प्रचारतः ॥ कुफुत्कारं प्रकुर्वाणो । विनिर्ययो
 युजंगमः ॥ २७ ॥ वीक्ष्य सन्मुखमायांतं । प्रकोपाकणलोचनं ॥ स जांगुलिकवत्पार्श्वे । समेत्य त
 मखेलयत् ॥ २८ ॥ हृद्यसद्यस्कविद्यायाः । प्रयोगाच्च भुजंगम् ॥ तस्य खेलयतस्तुष्टो—सुरोन्नव-
 त्तदाश्रितः ॥ २९ ॥ नागतल्पसमन्वीतां । शय्यां च वल्लकीं वरां ॥ विष्टरं पादपीठं च । चीवराभ-
 रणानि च ॥ ३० ॥ विद्यां निलयकर्त्री च । प्रवृत्तचक्षुरक्षिकां ॥ ददौ तस्मै कुमाराया—सुरः म्वा

त्वा तव कृतस्तेन । महाशब्दो भयंकरः ॥ ११ ॥ आयातस्तेन शब्देना—धिष्ठाता तस्य वेगतः ॥
 समेत्य कश्चित् तेन । प्रकोपारक्तचक्षुषा ॥ १२ ॥ सहसा मृत्युदाताहं । नात्र किं रे श्रुतस्त्वया ॥
 यदागत्यात्र निर्घोषान् । स्वैरं करोषि भीषणान् ॥ १३ ॥ अवीज्जणत्कुमारोऽपि । रे त्वं कुप्यसि किं
 वृथा ॥ यदि त्वयि नवेन्नक्ति—र्युष्मायैहि तदा हुतं ॥ १४ ॥ दग्धस्योपरि ऋयिष्ट—हुःखकृत्स्फो-
 टकोपमं ॥ समाकर्ण्य वचस्तस्य । सोऽप्यऋत्कोधघ्नीषणः ॥ १५ ॥ रक्ताक्षो व्यलगद्योद्धु । यदास्ते-
 न सह हुतं ॥ अहंस्तथा कुमारस्तं । स आक्रंदं यथाकरोत् ॥ १६ ॥ यदा जितः कुमारेण । प्र-
 सन्नः सोऽभवत्तदा ॥ प्रसन्नतास्वरूपस्य । दर्शनार्थं स चानमत् ॥ १७ ॥ निर्मलं चामरद्वंदं । पवि-
 त्रं कनकासनं ॥ नष्टास्तिरवारि चा—नीय तस्मै स दत्तवान् ॥ १८ ॥ पुनः सुनंदकं दत्त्वा । प्रसू-
 नान्यंशुकानि च ॥ तवाहं सेवकोऽस्मीति । कुमारमसुरोऽब्रवीत् ॥ १९ ॥ द्रयुक्तेऽपि कुमारस्तं । सं-
 स्थाप्य तत्र तुष्टितः ॥ ततोऽसुरार्चितांगोऽसौ । ऋषितश्च विनिर्गतः ॥ २० ॥ अत्रापि मारितो नायं
 । चिंतयंत इतीर्ष्यया ॥ ते ऋषितं तं समालोक्य । बभ्रुवुर्दानमानसाः ॥ २१ ॥ यतस्ततोऽप्ययं ला-
 भः । समानयति सत्वरं ॥ अत्रास्य जीवितस्यापि । विनाशो वै न विवर्ष्यति ॥ २२ ॥ देवा देव्यश्च

करश्चास्मि । ब्रूहि कार्यं करोमि किं ॥ ९९ ॥ कुमारोऽपि तमाचख्यौ । त्वमेवं यदि भाषसे ॥ अ-
 हमाकारयामि त्वां । समेतव्यं त्वया तदा ॥ १०० ॥ असुरो वरमित्युक्त्वा । प्रणम्य च तिरोदधे ॥
 ततो धीरः कुमारोऽपि । चचात्र ऋषणान्वितः ॥ १ ॥ असुरेण समं युद्धा—दिकं प्रकुर्वतो भृशं ॥
 तस्यासीन्महती वेल्ला । तैस्तदा हृदि चिंतितं ॥ २ ॥ एतावत्यभ्रवेद्वेला । तत्रैव तस्य दोषमतः ॥
 हतो दैत्येन नूनं स । नान्यथा सा प्रजायते ॥ ३ ॥ सर्वेऽपि ते प्रमोदेन । परस्परमवीवदन् ॥ वि-
 नौषधिं गतो व्याधि—रहो हि भाग्यमात्मनां ॥ ४ ॥ विमृशंत इति स्वांति । तेऽडाहूः प्रतिकंदरं
 ॥ ऋषितं तत्र तं दृष्ट्वा । सर्वे जाता गतस्मयाः ॥ ५ ॥ मिलित्वा पुनरग्येते । दंष्ट्राद्विद्याधरंगजाः
 ॥ निन्युस्तं सरलं तूर्णं । कंदरां मरणप्रदां ॥ ६ ॥ परीतो दूरतस्तस्याः । स्थित्वा नृत इव क्षणात्
 ॥ जगौ वज्रमुखो बंधून् । प्रविशेत्सहस्रात्र यः ॥ ७ ॥ इष्टसिद्धिमवाप्ताय—मायाति प्रीतिसंयुतः ॥
 भ्रवंतोऽत्रैव तिष्ठतु । गत्वायाम्यविलोबितं ॥ ८ ॥ लब्धः स्यादेकशो येन । विजयो जगतीस्फुरन् ॥
 स एव पुनरप्यत्र । प्रवर्तेत तदाश्रये ॥ ९ ॥ ततः स एव बंधूनां । पुरतो न्यगदन्मुदा ॥ अहमेव
 प्रयास्यामि । तिष्ठंत्वत्वाखिला अपि ॥ १० ॥ उक्तवेषु स जग्मिवान् ॥ ग-

तदा श्रीनमिसर्वेण । प्रोचे शृणु नरेश्वर ॥ अविष्यत्यस्य यो नाथो । वदामि तं पुरस्तव ॥ ८८ ॥
 श्रीमतो नेमिनस्तीर्थे । हस्तिंशाब्जिनीपतिः ॥ द्वास्वत्यां प्रविष्यत्य — व्युतोऽव्युताग्रजोपमः
 ॥ ८९ ॥ रुक्मिणी रमणी तस्य । प्रशस्यगुणधारिणी ॥ तस्याः कुक्षिसमुद्भूतो । प्रावी प्रद्युम्नं
 दनः ॥ ९० ॥ पुण्यो नैपुण्यपुण्येन । धीरो गुणगणान्वितः ॥ अविष्यत्यस्य स स्वामी । समेत्येदं
 हि गोपुरं ॥ ९१ ॥ इति श्रीनमिनाथस्य । समाकर्ण्य स्फुटं वचः ॥ हिरण्यवसुधाधीशः । कथया-
 मास मांप्रति ॥ ९२ ॥ स्वपराक्रमयोगेन । गर्जनन्यमचिंतयन् ॥ समेत्यात्र त्वया सार्धं । यो बुध्ये-
 त स ते पतिः ॥ ९३ ॥ तावद्विद्यागणाधीश । स्थेयं त्वयात्र शर्मणा ॥ उदित्वेति हिरण्येशो ।
 जैनं चरणमादधे ॥ ९४ ॥ चिरं चास्त्रिमाराध्य । दृढकर्माणि मृदतः ॥ विध्वस्य तपसा ज्ञान—
 मासाद्य स शिवं ययौ ॥ ९५ ॥ स्थितोऽत्र वचसा तस्य । त्वदर्थमत्र मंडले ॥ अचिंत्यमहिमागार
 —मरुदं मिलितोऽसि च ॥ ९६ ॥ अथ त्वमासामादत्स्व । विधानां संचयं द्रुतं ॥ महीयान् सम-
 यो नाथ । स्थितस्यात्र ममाजवत् ॥ ९७ ॥ दत्त्वा मंत्रगणं तस्य । मुकुटं रत्नसंचितं ॥ कुमारं पूजः
 यित्वावक् । तदधिष्टायकोऽसुरः ॥ ९८ ॥ नमिनाथेन यः प्रोचे । स त्वमेव मम प्रभुः ॥ अहं ते किं-

य राज्यमात्मनः ॥ दत्त्वा सिद्धवनं विद्या—साधनाय स जग्मिवान् ॥ ७५ ॥ तत्र गत्वा तपः कृत्वा
 । हृद्यां विद्यामसाधयत् ॥ विधिना साधयित्वा ता—मागान्भंदिस्मुत्सवैः ॥ ७६ ॥ न्यासार्पणमिव
 क्षिप्रं । तद्वाज्यमनुजापितं ॥ सिद्धविद्यो हिरण्यख्यो । ऋपतिर्बुभुजे मुदा ॥ ७७ ॥ महतामतिज्ञो-
 गेन । विरक्तिर्वार्धके भवेत् ॥ विरक्तिरिति तस्याद्भुद् । घोरसंसारस्वामतः ॥ ७८ ॥ शुभ्रे दिने ततो
 राजा । राज्यं न्यस्य निजांगजे ॥ श्रीनमिनाथसर्वस्य । सन्नायां नंतुमागतः ॥ ७९ ॥ आगत्य च
 जिनं नत्वा । विनयान्नतमस्तकः ॥ प्रजज्ज्वावनीपादो । ज्ञानवैराग्यपूरितः ॥ ८१ ॥ वर्तते नाथ
 संसार—स्वरूपं क्षणभंगुरं ॥ ततः शाश्वतसौख्याय । चास्त्रिं त्वं प्रदेहि मे ॥ ८२ ॥ निशम्य वच-
 नं तस्य । बभाण भगवानपि ॥ क्षमाधिनाथ सौख्यं ते । यथा ब्रवेत्तथा कुरु ॥ ८३ ॥ नमिनाथ-
 वचः प्राप्य । दीक्षां गृहीतुमुद्यतः ॥ विद्यानां निकरस्ताव—त्प्रोचे हिरण्यपार्थिवं ॥ ८४ ॥ वैराग्य-
 रसपूरेण । गृह्णासि संगमं नृप ॥ वद त्वं कोऽस्मदाधार—स्तिष्ठामश्च यमाश्रिताः ॥ ८५ ॥ विद्या-
 गणोदितं श्रुत्वा । वचोऽवनेमिनं नृपः ॥ स्वामिन्नस्य स्वरूपं य—द्ब्रवेत्तत्कथय प्रज्ञो ॥ ८६ ॥ प्रो-
 द्यद्विद्यागणस्यास्य । नायकः को भविष्यति ॥ विधाय करुणां नाथ । सांप्रतं तन्निवेदय ॥ ८७ ॥

तिस्तत्र संमतः ॥ ६३ ॥ तस्यानिर्लेति शार्थोस्ति । वर्धचातुर्यं धैर्यभृत ॥ सतीगुणसमायुक्ता । विद्यु-
 त्कौष्ठ्यकर्मज्ञिः ॥ ६४ ॥ श्रुजानावदुद्युतान् प्रोगात्र । वियोगरहितान् पुनः ॥ तावज्ञास्तां न गन्ध-
 तं । कालं कलंकवर्जितौ ॥ ६५ ॥ तयोः पुत्रोऽन्यदा न्युत्वा । स्वर्गलोकासुरोऽज्रवत् ॥ हिरण्या-
 जिधया ख्यातो । रूपेण निर्जरोपमः ॥ ६६ ॥ राज्यभारस्य योग्यत्वं । विज्ञाय तनये निजे ॥ त-
 त्समर्थं प्रबोद्धिमः । प्रात्राजीन्मुक्तये नृपः ॥ ६७ ॥ पालयित्वा चिरं दीक्षां । द्वादशांगीमधीत्य च
 ॥ स्फुरत्तरं तपस्तत्त्वा । केवलज्ञानमाप सः ॥ ६८ ॥ केवलज्ञानयोगेन । प्रव्यलोकान् प्रबोध्य सः
 ॥ अष्टकर्मद्वयं कृत्वा । सिद्धिसौधमशिश्रयत् ॥ ६९ ॥ हिरण्यारख्येन श्रुपेन । राज्यं प्रपादयते तथा
 ॥ कंटकाः काननं प्रेजु—र्यथा बन्धुलपादपान् ॥ ७० ॥ सम्यक्पालयति राज्यं । प्राज्यं कंटकव-
 र्जितं ॥ तथाप्यधिकलाभाय । हृदयं तस्य वर्तते ॥ ७१ ॥ कौतुकेन ततोऽन्येभ्यः । प्रासादशिखर-
 स्थितः ॥ पश्यतीतस्ततस्ताव—द्वैत्यराजं ददर्श सः ॥ ७२ ॥ प्रभूतसैन्यसंयुक्तं । विभृत्या स विरा-
 जितं ॥ तं दृष्ट्वा चिंतयामास । दाहा ममेदृशं न हि ॥ ७३ ॥ साधयामि ततो विद्यां । तथा सिं-
 हसमर्पितां ॥ यथा मम प्रसन्नां सा । सर्वा ददाति संपदं ॥ ७४ ॥ विचार्येति स्वकीयाया—नुजा-

सुखं ॥ ५२ ॥ तदा नागकुमारस्त—दधिष्ठाता प्रकोपतः ॥ प्रत्यक्षीय्य रक्ताक्षौ । व्याचष्ट निष्ठुरं
वचः ॥ ५३ ॥ रे पापिन रे दुराचार । रे निर्लज्जशिरोमणे ॥ किमकृत्यं त्वयारब्ध—मकालमर-
णेच्छुना ॥ ५४ ॥ किं त्वयाकर्णितं नास्ति । यावदेतावतो दिनान् ॥ एतदस्ति सुरस्थान—मव-
ज्ञातुर्विधातकं ॥ ५५ ॥ प्रजज्जल्प कुमारोऽपि । किं प्रापयसि रे मुधा ॥ तव स्याद्यदि सामर्थ्यं ।
तद्युध्यस्व मया समं ॥ ५६ ॥

इति प्रोक्तः क्रुधाध्मातः । समागत्यासुराधमः ॥ शरीरे व्यलगत्तस्य । मारणार्थं समुद्यतः ॥
॥ ५७ ॥ व्यलगत्तं कुमारोऽपि । युद्धं जनयितुं तदा ॥ तेन यष्ट्या तथा मुष्ट्या । परिहृतः स
निर्जरः ॥ ५८ ॥ हारितः पुष्टस्तस्या—सुरो भग्नपराक्रमः ॥ कुमारः फणिपत्योच्चै—रुचेऽस्मि तव
सेवकः ॥ ५९ ॥ अद्यप्रभृति नाद्यस्त्वं । ममासि पुरुषोत्तम ॥ तस्योपवेष्टुमित्युक्त्वा । सिंहासनं
समर्पितं ॥ ६० ॥ तत्र स्थितः कुमारोऽवक् । किमत्र विषमास्पदे ॥ संस्थितोऽस्यसुरः प्राह । त्वदर्थ-
मेव केवलं ॥ ६१ ॥ कुमारः पुनरभ्यूचे । मदर्थं केन हेतुना ॥ स्थितोऽसि सोऽप्यवगु यर्हि । त्वं
पृष्ठसि तदा शृणु ॥ ६२ ॥ अत्रैव पर्वते लंका—त्रिधं नगरमद्भुतं ॥ नाम्ना कनककेतुश्च । नृप-

तबृहद्भानु—मिवातर्दधतः क्रुधं ॥ वज्रदंष्ट्रादयस्ते तं । निन्युर्वैताढ्यमस्तकं ॥ ४१ ॥ यावत्ते तत्र
सर्वेऽपि । गताः कौतुकचेतसः ॥ तावत्प्रासादमुत्तुंग—मेकैर्मदंत सुंदरं ॥ ४२ ॥ चतुर्द्वारं सहस्रा-
णि । शिखराणि दधद्वरं ॥ निरीक्ष्याहर्तगेहानि । प्राविशंस्तेऽखिन्ना अपि ॥ ४३ ॥ प्रविश्य विधि-
ना तत्र । नत्वा च मूर्तिमाह्वतीं ॥ विनिर्गत्य बहिः प्रीति—पूरेण द्वारि संस्थिताः ॥ ४४ ॥ तत्र
स्थित्वा यदाद्राहु—रितस्ततः स्वदृष्टिभिः ॥ तदा गोपुरैर्मदंत । शृंगे शिखरिणश्च ते ॥ ४५ ॥ त-
द्दीक्ष्य वज्रदंष्ट्रः स—कपटोऽवक्सहोदरान् ॥ ब्रानरो वचनं माम—कीनं शृणुन सादरं ॥ ४६ ॥ प्र-
विश्य कुशलेनाया—त्यस्यांतर्गोपुरस्य यः ॥ चिंतितार्थं स व्याप्नोति । वृद्धस्वेवस्वागिति ॥ ४७ ॥
ततः सहोदरा युय—मत्रैव तिष्ठत द्रुणं ॥ परीक्षां तव गत्वाहं । डाक्करोमि यथा स्वयं ॥ ४८ ॥
इत्युक्ते वज्रदंष्ट्रेण । प्रद्युम्नोऽभ्यधाद्वली ॥ सर्वेषामपि बंधूना—माझा चेत्तद्व्रजाम्यहं ॥ ४९ ॥
तदुक्तं वाक्यमाकर्ण्य । जगद्भुः कपटेन ते ॥ साधु साधु त्वया प्रोक्तं । विलंबं त्वं विधेहि मा ॥
॥ ५० ॥ संतुष्टो वचसा तेषा—मवलंब्य स साहसं ॥ तद्गोपुरं समोपानं । शिरोगृहमिवाचटत् ॥
॥ ५१ ॥ अधिरुह्य महाबुंबा—रवं कुर्वन् स्वलीलया ॥ पदभ्यां गिरिगुरुभ्यां स । कुट्टयामास तद्-

समायांति । नितान्तं विनयांश्रिताः ॥ ३७ ॥ प्रणता मातरः सर्वा—स्तैः सुतरन्यदा मुदा ॥ तावत्
कोपेन ताः प्रोचु—स्तनयान् जनितांजलीन् ॥ ३८ ॥ रे पुत्रा जीवितव्येन । यौष्माकीनेन किं
तदा ॥ प्रवत्सु सत्सु साम्राज्यं । गृह्यतेऽन्यनरेण चेत् ॥ ३९ ॥ अज्ञातकुलशिलेन । जातिहीनेन
पापिना ॥ एतत्कुलक्रमायात—मस्मद्राज्यमपावितं ॥ ४० ॥ ततो यथातथा दुष्टो । मारणीयोऽयमं-
जसा ॥ यथा स्याद्भवतां नाम । प्रसिद्धिश्च महीतले ॥ ४१ ॥ कामिनी तुल्लुब्धिः स्या—दिति ता-
सां मनीषया ॥ ते सर्वेऽपि सुता मुग्धाः । संजातास्तुल्लुब्धयः ॥ ४२ ॥ मातरो यदि युष्माकं । व-
र्तामहे सुता वयं ॥ चिंतितं वः कर्ष्याम । इत्युक्त्वा ते विनिर्गताः ॥ ४३ ॥ निर्गत्य जननीपा-
श्वी—द्वत्वा कुमारसन्निधौ ॥ सर्वेऽपि मिलितास्तत्र । क्रूरजावेन शत्रवः ॥ ४४ ॥ मायया योजनं
पानं । शयनं क्रीडनं पुनः ॥ सदैव ते तु कुर्वति । विश्वासयितुं तन्मनः ॥ ४५ ॥ अन्येद्युरशनं
पानं । तांबूलं कुसुमं फलं ॥ सर्वमप्यददंस्तस्य । कृत्वा ते विषमिश्रितं ॥ ४६ ॥ तस्य प्राग्जन्मपु-
ण्येन । विषमप्यमृतायितं ॥ आश्चर्यं नात्र पुण्येन । किं किं शुभं न जायते ॥ ४७ ॥ यदा तस्य
पराभूता—वपि भूतिः पराभवत् ॥ तदा मत्सरकर्तारो—ऽनृवंस्ते कोपसंकुलाः ॥ ४८ ॥ आह्लादि-

। विहितास्तेन ते वशे ॥ १५ ॥ दुष्टानां खेचरैर्द्राणां । देशेषु सकलेष्वपि ॥ पितुः प्रवर्तयित्वाज्ञां । स यशस्वी समागतः ॥ १६ ॥ समागन्तमाकर्ण्य । कृत्वा दिग्विजयं वरं ॥ द्रुगं शृंगारयित्वा तं । प्रावेशयत्पितोत्सवैः ॥ १७ ॥ कालसंवरऋपेन । वीह्यांगजमचिंत्यत ॥ मयास्य जातमात्रस्य । यौ-
वराज्यं पुरार्पितं ॥ १८ ॥ अथातुल्लेषु ऋपेषु । नागरेषु नरेषु च ॥ वीक्षमाणेषु हर्षेण । तत्पदं प्र-
ददाम्यहं ॥ १९ ॥ परिक्रियेति ऋपालः । प्राह प्रद्युम्नमंगजं ॥ दत्तमासीत्पुरा बाल्ये । यौवराज्यं
मया तव ॥ २० ॥ साक्षिकं ऋरिऋपानां । सांप्रतं त्वं गृहाण तत् ॥ द्रुत्युक्तोऽवसुतो द्वीमान् । यो-
ग्यस्य तत्प्रदीयतां ॥ २१ ॥ महीपालोऽवदत्तत्तु । योग्यस्यैव प्रदीयते ॥ कथयित्वेति तदत्तं । महैः
पश्यत्सु राजसु ॥ २२ ॥ यौवराज्यं सुते दत्त्वा । दानानि याचकेषु च ॥ ऋपेषु बहुमानानि । मुमु-
दे कालसंवरः ॥ २३ ॥ प्रसन्नस्योपरि प्रायः । स्नेहिनो देहिनोऽवनौ ॥ पदव्यामुपलब्ध्वायां । सं-
जाता तन्मयी पुरी ॥ २४ ॥ निकेतनेषु हृष्टेषु । मार्गेषु च चतुःपथे ॥ स्वाध्याये क्रियते लोकाँ-
स्तस्यैव प्राग्यवर्णनं ॥ २५ ॥ अथ तस्य प्रभोः संति । कांताः पंचशतानि च ॥ पृथग्पृथग् सुता-
स्तासां । विद्यादभ्रपराक्रमाः ॥ २६ ॥ स्वस्याः स्वस्या जनन्यास्ते । नमस्कर्तुं क्रमद्वयं ॥ स्पष्टजक्तेः

॥ ३ ॥ पुरुषाणां च नारीणां । हरणाच्चित्तचक्षुषां ॥ रूपं शैशवतस्तस्य । तस्करतामशिश्रयत ॥ ४ ॥
 प्रयाति वयसा वृद्धिं । बालकोऽसौ यथा यथा ॥ पित्रोर्गृहेऽतुलं चेति । धनधान्यं तथा ॥ ५ ॥
 शस्त्रशास्त्रकलाभ्यासं । स कुर्वन् पाठकांतिके ॥ धवलप्रतिपच्चंद्र । ध्वैधत कलादिभिः ॥ ६ ॥ प्रा-
 णेभ्योऽप्यधिकं मातु । राज्यसारं महीपतेः ॥ गायसौभाग्ययोग्यत्वा — न्मान्योऽमृन्नगरेऽस्थिते ॥
 ॥ ७ ॥ यौवनं पावनं प्राप । विकृतिस्थितिर्वर्जनात् ॥ प्रभृतानां मनुष्याणां । स्त्रीणामाश्रयकारणं ॥
 ॥ ८ ॥ पुण्यलावण्यतारुण्यं । तस्य वीक्ष्य मृगीदृशः ॥ दर्शयन्ति स्त्रियो नेत्र — विकारान्न तु स स्व-
 यं ॥ ९ ॥ अमृतसुखदकोटीना — मधुष्यः स भुजौजसा ॥ शौर्येण पुरतस्तस्य । न कोऽप्यमंड्यद्रणं
 ॥ १० ॥ येऽभवन् बलिनो दुष्टा । वैरिणो वैरकारिणः ॥ सर्वेऽपि तस्य माहात्म्या — तन्मित्रतामशि-
 श्रयन् ॥ ११ ॥ द्वेधापि बलगर्वेण । येऽमृवन्नतिमानिनः ॥ स्वकीयकलया जित्वा । तेन तेऽपि व
 शीकृताः ॥ १२ ॥ स पार्श्ववर्तिनः शत्रून् । वशीकृत्याखिलानपि ॥ तान् दूर्खवर्तिनो जेतुं । पितुर्ग
 द्दामयाचत ॥ १३ ॥ तेनापि तस्य सामर्थ्यं । विज्ञाय सा समर्पिता ॥ कटकेन प्रभृतेन । ततो ब
 ली चचाल सः ॥ १४ ॥ शूरा वीरा रणे धीरा । येऽज्जवन् खेचरा नराः ॥ निःशेषानपि जित्वा तान्

॥ २३ ॥ गत्वा तस्या गृहे स्थानं । विद्यालाभाः समृद्धयः ॥ तस्यागमनचिह्नानि । कालोऽपि च निवेदितः ॥ २४ ॥ श्रीसीमंधरसार्वेण । स्वामिना यन्निरूपितं ॥ समस्तमयुदित्वा तत् । स्वस्थानं गतवान्मुनिः ॥ २५ ॥ नारदर्वर्गेण ज्ञात्वा । स्वकीयतनयागमं ॥ तस्यौ सुखेन गेहे स्वे । रुक्मिणी दुर्षधारिणी ॥ २६ ॥ एवं जीवो भ्रमति दुस्तिद्व दुष्टसंसारयोनौ । पुण्यात्सोऽपि सुपदजननीं अस्मिन्नोति लक्ष्मीं ॥ त्याज्यं तस्मान्निबिडविपदां कारकं पापबुद्धं । कार्यं पुण्यं निखिलसुखकृद्यत्ततः प्राप्तपुण्यैः ॥ २७ ॥ इति पंक्तिचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीशांबप्रद्युम्नचरित्रे श्रीप्रद्युम्नपूर्वजववर्णनो नाम अष्टमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ नवमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ विद्याधराधीश—काटसंवरमंदिरे ॥ कटपशाखीव मेरौ म । वर्धते वयसा शिशुः ॥ १ ॥ सौम्यत्वेन शशीवासौ । प्रतापेनार्यमेव च ॥ आशैशवादपि द्वाभ्यां । गुणान्यां चासुरोऽभवत् ॥ २ ॥ प्रद्युम्नो वर्ततेऽजंगो—ऽयपरेषां विकारकृत् ॥ प्रद्युम्नोऽयदुभुतं सांगो । रूपेणायं प्रमोदकृत्

॥ ११ ॥ यत्र रेणुः पतेत्साधु—क्रमद्वयपवित्रितः ॥ भवेयुस्तत्र ऋद्राणि । मङ्गेहं तत्पवित्वय ॥ १२ ॥
 इति प्रोक्ते नृपेणसौ । जगामांतःपुरालयं ॥ तमागन्तमालोक्यो—हितं कमलमालया ॥ १३ ॥
 समुहायासनं दत्त्वा । विनयेन नतस्तथा ॥ सोऽपि तद्विनयात्प्रीतः । प्रीणनीयः स कस्य न ॥ १४ ॥
 कुशलादि मिथः पृष्ट्वा । पप्रह मुनिनारदः ॥ गूढगर्भतया वत्से । यः सुतः स सुतोऽस्ति कः ॥ १५ ॥
 तेनेति कथिते गङ्गा । प्रीत्या मुनिरचाष्यत ॥ स्वामिंस्त्व प्रसादेन । समस्ति मे स बालकः ॥
 ॥ १६ ॥ जगाद नारदस्तिहि । तं द्रुतं मे प्रदर्शय ॥ तेनेत्युक्ते तमानीय । सा तदङ्घ्रोरुपानयत ॥
 ॥ १७ ॥ दृष्ट्वा तेन तु तं बालं । सर्वलक्षणलङ्कितं ॥ मुमुदे हृदये सौवे । सौवमित्रत्वतो भृशं ॥
 ॥ १८ ॥ यावच्चन्द्रोदयो याव—सूर्योदयो जवेद्द्रुवि ॥ तावत्कालं चिरं नन्द । चिरं जीव स्तनंधय
 ॥ १९ ॥ वयसा वर्धमानेन । सुपर्वशाखिनेव च ॥ पूरणीयास्त्वया पित्रो—श्रित्स्थिता मनोरथाः
 ॥ २० ॥ तवाप्ययं सुतो देवि । भवतात्सुखकारकः ॥ दत्त्वेत्याशिषमुवाच । ततश्च बाल नारदः ॥
 ॥ २१ ॥ प्रद्युम्नशुद्धिमादाय । प्रथमं हारिकापुरि ॥ निवेदयितुमानंदात् । कृष्णाय स समागतः ॥
 ॥ २२ ॥ तत्स्वरूपं निरूपायु । किंचिन्नरकवैरिणे ॥ जगाम रुक्मिणीगेहं । स्नेहं वर्धयितुं हृदि ॥

ततः प्रायुक्त शीघ्रं स । विभ्रंगज्ञानमात्मनः ॥ १०० ॥ तेनाज्ञासीत्स जायाया । हरणं पूर्वजन्मनः ॥ रुक्मिण्याः कुक्षिजातेन । प्रद्युम्नेन विनिर्मितं ॥ १ ॥ सुखेन जननीपार्श्वे । ज्ञात्वा तं संस्थितं शिशुं ॥ स्वककांतापह्वरोष्ठं । तस्य वैरमजागरीत् ॥ २ ॥ अपाद्विद्यत वैरेण । तेनासौ धूमकेतुना ॥ ततः केनापि नो सार्धं । वैरं कार्यं विचक्षणैः ॥ ३ ॥ वैरेण प्रबलं दुःखं । वैरेण प्रीतिनाशनं ॥ वैरेण मानसोद्वेगो । वैरेण स्यादधोगतिः ॥ ४ ॥ श्रीसीमंधरसर्वस्य । श्रुत्वेति वचनं शुचि ॥ सर्वेऽपि क्षमयामासु—वैरं मिश्रः सज्जोसदः ॥ ५ ॥ समस्तमपि वृत्तांतं । प्रद्युम्नस्य निशम्य च ॥ नाना-
रदोऽपि जिनं नत्वा । मेघकूटपुरं ययौ ॥ ६ ॥

कालसंवरभृपोऽस्ति । तत्र वित्रस्तशत्रवः ॥ तस्य मध्यसभामाप । मुनिर्बालदिहक्षया ॥ ७ ॥
भूपेनापि समालोक्य । नारदं समागतं ॥ लब्धाय सहसा दत्तं । विनयेन स्वमासनं ॥ ८ ॥ द-
त्त्वाशिषं मुनींडेणो—पविष्टं शिष्टविष्टरे ॥ ऋयः प्रेमरसाद्वाती । ताभ्यां चक्रे परस्परं ॥ ९ ॥ क्षण-
मात्रं मुनिस्तत्र । स्थित्वा प्रोवाच पार्थिवं ॥ राजंस्तैः पुरं दृष्टु—मुक्तं वा वर्तते मम ॥ १० ॥ ऋ-
पः प्राह किमप्यस्ति । गोप्यं त्वत्तो मुनीश्वर ॥ अत्रार्थे पृष्ठसि त्वं किं । दृश्यतां दृश्यतां त्वया ॥

वैताल्यं शिखरिण्यस्ति । नगरं गिरिपत्तनं ॥ तत्रास्ति हरिद्रुपाल—स्तस्य स्त्री हस्वित्यन्नृत ॥
 ॥ ८८ ॥ रुंजानयोस्तयोर्भोगां—स्तनयस्यापिताशयोः ॥ सुता हस्वित्तीकुक्षौ । जाता च्युत्वा सु-
 राजयात ॥ ८९ ॥ तस्याः कमलमालेत्या—ख्या पितृभ्यां विनिर्मिता ॥ मेघकूटपुरे काल—संव-
 रेण विवाहिता ॥ ९० ॥ मधुक्षोणीपतेर्जीव—श्च्युत्वा शुक्रत्रिविष्टपात् ॥ द्वारिकायां हरिसूनु । रु-
 किमणीकुक्षिजोऽभवत् ॥ ९१ ॥ यः कैटभानुजस्तस्या—भवत्परमवल्लभः ॥ नविष्यति सुतो विष्णो-
 —र्जीवित्याः समुद्भवः ॥ ९२ ॥ यो हेमस्थन्नृपोऽनृ—त्स स्त्रीवियोगदुःखतः ॥ कुर्वाणो ग्रथितां
 वृत्तिं । निर्नाश्रवन्मृतिं गतः ॥ ९३ ॥ मृत्वा ब्रांत्वा च नीचासु । नृयोदुःखासु योनिषु ॥ संप्राप्य
 मानुषं जन्म । तीव्रं बालतपोऽकरोत् ॥ ९४ ॥ ततोऽसौ तपसा तेन । बभूवासुरकोटिषु ॥ धूमके-
 तुश्च तेजस्वी । नृगिष्टशक्तिधारकः ॥ ९५ ॥ विमानसंस्थितोऽन्येह्यु—र्लोडया पर्यटन्नसौ ॥ विया-
 मायां समायातो । द्वारिकानगरीं प्रति ॥ ९६ ॥ तस्यामागन्नतस्तस्य । कौतुकस्थितचेतसः ॥ रुक्मि-
 ण्या निलयस्योप—र्यागतं तद्विमानकं ॥ ९७ ॥ यावत्तत्र समायातं । बालेन महिमाभूता ॥ की-
 लितवस्तुवत्ताव—त्सहसा तदजायत ॥ ९८ ॥ विमानं स्वलिप्तं ज्ञात्वा । क्रोधस्तस्याजवद् द्रुतं ॥

विचार्येत्यवदद्भूपः । स्वामिन संसारवासतः ॥ जीतो न्यस्य सुते राज्यं । प्रव्रजिष्यामि तैति-
के ॥ ७८ ॥ कश्चितं यतिना राजन् । यथा सुखं तथा कुरु ॥ इति यतिवचः श्रुत्वा । नत्वा ऋषो-
ऽगमद्गृहं ॥ ७९ ॥ गेहमागत्य ऋपाल—आरित्रग्रहणेक्षया ॥ स्वराज्ये स्थापयामास । विनीतं
ज्येष्ठमंगजं ॥ ८० ॥ स्थापयित्वा सुतं राज्ये । राजा वैराग्ययोगतः ॥ दीक्षां केवलिनः साधोः । पा-
थ्यैऽग्रहीन्महोत्सवैः ॥ ८१ ॥ पतिव्रता भवेद्या स्त्री । सा स्यात्पत्यनुगामिनी ॥ तयेत्यग्रमद्दिष्यापि ।
चारित्र्यमुरीकृतं ॥ ८२ ॥ कैटभनामधेयो यो—ऽनुजोऽधृत्तस्य ऋपतेः ॥ तेन स्वयोषिता साकं ।
जगृहे चरणं मुदा ॥ ८३ ॥ लभाम्यामपि भ्रष्टाहं । संजातेति निजे हृदि ॥ मत्वा सेंद्रुप्रजाराङ्गी ।
जग्राह व्रतिनीव्रतं ॥ ८४ ॥ चारित्रं ते समादाय । कुर्वाणा विनयं गुरोः ॥ अध्यर्गिषित शास्त्राणि
। वैराग्योत्पादकानि च ॥ ८५ ॥ तपःकृशानुना कर्तुं । कर्मधनानि शस्त्रमात ॥ दुस्सहं तपयामा-
सु—स्तपः कर्मक्षयाय ते ॥ ८६ ॥ अधीत्यानल्पशास्त्राणि । कृत्वा तीव्रतमं तपः ॥ मृत्वा समाधि-
ना जग्मुः । सर्वेऽपि त्रिदशालयं ॥ ८७ ॥ इन्द्रप्रभापि चारित्रं । सम्यक्प्रपात्य पुण्यतः ॥ गत्वा स्व-
र्गं सुखं श्रुत्वा । न्युतायुःक्षययोगतः ॥ ८८ ॥

तेऽवोचनाथ युष्मद्भिर्—र्धतिर्यः प्रतिलाजितः ॥ केवलज्ञानमुत्पेदे । तस्यर्षेः कर्मणः कृयात् ॥ ६९ ॥
 कोलाहलस्ततो ह्येष । वृंदाकरकविनिर्मितः ॥ श्रुत्वेत्यवनिनाथोऽपि । हर्षज्जरीमवादयत् ॥ ६७ ॥ वा-
 दिताया महीशेन । ज्ञेयां नादेन नागराः ॥ मिलिताः स्थानतः स्थाना—ह्योकाः सर्वापदुष्रिताः ॥
 ॥ ६८ ॥ तैः सत्रा गजमारुह्य । चित्रवादित्रनिःस्वनैः ॥ जगाम जगतीजानि—नैतुं केवलिनं मु-
 निं ॥ ७० ॥ प्रदक्षिणात्रयीं दत्त्वा । सत्त्वानुकंपिताशयः ॥ नत्वा क्रमौ महीनाथो । यथास्थानमुपा-
 विशत् ॥ ७१ ॥ उपविश्याश्रुणोद्धर्म—देशनां पापनाशिनीं ॥ श्रुत्वा नृपोऽवदन्नाथ । जैनधर्मं प्र-
 दर्शय ॥ ७२ ॥ इत्युक्ते नृशुजा साधु—रन्यधानृणु पार्थिव ॥ साधुश्रद्धाबुधमार्ग्यां । जिनैर्धर्मो द्वि-
 धोदितः ॥ ७३ ॥ तत्र वाचंयमानां यः । स तु पंचमहाव्रतः ॥ जिनेन्द्रैः कथितो धर्मः । श्राद्धानां
 द्वादशव्रतः ॥ ७४ ॥ तन्मध्याद्यत्र ते शक्ति—स्तं धर्ममुररीकुरु ॥ निशम्येति यतेर्वाक्य—मचित्त-
 यन्मधुर्नृपः ॥ ७५ ॥ परस्त्रीसेवनादीनि । घोराणि पातकानि च ॥ विहितानि मया दुष्ट—चेतसा
 रागबुद्धितः ॥ ७६ ॥ यथा विशुद्धिः पापानां । तेषां खलु ऋक्ष्यति ॥ गुरुशिक्षा ततो दीक्षा ।
 शुक्लैः समुचिता मम ॥ ७७ ॥

द्वाणिका एते । संसारे मोहकारिणः ॥ ५१ ॥ त एव संसृतौ धन्या । एतेभ्यो चे शरीरिणः ॥ स्व-
 साधनं प्रकुर्वति । महानन्दयियासया ॥ ५६ ॥ प्रावना प्रावयेन्नवं । युवानं कामिनं नरं ॥ वधाच्च
 मोचयित्वा तं । भुनक्ति नृपतिः सुखं ॥ ५७ ॥ कुर्वन्माधुकरीं वृत्तिं । पंचापि समितोः श्रयन् ॥
 आहारार्थं यतिः कश्चि—तावत्तत्र समागतः ॥ ५८ ॥ समालोक्य मुमुक्षुं तं । सहस्रोहाय हर्षतः
 ॥ वन्दे चरणौ तस्य । नृपालो नृक्तिभासुरः ॥ ५९ ॥ वंदित्वा च गृहे नीत्वा । स्त्रियेन्दुभया स-
 मं ॥ शुद्धैश्चतुर्विधाहरै—र्भूपस्तं प्रत्यलाजयत् ॥ ६० ॥ हर्षेण बहुमानेन । रोमांचेन स्फुरद्गिरा ॥
 अनुमोदनया तस्या । दत्त्वा नृपोऽप्यमृमुदत् ॥ ६१ ॥ वाचंयमोऽपि निर्दोषा—हारावासेनृपालये ॥
 मोदमानो महीनाथ—विनतः काननं गतः ॥ ६२ ॥

गत्वा साधुविधिं कृत्वा । समस्तमपि सादरं ॥ मुनिराहारयामास । गृध्रत्वेन विनाकृतं ॥ ६३ ॥
 शुद्धमाहारमाहृत्य । ध्यानलीनो मुनीश्वरः ॥ अथाप केवलं ज्ञानं । विश्वस्वरूपदर्शकं ॥ ६४ ॥ वि-
 ज्ञाय केवलज्ञानं । निष्पादयितुमुत्सवं ॥ देवा दुन्दुभिनिर्घोष—मकुर्वन् पूरितांबरं ॥ ६५ ॥ समा-
 कर्षानकध्वानं । कोलाहलं च नाकिनां ॥ श्रूयतेऽयं कुतः शब्दो । नृपो भृत्यान् जगाविति ॥ ६६ ॥

तः कृतः ॥ ४३ ॥ व्यासस्य स्वकंतापि । सेवनीया न धर्मिणिः ॥ दुरात्मा परमाया । भोगे
 बुब्धोऽल्पधीरहं ॥ ४४ ॥ परदारेषु लुब्धानां । यो दंडः प्रविधीयते ॥ ममाप्येष समायातो । दुष्क-
 र्मप्रविनिर्मितैः ॥ ४५ ॥ श्लेष्मागारं मुखं स्त्रीणां । मांसश्रेष्ठी स्तनौ पुनः ॥ कथं तत्र मया मोहो ।
 विधीयते दुरात्मना ॥ ४६ ॥ यतो रक्षोचिता स्त्रीणां । तत एव विन्नीषिका ॥ धिक्कंदर्पशरैर्विद्धं ।
 मामकीर्तिनिकेतनं ॥ ४७ ॥ श्रवणैः श्रवणस्वाद—धारिणो हरिणाः क्षणात् ॥ प्राणानपि परित्य-
 ज्य । देहं ददति देहिनां ॥ ४८ ॥ चक्षुरसविकारेण । मेम्रियंते पतंगकाः ॥ न प्राणान् गणयंति
 स्वान् । प्रविशन्तो हुताशने ॥ ४९ ॥ प्रमंति भ्रमरा विष्व—शसिकारसयोगतः ॥ स्थिताः कमल-
 कोशेषु । न जानंत्यात्मबंधनं ॥ ५० ॥ शीतकाले महाशीतं । सहते जलसंस्थिताः ॥ रसनारससं-
 पर्कत । प्राप्नुवंति मृतिं ऊषाः ॥ ५१ ॥ तुंगोऽपि मदमतोऽपि । करिणीवशमानसः ॥ स्पर्शनेऽङ्घ्रि-
 यसंयोगात् । पतति चारिषु द्विपः ॥ ५२ ॥ एकैकेन रसेनैव । तिर्यचोऽप्यापुरापदं ॥ पंचेद्विग्रसा-
 द्ब्रस्य । का गतिर्मे न विष्यति ॥ ५३ ॥ विषया विषसंकाशाः । पाशाश्च विषया नृणां ॥ विषया
 मोहसंचारा । विषयाः सुखवर्जिताः ॥ ५४ ॥ रूपं तारुण्यमैश्वर्यं । द्रविणं चाबला बलं ॥ सर्वेऽपि

देव—द्वयज्ज्वाणतः पुमान् ॥ सप्तवारं जघन्येन । सप्तमं नरकं व्रजेत् ॥ ३२ ॥ परस्त्रीसंगमाद्दुःखं
 । भवेच्च नरकोद्भवं ॥ शास्त्रेऽपीति त्वया देवि । श्रुतमद्यापि नास्ति किं ॥ ३३ ॥ परस्त्रीजननाद्भृ-
 मा—वयशोऽपि नृणां भवेत् ॥ अन्यस्त्रीश्रयणाद्भयो । वैरं मित्रजनेष्वपि ॥ ३४ ॥ तदेदुप्रजया
 प्रोक्ते । स्वामिन् जानासि चेदिति ॥ तर्हि त्वयान्यकांतापि । रक्षिताहं गृहे कथं ॥ ३५ ॥ याचि-
 त्वा पितृपार्थ्वेऽहं । परिणीता त्वया न च ॥ मनसापि पुरा बांढा । न मया विहिता तव ॥ ३६ ॥
 प्रस्तावोचितमाकर्ण्य । तद्वचो रागमोचनं ॥ विन्यन्नरक्दुःखेभ्यो । वैराग्यं प्राप पार्थिवः ॥ ३७ ॥ य-
 त्कर्म जनितं राग—वशेन सहसाधमं ॥ राजा वैराग्यपूरेणा—निन्दत्तेतसा सह ॥ ३८ ॥ हा हा
 दुरात्मना दुष्टं । किं मया कर्म निर्मितं ॥ अवगणय्य निःशेषान् । वृद्धान् प्रधानपूरुषान् ॥ ३९ ॥
 कुलाचारो मयालोपि । कोपिता ऊढयोषितः ॥ हितकारि वचः कस्या—प्यंगीकृतं न पापिना ॥
 ॥ ४० ॥ परलोकजयाद्भूत—श्चित्तेऽहं न मनागपि ॥ इहलोकपवादोऽपि । मानितो न मया ध्रुवं
 ॥ ४१ ॥ रूपवत्यो वशः किं न । मम संति मनोहराः ॥ कथं मयान्यकामिन्यां । मोहः प्रजनितो
 भ्रमात् ॥ ४२ ॥ सप्तघातुमयं कायं । विजानतापि योषितां ॥ अजिज्ञाषः कथं हाहा । वैकल्यवश-

मदुद्युतं ॥ दुःखितायतिदुःखेन । विनयाय समुह्विता ॥ २० ॥ प्राज्यप्रेमरसासोऽपि । कंठे कृत्वा
निजौ करौ ॥ स्थित्वा शिरोगृहे याव—द्वीकृते नागरिं श्रियं ॥ २१ ॥ तावच्च कोट्टपालेना—ञ्चि-
ध्या चंडकर्मणा ॥ बध्वा निबिम्बधेना—नीतः कश्चिद्वरो नरः ॥ २२ ॥ तमानीय महीशस्य ।
प्रार्थ्य स विनयाज्जगौ ॥ नाथाय यौवनाब्धोऽस्ति । परदारनिषेवकः ॥ २३ ॥ ततो दमं यथा ब्रूषे
। तथास्य स विधीयते ॥ इत्युक्त्वा स स्थितो याव—दूपस्तावदुवाच तं ॥ २४ ॥ चंडकर्म किमत्र
त्वं । विजानन्नपि पृच्छसि ॥ परद्वयपरस्त्रीषु । जवेयुर्ये स्ता नराः ॥ २५ ॥ शूलिकारोपणं तेषां ।
कार्यते यदि तद्वरं ॥ अन्येषामपि मर्त्यानां । तर्हि शिक्षा प्रजायते ॥ २६ ॥ दुरात्मनस्तनोऽस्यापि
। परदारनिषेविणः ॥ शूलाधिरोपणं कार्यं । न विचार्य मनागपि ॥ २७ ॥ श्रुत्वेति नृपतेर्वार्यं ।
स्मित्वा चेदुप्रभाब्रवीत् ॥ परस्त्रीसेवने कश्चि—द्वोषोऽपि किं प्रवर्तते ॥ २८ ॥ यतोऽस्य पुण्यतारु-
ण्य—लावण्यरूपसंपदः ॥ सहसादिश्यतेऽध्यातः । प्राज्यपातककारकः ॥ २९ ॥ तयैत्युक्ते नृपः प्रा-
ह । नैतावदपि वेत्ति किं ॥ परस्त्रीसेवया पापं । घोरं स्याद् दुर्गतिप्रदं ॥ ३० ॥ कथ्यंते चैकनः
सर्वा—एवपि पापानि पापिनां ॥ परस्त्रीगजनोद्भूत—मेकतस्तन्निगद्यते ॥ ३१ ॥ अन्यस्त्रीसेवना-

कथं व्रजेत ॥ ७ ॥ पौर्णिमंदोषस्थां चे—न्मद्वियोगेन वदयसि ॥ तवाप्यस्ति महामोहो । धावि-
कल्पनया तथा ॥ ८ ॥ निशम्यैदुप्रज्ञावाक्यं । धात्री चित्ते व्यचारयत ॥ मद्वाक्याश्रद्धया पश्चा—
दव्येषा पीडयिष्यति ॥ ९ ॥ ततः सांप्रतमेवाहं । तस्याः पतिं प्रदर्शये ॥ मनसीति विचिंत्यासौ ।
प्रोवाच वचनं शुचा ॥ १० ॥ आगन्नागन् पुबि त्वं । समीपे मम सत्वरं ॥ प्रत्ययोत्पादनार्थं ते ।
दर्शयामि पतिं यथा ॥ ११ ॥ इत्युक्ता कौतुकाद्याव—त्सा गता तत्समीपके ॥ सोऽप्यधस्ताद्गवादा-
स्य । तावत्समागतो विधेः ॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वेदुप्रज्ञां धात्री । प्रोचे चाकारलक्षणेः ॥ स्वं पतिं शस-
योहिर्यै । पश्य त्वं प्रवराकृते ॥ १४ ॥ तयेति कथिते यावत् । सा समागत्य पश्यति ॥ स तावदे-
ष्टितो बाले—दृष्टो वैकल्यमादधत् ॥ १५ ॥ हा कांते हा कुरंगादि । जलपंतमिति लक्षणेः ॥ सा-
पि हेमसंक्ष्माप—मुपलक्ष्य व्यचिंतयत् ॥ १६ ॥ अहं तु मधुम्रूपेन । समं पंचेन्द्रियोचितान् ॥ भुं-
जे भोगानयं त्वासी—न्मद्वियोगेन दुःखितः ॥ १७ ॥ धिग्धिग्जीवितं जन्मा—वतारं योषितां पुनः ॥
यतोऽसौ चिन्नदीवास्ति । भोग्या प्राग्यवतानि शं ॥ १८ ॥ विदंतीति विषादेन । वदंती हृदि दुःखि-
तां ॥ धान्या सत्वा स्थिता याव—त्तावत्तत्रागतो नृपः ॥ १९ ॥ मधुम्रपागमं ज्ञात्वा । दातुं विष्टर

इति दुःखेन संपूर्णा । धात्री श्रोद ऋशिः ॥ ९४ ॥ प्रविशोक्थय रुदंतीं तां । राङ्गैर्दुप्रमयौच्यत ॥
 श्चकस्मादोदिषि त्वं किं । दुःखेन रहिता मती ॥ ९५ ॥ केनापि परिभूता त्वं । केनापि वा वच-
 स्तव ॥ सम्यक्तया कृतं नास्ति । गालिर्दत्ता व केनचित् ॥ ९६ ॥ वल्लभस्य स्वकीयस्या—निष्टः क-
 श्चिदुदंतकः ॥ समागतोऽथवा किंचिद् । दुःखं तस्य न विष्यति ॥ ९७ ॥ पृष्टा बह्वाग्रहेणैवं । धा-
 त्र्युवाच सगद्गदं ॥ महतामपि जायंते । कर्मतो विपदोऽजितः ॥ ९८ ॥ यतो हेमश्चो राजा । यो-
 ऽद्भुद्भर्ता पुरा तव ॥ विधियोगात्स जातोऽस्ति । विकलस्त्वद्वियोगतः ॥ ९९ ॥

धात्रीमुखादिति श्रुत्वा । वचनं दुःखसूचकं ॥ जगाविंदुप्रज्ञा कोपा—द्विधाथ श्यामलं मुखं ॥
 ॥ १ ॥ स्तन्यपानप्रदानेन । धात्र्यसि मातृसन्निभा ॥ अतःपरं न वक्तव्यं । त्वया वचनमीदृशं ॥
 ॥ ३ ॥ संस्मारयति या दुःखं । विस्मयति चिरंतनं ॥ मुग्धान्योऽपि च सा मुग्धा । कथनीया वशा-
 ज्ञैः ॥ ४ ॥ यो मे पुराग्रवद्भर्ता । तस्यैवं स्यादशा कथं ॥ कथं मम वियोगेन । विकलः स प्र-
 जायते ॥ ५ ॥ वहति पार्थिवास्तस्य । शासनं मित्रयंति च ॥ कियंतः सेवकीन्नुय । प्रवर्तते च ते-
 ष्वपि ॥ ६ ॥ संत्यस्य वाजिनः प्राज्या । मंतगजाः पदातयः ॥ रमण्यो रूपधारिणः । स एकाकी

मनोजवपिशाचेन । वर्धमानस्य तस्य तु ॥ वैकल्यस्यापनोदाय । उपचार जनैः कृताः ॥ ८३ ॥
 तथापि तस्य शांतिर्न । समञ्चदखिलैरपि ॥ लोकैर्मुक्तः स एकाकी । कष्टे हि कोऽपि नो सखा ॥
 ॥ ८४ ॥ कुर्वीणो विविधां चेष्टा—मेकाकी पर्यटन् शुवि ॥ नवितव्यतया मोहा—त्सोऽयोध्यां न-
 गरीं गतः ॥ ८५ ॥ स्त्रीणां कदंबकं तत्र । विकलः प्रविलोक्य सः ॥ देवि देवीति कृत्वोच्चै—दे-
 धवैन्दुप्रज्ञाधिया ॥ ८६ ॥ अस्मान् समीक्ष्य रे मूर्ख । किं त्वं ग्रथिल धावसि ॥ ताभिः स्त्रीभिर्नि-
 णित्वेति । कुल्यते लकुटादिभिः ॥ ८७ ॥ अस्माकं कामिनीनां किं । त्वं विलसोऽसि रे जड ॥
 कसामुष्टिप्रहारेण । ताम्नितोऽसौ पुरीनरैः ॥ ८८ ॥ स्वकीयकर्मयोगेन । यत्र यत्र व्रजेदसौ ॥ तत्र
 तत्र व्यधुर्लोका । महीयसीं विमन्त्रनां ॥ ८९ ॥ तथापि देवि देवीति—कृताश्रयः पुरेऽखिले ॥ प-
 र्यटन् सहते कष्टं । पौरलोकविनिर्मितं ॥ ९० ॥ सोऽबलाबालमर्त्यानां । सहमानः कदर्थनां ॥ दृष्ट
 श्चुद्रप्रज्ञाधात्र्या । गवाक्षस्थितयैकदा ॥ ९१ ॥ वृद्धा हेमस्थं ऋमी—पालं समुपलक्ष्य सा ॥ चित्त-
 याचिंतयच्चित्ते । धात्री धात्रीव दुःखभृत ॥ ९२ ॥ दाहा प्रभुत्वमस्यैव । कीदृगसमभवत्पुग ॥ सहते
 चाधुना सोऽपि । कीदृगलोककदर्थनां ॥ ९३ ॥ धिग्धिगं हेमस्थस्यापि । राज्ञोऽब्रुदीदृशी दशा ॥

नि ॥ ७१ ॥ त्वांविना नगरं शून्यं । त्वांविना मंदिरं पुनः ॥ त्वांविना हृदयं शून्यं । त्वांविना च व-
 पुर्मम ॥ ७२ ॥ शून्या त्वयाविना शय्या । दीर्घा रात्रिस्त्वयाविना ॥ अन्नपानरुचिर्नास्ति । दिवसे-
 ऽपि त्वया विना ॥ ७३ ॥ मया तवापराद्धं किं । विरुद्धं यदिवोदितं ॥ देवि त्वं प्रकटीतुय । निवे-
 दय यथास्थितं ॥ ७४ ॥ विजानाम्यथवा माम्—कीनप्रमादयोगतः ॥ निलये रक्षितसि त्वं । म-
 धुना द्रोहवर्धिना ॥ ७५ ॥ वक्त्रेणैदुप्रमेव त्व—मिदुप्रमे. हितैषिणि ॥ त्वदेकध्यानलीनं मां । विना
 तेऽनृतकथं सुखं ॥ ७६ ॥

एवं विलापवाक्यैश्चै—विलापवन्नगराद्बहिः ॥ नृपो ग्रथिलवत्सोऽपि । परिब्रमति सर्वतः ॥ ७७ ॥
 आश्रित्यान्नागैरश्वान्यैः । परित्यक्तो जनैः समैः ॥ मा व्यहर्षिदथैकाकी । इत्यसौ बालकैर्वृतः ॥ ७८ ॥
 द्रवीकृत्य स्वमृत्रेण । रक्षां च तृगणादिकं ॥ स्वशरीरे ह्यसौ कुर्या—द्विलेपनं समंततः ॥ ७९ ॥ व-
 स्त्राणां पत्रपर्णानां । खमान्यादाय नृतलात् ॥ पर्यधत्त शरीरेऽसौ । निवारितोऽपि बालकैः ॥ ८० ॥
 वनतो बहुजातीनि । लात्वा पुष्पफलानि सः ॥ चेष्टां कुर्वन्निजे कंठे । हारकटपनयाक्षिपत् ॥ ८१ ॥
 वरेण्यसुरजिस्थाने । प्रबलां धूलिमक्षिपत् ॥ ग्रथिलोऽसौ निजे काये—ऽसमंजसं भृशं वदन् ॥ ८२ ॥

वलीयांसं मधुं ज्ञात्वा—मात्वा हेमरथं जगुः ॥ ६० ॥ नाथ त्वत्तो मधुक्कापो । बलेन वर्तते महान्
 ॥ ततोऽधुना शतैर्वैर—प्रलापैर्न प्रयोजनं ॥ ६१ ॥ सत्यान्यमात्यवाक्यानि । जानन्न हेमरथो हृदि
 ॥ संस्थितो मौनमालंब्य । छुंतिताशेषवस्तुवत् ॥ ६२ ॥ स्मरं स्मरं प्रियादुखं । हृद्यजस्रं नृपोऽज-
 वत् ॥ वातुलः क्रमंतस्तेन । वैकल्यं चोरीकृतं ॥ ६३ ॥ वैकल्येनाभवत्तेन । ग्रथिलः पार्थिवोऽप्य-
 सौ ॥ ततो गायति रागेण । कदाचिद्रोदिति स्वयं ॥ ६४ ॥ कदाचिद्रसति स्वैरं । शेते कदाचि-
 दालये ॥ कदाचिच्च सभामेति । नायात्यपि कदाचन ॥ ६५ ॥ याति कदाचिदुद्याने । वानायने
 कदाचन ॥ शृटुप्रभांविना सर्व—मपि शून्यं स चैकत ॥ ६६ ॥ हा प्रिये क्व गतासि त्वं । हा प्रि-
 ये किं न जल्पसि ॥ हा प्रिये घृविकाग्रंश्च । कथं दर्शयसि न मे ॥ ६७ ॥ हा प्रिये जल्पिता
 त्वं न । कदापि मौनमाश्रयः ॥ मम स्नेहपरीक्षार्थं । सांप्रतं किं ब्रवीषि न ॥ ६८ ॥ देवानां या
 भवेद्देवी । सा तत्वान्मनसापि च ॥ मिलहेव्यपि सुबु त्वं । कथंचिदपि नो मित्रेः ॥ ६९ ॥ प्राणे-
 न्योऽप्यधिकं मेऽनृ—स्त्वमेवैदुप्रप्रे प्रिये ॥ स्थिता प्रहृन्नवृत्त्या किं । दक्षता कलितापि च ॥ ७० ॥
 संति प्राणास्त्वदायत्ताः । किं न जानासि कोविदे ॥ त्वांविना ते कथं देहे । स्यास्यंति मम मानि-

भापि च बद्धजा ॥ ४८ ॥ अन्योन्यनिबिम्बप्रीति—गवनेन निरंतरं ॥ तौ द्वावपीहितैर्जागै—रजा
 नीतां जनुर्वरं ॥ ४९ ॥ अथेदुप्रजाया साकं । ये मंत्रिसौविदद्वकाः ॥ तत्र मुक्ता अभूवन्ते । गत्वा
 हेमरथं जगुः ॥ ५० ॥ स्वामिन्मित्रतया योगी—कृतस्त्वया मधुनृपः ॥ रिपुभ्योऽपि विशेषेण । रि-
 पुर्ज्ञेयस्त्वया स हि ॥ ५१ ॥ दुरात्मना पुरा तेन । या मैत्री जनिता त्वया ॥ केवलं तव कांतार्थं
 । सा कापट्येन निर्मिता ॥ ५२ ॥ यदर्थं विहिता मैत्री । दंभिना मधुमृजुजा ॥ सा कृता सफला
 तेन । तव स्त्रीरक्षणदहो ॥ ५३ ॥ तन्मुदिति वृत्तांतं । श्रुत्वा हेमरथोऽबदत् ॥ युष्माभिर्हस्यते किं
 वा । यथातथं निगद्यते ॥ ५४ ॥ ते प्रोचुर्नाथ दास्यस्य । संति स्थानान्यनेकशः ॥ मधुना रक्षि-
 ता ते स्त्री । जल्पामः सत्यमेव तत् ॥ ५५ ॥ स्वनारीरक्षणोदंत—माकर्ण्य मूर्धया भुवि ॥ पपात
 प्रमथय—हेमरथोऽतिदुःखतः ॥ ५६ ॥ सेवकैः स्वामिनो प्रक्तैः । शीतलैरुपचारकैः ॥ यावत्स-
 ङ्गीकृतो नृप—स्तावदूचे स विह्वलः ॥ ५७ ॥ सज्जीगवत रे भृत्याः । सन्नाहं परिधीयतां ॥ कुं-
 टित्वा सकलांगोध्यां । बद्ध्वानयत तं मधुं ॥ ५८ ॥ कियन्मात्रो मधुर्दुष्टो । यो रक्षति मम स्त्रियं
 ॥ गत्वा तत्राधुनैवाहं । त्विदं तस्य मस्तकं ॥ ५९ ॥ व्याकुलं स्त्रीवियोगेन । लुपंतमसमंजसं ॥

पलङ्कितः ॥ ३५ ॥ समये जनितं कृत्य—मखिलं सौख्यहेतवे ॥ यत्कृतं समये नैव । तत्प्राप्तेऽनु-
 शयाय च ॥ ३६ ॥ ततो यथा तथा वेगा—दनया सममेकशः ॥ विहाय सर्वथा व्रीणां । कामक्री-
 डां करोम्यहं ॥ ३७ ॥ विमृश्येति च ऋपालो—ऽनंगपीमा वशानुगः ॥ रेमे बलादपि राड्या । त
 याबला करोति किं ॥ ३८ ॥ मद्भूवितव्यतायोगा—द्यद्भावि ऋतमेव तत ॥ अनेनैव समं ऋतु—
 संयोगगन्धवनादथ ॥ ३९ ॥ विमृश्येति द्वितीयस्यां । निशायां स्वयमेव सा ॥ तेनैव रमयामास ।
 स्त्रियो हि कामविह्वलाः ॥ ४० ॥ तृतीयायां त्रियामायां । साक्रीडद्वीडयोद्धिता ॥ बांढत्येव स्त्रियः
 प्राय । उच्चमुच्चादिपूरुषं ॥ ४१ ॥ हावन्नावैर्विलासैश्च । विभ्रमैर्ब्रमकारिभिः ॥ राजानं रंजयामास ।
 कलाजिः सा निरंतरं ॥ ४२ ॥ विनोदहार्दस्यवार्ताभि—रार्यांगाथाकथादिभिः ॥ गीतैर्नृत्यैश्च वादि-
 त्त—वादनैस्तमरंजयत् ॥ ४३ ॥ आरामे पादपै रम्ये । विशाले दीर्घिकाजले ॥ पर्वते वितते रंतु ।
 यत्र यत्नाव्रजन्नृपः ॥ ४४ ॥ तत्र तत्र समादार्ये—दुप्रग्रामेव कामिनीं ॥ केवलं तद्गुणामक्तो । ग
 ह्मति क्षितिनायकः ॥ ४५ ॥ एकपक्षा जवेत्प्रीति—र्न सुखाय मनोषिणं ॥ तन्मयो मधुरयासी-
 दिदुप्रज्ञापि तन्मयी ॥ ४६ ॥ पाणिगृहीतकांताक । इव प्रावर्तत प्रभुः ॥ विवाहवृत्तजन्त्रीवै—दुप्र-

रक्षप्रदः ॥ किं तत्र क्रियते वांता । त्याज्यान्यस्त्री हि पंडितैः ॥ १४ ॥ कुत्राप्याकर्णितं नाथ । पा-
नीयाद्वह्निंसंजवः ॥ मेघादंगारवृष्टिश्च । कर्कटीभक्षणं वृतेः ॥ १५ ॥ आदित्यात्तामसोद्भाव । लुण्ण-
ता शशिनः कशात् ॥ ऋभारं किं त्यजेन्नेषो । मर्यादांमंबुधिश्च किं ॥ १६ ॥ जवेयुर्ये महीनांश्रा—
स्ते परस्त्रीपराहमुखाः ॥ मर्यादां न विमुंचन्ति । किं प्रारब्धं त्वया विभो ॥ १७ ॥ चक्रवाकी समी-
हेत । स्वं चक्रवाकमेव हि ॥ मेघमेव तडिचंड—मेव वा चंडगोलिका ॥ १८ ॥ कुलीना या भ-
वेत्कांता । सा स्वकीयं पतिं विना ॥ न वांनति स्वके स्वांते । मर्त्यमन्यं कदाचन ॥ १९ ॥ बहु-
धेत्युपदेशानां । वाक्यानि प्रोचिरे तया ॥ तथापि विषयाणां च । न स्पृहा व्यरमन्मयोः ॥ २० ॥
महतामपि मेघाना—मूषरे वर्षणं यथा ॥ यथा दुग्धसितापान—माराधितस्य जोगिनः ॥ २१ ॥
वैश्वानरे हविः क्षेपो । ज्वरितस्याज्यभोजनं ॥ खले यथोपकाराः स्यु—स्तथा तस्योपदेशकाः ॥ २२ ॥
समाकर्ण्य तदीयानि । वचनानि महीपतिः ॥ मनोऽभूतमार्गैर्विद्ध—श्रितयामास मानसे ॥ २३ ॥
इयमेकाकिनी चास्ति । त्वहमप्येककितां जजन् ॥ वियामावसरश्चेह—गंसमयो न मिलिष्यति ॥
॥ २४ ॥ विवर्णेभ्योऽपि मूर्खः स । पशुभ्योऽप्यधिकः स च ॥ आप्मनः समयो येन । संसारे नो-

स्मिन् प्राप्ते स्तीह्या न । तन्मूर्खत्वं महत्तमं ॥ १२ ॥ तद्विमुच्य त्रपां शीघ्रं । रमस्व त्वं मया समं ॥
 आगन्नागन्व मत्कोट—भागमलं कुरु द्रुतं ॥ १३ ॥ हेमरथाप्रियो यस्ते । महीशः प्राणवद्धमः ॥
 ममैवानुचरः सोऽस्ति । प्रेष्यवत्प्रेषणोचितः ॥ १४ ॥ देवि त्वमपि ददासि । विजानासि ह्मिताहितं
 ॥ मुक्त्वा विषादमानन्द—स्थाने स्वीकुरु महचः ॥ १५ ॥ स्वीकृत्य वचनं माम—कीनं प्रेमप्रवर्धनं
 ॥ अंतःपुरे मदीये च । पट्टराज्ञी ऽव प्रिये ॥ १६ ॥ कलावता मनुष्येण । रूपिणा धनिना सह
 ॥ एकांते मिलने जाते । प्रायो द्रवंति योषिनः ॥ १७ ॥ कामातुराणि वाक्यानि । समाकर्ण्य म-
 ह्नीपतेः ॥ स्वचित्ते धैर्यमालंब्य । जगदेदुप्रज्ञा नृपं ॥ १८ ॥ महीपाल प्रजापाल । त्वमस्यपरबोध-
 दः ॥ सदान्यदारदुब्धानां । शिक्षादाता च नृतले ॥ १९ ॥ परस्त्रीसंगतो लोका—पवादो भवति
 द्वितौ ॥ परस्त्रीतो मिथो वैरं । मित्रेष्वपि प्रवर्धते ॥ २० ॥ परस्त्रीसंगमाज्ञावा—न्मनस्तापो निरं-
 तरं ॥ परस्त्रीतः शरीरस्य । बलक्षयः प्रजायते ॥ २१ ॥ विश्वासो न विधातव्यो । मनुष्येण विवे-
 किना ॥ स्वकीयानामपि स्त्रीणां । विशेषतः परस्त्रियः ॥ २२ ॥ राज्यभ्रंशः परस्त्रीन्यः । परस्त्रीन्यो
 धनक्षयः ॥ कुल्यानामपि मर्त्यानां । जवेकुलकलंकिता ॥ २३ ॥ परस्त्रीसंगमो लोके । गदितो न-

॥ ३०० ॥ इति संचित्य मुंचन्ती । निःश्वासान् प्रवृत्तान्मुखात् ॥ दृतीञ्चिः कतिञ्चिः सार्धं । जगाम
 नृपसद्व सा ॥ १ ॥ आयांती पस्विरेण । ज्ञाता यावन्महीश्रुजा ॥ स तावत्पशमीं द्रुमि—मारुढा
 व्यपदेशतः ॥ २ ॥ समस्तमपि संस्थाप्य । पस्विारमधोभुवि ॥ उपर्येकाकिनी दूत्या । नीता सेंद्रुप्र-
 प्रांगना ॥ ३ ॥ उभयोरपि संयोगं । हर्षविषादकारकं ॥ मेलयित्वा गता दृनो । कृतार्थिनी निके-
 तनं ॥ ४ ॥ प्रायः स्युर्यौवनान्वीता । ये मर्त्या योषितोऽथवा ॥ संस्थिताः समुदायेषु । ह्यात्मानं र-
 क्षितुं क्षमाः ॥ ५ ॥ अहमेकाकिनी द्रुपो—ऽप्ययमेकाकी वर्तते ॥ अस्मिन् विकलितेऽथात्मा ।
 रक्षिष्यते मया कथं ॥ ६ ॥ चिंतयन्तीति द्रुपालं । विजनस्थानमाश्रितं ॥ एकाकिनं समालोक्य ।
 सा बभ्रुव जयदुता ॥ ७ ॥ दुष्टव्याघ्रसमीपे तु । स्थिता गौश्वि बिभ्यती ॥ लज्जया सा कुलस्त्रीव
 । नेशाभिमुखमैक्षत ॥ ८ ॥ तावदादाय पाणिभ्यां । कामाकुलेन द्रुश्रुजा ॥ शय्याया उपरि स्नेहा-
 त् । स्थापिता सा विलासिनी ॥ ९ ॥ तथापि किञ्चिदाचक्ष्यौ । न सा स्नेहलया गिरा ॥ चाटुभि-
 र्वचनैर्द्रुप—स्तां मोहयितुमभ्यधात ॥ १० ॥ तारुण्यपुण्यलावण्या । नृरिद्रव्यसमन्विताः ॥ प्रायो
 मर्त्याश्च कामिन्यो । न मिलांति कदाचन ॥ ११ ॥ मिलितेष्वपि तेष्वस्ति । सुरतावसरश्च न ॥ त-

मधुश्रुपेन तद्गुण ॥ ७७ ॥ जगाद सापि ज्ञो दूति । यदुक्तं मधुश्रुजा ॥ उपविश्यात्र सौख्येन ।
 निःशंकं वदतात्मम ॥ ७८ ॥ श्रुत्युदिते तया दूती । जजल्प विनयान्विता ॥ मार्गंति पतिना दू-
 तः । प्रेषितोऽस्ति मधुप्रजोः ॥ ७९ ॥ मया साकं दृढा मैत्री । यौष्माकीना भवेद्यदि ॥ मज्जाया
 द्राक् तदा प्रेष्या । श्रुषयित्वा सुश्रुषणैः ॥ ८० ॥ दूतेन सह ते जत्रा । प्रोक्तमस्तीति श्रुतिः ॥
 तेन श्रीमधुश्रुपाल—स्त्वामाकारयति द्रुतं ॥ ८१ ॥ प्रमदानां स्वकीयानां । तवापि च मृगेक्षणे ॥
 श्रुषणानि च वस्त्राणि । नृपोऽद्य निशि दास्यति ॥ ८२ ॥ प्रदाय तव नाथस्य । समीपे प्रातराद-
 रात ॥ प्रेषयिष्यति श्रुपाल—स्ततस्त्वमेहि सत्वरं ॥ ८३ ॥

दूतीवाक्यं समाकर्ण्य । क्षीननाप्रविधायकं ॥ व्यञ्चितयन्मनस्येवं । सा विषादसमन्विता ॥ ८४ ॥
 कामिनीनां कुलीनानां । स्वशत्रुवधचेतसां ॥ निशायामन्यमर्थस्य । न गेहे गमनं वरं ॥ ८५ ॥
 श्रुपोऽयमबलाहं तु । यास्याम्यस्य गृहे यदि ॥ तर्ह्ययं मां कलत्रत्वं । प्रापयिष्यति निश्चयात् ॥ ८६ ॥
 अनेनाकांक्षितां गृहि । नाहं यास्यामि सर्वथा ॥ प्रभृतं प्राप्स्यति द्वेषं । शत्रुर्गृह्णा ममोपरि ॥ ८७ ॥
 अयं न ज्ञायते द्वेषात् । किं किं कष्टं करोति मे ॥ एकशोऽहं ततो यामि । यद्भावि तद्भविष्यति

अथवा परकामिन्या । समं रिंसया निशि ॥ बुंप्त्येष कुलाचारं । नृपोऽपीति गतोऽर्यमा ॥ ७८ ॥
 संकोचितानि वक्राणि । सरसीषु सरोरुहां ॥ दुःखादिव परित्यक्ता । क्रीमा विहंगमैरपि ॥ ७९ ॥
 मय्यस्ति क्षणिको रागः । पंचवर्णात्मको यथा ॥ तथा सांसारिको ज्ञेयः । सध्येत्यदर्शयन्मन्त्रोः ॥
 ॥ ८० ॥ तत्स्वरूपं समीक्ष्यापि । तेन नृपेन चेतसः ॥ लभो रागो विमुक्तो न । दुर्मोच्यः कामि-
 नां स हि ॥ ८१ ॥ संध्यारागोपमं रागं । सांसारिकं समीक्ष्य यः ॥ मोहमाप्स्यति कालिम्ना । शी-
 व्रं तस्य भविष्यति ॥ ८२ ॥ इति दर्शयितुं राज्ञः । समेतेव विभावरी ॥ कामिनां कामवाणानां ।
 प्रसरप्रविधायिनी ॥ ८३ ॥ दुःखितं विरहवद्भि—मुदितं तत्स्करैर्नरैः ॥ घूर्णितं लोचनाभ्यां च । प्र-
 सृतं तामसोत्करैः ॥ ८४ ॥ नजोमरकतस्थालं । भृत्वोद्यत्तारकादतैः ॥ वर्धापयितुमायाता । स्वामि-
 नं शशिनं निशा ॥ ८५ ॥ यथा यथा शशांकेशो—दयोऽजायत पुष्करे ॥ तथा तथा मधुह्वापः
 । स्मखाणैरपीड्यत ॥ ८६ ॥ प्रजडिपतुमशक्तोऽपि । जजडप धीमत्त्वं नृपः ॥ कथं समानयेर्नाद्या-
 ध्यामात्येदुप्रज्ञां स्त्रियं ॥ ८७ ॥ मंत्रिणा नृपवाक्येन । प्रथमे प्रहरे निशः ॥ दूती संप्रेषिता पार्श्वे ।
 पत्न्या हेमस्थेशितुः ॥ ८८ ॥ गत्वा तदंतिके सायं—वोचन्मधुरया गिरा ॥ इंदुप्रप्रे गदुकं ते ।

ना ॥ ६६ ॥ यत एकाकिनीं पत्नीं । मां मुक्त्वा प्राणवद्वभ ॥ राज्यं शोक्तुं गृहे यासि । प्रभृतसु-
खलिप्सया ॥ ६७ ॥ यद्यत्र मां विमुच्य त्वं । निर्जगैहं गमिष्यसि ॥ स्थापयिष्यति दुष्टात्मा । स्व-
कलत्रेषु तर्ह्ययं ॥ ६८ ॥ तदा हेमरथोऽवोच-—न्मावादीदशुभं वचः ॥ त्वच्चित्ते कलपना याह—भो
तोऽहम्भुनृपतेः ॥ ६९ ॥ यदायमावयो गेह—मांकास्तिः समागतः ॥ तदावाभ्यां कृता प्रक्ति—
स्तेन प्रीतिं करोत्ययं ॥ ७० ॥ इहमेव विदित्वायं । स्नेहं दर्शयतीत्यलं ॥ ततस्त्वया न कर्तव्या ।
विंता चित्ते मनागपि ॥ ७१ ॥ प्रर्त्ता पुनः पुनः प्रोक्तं । स्वीकृतं वचनं तथा ॥ विमुच्य सोऽपि तां
तत्र । चंचालाशकुनेष्वपि ॥ ७२ ॥

हेमरथे महीपाले । प्रस्थिते स्वपुरं प्रति ॥ उवाच मधुनृपालो । मंत्रिणं स्मरपीडितः ॥ ७३ ॥
हेमरथस्त्वतोऽचाली—न्मया संतोषितो भृशं ॥ धीसख त्वं ममोपांत—मिदुप्रभामथानय ॥ ७४ ॥
मंत्रयवोचन्महीपाल । यावत्समेति शर्वरी ॥ विधाय चेतस्ते दाढर्थं । तावत्त्वया प्रतीक्ष्यतां ॥ ७५ ॥
प्रधानवचनं श्रुत्वा । मोदमानो महीपतिः ॥ स्वकीयकामनासिद्धिं । जानन्न सुखेन तस्थिवान् ॥ ७६ ॥
मन्त्राविदुप्रजायोगो । निशायां शर्मणे प्रवेत ॥ इतीवांस्तमितो ज्ञानु—रुभयोर्विघ्नघ्नीतितः ॥ ७७ ॥

मासमेकं वसंतस्य । कुत्वा क्रीडां नृपैः सह ॥ मधुराजा समायातो । मंदिरं सपरिहृदः ॥ ५५ ॥ स-
 मागत्यात्मनः सद्म । सकलत्रान कामभृतः ॥ दत्त्वा ऋषणवस्त्राण्यौ—चित्येन विससर्जन सः ॥ ५६ ॥
 प्रोचे हेमप्रथं राजा । भवतस्तव योषितः ॥ उचितं ऋषणै मित्र । निष्पन्नं नास्ति सांप्रतं ॥ ५७ ॥
 विद्वंबे कार्यमाणे तु । मया प्राज्यद्वितैषिणा ॥ देशं विनाशयिष्यंति । तव प्रत्यर्थिनो नृपाः ॥ ५८ ॥
 तेन त्वमधुना गह्व । स्वह्यतुल्यमतिस्थिते ॥ अन्येभ्यो वैरिभूषेभ्यो । रक्ष देशं त्वमात्मनः ॥ ५९ ॥
 देवीमिदुप्रभामत्र । विमुंच प्राणवद्वगां ॥ भूषणं कारयित्वाहं । तस्या दास्यामि हस्तयोः ॥ ६० ॥
 मया च कार्यमाणं त—द्विशेषेणास्ति ऋषणं ॥ समीपे स्वर्णकारस्य । निगद्यते मया ततः ॥ ६१ ॥
 एवमेवास्तु ते स्वामिन् । वचनं सौख्यसूचकं ॥ वदित्वेति हेमरथः । स्वस्त्रीपार्श्वे समाययौ ॥ ६२ ॥
 आगत्य दयितापार्श्वे । कथयामास ऋषतिः ॥ गह्वाम्यहं स्वके देशे । मुक्त्वात्र त्वामपि प्रिये ॥
 ॥ ६३ ॥ योग्यं निष्पादितं नास्ति । परिधानार्थमावयोः ॥ ऋषणं मधुभूषेना—द्यापि निगद्यते त-
 तः ॥ ६४ ॥ यदा त्वां ऋषणं दत्त्वा । प्रेषयेन्मधुपार्थिवः ॥ सौविदद्वैः समं वीरैः । समेतव्यं त्वया
 तदा ॥ ६५ ॥ श्रुत्वेतीदुप्रज्ञा दुःख—पूगसंपूस्तिवदत् ॥ अभाग्यं प्रकटीभूत—मस्ति नाथ तवाधु-

यत्पुरा वर्णितं भूषा—इया तत्सेवकैरपि ॥ सश्रीकं प्रवैर्वेत्त—तोरणैस्तद्वनं कृतं ॥ ४४ ॥ कुसुमा-
 नां सुगंधीनां । जलानामपि हारिणां ॥ वर्षणेन दामा तत्र । सिक्वा सेवकसंचयैः ॥ ४५ ॥ वापी-
 नां दीर्घिकाणां च । विश्वेषां सरसामपि ॥ प्रभृतैः सुरजिह्वै—वसितानि जलान्यपि ॥ ४६ ॥
 नृषणैः पट्टकूलैश्च । पादपाः परिधापिताः ॥ रामा श्वेति चारामाः । सुशोभां दधिरे तनौ ॥ ४७ ॥
 श्रुत्वा शृंगारितं सर्वं । वनं सांतःपुरो नृपः ॥ सकांतैः सह नृकांतैः । क्रीडां कर्तुमगादने ॥ ४८ ॥
 नृपालस्य पुरो रम्यं । लोकनं क्रियते बुधैः ॥ पादपैरिति दत्तानि । पत्रपुष्पफलान्यलं ॥ ४९ ॥
 आगतस्य महीशस्य । पुरस्तैरेव पादपैः ॥ पत्रैः पुष्पैः फलैश्चक्रे । प्राभृतं निजप्रक्तये ॥ ५० ॥ म-
 धोः समागमादृष्ट्वा । वनस्य वर्धतेऽधिका ॥ द्वधापीति मधोयोगे । ववुधे तस्य साद्रुता ॥ ५१ ॥
 तत्र वापीजलैश्चारु—श्रीखंडकुंकुमान्वितैः ॥ सुवर्णशृंगिकां भृत्वा । केलिं चकार पार्थिवः ॥ ५२ ॥
 नृरिविभ्रमधात्रीभिः । सर्वोज्ज्वलग्नालिभिः ॥ समंततः पुरेणापि । सोऽरमत व्यवहारतः ॥ ५३ ॥
 तथापिंपुप्रभाविप्र—योगादितो महीपतिः ॥ रममाणो वसंतेऽपि । मानसे रतिमाप न ॥ ५४ ॥
 नृपाला अपरे ये ते । समं सौवमृगीदृशा ॥ क्रीडां कृत्वा वसंतस्य । मेनिरे सफलं जनुः ॥ ५५ ॥

युजः ॥ ३२ ॥ सैवकानामपि चैव—मादशो यो हि ऋभृतः ॥ विनाशहेतुरेवासौ । विज्ञेयो ददन्तु-
 द्विभिः ॥ ३३ ॥ अल्पबुद्धेरपि स्वामिं—श्रेन्मानयसि मे वचः ॥ विमुच्य तर्हि मामत्र । युयमेव
 च गच्छत ॥ ३४ ॥ मामादाय प्रजो सार्धि । युयं यदि च गच्छथ ॥ तदा स मायथा ऋप—स्त्वां कहे
 पातयिष्यति ॥ ३५ ॥ निशम्य वचनं राश्या । जज्व्य जगतीपतिः ॥ महतां निन्दनीयं किं । ब्र-
 वीषि मृगलोचने ॥ ३६ ॥ अयं महानरेष्टो हि । तात इव क्षमातले ॥ तस्य तु त्वादृशा दास्यः ।
 प्रवर्तते सहस्रशः ॥ ३७ ॥ मा ब्रूषीस्तेन देवि त्वं । मार्कण्डिश्च विकल्पनं ॥ मम सार्धं समायाहि
 । नव्यमेव भविष्यति ॥ ३८ ॥

द्रष्टुक्त्वा स समादाय । साकर्मिदुप्रजांगनां ॥ जायमानेष्वशकुने—ष्वचलद्वसुधाधिपः ॥ ३९ ॥
 हेमरथं महीनाथं । समाकर्ण्य समागतं ॥ सन्मुखं मधुद्रुपोऽपि । समाजगाम मायया ॥ ४० ॥ प्र-
 वेशं कारयित्वा स । स्वनिर्केतनसन्निधौ ॥ आवासान् दापयामास । कामी कुर्यान्न किं स्त्रिये ॥ ४१ ॥
 आवासादिप्रदानेन । तोषयामास तं नृपः ॥ अन्येषामपि नृपानां । ददौ सन्मानमुत्तमं ॥ ४२ ॥
 समेतानां महीशानां । प्रत्ययोत्पादनाय सः ॥ वनश्रृंगारसामग्रां । निष्पादयितुमादिक्षत् ॥ ४३ ॥

खितो लेखो । हेमरथस्य नृभृतः ॥ येन मानसजा प्रीतिः । प्रवर्धते परस्परं ॥ २० ॥ वाचयित्वा स
 तं लेखं । प्रमोदपुलकांकितः ॥ गङ्गा शृङ्गप्रभायाश्च । दर्शयामास वेगतः ॥ २१ ॥ आवयोरुपरि
 स्नेहो । देव्यहो वर्तते महान् ॥ अयोध्यानगरीजत्रा—पीटशं लिखितं यतः ॥ २२ ॥ अतिस्फार-
 तयाधारे । मनुष्याणां च पक्षिणां ॥ यथार्थस्थे वटपुरे । लिख्यते मधुनृजजा ॥ २४ ॥ यदा तत्र
 समेतोऽहं । तदा नृक्तिस्त्वया तथा ॥ कृता सर्वप्रकारेण । यथाहं रंजितो भृशं ॥ २५ ॥ प्राणद-
 पि ततोऽजीहो । वर्तसे परमः सुहृत् ॥ त्वया समं च प्रेदो मे । कदापि मनसापि न ॥ २६ ॥ स-
 मस्तमपि मद्भस्तु । त्वदायत्तं प्रवर्तते ॥ त्वयापि च तथा ज्ञेयं । विमुच्य मतिकल्पनां ॥ २७ ॥ स-
 कलत्रा महीपाला । ये मदाज्ञाप्रवर्तिनः ॥ मया त्वाकारिताः संति । तैः समं क्रीम्तुं वने ॥ २८ ॥
 त्वयाप्यतः समेतव्यं । सद्वितेन स्वयोषिता ॥ न विलंबश्च कर्तव्यः । स्नेहसंपूर्णचेतसा ॥ २९ ॥
 आदरात्मधुनृपेन । पत्रिका लिखितास्ति मे ॥ वाचय त्वमपि प्राण—प्रिये तां प्रेम वीक्षितुं ॥ ३० ॥
 पादयैव कुलकांताभिः । पत्याज्ञेति विचिंत्य सा ॥ वाचयित्वा च लेखं तं । कंपयंती शिरो जगौ ॥
 ॥ ३१ ॥ यो नृवेत्सरलो मर्त्यः । सरलत्वेन वेत्ति सः ॥ किंत्वत्र वर्तते किञ्चित् । कापट्यं मधुनृ-

इति चिंतयतश्चित्ते । तस्य प्रादुरदृन्मतिः ॥ यथातथास्य नृपस्य । कर्तव्यं कार्यमादरात् ॥
 ॥ ए ॥ अस्मिन् जीवति नृपाले । कार्यार्णे निखिलान्यपि ॥ भविष्यति मृते वास्मि—ज्ञाशं या-
 स्यंति तानि मे ॥ १० ॥ चिंतयित्वेति नृपं स । जगाद् मिष्टराषया ॥ प्रजो त्वया न कर्तव्याः ।
 हृदि चिंता मनागपि ॥ ११ ॥ अद्ययावन्मया ज्ञातं । विस्मृता सा भविष्यति ॥ स्वस्त्रीव परकांता
 तु । विस्मृता ते न दृश्यते ॥ १२ ॥ ततो यथा तथा तस्याः । संयोगः प्रविधास्यते ॥ मद्वाक्येन
 कुरु स्वास्थं । स्यात्कार्यं हि शनैः शनैः ॥ १३ ॥ मंत्रिविश्वासिवाक्येन । मानसे धीरतां धरन् ॥
 तस्थौ तदागमस्वांत—स्वस्थीभूतो महीपतिः ॥ १४ ॥ अथ कापि मतिः कलुषा । मत्वेति हृदि
 धीसखः ॥ दूतान् प्रेषितवान् राज्ञा—माकारणाय सर्वतः ॥ १५ ॥ मासमेकं वसंतस्य । क्रीडां नृप-
 तिभिः सह ॥ स्थित्वोद्याने कश्चित्यं—गनायुग्मधुपार्थिवः ॥ १६ ॥ ततो युष्मानि रथुच्चैः । प्रीति-
 प्रक्तिसमन्वितैः ॥ आगंतव्यं सहारमीयैः । कलत्रैः क्रीम्नोचितैः ॥ १७ ॥ ये ये मधुमहीशस्य ।
 शासने नृभुजोऽनवन् ॥ इति संप्रेषितास्तेषां । लेखा लेखा इव प्रियाः ॥ १८ ॥ लेखानां च तथा
 तेषां । दर्शनेन महीभुजः ॥ ते सर्वेऽपि समेता हि । नायांति कलयेऽत्र के ॥ १९ ॥ विशेषाद्धि-

तु स्वयं नाम्ना । मधुमृपो द्वितीयकः ॥ मधुरेवागतस्तेनो—द्विदीपे विरहोऽधिकः ॥ ९८ ॥ ततो-
 ऽसौ विकलात्मेवा—श्रवचून्वयमना नृपः ॥ तस्य दुःखेन दुःखाढ्या । जाताः सर्वेऽपि नागराः ॥
 ॥ ९९ ॥ तथापि न गृहे तस्य । समेतः सामवायिकः ॥ समाधिं वपुषः पृष्टुं । पूर्ववाक्यानि सं-
 स्मरन् ॥ १०० ॥ नवमीदशमीकामा—वस्थामध्यगतोऽन्यदा ॥ मुमूर्षुः स्वजनैर्भ्रमौ । मुक्तोऽव्या-
 नमोचनात् ॥ १ ॥ नृपभृत्या हुतं गत्वा । स्वरूपं मंत्रिणोऽभ्यधुः ॥ धीमस्रवोऽपि तदाकर्ण्य । समा-
 ययौ नृपालये ॥ २ ॥ समेत्य च नमस्कृत्य । विविक्ते सुप्तमीश्वरं ॥ यावत्तिष्ठति तावत्स । तेन स-
 न्मुखमीदितं ॥ ३ ॥ दृष्ट्वावोचन्नुपो मंत्रिन् । विद्यते जवतः सुखं ॥ दुःखात्स प्रत्यवभाय । भविता
 तन्मृते मयि ॥ ४ ॥ राज्ञः स्वरूपमालोक्य । विरूपं मंत्र्यचिंतयत् ॥ किं कुर्वे कुत्र गह्वामि । पुरः
 कस्य ब्रवीम्यहं ॥ ५ ॥ अत्र परत्र लोके य—द्विरुद्धं कर्म दुःखकृत ॥ अवस्थामीदृशीं प्राप्तो । श्रु-
 पस्तस्या विचिंतनात् ॥ ६ ॥ अस्याहं चेत्सहायः स्यां । मां लोकस्तर्हि निंदति ॥ न ज्ञवामि तदा
 वश्यं । प्राणानपि नृपस्यजेत ॥ ७ ॥ तदा चिंतनी लज्जा । मदीया च प्रयास्यति ॥ तथैव सेव-
 को धर्मो । व्रजिष्यति पुरातनः ॥ ८ ॥

अजायत रसोत्पत्ति—वसंतसमयागमे ॥ ८७ ॥ एकस्तु मधुच्छपस्य । करीरस्येव विग्रहे ॥ कश्चि-
दपि नो जातो । रसप्रादुर्भवः क्षणं ॥ ८८ ॥ भवेत्सुंदरतायोगा—दन्त्रीष्टुदुप्रनामधौ ॥ तत्रैव तद-
प्रावेन । महादुःखोऽप्रवन्मधुः ॥ ८९ ॥ अतिशुक्लैर्धनेनैव । तेन दुःखेन नृयसा ॥ इन्द्रियायतने
तस्य । जज्वाल विरहानलः ॥ ९० ॥ यथा यथातिनिःश्वासो—ह्वासा प्रवति तन्मुखे ॥ स प्रा-
वर्धत तैरेव । वातरूपैस्तथा तथा ॥ ९१ ॥ केनचित्तत्र पुष्पाणि । मालतीसंभवानि च ॥ केनचि
ज्जातिजातानि । रंजादलानि केनचित् ॥ ९२ ॥ केनचिन्नागवल्लीनां । पत्राणि तन्मुखे भृशं ॥
केनचित्सहकाराणां । मंजर्यस्तफलानि च ॥ ९३ ॥ चंदनानां सुगंधीनां । कर्पूराणां शशित्विषां ॥
सखिलानि च शीतानि । केनचिद्भक्तिभाजिना ॥ ९४ ॥ केनचित्तालवृत्तानां । संपादिताः समीर-
णाः ॥ कंठे मौक्ताफला द्वाराः । केनचित्पस्थिपिताः ॥ ९४ ॥ केनचित्सूक्ष्मवस्त्राणि । पट्टकुलानि
केनचित् ॥ देवदूष्याण्युदाराणि । दौकितानि च केनचित् ॥ ९५ ॥ इति नानाप्रकाराणि । वस्तु
नि यानि यानि तु ॥ तस्योपशान्तये दत्ता—न्यभ्रवंस्तान्यशर्मणे ॥ ९६ ॥ षड्भिः कुलकं ॥ यथा
विषयिणो धर्म—वार्तापि च विषायते ॥ तथा वियोगिनस्तस्य । तत्सर्वमप्यभ्रद्विषं ॥ ९७ ॥ प्रथमं

ति ॥ ७५ ॥ परं तस्यान्नवच्चित्तं । दुःखपूरेण पुरितं ॥ उदासीनमनास्तेन । योगीवान्महोपतिः ॥ ७६ ॥ आसने शयने याने । भोजने विजने जने ॥ कानने चापि प्रासादे । स क्वापि नाप्तवान् रतिं ॥ ७७ ॥ औदासीन्येन राज्यस्य । राजा कार्याण्यसाधयत् ॥ धीसखः सोऽप्युपालम्भ-भीत्या नंतुमुपैति न ॥ ७८ ॥ अत्रांतरे वसंततू—रजधानी स्मरेशितुः ॥ समायातश्च पांश्रानां । चेतोऽनलप्रदोपकः ॥ ७९ ॥ मिथोऽत्र दंपती रागं । प्रकटीकुरुतो भृशं ॥ इत्यावि-क्रियते रागः । कानने किंशुकैरपि ॥ ८० ॥ पत्रैः केचित्सुमैः केचि—फलैः केचिच्च पादपाः ॥ त्रेजुः शोभां स्वदेहेषु । मथावेकैर्द्वया अपि ॥ ८१ ॥ सुखाप्या चित्तवाक्कायैः । पंचेंद्रिया नरा इव ॥ त्रिधापि सद्दकारास्तु । दधुः पल्लवनश्रियं ॥ ८२ ॥ धन्यो धन्यो वसंतोऽयं । यत्प्रसादान्महोरुहाः ॥ अपि निरुद्धदनाः शुष्का । भवंति नवपल्लवाः ॥ ८३ ॥ समंतात्कानने शोभां । दृष्ट्वा प्रमददायिनीं ॥ कृजितैर्जयनिःस्थाना—नीव चक्रुर्वनप्रियाः ॥ ८४ ॥ भाविनी सौरभवाप्ति—रथास्माकं महावने ॥ इति गुंजारवैर्मत्ता । गानं कुर्वति षट्पदाः ॥ ८५ ॥ कुत्रचिद्वपती क्रीमां । प्रकुर्वीते वनावनौ ॥ कुत्रचित्पुरुषा एव । कामिन्य एव कुत्रचित् ॥ ८६ ॥ मनुष्याणां मृगादीणां । पादपानामपि स्फुटं ॥

लानगरीशोभां । प्रजास्तत्र निवासिनीः ॥ समीक्ष्य मधुद्रुपस्य । चतुर्व प्रतिघो महान् ॥ ६९ ॥ ह
 न्मनोरथाफलना—न्मधुङ्क्षापो विषादवान् ॥ न ताः मत्कारयामास । चुकोप च नियोगिनं ॥ ६९ ॥
 अहो हा पाप्मनैतेन । मां विप्रतार्य कैतवात् ॥ अत्रानीय समस्तं च । मम कार्यं विनाशितं ॥ ६९ ॥
 नियोगिनं दुरात्मानं । निर्भर्त्सयाम्यहं तथा ॥ अद्यप्रभृति नो कार्य—मीदृशं कुरुते यथा ॥ ६९ ॥
 चिंतयित्वेति रे दुष्ट । स्पष्टमिथ्याप्रलापक ॥ किं मे ते वाज्रवैद्यं । येनानृविप्रतारकः ॥ ६९ ॥
 प्रदत्ता इत्युपालंघा । मनीषिणोऽपि मंत्रिणः ॥ स तदोचे प्रज्ञो नाहं । वेद्मि वेत्ति च सैन्यपः ॥
 ॥ ७० ॥ तमाकार्यं यदा राज्ञा । पृष्टमाक्रोशभाषणैः ॥ सेनापतिरपि प्रोचे । न ज्ञातं तमसा नि-
 शि ॥ ७१ ॥ अपराधं कृपासिन्धो । क्षमस्व त्वं ममैकशः ॥ नातः परं करिष्यामि । कार्यमीदृशमीश्वर
 ॥ ७२ ॥ महोत्सवैः पुरीमध्ये । क्रियमाणे प्रवेशने ॥ संतुष्टा नागरा लोका । द्रुपस्त्वन्नृद्विषादवान्
 ॥ ७३ ॥ स्म्यान्निर्गणिकाग्निश्च । गीयमानगुणवद्धिः ॥ तूर्याणां वर्यनिर्घोषै—रगमद्भवन् नृपः ॥
 ॥ ७४ ॥ तव गायंति गीतानि । काश्चित्सारंगलोचसाः ॥ काश्चिद्वर्धपयंयुच्चै—रक्षतैरक्षतैः शतैः
 ॥ ७४ ॥ हावजावविद्यासादीन । काचिद्वर्धयतीशितुः ॥ काचित्कटाक्षवाणेन । निशितेन च विध्य-

त्व च ॥ अथ श्यं प्रकरिष्यामि । तावकीनं समीहितं ॥ ५३ ॥ इति स्मृत्वा पुरा प्रोक्तं । वचनं स-
 चिवोत्तम ॥ चतुर्बुद्धिनिधानत्वात् । कुरु कार्यं ममेप्सितं ॥ ५४ ॥ ऋपालवाक्यमाकर्ण्य — चित्तं
 ह्रीसखो हृदि ॥ किं कुर्वेऽत्रास्य साद्यापि । विस्मृता न परंगना ॥ ५५ ॥ अभव्यं वा वचो श्रव्यं
 । प्रमाणीकार्यमैश्वरं ॥ अबोचत्सचिवः स्वामिनः । स्मृतिं तद्वरं कृतं ॥ ५६ ॥ संतोष्य वचसा ऋपं
 । विरुद्धं तद्वचो विदन् ॥ सेनाश्रयायिनं मंत्री । दीर्घदर्शी रहस्यवक् ॥ ५७ ॥ अहो तथा त्वया
 सेना । चालनीयाग्रतो द्युतं ॥ यथा वटपुरं मार्गे । नैत्ययोध्या ज्ञा लाभ्यते ॥ ५८ ॥ इत्यमात्यस्य
 वाक्येन । सेनापतिस्तथा निशि ॥ सेनां चालितवान् दुर — वर्त्यभूत्तपुरं यथा ॥ ५९ ॥ गह्वतो
 मधुऋपस्य । परिवारेण ऋयसा ॥ अथायोध्या नगरेयत्रा — प्रवत्समीपवर्तिनी ॥ ६० ॥ निजं तं म-
 धुभूपालं । सर्वतो जितकासिनं ॥ समागन्तमाकर्ण्य — शृंगारयत् पुरीं जनाः ॥ ६१ ॥ हंसपदैश्च
 सिंदूरै — हस्तितालादिवर्णकैः ॥ विचित्रा रचना चक्रे । ददृ ददृ गृहे गृहे ॥ ६२ ॥ तोरणैर्मौक्तिकैः
 पुष्प — दामभिर्धामधामगिः ॥ पुरीं शृंगारयित्वोच्चैः । समेताः सन्मुखं प्रजाः ॥ ६३ ॥ प्राभृतानि प्र-
 ऋतानि । विविधानि वराणि च ॥ नृपस्य पुरतो मुक्त्वा । नेमुस्ताः सकला अपि ॥ ६४ ॥ कौश-

येषां भवन्ति पुण्यान्या—श्रयेयुस्तान् जयश्रियः ॥ इति पुण्यप्रज्ञावात्ता । मधुमृपचमूं श्रिताः ॥ ४२ ॥ श्रितासु जयलक्ष्मीषु । वाहिनीं मधुमृजः ॥ भीममृपो गृहीतश्च । जीवंस्तसु भट्टैर्दुतं ॥ ४३ ॥ गृहीत्वा च वशे कृत्वा । तं च निष्कास्य देशतः ॥ अन्यत्र स्थापयामास । ग्रीममृपं मधुप्रभुः ॥ ४४ ॥ तत्र देशे मधुक्षापो—ऽस्थापयत्स्वकुलागतान् ॥ एकमुह्नापयत्येकं । स्थापयन्ति च येन्नृपः ॥ ४५ ॥ ग्रीमोऽपि ग्रीममृपालो । विजितो मधुमृजः ॥ इत्यानयन्ति मृपाला । उपाय नान्यनेकशः ॥ ४६ ॥ वेगिनो वाजिनः केचित् । केचिदुन्मत्तवारणान् ॥ अद्भुतान् स्यंदनान् केचित् । केचिद्दीरान् पदातिकान् ॥ ४७ ॥ केचिदुपवतीः कन्याः । केचिदाभरणं वरं ॥ केचिन्मुक्ताफलं प्रीत्या—दौक्यन् नृपतेः पुरः ॥ ४८ ॥ प्राभृतीकृतवस्तून्—दाय मृपोऽपि दत्तवान् ॥ केषां चित्पत्तनं देशं । नगरं ग्राममुत्तमं ॥ ४९ ॥ दत्त्वा यद्योचितं दानं । संतोष्य सकलान् जनान् ॥ बभूव मधुमृपालः । पुरं जिगमिषुर्निजं ॥ ५० ॥ अथ गन्तापि मृमीशः । स्वकीयं नगरं प्रति ॥ मनोमध्ये स्थितामिदु—प्रभां न व्यस्मन्मनाक् ॥ ५१ ॥ ततोऽबोचत्स यद्यथा—वयोर्यानि निजे पुरे ॥ तथापि स्ववचो मन्त्रिन् । संस्मर त्वं पुरोदितं ॥ ५२ ॥ जित्वाऽरिं वलमानोऽहं । वटङ्गं समे-

योः ॥ ३० ॥ धरणीधवयोरुच्चैर्बलिनोरुजयोरपि ॥ सन्मुखं मिलिते सैन्ये । तूर्णं योद्धुं स्पृहा-
भवत् ॥ ३१ ॥ रणतूरनिनादौघैर्नृत्यंति वीरमानिनः ॥ अथ किं प्रकरिष्यामः । कंपते कातरा
इति ॥ ३२ ॥ हयानां हेषितैर्मत्त—हस्तिनां बृंहितैस्तैः ॥ स्यंदनानां च चित्कारैर्बैदिनां विरु-
दारैः ॥ ३३ ॥ सोत्साहा धृतनाराच—कृपाणमुद्रादयः ॥ भ्रमंतीतस्ततो वीरा । मकरा द्वव वारि-
धौ ॥ ३४ ॥ हन्यतां हन्यतामेष । ब्रुवाणा इति त्रैरिणि ॥ नक्रचक्रा इवांग्रौधौ । वीराः परिस्फुरं-
ति च ॥ ३५ ॥ परस्परमभिघातेन । निर्गतानि बहूनि वै ॥ रुधिराणि जलानीव । प्रवर्तते समंततः
॥ ३६ ॥ वीराणामेव मर्त्यानां । योद्धुं प्रकटिता घनाः ॥ हया रंगत्तरंगात्रः । प्राप्नुवंति कुरंगतां ॥
॥ ३७ ॥ भिन्नेभ्यः कुंजिनां कुंज—स्थलेभ्यश्च विनिर्गतैः ॥ शुष्कमुक्ताफलैस्तूर्ण । पूर्णानृन्मेदि-
नी तदा ॥ ३८ ॥ अन्योन्यशीघ्रसंघटा—समुद्रघृतो हुताशनः ॥ बहवाग्निस्त्रि व्याप—द्रुस्सात्क-
र्तुमुद्यतः ॥ ३९ ॥ घोरसंश्रमपायोधौ । हयादिवहनैरिति ॥ उन्मज्जंति निमज्जंति । वीराश्च का-
तरा नराः ॥ ४० ॥ ये नोत्तीर्णाः पयोधिं तं । मयास्तत्रैव ते नराः ॥ समुत्तीर्णाश्च मे प्राज्या—
स्तेऽञ्जंश्च जयश्रियं ॥ ४१ ॥ नवभिः कुलकं ॥

र्ववान्न राजा । जगौ मिथ्या ब्रवीषि किं ॥ स कोऽयस्ति न संसारं । यः समेति ममोपरि ॥ २० ॥
 प्रताप्यन्योऽपि यः कश्चित् । सोऽपि द्रुपः समेति न ॥ वराकोऽयं कुमारोऽपि । मधुद्रुपः समेति किं
 ॥ २१ ॥ अथ यावत्त्वया मंत्रिन् । न श्रुतं श्रुतिगोचरे ॥ सिंहस्योपरि किं हस्ती । समेति बलवा
 नपि ॥ २२ ॥ एवं सत्यपि यद्येष । समेतोऽस्ति मुमूर्षया ॥ तर्हि तेन समं युद्धं । विधाय घातयि-
 ष्यते ॥ २३ ॥ कथयित्वेति वृषालः । सज्जीकर्तुं बलं निजं ॥ कांदिशीकजने इंगे । रणज्जेरीम
 वादयत् ॥ २४ ॥ तदा जीममहोपायं । व्याचष्ट सचिवाग्रणी ॥ विजो क्षमामहीनाथो । बलीयान्
 वर्तते महान् ॥ २५ ॥ प्रतोलीं दापयित्वा तद् । दुर्गरोधं विधाय च ॥ सुखैस्तिष्ठ कियत्कालं । का-
 लक्षेपो हि सौख्यदः ॥ २६ ॥ भीमेशो भीमवद्भीमः । प्राह रे किं प्रजडपति ॥ वराकेऽस्मिन् समा-
 याते । प्रतोली दाप्यते कथं ॥ २७ ॥

राजोक्तवेति पुरीमध्या—हरीतः केसरीव सः ॥ युद्धागोद्यत एकाकी । निर्गतोऽनु चमूः समा
 ॥ २८ ॥ सैन्योपेतं तदा पुर्यां । निर्गतं जीमवृष्टुजं ॥ निशम्य मधुद्रुपोऽपि । सज्जीचकार वहि-
 नीं ॥ २९ ॥ प्राडुर्भवेद्यथा वह्नि—धर्षणे वंशवंशयोः ॥ यथा मनोभवो द्रुयो—दर्शने पुरुषस्त्रि-

स्या हि यथातथा ॥ प्रधानेन तनस्तेन । शपथाः प्रतिचक्रिरे ॥ ७ ॥ मंत्रिणाश्वासितो राजा ।
 चिंतयंश्चित्तचिंतितं ॥ समं हेमश्चेशेना—चालीदृष्टृग्परिहृदः ॥ ८ ॥ द्वयोर्महीश्रुजोः प्राज्ये ।
 मिलित्वा चलिते बले ॥ ऋग्गजह्वयोपेते । स्थपत्तियुते द्रुतं ॥ ९ ॥ स्वजनं शैलश्रृंगाणां । कं-
 पनं ऋतलस्य च ॥ अग्नीकसमुदायेन । चलतस्तस्य पथ्यभूत् ॥ १० ॥ निजाधीशप्रतापेन । नि-
 र्भयत्वेन वर्त्मनि ॥ शनैरपि बलं गह्व—निशीथि प्राप तत्पुरं ॥ ११ ॥ आदित्यशशिनो रज्ञो—
 द्वयोर्बलैरवेष्ट्यत ॥ भीमभूतपुरं विष्वक् । सुराडिस्तारकैरिव ॥ १२ ॥ निःस्वानादिकवादितैः । पर-
 चक्रसमुद्भवैः ॥ पूर्वमाणे नञ्जोदेशे । बुद्धौ न सकलं पुरं ॥ १३ ॥ सुभयानां प्रवेशे यो । जायते
 दुःखदायकः ॥ तत्तूर्यनिनदैरेव । कोलाहलः पुरेऽभवत् ॥ १४ ॥ तुमुलं नगरे प्राज्य—माकर्ण्य
 भीमभूतपतिः ॥ ज्वाच सचिवं कोला—हलः किंहेतुकोऽस्त्ययं ॥ १५ ॥ प्लाविता किं समुद्रेण ।
 किंवा प्रज्वालितामिजिः ॥ किं विद्युद्भिः समाक्रांता । पृथिवी-पृथुतान्विता ॥ १६ ॥ अमात्यः स-
 त्यवाग्प्रोचे । नाथ तर्कयसे किमु ॥ मधुनृपः समेतोऽस्ति । कटकेन महीयसा ॥ १७ ॥ माभूदेत-
 त्पुरीजंगः । परचक्रसमागमात् ॥ लोको जयद्रुतस्तेन । कोलाहलं करोत्यलं ॥ १८ ॥ श्रुत्वेति ग-

ष्यति ॥ ९६ ॥ ततस्त्वमधुना स्वामि—न्नाश्वास्य सकलां चमूं ॥ सर्वेण परिवारेण । प्रथमं जय
 वैरिणं ॥ ९७ ॥ श्रुत्वेत्युच्चे मधुर्मेत्रिन् । किं भाषयसि मां मुधा ॥ प्रयातु सकलं सैन्यं । कीर्तिर-
 प्यस्तु वा मुधा ॥ ९८ ॥ मम सैन्येन सर्वेण । द्रव्येण न प्रयोजनं ॥ एकमिन्द्रप्रजाया हि । प्रयो-
 जनं कुरुष्व तत ॥ ९९ ॥ द्रुगुर्वीशवंचः श्रुत्वा । चिंतयामास धीमसः ॥ कामातुरो मधुर्हाहा । वि-
 रुद्धं किं प्रजल्पति ॥ १०० ॥ अथवा कामिनो मर्त्याः । कुलाचारं बलं धनं ॥ प्राणानपि त्यजति
 स्वान् । विरुद्धजल्पनेन किं ॥ १ ॥ यादृशो रगिणां रागो । रूपिण्यां स्त्रियि वा धने ॥ तादृशो
 यदि धर्मो स्या—त्तर्हि सिद्धिर्न दुर्लभा ॥ २ ॥ आबालकालतोऽप्येष । वर्धितः पार्थिवो मया ॥ य-
 दि सोऽपीदृशं वक्ति । तदन्यस्य तु का कथा ॥ ३ ॥ अथास्याज्ञानुसारेण । प्रचल्लेऽहं स्वबुद्धितः
 ॥ आश्वास्यैनं यथा काल—क्षेपोऽपि च प्रजायते ॥ ४ ॥ विचार्येत्यवदन्मन्त्री । येनोद्देशेन नाय-
 क ॥ निर्गतस्त्वं कुरुष्वदौ । यतो वैरिजयो नवेत् ॥ ५ ॥ जिते वैरिणि ते भावी । प्रतापस्योदयो
 महान् ॥ पश्चाद्विधास्यते नाथ । तावकं चित्तचिंतितं ॥ ६ ॥ पार्थिवः प्राह यद्येवं । तर्हि त्वं मम
 गोचरे ॥ कुरुष्व शपथान् मंत्रिन् । मां विश्वासयितुं ह्युतं ॥ ७ ॥ कामार्ता विकलात्मानो । विश्वा-

रशतैरपि ॥ ८५ ॥ तथापि कश्याम्यस्य । वाक्यमायतिमुदरं ॥ विमृश्येत्यब्रवीन्मन्त्रि । कामातुरं म-
धुनृपं ॥ ८६ ॥ यत्त्वया चिंतितं चित्तं । मत्पुरो यच्च ज्ञापितं ॥ इह लोकेऽन्यलोके त—दपवाद-
करं तव ॥ ८७ ॥ तदिदं चिंतनं त्यक्त्वा । मत्वा मद्बचनं विज्ञो ॥ निजामीष्टानि कृत्यानि । विचा-
रशास्समाचार ॥ ८८ ॥ दुष्टेन मंत्रिणानेन । चित्तवार्ता ममाददे ॥ न करोत्युद्यमं तत्र । वासयत्ये-
ष मां पुनः ॥ ८९ ॥ ततोऽवदन्महीपात्रः । कोपादोपेन धीसखं ॥ याहि त्वं दूरतोऽवश्यं । मरिष्या-
म्यहमत्र च ॥ ९० ॥ कामी हितोपदेशेन । कार्योकार्थं च वेत्ति न ॥ ततोऽयं सहसा प्राणान् ।
मात्यादीत्कामविह्वलः ॥ ९१ ॥

ध्यात्वैति सचिवः काल—क्षेपं कारयितुं जगौ ॥ नाथ संप्रति रक्ष्येयं । किंवदन्ती त्वया हृदि
॥ ९२ ॥ दुष्टं भीमनृपं जेतुं । सांप्रतं गृह्यते ॥ मयका बलमानेन । कर्षिष्यते तवेष्मिन्तं ॥
॥ ९३ ॥ परदारविबुब्ध त्वं । वचसा मे यदि प्रभो ॥ न गृह्यस्यधुना तर्हि । ज्ञेयं दुःखं महत्त्वयि
॥ ९४ ॥ य एते सुभयाः संति । त्वत्तस्ते सकला अपि ॥ परावृत्य गमिष्यन्ति । सैन्ये प्रंगो प्रवि-
ध्यति ॥ ९५ ॥ संजाते कटके प्रंगे । शिखुन्मादमाप्स्यति ॥ वैरिण्युन्मादमापन्ने । तवायशो प्रवि-

। सचिवः परिपक्वधीः ॥ नृपालं कथयामास । धीसखो हि सखेशितुः ॥ ७४ ॥ राजंस्तवास्ति किं
दुःखं । समुद्रमृतं हृदि द्रुतं ॥ किं हेमरथनृपेना—पमानं ते कृतं ननु ॥ ७५ ॥ किंवा शरीरसं-
नृत—विषमामयनिर्मितं ॥ केनचिद् द्वेषिणा यद्वा । कृतं बाहुमनसोद्धितं ॥ ७६ ॥ व्यग्रचित्ते त्व-
यि स्वाभिन् । सैन्यं सर्वमपि क्षणत ॥ यतो भविष्यति व्यग्रं । तद्यथार्थं निवेदय ॥ ७७ ॥ कामा-
तुरमनुष्याणां । न लज्जा न च साध्वसः ॥ इति तेन निजास्येन । कथितं मंत्रिणः पुरः ॥ ७८ ॥
न कुतोऽप्यन्यतोऽमात्य । दुःखं मदीयमानसे ॥ स्त्री हेमरथनृपस्य । यतो दृष्टा ततोऽस्ति तत् ॥
॥ ७९ ॥ तथा दर्शनमात्रेण । मदीयं हृदयं हृतं ॥ अन्यस्मादपि सर्वस्मा—द्विरक्तिः कारिता पुनः
॥ ८० ॥ अंतःपुरे मदीये च । बहवः स्मृति योषितः ॥ ईदृशी कापि नो नारी । मनोनयनमोहि-
नी ॥ ८१ ॥ ततो जाया मदीयेयं । नविष्यति यदि द्रुतं ॥ जीवंतं मां विजानीहि । तर्हि धीसख
नान्यथा ॥ ८२ ॥ नृपस्य श्रवणाश्रव्य—मिति नव्यं वचोऽधमं ॥ आकर्ण्य चिंतयामास । सचिवो
व्यग्रमानसः ॥ ८३ ॥ दष्टस्य फणिनां पुंसो । व्याधिनिर्व्याधितस्य च ॥ अपि लग्नकृपाणस्य । प्र-
तीकारः प्रवर्तते ॥ ८४ ॥ परं कंदर्पबाणेन । विद्धस्य तु शरीरिणः ॥ न विद्यते प्रतीकार । उपचा-

स्तस्य श्रोत्रे कृतार्थिनी ॥ ६२ ॥ अस्याः सुपर्वनेत्राभ्या—मिवाक्षिभ्यां समीक्षिते ॥ यश्चासेचनकं
 रूपं । सफले तस्य लोचने ॥ ६३ ॥ ऋरिसौरभ्यसंयुक्तं । कामिभृंगा मुखांबुजात् ॥ जातं जिघृति
 यो गंधं । तस्य नासा फलेग्रहिः ॥ ६४ ॥ श्लोकैः काव्यैश्च गाथाभिः । किंवदंतीभिरप्यहो ॥ यो
 जलपेदनया सार्धं । तस्यैव रसना वरा ॥ ६५ ॥ कुंकुमचंदनद्रव्यै—विलिप्तकाययानया ॥ सुगंतं कुं-
 रुते यश्च । शुभ्रं तत्स्पर्शनेन्द्रियं ॥ ६६ ॥ यस्यैतेषु पदार्थेष्व—नयैकोऽपि प्रवर्तते ॥ अस्मिन्नसार
 संसार—मध्ये धन्योऽस्ति सोऽपि हि ॥ ६७ ॥ मम त्वेकमपि स्वीय—स्वातंसतोषकारणं ॥ अयन-
 या धन्यया साकं । वस्तु नास्ति मनागपि ॥ ६८ ॥ तां वीक्ष्य पुण्यलावण्यां । चिंतयंतमिति त्वसौ
 ॥ वर्धाप्य मधुऋपात्रं । जगामागारमात्मनः ॥ ६९ ॥ स्पृहया च तया साकं । तस्य मानसमप्यगा-
 त ॥ नादृष्टुतं हि मधुवांढे—दुप्रभाया भवेद्बहुः ॥ ७० ॥ सोऽप्युह्याय ततो रात्रि—मिव कल्पयि-
 तुं दिवा ॥ तस्याविंदुप्रभाध्यानः । शय्यायां स तमोगृहे ॥ ७१ ॥ तत्र स्थित्वा न केनापि । सह
 जलपति सांदरं ॥ रुच्या भुनक्ति नाहारं । न निडां कुरुते निशि ॥ ७२ ॥ निजस्य कटकस्यापि ।
 चिंतां च चलनादिकां ॥ विदधाति न कंदर्प—वाणैर्विद्धो महीपतिः ॥ ७३ ॥ तदा समेत्य तस्यैव

श्वरं ॥ ५१ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा—वदद्वटपुरेश्वरः ॥ विरुद्धं वचनं देवि । त्वयका किं निरूपयते ॥ ५२ ॥ व्यावयोस्तातसोदर्य—सन्निभोऽयं मधुप्रभुः ॥ ऋयिष्ठास्त्वाहशो दास्यो । ऋविष्यत्यस्य ऋपतेः ॥ ५३ ॥ ततस्त्वमेव गत्वाशु । विधाय रचनां वरां ॥ मुक्ताफलाक्षतैः कांते—वर्धापय नरेश्वरं ॥ ५४ ॥ विरुद्धं पतिना किञ्चि—सहसा विनिवेदितं ॥ कुलीना कामिनी वेत्ति । तद्वचनं तथा हृदि ॥ ५५ ॥ ज्ञात्वापि चैकशस्तत्त्व—ऋतुः प्रतिनिवेदयेत् ॥ स वक्ति चेत्कुरु त्वं च । सां करोत्येव तद्वचः ॥ ५६ ॥

ज्ञात्वेति ऋतुवाक्येन । वर्धापनाय ऋपतेः ॥ अंगे षोडशशृंगारान् । परिधाय गता सन्नां ॥ ५७ ॥ समागत्य तयात्मीय—भर्त्रा सह मधुप्रभुः ॥ स्वस्तिकं पूरयित्वांग्रे । वर्धापितोऽङ्गतादिभिः ॥ ५८ ॥ किमसावुर्वशी रञ्जा । सुरी किमसुरी परा ॥ किं सावित्री रमा किं वा । गौरी पातालसुदरी ॥ ५९ ॥ तस्या वर्धापयंत्याश्च । निरीक्ष्य रूपमद्भुतं ॥ ईदृश्योऽपि ऋवेयुः किं । नार्यः स ह्यचिंतयत् ॥ ६० ॥ ऋर्वद्यदीदृशी नारी । मर्त्यलोके मनोहरा ॥ स एव तर्हि धन्यो यो । भोगान् वृत्तेऽनया समं ॥ ६१ ॥ एतस्या वदनोद्भूतं । सुधाश्रावि वचोऽनिशं ॥ यः समाकर्णयेन्मर्त्य—

शिवान् ॥ ३७ ॥ आगत्य ऋग्भिक्त्या स । प्राणमन्मधुच्युजं ॥ उत्तमाः सहजेनैव । प्रवेयुर्हि प्र-
 णामिनः ॥ ४० ॥ तं समालिंगयामास । मधुच्युपोऽपि हर्षतः ॥ उग्रयोर्मिलनेनैव । प्रीतिर्वच्चव ऋ-
 यसी ॥ ४१ ॥ विनयान्मधुच्युपालं । हेमस्थो व्यजिज्ञपत् ॥ क्रमयो रेणुजिः स्वामिं—स्त्वं पवित्रय
 मपुरं ॥ ४२ ॥ आदरै रंजितो राजा । पुण्यदाक्षिण्यसंगतः ॥ तद्वाक्यमुग्गरीचक्रे । प्रीतिसंसूचनाय
 च ॥ ४३ ॥ तोरणैः केतुचिर्धूप—घटीजिः पुष्पदामभिः ॥ वस्त्रैराग्ररणै रज्ञा । सर्वं श्रृंगारितं पुरं
 ॥ ४४ ॥ वादित्राणाममात्राणां । बंदिनां च शुभ्रस्वैनः ॥ प्रवेशं कारयामास । हेमस्थो नृपं पुरे ॥
 ॥ ४५ ॥ प्रावेश्य स्वगृहे नीत्वा । स्वकीयास्थानममपे ॥ सिंहासने च सौवर्णे । स्थापयामास तं
 नृपः ॥ ४६ ॥ पुरतस्तस्य ऋपस्य । प्रौढप्राभृतहेतवे ॥ हेमस्थेन मुक्तानि । वस्तून्यञ्जिनवानि च ॥
 ॥ ४७ ॥ सङ्गमध्ये समागत्य । प्रजजलप नृपः प्रियां ॥ बह्वन्ने त्वं स्वयं गत्वा । वर्धापय मधुप्रभुं ॥
 ॥ ४८ ॥ नाम्नेदुप्रग्रया प्रोचे । मुखेदुप्रग्रया तदा ॥ स्वामिन् मनोहरं यद्य—इस्तु स्यान्निजसङ्गनि
 ॥ ४९ ॥ तत्सर्वमपि ऋपाल-हृगोचरे न पात्यते ॥ तत्समीक्ष्य यतस्तस्य । लोचने चलतो हुतं
 ॥ ५० ॥ ततस्तव प्रियाः संति । प्राज्या रूपगुणान्विताः ॥ कांचित्प्रेषय तन्मध्या—द्वर्धापयितुमी-

श्रीमं नृपालनागस्य । पुरः केमरिखालकं ॥ यूयं मामपि जानीत । दधानं शैशवं तना ॥ २८ ॥ प्र-
 तिज्ञाय तथा यूयं । मेलयतातुलं बलं ॥ स्वयमेव यथा गत्वा । बंभज्येऽहं च तं परं ॥ २९ ॥ प्र-
 माणमेव नृपस्य । वचनं क्रियतेऽधुना ॥ इति तद्वचसामाल्यै—मैल्लितं कटकं महत् ॥ ३० ॥ स-
 हस्रशो गजा मत्ता । लक्षशश्च तुरंगमाः ॥ शतशः स्यंदना वीराः । कोटिशश्च पदातयः ॥ ३१ ॥
 आकाशे यदि गङ्गेत्स । तदानयामि तं नृपं ॥ निःश्रेण्य इति प्राज्याः । सार्धे तेन प्रकाशिताः ॥
 ॥ ३२ ॥ प्रणश्य यदि पाताल—मूले विशति सोऽधमः ॥ कर्षाम्यहं ततोऽपीति । कुहाला दधिरे-
 ऽधिकाः ॥ ३३ ॥ इत्यनीकस्य सामग्रीं । कारयित्वा मधुप्रभुः ॥ चचाल शुभवस्त्रेण । जेतुं प्रीमा-
 न्निधं नृपं ॥ ३४ ॥ अथनल्पैः पादैर्मार्गां । येऽब्रुवन् विषमा भृशं ॥ कटकस्य प्रभृतत्वात् । समीदृ-
 ताश्च तस्य ते ॥ ३५ ॥ अग्रगैः सलिलं प्राप्तं । मध्यगैः पंकमिश्रितं ॥ अंतगैः कर्दमस्तृष्णो—हे-
 दाय सरसीषु च ॥ ३६ ॥ तुरंगमखुरोत्थेषु । रजस्तु प्रसृतेष्वपि ॥ सूर्यतापमपाकर्तुं । नायाकृत्यम-
 जायत ॥ ३७ ॥ कटकेन प्रभृतेन । चतुरंगेण भूपतिः ॥ त्रासयन् स्पर्धिनो नृपान् । प्राप्तो वटपुरां-
 तिकं ॥ ३८ ॥ आगमं मधुनृपस्य । श्रुत्वा हेमरथेश्वरः ॥ निजां ज्ञापयितु सेवां । संमुखः समुपे-

रितः पिता सर्व—लोकानां सुखदानतः ॥ १६ ॥ भीमकांतगुणभ्यां च । राज्यं पात्यतोस्तयोः ॥
 शत्रवः शिश्रियुर्मैत्री । तां मित्राण्यधिकां पुनः ॥ १७ ॥ ऋयः पुरुषपूर्णयां । सभायामन्यदा स्थि-
 तः ॥ ऋपतिर्नगरे कोला—हलं शुश्राव पुष्कलं ॥ १८ ॥ तत श्रुत्वा पार्थिवः प्राह । प्रतीहारान धृ-
 तायुधान ॥ किमेतदश्रुतं पूर्वं । मदीये श्रूयते पुरे ॥ १९ ॥ विनयेन प्रतीहारा । अग्न्यधुर्धरणीध-
 वं ॥ स्वामिन्नस्ति नृपो प्रीमो । नाम्ना दुर्गबलोत्कटः ॥ २० ॥ स हि प्रचुरया धाट्या । देशान् प्रा-
 मान् पुराणि च ॥ सार्थान् धृतप्रभृतार्थान् । निःशंको हृदि धुटति ॥ २१ ॥ स समेतोऽस्त्ययोध्या-
 याः । समीपे करुणोष्णितः ॥ हस्तेऽसौ पुरोपाते । चरतश्चापि चतुष्पदान ॥ २२ ॥ तेन सर्वोऽप्ययं
 लोको । नागरीयो भयधुतः ॥ बहुकोलाहलारावं । कुरुते हृदि विह्वलः ॥ २३ ॥ इति श्रुत्वा कुं-
 लामात्यान् । जगाद जगतीपतिः ॥ ललाटे भृकुटिं कृत्वा । कथं रे ज्ञापितं न मे ॥ २४ ॥ तदा-
 वदन्नमात्यस्तं । नाथ त्वमसि बालकः ॥ तनो न प्रोक्तमस्मान्निः । पालनीयो हि सांप्रतं ॥ २५ ॥
 राजोचे बलिनो नागाः । आपदा अपरेऽपि च ॥ तावद्गर्जति यावन्न । तत्रायाति हरेः शिशुः ॥ २६ ॥
 सिंहबाले समेते तु । सर्वेऽपि याति दूरतः ॥ युष्मभिर्नेति किं लोके । किंवदन्ती पुरा श्रुता ॥ २७ ॥

मीयतुः ॥ ४ ॥ परिपूर्णं कालेन । द्वावयसूत सा सुतौ ॥ तेजपुंजेन संयुक्तौ । मार्तमशशिना-
 विव ॥ ५ ॥ पितृभ्यां विहितौ नाम्ना । तौ च द्वौ मधुकैटजौ ॥ वर्धमानावद्भूतां तौ । बलदेवाच्यु-
 ताविव ॥ ६ ॥ यौवने नृपकन्याभ्यां । धन्याभ्यां खलु संमदात् ॥ पितृभ्यां कारितं पाणि—पीम्-
 नं सुतयोस्तयोः ॥ ७ ॥ अन्येहुरुद्यदुद्योत—कलावंताविवोद्धुरौ ॥ चातुर्यवर्यौ तौ वीक्ष्य । हृष्टौ
 वसा व्यचिंतयत् ॥ ८ ॥ विनीतास्तनया शार्या । रूपवत्यो गुणान्विताः ॥ बांधवाः स्नेहला भृत्याः
 । कार्यनिर्मितितत्पराः ॥ ९ ॥ मनुष्येषूत्तमा जातिः । शुद्धं कुलं कला वराः ॥ प्रोचुंगा हस्तिनश्चा-
 श्वा । गेहे द्रव्यमनर्गलं ॥ १० ॥ संसारेऽत्र पदार्था ये । भवेयुः सुखकारिणः ॥ ते सर्वेऽपि मया
 लब्धाः । पूर्वपुण्यप्रज्ञावतः ॥ ११ ॥ ततोऽहं सुकृतं कुर्यां । तथा पापक्षयंकरं ॥ यथा प्रजागते मो-
 क्ष—स्तेन पुण्येन शाश्वतः ॥ १२ ॥ विचार्येति नृपो राज्यं । समर्थं मधुनंदने ॥ कैटप्ते यौवरा-
 ज्यं च । प्रावाजीद्वुरुसन्निधौ ॥ १३ ॥ प्राज्या राजात्मजास्तेन । सार्धं प्रव्रजिता मुदा ॥ स्त्रीणामे-
 कसहस्रं च । साधयितुं शिवास्पदं ॥ १४ ॥ यो यत्साधयितुं प्रायः । प्रयत्नं कुरुते पुमान् ॥ साधय-
 त्येव तत्कार्यं । तेनेति सूक्तिराददे ॥ १५ ॥ पालनेन महाराज—नीत्यास्ताभ्यां निरंतरं ॥ विस्मा-

ध्यानंलीनमनस्कानां । सुधियां योगिनामपि ॥ स्वकीयाग्निः कलाभिर्धे । मोहयंति मनांसि च ॥
 ॥ १ ॥ ताभिस्त्रिदशकांताग्निः । कांताग्निः सह लीलया ॥ भुञ्जते विविधान् भोगान् । मग्नाः सुख
 पयोनिधौ ॥ २ ॥ पुण्यैर्द्वयं भवति त्रिविका चरिशोभाविनाकृत । पुण्यैर्लोला सततमतुला मेदि-
 नीपालयोग्या ॥ पुण्यैः कीर्तिः स्फुरति जगति प्राज्यराज्यप्रदात्री । पुण्यैः स्वर्गः सकलसुखदः स्या-
 त्क्रमेणापवर्गः ॥ ३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणेशिष्यपंम्निश्रीरविसागरगणि-
 विरचिते श्रीशांविप्रद्युम्नचरित्रे तृतीयचवमाणिमंडपूणचद्रजिनधर्मश्रवणसौधर्मगमनो नाम सप्तमः
 सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथाष्टमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथायोध्येति विख्याता । नगरी प्रवर्द्धिका ॥ विद्यते धनधान्याढ्या । वियुक्ता विपदालिभिः
 ॥ १ ॥ ज्ञाति तस्यामयोध्यायां । पद्मनाभ इति प्रभुः ॥ पद्मनाभ इव प्रोद्य-त्पराक्रमेण नृयसा
 ॥ २ ॥ तस्यासीच्छारिणी राक्षी । वरेण्या गुणसेवधिः ॥ स्वर्गाच्च्युत्वा सुपर्वाणौ । धारिण्याः कुक्षि-

विबुधैरग्यसंभाज्यं । किमेतत्सहसामभवत् ॥ विलक्षवदना प्रोबु—रिति सर्वेऽपि विस्मयात् ॥ ८९ ॥
 परं केनापि न ज्ञातं । तत्स्वरूपं मनागपि ॥ स्वयंवरेऽप्यहो दीक्षा—ज्ञावस्तुब्रजवस्थितेः ॥ ९० ॥
 साध्वी दीक्षां समादाय । समाराध्य यथाविधि ॥ ङित्वा स्त्रीलिंगमुत्पेदे । प्रथमे त्रिदशालये ॥
 ॥ ९१ ॥ धर्मतो नरकहेदो । दुष्टयोनिर्न धर्मतः ॥ स्वर्गमोक्षावपि धर्मा—धर्मः कार्यस्ततो बुधैः ॥
 ॥ ९२ ॥ प्रसंगेन तयोः पित्रोः । स्वरूपं पूर्वजन्मनः ॥ प्ररूपितं समासेन । प्राज्यवैराग्यकारणं ॥
 ॥ ९३ ॥ अथ तौ श्रेष्ठिनः सूनू । प्रणम्य चलितां मुनिं ॥ गतौ निलयमात्मीयं । जैनधर्मपरायणौ
 ॥ ९४ ॥ सम्यगाराध्य धर्मं तौ । पूर्णकृत्यायुरैरिहिकं ॥ भोक्तुं च परलोकस्य । सौधर्मे दिवि ज-
 रमतुः ॥ ९५ ॥ धाराधरे नञोन्नागे । यथेन्द्रधनुरुद्भवेत् ॥ तथैवोत्पादशय्यायां । प्रादुर्भवति निर्जरः
 ॥ ९६ ॥ तत्र देवांगनाभिश्च । स्पृहयितुं मनस्तयोः ॥ प्रारेजे प्रवरं नृत्यं । गीतगानपुरस्सरं ॥
 ॥ ९७ ॥ अंतर्मुहूर्तकालेन । सर्वेऽत्र तरुणोपमाः ॥ सर्वांगदृषणोपेता । भवेयुरजराः सुराः ॥ ९८ ॥
 केशास्थिमांसकरज—रोमासृक्त्वग्विवर्जिताः ॥ पुरीषमुत्रनिर्मुक्ता । ज्वंति देवयोनयः ॥ ९९ ॥
 मेघोन्मेषोष्प्रिताः सर्वे । चित्तोद्बन्धकार्यसाधकाः ॥ स्फाराग्न्यानसृजो नृमे—रुध्वंगाश्चतुरंगुलैः ॥ १०० ॥

दृति संचित्य ऋपेन । स्वयंवरणमंडपं ॥ प्रारभ्याकारिता ऋषाः । सुरूपा बलागर्विताः ॥ ७५ ॥
 तत्रागतेषु ऋपेषु । नंदीश्वरासुरो ब्रजन् ॥ नंतुमार्हतचैत्यानि । प्रसंगादवतीर्णवान् ॥ ७६ ॥ दृष्ट-
 स्तेनावतीर्णेन । स्वयंवरणमंडपः ॥ कौतुकान्मर्त्यरूपेण । तत्र वृंदाकः स्थितः ॥ ७७ ॥ अलंका-
 रेण संयुक्ता । पुरतो वेत्रधारिणी ॥ यावदेति सभां कन्या । विरुदश्रुतिपूर्वकं ॥ ७८ ॥ जाया ज-
 न्मांतरीयेयं । वर्तते मम निश्चयात् ॥ अवधिज्ञानतस्ताव—त्कन्या तेन विलोकिता ॥ ७९ ॥ भव-
 त्रयस्वरूपं यद् । भुक्तं विमंवनकरं ॥ तत्किं विस्मरतिं मुग्धे । सेति देवेन भाषिता ॥ ८० ॥ सं-
 सारपापवृक्षस्य । दुर्गतेः फलवर्धकं ॥ स्वयंवरे त्वया किं नु । प्रारब्धं पाणिपीडनं ॥ ८१ ॥ अद्या-
 पि प्रतिबुध्यस्व । मुक्त्वा च करपीडनं ॥ अयं तसुखसंपादि । त्वं कुरु चात्मसाधनं ॥ ८२ ॥ आस-
 न्नाराधितधर्मा । ये नवंति शरीरिणः ॥ तेषामव्योपदेशेन । प्रतिबोधः प्रजायते ॥ ८३ ॥ आस-
 न्मकृतधर्मत्वात् । स्नेहाच्च पूर्वजन्मनः ॥ वाक्येन नाकिनस्तस्य । प्रतिबुद्धा कनी च सा ॥ ८४ ॥
 जन्ममार्गाप्रतिवाड्येत । यथा निषादिना गजः ॥ तथा तदुपदेशेन । सा कन्या प्रतिवाल्लिता ॥ ८५ ॥
 वल्लित्वा कानने गत्वा । स्मृत्वा च संसृतिस्थितिं ॥ वैराग्यात्साग्रहीहीक्षां । श्रुतसागरसन्निधौ ॥ ८६ ॥

नमायते ॥ ६३ ॥ चिंतयंताविति स्वांते । जैनधर्मप्रज्ञावतः ॥ भावयंतावनित्यत्वं । तावद्भूतां च ज-
 न्मनः ॥ ६४ ॥ इतो भवे तृतीये का । बन्धव जातिरावयोः ॥ मिथ्यात्वपापयोगेन । कीदृशी वि-
 द्यतेऽधुना ॥ ६५ ॥ स्मरंतौ यतिवाक्येन । स्वकीयां जातिमुत्तमां ॥ शुनीचांमालकौ चित्ते । दध-
 तो दुःखमुच्चैः ॥ ६६ ॥ अथावयोः समुद्धारो । न्रविष्यति विनिश्चयात् ॥ प्राप्या जैनस्य धर्मस्य
 । तौ संतुष्टुर्भृशं ॥ ६७ ॥ चत्वारोऽपि यथा सार्धं । समागता निनंसया ॥ तथा प्रतिगताः स्था-
 नं । मुनिं नत्वा प्रमोदतः ॥ ६८ ॥ सम्यक्तत्त्वपूर्वकाणि ह्य—दशव्रतानि दक्षवत् ॥ सम्यगाग्राधया-
 मास । चांडालोऽपि कुकर्मकृत् ॥ ६९ ॥ आराध्य मासमेकं स । व्रतानि तानि ज्ञावतः ॥ मृत्वा
 नंदीश्वरे देवः । पंचपद्यायुषाचवत् ॥ ७० ॥ पालयित्वा दिनान् सप्त । धर्मं कुगतिदारकं ॥ तत्रैव
 नगरे राङ्ग—स्तनया समन्वृत्तुनी ॥ ७१ ॥ वर्धमाना शशांकस्य । कलेव कलयानिशं ॥ यौवनं
 पावनं साप्ता । कामिमानसविस्मयं ॥ ७२ ॥ तस्या वीक्ष्यान्यदा रूपं । नृपश्चिंतां चकार च ॥ एत-
 स्याः को वरो भावी । कलारूपदिसंयुतः ॥ ७३ ॥ पुत्रीमेनां प्रदास्यामि । तस्मै वराय शर्मणे ॥
 न्रविष्यति रुचौ योऽस्या—श्चातुर्यकमलायुतः ॥ ७४ ॥

॥ ये नराः कुर्वते निंदां । भवेत्तेषामधोगतिः ॥ ५२ ॥ श्रुत्वायुर्नरके तत्र । पंचपत्यप्रमाणकं ॥
 अयोध्यायां समुपग्नौ । शुनीचांमालकाविमौ ॥ ५३ ॥ शुनी या वर्तते सा तु । जननी युवयोरमृ-
 त ॥ इतो ऋवे तृतीयस्मिं-श्रामालो जनकः पुनः ॥ ५४ ॥ पूर्वजन्माभिसंबंधा-देतयोर्युवयोरपि ॥
 स्नेहः प्रजायते प्रायः । स्नेहो हि पूर्वजन्मजः ॥ ५५ ॥ जैनधर्मं समाराध्य । युवां ततो दिवं गतौ
 ॥ स्वर्गान्च्युत्वा च संजातौ । श्रेष्ठिपुत्राबुत्रावपि ॥ ५६ ॥ तीव्रमिथ्यात्वसम्यक्तव-फलं समुपलभ्य-
 ते ॥ भवे तत्रैव वान्यत्र । दुःखसौख्यनिबंधनं ॥ ५७ ॥ पूर्वजन्मस्वरूपं च । निजपित्रोर्निशम्य च ॥
 जातौ संवेगसंपूर्ण-बुभावपि सहोदरौ ॥ ५८ ॥ ऋवयुरुत्तमाः पुत्रा । ये धर्ममतिधारिणः ॥ स्व-
 कीर्यौ पितरौ धर्मे । ते स्थापयंति व्रक्तये ॥ ५९ ॥

विचार्येति कृतार्थत्वं । संपादयितुमात्मनोः ॥ दापयामासतुर्धर्मं । तौ पित्रोः साधुसन्निधौ ॥
 ॥ ६० ॥ पूर्वजन्मतनूजाभ्यां । वाचंयमसमीपतः ॥ आर्हतो दापितो धर्म-श्रांढालेन धृतो मुदा ॥
 ॥ ६१ ॥ श्रपचेन यथाधारि । जैनधर्मः सुखावहः ॥ जगृहे सारमेय्यापि । धर्मस्तेन समं तथा ॥
 ॥ ६२ ॥ कथं गतिः कथं जातिः । कथं योनिः कथं जनिः ॥ ब्रमद्भिः संसृतौ जीवै-र्विस्मयस्था-

निनारेजे । मुनिर्हि धर्मदेशकः ॥ ४० ॥ धर्मोपदेशमाकर्ण्य । संसारव्रमनाशिनं ॥ उज्ञान्यामपि
 विप्राभ्या—मपृञ्ज्यत तपोधनः ॥ ४१ ॥ प्रभो ह्यत्रोपविष्टौ स्तः । शुनीचांडालकाविमौ ॥ अन्ययो-
 श्चावयोर्मोहे । को हेतुकः प्रवर्तते ॥ ४२ ॥ कालवयस्वरूपस्य । वेत्ता वेत्ता भवं मुनिः ॥ ज्ञावांत-
 रमन्नाषिष्ट । विप्रयोरुन्नयोरपि ॥ ४३ ॥ शालिश्रामे पुरादृता—मेतौ ब्राह्मणवंशजौ ॥ आख्यया
 सोमदेवोऽनृ—दक्षिणा च तदंगना ॥ ४४ ॥ उभयोरपि दंपत्यो—स्थियोः स्नेहपूर्णयोः ॥ षट्क-
 र्मासक्तयोः पुत्रौ । तयोरभवतं युवां ॥ ४५ ॥ युवयोः प्रथमस्याख्या—मिदृतिरभवत्परा ॥ वायुनृ-
 तिर्द्वितीयस्य । पितृभ्यां प्रविनिर्मिता ॥ ४६ ॥ पितरौ तु प्रभृतेन । मिथ्यात्वेन विमोहितौ ॥ भृशं
 बद्धवतुर्नित्यं । जैनधर्मपराङ्मुखा ॥ ४७ ॥ वेदान्यासकसौ नित्यं । शौचधर्मं च विव्रतौ ॥ तर्पण-
 श्राद्धहोमादि—निजकर्तव्यतत्परौ ॥ ४८ ॥ युवयोः कष्टसंयोगा—दाहजनैनधर्मकौ ॥ युक्तवांतप-
 रमान्ना—विव वांतार्हतोदितौ ॥ ४९ ॥ त्रिनिर्विशेषकं ॥ आर्हतश्रेयसो वांत्या । तस्यैव च जुगु-
 प्सया ॥ युवयोः पितरौ मृत्वा । प्रथमे नरके गतौ ॥ ५० ॥ ये निंदामपरस्यापि । जुगुप्सां वा प्रकु-
 र्वते ॥ ते यांति नरकं घोर—मसंख्यदुःखदायकं ॥ ५१ ॥ विशेषाज्जिनधर्मस्य । जैनवाक्यतस्य च

नं । तपंतौ निजशक्तिः ॥ ३९ ॥ जिनप्रणीतशास्त्राणि । श्रुत्वानौ गुरुमन्त्रिभ्यो ॥ परोपकारचेत-
स्त्वं । धरंतौ धर्मबंधुरं ॥ ३० ॥ सर्वकालोचितान् रोगान् । भुजानौ च यदृढया ॥ गमयामासतुः
कालं । तौ द्वौ सुखेन देववत ॥ ३१ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

अथान्यदा मुनिः कश्चिद् । ज्ञानी ध्यान्यागमद्वने ॥ तत्समागमनं श्रुत्वा । निनंसु तौ बभ्रु-
वतुः ॥ ३२ ॥ वंदितुं तं मुनिं याव—चावगातां प्रमोदतः ॥ चांमालो मिलितस्ताव—तयोः शुनी-
युतोऽध्वनि ॥ ३३ ॥ शुनीयुक्तेऽपि चांमाले । नेत्रे तयोस्तुष्यतां ॥ नृनेत्रे एव पूर्वं हि । रागद्वेष-
कसूचके ॥ ३४ ॥ द्वयोरालोकनादेव । भ्रात्रोर्विहिततोषयोः ॥ भृशं तुतुषतुर्नेत्रे । शुनीचांमालयो-
रपि ॥ ३५ ॥ पालिं गते मिथो शीघ्र—मिति मोहसमुद्भवः ॥ चतुर्णामपि चित्तेऽनृत्य—संबंधात्पू-
र्वजन्मनः ॥ ३६ ॥ गह्वतोर्द्विजयोर्मार्गे । चांमालोऽपि शुनीयुतः ॥ मोहोदकेण तत्सार्धं—मन्त्रव-
ज्रंतुमुखकः ॥ ३७ ॥ विप्राभ्यामपि मोहेन । निषेधुं न च शक्यते ॥ चत्वारोऽपि ततः सार्धं । य-
तिनं वंदितुं गताः ॥ ३८ ॥ श्रावकाभ्यां द्विजन्मभ्यां । वंदितो मुनिरादरात् ॥ तथा शुनीश्रृपाका-
भ्या—मपि तत्सार्धयोगतः ॥ ३९ ॥ नत्वा पुरो निषण्णानां । चतुर्णामपि सौख्यतः ॥ देशना मु-

मिथ्यात्वं प्रथमं त्याज्यं । धार्यं सम्यक्त्वमुत्तमं ॥ तद्दूषणानि हेयान्या—देयानि नृषणानि च ॥
 ॥ १८ ॥ यथाशक्ति व्रतान्यंगी—कर्तव्यानि विवेकतः ॥ पात्रनीयान्यनीचार—वर्जितानि निरंतरं
 ॥ १९ ॥ सप्तक्षेत्र्यां तथा दीन—मनुजानां समुद्धृतौ ॥ न्यायोपार्जितवित्तानां । देयं दानं यथो-
 चितं ॥ २० ॥ शिष्टाचारैः समं धर्म—कर्मविचारमाचरेत् ॥ कुलशीलसमाचारै—रुद्धहेतान्यगोत्रजैः
 ॥ २१ ॥ अक्षुद्रः प्रकृतौ सौम्यो । मध्यस्थः सौम्यलोचनः ॥ सत्कथो गुणरागी च । सदाक्षिण्यो
 विशेषवित्त ॥ २२ ॥ सुपक्वो दीर्घदर्शी चा—क्रूरो लोकप्रियोऽशतः ॥ लज्जाबुः सदयो नीरु—द्व-
 छानुगो विनीतकः ॥ २३ ॥ लब्धलक्षः कृतज्ञश्च । परेहितार्थकारकः ॥ सौंदर्येण स्वरूपस्य । लो-
 कांबकप्रमोदकः ॥ २४ ॥ गुणैरित्येकविंशत्या । संयुतो यः पुमान् जवेत् ॥ स द्वादशव्रताहः स्याद्
 । गृहवासेऽपि सद्गतिः ॥ २५ ॥ श्रुत्वेति तौ मुनींद्रस्य । वचनं पापमोचनं ॥ सम्यक्त्वप्रथमानि द्वा-
 —दश व्रतानि विभ्रतुः ॥ २६ ॥ तौ व्रतान्युरीकृत्य । नत्वा च मुनिपक्रमौ ॥ मन्यमानौ कृतार्थ-
 त्व—मगल्लतां स्वमंदिरं ॥ २७ ॥ देवार्चनं प्रकुर्वाणौ । त्रिकालं जावपूर्वकं ॥ दयां प्राणिगणे दा-
 ने । ददानावर्थिपूरुषे ॥ २८ ॥ जनयंतौ महातीर्थ—यात्रां द्रव्यव्ययेन च ॥ ध्यायंतौ जिनपध्या-

सि । बहुकालं च दुःखदं ॥ स्वरूपं संसृतेर्दृष्ट्वा । ह्युद्दिमोऽस्मि ज्ञाद्विमो ॥ ६ ॥ लोकस्य व्यवहारं
 राय । न्यस्य राज्यं सुते निजे ॥ भविष्यति हि मे दीक्षा । भगवन् युष्मदंतिके ॥ ७ ॥ आकर्ण्य
 नृपतेर्वाक्यं । जगाद मुनिपुंगवः ॥ माकर्षिः प्रतिबंधं त्वं । प्रवर्तस्व यथासुखं ॥ ८ ॥ एकघसेऽपि
 यो दीक्षां । पालयेत्स हि मोक्षगः ॥ वैमानिकोऽथावश्यं । भवत्यत्र न संशयः ॥ ९ ॥ मुमुक्षुरपि
 संसारा—ध्यानध्यातपदार्थकः ॥ जैनीं दीक्षां विना मोक्षं । न कोऽपि लभते नरः ॥ १० ॥

निशम्येति मुनेर्वाचं । प्रणम्य तत्कमद्वयं ॥ राजा जगाम धाम स्वं । संवेगरसंपूरितः ॥ ११ ॥
 गत्वा गेहे महाद्वर्षा—इत्वा राज्यं च सुनवे ॥ चारित्रं समुपादत्त । पार्थिवः स्वजनैः सह ॥ १२ ॥
 नृपदीक्षास्वरूपं च । वीक्ष्याकर्ण्य गुरोर्वचः ॥ पूर्णो वैराग्यरंगेण । श्रेष्ठी बभूव कोविदः ॥ १३ ॥
 न्यस्य चारं कुटुंबस्य । द्वयोरपि तनूजयोः ॥ कल्याणसुखसंप्राप्तौ । श्रेष्ठ्यपि प्रावजन् मुदा ॥ १४ ॥
 इतश्च श्रेष्ठिनः पुत्रौ । नत्वा मुनीश्वरकर्मौ ॥ गृहस्थमार्गमप्राप्तं । दीक्षामादातुमक्षमौ ॥ १५ ॥
 चारित्रग्रहणे शक्ति-र्नास्ति सांप्रतमावयोः ॥ कृपालो त्वं कृपां कृत्वा । गृह्णिधर्मं प्रदर्शय ॥ १६ ॥
 मुनीन्द्रोऽपि तयोर्वाक्य—माकर्ण्य श्रुतिगोचरे ॥ धर्मं प्रकाशयामास । गृहिणामपि सौख्यदं ॥ १७ ॥

मुक्तिस्तपश्च संयमः ॥ शौचाकिंचनते सत्यं । ब्रह्मचर्यमितिस्म तत् ॥ ९३ ॥ असौ संयमिनां धर्मः
 । कथितो जिननायकैः ॥ सम्यक्त्वमूलः श्राद्धानां । स चोक्तो द्वादशव्रतः ॥ ९४ ॥ यः पुण्यवान्
 भवेज्जीवो । मोक्षं जिगमिषुर्दुतं ॥ स ऊरीकुरुते साधु—धर्मं कर्मविमर्दनं ॥ ९५ ॥ भवांतरेण
 यो जीवो । यियासुरपुनर्भवं ॥ धरेत्सम्यक्त्वमूलाणि । स द्वादशव्रतानि च ॥ ९६ ॥ धर्मेणैतेन
 जंतुना—मथानामपि कर्मणां ॥ युक्तानामपि दाढ्येन । जायते हि क्षयो दुतं ॥ ९७ ॥ ज्ञानदर्शनावरण—प्रभृतिकर्मलोपिनां ॥ पापिनामपि मर्त्यानां । जायतेऽतो महोदयः ॥ ९८ ॥ कर्मवृद्धि-
 क्षयावेवं । मुनीश्वरनिरूपितौ ॥ समाकर्ण्य महीपादौ । जगाद रचितांजलिः ॥ ९९ ॥ समाकर्ण्य
 हे नाथ । जंतुजातकृपापर ॥ मयापृच्छ्यत यत्पूर्वं । तत्सर्वं कथितं त्वया ॥ १०० ॥ संसारे स्वार्थजा
 प्रीति—रप्रीतिः सहजेन च ॥ व्यौपाधिकं सुखं दुःखं । प्रजायतेऽनघ्रीप्सितं ॥ १ ॥ पंचवर्णात्मकं
 देव—नायकस्य धनुर्यथा ॥ तथा स्वजनवर्गस्य । संगरंगा अनेकधा ॥ ३ ॥ प्रद्योतते यथा विद्यु-
 —ददृपकालं निशास्त्रपि ॥ संपत्तिरपि निःशेषा । तथा ज्ञेया विचक्षणैः ॥ ४ ॥ पंचेंद्रियत्रया द्यो-
 गाः । सदा रोगादिकारकाः ॥ संध्यारागोपमं प्रेम । शरीरं क्षणजंगुरं ॥ ५ ॥ अदृपकालं सुखावा-

चैद्रियमनोव्यापो । द्वादशाविरतिप्रथा ॥ ८३ ॥ संज्वलनप्रत्याख्याना—प्रत्याख्यानान्यनंतकाः ॥
 एते प्रेदाश्च क्रुन्मान—मायालोचनसमुद्भवाः ॥ ८४ ॥ सम्यक्तन्त्रमिश्रमिथ्यात्व—मोहनीयं स्मितं र
 तितः ॥ अरतिश्च त्रयं शोको । जुगुप्सा नोकषायकाः ॥ ८५ ॥ ज्वरेत्सत्यमनोयोगो—ऽसत्यहृद्यो
 गस्तथा ॥ सत्यामृषामनोयोगो—ऽसत्यामृषामनः पुनः ॥ ८६ ॥ जायते सत्यवाग्योगो—ऽसत्य-
 वचनयोगकः ॥ सत्यामृषावचोयोगो—ऽसत्यामृषावचोविधिः ॥ ८७ ॥ भवेदौदारिको योग—स्त-
 थौदारिकमिश्रकः ॥ वैक्रियमिश्र व्याहार—कश्चामैश्रिकयोगकः ॥ ८८ ॥ तैजसकर्मणाभ्यां च ।
 योगाः पंचदशेत्यमी ॥ प्रणीता जिननाथेन । श्रद्धातन्त्रा विवेकिभिः ॥ ८९ ॥ एतैर्ज्ञेदैर्भवेयुश्च ।
 कषायाः पंचविंशतिः ॥ हेतवः सप्तपंचाश—द्भेदाः क्रमाद्भवन्ति ते ॥ ९० ॥ रुडेणाध्यवसायेन ।
 समयंसमयंप्रति ॥ शुभ्रेतराणि कर्माणि । जीवश्च परिवर्धयेत् ॥ ९१ ॥ लौकिकलोकोत्तराभ्यां ।
 मिथ्यात्वाभ्यां महीयसीं ॥ स्थितिं कर्म समाप्नोति । प्रभृतकालदुःखदां ॥ ९२ ॥ द्वायोपशमिकं ना-
 म । सास्वादनं च वेदकं ॥ द्वायिकमौपशमिकं । सम्यक्तन्त्रं पंचधोदितं ॥ ९३ ॥ एतत्सम्यक्तन्त्रपूर्वेण
 । यतिश्रावकधर्मयोः ॥ सम्यगाराधनाज्ज्ञतोः । कर्म प्रदीयतेऽखिलं ॥ ९४ ॥ मार्दवमार्जवं क्षांति-

कर्म । कर्म प्रदीयते कथं ॥ ७१ ॥ मुनिराजस्तदाजल्प—दाकर्णय महीपते ॥ कर्मणां प्रकृतिः प्रा-
ज्या । वर्तते जिनशासने ॥ ७२ ॥ सप्तवंचाशता कर्म । प्रादुर्भवति हेतुनिः ॥ परिणामेन तीव्रिण
। तत्करणेन च वर्धते ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्वेन च तत्कर्म । तिष्ठत्यनेहसं बहू ॥ दीयते शुद्धसम्यक्त्व
—पालनेन निरंतरं ॥ ७४ ॥ मिथ्यात्वपंचकं च द्वा—दशाविरतयः पुनः ॥ पंचविंशतिः कषाया
। योगाः पंचदशात्मकाः ॥ ७५ ॥ आभिग्रहिकमिथ्यात्व—मनाग्निग्रहिकं तथा ॥ आग्निनिवेशिकं
त्रयः—सांशयिकमपि स्फुटं ॥ ७६ ॥ अनाभोगिकनाम स्या—न्मिथ्यात्वं पंचधेस्ति ॥ तीर्थैर्न
राधैरः । केवलज्ञानभानुशिः ॥ ७७ ॥ यो जिनोक्तपृथक्त्वेन । सर्वप्रकारको ग्रहः ॥ दर्शनस्य निज-
स्यैव । तदाग्निग्रहिकं प्रवेत् ॥ ७८ ॥ व्यवक्रण स्वभावेन । स्वकीयदर्शनेऽपि च ॥ स्वान्यदेवगुरु
रागो—ऽनाभिग्रहिकमीस्ति ॥ ७९ ॥ जानन्नपि जिनोक्तानि । तत्त्वानि स्वमनीषया ॥ यो नापि
घटयेदर्थी—स्तस्यादाभिनिवेशिकं ॥ ८० ॥ सूक्ष्मबादरजीवानां । कश्चित्तानां जिनाधिपैः ॥ श्रद्धते
हृदि संदेहां—स्तसांशयिकमुच्यते ॥ ८१ ॥ स्यादेकैद्रियवच्चून्य—मनाः पंचेंद्रियोऽपि च ॥ येन
विचारनिर्मुक्त—स्तदानागौगिकं प्रवेत् ॥ ८२ ॥ पष्ठां जीवनिकायानां । घातनं द्वेषज्ञावतः ॥ पं-

हर्षप्रकर्षतः ॥ ५९ ॥ आगत्य पार्थिवागार—द्वारं दौवारिकस्य च ॥ दत्त्वा पुष्पादिकं किञ्चि—न्म-
 ध्यं तेन समागतं ॥ ६० ॥ पुरतः प्राभृतं मुत्तवा । कृत्वा प्रणाममादरात् ॥ वनपालः क्षमापाल—
 मवीवदत्सन्नास्थितं ॥ ६१ ॥ प्रभो पत्रप्रसूनोद्य—तल्लैव्रजिति कानने ॥ मुनीश्वरः समेतोऽस्ति ।
 यतिसंततिसंयुतः ॥ ६२ ॥ समाकर्ण्य महोद्योऽपि । साधोस्तत्र समागमं ॥ तस्य दत्त्वा बहु द्रव्य-
 मभृङ्गदितुमुत्सुकः ॥ ६३ ॥ जेरीजांकारयोगेन । मेलयित्वा पुरीजनान् ॥ चचाल विपुलापालो । भ-
 क्तितो वंदितुं गुरुं ॥ ६४ ॥ मार्गे प्रमोदयन् लोकान् । महत्तमसमृद्धिभिः ॥ आयायौ यावदुद्यान-
 संनिधाने शुभो विभुः ॥ ६५ ॥ तवदृष्टपतिचिह्नानि । परित्यज्य स्वप्नक्तये ॥ विवेश वनमध्येऽसौ ।
 विनयी हि नयी नृपः ॥ ६६ ॥ समागत्य च सूरिंदो—पांते दत्त्वा प्रदक्षिणां ॥ विधातुं मानवं ज-
 न्म । सफलं प्रणनाम सः ॥ ६७ ॥ श्रोतुकामो मुनिस्वामि—वचनं दुःखमोचनं ॥ सभायां संघपू-
 र्णायां । यथास्थानमुपाविशत् ॥ ६८ ॥ मया मुनीश्वरेणापि । प्रारेन्ने पुण्यदेशना ॥ संसारसुखस-
 क्ताना—मपि मोक्षप्रदेशना ॥ ६९ ॥ निशम्य देशनां सूरि—पवित्रवक्त्रसंभवां ॥ ध्यानं दितो नृ-
 पोऽप्रादीत । कर्मबंधननिर्णयं ॥ ७० ॥ कथं कर्म समेधते । कथं कर्म समेधते ॥ तिष्ठति वा कथं

तैरौ परमोत्सवैः ॥ तावध्येतुमुपाध्याय—पार्श्वे तावद्व्यगुंचतां ॥ ४८ ॥ सर्वा अपि कलास्तस्य । स-
मीपे तौ मनीषिणौ ॥ विनयेनाध्यगीषतां । विनयो हि सुखप्रदः ॥ ४९ ॥ यौवने पावने भाति ।
ब्रमात्समागते तयोः ॥ कचाः शुशुभिरे शका—कलाधरकला इव ॥ ५० ॥ कृतार्थस्त्वं जनयितुं ।
पितरौ प्रेमतस्तयोः ॥ उदवाहयतां कन्ये । रूपलावण्यसुंदरे ॥ ५१ ॥ चतुर्वर्गाश्चिलापेण । साध-
यंतस्त्रिवर्णकं ॥ अभुंजेतां समं तान्यां । प्रोगांस्तौ द्वावपि प्रियान् ॥ ५२ ॥

मुनीशोऽथ पुरोद्याने । बहुभिः साधुभिः सह ॥ मेहेंडसूरिकृष्ट—क्रियावान् समवासरत ॥
॥ ५३ ॥ वसंततौ समायाते । दलैश्च कुसुमैः फलैः ॥ प्रेक्षणीया यथा शोभा । काननस्य प्रजाय-
ते ॥ ५४ ॥ अचिंत्यशक्तिसंयुक्ता—न्मुनीश्वरप्रभावतः ॥ वने तत्र तथा साद्रु—चमत्कारविधायिनी
॥ ५५ ॥ काननस्य स्वकीयस्य । शोभां समीक्ष्य तादृशीं ॥ अदृष्टचरमेतत्किं । वनेश इति वि-
स्मितः ॥ ५६ ॥ कश्चिद्विव्यानुज्ञावोऽय—मिति जानन्नितस्ततः ॥ यावत्समीक्षते ताव—दपश्यत्स
मुनिप्रभुं ॥ ५७ ॥ ददानं देशनां क्लेश—नाशिनीं संघसंसदि ॥ तं दृष्ट्वा वनपाखोऽपि । प्रणाम-
मकरोन्मुदा ॥ ५८ ॥ प्रणम्य मुनिनाथं तं । वक्तुं वसुमतीपतेः ॥ कुसुमादि स आदाय । ययौ

मेन । समस्तप्रीतिकारिणी ॥ ३६ ॥ पतिव्रतैकधर्मे सा । समासक्ता त्वहर्निशं ॥ जानाति निजना-
 थाज्ञा—पालनं सुकृतं वरं ॥ ३७ ॥ गेहागतस्य मर्त्यस्य । दानौचित्यविनिर्मिते ॥ पत्युः प्रावर्धय-
 होक्षा—मात्मनोऽपि च सा सदा ॥ ३८ ॥ भुञ्जानयोर्मिथो भोगान् । दंपत्योर्धनयुक्तयोः ॥ पुत्र-
 स्येहाभावद्रह्नी । तयोर्धर्मैकचित्तयोः ॥ ३९ ॥ भवेयुः सफलाः पुण्य—संयुक्तस्य मनोरथाः ॥ इति
 तौ स्वर्गतश्च्युत्वा । हारिण्याः कुक्षिमागतौ ॥ ४० ॥ दिवसेषु प्रपूर्णेषु । तज्जन्मन्यभूतां शुभ्रे ॥ पि-
 तृभ्यां हर्षतश्चक्रे । प्रभृतो जननोत्सवः ॥ ४१ ॥ प्राज्यद्रविणवस्त्राणां । गणः संख्यातिगो मुदा ॥
 पुत्रवर्धपनिकायां । पितृभ्यां प्रददेऽर्थिनां ॥ ४२ ॥ महतामपि भूपानां । भूनिधानेष्वयाचिनः ॥
 तेन दानेन संतुष्टाः । संजाताः सकलार्थिनः ॥ ४३ ॥ तयोर्जन्म समाकर्ण्य । कुटुंबिन्निरपि द्रुतं ॥
 याचकेभ्यो ददे दानं । पुण्याढ्या ह्यखिलाप्रियाः ॥ ४४ ॥ द्वादशे दिवसे सर्वा—लाकार्य स्वजना
 निजान् ॥ गोजयित्वा पितृभ्यां च । कृता नामव्यवस्थितिः ॥ ४५ ॥ प्रथमो मणिप्रद्राहः । पूर्ण-
 द्रष्टो द्वितीयकः ॥ पितृभ्यामिति तन्नाम्नी । जनिते सर्वसाक्षिकं ॥ ४६ ॥ कटपवृद्धाविव हौ तौ ।
 वर्धमानौ महासुखः ॥ अष्टहायनसंपूर्णौ । बालौ यावद्रभ्रवतुः ॥ ४७ ॥ भूर्खवं च निराकर्तुं । पि-

पस्य । खेदं जयोऽपि संश्रितः ॥ २३ ॥ अर्थिलोकेषु कार्पण्यो—दुःश्रुतापवादजीरुणा ॥ श्रितौ दा-
 नगुणेनापि । हस्तौ यस्य महीपतेः ॥ २४ ॥ श्रुत्वा यस्यापि सौंदर्यं । कंदर्पो दर्पभागपि ॥ तन्मा-
 त्रपरिणामेन । जराभीरुरजायत ॥ २५ ॥ तस्य प्रियंवदा राज्ञी । नाम्ना लोके प्रियंवदा ॥ वार्षिके-
 वातिरूपस्य । या विधाना विनिर्मिता ॥ २६ ॥ स्वकीयरमणे रक्ता । विरक्ता परपूरुषे ॥ सतीगुण-
 समायुक्ता । विद्युक्ता क्रूरकर्मज्ञाः ॥ २७ ॥ तया वद्वज्रया साकं । भुजानो जोगमदभ्युतं ॥ शब्दया
 सह सुरस्वामि—वत्कालं गमयत्ययं ॥ २८ ॥ तेन राज्ञा विराजंत्यां । पुर्यां श्रीभरसंयुतः ॥ इन्द्र-
 समुद्रदत्ताख्यः । श्रेष्ठी वसति विश्रुतः ॥ २९ ॥ सदा सोऽयं सदाचारी । विचारी धर्मपद्धतेः ॥ पा-
 पकर्मण्यसंचारी । वाचां रीतिधरस्तथा ॥ ३० ॥ जैनधर्मरतो नित्यं । श्राद्धपदकर्मपालकः ॥ हस्तीव-
 दानशौर्मश्च । दीनोद्धरणकर्मठः ॥ ३१ ॥ जीवाजीवादितत्त्वानि । प्ररूपितानि पारगैः ॥ जानंस्तद-
 नुसारेण । संसारे स प्रवर्तते ॥ ३२ ॥ देशव्रतानि विभ्रतस । शुद्धसम्यक्तत्त्वपूर्वकं ॥ श्रावकेषु दध-
 ईक्षां । धर्ममाराधयत्ययं ॥ ३३ ॥ तस्य ज्ञार्या गुणैर्वर्या । धैर्यबुद्धिसमन्विता ॥ अहर्निशं तथा ज्ञ-
 तुः । परिचर्यापटीयसी ॥ ३४ ॥ हारिणी-नामधेयेन । रूपेण चित्तहारिणी ॥ विकारिणी न का-

स्वयं ऋचवनासक्ताः । श्रावका यन्निवासिनः ॥ व्राम्ना इव षट्कर्म—निरता विरताशयाः ॥ १२ ॥
 देवांगना इव प्रोद्य—दूपेण यत्र योषितः ॥ अद्भुतं गुरुवाक्येन । शीलं प्रपाद्यंति ताः ॥ १३ ॥
 अन्यत्र स्थानके येऽनृः । क्रूरकर्मकरा नराः ॥ तत्र ते ऋप्रभावेण । पुण्यप्राप्तिपरायणाः ॥ १४ ॥
 जिनानां सार्वभौमानां । बलार्धचक्रवर्तिनां ॥ महतामपि मर्त्याना—मुत्पत्तिस्थानमस्ति या ॥ १५ ॥
 तत्त्वारिजयकारिणा—द्वयर्थामंनिधां दधत् ॥ ऋपालोऽरिजयो ज्ञाति । प्रजाहितप्रदायकः ॥ १६ ॥
 सूर्योदये न पश्यंति । कौशिकास्तद्विरोधिनः ॥ यामिन्यां चापि कृत्यानि कुर्वते ॥
 ॥ १७ ॥ तथाऽरिजयऋपस्य । प्रतापेनापि चाद्भुतं ॥ वैरिघृका न पश्यंति । रात्रावपि च वासरे ॥
 ॥ १८ ॥ गुग्मं ॥ वर्ण्यते तस्य माहात्म्यं । किं विशारदसंचयैः ॥ प्रोचुंगा अपि मातंगा । यत्संगा-
 द्रुगसंगिनः ॥ १९ ॥ हया दयावतो यस्य । विजयाश्रितवर्ष्मणः ॥ पवनं निजवेगेन । विजयंते
 सहस्रशः ॥ २० ॥ एकाकिनोऽपि शत्रूणां । बहूनां जयकारिणः ॥ सेवकाः कोटिशो यस्य । स्व-
 स्वाभिवाक्यकारकाः ॥ २१ ॥ अन्यनारीषु नो बद्धं । कदापि तस्य मानसं ॥ वात्रयापि दृढीभूतं ।
 तदा तद्गङ्गातीतः ॥ २२ ॥ शीलं वाचापि यस्य स्या—तं प्रजंति सुरा अपि ॥ इतीव यस्य ऋ-

॥ अथ सप्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

श्रीक्षेत्रे भरतक्षेत्रे । पवित्रे धर्मकर्मणिः ॥ देशोऽस्ति क्लेशनाशाति—कौशलः कोशलाह्वयः ॥ १ ॥ रंगद्वयंगुपुनाग—नागवल्लीप्रियंगुभिः ॥ अशोकैश्चंपकैश्चापि । वनानि यत्र रेजिरे ॥ २ ॥ यत्र वापी प्रफुल्लान्ज—लोचना लोकवल्लभा ॥ वल्लभेव सुखं दत्ते । जनानां च विलोमिना ॥ ३ ॥ आधिव्याधिविनाशाय । पीयूषसदृशानि च ॥ सलिलानि यदीयासु । सरसीषु विरेजिरे ॥ ४ ॥ श्रोतस्विन्यो नितंबिन्य । द्वांबुनिधिभर्तारि ॥ मिलंति परमाश्चर्यं । ताभिः स हि न माद्यते ॥ ५ ॥ व्यसंप्राप्तलाः कृपा । उपायैस्तुलैरपि ॥ पानीयपूस्ता यत्र । सज्जना इव रेजिरे ॥ ६ ॥ ईक्षूणां यत्र निष्पत्ति—ऋयस्त्वेन जनाः सदा ॥ प्रभृतसितया दुग्ध—पानं कुर्वत्यहर्मुखे ॥ ७ ॥ वार्तायां क्रियमाणयां । विनोदेन परस्परं ॥ दुष्कालस्य च वार्तापि । यत्र न क्रियते नरैः ॥ ८ ॥ तत्राऽ-योध्या बलीयोद्भि—स्योध्या नामतः पुरी ॥ निर्ग्रथवचनैर्बोध्या । विराध्या न कदा पुनः ॥ ९ ॥ विन्यतः पापकर्मभ्यो । नोगकर्मबुभुक्षया ॥ विरक्ताः परदारेषु । रक्ता जनाः स्वयोषिति ॥ १० ॥ सप्तव्यसननिर्मुक्ता । दानव्यसनधारिणः ॥ आसक्ता धर्मकार्येष्व—नासक्ताः पातके जनाः ॥ ११ ॥

। चमत्कारमवापतुः ॥ १६ ॥ स्वामिनौ केन पुण्येन । सौधर्मेऽत्र समागतौ ॥ अप्राक्षुर्मुदिता देव्यो
। दर्शयंत्यः स्वविभ्रमान् ॥ १७ ॥ तावूचतुर्द्विजन्माना—वावामन्नवतां पुरा ॥ धर्म आराधितो जैन
—स्तेन समागताविह ॥ १८ ॥ ताग्निः प्रारब्धसंगीत—नृत्याद्यासक्तमानसौ ॥ पंच पद्योपमानि
चा—मृतां तौ जीवितान्वितौ ॥ १९ ॥ स्वर्गपवर्गजननं महिमानमुच्चै—राजोक्त्य येन सुकृतस्य
कृतस्य सम्यक् ॥ सम्यत्त्वमुज्ज्वलमलंकृतितुल्यमंगे । तत्रापि केवलमपालयतां मुदा तौ ॥ २० ॥
धर्मादेव समीहितार्थमिलनं कष्टेऽपि पुंसो नवे—छर्मादेव कलाकलापकलनं चाबाध्यतः सर्वदा ॥
धर्मादेव समृद्धिबृद्धिभवनं प्रत्यूहसंदोहभि—छर्मादेव जगतत्रयप्रसुरं शुभ्रं यशो लभ्यते ॥ २१ ॥
इति पंक्तिचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणिशिष्यश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीशांभुप्रद्युम्नचरित्रे प्रद्यु-
म्नजन्मजातमात्रापहरणतच्छुद्धिकरणार्थनारदमहाविदेहगमनपूर्वप्रवश्रवणामित्रातिवायुश्रुतिस्वर्गगमनो
नाम षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

मयामासतुर्दिनान् ॥ ४ ॥ यथायथा वयोवृद्धि—स्तयोर्द्वयोरजायत ॥ तथातथाहर्तते धर्म—कर्मणि
 बुद्धिरधत ॥ ५ ॥ यथायथा वयः क्षीणं । तत्पित्रोः समदृत्तमां ॥ तथातथाभवत्क्षीणा । धीस्तयो-
 जिन्धर्मणि ॥ ६ ॥ क्षीयमाणपरिणामौ । तत्पितरौ निरंतरं ॥ पुनर्मिथ्यात्वमापन्नौ । तिष्ठेन्नःस्वे
 हि नो मणिः ॥ ७ ॥ कियत्यपि गते घस्त्रे । मिथ्यात्वशब्दयोगतः ॥ कथयामासतुः स्मृन् । पित-
 रावस्थिराशयौ ॥ ८ ॥ रे नन्दनौ तदास्माभिः । कारणे धर्म आर्हतः ॥ स्वीकृतोऽभूदथ त्याज्यः । स
 हि वेदपराङ्मुखः ॥ ९ ॥ वेदोक्तविधिना धर्मः । कर्तव्यो ब्राह्मणैः सदा ॥ वेदमार्गविलोपे हि ।
 विप्राणां स्यादधोगतिः ॥ १० ॥ श्रवणानुचितं वाक्यं । ममाकर्ण्य तयोरुन्नौ ॥ चित्तेऽचिन्तयतां जे
 न—धर्मदाढ्यसमन्वितौ ॥ ११ ॥ विरुद्धवचसोर्द्वयः । किं प्रत्युत्तरमेतयोः ॥ विनीतत्वाद्विचार्येति ।
 ताभ्यां किमपि नोच्यत ॥ १२ ॥ कर्मकर्माणि कुर्वता—वयः तावपि बांधवौ ॥ देशव्रतानि ज्ञावेन
 । पालयित्वा दिवं गतौ ॥ १३ ॥ तत्रोत्पातमहाशय्यां । समुत्पन्नौ सद्गुणौ ॥ पूरयित्वा च पर्याप्ति
 —स्तदा यावत्स्थिताविमौ ॥ १४ ॥ तावच्चतुःषु पार्श्वेषु । वीजयंत्यश्च चामरात् ॥ प्रोचुर्जयजगारां
 । सुरूपा देवयोषितः ॥ १५ ॥ विभ्रतिं देवलोकस्य । दृष्ट्वा सौधर्मणस्तदा ॥ तौ द्वावपि हृदोर्मध्ये

माया । लोचः क्षोत्रविवर्जितः ॥ विपक्षा ह्यत्र चत्वार । एते वज्र्या विदूरतः ॥ ९३ ॥ षट्सु जीव-
निकायेषु । रक्षा कार्यात्मजीववत् ॥ परोपकारिता चित्या । विद्वेषिषु जनेष्वपि ॥ ९४ ॥

इति श्रीजिनराजोक्तो । धर्मः कर्मविमर्दकः ॥ संसारैकसमुद्धार—कारणं वर्तते ब्रुवि ॥ ९५ ॥
यथैधनो धनो राशि—भस्मसात्क्रियतेऽग्निना ॥ तथैकशः कृतेनापि । धर्मेण क्षिप्यते तमः ॥ ९६ ॥
माहात्म्यमिति धर्मस्य । मत्वा कठिनकर्मभिन् ॥ उद्यमः सर्वदा कार्थो । युवाभ्यां धर्म एव च ॥ ९७ ॥
मुनिवाक्यं समाकर्ण्य । तौ द्वावपि सहोदरौ ॥ व्रतानि द्वादशाधातां । सम्यक्त्वादीनि भावतः ॥
॥ ९८ ॥ स्वीकृताहृतधर्मौ तौ । विज्ञाय स्वांगजौ हृदि ॥ पितृभ्यामपि धर्मः स । स्वीचक्रे करुणा-
मयः ॥ ९९ ॥ जैनधर्ममहारत्नं । विप्रवंशेऽतिदुर्लभं ॥ मन्वानौ तत्समासाद्य । सतातौ तौ गतौ
मुदं ॥ १०० ॥ धर्मरत्नं यतः पार्श्वार्द्ध । गृहीत्वा तौ त्रयीमुखौ ॥ तस्य क्रमौ नमस्कृत्य । जग्मतु-
र्निर्लयं निजं ॥ १ ॥ केनचित्स्तूयमानौ तौ । निंदमानौ च केनचित् ॥ अध्वन्यगह्वतां दूरि—कु-
टुंबपितृसंयुतौ ॥ २ ॥ पितृभ्यां सार्धमागत्य । क्रमात्तौ च द्विजांगजौ ॥ व्रतानि पादग्रंतौ च । ध-
र्मासक्तौ बभूवतुः ॥ ३ ॥ पूजयंतौ जिनेन्द्रार्चा । ददतौ दानमर्थिषु ॥ कुर्वाणौ तौ कृपां जंतौ । ग-

द्विजौ ॥ साधुर्जिनोदितं धर्म—मज्झिमासुत्तस्तयोः ॥ ८१ ॥ निर्ग्रथश्रावकाचार—वदुद्विधाचारने-
 दतः ॥ सर्वज्ञेन जिनेन्द्रेण । द्विधा धर्मोऽस्ति श्लाघितः ॥ ८२ ॥ तत्र यो यतिधर्मोऽस्ति । ममत्पञ्च
 महाव्रतः ॥ धीराणामेव मर्त्याना—मुचितः पालनाय च ॥ ८३ ॥ यो धर्मोऽस्ति गृहस्थानां । सु-
 करः पालनाय सः ॥ सम्यक्त्वं प्रथमं तत्रा—हेङ्गुरुधर्मगोचरं ॥ ८४ ॥ अणुव्रतानि पञ्चापि । त्रीणि
 गुणव्रतानि च ॥ शिक्ताव्रतानि चत्वारि—ति द्वादशव्रतान्यपि ॥ ८५ ॥ द्वाविंशतिरग्रह्याणि । व-
 र्जनीयानि नित्यशः ॥ वर्जनीयाश्च द्वात्रिंश—दनंतकायकाः पुनः ॥ ८६ ॥ तत्र मध्यं मधु मांसं ।
 नवनीतं विशेषतः ॥ रजनीभोजनं त्याज्यं । परस्त्रीगमनं पुनः ॥ ८७ ॥ स्वयं पाणिगृह्णीतायां । स्ने-
 हवत्यामपि स्त्रियां ॥ पुसा कामातुरेणापि । विवर्ज्यं मैथुनं दिवा ॥ ८८ ॥ सूक्ष्मबादरजीवानां । स्था-
 नं संधानकं नवेत ॥ वर्जनीयं ततः पाप—शीरुणा च विवेकिना ॥ ८९ ॥ दीनानाथजने देयं ।
 दानं सन्मानपूर्वकं ॥ पालनीयं यथाशक्ति । शीलं निर्मलताकरं ॥ ९० ॥ विधातव्यं दशप्रत्या—
 ख्यानमध्यात्तपो वरं ॥ संसारानित्यतां ध्यायन् । ज्ञावयेद्भावनां त्रयी ॥ ९१ ॥ देवार्चनं गुरुसेवा ।
 तपः स्वाध्यायसंयमौ ॥ दानमेवं च कर्माणि । षट् कर्तव्यान्यहर्निशं ॥ ९२ ॥ क्रोधो मानो महा-

दांतिः । कार्या त्वया कृपाद्भुना ॥ ६९ ॥ अज्ञानेन प्रकुर्वति । बालाः पितुः पुरो यथा ॥ कृतं त्वं
 यि तथावाभ्यां । दंतव्यं क्षमया त्वया ॥ ७० ॥ अवादीत्साधुरस्माकं । धर्मे सर्वतपस्विनां ॥ वर्तते
 जीवमात्रस्यो—परि दांतिरनारतं ॥ ७१ ॥ युवयोरुपरि द्वेष—स्ततो मे न मनागपि ॥ सहंतेऽत्रो-
 पसर्गाश्च । वसुंधरेव संयताः ॥ ७२ ॥ जिनधर्मपरो धीमान् । रागद्वेषौ करोति न ॥ सुखे दुःखे स-
 मानो हि । वेत्ति कर्मैव कारणं ॥ ७३ ॥ स्वकीयकर्मयोगेनो—पसर्गा अर्हतामपि ॥ घोराः समा-
 गतास्तिर्हि । वराकस्य च किं मम ॥ ७४ ॥ शुभाशुभैकजावेन । कर्म यादृगुपाजितं ॥ अवश्यमेव
 तद्भोग्य—मैहिकामुष्मिके जवे ॥ ७५ ॥ कस्योपरि ततो न स्तो । रागद्वेषौ द्विजौ मम ॥ न वि-
 वित्यं भयं मत्तो । युवाभ्यामपि जातुचित् ॥ ७६ ॥ साधुवाक्यमिति श्रुत्वा । व्याचक्षातां त्रयीमुखौ
 ॥ रागद्वेषोपसर्गाणां । जेतासि त्वं मुनीश्वर ॥ ७७ ॥ मुमुक्षोस्त्वादृशस्याप्या—वाभ्यां यातो विचिं-
 तितः ॥ तत्प्रायश्चित्तदानेनो—छर दुर्गतिपाततः ॥ ७८ ॥ ब्राह्मणावपि चांमाल—कर्ममर्मविधाधि-
 नौ ॥ आवां वर्तावहे नाथ । धर्ममार्गं प्रदर्शय ॥ ७९ ॥ आवयोः पापिनोरेवं । त्वद्वपुःघातचित-
 नात् ॥ संसारतः समुच्छारो । येन धर्मेण जायते ॥ ८० ॥ संसारभ्रमणाद्भितौ । ज्ञात्वा धर्मार्थिनौ

सती पद्मावती गौरी । गांधारी लक्ष्मणायुता ॥ सुमीमाख्यापि सर्वास्ता । मुक्तिगाः कथिता इमाः ॥
 ॥ ५९ ॥ तासु कांतासु रुक्मिण्या । जांवल्याश्च कुक्षिजौ ॥ अविष्यत इमौ बंधू । खेहस्त्रिगुणौ वि-
 मातृजौ ॥ ६० ॥ श्रीमान्नेमिजिनेन्द्रस्य । द्वाविंशतितमस्य तु ॥ तीर्थं विगलितानर्थं । दीक्षामेतौ
 गृहीष्यतः ॥ ६१ ॥ शुद्धं चरणमाराध्य । प्रतिबोध्य जनव्रजान् ॥ परिक्षिप्याष्ट कर्माणि । मुक्तिमे-
 तौ गमिष्यतः ॥ ६२ ॥ मारणाहौ ततोऽप्येतौ । न वर्तेते त्रयीमुखौ ॥ जनप्रज्ञावनाकर्तुं—स्त्व
 जंतुहितैषिणः ॥ ६३ ॥ जांगुलिकाद्यद्या मंत्रं । समाकर्ण्य ब्रुजंगमः ॥ कोपादोपपरीतोऽपि । प्रज्ञां-
 त्रविग्रहो भवेत् ॥ ६४ ॥ तथा यक्षो यतेर्वर्क्यं । निशम्य शांतमानसः ॥ कृत्वाहं ह्यासनोद्योतं । मु-
 क्त्वा विप्रौ ततो ययौ ॥ ६५ ॥ पुण्यापुण्यफलं वीक्ष्य । लोका इहैव जन्मनि ॥ चमत्कारधरा जा-
 ता । धर्मकर्मविधायिनः ॥ ६६ ॥ ऋषालोऽपि स्वयं धर्मे । प्रावर्तत विमुक्तये ॥ ग्रामीणानपरान् लो-
 कान् । प्रावर्तयद्विशेषतः ॥ ६७ ॥ तौ द्वावपि द्विजन्मानौ । शांतचित्तौ बभूवतुः ॥ कात्रे हि फलदं
 तीर्थं । साधवो डाक्फलप्रदाः ॥ ६८ ॥ जिनधर्मे धृतश्रद्धौ । साधूपकारचेतसौ ॥ कामयित्वापराधं
 स्वं । मुनिं तौ प्रजज्जपतुः ॥ ६९ ॥ अद्यप्रभृति जीवाव—स्त्वत्प्रसादेन हे मुने ॥ आवयोरुपरि

र्धं हि । यथा वर्षणमंतरा ॥ शुद्धस्यापि सुवर्णस्य । न जायते परीक्षणं ॥ ४७ ॥ निर्ग्रथस्य दृढं
 स्याद्यु—पसर्गसहनं विना ॥ नवेत्तथा न नूदो हि । कर्मणां मर्मन्नेदिनां ॥ ४८ ॥ कैवल्यपदसं-
 प्राप्तौ । हेतू जातौ ततो मम ॥ मारणीयौ कथं यद्वा—राज त्वया द्विजाविमौ ॥ ४९ ॥ श्रुत्वेति
 यतिना प्रोक्तं । वचो यद्वो जगौ मुदा ॥ मुनीश न्यायमार्गोऽत्र । मया स्वीकृत एव हि ॥ ५० ॥
 मया त्वन्यायमार्गेण । यत्र दम्नो विधीयते ॥ तस्मिन्निवारणीयोऽहं । सर्वथा श्रमण त्वया ॥ ५१ ॥
 यतिः प्रोचे त्वयोक्तं य—तत्सम्पत्किंतु यद्वागद ॥ नृयोनरकदुःखाय । जीवानां हिंसनं भवेत् ॥ ५२ ॥
 अन्यकारणमप्यस्ति । तयोस्मारणे पुनः ॥ यद्वा राज ततो ह्येतौ । मारणीयौ न सर्वथा ॥ ५३ ॥ य-
 द्वा व्याचष्ट संतुष्टः । कारणं यत्त्वयोदितं ॥ महीयसीं कृपां कृत्वा । तच्च मम निवेदय ॥ ५४ ॥
 द्रष्टुक्ते तेन यक्षेण । जगाद मुनिपुंगवः ॥ प्रभूतज्ञानसंयुक्तो । वियुक्तो दुस्तिव्रजे ॥ ५५ ॥

द्वारिकानगरीनाथो । नवमो वासुदेवकः ॥ अखंभितयशोवादः । कृष्णनामा ऋविष्यति ॥ ५६ ॥
 विद्यमानासु कांतासु । रूपहृद्यासु ऋषिषु ॥ तस्य चाग्रमहिष्योऽष्टौ । ऋविष्यंति गुणोत्तमाः ॥ ५७ ॥
 सत्यज्ञामा रमासत्य—भामानवर्यविग्रहा ॥ रुक्मिणी रुक्मणिश्रेणि—वर्णिता जांबवत्यपि ॥ ५८ ॥

णावेतौ । मदोन्मत्तौ द्विजातिजौ ॥ पूर्वमेव यतोऽनेन । वारितौ न निर्गलौ ॥ ३५ ॥ उक्तवेति
 वज्रिवज्राग्रं । दंडमुत्पाद्य पाणिना ॥ निहतुं श्रुतिं यक्षो । दधावे क्रोधघ्नीषणः ॥ ३६ ॥ तदा
 मामेति निःशेषै—रपि प्ररूपिते सति ॥ स्वस्थीश्रुते द्वाणं तस्मि—न्नाचख्यौ विनयान्नुपः ॥ ३७ ॥
 स्वामिन्नहं न जानामि । वादस्वरूपमेतयोः ॥ मया चेज्जानता नैतौ । वारितौ तर्हि दूषणं ॥ ३८ ॥
 समस्तैरपि तत्रत्यै—स्तथैव कथिते सति ॥ अपासरहनाधीशो । श्रूपमारणकर्मतः ॥ ३९ ॥ अपसु
 त्य नृवाक्येन । धराधीशान्निरागसः ॥ निहतुं धावितो यक्ष—स्तौ द्विजावपराधिनौ ॥ ४० ॥ मामे-
 त्यग्निदधत्साधु—रभ्यधाद्यक्षानायकं ॥ एतयोर्दूषणं नैव । कर्मणां तत्समस्ति च ॥ ४१ ॥ यक्षस्तदा
 जगादाप—कारिष्वप्युपकारिणः ॥ तवावज्ञा कृतैताभ्यां । मार्यावेव ततस्त्विमौ ॥ ४२ ॥ वाचंयम-
 स्तदा वाच—मुवाच कृपयार्द्धहृत् ॥ यक्षराज ममाचारं । शृणु त्वं शांतचेतसा ॥ ४३ ॥ योऽन्याद्यै
 क्रियते जीव—घातः सोऽपि निवार्यते ॥ मदर्थमनयोर्घातं । कथं पश्यामि शो वद ॥ ४४ ॥ अ-
 स्माकं यतिनां मार्गे । समस्तमपि तीर्थपैः ॥ कथितं परमब्रह्म—स्वरूपैकनिबन्धनं ॥ ४५ ॥ जीवनं
 जीवरक्षायै । मरणं शिवशर्मणे ॥ घोराणामुपसर्गाणां । सहनं कर्मदानये ॥ ४६ ॥ कषोपलेन सा-

कारिणि जायेतो—पकारकः स उत्तमः ॥ २३ ॥ इति ज्ञात्वा कृपां कृत्वा । ह्यावयोरुपरि प्रभो ॥
 एतावन्यायकर्तारौ । बालकौ मुंच कष्टतः ॥ २४ ॥ रुदंतौ विलपंतौ च । वदंतौ दीनभाषया ॥ समी-
 द्य दंपती साधुः । कायोत्सर्गमपास्यत् ॥ २५ ॥ पारयित्वा तनूत्सर्ग—मक्रोधः साधुरन्यधात ॥ म-
 म कस्योपरि द्वेषः । सर्वथा नास्ति वाम्बौ ॥ २६ ॥ समेतस्य निजं स्थानं । रक्षा प्रत्यर्थिनोऽपि च
 ॥ उत्तमैः पुरुषैरात्म—प्राणैरपि विधीयते ॥ २७ ॥ चिंतयित्वेति यक्षेण । काननस्वामिना निशि
 ॥ स्तंभितौ मम रक्षार्थं । संभाव्येते श्मौ द्विजौ ॥ २८ ॥ वार्तामिति प्रकुर्वीते । यावन्मित्रो यति-
 द्विजौ ॥ प्रत्यक्षीदृय तावत्स । दम्पाणिः समागतः ॥ २९ ॥ समेत्य च नमस्कृत्य । यतिनं गुण-
 मंदिरं ॥ उवाच सोऽपि हे साधो । चिंतां त्वं मा कृथा बृथा ॥ ३० ॥ यदि न्यायवतां पुंसां । दं-
 मो मया विधीयते ॥ तर्हि लोकापवादः स्या—चावकोऽपि च मामकः ॥ ३१ ॥ अन्यायकारिणां
 नृणां । दम्दाने मुनीश्वर ॥ प्रत्युताघनिवृत्तिः स्या—द्यशोवादश्च विष्टपे ॥ ३२ ॥ तत एतौ हनि-
 ष्यामि । शिक्षादानस्य हेतवे ॥ नांतराले त्वया किंचि—त्कथनीयं ममाग्रहात् ॥ ३३ ॥ ग्रामस्य
 प्रथमं त्वस्य । दुष्टनीतिप्रवर्तकं ॥ मारयिष्यामि ऋपात्र—मपराधविधायिनं ॥ ३४ ॥ त्वयि मत्सरि-

सार्धं । हारितौ तौ तु दुर्मती ॥ ११ ॥ तेन द्वेषेण यामिन्या—भागत्य यतिनोतिके ॥ घाताय स्व-
 क्रमादाय । यावत्तौ धावितौ क्रुधा ॥ १२ ॥ तावन्मुमुक्षुपुण्येन । समागत्याथ तत्र च ॥ यक्षेण व-
 नंपालेन । स्तंभितौ तौ त्रयीमुखौ ॥ १३ ॥ निशम्य तत्समाचारं । तन्मुखात्कर्णेदुःखदं ॥ पितरौ ब्रू-
 यसां स्नेह—संयोगेन व्यषीदतां ॥ १४ ॥ सदनात्सहसागत्य । कानने साधुसन्निधौ ॥ स्तंभितौ त-
 नयौ वीक्ष्या—रोदिषां पितरौ भृशं ॥ १५ ॥ हाहा पुत्रौ कथं वादः । कृतस्तपस्विना समं ॥ यदि
 वादः कृतस्तिर्हि । रात्रावत्तागतौ कथं ॥ १६ ॥ अहोरात्रं च ऋषिष्ट—सुखोचितशरीरयोः ॥ रे सुतौ
 युवयोरीदृ—क्वावस्थां समजायत ॥ १७ ॥ विद्यापं विविधैर्विक्रयैः । कुर्वणौ पितरावय ॥ मुनिं न-
 तुमिव क्षोण्यां । दुःखेनाब्रुवतांतमां ॥ १८ ॥ यद्यपि ब्राह्मणैः प्रायो । जैनो मुनिर्न मन्यते ॥ त-
 थापि निजकार्ये स्यु—स्तेऽपि च नमनार्हकाः ॥ १९ ॥ ततः समीपमागत्य । कार्योत्सर्गजुषो यतेः
 ॥ आनम्य तत्त्रमांभोजं । कथयामासतुश्च तौ ॥ २० ॥ सर्वजीवकृपाकारी । सर्वज्ञंतुहितावहः ॥
 सर्वोपकारकः साधु—स्त्वमेव भुवि वर्तसे ॥ २१ ॥ ततस्तनयजिज्ञां त्व—मावयोर्वितराधुना ॥ ज-
 वेयुर्हि महांतस्तु । प्रार्थनाभंगप्रीश्वः ॥ २२ ॥ उपकारिणि नृथांसो । भवेयुरुपकारकाः ॥ योऽप-

॥ ९८ ॥ ताभ्यां विवदमानाभ्यां । हारितं जनसाक्षिकं ॥ ततः कोपाद्यति हंतु—मागतौ तौ दुःशयौ ॥ ९९ ॥ कृपाबुधं सर्वजीवेषु । यतिं तं हंतुमुद्यतौ ॥ विज्ञाय वननाथेन । यक्षेण यंत्रितौ द्विजौ ॥ १०० ॥ तौ वीक्षितुं प्रयात्येके । आयात्येके च वीक्ष्य तौ ॥ पुरुषस्त्रीसमूहेन । वार्तां सेवविधीयते ॥ १ ॥ सेवकोक्तं वचः श्रुत्वा । ऋमीपालोऽप्यवीवदत् ॥ प्रयास्यामो वयमपि । वीक्षितुं तत्र कौतुकं ॥ २ ॥ सेवकोऽपि क्षमाजानिं । ज्ञात्वा जिगमिषुं वने ॥ सामग्रीं रचयामास । करेणुतुरगादिकां ॥ ३ ॥ तथा ऋषोऽपि सामग्र्या । मुनिं नंतुं च कौतुकं ॥ वीक्षितुं कानने सौवे । स्वजनैः कलितो ययौ ॥ ४ ॥ ऋपालप्रमुखलोकै—र्द्धदेवयोर्द्वयोस्तयोः ॥ स्वरूपं वीक्ष्य नेत्राभ्यां । जिनधर्मः प्रशंसितः ॥ ५ ॥ समस्तेभ्योऽपि धर्मेभ्यो । धर्मं आर्हत एव च ॥ यत्र जीवदयाधर्मः । प्रथमं कथितो जिनैः ॥ ६ ॥ केचिद्धर्मं प्रशंसन्ति । जंतुजातसुखावहं ॥ केचन धर्मिणं साधुं । क्रोधरोधविधायिनं ॥ ७ ॥ निंदन्ति पितरौ केचिद् । द्विजन्मनोस्तयोर्द्वयोः ॥ केचित्तावेव पापिष्ठौ । दुष्टौ विद्याक्षिमानिनौ ॥ ८ ॥ वार्तायां जायमानाया—मितीतरेतरं पुरे ॥ केनचित्पुरतः पित्रोः । स्वरूपं कथितं तयोः ॥ ९ ॥ युवयोस्तनयाभ्यां ह्य—स्तने दिने विनिर्मितः ॥ विवादः साधुना

का मुने ॥ इतीव खड्गदंष्ट्रेण । तौ वीजयतश्चाभरौ ॥ ७६ ॥ ताववलोक्य भूदेवा—बुद्धघाटितकृपा-
 णकौ ॥ निनंसया गताः केचि—त्कुर्वन्ति कल्पनामिति ॥ ७७ ॥ केचिद्वदन्ति षड्जीव—निकाय-
 रत्नकं मुनिं ॥ समानशत्रुमित्रं च । यद्येनं हंतुमागतौ ॥ ७८ ॥ तदेतौ कर्मचांमालौ । ब्रह्मवंशो-
 द्भवावपि ॥ एतयोः पठनं चापि । भस्महृतमिवाजनि ॥ ७९ ॥ ब्रवीति श्रीरुक्मा कचि—दुदुघाटि-
 तकृपाणयोः ॥ स्वरूपमेतयोर्दृष्ट्वा । मार्तर्बिन्नेभ्यहं भृशं ॥ ८० ॥ काचित्प्रोवाच मात्रैषी—नर्नस्त्ये-
 वाथोऽनयोर्बलं ॥ साधुं हंतुं समेतौ त—द्यक्षेण स्तंघिताविमौ ॥ ८१ ॥ किंवदन्ती प्रसिद्धका । स्त्री-
 मुखे चटिता पुनः ॥ तस्याः स्याद्भुसवृत्तित्वं । कथं संगोपनैरपि ॥ ८२ ॥ पुरुषाणां समूहेन । क-
 लापेन च योषितां ॥ क्रियमाणा मिश्रो वार्ता । सैव मुखे मुखेऽभवत् ॥ ८४ ॥

अमतोऽथ नरेन्द्रस्य । नगरे तत्र लीलया ॥ प्रसरन्तीति तस्यापि । सा गता कर्णकोटरे ॥ ८५ ॥
 ततोऽवक्सेवकं ऋमि—पालः प्रवृत्तिरश्रुता ॥ श्रूयतेऽद्य कथं नूनं । श्रमणब्राह्मणस्थिता ॥ ८६ ॥
 सोऽपि प्ररूपयामास । ज्ञातसर्वस्वरूपकः ॥ उद्यानेऽस्ति समायातः । श्वेतांबरस्तपोधनः ॥ ८७ ॥
 समं मुमुक्षुणा तेन । सर्वजीवाविरोधिना ॥ अत्रत्याग्यां द्विजन्मभ्यां । कल्ये वादो विनिर्मितः ॥

विशुद्धये ॥ ७४ ॥ या रूपेणाभिरागंते । लावण्योपचिताः स्त्रियः ॥ नेदंतेऽभिमुखं तासां । राग-
बुद्ध्या मनागपि ॥ ७५ ॥ द्विरदेषु तुरंगेषु । रथेषु च पदातिषु ॥ जातरूपे च रूप्येषु । ममत्वं ना-
स्य विद्यते ॥ ७६ ॥ बुभुक्षितोऽपि नाहार—माहरेन्निशि सर्वथा ॥ मरणंतेऽपि नो नीरं । पिपा-
सितोऽपि संपिबेत् ॥ ७७ ॥ महाव्रतयुतस्यापि । मारणार्थं मुनेर्यदि ॥ समायाताविमौ दुष्टौ । शि-
क्षयामि च तर्ह्यमू ॥ ७८ ॥ संप्रत्येव हनिष्यामि । दुरात्मानाविमौ द्विजौ ॥ मुनिना निहतावेता-
विति निंदा भविष्यति ॥ ७९ ॥ यद्यमू तर्जयित्वैव । मुंचामि पापिनाविमौ ॥ विज्ञास्यति कथं लो-
का । दुश्चेष्टामेतयोस्तदा ॥ ८० ॥ दर्शयित्वा प्रगे नृणां । घोरं स्वरूपमेतयोः ॥ पश्चादहं हनिष्या-
मि । क्रूरकर्मकराविमौ ॥ ८१ ॥ ध्यात्वेति तेन यक्षेण । स्तंभितौ तावुन्नावपि ॥ धृतास्त्रौ बह्वह-
स्ताभौ । मंतुमत्तस्करोपमौ ॥ ८२ ॥ अथ प्रातः समायाता । जनास्तमन्निवेदितुं ॥ मुनिं नत्वा न्य-
कार्याणि । कार्याणि हि विवेकिनिः ॥ ८३ ॥ साधोरुपरि माकर्षि—त्कोऽपि दुष्टं मनो जनः ॥
इत्थंगरुदकौ मर्त्या—विवैतौ किं स्थितावुन्नाव ॥ ८४ ॥ कायोत्सर्गस्थिते साथा—वावाग्यां स्थीयते
कथं ॥ इतीवोर्ध्वं स्थितावेतौ । साधुसेवाचिकीर्षया ॥ ८५ ॥ दीयतामावयोर्मोक्षः । कृपालो त्वय-

जोऽपि जगौ भ्रात—श्रेयापं न ग्रहीष्यसि ॥ अहं कथं ग्रहीष्यामि । पापं तदूघातजं ननु ॥ ६३ ॥
 एवं विवदमानौ ता—वाक्यं धन्व संस्थितौ ॥ विचारणां प्रकुर्वतौ । शास्त्राध्ययनयोगतः ॥ ६४ ॥
 शास्त्राभ्यासकरो मर्त्यौ । विपक्षोऽपि वरो नृवि ॥ हितकर्ता परं नूनं । माभून्मुखो जनः क्वचित् ॥
 ॥ ६५ ॥ प्रविधाय ततः प्रौञ्चै—विचारणां परस्परं ॥ आगत्य मुनिपार्श्वे तौ । युगपच्छंतुमुद्यतौ ॥
 ॥ ६६ ॥ तावूर्ध्वीकृत्य कोदमं । समारोप्य च मार्गणं ॥ प्रतिवेन मुनिं हंतु—कामौ यावदधावतां
 ॥ ६७ ॥ तावत्तत्पुण्ययोगेन । रक्षां कर्तुमिवोद्यतः ॥ क्षेत्रपालः समायातः । पुण्ये रक्षां ह्यचिंतिता
 ॥ ६८ ॥ तत्र तेन समेतेन । ददृशाते दृशा भृशं ॥ समुदघाटितस्वज्ञौ स—शरौ दुष्टाशयौ द्विजौ
 ॥ ६९ ॥ तौ समालोक्य यक्षोऽपि । बभ्रुव क्रोधपूरितः ॥ यादृशौ दृश्यते प्रायः । स्वनामोऽपि हि
 तादृशः ॥ ७० ॥ विचारः कोपयोगेऽपि । तद्गुणागुणयोः कृतः ॥ मुनिर्वैरविमुक्तोऽयं । बह्वैरावि-
 मौ द्विजौ ॥ ७१ ॥ सूक्ष्मस्य बादरस्यापि । रागद्वेषकृतोऽप्ययं ॥ समस्तस्यापि जीवस्या—भयदानप्र-
 दायकः ॥ ७२ ॥ लघूनामप्यसत्यानां । वचसां महतामपि ॥ प्रौढेऽपि कारणे जाते । वदेदेष क-
 दापि न ॥ ७३ ॥ सच्चित्तं वा ह्यचित्तं वा । प्रभृतमथवा तनु ॥ अदत्तं नैष गृह्णाति । निजाचार-

तदवग्रहं ॥ क्षेत्रपालांतिके तेन । स्थितं ध्यानैकचेतसा ॥ ५१ ॥ तावत्तत्र समायातौ । दुष्टौ तौ वा-
 ङ्मंगलौ ॥ निरीक्ष्यैकाकिनं ध्यान—लीनं तौ तोषमापतुः ॥ ५२ ॥ बल्लभं पुरुषं वीक्ष्यै—काकि-
 नं वैरिणं पुनः ॥ तन्मानसा हि मोदन्ते । निजकृत्यविधिसया ॥ ५३ ॥ ततोऽमुं मारयित्वाधो ।
 दुरात्मानं तपोधनं ॥ वैरमावां ग्रहीष्यावः । पौरलोकापमानजं ॥ ५४ ॥ एतदेव वरं जातं । यदयं
 दृग्पथेऽज्जवत् ॥ दृग्पथेऽयं यदा जातो । तदार्थसिद्धिरवयोः ॥ ५५ ॥ आवयोर्वर्तते वैर—मेतेनैव
 दुरात्मना ॥ प्रथमं मारणीयोऽयं । ततो वैरजघृक्षया ॥ ५६ ॥ विचार्येति निजे भाले । भृकुटिं ज्यां
 च धन्वनि ॥ आरोप्य प्रोचतुर्तुष्टा—ध्ववसायौ द्विजात्मजौ ॥ ५७ ॥ रे पापिष्ठ मनोधृष्ट । विश-
 णाचाखर्जितः ॥ यः पौराणां पुरो वादे । मनुः कृतोऽस्ति तं स्मर ॥ ५८ ॥ सत्यकिर्ध्यानलीनत्वा-
 न्न जल्यति मनागपि ॥ तदावर्ध्वतकोपौ ता—वूचतुश्च द्विजांगलौ ॥ ५९ ॥ मौनं कृत्वा स्थितोऽ-
 सि त्व—मेकाकिन्वेन रे शठ ॥ मानभ्रंगं च कृत्वा नौ । मौनं वा सर्वसाधनं ॥ ६० ॥ उदित्वे-
 ति कनिष्ठश्च । ज्येष्ठं जगाद बांधवं ॥ वृद्धत्वात्प्रथमं देहि । प्रहारं त्वं सहोदर ॥ ६१ ॥ सोऽप्याह
 पूर्वमेवासु । न हनिष्यामि सर्वथा ॥ यतिहत्याजवं घोरं । पापं शास्त्रेऽस्ति नापितं ॥ ६२ ॥ अनु-

दर्पय ॥ ३९ ॥ शिरो धुन्वंन् गुरुः प्राह । वत्सैताभ्यां समं त्वया ॥ यो विवादः कृतस्तीव्र—स्तद्धरं
 न विनिर्मितं ॥ ४० ॥ वर्तते पापिनावेतौ । दुरात्मानौ दुराशयौ ॥ यतिघातविधाने हि । निर्दय-
 यत्नसमन्वितौ ॥ ४१ ॥ निर्भर्त्सितौ पितृभ्यां च । रात्रावस्यां समेत्य तौ ॥ मरणांतमुपसर्गं च ।
 साधूनां प्रविधास्यतः ॥ ४२ ॥ गुरुवाक्यप्रतीतिं हि । संदधानः स्वमानसे ॥ साधूपसर्गतो ज्ञीतो ।
 जज्जल्प सत्यकिर्व्रती ॥ ४३ ॥ मुनीनामुपसर्गश्च—ज्जायते मयि सत्यपि ॥ क्षणभंगुरशीलेन । त-
 दा किं जीवितेन मे ॥ ४४ ॥ किंतु कश्चिदुपायोऽस्ति । दुष्टाभ्यां प्रविनिर्मितः ॥ उपसर्गः किंल-
 ताभ्यां । येन न स्यात्तपस्विनां ॥ ४५ ॥ गुरुर्जगाद श्रुत्वेति । यत्र वादः कृतस्त्वया ॥ गह्वं स्वह-
 मना वत्स । प्रदोषे तत्र कानने ॥ ४६ ॥ वर्तते क्षेत्रपालः स—प्रत्ययस्तदधिष्ठितः ॥ तत्पार्श्वे मा-
 र्गयित्वाङ्गां । स्थेयं ध्यानैस्त्वया निशि ॥ ४७ ॥ श्रीजिनाख्यामहामंत्र—ध्यानेन संस्थिते त्वयि ॥
 क्रोधांधौ तौ समागत्य । स्थास्यतस्त्वज्जिघांसया ॥ ४८ ॥ चतुर्विधस्य संघस्य । तदा रक्षा भविष्य-
 ति ॥ विधातव्यं त्वया वत्स । वचनं शोषितं मया ॥ ४९ ॥ एवं श्रीगुरुवाक्येन । कामयित्वाशि-
 लानपि ॥ निर्गतः स ततः स्थाना—छर्मध्यानपरायणः ॥ ५० ॥ आगत्य विधिना तत्र । याचित्वा

जमंदिरं ॥ ३७ ॥ पठितावपि मूर्खो ह्यहं । हारितौ यद्यतः पुरः ॥ कथं सदनमायातौ । पित्रा त-
त्रेति तर्जितौ ॥ ३७ ॥ युवयोः पठनार्थं यद् । हविणं व्ययितं मया ॥ तारिकाया उपरिष्ठा—दे-
तद्वेषनवत्कृतं ॥ ३० ॥ पुनः कोपापिता प्रोचे । दुरात्मानौ सुतौ युवां ॥ मया निवारितौ पूर्वं । ग-
मने मुनिसन्निधौ ॥ ३१ ॥ यदि मद्वाचमुद्धृत्य । गतौ च हारितौ युवां ॥ वक्रं दर्शयथः कृष्णं ।
कथं तर्हि मम स्वयं ॥ ३२ ॥ हारितौ यदि शास्त्रेण । भवंतौ तुल्यचेतनौ ॥ शास्त्रेण विजितस्तर्हि ।
युवाभ्यां स कथं न हि ॥ ३३ ॥ सत्यं वक्त्यावयोस्तातो । विदंताविति तावुभौ ॥ रुषाचिंतयतां घा-
तं । साधोस्तस्य निरागसः ॥ ३४ ॥ अर्थसिद्धिः कथं भावि—न्यावयोरिति चिंतया ॥ पातकाध्य-
वसायौ तौ । गमयामासतुर्दिनं ॥ ३५ ॥ त्रियामायां प्रजातायां । चौरवेषं च विभृतौ ॥ कृपाएव-
न्ववाणादि । शस्त्रमादाय निर्गतौ ॥ ३६ ॥

इतश्च विप्रपुत्राभ्यां । साकं वादं विजित्य च ॥ गुरुणां गदितुं वाद—स्वरूपं सत्यकिर्गतः ॥
॥ ३७ ॥ गुरुणामंतिके गत्वा । कृत्वा वंदनकक्रमं ॥ विनयाद्वचनं प्रोचे । शिष्यो हि विनयी प्रि-
यः ॥ ३७ ॥ विभो वामवसुनुभ्यां । समं वादोऽद्य निर्मितः ॥ तत्करणेन मेऽद्भुत । प्रायश्चित्तं तं

चेत् ॥ सन्द्यासिकं तदा शुद्धं । दास्यामः ममहं तव ॥ १७ ॥ स प्राहागमिकाग्रस्था—पेक्षा का प्रविधीयते ॥ अस्थिरेण यतः केना—गामी कालः समीक्षितः ॥ १८ ॥ यदि सौख्यं कुरुध्वं मे । वल्लभाः स्वजना मम ॥ दत्त जैनेश्वरीं दीक्षां । महामोहविनाशिनीं ॥ १९ ॥ शुभाशुभानि कार्येण्ये—कांतत्वेन करोति यः ॥ न कोऽपि लज्जते तस्य । प्रेरकंश्च निषेधकः ॥ २० ॥ स्वीकृत्येति वचस्तस्य । पितृभ्यां स्वजनैरपि ॥ दत्ता जैनेश्वरी दीक्षा । तत्रैवाघनिवारिणी ॥ २१ ॥ बाहवं तं प्रबोद्धिम् । क्षणात्समीक्ष्य दीक्षितं ॥ केचनानित्यतां चिन्ते । जानंतः प्राव्रजन् जनाः ॥ २२ ॥ केचित्सम्यक्तत्वमूल्यानि । सदृद्वादशव्रतानि च ॥ सम्यक्तत्वं केवलज्ञान—दायकं केऽपि केवलं ॥ २३ ॥ केचिद्वैरंगिकाः संतः । सप्तक्षेत्र्यां धनं धनं ॥ वपंतः प्रक्षिपंतश्च । कर्माणि सुखमासदन् ॥ २४ ॥ केचन कौतुकाक्रांता । आनीय तस्मिन्नेकं गृहात् ॥ प्रत्ययं यतिवाक्यस्य । दर्शयामासुरंजसा ॥ २५ ॥ दृग्भ्यां ते द्वे समालोक्य । जाताः श्रृङ्खलावो जनाः ॥ संजातौ ब्रातारौ तौ द्वौ । जात्यांजनाविलासिनौ ॥ २६ ॥ युवयोः पितरौ जन्म । धिग् वांचापि मनीषितां ॥ यदत्र मुनिनानेना—गतौ वा दैविकीर्षया ॥ २७ ॥ निन्दमानौ जनैरेवं । विलङ्घीभृतदर्शनौ ॥ अग्निभृतिवायुभृती । जग्मतुर्नि-

द्विजोत्तम ॥ ५ ॥ स मौनी साधुवाक्येन । कुटुंबं तत्र संस्थितं ॥ दृष्ट्वा गत्वाभिलक्षणे । गुरुवाक्यं
न लंघयेत् ॥ ६ ॥ अथ यावत्पितृमात—स्वज्ञा या कृता मया ॥ दांतव्या सा कुटुंबेन । समस्ते-
न मनीषिणा ॥ ७ ॥ कोमलानि विनीतानि । श्रुत्वा वचांसि कर्णेभ्योः ॥ कुटुंबं सकलं पित्रा—
दिकं रुरोद दुःखतः ॥ ८ ॥ अथ यावत्स्वया वत्स । किं वयं विप्रतारिताः ॥ रुदंतः कथयामासुः ।
सर्वेऽपि स्वजना जनाः ॥ ९ ॥ सोऽजल्पस्वजना यूयं । मा रोदिषुर्महुर्मुहुः ॥ अर्नंतशः सुतत्वेन
। संजातो ऋतामहं ॥ १० ॥ मत्कुटुंबतया यूय—मपि जाता अर्नंतशः ॥ कस्मिन् कस्मिन् ऋवे
मोहो । विधीयते विचक्षणैः ॥ ११ ॥ यदि कौटुंबिका यूयं । वर्तध्वे मम वद्वन्नाः ॥ तथा कुरुत
नामोभ्य—वतारं निंद्यमीदृशं ॥ १२ ॥ स्वजना जगदुर्वत्स । स उपायः समस्ति कः ॥ येनेदृशो
न संबंधः । संप्राप्यते शरीरिणिः ॥ १३ ॥ सोऽवादीद्वीतमायेन । दीक्षा जैनेश्वरी यदि ॥ आदाया-
राध्यते सम्य—ग्विरुद्धाः स्युर्न ते तदा ॥ १४ ॥ ततो यदि ममाग्नीष्टाः । शिष्टाचारपरायणाः ॥ स-
द्यः प्रसद्य दीक्षां मे । समर्पयत शर्मणे ॥ १५ ॥ मत्वा तद्वाचमचूस्ते । वयं ब्राह्मणजातिजाः ॥
अस्माकं जनने जैनी । दीक्षा न सर्वथोचिता ॥ १६ ॥ संसारसुखतो यद्दि । विरक्तस्त्वं सुतासि

वृन्दारकोऽपि तिर्यक्तवं । चक्री नारकतां व्रजेत् ॥ वासुदेवोऽप्यविण्णुत्वं । बलदेवोऽपि देवतां ॥ ए३ ॥
 नृपतिः सेवकश्चापि । सेवको नृपतिर्भवेत् ॥ संयोगी च वियोगी स्यात् । पुत्रवान् पुत्रवर्जितः ॥
 ॥ ए५ ॥ बहुकांतोऽप्यकांतः स्यात्—सकुटुंबोऽकुटुंबकः ॥ दुःखी सुखी सुखी दुःखी । नीरोगी चा-
 पि रोगवान् ॥ ए६ ॥ माता प्रिया प्रिया माता । पिता सुतः सुतः पिता ॥ माता स्नुषा स्नुषा मा-
 ता । स्नुषा स्वसा स्वसा स्नुषा ॥ ए७ ॥ सांसारिकमिदं रूपं । कर्मवैचित्र्यचित्रितं ॥ ज्ञावयन् भ-
 विकः पुण्यं । कुर्याद्भवविरक्तधीः ॥ ए८ ॥ कार्यो यत्नस्तथा येन । निधयः संबंध ईदृशः ॥ अथा-
 न्यो वचनेनापि । सर्वथा लभ्यतेऽत्र न ॥ ए०० ॥

मुनिवाक्यमिति श्रुत्वा । मौनवान् ब्राह्मणाग्रणीः ॥ साधुपादौ नमस्कृत्य । विनयेन न्यवेदय-
 त ॥ १ ॥ स्वामिंस्त्वद्वचनेनाहं । विरक्तोऽस्मि भवोदधेः ॥ मेऽथो स्वजनबंधूनां । संबंधे न प्रयो-
 जनं ॥ २ ॥ संसारतारिणीं सद्यो । नरकापत्तिवारिणीं ॥ कल्याणकारिणीं दीक्षां । ततः प्रसद्य दे-
 हि मां ॥ ३ ॥ उवाच मुनिनाथोऽपि । तंप्रति मधुरं वचः ॥ यदि दीक्षाजिघृक्षा ते । तर्हि मद्भव-
 नं कुरु ॥ ४ ॥ एकशः पितरौ बंधून् । स्वजनान्निखिलानपि ॥ स्पृष्ट्या स्पृष्ट्या वाचा । प्रजल्पय

प्रतिवेन तयोस्तन्वी । विधाय जल्लिके उन्ने ॥ मेढकस्योपस्थितु । मुक्ते तेन द्विजन्मना ॥ ८० ॥
 वर्तेते ते गृहेऽद्यापि । मूकस्यास्य द्विजन्मनः ॥ कौतुकं युवयोश्चेत्त—तत्र गत्वा प्रपश्यतं ॥ ८१ ॥
 निशम्य वचनं साधो—रुक्त्वंतौ महोदरौ ॥ व्रतिन्नेतस्य विप्रस्य । मूकत्वं वर्तते कथं ॥ ८२ ॥
 उवाच वचनं वाचं—यमो यः प्रवरो द्विजः ॥ मया निगदितः पूर्वं । तज्जीवोऽयं प्रवर्तते ॥ ८३ ॥
 प्रवराख्येन विप्रेण । कृत्वा यज्ञादिकं बहु ॥ ततो मृत्वातिमोहेन । समुत्पेदे स्नुषोदरे ॥ ८४ ॥ प.
 र्स्पृष्टे दिने जाते । प्रसूतं स्नुषया तथा ॥ एधितो वीक्ष्य गेहं स्वं । जातिस्मरणमाप सः ॥ ८५ ॥
 जातिस्मृतिप्रसंगेन । स्वस्वरूपमवेदसौ ॥ इदं मे सदनं चैषा । वधूरेष सुतो मम ॥ ८६ ॥ अथ
 स्नुषां कथं वच्मि । मातरं पितरं सुतं ॥ इति संचित्य चित्तेऽसौ । मौनमाश्रितवान् सदा ॥ ८७ ॥
 नुक्त्वेति वीक्षमाणेषु । मनुष्येषु मुमुक्षुणा ॥ शत्रुमित्रसमानेना—कारितो मौनवान् द्विजः ॥ ८८ ॥
 प्रवर प्रवरस्यांत । त्वमत्रागच्छ तुह्यतां ॥ विमुच्य निजयोः पित्रो—मुंच मौनं महामते ॥ ८९ ॥
 मौनं मुक्त्वा पितरौ च । त्वमाश्वासय बोधवान् ॥ व्यवहारप्रजल्पे हि । न दोषो महतामपि ॥ ९० ॥
 तस्मिन्नेव जवे जंतोः । कस्यचित्कर्मयोगतः ॥ जवंति नृसिंबंधा । जवांतरे तु का कथा ॥ ९१ ॥

तुलं कुलं कुरूपं च । कुत्सितं श्रुतमेव च ॥ ६७ ॥ कुत्सितं च तपःकर्म । कुलाजं मदनिर्मितेः ॥
 द्रुह लोके परलोके । निन्दनीयोऽखिलैरपि ॥ ६८ ॥ युग्मं ॥ यो ज्ञवेऽपुण्यवान् प्राणी । जात्यादि-
 मदवर्जितः ॥ प्रोक्तान्येतानि ज्ञव्यानि । लभते ज्ञविनां वरः ॥ ६९ ॥ द्वितीयं च दशांगानि । ज्ञ-
 वेयुर्यत्र नित्यशः ॥ लभते मानुषं जन्म । तत्र स्थाने स पुण्यवान् ॥ ७० ॥ धर्मादिजिश्चतुर्भिः
 स्या—दंगमेकं सुखान्वितं ॥ क्षेत्रवास्तुहिरण्यौघ—पशुद्रासैः समन्वितं ॥ ७१ ॥ पुत्रपौत्रादिसंयु-
 क्तो । मित्रवान् वर्णवान् पुनः ॥ व्यष्टपातंको महाप्रज्ञो । बुद्धिमान् कीर्तिमान् बली ॥ ७२ ॥ पूर्वो-
 क्तेन किलौकेन । युतो वा सकलांगकैः ॥ द्वादितो वा नवांगैश्च । सुखं श्रुक्ते महोदयी ॥ ७३ ॥
 ततो द्वितैषिणा प्राण—धारिणा पुण्यसंग्रहः ॥ पाथेयाय प्रकर्तव्य । ऐहिकामुष्मिकाय च ॥ ७४ ॥
 मञ्जुक्तेऽन्यभवे चेन्न । विश्वासो युवयोर्भवेत् ॥ तदा समदं सर्वेषां । प्रत्ययं कमपि ब्रुवे ॥ ७५ ॥
 यो विप्रः प्रवरः प्रोक्तः । पूर्वं स ह्यलौकिकैः सह ॥ वृष्टिव्यपगमाक्षेत्र—शुद्धेश्चिकीर्षिया गतः ॥ ७६ ॥
 तत्रागतेन तेनैव । हलोपकरणं समं ॥ वातेनेतस्ततः क्षिप्त—मदर्शि प्रवरेण तत ॥ ७७ ॥ हलस्य
 पुरतो रज्जु—मर्धां श्रुत्वा मृतिं गतौ ॥ तौ श्रृगालौ समालोक्य । पतितौ प्रचुकोप सः ॥ ७८ ॥

नं ॥ ५७ ॥ कामोद्भूतप्रतापेन । कंपमानशरीरकः ॥ ह्रलोपकरणं सर्वं । मुक्त्वागाथप्ररो गृहे ॥
 ॥ ५८ ॥ बहुकालवियोगित्वा—हुक्त्वा च वसुधांगनां ॥ स सप्तभिरहोरात्रै—स्तत्संगाद्विरतोऽजवत्
 ॥ ५९ ॥ तेन मेघेन जंतूनां । दुःखव्याकुलताभवत् ॥ गोमायुगुग्ममयासी—दतीवक्षुधयाकुलं ॥
 ॥ ६० ॥ अष्टमे दिवसे वृष्टे—विरतौ च क्लृपीडितौ ॥ कृशांगौ च शृगालौ तौ । निःसृतौ गुल्म-
 तो बद्धिः ॥ ६१ ॥ पृथ्वी हलादिसंबद्धा । दुश्चर्मरज्जवोऽपि च ॥ द्रवीभृतास्तया वृष्ट्या—तित्रोगा-
 दिह्रमेव हि ॥ ६२ ॥ पीडिताभ्यां क्षुधा ताभ्यां । क्षेत्रे तत्रैव संस्थिताः ॥ हलादियंत्रिता आर्द्रा ।
 भक्षिताश्चर्मरज्जवः ॥ ६३ ॥ आर्द्राणां चर्मरज्जूनां । भक्षणेनोदरेऽभवत् ॥ शूलव्यथा तयोस्तीव्रा ।
 तौ मृतौ बाधया तया ॥ ६४ ॥ केनचिद्विधियोगेन । तौ द्वावपि शृगालकौ ॥ जातौ सुतौ युवां
 मृत्वा—त्र विप्रसोमशर्मणः ॥ ६५ ॥ अल्पकालोप्पितां पूर्वा । जातिं न स्मरथो युवां ॥ ब्राह्मण-
 जातिमासाद्या—भिमानं कुरुथो घनं ॥ ६६ ॥ समस्तरपि यद्वर्ज्यं । युवाभ्यां तत्तु भक्षितं ॥ तथा-
 पि निंद्यः साधून् । पौराणां पुरतो युवां ॥ ६६ ॥ ग्वरूपमीदृशं सौवं । समाकर्णान्यजन्मनः ॥
 सुकृती पुण्यकृत्यानि । करोति पापपिष्टये ॥ ६७ ॥ पुण्येन रहितो जंतु—दुष्टं जातिमवाप्नुयात् ॥

हाम्भवावेतौ । पृष्ठतः पूर्वजन्म चेत् ॥ ४५ ॥ तर्हि मयोव्यमानं प्रा—रजन्मस्वरूपमेतयोः ॥ साव-
धानं मनः कृत्वा । यूयं शृणुत चित्तकृत ॥ ४६ ॥

शालिग्रामेऽग्निमेऽत्रैव । प्रवरः प्रवरद्विजः ॥ धनी वनीपकत्यागी । ख्यातोऽनृक्षेवकारकः ॥
॥ ४७ ॥ तस्य शस्यमर्तेः क्षेत्रो—पांतेऽभवद्वट्टुमः ॥ तदधः शिवयासृत । चित्रं शृगालयामलं ॥
॥ ४८ ॥ तृणप्रक्षणतः शीत—पानीयपानतः पुनः ॥ तत्तत्र निर्भयं तिष्ठ—द्वपुषा वृद्धिमासवत् ॥
॥ ४९ ॥ निर्भयत्वेन तत्रैव । समुखं तस्य तिष्ठतः ॥ कियंतो वासरा याताः । क्रीडन्तश्च परस्परं ॥
॥ ५० ॥ तदा दूरनञ्जोमार्गा—दागच्छंतं घनाघनं ॥ मातंगमिव गर्जंतं । श्यामं प्रवरैर्मैक्षत ॥ ५१ ॥
मदवारि ऊरन् राज—लोकमन्मानितागमः ॥ लुहलितरजा मेघो । वायुना सममीयिवान् ॥ ५२ ॥
कथं मयि सति ग्रीष्म—राजस्तापयति क्षमां ॥ शोषयति तडागांश्च । नदीऽहमहीरुहान् ॥ ५४ ॥
दीर्घाहर्विरहोदृष्टत—तापायाः पृथिवीस्त्रियाः ॥ कामतापं निराकर्तु—मिवाधस्तात्समागतः ॥ ५५ ॥
कांतासंगोत्सुका जाता । निखिलाश्च प्रवासिनः ॥ कर्मोपि निखिलं मुक्त्वा । ययुः स्वं स्वं निके-
तनं ॥ ५६ ॥ भामिनीभोगसंयोगे । विजनं मृग्यते पदं ॥ इतीव जलदेनापि । कृतं विजनकान-

मुनिनोक्तमिति श्रुत्वा । हसन्तावाहदुर्द्विजौ ॥ अयं पृष्टा महान् यस्तु । स्वरूपं तस्य पृच्छति ॥ ३४ ॥ प्रवांतरस्वरूपस्य । वेत्ता कोऽप्यस्ति ब्रूतले ॥ अस्य बुद्धिपरिग्रंशो—अथवा किं ग्रथिलो-
 ऽस्त्ययं ॥ ३५ ॥ द्रुत्युक्ते वेदगर्भान्यां । सर्वेऽयद्ज्ञानिनो नराः ॥ हस्ततालं ददानाश्च । सशब्दं
 जहसुर्भृशं ॥ ३६ ॥ तेष्वेके पंम्निप्रज्ञा । अवदंस्तत्त्वबुद्ध्यः ॥ मूर्खा अज्ञानतो यूयं । किं हस-
 थाधमा ह्व ॥ ३७ ॥ अस्यैव पृच्छ्यतां किं त्वं । गतजन्मस्वरूपकं ॥ वचोमात्रेण तत्त्वज्ञ । सम्यग्
 जानासि वा मुने ॥ ३८ ॥ सत्यं चेति वचस्तेषां । स्वीकृत्य सकला अपि ॥ स्वस्वतर्कणयाप्राधुः ।
 पौरा वक्रा विकारिणः ॥ ३९ ॥ स्वकीयमानरक्षायै । विशेषेण द्विजन्मजौ ॥ उपहास्यं प्रकुर्वाण
 —वपृच्छतां मदोत्कटौ ॥ ४० ॥ यदि वेत्सि स्वकीयं वा । परकीयं भवांतरं ॥ ब्रूहि ब्रूहि तदा शी-
 घ्रं । स्वविद्वत्त्वं प्रदर्शय ॥ ४१ ॥ पौरलोकैरिति प्रोक्ते । विप्राभ्यामपि चादरात् ॥ मुनिः स कथ-
 यामास । तेषां मधुरया गिरा ॥ ४२ ॥ सभ्या प्रो मे प्रवं वन्मि । युष्माकमथवानयोः ॥ विनिश्चि-
 त्य मिथो यूयं । निवेदयत सत्वरं ॥ ४३ ॥ श्रुत्वेत्यवदतां विप्रा—बुहंखलौ कुतूहलात् ॥ वद त्व-
 मावयोरेव । जन्मांतरस्वरूपकं ॥ ४४ ॥ ताभ्यां निरूपिते साधु—स्वदद्भौ सभाजनाः ॥ आप्रहा-

ध्यते ॥ ३२ ॥ ताभ्यामित्युदिते साधु—स्वदन्मृष्टग्राषया ॥ निवेदितं युवाभ्यां यत । तत्तु सत्यं
 द्विजोत्तमौ ॥ ३३ ॥ परं मम मनःप्रश्न—भावो गूढप्रभावकः ॥ युवाभ्यामपि दक्षाभ्यां । सर्वथा ना-
 वसीयते ॥ ३४ ॥ लोकखूद्विददहमपि । जानाम्यकश्रितामपि ॥ अभिलाकुक्षिसंभृतौ । सोमदेवद्वि-
 जन्मजौ ॥ ३५ ॥ अग्निनृतिवायुनृती । नाम्ना द्वावपि बांधवौ ॥ वर्तेष्ये हृद्यविद्याद्वयौ । शालिग्राम-
 निवासिनौ ॥ ३६ ॥ मया पृष्ठं परं तत्त्व—ज्ञानं हि युवयोः पुरः ॥ तत्त्वज्ञाता जनो लोके । प्रो-
 च्यते विदुषां वरः ॥ ३७ ॥ तत्त्वज्ञानेन मोक्षः स्या—तत्त्वज्ञानान्महोदयः ॥ तत्त्वज्ञानार्जने तस्मा-
 —त्कर्तव्यो ह्युद्यमो जनैः ॥ ३८ ॥ अध्येतृभ्यामपि चतु—र्वेदान् शास्त्राणि भूरिशः ॥ तत्त्वज्ञान-
 स्य लेशोऽपि । युवाभ्यां नावगम्यते ॥ ३९ ॥ यदैकशो मया पृष्ठं । गदितुं तन्न शक्यते ॥ प्रश्न-
 स्यान्न्यस्य निर्वाहः । किं नृवद्भ्यां नृविष्यति ॥ ४० ॥ इत्युक्ते मुनिना तेना—जल्पतां तौ रुषा-
 रुणौ ॥ रे मूर्ख यत्त्वयां पृष्ठ—मावाभ्यामुक्तमेव तत ॥ ४१ ॥ वेदान्यशास्त्रपठने । वर्तमानः सुधी-
 रिव ॥ ज्ञापयितुं स्वर्णान्तर्यं । लोकेषु किं प्रजल्पसि ॥ ४२ ॥ मुनिः प्रोचे कुधीर्धमातौ । माभूतं
 वेदवेदिनौ ॥ पृष्ठं मया समायातौ । युवां कुतो नृवादिह ॥ ४३ ॥

ध्यतां ॥ ११ ॥ इतः श्वेतांबरो याति । यथायं विप्रतारकः ॥ समद्वं सर्वलोकानां । पणस्तथा विधी-
 यते ॥ १२ ॥ विमृश्यैत्युचतुर्विप्रौ । त्वं हारयसि चेन्मुने ॥ तदा निर्भ्रत्स्यमानोऽसि । निष्कास्यो
 गुरुणा सह ॥ १३ ॥ हारयावो यदावां वा । जैनस्य पुरतस्तव ॥ जवावो जवतो नूनं । शिष्यौ ब्रा-
 ह्मणजावपि ॥ १४ ॥ साधुः सागरवह्मश्च—द्रुमीरो मतिवारिधिः ॥ ऊरीचक्रे तयोर्वीक्ष्य । स्वं ज्ञा-
 नमप्रकाशयन् ॥ १५ ॥ उजात्र्यामपि कृत्वेति । पणं तावाहतुर्द्विजौ ॥ अथ त्वं पृष्ठ भो साधो ।
 त्वदिष्टं प्रश्नमावयोः ॥ १६ ॥ साधुना भाषितं पूर्वं । प्रश्नं पृष्ठामि शो द्विजौ ॥ उमित्यग्निहितं ता-
 भ्यां । स्वोत्कर्षाच्चित्तकल्पितात् ॥ १७ ॥ ततो वाचयमोऽप्युचे । निश्चेतुं पुरतो नृणां ॥ आवयोर्हि
 विवादेऽत्र । जवंत एव साक्षिणः ॥ १८ ॥ पुरैव पण एताभ्यां । कृतोऽस्ति जवतां पुरः ॥ तस्य नि-
 र्मित्यनिर्मित्यो—र्युयमेव सजासदः ॥ १९ ॥

कथयित्वेति निश्चित्य । पौराणां पुरतो भृशं ॥ साधुसैकालिकज्ञान—विचक्षणोऽभ्यधत्तमां ॥
 ॥ २० ॥ यदि युवां द्विजौ हंत । लोके पंडितमानिनौ ॥ युवां कुतः समयातौ । पृष्ठामि युवयोः
 पुरः ॥ २१ ॥ तदोक्तं किमिदं पृष्टं । ज्ञातं वरं समेष्वपि ॥ शालिग्रामात्समायातौ । नैतावदपि बो-

उवाच सत्यकिर्दूरे । यदर्थं गम्यते जनैः ॥ यद्यवर्गैव तत्सिद्धिर्दूरे तद्गमनेन किं ॥ १०० ॥
 सद्यो न विष्यतीहैव । युष्मत्प्रत्युत्तरं यदि ॥ तदानूचानपादांते । यानेन किं प्रयोजनं ॥ १ ॥ ततो
 ममैव युष्माभिः । पृच्छ्येतां प्रश्नसंशयौ ॥ गुरौ सति वदेहिष्य—श्रेयस्तत्प्रश्नोत्तरं वरं ॥ २ ॥ जनके
 सति चेत्पुत्रो । नृपाले सति वा बलं ॥ श्वश्र्वां सत्यां स्नुषा यद्वा । कृत्यं करोति तद्वरं ॥ ३ ॥ यु-
 ग्मं ॥ इति श्रुत्वा हसित्वा तौ । व्याचक्षातां मदोद्धतौ ॥ वर्तसे त्वं कियन्मात्रो । दक्षयोगवयोः
 पुरः ॥ ४ ॥ त्वद्गुरुणां गुरुर्यः स्या—तेनापि प्राज्यबुद्धिना ॥ अस्मत्प्रश्नोत्तरं दातुं । न शक्यते म-
 नागपि ॥ ५ ॥ ततस्तैव संदेहो । यः कश्चित्स्याच्चिरंतनः ॥ वितं मावादमुष्प्रित्वा—स्माकं त्वं पृच्छ
 तं शत ॥ ६ ॥ मुनिरूचे द्विजातीयौ । मार्कार्ष्टमतिमानितां ॥ मदीयप्रश्ननिर्वाहो । युवाभ्यां न न-
 विष्यति ॥ ७ ॥ कोपादोपेन तौ विप्रा—वूचतुर्यतिवेषभृत ॥ न जवेत्प्रश्ननिर्वाहो । भवेद्वा विदि-
 तं कथं ॥ ८ ॥ चित्ते स्यात्तव संदेहः । प्रश्नोत्तरविनिर्मितौ ॥ कश्चिद्विधीयतां तर्हि । पणः समस्त-
 मादिकं ॥ ९ ॥ वाचंयमस्तदाचर्यौ । ये प्रवर्तन्ति मुमुक्षवः ॥ समस्ति सर्वथा नैव । तेषां पणप्र-
 योजनं ॥ १० ॥ यदा कदाग्रहग्रस्तौ । ह्यत्कथयथो युवां ॥ एवमेवास्तु तद्विप्रौ । युवाभ्यामेव क-

निर्गह्नतोस्तयोः सार्धे । बद्धवाद्या मिलिता जनाः ॥ निर्गतौ तौ निजोत्कर्षा—द्वार्तयंतौ च गह्नतः ॥ ८८ ॥ कश्चिद्बद्धति दर्पाधः । प्रक्षाम्यहं षमंगिकां ॥ कश्चिच्च चतुरो वेदान् । मीमांसामपि कश्चन ॥ ८९ ॥ आन्वीक्षिकीं पुनः कश्चि—छर्मशास्त्रं च कश्चन ॥ कश्चित्पुराणमित्याद्या । हृद्या विद्याश्चतुर्दश ॥ ९० ॥ युग्मं ॥ विद्याविनोदवार्ताश्च । प्रकुर्वतां परस्परं ॥ अध्वन्यागह्नतां तेषां । न्यग्रोध एक आगतः ॥ ९१ ॥ तत्र मनोरमोद्यान—पार्श्ववर्तिवटद्वये ॥ श्रीनंदिवर्धनाचार्य—शिष्यः स्थितोऽस्ति सत्यकिः ॥ ९२ ॥ श्रुतकेवलिवद् ज्ञानी । ध्यानी मौनी क्रियापरः ॥ दृष्टोऽयं प्रथमं मुमु—स्तं दृष्ट्वेत्युचतुश्च तौ ॥ ९३ ॥ साधुस्तदाह के युगं । युष्माभिः कुत्र गम्यते ॥ तावद्वर्तुर्द्विजावां । यावोऽनूचानसन्निधौ ॥ ९४ ॥ सत्यकिः सत्यकीतिश्च । सत्यवाचा विचार्यवक् ॥ यदि त्रयीमुखौ तर्हि । किञ्चित् स्थः पठितौ युवां ॥ ९५ ॥ तावूचतुर्विशेषेण । वेदाभ्यासविधायिनौ ॥ अपराण्यपि शास्त्राणि । विज्ञानीवस्तपोधन ॥ ९६ ॥ मुनिः पुनरपि प्रोचे । धनयौवनगर्वितैः ॥ श्रीआचार्यसमीपे च । भवद्भिर्गम्यते कथं ॥ ९७ ॥ तावाख्याताममर्षेण । सार्धं त्वन्नंदिवर्धनैः ॥ विद्यायाः कौशलं दृष्टुं । यावो वादचिकीर्षया ॥ ९८ ॥

ब्रौंऽपि नागरो लोक—स्तेनास्ति विप्रतारितः ॥ ७६ ॥ क्षमावहे तमावां न । ब्रजावो शुष्मदाक्षया
 ॥ वादं विधाय जेष्यावो । तं मायाविसितांबरं ॥ ७७ ॥ अयं संस्थास्यति द्वित्रा—एतान्यत्र पुरे
 यदि ॥ तदानेन जनः सर्वो । विभ्रमे पातयिष्यते ॥ ७८ ॥ आवां ततो वने गत्वा । वादेन सर्व-
 साक्षिकं ॥ तथा निर्भ्रसंयावस्तं । पाखंन्निमखंन्निनं ॥ ७९ ॥ यथापमानतो ग्रामा—दस्मात्प्रयाति
 सत्वरं ॥ स्याद्वाद्वादिनो जैना । अपि म्लानानना यथा ॥ ८० ॥ पितरावूचतुः पुत्रौ । युवां क-
 लायुतावपि ॥ वादं श्वेतांबरैः सार्धं । मा काष्टं हि कदाचन ॥ ८१ ॥ विद्यंते मंत्रतंत्रादि—विद्या-
 स्तेषां किलार्हतां ॥ कौटिल्यमन्यदत्येषां । जीवितव्यविनाशनं ॥ ८२ ॥ वेदशास्त्रपरिश्रष्टाः । सि-
 ङ्घांताध्यायिनोऽनिशं ॥ निपुणाः परदेशेषु । परिभ्रमणनिर्मिता ॥ ८३ ॥ तावूचतुरहंकारत । किं
 युवां पितरौ मुधा ॥ बिभीथो मल्लिनागेभ्यो । धूर्तेभ्यस्तेभ्य उच्चकैः ॥ ८४ ॥ शुष्माकं च प्रसादे-
 न । यत्रैकोऽपि सुतो व्रजेत् ॥ ततो विवादिनो यांति । सिंहादिव मंतगजाः ॥ ८५ ॥ यत्रैतौ किं
 पुनर्ददौ । सुतौ ह्यवपि गृह्यतः ॥ श्वेतांबरोऽथवा तत्र । दिगंबरोऽस्तु दंष्ट्रच्छाक् ॥ ८६ ॥ अस्मदग्रे
 कियन्मात्रो । वराको नंदिवर्धनः ॥ हस्तौ ताविति जल्पित्वा । निर्गतौ वारितावपि ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥

तस्यादीनां तदा ज्ञेय—मशैवं न कदाचन ॥ ६४ ॥ विशुद्धा ब्रह्मचर्येण । य एव निर्मला हि ते ॥
 कथमुच्येत मालिन्य—साधनाह्विलशालिता ॥ ६५ ॥ ये लाघवंसमन्वीता—स्त एव तारका नृणां
 ॥ साधवो वहनप्राया । घोरसंसारवारिधौ ॥ ६६ ॥ वेदबाह्यास्त एव स्यु—र्ये यद्वाहिसनोद्याताः ॥ म-
 तिकल्पनया ये च । सम्यगर्थं विदंति न ॥ ६७ ॥ दयादमयुता जैनाः । संयमांचितचेतसः ॥ कथं
 जीवदयाधर्मं । बुवाणा वेदतो बहिः ॥ ६८ ॥ मिथोऽभवत्किञ्चिद्वेद्या । विवादं कुर्वतोस्तयोः ॥ मू-
 खेण तेन किं वा वो । विप्राभ्यामिति चिंतितं ॥ ६९ ॥ एतेन माननीयेना—चार्येण गुरुणा स-
 मं ॥ जयावो यदि वादेन । तदावयोर्यशो महत् ॥ ७० ॥ हृदये चिंतयित्वेति । सोमदेवद्विजांगजौ ॥
 जिनधर्मानुरक्तं तं । सुश्राद्धं श्राद्धमृचतुः ॥ ७१ ॥ कदाग्रहेण चेत्ताव—कीना मतिर्द्विजेषु न ॥ त-
 दा याहि त्वया सार्धं । मुधा प्रलपनेन किं ॥ ७२ ॥ गदित्वेत्यग्निमानेन । विसृज्य श्रावकं च तं ॥
 अग्निञ्चतिवायुञ्चती । जग्मतुः स्वनिकेतने ॥ ७३ ॥ व्यथैतौ स्वगृहं गत्वा । नत्वा च पितरौ मुदा ॥
 विनयेन विनयोपेतौ । कथयामासतुः स्मयात् ॥ ७४ ॥ उद्यन्मनोरमोद्याने । दंजेन यतिवेषवान् ॥
 आचार्यो नाममात्रेणा—गतोऽस्ति नंदिवर्धनः ॥ ७५ ॥ धवलांबरधारित्वा—जैनमतप्ररूपिणा ॥ स-

तां भृशं ॥ ३७ ॥ वृंदाकरा इव प्रोद्य—द्वेषदूषणश्रूषिताः ॥ नरास्तथा च कामिन्यो । देवांगना इ-
 वावश्रुः ॥ ३८ ॥ एकतो मर्त्यवृंदं च । कामिनीवृंदमेकतः ॥ गुरुं नंतुं ततो याति । प्रीतिपूर्तिचे-
 तसा ॥ ३९ ॥ लोकान् मनोज्ञनेपथ्या—अरणैर्भरितांस्ततः ॥ बहिस्तौ गच्छतो वीक्ष्य । श्राद्धं कं-
 चिदपृच्छतां ॥ ४० ॥ किमद्यैऽमहः किं वा । तन्मागस्य महो महान् ॥ कौमुदीयो महः किं वा ।
 वर्तते नगराद्बहिः ॥ ४१ ॥ यत एते जना यांति । वस्त्रान्दूषणश्रूषिताः ॥ आप्तो बहिरुद्याने ।
 किमस्त्यत्र हि कारणं ॥ ४२ ॥ श्राद्धोऽवगन्तो ब्रह्मपुत्रौ । गुरुर्जनः समागतः ॥ उद्याने हि पुरोपां-
 ते । तस्य वंदनहेतवे ॥ ४३ ॥ पौराः सर्वेऽपि गच्छति । मोदमेदुर्मानसाः ॥ वर्यनेपथ्यश्रूषाढ्याः ।
 परिवारसमन्विताः ॥ ४४ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वेति चित्रितौ चित्ते-ऽवदतां ब्रह्मपुत्रकौ ॥ भोः श्राद्ध को-
 ऽस्ति ह्याचारो । गुरोर्जनस्य तस्य च ॥ ४५ ॥ श्राद्धोऽवगुर्वो जैनाः । प्रसिद्धा ऋमिमंडले ॥ पं-
 चमहाव्रतोपेताः । सकलारंभवर्जिताः ॥ ४६ ॥ येषां पुत्रकलत्रादिः । स्यादरंभपरिश्रहः ॥ गुरुं-
 त्यैश्च तैर्विश्वं । विश्वं खलु प्रतार्यते ॥ ४७ ॥ निष्कलत्राश्च निष्पुत्रा । निरंरंभपरिश्रहाः ॥ संमताः
 साधवो लोके । धर्ममार्गोपदेशकाः ॥ ४८ ॥ बहिःकालनतो यर्हि । निर्मलाः स्युः शरीरिणः ॥ म-

नेद्रस्य । द्वादशस्य जिनेष्वपि ॥ ब्राजमानं तदा तीर्थं । समञ्जसापनाशनं ॥ २६ ॥ द्रुतश्च महत्-
 स्तस्य । शालिग्रामस्य सन्निधौ ॥ आस्ते मनोरमोद्यानं । हृद्यानंदप्रदं नृणां ॥ २७ ॥ सुमना द्रुति
 नाम्नाद्भुद् । दंक्षो रक्षोपकारकः ॥ तत्रैव समवासार्षी--दाचार्यो नंदिवर्धनः ॥ २८ ॥ याचित्वावग्रहं
 योग्यं । वनपालस्य सन्निधौ ॥ विनैर्यैर्विनयान्मै--स्तबोत्तीर्णो मुनीश्वरः ॥ २९ ॥ निःशेषशिक्षि-
 तांगानां । शिष्याणां सौख्यशालिनां ॥ अधीत्यध्यापने दृष्ट्वा । वनपालोऽप्यमुमुदत ॥ ३० ॥ मो-
 दमानेन नत्वा तं । श्रीगुरुं शक्तिपूर्वकं ॥ तेन पौरमनुष्याणां । तद्वर्धोपनिका ददे ॥ ३१ ॥ तदा-
 ननात्समाकर्ण्य । श्रीगुर्वांगमनं वरं ॥ सुमतं धर्मिलोकानां । श्राद्धवर्गो मुदं दधौ ॥ ३२ ॥ प्रभृतं
 वनपालस्य । ददुर्द्वयं पुरीजनाः ॥ डागु विवंदिषवोऽद्भुवन । शक्तिरागानुबंधतः ॥ ३३ ॥ आक-
 णितं यतो येन । ततः सोऽपि समुत्थितः ॥ निवासे स्वे समागत्य । प्रचक्रे विधिनार्चनं ॥ ३४ ॥
 गजारूढा नराः केचित् । केचिद्वाजिनमाश्रिताः ॥ रथारूढास्तथा केचित् । केचित्पादविहारिणः
 ॥ ३५ ॥ धर्मेण वंदितुं केचित् । केचित्कुलक्रमेण च ॥ प्रमदाप्रेरिताः केचित् । केचित्सौहार्दयो-
 गतः ॥ ३६ ॥ वंदनौत्सुक्यतो लोकाः । पथि संघट्टनीभृताः ॥ नञ्जोयानकृतेऽवांञ्ज । स्वविद्याधर

तो मम ॥ वहन्निति स्मयं तत्र । सोमदेवोऽस्ति वाम्भवः ॥ १३ ॥ अग्निद्वैत्यजिधानेन । प्रसिद्धा त-
स्य कामिनी ॥ मानिनीमाननाशाय । रूपेण विधिना कृता ॥ १५ ॥ जुंजानयोर्मुदा जोगा—न-
नद्वपद्रव्यपूर्णयोः ॥ कायादिकारणैः साध्यं । तद्गार्याधानमादधत् ॥ १६ ॥ आधानसमये पूर्णे । सु-
षुवाते सुतौ तथा ॥ अग्निद्वैतिर्वायुभृति—रित्याख्याय कृता तयोः ॥ १७ ॥ निर्गंधानि प्रसूनानि ।
यथा किंशुकशाखिनां ॥ न राजंते तथा विद्या—विहीनाः पूरुषा जुवि ॥ १८ ॥ ध्यात्वेत्यध्यापना-
र्थं ता—बुपाध्यायसमीपके ॥ विमुक्तौ तनयौ ताभ्यां । दूराभ्योव्यावपि क्षणं ॥ १९ ॥ पूर्वजन्मैक-
संस्कार—वशेनापठतां च तौ ॥ बहून्यन्यानि शास्त्राणि । वेदान् विशेषतः पुनः ॥ २० ॥ कन्ययो
रूपवत्योश्च । द्विजातिजातयोस्तयोः ॥ पितृभ्यां यौवने काले । कारितं करपीडनं ॥ २१ ॥ एकं रूपं
द्वितीयं तु । प्रभृतद्व्यगर्विता ॥ ब्राह्मणेषु तृतीयं च । वेदादिपारगमिता ॥ २२ ॥ चतुर्थं ब्रातृ-
संयोगः । पंचमं यौवनं वरं ॥ षष्ठं ब्राह्मणजातिश्च । सप्तमं लोकमानिता ॥ २३ ॥ एतेष्वपि पदा-
र्थेषु । ह्येकोऽपि दुस्सहो भवेत् ॥ किं पुनर्मिलिताः सप्त । न कस्य मदहेतवे ॥ २४ ॥ ततस्तौ द्वौ
मदोन्मत्तौ । गङ्गीरवेदिनाविव ॥ ब्रमतश्चाग्निमानेन । सर्वत्र ग्रामं दृष्ट्वा ॥ २५ ॥ वासुपूज्यजि-

धिदुर्व्याध्यन्नावेन । पुष्टिमद्देहधारिणः ॥ १ ॥ काणाः कुब्जाः कुरूपाश्च । ये नविष्यन्ति देहिनः ॥
तेऽपि तदा सदाकाराः । सुरूपा वररोचिषः ॥ २ ॥ नागरा वरनागर्ग्यो । मोदमेदुरमानसाः ॥ वि-
स्फुरिष्यन्ति गोविन्द—राज्यादपि विशेषतः ॥ ३ ॥ रूपवती सचातुर्या । धनाढ्या कामिनीव हि ॥
पत्यागमे तथा द्वार—वती नूनं तदागमे ॥ ४ ॥ सचेतना अचैतन्याः । पदार्थाः सकला अपि ॥
सुन्नगतं धरिष्यन्ति । त्यक्त्वा दुर्भगतां निजां ॥ ५ ॥ वैरिणापहतस्याशु । सुरेण धूमकेतुना ॥ शु-
द्धौ कृष्णकुमारस्य । स्नेहेन मुनिरागतः ॥ ६ ॥ दूर्षाद्धर्षकरं तस्य । श्रुत्वा स्वरूपमद्भुतं ॥ प्रज-
ल्प जिनाधीशं । सार्वभौमः सविस्मयः ॥ ७ ॥ तथा प्रोक्तं समासेना—कणितं तन्मया विज्ञो ॥
विस्तरेण प्रजल्पास्य । स्वरूपं पूर्वजन्मनः ॥ ८ ॥ ईदृग्जागयोदयस्तस्या—बाढ्यादप्यज्ञवत्कथं ॥
कथं वा तेन देवेन । सार्धं वैरं दुरासदं ॥ ९ ॥ पुनरश्रुदिते सार्व—भौमेनेति मनीषिणा ॥ जि-
नोऽवगू नरदेव त्वं । यदीदृशसि तदा शृणु ॥ १० ॥ जंबूद्वीपे क्षितिरुच्यते । समाश्रिते सुपर्वजिः ॥
पवित्रे भरतक्षेत्रे । देशोऽस्ति मगधाग्निधः ॥ ११ ॥ शालिनिः पत्रिजिस्तव । शालिलहमीश्च देश-
के ॥ वशालिगीतगानेन । शालिग्रामोऽस्ति शोचनः ॥ १२ ॥ ब्रह्मबीजप्रसूतोऽहं । जातिर्ज्येष्ठा त-

कः षोडशजिह्वाभिः । षोडशभिश्च हायनैः ॥ हृद्यविद्याद्वयीप्रोद्य-स्त्रीभृत्पित्रौर्मिलिष्यति ॥ ए० ॥
 लक्ष्मणानि जविष्यंत्य-मूनि तस्य समागमे ॥ चमत्कारकराणि च । तान्याकर्णय नृपते ॥ ए१ ॥
 कदापि फलदातारो । येऽजविष्यन्न पादपाः ॥ फलानि तेऽपि दास्यंति । महान्ति तत्समागमे ॥ ए२ ॥
 तानि ये ददतोऽनृवन् । दास्यंति ते विशेषतः ॥ फलदा इति सौवाख्यां । सत्यीकर्तुमिवावनौ
 ॥ ए३ ॥ सौख्यानि वर्धमानानि । जविष्यंति पुरीनृणां ॥ न्यायव्यापासयोगेन । वर्धिष्यंते धनानि
 च ॥ ए४ ॥ चित्तं चंचलमप्युच्चै-श्चित्तादपि विलोचने ॥ लोचनाभ्यां सुखं तस्या-तुलं सा ल-
 प्यते तदा ॥ ए५ ॥ मेघवृष्ट्याहृतपुष्प-कंदंबशाखिनो यथा ॥ उल्लवसिष्यंति तडोम-राज्यो
 ह्यभ्युष्टकोटिकाः ॥ ए६ ॥ चंद्रं दृष्ट्वा समुद्रस्य । वेलायाः संभवो यथा ॥ रुक्मिण्याः स्तनजो भा-
 वी । प्रस्रावो वीक्ष्य तं तदा ॥ ए७ ॥ प्रवर्तते पुग येषां । प्रीतिः कृत्विमतान्विता ॥ पयसि सा स्थि-
 तिरिव । तन्मिलिता जविष्यति ॥ ए८ ॥ विरोधो जायमानोऽनृ-द्येषां प्रीतौ परस्परं ॥ स चापि
 विलयं तेषां । प्रयास्यत्यविलंबितं ॥ ए९ ॥ नवपल्लवनत्वेन । सर्वेऽपि फलिनो दुमाः ॥ तेषां च
 नक्षत्राण्येव । तिर्थंचोऽपि सपुष्टयः ॥ ६०० ॥ तेषां दधिपयःपान-सर्पिः स्वदनतो दुतं ॥ व्या-

मानस्तंजनात्प्रात—स्तेजस्वी ददृशे शिशुः ॥ ७८ ॥ विमानात्स समुत्तीर्य । तं समादाय बालकं ॥
 पत्न्याः कमलमालाया । अपुत्रिण्याः समर्पितः ॥ ७९ ॥ वर्ततेऽस्य सुताः पंच—शतानि शौर्यशा-
 लिनः ॥ तेऽप्योऽयं पावनत्वेन । ह्रीनो विचिंतयिष्यते ॥ ८० ॥ भविष्यति तदा दुःखं । महीयो
 मम मानसे ॥ तत्सोढुं शक्यते नैव । ततोऽस्याग्रहणं वरं ॥ ८१ ॥ चिंतयंतीति दुःखेन । पुत्रस्या-
 त्मन्यसंभवात् ॥ पतिना दीयमानं तं । बालकं नाग्रहीदियं ॥ ८२ ॥ तदा जगाद. तां पत्नीं । वि-
 द्याभृत्कालसंवरः ॥ कथं प्रिये न गृह्णासि । बालकमेनमद्भुतं ॥ ८३ ॥ ततः कमलमालोचने । स्वा-
 भिस्तव सुता मताः ॥ संति पंचशतीमानाः । पुरस्तेषामयं च किं ॥ ८४ ॥ मया स्वीकृतमेतं च ।
 पुत्रं त्वं मन्यसे न हि ॥ तदा तु प्रत्युत क्लेशः । स्वीकृत एव केवलं ॥ ८५ ॥ श्रूत्वेत्यूचे स य-
 द्येवं । त्वच्चित्तेऽस्ति विचारणा ॥ ऋयादद्यप्रभृत्यस्य । यौवराज्यं मयार्पितं ॥ ८६ ॥ उक्तवेति मुख-
 त्तो बालं । तिलकेन समर्च्य च ॥ यौवराज्यसुतत्वेन । स्वस्त्रियस्तेन सोऽर्पितः ॥ ८७ ॥ एवं स पु-
 त्रवत्तत्र । पाठ्यमानस्तथा मुदा ॥ सुखेन वर्धते ज्ञात्रि—रात्राद्यादपि सोऽर्कवत् ॥ ८८ ॥ पुण्या-
 त्संकेतमात्रेण । ख्यातं नाम दिनौ सतां ॥ प्रद्युम्न एव तत्रापी—तीव्र तथा ददेऽज्जिघा ॥ ८९ ॥ यु-

॥ ६६ ॥ पृष्टे सतीति षट्संखंड—ज्जर्वा शुश्रूषया तदा ॥ जिनेन जगदे यर्हि । शुश्रूषा ते तदा शृ-
 णु ॥ ६७ ॥ कृष्ण इत्याख्यया ख्यातो । द्वाखतीपुरीपतिः ॥ तस्यास्ते रुक्मिणी देवी । देवीरूपा-
 धिकक्षुतिः ॥ ६८ ॥ तथा प्रासूयतादित्य—प्रद्योतप्रस्फुरद्भुः ॥ तनयो विनयोपेत । व्याजन्मतोऽपि
 भाग्यवान् ॥ ६९ ॥ तद्धर्षापनिकां दातु—मागुर्दास्यस्तदंतिके ॥ तेन तासां ददेऽद्वयं । अविणं
 निरुपद्रवं ॥ ७० ॥ संजाते दिवसे षष्टे । निजांगजदिहृदया ॥ रुक्मिणीनिद्रायं प्रीत्या । जग्मिवा-
 न् पुरुषोत्तमः ॥ ७१ ॥ विनयः प्रतिपत्तिश्च । विष्णोस्तथापि निर्मिता ॥ स्थित्वा सोऽपि सुतं तत्त्वा-
 नाययदर्शनोत्सुकः ॥ ७२ ॥ रुक्मिण्यापि स्वहस्ताभ्यां । पुंस्त्रीकाङ्क्षहस्तयोः ॥ चिंतामणिश्चिन्ता-
 यः । सुतो दत्तः समीक्षितुं ॥ ७३ ॥ द्योतयंतं दिशः स्वांग—द्युतिर्भिर्विद्वय जानुवत् ॥ भूयात्प्रद्यु-
 म्नामाय—मित्युक्त्वा तं ददौ हरिः ॥ ७४ ॥ द्राक् प्रतिदीयमानं तं । रुक्मिणीकरयोः शिशुं ॥
 जेहे प्राजन्मवैरेण । विचालाधूमकेतुना ॥ ७५ ॥ हत्वा विद्वेषतस्तेन । गते वैताड्यपर्वते ॥ टंका-
 ख्यायाः शिलायाश्चो—परि मुक्तः स मृत्यवे ॥ ७६ ॥ तस्यायुषा शिशोस्तत्रा—गमद्विद्याधराधिपः
 ॥ कालसंवरसंज्ञाको । युक्तः कमलमालया ॥ ७७ ॥ विद्याधराधिपेनात्म—नगरं प्रति गच्छता ॥ वि-

श्रीवीरश्चरमो जिनः ॥ ५६ ॥ एतेभ्यः सर्वसर्वेभ्यः । आयुषा वपुषा पुनः ॥ विज्ञेया हृतरे लोकाः । किंचिदाधिव्यधारिणः ॥ ५७ ॥ मर्त्याः शतायुषः सप्त—हस्तोच्चाः पंचमे त्वरे ॥ षष्ठे षोडशवर्षा-
यु—र्धरा द्विहस्तकोन्न्याः ॥ ५८ ॥ तीर्थस्य नेमिनाथस्य । वर्तमानतया त्वयं ॥ दशधनुःप्रमाणं-
गो । विद्यते मुनिनारदः ॥ ५९ ॥ जिनमभ्यदधच्चक्र—वर्ती स्वामिन्नसौ मुनिः ॥ कथमत्र समा-
यातो । दुर्लभ्ये पादचारिणां ॥ ६० ॥

उवाच ऋगवान् जंबू—द्वीपदक्षिणचारेते ॥ नवमो वासुदेवोऽस्ति । कृष्णाख्यो धर्मध्यानवान्
॥ ६१ ॥ तत्पुत्रो जातमानत्रश्च । केनापि वैरतो हनः ॥ तस्य शुद्धिं समादातु—मयमेतोऽस्ति भक्ति-
के ॥ ६२ ॥ शुद्धस्य ब्रह्मचर्येण । देशवैरत्यधारिणः ॥ एतस्य विद्यते विद्या । विहायोमार्गगामिनी
॥ ६३ ॥ परिभ्रमति सर्वत्र । हृद्यया विद्यया तया ॥ अस्यार्गला भयो वा न । वर्तते नः पुरेऽपि ॥
॥ ६४ ॥ ऋगवद्भाषितं श्रुत्वा । वचनं रचनांचितं ॥ स्थितिं कृष्णस्य शुश्रूषुः । सार्वभौमो व्यजिज्ञ-
पत् ॥ ६५ ॥ नवमो वासुदेवोऽयं । त्रिखंडप्रभृतायुतः ॥ महाबाहुर्बलोपेतः । संभवेद्विष्णुचावतः ॥
॥ ६६ ॥ किं नाम का पुरी तस्य । तत्सुतोऽपहृतः कथं ॥ केन प्रागजन्मवैरेण । तत्सर्वं मे प्रसादय

वितव्यो जगत्प्रभुः ॥ सप्ततिधन्वमानांगो । वासुपूज्यो जिनो बभौ ॥ ४४ ॥ षष्टिवर्षलक्षाग्रुष्को
 । विमल्लो विमल्लोदयः ॥ षष्टिकोदंडमानांगो । बभ्रुव जगदीश्वरः ॥ ४५ ॥ त्रिंशद्वक्षशरन्मान-जी-
 वितोऽनंततीर्थपः ॥ पंचाशच्छन्वमानेन । शरीरेण व्यभासत ॥ ४६ ॥ दशहायनलक्षाग्रु-धारिको
 धर्मबोधिदः ॥ द्यशोभततरां पंच—चत्वारिंशच्छत्रुः ॥ ४७ ॥ एकवर्षलक्षाग्रुष्कः । शांतिकृष्णांति-
 तीर्थपः ॥ चत्वारिंशच्छत्रुर्मानं । शरीरमदधत्तमां ॥ ४८ ॥ कुंथुर्नवनवत्यब्द—सहस्राग्रुर्जिनाधिपः ॥
 पंचत्रिंशच्छत्रुर्मानं—वपुषाशोभयद्भुवं ॥ ४९ ॥ अरोऽर्द्धश्चतुरशीति—शरत्सहस्रजीवितः ॥ विंश-
 छत्रुःप्रमाणेन । शरीरेण विराजितः ॥ ५० ॥ श्रीमद्विः पंचपंचाश—द्वर्षसहस्रजीवितः ॥ पंचविंश-
 तिकोदंड—मानेन वपुषा बभौ ॥ ५१ ॥ त्रिंशद्वर्षसहस्राणां । मानेन जीवितान्वितः ॥ विंशतिध-
 न्वमानांगः । सुव्रतो मुनिसुव्रतः ॥ ५२ ॥ दशवर्षसहस्राणां । मानेन जीवितान्वितः ॥ पंचदशध-
 नुस्तुंगो । नमिर्जिनोऽजनि द्वितौ ॥ ५३ ॥ द्यब्देरेकसहस्रेण । मितेन जीवितेन च ॥ दशधन्व-
 प्रमाणेन । देहेन नेमिराबभौ ॥ ५४ ॥ एकशतशरन्मान—जीवितव्येन संयुतः ॥ नवहस्तप्रमाणां-
 गः । श्रीपार्श्वः समजायत ॥ ५५ ॥ द्वासप्ततिशरदाग्रु—बभ्रुव विदशार्चितः ॥ सप्तहस्तप्रमाणांगः ।

क्षिणः ॥ ३१ ॥ एवं जनाश्चतुर्धारे । कल्पदुमफलाशनाः ॥ पूर्वकोटिमितानुष्काः । पंचधनुःशत-
 ज्ञ्याः ॥ ३२ ॥ वृषजश्चतुरशीति—लक्षपूर्वायुरीश्वरः ॥ पंचधनुःशतोद्भ्याय—शरीरेण व्यजासत ॥
 ॥ ३३ ॥ द्वासप्ततिपूर्वलक्षा—युरासीदजितो जिनः ॥ सार्धचतुःशतधनुः—प्रमाणवपुरन्वितः ॥ ३४ ॥
 पूर्वाणां षष्टिलक्षेण । प्रमितं जीवितं दधौ ॥ चतुःशतधनुर्मान—वपुश्च संजवो विभुः ॥ ३५ ॥ पं-
 चाशत्पूर्वलक्षायुः—समन्वितोऽभिनंदनः ॥ सार्धत्रिशतकोदंस्—प्रमाणदेहधारकः ॥ ३६ ॥ चत्वा-
 रिंशल्लक्षपूर्वा—युष्कः सुमतिबोधिदः ॥ धनुस्त्रिशतमानांगो । बभूव सुमतिप्रभुः ॥ ३७ ॥ त्रिंशल्ल-
 क्षपूर्वजीवि—तव्यः पद्मप्रजः प्रभुः ॥ सार्धद्विशतकोदंस्—प्रमाणदेहधारकः ॥ ३८ ॥ विंशतिलक्ष-
 पूर्वायु—र्मितः सुपार्श्वतीर्थिपः ॥ धनुर्द्विशतमानांगो । विराज महतीले ॥ ३९ ॥ दशलक्षपूर्वायु-
 ष्को—ऽगवच्चंडप्रभः प्रभुः ॥ सार्धशतधनुस्तुंग—शरीरेण समन्वितः ॥ ४० ॥ सुविधिः सुविधिः
 सार्वो । द्विलक्षपूर्वजीवितः ॥ धनुःशतप्रमाणंग—मुच्चत्वेन दधार च ॥ ४१ ॥ एकलक्षपूर्वायुष्कः
 । शीतलः शीतलहृतिः ॥ धनुर्नवतिमानांग—वानभूदहर्दुत्तमः ॥ ४२ ॥ वर्षाणां चतुरशीति—श-
 तसहस्रजीवितः ॥ अशीतिधनुर्मानांगः । श्रेयांसः श्रेयसान्वितः ॥ ४३ ॥ द्वासप्ततिवर्षलक्ष—जी-

मनुष्ययोनिंसंभूतो । नाम्नायं नारदो मुनिः ॥ विख्यातो ब्रह्मचर्यस्य । गुणेन व्रजतीह्यया ॥ २० ॥
तपस्वीव विरक्तोऽपि । विष्णुना सह तुष्टिमान् ॥ चित्रं तस्य तनूजस्य । शुद्धिं पृष्ठुमिहा तः ॥ २१ ॥
समाकर्णार्हितो वाक्यं । सर्वशौभो व्यजिह्वपत ॥ ईदृशाः संति किं मर्त्या । अस्तक्षेवसंभवाः ॥ २२ ॥
केवलज्ञानविज्ञात—लोकालोकस्वरूपकः ॥ तदा जगौ जिनो राजन् । स्वरूपं भारतं शृणु ॥ २३ ॥
तत्र कालोऽवसर्पिण्यु—सर्पिणीन्नेदतो द्विधा ॥ विंशत्या कोटीनां चापि । सागराणां स पूर्यते ॥
॥ २४ ॥ अथाः षडवसर्पिण्या—मुत्सर्पिण्यां षडेव ते ॥ विपरीता इति काल—चक्रं द्वादशभिस्त्वैरः
॥ २५ ॥ एकांतमुखमारोऽत्र । स्याच्चतुःकोटिकोटिमान् ॥ सुखमा सागराणां तु । विकोटिकोटिंकि-
तः ॥ २६ ॥ संयुक्तः सुखदुःखान्यां । सुखमादुःखमारकः ॥ द्विचत्वारिंशदब्दानां । सहस्रैरुन्नितो
यतः ॥ २७ ॥ दुःखमा त्वेकविंशत्या । सविंशत्या सहस्रकैः ॥ संभवेद् दुःखमारोऽप्ये—कविंशति-
सहस्रकैः ॥ २८ ॥ तत्रारे प्रथमे मर्त्या—स्त्रियोपमजीविनः ॥ विगव्युतितनून्नाया । दिनत्रित-
यप्रोजिनः ॥ २९ ॥ द्वितीयस्मिन् प्रवेयुस्ते । द्विपत्यप्रमितायुषः ॥ द्विगव्युतिशरीराश्च । वासरद्वय-
प्रोजिनः ॥ ३० ॥ तृतीयस्मिन्नेरे मर्त्या । एकपत्योपमायुषः ॥ एकगव्युतिमानांगा । एकवासरभ-

शयिष्याम्यहं शुद्धिं । युवयोस्तनयस्य हि ॥ दत्ता गोविंदरुक्मिण्यो—रिति वाचा मुधा भवेत् ॥
 ॥ ८ ॥ विमृश्यति ततस्तीर्थ—नाथसिंहासनादधः ॥ स्वकीयजीवरक्षार्थं । प्राविशन्नारदो मुनिः ॥
 ॥ ९ ॥ तावत्तत्र समायातो । जिनधर्मपरायणः ॥ पद्मनाभश्चक्रवर्ती । पार्श्वे सीमंधरप्रज्ञोः ॥ १० ॥
 नत्वा स देशानां श्रोतुं । यावत्तत्र स्थितो मुदा ॥ सिंहासनादधस्ताव—ददृष्टचरमैकत ॥ ११ ॥ च-
 क्रवर्ती तमालोक्या—दृष्टाचरशरीरिणं ॥ विस्मयाकुलितस्वांत—श्रितयामास चेतसि ॥ १२ ॥ दे-
 वो वा मानवो वासौ । किं तिर्यगारकोऽथवा ॥ चतुर्गतिविचालेषु । कीदृगस्वरूपकोऽस्त्यसौ ॥ १३ ॥
 एवं विमृशता तेन । विस्मयव्याप्तचेतसा ॥ मनुष्योऽपि गृहीतोऽसौ । पक्षीव स्वकरांबुजे ॥ १४ ॥
 समादाय करे बाल । श्व तं शालज्जिकं ॥ तस्य सर्वमपि देहं । भूपतिस्तु व्यलोकयत् ॥ १५ ॥
 अस्ति का जातिरेतस्य । का योनिर्वास्य कथ्यते ॥ इति चिंतयतस्तस्य । प्रादुर्भूता मतिर्वरा ॥ १६ ॥
 बिकालसंशयानां च । हारके सति बोधिदे ॥ मयका मूढजावेन । कल्पना क्रियते मुधा ॥ १७ ॥
 चित्ते तेन विमृश्येति । पप्रच्छे जगदीश्वरः ॥ चतसृणां गतीनां च । मध्ये किंगतिकोऽस्त्यसौ ॥ १८ ॥
 द्रयुक्ते सार्वज्ञौमेन । ब्रजाण ऋगवान् वचः ॥ स्वरूपं श्रोतुकामश्च—देतस्य त्वं तदा शृणु ॥ १९ ॥

शेषदोषहारी त्वं । वर्तसे सद्गुणैः सह ॥ स तु दोषाकरो ज्ञातो । ह्युपमीयेत किं त्वया ॥ ए३ ॥
 प्रकाशी सूक्ष्मवस्तूनां । विकाशी नृसरोरुहां ॥ बुद्धासीतसमस्ताप—द्वासीकृतसुरोऽसि च ॥ ए४ ॥ नि-
 शरणस्य मर्त्यस्या—सि त्वं शरणकारणं ॥ अतीतानागतवर्त—मानसंशयद्वारकः ॥ ए५ ॥ संसारे
 बहवो देवा । देवशब्दस्य वाचकाः ॥ लोकसंतापकत्वेन । जाता एकारवर्जिताः ॥ ए६ ॥ संसार-
 तारणान्नाथ । देवस्त्वमेव वर्तसे ॥ दीनोद्धारविधानेन । त्वमेव करुणापरः ॥ १०० ॥ देवानां दे-
 वनाथानां । बुद्धारकगुरोरपि ॥ असुराणां तदीशानां । नासन् ये स्तुतिगोचराः ॥ १ ॥ तान् गुणा-
 न् योगिनामय—नवकाशान् महीयसः ॥ मंदधीरेकजिह्वोऽपि । कथं स्ताद्भित्तुं क्षमः ॥ २ ॥ अ-
 नंतगुणयुक्तोऽय—नंतज्ञानधरोऽपि च ॥ चित्रं धरसि मस्तुतिं ॥ ३ ॥ इ-
 ति नानाप्रकारेण । स्तुत्वा नत्वा च तीर्थपं ॥ स्थितवानुचितस्थाने । नारदो विनयान्वितः ॥ ४ ॥
 अत्रत्यानां मनुष्याणां । धनुषां पंचभिः शतैः ॥ प्रमितानि शरीराणि । वर्तते सदराणि च ॥ ५ ॥
 वर्ते दशधनुर्मान—शरीरोऽहं तु मानवः ॥ ततोऽमीषां पदाहृत्या । मरिष्याम्यत्र कीदृशत् ॥ ६ ॥ ए-
 षां वा पदघातेन । सीमंधरजिनांतिके ॥ म्रिये यदा तदा सम्य—गाराधको ब्रह्माग्रहं ॥ ७ ॥ क-

वी युगलसंयुक्ता । अग्रयांकुशधारिणी ॥ पाशमकरहस्ता च । तिष्ठति हैमवप्रके ॥ ८१ ॥ सुरास्तुं
 बरुखदवांग—कपालिनम्रमौलयः ॥ तृतीयवप्रतो बाह्ये । तिष्ठति द्वारपालकाः ॥ ८२ ॥ प्रोक्तायारं
 चनायाश्च । ग्वनेत्राभ्यां प्रदर्शनात् ॥ ओज्जां समवसरणे । व्यजानादधिकां मुनिः ॥ ८३ ॥ धन्यो-
 ऽहं प्ररतक्षेत्रे । मया येन समेत्य च ॥ दृष्टादृष्टचरी चारू । रत्ननेयमिहाद्भुता ॥ ८४ ॥ वरं दे-
 त्यारिणा सार्धं । मैत्री मे समजायत ॥ वरं तस्यापि पुत्रस्या—पहारो दुःखकारकः ॥ ८५ ॥ यत-
 स्तस्य विशुद्ध्यर्थ—महमत्र समागतः ॥ समेतेन मया दृष्टः । श्रीसप्तवसृतौ प्रभुः ॥ ८६ ॥ प्रदक्षि-
 णावयीं दत्त्वा । कृत्वा च मस्तकैजलिं ॥ सीमंधरजिनाधीशं । मुनिः स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ ८७ ॥ श्री-
 सीमंधर सार्वभौम । सर्वापायनिवारिणे ॥ स्मरगर्वविनाशाय । सुपर्वसुखदायिने ॥ ८८ ॥ संसारस्थि-
 तिमुक्ताय । विविक्ताय भवावने ॥ प्रभृतज्ञानयुक्ताय । संसिक्ताय शमामृतैः ॥ ८९ ॥ ऋयोदेवा-
 धिदेवाय । कृतसेवाय वासवैः ॥ प्रणमन्नरदेवाय । श्रितदेवाय ते नमः ॥ ९० ॥ यद्यपि ज्योति-
 षामिन्द्रः । कलावानस्ति चंद्रमाः ॥ तथापि स्वकलंकं स । न हि स्फेदयितुं क्षमः ॥ ९१ ॥ मनु-
 ष्यलोकजातोऽपि । त्वं प्रवासीऽतोऽज्ञितः ॥ देवासुरमनुष्याणां । कलंकं ह्रस्वे हुतं ॥ ९२ ॥ निः-

तोरणक्षितयं ततः ॥ कुर्वति व्यंतरास्तत्र । धूपघटीत्रयं तथा ॥ ६ए ॥ सहस्रयोजनदंडा—श्रृत्वारः
 संति केतवः ॥ वर्धमानगजसिंह—सत्कुंगालिसमन्विताः ॥ ७० ॥ मानमेतदशेषं च । ज्ञेयं सूत्रो-
 दितं बुधैः ॥ प्रभुः प्रदक्षिणावर्त—स्तिष्ठत्येवासने वरे ॥ ७१ ॥ श्रीतीर्थार्थोधिपतिः पाद—पीठस्था-
 पितपादकः ॥ तीर्थार्थं नम उक्तवेति । धर्मं वदति पर्षदि ॥ ७२ ॥ मुनिर्वैमानिकी साध्वी । ह्या
 ज्ञेयां विदिशि स्थिताः ॥ प्रवनज्योतिर्व्यंतर—योषित्तिष्ठति नैऋतौ ॥ ७३ ॥ प्रवनव्यंतरज्योति—
 र्देवा वायुविदिक्श्रिताः ॥ वैमानिकेशमर्त्यस्त्री—वर्ग ईशानकोणके ॥ ७४ ॥ साध्व्यो देव्यश्चत-
 स्रोऽपि । श्रृण्वंत्यूर्ध्वस्थिता वृषं ॥ साधुमर्त्यस्त्रियो देवाः । स्थिताः प्रथमवप्रके ॥ ७५ ॥ तथा द्वि-
 तीयवप्रांत—स्तिर्येचः सकला ह्यपि ॥ अधस्तृतीयवप्रांते । तिष्ठति वाहनादिकं ॥ ७६ ॥ भवेतां
 चतुरस्रे च । द्वे वायौ च मनोरमे ॥ एकैका वापिका वृत्ता । विज्ञाति कोणसंस्थिता ॥ ७७ ॥ पी-
 तवर्णाः सुराः श्वेता । व्यंतरास्तत्र वप्रके ॥ ज्योतिष्का प्रवनाधीशा । रक्तश्यामलवर्णकाः ॥ ७८ ॥
 धनुर्दंडसमन्वीतौ । सोमयमौ च निर्जरा ॥ पाशगदाकरौ ज्ञातः । पाशिवैश्रमणाजिधौ ॥ ७९ ॥
 नामतो जयविजयौ । देवौ जितपराजितौ ॥ वलद्वारुणपीताग्र—श्यामद्युतिविराजितौ ॥ ८० ॥ दे-

षडधनुःशतमानैक—त्रिंशत्प्रजनितांतरा ॥ धनुर्ज्ञो रत्निसंयुक्तै—द्वारैर्वप्रा विराजिताः ॥ ५७ ॥ ए-
 कधनुःशतस्फाराः । प्राकाराश्चतुरस्रके ॥ सार्धक्रोशांतरान्वीताः । प्रमाञ्च द्वितीयाद्यतः ॥ ५८ ॥ द्वि-
 तीयाच्च तृतीयस्मा—त्क्रोशांतरं प्रवर्तते ॥ स्वरूपं पूर्ववद्देष—मन्यद् द्वयं विचक्षणैः ॥ ५९ ॥ सो-
 पानैर्दशसहस्रैः । प्रथमो ज्ञाति वप्रकः ॥ यो निःश्रेणिरिव ख्यातो । लोकानां मुक्तिगामिनां ॥ ६० ॥
 द्वात्रिंशच्छन्धिर्गत्वा । समा ऋमिः प्रवर्तते ॥ पंचसहस्रसोपानै—र्द्वितीयो भाति वप्रकः ॥ ६१ ॥
 गत्वा धनूंषि पंचाश—त्प्रतरा प्रविशते ॥ पंचसहस्रारोहणै—स्तृतीयोऽप्यस्ति वप्रकः ॥ ६२ ॥ षडध-
 नु शतकैरेकं । शोचनं पीठमद्भुतं ॥ चतुर्द्वारं ससोपानं । मध्ये पीठं मणीमयं ॥ ६३ ॥ जिनदे-
 हप्रमाणेन । समं तच्च विराजते ॥ धनुःशतं च दीर्घं त—त्सार्धक्रोशद्वयान्वितं ॥ ६४ ॥ द्वादशगु-
 णमुच्चं स्या—ज्जिनेश्वरशरीरतः ॥ अधिकयोजनं पृथु । चाशोकपादपारुणं ॥ ६५ ॥ देवबुंदो ज्ञ-
 वेत्तत्र । चतुःसिंहासनान्वितः ॥ पादपीठसमन्वीतः । संस्थातुं जगदीशितुः ॥ ६६ ॥ रेजे तदुपरि
 ह्वत्र—चतुष्टयं ध्वजान्वितं ॥ प्रतिरूपद्विकं चाष्ट । द्वे द्वे चामरधारिणः ॥ ६७ ॥ पुरो हेमारविंदस्थं
 । धर्मचक्रचतुष्टयं ॥ सगवाः कलशाः केतु—पांचाद्यादिविभूषणाः ॥ ६८ ॥ प्रतिहारं मणित्राज—

स्वकीयेन विमानेन । गृह्णतस्तस्य वर्त्मनि ॥ सुरस्थानं समायात—श्रृं चञ्चामीकराचलं ॥ ४९ ॥
 शर्वरीभवनात् । निशायां नारदः स्थितः ॥ प्रातर्देवान्नमस्कृत्य । चारणर्षिश्च सोऽचलत ॥ ४६ ॥
 शीघ्रं गङ्गश्च यानेन । नगरीं पुण्डरीकिणीं ॥ संप्राप्तो नारदर्षिः श्री—सीमंधरां द्विपावितां ॥ ४७ ॥
 तत्र श्रीतीर्थनाथानां । केवलज्ञानधारिणां ॥ मनःपर्यायसंयुक्ता—वधिज्ञानविराजिनां ॥ ४८ ॥
 अन्येषामपि साधूनां । तपोज्ञानक्रियावतां ॥ साध्वीनां श्रावकश्राद्धी—वर्गस्य धर्मिणस्तथा ॥ ४९ ॥
 चक्रवर्तिवासुदेव—बलदेवान्यच्छ्रुजां ॥ कदापि विरहो नास्ति । प्रभृतानां च शर्मणां ॥ ५० ॥
 त्रिभिर्विशेषकं ॥ यत्र सीमंधरस्वामी । यावत्तत्र गतो मुनिः ॥ तेनेक्षिता समवसृ—त्यपूर्वरचना
 दृशा ॥ ५१ ॥ आयोजनं क्षमा वायु—कुमरैर्निजप्राक्तितः ॥ संवर्तनसमीरेण । शोधिता प्राति
 सर्वतः ॥ ५२ ॥ सुगंधमुदकं तव । वर्षत्यन्दकुमारकाः ॥ वैमानिकाः सुमव्यूहं । स्नानि व्यंतरासु-
 राः ॥ ५३ ॥ वप्रा अग्न्यंतरे मध्ये । बहिस्त्रयो विप्राति च ॥ मणिरत्नसुवर्णानां । कपिशर्षिसमन्वि-
 ताः ॥ ५४ ॥ रत्नसुवर्णरूपानां । संदोहरचनान्विताः ॥ कृता वैमानिकामर्थ—ज्योतिष्कभवनामरैः
 ॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशदंगुलत्रिंश—छनुःपृथुलतान्विताः ॥ वृत्ते समवसरणे । धनुःपंचशतोद्भ्याः ॥ ५६ ॥

जितोऽपि जीयते न च ॥ यस्मिन् न विष्यति स्थाने । सौख्यवानेव तव सः ॥ ३३ ॥ पुत्रदुःखनि-
राकारि । श्रुत्वा नारदनाथितं ॥ बभ्राण रुक्मिणी स्वामिन् । प्रमाणं वचनं तव ॥ ३४ ॥ किञ्चिदो-
क्तनिवृत्तां तां । ज्ञात्वा वचनचेष्टया ॥ प्रत्ययोत्पादनार्थं च । जजह्व नारदो मुनिः ॥ ३५ ॥ सम-
दृढनिमुक्तर्पि—ज्ञानी निखिलवस्तुवित ॥ कंसस्य सोदरः सोऽपि । महानंदपदं दधौ ॥ ३६ ॥
श्रीमन्नेमिजिनोद्धान—वरीयुक्तोऽत्र सांप्रतं ॥ नासां तं भाषते सत्य—वचनोऽपि गभीरघ्नीः ॥ ३७ ॥
तनस्तव तनूजस्य । शुद्धिप्रश्नाय रुक्मिणि ॥ यास्यामि प्राग्निदेहेऽहं । दुर्लभ्ये पादचारिणा ॥ ३८ ॥
नगरी पुंमरीकिए—स्ति तव नगरीवरा ॥ श्रीमान् सीमंधरस्वामी । तत्रास्ते विहरन् जिनः ॥ ३९ ॥
तत्र गत्वा समाचारं । तव पुत्रस्य शुद्धिजं ॥ सममानीय दास्यामि । ज्ञेयमत्र दृढं वचः ॥ ४० ॥
तदाह रुक्मिणी तात । परोपकारकर्मणं ॥ तव वाक्यं हि कल्याणं । द्रुयात्तेन ममापि तव ॥ ४१ ॥
द्रुयुक्तवचनां किञ्चि—न्मुक्तशोकां च रुक्मिणीं ॥ आश्वास्य वचनैर्मृष्टै—नारदस्तत उच्यते ॥
॥ ४२ ॥ समुह्नाय विमानं च । कुतमारुह्य विद्यया ॥ मार्गे कुतूहलं पश्यन् । सोऽचलद्रुगनाध्वना
॥ ४३ ॥ विमानं गह्वदाकाश—मार्गे दृष्टं समैरपि ॥ सहसादृश्यतां प्राप्तं । वृंदारकविमानवत् ॥ ४४ ॥

म्यहं शुद्धि—मेवानवद्यविद्यया ॥ २१ ॥ तदोचे रुक्मिणी तात । भरतस्य त्रिवंडके ॥ इंगे ग्रामे
 पुरांधेषु । शुद्धिः कृता धनैर्जनैः ॥ २२ ॥ तथापि राजमर्त्यैस्तैः । स्वसेवादर्शनोद्यमैः ॥ अत्रापि न
 स कुत्रापि । चिंतामणिस्वार्थकैः ॥ २३ ॥ रुक्मिणीवाचमाकर्ण्य । जगाद मुनिनारदः ॥ निवेदितं
 त्वया यत्तत् । समीचीनं विचक्षणं ॥ २४ ॥ परं यथातथा शुद्धिं । त्वत्सूनोर्नानयामि चेत् ॥ मदी-
 या विफला वाचो । विज्ञेयास्त्वयका तदा ॥ २५ ॥ कथिते नारदेनेति । दुःखिन्यप्याह रुक्मिणी
 ॥ ऋयात्ते सफला वाणी । मम चिंताविधायिनः ॥ २६ ॥ सत्यं शीलं वचः सत्यं । सत्यां परोपका-
 रितां ॥ नारदस्य विजानंती । शुद्धिशक्तिं व्यचारयत् ॥ २७ ॥ सूनुशोकनिवृत्त्यर्थं । नारदः पुनर-
 व्यवक् ॥ दुःखं पुत्रि वियोगोऽहं । जातमस्ति तवैव न ॥ २८ ॥ पुरापि जातमात्रस्य । जामंडलवि-
 राजिनः ॥ पिबोर्जामंडलादेस्त—ज्जातमस्त्यपि दारजं ॥ २९ ॥ कियतापि च कालेन । समृद्धिवृ-
 द्धिसंयुतैः ॥ समेत्य पितरौ स्वीयौ । सुतैस्तरपि तोषितौ ॥ ३० ॥ विद्यापत्नीप्रभृतद्धि—युक्तस्तवापि
 नंदनः ॥ कश्चित्येत्येत्य संतोषं । चिंतां च मा व्यधा हृदि ॥ ३१ ॥ असि त्वं जननी यस्य । पिता
 यस्य चतुर्भुजः ॥ यो जातो यदुवंशे च । प्राग्यवानेव प्राग्यसौ ॥ ३२ ॥ मारितो म्रियते नासौ ।

नीं ॥ वत्से तुभ्यं शुभं ब्रूया—त्तिष्ठ तिष्ठेत्यभाषत ॥ १० ॥ शुभाशीर्विक्थपानीयै—ज्वलद्बोह ५
 वोच्चकैः ॥ दग्धांगी रुक्मिणी तावत् । सिकेति नारदर्विणा ॥ ११ ॥ सूनोर्वियोगदुःखाग्नि—ज्वा-
 लोपशान्तयेजसा ॥ निःश्वासै रोदनैर्यावद् । दुःखमुक्ता बभूव सा ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ तदोचे रुक्मि-
 णी दुःखात् । किं वारयसि रोदनात् ॥ त्वयि पश्यति मत्प्राणान् । परित्यक्ताम्यहं जवात् ॥ १३ ॥
 मया मात्रा धृताधाने । समुत्पन्ना यतः पितुः ॥ एकस्मादुदराज्जातो—ऽभवद्यश्च सहोदरः ॥ १४ ॥
 अयमौ मातापितासौ वा । बांधवः सर्वदुःखभाक् ॥ मम ये दुःखवेत्तारो । दूरे सर्वेऽपि ते स्थिताः ॥
 ॥ १५ ॥ युग्मं ॥ जननीतातसोदर्य—मयो मेऽचित्यशक्तिमान् ॥ परोपकारिणां धुर्यो—ऽधुना त्व-
 मेव मे पिता ॥ १६ ॥ त्वयि सत्यपि चेत्कश्चिद्—दुष्टो मेऽपहरेत्सुतं ॥ तात किं मे तदैतेन ।
 जीवितेन प्रयोजनं ॥ १७ ॥ प्राणत्यागं करिष्यामि । शुचाद्योऽहं मुनीश्वर ॥ मेषाकर्षिददोऽकार्यं ।
 भीतो जगाद् नारदः ॥ १८ ॥ तव पुत्रो हतो नास्ति । वत्से केनापि पापिना ॥ ममैव जीवितं
 किंतु । हतं तेन दुरात्मना ॥ १९ ॥ तवैव केवलं नास्ति । ततो दुःखं बृहत्तरं ॥ शब्दमिव प्रजातं
 तद् । दुःखं ममापि मानसे ॥ २० ॥ व्यत्येनानेहसा ताव—कीनस्य तनयस्य तत् ॥ जनयिष्या-

स्नेहलया दृष्ट्या । निरीक्षस्व नरायण ॥ ९८ ॥ यावन्मुंचसि शोकं न । विखंभस्ताधिप ॥ ता-
 वन्ममापि दत्तः स । तव दुःखेन दुःखिनः ॥ ९९ ॥ यतसे जातमावस्य । त्वं सूनोः शुद्धिनिर्मि-
 तौ ॥ तथाहमपि गोविंद । यथा शुद्धिर्ज्ञविष्यति ॥ ४०० ॥ मातुः पितुश्च पुत्राणां । बांधवानां च
 योषितां ॥ सर्वसंगपरित्यागी । कमपि स्मरतीह न ॥ १ ॥ अयुपदेशदानेन । नारदप्रतिबोधितः ॥
 शोकान्धवर्ततोपेंद्र । इडैश्वर्यविश्रुषितः ॥ २ ॥ मुनिनारदवाक्येन । त्यक्त्वा शोकं जनार्दनः ॥ न
 स्मरन्नपि तं चित्ते । व्यवहारमपालयत् ॥ ३ ॥ तदा च पुंनरीकाहो । नारदर्विमभाषत ॥ अहं तु
 भवतो वाक्ये । स्थितोऽस्मि सर्वदा मुने ॥ ४ ॥ किंतु त्वया पटे यस्या । रूपमात्रेख्य दर्शितं ॥
 पुत्रीत्वेन प्रपन्नाया । या च मत्प्राणवद्धजा ॥ ५ ॥ साधिकाव्रवमासांश्च । कुक्षावूहो यया सुतः ॥
 गत्वा तस्या गृहे पुत्र—दुःखिनीं तां प्रबोधय ॥ ६ ॥ नारदोऽपि हरेर्वाचं । प्रमाणीकृत्य सत्वरं ॥
 जगाम रुक्मिणीगेहं । वाचंयमजिरोमणिः ॥ ७ ॥ आगहंतं समालोक्य । रुक्मिणी नारदं मुनिं
 ॥ विनयात्सहसोन्नाय । तस्यासनमथार्पयत् ॥ ८ ॥ अहो पुत्रवियोगेऽपी—यं विनयं न मुंचति ॥
 यद्वा महानुज्ञावा या । सा समा सुखदुःखयोः ॥ ९ ॥ नारदश्चित्तयन्निष्ठं । रुक्मिणीं वीक्ष्य दुःखि-

श्रुति तदीयदुःखोदा । तदोचे नारदो मुनिः ॥ धरांतःकरणे धैर्यं । त्वं चिंतां मा कृथा हरे ॥ ८७ ॥
 सधर्मी त्वं कृतज्ञोऽसि । परोपकारकारकः ॥ तव पुण्यप्रज्ञावर्णे । शुभमेव प्रविष्यति ॥ ८८ ॥ सं-
 सारे यत्र संयोगो । वियोगस्तत्र संभवेत ॥ यस्य जन्म मृतिस्तस्य । यस्य संपन्नं तद्विपत्तं ॥ ८९ ॥
 यस्य सौख्यं जवेत्तस्य । महादुःखपरंपरा ॥ यत्र मोहो जवेत्तत्र । द्राहो दुःखविधायकः ॥ ९० ॥
 क इत्यनित्यताज्ञावं । नितांतमवधीरयेत् ॥ सर्वेषामपि ज्ञावानां । संसृत्यनित्यतां धर ॥ ९१ ॥ स्ने-
 हेन प्राप्यते पीडा । स्नेहेन दुःखसंभवः ॥ तिलोऽपि स्नेहयोगेन । सहते लोकापीडनं ॥ ९२ ॥
 स्नेहयोगान्न निर्वाणं । योगिंदिरपि लभ्यते ॥ पश्य दीपोऽपि निर्वाणं । स्नेहद्वयादवाप्नुयात् ॥
 ॥ ९३ ॥ कस्य माता पिता कस्य । कस्याथवा सहोदराः ॥ कस्य पुत्र्यः सुताः कस्य । कस्य कां-
 ता मनोहराः ॥ ९४ ॥ प्रोक्तुंगाः कस्य मातंगा । जविनः कस्य वाजिनः ॥ कस्य पादातिकाः क-
 स्य । रथाः कस्य धनानि च ॥ ९५ ॥ हे त्रिविक्रम निःशेष—मप्येतत्क्षणं गुरं ॥ दृशोर्भीक्ष्णित-
 योः स्वीय—वर्ती ते किमपीह न ॥ ९६ ॥ मामकीनमिदं माम—कीनमेतत्त्वचेतसि ॥ खण्यत्रां-
 तिस्त्रिजाति । शुक्तिकाशकले दृशोः ॥ ९७ ॥ तन्मुच शोकमस्तोक—मनल्पकालदुःखदं ॥ प्रजां

दुःखी त्वं दृश्यसे कथं ॥ ७६ ॥ अग्नीष्टे मिलिते मित्रे । सुखदुःखे वदेत्सुहृत् ॥ मिलितेऽपि वदे-
 न्नो य—स्तन्मैत्री दंष्ट्रातां भजेत् ॥ ७७ ॥ ततः स्वे सुखदुःखे त्वं । निःशंकं पुरतो मम ॥ कथय
 श्रीपतेऽग्नीष्ट—सख्येन स्वीकृतो मया ॥ ७८ ॥ नारदोक्तं समाकर्ण्य । वचनं पुरुषोत्तमः ॥ दुःखो-
 ब्रुवस्वलीढृत—मानसः पर्यकल्पत ॥ ७९ ॥ तस्याग्रे कथनीयं स्याद् । दुःखिना दुःखमात्मनः ॥
 यो दुःखं शमयेद्यद्वा । यस्य स्यात्तन दुःखिना ॥ ८० ॥ स्तोऽस्मिन् द्वे अपि सामर्थ्ये । दुःखिता-
 दुःखनाशने ॥ ततोऽहं कथयाम्यस्य । दुःखं विरहसंज्ञवं ॥ ८१ ॥ जनादनो विमृश्येति । नारदर्षेः
 पुरोऽब्रवीत् ॥ विजितातुलसंग्रामो—ऽयन्नवं विरहाक्षमः ॥ ८२ ॥ मुनीश दीर्घमन्त्रपाल—पुत्री प्रा-
 सूत नंदनं ॥ केनापि सोऽरिणा जह्रे । देवेन दानवेन वा ॥ ८३ ॥ ततो अस्तिरं दुःखं । विद्यते
 मम मानसे ॥ क्व ब्रजामि प्रकुर्वे किं । दिङ्मूढतां गतोऽस्म्यहं ॥ ८४ ॥ त्वयि च मिलिते स्वामि
 —नेतावदपि जड्विपतं ॥ प्रोक्तमेवान्यथा नास्ति । वचसा सह केनचित् ॥ ८५ ॥ धीरस्यापि मु-
 कुंदस्य । श्रुत्वा दुःखमयं वचः ॥ निःसंगोऽपि च नीरागो । दुःखी बन्धुव नारदः ॥ ८६ ॥ कथिते
 दुःखिना दुःखे । श्रोता स्याद्यदि दुःखप्राक् ॥ तदैव तन्मनोदुःखे । निवृत्तिर्भवति क्षणं ॥ ८७ ॥

मत्वेति द्वारिकापुर्याः । स्वरूपं विपरीतकं ॥ समीक्ष्य पुरुषं कंचित् । पप्रह नारदो मुनिः ॥
 ॥ ६५ ॥ नारदप्रश्नमाकर्ण्य । वाचा गद्गदया भृशं ॥ सोऽपि शोकातुरो ब्रूत्वा । निजगाद मुनीश्वरं
 ॥ ६६ ॥ रुक्मिणीकुक्षिसंजातो । जातमात्रो हरेः सुतः ॥ हतो न ज्ञायते केना—पहस्य मास्ति-
 स्थवा ॥ ६७ ॥ ततः शोकमयी द्वार—वत्येषा वर्ततेतमां ॥ मया ज्ञातं परं नास्ति । किमप्यन्यन्नि-
 बंधनं ॥ ६८ ॥ निशम्य वचनं तस्य । श्रवणाश्रव्यमात्मनः ॥ नारदः स्थिरचित्तोऽय—स्थिरात्मा
 समनृतत्तदा ॥ ६९ ॥ हाहा येन समं मैत्र्या । दुःखेन दुःखितानिशं ॥ सुखेन सुखिता याव-ज्जी-
 वमंगीकृता मया ॥ ७० ॥ तस्यापि मम मितस्य । कृष्णस्य धीरताजुषः ॥ पुत्रापहाराजं दुःखं । जा-
 यते मयि सत्यपि ॥ ७१ ॥ तदा किं जीवितव्येन । बाह्मन्नामराताभृतः ॥ लोकापवादशंकातः ।
 परिध्वस्तत्रयस्य मे ॥ ७२ ॥ नारदः परिकल्प्येत्या—गतो नारायणालये ॥ प्रीत्या नारायणेनापि ।
 तस्य प्रदत्तमासनं ॥ ७३ ॥ अग्नेन पुबदुःखेऽपि । प्रदत्तं मम विष्टरं ॥ अहो विनय एतस्य । म-
 ह्यत्मपुरुषोचितः ॥ ७४ ॥ इति संतुष्टचित्तोऽसौ । संस्थितस्तत्र विष्टरे ॥ मानी हि मानदातृणां ।
 तुष्टो भवति चेतसि ॥ ७५ ॥ पूर्वमज्ञातवृत्तांत । श्व ब्रूत्वा स नारदः ॥ पप्रह श्रीपतिं विष्णो ।

धानेन । विम्बवसि विग्रहं ॥ ५३ ॥ स्वामिंस्ते चेन्मृतो बालो । देहस्तत्रावतिष्ठते ॥ स नास्ति
 ज्ञायते तर्हि । केनापि पापिना हृतः ॥ ५४ ॥ अतः शुद्धिं विधास्याम—स्त्वदीयस्यांगजन्मनः ॥
 मह्यं तमुद्यमं कृत्वा । शीघ्रं वयमतः परं ॥ ५५ ॥ स्याद्वादोऽर्हत्प्रणीतोऽस्ति । यद्यप्यार्हतशासने ॥ त-
 थापि नियतत्वेन । त्वं विजानीहि केशव ॥ ५६ ॥ प्रायो वंशे यदूनां ये । संभवन्ति शरीरिणः ॥
 तुल्लायुषो न निर्गम्या । जवेयुः सर्वथैव ते ॥ ५७ ॥ ततोऽनुमानयोगेन । जानीमस्ते गजो हरे ॥
 कियतानेह सा ऋयः । समृद्धिर्नागसमेष्यति ॥ ५८ ॥ नानोपदेशदृष्टांतैः । सूनोर्वियोगदुःखिनं ॥
 तं समाश्वासयामासु—धीसत्वाः पुरुषोचमं ॥ ५९ ॥ वचनैर्मन्त्रिणां तेषां । सूनोर्विरहदुःखतः ॥ स्व-
 स्थीभूतो हरिः किंचि—क्ष्ववहरत्येव चेतसा ॥ ६० ॥ तावत्समस्तलोकाना—मशर्मसंजिह्विषया ॥
 द्वारवत्यां रमावत्यां । नारदं र्षिर्थांगमत ॥ ६१ ॥ वादित्रवादनैर्गीत—गानैर्गर्धिप्रदेशनैः ॥ सुवर्णेन
 षण्णैर्नव्य—वसनैरुपशोचिता ॥ ६२ ॥ कन्यायाः पुण्यपुण्याया । धन्याया रूपसंपदा ॥ पाणिग्रहण-
 वेलोव । द्वारिकेयमनृत्पुरा ॥ ६३ ॥ सापि संप्रति संजात—विधवत्त्वसमन्विता ॥ कथं कन्येव दृ-
 श्येत । मयका द्वारिकापुरी ॥ ६४ ॥

सम्भेतगिरियाबायै । गण्डसंघस्य ब्रुटनं ॥ चिन्तितं क्रूरकर्माणि । कुर्वद्भिरेभिरुघकैः ॥ ४३ ॥ सम्-
 ब्रुकुंभकारो य—स्तदा तेन विचारितं ॥ महापापकरं तीर्थ—यात्रायालिकंब्रुटनं ॥ ४३ ॥ ब्रुटयि-
 त्वातितुष्यंतो । ग्राम एकत्र ते गताः ॥ तवागतैर्जनै रगङ्गो । निरुक्ष्य यस्मसात्कृताः ॥ ४४ ॥ चो-
 राणां शुचिशिक्षाया । दानोद्बसुकृतेन तु ॥ स्वजनमंत्रितो गेहे । कुंभकारो गनोऽन्नवत् ॥ ४५ ॥
 काडवीषु ततो मृत्वो—त्पन्नाः षष्टिसहस्रकाः ॥ तत्रायातो ब्रमन् हस्ती । मर्दितास्ता तदंद्हिणा ॥
 ॥ ४६ ॥ ततो योनिष्वनेकासु । ब्रान्त्वा स्वकृतकर्मणा ॥ कुतश्चित्सुकृतादासन् । सुताः सगरचक्रि-
 णः ॥ ४७ ॥ यत्कृतं समुदायेन । तत्सार्धेनैव द्रुज्यते ॥ अतस्तेऽपि मृताः सर्वे । संगताश्चक्रिणो-
 गजाः ॥ ४८ ॥ मृत्वा स कुंभकारोऽपि । वणिक्समृद्धिमानभूत् ॥ ततश्च भूपतिस्तत्र । धर्ममाराध्य
 निर्जरः ॥ ४९ ॥ सुरलोके प्रपूर्णयु—र्भुक्त्वा दिव्योचितैः सुखैः ॥ कुंभकारस्य जीवस्त्वं । जन्हु-
 ससुर्बन्धविश्व ॥ ५० ॥ इति ज्ञानिगुरोर्वाणी । श्रुत्वेशोऽपि जगीरथः ॥ प्राप्नुवन् जावसंवेगं । न-
 त्वा च स्वगृहं ययौ ॥ ५१ ॥ मृतषष्टिसहस्रांग—भुवः सगरचक्रिणः ॥ दृष्टान्तं दर्शयित्वेत्य—मा-
 त्यो विष्णुमवोधयत् ॥ ५२ ॥ तत्पुत्रस्य न निर्णीति—र्जीवन्नास्ते मृतोऽथवा ॥ किं त्वं शोकवि-

गौघः । समानीतः पयोनिधौ ॥ गंगासागरसंगं त—तीर्थं व्यक्तीकृतं जनैः ॥ ३० ॥ ततो ज्ञागीर-
 श्री गंगा । जाता भगीरथानयाव ॥ गंगासागरपंङ्कं च । ख्यातं तीर्थमजायत ॥ ३१ ॥ प्रीतितः पू-
 जितो नाग—कुमारैश्च जगीरथः ॥ कृत्वा पितामहस्याज्ञा—मयोध्यापुरमाप्तवान् ॥ ३२ ॥ मदाज्ञ-
 या कृतः प्रव्यं । पौत्रेणैतेन धीमता ॥ ध्यात्वेति सगरः पुर्या । आवेशयन्महैरमुं ॥ ३३ ॥ सगरश्च-
 क्रवर्ती च । दत्त्वा राज्यं भगीरथे ॥ समीपेऽजितनाथस्य । वैराग्याचरणं दधौ ॥ ३४ ॥ चक्रवर्ती
 भवेद्यः स । राज्यं पालयति समं ॥ चित्रं जगीरथस्तद्वह—त्साम्राज्यं पालयत्ययं ॥ ३५ ॥ अन्यदा
 समवासापिषित् । सदृशानातिशयी गुरुः ॥ तत्र संदेहहर्ता चो—पकर्ता चरिदेहिनां ॥ ३६ ॥ त-
 दीयागमनं श्रुत्वा । क्षमानाथो जगीरथः ॥ प्रचचाल प्रभृतर्द्धि—र्वदितुं श्रमणोत्तमं ॥ ३७ ॥ वं-
 दित्वा परया भक्त्या । शुश्राव तस्य देशनां ॥ सोऽप्राक्कीदृशनाप्रांते । स्वसंदेहं चिरंतनं ॥ ३८ ॥
 स्वामिन् जन्तुकुमाराद्याः । पुत्राः सगरचक्रिणः ॥ कथं षष्टिसहस्राश्च । संप्राप्ता युगपन्मृतिं ॥ ३९ ॥
 इति पृष्टे मुनिस्तेषां । भवं पूर्वं कृपान्वितः ॥ ज्ञानेन पुरतो राज्ञो । जगौ वैराग्यहेतवे ॥ ४० ॥
 पूर्वं भवे समेऽप्यास—न्नटव्यां ते पुलिंदकाः ॥ एकश्च कुञ्जकारश्च । तेषां मित्रमनुत्पियं ॥ ४१ ॥

कार्यं कथितं राज्ञा । ह्यष्टापदगिरेरथः ॥ वसति वत्स नागेंद्रो । ज्वलनप्रभनामकः ॥ १८ ॥ पूर्वं
 त्वया स नागेंद्रः । समाराध्यस्तदाज्ञया ॥ प्रक्षेप्यो जान्हवीपूरो । दंडरत्नेन सागरे ॥ १९ ॥ पिताम-
 हस्य वाक्यानि । प्रमाणीकृत्य शक्तिः ॥ पश्चाद्युतस्तूर्णं । सुमुहूर्ते चचाल सः ॥ २० ॥ पिताम-
 होक्तविधिना—राधितो ज्वलनप्रभः ॥ भीषणः पन्नगो हार—केयूरप्राक्समागतः ॥ २१ ॥ ततः
 संज्ञीतनादेन । पुनैश्च तेन पूजितः ॥ प्रसन्नोऽब्रुतवान् सोऽपि । तस्य शक्तिप्रसंगतः ॥ २२ ॥ ततः
 प्रभृति संजाता । नागपूजा तु विष्टपे ॥ महद्भिः सहजात्कृत्यं । यत्कृतं तत्प्रवर्तते ॥ २३ ॥ प्रोक्त
 नागकुमारेण । वयमाराधिताः कथं ॥ हेतुनाराधितो येन । तं हेतुं मे निरूपय ॥ २४ ॥ प्रीत्या
 नागकुमारेण । कथिते च कुमारकः ॥ विनयात्तमन्त्राषिष्ट । स्पष्टं वाचातिमृष्टया ॥ २५ ॥ अष्टाप-
 दस्य शैलस्य । तल्लहट्टिप्रवर्तिनः ॥ मंदाकिनीप्रवाहोऽय—मुपप्लवति मानवान् ॥ २६ ॥ भवेद्यदि
 त्वदीयाज्ञा । तदोपद्रवकारकं ॥ क्षिपामि दंडरत्नेन । गांगौघं पूर्वसागरे ॥ २७ ॥ तदा नागकुमारो-
 व—त्त्वदीयचित्तकामना ॥ यथा जवेत्तथा कार्यं । त्वया निर्भयचेतसा ॥ २८ ॥ आज्ञां नागकु-
 मारस्य । समादाय कुमारकः ॥ दंडरत्नेन पूर्वोद्बधौ । गांगौघं क्षिप्तवानसौ ॥ २९ ॥ जगिरेथेन गां-

त्यतां चित्ते । ज्ञावयता मनीषिणा ॥ ६ ॥ प्रभृतैर्वचनैरेवं । प्रतिबोध्य द्विजन्मना ॥ स्वस्थता प्रापि-
ता राज्ञो । ज्वस्वरूपदर्शनात् ॥ ७ ॥ नीते महीपतौ स्वास्थ्यं । निवेदितं द्विजातिना ॥ श्रूयं नि-
योगिनो ब्रूत । स्वरूपं च यथास्थितं ॥ ८ ॥ द्रुत्युक्ते साश्रुनेवास्ते । दुःखतुराः सगद्गदं ॥ वृत्तांतं
च यथाभूतं । कथयामासुरीश्वरे ॥ ९ ॥ बहंतो हृदये शब्दं । विलपंतो मुहुर्मुहुः ॥ पुनरप्यश्रुपा-
तैस्ते । ह्यरुदन्मुक्तकंठकं ॥ १० ॥ तदा विप्रेण वैराग्य—चंचद्वचनसंचयैः ॥ आश्वासिताः समे ते-
ऽपि । पार्थिवादिनियोगिनः ॥ ११ ॥ सर्वे निवार्य शोकं च । नृपं संस्थाप्य पर्षदि ॥ वाम्भवो मंत्रि-
णश्चान्ये—ऽप्यात्मीयस्थानकं गताः ॥ १२ ॥

दृष्टोऽन्येष्टुः सन्नासीनं । सगरं चक्रवर्तिनं ॥ अष्टपदाचलासन्न—वर्तिन आगता नराः ॥ १३ ॥
समेत्य कथयामासुः । स्वामिन जन्हुसुतेन ते ॥ गंगाप्रवाह आनीतः । प्लावयेन्नगरादिकं ॥ १४ ॥
तदुपद्रवतः स्थातुं । लोकैर्न शक्यते मनाकं ॥ येन केनाप्युपायेन । वारणीयः स तु त्वया ॥ १५ ॥
लोकैरित्युदिते राज्ञा । परदुःखविनाशिना ॥ विचिंतितं क एतेषां । कष्टध्वंसी भविष्यति ॥ १६ ॥
अपरेषामसामर्थ्यं । विजानन् नरनायकः ॥ प्रगीर्यं कुमारं च । पुत्रमाज्ञापयद् द्रुतं ॥ १७ ॥ आ-

नृपः प्राह महाजाग । नास्ति शक्तश्च कोऽपि हि ॥ यः कालधर्मतो रक्षे—त्कमपि जन्मिनं शुवि
 ॥ ए५ ॥ किं मत्पुत्रा यदा देव—कुमाराणामपीदृशः ॥ कालधर्मो भवेत्तर्हि । शक्यते केन वा
 रितुं ॥ ए६ ॥ वाम्नवोऽभ्यदधत्स्वामिन् । यद्येवं तर्हि ते सुताः ॥ सामुदयिककर्माणः । सर्वेऽपि पं-
 चतां गताः ॥ ए७ ॥ आकस्मिकमसंजान्यं । श्रुत्वेवं च द्विजोदितं ॥ कथं मे ते मृता ब्रूहि । पु-
 ष्पेद्यावदिति प्रभुः ॥ ए८ ॥ संकेतात्तावदाक्रन्द—शब्दं विदधतः स्वरं ॥ मंत्र्यादयः समायाता । रो-
 दयंतोऽपरानपि ॥ ए९ ॥ राजलोके बभ्रुवुर्याः । स्त्रियो येऽपि च पूरुषाः ॥ सर्वेऽपि रुरुदुस्तत्रा—
 स्तोकशोकाकुला भृशं ॥ १०० ॥ नृपालोऽपि तदा तब । वज्रघातादिव स्वयं ॥ मूर्धन्या सहसा म-
 ह्यां । पपातातीवदुःखभाक् ॥ १ ॥ ततः शीतोपचारैश्च । सेवकैर्विहितैर्दुतं ॥ स्वस्थीभूतं नृपं प्रेक्ष्य
 । वाडवोऽभ्यदधन्नयं ॥ २ ॥ परोपदेशदायित्वं । संजवेत्सुखजं प्रवे ॥ स्वस्मिन् ममागते दुःखा—
 दिके स्याद् दुस्सहं नृणां ॥ ३ ॥ अपसारस्य भवस्यास्ये—दृशमेव स्वरूपकं ॥ ततो धैर्यं धर स्वांते
 । कुरु धर्मं महोदय ॥ ४ ॥ संसारेऽनेकशो जाता । मातरः पितरः सुताः ॥ सहोदराः स्वसारश्च ।
 स्त्रियः कौटुंबिकास्तथा ॥ ५ ॥ कस्मिन् जाते ततो दुर्घः । कस्मिन् जाते विषमता ॥ क्रियतेऽनि-

न । रक्षाभिनयतालयात् ॥ ८३ ॥ भृत्यैरपि प्रभोर्वाक्या—ऋतं सर्वेषु सद्भासु ॥ सर्वेषामपि लोका-
नां । नाप्ता तादृक्तथापि सा ॥ ८४ ॥ मातुः पितुश्च पत्युश्च । बंधोः स्वसुनिजस्य च ॥ प्रत्युत
स्मारणं जातं । चिरदुःखस्य मृतस्य च ॥ ८५ ॥ निरीह्य नगरं सर्वं । समीपे चक्रवर्तिनः ॥ ज-
नितांजलयो मौलौ । जगुः समेत्य सेवकाः ॥ ८६ ॥ स्वामिन्निकेतनं तत्र । किमप्यत्र पुरेऽखिले
॥ यत्र कोऽपि मृतो नास्ति । वृद्धो वा बालकोऽथवा ॥ ८७ ॥ यस्य यस्य निवासे चा—स्मान्निर्ग-
तं त्वदाज्ञया ॥ तस्य विस्मृतिं दुःख—मिव स्मारितमंजसा ॥ ८८ ॥ ततः कापि पुरे ग्रामे । नग-
रे पत्तनेऽथवा ॥ अमृत्युसद्भनो रक्षा । न मिलिष्यति सवथा ॥ ८९ ॥ विना वैद्योदितं रक्षा—
मुपचारैः परैरपि ॥ यदि जीवेदसौ तर्हि । जीवय त्वमिमं विज्ञो ॥ ९० ॥ द्रव्युक्ते सेवकैर्ऋष—स्तं
ऋदेवमन्त्राषत ॥ यो जातो म्रियते चेत्स । तर्हि कुर्मो वयं च किं ॥ ९१ ॥ संसारस्थितिरेषास्ति ।
जन्मिनां मृतिरेव च ॥ ततः शोकं विमुंच त्वं । पुत्रस्य मृतितोऽस्य ते ॥ ९२ ॥ चक्रवर्तिवचः श्रु-
त्वा । दुःखीष्ट्य द्विजो जगौ ॥ यः सुखी दुःखिनो दुःख—वार्ता वेत्ति न स प्रभो ॥ ९३ ॥ संति
षष्टिसहस्रास्ते । पुत्रा ये च धुरंधराः ॥ त्वया किं कालतस्तेऽपि । शक्यंते रक्षितुं न हि ॥ ९४ ॥

'त्युक्ते तेन विप्रेण । लोकाः कटकवर्तिनः ॥ प्राहुर्जेन्हुकुमारादि—मृतिस्वरूपमश्रुभिः ॥ ७२ ॥ बी-
 राः षष्टिसहस्राश्च । सुताः सगरचक्रिणः ॥ तीर्थरक्षां प्रकुर्वीणा । देवेन तस्मसात्कृताः ॥ ७३ ॥
 अष्टापदस्य शैलस्य । दितौ ते मृतिमानुवन् ॥ ऋषभीत्यां मरिष्यामो । वयमप्यत्र सांप्रतं ॥ ७४ ॥
 तदा जगाद ऋदेवो । माकृद्वयं मरणोद्यमं ॥ प्राक्प्रतिबोधयिष्यामि । सगरं पुत्रदुःखिनं ॥ ७५ ॥
 कथयित्वेति सर्वेषां । निवार्य सहसामृतिं ॥ अनाथं मृतकं लात्वा । नगरे प्रविवेश सः ॥ ७६ ॥
 आक्रंदंश्च शिरःकेशां—स्रोत्यनं कुट्टयन्नुरः ॥ रुदंश्च पुत्रपुत्रेति । गतः स सगरांतिके ॥ ७७ ॥ म-
 मेकं एव पुत्रोऽभूत् । सोऽपि दष्टोऽहिना मृतः ॥ त्वदीयैर्ज्ञैर्जर्मत्रै—जीवय त्वं चिकित्सकैः ॥ ७८ ॥
 श्रुत्वेति सर्वभौमेना—कास्ता त्रिषजोऽखिलाः ॥ आकार्य तान् मृतं पुत्र—मस्य जीवयथेत्यवक-
 ॥ ७९ ॥ जीवयिष्यथ नो यद्ये—तस्य यूयं च नंदनं ॥ कारयिष्यामि युष्माक—मथ्यस्यैव सहा-
 यितां ॥ ८० ॥ न जीवति मृतः कोऽपी—ति जानंतोऽपि वैद्यकाः ॥ सद्यो बुद्धिं समासाद्य । ऋ-
 पालंप्रत्यबीभणन् ॥ ८१ ॥ यस्य गेहे मृतः कोऽपि । न स्यात्तस्य निकेतनात् ॥ रक्षामानय नाथेन
 । जीवयामो वयं यथा ॥ ८२ ॥ ऋषा दुर्बलकर्णाः स्यु—रिति सत्यापयन्नयं ॥ तथैवाप्यदधदुभृत्या-

श्यो ज्ञान्यन्नदिह ॥ स विधातृविलासेन । निष्पन्नो दुःखदायकः ॥ ६० ॥ अथ सर्वं बलं लात्वै—
 कश्चो यामि नृपांतिके ॥ आज्ञया स यथा वक्ति । तथा कुर्मोऽखिला वयं ॥ ६१ ॥ इत्युद्दिश्य ब-
 लं सर्व—मयादाय स धीसखः ॥ उत्पातकारकात्स्थाना—च्चवाल स्वपुरंप्रति ॥ ६२ ॥ प्रचलत्कट-
 कं याव—दयोध्यापुरसीमनि ॥ समायातं तदा वक्ति । कश्चिन्मन्त्री नियोगिनः ॥ ६३ ॥ वल्लभान-
 पि तत्पुत्रान् । दग्ध्वाष्टापदभूमिषु ॥ वयं सर्वेऽपि जीवंतो । यास्यामः पार्थिवांतिके ॥ ६४ ॥ जस्मी-
 भूता यथा मे ते । तनया अतिवल्लभाः ॥ रे पापिष्ठास्तथा यूय—मपि जाताः कथं न हि ॥ ६५ ॥
 इति वदत्यति नृपालो । यदास्मान्प्रति जीवतः ॥ जातमेव तदा मृत्यु । ह्यस्माकं जीवतामपि ॥ ६६ ॥
 लघवस्तरुणा वृद्धाः । कातरा याश्च योषितः ॥ कटकाद्यदि ते यांति । यांतु सर्वेऽपि मंदिरे ॥ ६७ ॥
 म्रियते ध्रुवमस्माग्निः । किंतु लज्जासमन्वितैः ॥ रचयित्वा चितां प्रौढा—मत्रैव स्वयशःकृते ॥ ६८ ॥
 वरं वरमिति प्रोचु—र्वीरा लज्जालवो जनाः ॥ अन्येऽपि च तथैवोचु—र्भयेन कातरा अपि ॥ ६९ ॥
 संमते नैव सर्वेषा—मपि निष्पादिता चिता ॥ लोकास्तत्राग्निदानेन । मर्तुकामाः समागताः ॥ ७० ॥
 तस्मिन्नवसरे वज्री । द्विजरूपः समागतः ॥ तेन पुष्टं कथं यूयं । व्याकुलीभूतचेतसः ॥ ७१ ॥ इ-

विलेपस्य । कृतये प्रेषितं जलं ॥ ४८ ॥ देहे लिप्ते यथा तापो । निर्गन्धेद्वहिरंजसा ॥ धूलिजल-
 विलेपेन । कृत्तापो न्यसरत्तथा ॥ ४९ ॥ अहो दुरात्मनामेषा—मपराधो मयैकशः ॥ क्वांतस्तथा-
 पि नो शांता—स्तत्फलं दर्शयाम्यथ ॥ ५० ॥ विचिंत्येति व्रजंगेशो । ज्वलन् ज्वलनसन्निभः ॥
 विचक्रे दृग्विषान् सर्पांन् । दृष्टिमात्रेण घातकान् ॥ ५१ ॥ अवलोकनतस्तेषां । दृष्टमात्रोपघातिनः
 ॥ सगरस्य सुताः षष्टि—सहस्रा अप्यदीदहन ॥ ५२ ॥ तेषां मरणसंप्राप्त्या । सर्वेऽपि सचिवादयः
 ॥ अश्रोदिषु शिरःस्फोटै—रुरःस्थलविकुट्टनैः ॥ ५३ ॥ नाथ नाथेति जड्यंत्यो । विलपंत्यो मुहुर्मु-
 हुः ॥ कामिन्यः सार्धवर्तिन्यो । सुमूर्खः सहसैव च ॥ ५४ ॥ बोध्यंत्यो गले हारान् । स्फोटयंत्यश्च
 कंकणान् ॥ लोटयंत्यः स्वगात्राणि । मूर्च्छिता न्यपतन्नुवि ॥ ५५ ॥ विरूपं च स्वरूपं तद् । दृष्ट्वा
 कटकवर्तिनां ॥ बिभ्यन् व्यचिंतयन्मंत्रो । तदुपद्रवतः पुनः ॥ ५६ ॥ वंदनैस्तीर्थनाथानां । सामुदयि-
 ककर्मभिः ॥ कुमारो युगपन्मृत्युं । प्राप्ता एते तु दैवतः ॥ ५७ ॥ अस्मी तीर्थमहायात्रां । कृत्वा र-
 द्दोद्यमं यदा ॥ कुर्वाणा मरणं प्राप्ता । ज्ञायते स्वर्गभाजिनः ॥ ५८ ॥ चतुःषष्टिसुराधीश—सेवि-
 तांद्द्विसरोरुहाः ॥ बभ्रुव कालधर्मो यत । सर्वेषामर्हतामपि ॥ ५९ ॥ यो ज्ञवितव्यतायोगा—तदा-

तस्तद्भावयन् सोऽपि । ज्वलन् कोपेन वह्निवत् ॥ विकुर्व्य विकृताकारं । तत्रागाडक्तलोचनः ॥ ३८ ॥
 एतच्च प्रेक्ष्य जन्हादीं—शक्रिणस्तनुजान् जगौ ॥ दुरात्मनः किमार्ब्धं । कर्मदं सुखहानये ॥
 ॥ ३९ ॥ स्वातिकाकरणं ह्येवं । ऋमेश्च खननं तथा ॥ अद्यप्रभृति न ज्ञातं । न श्रुतं वा कदाचन
 ॥ ४० ॥ कोपो नागकुमाराणां । श्रवेद्भूयान् जयावहः ॥ भवेयुः पूजनीयास्ते । मनुष्येण सुखे-
 पिणा ॥ ४१ ॥ अर्हणाप्रविधानार्थं । युष्माभिः किं दुरात्मभिः ॥ तेषां मूर्ध्न्यर्जियोगेन । धूलिः
 प्रक्षिप्यतेऽतुल्या ॥ ४२ ॥ ज्वलनप्रभमालोक्य । कोपाटोपोपटंकितं ॥ जगाद विनयाज्जन्हु—कुमा-
 रो मृष्ट्या गिरा ॥ ४३ ॥ स्वामिन्नज्ञानतोऽस्माभि—जनिनं यत्कमस्व तत् ॥ नातःपरं कश्चिदपि ।
 कथयित्वेति तोषितः ॥ ४४ ॥ अस्मै संतोषितो यावत् । स्वकीयं स्थानकं गतः ॥ परिखा जनिता
 किंतु । न वरा सखिलं विना ॥ ४५ ॥ विमृश्येति कुमारेण । दंडस्त्वेन तावता ॥ मंदाकिन्याः प्र-
 वाहोऽपि । समानीतोऽवनीतले ॥ ४६ ॥ एकांते मिलिता प्रायः । पुरुषेण सहांगना ॥ यथा द्रवी-
 श्रवेद्वेगाद् । दृढत्वेनापि संगता ॥ ४७ ॥ अद्भुतं परिखामध्ये । नपुंसकेन वारिणा ॥ मिलिता च
 द्रवीभृता । खरापि पृथिवी तदा ॥ ४८ ॥ मूर्ध्नि नागकुमाराणां । धूलिचूर्णे गतं पुरा ॥ तैर्जाने नु

॥ ३६ ॥ तथा श्रीवृषचस्याह—इरतो धर्मकर्मकृत ॥ तीर्थयात्राकृते सर्व—मन्येतत्तेन कारितं ॥ ३७ ॥ पुनरप्यवदज्जन्हु—कुमारः सचिवानुप्रति ॥ अन्यमेतादृशं शैलं । युयं पश्यत सादरं ॥ ३८ ॥ यथाहमपि तत्रैव । यथाशक्ति शिलोच्चये ॥ प्रासादान् प्रतिमाश्चाह—न्नाथानां कारयाम्यलं ॥ ३९ ॥ भृत्यैर्जन्हुकुमारस्या—इया विष्वग्बिलोकिन्तं ॥ तथापि कापि तेऽद्वाहु—नान्यमष्टपदोषम् ॥ ४० ॥ समेत्य कथयामासुः । परितः प्रबिलोक्य ते ॥ स्वामिन्नेतादृशः शैलो—ऽपरः कोऽपि न दृश्यते ॥ ४१ ॥ श्रुत्वेति कथितं जन्हु—कुमारेण मनीषिणा ॥ यद्येवं क्रियते तर्ह्य—स्यैव रक्षा विशेषतः ॥ ४२ ॥ शास्त्रेऽपि हि नवीनानां । प्रासादानां विनिर्मितैः ॥ फलमष्टगुणं प्रोक्तं । जीर्णैश्चैत्यो-
द्धृतौ जिनैः ॥ ४३ ॥

एवमेवास्त्विति प्रोचे । सर्वैरप्यनुचारिभिः ॥ लुब्धमो विहितस्तेन । तीर्थरक्षाकृते ततः ॥ ४४ ॥ खानिता दंमरत्नेन । सहस्रयोजनावनिः ॥ यथा निपतिता धूलि—र्भवनाधिपधामसु ॥ ४५ ॥ ज्ञातपूर्विणो नाग—कुमारा भीतिज्जाजिनः ॥ शरणं मार्गयंतोऽगु—र्ज्वलनप्रभसन्निधौ ॥ ४६ ॥ तेषां वचनमाकर्ण्य । महोद्वेगनिबन्धनं ॥ प्रयुज्य चावधिज्ञानं । ज्ञातवान् ज्वलनप्रभः ॥ ४७ ॥ त-

नपि बंधूश्च देहि मे ॥ १५ ॥ तैः साकं पर्यटन्नन्य—देशतीर्थवसुंधरां ॥ निरीक्ष्य त्वत्प्रसादेन ।
स्वां वांछां पूरयाम्यहं ॥ १६ ॥ मयि सत्यपि चेदस्य । नेयं पूर्णोन्नविष्यति ॥ कामना मानसी तर्हि
। मयका जनकेन किं ॥ १७ ॥

विचार्येति पिता प्राह । जन्हुकुमार तावकी ॥ या या स्पृहा प्रवेत्सा सा । पूर्णोकार्या त्वये-
ह्वया ॥ १८ ॥ प्रसन्नं वचनं वतु—निशम्य श्रवणामृतं ॥ कुमारोऽमुमुदत्सर्वं । शीतलोद्भूतविग्रहः
॥ १९ ॥ रत्नै रद्यैर्गजैरश्व—पदातिभिस्ततः समं ॥ प्रणम्य तातपादांश्च । जन्हुययौ शुभ्रे दिने ॥
॥ २० ॥ नगराणामनलपानां । ग्रामाणामध्ववर्तिनां ॥ कामनानां च पश्यन् स । कुतूहलान्यमोदत
॥ २१ ॥ अनुक्रामन् प्रसंगेन । प्राप्याष्टापदपर्वतं ॥ तस्यैवोपत्यकायां स । सर्वं बलं न्यवेशयत ॥
॥ २२ ॥ निवेक्ष्य कटकं तत्र । पश्चिरेण नृयसा ॥ आरुरोहोपस्थात्स । जिनेन्द्रानभिवंदितुं । २३ ।
जिनप्रासादबिम्बानां । रचनामवलोक्य च ॥ आर्चित्वा तानि वंदित्वा । कुमारो हृद्यमुमुदत ॥ २४ ॥
जन्हुः प्रमुदितः प्राह । ज्ञो धीसखा विशारदाः ॥ प्रासादरचना कै नै—ता जिनार्चाश्च कारिताः ॥
॥ २५ ॥ इति पृष्ठे कुमारेण । विनयान्मंलिणोऽवदन् ॥ यथा त्वमंगजो ज्येष्ठः । सगरस्य बभ्रुविधः

द्रं धनान्नुपः ॥ ३ ॥ दीक्षां गृह्णाम्यहं राज्यं । पालयन्नजितप्रभुः ॥ द्वितीयतीर्थकृत्नाम—कर्मोदयाद-
 वेदिति ॥ ४ ॥ तावद्धोकांतिकैर्देवैः । समयो ज्ञापितो विप्रोः ॥ सोऽपि स्वं सगरे राज्यं । न्यस्य
 दीक्षामुपाददे ॥ ५ ॥ दीक्षां लात्वाजितेशेन । तीर्थं प्रावर्त्यत स्वकं ॥ आज्ञा च सगरेणापि ।
 चक्रवर्तिवकर्मणा ॥ ६ ॥ सगरः साधयित्वा च । षट्खंमान भारतान क्रमात् ॥ सत्रा स्त्रीणां चतु-
 षष्टि—सहस्रैः सुखमन्वभूत ॥ ७ ॥ भुञ्जानस्य सुखं तस्य । पुत्राः षष्टिसहस्रकाः ॥ शूराः समञ्जवन
 धीरा । विक्रमाक्रांतमयः ॥ ८ ॥ ज्येष्ठो जन्हुकुमारस्तु । समञ्जस्तेषु सूनुषु ॥ प्रासादोद्धारयात्रादि
 —धर्मकर्मपरायणः ॥ ९ ॥ तेन जन्हुकुमारेण । गुणैश्च विनयादिकैः ॥ कथंचित्तोषितोऽन्येष्टु—
 र्त्तीव सगरः पिता ॥ १० ॥ हर्षेण जनकेनोचे । पुत्र त्वदीयन्नक्तिः ॥ अहं प्रमोदितो वर्ते । वरं
 वृणु तदिह्या ॥ ११ ॥ जन्हुर्व्यजिज्ञपत्तात । तुष्टश्चेत्त्वं ममोपरि ॥ तदा कारुण्यमाधाय । मत्काम-
 नां प्रपूरय ॥ १२ ॥ जगाद् जनको वत्स । सा कास्ति कामना तव ॥ परिपूर्णा न जाता या ।
 जनके मयि सत्यपि ॥ १३ ॥ प्रसन्नवदनेनेति । तातेन प्रतिपादिते ॥ जजद्वप पितरं जन्हु—कु-
 मारो विनयान्वितः ॥ १४ ॥ श्रीतात चेत्प्रसन्नोऽसि । स्वरत्नानि चतुर्दश ॥ समस्तं कटकं सर्वा—

तत्रासीद्भरतान्वये ॥ राक्षी च विजयाख्यास्य । वर्गचातुर्यसङ्गुण ॥ ए१ ॥ युवराजोऽभवत्तस्य । सु-
 मित्रविजयोऽनुजः ॥ पत्नी यशोमती तस्य । कांतकांतिर्यशोमती ॥ ए३ ॥ बुध्याभ्यां सह धार्याभ्यां
 । बुजानौ भोगमदृष्टुं ॥ राज्यं पादयतस्तौ द्वा—वपि धर्मपरायणौ ॥ ए४ ॥ जितशत्रुमहीशस्य
 । विजयायोषितोऽन्यदा ॥ चंचच्चतुर्दशस्वप्न—संस्तुचितः सुतोऽश्वत ॥ ए५ ॥ पुत्रजन्मोत्सवान् प्रा-
 ज्यान् । प्रविधाय तदाह्वयं ॥ श्रीमानजितनाथेति । पितृभ्यां प्रविनिर्मितं ॥ ए६ ॥ मेरौ कल्प दृ-
 वागारे । वर्धमानो बभूव सः ॥ तावत्प्राप्ता यशोमत्या । स्वप्नाश्चापि चतुर्दश ॥ ए७ ॥ तैः स्वप्नेः
 सूचितः सूनुः । समभूत्सगराग्निधः ॥ सुलक्ष्णो यशोमत्या । वलद्वकुक्षिसंभवः ॥ ए८ ॥ राजक-
 न्याः सखावण्या । धन्या रूपेण सुंदराः ॥ तौ द्वाबुद्धादितौ पुत्रौ । पितृभ्यां यौवनागमे ॥ ए९ ॥
 एकस्मिन्नेव गेहे किं । पुष्पदंतौ समागतौ ॥ तौ द्वावपि समालोक्ष्या—चितयन्निति मानवाः ॥
 ॥ २०० ॥ विषाणि विषयाः प्रायः । सज्यंते यौवने जनैः ॥ वार्धके ते तु मुच्यंते । बुधैः कामवि-
 मुक्तये ॥ १ ॥ विमृश्येति विजेतुं तान् । जितशत्रुर्महीपतिः ॥ सत्यीकर्तुमिवात्माख्यां । ददौ राज्यं
 सुतेऽजिते ॥ २ ॥ सगरे यौवराज्यं च । दत्त्वा कर्मजिगीषया ॥ सुमित्रविजयो नामा । प्राव्राजी-

प्रत्यंतरविनिर्मितैः ॥ ८० ॥ निजपुत्रवियोगेन । कापि रत्यनवासितः ॥ संझैव ब्रुवन कृष्णो—५
 प्यायान्नास्थानसंसदं ॥ ८१ ॥ बांधवा यादवाश्चान्ये । सर्वाण्यंतःपुराणि च ॥ अस्मीदन् राज्यकार्या-
 णि । मुकुंदे दुःखिते सति ॥ ८२ ॥ तावन्नियोगिनो वृद्धाः । समेत्य माधवांतिके ॥ दुःखाद्गदया
 वाचा । स्वार्मिभक्ता व्यजिज्ञपन् ॥ ८३ ॥ पुरुषोत्तम हे नाथा—चित्यशक्तिसमन्विताः ॥ ये शत-
 क्रतवो देवा । व्यंतरा ब्रवनाधिपाः ॥ ८४ ॥ ये ज्येष्ठा वासुदेवाश्च । बलीयांसोऽभ्युनाग्रजाः ॥ ये
 त्रिखंडोपजोक्ताः । ये च षट्खंम्नायकाः ॥ ८५ ॥ हलिनो वासुदेवाश्च । महंतश्चक्रवर्तिनः ॥
 विद्याधरा नराधीशा । मंत्रिणः श्रेष्ठिनश्च ये ॥ ८६ ॥ मर्त्यास्तेजस्विनोऽन्येऽपि । रूपवत्यो मृगीह-
 शः ॥ बाढ्येऽपि यौवने वार्ध्ने । गतास्तेऽपि यमालये ॥ ८७ ॥ जानन्नपि मुकुंदेति । ह्यनुभूतं स-
 भैरपि ॥ एनं किं शोचसि प्रौञ्चै—जतिमात्रं त्वमर्त्तकं ॥ ८८ ॥ त्वमेकस्यापि पुत्रस्य । वियोगं
 सोढुमक्षमः ॥ षष्टिसहस्रसन्तानां । स सोढः सगरेण च ॥ ८९ ॥ तदा जगाद गोविंदः । स्थविशं-
 स्तान्नियोगिनः ॥ कः सागरोऽभवत्पुत्र—वियोगं सोऽसहत्कथं ॥ ९० ॥ इत्युदिते मुकुंदेन । स्थ-
 विरैको बभ्राण च ॥ अत्रैव भरते ह्यासी—दयोध्याख्या महापुरी ॥ ९१ ॥ जितशत्रुर्महीशश्च ।

वस्तले ॥ हसंती रुदती चापि । ग्रथिलेव बभूव सा ॥ ६९ ॥ योगिनीव गृहं मुक्त्वा । विचरामि
वने वने ॥ भूत्वाहमथवा साध्वी । देशे देशे व्रजाम्यहं ॥ ७० ॥ एवं चैव प्रमंत्या मे । कदाचि-
न्मिलति स तु ॥ प्रवेत्तहिं समीचीन—मित्यप्याशां बन्ध सा ॥ ७१ ॥ जातमात्रांगभृद्दुःखा—
द्विकला बहुदुःखिनी ॥ दासीन्यो रुक्मिणीं श्रुत्वा । मुकुन्द इत्यचिंतयत् ॥ ७२ ॥ या चास्ति महि-
षीमुख्या । सत्यभामा मम प्रिया ॥ रूपलावण्यसंयुक्ता । साध्येतया विनिर्जिता ॥ ७३ ॥ तस्या अ-
पीदृशी चेष्टा—प्रवत्सूनोर्वियोगतः ॥ गतस्य मम हस्ताभ्यां । किं करोम्यथ पातकी ॥ ७४ ॥ अ-
थ किं जीवितव्येन । राज्येनापि ममाश्रया ॥ सोऽपि शोकातुरो भूत्वा । चिंतामग्नं ध्वान्नवत् ॥
॥ ७५ ॥ सर्वेऽद्याकारिताः पौरा । बांधवा यादवा अपि ॥ नरकारातिना सूनु—विप्रयोगानुबंधिना
॥ ७६ ॥ तान् समाकार्य भोविंदः । कथयामास दुःखतः ॥ युष्माभिरपराधो मे ! दंतव्यः सकलौ-
ऽपि वः ॥ ७७ ॥ मया सार्धं वियोगश्चे—द्वैवेन सूनुना समं ॥ जनितस्तन्मरिष्याम्य—वश्यं शो-
यादवा हुतं ॥ ७८ ॥ इत्युक्ते हरिणा पौराः । सर्वेऽपि शोकसंगिनः ॥ समभ्रुवन् विशेषेण । लो-
काः स्युर्हि नृपानुगाः ॥ ७९ ॥ दंतानां धावनं पौरै—रुणैरेव तदादितः ॥ निःश्वसैर्विदधे नित्यं

स्तन्यपानं महत्तव ॥ ५७ ॥ न ज्ञायते मदीयोऽस्ति । पूर्वजन्मरिपुः सुरः ॥ अथवा तावकः कश्चि
 —द्योऽहस्त्वां गुणालय ॥ ५८ ॥ पापिना तेन देवेन । त्वामपहृत्य वैरतः ॥ मूलादुन्मूलितो मा-
 म-कीनो मनोरथधुमः ॥ ५९ ॥ मनोमोदमरे नारी । स्तन्यपानमथादरात् ॥ कारयिष्यति का पु-
 त्र । श्रुत्वात् जननी तव ॥ ६० ॥ रे कुलदेवते नित्यं । यागह्रस्वं बलीह्रिया ॥ पुत्रशुद्धिविधान-
 स्या—वसरे काधुना गता ॥ ६१ ॥ मया ते बलिदाने चा—पराद्धं नास्ति सर्वथा ॥ अपराद्धं च
 प्रवेत्तहि । प्रकटीभूय मे वद ॥ ६२ ॥ अंतर्दाहं ह्रस्वं त्वं किं । जातमात्रसुतस्य मे ॥ विप्रयोगवि-
 धानेन । मुधा दहसि मां च नु ॥ ६३ ॥ यद्वादाय सखी कापि । पुत्रं मे किं वने गता ॥ खेलायि-
 तुं स्वगेहे वा । जिनालये गताथवा ॥ ६४ ॥ मम कृत्यविधानार्थं । सख्यः पश्यत पश्यत ॥ अ-
 न्यथा किं सखीत्वेन । यौष्माकीनेन साधनं ॥ ६५ ॥ भाषमाणेति वैकट्यं । धरंती मानसे भृशं ॥
 अस्वास्थ्येन शरीरस्य । वार्तामप्यकरोन्न सा ॥ ६६ ॥ साकुट्टयत्क्षणं वदः—स्थलं चापि ललाटकं
 ॥ हस्ततालान् क्षणं दद्यौ । जर्घष क्रमयामलं ॥ ६७ ॥ बोदयंती शिरःकेशान् । मोदयंती निजां त-
 नूं ॥ स्फोटयंती च वस्त्राणि । ज्वाडानि स्फोटयंती च ॥ ६८ ॥ विद्विषंती मृदा वक्त्रं । विद्विषंती शु-

निपीडयेज्जगद्य । एकोऽपि कवलोऽधिकं ॥ अधिकाब्रवमासांश्च । न म स्थितोऽप्यपीम्यत ॥ ४६ ॥
 हे कृष्ण पुंनरीकाक्ष । हे जनार्दन माधव ॥ हे प्राणनाथ दत्तस्ते । संप्रत्येव करेऽभवत् ॥ ४७ ॥
 नाथ त्वत्पार्श्वतो मेऽथ । यावन्नायात्स बालकः ॥ न्यासापहारजं पापं । तावत्तव लग्निष्यति ॥ ४८ ॥
 न्यासापहारपापेभ्य । उत्तमाः किल बिभ्र्यति ॥ ततस्त्वमुद्यमं कृत्वा—नीय प्रदेहि मत्सुतं ॥ ४९ ॥
 उत्कटाः शिशुपालाद्या । विजिता लीलया पुरा ॥ पुत्रकृते घनं स्थाम । न किं दर्शयसे प्रभो ॥
 ॥ ५० ॥ लोकेऽपि पूजयत्यत्र । या प्रमदैकमानसा ॥ तव पादांस्त्वदीयाख्या—महामंत्रं च यो ज-
 पेत् ॥ ५१ ॥ फलं सापि मनोऽभीष्टं । लग्नते पुत्रसंपदा ॥ सर्वथा पापशांतिं च । ज्ञास्वत्सौख्यप-
 रंपरां ॥ ५२ ॥ त्वय्येव स्थापितत्वांत—वाक्कायाहमर्हनिशं ॥ तथापि मम पुत्रस्य । विप्रयोगोऽभवत्
 कथं ॥ ५३ ॥ वर्तते सत्यन्नामा सा । ज्येष्ठा च भगिनी मम ॥ कनिष्ठा परमाजीष्टा । स्वसा तस्या
 अहं खलु ॥ ५४ ॥ रेऽस्या दृतिका दास्यो । धात्र्यस्तथांगसेविकाः ॥ खेलनायापि शुष्माभि—गृ-
 ङ्हीतः स्यान्ममार्चकः ॥ ५५ ॥ तदैकशो मुखं तस्य । शिशोर्दर्शयत दुतं ॥ शुष्मान्निः खेलनीयः
 स । पुनरप्यविलंबतः ॥ ५६ ॥ रे नंदन मया पूर्वं । ज्ञातमासीत्स्वचेतसि ॥ प्रथमं कारयिष्येयं ।

र्धं । कृष्णस्य विरहः कृतः ॥ तथास्या जातमात्रस्या—एवमवतनयस्य सः ॥ ३४ ॥ प्रापितमस्ति
लोकेऽपि । यादृग्विधीयते परे ॥ व्यल्पेनैव च कालेन । तादृगात्मनि जायते ॥ ३५ ॥ रुक्मिणी-
दुःखमाकर्ण्य । पुत्रापहारजं घनं ॥ अग्निनिक्षये सुप्ता—एवमुत्सत्याग्निनंदिता ॥ ३६ ॥ प्रद्युम्नस्य
कुमारस्या—पहारदुःखदुःखितः ॥ सत्यां तत्पत्न्यां च । विना लोकोऽपि तिष्ठति ॥ ३७ ॥ मम पु-
त्रापहारश्च—द्रष्टव्य दुःखदायकः ॥ पुत्रस्य सत्यप्राप्ताया । मात्रश्च जननोत्सवः ॥ ३८ ॥ इतीव रु-
क्मिणी शोकं । लोकं शोकसमन्वितं ॥ जनयंती नयंती च । पुत्रदुःखान्निजं मनः ॥ ३९ ॥ मुक्तं
स्वकीयया रुच्या । सरसाहारप्रक्षालणं ॥ पानं मनोद्विपाननां । रुक्मिण्यांगजदुःखतः ॥ ४० ॥ शरीरे
मज्जनं त्यक्तं । कवरीरचनं पुनः ॥ परिधानं सुवस्त्राणां । कञ्जलेनांबुकांजनं ॥ ४१ ॥ द्वारः पार्श्वो-
पमाकार—स्तिलकेन तिलायितं ॥ कुम्भं कुण्डलीभूतं । मुक्तमाला च सर्पिणी ॥ ४२ ॥ पुष्पमा-
लां गले नैव । धत्ते ह्यूर्ध्वं पुनः ॥ शरीरे चन्दनालेपं । लेपनं कुचयामले ॥ ४३ ॥ न धत्ते मेख-
लां कट्यां । करयोः कंकणे अपि ॥ तांबूलप्रक्षालणं नैव । करोति सा शुचाकुला ॥ ४४ ॥ एतैः बो-
धशभिः शस्यैः । शृंगारै रद्विताप्रवत ॥ रुक्मिणी पुत्रदुःखेन । योगिनीव वियोगिनी ॥ ४५ ॥ तुदं

॥ ३१ ॥ मया येन जिता देवा । देव्यो विद्याधरा अपि ॥ व्यंतर्गोऽन्येऽपि नृपाश्च । सोऽप्यहो के-
 न वंचितः ॥ ३१ ॥ रुक्मिण्यै दीयमानोऽसौ । हतश्चेन्मम बालकः ॥ तदा कोऽपि दुरात्मायं । म-
 तोऽपि सबलः खड्गु ॥ ३३ ॥ लुच्यमाने हरावेवं । राजलोकोऽखिलोऽपि च ॥ रुक्मिणीकृष्णदुःखे-
 न । सटुःखः समञ्चत्तमां ॥ ३४ ॥ ततः प्रधानमर्त्येन । सर्वत्रापि गवेषणा ॥ कास्ता निजदूतौघ-
 प्रेषणेन समंततः ॥ ३५ ॥ दूतैरण्यभियोगेन । ऋतस्य त्रिखंडके ॥ नगरे नगरे विष्वक् । दृष्टे
 दृष्टे गृहे गृहे ॥ ३६ ॥ शैले शैले च सर्वस्मिन् । दर्यो दर्यो विशेषतः ॥ प्रपायां च प्रपायां च ।
 ग्रामे ग्रामे वने वने ॥ ३७ ॥ बहुशः शोधनेनापि । चिंतास्त्रमिवार्प्रिकः ॥ श्रीप्रद्युम्नकुमाराख्यो ।
 भाग्यहीनैरवापि न ॥ ३८ ॥ शुद्धिं विधाय सर्वत्र । स्वकीयोद्यमयोगतः ॥ आगत्य कथयामासु-
 र्दूता अतीवदुःखिताः ॥ ३९ ॥ प्राप्यते न यथा प्रायो । नष्टो गतो मृतो दुतं ॥ तथायमपि नो
 लब्धो—ऽस्मान्निस्तावकनंदनः ॥ ३१ ॥ दूतैरित्युक्तमाकर्ण्य । कृष्णः सर्वेऽपि यादवाः ॥ रुक्मिणी-
 दासिका दासा । विशेषाद् दुःखिनोऽभवन् ॥ ३३ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ पुण्यं विजृम्भतेऽद्यापि । म-
 दीयं च महाबलं ॥ स्त्रीषु सर्वास्वपि प्रीतिं । सत्यभामा त्विति व्यधात् ॥ ३३ ॥ यथानया मया सा-

क्षणलक्षितं ॥ स्वमानसे चमत्कार—मधुरकालसंवरः ॥ १० ॥ पार्वणैर्दुरिवैतस्य । वदनं तु प्रश-
 स्यते ॥ स्वकीयकायतेजोशिः । पूर्वेव द्योततेऽभितः ॥ ११ ॥ तत्प्रद्युम्नकुमारोऽय—मित्याह्व्यास्य
 प्रद्युतां ॥ परितो द्योतमानस्य । स्वद्योतैश्च दिशः समाः ॥ १२ ॥ विद्यायोगात्कुतश्चिद्वा । विज्ञा-
 नैव तदाह्वयं ॥ कृष्णदत्तैव तेनाह्वया । दत्ता प्रद्युम्नसंज्ञिता ॥ १३ ॥ प्रदाय नाम संपाद्य—माने
 महोत्सवे सति ॥ गूढगर्भाच्चिन्ममे स्त्री—त्यग्यधात्स्वजनेषु सः ॥ १४ ॥ स्वजातस्यैव पुत्रस्या—तु-
 लस्तस्योत्सवः कृतः ॥ विद्याभृत्स्वामिना काल—संवरेण प्रमोदिना ॥ १५ ॥ पुण्यवंतो नरा यत्र ।
 गच्छन्ति शैशवादपि ॥ तत्रैव संपदस्तेषां । सत्कीकृत्येति स स्थितः ॥ १६ ॥ अथैत्य रुक्मिणी कृष्ण
 —मूचे क्वास्ति तवांगजः ॥ विष्णुराख्यत्प्रिये तुभ्यं । संप्रत्येव ददे मया ॥ १७ ॥ रुक्मिण्यग्न्यद-
 धात्स्वामिन् । मां च त्वं किं वितर्कसे ॥ नास्ति वितर्कणावेला । दुःखदात्री ममाधुना ॥ १८ ॥ ह-
 रिण्यग्न्यधाह्वेवि । मया त्वं न वितर्क्यसे ॥ तवैव हस्तयोर्दत्तो । वीह्येषदपि बाञ्छकः ॥ १९ ॥ वि-
 ष्णोर्निष्कपटं वाक्य—मेवं निशम्य रुक्मिणी ॥ हस्तयोरपि शय्याया—मपश्यंती च मूर्तिता ॥ २० ॥
 जातपुत्रवियोगेन । मूर्तितां पतितां श्रुवि ॥ निरीह्य रुक्मिणीं कृष्ण—शब्दलितोऽस्मीत्यवीवदत् ॥

विमानादहमुत्तीर्य । प्रपश्यामि ततो दुतं ॥ अस्मिन् शैले स्वरूपं किं । समस्ति द्वापररुद्धिदं ॥
 ॥ ९८ ॥ ज्ञात्वेति द्वापरोद्धित्यै । समुत्तीर्य विमानतः ॥ यावत्समंततः पश्येत । किंतौ पतितरत्नवत्
 ॥ ९९ ॥ आदराद्वीक्षमाणेन । निरीक्ष्य तेन बालकं ॥ पर्वतप्राप्तरेन । पुंसेव मुमुदे हृदि ॥ १०० ॥
 महर्ष्यमणिसंघाता—द्रवं लब्ध्वा परीक्षकः ॥ यथा समीक्षतेऽभीक्ष्णं । तं बालं स तथैक्षत ॥ १ ॥
 प्रमरीकालिमोपेत—स्निग्धसूक्ष्मकचावलि ॥ ब्राजदुष्णीकसंयुक्तं । विब्राजतेऽस्य मस्तकं ॥ २ ॥
 अष्टमीचंद्रमस्तुब्धं । बालमेतस्य वर्तते ॥ भुवौ च दर्पिकंदर्प—वरकोदंडसन्निभे ॥ ३ ॥ दोलौप-
 योरस्य । दधाति श्रवणद्वयं ॥ अतिविस्मरराजीव—पवित्रं नेत्रयामलं ॥ ४ ॥ पार्श्वयोरुन्न-
 काशा । नासौष्ठौ हेमकंदलौ ॥ विब्राजते विन्मृषाभि—जात्कास्प्रविधायिनौ ॥ ५ ॥ तिलप्रसूनसं-
 । धत्ते भुजशिरोनुगः ॥ कुंदवृंदेदुपाथोधि—कल्लोलधवला रदाः ॥ ६ ॥ कंबुकंठो घटौपम्यं
 कास्थलं विराजते ॥ मृणालीयति दोर्दंडः । पत्रीयति करंगुली ॥ ७ ॥ कपाटपाटवं बिभ्र—द्व-
 गूढे जानुनी पुनः ॥ कूर्मपृष्ठसमावंही । तले रक्तोत्पले ध्रुव ॥ ८ ॥ दर्शं दर्शं शिशोरस्य । रूपं ल-

स्ताप्यामतो बुधैः ॥ ८६ ॥ अस्यास्ततः शिलायाश्चो—परि मुंचाम्यमुं शिशुं ॥ कृधाक्रांतो निरा-
 हारः । स्वयमेव मरिष्यति ॥ ८७ ॥ स्वचेतसीति संचित्य । नाकिना धूमकेतुना ॥ तत्र मुक्तः शि-
 शुः सैष । सहजान्मरणेह्यया ॥ ८८ ॥ कृतं मया समीचीनं । यद्वैरमाददेऽधुना ॥ जानन्निति वरं
 तत्र । मुक्त्वा स्थानं गतः सुरः ॥ ८९ ॥ शिशुस्तु चरमांगत्वा—त्सोपक्रमायुरुषितः ॥ पपातामाव-
 पत्राढ्ये । प्रदेशे न पुनर्मृतः ॥ ९० ॥ अग्निज्वालयपुरात्प्रातः । स्वकीयनगरंप्रति ॥ हृद्यदेहो धरा-
 धीश—श्चचाल कालसंवरः ॥ ९१ ॥ मार्गे विमानमारूढः । सार्धं कनकमालया ॥ कुर्वन् वार्तां वि-
 नोदेन । याति प्रमोदमेदुरः ॥ ९२ ॥ तस्य प्रचलतस्तूर्णं । विमानं यावदद्भुतं ॥ बालकस्योपरि
 प्रौढं । समेतमस्खलद्भुतं ॥ ९३ ॥ तावत्तस्खलयामास । वायुवेगमपि स्फुटं ॥ स्वलितं च वि-
 मुंश्यादो—ऽचितयत्कालसंवरः ॥ ९४ ॥ युगं ॥ अधस्ताज्जगदीशस्य । किं प्रासादः प्रवर्तते ॥
 कायोत्सर्गेण वा कश्चित् । संस्थितः किं मुनीश्वरः ॥ ९५ ॥ अथवा पुण्यवान् कश्चि—दधश्चरमवि-
 ग्रहः ॥ वर्तते पुरुषः स्त्री वा । शिशुर्वीदम्रकष्टाक् ॥ ९६ ॥ अत एव विमाने मे । स्खलनं सम-
 जायत ॥ अन्यथा मद्विमानं हि । स्खल्यते नापि केनचित् ॥ ९७ ॥

दर्शं दर्शं कुमारं तं । मुकुन्दं दृश्यंचितयत् ॥ ९६ ॥ प्राच्या प्रजनितो राज—तेजःपुंजमयोऽयंमा ॥
 सर्वा अपि दिशो विष्वक् । प्रद्योततेतमां यथा ॥ ९७ ॥ रुक्मिण्यापि प्रसूतोऽसौ । बालोऽप्यतीव-
 तेजसा ॥ अधिकेनाखिलेभ्योऽपि । प्राद्योतताञ्जितो गृहं ॥ ९८ ॥ श्रीप्रद्युम्नकुमारोऽयं । तदेत्युवे
 मुरारिणा ॥ तत्प्रद्युम्नकुमारोऽसौ । प्रोक्तमित्यखिलैरपि ॥ ९९ ॥ रामयित्वा स्वकं सूनुं । क्रियेद्दलां
 प्रमोदतः ॥ रुक्मिण्या अर्पयामास । यत्नतो धरणीधरः ॥ १०० ॥

इतश्च धूमकेत्वाख्यो । विभ्रंगज्ञानयोगतः ॥ स्मृत्वा प्रागजन्मवैरं च । क्रुद्धस्तत्तागतः सुरः ॥
 ॥ १०१ ॥ आगत्य रुक्मिणीवेपं । कृत्वा चापि जिह्वीर्षया ॥ दीयमानं मुकुन्देन । रुक्मिण्यै स तम-
 ग्रहीत् ॥ १०२ ॥ अंतरालाद्गृहीत्वा तं । प्रयुज्य करलाघवं ॥ प्रतिवैताह्वमायातो । धूमकेतुर्जिघां-
 सया ॥ १०३ ॥ तत्तागत्य ययौ ऋत—रमणं काननं घनं ॥ तत्र टंकशिला चैका । प्रवर्तते महत्तरा
 ॥ १०४ ॥ खंडशः खंभशः कृत्वा । बालस्यैतस्य वर्ष्मणः ॥ चतसृष्वपि दिदृवुच्चै—र्बलिं दद्यां सुपर्व-
 णां ॥ १०५ ॥ शिलायां चाथवास्फाट्य । ह्येनं व्यापादयाम्यहं ॥ तत्र स्थित्वा क्रुधाग्धातः । सुरः
 स दृश्यंचितयत् ॥ १०६ ॥ बालहत्याघ्नं पापं । शास्त्रे महत्प्ररूपितं ॥ बालहत्या न कर्तव्या । स्वह-

॥ ४४ ॥ तावत्तद्वाक्यमेवात्र । वितथं कर्तुमंजसा ॥ रुक्मिण्या सुषुवे सुनु—दासीति कृष्णमभ्यधा-
त ॥ ४५ ॥ तद्धर्थापनिकां स्वामिन् । प्रदेहि मम भ्रूयसीं ॥ सूर्योद्योते सुते जाते । कः कुर्यान्न
धनव्ययं ॥ ४६ ॥ राजचिह्नं विना शूरि—द्रव्यान्नरणचीवैरः ॥ सद्धर्थापनिकां दास्यै । प्रददे मधु-
सूदनः ॥ ४७ ॥ स्वकान् कौटुंबिकान्मर्त्या—नाकारितान् समागतान् ॥ श्रीपतिः कथयामास । कु-
र्वतां नागरीं श्रियं ॥ ४८ ॥ हृष्टे हृष्टे ध्वजारोपो । गेहे वंदनमालिका ॥ स्थाने स्थाने च नृत्या-
नि । विधीयतां मदाज्ञया ॥ ४९ ॥ पूजयंतु जिनाधीश—प्रतिमाश्च विशेषतः ॥ अष्टप्रकारया स-
प्त—दशप्रभेदयार्चया ॥ ५० ॥ दीयतां दीनदानानि । याचकेभ्योऽपि ऋग्निः ॥ मांगलिकानि कृ-
त्यानि । निष्पाद्यतामनेकधा ॥ ५१ ॥ लुब्ध्या अपि सपत्न्या मे । संजातस्तनयोजसा ॥ वृद्धत्वा-
न्मे न जातोऽसौ । सत्यपि गर्भसंज्ञवे ॥ ५२ ॥ इति चिंतातुरा श्रुत्वा । सपत्नीजं सुतं क्रुधा ॥ या-
तौकः सत्यज्ञामापि । प्राप्तुं भानुकं सुतं ॥ ५३ ॥ रुक्मिणीनिद्रये गत्वा । कृष्णः पुत्रदिदृक्षया ॥
सिंहासने समासीन । आनाययत्स्वनंदनं ॥ ५४ ॥ समानाथ्य कुमारं तं । गृहीत्वा च स्वहस्तयोः
॥ आसेचनकमानंद—संदोहाद्रूपमैदात ॥ ५५ ॥ किमयं ह्यश्विनीपुत्रः । किं वा बिम्बमर्हते ॥

गह्वरं गेहे च सत्यायाः । सत्यायासविधित्तया ॥ मध्वः कथयित्वेति । विधेहि तां मुदन्वितां ॥ ३४ ॥
 रुक्मिण्या वाक्यमादाय । सांतःसंतोषकारणं ॥ गत्वा गेहे नमस्कृत्य । सत्यग्रामामवीवदत् ॥ ३४ ॥
 सत्यभामापि तत्प्रोक्तां । वार्तामाकर्ण्य कर्णयोः ॥ चित्ते विचिंतयामास । कुटिलत्वसमन्विता ॥ ३५ ॥
 साक्षिणौ च प्रकुर्वेद्वहं । बलदेवसनातनौ ॥ तस्या विसंस्थलीभूतं । वचनं न प्रवेद्यथा ॥ ३६ ॥
 विचार्येति निजे चित्ते । दूतिका सत्यग्रामया ॥ प्रेषिता पुंडरीकाक्ष—बलभद्रकयोः पुरः ॥ ३७ ॥
 तथापि स्वामिनीवाक्या—ज्ञत्वा संसदि भ्रूपतेः ॥ यादवानां समदं च । विस्तरेण निरूपितं ॥ ३८ ॥
 बलभद्रमुकुंदाभ्यां । स्वीकृतं तच्च भाषितं ॥ दूत्याः संसत्समदं च । चित्रं देवविजृम्भितं ॥ ३९ ॥ स-
 मागत्याथ सा दूती । सर्वं व्यतिकरं जगौ ॥ स्वस्वामिन्यै च तत् श्रुत्वा । सत्यग्रामायमोदत् ॥ ४० ॥
 कृष्णवाक्यं मुधा मानु—ज्ञामा क्रोधातुराश्रया ॥ इतीव देवतस्तस्या । अग्र्यासीद्गर्जसंभवः ॥ ४१ ॥
 पीतातितक्रवत्सत्य—ग्रामाभद्रकृशोदरी ॥ अत्युत्तमेन गर्जेण । गूढगर्भां तु रुक्मिणी ॥ ४२ ॥ मा-
 त्सर्येण ततोऽन्येद्युः । सत्यागत्याच्युतांतिकं ॥ यावज्जल्दपति रुक्मिण्या । वितथं जल्पितं विभो ॥
 ॥ ४३ ॥ मध्वचने प्रतीतिर्न । यदि तेऽथ जनार्दन ॥ प्रपश्य जतरं नाथ । हयोरपि मुगीदृशोः ॥

पुत्रः प्रजायते ॥ स एव प्रथमं पाणि—ग्रहणं विदधाति च ॥ २० ॥ विवाहसमये तस्य । विशु-
 द्धं लग्नवासरे ॥ शीर्षादुत्तार्य सर्वेऽपि । देया मया शिरोरुहाः ॥ २१ ॥ पुण्यान्मम भवेत्सूनु—र्वि-
 वाहो यदि तस्य च ॥ त्वयापि च समर्थस्ते । तदा मे रुक्मिणि ध्रुवं ॥ २२ ॥ अतीवकृष्णवाह-
 न्या—द्रूपसौंदर्ययोगतः ॥ अभिमानो न्रवेद्यहिं । तदैतदुरीकुरु ॥ २३ ॥ मया प्रोक्तमिदं सर्व-
 मपि त्वं रुक्मिणींप्रति ॥ दूति ममकृते गत्वा । गेहे तस्या निवेदय ॥ २४ ॥ रुक्मिण्याः कृष्णमाने-
 न । गर्विताया ब्रुवे कथं ॥ इति ज्ञातापि सत्याया । वचः स्वीकृत्य साचलत ॥ २५ ॥ प्रभृतवात-
 योगेन । कंपमानेव सा जयात ॥ गत्वा च रुक्मिणीगेहे । मौनमालंब्य संस्थिता ॥ २६ ॥ मौनेन
 संस्थितामग्रे । तां समालोक्य दूतिकां ॥ रुक्मिणी जल्पयामास । कौटिल्यरहितोज्ज्वला ॥ २७ ॥
 यत्कारणं समुद्दिश्य । समागता मदंतिके ॥ तत्कारणं ममाग्रे त्वं । जल्पया निन्नेया सती ॥ २८ ॥
 रुक्मिण्येद्युदिते दूती । बिभ्यती प्रस्वलद्वचाः ॥ सत्यज्जामोदितं सर्व—मपि वृत्तांतमन्यथात ॥ २९ ॥
 समाकर्ण्य समाचारं । तथा स्वमुखभाषितं ॥ हसित्वा रुक्मिणी प्रोचे । किमत्र प्रश्नकारणं ॥ ३० ॥
 अग्निनी सत्यज्जामा मे । तस्या रुचिर्यथा न्रवेत ॥ तद्वचनं तथैवास्तु । प्रमाणगोचरं मम ॥ ३१ ॥

किमण्यां चिंतयंत्यलं ॥ ८ ॥ यावत्पुण्योदयः पुंसो । योषितोऽप्यथवा ज्ञवेत् ॥ केनापि वैरिणा ता
 व—चदपायो न चिंत्यते ॥ ९ ॥ यद्यपीति विजानंती । सत्यज्ञामा मनीषिणी ॥ तथापि महिषी-
 त्वेन । तदपि व्यस्मत्समं ॥ १० ॥ विस्मय मनसश्चेति । रुक्मिण्या मानहानये ॥ उपायो मयका
 लब्धः । सत्यज्ञामेत्यमूमुदत्त ॥ ११ ॥ संतानमपि जायेत । वयोयोगेन योषितां ॥ रुक्मिणी वर्तते
 मत्तो । लघुस्तुल्यवयोयुता ॥ १२ ॥ ततोऽस्यास्तनयस्तूर्णे । भविष्यत्यथवा न वा ॥ वृद्धाया वयसा
 भावी । मम त्ववश्यमंगजः ॥ १३ ॥ वृद्धत्वात्प्रथमं ज्ञावी । यदि मम सुतोत्तमः ॥ परिणेष्यति द्रु-
 यिष्ठो—त्सवात्कृष्णविनिर्मितात् ॥ १४ ॥ एतस्याः सहजेनैव । दुःखं हृदि भविष्यति ॥ मम च प्र-
 चुरं सौख्यं । दुःखमस्या विलोकनात् ॥ १५ ॥ ततोऽपि प्रकटीकुर्वे । कलां कामपि बुद्धितः ॥ लो-
 क्हास्याद्यथा सा स्या—द्विशेषेण विमंबिनी ॥ १६ ॥ साक्षिणौ रामगोविंदौ । योग्यायोग्यविचा-
 रिणौ ॥ कृत्वा प्रथमतः पश्चात्—कुर्वे बुद्धिविचारणं ॥ १७ ॥ सत्यभामा विमृश्येति । दृतीमाकार-
 यज्जवात् ॥ स्वामिन्याकारणेनैव । प्रीत्या सापि समागता ॥ १८ ॥ आगतां कथयामास । सत्या
 संदेशहारकां ॥ याहि त्वं रुक्मिणीगेहे । गत्वा वद वचो मम ॥ १९ ॥ तव पुण्यप्रसादेन । यदि

विरचिते श्रीशांवप्रद्युम्नचरित्रे कृष्णरुक्मिणीपरिणयनशिशुपालजयसत्यभामाविम्बनअजातसुतविवाहमेलनवर्णनो नाम पंचमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ श्रीपतिमानेन । रुक्मिणी रमणी वरा ॥ केवलं सुखपाथोदौ । मग्ना तिष्ठति सर्वदा ॥१॥
 यथा यथा सुखांजोदौ । मग्नां पश्यति रुक्मिणीं ॥ तथातथेर्षया सत्य—भामा भवति दुःखिनी ॥
 ॥ २ ॥ हा मत्तो लघुरत्येषा । बभ्रुव कृष्णमानिनी ॥ अहं वृद्धापि संजाता । स्वामिनश्चापमानिनी ॥ ३ ॥ तेन केनाप्युपायेन । कष्टमस्या भवेद्यदि ॥ तदैव पुंडरीकाक्ष—माननीया भवाम्यहं ॥
 ॥ ४ ॥ व्यधत्त सत्यभामाथ । रुक्मिण्युपायचिंतनं ॥ सपत्न्याश्च सपत्नी हि । प्रायोऽप्ययं विचिंतयेत् ॥ ५ ॥ अपायं चिंतयंत्यापि । सपत्नीजावतस्तया ॥ न लब्धस्तादृशः कोऽप्य—पायोपायो मनागपि ॥ ६ ॥ सत्याया इति छःखिन्या । गतः कालः कियानपि ॥ तावद्दुर्योधनेशस्य । सा लेखागममस्सत् ॥ ७ ॥ श्रुत्वा लेखागमं सत्य—भामा मनस्यमोदत ॥ दुग्धसिक्कये बिम्बालीव । रु-

र्योधनोऽपि संबंधं । निश्चिकाय स्वचेतसि ॥ ५४ ॥ ततो वस्त्रादिदानेन । तोषितास्ते च ऋजुजा ॥
 विसृष्टाश्च गता दृताः । पुरुषोत्तमसन्निधौ ॥ ५५ ॥ समागमेन दृतानां । हर्षपूर्तिचेतसां ॥ अत्यंतं
 पुंमरीकाक्षो—ऽप्यऋन्मुदितमानसः ॥ ५६ ॥ वार्तां तां दूतसंभृतां । न विजानाति रुक्मिणी ॥ स-
 त्यभामा विजानात्य—नुसारेण मनागपि ॥ ५७ ॥ विचक्षणपि मर्त्यानां । मनश्चौर्यविनिर्मितौ ॥
 सत्यभामां विना काचि—न्नातस्तां वेत्ति कामिनी ॥ ५८ ॥ रुक्मिण्या सह भुंजानो । शोगान् पं-
 चेंद्रियोद्भवान् ॥ यादवैर्यादवेशश्च । धृताक्षः सुखमन्ववृत् ॥ ५९ ॥ शिशुपालेशदानेन । संकटे प-
 तितापि हि ॥ हरिणा पुण्ययोगेनो—पथेमे रुक्मिणी कनी ॥ ६० ॥ कंडुक्षोणीनाथहस्तात्प्रजाता
 । वंश्या यष्टिः पुण्ययोगेन विद्युत् ॥ पुण्याढ्यस्याधीश्वरस्याथवाचु—न्मर्यद्वोभोत्पादि वाञ्छं कृपाणं
 ॥ ६१ ॥ पुण्याद्विष्णोर्द्वारिकां वासयित्वा । यक्षेणाद्वोशत्वमात्रेण दत्ता ॥ पुण्याज्जित्वा वैश्वारं प्रचं-
 दं । गोविंदोऽसौ रुक्मिणीमाससाद ॥ ६२ ॥ वर्यं कार्यं सुकृतमकृतारंभसंचारदंष्ट्रैः । प्रोक्तं मुक्तप्र-
 तिघघनतासंगमैस्तीर्थनाथैः ॥ तस्मात्तत्सुकृतकरणत्स्वर्गलोकापवर्ग—प्रादुर्भूतं भवति भविनां श-
 र्म कर्मापहारं ॥ ६३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंम्तिश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणि-

युष्माद्भिः । स्वीकर्तव्यं वचो मम ॥ ४३ ॥ चिकीर्षुरिह संबंधं । प्रायः सर्वजनो वदेत ॥ अजिमा-
 न्यपि वाक्यं हि । विनयेनात्र नादृष्टं ॥ ४४ ॥ अपत्ये जाविनी वर्ये । वर्तेते आवयोर्यदि ॥ त-
 योर्विवाहयोगेन । मैत्री भूयान्मित्रो दृढा ॥ ४५ ॥ मिथो भवंति संबंधा । लोकैऽपि बहवो नृणां ॥
 पुत्रपुत्रीप्रदानं हि । संबंधं न विना दृढं ॥ ४६ ॥ युष्माकं जायते पुत्र—स्तनया च यदा मम ॥
 अथवा दैवयोगेन । पुत्रो मे श्रीमतां सुता ॥ ४७ ॥ तदोभयोरपि प्रौढो—सत्वेन पाणिपीडनं ॥
 विधेयमावयोः प्रीति—प्रवृद्धये परस्परं ॥ ४८ ॥ अनेनापि प्रकारेण । संबंध आवयोर्यदि ॥ दूर-
 स्थयोरपि प्रीति—स्काब्जयोरिवैवधते ॥ ४९ ॥ दोस्त्रमध्ये समालोक्य । लिखितं चैवमच्युतः ॥ मु-
 मुदे हृदि संबंध—निर्मितौ को न मोदते ॥ ५० ॥ सत्रायामपि गोविंदो । जगदात्मदंसमदः ॥
 एवमप्युभयोर्योग्ये । संबंधे हानिरस्ति का ॥ ५० ॥ श्रावयित्वेति पार्षद्या—त्रिखिलानपि सादरं ॥
 वस्त्राभरणदानेन । दूतः संतोषितो भृशं ॥ ५१ ॥ दुर्योधनोक्तविज्ञप्ति—स्वीकारसूचनाय च ॥ सं-
 तोष्योच्चैर्निजैर्दूतैः—स्तं विसर्जनं माधवः ॥ ५२ ॥ हरिणा प्रेषितैर्दूतैः । समं निश्चयसूचकैः ॥ सो-
 ऽपि दुर्योधनोपांते । गत्वा निश्चयमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ केशवप्रेषितैर्दूतैः । सममालाप्य तुष्टितः ॥ दु-

दृष्टश्चैश्वर्ययुक्तेन । दुर्योधनमहीभुजा ॥ लिखित्वा प्रेषितो लेखो । दूतेन सह शार्ङ्गिणः ॥ ३२ ॥
 अग्नेह्मसाचिरेणैव । दूतोऽपि हारिकापुरि ॥ एतन्वा हरिं लेख—मर्पयामास मंत्रिणः ॥ ३३ ॥
 मंत्रिणापि समादाय । द्रागुन्मुद्य च पाणिना ॥ विनयात्प्रददे लेखः । सन्नास्थस्य वृषाकर्पेः ॥ ३४ ॥
 सचिवस्य प्रदानेन । गृहीत्वा पाणिनात्मनः ॥ कृष्णोऽप्यवाचयत्तं कः । शुभ्रोदंते हि नोद्यमी ॥
 ॥ ३५ ॥ वाचयित्वा स्वयं लेखं । मंत्रिणोऽर्पयदच्युतः ॥ आनन्दकारको लेखो । द्वितीयस्य हि दी-
 यते ॥ ३६ ॥ सचिवोऽपीशचित्तज्ञः । श्रावणार्थं सन्नासदां ॥ वाचयामास तं लेखं । स्फुटार्थं प्रम-
 दं बहन् ॥ ३७ ॥ स्वस्तिश्रियां महागारं । कल्याणकलशं सतां ॥ निर्मलकेवलालोका—लोकित-
 लोकलोककं ॥ ३८ ॥ श्रीमंतं तं जिनं नत्वा । तत्वातत्वार्थवादिनं ॥ श्रीमत्यां दारवत्यां च । हं-
 स्तिनागाभिधात्पुरात ॥ ३९ ॥ दुर्योधनो भवद्भृत्यः । सप्रणामं संसंमदः ॥ लिखति प्रबलप्रेम—
 पूरेण प्रीतिपत्रिकां ॥ ४० ॥ यथा कार्ये समस्त्यब । कुशलं कृपया तव ॥ तत्रत्यो नः समस्तोऽप्यु-
 —दंतो ज्ञाथो विशेषतः ॥ ४१ ॥ अत्र स्थितोऽप्यहं यौष्मा—कीण एवास्मि सेवकः ॥ यूयं तु
 परमाजीष्टा । वर्तध्वे बांधवा मम ॥ ४२ ॥ ततो विज्ञापयाम्युच्चैः । संबंधं कर्तुमावयोः ॥ महद्भिरपि

अनुजायाश्च मान्यायाः । प्रणामेनार्चनेन च ॥ को दोषो मे विनीतायाः । किं हास्यते मुधा हरे
 ॥ १० ॥ देवतापूजया यत् । द्राग्याचितोपयाचिते ॥ मृगीदृशः प्रकुर्वते । तत्र नैति विवेकवान् ॥
 ॥ ११ ॥ वैरिणी तरुणी नैव । प्रकर्तव्या विचक्षणैः ॥ इति सत्या विलक्षास्या । ततो यावत्समुद्भि-
 ता ॥ १२ ॥ पूर्व मत्तोऽप्यसौ मान्या । वृद्धा वान्मृदुवृषाकपेः ॥ प्रपूज्या विनयेनेयं । सत्यज्ञामा म-
 मापि च ॥ १३ ॥ विज्ञायेति समुहाय । रुक्मिणी विनयान्विता ॥ ननाम सत्यज्ञामांही । विनी-
 ता हि कुलोद्भवा ॥ १४ ॥ इयं मम सपत्नीति । विजानत्यपि चेतसि ॥ रुक्मिणीं सत्यभामाया-
 लिङ्गिण्यववहारतः ॥ १५ ॥ सार्वविदच्च कल्याणि । कुशलं तव वर्ष्मणि ॥ रुक्मिण्यप्यवदत्क्षेम-
 मेवास्ति त्वत्प्रसादतः ॥ १६ ॥ परस्परं मिलित्वा च । निरीद्वय रूपसंपदं ॥ बाह्यप्रेमस्सान्वीते । ग-
 ते ते निजमंदिरं ॥ १७ ॥ रुक्मिण्या बहुमानात्स्व—प्रतुश्चात्मन्यमानतः ॥ सत्यज्ञामा तु वृद्धापि
 । दुःखिनी संस्थिता गृहं ॥ १८ ॥ मुदिता विष्णुमानेन । रुक्मिणी प्रवने स्थिता ॥ स्वप्रतुर्वेहुमा-
 नेन । कस्या न स्यादमंदमुत ॥ १९ ॥ प्रभृतदुःखसौख्याभ्यां । पत्युपमानमानतः ॥ प्रायो गमयतः
 कालं । ते द्वे अपि मृगीदृशौ ॥ २० ॥

वन्निर्गत्य कौतुकी ॥ हस्तांलान् ददद्वास्या—तस्यभामामवीवदत् ॥ ७ ॥ साधु साधु प्रिये प्रोक्तं
 । रुक्मिणीचरणार्चनात् ॥ जविष्यति सुसौभाग्य—वशस्ते केशवोऽपि च ॥ ए ॥ ततस्त्वं पूजयै-
 तस्याः । शस्यं चरणवारिजं ॥ मुहुर्मुहुर्नमैतां च । माकार्षीमनसि मदं ॥ १० ॥ मुकुन्दोदितमाक-
 र्ण्य । ज्ञात्वा च तस्य चेष्टितं ॥ सत्यभामा प्रबुद्धापि । चकिता लाज्जिता भृशं ॥ ११ ॥ अहो दु-
 रात्मनानेन । गोपालेन मुरारिणा ॥ वंचिताहं कुलीनापि । सपत्नीपादपातनात् ॥ १२ ॥ विषादं प्र-
 दधानेति । क्रोधं संवृत्य चेतसि ॥ प्रसन्नवदनेवोचे । शृणु मातृमुखान्युत ॥ १३ ॥ यशोदास्तनपा-
 नेन । गोपालो गीयसेतमां ॥ यादृश एव गोपाल—स्तादृश एव वर्तसे ॥ १४ ॥ गोपालेन वि-
 ना दुष्टां । चेष्टामीदृशमुत्तमः ॥ न नरः कुरुते कश्चि—तथा हास्यमपीदृशं ॥ १५ ॥ सत्यं मयाद्य
 विज्ञातं । गोपालो वर्तते भवान्न ॥ कुचेष्टा योषिता साकं । गोपालेनैव जन्यते ॥ १६ ॥ दीयते
 किमुपालंभो । दुष्टस्य तस्य वेधसः ॥ विखंमाधिपतिर्येन । कृतो मूर्खस्त्वमीदृशः ॥ १७ ॥ मूर्खत्वं
 यदि ते स्यान्नो । तदपि ज्ञायते तव ॥ समस्ति समयः कोऽयं । मम हास्यविनिर्मितौ ॥ १८ ॥
 पूर्वं मया पुरस्तात्ते । वर्तते प्रतिपादितं ॥ इयं तु मयका मान्या । रुक्मिण्यस्ति ममानुजा ॥ १९ ॥

मर्चित्वा जगौ साशु । रुक्मिण्यागमभीतितः ॥ ९६ ॥ दुर्लभं पुण्यहीनानां । देवतादर्शनं श्रुति ॥
 देवतादर्शनं प्रायः । पुण्येनैव प्रजायते ॥ ९७ ॥ यद्यद्य विद्यते प्रोद्य—द्योग्यं भाग्यं ममामलं ॥
 तदा ते दर्शनं जातं । देवि लोचनगोचरे ॥ ९८ ॥ पूजयित्वा स्मितां प्रोजै—सस्याः पादौ प्रण-
 म्य च ॥ स्तुवती सत्यशामापि । संयोज्योचे करद्वयं ॥ ९९ ॥ दर्शनं देवदेव्योश्च । मुधा स्यान्न
 कदाचन ॥ ततः प्रसद्य देवि त्वं । मे प्रसन्नं हरिं कुरु ॥ १०० ॥ स्वामिन्या वचनं सर्वं । मानये-
 त्किंकरः पुमान् ॥ त्वं विधेहि तथा नाथो । यथा मे कुरुते वचः ॥ १ ॥ रुक्मिण्या उपरि स्नेह-
 रक्तत्वेन करोति न ॥ मय्येव स्नेहमासक्त्या । कुर्याद्देहि तथा वरं ॥ २ ॥ तं रुक्मिण्यामनासक्तं ।
 विरक्तं भक्तवर्जितं ॥ मय्येव रक्तमासक्तं । भक्तपानकरं कुरु ॥ ३ ॥ मंत्रेण यन्त्रितो मत्तो । यथा
 याति न कुत्रचित् ॥ मत्प्रेमरसमंत्रेण । बध्ने कुरुष्व केशवं ॥ ४ ॥ देहि देहि वरं मात—र्द्धे वि स-
 त्वरमर्तिजित् ॥ रुक्मिणी च सपत्नी मे । पश्चात्समागमिष्यति ॥ ५ ॥ द्रष्टुं दित्वा मुकुन्दस्य । वशी-
 करणवांछया ॥ रुक्मिण्यधिकसौभाग्यं । याचितुं साबुद्धि श्रुति ॥ ६ ॥ उत्सवेत्यतीवचाटुनि । व-
 चनानि पुनः पुनः ॥ सत्यशामाबुद्ध्याव—रुक्मिणीपादपंकजे ॥ ७ ॥ गुल्ममभ्यान्मुकुन्दस्तु । ता-

विराजिराजिहंसाद्यै—द्वंद्वचारैर्विहंगमैः ॥ स्वेहया क्रियते क्रीमा । भयव्रीडाविनाकृतैः ॥ ७३ ॥ त-
 स्य शस्यांतिके प्रास्व—दशोकस्तत्र पादपः ॥ छायानिषेवणां पुंसा—मशोकताविधायकः ॥ ७४ ॥
 अधस्तस्य तरोरस्ति । स्फटिकस्योज्ज्वला शिला ॥ निवेद्य रुक्मिणीं तत्र । साक्षाद्देवीमिवावनौ ॥
 ॥ ७५ ॥ तालवृंतं प्रसूनानां । स्वहस्तान्यां विधाय च ॥ वारणायैव भृंगाणां । तत्करे प्रददौ हरिः
 ॥ ७६ ॥ कृत्वा श्रीदेवतारूपं । दत्त्वा च व्यजनं करे ॥ तत्र तु स्थापयित्वा तां । सत्यासन्न गतोऽ-
 न्युतः ॥ ७७ ॥ तत्र गत्वावदद्विष्णुः । प्रिये चेत्तत्र चेतसि ॥ रुक्मिणीमिलनोत्कंठा । मेलयामि
 तदा हुतं ॥ ७८ ॥ सोवाचैका स्वसा मे सा । त्वया या चातिमानिता ॥ मेढ्यते यदि सा नाथ ।
 प्रसादस्तन्महान् मम ॥ ७९ ॥ इति प्रोक्ते हरिः प्राह । यद्येवं हरिणेक्षणे ॥ आगच्छ प्रथमं तर्हि ।
 वने त्वमेव सत्वरं ॥ ८० ॥ पश्चाद्विकेतने तस्या । गत्वाहमविलंबितं ॥ जगिनीमानयिष्यामि । मे-
 लनार्थं तव प्रिये ॥ ८१ ॥ कृष्णेोक्तमेवमाकर्ण्य । सत्यज्ञामाब्रवीदथ ॥ यथा प्रसादयस्यार्थ । प्रमा-
 णं मे वचस्तथा ॥ ८२ ॥ सत्यज्ञामोदितं श्रुत्वा । निर्ययौ श्रीपतिर्बहिः ॥ सत्यज्ञामापि रुक्मिण्यै ।
 कृष्णेन सह निर्गता ॥ ८३ ॥

जंगमं सुरशाखिनं ॥ विनयात्सहस्रोढाय । रुक्मिण्या दत्तमासनं ॥ ६० ॥ तत्र स्थित्वा कणं कृष्णो
 । वज्राण रुक्मिणींप्रति ॥ परिधेहि प्रिये रम्य—वासांसि च सुकंचुकं ॥ ६१ ॥ ब्रूषणान्यपि निः
 शेषा—एवाशिरश्चरणवधि ॥ उचितानि विभूषार्थं । परिधेद्विहतां तनौ ॥ ६२ ॥ न ज्ञायते यथा
 प्रेदो । लहम्याश्च तव मूर्तितः ॥ परिधेहि तथा देहे । शृंगारान् सुबु षोडश ॥ ६३ ॥ परिधायं-
 शुकादीनि । शोभनानि मया सह ॥ ज्येष्ठायाः सत्यभामाया । एहि प्रमदकाननं ॥ ६४ ॥ प्रमाणं
 रुक्मिनो वाक्य—मित्यभिधाय रुक्मिणी ॥ देहं शृंगारयित्वोच्चै—निर्ययौ हरिणा समं ॥ ६५ ॥
 मीरचालितशेष—शाखाग्रैः शाखिसंचयैः ॥ तावत्पतत्रिणां ध्वनै—जयजयारवायितं ॥ ६६ ॥ स-
 कोकिलैर्मधुरध्वनै—गीतगानायितं भृशं ॥ ऊर्ध्वोक्त्य कलापांश्च । मयूरैर्नर्तकायितं ॥ ६७ ॥
 किमणीहृषीकेशाभ्यां । शोभितं काननं च तत् ॥ यथेन्द्राणीसुरेशान्यां । वनं हि नंदनाह्वयं ॥ ६८ ॥ रु-
 पुष्करिणीव देवानां । नृस्वारिसमन्विता ॥ तत्रैका वापिका चास्ति । पुंमरीकैर्मनोरमा ॥ ७० ॥
 वेदिका जातरूपस्य । वररत्नमहीतला ॥ शातकौंगानि सोपाना—न्याधत्ते परितश्च या ॥ ७१ ॥

रणपालिता ॥ ४८ ॥ अर्ध्यापिता चतुःषष्टि—स्त्रीगुणा वर्धिता मया ॥ समीचीनं तदा जातं । सा चेत्स्वया गुरुकृता ॥ ४९ ॥ स्नेहात्तस्या मलेनापि । शारीरेण विभ्रो त्वया ॥ आनीतेन च चेद्देहो । विलिप्यतेतमां मया ॥ ५० ॥ तदापि परमं सौख्यं । जायते मम विश्रहे ॥ किं पुनर्मुखचूतेन । तांबूलैर्न हसस्यरे ॥ ५१ ॥ लज्जितापि मनोधाष्ट्यर्थं । कृत्वा सत्या जगौ हरिं ॥ सर्वथा न सतां युक्तं । हसनं कारणं विना ॥ ५२ ॥ वचनं सत्यभामोक्त—मिति श्रुत्वा सनातनः ॥ निजगाद हसित्वा तां । साधु साधु त्वयोदितं ॥ ५३ ॥ मया देवि न विज्ञात—मेतावतमनेहसं ॥ भगिन्या मुखतांबूल—मीदृशं तव वल्लभं ॥ ५४ ॥ यदीदं वर्तते तस्या—स्तांबूलं वल्लभं तव ॥ आनीय प्रत्यहं तर्हि । तुज्यं दास्यामि जामिनि ॥ ५५ ॥ सत्योचे रुक्मिणीवक्र—संचूतं स्वांशुकांचले ॥ बन्ध्वानीतं त्वया नाथ । तत्कथं न प्रियं मम ॥ ५६ ॥ मिथो वार्तां विधायेति । दंपतीभ्यां स्थितं क्षणं ॥ तावत्सत्यावद्विष्णुं । नृवां दर्शय मे वधूं ॥ ५७ ॥ जगदे च मुकुंदेन । भगिनीदर्शनस्पृहा ॥ वर्तते तव चित्ते चेत् । पूरयिष्यामि तां तदा ॥ ५८ ॥ श्रुत्युक्त्वा कियतीं वेलां । यावत्स्थित्वा हरिस्ततः ॥ उन्नाय रुक्मिणीगेहे । ययौ स्नेहं वहन् बहु ॥ ५९ ॥ विष्णुमायांतमालोक्य ।

॥ ३६ ॥ त्वया किमविचारेण । कलासंपूर्णयापि च ॥ तेन लिप्तं वपुर्वक्त्रं । वंचितासि मनस्विनि ॥ ३७ ॥ कथयित्वेति गोविंदः । करतालान् ददद्ब्रह्मन् ॥ सत्यभामां जहासोच्चैः । कपोलाद्दणोः समुद्धसन् ॥ ३८ ॥ पूगीफलखड्गं गदि—सुरभिद्रव्यसंयुतं ॥ चर्वितं च तया वक्त्रे । वातं चैतन्मुखात्ततः ॥ ३९ ॥ द्रव्येण तेन निन्देन । समस्तैरपि श्रुतले ॥ त्वया लावणशालिन्या । लिखिषे स्वं वपुः कथं ॥ ४० ॥ पद्मिनीजातयः कांता—श्रित्रिणीजातयस्तथा ॥ हस्तिनीजातयश्चापि । शंखिनीजातयो मम ॥ ४१ ॥

परं मम त्वमेवासि । सर्वान्योऽपि गरीयसी ॥ त्वमेव पुण्यलावण्या । त्वमेव प्राणवद्वज्रा ॥ ४२ ॥ त्वमेव परमाग्नीष्टा । त्वमेवाग्रमहिष्यसि ॥ तांबूलस्य विलेपेन । दक्षापि वंचिता कथं ॥ ४३ ॥ अग्नीहृणं कथयन्नेवं । त्रिविक्रमोऽहसद्यदा ॥ सत्यज्ञामा तदोवाच । रे त्वं हससि मूढ किं ॥ ४४ ॥ पुरा श्रुत्वा चिरं कालं । भीष्मशृणुपालनं दिनी ॥ शिशुपालाय दत्ता सा । हठेन जगृहे त्वया ॥ ४५ ॥ उत्तमो यो प्रवेद्धोके । कन्यां रूपवतीमपि ॥ परादत्तां न गृह्णाति । सर्वथा हि हठेन सः ॥ ४६ ॥ मयैव मलमृत्वाणां । दालनेन पवित्रिता ॥ लालिता मयका दुग्ध—पानका-

सत्यभामां मनस्विनीं ॥ मुखमाहाद्य सुष्वाप । कृष्णः कपटनिड्या ॥ १५ ॥ कृष्णेन सुरभिद्रव्यं ।
यद्गच्छमुत्तरीयके ॥ तस्य गंधेऽजितो बुब्धा—स्तावद्भृंगाः समागताः ॥ १६ ॥ द्राक्कुसुमवनादेतां ।
सुगंधौक्तव्यलोभिनीं ॥ भृंगादीं वीक्ष्य जालेषु । सत्यजामा त्वकुप्यत ॥ १७ ॥ अहो पश्यंतु का-
मिन्यः । पुंसां संमोहमीदृशं ॥ ज्येष्ठाण्युपेक्ष्यते ह्येका । लघुरन्या च मन्यते ॥ १८ ॥ मम धाम
समागत्य । सुप्तस्याथस्य शार्ङ्गिणः ॥ एतावानपि नो स्नेहो—ऽनवनमयेदमर्थ्यते ॥ १९ ॥ तस्या
एवातिलावण्य—रूपसौंदर्यसंपदे ॥ इदं तु सुरभिद्रव्यं । गत्वा यत्तत्र दास्यति ॥ २० ॥

चितयंतीति कोपेन । सत्यजामात्ममानसे ॥ निद्रागतं हरिं मत्वा । ग्रंथिमनोदयह्वनैः ॥ २१ ॥
छोटयित्वा च तद् द्रव्यं । सुरजिसंयुतं मुदा ॥ कुंकुमचंदनोपेतं । मर्दयामास जामिनी ॥ २२ ॥ म-
र्दयित्वा च तद् द्रव्यं । मस्तके च पदद्वये ॥ रुक्मिणा अधिकं रूपं । धर्तुं लिप्तं वपुस्तया ॥ २३ ॥
रुक्मिणीतोऽधिकं मेऽस्तु । सौभाग्यं च हर्षिशः ॥ विलिपंती मुखं सोचे । पतिमानाभिलाषिणी
॥ २४ ॥ सत्यभामाप्रजड्यंती । समाकर्ण्येति शारती ॥ सहसा मुखमुद्घाट्य । निजगाद जनार्दनः
॥ २५ ॥ अये प्रिये परं मुग्धे । किं प्रारब्धमिदं त्वया ॥ एतत्समस्ति तांबूलं । सपत्नीमुखसंभवं ॥

कथमायामि । न्वत्या न निकेतनं ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वा सत्यज्ञामाया । वासौको जग्मिवान् हरिः ॥
 शय्यासनादिदानेन । तथापि विनयः कृतः ॥ १४ ॥ वर्यां शय्यां समासाद्य । कापट्येन जगौ हरिः
 ॥ निद्रायाः पाखण्ड्येन । समायातोऽस्मि संप्रति ॥ १५ ॥ भवेद्यदि त्वदीयाज्ञा । शय्यायामव सां-
 प्रतं ॥ प्रकरोमि तदा तंछां । प्रयासद्वयहेतवे ॥ १६ ॥ नास्ति भोगार्थमेतोऽयं । निद्राघूर्णितलोच-
 नः ॥ इत्यमर्षानुषंगेन । सत्यज्ञामा जगौ हरिं ॥ १७ ॥ सत्यं सत्यं त्वया स्वामिन् । पुरस्तान्मम
 भाषितं ॥ निद्रां कर्तुं न दत्तोऽसि । सीमंतिन्या नवोदया ॥ १८ ॥ निद्रां कर्तुमपीहेश । समेतव्यं
 त्वयानिशं ॥ न सा तत्र नवीनत्वा—निद्रां कर्तुं प्रदास्यति ॥ १९ ॥ त्वयैवाहं तु श्रुतास्मि । वि-
 रक्तालं जनार्दन ॥ ततो प्रोगस्पृहा नास्ति । मम चित्ते मनागपि ॥ २० ॥ त्वयका सैव संतोष्या ।
 परिणीता नवा वधूः ॥ कर्तव्यं हि प्रबुद्धेन । नवीनायां मनःस्थिरं ॥ २१ ॥ परं निद्रां विनाहारा
 नोपैति परिपाकतां ॥ समाधिश्च शरीरे न । न च श्रमपरिद्वयः ॥ २२ ॥ ततो वन्मि हितार्थं ते ।
 समागत्य निरंतरं ॥ अत्र निद्रा प्रकर्तव्या । समाधिविधये त्वया ॥ २३ ॥ मुकुंदोऽप्यब्रवीद्देवि । त्व-
 मग्रमहिषी मम ॥ कथं न चिंत्यते ऋयो । हितं त्वया प्रिये मयि ॥ २४ ॥ संतोष्य वचनेनेति ।

र्देनः ॥ १ ॥ यदि ब्रवीषि देवीढं । स्नेहिनी तद्विद्वद्वया ॥ त्वदीयवचसा तुष्ट—स्तस्या यास्यामि
 मंदिरं ॥ २ ॥ अन्यदा शुक्लशर्वर्या । स्थितमस्ति शिरोगृहे ॥ मिथः प्रेमप्रपूर्णाभ्यां । दंपतीभ्यां य-
 दृढया ॥ ३ ॥ परिष्कान्यशुष्काणि । कीटकभक्षितानि च ॥ नागवद्धीदलानीह । तदा दासी व-
 राणि च ॥ ४ ॥ एलालवंगकर्पूर—पूगीखदिरसार्गयुक् ॥ वार्यजातिफलाद्याढ्यं । डव्यमप्यानयद्वरं
 ॥ ५ ॥ युग्मं ॥ कृष्णेन निजहस्तेन । रुक्मिण्या मुक्तमानने ॥ तांबूलमतिवाह्यभ्या—डुक्मिण्या
 च हरेर्मुखे ॥ ६ ॥ चर्वयित्वा रसालत्वा—तांबूलं मुखमध्यतः ॥ विकिरत्यवनीपिठे । यावता रु-
 क्मिणी बधूः ॥ ७ ॥ विचालादेव तांबूलं । तावदादाय विष्णुना ॥ बद्धं निजांचले शौचा—शौच
 धीः प्रेम्णि नास्ति हि ॥ ८ ॥ ग्रंथौ निबध्न्य तत्तस्मात् । स्थानादुन्नाय माधवः ॥ गत्या प्रोत्तुंगहस्ती-
 व । सत्यज्ञामागृहं ययौ ॥ ९ ॥ आगन्तं समालोक्य । पुंडरीकाक्षमर्ष्यया ॥ जज्जल्प सत्यज्ञा-
 मापि । दग्धा विरहवह्निना ॥ १० ॥ याहि याहि च वैकुण्ठ । तत्रैव धाम तावकं ॥ यत्र दास इव
 प्रीत—स्तिष्ठसि त्वमहर्निशं ॥ ११ ॥ सत्यभामावचः श्रुत्वा । वक्रोक्त्या हास्ययोगतः ॥ जगाद पुं-
 मरीकाक्षो । प्रांत्यात्राहं समागतः ॥ १२ ॥ यदि त्वं प्रथमं मुग्धे । मम दासीव वर्तसे ॥ तदाहं

वाचया ॥ ९० ॥ स्वामिंस्तवोग्रचातुर्य—लावण्यरूपपारगा ॥ मयाग्रमहिषी पत्नी । सत्यज्ञामा श्रुता-
 नवत् ॥ ९१ ॥ मया तव प्रिया सा तु । कदाचिदपि नेदिता ॥ कथं त्वमपि तद्देह—मद्य याव-
 द्रतोऽसि न ॥ ९२ ॥ नारीत्वान्मानिनी मातृ—देवापि मम मानतः ॥ विमृश्येत्यवदत्कृष्णः । सू-
 नृतमेव तत्पुरः ॥ ९३ ॥ रूपवत्यपि सा देवि । प्राज्याहंकारधारिणी ॥ अहंकारवती कांता । स्व-
 प्रियाय न रोचते ॥ ९४ ॥ वपुर्नृषाकरं लोके । प्रभृतसुखकार्यपि ॥ कर्णत्रुटिकरं स्वर्णं । केनापि
 परिधीयते ॥ ९५ ॥ एतद्वचः समाकर्ण्य । विष्णुना प्रतिपादितं ॥ मानसे रुक्मिणी जीता । न
 का पत्युर्विभ्रेति हि ॥ ९६ ॥

एवं मामपि माकर्षी—तदाचिन्माननिर्मितेः ॥ अहंकारो बलिशोऽयं । बिभ्यतीति ह्युवाच सा
 ॥ ९७ ॥ यत्त्वया कथ्यते नाथ । तत्सर्वमपि सुंदरं ॥ अहं जानामि नाथत्वात् । प्रमाणं हि प्रजो-
 र्वचः ॥ ९८ ॥ त्रुटिः श्रवणयोग्येन । जातरूपेण जायते ॥ केनापि यद्यपि श्रुत्यो—स्तन्नैव परिधी-
 यते ॥ ९९ ॥ तथापि हस्तयोर्लभं । पूर्वकर्मानुभावतः ॥ सर्वथा मुच्यते तन्न । सुवर्णं हि मनीषि-
 णा ॥ १०० ॥ अदो वचनमाकर्ण्य । रुक्मिण्या वदनोद्भवं ॥ अमंदानंदसंदोह—स्तं जगाद जना-

—माघ्रायान्युतषट्पदः ॥ ऐहिकरीगुण्यभां । सत्यज्ञां हृदापि न ॥ ७ए ॥ रुक्मिण्या अधिकं
मानं । श्रावं श्रावं जनोक्तिः ॥ सत्यभामा सपत्नीत्वाद् । दुःखिनी समञ्चद् भृशं ॥ ७० ॥ वियो-
गाद्दुःखिनीं पश्ये—सत्यज्ञां यथा यथा ॥ तुल्येदभीष्टसंप्राप्ते—नार्गदोऽपि तथा तथा ॥ ७१ ॥
एकस्य जायते दुःख—मेकस्य जायते सुखं ॥ अहो पश्यत संसार—स्वरूपं विषमं जनाः ॥ ७२ ॥
कुलीनापि मुकुन्देन । सत्यभामापमानिता ॥ सपत्नीमानसंश्रुत्या । समजायत दुःखिनी ॥ ७३ ॥ ए-
काकिनी समानीता । स्वयं गत्वा मुरारिणा ॥ रुक्मिणी गुणयोगेन । प्रच्युतैरपि पूजिता ॥ ७४ ॥
पूजनीया गुणा लोके । शरीरं न शरीरिणां ॥ कर्तव्य उद्यमस्तस्मा—द्रुणानां समुपार्जने ॥ ७५ ॥
प्रवनाच्चित्वाक्काये । स्वप्ने च जागरे हरेः ॥ आसीदर्धागसेविन्य—त्येषा सर्वोर्गसेविनी ॥ ७६ ॥
स्नानं च शोजनं घस्ते । शयनं मोहनं निशि ॥ रुक्मिण्या एव सदन्य—कर्षिन्नागयणो मुदा ॥
॥ ७७ ॥ उग्रसेनसुता कांता । सत्यज्ञामाख्यवद्वन्ना ॥ केनानेनागुणेनैवं । परित्यक्ता मुरारिणा ॥
॥ ७८ ॥ विज्ञायापगुणं चित्ते । परित्यजतु मां हरिः ॥ तं पृढामि सति स्नेह । आजन्मस्नेहवांछि-
नी ॥ ७९ ॥ विशेषैर्णैकदोषन्न—रसस्य सुरतस्य तु ॥ प्राप्ते त्रिविक्रमः पृष्टो । रुक्मिण्या चाटु-

तः कृष्णः । प्राविशत्स्वनिर्केतने ॥ ६७ ॥ स्वप्रासादं गते विष्णौ । कृतकृत्योऽपि सात्वतः ॥ रेवती-
दर्शनोत्कंठः । प्रासादं प्राप्तवाङ्मिजं ॥ ६८ ॥ प्राप्य प्रासादमात्मीयं । रेवतीप्रियया समं ॥ शशीव
बुभ्रुजे भोगान् । रामः कलंकवर्जितः ॥ ६९ ॥ प्रासादं नवभ्रमं च । वासाय रुक्मिणीस्त्रियाः ॥
विचित्ररचनायुक्तं । ददौ च पुरुषोत्तमः ॥ ७० ॥ दासीर्दासांश्च धान्यानि । गोकुलानि धनानि च
॥ हस्तिनो वाजिनो ग्रामान् । रुक्मिण्यर्थं हर्दिदौ ॥ ७१ ॥ जनार्दनप्रासादेन । प्रासादेन विला-
सिना ॥ तथा रुक्मिण्यवेत सौख्यं । पितृसद्भापि नास्मस्त ॥ ७२ ॥ लावण्येनाग्ररूपेण । गुणेन
विनयेन च ॥ शीलिनोऽपि तथा विष्णो—र्मनः संमोहितं तथा ॥ ७३ ॥ स्त्रियामन्यत्र कुत्वापि । प-
वित्रायामपि गुणैः ॥ यथा वाचा शरीरेण । तस्य स्नेहो बभूव न ॥ ७४ ॥ नवीनत्वेन रुक्मिण्यै ।
यद्ययं तनुचेतसी ॥ दत्तवान् प्रचुरं प्रीत्यै । दीयतां तर्हि दीयतां ॥ ७५ ॥ वृद्धाया धीप्रबुद्धाया ।
विशुद्धाया मुदे मम ॥ बाह्ममात्रमपि नो दत्ते । धिग्धिग्ग्रेम वृषाकर्पेः ॥ ७६ ॥ गतेषु दिवसेष्वेवं ।
कतिचित्स्थितिदुःखतः ॥ कांतालापवियोगेन । सत्यान्नवद्वियोगिनी ॥ ७७ ॥ स्वानं शरीरशुश्रूषा ।
परिधानं सुवाससां ॥ न च साकरोद्गमणो हि । ऋषिताः कांतसंगमे ॥ ७८ ॥ रुक्मिणीमालतीपुष्प

अन्नंगमंगयुक्तं व । माधवं वीक्ष्य मानवाः ॥ रुक्मिणीं च रतिप्रीत्या । प्रत्यक्ततोऽप्यचितयन् ॥
 ॥ ५६ ॥ काचिद्वीति नारीषु । रुक्मिण्येव वरीयसी ॥ यदर्थं पुंनरीकाक्षो । जग्मिवाव कुण्डिनं पुरं
 ॥ ५७ ॥ काचित्समस्तमर्त्येषु । भाग्यवान् पुरुषोत्तमः ॥ शिशुपालनृपं जित्वा । जग्राह यो ह्यष्टादि-
 मां ॥ ५८ ॥ काचिच्च बहुविधेऽपि । फलितश्चेन्मनोरथः ॥ महाभाग्यं वरीवर्त्य—चित्यं तदोन्नयो-
 रपि ॥ ५९ ॥ काचिच्चीर्थकृतां पूजा । या कृता पूर्वजन्मनि ॥ सानयोः फलवत्यासी—दत्र जन्म
 नि सर्वदा ॥ ६० ॥ काचिपूर्वकृतं दानं । ध्यानं च विविधं तपः ॥ सफलं तद्वृत्तवाव । दंपत्योरेत-
 योरखं ॥ ६१ ॥ लोकैः संस्तूयमानान्यां । दंपतीभ्यां प्रमोदतः ॥ द्वारिकायां सशोभायां । प्रवेशो
 विहितस्तदा ॥ ६२ ॥ अस्त्येषा त्रिदशाधीश—नगरी किं गरीयसी ॥ तां वीक्ष्य रुक्मिणी दध्यौ ।
 सविस्मयमना इति ॥ ६३ ॥ प्रासादांस्तत्र जैनैर्द्वान् । समालोक्य च रुक्मिणी ॥ मुमुदे जगत्पू-
 जा—धर्मकर्मचिकीर्षया ॥ ६४ ॥ अहो जाग्यं महन्मे यत् । कृत्वा पूजनमर्हतां ॥ अत्रतारं करि-
 ष्यामि । फलाढ्यमत्र मानुषं ॥ ६५ ॥ पाणिग्रहणमासाद्य । समेतस्य वरस्य तु ॥ यादृग्विधीयते
 कृत्यं । मांगढ्यं विघ्नशान्तये ॥ ६६ ॥ तादृक्कृत्यं कृतं प्राप्य । सुवासिनोभिरुत्सवैः ॥ रुक्मिणीसंयु-

मुकुटं श्रवणस्थाने । काचिद्वैद्यग्ययोगतः ॥ ४४ ॥ कुचयोरुपरि स्फारे । कुंडले काचिदंगना ॥ हारं
चरणयोः काचि—त्रिनदन्नूपुरं गले ॥ ४५ ॥ वस्त्राणां परिधानं तु । वैपरीत्येन यत्कृतं ॥ उपहा-
स्यकरं पुंसां । किमुच्यते मयात्र तत् ॥ ४६ ॥ हावन्नावविलासान् स्व—भर्त्ता सत्त्वा वितन्वती ॥
उन्नयोरपि वैकल्या—काचिदुद्वाय निर्गता ॥ ४७ ॥ सीमंतं रचनावर्जं । मुक्त्वा काचिद्विनिर्गता ॥
मुखाग्र आगतैः कैशै । गदगसीव ग्रंथकरी ॥ ४८ ॥ काचिप्रकाशयंती स्त्री । स्तन्यपानं निजांगजं ॥
धृत्वा कटीप्रदेशे च । समायाता सकौतुका ॥ ४९ ॥ काचिन्निजमुतब्रांतिं । दधानौत्सुक्यतो हृदि
॥ स्वगेहे पालितं चोतु—पोतं धृत्वा समागता ॥ ५० ॥ काचित् झुटितद्वारा च । काचित्सफुटितकं
कणा ॥ प्रादंबरहिता काचि—न्नूपुरेण विवर्जिता ॥ ५१ ॥ काचित्सफाटितवस्त्रा च । काचिद् वर्ष-
द्वपुर्जता ॥ प्राप्तमुक्ताफला काचि—ल्लोकसंमर्दतोऽन्नवत ॥ ५२ ॥ काचिज्जालांतरं स्थित्वा । वी-
क्षमाणा वधूवरौ ॥ मुक्ताफलसमन्वीतै—स्वर्धापयदत्तैः ॥ ५३ ॥ रुक्मिणीकेशवालोके । वीक्ष्य
पौरांगनाकृतं ॥ चित्रं कुतूहलं लोका । जहसुर्हत तालकैः ॥ ५४ ॥ रुक्मिणीकृष्णयोग्ये गंगे । दृष्ट्वा
ब्रुवंति नागराः ॥ अहो विवेकिना धावा । रत्नं रत्नेन योजितं ॥ ५५ ॥

जनार्दनप्रवेशार्थं । शृंगास्ति पुरी नरैः ॥ ३२ ॥ गांभीर्यौदार्यचातुर्य—रूपयौवनसंयुता ॥ ऋषौ
 श्रुषिता ज्ञाति । कांतयोगेगता यथा ॥ ३३ ॥ द्वास्त्यपि पूरेषा । तद्योरुतोरणादिभिः ॥ समन्वि-
 ता तदा रेजे । नयनानंददायिनी ॥ ३४ ॥ पुरीशोन्नां विधायैवं । विस्तरेण महीयसा ॥ विष्णोः
 सन्मुखमायाताः । सर्वेऽपि नागरा नराः ॥ ३५ ॥ माधुर्यवर्ग्यतूर्याणां । निर्घोषैः पूस्तांबरैः ॥ प्रमो-
 दिवंदिवृंदानां । ऋयो जयजयारवैः ॥ ३६ ॥ सुवासिनीमृगाक्षीणां । लसद्भवलमंगलैः ॥ हर्षोत्कर्ष-
 ण पौराणां । प्रवेशं कृतवान् हरिः ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ हट्टे विक्रीयमाणानि । क्रयाणकान्यनेकशः ॥
 नाणकानि च वासांसि । केचिद्विमुमुचुस्तदा ॥ ३८ ॥ विहाय निर्ययुः स्थान-मर्धं पानं च जोज-
 नं ॥ मंडनं खंमनं ध्यानं । काश्चिद्भानं विलेपनं ॥ ३९ ॥ द्राम्गूर्ध्ववेष्टनं कंठे । केचिद् ग्रैवेयकं क-
 दौ ॥ मुद्रिकां करयोरंध्रयोः । केयूराणि च पर्यधुः ॥ ४० ॥ वादित्रध्वनिवाह्या-तस्मिन्नवसरे स्त्रि-
 यः ॥ चक्रुश्चेष्टा विशेषेण । संक्षेपतो ब्रवीमि ताः ॥ ४१ ॥ दधाना काचिदौत्सुक्यं । वधूवरदिदृक्का-
 या ॥ अहणोश्चिक्षेप पुंनार्थं । घृष्टे कुंकुमचंदने ॥ ४२ ॥ ललाटपदके काचि—दंजनेन महीयसा
 ॥ तिलकं रचयामास । काचित्कपोलमंमनं ॥ ४३ ॥ मुकुटस्थानके काचि—ञ्चूनामणिमुपादधत् ॥

स्वरूपमस्य कीदृक् । विस्तारः कीदृशस्तथा ॥ १० ॥ दामोदरो जगौ देवी—मस्ति रैवतकाग्निधः ॥ निर्जराणामनेकेषां । क्रीडास्थानमयं गिरिः ॥ ११ ॥ विमलाचलतीर्थस्य । द्वितीयं शृंगमस्यदः शतयोजनविस्तार—समन्वितशिलोच्चयः ॥ १२ ॥ स्वरूपमुज्जयंतादे—रीढगाकर्णं रुक्मिणी ॥ अत्र यात्रां करिष्यामि । कल्पमानेत्यमुमुदत् ॥ १३ ॥ युवनानंदनं तस्य । वनं नंदनसन्निभं ॥ ब हुजातिरुवात—फलपुष्पलतायुतं ॥ १४ ॥ चंडादिभिः युने लभे । तत्र पवित्रकानने ॥ रामेण रुक्मिणीद्वयैः । कारितं पाणिपीनं ॥ १५ ॥ जातं तदादितस्तस्य । महत्त्वं निखिले वने ॥ कस्य कस्य द्वितौ स्यान्न । महत्त्वं महताश्रितेः ॥ १६ ॥ क्रीडां कर्तुं वने तत्र । रुक्मिणीरमणयुतौ ॥ कालं कियंतमानंदा—द्रामत्रिविक्रमौ स्थितौ ॥ १७ ॥ कृष्णेन बलभद्रोऽपि । बलदेवेन माधवः ॥ रुक्मिणी विष्णुजर्ला च । कुटुंबं सर्वमप्यवेत् ॥ १८ ॥ वनेऽपि वसतां तेषा—मरतिर्नाभ्यजायत ॥ प्रयुतानंदसंदोह—प्रादुर्भावोऽभवद् भृशं ॥ १९ ॥ रुक्मिणीबलजद्राभ्या—मनेकतां विजानता ॥ स्थितं तत्र मुकुंदेना—मंदसंमदसंपदा ॥ २० ॥ द्वावत्यां तदा लोकैः । शुश्रुवे स्वजनैरपि ॥ तु द्वाह्य रुक्मिणीं जित्वा । शत्रुं च हरिरागमत् ॥ २१ ॥ तोरणैश्चंदनांभोजि—नानाकुसुमकेतुभिः ॥

च मुहुर्मुहुः ॥ ८ ॥ वाक्यैर्वहुविधैरेवं । ऋयः प्रेमरसाख्यैः ॥ रुक्मिणीप्रीतितो रुक्मी । बलप्रद्रेण
 मोदितः ॥ ९ ॥ गोपावतौ पुरा राम—गोविंदौ कथितौ जनैः ॥ तयोश्च पुरतो रुक्मी । हारिः
 क्षत्रियोऽप्यहं ॥ १० ॥ स्वसापि मे महीपाल—शिशुपालार्पिता मया ॥ आन्यामेव दृष्टाद् द्वाभ्यां
 । गृहीता रुक्मिणी च सा ॥ ११ ॥ विलक्षदन्नो रुक्मी । चिंतयन्निति चेतसि ॥ ऋयोऽभिमानल-
 ज्जाभ्यां । न प्रत्युत्तरमप्यदात् ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ महत्त्वहानितो दुःखं । जानन्नासीदयं हृदि ॥ मत्वे-
 त्यमुंचतां राम—कृष्णौ तत्रैव रुक्मिणं ॥ १३ ॥ मुक्त्वा ऋष्ममपि रामो । द्वारिकाभिमुखं रथं ॥
 मुकुंदरुक्मिणीराज—ढोन्नं शीघ्रमवाहयत् ॥ १४ ॥ प्रत्युहव्यूहयोगेऽपि । रुक्मिणीकन्यकाक्षितः ॥
 मेनाते रामगोविंदा—वात्मनोश्च कृतार्थतां ॥ १५ ॥ त्विविक्रमपतिप्राप्त्या । रुक्मिण्यपि च चेतसि ॥
 धन्यमन्या समस्तासु । कांतासु च मुमोद सा ॥ १६ ॥ रामोऽवादीदिदं सर्वं । भाग्यतस्तव साधव ॥
 माधवोऽप्यवदद्भ्रातः । प्रासादोऽयं तवैव च ॥ १७ ॥ प्रशंसामिति कुर्वाणौ । परस्परं सहोदरौ ॥ कौ-
 तुकं पथि पश्यंतौ । प्राप्तौ रैवतकाचलं ॥ १८ ॥ अष्टदृशरमालोक्य । प्रोचुंगं तं शिलोच्चयं ॥ रु-
 किमणी पुंमरीकाक्षं । विनयेन व्यजिह्वयत् ॥ १९ ॥ स्वामिन्नयं गिरिस्तुंगः । किमाह्वयः प्रवर्तते ॥

—सात्वतौ जितकासिनौ ॥ व्यागातां रुक्मिणीपार्श्वे । संग्रामासजयश्रियौ ॥ ९७ ॥ राममाधवयो-
 स्तत्र । जयं प्राप्य समेतयोः ॥ विनयेनाभितस्थौ सा । हियाधःकृतलोचना ॥ ९८ ॥ संप्राप्यावसरं
 प्रोचे । रुक्मिणी रमणंप्रति ॥ बलेन बद्धं मे बंधुं । सतातं मुंच कष्टतः ॥ ९९ ॥ हसित्वा वक्रह-
 स्तिभ्यां । रुक्मिण्या वीक्ष्य सन्मुखं ॥ मुमोच रुक्मिणं नाग—पाशबंधाङ्गनार्दनः ॥ १०० ॥ प्रोवा-
 च च हरी रुक्मिन् । वर्तसे त्वमतः परं ॥ मदीय एव तेनाथ । चिंता कार्यो न च त्वया ॥ १ ॥
 जगाद बलदेवोऽपि । तदा कोमलया गिरा ॥ त्यज रुक्मिन् विरोधित्वं । कुरुष्व हृदि संमदं ॥ २ ॥
 त्रिविक्रमवृतेऽन्यं । रुक्मिण्या विहितं यथा ॥ तथा त्वमपि जानीहि । भव्यमेव स्वमानसे ॥ ३ ॥
 वीराणामेकतः कोटि—र्ध्वेच हरिरेकतः ॥ तथापि हरिणा सार्धं । तथा योद्धुं न शक्यते ॥ ४ ॥
 ततः स्वसेवकीज्ञावं । प्रतिश्रुत्य वृषाकपेः ॥ भगिन्या उपरि स्नेहं । चिंतय प्रत्युतातुल ॥ ५ ॥ स-
 कलाभ्योऽपि कांताभ्य—स्वदीया रुक्मिणी स्वसा ॥ वरीवर्ति गुणज्ञा यद्—वृणोति रमणं हरिं ॥
 ॥ ६ ॥ एतस्या उपरि स्नेह—स्ततः कार्यो विशेषतः ॥ इमां च मिलितुं प्रेम्णा । समेतव्यं त्वया
 निशं ॥ ७ ॥ विष्णोर्देशे पुरे ग्रामे । स्वलना नास्ति ते मनाक् ॥ प्रणामार्थं मुकुंदस्या—गंतव्यं

छं । यथा क्षोभोऽभवद्भुवि ॥ ८४ ॥ क्रियमाणं रणे रौद्र—मुञ्चाभ्यामपि कोपतः ॥ दर्शं दर्शं न-
 नर्तौचै—नारदो व्योमसंस्थितः ॥ ८५ ॥ विरमेनाप्यथो यावत् । संग्रामादेक एकतः ॥ तावद्वाणः
 क्षुरग्राह्यो । मुमुचे नरकद्विषा ॥ ८६ ॥ शिशुपालशिरःश्मश्रु—शूकेशान्निखिलानपि ॥ आदाय
 तेन गोविंद—जयश्रीर्द्विगुणी कृता ॥ ८७ ॥ केशयानेन नो याताः । कुतला एव केवलं ॥ किंतु
 याता रिपोः शौर्य—चैतन्यक्रांतयोऽखिलाः ॥ ८८ ॥ देहाढ्यौर्यादिकं नष्ट—मेतस्य यदि ऋजुजः ॥
 तदा किं मारयाम्येनं । निर्वीर्यं गतचेतनं ॥ ८९ ॥ इति संचित्य गोविंदो । विहायं च दिवेंदुवत्
 ॥ विमुच्य शिशुपालेशं । जीवंतं कृपयाचलत् ॥ ९० ॥ भवंद् द्वेधापि ऋयिष्ट—बल्लोऽपि वसुधाध-
 वः ॥ नूनं पुण्यक्षये सोऽप्य—धिकपुण्येन जीयते ॥ ९१ ॥ एकाकिनपि कृष्णेन । प्रभूतपुण्यधा-
 रिणा ॥ शिशुपालो बलिष्ठोऽपि । हेलयैव जितस्ततः ॥ ९२ ॥ कातराणां च वीराणां । राजिनां
 वाजिनां पुनः ॥ कंबधैर्दतिनां दतैः । पूरिता रणभूरभूत ॥ ९३ ॥ तीर्थिकराः क्षमाशूरा । दानशूराः
 सितोदराः ॥ वासुदेवा रणे शूराः । साधवश्च तपोधनाः ॥ ९४ ॥ रौद्रमेवं रणे कृत्वा । हत्वा चा-
 रिक्दंष्ट्रकं ॥ इति सत्यापयन् कृष्णो । बलगर्वं न चाकरोत् ॥ ९५ ॥ युगमं ॥ ततो द्वावपि गोविंद

स्वरं ॥ ७१ ॥ दुष्टेनैकाकिनानेन । व्यापादिता वयं यदि ॥ पुनर्युष्यामहे केचि—ज्जाल्पंतीति पर-
स्परं ॥ ७३ ॥ गोधिक्कापुल्लवद्बीरा । निर्जीवा अपि केचन ॥ पाणिन् प्रकंपयंति स्वान् । विविधायु-
धसंयुतान् ॥ ७४ ॥ सर्वस्यामपि बाहिन्यां । समीक्ष्य क्षोत्रमुत्कटं ॥ क्रोधेन धावितो रुक्मी । ह-
कारयन् स्वसेवकान् ॥ ७५ ॥ आकर्णं धनुराकृष्य । बलेनागत्य रुक्मिणा ॥ मुमुचे निशितो बाणो
। राममारणहेतवे ॥ ७६ ॥ यस्य पुण्यबलं तस्य । कस्यापि न पराजयः ॥ शरेणेति तदीयेन । वि-
घ्नो नाकारि तत्तनौ ॥ ७७ ॥ पर्वशस्यापि वंशस्यो—द्वर्षणेऽभिर्यद्यैधते ॥ मुशलिरुक्मिणोर्युद्धे ।
क्रोधश्चंद्रस्तथैधत ॥ ७८ ॥ अतीववर्धमानेन । प्रकोपचिब्रजानुना ॥ ज्वालयामासतुः सैन्य—बनं
तौ द्वावसन्निभौ ॥ ७९ ॥ तयोर्ज्वालयतोस्तु । यावत्काळोऽभवन्महान् ॥ तावदुषाहिपाशाहं ।
शरं संकर्षणोऽमुचत् ॥ ८० ॥ पक्षपातकरेणापि । जनकेन समन्वितः ॥ तेन संवेष्टितो रुक्मि—
कुमारो बलवानपि ॥ ८१ ॥ यदा संवेष्टितौ तेन । कुमारजनकौ दृढं ॥ तदारोप्य स्थे तौ तु । रु-
क्मिण्यै प्रददे बलः ॥ ८२ ॥ दत्त्वा रामोऽब्रवीद्भृङ्गे । बंधुताताविमौ तव ॥ अथैतयोर्मुखान्मोहा—
न्मद्विकोड्वायनं क्रियाः ॥ ८३ ॥ कृष्णोऽपि शिशुपालेन । बलिनपि समं तथा ॥ चक्रे नानायुधैर्यु-

एर्य । कृष्णोऽवादीदमर्षतः ॥ वराकोऽयं कियन्मातः । शिशुपालः पुरस्तव ॥ ६१ ॥ परमेनं दुरात्मा
 नं । मुधाभिमानमालिनं ॥ अहमेव च जेष्याम्या—रोष्य स्यंदन एव तां ॥ ६२ ॥ संस्थाप्य रुक्मि-
 णीं कांतां । शतांग एव वेगतः ॥ योद्धुं वीराधिवीरौ तौ । सत्वमालंब्य निर्गतौ ॥ ६३ ॥ प्रचवाला
 बली विष्णुः । शिशुपालेशसन्मुखं ॥ संकर्षणोऽप्यमर्षणो—द्विश्वापि निखिलां चमूं ॥ ६४ ॥ एका-
 किनं समायातं । समालोक्य त्रिविक्रमं ॥ दर्शनादुद्वसद्दैरः । शिशुपालः समुत्थितः ॥ ६५ ॥ युद्धं
 दृष्ट्वा तदा घोरं । मुकुंदशिशुपालयोः ॥ सैनिका अपरे क्षुब्धा । नङ्गा दूरं स्थितास्तदा ॥ ६६ ॥
 कंठीश्वस्य गोविंदे । द्विपस्य शिशुपालके ॥ समालोक्योन्नयोर्युद्धं । कटपनां चक्रिरे जनाः ॥ ६७ ॥
 अपरां श्वापदाकारां । वाहिनीं बलिनीमपि ॥ चिंतयन्नात्मनः सिंह—साम्यं च युयुधे बलः ॥ ६८ ॥
 दवेन्मयेव च हुंकार—वाचयैव तदीयया ॥ प्रणष्टः सर्वतः केचि—सुभ्रटाः कातरा इव ॥ ६९ ॥
 खजेन खंडिताः केचित् । केचिद्वाणेन मर्दिताः ॥ व्यर्दितास्त्वर्धचंद्रेण । मर्दिता मुद्गरेण च ॥ ७० ॥
 श्रोत्राभ्यां रहिताः केचि—त्केचिच्चक्षुर्विना कृताः ॥ केचिन्नक्रविहीनाश्च । केचिदुल्लिन्नमस्तकाः ॥
 ॥ ७१ ॥ स्वीयेष्टदेवतां केचित् । केचित् स्मारंति मातरं ॥ केचिच्च जनकं केचि—त्कंदंति करुण-

दुःखं किं वर्तते तव ॥ ४९ ॥ मत्वेति सा मुकुन्देन । पृष्टाद्यापि किमीदृशी ॥ नूतनायाः स्त्रिया-
 श्रित्त—स्थैर्यं कार्यं हि कोविदैः ॥ ५० ॥ लुब्धमाने मया माभू—त्काचिदस्य विचारणा ॥ क-
 द्यमानेति नाजल्प—त्सा प्रतिवाक्यमीशितुः ॥ ५१ ॥ पप्रह पुनरर्थेष । कथं प्रतिब्रवीषि न ॥ ५२ ॥
 त्युक्ता सा विनीताश्रु । पातयंती जगौ द्विया ॥ ५२ ॥ स्वामिंस्तवातुलं स्थाप । चमत्कारकरं भ्रुवि
 ॥ कारुण्येन त्वया मोच्यौ । युद्धे मे पितृबांधवौ ॥ ५३ ॥ एतावदेव याचेऽहं । सांप्रतं शुष्मदंति-
 कात् ॥ तयोरशयदाने मे । वचः प्रदीयतां प्रभो ॥ ५४ ॥ ख्यातिमंतं विहायपि । शिशुपालं म-
 दोद्धतं ॥ यदेयमुररीचक्रे । मामेवानुपलक्षितं ॥ ५५ ॥ मर्यैवैकांतरागिण्या । अस्या एवाद्यवास-
 रात् ॥ वचस्तीर्हि मया मान्य—मिति तेनाप्यदायि तत् ॥ ५६ ॥ व्याचष्ट रुक्मिणी हृष्टा । प्रकृष्टा
 स्पष्टवाचया ॥ जयो ऋयाच्च ते नाथ । संग्रामे सिुपूरिते ॥ ५७ ॥ सिं पुं सबलमालोक्य । जानता-
 पि हरेर्बलं ॥ जगदे बलदेवेन । ज्येष्ठो हि लघुचिंतकः ॥ ५८ ॥ वरीवर्ति बृहत्सैन्यं । शिशुपालो-
 ऽपि दुर्धरः ॥ प्रातस्ततस्त्वया तूर्णं । कार्यो काचिद्व्यवस्थितिः ॥ ५९ ॥ शिशुपालो दुरात्मास्ति ।
 प्रातस्त्वां च वदामि तत् ॥ अहं तमेव जेष्यामि । समस्तामपि तच्चमूं ॥ ६० ॥ रामप्रोक्तं समाक-

तुक्तोऽय्यदधद्विष्णुः । समाश्वासयितुं हि तां ॥ विखिन्ना सर्वथा मातुः । सुष्ठु त्वमपि संप्रति ॥३७॥
 अंधकारेण सादृश्यं । दधानं प्रबलं बलं ॥ निरीक्ष्य सहसारीणां । हे देवि त्वं विन्नेषि किं ॥३८॥
 एतस्मिन् कटकाकाशे । मयि सूर्ये समुद्रते ॥ सहसैव दिगंतेषु । तत्सर्वमपि यास्यति ॥ ४० ॥ य-
 दीह्या तव चित्ते स्यात् । पश्यत्यामेव हि त्वयि ॥ प्रेषयामि बलं चैत—त्सनायकं यमालये ॥४१॥
 स्वार्थसिद्धिकृते चित्तो—न्नतिः कस्य समस्ति न ॥ विदंतीति हरिप्रोक्ता—प्येषा खेदं मुमोच न
 ॥ ४२ ॥ तदादाय करात्तस्या । मुद्रिकावज्ररत्नकं ॥ लीलैयैव मुकुंदेन । चूर्णीचक्रे चिरंतनं ॥४३॥
 तच्चूर्णेनानातिसूहमेण । स्वस्तिकः स्वस्तिकंलपकः ॥ तस्या हस्ते मुकुंदेना—लिलिखे प्रत्ययाप्तये ॥
 ॥ ४४ ॥ एकपंक्तिगतान् मस । ताळांश्च पुरतः स्थितान् ॥ अर्धचंद्रेण गोविंद । ईक्षुखंडानिवाह्वि-
 दत् ॥ ४५ ॥ लोकातिगं बलं वीक्ष्य । रुक्मिणी निजन्नर्त्तरि ॥ प्राप्ता विस्मयतां चित्ते—ऽचिंतयन्न
 क्तिमद्भुतां ॥ ४६ ॥ ईदृग्गमस्ति चेत्प्राण—बल्लभस्य पराक्रमः ॥ कोपेन मावधीदेष । तर्हि मे
 तातवांधवौ ॥ ४७ ॥ चिंतयंतीति चित्ते सा । दुःखिनी पुनरप्यभुत् ॥ प्रायशो हि भवेत्स्त्रीणां ।
 पितृबंधू अतिप्रियौ ॥ ४८ ॥ महत्किदर्शनेनापि । ग्लानमुख्येव यद्यसौ ॥ तत्पृष्ठाम्यहमेतस्या ।

कातराणामशूरतां ॥ कुर्वाणैर्धृतिःस्नान—वादित्वाणां महारवैः ॥ ३६ ॥ धनुष्टंकारवैः स्फुरैर्—हृषा-
 शिर्बृहितैस्तथा ॥ स्थानां चित्रचित्कार—कंदनैस्तुमुल्लोऽजवत ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ एकतः शिशुपाले-
 शः । कटकेन महीयसा ॥ निर्ययौ भीष्मभृपालो—ऽप्यन्यतो निजसैन्ययुक् ॥ ३८ ॥ धावमानाव-
 दूरे च । संप्राप्य राममाधवौ ॥ ते च संवेष्टयामासुः । मद्विका मधुपिंडवत ॥ ३९ ॥ परितोऽतीव-
 दुष्टेन । नृयःसैन्येन वेष्टितौ ॥ द्वावेवैकाकिनौ वीह्य । चुकोज हृदि रुक्मिणी ॥ ३० ॥ हाहा स-
 कलकांतासु । मंदप्राग्यास्मि सर्वथा ॥ रहसि ग्रहणं मे हि । भाव्येतयोः क्षयोऽपि च ॥ ३१ ॥
 सिंधुकल्लोलवत्त्वैतत । कटकं शिशुपालिकं ॥ सुकुमारौ कुमारान्नौ । क्व चैतौ द्वौ सहोदरौ ॥ ३२ ॥
 मदर्थं जायते युद्धं । जनयंती स्वचेतसि ॥ मत्तस्ततो न कापि स्त्री । प्राग्यहीनास्ति सर्वथा ॥ ३३ ॥
 विचिंत्येति विषादं च । जनयंती स्वचेतसि ॥ रुदंती रुक्मिणी प्रोच्चैर्बलमूढेण वीक्षिता ॥ ३४ ॥
 तां तु तथाविधां वीह्य । संकर्षणो जगौ हरिं ॥ विषीदंतीमिमां पश्य । मुंचंतीं नयनोदकं ॥ ३५ ॥
 प्रभृतं कटकं दृष्ट्वा । बलिनि त्वयि सत्यपि ॥ बिभेति हृदि चेदेषा । तव शौर्येण किं वद ॥ ३६ ॥
 कथंचिदपि तद्दिष्णो । समाश्वासय सुंदरं ॥ एषापि प्रत्ययं विंध्या—त्तवातुलबलस्य च ॥ ३७ ॥ इ-

योग्यायां । स्थापयित्वा दितौ रथं ॥ किञ्चावीतिविदन्तीं स्त्री—माथास्य संस्थितौ च तौ ॥ १५ ॥
 द्रुतः स्वांतोदले केचि—हेवार्चनचिकीर्षया ॥ कृत्वा देवार्चनं ज्ञावा—दाहरंतश्च केचन ॥ १६ ॥
 केचित्परस्परं वार्ता । कुर्वाणा सुखदुःखयोः ॥ लीलया केचिदासीना । गह्वतः केचिदध्वनि ॥ १७ ॥
 दीव्यंतः शारिषाशान्यां । केचिन्मित्रैः समं मुदा ॥ रमंते प्रमदासाकं । केचित्सुप्ताः प्रमीलया ॥
 ॥ १८ ॥ उन्मत्तान् हिरदान् केचि—क्लीडयंतो हयान् पुनः ॥ रथांश्च सज्जीकुर्वति । केचिद्युष्माभि-
 लाषिणः ॥ १९ ॥ तावदाकस्मिकं वाक्यं । श्रुत्वाहर्त्तदौघकारकं ॥ रुक्मिण्याश्च हतिं ज्ञात्वा । स-
 र्वेऽपि चुक्षुर्जनाः ॥ २० ॥ सन्नह्य स्वस्वशस्त्राणि । समादाय च वेगतः ॥ येन तत्र श्रुतं श्रुत्यो-
 स्ततस्तेन विनिर्गतं ॥ २१ ॥ हतवान् रुक्मिणीं कन्यां । दुरात्मा यो मल्लिम्बुचः ॥ गृह्यतां तं च सं-
 ग्रामात् । कांदिशीकमिति ब्रुवत् ॥ २२ ॥ भागीरथ्याः प्रवाहः किं । वेला किं मरितां विभोः ॥ नि-
 र्यद्विशोदिशं सैन्यं । लोका दृष्ट्वेत्यचिंतयन् ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ केचिद् द्विपांस्तथा केचि—द्राजिनश्च
 मदोत्कटान् ॥ प्रेरयंतो रथानेके । गह्वंत्येकैर्द्विचारिणः ॥ २४ ॥ अग्रगा अग्रतो यांति । मध्यगा
 मध्यतस्तथा ॥ अंत्यगा अंत्यतो गह्व—त्येवं ते च मिलन्ति न ॥ २५ ॥ वीराणां शूरताधिक्यं ।

गेहेनर्दिनां तदा ॥ ३ ॥ सेवकीयुय वा सेवा—वृत्त्या किं कुर्कुरा इव ॥ उपजीवयथ नृत्वं । विदु-
तो हृदि सेवकाः ॥ ४ ॥ प्रस्तावं यदि शूरत्वं । दर्शयते न हि सेवकैः ॥ तदा किं वृत्तिदानेन ।
तेभ्यः प्राप्तं सुखं नृपैः ॥ ५ ॥ शिशुपालमहीपाल । प्रदत्ता तव या कनी ॥ त्वयि सा वर्तमानेऽपि
। हठेन द्रियते मया ॥ ६ ॥ जीवितव्येन तत्किं ते । हृत्कल्पिताभिमानिनः ॥ शिशुपालेत्याख्यां
लोका । वदयति शिशुपालनात ॥ ७ ॥ भो ग्रीष्म तव पुत्री चे—ददत्ता हीयते मया ॥ तर्हि ना-
मैव ग्रीष्मत्वं । न तु ते रणकर्मणा ॥ ८ ॥ रुक्मिन्नपि कुमारत्वे । स्वकीयशौर्यगर्वतः ॥ शिशुपा-
लेशसैन्ये चे—त्साहाय्यं जनितं त्वया ॥ ९ ॥ रुक्मिणी या स्वसा ते सा । मया हुता तथापि हि
॥ तद्भक्तां न विधत्से तत् । किं बाढ्यं पुनरग्न्यभृत ॥ १० ॥ द्वावेवामनेके च । भवंतो वीरमानिनः
॥ तथापि द्रियते ह्येषा । किं युष्माकं बलं तदा ॥ ११ ॥ कृत्वा कापट्यमेतान्या—मपाहियत चे-
त्कनी ॥ तदा किं क्रियतेऽस्माभि—र्वीच्यं केनापि नो मनाक् ॥ १२ ॥ वीरमानित्वसामर्थ्य—म-
दुद्युतं यदि वो हृदि ॥ तदावाग्यां समं युद्धं । कृत्वा तदपि दर्शयतां ॥ १३ ॥ द्रुत्युक्त्वा ज्ञापयित्वा
च । सर्वेषामपि श्रृण्वतां ॥ शंखनादं रथो निन्ये । तान्यां योद्धुं वनाद्गहिः ॥ १४ ॥ संग्रामकृति

नापश्यत् । सन्मुखं तस्य लज्जया ॥ शिशुपालेशभीत्येव । कंपमानतनूलता ॥ ए२ ॥ रामोऽप्यव-
 ग रथं सज्जी-कृत्य तावत् त्रिविक्रम ॥ स्वभावेन त्रपां कांताः । कुर्युः कन्यास्त्वतीव तां ॥ ए३ ॥
 स्वयमेव समादाय । पाणिभ्यां त्वमिमां कनीं ॥ सज्जीकृते रथे विष्णो । समारोपय सत्वरं ॥ ए४ ॥
 अद्यापि कामिनीनाथ—स्वरूपं न हि वेत्ति यत् ॥ गोपालेष्वधितो गोप—पद्मनिमेव वेत्ति तत्
 ॥ ए५ ॥ रामवाक्यं समाकर्ण्य । प्रौढप्रेमा जनार्दनः ॥ रुक्मिणीमालिङ्गिताम्—रथारोपणकैतवा-
 त ॥ ए६ ॥ आरुह्य बलभ्रष्ट्रेण । डाक् तावच्चालितो रथः ॥ रथेऽथ चालितेऽजडप—संकर्षणम-
 धोक्ताजः ॥ ए७ ॥ पूरयित्वात्मनो मान्यं । पांचजन्यं महाध्वनिं ॥ ज्ञापयामि महीशदेः । स्ववृत्तां-
 तं सविस्तरं ॥ ए८ ॥ अग्र्यस्तान्यविचारेण । विन्यदयन्त्युताग्रजः ॥ बंधुवाक्येन संतुष्ट । भूमिति
 प्रतिपन्नवान् ॥ ए९ ॥ प्रपन्ने बलभ्रष्ट्रेण । दशार्हेण बलीयसा ॥ पूर्यमाणे महाशंखे । प्ररूपितमि-
 दं वचः ॥ १०० ॥ शिशुपालबध्ने ये स्युः । कुंभिनपुःस्थिताश्च ये ॥ वीरमन्याः समुद्धासा—त्ते शृ-
 एवंतु वचो मम ॥ १ ॥ पुराणपुरुषेणापि । मया हतास्ति रुक्मिणी ॥ यूनां येषां भवेन्नक्ति—स्ते
 मोचयंतु मत्करात् ॥ २ ॥ विद्यमानेषु वीरेषु । गृह्यते रुक्मिणी यदि ॥ युष्माक वीरमानित्वं । किं

व वा किमजीघटत ॥ ८० ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णो । तामालोचयेति माधव ॥ चित्ते विचिंतयन् याव-
 न्निकुंजतो विनिर्गतः ॥ ८१ ॥ यदि मत्सुकृतेनात्मा—गतः स्याद् द्वारिकेश्वरः ॥ दीयतां च वनांता-
 न्मे । सौतर्हितश्च दर्शनं ॥ ८२ ॥ पत्यौ सा स्नेहसूचार्थ—मेव यावज्जागविति ॥ विविक्ते मिलि-
 ता कांता । स्वमनो हि प्रकाशयेत ॥ ८३ ॥ मामेवाञ्जलिषत्प्रेषा । नान्यमिति लिविक्रमः ॥ निर्ग-
 त्य पुरतो भूत्वा । तस्थिवान् बलदेवयुक् ॥ ८४ ॥ सापि तं सुंदराकारं । रूपेण स्मरसन्निभं ॥ अ-
 नुमानेन वैकुण्ठं । रमणं तमकल्पयत ॥ ८५ ॥ प्रकल्प्य रमणत्वेन । तमेव गुणसेवधिं ॥ मत्वा स्वं
 तत्कलबलं । द्विया सास्यादधोमुखी ॥ ८६ ॥ मा लग्यानुष्टिदृष्टिर्मे । तस्याग्नीदृष्टं निजालनात् ॥
 दृष्टीवादधोमुखी ऋमि—मंगुष्टेन लिखत्यमृत ॥ ८७ ॥ इयं प्रवर्तते कन्या । धन्या लावण्यशालिनी
 ॥ एतया सह जल्पामि । दक्षोऽहं प्रथमं कथं ॥ ८८ ॥ इति संचित्य कृष्णेन । संस्थितेन महा-
 त्मना ॥ प्रजल्पिता न सा बाला । वाढेत्यपि प्रजल्पनं ॥ ८९ ॥ अंगुष्ठलिखनव्याजाद् । ज्ञापयं-
 तीव जल्पनं ॥ जल्पिता सा मुकुंदेना—तीवस्नेहलया गिरा ॥ ९० ॥ अहं त्वद्वचनेनात्रा—या-
 तोऽस्मि द्वारिकाविष्टुः ॥ ततः स्नेहलया दृष्ट्वा । पश्य मां मृगलोचने ॥ ९१ ॥ इति प्रोक्तापि

ध्यायन्ती हृदि गोविन्द—मितस्ततस्तमेव च ॥ वीक्षमाणा दृशागह्व—त्सार्थभ्रष्टेव कामिनी ॥ ६९ ॥
जराक्षीरुस्फुरन्मूर्ति—पार्श्वे सा यावदागता ॥ गुल्फमांतरस्थितेनापि । तावन्मुरारिणैर्द्वयत ॥ ७० ॥
किं देवी किन्नरी किं वा । विद्याधरी समस्त्यसौ ॥ शशंकै तां निरीक्ष्येति । मानसे पुरुषोत्तमः ॥
॥ ७१ ॥ श्यामधम्मिलचिह्नेन । पर्वणेन कलाभृता ॥ सहाननेन तुल्यत्वं । प्रदधौ सा कुमार्यपि ॥
॥ ७२ ॥ नेत्रयोः खंजनौपम्यं । कंठे कंबुसमानतां ॥ कुचयोः कलशाकारं । विव्रती शुशुभे च सा
॥ ७३ ॥ सौकुमार्यं च रक्तत्वं । पाण्योः कोकनदोपमं ॥ ऋजयोर्मालतीमाल्य—समानत्वं दधार
सा ॥ ७४ ॥ हंसगेन समादाय । स्थूलत्वं जठरादिव ॥ नितंबौ विहितावस्या—स्ततोऽस्त्येषा कु-
शोदरी ॥ ७५ ॥ जंघयोः कदलीस्तंभ—सन्निभत्वमथातुलं ॥ कूर्मपृष्ठतुलामंघ्र्यो—स्ताम्रस्निग्धविवि-
नखे ॥ ७६ ॥ यदा सा दूरतो दृष्टा । तदा देव्यादिकव्यपना ॥ जनिता पद्मनाभेन । रुक्मिण्यागम-
चेतसा ॥ ७७ ॥ पार्श्वे स्थितवती जाता । यदा च सा तदा हरिः ॥ नारीग्रमिति निश्चित्य । तस्या
रूपेण विस्मितः ॥ ७८ ॥ देहे षोडशशृंगार—परिधानाय युक्तितः ॥ किमीदृश्यग्रहो नारी । धा-
त्वा रूपेण जन्यते ॥ ७९ ॥ रूपलावण्यचातुर्यं । सर्वासामपि योषितां ॥ समादाय विधातैता—मे-

। कर्तुं मूर्तेर्मनोऽनुवः ॥ सुवासिनीयुता याति । पादपाकीर्णकानने ॥ ५९ ॥ वाञ्छितोऽमृत्युपतित्वेन ।
 शिशुपालो नृपः पुरा ॥ यस्य मूर्तेः प्रसादेन । याति साद्य तमर्चितुं ॥ ५७ ॥ ततः कथं निषेध्य-
 षा—नंगयात्वाविधानतः ॥ स्वनाथस्यापि गुष्माग्नि—हुतं गत्वा निरूप्यतां ॥ ५८ ॥ तथा निग-
 दितं श्रुत्वा । गत्वा च पार्थिवांतिकं ॥ सेवकाः कथयामासुः । सर्वं वृत्तांतमादितः ॥ ६० ॥ रुक्मि-
 णीमनुरक्तां च । स्वस्मिन् कुशलकामनात् ॥ जानता शिशुपालेन । यात्राज्ञा प्रददे मुदा ॥ ६१ ॥
 प्रमाणीकृत्य निर्देशं । सेवकैर्वसुधाविभोः ॥ कंदर्पमूर्तिपूजार्थं । दत्ता गंतुं च रुक्मिणी ॥ ६३ ॥
 द्यंतं राखे समुत्पन्न—प्रत्युहव्यूहनाशनात् ॥ मोदमाना च चालासा—वपि पूजनदंनतः ॥ ६४ ॥ गी-
 यमाना मृगाक्षी—र्यावत्सा कानने गता ॥ स्थित्वान्यस्त्रीयुता ताव—देतां जगौ पितृस्वसा ॥
 ॥ ६५ ॥ निकुंजे त्वरितं गत्वा । मनोऽमृतपूजया ॥ त्वमेवैकाकिनी सदे । साधयस्व समीहितं
 ॥ ६६ ॥ प्रायः कामवशा कांता । परिवारमपि त्यजेत ॥ निर्यात्येकाकिनी चापि । करोति चित्त-
 चिंतितं ॥ ६९ ॥

परित्यज्य ततः सर्व—मप्यात्मनः परिच्छिदं ॥ पूजोपहारमादाय । मंदं मंदं विनिर्गता ॥ ६७ ॥

णीगमनं वने ॥ ४५ ॥ गीयमाना वधूटीक्षी । रुक्मिणी कापि कानने ॥ याति नाथ यथाज्ञा ते ।
 तथा वयं प्रकुर्महे ॥ ४६ ॥ यदि प्रसाद्यते स्वामिं—स्तदा गंतुं प्रदीयते ॥ नो चेत्तदा तथास्माकं
 । त्वरितं त्वं प्रसादय ॥ ४७ ॥ सेवकैरिति विज्ञप्तो । जगाद वसुधाधवः ॥ न देया सर्वथा गंतुं ।
 युष्माभी रुक्मिणी वने ॥ ४८ ॥ इति श्रुत्वा निजस्वामि—मुखादेशं च सेवकाः ॥ न्यवारयंत ते
 सद्यः । रुक्मिणीं गमनाद्वने ॥ ४९ ॥ शीष्मभूषणानुजाजल्प—दाक्रोशवचनैस्तदा ॥ विना शुभ्रं
 विचारं किं । भवद्भिः क्रियते त्विदं ॥ ५० ॥ ते प्रोचुः को विचारोऽत्र । स्वाभ्याज्ञास्माकमीदृशी ॥
 ततो नूनं न चास्मान्नि—यतिमेषा प्रदास्यते ॥ ५१ ॥ भूषालभगिनी कोपा—दोषेन पुनरप्यवकृ ॥
 रे कथं न यथाजाता । समस्त्यत्र विचारणा ॥ ५२ ॥ यतोऽन्येद्युर्गता पूर्व—मेवाबुद्ध रुक्मिणी व-
 ने ॥ सममाणा वयस्याग्निः । समं शैशवेचेष्टया ॥ ५३ ॥ तदा तत्र वने दृष्टा । तथा मूर्तिर्मनोभुवः
 ॥ रागेण पूजयित्वा ता—मिदं वाक्यमन्नाष्यत ॥ ५४ ॥ यदि स्वामिंश्च मे भर्ता । निःशेषदुःख
 नाशकः ॥ शिशुपालो जवेत्तर्हि । सेत्स्यति मम चेप्सितं ॥ ५५ ॥ तदा लग्नदिनेऽवश्यं । स्वर्णे
 रूप्यमयैः सुमैः ॥ पूजयिष्यामि ते मूर्तिं । समस्तार्तिविनाशिनीं ॥ ५६ ॥ ततोऽसौ मानितां पूजां

विद्यायवदनां वीक्ष्य । तामुवाच पितृस्वसा ॥ पुत्रिके सर्वथा दुःखं । माकार्षीस्त्वं मनागपि ॥ ३४ ॥
 पूर्वमेव मया प्रोक्तं । वर्तते पुरतस्तव ॥ तथोद्यमं विधास्यामि । यथा ज्ञावि तवेष्मिन् ॥ ३५ ॥
 मदीयं वचनं किं नु । कथितं विस्मृतं तव ॥ एकमेव वराणां तु । वचनं दृढतायुतं ॥ ३६ ॥ सं-
 तोष्यैवंविधैर्वर्क्यैः । कोमलैर्दुःखिनीं कनीं ॥ मुकुन्दमिलनोपायं । पितृस्वसा व्यचिंतयत् ॥ ३७ ॥
 एकाकिनी त्रियामायां । लालैनां यदि याम्यहं ॥ कलोकिता तदा गुर्वी । जविष्यत्युभयोरपि ॥ ३८ ॥
 अनापृच्छैव पितादी—नथवा सह केनचित् ॥ अहं किं प्रेषयाम्येतां । न तदप्यस्ति शोभनं ॥
 ॥ ३९ ॥ विचारे हृदयेनैवं । क्रियमाणे म्बुद्धितः ॥ प्रादुर्भूता मतिस्तस्याः । शस्या मार्गानुगा-
 मिनी ॥ ४० ॥ ध्वस्तांगिदर्पकदर्प—मूर्तिपूजनैकतवात् ॥ वाद्येषु वाद्यमानेषु । समादाय ब्रजाम्य-
 मूं ॥ ४१ ॥ वादित्रेषु पवित्रेषु । वाद्यमानेषु वादकैः ॥ गीतेषु गीयमानेषु । तां लाल्वा सा ययौ
 बहिः ॥ ४२ ॥ चित्वादित्रसंगीत—गीतध्वानपुरस्सरं ॥ सुवासिनीवृता याव—त्रिर्ययौ साथ रु-
 किमणी ॥ ४३ ॥ तावता शिशुपालेश—सेवकैः समुपेत्य च ॥ बहिर्गमनतः सर्वा । अपि कान्ता-
 निवारिताः ॥ ४४ ॥ निवार्य च चरा गत्वा । शिशुपालस्य सन्निधौ ॥ द्रुतं विज्ञपयामासु । रुक्मि-

शयः ॥ ११ ॥ शरीरे विद्यमाने च । समस्तमपि संप्रवेत् ॥ इंद्रियाणां गणे नष्टे । निःशेषमपि नश्यति ॥ १२ ॥ ततस्तव हितायाहं । निरूपयामि अरिः ॥ गंतव्यं महता तत्र । बलेन भवता सह ॥ १४ ॥ रक्षाणीयं शरीरं ते । महीपते यथातथा ॥ व्याप्सीयं हि तदेवात्रा—वसरे कृत्यमेति यत् ॥ १५ ॥ इत्युदित्वा कलिं घोरं । समुत्पाद्य च नारदः ॥ प्रचचाल ततोऽन्यत्र । धरित्र्यां क्लेशमीक्षितुं ॥ १६ ॥

नारदर्यौ गते राजा । शिशुपालाभिधस्ततः ॥ मेलयित्वा बलं प्रौढं । प्रतस्थे कुंडिनं पुरं ॥ १७ ॥ चलनानंतरं ग्वद्वप—कालिनागतं तत्र सः ॥ अवेष्टयस्वसैन्येन । समंतात्कुंडिनं पुरं ॥ १८ ॥ मागादत्र दूराह्वानः । कोऽपि ऋषो रिपुर्मम ॥ इतीव कटकैनैवा—काश्यत्परितो वृत्तिं ॥ १९ ॥ लवणोदधिना जंबू—द्वीपो यथा समंततः ॥ तारकैर्वा यथा मेरु—स्तत्पुरं वेष्टितं तथा ॥ २० ॥ पुरं तेद्वेष्टितं श्रुत्वा । रुक्मिणी चिंतयान्विता ॥ कृष्णपाणिग्रहोत्कंठा । जाता च जनकानुजा ॥ २१ ॥ आगम्यते मुकुंदेन । मां वरीतुं कथं दुतं ॥ तमेव स्मरणं कर्तुं । मयापि गम्यते कथं ॥ २२ ॥ ततो दीनमुखी सासी—द्विष्णुसंगमनेह्या ॥ स्नेहिन्यमिलिते प्रायः । स्त्रीणां कष्टं महत्तनौ ॥ २३ ॥

विनयासनदानेन । नारदस्तेन तोषितः ॥ अजानन्निव पप्रह । शिशुपालमहीपतिं ॥ १२ ॥ शि-
 शुपालमहीपाल । त्वत्पाणिग्रहलक्षकं ॥ गृहीतमस्ति रुक्मिण्या । सार्धमिति श्रुतं मया ॥ १३ ॥ त-
 त्किं सत्यमसत्यं वा । वदतात्पुरतो मम ॥ द्रुपदो ब्रूयतिः स्मिन्वा । प्राह सूनुतमेव ततः ॥ १४ ॥
 उवाच नारदस्तर्हि । त्वमेतद्वक्ष्यपत्रकं ॥ शुद्धाशुद्धविचाराय । प्रदर्शयाविलम्बतः ॥ १५ ॥ मुनिने-
 त्युदिते ऋमि—पाल आनाथ्य पत्रकं ॥ लपने लज्जमानोऽपि । प्रादर्शयन्मुनीशितुः ॥ १६ ॥ मु-
 निलिङ्गं समालोक्य । वाचयित्वा विचार्य च ॥ ब्रूयतेर्मनसे शंकां । प्रविधातुं शिरोऽधुनात् ॥ १७ ॥
 कंपिते मस्तकेऽकस्मा—न्मुनिना नारदेन तु ॥ समञ्जसं कृतत्वात्—स्वरितं वसुधाधवः ॥ १८ ॥
 ऋषोऽभ्यधान्मुने केन । हेतुना कंपितं शिरः ॥ सोऽप्युवाच क्षमानाथ ! किमप्यस्ति न कारणं ॥
 ॥ १९ ॥ शिशुपालोऽवदत्तूर्ण । मुने कारणमंतरा ॥ न भवेन्महतां चेष्टा । विशिष्टाचारधारिणां ॥
 ॥ २० ॥ ततः प्रसद्य सद्यस्त्वं । निवेदय निबन्धनं ॥ प्रसह्येति नृपेणोक्ते । जगाद मुनिनारदः ॥
 ॥ २१ ॥ मया विलोकितं लक्षं । भ्रमं च मम मानसं ॥ यतो लक्षेऽत्र यानेन । शरीरे कष्टमस्ति
 ते ॥ २१ ॥ अतो यत्नेन गंतव्यं । त्वयका कुम्भिने पुरे ॥ अन्यथा ते महीनाथ । मृत्युरेव न सं-

॥ अथ पंचमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

श्रीकुंडिनपुरे शिष्ट—ब्रिविष्टपानुसारिणि ॥ मेरुत्तीर्णमिदं किं नु । नंदनं नंदनं वनं ॥ १ ॥
 वृद्धैरनेकजातीयैः । सौरभ्यपरमैः सुमैः ॥ औषधीभिरनेकान्नि—रिदं हि राजते वनं ॥ २ ॥ स्वरू-
 पेणाश्विनीपुत्रा—विव तौ क्षितिगजिनौ ॥ व्यसह्यनस्थलीं शोभां । दृष्टुं विविशतुर्मुदा ॥ ३ ॥ प्र-
 विश्य तत्र यावत्तौ । वीक्षेयातामितस्ततः ॥ अशोकस्तावता दृष्टो । नृणामशोकताप्रदः ॥ ४ ॥ दू-
 तोक्तचिह्नसंसूचा—प्रपंचनपरायणा ॥ वैजयंती तरोस्तस्यो—परि चारु विराजते ॥ ५ ॥ तस्याधो
 मान्मथी मूर्तिः । सारस्फूर्तिसमन्विता ॥ कांतानां कामसंपूर्ति—दायिनी च तदा बभौ ॥ ६ ॥ स्यं-
 दनं षोडशित्वा च । तत्त्वान्यत्र तुरंगमौ ॥ मुक्त्वा तौ संस्थितौ बभूव । रुक्मिण्यागमकामुकौ ॥ ७ ॥
 द्रुतश्च दारिकापुर्या । नारायणः करोति किं ॥ गत्वा पश्यामि तं चेति । संजगामर्षिनादः ॥ ८ ॥
 राजलोके समागत्य । पप्रच्छे नारदर्षिणा ॥ युष्माकं स्वामिनो प्रदं । वर्तते क्व च केशवः ॥ ९ ॥
 रामकृष्णवितस्तूर्णं । रथमारुह्य वेगिनं ॥ चक्षितान्विति तबल्यै—स्तस्य प्रकथितं जनैः ॥ १० ॥
 नारदोऽनुपविष्टोऽसौ । श्रुत्वेति चक्षितस्ततः ॥ श्रीचेदिनगरे प्राप्तः । शिशुपालनिकेतनं ॥ ११ ॥

न तदप्यायतिप्रियं ॥ दुःखिताया अपि तस्याः । सांत्वनेनैवा महीयसी ॥ २५ ॥ अहं संकर्मणश्चापि । द्वावेवात द्युतौ द्युतं ॥ यावः स्यंदनमारुह्य । केनाप्यज्ञातगोचरौ ॥ २६ ॥ समारुह्य स्थं रंगं । ध-
रंतावसमं हृदि ॥ निशीथे रामगोविंदौ । ससन्नाहौ प्रचेखतुः ॥ २७ ॥ रहोयाने बलानीव । शस्त्रा-
ण्येव बलाच्युतौ ॥ जानंतौ द्युशिः शीघ्रं । सार्धं तान्येव बभ्रतुः ॥ २८ ॥ प्रद्योतनरथौपम्य । ध-
रंतं वेगतो स्थं ॥ समारूढौ बलोपेंद्रा—वेयतुः कुंडिनांतिकं ॥ २९ ॥ दृश्यते सिुसंचारौ । महा-
नावां तु रंहसा ॥ द्वावेवाव समायातौ । पद्मतिः का कश्म्यते ॥ ३० ॥ विचारे क्रियमाणे च ।
समाचख्यौ हृली हरिं ॥ यत्रैकाकी भवेत्सिंह—स्तत्र किं श्वापदैः परैः ॥ ३१ ॥ राममुवाच कृष्णो-
ऽपि । भ्रातस्तवानुज्ञावतः ॥ मनागप्यावयोर्भ्राति—र्नास्ति कुतोऽपि बैरितः ॥ ३२ ॥ द्वौ तौ च स-
त्वकलितौ बलैर्धैर्यवर्या—वात्मीयशक्तिविजिताखिलदृष्टस्यू ॥ श्रीकुंडिनाग्निधपुरस्य समीपवत्यु-
द्यानं समेयतुरनोकहराजमानं ॥ ३३ ॥ इति पंडितचक्रचरवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणेशिष्यपंक्ति-
श्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रे रुक्मिणीपाणिग्रहणाय श्रीकृष्णराजस्य कुंन्निनपुरोपा-
तकाननागमनकथनो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

कनामधेयोऽस्त्य—स्तोकशोकविनाशकः ॥ १३ ॥ वैजयंती निबध्नास्ति । तस्योपरि महत्तमा ॥ द्रा-
 त्त्वामाकारयंतीव । वायुना कंपनबलात् ॥ १४ ॥ ऋषालस्वसृपुत्रीभ्यां । पूर्वमेव नरायण ॥ त्वदर्थं
 स्थापिता तस्या—धस्तान्मूर्तिर्मनोब्रुवः ॥ १५ ॥ उपकाररतेनाथ । तत्रागम्यं त्वया हुतं ॥ तस्या
 जीवितदानार्थं । स्वयं गुह्यमांतरालके ॥ १६ ॥ कामार्चापूजनव्याजा—स्वभ्रात्रादीन् प्रतार्य च
 ॥ रुक्मिण्यपि विभो तत्र । संकेतेनागमिष्यति ॥ १७ ॥ युवयोर्निर्भरं स्वात—स्नेहयोरुन्नयोर-
 पि ॥ मिलनं नाथ तत्रैव । ऋक्ष्यति सुखावहं ॥ १८ ॥ केनचित्कारणेनापि । यदि त्वं नागमि-
 ष्यसि ॥ त्वद्वियोगेन सा बाला । मरणं तर्हि लप्स्यते ॥ १९ ॥ ममोपरि कृपां कृत्वा । त्वदागम-
 नसूचकं ॥ देहि देहि हुतं किञ्चि—द्यथा यामि निजे पुरे ॥ २० ॥ इत्युक्ते तेन दूतेन । पत्रं
 सुवर्णभूषितं ॥ स्वहस्तमुद्रिकां दत्त्वा । श्रीपतिर्विससर्ज तं ॥ २१ ॥ बल्लालंकारदानेन । कृष्णेन
 तोषितो भृशं ॥ प्रणत्य पुंडरीकाक्षं । स दूतश्चलितस्ततः ॥ २२ ॥ दूतेऽथ प्रस्थिते तत्र । तन्मयः
 पुरुषोत्तमः ॥ अविद्वंस्व स्वयं गंतु—मुपायं हृद्यचिंतयत ॥ २३ ॥ चेद्भलेन युतो यामि । तद्वार्ता
 प्रसरिष्यति ॥ दुःखिनी सत्यज्ञामापि । ऋक्ष्यति च मत्प्रिया ॥ २४ ॥ एकाकिर्त्वेन वा यामि ।

लभते रतिं ॥ १ ॥ अंगारानिवं श्रृंगारान् । विदत्यंगे दधाति न ॥ ऋमिलोठनतश्चयं । धूलिलेप-
 नधारिणी ॥ २ ॥ राक्षसीवासिता रात्रि—स्तस्या अस्ति प्रयंकरी ॥ शुक्लायां निशि चंद्रोऽपि । पा-
 दैरेव निहति तां ॥ ३ ॥ ततो नाब्रुचिर्विष्णो । तस्याः समस्ति वासरे ॥ वियोगिन्याश्च योगि-
 न्या । श्व निद्रापि नो निशि ॥ ४ ॥ चक्रवाकी रविं दृष्ट्वा । दिवसे लज्जते सुखं ॥ चकोरी च वि-
 धुं सा तु । त्वां विना कमपीह न ॥ ५ ॥ तवैव नामध्येयेन । ध्यानेन च तवैव हि ॥ दुःखिन्यपि
 मुकुंदास्ते । जीवति सा च केवलं ॥ ६ ॥ ततः म्वदर्शनेनैव । पयोदेन लतामिव ॥ तव गत्वा ह-
 रे त्वं तां । प्रेम्णा पल्लवय द्रुतं ॥ ७ ॥ द्रुतप्रोक्तवचः श्रुत्वा । भृएवाने नीलवाससि ॥ द्रुतं त्रिवि-
 क्रमः प्राह । वरीतुं तां यियासया ॥ ८ ॥ श्रीकुंडिनपुरे तत्र । द्रुत व्रजाम्यहं कथं ॥ कथंचिद्यदि
 गन्धामि । तदा सा मे मिलेत्कथं ॥ ९ ॥ इति पृष्टे मुकुंदेन । द्रुतो विज्ञपयत्यलं ॥ श्रीकुंम्बिनपु-
 रोपांते । प्रमदाख्यं वनं महत् ॥ १० ॥ सफलाः सहकाराश्च । सरसाः सुरपर्णिकाः ॥ सुरंगा नाग-
 रंगाश्च । वर्तुला मातुलिंगकाः ॥ ११ ॥ नागवल्गवः कदव्यश्च । कुवल्गवो गरिमल्लिकाः ॥ राजं
 तेऽनेकजातीया । वने तत्रेति शाखिनः ॥ १२ ॥ प्रभृतैः पादपैस्तव । तरुवृत्तः समंततः ॥ अशो-

अत्रांतरे मुनिः प्राप्तो । नारदो नृपर्षदं ॥ तत्वाशीर्वाद्दानेन । संतोष्य संस्थितः क्षणं ॥ ९१ ॥
 स्थित्वा ऋमिविभोः शीघ्र—मंतःपुरदिदृक्षया ॥ पृष्ठा जिगमिषुस्तव । प्राविशन्नारदो मुनिः ॥ ९२ ॥
 अंतःपुरेऽग्नवद्भीष्म—ऋपस्य विधवा स्वसा ॥ तयासनादिदानेन । मुनिः सन्मानितो भृशं ॥ ९३ ॥
 सत्कारितः स्थितस्तवा—सने पुरस्थया तया ॥ आकार्य निखिला राज्ञो । राज्ञ्येह्योर्नामिता मुनेः
 ॥ ९४ ॥ आशीर्विचःप्रदानेन । यावत्तास्तोषिता भृशं ॥ पृथक्सा रुक्मिणी ताव—त्पातिता क्रमया-
 मले ॥ ९५ ॥ प्रणतोऽहं पृथक्त्वेना—नया यदि पदद्वये ॥ अस्याः पृथग्ददाम्याशी—र्वचस्तेने-
 ति तद्वदे ॥ ९६ ॥ द्वास्वतीपुरीरगजा । यदुकोटिनिषेवितः ॥ त्रस्तसमस्तविद्वेषी । हस्विंशद्वर्हि-
 रः ॥ ९७ ॥ स स्तात्तव धवस्त्वं तु । तदग्रमद्विषी भव ॥ इत्याशिषमसंज्ञाव्यां । श्रुत्वा सा विस्मि-
 तामभवत् ॥ ९८ ॥ कथयित्वेति रुक्मिण्या । नारदर्षिः समुद्धितः ॥ त्वदेकमनसा विष्णो । यत्तया-
 कारि तन्नृणु ॥ ९९ ॥

न धान्यादि क्षुधा शुक्रे । सखीभिः सह वक्ति न ॥ न च स्नाति जलैर्दहे । पश्चित्ते न सा
 स्रजं ॥ ४०० ॥ स्वजने विजने वायु—द्याने नैव च कानने ॥ प्रासादे सा विषादेन । न कापि

श्रीकुम्भिनपुरे कुंडा—नुकारे संपदंबुजिः ॥ राजते निजतेजोभि—श्रीष्मराजो जिताहितः
॥ ८० ॥ तस्य प्रिया प्रियालाप—कलापाठविचक्षाणा ॥ वलद्वैल्येक्षणेदेवी—वास्ति किंतु पतिव्रता
॥ ८१ ॥ तया पतिव्रताधर्म—भाक्त्वेन सुषुवे जयः ॥ समग्रोदग्रसंग्राम—राजद्विजयराजितः ॥ ८२ ॥ अ-
शंकस्य यथा सूनुः । समञ्जसिखिबाहनः ॥ यथेन्द्रस्य जयंतश्च । तस्य रुक्मिसुतस्तथा ॥ ८३ ॥ अ-
न्याच तनया न्याय—ऋयो विनयसंयुता ॥ योगिनामपि चेतांसि । कंपयंती कलावती ॥ ८४ ॥ पुरं-
दराद्यथोत्पन्ना । जयंती नामतोंगजा ॥ पारावाराद्यथा लक्ष्मी—हिमाचलाद्यथा शिवा ॥ ८५ ॥ य-
था सरस्वती धातु—श्रंदतश्चंद्रिका यथा ॥ तथा श्रीष्मनृपाज्जाता । रुक्मिणी विश्रुता सुता ॥ ८६ ॥
शिशुपालाय सा दत्ता । सहोदरेण रुक्मिणा ॥ गतेन त्रवनं तस्य । मानितेन मुहुर्मुहुः ॥ ८७ ॥
मणीवात्यदृष्टताभान्नी । रुक्मिणी रमणीषु सा ॥ अपृष्टैव स पित्रादीन् । ददे संग्रामानतः ॥ ८८ ॥
तां दत्वा यावदागत्य । स्वजनानां पुरो जगौ ॥ समस्तैरपि तत्ताव—स्वीकृतं योग्यतावशात् ॥ ८९ ॥
मिथस्तयोर्विवाहाय । लभं पित्रादिभिः शुभं ॥ पृष्टं नैमित्तिकस्यासा—वपि तद्विद्वय दत्तवान् ॥ ९० ॥
माघश्वेताष्टमीघसे । नक्षत्रे च शुभे विधौ ॥ समस्ति लग्नमादत्तं । रुक्मिणीशिशुपालयोः ॥ ९० ॥

रोजलिं ॥ देवेन्द्र इव देवाभ्यां । सन्नाथः प्रणतो हरिः ॥ ६८ ॥ स्वामिन् वैदेशिकः सोऽयं । यो मया
 प्रतिपादितः ॥ संसत्स्थपुण्डरीकाक्षं । प्रतीहारोऽब्रवीदिति ॥ ६९ ॥ कृष्णस्तद्दर्शनेनैव । समुद्धसित-
 लोचनः ॥ समेतस्त्वं कुतो दूते—त्यप्राक्षीत्स्वयमेव च ॥ ७० ॥ कृष्णराजं तदीयां च । पर्षदं प्रवि-
 लोक्ष्य सः ॥ दूतः क्षमासर्वमैश्वर्यं—मत्रैवास्तीत्यचितयत ॥ ७१ ॥ इहः प्रस्तावोचितं जल्पे—ब्रत्वे-
 ति विनयेन सः ॥ श्रीकुंम्भिनपुरादेत । इत्यवोचत्स संसदि ॥ ७२ ॥ तदा कृष्णेन विज्ञातं । रुं-
 किमण्यन्निधया जनः ॥ अन्येन प्रेषितो मानृ—न्मम ज्ञापयितुं द्रुतं ॥ ७३ ॥ स्वचेतसीति संक-
 ल्प्य । पृष्ठं तं विजने ततः ॥ संसद्विसर्जनोपायं । चिंतयामास केशवः ॥ ७४ ॥ दूतेनाभ्युदितं
 स्वामि—नेकांते किंचिदस्ति ते ॥ कथनीयं महाह्लाद—विनिर्मितिपरायणं ॥ ७५ ॥ विसृज्य सं-
 ज्ञया शीघ्रं । समस्तामपि संसदं ॥ समादाय समं दूत—मुह्यितः सबलो हरिः ॥ ७६ ॥ विजने
 प्रवने गत्वा । स्थित्वा योग्यासने च तौ ॥ अप्राप्तां रामगोविंदौ । तं योग्यासनसंस्थितं ॥ ७७ ॥
 द्रुत त्वं प्रेषितः केना—यातो वा केन हेतुना ॥ द्वाभ्यामपीति पृष्टः स । संयोज्य द्वौ कशौ जगौ
 ॥ ७८ ॥ निवेदयामि यत्स्वामि—ब्रह्मं तव पुरो वचः ॥ निःशेषमपि विज्ञेयं । त्वयका सत्यमेव तत् ॥ ७९ ॥

समालोक्याभवत्तव । दूतो विस्मितमानसः ॥ ५७ ॥ श्रीमुकुन्दनरेन्द्रस्य । प्रासादोऽयं भविष्यति ॥
 व्याशंस्य गमनात्तत्र । निषिध्यते जनैस्ततः ॥ ५८ ॥ यत्र यत्र व्रजत्येष । उद्दीश्य स्वमनीषया ॥
 नेत्ययं कृष्णराजस्य । निषिध्यते ततस्ततः ॥ ५९ ॥ एवं पर्यटतस्तस्य । तवाग्रवद्दिनत्रयी ॥ पृष्ठं
 जिज्ञासया तेन । तदा मर्त्यस्य कस्यचित् ॥ ६० ॥ तेन सार्धं समागत्य । प्रासादो नरकद्विषः ॥
 दर्शितो दूरतस्तस्य । दूतस्योदंतवादिनः ॥ ६१ ॥ राजद्वारं समायतो । यावत्संदेशहारकः ॥ प्रती
 हारेण तावत्स । जल्पितः कुत आगतः ॥ ६२ ॥ सोऽप्युवाच प्रतीहार—महं वैदेशिकोऽस्मि वा
 ॥ दूरदेशात्समायातः । कृत्यमुद्दिश्य सुंदर ॥ ६३ ॥ ततस्तवाधिनाथस्य । द्रुतं परोपकारक ॥ त्वं
 समागमनं गत्वा । मामकीनं निवेदय ॥ ६४ ॥ उवाच वचसा तस्य । दूतो वैदेशिकः प्रज्ञो ॥
 दिदृक्षुर्दर्शनं तेऽत्वा—यातोऽस्तीति व्यजिज्ञपत ॥ ६५ ॥ युष्माकं चेद्भवेदाज्ञा । ममादेशविधायि-
 नः ॥ युष्माकं दर्शनं दृष्टुं । समागंतुं ददामि तं ॥ ६६ ॥ आकर्ण्य वचनं तस्य । जगाद पुरुषो-
 त्तमः ॥ देहि देहि समागंतुं । तं वैदेशिकमुत्तम ॥ ६७ ॥ शिरस्यारोप्य गोविंद—वचनं द्वापाल-
 कः ॥ प्रत्यागत्य च तं द्रुतं । समानयन्मृपांतिकं ॥ ६८ ॥ ह्यत्र्यामपि समागत्य । सत्वा कृत्वा शि-

तथापि कथयामास । पुरतः सा पितृस्वसुः ॥ कृष्णो गृह्णातु मां वाम्नि—नान्यः कोऽपि महीतले ॥
 ॥ ४७ ॥ समाकर्ण्येति रुक्मिण्या । वचनं दुःखगर्भितं ॥ पितृस्वसा जगौ वत्से । माकर्षीदुःखमुच्च
 कैः ॥ ४८ ॥ यदि त्वं कथयेस्तर्हि । दुःखं त्वर्गितमेव ते ॥ निराकर्तुमुपायं च । विदधामि मनीष-
 या ॥ ४९ ॥ श्रुत्वा पितृस्वसुर्वीक्यं । वरमित्यभिधाय सा ॥ रुक्मिण्युवाच तत्तूर्णं । कुरु त्वं मम
 शर्मणे ॥ ५० ॥

उन्नाभ्यामपि गोविंद—संगहृद्भ्यां ततो मुदा ॥ मिलित्वा लिखितं पत्रं । ज्ञापयितुं वृषाक-
 पेः ॥ ५१ ॥ घनाश्रये सहस्रांशु—दूरे यद्यपि तिष्ठति ॥ तथापि नलिनी भानोः । सरःस्था कर-
 मीहते ॥ ५२ ॥ द्वारिकायां तथा विष्णोः । संस्थितस्य तवैव हि ॥ समीहते करस्पर्शं । रुक्मिणी
 कुंम्भिनस्थिता ॥ ५३ ॥ पत्निकायां लिखित्वेति । ताभ्यां प्रेषयितुं ददे ॥ नाम्ना च परिणामेन ।
 दूताय वत्सलाय सा ॥ ५४ ॥ पत्रिकां तां समादाय । चचाल सोऽपि सत्वरं ॥ अतिक्रम्य बहूं मा-
 र्गं । द्वारवतीमवाप्तवान् ॥ ५५ ॥ किमिंद्रस्य पुरी रम्यो—तीर्णास्ति किं विविष्टपात ॥ तस्याः शो-
 चां समीक्ष्येति । दध्यौ संदेशहारकः ॥ ५६ ॥ त्रिष्टुमान्निखिलेभ्योऽपि । प्रामादांश्च लघीयसः ॥

ताः ॥ तस्मात्सत्वोद्यमौ कार्यौ । सुवैषिणा मनीषिणा ॥ ३५ ॥ तत्पाणिग्रहणे विष्णो । कामना
 तव चेद्भवेत् ॥ यावद्दृढा न सा ताव—स्वमेव तां वृणोष्व तत् ॥ ३६ ॥ कुमार्यो हि विवोदृणां ।
 शतानि पुनरोक्तसः ॥ दमातले समस्तीद—मपि प्रसिद्धमच्युत ॥ ३७ ॥ तस्मात्स्वमेव गोविंद । स-
 र्ववीरशिरोमणिः ॥ द्राक्पाणिग्रहणं तस्याः । कुरुष्वश्रित्य साहसं ॥ ३८ ॥ एकतः शतशो नार्य ।
 एकतस्ते सहस्रशः ॥ रुक्मिण्याः पुरतो भाति । न कापि स्त्री मन्नागपि ॥ ३९ ॥ सर्वसामपि कां-
 तानां । प्रोगा व्यर्थास्तथा तव ॥ इंद्रियाणां यथा प्रोगा । जीवतामंतरेण तु ॥ ४० ॥ बहुधा व-
 णैनैस्तस्या । मोहयित्वेति माधवं ॥ समुद्धितस्ततः स्थाना—न्नारदः कलिकामुकः ॥ ४१ ॥ समु-
 द्धिते मुनौ तस्मि—न्मूर्धामापत त्रिविक्रमः ॥ शीतलैरुपचारैश्च । यादैवैः सा निराकृता ॥ ४२ ॥
 मूर्ध्नायां विनिवृत्तायां । तस्याः संगममेव हि ॥ वांश्च विकलीभूतः । शून्यचित्त इव स्थितः ॥ ४३ ॥
 इतश्च शिशुपालेन । समं नैमित्तिकं वरं ॥ आपृच्छ्य रुक्मिणीलभं । पित्रादिभिरुपाददे ॥ ४४ ॥
 रुक्मिण्यापि च तद्वग्नं । विनिश्चितं श्रुतं यदा ॥ तदा चिंतातुरा जाता । सा कृष्णवरणेह्वया ॥ ४५ ॥
 कृष्णस्य शरणं भूया—न्मरणं शरणं व मे ॥ स्वचिन्तालोचमन्त्रेण । निश्चिकायेति रुक्मिणी ॥ ४६ ॥

मवतीर्णास्तु निष्फलाः ॥ २४ ॥

नारदोदितमाकर्ण्य । रुक्मिण्या रूपमद्भुतं ॥ ऊढानूढास्वसौ नारी । माधवेनेति श्रापितं ॥
॥ २५ ॥ निशम्य नारदः प्रोचे । सोढा नास्ति परं हरे ॥ शिशुपालमहीशाय । ख्यातायास्ति स-
मर्पिता ॥ २६ ॥ शिशुपालेशितुः पार्श्वे । जेतुं जिगमिषो स्पृन् ॥ व्रजितं रुक्मिणा प्रेम्णा । पक्ष-
पातचिकीर्षया ॥ २७ ॥ जित्वा प्रत्यर्थिनः प्रत्या—गह्वतोः स्वनिकेतने ॥ ऋभृकुमारयोः प्रीति—
नीरंघ्रं समजायत ॥ २८ ॥ शिशुपालाय तुष्टेन । बंधुना तत्र रुक्मिणा ॥ अनापृच्छैव पित्रादीन्
। प्रदत्ता रुक्मिणी स्वसा ॥ २९ ॥ शिशुपालोऽपि नृपालो । विशालकरवालभृत ॥ वैरिक्कालो म-
नःकालो । वीरमान्योऽस्ति संप्रतं ॥ ३० ॥ अचिंत्यशक्तिधाराणां । देवानामपि दुर्लभा ॥ जीवतां
तु न सा तेन । मुच्यते रुक्मिणी करात् ॥ ३१ ॥ समाकर्ण्येति वैकुण्ठो । रोमचांचल्यधारणात् ॥
लोकैकं यथार्थानामाद्रू—न्मतिचंचलतायुतः ॥ ३२ ॥ सुकृष्णवदनं कृष्णं । निरीक्ष्य नारदोऽभ्यधात्
॥ सर्वथा मा कृथाश्चेत्—श्रितयान्वितमच्युत ॥ ३३ ॥ सत्वमेवावलंबस्य । मुख्यः सत्ववनामयं
॥ यस्यावलंबनेनैव । सिद्ध्यंत्यर्था हि देहिनां ॥ ३४ ॥ सत्वोद्यमविधानूपां । फलंत्यर्थाः समीहि-

नायनेनाशु । रूपेण मम मानसं ॥ अदोभ्यमपि केनापि । कोञ्चितं हस्तिकर्णवत् ॥ १३ ॥ स्तं-
 जितं स्तंभनेनेव । मोहनेनेव मोहितं ॥ यंक्षितं यंत्रकेणेव । यंत्रकेणेव मंत्रितं ॥ १४ ॥ पृष्टे स-
 तीति ऋगिष्ट—तुष्टिमर्शिनशिनीं ॥ बिभ्रददव्रशुभ्रार्चि—रमदो नारदोऽवदत् ॥ १५ ॥ कृष्णना-
 माप्यकृष्णास्य । समाकर्णय निर्णयं ॥ अपि दोलायमानात्वं । दुःखतां चेतसस्यज ॥ १६ ॥ न
 नैर्जरं न गंधर्वं । न विद्याधरं ननु ॥ त्वं विजानीहि मानुष्य—रूपमेतद् वृषाकपे ॥ १७ ॥ श्री-
 कुंम्भपुरे स्फारे । हारे क्षायोषितो गले ॥ विज्ञाति ऋषतिर्ज्ञोष्म—नामा धामाखिलश्रियां ॥ १८ ॥
 तस्य राज्ञी कलाप्राज्ञी । ऋता नृता विशारदैः ॥ तस्याश्चास्ति ह्यसौ पुत्री । पवित्रीकृतमृतला ॥ १९ ॥
 रुक्मिणी नामतः ख्याता । प्रदधाति स्ववर्ष्मणि ॥ आबाढ्यादपि रूपेण । रेखां लेखांगनेव च ॥
 ॥ २० ॥ वैताल्यपर्वते गत्वा । श्रेणोर्द्वयोरपि खलु ॥ रूपं विद्याधरस्त्रीणां । मयकां प्रविलोकितं ॥
 ॥ २१ ॥ ऋतलेऽपि च सर्वस्मि—निरीक्षिता नृपस्त्रियः ॥ रुक्मिणीक्रमणंगुह—शोभां कापि बि-
 र्जति न ॥ २२ ॥ किं न सा पुण्यलावण्या । तया श्रुतवती हरे ॥ तत्किं श्रुतं सन्नासदुभ्यः । स-
 न्नायां पुरुषोत्तम ॥ २३ ॥ दृष्टा कांता न सा येन । न सा श्रुतवती शुवि ॥ अवतारो मुधा तेषा-

सरसाद्वारसंप्राप्ता—वय्येषास्ति कुशोदरी ॥ निखिलैरगम्यैर्मुक्ता । संयुक्ता संस्फुरद्गुणैः ॥ १ ॥ कटि-
भागतनुत्वेन । सिंहीवासौ प्रवर्तते ॥ नाग्निकूपेन लावण्य—पानीयदीर्घिकेव च ॥ २ ॥ नितंबयो-
श्च पृष्ठवं । धरत्येषा समांसयोः ॥ रंज्रास्तंजसमानत्व—मूर्ध्वोर्जान्वोश्च गूढतां ॥ ३ ॥ कूर्मपृष्ठसमा-
नेनौ—न्नत्येन च विशेषतः ॥ पादाभ्यां राजमानाभ्या—मेतस्याः शोभते वपुः ॥ ४ ॥ पादपा-
णितलाशेष—नखेष्वेषा च शोणतां ॥ सारमादाय पद्मादे—र्धत्ते मत्तेजगामिनी ॥ ५ ॥ व्यापाद-
मस्तकं स्त्रीणां । दक्षलक्षणाद्विदितं ॥ अस्ति कस्या अदो रूपं । समस्तैर्द्रियसुंदरं ॥ ६ ॥ व्यंतरी
किन्नरी वापि । राजत्सर्वसुरीवरा ॥ पातालसुंदरी विद्या—धरी रूपाधिकं त्विदं ॥ ७ ॥ अहो नार-
दपांडित्यं । कुत एतद्विलोकितं ॥ वीक्षितं च पटेऽनेन । रूपमालिखितं कथं ॥ ८ ॥ इति प्रत्यक्ष-
मानेना—पीक्षमाणो मुहुर्मुहुः ॥ संशयाश्रितचेतस्कः । केशवो विह्वलोऽभवत् ॥ ९ ॥ पुनरप्य-
च्युतोऽवोच—तल्पनैः किं प्रयोजनं ॥ हस्तैकंकणादर्श—प्रयोजनमिवावनौ ॥ १० ॥ अत्याग्र-
हेण पृष्ठामि । नारदमेव केवलं ॥ चिंतयित्वेति गोविंद—स्तमपृष्ठप्रयत्नतः ॥ ११ ॥ स्वामिन् र-
म्यमिदं रूपं । समानीतं कुतस्त्वया ॥ सद्यः प्रसद्य हृद्यात्मन् । इतं मे वद तुष्टये ॥ १२ ॥ पटस्थे-

ऋद्धिधोः स्मयः ॥ पार्वणेंदुकलाखंनं । ध्याते वा स्यादथोऽलिके ॥ ए७ ॥ कंदर्पस्य धनुःशस्त्रे । श्रू-
 यते दृश्यते न च ॥ इतीव ऋमिषादस्या । धन्वकामेन दर्श्यते ॥ ए० ॥ एतस्या नेत्रसौंदर्य-यो-
 गेनैव जिता इव ॥ सारंग्यो नगरं त्यक्त्वा । वनवासं सिषेविरे ॥ ए१ ॥ यस्य नासा गता तस्य ।
 न वक्त्रे किमपि स्थितं ॥ अथनया नासया कीराः । स्वे प्राग्यंति जिता इव ॥ ए२ ॥ बिंबस्य वा प्र-
 वालस्य । माभृत्स्वशोणतास्मयः ॥ धात्रेवास्याः कृतावोऽष्टौ । रक्तत्वेन द्वयोरपि ॥ ए३ ॥ अनयैव
 गृहीतः स्व-स्वरेण कोकिलध्वनिः ॥ इतीव कालिकां देहे । कुःखेन प्रदधे पिकः ॥ ए४ ॥ स्व-
 हृत्सरलतौज्यव्य-सूचनार्थमिवानया ॥ दंतपंक्तौ धृते कुंद-वत्सरलत्वशुब्रते ॥ ए५ ॥ रात्रावेव
 कला मेऽस्ति । मुखस्यास्यास्त्वहर्निशं ॥ इतीव लज्जया नूनं । न दिवा प्राति चंद्रमाः ॥ ए६ ॥
 अस्या एव वरं रूपं । सर्वस्त्रीष्वित्यसौ गले ॥ रेखां कंबुशिवादध्रे । हृदि किंतु न वक्रतां ॥ ए७ ॥
 मध्ये काठिन्ययोगेन । सौकुमार्येण वा बहिः ॥ एतस्या इव कव्याण-कुंभार्येते पयोधरे ॥ ए८ ॥
 महाबाहुल्ये अस्या । विभातःस्म मनोरमे ॥ अद्भुतं कंटकैर्मुक्ते । सौकुमार्येण संयुते ॥ ए९ ॥
 गंजरीरत्वेन पाथोधि-समानं मानसं भृशं ॥ एषा च प्रदधानापि । क्षारत्वेन विवर्जिता ॥ ३०० ॥

प्रवच्च सविस्मयः ॥ ७८ ॥ तथा भ्रूत्वा कियेद्वेलां । दैत्यारिरपि तं मुनिं ॥ पप्रच्छ विकलः किंच ।
 स्त्रीदृष्ट्वा विकलौ न कः ॥ ७९ ॥ स्वामिन्निदं किमालेख—मात्रमस्ति पटेऽत्र च ॥ अथवा विद्य-
 मानं किं । कलया चित्रितं त्वया ॥ ८० ॥ इति पृष्टेऽब्रवीत्सोऽप्या—लेखमात्रं हि नास्त्यदः ॥ किं-
 तु दृष्टं वरं रूपं । मया चित्रितमच्युत ॥ ८१ ॥ पुनरप्यच्युतः प्राहा—कर्णितं रूपमीदृशं ॥ विवि-
 द्येऽसुरीणां वा । सुरीणां वडवामुख ॥ ८२ ॥ तावकीना गतिस्तत्र । प्रवर्तते न सर्वथा ॥ मर्त्यलो-
 के गतिस्तेऽस्ति । न तत्र रूपमीदृशं ॥ ८३ ॥ ततः सम्यक्प्रकारेण । ममाग्रे ब्रूहि स्मृतं ॥ समा-
 नीतमिदं रूपं । कुतः कस्याः स्त्रियाः स्फुरत् ॥ ८४ ॥ प्रतिबध्दं मनस्तव । रूपे मत्वा वृषाकपेः ॥
 माधवं नारदोऽवादी—द्विदस्य च मनागपि ॥ ८५ ॥ मनुष्यलोक एवास्ती—दृशं रूपं मनोहरं ॥
 चित्तास्त्रमिवानीतं । दौकनाय पुरस्तव ॥ ८६ ॥ दर्शं दर्शं च तद्भूपं । कृष्णः संस्थितलोचनः ॥
 कांतेयं चेन्मया नाप्ता । तदाहं मुषितोऽस्मि च ॥ ८६ ॥ वर्तते मर्त्यलोकेऽपी—दृशं रूपं मृगीदृ-
 शां ॥ न चेद्दृग्गोचरीभूतं । वंचितोऽस्मीत्यचिंतयत् ॥ ८७ ॥ वेणीदंडोऽप्यहो ह्यस्याः । कृष्णशृजं-
 गमायते ॥ दृष्टमात्रोऽपि चेतांसि । हरते कामिनां नृणां ॥ ८८ ॥ सत्षोमशकलाधारि—त्वेन मा-

णीचित्तं । कृत्वा विष्णोश्च वर्णनं ॥ निजापमानदुःखस्य । शान्त्यर्थमुद्भितो मुनिः ॥ ६९ ॥ कैला-
सशिखरे गत्वा । स्थित्वा कियदनेहसं ॥ लिखेत्स्व रुक्मिणीरूपं । पटे स्वकलयामुनिः ॥ ६७ ॥
पटे लिखितमध्याशु । मनोहारि सतामपि ॥ आदाय रुक्मिणीरूपं । चचाल नारदस्ततः ॥ ६८ ॥
आह्लाद्याध्वनि वस्त्रेण । धृत्वा भुजांतरे भृशं ॥ विष्णोर्दर्शयितुं रूपं । सोऽचलद् द्वारिकां पुरीं ॥
॥ ७० ॥ चारणर्षिभिर्वाकाश—मार्गेणायतमादरात् ॥ वीक्ष्याज्युद्धितमात्मीय—सभास्थेन मुरारि-
णा ॥ ७१ ॥ गुणान् वर्धयितुं सौवा—नभ्युह्यायासनादिभिः ॥ मुनिमामंत्वयामास । विनयेन जना-
दर्दनः ॥ ७२ ॥ आप्रमंत्रितो मुनिस्तत्रा—सने दत्ते मुरारिणा ॥ हर्षादाशर्विचो दत्त्वो—पविष्टः सु-
स्थिरो यदा ॥ ७३ ॥ तदा पृष्टो मुकुंदेन । स्वामिन् विचरसीहया ॥ वीक्षितं कौतुकं किञ्चित् । क्वा-
पि ऋमंम्ले त्वया ॥ ७४ ॥ मया त्वं परमाप्नीष्ट—मित्रत्वेन विचिंत्यसे ॥ ततो मदर्थमानीतं । किं-
चिदाश्चर्यकारणं ॥ ७५ ॥ इति प्रोक्ते मुनिर्मौन—माधाय संस्थितो मुदा ॥ पटे लिखितमाकार-
मदर्शयज्जनार्दनं ॥ ७६ ॥ तं समालोक्य गोविंद—श्रित्ते तन्मयतां धरन् ॥ मेघोन्मेघावंबकयो—
नार्धाच्चित्रपुमानिव ॥ ७७ ॥ अहहचरवित्राजि—कुतूहलिमनुष्यवत् ॥ पटस्वरूपमालोक्य । सोऽ-

संमदादन्यदादत्त । त्वां सुरूपवतीं कनीं ॥ ५६ ॥ विशेषेण ततोऽपीष्ट—गजाश्वादिप्रदेशैः ॥ सं-
तोषितस्ततोऽबालीत । कन्यादानं हि तुष्टये ॥ ५७ ॥ सन्मानितो महीशेन । यदा रुक्मी निकेत-
ने ॥ शुद्धे जयं समादाय । दत्त्वा त्वां समुपागतः ॥ ५७ ॥ तदा नत्वा पितुः पादान् । स्थित्वा च
सूचितास्पदे ॥ वृत्तांतं शिशुपालेश—मिलनाद्यमचीकथत् ॥ ५८ ॥ प्रवृत्तौ क्रियमाणायाम् । कुशल-
प्रश्नपूर्वकं ॥ रुक्मिणी शिशुपालाय । मया दत्तेति सोऽवदत् ॥ ५९ ॥ साधु साधु त्वया रुक्मिन ।
कृतमेतन्मनीषिणा ॥ सर्वेऽपि बांधवास्ते चा—वीवदन्निति हर्षतः ॥ ६० ॥ संतुष्टेन तव भ्रात्रा ।
शिशुपालाय ऋभृते ॥ रुक्मिणैव प्रदत्ता त्वं । त्वत्पित्रा न तु रुक्मिणि ॥ ६१ ॥ अत एव पुरस्ता-
त्ते । पुंमरीकाक्षचेतसः ॥ असंभाव्यमपि प्रोक्तं । ज्ञावि नारदभाषितं ॥ ६२ ॥ पितृभ्यामेव कन्या
तु । प्रदत्ता याति सर्वथा ॥ सहोदरादिचिर्दत्ता । सतोस्तयोर्न हि व्रजेत् ॥ ६३ ॥ कर्ष्याभ्यहम-
प्युच्चै—रघ्नियोगं तथांगजे ॥ भविष्यति यथा ताव—कीनचित्तविचिंतितं ॥ ६४ ॥ पितृस्वसुरिति
श्रुत्वा । वचनं दुःखमोचनं ॥ विष्णुमेव बहत्पुञ्जै—मर्निसे चैव केवलं ॥ ६५ ॥ योषितः पुरुषे चि-
त्ते । पुंसश्च यदि योषिति ॥ उग्रयोरपि वीवाहः । समीचीनस्तदैव हि ॥ ६६ ॥ लात्वेति रुक्मि-

हीत्वा शिशुपालोऽपि । प्राह रे किं करोम्यथ ॥ सोऽवादीन्मार्गैर्यत्त्वं । दद्यां मां किंतु मावधीः ॥
॥ ४५ ॥ प्रतिवर्षमियान् दंडो । देय उक्तेवेति रुक्मिणा ॥ शिशुपालसमीपात्स । मोचितः कृपया
तदा ॥ ४६ ॥ ऋद्राणि जीवतां पुंसां । विमृश्येति प्रपद्य च ॥ दंडे मुक्ताफलस्पर्णे—गजाश्वान् स
प्रदत्तवान् ॥ ४७ ॥ रुक्मिसांनिध्यतो जित्वा । पद्मिनीस्वामिनमुक्तं ॥ प्राज्यं च दंम्मादाय । शिशु-
पालः प्रतीयिवान् ॥ ४८ ॥ एकं निजवयस्यस्य । सूनुर्द्वितीयमस्य हि ॥ साहाय्येनैव पद्मिनीश—ज-
योऽनृद्विभ्रुवि ऋपतेः ॥ ४९ ॥ ततः सन्मानयामास । रुक्मिणं ऋपतिर्भृशं ॥ मिथश्चाकृत्रिमा प्रीति-
—स्तयोरध्वन्यजायत ॥ ५० ॥ एको दत्ते द्वितीयोऽपि । प्रतिगृह्णाति हर्षतः ॥ एको भुंक्ते परो ज्ञो-
ज—यत्यादरविशेषतः ॥ ५१ ॥ एको गुह्यं वदेदन्यः । प्रपृहति नलोद्भितः ॥ इति षड्लक्षणैः प्री-
ति—स्तयोः समभवद् दृढा ॥ ५२ ॥ जित्वा पद्मिनीपतिं दुष्टं । शिशुपालेश आगतः ॥ इति ज्ञात्वा पु-
रे लोकेः । प्रवेशस्योत्सवः कृतः ॥ ५३ ॥ कुमारेण समं ऋपः । समागत्य पुरे निजे ॥ परस्परवि-
नोदैश्च । प्रीत्या कालमवाहयत ॥ ५४ ॥ प्रारब्धाद्यदिनादन्य—दिनसादृश्यमेव हि ॥ जानन् प्री-
तौ कियंतं स । कालं तत्र स्थितौ मुदा ॥ ५५ ॥ गेहं जिगमिषू रुक्मी । मिलितुं पितरौ निजौ ॥

प्रविधायिनि ॥ चचाल शिशुपालेश—स्तदनंतं रमंजसा ॥ ३३ ॥ कुमारेण समं मार्गे । प्रवर्तयंस्त-
तः सुखं ॥ दुष्टपट्वीपतेः पट्वी—सीमनि समुपेयिवान् ॥ ३४ ॥ शिशुपालं समायातं । श्रुत्वा सी-
मनि वेगतः ॥ मेलयित्वा बलं प्राज्यं । सोऽपि सन्मुखमागमत् ॥ ३५ ॥ समेतोऽग्निमुखं तस्मिन् ।
शौर्यं दर्शयितुं निजं ॥ शिशुपालक्रुधो बहि—निर्गज्ज्वालो बभूव च ॥ ३६ ॥ दुरात्मास्त्येष ऋषा-
लः । सावधानतया ततः ॥ विशेषेण निशि स्थेयं । महीशोऽकथयद्बले ॥ ३७ ॥ वराकोऽयं किं-
यन्मानं । स्वामिंस्तवानुभावतः ॥ समनह्यंत युद्धाय । ब्रुवाणा इति तद्भटाः ॥ ३८ ॥ गेहे शूरा न-
वंत्येके । तथैके चैव पंडिताः ॥ अन्यस्य मिलिते पुत्रे । यस्तिष्ठेद्वलवानसौ ॥ ३९ ॥ ततो गंधे-
भसंकाशे । कटके समुपेयुषि ॥ शिशुपालबलं जातं । निर्मदं परंहस्तिवत् ॥ ४० ॥ युध्यमानेषु वी-
रेषु—अयोरप्यभिमानतः ॥ हारितिशिशुपालस्य । नष्टं सैन्यं समंततः ॥ ४१ ॥ जयामि निखिला-
नेता—नित्यहंयुः समुत्थितः ॥ तदग्रे शिशुपालोऽपि । शिशुपाल इवाज्जवत् ॥ ४२ ॥ तत्स्वरूपं स-
मालोक्य । रूपा रूक्मौ समुत्थितः ॥ चक्रे पट्वीपतेः सैन्य—मर्यमेव तपोऽन्वितं ॥ ४३ ॥ दिनांध-
मिव काकाहि—मेकाकित्वेन संस्थितं ॥ बध्वा पट्वीशमानिन्ये । नागपाशैर्नुपांतिकं ॥ ४४ ॥ गृ-

ब्रधेते किं न हेतुया ॥ ११ ॥ शुंडादंडेन ऋषिष्ट—मर्त्यान् प्रापयतां भृशं ॥ भिनत्ति हस्तिनां
 कुंज—स्थलानि किं न केसरी ॥ १२ ॥ त्वया पुनः पितः प्रोक्तं । राज्यं धाम्न्येव पालय ॥ लो-
 कैस्तदपि नो साधु । सर्वथा कथयिष्यते ॥ १३ ॥ पुत्रस्य कामना पित्रा । सुखार्थं प्रविधीयते ॥
 प्रस्तावे शर्मणे नाश्रुत् । किं सूतेन सुतेन तत् ॥ १४ ॥ ततोऽकृशकृपां कृत्वा । दत्त्वा चाज्ञां पित-
 र्मम ॥ परीक्षस्व स्वरूपं च । वयोयोग्यात्मकं पुनः ॥ १५ ॥ सहजेनैव ऋपाल—शिशुपालेन मां
 सह ॥ प्रेषयित्वा रणे पश्य । पश्चाद्राज्यव्यवस्थितिः ॥ १६ ॥ इत्यंगजवचः श्रुत्वा । संतुष्यन् श्री-
 ष्मन्भूपतिः ॥ एतस्याहो विनीतत्वं । मनस्येवं व्यचिंतयत् ॥ १७ ॥ सर्वैरपि प्रवर्तिव्य—मस्याज्ञायां
 विशेषतः ॥ मेढयित्वा बलं सर्वं । शिक्षा दत्तेति ऋभुजा ॥ १८ ॥ अत्याग्रहप्रसंगेन । तातेनाज्ञा
 समर्पिता ॥ कुमारस्यापि पुत्रस्य । विनयेन महीयसः ॥ १९ ॥ प्रेषणाय ततो दत्ता । जनकेन व-
 रुधिनी ॥ ऋयस्तरपदातीम्—तुंगमरथैर्युता ॥ २० ॥ शिरस्यारोप्य पित्राज्ञां । नत्वा पित्रोः पद-
 द्वयं ॥ त्रवङ्गिः शकुनैर्ऋष्यैः । कुमारः प्रचचाल सः ॥ २१ ॥ अविहिन्नप्रयाणेन । कुमारो वर्त्मनि
 व्रजन् ॥ शिशुपाले शसेनायाः । सोऽचिरेणैव चामिलत् ॥ २२ ॥ कुमारे मिलिते ऋरि । सान्निध्यं

नो ह्युवि ॥ न दत्ते सर्वथा गंतुं । तातं मूर्धशिशोमणिं ॥ १० ॥ नंदनस्य विनीतस्य । सैव चास्ति
 विधिर्यतः ॥ ततस्त्वं वद मे तात । किमस्ति कृत्यमीदृशं ॥ ११ ॥ घ्रीष्मन्मृपोऽवददत्स । शिशुपा-
 लोऽस्ति मसुहृत् ॥ दुर्धरं श्रुपतिं जेतुं । चलितः सबलो बली ॥ १२ ॥ सौहार्देनैव तेनाह—मा-
 कारितोऽस्मि सत्वरं ॥ यदा न गम्यते तत्र । किं सौहार्दं तदा मम ॥ १३ ॥ ततस्त्वामग्निषिष्याहं
 । कटकेन महीयसा ॥ पुत्रं तव प्रयास्यामि । पक्षपातविधित्सया ॥ १४ ॥

समाकर्ण्य वचो वतुः । कुमारोऽपि व्यजिज्ञपत् ॥ मयि सत्यपि हे तात । त्वया नूनं न ग-
 म्यते ॥ १५ ॥ लोका अपि वदत्येवं । तिर्यक्सिंहोऽपि सुंदरः ॥ य एकेनैव पुत्रेण । सुखी स्या-
 त्सर्वजन्मनि ॥ १६ ॥ ममादेशप्रदानेन । प्रकटीकुरु मां ततः ॥ स्याद्वचनीयता वा न । यथा लो-
 कोऽपि मे पितः ॥ १७ ॥ श्रुपोऽप्यधात्कुमार त्वं । सुकुमारश्च बालकः ॥ कठोरं रणकर्मास्ति । ये-
 न तेन न जन्यते ॥ १८ ॥ ततस्तवास्ति योग्यं न । कृत्यमेतत्सुतोत्तम ॥ गेह एव स्थितो राज्ञ्यं ।
 पादय त्वमकंटकं ॥ १९ ॥ प्रजजल्प कुमारोऽपि । विनयात्पितरं प्रति ॥ प्रसादितं त्वया तात । त-
 त्सर्वमपि स्मृतं ॥ २० ॥ कठिनाः पर्वताः प्रौढा । अभ्येद्याश्च यथा तथा ॥ लघुनापि हि वज्रेण ।

नासि । शिशुपालार्पितास्म्यहं ॥ ९८ ॥ सोचे जानाम्यहं पुत्रि । माकार्षींश्चित्तमाधिभाक् ॥ पितृ-
 र्यां त्वं न दत्तासि । शिशुपालमहीभृते ॥ ९९ ॥ शिशुपालावनीपाल-पार्श्वेऽन्येद्युर्गतेन तु ॥ मु-
 दितेन त्वदीयेन । भ्रात्रार्पितासि रुक्मिणि ॥ १०० ॥ रुक्मिण्युवाच भद्रंधु—र्गतस्तत्रात्रवत्कथं ॥
 तं सर्वमपि वृत्तांतं । प्रसादय ममादितः ॥ १ ॥ पितृस्वसावदहत्से । शृणु तत्कथयाभ्यहं ॥ शिशु-
 पालोऽन्यदाचाली—ज्जेतुमुत्कटपार्थिवान् ॥ २ ॥ तदा त्वदीयतातस्य । स्वीकृतसौहृदस्य च ॥ प-
 त्रिका सह दूतेन । प्रेषिता तेन ऋतुजा ॥ ३ ॥ हुतमत्र समेतव्यं । युष्माभिः प्रीतिधारिभिः ॥
 ऋग्योबलेन साकं हि । पारीक्ष्योऽवसरे सुहृत् ॥ ४ ॥ पत्रिकां वाचयित्वा स । तत्र गंतुमना नृपः ॥
 राज्येऽभिषेकयामास । रुक्मिणं निजनंदनं ॥ ५ ॥ रुक्मयप्यन्यदधत्तात् । सतोऽपि तव गोपतेः ॥
 सत्वरमास्पदे सूर्या—श्मेव स्थाप्ये त्वहं कथं ॥ ६ ॥ ऋषमोऽवादीदऋषमोक्त्या । समाकर्णय नंद-
 न ॥ कृत्ये प्रबलकालीने । नृपेण यदि गम्यते ॥ ७ ॥ तदा स्वकीयसाम्राज्ये । न्यस्यते निजनं-
 दनः ॥ महतामपि ऋषानां । प्रायशो विधिरस्त्ययं ॥ ८ ॥ समाचख्यौ कुमारोऽपि । प्रभृतकालकर्म-
 णि ॥ यथा राज्ञां विधिस्तात् । तथा मे त्वत्प्रसादतः ॥ ९ ॥ ऋषिष्टे विषमे कार्ये । विनयी नंद-

मह्यां । वाणीमिव विपश्चितां ॥ त्वामालोक्य मुनिः प्रोचे । कस्येयं तनया नृप ॥ ८७ ॥ ऋपालो-
 ऽय्यदधत्स्वामिं—स्वत्प्रसादादियं सुता ॥ ममास्ति परमेतस्या । विवोढा को प्रविष्यति ॥ ८८ ॥
 मुनिः प्रोवाच ऋपाल । यदि मां पृहसि द्रुतं ॥ आकर्ण्य सकर्णं त्वं । लब्धवर्णं कृतस्तुति ॥ ८९ ॥
 यदूनामन्वयांभोधि—समुद्भासे शशीव यः ॥ चित्रं कलांकितामुक्तः । कृतारातिरपि स्फुटं ॥ ९० ॥
 दुष्टानामपि देवाना—मन्वयैकप्रमाधनः ॥ शिष्टानामपि मर्त्यानां । पालनं विदधाति यः ॥ ९१ ॥
 दोषयुक्तः स्वकीयोऽपि । त्यज्यते येन शत्रुवत् ॥ निर्दोषः परकीयोऽप्या—द्रियते च स्वमित्रवत् ॥
 ॥ ९२ ॥ नवमो वासुदेवेशो । द्वारिकानगरीपतिः ॥ एतस्याः परिणेता स । ज्ञावी ऋपालऋषणं ॥
 ॥ ९३ ॥ इत्यतिमुक्ताताभ्यां । क्रियमाणा मिथो मुदा ॥ किंवदन्ती समीपे तु । संस्थितया मया
 श्रुता ॥ ९४ ॥ कृत्वा वार्तामिमां ताव—चातेन सह ते शुभ्रे ॥ जगाम मुनिर्ध्यात्म—तेजा नि-
 जतपोवने ॥ ९५ ॥ द्विर्निबद्धं सुबद्धं स्या—दिति न्यायं बुधोदितं ॥ विदंत्यातो मयावादि । स-
 त्यं नारदज्ञाषितं ॥ ९६ ॥ यथातथं विजानीहि । ततस्त्वमपि रुक्मिणि ॥ लोकेऽप्यस्ति प्रसिद्धं हि
 । नर्षिज्ञाषितमन्यथा ॥ ९७ ॥ रुक्मिणी तु तदावादीत । सत्यं ब्रूषे पितृस्वसः ॥ किंतु त्वमपि जा-

न्यपदा कश्चि—त्तं बंधुमिव मानयेत् ॥ ७५ ॥ वासयित्वा निवासाय । द्वारिकानगरी वरा ॥ सुरा-
धीशाज्ञया यस्य । धनदेन समर्पिता ॥ ७६ ॥ एतत्सर्वजनीनं च । प्रथितं कथितं मया ॥ अन्य-
त्तस्यास्ति यत्किञ्चि-न्माहात्म्यं वर्ण्यते कथं ॥ ७७ ॥ धैर्यशौर्यादिकानन्यान् । गुणान् वर्णयितुं म-
या ॥ नैकया जिह्वया विष्णोः । पुरस्तात्तव शक्यते ॥ ७८ ॥ नारदोक्तमिति श्रुत्वा । स्वरूपमद्भु-
तं हरेः ॥ दधौ तन्मयतां चित्ते । पितृस्वसा च रुक्मिणी ॥ ७९ ॥ अभूदुत्कंठिता तस्य । दर्श-
नाय नृपानुजा ॥ रुक्मिणी तु तदुद्वाह—करणाय समुत्सुका ॥ ८० ॥ मनागपि विहस्योचे । रु-
क्मिणी जनकानुजां ॥ अन्यत्रैवासि दत्ताहं । मलिष्यत्यस्य वाक्कथं ॥ ८१ ॥ साप्यभ्यधत्त वत्से
य-दनेन नारदर्षिणा ॥ प्रत्यपादि च तत्सर्व—मपि जानाहि स्मृतं ॥ ८२ ॥ यतो वासर एकस्मि-
न् । भिन्नार्थमागतोऽभवत् ॥ अस्मद्गृहेऽतिमुक्ताख्यो । मुनिर्ज्ञानी श्रुतान्वितः ॥ ८३ ॥ दत्त्वा शु-
द्धान्नपानानि । गृहीत्वा सुकृतं च सः ॥ मुनिममं वयामासो—पवेशयितुमासने ॥ ८४ ॥ आगृह्य
तव तातेन । संस्थाप्य चासने क्षणे ॥ स्थित्वा च पुरतस्तस्य । वार्तारभ्यत सौकृती ॥ ८५ ॥ ताव-
त्तस्य मुनेश्चक्रे—गोचरे सहसापतत् ॥ वृंदारककुमारीव । रूपमादधती तनौ ॥ ८६ ॥ गौरवर्णयुतां

मरतेर्यस्य । शुद्धाचारप्रवृत्तयः ॥ ६३ ॥ यस्य पक्षे प्रवर्तते । दशार्हां बलिनो दश ॥ सहस्रशोऽप-
 रेऽनेके । कौटुंबिकाश्च यादवाः ॥ ६४ ॥ विनयाद्वर्धचातुर्य—युक्कलाचार्यसन्निधौ ॥ द्वासप्ततिकला-
 र्यासः । कृतोऽस्ति येन हर्षतः ॥ ६५ ॥ विज्रवानां प्रभृतानां । दानकीर्तिविधायिनां ॥ वर्तते देव-
 ता यस्य । पूरका निजशक्तिः ॥ ६६ ॥ कुलिशर्षजनाराच-संहननेन यद्वपुः ॥ सत्समचतुरस्रेण ।
 संस्थानेन च राजते ॥ ६७ ॥ भुंजानो यौवनावस्था—मेव देव द्वावनौ ॥ मानुषत्वेऽपि देवीनां
 । जोगसंयोगकारकः ॥ ६८ ॥ संति यत्कटके युक्ताः । शत्रुजयसमुद्यताः ॥ वीरा ऋपतयः प्राज्याः
 पत्तयश्च गजा हयाः ॥ ६९ ॥ एकतो लक्षशो वीरा । एकतः स जनार्दनः ॥ उभयोरपि संग्रामे ।
 जयश्रीर्द्विगुणे हरिं ॥ ७० ॥ उदपाटयत्पाणिभ्यां । बाल्ये गोवर्धनं गिरिं ॥ जघान पूतनां चासौ ।
 मद्धौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ ७१ ॥ बबंध कालियं व्याल—मगाधे यमुनांबुनि ॥ स दुष्टस्यापि कंसस्य ।
 शिरः कोशमिवाहिदत्त ॥ ७२ ॥ अचलोऽपि चलेच्चारु—स्थो चामीकराचलः ॥ न त्वसौ पुंडरीका-
 कः । स्वकीयैर्धैर्यवीर्यितः ॥ ७३ ॥ दशजातिजवाः कल्पा । युग्मिनो ददतीहितं ॥ पूर्णं दत्ते स ए-
 कोऽपि । ऋयसामर्थिनामपि ॥ ७४ ॥ अदभ्रद्रव्यदानेन । सोऽकार्षिर्घ्ननिनोऽर्थिनः ॥ आगाद्योऽ-

सत्यवचोधारिन् । ब्रह्मचर्यातिवर्ग्यहृत ॥ रुक्मिण्याशीर्वाङ्दाने । त्वया यत्प्रतिपादितं ॥ ५२ ॥ तत्किं
मुनिपते ह्यस्या—सहसाकारतोऽथवा ॥ किंवा सत्यतया प्रोक्तं । त्वयैतस्याः प्रणामतः ॥ ५३ ॥
सौधादीत्सुभगे नैव । हास्यतः कथितं मया ॥ सहसाकारतो नैव । किंतु सत्यतयोदितं ॥ ५४ ॥
अमोघं मुनिना प्रोक्तं । जानती पार्थिवानुजा ॥ तमेवार्थं दृढीकर्तुं । पुनरग्यवदन्मुनिं ॥ ५५ ॥
प्रणामावसरे नाथ । रुक्मिण्या यो न्यगद्यत ॥ स कोऽस्ति मयका त्वद्य—यावदज्ञातनामकः ॥
॥ ५६ ॥ कुलं शीलं सनाथत्वं । विद्या वित्तं वपुर्वयः ॥ एवं सप्तगुणान्वीतः । प्रायो वरो भ-
वेत् ॥ ५७ ॥ पितृभ्यां च विवेकेन । स्वकीयैः सुजनैः पुनः ॥ तस्यैव दीयते कन्या । पृष्टश्चेति
तया मुनिः ॥ ५८ ॥ तस्य का जननी चास्ति । कल्याणजननी नृणां ॥ कोऽथवा जनको हर्ष—
जनको जनकोपभित ॥ ५९ ॥ तस्य वा कीदृशं शीलं । पक्षः समस्ति कीदृशः ॥ विद्या कीदृग्व-
यः कीदृ—ग्वपुः कीदृग्धनं पुनः ॥ ६० ॥ कटकं कीदृशं तस्य । बलं धैर्यं च कीदृशं ॥ अर्थिनां
कीदृशं दानं । श्रुत्वेति निजगाद सः ॥ ६१ ॥ जननी देवकी तस्य । देवकीर्तितसद्गुणा ॥ जन-
को वसुदेवस्तु । वसुदेवसमाङ्गभृत ॥ ६२ ॥ श्रीमन्नेमिजिनाधीशः । सहोदरो विवेकवान् ॥ जैनध-

द्रिपुष्टमानसः ॥ जगाम नारदो ब्रीह्म—ऋषालजवनं वरं ॥ ४० ॥ तत्रास्ति जगिनी बाल—विध-
 वा ऋपतेर्न वा ॥ मंमिता पंडितस्त्रीषु । पांस्त्येन निजेन च ॥ ४१ ॥ तथा पंम्तया वीह्या—
 गहंतमृषिनारदं ॥ विनयैर्बहुमानैश्चा—श्रुहायासनमर्पितं ॥ ४२ ॥ स विष्टरे स्थितो याव—पुरश्च
 स्थितया तथा ॥ तावदाकारिताः सर्वा । अपि नंतु नृपांगनाः ॥ ४३ ॥ रुक्मिण्यपि समाहूता । त-
 या तान्निः समं मुदा ॥ रूपसौंदर्यवामादी—प्रीतिकृद्रूपधारिणी ॥ ४४ ॥ समा अपि समागत्य ।
 प्रमोदभरपूरिताः ॥ नेमुनोर्दपादौ हि । नम्यो मुनिः समैरपि ॥ ४५ ॥ नतानामपि सर्वासां । स
 आशीर्वीदमन्यधात ॥ तस्याशीर्विचसा तेन । समस्ता अप्यमृमुदन् ॥ ४६ ॥ शिशुपालाय दत्तास्ती
 —तीव प्रांतिमपासितुं ॥ रुक्मिण्यास्तु पृथक्त्वेन । तेनाशीर्विचनं ददे ॥ ४७ ॥ कृष्णाग्रमद्विषी व-
 त्से । ऋयास्त्वं किल रुक्मिणि ॥ महिलांनां चतुःषष्टि—कलागुणविशारदे ॥ ४८ ॥ नारदेषंसं-
 भाव्यं । निशम्य सहसा वचः ॥ रुक्मिण्या विस्मयेनाशु । दृष्टं पितृस्वसर्मुखं ॥ ४९ ॥ तन्मुखाभि-
 मुखं वीह्य । संज्ञया ज्ञापितं तथा ॥ किमुक्तं मुनिनानेन । पृष्ठ पितृस्वसुर्दुतं ॥ ५० ॥ रुक्मिण्या
 अनितां संज्ञा—मवगम्य नृपानुजा ॥ विनयात्स्नेहलैर्वाक्यैः । पप्रह मुनिनारदं ॥ ५१ ॥ स्वामिन्

ष । इत्यार्थविवचनं जगौ ॥ २७ ॥ अस्य मातुरपत्यानि । किञ्चिन्ति संति ते नृप ॥ पृष्ठं तेनानुरूपा-
 याः । सुताया ज्ञानहेतवे ॥ २८ ॥ अजल्पद्रूपतिः स्वामिं—स्त्वाद्भ्रप्रसादतः ॥ अपत्ययुग्ममेवा-
 स्ति । मातुरस्य सुतस्य तु ॥ ३० ॥ एकोऽयं तनयो बालः । पुरस्ताद्यः स्थितस्तव ॥ विद्यते तन-
 या चैकै—तस्माद्बालकतो लघुः ॥ ३१ ॥ रूपिणोऽस्य कुमारस्या—नुसारेण मनोङ्गता ॥ सुताया
 यदि रूपस्य । फलिष्यति मम स्पृहा ॥ ३२ ॥ ध्यात्वेत्यस्य पुनः पृष्ठं । तेनापि नारदर्षिणा ॥ परि-
 णीतास्त्यनूढा वा । किं सा रूपवती सुता ॥ ३३ ॥ ऋषोऽज्ञाणीन्महानाग । परिणीता न सा सुता
 ॥ ऋषालशिशुपात्राय । किंतु चास्ति समर्पिता ॥ ३४ ॥ साधु साधु तदावादी—नारदो हृष्टवान्
 हृदि ॥ सत्यभामापमानाय । सपत्न्येषा भविष्यति ॥ ३५ ॥ परं वीक्षे कुमारिं तां । सा रूपेणास्ति
 कीदृशी ॥ ध्यायन्निति कियत्या च । वेद्यया स समुद्भितः ॥ ३६ ॥ उत्तिष्ठन् सोऽवदद्भृपं । त्व-
 दीयाज्ञा भवेद्यदि ॥ गत्वा सन्ननि तां कन्यां । पश्याम्यंतःपुरं च ते ॥ ३७ ॥ ब्रूयाण धरणीजानिः
 । पृष्ठसीदं मुनीश किं ॥ प्राग्येनैव न्रवेद्भेहे । क्रमरेणुर्नैवाद्दृशां ॥ ३८ ॥ सद्यः प्रसद्य शुद्धात्म-
 स्ततस्त्वं मां पवित्रय ॥ मदीयगृह्यानेन । शुद्धान्तर्दर्शनेन च ॥ ३९ ॥ ऋभृद्वचनमासाद्य । संतु-

त्रिचिर्विशेषकं ॥ राक्षस्तस्य प्रिया राक्षी । रूपलावण्यसंयुता ॥ श्रीमती प्रीतिमंती च । यानारतं प-
 तिप्रति ॥ १७ ॥ वर्णचातुर्यगंभीर्यं—शीलौदार्यलसद्गुणैः ॥ ख्याता सा रुक्मिण्युक्मिण्यौ । लाज्यं-
 ती सुतांगजे ॥ १८ ॥ तयासौ देववद्विष्यं । जुजानो जोगमद्भुतं ॥ साम्राज्यं पादयन् राजा ।
 सजायां संस्थितोऽन्यदा ॥ १९ ॥ जनतापूस्तामेतां । सभां तूर्णं समागतः ॥ तस्य क्षमाधिनाथ-
 स्य । नारदः कलिदोहदः ॥ २० ॥ आगच्छन्तं तमालोक्य । ऋपादयः सभासदः ॥ सर्वेऽप्युद्धितवंतो
 हि । विनयो महतामयं ॥ २१ ॥ सारसिंहासने सौवे । ऋपालेन निवेशितः ॥ स श्रीगुरुखि श्री-
 त्या । ब्रह्मचर्यविभूषणः ॥ २२ ॥ अपरेऽपि क्षमापाला—दयः सर्वेऽपि पार्षदाः ॥ विनयेन पुरस्त-
 स्य । सुशिष्या इव संस्थिताः ॥ २३ ॥ क्षेमप्रश्नेन कुर्वति । प्रवृत्तिं वाचनामिव ॥ तावद्भीष्मपतेः
 पुत्रो । नारदेन निरीक्षितः ॥ २४ ॥ तं दृष्ट्वा तस्याहृष्यत् । प्रफुल्लं नयनद्वयं ॥ उन्नवसितं शरीरे
 च । रोमणामध्युष्टकोटिभिः ॥ २५ ॥ उवाच पृथिवीनाथ । नारदर्षिः प्रहर्षतः ॥ कस्यासौ विद्यते
 मनु—ऋपाशेषप्रमोदकः ॥ २६ ॥ उत्तमा मानिनो न स्यु—रित्यधोवदनोऽवदत् ॥ क्षमाजानिस्त-
 वैवायं । प्रसादो मम केवलं ॥ २७ ॥ संतुष्टः पृथिवीजतु—र्मुष्टवाक्येन नारदः ॥ तच्चिरं जीवनादे-

दृशः ॥ राज्ञामाज्ञामवाप्याशु । नारदेन निरीक्षिताः ॥ ५ ॥ सत्यज्ञामाक्रमंगुष्ट—कलामपि न ता-
 द्युः ॥ कलां नार्हति चंद्रस्य । ताराणामिव कांतयः ॥ ६ ॥ उत्तरस्यां द्वितीयस्यां । भृशं तेन नि-
 रीक्षिताः ॥ परं न धर्मिणाऽशुद्ध—क्रियेव कापि सेक्षिता ॥ ७ ॥ चाषनीडश्रुतां चित्र—लतामि-
 वोद्यमेन तां ॥ अप्राप्यातीवखिन्नोऽनृ—नारदश्चित्तयान्वितः ॥ ८ ॥ यस्य स्थानस्य विश्वासो—ऽ-
 नवत्तत्प्रविलोकितं ॥ अर्थसिद्धिर्न मे जाता । कुत्रापि किं करोम्यथ ॥ ९ ॥ उद्यमे स्यान्न दारिद्र्यं
 । चिंतयन्निति चेतसि ॥ नृचराणां नरेशानां । स प्राप्तश्च समांतरं ॥ १० ॥ ब्रांत्वा राज्ञां प्रभृतानां
 । शुद्धांतेषु च सद्भ्यः ॥ सुसूक्ष्मेक्षिकया तेन । मानिना प्रविलोकितं ॥ ११ ॥ कुमारी तरुणी वा-
 र्ध—जरती कापि कामिनी ॥ तस्या रूपाधिका काव्य—नूढा तेन च नेक्षिता ॥ १२ ॥ इतश्च ब्र-
 मता तेन । प्राप्तं पद्मानिकेतनं ॥ रत्नमिवास्तुचिंताकं । श्रीकुंभं कुंडिनं पुरं ॥ १३ ॥ अहर्निशं प्र-
 तापेऽपि । काकारीनिव वासरे ॥ घृकारीनिव रात्रौ च । विपक्षेऽन करोति यः ॥ १४ ॥ तत्राति-
 मात्रमाहास्य—दानशौर्यादिकैर्गुणैः ॥ चित्तं कुर्वन्निदं राजा । यो वर्योऽस्ति बुधैरपि ॥ १५ ॥ ना-
 म्ना भीष्मोऽप्यभीष्मश्च । स्वप्रजापालनोद्यमे ॥ संतापनाडिपुच्छीणां । नामसत्यार्थतां धरन् ॥ १६ ॥

त्य यास्यति ॥ ९३ ॥ पुरुषोत्तमसंभोग—वियोगेनैव विह्वला ॥ स्वभावेनैव कष्टे सा । पतिष्यति
 सगरातुरा ॥ ९४ ॥ तव दुःखेन मे दुःखं । तव सौख्येन वा सुखं ॥ प्रतिपन्नमपि चैत—त्समं नर-
 कवैरिणा ॥ ९५ ॥ अस्या वियोगतो विष्णु—ऋविष्यत्यतिदुःखितः ॥ तदपि स्वीकृतं भावि । मु-
 धा दुर्जनवाक्यंवत ॥ ९६ ॥ चिंतयामि द्वितीयं तत् । किमपि स्फुटदुःखदं ॥ तस्याश्च सत्यज्ञामा-
 या । एवं मनोरथश्च मे ॥ ९७ ॥ हावजावविलासेन । रममाणामतीव तां ॥ सममन्येन मर्त्येन ।
 दर्शयामि च विद्यया ॥ ९८ ॥ नैतदपि समीचीन—मेषा सतीशिरोमणिः ॥ ज्ञास्यते तादवस्थं
 न । विष्णुस्तस्या अपि ध्रुवं ॥ ९९ ॥ नारदोऽलीकवादीति । मां मुकुंदोऽपि वेत्स्यति ॥ प्रत्युता-
 स्या यशोवादो । ऋविष्यत्यखिलेष्वपि ॥ १०० ॥ प्रसिद्धाया महासत्या । मूर्धन्यन्याख्यानमुत्कटं ॥
 तत्प्रदानभवं पापं । ममापि च लग्निष्यति ॥ १ ॥ एवं संकटपपायोधिं । मुरारेरिव मशतः ॥ लक्ष्मी-
 रिव समुत्पन्ना । नारदर्षेश्च शेषुषी ॥ २ ॥ दृष्ट्वा कुतश्चिदेतस्याः । सपत्नीमानयामि च ॥ सपत्नीजं
 स्त्रिया दुःखं । महाशय्यमिवास्ति हि ॥ ३ ॥ संचिंत्येति ततः स्थाना—दुह्याय नारदो मुनिः ॥
 स्फारताढ्यं च वैताढ्यं । जगाम तां विलोकितुं ॥ ४ ॥ तस्मिंश्च दक्षिणश्रेण्यां । राजकन्या मृगी-

मुग्धयाप्यविवेकिन्या—नया निस्त्रपया खलु ॥ ददृशेऽहं च नो दृग्भ्या—मुद्बुकीतुल्यया दिवा ॥
 ॥ ८३ ॥ तदास्या एव माहात्म्य—हानिः किल भविष्यति ॥ सर्वत्रापि प्रपूज्यस्य । किं मे मुनेर्ग-
 मिष्यति ॥ ८४ ॥ सत्यभामाथवा विष्णो—मुख्या देवी प्रवर्तते ॥ तथापमानितस्तर्हि । किंचिन्ना-
 रददूषणं ॥ ८५ ॥ अतःपरं परा कापि । मानिनी मानयोगतः ॥ माकार्षीदिहमावासं । गतस्य मम
 शीलिनः ॥ ८६ ॥ प्रसन्नो नारदो यस्य । कल्पवृक्षास्तदंगणे ॥ येन सार्धं विरोधित्वं । प्राप्तस्तस्या-
 पदोऽखिलाः ॥ ८७ ॥ लोक आबालगोपाल—प्रतीतस्य गरीयसः ॥ माञ्जयात्प्रत्ययस्यापि । हानि-
 र्मानवतो मम ॥ ८८ ॥ मत्तमेतामपायेऽहं । कथंचित्पातयामि चेत् ॥ तदा मे दुःखशांतिः स्या-
 बिद्धा तस्या अपि स्फुटं ॥ ८९ ॥ सत्यनामागृहे जाता—पमानाद्दुःखितो मुनिः ॥ एवं संकल्प-
 यामास । तत्र गत्वा कलिप्रियः ॥ ९० ॥ चतुर्दशभिः कुलकं ॥

अथ केन प्रकारेण । तस्याः कष्टं ददाम्यहं ॥ नारदो व्याकुलो जातः । सत्यभामार्तिचिंतना-
 त ॥ ९१ ॥ अथ विद्याधरस्याहं । मिलित्वा कस्यचिद्बहु ॥ अस्याः स्वरूपमालिख्य । फलके दर्श-
 यामि च ॥ ९२ ॥ रूपमस्याः समालोक्य । स संमोहितलोचनः ॥ अहंकारवतीमेता—मितोऽपह-

संहर्षेण महीयसा ॥ चिकीर्षुः सास्ति संमोहा—न्मनो मोहयितुं हरेः ॥ ७१ ॥ तस्मिन्नवसरे तस्याः
 । पृष्टे नारद आगतः ॥ भस्मधूसस्तिंगश्च । जटावान् वट्कलांशुकः ॥ ७२ ॥ नारदार्षिं न जानन्ती ।
 दर्पणे प्रतिबिंबितं ॥ बीजत्सं किमिदं रूपं । वक्रीकृत्याह सा मुखं ॥ ७३ ॥ चंद्रः कलांकितायोगा-
 न्मादृशां वदने तुलां ॥ कदाप्यलभमानः सन् । समुदेति द्विया निशि ॥ ७४ ॥ ततोऽत्र समये
 चेदं । कस्य रूपं जयंकरं ॥ शृंगाररसघाताय । समजायत हा विधे ॥ ७५ ॥ स्वरूपमीदृशं तस्या
 । निरीक्ष्याकर्णं वाचया ॥ विलक्षदवनो वेगा—न्मंदिगन्निगान्मुनिः ॥ ७६ ॥ श्रीदविलासकैला-
 स—सन्निभास्थानकात्ततः ॥ निर्गत्य नारदः कोपा—ज्जपं दातुमिवोद्यतः ॥ ७७ ॥ ये भवंति
 महात्मानो । विशुद्धाचारचारिणः ॥ एकाकित्वेन कस्यापि । भवने तैर्न गम्यते ॥ ७८ ॥ विशेष-
 तोऽतितामस्य—रूपलावण्यसंपदा ॥ उन्मत्ताया अबुद्धायाः । स्त्रियाश्च न हि धामनि ॥ ७९ ॥
 न दोषः सत्यज्ञामाया । अत्र दोषो ममैव हि ॥ अज्ञातकुलशीलाया । गेहेऽस्या गमनं कृतं ॥
 ॥ ८० ॥ यौवनेन च रूपेण । प्रवृत्तमानेन मत्तया ॥ एतस्मिन्नवतारेऽह—मनयैवापमानितः ॥ ८१ ॥
 सर्वदाहं त्वहंकार—धनो हंसगतिः क्षितौ ॥ अस्मि प्रद्योतनप्रोद्य—त्प्रद्योत इव हृद्यहृत ॥ ८२ ॥

यित्वेति कृष्णोऽवगु । नारदर्षेश्च सस्मितं ॥ ५९ ॥ हितैषी मम मित्रं च । ज्येष्ठो गुरुः सहोदरः ॥
वर्तसे परमाग्नीष्ट—स्त्वं प्राणेश्योऽपि वद्वज्रः ॥ ६० ॥ अतस्त्वत्तोऽस्ति किं गोप्यं । लोप्यं च वच-
नं तव ॥ मदंतःपुरनारीणां । पश्य स्वरूपमिहयां ॥ ६१ ॥ श्रुत्वेत्यसौ मुकुंदस्य । वाक्यमंतःपुरे ग-
तः ॥ निस्पृहाणां गतिः कापि । निषिध्यते न केनचित् ॥ ६२ ॥ अष्टाग्रमहिषीमुख्या । सत्यज्ञा-
मा मुरारिणा ॥ कृतास्ति प्रथमं तेन । वीक्षे तामेव वद्वभां ॥ ६३ ॥ विमृश्येति गृहे तस्याः । पौर-
स्यं नारदो मुनिः ॥ कौतुकाकुलितोऽवाली—चातुर्यादि परीक्षितुं ॥ ६४ ॥ तावत्पोम्शशृंगार-
परिधानाय ऋघने ॥ तयादौ मज्जनं चक्रे । शुद्ध्यगंधोदकादिभिः ॥ ६५ ॥ नेत्रयोरंजनं कर्णे-या-
मले कुंमले दधौ ॥ चारुमुक्ताफलोपेतं । नासिकाभूषणं तथा ॥ ६६ ॥ कलया विनिर्मितं चीन-
देशे गुरूपदिष्टया ॥ चारुचीनांशुकं कौमं । साधत्त प्रमदोत्तमा ॥ ६७ ॥ आदर्शमेकहस्तेन । गृ-
हीत्वाननसन्मुखं ॥ पुटं ललाटपट्टे सा । मुदा विरचयंत्यभूत ॥ ६८ ॥ पुष्पमाला गले हारो । ह-
स्तयोः कंकणे तथा ॥ किंकिणीमेखला कट्यां । देहे चंदनचर्चना ॥ ६९ ॥ लेपनं गंधधूत्याद्यैः
। कुचयोः कुन्त्रिकुंभयोः ॥ कणान्नूपुरमंध्योश्च । घंटिकाजालसंयुतं ॥ ७० ॥ एवंविधांश्च शृंगारान् ।

ऽपि पप्रच्छु—स्तिरेतरमादरैः ॥ अ्यानंदिताः स्थिता नेमि—रामकृष्णर्षिनारदाः ॥ ४८ ॥ नानादे-
 शमयीवार्तिः । प्रकुर्वाणाः समांसदः ॥ नारदं कियतीं वेलां । दृष्ट्वा स्थितममूमुदन् ॥ ४९ ॥ सौ-
 म्यास्यं विनयोपेतं । कलिकारमपीह तं ॥ मुदिताः सकला लोका । अज्ञासुः साधुश्रवणं ॥ ५० ॥
 यत्न स्याद्विजयी राजा । वरेण्यविनयी नयी ॥ तत्र प्रजापि तादृगृ हि । यथा राजा तथा प्रजा ॥
 ॥ ५१ ॥ ततः संसदि सर्वस्या—मयुद्यद्विनयेक्षणात् ॥ मुदितो नारदोऽवादी—दादरेण परेण तु
 ॥ ५२ ॥ अहं गोविंद गह्वामि । बहुषु स्थानकेषु च ॥ करोमि जिनयात्रां च । प्रणमामि मुनीश्व-
 रान् ॥ ५३ ॥ किंतु मे मानसी प्रीति—स्त्वगुणैस्त्वयि यादृशी ॥ न काप्यन्यत्र तादृश्य-भवज्जा-
 नीहि सर्वथा ॥ ५४ ॥ ततस्तव सुखी सौख्यै-दुःखैश्च दुःख्यतः परं ॥ इत्यन्योन्याश्रयो जात—
 स्त्वदीयसुखदुःखयोः ॥ ५५ ॥ यद्यथ स्यात्त्वदादेशो । व्रजित्वांतःपुरेष्वहं ॥ लावण्यसुंदरं रूपं । प-
 श्यामि ते मृगीदृशां ॥ ५६ ॥ लावण्येन विवेकेन । पुण्येन विनयेन च ॥ ते महिष्यादयः कां-
 ता—स्त्वद्योग्याः संति वा न हि ॥ ५७ ॥ विस्मयो नारदस्यामृत-चातुर्यादीक्षणे यथा ॥ कौतुकेन
 तथा विष्णो—रप्यसौ तद्विलोकने ॥ ५८ ॥ परीक्षा सहजेनैव । स्त्रीणां मम प्रविष्यति ॥ चिंत-

पूज्योऽसि चक्रवर्तिभिः ॥ ३६ ॥ तथापि हि स्मथाज्ञावा—सप्तचित्ततयापि च ॥ माहशामपि बालानां । पूजां गृह्णासि च स्तुतिं ॥ ३७ ॥ गुरुभिः स्तुतिभिर्नैन । संस्तुतस्तस्य देहिनः ॥ अल्पात्रिरपि तात्रिश्च । भक्त्याप्तस्यापि ऋस्पृशः ॥ ३८ ॥ दुर्गस्वर्गापवर्गादि । ददासि सहस्रं फलं ॥ नात्र चित्रं भवेद्युहि । महांतो नतवत्सलाः ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ देवा विम्बिता येन । मनुष्याश्च कदर्थिताः ॥ प्रसर्पद्दर्पकंदर्पः । सोऽप्यजीयत शैशवात् ॥ ४० ॥ त्वत्तस्ततः परो वीरो । धीरो न कोऽपि विष्टपे ॥ स्वहृन्नीरोपमः कर्म—पंके गांभीर्यवारिधिः ॥ ४१ ॥ नमो देवाधिदेवाय । नव्यलो-
कौघतायिने ॥ गीर्वाणकृतसेवाय । निःकारणोपकारिणे ॥ ४२ ॥ ब्रह्मज्योतिःस्वरूपाय । चिदानंद-
मयाय ते ॥ नम ॐकाररूपाय । ह्रींकारपरमात्मने ॥ ४३ ॥ योगान्यासकृतां नृणां । पिंडस्थपद-
धारिणे ॥ अर्हन् पदस्थरूपाय । रूपातीताय ते नमः ॥ ४४ ॥ रागद्वेषौ स्वयं मुक्त्वा । चात्मनः
प्रथमं हृदः ॥ परेषामपि चित्तात्त्व—मेव मोचयितुं क्षमः ॥ ४५ ॥ दद्याः शिवं हृदा ध्यातः । की-
र्तिं च कीर्तितो गिरा ॥ पूजितेन संपत्ती—स्त्रियापि च सुखावहः ॥ ४६ ॥ इति प्राज्यप्रकार-
भिः । स्तुतिभिः शिवशान्तिभिः ॥ स्तुत्वास्यान्नारदो नेमे—राज्ञया विष्टरे परे ॥ ४७ ॥ क्षेमं सर्वे-

॥ ३४ ॥ नारदोऽपि जगादौचै—मानितः सकृतोऽपि च ॥ देवागमिष्यमत्राहं । द्वेधापि पुरुषोत्तम
 ॥ ३५ ॥ तदाह्लादप्रदानानां । सज्जनानां प्रवाहशां ॥ रामादिपार्थिवानां चा—भविष्यदर्शनं कुतः
 ॥ ३६ ॥ शुभं ॥ उन्नयोरपि संतोषे । संजाते वाग्विलासतः ॥ द्वितीये विष्टरे कृष्णः । स्थितोऽव-
 शारदाज्ञया ॥ ३७ ॥ कांताकाननसंमोहं । विनार्जिततपोनिधिः ॥ अद्भुतं कामचारी च । शीलरत्न-
 धरोऽप्यसि ॥ ३८ ॥ ऋयोऽन्यपसन्नामध्ये । परदेशेषु गहसि ॥ चारु चित्तचमत्कार—कारं किंचिद्वि-
 लोकितां ॥ ३९ ॥ सोऽप्यूचे कृष्ण ऋषिष्व—परदेशपदेषु च ॥ महतामपि ऋपानां । पर्षसु जग्मि-
 वानहं ॥ ४० ॥ किंतु ते नगरीतुल्या । न दृष्टा नगरी मया ॥ तव नीतिसमा नीति—न क्वापि
 ददृशे पुनः ॥ ४१ ॥ धर्मस्य स्थापको यादृ—गर्वसे त्वं जनार्दन ॥ धर्मसंस्थापकोऽन्यत्र । न दृ-
 ष्टः क्वापि तादृशः ॥ ४२ ॥ यावदेवमुन्नौ वार्ता । प्रकुर्वीते मिथो मुदा ॥ तावत्तत्र त्रिलोकेशः ।
 क्रीडन् श्रीनेमिरागतः ॥ ४३ ॥ आगहंतं तमालोक्य । सत्र्याः सर्वेऽपि पार्थिवाः ॥ बलदेवो मुकुं-
 दोऽप्यु—दतिष्ठन्नारदोऽपि च ॥ ४४ ॥ निवेश्य विष्टरे सौवे । श्रीमंतं तं जगद्गुरुं ॥ संतुष्टो नारदः
 स्पष्टं । तुष्टवास्थिनेमिनं ॥ ४५ ॥ नाथ त्वं सर्वगीर्वाणे—विश्वैरपि पुरंदरैः ॥ बलदेववासुदेवैः ।

ज्या—मन्युहानादिकं कृतं ॥ तत्र तस्य समेतस्य । विहायोगतिविद्यया ॥ १४ ॥ कर्मण्डलजटाधारी
 । कलिकारी परस्परं ॥ निजचेतस्यहंकारी । सर्वचारी नमश्चरः ॥ १५ ॥ एवंविधोऽपि पूज्यः स ।
 ग्राह्यः सर्वनृपादिभिः ॥ सिद्धिं यात्यल्पसंसारी । ब्रह्मचारी यतोऽनिशं ॥ १६ ॥ रक्तः श्रीजिनधर्म
 च । विरक्तः कामिनीरते ॥ आसक्तः स्वप्रतिज्ञाया—मनासक्तश्छलाश्रये ॥ १७ ॥ स्वनिकेतनमेत-
 स्य । बहुमानं शिरोरपि ॥ यदि प्रदीयते तर्हि । किं मुनेर्गुणिना नृणा ॥ १८ ॥ विमृश्येति सरा-
 मेण । मुकुन्देन विवेकिना ॥ अमृत्युहाय निजे सिंहा—सने स उपवेशितः ॥ १९ ॥ निवेश्य
 तत्र तं कृष्णः । स्वागतप्रश्नपूर्वकं ॥ उवाच विनयेनोच्चैः । स्वामिन्नद्य कृतार्थितः ॥ २० ॥ अद्य
 भाग्योदयो जातो—ऽवतारः सफलो मम ॥ अद्य सर्वार्थसंसिद्धि—रद्य प्रज्ञाएनेकशः ॥ २१ ॥
 अद्य मे परमा प्रीति—रद्य वा महती मतिः ॥ अद्य मे परमा स्याति—स्थानीतितमोदतिः ॥
 ॥ २२ ॥ समायातः पुमान् गेह—मन्युहानेन वा गिरा ॥ यदि संतोष्यते तर्हि । स्वस्यैव गौरवं
 भवेत् ॥ २३ ॥

इति स्तुतिमयैर्वार्क्यैः । स्नेहलौर्विनयान्वितैः ॥ नारदं प्रीणयामास । वासुदेवो मुदा तदा ॥

दत् ॥ २ ॥ इतो विमानमाकाशा—दुत्तरदृश्ये दृशा ॥ सदस्यां हृद्यपरिधौ—स्तेजःपुञ्जविराजितं
 ॥ ३ ॥ इदं विद्याधराणां किं । किं वा सुपर्वणामिदं ॥ तदेत्यालोभ्यमालोक्य । शशंकिरे सन्ना-
 मदः ॥ ४ ॥ अत्यासन्ने समाधाते । ऊहापोहौ विमुच्यते ॥ ज्ञात्वा तं नारदमेव । चिन्तेदुर्निजसं-
 शयं ॥ ५ ॥ नारदस्तत उत्तीर्य । पवित्रचित्रवेषभृत् ॥ शीलावधिनिधिस्तत्र । गुणानां समुपेयिवा-
 न् ॥ ६ ॥ स्त्रीसंसर्गपरित्यागात् । कश्चित् कश्चिन्नैः स्वयतः ॥ पुमान् कश्चिद्रसत्यागात् । कश्चि-
 द्वार्धकयोगतः ॥ ७ ॥ गत्वा कश्चिदरण्ये च । स्थित्वा कश्चिन्निर्लोचये ॥ कश्चिदेककितं कृत्वा ।
 मुक्त्वा कश्चिद् गृहादिकं ॥ ८ ॥ सामग्रीविरहात्कश्चि—त्कश्चिद् भूमीशसाध्वसात् ॥ कश्चिद्व्यावय-
 शून्यानां । स्त्रीणां रूपविलोकनात् ॥ ९ ॥ यस्मात्सिंहादिघ्नीतिर्न । विद्यासिद्धिर्यतो भवेत् ॥ य-
 स्माच्च भाग्यसौभाग्यं । यस्मात्सिद्धिः शरीरिणां ॥ १० ॥ अतःपुरेषु 'भृपानां । गत्वा स्त्रीरूपदर्शनं
 ॥ कथाहास्यविनोदानां । करणं तासु निर्भयं ॥ ११ ॥ प्रवर्तनं यद्वह्निभिः । स्मरसंहारतः क्षणं ॥
 कुतुहलेन भृपाला—दिषु संग्रामकारणं ॥ १२ ॥ तथापि मानसब्राह्मी—वपुःशुद्ध्या स्वजन्मतः ॥
 अद्भुतं नारदस्यैत—तस्य शीलस्य पालनं ॥ १३ ॥ तयोदशभिः कुलकं ॥ मत्वेति रामकृष्णा-

॥ पीयंते गुरुवाक्यानि । धीयंते च गुणालयः ॥ २९ ॥ ब्राह्मी यत्र रसा तत्र । न स्यादिति विरो-
धिता ॥ विद्वत्सुखिताभ्यां सा । जनैर्यत्र निराकृता ॥ ३० ॥ त्रिवर्गेऽपि रसाद्धर्मे । यशोऽद्भूद्वन-
वये ॥ सर्वत्र ख्यातिमत्तस्य । ख्यातिर्धर्माच्च जायते ॥ ३१ ॥ धर्मेऽशराजधानीव । सौख्यैरिन्द्रपुरी-
व या ॥ न्यायेन यास्त्ययोध्येव । द्रविणैरलकेव या ॥ ३२ ॥ राज्यं पालयतो हरेः सहलिनः श्री-
द्वारिकायां तदा । पारावारतटे दशार्हयदुजिः सत्रा पवित्राकृतेः ॥ ३३ ॥ ऋपाः केचिददौक्यम्विजकनीः
खानीः सुरूपश्रिया—मथान केचिदिद्रांश्च केचिदवनौ वस्त्वद्भुतं केचन ॥ ३४ ॥ इति पंक्तिच-
क्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रे रामकृष्णारिष्ट-
नेमिजनकंसवधद्वारिकानिवेशराज्यपालनवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीस्तु ॥

॥ अथ चतुर्थः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यदा सभायां च । सुधर्मयामिव श्रिया ॥ बभौ वज्रीव गोविंदो । यादवैर्नर्जरेऽस्वि ॥
॥ १ ॥ युवराजोपमं रामं । दशार्हान्न सुदशान् दश ॥ ऋपान् सन्यानमात्यांश्च । सोऽपराजयमूमु

कृष्णकांत्या लसद्भूप—वतीनां बहुयोषितां ॥ संप्राप्यंते महाभोगाः । पुरुषेणाथवा न हि ॥ १६ ॥
 इतीव तत्परीक्षार्थं । कृष्णरूपधरोऽपि च ॥ भोगानर्जुक्त कृष्णोऽय—न्यासां प्राज्येष्टयोषितां ॥
 ॥ १७ ॥ युग्मं ॥ कपोलमूलयोर्निर्ध—हानलोलुपषट्पदाः ॥ प्रोत्तुंगा द्विरदा यस्या—धुरैरावतकट्प
 नां ॥ १८ ॥ मेयमध्या मुखे क्षामाः । पीनाः पश्चिमभागयोः ॥ लंबकर्णां लरोऽमानाः । स्कंधोऽग्रा
 जविनो हयाः ॥ १९ ॥ कणंतीभिरदभ्राजिः । किंकिणीप्रिर्विभृषिताः ॥ केतुजिश्चित्रयंतः खे । र-
 ध्या यस्य सदाप्रवन् ॥ २० ॥ एकाकित्वेति साहस्रा । लक्षाः शतनियोधिनः ॥ विपत्तयो विपक्षा-
 णां । पत्तयो यस्य ऋग्निः ॥ २१ ॥ संख्यायां विद्यमानाया—मपि यस्य बलं सदा ॥ अ्यसंख्यात-
 तथा लोकै—र्निगद्यते प्रतापतः ॥ २२ ॥ प्रमाणं राजधर्मं स्या—दाज्ञाया एव ऋपतेः ॥ समुद्र-
 विजयादीशा । अथाज्ञां तस्य चक्रिरे ॥ २३ ॥ कालेन कालधर्मस्य । जरायाश्चाप्यसंभवात् ॥ यत्न
 भौवनसंपन्ना । यादवा निर्जरा इव ॥ २४ ॥ पुण्यलावण्यधारिण्यो । मोहिन्यो भर्तृचेतसां ॥ हारि-
 ण्योऽपरचित्तानां । स्त्रियो देवांगना इव ॥ २५ ॥ यद्यपि तत्र दीनास्या । दानार्थिनो न याचकाः
 ॥ तथापि परदेशेभ्यः । समेतानामयं विधिः ॥ २६ ॥ दीयंते यत्र दानानि । चीयंते सुकृतानि च

एणं च । वधूवक्त्राब्जरोचिषां ॥ ४ ॥ शुग्मं ॥ यस्य दीप्रप्रतापस्य । पुरतो हारितो दिवा ॥ रात्राव-
 स्तमिवाप्नोति । तेजःपुंजोऽपि गोपितः ॥ ५ ॥ यस्य वक्त्रस्य सौम्यत्वं । दृष्ट्वा कुमुदिनीपतिः ॥ म-
 न्ये स्वस्मिन् विदन्मनः । रात्रावुदेति लज्जितः ॥ ६ ॥ संग्रामस्य पुरो यस्यो—त्कटद्विदर्पमर्दिनः
 ॥ सर्वेऽपि तत्यजुर्गेवं । विश्वेऽपि वीरमानिनः ॥ ७ ॥ परिश्वस्तेऽर्थिनां नैःस्वये । येन द्रव्यप्रदानतः
 ॥ दानेह्यां तदज्ञावेऽत्र । व्यंस्मास्यत्सितोदरः ॥ ८ ॥ सत्यज्ञामा प्रिया सत्य—ज्ञायुता तस्य शा-
 र्ङ्गिणः ॥ पुण्यलावण्यनैपुण्य—धन्यानन्यवरेण्यहत् ॥ ९ ॥ रतिप्रीती रतिप्रीते । रूपेण विजिते
 यया ॥ पतिस्तयोरनंगोऽनृ—न्मन्येऽस्याश्च चतुर्भुजः ॥ १० ॥ अष्टाग्रमहिषीमध्ये । यथेन्द्रस्य शची
 वरा ॥ रूपशीलेन विख्याता । सत्यज्ञामा हरेस्तथा ॥ ११ ॥ भोग्यभोगान् यथा भुंक्ते । शब्द्या स-
 ह शतक्रतुः ॥ सावित्र्या च यथा ब्रह्म । पर्वत्या शंकरो यथा ॥ १२ ॥ मोहिन्या विद्ययेवोच्चैः ।
 स मोहितः कलाश्रिया ॥ भोगान् भुंक्ते तथा सार्धं । महिष्या सत्यज्ञामया ॥ १३ ॥ शुग्मं ॥ विष-
 यव्याप्तचित्तोऽपि । महिष्या सह मानवः ॥ न भुंक्ते प्रायशो भोगान् । भुंक्ते चेद्विरमेद् भुतं ॥ १४ ॥
 प्रीतिपात्रं महिषीयं । सत्यज्ञामा हरेरभृत् ॥ तथापि न तथा साकं । भोगेभ्यो व्यग्रमत्स हि ॥ १५ ॥

ए । दीनादिकशरीरिणु ॥ स्वप्नुजार्जितवित्तानि । ददत्यत्र स्थिता जनाः ॥ ए३ ॥ संतोषिणः स्व-
 दारेषु । परोपकृत्यतोषिणः ॥ श्रोगिनोऽपि स्वसंतत्यै । शीलं च पालयंत्यमी ॥ ए४ ॥ तपसा ह-
 न्यते कष्टं । तपसा सिद्धिराग्यते ॥ तपसा क्षीयते व्याधि—स्तपांसि विदधत्यमी ॥ ए५ ॥ उत्प-
 द्यते म्रियंते च । जीवाः संसारवर्तिनः ॥ दुःखिनः सुखिनः केऽपि । ज्ञावयंत्यपि ज्ञावनां ॥ ए६ ॥
 न हि स्वार्थं विना माता । पिता भ्राता सुताः स्त्रियः ॥ मत्वेति गुरुपाश्वेऽत्र । दीक्षामाददते गिनः
 ॥ ए७ ॥ गृह्णति तदसक्ताश्च । व्रतानि द्वादशानिशं ॥ धरंति धरणीं धीरा । वीराः कुकर्मनाशने
 ॥ ए८ ॥ आवाढ्यादपि कंदर्प—दर्पजेतुर्जिने शितुः ॥ श्रीनेमेश्वरणाञ्जो ज—क्षरद्वेणुपविविता ॥
 ॥ ए९ ॥ नवमो बलदेवोऽब । संजातो युवराजवत् ॥ विमात्रेयोऽपि बिभ्राणः । स्नेहं कृष्णे सदा-
 धिकं ॥ ६०० ॥ कृष्णोऽब राजते कृष्ण—कांतिरपीनपीनरुक् ॥ प्रतापेन धरन् राज्यं । नवमो वासु-
 देवकः ॥ १ ॥ पुरंदरपुरीतोऽसा—वित्यधिका पुरी वरा ॥ ऋरिभूषणभूषाग्निः । शक्रपूःसन्निभापि च
 ॥ २ ॥ अष्टादशभिः कुलकं ॥ अहोरात्रं प्रकाशित्वा—देवाधिकोऽर्कतेजसः ॥ प्राप्तीसरप्रतापो
 द्रा—कृष्णस्य वसुधेशितुः ॥ ३ ॥ चित्रं कुलयोद्धासी । विनाशी परिपंथिनां ॥ उत्कथानां नृपा-

वतीं पुरीं ॥ ८२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ प्रदत्ताज्ञा सुरेन्द्रेण ! दासिता धनदेन तु ॥ आश्रिता रामकृ-
 ष्णाभ्यां । साधाढोभां वचोऽतिगां ॥ ८३ ॥ तत्रौकस्वसन् कुबेरचितेष्वैर्दशार्हा हली । दैत्यारि-
 श्च परेऽपि सर्वयदवो गोविन्दनिर्देशतः ॥ रूप्यस्वर्णमयैर्धनैश्च वसनैः पात्रैर्ववर्षां बुद्धि—धीन्यैः सा-
 र्धदिनत्रयं जनकृते तां पूरयन् यक्षपः ॥ ८४ ॥ अलकास्ति पुरीयं किं । किं वा देवेन्द्रपूरियं ॥ अ-
 न्यदेशागता लोका । यां वीक्ष्येति शशंकिरे ॥ ८५ ॥ तर्कयन्ति पुनस्तेत—न सा कैलाससंस्थि-
 ता ॥ न सापि यतः सा तु । द्वाश्वतत्वेन शोचिता ॥ ८६ ॥ इयं तु पृथिवीपीठे । वैषम्येण वि-
 वर्जिता ॥ पारावारसमीपेऽस्ति । सुखमासुखमाश्रिता ॥ ८७ ॥ जात्कारिता लसत्कीर्ति—नर्नवोदयं
 वधूस्त्रिव ॥ श्रीदेन स्वर्णमाणिक्यै—भूषितास्ति प्रमोदतः ॥ ८८ ॥ तथा तत्र स्थिता देवाः । श्व-
 सूनि मनागपि ॥ ददतेऽर्थिनृणां नैव । प्रसन्नाः प्रार्थिता अपि ॥ ८९ ॥ देवी युक्ता सुरैः प्राग्-
 या । सा परैरपि ब्रुज्यते ॥ प्रत्यहं विषयासक्ता । न शीलं पालयन्ति ते ॥ ९० ॥ कृत्वा तपांसि ब्रू-
 यांसि । बुभुक्षिरा द्युतो गताः ॥ पौरुषीमात्रमप्येते । न कुर्वन्ति कदाचन ॥ ९१ ॥ प्रभ्रुतैश्चर्यजा-
 सत्वेन । सर्वदा तदवस्थया ॥ जराधिव्याध्यन्नावाप्ते । ज्ञावना भावयन्ति न ॥ ९२ ॥ सप्तक्षेत्राविशेषे-

माव्यवान् दक्षिणादिशि ॥ पश्चिमायां सौमनस । लुदीच्यां गंधमादनः ॥ ७१ ॥ ततः पीतांबरे पी-
 तां—वराय धनदो ददौ ॥ वरं माव्यं किरीटं च । कौस्तुभाख्यं महामणिं ॥ ७२ ॥ धनुः शार्ङ्गं च
 तूणीश—वक्ष्यमार्गणौ गदां ॥ कौमोदकीं नंदकं च । खड्गं तादृग्ध्वजं रथं ॥ ७३ ॥ नीलवस्त्रे
 च रामाय । रथं तालध्वजं तथा ॥ मुशलं वनमालां च । तूणौ पूर्णशरौ हलं ॥ ७४ ॥ दशार्ह-
 न्यो दशरथोऽपि । नृषणान्यपराणि च ॥ धनदः प्रददौ प्रीत्यै । राममाधवयोस्तदा ॥ ७५ ॥ एकं
 तु कृष्णवासाय । प्रदानं हारिकापुरः ॥ वात्सल्यमीदृशं चान्यद् । ब्रूमः श्रीदस्य कान् गुणान् ॥ ७६ ॥
 जानंतो वासुदेवत्वं । कृष्णस्य यदवोऽखिलाः ॥ पश्चिमांभोनिधेस्तीरे—ऽभिषेकं चक्रिरे मुदा ॥
 ॥ ७७ ॥ सिद्धसिद्धार्थसूतेन । रामस्य प्रेरितो रथः ॥ हरेर्दार्ढ्यसंज्ञेन । हारिकाजिमुखं तदा ॥
 ॥ ७८ ॥ अन्येऽपि यादवाः स्वान् स्वान् । सज्जीकृत्य रथांस्ततः ॥ जन्या इव वरेणासा—स्तान्यां
 सार्धं तदाचलन् ॥ ७९ ॥ अस्मात्रैश्वरवादित्रै-श्वरुर्विधैः प्रमोदतः ॥ वाद्यमानैर्महाध्वानै-र्गीतगा-
 नैर्मृगीदृशां ॥ ८० ॥ गीयमानैर्जनैः प्रोच्य—मानैर्जयजयास्वैः ॥ दीयमानैर्महादानै-र्नृयमानैर्म
 होत्सवैः ॥ ८१ ॥ कुबेरेण समं राम—गोविंदौ प्रविवेशतुः ॥ स्वविमाने मृगांकार्का—विव द्वार-

वतीं पुरीं ॥ ८२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ प्रदत्ताज्ञा सुरेण ! दासिता धनदेन तु ॥ आश्रिता रामकृ-
 ष्णाभ्यां । साधाढोभां वचोऽतिगां ॥ ८३ ॥ तत्रौकस्वसन् कुबेरचित्तेष्वैर्दशाहो हली । दैत्यारि-
 श्व परेऽपि सर्वयद्वो गोविन्दनिर्देशतः ॥ रूप्यस्वर्णमयैर्धनैश्च वसनैः पार्वैर्वर्षाबुजि—धीन्यैः सा-
 र्धदिनत्रयं जनकृते तां पूरयन् यक्षपः ॥ ८४ ॥ अलकास्ति पुरीयं किं । किं वा देवैर्दृष्टपूर्वम् ॥ अ-
 न्यदेशागता लोका । यां वीक्ष्येति शशंकिरे ॥ ८५ ॥ तर्कयंति पुनस्तै—न सा कैलाससंस्थि-
 ता ॥ न सापि यतः सा तु । शश्वतत्वेन शोभिता ॥ ८६ ॥ इयं तु शुश्रिवीपीठे । वैषम्येण वि-
 वर्जिता ॥ पारावारसमीपेऽस्ति । सुखमासुखमाश्रिता ॥ ८७ ॥ जात्कारिता लसत्कीर्ति—नर्नोदेयं
 वधूस्त्रिवि ॥ श्रीदेन स्वर्णमाणिक्यै—भूषितास्ति प्रमोदतः ॥ ८८ ॥ तथा तत्र स्थिता देवाः । ग्व-
 स्तूनि मनागपि ॥ ददतेऽर्थिनृणां नैव । प्रसन्नाः प्रार्थिता अपि ॥ ८९ ॥ देवी युक्ता सुरैः प्राण-
 या । सा परैरपि भुज्यते ॥ प्रत्यहं विषयासक्ता । न शीलं पालयंति ते ॥ ९० ॥ कृत्वा तपांसि नृ-
 यांसि । बुभुक्षिरा इतो गताः ॥ पौरुषीमात्रमप्येते । न कुर्वन्ति कदाचन ॥ ९१ ॥ प्रभृतैश्चर्यजा-
 त्वेन । सर्वदा तदवस्थया ॥ जराधिव्याध्यन्नावृत्ते । प्रावना भावयंति न ॥ ९२ ॥ सप्तक्षेत्राविशेषे-

माव्यवान् दक्षिणादिशि ॥ पश्चिमायां सौमनस । उदीच्यां गंधमादनः ॥ ७१ ॥ ततः पीतांबरे पी-
तां—वराय धनदो ददौ ॥ वरं माव्यं किरीटं च । कौस्तुभाख्यं महामणिं ॥ ७२ ॥ धनुः शार्ङ्गं च
तूणीरा—वक्त्रयमार्गणौ गदां ॥ कौमोदकीं नंदकं च । खड्गं ताद्व्यध्वजं रथं ॥ ७३ ॥ नीलवस्त्रे
च रामाय । रथं तालध्वजं तथा ॥ मुशलं वनमालां च । तूणौ पूर्णेशरौ हलं ॥ ७४ ॥ दशार्ह-
त्र्यो दशत्र्योऽपि । नृषणान्यपराणि च ॥ धनदः प्रददौ प्रीत्यै । राममाधवयोस्तदा ॥ ७५ ॥ एकं
तु कृष्णवासाय । प्रदानं हारिकापुरः ॥ वात्सल्यमीदृशं चान्यद् । ब्रूमः श्रीदस्य कान् गुणान् ॥ ७६ ॥
जानंतो वासुदेवत्वं । कृष्णस्य यदवोऽखिलाः ॥ पश्चिमांभोनिधेस्तीरे—ऽभिषेकं चक्रिरे मुदा ॥
॥ ७७ ॥ सिद्धसिद्धार्थसूतेन । रामस्य प्रेरितो रथः ॥ हरेर्दारुकसंज्ञेन । हारिकाचिमुखं तदा ॥
॥ ७८ ॥ अन्येऽपि यादवाः स्वान् स्वान् । सज्जीकृत्य रथांस्ततः ॥ जन्या ह्यवरेणासा—स्ताभ्यां
सार्धं तदाचलन् ॥ ७९ ॥ अमार्त्रैश्चित्रवादित्रै—श्रुतुर्विधैः प्रमोदतः ॥ वाद्यमानैर्महाध्वानैर्गीतगा-
नैर्मृगीदृशां ॥ ८० ॥ गीयमानैर्जनैः प्रोच्य—मानैर्जयजयारवैः ॥ दीयमानैर्महादानैर्—भूयमानैर्म-
होत्सवैः ॥ ८१ ॥ कुबरेण समं राम—गोविंदौ प्रविवेशतुः ॥ स्वविमाने मृगांकार्का—विव द्वार-

प्रद्युम्नः ॥ ऐशान्यां कृणुतातस्य । कुबेरहृदनामभृत ॥ ५९ ॥ स्त्रीविहारकृमः पृथ्वी-पात्रमार्गस्य सन्निधौ
चरित्रं ॥ जग्रसेनावनीनाथ—प्रासादस्तत्र राजते ॥ ६० ॥ मंदारतरुसंदोह—युताः सर्वेऽपि सुंदराः ॥ प्रा-
सादास्तत्र राजन्ते । भृशं प्राकारकेतुभिः ॥ ६१ ॥ प्रासादः सर्वतोन्नद्धः । सर्वतो न्यद्रजामुखः ॥ स-
दृष्टादृशमोऽवृत । स्वर्णरत्नमयो हरेः ॥ ६२ ॥ प्रासादो हलिनश्चापि । चतुरस्रोऽन्यवद्वरः ॥ गवा-
क्षमंडितः स्वर्ण—रत्नराजिविश्रजितः ॥ ६३ ॥ सन्नैका सन्निधौ तस्य । राजतेऽतिमनोहरा ॥ सुध-
मसिखीसंकाशा । नूरिस्तंभमनोहरा ॥ ६४ ॥ ध्यार्हतप्रतिविंबाना—मष्टोत्तरशतेन तु ॥ सिद्धायत-

७७

नवत्तव । जिनेन्द्रायतनं कृतं ॥ ६५ ॥ शालिपांचालिकस्तंभं । जात्यहेमविनिर्मितं ॥ तोरणजात-
कै रेजे । तत्सन्नागर्जंगं वरं ॥ ६६ ॥ दीर्घिकासारकासार—चैत्यवापीवनानि च ॥ कुबेरो रचया-
मास । हुतं दिव्यस्वशक्तितः ॥ ६७ ॥ विजिर्विशेषकं ॥ एकाकिनोऽपि कुर्वन्ति । नृलोकं स्वर्वि-
मानवत ॥ देवाः स्वशक्तितस्तूर्णै । सर्वशोभासमन्वितं ॥ ६८ ॥ देवल्लोके तु देवानां । विमाना-
नि च नूरिशः ॥ नृल्लोकेऽपि तथा कुर्वे । सांप्रतं निजशक्तितः ॥ ६९ ॥ इतीव वासुदेवाय । कृत्वा
द्वारवती मुदा ॥ दत्ता श्रीदेन संतुष्ट-मानसेन शुभास्पदा ॥ ७० ॥ शुभं ॥ उज्जयंतः पुरस्तस्या ।

भाद्रपदवशोभना ॥ ४७ ॥ अष्टादशकरोत्तुंगं । नवहस्तमितं द्वितौ ॥ द्वादशहस्तविस्तारं । प्राकारं
तत्र सोऽकरोत् ॥ ४८ ॥ जरासंभवत्तं माणा—द्वितीय धनदो विदम् ॥ परिषां परितस्तस्या—अक्रे-
ऽद्विजलपूरितां ॥ ४९ ॥ तत्र केचन वृत्ताश्च । चतुरस्ताश्च केचन ॥ त्र्यस्ताः केचिद्विरिक्तशः । के-
चन स्वस्तिकोपमाः ॥ ५० ॥ केचिच्च सर्वतोन्नदा । वर्धमानाश्च केचन ॥ द्यायता मंदराः केचि-
द्वतंसाश्च केचन ॥ ५१ ॥ प्रासादा इति नामानो । लङ्कास्तत्र चक्रिरे ॥ केचिदेकैकधुमाश्च ।
द्विधुमाः संति केचन ॥ ५२ ॥ त्रिधुमाश्च चतुर्धुमाः । पंचधुमाश्च केचन ॥ षट्धुमाश्च तथा सप्त
—धुमास्तेन विचक्रिरे ॥ ५३ ॥ जात्यस्वर्णमणिजिश्च । चैत्यानि श्रीमदर्हतां ॥ चत्वरेषु च शृं-
गाटे—ध्वकर्षितस सहस्रशः ॥ ५४ ॥ समुद्रविजयेऽस्या—त्रेय्यां दिशि चकार सः ॥ प्रासादं द्वा-
तर्कौत्रं स—प्राकारं स्वस्तिकाकृतिं ॥ ५५ ॥ अङ्कोन्यस्तिमितप्रोद्य—त्प्रासादौ दक्षिणादिशि ॥
नंद्यावर्तगिरिर्बृहत्—संज्ञामन्वतां क्रमात् ॥ ५६ ॥ प्रासादः सागरस्यापि । नैऋत्याख्यविदिश्यन्नतः ॥
पंचमस्य च षष्ठस्य । प्रासादौ वर्धमानकौ ॥ ५७ ॥ वायव्यां धरणस्याधु—त्प्रासादः पुष्कराजिधः ॥
पूरणस्य ततोऽध्यासी—द्वालो कदर्शनस्ततः ॥ ५८ ॥ अग्निचंद्रस्य तत्पार्श्वे । विमुक्तोऽनवदाख्यया

भानृयस्त्वशोभना ॥ ४७ ॥ अष्टादशकरोत्तुंगं । नवहस्तमितं द्वितौ ॥ द्वादशहस्तविस्तारं । प्राकारं
 तत्र सौऽकरोत् ॥ ४८ ॥ जरासंधबलं मागा—द्वितीव धनदो विदन् ॥ परिखां पस्तिस्तस्या—श्रक्ने-
 ऽब्धिजलपूरितां ॥ ४९ ॥ तत्र केचन वृत्ताश्च । चतुरस्राश्च केचन ॥ त्र्यस्राः केचिद्द्विस्क्रुताः । के-
 चन स्वस्तिकोपमाः ॥ ५० ॥ केचिच्च सर्वतोऽग्रा । वर्धमानाश्च केचन ॥ आयाता मंदराः केचि-
 दवतंसाश्च केचन ॥ ५१ ॥ प्रासादा इति नामानो । लक्षशस्तत्र चक्रिरे ॥ केचिदेकैकभ्रूमाश्च ।
 द्विभ्रूमाः संति केचन ॥ ५२ ॥ त्रिभ्रूमाश्च चतुर्भ्रूमाः । पंचभ्रूमाश्च केचन ॥ षड्भ्रूमाश्च तथा सप्त
 —भ्रूमास्तेन विचक्रिरे ॥ ५३ ॥ जात्यस्वर्णमणिजिश्च । चैत्यानि श्रीमदहतां ॥ चत्वरेषु च श्रृं-
 गाटे—ष्वकर्षीत्स सहस्रशः ॥ ५४ ॥ समुद्रविजयेऽस्या—मेय्यां दिशि चकार सः ॥ प्रासादं शा-
 तकौत्रं स—प्राकारं स्वस्तिकाकृतिं ॥ ५५ ॥ अद्भ्योऽन्यस्तिमितप्रोद्य—प्रासादौ दक्षिणादिशि ॥
 नंद्यावर्तनिस्क्रुट—संज्ञामग्नवतां क्रमात् ॥ ५६ ॥ प्रासादः सागरस्यापि । नैऋत्याख्यविदिश्यभूत् ॥
 पंचमस्य च षष्ठस्य । प्रासादौ वर्धमानकौ ॥ ५७ ॥ वायव्यां धरणस्याभू—प्रासादः पुष्कराग्निधः ॥
 पूरणस्य ततोऽप्यासी—दालोकदर्शनस्ततः ॥ ५८ ॥ अग्निचंद्रस्य तत्पार्श्वे । विमुक्तोऽत्रवदाख्यया

तीयायां त्रियामाया—मष्टमस्य प्रज्ञावतः ॥ आसनदौभनात्तस्य । प्रसन्नोऽनिमिषोऽज्ञावत ॥ ३७ ॥
 पांचजन्यं सुघोषं च । रत्नदाम मनोहरं ॥ दिव्यांशुकं ददौ देवो । वासुदेवाय तुष्टितः ॥ ३८ ॥ न-
 द्वैतस्य मनुष्यस्या—वष्टन्नः शरणार्थिनः ॥ महते सुकृताय स्या—द्वितीवोवाच सौजसा ॥ ३९ ॥ न-
 ध्यातः कथं स्मृतश्चाहं । गोविंद वद कारणं ॥ सुस्थितो नामतो नाकी । किं ते कृत्यं करोम्यहं ॥
 ॥ ४० ॥ तद्वाक्यात्स्नेहलात्सद्यः । प्रीतोऽवादीज्जनार्दनः ॥ या दत्ता पूर्वविष्णूनां । वासाय द्वारिका
 पुरी ॥ ४१ ॥ सांप्रतं तदज्ञावेना—ह्यादिताब्धिजलैस्त्वया ॥ प्रदेहि प्रकटीकृत्य । तद्वासाय ममापि
 तां ॥ ४२ ॥ नमिति प्रतिपन्नोऽपि । सोऽवक्पृहामि वज्रिणं ॥ स्वस्वामिवचसा कृत्यं । संपूर्णफल-
 दायि हि ॥ ४३ ॥ कृष्णेन वरमित्युक्तः । स देवः शक्रसन्निधौ ॥ गत्वा च विनयादुचे । विनयो
 हि महाफलः ॥ ४४ ॥ मथुरात द्दहायातः । प्रभोऽस्ति नवमो हरिः ॥ मत्पार्श्वे याचते द्वार—वतीं
 वासाय वासव ॥ ४५ ॥ ततः श्रीदस्य दत्ताज्ञा । हरिणा त्वं प्रदेहि तां ॥ इत्याज्ञां प्राप्य संतुष्टो-
 ऽन्नवद्वैश्रमणो भृशं ॥ ४६ ॥ एकं तु विष्णुवासाय । दानमन्यद्विभोर्वचः ॥ इति रत्नमयीं चक्रे । न-
 गरीं तां सितोदरः ॥ ४७ ॥ द्वादशयोजनायामा । नवयोजनविस्तरा ॥ कृता स्वशक्तिरस्तेन । शो-

म्य च ॥ जनितः प्रथमोद्धारो । यावापि भरतेन तु ॥ ३६ ॥ इन्द्रस्य पुस्तः ख्यातः । स सीमंधर-
 शंभुना ॥ तीर्थं शत्रुंजयो यत्न । घोरपापविनाशकः ॥ ३७ ॥ अतिमुक्तोक्तविश्वासा—दतिमुक्तभ-
 यः सुखैः ॥ समुद्रविजयो राजा । सुराष्टराष्ट्रमापतत ॥ ३८ ॥ दशभिः कुलकं ॥ श्रीशत्रुंजयंती-
 र्धस्य । द्वितीयं शिखरं महत् ॥ यत्रास्ति गिरिनागरख्यं । सर्वसिद्धिनिबन्धनं ॥ ३९ ॥ अयुक्ता का-
 मिनी युक्ता । ऋयो रूपवती सती ॥ पालनं ब्रह्मचर्यस्य । यत्न तत्रातिदुष्करं ॥ ४० ॥ इतीव ज्ञा-
 नवान्नेमि—विचार्य निजमानसे ॥ आरुरोहोज्जयंताडि—र्यत्र पर्वतच्छरणं ॥ ४१ ॥ प्रतिश्रुतो म-
 र्गैवायं । स्वीकृतं पालयेद्बुधः ॥ तत्रैवेतीव चक्रेऽर्हत् । त्रीणि कल्याणकानि सः ॥ ४२ ॥ लज्ज-
 यंताचलात्तस्मा—त्यतीच्युत्तरभागके ॥ यादवा द्वादशकुल—कोट्यः स्वशिबिराण्यधुः ॥ ४३ ॥ स-
 त्यभामा हरेः कान्ता । तत्र द्वौ सुधुवेगजौ ॥ भानुभामरसंज्ञाकौ । शानुन्निर्भानुञ्चासुरौ ॥ ४४ ॥
 दिवसे क्रोष्टुकिप्रोक्ते । स्नानं विधाय माधवः ॥ संप्रसादयितुं देव—मर्चयामास वारिधिं ॥ ४५ ॥
 स्थित्वैकत्र पदे तत्र । पवित्रे पुरुषोत्तमः ॥ उपवासत्रयं चक्रे । न सिद्धिर्हि तपोविना ॥ ४६ ॥ अ-
 धिष्ठाता समुद्रस्य । लवणाख्यस्य निर्जरः ॥ आराधितो मुकुन्देनो—पवासवितयेन तु ॥ ४६ ॥ तु-

वन्नायतौ नः किं । भावि प्रसद्य तद्वद ॥ १४ ॥ सोऽपि प्रोवाच युष्माकं । का चिंता तमसस्ततेः ॥
 द्वाविंशतितमो यत्रा—हृन्नेमिर्जाति जानुवत् ॥ १५ ॥ एतौ मुशब्धिगोविंदौ । जरासंधं निहत्य च
 ॥ बलदेववासुदेवौ । त्रिखंडेशौ प्रविष्यतः ॥ १६ ॥ जरातार्धाधिपावेता—वतिख्यातार्धचक्रिणौ ॥
 सुपर्ववासितद्धार—वत्यां राज्यं करिष्यतः ॥ १७ ॥ अतिमुक्तमुखादेवं । श्रुत्वा संतुष्टमानसः ॥ वि-
 ससर्ज मुनिं नत्वा । श्रीनेमिजगवत्पिता ॥ १८ ॥ सर्वेष्वपि जरातेषु । सर्वैश्वर्यवतेषु च ॥ तुल्यत्वे-
 ऽपि विशिष्टं य—तीर्थशत्रुंजयस्थितेः ॥ १९ ॥ जरातेऽत्रापि षट्खंम्ना । वैताल्यखंडितास्त्रयः ॥ त-
 त्रापि बहवो देशा । आर्यानार्यप्रज्ञेदतः ॥ २० ॥ जननेन जिनानां च । ते सार्धपंचविंशतिः ॥
 आर्याः स्युरपरेऽनार्या—स्तद्विपरीतलक्षणाः ॥ २१ ॥ आर्यदेशेऽप्यतीवार्यः । सुराष्ट्रदेश उत्तमः
 ॥ न दुर्जिक्कादिदुःखानि । यत्र लोकः सुखी सदा ॥ २२ ॥ अयोध्यानगरीतश्च । यत्रैव समवास-
 त ॥ नवनवतिपूर्वाणि । वृषभः प्रथमः प्रभुः ॥ २३ ॥ सर्वज्ञाः समवासाषु—स्त्रयोविंशतिरादरात् ॥
 यत्र तीर्थं च धर्मस्य । वृद्धये नेमिनं विना ॥ २४ ॥ अनंताः पुंमरीकाद्याः । साधवः सममानसाः
 ॥ यत्र सिद्धिपदं प्रापु—स्तिर्यचोऽपि दिवं गताः ॥ २५ ॥ सच्चतुर्विंशतावस्यां । यन्माहात्म्यं निश-

खे । स्यान्महानपि कातरः ॥ १ ॥ एकस्य जायते दुःख—मन्यस्य परमं सुखं ॥ अदृष्टानां हि वै-
 चित्र्यात् । संसारस्थितिरीदृशी ॥ २ ॥ इति कर्तुं समीचीनं । कायस्य परिधिनिः ॥ ननंदुर्मरणं
 श्रुत्वा । समुद्रविजयादिकाः ॥ ३ ॥ प्रशशंसुस्तदा केऽपि । महाप्राग्यौ बलाच्युतौ ॥ समुद्रविजयं
 केऽपि । केऽपि नैमित्तिकं पुनः ॥ ४ ॥ केऽपि श्रीजिननाथार्चा । प्रकुर्वते विशेषतः ॥ एकशो
 विघ्नविध्वंसे । केऽपि दानं दद्धुर्मदा ॥ ५ ॥ जगुः केचन गीतानि । ननुतुः केचनाद्भुतं ॥ अवा-
 दयंश्च निःस्वाना—दिकवाद्यानि हर्षतः ॥ ७ ॥ ज्ञानीव सत्यवादी त्वं । क्रोष्टुकिं संस्तुवन्निति ॥ कृ-
 तज्ञोऽपूजयत्यौचैः । समुद्रविजयोऽध्वनि ॥ ८ ॥ निमित्तं सत्यतायुक्तं । यद्यस्माकमसावदात् ॥ त-
 दास्यातिधनं दत्त्वा । नैस्व्यं न्यर्विक्रयतेजसा ॥ ९ ॥ इत्यालोच्य ततः सर्वै—र्वसुदेवादिभिर्नृपैः ॥
 स स्वर्णरूपमाणिक्या—दिकदानेन पूरितः ॥ १० ॥ मार्गेऽथ गह्वतां तेषा—मेकत्र तस्थुषां पदे ॥
 अतिमुक्तश्चारणर्षि—रगतोऽनभ्रवृष्टिवत् ॥ ११ ॥ अग्न्युहानादिसत्कारैः । समुद्रविजयादिभिः ॥
 यादैवैरपि निःशैबैः । पूजितस्तोषितस्तथा ॥ १२ ॥ स्वस्थीभ्रतोऽतिसंतुष्ट—स्तेषामादरयोगतः ॥
 क्षणमेकं स्थितस्तत्र । स्यादादरोऽजरामरः ॥ १३ ॥ समुद्रविजयेशेन । तदा पृष्टो मुनीश्वरः ॥ जग-

चेदन्नृत् ॥ जीविष्यति तदा कोऽत्र । पुरुषो वसुधातले ॥ ९० ॥ शोचते संस्मरंतश्च । कालस्यापि
गुणानथ ॥ मंत्रिणो नृभुजश्चापि । पवनाद्याश्च सोदराः ॥ ९१ ॥

अथोदिते सहस्रांशौ । प्राचीमंडलमंडने ॥ न चितां न गिरिं चापि । ददृशुस्ते चमत्कृताः ॥
॥ ९२ ॥ देवतारचितं सर्व—मिंद्रजालमिवाजितः ॥ सर्वेऽप्यैकंत कालस्य । किंतु सत्यतया मृतिं
॥ ९३ ॥ सततं देवता प्राग्यात । सांनिध्यं कुरुते ययोः ॥ रामकृष्णौ सपुण्यौ तौ । हंतव्यौ क-
थमात्मभिः ॥ ९४ ॥ तयोरेव वृषेणेति । देवतात्रिविकुर्व्यं च ॥ अकालेऽपि बली कालो । मारि-
तः शौर्यभागपि ॥ ९५ ॥ स्वामिनो यादवा दूर-मगमन्नात्मवैरिणः ॥ इत्येत्य कथयामासु—स्तेभ्यः
स्वगूढपूरुषाः ॥ ९६ ॥ तद्गत्वाग्रे किमस्माभिः । कालं विना कश्चित् ॥ इत्यालोच्य निवृत्तास्ते ।
पवनादिकन्नृभृतः ॥ ९७ ॥ जरासंधाय ते चेत्य । यावत्कालमृतिं जगुः ॥ पुत्रमृतिश्रुतेस्ताव-न्मू-
र्ध्वा सोऽपतद्भुवि ॥ ९८ ॥ प्रभृतैरुपचौरैः स । लब्धसंज्ञोऽब्रवद्यदा ॥ व्यलपत्कालकालेति । कं-
सकंसेति च स्मरन् ॥ ९९ ॥ जामातुरेव चैकस्य । दुःखमासीत्पुरा मम ॥ पुत्रस्य मरणान्तु ।
द्विगुणं प्रत्युताब्रवत् ॥ १०० ॥ स्वयं रुदन् परानया—रोदयन् स विलापतः ॥ समेते हि महादुः-

॥ ७८ ॥ विलपन्ती गदित्वेत्या—ऋदन्ती तत्र शोकतः ॥ मानाशब्दोर्निषिद्धापि । काले पश्यति सा विशत ॥ ७९ ॥ वर्धमानमहाज्वाला—व्याजेनेव स्वपाणिभिः ॥ आकाशयति तं काल—माति-
 श्याय चिता हुतं ॥ ८० ॥ अथोचे बांधवान् कालो । मदागमनञ्जीतितः ॥ गेहेनर्दिन एतेऽगु—
 नैष्ट्वा शिखिनि यादवाः ॥ ८१ ॥ आत्मनो जगिनीभर्तु—धार्तकौ राममाधवौ ॥ कृष्ट्वा यदुंश्च चि-
 त्याया । हत्यायास्यामि वीतिके ॥ ८२ ॥ पूर्वं मयैव तातानां । पुरस्तादिति संश्रुतं ॥ अतोऽहमेव
 मद्वाचा । प्रवेह्यामि हुताशने ॥ ८३ ॥ विनयात्पवनोऽवादी—झातः कृत्यं तवात्र किं ॥ आनयि-
 ष्याम्यहं वह्ने—धृत्वा केशेषु यादवान् ॥ ८४ ॥ उवाच सहदेवोऽपि । कृत्यमेतत्तवापि न ॥ अहं-
 मेव प्रविश्यान्ना—वानयिष्यामि तान् हुतं ॥ ८५ ॥ तथा परेऽपि सोदर्याः । सर्वेऽपि वसुधाधवाः ॥
 मंत्रिणोऽपि च कालं तं । कथयामासुरुच्चकैः ॥ ८६ ॥ कालस्तथाप्यमर्षेण । वार्यमाणोऽपि बांधवैः
 ॥ प्रविवेशानले तूर्णे । विचारं च विना मृतः ॥ ८७ ॥ तादृशं देवताकृत्यं । मृत्युत्पत्तिश्च तादृशी
 ॥ यादृशं चाशुभ्रं कर्म । शरीरिणां हि संभवेत् ॥ ८८ ॥ देशांतरे सहस्रांशौ । गते चास्ताचले
 क्रमात् ॥ शर्वर्यामुषितास्तस्यां । तत्रैव पवनादयः ॥ ८९ ॥ परेषां मारकः कालो । मृतिस्तस्यापि

यादवान् यदि ॥ समागच्छामि ते पार्श्वे । तदाहं स्यां न चान्यथा ॥ ६७ ॥ प्रतिज्ञामिति कृत्वा स
 । पितृदत्तबलेन च ॥ पंचशत्या महीशानां । समं तीव्रमदोक्तः ॥ ६८ ॥ बंधुना पवनेनापि । स-
 हृदेवेन चान्वितः ॥ भवत्स्वशकुनेष्वैः । कालश्चाल कालवत् ॥ ६९ ॥ जरासंधन्नयत्रस्ता । न-
 शाः सर्वेऽपि यादवाः ॥ मार्गे प्रचलतानेन । श्रुतमेवं जनोक्तिः ॥ ७० ॥ तेषामनुपदं गच्छन् । शु-
 ष्ठिं लब्धुं ततो ह्रुतं ॥ यादवादित्सया प्राप्तो । विंध्यगिरेरुपत्यकां ॥ ७१ ॥ अतिवेगेन तत्पृष्टे ।
 समयांतमनंतरं ॥ कालं कालमिवाज्ञासू । रामकृष्णोष्टदेवताः ॥ ७२ ॥ दुष्टोऽसौ मावधीदेतान् । य-
 दून् ज्ञाविमहोदयान् ॥ तात्रिरित्याशु चक्रेऽद्रि—रेकद्वारश्चितोपमः ॥ ७३ ॥ यदुसेना च सर्वात्र ।
 वह्निना जस्मसादन्नृत् ॥ रुदतीं ताश्चितापार्श्वे । वशामेकां व्यकुर्वत ॥ ७४ ॥ तदा तदंतिके कालः
 । समायातो बलेन तां ॥ अप्राद्वीत्किमिदं श्रद्धे । रोदिषि त्वं कथं पुनः ॥ ७५ ॥ सोवाच मायया-
 न्नृवन् । यादवा मम बांधवाः ॥ कुमारस्तरुणा वृद्धा । मत्प्राणतोऽपि वदन्नाः ॥ ७६ ॥ जरासंधसुतं
 काल—मागच्छंतं च पृष्टतः ॥ आकर्ण्य तेऽत्र सर्वेऽपि । ज्वलिता मारणहुताः ॥ ७७ ॥ एकाकि-
 न्यथ किं स्थित्वा । प्रकरिष्यामि तान् विना ॥ अतोऽहमपि वदामि । दुःखिन्यत्र चितामले ॥

ध्याचक्षं मार्गे । चेष्टुः सर्वेऽपि यादवाः ॥ ५१ ॥ सोमकोऽथ जरासंध—पार्श्वे गत्वा प्रकोपतः ॥ वृ-
 त्तांतं कथयामास । निःशेषमपि मूलतः ॥ ५६ ॥ समुद्रविजयोपांते । गतः स्वामिंस्त्वदाज्ञया ॥ घृ-
 कारिणु प्रचृतेषु । तत्र घृक द्वाभ्रवं ॥ ५७ ॥ एतावंतमहं कालं । जानन्नासं नरेश्वर ॥ त्वं त्रिखं-
 माधिपस्तत्र । त्वदाज्ञा वरिवर्ति च ॥ ५८ ॥ समुद्रविजयाभ्यर्णे । प्रेषितस्तद्वरं कृतं ॥ त्वदाज्ञापाल-
 नत्रांति—निवृत्ता मम मानसात् ॥ ५९ ॥ स्वल्पराजधरा एते । समुद्रविजयादयः ॥ न तेऽपि
 पालयंत्याज्ञां । पालयिष्यंति के तदा ॥ ६० ॥ क्रोधाग्निर्विर्धमानश्च । कुरुते विष्कृतित्रयं ॥ आत्म-
 तापं परतापं । प्रेत्यहानिं स्वरूपतः ॥ ६१ ॥ इतीव वचनं सत्यं । विधातुं सोमकोऽकरोत् ॥ जरासं-
 धं महाकोपं । तद्वृत्तांतनिवेदनात् ॥ ६२ ॥ निष्कासनं मदाज्ञातः । किमेषां कारयाम्यहं ॥ किं
 चक्रत्तद्वहोमार्थं । यद्वाग्नौ जस्मसादमून् ॥ ६३ ॥ खंनं खंनं प्रकुर्वे किं । यादवान् सकलानपि ॥ गृ-
 हीत्वा यदिवात्मीय—हस्ताभ्यां मर्दयामि किं ॥ ६४ ॥ सोमकोदितवृत्तांत—श्रवणान्मगधेश्वरं ॥
 विकल्पानिति कुर्वंतं । दृष्ट्वा कालः सुतोऽभ्यधात् ॥ ६५ ॥ वराका यादवाः केऽमी । तात तन्मे स-
 मादिश ॥ नभोनूलोकपाताला—नलेभ्यः कर्षयामि तान् ॥ ६६ ॥ आनयामि ततः कृष्ट्वा । सकलान्

श्रिद्धदति नष्टा क । गमिष्यामो वयं भयात् ॥ ४४ ॥

इत्यालापे मिथः सर्वैः । क्रियमाणे सहोदरैः ॥ समुद्रविजयोऽवादीत । पृच्छ्यते क्रोष्टुकिः पु-
रा ॥ ४५ ॥ साधु साधु तदा सर्वे—ऽप्यवादिषुः सहोदराः ॥ पृच्छ्यतां हुतमाकार्य । क्रोष्टुकिः स
निमित्तवित् ॥ ४६ ॥ सकलैरेवमालोच्य—कारितः क्रोष्टुकिस्तदा ॥ पृष्टो ज्ञावि किमस्माकं । हि-
ताहितमतः परं ॥ ४७ ॥ सोऽवादीत्सर्वथा यूयं । चिंतां मार्कार्हे मानसे ॥ एताभ्यां रामकृष्णाभ्यां
। युष्माकमुदयो महान् ॥ ४८ ॥ प्रतिविष्णुं जरासंधं । हत्वा तच्चक्रशक्तितः ॥ तद्वाज्यभोगिनौ रा-
म—कृष्णावैतौ नविष्यतः ॥ ४९ ॥ प्रतिविष्णुविघाताय । धृतावतारिकाविमौ ॥ इमावीरौ रामकृ-
ष्णौ स्त—स्त्रिंशैश्चर्यधारिणौ ॥ ५० ॥ पश्चिमांभुनिधेस्तीरं । यूयं गह्वत गह्वत ॥ तत्र शत्रुद्वयो
ज्ञावी । युष्माकं च महोदयः ॥ ५१ ॥ गह्वतां यत्र युष्माकं । सत्यज्ञामा सुतद्वयं ॥ जनयेत्तत्र सं-
स्थेयं । वासयित्वा पुरीं मुदा ॥ ५२ ॥ प्रमाणीकृत्य तद्वाचं । समुद्रविजयस्ततः ॥ अस्यादीन्मथुरा-
मेका—दशभिः कुलकोटिभिः ॥ ५३ ॥ द्राक्शौर्यपुरमागत्य । ततोऽप्यादाय सप्त च ॥ कुलकोटीः
समुद्रांतं । समुद्रविजयो गतः ॥ ५४ ॥ जगत्सेनोऽपि सार्धेऽग्रा—समुद्रविजयेक्षितुः ॥ अंतर्वि-

॥ ३२ ॥ सोमकोदितमाकर्ण्य । वचनं कोपसूचकं ॥ अनाधृष्णिगर्मर्षेण । तमूचे विकलोऽसि किं
 ॥ ३३ ॥ एकवारं निषिद्धोऽपि । श्रीतातेन सुधागिरा ॥ रामतृष्णावघ्रीद्वणं रे । रंक्वद्याचसे कथं
 ॥ ३४ ॥ पक्षपातविधातार—स्तस्य सर्वेऽपि बांधवाः ॥ अक्रूराद्यास्ततोऽजल्पं—स्तंप्रति चारुणेक्षणाः
 ॥ ३५ ॥ यथा जामातृघातेन । त्वत्स्वामी खेदवानभूत् ॥ तथा किं न वयं खिन्ना । अस्मत्पदबंधु-
 घाततः ॥ ३६ ॥ अग्नेहसमियंतं तु । जरासंधपराभवः ॥ सोढोऽस्माद्भिः सहिष्यामो । नातःपरं म-
 नागपि ॥ ३७ ॥ याहि याहि मुखं लात्वा । त्वं कुशलेन सोमक ॥ ब्रूहि ब्रूहि समाचार—मस्म-
 दीयं विशेषतः ॥ ३८ ॥ रुषानाधृष्णिनेति द्राक् । तर्जितः सोमकोऽचलत् ॥ समुद्रविजयेनाप्य—
 पमानितो निजं पुरं ॥ ३९ ॥ मेलयित्वा द्वितीयस्मिन् । वासरे स सहोदरात् ॥ समुद्रविजयोऽप्रा-
 द्दीत् । किं कर्तव्यमध्यात्मभिः ॥ ४० ॥ स्वस्वबुद्ध्या विचारो यः । समुत्पद्येत सुंदरः ॥ कथनीयः
 समस्तोऽप्या—यतिसाधुर्विचार्य मे ॥ ४१ ॥ कश्चिद्वक्ति जरासंधः । कियन्मात्रः प्रवर्तते ॥ न वा-
 न्यमिति कश्चिच्च । त्रिखंडाधिपतिः स तु ॥ ४२ ॥ कश्चिद्वक्ति सहैतेन । मर्षियंति युयुत्सवः ॥ क-
 श्चिद्वदति नानेन । संग्रामेण प्रपूर्यते ॥ ४३ ॥ कश्चिद्रूवीति नश्यामो । जीवरक्षाकृतेऽधुना ॥ क-

कुरुत सत्वरं ॥ २१ ॥ हिमवद्दीपकत्वेन । वह्नेः शीतत्वसाधकाः ॥ अनुमातुं यथाशक्ती—धरेत्यामा-
 णिकाग्रणीः ॥ २२ ॥ धृत्वा सहानुमानेन । संमतेन मनीषिणां ॥ निर्जर्त्सयेद्यथा चाशु । तमङ्गं
 स विचक्षणः ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ सोमकस्य तथा वाचः । श्रावं श्रावं जनार्दनः ॥ तं तु निर्जर्त्सया-
 मास । कुमारोऽपि स्वशक्तिः ॥ २४ ॥ अवध्यो दूतकर्मत्वा—सुरस्त्रान्मम गृह्णतात् ॥ रे किं ज्ञा-
 पयसेऽस्त्रांस्त्वं । जरासंधात्तवे शितुः ॥ २५ ॥ वयं तु सुकुमाराः स्मः । कुमारोऽर्ज्यमानजाः ॥ स्वाद-
 न्नं स्वादन्नं जरासंधो । जरासंधिमवाप्तवान् ॥ २६ ॥ तं प्रेषयामि चेत्कर्तुं । स्वजामातुः सहायतां ॥
 सत्या दैत्यारिस्त्याख्या । षष्ठीतत्पुरुषा तदा ॥ २७ ॥ सा मे षष्ठीबहुव्रीहि—समासे संस्थितान्यथा ॥
 ज्ञेयां त्वया निजाधीशां—बुजसोमक सोमक ॥ २८ ॥ आकर्ण्य वचनान्देवं । विष्णुवक्रोहितानि
 च ॥ समुद्रविजयं प्राह । कोपाटोपेन सोमकः ॥ २९ ॥ समुद्रविजया यूयं । वंशरक्षणतपराः ॥
 युष्मद्वंशे परं विष्णु—विष्वद्विस्वास्त्ययं ॥ ३० ॥ यूयं जीवत विद्वांसः । सदायतिमुखेविणः ॥
 शीघ्रं युष्माक्षिरेष्टयो । बाढ्यादपि शिशुस्त्वसौ ॥ ३१ ॥ जीवन्नलाद् द्वादशभिश्च हायनै । रामोऽ-
 पि राज्यं च नलोऽपि ऋपतिः ॥ जीवन्महानंदपदं च साधये—जीवन् पुमान् पश्यति मंगलावलीः

कदापि वधहेतवे ॥ १० ॥ दूषणं च तवैवाव । जरासंधस्य ऋजुजः ॥ विनाशकालसंसूचि । विपरी-
तमतिस्थितेः ॥ ११ ॥ एतावन्मावमप्यंतः । स च वेत्ति न दर्पतः ॥ एतयो रामविषण्वोः किं । स्व-
जामातृकृते वधः ॥ १२ ॥ सोमकस्तद्वचः श्रुत्वा । समुद्रविजयं जगौ ॥ मा वदिष्टा गिरो यूयं । स-
र्वथेत्यविचारिताः ॥ १३ ॥ सेव्यसेवकप्रावः स्या—द्यत्त राजन् परस्परं ॥ आज्ञाया एव तत्रास्ति ।
प्रामाण्यं केवलं नृणां ॥ १४ ॥ जनकांगजयोर्घाते । जंपत्योरनुरक्तयोः ॥ यथा बंधुमतीसिद्ध—
मिदयोर्न विचारणा ॥ १५ ॥ षष्णामपि तु गर्जाणां । ततो जातो यथा वधः ॥ द्वयोरग्न्येतयोः सो-
ऽस्तु । तथा स्वनायकेह्यया ॥ १६ ॥

प्रवंतः सर्वतोहिन्न—जननालयसंचयाः ॥ एताभ्यां हि भविष्यंति । यादवाः सकला अपि ॥
॥ १७ ॥ केन सूत्रकृते हार—स्रोत्यते बुद्धिशालिना ॥ ऋयो बंज्यते केन । प्रासादः कीलिका-
कृते ॥ १८ ॥ जीवितार्थी पुमान् को नु । व्यालवक्त्रे करौ क्षिपेत् ॥ को वा केसरिणं सुप्त—मुह्य-
पर्येच्छुथान्वितं ॥ १९ ॥ बलिष्टेन समं मानो—त्कर्षस्तस्य हि मत्सरं ॥ जनयेत्तेन तन्नूनं । शुभा-
य जायते न हि ॥ २० ॥ ततोऽहमुपकाराय । युष्माकं कथयाम्यलं ॥ जरासंधत्रिखंडेश—वाक्यं

॥ ए७ ॥ अथ श्रुयं मदादेश—पालकाः सेवका वराः ॥ सुरेन निजसाम्राज्यं । ततः पालयता-
निशं ॥ ए७ ॥ स्वकवंशमहाकक्षे । बृहद्भानुसमीरणौ ॥ किंत्वेतौ हृदिगोविंदौ । मा वर्धयत सर्व-
था ॥ ४०० ॥ देवक्याः सप्तमो गर्भः । कृष्णो यः कथ्यते जनैः ॥ स तु प्रागेव कंसेन । वसुदे-
वाद्धि मार्गितः ॥ १ ॥ ततो द्वावपि मत्पार्श्वे । प्रहेयावविलंबतः ॥ रामकृष्णौ भवंतस्तु । राज्यं पां-
तु गृह्णया ॥ २ ॥ गोविंदगोपनाद्रामः । कंसघाताच्च केशवः ॥ दीयतां मम गृह्णामि । यथा वैरं
तदंतिकात् ॥ ३ ॥ जरासंधनृपोऽस्माकं । स्वाम्याज्ञापयतीति च ॥ सोमकोक्तवचः श्रुत्वा । समुद्रवि-
जयो जगौ ॥ ४ ॥ ध्यार्जवाहसुदेवेन । गर्भार्ताः षडपि वाचया ॥ दत्ताः कंसस्य तन्नूनं । न न्याय्यं
प्रविनिर्मितं ॥ ५ ॥ कंसेन निहता गर्भार्ताः । षट् जाताः कृष्णबंधवाः ॥ तद्वरेण हतः कंसो । ना-
त्र दोषो हरेर्मनाक् ॥ ६ ॥ प्रद्योतिपुष्पदंताभ्यां । यदुदंशघनाश्रयः ॥ बालाभ्यां हृदिजिष्णुभ्या-
माभ्यां शोभेऽहमुच्चकैः ॥ ७ ॥ यद्भविष्यत्प्रजातं त—दज्ञातं पूर्वमेव तु ॥ दीयेते नु कथं राम-
कृष्णौ तौ जीवता मया ॥ ८ ॥ मनुष्यैर्गालिदानेन । यदि गालिः प्रदीयते ॥ किं षष्णामपि बंधू-
नां । वधौहरं न गृह्यते ॥ ९ ॥ सर्वथैव ततो राम—कृष्णयोर्नात्र दूषणं ॥ दानमप्येतयोर्नास्ति ।

भूमेः । ज्वालिते हि फलोद्भवः ॥ ८७ ॥ जरासंधोऽयथादत्तेः । नारीस्तवतः परं ॥ रोदयिष्या
 म्नाहं तेऽरि-स्त्रीरुहेद्य मसंततीः ॥ ८८ ॥ कश्चिदपि यदा पुत्रि । यादवान् भस्मसादहं ॥ अथवा
 समुद्रमर्यादि—देशत्यागविधायिनः ॥ ८९ ॥ सत्यसंधो जरासंधो । ज्ञेयस्तदा त्रिखंडराट् ॥ अ-
 न्यथा दुर्जराग्रस्त—संधोऽहं तु विचक्षणे ॥ ९० ॥ युग्मं ॥ सबालस्त्रीविधातादे—न स्याच्चेत्यापि-
 नी मतिः ॥ प्रतिविष्णोः कथं तर्हि । नरकस्य गतिर्न वेत ॥ ९१ ॥ इतीव चित्तवाक्कायैः । कृत्वा
 त्रिधापि तुल्यतां ॥ जरासंधोऽब्रवीदंत-काले ज्ञापयितुं गतिं ॥ ९२ ॥ नाम्नाथ सोमको ऋषो । ज-
 रासंभ्रमहीभृता ॥ समुद्रविजयाभ्यर्णे । प्रैष्यत त्वरितं रुषा ॥ ९३ ॥ मथुरापुरि गत्वा डा-गसमुद्र-
 विजयेऽशितुः ॥ कथनीयं त्वया सम्य—कसामदामादिभेदतः ॥ ९४ ॥ सोमकः स्वपतेः शिक्षा—
 मादाय चलितस्ततः ॥ मथुरायां समेत्योचे । समुद्रविजयं नृपं ॥ ९५ ॥ समुद्रविजयाधीशाः । स-
 मुद्रविजयाश्रिताः ॥ युष्मान् वदति नः स्वामी । जरासंधो नराधिपः ॥ ९६ ॥ मदीया प्राणतोऽपी-
 शा । जीवयशाः सुता मता ॥ तस्याः शस्याकृतेः कंसं । पतिं कोऽपि न बुद्धवान् ॥ ९७ ॥ शिशु-
 र्यां सीरिशार्ङ्गिन्या—मन्यक्ताभ्यां भुजौजसा ॥ सर्वेषु वीक्षमाणेषु । कंसो यो योऽपि यच्छतः ॥

त्रिवंमन्तरतेशस्य । जरासंधस्य तेजसा ॥ हृद्यहंकारतो जीव—यशास्तु प्रददौ न तान् ॥ ७६ ॥
 गोपालहस्तिविष्णुभ्यां । समं तान् यादवानपि ॥ प्रथमं ब्रह्मसात्कृत्वा । पश्चाद्दाम्ये जलांजलिं ॥
 ॥ ७७ ॥ वदंतीति स्वर्केण । रुदती विरहातुरा ॥ प्रवेद्याभ्यन्यथा बहो । प्रतिज्ञामिति सा दधौ
 ॥ ७८ ॥ प्रतिज्ञाय जरासंध—वत्तू राज्यं प्रकुर्वतः ॥ प्राप्ता राजगृहद्वगे । सा त्रिविष्टपसन्निभे ॥
 ॥ ७९ ॥ अथो स केशवादेशात् । समुद्रविजयाधिपः ॥ उग्रसेनं नृपत्वेना—स्थापयन्मथुरापुरि ॥
 ॥ ८० ॥ उग्रसेनार्पिता सत्य—ग्रामा यौवनसंयुता ॥ उपयेमे मुकुंदेन । क्रोष्टुकिदत्तवासरे ॥
 ॥ ८१ ॥ इतो जीवयशाः सापि । क्रमेण रुदती भृशं ॥ विकीर्णचिकुरायाता । जरासंधस्य सन्नि-
 धौ ॥ ८२ ॥ मुषिता मुषिता तात । जाताहं दुःखिता दितौ ॥ मत्पतिर्मर्शितो राम—कृष्णाभ्या-
 मन्निमानतः ॥ ८३ ॥ सशब्दश्च तद्वाक्या—ज्जरासंधनृपो जगौ ॥ पुत्रिके भवतात्स्यस्या । वद
 वृत्तांतमादितः ॥ ८४ ॥ किं जातं मारितः केन । कारणेन पतिस्त्व ॥ पित्रा पृष्टातिमुक्तोक्तं । वृ-
 त्तांतं सादितोऽवदत् ॥ ८५ ॥ श्रुत्वा पुत्र्युदितां वार्ता । जरासंधोऽप्यवीवदत् ॥ कंसेन षट् हता ग-
 र्भी—स्तद्भयं न मनाक्कृतं ॥ ८६ ॥ एकस्यामेव देवक्यां । हतायां सुतसंभवः ॥ नात्रविषयचरो-

पप्रच्छे सोदैरेरेवं । वसुदेवाय धीमते ॥ ६४ ॥ पृष्टेन बांधवैः सर्वै—वसुदेवेन चोच्यत ॥ सर्वोऽपि विष्णुवृत्तांतो—ऽतिमुक्तेन निवेदितः ॥ ६५ ॥ विष्णुव्यतिकरं श्रुत्वा । समुद्रविजये शिता ॥ संस्थाप्य कृष्णमुत्संगे । रामं शशंस पालनात् ॥ ६६ ॥ समेत्य देवकी पुत्र्या । तत्रैकनासया समं ॥ यदु-
 त्रिर्धियमाणं चा—दायालिलिंग माधवं ॥ ६७ ॥ अवदन् वसुदेवं च । यादवाः साश्रुलोचनाः ॥
 स्वामिन्नेकाकिना योगे—ऽप्यजेयोऽसि जगज्जयी ॥ ६८ ॥ ततः कंसेन दुष्टेन । जातमावान् स्व-
 वालकान् ॥ कथं त्वं मार्यमाणस्तान् । ज्ञात्वोपेक्षितवानसि ॥ ६९ ॥ अवादीद्वसुदेवोऽप्या—ज-
 ननं सुनृतं व्रतं ॥ अपालि मयका तेन । नात्र दुष्टं च किञ्चन ॥ ७० ॥ देवकीवचसा कृष्णः ।
 पालितो नंदगोकुले ॥ ततो लात्वा कुमारियं । देवक्या अर्पिता मया ॥ ७१ ॥ सप्तमस्तनयागर्भे-
 स्तेनावगणितः खड्गु ॥ कंसोऽभेदितनासा या । सास्त्येषा नंदनंदिनी ॥ ७२ ॥ बांधवान् यादवांश्चा-
 ध्या—नुज्ञाप्य निखिलानपि ॥ वसुदेवयुतः कृष्णो । निजावासं ययौ मुदा ॥ ७३ ॥ कंसस्य जन-
 नी पत्न्यो । बांधवाः म्वजना अपि ॥ कंसव्यापचिकृत्यानि । चक्रिरे यमुनाजले ॥ ७४ ॥ सशो-
 कास्ते ततः सर्वे । साश्रुनेवा नदीजले ॥ ददुस्तस्मै तदा लोक—व्यवहाराज्जलांजलीन् ॥ ७५ ॥

द्रुतश्चाणूरमल्लव । मुष्टिकं प्रापिता मृतिः ॥ विनिश्चित्यात्मनो जर्तु—रपि तां पार्श्ववर्तिनीं ॥
 ॥ ५३ ॥ स्वकीयकायरक्षार्थं । ये च कंसेन रक्षिताः ॥ सुगढा लुब्धितास्तेऽपि । कोपादिव सहेत-
 यः ॥ ५४ ॥ युग्मं ॥ आगन्धेयुर्हरिं हंतुं । यावत्ते तावदुच्चैः ॥ रामस्तान् हक्यामास । दोग्धव्या
 कुर्कुरानिव ॥ ५५ ॥ समुन्नेद्यत एवाशु । वैरी व्याधिरिवेति हि ॥ न्यस्य कंठे क्रमौ कंसं । श्रीपु-
 रुषोत्तमोऽप्यहन ॥ ५६ ॥ ततः पुरा जरासंध—मुक्ताश्चारभटा हठात् ॥ कंसस्य घातिविद्वेषा—स-
 ज्जीवृताः सितासयः ॥ ५७ ॥ वर्मादिपरिधानेन । सज्जितो वीह्य तान् भटान् ॥ समुद्रविजयादी-
 शाः । प्रसस्रू रविरश्मिवत् ॥ ५८ ॥ तेषामायुधध्वंशानां । प्रज्ञाग्निः परितो जटाः ॥ नष्टा घृका दं-
 वादित्य—तेजोनिर्विवराण्यगुः ॥ ५९ ॥ ततोऽनाद्युष्णिगरोग्य । हल्लिविष्णू स्वके रथे ॥ अन्य-
 द्रसुदेवौकः । समुद्रविजयाज्ञया ॥ ६० ॥ द्रुतश्च तं समागत्य । तत्र विश्वेऽपि यादवाः ॥ मिलिताः
 कलिसंभ्रांता । मिथः प्रश्नविधित्सया ॥ ६१ ॥ आबाध्यादपि गांभीर्य—शौर्यधैर्यादिकैर्गुणैः ॥ यु-
 क्तोऽपि श्रीपतिः पुत्रो । मया बाढ्ये न खेलितः ॥ ६२ ॥ इत्यर्धविष्टरे रामं । समारोप्यांकमच्युतं
 ॥ उत्तमांगे चुचुंवाशु—पतैरानकडुंदुग्निः ॥ ६३ ॥ अज्ञातपूर्वमेतत् किं—मकंसाज्जातमुत्कटं ॥

रे कंस रे दुराचार । बालहत्यापराधे ॥ तवैवास्ति रसो ऋयान् । मद्धयुद्धविलोकने ॥ ४३ ॥ प्र
 पयामि ततोऽहं त्वा—मेव तद्बुद्धमीक्षितुं ॥ यद्यस्य पुरस्त्वं मे—ऽघातयिष्यस्तदा निजान् ॥ ४३ ॥
 इत्युदित्वा महामंच—स्थितं कंसं च विप्रियं ॥ उत्प्लुत्य सद्यस्तं कृष्णः । केशाञ्चौरमिवाग्रहीत् ॥
 ॥ ४४ ॥ तदा तस्य जयेनेव । बालहत्यापराधतः ॥ अस्खलन्मुकुटो देहा—दन्यान्यान्नरणान्यपि
 ॥ ४५ ॥ नवीनान्यपि वासांसि । श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यपि ॥ तथा तनुस्थजीवोऽपि । कंसः शत्रुमिवा-
 भवत् ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ खट्वायां रक्षतेऽन्योऽपि । न मर्त्यो मृत्युवनेहसि ॥ इतीव श्रीपतिः कंसं
 । मंचाद्भृम्यामपातयत् ॥ ४७ ॥ स्मार्गते पुण्यपापानि । तस्मिन्नवसरे नृणां ॥ इतीव बालहत्यादि
 । तस्यास्मारयदच्युतः ॥ ४८ ॥ ऋतस्येव कचांस्तस्य । गृहीत्वा हरिब्रवीत् ॥ बालहत्या त्वयात्मीय
 —जीवरक्षाकृते कृता ॥ ४९ ॥ स्याज्जीवरक्षयान्यस्य । जीवरक्षात्मनः किल ॥ घातेन घात एव
 स्या—न ज्ञातं कंस रे त्वया ॥ ५० ॥ जिजीविषुर्धर्मेण । त्वं प्रभूतमनेहसं ॥ नरकादौ तदेदा-
 नीं । गत्वा जीव यदृढया ॥ ५१ ॥ बंधेन यौत्रिकेणाथ । नियंत्र्य मद्धमुष्टिकं ॥ चाणूराविरहीक-
 तुं—मिवाहन्मुशली छुतं ॥ ५२ ॥

धावमानं समीक्ष्य तं ॥ जघान च महाध्वानं । पृष्टे मुष्ट्या शिलात्यया ॥ ३० ॥ पतंतं तेन घाते-
न । मद्धं चाणुरनामकं ॥ विष्णुराश्वस्य हर्षेण । युष्मायाकारयत्पुनः ॥ ३१ ॥ नृयात्प्राणक्षयो मा-
म—कीनो मेति सविस्मयं ॥ विदग्धेष विचित्रांग—शब्द द्रवोहितो मदात् ॥ ३२ ॥ गोदोहमांड-
वन्दीर्ष । क्षित्वा जानुविचालके ॥ युध्यमानो हस्त्रिके । मुखोद्धरुधिरश्रवं ॥ ३३ ॥ शरीरे रुधिरं
सारं । निर्गन्धेद्यदि तन्मुखात् ॥ तत्कथं स्थीयतेऽस्माभिः । प्राणैरपीति निर्गतं ॥ ३४ ॥ चाणूरं मृत्त-
मालोक्य । प्रकर्तुं तत्सहायतां ॥ कोपाटोपारुणः कंस । इत्यादिशस्त्रसेवकान् ॥ ३५ ॥ अकार्यका-
रिणौ दुष्टौ । चाणूरमल्लघातिनौ ॥ हन्येतां रामगोविंदौ । युष्मानिश्च दृढायुधैः ॥ ३६ ॥ येनैतौ
वर्धितौ दुग्ध—पानेनेव नृजंगमौ ॥ तं नंदमपि हन्यास्त । यशोदायोषिदन्वितं ॥ ३७ ॥ पालितौ
लाहितौ येन । कुटुम्बेन च खेदितौ ॥ तत्सर्वमपि गोपाल—कुटुम्बं हंत वेगतः ॥ ३८ ॥ नंदस्य
तस्य वा सर्व—सेवकानां धनादिकं ॥ गृहीत्वा नृसमसाह्वौ । क्रियतां मन्त्रियोगतः ॥ ३९ ॥ चा-
णूरेण समं युध्य—मानयो रामकृष्णयोः ॥ यथा कलां प्रपश्येयुः । सर्वेऽपि प्रेत्यजन्मनि ॥ ४० ॥
समाकर्ण्येति गोविंदो । रक्ताक्षो नृपिणाकृतिः ॥ अमर्षात्तर्जयामास । कंसं सन्नाविधायकं ॥ ४१ ॥

लभवान् ॥ १७ ॥ बलंगतौ कृष्णचाणूरे । मिथो मुशलिमुष्टिकौ ॥ बिभ्यंत इव देवाः खे । द्रुह्यु-
र्ममलसंस्थिताः ॥ १८ ॥ गैहिणेषमुकुंदाज्यां । मुष्टिचाणूरमद्वकौ ॥ वाससी रजकाज्यां वा—कु-
द्वेतां करमुद्गरैः ॥ १९ ॥ ताज्यामेवाहिपाशान्न—युजैर्नियंय लीलया ॥ उह्वाहितौ च तौ शुद्ध-
—क्रीमाकंदुकवद् हुतं ॥ २० ॥ सर्वत्र जयिनावेव । विद्योक्थ्य गममाधवौ ॥ दुष्टस्तौ मावधीत्कंस
। इत्यश्रुहं कितो जनः ॥ २१ ॥ आद्येन वासुदेवेन । श्रुतिष्वलशालिना ॥ उदपादि यथा कोटि-
शिलोर्ध्वं निजमस्तकात् ॥ २२ ॥ वैकुण्ठवलजडाज्यां । संयुताज्यां पराक्रमैः ॥ तथैवोत्पाद्यमानौ
तौ । समीक्ष्य तुतुषुर्जनाः ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ चक्रिणा वरभरणेव । बलाद्रुत्पाद्यते यथा ॥ देवता-
धिष्टिता सा श्रु—पीठादाचतुर्गुलं ॥ २४ ॥ चाणूरमुष्टिकाज्यां तौ । तथैवोत्पादितौ युवः ॥ वक्रि-
त्वमिव सादृश्य—मुप्रयोर्बुभुधुर्जनाः ॥ २५ ॥ युग्मं ॥ कृष्णवद्वासि चाणूरे । दत्तवान् स्वीयमुष्टि-
कां ॥ तदा ध्यानस्थयोगीव । कृष्णोऽश्रुभूलितोऽम्बकः ॥ २६ ॥ घातयैनं त्वमाभीरं । तत्तल्लोपल-
ब्धिना ॥ कंसेन संझयाद्वापि । चाणूरस्याजिमानिनः ॥ २७ ॥ तत्संज्ञाभेस्तिः सोऽपि । दुःशस्त्रा
शोणितेक्षणः ॥ द्विधापि व्यालवक्रोऽजि—दध्यावे तं जिघांसया ॥ २८ ॥ बभ्रौर्जिघांसया शमो ॥

मारोऽस्ति । सुकुमारसुमोरुक् ॥ नैतस्य युज्यते युद्धं । सहानेन दुर्गमना ॥ ६ ॥ केचिद्वदन्ति
 सिंहस्य । पुरस्तात् किं लघोरपि ॥ ग्रौढांगोऽपि द्विपः स्यात् ॥ प्रशक्नोति मनगपि ॥ ७ ॥ प्रेक्षणा-
 य महीशेषु । सर्वेषु संस्थितेष्वपि ॥ तदेति व्याकुलः शब्दः । परस्परमजायत ॥ ८ ॥ तुमुलश्रव-
 णात्कंसो । रंगभंगं विदन्नवक् ॥ केनाहूताविमौ गोपौ । गोपयःपानमेदुरौ ॥ ९ ॥ प्रोचुस्तत्सेव-
 काः स्वामिन् । नृपान् विहाय गोदुहौ ॥ आकार्येते इमौ केन । स्वयमेव समागतौ ॥ १० ॥ य-
 द्यत्रैतावनाहूता—बुभुक्षुः समुपस्थितौ ॥ निषेध्येतामिमौ केन । तदा युद्धात्परस्परं ॥ ११ ॥ अन्-
 योः कुर्वतोर्बुद्धं । यस्य बाधा ततो भवेत् ॥ रत्नौ वपुषस्तेन । कथनीयं पुरा मम ॥ १२ ॥ कंस-
 वाक्यमिति श्रुत्वा । निःशेषोऽध्यपरो जनः ॥ कृष्णमेवैकैतैषोऽपि । स्मित्वाप्रवीदिदं वचः ॥ १३ ॥
 पीनांसो राजजोज्येन । नित्याभ्यासविधायकः ॥ चाणुरोऽस्ति महादेह—स्वया स्नेहेन पोषितः ॥
 ॥ १४ ॥ वज्रणेन मयैवायं । लघुनापि नगाकृतिः ॥ खञ्जमानो युगंधर्याः । कणवत्संप्रतीक्ष्यतां ॥
 ॥ १५ ॥ कुरंग इव सिंहस्य । तस्य वाक्येन जीतिमान् ॥ समुद्रस्थापयत्कंसो । मुष्टिकं हस्तिमन्नि-
 ज्ञं ॥ १६ ॥ विष्णोः पंचाननस्येव । द्वितीयो बंधुवद्भयः ॥ प्रेतुं कुंभस्थल्यो तस्य । गजानं तं वि-

च नागैः ॥ रामकृष्णौ समायातौ । मल्लयुद्धास्पदं तदा ॥ ९७ ॥ ब्रह्मं च स्थितौ तत्र । द्वौ समु-
 द्हाण निर्गमौ ॥ उपविष्टौ स्वगोपाल—कलितौ हलिमाधवौ ॥ ९८ ॥ स्ववैरी दर्शितः कंसः । सं-
 झया हलिना हरेः ॥ विष्णोरुदयसद्वरं । तं दृष्ट्वा तातघातिवत् ॥ ९९ ॥ तातपादाननुज्येश्वर ।
 बंधूंश्च स्वजनादिकान् ॥ हरेर्गोपप्रवृत्तस्य । रामः स्फुटमदर्शयत् ॥ १०० ॥ अधिकामधिपेभ्योऽपि ।
 धरंतौ रूपसंपदं ॥ एतौ देवकुमारौ का—वित्यशंकं तं भूमिपाः ॥ १०१ ॥ युयं मल्ला नियुध्यध्व—
 मिति कंसनियोगतः ॥ अनेकेऽनेकधा युद्ध-मन्योन्यं ते प्रचक्रिरे ॥ १०२ ॥ चाणूर मल्लमातंग ।
 त्वं समुत्तिष्ठ सत्वरं ॥ स्वाभ्यादेशमवाधाय—मुदतिष्ठल्लोछतः ॥ १०३ ॥ यः कश्चिद्दीरमान् स्या-
 —दमुष्यां प्रौढपर्षदि ॥ नियुध्यतां मया सार्धं । तदानेन बलीयसा ॥ १०४ ॥ पंचानन श्वाह्वाने ।
 गुह्याब्जोऽं धरन्निति ॥ भुजास्फोटं प्रकुर्वाण—आणूर उल्लितोऽवदत् ॥ १०५ ॥ युग्मं ॥ तद्वाक्यमद्गम्य
 जिष्णु—भुजास्फोटनपूर्वकं ॥ कंसादशंकमानश्च । सभायां योधुमुल्लितः ॥ १०६ ॥ विष्णुना च कृते
 बाह्वा—स्फोटे दोभात् त्रिधा जगत ॥ आसीत्स्वर्गनृपाताल—लोकत्रयव्यवस्थया ॥ १०७ ॥ बहुशः कृत-
 युधोऽयं । युद्धशिखाविवक्षुः ॥ चाणूरोऽस्ति प्रचंडांगः । क्रूरकर्मैककर्मतुः ॥ १०८ ॥ अयं तु सुकु-

व सेवकः ॥ ८४ ॥ यद्यहं सेवकीकृत्य । कंसेन परिचिंतितः ॥ तद्विष्णुं तद्विषं हन्मी—त्यधावत्स
सरीसृपः ॥ ८५ युग्मं ॥ फणास्थितमणिश्रेणि—प्रद्योताद् द्योतयन् दिशः ॥ गृहीत्वा नासिकायां
स । नस्ति तो नरकारिणा ॥ ८६ ॥ तत्पृष्ठोपरि चारुह्य । विध्वस्तसाध्वसेन सः ॥ विष्णुना यमुना-
नीरे । तरंड इव वह्नितः ॥ ८७ ॥ खेलितो ह्ररिणा ताव—द्यावन्निर्जीव व्यास सः ॥ ततस्तं वा-
लयाभास । कोदंभमिव शुद्धधीः ॥ ८८ ॥ निर्गतौ यमुनानद्या । यावद् द्यावपि तौ बहिः ॥ ह्या-
निकैर्वैष्टितौ ताव—तौ नारायणकेशवौ ॥ ८९ ॥ एतयोः सदृशः कोऽपि । वरीवर्ति न ऋतले ॥
शशंसुरिति गोपास्तौ । नागराश्च द्विजादयः ॥ ९० ॥ समकृष्णौ बलीयांसौ । धरंताविति शंसनं ॥
नरैः पश्चितौ प्राप्ता । मथुरागोपुरं च तौ ॥ ९१ ॥ तयोरागमनं श्रुत्वा । कंसेनोक्तं निषादिनां ॥
पद्मोत्तरचंपकैज्यौ । हंतुं तौ कुरुतायतः ॥ ९२ ॥ जितिकीलाविमामूला—दाकृष्य दशनौ ह्रिः ॥
पद्मोत्तरं चंपकं तु । धावमानमहम् हवी ॥ ९३ ॥ यशोदानंदयोरेतौ । यशोदानोचितौ सुतौ ॥
बलिनौ विदितौ लोके । शत्रुघातमहाबलौ ॥ ९४ ॥ द्विवो देवविमुक्तोरु—वनमालाविलासिनोः
॥ एतयोः सन्मुखं कोऽपि । न हि तिष्ठति सर्वथा ॥ ९५ ॥ गोपालैः स्तूयमानौ तौ । दर्शमानौ

कारयित्वा हली स्नान—मपृहन्नरकांतकं ॥ विलक्षो दृश्यसे किं त्व—मपमानितमर्थवत् ॥ ७४ ॥
 सोऽवगद्गदया वाचा । बंधो मज्जननी त्वया ॥ दासीति कथिता किं नु । सामर्षं खड्डु शत्रुवत् ॥
 ॥ ७५ ॥ कोमलाभिर्हली वाग्नि—स्वाव पुरुषोत्तमं ॥ यशोदासौ न ते माता । नंदाख्योऽपि च
 नो पिता ॥ ७६ ॥ त्वदीया देवकी माता । देवराजांगजासमा ॥ जनको वसुदेवस्ते । वसुदेवः
 क्षमातले ॥ ७७ ॥ मासे मासे व्यतिक्रान्ते । त्वदाननं निरीक्षितुं ॥ निर्यस्तन्याययावत् । देवक्य
 तिप्रमोदिनी ॥ ७८ ॥ कंसस्याग्रहयोगेन । संस्थितो मथुरापुरि ॥ व्यावयोर्वर्तते तातो । वसुदेवः
 प्रसिद्धिमान् ॥ ७९ ॥ गुरुजिस्थ तैस्तै—बीलकम्पनेद्वलाखसः ॥ मुक्तस्तेऽपांरक्षार्थं । ज्येष्ठोऽहं
 च विमातृजः ॥ ८० ॥ भो सहोदर तातो मे । यदि शौरिः प्रवर्तते ॥ कथं तेनात्र मुक्तोऽहं । प-
 प्रवेति हर्षित्वं ॥ ८१ ॥ पृष्टे तु वासुदेवेन । बंधु हलधरो जगौ ॥ आदितः कंसवृत्तांतं । स्वांघ-
 ववधादिकं ॥ ८२ ॥

श्रुत्वा राममुखात्सर्वं । कृष्णः कृष्णमनाः क्रुधा ॥ कंसघातं प्रतिज्ञाय । कालंघ्यां स्नातुमीयि-
 वान् ॥ ८३ ॥ कालंघ्यामेष्यति स्नातुं । कृष्णः कंसेन ऋजुजा ॥ कालियाहिस्वरूपेण । किं मुक्तं ह-

शौरिः । सहस्रोवाच तंप्रति ॥ गच्छ हनिष्यति प्रोच्चैः । कंसो धन्वाधिरोपकं ॥ ६२ ॥ पितुः साक्षेप-
वाक्येना—नाधृष्णिर्ज्ञेयमुद्वहन् ॥ गोविंदेन समं नंद—गोकुलेऽगच्छदिद्यया ॥ ६३ ॥ तत्र रामहरी
पृष्ठा । स शौर्यपुरमांसवान् ॥ धनुसरोपितं नंद—नंदनेनेत्यब्रुद्यशः ॥ ६४ ॥ कोदंडारोपणात्कंसो
विदधाति महोत्सवं ॥ उद्दिश्येत्यादिशब्दभृत्यान् । मल्लयुधाय सोऽन्यदा ॥ ६५ ॥ स आकार्य बहून्
ऋषान् । मंत्रिणश्च पुरोहितान् ॥ मंचेष्वस्थापयद्दंभाद्—दुर्विचारैकमानसः ॥ ६६ ॥ तद्दुष्टमानस-
ज्ञेन । शौरिणा दीर्घदर्शिना ॥ सार्धेऽक्रूरादिकान् सूनुन् । लात्वा तत्र समागतं ॥ ६७ ॥ कंसेनो-
च्चतरे मंचे । वसुदेवो निवेशितः ॥ अक्रूराद्यैः सुतैस्तत्र । देवैरिन्द्र इवावभौ ॥ ६८ ॥ मल्लयुधं
निशम्योच्चैः । श्रीपती राममब्रवीत् ॥ तदावामपि पश्यावो । ब्रजित्वा तत्र पर्षदि ॥ ६९ ॥ अंगीकृ-
त्य वचो विष्णो—र्यशोदां राम ऊचिवान् ॥ यास्यावो मथुरामावां । स्नानं सज्जीकुरु दुतं ॥ ७० ॥
आलस्यं विव्रतीं वीक्ष्य । रामः साक्रोशमाह तां ॥ केशवस्य पुरा बंधु—मारणज्ञापनाय च ॥ ७१ ॥
अथे किं ते विसस्मार । दासीजावः पुरातनः ॥ उष्णोदकादिसामग्रीं । यद्विदधासि नांजसा ॥ ७२ ॥
विलङ्घयचसा तेनो—पादाय माधवं गृहात् ॥ स्नानाय यमुनानद्या—मनयन्मुशली बली ॥ ७३ ॥

यस्या यस्माद्भवेत्कृत्यं । सैव तत्परिहारिणी ॥ ५० ॥ अनाधृष्टिहरी वीक्ष्य । त्यक्त्वा तत्रादिमं गुरुं
 ॥ मनसा सा पश्चिन्ने । विष्णुं स्त्री लघुवांनिनी ॥ ५१ ॥ धनुरारोपयेद्याव—दनाधृष्टिः समुद्यतः
 ॥ पपातात्रे करौ कृत्वा । मिथ्यादृशां प्रणामवत् ॥ ५२ ॥ वीक्षमाणेषु ऋपेषु । पतितोऽयं द्वितौ दुः-
 तं ॥ शरीरेऽस्य तदस्माद्भिः । सौम्येन स्थीयते कथं ॥ ५३ ॥ मौलिमौलिः पपातेति । हारस्तुबोट
 कंठतः ॥ द्वेधापि कटकैः पाणे—बभंजे चुहुजेऽपरैः ॥ ५४ ॥ कांतञ्चोगार्तकांताव—छष्टशृंगारभृ-
 षणं ॥ तत्स्वरूपं निरीक्ष्येशाः । सत्यत्रामादयोऽहसन् ॥ ५५ ॥ ऋषाः स्वयमनारोपा—द्विलक्षवद-
 ना अपि ॥ हंसं त्येते न जानन्ति । बहुरत्ना वसुंधरा ॥ ५६ ॥ चिंतयित्वेति कृष्णेन । तेषां हास्या-
 सहिष्णुना ॥ धन्वाधिज्यं कृतं सद्यो । वालयित्वाब्जनालवत् ॥ ५७ ॥ विमौजोधनुषा रम्या । का-
 दंविनीव पुष्करे ॥ बभ्रौ कृष्णतनुस्तस्यां । सत्रायां तेन धन्वना ॥ ५८ ॥ विष्णुनारोपिते धन्व—
 न्यासे जयारवे सति ॥ अनाधृष्टिस्ततः स्थाना—दृश्यमारुह्य निर्ययौ ॥ ५९ ॥ स्यंदनस्थं हरिं
 द्वारि । मुक्तवानाधृष्टिरंजसा ॥ गत्वा च जनकागारं । व्याचष्टे स्पष्टवाचया ॥ ६० ॥ एकाकिना म-
 या तात । शार्ङ्गमारोपितं धनुः ॥ शक्रधनुस्त्रिाशक्यं । ग्रहीतुमपि पार्थिवैः ॥ ६१ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं

बलिं व्यधात् ॥ ३८ ॥ सत्यज्जामां निजां जामिं । तदधिष्ठायिकामिव ॥ संस्थाप्य संनिधौ कंसो—
 ऽकार्षीत्पूजोत्सवान् बहून् ॥ ३९ ॥ गुणमारोपयेदस्मिन् । धनुषि यो महागुणी ॥ सत्यज्जामां ददे
 तस्मै । कंस इत्युदघोषयत् ॥ ४० ॥ विद्याकृष्टा श्वानेके । निशम्योदघोषणां च तां ॥ आकाशिताः
 समन्त्रेभ्युः । कितिपात्राः स्मराकुलाः ॥ ४१ ॥ ग्रहीतुमपि केनापि । देवाधिष्ठितवस्तुवत् ॥ तन्नाश-
 क्यत शक्येत । समारोपयितुं कथं ॥ ४२ ॥ वसुदेवमदनवेगा-सुतोऽनाधृष्णिनामकः ॥ वीरंमन्य-
 स्तदाकर्ण्य । प्राचलन्निजगेहतः ॥ ४३ ॥ अध्वन्यागहता तेन । समेतं नंदगोकुले ॥ तत्र रामहरी
 दृष्टो—वासैकां रजनीं मुदा ॥ ४४ ॥ आरुह्य स्यंदनं पृष्टे । विसृज्य हलिनं पुनः ॥ विष्णुमेका-
 किनं सार्धं । लात्वा स मथुरामगात् ॥ ४५ ॥ संकीर्णे पादैरध्व—न्यमृदयग्रोधपादपः ॥ लग्नस्तत्र
 रथो गंतुं । शक्तो नोपायकोटिभिः ॥ ४६ ॥ तावन्नारायणेनाशु । मृलादुन्मूल्य तं वटं ॥ अध्वा
 स्यंदनयानाय । प्रांजलो जनितः क्षणत् ॥ ४७ ॥ बलं तस्य समालोक्य । तं चारोप्य रथे स्वयं ॥
 अध्वनाधृष्णिणश्चमत्कारं । बिभ्रत्तेनाध्वनाचलत् ॥ ४८ ॥ उत्तीर्य यमुनातो ह्य—वप्येत्य मथुरापुरीं ॥
 शार्ङ्गपूजोत्सवास्थान—मागातां नृपपूतिं ॥ ४९ ॥ सत्यभामार्चितुं मुक्ता । समीपे शार्ङ्गधन्वनः ॥

सशृंगं कंपयन्मौलिं । निहतुं धावितो हरेः ॥ ३७ ॥ धतुं मे पाणिनैकेन । मानृद् दुःखं द्वितीयेके ॥ उभाभ्यामिति हस्ताभ्यां । शृंगे द्वे अपि सोऽग्रहीत ॥ ३८ ॥ गृहीत्वा ते च पादाभ्यां । मर्दयित्वेव मृत्तिकां ॥ चक्रवच्चामयित्वा तं । दूरे स व्यकिरकरात् ॥ ३९ ॥ अरिष्टं तं तथा दृष्ट्वा । वृषं व्यापादितं तदा ॥ पुपूजुरायतौ पूज्यं । गोपाः प्रत्यागतं हरिं ॥ ४० ॥ कंसस्य मदधीशस्य । वृषं शोऽनेन मारितः ॥ ग्रहीतुमिव वैरं द्रा—क्केशी तुरंग आगतः ॥ ४१ ॥ मानृदेकाकिनस्तस्य । दुःखं वृषस्य मारणात् ॥ मन्ये सहायतां कर्तुं । हतः सोऽपि च जिष्णुना ॥ ४२ ॥ एक एकः समागाद्यः । स तु कृष्णेन मारितः ॥ अन्येद्युः खरमेषाभ्यां । द्वाभ्यां तेन समागतं ॥ ४३ ॥ एकोऽपि हन्यते येन । दुष्टो ऋषिराश्रवः ॥ तदीया जायते ख्याति—र्महीयसी महितले ॥ ४४ ॥ अनेन बालकेनापि । खरमेषौ मदोद्धतौ ॥ संतापकौ मनुष्याणां । जघ्नाते लीलैव च ॥ ४५ ॥ विश्वस्यामपि विश्वायां । बलीयानयमेव हि ॥ प्रसिद्धिः समनृदेवं । वैकुण्ठस्यापि शैशवे ॥ ४६ ॥ शक्येतैकाकिनानेन । न द्वाभ्यां सह किञ्चन ॥ चित्तेऽनयोर्मदो मानृ—तौ द्वावपीति मारितौ ॥ ४७ ॥ एतान्नैमित्तिकप्रोक्तान् । हतान् श्रुत्वा वृषादिकान् ॥ रिपोः सम्यक्परीक्षायै । कंसः शार्ङ्ग-

वकीर्गर्भः । सप्तमस्तव घातकः ॥ १५ ॥ मात्रार्च्यमानमास्ते ते । शार्ङ्गधनुर्निकेतने ॥ तदारोपण-
योग्यत्वं । तस्यैव संभविष्यति ॥ १६ ॥ अन्यच्च कालियव्याल—चाणूरयोर्विघातकः ॥ नूनं राजन्
स विज्ञेयो । घातकस्ते च दुर्जयः ॥ १७ ॥ अशक्यैरपरैरैतै—लक्ष्मणैरुपलक्षितः ॥ कंस साधुवचः
सत्यं । स्वमनस्यवधारय ॥ १८ ॥ निजप्रत्यर्थिनं वेत्तुं । कंसोऽस्थादिकानधात ॥ कानने च श्रमं
कर्तुं । मह्यौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ १९ ॥ शरत्कालेऽन्यदारिणो—ऽनरुवान् वृंदावने व्रजन् ॥ गोपान् ज्ञा-
पयितुं लभ्यो । मदोन्मत्तगर्जेऽवत् ॥ २० ॥ कांश्चिद्विध्यति श्रुगेण । मणिकारो मणीनिव ॥ चा-
लिन्यामिव केषां चित्तनौ छिडाण्यचीकरत् ॥ २१ ॥ गृहीत्वा श्रृंगयुग्मेन । कंडुकमिव लीलया ॥
ज्ज्वाल्य हविषोऽमत्रा—एयस्फोट्यदसौ द्रुतं ॥ २२ ॥ रक्तं महादक्ष । पुंडरीकाक्ष दक्षधीः ॥
बलवन् बलभेदति । बभ्रुव गोदुहां स्वः ॥ २३ ॥ तत श्रुत्वा हलिविष्णू च । धुर्यौ परोपकारिषु ॥
प्रस्थितौ वृषभं हंतुं । स्थाम्ना सिंहमिवोत्कटं ॥ २४ ॥ निहंतुं सुरप्रीरेष । स्फोटितुं सर्पिषो घटान् ॥
प्रत्यायतं युवां वेगा—द्रोपैरित्युच्यते बहु ॥ २५ ॥ मयि सत्यपि किं राम—स्तिरश्चोऽस्योपरि व्रजेत् ॥
हृक्कयामास तं कृष्णो । निजशौर्येण गर्जितः ॥ २६ ॥ हृक्काममहमानः स । सिंहवत्तस्य सन्मुखं ॥

मां ॥ ४ ॥ स्थाने स्थाने ततः प्राज्यान् । वसुदेवादिका नृपाः ॥ महोत्सवान् प्रकुर्वन्ति । प्रोद्यत्प्र-
मोदमेदुराः ॥ ५ ॥ तदर्थं क्रियमाणं । महोत्सवान् महीयसः ॥ श्रुत्वा कंसोऽस्मरद्गन्धः । सप्त-
मोऽयं भविष्यति ॥ ६ ॥ सर्वत्र शंक्ते शंकां । प्रायशः शंकितो जनः ॥ अशंकितमपि स्वांते ।
शंक्ते शंकिताशयः ॥ ७ ॥ सूक्तवादरजंतूना—मुपरि यः कृपाऽर्हत् ॥ ततः श्रीनेमितोऽप्येष । कं-
सोऽन्धन्मृत्युभीतिभृत् ॥ ८ ॥

ततः कंसोऽन्यदा दृष्टुं । देवकीगृहमागतः ॥ विघ्ननासां सुतां तत्र । वीक्ष्य चित्ते व्यचारयत्
॥ ९ ॥ ऋषिणा सप्तमो गर्भो । यः प्रोक्तो मम घातकः ॥ स तु स्त्रीमात्र एषोऽस्ति । ब्रित्वा नासां
मयांकितः ॥ १० ॥ आकाशपुष्पवज्जाने—ऽहं तु सार्धोर्वचो यथा ॥ परं तथापि पृष्ठामि । कंचि-
न्नैमिचित्तिकं बुधं ॥ ११ ॥ संकल्प्येति समाहूया—प्राक्षीन्नैमिचित्तिकं स तु ॥ मदघाता देवकीगर्भः ।
सप्तमोऽस्ति न वा वद ॥ १२ ॥ सोऽप्युच्ये साधुवाक्यं स्यान्नान्यथा वज्रलेपवत् ॥ प्रत्ययार्थं तवा-
धीश । कंस यद्वन्मि तन्नृणु ॥ १३ ॥ अशिष्यमनम्रवाहं । केशिनं च तुरंगमं ॥ खरमेषौ बलि-
ष्ठौ त्वं । नूनं वृंदावने धर ॥ १४ ॥ क्रीनां कुर्वन्निजस्थाम्ना । योऽमृन् विदारयिष्यति ॥ सं ज्ञेयो दे-

बर्हीणां च बर्हीणां । विधाय चारुचारिकां ॥ नृत्यंति पुरतो विष्णो—हृद्धीसकेन गोपिकाः ॥ ९३ ॥
 सारंगान् वरसारंगां—श्रित्रितान् स्तंजितानिव ॥ कुर्वन्श्च मधुरं वेणुं । कुंजेषु वादयेच्छरिः ॥ ९४ ॥
 गायंतीषु च गोपीषु । पीनोरुस्तनचारुषु ॥ नोदयत्युद्धसत्तालान् । रामे नृत्यति माधवं ॥ ९५ ॥
 इत्येकादश वर्षाणि । रामेण सह खेलतः ॥ कृष्णस्याकृष्टचित्तस्य । सुखं नंदकुलोऽभवत् ॥ ९६ ॥
 हस्ती वृषो हरिर्लक्ष्म्य—निषेको दाम चंद्रमाः ॥ सूर्यो ध्वजस्तथा पद्म—सरोंबुधिर्विमानकं ॥ ९७ ॥
 रत्नराश्यानलज्वाले । इति स्वप्नांश्चतुर्दश ॥ दत्त्वा कार्तिकके श्याम—द्वादश्यां चैत्रके विधौ ॥ ९८ ॥
 अपराजिततेजस्का—पराजितविमानतः ॥ च्युत्वा शंखस्य जीवः श्री—शिवोदरेऽवतीर्णवान् ॥
 ॥ ९९ ॥ नात्युष्णोदकमाहार—मदती दधती सुखं ॥ संपूर्णोदोहदासूत । सा सुतं समये शुभ्रे ॥
 ॥ ३०० ॥ यत्कृत्यं दिक्कुमार्यस्तु । षट्पंचाशद्वितेनिरे ॥ यस्य चक्रुश्चतुःषष्टि—रिंदा अपि अनु-
 मंहं ॥ १ ॥ रात्रौ जन्मान्निषेकेषु । कृतेष्वाखंडलादिभिः ॥ समुद्रविजयो राजा । प्रातर्महानकारयत्
 ॥ २ ॥ स्वप्नेऽपश्यदृष्टस्य । चक्रधारं प्रसुमुदा ॥ अश्विनेमिरित्याख्या । पितृभ्यां प्रविनिर्मिता ॥
 ॥ ३ ॥ जातेऽहति मुदं प्रापु—नारिका अपि अरिशः ॥ कथं तर्हि स्वकीयास्तं । न वयं कुर्महेत-

कितः शौरी । रक्षोपायं व्यचिंतयत् ॥ ८० ॥ विनिश्चित्येत्यसौ पार्श्वे । स्वप्रियां रोहिणीं ततः ॥
 शौरिगकार्यं चालाप्य । शौर्यपुर्यामभोचयत् ॥ ८१ ॥ अयं विश्वंभरस्ताव—कीनो लघुसहोदरः ॥
 कंसभीत्या विवृण्वर्थं । मुक्तोऽस्ति नंदगोकुले ॥ ८२ ॥ दास्यामि तत्सुतत्वेन । वत्स त्वामपि राम
 भोः ॥ एकांकित्वेन संस्थेयं । युवाभ्यां स्नेहनिर्भरं ॥ ८३ ॥ न वाच्यं किंतु कस्यापि । त्वया न्या-
 यावतारिणा ॥ शिद्धयित्वेति तत्पार्श्वे । तं नंदगोकुलेऽमुचत् ॥ ८४ ॥ उन्ना दशधनुर्मान—शरी-
 रधारिणौ ततः ॥ क्रीडतो विविधक्रीमा—विलासैर्वृद्धिमागतौ ॥ ८५ ॥ प्रचंडकांडकोदंड—कलाके-
 लिपसौ ततः ॥ वर्धमानौ च गोपाना—मानंदं ददतश्च तौ ॥ ८६ ॥ वयस्यौ जातुचिद्भृत्वा । छा-
 त्वाचार्यौ च कर्हिचित् ॥ एक एकं विना स्यातुं । न शक्नोति मनागपि ॥ ८७ ॥ सर्वदा युगपत्प्री-
 त्यै । रतिप्रीत्योः स्वयोषितोः ॥ प्रोगं शोक्तुमिवानंगो । द्वे रूपे विदधेतमां ॥ ८८ ॥ प्रद्युम्नजन-
 कत्वेन । दधिसारादनेन तु ॥ कामरूपस्मरोऽका—द्विष्णुर्वीरुद्धिरूपभाक् ॥ ८९ ॥ प्रत्यहं दधिपिं-
 डस्या—दनेन गोपयोषितः ॥ मदनोत्कटापूर्णा—स्तौ द्वौ दृष्टेत्यशंकृत ॥ ९० ॥ विप्रिर्विशेषकं
 ॥ रात्रौ समुदयीभूय । पुरस्तान्नरकद्विषः ॥ दीर्घातिमधुरध्वनै—र्गायंति गोधुगंगनाः ॥ ९१ ॥ प्र-

दामबंधोऽस्य । गोपालैः प्रविलोकितः ॥ तद्वामोदर इत्याख्या । सौख्याय प्रकटीकृता ॥ ९० ॥ कुर्वत्युपप्लवान् विष्णो—यानि बाढ्ये खेचरादयः ॥ दशार्हदेवतान्निस्ते । न्यविक्रयंते स्वमातृवत् ॥ ९१ ॥ आग्नीरैर्मौलिवन्मौला—वाग्नीरीन्द्रिश्च स ततः ॥ कामकुम्भ इव प्रेम्णा । स्थाप्यते खेलाय सः ॥ ९२ ॥ शैशवेऽतीवचापल्या—नमथन्या गोपयोषितां ॥ गृह्णाति नवनीतानां । पिमान् स्नेहान्न वार्यते ॥ ९३ ॥ पदानि निदधद्भूमौ । विदधत्कर्तृदन्क्रियां ॥ वाणिमन्निदधन्नदं—यशोदानंददोऽन्नवत् ॥ ९४ ॥ पर्यस्तं शकटं नृयो । ध्वस्ते शकुनिपूतने ॥ कृष्णेन बाढ्ययोगेऽपि । ज्ञेजितौ यमलार्जुनौ ॥ ९५ ॥

इति गोपाद्यशः श्रुत्वा । स्वमूनोः शौरिदुद्युतं ॥ बाढ्येऽपि स्थामघाताभ्या—मन्मूर्ध्निर्विषादवान् ॥ ९६ ॥ यद्यप्याह्लाद्यते ज्ञानु—रत्रैर्बाढ्येन वा हृदि ॥ तथापि स्वकर्णैर्जोष्यां । प्रवेतां विश्रुताविमौ ॥ ९७ ॥ तथानेन समं किंचि—न्न हि शङ्क्यति कस्यचित् ॥ बाढ्ये तथाप्यमुं कंसो । माहासीदृक्कया विना ॥ ९८ ॥ व्यङ्ग्यनामधेयाद्याः । कंसेनावसिताः समे ॥ रामस्त्वद्यापि न ज्ञातः । समस्ति रोहिणीप्रवः ॥ ९९ ॥ कंसात्संगोपितोऽप्येष । मान्मृत्युत्थातः स्वतेजसा ॥ शैशवाब्जं

बुद्धितः ॥ ५८ ॥ व्याकर्ण्येति यशोदापि । कृष्णैककित्वमोचनात् ॥ हा हतास्मीति जल्पंती । स्व-
कार्याणि शुशोच च ॥ ५९ ॥ नृतप्रेतपिशाचानां । शाकिन्या प्रीश्च मासमृत ॥ यस्य वेला प्र-
वेत्तस्य । रक्षास्तु तव नंदन ॥ ६० ॥ मज्जीवं न्युत्तनीकुर्वे । वत्स ते मस्तकोपरि ॥ स्त्रीस्वप्नावेन
चाट्टनि । वाक्यानीति जजल्प सा ॥ ६१ ॥ वत्स वत्स न भेतव्यं । त्वया त्वयातिज्ञासिना ॥ सा
निजांके समारोप्य । चुचुंब मस्तकानने ॥ ६२ ॥ कस्मादप्यस्य प्रीतिर्न । जानत्यस्ति तथापि सा
॥ कृष्णमेकाकिनं न का—मुंचज्जीवं तनूस्वि ॥ ६३ ॥ विष्णुं दाम्नोदरेऽन्येष्टु—र्बध्वा सा तमुदूष-
ले ॥ कार्यय विन्यती चागात् । प्रातिवेद्मिमकमंदिरं ॥ ६४ ॥ तदा सूर्यकविद्याभृ—दाययौ विष्णु-
सन्निधौ ॥ धरन् पितामहद्वेषं । यमलार्जुनतामधात् ॥ ६५ ॥ प्रक्षिप्योदूखले विष्णुं । खंडयामीति
चिंतयन् ॥ पार्श्वं तं नीतवान् यावद् । दुष्टो विद्याधरोऽथ सः ॥ ६६ ॥ यस्य तु चिंतयते यादृ—
ग्तादृगात्मनि जायते ॥ अर्जुनौ दूरतः कृत्वा । देव्या स एव खंडितः ॥ ६७ ॥ विष्णुना वारणेन-
वो—हेदितौ यमलार्जुनौ ॥ यशोदाशोचिंतो नंदो । गोपालेभ्योऽश्रुणोदिति ॥ ६८ ॥ धूलीधूस-
स्तिगं च । रममाणं दितौ शिशुं ॥ गृहीत्वा हस्तयोर्मौलिं । चुचुंबतुश्च दंपती ॥ ६९ ॥ नदरे

चैकाकिनं हरिं ॥ मुक्तं नन्दयशोदार्यां । तवास्तां हंतुमुद्यते ॥ ४७ ॥ शाकुन्या रुद्रया चाधः—
 कृत्वा कृष्णः कदर्थितः ॥ स्तन्यं पूतनयाक्षेपि । तन्मुखे च विषाविलं ॥ ४८ ॥ देवीभिः कृष्ण-
 कान्नि—स्पहत्य च तद्विषं ॥ ते द्वे अप्यनसैव द्रा—गमदिते मारिते पुनः ॥ ४९ ॥ मृते निपति-
 ते ते द्वे । रक्ताक्षे भीषणानने ॥ खेचर्यौ वीक्ष्य नन्दोऽवगृह्ण ॥ हा हा हतोऽस्मि वेधसा ॥ ५० ॥
 किमेते मारिते केन । जातं किंचात्र वा खड्ग ॥ पप्रन्नाहूय गोपाला—नन्दो वेगात्तमाधवः ॥ ५१ ॥
 तेऽप्युचुर्न वयं विद्मो—ऽनुसाराद् ज्ञायते परं ॥ अनेनैव बलिष्ठेन । बालेनापि हते इमे ॥ ५२ ॥
 भैरवे मारयित्वेते । रक्षितं निजजीवितं ॥ आबाल्यादपि पुण्यात्मा । प्रवेष्टि शौर्यधैर्यभाक् ॥ ५३ ॥
 गोपालेभ्य इति श्रुत्वा । संस्पृशन् शिशुमस्तकं ॥ नन्दोऽपश्यत्समस्तेष्व—अंगेषु पुरुषोत्तमं ॥ ५४ ॥
 तमक्षतशरीराढ्यं । दृष्ट्वा नन्दोऽप्यमूमुदत् ॥ तदायातां यशोदां स । कथयामास नृरिशः ॥ ५५ ॥
 स्वरंदाकृते यत्नः । कार्यः सुखान्निखाषिणा ॥ तन्मुक्तैकाकिनं बालं । कृष्णं त्वं क्व गताभवः ॥ ५६ ॥
 ये स्युः प्रत्यर्थिनस्ते त्व—न्वेषयन्ति बलं ततः ॥ एताभ्यां तु कृतांगो न । जातोऽयं पुण्यपुरुषः ॥
 ॥ ५७ ॥ पततो हविषां कुन्ना—स्यत्तवास्यैव शिशोस्त्वया ॥ अहोरात्रं प्रकर्तव्या । देवा देवार्थ-

गन्धेर्निजं सुतं दृष्टुं । वत्सं गोखि गोकुले ॥ ३५ ॥ प्रस्तावज्ञापि सा दक्षा । पतिवाक्यानुयायिनी
॥ उपायं रचयामास । पुत्रवक्त्रदिहृदया ॥ ३६ ॥ आगन्त्र्यो योषितो यास्ता । आगन्तु मया सह
॥ गोपूजावासरो मेऽद्य । तद्गमिष्यामि गोकुले ॥ ३७ ॥ सर्वेषां सा च विश्वासो—त्पादनाय तथा-
द्य गाः ॥ अर्चितुं चंदनं लात्वा—गास्त्रीभिस्तत्र ऋग्निः ॥ ३८ ॥ एवं गाः पूजयंती सा । जगाम
नंदमंदिरे ॥ तत्र यशोदया सार्चि । पूजनापूजनं भवेत् ॥ ३९ ॥ स्वहृत्पूजनिर्गह—दतुहृदवि-
राजितं ॥ कृष्णकायं द्विधाप्येषा । पुंडरीकाक्षमैकत ॥ ४० ॥ शंखचक्रगदापाणि—मिंदनीलप्रभं
सुतं ॥ नंदस्त्रीक्रोडगं दृष्ट्वा । देवक्या व्यरमन्न दृग् ॥ ४१ ॥ खेलयंत्यगजं बाह्वये । धन्या मत्तोऽ-
भ्यसौ वशा ॥ यथा तथैधतां वात्र । मातामहनिवासवत् ॥ ४२ ॥ कुक्षिजस्तु ममैवायं । विकल्पा-
निति तन्वती ॥ सुतास्यदर्शनात्प्राप—त्सा मुदं वरनातिगां ॥ ४३ ॥ तत्र पुत्रेक्षणेऽज्ञाप्ति—गौपु-
जादंभ्रतोऽनिशं ॥ कुर्वत्यागमनं तस्मा—ज्जज्ञे गोपूजनं जने ॥ ४४ ॥ महद्भिर्महतीभिश्च । क्रिय-
ते कारणेन यत् ॥ तत्सर्वमपि लोके हि । पर्वरूपेण जायते ॥ ४५ ॥ अथ तातस्य विद्वेषा—दु-
भे सूर्येणस्वामुते ॥ शाकुनिपूतने एते । मातृवैरजिघृक्षया ॥ ४६ ॥ खेचरौ ते महादुष्टे । दृष्ट्वा

कृते कार्ये । उह्विता यामिकाः समे ॥ शौरिं विलोकयामासु—न दृष्टः केनचित्स तु ॥ २४ ॥ के-
 चिद्वदन्ति किं कृत्यं । वसुदेवस्य सत्वरं ॥ कृत्यं सप्तमगर्भस्य । स एव दृश्यतां द्रुतं ॥ २५ ॥ समे-
 त्य देवकीपार्श्वे । यामिकैः कंससेवकैः ॥ विलोकितं तदा लब्धा । सुता सुतो न सप्तमः ॥ २६ ॥
 ते तामपि समादाय । सर्वेऽपि कंसकिंकराः ॥ कंसस्य पुरतस्तूर्णं । दौकयामासुरादरात् ॥ २७ ॥
 अहो एषा वराकी किं । मदघातं प्रविधास्यति ॥ त्रिवोत्कर्षेण तन्नासां । देवक्यै प्रतिदापिता ॥
 ॥ २८ ॥ अयमासीन्न सर्वज्ञो । यत्सत्यमेव जडयति ॥ क्रुद्धेन ज्ञाषितं मिथ्या—तिमुक्तेन तपस्वि-
 ना ॥ २९ ॥ हन्ता मेऽथ न कोऽप्यस्ति । मिथ्या जानन् यतेर्वचः ॥ स्वचित्चिन्तितान्माना—द्रा-
 ज्यं पाति स पूर्ववत् ॥ ३० ॥ तस्य कृष्णशरीरत्वा—त्कृष्ण इत्युच्यतेऽज्जिधा ॥ देवीभिः सेव्यमा-
 नोऽसौ । नन्दगेहे समैधत ॥ ३१ ॥ गर्भस्याधानपोषाभ्यां । स्नेहो मातुर्महान् प्रवेत् ॥ देवकीतीव्र
 सोत्कंठा । जाता पुत्रस्य दर्शने ॥ ३२ ॥ ततो मासे व्यतिक्रान्ते । देवकी वसुदेवकं ॥ यास्यामि
 गोकुले दृष्टुं । तनूजमित्यचीकथत ॥ ३३ ॥ शौरिः प्रोवाच कुर्वत्या । गमनागमने तव ॥ कंसो
 ज्ञास्यति निःशेषां । वार्ता तत्का विचारणा ॥ ३४ ॥ कारणानि समुद्दिश्य । ततस्त्वं मृगलोचने ॥

। निर्ययौ यामिकालयात् ॥ १२ ॥ शीर्षोपर्यातपन्नं च । प्रसूनवृष्टिमादधे ॥ प्रदीपैरष्टनिर्माणं । दी-
 पयंत्यश्च देविकाः ॥ १३ ॥ कृतवोज्ज्वलवर्षभरूपं । ऋत्वा देवीभिरग्रतः ॥ पुर्यां लुदघाटितं द्वार—
 मवबुद्धं न केनचित् ॥ १४ ॥ शौरिं प्राप्तं पुरो यत्र । चोश्रसेनोऽस्ति पंजरे ॥ किमस्ति हस्तयोस्ते
 श्रोः । स चित्रादिति पृष्ठवान् ॥ १५ ॥ सोऽयूचे तेऽरीश्रुतस्य । ध्रुवं कंसस्य वैर्ययं ॥ लुक्त्वेति द-
 शयित्वा तं । वसुदेवोऽब्रवीत्पुनः ॥ १६ ॥ सुवर्णसदृशादस्मा—लंकसः कांस्यं भविष्यति ॥ एतन्मृ-
 द्येन तन्मृद्वयं । भविता न मनागपि ॥ १७ ॥ यद्ववंशोदयोऽमुष्मा—दस्मात्कंसपरासुता ॥ अस्मा-
 च्च ते शुभं भावि । न कथ्यं कस्यचित्त्वया ॥ १८ ॥ वसुदेवो वदित्वेत्या—नंदाब्रह्मदस्य मंदिरं ॥
 जगाम तेजसां धाम । रामाभिराममोहनं ॥ १९ ॥ नंदोऽप्यथ निशीथे तं । समायातं विलोक्य च
 ॥ व्याचष्ट सहस्रोह्राय । स्वामिन्नत्रागमः कथं ॥ २० ॥ सोऽप्यय्यधत्त तं पश्चा—त्किंवदंती विधा-
 स्यते ॥ सांप्रतं ते यशोदायाः । पार्श्वेऽमुं मुंच बालकं ॥ २१ ॥ तदा तथापि सूनास्ति । सुता सौ-
 प्राग्यशालिनी ॥ तां लात्वा तत्र तं मुक्त्वा । शौरिस्ततोऽथ जग्मिवान् ॥ २२ ॥ तां बालां देवकी-
 पार्श्वे । मुक्त्वा रहसि संस्थितः ॥ प्रमीलामकरोत्सद्यः । सुखेन कार्यसाधनात् ॥ २३ ॥ अविघ्नेन

वसुदेवस्ता—नुवाच निजबुद्धितः ॥ प्रिये स्वप्नानुसारेण । श्रेष्ठः पुत्रो भविष्यति ॥ १ ॥ सायवा-
 दीद्यदि स्वामिन् । सुतरत्नं भविष्यति ॥ तद्वत् रक्षितुं कंसा-दावाभ्यां शक्यते कथं ॥ २ ॥ वसु-
 देवोऽवदसुसु । चिंतां त्वं मा कृथा वृथा ॥ स एव निजजागरेण । वर्तयिष्यति जीवितः ॥ ३ ॥
 पूर्णे मासे निशीथे च । शुभ्रे चंद्रादिके सति ॥ नभोमासे सिताष्टम्यां । प्राप्तुं देवकी सुतं ॥ ४ ॥
 आषाढ्यादपि देवानां । सान्निध्यं प्रजते हरिः ॥ तत्तस्योपपन्नान् सर्वान् ! निराकुर्वन्ति देवताः ॥
 ॥ ५ ॥ तद्देवतान्निरन्येषां । हर्षः प्रादायि जन्मतः ॥ कंसमुक्तप्रयानां तु । निद्रावस्थापिनी तदा ॥
 ॥ ६ ॥ अत्यूहोऽस्य मनागमात्र—नंदौकोमुक्तिकर्मणि ॥ इति तान्निस्ततः एव । मृता इव विनि-
 र्मिताः ॥ ७ ॥ अथाकार्यं पतिं देव-कथूचे रहसि सत्वरं ॥ स्वामिन्नस्मि विपक्षेण । बद्धा कंसेन
 वाचया ॥ ८ ॥ यो यो गर्जो मया जातो । हतोऽनेन स पापिना ॥ षष्णामपि च गर्जाणां । जनि-
 तं हननं तथा ॥ ९ ॥ सिंहादिसप्तकस्वप्न—सूचितेऽत्रापि सप्तमे ॥ गर्जैऽवस्था यदा सैव । ज्ञेया
 द्वागमे मृतिस्तदा ॥ १० ॥ वसुदेवोऽवदद्देवि । गर्जस्यास्य तदा कथं ॥ रक्षां करोमि सावोच-न्मु-
 चैर्न नंदमंदिरे ॥ ११ ॥ सत्यं सत्यं प्रिये प्रोक्तं । वसुदेव इति ब्रुवन् ॥ लात्वा द्वाभ्यां कराभ्यां तं

चारिष्यामि । गर्जेषु देवकीस्त्रियः ॥ ८८ ॥ ये गर्जा देवकीदेव्याः । कंसेन हंतुमर्थिताः ॥ ग-
 र्जस्थांस्तांस्त्वदीयेऽहं । गर्जे क्षेप्याभ्यसंशयं ॥ ८९ ॥ एवमस्तु तयैत्युक्ते । नैगमेषी सुरोत्तमः ॥
 पुष्पवत्या समं चक्रे । गर्भिणीं सुलसां च तां ॥ ९१ ॥ निजशक्त्या ततो देव—श्रक्रे मुदितमा-
 नसः ॥ विनिमयं तयोर्नूनं । गर्भयोर्नैगमेषी सः ॥ ९२ ॥ व्यापन्नमपि तं बालं । गृहीत्वा कंस-
 सेवकाः ॥ स्वसेवासूचनार्थं ते । ददुः कंसाय दुर्धियै ॥ ९३ ॥ दुरात्मा निर्दयः सोऽपि । तमाददे
 स्वपाणिना ॥ मन्मारकोऽयमित्युक्त्वा—स्फालयद् दृषदा सह ॥ ९४ ॥ षट्स्वल्पेतेषु गर्जेषु । शु-
 त्वा कंसकदर्थनां ॥ दंपती बलितां तौ च । जीवन्मृतौ बभूवतुः ॥ ९५ ॥ षडेते नामतोऽनीक—
 यशाश्चानंतसेनकः ॥ अजितसेनकः ख्यातो । निहतारिस्तथापरः ॥ ९६ ॥ देवयशाः स्फुरहेव—
 यशाश्च शत्रुसेनकः ॥ सर्वेऽपि सदृशाकारा—स्तुव्यलावण्यधारिणः ॥ ९७ ॥ अथ स्वप्नेऽन्यदापश्य
 —देवकी सिंहमुत्तमं ॥ स्वीद्वनिं वृषं चापि । विमानाब्जसरस्तथा ॥ ९८ ॥ जीवोऽथ गंगदत्तस्य ।
 च्युत्वा शुक्रदिवस्तदा ॥ प्रज्जास्वहेवकीकुक्षौ । तस्यां रात्राववातरत् ॥ ९९ ॥ निरीक्ष्य देवकी स्व-
 प्राप्त् । स्वप्रतीरं व्यजिह्वपत ॥ स्वामिन्नद्य मया स्वप्ना । दृष्टा सिंहादिका वराः ॥ १०० ॥ निशम्य

तत्प्रिये ॥ सप्तापि जातमात्रांस्ते । गर्जानि कंसवशान् कुरु ॥ ७८ ॥ पतिवाग्भंगभीतेव । सापि त-
त्प्रत्यपद्यत ॥ कुलीना या भवेत्कांता । सा हि पत्यनुगामिनी ॥ ७९ ॥ दंपत्योर्निश्चलत्वं त—ज्ज्ञा-
नन् संतुष्टमानसः ॥ विसृष्टो शौरिणा मद्य—शौण्डः कंसोऽगमद्गृहं ॥ ८० ॥ द्वादशयोजनायामा ।
गर्जनेव पयोमुचः ॥ प्रासरद्यतिना प्रोक्ता । वाग्जीवयशसो भुवि ॥ ८१ ॥ साधवीयाममोघां तां ।
विष्वगाकर्ण्य दंपती ॥ अमुष्णान्मायया कंस । आवागमिति व्यषीदतां ॥ ८२ ॥

इतश्च नागनामेभ्यो । ब्रह्मिले हि तदाजवत ॥ तस्य पुण्यवतो नार्यौ । सुलसा श्रविकाग्रणी
॥ ८३ ॥ नश्यत्प्रासूतिका भावि—न्यूचे बाढ्येऽपि तामिति ॥ चारणर्ष्वतिमुक्तेन । तपःसंजातल-
ब्धिना ॥ ८४ ॥ बन्ध्यत्वं यतिनो वाचा । जानती नैगमेषिणं ॥ आराधयत्तपोनिः सा । निजसं-
तानभृतये ॥ ८४ ॥ प्रसन्नीभृतवांस्तस्या । अवादीत्सोऽथ निर्जरः ॥ तपोभिस्तेऽस्मि संतुष्टो । याच-
स्व धर्मिणीप्सितं ॥ ८५ ॥ सा प्रोचे यदि तुष्टोऽसि । शक्तिमान् हितचिंतकः ॥ अप्रबुवित्यास्तदा
पुत्रान् । देहि मे त्वं प्रसादतः ॥ ८६ ॥ निंदुरेषेति विज्ञाया—वधिज्ञानधरः सुरः ॥ जगादेति च
तबील—गुणरंजितमानसः ॥ ८७ ॥ त्वमसि श्रविका श्रेष्ठा । ततो गर्जान् मृतांस्तव ॥ अहं सं-

विधाता च । त्वत्तः परो न कोऽपि मे ॥ ६४ ॥ एवमावर्जयामास । वसुदेवं स दुष्टधीः ॥ निजाध्वे
हि न को प्रावी । मृष्टवाक्यादिजल्पकः ॥ ६५ ॥ शौरिर्जिगौ मया मित्र । कृतमत्र धनादि च ॥
सर्वमपि त्वदायत्तं । किमन्यस्य प्रयोजनं ॥ ६६ ॥ कंसोऽप्यधत्त यद्येवं । हितं मयि विचिंत्यते ॥
तद्देवक्या इतो देहि । गर्भान् सप्तापि जन्मतः ॥ ६७ ॥ कापट्यं सुहृदे मानृ—त्यर्थनाभंगताश्र-
वा ॥ मया निगदिता वाणी । मास्तु वा फलवर्जिता ॥ ६८ ॥ कुटिलं सरलात्मा तु । जानन् सर-
लमात्मवत् ॥ वसुदेवः प्रपेदे त—द्वचनं प्रांजलोज्ज्वलः ॥ ६९ ॥ लोकेऽपि यो श्रवेधूर्तः । कार्यं
कुर्यान्निजं दृढं ॥ ततोऽवगवसुदेवाय । कंसः पुनरपि द्रुतं ॥ ७० ॥ तवाहं वद्धभो बंधो । ततस्त्वया
प्रतिश्रुतं ॥ परं यावन्न देवक्या । तावत्पूर्णां न मे स्पृहा ॥ ७१ ॥ कंसेनेत्युदिते शौरि—रपश्यत
स्वप्रियाननं ॥ अज्ञातपूर्ववृत्तांता । प्रत्यपद्यत सापि तत ॥ ७२ ॥ प्रत्युतोचे च सा देवी । रे कंस
मम वर्तसे ॥ त्वं बांधवस्तथाभीष्टं । मित्रं मत्स्वामिनोऽपि च ॥ ७३ ॥ तदा श्रीवसुदेवस्य । नंद-
नानां प्रमोदिनां ॥ तवापि तनूजानां किं । भेदोऽत्रापि प्रवर्तते ॥ ७४ ॥ वसुदेवोऽवदत्कांते । कां-
तेक्षण्ये कुंगवत् ॥ सोपचारः सितामृष्ट—स्त्वदीयैवचनैरलं ॥ ७५ ॥ रत्नगर्जैव पुंरत्न—गर्भा त्वमसि

यथाहिदमनीयोगा—सर्पस्य विषमुत्तरेत् ॥ तस्य वाचा तथा सद्य—स्तन्मदोत्कटता गता ॥ ५३ ॥
 चित्तात्तस्यां गतायां सा । सावधानाप्रवद्यदा ॥ तद्वाक्यवज्रघातेन । जातं शल्यमिवावहत ॥ ५४ ॥
 हा हा संतापितः साधु—र्मया छुष्टं विचेष्टितं ॥ निंदंतीति स्वकर्माणि । रुदंती सा धवं गता ॥ ५५ ॥
 तत्तागत्य तथा सर्व । स्वस्वरूपं निरूपितं ॥ समाकर्णार्णवत्कंसः । कांदिशीको महानपि ॥ ५६ ॥
 पश्चिमायां दिशायां चे—दहो कदाचिदंशुमान् ॥ लुदियात्साधुवाक्यं न । तथापि विफलं भवेत् ॥
 ॥ ५७ ॥ दध्यौ कंसो मृतेर्जीतो । यावत्कोऽपि न वेत्त्यदः ॥ गर्भान्न ससाण्यनुत्पन्नां—स्तावद्याचे
 स्वमित्रतः ॥ ५८ ॥ न मे दास्यस्यसौ गर्भान्न । देवक्या प्रार्थितो यदि ॥ तदोपायं कश्चिदेऽहं । परं
 जीवितरक्षणो ॥ ५९ ॥ ध्यात्वेत्युत्पिंजलात्वं स । विभ्रच्चित्ते मुखेऽपि च ॥ दर्शयन् वसुदेवाय । दू-
 रादेव नमो व्यधात् ॥ ६० ॥ समुत्पिंजलमालोक्य । कंसं शौरिर्जिगावहो ॥ मित्रेदृशं स्वरूपं किं ।
 वद त्वं सुहृदो मम ॥ ६१ ॥ मद्बचो वसुदेवोऽयं । प्रकश्चिष्यति वा न वा ॥ एवं संकल्पनां मुक्त्वा
 । निःशंकं वद मे सुहृद् ॥ ६२ ॥ बहुधा वसुदेवेन । कंसस्येत्युदिते सति ॥ विनयी प्रांजलिर्द्रुत्वा
 । सोऽवक् स्नेहलया गिरा ॥ ६३ ॥ केवलं त्वं न मे मित्रं । प्राता माता पिता प्रभुः ॥ ऋद्धिर्बुद्धि-

शुरैकसि ॥ आसीज्जिगमिषुः शौरि—रादाय देवकीं ततः ॥ ४१ ॥ आगातां मथुरां शौरि—कं-
सौ नंदसमन्वितौ ॥ मितपाणिग्रहाद्धर्षं । कंसश्चक्रे निजे गृहे ॥ ४२ ॥ पूर्वं जनकदुःखेन । समा-
दत्तव्रतौ मुनिः ॥ कंसानुजोऽतिमुक्तोऽगा—त्पारणे कंससद्धानि ॥ ४३ ॥ वर्षाकाले यथा नद्यो ।
मदकाले मतंगजाः ॥ यवना मद्यपानेषु । विवाहे च यथांगनाः ॥ ४४ ॥ तथा द्वेधापि सौवस्य ।
घर्तुमनेन मानिनी ॥ कंससीमंतिनी जीव—यशा अस्ति मदोद्धता ॥ ४५ ॥ तदा कंसनिशाते
स्व—पारणायागतस्य तु ॥ सा तपःकृशदेहस्या—तिमुक्तस्य गलेऽलगत ॥ ४६ ॥ रे किं देवर सं-
सार—सुखेढा ते न यौवने ॥ अथवा किं त्वया त्यक्तं । स्वकीयमौढ्ययोगतः ॥ ४७ ॥ अथापि म-
यका साकं । त्वं रमस्व यथासुखं ॥ गीतगानैः फलादानै—र्विनोदैर्देवरनर्तनैः ॥ ४८ ॥ गले जीव-
यशास्तस्य । लगित्वेति जगौ मुनेः ॥ गृहस्थस्येव बहुला । तया कृता कदर्थना ॥ ४९ ॥ शीतं
यद्यपि पानीय—मुष्णं स्यादग्नियोगतः ॥ शान्तस्यापि तथा साधोः । क्रोधस्तस्यान्नवत्तदा ॥ ५० ॥
ज्ञानी मुनी रुषाब्रून् । रे किं वदसि दुर्मते ॥ उडूंखला मदोन्मत्ता । विह्वला पतिगर्विणी ॥ ५१ ॥
यदर्थं क्रियते गीत—गानादिरुसवस्त्वया ॥ तदीयः सप्तमो गर्भो । हंता ते पतितातयोः ॥ ५२ ॥

मुह्याय च संकृतः ॥ ३८ ॥ देवक्या निजतातत्वात् । प्रणतोऽसौ विशेषतः ॥ पुत्र्यजीष्टो वरस्तेऽस्तु
 । ददावित्याशिषं तदा ॥ ३९ ॥ देव्यै देव द्वावोच-देवको देवकीपिता ॥ प्रियेऽयाचत कंसोऽद्य
 । वसुदेवाय देवकीं ॥ ४० ॥ मया तस्य न दत्ता त—द्विप्रयोगात्सहिष्णुना ॥ आकर्ण्येति विषा-
 देन । संपूर्णं देव्यजायत ॥ ४१ ॥ नारदोक्तगुणैश्चित् । प्रविष्टं तं पतिंविना ॥ मानृदन्वो वरः
 कोऽपी-त्यरोदीदेवकी भृशं ॥ ४२ ॥ शौरावेव तयोश्चित्तं । विज्ञाय देवकोऽप्यधात ॥ पृष्टुमत्र स-
 मेतोऽस्मि । मा खेदं कुरुतं युवां ॥ ४३ ॥ देवी प्रोवाच यद्येवं । तदैषा भाग्ययोगतः ॥ स्वयमेव
 समेतस्य । शौरेरेव प्रदीयतां ॥ ४४ ॥ राज्ञेत्युक्ते नृपः प्रोचे । मन्त्रिन्नानीय ताविह ॥ सत्कारयौ-
 कसो दानात् । प्रायः स्यनुचरो जनः ॥ ४५ ॥ स्वसुतादित्सया शौरे । राज्ञापि स्वार्थसाधिना ॥
 तयोः सत्यापनारेन्ने । स्वार्थं ह्यादस्कृज्जनः ॥ ४६ ॥ नैमित्तिकानथाकार्यं । मुहूर्तं स्वामिनेक्षिते ॥
 देवक्या वसुदेवस्य । विवाहोऽभृन्महोत्सवैः ॥ ४७ ॥ एकेन गोकुलेन स्या—द्वां दशसहस्रकं ॥
 सौरभेरीकुलान्येवं-विधानि दश यांनि तु ॥ ४८ ॥ गोकुलानां पतिं तेषां । नन्दं यशोदया युतं
 ॥ कोटिस्तसुवर्णादि । देवकः शौरये ददौ ॥ ४९ ॥ युग्मं ॥ अत्र मे तिष्ठतो मानृ—द्विगानं श्व-

वस्ते । नृयादित्यग्न्यधीयत ॥ १७ ॥ आकर्ण्येति तथा पृष्टं । वसुदेवोऽस्ति को श्रुवि ॥ सोऽबोचत्स
दशार्होऽस्ति । दशमो खेचरीद्वितः ॥ १८ ॥ वर्ण्यते बहुधा किं य—द्रूपापमानिताः सुराः ॥ जा-
नाना ग्लानितामात्म—न्यदृश्यत्वमिवागमन् ॥ १९ ॥ नारदो वर्णयित्वेत्यु—त्रयोर्हितविचिंतकः ॥
तिरोदधे स्वविद्याग्नि—देवतेव क्षाणादपि ॥ २० ॥

क्रमेणाय चलंतौ तौ । नगरीं मृत्तिकावतीं ॥ शौखिंस्सौ समायातौ । न केनापि पराजितौ ॥
॥ २१ ॥ समाकर्ण्य समेतौ तौ । देवको वसुधाधिपः ॥ संमदात्संमुखं गत्वा । प्रावेशयदिमौ पुरि ॥
॥ २२ ॥ गृहमानीय तैलांबु—स्त्रापितौ भोजितौ पुनः ॥ समेतौ हेतुना केन । तौ श्रूयनेत्यपृच्य-
तां ॥ २३ ॥ कंसोऽवगवसुदेवस्य । विबोद्धुगुणशालिनः ॥ उचितं देवकीं कन्यां । प्रदापयितुमाग-
तः ॥ २४ ॥ श्रुत्वेति देवकोऽवादी—ज्ञायं धर्मः सुश्रुस्पृशः ॥ आकारणंविना कन्या—विवाहाय य-
दागमः ॥ २५ ॥ अहं स्वयंवरे कन्यां । प्रदास्ये देवकीमिमां ॥ नापरस्मै मनुष्याय । सद्गुणभ्राजि-
नेऽपि च ॥ २६ ॥ तौ ह्यपि विलक्षास्यौ । स्वं बलं प्रविवेशतुः ॥ महतां मानभ्रंगे हि । महद्-
दुःखं प्रजायते ॥ २७ ॥ शुभ्रांतःस्वकशुभ्रांत—माविवेश ततो नृपः ॥ विनयात्सहसा राह्या । स-

नं कः ॥ ९ ॥ द्वाभ्यामप्यथ गह्वदूर्ज्या । दृष्टो वर्त्मनि नारदः ॥ तथा सैषोर्चितस्तार्ज्या । यथा स
 प्रीतिमानभूत् ॥ ६ ॥ अर्चा हि प्रीतिकर्त्री स्या-दतः प्रीतः स नारदः ॥ तावन्नवीद्युवां कुत्र । च-
 लिता केन हेतुना ॥ ७ ॥ शौरिणाद्याणि मां ज्ञात्वा । कंसो यात्येष सौहृदात् ॥ देवकीं देवकेश-
 स्यो—द्वहयितुं कुमारिकां ॥ ८ ॥ श्रुत्वेति नारदोऽवादी—तंसेनाकारि सुंदरं ॥ वसुदेवदेवक्यो-
 -र्योग्या योगविनिर्मितिः ॥ ९ ॥ नरेषु वसुदेवस्य । रूपमेकं विनिर्मितं ॥ तथैव पुद्गलैः सारै-
 र्देवक्याः कामिनीषु च ॥ १० ॥ मात्रद्विसहशो योग । एतयोरिति वेधसा ॥ चिंत्यमानेन विहितं
 । शर्करादुग्धयोगवत् ॥ ११ ॥ युवयोरुभयोर्योगे । धातापि ज्ञास्यति ध्रुवं ॥ स्वकीयोद्यमसाफल्यं ।
 वैफल्यमन्यजंतुषु ॥ १२ ॥ विद्यार्थस्त्वयायूढ । विद्यंते बहवः पराः ॥ देवक्यंगुष्टमात्रेण । ता ना-
 र्हेति कलामपि ॥ १३ ॥ वरे सप्तगुणोपेते । देवक्या मिलिते सति ॥ प्रत्युह्वयूहसंपादी । मात्रत
 कोऽपि विभेदकृत् ॥ १४ ॥ वसुदेवगुणान् गत्वा । देवक्यै कथयामि तत् ॥ मुनिः स इति संचि-
 त्यो—तप्यागादेवकीगृहं ॥ १५ ॥ अत्र्युहानादिभिर्गेहा—गतोऽसौ पूजितस्तथा ॥ विनयं नोत्तमे
 मुंचे—द्विशेषाद्गृहमागते ॥ १६ ॥ तस्या आशीर्विचोदाना—वसरे नारदेन तु ॥ विवोढा वसुदे-

स्मिन् यस्मिन् स्थानके पूर्वमूढा—स्तस्मात्तस्मात्स्वाः समादाय कांताः ॥ विद्याभृद्भिः सेव्यमानो ग-
रिष्ठः । शौरिः शौर्यं पत्तनं चाससाद ॥ २८ ॥ रोहिण्यां वै चारुपंचेन्द्रियाणां । प्रोगान भुञ्जानस्य
शौरैर्वन्द्य ॥ रामः पुत्रो निर्मितो वै विधात्रा । यो निःशेषाणां समादाय रूपं ॥ २९ ॥ इति पंडि-
तचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणेशिष्यपंडितरविसागरगणिविरचिते श्रीप्रद्युम्नचरित्रे प्रद्युम्नकुमारपिता-
महवसुदेवपाणिग्रहणशौर्यपुरागमननिरूपको द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ तृतीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

एकदा वसुदेवोऽथ । मैत्र्यां ज्ञापयितुं दृढां ॥ कंसेनाकास्तिः प्रीत्या । मथुरापुरमागमत ॥ १ ॥
द्वयोर्मिलितयोस्तत्र । जीवयशःसमन्वितः ॥ शौरिं प्रोचैऽन्यदा कंसः । पुर्यस्ति मृत्तिकावती ॥ २ ॥
पितृव्यो देवकस्तत्र । राज्यं पालयति प्रियं ॥ तस्यास्ति देवकी पुत्री । पुत्रीव सस्ति विभोः ॥ ३ ॥
तस्याः सौभाग्यशस्यायाः । कुरु त्वं पाणिपीमनं ॥ यद्यहं त्वदन्नीष्टस्त—न्मा कृथाः प्रार्थनां वृथा ॥
॥ ४ ॥ लभित्युत्तवास्य दाक्षिण्या—त्सकंसो वृष्णिनंदनः ॥ प्रचञ्चाल वरीतुं तां । स्त्रियै यत्स्पृहते

विविक्ते वसुदेवाख्यो । रोहिणीमन्यदा जगौ ॥ पाणविकोऽयहं ऋपां—सत्यत्तया वृत्तः कथं प्रिये ॥
 ॥ १६ ॥ सोचे प्रज्ञसिविद्यायाः । पूजां करोम्यहं सदा ॥ सोवाच दशमो भावी । दशार्हो रमण-
 स्त्व ॥ १७ ॥ कथं स ज्ञायते पृष्टा । सावकपटह्वादनात् ॥ सर्वान् ऋपांस्ततो मुक्त्वा । त्वमेवेश वृ-
 तो मया ॥ १८ ॥ समुद्रविजयाधीशे—ज्वासिनेष्वेकदा सन्नां ॥ आशिषं वसुदेवस्य । काय्यर्धज-
 रती ददौ ॥ १९ ॥ सवित्री बालचंडाया । वर्तेऽहं वसुदेव सा ॥ त्वद्वियोगाग्निंस्तप्त—देहा स्नेहा-
 कुला त्वयि ॥ २० ॥ वरं त्वदागमांत्रेण । स्नेहिवद्दर्शनोदकं ॥ वर्षय त्वत्प्रसंगाब्दं । वायुनेव मये-
 रितः ॥ २१ ॥ आगृहीते तयेत्युचैः । समुद्रविजयाननं ॥ ददर्श वसुदेवोऽपि । यथाकथनकारकः
 ॥ २२ ॥ समुद्रविजयोऽवादी—ज्ञातव्रज परं त्वया ॥ सर्वेषां वल्लभत्वेन । स्थेयं न पूर्ववद्बहु ॥ २३ ॥
 समुद्रविजयादीशा—नयानुज्ञाप्य बांधवान् ॥ प्रचचाल तथा साक—मातंकपस्विर्जितः ॥ २४ ॥ त-
 या कृतविमाने स । संस्थितो व्योमवर्मना ॥ प्रचलन् प्राप्तवान् ङ्गं । नाम्ना गगनवद्वृजं ॥ २५ ॥
 समुद्रविजयोऽपीश—मुक्त्वा कंससमन्वितः ॥ वसुदेवागमोत्कंठां । धत्स्व शौर्यपुरं ययौ ॥ २६ ॥
 वज्रा कांचनदंष्ट्रेण । विद्याभृद्विद्युनार्पितां ॥ बालचंद्रामुपायंस्त । वसुदेवो महोत्सवैः ॥ २७ ॥ य

ग्रहं युद्धे । मार्गणः प्रेष्यते नृपैः ॥ तत्पुरः प्रेषितस्तेन । स्वनामांकितमार्गणः ॥ ४ ॥ तं लात्वा
 वाचयित्वेषु—वर्णांश्च ज्येष्ठांधवः ॥ न मे बंधुविना कोऽपी—दृशः स्यादित्यमुमुदत् ॥ ५ ॥ नि-
 र्गतः कपटेनैव । निजभाग्यं परीक्षितुं ॥ वसुदेवो नमत्येष । तुर्यं ब्राम्ह्यनिहागतः ॥ ६ ॥ लघुर-
 त्येष वा वृद्धः । पूर्णशक्तिधृतेरिति ॥ समुद्रविजयो मत्वा । मिलितुं बंधुमागमत् ॥ ७ ॥ विमुच्य
 गुरुवन्मान—मागहंतं निरीह्य तं ॥ सोऽपि सन्मुखमागत्य । प्राणमत्तं तु शिष्यवत् ॥ ८ ॥ वत्स
 वर्षशतेनैव । मिलितस्त्वं ममाधुना ॥ समुद्रविजयश्चेति । गदिवालिगयच्च तं ॥ ९ ॥ अतिष्टोऽ-
 व्दशतं बंधो । बवेति पृष्टो नृपेण सः ॥ यथाजातं स्ववृत्तांतं । स्वयमेवोदितोऽवदत् ॥ १० ॥ तस्य
 स्वरूपमाकर्ण्य । प्रत्यक्षेण निरीह्य च ॥ समुद्रविजयोऽतुष्य—द्विशेषाडुधिराधिपः ॥ ११ ॥ जरा-
 संधोऽपि विज्ञाय । स्वसामंतसहोदरं ॥ चित्तात्पाणविक्रान्तिं । प्रंशयामास सर्वथा ॥ १२ ॥ संतुष्टे-
 भु समस्तेषु । हृष्टोऽथ रुधिरोऽपि च ॥ अकारयत्तयोः पाणि—ग्रहणं प्रबले क्षणे ॥ १३ ॥ पूर्णेष्-
 द्वाद्दृष्ट्येषु । जरासंधादिकाधिपाः ॥ पूजिता रुधिरेशेन । जग्मिवांसुः स्वमास्पदं ॥ १४ ॥ व्यागृह्य
 रक्षिताः संतो । यादवाः साधुवादिनः ॥ तत्रैव ह्वयनं यावत् । कंसेन सहिताः स्थिताः ॥ १५ ॥

बलीयान् समद्भृदयं ॥ तमेवादित एवासौ । बभ्रज सर्वतो बली ॥ ९२ ॥ केवलं पटहस्यैव । वाद-
कोऽयं न सर्वथा ॥ अतिशायी परं कोऽपि । पुमानेष प्रवर्तते ॥ ९३ ॥ शंकितात्मा जरासंधः । म-
मुद्रविजयं जगौ ॥ योग्यस्त्वमेव युध्यस्व । सहानेनाग्निमानिना ॥ ९४ ॥ वामनं वामनीकृत्य । गृ-
हीत्वा तत्करास्त्रियं ॥ जितकासी त्वमेवात्र । सर्वस्मिन् कटके प्रव ॥ ९५ ॥ समुद्रविजये शोऽपि ।
जरासंधमवीज्जणत ॥ परस्त्रिया न मे कृत्यं । करिष्ये त्वद्गिरा रणं ॥ ९६ ॥ ततः स कटकं सज्जी-
कृत्य संग्रामसाधकः ॥ बभ्रुव नृरिकोदंम्—प्रचंडाखंन्मार्गणः ॥ ९७ ॥ पातालमधिगन्त—श्रेष्ठकाः
पाणिपादयोः ॥ ऊर्ध्वं च मस्तकादीनां । माभ्रुवन्मार्गणा रणे ॥ ९८ ॥ पश्यंति निर्जरा यत्नां—
तराल इव संस्थिताः ॥ तदेदृशं महाघोरं । रणं ब्रात्रोरजायत ॥ ९९ ॥ यस्य पुण्यबलं प्राज्यं ।
तस्यान्यस्य बलेन किं ॥ इति न क्षोभणं प्राप—द्वामनोऽप्यधिको गुरोः ॥ १०० ॥ यदि नायं म-
या सत्रा—पसरत्याह्वादहो ॥ तदायं ज्ञायते कोऽपि । शक्तिमानन्यवेषभृत् ॥ १ ॥ निजं महत्त्व-
मेतस्मा—द्वद्विष्यते मया कथं ॥ समुद्रविजयो याव—दध्यौ दृष्ट्वा चलद्बलं ॥ २ ॥ प्रदर्श्यते च-
मत्कारो । बांधवस्य निजस्य वै ॥ द्विषेव तेन सार्धं न । युध्यते बंधुना रणे ॥ ३ ॥ निषेधुं वि-

क्रुधोद्धतः ॥ समुद्रविजयादीशा—नुवाच सुन्नदोक्तवान् ॥ ८० ॥ अहो घृणाक्षरोद्धत—न्यायात्प
दद्ववादनात् ॥ एतेषु सत्सु ऋषेषु । वृत्तानेन नृपात्मजा ॥ ८१ ॥ तथाप्यस्य न संतुष्टिः । प्रजायते
दुरात्मनः ॥ प्रत्युत वक्रवाक्यानि । प्रजल्पत्येष वामनः ॥ ८२ ॥ ततो न प्रधरो ज्ञावी । सर्वथा
शिक्षया विना ॥ दीयतां केनचिह्निद्धा । तदीयमुखप्रजनात् ॥ ८३ ॥ रुधिरोऽप्यस्ति दुष्टात्मा । नृ-
पोद्देशगविधायकः ॥ व्याकारितेषु ऋषेषु । दत्तवामनपुत्रिकः ॥ ८४ ॥ रागद्वेषमहादस्यू । शूरा वयं
यमा इव ॥ द्वावप्येतौ ततो व्रंतु । लोके सुन्नदमानिनौ ॥ ८५ ॥ जरासंधादिति श्रुत्वा । समुद्रवि-
जयादिकाः ॥ पूर्वं विलङ्घ्यकृत्वा—द्रुमवृक्षयोर्धुमुद्यताः ॥ ८६ ॥ हृद्यविद्याधराधीश—स्तदा दधि-
मुखाभिधः ॥ रथे सारथ्यमाश्रित्या—रोपयद्भुसुदेवकं ॥ ८७ ॥ वेगवत्या तडिहत्यां—गारवत्या स-
मर्पिता ॥ आददे शौरिणा तूष्ण—स्थिता तदेषुधोरणी ॥ ८८ ॥ जायमाने मिथः संख्ये । जरा-
संधस्य ऋजुजः ॥ कटकं प्रजयामास । रुधिरस्य क्षमेक्षितुः ॥ ८९ ॥ देहेऽपि चलितं दृष्ट्वा । रु-
धिंरं रुधिरेशितुः ॥ कलया प्रेरयामास । तदा दधिमुखो ह्याच ॥ ९० ॥ ब्रूयते विषवद्वी चे—
दादावेव सुखार्थिना ॥ ततः प्रथमतोऽन्नाद्वी—दसौ शय्यनृपं दृढं ॥ ९१ ॥ अस्माकं सर्वसेनाया ।

द्विणी तस्य हर्षतः ॥ ६७ ॥ रोहिणीसहिते चंद्र । उदिते तारका इव ॥ आसन् सर्वेऽपि ऋषाणां
 —स्मिन्नवसरे परे ॥ ६९ ॥ रंति सिंहवत्केचित । केचिद्गर्जति हस्तिवत् ॥ क्रुध्यंति हृदये के-
 चित् । कोपारुणविलोचनाः ॥ ७० ॥ तदावकोशलाधीशो । रुधिरं प्रति ऋषतिं ॥ अहो अस्त्येष
 आजन्म । नूनं पाणविकः किल ॥ ७१ ॥ यदि पाणविको नायं । तेन पटह्वादनात् ॥ कथं बा-
 धिर्यकोपाय्यां । सर्वेऽपि व्यालवत्कृताः ॥ ७२ ॥ मदनोत्कटा बह्वी । यदा जायेत योषितां ॥ तदा
 कृत्यमकृत्यं वा । वैकट्यतो न वेत्ति सा ॥ ७३ ॥ मन्यते स च रोहिण्या । सद्रूपद्रूपदर्शनात् ॥
 त्यत्तवेशांस्तत एवास्य । कंठे चिक्षेप सा स्रजं ॥ ७४ ॥ इत्युक्ते रुधिरोऽरावीत् । स्वयंवरणमंमये ॥
 कन्या स्वकट्विपतं कुर्यान्न चान्यच्चित्चिंतितं ॥ ७५ ॥ राजंस्तव विचारेण । सृतं वक्रोक्तिधारिणः
 ॥ कापि सांप्रतमन्यैव । प्रविधेया विचारणा ॥ ७६ ॥ अथावग्नितुरः सर्वे । किं वहंति विषमतां ॥
 पृच्छ्यतां स्पष्टवाक्येना—स्यैव सर्वं कुलादिकं ॥ ७७ ॥ भृकुटीजीषणीभृया—भिदधाति स वामनः
 ॥ यादृशस्तादृशः सोऽहं । युष्माकं किमरे ततः ॥ ७८ ॥ इयं न रोचते कन्या । यस्मै मत्करपी-
 डनात् ॥ सज्जीभृयात्स युधाय । करोमि तस्य चिंतितं ॥ ७९ ॥ तस्योत्कर्षवचः श्रुत्वा । जरासंधः

॥ ५६ ॥ तत्रास्ति रुधिरौ राजा । द्विषदुधिरकर्बुरः ॥ धारिणी तस्य भार्यास्ति । जट्टिमन्यातिगर्विणी ॥ ५७ ॥ रोहिण्यस्ति तयोः पुत्री । पवित्रतमशीलजा ॥ अगण्यपुण्यलावण्या । स्पृष्टसंतुष्टिचिणिनी ॥ ५८ ॥ अयोग्यो वर एतस्या । मा भवत्वसमीहितः ॥ इति स्वयंवरादौप—स्तेन ऋपेन मंन्त्रितः ॥ ५९ ॥ स्वकीया बांधवाः क्वापि । कुत्रचिन्मंत्रिणस्तथा ॥ दूताः क्वापि च पूतास्याः । प्रेपितास्तेन ऋभुजा ॥ ६० ॥ तदाकारणयोगेन । प्रतिविष्णुर्महाबली ॥ जरासंधः समायातो । बहुपुत्रनृपान्वितः ॥ ६१ ॥ समुद्रविजयं राजा । बांधवैरष्टत्रिः सह ॥ धृतराष्ट्रः शतैः पुत्रैः । पांडुश्च पंचभिः सुतैः ॥ ६२ ॥ विदुरो विदुरो लोके । परेऽपि च महीभुजः ॥ आययुर्न हि कः पाणि—ग्रहणायोद्यतो ब्रवेत् ॥ ६३ ॥ गतेषु नवसु स्वीय—बांधवेषु स्वयंवरे ॥ यद्यहं न प्रयास्यामि । ममैव ह्रीनता तदा ॥ ६४ ॥ इतीवागतवान् लोक—हास्यवामनरूपभृत ॥ आत्मंवरेण सर्वेषां । तत्रागमनदर्शनात् ॥ ६५ ॥ जरासंधादिदृष्टपेषु । संस्थितेषु समंततः ॥ मध्यवर्ती बभूवासौ । मरालेषु बलान्कवत् ॥ ६६ ॥ समस्तेषु प्रपश्यसु । पटहस्तेन वादितः ॥ देवताधिष्ठितो देव—सान्निध्यात्किं न सिद्ध्यति ॥ ६७ ॥ उजस्विनो महातेज—स्विनो ऋषान् विमुच्य सा ॥ मालामारोपयत्कंठे । रो-

दि त्रिट्टिप्रवत्ततः ॥ ४५ ॥ यो जेष्यति पुमानावां । तस्यैव सुकलावतः ॥ उदाहं प्रकरिष्यावः ।
प्रतिज्ञायेति तिष्ठतः ॥ ४६ ॥ नदीसंनिप्रयोर्भूयः—कलाजलप्रपूर्णयोः ॥ वसुदेवसमुद्रस्य । पुर-
स्तात्किं बलं तयोः ॥ ४७ ॥ ततस्ते द्वे कलाभिः स । विजित्य पाणिपीडनं ॥ अकरोच्चतुरो मर्त्यः
। स्वीकुर्याच्छि भुजार्जितं ॥ ४८ ॥ रतिप्रीतिमृगाक्षीभ्यां । सार्धं संकटपञ्चस्वि ॥ दीव्यंस्तार्यां समं
कालं । सुखेनैवात्यवाहयत् ॥ ४९ ॥ तस्माद्विजयसेनाहा । रममाण कियच्चिरं ॥ निद्यत्वं नृवि वं-
ध्यानां । विदंती गर्भमादधौ ॥ ५० ॥ शुभैः स्वप्नैः शुभैरेव । दोहद्वैः समये शुभे ॥ सुषुवे सुतरलं
सा । रूपेण वसुदेववत् ॥ ५१ ॥ अक्रूरो दर्शने लोकै—दृश्यते स्पृश्यतेऽपि च ॥ अक्रूर इति त-
न्नाम । पितृभ्यां प्रददे मुदा ॥ ५२ ॥ सर्वत्र प्रोगिनां प्रोगाः । शास्त्रोक्तमिति संस्मरन् ॥ पुनर्भा-
ग्यपरीक्षायै । ततोऽप्यग्रे चचाल सः ॥ ५३ ॥

अथ पर्यटतस्तस्य । कुतूहलविलोकिनः ॥ मार्गेऽभवन्न स ग्रामो । नगरं तन्न पत्तनं ॥ ५४ ॥
एकस्या वा द्वयोर्यत्र । तिसृणां वा मृगीदृशां ॥ न बभूव महाहर्षा—त्प्रायशः पाणिपीडनं ॥ ५५ ॥
शुभं ॥ स्त्रीपाणिग्रहणान्यंगी—कुर्वन् कालेन नृयसा ॥ देवतावचनाञ्जाम्यन् । सोऽरिष्टपुरमाप्तवान् ॥

प्रविष्टः शोकपाथोद्यौ । निःश्वासैर्जडपति प्रभुः ॥ ३४ ॥ किं तनोत्येष निःश्वासा—नित्याशंक्य स-
होदरैः ॥ पृष्टं वंधो प्रभृतं च । किं ते निःश्वासकारणं ॥ ३५ ॥ भ्रूपः पुनः पुनः पृष्टो—ज्वादीद्भ्र-
दया गिरा ॥ अमृतसौभाग्यगेहं म—त्प्राणभो लघुबांधवः ॥ ३६ ॥ मानी दानी शुभ्रधानी । झा-
नी केनापि हेतुना ॥ चितां कृत्वा प्रविष्टोऽसौ । वह्निना प्रस्मसादभूत् ॥ ३७ ॥ श्रुत्वेति बांधवाः
सर्वे—ऽयपरेऽपि च यादवाः ॥ समेऽपि नागरा लोका । वज्राहता ध्वाभवन् ॥ ३८ ॥ तंतंस्तद्भा-
ग्यसौभाग्या—तंसंस्मरंतो गुणावलीः ॥ क्रंदंतो रुदतः सर्वे । मृतकार्याण्यकुर्वत ॥ ३९ ॥ स्वपुण्ये-
ति लोकोक्त्या । प्रवृत्तिं विस्तृतां भुवि ॥ आकर्ण्य वसुदेवोऽगा—निःशंकः शुद्ध्यनिर्मितेः ॥ ४० ॥
मार्गे धन्यानि वन्यानि । ग्राम्याणि नागराणि च ॥ कौतुकानि प्रपश्यन् स । प्राप्तो विजयखेटकं ॥
॥ ४१ ॥ सुग्रीवस्तत्र सुग्रीवः । प्रजाहितो महीपतिः ॥ राज्यं निष्कंटकं भुंक्ते । हंश्चौरपराभवान् ॥
॥ ४२ ॥ तस्य राज्ञश्चतुःषष्टि—कलाशास्त्रविचक्षणे ॥ प्रवर्तते लभे कन्ये । ग्रामाविजयसेनके ॥
॥ ४३ ॥ अयोग्योऽपि कलाप्राप्ता—वज्रिमानः कलावतां ॥ पुंसां यदि भवेत्स्त्रीणां । तत्किं ताभिर्न
सोऽधिकः ॥ ४४ ॥ अवां जेता कलाप्रिर्न । कलावान् कोऽपि पुरुषः ॥ दधारते स्मयोदिकं । हं

टीक्रियते मिथः ॥ ११ ॥ हितं यद्दूषणत्वेन । तन्मानवैर्विचिंत्यते ॥ तर्हि किं जीवितेनेति । ब-
ह्वो योऽत्र प्रविष्टवान् ॥ १३ ॥ मम सत्यमसत्यं वा । दूषणं चित्तचिंतितं ॥ समग्रं सहनीयं त—हु-
रुभिश्च पुरीजनैः ॥ १४ ॥ गुरुणां क्षामणार्थं स । लिखितामिति पत्रिकां ॥ स्तंभे बद्ध्वा च चाला-
त्रे । वसुदेवो महामतिः ॥ १५ ॥ तमवर्त्मनि गह्वतं । वीक्ष्य बाहववेषिणं ॥ गह्वती तातवेऽभाव-
काचित्कांता स्थस्थिता ॥ १६ ॥ आरोग्य रथे मातः । श्रांतमेनं द्विजोत्तमं ॥ तद्गिरारोपयामास ।
सा पुण्याय निजे रथे ॥ १७ ॥ सार्धमेव समानीय । रथस्थं तं स्वमंदिरे ॥ आतिथ्यं जनितं ता-
भ्यां । तैलकाय्यगनादिभिः ॥ १८ ॥ स्नात्वा ब्रुक्त्वा सुखेनैव । तत्र स्थित्वा च वासरं ॥ रजन्यां
शयनार्थं स । जगाम यक्षमंदिरं ॥ १९ ॥ इतः शौर्यपुरे प्रातः । समुद्रविजयः प्रभुः ॥ शुद्धिं का-
स्तिवान् प्रेष्यै—र्वसुदेवगवेषणात् ॥ २० ॥ इतस्ततः प्रपश्यद्भिः । सद्भिः सेवकसंचयैः ॥ वापीक्षुप-
तमागेषु । वनेषु च विलोकितं ॥ २१ ॥ तथापि तस्य शुद्धिर्न । जीवत्प्रापि कुवचित ॥ अ-
थैकेन श्मशानोर्व्याः । स्तंभे पत्रं निरीक्षितं ॥ २२ ॥ समादाय ततः स्तंभा—चिंतातुरस्य श्रुपतेः
॥ त्वरितं निजहस्तेन । पत्रं तेन समर्पितं ॥ २३ ॥ लिखितं वाचयित्वा त—द्रुतं सकलमग्न्यलं ॥

दत्त ॥ ११ ॥ माहृशीमपि यर्हि त्वं । विव्रगस्यंतराध्वनः ॥ पदमात्रमपि त्वत्तो । गंतुं नान्यास्तु श-
 क्तुयुः ॥ १२ ॥ समुद्रविजयेशेना—यतिमुंदरबुद्धिना ॥ वरं मर्कटवेद्नेहे । त्वं नियंत्र्यासि रक्षितः
 ॥ १३ ॥ श्रुत्वेति कुब्जिकावाचं । वसुदेव उदारधीः ॥ अग्रे नियंत्रणं मे किं—माक्रोशात्तामवी-
 वदत् ॥ १४ ॥ तत आमूलचूलं सा । सर्वं व्यतिकरं जगौ ॥ गुह्यं न तिष्ठति स्त्रीणां । चित्ते दा-
 स्या विशेषतः ॥ १५ ॥

आकर्ण्य किवदंतीं स । धृत्वा च निजचेतसि ॥ भृशं विचारयामासा—पमानोद्विग्नमानसः ॥
 ॥ १६ ॥ अहो राजा निजं बंधु—मपि जानाति मां विटं ॥ स्त्रीलापव्यादयं ब्राम्हन् । समञ्जस्सकले
 पुरे ॥ १७ ॥ यद्येवं तर्हि किं मेऽत्रा—वस्थानेन प्रयोजनं ॥ विमृश्येत्यकरोद्बुद्धिं । परदेशदिदृ-
 क्षया ॥ १८ ॥ अतिग्रम्य दिनं रात्रौ । स क्षिप्त्वा गुटिकां मुखे ॥ कृत्वा वेषांतरं चासि—मादाय
 निर्ययौ पुरात ॥ १९ ॥ बहिर्निर्गत्य तेनैव । श्मशाने रचिता चिता ॥ मानद्वयेण मर्त्येन । किं
 किं न प्रविधीयते ॥ २० ॥ अरणीकाष्टसंयोगा—द्रवयित्वा हुताशनं ॥ शबं निर्नायकं तत्र । दा-
 हयामास वह्निना ॥ २१ ॥ विधीयते हितार्थेन । गुरुभिर्घनिजे जने ॥ दूषणत्वेन तद्धोकैः । प्रक-

देवस्य रूपेण । मोहिता योषितोऽखिलाः ॥ मर्यादा रहिता जाताः । कर्मणेनेव संयुताः ॥ १०० ॥
 येन केनाप्युपायेन । मंदिरे निष्कुटेऽथवा ॥ नित्यं स खेलतु खेलं । स्यात्प्रजारक्षणं यथा ॥ १ ॥
 शुष्मदीयां करिष्यामि । वाङ्मामाश्वस्य तां प्रजां ॥ व्यसर्जज्जगतीजानी । राज्यप्रजाहितोद्यतः ॥
 ॥ २ ॥ सोऽन्यदा विनयात्तं च । प्रणामार्थमुपागतं ॥ संस्थाप्य बंधुमुत्संगे । गिरा खेहलयाब्रवीत्
 ॥ ३ ॥ बंधो केलिनिमित्तेन । बह्निर्निर्गच्छति त्वयि ॥ शीतातपान्यदोषैषाः । कष्टयिष्यति ते वपुः
 ॥ ४ ॥ ततोऽस्मन्मंदिराद्येषु । क्रीडां कुरु यथासुखं ॥ शस्त्रशालास्रवराभ्यास—गीतनृत्यविनोदनैः ॥
 ॥ ५ ॥ यद्वाधीतां वरां विद्यां । संस्मर त्वं निरंतरं ॥ सरलो वरमित्युक्त्वा । नत्वेशं स गृहं गतः ॥
 ॥ ६ ॥ स्वकीयस्य च ऋपस्य । प्रासादेष्वेव सर्वदा ॥ आरणाच्युतयोर्देवा—धिनाथ इव दिव्यति
 ॥ ७ ॥ अन्यदा निजपत्यर्थं । घृष्टचंदनमिश्रितं ॥ प्रेषयत्सुरजिह्वयं । दास्या सार्धं शिवा प्रिया ॥
 ॥ ८ ॥ आगच्छती तदादाय । समुद्रविजयालये ॥ वसुदेवेन सा दृष्टा । पृष्टा दासि करेऽस्ति किं ॥
 ॥ ९ ॥ सोचे संप्रेषितं देव्या । सुगंधिद्रव्यमस्त्यदः ॥ ग्रीष्मर्तुवपुरुत्ताप—व्यापव्यापादने क्षमं ॥
 ॥ १० ॥ विलोपयाम्यहं देहे । देहि तेन ममापि तव ॥ तेनेत्युक्त्वाददे गंध—द्रव्यं सा कुपिताव-

थितेऽपीति । नामोचयन्नशस्तधीः ॥ पूर्वजन्मनिदानेन । प्रत्युताच्छद् रुषारुणः ॥ ८८ ॥ भुजंगमे
यथा दुग्ध—पानं चापि ज्ञेद्विषं ॥ मातुर्वीक्ष्यं तथा कंसे—ऽज्रवक्रोधाधिकत्वकृत ॥ ८९ ॥ प्रा-
यो गत्यनुसारेण । मतिर्भवेत्तन्भूतां ॥ एतस्यापि तथा ज्ञेया । धीहिं गत्यनुसारिणी ॥ ९० ॥ ज-
रासंधाङ्गया ऋषः । समुद्रविजयाभिधः ॥ सहोदरैः समन्वीतः । समाययौ निजं पुरं ॥ ९१ ॥ श्री-
मन्नौर्यपुरे वर्धे । वर्धयौ रसमन्विते ॥ वसुदेवो देववर्यो । देववद्विवि दिव्यति ॥ ९२ ॥ मोहिन्या
विद्ययाकृष्टा । श्वानुयांति योषितः ॥ संतुष्टभूपतद्रूप—प्रविलोकनलालसाः ॥ ९३ ॥ प्रकुर्युर्यां न
मार्तंड—दर्शनमात्रमप्यहो ॥ संमुखं नापि पश्येयु-रन्यस्य पुरुषस्य च ॥ ९४ ॥ ता अथ्यञ्जित्पं-
तिस्म । निजभर्तृचिकीर्षया ॥ पतिव्रता अपि चक्रु-स्तस्य सौभाग्यवर्णेन ॥ ९५ ॥ यत्न याति स
यत्रापि । तिष्ठति क्रीडति क्षणं ॥ मोहिता इतराः सर्वा । अथ्यकार्षुस्तथैव ताः ॥ ९६ ॥ पौरीणां
सर्वदा स्त्रीणां । दृष्ट्वा स्वरूपमीदृशं ॥ समुद्रविजयेऽशस्म । जगदुर्नागरा नराः ॥ ९७ ॥ चेन्न प्र-
जापते कुत्थे—विद्वन्नीरवधारय ॥ प्रवदामो रहोवृत्त्या । वयं ते दुःखमात्मनां ॥ ९८ ॥ प्रजास्तु
निजपुत्राच्च । बंधोरथधिकं हिता ॥ विचिंतयन् प्रजापालो—ऽवादीत्तानन्निधीयतां ॥ ९९ ॥ वसु-

जामातः स्फुरत्सात—कृते याचस्व सत्वरं ॥ एकं नगरमापूर्णं । नृयिष्टद्विविणाकरैः ॥ ७६ ॥ अप-
 राधंविना जात—मात्रस्यापि ममाश्वित ॥ कारिता यदि तातेन । तावत्येवं विम्बना ॥ ७७ ॥ त-
 ह्यहं मथुराराज्य—मेवार्थयामि सादरं ॥ यथा मदैस्मादातुं । पितरं पीडयाम्यहं ॥ ७८ ॥ कंसेन शु-
 क्ववंशेन । चेतसीति विचारतः ॥ ययाचे मथुराराज्यं । दत्तं च श्वशुरेण तत ॥ ७९ ॥ ततो जी-
 वयशःपत्न्या । सहागान्मथुरां पुरीं ॥ पितरं पंजरे लोह—मये चिक्षेप दुर्मतिः ॥ ८० ॥ सोढुं न
 शक्यतेऽस्माद्भि—नित्यं पितुर्विम्बना ॥ न पुनः शक्यते साकं । किमप्येतेन पापिना ॥ ८१ ॥
 दुःखितेषु समस्तेषु । तनयेष्वतिमुक्तकः ॥ लग्नसेनस्य दुःखेन । वैराग्यादाददे व्रतं ॥ ८२ ॥ आ-
 वाद्यात्पात्रयित्वाह—मृद्धिमेतावतीं यदि ॥ संप्रापितः सुभ्रद्रेण । सभ्रद्रेण कृपाबुना ॥ ८३ ॥ त-
 दुपास्तिकृतज्ञत्वा—तर्हि तस्य महात्मनः ॥ प्रत्युपकारितां कुर्वे । यथेहवसुपूरणात् ॥ ८४ ॥ ततः
 शौर्यपुरात्रेभ्यै—राकार्यं वणिजं करं ॥ कंसः संतोषयामास । प्रत्युपकारको धनैः ॥ ८५ ॥ वत्सेनत्का-
 र्यनिर्मित्यां । दूषणं न पितुस्त्व ॥ मयैवाज्ञानयोगेन । निःशेषमपि निर्मितं ॥ ८६ ॥ ततः स्वकी-
 यतातं म—त्प्राणनाथं निरागसं ॥ सुवासिनीलसद्वेष—दातारं मोचय द्रुतं ॥ ८७ ॥ धारिण्या क-

या ॥ पत्रिका मुद्रिका तत्र । विलोकिता मया मुदा ॥ ६३ ॥ सैषेति कथयित्वासौ । सुभद्रः कथ-
 विक्रयी ॥ राज्ञे समर्पयामास । जातिज्ञानाय तद्दृष्टीं ॥ ६४ ॥ दोहदस्यानुभावेन । माञ्चत्तावि-
 घातकः ॥ सपत्रमुद्रिकः क्षिप्त्वा । पेदायां बाह्वितोऽस्त्ययं ॥ ६५ ॥ पत्रिकाखिलितं सर्वं । वाचयि-
 त्वा महीश्रुजा ॥ उग्रसेनांगजोऽस्त्येष । नान्यस्येति विनिश्चितं ॥ ६६ ॥ अन्यथान्यस्य नो वीर्यं ।
 संचवेदीदृशं तनौ ॥ तातवीर्यानुसारेण । प्रायो वीर्यं दिने दिने ॥ ६७ ॥ दोहदाद्विदितोत्पात-
 भीतया निजभर्तरि ॥ धारिण्या सर्वमप्येतत् । कंसे संभाव्यते कुतं ॥ ६८ ॥ समुद्रविजयेऽथोऽथ ।
 कंसेन वलिना समं ॥ यात्वा सिंहस्थं बद्धं । प्रददौ प्रतिविष्णवे ॥ ६९ ॥ स्वामिन् कंसो महायो-
 द्धा । वोढा शास्त्राणि ऋग्शिः ॥ बलेन कलया चायं । बहुभ्योऽपि विशिष्यते ॥ ७० ॥ उग्रसेन-
 सुतत्वेन । दधानेनातिश्रूतां ॥ व्यनेनैव रणे जिग्ये । ऋपः सिंहस्थो ह्ययं ॥ ७१ ॥ कंसस्तुतिमि-
 ति श्रुत्वा । समुद्रविजयोदितां ॥ जगसंधः सुतां तस्य । समञ्चद्वातुमुखः ॥ ७२ ॥ सम्यक्कुला-
 दिकङ्कानात् । प्रमोदेन महीयसा ॥ प्रतिविष्णुसुतां कंसः । पाणिग्राहितवानमहेः ॥ ७४ ॥ निजजी-
 वयशापुत्र्याः । पाणिविमुक्त्यनेदृसि ॥ सुखं प्रोक्ता त्रिखंडस्य । कंसस्य श्वशुरोऽवदत् ॥ ७५ ॥ प्रो

तैषिणा ॥ ५१ ॥ जीवयशा इति ख्याता । जरासंधस्य या सुता ॥ पितृघ्नर्तुकुलोद्भेद-कारिणी सा
कुलक्षणा ॥ ५२ ॥ त्वयानीतोऽस्ययं बध्वा । नृपः सिंहशान्निधः ॥ तत्पारितोषिके तां ते । जरा-
संधः प्रदास्यति ॥ ५३ ॥ येन तेन प्रकारेणो-पायस्तत्कोऽपि चिंत्यते ॥ यथास्या विषकन्याया ।
निषेधः स्यात्त्वदंतिकात् ॥ ५४ ॥ ततोऽवगवमुदेवस्तं । स्वामिन् सिंहशं नृपं ॥ द्यौनैषीत्समरे ब-
ध्वा । कंसः प्राज्यपराक्रमः ॥ ५५ ॥ ततस्तस्यैव सा कन्या । दीयतां परितुष्टये ॥ स्वीकृतं च मुदा
तेन । जरासंधस्य नृभृतः ॥ ५६ ॥ नास्य वणिक्भुतत्वेन । मदीशस्तां निजांगजां ॥ बलेन क्षत्रि-
यत्वं च । दधतोऽस्यापि दास्यति ॥ ५७ ॥ तव देहात्समुत्पन्नः । पालितोऽस्यथवा सुतः ॥ आका-
र्यं शपथं दत्त्वा । पप्रह वणिजं नृपः ॥ ५८ ॥ सोऽप्याचख्यौ यदि स्वामिन् । सत्यं त्वं मम पृष्ठसि
॥ आकर्णयास्य वृत्तांतं । त्वं यथार्थमथादितः ॥ ५९ ॥ कंसे स्वरूपमात्मीयं । श्रोतुकाम इव स्थि-
ते ॥ स वणिक्कथयामास । वृत्तांतं वसुधेशितुः ॥ ६० ॥ कालेद्यां वहमानागा-त्पेदा कांस्यमयी
स्यात् ॥ गतेन तत्र शौचार्थं । प्रार्तवीद्वयाददे मया ॥ ६१ ॥ यावदुद्घाटिता गेहे । समानीय नि-
रीक्षितुं ॥ तावद्देवकुमाराग्रं । बालकं दृष्टवानहं ॥ ६२ ॥ श्रीजगत्सेनधारिणो-नार्णमधेयांकिता त-

॥ ३ए ॥ बालेन दीरानं स्या—न्न तु संग्रामनिर्मितिः ॥ सिंहश्चो गदित्वेत्य—धावसिंहपराक्रमः ॥ ४० ॥ उजौ युद्धं प्रकुर्वतौ । जनता वीक्ष्य सादरं ॥ रावणलक्ष्मणाल्यौ किं । समेतावित्यशंकत ॥ ४१ ॥ अथ सारथितां त्यक्त्वा । परिवेण गरीयसा ॥ कंसः सिंहस्थं ऋषं । बभ्रज बलजाननं ॥ ४२ ॥ आसिं सिंहश्चोऽर्ष—द्यावत्कंसवधाय सः ॥ क्रुद्धः स्वकोशतस्ताव—द्वसुदेवंस्तमश्रहीत् ॥ ४३ ॥ गृहीत्वा च क्षुरप्रेण । दीप्रेण तीक्ष्णधारया ॥ मुंडितास्तब्धिरःकेशा । वेगात्तेन बलीयसा ॥ ४४ ॥ ततः सिंहस्थं बध्वा । भुजंगपाशबंधनैः ॥ चिक्षेप वसुदेवस्य । रथे कंसः सकैतवः ॥ ४५ ॥ आपदेषु समस्तेषु । यद्यपि केसरी बली ॥ तथापि वसुदेवस्य । पुरः सिंहस्य किं बलं ॥ ४६ ॥ ततः सिंहस्थं लात्वा । नाशयित्वा च तच्चमूं ॥ विजयी वसुदेवस्तु । निजपुरं क्रमादगात् ॥ ४७ ॥ समुद्रविजयो राजा । बंधवं जितकासिनं ॥ आगच्छंतं समाकार्य । सन्मुखं समुपेयित्वा ॥ ४८ ॥ मनस्तुष्टिं प्रपन्नासु । समस्तासु प्रजासु च ॥ ऋषः प्रवेशयामास । पुरांतस्तं महामहैः ॥ ४९ ॥ षट्कर्णैश्चिवनान्मंलो । मा शिनत्तु कदाचन ॥ समुद्रविजयेनेति । ब्रातू रहसि प्रापितं ॥ ५० ॥ बंधो क्रोष्टकिंसेज्ञेन । ज्ञानिना श्वनिमित्ततः ॥ प्रोचे पूर्वजनुःपुण्या—न्ममायनिहि-

विन्मार्गणसंयुक्ताः । केचिद्बाहुल्यसंगिनः ॥ जालिकाशालिकाः केचि—केचित्परिहितांशुकाः ॥
 ॥ ३७ ॥ केचिद् गृहीतनाराचाः । केचिदादत्तकुंतकाः ॥ खजान्वितकराः केचि—केचित्कोदंन्पा-
 णयः ॥ ३८ ॥ केचन मुद्गरारंभाः । केचित् विशूलशरताः ॥ मुञ्जटानां हि शस्त्राणां । ऋग्यस्त्वेन
 बलिष्ठता ॥ ३९ ॥ केचिन्मत्तगजारूढा । हयारूढाश्च केचन ॥ केचिच्चारुशारूढाः । केचिच्चरणचा-
 रिणः ॥ ४० ॥ समुद्रविजयेशेन । रचयित्वेति वाहिनीं ॥ दत्त्वा च सुमुहूर्तेन । लघुबंधुर्व्यसर्ज्यत ॥
 ॥ ४१ ॥ संजातैः शकुनैः सद्भि—श्रयलनानंतरं ततः ॥ वसुदेवोऽल्पकालेन । मीमां सिंहपुरो ययौ
 ॥ ४२ ॥ जरासंधमहीशस्य । निर्देशमुरीकुरु ॥ यदि नो तर्हि संग्राम—कृते सज्जीभव द्रुतं ॥
 ॥ ४३ ॥ तत्र स्थित्वेति दूतेना—ज्ञापि सिंहस्थस्य तु ॥ सकंसवसुदेवेन । संतो न हि सकैतवाः ॥
 ॥ ४४ ॥ दूतोक्तवाक्यमाकर्ण्य । क्रुधः सिंहस्थो बली ॥ युधाय निर्गतश्चम्बा । सह मानेन सिंह-
 वत् ॥ ४५ ॥ उज्जयोर्दलसंपर्के । पर्वराह्वर्कयोगवत् ॥ उल्लिते रेणुभिर्जाता । सति सूर्येऽपि यामि-
 नी ॥ ४६ ॥ रणांगणे रणचूर्य—ध्वाने चाग्नानविग्रहाः ॥ अनृत्यंश्च जटा रंग—मंडपे नर्तका ध्रुव
 ॥ ४७ ॥ जायमाने मिथो युद्धे—ऽक्षोभयत्तच्चमूं नृपः ॥ दधावे वसुदेवेन । कंससारथिना सह ॥

विष्णुना राज्यं । पाव्यते वैरिजिष्णुना ॥ अलंकंरिष्णुना ऋमे—राज्यभारसहिष्णुना ॥ १५ ॥ तदा
 सिंहशस्तत्र । राज्यं करोत्यशंकितः ॥ दुर्धर्षः सिंहवर्धर्ष—प्रकर्षोऽमर्षभृद्विषौ ॥ १६ ॥ तं शल्यव-
 ज्जरासंधं । खादकुर्वाणमवेत्य च ॥ दूतेनादिशदयंतं । समुद्रविजयं नृपं ॥ १७ ॥ आनीयतां हुतं
 वध्वा । हुतं सिंहशं विभुं ॥ अहं दास्ये पुरं चैकं । तस्य जीवयशःसुतां ॥ १८ ॥ सर्वं व्यतिकरं
 श्रुत्वा । हुतं दूतमुखादिति ॥ समुद्रविजयो जात—श्रितांचितः स्वचेतसि ॥ १९ ॥ विद्वांसं वसुदे-
 वेन । तस्मिन्नवसरे भृशं ॥ नैतत्कृत्यं भवद्योग्यं । कर्ण्येऽदोऽहमेव च ॥ २० ॥ समुद्रविजयः प्रो-
 चे । कनिष्ठं बांधवंप्रति ॥ अद्यापि ते न संग्राम—समयो विद्यते किल ॥ २१ ॥ वयसः प्रौढिमा पू-
 र्वं । द्वेधापि बलान्तरिता ॥ तथैव दीप्रशक्तिस्ते । युज्यते रणकारिणः ॥ २२ ॥ वसुदेवोऽवदत्स्वा-
 मिन्न । युष्मत्प्रसादधारिणः ॥ सुसाधं प्रावि मे सर्वं । न किं हि सत्प्रजावतः ॥ २३ ॥ सिंहेनेव
 बलिष्टेना—कर्ण्यं तद्बांधवोदितं ॥ समुद्रविजयाधीशः । सेनासामग्रिकां व्यधात् ॥ २४ ॥ केषांचि-
 हृतयोधित्वं । केषां सहस्रयोधिता ॥ केषांचिद्वृद्धयोधित्वं । केषांचिद्वीरमानिता ॥ २५ ॥ केचित्क-
 वचसंयुक्ताः । केचित्सन्नाहधारिणः ॥ जघान्राणयुताः केचि—केचिन्नीर्षणधारिणः ॥ २६ ॥ के-

तीर्थार्थिधनाद्यजीवस्य । न्यवनं स्वर्गलोक्तः ॥ सुखायते समस्तानां । भृशं यत्र शरीरिणां ॥ ४ ॥
 उल्लिखन्नजन्ममृत्यूनां । प्रभृतानां स्वयंभ्रुवां ॥ नव्यैः संपूर्णितं द्रव्यै-जन्मना पितृमंदिरं ॥ ४ ॥ सर्व-
 सावद्ययोगानां । त्यागानेहसि तीर्थैषैः ॥ दारिद्र्यं वेदितं नृणां । ऋषिष्टडव्यदानतः ॥ ५ ॥ झा-
 नावरणादिचतुः—कर्मणां क्षयसंप्रवात ॥ विलसत्केवलज्ञान-समुत्पत्तिराजायत ॥ ६ ॥ जातेऽपि
 जिननिर्वाणे । तेषां गणधरादिभिः ॥ रक्षितः सौकृतः पट्टः । शिष्या गुर्वनुगा यतः ॥ ७ ॥ एवं
 कव्याणकैर्जनैः । पंचभिः सुखसंचयैः ॥ कव्याणानि प्रवर्धते । यत्र देशे विशेषतः ॥ ८ ॥ यत्र
 तीर्थार्थिगजानां । विहारेण वरीयसा ॥ ससेत्युपडवा ध्वस्ता । सुषमारकवत्सुखं ॥ ९ ॥ बहुधान्य-
 समुत्पत्त्या । दुर्भिक्षप्रवर्तया ॥ उत्तमे कुप्रवृत्त्येव । न प्राप्तारि कदाचन ॥ १० ॥ तत्र पावित्र्य-
 संयुक्ते । मगधे विबुधेहिते ॥ देशे सुसुखावेशे । पुरं राजगृहं बृहत् ॥ ११ ॥ अष्टभिः कुलकं ॥
 गतो बृहद्रथस्तत्र । क्रमात्तत्संततावपि ॥ राजा जटाढ्यो जातो । दीप्रतापप्रतापभृत ॥ १२ ॥ तत्सु-
 तोऽनृज्जरासंघः । सत्यसंघः स्वप्नाषणे ॥ भारतीयत्विखंडेशः । प्रतिविष्णुनुष्णरुक ॥ १३ ॥ विद्या-
 धरतत्कांताढ्य—वैताढ्यशैलसन्निधौ ॥ पुरं सिंहपुरं चारु—लीलावल्लिविलासकं ॥ १४ ॥ श्रीपति-

तनूजेना—परैरप्यतुलैः सुतैः ॥ राज्यं प्रकुरुते प्राज्यं । समुद्रविजयः प्रभुः ॥ ७० ॥ अथ युधि-
ष्ठिरो भीमो । ज्रीमोर्जुनोर्जुनोपमः ॥ नकुलः सहदेवाख्यो । विद्यते ऋषिविक्रमः ॥ ७१ ॥ अमी-
निः पंचभिः पुत्रै—हस्तिनागपुरे वरे ॥ पांडुरूपः सुखं श्रुक्ते । जीवः पंचेंद्रियैस्त्रि ॥ ७२ ॥ एवं
क्षौणिपतिवयी विलसति त्रैलोक्यसाधारणे । म्वङ्गत्रितये नयेन निखिलाः संमोदयंती प्रजाः ॥
ऐशानी नयनवयीव जगति ज्योतिःप्रपंचावहा । सद्विद्यात्रितयीव सर्वमनुजे माहात्म्यसंश्लेषिणी ॥
॥ ७३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरशिष्यपंम्तिश्रीरविसागराणिविरचिते श्रीप्रद्युम्नचरिते
श्रीजंबूस्वामिप्रश्रवणेनो नाय प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ द्वितीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

इतः पूर्वान्यदिग्गग—द्विपुटा शुक्तिकेव च ॥ जाविनीतिलसन्मुक्ता—फला शुक्तिमती पुरी
॥ १ ॥ तस्याममृद्वसो राक्षः । सुवसुर्नंदनस्ततः ॥ गतो नागपुरे नङ्घा । सोऽन्यदा पृथिवीपतिः ॥
॥ २ ॥ आसीत्तस्य सुतस्तत्र । बृहद्रथेतिनामकः ॥ दौर्दंडत्रासितानेक—वैरिभृपालमंडलः ॥ ३ ॥

ददाति च ॥ लाति पित्रोरुपालंभान् । रममाणः स सर्वदा ॥ १८ ॥ बाढ्यावस्थाप्रसंगेन । यादृग्भा-
 लौर्वितीर्यते ॥ पितृभ्यां तादृशं शोभा—दिकमासाद्यते यतः ॥ १९ ॥ सुभद्रो वसुदेवस्य । तत
 उद्विग्नमानसः ॥ दशवर्षधरं कंसं । सेवाकृत्याय दत्तवान् ॥ ६० ॥ सेवकेभ्योऽपि सर्वेभ्यो । विशेष-
 षावर्जनादिना ॥ स ततः प्रीणयामास । वसुदेवस्य मानसं ॥ ६१ ॥ कंसेन सहितोऽप्येष । वसु-
 देवो महोदयात् ॥ नित्यराह्वाश्रितश्चंद्र । इव प्रीतिधरौ बभौ ॥ ६२ ॥ आसीत्कंसानुजा राजी—
 मती राजीमतीद्युतिः ॥ नेमिना नवजन्मात्रि—स्नेहपालनहृत्सती ॥ ६३ ॥ उग्रसेनो द्विधाप्यत्र ।
 राजीमतीत्यसत्पिता ॥ प्रजां मोदयते न्यायै—र्मथुराराज्यपालनात् ॥ ६४ ॥ दशस्त्रपि दशार्हेषु ।
 मुख्यो ज्येष्ठः सहोदरः ॥ राज्यं शौर्यपुरे पाति । समुद्रविजयो नृपः ॥ ६५ ॥ तस्य राज्ञी महाप्रा-
 ङ्गी । अरिसेवकसेविता ॥ सुमुखी विदुषीमुख्या । प्रियास्ति नामतः शिवा ॥ ६६ ॥ सततं धनदा-
 नेन । दुःखविध्वंसनेन च ॥ नीतिशिक्ताविधानेन । प्रजाः पाति पितेव सः ॥ ६७ ॥ सूर्यातीतप्र-
 तापेन । युवनव्यापिना भृशं ॥ अक्षोभ्यग्निपुविद्धोन्न—कारिण स्थैर्यधारिणा ॥ ६८ ॥ आसमुद्रां-
 तमुद्धृत—राजद्विजयधारिणा ॥ समुद्रविजयेत्याख्या । सत्या तेन विनिर्मिता ॥ ६९ ॥ महानेमि-

हीशस्य । पट्टराइयस्ति धारिणी ॥ ४७ ॥ एकदामंत्रितस्यापि । मासदपणपारणे ॥ तापसस्य द्वा-
मात्रार्त्री । यत्कारितं न पारणं ॥ ४८ ॥ उग्रसेनक्षयायाहं । ऋयांसमिति तद्भृशं ॥ निदानीकृत्य
तल्लीवो । धारिणीकुक्षिमागमत ॥ ४९ ॥ पर्युर्वक्षःस्थलस्थं च । मांसमन्नीति दोहदः ॥ प्रारभ्य
तद्दिनात्तस्या । मानसे समजायत ॥ ५० ॥ पूर्णेच्छतेषु मासेषु । सासूत वैरिणं सुतं ॥ दास्याक्षे-
पयद्गुप्तात—जयतः कांस्यसंपुटे ॥ ५१ ॥ मातुः पितुश्च नामांकां । मुद्रिकां पत्रिकांकितां ॥ क्षिप्त्वा
रत्नानि चैयं तं । यमुनांबुन्यवाहयत् ॥ ५२ ॥ जातो मृतः सुतः क्षोणी—धवायेति शशंस सा ॥
पेठा सा वायुना नीय—माना शौर्यपुरं ययौ ॥ ५३ ॥ रसवणिक्सुन्नद्राख्यो । देहशौचार्थमीयिवान्
॥ तां पेठां वीहय कालिंद्या । व्याकर्षज्जलतो बहिः ॥ ५४ ॥ तस्यामुद्घादितायां स । सपत्नरत्नमु-
द्रिकं ॥ तेजसेव शिशुं सूरं । दृष्ट्वा बालममोदत ॥ ५५ ॥ समंजूषान्वितं बालं । समादाय निके-
तने ॥ स्वकांतयै सुतत्वेन । पालनार्थं वणिग्ददौ ॥ ५६ ॥ गृहीतः कांस्यपेठातः । कंस इत्याह्वयः
सुतः ॥ यथार्थो दंपतीभ्यां तु । तान्यां प्रादुष्कृतस्तदा ॥ ५६ ॥ प्रत्यहं वयसा तन्वा । प्रकृत्या कल-
हेन च ॥ वर्धमानः प्रसिद्धोऽनृ—स्वकीयैरेव लक्षणैः ॥ ५७ ॥ यष्टिमुष्टिपटुर्गाली—गालिकेऽसौ

शौर्यपुरमवासयत ॥ ३५ ॥ सुता अंधकवृष्ण्याद्या । बभ्रुवुः शौरिभृतः ॥ भोजवृष्ण्यादयः पुत्राः ।
 सुवीरस्यापि चाश्रयन् ॥ ३६ ॥ भोजकवृष्णये दत्त्वा । स्वराज्यं मथुरापुरः ॥ सौवीरपत्तनं न्यस्य ।
 सिंहावस्थात्सुवीरशद ॥ ३७ ॥ अंधकवृष्णिणमात्मीये । राज्ये संस्थाप्य शौरिशद ॥ प्रतिष्ठितयतेः पा-
 र्श्वे । प्रव्रज्य दिवमाप्तवान् ॥ ३८ ॥ पालयतः सतो राज्यं । भोजवृष्णेश्च माथुरं ॥ लग्नसेनाजि-
 धानोऽग्र—स्थामधामसुतोऽजनि ॥ ३९ ॥ सुभद्राकुक्षिजा एतै—धकवृष्णेर्दशाश्रयन् ॥ समुद्रविज-
 यः पूर्वो । ह्यनिद्रविजयांचितः ॥ ४० ॥ अक्षोभ्यशत्रवोऽक्षोभ्यः । स्तिमितः स्तिमिताशयः ॥ सा-
 गरश्चाकरः कांते—हिमवान् हिमकांतिरुक् ॥ ४१ ॥ अचलोऽचलधीर्दिनो—धरणो धरणो द्रुवि ॥
 चंद्रवक्त्रोऽचिंचंद्राहो । वसुदेवो गदेवमः ॥ ४२ ॥ दशापि सुदशा आसन् । दशार्हा इति नामतः
 ॥ स्फुरत्पराक्रमाक्रांत—दोर्दंडाश्चंडताहताः ॥ ४३ ॥ अनुजे प्रथिते तेषां । कुंतीमाद्रौ बभ्रवतुः ॥
 तातः कुंतीं ददौ पांडो—दमघोषस्य मदक्रां ॥ ४४ ॥ समुद्रविजये शौर्य—पुराज्यं निधाय च ॥
 प्रव्रज्य सुव्रतार्यणै—धकवृष्णिणस्यादिवं ॥ ४५ ॥ भोजवृष्णिणरपि स्वीय—राज्यं न्यस्योन्नसेनके ॥ म-
 थुरायामदादीक्षा—मनुहोत्सवपूर्वकं ॥ ४६ ॥ प्रजां पालयतः पुत्र—पुत्रीवन्मथुरापुरि ॥ लग्नसेनम-

जंबूस्वामिन आचख्यौ । प्रद्युम्नस्य चरित्कं ॥ ३४ ॥

चंद्रमंमलसंकाशे । रत्नराजिविराजिते ॥ वृत्ताकारतया कांते । विराजद्विजयाश्रिते ॥ ३५ ॥

जंबूद्वीपे जगत्ख्याते । ध्यातेऽप्यमरनार्यकैः ॥ द्विलक्षयोजनायाम—लवणंबुधिभृषिते ॥ ३६ ॥

योजनैः पंचशत्या च । षडशीत्या समन्वितं ॥ षड्भिः कलागिराजाति । क्षेत्रं प्रस्तनामकं ॥ ३७ ॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥ श्रीमतां तीर्थनाथानां । यत्र स्याज्जननादिकं ॥ अथवा यत्र जायंते । रामचक्र-
धचक्रिणः ॥ ३८ ॥ आर्यावर्तौ जिनैः ख्यातः । स देशः क्लेशनाशनः ॥ तत्र नाम्नास्ति सौवीरो ।

देशो जनप्रमोदकः ॥ ३९ ॥ तत्र चित्रपवित्राग्रे । त्रस्तशात्रवसंहतौ ॥ अमरीकेल्लिकादिद्या । र-
राज मथुरापुरी ॥ ४० ॥ चतुरा मथुरा सेयं । यमप्रीतिनिराकृता ॥ स्वस्वसृवासरागेण । ऋषिदृ-

समाश्रिता ॥ ४१ ॥ हस्तिंश्चाह्वसुपुत्रा—तस्यां बृहद्भुजात्तथा ॥ ऋतेषु ऋरिभृषेषु । समद्भृद्भृष-
तिर्यदुः ॥ ४२ ॥ आसीदपि यदोः स्रुतः । शूरः शूरमतिस्थितिः ॥ पुत्रौ शौरिसुवीरौ द्वौ । शूरस्या-

पि वज्रवतुः ॥ ४३ ॥ प्राज्ये राज्ये मुदा शौरिं । यौवराज्ये सुवीरकं ॥ न्यस्य शूरोऽतिवैराग्या—
द्वीक्षां गृहीत्वान्मुदा ॥ ४४ ॥ मथुरायास्तु साम्राज्यं । शौरिदत्त्वानुजाय च ॥ गत्वा कुशार्तेदेशेषु ।

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीचास्त्रिविजयगुरुभ्यो नमः ॥

॥ अथ श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(कर्ता—श्रीरविसागरगणी)

तपावी प्रसिद्ध करनार—पंम्ति श्रावक होशालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)

प्रणतमानवदानवनायकः । प्रथमतीर्थपतिः शिवदायकः ॥ विजितदुस्सहमन्मथसायकः । प्र-
कुरुतां मतिमस्तकषायकः ॥ १ ॥ जगति शांतिजिनः सुखकारकः । सकललोकश्रवांबुधितारकः ॥
दृढतमोविपदामयवारकः । सुरनरस्तुतदीधितिधारकः ॥ २ ॥ विषममन्मथमानविनाशकः । शुचिय-
शां शुवनत्रयज्ञासकः ॥ जयति नेमिजिनो जनशासकः । शिववधूकमनीयविलासकः ॥ ३ ॥ वि-
कटसंकटपेठकपाटनः । प्रवर्तां दधदस्तत्रवाटनः ॥ विगलितखिलसंसृतिनाटनः । स्फुरति पार्श्वजि-
नो मदमोहनः ॥ ४ ॥ विनतमेरुगिरेरपि धीरतां । जलनिधेरपि दृग्निग्रीस्तां ॥ रजसि कर्ममये

कारणं ॥ स्वोचितानि व्रतान्यंगी—कृत्यावपुर्गृहं जनाः ॥ १४ ॥ जंबूस्वाभ्यथ संजात-श्रद्धो मुदि-
तमानसः ॥ सुधर्मस्वामिनं सम्य—वचतुर्ज्ञानं व्यजिह्वपत् ॥ १५ ॥ श्रीअंतकृद्दशांगस्य । चतुर्थो
वर्ग आदरात् ॥ प्रज्ञसा जगवन् केऽर्थाः । श्रीवीरेण सविस्तराः ॥ १६ ॥ आमृशतोऽर्हतः पाद—
सरोरुहमहर्निशं ॥ ममार्थाश्च समायाता—नायुष्मन् ब्रुवतः शृणु ॥ १७ ॥ तद्यथा—जालि १ म-
यालि २ लवयालि ३ । पुरिसिसेणे अ ४ वारिसेणे अ ५ ॥ पञ्जुन्न ६ संब ७ अन्निरुद्ध ८ । स-
वनेमी अ ९ दहनेमी १० ॥ १८ ॥ पन्नासं पन्नासं । राज्ञा लवश्च अ बारसंगधरा ॥ सोलसं प-
रिध्याया । सिद्धा सिचुंजए दसवि ॥ १९ ॥ शब्दादिशास्त्रबोधरो । योद्धारो रणकर्मणि ॥ बली-
यांसो बभ्रुवांसो । दशैते सिद्धिगामिनः ॥ २० ॥ कंबुकंठः पुनर्जंबू—स्वामी द्रुमीशवंदितः ॥ अ-
प्राक्षीत्क्षीणकर्मैक—मर्मा शर्मनिबंधनं ॥ २० ॥ श्रीमह्वंजय तीर्थे । सर्वतीर्थविद्वषणे ॥ दशस्वे-
तेषु निर्वाणे । प्रद्युम्नः कथमाप्तवान् ॥ २१ ॥ नगरी का गरीयासी—त्सुखान्यस्य च विव्रतः ॥ का
माता च पिता को वा । को बंधुर्हृदयंगमः ॥ २२ ॥ इत्यन्यनमपि स्वामिन् । स्वरूपं पंकवर्जितं ॥
सोत्साहं श्रोतुमीहेऽहं । युष्मद्वदनवारिजात् ॥ २३ ॥ श्रीसुधर्मा सुधर्माण—मध्वानं प्रदधत्ततः ॥

च समीरता—मतति वीरजिनस्य सुधीस्ता ॥ ५ ॥ ह्यति मत्तिसुधनानां पंचतीर्थी जिनानां । प्रमु-
दितशुवनानां नम्रदेवांगनानां ॥ प्रणतसमजनेन्द्राश्रोत्रबुधैर्जिनेन्द्रा । घनतमसि दिनेन्द्रा द्रव्यदाने
धनेन्द्रा ॥ ६ ॥ मत्तिमहिमविधाना भारती भाप्रधाना । विशदगुणनिधानापादने सावधाना ॥ प्र-
विलसदज्ञिधाना स्तूयमानावधाना । जनयतु विबुधानामिहितं शंदधाना ॥ ७ ॥ स्तुवदमरहरिभ्यः
द्विसकर्मार्धारित्यः । स्रग्यशिवरिपविरुध्यः काममुस्ताकिरिभ्यः ॥ विदशवस्तरुभ्यः कामितार्थप्रदेभ्यः ।
स्वमनिजितगुरुभ्यस्तान्नमः श्रीगुरुभ्यः ॥ ८ ॥ प्रणिपत्य जिनाधीशान् । प्रानिहार्यविराजिनः ॥ श्रु-
तदेवीमजाड्यां च । श्रीगुरून् सुकृताध्वनः ॥ ९ ॥ प्राज्या विष्णुसुता व्यासं—स्तेषु योऽष्टुन्महर्षि-
कः ॥ विद्योपहारलीलाभिः । प्रागजन्मसुकृतोदयात् ॥ १० ॥ स्वकीयपरबोधार्थ—मष्टमांगाद्धरेर्गिरा
॥ श्रीप्रद्युम्नकुमारस्य । चरित्रं तस्य वक्ष्यते ॥ ११ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ जंबूद्वीपाद्विधे द्वीपे । भरते
मुपमाश्रिते ॥ अभ्रूच्चंपापुरी ऋरि-ऋरिसूरिविराजिता ॥ ११ ॥ पूर्णभद्रे लसद्भद्रे । चैत्ये नित्येष्मि-
तप्रदे ॥ तत्रैव समवासर्पित । पंचमो गणनायकः ॥ १२ ॥ नाकिनिर्मितकल्याण-नल्लिने संस्थि-
तः प्रभुः ॥ सुधर्मस्वाम्यथो तत्र । जग्यजीवानुपादिशत ॥ १३ ॥ तेनोपदिष्टमाकर्ण्य । धर्मं कैवल्य-

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीचार्त्रिजयगुरुभ्यो नमः ॥

॥ अथ श्रीसांवप्रद्युम्नचरित्रं प्रारभ्यते ॥

(कर्ता—श्रीरविसागरगणी)

नृपावी प्रसिद्ध करनार—पंक्ति श्रावक होरालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)

प्रणतमानवदानवनायकः । प्रथमतीर्थपतिः शिवदायकः ॥ विजितदुस्सहमन्मथसायकः । प्र-
कुरुतां मतिमस्तकषायकः ॥ १ ॥ जगति शांतिजिनः सुखकारकः । सकललोकप्रवांभुधितारकः ॥
दृढतमोविपदामयवारकः । सुशरस्तुतदीधितिधारकः ॥ २ ॥ विषममन्मथमानविनाशकः । शुचिय-
शा शुवनत्रयत्रासकः ॥ जयति नेमिजिनो जनशासकः । शिववधूकमनीषविलासकः ॥ ३ ॥ वि-
कटसंकटपेटकपाटनः । प्रवर्तां दधदस्तप्रवाटनः ॥ विगलिताखिलसंसृतिनाटनः । स्फुरति पार्श्वजि-
नो मदमोहनः ॥ ४ ॥ विनतमेरुगिरेरपि धीरतां । जलनिधेरपि ऋग्निग्रीरतां ॥ रजसि कर्ममये

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रं ॥

(कर्त्ता—रविसागराणी)

नपावी प्रसिद्ध करनार—पंडित श्रावक ह्रीशालाल हंसराज (जामनगरवाढ्य)
वीरसंवत्—२४४३. विक्रमसंवत्—१९७३. सने—१९१७.

किं. रु.—११-८-०

श्रीजैनप्रास्कारोदय प्रेस. जामनगर. ॥

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीविमलनाथचरित्रं ॥

(संस्कृत-श्लोकवद्धं)

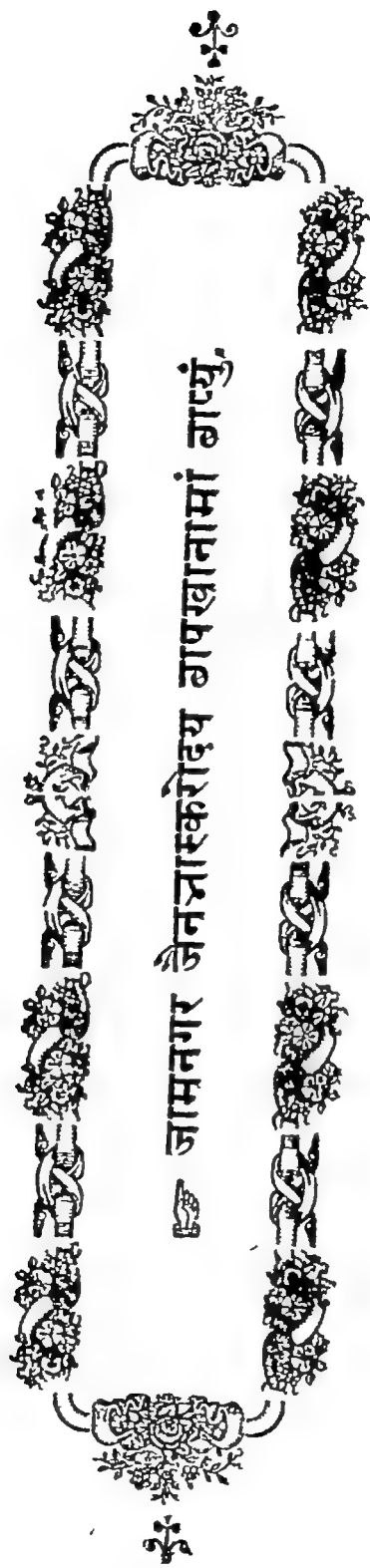
(कर्त्ता श्रीज्ञानसागरसूरिः)

उपावी प्रसिद्ध करनार.

पंक्ति श्रावक हीरालाल हंसराज. (जामनगरवाला)

संवत्—१९६६. सने १९१०

किं. रु ए-०-०

जामनगर जैनभास्करोदय बापखानामां बाप्यु.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीविमलनाथचरित्रं महाकाव्यं प्रारभ्यते ॥

(कर्त्ता श्रीज्ञानसागरसूरिः)

उपावी प्रणिद्ध करनार—पंडित आवक हीरादाल हंसराज (जामनगरवाळा)
 स्वस्ति श्रीवृषजं स्वर्ण—वर्णं वर्णनिषेवितं ॥ धर्मकर्मविधातारं । वंदे श्रीवृषभप्रभुं ॥१॥
 ब्राह्मीमतः कलाधार—श्रुत्यायानृद्वृत्ततास्पदं ॥ गोमंडलयुतो जीया—न्मृगलहमा जिनः सदा
 ॥ २ ॥ शिवानंदकरैश्वर्यं । समुद्रविजयोद्धहं ॥ श्रीमन्नेमीश्वरं नौमि । सेनानीगणपूजितं ॥
 ॥ ३ ॥ तनातनो रुचेः स्थानं । पद्माकरजराजितः ॥ सुदेवोऽस्तु तमोहंता । श्रीपार्श्वः पुरु-
 षोत्तमः ॥ ४ ॥ श्रीवीरं गुणगंभीरं । वरं धीरं जितामरं ॥ समीरं नीरं संतापे । सेवे सीरं-
 न्नयावनेः ॥ ५ ॥ केवलज्ञानविभ्रवः । समहाः सगुणालयः ॥ विमलो ददतां हर्षं । तीर्थरा-
 जस्तथा परे ॥ ६ ॥ श्रीपुंडरीकप्रमुखाः । प्रमुखा गणधारिणां ॥ यच्छंतु पुंडरीकाङ्घ्रि—पुंमरी-
 कोपमां मम ॥ ७ ॥ श्रीगौतमं गणधरं । शिवानंदं जनार्चितं ॥ नौम्यहं ज्ञावतः सर्व—मं-

गत्तानंददायकं ॥ ८ ॥ सरस्वतीमहं स्तौमि । बहुधान्योपकारिणीं ॥ घनागमप्रदां नित्यं ।
वर्षेवामृतवर्षिणीं ॥ ९ ॥ ज्ञानदीप्राश्च सूर्यिदाः । प्रसन्ना मे भवंतु ते ॥ यत्तेजसेह लक्ष्यते ।
गहनागमकूपकाः ॥ १० ॥

वचोऽहमोऽपि युद्धमि । गुरुरेवात्र कारणं ॥ ब्रह्मतत्त्वविदस्तस्य । कृपया रचयाम्यदः
॥ ११ ॥ दुर्जना दुर्जया लोके । सदोक्ता हि शरा इव ॥ गुणारोपं विलोक्यैव । नैव तिष्ठति
कस्यचित् ॥ १२ ॥ अथ चेदूषणोदारे । कुशलाः संति ते खलाः ॥ अशनिर्मलतादानात् । स-
तां सज्जुगकारिणः ॥ १३ ॥ दोषान्नावं रविरिव । स्वयं कर्तार एव ते ॥ अत्र्यर्थे ये सतां किं
नु । कृत्वांजलिमिमां ततः ॥ १४ ॥ काव्यस्येवास्य काव्यस्य । सर्वदानवसङ्गुरोः ॥ कृतांत-
जनकांतस्य । द्विर्देया पदे पदे ॥ १५ ॥ युष्मदर्शनसंजाता-धिकशुद्धप्रज्ञावतः ॥ यथा द्वि-
गुणतेजस्त्वा-ङ्गुरोरप्यस्य मान्यता ॥ १६ ॥ तथाहि—संयता पंचैडियता । मानुजो मानुजो
भवः ॥ आर्यदेशश्चार्थदेशः । सुकृताशाकुलं कुलं ॥ १७ ॥ कार्यो रक्षितषट्कायो । मानसं
१ आर्यद्रस्य शुभद्रस्य ईशः । २ मानससर इव गङ्गीरमित्यर्थः ।

मानसं तथा ॥ अवंचनं च वचनं । धनं त्यागनिबन्धनं ॥ १८ ॥ दारा नदारा शालाश्च । वि-
 शालाः प्रवरा वराः ॥ सन्नंदना नंदनाश्च । चीवराणि वराणि च ॥ १९ ॥ देवो नतानेकेदेवो
 । गुरुस्तत्त्वगुरुः सदा ॥ भूपालः सर्वभूपालः । सिंधुरा गंधबंधुराः ॥ २० ॥ सैदिराणि मं-
 दिराणि । वाजिनो वेगभ्राजिनः ॥ समायो व्यवसायश्च । स्वजनः सज्जनोऽखिलः २१ ॥ स-
 दयं हृदयं चैव । वाक्पाटवमचाटवं^३ ॥ सौख्यमयः समयश्च । धर्माज्जवति निश्चितं ॥ २२ ॥
 पद्भिः कुलकं ॥ ततः शुभ्रार्थिना कार्यो । धर्मः शर्मकरः परः ॥ परं ह्यखंरुपाखंड-खंडितः
 सोऽधुना मनाक् ॥ २३ ॥

अतो विचार्य कार्योऽसौ । स्वहृदा सुहृदा सदा ॥ विचारसारं यत्कार्यं । तत्र वार्यं परैर्न-
 रैः ॥ २४ ॥ यथा पर्वसु दीपादी । देवतासु सरस्वती ॥ गौतमस्वामी गुरुषु । मंत्रेषु प्रण-
 वः^४ पुनः ॥ २५ ॥ तीर्थेषु चोत्थयंतादि-ग्रंथेषु चंद्मास्तथा ॥ अध्यात्मविद्या विद्यासु । स-
 र्वलोकमता स्मृता ॥ २६ ॥ तथा सर्वेषु धर्मेषु । सर्वदर्शनदर्शितः ॥ परोपकारः संसार-सा-
 ? लक्ष्मीसहितानि । २ सम्यग् आयो लाभो यस्मिन् । ३ चाटुभारहितं । ४ औंकारः ।

रः सन्निः प्रकीर्तितः ॥ १४ ॥ स चानेकप्रकारोऽस्ति । विश्वाधारो धरातले ॥ परं परोपदेश-
स्य । तुलनां याति कोऽपि न ॥ १८ ॥ अतो हितोपदेशार्थं । किञ्चिद्विम्बं धियाद्वयया ॥ व-
दन् बालोऽपि पूज्यानां । यन्नवेर्ध्वहेतवे ॥ १९ ॥ सुविस्तरेऽत्र सिद्धांते । सति किं कृतिरस्य
वा ॥ यतोऽस्मिन् गोपतेर्गाविः । स्तोकाः श्लोकार्थदा सदाः ॥ २० ॥ तेन सूक्ष्मपदार्थानां ।
ज्ञप्तिः स्यात्कामुनाधुना ॥ नो वाच्यमिति यज्ञेहे । प्रौढद्वारे प्रकाशनि ॥ २१ ॥ यथा क्षुड्देष
विड्देष । ज्ञानुना ह्यागता सिता^१ ॥ दर्शनं सूक्ष्मेणवादेः । कुर्यान्ना ता तथा घनाः^२ ॥ २२ ॥
॥ त्रिज्जिर्विशेषकं ॥ मणयो द्वि पराकुर्युः । पुरा दोषोन्नवं तमः ॥ अधुना तत्पुनर्दीपै-स्त-
स्मादेतन्मयोच्यते ॥ २३ ॥ अंगोपांगैः पुराऽकुर्व-न्नुपकारं परेऽपरे ॥ स्वस्मिन्स्वहं चरित्रे-
ण । पूर्वकारानुकारिणा ॥ २४ ॥ तद्यथा—

श्रीरत्नसिंहसूरीणां । सारं व्याहारमाप्य च । मंदिरं कारयामास । श्रीशाखो रैवताचले
॥ २५ ॥ नवीनं श्रयनि स्वर्ण-कायं यः सेवनक्षणे ॥ तथापि विबुधाः सत्यं । विश्वरूपं वदन्ति

१ परिमिता, मनागित्यर्थः । २ चूर्जिज्ञानुज्ञास इत्यर्थः । ३ उपदेशः ।

यं ॥ ३६ ॥ स यत्र विमलस्वामी । चामीकरसमप्रभः ॥ सुरासुरनरैः पूज्यो । जयति प्रभु-
 ताश्रितः ॥ ३७ ॥ श्रीमंडपात्समागत्य । स्वं सुवर्णं निरूप्य च ॥ यत्र श्रीअजितस्वामी ।
 सौवर्णं वपुरादधे ॥ ३८ ॥ यत्र चिंतामणिः पार्श्वे-श्रितामणिगणाधिकः ॥ चंद्रप्रभाजितौ
 द्वारे । कायोत्सर्गधरौ परौ ॥ ३९ ॥ स्फुरत्समवसरणं । शरणं नवनीजृतां ॥ शरणं सर्वल-
 क्ष्मीणां । ज्ञाति यत्र पवित्ररुक् ॥ ४० ॥ अंतःसमवसरणं । कश्चे माति कश्चेति का ॥ सम-
 स्तसुंदरवती । जगती यस्य मध्यगा ॥ ४१ ॥ कांचनवर्णा निर्वर्ण्य-मास्त्वन्याः प्रतिमास्तथा
 ॥ कांचनवलानकाख्यं । बुधा यस्य वितेनिरे ॥ ४२ ॥ जितप्रासादमासाद्य । प्रासादं ते व-
 रा नराः ॥ गतत्मादं प्रसादं के । न नृजंति सृजंति वा ॥ ४३ ॥ नवभिः कुलकं ॥

तन्मध्ये श्रीविमलस्य । मूलनायकतानृतः ॥ त्रयोदशजिनेशस्य । चरितं मयकौड्यते ॥
 ॥ ४४ ॥ तद्यथा-तिर्यग्लोके विभ्रात्युच्चै-र्मध्यस्थो वृत्तपशोलः ॥ पुण्याचारपरः साधु-शिव शा-
 श्वत्कृत्माधरः ॥ ४५ ॥ महच्चित्रमसंख्याता-स्तदनंताश्रितानिह ॥ असंख्यान दीपसमुज्ज्वल

१ मेरुः ।

। संह्यावतो^१ वदन्ति यत् ॥ ४६ ॥ तेषूपनिर्विपत्तिर्वा । मानवानां न विद्येते ॥ असाद्धिद्वित-
यद्वीपं । नार्हतां गमनं तथा ॥ ४७ ॥ ग्रहादीनां पुनश्चारे । नो नगा नापगा अपि ॥ न
मेघवृष्टिर्नो शस्यं । बादराग्निर्नवाकराः ॥ ४८ ॥ तन्मध्ये सार्द्धद्वितय-द्वीपः श्रीप इवास्ति
च ॥ सुदर्शनचक्रधरः । कमलाकरमालितः ॥ ४९ ॥ पंचचत्वारिंशल्लक्ष-योजनायामविस्तृ-
तः ॥ मानुषोत्तरभूम्यां ध्रुवेष्वितः परितः सदा ॥ ५० ॥ जायन्ते मनुजा अत्र ।

॥ षष्ठो वर्गो हि पंचम-वर्गगुणो विधीयते ॥ ५१ ॥ अंका प्रवन्ति यावंत-स्तावंतः स्यु-
र्जघन्यतः ॥ उत्कृष्टतः पुनर्ज्ञेया । कोटिकोटयः ॥ ५२ ॥ सप्ततिशतं जिनाना-मुत्कृ-
ष्टं चात्र लभ्यते ॥ विंशतिस्तु जघन्येन । ग्रहचारादिकं तथा ॥ ५३ ॥ साधिकस्य जनाश्चेह
। मुदं नोशुभप्राजिनः ॥ संशोभितरसो बाढं । ददतां वा सुसाधवः ॥ ५४ ॥ शितौ प्रपति-
तं दृष्ट्वा । बृहन्नानुं तु सौबरं ॥ प्रानुभ्रमति लात्वा स्वान् । राजापि तमनुव्रजेत् ॥ ५५ ॥
पंचदशकर्मभूमि-त्रिंशदकर्मभूमयः ॥ सुषट्पंचाशदंतर-द्वीपा अत्र प्रकीर्त्तिताः ॥ ५६ ॥
? बुद्धिवंतः ।

अकर्मभूमौ मनुजा । नित्यं युगलवर्मिणः ॥ कष्टपवृक्षफलाहारा । अंतरद्दीपिनस्तथा । ५७ ।
 तत्र स प्रथमो जंबू-द्वीपः स्यात्त्वृक्षयोजनः ॥ योगिव धोगसहितः । पुरुषार्थसदालयः ॥
 ॥ ५८ ॥ अकर्मभूमयः षट् च । तिस्रः स्युः कर्मभूमयः ॥ द्वीपेऽत्र जंबूसन्नाम-वृक्षप्राप्ता-
 न्निधाजुपि ॥ ५९ ॥ वर्षाणि संति सप्तात्र । षड् वर्षवरास्तथा ॥ अष्टत्रिंशच्च वैताह्या । म-
 हानयश्चतुर्दश ॥ ६० ॥ विस्तारे दशसहस्र-उच्चत्वे लक्षयोजनः ॥ स्वर्णवर्णोऽस्ति तन्मध्ये
 । मेरुनामा महीधरः ॥ ६१ ॥ द्विलक्षयोजनायाम-लवणोदधिबेष्टितः ॥ अंतरद्दीपा अत्र
 स्युः । सर्वेऽपि युगलान्विताः ॥ ६२ ॥ ततोऽस्ति धातकीखंडं । चतुर्लक्षमितं हितं ॥ षट् क-
 र्मभूमयो ह्यत्र । द्विगुणा इतराः स्मृताः ॥ ६३ ॥ ततः कालोदधिश्चाष्ट-लक्षयोजनविस्तृतः ॥
 तत्प्रमाणं च पुष्कर-वरद्दीपार्द्धमूहितं ॥ ६४ ॥ पूर्वप्रमाणा अत्रापि । स्युः कर्मकर्मभूमयः
 ॥ जंबूद्वीपं विनैकत्र । समीप्य द्विगुणं सृजेत् ॥ ६५ ॥ जंबूद्वीपस्य लक्षं य-चक्षेप्यं तत्र-
 कोविदैः ॥ पंचचत्वारिंशल्लक्ष-मानं पूर्णं ततो भवेत् ॥ ६६ ॥ इतश्च—

१ पक्षे-यः अग्रेः पर्वतैः सहितः । २ पक्षे-पुरुषैरर्थश्च सर्वदा लयो ध्यानं यस्य ।

यत्खंममिव पत्राढ्यं । सञ्जीकं श्रीफलान्वितं ॥ सुमनःश्रेणिसंयुक्तं । सुवयोजिः समाश्रितं ॥ ६३ ॥ पुत्रागपुंजसंयुक्तं । साशोकं सवृषं तथा ॥ कुंजरासनसंपूर्णं^३ । कनकप्रन्नरांकितं ॥ ६८ ॥ धात्रीयुतं सकरुणं^४ । सत्पूगं कमलोत्करं ॥ सवंशं सुविशालं च । सुशाखधनदालयं ॥ ६९ ॥ सत्संतापहरं वज्रकलितं सरथद्रुमं ॥ तन्नाति धातकीखंड-मखंमश्रीविराजितं ॥ ७० ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ महाविदेहद्वितयं । नरतद्वितयं तथा ॥ ऐरावतद्वयं यत्र । सुमेरुद्वितयं पुनः ॥ ७१ ॥ तस्मिन् श्रीधातकीखंमे । धातकीखंममंडिते ॥ शोभते प्राग्विदेहाख्य-क्षेत्रं क्षेत्रधरैः श्रितं ॥ ७२ ॥ पंचशतधनुर्देहाः । पूर्वकोट्यायुषः सदा ॥ तीर्थिकरा नराश्चान्ये । नवंत्यत्र बलातुलाः ॥ ७३ ॥ मानवा मानवा यत्र । प्रमदाः प्रमदाः सदा ॥ साधवः साधवः साक्षाज्जंगमास्तथा ॥ ७४ ॥ सूत्रधाराः सूत्रधारा । हरयो

१ पक्षे-सुपक्षिजिः । २ पक्षे दर्भसहितमित्यर्थः । ३ पक्षे-कुंजेषु रस्य कामसंबन्धिन आसनैः संपूर्णं । ४ पक्षे-कनकप्रज्ञया रया अग्निनांकितं । ५ पक्षे-करुणानामवृक्षविशेषयुक्तं । ६ लक्ष्या नवाः ।

हरयोऽपि वा ॥ बहुलोदा बहुलोदा । धीवरा धीवरा अपि ॥ ७५ ॥ सेना सेना सवालाश्च ।
 । वालाश्च सरसा रसा ॥ गंधर्वाश्च संगंधर्वा । वनानि सवनानि च ॥ ७६ ॥ सभ्रूभृतो भ्रू-
 भृतश्च । साकरा आकरा अपि ॥ साश्ववारा अश्ववाराः । कलाश्च सकलाः पुनः ॥ ७७ ॥
 कमलाकमलागारा । द्विधापि सप्रियाः प्रियाः ॥ कृमाश्च सकृमा नित्यं । संवराश्च ससंवराः
 । ७८ । ईदृशे पूर्वविदेहे । पूर्वविदेह ज्ञापिते ॥ विजयो भरतो नाम । भरतक्षेत्रसन्निभः ॥ ७९ ॥
 विन्नज्य क्षेत्रं यत्रोच्चैर्गृहीत्वा शस्यसंपदं ॥ स्वान्निषेकं च वैताड्यो । भ्रूभृतसु कृतवान् कि-
 ल ॥ ८० ॥ तस्मिन् श्रीविजये प्राप्त-सुजये भरताह्वये ॥ महापुरीति विख्याता । जिताम-
 रपुरी पुरी ॥ ८१ ॥ विहाराः सप्रतीहारा-स्तक्ताहारा विज्ञाति च ॥ तथा विहाराः साधूनां
 । प्रतिमान्नरन्नासुराः ॥ ८२ ॥ मुनयो यत्र राजन्ते । द्विधांगोपांगसंगताः ॥ सदृशनासहृदयाः
 । पुण्याः सवररणास्तथा ॥ ८३ ॥ यत्र द्विधापि विबुधाः । सालंकाराः सलक्षणाः ॥ सत्सा-
 हित्याः स्मृतियुताः । पुराणमतयस्तथा ॥ ८४ ॥ सतां मनांस्यनांसि च । मार्गगानि सरां-

१ पूर्वविदा श्रुतकेवलिनेत्यर्थः । २ त्यक्तचौर्यादिक्लेशाः । ३ वेष्टनयुक्ताः ।

सि वा ॥ सच्चक्रकैलितान्युच्चैर्जिनाद्वययुतानि च ॥ ८५ ॥

तस्यां पुरि प्रशस्यायां । वक्ष्यायां स्वामिनः सदा ॥ तीर्थकुञ्जमभूमित्वा-न्नमस्यायां
सुरासुरैः ॥ ८६ ॥ सदानन्दकरः प्रौढां । वहन्न बलयुतां श्रियं ॥ पद्मसेनमहीपालो । वि-
ष्वक्सेन इवाप्तवत् ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥ कलासौम्यसदाचारैः । राजा राजेव^३ योऽजनि ॥ परं
दोषाकरो नायं । न राकागमनादरः^४ ॥ ८८ ॥ प्रतापतपनो यस्य । करप्रकरज्जासुरः ॥ त-
द्युक्तं यन्निजान् मुत्तवा । न वेदहकरो^५ परे ॥ ८९ ॥ राजतुल्यं यशो यस्य । परांश्चक्रधरा-

१ पङ्के-सदा नन्दनामा निधिः खड्गो वा करे यस्य । २ पङ्के-बलदेवसहितां । ३ चंड-
इव । ४ पङ्के-नूतनशुभनीस्त्रीसंगेऽनादरयुतः । ५ व्यंग्ये तु नवसंख्यदेहकरणतस्तस्य कर-
प्रकरत्वं युक्तियुक्तं ध्वनितमिति । ६ चंडतुल्यं श्वेतवर्णोपेतमपि यस्य यशः परान् रिपून् च-
क्रधरान् कृष्णान् श्यामवर्णोपेतान् चक्रे इति विरोधः, परिहारे तु चक्रधरान् कुंभकारसदृ-
शानकरोत्, स्वकीयांश्च हलधरोपमान् पीतवर्णोपेतानकरोदिति विरोधः, परिहारे तु कृषिव-
त्पानिवाकरोदिति गमनिका ।

निव ॥ तन्न युक्तं स्वकीयान् य-च्चक्रे हलधरोपमान् ॥ एण ॥ को दंडमिव कोदंडं । मार्ग-
 एान्नं च मार्गणं ॥ नामन्यतात्न स्वदृशा । जिते येन रिपुव्रजे ॥ ए१ ॥ लोकेऽप्यो यो नयं
 दत्ते । गुरुभ्यो विनयं पुनः ॥ व्यत्ययेन तु तस्मै ता-वददुः किमु संगतं ॥ ए२ ॥ दंडश्चले
 मणौ त्वासौ । विवाहे करपीडनं ॥ २ रोषणे जंगवार्त्ता च । यस्मिन् रकति मेदिनी ॥ ए३ ॥
 विशदौदार्यगांन्नीर्य-धैर्यवीर्यादिभिर्गुणैः ॥ युतो नृपोऽन्यदा दध्यौ । मनस्येवं निशात्यये ॥
 ॥ ए४ ॥ यथा दृष्टिमतो दृष्टौ । सत्यां च स्वस्थताजुषि ॥ सूर्यं विना भवेन्नैव । सम्यग्दर्श-

नताद्भुता ॥ ए५ ॥

पानीये सत्यपि प्रायः । समुद्रस्य विधुं विना ॥ न स्याद्भनरसस्योच्चै-र्वृद्धी रत्नयुतस्य
 च ॥ ए६ ॥ पात्राणरूपतापन्न-सुवर्णस्य धनंजयं ॥ विना संपद्यते नैव । लोके कल्याणनाम-
 ता ॥ ए७ ॥ जनश्रुत्या नो कुर्कुट-कुंभकारशिशोर्यथा ॥ दृष्टिरुद्धते कृष्ण-चित्रकं श्रूयते
 विना ॥ ए८ ॥ अगुरोर्विबुधस्यापि । नापवर्गपदं यथा ॥ अतो धर्मगुरुः कोऽपि । चेत् स-

१ निक्षुकसदृशं । २ हेमघर्षणोपले नुषरज्जुमौ वा

मेति तदा वरं ॥ एए ॥ प्रातःकृत्यं च कृत्वासौ । सप्तां यावदभूषयत् ॥ एवं निर्माय धर्माय । चिंतां चित्तोद्भवां नवां ॥ १०० ॥ पंचेदियसंवरप्तागू । नवधा ब्रह्मगुप्तियुक् ॥ चतुःकषायनि-
र्मुक्तः । पंचाचारप्रपालकः ॥ १ ॥ पंचमहाव्रतरतो । गुप्तितयपवित्तितः ॥ समितीनां पंचकं
च । दधन् धर्मधुरंधरः ॥ २ ॥ षट्त्रिंशता गुरुगुणै-रेवमन्यैस्तथाश्रितः ॥ ब्रह्मगुप्ताभिधः
सूरि-र्भूरिसाधुपरिवृतः ॥ ३ ॥ आगात्तावद्वहिर्देशे । साकं भूपमनोरथैः ॥ यतः पुण्यवतां
पुंसां । शीघ्रं फलति चिंतितं ॥ ४ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

वनपालोऽवनीपाल-मश्रागत्य व्यजिज्ञपत् ॥ दिष्टयाद्य वर्द्धसे देव । गुर्वागमनजेन ज्ञोः
॥ ४ ॥ तदाकार्ण्य सकर्णोऽसौ । दत्त्वा चास्मै धनं बहु ॥ हर्षौत्सुक्यवशाद्देहे । रोमांचकवचं
वहन् ॥ ५ ॥ द्वारार्द्धहारकोटीर-कटकादिविभूषितः ॥ हस्तिनं च समारुह्या-श्ववारश्रेणि-
शोभिजितः ॥ ६ ॥ प्रधानमंत्रिसामंत-श्रेष्ठिसेनापतिश्रितः ॥ अंतःपुरीपुरीलोक-कलितः पत्ति-
पंक्तियुक् ॥ ७ ॥ गंधर्वगीतसंगीत-वारनारीज्जनान्वितः ॥ बंदिकोलाहलोत्ताल-वादित्तरवरा-
जितः ॥ ८ ॥ दीनादिभ्यो ददद्धानं । वरनेपथ्यज्जागृन्तुः ॥ श्रीगुरुं वंदितुं भक्त्या । युक्त्या

युक्तो वनं ययौ ॥ ९ ॥ पंचभिः कुलकं ॥ विहाय चामरे तत्र-मुकुटे शल्ववाहने ॥ गुरुद-
ष्टौ तदा पंचा-न्निगमं कृतवान् स्वयं ॥ १० ॥ कांश्चन ध्यानसंयुक्तान् । परान् पाठपरायणा-
न् ॥ अन्यान् पाठनपरांश्च । कायोत्सर्गवरान् परान् ॥ ११ ॥ एवंविधान् स विबुधान् । वि-
विधाधेयधारकान् ॥ साधून् दृष्ट्वा सदाचारान् । राजा हर्षभरं ददौ ॥ १२ ॥ दत्त्वा प्रदक्षि-
णास्तिस्त्रो । गुरुन् कष्टपतरूनिव ॥ वन्दे जंगमान् राजा । विधिवद्विहितादरः ॥ १३ ॥ अ-
न्यान् धन्यान्मुनीन्ब्रह्मो-चितस्थानस्थितो मुदा ॥ गुरुनाशातनाम्नीरू-राजा चैवं व्यजिज्ञ-
पत् ॥ १४ ॥ निर्ग्रेशोऽपि गुरुर्दत्ते । सुवर्णौघं सरत्नकं ॥ जगत्प्रभुः पुनः शेषं । ततस्तेनाधि-
कोऽसि मे ॥ १५ ॥ गुरुत्वं ज्ञवतां ज्ञात्वा । वसतिं वः समागतः ॥ कुरुतोच्चमतः शीघ्रं ।
सादरं मामग्राऽन्नयं ॥ १६ ॥ ततो गुरुत्वाचैवं । कविस्त्वं तेजसां पदं ॥ मा विषीद निषी-
दातः । पुरो देवगुरोः शृणु ॥ १७ ॥ पतत्प्राणिगणाधारो । गुणभूधर्मसाधनं ॥ पर्वस्थितिर्गु-
रुर्दत्ते । सुवंशो भौक्तिकं सुखं ॥ १८ ॥ मद्दीधर सुवंशासि-र्भवतो यास्ति संप्रति ॥ तद-

१ पदे-मुक्तिसंबन्धि ।

र्थिनां तु जीवानां । दुर्लभा भुवि सा यतः ॥ १ए ॥

अनादिरेष संसारो । जीवः कर्माणि वा तथा ॥ ब्रूते चेत्कोऽपि ज्ञो जीव-कर्मणोः प्र-
थमोऽत्र कः ॥ १७ ॥ तत्पार्श्वे पृथ्यते पूर्वः । कुर्कुटाडकयोस्तु कः ॥ मृत्तिकास्वर्णसंयोगो ।
यथात्वाद्विस्तथानयोः ॥ ११ ॥ यथा पावकसंयोगा-त्स्वर्णं तस्याः पृथग्भवेत् ॥ तथा ध्याना-
नलबला-त्कर्मणो जंतुरेषकः ॥ १२ ॥ वनस्पतावयं जीव । नृत्सर्पिण्यवसर्पिणीः ॥ अनंता
वसति प्रायः । कायस्थित्या निरंतरं ॥ १३ ॥ अनंतान् पुद्गलपरा-वर्त्तस्तत्र स पूरयेत् ॥ इ-
त्येकत्रकालज्ञाव-भेदैस्ते स्युश्चतुर्विधाः ॥ १४ ॥ अकामनिर्जरायोगा-त्कथमप्युद्धृतस्ततः ॥
बादरनिगोदेऽनंतस्ता-स्तिष्ठेदव्यवहारवान् ॥ १५ ॥ पृथिव्यादिष्वसंख्यास्ता-विकले शरदः
पुनः ॥ गणेशः पंचेन्द्रियेषु । सप्त चाष्टौ जवान् वसेत् ॥ १६ ॥

एवं कायस्थितिं विद्धि । सर्वेषां प्राणिनां परां ॥ तदनु स्यात्परावर्त्तः । कायतः कायव-
र्त्तिनां ॥ १७ ॥ व्यवहारप्रपन्नानां । स्थितिरेषा निगद्यते ॥ व्यवहारवर्जितानां । निगोदेष्वेव
संस्थितिः ॥ १८ ॥ पृथ्व्यादयोऽत्र पंचापि । सूक्ष्माः सर्वत्र संत्यहो ॥ सूक्ष्मनिगोदसंज्ञेषु ।

परं सूक्ष्मवनस्पतः ॥ १९ ॥ बादरास्तु यथास्थाने । ते भवन्ति त्रिविष्टपे ॥ साधारणवनस्येव ।
निगोदाख्या हि बादराः ॥ २० ॥ साधिका निगोदभवाः । प्राणाः सप्तदश स्मृताः ॥ द्वाविं-
शतिः कृमाकाये ! जले सप्त वने दश ॥ २१ ॥ वायौ वर्षसहस्राणि । त्रीणि वह्नौ त्रयो दि-
नाः ॥

। दीड्ये समुदाहताः ॥ २२ ॥ दिना एकोनपंचाशत् । षण्मा-
साश्चतुर्दिग्दि ॥ पंचेड्ये पुनर्द्वितीया-स्त्रयः पट्योपमा बुधैः ॥ २३ ॥ त्रिन्निर्विशेषकं ॥ सुरनार-
कयोर्मध्ये । त्रयस्त्रिंशच्च सागराः ॥ एवं भवस्मिन्निर्विद्वै-रुत्कृष्टा गदितागमे ॥ २४ ॥ दश-
वर्षसहस्राणि । सुरनारकयोर्भवः ॥ अंतर्मुहूर्त्तमन्येषां । जघन्ये द्वे स्थिती पुनः ॥ २५ ॥
स्थितिगत्यागतीः कुर्वन् । जीवयोनीः पुनः पुनः ॥ चतुरशीतिलक्षांका । जीवः सर्वाः प्रपूर-
येत् ॥ २६ ॥ आसु सर्वासु सर्वाशा-पूरको मानुषो भवः ॥ उप्रापः स्याच्च जंतूनां । दृष्टान्ति-
र्दशान्निर्भूशं ॥ २७ ॥

तत्राप्यनार्यबाहुद्वया-दार्यदेशस्तु दुर्लभः ॥ यथा वृक्षेषु कल्पदु-श्चिन्तामणिर्मणिषु च
॥ २८ ॥ तस्मिन्नपि सुवंशासि-र्धर्मकर्मसुकर्मग ॥ यतः कुलप्रमाणं च । गीतं भवति भू-

स्पृशां ॥ ३७ ॥ पुरे वासो मुदावासो । गुरुवासस्तथात्र्यासो । यतो
 लोकैऽपि कीर्त्यते ॥ ४१ ॥ धीजितामरगुरूणां । परोपकृतिकर्मणां ॥ गुरूणां श्रीगुरूणां च ।
 संयोगोऽगण्यपुण्यतः ॥ ४१ ॥ पंचेन्द्रियतापटुना । कटुतावर्जिताद्भुता ॥ धर्मोपदेशश्रवणं । श्र-
 वणामृतपारणं ॥ ४२ ॥ ततोऽपि च श्रद्धानं । प्रधानं परमं मतं ॥ कार्यो निरामयो धर्म-
 कर्मोपायो नैवेऽकृतः ॥ ४३ ॥ आलस्याद्विपरित्यागः । मागःप्राणिषु दुर्लभः ॥ तथा धर्मनृप-
 प्राप्तौ । काष्ठिकास्तु त्रयोदश ॥ ४४ ॥ दूरेऽस्तु धर्मकरणं । तरणं न्रवतोयधेः ॥ पक्षपातोऽपि ध-
 मस्य । न दुःखे सुखदायकः ॥ ४५ ॥

निधने धनदाता चा-ऽसहाये प्रवरः सखा ॥ सुबुद्धाविव सर्वस्मिन् । जंतौ न्रवति नि-
 श्चितं ॥ ४६ ॥ कोऽयं सुबुद्धिरित्येवं । पृष्टे राज्ञा गुरुर्जगौ ॥ पृथ्वीभूषणनगरं । राजते रा-
 जतेजसा ॥ ४७ ॥ नंदारा अप्यनुदाराः । सांगजा अप्यनंगजाः ॥ धनदा अप्यधनदाः । पा-
 वका अप्यपावकाः ॥ ४८ ॥ कुशला अप्यकुशला । नीतिज्ञा अप्यनीतयः ॥ यत्र लोका

अनुवर्तन्ते दाराः स्त्रियो येषां । इतयोऽनावप्रधादयस्तानी रहिताः

वसंत्युच्चैस्तथापि ह्यविरोधिनः ॥ ४ए ॥ युगं ॥ तस्मिन् पुरे श्रीप्रवरे । लंकापुरीविजित्व-
 रे ॥ सासारः पंककृत्स्फुर्ज-कंदलौ दुर्धिनप्रदः ॥ ५० ॥ जितशत्रुर्महीपालो । वर्षाकाल इ-
 वान्नवत् ॥ परं स जीवनोपाय-स्तेन मान्यः प्रजासु यः ॥ ५१ ॥ युगं ॥ चतुर्बुद्धिनि-
 विः कामं । चतुर्धाधर्मममन्वित् ॥ सुबुद्धिनामा तस्यासी-न्मन्त्री मन्त्रविशारदः ॥ ५२ ॥ त-
 स्य बुद्धिबलेनासौ । प्राज्यं राज्यं करोति यत् ॥ लोके सर्वबलेभ्योऽपि । गरीयः स्याद्बलं धि-
 यः ॥ ५३ ॥ न जानन्ति जनास्तस्मिन् । मति दंडोन्नयं ज्ञेयं ॥ करोऽपि सुकरो जज्ञे । चौ-
 रवार्त्तापि नार्त्तिदा ॥ ५४ ॥ क्रूरोऽपि राजा सौख्याय । सगुणे सेवकव्रजे ॥ सौम्योऽपि डुष्ट-
 तस्मिन् । व्यालाक्रांतदुमो यथा ॥ ५५ ॥ सुबुद्धिवात्सदा लोके । धर्मवार्त्तां करोत्यसौ ॥ वि-
 शेषान्नामश्रोत्रे । सन्नाम्नाजि नृपेऽन्यदा ॥ ५६ ॥ धर्मं पर्वमिवासाद्य । सगुणं वरवंशजं ॥
 रिपौ रोपमकुर्वाणा । अपि पौरुषज्ञाजिनः ॥ ५७ ॥ ज्ञेययुः प्रबला विश्वे । पुरुषाः पुरुषोत्त-
 माः ॥ अवलास्तु शिलाकाया । अपि नार्हति पौरुषं ॥ ५८ ॥ युगं ॥ धर्माद्वरकुलोत्पत्ति-
 धर्मात्स्युः सर्वसंपदः ॥ धर्मात्प्रभुत्वमिद्वत् ॥ तीर्थकृत्वं च धर्मतः ॥ ५९ ॥ अन्यच्च यच्छुभ्रं

वस्तु । तैलोक्ये सचराचरे ॥ धर्मप्रसादात्तत्सर्वं । प्रवतां प्रवति स्फुटं ॥ ६० ॥

तत् श्रुत्वा नृपतिः प्राह । कूटमेतत्स्वयं दितं ॥ यद् ह्ययं त्रिषु लोकेषु । तत्सर्वं पापतो
यतः ॥ ६१ ॥ जीवान् हन्मि मृगं वन्मि । गुह्याभ्यन्यधनं बलात् ॥ ततो मे राज्यवृद्धिः
स्या-दतः पापाच्छुभ्रं भवेत् ॥ ६२ ॥ मंत्री ततोऽवदञ्जन् । ज्ञानुश्चेत्पाश्विमाचले ॥ नृदे-
ति च शीतो वह्निः । स्यात्तदा पापतः शुभ्रं ॥ ६३ ॥ जीवघातादिना यत्ने । राज्यवृद्धिः प्र-
जायते ॥ तदपि प्राच्यपापानु-बन्धिपुण्यप्रज्ञावतः ॥ ६४ ॥ पुण्यानुबन्धिपुण्याच्च । पापानुब-
न्धिपुण्यतः ॥ द्विधापि राज्यं प्रवति । नरकांतमपि ह्यं ॥ ६५ ॥ चोरोऽपि चौरिकां कुर्वन्
। लज्जते यद्धनं बहु ॥ तत्फलं तदपि ज्ञेय-मन्यथा याति मस्तकं ॥ ६५ ॥ राजा प्राह ध्रुवं
गेहे । तव याः संपदः सदा ॥ कस्य प्रसादात्ता ब्रूहि । मंत्री प्रोवाच धर्मतः ॥ ६६ ॥ मदन्ताः
सोऽवदच्चैता । धर्मदत्ताः प्रज्ञावसे ॥ तदा मदीया मह्यं त्वं । दत्वान्यत्र ब्रजाशु ज्ञोः ॥ ६७ ॥
देवो मदीये न स्थेयं । क्रेयं नैव क्रयाणकं ॥ याश्चा न कार्या कस्यापि । धर्मो देवाज्येय श्रियः
॥ ६८ ॥ पापश्चैन्मन्यसे लक्ष्मी-स्तदा त्वं तिष्ठ शिष्ट हे ॥ ददामि द्विगुणास्तेऽमु-रर्द्धराज्यं च

नंप्रति ॥ ६९ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदजन् । न वदामि धनाप्तये ॥ अन्यालीकमपि प्रौढं ।
 धर्मान्त्यं ततः कथं ॥ ७० ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि । यानि देहोद्भवानि वै ॥ तेषां शुद्धिर्नैव-
 सीर्ध्रि-गमनात्तपमस्तथा ॥ ७१ ॥ कुवर्मार्धर्मदुष्कर्म-स्थापनस्थानजान्यहो ॥ वाचिकानि तु
 यानि स्यु-स्तेषां शुद्धिः कुतोऽपि न ॥ ७२ ॥ तीर्थकृतो हि उद्व्यस्थाः । कुर्वति कायिकौ क्रि-
 यां ॥ परं मौनावलंबं ते । प्रजंते भ्रुवि निश्चितं ॥ ७३ ॥ यतः-शामकः कायिको दोषः । प्रा-
 योऽत्यर्थस्तु वाचिकः ॥ यतः पश्चादवस्थापि । व्यापकं च वचो जने ॥ ७४ ॥ गृहाण मम
 सर्वस्वं । पावजेन ह्यनेन किं ॥ परदेशेऽप्यहं गत्वा-ऽर्जयिष्ये धर्मजं धनं ॥ ७५ ॥ ग्रहसारं
 ततो राज्ञे । दत्त्वा नत्वा जिनं तदा ॥ शिक्कयित्वा कुटुंबं स्वं । सचिवः प्रस्थितो गृहात् ॥ ७६ ॥
 अजानन् धर्मज्ञावेन । क्षुत्तृष्णामार्गजं क्लृप्तं ॥ परमेष्टिमहामंत्रं । स्मरन्मन्त्री चतन्यसौ ॥
 ७७ ॥ नृपदेशं नृपादेशा-न्मुत्तवा गादन्यमंडलं ॥ प्रसादजनकं जैन-प्रासादं त-
 त्र चातवान् ॥ ७८ ॥ नैषेधिकीप्रमुखोऽह-दशकत्रितयं वरं ॥ विवाय विधिना देवं । स्तोतु-
 मेवं प्रचक्रमे ॥ ७९ ॥

सुरासुरनराधीश-महितं सहितं गुणैः ॥ अर्हंतं रहितं दोषै-हितं सर्वेष्वहं स्तुवे ॥ ७० ॥
 शंभुस्त्वं चेत्तदाधीश । 'प्रवानीहितकृद्भव ॥ 'अनंगमंगयुक्तं य-त्तनोषि नदिहाद्रुतं ॥ ७१ ॥
 जिन त्वं चेत्तदा जिष्णु-र्जगन्नाथोऽस्तु वा प्रवान् ॥ जनार्दनो जलशयो । नासि तन्मेऽत्र
 चित्रकृत् ॥ ७२ ॥ स्वयंभूरथ वा त्वं चेत् । सुरज्येष्ठस्तदा प्रव ॥ तत्ते न शोभते शंभो । ना-
 सि यन्मे प्रवांतकृत् ॥ ७३ ॥ जिनेश चीवरं हित्वा । 'शचीवरनिवेशितं ॥ अंबरं ध्यायसि
 त्वं किं । शून्यमुक् शून्यताश्रितं ॥ ७४ ॥ लब्धोऽस्युपाधिना येन । ह्रस्वं मा कुरु तं विभो
 ॥ चैत्करोषि तदा विंदि । वद्यस्थो न प्रवामि यत् ॥ ७५ ॥ त्वत्संताने सकर्महिं । न लेप्ते
 केवलाश्रियं ॥ सर्वस्वं लेप्तिरे पूर्वै-स्त्वत्तोऽकर्मजिरीश किं ॥ ७६ ॥ संस्तवं च स्तवं कर्तु-म-
 ज्ञानोऽहं न वेद्वि ते ॥ सर्वज्ञोऽपि वदान्योऽपि । किं न त्वं रासि मे प्रियं ॥ ७७ ॥ अंतरगा-
 रिषड्वर्गं । हंसि बाह्यानुपेक्षसे ॥ किं त्वं वा कारणं ज्ञातं । किंकरास्त्वद्धृतस्य ते ॥ ७८ ॥
 येऽर्चित्यत्वस्त्वरूपज्ञा । वीतरागं वदंतु ते ॥ त्वां सरागमहं वच्मि । विश्वरंजनदेतुना ॥ ७९ ॥

१ पक्षे—संसारानिहितकृद्भव । २ अशरीरिणं सिद्धं । ३ इन्द्रन्यस्तं

योगान्निरुध्य योगं त्वं । पुरांगीकृतवान् किमु ॥ रायं कृत्वा सकल्याणं । कल्याणं नृजसे
कथं ॥ ए० ॥ पुण्यवतां पुण्यदस्त्वं । पापहर्ता च पापिनां ॥ जगत्प्रभो प्रजारूपे । मयि
माध्यस्थ्यमत किं ॥ ए१ ॥ द्विद्यापि सवितेवासि । वरसंवरदानतः ॥ अतःपरं विदेहं मे ।
केतवं दर्शय गोम्रैः ॥ ए२ ॥ इदं वदंतु केऽपि त्वां । जितवान्मे द्विधा बुधाः ॥ अनयावर्च-
या किमो । मोहं हर करं त्वहं ॥ ए३ ॥

त्रिकालविदपीमं किं । वेत्सि नो ज्ञाविनं विज्ञं ॥ परमेष्ठिन् यतस्तस्ये । हंसेन चरसि
स्वयं ॥ ए४ ॥ विश्वेऽत्र विबुधास्तेऽर्चा । सुमनोभिः प्रकुर्वते ॥ एकेषां सिद्धिमन्येषा-मृद्धिं
दत्से परत्वं किं ॥ ए५ ॥ रागोऽयं रोचते नो चे-द्वेदं यं तवोपरि ॥ तर्हि मे समतां यच्छ ।
यथा त्वत्समतां श्रेये ॥ ए६ ॥ इति साधारणनाम । स्तवनं नृवनं वियामधीते यः ॥ जिन-
साधारणकारण-पदवी न दवीयसी तस्य ॥ ए७ ॥ इति साधारणस्तवनं ॥ जिनेशस्तवनं
शस्तं । श्रुत्वाधिष्ठायकः सुरः ॥ हृष्टः कष्टच्छिदेऽस्योच्चै-श्चेतस्येवमर्चितयत् ॥ ए८ ॥ कोऽयं
स्तौतीह सर्वज्ञं । सर्वज्ञस्तुतिगोचरं ॥ इति ज्ञातुमुपयोग-मवर्धेदन्वान् सुरः ॥ ए९ ॥ दि-

धापि विबुधः सोऽयं । सुबुद्धिं च द्विधापि तं ॥ ज्ञात्वा धर्मविधौ धीरं । वीरक्रमनिषेदिनं ॥
॥ १०० ॥ विचारचतुरः सोऽयं । शासनोन्नतिद्वेते ॥ वीराधिष्ठायकस्तस्मै । कामकुञ्जं ददौ
मुदा ॥ १ ॥ सुवृत्तं सुमनःशोभनं । कामितार्थिप्रदायकं ॥ मूर्त्तं पुण्यमिवादत्त । कामकुञ्जं स
निर्मल ॥ २ ॥

इमं कामघटं विश्वे । दुर्घटं पापशालिनां ॥ दर्शयित्वा नृपस्योच्चैः । कुर्वे धर्मप्रज्ञावनां
॥ ३ ॥ लोकानां स्थिरता धर्मे । न विष्यत्यधुना ध्रुवं ॥ इह विचार्य सचिवो । ववले स्वपुरं-
प्रति ॥ ४ ॥ अत्यौत्सुक्यवशान्नस्य । रात्रावप्यटतः सतः ॥ मिलितश्च बलान्वेषी । कोऽपि
रालिचरोऽन्यदा ॥ ५ ॥ तं दृष्ट्वा धीसखः साक्षा-न्स्मर्द्दिवादिगुणान्वितः ॥ मातुलेति वचः प्रो-
च्य । ज्योत्कारं कृतवान् कृती ॥ ६ ॥ यतः—मृदुभिर्नम्रतामेत्य । परतापं हरति ये ॥ ता-
न् धृत्वा नदीपुरः । पातयत्येव पादपान् ॥ ६ ॥ राक्षसोऽपि ततोऽवोच-त्कालोऽयं कुनयस्य
न ॥ बुभुक्षाकामकुक्षिर्मे । महामांसं समर्पय ॥ ७ ॥ सचिवस्तद्वचः श्रुत्वा । तं जगौ स-
दयाशयः ॥ सश्लोको हि शुको नास्ति । पतन्प्राण्यपि ज्ञोः पलं ॥ ए ॥ विबुधत्वात्सुधादोऽ-

सि । पलादोऽसि कुकर्मणा ॥ लोकेन कर्मणा नाम । प्राणिनां प्रणिगद्यते ॥ १० ॥ अपवि-
त्रं सदा मांसं । परं पापकरं तथा ॥ अतो मुंच पलाहारं । त्वं च पुण्यजनोऽसि यत् ॥ ११ ॥
क्षुधा चेद्वाधते बाढं । त्वां च तह्नांतये तदा ॥ दिव्याहारान् गृहाण त्वं । मत्प्रदत्तान् मुदेप्सि-
तान् ॥ १२ ॥ तत् श्रुत्वा राक्षसो दध्यौ । मानवो मत्प्रियं कथं ॥ आहारं दास्यतीह शक् ।
पातयामि ततश्चले ॥ १३ ॥ रक्षः प्राह विचिंत्येति । न्रवत्वेवं परं यदि ॥ नो ददासि ममा-
ज्जीष्ट-मत्स्यामि त्वां तदा ध्रुवं ॥ १४ ॥ धीसखो गदतिस्मोच्चै-रेतदेवास्तु सांप्रतं ॥ राक्ष-
सेन ततो यद्य-द्याचितं दुर्घटं स्फुटं ॥ १५ ॥

कामकुंजप्रज्ञावेण । तत्तत्तस्य प्रपूरितं ॥ ततः सविस्मयोऽवोच-त्कुणपस्तंप्रति प्रगे ॥
॥ १६ ॥ त्वया मानवमात्रेण । पूरितं चिंतितं मम ॥ ब्रूहि कस्य प्रज्ञावेण । स्वप्नावेन तु
नेदृशं ॥ १७ ॥ कामकुंजस्वरूपं स । कथयामास भास्पदं ॥ यातुधानः पुनः प्राह । दंभो
मेऽस्ति प्रज्ञावयुक् ॥ १८ ॥ यो याति कश्चित् स्थाने । स्वयं वैरिजयं तथा ॥ कृत्वा तत्र स-

१ लक्ष्मीस्थानं

मभ्येति । यत्रास्ति प्रेषकः प्रभुः ॥ १ए ॥ अन्यदपि प्रचंडं यत् । कृत्यं कृत्यविदो ज्ञेयम् ॥
तदखंडमसौ कृत्वा । दंडोऽभ्येति स्वमाश्रयं ॥ २० ॥ देहि मे कामकुंभं त्वं । विद्वन्नेहि सु-
मित्रतां ॥ दंभं लाहि जनान् पाहि । याहि त्वं स्वपुरं वरं ॥ २१ ॥ तेन तद्वचसा शीघ्रं प-
रावर्त्तः कृतस्ततः ॥ दंभं लात्वा पुनर्मन्त्री । चचात्वाचलपुण्यजाक् ॥ २२ ॥ कियत्यपि गते
मार्गे । सचिवो दंभमूचिवान् ॥ विजित्य राक्षसं मेऽद्य । कामकुंभं समानय ॥ २३ ॥ तथा-
कृतेऽथ दंडेन । मंत्रयेकस्मिन् पुरे गतः ॥ बहिस्तत्र महानेकः । श्रीसंघोऽस्ति निवासितः ॥
॥ २४ ॥ श्रीसंघे निर्न्नेये तत्र । सुप्ते सौप्तिकमागमत् ॥ तन्नयाङ्ककाः सर्वे । पलायांचक्रिरे त-
दा ॥ २५ ॥ लुब्धमग्नेऽथ संघे स । प्रेक्षावान् प्रेष्य दंडकं ॥ हत्वा चौरान् मुदा गौरान् ।
स संघपुरुषान् व्यधान् ॥ २६ ॥ प्रज्जाने परया ज्ञप्तया । श्रीसंघं सकलं कलं ॥ निमं-
त्र्य ज्ञोजयामास । वस्त्राणि च तथा ददौ ॥ २७ ॥ संघपतिस्तदा हृष्टो । ब्रणसंरोहिणीं व-
रां ॥ औषधिं मंत्रिणेऽयुज्जत् । मानपूर्वमपूर्वरूक् ॥ २८ ॥ तद्वस्तुत्रियतं लात्वा । गत्वा च न-
गरं निजं ॥ सुखेन स्वगृहे तस्थौ । धर्मध्यानपरायणः ॥ २९ ॥

अथागतं स तं ज्ञात्वा । कामकुंजादिमंयुतं ॥ कियन्मुखात्पुना राजा । न च नक्तंच-
 रादितं ॥ ३० ॥ तदा धर्मपरीक्षायै । बीजपरुषयं स्वयं ॥ आनाथ्य राजा चैकस्मिन् । रत्न-
 मेकमचिक्किपत् ॥ ३१ ॥ युग्मं ॥ यथास्थं तद्द्वयं शाका-पणे दास्याः शयेन तत् ॥ विक्र-
 यार्थं गूढवृत्त्या । प्रेषयामास नूपतिः ॥ ३२ ॥ सचिवस्य तदा दासी । तत्र शाकार्थमागता ॥
 रत्नयुतं बीजपर-मादेदे चाल्पमूढयतः ॥ ३३ ॥ द्वितीयं तु यथावस्थं । राजदासी जयाह्वलौ
 ॥ न कोऽपि च तदा राक्षे । सायमादाय सा ददौ ॥ ३४ ॥ रिक्तं निरीक्ष्य तेनोचे । द्वितीयं के-
 न चादेदे ॥ सा जगाद मंलिदास्या । ततो मौनमयं दधौ ॥ ३५ ॥ कामकुंनप्रज्ञावेण । नि-
 शायं मंत्रिणा तदा ॥ सुवर्णकलशकीर्ण-मेकविंशतिनूतिकं ॥ ३६ ॥ मत्तवारणशोभाह्वं
 । गवाक्षवातसंकुलं ॥ विशालं चंडशालार्च्यं । विचित्रं चित्रसंयुतं ॥ ३७ ॥ सौधं निर्माय नि-
 र्मायः । कर्मस्थानसमन्वितं ॥ विचित्रं रत्नसंपूर्णं । तस्थे स्वस्थेन चेतसा ॥ ३८ ॥ त्रिजिर्वि-
 शेषकं ॥ धामधामज्जिरुद्योते । विहिते सति सर्वतः ॥ मेरुपर्वतशंकासी-दिंडजालप्रवाश्रवा
 ॥ ३९ ॥ राक्षश्चित्रे च लोकानां । प्रमत्तं पृश्निवीपतिः ॥ ततो विमर्शयामास । मेरुः स्याद-

चलः क्षितौ ॥ ४० ॥ इदं जालं कियत्कालं । चिरकालं पुनस्त्विदं ॥ अतो न ज्ञायते सम्यग् ।
देवतं वा किमद्भुतं ॥ ४१ ॥ त्विन्निर्विशेषकं ॥

एवं चिंतयतो राज्ञः । उदितेऽर्के स धीसखः ॥ स्थालं प्रपूर्य रत्नौघैः । प्रतोलीद्वारमाय-
यौ ॥ ४२ ॥ प्रतीहारेण राज्ञोऽग्रे । स्वरूपेऽस्य निरूपिते ॥ असौ विस्मयमापन्नः । प्रवेशादे-
शमादिशत् ॥ ४३ ॥ सोऽग्रे राजसन्नां गत्वा । न त्वैतच्चरणंबुजं ॥ तत्पुरतोऽमुच्यञ्च-स्थ-
लं रत्नचयंचितं ॥ ४४ ॥ किमेतदिति राज्ञोक्ते । जगद् सचिवाग्रणीः ॥ पुण्यस्य फलमेत-
द्धि । विद्धि सिद्धिनिबन्धनं ॥ ४५ ॥ पुनः पृष्टेन वृत्तांते । वितते कश्चित्ते सति ॥ सन्निवेन त-
तो नृप-श्रमञ्चक्रे स्वचेतसि ॥ ४६ ॥ लोभान्निभूतचित्तोऽग्र । नृपः प्रोवाच मंत्रिणं ॥ म-
ह्यं कामघटं देहि । गेहि गेहविभूषणं ॥ ४७ ॥ मंत्रीजगत्तुहो राजन् । पापिनां गोचरोऽपि
न ॥ नायांति कल्पवृक्षाद्या । गेहे स्थितिरतः कुतः ॥ ४८ ॥

राजावद्विचारेण । स्वाधिया कल्पितेन किं ॥ अग्रे सर्वं प्रलिख्येऽहं । वितर त्वरितं
त्विमं ॥ ४९ ॥ सचिवो नृपतेर्मत्वा । दुर्ग्रहं च कदाग्रहं ॥ निमन्त्र्य स्वगृहे शीघ्रं । भोज-

यित्वार्पयच्च तं ॥ ५० ॥ महेन महता राज्ञा—ऽानीय स्वीयगृहे च तं ॥ उत्कटैः सुन्नटै रक्षां
 । कारयामास सादरं ॥ ५१ ॥ प्रप्नाते तेन दंडेन । वैरिघातकरेण सः ॥ स्वगृहे चानयामास ।
 कामकुंतं कृतादरः ॥ ५२ ॥ ततो राज्ञा हृदि ज्ञातं । सत्यं ज्ञातं वचः शुचि ॥ सचिवस्य
 परं चासी—हृद्या मे सुन्नटकयः ॥ ५३ ॥ ये घातविधुराः संति । तेऽपि जीवंति चेत्तदा ॥ वरं
 चित्ते विष्मृयेति । स धीसखमग्राहयत् ॥ ५४ ॥ तत्स्वरूपं निवेद्यासौ । सचिवेनौषधीयुजा
 ॥ सज्जानचीकरत्सर्वा—नुपकारपरेण तान् ॥ ५५ ॥ अज्ञोऽप्यन्यः स धन्योऽत्र । यः स्वमित्रं
 सुरक्षति ॥ कुकर्माददृष्टपमेधावी । नैवं किंघीसखोऽप्यहं ॥ ५६ ॥ अन्यदा पुण्यदानार्थी । स-
 चिवः शिथिरसौहृदः ॥ स्वचित्ते संदधार्थेति । राजानं पुनरुच्चिवान् ॥ ५७ ॥ युग्मं ॥ धर्मं वि-
 ना सुवंशोऽपि । लकुटोपमतां व्रजेत् ॥ गोगणस्य स पीमथै । गोपाल त्वं विचारय ॥ ५८ ॥
 प्राप्तेऽपि वंशजे धर्मे । जीवारोपविवर्जिते ॥ विग्रहांतर्गताराति—जयो नृणां न जायते ॥
 ॥ ५९ ॥ धर्माधारा धराधीश । धराभूतत्वमुच्चकैः ॥ धर्मं विना त्वयि प्रौढा । कथं तिष्ठेद्-

१ पक्षे—प्रजान्मूहस्य । २ पक्षे—ज्ञिआरोपरहिते । ३ पक्षे—शरीरस्थांतरंगारिषड्वर्गजयः

सुंधरा ॥ ६७ ॥ तां विना वंशसंस्थानं । कत्र ते भूत्र न विष्यति ॥ अतो विचार्य धर्मोऽयं ।
स्वीकार्योऽनार्यवर्जकः ॥ ६१ ॥

तथा पायाग्रहं बाढं । मुंच सिंच दयादुभं ॥ ज्ञावनानीरपूरेण । दूरेण त्यज दुर्धियं ॥
॥ ६१ ॥ श्वेतवर्णो मंडलभृत् । कौमुदीशः कलाधरः ॥ निष्कलो जायते विश्वे । राजापि
तमसो ग्रहात् ॥ ६३ ॥ यदात्तं तन्न मोक्तव्य-मिति चेन्मन्यसे तदा ॥ कुलपुत्रकवद्बाढ-मं-
गन्नंगं प्रयास्यसि ॥ ६४ ॥ क्वापि ग्रामे मातृमुखः । कोऽप्येकस्तस्य चान्यदा ॥ गृहीतं पुत्र
न मोच्य-मिति शिक्तां ददौ प्रसूः ॥ ६५ ॥ ततो यद्यत्नं वै किंचि-द्वचो गृह्णाति नित्यशः
॥ तत्तत्सत्यमस्त्यं वा । न मुंचति कदाग्रही ॥ ६६ ॥ उपेक्षितस्ततो लोकैः । कोऽपि वाद-
यते न तं ॥ अन्यदा वृषन्नं मत्तं । दृष्ट्वा पुष्टेऽस्य सोऽलगत् ॥ ६७ ॥ स लोकैर्वार्यमाणोऽपि ।
तस्य पुष्टं च नामुचत् ॥ अंगन्नंगं ततः प्राप । तद्वत्त्वमपि मा ज्ञव ॥ ६८ ॥ अतः कदाग्रहं
मुक्त्वा । प्रत्यक्षे धर्मजे कुले ॥ प्रतीते पक्षपातं त्वं । विधेहि विधिज्ञाषणैः ॥ ६९ ॥ सुक-

१ पक्षे—चंडोऽपि ।

तस्य पक्षप्रातः । पक्षपातो भवेन्नुषां ॥ पातकस्य पुनः पक्ष-पातः पक्षस्य पातकः ॥ ७० ॥
 मुक्तशैलोपमः साक्षात्-त्पार्श्विवस्तं पुनर्जगौ ॥ घृणाक्षरन्यायतश्चे-द्ध्रुव्या श्रीरेकदा तदा ॥
 ॥ तेनैव त्वं सगर्वोऽसि । यत्किञ्चयसि मामपि ॥ इयंतीं सकलां वृद्धिं । प्राप्तोऽस्मि तव

शिक्षया ॥ ७१ ॥

धर्मतः कामकुंभादि-प्राप्तिं यत्त्वं च ज्ञापसे ॥ कोऽत्र साक्षी बलं कृत्वा । बलं वानी-
 तवान् ज्ञवान् ॥ ७२ ॥ मार्थे लात्वा कलत्रं चे-न्मह्यं दत्त्वा स्वगेहगं ॥ सर्वस्वं पुनरन्यां त्वं
 । लक्ष्मीमानयसीद ज्ञोः ॥ ७३ ॥ मानयामि तदाहं त्वां । तथा धर्मफलं कलं ॥ नत श्रुत्वा
 सचिबोऽवोच-ज्ञवत्वेवं कृमापते ॥ ७४ ॥ राज्ञो गत्वा च तद् ज्ञात्वा । पुरोहितं पुरो हितं ॥ वचः प्र-
 पंचयामास । सर्वशास्त्रविशारदः ॥ ७५ ॥ प्रमाणं खलु प्रत्यक्षं । मन्यंते नास्तिका अपि ॥
 धर्मप्रमाणं प्रत्यक्षं । कृमान्नृदपि त्वं न किं ॥ ७६ ॥ अधुनापि च धर्मं त्वं । मन्यसे चेत्कृमाप-
 ते ॥ न विनष्टं तदा किञ्चि-न्महत्वं स्याच्च सत्सु ते ॥ ७७ ॥ सकलोऽपि हि विबुधः । सुम-
 नोभिः कदाचन ॥ सूत्रधारसमीपस्थो-ऽप्यप्रतिष्ठो न पूज्यते ॥ ७८ ॥ पानीयं यस्य जेतस्वीयं

। तस्य कोऽपि सुहृन्नाहि ॥ पश्चा पद्मस्य तस्यागा-द्वजेन्मित्रोऽप्यमित्रतां ॥ ७७ ॥ अतिमश्रिता-
त्सुधाब्धे-रपि तज्जातमुल्लङ्घनं ॥ कालकूटं यतः प्राप । महेशो नीलकंठतां ॥ ७८ ॥ सचिवस्य
यद्विदेश-गमनादेशमीहसे ॥ तन्न हृद्यं मर्त्यगते । यत्नं कुरु सुदर्शने ॥ ७९ ॥

रत्नाकरस्तु रत्नौघे । गृहीते दानवारिन्निः ॥ निशारत्नममं रत्नं । दुरापं नाप भूतले ॥
॥ ८० ॥ सोमो घनाश्रयं गत्वा । धिष्ण्यस्वामी सदाप्यभूत् ॥ अस्थं तं लातुमारास्त-धी-
चिवाहून् प्रसारयेत् ॥ ८१ ॥ तथापि सोऽब्धिं नायाति । चेदायाति कदाचन ॥ कलाकला-
पसंपूर्णः । सैष राजा भवेत्तदा ॥ ८२ ॥ दीर्घं विमृश्य संस्थाप्यो । धीमखो धीनिधिस्त्वयं
॥ पश्चात्कथयिष्यसि त्वं । मम केनापि नोदितं ॥ ८३ ॥ शुनः पुच्छमिवात्सौ स्वां । तत्रापि
न जहौ यदा ॥ वक्रतां तां तदा मौनं । विदधे स पुरोहितः ॥ ८४ ॥ कामकुंजादि संगोप्या-
न्यच्च दत्त्वा नृपाय सः मंत्री कलत्रसंयुक्तः । प्रतस्थे स्थेमन्नासुरः ॥ ८५ ॥ ततो लोकैर्नृप-
स्योच्चै-र्विमृश्य सकलैर्ददे ॥ कुबुद्धिरिति नामास्य । गौणमप्यगुणोद्भवं ॥ ८६ ॥ क्रमेण ग-
ढता तेन । क्रमाभ्यां चक्रमैस्तथा ॥ गंजरीण स्वप्नावाच्च । प्राप्तं गंजरीपत्तनं ॥ ८७ ॥ क-

स्यचिह्नौलिककस्यायं । मिलितस्तेन मानितः ॥ प्रियायुतः स्थितस्तत्र । तद्वत्तै च निकेतने
॥ ए० ॥ मंत्रिप्रिया सदाऽप्येति । तक्राचाम्बादिदेतवे ॥ शौलिककावसंश्रे स्वहा । सतीजन-

मतद्विका ॥ ए१ ॥

अन्यदोपरि चैतस्या । दृगस्य पतिनाऽमता ॥ पतितश्च परं सोऽभूत्सतीचरितमद्भुतं ॥
॥ ए२ ॥ तद्विनाद् दृष्टिहीनोऽयं । यदभूत्तन्न चित्रकृत ॥ चक्षुश्चातुर्यमस्यास्तु । यन्नाश्वर्यं तद-
प्यदो ॥ ए३ ॥ ज्ञाततत्त्वा ततः सापि । कदाप्येति न तद्गृहे ॥ परं स विविधोपायान् ।
सापायांश्चित्तयेत्स्वयं ॥ ए४ ॥ एकदा चिंतितं तेन । सचिवो यावदत्र वै ॥ स्यास्यति प्रसन्नं
तावन्मम कार्यं न सेत्स्यति ॥ ए५ ॥ तस्यादेशस्ततस्तेन । दत्तो ग्रामांतरांतये ॥ रुजुस्व-
प्नावयुक्तेन । प्रतिपन्नोऽमुना मनाक् ॥ ए६ ॥ ग्रहमागत्य पत्न्यै स । कप्रयामास सांप्रतं ॥
मम ग्रामांतरं चास्ति । ज्ञोज्यं त्वं कुरु सत्वरं ॥ ए७ ॥ प्रियया पूर्ववृत्तांते । कश्चित् सचि-
वाग्रणी ॥ किंचिद्देहमिदं कृत्वा । तस्थौ वक्रतयान्वितः ॥ ए८ ॥ इतश्च तत्र नगरे । श्रेष्ठी
सागरदत्तकः ॥ प्रभूतधनसंयुक्तः । परं लोभनिर्केतनं ॥ ए९ ॥ स शस्तवस्तुभिः पोतं । प्र-

पूर्य तूर्यपूर्वकं ॥ रत्नदीपजिगमिषुः । शौलिककावासमागमत् ॥ १ ॥ निवेदिते स्ववृत्तांते ।
दानादानकृतेऽमुना ॥ सोऽपि कर्णे लगित्वास्मै । स्वरितस्वरपूर्वकं ॥ २ ॥ कथयामास तत्स-
र्वं । सृतं दानादिना किल ॥ वैदेशिकं नरं ह्येनं । नय देशांतरं परं ॥ ३ ॥ युग्मं ॥

ततस्तेनेति कथितं । वहनं प्रापयोच्चकैः ॥ ततः परं ब्रह्मिष्येऽहं । चिंता कार्यास्य न
त्वया ॥ ४ ॥ दानादानमिषात्तेन । वहने प्रेषितस्ततः ॥ चटनानंतरं शीघ्रं । बोद्धिच्छं पूरितं
प्रगे ॥ ५ ॥ पृष्ट्वातवशात्पोत—श्रुतितः स्पर्द्धयास्य किं ॥ रत्नदीपं ततः प्राप—द्विनैः स्तोत्र-
तरैर्वरं ॥ ६ ॥ उत्तीर्य वाहनाब्धेष्टी । मिलितो नृपतेर्मुदा ॥ कृत्वा स्तोकांतरं दानं । मानं द-
त्तं महीभुजा ॥ ७ ॥ उत्तार्य वस्तु जातं च । गृहीत्वोत्तारकं स्थितः ॥ परं वारवधूलुब्धो ।
जातः सपदि तत्र सः ॥ ८ ॥ अतः सचिववर्यस्य । समर्प्य सकलं धनं ॥ क्रयविक्रयशिक्षा च
। दत्ता निश्चितताकृते ॥ ९ ॥ सोऽपि सर्वकलादको । व्यवसायपरायणः ॥ नव्यं इव्यं सदा
लभ्यं । नव्यं चोपार्जयत्ततः ॥ १० ॥ पण्यं पुण्यमिवादाय । नानादेशसमुन्नवं ॥ इव्येकत्र-

१ पक्ष—विविधोपदेशजं

चा ततः साह । पृष्ठाभेकां कुरुष्व मे ॥ स जवाच फलं किंचि-दानय त्वं हुतं शुभ्रे ॥ ४७ ॥
 आनीते च फले किंचिद् । ध्यानं कृत्वा पुनर्जगौ ॥ जीवचिंतास्ति ते चित्ते । सापि हिपद-
 गा खलु ॥ ४८ ॥ सा दृष्टप्रत्ययाऽच्छु । पुत्र्येका मम वर्त्तते ॥ परं न ज्ञायते कस्मा-न्मौ-
 नमालंब्य संस्मृता ॥ ४९ ॥ बलं नो विद्यते तस्या-द्बलं चोत्पातसंज्ञवं ॥ तथा कुरु यथा
 द्वार-मुद्रयाटयति वक्ति च ॥ ५० ॥

तन्निशम्यावदत्सोऽप्ये-तत्स्थानं मे प्रदर्शय ॥ यथा यप्रोचितां तस्या । विदधामि प्रति-
 क्रियां ॥ ५१ ॥ तथापवरके तस्य । दर्शिते दर्शनोचितं ॥ मुक्तिद्वारमिव द्वारं । स प्रापश्व-
 धवर्जितं ॥ ५२ ॥ ततस्तेन पुनः प्रोक्त-मेतत्स्थानादिमाः समाः ॥ निष्कासयान्यधैतासां ।
 बलं किंचिज्जिवेप्यति ॥ ५३ ॥ तथा तथा कुते सोऽपि । द्वारे चंदनमंडलं ॥ कृत्वा हुंफट्स्व-
 धास्वाहा-मंत्रमुच्चार्य चावदत् ॥ ५४ ॥ धारावासाग्निवे झंगे । महीपालः प्रजापतिः ॥ सुबुद्धि-
 स्तत्र सचिवो । रक्षोजिता विद्वागतः ॥ ५५ ॥ संकेतः कश्चितोऽयं ते । द्वारमुद्घाटय स्वयं ॥
 इहागह मुदागह । तथा वद वदोत्सुकैः ॥ ५६ ॥ इत्युक्ते सा पतिं स्वीयं । विज्ञाय विविज्जा-

पक्षैः ॥ शीघ्रं समेत्य विश्वस्ता । तद्द्वारमुदघाटयत् ॥ ५७ ॥ ततः कर्णे लगित्वास्याः । स-
 च्चिवेन निवेदितं ॥ यदहं ते करोम्युच्चै-स्तत्सर्वं हितहेतवे ॥ ५८ ॥ सोढव्योऽतोऽपराधो मे ।
 त्वया हि पतिन्नक्तया ॥ नमिष्युके स केशेषु । तां धृत्वा बहिरानयत् ॥ ५९ ॥ तेनैव शि-
 क्तिता साऽवक् । कामकुकिर्बुभुक्षया ॥ अहं शक्रोमि नो स्थातुं । मोदकान् मे प्रदापय ॥ ६० ॥
 अक्रामाकार्य सद्यः स । भ्रान्ताय वरमोदकान् ॥ नोजयामास तां धीमान् । पुनर्म-
 ध्ये च नीतवान् ॥ ६१ ॥ मंदं मंदं जगौ नरे-ऽत्रानीता कथमेतया ॥ साह स्वामिन् यदा
 मुत्तवा । बहिर्युयं गता हि मां ॥ ६२ ॥ तदैवैषा समायाता । मां प्रत्याह त्विदं वचः ॥ का
 त्वं प्राधूर्णिका कस्य । कुतः स्थानात्समागता ॥ ६३ ॥ मया सुश्रुतया सन्त्यक् । सर्वमस्या
 निवेदितं ॥ ततोऽनया मे कथितं । तवानयनहेतवे ॥ ६४ ॥ तव नर्त्रा प्रेषितास्मि । शीघ्र-
 मागन्तु मद्गृहं ॥ ततोऽहमेतया सार्द्धं । समेता खट्वया युता ॥ ६५ ॥ नव-
 । दृष्टाः किंत्वसमंजसं ॥ वीक्ष्य दत्त्वा कपाटे झाक् । स्थिता शीलं च रक्षितुं ॥ ६६ ॥ स-
 च्चिवेन पुनः प्रोचे । कियत्कावं स्थिरा नव ॥ पश्चात्सर्वं नालिष्येऽहं । समहं नृपतेः प्रिये ॥

नृकैव पुनरायातः । कषाटे पुनरेतया ॥ इतेऽक्रया स पृष्ठः को । दोषोऽस्या विद्यतेऽ-
 नय ॥ ६७ ॥ स प्राद्व शाकिनीदोषो । दूरे स्त्रेयमतस्तवया ॥ मम साध्यास्ति मा ज्ञीस्त्वं ।
 सर्वं हृद्यं नविष्यति ॥ ६८ ॥ पूर्वसेवा च मंत्रस्य । कृतास्ति मयका पुरा ॥ अधुनोत्तरसेवां
 च । कृत्वायास्याम्यहं पुनः ॥ ६९ ॥ इत्युदीर्य सगान्नीर्यः । स गतो नवनद्धिः ॥ तावता
 मिलितो लोको । दृष्टप्रत्ययरंजितः ॥ ७० ॥ परं कस्य गृहे नैव । याति वर्क न केनचित् ॥
 धनैर्जनैर्वृतः सोऽगा-हौटिककस्य निकेतनं ॥ ७१ ॥ शुल्काध्यक्षेण ते लोकाः । पृष्टाः किं
 ज्ञोस्तदा तकैः ॥ वेदयान्नापणवृत्तांतो । गदितो मूलतोऽद्भुतः ॥ ७२ ॥ ततस्तेनापि सन्मा-
 न्य । नीतो यत्रास्ति तत्प्रिया ॥ सापि संज्ञाषिता पूर्व-संकेतस्य प्रज्ञाषणैः ॥ ७३ ॥ रत्नद्वीप-
 राजपुत्री । सचिवस्य प्रिया तु या ॥ सापि श्रेष्ठिज्ञयाद् द्वारं । प्रियायांतः स्मितापि च ॥
 ७४ ॥ ततस्तत्र गतोऽस्तोकै-लोकैर्वेष्टितविग्रहः ॥ वाक्यात्सागरदत्तस्य । ज्ञापयामास ता-
 मपि ॥ ७५ ॥ तिसृणां स्थानकं साक्षाद् । ज्ञातं विज्ञानतो मया ॥ आज्ञांविना तु नृपते-
 र्गृहीतुं ता न शक्यते ॥ ७६ ॥

एवं विज्ञाव्य वेदयायाः । स पुनर्गृहमाययौ ॥ इष्टगोष्ठीं प्रकुर्वाण-स्तस्यौ मायासम-
 न्वितः ॥ ७७ ॥ तदा सोऽप्यनया प्रोचे । वृक्ष्णावो विडम्बकः ॥ सर्वेषां प्राणिनां लोके-ऽस्मा-
 कं हिद्वन् विशेषतः ॥ ७८ ॥ यतः-दूरेऽस्तु लोपवत्सर्वा-पहारी मृत्युरंगिनां ॥ जैरवादेशव-
 डूपं । प्रकाशयति वान्यथा ॥ ७९ ॥ अलं करोति हि जरा । राजामात्यन्निग्नयतीन् ॥ वि-
 डम्बयति पण्यस्त्री-मद्वगायकसेवकान् ॥ ८० ॥ भ्रतः प्रसद्य सद्यस्त्वं । वयःस्थां कुरु मां
 भ्रमां ॥ ततः कृष्णजनेनैता-मुष्टिकामकरोत्स च ॥ ८१ ॥ पर्याणयित्वा करज्जीं । चटि-
 त्वा च चतुष्पथे ॥ अस्तौ तां तानयामास । कशाघातैः सकर्कशं ॥ ८२ ॥ ततस्तस्याः परी-
 वारः । पूञ्चक्रे परितो भ्रमन् ॥ परं स नोत्तरं दत्ते । चित्ते चिंतासमन्वितः ॥ ८३ ॥ प्रभुं वि-
 ना प्रभुर्नान्यो-ऽस्य शिक्षां दातुमत्र वै ॥ वेदयावर्गो विचिंत्येति । ययौ नृपतिसन्निधौ । ८४
 तान्निः स्वरूपे कषिते । प्रक्षिते सर्वतः पुरे ॥ नूतनदाकारयामास । वारयामास तं तथा ॥
 ८५ ॥ सोऽपि करन्या उत्तीर्या-ऽकार्यमस्या न्यवेदयत् ॥ दौलिककश्रेष्ठिनोश्चापि । ततो रा-
 जा क्षमत्कृतः ॥ ८६ ॥ पूर्वाप्रियां स्वर्गेहस्थां । वेदयागृहगतामपि ॥ श्रेष्ठिगेहगतं स्वीयं । र-

त्वस्वर्णादि तामपि ॥ ८७ ॥ सोऽयं राजजनाह्वात्वा । नृपपार्श्वे समानयत् ॥ पार्श्वेवः श्रे-
ष्ठिनः सर्वे । गृहीत्वा वधमादिशत् ॥ ८८ ॥ युगं ॥

दृष्टाः श्रुताः स्मृताः स्पृष्टा । मृत्युदा ये सुधाभुजां ॥ विषतो विषयास्तेन । यकाराधि-
कतामिताः ॥ ८९ ॥ सचिवस्योपरोधेन । क्रोधेन कलितोऽपि च ॥ जीवनमुक्तोऽमुना मत्तो
। जातो मंत्रिण्यसौ ततः ॥ ९० ॥ द्रौढिककस्य यथायोग्यं । दंभं कृत्वा महीजृता ॥ इका
झिका पुनर्दत्ता । चित्तविचानुसारतः ॥ ९१ ॥ श्वेतांजनाद्यभ्रावस्थां । कारयित्वा पणांगनां
॥ अचितं निचितं दंडं । कृतवान्मृपतिः स्वयं ॥ ९२ ॥ ज्ञात्वाथ मंत्रिणो ज्ञायं । सौज्ञायं
च तथाविधं ॥ स्वकन्यां प्रददौ चैकां । सत्तद्वमीकां विशांपतिः ॥ ९३ ॥ कियतो द्विवसान्
स्थित्वा—न्यदा गत्वा नृपांतिकं ॥ स्वकीयं धर्मवृत्तांतं । कथयामास पूर्वकं ॥ ९४ ॥ राजा-
पि तद्वचः श्रुत्वा । धर्मकर्मसुमर्मवित् ॥ तं प्राह यच्च ते न्यूनं । तत्पूर्णे कुरु सांप्रतं ॥ ९५ ॥
सोऽवोचद्धर्मतो नूनं । न्यूनं मे नास्ति किंचन ॥ परं चेन्मन्यते पुण्यं । कितीशोऽहं तदा सुखी
प्रेतानीता ह्यास्तत्र । तथा क्रीताः स्ववस्तुभिः ॥ तात्वा तान् घोटकांश्चापि । राजा-

देशमवाप्य च ॥ ५९ ॥ प्रियाचतुष्कसंयुक्तः । सोऽष्टकोटीसुवर्णनाक् ॥ धाराङ्गसमायात-से-
नानीपरितेवितः ॥ ५९ ॥ तत्रत्यनूपमित्रौध-प्रहितागण्यसैन्ययुक् ॥ अचलां चंचलां कुर्वन्
। चंचलवलेन च ॥ ६० ॥ स्थाने स्थाने प्रचंडं च । दंडं गृह्णन् सुचेतसां ॥ निगृह्णन् दुर्म-
दान् नृपान् । क्रमेणाप पुरं निजं ॥ ६० ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ खट्वामारुह्य राजौ स । ग-
त्वा स्वन्नवनं हुतं ॥ दंडं कामघटं चैवा-ऽनयन्नयवलं बलं ॥ ६० ॥ प्रजायुक्ते प्रजाते स ।
सेनानीपुरतोऽवदत् ॥ त्रैदो दंशोऽथवा कर्तुं । युज्यतेऽस्य वदाधुना ॥ १ ॥ सेनानीस्तं जगौ
दंशः । सांप्रतं सांप्रतं विज्जो ॥ अस्याऽन्यायवतोर्जितो-र्नेदो वा मर्मनेदकः ॥ २ ॥ दूतं ज्ञात-
जनोदंतं । शिक्कयित्वा विशेषतः ॥ सत्वरं प्रेषयामास । गुणावासः स धीसखः ॥ ३ ॥ ततो
दूतो नृपाहूतो । दारपातनिवेदितः ॥ सप्रणामं गुणाग्रामं । प्रथमं स प्रजोर्जगौ ॥ ४ ॥ त-
त्तत्तस्य प्रजापस्य । बलत्रैदं विधान्यधात् ॥ तत्रिशम्य नृपः क्रुद्धो । युद्धेयुकोऽन्नणत्क्रुधा
॥ ५ ॥ पूर्वं कर्मकरो मेऽसौ । कर्मणा गतशर्मणा ॥ समुपाज्य धनं किंचित् । तद्वलेन ब-
लं तप्रा ॥ ६ ॥

कियत्कृत्वा समेतोऽस्ति । दंडं मां याचतेऽधुना ॥ निर्धनो हि धनं प्राप्य । तृणवन्मन्य-
 ते जगत् ॥ ७ ॥ गृहीष्येऽहं परं सर्वं । स्वयमेव समागतं ॥ रसनेव सुखेनाहो । दंतचर्वि-
 तवस्तुवत् ॥ ८ ॥ यथाज्जते ततो हूते-नागत्य कश्चिते सति ॥ जगदेकजटः सारं । सेनानी-
 रवददत्तः ॥ ९ ॥ धर्माङ्गयो जवेह्योके । तं चासौ न प्रपद्यते ॥ तेन जंगोऽस्य जविता । स-
 विता साहिकृत्विह ॥ १० ॥ अन्योऽपि जूभुजा देवी । जेद्यः सद्यः स्ववीर्यतः ॥ किं पुनर्ध-
 र्मविदेयी । विश्वशत्रुर्नयोऽभितः ॥ ११ ॥ मध्यवर्णी शिरद्वेदे । नखद्वयाविहितेऽपि हि ॥
 आचारो जेखमध्ये स्या-दाधारो रणधीजुषां ॥ १२ ॥ सचिवस्तद्वचः श्रुत्वा । न्याययुक्तं न-
 यो वरः ॥ धर्मरक्षां प्रकुर्वाणो । युद्धाय प्रगुणोऽजवत् ॥ १३ ॥ सन्नह्य स्वकीयं सैन्यं । कुबुद्धिः
 शुद्धिर्जितः ॥ शकुनैर्वार्यमाणोऽपि । निर्धनौ स्वपुराह्विः ॥ १४ ॥

मंत्री विचारयामास । द्विवापि नदयो हृदि ॥ अन्यैः पुण्यधनैर्धन्यै-र्द्वैतैः पापं महन्म-
 म ॥ १५ ॥ परं पापपरं नूपं । दुर्बुद्धिं च रणोद्यतं ॥ निजबुद्ध्या प्रबुद्धं च । कुर्वे सर्वैरिमैः
 क्रिमु ॥ १६ ॥ प्रजालो चटिते सैन्ये । दैन्येन परिवर्जिते ॥ दंडं वरे करे कृत्वा । स गत्वा नृ-

पमवतीत् ॥ १९ ॥ धर्मं चेन्मन्यसे त्वं रे । कुरु धर्मं तदा हृदि ॥ अन्यथास्ये त्यक्तहास्ये । तु-
 णं रक्षाकरं रणे ॥ १८ ॥ अथोमुखोऽनूतत श्रुत्या । तदा सोऽधोगतेः किमु ॥ मार्गं विमा-
 र्यन् साक्षा-दिवासौ धर्मवर्जितः ॥ १७ ॥

जुषेक्षितस्ततस्तेन । पूर्णपुण्येन चाधमः ॥ पापं लात्वा गतोऽन्नीष्ट-मलदुर्मो च तड-
 द्वां ॥ १० ॥ गज्यधर्मपरित्यक्तो । ज्वरको जनाशयः ॥ दिजदत्ततृणः सोऽणा-द्वनं कर्म-
 फलाप्तये ॥ ११ ॥ सचिवस्य प्रवेशोऽनू-न्महेन महता पुरे ॥ पट्टाजिषेको विदधे । विधि-
 ना सैन्यपेन च ॥ १२ ॥ दीपालिकापर्वतुल्यो-त्सवो जातस्तदा जने ॥ अलदुर्मोरूपपर्वस्य
 । निर्गमात्सरमागमात् ॥ १३ ॥ अन्यदा श्रीगुरुमुखा-दासदादशसद्व्रतः ॥ परमः श्रावकः
 सोऽनू-ञ्जानस्य प्रज्ञावकः ॥ १४ ॥ प्राज्यं राज्यमसौ धर्मा-त्सौधर्मोदापि सौख्यदं ॥
 अत्राप्य धर्मनाञ्जाज्य-मेकहृदं तदाकरोत् ॥ १५ ॥ सत्त्वैकरकारभ्यस्य । गुणाढ्यस्य जि-
 नस्य सः ॥ प्राप्तादात् विशदान् धर्म-तृपस्येव व्यधापयत् ॥ १६ ॥ विशालाः पौषधशाला
 । हस्तिशाला इवातनोत् ॥ सदानास्त्रिपदीयुक्ता । छुष्टवारणशब्ददाः ॥ १७ ॥ संघासकां जि-

कां । समितिप्रवलादरां ॥ वर्षे वर्षे सदा यात्रां । पापत्रामिव सोऽकरोत् ॥ १८ ॥

अंगानीवाधराजस्य । व्यसनानि न्यवारयत् ॥ सप्तर्क्षेर्त्री च तत्स्थाने । स्थापयामास
ऽचिरात् ॥ १९ ॥ मारिं निषेधयामास । ह्यनीतिमिव सर्वतः ॥ पटहं न्यायघंटं चा-
मरधौषयतिस्म सः ॥ २० ॥ तस्मिन् धर्मपरे राज्य-लोका धर्मधुरंधराः ॥ जातास्तद्युक्तमे-
वाहो । यथा राजा तथा प्रजा ॥ २१ ॥ अन्यदा धर्मधौषाख्या । चागतास्तत्र सूरयः ॥ व-
नपालमुखाद् ज्ञात-वृत्तांतो वंदितुं गुरुं ॥ २२ ॥ चतुरंगचमूयुक्त-द्वजचामरशोभिमतः ॥ अं-
तःपुरीपरीवार-सहितो नृपतिर्ययौ ॥ २३ ॥ युगमं ॥ पंचवाजिगमं कृत्वा । वंदित्वा विधिव-
द्गुरुं ॥ यथा स्थानोपविष्टे च । नृपे धर्मे गुरुर्जगौ ॥ २४ ॥ देवराजादयो यत्र । राजानः सं-
ति विष्टे ॥ सर्वे धर्मप्रसादात्-ऽन्यथा राज्यं कुतस्ततः ॥ २५ ॥ तामाप्य धर्मराजस्य ।
शुद्धाङ्गा येऽत्र कुर्वते ॥ धर्मराजाज्ञयं तेषां । जवतीह कदापि न ॥ २६ ॥ तदाङ्गां ये न
मन्यन्ते । तेषां राज्यक्षयो जवेत् ॥ जायते वनवासस्तु । सदा मरणनीतियुक् ॥ २७ ॥ दं-
वारजोऽपि राक्षसिमन् । शुके द्विषटिकारुचिः ॥ शुक्लपाक्षिकतां कुर्या-त्ततो वृद्धामिमां कुरु

चरित्रं

सोऽपि धर्मो दिधा प्रोक्तो । यतिश्चाद्वपन्नैदतः ॥ मेरुसर्पपतुल्यत्वं । यकयोः परिकी-
र्तितं ॥ ३९ ॥ तत् श्रुत्वा नृपतिर्त्तविं । यतिधर्मे सुदाऽकरोत् ॥ प्रौढानां नृवाति प्रौढ-व-
स्त्वादाने यतो मतिः ॥ ४० ॥ अतः पुत्रे पवित्रे स । न्यस्य राज्यन्नरं गुरुं ॥ गुरोर्दीक्षां च शि-
क्षां च । विधिनाऽदत्त दत्तरा ॥ ४१ ॥ त्यक्तराज्योऽपि राजेव । स रराज क्षमां धरन् ॥ शु-
द्धांतः पुरस्नयुक्तः । सदसि प्रीतिसुदृढन् ॥ ४२ ॥ तंत्रमित्रनमस्कार-संत्रं स्वहृदये स्मरन् ॥
दुरंतमिव वा कुर्वन्नंतरंगारिचिंतनं ॥ ४३ ॥ शक्तित्रयीसमां रत्न-त्रयीं बिभ्रत्प्रसिद्धिदां ॥
सेनांगानीव चतुरो । धर्मन्नेदानुदाहरन् ॥ ४४ ॥ बहूगुणानिव षट्कायान् । पात्रयन् ज्ञाव-
तत्परः ॥ अंगानीव विदन् सप्त-तत्त्वानीह धरातले ॥ ४५ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ अरिचर्ग-
समग्रं स । जित्वा विषयसंयुतं ॥ अर्जयामास निर्विघ्न-मनंतां केवलश्रियं ॥ ४६ ॥

अथ तुष्टः स केषांचि-त्प्रददौ साधुतां हितं ॥ अनर्घ्याणि च रत्नानि । नानादेशं तत्रा-
क्षमां ॥ ४७ ॥ कल्याणं नृव्यजंतूना-मन्नव्यानां पुनः सुगां ॥ अमानं मानमन्पेषां । परेषां
शुद्धिदं पदं ॥ ४८ ॥ युगं ॥ एवमायुः प्रयुर्यासौ । जगाम पदमव्ययं ॥ तत्राप्यनंतसुख-

ज्ञान् । जज्ञे विज्ञश्चिरोमणिः ॥ ४९ ॥ एवं नृपाल धर्मस्य । पक्षपातोऽपि सौख्यदः ॥ इ-
 दामुत्र नवेत्पुंसां । किं पुनः करणेऽस्य न ॥ ५० ॥ बायाकरो जनाधारः । सुमनःश्रेणिशो-
 नितः ॥ धर्मकल्पद्रुमः सैष । कल्पयेत्कल्पितं फलं ॥ ५१ ॥ स च दानादिभेदेन । चतुःशा-
 लः सुशालवत् ॥ सर्वसर्वज्ञव्याख्यान-क्षणे संतापवारकः ॥ ५२ ॥ एकशालाविशालत्वं ।
 कोऽस्य वर्णयितुं क्रमः ॥ अनंता मार्गगा यस्य । अवापुः परमं पदं ॥ ५३ ॥

धर्मेन्दुदाः सन्निर्वेदाः । सर्वे सर्वार्थसिद्धिदाः ॥ परं दातुः करः सर्व-स्योपरि दृश्यते य-
 तः ॥ ५४ ॥ गुरुर्मेरुर्गिरिः पूर्वं । ततः पृथ्वी ततोबुधिः ॥ ततोऽगस्तिस्ततो व्योम । ततः
 सूर्यस्ततस्तमः ॥ ५५ ॥ तस्मात्सुदर्शनं चक्रं । ततो जिष्णुकरः परः ॥ सोऽपि दातुः कर-
 स्याधः । श्रूयते लोकतोऽपि यत् ॥ ५६ ॥ विश्वे धर्मगुणाधार-पुरुषस्यापि पौरुषं ॥ मार्ग-
 णौघमुखाद्याति । ख्यातिं त्यागानुगात्किन्तु ॥ ५७ ॥ तमस्यपि यथा दीपा-द्वस्तुव्रतोऽव-
 नासते ॥ अन्ये गुणास्तथा दाना-ज्ञान्यैर्दानगुणः पुनः ॥ ५८ ॥ मेघस्य वर्षणं काते । शस्य-
 संपत्तिहेतवे ॥ यथा हि यत्र तत्रापि । तथा दानमपि कितौ ॥ ५९ ॥

वृक्षेषु कल्पवृक्षत्वं । गोषु वा कामधेनुता ॥ चिंतामणित्वं मणिषु । घटेषु कामकुंज-
ता ॥ ६० ॥ एषां यथा वर्णवृद्धि-दर्शनादासीत्स्वजातिषु ॥ स्वजातौ परजातौ च । तथा नृणां
प्रजायते ॥ ६१ ॥ शीलादिवारको ह्येक-स्तरतीह ज्ञोदधिं ॥ दानादाता गृहीता च । दान-
धर्मस्ततोऽधिकः ॥ ६२ ॥ दानेन विपदो दूर । संपदः स्युः पदे पदे ॥ परोऽपि मित्रतां याति
। विपमं समतां तथा ॥ ६३ ॥ कीर्तिर्महत्त्वमानंदो । दानाद्भवति निश्चितं ॥ रत्नचूडकुमार-
स्ये-वेदं वदयं जगत्तथा ॥ ६४ ॥ तथाहि-

अस्त्यत्र न्नरतक्षेत्रे । मध्यखंडविन्नूपणं ॥ समुद्रतीरगा ख्याता । पुरी तामलिनी वरा
॥ ६५ ॥ उत्तुंगा विबुधाधारा । बहुधा च सुधोज्ज्वलाः ॥ प्रासादा यत्र विद्यंते । सतामि-
व मनोरम्याः ॥ ६६ ॥ कमलामोदसाराणि । सुवृत्तकलितानि च ॥ यस्यां हर्म्याणि ज्ञांत्यु-
च्चैः । सपयांसि सरांसि च ॥ ६७ ॥ राजते विपणिश्रेणिः । कटपवल्लीव यत्र च ॥ सुमनो-
जनसर्वार्थ-साधका माधुनंस्तुता ॥ ६८ ॥

विष्वक्कोष्टकसंयुक्तो । करप्रकृतिज्ञासुरः ॥ यंत्रशास्त्रीदेव इव । वप्रो यत्र सुरक्षकः ॥

॥ ६९ ॥ तत्रास्त्यजितसेनाख्यो । नृपतिः सार्धकाह्वयः ॥ लक्ष्मीयुक्तः प्रजारका-करो वि-
ष्णुरिवावनौ ॥ ७० ॥ रणे भूरो नेत सोमो । वक्रो वक्रे बुधो बुधे ॥ वाण्यां वाचस्पतिः
काव्ये । कविर्महोऽक्रियासु यः ॥ ७१ ॥ तथाप्येनमिनं केऽपि । राजानमपरे जगुः ॥ बुधं प-
रे कविं चान्ये । नतु ग्रहमयं जनाः ॥ ७२ ॥ राजप्रसादसंपन्न-कमलोदयज्जासुरः ॥ विधौ
रक्तो जिनासक्तो । गंजीरः पोतसंयुतः ॥ ७३ ॥ मणिमुक्ताफलाकीर्णं । आस्ते तस्याश्च वि-
श्रुतः ॥ मध्ये रत्नाकरः श्रेष्ठी । बहिरप्यपरः स च ॥ ७४ ॥ युग्मं ॥ विविधान्यस्य रत्नानि
। गेहे संति तथाप्यसौ ॥ रत्नत्रयीं गुरोर्लब्धां । हृदयान्नैव मुंचति ॥ ७५ ॥ सरस्वतीति त-
स्यास्ति । प्रिया शीलगुणोज्ज्वला ॥ विचारज्जारचतुरा । दंहिनीव सरस्वती ॥ ७६ ॥ पुम-
र्धं सेव्यमानस्य । कामसंज्ञं तथासमं ॥ कियानस्य ययौ कालो । धर्मार्थार्जनपूर्वकं ॥ ७७ ॥
अथान्यदा साध्यविधिं । विधाय विधिवद्गरा ॥ स्वप्नांतः सुखनिद्राणा । रत्नराशिं ददर्श सा ॥
॥ ७८ ॥ ततः सा जाग्रती तस्थौ । धर्मकर्मपरायणा ॥ दृष्ट्वा स्वप्नं शून्यं यस्मा-न्न श्रेयं फ-
लमिच्छता ॥ ७९ ॥ प्रणे सा कथयामास । पत्ये तं सोऽपि तद्वचः ॥ श्रुत्वोवाचावयाः किंचि-

ज्ञे ज्ञे नविष्यति ॥ ८० ॥ विशेषज्ञानबोधार्थं । गत्वा स्वप्नविदो गुहं ॥ उपद्वैक्य फ-
लाद्युच्चैः । स्वप्नशास्त्रं स पृष्ठवान् ॥ ८१ ॥ स ऊचे नवधा स्वप्नः । श्रेष्ठिन् ज्ञवति तद्यथा
॥ चित्तोत्पन्नो विकारोऽहो-ऽनुन्नतश्च स्वप्नावजः ॥ ८२ ॥

श्रुतो दृष्टस्तथा धर्म-कर्मजः पापजोऽपि च ॥ देवताद्युपदेशोऽह । इहं ज्ञेयः समाप्तः
॥ ८३ ॥ प्रकारैः प्रथमैः वज्रिः । स्वप्नः सर्वो निरर्थकः ॥ उत्तरैस्त्रिन्निरूपनः । शुन्नाशुन्नफ-
लप्रदः ॥ ८४ ॥ निशायाः प्रथमे यामे । वर्षेण फलदः स्मृतः ॥ द्वितीये चाष्टनिर्मासै-स्त्रि-
न्निर्मासैस्तृतीयके ॥ ८५ ॥ चतुर्थे पुनरेकेन । दशाहेनारुणोदये ॥ सूर्योदये पुनः सद्यः ।
शुन्नाशुन्नमयोऽपि हि ॥ ८६ ॥ युगमं ॥ ततः परं तु यो दृष्टो । मात्वास्वप्नस्तथापरः ॥ मल-
मूलादिपीडोऽहः । फलदो नैव स ध्रुवं ॥ ८७ ॥

पूर्वं शुन्नोऽशुन्नः पश्चाद्दशुन्नो वा ततः शुन्नः ॥ पाश्चात्यः फलदो ज्ञेयः । पूर्वदृष्टो नि-
रर्थकः ॥ ८८ ॥ चटनं वृक्षगोदस्ति-दौलप्रासादवाजिषु ॥ वर्चस्कलेपो रुदितं । मरणं च त-
था शुन्नं ॥ ८९ ॥ स्वप्ने पश्यति यः स्वर्णं । नृपतिं दंतिनं हयं ॥ वृषं धेनुं च तस्य स्यात्

। कुटुंबे वृद्धिरुत्तमा ॥ ए० ॥ तांबूलं मौक्तिकं शंखो । वस्त्रं दधि च चंदनं ॥ कुंदं बकुलजा-
ती च । पद्मं धनविबुद्धये ॥ ए१ ॥ प्रासादोपरि यो भुंक्ते । पद्मपत्रे सरस्सु वा ॥ सिंधुं तर-
ति बाहुभ्यां । सोऽपि राजा नविष्यति ॥ ए२ ॥ कन्यां वनं फलं पक्वं । दीपमलं महाध्व-
जं ॥ अन्नं ना लभते यो हि । तस्य चिंतितसिद्धयः ॥ ए३ ॥

उपानहं पादुकां च । कृपाणं निर्मलं तथा ॥ स्वप्ने पश्यति यः कश्चि-त्तस्य ग्रामांतरं
नवेत् ॥ ए४ ॥ तर्प्यं चटति पूर्वं च । यो नम्रायां समुत्तरेत् ॥ प्रवासो जायते तस्या-गमनं
सवनं पुनः ॥ ए५ ॥ पतंति दशना यस्य । विशीर्यन्तेऽथवा मुखे ॥ विचक्रयो देहजा वा ।
पीडा तस्य विनिर्दिशेत् ॥ ए६ ॥ तद्वपद्वारगर्वात्तन्त्रे । नार्यामरणमादिशेत् ॥ वेदंगस्य पुन-
र्दृष्टे । पितृमातृसुतकथः ॥ ए७ ॥ जष्टिकामहिषीभ्यां यो । नीयते दक्षिणां दिशं ॥ देहे त-
स्य जनेद्वयाधिः । खरोष्ठाभ्यां पुनर्मुक्तिः ॥ ए८ ॥ स्नेहाभ्यंगान्नवेद्वेगः । शृंगिणो दंष्ट्रिण-
स्तथा ॥ उपड्वंति यं स्वप्ने । तस्य राजकुलाज्जयं ॥ ए९ ॥ पीतवस्त्रधरां नारीं । पीतगंधवि-
लेपितां ॥ अत्रगूहति यः स्वप्ने । हृत्या लगति तस्य तु ॥ ६०० ॥

कृष्णरकांवरं नारीं । कृष्णरकानुवैपितां ॥ अवगूहति यः स्वप्ने । तस्य मृत्युः समादि-
 शेत् ॥ ? ॥ श्वेतवस्त्रधरां नारीं । श्वेतमात्राविज्जुपितां ॥ अवगूहति यः स्वप्ने । तस्य लक्ष्मीः
 प्रजायते ॥ २ ॥ विद्येयात् श्वेतसर्पस्य । दशनं चापरस्य हि ॥ जलौकावृश्चिकयोश्च । वि-
 जयार्थप्रदं नृणां ॥ ३ ॥ कुर्कुटीं वनवां क्रौञ्चीं । यः पश्यति शुभलाभायः ॥ कन्योत्पत्तिर्नैवे-
 तस्य । प्रियां वा लज्जते पुमान् ॥ ४ ॥ व्याधिवान् यदि पश्येच्च । मंडलं चंद्रसूर्ययोः ॥ रो-
 गशान्तिर्नैवेतस्य । नीरोगी श्रियति पुनः ॥ ५ ॥ देवताः पितरो गावो । नृपाः सत्त्विगिनः
 पुनः ॥ कथयन्ति च यत्स्वप्ने । तत्तथैव समादिशेत् ॥ ६ ॥

दधिलान्नादयोत्पत्तिर्धृतलान्नाज्यः पुनः ॥ धृतदाने नैवेत्स्वदेवो । दधित्रकणतो यज्ञः ॥
 ॥ ७ ॥ क्षीरसुरारक्तेपयी । प्राप्नोति धनसंचयं ॥ सप्ताश्वदेवदर्शी च । जयवान् नवति ध्रुवं
 ॥ ८ ॥ करात् विकटं मुंडं । कृष्णं नम्रं च पिंगलं ॥ हंसं पश्यति स्वप्ने । यस्तस्य मृति-
 मादिशेत् ॥ ९ ॥ आसनं वसनं गेहं । देहं वा ज्वलदग्निर्कं ॥ दृष्ट्वा जागर्ति तस्य स्या-ल्ल-
 क्ष्मीः सर्वत्र सम्मता ॥ १० ॥ कर्पासस्तस्मत्क्रास्त्रि-वर्जं सर्वं सितं शुभ्रं ॥ गोवाजिगजदे-

वर्षे-धर्जं कृष्णं तु निर्दिशतं ॥ ११ ॥ इत्युक्त्या स यदा तूर्ण्यो । चक्रे श्रेष्ठो तदा जगौ ॥ प्र-
यया रत्नराशिर्मे । दृष्टस्तस्य फलं वद ॥ १२ ॥ पुनराह ततः सोऽपि । श्रेष्ठिस्तस्य फलं
शृणु ॥ शास्त्रे दासततिः सर्वे । स्वप्नाः संति महाशय ॥ १३ ॥

तेषां मध्ये द्वित्वारि-शास्वप्ना इत्युदीरिताः ॥ लिंशान्ना महास्वप्नाः । कथिताः शा-
स्त्रकोविदैः ॥ १४ ॥ चक्रयर्ध-भातरोऽमीषु । पश्यंतीह चतुर्दश ॥ वासुदेवस्य सप्तैव । चतुर-
स्रिणः पुनः ॥ १५ ॥ मातरो मंडलीकस्यै-कतरं च नमाहितः ॥ एषु तयोद्देशो रत्नो-च्च-
योऽनौ सप्तमतः पुनः ॥ १६ ॥ राजमात्रेव त्वत्पत्न्या । दृष्टः स्वप्नः शुप्तस्त्वयं ॥ अतो नृप-
सप्तः पुत्रो । न विता ते न संशयः ॥ १७ ॥ श्रेष्ठो तद्वचनं श्रुत्वा । तुतोषोच्चैः स्वचेतसि ॥
तुष्टिदानं ततस्तस्मै । इत्वागाद्गृहमादरात् ॥ १८ ॥ पत्न्यै निवेदयामास । तत्सर्वं स समा-
हितः ॥ सापि तद्वचनं श्रुत्वा । चित्ते हर्षं द्वयौतरां ॥ १९ ॥

तद्दिनादुत्तमं गर्भं । वज्रार मुद्रिताशया ॥ यथा यथा वर्द्धतेऽस्मा-वस्या हर्षस्तथा तथा
॥ २० ॥ तृतीयमास्यन्नत्तस्या । दानधर्मेषु दोहदः ॥ श्रेष्ठो तत्पुरयामास । चंचद्दिमांचकंचु-

कः ॥ २१ ॥ तदा सा तस्य गर्त्तस्य । पथः पुष्टिकरश्च यः ॥ आहारश्च विहारश्च । तं व्य-
धाकृतकाम्यया ॥ २२ ॥ गतेषु नवमासेषु । सार्द्धाष्टमदिनेषु च ॥ अश्वेषामूलगंडांत-वर्जिते
सुदिने तथा ॥ २३ ॥ शुभलघ्नवज्रोपेते । सास्त्रत सुतमुत्तमं ॥ ततः श्रेष्ठो समाकार्य । ज्यो-
तिर्विदमप्राऽनवत् ॥ २४ ॥ पुत्रोऽयं कीदृशो ज्ञावी । विशारद निवेदय ॥ ततः स कथया-
माम । जन्मादेः फलमुत्तमं ॥ २५ ॥ सुदा दानं तदा दत्त्वा । पिता स्वजनसाक्षिकं ॥ स्वप्ता-
नुसारतो रत्न-चूड इत्यन्निधां व्यधात् ॥ २६ ॥ पाठ्यमानोऽतियत्नेन । मातृपितृमनोरथैः ॥
साकं वृद्धिमुपागच्छन् । समन्तूत्सोऽष्टवार्षिकः ॥ २७ ॥ ततोऽसौ लेखशालायां । महोत्सवपु-
रस्सरं ॥ कलाकलापशिक्षार्थं । पित्रा मुक्तः शुभे दिने ॥ २८ ॥ पूर्वाधीता इवाशेषाः । क-
लास्तेन विपश्चिता ॥ शिक्षिताः सुगुरोस्तस्मा-द्यद् ज्ञानं गुरुसाक्षिकं ॥ २९ ॥ मातृपितृ-
प्रसादेन । संप्राप्ताखिलकामनः ॥ स्वेच्छया कीडतिस्मासौ । सर्वत्र मित्रसंयुतः ॥ ३० ॥ सा-
दंकारतया सोऽपि । बृहद्मार्गोऽन्यदा व्रजन् ॥ सौभाग्यमंजरीनान्त्या । वेद्यया ददृशे ज्ञया
॥ ३१ ॥ उत्तरासंगवत्त्वे स । धृत्या प्रोक्तस्तथा सृज्ज ॥ अहंकारः क एषोऽन्न । धनेन वद को-

विद ॥ ३२ ॥ संतः प्रपुत नम्राः स्युर्वेनवृद्धौ न चोत्सुकाः ॥ फलवृद्धौ यथा वृक्षाः । पथ-
सश्च पयोमुचः ॥ ३३ ॥ महिष्या वणिजा वा हि । धनं संजीर्यते भुवि ॥ लोकोक्तिरिति या-
सापि । मृषा चक्रं त्वयाधुना ॥ ३४ ॥ तथा च यः स्वबाहुभ्यां । समुपाज्यर्तुलं धनं ॥ त्या-
गन्नोपौ करोत्युच्चैर्युक्तः साहंकृतिः स तु ॥ ३५ ॥ जनकार्जितवित्तेन । योऽहंकारस्तवानघ
सोऽथमोऽतस्त्वया कार्यो । नैव संप्रति सत्तम ॥ ३६ ॥

इत्युद्धित्वा गता वेदया । सोऽथ चित्ते व्यञ्जितयत् ॥ अनया सत्यमाख्यातं । ममाहो
चारुमेधया ॥ ३७ ॥ अतःपरं त्यागन्नोपा-वहंकारस्तु मे तदा ॥ मदर्जितं यदा न्नूरि । धनं
ज्ञाव्यन्यथा न हि ॥ ३८ ॥ ततो भित्वाणि सोऽपृष्ठ-द्वन्द्वमोर्वसति कुल न्नोः ॥ तेऽबोचन् गु-
रवाणिज्ये । कमला कमले न तु ॥ ३९ ॥ वाणिज्यार्थं ततस्तस्य । देशान्तरगतिस्पृहा ॥
चित्तेऽवसदतश्चित्ता-परः सोऽगाद्विजे गृहे ॥ ४० ॥ सव्यग्रं तं समालोक्य । पिता वाचमुपा-
ददे ॥ आश्रिते मानसे कश्चिद्व्याधिवर्गे प्रवर्तते ॥ ४१ ॥ नत कार्प वरा कन्या । चि-
त्ते ते वागमासदत् ॥ परान्नोऽप्यभिवेण । राजपुत्रेण बाधुना ॥ ४२ ॥ पतितं वा

किमप्यथ । शरीरान्तरां तथा ॥ संचित इव येन त्वं । दृश्यसे वद पुत्र ज्ञोः ॥ ४३ ॥ इ-
त्युक्तोऽपि यदा मौन-मातृव्यात् स तस्मिन्नात् ॥ तदा गाढाग्रहः श्रेष्ठी । पुनः प्रोवाच तं-
प्रति ॥ ४४ ॥

अनया चेदया तेऽथ । हृदयं खियते मम ॥ अतो वद यथा तस्य । प्रतीकारं करोम्य-
हं ॥ ४५ ॥ पितृदुःखापनोदार्थं । स जगाद कृतांजलि ॥ तात देशांतरं गंतु । मम इव्यक्ते
नृपहा ॥ ४६ ॥ तस्य नद्वचनं श्रुत्वे-त्यवदत्त श्रेष्ठिपुंगवः ॥ वत्स न्नूरि धनं गेहे । तेन पूर्य
वाञ्छितं ॥ ४७ ॥ अप्यवस्कंदचौरारि-नृपधूर्तसमुन्नवाः ॥ दरा न्नवंति सर्वेऽपि । विदेशे गह्व-
तां नृणां ॥ ४८ ॥ सुकुमारशरीरस्त्वं । विदेशः कर्कशाप्रियः ॥ सुभबुद्धिर्नवानस्ति । शतवो-
कमयः परः ॥ ४९ ॥ नूनशयैकाग्रानं ब्रह्म-चर्यं शीतायुपप्लवः ॥ पश्चिकस्य मुनेश्चापि । वि-
शेषोऽथर्मधर्मजः ॥ ५० ॥ ज्ञात्वा दुःखमधर्मं च । वत्स वांछां त्यजेदृशी ॥ ततो न्नूयोऽप्युवा-
चासौ । पूज्याः शृण्वंतु मद्वचः ॥ ५१ ॥ गत्वोपाज्यं यदैष्यामि । विदेशे विज्ञवं नवं ॥ न्या-
गजोगौ करिष्यामि । तदाहं नान्यथा पितः ॥ ५२ ॥ वाणिज्यार्थं विदेशे वै । यदि गह्वसि

पुनरक ॥ वरं वन्मि च शिक्तां ते । त्वमेकांतमनाः शृणु ॥ ५३ ॥ प्रथमं चक्रमणक्रमः—
 कार्यं विमान गन्ध—पुथमे तत्पि क्वचित् ॥ विमुच्यैकं तु तांबूल—मन्यन्नदयं न गह्वता ॥ ५४ ॥
 युगमालवतदृष्टिः । पुनः पश्यन् पदं पदं ॥ रक्षणार्थं स्वदेहस्य । देहिनां च सुधीश्चरेत् ॥ ५५ ॥
 कार्यार्थं गह्वता स्थाना—वह्नन्नादिपदः पुरः ॥ कार्यं दहं कृते यस्मा—ज्जायतेऽजीष्टसिद्ध-
 यः ॥ ५६ ॥ रोगिवृद्धांधपूज्यानां । बालधेनुकमाभुजां ॥ नारयुक्तगर्जिणीनां । मार्गं दत्त्वा बु-
 धो ब्रजेत् ॥ ५७ ॥ त्यक्तोदत्तननिष्यद्युत—स्नानांजोरक्तविड्विषाः ॥ ज्वलदग्निं शब्दं श्लेष्म ।
 मूत्रं शस्त्रमहिं तथा ॥ ५८ ॥ व्यंतरादेश्च शेषार्थं । धान्यपुष्पफलादिकं ॥ चतुष्पथादिनिर्मु-
 क्तं । श्रीमानुद्धवयेन्नहि ॥ ५९ ॥ रात्रौ पादपमूलं नो । कुशलार्थं समाश्रयेत् ॥ नाऽसंपूर्णे
 ब्रजेद्दूर—मुत्सवे स्नानके तथा ॥ ६० ॥ दुग्धं पीत्वा रतं रत्ना । तथा हत्वा गृहस्त्रियं ॥ स्ना-
 त्वा वांत्वा च निष्टीक्य । श्रुत्वा दुःशब्दमुद्धवणं ॥ ६१ ॥ तथाश्रुपातं निर्माय । कारयेत्त्वा
 च मुक्तं ॥ शृणुशकुनाऽन्नावे च । गहेद्गामांतरं न हि ॥ ६२ ॥ युगं ॥

परकृतान्नस्रगायाः । कीरवृक्षाज्जलाश्रयात् ॥ अन्वागहत्स्वजनं च । विनिवार्य ततो ब्र-

जेत ॥ ६१ ॥ अज्ञातगृहवासं नो । कुपान्निद्रां धनं न च ॥ विश्वातो नैव कस्यापि । कर्त्त-
 व्यो हितमिहता ॥ ६४ ॥ असंवतोऽप्महायश्च । समं चाऽनुपलङ्घितैः ॥ मध्यं दिने निशायां च
 । सुधीर्मर्गेऽत्र नो चलेत् ॥ ६५ ॥ रक्ताक्षगर्दभोऽष्टाणां । गवामरोहणं तथा ॥ शुभ्रज्जाजापि
 नो कार्यं । श्रीमता श्रियमिहता ॥ ६६ ॥ इनात्करसहस्रेण । शक्रदातृपञ्चभिः करैः ॥ घो-
 टकाच्चूर्णणो वापि । गन्तव्यं दशभिः करैः ॥ ६७ ॥ न चेटद्वहेने जीर्णो । नदीष्वेको विंशे-
 ज्ञ च ॥ महेदरेण सार्द्धं च । पञ्चि गह्वेकद्वापि न ॥ ६८ ॥ मर्गे श्रमातुरेणापि । कृत्यं का-
 र्यं सुचेतसा ॥ तथा च नियमाः पाटया । श्रष्टुः स्यादन्यथा पुमान् ॥ ६९ ॥ अष्टादोऽप्याऽ-
 नालोक्योपक्रमः—पश्येत्तीर्थानि देशांश्च । वस्तूनि स्वकरं प्रगे ॥ प्रौढपुंसः शकुनांश्च । ला-
 यापुरुषमेव च ॥ ७० ॥ न पश्येत्कोविदो नित्यं । महर्षं दाशिसूरयोः ॥ महाकूपं तथा नी-
 र—कादे संध्याक्षणे नञः ॥ ७१ ॥ कन्यायोनिं पशुक्रिडां । नारीमञ्जुतरूपिणीं ॥ नद्यां तथा
 रतं नैवा—खेटकं च विलोकयेत् ॥ ७२ ॥ जलतैलशस्त्रमूत्र—स्वधारेषु कदाचन ॥ नैकेत वदनं
 विद्वा—निष्ठमायुःकयो यतः ॥ ७३ ॥

अथ विशेषोपदेशक्रमः—प्रतिसंवत्सरं वत्स । निजद्वयानुसारतः ॥ पूज्याः स्वगुरवो
 ज्ञाति-वृद्धाः साधर्मिकास्तथा ॥ ७४ ॥ प्रतिवर्षं विधेया च । तीर्थयात्रा विवेकिना ॥ तथा
 चालोचना ग्राह्या । सद्गुणं समीपतः ॥ ७५ ॥ ज्ञातराज्यं च यत्रास्ति । स्त्रीराज्यं यत्र वा
 ज्ञवेत् ॥ द्वै राज्यं मूर्खराज्यं च । तत्र स्थेयं त्वया न च ॥ ७६ ॥ राजा यत्र च सौम्यः स्या-
 त्प्रा व्यापारिणोऽपि च ॥ व्यवहारपरो लोक-स्तत्र स्थेयं त्वया सुत ॥ ७७ ॥ जगौ श्रेष्ठो
 पुनर्वत्स । इत्ता शिक्ता न या मया ॥ सर्वसाधारणा साऽनो । विशेषाच्च कथ्यते ॥ ७८ ॥ स-
 पादलङ्का द्वीपा नोः । स्फुटा अप्रकटास्तथा ॥ संति मध्ये समुद्रस्य । प्रकटेषु तथा पुनः ॥
 ७९ ॥ चित्रकूटाग्निधो द्वीपो । विद्यते धूर्त्तलोकजः ॥ तत्ताऽनीतिपुरं नाम । पुरमस्ति सु-
 विस्तृतं ॥ ८० ॥ अन्यायाख्यो नृपोऽमुष्मि-न्नमात्यस्त्वविचारकः ॥ आरक्षकः सर्वप्राही ।
 नास्माऽशांतिः पुरोहितः ॥ ८१ ॥ गृहीतजहकः श्रेष्ठो । तत्पुत्रो मूलनाशकः ॥ अक्रा च य-
 मघटेति । रणघटेति तत्सुता ॥ ८२ ॥ इहं यथार्थनामानः । संति सर्वे नृपादयः ॥ चौरा द्यू-
 तकृतो धूर्ता । अन्येऽपि बहवो जनाः ॥ ८३ ॥ अविज्ञातस्वरूपो य-स्तत्र याति कदाचन ॥

सर्वस्वं तस्य भुङ्क्षति । तत्तया विविधा जनाः ॥ ८६ ॥ अतस्तत्र न गंतव्यं । गत्वान्यत्र च
 सत्वरं ॥ जातं जात्वा समेतव्यं । वत्स स्वह्रमते त्वया ॥ ८७ ॥ नमित्युत्तवा ततः कोटि-
 स्वर्गमूढ्यसुवस्तुप्तिः ॥ नृत्वा स वहनं प्रौढं । गमनायोत्सुकोऽनवत् ॥ ८८ ॥ सुसुहृर्नैत-
 तो ज्योतिर्विदा दत्ते समंगलः ॥ शुभ्रचंद्रवलोपेते । स चचाल जनैर्वृतः ॥ ८९ ॥ सांजः-
 कुंजस्तथादर्श-इधिवर्षानानि च ॥ मृत्तिकाधृतवस्त्राणि । ध्वजमीनफलाणि च ॥ ९० ॥ ग-
 जाभवन्पगोवत्स । सुहृद्वीणामधूनि च ॥ एतानि ब्रजतस्तस्य । सन्मुखानि प्रजङ्गिर ॥ ९१ ॥
 विनायकखरोष्ट्राणां । दुर्गावैसरवाजिनां ॥ वृषसारसफेरुणां । वामे शब्दोऽनवत्तदा ॥ ९२ ॥
 अवदद्वह्निषे पार्श्वे । पक्षी वृक्षविनायकः ॥ अग्रे हस्ती पुनः पुष्टे । गृध्रस्तस्य महात्मनः ॥ ९३ ॥
 कृष्णसारः सारमेयः । काकश्च मधुरस्वरः ॥ अनुवन् दक्षिणात्पार्श्व-तस्य वामगता अ-
 मी ॥ ९४ ॥ ब्रमरा हरिणा दुर्गा-नकुलौ चाधखंजनौ ॥ वामजगादमी तस्य । दक्षिणं ज्ञा-
 गमैयरुः ॥ ९५ ॥ एवं शकुनसंप्राप्ति-सहर्षः सविता स तु ॥ अदूरं तमनुब्रज्य । क्षीरज्ञोर्गो-
 दप्रगमत् ॥ ९६ ॥ उक्तंच—पितरं सद्गुरुं मित्रं । सुतं शिष्यं च बांधवं ॥ पर्येहेहीब्रमावु-

तिं । न तं दूरमनुव्रजेत् ॥ ९७ ॥ सपंचशब्दं सज्वरं । सपताकं सचामरं ॥ पीतः पीतं समा-
रुह्य । स चचाव ततः पुरात् ॥ ९८ ॥ वरवायुवशाहोर्ध्वं । गह्वता वहनेन सः ॥ कियद्भिर्दि-
वसैः प्रापद् । दीपं कंचन वारिधेः ॥ ९९ ॥ तमवाप्य जनाः सर्वे । जहर्षुर्यान्पात्रगाः ॥ क-
र्णधारस्ततो नित्ये । तत्र तीरे वह्नित्रिकं ॥ १०० ॥ जले बोहिह्वमास्याप्यो-त्तीर्णवान् स कुमा-
रराट् ॥ तटे वासोमयावामं । कारयित्वा च तस्थवान् ॥ ? ॥ समीपस्थं नरं कंचिद् । दृष्ट्वा
स पृष्ठवान् सुधीः ॥ कोऽयं दीपः पुरं किंच । राजा कोऽत्र निगद्यतां ॥ १ ॥

तत् श्रुत्वा स नरोऽजल्प-ञ्चूणु सुंदर मदचः ॥ दीपोऽयं चित्रकूटाख्यः । पुरं चाऽ-
नीतिसंज्ञकं ॥ २ ॥ अन्यायाख्यस्तथा राजा । विद्यते त्रिश्वविश्रुतः ॥ श्रुत्वा तेनोदितं वा-
क्यं । चित्ते दधौ कुमारराट् ॥ ४ ॥ पित्रा यत्र निषिक्षोऽहं । तत्रैवागां विधेर्वशात् ॥ तथा-
पि प्रचुरो जातो । न्विता मे न संशयः ॥ ५ ॥ यतश्चक्षन्वेजायां । चितोत्साहः पुनर्वराः ॥
शकुनाः पवनश्वानु-कूत्रः सर्वे श्रुन्तं ततः ॥ ६ ॥ इहं प्रते विवित्यागौ । यावत्तस्म्यौ वि-
चारवान् ॥ चत्वारो ब्रह्मिजस्ताव-शपयुः पुरमध्यतः ॥ ७ ॥ ततो गौरवितारतेना-सनमा

नादिना नृशं ॥ जजडपुर्मधुरालापैर्धूर्त्तधीनिधयोऽप्य तं ॥ ८ ॥ कुतः स्थानात्कुमारेण्ड । त्व-
मागाः कः पिता तव ॥ किं नामास्ति वदास्माक-मुत्कवा विद्यते यतः ॥ ९ ॥

त्वयि दृष्टे तथा स्नेह-श्रिते नोऽर्चितितोऽजनि ॥ तदत्र कारणं किञ्चि-दस्ति स्वस्तिनि-
केतनं ॥ १० ॥ कुमारोऽपि ततः सर्वं । मित्रेणाकप्रयत्स्फुटं ॥ यतो नामापि न ग्राह्यं । स्व-
यं स्वस्य विवेकिना ॥ ११ ॥ नक्तं च-आत्मनश्च गुरोश्चैव । नार्यायाः कृपणस्य च ॥ की-
यते विनमायुश्च । मूढनामानुकीर्त्तनात् ॥ १२ ॥ तेऽगोचन् सकलां वार्त्ता । श्रुत्वा तस्य म-
हात्मनः ॥ युक्तमानीद् हृदि स्नेहो-ऽस्माकं त्वं स्वजनोऽसि यत् ॥ १३ ॥ परं त्वं लघुरूप-
त्वा-ज्ञोपलक्षसि नोऽधुना ॥ तथापि तत्कृतं साधु । यत्रमजगतोऽधुना ॥ १४ ॥ उत्तिष्ठ
जोः कुमारिण्ड । गम्यते स्वगृहे यतः ॥ त्वादृशाः स्वजना नारयैर्लब्धयन्ते पूर्वनिमित्तैः ॥ १५ ॥
दृढं विश्वास्य तैर्नीतो । वृक्षश्चानि तेषु सः ॥ स्नानजोजनमानाद्यैर्गौरवं गमितस्तथा ॥
॥ १६ ॥ जोजनानंतरं ते तं । प्रोचुर्धूर्त्तधुरंधराः ॥ कुमार सुकुमारं ते । शरीरं दृश्यते
बहु ॥ १७ ॥ कठोरदेहसंसाध्यो । व्यवसायो निगद्यते ॥ यतो ज्ञेयं वेदायां । जोजनं ज्ञाय-

नं तथा ॥ १८ ॥ व्यवसायं कुर्वतश्चे-तव देहाऽपटुता ज्ञेयत् ॥ श्रेष्ठिरनाकरस्याहो । यज्ञा-
मः किं तदोत्तरं ॥ १९ ॥

बोहिष्ठे तेऽस्ति यत्किञ्चि-तत्सर्वं नः समर्पय ॥ पोतं पूर्णकिरिष्याम-रतवेष्टैर्वस्तुनिर्वयं
॥ २० ॥ इत्युक्ते सोऽवदत्सर्वं । गृह्यतां यानपात्राणं ॥ चत्वारोऽपि ततस्तस्य । सर्वस्वं जग्मु-
र्मुदा ॥ २१ ॥ ग्रहणानंतरं सर्वे । ययुः स्वं स्वं निकेतनं ॥ सौजन्यं ज्ञायते नैव । तेषां कुल-
गतं तदा ॥ २२ ॥ कुमारोऽन्यदिनेऽचात्मी-न्मिलनार्थं महीपतेः ॥ पाडुकाकुत्तदा कश्चि-ह्यौ-
कयामास पाडुके ॥ २३ ॥ कुमारस्तत्प्रति प्राह । वद मूढ्यं किमेतयोः ॥ सोऽवोचत्तव दूर्वा-
य । मयैने प्राज्जतीकृते ॥ २४ ॥ तं जगाद कुमारोऽपि । चेदिहं त्वामहं तदा ॥ विधास्यामि
सुहृष्टं ज्ञो । इत्युक्तवाऽगमदप्रतः ॥ २५ ॥ यावदेव व्रजत्यग्रे । कियत्यपि हि तावता ॥ एका-
हः कितवः कश्चि-सं जगादातिधूर्त्तधीः ॥ २६ ॥ कुमार भृशु वृत्तांतं । यदागात्प्राक् पिताव-
ते ॥ तदा मया सहस्रं तु । दीनाराणां च हारितं ॥ २७ ॥ जञ्जाटितस्तदाहं तै-र्द्युतकारैः क-
ट्टकिञ्चिः ॥ मिलित्वा परितः संरथैः । काकैर्धुक इवाहनि ॥ २८ ॥ तदाहं त्वत्पितुः पार्श्वे ।

गत्वा धनमयाचित्रं ॥ सोऽप्युवाच ग्रहणकं । दत्त्वाऽनुहि धनं धनं ॥ ७९ ॥

ततो मया पुनः प्रोक्तं । गेहस्वर्णगवादिकं ॥ द्यूतव्यसनतः सर्वं । गतं मे किं ददामि ते
॥ ३० ॥ सोऽवोचत्तर्हि गृह त्वं । न दास्ये ते च किंचन ॥ तदा ताडयितुं तन्ना । मां च द्यू-
तकृतः पुनः ॥ ३१ ॥ विमृष्टं च मया पश्चात्तमारयिष्यति माममी ॥ अतः स्वांगं किमप्य-
स्य । दत्त्वा गृहान्पदं धनं ॥ ३२ ॥ चरणान्यां च हस्तान्यां । विना न स्यात्कप्रंचन ॥ अ-
तो मयाचक्षुरेकं । मुक्तं ग्रहणके तदा ॥ ३३ ॥

अत्र यावत् स्थितः श्रेष्टी । तावन्नासीद्धनं मम ॥ लात्वा नेत्रं गतस्तेन । पिता ते नगरं
निजं ॥ ३४ ॥ गृहीत्वा मेऽधुना द्रव्यं । नेत्रमर्पय सत्वरं ॥ यतोऽनेन विना ज्ञाति । न सुखं
मामकं किल ॥ ३५ ॥ इत्युक्तिं तस्य श्रुत्वासौ । निदध्यौ स्वीयमानसे ॥ अनेनाश्रुतपूर्वं मे
। गदितं किं करोम्यतः ॥ ३६ ॥ अथवा चिंतया किं मे । यन्नाद्व्यं तन्नाविष्यति । जुषस्मितं प-
रं द्रव्यं । किं त्यजामि सुधाधुना ॥ ३७ ॥ संप्रधार्य मनस्येवं । गृहीत्वा तद्धनं च तं ॥ प्रत्यु-
वाच समेतद्रव्यं । समोत्तारि त्वया प्रगे ॥ ३८ ॥ चतुःपथे चरंतं तं । कुमारं वीक्ष्य चापरे ॥

त्वत्वारो वशिजो धूर्त्वा । वादमेवं प्रचकिरे ॥ ३९ ॥ तेषु चैकोऽवदनीरं । समुद्रस्य हि मी-
यते ॥ गंगाया बालुका चापि । न स्त्रियश्चरितं पुनः ॥ ४० ॥ द्वितीयः समाह जो मित्र ।
नो वारुणं पुनरीदृशं ॥ यथा स्त्रीचरितं प्रोक-मन्यमानद्वयं तथा ॥ ४१ ॥ तृतीयः प्रोचिवात्
किं नो । वदसीडमनर्गवं ॥ सुजाषितानि नो वेत्ति । पूर्वसूरिकृतानि वा ॥ ४२ ॥ यत नक्तं-
सुखदुःखजयपराजय-जीवितमरणानि ये विजानंति ॥ मुह्यंति तेऽपि नूनं । तत्त्वविद-
श्चेष्टिते स्त्रीणां ॥ ४३ ॥ प्राप्तुं पारमपारस्य । पारावारस्य पार्यते ॥ स्त्रीणां प्रकृतिवक्राणां ।
दुश्चरित्रस्य नो पुनः ॥ ४४ ॥ अतोऽन्यद्वयमानस्य । पारगाः केऽपि नूतनं ॥ संति संतो बु-
द्धिमंतो । न हि स्त्रीचरितस्य तु ॥ ४५ ॥ चतुर्थेन ततः प्रोक्तं । धीमानयमुपागतः ॥ स्फोट-
यिष्यति संदेहं । वादं मा कुरुश्रोतं ॥ ४६ ॥ अप्र तयोऽपि संनूय । नूयोऽजडपंश्चतुर्थकं ॥
धीमानयं तदा मान-मस्मदुक्तं करोति चेत् ॥ ४७ ॥ तुर्योऽवदत्तदा चैवं । यस्य मानस्य वो
रुचिः ॥ तत्कारिष्यत्यसौ बुद्ध्या । बुद्धेः किं नाम दुष्करं ॥ ४८ ॥ तेऽगदन् दूरसंस्थाया ।
गंगायाः किमु कथ्यते ॥ समीपस्थसमुद्रस्य । मानमेतेन कारय ॥ ४९ ॥ रत्नचूडस्तु तुर्ये-

ए । तथा प्रोत्साहितस्तदा ॥ समुद्गनीरप्रमिति । यथांगिकृतवानयं ॥ ५० ॥ एकीज्जु ततः सर्वे । जगदुस्तंपतीदृशं ॥ करिष्यस्यविधमानं चे-तदास्मत्कमला तव ॥ ५१ ॥

नो चेत्तदा वयं सर्वा । गृहीष्यामस्तव श्रियं ॥ इत्युत्तवा चकिरे तत्र । साक्षिणस्तैः शा-
 दाशयैः ॥ ५२ ॥ रत्नचूडस्ततो दध्यौ । पित्रा मे यादृशाः पुरा ॥ इदृत्याः कषिता लोका-
 स्तादृशा एव केवलं ॥ ५३ ॥ अत उत्तारके यामि । नृपोऽप्यत्रेदृशोऽस्ति वै ॥ सोऽपि चैरसं-
 कटे केता । नवित्री का गतिस्तदा ॥ ५४ ॥ इहं विमुद्ध्य स स्थानं । जगाम सरलाशयः
 ॥ तथा च चिंतयामास । संकटान्मोहमात्मनः ॥ ५५ ॥ अमीषां हंत धूर्त्ताना-मतिधूर्त्तवि-
 या जयः ॥ दवस्येह प्रतिदवो । यतो देय इति श्रुतिः ॥ ५६ ॥ अतिधूर्त्तविषां स्थानं
 । विचिंत्य गणिकागृहं ॥ जगाम रणघंटाया । वेदयायाः स निकेतनं ॥ ५७ ॥ कित-
 वार्पितदीनार-सदृसं स समर्पयत् ॥ तुष्टयातस्तया चक्रे । तस्य गौरवमुच्चकैः ॥ ५८ ॥ के-
 लिकौतूहलोन्मुक्तं । तं वीक्ष्य गणिका जगौ ॥ किं सचिंत इव स्वामिन् । दृश्यसे वद का-
 रणं ॥ ५९ ॥ यथातथं निवेद्यासा-बुत्तरं पृष्टवान् पुनः ॥ सापि दानवशीज्जता । तस्य तथ्यं

न्यवेदयत् ॥ ६० ॥ भृणु सुंदर यः कश्चि-दैवादैदाक्षिको नरः ॥ इहायाति धनं तस्य । गृहं-
त्येते सुनिश्चितं ॥ ६१ ॥ गृहीतस्य धनस्यैकं । ज्ञागं लाति महीपतिः ॥ सचिवस्तु द्वितीयां-
जं । श्रेष्ठी तृतीयकं पुनः ॥ ६२ ॥ आरक्षकश्चतुर्थीशं । पुरोधाः पंचमं तथा ॥ षष्ठं ज्ञागं च
मन्माता । यतः सा सर्वबुद्धिदा ॥ ६३ ॥

अतः स्त्रीवैयमादस्व । यथावाज्यां प्रगम्यते ॥ तत्रस्थितस्त्वं मन्मातुः । श्रोष्यसि स्व-
यमुत्तरान् ॥ ६४ ॥ तथाकृतेऽमुना साकं । रात्रौ सागात्प्रसूयहं ॥ दृष्ट्वा तां यमधंटावक् ।
केयं बाला सुते वद ॥ ६५ ॥ रणधंटावदन्मातः । श्रीदत्तश्चेष्टिर्नंदिनी ॥ रूपवत्यन्निधानेयं
। वयस्या मम विद्यते ॥ ६६ ॥ एवैकवारं मिलति । नाद्य मे मिलिता दिने ॥ तदर्धमागता-
मेतां । लात्वाऽयाता त्वदंतिके ॥ ६७ ॥ अत्रांतरे समायाता-श्वत्वारस्ते वणिग्ब्रूवाः ॥ मा-
यां कृत्वा जगुहे ये । रत्नचूडक्रयाणकं ॥ ६८ ॥ वरासनोपविष्टास्ते । गदिता यमधंटाया ॥
सांयात्रिकोऽत्र ज्ञोः कश्चि-दागतः श्रूयतेऽमुना ॥ ६९ ॥ नमित्युचुस्ततः सर्वे । पुनः सा
निजगाद तान् ॥ नवतां समन्तद्वानो । नलिता वा निवेद्यतां ॥ ७० ॥

आसीन्न इत्यवोचंस्ते । कथा रीत्याथ सा जगौ ॥ ततस्ते कप्रयामासुः । सर्वे मायाव-
चेष्टितं ॥ ३१ ॥ तत् श्रुत्वा साऽवदद्वानि-र्नवित्री जवतां ननु ॥ कथमित्युच्चरे तां ते । सा-
गदन्निजि नोच्यते ॥ ३२ ॥ नक्तं च—दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यं । रात्रौ नैव च नैव च ॥ सं-
चरन्ति गङ्गाधूर्ता । वटे वरसुचिर्यथा ॥ ३३ ॥

तथाप्यत्याग्रहपरान् । वीक्ष्य साऽवदद्वक्त्रका ॥ यद्विष्टवस्तुन्निर्यान-पूरणं तेन वः ह्ययः
॥ ३४ ॥ तेऽवोचन् कूटवस्तूनि । संति गेहे बहूनि नः ॥ तैः पोतं पूरयिष्यामो । यैरसौ क-
प्रयिष्यति ॥ ३५ ॥ अथाह धीमती सा तान् । यद्यसौ मशकास्प्रजिः ॥ पोतं कारयिता पू-
र्यै । तदा किं त्र्योः करिष्यथ ॥ ३६ ॥ तेऽजडपत्नीदृशी बुद्धिः । कथं तस्य जविष्यति ॥ य-
तोऽनौ बालको बुद्धि-वृद्धानां हि जवेद्भुवि ॥ ३७ ॥ नक्तं च—यदेकः स्थविरो वेत्ति । न तत्त-
रुणकोटयः ॥ यो नृपं तत्तया हन्ति । वृद्धवाक्यात्स पूज्यते ॥ ३८ ॥

अका जगाद जूयोऽपि । नैकांतो विद्यते ह्ययं ॥ बालकोऽपि सुधीः कश्चि-द्दोहकोऽभूद्य-
था पुरा ॥ ३९ ॥ को रोहक इति पृष्टे । सा जगाद वचस्विनी ॥ प्रवंतीनगरीपार्श्वे । ग्रामोऽ-

रितः नटमङ्गकः ॥ ८० ॥ कुशीलवनटस्तत्र । तस्य प्रेमवती प्रिया ॥ तयोः सुतो रोहका-
ख्यो । बुद्धिद्विस्मयितः ॥ ८१ ॥ स बालजावतः क्रीडां । करोति विविधां सदा ॥ जोज-
नावसरे माता । तंप्रतीहं प्रजल्पति ॥ ८२ ॥ वत्सगन्धाधुना गेहे-ऽन्यथा दास्ये न जोजनं ॥
तथाप्युत्सुरमायाति । सा ददाति च जोजनं ॥ ८३ ॥

संसारानित्यतायोगा-न्माता तस्य दिवं गता ॥ कन्यां रुक्मिणीं नाम्नीं । तत्पिता प-
रिणीतवान् ॥ ८४ ॥ क्रीडां कुर्वन्मथ तं । वीक्ष्य सापि तस्माददत् ॥ अंवावचनविश्वस्तः ।
पुर्ववत्स समागतः ॥ ८५ ॥ परं माता तदा सा तु । दारं दत्वा गता बहिः ॥ वेदातिक्रम-
तस्तस्य । जोजनं न प्रयच्छति ॥ ८६ ॥ इहं कदाचिन्न प्राप । कल्पवर्त्तं स बालकः ॥ वैका-
लिकं कदाचिन्न । तेनासौ दुर्वोऽज्जवत् ॥ ८७ ॥ तं तथाविधमादोक्य । पिता प्रोवाच वत्स
हे ॥ स्वमातुः स्मरसि त्वं किं । दुर्वो येन दृश्यसे ॥ ८८ ॥ सोऽवोचत्सत्यज्ञाषिण्यां । स-
त्यां मातरि तात मे ॥ कथं कूटप्रवादिन्या । मातुः स्मरणमिष्यते ॥ ८९ ॥ कुशीलवस्त-
तोऽवादीत् । कथं सा कूटज्ञाषिणी ॥ कस्मादियं सत्यज्ञाया-ज्ञाषिणीति प्रजल्पतां ॥ ९० ॥

रोदकोऽप्यवदत्तात् । पश्चाद्दास्ये न ज्ञोजनं ॥ इत्युक्तवापि प्रयच्छन्ती । तेन सा कूटज्ञापिणी ॥ ७१ ॥
 यदामौ ज्ञापते पश्चात्तदास्ये तव ज्ञोजनं ॥ तदा नैव ददात्येषा । तेनेयं सत्यज्ञापि-
 णी ॥ ७२ ॥ तत् श्रुत्वा ज्ञोजनं सार्द्धमात्मना कारयत्यसौ ॥ तदा न कुर्यात्सा तस्य ।
 स्नानमानाङ्गिरवम् ॥ ७३ ॥ तस्यास्ततोऽपमानार्धमन्यदा पितुरग्रतः ॥ जत्सुरमागतस्या-
 नौ । निजायां प्रोच्चिवानिदं ॥ ७४ ॥ पुमानयं गृह्णाद्याति । यूयं पश्यत पश्यत ॥ इत्युक्तं त-
 स्य श्रुत्वा स । जज्ञेऽरागी प्रियांप्रति ॥ ७५ ॥ अरागकारणं तस्माद् । ज्ञात्वा साद्वस्म रो-
 दकं ॥ यानं दापय वत्स त्वं । त्वत्सवितुर्ममाधुना ॥ ७६ ॥ सोऽज्ञापिन्ति तदा मानं । दापया-
 मि यदा मम ॥ शुश्रूषां त्वं करोऽप्युच्चैरन्यथा न कदाप्यहम् ॥ ७७ ॥ साब्रवीज्ञोजनं तु-
 न्यम् । तिस्रश्च स्नानमेकज्ञः ॥ दिने दास्यामि ते नित्यम् । देवस्य शपथो मम ॥ ७८ ॥

मानशानाय तस्याः स । एकदा पितरंप्रति ॥ जायां निर्दिश्य चावादीत् । पश्यासुं नर-
 मागतं ॥ ७९ ॥ तत् श्रुत्वा स नटो दध्यौ । यादृशोऽयं पुमान् किल ॥ पुरातनोऽपीदृगेव ।
 निर्दोषेयं ततः प्रिया ॥ ८०० ॥ सानुरागस्ततो जज्ञे । रुक्मिण्यां स कुशीद्वयः ॥ करोति

रोहके त्रिकिं । सापि बुद्धिवशीकृता ॥ १ ॥ अत्यदा रोहकः पित्रा । सममुल्लयिनीं पुरीं ॥
 दृष्टुं जगाम तातेना-नुशिष्टः स तदा गिरा ॥ २ ॥ नगर्यां वत्स मे वेला । लग्न्यति घना
 ततः ॥ स्थेयं सिपानदीमध्ये । वलमानेन च त्वया ॥ ३ ॥ नमित्युत्तवा विशालां स । सु-
 विशालां विलोक्य च ॥ गत्वा सिप्रां स्थितस्तत्र । प्रतीकृणकृते पितुः ॥ ४ ॥ बालक्रीडावशा-
 त्सोऽपि । लिखित्वा सकलां पुरीं ॥ यावत्तस्थौ नृपस्ताव-तत्रागादरिकेसरी ॥ ५ ॥

नृपमन्यर्णगं वीक्ष्य । स प्राह कोऽनवर्जितः ॥ अनाधामिव किं नाथ । नेत्सीमां त्वं पु-
 रीं मम ॥ ६ ॥ उदारं तद्वचः श्रुत्वा । यावदग्रे स पश्यति ॥ तावद्गुणमयीं रम्यां । ददर्श
 नगरीं निजां ॥ ७ ॥ सार्धकं वचनं श्रुत्वा । विज्ञानं च तथाह्वितं ॥ राजा चित्ते चमच्चक्रे । धीमान्
 यद्बालकोऽप्यसौ ॥ ८ ॥ नृपः स्वसेवकान् प्राह । कोऽयं कस्य सुतस्तथा ॥ तेऽवोचान् रोह-
 कात्निख्यः । कुशीलवनटाःमजः ॥ ९ ॥ ततो राजान्यमार्गेण । गत्वा रंत्वा बहिः पुनः ॥ ह-
 स्तो जगाम स्वपुरीं । स्वग्रामं बालकोऽपि च ॥ १० ॥ चतुःशतीनवनव-र्युत्तरा मंत्रिणः पुरा
 ॥ विद्यंते पुनरेकं स । महामंत्रिणमीदृते ॥ ११ ॥

तस्य बुद्धिपरीक्षार्थं । नृपो नृप्येन केनचित् ॥ अवीवदन्नटग्राम-जनानेवं विशारदः ॥
 ॥ ११ ॥ अस्मद्वत्साय विस्तीर्णं । एकद्वयमयस्तथा ॥ जुतुंगः स्तंजनीनश्च । प्रासादः का-
 र्यतामिति ॥ १३ ॥ आदेशं दुर्धटं मत्वा । ग्रामीणा एकतोऽमिलन् ॥ तथा विमर्शयामासुः ।
 परं बुद्धिर्न जायते ॥ १४ ॥ नदा रोहक आगत्य । जगाद जनकंप्रति ॥ उड्डीयतां नोजनायो-
 -स्सुरः संपद्यते पितः ॥ १५ ॥ नटः प्राह्राशनं वत्स । तव स्मरति नो मम ॥ क्षुब्धदेशो य-
 तो राज्ञा । दत्तोऽस्ति ग्रामवासिनां ॥ १६ ॥ रोहकोऽप्यवदत्तात् । क आदेशो महीभुजा ॥ द-
 तो येनाखिलो लोकः । संचित इव दृश्यते ॥ १७ ॥ आदेशे कथिते सोऽवक् । पूर्वं नोज्यं
 विधीयतां ॥ पश्चादुत्थायं वो वक्षिष्ये । ततस्ते नोजनं व्यधुः ॥ १८ ॥ नोजनानंतरं राज-गु-
 र्वप्रति सोऽवदत् ॥ शिलेयं विद्यते दीर्घा । तथोच्चा पर्वतेऽत्र नोः ॥ १९ ॥

नृनृजिवेदितवासो । नविष्यत्यनया खलु ॥ परं धनादिकं सर्वं । राज्ञा देयं विनिर्मितौ
 ॥ २० ॥ राज्ञे तदुक्तमाचख्य-वागत्य नृपपूरुषः ॥ पुना राज्ञान्यदा प्रैषि । समेषोऽसौ नदंतिके
 ॥ २१ ॥ कथापितं च मेपोऽयं । पोष्यः प्रतिदिनं त्वया ॥ न पुनः स्मृज्यदेहोऽयं । कार्यः कार्यवि-

दा सदा ॥ २२ ॥ संपुष्य निज्जुतं तं च । दरीयत्येकदा वृकं ॥ तथा तस्य ततो जङ्गे । न स्थू-
लावयवः स च ॥ २३ ॥ तं वृत्तांतमप्य ज्ञात्वा । कुर्कुटः प्रहितोऽन्यदा ॥ कथापितं तथैकोऽयं
। योधनीयस्त्वयाऽनघ ॥ २४ ॥ सन्मुखं दर्शितादर्शः । स्वदेहप्रतिबिंबवान् ॥ स योधितश्चि-
रं तेन । कुतङ्गेन कलावता ॥ २५ ॥ अन्यदा प्रेषयामास । तिलानां शकटं तथा ॥ ज्ञापयामा-
स यंत्रेऽभू-स्तैलं निष्पीड्य नोऽर्पय ॥ २६ ॥ अधोमुखेन मानेन । परं ग्राह्यास्तिता इमे ॥ तेनैव
संमुखेनाहो । तैलं देयं पुनस्त्वया ॥ २७ ॥ आदर्शपृष्ठज्ञगेन । तिलान् दात्वा स रोहकः ॥
तस्य सन्मुखज्ञगेन । तैलं स्तोके ददौ तदा ॥ २८ ॥

पुनर्वृद्धगजो राज्ञा । प्रहितोऽपटुदेहकः ॥ ज्ञाणितं चास्य मरणं । यदा जवति मे तदा
॥ २९ ॥ न कथ्यमकथयित्वा । न स्पर्शं पुनरादरात् ॥ ततो मृते गजे राजा । विह्वसस्तेन
धीमता ॥ ३० ॥ तृणं नास्ति गजः स्वामिन् । नीरं पिबति नैव च ॥ न दात्युच्छ्वासनिः-
श्वासा । राजाऽजक् तर्हि किं मृतः ॥ ३१ ॥ स प्राह निगदत्येतत् । देवो नैव वदाम्यहं ॥ इ-
त्युत्तवा स गतो गेहं । पुनः राजा परेद्यवि ॥ ३२ ॥ तेनाऽकारयदस्तोकां । वर्त्ति सदा लुका-

मयी ॥ सोऽपि तां दुर्धटा मत्वा—ऽकप्रयन्नुपतिप्रति ॥ ३३ ॥ पुरातन्याः खंडमेकं । तस्याः
संप्रेष्यतामिह ॥ यथा तदनुमानेन । नञ्चा सा क्रियते मया ॥ ३४ ॥

आख्यापयन्नुपो नूयो । नरेण तंप्रतीदृशं ॥ यदत्र न पुरीमध्ये । मिष्टपानीयकूपकः ॥
॥ ३५ ॥ तत्रस्थोऽनः कोऽपि कूपः । प्रहेयो मिष्टनीरयुक् ॥ विमृश्य सोऽपि तं प्राह । आ-
सीताः कूपका इमे ॥ ३६ ॥ आनीयमाना नगरीं । नयात्पश्चाद्वर्तयमी ॥ अतो नागरिकः
कोऽपि । कूपः प्राक् प्रेष्यतामिह ॥ ३७ ॥ तेनात्तयं यथा बध्वा—ऽनयामि नगरीं त्वहं ॥
तत् श्रुत्वा नृपतिर्दधौ । सत्यं धीमानयं खलु ॥ ३८ ॥

अन्यदाऽकारयामास । नृपतिस्तं स्वसन्निधौ ॥ व्यवस्थयानया सद्यः । परस्परविरुद्धा-
॥ ३९ ॥ क्षुधितेन समेतव्यं । न कार्यं ज्ञोजनं न च । तृपितेन तथा नैव । न पेयं वारि कु-
त्रचित् ॥ ४० ॥ समलागेन नागभ्यं । स्नानं कार्यं न च त्वया ॥ केनापीह न यानेन । पा-
दचारेण नैव च ॥ ४१ ॥ नाऽप्यथा न च मार्गेण । न रात्रौ न दिने तथा ॥ न कुष्ठे न सि-
ते पक्वे । न जायायां न चातपे ॥ ४२ ॥ रिक्तहस्तेन न प्राज्ञ । न सढौकनपाणिना ॥ स

राजपुरुषात् श्रुत्वा । सकलं तद्वचस्ततः ॥ ४३ ॥ सुशीतलफलास्वादात् । क्षुत्तृद्वाधानिरा-
कृतः ॥ पीत्वा पयश्च श्रीखम्बो-द्वर्तनान्मलवार्जितः ॥ ४४ ॥ हुंडमारुह्य पादान्यां । स्पृशन्
जूमिं समंततः ॥ सितपद्मस्य प्रतिप-द्दिनेऽदृष्टसुधाकरे ॥ ४५ ॥

संध्यायां मार्गमध्येन । चालिनीधृतशीर्षिकः ॥ मुक्तिकायुकपाणिश्च । समागन्मृपसन्नि-
धौ ॥ ४५ ॥ त्रिजिर्विभोपकं ॥ अग्रस्थां मुक्तिकां दृष्ट्वा । राजावोचदिदं किमु ॥ स प्राह य-
स्याः पतयो । जतंतः सोपढौकिता ॥ ४६ ॥ ततो रोहकमादाय । राजागाद्यासवेद्रमनि ॥ त-
त्र तद्वपु च सुव्याप । गंगापुलिनकोमले ॥ ४७ ॥ निज्ञाणस्य नृपस्यासौ । पादसंवाहनापरः
॥ आंतत्वाद्वात्रजावाञ्च । प्रमीलां प्राप रोहकः ॥ ४८ ॥ ततो निज्ञाविहीनेन । राज्ञासौ ज-
ह्यपतोऽपि च ॥ यदा न वक्ति स तदा । लक्षयाहृत्य बोधितः ॥ ४९ ॥ कथितं च प्रमुक्तोऽ-
सि । न सुप्तोऽस्मीति सोऽवदत् ॥ राजा प्राह तदा किं मे । नोत्तरो विहितस्त्वया ॥ ५० ॥
स जगाद सचितोऽहं । तदासं तेन नावदं ॥ का चिंतेति नृपेणोक्ते । सोऽब्रवीच्चक्षुषु नृपते ॥ ५१ ॥
अजाया नृदरे लिङ्गीः । को बध्नातीह कथ्यतां ॥ नृपेणोचे त्वमेवैतत् । कथयासौ ततो-

ऽपवत् ॥ ५९ ॥ अस्याः संवत्सेको वायु-रुद्धरे तिष्ठति प्रज्ञौ ॥ तेनेमा भुटिकाकल्पा । जायते
 नृपसत्तम ॥ ५३ ॥ ज्ञेयं द्वितीययामेऽपि । पूर्वयामसमं समं ॥ किंतु जागरणे हेतु-र्विज्ञे-
 योऽत्र बुद्धिदकः ॥ ५४ ॥ चिंतहेतुस्तथा पृष्ठः । स जगादाकृतं प्रज्ञौ ॥ कपिष्ठफलमभाति
 । गजो जगं च मुंचति ॥ ५५ ॥ परं मध्यस्थितं सारं । सोचनान्न तु दृश्यते ॥ तच्च कुत्र
 ब्रजत्येवा । चिंता से हृदि वर्तते ॥ ५६ ॥ राजाह कारणं ब्रूहि । सम्यग् ज्ञातं त्वमेव ज्ञोः
 ॥ स प्राह तस्य तुंक्ष्ण-भिना सर्वं प्रपच्यते ॥ ५७ ॥ एवं तृतीययामेऽपि । सर्वं निष्पादि-
 कं तथा ॥ परं जागरणे हेतु-र्वस्त्राघातोऽत्र कीर्यते ॥ ५८ ॥ चिंतानिदानं सोऽवोच-दम्बं
 दृष्ट्वा यदुज्ज्वलाः ॥ दंष्ट्राः श्रवन्ति राजेन्द्र । तत्किं कारणमुच्यतां ॥ ५९ ॥

राजा प्राह त्वमेवेह । कथयासौ जगौ ततः ॥ दंष्ट्रा हि दुग्धनिष्पन्ना । मुंचन्तीह ततो
 जलं ॥ ६० ॥ इहं चतुर्थयामेऽपि । प्रमीलादिप्रकीर्तनं ॥ बोधनं तर्जनेनेह । चिंतहेतुमधोऽव-
 दत् ॥ ६१ ॥ कियंतः संति जनका-स्तत्र चिंता ममेति च ॥ तन्निशम्य विषसात्मा । राजा-
 ऽवक् किं ब्रवीषि रे ॥ ६२ ॥ सोऽवदत्पंच पितर-स्तत्र संति नराधिप ॥ कूटं चेन्मन्यसे मा-

ता । प्रमाणं ते तदाधुना ॥ ६३ ॥ ते के राज्ञेति संपृष्टे । सोऽवदकुञ्जकारकः ॥ वृश्चिको रज-
कश्चैव । मंडुरारकको नृप ॥ ६४ ॥ ततोऽग्नौ मातरं प्राह । कति मे पितरो वद ॥ कर्णौ पि-
थाय साऽवोच-दत्स किं जलपितं त्वया ॥ ६५ ॥

एक एव जगन्मान्य-स्त्ववासीजनको ननु ॥ इत्युक्तोऽपि यदा जूषो । सुमोच न कदा-
ग्रहं ॥ ६६ ॥ ऋतुस्नानानंतरं सा । कुञ्जकारादिदर्शनं ॥ तदास्य कप्रयामास । तत् श्रुत्वा
स चमत्कृतः ॥ ६७ ॥ पुना रोहकमपृष्ट-त्कथं ज्ञातं त्वया ह्यदः ॥ सोऽवक् लतादिदानेन ।
चत्वारोऽप्यनुमेतिरे ॥ ६८ ॥ पंचमः सर्वादिक्रत्वामी । लोकपाल इवोत्तमः ॥ पिता श्रीजि-
तशत्रुस्ते । बभूव जूवि विश्रुतः ॥ ६९ ॥ तन्निशम्य मुदा राजा । मुख्यं तं सर्वमंत्रिषु ॥
चकार राज्यचिंतां च । तस्मिन् सर्वा न्यवीविशत् ॥ ७० ॥ तस्य बुद्धिबलेनासौ । प्रौढानपि
महीभुजः ॥ हेतया साधयामास । शौर्यार्हुद्धिवलं वरं ॥ ७१ ॥ एवं बुद्धिबलोपेता । ज्ञेयेषु
केऽपि बालकाः ॥ अतो बालस्य न मौग्ध्यं । चिंत्यमेकांततस्त्वया ॥ ७२ ॥ इत्युक्ते यावदु-
स्थु-स्ते चत्वारोऽपि धूर्तका ॥ पादुकाकारकस्ताव-त्तत्रागाद्धर्षसंयुतः ॥ ७३ ॥ पूर्ववत्स तथा

पृष्ठः । सर्वं वृत्तान्तमब्रवीत् ॥ ततः सा कथयामास । तव लानो न दृश्यते ॥ ७४ ॥ सोऽ-
प्यन्नाणीनममात्यन्त-मत्र लानो न विष्यति ॥ सर्वस्वग्रहणे तस्य । यतो मे हृष्टता ज्ञेवेत् ॥
७५ ॥ सागदत्तव हीनस्या-धिकवाञ्छनयानया ॥ मूलनाशो ध्रुवं ज्ञावी । सोमशर्मपितुर्य-
था ॥ ७६ ॥ सोऽवदत्कः सोमशर्मा । पितुस्तस्य कथं ह्यज्ञत् ॥ मूलनाशस्ततः साह । कथ्य-
मानं मया शृणु ॥ ७७ ॥

पुरैकस्मिन्महाग्रामे । बहुश्रुद्वचा भ्रमन् ॥ सकृन् वनतरान् प्राप । नवसक्तुकपर्ब-
णि ॥ ७८ ॥ ततः संध्याक्षणे कुञ्ज-कारगेहे जगाम सः ॥ कुञ्जं सक्तुजिरापर्य । सुष्वाप च
महीतेव ॥ ७९ ॥ सुप्तोऽनौ चिंतयामासा-मीजितर्त्तस्यामि कुर्कुटीं ॥ जनिष्यते स्तोक्का-
ला-दपत्यानि बहूनि सा ॥ ८० ॥ ततोऽहं तानि विक्रीय । गां च तज्जनितैः पुनः ॥ तदप-
त्यैस्तु नडवां । ततो मेऽश्वश्वसंहतिः ॥ ८१ ॥ तदाहं घोटकान् सर्वान् । विक्रीय इविषां ब-
हु ॥ अर्जयित्वा च सङ्गेहं । कारयिष्यामि हर्षदं ॥ ८२ ॥ ततोऽहं रुक्मिणीनाम्नो । शुक्ला-
ह्मणवंशजां ॥ कन्यामुदाह्य सोत्साहं । ज्ञेद्वये वैषयिकं सुखं ॥ ८३ ॥ ततः सत्पुण्ययोगेन

। पुत्रो मे जविता वरः ॥ सोऽसुखं सोमशर्मोति । प्रदास्ये तस्य नाम च ॥ ८४ ॥ तदा मे
 नृपसन्मानं । घोटकक्रयविक्रयात् ॥ जविष्यति क्षतो लोकैरपि जक्तिः करिष्यते ॥ ८५ ॥
 सर्वसौख्यमये काले । व्रजतीढं कदाचन ॥ रुदंतं वीक्ष्य तं बालं । वह्निष्यामि प्रियांप्रति ॥
 ॥ ८६ ॥ अये किं रोदयस्येनं । तदा सेहं गदिष्यति ॥ जत्रतां वल्लजोऽयं चेत्तदा रक्त सां-
 प्रतं ॥ ८७ ॥ तथेति गदिते क्रोधो । जविष्यति मम भुवं ॥ ततः पादप्रहारेण । हनिष्यामि
 निजां प्रियां ॥ ८८ ॥ पूर्वोक्तं सकलं चित्ते । चिंतितं तेन दुर्धिया ॥ पादप्रहारदानं तु । प्र-
 त्यक्षं विहितं तदा ॥ ८९ ॥ तत्प्रहारवशात्कुंजः । क्षातखंडो बभूव सः ॥ कियंतः सकवः
 पश्चाद्वातेन प्रेरिता ययुः ॥ ९० ॥

जस्मीज्जता कियंतश्च । जूमिज्जस्मनि संस्थिताः ॥ लोऽन्मूलं गता एवं । सकलास्तस्य
 सक्तवः ॥ ९१ ॥ तथापि पाडुके चैते । गते जानीहि संप्रति ॥ यतो लोऽन्स्तवैतान्यां । जा-
 तो धनतरः किल ॥ ९२ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं सोऽवक् । मां हृष्टं प्रविधाय सः ॥ चेह्नास्यति
 तदा लाजो । जविष्यति जगौ तु सा ॥ ९३ ॥ करिष्यति प्रहृष्टं त्वा-मेकवाक्येन सोऽधुना

॥ यतोऽन्यायवृषस्यात्र । पुत्रो जातोऽस्ति संप्रति ॥ ८४ ॥ राजगेहं सुतेत्परया । किं त्वं ह्ये-
ष्टोऽप्रवा नहि ॥ इतीरिते हृष्टतैव । सम्मता दृश्यते तव ॥ ८५ ॥ तन्निशम्य गतो यावत् । स गे-
हं तावदागतः ॥ कितवोऽयं तथा पृष्टः । स्ववृत्तांतं न्यवेदयत् ॥ ८६ ॥ तदाकर्ण्य जगौ सा-
पि । कूटबुद्धिरहो तव ॥ तथापि यद्वनं तस्य । दत्तं तन्नोचितं कृतं ॥ ८७ ॥ सोऽजडपत्नस्य
सर्वस्व—ग्रहणेऽयं मया किल ॥ सत्यं कारोऽर्पितो नूनं । सावोचनकृतं तव ॥ ८८ ॥

सोऽवदत्तं न पश्यामि । मनुष्यं भुवनेऽखिले ॥ यो हि गृह्णाति मद्वित्तं । ततः सोऽवाच
तंप्रति ॥ ८९ ॥ कोऽयं वाऽखर्वगर्वस्ते । बुद्धिमान् यन्नरो भुवि ॥ विधेरपि श्रियं लाति । सु-
बुद्धिरिव बुद्धितः ॥ १ ॥ कोऽयं सुबुद्धिस्तेनेति । पृष्टे साप्यगदत्पुनः ॥ पृथ्वीन्मृगणनगरे ।
पृथ्वीचंद्रोऽनवनन्तपः ॥ २ ॥ मंत्री सुबुद्धिस्तस्यासीत्—सुबुद्धिर्न राजासुरः ॥ राज्यचिंताकरो नि-
त्यं । नूनं ऊनपदप्रियः ॥ ३ ॥ राज्ञः पुत्रेऽन्यदा जाते । प्रवृत्ते च महोत्सवे ॥ षष्ठीजागरणे
रात्रौ । सोऽगातज्ञायमीक्षितुं ॥ ४ ॥ दत्त्वा च तांबूलं तत्र । धवलाग्निं तथैव च ॥ प्रसुप्ते का-
मिनीवर्गे । व्योमनि ध्वनिरित्यनूत ॥ ५ ॥ व्याधोऽयं जविता नूनं । गते कावे कियत्पयि ॥

तथा चैकतरं जीवं । सदा व्यापादयिष्यति ॥ ६ ॥ तन्निशम्य विषसात्मा । सुबुद्धिर्धातवान्
न हृदि ॥ राजजातोऽपि नैवायं । राज्ययोग्यः प्रदृश्यते ॥ ७ ॥

द्वितीयेऽपि सुते जाते । षष्ठ्यां सोऽस्थानथा निद्रि ॥ तत्रैवं शब्दमश्रौषीत् । कौदिको
ज्विता ह्ययं ॥ ८ ॥ तदा सदा बलीवर्द्धो—ऽस्यैको ज्ञात्री गृहे खलु ॥ तत् शुत्वा हृदये दृष्ट्या—व-
सावपि न ज्ञायवान् ॥ ९ ॥ पुत्री जातान्यदा राहू—स्तथा षष्ठ्यामपि त्वयं ॥ तथैव स्थितवा-
नेव । शब्दं शुश्राव चोच्चकैः ॥ १० ॥ एषा वारवधूः पुत्री । ज्ञाविनी क्रमयोगतः ॥ नरोऽ-
स्या ज्वने त्वेक । अयास्यति दिनं प्रति ॥ ११ ॥ इतीरितं निशम्यसौ । चिंतयामास मान-
से ॥ दशोदशी चेत्सर्वेषां । ज्ञात्री राज्यक्षयस्तदा ॥ १२ ॥ चिंतयित्वेत्थसौ यावत् । स्थि-
तो गंज्जीरमानसः ॥ तावताऽचिंतितं तत्र । परचकं समागतं ॥ १३ ॥ अल्पज्ञान्यस्ततो राजा
। मुहं कृत्वा चिरं रणे ॥ एकोऽपि पंचतां प्राप । धरातीर्थवशात्तदा ॥ १४ ॥

राजपुत्रौ तथामात्यः । केऽपि पौरजनाः पुनः ॥ दिशो दिशस्तदा नष्टा । जीवन्नाहं पु-
ष्कं पुष्कं ॥ १५ ॥ उद्धातमनुजै राज—पुत्री बालवशाद्धता ॥ ततोऽन्यत्र पुरे गत्वा । विक्रेतुं

विधृता पथि ॥ १६ ॥ अत्यन्ताङ्गिररूपां तां । दृष्ट्वा कापि पणांगना ॥ समर्प्य धनसंदोहं । ज-
ग्राह्याग्रदसंयुता ॥ १७ ॥ राजपुत्रावप्यङ्गतां । व्याधकौलिककर्म्मिणौ ॥ डुःपूरोदरज्जृत्यर्थं ।
किं न कुर्वीत मानवाः ॥ १८ ॥ जकं च-मानं मुंचति सेवते रिपुजनं दीनं वचो ज्ञाषते ।
कृत्याकृत्यविचारणाविरहितो नापेक्षते डुःकृतं ॥ ज्ञंडत्वं विदधाति नर्त्तनकलाभ्यासं समन्त्य-
स्यते । डुःपूरोदरपूरणव्यतिकरे किं किं न कुर्यान्नरः ॥ १९ ॥ ततः कियन्निर्दिवसैः । स्वं कुं-
दुवं सुबुद्धिना ॥ संमेढय सकलं पश्चाद्-हृदीहं चिंतितं तदा ॥ २० ॥ कुमारयोः कुमार्याश्च
। गवेपणमतः परं ॥ कर्तुं मे युज्यते शीघ्रं । तथाविधप्रतिक्रियां ॥ २१ ॥

ततः कुदुवं संस्थाप्य । कस्मिंश्चिन्नगरे वेरे ॥ पुरग्रामझोणखेट-पत्तनादिषु सोऽन्नमत-
॥ २२ ॥ एकस्मिन् स पुरे जीर्ण-वस्त्रं दुर्वलगात्रकं ॥ वृद्धं राजकुमारं तं । दृष्ट्वाभूत्सुखडुः-
खन्नाक् ॥ २३ ॥ लज्जानम्रमुखो जडो । कुमारोऽपि विबोध्य तं ॥ ततः सुबुद्धिरित्याख्य-
-ज्ञत्वास्य सविधिं तदा ॥ २४ ॥ ईदृशी डुरवस्था ते । वद राजसुतस्य किं ॥ सोऽवदद्वैवयो-
गेना-जनि मे मतिमूढता ॥ २५ ॥ ततो मयान्यकर्म्मणि । सुत्तवा सर्वाण्यपि स्वयं ॥ आ-

धकर्म समारेजे । दैवं हि बलवत्तरं ॥ २६ ॥ तत्राप्येकमहं जीवं । हन्मि न द्वितीयं दिने ॥
तेन तातेदृशी जज्ञे । डुरवस्था ममाऽभमा ॥ २७ ॥ सुबुद्धिस्तु द्वितीयेऽह्नि । तेन सार्द्धम-
गाह्वहिः ॥ कुमारोऽथ शशं प्रेक्ष्य । बाणमुक्तिपरोऽनवत् ॥ २८ ॥ अमात्यो वारयामास । तं
तदा हरिणादिकान् ॥ प्रौढप्रौढतरान् वीक्ष्य । स पुनर्हर्तुमुद्यतः ॥ २९ ॥ अन्नूद्यदा यदा सो-
ऽप्य-वारयत् तदा तदा ॥ एवं संध्याकाले तत्र । समागाद्गजयुष्मकं ॥ ३० ॥ युग्मं ॥

ततः सुबुद्धिस्तं प्रादा-मीषु वृद्धं निपातय ॥ सोऽपि पूर्वममोघेन । बाणेनाशु जघान
तं ॥ ३१ ॥ तस्य कुंजस्थयान्मुक्ता-फलान्यादाय तौ ततः ॥ गेहे गतौ सुबुद्धिस्तु । व्यक्री-
णादेकमेषु तत् ॥ ३२ ॥ तस्य मौढ्येन सज्जोज्यं । वस्त्राणि क्रीतवांस्तथा ॥ द्वितीयेऽपि दिने
तेन । हस्ती तद्वन्निपातितः ॥ ३३ ॥ सुबुद्धिस्तमुवाचैवं । वत्साहं तव बांधवं ॥ द्रष्टुं पुरादौ
गजामि । सदा कार्यं त्वया ह्यदः ॥ ३४ ॥ भ्रममाणोऽन्यदा पृथग्या-मेकस्मिन्नगरे स तं ॥
तृणार्थं पथि गतं । ददर्शैकवृषान्वितं ॥ ३५ ॥ ततः परस्परालापं । विधाय विधिवत्तदा ॥
गेहं गत्वा सुबुद्धिस्तं । प्रोचिवा निदमादरात् ॥ ३६ ॥ वत्सामुं वृषजं सद्यो । विक्रीयानय मं-

द्विरे ॥ आदिदादादिसन्नेज्यं । धृतखंडसमन्वितं ॥ ३७ ॥ तस्योदितं निशाम्यासौ । कुमारो
 हृद्यचित्तयत् ॥ सचिवोऽयं वरं ज्ञोज्यं । भुक्त्वा यास्यति कुत्रचित् ॥ ३८ ॥ परं मे शिरसा
 ज्ञारो-दहनं वृषजं विना ॥ प्रायूर्धकाः पराशिं य-त्र जानंतीह तदृतं ॥ ३९ ॥ जकं च—
 चोरा चञ्चकावि य । दुल्लण विज्ञाय विष्ण पाहुण्या ॥ नञ्जणी धुत्त नरिंदा । परस्स पी-
 नं न जाणंति ॥ ४० ॥ जडंध्यवचनो नायं । तथापि मम सांप्रतं ॥ एकतः प्रवरामात्यो-ऽ-
 न्यतोऽह्यन्यागतोऽद्य मे ॥ ४१ ॥ विचिंत्यैवं स तस्योक्तं । सर्वं विहितवांस्तदा ॥ द्वितीयेऽपि
 दिने गेहे । तं दृष्ट्वा विस्मितोऽनवत् ॥ ४२ ॥ ततो निवेदयामास । सचिवं च स मुरधधीः ॥
 मंत्री तं प्रत्युवाचैवं विक्रीणिषा असुं पुनः ॥ ४३ ॥ तथा कृतेऽमुना तस्मै । सोऽपि शिक्कां
 ददाविमां ॥ वत्स यो वृषजोऽत्रैति । विक्रेतव्यस्त्वया स च ॥ ४४ ॥ ओमित्युक्ते तदा तेन ।
 सोऽगात्पुत्रीं निरीक्षितुं ॥ कुत्रचिन्नाणिकगेह-श्रेण्यां तां च ददर्श सः ॥ ४५ ॥

तस्याः सम्यक् स्वरूपं स । ज्ञात्वा प्रोवाच तां प्रति । का त्वं कस्य सुता वासि । ततः
 सापि जगाद तं ॥ ४६ ॥ अहं राजसुता तात । कर्मणा विधृता जटैः ॥ विक्रीता च गृही-

ता च । गलिकाग्निः प्रमोदतः ॥ ४७ ॥ तेनाहमीहती जाता । तथापि मम सांप्रतं ॥ एक
 एव पुमानेति । दौर्नार्यैकशिरोमणिः ॥ ४८ ॥ निश्चित्य राजपुत्रीं स । इदौ शिक्तां तेददृशी
 ॥ वत्से यञ्जति यो लक्षं । स प्रवेश्यस्त्वया गृहे ॥ ४९ ॥ त्रयाणामप्ययं वृत्तिः । कुर्वैवं सौ-
 ख्यजागन्तुत् ॥ अन्यथा निशि निडाणं । विधिरतंप्रत्यबोधयत् ॥ ५० ॥ गतनिडोऽप्यसौ या-
 वन्न ददामुत्तरं तदा ॥ विधिराहस्म किं निडा । घना ज्ञो वर्ततेऽधुना ॥ ५१ ॥ सोऽवगन् नि-
 श्चितचित्तोऽहं । जातः सुप्तं ततो मया ॥ परं कस्त्वं किमर्थं ज्ञो । अत्रायातोऽसि सुंदर ॥
 ॥ ५२ ॥ स जगाद विधिं विधिः । जड मां क्षुब्धजितं ॥ त्वह्नुद्विष्यनात्किंतु । स्वं मोचयितु-
 मागतं ॥ ५३ ॥ सुबुद्धिरतंप्रति प्राह । जवत्तेषां तवोदितं ॥ सोऽवक् सत्यं परं मेऽत्र । गजा-
 दिकराणं कुतः ॥ ५४ ॥ ततः सुबुद्धिराचख्यौ । यदा राज्यं ददासि नः ॥ तदा ते संकटान्मो-
 हौ-ऽन्यथा ज्ञात्री कदापि न ॥ ५५ ॥ विधिर्वज्राणे तर्हि त्वं । वृद्धपुत्रस्य सन्निधौ ॥ गह-
 माक्तिकजारांश्च । विक्रीय कटकं कुरु ॥ ५६ ॥ चतुरंगचमूं दात्वा । गत्वा स्वनगरे तथा ॥
 निर्वास्य वैरिणः सद्यः । पुना राज्यं गृह्णाण ज्ञोः ॥ ५७ ॥

तस्योदितं निशम्यासौ । हृष्टचित्तस्तथाकरोत् ॥ आसे राज्ये पुनः सद्यः । स्वजनाद्याः
 समेऽमलन् ॥ ८८ ॥ पटान्निषेको विदधे । वृक्षपुत्रस्य तैस्ततः ॥ सुबुद्धिबुद्धितः सोऽपि ।
 चिरं राज्यं चकार च ॥ ८९ ॥ बुद्धिमंतो जना एवं । विधेरपि बलाच्छ्रूयं ॥ गृह्णति कतम-
 स्त्वं तु । गतमेव ततो धनं ॥ ९० ॥ तथा हतं च दैवेन । तवैकं लोचनं पुरा ॥ धूर्तबुद्ध्याऽ-
 नया किंतु । द्वितीयमपि यास्यति ॥ ९१ ॥ कथं गमिष्यतीत्युक्ते । तेन साप्यगदपुनः ॥ व-
 दिष्यति स एवं ते । नेत्रं मुक्तं यथा त्वया ॥ ९२ ॥ अन्यैरपि तदा तानि । संति मुक्तानि मे
 ततः ॥ स्वनेत्रमेकतो मुंच । तोदयित्वाप्यमि तत् ॥ ९३ ॥ अतोऽहं कथयाम्येषा । वृथा
 ते कूटसूत्रणा ॥ न बुद्धिरेषा सत्येति । मन्यमानो ययौ स च ॥ ९४ ॥ इतस्तत्राययुः शीघ्रं
 । चत्वारो वणिजस्तदा ॥ पूर्ववज्जाषितास्तेऽपि । तस्य सर्वं न्यवेदयन् ॥ ९५ ॥ चित्तयित्वा नि-
 जे चित्ते । तद्वचः साह तुरः ॥ जवज्जिर्हसर्वस्वं । हठाज्जिर्गमितं मुधा ॥ ९६ ॥
 तेऽवोचन्नीरधेर्नोरमानं केनापि नो जवेत् ॥ अतस्तच्छ्रूयमस्माकं । गृहे प्राप्तामवेहि
 वै ॥ ९७ ॥ साऽवग्नु विनापि जलधे-र्जलमानं जवच्छ्रूयं ॥ गृहीष्यति मेधयासौ । का मे-

धेत्यथ तेऽन्यथुः ॥ ६८ ॥ साऽब्रवीन्नवतां नूनं । स एवं कथयिष्यति ॥ मया समुद्रनीरस्य ।
 मानमंगीकृतं पुरा ॥ ६९ ॥ निम्नगानीरमानस्य । न प्रतिज्ञा कृता तदा ॥ नदीनीरमतो यू-
 यं । पृथक् कुरुत शक्तितः ॥ ७० ॥ नदीनीरपृथग्जागा—उकरणे जवतां श्रियं ॥ लास्यत्यसौ
 समुद्रस्य । नीरमानं विनाप्यदो ॥ ७१ ॥ ते प्रोचुर्वक्तुमप्येव । नैव जानाति बालिशः ॥ अ-
 तः कुतस्तनी तस्ये—दृशी बुद्धिः समुद्धिदा ॥ ७२ ॥ साऽब्रवद्वावदूकेन । विद्वांसो वादमादरा-
 त् ॥ नैव कुर्वन्ति किंतु डाक् । सुधीवाण्या जयंत्यमुं ॥ ७३ ॥ अतोऽयं बुद्धिशुद्धेन । स्तोकेन
 वचसापि वः ॥ द्वारिमानेष्यति श्रीमान् । सोढ्याः श्रेष्ठिवधूरिव ॥ ७४ ॥ का श्रेष्ठिनो वधूः
 सोढी । कथं वा निर्जिता तथा ॥ तैरित्युक्तेऽब्रवीत्सापि । श्रूयतां मम ज्ञाषितं ॥ ७५ ॥ सु-
 सीध्वि ग्रामे सोढीति । नास्मा कलहकारिणी ॥ वसतिस्म पुरा रंभा । प्रचंभा पातकप्रिया ॥
 ॥ ७६ ॥ सा तथा व्रजति ब्रूते । वीक्षते च यथा कलिः ॥ केनचिज्जायते तस्या—स्तं विना-
 जं न जीर्षति ॥ ७७ ॥ स्वगृहेऽन्यगृहे मार्गे । त्रिके चत्वरके तथा ॥ येन केनापि सावद्र्यं ।
 करोति कलहं सदा ॥ ७८ ॥ तद्ग्रामे साऽजनि ख्याता । कलहेन ततो जनः ॥ राट्टीजीतो-

परधेऽपि । कोऽपि ज्ञापयते न तां ॥ ७९ ॥ उक्तं च—

उद्यमे नास्ति दारिद्र्यं । जपतो नास्ति पातकं ॥ मौनेन कलहो नास्ति । नास्ति जागरतो ज्ञयं ॥ ८० ॥ कलितं विना तदा सापि । न रतिं लज्जते क्वचित् ॥ राटीं कर्तुं ततो याति । परधामेषु नित्यशः ॥ ८१ ॥ वृषं पर्येणसंयुक्तं । विधाय कलिकर्तृका ॥ अन्यदा ग्रामयानाय । दारया एवं समादिशत ॥ ८२ ॥ एकं क्षिप्रं वटिकाया । माणकं नोजनाय रे ॥ लवणस्य माणकानि । पंच संमीड्य राध्नुहि ॥ ८३ ॥ तदा प्राद्युष्टिका कापि । प्रातिवेदिमकेदगा ॥ तत्स्वरूपाऽनजिज्ञा तां । तत् शुभ्रैव न्यवेदयत् ॥ ८४ ॥ जामे त्वयाज्ञपाकश्चेन्न कृतो न विद्योक्तितः ॥ तदा किं न श्रुतोऽप्यस्ति । यदिहं त्वं प्रजटपसि ॥ ८५ ॥ तत् श्रुत्वा सावददार्ता । सृतं कार्यमिहैव मे ॥ अतः स्वस्था जवाशु त्व—मुत्पर्याणाय द्वांकरं ॥ ८६ ॥ सोढी तत उद्धुपित—झिखा कुर्कुटवद्भुजं ॥ प्रहारार्थमुल्लंघनी । पिबंती दशानंस्तथा ॥ ८७ ॥ व्याघ्रीवोत्पाद्य धावंती । चपेटां क्रूरदर्शना ॥ महिषीवत्पुरतश्च । पश्चाच्च ब्रजती मुहुः ॥ ८८ ॥ नृत्यासका नर्तकीव । देहबालनतत्परा ॥ समायातकुण्ठेव । मोटयंती च नाशिकां ॥ ८९ ॥

शिरोह्रतशुनीवाशु । चीत्कारांस्तन्वती तप्रा ॥ उत्प्लुत्योत्प्लुत्य नेकीव । पतंती च पुनः पु-
नः ॥ ८८ ॥ दंशपरा सर्पिणीव । नकुलीव नखान्विता ॥ ग्रहिवेव रुदंती सा । स्वव्रंती
चातपत्तदा ॥ ८९ ॥ पंचान्निः कुलकं ॥ रे रंने मम गेहस्य । तप्तिः क्षिप्तास्ति किं त्वयि ॥
लोकस्यत्तवात्मीयां तप्तिं । परकीयां करोति हि ॥ ९० ॥ रंने एरंनवद्वंवे । प्रविष्टा स्यातु-
मक्षमा ॥ परगृहेऽपि वृद्धेव । यतः शिक्कां ददासि मे ॥ ९१ ॥ जंडे खंन्तिनतुंने त्वं । पंन्ति-
तेव ददासि मां ॥ देहि शिक्कां स्वजिह्वायाः । शटितायाश्च कीटकैः ॥ ९२ ॥

जंढ्यामि लपनं तेऽद्य । पातयिष्यामि वा रदान ॥ तालुतः कर्षयिष्ये च । जिह्वां य-
दिति ज्ञापसे ॥ ९३ ॥ त्वया पंडितमानिन्या-ऽनेके मुग्धजनाः पुरा ॥ आक्रुष्टाः संति वा-
चादे । परमत्रास्म्यहं पुनः ॥ ९४ ॥ न दष्टा चेदहं तत्किं । वार्त्तयापि हि न श्रुता ॥ यदे-
वमन्यजनव-न्मामधिकेषुमिहसि ॥ ९५ ॥ गोधूममूढक इव । हस्तं गोक्षरमूढके ॥ निहि-
पसि चान्यबुद्ध्या । मया यत्कविमिहसि ॥ ९६ ॥ विवे विवे न गोधा स्यात् । सर्पोऽपि कु-
त्रचिन्नवेत् ॥ इत्यादिकदुर्वाक्यैः सा । ज्ञीता प्राप्नुषिंकाजवत् ॥ ९७ ॥ ततस्तस्याः पादयोः

सा । पतित्वादोऽवदस्वसः ॥ क्लमस्वैकं मेऽपराधं । वदिष्यामीदृशं न तु ॥ १००० ॥ तदा
राटिकरी रोषा—त्पादेनादत्त्य तां दृढं ॥ अरे लक्ष्मणे रंडे । मां जामिं किं प्रजड्यसि ॥ १ ॥
अहं जातास्मि ते पित्रा । किं वा ज्ञातासि संप्रति ॥ ब्रूषे नागरिकीर्तय्या । मातृजातां ज-
नाग्रतः ॥ २ ॥ त्वं पुनर्गोमुखव्याघ्री । धूर्तैव कृषालकृता ॥ त्वयेव परमस्मान्निः । किंतु दं-
जा न शिकृताः ॥ ३ ॥ मां समाकुद्रय पूर्वै रे । पुनः क्लामयसेऽधुना ॥ पीत्वा नीरं हि प-
श्चात्त्वं । गृहं पृष्ठसि मूढके ॥ ४ ॥ इत्यादिमतिनैर्वाक्यै—रात्रुकोश मुहुर्मुहुः ॥ ततः प्राधूर्ण-
का बाढं । जितयामास चेत्तसि ॥ ५ ॥ इयं प्रदीपनत्रस्त—गर्दजीव प्रवर्त्तते ॥ याम्रे खादति
दशनैः । पादाभ्यां दंति पृष्ठतः ॥ ६ ॥

ततो विष्टादिसमस्या । जुष्टमुकं धियते यदि ॥ अग्रे ततो दह्यते चे—त्पश्चाद्भूषेन लिभ्यते
॥ ७ ॥ न शक्यतेऽनया सार्द्धं । कलिं कर्तुमलज्जया ॥ न ज्ञांद्वाज्ञीर्जनैर्ज्ञांदि—चरित्वाह्विभ्यते
पुनः ॥ ८ ॥ कलद्भोपशमायास्याः । सामवाक्यं यदुच्यते ॥ तत्तत्समृत्तमध्ये तु । नीरक्केपल-
सन्नित्तं ॥ ९ ॥ यतः—

सामवादाः लकोपस्य । तस्य प्रत्युतदीपकाः ॥ प्रतप्तस्यैव सहसा । सर्पिषस्तोयबिंदवः
 ॥ १० ॥ अतो मुनेरिव मम । मौनमेव हितावहं ॥ ततः सा तत्समालंब्य । तस्या दुःस्थि-
 तमानसा ॥ ११ ॥ सोढी शुनीव ज्ञात्वा । ज्ञात्वा सुचिरं तदा ॥ स्वयमेव स्थिता वह्नि-
 न्निभमेति निरिधनः ॥ १२ ॥ तदादि तस्मिन् देशेऽपि । न वादयति कोऽपि तां ॥ अतो ल-
 प्रकपिकच्छु-रिव प्राप रतिं न सा ॥ १३ ॥ अरोचकीव नैवान्न-स्वादं लेप्ते कलिविना ॥ म-
 हामयवतीवासौ । निर्झं नाप निशास्वपि ॥ १४ ॥ ततः सोक्ताणमारुह्य । महाराष्ट्रप्रतिष्ठितं
 ॥ प्रतिष्ठानपुरं प्राप । तत्स्वरूपानजिह्वकं ॥ १५ ॥ राजद्वारे तृणं नीरं । मुत्तवा नृपतिसन्नि-
 धौ ॥ गत्वा चावगहं सोढी । नाम्ना कलहकारिणी ॥ १६ ॥

कलहे कुशलाः सर्वे-ऽन्यत्रस्था जिग्यरे मया ॥ वीरह्वेनमिदं ज्ञात्वा-ऽगताहं कलिदे-
 तवे ॥ १७ ॥ यदि त्वन्नगरे कोऽपि । चेदस्ति कलिशक्तिमान् ॥ स मया कलहं सादं । क-
 रोत्वास्थानसंस्थया ॥ १८ ॥ अन्यथा सर्वथा यूयं । तृणाहारपरायणाः ॥ पानीयं पिबन्नात्यं-
 तं । तत् शुत्वाऽञ्जितयन्मुपः ॥ १९ ॥ एतस्या अनुरूपोऽत्र । जनिष्यति भुर पुनः ॥ कस्य-

चित्कथयितुं न । शक्यते राट्हेतवे ॥ २० ॥ प्रत्यक्षः स परं ज्ञात्री । पटहे बाधमानके ॥
मर्त्यज्ञादश्रवणा-ज्ञात्यप्रवीणवत्स्वयं ॥ २१ ॥ ततो राजाज्ञया तत्र । पटहो बाधमानकः ॥
व्यवहारिपुण्यसिंह-दारदेशे समाययौ ॥ २२ ॥

तत्संबंधं च तदध्वा । ज्ञात्वा स्पृष्टः सहेतया ॥ ततस्तैः पुरुषै राज्ञे । तत्स्वरूपं निवे-
दितं ॥ २३ ॥ तत् श्रुत्वा परितुष्टोऽनौ । श्रेष्ठिनं च तदा नृपः ॥ पुण्यसिंहं समाकार्य । का-
र्यमेवं जगौ सुगीः ॥ २४ ॥ वध्वा ते पटहः स्पृष्टो-ऽतो राक्षर्षमिहानय ॥ इत्युक्ते सोऽव-
दन्नपं । स्वामिन् किं कथ्यते ह्यदः ॥ २५ ॥ किंतु सास्मदधूरुच्चै-र्वक्तुं जानाति न प्रजो ॥
विद्वत्सा देवपादास्त-न्मृषा केनापि निश्चितं ॥ २६ ॥ राजाह यदि मे वाचि । प्रत्ययो न त-
वाधुना ॥ तर्हि गेहं व्रजित्वा त्वं । वधूं पृष्ठेह चानय ॥ २७ ॥ गेहे गत्वा ततः सोऽपि । व-
धूपाश्वे नृपोदितं ॥ पृष्टवान् सा तथेत्याह । वचो नृपनिरूपितं ॥ २८ ॥ श्रेष्टी जगाद वत्से
किं । पटहोऽनर्भकारकः ॥ स्पृष्टस्त्वया ततः सावक् । न ह्यनर्थो नविष्यति ॥ २९ ॥ तदा
श्रेष्टी वधूं लत्वा । जगाम नृपपर्वदि ॥ तां च पप्रह राजेत्य-नया वादं करिष्यसि ॥ ३० ॥

तथा ज्ञातस्वरं प्रोवे । चैवं पृहृत किंविमं ॥ कतिनेदाः कलेः संति । तदुत्पत्तिः कप्रं जवेत्
 ॥ ३१ ॥ ततो नृपतिना पृष्टा । कलिं कर्त्री तदा जगौ ॥ एतद्विकल्पजातं न । पुराहं श्रुतवत्प्यपि
 ॥ ३२ ॥ मया हारितमेवातः । कथापयत सांप्रतं ॥ कलिविकल्पकल्पस्य । तत्त्वं गूढतरं कि-
 ल ॥ ३३ ॥ ततो वणिगवधूः मापि । नृपादिष्टा सविस्तरं ॥ राटिं चतुर्विधां तत्र । कथयामा-
 स पर्वदि ॥ ३४ ॥ एका द्वैवसिकी तत्र । परा बाणमासिकी मता ॥ तृतीया वार्षिकी याव-
 ज्जीविका स्याच्चतुर्थिका ॥ ३५ ॥ जल्पन्तिः स्याद्यथैतासां । सर्वासां संसृतौ सदा ॥ चित्ते सं-
 देहनाभार्थं । प्रोज्यमानं तथा शृणु ॥ ३६ ॥

एकस्मिन् शकटे नृप । ज्ञाटकं क्रियते यदि ॥ कलहो दिवसं याव—ज्वतीह तदा नृप
 ॥ ३७ ॥ एका वक्ति त्वया पादः । प्रज्वः सर्वथा कृतः ॥ सकलं शकटं रुद्धं । त्वयैव वक्ति
 चापरा ॥ ३८ ॥ इत्यादिवचसा मार्गे । कलिर्नवति निश्चितं ॥ स्वस्थानगतयोः प्रीतिः । पु-
 नः संपद्यते तयोः ॥ ३९ ॥ चेत्सार्धं क्रियते केचनं । तदा बाणमासिकः कलिः ॥ धान्येषु च
 गृहीतेषु । प्रीतिः संजायते पुनः ॥ ४० ॥ गृह्यते पट्टकः सार्धो । यदि कस्यापि कर्मणः ॥ वर्षे

यावत्तदारारटि—नैवतीह जनाधिप ॥ ४१ ॥ सपत्न्योर्जायते योऽन । कलहोऽमौ नराधिप ॥ या-
वज्जीवमिति श्रुत्वा । राजा हृदि चमत्कृतः ॥ ४२ ॥

श्रेष्ठिनं नवधूकं न । वस्त्राद्यंकरणादिभिः ॥ सत्कृत्य स्वगृहं प्रैषीत् । राजा तद्बुद्धिरंजि-
तः ॥ ४३ ॥ तथा मुक्तं तृणजलं । तस्या एव गते तदा ॥ बध्वा सोढी बहिर्देशा—डाङ्गा
निकासिता गता ॥ ४४ ॥ वाचालापि यथा सोढी । बध्वाऽप्यवचसा जिता ॥ तथासौ न-
वतां जेता । नविष्यति न संशयः ॥ ४५ ॥ इत्युक्ते ते ययुः स्वं स्वं । स्थानं मानभमन्वितं
॥ रत्नचूसोऽपि तन्मूर्ध्वं । हृद्यधाकुरुवाक्यवत् ॥ ४६ ॥ तत ज्ञाय तत्स्थानात् । स सार्द्धं रणधं-
टया ॥ ययौ तन्मंदीरं तां चा—बुझाप्यागात्स्वमाश्रयं ॥ ४७ ॥ निश्चितमानसस्तत्र । निदां कु-
त्वा प्रेगे स तान् ॥ समागतान् सामवाक्यैः । सुचिरं समबोधयत् ॥ ४८ ॥ तथाप्यबुध्यमा-
नांस्तान् । तात्वा राजसत्तां ययौ ॥ द्वात्रिंशद्वक्त्रणोपेतं । तं दृष्ट्वा विस्मितो नृपः ॥ ४९ ॥
तथाच लक्षणाभि—त्रिषु विपुलो गंजीर—स्त्रिष्वेव षड्व्रतश्चतुर्हस्वः ॥ सप्तसु रक्तो राजा ।
पंचसु दीर्घश्च सूक्ष्मश्च ॥ ५० ॥ वक्तो वक्त्रं जलादं च । विस्तीर्णं शस्यते ध्रुवं ॥ गंजीरं त्रि-

तयं दास्यं । नाग्निः सत्त्वं स्वरस्तथा ॥ ५१ ॥ कंठः पृष्ठं च विंशं च । जंघयोर्भुगवं तथा ॥
चत्वारि यस्य ह्रस्वानि । पूजामाप्नोति सोऽन्वहं ॥ ५२ ॥

सांगुलीपर्वजिः केदौ-र्नखैर्दंतेस्त्वचापि च ॥ सूक्ष्मकैः पंचजिर्मर्त्या । त्रवंति चिरजी-
विनः ॥ ५३ ॥ स्तनयोर्नैलयोर्मध्यं । दोर्दयं नासिकाह्नू ॥ पंच दीर्घाणि यस्य स्युः । स ध-
न्यः पुरुषोत्तमः ॥ ५४ ॥ नाशा ग्रीवा नखाः कक्षा । हृदयं वदनं तथा ॥ षड्जिरेभ्युन्नतैर्म-
र्त्याः । सदैवोन्नतिजाजिनः ॥ ५५ ॥ नेत्रांतरसनातालु-नखरा अधरोऽपि च ॥ पाणिपादतले
चापि । सप्त रक्तानि सिद्ध्ये ॥ ५६ ॥ स्वं स्वं वृत्तांतमामूल-चूवं तैः प्रकम्पाप्य सः ॥ यमधंटो-
क्तसहज्या । तानजैषीन्नुपाश्रितः ॥ ५७ ॥ लीरनिधिनोरमान-कारकाणां ततः श्रियं ॥ स-
र्वी जग्राह कितवो । नंद्यागात्कुत्रचित्तादा ॥ ५८ ॥ पांडुकाकुत्सहर्षोऽह-मित्युच्चैरुच्चरन्नपि ॥
अत्यंतकुण्ठावदनो । यथागतस्तथा ययौ ॥ ५९ ॥ पूर्वमनागतान् वस्तु-ग्राहिणो नृपपुरुषैः ॥
आकारयित्वा तहज्या । तेषां हारिमश्रानयत् ॥ ६० ॥

नृपवाक्यात्तादा तेषां । चतुर्वैकृमितं धनं ॥ गृहीत्वा संकटान्मोहं । चकार करुणापरः

॥ ६० ॥ अन्यायनिरतोऽप्युच्चै । राजा प्रोवाच तंप्रति ॥ वरं वृणीष्व तुष्टोऽहं । वयोऽधिकवि-
या तव ॥ ६१ ॥ रत्नचूडो जगौ स्वामिन् । चेत्तुष्टोऽसि तदा पुरे ॥ अनीतिं वर्जय स्वीये ।
मद्यः श्रीनाशकारणं ॥ ६२ ॥ यतः—नयेन नेता विनयेन शिष्यः । शीलेन लिङ्गी प्रशमेन
साधुः ॥ जीवेन देहः सुकृतेन देही । विक्तेन गेही रहितो न किञ्चित् ॥ ६३ ॥ यांति न्याय-
प्रवृत्तस्य । तिर्यंचोऽपि सहायतां ॥ अप्रश्नानं तु गज्जतं । सोदरोऽप्यवमुंचति ॥ ६४ ॥ न च
सर्पमुखे रक्तं । न च शब्दः कलेवरे ॥ न प्रजासु न नृपाले । वित्तं दुरधिकारिणि ॥ ६५ ॥
इत्याद्यनेककविभिः । कृतैस्तैस्तैः सुज्ञाषितैः ॥ तथा प्रबोधितो राजा । यथाङ्गीकृतवान-
यं ॥ ६६ ॥ पुनर्वन्नाण राजा तं—न्यायाङ्गीकरणं च यत् ॥ तन्ममैव हितं ब्रूहि । स्वेष्टं किं-
चिदतोऽधुना ॥ ६७ ॥ कुमारः प्राह यद्येवं । रणधटं तदार्पय ॥ नृपवाक्यात्तदा जहौ । सा-
प्यस्य गृहिणी वरा ॥ ६८ ॥ स नृपार्ज्यं धनं नूरि । तत्रैव स्तोककैर्दिनैः ॥ वहनं वस्तुन्नि-
र्नृत्वा । केमेणागात्रिजां पुरीं ॥ ६९ ॥ पित्रादिस्वजनवर्गः । सर्वो हृष्टोऽनवत्तदा ॥ सौज्ञा-
रयमंजरी सापि । मिलनाय मुदागमत् ॥ ७० ॥ सत्कारपूर्वमुचे सा । तेन नरे धनं च यत्

तयं शस्यं । नाग्निः सत्त्वं स्वरस्तथा ॥ ५१ ॥ कंठः पृष्ठं च लिङ्गं च । जंघयोर्धुगलं तथा ॥
चत्वारि यस्य हस्वानि । पूजामाप्नोति सोऽन्वहं ॥ ५२ ॥

सांगुलीपर्वजिः केडौर्नखैर्दन्तैस्त्वचापि च ॥ सूक्ष्मकैः पंचज्जिर्मर्त्या । ज्वंति चिरजी-
विनः ॥ ५३ ॥ स्तनयोर्नखयोर्मध्यं । दोर्दयं नासिकाहन् ॥ पंच दीर्घाणि यस्य स्युः । स ध-
न्यः पुरुषोत्तमः ॥ ५४ ॥ नाशा ग्रीवा नखाः कक्षा । हृदयं वदनं तथा ॥ षड्जिरज्युज्जतैर्म-
र्त्याः । सदैवोन्नतिनाजिनः ॥ ५५ ॥ नेत्रांतरसनातालु-नखरा अवरोऽपि च ॥ पाणिपादतले
चापि । सप्त रक्तानि सिद्धये ॥ ५६ ॥ स्वं स्वं वृत्तांतमामूल-चूलं तैः प्रकथ्याप्य सः ॥ यमघंटो-
क्तसहुद्ध्या । तानजैषीन्प्राप्ततः ॥ ५७ ॥ नीरनिषिनीरमान-कारकाणां ततः श्रियं ॥ स-
र्वं जग्राह कितवो । नंष्ट्रागतकुत्रचित्तदा ॥ ५८ ॥ पाण्डकाकुत्सहर्षोऽह-मित्युच्चैरुच्चरन्नापि ॥
अत्यंतकुण्ठावदनो । यथागतस्तथा ययौ ॥ ५९ ॥ पूर्वमनागतान् वस्तु-ग्राहिणो नृपपूरुषैः ॥
आकारयित्वा तहुद्ध्या । तेषां हारिमथानयत् ॥ ६० ॥

नृपवाक्यात्तदा तेषां । चतुर्वैकर्मितं धनं ॥ गृहीत्वा संकटान्मोहं । चकार करुणापरः

॥ ६० ॥ अन्यायनिरतोऽप्युच्चै । राजा प्रोवाच तंप्रति ॥ वरं वृणीष्व तुष्टोऽहं । वयोऽधिकवि-
या तव ॥ ६१ ॥ रत्नचूडो जगौ स्वामिन । चेतुष्टोऽसि तदा पुरे ॥ अनीतिं वर्जये स्वीये ।
सद्यः श्रीनाडाकारणं ॥ ६२ ॥ यतः—नयेन नेता विनयेन शिष्यः । शीलेन लिङ्गी प्रशमेन
साधुः ॥ जीवेन देहः सुकृतेन देही । विनेन गेही रहितो न किञ्चित् ॥ ६३ ॥ यांति न्याय-
प्रवृत्तस्य । तिर्थेचोऽपि सहायतां ॥ अप्रधानं तु गह्वरं । लोदरोऽप्यवसुंचति ॥ ६४ ॥ न च
सर्वमुखे रक्तं । न च शब्दः कलेवरे ॥ न प्रजासु न जूनाले । विचं डुरधिकारिणि ॥ ६५ ॥
इत्याद्यनेककविभिः । कुतैस्तैस्तैः सुज्ञाषितैः ॥ तथा प्रबोधितो राजा । यथाङ्गीकृतवान-
यं ॥ ६६ ॥ पुनर्वज्राण राजा तं—न्यायाङ्गीकरणं च यत् ॥ तन्ममैव हितं ब्रूहि । स्वेष्टं किं-
चिदतोऽधुना ॥ ६७ ॥ कुमारः प्राह यद्येवं । रणधटां तदार्पय ॥ नृपवाक्यात्तदा जह्रे । सा-
प्यस्य गृहिणी वरा ॥ ६८ ॥ स जुषार्ज्यं धनं नूरि । तत्रैव स्तोकाकैर्दिनैः ॥ वहनं वस्तुभि-
र्नृत्वा । केमेणागात्रिजां पुरी ॥ ६९ ॥ पित्रादिस्वजनवर्गः । सर्वो हृष्टोऽन्तवत्तदा ॥ सौजा-
र्यमंजरी सापि । मित्रनाय मुद्राममत् ॥ ७० ॥ सत्कारपूर्वमुचे सा । तेन ज्ञेदे धनं च यत्-

व नंदनः ॥ स्त्रियावपि महावेद्ये । जातै जातिमदेन ज्ञोः ॥ ९७ ॥ दानपुण्यप्रज्ञावेण । सं-
 पदो विपदाश्रये ॥ अज्ञवन्नस्य धर्मस्य । माहात्म्यात्किं न जायते ॥ ९८ ॥ यतः—धर्माज्ञ-
 न्म कुले शरीरपटुता सौभाग्यमायुर्वलं । धर्मैषैव ज्ञवन्ति निर्मलयज्ञोविद्यार्थसंपत्तयः ॥ कं-
 ताराञ्च महान्नयाञ्च सततं धर्मः परित्रायते । सस्यधर्मं ज्ञपसितो हि ज्ञवति स्वर्गापवर्गप्र-
 दः ॥ ९९ ॥ अपरं च यथा रत्न—चूडोऽयं तव पुत्रकः ॥ तथा सांसारिको जीवः । या तु वे-
 द्योपदेशदा ॥ १०० ॥ सा कर्मप्रकृतिः प्रोक्ता । प्रेरका सर्वकर्मसु ॥ यद्यानपात्र चटनं । ग-
 र्ज्वासः स इष्यते ॥ १०१ ॥ यदनीतिपुरप्राप्ति—स्तवीनकुलसंज्ञवः ॥ सर्वस्वग्राहका ये च ।
 चत्वारो वणिजोऽयमाः ॥ १०२ ॥ ते तु क्रोधादयो ज्ञेया । धर्मविज्ञापहारकाः ॥ पाण्डुकाकुत्स
 रागा यो । द्यूतकुद् द्वेष एव सः ॥ १०३ ॥ ये वादकारकास्तेऽपि । क्षत्रस्थो विक्रथा मताः ॥
 रणधंटा पुनर्बुद्धि—ज्ञेया ज्ञंयातिमका स्वका ॥ १०४ ॥ यमधंटा परा—स्मिण्या—दृष्टिः कूट-
 निकेतनं ॥ इत्येवमंतरंगेऽपि । विद्यते सकलं समं ॥ १०५ ॥ विकटा यमधंटास्य । वयस्या र-
 णधंटया ॥ यथा सत्यमयी जाता । प्राच्यपुण्यानुज्ञावतः ॥ १०६ ॥

तथा जीवस्य चेत्तानु-कूला बुद्धिः प्रजायते ॥ मिथ्यादृष्टिरपि प्रायः । सम्यग्दृष्टिर्नैव-
 तदा ॥ ३ ॥ ततस्तान् सकलान् जित्वा । जीवोऽन्तश्चियं पुनः ॥ उपाज्य विश्वसन्मान्यः ।
 सुखी स्यादन्नचूडवत् ॥ ४ ॥ इति श्रुत्वा गुरोः सम्यग् । श्रेष्टी रत्नाकरस्तदा ॥ विरक्तः का-
 मजोगेन्यो । दीक्षां नार्थांश्चितो लवौ ॥ ५ ॥ रत्नचूडोऽपि सम्यक्तव-मूलां स दादृशवर्ती ॥
 गृहीत्वा सफलं जन्म । मन्यमानो गृहं गतः ॥ ६ ॥ ततःप्रवृत्तिं स सप्त-कैत्रेषु प्रचुरं धनं
 वपन् दुःस्मृतदीनेषु । दयादानं ददौ मुदा ॥ ७ ॥ त्रिकालावश्यकं शुद्धं । त्रिकालं देवपूजनं
 ॥ दौषधं पर्वधत्तेषु । विधत्ते विधिवत्स च ॥ ८ ॥ प्रतिवर्षं संघयात्रां । संघनाकिं तथैव च ॥
 प्रायश्चित्तविशुद्धिं च । कुरुतेऽसौ सदा तदा ॥ ९ ॥ त्रिवर्गाराधनपरे । तस्मिन् पुत्रोऽन्यदा
 ऽजनि ॥ ततश्चतुर्ध्वर्गार्ध-मयं दीक्षामक्षिभ्रयत् ॥ १० ॥

आराध्य संयमं सम्यग् । दृष्टिवादमधीत्य च ॥ इन्द्रसामानिको जज्ञे । स्वर्गे स्वर्गी स
 सप्तमे ॥ ११ ॥ स ततोत्कृष्टजोगांश्च । भुक्तवोत्कृष्टस्मितिं तथा ॥ जन्मोत्कृष्टकुले प्राप्य ।
 ततो मोक्षं च दास्यति ॥ १२ ॥ पथैतद्वनदानं ते । दर्शितं सनिदर्शनं ॥ वसत्यादीनि चान्या-

नि । सप्त श्रीजिनशासने ॥ १३ ॥ पात्रान्नपदयाकीर्त्यु-चितदानानि कुत्रचित् ॥ ज्ञानादीनि पुनः कवापि । कथितानीह संति ज्ञोः ॥ १४ ॥ तन्मध्येऽन्नयसत्पात्र-दानान्यां मोक्षसंज्ञवः ॥ अनुकंपादिकान्याहुः । स्वर्गादिफलदान्यदं ॥ १५ ॥ येनोच्चैरुणमाशुकुंतमितिगीर्षोषु स- त्यां परां । विज्ञा यस्य सुवर्षदानमवदन् कल्पद्रुमादिष्वलं ॥ विन्नं किंचन नो तथापि वि- हितः सद्दर्शनाशोऽद्भुतं । सोऽयं श्रीविमलोमलोकलवलो नूयान्मुदे वः सदा ॥ १६ ॥

॥ इति श्रीतपोगणनायकज्ञद्वारकश्रीरत्नसिंहसूरिशिष्यज्ञद्वारकश्रीज्ञानसागर-

सूरिविरचिते श्रीविमलनाथचरिते महाकाव्ये दानधर्माधिकाररूपः

प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥ अं० (११२७)

॥ अथ द्वितीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

एवं श्रीधर्मकल्पज्ञो-र्दानशाखा प्रकीर्तिता ॥ द्वितीया शीलशाखा तु । कथ्यमाना नि- श्च्यतां ॥ १ ॥ सुंदराः सुंदरास्तेषां । विपदोऽपि च संपदः ॥ विपदोऽपि स्वपदः स्यात् । काननं जनकाननं ॥ २ ॥ देवता देवताद्वा स्याद्दसुरा असु राज्यदाः ॥ श्वापदाः स्वापदाधा-

राः । प्रथमं प्रथमप्रदं ॥ ३ ॥ पितृगृहं पितृगृहं । विन्नावसुर्विन्नावसुः ॥ रत्नगर्जा रत्नगर्जा ।
ये शीलं पातयन्त्यहो ॥ ४ ॥ त्रिज्जिर्विशेषकं ॥ यथैको निर्मलादित्यो । हन्ति सर्वं तमोन्नरं ॥
वीरो वा वैरिणां वृद्धं । विप्रह्नांतर्गतं जयेत् ॥ सिंहो वारणसंघातं । यथैकोऽपि जयत्यलं ॥
तथैकं विमलं शीलं । सर्वकार्यकरं परं ॥ ६ ॥ युगमं ॥ यतः—अहो सहोदरं तेज—स्तेजःप-
तिसुशीलयोः ॥ परेषां तेजसां येन । तमसां च निमीलनं ॥ ७ ॥ संघादिकार्ये जीवानां ।
हिंसनं कुत्रचिन्मतं ॥ सत्वरक्षाविधानादौ । मृषाज्ञापाप्युदीरिता ॥ ८ ॥ आत्ते दत्ते द्विषां
चित्ते । महत्त्वं नृनृजां ज्ञेयत् ॥ एकांतेन निषिद्धो न । गृहस्थानां परिग्रहः ॥ ९ ॥

तथा दिग्गमनन्नोगो—पन्नोगोऽपि न निर्दितः ॥ दाक्षिण्यविषयेऽन्तर्ध—दंडोऽप्यंगीकृतोऽ-
स्ति च ॥ १० ॥ परं परप्रियासंगो । वारितो विविधागमे ॥ अतो ब्रतोत्तमं शीलं । पाट्यमा-
स्ति कमानवैः ॥ ११ ॥ पिशुनोऽपि सुशीलो यः । स प्रयाति परं पदं ॥ महासतीत्वं वामा-
पि । तस्माद्धीलं सदाश्रेयत् ॥ १२ ॥ अकामा अपि सत्कामा । अप्रिया अपि सप्रियाः ॥ स-
रोगा अपि नीरोगाः । शीलान्मर्याः स्त्रियोऽप्यहो ॥ १३ ॥ शूरोऽपि मंदतेजाः स्यात् । शंभु-

रयंगन्नगन्नाक् ॥ कलंकयुक्तो राजापि । शीलवहीनो हरिः कुहक् ॥ १४ ॥ शीलवतीव ये
 शीलं । पालयंति सदा मुदा ॥ इह तेषां ज्ञेयत्कीर्त्तिः । स्वर्गमोक्षौ परत च ॥ १५ ॥ केयं
 शीलवतीत्येवं । राज्ञोक्ते गुरुरब्रवीत् ॥ सुवृत्तपादे सङ्गुब्-दीपे दीपोपमे समे ॥ १६ ॥ स-
 मस्ति ज्ञारतं क्षेत्रं । सीरिवृषविराजितं ॥ कौटुंबिकजनोपेतं । कर्मनिर्माणकर्मठं ॥ १७ ॥
 युग्मं ॥ तत्रास्ति विबुधाधारं । सरंज्ञाप्सरसां पदं ॥ नंदनोद्यानवत्प्रौढं । सहायं नंदनं पुरं ॥
 ॥ १८ ॥ जडजातिज्ञवा यत्र । पुत्राणा दानशालिनः ॥ तद्युक्तं चित्रकृत्वेत-दृशा दानकरा
 हि यत् ॥ १९ ॥ यद्यशोरजहंसः स-न्मानसे वसतात्परं ॥ यत्कीरनीरयोरैक्यं । करोति त-
 न्ना संप्रतं ॥ २० ॥ यस्य प्रतापतपनो । वर्षाकावेऽपि दीप्तिमान् ॥ हिट्पुरस्थं च कीलातं ।
 शुशोष स्वकरैरहो ॥ २१ ॥ तत्र श्रीअरिदमनः । कमनप्रजविग्रहः ॥ जगत्प्रियः प्रेमपात्रं ।
 स राजाजनि विश्रुतः ॥ २२ ॥ विजिनिर्विशेषकं ॥ वेलां लब्ध्वा वनधनो-त्कलिका येन चा-
 दता ॥ तस्मिन् रत्नाकरः श्रेष्ठः । न आसीत् सुस्थितिप्रियः ॥ २३ ॥ प्रद्युम्नयुक्ता नालीक-
 गुरुवासविराजिनी ॥ जिनजकिरता श्रीव-त्तस्य श्रीरिति गेहिनी ॥ २४ ॥ श्रीदेवी यत्पि-

या जङ्गे-ऽमुष्य तत्कौतुकं न हि ॥ अंगजापि यतो लक्ष्मी-र्विविधैर्भुज्यते जनैः ॥ १५ ॥ त-
 दोस्त्रिवर्गपरयो-र्वसिराः शुन्नन्नासुराः ॥ यांति श्रान्तिविद्धोऽन्योऽन्यं-रकयोरविद्युक्तयोः ॥
 ॥ १६ ॥ शर्मधर्ममये काले । कियत्पि गते सति ॥ अन्यदा निशि स श्रेष्ठी । जागरुको
 व्यचिंतयत् ॥ १७ ॥ नूर्दिदासा ममावासा । लक्ष्मीर्लक्ष्मीनिबंधनं ॥ दाराः शीलगुणाधाराः
 । स्वजना विशदाननाः ॥ १८ ॥ पुरे दासो गुणान्यासो । व्यवसायोऽपि विद्यते ॥ परं ते-
 जो विना राजा । विनाज्यं नोजनं यथा ॥ १९ ॥ नेत्रं विना यथा वक्त्रं । राज्यं च सचि-
 वं विना ॥ राज्यांगानि विना नृपं । विना धर्मं च मानवः ॥ २० ॥ दानं विना धनं यद्वि-
 दिना शीलं यथा वशा ॥ न शोचते जने तद्विदिना पुत्रं कुलं मम ॥ २१ ॥ चतुर्भिः कलापकं ।
 प्रपन्नते दयामवदनं । प्राह प्रेक्ष्य पतिं प्रिया ॥ स्वामिन् स्वर्णनिधिः कोऽपि । किमं-
 गारमयोऽनवत् ॥ २२ ॥ अमूढ्यं बहुमूढ्यं वा-ऽपतद्भवं करादथ ॥ लेख्यके क्रियमाणे वा
 । कस्यचिन्नाम विस्मृतं ॥ २३ ॥ कन्या चित्तेऽवसत्कापि । व्यवसायोऽथवाधुना ॥ येन चिं-
 तापरा यूयं । जाताः ख्याताः स्वजातिषु ॥ २४ ॥ तन्निशम्यावदत् श्रेष्ठी । नरेऽन्यत्कारणं न

हि ॥ सुपुत्रविषया किंतु । चित्ते चिंता प्रवर्तते ॥ ३५ ॥ तत् श्रुत्वा सा जगौ नूनं-श्रितै-
वा ह्यावयोः समा ॥ पुत्रप्राप्त्यै तदा स्वामि-न्नन्यां कन्यां समुदह ॥ ३६ ॥

कणौ पिषाय सोऽजोच-दाः किमुक्तं त्वयानवे ॥ पुत्रो नवतु मा वा मे । परं कुर्वे न
चेदृशं ॥ ३७ ॥ तस्य चिंतापनोदार्थं । सागदद्गदस्वरं ॥ यक्षिणीमजितवला-मजितस्वा-
मिसेविकां ॥ ३८ ॥ समाराधय नाथ त्वं । सा तुष्टा सुतमङ्गुतं ॥ प्रदास्यत्यावयोः सौख्य-
दायकं कुलनायकं ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ यतः—सा पुत्रदा ह्यपुत्रेभ्यः । सुखदा दुःखपूरिते ॥
नेत्रदा नेत्रदहीनानां । धनदा दुःस्थिते जने ॥ ४० ॥ प्रतीचीसन्मुखो नूत्वा । ततोऽसौ दंतधा-
वनं ॥ अकरोत्प्राग्दक्षिण स्नान-मुदक्स्थो धौतिकान्यत्वात् ॥ ४१ ॥

प्रविश्य स्वगृहं वाम-जगसंस्थानसंस्थिते ॥ देवतावसथे सार्द्ध-पंचशाखोज्ञतेऽर्चिते
॥ ४२ ॥ पूर्वदिकस्नमुखो नूत्वा-त्तराशायां गृहस्थिताः ॥ प्रतिमा नीरैः संस्नाप्य । विधि-
पूर्वकमादरात् ॥ ४३ ॥ हृत्कंठोदरजात्रेषु । नवांगेषु च चंदनैः ॥ चर्चयित्वा ततः पुष्पै-स्ते-
ज्ज्वार्चामसौ व्यधात् ॥ ४४ ॥ प्रतिमाया वामजगे । धूपदाहं च दक्षिणे ॥ दीपदानमङ्गता-

दि-दौकनं पुरतोऽकरोत् ॥ ४५ ॥ चित्तवीवरवाक्राय-पूजान्स्थितिशुद्धिनाक् ॥ तत्र्यालंका-
 रसंयुक्त-स्ततो देवगृहं ययौ ॥ ४६ ॥ तत्र बलानकद्वारे । कृत्वा नैवेधिकीं पुरा ॥ मध्ये वि-
 देश प्रासाद-चिंतां चक्रेऽन्यकर्ममुक् ॥ ४७ ॥ ततो गर्जगृहद्वारे । कृत्वा नैवेधिकीं पुनः ॥
 जिनाचार्या विशेषार्चौ । व्यधत् विधिवन्मुदा ॥ ४८ ॥ पाश्चात्यपादचारिण । द्वारं गर्जगृहस्य
 तु ॥ गत्वा नैवेधिकीं कृत्वा । षष्टिहस्तोचितस्थितः ॥ ४९ ॥ योगमुज्ञां विधाय श्री-अजित-
 स्वामिनं जिनं ॥ यक्षिण्याजितवलयया । युतं स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ ५० ॥

देवदालिनतं जनोच्चयमतं दीप्रप्रज्ञासंगतं । विद्वद्दंनुतं महोदययुतं पौढप्रज्ञावाङ्मतं ॥
 नित्यश्रीसहितं मनुष्यमहितं श्रीमद्विहारस्थितं । सार्धं श्रीअजितं स्तवीमि रहितं दौर्बैरशो-
 र्वैर्हितं ॥ ५१ ॥ स्वस्तिश्रीसुखदं प्रणाशितगदं सद्ब्रह्मतोयहृदं । दत्तागण्यमुदं समस्तसुहृदं सं-
 प्राप्तमोक्षारुपदं ॥ त्यक्तादपंतमदं स्वप्तावविशदं निःशेषनष्टापदं । शश्वत्पूज्यपदं तमोरिपुज्जिदं
 दुष्टाष्टकर्मविदं ॥ ५२ ॥

सौख्यप्राप्तिदत्तं निरस्तमदं मोक्षेनपंचाननं । मुक्तासारधनं निरुद्धनिधनं संतोषसंजी-

वनं ॥ प्रितानैकजनं शमडुमवनं विश्वत्रयीपावनं । वंदेऽसदृजिनं सदाजितजिनं संसारिजी-
 वावनं ॥५३॥ अंतर्वैरिजयं प्ररूपितनयं संस्कृतजीवात्रयं । प्राप्तापारलयं प्रकाशितदयं सुज्ञानजा-
 नूनयं ॥ चंचत्कांतिचयं विशुद्धसमयं प्रोद्धतपुष्टसमयं । सर्वत्रातिशयं प्रसिद्धिनिलयं विहिसनाना-
 मयं ॥५४॥ त्रव्यानंदकरं हृताश्रितदरं विज्ञानरत्नाकरं । पापव्यापहरं शिवोदयधरं पुण्याढ्यदृग्गोच-
 रं ॥ संसाराद्धिवतरं परं जिनवरं विश्वत्रयाविभकरं । नम्रानैकसुरं हृतात्तिनिकरं विष्वक्तमो-
 ज्जास्करं ॥ ५५ ॥ चंचच्चंद्रकलं कलंकविकलं संप्राप्तसत्केवलं । वर्यान्ततवलं श्रितानाजितवलं सं-
 प्रीणिताखंदलं ॥ मुक्तानंदमलं प्रणष्टुसुलं संपूर्णविश्वातुलं । प्राप्तप्राणिफलं निषेधितपलं नि-
 रसीमशमोर्ज्ज्वलं ॥५६॥ क्षिप्ताखंदनत्रवं कृताखिलशिवं कट्याणकारिस्त्वं । शान्तक्रोधदवं शु-
 ज्ञाद्भिनरवं संतृप्तसन्मानवं ॥ ज्ञातस्वानुन्नवं जगज्जननवं त्यकाखिलंगारवं । तीर्थोत्पत्तिभुवं
 सुरासुरनुवं शश्वद्वतोपड्वं ॥ ५७ ॥

सहस्यत्सुमुखं विधूपममुखं सद्देशनापाङ्गमुखं । ध्वस्तायुगविशिखं वरारुणनखं संरुद्ध-
 वाटुमुखं ॥ स्याद्वादिप्रमुखं सदा विजितखं संनम्रवाह्निमुखं नृस्पृक्पंचमुखं समासमसखं सेवे

जिनेंद्रमुखं ॥ ५८ ॥ इति स्तुत्वा जिनाधीरां । तथाऽजितवतामपि ॥ देव्याश्च पुरतोऽवादीत् ।
 हस्तौ संयोज्य संमदात् ॥ ५९ ॥ देवि चेत्तत्प्रसादान्मे । पुत्रोत्पत्तिर्न विष्यति ॥ तदा पुत्र-
 स्य ते नाम । दास्ये स्वास्येन सुंदरं ॥ ६० ॥ तथा नवीनं प्रासादं । कारयिष्ये कुपापरे ॥
 नित्यं ते त्रिविधां पूजां । विधास्ये कुसुमादिभिः ॥ ६१ ॥ प्रासादे क्रियमाणे तु । सर्वत्र गु-
 रता तव ॥ अन्यथा वर्णहीनश्च । त्वमावयोरप्रज्ञावयोः ॥ ६२ ॥ जिनपूजाप्रज्ञावेण । तथा
 देय्यनुज्ञावतः ॥ अचिरेणैव कालेन । पुत्रो जातः शुभे दिने ॥ ६३ ॥ सुतजन्मोत्सवस्तेन ।
 निर्ममे भर्मभातिना ॥ कुलागतविधिश्चापि । दानसन्मानपूर्वकं ॥ ६४ ॥ हर्षावासे ततो
 मासे । जाते जातेन संयुतः ॥ देव्या वर्द्धपनं चारु । चक्रेऽचक्रेण चेतसा ॥ ६५ ॥

संपूज्य च जिनं देवीं । संतोष्य स्वजनव्रजं ॥ तनयस्याजितसेन । इति नाम स दत्त-
 वान् ॥ ६६ ॥ हर्षोत्कर्षयुतः श्रीमान् । प्रासादं स्ववसुधैः ॥ कारयामास पूजां च । विध-
 चे विधिना सदा ॥ ६७ ॥ धार्त्रिभिः पाठ्यमानोऽसौ । लाट्यमानोऽखिवैर्जनैः ॥ पित्रोर्मनो-
 रथैः साकं । ववुर्दे वृक्षनायवान् ॥ ६८ ॥ बलहृपहराजैव । स नवां जगृहे कलां ॥ कलां

द्विने द्विने नद्यां । काकपक्षधरोऽपि च ॥ ६९ ॥ क्रमेण यौवनं प्राप । सौभाग्यत्तरनासुरं ॥
 अक्रत्रिमं यत्कृतिनां । देहजृम्भणमुच्यते ॥ ७० ॥ तत् प्रहृष्य जनको दध्यौ । जनकोटिविभार-
 दः ॥ कानुरूपा वरा कन्या । धन्या चास्य महीतले ॥ ७१ ॥ शीलिं यस्या अप्रमीलं । सदा-
 चारातुलं कुलं ॥ अनुरूपं तथा रूपं । धर्मकर्मरता तथा ॥ ७२ ॥ वयोविद्यासनाश्रित्वं । दे-
 हमानं गुणास्पदं ॥ वज्राविनयनम्रत्वं । विषदोषादिवर्जनं ॥ ७३ ॥ युग्मं ॥

ईदृशी चेज्जवेत्कन्या । विवाहोऽपि तदा वरः ॥ नवद्वयविनाशः स्याद्द्वन्द्वया मत्सुनस्य
 ही ॥ ७४ ॥ अतोऽस्य सुगुणा कन्या । कापि मृग्या मया नयात् ॥ इति चिंतापरे तस्मि-
 न्नागादेको वणिकसुतः ॥ ७५ ॥ त्वदादेशादहं श्रेष्ठिन् । गतः कुतांगलां पुरीं ॥ व्यवसायं प्र-
 कुर्वाणः । स्थितस्तत्र स्थिराश्रयः ॥ ७६ ॥ तत्राद्य जिनदत्तेन । व्यवहारो ममानवत् ॥
 ततः कदाचित्तेनाहं । नोजनार्थं निमंत्रितः ॥ ७७ ॥

द्विव्यरूपां तदावासे । दृष्ट्वाकां वरकन्यकां ॥ ७८ ॥ श्रेष्ठो सुतां कस्य । किं नास्त्रेया मये-
 ति सः ॥ ७९ ॥ श्रेष्ठो जगौ सुतामेऽसौ । सर्ववक्त्रावहृता ॥ वंद्योवक्त्रावहृता—वन्दकारादि-

निशारदा ॥ ७९ ॥ केन केनसमासोक्तं । संप्रहिण्याश्च संप्रहं ॥ प्रकृतिं कर्मप्रकृतेर्वृत्ति
चान्यदपि श्रुतं ॥ ८० ॥ निमित्तज्ञानमप्येषा । लिखितान्धास्त्वया कलाः ॥ शकुनारावपर्यन्ता ।
जानाति जनतामताः ॥ ८१ ॥ सारदेव कुमारीयं । करसंन्यस्तपुस्तका ॥ सदा कमलहस्ता
व । विचारचतुराशया ॥ ८२ ॥ अर्धतो नामतश्चापि । पुत्री शीघ्रवती सती ॥ परं वरं न
पश्यामि । योग्यमस्याः कृमातले ॥ ८३ ॥

तेन मे हृदये चिंता-चिंता ज्वलति नित्यशोः ॥ ततः संतापनंततो । नाप्नोमि ह-
दि निवृत्तिं ॥ ८४ ॥ पुनर्मया दयापन्न-चेतसा जगद्देवदेवं ॥ सति बाहुविज्जयायाः । का चिं-
ता नद कोविद ॥ ८५ ॥ रत्नाकरसुतकरं । प्राप्येयं मुदिता सती ॥ सितशुका कौमुदीव ।
संतापं तेऽपनेष्यति ॥ ८६ ॥ कोऽयं रत्नाकरः श्रेष्ठी । विश्रुतस्तत्सुतोऽस्ति कः ॥ इति पृष्टे
मया सर्वं । यथावृत्तं निवेदितं ॥ ८७ ॥ रोहिणीव सिद्धियोगं । तेनेयं मिलिता सती ॥
करोतु ते सद्दितीया । विषयमध्यस्थिता स्थिरा ॥ ८८ ॥ जिनदत्तो निशम्यैत-तत्त्वबुद्धिश्च-
श्रियां निधिः ॥ चित्ते विचारयामासा-ऽयतिमुद्गरमादरात् ॥ ८९ ॥

श्रुतिनोऽस्य पुरे वास—स्तथा च विमदं कुतं ॥ वितं बहुतरं चितं । विचारचतुरं वरं ॥
 ॥ ९० ॥ उदारत्वं स्वदारासु । संतोषत्वं कृपा परा ॥ तया परोपकारित्वं । अवहारोऽपि नि-
 मलः ॥ ९१ ॥ युगमं ॥ कुमारोऽजितसेनस्तु । तरुणः करणैः पटुः ॥ अतिहेकः सविवेकः ।
 सुशीलश्च स्वज्ञावतः ॥ ९२ ॥ पितृमातृयुतः श्रीमान् । देहदूषणवर्जितः ॥ विद्याविनयसंपन्नो
 । नयङ्गः सकलो दिधा ॥ ९३ ॥ ज्ञास्त्रे वरस्य यान्युच्चैर्दक्षिणान्युदितानि वै ॥ तैर्युतः श्रूय-
 ते वर्यः । कुमारो माररूपज्ञाक् ॥ ९४ ॥ यतः—वपुः शीलं कुतं वितं । वयो विद्या सना-
 षत्ता ॥ एतानि यस्य विद्यन्ते । तस्मै देया निजा सुता ॥ ९५ ॥ मूर्खनिर्वनदूरस्थ—शूरमो-
 क्षाजिज्ञाषिणां ॥ त्रिगुणाधिकवर्षाणां । चापि देया न कन्यका ॥ ९६ ॥ मानसे संप्रधार्यैवं ।
 मां प्राह विनयादसौ ॥ त्वया हुत्तारितः शीघ्रं । चिंताब्धेर्दस्तरादहं ॥ ९७ ॥ अतस्त्वं स्वपु-
 रं याहि । गृहीत्वा जिनशेखरं ॥ पुत्रं मदीयमुदाह—मेतन्मायाविवंचतः ॥ ९८ ॥ तं दात्वाहं स-
 मेतोऽस्मि । तदादेशं प्रदेहि मे ॥ श्रेणी तद्वचनं श्रुत्वा । सदर्थोऽसुं समादिशत् ॥ ९९ ॥
 त्वत्समाना वणिक्पुत्रा । ज्ञवंति भुवि ज्ञायतः ॥ एकाकार्यकृते प्रैषि । त्वं मयानेककार्यकु-

त ॥ ९९ ॥ श्रेष्ठिपुत्रं जगन्मित्रं । शीघ्रमानय आनय ॥ विद्वंबो युज्यते नात्र । विवाहवि-
धिकर्मणि ॥ १०० ॥ तेनाहूतस्ततः सोऽपि । समागतस्य सद्मानि ॥ यथोचितं च विनयं ।
कृत्वा सुस्थानमासदत् ॥ १ ॥ दत्त्वासनप्रदानादि-मानमानंदिताशयः ॥ पप्रह कुशलं श्रेष्ठी
। जिनदत्तस्य गेहगं ॥ २ ॥ तत्स्वरूपं निरूप्यासौ । विवाहविषयां ततः ॥ चार्त्ता निवेदयामा-
स । स्वतातगदितां मतां ॥ ३ ॥

तदाकर्ण सहर्षः सन् । श्रेष्ठी रत्नाकरस्तदा ॥ संमेल्य स्वजनव्यूहं । तैः सार्द्धं स व्य-
चारयत् ॥ ४ ॥ सर्वेषां सन्मते नीते । ज्योतिर्विदमश्राहयत् ॥ जन्मपत्नीं दर्शयित्वा । तयो-
र्दम्भं ततो हतौ ॥ ५ ॥ श्रेष्ठिपुत्रः सच्चरित-स्ततः स्वनगरं ययौ ॥ स्वरूपं सवितुः सर्वं ।
शशंस सुमनाः स्वयं ॥ ६ ॥ निशम्य जिनदत्तोऽपि । तदुक्तं व्यक्तमादरात् ॥ चक्रे विवाह-
सामग्रीं । समग्रां व्यग्रमानसः ॥ ७ ॥ समीपगे शुभ्रे हस्ते । स्वजनादिसमन्वितः ॥ ययौ
रत्नाकरः श्रेष्ठि । जिनदत्तपुरं वरं ॥ ८ ॥ सहर्षं स्वजनैः साकं । सर्वकार्याणि जह्मिरे ॥ स-
रंगः सर्वथा लोके । विवाहो वर्ण्यते जनैः ॥ ९ ॥ रत्नाकरोऽपि यदसौ । कमलाममृतोज्ज्वा-

हे तदा ॥५१॥ मौनं कुरु ततः काक । मा वराक पुनर्वद ॥ गुणगुणविचारो न । यत्र तत्र
वसेन्न हि ॥ ५२ ॥ कदाचित्कर्मवशातः । स्थानं मौनं तदा वरं ॥ गुणोऽप्यगुणतां याति । य-
तस्तत्र सतां ध्रुवं ॥ ५३ ॥ आचख्यौ तन्निशम्यासौ । किं त्वया गदितं वधु ॥ साध्याह स-
त्यमेवैतत् । प्रत्यहं मयि दृश्यते ॥ ५४ ॥ वाग्गुणेन शुको यद्व-द्याति वंजरयंत्रणां ॥ रत्ना-
करो रत्नगुणै-र्मथितो विबुधैरपि ॥ ५५ ॥ अगुरुर्गंधगुणेन । वह्निस्तपमाप्नुयात् ॥ तेनैव
ज्वदन्तरु-र्ज्ज्वां ज्वदन्धर्वणे ॥ ५६ ॥ मुक्ताफलं गुणादेव । वेधं लोके प्रपद्यते ॥ तथा जंतुरु-
तज्ञान-गुणान्ज्वेऽज्ज्वदमान्यता ॥ ५७ ॥

यतो निशि प्रसुप्ताह-मित्यश्रौषं शिवारुतं ॥ नद्यां याति वह्नन् सातं-कारश्चास्रवशाश-
वः ॥ ५८ ॥ तमाकृष्यान्नरणानि । स तात्वेनं ददातु मे ॥ तत् श्रुत्वा कुंजमाद्याया-चक्रधं
तद्व्यादमुं ॥ ५९ ॥ तस्यास्तु कुलपं दत्तं । वित्तं चात्तं मया पुनः ॥ तद्गुणेन्नाहमियती । नू-
र्मो नीता ज्वाहशैः ॥ ६० ॥ काको मे कथयत्येष । दशालङ्कसुवर्णयुक् ॥ यूयं निधानं गु-
ह्येधं । करवं ददन्ताशु मे ॥ ६१ ॥ ततो निवेदयाम्यस्य । गृहीष्ये नहि कांचनं ॥ यत्कटिप-

तापराधेऽपि । स्थानं संत्याजितामुना ॥ ६२ ॥ यतः—स्थानं सर्वस्य दातव्य—मैकवारापरा-
 धिनः ॥ द्वितीयपतने दंता । वक्त्रेणापि विवर्जिताः ॥ ६३ ॥ तत् श्रुत्वोच्चृसितानेक—रोम-
 कूपो जगौ पुनः ॥ सत्यं वत्से निशावृत्तं । साऽवोचदहतमेव ज्ञोः ॥ ६४ ॥ तच्चेष्ट्यं न मन्य-
 ध्वं । काकवाक्यं तदा हृदा ॥ विचारयत येन स्या—त्पाश्चात्येऽपि सुनिश्चयः ॥ ६५ ॥ इत्ते
 करंवे काकेन । दर्शितं निधिज्जतदं ॥ कृमां खनित्वा रात्रौ तं । जग्राह मुद्रिताशयः ॥ ६६ ॥
 लक्ष्मीमिव मन्यमानो—ऽग्रवा तां गोत्रदेवतां ॥ रथे निवेश्य चलितः । सोऽपृञ्जत्पूर्वसं-
 शयान् ॥ ६७ ॥ साऽजटपटुदसप्रायो । ग्रामोऽयं कथ्यते किमु ॥ यत्रावयोर्ज्ञोजनादि—सा-
 मग्री सकलान्नवत् ॥ ६८ ॥ जयात्पलायमानस्य । प्रहारा यस्य पृष्टतः ॥ लगति ह्रीनसस्व-
 स्य । स कुट्टित इति स्मृतः ॥ ६९ ॥ पुरं वासवरं यत्—दुहसं गदितं मया ॥ स्वजन्मज्ञाव
 एवान्न । कारणं वासवारणं ॥ ७० ॥

वृक्षाधस्तात्तथा रात्रौ । न स्त्रेयं विबुधेन यत् ॥ प्रायः पन्नगंचौरादि—ज्ञयं तत्र ज्ञेवेन्दु-
 णां ॥ ७१ ॥ वृद्ध्या धान्यं समादाय । कर्षको यच्च निर्वपेत् ॥ तत्क्षेत्रं ज्ञाकितं क्षेत्रं । नात्रमु-

ज्ञासौ । मंत्रीशो विहितो हितः ॥ सद्यः फलप्रदानेन । देवेभ्योऽप्यधिका नृणाः ॥ ए३ ॥ त-
स्य बुद्धिबलेनासौ । दमयित्वा बहून्परीन् ॥ स्वं नाम सार्धकं चक्रे । नृपचक्रे प्रतापतः ॥
॥ ए४ ॥ तस्मिन् देशे क्वचिद्ग्रामे । दुर्बलस्तु कृषीवलः ॥ कोऽप्येको वसति श्रीमन्नि-
श्रया कृतजीवनः ॥ ए५ ॥

सोऽन्यथा कस्यचित्पार्थाद् । गृहीत्वा वृषज्ञौ शुभ्रौ ॥ खेटयित्वा चिरं क्षेत्रं । संख्यायां
गृहमाणमतः ॥ ए६ ॥ कृतनर्दी बलीबर्दी । धनिकस्य गृहेऽनयत् ॥ तस्मिन् पश्यति संज्ञा-
ल्य । व्यग्रत्वाज्ञार्पितौ पुनः ॥ ए७ ॥ निशायां तौ हतौ श्वेतौ । तस्करैः पापज्ञान्नरैः ॥ त-
तस्तेन धृतः स डाक् । प्राक्सत्कर्मविवर्जितः ॥ ए८ ॥ बहुलः कलहो लभो । नम्रोऽसौ दु-
र्बलोऽयतः ॥ दुर्बलानां बलं राजा । विचिंत्येत्यचलच्च तं ॥ ए९ ॥ नंदनं नगरं गच्छन् । नशि-
तः केनचित्तदा ॥ पलायमानं तुरगं । दंडेनाहत्य वालय ॥ १ ॥

लकुटनाहतस्तेन । मर्मघातादसौ मृतः ॥ ततो धृतो विशेषेण । घोटकस्वामिनापि सः
॥ २ ॥ कदहं कुर्वतां नेषां । लम्बा वेला बहिर्धना ॥ अतस्ते वटवृक्षाधिः । सुप्ताः सर्वेऽपि मा-

नवाः ॥ ६ ॥ नटानां पेटकं तत्र । रिश्रतमस्यप्रतोऽद्भुतं ॥ नाट्यं विधाय तदपि । सुतं निडा-
मवाप च ॥ ४ ॥

निडान्येषां समायाता । यातायातश्रमाद्बन्ना ॥ क्षुत्तृड्डःखन्नराक्रांत-स्वांतः सोऽचिंत-
यत्तदा ॥ ५ ॥ निर्धनस्य मृत्तस्याहो । अंतरं नास्ति विष्टरे ॥ स यद्घटति तद्वायु-रतः आ-
युःकृपो मम ॥ ६ ॥ परं न ज्ञायते राजा । विमल्य विविधैर्वैधैः ॥ मारयिष्यति कैः कैर्मौ ।
बहुयान्यायकारिणं ॥ ७ ॥ आत्मानं वेदशाखायां । बध्वा पाशेन तेन मे ॥ गतत्राणानिमा-

न प्राणान् । त्यजामि स्वामिनं विना ॥ ८ ॥

विचिंत्येति विज्ञावर्यां । विज्ञावर्यां धियं विना ॥ पटञ्चरेण शाखायां । बध्वा पाशं गत्वे-
दयधात् ॥ ९ ॥ त्तारेण तुष्टितं वखं । नटस्योपरि सोऽपतत् ॥ ततः कस्य प्रसुप्तस्य । दीर्घ-
निडामवाप संः ॥ १० ॥ अतो नटा वृत्रटास्ते । बवंधुरस्तमवंधुरं ॥ स्ववंधुरद्वितं सद्यो-ऽवद्यो-
द्यत्कर्मकर्मवत् ॥ ११ ॥

प्रज्ञाते च ततो जाते । वातेनेवाकेतुलवत् ॥ सज्जायां नृपतेर्नातो । विनीतोऽपि सु तैर्ब-

जात ॥ १२ ॥ स्वस्वरूपे विरूपे तैः । कथिते प्रथिते तदा ॥ तेषां वादह्विदै राजा—जितसे-
नं व्यजोक्तयत् ॥ १३ ॥ सोऽपि दुःस्थजनाधारः । कृपासारः परार्तिवित् ॥ सविचारः सदा-
चार—श्रिते चिंतितवानिति ॥ १४ ॥ तमसा लुप्तनेत्रोऽसौ । वराकः काकवद्भृशं ॥ धूर्कैरिवा-
सुकैर्लोकै—रनेकैर्ही विमंढ्यते ॥ १५ ॥ तदेनं दीनवदनं । सदनं कदनह्रियः ॥ रक्षामि क्षाम-
कुक्षिं ज्ञाक् । क्षुधया सुधियायुना ॥ १६ ॥

तेनोचे प्रथमस्तेषु । दृष्टया दृष्टौ वृधौ न वा ॥ सोऽथक् दृष्टौ तर्हि दृष्टिं । इत्वारमै तौ
गृहाण ज्ञोः ॥ १७ ॥ द्वितीयं प्राह तुरगं । प्रहरेति वचस्त्वया ॥ कथितं वा न सोऽवोचत् ।
प्रोक्तं जिह्वां तदर्पय ॥ १८ ॥ अभ्यं मार्गय मार्गज्ञ जगाद स नटांस्ततः ॥ ज्ञव्यः कोऽपि ज्ञ-
वन्मध्ये । बध्वा पाशं गत्वे दृढं ॥ १९ ॥ वृक्षाधस्तात्प्रसुप्तस्य । पतत्वस्योपरि स्फुटं ॥ य-
था स्वैरं जवदैरं । याति ज्ञाति जवद्यज्ञः ॥ २० ॥

तत् श्रुत्वा ते यथास्थानं । मानं मुक्त्वा गता नटाः ॥ एवं सोऽन्यानपि न्यायान् । कुर्व-
न् राज्यधुरां दधौ ॥ २१ ॥ राज्ञः प्रत्यंतज्ञपाद—स्तस्य सिंहरथो रथी ॥ अस्ति तं प्रत्यचात्मी-

तस । कदाचित्कटकान्वितः ॥ २२ ॥ तदा चिंतातुरं दृष्ट्वा—उजितसेनं वियोगिनं ॥ सती शी-
 लवती प्राह । स्वामिन् वाधास्ति का हृदि ॥ २३ ॥ तदाकर्णार्थवदन्मन्त्री । नृपोऽद्य चलितः
 पुरात् ॥ तेन सार्द्धं मया तत्र । गंतव्यं प्राणवत्तन्ने ॥ २४ ॥ त्वां लात्वा यामि चेन्नरे । गृहं
 शून्यं ज्ञेयतदा ॥ सुप्तवायु मंदिरं त्वां तु । गहतो मे न निर्वृतिः ॥ २५ ॥ द्रुस्तटीत इतो व्या-
 द्र । इति न्यायो ममान्नवत् ॥ तेन चिंताप्रपन्नोऽस्मि । निदानं नापरं परं ॥ २६ ॥ तन्निश-
 न्यागदस्मापि । स्मिताया मेऽत्र निर्वृतिः ॥ कथं न ज्वतां स्वामिन् । कामितार्थफलप्रदा ॥
 ॥ २७ ॥ सोऽजोचन्मद्गृहे नान्यो । वृद्धो लघुरपि प्रिये ॥ एकाकिनी हि लब्ध्वा स्त्री । विना-
 दं याति जातुचित् ॥ २८ ॥ यतः—नदीतटे च ये वृद्धा । या च नारी निराश्रया ॥ मन्त्रि-
 दीनाश्च राजानो । न ज्वन्ति चिरायुषः ॥ २९ ॥ निष्पन्नान्निनाशो हि । का वेला लगति-
 शुभे ॥ तथा वशाविनाशो न । कलां कालः प्रतीकते ॥ ३० ॥ इहं तासामिहामुत्र । दानि-
 र्त्तानिर्तुलां पुनः ॥ अतो मे मानसे चिंता—संतापो वर्ततेऽधुना ॥ ३१ ॥

तदाकर्ण्य जगाद्भासौ । स्वामिन्नेषा कथा वृथा ॥ सीताया राक्षसागारे । क आसीत्तत्र

सर्विकारैर्धनकारै—चित्तं चित्तमनर्गतं ॥ विज्ञा विज्ञाय सा तस्य । चेतसाऽचितयस्त्विति ॥ ७४ ॥ अखंडितोऽप्यद्भुतं त—इच्छीतशीलं विजगत्ति यत् ॥ लूनः पुनः स्वप्नावेन । पुष्पांकूरः प्रजायते ॥ ७५ ॥ विकाराच्च संसारत्वं । तद्भवेत्सहजं नृणां ॥ संसारो यस्ततोऽनंतो । वृत्तभूतपन्नवो हि सः ॥ ७६ ॥ चित्तं तेन स्वयं दत्तं । चित्तं दत्तं पुनस्तथा ॥ दृष्टिर्निवेष्टिता तस्मिन्नेकवारं सुदुर्जना ॥ ७७ ॥ शीलवती च यत्तस्मिन् । सम्यग्दृष्टिप्रदायिनी ॥ तन्न चित्रं यतो जंतोः । कुदृष्टौ तत्प्रदा सदा ॥ ७८ ॥ दृष्टिदानादसौ हर्षं । प्रापांश्च इव सत्वरं ॥ पश्यन् कार्यन्नरं सिद्धं । निषिद्धमपि पूर्वजैः ॥ ७९ ॥ ततो हूतो शिक्कयित्वा—ऽप्रेषयच्चटुतांचितं ॥ सापि पापोचितं वार्त्तां । शीलवत्या न्यवेदयत् ॥ ८० ॥

तद्विशम्य सती प्राह । व्रतानि दादश त्विह ॥ संती सन्कस्यमूलानि । स्थूलानि गूढमेधिनानां ॥ ८१ ॥ प्राणातिपातविरति—प्रमुखाण्यस्त्रिजान्यपि ॥ श्रीगुरुणां मुखात्तानि । गृहीतानि मया धिया ॥ ८२ ॥ तेषु दोषव्रतानां तु । ज्ञानानां स्यात्प्रतिक्रिया ॥ परं काचघटस्येव । नास्य संधानमर्हति ॥ ८३ ॥

स्वीजित्तञ्च विधेयेण । धेयेणेव वसुंधरा ॥ स्वांगेन सततं धार्यं । सर्वनाशोऽन्यथा न-
 वेत् ॥ ८४ ॥ एकं तावन्महत्पापं । तस्मादर्थोऽपि नात्र यत् ॥ तत्पक्षस्यापि तु पि नो । प्रवेष्टो
 म्लेच्छपाटके ॥ ८५ ॥ अतो ह्यनर्थदंदं नो । करिष्येऽहं कदाचन ॥ दहं ब्रतद्वयीनाशो । विनश्ये-
 न्मे ज्वद्वयी ॥ ८६ ॥ द्वती दध्यौ तदाकर्ण्य । स्वं चेदस्याः समर्प्यते ॥ अर्पयेत्स्वं तदा युक्तं
 । दीयते यत्तदाप्यते ॥ ८७ ॥ तस्मै न्यवेदयत्नर्वं । सापि गत्वा तदंतिके ॥ अस्मौ विमर्श्या-
 मास । मानने मानसेवाधिः ॥ ८८ ॥ द्युम्ना प्रद्युम्नासिऽश्वे—दत्र का मे कतिस्तदा ॥ एवं वर्ण-
 स्य वृद्धिः स्यात् । प्रसिद्धिश्च नृपादिषु ॥ ८९ ॥ होक्कोक्कते लोकै—र्पयते वनसंचयः ॥ तद-
 र्थं न व्ययश्चेत्तद् । वारणं दुःखकारणं ॥ ९० ॥

त्रिवर्गोऽपि क्रमो लोके । विक्रमो मे ज्विष्यति ॥ यतो नर एतदर्थं । ददते मस्तकं स्व-
 कं ॥ ९१ ॥ ततो द्वतीमिति प्राह । सोऽस्याः सर्वस्वमर्पय ॥ नृपस्थितं परं कार्यं । कष्टसा-
 ध्यं कुरुत्तरं ॥ ९२ ॥ समेत्य सत्वरं तव । द्वती तां प्रत्युवाच सा ॥ रतिस्ते कियता रागा ।
 ह्यहं केन साऽवदत् ॥ ९३ ॥ सापि प्रहृष्टचित्तरया । विताशापूरणं हुतं ॥ कर्तुं दत्तुं च न-

स्यात्ति । जगामाशोकसन्निधौ ॥ ९४ ॥ अचितं तेन तद्वितं । सचितं च समर्पितं ॥ तथा
सुदितया सर्वं । गृहीतं स्वगृहागतं ॥ ९५ ॥ तथा कथापितं तस्य । पंचमे दिवसे त्वया ॥
यामे गते त्रियामायाः । समेतथं ममौकसि ॥ ९६ ॥ अवंचनं तद्वचनं । मन्यमानः समा-
नहत् ॥ दुःखेन गमयांचक्रे । सोऽयं दिनचतुष्टयं ॥ ९७ ॥

तावता खानितो गर्त्त—स्तयापवरके वरे ॥ प्रब्रजं पुरुषैः कूप—समानो मानखंप्तनं ॥ ९८ ॥
तस्योपरिष्टात्पट्यंकः । कुतः श्रुतिततूतया ॥ सुखे चांधोरघोत्तनागे । पृथुलस्य समंततः ॥
॥ ९९ ॥ चतुर्दिदिवसैस्तेन । परिवारः कवचित् कवचित् ॥ प्रहितः स्वहितप्राप्त्यै । स एका-
की तदान्नवत् ॥ १०० ॥ पंचमाहस्तमस्विन्या । गते यामे स आगमत् ॥ गृहमध्यस्थिता
शय्या । तथा तस्य प्रदीक्षिता ॥ १ ॥ मध्ये प्रविश्य शय्यायां । यावद्देश जपाविशत् ॥ तूति-
कासहितः शीघ्रं । तावज्जीतराऽपतत् ॥ २ ॥ शून्यत्वमनुज्ञय प्राक् । चेतनासहितस्ततः ॥
चित्ते निध्यातवानेवं । सर्वभूत्याश्रितोऽपि सः ॥ ३ ॥ अनया मम सर्वस्वं । गृहीतं नो स-
मीहितं ॥ इत्थं दस्तावतो दग्धौ । पृथुकोऽपि गतो हृद्वा ॥ ४ ॥

द्विधापि लक्ष्मीमुखेण । मया निर्नाशिता हतात् ॥ व्यर्थं स्वं नाम चक्रे च । नरचक्रे
स्वशत्रुणा ॥ ५ ॥ कुञ्जीपाकोपमं स्थानं । विपाकेन कुकर्मणां ॥ इह लोके मया लब्धं ।
परलोके तु किं ब्रूवे ॥ ६ ॥ एषा महासती नूनं । मयि कोपं करोति चेत् ॥ तदा मां न-
स्मसात्कुर्या-ज्जनयर्मरणा परं ॥ ७ ॥ एवं चिंतयतस्तस्य । दिवसा वत्सरोपमाः ॥ याति सा
कृपया तस्मै । नोजनं च प्रयच्छति ॥ ८ ॥ रज्जुबद्धशरावेण । मध्ये मुंचति किंतु नो ॥ ब-
हिर्निष्कासयेत्तं सा । स्वप्रशंसावहिर्मुखं ॥ ९ ॥ मासे पूर्णे त्रयाणां स । मंत्रिणां राट्पुरो-
ऽवदत् ॥ इयद्विद्वैवत्तैर्धीमा-नशोको नागतः किमु ॥ १० ॥

इतस्तृतीयको दर्प-वशादाह विशांपतिं ॥ उत्सुकोऽयं रतिकेवी-रतिकेलिकलोद्भुरः ॥

॥ ११ ॥ अशोको ह्यहिपस्तावत् । वरज्जुत्समाश्रितः ॥ तेनोच्चतां गतः किंतु । वशया न-
ज्यते प्रज्जो ॥ १२ ॥ खंडीकृतं क्रमानीतं । सुमनःश्रीविवर्जितं ॥ शाखाहीनं निष्फलं तं । वि-
पन्नं वेत्ति को विज्जो ॥ १३ ॥ मां प्रेषय क्षमानाथ । यथा स्वं नाम सार्धकं ॥ कुर्वे सर्वेषु पु-
ष्पेषु-वशागां तां विधाय वै ॥ १४ ॥

आकारितो नोजनार्थं । परिवारसमन्वितः ॥ विभोपनं विना तां मे । किमेषा हि क-
रिष्यति ॥ ३६ ॥ इति चिंतयतो राज्ञ-स्तदा पुष्पादिभिस्तथा ॥ गर्जद्वारं पूजयित्वा । प्रोक्षे-
रसवतीत्यन्त ॥ ३७ ॥ तेऽप्यचुरन्नावत्सर्वा । ततोऽपवरकात्स्वयं ॥ निष्कास्य रसवतीं सा ।
नोजयामास नृपतिं ॥ ३८ ॥ पुष्पतांबूलवस्त्राद्यैः । सेनानीसहितो नृपः ॥ सत्कृतस्तद्धनं स-
र्वं । सचिवातं च सार्पयत् ॥ ३९ ॥ तद् दृष्ट्वा विस्मितो राजा । चिंतयामासिवानिदं ॥ सती-
यं देवसान्निध्या-ददृष्टुं हि करोति च ॥ ४० ॥ अस्या रूपं स्वरूपं च । क्रमो वर्णयितुं हि
कः ॥ यस्या वचनमात्रेण । सर्वं संपद्यते नवं ॥ ४१ ॥ ततः शीलवती पृष्टा । तव का सि-
द्धिरस्ति नोः ॥ आह यज्ञाश्च चत्वारः । सिद्धा मे संति सर्वदा ॥ ४२ ॥

नृपोऽवगृह्य देहि यज्ञान्मे । यथा स्युश्चित्तर्क्यः ॥ तयोक्तं सुमुहूर्ते तान् । पेषयिष्ये न-
वहुने ॥ ४३ ॥ गते राज्ञि द्वितीयेऽहि । तान्निष्कास्य वशा जटैः ॥ स्तपयित्वा चर्चयित्वा ।
चंदनाद्यैः सुगंधिभिः ॥ ४४ ॥ अर्चयित्वा करंतेषु । क्षिप्त्वा वादित्रपूर्वकं ॥ निनाय नृपतेः
स्थानं । मानं चास्यै ददौ नृपः ॥ ४५ ॥ युरगं ॥ महानसे महानेव । राजा मोक्षयतिस्म

तान् ॥ जनैरखंभीखंभान् । करंभान् परया मुदा ॥४६॥ तस्मिन् दिने सूपकारा । राज्ञा रस-
वतीकृतौ ॥ निषिद्धा नो जनस्थाने । वेलायां गतवान्मुपः ॥ ४७ ॥ कुसुमाद्यैरर्चयित्वा । क-
रंभान् सोऽयदत्ततः ॥ अन्नूदनवती तेऽपि । प्रोचुरासीत् परं न सा ॥ ४८ ॥ ततोऽनौ चिंत-
यामास । तस्या वादप्यवशादसौ ॥ सर्वं यक्षैः प्रदत्ता मे । कथं यद्वति नाधुना ॥ ४९ ॥ अ-
तो ढाराणि ह्युद्भास्य । प्रत्यक्षं यक्षसन्निधौ ॥ पृञ्जामि किमु तस्यै सा । दत्ता मह्यं तु नो पु-
नः ॥ ५० ॥ तथा कृतेऽमुना ते तु । राक्षसान्ना विलोकिताः ॥ अस्थिचर्मविहोषांगा । बीज-
त्साकारघारकाः ॥ ५१ ॥ ततो राज्ञा जनाः प्रोक्ताः । एतान् प्रत्यक्षराक्षसान् ॥ विनाशयत
नो वा नो । नाशयिष्यंत्यमी ध्रुवं ॥ ५२ ॥ तत् श्रुत्वा ते जयव्यग्रा । राजानं प्रोचिरे मृदु
॥ वयं नो राक्षसाः साक्षात् । किंतु कामांकुरादयः ॥ ५३ ॥

नृपतिर्विस्मृतः प्राद । द्वाऽवस्था वः किमीदृशी ॥ तेऽवोचन् पूर्ववृत्तांतं । शीलवत्पया
विनिर्मितं ॥ ५४ ॥ आकार्य राजावोचत्तां । स्मितपूर्वकमुच्चकैः ॥ स्त्रियं यदबलां लोके । वदं-
ति विबुधा अपि ॥ ५५ ॥ तत्त्वयात्र मृषा चक्रे । विजित्य सबलानमून ॥ प्रायेण विबुधै-

सकलत्रो ज्ञेत्पुमान् ॥ परावतारतिः किंतु । विश्वे निःस्वाऽवतारतिः ॥ ६७ ॥ इत्यादि-
 विधैर्विक्रयै-र्नृपतिर्मंत्रिणस्तथा ॥ प्रतिबोध्य तथा नीताः । शीलव्रतसुरां परां ॥ ६८ ॥ पश्चा-
 त्कामांकुराद्यास्ते । जगदुस्तांप्रतीदृशं ॥ अतःपरं त्वं गुरुणी । धर्मदानाच्च नः सदा ॥ ६९ ॥
 अस्माकमद्रमरूपाणां । विना संतापमुच्चकैः ॥ कुतः कट्याणता बाढं । विश्वशृंगारतापि
 च ॥ ७० ॥ ततः शीलवती राज्ञा । स्वसेव बहुमानिता ॥ सत्कृत्य वस्त्राढंकरैः । स्वगृहं
 प्रापिता तदा ॥ ७१ ॥ नृपतिप्रमुखे लोके । स्वस्वधर्मरतेऽन्यदा ॥ दमघोषान्निधः सूरि-र्नृ-
 रिमाधुः समाययौ ॥ ७२ ॥ नृगतिर्मंत्रिणस्ते त्व-जितसेनोऽपि मंत्रिराट् ॥ शीलवती स-
 ती सापि । वंदितुं श्रीगुरुं ययुः ॥ ७३ ॥ धर्मोपदेशे विज्ञादे । गुरुणा विहिते हिते ॥ धर्मा-
 चार्यं नृपः प्राह । योजितांजलिकुक्षयः ॥ ७४ ॥ वामा शीलवती सेयं । कथं शीलवती स्व-
 यं ॥ तथा बुद्धिमती बाढं । प्रमदाऽप्रमदान्विता ॥ ७५ ॥ गुरुर्जगौ पुरा राज-जनया शी-
 लमाश्रितं ॥ अस्मिन्नपि ज्ञेतेन । शीलवीजामियं दधौ ॥ ७६ ॥ नृपतिः प्राह जगवन् ।
 कोऽस्याः पूर्वजवोऽज्ञवत् ॥ जजलपानलपसंकटप-विकटपत्रिदुरो गुरुः ॥ ७७ ॥ वेरे कुशपुरे

। जाता शीलवती सती ॥ १८ ॥ ज्ञानजक्तिविशेषण । कता पर्वणि यतया ॥ तेन शीलव-
ती जज्ञे । ज्ञानविज्ञानजाजनं ॥ १९ ॥ तन्निशम्य तयोजातं । जातिस्मरणमुच्चकैः ॥ य-
था गुरुनिरादिष्टं । ताभ्यां दृष्टं तथा तदा ॥ २० ॥

निजगाद गुरुर्देश-विरत्या पालितं हि यत् ॥ इहापि गुणकुलज्ञे । फलं ह्यविकलस्य
किं ॥ २० ॥ जन्ताभ्यां तु पुनस्तान्भ्यां । गुरुवरगिरंप्रति ॥ जगदे जगदेकाग्रयू-धियं सुरगु-
रुप्रजं ॥ १ ॥ दीक्षां शिक्कासमां देहि । यथा शीलं हि सर्वथा ॥ पालयावो नवब्रह्म-चर्यगु-
हिवरं परं ॥ २ ॥ गुरुणा दीक्षितौ तौ तु । नृपेणाथ तदा तथा ॥ कामांकुराद्यैः स्ववधू-सं-
तोषव्रतमाददे ॥ ३ ॥ पंचाचारविचारज्ञौ । तौ पंचसमितिश्चितौ ॥ पंचमहाव्रतधारौ । पा-
लयामासतुर्व्रतं ॥ ४ ॥ विशेषतो ब्रह्मचर्यं । धृत्वा मृत्वा च तौ ततः ॥ ब्रह्मान्निधं देवलोके
। गतौ ज्ञानान्वितौ युतौ ॥ ५ ॥ अधिके देवलोकाणां । तयोः पुण्ये तथाधिके ॥ यद्ब्रह्मदेवलो-
के तौ । स्थितावनास्ति कारणं ॥ ६ ॥ सदा प्रियं तयोर्ब्रह्म । तेन तत्रैव संश्रयः ॥ इष्टे प्राप्ते
जनो येन । पदमेकं न गच्छति ॥ ७ ॥

अनुनूय सुखं तत्र । ह्युत्था प्राप्य च मानवं ॥ जन्म कर्मक्षयं कृत्वा । यास्यतो ब्रह्म
 ज्ञाश्वनं ॥ ८ ॥ एवं शीघ्रं प्रपादयोच्चै-रनेके सविवेकिनः ॥ स्वर्गार्पवर्गसंसर्ग-सुंदराः किल
 जर्जरे ॥ ९ ॥ एषा श्रीधर्मकटपद्मेः । शाखाख्याता द्वितीयका ॥ तृतीयां तु तपःमंज्ञां ।
 सर्वज्ञान भूणु संप्रति ॥ १० ॥ यानि लौकिकतीर्थानि । यानि लोकोत्तराणि च ॥ तपस्वित-
 पसा तानि । जातानि प्रथितानि च ॥ ११ ॥ बाढमीकित्यासप्रमुखा । लौकिका ये महर्षयः
 ॥ लोकोत्तरास्तथा चान्ये । हरिकेशिवलादयः ॥ १२ ॥ अपि हीनकुलोद्भूताः । प्रभुतामरसेवि-
 ताः ॥ यज्ज्ञाता विश्वविलयाता-स्तदवैहि तपःफलं ॥ १३ ॥ म्लेहसंसर्गतो येषां । म्लेहता स्या-
 त्कदाचन ॥ तेषामपि ज्ञवेद्येन । शुद्धिः सदर्पवर्णिता ॥ १४ ॥

ब्रह्महत्यादिपापानि । सतापानि मनस्विनां ॥ यानि तेषां च तपसा । क्षयः स्यात्क्षण-
 मात्रतः ॥ १५ ॥ मिथ्यागुणस्थानकस्रैः । कुतपोऽप्यत्र पृज्यते ॥ तदोत्तरगुणस्थैर्ज्योः । सुत-
 पः किं न मन्यते ॥ १६ ॥ तपो दादशाधा जिज्ञं । निर्मलं दादशात्मवत् ॥ दोषापहं रुचिक-
 रं । ज्ञेयस्सुक्कयोगकृत् ॥ १७ ॥ चंद्रशखसङ्ग्रामा । तपसाक्षितविग्रहः ॥ दृमानृकोदाही-

जिनं मुनिं ॥ ५९ ॥ इदं श्रीमानदेवं । देवदानवसेवितं ॥ तं वंदे च सन्नतया । साधुसं-
घातसंयुतं ॥ ६० ॥ युगं ॥

केवली तंप्रति प्राह । दुःखात्वं मर्तुमिहामि ॥ किंतु पापेज्जवं चेदं । सहगं मरणेऽपि ते
॥ ६१ ॥ मुनिदानांतरायं य-त्त्रया जमधिया कृतं ॥ तेन दानांतरायं प्राक् । कर्म बद्धं नि-
काचितं ॥ ६२ ॥ कर्मणा तेन ते दानः । कुत्रापि न जवत्यहो ॥ तदाकर्ण्यवदत्सोऽपि ।
जवं पूर्वं निवेदय ॥ ६३ ॥ सोऽवक् कौलेऽस्ति पुष्कर-वरद्वीपार्द्धनारते ॥ पुरं रथपुरं तत्र ।
चंडापीरुस्तु नूपतिः ॥ ६४ ॥ तस्य जगद्धराजिह्वो । वयस्यः समज्जन्तदा ॥ मिथ्यादृष्टिः
कुशास्त्रौघ-कुशलोऽकुशलाश्रितः ॥ ६५ ॥ गतः स एकदोद्याने । सूरिं धर्मेश्वरं वरं ॥ सो-
पहासं प्रणम्यावक् । किंचिद्धर्मं समादिश ॥ ६६ ॥

गुरुर्जगौ मनुष्यत्वं । दुर्बलं प्राप्य मानवैः ॥ देवगुरुधर्मतत्त्वं । श्रेयं वासनापरैः ॥
॥ ६७ ॥ तत्र देवो वीतरागः । सर्वद्वः सर्वपूजितः ॥ अष्टादशदोषमुक्तो । मुक्तोऽतिज्ञायराशि-
जिः ॥ ६८ ॥ ये नमंति जिनं नक्तया । शक्त्या कुर्वंति पूजनं ॥ ते लज्जतेऽत्र कट्यांशं ।

देवपाल इवाहुतं ॥ ६९ ॥ तथाहि-जंबूद्वीपस्य उत्तर-क्षेत्रमध्यमखंडगं ॥ समस्ति हस्ति-
नपुरं । हस्तिवाजिविराजितं ॥ ७० ॥ तत्र सिंहश्चो राजा । सिंहवत्सवलस्तथा ॥ जिनद-
त्ताजिपुत्रः श्रेष्ठः । आश्रको जाबुकोऽजनि ॥ ७१ ॥ देवपालोऽस्य गोपालो । गृहेऽनुद्भक्तः स-
कः ॥ वर्याकालेऽन्यथा प्राप्ते । गा लात्वागादने धने ॥ ७२ ॥ तदा नदीप्रवाहेण । पतित-
द्विकटात्तटात् ॥ युगादिदेवप्रतिमा । प्रकटाऽनुत्पन्नावयुक् ॥ ७३ ॥ तां प्रेक्ष्य हर्षयुक्तोऽसौ
। स्तनपयामास वारिणा ॥ पीठं कृत्वा मृदोत्तुंगं । स्थापयामास तत्र तां ॥ ७४ ॥ सुगंधपुष्प-
पत्राद्यैः । पूजयामास सादरं ॥ तथा च चिंतयामास । धन्योऽहं यस्य चार्हता ॥ ७५ ॥ स्व-
यं स्वदर्शनं दत्तं । त्रितं मे नास्ति किंचन ॥ परं चितं स्मिरीकृत्य । पूजयामि स्वशक्तिनः ॥
॥ ७६ ॥ युग्मं ॥

ततः प्रभृति सौत्कंठं । तस्याः कृत्वाचनं सदा ॥ पानाशानादि कुरुते । नान्यथा सर्वथा
त्यसौ ॥ ७७ ॥ वृष्टिर्वज्रव सततं । सप्ताहोरात्रमन्यदा ॥ तद्वशात्तत्र गंतुं स । न शक्नोति परे
तट ॥ ७८ ॥ पूजां विना योजनं स । न करोति कदाचन ॥ तद् दृष्ट्वा श्रेष्ठिना प्रोचे । जे-

वदन्मा विधीदन्वं । कुरु राज्यं द्रुहं ॥ ५०० ॥ मुन्मयं हस्तिनं शसतं । कारयित्वा पुरे वरे
 भ्रमयित्वा तथा राज-पाटिकां विदधेहि ज्ञोः ॥ १ ॥ मत्प्रसादात्स हस्ती ते । मनोऽनीष्टं
 करिष्यति ॥ तद्विलोक्य नृपाद्यास्ते । विधास्यति तवोदितं ॥ २ ॥ तन्निशम्य निर्वृतात्मा ।
 जगाम नवनं निजं ॥ कुञ्जकारान् समाकार्य । कार्यशिक्षां समादिशत् ॥ ३ ॥ ततस्तैर्मुन्मयो
 हस्ती । कृतो नृपकृते गुरुः ॥ तत् श्रुत्वा मंजुकीकाद्या । हास्यं चक्रुर्विशेषतः ॥ ४ ॥ सत्यं
 गोपाल एवासौ । यश्च मुन्मयहस्तिना ॥ पर्वचारवशाद्वाज-पाटिकां कर्तुमिहति ॥ ५ ॥

कुलादौरथ सोऽपाचि । चित्रतश्चित्रकनरैः ॥ त्रिपदीप्रमुखं कृत्यं । जनैः सोऽकारयन्नु-
 पः ॥ ६ ॥ अपरेऽपि गजाः सज्जी-कृताः पर्याणिता हयाः ॥ सन्नद्धाः सुन्नटाः सर्वे । रथाः प्र-
 गुणितास्तदा ॥ ७ ॥ श्रेष्ठिनं च समाकार्य । बलह्यवशात्स्वयं ॥ वेधं स्वसदृशं तस्य । का-
 रयामास नृपतिः ॥ ८ ॥ सुमुहूर्त्ते ततो राजा । विदधे राजपाटिकां ॥ अपूर्वं कौतुकं द्रष्टुं ।
 । सर्वतो जनताऽगता ॥ ९ ॥ विस्मितः सकलो लोक-श्चितयामास चेतसि ॥ विष्णुः स्व-
 यं समेतः किं । सुरो विद्यावरोऽग्रवा ॥ १० ॥ चतमने नृपे तत्र । स्थाने स्थाने सुनाटकं

॥ उपचारो संगतस्य । वादित्राणि पदे पदे ॥ ११ ॥ सर्वेऽपि राजसामंता-श्चमत्कारधरा-
स्तदा ॥ प्रणतारतस्य शरतस्य । क्रमयोः क्रमवेदिनः ॥ १२ ॥

आगत्य जवनद्वारं । जिनदत्तस्य चाकुशं ॥ अर्पयित्वाऽब्रवीदेवं । हस्तिनं स्थानमागत्य
॥ १३ ॥ गजो नैव पदं दत्ते । पादसंज्ञां ततोऽकरोत् ॥ तथाप्यचक्षिते सोऽस्मि-न्नकुशेन ज-
घान तं ॥ १४ ॥ तद्भातवशतस्तस्या-ऽनवत्कुंजस्थलं दिधा ॥ ततो हारस्यास्पदं सोऽनू-इहं-
कारं सुमोच च ॥ १५ ॥ ततःप्रभृति सर्वेऽस्य । देवशेषामिव व्यधात् ॥ आज्ञां मौलौ राज-
वर्ग-लोकः शोकीविवर्जितः ॥ १६ ॥ स्वस्वकन्या धनारतस्य । नृपैर्देवाः सविनकाः ॥ प्राप्ता-
दं कारयांचक्रे । श्रीयुगादिजिनस्य सः ॥ १७ ॥ नित्यं जिनार्चनं कर्तुं । हर्तुं पापं तथादिमं
॥ अनुसर्तुं नवं पुण्यं । घातयसौ जनतान्वितः ॥ १८ ॥ एकदा जिनपूजां स । कृत्वाग्रमहि-
पीयुतः ॥ मत्तवारणमासीनो । यावदस्ति प्रशस्तियुक् ॥ १९ ॥ पट्टराज्ञी तदा तत्र । मूर्वा-
माप कणादपि ॥ शीतलैर्लब्धचैतन्या । चेति पद्यं जगाद सा ॥ २० ॥ अरु वि पती नदं ।
जलतोऽ न बुद्धा हृह ॥ जो न एतकवाप्नीयद् । अज्जीविसान् अवह ॥ २१ ॥

तन्निशम्य नृपः प्राह । प्रिये किं जटिपतं त्वया ॥ सावकं जातिस्मृतिर्भेदय । जाता प्रे-
 क्ष्य त्वसुं नरं ॥ २२ ॥ जातिः पूर्वज्जवे का ते । वज्रव नृपतिर्जगौ ॥ सार्वायदत्त नगरे । दु-
 र्गती काष्ठवाहकौ ॥ २३ ॥ आवां पुरा पुरासन्न-वासिनौ नामनाशिनौ ॥ अहभेय नरद्वजा-
 या-माश्रितः पादपस्य यः ॥ २४ ॥ युष्मं ॥ काष्ठज्जारमिदोश्चित्वा । स्नात्वा श्रान्तिद्विव नैव
 ॥ कट्दारप्रमुखं लात्वा । पूजितोऽयं जिनो मया ॥ २५ ॥ प्रमादतोऽमुना नैव । कश्चितेऽपि
 धने मया ॥ आयुःक्षयेण मृत्याहं । पुत्री राजकुलज्जवं ॥ २६ ॥ तथा श्रीजयतः पत्नी । ता-
 दगेवाधुनाप्यसौ ॥ यतो धर्मं विना नात्र । नृणां दुःखदयो ज्ञेयत् ॥ २७ ॥ ततो राज्ञा स
 आकार्यं । पुष्टः क्षिष्टविचारिणा ॥ तेनापि पूर्वज्जनांतः । कश्चितस्तदादशोऽखिलः ॥ २८ ॥ त-
 दाकर्णं नृपो दधौ । यथा मे चेद जन्मनि ॥ जिनपूजाफलं जहौ ! तथास्याः परजन्मनि
 ॥ २९ ॥ अज्ञानान्ध्यां पुरावाच्यां । निर्द्विआन्ध्यां विभेयतः ॥ स्वल्पापि विदित्वा ह्यथ-पूजा
 राज्यप्रदानवत् ॥ ३० ॥

उत्कर्षां ह्यपूजां ये । विज्ञा अप्य प्रकुर्वते ॥ अच्युतं देवलोकां ते । प्राप्नुवंति सुखांघि-

तं ॥ ३१ ॥ ततश्च्युत्वार्यैश्यादि—सामग्रीं प्राप्य ते जनाः ॥ सिद्धिं गच्छति सिद्धान्त्य—कार्यज्ञारा
 गुणान्विताः ॥ ३२ ॥ चतुर्थे पंचमे वापि । पष्ठे वा सप्तमे ज्ञेवे ॥ सिद्धयंति नातिक्रामंति ।
 ह्यष्टमं ज्ञवमत्र ते ॥ ३३ ॥ अंतर्मुहूर्तकृतया । सर्वथा ज्ञावपूजया ॥ तज्ज्ञे सिद्धिसंप्राप्ति—र्जा-
 यते नात्र संशयः ॥ ३४ ॥ सर्वज्ञं हृदये ध्यायन् । सर्वज्ञो ज्ञवतीह ना ॥ वीतरागं हृदि
 ध्यायन् । वीतरागः पुनः पुमान् ॥ ३५ ॥ जिनतामये जनो य—जिनं ध्यायति तत्किमु ॥ पु-
 र्योक्तमोऽपि नित्यं तं । ध्यायेच्च निधनजिदे ॥ ३६ ॥ साक्षरो हि जिनं ध्याय—ज्ञहरं पदमा-
 नुयात् ॥ इहामुत्र किमाश्चर्य—मत्र किंतु निशाम्यतां ॥ ३७ ॥ जिनार्चाकुञ्च गोपालो । गो-
 पालत्वं त्यजन्नपि ॥ गोपालपदसत्रोच्चैः । श्रयेत्सर्वशुभार्थदं ॥ ३८ ॥ त्रिविष्टपप्रभुर्जीवो । वि-
 ष्टपप्रभुमर्चयन् ॥ यज्ञेवतश्च नाश्चर्यं । यदसावर्जिताक्षरः ॥ ३९ ॥ जिनो ह्यसंख्यरूपोऽयं ।
 स्यादरूपः कप्रंचन ॥ सर्वगोऽपि च लोकप्र—गतः सोऽत्र प्रकीर्तितः ॥ ४० ॥ स्वज्ञावाक्षि-
 मंजः सार्व—परं संगवशाद्बहिः ॥ ततस्त्वरूपतामेति । यथा हि स्फटिकोपलः ॥ ४१ ॥

आत्मापि जलवत्स्वज्ञो । रजःपंकवशात्परं ॥ कालुष्यज्ञावमायाति । गोत्राधारत्वमाग-

तः ॥ ४२ ॥ कतककौदवत्सोऽपि । जिनं प्राप्य स्वप्नावतां ॥ प्रयात्यतो जिनध्यानं । जनाः
 कुरुत सर्वदा ॥ ४३ ॥ ये सिद्धा ये च सिद्धयन्ति । ये च सेत्स्यन्ति मानवाः ॥ ते सर्वे वीत-
 रागस्या-ऽमानध्यानधुरंधराः ॥ ४४ ॥ इति देवतत्वं ॥ मयर्केति देवतत्वं । तव किञ्चित्प्रका-
 शितं ॥ गुरुर्जगौ पुनः स्तोकं । गुरुतत्वं निशम्यतां ॥ ४५ ॥ गुरुं विना जनैर्नैव । कृत्यं वि-
 ज्ञायते क्वचित् ॥ अतो गुरुवचो ज्ञात्वा । कर्तव्याः सकदाः क्रियाः ॥ ४६ ॥ नतं गृणोति
 यो लोके । मुख्यतः स गुरुर्मतः ॥ विशेषतः क्रियायुक्त-स्तत्सुवर्णस्य सौरभं ॥ ४७ ॥ ज्ञा-
 त्वमपि गुरुत्वेन । कीर्त्यते कविर्निर्गोवि ॥ कृत्याकृत्यं यतस्तस्मा-ज्जानाति सततं जनः ॥
 ॥ ४८ ॥ गुरुं विना परं तस्य । स्वरूपं को निरूपयेत् ॥ अतस्तस्माच्च तत्सम्यग् । ज्ञात्वा
 कृत्यं समाचरेत् ॥ ४९ ॥ धीगुणैरेव जानाति । वचस्तत्वं गुरोर्गुरु ॥ अन्यथा मुरधवदुःखं ।
 दन्यते बाह्यबुद्धितः ॥ ५० ॥ तद्यथा-

जंबूद्वीपे सावनीपे । नरतर्केन्नखंगं ॥ पुरं पद्मपुरं तव । राजा पद्मरथोऽजवत् ॥ ५० ॥
 पद्मनामा तथा श्रेष्ठो । पद्मस्त्रीस्तस्य वदन्ना ॥ मुरधानिधश्च तत्पुत्रो । नदा तस्य वधूः पु-

नः ॥ ५१ ॥ पद्मेन च परं लोकं । गङ्गता स्वङ्गताजुषा ॥ अन्यदा शिकितः पुत्रो । वचोन्नि-
र्विविधैरिति ॥ ५२ ॥ मिष्टं वत्स त्वया ज्ञोज्यं । सुप्तव्यं सुखनिद्रया ॥ मार्गणीयं न दत्तं च ।
ताड्या ज्ञार्या वधूयुता ॥ ५३ ॥ वृत्तिश्चर्ममयी कार्या । ग्रामे ग्रामे गृहं तथा ॥ गंगातलं ध-
ने क्रीणे । खनितव्यं तदासये ॥ ५४ ॥ सुधीः पाटलिपुत्रेऽस्ति । मन्मिलं सोमनामकः ॥ पु-
ष्टव्यः सकलोऽर्घ्योऽस्य । तत्पार्श्वे त्वं न वेत्सि चेत् ॥ ५५ ॥ उपदेशममुं दत्त्वा । परलोकं ग-
तः पिता ॥ धर्मध्यानयुता काले । जननी च दिवं ययौ ॥ ५६ ॥

तयोः कृत्यं विधायासा-विति दध्यौ स्वचेतसि ॥ तातादेशानहं कुर्वे । विविधान् विधि-
पूर्वकं ॥ ५७ ॥ ततो नित्यं स मिष्टान्नं । तथा खाद्यं च तद्विधं ॥ स्वाद्यं पानं च सततं । भुं-
क्ते शुक्लद्विना कृतः ॥ ५८ ॥ रसमूला व्याधयोऽमी । ततो रोगोऽस्य चान्नवत् ॥ तथा कु-
सुमशय्यायां । सुखं शेतेऽतिनिद्रया ॥ ५९ ॥ धनं गृहीतं चौराद्यै-र्निद्राबाहुल्यतस्तदा ॥ क-
स्यापि पार्श्वतो नैप । दत्तं वित्तं च याचते ॥ ६० ॥ सवधूकान्यदा ज्ञार्या । तान्निता वधवंध-
नैः ॥ गृहं त्यक्त्वा वधूः पितृ-गेहं सद्यो गता ततः ॥ ६१ ॥ ग्रामे ग्रामे गृहं तेन । कारितं

चर्ममद्वृत्तिं ॥ सर्वद्व्यक्षयो जेहे । प्रकरैः पूर्वानिर्मितैः ॥ ६१ ॥ ततो व्याजेन निष्पार्जिं । ध-
नं लात्वान्यपार्धतः ॥ गंगां गत्वा तटं लोकैः । खानयामास सादरं ॥ ६२ ॥ तत्रापि हार्नि-
रेवासीत् । परं काणकपर्दिका ॥ निःसृता नैव तेनासौ । विवहकः स्वगृहं गतः ॥ ६४ ॥

ततःप्रवृत्ति तस्याज्ञां । कोऽपि नैव करोत्यहो ॥ धनं दत्ते न मानं च । तेनाज्जुहुःखितो
जृशं ॥ ६५ ॥ पश्चाज्जगाम खिन्नात्मा । पितृमित्रपुरे वरे ॥ सोमस्तं दुःखिनं दुःस्थं । दृष्ट्वा
चेति जगौ मृदु ॥ ६६ ॥ वत्स तुल्यमते का ते । चिंता चित्ते प्रवर्तते ॥ धनक्षयोऽप्यवा येन
। विवह इव लक्ष्यसे ॥ ६७ ॥ ततस्तेन स्वरूपे स्वे । विरूपे कथिते सति ॥ सोमो जगाद
नो वेत्सि । तत्त्वं स त्वं पितृर्गिरां ॥ ६८ ॥ मिष्टं यत्कप्रितं तेन । तद् द्रव्यायं च भुज्यते ॥
निर्वैरिणा सुच्यते यत् । सुखसुप्तमवैहि तत् ॥ ६९ ॥ लात्वाधिकं ग्रहणकं । धनं यद्दीयते प-
रे ॥ इत्वा न मार्गणीयं तत् । सवधूका यदा प्रिया ॥ ७० ॥

तदा सा तापनीया ज्ञो । न वधूं तापयेत्पुनः ॥ स्वजनान् स्थापयेत्पार्श्वे । वृत्तिश्चर्म-
मयी तु सा ॥ ७१ ॥ ग्रामे ग्रामे गृहं यच्च । तन्मैत्री केनचित्सह ॥ ग्रामे ग्रामे प्रकर्तव्या ।

गृहवत्तत्र द्रौण्यदा ॥ ७२ ॥ गंगायाः खननं यच्च । तत्तुरंगी गृहे तव ॥ गंगोज्ज्वलास्ति त-
स्यास्त्वधस्ताद्वनसमुच्चयः ॥ ७३ ॥ ततस्तेन गृहे गत्वा । खनिता नूस्तदुन्नवं ॥ सुवर्णवक्त्रं
चादाय । मुग्धो जातो धनी पुनः ॥ ७४ ॥

सोमोक्तं सकलं कुर्वन् । सुखी जातः सदा तदा ॥ कथयमानं कथाया नो-स्त्वं शृणुपनयं
स्वयं ॥ ७५ ॥ यो मुग्धः सोऽत्र संसारी । जीवः पीवरजाड्यनाक् ॥ पद्मश्रेष्ठि स ज्ञास्त्रौधः
। सोमः सुगुरुरिष्यते ॥ ७६ ॥ यन्मिष्टं च नोऽज्यं तदिह । रुच्या सधर्मसेवनं ॥ दत्तं न मार्गणीयं
यत्तस्याकर्ण्य निर्णयं ॥ ७७ ॥ दत्त्वोपदेशं यतिना । याचनीयं न किंचन ॥ दानं दत्त्वा
गृहस्थेन । विधेयं नोऽतिदानकं ॥ ७८ ॥ अंतरंगारिजयतः । कावे यत्सुष्यते नृभिः ॥ सुखः
स्वापः स विक्रेयो । योगनिद्राप्रवा मुनेः ॥ ७९ ॥ सवधूका प्रिया यच्च । कुट्टनीया तदन्वयं
॥ सक्रमा च सनूरेया । तापनीया तपोऽग्निना ॥ ८० ॥ वृत्तिश्चर्ममयी या च । प्रोक्ता मंदि-
ररक्षणे ॥ सा च अवहारवृत्तिस्तत्त्वनिश्चयरक्षका ॥ ८१ ॥

प्राप्ते प्राप्ते च यद्गृहं । कर्त्तव्यं स्थितिहेतवे ॥ ध्येये ध्येये च तद्द्रष्टव्यं । स्थिरिकरणं

मात्मनः ॥ ८९ ॥ निर्धनत्वं समायाते । गंगायाः खननं हि यत् ॥ आगते दुर्धटेऽर्धेऽति-बु-
द्धेर्धस्य संप्रहः ॥ ८९ ॥ सुगंधीरपि संसारी । कुर्वन्नेवं गुरुद्वितं ॥ अन्नामुत्र पवित्रात्मा ।
सुखी जयति सर्वदा ॥ ८९ ॥

देवतत्वं हि सुज्ञेयं । यतः सर्वज्ञ एव सः ॥ अनेकवेषधारित्वा-कुरुतत्वं तु दुर्धटं ॥ ८९ ॥
अतस्ते सुगुरोः किञ्चि-त्स्वरूपं परिकीर्त्यते ॥ वरं गुरुविहीनो ना । परं कुगुरुज्ञाग् न हि
॥ ८९ ॥ इव्यक्तेनकालज्ञावान् । व्यवहारं च निश्चयं ॥ उत्सर्गापवादं च । जानात्यायव्ययं
च यः ॥ ८९ ॥ पंचमहाव्रती शुक्लः । समित्याः पंचकं दधन् ॥ पंचविधाचारचरो । गुप्तिवि-
कविराजितः ॥ ८९ ॥ स्थिरः कषायनिर्मुक्तो । रागद्वेषविवर्जितः ॥ अग्निप्रह्वरो धीरः । प्र-
मादरहितो हितः ॥ ८९ ॥ उपदेशपरो नित्यं । सिद्धांतबुधिपारगः ॥ परेषां शास्त्रवेत्ता च ।
बुद्धिबुद्धिसमन्वितः ॥ ८९ ॥ आदेयवचनः सौम्यो-ऽवसरज्ञो गुणाश्रितः ॥ वक्ता स्मृतियुत-
श्चक-वारदष्टोपलक्षकः ॥ ८९ ॥

स्मारणादिन्निरायुकः । कुतश्चो मृदुगीः पटुः ॥ पूर्णपंचद्विधाधारो । विचारविद्वरोऽद्वरः ॥

॥ ९२ ॥ गंजीरो ह्यप्रतिश्रावी । बाह्यसंगनिवारकः ॥ प्रंथकृतसदयो युक्तो । विरक्तो विषये-
षु यः ॥ ९३ ॥ इत्यादिगुणसंयुक्तो । मुक्तोऽशेषकदाग्रहैः ॥ तत्त्वज्ञो गुरुरानंदा-त्सेव्यः स्व-
द्वितमिच्छुभिः ॥ ९४ ॥ इति गुरुतत्वं ॥ निदर्शनयुतं किंचि-दुरुतत्वं तवोदितं ॥ धर्मतत्वं द-
यामूलं । स्पष्टं प्रथमतः शृणु ॥ ९५ ॥ जीवरक्षामयं धर्मं । शर्मकारणमुच्चकैः ॥ कुर्वन् जी-
वोऽमरसिंह । इदाम्नोति शिवं द्विधा ॥ ९६ ॥ तथाहि-

जंबूद्वीपस्य न्नरत-मध्यखंनप्रतिष्ठितं ॥ अमरङ्गवच्चंगं । पुरं ह्यमरसंज्ञकं ॥ ९७ ॥
सुग्रीवस्तत्र राजानु-दन्यान्पदयितोन्नवौ ॥ तत्सुतौ समरसिंहा-मरसिंहान्निधौ किव ॥ ९८ ॥
परलोकं गते राह्ण । ज्येष्ठपुत्रो नृपोऽन्नवत् ॥ पापद्विष्यसनात्किन्तु । राज्यकार्यं करोति न
॥ ९९ ॥ द्वितीयोऽमरसिंहस्तु । दयादाहिण्यसंयुतः ॥ परोपकारनिरतो-ऽगमयत्कालमात्म-
नः ॥ १०० ॥

क्रीडार्थं सोऽन्यदेद्याने । जगाम जनसंयुतः ॥ द्विजेनानीयमानं च । तत्रापश्यदजं स्व-
यं ॥ १ ॥ तं दृष्ट्वा दीनवदनं । रटंतं निजन्नाषया ॥ मोचयामास कुमरो । विप्रातंस्माहुषो-

तरः ॥ २ ॥ तथापि लग्नः पूर्व-वदसौ ज्ञाषते पुनः ॥ ततः स वाप्तवः पृष्ठः । क्वैनं नय-
 सि नोः पशुं ॥ ३ ॥ सोऽवदद्यद्भकार्यं । कुमरोऽवगमेन किं ॥ स प्राहास्य फलं स्वर्गो ।
 राजपुत्रोऽगदत्पुनः ॥ ४ ॥ यदि जीववधात्स्वर्गो । नरकः केन कर्मणा ॥ सोऽजल्पद्वैदिकी
 हिंसा । त्रिदिवाय ज्ञवत्पद्मे ॥ ५ ॥ तावतागान्मुनिश्चैक-स्तं दृष्ट्वा कुमरो जगौ ॥ एष एवा-
 वयोर्वाद-निर्णयं नो विधास्यति ॥ ६ ॥ सोऽजग-युक्तं द्योर्वाद-स्तृतीयः स्फोटयेद्यतः ॥ सा-
 त्रिज्ञानं पुनर्ज्ञानं । गदिता चेदसौ मम ॥ ७ ॥

जगितश्चगवस्तेन । मुनिना ज्ञानिना तदा ॥ ज्ञात्वा पूर्वज्ञवं तस्य । प्रतिबोधविधि-
 त्सया ॥ ८ ॥ त्वयैव खानिता गर्ता । त्वयैवारोपिता नगाः ॥ यद्वात्स्वर्गस्त्वयैवोक्तः । किं ब्रूतेऽतः पु-
 नः पुनः ॥ ९ ॥ तत् श्रुत्वा मौनमादाय । स्मृतश्चगवत्कस्तदा ॥ तं दृष्ट्वा कुमरोऽबोचत् । मौनी
 त्वद्वचसा किमु ॥ १० ॥ अनगारोऽगुणत्पूर्व-ज्ञेऽसौ सविताऽज्ञवत् ॥ रुद्रशर्मस्य विप्रस्य
 । तेनेदं खानितं सरः ॥ ११ ॥ पात्वावारोपिता वृक्षा-स्तथा यद्वाः प्ररूपिताः ॥ कालेन कि-
 यता मृत्वा । सोऽज्ञश्चगवत्कोऽधमः ॥ १२ ॥ अनेनैव सुतेनाजो । यद्नेऽसौ निहतः पुरा ॥

पंचकुत्वोऽनवद्भागः । सागाः स्वकुतकर्मणा ॥ १३ ॥ अकामनिर्जराप्राप्त्या । षष्ठे जातिस्मृतिर्नैवे
 ॥ जातास्य दुःखदग्धस्य । तेन वक्ति सुतंप्रति ॥ १४ ॥ किं मारयसि मां पुत्र । चेन्मे ते प्रत्ययोऽत्र न
 ॥ दर्शयामि निधिं तर्हि । त्वत्परोक्षे निवेशितं ॥ १५ ॥ तत् श्रुत्वा वाडवोऽवोचत् । सत्यं चे-
 ज्ञवतोदितं ॥ तदा हिंसां प्रमुंचामि । श्रावकश्च ज्ञवामि ते ॥ १६ ॥ तन्निशम्य मुनिश्चार्वांगं-
 प्रत्युवाचाथ नो पशो ॥ निधिं दर्शय ते सूतो-रक्षैनं च ज्ञवार्वात् ॥ १७ ॥

तत् श्रुत्वा चलितश्चार्वांगो-ऽदर्शयच्च निधेर्भुवं ॥ दृष्टे निधाने स तदा । श्रावकोऽनुद्वया-
 न्वितः ॥ १८ ॥ जगोऽप्यनक्षनं लात्वा । मृत्वा स्वर्गीं बभूव च ॥ कुमारस्य हि सान्निध्यं ।
 कुरुते सततं दितं ॥ १९ ॥ निशायामन्यद्वागत्य । कुमारं सोऽब्रवीदिति ॥ त्वज्ज्ञाता मरणो-
 पायां-स्तव चिंतयति ध्रुवं ॥ २० ॥ ततोऽद्वौ नगरं मुक्त्वा-ऽन्यत्र गह्व पुनस्तव ॥ राज्यं च
 समये ज्ञाव्य-धुना स्थातुं न युज्यते ॥ २१ ॥ एनं निगृह्य राज्ये त्वां । स्थापयामि परं तव
 ॥ विदेशगमने लाजः । प्रतिष्ठा च ज्ञविष्यति ॥ २२ ॥ तदाकथतः कुमारोऽसौ । विमलेन
 समन्वितः ॥ तदा सच्चिवपुत्रेण । कुंभिनं नगरं ययौ ॥ २३ ॥ तस्मिन्नवसरे तत्रा-ऽशिवां रो-

गसमुन्नवं ॥ अस्ति तज्जांतिमाधातुं । देवतापुरतो नृपः ॥ २४ ॥ कारयन्नस्ति ळागानां । म-
हिषाणां च हिंसनं ॥ तत्प्रेक्ष्य कुमरोऽवोचत् । हिंसकानां पुरस्त्विदं ॥ २५ ॥ युग्मं ॥

मा मारयत नो जीवा-स्तेऽवोचन् वचसा तव ॥ न श्चास्याम इनादेशो । यतोऽस्मा-
कं समस्त्ययं ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वा ते पुनर्यावद् । हिंसां कर्तुं प्रवर्त्तिताः ॥ तावद्भागसुरेणाशु ।
स्तंजितस्तेऽखिला अपि ॥ २७ ॥ ततो ज्ञानुनृपस्याग्रे । तद्भुञ्जते निवेदिते ॥ आश्चर्यवशातो
राजा । गतोऽसौ देवतागृहं ॥ २८ ॥ तन्नामरकुमारानं । कुमारं वीक्ष्य विस्मितः ॥ सोऽपि-
नृपं प्रणम्याह । दृश्यंते पशवः कथं ॥ २९ ॥ राजा प्रोवाच शान्त्यर्थं । जीवघातात्कथं शि-
वं ॥ कुमारः प्राह जीवानां । तत्कुते त्वं दयां कुरु ॥ ३० ॥ नृपोऽवोचद्देवता मे । चेत्प्ररूप-
यति स्वयं ॥ तदा हिंसां परित्यज्य । दयां कुर्वे त्वयोदितं ॥ ३१ ॥

निशम्येति कुमारोऽपि । जगौ चैका कुमारिका ॥ आनायतां तदा तूर्णं । यथा तां वा-
दयामि नोः ॥ ३२ ॥ आनीता तत्क्षणादेव । नृपेणैका कुमारिका ॥ मंन्त्रे स्थापिता तेन ।
सावक् मंत्रप्रज्ञावतः ॥ ३३ ॥ जीवरक्षा वसेद्यस्य । कवहंसीव मानसे ॥ पादक्षालननीरेण

त्रिमल-

॥ १७३ ॥

। तस्य शान्तिर्नोद्विह ॥ ३४ ॥ तन्निशम्य नृपोऽवोचत् । कथं द्वेयः स जञ्चकैः ॥ सोऽवकसमश्रया-
पदतो । ज्ञायते मानसाश्रयः ॥ ३५ ॥ परं दर्शनिनः सर्वा-नाकारय यथा मया ॥ परीक्षा-
क्रियते तेषां । समश्रयापददानतः ॥ ३६ ॥ ततो नृपेण ते सर्वे । जनै राकारिता हुतं ॥ कु-

मारोऽपि समश्रयायाः । पदे तेषां पुरो जगौ ॥ ३७ ॥

पुरो भ्रमंत्या अपि वारवध्वाः । स कुंडलं वा वदनं न वेत्ति ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्य च केन
चित्सा । प्रपूर्वितैवं विदुषा समश्रया ॥ ३८ ॥ चक्षुर्निर्विष्टं स्तनममंस्वेऽस्या-स्तैनैव न ज्ञात-
मिदं हि सम्यक् ॥ पुरो ॥ ३९ ॥ अन्यैः परतीर्थिकैः सा । शृंगाररसराजिता ॥ कश्चिन्ना-
राजपुत्रस्य । पुरतो रसतो रयात् ॥ ४० ॥ ज्वितव्यनियोगेन । स एव मुनिपुंगवः ॥ पशु-
पूर्वज्ञवद्ज्ञाता । तत्रायातो दयान्वितः ॥ ४१ ॥ ततस्तस्यापि पार्श्वे सा । पृष्ठैवं स जगौ तदा
॥ साम्यामृतसुधासिंधु-सिंधुरो मुनिसत्तमः ॥ ४२ ॥ मार्गेऽत्र तु स्थावरजीवरक्षा-व्याकिप्त-
चित्तेन मया न दृष्टं ॥ पुरो ॥ ४३ ॥ कुमारेण ततः प्रोत्ते । पादक्वादनवारिणा ॥ अस्म्यैव
रोगशान्तिर्ज्ञो । ज्विष्यति न संशयः ॥ ४४ ॥

ततो जानुनृपः साधु । निवेद्य प्रवरामने ॥ स्वयं प्रासुकनीरेण । क्वालयामास तत्प-
दौ ॥ ४५ ॥ युक्तं जानुकरस्पर्श-त्साधुपादंबुजं च यत् ॥ लक्ष्मीयुक्तं परं तन्न । जलसेके-
ऽपि पंकहत् ॥ ४६ ॥ जानोः करौ कृतार्थौ च । जातौ तद्योगतः पुनः ॥ यत्संतापहरा रा-
ज्ञः । करा नान्यस्य तत्किमु ॥ ४७ ॥ तन्निरसेकतः सद्यो । रोगघातिरन्नूपुरे ॥ तद् दृष्ट्वा वि-
स्मितो राजा—ऽपृङ्क्तोऽसौ कुमारराट् ॥ ४८ ॥ विमलो मंत्रिसत्पुत्रः । कुमारस्याखिलं जगौ
॥ कुलनामादिवृत्तांतं । नृपतेः पुरतस्तदा ॥ ४९ ॥ तन्निशम्य नृपो हर्षा-त्तस्य सन्मानपूर्व-
कं ॥ स्वपुत्रीं कनकवतीं । राज्यादौ च विलीर्णवान् ॥ ५० ॥ सर्वसौख्यमये कावे । किय-
त्यपि गते त्वसौ ॥ आगतैरमरङ्गा-दिहस्तः पुरुषैरिदं ॥ ५१ ॥

देव त्वयि पुराधाते । पापद्विष्यसनातुरः ॥ राजा न कुरुते चिंतां । जनस्यारिसमुद्भवां
॥ ५२ ॥ दुःखी जातो जनस्तेनो-पहुतः शत्रुन्निस्तथा ॥ तद् दृष्ट्वा सचिवैः साकं । विचा-
र्ययितिसुंदरं ॥ ५३ ॥ मृगयायां गतं नृपं । मृगव्याजेन सैन्यपः ॥ जघान बाणघातातं ।
व्यसनं यदनर्धकृत् ॥ ५४ ॥ युगमं ॥ अतः शीघ्रं समागच्छ । राज्यमंगिकुरु प्रजो ॥ लोकात्

प्राप्य डुष्टास्त्वं । निगृहीयाः क्रमापते ॥ ५५ ॥ कुमारस्तद्वचः श्रुत्वा । नृपाग्रे तन्निवेद्य
 च ॥ चतुरंगचमयुक्तो । मुदा स्वं नगरं ययौ ॥ ५६ ॥ त्रीमकांतगुणस्थस्य । नयमार्गानुग-
 स्य च ॥ चक्रे पट्टाक्षिपेकोऽस्य । सोनानीप्रमुखैस्तदा ॥ ५७ ॥ दयातोऽमरसिंहस्य । राज्य-
 मासीद्वधोरपि ॥ तथा समरसिंहस्य । हिंसातः श्रीवपुःक्षयः ॥ ५८ ॥ राज्यं प्राप्यामरसिं-
 हः । स्वदेशे करुणां व्यधात् ॥ तेन राज्यप्रजावृद्धिस्तस्याज्जन्महिमाहुतः ॥ ५९ ॥ देवता-
 कृतसाक्षिभ्य-श्चिरं भुक्त्वा नृपः श्रियं ॥ स्वपुत्रदत्तराज्योऽसौ । प्रवज्यां जगृहे पुनः ॥ ६० ॥
 प्रपाट्य सर्वतस्तत्र । दयां निर्मलमानसः ॥ केवलज्ञानमासाद्य । जगाम शिवमव्ययं
 ॥ ६१ ॥ सम्यग् जीयदयां योऽत्र । पालयेद्भुवि मानवः ॥ मुखावादं न स भूते । परपीडाव-
 धात्सुधीः ॥ ६२ ॥ अदत्तमपि नादत्ते । ब्रह्मचर्यं धरत्ययं ॥ परिग्रहप्रमाणं च । करोति नि-
 जन्नावतः ॥ ६३ ॥ लाति दिग्विरतिं चैष । मानं जोगोपजोगयोः ॥ अनर्थदंढविरतिं । तथा सा-
 मायिकं व्रतं ॥ ६४ ॥ देशावकाशिकं नित्यं । तथासौ पौषधव्रतं ॥ अतिश्रेः संविज्ञागं च ।
 विधत्ते जीवरक्षणात् ॥ ६५ ॥ धर्मकल्पतरोर्मूलं । दयाल्यं भुवि वर्तते ॥ तस्मिन् सति सं-

ति श्लाघा । विमष्टे नहि किञ्चन ॥ ६६ ॥

पापबुद्ध्यात्र यत्पापं । तस्य शुद्धिः प्रवर्त्तते ॥ धर्मबुद्ध्या तु यत्पापं । तस्य शुद्धिर्न वि-
द्यते ॥ ६७ ॥ अतो दयामयो धर्मः ॥ सर्वदर्शनस्वरूपतः ॥ सर्वसौख्यप्रदो नित्यं । कार्यस्तत्त्व-
विदा मुदा ॥ ६८ ॥ एकैकं धर्ममार्गी यः । सर्वथात्र प्रपद्यते ॥ इहामुत्र ज्ञेयस्य । शिवं
सुखसमन्वितं ॥ ६९ ॥ इति धर्मतत्त्वं ॥ एवं गुरुद्वितं तत्त्वं । देवादीनां निशाम्य सः ॥ जज्ञे
समत्सरो दस्यो । रोचते न हि चण्डिका ॥ ७० ॥ नृपमित्येकदा सोऽवक् । स्वपक्षस्थापका
इमे ॥ अन्वेषां दर्शनं नैव । मन्यन्ते स्वमतोक्ताः ॥ ७१ ॥ अन्यतिकं क्रियते चैषां । परमज्ञं
निषेध्यते ॥ यतः स्वविषयं त्यक्त्वा । व्रजन्त्यन्यत्र कुर्वन्ति ॥ ७२ ॥ राज्ञो मान्यो ह्यसौ ते-
न । निषिद्धं धान्यमुच्चकैः ॥ तेषां देशे नृपेष्टास्तु । प्रवाद्य पटहं ह्वात ॥ ७३ ॥ जाज्जांतरा-
यनिविडं । कर्म बद्धं ततस्तदा ॥ मदोद्धुरेण साधूनां । त्रिकादानांतरायतः ॥ ७४ ॥ गूढो वि-
सूचिकादोषो—उत्पदा जातोऽचिकित्सकः ॥ तेन पंचत्वमापन्नः । प्रथमं नरकं ययौ ॥ ७५ ॥
सरीसृपो द्वितीयं तु । तृतीयं पक्षितां गतः ॥ ततः सिंहस्ततस्तुर्यं । ततः सर्पो बभूव सः ॥

॥ ७६ ॥ पंचमं नरकं गत्वा । ततो वामाऽजनिष्ट सः ॥ ततः षष्ठं पुनर्मौनः । सप्तमं नरकं
ययौ ॥ ७७ ॥ ततोऽप्येकैद्विधादौ स । ब्रमन् त्रैरिन्नवान्नवान् ॥ देहे दुःखं सदा सेहे । ज्ञा-
नविज्ञानवर्जितः ॥ ७८ ॥ एवं नरकतिर्यक्षु । विविधां वेदनां घनां ॥ न जन् सर्वत्र क्षुत्तृष्णा-
-दुःखसंयुक्तजीवनः ॥ ७९ ॥ ग्रामचिंताकरावासे । सुतत्वेनाधुना पुनः ॥ जल्पन्नः कर्मवशा-
तः । स त्वं लान्नो न तेन ते ॥ ८० ॥ जातजातिस्मृतिः सोऽथ । संविप्रो गुरुमब्रवीत् ॥ अ-
दित कोऽपि ममोपायो । येन कर्मक्षयो ज्ञेवत् ॥ ८१ ॥ केवली तं जगौ जंतो-स्तपोजिः
कर्मणः क्षयः ॥ ज्ञेवन्निकाचितस्यापि । स्पृष्टादीनां तु का कथा ॥ ८२ ॥ अनंतज्ञववेद्यं ते ।
विद्यते कर्म कर्कशं ॥ स्यान्नवेऽत्रापि शुद्धिश्चे-त्तप्यते दुस्तपं तपः ॥ ८३ ॥ निर्नारियोऽथ सु-
निं प्राह । दीक्षायोगोऽस्मि चेत्तदा ॥ मां दीक्षय यया कुर्वे । दुस्तपं तप उच्चकैः ॥ ८४ ॥
योगं ज्ञात्वा ततस्तेन । दीक्षितः शिक्षितश्च सः ॥ दीक्षायाः समये तेन । गृहीतोऽग्निप्रह-
स्त्वयं ॥ ८५ ॥ अतःपरं च ज्ञोक्तव्यं । मासतो मासतो मया ॥ परं यास्यामि त्तिक्षायै ।
परसाधुकृते सदा ॥ ८६ ॥ एवं दीक्षां वर्षलक्षं । प्रपाड्याग्निप्रहं तथा ॥ अंते समाधिना गृ-

त्वा । सहस्रारं स आसन्नान् ॥ ८७ ॥

तत्रोत्कृष्टां स्थितिं स्थित्वा । भुक्त्वा जोगंस्तथाविधान् ॥ च्युत्वा चायुःकृपे चारु-प्रति-
ष्ठानपुरे पुरे ॥ ८८ ॥ राज्ञो मलयकेतोस्तु । सुवितासवती सती ॥ प्रियास्ति तस्या गर्भे स-
मुत्पन्नो नारययोगतः ॥ ८९ ॥ युगमं ॥ तथा स्वप्ने तदा पूर्ण-कलशो दृढशो मुदा ॥ बद्धने-
प्रविश्यमानो-ऽमानमानसमन्वितः ॥ ९० ॥ न्यस्तानि पूर्वपुरुषै । रत्नकोटिभूतानि च ॥ अ-
ष्टौ महानिधानानि । प्रकटानि तदाऽज्जवन् ॥ ९१ ॥

कालक्रमेण जातोऽस्याः । पुत्रः शत्रुनिवारकः ॥ महोत्सवा मुदाऽज्जवन् । विविधा वि-
धिपूर्वकं ॥ ९२ ॥ पूर्वकक्षश इत्याख्या । तस्य स्वप्नानुनारतः ॥ पितृभ्यां विदधे सर्वं । सं-
तोष्य स्वजनव्रजं ॥ ९३ ॥ श्वेतपद्मशशीवासौ । नेत्रानंदप्रदायकः ॥ दिने दिने कलावृद्धिं ।
लेप्ते तापनिवारकां ॥ ९४ ॥ क्रमेण यौवनं प्राप । युवतीजनहर्षदं ॥ विक्रमौदार्यगान्धीर्य-गु-
णावाप्तित्तं श्रुतं ॥ ९५ ॥ स्वकीयजनवनस्पृश्य । कुमारस्यान्यदा सुधीः ॥ पुमान् कोऽपि
समायातः । प्रतीहारनिवेदितः ॥ ९६ ॥ स प्रणम्य यथास्थान-मुपविष्टस्ततो जगौ ॥ कुमा-

रसतं कुतः स्थाना-दागतः किं नु कारणं ॥ ए७ ॥ श्रावस्ती स जगावस्ति । नगरी नगरा-
जिता ॥ श्रावको जिनदत्ताख्य-स्तत्र जक्तिपरो जिने ॥ ए८ ॥

तन्मित्रं मित्रसेनोऽहं । तत्र वास्तव्य एकदा ॥ दिव्यसौरभ्यसंनार-नासुरं तं निरीक्ष्य
च ॥ ए९ ॥ मया प्रोचे तवेदको । दिव्यगंधः कुतोऽन्नत्रत् ॥ सर्वानुन्नतियको मे । मित्र-
मस्तीति नोऽन्नवीत् ॥ ७०० ॥ युगमं ॥ तदत्ताकाशविद्याया । बलाद्यामीदः दाश्वते ॥ नंदी-
श्वरादौ तीर्थं च । तदाऽप्याति सुरा अपि ॥ १ ॥ दिव्यपूजोपहारेण । वासिनांगो जवान्मयहं
॥ तेन मे सततं गंध । इदृशो वर्तते जने ॥ २ ॥ मयोक्तः स तदा देहि । मंत्रं मे येन पु-
ष्करे ॥ गतागतमदाशक्ती । जवतो भुवनहुते ॥ ३ ॥ दत्तो मंत्रस्ततस्तेन । पूर्वसेवा कृता
मया ॥ सेवासुतरजां कुर्वे । परं साहाय्यकृत्त हि ॥ ४ ॥ द्वात्रिंशद्वक्त्राधारो । नरो वि-
क्रमज्जासुरः ॥ साहसी बलसंयुक्तो । विरतो गुरुज्जीतितः ॥ ५ ॥ एवंविधो बुधो धीरो । वी-
रो मंज्जीरमानसः ॥ चेन्मे करोति साहाय्यं । तदा मंजोऽपि सिद्ध्यति ॥ ६ ॥ कुमारेण ततः
प्रोचे । जन्मभ्युत्तरसाधकः ॥ कुरु कार्यं निजं शीघ्रं । विघ्नं ते नो जनिष्यति ॥ ७ ॥ ततः

कुण्डचतुर्दश्यां । गृहीत्वोपस्करं गुरुं ॥ कुमारेण समं सोऽपि । स्मशानं प्रययौ निशि ॥
॥ ८ ॥ साधकेनाप्य लिखितं । मन्त्रं पूजितं सुभैः ॥ कुमारो मन्त्रं लप्त्वा । तस्मै धीरम-
नास्तदा ॥ ९ ॥

अकृतं मृतकं तत्रा-नीय तस्य मुखेऽनलं ॥ प्रज्वाल्य मंत्रपूर्वं स । आहुतीः प्रददौ सु-
दा ॥ १० ॥ नूतैः कलकलश्वके । वेतालैर्नर्तितं तदा ॥ राक्षसैर्दसितं नैव । साधकश्चुक्षुन्ने
पुनः ॥ ११ ॥ तत उज्जाय मृतकं । कक्षायां साधकं तथा ॥ प्रक्षिप्य चलितं दूरं । कुमारोऽपि
तमन्वगात् ॥ १२ ॥ तथापि साधके तस्मिन्-त्रमुंचति सति क्रमात् ॥ मृतकं हृत्कृतं तेन । सु-
त्वा तं पतितं ततः ॥ १३ ॥ तदा सर्वानुनूतिः स । यक्षः प्रत्यक्तां गतः ॥ कुमारं प्राह तु-
ष्टेऽस्मि । तव साहसतः सतः ॥ १४ ॥ कुमारेण ततः प्रोक्तं । चेत्तुष्टोऽसि तदा कुरु ॥ सा-
धकस्य मनोऽजीष्टं । सोऽवगन्वास्य योग्यता ॥ १५ ॥ अहं तवादेशकारी । न विव्यामि न
चास्य तु ॥ नवत्समीपे स्थाप्योऽसौ । न वितायमतः सुखी ॥ १६ ॥

इत्युक्तवाशु गजस्कंधं । तौ तेनारोपितौ हुतं ॥ नष्टितं च कुमारेण । विदर्नविषयेऽक्षये

॥ १७ ॥ इहास्ति कुंदिनं पुरं । विख्यातं सकले जने ॥ दमितारिर्नृपस्तत्र । तंत्ररक्षितदेश-
 न्नः ॥ १७ ॥ युग्मं ॥ तस्यास्ति कमलादेवी । कमलेव सुदर्षदा ॥ ज्ञानगर्भस्तथा मंत्री ।
 मंत्रतंत्रविशारदः ॥ १८ ॥ सुनिचंद्रपुरोः पार्श्वे । सम्यक्तवं नृभुजान्यदा ॥ गृहीतं ज्ञावयुक्तं
 च । नत्केन जिनज्ञासने ॥ १९ ॥ आपन्नसत्त्वा कोलेन । कियता तन्नुपप्रिया ॥ अन्नवच्च नु-
 पस्यापि । रोगो ज्ञान्यविपर्ययात् ॥ २० ॥ अधर्मकर्मयोगेन । दोषः शंकादिसंज्ञवः ॥ राज्ञो
 मरणकालेऽस्य । जातः सम्यक्तवद्दूषकः ॥ २१ ॥ तेन यक्षो बन्नुवासौ । सौधर्मे धर्मतो ज्ञे-
 त ॥ अन्यधोपासकस्याहो । जघन्येनापि सौख्यदः ॥ २२ ॥ सगर्भा कमलादेवी । पुत्रबु-
 द्ध्या निवेदिता ॥ मंत्रिज्ञी राज्यन्तरे सा । परं पुत्रोऽजनिष्ट न ॥ २३ ॥ किंतु पुत्री बन्नु-
 वासौ । राज्ञी तेनातिदुःखिता ॥ धीरिता सचिवेनैवं । मा विषादं कुरु ह्यतः ॥ २४ ॥
 दहं कृते राज्यमिदं । यास्यति प्रश्रितं हितं ॥ इमां त्वं पुत्रवेषेण । पात्रयातो नृपप्रिये
 ॥ २५ ॥ पुत्रजन्मोत्सवश्चक्रे । मंत्रिणा सकले पुरे ॥ सोऽर्चिर्दृष्ट क्रमेणाहो । कामसेनकृता-
 द्दयः ॥ २६ ॥ सोऽहं यक्षोऽवधिज्ञानान्मया सर्वमेवेकितं ॥ परं सा यौवनं प्राप्ता-ऽधुना ते-

नातिडुर्घटं ॥ १८ ॥ अतस्त्वं तव चागह । तामुद्वह महाशय ॥ तवत्वं त्वं महाराज्य-मि-
द्वत्पं च कुरुस्व ज्ञोः ॥ १९ ॥ प्रतिपन्नं कुमारेण । ततोऽसौ यक्ष आदरात् ॥ अंकुशं स्वक-
रे कृत्वा—ऽचातयद्गते गजं ॥ २० ॥ समेत्य कुंडिनपुरो-न्धानं तमुदतारयत् ॥ त्वरितं कुं-
जराद्यक्षः । कुमारं साधकान्वितं ॥ २१ ॥ विद्यां रूपपरावर्त्त-करीं दत्त्वा पुनर्जगौ ॥ रूपं कु-
त्वा स्त्रियोऽवश्य-मुद्वहेमामनुब्रूवां ॥ २२ ॥

कन्यारूपं कुमारेण । कृतं विद्याप्रज्ञावतः ॥ यक्षेण सिंधुराश्वादि-सैन्यं च वैक्रियं स्वयं
॥ २३ ॥ शिक्कयित्वा साधकोऽसौ । ज्ञानगर्जस्य मंत्रिणः ॥ समीपे प्रेषितः सोऽपि । गत्वा
मंत्रिणमब्रवीत् ॥ २४ ॥ सिंहवदीपतो राज्ञा । कामसेनाय न्यूभुजे ॥ पूर्णकलशी स्वकन्या
। प्रेषितास्ति स्वयंवरा ॥ २५ ॥ अनयोः सनयोद्वाहो । यथा द्रवति धीसख ॥ तथा त्वं कुरु
सामग्रीं । समग्रां सत्वरं वरां ॥ २६ ॥ मंत्रिणा तद्वचः सर्वं । प्रतिपन्नं तदग्रतः ॥ विसर्जयि-
त्वा तं सोऽग्र । देवीप्रार्थे जगाम च ॥ २७ ॥

स्वयंवरायातकन्या—स्वरूपं सकलं जगौ ॥ सा विषादपरा जाता । तन्निशम्य नृपप्रिया

॥ ३८ ॥ देव्युक्ता मंत्रिणा तावन्मा विपादं विधेहि ज्ञोः ॥ अधुना कायहरणं । क्रियते नृ-
पवत्तने ॥ ३९ ॥ पाणिप्रदणकर्मदं । कार्यते कारणागतं ॥ करिष्ये धीवतात्पश्चात् । सर्वा
कादोचितानि क्रियां ॥ ४० ॥ अधुनास्याः स्वरूपं चेत्कथ्यते वैरिणस्तदा ॥ उपड्वन्ति सद्यो-
ऽस्मान्-स्ते प्रसन्ति नयोद्भिताः ॥ ४१ ॥ नृत्तवैवं कामसेनासौ । रहस्तेनेति जटिपता ॥ वर्त्से
पुरुषवेपेण । परिणीया नृपात्मजा ॥ ४२ ॥ युक्तं तडुक्तं सा व्यक्तं । निशम्यायति सुन्दरं ॥
दुरं त्यक्त्वा वचो मेने । तेने सोऽपि ततो महं ॥ ४३ ॥ यक्षस्याग्रे साधकेन । वृत्तांते कश्चि-
तेऽखिवे ॥ यक्षश्चकार वीबाह-सामग्रीं सकलां कलां ॥ ४४ ॥

मंत्रिणा च पुरीमध्ये । मंरपादि विनिर्मितं ॥ तायाकृते कृतज्ञेन । विधिपूर्वकमुच्चकैः
॥ ४५ ॥ हस्तमेलापके कावे । कामसेनेन सा तदा ॥ ज्ञातः पुरुषपाणेः स । पुरुषः कृणामा-
न्नतः ॥ ४६ ॥ पूर्वं तु पूर्णकलशो । वेत्ति यक्षप्रसादतः ॥ सर्वमस्याः स्वरूपं सा । तस्या-
श्रित्ता कुतस्ततः ॥ ४७ ॥ विवाहानन्तरं मार्गे । यांतौ वीक्ष्येति तौ जनः ॥ पुण्यप्रौढौ ग-
जारूढौ । चक्रे चिन्तां स्वचेतसि ॥ ४८ ॥ या स्त्री सा पुरुषाकारा । वरो वामानुकारन्नुत् ॥

संसारनाटकं नैव । ज्ञायते रूपकारणं ॥ ४९ ॥ जगाद कोऽपि नैवेयं । वनिता किंतु निर्ज-
रः ॥ स्वेहया रूपमाधाय । क्रीणां कर्तुमिहगतः ॥ ५० ॥ अन्योऽप्यन्यं जगौ श्रीमान् ।
दानवो मा जवतिवेयं ॥ को वेत्ति क्रीडितं वास्या । लात्वैनं याति कुत्रचित् ॥ ५१ ॥

एवं वाक्यपरे लोके । स्वसौधं तौ च जग्मतुः ॥ कुलक्रमगताचार-परौ सौख्यजरोत्त-
रौ ॥ ५२ ॥ अतिवाह्य दिनं सर्वं । सुखेन महता तदा ॥ विसृज्यामात्यसेनानी-प्रमुखं सेव-
कव्रजं ॥ ५३ ॥ कुमारः पूर्णकलशो । हसित्वा वाक्यमब्रवीत् ॥ इयंतो दिवसा विप्र-तारिता
मुग्धबुद्धयः ॥ ५४ ॥ परं दहजानो नैव । विप्रतारयितुं परैः ॥ शक्यते नररूपं त-त्यज मु-
ग्धे जजाशु मां ॥ ५५ ॥

तत् श्रुत्वा कामसेनापि । जगौ कामसमन्विता ॥ न्वमपीहवशावेधं । मुंच सिंचामृतेन
मां ॥ ५६ ॥ कुमारो विस्मयापन्नो-ऽवदद्भेदं त्वया किमु ॥ मृगाकि पुरुषोऽहं जगम् । ज्ञा-
तो ज्ञानधरे वद ॥ ५७ ॥ सागदञ्च करामर्शाद् । ज्ञाता यूयं नराः पुरा ॥ तत् श्रुत्वा कुम्भरो
दध्या । बाजापि विदुरा ह्यसौ ॥ ५८ ॥ साह स्वामिन्नहं केनो-पायेन विदिता वशा ॥ सो-

ऽवगृ पक्षेण मे सर्वो । वृत्तांतः कश्चितस्तव ॥ ५९ ॥ ततो दान्त्र्यां स्वस्ववेर्षो-गीकृतः स-
 म्मदालदा ॥ रूपं परस्परं वीक्ष्य । मेने च सफलं जनुः ॥ ६० ॥ शुन्नमय्यां विज्ञावर्या । ग-
 तायां विविधैः सुखैः ॥ प्रजाते ज्ञातः काम-सेनया कुमारस्त्विदं ॥ ६१ ॥ स्वामिन् पुनर्व-
 शारूपं । कुरु सत्वरमुच्चकैः ॥ येन मातुः पुरो गत्वा । स्वरूपं निखिलं ब्रुवे ॥ ६२ ॥ कुमा-
 रेण तथा चक्रे । कामसेना ततः स्वयं ॥ जगाम जननीपार्थ्व । स्त्रीवेषेण समन्विता ॥ ६३ ॥
 तथाविधां च तां दृष्ट्वा । चमच्चक्रे ज्ञातं प्रसूः ॥ ततो रहः समाकार्या-ऽपृहतां पुत्रि किं
 निवदं ॥ ६४ ॥ तथा व्यतिकरः सर्वो । जनन्याः कश्चितस्ततः ॥ तुष्टा सा मंत्रिणः पुत्री-वृ-
 तांतं च न्यवेदयत् ॥ ६५ ॥ देवी मंत्री च पुत्री च । कुमारान्तिकमागताः ॥ स्त्रीरूपं तं पु-
 नर्दृष्ट्वा । राज्ञी प्राह सुतांप्रति ॥ ६६ ॥ वत्से त्वया यडुक्तं प्राक् । तच्च नो दृश्यतेऽधुना ॥
 प्रियावाक्यात्तस्तेन । स्वरूपं प्रकटीकृतं ॥ ६७ ॥ तं दृष्ट्वा नृपतेः पत्नी । हर्षात्सुख्यसमन्वि-
 ता ॥ मंत्रिणं च जगौ विद-न्नाश्रयं दृश्यतां त्विदं ॥ ६८ ॥ मंत्र्याह वाक्यमाकर्ण्य । वर-
 शास्त्रविशारदः ॥ चित्तं किमद हे देवि । धर्मतः स्यान्न किं यतः ॥ ६९ ॥ कितिः कोशस्थि-

तिस्तेषां । सर्वे राज्यं स्वराज्यवत् ॥ देवाः सैवाकरा नित्यं । दानवा मानवा इव ॥ ७० ॥
 दुःकालोऽपि सुकालः स्यात् । दुर्गमं सुगमं ज्ञवेत् ॥ खंडं वाऽखंडनगरं । दुर्जनः सज्जनार्थे
 विदेशोऽपि स्वदेशान्नो । विषमं सुसमं पुनः ॥ रोगोऽपि जोगतां याति । दुःखं चारु-
 सुखायते ॥ ७१ ॥ कालकूटं सुधाकूटं । संकटं निकटं श्रियः ॥ निधनं धनसंकाशं । परलो-
 कः स्वलोकावत् ॥ ७२ ॥ लक्ष्मीर्लक्ष्मीप्रदा नित्यं । सारदा सारदायिका ॥ स्वकृतं सुकृतं
 स्फूर्तिं । तेषां स्वस्तिजुषां सदा ॥ ७३ ॥ पंचजिः कुलकं ॥ नस्मिन्नवसरे यद्दो बन्धूव प्रक-
 टः पुरः ॥ राह्यादीनामवादीच्च । दमितारिहं पुरा ॥ ७४ ॥ विराधितं च सम्यक्तवं । किंचि-
 ङ्कादिदोषतः ॥ तद्विशुद्धिं विना चान्यो । मान्यो धर्मो ज्ञेयज्ञहि ॥ ७५ ॥ तेनाहं गुह्यको-
 ज्ञे । विज्ञे सम्यक्तवमुज्ज्वलं ॥ अतो धार्यं सदा वार्यं । शंकादिगुरुदूषणं ॥ ७६ ॥ इयत्का-
 लं मया राज्य-साहाय्यं विहितं हितं ॥ अतःपरं प्रतिष्ठान-पुरस्वामित्वशालिनः ॥ ७७ ॥
 राज्ञः श्रीमलयकेतोः । सुतोऽयं वः समर्पितः ॥ कामसेनाविवाहार्थं । राज्यरक्षाकृते तथा
 ॥ ७८ ॥ श्रीपूर्णेकलशाख्यस्य । कुमारस्यास्य सत्वरं ॥ राज्याजिषेकमाधाय । ह्याह्नां मन्यध्व

मादरात् ॥ ८० ॥ अंगीकृतैः स्वयं वचने । यक्षो हर्षन्नरात्ततः ॥ सद्योऽवोच्चत्कुमारेऽहं । कंदर्प-
 समविग्रहं ॥ ८१ ॥ सहृत्तः पत्रकलितः ॥ पात्रं धनरसस्य च ॥ जय त्वं पूर्णकलश । सुम-
 नः सद्दितोऽर्धदः ॥ ८२ ॥ धर्मतः कार्यसिद्धिस्ते । न्नविद्यति न संशयः ॥ तद्यपि काले स्म-
 र्तेयः । कर्तव्यकरणेऽप्युया ॥ ८३ ॥ इत्युदीर्य तस्यैर्यः । स जगाम स्वधाम यत् ॥ देवा य-
 नं दानवा वा । तिष्ठति न नरांतिके ॥ ८४ ॥ पट्टान्निषेकश्चक्रेऽस्य । सेनानीसिचिवादिभिः ॥
 शूरं नयद्गं राजानं । को न कुर्याज्जनः पुनः ॥ ८५ ॥ मित्रसेनः साधकोऽपि । कुमारेण त-
 दा मुदा ॥ कुतो देशाधिपः संतो । यतो ह्याश्रितवत्सलाः ॥ ८६ ॥ मंत्रिणा ज्ञानगर्जेण । त-
 द् दृष्ट्वा निजनंदिनी ॥ प्रदत्ता मित्रसेनस्य । नृपमान्योऽर्च्यते जनैः ॥ ८७ ॥ पुण्यानुबंधिपु-
 ण्याच्च । लब्ध्वा राज्यं नराधिपः ॥ पुण्यं पुण्यं सदा चक्रे । हृदा वक्रेण वर्जितः ॥ ८८ ॥ य-
 थाकालं त्रिवर्गं य-द्विरोधं स विना सदा ॥ साधयेत्तच्च चित्रं न । नृपधर्मोऽयमीदृशः ॥ ८९ ॥
 जत्कष्ट आदरोऽपूर्वं । मध्यमे मध्यमादरः ॥ जघन्ये च जघन्योऽस्य । क्रमवेत्ता यतो ह्यसौ ॥
 ॥ ९० ॥ तदमीयुतोऽप्यसौ यत्न । जिनधर्मं विमुंचति ॥ तदाश्चर्यं ततश्चित्रं । यदयं न ज-

नार्दनः ॥ ए१ ॥ नृपधर्माच्च यदसौ । जिनधर्मं सद्गतमं ॥ मन्यते तेन तत्कार्यं । कृत्वान्य-
स्य करेत्ययं ॥ ए२ ॥ गुह्यधर्मतरारिहं । गृह्यतः सरसं फलं ॥ अंगपुष्टिरन्नस्य । ततोऽंगज-
जनोदयः ॥ ए३ ॥ कामसेनासमुद्भूतो । वीरसेनाजिधः सुधीः ॥ सुतोऽद्भुतो नतोऽनेकैः । स-
विवेकैर्मतोऽन्नवत् ॥ ए४ ॥ अन्यदा मित्रसेनस्य । पुरतः कुमारो जगौ ॥ जगतीकौतुकं दृ-
ष्टुं । चिन्ता चित्तेऽस्ति मेऽधुना ॥ ए५ ॥ मित्ररूपेण तेनाथ । जगदे जगतीपतिः ॥ ज्ञवत्वेवं
परं यद्द-साज्जिध्यान्नन्यते विजो ॥ ए६ ॥

तद्वक्त्र्याच्च कुमारेण । स्मृतो यद्दः कणाद्यपि ॥ आयायौ मनसा साकं । देवो नैव विदं-
वते ॥ ए७ ॥ यद्दस्याग्रे स्वस्वरूपे । कश्चित्ते प्रथिते सति ॥ सोऽवोचत्तर्हि मातंगे । हुतं मे
चटतामुज्जौ ॥ ए८ ॥ यद्दवारणमारुह्य । चरितौ गगनाध्वना ॥ कुमारसाधकौ यद्द-साज्जि-
ध्यात्साधुबंधुरौ ॥ ए९ ॥ विदोक्तयंतौ जगतीं । नानाकौतुकसंकुशां ॥ संप्राप्तौ कांचनपुरं ।
कांचनौघविराजितं ॥ ए१० ॥ वर्याश्वर्यधरं प्रौढं । स्वर्णप्राकारराजितं ॥ प्रासादप्रकराकीर्णं ।
सौधश्रेणिसमाकुलं ॥ १ ॥ हृदयं किमुवस्त्वाह्वं । युतं नाटकपेटकैः ॥ इन्द्रयलोककुलावासं ।

वदनान्यप्रपूरितं ॥ ९ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ चतुष्कयुक्तमुत्सर्ग-पवादविविधं धुरं ॥ आ-
ख्यातकृत्यतद्धित-कृतप्रत्ययवर्णयुक् ॥ ३ ॥ पुरं लक्षणवद्भाति । गुणवृद्धिसमन्वितं ॥ किंतूप-
सर्गनिपात-न्यासलोपविवर्जितं ॥ ४ ॥ युग्मं ॥

एवंविधं पुरं दृष्ट्वा । कुमारो दर्शनासुरः ॥ यदं प्राह दर्शयेदं । पुरं पार्थिवसंयुतं ॥ ५ ॥
ततः कर्तिवरस्कंधा-द्यद्देशोत्तरितावुन्नौ ॥ कश्चितं च यदा कार्यं । तदा स्मार्यस्त्वहं त्वया ॥
॥ ६ ॥ प्रविष्टौ नगरं तौ द्वौ । नकलं दिवसं तत्रा ॥ कौतुकं विविधं तान्त्र्यां । दृष्टं दृष्टिसु-
खप्रदं ॥ ७ ॥ अस्तं गते पुनः सूर्ये । तूर्येण परिपूरिते ॥ कामदेवकुले गत्वा । निजामकुरुता-
मिमौ ॥ ८ ॥ तस्मिन्नवसरे तत्र । सूरसेनो नराधिपः ॥ प्राज्यं राज्यं करोत्युच्चै-र्वसंतश्रीश्च
तत्प्रिया ॥ ९ ॥ तत्कुक्षिसंज्ञवा प्रीति-युता रतिरिचोत्तरा ॥ मदनश्रीः सुता चास्ति । कला-
केलप्रिया वरा ॥ १० ॥ तस्याः सखी कामलता । लतेव फलदायिका ॥ दंष्ट्राधिपस्य दुहि-
ता । सहिता सुखनंपदा ॥ ११ ॥ द्वितीयाज्ञाशिकलेव । निर्मला जनपूजिता ॥ द्वितीया शशिक-
ला त-सचिवस्य च पुत्रिका ॥ १२ ॥ मधुश्रीस्तृतीया तत्र । मधुश्रीरिव जंगमा ॥ श्रेष्ठिपु-

त्री सुमनोन्मः । पिकस्वरविराजिनी ॥ १३ ॥

एवं चतस्रस्ताः संति । पुण्यावयवसुंदराः ॥ सारं देवगतेर्वात्वा । विधिना या विनि-
र्मिताः ॥ १४ ॥ विद्यानंदन इत्याख्यः । पाठकः पटुबुद्धिमान् ॥ यथार्थनामा तत्रास्ति । प्र-
शस्तिस्वस्तिकृज्जने ॥ १५ ॥ तस्य पार्श्वे चतस्रस्ता । मूर्तिमंत्यो धिपः किल ॥ कलानां प्र-
हृषं काले । कुर्वति कलिवार्जिताः ॥ १६ ॥ तत्र सागरदत्तोऽस्ति । सार्धवाहो महाधनी ॥ स-
मुद्रदत्तस्तपुत्रो । रूपलावण्यजाजनं ॥ १७ ॥ सोऽपि तत्र सहाध्यायी । कलाप्रहृषातत्परः
वयःस्त्र्यः कुलजो विद्वान् । धनवान् सुन्नगः सुखी ॥ १८ ॥ संसर्गवशातस्तस्मिन् । सतीर्य-
त्वाञ्चतसृणां ॥ समानशीलतायोगा—दुनुरागोऽनवतरां ॥ १९ ॥ एकदालोचयार्चक्रु—स्ताश्व-
तस्रोऽपि कन्यकाः ॥ अस्माकं निर्नरस्नेहो । नीलीगणवदुच्चकैः ॥ २० ॥ विवाहं पितरश्वे-
न्नः । करिष्यंति धिया स्वया ॥ पृथक् पृथक् पुरीयोगा—द्विरहो ज्विता तदा ॥ २१ ॥ अतः
समुद्रतस्य । करं गृह्णीमहे वयं ॥ रूपयौवनसद्विद्या—प्रमुखैः सदृशैर्गुणैः ॥ २२ ॥

इतः समुद्रदत्तं ताः । प्रोचुः सायं त्वयैत्य वै ॥ कामदेवकुलेऽस्माकं । कर्तव्यं पाणिप्री-

स्नं ॥ २३ ॥ कर्णामृतमयं तच्चा-कर्णं हृत्कर्णद्वन्द्वतः ॥ सोऽपि हृष्टमनास्तासां । प्रवेदे व-
चनं तदा ॥ २४ ॥ कुरंगनामा तत्पत्तिस्तदासीत्सविधौ विधेः ॥ वशात्तेन श्रुतं सर्वं । कश्चि-
तं तत्पितुंस्तथा ॥ २५ ॥

अथ संध्याक्षणे जाते । वंचयित्वा दृशश्चलात् ॥ नृपप्राहरिकादीनां । चेटीं तात्वा वि-
चक्रणां ॥ २६ ॥ विजादस्योपकरणं । गृहीत्वा सकलं कलं ॥ मदनश्रीः समायाता । प्रांसादे
मदनस्य सा ॥ २७ ॥ युगलं ॥ एवमन्याश्चतस्रोऽपि । तलाजगमुर्मुदन्विताः ॥ यत्नास्ते पूर्ण-
कलशः । सुखसुप्तः सप्ताधकः ॥ २८ ॥ सोऽर्चितः प्रथमं तान्निः । कुसुमैः कुसुमायुधः ॥
यः सैवितो ह्यनंगोऽपि । विधर्तुं गजसंततिं ॥ २९ ॥ श्रेष्ठिसागरदत्तेन । तदाऽर्चिते सुतो य-
दि ॥ परितोष्यत्यमुः सर्वा । अनर्थो मे तदागतः ॥ ३० ॥ साक्षा मे वचनं नैव । करिष्यति
यतो लघुः ॥ अतो जेदेन रक्षामि । कर्मणोऽस्मादमुं जवात् ॥ ३१ ॥

ततः कार्यमिवात्तेन । गृहमध्ये प्रवेशितः ॥ शीघ्रं च तावकं दत्तं । लुप्तं तस्य मनीषि-
तं ॥ ३२ ॥ पश्चाद्विज्योक्तस्तान्निः । समस्तान्निः समंततः ॥ चिरं परं प्रशस्तान्निर्न दृष्टः

पूर्वकारणात् ॥ ३३ ॥ आत्तिस्तं मृग्यमाणात्तिः । कुमरो दृष्ट इष्टकृत् ॥ चिंतामणिं च द-
 ज्ञते । मणिमिच्छुर्यथोदधौ ॥ ३४ ॥ तं दृष्ट्वा मदनश्रीः स्नाक् । प्राह किं मदनो ह्यसौ ॥ त-
 दा कामवताऽवोचत् । सोऽनंगोऽसौ भुज्जांगजृत् ॥ ३५ ॥ परं पुरुषोत्तमोऽयं । ततः शशि-
 कला जगौ ॥ स स्याज्ज्ञानार्दनः किंतु । जनानंदन एव कः ॥ ३६ ॥ तन्नूनं शंकरश्चासौ । म-
 धुश्रीरवदत्ततः ॥ सखि सोऽस्ति विरूपाक्षो । ह्ययं कमलवोचनः ॥ ३७ ॥ इदमेनमतो विवि-
 द्मदनश्रीर्जगौ पुनः ॥ कंदर्परूपनयन-सदस्रेण स दूषितः ॥ ३८ ॥ अतोऽन्यं मान्यमन्येषां
 । समेषां किमपि ध्रुवं ॥ ब्रूहि मे नायमानंद-मस्माकं सारमर्थयेत् ॥ ३९ ॥ साधको वच-
 नं श्रुत्वा । तासां शंकाविदेवदत् ॥ कामादिनैष किंतु श्री-प्रतिष्ठानपुरेशितुः ॥ ४० ॥ रा-
 क्षः श्रीमन्नयकेतोः । पुत्रोऽयं पुण्यपुण्यजः ॥ श्रीपूर्वकवज्ञानामा । रामाकामार्णकारकः ॥
 ॥ ४१ ॥ युग्मं ॥

तत् श्रुत्वा विस्मताः शास्ता-स्ता अबोधुः परस्परं ॥ तुष्टेन मदनेनोच्चै-र्वरो दतो न ई-
 दृशाः ॥ ४२ ॥ साधकं सकलाः प्रोचु-र्वरमुज्ञापय हुतं ॥ सांप्रतं समयो येन । वर्तते वर-

लोचितः ॥ ४३ ॥ जडापितोऽथ कुमर-स्ता दृष्ट्वा सायकं जगौ ॥ एताः पातालकन्याः किं
 । वध्वो विद्यावरस्य वा ॥ ४४ ॥ अथवा सुरांगना ज्ञोः । सम्यग् विज्ञायते नहि ॥ प्राह
 राजसुतादासी । तत् श्रुत्वा च विचक्षणा ॥ ४५ ॥ विकल्पजल्पैस्ते पूर्णौ । सम्यग् तत्त्वं नि-
 श्चयतां ॥ सूरसेननृपस्येयं । पुत्रिका प्रथमाऽसमा ॥ ४६ ॥ द्वितीया दंभाधिपते-स्तृतीया
 मंत्रिणस्तथा ॥ चतुर्थी च श्रेष्ठिसुता । वरणार्थं तवागताः ॥ ४७ ॥ तेन तद्वचसा तारां
 वर्त्तते सत्वरं ह्यतः ॥ पाणिग्रहणमेतासां । कुरु सुंदर सादरं ॥ ४८ ॥ तेन तद्वचसा तारां
 । गत्वा मदनमन्त्रिणौ ॥ गंधर्वेण विवाहेन । विहितं पाणिपीडनं ॥ ४९ ॥ मदनश्चीप्रमुखा-
 ज्ञि-र्जगदे कुमरस्तदा ॥ स्वाभिन्न यूयं जगदेश-भ्रमणादरत्नालसाः ॥ ५० ॥ तथापि निज-
 लोकानां । सारा कार्या विज्ञेयतः ॥ पद्मिनीनां यतो लक्ष्मी-र्नीरं न स्याद्विना प्रजो ॥ ५१ ॥
 यतः-स्त्रीणां ज्ञवत्यनाथानां । बंधुरप्यज्ञिज्ञतये ॥ अजिनीनामिवाब्जोऽपि । चंडोऽनुक्रतज्ञा-
 स्वति ॥ ५२ ॥ इहं गदित्वा ताः सर्वा । गता स्वं स्वं निकेतनं ॥ कुमारः सद्यस्त्वित्यस्तु । त-
 न्न तस्यै समाहितः ॥ ५३ ॥ तस्मिन्नवसरे तत्र । स्तंभमुन्मूल्य वारणः ॥ प्रासादान् पात-

यामास । सौधांश्च विविधान् दृष्टात् ॥ ५४ ॥ क्रोधाद्यौघान् जघानासौ । शेषाणां का कथा
 वृथा ॥ नृज्जतीनपि तदा । गणयामास नैव सः ॥ ५५ ॥ व्याघ्रः स्वज्जावतश्चायं । विशेष-
 षान्सुत्कलस्तदा ॥ मदीकटश्च तत्रापि । तथा च नृपतिप्रियः ॥ ५६ ॥ कुकर्मणावर्णवृद्धि-
 रनूदस्याद्भुतं न तत् ॥ मातंगानामिहमेव । सा ज्ञेवद्भुवि निश्चितं ॥ ५७ ॥ तद् दृष्ट्वा नृप-
 तिः प्राह । योऽमुं कुर्यादशं राजं ॥ मदनश्रीसुतां तस्मै । यजामीहाधनान्वितां ॥ ५८ ॥
 आधोरणा निशम्यैत-तथा क्विपयपुत्रकाः ॥ जदायुधाः पुनर्योधा । अधावन् विविधाः कुधा ॥ ५९ ॥
 परं केनापि नो नीतः । स्ववशं स वशापतिः ॥ नृपतिः सर्वलोकश्च । तेनासीदुःखपूरि-
 तः ॥ ६० ॥ श्रुत्वा कुमारसिंहः स । गजस्य बृंहितं झुतं ॥ तत्राजगाम दूरत्वा-त्तेजःपुंजस-
 मन्वितः ॥ ६१ ॥ गजशिकविशेषज्ञः । खेदयित्वा चिरं परं ॥ वशीचक्रे विशेषधृतं । करिणं
 करिणं गिरः ॥ ६२ ॥ आद्यानस्तंने नीत्वा स । बद्धः शुद्धयया रयात् ॥ ततो लोकैरस्तशो-
 कैर्नृपाद्यै तन्निवेदितं ॥ ६३ ॥ जाते प्रजाते सा राज्ञ्या । विवाहोपस्करान्विता ॥ दृष्टा पृष्टा
 च दृष्टिता । वत्से किं ज्ञातमीदृशं ॥ ६४ ॥ मौनं कृत्वा स्थिता सा य-न्मदनश्रीस्तदा हि-

या ॥ तच्च युक्तं कुतं यस्मा-न्मौनं सर्वार्थसाधनं ॥ ६५ ॥ दासी विचक्रणा पूर्वं । वृत्तांतं
 निखिलं तदा ॥ जगाद पुरतो मातु-रातुरायाः कथंचन ॥ ६६ ॥ ततो विचक्रणां ज्ञात्वा ।
 राट्प्रागान्नुपसन्निधौ ॥ उदंतो गदितो राति-संबंधी विधिवत्तया ॥ ६७ ॥ राजा जगौ ममा-
 व्येष । पूर्वमासीन्मनोरथः ॥ ईदृगेव यतोऽसुप्तमै । दास्येऽहं निजपुत्रिकां ॥ ६८ ॥ परमौ-
 त्सुक्यवशातो । मयेति प्रतिपादितं ॥ वशीकरोति यो नागं । तस्मै यज्ञाम्यहं सुतां ॥ ६९ ॥
 प्रतिज्ञां पूरयिष्यामि । कथमंगीकृतामिमाम् ॥ चिंतितदविका येन । बाण् नृणां परिकीर्तिता
 ॥ ७० ॥ इति चिंतापरो याव-न्नुपतिस्तत्र वर्त्तते ॥ तावज्जांगणे प्राप्तः । कुमारः सारविक्रमः
 ॥ ७१ ॥ चित्ते दध्यौ कुमारं स । दध्ना कोऽयं नरोत्तमः ॥ रूपवान् विनयी दहो । दासस-
 तिकलाधरः ॥ ७२ ॥ ततो विचक्रणावोच-दचोयुक्तिविचक्रणा ॥ श्रीपूर्वकलशः सोऽयं । जा-
 माता तव सत्ववान् ॥ ७३ ॥ तत् श्रुत्वा सचिवैरुचे । सत्यमेतद्यतो तनौ ॥ अस्य वैवाहिकं
 चिक्रं । दृश्यते दर्शानोचितं ॥ ७४ ॥ तन्निशान्यावद्वृषः । शोचनं समज्जुहिदं ॥ पूर्णं प्रतिज्ञा
 मे जहो । मनोऽजीष्टवरोऽपि च ॥ ७५ ॥ नृपोऽपि सन्मुखं गत्वा । पदानि कतिचिच्चदा ॥ प्र-

णमंतं कुमरिन्द-मार्त्तियानयदासनं ॥ ७६ ॥ प्राहेति कुशलं पृष्ठा । देहगेहगतं नृपः ॥ स्थि-
ते स्वौकसि किं देव-कुले सुप्तं त्वयाऽबुधे ॥ ७७ ॥ स्वकीयागमनं प्राज्ञ । यत्त्वया नोदितं
हि यत् ॥ स्वज्ञाव एष महतां । वहतां सकलाः कलाः ॥ ७८ ॥ सूरौ यदा समन्येत्य-न्ये-
षां किं कथ्येत्तदा ॥ स्वकरैः परं परेषां । तेजोनाशं करोत्यहो ॥ ७९ ॥

धनो यदा समन्येत्य-न्येषां किं कथ्येत्तदा ॥ परं परेषाममृतैः । संतापं नाशयत्यसौ
॥ ८० ॥ सिंहे यदा समन्येत्य-न्येषां किं कथ्येत्तदा ॥ विक्रमैर्वारणत्रासं । किंतु कुर्यान्म-
हीजृतां ॥ ८१ ॥ सोमो यदा समन्येत्य-न्येषां किं कथ्येत्तदा ॥ परं तमोन्नरं हन्ति । गो-
न्नरैर्विश्वगोचरैः ॥ ८२ ॥ कुमारोऽप्यवदत्स्वामि-ज्ञागोऽयं वक्रगोऽपि यत् ॥ मयात्र स्तंजि-
तः साक्षा-न्नरैर्दो ह्यत्र कारणं ॥ ८३ ॥ यडेणुः सवितुः साक्षा-न्मंडलं वसुवर्जितं ॥ विद-
धाति च तद् द्वेयं । महाबलविजृज्जितं ॥ ८४ ॥ राज्ञोचे पद्मिनी यच्च । हंसांगीकरमाड्येत्
॥ पिता किं कारणं तत्र । प्रमाणं प्रीतिरेव तत् ॥ ८५ ॥ बंधुत्वे कारणं मुख्यं । प्रीतिरेवात्र
यन्नेवेत् ॥ सत्स्वन्नेषु सद्वेषु । चंडः कुमुदबांधवः ॥ ८६ ॥ परं निमित्तमात्रेण । विवाहं प्र-

करेन्पदं ॥ गुरुदत्ता सुता विद्या । भुजदा च सदा यतः ॥ ८७ ॥

दत्तुदीर्घं सनेपक्या । सगजाश्वा सरत्नका ॥ दत्ता सुता नृपेणास्मै । सर्वस्वजनसाकि-
कं ॥ ८८ ॥ सेनानीप्रमुखैः शीघ्रं । सुमुखैरवगत्य ततः ॥ सुवर्णवस्त्रसहिताः । स्वसुतास्त-
स्य चार्पिताः ॥ ८९ ॥ वासाय प्रवरावासो । राज्ञा सन्मानपूर्वकं ॥ वितीर्णो वस्तुपूर्णोऽस्य
। सप्तभूमिसमन्वितः ॥ ९० ॥ चतसृजिः प्रियाभिः स । सहितो रहितोऽसुखैः ॥ चतुर्बुद्धि-
निविस्तत्र । तस्थौ सुस्थितमानसः ॥ ९१ ॥ कवचित्सिद्धवर्णान्नं । कवचिनीलमाणिप्रन्नं ॥
कवचित्सुवर्णवर्णं च । शुक्रपिञ्जनिन्नं कवचित् ॥ ९२ ॥ कवचित्स्फटिकसंकाशं । गर्जद्विद्युद्विजा-
न्वितं ॥ अन्नं ददर्श गगने । सूरसेनो नृपोऽन्यदा ॥ ९३ ॥ युग्मं ॥ तं दृष्ट्वा विस्मयत्फुल्ल-
लोचनो यावदीकृते ॥ तावत्प्रचंनवातेन । तज्जतं चार्कतुल्यवत् ॥ ९४ ॥ ततो विमर्शयामास
। पथैतन्मेषमंडलं ॥ तथा घनतनूदारा-प्रमुखं ह्री विनश्वरं ॥ ९५ ॥

हरिश्चंद्रपुरीतुल्या । पुरी मे गत्वरी तथा ॥ स्वजना नाटकानीता-ऽनेकरूपस्वरूपिणः
॥ ९६ ॥ कटकं कंटकस्थान-निजं यमगृहोपमं ॥ मंदिरं समं जीतिदं । कितिस्तु कतिस-

त्रिजा ॥ ९७ ॥ कमला कमलैतपञ्चा । कमलं च तथाश्रिता ॥ कमलं करोति सान्यं । कमलैऽपि न या स्थिरा ॥ ९८ ॥ कामारामाग्निरामा या । वामा कामानुगा तु सा ॥ कामारामान्यथा वा स्यात् । स्त्रीगृहो दुस्त्यजो ह्यतः ॥ ९९ ॥ श्रीणां स्त्रीणां वरस्त्यागो । जोगो जोग इवावनौ ॥ येन स्पृष्टोऽत्र क्षिप्तोऽपि । महत्कष्टमवाप्नुयात् ॥ १०० ॥ विग्रहं प्राप्य शूराणां । निग्रहं पेऽत्र कुर्वते । सारं तैर्लब्धमन्येषां । प्रधानपुरुषक्षयः ॥ १०१ ॥

अधुना चेद्गुरुभासि-र्मम धर्मकरा ज्ञेवत् ॥ राज्यज्ञारं तदा त्यक्त्वा । संयमं सन्यगाश्रये ॥ १०२ ॥ एवं चिंतयित्वा तस्मिन् । सद्य ज्ञानपात्रकः ॥ प्रसन्नचंद्रसूरीशा-गमनं न्यगदन्मुदा ॥ १०३ ॥ दानं दत्त्वोचितं तस्या-ऽमानं यानं स जूपतिः ॥ आरुह्यासहस्रेनाज्जित । श्रीगुरुं वंदितुं ययौ ॥ १०४ ॥ वंदित्वा विधिवत्सूरिं । निविष्टे स्वोचिते नृपे ॥ स्थाने तदा सावधाने । देशानां स द्वादौ गुरुः ॥ १०५ ॥ द्वाविंशच्च सहस्राः स्युः । राजन् ज्ञरतनीवृतः ॥ पंचविंशतिरार्याः स्यु-स्तेषु सार्द्धास्त्वमे समे ॥ १०६ ॥ अंगो वंगः कलिगश्च । कोशलो जांगलः कुरुः ॥ पंचालो मगधः सिंधुः । काशी जूंगी कुशात्रकः ॥ १०७ ॥

दशाष्टौ लाटसंदर्भौ । वत्साहौ वयराटकः ॥ सुराष्ट्रे मलयश्वेदी । सूरसेनो विदेहिकः
 ॥ ८ ॥ वर्त्तः कुभार्त्तकेर्गते-रर्द्धे द्वेयं बुधैरिह ॥ त्रिषष्टिपुरुषेडाष्टा-मत्रैव जननं ज्ञेवत् ॥
 ॥ ९ ॥ एतेषु दुर्लभं लब्ध्वा । मानुषं जन्म रत्नवत् ॥ प्रमादं कुरुते योऽत्र । विप्रवद् दुःख-
 ज्ञाक् स च ॥ १० ॥ तस्माहि—प्रतिष्ठानपुरे पूर्वं । विष्णुशर्मा द्विजोऽज्जवत् ॥ पत्नी शीलव-
 ती तस्य । शीलशीलनलावसा ॥ ११ ॥ स चतुर्दशविद्याभूत् । परं लक्ष्मीविवर्जितः ॥ प्रा-
 यो यत्र ज्ञेवठिद्या । लक्ष्मीस्तत्र न दृश्यते ॥ १२ ॥ यतः—लक्ष्मीर्यादौ निवेर्यादौ । नादौ वा-
 दौचितं वचः ॥ विजयंती वीरैरन्यस्तु । जडेष्वेव निमज्जति ॥ १३ ॥ अपरं च-गुणिनं जन-
 मालोक्य । निजवंधनशंकया ॥ राजन् लक्ष्मीः कुरंगीव । दूरं दूरं पलायते ॥ १४ ॥ एकं दा-
 रिद्र्यमपरं । न्यूस्यस्तनयास्तयोः ॥ यदन्नूवंस्तद्वधस्यो-परिस्फोटकसंज्ञवः ॥ १५ ॥ कन्या-
 बाहुद्वयो दृष्ट्वा—ऽज्ञावतश्चाप्य डुःखिता ॥ प्रिया शीलवती प्राह । प्रियवाक्यैस्तमेकदा । १६ ।
 गृही हि धनवानर्च्यो । मुनिस्तु निर्धनः पुनः ॥ विपर्यासे जनान्न्यासे । नोन्नयोरपि मान्यता
 । १७ । श्रितत्रिणुपदं दूरं । मित्रं सञ्चक्रवांधवं ॥ मार्गगोऽपि वसुहीनं । मन्यते नापरः किमु

॥ १८ ॥ कौशाढ्यो ना बद्धमुष्टि-रपि स्यात्पृथिवीधरः ॥ सत्स्वायुषेषु बहुषु । पृथ्वी खलस्य
यज्ञवेत् ॥ १९ ॥ अप्रे तु येन केनापि । संतोषोऽन्नवदावयोः ॥ अधुना विधिना कन्या । दत्ता-
श्रितार्त्तिदाः सदा ॥ २० ॥ पाणिग्रहणात्तरण-मेतासां पोषणं तथा ॥ वित्तं विना कथं नाप्र
। नविष्यति विचारय ॥ २१ ॥ सोऽपि तद्वचनं श्रुत्वा । दृष्ट्वा चेतसि शुद्धीः ॥ प्रियया य-
द्वचः प्रोक्तं । तत्सर्वं सत्यसंयुतं ॥ २२ ॥ यतः-मातंगदपि दारिद्र्य-संज्ञवं भुवि निश्चितं ॥
मालिन्यमधिकं येन । स्पृशति स्वजनोऽपि न ॥ २३ ॥ अतो देशांतरं गत्वा । कृत्वा च वि-
विधोधमं ॥ आनयामि धनं नूरि । पूरयामि मनोरंभात् ॥ २४ ॥ विचिंत्येति चिरं चित्ते ।
चचात्कदिशंप्रति ॥ अनवद्यस्वविद्याग्नि-स्तोपयामास चोत्तमान् ॥ २५ ॥ नूपतीन् रंजया-
मास । नाससाद परं धनं ॥ ततो वृद्धिजं चैक-मपृच्छद् द्विविधं क्व ज्ञोः ॥ २६ ॥ सोऽव-
ग् रत्नाकरे रत्न-दीपे रत्नवतीश्वरी ॥ देवता सेविता दत्ते । रत्नं यत्नवतां सतां ॥ २७ ॥ तदा-
क्यात्स गतस्तत्र । रत्नखानीश्वरी सुरी ॥ यत्रास्ते विधिवत्तां चा-राधयामास सादरं ॥ २८ ॥
कृतोपवस्त्रः सद्गन्ध-श्चारुचंदनचर्चनैः ॥ अनूनैः सत्प्रसूनैश्च । वरैरिंदीवरैस्तथा ॥ २९ ॥ पू-

जयित्वा च नतैव । देवीं प्राह कृताञ्जलिः ॥ दारिद्र्याण्यतो देवि । मासुत्तारय रत्ने ॥ ३० ॥
 युगं ॥ एवं सेवां प्रकुर्वाण-मेकविंशतिवासरैः ॥ देवता प्रकटीभूय । तं जगाद विषादयुक्-
 ॥ ३१ ॥ प्राकृतं सुकृतं ते न । विना तेन कुतो धनं ॥ अतस्त्वं मद्गुहायाहि । नोचेत्के-
 दस्यामि नीरधौ ॥ ३२ ॥ युगं ॥ तन्निशम्य विषसात्मा । सोऽवोचेदेवतांप्रति ॥ धर्मोच्चैर्न मे
 धनप्राप्ति-स्तव सेवाफलं किमु ॥ ३३ ॥ रोगी पण्येन नीरुक् चेद् । विद्या वैद्यस्य का तदा
 ॥ ज्ञानदृष्टिजुगः पुंसः । पुण्या किं वा प्रयोजनं ॥ ३४ ॥ चिंतितार्पप्रदाश्चिंता-मण्याया अ-
 प्यचेतनाः ॥ वरं परं त्वं विबुधा-ऽपीडां मे नो ददासि किं ॥ ३५ ॥ तत् श्रुत्वा सावदत्ते
 नो-श्चेतनारहिताः सतां ॥ यञ्जति वाञ्छितं नैव । चेत्कुर्वति तथापि ते ॥ ३६ ॥ आयाति नो
 विजानन्ति । तथा स्वपरयोर्हितं ॥ विबुधास्तदिदंयुञ्जै-स्तेन ते वितरामि न ॥ ३७ ॥ युगं
 ॥ कीदृगुत्तरकालो मे । सोऽगददद सांप्रतं ॥ सावदद्यच्च यज्ञामि । तत्ते स्यास्यति नांतिके ॥
 ॥ ३८ ॥ सोऽज्जटपत्काव ते चिंता । त्वं देहि मम कटिपतं ॥ पश्चात्सर्वं जलियेऽहं । तव
 दोषोऽत्र नो सुरि ॥ ३९ ॥ ततः सुरमणिर्देव्या । दत्तस्तस्मै दिजन्मने ॥ सोऽपि तुष्टमना

लात्वा । पारणं कृतवान् कृती ॥ ४० ॥

यानपात्रमधारुह्य । सोऽवज्जलवर्त्मना ॥ शीघ्रं स्वनगरे गंतु—मनाश्चारुधनान्वितः ॥

॥ ४१ ॥ अन्यदा निशि राकायां । प्रेक्ष्य चंद्रमसं दिवि ॥ अचिंतयन्मणिदीप्रो । ममायं वा
निशाकरः ॥ ४२ ॥ अतो विलोक्य संदेहं । निराकुर्वे स्वचेतसः ॥ सुप्रापेऽर्थे जनः कोऽत्र ।
तं दधाति निजे हृदि ॥ ४३ ॥ एवं ध्यात्वाबुधौ यत्र । चंडोऽस्ति प्रतिबिंबितः ॥ तत्राऽयत्नं स-
रत्नं स । जरुधीः कृतवान् करं ॥ ४४ ॥ चंडबिंबे कलंकं स । तिष्कलंकं च तं मणिं ॥ द-
ष्ट्वा हृष्टः परं किञ्चिन्न विवेद तदा हृदा ॥ ४५ ॥ प्रमादतः कराच्छ्रुत्वा । पपात जलधौ म-
णिः ॥ अचेतनस्ततः सोऽपि । पोतमध्येऽपतत्तदा ॥ ४६ ॥ किं ते जातं वदैतन्मे । पोतेशस्त-
मजायत ॥ सोऽप्यजाणीत्स्ववृत्तांतं । कृत्तांतःकरणं नृशं ॥ ४७ ॥ सांपात्रिको निशम्यैत-ज-
गौ परिकरंप्रति ॥ समुद्रादानवस्यैश्वैः । संतापश्चित्रकारकः ॥ ४८ ॥ परमार्थं कथायास्त्वं ।
सावधानमनाः शृणु ॥ यो विप्रः सोऽत्र संसारि—जीवो बुद्धिः प्रियास्य तु ॥ ४९ ॥ सार्द्धद्वि-
तीयदीपोऽयं । रत्नदीप इह स्मृतः ॥ उपदेशप्रदो विप्रः । स पुनर्गुरुरुच्यते ॥ ५० ॥ या दे-

वी साधुना कर्म-प्रकृतिः किञ्च कीर्तिता ॥ चिंतामणिर्मर्यन्नवः । संसारो जलधिः पुनः ॥ ५१ ॥
 प्रमादेन यथा तस्य । करातोऽपि मणिर्गतः ॥ एवं मर्त्यजन्मो जंतो-स्तस्मात्स्याद्बुध्नः पुनः
 ॥ ५२ ॥ चतुर्दशपूर्वधराः । प्रमादस्य वशं गताः ॥ निर्गोदेऽनंतकालं तु । तिष्ठंतीह नराधिप
 ॥ ५३ ॥ एवं त्वनंताः सततं । मनःपर्यायसंयुताः सूक्ष्मनिगोदे प्राप्यंते । तदा शेषेषु का स्थि-
 तिः ॥ ५४ ॥ प्रमादं परित्यज्यातः । कुरु धर्मं जिनोदितं ॥ वृद्धवे जंतवो दीक्षा-योग्याः
 स्युर्नो यतः स्मृतं ॥ ५५ ॥ बालो नपुंसको वृद्धः । क्लीबो जप्नोऽप्य जुंघितः ॥ रोगी राजाप-
 कारी च । चौरैधः कर्मकुत्तप्रा ॥ ५६ ॥ जन्मसो मूर्खडुष्टौ वा-ववक्षे नृतकः पुनः ॥ रुषा-
 न्नाजी शैष्यनिस्फेटी । ते ह्यष्टादश नो नराः ॥ ५७ ॥ दीक्षाऽयोग्याश्च विंशति-वशा बाल-
 सुतान्विता ॥ गुर्विणी चाष्टादशप्राग्-नरन्नेदसमन्विता ॥ ५८ ॥ कुता तृतीयवेदस्य । दी-
 क्षा जवति कर्हिचित् ॥ स्वप्नावेन पुनस्तस्य । कारणेऽपि न सा जवेत् ॥ ५९ ॥ प्रपद्य सं-
 यमं राजन् । मोक्षमार्गं प्रसाधय ॥ तिर्यचोऽपि देवलोकं । ब्रजंति नियमान्विताः ॥ ६० ॥
 मर्त्यतिर्यग्गती स्यातां । सुरनारकयोर्धतः ॥ मोक्षवर्जाश्चतस्रः स्यु-स्तिरश्वां पंच नूस्पृशां ॥

॥ ६१ ॥ मोक्षर्जनेन मनुजा । जायंते सर्वसत्तमाः ॥ तं विना तु पशुन्योऽपि । हीना दीन-
जने जनाः ॥ ६२ ॥ ज्ञानं दर्शनचारित्रे । मध्यमे वयसि त्वकं ॥ तदर्जय ततो येन । सा-
मग्री दुर्लभा पुनः ॥ ६३ ॥

इति श्रुत्वा गृहे गत्वा । दत्त्वा राज्यं नृपो बलात् ॥ श्रीपूर्णकलशायौघैर्गुरुपार्थं व्रतं
लवौ ॥ ६४ ॥ तस्मिन्नवसरे पूर्ण-कलशो गुरुमब्रवीत् ॥ चेद्योग्योऽस्मि तदा मे हि । देहि
गेहिब्रतान्यत् ॥ ६५ ॥ गुरुः प्रोवाच सिद्धांते । श्राद्धानामेकविंशतिः ॥ गुणाः संति तु तैर्युक्तो
। धर्मयोग्यो जवेत्पुमान् ॥ ६६ ॥ अशुद्धो रूपवान् सौम्यो । विनयी पापजीरुकः ॥ अक्रूरः
शठतामुक्तो । मध्यस्थो गुणरागजित् ॥ ६७ ॥ दीर्घदर्शी लब्धलक्षः । कुतश्चोऽन्यहितादरः ॥
सदाक्षिणो विशेषज्ञः । सद्यः सत्कथाकरः ॥ ६८ ॥ पक्षयुक्तो लज्जनश्च । वृद्धनक्तो जनप्रि-
यः ॥ एषु सामान्यतो योग्यः । सप्ताष्टगुणवान् जवेत् ॥ ६९ ॥ त्वं चानेकगुणावासः । क-
थं नार्हसि योग्यतां ॥ इत्युत्तवाप्य श्राद्धमै । ददौ तस्मै गुरुस्तदा ॥ ७० ॥ सूरसेनमुनीशो-
ऽसौ । विहारं गुरुणा समं ॥ चकार राज्यं श्रीपूर्ण-कलशश्च गुणार्जितं ॥ ७१ ॥ मद्वनश्री-

प्रियाकुक्षेः । क्रमेण कुमरोऽजनि ॥ मुख्यो मदनवर्माख्यो । दधानो ज्ञायसंपदं ॥ ७० ॥ ए-
कदा कुंभिनङ्गा—जरास्तत्र समामताः ॥ श्रीपूर्वकलशराजं । नत्वा विज्ञापनां व्यधुः ॥ ७१ ॥
देव देवपुरस्वामी । नरविहो नराधिपः ॥ दृढेन मंत्रिणं चैवं । ज्ञानगर्जमवीवदत् ॥ ७२ ॥
किमेतं च त्वया कातं । पुत्रवेपेण कन्यका ॥ दृढेन कारिता राज्यं । परं ज्ञातं मया न तत्
॥ ७३ ॥ अधुना तु कुमारेण । कुमारेणात्र केनचित् ॥ सुतमुत्पाद्य राज्यं त्वं । यत्कारयसि त-
त्किमु ॥ ७४ ॥ अतःपरं राज्यज्ञारं । रक्षितुं चेत्समीहसे ॥ मम दंडं तदा देहि । वैहि त्वं
भारणं रणे ॥ ७५ ॥

तत् श्रुत्वा सचिवः प्राह । दमिनारिं कथं त्वया ॥ दंभो न मागैतः पूर्वं । सांप्रतं कथ-
मिच्छसि ॥ ७६ ॥ विलोक्य बालराज्यं त्वं । यच्च दंडं किलेच्छसि ॥ तस्माज्जरसारमेयो । नर-
सिंहः पुनर्नहि ॥ ७७ ॥ अत्र दूत निजस्वामी । त्वया वाच्यः स ईदृशं ॥ स्वस्थाने कथयि-
ष्येति—प्रहितोऽसौ नियोगिना ॥ ७८ ॥ मंत्रिणैव वयं चात्र । प्रेषिता हितहेतवे ॥ अतःपरं
परं देवः । प्रमाणं राज्यरक्षणे ॥ ७९ ॥ कुमारेण ततः प्रोचे । यूयं ब्रजत सत्वरं ॥ निवेद्यं मं-

त्रिणश्वैवं । त्रयं कार्यं न कस्यचित् ॥ ८३ ॥ अहं शीघ्रं समेत्स्यामि । शत्रोः शिक्कां प्रदाय
 वै ॥ इति श्रुत्वा निर्नयास्ते । प्रतस्थुः स्वपुरं प्रति ॥ ८४ ॥ तत्राप्यं राज्यसौख्यं स । कृत्वा
 सस्मार गुह्यकं ॥ सर्वानुन्नतिनामानं । सर्वन्नप्रदायकं ॥ ८५ ॥ ततः शीघ्रं समेत्यासौ ।
 तं चारोष्य निजे गजे ॥ तत्र नित्ये नरसिंहो । यत्रास्ते कटकान्वितः ॥ ८६ ॥ आकर्ण्य हू-
 तवाक्यं स । नरसिंहः पुरा पुरात् ॥ निःसृत्य कुंङ्घिनपुरं । प्रति प्रस्थानगस्तदा ॥ ८७ ॥
 आगच्छंतं तप्ताकाशे । वीक्ष्य हस्तिगतं हुतं ॥ नरसिंहो मनस्येवं । ज्ञावयामास चित्रयुक् ॥
 ॥ ८८ ॥ एष ऐरावणारूढ । इंदोऽन्यैति स्वयं किमु ॥ जत विद्याधरः कोऽपि । नरशक्तिर्न
 चेदृशी ॥ ८९ ॥ एवं चिंतयतस्तस्य । कुमारोऽगात्तदंतिके ॥ तं वीक्ष्य नरसिंहोऽपि । कु-
 त्यमूढोऽन्नवत्तदा ॥ ९० ॥ कुमारस्समिति प्राह । इदं यद्बोर्बले नेरे ॥ मार्गयसि ज्ञानगर्ज्जं ।
 तन्मे दर्शय सांप्रतं ॥ ९१ ॥ अहं श्रीपूर्वकलशः । कुमारोऽस्मि स्वसेवके ॥ सदा हि पूर्ण-
 कलशो । विषक्ते तु कुमारकः ॥ ९२ ॥ नरसिंहो निशम्यैतत् । स्वप्नटानुत्कटान् जगौ ॥
 अरे एनं निगृहीत । निगृहीत नराधमं ॥ ९३ ॥

तत् श्रुत्वा शास्त्रसंघातं । करे कृतबोद्धटा जटाः ॥ जतरुधुः समरायोच्चैर्द्वैतहतेतिज्ञा-
 यिणः ॥ ९४ ॥ यक्षेण स्तंजिताश्चित्रद्विखिता इव ते तदा ॥ अन्नूवन् ज्ञायहीनानां । कु-
 तो जवति वांजितं ॥ ९५ ॥ तदानीं नरसिंहोऽपि । तद्वज्जिह्वे तदा यथा ॥ स्तंजनं जित्वा रि-
 पुध्वंसं । कर्तुं नैव शशाक सः ॥ ९६ ॥ कुमारस्तमप्राजल्प-त्वं किं चिंतां करोष्यथ ॥
 आवां युद्धं करिष्यावः । किमेन्निः किंकरैः परैः ॥ ९७ ॥ अनेनाकारितो युद्धं । न करोमि
 तदा मम ॥ नरसिंहान्निधा मिथ्या-ऽतो युद्धं विदधाम्यहं ॥ ९८ ॥ एवं विचिंत्य चित्ते स ।
 कुमारेणासमंजसं ॥ संप्रामं च गुणग्रामं । चिरं चक्रे प्रणष्टधीः ॥ ९९ ॥ युग्मं ॥ खेदयित्वा
 कुमारेण । स बद्धः शिशुवत्तदा ॥ यक्षेण कुसुमवृष्टि-श्चक्रे सुजलसंयुता ॥ १०० ॥

जतंजिताश्च सुजटाः । कुमारशरणं गताः ॥ नरसिंहोऽपि तस्यैव । शरणं श्रितवांस्त-
 दा ॥ १०१ ॥ ततोऽसौ बंधनान्मुक्तो-ऽप्यधोवक्तोऽनवत्तदा ॥ दिवा धूक इवारण्ये । तद् दृ-
 ष्ठा कुमरो जगौ ॥ १००० ॥ नरसिंह मा विपादं । दध्यास्त्वं रणन्नंगजं ॥ वक्त्रमात्रः सै-
 हिकेयो । जनैः किं नात्र पूज्यते ॥ १ ॥ राज्यं कुरु प्रजां पाहि । याहि स्वार्पदमादरात् ॥

इत्युक्तवा सत्कृतः सोऽवक् । लज्जा मे नैव जंगजा ॥ ९ ॥ आकाशगामिनीं शक्तिं । तथा
 स्तंजनसंजनां ॥ दृष्ट्वापि यदहं नैव । बुद्धस्तेनात मे तपा ॥ १० ॥ निःशेषविषयावासां । स-
 न्नुणामंगसंगतां ॥ मम राज्यश्रियं पुर्वी । त्वं चांगीकुरु सत्वरं ॥ ११ ॥ तत् श्रुत्वा कुमरोऽ-
 जदपद् । गृहीष्ये तनयां तव ॥ यतः सा परगेहस्य । मंडिनी कथ्यते जनैः ॥ १२ ॥ परं रा-
 ज्यश्रियं स्वीयां । जज्ञ त्वं स्वभुजार्जितां ॥ स जगौ पृथ्वी खलस्य । त्वदीयेषा ततोऽधुना
 ॥ १३ ॥ इत्युदीर्य निजां पुत्रीं । राज्यतद्धर्मीं तथा वरां ॥ इत्वास्मै नरसिंहः साक् । सिंहवत्स
 वनं ययौ ॥ १४ ॥ तत्र स्थितः कुमारोऽसौ । रागश्रीप्रिययान्वितः ॥ राज्यं चक्रे प्रजासौख्यं
 । दौःस्थ्यजगं च देशगं ॥ १५ ॥ द्विषापि विषयान्नोगं । भुजानस्य सुतोऽजनि ॥ रागश्रीकु-
 क्सिंसंजतो । देवासिंहाग्निधः सुधीः ॥ १६ ॥ प्रतिष्ठानपुराचात-प्रहिता एकदा नराः ॥ आग-
 त्य कुमरस्यैवं विहसिं विदधुस्तमां ॥ १७ ॥ अनाज्ञाप्य गते स्थाना-देव सेवकवत्सले ॥ रा-
 जा श्रीमलयकेतु-र्दुःखसंज्ञारत्नागन्तु ॥ १८ ॥ विद्यासवत्या देव्यास्तु । कथ्यते किं यतः
 सुते ॥ पितुः सदसगुणेन । सवित्री स्नेहतोऽधिका ॥ १९ ॥ सांप्रतं रोगयुक्तोऽसौ । राजा

राज्यधरस्त्वकं ॥ अतो वयं प्रेषिताः स्म—स्त्वदानयनेह्रतेवे ॥ १३ ॥ तन्निशम्य विषंसात्मा
 । यद्वं स्मरमार सत्वरं ॥ सोऽपि सद्यः समागत्य । कुमारमनयत्पुरं ॥ १४ ॥ तत्र प्रवेशो ज-
 ङ्गेऽन्य । मद्दोत्सवपुरस्सरं ॥ स्वराज्ये स्थापितः पित्रा । सुमुहूर्ते तदा स च ॥ १५ ॥ स्व-
 यं पंचनमस्कार—स्मृतिनिर्दूनकडमयः ॥ सुरलोकं जगामासौ । सुखेन विगतस्पृहः ॥ १६ ॥
 एवं चतुर्णां राज्याना—मधिपोऽनूत्कमेण सः ॥ साधकं सेनाधिपतिं । प्रेष्यान्यान्यप्य-
 साधयत् ॥ १७ ॥ स्वस्वस्थानात्समानीताः । पूर्वपत्न्यः सुतान्विताः ॥ अन्या अपि धनाः
 कन्याः । परिणीता गुणान्विताः ॥ १८ ॥ अन्यासां तस्य राज्ञीनां । तनयाः सनयाः कमात्
 अन्नूवन् भुवनाजयाः । सत्त्वसाधितभूमिपाः ॥ १९ ॥ सर्वेऽपि श्रीजिनधर्मं । स्थापयामास-
 न्तते ॥ न्यायं प्रवर्त्तयामास । दयादानं विशेषतः ॥ २० ॥ त्रिवर्गमारोधयतः । प्रजां पाल-
 यतः सतः ॥ बहूनि वर्षवत्काणि । व्यतीतान्यस्य सौख्यतः ॥ २१ ॥ वनक्रीनानिवृत्तेना—न्य-
 दा कोऽपि मुनीश्वरः ॥ त्रिदार्ढ्यं पर्यटन् राज्ञा । मासकृष्णपारणे ॥ २२ ॥ तपःशोधितस-
 र्वांगो । जीर्णवस्त्रसमन्वितः ॥ ईर्यासमिति संयुक्तो । दृष्टो दृष्टिप्रमोदकत्वं ॥ २३ ॥ युगं ॥

जतीर्थं तुरगात्तूर्णै । ज्ञप्तया स प्रणतो मुनिः ॥ यतिना च धर्मदाज्ञा-शीर्दितास्य स्वप्नावतः
 ॥ १४ ॥ मन्थग्निरूप्य तस्याथ । स्वरूपं च विशेषतः ॥ तपोधनस्य नूजानि-श्वेतसीदं व्यचि-
 तयत् ॥ १५ ॥ मया पुरेदृशं रूपं । दृष्टमस्ति प्रज्ञास्तिदं ॥ कुवचित्पुण्यजननं । धनानंदित-
 सङ्गतं ॥ १६ ॥ एवं विमृशता तेन । ज्ञातं जातिस्मृतेरिति ॥ ममैव श्रमणरूप-मीदृशं प्रा-
 रब्धेऽन्नवत् ॥ १७ ॥ ततः स्वर्गसुखं मेऽन्न-दिदं राज्यं तथा पुनः ॥ अतस्तपः करिष्येऽहं ।
 दृष्टपुष्टकलं फलं ॥ १८ ॥ एवं विचिंत्य ज्ञातौ । मुनिस्तेन महात्मना ॥ ज्ञगवत् गुरवः
 कुत्र । ज्ञवदीया दयामयाः ॥ १९ ॥ यतिनोचे सुमसारो-द्याने संति समाहिताः ॥ प्रज्ञा-
 साख्या ममाचार्या । वर्यक्षिष्यसमन्विताः ॥ ३० ॥

ततो राज्ञा पूर्णकुंज-नामा पुत्रो निवेक्षितः ॥ निजराज्ये सुखप्राज्ये । गृहीत्वा सर्वस-
 न्मतं ॥ ३१ ॥ अष्टाहिकामहश्चक्रे । सर्वेषु जिनसङ्घसु ॥ तथा श्रीसंघवात्सल्यं । शासनस्य
 प्रज्ञावनां ॥ ३२ ॥ अमारिपटहोद्धोषो-ऽकारि तेन समंततः ॥ दीनादीनां पुनर्दानं । मानं स्व-
 जनसंघये ॥ ३३ ॥ महाविज्रुत्या गत्वा श्री-प्रज्ञासाचार्यसन्निधौ ॥ दीक्षां गृहीता शिक्षा च

। मुक्तिमौल्यप्रदा मुदा ॥ ३४ ॥ पूर्वं तपःफलं ज्ञात्वा । मत्वा कर्मक्षयं ततः ॥ तत्रोद्युक्तो
विभेदात्स । राजर्षिः समन्तदा ॥ ३५ ॥ त्रिजिह्विस्त्रिरुपवासै-निरंतरनिषेवितैः ॥ ज्ञानदर्श-
नचात्रि-राधनं न मुनिर्व्याधात् ॥ ३६ ॥ एकाशनं नैर्विकृत्या । चामान्नानशनैः क्रमात् ॥
न कयायजयं नामा-ऽकरोत् षोडशज्जिद्विनैः ॥ ३७ ॥

परमाद्वैकाशनकं । नैर्विकृत्यैः प्रतीड्यं ॥ आचामान्नोपवस्त्राभ्यां । तर्षेद्विजयं तपः
॥ ३८ ॥ प्रतियोगं नैर्विकृत्या-चाम्नोपवासमेवनैः ॥ योगशुद्धितपोऽकार्षी-द्योगसिद्धिविधि-
त्सया ॥ ३९ ॥ औपवस्त्रमेकाशन-मेकसिंहकमुच्चकैः ॥ एकस्थानमेकदन्ति-नैर्विकृत्यं पुन-
र्मुनिः ॥ ४० ॥ आचाम्नमष्टकवलं । चक्रे कर्मैककंप्रति ॥ अष्टकर्मसूदनारुण-तपःकर्मकृते
कुतो ॥ ४१ ॥ युरमं ॥ शुक्लपक्षेऽष्टजिरौप-वस्त्रैराचाम्नपारयैः ॥ दिनैः षोडशज्जिस्तेपे । त-
पः सर्वगिसुंदरं ॥ ४२ ॥ इहमेव कृष्णपक्षे । ग्लानशुश्रूषणापरः ॥ नीरुक्त्तपस्तपोलीनः । सो-
ऽकार्षीकर्मरुक्त्विदे ॥ ४३ ॥ मुदा द्वात्रिंशदाचाम्नै-मुनिरेकांतरैः परं ॥ विदधे तप उत्सा-
दा-दसौ पंचमन्त्रपणं ॥ ४४ ॥

एकां प्रतिपदं द्वे च । द्वितीये त्रिस्तृतीयका ॥ एवं यावत्पंचदश—राकास्त्वन्या द्विपक्ष-
गाः ॥ ४५ ॥ उपवासैस्त्रिधाः कुर्वन् । सुखसंपत्तिनाम सः ॥ बृहपक्षोपवासाख्यं । लोको-
त्तया तु तपोऽतनोत् ॥ ४६ ॥ युगं ॥ नवपञ्चानि सार्वाणि । प्रतिपक्षं प्रज्ञावतः ॥ अष्टाग्नि-
रौपवस्त्रैः स । तपः पद्मोत्तरं अथात् ॥ ४७ ॥ पंचसप्तत्यौपवस्त्रैः । पंचविंशतिपारणैः ॥ ज-
ज्ञामतपोऽकार्षीत् । ज्ञाविजज्ञः स संयमी ॥ ४८ ॥ उपवासानां शतेन । षष्ठवत्यधिकेन
सः ॥ महाजज्ञमथैकोन—पंचाशत्पारणैस्तपः ॥ ४९ ॥ पंचसप्तत्यधिकेनो—पवासानां शतेन
सः ॥ पारणैः पंचविंशत्या । चक्रे जज्ञोत्तरं तपः ॥ ५० ॥ त्रिंशतेनोपवासानां । दिनवत्य-
धिकेन सः ॥ सर्वतो जज्ञमेकोन—पंचाशत्पारणैर्व्यात् ॥ ५१ ॥ सप्तत्रिंशदुपवासै—मुनिरेकां-
तरैरसौ ॥ आदौ चांतेष्टमाद्धर्म—चक्रवातं तपोऽकरोत् ॥ ५२ ॥ षष्ठवत्या ह्युपवासै—श्वतुःष-
ष्ठ्या च पारणैः ॥ असौ वर्ततपोऽकार्षी—द्वपवर्गसुखेज्या ॥ ५३ ॥ आदौ प्रांतिष्टुभं षष्टि—
मुपवासान् विधाय च ॥ अंतरेकांतरान् कर्म—चतुर्धर्मयमातनोत् ॥ ५४ ॥ चतुःशतदिनैः स-
प्ताधिकैः स तपस्ततश्चा ॥ गुणरत्नसंवत्सरं । त्रिसप्तत्या च पारणैः ॥ ५५ ॥ तपो दिनैः स

पंचाश-द्युतैः शतमितैस्तथा ॥ लघुसिंहनिनीडितं । त्रयस्त्रिंशत्सुपारधैः ॥ ५६ ॥ युतैः सप्त-
नवत्या स । चतुःशततपोदिनैः ॥ महासिंहनिनीडित-मेकषष्ठ्या च पारधैः ॥ ५७ ॥ स
द्वाचारत्नवर्द्धमानै-कावलीकतकावलीः ॥ न्यूनोदरताप्रतर-प्रसुखाणि तपांसि च ॥ ५८ ॥
सर्वार्थसिद्धिं चाराध्य । जगाम चायुषः क्षये ॥ त्रयस्त्रिंशत्सगणराणि । तत्र वेत्तेमहासुखं ॥
॥ ५९ ॥ युगमं ॥ महाविदेहे जन्माप्य । सुकुले विमलेऽनुले ॥ दीक्षां ज्ञात्वा सुतपोभिः ।
कृत्वा कर्मक्षयं स्वयं ॥ ६० ॥

सिद्धिं यास्यति शुक्लमा । सिद्धान्तचतुष्टयः ॥ एकविंशतिसिद्धगुणै-र्युक्तो सुक्तोऽत्र क-
र्मभिः ॥ ६१ ॥ एवं ह्यनेकतपसा । जंतवो यतनापराः ॥ सर्वार्थसिद्धिं संप्राप्य । सिद्धिं यां-
ति नराधिप ॥ ६२ ॥ कामं निर्विषयं तथापि विबुधा विश्वप्रभुं यं जगुः । प्राप्तं निर्गुणताम-
वीह सगुणं गुण्यं ह्यगुण्यं तथा ॥ चित्रं कोऽपि तपस्विनं पुनरिमं न प्राह शश्वत्तपो-युक्तं
श्रीविमलं प्रणौमि तमहं ज्ञानादिरत्नाकरं ॥ ६३ ॥

॥ इति श्रीतपोगणनायकनटारकश्रीरत्नसिंहसूरिशिष्यनटारकश्रीज्ञानसागरसूरि-

विरचिते श्रीविमलनाथचरिते महाकाव्ये शीलतपोधिकारवर्णनो

नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥ प्र० (१०८०)

॥ अथ तृतीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

ज्ञात्वा श्रीधर्मकल्पज्ञे-स्तृतीया कथिता तव ॥ तुर्या ज्ञात्वा विज्ञात्वास्य । कथ्यमाना नि-
श्चयतां ॥ १ ॥ दानादिना केवलेन । केवलं न ज्ञेनन्तुषां ॥ एकयाप्यनया तदियं । शिव-
शक्तिर्गरीयसी ॥ २ ॥ बहुष्वक्तेषु पुष्टिः स्या-त्रीरोगस्य यथारुचेः ॥ तथात्र मात्राहीनस्य ।
सा धर्मेषु पुनः स्मृता ॥ ३ ॥ ज्ञावराक्षिफलं खेटा । अन्यस्थानस्थिता अपि ॥ यद्धंते न तु
तत्रस्था । अपि वक्रातिचारगाः ॥ ४ ॥ रसयुक्ता रसवती । लवणेन यथा ज्ञेते ॥ ज्ञेज-
नं ज्ञो जना यद्वद् । घृतेन सबलं स्मृतं ॥ ५ ॥ पटवानेनैव पटे । पुण्यरंगोऽत्र दृश्यते ॥
चूर्णं चापि ज्ञावनया । ज्ञावितं सुमुखप्रियं ॥ ६ ॥ सकलोऽपि तथा धर्मो-ऽनया सर्वगुणा-
न्वितः ॥ अतो ज्ञावयुतं ज्ञेया । धर्मं कुरुत सर्वदा ॥ ७ ॥ त्रिजिर्वैशेषकं ॥

दानादिधर्मसहिता । ज्ञावना ज्ञवतीह यत् ॥ मिष्टं वैद्योपद्रिष्टं वा । तत्सुवर्णस्य सौर-

तं ॥ ८ ॥ ज्ञानदानं गुणाधानं । किं तु सभ्यप्रविचारणां ॥ विना यद्वीयेतेऽन्यस्मै । तन्नैव
शुभदं मतं ॥ ९ ॥ दयादानं सुखाधानं । परं तदुःकरं कलौ ॥ यत आरंभनिरता । जंतवो
ह्यखिला किल ॥ १० ॥ वित्तव्ययेन पुनर्ये-
वमोपपुंजमीरितं ॥ कालपात्रादिसंप्राप्ति-
स्तत्रापि खलु दुर्जना ॥ ११ ॥ शीलं मुक्तिरमालीलं । पालनं त्वस्य दुष्करं ॥ नव यद्वह्यचर्यस्य ।
गुप्तयोऽत्र प्रकीर्तितः ॥ १२ ॥ तपः संसारसंतापान्तपच्चायाद्गुप्तोपमं ॥ जिह्वेद्विजयः किं
तु । सुकरः सम्मतो न तु ॥ १३ ॥ ततो नद्याः सुखसेव्यां । नद्यां द्रवत ज्ञावनां ॥ यथा
चर्जादरस्येव । सिद्धिर्नेवति वोऽचिरात् ॥ १४ ॥ तथाहि-

तंकेव सुवर्णमयी । सदा पुण्यजनाश्रिता ॥ मंदोदर्यंगनावासा । ज्ञाति हस्तिपुरी पुरी
॥ १५ ॥ क्रमाप्रजापतिश्चित्तानंदी कुशलवर्द्धितः ॥ तत्र रामोपमो रामो । राजानुद्विष्यवि-
श्रुतः ॥ १६ ॥ अजीवान् जीवसंयुक्तान् । सजीवान् जीववर्जितान् ॥ परान् पराजौ कुरुते ।
यदसौ तदिहाद्भुतं ॥ १७ ॥ अस्तरसु कृतक्रीडा । धनवाहनसंयुता ॥ जयवाहिनीव जययु-
क् । दयितारस्य जयावली ॥ १८ ॥ एकदाद्यपरीवारा । वने मदनमर्चितुं ॥ जगाम कामसं-

युक्ता । वियुक्ता दयितेन सा ॥ १९ ॥

कुसुमेषु कुसुमैः सा । पूजयित्वाऽवलङ्ग्यात् ॥ कामरूपनिजस्वामि-दर्शनेत्सुकमान-
सा ॥ २० ॥ संचरंती पुरो मर्गे । चरणायुधवर्णिनी ॥ घनापत्ययुता दृष्टि-पथं तस्यास्तदा-
पतत् ॥ २१ ॥ तां दृष्ट्वा मानसे मान-रहिता मुहितार्जवा ॥ इति दध्यावहो धन्या । वन्या
हृद्गापि कुर्कुटी ॥ २२ ॥

या धृतास्मन् विशून् स्वीयान् । स्निग्धया स्वदृशा मुदा ॥ सदा पश्यति संसार-डुम-
साफल्यकारिणः ॥ २३ ॥ निजान्यां चरणाभ्यान् । विलिख्य भुवमादरात् ॥ ज्ञोजयेच्च
कणादीन् या । तथा तान् पृष्टपार्श्वगान् ॥ २४ ॥ अहं पुनर्मदज्ञाया । सौज्ञायानीयुता-
पि हि ॥ नयनानंदनं येन । नंदनं न विलोकेये ॥ २५ ॥

कुलीनापि फलहीना । जाता जातिरिवास्म्यतः ॥ सा तु पुष्पवती राज्ञो । ज्ञोगदा न
तदाप्यहं ॥ २६ ॥ पंकजा पद्मिनीवाहं । राजहंसनिधेविता ॥ अतो राजप्रसादेऽपि । न वि-
काशिसुखा सुखात् ॥ २७ ॥ राजप्रसादे द्रयामामि । विमला जवति हितौ ॥ तमःप्राप्तौ परं

सापि । कदाचित्कृष्णतान्विता ॥ २८ ॥ एवं विचिंत्य विज्ञाया । जायामाश्रतरेर्गुरोः ॥ नि-

पस्याय विखिन्नाशा । प्राप्य पापवशादज्ञा ॥ २९ ॥

सा रूक्षेच्च्वागमनिःश्वासा । ध्यायंती किञ्चिदात्मनः ॥ स्वरूपं तस्मै विरूपं । वनवा-
से विद्योगिनी ॥ ३० ॥ तद्वियोगातुरो राजा । यिसृज्य सकलां सज्जां ॥ ययावंतःपुरं सद्यो ।
हृद्यो रागममन्वितः ॥ ३१ ॥ जीवमुक्तं पुरं यद्वत् । पुरं वा स्वजनोन्नितं ॥ जयावल्या विर-
हितं । मेने स्रोतःपुरं तस्मा ॥ ३२ ॥ सौविद्धातवृत्तांत-स्तद्विलंबाऽसहो नृपः ॥ सकामः
कामन्नवनं । प्रत्यक्षादीन्प्रियातये ॥ ३३ ॥ आश्रवृक्षतलासीनां । दीनां वीक्ष्य प्रियां पथि ॥
राजापि तादृशो जज्ञे । विज्ञेतरमनास्ततः ॥ ३४ ॥

आगतोऽपि नृपोऽन्यथे । तथा नाज्ञायि विज्ञया ॥ यत्कौतुकं न तदहो । यतः सा
ध्यानगा तदा ॥ ३५ ॥ क्रमानुत्सिष्परतां प्राप्य । कृषेनाह प्रियांप्रति ॥ अन्नदं नरे किं तेऽ-
द्य । दृश्यतेऽन्यादृशी यतः ॥ ३६ ॥ तत् श्रुत्वा लब्धचैतन्या । यावदुध्वै विलोकेते ॥ ताव-
न्नुपं सकृपं सा । दृष्ट्वा दध्याविदं हृदि ॥ ३७ ॥ स्वामिन्यप्यागते स्फीते । यन्मया नोचितं

कृतं ॥ एकतो मातृप्राप्तौऽन्य-ल्लुकुटेन शिरोहतिः ॥ ३८ ॥ अपावज्ञातया तस्य । विहित-
स्यापि नादरः ॥ विहितो हितकर्तव्य-निरतस्य नरेऽशितुः ॥ ३९ ॥ ततो विशेषतो राज्ञा ।
गदिता मृदुताजुषा ॥ कुशलेऽकुशलं तैगे । पितृपक्षे त्वमंगलं ॥ ४० ॥ समस्ति स्वस्तिम-
न्ने । नाप्रराक्षं तथा मया ॥ सपत्नी ते विपत्कर्त्री । विद्यते न मनोहरे ॥ ४१ ॥ युरमं
तथापि ते महदुःखं । प्रत्यक्षं प्रेक्ष्यतेऽत्र यत् ॥ हेतुं तस्य न पश्यामि । वद मामिन्त्य-
तस्त्वकं ॥ ४२ ॥ तन्निशम्याऽरुदह्लाढं । सखीन्निः परितो वृता ॥ नृपसंतापशान्तिर्थे । कर्तुं
धारागृहं किमु ॥ ४३ ॥ ततो राजा स्वहस्ताभ्यां । प्रमृज्येक्षणयोर्द्वयं ॥ पुनः पप्रह स्वजा-
त्मा । तदुःखेन च दुःखितः ॥ ४४ ॥

सावोचक्षीरतां धृत्वा । कृत्वा चाकारगोपनं ॥ स्वामिन्नहं यन्निःपुत्रा । गुरु दुःखं तदेव
मे ॥ ४५ ॥ राजा जगद तत् श्रुत्वा । देव्येतदुःखमुल्लेखं ॥ ममापि हृदये श्लाघ्य-मिव स्वा-
दुःकुरुते सदा ॥ ४६ ॥ परं कस्येह जीवस्ये-न्दुराजगणं भुवि वर्तते ॥ सुतीज्जवेद्यस्ते देवि ।
द्विधापि सद्यः प्रियः ॥ ४७ ॥ तथापि विषवाहं मा । विधेहि विविधैर्यतः ॥ तपोनिर्द्धस्त-

पैर्नदे । नविव्यति सुतस्तव ॥ ४८ ॥ अंतरायकारकाणि । कर्माणि किल देहिनां ॥ तपसा
निकाचितानि । कथं यांतीतराणि किं ॥ ४९ ॥ तदाम्नाशिवरस्थायी । कीरो गिरमुपाददे ॥
नविव्यति सुतोत्पत्ति-धीरा नव नृपप्रिये ॥ ५० ॥ इति कीरवचः श्रुत्वा । सङ्गुपश्रुतिवद्वरं ॥
प्रमोदमेतुरस्यांतौ । जातौ जातौत्सुकौ तकौ ॥ ५१ ॥ शुक्रं विलोकयंतौ तौ । गगने व्योम-
चारिणे ॥ चारणश्रमणं शीघ्रं । विनयंधरनामकं ॥ ५२ ॥ अदृशीषातां क्रांत्यादि-दशधाध-
र्मधारकं ॥ तारकं नव्यलोकानां । स्मारकं विस्मृतश्रुतः ॥ ५३ ॥ युगमं ॥ कृणात्कृमां दधत्
साधुः । कृमायां पदमाददे ॥ कृमापतिर्वेदे तं । कृत्वा तिस्रः प्रदक्षिणाः ॥ ५४ ॥ धर्मला-
जाशिवं सोऽपि । ददौ दुर्गतनेदिकां ॥ ततः करौ योजयित्वा । राजा प्रोवाच तंप्रति ॥ ५५ ॥
महयुक्ता मही यादो-मंजवं क्लितकुंजवं ॥ पुरीवांतःपुरी जङ्गे । सुशीला धर्मनृपते ॥ ५६ ॥
जनिर्मे नारायजननी । वर्षं दूर्ध्वप्रदं त्विदं ॥ मासो रम्यरमावासो । दुःखनाशोऽद्यतोऽद्भुतः ॥
॥ ५७ ॥ पक्षो ध्वस्तविपक्षोऽयं । वासरो धर्मनारासुरः ॥ कामाक्षिरामो यामोऽपि । घटी पीयू-
षसब्दटी ॥ ५८ ॥ कृणोऽपि कृणदो मेऽद्य । त्वत्समागमतोऽन्नवत् ॥ साधूनां दर्शनं येन ।

नवेज्ञायवशादिशां ॥ ६९ ॥ नृदितेऽपि परं मित्रे । यथां वस्येष्टवस्तुनः ॥ दर्शनं न नवत्ये-
व । स्वकर्मवशतः प्रजो ॥ ६० ॥ माधवे च समायाते । फलपत्रप्रदायिनि ॥ करीरे पत्रसं-
प्राप्तिः । सुमनोजिः श्रितेऽपि न ॥ ६१ ॥ वारिदेपि समायाते । सर्वशस्योपकारिणि ॥ किं-
तु जवासकः शुभ्येत । क्रमान्नाज्यप्यन्नाभयतः ॥ ६२ ॥ तवागमेऽपि यज्ञो मे । दुःखं याति
दयानिधे ॥ तन्मध्ये कर्मणो दोषो । रोषणो न कस्यचित् ॥ ६३ ॥ किंत्वावस्यवतो मध्ये
। समेता सुरवाहिनी ॥ पापहन्त्री न सर्वेषां । परं संतापहासिधे ॥ ६४ ॥

तन्निशम्य मुनिः प्राह । संतापस्तव मानसे ॥ चिरं ध्यामरसोपेते । शोते कौतुकमत्र मे
॥ ६५ ॥ कलाकलापयुक्तेऽपि । त्वयि मादिन्यमुच्चकैः ॥ राङ्गि गोस्वामिनि प्राह । गुरु वा-
मानुगं हि तत् ॥ ६६ ॥ भुक्ष्यद्दोदयाध्यक्ष । ब्रूहि त्वं हृज्जतं यतः ॥ राजंस्ते गोन्नरैर्याति ।
संतापः सर्वदेहिनां ॥ ६७ ॥ राजावोचदपुत्रत्वमेव मे दुःखकारणं ॥ अपुत्राणां गतिर्नैव ।
नृणिता लौकिकगमे ॥ ६८ ॥ महाव्रतिज्ञोऽखरोऽथ । संगतस्तेऽसिधो मलः ॥ राजन् याता
मा विषादी-नृवातस्तं मुनिर्जगौ ॥ ६९ ॥ अत्रार्थे शृणु दृष्टान्तं । मृष्टान्तःकरणं त्वकं ॥ दूर-

पाराजितं द्रुमं । सरंगं रागधारिणं ॥ ७० ॥ नृमिगेहमधोद्वोक । ऊर्ध्वद्वोकः शिरोगृहं ॥
मध्यद्वोको मध्यनृमिं । यस्य प्रोचुः कवीश्वराः ॥ ७१ ॥

पुरं वशीकृताशेष-भुवनो जवनोदितः ॥ उग्रशासन इत्याख्य-स्तत्पाति ख्यातिमान्नुपः
॥ ७२ ॥ तुष्टेनेव सुमनसां । पदमुच्चैः समर्पितं ॥ रुष्टेनेव द्विजिह्वायां । येन दत्तमधःपदं ॥
॥ ७३ ॥ युगमं ॥ शुद्धबुद्धिर्नृवास्य । सचिवो विश्वविश्रुतः ॥ अपारतत्पुरोद्धार-ध्यापारजः
रजासुरः ॥ ७४ ॥ नृपाङ्गया पुरे तस्मिंश्चरतः सर्वतः सुहृत् ॥ पुरुषाश्रय इत्यस्य । मिलि-
तश्चेक्यमुद्दहन् ॥ ७५ ॥ स शंखरेण संतापं । तस्य वारयितुं पृथुं ॥ निराकरोति न स्वीयं ।
निर्मलेन कदाप्यहो ॥ ७६ ॥ शुचियोगेन तज्जाड्यं । मुदा हरति दुःखदं ॥ परं स्वकीयं नैवा-
सौ । मोहमोहितमानसः ॥ ७७ ॥ सत्सूत्रैः सुगुणैः स्वस्थै-रितं नानांवरैरैः ॥ संगतं कु-
रुते नित्यं ॥ न स्वं श्वेतांवरैरपि ॥ ७८ ॥ सदागुरुभैः सदासै-र्वासयत्यमुमादरात् ॥ ना-
त्मानं गंधनिर्मुक्तं । प्रसक्तं प्रकृतिव्यसौ ॥ ७९ ॥ सुवर्णैर्नृपयत्येनं । विशुद्धैरर्घ्यसिद्धिः ॥ न
स्वं रूपं विरूपं च । तद्गुणविवेकणः ॥ ८० ॥

तं चित्तैर्विचिंतयेन्नित्यं—मनित्यमपि मानतः ॥ न ज्ञावयति चात्मानं । स ज्ञावयति ना-
 त्मना ॥ ८१ ॥ सुमनोजिः सदाप्येनं । पूजयेत्परया मुद्रा ॥ एकेनापि सुमनसा । नात्मानं
 कामसंयुतः ॥ ८२ ॥ सन्मोदकैर्बहुधान्यैः । सरसैः सुमुखप्रियैः ॥ योजयेदाप्तपंक्तयां तं । न
 स्वं रुचियुतं पुनः ॥ ८३ ॥ अंगरगेषु तं लब्ध—वर्णै वर्येषु स सृजेत् ॥ नात्मानं वर्णनिर्मु-
 क्तं । सदृशैकविवर्जितं ॥ ८४ ॥ सदापञ्चाणि चित्राणि । धारयेत्तं मुद्रा शये ॥ धत्ते स धनसा-
 राणि । स्वकीये न कदाचन ॥ ८५ ॥ स निर्दुत्तिकरे शुद्धे । स्थापयेत्तं सदात्रये ॥ स का-
 ष्टे तद्व्यनिर्मुक्ते । नात्मानं लक्ष्मीपके ॥ ८६ ॥ कांतरागवशादेतं । कुरुते योगसंगतं ॥ ना-
 सौ स्वं केवलाज्ञाव—स्तेन तस्मिन् प्रदृश्यते ॥ ८७ ॥ अलं करोति रत्नैर्धै—र्महर्धैस्तं तमोद्दरैः
 ॥ मुधा श्रीगुरुदत्तेन । न स्वं रत्नत्रयेण सः ॥ ८८ ॥ अंगोपांगानि सततं । पोषयेदस्य गोर-
 सैः ॥ न तु सौवानि तेनासौ । दुर्बलो जायते जने ॥ ८९ ॥ सम्यग्दृष्ट्या सदा विष्टा—पूरि-
 तं दूरितं ह्रिया ॥ असौ विलोकयेदनं । नात्मानं निर्मलं कलं ॥ ९० ॥ संयोजयति चानंद-
 मस्य सन्मौक्तिकैः फलैः ॥ सगुणैर्नात्मनः किंतु । प्रमादप्रमदान्वितं ॥ ९१ ॥ मोहेन धीस-

खोऽप्येवं । करोति विविधं हितं ॥ तस्य मित्रस्य विप्रस्य । पवित्रस्य च वारिणा ॥ ए२ ॥

वयस्योऽपि मंत्रिणं तं । स्थापयित्वा निजे पदे ॥ अहर्निशं स्वहस्तेन । नो जयेदशना-
दिकं ॥ ए३ ॥ तेन सार्द्धं तथा शेते । भुंक्ते व्यक्ते सुखासुखे ॥ जागर्ति याति चायाति । प्रे-
मन्नारं प्रदशयेत् ॥ ए४ ॥ तं दृष्ट्वा सकलैर्लोकैर्-निर्णयमित्रमिति हुतं ॥ अन्निधानं कृतं तस्य
। नित्यासक्ततया तदा ॥ ए५ ॥ अस्य विश्वहितान्निव्यो । मिलितः पुरुषोऽन्यदा ॥ शुद्धबुद्धि-
प्रदः सोऽपि । तं दृष्ट्वा प्रणतिं व्यधात् ॥ ए६ ॥ ततो विश्वहितो दध्यौ । मदचोऽसौ करोतु
वा ॥ मा तत्रापि वरं शुद्ध-बुद्धिदं वचनं ब्रूवे ॥ ए७ ॥

इति ध्यात्वा जगौ तं स । सुहृत्ते कस्य नो मतः ॥ परं यथा रागवांस्त्व-मस्मिन्नासौ
तथा त्वयि ॥ ए८ ॥ अयमंतः कुशुक्षोऽस्ति । बहिः किंचन शुद्धिनाक् ॥ परं सत्कृत एवा-
तो । मा विश्वासं धरास्य नोः ॥ ए९ ॥ नो ददासि यदा नो ज्यं । स्नानं नो कारयिष्यसि
॥ तदा ते कार्यन्नारं नो । करिष्यति स निर्मलं ॥ १०० ॥ विधुरोऽयं सखा नो ते । ततोऽ-
स्मिन्मम सुखकैः ॥ कुरुष्व कष्टे साहाय्यं । यत्करोति विदांवर ॥ १ ॥ हितस्य तस्य वचन-

मर्वचनमप्राखिलं ॥ निशम्य किञ्चित्संजात-चेतनः स अन्नावयत् ॥ २ ॥ अनेन कश्चितं यन्मे । तत्सम्यग् ज्ञायते खलु ॥ अतः कृतज्ञानामानं । मित्रं कुर्वे यथोचितं ॥ ३ ॥

ततः कृतज्ञसंज्ञं स । मित्रं पर्वणि पर्वणि ॥ अन्नतंबूलवस्त्राद्यै-स्तोषयेत्सौकजकिन्नाक् ॥ ४ ॥ तद्विदोक्प्राखिला लोकाः । पर्वमित्रमिदं जगुः ॥ यतो जना दृष्टिदृष्टं । निगदंति स्वन्नावतः ॥ ५ ॥ मित्रद्वययुतं वीक्ष्य । भुक्बुद्धिं स चैकदा ॥ यथार्थनामा श्रीधामा-ऽन्यथाद्विष्वहितस्त्विति ॥ ६ ॥ मंत्रिन् पर्वसुहृत्तेऽयं । त्वद्विष्वे दुःखज्ञान् मनाक् ॥ अहं तु नेदृशं मित्रं । सम्यग् हितकरं ब्रुवे ॥ ७ ॥ सर्वदुःखस्य दर्चा यः । कर्ता शिवसुखस्य च ॥ नत्या स्तुत्या-श्च संगत्या । तुष्टः शिष्टमतिर्हितः ॥ ८ ॥ भुक्बुद्धिर्निशम्यैत-त्तंप्रति प्रोचिवातिदं ॥ ईदृग् वि-ष्वहितः स्यात्कः । सुहृत्संसारगोचरे ॥ ९ ॥ सोऽन्यथात्सोऽस्ति सुरधाने । लोकनाप्राप्तिधा-नकः ॥ किञ्चित्स्वरूपं तस्यातः । शृणु संवृणु संशयान् ॥ १० ॥ सम्यग् ज्ञानोज्ज्वलसुखः । सुदृष्टिः सरदाशयः ॥ सदाचरणसंयुक्तो । विरक्तो वामकर्मसु ॥ ११ ॥ शश्वद्विष्वज्जनाधा-रो । हंगोपांगप्रतिष्ठितः ॥ ईदृशः पुरुषः कोऽपि । त्वया कार्यः सुहृत्सुहृत् ॥ १२ ॥

तदाकर्ण्यगदत्सोऽपी—दृशं मर्त्यं जिनालाये ॥ कदाचित्साधुशालायां । कदाचिच्च सता-
 गृहे ॥ १३ ॥ पश्यामि किंतु नदयामि । तं दृष्ट्वा पुरुषोत्तमं ॥ अतःपरं मिलिष्यामि । नव-
 द्द्युनतः सतः ॥ १४ ॥ स्वस्मान्स्वः कदाचिच्च । कदाचिन्मार्गतः पुनः ॥ गत्वाऽमाने च त-
 त्स्मान्ने । कदाचित्तं नमत्यथ ॥ १५ ॥ तं निरीक्ष्यान्पथुर्लोकः । प्रणामसुहृदं च तं ॥ सोऽ-
 पि तुष्टमनास्तस्य । मनोऽन्नीष्टं प्रयजति ॥ १६ ॥ एवं मित्रत्रयीयुक्त । उग्रशासननृपतेः ॥
 व्यापारजारसर्वस्वं । कियत्कालं वन्नार सः ॥ १७ ॥ एकदा चैकशय्यायां । नित्यमित्रसम-
 न्वितः ॥ निर्झं कृत्वा जागरूको । यावदासीत्स मंत्रिराट् ॥ १८ ॥ योषानुदायुधांस्ताव—त्स-
 र्वतःसर्वतस्करान् ॥ पश्यतिस्म प्रज्ञूहिष्ठान् । उष्ठान् कालनरोपमान् ॥ १९ ॥ तान् दृष्ट्वा सोऽवद्वयूयं
 । किमर्थमिह संगतः ॥ तेऽवोचन् प्रभुणादिष्टा । वयमत्र समागताः ॥ २० ॥ कोऽस्यासः कूपे
 त्वामद्य । सद्यः सावद्यकारिणं ॥ तत् शुन्वा सोऽप्युत्को मे—ऽपराधोऽत्र प्रवर्तते ॥ २१ ॥
 तेऽवदंस्तं नराधीश । एव वेत्ति वयं न हि ॥ तस्यादेशं करिष्यामः । किंतु संप्रति कर्कशं ॥
 ॥ २२ ॥ तन्निशाम्य जज्जदपासौ । नित्यमित्रप्रतीदृशं ॥ उग्रशासननृमीशो । मयि क्रुद्धोऽस्ति

सांप्रतं ॥ २३ ॥ अत उत्तिष्ठ लोकेष्ट । कुत्रचित्तेन गम्यते ॥ यत्र स्थितस्य मे नूनं । नयं न-
 वति नो ततः ॥ २४ ॥ अवगूढे कृते लोकैर्यथा सूर्यावलोकनं ॥ क्रियते च तथा कष्टे । मि-
 त्रवक्त्रनिरीक्षणं ॥ २५ ॥ दातुः परीक्षा दुर्निर्दिष्टे । प्रियाया विज्रवक्ष्ये ॥ सुनटस्य च संध्या-
 मे । मित्रस्य विषदि भुवं ॥ २६ ॥ यतः—सरसीव पयःपूर्णे । सर्वमुद्धौ समं ज्ञेवेत् ॥ नैःस्वे
 स्वपरयोर्ज्ञेदः । शुभकेऽस्मिन्नुच्चनीचवत् ॥ २७ ॥ पितृमातृसुतभ्रातृ—प्रियासन्मित्रतो ज्ञवात्
 ॥ मया नो मित्र यन्नूनं । पादितोऽसि विशेषतः ॥ २८ ॥ मामेकवारं दुर्वार—दुष्टशासन-
 न्नुभुजः ॥ रक्क रक्क बलादृक्क । बलादा भुवनप्रिय ॥ २९ ॥ सोऽपि तद्वचनं नैव । शृणोति
 न च चक्षुषा ॥ प्रेक्षते तं तथा नैवो—पलक्षयति पार्श्वगं ॥ ३० ॥

सकलैः सरलैर्लोकैः । कथंचिद्बोधितो बुधैः ॥ जवाच सच्चिवं मंद—मावयोः संगतं किमु ॥
 ॥ ३१ ॥ त्वं क्षीयस्योऽहं प्रकृतिः । कर्त्ता नोक्ता च कर्मणः ॥ त्वमेवातो भुंक्ष्व कर्म । स्वक-
 तं स्वयमेव ज्ञोः ॥ ३२ ॥ त्वया यन्मेऽन्नपानादि । दत्तं स्वीयद्विताय तत् ॥ स्वपित्रोस्तृप्तये-
 ऽन्यस्मै । यथा लोकः सुनोजनं ॥ ३३ ॥ संयोगस्य च संबंधे । भुंक्ते कस्यैव तत्फलं ॥ चिं-

तासंताप इष्टानां । केवलं प्रज्ञेवेद्यतः ॥ ३४ ॥ करोति पाणिरन्यायं । पाणिरिव सहेत तं ॥ त-
नुते चरणोऽन्यायं । पाद एव सहेत च ॥ ३५ ॥ प्रथमं चेन्ममाग्रे त्वन्मगदिष्यस्तदा बला-
त् ॥ मोक्षमस्मादकरिष्यं । चरणार्थैरहं तव ॥ ३६ ॥ अधुना मयका किंचिन्नो ज्ञवेन्नवति
शुभं ॥ मम पार्श्वमतो मुञ्चा-ऽन्यथा दुःखी नविष्यसि ॥ ३७ ॥

तदाकर्ण्यारुदत्तोऽपि । पर्वमित्रमपि दुतं ॥ तत्रागात्तत्रिशम्योच्चैर्ददर्शामुं च दुःखितं
॥ ३८ ॥ तदग्रे सकलं स्वीय-वृत्तान्तं स न्यवेदयत् ॥ ततः पर्वसुहृत्पाद । मा नैषीः सुवयस्य
ज्ञोः ॥ ३९ ॥ सर्वस्वमर्पयित्वास्य । रक्षिष्यामि त्वकं रयात् ॥ इहं स्वस्थीकृतस्तेन । क्वाणं
तस्थौ ज्ञयोद्भितः ॥ ४० ॥ तावता नित्यमित्रेण । गते धृत्वा स्वतो वहिः ॥ कुतो धृतोऽप्य नृ-
पतेः । किंकरैर्दुःकरैः करे ॥ ४१ ॥ तद् दृष्ट्वा पर्वमित्रेण । सञ्चक्रे नृपकिंकराः ॥ तथोच्चिरे न-
यध्वं मा-मेतत्स्थाने दयापराः ॥ ४२ ॥ तद्वच्चोऽमानयित्वा तै-स्तस्मिन्नीते स दुःख्यन्त ॥
नित्यसुहृत्पुनः पुनो । विवाह्येव प्रसुप्तवान् ॥ ४३ ॥

ततः स किंकरैः कूपा-सन्नं दीनोऽप्यनीयत ॥ तं दृष्ट्वा ज्ञयजीतोऽसौ । दधौ चित्रे

विषादजाक् ॥ ४४ ॥ पुरा विश्वहितो विश्व-हितं मे वचनं जगौ ॥ दुःखेऽसौ लोकनाथस्त्वां
 । पारयति प्रचुराधितः ॥ ४५ ॥ करादः स च कावोऽद्य । समेतो मेऽतिदुस्सहः ॥ अतो
 मतोऽसौ जगवान् । शरणं जवतान्मम ॥ ४६ ॥ इति ध्यायति सचिवे । लोकनाथनिदेशतः
 ॥ ईयरुत्तरकाष्ठात-श्वेड्हासधरा नराः ॥ ४७ ॥ तैस्तत्समीपमागत्य । ते योधा जडिपता
 हवात् ॥ अमुं रे मुंचतोदंच-दायुधाः किमिह स्थिताः ॥ ४८ ॥ कुरुध्वमथवा युद्धं । लोक-
 नाथनरा वयं ॥ एतं तातुं तथा तातुं । समायाताः सतां मताः ॥ ४९ ॥

तन्निशाम्य जटाः सर्वे । कोपाटोपवशंवदाः ॥ योद्धुं दुर्दौकिरे ज्ञामिं । कंपयंतः समंततः ॥ ५० ॥
 तैर्नरैस्ते जटाः केचि-त्कमायां पातिता बयात् ॥ हजान्निलोठिताः केचित् । केचिदैन्यं च लं-
 चिताः ॥ ५१ ॥ पलायांचकिरे केचि-त्केचिज्ज्वाणि तत्पजुः ॥ केचिदधोमुखीज्ञूय । स्थिता-
 श्च प्रस्थिताः परे ॥ ५२ ॥ ततः सचिवसामीप्यं । गत्वा ते जगदुर्वचः ॥ प्रणामसुवयस्य-
 स्त्वा-मांकारयति सत्वरं ॥ ५३ ॥ तदाकथं स समाकर्ण्य । कर्णामृतरसायनं ॥ हर्षप्रहर्षयु-
 कोऽनूत् । नूतधालीसुखान्वितः ॥ ५४ ॥ तत्स्थानान्चं गृहीत्वा ते । दिव्योद्धोचसमन्वितं ॥

सुवर्णनूतमिसंयुक्तं । वरजित्तिविराजितं ॥ ५५ ॥ सर्वगसुंदरं नाम । सर्ववस्तुविभूषितं ॥ उ-
त्तमस्तंनशोभाढ्यं । प्रासादं प्रापयन्मुद्रा ॥ ५६ ॥ युग्मं ॥ चंद्रमंदलसहचरं । स्वर्गगंगासुचा-
मरं ॥ नक्षत्रमालाद्वारांकं । सुवर्णप्रवरारसनं ॥ ५७ ॥

सुरासुरनरैः स्तूयमानं मानविर्जीतं ॥ यद्वतं भुवि केषांचिद् । रत्नकोटीरनेकशः ॥
॥ ५८ ॥ सुवर्णवारं केषांचि-त्केषांचिद्धारणश्रियं ॥ केषांचित्साधुसंबंधं । केषांचिद्वाजिनां ग-
णं ॥ ५९ ॥ केषांचिद्विततावासान् । केषांचिद्वाससां चयं ॥ प्रणाममुहदं तत्र । लोकनाथं द-
दर्श सः ॥ ६० ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ तं विलोक्य सुधासिंधु-मध्यमममना इव ॥ पूर्वं नि-
र्वापयामास । संतापं पापसंज्ञवं ॥ ६१ ॥ ततो गुरुप्रणामेन । तं ननाम महाशयं ॥ ऊर्ध्वो-
क्त्य त तेनापि । स्थापितः सुंदरासने ॥ ६२ ॥ सुस्मृतीन्ते पुनस्तस्मिन् । सोऽपृच्छदुःखका-
रणं ॥ असौ प्रकाशयांचके । उपशान्तमजं ज्ञयं ॥ ६३ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदद्भट्ट । न ज्ञयं
मां श्रितस्य ते ॥ सूर्याश्रितस्य न तमो-दरो ज्ञवति कर्हिचित् ॥ ६४ ॥ तथा त्वयेति नो
चित्यं । प्रणामादस्य नापरं ॥ मया किंचित्कृतं तेन । किं करिष्यत्यसौ मयि ॥ ६५ ॥ उ-

माः प्रणिषाताज्ञौ । हर्षिताः स्युः सदापि हि ॥ सर्वसंपत्तिहेतुर्यत्संतोषस्तेषु विद्यते । ६६ ।
 ब्रह्म ते सर्वार्थ-सिद्धिं दास्ये विशेषतः ॥ मृतोऽपि चामृतं नित्यं । सत्यं मान्यं वचस्त्वया
 ॥ ६७ ॥ सुखेन तिष्ठ मत्पार्थ ॥ वाञ्छितार्थं च मार्ग्य ॥ कष्टपटुमाद्या मजेहे । संति कर्मकरा
 यतः ॥ ६८ ॥ राज्यं ते रोचते चित्ते । वासुदेवपदादि वा ॥ चक्रित्वमध्वैर्दत्त्वं । तुन्यमिष्टं
 ददामि तत् ॥ ६९ ॥ स तद्दत्तोऽमृतं पीत्वा । गततापो जगविषति ॥ नम्रशासननृपस्या-
 ज्ञा कायेषु प्रवर्त्तते ॥ ७० ॥ सोऽवग्ं यदा प्रमत्तोऽहं । सम्यग्दृष्टिं तदा मम ॥ वंचयित्वा
 जनं सैष । करोति स्वस्य किंकरं ॥ ७१ ॥ सोऽज्जडपचाहिं नैवाह-मत्र स्थस्ये सुखेऽप्यलं ॥
 अतो नय विजो तत्र । यत्र नामापि नास्य वै ॥ ७२ ॥ लोकनाथस्ततः प्राह । मुक्तैकं स्था-
 नकं किल ॥ सर्वत्र नयमस्त्यस्य । कदाचन कदाचन ॥ ७३ ॥ सोऽन्यथात्तन्महास्थानं । प्र-
 धानं प्रापय प्रजो ॥ यथाहं त्वत्प्रसादेन । वसामि तत्र निर्जेयः ॥ ७४ ॥ सोऽवदन्निर्वृतिपुरीं
 । तदागच्छ मया समं ॥ यथा तस्याः प्रशस्याया । द्वारं ते दर्शयाम्यहं ॥ ७५ ॥ परं मार्गे द-
 वस्तत्र । वर्त्तते प्रज्वलन् पटु ॥ प्रवेशो तत्र कर्त्ता चे-न्नाहं जाता तदा तव ॥ ७६ ॥ पर्वतोऽग्रे

विद्यते स । विंध्यवद्वर्धतेऽत्र यः ॥ चिरं स्थास्यसि चेत्तत्र । तदा यास्यसि नो पुरी ॥ ७७ ॥
 शीघ्रसुत्तरणीयं तत् । पुरतो वंशजादिका ॥ क्रजुमार्गतया सापि । लंघनीया क्लेशेन
 ज्ञोः ॥ ७८ ॥ खानिः पुरः पुरा लब्धवी । पश्चाद्गुर्वो च या ज्ञेवेत् ॥ तत्समीपे द्विजो वक्ति ।
 । नृत्तैर्नां ब्रजताप्रतः ॥ ७९ ॥ तद्बोऽवगणय्याग्रे । गंतव्यं हितमिहता ॥ अन्यथा जन्म
 तत्रैव । याति सा तु न पूर्वते ॥ ८० ॥ क्षुत्तद्व्यप्रात्र सोढव्या । न तु पक्वफलान्यहो ॥ न-
 क्लीयानि पेयानि । न च स्वादुजलान्यलं ॥ ८१ ॥ निःस्वादूनि नीरसानि । फलानि च
 जलानि च ॥ गृहीत्वा प्राणवृत्तिसैः । कार्या कार्यविदा सदा ॥ ८२ ॥ द्वाविंशतिः पुनश्चौरा-
 श्रितनीयाः प्रयत्नतः ॥ अन्यथा तत्र सर्वस्वं । गृहीष्यंति पुरार्जिनं ॥ ८३ ॥ व्याघ्रसिंहाबुध्नौ
 तत्र । ताभ्यां दूरतरेण च ॥ वर्जितव्यं त्वया सावधानसंभ्रानकर्मणा ॥ ८४ ॥ ओमित्यु-
 क्ते तत्तस्तेन । तत्प्रानं सोऽप्यनीयत ॥ यत्प्राप्यनिवृत्तात्मासौ । सदा सौख्यमयः स्थितः ॥
 ॥ ८५ ॥ लोकनाथोऽपि लोकानां । मोक्षप्राप्त्यै ततः स्वयं ॥ स्वस्थानमापन्नवानां । म-
 नोऽनीष्टफलप्रदः ८६ ॥

महत्तमनः ॥ २९ ॥ एकदा निशि नृपालो । जागरूकोऽथ मानसे ॥ इध्यौ मंत्रप्रज्ञावान्मे
। सर्वं हृद्यं किलान्नवत् ॥ ३० ॥ परं वरशतप्राप्तिरूपं कार्यं न स्निध्यति ॥ अद्यापि व्या-
पिसंतापकारकं दुःखधारकं ॥ ३१ ॥

तदैव दैवयोगेन । जोगेन सहिता हिता ॥ राज्ञी प्राज्ञी पपौ पुष्टं । ज्ञाशिनं त्रासवर्जि-
तं ॥ ३२ ॥ अंगजार्धमसुं योऽत्र । स्मरेन्मंत्रं सनातनं ॥ शशमिश्रमौषधीशं । स हि स्व-
प्नेऽपि नो पिबेत् ॥ ३३ ॥ अमृतोपमया वाण्या । राज्ञी राज्ञे तमब्रवीत् ॥ यादृशं भुज्यते
ज्ञेय-सुज्ञारोऽपि हि तादृशः ॥ ३४ ॥ सुधांशुपानतो राज्ञ्या । यत्तापः ज्ञातिमाययौ ॥
तद्युक्तं यत्पुना राज्ञस्तच्चित्तं वैक्यमेतयोः ॥ ३५ ॥ यस्याबला अपि परं । राजानं च गत-
त्यहो ॥ अखंडं सोऽत्र निश्चितः । कथं न स्यान्महोपतिः ॥ ३६ ॥ चिंतासंतापनिर्मुक्तां । रा-
जा राज्ञीं जगौ मुदा ॥ कलाकलापयुक्तस्ते । राजेव न्वविता सुतः ॥ ३७ ॥ स्त्रीलिङ्गस्वप्ने
प्रायः स्त्री । पुष्टिगे च पुमान् पुनः ॥ कलीवर्दिगे तथा क्लीबो । जीवो न्ववति ज्ञामिनि ॥
॥ ३८ ॥ भुज्जस्वप्नेगजो न्वयो । विपरीते भुज्जेतरः ॥ अतस्ते तनयः साधु-र्नविता नाव

संशयः ॥ ३९ ॥ एवमस्त्विति संज्ञाय । सा ययौ निजसन्नि ॥ तो दृष्टप्रत्ययौ नित्यं ।
संज्ञं संस्मरतो मुदा ॥ ४० ॥ हृद्यं तु दोहदं तस्या । आसीन्मासे तृतीयके ॥ यादृक्कंदो ज्ञे-
वमा-वंकूरोऽपीद तादृशः ॥ ४१ ॥

नृपस्तत्परयामास । चूरयामास दुःकृतं ॥ गर्जेषुष्टिः सुखैर्जडे । स्वेच्छाहारविहारजैः ॥
॥ ४२ ॥ पूर्णकाले रमापाले । सासूत सुतमद्भुतं ॥ पूर्णमासीव पूर्णैर्दं । नेत्रानंदकरं वरं ॥
॥ ४३ ॥ सुतजन्मस्वरूपं डाक् । यो योऽकथयदुच्चकैः ॥ तस्य तस्याधिकं दानं । मुदा नू-
भुक् ददौ तदा ॥ ४४ ॥ आचारे सकले स्वीये । विहिते विधिपूर्वकं ॥ व्यतीते स्मृतिके सर्वे ।
संज्ञोज्य स्वजनव्रजं ॥ ४५ ॥ वस्त्रादिना च सत्कृत्य । कृत्यचित्तस्य नृपतिः ॥ चंडोदर इति
त्वाख्यां । चक्रे स्वप्नानुसारतः ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ ततोऽष्टवर्षदेशीयं । कलाचार्याय सोऽर्पय-
त् ॥ अस्मै दाससतिश्वेमाः । कलाः शिक्षितवान् कलाः ॥ ४७ ॥ लिखनं (१) गणितं (२)
गीतं (३) । नृत्यं (४) वाद्यं (५) रसायनं (६) ॥ ज्योतिष्कं (७) पठितं (८) बंदो
(९) । निरुक्तं (१०) गारुडं (११) स्मृतिः (१२) ॥ ४८ ॥ व्याकरणं (१३) का-

राजन्नसौ लोकनाथो । निर्वनानां धनप्रदः ॥ निःसंतानेषु संतान-दायको विश्वनायकः
 ॥ ८७ ॥ राज्यार्थिनां राज्यदाता । दुःखिनां दुःखनाशकः ॥ दुर्नगानां सुन्नगत्व-कारको ज-
 नतारकः ॥ ८८ ॥ संतापहर्त्ता लोकानां । काकानामिव तापनः ॥ सद्बुद्धिबुद्धिजनको । जन-
 कोटिनमस्कृतः ॥ ८९ ॥ इष्टकर्त्ता कष्टहर्त्ता । तथोद्धर्त्ता पतन्तृणां ॥ आराधनुहि ततश्चैनं । य-
 था ते सर्वसिद्धयः ॥ ९० ॥ तदाकर्ण्य नृपोऽवोच-द्व्योकेनाथोऽत्र को मुने ॥ तस्याखिलं स्व-
 रूपं मे-ऽपूर्वं पूर्वं निरूपय ॥ ९१ ॥ पश्चात्तापन्नरं मुक्त्वा । पश्चात्सेवे यथाधिपं ॥ अविज्ञा-
 तस्वरूपस्य । सेवां कर्तुं न शक्यते ॥ ९२ ॥ ततोऽजलपन्मुनी राज-न्नंतरंगधिया ह्यमूं ॥ क-
 थाप्रश्नां विचारेण । विचारय विज्ञारद ॥ ९३ ॥ नृमिपापारसंसारो । दूरपारान्निधं पुरं ॥ ज-
 त्कृष्टाङ्गः कर्मबंध । उग्रग्रासननूपतिः ॥ ९४ ॥

आत्मा शुद्धमतिर्भूमी । नित्यमित्रं पुनर्वपुः ॥ पर्वमित्रं स्वजनौघो । मातृपितृप्रियादिकः
 ॥ ९५ ॥ गुरुपदेश एवोच्चैर्-ज्ञेयो विश्वहिनान्निधः ॥ यद्विहया प्रणामाख्यो । वयस्योऽप्याह-
 तोऽमुना ॥ ९६ ॥ लोकस्य पावनान्द्व्योके-नाथं धर्ममवैहि तं ॥ प्रणामेऽपि कृते योऽत्र । दत्ते-

उत्तीष्टं मनस्विनर् ॥ ए७ ॥ ये योधास्तेऽत्र दुःकर्म-प्रेरिता रोगराशयः ॥ गृह्यमाणं न ते-
ज्जीवं । देहो रक्षति कर्हिचित् ॥ ए८ ॥ स च तिष्ठति तत्रैव । याति नैकपदं ह्यनु ॥ क्रंक्षति
स्वजनः किंतु । रक्षितुं सोऽपि न क्षमः ॥ ए९ ॥ यः कूयः सोऽत्र नरको । ये नराः सुकृतस्य
ते ॥ ईष्या अध्यवसाया ज्ञो । विवेको धर्ममंदिरं ॥ १०० ॥ नीतानपि नरकांतं । कर्मजिह्वत-
क्षमन्निः ॥ स्मृतस्य सुकृतस्यात्वा-ध्यवसाया अवंति नृन् ॥ १ ॥ कियत्कालं सुखेनासौ ।
स्थापितो दृष्टिदानतः ॥ यत्तत्सम्पत्तयदानेन । सौधमर्दिषु संस्थितिः ॥ २ ॥

पश्चात्स यतिमार्गेण । यथाख्यातेन लंजितः ॥ यां निर्वृत्तिपुरीं विहि । पंचमीं गतिम-
ल्ल तां ॥ ३ ॥ तत्र यो दय आम्नातः । स क्रोधोऽहंकृतिर्गिरिः ॥ माया पुनर्वैशाजात् । दुः-
खालिकरणक्रमा ॥ ४ ॥ लोको गर्तोऽत्र दुःपूरः । पूरयैरपि संजतः ॥ द्विजो मनोरथस्तत्र ।
ज्ञातव्यो विदुषा सदा ॥ ५ ॥ सुस्वाहूनि फलानीह । जलानि मधुराणि च ॥ अशुद्धान्यन्न-
पानानि । तानि जानीहि पार्थिव ॥ ६ ॥ ये चौरास्तेऽत्र विज्ञेया । द्वाविंशतिपरीषदाः ॥
व्याघ्रसिंहौ रागद्वयौ । कल्याणं नीरसं मतं ॥ ७ ॥ देहाऽन्नावाहिवे नैव । जरा व्याधिर्मृति-

स्तथा ॥ न ज्ञयं परिज्ञवश्चापि । नावाधा नाऽविसंज्ञवः ॥ ८ ॥ प्रणामेऽपि कुतै येन । तस्य
चैवं विनिर्मितं ॥ सर्वधाराधितः सोऽत्र । धर्मः किं न प्रयच्छति ॥ ९ ॥ धात्रीधवोऽन्यधात्सा-
धो । धर्मध्याने प्रियायुतं ॥ सांप्रतं शिक्तय त्वं मां । यथा कुर्वे तमादरात् ॥ १० ॥ सविचा-
रा मुनिः प्राह । प्रकारा धर्मकर्मणां ॥ राजन्नुदाराः संसार-सारः संति सहस्रशः ॥ ११ ॥

परं पंचनमस्कार-स्तन्मध्ये सुकरः परः ॥ ऐहिकामुष्मिकाऽनीष्टि-द्वयको मंतनायकः
॥ १२ ॥ विपद्दोऽस्माद्वयलीयंते । दीयंते सर्वसंपदः ॥ अंतरायाः कथं यांति । त्रांतिरत्र न वि-
द्यते ॥ १३ ॥ अतः पंचनमस्कारं । स्मर सुंदर सादरं ॥ प्रियायुतो यतस्तेऽसौ । प्रियं यच्छ-
ति पापहृत् ॥ १४ ॥ शुचीन्मूय शुचिस्थाने । निश्चलासनसंस्थितः ॥ धौतवस्त्रावृतस्वांगः ।
प्रागुदीढयोश्च सन्मुखः ॥ १५ ॥ संश्लिष्टोष्ठयुगो नाशा-वंशन्यस्तात्मलोचनः ॥ प्रमादरहीतो
मौन्य-ऽसंसृजान् इशनैर्दतः ॥ १६ ॥ अंगुष्ठ्यग्रं वर्जयित्वा । तथा मेरोश्च लंघनं ॥ आर्त्तैरौद्दि-
पुनर्ध्याने । जपेन्मंत्रं सुधीरिमं ॥ १७ ॥ त्रिजिह्विशेषकं ॥ श्वेतं मुख्यपदं चात्र । द्वितीयं
कुंकुमोपमं ॥ स्वर्णवर्णं तृतीयं तु । नीलवर्णं तुरीयकं ॥ १८ ॥ पंचमं च कृष्णवर्णं । श्वेतं

विमल-

॥ २३५ ॥

शान्तिकर्षाष्टिके ॥ तद्व्याकुष्टौ रक्तवर्णौ । स्तंजने पीतवर्णकं ॥ १९ ॥ मोक्षार्थं व्योमरूपं तू-
 ज्जाटने कुण्डलवर्णकं ॥ तत्तद्वर्णजपमालां । वसनादिसमन्वितां ॥ २० ॥ इहं पंचविधं ध्यान

—मत्र मंत्रे प्रदर्शितं ॥ यथावसरमासाद्य । पदं ध्येयं त्वयानय ॥ २१ ॥

यदा जपमालिका न । नद्यातर्चादिना तदा ॥ गणनीयो नमस्कारो । न मोक्ष्यो निश्चयः-
 पुनः ॥ २२ ॥ संप्रामसागरारण्य—शाकिनीजतसंज्ञवं ॥ भुजंगसिंहव्याघ्रोहं । वह्निव्याध्यस-
 माधिजं ॥ २३ ॥ वैरिवारविकारोहं । दारिद्र्यजनितं भुवं ॥ इह लोके ज्ञयं न स्या—ज्जपतोऽ-
 मुं जयप्रदं ॥ २४ ॥ अस्यैकाक्षरमपि यो । ध्यायेद्भ्यानगतं पुमान् ॥ नाशयेदायुः स सप्त
 —सागरोपमसंज्ञवं ॥ २५ ॥ पंचाशच्च पदेनाहो । समग्रेण पुनः सुधीः ॥ पंचशतीसमुहं
 स्नाक् । श्रद्धाज्ञावितमानसः ॥ २६ ॥ युगमं ॥ पंचपरमेष्ठिमंतं । तथा तस्य विधिं मुनिः ॥
 शिक्तयित्वा तयोः सोऽगात् । सद्ने च ययौ नृपः ॥ २७ ॥ साधूकं विधिना मंतं । पवित्रं
 स्मरतोस्तयोः ॥ नृशं कशं वनूवाशु । डुष्टं कर्मोत्तरायकं ॥ २८ ॥

राज्यवृद्धिः कार्यसिद्धिः । प्रसिद्धिः सर्वद्विहु च ॥ तस्यान्तमंत्रमादात्म्या—त्सात्म्याहीनं

महत्तमनः ॥ २९ ॥ एकदा निशि जूपातो । जागरुकोऽथ मानसे ॥ दृष्ट्यौ मंत्रप्रज्ञावान्मे
। सर्वं हृद्यं किलाज्जवत् ॥ ३० ॥ परं वरज्ञातप्राप्ति-रूपं कार्यं न स्निध्यति ॥ अद्यापि व्या-
पितं ताप-कारकं दुःखधारकं ॥ ३१ ॥

तदैव दैवयोगेन । जोगेन सहिता हिता ॥ राक्षी प्राक्षी पपौ पुष्टं । ज्ञाशिनं ज्ञासवर्जि-
तं ॥ ३२ ॥ अंगजार्धमसुं योऽव । स्मरेन्मंत्रं सनातनं ॥ शशमिश्रमौषधीशं । स हि स्व-
प्नेऽपि नो पिबेत् ॥ ३३ ॥ अमृतोपमया वाण्या । राक्षी राक्षे तमब्रवीत् ॥ यादृशं भुज्यते
जोज्य-सुज्ञारोऽपि हि तादृशः ॥ ३४ ॥ सुधांशुपानतो राक्ष्या । यत्तापः ज्ञातिमाययौ ॥
तद्युक्तं यत्पुना राक्ष-स्तच्चित्तं वैक्यमेतयोः ॥ ३५ ॥ यस्याबला अपि परं । राजानं च गल-
त्यहो ॥ अखंभं सोऽव निश्चितः । कथं न स्यान्महीपतिः ॥ ३६ ॥ चिंतासंतापनिर्मुक्तां । रा-
जा राक्षीं जगौ मुदा ॥ कलाकलापयुक्तस्ते । राजेव ज्वलिता सुतः ॥ ३७ ॥ स्त्रीलिङ्गस्वप्ने
प्रायः स्त्री । पुद्भिर्गे च पुमान् पुनः ॥ क्लीबलिङ्गे तथा क्लीबो । जीवो ज्वलति ज्ञामिनि ॥
॥ ३८ ॥ शुत्तस्वप्ने गजो ज्वयो । विपरीते शुत्तेतरः ॥ अतस्ते तनयः साधु-र्ज्वलिता नाव

संशयः ॥ ३९ ॥ एवमस्त्विति संज्ञाप्य । सा ययौ निजसन्ननि ॥ तो हृष्टप्रत्ययौ नित्यं ।
मंत्रं संस्मरतो मुदा ॥ ४० ॥ हृद्यं तु दोहदं तस्या । आसीन्मासे तृतीयके ॥ यादृक्कंदो ज्वे-
ह्नुमा-वंकूरोऽपीह तादृशः ॥ ४१ ॥

नृपस्तत्परयामास । चूरयामास दुःकृतं ॥ गर्भेपुष्टिः सुखैर्जहे । स्वेष्वाहारविहारजैः ॥
॥ ४२ ॥ पूर्णकाले रमापाले । सासूत सुतमद्भुतं ॥ पूर्णमासीव पूर्णैर्दुः । नेत्रानंदकरं वरं ॥
॥ ४३ ॥ सुतजन्मस्वरूपं दाक् । यो योऽकथयदुच्चकैः ॥ तस्य तस्याधिकं दानं । मुदा नू-
भुक् ददौ तदा ॥ ४४ ॥ आचारे सकले स्वीये । विहिते विधिपूर्वकं ॥ व्यतीते सूतिके सर्वं ।
संज्ञोऽयं स्वजनव्रजं ॥ ४५ ॥ वस्त्रादिना च सत्कृत्य । कृत्यविनश्य नृपतिः ॥ चंडोदर इति
त्वाख्यां । चक्रे स्वप्नानुसारतः ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ ततोऽष्टवर्षदेशीयं । कलाचार्याय सोऽर्पय-
त् ॥ अस्मै दानमतिश्रेयाः । कलाः शिहितवान् कलाः ॥ ४७ ॥ लिखनं (१) गणितं (२)
गीतं (३) । नृत्यं (४) वाद्यं (५) रसायनं (६) ॥ ज्योतिष्कं (७) पठितं (८) वेदो
(९) । निरुक्तं (१०) गारुडं (११) स्मृतिः (१२) ॥ ४८ ॥ व्याकरणं (१३) का-

त्यायनं (१४) । शिक्ता (१५) विज्ञान (१६) मागमः (१७) ॥ काठ्या (१८) लं-
कार (१९) हसितं (२०) । संस्कृतं (२१) प्राक्कृतं (२२) विधिः (२३) ॥ ४९ ॥

वेदे (२४) तिद्दास (२५) पुराणं (२६) । अमरी (२७) खेचरीकले (२८)

॥ पैशाचिक (२९) मपञ्चों (३०) । वेद्यं च नखपत्रयोः (३१-३२) ॥ ५० ॥ मंत्र
(३३) यंत्र (३४) रस (३५) स्वप्न (३६)-वैद्यचि (३७) द्विष (३८) नर्त्तनं
(३९) ॥ गंधनं च पुनर्वादः (४०) । शकुनं (४१) धूर्त्तसंवत् (४२) ॥ ५१ ॥ वज्र
(४३) पण (४४) चित्र (४५) काष्ठ (४६)-कुत्ति (४७) पाषाण (४८) धातुनः
(४९) ॥ लेखकाच्च तथा कर्मा-रोहणं च (५०-५१-५२) गजाश्वयोः (५३-५४) ॥
॥ ५२ ॥ तयोः शिक्ता देशनाभा (५५) । सिद्धांतः (५६) केवलिविधिः (५७) ॥ यं-
त्रकरसवती च (५८) । पातालसिद्धिवैद्यके (५८-५९-६०) ॥ ५३ ॥ इन्द्रजाता (६१)
युधात्र्यासः (६२) । प्रासादलक्षणं (६३) पुनः ॥ रत्नपरीक्षा (६४) निर्धैटुः (६५)
काष्ठघट्टनमेव च (६६) ॥ ५४ ॥ प्रयोगोपाय (६७) कपटे (६८) । संस्कारं दर्शनस्य

च (६९) ॥ वृक्षचिकित्सा (३०) सर्वका-रिणी (७१) सामुद्रिकं (७२) तथा ॥
॥ ५५ ॥ इत्यशेषकलाकेलि-मंदिरं सुंदराकृतिः ॥ कलाकेलिरिवाप्नोति । रतिप्रीतियुतो ह्यसौ
॥ ५६ ॥ यद्गीवो विबुधाचार्यो । देखशालां न जन न वेत् ॥ तद्युक्तं चित्रमेतनु । कलावा-
न यदनुदसौ ॥ ५७ ॥ कलाचार्यो दिजेज्ञः स । राज्ञा मंजलदानतः ॥ तथात्र सत्कृतो ज-
हे । नाम्ना धाम्ना यथा समः ॥ ५८ ॥

अनेकपातितारस्य । मतितारस्य मंत्रिणः ॥ अन्यदा हितशिक्षार्थं । कुमारो नृभुजा-
र्षितः ॥ ५९ ॥ एकांते तं समानीय । माननीयं सतामपि ॥ जगाद धीसखो धीमान् । कु-
मारं मारसुंदरं ॥ ६० ॥ वत्सातुल्यमते यत्ने । दक्षां शिक्षां ददाम्यहं ॥ तद्वेद्यशालाकरणं ।
सरस्वत्याः प्रकीर्त्यते ॥ ६१ ॥ अथवा पर्वसुधांशोः । कलायास्तत्समर्पणं ॥ सूर्यस्योत्तेजनं त-
दा । सुराचार्यस्य शिक्षणं ॥ ६२ ॥ तथापि विद्वै राजाज्ञा । मान्या मानयुतैरपि ॥ अतौ व-
दामि किञ्चित्ते । धार्यं त्वया हितं हि तत् ॥ ६३ ॥ वत्सेदं मानुषं जन्म । प्राप्य चिंतामणि-
प्रज्ञं ॥ निश्चितो मास्म नृयास्त्व-मस्मान्मार्गं चिंतितं ॥ ६४ ॥

अन्नं हि मृत्तिकास्वर्णं । वर्णयति जना घनाः ॥ तन्निष्पन्ना तनुश्चासौ । तत्समाना हि
 कथ्यते ॥ ६५ ॥ येषां हि मृत्तिकारूपा । याति ते मृत्तिकादिषु ॥ येषां सुवर्णरूपेयं । ते प्रयाति
 सुवर्णतां ॥ ६६ ॥ जातः पूर्णकलानृत्त्व-मतो धार्या सुवृत्तता ॥ तमसोऽत्र ग्रहो वार्यः । कलं-
 कोऽस्यैष एव हि ॥ ६७ ॥ सौवनं यौवनं कर्म । स्वधिया साधयंत्यहो ॥ सूत्रमत्र गुरोर्लब्ध्वा ।
 न रामाधवनं पुनः ॥ ६८ ॥ अवाप्य तंतं ये माना-दपायं नैव कुर्वते ॥ विषयस्थाः क्षयं यां-
 ति । ते प्रमादपरा नराः ॥ ६९ ॥ बुधो गुरुः कविर्वक्रः । कलावान् स्मर उच्चकैः ॥ वारुणी-
 संगतो नीचै-र्याति चास्तं परः किमु ॥ ७० ॥ येयं लक्ष्मीरसवती । समाम्नातांगपुष्टिदा ॥ अ-
 चैतन्यकरा किंतु । भुक्ता सागरजा यतः ॥ ७१ ॥

शास्त्रमुद्यमयुक्तस्य । दीर्घं चापि परान् जयेत् ॥ प्रमदानामिव प्रौढ-प्रमादवशगस्य न
 ॥ ७२ ॥ धार्याः क्रोधादयो योधा । बहिर्दुत्याध्वारणे ॥ अंतःपुरंप्रविष्टास्ते । जनयंत्यसमंजसं
 ॥ ७३ ॥ नञ्जीनूया गुरुषु त्वं । यथा ते गुरुता ज्ञेवेत् ॥ स्तब्धस्तु लघुतामेति । ळंदेवर्षेदवावनौ
 ॥ ७४ ॥ निजजीवनदे कुर्या-न्नतिमध्यंगज्ञागू न यः ॥ अधोमुखो हि नरके । स पतेत्प्रावि-

वृक्षवत् ॥ ७५ ॥ सदा ज्ञव समुद्भूतं । यत्तुदमीजनको ज्ञवान् ॥ अमुद्गो धीसखोऽप्यत्र
 । लक्ष्मीसूत्रैव जायते ॥ ७६ ॥ अहं चोत्तमपुरुष । इति मा बुध विश्वस ॥ त्वं स्या मध्य-
 मपुरुषः । परस्यपेक्षया कृणात् ॥ ७७ ॥ अग्रे स्ववचनं कर्तुं । चेत्तेवेहा तदा ज्ञव ॥ हृद्यो-
 क्तावमतो येन । तत्परस्य पुरो न तु ॥ ७८ ॥ अहं सलक्ष्णो विश्वे । इति गर्वै परित्यज ॥
 एकारिष्टपदेनापि । तत्सर्वं विफलीजवेत् ॥ ७९ ॥ आत्मने पदमाधातुं । यदीहा ते तदाश्रय
 ॥ सुकर्मज्ञावतां कर्त्ता । परस्मैपददोऽन्यथा ॥ ८० ॥ जपसर्गे समायाते । धातवः स्वार्थसा-
 धकाः ॥ प्रायो न स्युस्ततोऽमीक्षिः । पूर्वं साधय सत्क्रियां ॥ ८१ ॥ ह्रस्वानां दीर्घसूत्रेणा-
 दीर्घत्वं वीक्ष्य लक्षणे ॥ तत्प्राप्त्यै तादृशो मास्म । ज्ञयास्त्वं धर्मकर्मणि ॥ ८२ ॥ स्वरहीनो-
 ऽपि सर्वत्र । योऽग्नौ याति शून्यतां ॥ पुष्टस्योद्द्योषिवर्णानां । सोऽपि संकदयेत्कवचित् ॥ ८३ ॥
 वृध्या महत्त्वं संप्राप्य । मानं मा कुरु मानसे ॥ कथिता व्याकरणादौ । गुणहानिर्य-
 तोऽनया ॥ ८४ ॥ अंत्योपि गुरुतामेति । पदस्थो वर्ण इतिमुक् ॥ अर्थवानपि तद्दीनो । ना-
 ममात्रमिद्वैच्यते ॥ ८५ ॥ ज्ञजत्वं वर्णसंयोगं । पाश्चात्प्यगुरुताकृते ॥ न दत्ते सस्वरोऽप्येको

। गानस्यैवान्यगौरवं ॥ ८६ ॥ समानानां स्वकीयेन । दृष्ट्वैक्यं त्वं स्वतत्क्षणे ॥ मानून्येकदी-
र्घत्वे । परलोपेऽपि कुत्रचित् ॥ ८७ ॥ यदीडा कार्यनिरूपसौ । तदाधाः कृत्यप्रत्ययं ॥ कृतेन
तद्वितेनात्रान्येन नो सिद्धिरस्य यत् ॥ ८८ ॥ नामरक्षाकृते साधु । विज्ञाकिं मा त्यजाधुना
अनयेव पदप्राप्तिः । सुशब्दानां यतो ज्ञेयत् ॥ ८९ ॥ सात्वाकारोऽस्म्यतः किं मे । बंदोवृत्ता-
द्विसङ्कुलैः ॥ नोचित्यमिति साहित्यं । वृत्तं सर्वगुणं स्मृतं ॥ ९० ॥

करे कुरु कृपाणं तद्गतकोशमपीह यत् ॥ नष्टाकारं ज्ञेयैव । परतद्दमीसमर्पणे ॥
॥ ९१ ॥ प्रदरं वैरिणो राति । गुणं स्वस्वामिनः पुनः ॥ विप्रदे पृष्टदोऽप्यत्र । यस्तं धर्मं त-
थाज्ञये ॥ ९२ ॥ पक्षो मे सकलस्तेन । सपक्षोऽहं सदेति मा ॥ कुर्या हर्षं विपक्षोऽसौ । वि-
परीतः पुनर्नवेत् ॥ ९३ ॥ कमानृदस्मि किं तन्मे । विषयैर्मोति चिंतयस्व क्वत्राहिविषय-
स्तेषां मार्ग इहोच्यते ॥ ९४ ॥

कमानृतपदयोगोऽसि । ततो गुरुगुणान्न ज्ञज ॥ गणरक्षा सदा कार्या । शक्त्यांगोपा-
धतः स्वतः ॥ ९५ ॥ परेष्वाते मुखे स्वीये । न कुर्यात्संमदं सुधीः ॥ दोषे द्वेषं पुनर्नो तत् ।

स्त्रिप्रतिप्रस्त्रितिवांयया ॥ ए६ ॥ अहं सद्रूप इत्येवं । त्वं मानं मा कथा वृथा ॥ अक्षराणाम-
पीह स्यात् । परावर्तः स्वरूपतः ॥ ए७ ॥ ईदृशो त्वयि संजाते । नैव स्यात्तत्त्वनिर्णयः ॥ वा-
ला नैव प्रतीकते । प्राणायामज्ञवां कलां ॥ ए८ ॥

प्रत्यहं च परोहं च । प्रमाणं त्वं गुरुद्वितं ॥ मन्यस्व सततं येन । सर्वदर्शी मतो ज्ञा-
वान् ॥ ए९ ॥ श्लोककर्तृस्यतो वर्ण-विज्ञक्रियतिसङ्गुणान् ॥ गुरुन् लघून् यथायोगं । स्था-
पयस्व पदेऽवहो ॥ ३०० ॥ न्यायमार्गो सदा श्रेयं । देयं दानं मनस्विने ॥ देवतत्त्वं सुदा ध्ये-
यं । गेयं श्रीगुरुवर्णनं ॥ १ ॥

व्यसनं च सदा देयं । पेयं सिद्धांतसद्वचः ॥ मेयं तत्त्वं गुरुद्विष्टं । जेयं जेतव्यमादरात्
॥ २ ॥ परोपकारः कर्तव्यो । हर्तव्यो हर्ष एतसि ॥ समर्त्तव्योऽग्निग्रहः स्वीयो । धर्त्तव्यो ध-
र्म जञ्जकैः ॥ ३ ॥ चिंतनीयं सदा शास्त्रं । वंचनीयं न मित्रहृत् ॥ शयनीयं तथा काले । ज्ञो-
जनीयं कुटुंबकं ॥ ४ ॥ कार्यं न कार्यं रत्नसा । धार्यं गुरुवचो हृदि ॥ वार्यं कुकर्म दुःखाव्ये-
-स्तार्यं स्वसुकृतैः कृतैः ॥ ५ ॥ वर्जनीयो दुष्टसंग-स्तर्जनीयो विकर्मकृत् ॥ अर्जनीयो गु-

माराणां पुरस्तदा ॥ कथं विहित्य निजं बाहुं । जगादैवं स्फुटाकारं ॥ ४८ ॥

आकाशवर्त्मना चक्र-दयोरंतः शरं वरं ॥ हि प्रवा लक्षदत्तदृष्टि-स्तैलांतःप्रतिबिंबितां ॥
॥ ४९ ॥ अथोद्दृग्ध्वर्संधानी । पुत्रिकावामलोचने ॥ कनिनिकां नेतस्यति यः । सोऽस्मत्क-
न्यां वरिष्यति ॥ ५० ॥ मुरमं ॥ अहंपूर्विकया केऽपि । तदाकर्णार्थानाद् हुतं ॥ उत्तश्चुरपरे
स्थान-स्त्रिभुजा यंत्रं दयलोकेयत् ॥ ५१ ॥ तन्मध्ये केनचिद्वाज-पुत्रेण त्वरितक्रमैः ॥ गत्वा यं-
त्रसमीपं जगत् । खगो मुक्तः खवर्त्मना ॥ ५२ ॥

लक्ष्म्युतं स तं वीक्ष्य । मार्गणं गुणवर्जितं ॥ स्थूलवहो विवहोऽनू-चन्न युक्तं गत-
स्पृहः ॥ ५३ ॥ प्रेषणावसरे ज्ञान्यः । सहर्षोऽनूक्तुमारकः ॥ खगं च खगतं वीक्ष्य । पश्चा-
ज्जहो विषमधीः ॥ ५४ ॥ चक्रं विदं परः श्रुत्वा । पुरानूद्ध्वर्समूर्धकः ॥ विष्णुपदाश्रितं ज्ञा-
त्वा । नीचैरासीत्ततः परं ॥ ५५ ॥ सज्जातेरपि सुमनः । कृष्णत्वं यद्ययौ शुचिः ॥ शिखीसु-
खे गतेऽन्यत्र । तच्च चित्रकरं जने ॥ ५६ ॥ इषत्कुलमचक्रं तु । प्रदरं प्रेक्ष्य शून्यगं ॥ अपरः
शून्यतां नेजे । कत्रधर्माश्रितोऽपि ह्री ॥ ५७ ॥ नोदस्मात्स्थानतः कश्चि-त्कश्चित् प्राह ह-

पाटवं ॥ कश्चिज्जावहं, वीक्षा-कृतेऽज्ञाणां न लोन्नतः ॥ ५९ ॥ इहं केषु विषयेषु । निषण्णेषु
 पुरेषु च ॥ रत्नसेनः समागत्या-ऽवदच्चंद्रोदरं वरं ॥ ५९ ॥ एभिः कुमारैः सकलाः । कलाः
 स्वगुरुसाक्षिकं ॥ शिक्षिता नो सदान्न्यस्ता-स्तेनैता विकलाः किल ॥ ६० ॥ त्वमुचिष्ट सता-
 मिष्ट । सत्प्रतिष्ट प्रदर्शय ॥ नयनानंदजननीं । राधावेवकलां कलां ॥ ६१ ॥ तत् श्रुत्वा नो-
 न्सुको नैव । साजिमानोऽसमानरुक् ॥ आसनात्स समुत्तस्थौ । स्थामधामा जितश्रमः ॥
 ॥ ६२ ॥ तुषीरवन्नुषी दात्वा । गत्वा यंत्रस्य सन्निधौ ॥ राधावेधं मुदा चक्रे । तदा चंद्रोद-
 रोऽदरः ॥ ६३ ॥ ततः श्रीरत्नसेनेन । सेनेनः स प्रवेशितः ॥ सोत्सवं नगरस्यांतः । कांतस्वा-
 तसमन्वितः ॥ ६४ ॥ हर्षाकुले कुले राज्ञो । विवाहविधिविवाढया ॥ परं कन्यामुखं श्याम-
 वर्णं वीक्ष्य जगौ नृपः ॥ ६५ ॥ वत्सेऽद्य पूर्णिमास्त्राने-ऽमावास्या कथमीक्ष्यते ॥ प्रतिज्ञा-
 येन तेऽपूरि । चूरिताशेषकष्टका ॥ ६६ ॥

सोऽयं चंद्रोदरो धन्यः । सौजन्यगुणज्जाजनं ॥ परेषकारी सकलः । सरूपः कुलजो
 धनी ॥ ६७ ॥ विक्रमी नयवान् सौम्यो । विद्यावान् विनयी प्रियः । तथापि ते मुखे कण्ठ

—वर्षाता किमियं श्रुते ॥ ६८ ॥ चेतसपत्नीजवाशंका । हृदये पभिवर्त्तते ॥ सापि त्वयात्र नो
 चित्प्या । यतोऽसौ पुण्यवान् खलु ॥ ६९ ॥ तदाकर्ण्य जगौ सापि । सपत्नीजनिता न मे ॥
 चिंता प्रवर्त्तते किंतु । प्रतिज्ञा मे न पूरिता ॥ ७० ॥ सोऽन्यो हि राधावेधोऽस्ति । प्रतिज्ञा
 यस्य मे हृदि ॥ तत् श्रुत्वा सावदन्माता । विस्मिता रत्नमंजरी ॥ ७१ ॥

सुते स ते च को राधा-वेधो बुद्धिविकल्पितः ॥ सावदद्वांतरंगं तं । विद्धि सिद्धिनिबंधनं
 ॥ ७२ ॥ चक्रे सत्कर्मदुःकर्म-मये द्वेये विवेकिना ॥ वेद्यरूपा अपरास्तव । सृष्टिसंहारजाजि-
 नः ॥ ७३ ॥ सुखवेद्याः सृष्टिरूपाः । संहारास्तद्विपर्ययाः ॥ सूक्ष्मवद्दयं परं तत्त्वं । संदेहो-
 ज्ञययंलभ्यत ॥ ७४ ॥ विचारपल्लिणा योऽत्र । तद् निंद्यात्स च मे प्रियः ॥ बहिर्वृत्त्या घनाः
 संति । तैर्मै नैव प्रयोजनं ॥ ७५ ॥

वातायनस्थयेरेवं । वार्त्तयंत्योस्तयोस्तदा ॥ राजमार्गे व्रजन् कोऽपि । श्लोकमेकं जगौ
 नरः ॥ ७६ ॥ राधावेधममुं शुद्धं । सुताया नृपतेः प्रियं ॥ चंडोदरो विजानाति । नान्यो वे-
 चीद निश्चितं ॥ ७७ ॥ उपश्रुतिसमं श्लोक-मेवं श्रुत्वा नृपप्रिया ॥ सुतायुता ददौ दृष्टिं ।

सुदा जालांतरे तदा ॥ ७८ ॥ पद्मि चंद्रोदरं यांतं । बंदिबुंदसमन्वितं ॥ वीक्ष्य पुत्रीं च रूप-
दि-सादृश्यं सा व्यलोकयत् ॥ ७९ ॥ सर्वार्तमना समान्तवं । दृष्ट्वा हृष्टा समादिशत् ॥ कं-
चित्कर्मकरीं कुत्र । यात्यसौ त्वं विदोकय ॥ ८० ॥ नापि तद्वचसा गत्वा-ऽपृह्यन्मध्यगं न-
रं ॥ अधुना वर्तमानं न । कुमारः कुत्र यात्यसौ ॥ ८१ ॥ सोऽवोचन्मतिसारस्य । मंत्रीश्वर-
शिरोमणेः ॥ वाक्येन देवपूजार्थं । पुरचैत्ये ब्रजत्यसौ ॥ ८२ ॥ वीक्ष्य चंद्रोदरं शुद्धं । वरं
पुण्यसत्तिं भुवि ॥ कलाकलापसंयुक्तं । श्वेतवाजिविराजितं ॥ ८३ ॥ सौधाग्रसंस्थिता राज-
सुता हर्षन्नरान्विता ॥ युक्तमासीत्तदा सा तत्पाणिग्रहणतत्परा ॥ ८४ ॥ युग्मं ॥

राज्ञी हर्षन्नराकीर्ण-मानसा राजसन्निधौ ॥ गत्वा सर्वं तदाचख्यौ । तत् श्रुत्वा स व्य-
ज्ञाययत् ॥ ८५ ॥ मिष्टं वैद्योपदिष्टं च । दुग्धेऽसौ शर्करापतत् ॥ मध्ये क्षिप्रचटिकायां । घृ-
तं च दलितं मम ॥ ८६ ॥ चंद्रोदरेण पुत्र्या यत् । प्रतिज्ञा पूरिता मम ॥ अतोऽधुनानयोः
कुर्वे । विद्याहं कुलसम्मतं ॥ ८७ ॥ समग्रस्वजनान् शीघ्रं । समाकार्यं विचारयित् ॥ वि-
वाहविधिमारेजे । ततोऽसौ वृद्धवाक्यतः ॥ ८८ ॥ वाद्यमानेषु वाद्येषु । गीतनृत्यपरेषु च ॥

नटेषु बंदिबुंदेषु । पठत्सु परया सुदा ॥ ८९ ॥

हियाधोमुखयोः स्वैः स्वैः । सन्मुखीक्रियमाणयोः ॥ वधूटीवरयोस्तारा-कणे कोलाह-
लोऽन्तवत् ॥ ९० ॥ तन्निशम्य नृपे चंदो-दरेऽपि दिक्षु चक्षुषी ॥ किंप्रं प्रक्षिपति कोऽपि ।
राजानमिदमूचिवात् ॥ ९१ ॥ स्वामिन् वनगजः कोऽपि । विंध्यादिरिव जंगमः ॥ सप्तस्था-
नकरदान-चारिनिर्जरमालितः ॥ ९२ ॥ गंडदौघोपमस्फूर्त-कुंजस्फलविराजितः ॥ शिला-
तुल्यापरागांग-पार्श्वकः कृष्णवर्णयुक् ॥ ९३ ॥ अलागतोऽस्ति लोकानां । दर्शयन् जयमु-
च्चकैः ॥ चतुर्दंतयुतो गुंज-न्मधुव्रतसमाश्रितः ॥ ९४ ॥ त्रिजिर्विदोषकं ॥

गंधहस्तिजयादत्र । शालास्थाः खलु कुंजराः ॥ पलायांचक्रिरे तेऽपि । स्तंजमुन्मूल्य
वेगतः ॥ ९५ ॥ योऽश्वमुद्धालयन्मुच्चैः । सप्ताश्वयाष्टमं दह्यं ॥ अर्पणायेव सहान-विराजि-
करपट्टवः ॥ ९६ ॥ सूरं धूक इव स्वामिन् । कोऽपि तं नेक्षितुं क्षमः ॥ उपविष्टाः कथं यू-
यं । सोऽज शीघ्रं समेष्यति ॥ ९७ ॥ एवं वदति चैतस्मिन् । दहती तत्र सभाययौ ॥ तथा
कुमारज्जपान्त्र्यां । दृष्टः स कश्चित्ताधिकः ॥ ९८ ॥ इत्यंतं वदं राज्ञः । कलयंतं कदिं जने

विभक्त-

॥ २५३ ॥

॥ पत्तिरिक्तं पाटयंतं । गजं प्रेक्ष्यावदन्नुपः ॥ एए ॥ कोऽप्यस्ति कृत्रियाज्जातो । योऽमुं मा-
तंगमद्भुतं ॥ पीडयंतं प्रजापुंजं । रक्षयेत्स्वीयदेर्वलात् ॥ ४०० ॥ इत्युदीर्य नृपो यस्य । य-

स्य वक्त्रे स्वलोचनं ॥ ददौ स स नयामुखतां । ददौ संत्यज्य धीरतां ॥ १ ॥
मत्तंगजेन मत्तेन । हन्यमानं जनं घनं ॥ दृष्ट्वा कुमारसिंहोऽथ । वार्यमाणोऽपि नृभू-

जा ॥ २ ॥ इधानः परमं कानं । तेजः प्रावारमादरात् ॥ बद्धं वधूत्तरीयेण । त्यक्तवागाद्गजस-
न्निधौ ॥ ३ ॥ प्रथमं तं सिंहनादं । मुमोच श्रवणोत्कटं ॥ यं श्रुत्वा वारणः सोऽपि । क्लृप्त-
तस्त्रौ जयाकुलः ॥ ४ ॥ पश्चात्प्रेक्ष्य मनुष्यं तं । कोदोद्धत इलातलं ॥ कंपयन्निजवगेन । द-
धावे कुमरंप्रति ॥ ५ ॥ वामजगनेन वलितुं । न शक्नोति गजो जवात् ॥ इति तस्य तत्प्रदे-
शं । कुमारः त्रितवान् बली ॥ ६ ॥ बलेन स्वबलेनापि । दुष्टो जेय इति श्रुतिः ॥ कुमा-

रेण ततो दयालः । करातः स्ववशीकृतः ॥ ७ ॥

तमारोह कुमरो । गजारोहकलाकलः ॥ राजवर्गः समग्रोऽपि । तद् दृष्ट्वा हर्षजग-

न्नत् ॥ ८ ॥ तावदंतावलः सोऽपि । पक्षीवोदपतद्विवि ॥ तन्निरीक्ष्य जनश्चानू-द्दिस्मयस्मेर-

॥ २५३ ॥

लोचनः ॥ ९ ॥ करन्महजलं विष्वक् । गर्जनं गर्जनेरेण सः ॥ कुमारद्युतिविद्युन्नुत् । धारा-
 धर इवाचलत् ॥ १० ॥ चक्षुःपद्माद्व्यतिक्रान्ते । कुमारे च कलावती ॥ दध्यवहं मंदनाग्या
 । न योग्यां विश इदंशः ॥ ११ ॥ गतश्चित्तमणिर्हस्ता-दंगणाच्च सुरदुमः ॥ कामकुंजस्तथा
 गेहा-न्मुखान्ता कवलौ मम ॥ १२ ॥ अनंतपंकजा कवाहं । कवायं पुण्योज्ज्वलः प्रभुः ॥ कथं
 मे संगमस्तेन । यदैरं पुण्यपापयोः ॥ १३ ॥ यन्मातंगगतिर्विहैः । पुराहं वर्णिता वशा ॥
 जडो तन्मे करस्पर्शा-त्पतिमर्तिगसंगतिः ॥ १४ ॥ पद्मिनी पंकजा नून-मिनस्य करगोचरं
 ॥ सुदिने दज्जते जासैः । परं दोषोदये न तं ॥ १५ ॥ अज्जवं वर्णिनी पूर्वं । दत्ताद्याकरयो-
 गतः ॥ अवर्णनीयतां प्राप्ता-धुना तस्य विपर्ययात् ॥ १६ ॥

मत्स्यस्य सहजं चैकं । शिक्कणीयं विवेकिना ॥ स्वपानीये गते येन । जीवं स त्यज-
 ति ध्रुवं ॥ १७ ॥ कथयिष्यति लोकोऽय-न्मेघा योषिदकर्मिणी ॥ यदस्याः करसंयोगाद् । दुः-
 खी जातः पतिर्जुष्टो ॥ १८ ॥ नरकोष्णप्रदेशाज्जो । विरहाग्निरिह स्मृतः ॥ यदग्रे भीतलः
 स्नाक्ता-क्षिताग्निः सुखकृत्तथा ॥ १९ ॥ अतो ह्यवर्णवाहं तं । दुःखं विरहजं तथा ॥ वेतुं चि-

तां प्रविश्येऽहं । सद्दिष्ये नैव लाघवं ॥ १० ॥ विचार्येति चिरं चित्ते । जनन्यग्रे न्यवेदयत् ॥
 सावोचद्यादृशी तेऽत्र । मतिर्मेऽपि च तादृशी ॥ ११ ॥ अंगीचक्रे नृपोऽप्येवं । राजवर्गस्तथै-
 व च ॥ तद् दृष्ट्वा सकलो लोकः । प्रपेदे तद्वचः शुचः ॥ १२ ॥ लोको वदति विश्वे य-त्सर्व-
 यां विदुषां किल ॥ एकैव बुद्धिस्तत्सत्य-मत्र जातं पुरेऽखिले ॥ १३ ॥ जनैर्भुवस्तदाऽख्यं ।
 ख्यं स्वस्वचित्ताकृते ॥ सख्यज्ञाकर्षणैः शीघ्रं । व्यञ्जज्यत पदे पदे ॥ १४ ॥

सुवर्णमूढ्यैः सत्काटैः । सकाटैर्जनसंचयैः ॥ व्यरचयंत चित्तास्तत्र । शत्रुमित्रसमन्वितैः
 ॥ १५ ॥ तृणपूत्रेषु विन्यस्य । बृहन्नातुं मुखानिलैः ॥ संलग्नाः सकला लोका । नदीपयितु-
 मादरात् ॥ १६ ॥ पुनर्नो ज्वलति ज्योतिः । सर्वेषां शोकसंजुषां ॥ ततो राजादिभिः सर्वै-
 र्विमृष्टं किं नु कारणं ॥ १७ ॥ तदा राजसुता दिक्कु । चिक्रेप नयने निजे ॥ ददर्श संयतं
 शान्तं । कायोत्सर्गस्थितं पुरः ॥ १८ ॥ दध्यावस्य प्रज्ञावेण । ज्वलति ज्वलनोऽत्र नो ॥ अत-
 एनं नमस्कृत्य । कुर्वेऽहं सफलं जनुः ॥ १९ ॥ इति ध्यात्वा सुता राहो । नृपादिजनसंयुता ॥ त-
 न्न गत्वा मुनिं नत्वा । प्रोवाचावसरोचितं ॥ २० ॥ दयानिधे त्वयाऽरोधि । बद्धिः किं तपसा

ज्वलन् ॥ सांप्रतं किं न जानासि । दुःखिनं जनमेतकं ॥ ३१ ॥ कायोत्सर्गं पारयित्वा ।
जगौ मुनिमतल्लिका ॥ ज्ञाततत्त्वापि किं मुग्धे-बाधुना त्वं प्रलक्ष्यसे ॥ ३२ ॥

नृगुपातामिश्रुतृष्णा-कंठपाशजलादिना ॥ अग्र्यते जंतुना यच्च । तन्निषिद्धं जिनागमे ॥
॥ ३३ ॥ सुश्रेयसो जनस्यापि । मरणैरेतदुद्भवैः ॥ लोके ह्यपगतिप्राया । व्यंतराणां गतिर्नवेत्
॥ ३४ ॥ आत्महत्या च सर्वत्र । निषिद्धास्ति बुधैरिह ॥ अधुना यच्च कुर्वति । सुबुद्धिरहितं
हि तत् ॥ ३५ ॥ अतः कदाग्रहं मुंच । जिनधर्मं प्रपालय ॥ अत्रामुत्र सुखं यस्मा-द्भवेत् भु-
वनाद्भुतं ॥ ३६ ॥ तन्निशम्य जगौ सापि । तपस्यां देहि मे मुने ॥ उन्नयन्नृता येन । मम
स्यान्नैव संसृतौ ॥ ३७ ॥ सोऽजोचदधिकं यत्ते । जडे जोगफलं कलं ॥ कर्म शर्मकरं तेन ।
चित्ता दीक्षा च नोचिता ॥ ३८ ॥ गृहस्थापि शासनस्य । जनिष्यासि प्रजाविका ॥ यस्या-
र्थं तेऽयमारंजो । दिने तुर्ये स एष्यति ॥ ३९ ॥

नृपोऽपृह्लकेन नीतः । कथं वासौ समेष्यति ॥ मुनिर्जगौ च वैताल्ये । विद्यते मल्लि-
कापुरी ॥ ४० ॥ राजा रत्नांगदस्तत्र । वरविद्याविशारदः ॥ लीलावतीकुकिनवा । रुक्मिणी

तस्य कन्यका ॥ ४१ ॥ ह्यस्तने दिवसे तां स । दृष्ट्वावोचत्सन्नासदः ॥ अस्या योऽप्यो वरः को-
 ऽपि । विद्यते वा न कथ्यतां ॥ ४२ ॥ तेऽवोचन्नेतदधिकः । कांपीड्यनगरेऽधुना ॥ चंद्रोदर-
 कुमारोऽस्ति । श्रीराममनुपनंदनः ॥ ४३ ॥ तव जामातरं हस्ति-रूपविद्याधरेण सः ॥ अह्ना-
 रयत्सुतोदाह-कृते तद्वचनश्रुतेः ॥ ४४ ॥ सानंदमानसेनासौ । कुमारो मानपूर्वकं ॥ विद्या-
 वरनृपेणोच्चैर्विवाहार्थं निमंत्रितः ॥ ४५ ॥ स्वजावेन स संतुष्टः । कुमरः स्मरविग्रहः ॥
 वाचंयम इवोदारं । सारं वच उपदादे ॥ ४६ ॥ पाणिपीननमेवात्र । स्त्रीयोगात्पाणिपीननं ॥
 नवत्येव नृणां तेन । न करिष्याम्यहं तकं ॥ ४७ ॥ एकजार्यां विना न स्या-द्गृहस्पस्य क-
 दाचन ॥ गृहकार्यं प्रकुर्वन्त्या । गृहिण्यैव गृहं यतः ॥ ४८ ॥ एकपत्नीवतरत । ईश्वरोऽनुन्म-
 द्वावती ॥ न एव द्वितीयासक्तो । जने जज्ञे महानटः ॥ ४९ ॥ एका डेका विवेकज्ञा । वशा
 नवति चेडिशां ॥ परया परया किं स्यात्कांतया कांतया तदा ॥ ५० ॥

पुमानेको द्वितयः सत् । विधुवद्वर्धतेतरां ॥ सद्द्वितीयो द्वितीयस्तु । स एव क्षीयतेऽधि-
 कं ॥ ५१ ॥ अपिच-दे नार्ये पणि च केनं । प्रातिनाढ्यं कुमित्रता ॥ अजीर्णे नोजनं नैव

। पंच द्रोषाः स्वयं कृताः ॥ ५२ ॥ द्वितीयैः पुरुषः साक्षी । न नैवेत्कूटजाषणात् ॥ राट्-
कुलादौ च किं तेन । प्राणिग्रहणकर्मणा ॥ ५३ ॥ पुनर्जगाद विद्यान्तु-द्विन्धेन कृतांजलिः
॥ परस्य प्रार्थनाजंगं । न कुर्वति महाशयाः ॥ ५४ ॥ कुमुदतीव मत्पुत्री । तव राजन् क-
रग्रहं ॥ संप्राप्य केवलं चारु । मुदाढ्या ज्ञाविनी नृशं ॥ ५५ ॥ अतः करग्रहं चास्याः कुरु
सत्वरमुच्चकैः ॥ एषा कदापि नो ज्ञाष्या । पश्चात्स्वज्ञाशयान्यया ॥ ५६ ॥ इत्यादिविविधैर्वा-
क्यैरुपरोध्य कुमारराट् ॥ विवाहितः पुनः सोऽत्र । सकलत्रः समेव्यति ॥ ५७ ॥

अनर्घदंनरक्षार्थ-मग्निस्तंजः कृतो मया ॥ राजन् शोकमतस्त्यज्जवा । धर्मं कुरु दयाम-
यं ॥ ५८ ॥ निगद्येति मुनिर्व्योजि । ययौ जंगमतीर्थकः ॥ राजाद्याः सकला लोका-स्तत्र
मंत्रियुताः स्थिताः ॥ ५९ ॥ ज्ञात्वा कुमारं यास्यामः । पुरमध्येऽन्यथा न हि ॥ इति निश्च-
यसंयुक्ता । मुक्ताः कार्यन्तरैः परैः ॥ ६० ॥ दुरमं ॥

चतुर्थोऽहि समायाते । दिवा नागात्कुमारराट् ॥ ततः सशोकास्ते लोका-स्तदा प्रोचुः
परस्परं ॥ ६१ ॥ मायाविनाज मुनिना । वयं सर्वेऽपि वंचिताः ॥ चित्तां पुनः कुरुध्वं ज्ञो ।

विमल-

॥ २५९ ॥

यथा दुःखं न दृश्यते ॥ ६१ ॥ तेषां तदुद्यमं दृष्ट्वा । जगाद कुमरी जनान् ॥ कट्यांतेऽपि
चलेन्नैव । मुनीश्वरवचोऽखिलं ॥ ६२ ॥ एवं संधीरिता लोकाः । रिपुतास्तद्वचसा कृशाः ॥
रात्रावपि सावधानाः । प्रधानाद्यास्तदाऽन्तवन् ॥ ६३ ॥

निशायां विगताभायां । गगने शब्दमुच्चकैः ॥ एवं ब्रुवाण्येर्वादं । कयोश्चिच्छुश्रु-
जनाः ॥ ६४ ॥ एको वक्ति ममानीष्टा-मुद्वहेमां वय यास्ये ॥ त्वनो वलादिमां दास्ये । वी-
रत्रोज्या वसुंधरा ॥ ६५ ॥ मया व्यूढा परः प्राह । किमन्वेत्तुमिहेच्छसि ॥ एह्येहि त्वरितं येन ।
विनश्चि तव मस्तकं ॥ ६६ ॥ ततः सञ्जातचित्तास्ते । दशं व्योम्नि दडुः समे ॥ आकर्ण्यंश्च
खे खन-खाट्कारान् कर्णदुस्सहान् ॥ ६७ ॥ तत् शुत्वा जगद्धर्तृकाः । कुमारो मा न्नवत्व-
सौ ॥ चेन्नवेज्जयतात्तर्हि । यथा शं सर्वदेहिनां ॥ ६८ ॥ एवं वदति सर्वस्मिन् । लोकेऽस्तोकेऽ-
पतद्विवः ॥ कश्चिद्व्यसुर्वसुव्रात-दीपिताशः पुमान् परः ॥ ७० ॥

चंचलं जीवितं त्यक्त्वा । त्वया वब्रे सुरांगनाः ॥ सहिष्येऽहं कथं नाप्र । त्वां विना दुः-
खमुल्लवणं ॥ ७१ ॥ एवं विलापं कुर्वन्त्या । वनिताया विहायसि ॥ अन्नवन्न शुत्वा रुदितं ।

चरित्रं

॥ २५९ ॥

लोकाः शोकाकुलास्तदा ॥ ७२ ॥ नूपो दीपमथानाथ । पुमांसं पतितं मृतं ॥ वीक्षाचक्रे कु-
मारं स । उपलक्ष्य ततोऽरुहत् ॥ ७३ ॥ ज्ञात्वा कुमारी कुमारं । पराशुं परयाशुचा ॥ चि-
ताप्रवेशासामग्रीं । कारयामास किंकरीः ॥ ७४ ॥ राजा राज्ञी च लोकोऽपि । सर्वस्तत्कर्म-
कार्यन्नृत् ॥ चितामारोप्य कुमारं । स्नात्वा च कुमरी ततः ॥ ७५ ॥ आराधनाविधिं कृत्वा ।
स्मृत्वा पंचनमस्कृतिं ॥ ददाति ऊपां यावत्सा । कुमारो व्योसि तावता ॥ ७६ ॥ समेत्य स्व-
प्रियां प्राह । साहसं मा कुरु हुतं ॥ स्थिरा नव यतो लक्ष्मीः । स्थिरताज्ञाजि संजनेत् ॥
॥ ७७ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥

उपरिष्ठाततः साध्या-लोकेयद्वोकसंयुता ॥ तदा सर्वप्रदामोदा-त्कुमारं सारविक्रमं ॥
॥ ७८ ॥ विमानाङ्गनसोतीर्य । कुमारो नूमिचार्यन्नृत् ॥ परिवारयुतो राजा । सहर्षवदनो-
ऽजनि ॥ ७९ ॥ नृपं नत्वा कुमारोऽपि । सुस्थाने चोपाविष्टवान् ॥ व्योमयुद्धं दृष्टियुद्धं । रा-
जा तत्पृष्टवान् पटु ॥ ८० ॥ दुष्टदेवीकृतं किंचि-त्सोऽवकू बभ्रु नविष्यति ॥ एवं जलपे क्रिय-
माणे । मृतकं च खमुद्ययौ ॥ ८१ ॥

सर्वेषां हि पुनर्जन्म । तदासीत्कुमारस्य च ॥ विशेषेण ततस्तरिमत् । कणे जातः क-
 णो मदान् ॥ ८२ ॥ सुखावेशः प्रवेशः स । सर्वेषां समन्तपुरे ॥ विशेषात्तु कुमारस्य । प-
 रिणीतागतस्य च ॥ ८३ ॥ प्रमोदेन पुना राजा । विवाहाधिकमुत्सवं ॥ कृत्वा ददौ कुमा-
 राय । सैदिरं मंदिरं वरं ॥ ८४ ॥ स्वर्गेहाधिकसौख्येऽपि । रतिं देने परं न सः ॥ वासः श्व-
 सुरगेहे य-त्र शोभायै महात्मनां ॥ ८५ ॥

पितृमातृपदांजो-ज-वंचरीकः स संमदात् ॥ अन्यदा चक्षनायाङ्गां । नृपतेस्तु व्यमा-
 गयत् ॥ ८६ ॥ कुमाराय गजाश्वादि । तदा राजा ददौ मुद्रां ॥ गमनाय तद्यादेशं । स्वधू-
 काय कार्यवित् ॥ ८७ ॥ चीवराजराजैः पुर्वो । सन्मान्य नृपतिर्जगौ ॥ जिनध्यानं न मोक्क-
 द्यं । नोक्तव्यं दानपूर्वकं ॥ ८८ ॥ अन्नद्वयानंतकायादि । त्याज्यं न्याय्यं धनं धनं ॥ सप्तके-
 लीषु संयोज्यं । नोज्यं कावे च सात्म्यतः ॥ ८९ ॥ कार्यः सदार्यसंसर्गो । निसर्गोदयकार-
 णं ॥ प्रसतीजनव्युत्सर्गो । दुर्गो ब्रह्ममहीपतेः ॥ ९० ॥ सम्यक्तवं सततं धार्यं । वर्जनीयं कु-
 कर्म च ॥ क्रोधश्च विफलीकार्यः । सपत्नीषु च मत्सरः ॥ ९१ ॥

इत्यादि विविधां शिक्कां । श्रुत्वा प्रोवाच राजसूः ॥ तात कृत्यं जवत्प्रोक्तं । श्रुतं सर्वं
मयाऽनघं ॥ ९१ ॥ अबलायाः परं बुद्धिः । प्रायेण जवतीह न ॥ बालायास्तु विशेषेण ।
हृदि तिष्ठति तन्न हि ॥ ९२ ॥ अतो यथार्थनामास्य-मात्यो धर्मरुचिस्तु यः ॥ प्रेष्यतां स
भया सार्द्धं । यथा धर्मं सदादिशेत् । ९३ ॥ तत् श्रुत्वा जनको दध्यौ । पुत्र्या मे सुंदरं व-
चः ॥ कश्चितं कुमारस्येदं । परं वञ्चमीति तं जगौ ॥ ९४ ॥ कुमारसौ ब्रह्मचारी । सदा ध-
र्मोपदेशकः ॥ अतः पुत्र्या समं चैनं । प्रेषयामि तवाङ्गया ॥ ९५ ॥ जमिति प्रतिपन्नेऽसौ ।
कुमारेण सदाचलत् ॥ कियच्चिद्विवसैः सोऽगा-स्त्वं पुरं सैन्यसंयुतः ॥ ९६ ॥ पित्रा प्रवेशो
विदधे । स्वपुत्रस्य च सम्मदात् ॥ कलत्रद्वययुक्तस्य । वियुक्तस्य कुकर्मणा ॥ ९७ ॥

तत्तश्चंडोदरे राज्य-त्तारं स्फारं निवेद्य राट् ॥ श्रीरामनामा प्रवज्यां । गुरोः पार्श्वे ज-
लौ तदा ॥ ९८ ॥ धीसखे राज्यचिंतां स । आरोप्य गुणरंजितः ॥ राजपुत्र्यां पवित्राया-
मनुरक्तोऽजवन्तुपः ॥ ९९ ॥ दृशापि नेहते किंतु । विद्याधरसुतां च तां ॥ तद् ज्ञात्वा ह-
ृदये दध्यौ । राजपुत्री कलावती ॥ १०० ॥ एषा मम जगिन्येव । कुलजा पाणिपीयिता ॥ अ-

तोऽयमानमेतस्यास्तत्र युक्तं नयाध्वनि ॥ २ ॥

राज्ञो ज्ञवंति यावंत्यो । गृह्णियोतःपुरे वरे ॥ वारक्रमेण तावंत्यो । मान्या लंघ्या न तु
स्त्रिभूतिः ॥ ३ ॥ एवं न्यायोऽन्यथाऽपयोऽतो नृपं प्रतिबोधये ॥ यथा पापं ज्ञेयैव । मम
राज्ञोऽपि सर्वथा ॥ ४ ॥ तथा मृदुगिरा प्रोचे । लब्ध्वावसरमेकदा ॥ रामराजोपमा स्वाभि-
न । सर्वत्र परिकीर्त्यते ॥ ५ ॥ तस्मिंस्त्वमुपविष्टोऽसि । क्षिप्रोऽसि शुन्नकर्मणा ॥ पृष्ठव्योऽ-
सि परं किञ्चिन्मया ह्यज्ञानमूढया ॥ ६ ॥

नृपेण जगदे ज्ञेदे । पृष्ठ स्वेज्ञावशाद्भृशं ॥ साह राज्ञः स्वजन्वने । प्रिया बल्यो ज्ञवंत्य-
हो ॥ ७ ॥ परं वारक्रमेणास्ते । गतिर्वा स्वेज्ञया प्रज्ञो ॥ सोऽयम् वारक्रमेणैव । सहजो ग-
दितो नयः ॥ ८ ॥ विशेषस्य वशात्किंतु । प्रकाराः स्युरनेकशः ॥ आग्रहययविचारेण । स्वयं
ज्ञेया विवेकिना ॥ ९ ॥ ततो राजसुताऽवोचत् । कुलजा गुणशालिनी ॥ विद्याधरसुता चैषा
। न वारोऽस्याः कथं विज्ञो ॥ १० ॥ तदाकर्ण्य नृपोऽजलपञ्जरे त्वं जङ्काशया ॥ निर्गुणे-
ष्वपि जीवेषु । गुणवीक्षणलक्षणा ॥ ११ ॥ हिमानीव वह्निः शीता । परं द्वाहकरा परे ॥ एषा

विद्याधरसुता । तेन नैतां नजाम्यदं ॥ १२ ॥ त्वयापि संगतिश्चास्या । दास्या दव विचक्रणे
॥ कार्ये कार्या बहिर्वृत्त्या । नांतर्वृत्त्या कदाचन ॥ १३ ॥

उत्तमैः सह सांगत्यं । पंडितैः सह संकथा ॥ अलुब्धैः सह मित्रत्वं । कुर्वाणो नावसी-
दति ॥ १४ ॥ अवंशोऽपि गुणप्राप्त्या । धर्मत्वं नजति कितौ ॥ तेन ह्येनः सुवंशोऽपि । इ-
दत्वं प्राप्नुयात्पुमान् ॥ १५ ॥ रथ्यांबु गंगासंगत्या । महादेवेन मन्यते ॥ मद्यन्नाजनसंस-
र्गाद् । दुग्धं चापि जनैर्न तु ॥ १६ ॥ तन्निशम्य जगौ सापि । मान्येषा मे त्वदाश्रिता ॥ नि-
र्मलाकियुता यद्-त्काणा दृष्टिरिहाचर्यते ॥ १७ ॥ दोषाकरो वक्रतनु-रपि चंद्रः द्विगेन वै ॥
उत्तमंगे धृतः शश्व-दोषाश्रित्यो न चाश्रिते ॥ १८ ॥ अतः प्रसद्य सद्योऽस्यै । वारकं देहि
देवे दे ॥ सोऽवददृष्टसर्पं हि । दुग्धं पाययसि स्वकं ॥ १९ ॥ तदाक्यानु नृपेणास्या । वारो
दत्तो रुचिं विना ॥ यतोऽनुत्तुब्धवचना । शुचिनाचरितेन सा ॥ २० ॥ रुक्मिण्या वारके
सापि । जिनध्यानधरा निशि ॥ देवलोकधिकं सौख्यं । मन्यते मन्युवर्जिता ॥ २१ ॥
सा धर्मरुचिना साकं । विचारं धर्मगोचरं ॥ तदा करोति संतोष-पोषयुक्ता द्विवा निशं

॥ २२ ॥ सम्यक्त्वमूलं नञ्जाद-धर्मकर्म गुणास्पदं ॥ विधिज्ञा विदधात्येषा । विज्ञेयादरसंयु-
ता ॥ २३ ॥ आवातत्रह्यचारी तु । पट्टाष्टमतपःपरः ॥ सदाशुद्धिर्धर्मरुचि-र्दृष्टावा रुचिसंयुतः
॥ २४ ॥ स्वपुत्रीमित्र नृपस्य । पुत्री स बहुमन्यते ॥ सम्यक्त्वधारिणां यस्मा-द्वंधोः साध-
र्मिकोऽधिकः ॥ २५ ॥ युगमं ॥ चित्ते राजसुता सैवं । चिंतयेच्चेतनान्विता ॥ रतिं पतिश्चेत्कु-
रते । रुक्मिण्यां मे तदा वरं ॥ २६ ॥

यथा सदाप्यद्दोरात्रं । धर्मं कुर्वे समाहिता ॥ इति ध्यानपरा नित्यं । गमयेत्कालमात्म-
नः ॥ २७ ॥ रुक्मिणी तु मुखे मिष्टा । विनष्टा हृदि ज्ञावयेत् ॥ मत्सपत्न्याः कदा ज्ञावि ।
मरणं शरणं श्रियः ॥ २८ ॥ इति चिंतावशादेवा । रतसौख्येऽपि दुःखिनी ॥ गमयामास ह्री
कालं । कराक्षं छुष्टचित्तनैः ॥ २९ ॥ अन्यदा नृपतिस्तस्या । वारके गृहमागमत् ॥ गवाक्ष-
जादकैर्धर्म-रुचिं प्रेक्ष्य जगौ मुदा ॥ ३० ॥ धर्मध्यानधना विश्व-विश्वे संति धना जनाः ॥
परं धर्मरुचेस्तुल्यः । कुल्यः कोऽपि न दृश्यते ॥ ३१ ॥ तन्निशम्य सखीनां सा । मुखानि
प्रेक्ष्य न्यङ्मुखी ॥ नृत्वा दास्यं चकाराशु । शंकान्नृनृपतेस्ततः ॥ ३२ ॥ तासां मुखविकारं

स । दृष्ट्वा चष्ट विशिष्टधीः ॥ अस्य धर्मरुचैर्धर्म-लोपः किं दृढो किल ॥ ३३ ॥ एका तासु
जगादाशु । दृष्टा धर्मेऽस्य सद्बुद्धिः ॥ तत्र तपद्दमहादेवी । मुखे ख्याति सुतां पुनः ॥ ३४ ॥
चित्तं तस्यान्यथा चेति । जडपंती जंगुरभ्रुवा ॥ रुक्मिण्या सा न्यवेध्यादी । स्त्रीणां कपट-
मुत्कटं ॥ ३५ ॥ युग्मं ॥ नृपोऽवोचद्यदत्राहो । दोषलेहप्रकाशनं ॥ तत्सुधायां विषान्नो ग-
—शंका शंकितचेतसां ॥ ३६ ॥

रुक्मिणी प्राह रंवेण । रुरुरदोष्टपुटा ततः ॥ यो यत्र लीनः स तत्र । क्रीणः सत्येति
लोकावाक् ॥ ३७ ॥ यो यत्र रक्तस्तस्मिन् स । गुणमेव प्रपश्यति ॥ व्याघ्री स्वकीयसूनुं हि
। जडं सौम्यं च मन्यते ॥ ३८ ॥ अनया च यडुक्तं डाक् । युष्माकं दर्शयामि तत्र ॥ परम-
स्यां परो राग-स्तेन तदिफलीजवेत् ॥ ३९ ॥ राजा प्रोवाच युक्तं चे-न्नविष्यति तवोदितं ॥
तदाहं दर्शयिष्यामि । तस्यास्तस्य च तत्फलं ॥ ४० ॥ सावदत्सायमथैव । विलोक्यं तर्हि
वेष्टितं ॥ अनयोरित्युदीर्यासौ । संस्थिता बलतत्परा ॥ ४१ ॥ सापि संध्याक्षे पूजां । वि-
धाय विधिनाहंतः ॥ धर्मिमह्यं धर्मरुचिना । बंधयामास सुरधवीः ॥ ४२ ॥ साञ्च तं दर्शया-

मास । जालद्वारेण जूपतेः ॥ सोऽपि कोपांघटो जात-स्तदीक्षणात्कणादपि ॥ ४३ ॥ कृपा-
 णं च समाकुप्य । देव्या धम्मिमुल्लमहिदत् ॥ करौ धर्मरुचेश्चापि । विनैव च विचारणां ॥ ४४ ॥
 अरे सतीजलेन त्वं । रे त्वं धर्मजलेन च ॥ विष्णवयसि मद्देह-मिति जल्पन् स निर्ययौ ॥
 ४५ ॥ कलावती सती चित्ते । चिंतासंतापसंजृता ॥ दध्यौ पुरा कुतं कर्म । कर्कशं मे स-
 मागतं ॥ ४६ ॥ केशाः क्लेशा इवैते मे-ऽतं चिता दुःखसंचिताः ॥ यजिन्नाः स्वामिना शीघ्रं
 । तत्सुंदरतरं कुतं ॥ ४७ ॥

परं मृया कलंकेन । निर्मलं ह्यतुलं कुलं ॥ कलंकितं मे यत्पत्न्या । तदुःखं खाट्करो-
 ति दी ॥ ४८ ॥ असौ साधोर्धर्मरुचेः । शयहेदं चकार यत् ॥ क्रमानुदपि मच्चित्तं । चित्तेव
 ज्वलति ततः ॥ ४९ ॥ सदाचारो गुणाधारो । निर्विकारो निरंतरं ॥ सविचारो धरासारो ।
 धर्मोऽयं मूर्तिमान् भुवि ॥ ५० ॥ अस्य यच्च कलंकोऽयं । स धर्मस्यैव केवलं ॥ जिनधर्महीन-
 नातो-ऽनंतरंसारता नृणां ॥ ५१ ॥ अज्ञानांधाश्च मनुजा । दनुजा दुष्टचेतसः ॥ वृंदारका-
 रतु विदुरा । जनेति भुवने परं ॥ ५२ ॥ शासने कोऽप्यधिष्ठाता । पाता नो वर्ततेऽधुना ॥

प्रशस्यायाः । कुंतलस्नानचारिणा ॥ ७४ ॥ जिनपूजारतस्याहो । अजिह्वब्रह्मचारिणः ॥ क-
रात्तेन स्वपयंतु । राजानं रंगशान्तये ॥ ७५ ॥ युग्मं ॥

तत् श्रुत्वा सचिवैः सद्यः । सतीवर्गः पुरःस्थितः ॥ समग्रोऽपि समाहूतो । वारश्च ब्रह्म-
चारिणां ॥ ७६ ॥ सतीकेशस्नानवारि—ब्रह्मचारिकरस्थितं । कृत्वा सेचनमीशस्य । कारितं स-
चिवैश्चिरं ॥ ७७ ॥ परं नारकसाहचर्या । वेदनाऽजनि नूपतेः ॥ ततो विशेषतस्तेषां । चिंता-
नृञ्चेतसि कृषं ॥ ७८ ॥ तद् दृष्ट्वा सचिवाः केऽपि । जज्जलपुरंवरध्वनिः ॥ मृषान्नूङ्गतेर्दोषो ।
न शशाम यतोऽधुना ॥ ७९ ॥ जिनदासो बृहन्मंज्री । जगादाशेषमंजिणां ॥ पुरस्तात्पटु-
गीरेवं । खेवाणी न मृषा नृवेत् ॥ ८० ॥

किंतु स्तोका महासत्य । आवातब्रह्मचारिणः ॥ जिनपूजाकराश्चापि । न रोगोपशमो
ह्यतः ॥ ८१ ॥ कृषं विमृश्य मंत्रयुचे । करे चिंतामणौ स्थिते ॥ गेहांगणे कामधेनौ । बहि-
रेतद्गवेषणं ॥ ८२ ॥ धर्मरुचिपट्टदेव्यो—र्यद्गृहस्थितयोः पुनः ॥ अन्ययोश्च ब्रह्मचारि—सत्योर-
नयनं पुरात् ॥ ८३ ॥ तन्निशम्य नृपः प्राह—निधानं मा गृहाण नोः ॥ एतयोश्चरितं येन ।

वमल-

॥ २७ ॥

नेदृशं किल वस्यते ॥ ८४ ॥ बहिःश्रृङ्गमसं ज्ञात्वा । किरंतममृतं दृष्टोः ॥ गृहमध्ये तथा दी-
 प्र-मुष्णस्पर्शं च पाणिना ॥ ८५ ॥ राक्षः समीपमागत्य । जिह्वासो विवेकवान् ॥ इदं
 निवेदयामास । दक्षजह्निरोमणिः ॥ ८६ ॥ चंडोऽमृतमयोऽद्यापि । पावको दाहकुत्सया ॥
 तेदतयोर्विप्लवं मा । वद राजन् विचारय ॥ ८७ ॥ ज्ञानस्य प्रत्ययः सारं । यद्वदंति कवी-
 श्वराः ॥ तदद्य सद्य आयातं । व्योमवाणीदृशी यतः ॥ ८८ ॥ इमौ चेत्सत्यसंयुक्तौ । रोग-
 डांतिस्तदा तव ॥ अन्यथैतद्विपर्यासः । सम्यग्विवक्षास्यतेऽधुना ॥ ८९ ॥ जगाद् नृपतिर्देव्या
 । वेणी कृत्वा करौ तथा ॥ धर्मरुचेः कथं तेन । सत्यासत्यपरीक्षणं ॥ ९० ॥

तन्निशमयाऽवदन्मंज्री । हा राजन् किं कृतं त्वया ॥ अविमृश्यतया यच्च । क्रियते तन्न
 शोचनं ॥ ९१ ॥ तवांगे या च पीडये । साप्येतत्कर्मजा यतः ॥ अत्युग्रपुण्यपापाना-मिहै-
 व फलमश्नुते ॥ ९२ ॥ नृमौ स्खलितपादानां । नृमिरेवावलंबनं ॥ इति न्यायात्तव व्याधि-
 रान्यामेव प्रयास्यति ॥ ९३ ॥ कुत्तकेशावक्षोपाणां । वारिणा दुःख गारिणा ॥ विज्ञान्यामपि
 हस्तान्यां । सेवये त्वां जिवाप्तये ॥ ९४ ॥ इत्युदीर्य सदुःखात्मा । दिगुणं गुणसंयुतः ॥ ग-

॥ २७ ॥

त्वा राज्ञीक्षमीपं स । प्रोवाच रचितांजलिः ॥ ए५ ॥ देवि राजा स्वर्दोषाप्स्य । पीडां लेने
धनां जवात् ॥ तमोमय्या तथापि त्वं । गुणेनामुं प्रसंजय ॥ ए६ ॥

अहो शीलस्य साहात्म्यं । देवि ते वर्तते महत् ॥ पुनर्नवः केशपाशो । येन मौढौ प्र-
द्वश्यते ॥ ए७ ॥ शीतेन ज्वलनोऽप्यनः । सर्पो रज्जुसमो जवेत् ॥ कालकूटं सुधातुड्यं ।
शत्रुर्मित्रं नृणां पुनः ॥ ए८ ॥ रोगः शान्तिजलेनेव । तव कुंतलवारिणां ॥ राज्ञो ब्रजतु दूर-
यं । प्रज्ञावसदनेऽधुना ॥ ए९ ॥ ततः पानीयमानीय । केशान्प्रह्लाड्य वारि तत् ॥ सुवर्ण-
कलशे न्यस्य । ययौ धर्मरुचेः पुरः ॥ ६०० ॥ तत्करावहतां वीह्य । पतितौ च पुरातनौ ॥
सुदा जगाद ते शीलं । देवानामपि दुर्लभं ॥ १ ॥ देवपूजाप्रज्ञावसते । सुज्ञावजनितोऽद्भुतः ॥
सुवर्णपुरुषस्येव । करौ विभ्रौ यतो नवौ ॥ २ ॥ उपकारकराः संतो । ह्यपकारपराः परे ॥ चं-
दनागुरुकर्पूरे-ह्रवोऽमीषां निदर्शने ॥ ३ ॥ आगह स्वह राज्ञोते । त्वं बुधोऽसि यतो जनैः ॥
तमोप्रदातं त्रायस्वा-धुना दोषाकरं ह्यतः ॥ ४ ॥ सोऽपि त्वरितमुज्जाय । तथा गत्वा नृपांति-
कं ॥ अमृतेन करात्तेन । संतापं तस्य चाहिनत् ॥ ५ ॥ गततापोऽपि राजा स । पश्चात्ताप-

परायणः । रुच्या धर्मरुचिं शुच्या । कमपित्वाऽस्तवीदिति ॥ ६ ॥ मंत्रिश्रद्धेदरं विधि । गु-
रुकांताकतंकं ॥ मिथ्याद्वयोपगमपि । तथा धर्मरुचिं शुचिं ॥ ७ ॥

गतं प्रसुखोपमानं । दुतं मे कर्मणामुना ॥ सुदिनेऽपि तेन ताप-स्तपनादधिको ह्यनू-
त ॥ ८ ॥ तन्निशस्य जगौ मंत्री । संतापं मा कथा नृप ॥ राजा दिनत्ति लोकानां । करप्र-
करमीश यत् ॥ ९ ॥ सुकराः किंतु जायंते । पुनस्ते देवतावशात् ॥ तपनोऽस्तु संतापो ।
नृणां जाड्यहरो ज्ञेवत् ॥ १० ॥ रुक्मिणीसहितो राजा । कलावतीसतीगृहं ॥ गतो नतो म-
महाज्जत्तया-ऽनया विनयतोऽर्चितः ॥ ११ ॥ अधिकं यज्जितस्तेना-ऽधोमुखीन्मूय तस्मिन्नात्
॥ नृभिं विविक्षुस्त्वि किं । मार्गयन्मार्गमादरात् ॥ १२ ॥ तादृशं नृपतिं दृष्ट्वा । सा जगौ
गौरवास्पदं ॥ स्वामित् यथास्याः पतयो । ज्ञवंतो मे तथा पुनः ॥ १३ ॥ निरीक्ष्यमतो
यूयं । मामपि प्रणतां विजो ॥ कृमाधीशा हि सर्वेषु । समाताज्जाजिनः सदा ॥ १४ ॥

तदाकर्ण्यवदज्ञाजा । विचारविडुरोऽप्यदं ॥ अविमृश्यकरत्वेन । जङ्गे सन्नामनाशकः ॥
॥ १५ ॥ त्वज्ज्ञाकरणतो मे । नापितत्त्वमधैव वै ॥ घटते नो पतित्वं वा । कृमाधीशत्वम-

प्यहो ॥ १६ ॥ ततो मंत्री जगाद्वैवं । कलावत्याः परीक्षणं ॥ नृपतिश्चैव कुरुते । कोऽन्यः कुं-
र्यात्तदा हृदा ॥ १७ ॥ आन्यां लक्षणयुक्ताभ्या-मपवादो विविर्बली ॥ मुत्तवोत्सर्गं पुरासेवि ।
ततो दत्तस्त्वयापि सः ॥ १८ ॥

समानशीलैः संसर्गो । रुचिरो गदितः श्रुते ॥ योगवज्रवतां योगो । महानंदकरोऽस्त्वतः
॥ १९ ॥ रुक्मिणी तु कलावत्या । लगित्वा पादयोस्तदा ॥ जवाच सर्वप्रत्यहं । बाष्पपूर्णावि-
लोचना ॥ २० ॥ यदेवि त्वत्पतिः पूर्वं । मदर्धे दारितो हठात् ॥ कारितो व्योम्नि युद्धं च । द-
र्शितं शवमुच्चकैः ॥ २१ ॥ तव मृत्युकृते सर्वं । मयैतद्विहितं पुरा ॥ मुधा कलंको दत्तस्ते-
ऽधुना पापनिबन्धनं ॥ २२ ॥ विरूपं चिंतितं यच्च । नित्यं त्वदुपरि स्वयं ॥ तत्कृतव्यं दयां कु-
त्वा । भद्रासति हितप्रदे ॥ २३ ॥

ततः कलावती प्राह । न दोषस्तव कश्चन ॥ स्वकर्मणः फलं भुंक्ते । सर्वोऽन्योऽत्र निमित्त-
भूतः ॥ २४ ॥ अपुनःकरासकं । मिथ्यादुष्कृतमादरात् ॥ तदा सर्वैः प्रदत्तं च । निःशब्द-
गुणकारणं ॥ २५ ॥ स्वस्वस्थित्या स्थिताः सर्वे । गर्वेण परिवर्जिताः ॥ कालं निर्गमयामा-

सु-वेरसौख्यसमन्विताः ॥ ३६ ॥ धर्मयोगाग्निवाचार्था । बहुशिष्यपरिवृताः ॥ आजगमुरन्य-
देधाने । ज्ञानेन कलिता मताः ॥ ३७ ॥ उद्यानपालकाक्ष । ज्ञात्वा इत्वास्य सङ्घं ॥ पा-
पयानमश्रासुह । राजागाढुरमर्चितुं ॥ ३८ ॥ वंदित्वा विधिवत्तत्र । निविष्टे नृपतौ गुरुः ॥
देशानां विदधे ज्ञेय-जनचित्तप्रमोदिनीं ॥ ३९ ॥

चित्तानुसारतो दानं । शीलं चित्तानुसारतः ॥ प्रज्ञानुसारतः शास्त्रं । तपः कायानुसार-
तः ॥ ३० ॥ ज्ञावनानुगता जीवा । यावच्चलति धर्मकृत् ॥ धर्मकर्म मुदा ताव-त्कुर्वति क-
षटं विना ॥ ३१ ॥ यत्र शक्तिर्नैवन्नैव । तत्र केवलज्ञावना ॥ मृगवह्मदेवर्हि-रथकारनिदर्श-
नं ॥ ३२ ॥ वचोवृत्त्या जनस्तुत्या । ज्ञावं यं दर्शयंति तं । सत्यां शक्तौ न कुर्वति । स ज्ञा-
वो न ज्ञेदिदं ॥ ३३ ॥ तथाहि—इतिप्रतिष्ठितपुरे । पुराज्ञूद्धननामकः ॥ श्रेष्ठि धनचयैर्यु-
क्तो । मुक्तो दानगुणन च ॥ ३४ ॥ धनदत्तादयस्तस्य । संति पुत्रा विवेकिनः ॥ उदारा ज्ञा-
तिर्जगारा । राज्याधाराः स्वज्ञावतः ॥ ३५ ॥ परं पितृजयादानं । दीनादौ मानमुत्तमे ॥ न
शक्नुवंति ते दातुं । यतः पुत्राश्चतुर्विधाः ॥ ३६ ॥ एकेऽधिकारः पितृश्चान्ये । सहशा हीन-

ताञ्जुषः ॥ कुलांगाराः सुता द्वेया । एवं शिष्या अपि स्वयं ॥ ३७ ॥ अन्यदा गुरवस्तत्र ।
समायाता गुणान्विताः ॥ पुत्रैर्ज्ञातं पिता पार्श्वे । गुरुणां प्रेष्यतेऽधुना ॥ ३८ ॥ यथा तद्व-
चनं श्रुत्वा । बुद्धिर्वितव्ये ज्ञेवेत् ॥ आद्वेयवचना यस्मा—ज्ञवंति गुरवः कितौ ॥ ३९ ॥

नीचैर्मार्गे स्वज्ञावेन । जलं सर्वत्र यात्यहो ॥ पात्रेण गुणयुक्तेन । तदूर्ध्वं नीयते क्व-
चित् ॥ ४० ॥ एवं विष्णुश्च मित्रस्य । कस्यचित्पितुरग्रतः ॥ प्रोचिरे सवितारं ते ! गुरुपार्श्वे
नय त्वकं ॥ ४१ ॥ तद्वचःश्रवणाद्यस्मा—त्प्रतिबोधो ज्ञेवेत्पितुः ॥ तमादाय ततः सोऽपि ।
जगाम गुरुसन्निधौ ॥ ४२ ॥ सूरिं नत्वेपविष्टेऽस्मि—न्नुपदेशं ददौ गुरुः ॥ एष एव गुरुणां
य—न्मुह्यो दङ्कैर्गुणः स्मृतः ॥ ४३ ॥ पापकर्तुरहो दातु—र्न ज्ञेवन्नारकी गतिः ॥ यतो दान-
फलं ज्ञो गो । विद्यते नैव तत्र सः ॥ ४४ ॥ शीलस्य पात्रको जंतु—र्न तिर्यङ् नैव नारकी ॥
तपःकर्त्ता राज्यधरः । पुमान् वा देवलोकागः ॥ ४५ ॥ ज्ञावनाधारको मर्त्यो । ज्ञवनाशं क-
रोति वै ॥ इत्येवमुपदेशं स । श्रुत्वागान्निजमंदिरं ॥ ४६ ॥

दध्यौ श्रेष्टी ततश्चित्ते । दानं वित्तव्ययाज्ञेवेत् ॥ स्त्रीसंगत्यागतः शीलं । रसरानोद्भूतान-

प ॥ ४७ ॥ अहमेतदतस्त्यक्त्वा । सुकरं ज्ञातं वरां ॥ ज्ञायामि यतो मे स्यात् । सुखे-
न शिवसंगमः ॥ ४८ ॥ तनयैः सनयै रात्रौ । स पृष्टस्तात किं श्रुतः ॥ धर्मः शर्मकरः सोऽव-
क्त् । पीतः प्रीतिपुरस्सरं ॥ ४९ ॥ ज्ञोः साधर्मिकवात्सल्यं । करिष्यामः शुभेऽहनि ॥ वत्सा
अतुल्यवात्सल्यत् । संमेल्यः स्वजनव्रजः ॥ ५० ॥

खर्जैकानि तर्जकानि । कंविकायाः स्वमानतः ॥ मानाश्च सप्तमूढानि । कारयध्वं मूढ-
नि च ॥ ५१ ॥ मोदकान् जनचितानां । मोदकानोदकान् रुचेः ॥ सिंहकेसरिकान् स्थूला-
न् । सद्यो निष्पाद्यताऽवरान् ॥ ५२ ॥ अन्यानि सप्तविधानि । प्रधानानि प्रमोदतः ॥ पका-
ज्ञानि प्रकर्षेण । प्रसिद्धानि विधाप्यतां ॥ ५३ ॥ खर्जूरखारिका झाका-नादिकेरीफलवर्ती ॥
आम्नाणि रसकम्पाणि । कदलीफलसंचयं ॥ ५४ ॥ सुगंधिभातिं मुक्तस्य । दातिं त्वक्संगवर्जि-
तां ॥ विविधानि व्यंजनानि । स्नेहवानि दधीनि च ॥ ५५ ॥ पूनीफलसुपत्राणि । विचित्राणि विवेक-
तः ॥ साधर्मिकजनाधि च । पट्टकूलान्यनेकशः ॥ ५६ ॥ गुरुणां संघपूजाधि । नैरवीप्रमुखा-
णि च ॥ आनयध्वं चीवराणि । धृतं च सुरजि हुतं ॥ ५७ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ इत्यादि-

विविधां शिक्षां । इत्वा नैवामवाप सः ॥ विमृष्टं च ततः पुत्रैर्गुरुवाग् गुणकारिणी ॥ ६८ ॥

पित्रा गुरुमुखाद्यञ्च । श्रुतं पूर्वश्रुतं हि तत् ॥ अपूर्वं निर्गतं बाह्यं । गृहियुक्तं पितुर्मुखात् ॥ ६९ ॥ विस्ताराय विलंबोऽत्र । नो युक्तो धर्मकर्मणि ॥ विलंबाद्वाहुबलिना । पुनर्नो बंदिताः पिता ॥ ६० ॥ अतः श्व एव वात्सल्यं । संघस्य क्रियते मुदा ॥ पुत्रास्ते ये मातृपित्रोः । पूरयन्ति मनोरथात् ॥ ६१ ॥ आकार्यं स्वजनान् शीघ्रं । सामर्थी ते ह्यकारयन् ॥ कोलाहलमथ श्रुत्वा । जजागार पिता ततः ॥ ६२ ॥ तेन ज्ञातं घाटिरेषा । मम गेहं समागता ॥ पूञ्चकार तदा बाढं । श्रेष्ठो स्वेष्टविवाजितः ॥ ६३ ॥ पुत्रास्तत्रागताः प्रोचुः । किं ज्ञातं तत्रतः पितः ॥ सोऽजोचद्गृहमध्ये किं । स्फुटं कलकलोऽधुना ॥ ६४ ॥ सतां मताः सुतान् क्रिन्वन्तस्तत्पुरतोऽवदन् ॥ संघवात्सल्यकार्याय । क्रियतेऽयमुपक्रमः ॥ ६५ ॥

सोऽवगन् वितव्ययो नैव । कर्तव्यः कष्टकारकः ॥ किन्तु नो ज्ञावना ज्ञाव्या । श्राव्या ज्ञानकथा न मे ॥ ६६ ॥ जनवर्गो बहिः कार्यो । गृहीत्वा मेऽन्यथा वृथा ॥ धनधान्यादिकं याता । कलहं वा करिष्यति ॥ ६७ ॥ तत् श्रुत्वा स्वजनाः सर्वे । स्वं स्वं स्थानं ययुः क-

घात ॥ विगताज्ञाः सुतास्तेऽपि । प्रसुताः स्व गृहांतरे ॥ ६८ ॥ साधार्मिकनक्तिरूपा । या कु-
ता श्रेष्ठिना कथा ॥ सा तु नो ज्ञावना ज्ञेया । शक्तौ तत्करणं विना ॥ ६९ ॥

सा श्रुते ज्ञावना प्रोक्ता । शक्तौ सत्कर्मसेवनं ॥ अशक्तधर्मविषये । शुन्नज्ञावस्य चिंत-
नं ॥ ७० ॥ कलावती कृष्णं लब्ध्वा । पप्रह गुरुसन्निधौ ॥ ज्ञावन् कर्मणा केन । विन्नः केश-
चयो मम ॥ ७१ ॥ करौ धर्मरुचेः कृत्ता-वपराधं विना वद ॥ रुक्मिण्या मत्सरः कस्मा-द-
स्माकमुपरि प्रजो ॥ ७२ ॥ नवाच श्रीगुरुर्नैद । सर्वः स्वकुतकर्मिणः ॥ परिपाकगतस्याहो ।
कृतं भुंक्ते शुन्नाशुन्नं ॥ ७३ ॥ अज्ञं नृशं यतो जातं । नवतोर्नवतोयधौ ॥ तत्कर्म धर्मपर-
यो-रपि नो भणुतं युवां ॥ ७४ ॥

श्रीपुरे नगरे पूर्वे । जितशत्रुर्महोपतिः ॥ धारिणी महिषी तस्य । प्रशस्यगुणज्ञाजनं
॥ ७५ ॥ राजा तस्यास्तु रूपेण । स्वरूपेण च रंजितः ॥ अन्यां कन्यां नृजेनैव । तस्यांप्रे-
म वदत्यतं ॥ ७६ ॥ अन्यदैका गतालीका । दासी स्नेहलया दृशा ॥ राज्ञा निरीक्षिता तं
च । दृष्ट्वा राज्ञी रुदं दधौ ॥ ७७ ॥

द्वौकोक्तिरोदृशी ॥ ६८ ॥ त्यजांतरंगं संगं त्वं । बहिरंगादसौ बली ॥ अस्मिस्त्यक्तै बहिःसं-
 गो । विद्वक्त्वतीह न ॥ ६९ ॥ परे परःशताः संति । परचित्तापरा नराः ॥ परमात्मस्वरू-
 पज्ञ । स्वात्मचित्तां त्वमादर ॥ ७०० ॥ इति तत्त्वामृतं पीत्वा । नत्वा श्रीगुरुमादरात् ॥ ग-
 त्वा स्वस्थानमानंदान्मुत्तवा प्रेम प्रियादिषु ॥ १ ॥ राज्यं दत्त्वा स्वपुत्राय । कृत्वा ध्यान-
 विधिं सुधीः ॥ संयमाचारदीनात्मा । नियमादरसुंदरः ॥ २ ॥ शुभ्रासनधृतस्वांगः । प्राणा-
 यामपरायणः ॥ प्रत्याहाराद्विर्विकारो । धारणावरणहमः ॥ ३ ॥ शुक्लध्यानविधातासौ । स-
 माधिन्नरज्ञासुरः ॥ एवमेकांतमासाद्य । ज्ञावयामास ज्ञावनां ॥ ४ ॥ रक्ताकोटरिष्टसंसर्गं ।
 बाढ्यन्नावे करोति तं ॥ पश्चात्त्यक्त्वा सपक्वः सन् । वनवासं नजत्यसौ ॥ ५ ॥ हंसोऽयं मा-
 नसं नित्यं । सेवते जग्धीर्मुधा ॥ रजोज्ञाक् स्यात्ततो येन । तत्र पंकजराजयः ॥ ६ ॥ जग-
 ज्ञातमेकवारं । मानसं त्यज मानसं ॥ हे हंस येन ते देह-पंकनाशः प्रजायते ॥ ७ ॥ स-
 मायाते मेघजाये । मानसं मलिनं नवेत् ॥ तेन तत्र स्थितं वस्तु । सम्यग्म ज्ञायते जनैः ॥
 ॥ ८ ॥ धनोद्धतेषु तमस्सु । संस्थितिं कुर्वता मया ॥ सुदिनेऽपि दुर्दिनत्वं । स्वयं स्वस्यैव

आत्मन् किं वा नटप्राप्यै-र्लोकह्रास्यकरैः परैः ॥ अथैषवेपग्रहणैः । स्वरूपं तज सर्व-
 था ॥ १० ॥ काकपक्षधरो देह-स्त्वं हंसोऽसि निरंजनः ॥ नीचसंगप्रदोपेण । मृत्युं किं या-
 स्यसि त्वकं ॥ ११ ॥ ज्योतीरूपाणि कर्माणि । मलरूपाणि कानिचित् ॥ नीरजा निर्मलोऽ-
 रूपी । किं त्वं चैषु मितस्यहो ॥ १२ ॥ समीपस्थोऽपि त्रोः साक्षा-न्मया त्वं नोपलङ्घितः
 ॥ आचयोरेक्यमेवातः । कथं यासि ममागतः ॥ १३ ॥ रूपे रूपं प्रविष्टं च । स्वस्मिन् जी-
 वे च दर्शिते ॥ स्वरूपाणामेकशेष-श्चितात्मनोस्तदज्ञवत् ॥ १४ ॥ आत्मानमात्मना चैवं ।
 ज्ञावयन् ज्ञावज्ञासुरः ॥ चंदोदरनृपः प्राप । केवलज्ञानमुज्ज्वलं ॥ १५ ॥ तदासन्नसुरैरस्य ।
 यतिवेषः समर्पितः ॥ केवलज्ञानमहिमा । सुवर्णाब्जं तथा कृतं ॥ १६ ॥ तत्रोपविश्य विवि-
 ना । देशना विहिता तथा ॥ यथा लोकाः कृतालोका । मार्गे लग्ना अनेकशः ॥ १७ ॥ क-
 लावती धर्मरुचि-र्जिनदासोऽपि वीसखः ॥ अन्ये धन्या जनारत्नव । तपस्यां जगद्गुर्मुदा ॥
 ॥ १८ ॥ बहवो देशधिरतिं । सम्यक्तवमपरे पुनः ॥ ततो विहारं कुर्वन् स । चक्रे धर्मप-

ज्ञावनां ॥ १९ ॥

पर्यं तेऽनशनं दात्वा । इदं त्यक्त्वा स ज्ञातवे ॥ सिद्धिं जगाम शुक्लात्मा । चंडोदरपती-
 श्वरः ॥ २० ॥ एवं ज्ञावनयानंता । ययुः शिवपदं कदं ॥ यास्यंति च परे राज-न्नतो ज्ञाव-
 य ज्ञावनां ॥ २१ ॥ इहं श्रीधर्मकटपडो-श्वतुर्धो कथिता तव ॥ पद्मसेन महाशाखा । वि-
 श्वज्ञायाकरा वरा ॥ २२ ॥ चतसृषु त्वमेतासु । यथायोगं ज्ञजस्थितिं ॥ न ज्ञवेन्नवसंताप-
 व्यापा तेऽत्र यथा जनिः ॥ २३ ॥ तन्निश्म्य जगौ राजा । श्रीगुरुं गुरुगौरवात् ॥ निर्जेरा अ-
 पि त्वदाक्या-न्नमस्यां प्रतिपेदिरे ॥ २४ ॥ ज्ञावन् यस्य धर्मस्य । योग्यतेह ज्ञवे ज्ञवेत् ॥
 दिशंतु मे ज्ञवंतस्तं । विचारचतुराशया ॥ २५ ॥ गुरुर्जगाद ज्ञमीश । विशदे मानुषे ज्ञ-
 वे ॥ योग्यता सर्वधर्मेणां । विद्यतेऽवद्यनाशिनी ॥ २६ ॥ ज्ञवादशां विशेषेण । सुदशां स-
 कृष्टसृष्टां ॥ किंतु क्रमेण चटना-त्पतनं न ज्ञवेदिह ॥ २७ ॥ अतः श्रावकधर्मं त्वं । प्रथमं
 प्रतिपादय ॥ पश्चाद्दीक्षां स्फुरद्दीक्षां । कक्षीकुर्या नराधिप ॥ २८ ॥

जुत्वेति देशाविरतिं । सम्यक्त्वसहितां हितां ॥ नृपाय सकृपायास्मै । इदौ श्रीगुरुरादरा-

त ॥ २९ ॥ ब्रह्मप्य जिनधर्मं यन्मुमुदे मेदिनीपतिः ॥ सुदर्शनसमायुक्तं । सुगुणं युक्तमेव
 तत् ॥ ३० ॥ राजा जगाम स्वस्थानं । प्रस्थानं च गुरुर्व्यधात् ॥ दध्यौ च नृपतिश्चित्ते विचे-
 नं-सहितस्ततः ॥ ३१ ॥ गोचरेऽत्र यथा गावः । सरसं नीरसं जृशं ॥ स्वरूपा विविधं यो-
 र्यं । न्नक्षयत्यतृणं तृणं ॥ ३२ ॥ पश्चात्स्वस्थानमासाद्य । निजसंवरवृक्ष्ये ॥ उज्जालयंति सु-
 चिरं । पूर्वप्राप्तं स्वशक्तितः ॥ ३३ ॥ तड्डहेन गोरसेन । संतापं सर्वदेहिनां ॥ हरंति स्वांगो-
 पांगानि । तथा पुष्टिं नयंत्यहो ॥ ३४ ॥ प्राप्तं गुरोस्तथा शास्त्रं । पुनस्तस्य विचारणां ॥ वि-
 धत्ते धीगुणैर्यो न । पशुन्योऽपि स वै पशुः ॥ ३५ ॥ गुरूक्तं वचनं चित्ते । विचार्य सुचिरं सु-
 धीः ॥ तारान्मुक्तिव्यूहारात् । विहारान् स व्यधापयत् ॥ ३६ ॥ विनिर्धूतवृजिनानां । जिनानां
 प्रतिमास्तथा ॥ सुवर्णवर्णजनिता । जनतापहरा वराः ॥ ३७ ॥ श्रीसिद्धांतपुस्तकानि । सु-
 शास्त्राणि च हर्षतः ॥ लेखयामास सद्दृश्यैरुपकारकृते कृती ॥ ३८ ॥ निरपराधजीवानां ।
 ब्रह्मनां दासवर्जनं ॥ कमानुयदसौ चक्रे । नात्र चित्तं मनागपि ॥ ३९ ॥ साध्वीयुतानां सा-
 धूनां । वस्त्रपात्राण्यनेकशः ॥ कलानि कल्पनीयानि । चान्नपाने नृपो ददौ ॥ ४० ॥ सश्र-

दानां च श्राद्धानां । श्राद्धीनां च तथैव च ॥ वात्सल्यं कारयामास । राज्ञागनिवारणात्
 ॥ ४१ ॥ दीनादीनां तथा दान-सुचितं कीर्तिकारकं ॥ एवं दानं निर्निदानं । नृपतिर्विदधे त-
 दा ॥ ४२ ॥ स्वदारसंतोषव्रतं । यथाशक्त्या तथा तपः ॥ द्वादशधा ज्ञावनां च । ज्ञावयामा-
 स नृपतिः ॥ ४३ ॥ त्रिकालजिनपूजाकृत । शुद्धसम्यक्सवधारकः ॥ दर्शनप्रतिभामायां । स
 मासेनाकरोत्तदा ॥ ४४ ॥ अणुव्रतधरः सर्व-विधियुक्तो द्वितीयिकां ॥ मासान्यां विदधे नृ-
 पः । कृपारूपसुधर्मयुक् ॥ ४५ ॥ षड्विधावश्यकं काले । कुर्वन् मासैरसौ त्रिभिः ॥ तृती-
 यां प्रतिमां तेने । मेने जन्मफलं तथा ॥ ४६ ॥ चतुःपर्वस्वहोरात्रं । सर्वतः पौषधं दधत् ॥
 ॥ चतुर्थी चतुरश्वके । चतुर्भिर्मासकैरसौ ॥ ४७ ॥ चतुर्विधोपसर्गोऽपि । निःप्रकंपः समाधि-
 ज्ञाक् ॥ प्रतिमां प्रमितां पंच-मासैरेष व्यधात्तदा ॥ ४८ ॥ ब्रह्मचर्यरतोऽकार्पीत् । पद्भिर्मा-
 सैः स पष्टिकां ॥ सचित्तपरिहारी च । सप्तमीं सप्तमासकैः । ४९ ॥

वर्जयन् स्वयमारंजं । मासैरष्टत्रिष्टुभ्यो ॥ नवमीं च नवत्रिमासै-र्वर्जयन्तं परैरपि ॥
 ॥ ५० ॥ उद्दिष्टं वर्जयन् मासान् । दश प्रासुकमप्यसौ ॥ पाश्चात्यविधिसंयुक्तो । दशमीमत-

नोदिमां ॥ ५१ ॥ निस्संगो विंगधारी च । कृतलोचः सुसाधुवत् ॥ पंचग्रासीं विदधानो । व्य-
 धादेकादशीमसौ ॥ ५२ ॥ उज्ज्वल प्रतिमामिहं । दीक्षांलातुमना अन्नूत् ॥ नृपो यदा तदा द्वै-
 वा-त्स एव गुरुरागमत् ॥ ५३ ॥ उद्यानपालकाद् ज्ञात्वा । राजा तत्र ययौ मुदा ॥ वंदित्वा
 विधिना वंधां-स्तांश्च विज्ञापनां व्यधात् ॥ ५४ ॥ सुखान्नासाद्दृष्ट्वासा-न्निर्विस्त्रोऽहं कृमाप-
 ते ॥ देह्यतो मेऽनगारत्वं । शर्मधर्मनिबंधनं ॥ ५५ ॥ गुरुः प्राह महाज्ञान । प्रथमं दश क-
 न्यकाः ॥ परिशेष्यस्यथो तासु । प्रेमबंधो ज्ञविष्यति ॥ ५६ ॥ तदा दीक्षां प्रदास्याम-स्तव
 नो नृपतेऽन्यथा ॥ तन्निशम्य नृपो दध्यौ । किमुक्तं गुरुणा मम ॥ ५७ ॥ साधूनामीदृशं
 वाक्यं । प्रवक्तुं नैव युज्यते ॥ निर्वृत्तिमार्गगा यस्मा-दमी वादवृत्तीकृतः ॥ ५८ ॥ इत्यादि
 त्रिविधं ध्यात्वा । नृपोऽवोचक्रुःप्रति ॥ अश्रेतनास्तु त्यक्तुमना । उद्वहे कप्रमन्यकाः ॥ ५९ ॥
 गुरुर्जगाद ज्ञो राज-त्रिमा हस्ते जवंति चेत् ॥ चेतनासहिताः सद्यो । दीक्षापि सफला त-
 दा ॥ ६० ॥ परमार्थं नृपैतासां । कष्टयमानं निज्ञाम्यतां ॥ येन विज्ञातमात्रेण । गात्रेण स्या-
 त्सुखी जनः ॥ ६१ ॥ अस्तीह मानुजे क्षेत्रे । पवित्रे पुण्यकर्मणा ॥ रत्नैस्तिरस्कृतध्वांतं ।

स्वातं नाम पुरं वरं ॥ ६२ ॥ रुचिराध्यवसायोऽत्र । राजास्ति जनताप्रियः ॥ तस्य प्रिया ध-
नाः संति । क्रमेणासु रमेत सः ॥ ६३ ॥

तास्वेका ज्ञातिनाम्नी च । तस्याः पुत्री क्रमान्निधा ॥ रुचिसंज्ञा द्वितीयास्य । तत्क-
न्या च दयाह्वया ॥ ६४ ॥ विनयता तृतीया च । तत्कन्या मृदुतोदिता ॥ चतुर्थी समता ना-
म्नी । तत्कन्या सत्यता स्मृता ॥ ६५ ॥ पंचमी शुद्धता ज्ञेया । तत्कन्या रुजुता मता ॥ पा-
पनीरुता तु षष्ठी । तत्कन्या स्याद्वैरता ॥ ६६ ॥ नीरागता सप्तमी सा । ब्रह्मरतिस्तु तत्सु-
ता ॥ निर्दोषताष्टमी ज्ञेया । तत्कन्या मुक्ताहुता ॥ ६७ ॥ नवमी च प्रज्ञानाम्नी । विद्या-
न्निष्ठयास्ति तत्सुता ॥ दशमी विरतिगोत्रा । तत्कन्या च निरीहता ॥ ६८ ॥ यदि दीक्षाजि-
लाषस्ते । हृदये वर्त्ततेऽधुना ॥ पाणिग्रहणमेतासां । तदा त्वं कुरु जूपते ॥ ६९ ॥ एतत् शु-
त्वा नृपः प्राह । श्रीगुरो त्वत्प्रसादतः ॥ कन्यानां स्थानकं ज्ञातं । मातृपित्रोस्तथाज्निधा ॥
॥ ७० ॥ प्राप्त्युपायं परं मेऽद्य । कथय प्रथय प्रज्नां ॥ यथाहं त्वत्प्रसादेन । सादेन स्यां
विवर्जितः ॥ ७१ ॥

गुरुः प्रोवाच चैतासां । पिता स्थाप्यो निजे पुरे ॥ एतावतैव तुष्टोऽसौ । तव दास्यति
 वांछितं ॥ ७२ ॥ परं विवाहे पुरुषाः । स्त्रीमुखाः स्युः स्वप्तावतः ॥ अतस्तासां मातरोऽमू-
 विक्षेपात्स्ववक्षो कुरु ॥ ७३ ॥ आद्या ज्ञातिः सदा मान्या । सत्क्रांतिं वांछता त्वया ॥ सर्वेषु
 धार्या सन्मैत्री । सद्गनीयः पराजवः ॥ ७४ ॥ जपकारकरश्चित्यो । ह्यपकारपरः परः ॥ कर्म-
 क्षयमज्ञायत्वात् । कोपः कार्यो न केषुचित् ॥ ७५ ॥ कर्मणो दूषणं देयं । मर्दनीयश्च मत्स-
 रः ॥ सदस्यमद्वयमुख्यानां । मुनीनां चिंतनं हृदि ॥ ७६ ॥ करणीयमग्नौ ध्येया । नरकादि-
 व्यथा श्लघा ॥ विधेयं निःप्रकंपं स्वं । मनो मर्कटचंचलं ॥ ७७ ॥ युगमं ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं
 । क्रांतिकन्या स्वयंवरा ॥ समेष्यति समीपं ते । त्वद्गुणाकट्टमानसा ॥ ७८ ॥ शुचिरुचिः
 सदा मान्या । सुदयां वांछता त्वया ॥ परोपतापः पापोऽयं । वर्जनीयो विशेषतः ॥ ७९ ॥
 मिथ्याज्ञास्त्राणि नो कर्णे । कर्तव्यानि कदाचन ॥ त्रिविधेन नो विधेया । षट्कायस्य विरा-
 घना ॥ ८० ॥ अज्ञह्यानंतकायादि-र्याज्यं वस्तु विशेषतः ॥ आत्मवत्सर्वज्ञानानि । चिंतनी-
 यानि । चेतसा ॥ ८१ ॥

परोपकारोऽनुष्ठेयो । हेय आरंभ आदरात् ॥ वर्जनीयोऽनर्थदंडः । प्रचंडः पापकर्मणां ॥
॥ ८२ ॥ सदा समितयः पाट्या-स्तिस्रः सजुसयस्तथा ॥ परस्य व्यसनं दृष्ट्वा । हस्तिव्यं
कदापि न ॥ ८३ ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं । दयाकन्या स्वयंवरा ॥ समेभ्यति समीपं ने । त्व-
द्गुणाकृष्टमानसा ॥ ८४ ॥ विज्ञा विनयता मान्या । मृदुतामिहता त्वया ॥ वार्योऽनार्यो
हृदंकारो-ऽस्मारो विबुधविवक्तः ॥ ८५ ॥ जातेर्मदो न कार्योऽत्र । सा चेद्विप्रादिवर्षजा ॥
तदा सर्वमेकवर्ण-मग्रेऽनूद् दैध्यज्ञावतः ॥ ८६ ॥ यतः-एकवर्णमिदं सर्वं । पूर्वमासीद्युधि-
ष्ठिर ॥ क्रियाकर्मविज्ञागेन । चातुर्वर्ण्यव्यवस्थितिः ॥ ८७ ॥ ब्राह्मणा ब्रह्मचर्येण । कनिषाः
शास्त्रपाणयः ॥ वैश्यास्तु वणिजः प्रोक्ताः । शूद्राः प्रेषणकादयः ॥ ८८ ॥

जन्मना जायते शूद्रः । संस्काराद् दिज ज्ञच्यते ॥ वेदपात्री ज्ञेवद्विप्रो । ब्रह्म जानाति
ब्राह्मणः ॥ ८९ ॥ अथ श्रीमालोपकेश-प्रमुखा जातयः स्मृताः ॥ तदेता ग्रामेनामोह्या । वि-
ज्ञेया विबुधैः सदा ॥ ९० ॥ अथ मातृजना सा चे-त्तथापि नोचितो मदः ॥ समानशीलाः
सर्वेऽपि । न ज्ञवंति तद्भजवाः ॥ ९१ ॥ यतः-एकोदरसमुत्पन्ना । एकनक्षत्रजातकाः ॥ समा-

नशीला नैव स्यु—र्वदरीकंटका यथा ॥ ६१ ॥ कुलस्यापि मद्दो नैव । कर्त्तव्यः कुशदैरिह ॥
 ज्ञातेरिव कुलस्यापि । पाश्चात्या स्थापना किल ॥ ६३ ॥ अथो पितृजवं तच्चे—तथापि नो-
 चितो मद्दः ॥ समानशीला नैव स्यु—र्वदरीकंटका यथा ॥ ६४ ॥ लाज्नस्यापि मद्दो नैव । क-
 र्तव्योऽत्र हि धीमता ॥ यतो लाज्जांतरायं हि । जिनस्यापि हि दुस्त्वजं ॥ ६५ ॥ कीणे
 लाज्जांतराये च । लज्जेते विपुलं धनं ॥ तस्मिन् पुनः समायाते । न प्राप्नोति धनं धनी ॥
 ॥ ६६ ॥ ऐश्वर्यस्य मद्दो नैव । कर्त्तव्योऽत्र हि धीमता ॥ राजापि रोरतां याति । मुंजवच्च
 मदीतले ॥ ६६ ॥ वलस्यापि मद्दो नैव । कर्त्तव्योऽत्र हि धीमता ॥ बाहुबल्यादिनृपानां ।
 विचार्य वलमुल्लवणं ॥ ६७ ॥ रूपस्यापि मद्दो नैव । कर्त्तव्योऽत्र हि धीमता ॥ शुत्वा सन-
 त्कुमारादे—रूपस्यानित्यतामिह ॥ ६८ ॥ तपसोऽपि मद्दो नैव । कर्त्तव्योऽत्र हि धीमता ॥
 श्रीवीरनंदनजव—जवं चाकर्ण्य सत्तपः ॥ ६९ ॥

शुतस्यापि मद्दो नैव । कर्त्तव्योऽत्र हि धीमता ॥ चतुर्दशपूर्वेषोऽपि । पतंतीह प्रमाद-
 तः ॥ ८०० ॥ शुतेन हि मद्दः सर्वे । विजयं यांति देहिनां ॥ तेनैव यो मद्दं धत्ते । तस्यामु-

तन्नवं विधं ॥ १ ॥ एतेष्वष्टसु मेदेषु । यं यं यः कुरुतेऽसुमान् ॥ तं तं स हीनं लज्जेते । प-
रजन्मनि जन्मन्नाक् ॥ २ ॥ अष्टौ मदा अतस्त्याज्या । ज्ञाज्या तत्त्वविचारणा ॥ दशाना-
मर्हदादीनां । विधेयो विनयो मुदा ॥ ३ ॥ नवनीतपिप्परूपं । कर्त्तव्यं हृदयं मुड ॥ लघुर्न्यो-
ऽपि श्रुतं ग्राह्यं । सदा विनयपूर्वकं ॥ ४ ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं । मुदुतानामकन्यका ॥ स्व-
यंवरा समायाति । त्वद्गुणाकुष्टमानसा ॥ ५ ॥ समता च सदा सेव्या । सत्यतामिहता त्व-
या ॥ क्रोधो दोषो ज्ञयं द्वास्थ्यं । वर्जनीयं प्रयत्नतः ॥ ६ ॥

वेद्वयेते परो येन । वाक्पारुष्यं यतो ज्ञेवेत् ॥ अवर्णवादः पैशुन्यं । वक्तव्यं तद्वचो न
च ॥ ७ ॥ सत्यामुग्रामसत्पां च । तथा परोपधातिनीं ॥ वक्रां मर्मयुतां नैव । ज्ञाषां द्रूया-
द्विचक्षणः ॥ ८ ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं । सत्यतानामकन्यका ॥ स्वयंवरा समायाति । त्वद्गु-
णाकुष्टमानसा ॥ ९ ॥ शुक्ता च सदाराध्या । रुजुतामिहता त्वया ॥ कौटिल्यं सर्वथा व-
र्ज्यं । धार्या सरलता तथा १० ॥ अवचनं वचो वाच्यं । मानसं निर्मलं कुरु ॥ माया कापि
न कर्त्तव्या । विदोषाधर्मकर्मणि ॥११॥ पतितं तृणमपि मा । गृह्णीष्या दोज्जतां त्यज ॥ ज्ञज

संतोषतां तिष्ठा-नुज्ञाप्यावग्रहं परैः ॥ १२ ॥ अचौरतानामकन्या । नित्यमेवं प्रकुर्वतः ॥ स्व-
यंवरा समायाति । त्वद्गुणाकटुमानसा ॥ १३ ॥

ब्रह्मरत्याख्यकन्यार्थं । चित्ते नीरागतां धर ॥ सुरमर्त्यतिरश्वां स्त्री-मर्तुकटपाश्च कटप-
य ॥ १४ ॥ न वस्तव्यं स्त्रीवसतौ । न कार्या तत्कथा पुनः ॥ न निषेध्या तन्निषया । नालो-
क्यानीडियाणि च ॥ १५ ॥ कुड्यंतराणि मिथुन-युतानि गृहमेधिनां ॥ न ध्यातव्यं सर्वरति-
-सुखं मनसि कीर्हिचित् ॥ १६ ॥ युग्मं ॥ त्याज्यः प्रणीत आहार-श्चातिमात्रस्तथाधुना ॥
वर्जनीया प्रयत्नेन । ज्ञोता कायस्य चाधिका ॥ १७ ॥ ब्रह्मरत्याह्वया कन्या । नित्यमेवं प्रकु-
र्वतः ॥ स्वयंवरा समायाति । त्वद्गुणाकटुमानसा ॥ १८ ॥ निर्लोचना सेवनीया । मुक्त-
तामिहता त्वया ॥ विवेको हृदये धार्यो । वार्योऽनार्यस्य संगमः ॥ १९ ॥

परिमृहत्पृथक्कार्यो । बाह्यान्त्यंतरन्नेदतः ॥ स्वात्मा ग्रंथपिपासा च । शमनीया स्वज्ञा-
वतः ॥ २० ॥ श्रवणमंतःकरणं । बहिरंतश्च धारय ॥ निर्देषः पद्मवत्तिष्ठ । शिष्टाचारपराय-
णः ॥ २१ ॥ सर्वपुण्यवस्तूनां । देहादीनामनित्यतां ॥ चिंतयात्मोचितं राजं-स्तथैतेषां वि-

शारद ॥ २२ ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं । मुंक्तानामकन्यका ॥ स्वयंवरा समायाति । त्वद्गु-
णाकुष्टमानसा ॥ २३ ॥ प्रहाराङ्गी सद्गाराध्या । सुविद्यां वाञ्छता त्वया ॥ श्रुतान्यासः सदा
कार्यः । प्रमादो वार्य एव ज्ञोः ॥ २४ ॥ श्रुतस्य श्रुतवतां च । ज्ञक्तिः कार्या प्रमोदतः ॥ स्म-
र्तव्यं सततं ज्ञास्त्रं । श्रोतव्यं सुगुरोर्वचः ॥ २६ ॥ एवं प्रकुर्वतो नित्यं । विद्याकन्या स्वयंवरा
समायास्यति वेगेन । त्वद्गुणाकुष्टमानसा ॥ २७ ॥ निरीहताकन्यकार्यं । ज्ञोन्नस्य विरतिं
धर ॥ स्वरूपं सर्ववस्तूनां । विज्ञावय निजे हृदि ॥ २८ ॥

देहोदुःखोपज्ञोगाय । धनं बंधनकारणं ॥ इडा हृदयतापाय । जननं मृत्युहेतवे ॥ २९ ॥
प्रियासंगो वियोगाय । क्लेशाय संप्रहो नृणां ॥ जोगाज्जिज्ञाषो रोगाय । मुंचामीषु ततो रतिं
॥ ३० ॥ निरीहतानामकन्या । ममत्वं त्यजतस्तव ॥ समेष्यति समीपं स्नाक् । त्वद्गुणा-
कुष्टमानसा ॥ ३१ ॥ तदाकर्णार्थवदज्ञा । कन्यासंयोजनं जने ॥ गुरुरेव करोत्युच्चैः । सर्व-
ेषां शर्महेतवे ॥ ३२ ॥ जगवन् दीक्षाकन्यायां । दत्तायां त्वयका मम ॥ राजा शुन्नपरिणा-
मः । स्वयमेताः प्रदास्यति ॥ ३३ ॥ अतो मे शोत्रने लभे । दीक्षां देहि विधेहि च ॥ प्रसा-

दं नो विलंबोऽत्र । युज्यते धर्मकर्मणि ॥ ३४ ॥

गुरुणा दीक्षितः सोऽपि । पद्मसेनो मदीपतिः ॥ मनुष्यगणसंयुक्तो । मुक्तो मोहेन क-
र्मणा ॥ ३५ ॥ दुरूर्जगौ मुने मातुः । सेवा कार्या त्वयाधुना ॥ तां त्रिना चरणो य-द्वो-
के लोकोत्तरुषि च ॥ ३६ ॥ कन्यायां परिणीतायां । प्रायः पुत्रा न मातरं ॥ साहाय्यकर्त्री
सर्वत्र । मन्यते प्रोक्तमस्ति यत् ॥ ३७ ॥ मातुश्चित्तपुरे मोह-राजा राज्यं करोत्यसौ ॥ बहु-
कालागतान् किंतु । सेवकान् प्रेक्ष्य रुष्यति ॥ ३८ ॥ अधोवक्त्रोऽध्वर्षपादांस्तान् । गर्जकारा-
गृहं ततः ॥ मलमूत्रादिसंयुक्ते । धारयेत्कर्मकिंकरैः ॥ ३९ ॥ ततो मोहाऽविरोधेन । साहा-
रैस्तंश्च पुष्यति ॥ स्वापयत्यात्मना सार्द्धं । तथा जागरयत्यहो ॥ ४० ॥ उत्पन्नधिषणास्ते ते
। दस्तौ संयोज्य मस्तके ॥ एवं विहृषयंत्युच्चैर्मोहराजं सुदुःखिताः ॥ ४१ ॥

अज्ञानांधा वयं राजन् । तथा सन्नतिवर्जिताः ॥ यत्र तत्र स्थितास्तेन । त्वदाज्ञावशा-
त्ताः परं ॥ ४२ ॥ तत् श्रुत्वा शान्तचित्तः सन् । तस्मात्तान् सोऽत्र मुंचति ॥ गुप्तिपादैर्धृताः
पाषाणौ । ते क्रंदन्ति तद्वाक्ताः ॥ ४३ ॥ दयामयाशया सैषा । दत्त्वा स्वर्णादि तान्पुनः ॥ करो-

स्तत्रस्थतं ननाम सः ॥ ६४ ॥ तद् दृष्ट्वा विस्मिताः सर्वे । सुरास्तं जगदुत्तदा ॥ स्वामि-
न कस्य नमस्कारो । जवन्निर्विदधेऽधुना ॥ ६५ ॥

इद्रे जगाद नो देवाः । सेवाहेवाकिनोऽखिलाः ॥ यस्य दास्यमतेर्नृणा । वरदतः स
साधुराद् ॥ ६६ ॥ महीतलेऽमले चास्ति । चारित्रगुणगौरवः ॥ इर्यासमिति संयुक्तो । सुक्तो
दुर्ध्यानवैरिणा ॥ ६७ ॥ युष्मं ॥ पूजनीया गुणा यस्मा—इतो मान्यो ममापि सः ॥ नम-
स्कारोमि ते तेन । तत्रस्थमिह संस्थितः ॥ ६८ ॥ जीवितव्यं त्यजेत्स्वीयं । वरर्यासमिति न
यः ॥ स साधुः कस्य नो वंद्यो—ऽनवद्यो निजकर्मणा ॥ ६९ ॥ सम्यक्तवधारिणो देवा—स्त-
न्निशम्य त्रिधा तदा ॥ वरत्नतया च तं साधुं । सुत्रामेव वचंदिरे ॥ ७० ॥ मिथ्यादृष्टिः पुन-
र्देव—स्तत्रैकः श्रद्धयाति न ॥ इन्द्रस्य वचनं सत्यं । जिनस्येव सुधर्मगं ॥ ७१ ॥ अस्मौ दध्यौ
जीवितव्यं । कस्य नेष्टं ज्ञेयेदिह ॥ यदर्थं किं न कुर्वति । मानवा मानवार्जितं ॥ ७२ ॥ येन
तृप्तिर्न जायेत । कस्यापि भुवि जातुचित् ॥ कस्तं कीटपतंगादि—कृते त्यजति जीवितं ॥ ७३ ॥
यतः—धनेषु जीवितव्येषु । नारीव्याहारकर्मसु ॥ अत्रत्याः प्राणिनः सर्वे । याता यास्यंति

याति च ॥ ७४ ॥ परं ये स्वामिनः संति । ते वदन्ति यद्वह्या ॥ परस्याशंकां हृदये । नान-
यन्ति कदाचन ॥ ७५ ॥ इत्यादि चिन्तयन्तं तं । जगाद त्रिदशाधिपः ॥ तव चेद् हृदये शंका ।
तदा याहि भुवं ध्रुवं ॥ ७६ ॥ अतीतेऽनागते कार्ये । चित्ते कार्या विचारणा ॥ प्रत्यङ्गे को
विसंवाद्यो-ऽप्यवा साद्यो हृदीह ते ॥ ७७ ॥

तत्परीक्षां विधेहि त्वं । धृतिं वेहि स्वमानसे ॥ स्वकीये कनके शुद्धे । परीक्षकनयं न
हि ॥ ७८ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽगमन्नत्र । यत्रास्ते स मुनीश्वरः ॥ क्वाप्त्यादिदशाधार्म-धारको
जनतारकः ॥ ७९ ॥ बहिर्द्भूमिं तदा साधु-र्गहन्नस्ति तत्तत्तताः ॥ मंडुकीर्मक्रिकाकट्या ।
वैक्रियाः सोऽकरोत्पथि ॥ ८० ॥ पृष्ठे च हस्तिनं द्रुष्टुं । श्रवंतं मदमादरात् ॥ जज्ञालयन्तं स्व-
करं । गत्या जितसमीरणं ॥ ८१ ॥ युग्मं ॥ नो यते त्वं दुतं याहि । पाहि पाहि स्वजीवितं
॥ कृतांतसमयांतं । पृष्ठे पश्येद् हस्तिनं ॥ ८२ ॥ इति ब्रुवाणं लोकौघं । स एव कृतवां-
स्तदा ॥ देवानां मनना कार्य-सिद्धिरत्र प्रजायते ॥ ८३ ॥

सिद्धावलोकेनापि । स पश्चान्न विद्योक्तेत् ॥ शोधयेद्द्वययुक्तः स-त्रीर्यं वर्यं विशार-

इः ॥ ८४ ॥ चिंतयेन्मानसे सैष । कुर्वेऽप्येकं करी हि मां ॥ विनाशयेत्पुनरह—मज्जिधावन्न-
सूत घनान् ॥ ८५ ॥ स्वमेकं रक्षितुं नैव । हनिष्यामि बहून्सूत ॥ जीवितव्यं च सर्वेषां ।
वज्रजं भुवि निश्चितं ॥ ८६ ॥ यतः—अमेध्यमध्ये कीटस्य । सुरेऽस्य सुरालये ॥ समाना जी-
विताकांक्षा । तुल्यं मृत्युजयं द्रयोः ॥ ८७ ॥

ईर्यां शोषयतस्तन्मे । यज्ञवेज्रवताञ्च तत् ॥ जीवितं मरणं तुल्यं । धर्मयुक्ते नरे वरे ॥
॥ ८८ ॥ चिंतयन्निति निर्मेषो । यावद्याति ज्ञानैः शनैः ॥ तावत्करेण करिणा । धावित्वा ज-
गृहे स च ॥ ८९ ॥ जह्नुस्तो गगने दूरं । पतन् सोऽपि व्यज्जावयन् ॥ मञ्जरीरेण भंडूक्यः ।
क्षयं यास्यंति मां हि धिक् ॥ ९० ॥ चारित्रिणा जीवदया । कर्तव्या सर्वथा सदा ॥ सूक्ष्मो-
ऽपि जीवो नो हिंस्यः । पंचाक्षाणां तु का हतिः ॥ ९१ ॥ व्यापादयंति नो आदा—स्वसान्
जीवान्निरागसः ॥ जानन्नपि मुनिरहं । तान् हनिष्यामि चेत्तदा ॥ ९२ ॥ जनिर्मे निष्फला
साक्षा—दीक्षा शिक्षा च तादृशी ॥ बुधा श्रुतमधीतं च । तद्वन्मृतं न विष्यति ॥ ९३ ॥ युग्मं ॥
एवं व्यापन् सुरेणासौ । ज्ञानाद् ज्ञातो धृतस्ततः ॥ पतंस्तदा स्वरूपं च । प्रकटं विहितं मतं

॥ एष ॥ मुनिं नत्वास्तवीदेवं । धन्योऽसि त्वं महासुने ॥ गौत्रं पिता च जननी । श्लाघ्या ते

दृढवर्मिणः ॥ ए५ ॥

पुनर्विज्ञोऽपि ते श्लाघां । कुरुते सुरपर्वदि ॥ अन्येषां कान्निधा तर्हि । धर्मोऽयं बलवान्
जयी ॥ ए६ ॥ इत्यादिवचनैः स्तुत्या । जगौ स मुनिपुंगवं ॥ मार्गय त्वं वरं किञ्चि-च्चित्त-
रुधं चेतनान्वितः ॥ ए७ ॥ तुवाच वरदक्षार्पि-स्त्यक्तसंगस्य मे किमु ॥ प्रवरेण वरेणाहो ।
सुरोत्तम विचारय ॥ ए८ ॥ सोऽञ्चोचद्विबुधालोको । निष्फलो नैव जायते ॥ शीघ्रं याचस्व
किञ्चित्स्व-मतो मतो मतं वरं ॥ ए९ ॥ यदेवं सोऽवदक्षर्हि । मुक्त्वा मिश्रयात्वमाश्रय ॥ स-
न्यक्तवं विबुधोऽसि त्वं । यतो नाम्ना जगन्त्रये ॥ ए१० ॥ ततस्तद्वत्सा तेन । सम्यक्तवं मा-
नसे धृतं ॥ मुनीश्वरः कामितश्च । विलग्न चरणद्वये ॥ १ ॥

स्वर्गे गत्वा सुरः सोऽपि । वासवाय न्यवेदयत् ॥ सर्वं यतीशचरितं । सहर्षोऽमर्षवर्जि-
तः ॥ २ ॥ इन्द्रादिवदितोऽप्येवं । चकार न मदं मुनिः ॥ सर्वत्र समतायुक्तः । सितः सङ्ख्या-
नवारिणा ॥ ३ ॥ ईर्ष्यासमितिरित्येवं । त्वया पाट्या मुनीश्वर ॥ इहामुत्र यथा ते स्या-

ह्रिवं करतलेऽमले ॥ ४ ॥ कार्यं यो ज्ञाषते ज्ञाषा-मनवद्यामकारणे ॥ मौनमेव समाधत्ते ।
चित्ते चासुविचारवान् ॥ ५ ॥ क्रोधमानमायाद्योजन-रगद्वेषज्योज्जवां ॥ मौख्यर्ह्यार्यविकप्रो-
पेतां कार्येऽपि नो वदेत् ॥ ६ ॥ वाचंयमाजिधां सत्यां । कुर्वता साधुना सदा ॥ सज्ञाषास-
मितिः पाठ्या । लाट्या वाणी जिनोदिता ॥ ७ ॥

लोकस्मिन्निर्विरोधो न । जिनप्रवचनस्य च ॥ तथा सुधीर्वेदेदाक्यं । मुनिः संगतसाधुवत्
॥ ८ ॥ तथाहि-आसीत्संगतकः साधु-रेकस्मिन् सगुणे गणे ॥ विज्ञातागमसंन्नारो ।
ज्ञाषासमितिज्ञासुरः ॥ ९ ॥ विहरन् गुरुभिः साक-मेकस्मिन्नगरेऽन्यदा ॥ स गतो नगतो
धीरः । प्रतिपन्नप्रपातने ॥ १० ॥ ज्ञानेन गुरुभिर्ज्ञातं । कतिचिद्विवसैरिह ॥ सर्पतोऽपि म-
हावक्रं । परन्वक्रं समेक्ष्यति ॥ ११ ॥ पुरं जेत्यति नैवेदं । परं रोधो ज्ञविष्यति ॥ दिनानि
कानिचित्किंतु । स्थातुं तेनेह नोचितं ॥ १२ ॥ ततो गतानादिकार्याय । सुत्तवा संगतकं सु-
नि ॥ ततः श्रीगुरवोऽन्यत्र । विहारं विदधुस्तदा ॥ १३ ॥

कतिचिद्विनपर्थते । परसैन्यं समागतं ॥ लोकानाममुखं जातं । गमागमनिरोधतः ॥ १४ ॥

पृथग्दीनामज्ञावात्स । सीदंतं वीक्ष्य रोगिणं ॥ वहिश्चमून्नेरुन्येद्युः । कथंचिन्नगरात्ततः ॥
॥ १५ ॥ त्रिद्वार्धं पर्यटंस्तत्र । सेनान्याः पतितो दृष्टिः ॥ तेन पृष्ठस्त्वमेकाक्या-गाः कुतः सो-
ऽवदत्पुरात् ॥ १६ ॥ सेनानीरवदत्साधो । कोऽन्निप्रायो नरेषितुः ॥ सोऽगदन्मुनयो नैव । रा-
जरात्तां प्रकुर्वते ॥ १७ ॥

सोऽवदत्तर्हि लोकाना-मन्निप्रायं निवेदय ॥ यथा तदनुसारेण । कार्यं कुर्वीमहे वयं ॥
॥ १८ ॥ मुनिर्जगाद लोकाना-मन्निप्रायं च वेत्ति कः ॥ तुंहे तुंडे मतिर्भिन्ना । यतः शास्त्रे
निवेदिता ॥ १९ ॥ तथैतदधिकारो न । श्रोतुं वक्तुं च सैन्यप ॥ वाचंयमानामस्माकं । शा-
स्त्रमंबद्धचेतनां ॥ २० ॥ सेनानी पुनरप्याह । कियंतः कुंजरा रथाः ॥ तुरंगाः पत्तयश्चास्य ।
नृपतेः पुरवासिनः ॥ २१ ॥ सम्यग्जानामि नैवाहं । मुनिः प्रोवाच सैन्यप ॥ संख्या हि व-
दतो मेऽज । ज्ञाया सत्यामृया ज्ञेत् ॥ २२ ॥

सोऽनक् सर्वज्ञपुत्रा ज्ञो । धूयं खयाता वरातले ॥ कथयध्वमतोऽस्माकं । कियन्निर्दि-
वसैर्जयः ॥ २३ ॥ निमितांगपरिज्ञानं । प्रवज्यादिकृते यतेः ॥ सोऽवन्नैव ज्ञवाध्याया-नर्धसा-

अप्रदायिने ॥२४॥ तदाकर्ण्य स तुष्टोऽपि । बहिर्वृत्त्या क्रुधं दधन् ॥ जगौ वेषपरावृत्या—त्रा-
गारत्वं हेरिकः कुतः ॥ २५ ॥ क्रमानुमंत्वविडुरा । वयं ते लक्षरूपिणः ॥ मुनिर्जगाद् डःक-
र्म—तृपमर्मप्रकाशकाः ॥२६॥ उत्तमः पुरुषो लोके । नैव कूटं प्रजायते ॥ विशुद्धं गदितं वा-
क्यं । तथा सत्यं च मन्यते ॥ २७ ॥ सत्यं क्रुद्धो द्विजिह्वोऽपि । सर्वज्ञही तस्मान्नलः ॥ मन्य-
ते सततं लोके । का वार्त्तापरेद्दहिनां ॥ २८ ॥ येनात्मपरयोः क्लेश—क्लेशाः स्यात्कलहोऽपि
च ॥ मुनयस्तत्र ज्ञाषंते । परपीडाकरं तथा ॥ २९ ॥

तं ज्ञायासमिति शुद्धां । पालयंतं मुनीश्वरं ॥ सोनानीर्मनयामास । धर्मं जग्राह चा-
र्हंतं ॥ ३० ॥ एवं द्वितीया समिति—स्त्वया धार्या विवेकतः ॥ यथा ते पूज्यता लोके । ज्ञे-
दन्न परत्र ॥ ३१ ॥ आहारोपविशाययाद्य—मुद्रमोत्पादनैषणैः ॥ दोषैर्गुह्यति रहितं । सैषणास-
मितिर्यतेः ॥ ३२ ॥ तद्यथा—षण्जीवकायमाहत्य । साध्वर्थमशनादिकं ॥ गृहस्पैः क्रियते
यच्च । तदाधाकर्म कथ्यते ॥ ३३ ॥ सर्वज्ञिज्ञाचराणां वा । दानार्थं यद्विधीयते ॥ यत्तिज्जि-
शुद्धमिति—स्तदौ देशिकमुद्धितं ॥ ३४ ॥ आधाकर्मवियवयुक् । पूतिकर्म ज्ञेद्विह ॥ साध्व-

श्री स्वगृहार्थं च । तन्मिश्रं पठ्यतेऽत्र यत् ॥ ३५ ॥ स्थाप्यते यत्पुष्पकं साधु-निमिचं स्थाप-
ना हि ता ॥ गुरुलामागमे पूर्व-मग्रतोऽनागमे पुनः ॥ ३६ ॥ विशेषं कुरुते श्राद्धः । सा
च प्राञ्जलिका स्मृता ॥ क्रियते प्रकटं देयं । प्राङ्कारः स उच्यते ॥ ३७ ॥

मष्टयेन गृह्यते यच्च । साध्वर्थं क्रीतदोषकृत् ॥ उदरेण समानीतं । प्राप्त्यदोषकारकं
॥ ३८ ॥ यद्दीयते परावृत्य । तत्परिवर्त्तितं ज्ञेयत् ॥ आनीयोपाश्रये यच्च । दीयतेऽन्याहृतं हि
तत् ॥ ३९ ॥ कुपिकानां घटानां वा । दारमुद्घाट्य दीयते ॥ ज्ञेवेड्जिन्नदोषः स । साधुभिः
परिवर्त्तितः ॥ ४० ॥ मातादेरुत्तारितं यन्मातोपहतमाह तत् ॥ उदाहितं च दासादे-रुच्छि-
न्नं तदि निर्दिशेत् ॥ ४१ ॥ साधारणं ददात्येको । निसृष्टमिदमीरितं ॥ सर्वेषामनुमतौ च ।
शुद्धं स्यात्तदपि श्रुते ॥ ४२ ॥ प्रथमं स्वग्रहार्थं ज्ञेः । पश्चाद्यत्यादिहेतवे ॥ अत्रादि किंचि-
द्विपति । विद्यादध्ययपूर्वकं ॥ ४३ ॥ उक्तमाः कश्चिन्ना दोषाः । योनशैते जनोज्ञवाः ॥ अ-
धुनोत्पादनदोषाः । योनशः श्रमणाश्रिताः ॥ ४४ ॥ बालकान् रमयित्वा यद् । घात्रीदोषः स
उच्यते ॥ संदेहोर्दज्ञते यच्च । हनीदोषः स वै ज्ञेयत् ॥ ४५ ॥ निमिचांगानि लोकानां । निवे-

य यदवाप्यते ॥ निमित्तदोषं तं विंध्या-त्पापसंतापकारकं ॥ ४६ ॥ जात्यादिमदयुक्तानां । त-
ज्जातेः कथनाच्च यत् ॥ आत्मनो लज्जते त्रिधा । ज्ञेयदाजीविका हि सा ॥ ४७ ॥

अन्यदर्शनजनकानां । तन्नक्तं स्वं निरूप्य च ॥ अन्नाद्याप्नोति यत्साधु-र्दोषः सोऽत्र वनी-
पकः ॥ ४८ ॥ रोगादीनां प्रतीकारा-ञ्चिकित्सापिंड उच्यते ॥ क्रोधमानमायालोभा । दोषा-
स्तत्पूर्वकाः स्मृताः ॥ ४९ ॥ दानात्प्रागथवा पश्चात् । स्तुत्वा दातारमुच्चकैः ॥ गृह्णाति साधु-
र्यदस्तु । तत्संस्तवन्नवं किल ॥ ५० ॥ विद्यया यच्च गृह्णाति । स विद्यापिन उच्यते ॥ मंत्रे-
ण यदिद्वादने । मंत्रापिंडः स कथ्यते ॥ ५१ ॥ नेत्रांजनादिना यच्च । स ज्ञेयैर्चूर्णदोषकत् ॥
पादप्रलेपमुख्यैर्यत् । सयोग इति विश्रुतः ॥ ५२ ॥ दत्त्वा मूलादि यत्साधु-र्देज्जतेऽजादिसंच-
यं ॥ तन्मूलकर्मसंविन्ना । आहुः पापनिबंधनं ॥ ५३ ॥ गर्वेषणैषणादोषा । द्वात्रिंशद्द्विता
अमी ॥ ग्रहणैषणाया दोषा । दशा स्युरुन्नयोज्जवाः ॥ ५४ ॥ शुद्धमपि गृह्यते य-द्वाधाकर्मादिशं-
कया ॥ स ज्ञेयैर्हं कितदोष । एषणासमितौ मुनेः ॥ ५५ ॥ लोकागमगर्हितैर्य-दस्तु त्रिस्तु ख-
रंडितं ॥ अशनादि दीयमान-सृषितं विद्धि तन्मुने ॥ ५६ ॥ पृथिव्यादिषु विन्यस्तं । निहि-

सं तद्विचारय ॥ आह्लादिनं तु सच्चित्तैः । पिहितं न हितं हि तत् ॥ ५४ ॥ निष्क्रियान्यदथा-
 योरयं । नचित्तेष्वज्ञानादिकं ॥ तन्नाजनेन ददाति । तत्संहतमुदाहृतं ॥ ५५ ॥ स्थविरांधमत-
 रंगि-पंडुद्विन्नकरक्रमः ॥ अदत्त पित्रंश्च पट्कायान् । स्पृशान् दाता विजययेत् ॥ ५६ ॥ खं-
 यतीर्वर्त्तयती-ईदृजयतीस्तथा कलान् ॥ गुर्विणीर्बाजवत्साद्याः । स्त्रीः पुनः परिवर्जयेत् ॥ ५७ ॥
 अन्येऽपि च दातृदोषाः । स्वयं ज्ञेया विवेकिना ॥ सचित्तं मिश्रमुन्मिश्रं । वर्जनीयं प्रयत्नतः
 ॥ ५८ ॥ अप्राप्तचेतं दानादि । प्राहापरिणतं तथा ॥ दध्यादिदेपयुक्तं यत् । तद्विषं कश्चित्तं
 जिज्ञैः ॥ ५९ ॥ जघतस्तच्च न ग्राह्यं । साधुभिः सुविवेकिभिः ॥ यद्यहति क्षिपन् क्षीणयां । त-
 द्द्विहितमिदोच्यते ॥ ६० ॥ गृहिणामधुजवा एते । दद्रादोषाः प्रकीर्त्तिताः ॥ एषणासंज्ञवान् आ-
 ने । पंचदोषान् भूणत्तम ॥ ६१ ॥ धृतस्वंपदसिंसयुक्तं । क्षीरादि क्रियतेऽत्र यत् ॥ संयोजना-
 ज्ञेयत्वात् । रत्नगौरससंज्ञवा ॥ ६२ ॥ अप्रमाणं दिद्या ज्ञेय-मनिवारं तथा धनं ॥ पुनः पुन-
 श्च यद्भुक्ते । तन्नवेदनिवारकं ॥ ६३ ॥

एकस्यामपि वेलायां । द्वात्रिंशत्कवलोपरि ॥ यद्भुक्ते तद् धनं ज्ञेयं । सिद्धांताचारकोवि-

दैः ॥ ३७ ॥ वरसंयमव्यापारो । जायते ह्यत्र यावता ॥ तावत्प्रमाण आहारः । साधूनां न-
 षितो जिनैः ॥ ३८ ॥ रागेण नृयते यच्च । तदंगारं नृवेन्मुनेः ॥ द्वेषेण यतिनां यच्च । त-
 धूममिह कीर्तितं ॥ ३९ ॥ क्षुत्पीडाप्राणसङ्ख्यान-रक्षार्थं संयमस्य च ॥ इर्यां च विशोध-
 यितुं । वैयावृत्यकृते तथा ॥ ४० ॥ बन्निश्च कारणैरेन्नि-र्नोजनं नृजानोषितं ॥ तत्कारणतत्रं द्वे-
 य-मन्यत्सर्वमकारणं ॥ ४१ ॥ युग्मं ॥ वर्जयेन्नृजनं मोहो-दये रोगोपसर्गयोः ॥ प्राणिरङ्गा-
 तपोऽर्थं च । प्रांते त्यागकृते तनोः ॥ ४२ ॥ इति सप्तचत्वारिंश-द्वष्टदोषैरदूषितं ॥ तथा श-
 ष्यात्तराहार-प्रमुखैश्च विवर्जितं ॥ ४३ ॥

अन्नादि साधुर्यो भुंक्ते । एषणासमितिं जने ॥ स एव पात्रयेन्नित्यं । शेषः स्यात्तद्विरा-
 धकः ॥ ४४ ॥ युग्मं ॥ कांतररोगज्जिह्व-नयादौ च कदाचन ॥ अतिचारो नृवेदेषु । तदा-
 लोचनया शुचिः ॥ ४५ ॥ सचित्तं सखितं चान्नं । खाद्यं स्वाद्यं तथा महान्न ॥ प्राणान्तेऽपि
 मुनिर्नवा-दत्तेऽत्र धनशर्मवत् ॥ ४६ ॥ तथाहि-वृज्जयिन्यां पुरि श्रीमान् । धनमित्रो वणि-
 रवरः ॥ पुरात्नूरुनशमर्षिष्य-स्तपुत्रः शत्रुवर्जितः ॥ ४७ ॥ ज्ञात्वा ह्यसारं संसारं । गुरुपा-

श्वं स एकदा ॥ जगदा दीक्षां ससुतो । विश्रुतो वरकर्मणा ॥ ७८ ॥ करात् प्रीष्मकात् स
 । विहारं वसुधातले ॥ सपुत्रो विदधे साधु-रन्यदा गह्वसंयुतः ॥ ७९ ॥ अटव्यां पतिताः स-
 वं । साधवः ह्युत्पाकुलाः ॥ क्षुल्लको धनशर्मणु । विशेषात्पीडितोऽज्जवत् ॥ ८० ॥ पिपासा-
 शुष्ककंठः स । गंतुं शक्नोति नो पथि ॥ तेन पश्चात्स्मृतोऽन्येति । पिता मोहेन तिष्ठति ॥
 ॥ ८१ ॥ मंदं मंदं यथा क्षुल्ल-श्वरतीह तथा पिता ॥ अप्रतो व्रजति प्राणे-न्योऽपि बह्वन्न-
 पुत्रकः ॥ ८२ ॥ तावदेकागता तत्र । नदी जलकलामला ॥ प्रेक्ष्य तां मुमुदे साधू । रोगीवा-
 मृतमंचयं ॥ ८३ ॥ पुत्रं प्रोवाच वत्स त्वं । जलं पिव यथा तव ॥ प्राणास्तिष्ठन्ति सार्धं न ।
 गंतुं शक्नोति चाधुना ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वा स नदीकूलं । परं गत्वा च तस्मिन्वान् ॥ वृक्षांतरि-
 त एवातो । मानूज्जलास्य मज्जवा ॥ ८५ ॥ ततो धनशर्मकुल्लो । नदीमध्ये प्रविष्टवान् ॥
 सति तं चांजलौ कृत्वा । विचारं कृतवानिति ॥ ८६ ॥ जलैकबिंदावप्यस्मि-न्नसंख्याता जि-
 नोदितः ॥ न्वन्ति जंतवो नित्यं । प्रपक्वाश्च नृणा धनाः ॥ ८७ ॥

एकजीवकृते तान् द्वी । कथं त्वं हंसि जीव रे ॥ प्राणातिपातविरतिं । कक्षीकृत्यापि संप्र-

ति ॥ ८९ ॥ अकृत्ये विहिते जीव । कष्टपातं नैव जीव्यते ॥ कष्टपातः किंतु जवति । गृही-
तव्रतखंभनात् ॥ ९० ॥ स्नेहमूढः पिता ते चे-त्पानानुज्ञां प्रयच्छति ॥ सर्वज्ञवचनं नैवो-द्ध-
यनीयं तथापि ज्ञोः ॥ ९१ ॥ इत्यादि ज्ञावयित्वा स । मुमोच जलमंजलेः ॥ परकूलं गतो
नद्याः । प्राणैर्मुक्तस्ततः कृणात् ॥ ९२ ॥ भुजज्ञाववशादेष । देवो वैमानिकोऽजनि ॥ अंत-
र्मुहूर्त्तकालेन । ज्ञातपूर्वज्ञवोऽवधेः ॥ ९३ ॥ ततोऽग्नौ मानसे दध्यौ । मुनीनां मरणेन ज्ञोः
॥ खेरो सा जवतात्तेना-धिष्ठितं वपुरात्मनः ॥ ९४ ॥ ग्रीष्मत्याचलत्सोऽपि । पिता हृष्टोऽ-
जवतदा ॥ ज्ञान्त्वानोऽनेन पानीयं । पीतं तेनेति सौख्यज्ञाक् ॥ ९५ ॥

ततोऽग्नौ क्षुत्पिपासादि-पीक्षितानवगत्य तान् ॥ स्थाने स्थाने गोकुलानि । विदधे वै-
क्रियाणि वै ॥ ९६ ॥ मुनयस्तेषु तकादि । गृहीत्वा पपुरुञ्चकैः ॥ परमार्थमजानंतः । संतः
सरलबुद्धयः ॥ ९७ ॥ आलजगोकुले ताव-दुपधितेन कस्यचित् ॥ साधोर्विस्मारितः स्वस्य
। ज्ञापनार्थं सुपर्वाणा ॥ ९८ ॥ प्राप्तं गतेन मुनिना । यतीनां गदितं पुरः ॥ गोकुले चोप-
धर्मेऽद्य । स्थितस्तावत्प्रतीक्ष्यतां ॥ ९९ ॥ यावत्तमानयामीत्यु-दीर्यासौ गोकुले गतः ॥ ज-

पाधिं प्रेक्षते किंतु । गोकुर्व नो विलोकयेत् ॥ १००० ॥

समागत्य समाचारं । मुनीनां स न्यवेदयत् ॥ तैर्देवनिर्मितं ज्ञात्वा । मिथ्याहुक्त-
भीरितं ॥ १ ॥ देवोऽपि प्रकटीज्युष । मुक्त्वा स्वं जनकं तदा ॥ अन्यान्साधून्मश्वके । वि-
धिवद्दासनापरः ॥ २ ॥ पृष्टः सुसाधुभिः कस्त्वं । सोऽवदत्क्षुब्धकोऽस्म्यहं ॥ तैरुत्वे जनकं
स्वीयं । कथं नो वंदसेऽयुना ॥ ३ ॥ सोऽवोचत्पापधीदाता । जनको मेऽन्नवत्पुरा ॥ तेन वंदा-
मि नैवाह—महिंसाव्रतघातकं ॥ ४ ॥ अनेन कथितं किं ते । मुनिभिर्जायते सति ॥ वज्राण-
पूर्वसंबन्धं । देवो जनकजडिपतं ॥ ५ ॥ वज्राणि धनमिज्जर्षि—मिथ्याहुक्तमस्तु मे ॥ सिद्धां-
तस्य विरुद्धं य—ज्ञापितं तत्कमस्व ज्ञोः ॥ ६ ॥ देवोऽवदच्च रागेण । देयेण च जिज्ञोदितं ॥
अतःपरं विराध्यं ना—नंतसंसारकारणं ॥ ७ ॥

ततः स कामणापूर्वं । मुनीव्रत्वा गतो दिवि ॥ एवमप्राप्तुकं साधो । ग्राह्यं नैव कदा-
चन ॥ ८ ॥ इत्येकेवकालज्ञावै—विरुद्धं ह्यज्ञानादिकं ॥ नादत्ते धर्मरुचिवत् । सैषणासमितिः
स तु ॥ ९ ॥ तत्राहि—कत्रापि गृहे धर्मरुचि—र्नामतो गुणतोऽपि च ॥ साधुरासीत्सदाचा-

र-विचारचतुराशयः ॥ १० ॥ सोऽष्टमादितपा ग्रीष्मे-ऽग्निप्रहमहणादरः ॥ आतापयति चा-
त्मानं । परीषद्वचयैर्जयी ॥ ११ ॥ ग्रामांतरं व्रजन् साधुः । सोऽरण्येऽपतदेकदा ॥ ह्युधापि-
पासाबाधान्निः । कंठस्पन्निजजीवितः ॥ १२ ॥ वनसुर्याप्र व्यंतर्या । दौ नरौ वैक्रियौ कुतौ ॥
तुंबकं कांजिकाकीर्ण-मेकस्य च करे कृतं ॥ १३ ॥

द्वितीयं स जगादैवं । कांजिकं पिव सोऽवदत् ॥ नैवाहं तृषितोऽस्मीति । ततः प्रोवाच
सोऽपि तं ॥ १४ ॥ बहिष्यत्यस्य जारं कः । सोऽगृणोदहि साधवे ॥ निक्षिपावनिदेशे वा-ऽ-
नेन कार्यं न भे पुनः ॥ १५ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदत्साधुं । चेत्कार्यं तद्गृहाण ज्ञोः ॥ तुषोद-
कं त्वकं यस्मा-दुक्षितं नैद्वयमेतकं ॥ १६ ॥ दत्तोपयोगं ड्वयादि-विचारं कृतवान्मुनिः-॥
न ज्वेत्कांजिकं ड्वयं । सौरन्यगुणसंयुतं ॥ १७ ॥ अरण्यकेत्रे छःप्रापं । निदाघे पुष्टिपको-
क्षितं ॥ सम्यग् निरूपयामास । तौ दृष्ट्वा तत् आदरात् ॥ १८ ॥ अग्निमेवैकणौ प्रेक्ष्य । नृ-
म्यत्वमपदौ तथा ॥ ततोऽन्याहृतदोषादि-जयाज्जग्राह तन्न सः ॥ १९ ॥ प्रत्यङ्गीन्मूय सा दे-
वी । वज्राण सुनिपुंगवं ॥ धन्योऽसि त्वं जितो येन । पिपासोहः परीषदः ॥ २० ॥

इदं स्तुत्वा च नत्वा च । देवतादृश्यतां गता ॥ मुनिस्तु निरहंकारो । विजहार वसुंध-
रां ॥ ११ ॥ एषाणामिति श्रैवं । पातनीया विचक्षण ॥ यथा ते कायशुद्धिः सा । शुद्धाहार-
निषेवनात् ॥ १२ ॥ दृशा वीक्ष्य प्रयुज्याथ । यज्ञोद्दारादिना ॥ गृह्यते मुच्यते वस्तु । सा-
ऽदानसमितिः सतां ॥ १३ ॥ अपालने यथा दौषाः । पातने गुणता यथा ॥ सोमिलार्यस्य
संबंधाद् । ईदं तत्साधुनाधुना ॥ १४ ॥ तथाहि—एकस्मिन्नगरे पूर्वं । निजपापविशुद्धये ॥
सोमिलार्यो द्विजो दीक्षां । जग्राह गुरुसन्निधौ ॥ १५ ॥ विदुर्नैकामा आचार्या । एकदा सो-
मिलार्यकं ॥ प्रोचुः पात्रोपकरणं । प्रगुणं कुरु सत्वरं ॥ १६ ॥

तथा च निहिते तेन । गुरवः कार्यतः स्थिताः ॥ पौरुष्यामागतायां ते—ऽन्यधुस्तं प्रति
सांप्रतं ॥ १७ ॥ प्रतिवेखनां पुनस्त्वं । विधेहि विधिनाधुना ॥ पात्रोपकरणादीनां । सह्येना-
धिकतयायुतां ॥ १८ ॥ तद्विधिश्रैवं—वस्त्रप्रतिवेखनाया—मेकदण्डिन्नवा नव ॥ आखोटकाः प्र-
खोटकाः । पुरिमाः षट् च कीर्तिताः ॥ १९ ॥ देहस्य तु शिरोवक्त्र-हृदयचरणेषु च ॥ ति-
स्तिस्तिस्त्रय प्रत्येकं । चतस्रः पृष्ठगाः पुनः ॥ २० ॥ पात्रस्य द्वादश बहिर्मध्ये च द्वादश

र-विचारचतुराशयः ॥ १० ॥ सोऽष्टमादितपा ग्रीष्मे-ऽग्निप्रदप्रहणादरः ॥ आतापयति चा-
त्मानं । परीषद्दचयैर्जयी ॥ ११ ॥ ग्रामांतरं व्रजन् साधुः । सोऽरण्येऽपतदेकदा ॥ इधापि-
पासाबाधाग्निः । कंठस्थनिजजीवितः ॥ १२ ॥ वनसुर्याष्व अंतर्था । दौ नरौ वैक्रियौ कुतौ ॥
तुंबकं कांजिकाकीर्ण-मेकस्य च करे कृतं ॥ १३ ॥

द्वितीयं स जगादैव । कांजिकं पिव सोऽवदत् ॥ नैवाहं तुषितोऽस्मीति । ततः प्रोवाच
सोऽपि तं ॥ १४ ॥ वहिष्यत्यस्य जारं कः । सोऽगृणोदहि साधवे ॥ निक्षिपावनिदेशे वा-
नेन कार्यं न मे पुनः ॥ १५ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदत्साधुं । चेत्कार्यं तद्गृहाण ज्ञोः ॥ तुषोद-
कं त्वकं यस्मा-डुञ्चितं नैद्वयमेतकं ॥ १६ ॥ इत्थेपयोगं ड्वयादि-विचारं कृतवान्मुनिः-॥
न ज्ञवेत्कांजिकं ड्वयं । सौरज्यगुणसंयुतं ॥ १७ ॥ अरण्यक्षेत्रे डुःप्रापं । निदाधे पुष्पिको-
ञ्चितं ॥ सम्यग् निरूपयामास । तौ दृष्ट्वा तत् आदरात् ॥ १८ ॥ अनिर्भेदकणौ प्रेक्ष्य । नू-
म्यलम्पदौ तथा ॥ ततोऽन्याहृतदोषादि-नयाज्जग्राह तन्न सः ॥ १९ ॥ प्रत्यक्षीन्मूय सा दे-
वी । वज्राण मुनिपुंगवं ॥ धन्योऽसि त्वं जितो येन । पिपासोहः परीषद्दः ॥ २० ॥

द्वं स्तुत्वा च नत्वा च । देवतादृश्यतां गता ॥ मुनिस्तु निरहंकारो । विजहार वसुंध-
रां ॥ २१ ॥ एषणासमितिश्चैवं । पावनीया विचक्षण ॥ यथा ते कायशुद्धिः सा । शुद्धाहार-
निषेवनात् ॥ २२ ॥ दृशा वीक्ष्य प्रमुज्याथ । यद्भोजोदरणादिना ॥ गृह्यते मुच्यते वस्तु । सा-
द्वानममितिः सतां ॥ २३ ॥ अपावने यथा दौषाः । पावने गुणता यथा ॥ सोमिलार्यस्य
संबंधाद् । क्षेत्रं तत्साधुनाधुना ॥ २४ ॥ तथाहि—एकस्मिन्नगरे पूर्वं । निजपापविशुद्धये ॥
सोमिलार्यो द्विजो दीक्षां । जग्राह गुरुसन्निधौ ॥ २५ ॥ विदुर्भुक्तानां आचार्या । एकदा सो-
मिलार्यकं ॥ प्रोचुः पात्रोपकरणं । प्रगुणं कुरु सत्वरं ॥ २६ ॥

तथा च त्रिहिते तेन । गुरवः कार्यतः स्थिताः ॥ पौरुष्यामागतायां ते—ऽन्यधुस्तंप्रति
सांप्रतं ॥ २७ ॥ प्रतिलेखनां पुनस्त्वं । विधेहि विधिनाधुना ॥ पात्रोपकरणादीनां । सहीना-
धिकतायुतां ॥ २८ ॥ तद्विधिश्चैवं—वस्त्रप्रतिलेखनाया—मेकदृष्टिज्जवा नव ॥ आखोटकाः प्र-
खोटकाः । पुरिमाः पट् च कीर्तिताः ॥ २९ ॥ देहस्य तु शिरोवक्त्र-हृदयचरणेषु च ॥ ति-
स्त्रस्त्रिस्तथ प्रत्येकं । चतस्रः पूष्टगाः पुनः ॥ ३० ॥ पात्रस्य द्वादश वह्नि—मध्ये च द्वादश

याशनादिकं ॥ व्युत्सृजेद्बुद्धदेशे य—त्सोत्सर्गसमितिः स्मृता ॥ ५३ ॥ असंपाते ह्यसंलोके ।
स्त्रीष्वपशुवर्जिते ॥ निर्जीवे स्थांभिते जाया—महिते रहिते बिद्यैः ॥ ५४ ॥ दिग्ग्रामसूर्यपवना-
न् । वर्जयित्वा च सन्मुखात् ॥ अवग्रहमनुज्ञाप्य । वर्चस्कं कुरुते सुधीः ॥ ५५ ॥ युग्मं ॥
यो धर्मरुचिवत्साधुः । पंचमीं समितिं सदा ॥ पालयेत्परया ज्ञातया । स स्यात्संयमशुद्धि-
क् ॥ ५६ ॥ तथाहि—

जानश्च कुत्रचिज्ज्ञे । मूलोत्तरगुणाग्रणीः ॥ निष्क्रान्तपठनोद्युक्तो । मुनिर्धर्मरुचिः शुचिः
॥ ५७ ॥ स्वाध्यायव्यग्रमनसा । शोधितं स्थांडिलं न च ॥ तेनैकदा तु संख्यायां । प्रसन्नवण-
स्य नूतिमं ॥ ५८ ॥ बभूव जठरं स्थूलं । भूलं कुक्षौ तथाजनि ॥ शीतकाले तदा सोऽन्न-
—दाकुलो वेगधारणात् ॥ ५९ ॥ तथापि तनुचिंतां नो । करोति नवजीरुकः ॥ मेरुः कट्पां-
तकालेऽपि । स्वस्थितिं नो त्यजत्यहो ॥ ६० ॥ विशेषतः स्वयं स्वस्यो—पदेशं दातुमुद्यतः ॥
अजनिष्ट शिष्टलोको—चित्तमेवं विचारवान् ॥ ६१ ॥ प्रमादतो रे जीव त्वं । नवान्नवनवान्
जने ॥ भ्रांतोऽसि नैव भ्रांतोऽसि । यत्करोष्यधुनापि तं ॥ ६२ ॥ अस्मादतो निगोदे चे—न्न-

वित्री ते गतिस्तदा ॥ कथं सहिष्यसे दुःखं । तज्जं येनाकुलोऽमुना ॥ ६३ ॥

द्रव्येवं ज्ञावयंतं तं । ज्ञात्वा काचन देवता ॥ संहर्तुं च तदार्त्तं डाक् । प्रज्ञातं प्रकटं व्य-
धात् ॥ ६४ ॥ प्रतिलेख्य स्पर्द्धितं स । यावत्प्रसन्नवर्णक्रियां ॥ अकरोत्तावत्संजात-मंधकारं
स्वज्ञावजं ॥ ६५ ॥ अत्रगत्य देवमायां । मिथ्यादुष्कृतमब्रवीत् ॥ देवताकुनसान्निध्ये । न ग-
र्वमवदत्पुनः ॥ ६४ ॥ पंचमी-समितिः साधो । इहं धार्या त्वयानया ॥ यत्तस्ते सद्यतेः शी-
घ्रं । नविष्यति ज्ञवर्कतिः ॥ ६५ ॥ निकल्पकल्पनामुक्तं । संसिक्तं समतामृतैः ॥ यन्मनः
सा मनोगुप्तिः । कश्चित्ता कुशलैरिह ॥ ६६ ॥ अकोपिमुकुटः कोऽपि । आहः श्लाघरः रिप्ति-
रः ॥ इमां दधाति बाधानि-जूनोऽपि जिनदासवत् ॥ ६७ ॥ तथाहि-चंपानगर्भा सुआह-
प्रतिमाधारकोऽनवत् ॥ जिनदासान्निधः शुद्ध-हृदयः सद्यः सदा ॥ ६८ ॥ सोऽष्टमीमुख्यस-
त्पर्द्ध-दिवसेषु विशेषतः ॥ प्रतिमां प्रीमितां धत्ते । भूत्यागारे विकारमुक् ॥ ६९ ॥ अन्यदा
निजगेहस्य । प्रत्यासन्ने गृहे निशि ॥ चतुर्दश्यां पौषविकः । प्रतिमां प्रतिपन्नवान् ॥ ७० ॥
तन्निशायां च तत्पत्नी । परपुरुषसंयुता ॥ निजपट्यंकमादाय । तत्रैवागादिधैर्वेज्ञात् ॥ ७१ ॥

विमल-

॥ ३१८ ॥

तमोन्निरेतया तत्र । स्थितोऽपि निजनायकः ॥ रुद्धदृष्ट्या न विज्ञातः । प्रकृत्यैव स पार्श्वगः
 ॥ ३१ ॥ सहानीतश्च पट्यंकः । किं सस्तत्र तथा रयात् ॥ चतुश्चरणविन्यस्त-लोहकीलकनिश्च-
 लः ॥ ३३ ॥ कायोत्सर्गस्थितस्याहौ । कीलकश्चैक आगतः ॥ जित्वा पादं जूम्निदेशे । निवि-
 शोऽस्य कथंचन ॥ ३४ ॥ तथाविधां प्रियां ज्ञात्वा । व्यथां पादोल्लंघां नवां ॥ सहमानोऽपि
 नैवासौ । मानसे खेदमादधे ॥ ३५ ॥ संसारस्य स्वरूपं त-द्विरूपं निजचेतसि ॥ ज्ञावया-
 मास ज्ञात्मा । ज्ञावनान्नरज्ञासुरः ॥ ३६ ॥ अनाचाराः पुरा दारा । अनन्ता यास्त्वया कि-
 ल ॥ भुक्त्वा मुक्ताः संति तासु । गणयैतामपीतरां ॥ ३७ ॥
 ईदृशा एव विदुरै-रिमाः दास्ये प्रकीर्तिताः । निबन्धेत्कटुतां स्वीयां । दर्शयेत्किमभु-
 तं ॥ ३८ ॥ नीचैर्याति जलं यद-त्सर्पो वक्रगतिर्यथा ॥ वह्निस्तापकरश्चात्र । वामा वामा-
 स्तथा जने ॥ ३९ ॥ व्यापारं चेतसश्चेत्त्व-मत्रार्थे नीचगामिनः ॥ इदासि तत्तदानर्थं । करि-
 ष्यति तव भुवं ॥ ४० ॥ अन्यः करोति कर्माणि । बध्नाति मनसा परः ॥ तान्येव चित्तं तद-
 द्यौ । स्थिरं कुरु निजं व्रजन् ॥ ४१ ॥ चिन्तायत्तं सुखं दुःखं । तद्व्यापारे तयोर्मतिः ॥ तद्वि-

रोधे तयो रोध-स्तस्मादुंघय मानसं ॥ ८२ ॥ नरके त्वयका पूर्व-मतोऽनंतगुणा व्यग्राः ।
 भुक्ता निमेयमात्रं नो । सुखं तत्र वन्नूय ते ॥ ८३ ॥ पापं कृत्वा मनश्चैतद्-दूरं यास्यति त-
 त्वतः ॥ त्वं दुःखं पुनरेकोऽत्रा-नंतकार्ये सहिष्यसे ॥ ८४ ॥

दयादिज्ञावनां कृत्वा । मेरुनिश्चलमानसः ॥ मृत्वा वैमानिको देवो । जातः ख्यातय-
 द्वा श्रतौ ॥ ८५ ॥ तद्देहे पतिते नृमौ । संभ्रांता सा तदाजनि ॥ ज्ञात्वा व्यतिकरं चासुं ।
 खिन्नचित्तान्नवत्पुनः ॥ ८६ ॥ त्रिदशोऽवधिनवेत्य । तत्स्वरूपं स आयायौ ॥ तत्र तौ प्रति-
 बांध्याम् । तयोर्दीक्षामदापयत् ॥ ८७ ॥ स्वन्नावाहीतदाः संत-स्तापिता अपि केनचित् ॥ वि-
 क्रियां नेव कुर्वति । क्षीरक्षुरसनीरयत् ॥ ८८ ॥ गृहस्था अपि यद्येवं । मनोरोधं प्रकुर्वते ॥
 दृष्टापराधाः प्रसन्नं । यतीनां तर्हि का स्तुतिः ॥ ८९ ॥ मौनं यः सततं धत्ते-ऽश्रवा वाग्बु-
 च्छिसंवरं ॥ स वाग्गुप्तिधरः साधुः । कथ्यते जिनशासने ॥ ९० ॥ ज्ञापासमितिवानुत्पयोः ।
 को विज्ञोपोऽत्र कथ्यतां ॥ पद्मसेनेन मुनिना । कथिते गुरुरब्रवीत् ॥ ९१ ॥ ज्ञापासमितिकः
 साधु-र्वानुसो न्नवति भुवं ॥ मुक्तो ज्ञापासमितिको । नवेद्या नो नवेदिह ॥ ९२ ॥

चक्षरन् कुशलं वाक्यं । ज्ञापामुत्तमरो मुनिः ॥ मौनी गुप्तिधरः किंतु । न ज्ञाषासमि-
तिं नजेत् ॥ ए३ ॥ योऽत्र वागुप्तिमाधत्ते । गुणदत्तमुसाधुवत् ॥ चौरा अपि तस्य चाङ्गां
। वदंति शिरसा किल ॥ ए४ ॥ तप्ताहि-एकस्मिन्नगरे चारु-ङ्गातिख्यातिसमन्वितः ॥ गु-
णदत्तकुमारोऽनू-कुणश्रेणिविराजितः ॥ ए५ ॥ अन्यदा गुरुसंयोगे । योगकारणमुत्तमं ॥ पु-
ण्यप्रसादतः प्राप्य । वियोगरहितोऽपि च ॥ ए६ ॥ त्यक्त्वा ज्ञवं च विज्ञवं । चतुरौ पितरौ
तथा ॥ वर्यं स्वजनवर्गं च । गुणदत्तोऽप्रदीद्वतं ॥ ए७ ॥ युगमं ॥

क्रमेण ज्ञातौ गीतार्थः । परमार्थचिकीरसौ ॥ स्वजनप्रतिबोधाय । चचात् पश्चि चैकदा
॥ ए८ ॥ मुषितानैकस्मत्पौरा-श्वैराः क्रूरशयाऽनयाः ॥ मार्गे तस्यामिलन्मतेजाः । स्वेच्छाद्वा-
राः कदाचन ॥ ए९ ॥ निर्द्वेषत्वात्स तैर्मुक्तोऽप्रोक्तोऽसौ मुख्यदस्युना ॥ कस्यापि कथनी-
यं नो । चौराः संतीति नो पश्चि ॥ ११०० ॥ जमिन्त्युक्त्वा ततः सोऽपि । यावद्याति कियत्य-
पि ॥ तावत्सवितृजननी-प्रमुखः स्वजनोऽखिलः ॥ १ ॥ जन्ययात्रार्थमागच्छन् । मिलितस्त-
स्य ज्ञेकिनाक् ॥ अन्यपर्यं तैश्च स पश्चा-द्वाहितश्चक्षितः पश्चि ॥ २ ॥ युगमं ॥ तैरेव चो-

॥ ३७१ ॥

रैः तर्बह्यं । गृहीत्वा विधृताश्च ते ॥ तन्मध्ये स मुनिदंष्ट्रो । वाचंयमशिरामणिः ॥ ३ ॥

ततस्तैः कषितं सोऽयं । यो मुक्तोऽस्मान्निराप्य ज्ञोः ॥ ब्रह्मो अनेन ज्ञीतेन । कस्यापि
गदितं न तु ॥ ४ ॥ तत् श्रुत्वा जननी तस्य । कुत्वा सेनापतिं जगौ ॥ क्षुरिकां त्वरितं देहि
। ङिया कुर्वे यथोदरं ॥ ५ ॥ सोऽवोचद्धेतुना केन । साह येन कुपुत्रकः ॥ नवमासान् धृतः
कुक्षौ । सोऽगुणत्कुसुतः कथं ॥ ६ ॥

सा जजल्प यतो येन । यूयं ज्ञाता अपि स्वयं ॥ अस्माकं कषिता नैव । तेनासौ मे
कुपुत्रकः ॥ ७ ॥ तन्निशम्य स तं प्राह । चेन्माता ते तदा कथं ॥ वयं निवेदिता नास्या । अ-
स्मन्नयवशात्किमु ॥ ८ ॥ ततोऽनघान्मुनिर्वीर्य-रागवाक्यस्य खंडनं ॥ विनान्यो मे दूरो ना-
स्ति । मेदुरो धर्मकर्मणा ॥ ९ ॥ वाचंयमानां सिद्धिंते । वाग्युतिर्गणितास्ति या ॥ सा पा-
ट्या यतिभिः सैवैः । सर्वज्ञाज्ञाप्रपातकैः ॥ १० ॥

कर्णान्त्र्यां श्रूयते सर्वं । दृष्टिन्त्र्यां प्रेक्ष्यते तथा ॥ सावद्यं कण्ठ्यते नैव । परं कस्यापि
साधुभिः ॥ ११ ॥ स जगौ जवतादेवं । परेषामग्रतो मुने ॥ परं मातृप्रज्जतीनां । पुरतो ज-

दृश्यते हितं ॥ १२ ॥ वाचंयमोऽप्युवाचैवं । गृहस्थानामियं स्थितिः ॥ यतीनां त्यक्तसंगानां
 । सर्वत्र समता मता ॥ १३ ॥ वारा अनंतशश्वेयं । मम जाता जनन्यहो ॥ अहं सवित्री
 चैतस्या—स्तथान्नूवं पुरा ननु ॥ १४ ॥ मात्रादि स्वजनवर्गो । दुर्गतौ पततां नृणां ॥ सहा-
 यो नो न्नवत्येव । सर्वत्र हितकार्येपि ॥ १५ ॥ यद्येन विहितं कर्म । तत्तेनैव प्रयुज्यते ॥ स्वी-
 येषु सत्सु बहुषु । यथा रोगादिकं नृशं ॥ १६ ॥ तथा देशनया बुद्धः । सेनानीरवदन्मुनिं ॥
 ॥ धन्योऽस्यगण्यपुण्योऽसि । मतिर्यस्येदृशी भुवि ॥ १७ ॥ ममापि प्रतिबोधोऽद्य । सद्यः स-
 न्यगजायत ॥ अतःपरं चौर्यवृत्तिं । करिष्ये न कदाचन ॥ १८ ॥ मुनिमातापि जननी—तु-
 ल्या कुट्या कृतार्चिता ॥ समर्पितं च मुषितं । सर्वं सर्वार्त्तमनामुना ॥ १९ ॥ स्वजना ध्वस्त-
 वृजिना । जिनाङ्गाचारधारकाः ॥ कृतास्तेन कृतज्ञेन । विज्ञेन विशदात्मना ॥ २० ॥ वाग्गु-
 स्तिः सततं धार्या । त्वयैवं गुणशालिना ॥ यथान्यथा वृथा वा वाग् । कथं ते जायते ननु ॥
 ॥ २१ ॥ अंगोपांगानि संकोच्य । कूर्मवत्कृपयात्र यः ॥ कायोत्सर्गादिना तिष्ठेत् । कायगुप्ति-
 धरः स हि ॥ २२ ॥ एतां यो मनुजो धत्ते । निजचित्ते विवेकतः ॥ पादयेत्सोऽत्र दुःखेऽपि ।

पप्रि प्रस्थिततधुवत् ॥ २१ ॥ कश्चिद्विपश्चित्तसाधुः । सार्धेन सह संचरन् ॥ सावधानतया
पृथ्वी-कायादीन् रक्षयेत्सदा ॥ २४ ॥ प्रदेष्टो सज्जते सार्धः । स्वप्नावेनैव संवसेत् ॥ हरित-
त्रसबाहुद्वयं । सहजं तत्र संज्ञवेत् ॥ २५ ॥ सर्वत्र सोऽतिपत्नेन । ज्ञमिज्ञागं विचक्ष्णः ॥
संशोध्य तिष्ठति प्रायः । साधवः स्युर्दयालवः ॥ २६ ॥

एकस्मिंश्च दिने सोऽस्मान्तत्र यत्र त्रमा ज्ञशं ॥ तथा हरितकायोऽपि । तेन स्थानम-
वाप न ॥ २७ ॥ यद्जीवकायराहित-मेकपादमहीतलं ॥ कुच्वेण तेन संप्राप्तं । वासार्थं वि-
धियोगतः ॥ २८ ॥ दत्त्वा तत्रैकपादं स । कायोत्सर्गेण तस्थवान् ॥ विशां कुर्वैश्चमत्कारं ।
नमस्कारं स्मरन् हृदि ॥ २९ ॥ ईदृशे समये जंबू-दीपं चावधिना हरिः ॥ विलोकयन् द-
दृशे तं । कष्टेन स्थितविग्रहं ॥ ३० ॥ तदा मुदा मधवता । प्रणतः संस्तुतश्च सः ॥ पूर्ववत्तत्र
मिथ्यादृग् । कोऽपि देवः समाययौ ॥ ३१ ॥ विधाय सिंहरूपं स । पातयामास तं मुनिं ॥
स मिथ्यादृकृतं जटपन् । कायोत्सर्गं पुनर्दधौ ॥ ३२ ॥ आर्चितयदरे जीव । स्वैकपादस्थ-
तरुय ते ॥ स्तोत्रं ज्ञातुं पुनः स्वापा-दन्येषां च क्षयो ज्ञवेत् ॥ ३३ ॥ अंगोपांगानि ज्ञायं ते

। कायोत्सर्गस्थितस्य ते ॥ बह्विर्बुत्स्यांतरंगानि । जायंते स्वात्मपुष्ट्यै ॥ ३४ ॥ हरिरूपधरः कौ-
 ऽपि । तव कर्मक्षयं स्वयं ॥ करोति बंधुबुद्ध्यात-श्चैनं मानय सत्तम ॥ ३५ ॥ व्याधिहर्तुः
 सुवैद्यस्य । कटुकौषधपायिनः ॥ अंगवेदकृतश्चापि । दीयते वित्तसंचयः ॥ ३६ ॥ ज्ञावयन्नि-
 ति देवेन । ज्ञातो ज्ञानबलात्कलान् ॥ ततः स्वं प्रकटीचके । रूपं ज्ञूपंकवर्जितं ॥ ३७ ॥

मुनिं नत्वा सुरेन्द्रस्य । स्वरूपं प्रणिगद्य च ॥ सुरो जगाम स्वं स्थानं । मानं मुक्त्वा
 पुराकृतं ॥ ३८ ॥ साधुः सार्धजनैः सर्वैः । प्रणतो ज्ञकिपूर्वकं ॥ जितधर्मप्रशंसां च । निर्म-
 मे निजज्ञावतः ॥ ३९ ॥

एवं त्वया कायगुप्तिः । पादनीया प्रयत्नतः ॥ यथा विशुद्धं प्रथमं । व्रतं ते सर्वथा ज्ञ-
 वेत् ॥ ४० ॥ अन्यच्च-साधुरपि ज्ञप्तसूत्रो । व्रजते नार्धमन्यतः ॥ रक्षणीयं त्वयातस्त-त्स-
 न्मानव्यवसायतः ॥ ४१ ॥ ये ज्ञवंति सदाचारा । ऋषयो ध्रुवदर्शनाः ॥ ते ज्ञजंत्युत्तरां काष्ठां
 । पूर्वाज्ञामपरां न च ॥ ४२ ॥ ऋषीज्ञयापि यो विश्वे । इक्षिणाक्षां न मुंचति ॥ कमान्नृनैवते
 सोऽतः । हारः श्रीजनको ज्ञवेत् ॥ ४३ ॥ जगच्चयवदात्मीय-परतां योऽज न श्रयेत् ॥ तस्मि-

न दृष्टे जनाश्रितं । यदात्मवरवेदिनः ॥ ४४ ॥ मुक्तिं यः सेवते नाव । तस्याभुव कुतोऽस्तु
सा ॥ लोकेनासेविता वामा । यतः स्युः परलोकगाः ॥ ४५ ॥ जातोऽसीह कमानृत्त्व-मतो
धरासमां क्षमां ॥ सुगोक्षार्थं दधानानां । साधूनां पदमुच्चकैः ॥ ४६ ॥

विमुक्तो विक्रमोऽयं स्या-द्विक्रमाय शिवाध्वनि ॥ जिननामकृते कार्य-स्त्रियोगकलितः
पुनः ॥ ४७ ॥ इध्याद्यप्रतिबंधेन । विहारं विदधीत ज्ञोः ॥ प्रतिबंधे तनुक्लेशः । पापलेशः पु-
नर्जवेत् ॥ ४८ ॥ मत्सरं परगुणेषु । तत्रापरगुणेषु च ॥ मा कुर्याः स्वगुणस्योच्चै-रुत्कर्षं
स्वगुणस्य च ॥ ४९ ॥ दहं गुरुवचो दात्वा । सिद्धांतं सकलं कलं ॥ अर्थतः पाठतश्चासौ ।
रत्नैर्केद्रैस्त्रैर्व्यलोकयत् ॥ ५० ॥ चतुर्थषष्टापमाद्यं । विभुद्धं विविधं तपः ॥ करोति पूर्वदुःक-
र्म-क्षयाय सदयाशयः ॥ ५१ ॥ उपसर्गसहं देहं । यः कुर्यात्तस्य नासुखं ॥ अनावृतं सदा
वक्त्रं । शीतादिं सहते खलु ॥ ५२ ॥

क्षुधापि प्राप्ताशीतोष्ण-दंशावेदारतिस्त्रियः ॥ वर्या निषयासत्कारा-ज्ञानसम्यक्तवयांत-
नाः ॥ ५३ ॥ तृणस्पृशवधाक्रोश-रोगलोत्तमलांश्च सः ॥ शय्याप्रज्ञे दति द्वात्रिं-शतं सेहे

परीषद्धान् ॥ ५४ ॥ आत्मसंवेदनीयांश्च । देवतिर्यग्नरोद्भवान् ॥ सहते स्वहितायासा-बुपसर्गि-
 श्वतुर्विधान् ॥ ५५ ॥ एकदासौ गुरूणां च । वचो दात्वा विवेकतः ॥ गणान्निःक्रम्य विदधे ।
 साधूनां प्रतिमा दमाः ॥ ५६ ॥ एकैकामशनैः पानैर्द्वितिं गृह्णन्सौ मुनिः ॥ प्रथमां प्रतिमां
 तेने । मासं यावत्ततो गणे ॥ ५७ ॥ एवं मासस्य द्वेतेश्च । वृद्धिं तावदसौ व्यधात् ॥ यावच्च
 सप्तजिर्मासैः । सप्तमी प्रतिमाज्जवत् ॥ ५८ ॥ एकांतरोपवासैः स । रचिताचाम्नपारणैः ॥ अ-
 पानैर्वहिरुत्तान-शायी प्रामात्सुनिश्चलः ॥ ५९ ॥ सहमानश्चोपसर्ग-मुद्रग्रं सप्तजिर्दिनैः ॥
 अष्टमीं प्रतिमां चक्रे । पुनर्गृहेऽगमद्गती ॥ ६० ॥ युगमं ॥

एवं काष्ठगरिष्ठः स । नवमीं सप्तजिर्दिनैः ॥ विदधे विधिसंयुक्तः । स्थित उत्कटिकास-
 ने ॥ ६१ ॥ इहं निष्ठाविशिष्टश्च । कृतवान् ध्याननिश्चलः ॥ वीरासनस्थो दशमीं । सप्तजि-
 र्दिवसैरसौ ॥ ६२ ॥ स्थित्वा बहिरहोरात्रं । कृतषष्ठतया व्यधात् ॥ एकादशीं च प्रतिमां ।
 प्रदंबितभुजद्वयः ॥ ६३ ॥ कृताष्टमो ध्यानलीनो । द्वादशीमेकरात्रिकीं ॥ प्रदंबितकरस्तेने ।
 दत्तमुक्तिशिलात्मदक् ॥ ६४ ॥ अन्यद्वा शुद्धविधिवन्द्दिशतिस्थानकानसौ ॥ साधुराराधयामा-

स । वातनावासितान्तरः ॥ ६५ ॥ तथाहि—अर्हतां स्थापनानाम—इव्यन्तावन्निदां मुदा ॥ अ-
न्नजन्तिकं स मुनि—नमनस्तवनादिभिः ॥ ६६ ॥ एकत्रिंशद्गुणाधारा—त्रिराकारान्निरंजनान् ॥
सर्वमान्यानामान्यान् । सिद्धांश्चित्ते वन्नार सः ॥ ६७ ॥ सन्मानदानविनय—विविधावर्जना-
दिना ॥ पूजां चकार चतुरः । श्रीसंघे स चतुर्विधे ॥ ६८ ॥ आसातनापरित्यागा—तदाज्ञा-
परिपालनात् ॥ बहुमानाऽनिदानेन । गुरुन्नतिकं व्यधत्त सः ॥ ६९ ॥ वयोवृद्धमहर्षीणां । सं-
यमाचारवारिणां ॥ विश्रामणादिकरणैः । शुश्रूषामकरोदसौ ॥ ७० ॥

स तादृशांगधरेषु । विद्धरेषु विशेषतः ॥ नपाध्यायादिवर्गेषु । न्तिके नेजे सुशुद्धीः
॥ ७१ ॥ गष्टाष्टमादितपसा । पारणं देहधारणं ॥ कुर्वाणेषु च वात्सल्यं । तपस्विषु सदा द-
धौ ॥ ७२ ॥ श्रुतस्य पूर्वार्धीतस्य । निश्रुतस्य विचारणां ॥ कुर्वन् ज्ञानोपयोगं स । विदधे
मुनिपुंगवः ॥ ७३ ॥ सम्यक्त्वे मोहनिर्मुक्ते । तत्वश्रद्धानलक्षणे ॥ स मनो निश्चलं चक्रे । क्रा-
यके मोहदायके ॥ ७४ ॥ मूढं सर्वगुणानां स । विनयं व्रतधारिणां ॥ विदधानो विशेषेण ।
महत्त्वं लब्धवान् जने ॥ ७५ ॥

कर्मकृत्यकारकेषु । तारकेषु जवोदधेः ॥ आवश्यकेषु स मुनि-रतिचारान्निषिद्धवान् ॥ ७६ ॥
 शीघ्रे चित्तप्रभुकीधे । विद्वीधे च विवेकिभिः ॥ इधार दृढतां धर्म-सारे मारेण वर्जितः ॥
 ॥ ७७ ॥ हृषे लवप्रमाणेऽपि । काले नासौ प्रमादवान् ॥ किंतु ध्यानविधानैक-मानसः स-
 मनुत्तदा ॥ ७८ ॥ तपो दादशधा तित्तं । कर्मकृत्यकरं परं ॥ निर्ममे निर्ममः सोऽयं । को-
 पलोन्नविवर्जितः ॥ ७९ ॥ स्वलब्धिलब्धं वस्त्रान्न-पात्रादि विविधं सुधीः ॥ साधनामर्पयामा-
 स । मुदा सन्मानपूर्वकं ॥ ८० ॥ स्वेहया स्वहयाऽतुल्य-चात्सल्यत्तरत्नासुरः ॥ वैयावृत्यं व्य-
 धत्तासौ । बाढनलान्तपस्विषु ॥ ८१ ॥

दधौ समधिं सोपाधिं । वर्जयित्वोपाधिं द्विधा ॥ अकरोच्च स तं साक्षा-इसमाधिपरे
 परे ॥ ८२ ॥ अपूर्वज्ञानग्रहणं । श्रवणाध्ययनादिना ॥ असृजत्सुधिया सोऽयं । विनयं विद-
 धन् गुरोः ॥ ८३ ॥ ज्ञानातिचारनिषेधा-तदुन्नतिविधानतः ॥ श्रुतज्ञकिमसौ चक्रे । परपा-
 ठनतोऽपि च ॥ ८४ ॥ वरध्याख्यानकरणैः । परवादिजयेन च ॥ जह्रे विह्वेन युक्तोऽसौ ।
 शासनस्य प्रज्ञावकः ॥ ८५ ॥ अमीभिः स्थानकैस्तेन । विशत्यात्र निषेवितैः ॥ अर्जितं ती-

श्रेष्ठशाम-कर्म कर्मरूपीपथं ॥ ८६ ॥

ततः संलेखनामेव । विशेषाद्विधिसंयुतः ॥ कृत्वा निजायुषः प्राप्ते । चकाराश्रयनामि-
ति ॥ ८७ ॥ अतीता जनतागीताः । शरणं संत्वनगताः ॥ प्रधाना वर्त्तमाना मे । शुक्लधा-
नयना जिनाः ॥ ८८ ॥ सिद्धाः प्रसिद्धाः सर्वेषां । सम्मता योगिजिनेताः ॥ ध्यानगम्या गु-
णै रम्याः । शरणं मे सनातनाः ॥ ८९ ॥ वाचंयमाः सनियमाः । समापालितसंयमाः ॥ ये
चानैकविधाः संति । शरणं ते नवंतु मे ॥ ९० ॥ जिनाख्यातोऽत्र विख्यातो । धर्मः शर्म-
निबंधनं ॥ दयामयः शुक्लयः । शरणं मेऽस्तु संप्रति ॥ ९१ ॥ इति चतुःशरणं ॥

ज्ञान कालादिका येऽष्टा-वतिचाराः किलान्नवन् ॥ तेषु सर्वेषु त्रिविधं । मिथ्यादुष्कृत-
मस्तु मे ॥ ९२ ॥ शंकाद्या दशने येऽष्टा-वतिचाराः किलान्नवन् ॥ तेषु सर्वेषु त्रिविधं । मि-
थ्यादुष्कृतमस्तु मे ॥ ९३ ॥ चारित्रे मातृगा येऽष्टा-वतिचाराः किलान्नवन् ॥ तेषु सर्वेषु
त्रिविधं । मिथ्यादुष्कृतमस्तु मे ॥ ९४ ॥

ये च पूज्यादयो जीवा । हता एकैदिया मया ॥ तेषु सर्वेषु त्रिविधं । मिथ्यादुष्कृत-

मस्तु मे ॥ ए६ ॥ कर्मिदंखशुक्तिमुख्या । निहता दार्द्रिया मया ॥ तेषु सर्वेषु त्रिविधं । मि-
थ्यादुष्कृतमस्तु मे ॥ ए७ ॥ विक्रामत्कूणयूकाद्या । निहतास्त्रिदिया मया ॥ तेषु सर्वेषु त्रि-
विधं । मिथ्यादुष्कृतमस्तु मे ॥ ए८ ॥ मत्किंकात्रिपतंगाद्या । ये मया चतुरिदियाः ॥ निह-
तास्तेषु त्रिविधं । मि० ॥ ए९ ॥ जलस्थलखचराद्या । हताः पंचैदिया मया ॥ तेषु ११२०० ।
क्रोधलोत्तजयहास्य-वशेन मयकात्र यत् ॥ जाषितं वितथं वाक्यं । मिथ्यादुष्कृतमस्तु
तत् ॥ १ ॥ यत्कपटव्यापृतेन । मया परधनं धनं ॥ गृहीतं जवकोटीषु । मि० ॥ २ ॥ तैर-
श्रुयं दिव्यं मानुष्यं । मैथुनं सेवितं मया ॥ यदनंतेषु जनेषु । मि० ॥ ३ ॥ धनधान्यसुवर्णादौ ।
ममत्वं विहितं च यत् ॥ जने जने मया पूर्वं । मि० ॥ ४ ॥ वधादयो गृहस्थत्वे । प्रथमाणु-
व्रताश्रिताः ॥ येऽतिचाराः कृतास्तेषु । मि० ॥ ५ ॥ मिथ्योपदेशप्रमुखा । द्वितीयाणुव्रताश्रिताः
येऽति० ॥ ६ ॥ स्तेनाहृतप्रयोगाद्या-स्तृतीयाणुव्रत ॥ ७ ॥

इत्वरगमनाद्यास्तु । चतुर्थाणु० ॥ ८ ॥ बंधनाद्यैर्धनाद्युद्धाः । पंचमाणु० ॥ ९ ॥ रसु-
त्यंतव्यानिमुख्याश्च । षष्ठव्रतसमुज्जवाः ॥ ये० ॥ १० ॥ जोजनात्कर्मतो वापि । सप्तमव्रतसं-

नवाः ॥ ये० ॥ ११ ॥ अधिकरणयोजनाया । अष्टमव्रतजा मया ॥ येऽति० ॥ १२ ॥ सर्वो-
 ऽऽप्रेक्षितानाया । नवमव्रतजा मया ॥ ये० ॥ १३ ॥ प्रेक्षणप्रयोगमुखा । दशमव्रतजा मया
 ॥ ये० ॥ १४ ॥

अनेकद्वयोत्सर्गमुख्या । एकादशव्रतज्ञवाः ॥ ये० ॥ १५ ॥ सचित्तक्षेपणाया वा । द्वाद-
 शव्रतसंज्ञवाः ॥ ये० ॥ १६ ॥ रात्रिज्ञो जनधिरति-मुख्येषु नियमेषु यत् ॥ स्वखलितं मेऽत्र
 संज्ञातं । मि० ॥ १७ ॥ यद्वाह्यमंतरंगं च । तपो द्वादशधा मया ॥ विहितं सत्यां शकौ नो ।
 मि० ॥ १८ ॥ मोक्षमार्गमाधकेषु । योगेषु सततं मया ॥ न प्रयुक्तं च यद्दीर्घं । मिथ्यादु-
 ष्कृतमस्तु तत् ॥ १९ ॥ इत्यतिचाराः ॥ श्रीगुरुमुखतो यानि । व्रतानि मयका क्वि ॥ अं-
 गीकृतानि ज्ञयोऽपि । ह्यंगीकारोऽस्तु तेषु मे ॥ २० ॥ क्काम्यंतु सत्त्वास्ते सर्वे । ये मया पी-
 षिताः पुरा ॥ मैत्र्यस्तु तेषु जूतेषु । प्रजूतेषु सदा मम ॥ २१ ॥ इति कामला ॥ प्राणानि-
 पातोऽजीकं चा-ऽवसमैश्वरसंप्रदाः ॥ क्रोधमानमायाबोद्ध-रागद्वेषाः कलिः पुनः ॥ २२ ॥
 अन्त्याख्यानं परपरि-वादो रत्यरती तथा ॥ मायामृषावादमिथ्या-दर्शनं शब्दमेव च ॥ २३ ॥

इत्यष्टादशपापस्य । स्थानकानां च वर्जनं ॥ सदा मे जवतान्मनं । विशेषेणाधुना पुनः

॥ २४ ॥ प्रज्ञादितो जिनधर्म-मार्गः स्वर्गपवर्गदः ॥ प्रकटीकृतः कुमार्ग-स्तस्य गर्ह्यो ज्ञे-
 शुना ॥ २५ ॥ देवे चतुरशी-यासा-तनाजिर्दुष्कृतं कृतं ॥ त्रयस्त्रिंशता गुरौ च । तस्य मि-
 ष्ठास्तु दुष्कृतं ॥ २६ ॥ देवद्वयं गुरुद्वयं । जहितोपेकितं मया ॥ तथा साधारणं द्वयं । त-
 स्य ॥ २७ ॥ शासनस्योद्गाहकराः । सामर्थ्यं सति नो मया ॥ वारिता ह्यारितार्थेन । त-
 स्य ॥ २८ ॥ नोद्यमो विहितो धर्मे । पार्ये च प्रकटीकृतः ॥ मेदितं वाधिकरणं । तस्य
 ॥ २९ ॥ मिषयात्वमोहितेन य-त्कुतीर्थं विहितं मया ॥ इहलोके परलोके । तस्य ॥ ३० ॥
 अज्ञह्यानंतकायादि । यन्मया ज्ञहितं पुरा ॥ अकट्यमन्नमंजो वा । तस्य ॥ ३१ ॥ अ-
 सतीषोषो रचितो-न्नर्थदंडोऽप्रवा मया ॥ ज्ञे ज्ञे-न्नर्थहेतु-स्तस्य ॥ ३२ ॥ पृथ्वीकायं
 गतेनोच्चै-र्लोष्ठलोहतया मया ॥ दुःखिता जीववारा य-त्तस्य ॥ ३३ ॥

जलकायं गतेनोच्चैः । पुररूपतया मया ॥ दुःखिता जीववारा यत् । तस्य ॥ ३४ ॥
 वह्निकायं गतेनोच्चै-रन्नपाकदवादिना ॥ दुःखिताः ॥ ३५ ॥ वायुकायं गतेनोच्चै-र्जलक्राण-

ऊक्तादिना ॥ दुःखि० ॥ ३६ ॥ वनकायं गतेनोच्चैर्धनुर्दंशरादिना ॥ दुःखि० ॥ ३७ ॥ वि-
 कर्त्तव्यसंज्ञेषु । ज्ञेयेषु भ्रमता मया ॥ दुःखि० ॥ ३८ ॥ पंचेंद्रियजलचर-ज्ञेयेषु भ्रमता म-
 या ॥ दुःखि० ॥ ३९ ॥ पंचेंद्रियस्थलचर० ॥ ४० ॥ पंचेंद्रियाकाशचर० ॥ ४१ ॥ व्याधस्तुति-
 कधीवर० ॥ ४२ ॥ पंचदशकर्मनूति० ॥ ४३ ॥ त्रिंशदकर्मनूनर० ॥ ४४ ॥ अंतरदीपमनुज०
 ॥ ४५ ॥ अंतरासुरकुदेव० ॥ ४६ ॥ दुःखार्हितेषु नरक-ज्ञेयेषु भ्रमता मया ॥ दुःखिता जी-
 ववारा य-नस्य गर्हा करोम्यहं ॥ ४७ ॥ इति पापगर्हा ॥

सप्तहंन्त्र्यां विनवीजं । यदुत्तं मयका पुरा ॥ त्रिधा करणयोगेन । कुर्वे तस्यानुमोदनां
 ॥ ४८ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र-पालनं विहितं पुरा ॥ त्रिधा० ॥ ४९ ॥ सामायिकादिविधिना ।
 कृतमात्रदयकं मया ॥ त्रिधा० ॥ ५० ॥ श्रीदेवगुरुसन्नक्ति-र्यत्पुरा विहितादरात् ॥ त्रिधा० ॥
 ॥ ५१ ॥ मत्कायेन जिनस्यार्चा । जिनचैत्यानि चान्नवत् ॥ त्रिधा० ॥ ५२ ॥ संये मद्वायुका-
 येन । पद्मश्रोते सुखं च यत् ॥ त्रिधा० ॥ ५३ ॥ मद्भनस्पतिकार्येन । यदज्ञज्ञिनपूजनं ॥
 ॥ त्रिधा० ॥ ५४ ॥ जिनधर्मोपकारोऽनु-न्मत्कायेन त्रयेन यत् ॥ त्रिधा० ॥ ५५ ॥ इत्यनुमो-

दत्ता ॥ येन भुक्तेन नैव स्या-त्तृप्तिः कस्यापि कुत्रचित् ॥ चतुर्विधस्याहारस्य । कुर्वे तस्यापि
संवरं ॥ ५६ ॥ इत्यनश्नानं ॥ विना येन सुचारित्रं । दानं शीलं तपस्तथा ॥ अन्यच्छुभं च वि-
फलं । भुञ्जन्नावो जवत्वसौ ॥ ५६ ॥ इति भुञ्जन्नावना ॥

सर्वपापकरो यस्मा-द्यस्मान्मंगलसंचयः ॥ श्रीनमस्कारमंत्रस्य । ध्यानं तस्यास्तु मे-
धुना ॥ ५७ ॥ धर्मध्यानपरश्वैवं । मृत्वा स आयुषः क्रेये ॥ सहस्रारदेवलोके । इन्द्रसामा-
निकोऽज्जवत् ॥ ५८ ॥ आद्यसंस्त्रानसंस्त्राता । पर्याप्तः पटुविग्रहः ॥ वयःस्त्रनरसंकाशः ।
सौतर्मुहूर्त्तस्ततः ॥ ६० ॥ तटग्राह्यदनमुत्सार्या-विरज्जूर्निन्नृणः ॥ सुगंधश्वाससहितः ।
सप्तधातुनिराकृतः ॥ ६१ ॥ युग्मं ॥ वदन् जयजयारावं । देवदेवीगणस्तदा ॥ मुदा संयोज्य
स्वे पाणी । वाणीमेवंविधां जगौ ॥ ६२ ॥ स्वामिन् केनेह पुण्येन । पुण्येन पूर्वजन्मनः ॥
यूयं स्वर्गे समुत्पन्नाः । प्रज्ञाविज्ञातवारजराः ॥ ६३ ॥ विज्ञायावधिनो सर्वे । कथयामास त-
त्पुरः ॥ पुराकृतं स्वं सुकृतं । चारित्र्येण समर्जितं ॥ ६४ ॥ तत ज्ञाया पट्यंका-देवदेवीस-
मन्वितः ॥ गीतं नृत्यं विनोदेन । क्रीडावार्पा ययौ सरः ॥ ६५ ॥ तत्र स्नानं तत्रै-

त्वा स्वस्नानमर्चयत् ॥ नित्यार्हतस्ततः शस्त-पुस्तकान् विधिसंयुतान् ॥ ६६ ॥ वाच्य-
मास विबुधो । मनश्चित्तसिद्धिक् ॥ सिंहासनमश्रुह्य । नाटकादि व्योक्तयत् ॥ ६७ ॥ यु-
रम् ॥ कदाचिज्जिनयात्रायां । कदाचिन्नंदने वने ॥ कदाचिदभ्यवापीषु । स जगामामरीयुतः ॥
॥ ६८ ॥ एवं ज्ञजन् नवनवं । देवलोकज्ञवं सुखं ॥ कावं निर्गमयामास । वासवोपम एष-
कः ॥ ६९ ॥ देवाः कुर्वन्ति यत्कार्यं । गमनागमनादिकं ॥ उर्ध्वामुत्तरवैक्रिय-रूपेणैव तदादि-
ज्ञत् ॥ ७० ॥ केशादिकरणं तत्र । कदाचित्संज्ञवेत्तिक्रिय ॥ स्वात्नाविकं तु केशादिभ्य-प्रमुखं
नैव जायते ॥ ७० ॥ यः पूर्वं ज्ञवमाप्यनाप्यज्ञजनादेखाधिकोऽज्ञज्ञवा-दंगे चारुजिनागमे
च लिङ्गो जज्ञे लसन्नावनः ॥ रूपाद्यैर्विहितप्रज्ञावन इनैः प्राप्तौ गुणानां भुक्ता । नाशः श्री-
विमलो जिहालकमलो देयात्स वो मंगलं ॥ ७१ ॥

॥ इति श्रीतपोगणनायकरत्नसिंहसूरिशिष्यज्ञद्वारकश्रीज्ञानसागरसूरिविरचिते-

श्रीविमलनाथचरित्रे महाकाव्ये विमलनाथपूर्वज्ञववर्णनो नाम तु-

तीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥ अं० (१२७२)

॥ अथ चतुर्थः सर्गः प्रारभ्यते ॥

सुवर्णगोत्रशोभाढ्यो । मन्दलश्रीसमन्वितः ॥ राजेव गायार्संयुक्तो । जंबूद्वीपो विराज-
ते ॥ १ ॥ यत्षड्वर्षधरांश्चित्र-मत्र प्रौढकमाधरान् ॥ जगुः सिद्धांतकुशला । बाहुद्वयायुषि
शाश्वतान् ॥ २ ॥ लघीयानपि योजन-लक्षमानविज्ञप्तिः ॥ सततं वृत्तयोगेन । मुख्यत्वं स्वे-
षु लब्धवान् ॥ ३ ॥ तत्रास्ति जारतं क्षेत्रं । नेत्रं सन्मार्गयायिनां ॥ यत्र मध्यमखंडं तु । ता-
रतारासमं त्वदः ॥ ४ ॥ विनिपत्य चांतरादे । यकं वैताढ्यनून्ता ॥ दिखंरितमखंडश्री-मं-
दितं पंक्तिं धिया ॥ ५ ॥ हिमवत्सुवाहिनीभ्यां । प्रत्येकं तद्विखंरितं ॥ गंगायमुनासंज्ञाभ्यां
। धन्याभ्यां वारिसंप्रद्वैः ॥ ६ ॥ तथा गंगामला यत्र । पद्महृदजवा नवा ॥ पद्मिनीव महेश-
स्यो-त्तमांगं या व्यभूषयत् ॥ ७ ॥

शृणुतास्याः प्रज्ञावं ज्ञो । गांभेयं यन्नपुंसकं ॥ चित्तं हरति सर्वेषां । तदेतत्पुत्रकारणं ॥
॥ ८ ॥ कृष्णवर्णं तु यमुना । शिवमाधववर्जिता ॥ ततो नीचकुसंगेन । मलिना सागरं
गता ॥ ९ ॥ वैरिवर्गः कृतादंभे । मध्यखंडे गुणादरं ॥ कांपिद्यप्युरमत्रास्ति । सङ्गुपास्तिज-

नारुपदं ॥ १० ॥ सशूरं सत्कलावंतं । वंगमं नलमं प्रति ॥ बुधाश्रितं सुरार्चयै—कविधामवि-
ज्जुपितं ॥ ११ ॥ शनैश्चरर्षितयुक्तं । सर्वङ्घ्यसमन्वितं ॥ अनंतं यत्पुरं ज्ञाति । परं शून्यं क-
दापि न ॥ १२ ॥ यत्नागाराणि ताराणि । ससाराणि विदोक्थ किं ॥ गुप्ताकारा दिवा तारा
। राक्षौ शून्यादराश्वराः ॥ १३ ॥

वंशवृद्धिः सुमनसां । नानावर्णमयं चयं ॥ वहिश्चांतस्तथा यत्र । चारुपद्माकरा धरा
॥ १४ ॥ कृतवर्मा गुरुशर्मा । शुभ्रकर्म नृपोऽजनि ॥ तत्र वैरिज्ञातमर्मा । जिनधर्मोदरः
सुधीः ॥ १५ ॥ सपदान् मार्गणान् वैरि-पुरे धर्मधुगञ्चुतान् ॥ अप्रेषयद्यः समिति-प्रधा-
नोऽप्यदयः सदा ॥ १६ ॥ संसक्तस्ते स्वहृदये । धारयंति हुतं च तान् ॥ तथापि न गुणं ते-
षां । ते गृह्णाति कदाचन ॥ १७ ॥ अस्यैव दोर्वलं किंतु । वर्णयंति रणांगणे ॥ सोऽयं श्री-
कृतवर्मा राट् । धृतवर्मा धरातले ॥ १८ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ इने तस्मिन् सप्रतापे । राज्यं
कुर्वति जूतले ॥ यद्वाया सर्वलोकानां । प्रवन्तूव तद्भुतं ॥ १९ ॥ सुतारा वरनक्षत्र-माला-
मंडितविग्रहा ॥ अरय राक्षोऽनवत्पत्नी । द्रयामा कामादरस्पृशः ॥ २० ॥ ब्राह्मीव ब्रह्मसंयु-

क्ता । तद्धमीरिव जिनप्रिया ॥ रामाग्निरामा सीतैव । शिवेव शिवमार्गणा ॥ २१ ॥ सधर्म-
पुत्रा कुंतीव । रोहिणीव विधौ रता ॥ दमयंतीव दौःस्थ्येऽपि । प्रियं यानलसंगता ॥ २२ ॥
अथ पद्मसेनराज्ञो । जीवः पीवरजीवितं ॥ सहस्रारं सौख्यसरि । देवलोके विभुज्य च
॥ २३ ॥ वैशाखशुद्धदश्यां । तिथौ मान्यातिथौ पृथौ ॥ उत्तरज्येष्ठासु । वर्त्तमाने विधा-
बुद्धौ ॥ २४ ॥ ततश्च्युत्वावधेर्मत्वा । ज्यवनं जवनं श्रियः ॥ मत्पादिज्ञानलययुक् । द्र्या-
माकुक्षाववातरत् ॥ २५ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ सुगंधद्व्यसदाते । तद्वासां नृपप्रिया ॥ प्रसु-
प्ता सुखवाय्यायां । सज्जायां तूत्तिकादिभिः ॥ २६ ॥

द्र्यामादेवी गजादीन सा । शुभस्वप्नांश्वतुर्दशा ॥ आधिव्याधिपरिभ्यक्ता । ददर्श कृष्णादा-
क्षणे ॥ २७ ॥ मुक्ततंडास्तदा चैवा-स्तवागत्य चलासनाः ॥ गर्जरिपतं जिनं नत्वा । वक्तु-
मेवं दुर्दौकिरे ॥ २८ ॥ अन्ये देवाः किलान्येषां । कुलचित्स्युर्महीतले ॥ परं देवाधिदेवत्वा-स्तव-
मेवास्माकमर्हसि ॥ २९ ॥ जीमूतपटलांतःस्थो । हंसो हंति यथा तमः ॥ तथा त्वं गर्ज-
तंस्थोऽपि । त्रिजगद्द्वयापि तत्किल ॥ ३० ॥ वसुधागतं निधानं । यथा वसुसमृद्धिदं ॥ गर्जो-

तरितोऽपि तथा । त्वं तद्विद्विक्ते मतः ॥ ३१ ॥ स्वामिन् दिवैकसामिका । रीतिरत्र प्रवर्त्तते

॥ देवलोकाद्यदेहेते । समायाति समाधिना ॥ ३२ ॥

तदा ज्ञानत्रयं तत्र । सुक्त्वा चायाति नूतने ॥ त्वया पुनस्तदानीतं । स्फीतं प्रवत्तशा-
 क्षिना ॥ ३३ ॥ तथाप्यस्मान्निरीर्या नो । विहिता चिंतितं हृदि ॥ प्रन्नवो यच्च कुर्वति । तत्स-
 र्वं ज्ञाप्यमेव वै ॥ ३४ ॥ एतावता सृतं नो य-दासनान्यधुना त्वया ॥ चालितानि कथंकारं
 । सारं ते चेद्वचोऽतिगं ॥ ३५ ॥ तथापि पुरुरो नूत्वा । वह्निर्निस्सर सुस्वर ॥ सम्यगट्टिब-
 लेन त्व-मस्मान्निरुज्जहितः ॥ ३६ ॥ वयं पृष्टं न मोक्ष्याम-स्तावत्तव शिवप्रद ॥ यावत्वं
 केवलज्ञान-मस्माकं न प्रयज्जसि ॥ ३७ ॥ प्रन्नोस्ते तेवकप्राया । न्यायान्यायप्रवर्त्तिनः ॥ अ-
 तस्तेषां नचोवृत्ति-रेवं नयति नूतने ॥ ३८ ॥ जगत्प्रभुं गतारंभं । विद्वद्येति विडौजसः ॥
 द्यामादेर्दो प्रणभ्योच्चै-र्दितिस्म विशारदाः ॥ ३९ ॥ गर्भरत्नधरे देवि । नमस्तुभ्यं शुभ्रं व-
 द ॥ रोदहाङ्गी रत्नगर्भो । यथा मान्यो महीभुजां ॥ ४० ॥ सूरप्रसूर्यथा पूर्वा । दिक् लोके
 पृथ्वतां गता ॥ कटपटुमाऽग्नमा नूमि-र्यथा सेव्या सुपर्वन्निः ॥ ४१ ॥ मुक्तागर्भा यथा शुक्ती ।

रुह्यते यत्नतो जनैः ॥ गन्तुं न जावतो विश्वे । तथा त्वं सर्वसत्तम ॥ ४७ ॥ गजदर्शनतो द्वे वि-
 राजमान्यः सद्योत्तमः ॥ नृज्जातिर्दानकर-स्तव पुत्रो ज्ञविष्यति ॥ ४३ ॥ मार्गयायी क-
 मान्तारो-द्वारोऽतुल्यबलोज्ज्वलः ॥ शुन्नदर्शनः सुतस्ते । ज्ञावी वृषविद्योक्तनात् ॥ ४४ ॥ अ-
 नेकपराजिजेता । वनन्ताक् साहसप्रणीः ॥ असह्यकार्यकारी । सुतस्ते सिंहदर्शनात् ॥
 ॥ ४५ ॥ लङ्कमीर्वा सर्वसन्मान्यो-ऽवदान्यो वसुधातले ॥ सन्नन्दनो नन्दनस्ते । श्रियोऽन्निषे-
 कदर्शनात् ॥ ४६ ॥ गुणसंसर्गबद्धात्मा । गंधवंधुरबंधकः ॥ स्ववासवासितावासो । दामात्यो-
 क्तवांगजः ॥ ४७ ॥ गोज्ञरैर्विश्वसंताप-हरः संयोगिसौख्यदः ॥ कदाकदापयुक्पुत्रो । ज्ञा-
 वी ते चंद्रदर्शनात् ॥ ४८ ॥ पंकहर्ता मार्गदर्शी । सन्यग्दृष्टिरुचिप्रदः ॥ दुर्निरीक्ष्योऽन्यत्तो-
 कानां । त्वत्सुतः सूर्यदर्शनात् ॥ ४९ ॥ प्रासादस्थो ध्वज इव । वंशस्याग्रे चटिष्यति ॥ र-
 त्तकोटीभाषाम्मश्व । त्वत्सूनुस्तन्निरिक्तात् ॥ ५० ॥

सुवृत्तशाली सुमनः-श्रेणीशो जितविग्रहः ॥ अमृतप्रीणितान्यस्त्व-दात्मजः कुंजदर्शना-
 त् ॥ ५१ ॥ तोषितानेकसुवयाः । कमलावल्लिमाजितः ॥ पद्ममरोदर्शनात्ते । द्वारकस्तापहा-

रकः ॥ ५२ ॥ धीवरैः सततं सेव्यो । रत्नस्थानममानवान् ॥ सदा विधौ धृतप्रीति-त्वत्सुः
 सागरदर्शनात् ॥ ५३ ॥ देवगीतनृत्ययुक्तो । वासवाधिष्ठितांतिकः ॥ विमानदर्शनोदेवि । न-
 विष्यति त्वदुद्वहः ॥ ५४ ॥ अनेकवर्णरत्नाढ्य-श्रितितार्थप्रदायकः ॥ नायकस्त्वत्सुतो ज्ञावी ।
 रत्नराशिनिरीकृणात् ॥ ५५ ॥

प्रतापाक्रांतदिक्रवक्रो । देवताप्रमुखः शुचिः ॥ जाड्यहर्त्ता शुद्धिकर्त्ता । त्वपुत्रो बलिदर्श-
 नात् ॥ ५६ ॥ इत्युदित्वा जिनं नत्वा । गत्वा नंदीश्वरं च ते ॥ अष्टाहिकामहं तव । कृत्वा
 स्वस्थानमन्यगुः ॥ ५७ ॥ पत्युः पार्श्वे ततो देवी । गत्वा स्वप्नान्त्यवेदयत् ॥ तन्निशम्य नृ-
 पो हर्ष-न्नरात्प्राह प्रियांप्रति ॥ ५८ ॥ भुजाः स्वप्ना इमे देवि । ये त्वया वीक्षिताः खलु ॥
 वरपुत्रप्रदाः पूर्वं । मया चैते श्रुताः श्रुतात् ॥ ५९ ॥ आवयोः सर्वसंपत्ति-र्विपत्तिर्नैव क-
 र्यचिन्त ॥ पुत्रोत्पत्तिर्गुरोर्नामिकः । पत्तिः सर्वजनस्तथा ॥ ६० ॥ राज्यवृद्धिः परा बुद्धिः । का-
 र्यसिद्धिर्न विष्यति ॥ प्रसिद्धिः सर्वलोकेषु । समृद्धिर्वरवस्तुनः ॥ ६१ ॥ युगमं ॥ अग्रेऽपि बलि-
 वन्ननाम् । ज्ञाताभ्यां राजपत्न्यसौ ॥ पत्युर्वचसा तेनाथ । दिगुणं हर्षमादधौ ॥ ६२ ॥ सुप्र-

। जातै ततो जातै । कृत्यजातै तथा कृतै ॥ जनैराकारयामास । स्वप्नवक्षणपालकान् ॥ ६३ ॥
 राज्ञीं यवनिकांतः स्वां । स्थापयित्वांतिके स्वके ॥ पूर्वन्यस्तेष्वासनेषु । विनिवेश्य क्र-
 मेण तान् ॥ ६४ । फलपुष्पायप्रमुख-मग्रे सुत्तवा नृपोऽब्रवीत् ॥ दृष्टा गजादयः स्पष्टा । दे-
 व्या स्वप्नाश्चतुर्दश ॥ ६५ ॥ तेषां फलं कलं किं मे । त्रविष्यति निवेद्यातां ॥ तदा विचारं ते
 चक्रु-रन्योऽन्यं शास्त्रकोविदाः ॥ ६६ ॥ प्रदीतार्थेषु सर्वेषु । मुख्यो दक्षो जगौ नृपं ॥ स्पष्टै-
 रेत्तिर्यतो दृष्टै-र्नैवेत्तीर्धकरः सुतः ॥ ६७ ॥ अस्पष्टैश्च पुनश्चक्री । वासुदेवस्तु सप्तभिः ॥ सी-
 री चतुर्भिर्विज्ञेय । एकेन नृपतिः पुनः ॥ ६८ ॥

तत् श्रुत्वा नृपतिस्तुष्टः । परिवारपरिवृतः ॥ रोमांचकवचं विभ्रद् । हर्षाश्रुजराजासुरः
 ॥ ६९ ॥ संतोष्य वसनाद्यैस्तान् । प्रेषयामासिवात् गृहे ॥ राट्पै न्यवेदयत्सर्वं । ततः सा
 निश्चयं ददौ ॥ ७० ॥ युगमं ॥ संयोज्य स्वकरौ नृपं । सा जगौ मोदमेष्टरा ॥ एवमेव मम
 स्वाभिन् । जवताहिवतातिकृत् ॥ ७१ ॥ संतानवाक्यसंतत्या । तयोः सुखनिमग्नयोः ॥ दिव-
 सा रजसा जग्मु-रधिकाधिकसन्मुदः ॥ ७२ ॥ गर्जप्रजावतो राज्ञः । पुरे चांतःपुरे पुरे ॥

स्वदेशे परदेशे नो । आधिव्याधिव्यथाकथा ॥ ७३ ॥ द्यामासौघाजिरं वायु-कुमाराश्वार्यको-
 र्यगाः ॥ मार्जयांचक्रिरे शक्रा-द्विष्टाः शिष्टास्तदा मुदा ॥ ७४ ॥ गंधोदकैरन्यर्षिंचन । कुमा-
 र्यो मेघगा द्वि तत् ॥ क्रतुदेव्योऽकिरन् पुष्प-प्रकरान् सुकरानिह ॥ ७५ ॥ विदधुर्दहशुश्रूषां
 । तस्या व्यंतरदेवताः ॥ ज्योतिष्कप्रमदा रत्ना-दर्शो पुनरदर्शयन् ॥ ७६ ॥ द्यामाकुक्षौ जिन-
 राजे-ऽवतीर्णो राजताजनि ॥ सर्वेषां तद्वसंतोऽपि । क्रतुराजस्तदाज्जवत् ॥ ७७ ॥ प्रज्ञौ नू-
 मो समायाते । नूरुहा नूरुपुशां तदा ॥ प्रसूनफलपत्राणि । दडुरौचित्यशालिनः ॥ ७८ ॥
 तपत्तर्वागते वेलां । समुद्घोऽपि सुमोच ह्री ॥ राजप्रसादमासाद्य । जिनसामीप्यज्जाज्यपि ॥ ७९ ॥
 न जहौ द्यामा वामापि । तां तदा धर्मकर्मणि ॥ यतः श्रद्धाज्जवत्तस्मिन् । जिनयोरंतरं
 महत् ॥ ८० ॥ आपादोर्द्ध गते मासे । तृतीये चारुदोहदः ॥ यत्तस्याः सुकृतस्याहो । अज-
 वहुजनार्चितः ॥ ८१ ॥ तेनाद्याप्यत्र नारीणां । धर्मश्रद्धा धना ज्ञेवेत् ॥ महाजनो येन गतः
 । स पंथा किल कीर्त्यते ॥ ८२ ॥

प्रावृट्काले मेघवृष्टया । तापव्यापः क्षमं ययौ ॥ सुश्राक्षानां जिनदृष्टया । वांतर्दृष्टया

यथा सतां ॥ ८३ ॥ धनं धनरशोपैतं । तर्पयंतं धनं जनं ॥ वीचिप्रादी तदा दृष्ट्वा । शान्तो-
 ऽनुदानवर्जितः ॥ ८४ ॥ अस्ताधं स जिनं दृष्ट्वा । स्वं चागस्तिचुतूकितं ॥ सुभोचोद्योयतां
 स्वीयां । जलगर्वसमुद्भवां ॥ ८५ ॥ सहसका शरबीधं । श्यामासीमंतकर्मणि ॥ मुदाऽाययौ
 कीरपंक्ति-पटुवंदनमालिका ॥ ८६ ॥ जिनांवाञ्जव्यसीमंतो-त्सवे जाते तदा नवे ॥ धूमयो-
 निरपि स्वीयं । कृष्णत्वं प्रजहौ मुदा ॥ ८७ ॥ जगत्यां पंकनाशोऽनु-हुर्दिनं प्रलयं गतं ॥ ज-
 ह्रे हंसविचारोऽपि । सर्वह्रे गर्भगे तदा ॥ ८८ ॥ जर्वा तदोर्वरा सर्वा । बन्नुवर्णिगणोदयः ॥
 शस्यं सहस्रगणितं । जातं सार्वप्रसादतः ॥ ८९ ॥ हेमंतेऽप्यनगाराणां । विहारो यदि जा-
 यते ॥ गर्भगेहगते देहे । तन्निष्पत्तिस्तदा न किं ॥ ९० ॥

पर्वण्यपि तमोप्रसृतं । स्वं निरीक्ष्य तथा जिनं ॥ सदा तमोहं सूर्योऽपि । मंदतेजास्त-
 द्वाञ्जवत् ॥ ९१ ॥ अनेकान्यत्र क्रेत्राणि । कष्टिपुष्टिकराण्यतं ॥ तर्हि सार्वजनेष्वेवेषु । तत्पौ-
 षस्तु किमुच्यते ॥ ९२ ॥ गर्भधानं किलास्मासु । जन्मस्नात्रमहोऽपि च ॥ श्यामापि ज-
 ननी नाज्ञा-ऽस्माकं सद्धर्मचारिणी ॥ ९३ ॥ श्यामान्तरेवं शिशोर । विमृश्य प्रौढिराश्रिता

॥ प्रमदानां वृद्धिरहो । सुखे स्तोकेऽपि संनवेत् ॥ ए४ ॥ युगं ॥ नीचैर्मार्गमहो मुत्तवा ।
 तदा जडाशया अपि ॥ स्थिरायां स्थिरतां नेत्रु-र्हिमीनूताः प्रज्ञोर्वशात् ॥ ए५ ॥ जाड्ये स-
 त्वपि जीवानां । स्यादुचिः शुचिरत्र यत् ॥ तन्मन्ये जिनजन्मैव । कारणं नवतारणं ॥ ए६ ॥
 सर्वत्रुषु द्विताद्वार-ज्जादनासनमंचकैः ॥ तस्या गर्भस्य यत्पण्यं । तच्चक्रुर्बुद्धयोपितः ॥ ए७ ॥
 व्यतीतेष्वष्टमार्गेण-कविंशतिदिनेषु च ॥ माघशुक्लतृतीयाया । विज्ञावर्यां शुभे कृषे-
 ॥ ए८ ॥ उत्तरज्येष्ठपदास्थे । चंद्रे स्वोच्चप्रहेषु च ॥ तिष्ठस्वन्त्येषु शूकर-वद्दमालं कनकप्र-
 न्नं ॥ ए९ ॥ ज्ञानत्रयधरं धीरं । गंजीरं सागरादपि ॥ तनयं सुषुप्ते द्रयामा । तेजःपुंजविरा-
 जितं ॥ १०० ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ वन्नूराशाः सप्रकाशाः । साकाशाः काशपांडुराः ॥ नार-
 काणामपि तदा । कृषं सुखमजायत ॥ १ ॥ सोऽव्वासा पृथिवी जज्ञे । तथा च निर्मलं प-
 यः ॥ दक्षिणाचिरन्नूद्वह्निः । सुरज्जिर्मरुतो ववौ ॥ २ ॥ पुण्याढ्यास्तरवो जाता । जाते ख्या-
 ते जगत्प्रज्ञौ ॥ जिनस्याचित्यमाहात्म्यं । सर्वदा नवति हितौ ॥ ३ ॥ घनाश्रये दुंडुजयो ।
 नेत्रुर्गंजीरनिःस्वनाः ॥ सुगंधोदकवृष्टिश्च । पुष्पवृष्टिस्तथाप्यनूत् ॥ ४ ॥ अप्रासनप्रकंपेन ।

प्रयुक्तावधयो हुतं ॥ स्वस्वस्थानाद्विक्रुमार्य-स्तत्राजगमुः शुभ्राशयाः ॥ ५ ॥

जोगंकरा जोगवती । सुजोगा जोगमालिनी ॥ सुवत्सा वत्समित्रा च । पुष्पमाला त्व-
निदिता ॥ ६ ॥ एता अष्टावधोलोक-वासिन्यो द्विक्रुमारिकाः ॥ आगत्य सूतिसदनं । जि-
नं नत्वा च तत्प्रसू ॥ ७ ॥ न जेतव्यं जगन्मात-र्जिनजनमोत्सवं वयं ॥ कर्तुं समागताः स्मोऽद्य
। प्रोच्यैवं सूतिकागृहं ॥ ८ ॥ परितो योजनन्ममि-शुद्धिं कृत्वा सुवायुना ॥ जिनगीतपरास्त-
स्थु-स्तदासन्नकृतासनाः ॥ ९ ॥ अथोऽर्धवलोकसंस्थानाः । प्रस्थानादरसुंदराः ॥ आगता भु-
वनेशस्य । जवनेऽष्टाविमास्तदा ॥ १० ॥

मेघंकरा मेघवती । सुमेधा मेघमालिनी ॥ तोयधारा विचित्रा च । वारिषेणा बलाहि-
का ॥ ११ ॥ इमा जिनं जिनांवां च । प्रणम्य योजनोन्मितां ॥ गंधोदकैर्भुवं सिन्धवा । पुष्प-
वृष्टिं व्यधुस्तरां ॥ १२ ॥ सर्वज्ञस्य तदंबाया । नतिः कार्यप्रकाशनं ॥ गीतगानं स्वद्विक्रस्था-
नं । द्विक्रन्यानां विधिस्त्वयं ॥ १३ ॥ ततोऽष्टौ पूर्वरुचका-चलस्थानात्सदर्पणाः ॥ तत्रागत्य
कृताचारा-स्तस्थुः स्वदिशि सुंदराः ॥ १४ ॥ ताश्च नंदोत्तरानंदे । आनंदानंदिवर्द्धने ॥ विजि-

या वैजयंती च । जयंती चापरजिता ॥ १५ ॥ अष्टौ दिक्किणरुचकात् । कन्या नृंगारपाणयः
॥ समायाताः परिहृता-विधयोऽविधिसंयुताः ॥ १६ ॥ सुमहारा सुप्रदत्ता । सप्रबुद्धा यशोध-

रा ॥ लक्ष्मीवती शेषवती । चित्रगुप्ता वसुंधरा ॥ १७ ॥

प्रतीचीनरुचकत-स्तालवृंतकराः पराः ॥ एता अष्टौ दिक्कुमार्यो । मार्याविध्याधिरक्-
काः ॥ १८ ॥ इलादेवी सुरादेवी । पृथ्वी पद्मवत्यपि ॥ एकनासा नवमिका । सीता नैवेति
नामतः ॥ १९ ॥ एत्योत्तररुचकतो । विहितोत्तरवैक्रियाः ॥ सचामरा जिनं नत्वा । प्रसू च-
र्यदिशि स्प्रताः ॥ २० ॥ अलंबुसा मिश्रकेशी । पुंडरीका च वारुणी ॥ दासा सर्वप्रज्ञा चै-
व । श्रीहिरित्यग्निधानतः ॥ २१ ॥ युग्मं ॥ विदिगुरुचकतोऽन्येयु-श्वतस्रो दीपपाणयः ॥ चि-
त्रकनका सुतेरा । चित्रा सौत्रामणी पुनः ॥ २२ ॥ आगहनमध्यरुचका-ञ्चतस्रो दिक्कुमारिकाः
॥ रूपासिका सुरुपा च । रूपा च रूपकावती ॥ २३ ॥ नान्निनालं जिनेशस्य । चतुरंगुलवर्जि-
तं ॥ तद्विष्टत्वा विवरं नूमौ । कृत्वा तच्च निचिक्रिपुः ॥ २४ ॥ रत्नैः प्रपूर्य वर्षे त-द्विवरं वर-
देवजैः ॥ कृत्वा च पीठिकाबंधं । दूर्वा तत्राध्यरोपयत् ॥ २५ ॥

प्रयुक्तावधयो हुतं ॥ स्वस्वस्थानाद्विक्रुमार्य—स्तत्राजगमुः शुभाशयाः ॥ ५ ॥

जोगंकरा जोगवती । सुजोगा जोगमालिनी ॥ सुवत्सा वत्समित्रा च । पुष्पमाला त्व-
निदिता ॥ ६ ॥ एता अष्टावधोलोक—वासिन्यो द्विक्रुमारिकाः ॥ आगत्य सूतिसदनं । जि-
नं नत्वा च तत्प्रसू ॥ ७ ॥ न जेतव्यं जगन्मात—र्जिनजन्मोत्सवं वयं ॥ कर्तुं समागताः रमोऽद्य
। प्रोच्यैवं सूतिकागृहं ॥ ८ ॥ परितो योजनन्ममि—शुद्धिं कृत्वा सुवायुना ॥ जिनगीतपरास्त-
स्थु—स्तदासन्नकृतासनाः ॥ ९ ॥ अथोऽध्वर्वा लोकसंस्थानाः । प्रस्थानादरसुंदराः ॥ आगता भु-
वनेशस्य । जवनेऽष्टाविमास्तदा ॥ १० ॥

मेधंकरा मेधवती । सुमेधा मेधमालिनी ॥ तोयधारा विचित्रा च । वारिषेणा बलाहि-
का ॥ ११ ॥ इमा जिनं जिनांवां च । प्रणम्य योजनोन्मितां ॥ गंधोदकैर्भुवं स्तित्वा । पुष्प-
वृष्टिं व्यधुस्तरां ॥ १२ ॥ सर्वज्ञस्य तदंबाया । नतिः कार्यप्रकाशनं ॥ गीतगानं स्वद्विक्रस्था-
नं । द्विक्रन्थानां विधिस्त्वयं ॥ १३ ॥ ततोऽष्टौ पूर्वरुचका—चलस्थानात्सदृषाः ॥ तत्रागत्य
कुलाचारा—स्तस्थुः स्वदिशि सुंदराः ॥ १४ ॥ ताश्च नंदोत्तरानंदे । आनंदानंदिवर्द्धने ॥ विज-

सनानि प्रपेदिरे ॥ ३६ ॥ युग्मं ॥ सौधमैडस्ततस्तेषु । सेनानी नैगमेषिणं ॥ आहूय कंथया-
मास—सुरानाकारयेति ज्ञोः ॥ ३५ ॥ घंटं योजनमानां तां । सुयोषां नामतोऽर्धतः ॥ अवा-
दयत्ततः वीथं । वारांस्त्रीन् हरिशासनात् ॥ ३८ ॥ समकालं तदैकोन—द्वानिंशद्वयसंख्यया
॥ विमानेषु प्रतिज्ञाब्दा । घंटानां घटनामयुः ॥ ३९ ॥

तन्निशम्य सुराः सर्वे । सावधानास्तदाऽज्जवन् ॥ घंटानिनादे विश्रांति । सेनानीः प्रो-
चिवानिदं ॥ ४० ॥ सुपर्वाणः सुपर्वाय । जिनजन्म यतोऽजनि ॥ अतो हरिस्तत्र गता । यु-
यमप्येत सत्वरं ॥ ४१ ॥ सम्यक्तवधारिणो देवा—स्तदाकर्ण्य वचो रुचिं ॥ इवानाः सावधा-
नाः स्नाक् । गमनाय मुदान्नवन् ॥ ४२ ॥ इंद्रदेशवलात्केचि—त्केचित्तत्र वचोवलात् ॥ म-
होत्सवादिदृक्कार्यै । केचिन्निजवशावशात् ॥ ४३ ॥ सर्वे सर्वात्मना तत्र । विविधैर्वाह्नैर्युताः ॥
गमनायोत्सुका जाताः । पातापातपराः सुराः ॥ ४४ ॥ पंचशतयोजनोच्चं । दक्षयोजनविस्तृ-
तं ॥ पालको वासवादेशा—दिमानं पालकान्निधं ॥ ४५ ॥ अदंजस्तंजसंयुक्तं । कवणत्तिकि-
लिशोन्निधं ॥ तोरणालिराजमानं । प्रधानं कुतवांस्तदा ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥

सूतिसौधाञ्च त्रीन् पूर्व-दक्षिणौचरदिक्षु ताः ॥ रंजागृहांश्चतुःशाल-स्थितासिंहासना-
 न् व्यधुः ॥ २६ ॥ दक्षिणौकसि तानीत्वा । जिनं च जिनमातरं ॥ सिंहासने चतुःशाल-स्थि-
 ते रत्नमये न्यधुः ॥ २७ ॥ कृत्वाऽन्यंगं दिव्यतैर्दे-स्तथोद्वर्त्तनकैस्तयोः ॥ उद्वर्त्तनं विधायान्धु
 । पूर्वरंजागृहेऽथ ताः ॥ २८ ॥ सिंहासने पादपीठ-युते न्नद्ये निवेदय ताः ॥ उन्नौ सन्नूष-
 णौ चक्रुः । स्तपयित्वामदैर्जदैः ॥ २९ ॥ नीत्वौचरचतुःशाल-पीठे तौ दिव्यरत्नके ॥ गोशी-
 र्वचंदनं कुड-हिमाद्रेश्नियोगिकैः ॥ ३० ॥ आनाय्य मधितारणि-काष्टजेनाग्निना पुनः ॥
 दग्ध्वा रक्षापोद्गतिकां । कृत्वा च तत्करे न्यधुः ॥ ३१ ॥ युग्मं ॥ पर्वतायुर्नैवार्थं त्व-मित्यु-
 त्वा श्रवणांतिके ॥ एता आस्फादयामासु-रन्योऽन्यं प्रावगोत्तकौ ॥ ३२ ॥

जिनं जिनप्रसूं चापि । सूतिकावसथेऽथ ताः ॥ संस्थाप्य परितस्तस्थु-र्गायंत्योऽर्हं कुणा-
 न् बहून् ॥ ३३ ॥ अथासनानि सर्वेषां । समकावं विभौजसां ॥ अचलन्निश्चलान्युच्चै-रचलान्नाजि-
 नि प्रजौ ॥ ३४ ॥ विज्ञायावधिना सद्यो । जिनजन्म पुरंदराः ॥ सुंदरादरतः सर्वे । प्रचुरानंदमे-
 डुराः ॥ ३५ ॥ गत्वा पदानि सप्ताष्टौ । जिनजन्मदिशंप्रति ॥ नत्वा स्तुत्वा च सर्वार्ङ्गं । स्वा-

॥ कुलिशं चैकपा मूर्त्या । दधौ ह्यष्टनिवारकं ॥ ५७ ॥ अन्यैर्देवगुणैर्युक्तो । तत्कोऽसौ जिन-
 शासने ॥ मेरुशैले जगन्नाथं । निनाय विधिपूर्वकं ॥ ५८ ॥ चूलिकादक्षिणेनायं । वने पांडु-
 कसंज्ञके ॥ अतिपांडुकवलायां । शिलायां धवलद्युनौ ॥ ५९ ॥ सिंहासने स्नात्रयोग्ये । क्रो-
 नस्यापितबोधिदः ॥ पूर्वाभान्निमुखः पूर्व-दिकपतिः स्नाक् न्यषीदत ॥ ६० ॥ युग्मं ॥ ईशा-
 ननायकः भूज-पाणिर्वृषन्नवाहनः ॥ पुष्पकाख्यप्रौढमान-विमानस्थितविग्रहः ॥ ६० ॥
 लक्षैस्ततोऽष्टाविंशत्या । विमानानां सुरैः परैः ॥ उत्तीर्य द्वितीयात्कलपात् । स तिर्यक्कृदकि-
 लाध्वना ॥ ६१ ॥ नंदीश्वरं समागत्य । यानं संक्षिप्य तद्गिरौ ॥ सुरशैले समागह-दनुजप-
 रिवारयुक् ॥ ६२ ॥ त्विन्निर्विशेषकं ॥

ठादशालक्षप्रमितै-वृत्तो वरतरैः सुरैः ॥ आगात्सन्तकुमारेडः । सुमनःसुविमानगः । ६३ ।
 अष्टलक्षविमानैश्चै-वृत्तो मर्द्धेडनायकः ॥ श्रीवत्सह्यविमानेन । प्रजोः सामीप्यमाणमत ॥
 ६४ ॥ चतुर्लक्षसुरैर्ब्रह्म-पतिवैमानिकैर्युतः ॥ अत्र्याययौ नद्यावर्त्त-विमानेन जिनांतिके ॥
 ६५ ॥ पंचाशतासहस्रैश्च । विमानैः समन्वितः ॥ कामगवविमानरुणो । लांतकैडः स-

तत्र सिंहासनं रम्यं । सौधमैडस्य निर्मितं ॥ सपादपीठं सोह्योच-रत्नपीठिकयान्वितं
॥ ४९ ॥ सुत्रामतुल्यदेवानां । देवीनां च सत्तासदां ॥ तत्रांगरक्ताकाणां च । पीठानि त्रूरि-
होऽनवत् ॥ ४८ ॥ सौधमैडः परीवार-सहितः स्वहितश्रितः ॥ जपाविशद्यध्यास्थानं । गानं
देवास्ततो व्यधुः ॥ ४९ ॥ तिर्यग् ब्रजन्तुत्तरेण । पश्चा प्रस्थानकोविदः ॥ वृत्तो द्वात्रिंशता त-
क्षै-र्विमानिनां सुरोत्तमैः ॥ ५० ॥ दीपं नंदीश्वरं प्राप्या-संख्यदीपाज्जितं घनात् ॥ चक्रे वि-
मानसंकेपं । वासवो वासनापरः ॥ ५१ ॥

जह्मं ध्याशेषदीपान् । पुरं प्राप्य प्रदक्षिणां ॥ प्रददौ जन्मसौधस्य । सौधमैडस्त्रिरुच्चकैः
॥ ५२ ॥ सुत्तवा विमानमैशान्यां । ययौ सूतिगृहं हरिः ॥ जिनं जिनसवित्रीं च । नत्वा चै-
वं व्यजिज्ञपत् ॥ ५३ ॥ त्रयं मातस्त्वया नैव । कार्यं वार्यममंगलं ॥ जवत्सूनार्जुनममह-म-
हं कर्तुमिहगतः ॥ ५४ ॥ ततोऽवस्वापिनीं दत्त्वा । श्यामाया मूर्तिपंचकं ॥ चकार वासवः
स्वस्य । तत्किमुक्तिविशारदः ॥ ५५ ॥ एकमूर्तिकरदं दे । गोशीर्षद्वचार्चिते ॥ तत्रान्यां प्र-
तिमां सुत्तवा । जग्राह स्वामिनं हरिः ॥ ५६ ॥ एकया विशदं वनं । दान्यां चामरयुग्मकं

॥ कुलिशं चैकपा मूर्त्या । दधौ छटनिवारकं ॥ ५७ ॥ अन्यैर्देवगुणैर्भुक्तो । नक्तोऽसौ जिन-
 शासने ॥ मेरुशैले जगन्नाथं । निनाय विधिपूर्वकं ॥ ५८ ॥ चूलिकादक्षिणेनायं । वने पांडु-
 कसंज्ञके ॥ अतिपांडुकवलायां । शिलायां धवलद्युनौ ॥ ५९ ॥ सिंहासने स्नात्रयोग्ये । क्रो-
 मस्त्रापितबोधिदः ॥ पूर्वाशान्तिमुखः पूर्व-दिक्पतिः स्नाक् न्यषीदत ॥ ६० ॥ युगमं ॥ ईशा-
 ननायकः शूल-पाणिर्धृपन्नवाहनः ॥ पुष्पकारण्यप्रौढमान-विमानस्थितविग्रहः ॥ ६० ॥
 लक्षैस्ततोऽष्टाविंशत्पा । विमानानां सुरैः परैः ॥ उत्तीर्य द्वितीयात्कटपात् । स तिर्यक्क्षु-
 णाध्वना ॥ ६१ ॥ नंदीश्वरं समागत्य । यानं संक्षिप्य तद्गिरौ ॥ सुरशैले समागह-द्वतुहप-
 रिवारयुक् ॥ ६२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

ठादशालक्षप्रमितै-र्दृतो वरतरैः सुरैः ॥ आगात्सन्कुमारेण्डः । सुभनःसुविमानगः ॥ ६३ ॥
 अष्टलकविमानेधौ-र्दृतो महेंद्रनायकः ॥ श्रीवत्साह्वविमानेन । प्रजोः सामीप्यमाणमत ॥
 ॥ ६४ ॥ चतुर्लकसुरैर्ब्रह्म-पतिर्वैमानिकैर्भुतः ॥ अत्र्याययौ नंदावर्त्त-विमानेन जिनांतिके ॥
 ॥ ६५ ॥ पंचाशतासहस्रैश्च । विमानेनैः समन्वितः ॥ कामगवविमानरुप्रो । लांतर्केण्डः स-

माययौ ॥ ६६ ॥ सुदागङ्गातीतिगव-विमानस्थोऽत्र शुक्राट् ॥ चत्वारिंशत्सहस्राद्य-सुरसं-
ततिसंयुतः ॥ ६७ ॥ सहस्रारसुराधीशो । मनोरमविमानगः ॥ षट्सहस्रविमानौघैर्देवैर्यु-
क्तः किलागमत् ॥ ६८ ॥ विमलाख्यविमानस्थ । आनतप्राणताधिपः ॥ चतुःशतैर्विमानाग्र-
-सुरैर्युक्तो मुदान्यगात् ॥ ६९ ॥ आरणाच्युतबिडौजा-स्त्रिशतीवरनिर्जरः ॥ तत्रागात्सर्वतो-
न्नाद-विमानस्थानसंस्थितः ॥ ७० ॥

पृथ्यां रत्नप्रज्ञाख्यायां । बाहुदयाद्वसतां सतां ॥ जवनध्यन्तरेण्डाणा-मासनानि चकं-
पिरे ॥ ७१ ॥ अवधिज्ञानतो ज्ञात्वा । सुरेन्द्रौ चमरो बलिः ॥ धरणेऽन्तानन्दौ । नागानाम-
धिपौ विमौ ॥ ७२ ॥ वेणुदारी वेणुदेवः । सुपर्णानां तु वासवौ ॥ हरिः पुनर्हरिसिंहो । वि-
द्युत्कुमारनायकौ ॥ ७३ ॥ अग्निमाणावाग्निशिखौ । हरी अग्निकुमारगौ ॥ वासवौ पूर्णवज्रि-
ष्टौ । तथा दीपकुमारपौ ॥ ७४ ॥ तथोदधिकुमारेन्द्रौ । जलकांतजलप्रज्ञौ ॥ अधिपौ द्विकु-
मारणा-ममितामितवाहनौ ॥ ७५ ॥ इन्द्रौ वायुकुमाराणां । वेदबोऽथ प्रन्नजनः ॥ महायो-
धः सुयोधश्च । स्तनितानां पुरंदरौ ॥ ७६ ॥ तथा कादमहाकायौ । व्यंतराणां सुराधिपौ ॥

सुरूपः प्रतिलपश्च । नूतानामधिपौ मुदा ॥ ७७ ॥ मण्डितदूर्णनद्वै । यक्षाणां वरवासवौ ॥
 तथा न्रीममहान्रीमौ । राक्षसनां सुरेश्वरौ ॥ ७८ ॥ किन्नराणां किंपुरुषः । किन्नरश्च सुराधि-
 पौ ॥ किंपुरुषेडौ महापु-रुषस्तुत्यरुषान्निधौ ॥ ७९ ॥

अतिकायमहाकायौ । महोरगगणाधिपौ ॥ गीतयशोगीतरती । गंधर्वत्रिदशेश्वरौ ॥ ८० ॥
 अथाप्रहृतिपंचप-ङ्कण्यादीनां तदाययुः ॥ अपराष्टनिकायानां । पोन्श त्रिदशाधिपाः ॥ ८१ ॥
 तेष्वप्रहृतिवेचेंडौ । सन्निहितसमानिकौ ॥ हरिधाता विधाता च । पंचप्रहृतिरहकौ ॥ ८२ ॥
 रुषिवादितिकासत्का-दृषिश्च कृषिपालकः ॥ पुनवादितिकाधीशौ । द्वासो द्वासरतिस्तथा ॥
 सुवरसविशालकाख्यौ । कंदितामांचवासवौ ॥ महाकंदितिकाधीशौ । द्वासो द्वासरतिस्तथा ॥
 ॥ ८४ ॥ नासा श्वेतमहाश्वेतौ । कुष्मन्तानां पुरंदरौ ॥ पंचकः पंचकपतिः । पंचकानां सुरे-
 श्वरौ ॥ ८५ ॥ संख्यातीतचंडसूर्य-ज्योतिष्काणां पुरंदरौ ॥ इति चतुःषष्टिरिंद्र । मेरुमूर्धि
 तवामिलत् ॥ ८६ ॥ हेमांश्च राजतान् रत्न-मयान् स्वर्णमणीकृतान् ॥ स्वर्णरूपमणिमया-
 न् । मणिजान् योजनेनसुखान् ॥ ८७ ॥

मणिरूप्यस्वर्णकृतान् । कलसान् मुक्तिकौजवान् ॥ अष्टाधिकं सहस्रं च । प्रत्येकं सुर-
 किंकराः ॥ ८८ ॥ अच्युतेन्द्रसमादिष्टा । गृहीत्वोत्तमपुङ्गवान् ॥ विचक्रुरविरताना-भेतेदेव फ-
 लं कलं ॥ ८९ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ किन्नरेषु गीतगान-परेषु मधुरस्वरं ॥ नृत्यमानेष्व-
 मानेषु । देवदेवीगणेषु च ॥ ९० ॥ वाद्यमानेषु वाद्येषु । सनादेषु सुरासुरैः ॥ न-
 ह्यमानेषु वरै-रमरैश्चामरेषु च ॥ ९१ ॥ पञ्चमानेषु माण्डव्य-पाठकेषु पटुस्वरं ॥ कुर्वोषे-
 स्तुतिं ज्ञावा-ञ्चारणश्रमणेषु च ॥ ९२ ॥

अन्यदाषष्टिशक्रेश्च । युक्तो देवगणैर्वृतः ॥ अच्युतेन्द्रो मुदा स्नात्रं । विधिना विदधे वि-
 ज्ञोः ॥ ९३ ॥ चन्दनैश्चर्चितः स्वामी । सुगंधैः कुसुमैः पुनः ॥ पूजितः परया ज्ञप्तया । तस्या
 शक्त्या जिनेश्वरः ॥ ९४ ॥ प्रथमं प्रथमैरेण । स्नपनं पूजनं स्वयं ॥ न कृतं सुकृतं तेन ।
 स्वकृतं मन्यते न सः ॥ ९५ ॥ ईशानेन्द्रः पंचमूर्त्तिः । सौषमैर्द्वय स्वयं ॥ कुर्वैकया प्रभुं
 स्वांके । धृत्वा सिंहासने वरे ॥ ९६ ॥ न्यषीदत्तेकया जत्रं । दान्यां च चामरौ दधत् ॥ ए-
 कयोद्धाजयन् शूलं । मूलं पुण्यमहीरुहः ॥ ९७ ॥ युग्मं ॥ मूर्त्तिन् वृषानिव वृषान् । सूर्य-

कांतमणीमयान ॥ तौवर्मदो व्यधाद्विभु । चतसृषु ततः सुधीः ॥ ९७ ॥ तच्चंगशृंगनिगल-दा-
 रिधाराजिरष्टजिः ॥ विन्तोः स वासवश्रके । रत्नात्रं पात्रं शुन्नश्रियः ॥ ९८ ॥ श्रीखंडपुरुषप-
 सुखैः । पूजयित्वा जिनं व्यधात् ॥ पट्टे मणिमये चाष्ट-मंगलीं रूप्यतंडुलैः ॥ ९९ ॥ कर्पू-
 रागुरुस्मिश्नं । धूपं कृत्वा जिनेधितुः ॥ आरात्रिकं विधायोच्चै-रतप्रा मांगल्यदीपकं ॥ १०० ॥
 कुतन्नां योगमुदां । गततंदां सुराधिपः ॥ ततो निर्माय निर्मार्यः । स्तोतुमेवं प्रचक्रमे ॥ ११ ॥
 ॥ युग्मं ॥ कट्याणदं श्रीविमलं । कट्याणकविन्नूतितं ॥ कट्याणवर्णमोनेऽहं । कट्याणप-
 ददायकं ॥ २ ॥ तव रत्नवं नवं कुर्वन् । बुधो ब्राह्मीसुतोऽस्तु वै ॥ असौ यदुरुतामेति । त-
 दाश्वर्यकरं परं ॥ ३ ॥

जगत्प्रभुं तथा वंभुं । विदित्वा त्वामहं श्रितः ॥ तथापि यत्परैर्हीये । तन्मन्ये त्वदुपे-
 क्षया ॥ ४ ॥ सहस्रनेत्रं यश्रके । मदपुः स विधिः सुधीः ॥ अन्यथा तव सङ्घं । कथं स्वा-
 मिन्निरूपये ॥ ५ ॥ परं शतमखरप्राप्ते । मां नो शतमुखं व्यधात् ॥ तव स्तोत्रकर्म तेन ।
 मन्ये तं जगज्जिह्वं ॥ ६ ॥ तव जन्ममहं प्राप्यः । पुराहं वर्णतोऽर्जुनः ॥ परं पूजाक्षणे सो-

ऽहं । दोःसहस्रधरो न यत् ॥ ७ ॥ शिवेहासंगतः स्वामिंस्तव कट्याणकागमे ॥ जातो गं-
गाजलधर-स्त्रिधाहं धनवाहनः ॥ ८ ॥ क्रमाधरेशं त्वां मत्वा । वराहमाश्रितस्ततः ॥ त्वया
स चक्रे लक्ष्मीशोऽस्योच्चैराक्रमितं शिरः ॥ ९ ॥

अस्मदीयोऽवलस्तस्मात्प्रसादं दीर्घमातनु ॥ सुवर्णदंढदातासौ । नृपसाधुनतःस्तुतः ॥
॥ १० ॥ युग्मं ॥ कृण्वान्नूतशतगुणा । प्राप्य जन्ममहं तव ॥ दोषान्निधानमपि ते । नेष्टुं किं
नवदानतः ॥ ११ ॥ पुण्यं स्वप्नावतोऽप्यर्थं । वः संगार्द्धर्षमाप यत् ॥ त्वत्सुवर्णगिणसंयोगा-
त् । पवित्रयति कं न तत् ॥ १२ ॥ इति श्रीविमलनाथ-स्नात्रावसरगां स्तुतिं ॥ योऽधीते
विबुधपति-कुतां सतां स सैव्यः स्यात् ॥ १३ ॥ एवं स्तुत्वा जिनं कृत्वा । पुरावद्भूपंचकं
॥ सौधमैडः प्रभुं ज्ञात्वा । प्रययौ सूतिसन्ध च ॥ १४ ॥

हत्वावस्वापिनीं देव्या-स्तथा प्रतिकृतिं विज्रोः ॥ अमुंचतीर्ष्वपं पार्श्वे । इयामांगसुखसंयु-
तं ॥ १५ ॥ जिनस्योद्गीर्धके दिव्ये । वाससी कुंडलं तथा ॥ अमुतं च तथांगुष्ठे । हरिर्नोक्तिध-
रो न्यधात् ॥ १६ ॥ धनदो रूप्यकट्याण-रत्नादीनां प्रवर्षणं ॥ नृपौकसि तदा चक्रे । शक्रेण

प्रेरितः प्रगे ॥ १७ ॥ आन्त्रियोगिकत्रिदशा । दंष्ट्रदेशवशाद् व्यधुः ॥ एवमाघोषणां देव-नि-
कायेषु चतुर्वीप ॥ १८ ॥

जिनस्य जिनमातुश्च । विरूपं यो निजे हृदि ॥ चिंतयिष्यति तस्याशु । जेतस्यते सप्त-
धा शिरः ॥ १९ ॥ धात्रीकर्मकरणार्थ-मप्सरःपंचकं त्वसौ ॥ मुक्त्वा नंदीश्वरे यात्रां । कुत्वा
स्वस्थानमासदत् ॥ २० ॥ अन्ये तु वासवा मेरो-रेव नंदीश्वरं ययुः ॥ अष्टाहिकामहं तत्र ।
कृत्यागुः स्वास्वदं कदं ॥ २१ ॥ तदा यद्विक्रुमारीन्नि-र्जन्मकृत्यं गृहोचितं ॥ कृतं प्रजो-
समस्तान्नि-र्हेस्तन्यस्तस्वकर्मन्निः ॥ २२ ॥ तथा शकादिनिर्देवै-र्निर्मितश्च बहिर्मेहः ॥ तेना-
द्यापि पुत्रजनौ । व्यवहारोऽस्ति सोऽखिलः ॥ २३ ॥

पुनर्यस्याधिकारोऽत्र । सोऽपि तत्र गतागतं ॥ द्रुतं प्रकुरुते काले । सौधमैद् इव भुवं ॥
॥ २४ ॥ सुसुखेऽहसुखे जाते । द्रयामा कामात्नमात्मजं ॥ दृष्ट्वा हृष्टा दिवं मन्ये । न तुलाय
तदुन्नितं ॥ २५ ॥ द्रयामापुत्रसुखेदुं च । वीक्ष्य यत्प्रेोज्ज्वलाऽजनि ॥ तद्युक्तं न परं मित्रो-
दये यत्तं सतेजसं ॥ २६ ॥ द्रयामायाः परिवारोऽपि । तं प्रेक्ष्य शिवसंगतं ॥ गीतगानादिन्नि-

स्तन । हर्षकोलाहलं व्यधात् ॥ २७ ॥ अहंपूर्विकया पुत्र-जनमोदंतात्परिहृदः ॥ अवर्क्ष्यन्तु-
पं सद्यः । प्रपद्य परमां सुदं ॥ २८ ॥ विमुच्य पूर्वपरतां । राजा यदसुवर्षेण ॥ स्वरुच्या
विदधे तेषां । राज्ञो धर्मः कितेदृशः ॥ २९ ॥

संसारकारागृहतो । जंतूनेष कृपापरः ॥ मोचयिष्यत्यतो राजा । कारागारममोचयत्
॥ ३० ॥ युगाद्या जञ्जिता दारे । तोरणात्ती तथा कृता ॥ मौक्तिकैः स्वरितकश्रेणि-निर्निःश्रे-
णिर्हर्षद्वज्रतः ॥ ३१ ॥ गीतगानं तथा दानं । सन्मानं स्वजनव्रजे ॥ ज्ञोज्यदानं सुत्प्रधानं ।
कारयामास नृपतिः ॥ ३२ ॥ सुवृत्ताकृतपात्राणि । सुमनोज्जिर्मुत्तानि च ॥ चारुवासोज्जृता-
न्यागुः । कृमानृज्जितये तथा ॥ ३३ ॥ कुलाचारेऽत्र विहिते । निवृत्ते सूतिके तथा ॥ मन्मा-
न्य स्वजनव्रातं । तेषां स पुरतोऽवदत् ॥ ३४ ॥ अस्मिन् गर्जन्स्मृते मातु-र्विमला यदजाय-
त ॥ मतिः सुतश्च नाम्नासौ । विमलो जवतात्ततः ॥ ३५ ॥

पयोधरपयोऽसौ य-त्र विवेत्तुष्टिपुष्टिनाम् ॥ कृमाध्वरजरस्वामी । धात्रीदोषोऽत्र कारणं
॥ ३६ ॥ अमृतं शक्रसंस्मिकं । यदंशुष्टापिबति प्रभुः ॥ तददंतु विचारज्ञा । विज्ञाः सद्ज्ञान-

चेतसः ॥ ३३ ॥ सर्वज्ञस्य पुनस्तुंडं । सुधाकुंडं वदाम्यहं ॥ तापादौ सोऽपि तस्मात्तत् । पि-
बति प्रत्युत्तागतः ॥ ३८ ॥ व्याख्यां वर्षशतं यावत् । करोति जगवान् यदि ॥ क्षुत्तृड्वाधा-
न्नयं दुःखं । तावच्छ्रोता न वेति यत् ॥ ३९ ॥ जिनवाणी प्रमाणं तत् । सापि सार्वमुखोन्न-
वा ॥ तत्र चेदमृतं न स्या-त्तदेतत्कममर्हति ॥ ४० ॥

अन्येषामपि वदने । ह्यमृतं सततं वसेत् ॥ दड्ढरोगाद्युपशम-स्तद्वसेन यतो ननेवत् ॥
॥ ४१ ॥ पञ्चानामपि रत्नना । यावदेहे लगत्यहो ॥ तावत्तेषां रुजः शांतिः । मत्पक्वं दृश्यते
भुवि ॥ ४२ ॥ यद्विपति निजांगुष्ठं । वदने सद्ने श्रियः ॥ जिना बाल्ये स्वप्नावोऽयं । शि-
शूनामधुनाप्यहो ॥ ४३ ॥ कापो निरामयो यस्य । तथा स्वेदमलोद्भितः ॥ श्वासोऽपि सुर-
ज्जिवागो । धवलं रुधिरामिपं ॥ ४४ ॥ आहारनीहारविधिः । सन्निधावप्यगोचरः ॥ चत्वारो-
ऽतिशया एते । सहजाः स्युर्जगतपतेः ॥ ४५ ॥ वक्षुष्टिर्यतो लहं । लज्जते चेति लोकगो-
॥ वक्षुष्टिरतः स्वामी । बाल्ये तिष्ठेत्तदाप्तये ॥ ४६ ॥

अप्रार्हन् गर्भयोगीदो । योगिनिः पृथ्यते ततः ॥ अदृश्यैर्मुक्तिसौख्यं क्व । जिनोऽ-

वग् सुष्टिं मम ॥ ४७ ॥ जग्यते तैः पुनः सार्व-स्तर्ह्यस्माकं प्रयत्नं तत् ॥ तदा बाह्यस्व-
जावत्वा-दंगुष्ठं दर्शयेदसौ ॥ ४८ ॥ तत्तस्मै रुषितैः शंजो-रंगुष्ठो मर्द्यते हठान् ॥ स्वमुखे
क्षिप्यते तेन । जिनेन स पुनः पुनः ॥ ४९ ॥ अथवा मोहमल्लेन । दूयमानं जगन्नयं ॥ वि-
लोक्य सुष्टितान्त्र्यां । तं हंति स यतो जिनः ॥ ५० ॥ ते हस्तचरणा युद्धे । यदा श्रान्ता
नवंत्यहो ॥ स्वीयवक्त्रात्सुधाकुण्डा-न्पाययेदमुतं तदा ॥ ५१ ॥

यदा मोहजयस्तस्य । जायते त्रिजगत्प्रजोः ॥ हस्ततावं तदा सार्वौ । हसति प्रमुदाश्रि-
तः ॥ ५२ ॥ मोहक्षयनयव्यग्रै-र्मार्तापित्रादिजिज्जिनः ॥ विधीयते यदावस्ता-चदा सौख्या-
चरन्निव ॥ ५३ ॥ स्वयं तरंतं कलशं । कोऽपि कुर्यादधोमुखं ॥ विशेषतस्तदा सोऽयं । ता-
रयत्यपरानपि ॥ ५४ ॥ पृथ्वीप्रतिष्ठितः स्वामी । यत्तचरन्निव दृश्यते ॥ कथयेत्तच्च क्रमया ।
तीर्यते नवसागरः ॥ ५५ ॥ सुप्तः पावनके स्वामी । दत्तचंदोदयात्समदृक् ॥ संदीनांगः क्लृप्त-
तस्मै । कायोत्सर्गधरः किमु ॥ ५६ ॥ यत्र तत्र पदार्थोऽसा-वेकदृष्टिस्तदास्ति यत् ॥ तेन स-
र्वज्ञसंज्ञां स । लज्जते बाह्यजगपि ॥ ५७ ॥

मुक्तामयं सुवृत्तं च । तगुणं स्वमिव स्वयं ॥ सदावयस्मिन् पश्यै-त्कंडुकं स कदाच-
न ॥ ५८ ॥ व्यापरे चरणयोच्चै-र्बहुमुष्टिरपि प्रभुः ॥ क्रमाजृत्सु यदो लेने । चंडरश्मिव-
दुज्ज्वलं ॥ ५९ ॥ अनाहतस्वरे दीनो । धारणासंयुतोऽन्यदा ॥ ईर्क्षतेतःपुरं सार्वो । देवता-
चक्रमंजितं ॥ ६० ॥

ऊर्ध्वस्मिन् पालनके । गुणयुक् विबुधस्त्रिया ॥ आकृष्टो याति तत्पार्श्वे । परं काष्ठाश्चि-
तः प्रभुः ॥ ६१ ॥ स्वस्नाने स्वयमायाति । तदूर्ध्वगुणसंगतः ॥ जिनोऽपि परलोकार्थं । क-
रोतीह गतागतं ॥ ६२ ॥ तत्रस्थं तारकं प्रौढं । फलकव्यूहकल्पितं ॥ इति दृष्ट्वा जगुर्दृक्काः ।
पोताऽज्ञो प्रजरे स्मिन्तः ॥ ६३ ॥ अव्यक्तं यदसौ शब्दं । कदाचन करोति तत् ॥ निवेदयति
लोकाणां । मत्स्वरूपं किलेदृशं ॥ ६४ ॥ ज्ञानत्रयधरः स्वामी । यन्मातरिति गीस्तदा ॥ न
जगाद ततो मन्ये । मिष्टं ह्यवसरोदितं ॥ ६५ ॥

रमयते जिज्ञानं देवा । देव्यो वा येति वाग् सुवा ॥ चेष्टया क्रीडयंस्तांस्तां-श्चात्मरामे र-
मेत सः ॥ ६६ ॥ देवादीनां मोचनं य-न्नकिरिङ्स्य साखिला ॥ स्नात्तादिकरणं यद्-दधुना पर-

मैष्टिनः ॥ ६७ ॥ खिलनसौ सौधमध्ये । बंधूनां कथयत्यदः ॥ सम्यक्चरणवलेन । मार्गं नो

गमनं श्रुतं ॥ ६८ ॥

तस्माद्गृहस्थतैः किञ्चिद्द्वयं चरणजं निजं ॥ कार्यं हस्तोऽपि व्यापार्यो । यस्माद्दः स-
न्नतिर्नवेत् ॥ ६९ ॥ कराधारं पद्मादीनां । प्राप्य चक्रमणं पथि ॥ विदधानोऽनगाराणां । स-
मादिष्टति चेष्टया ॥ ७० ॥ यथाख्यातक्रमवीर्य-वारो यावन्न जायते ॥ सात्वंवनो विहारोऽत्र ।
तावत्कार्यो मनीषिणा ॥ ७१ ॥ अन्यथा क्रमन्नंगः स्यात् । कितौ वा पतनं नवेत् ॥ अतो
गुरुकुलावासो । न मोक्तव्यो विवेकिना ॥ ७२ ॥ तदापि नगवद्वाणी । सम्यग् न ज्ञायते प-
दैः ॥ तर्हि पश्चात्कथं ज्ञेया । हेयाहेयस्वरूपयुक् ॥ ७३ ॥

अनादृतः समन्येति । नायात्याकारितोऽपि यत् ॥ एतद्वापि जिनस्याहो । चारिणां
विड्बुधाः ॥ ७४ ॥ मंदं मंदं पदं यत्नतः । संपदं यद्ददौ प्रभुः ॥ क्षमाधरप्रमुखाणां । तन्न चि-
त्करं स्मृतं ॥ ७५ ॥ बालमध्ये स्थितः सार्वः । सन्मार्गे चरति स्वयं ॥ साधुर्मध्यं प्रवचनं ।
मार्गसंगत्पुनश्चरेत् ॥ ७६ ॥ समकाशं करतातं । चिभुं गोपांगना घनाः ॥ नर्चयति जिनं

भ्रंश्या । नास्तौ बुद्धस्तु नृत्यति ॥ ३७ ॥ शिवं तं जटिलं नम्रं । परा कात्यायनी वरा ॥ स्वा-
 क्षीगत्संगिनं चक्रे । नायमक्षीगन्नाक् पुनः ॥ ३८ ॥ हृष्टे वस्तुनि श्रद्धालु-र्यदन्नूज्ञावांस्तदा ॥
 तथा तन्मार्गणात्क-स्त्वदेतद्वचितं विज्ञोः ॥ ३९ ॥ विज्ञोश्चरणयोर्न्यस्त-मालिक्कयरूप्यधुर्य-
 राः ॥ सुवर्णकमलासीन-हंसा इव विरेजिरे ॥ ४० ॥ कटिसूत्रं सुवर्णाढ्यं । वह्नर्भ्रकलितं
 दधन् ॥ निवेदयति साधूनां । सूत्रं शिष्यं सदेदृशं ॥ ४१ ॥ अंगदं रत्नयुक्तं स । तमःस्तोम-
 द्भरं धरन् ॥ परुषयति लोकाना-मीदृशधार्यो गुरुर्भुजे ॥ ४२ ॥ सुमनोराजिविन्यस्तं । स

॥ ४३ ॥

विभ्रन् कुंडलद्वयं ॥ नयस्योपदिशेदेवं-विधं कर्णे वचः कुरु ॥ ४३ ॥
 भ्रतं करैर्जिनस्यांग-शोभायाश्च न संनवः ॥ परं मातुः प्रभृतीना-मिहं हर्षः प्रजाय-
 ते ॥ ४४ ॥ सुवर्णं विवदधेन । कर्तुं रत्नं ययौ तदा ॥ अन्नूज्ञोहात्तमत्वेऽपि । सुशब्दो नास्य-
 न्नतवे ॥ ४५ ॥ राज्यं कुर्वति नृपादे । पुत्रपालनतत्परे ॥ सामुद्रिकशास्त्रवेत्ता-न्यदा कश्चि-
 त्समाययौ ॥ ४६ ॥ नृपादिष्टः प्रविष्टः स । निविष्टश्च नृपांतिके ॥ नृनाथोत्संगं नाथं । द-
 द्वास्तौ स्वशिरोऽधुनात् ॥ ४७ ॥

राज्ञा पृष्टः स आचष्ट । विशिष्टजनवल्लभः ॥ लोकशास्त्रे पुरुषाणां । दात्रिशिल्पकृष्ण-
न्यहो ॥ ८८ ॥ लक्ष्मीर्गेहे त्वस्य देहे । इत्तेहे सर्वदेहिनां ॥ अष्टोत्तरसहस्रं तु । लक्ष्मणानां म-
लद्वयते ॥ ८९ ॥ तेन लोकोत्तरः कोऽपि । पुरुषोऽयं न विष्यति ॥ लक्ष्मैर्ह्रायते सर्वं । यतो ज्ञा-
वि भुज्जाशुभ्रं ॥ ९० ॥ इन्द्रचक्रासिनाराच-वन्तुः शक्तिगद्गोपमाः ॥ पादपाणितले रेखा-स्ते-
नासौ तद्वरः भुजः ॥ ९१ ॥ तर्जनीगृहबन्धांत-र्द्वेखातः सुखमुत्पुज्याक् ॥ अनामिकातलेचो-
र्ध्व-रेखातो धर्मवानयं ॥ ९२ ॥ सुवृत्तांगुष्ठसंयुक्ता । अंगुष्ठ्यः सहिताः समाः ॥ शीतोश्चरण-
संसर्गं । क्षेत्रे तच्च युक्तिमत ॥ ९३ ॥ हस्तपादनखारक्ता । अस्मिन् रक्तं जगत्ततः ॥ नव-
तौ च फणौ तेनो-न्नतः स्वामी न विष्यति ॥ ९४ ॥

गृहस्वरूपोऽयं गृह-गुह्यफल्वाजगतीतले ॥ सारंगजंघस्तेनास्य । सारंगवि वचोऽतिगं ॥
॥ ९५ ॥ जानुनी मांसले स्निग्धे । राजस्तेन जगत्पसौ ॥ मानसं मांसले स्निग्धं । दृश्यते
सर्वदेहिनां ॥ ९६ ॥ विस्तीर्णं वर्तुले ऊरु । तेन विस्तीर्णवृत्तनाक् ॥ इष्टकाना कटी यस्मा
-दिष्टकार्यकरस्ततः ॥ ९७ ॥

शतकोटिमध्यतो यः । शतकोटियराचितः ॥ वर्षान्नूरिव क्षस्यश्री-वर्षान्नूसदृशोदरात् ॥
॥ ८८ ॥ गंज्जीरनाजिकुक्षिण्यां । नावी गंज्जीरमानसः ॥ तथा च कूर्मपृष्ठत्वात् । कृमान्नारो-

दरः परः ॥ ८९ ॥

पृथुस्तनांतरेणारौ । पृथुचितः प्रजापते ॥ सदा सरलबाहुभ्यां । सरलः सर्वजंतुषु । १०० ।
शंखोज्ज्वलयशाः शंखन्धीवातः पूर्ववक्तव्यतः ॥ संपूर्णवक्ता कुंदाज्ञ-दंततः कुंदरुकोरिमतः ॥
॥ १ ॥ पद्मपत्राज्ञजिह्वातः । पद्मपत्रैरसौ प्रभुः ॥ पूजां लज्जयते लोकान् । लोकाग्रगमनो
त्सुकान् ॥ २ ॥ चक्षुःस्नेहवशात्सेहं । धारिष्यति प्रज्ञौ न के ॥ उन्नता नासिका चास्य । स-
दैवोन्नतिज्ञावतः ॥ ३ ॥ आवर्तकराणो यदसौ । तेनावर्तकचंदनैः ॥ अस्य शिष्या अपि प्रायो
। वंदिष्यंते धनैर्जनैः ॥ ४ ॥

अर्द्धचंद्रललाटत्वा-चंद्रज्ञेगप्रज्ञाज्यसौ ॥ उत्राकारवरंगत्वा-न्मूर्ध्नि उत्रं धारिष्यते ॥ ५ ॥
मृदुद्रयामलसुस्निग्ध-केशपाशावशादसौ ॥ ईदृशादासुदेवादेः । पूजां प्राप्स्यत्यमानहृत ॥ ६ ॥
एकः पुनर्विशेषोऽस्य । मौलाबुष्णीपमस्ति यत् ॥ तेन विशृंगकलित एव एव जगन्त्रये ॥ ७ ॥

सत्यं ततः कृत्यं । युष्मानिहचितं हितं ॥ २८ ॥

पुनर्जगाद नृपाव-स्तनयं सनयं सदा ॥ राज्यज्ञारे सति स्फारे । चलनं पथि हुक्करं
॥ २९ ॥ त्वं जिनोऽसि ततः शत्रून् । जय पृथ्वीं च पादय ॥ सुखसागरमध्यस्थो । लक्ष्मी-
युक्तः सदा जव ॥ ३० ॥ त्वयि गोवर्द्धनोद्धार-हर्त्रे न्यस्य त्विमां कमां ॥ गुप्तैर्द्विषः कूर्पं इ-
व । शयिष्येऽहं परां वरां ॥ ३१ ॥ ततः पारगतः प्राह । आक्षानां दादशवती ॥ अस्ति स्व-
स्तिकरा राज-जनामुज सुखप्रदा ॥ ३२ ॥ अनर्षदंरुहितां । समुणां शक्तिसंयुतां ॥ सत्वर-
काकरां राज्य-धुरां तां च धरोत्तरां ॥ ३३ ॥ इहं कृते गृहिधर्म-स्तथा शर्म जविष्यति ॥ म-
म राज्येन नो कार्यं । तार्यं स्वं स्वेन यन्मया ॥ ३४ ॥ राज्ये चिंता सदात्यंता । निश्चितोऽ-
हं नृपाधुना ॥ जवतां तु सदान्यस्तं । तेन शस्तं त्विदं खलु ॥ ३५ ॥

अर्थं त्वपत्यशब्दस्य । वत्स वेत्ति स्वयं सुधीः ॥ राजावदत्तप्रापि त्वं । कथं नोद्धारसी-
ह मां ॥ ३६ ॥ इयामातमोद्दरे भूरि । त्वयि तेजोयुते सति ॥ अन्यस्मै राज्यदानं य-त्संप्र-
प्तं तन्न संप्रप्तं ॥ ३७ ॥ पाद्विते श्वावकाचारे । कद्रुपेषु दादशस्वहो ॥ गतिः संज्ञाव्यते नृणां

। तैश्च मे त प्रयोजनं ॥ ३८ ॥ मनो मे रमते मोहे । सदासौख्ये सनातने ॥ गृहस्था यच्च
सिद्धाः स्यु-स्तदाश्वर्यकरं जने ॥ ३९ ॥

तव ज्ञाते पुनर्जाते । तस्मिन् राज्यं निवेद्य ज्ञोः ॥ गृहीथाः सर्वथा दीक्षां । मोहसौ-
ख्यप्रदायिनीं ॥ ४० ॥ अस्मन्कुले त्वयं धर्मः । पूर्वजाचरितः सदा ॥ सुते राज्यन्नरं न्यस्य ।
पिता दीक्षां प्रपद्यते ॥ ४१ ॥ तव सातावेदनीयं । चेन्नवेद्भो निकाचितं ॥ तदा राज्यं प्रपद्य-
स्व । ज्ञानेनालोक्य स्वयं ॥ ४२ ॥ तदावधिं प्रयुज्यासौ । तप्तेदय प्रचुरं परं ॥ मौनमेव स-
माधत्त । यन्मुनिर्जावतस्तदा ॥ ४३ ॥ ततः स्वजनवर्गं स । राजवर्गं तथैव च ॥ पट्टाग्निवे-
कं संमेढ्र्य । चकार समदं विज्ञोः ॥ ४४ ॥

पंचदशाब्दलक्षाणि । कौमारे स्मृतवान् प्रभुः ॥ पश्चात्पितुर्गिरा राज्य-न्नारमंगीचका-
र सः ॥ ४५ ॥ प्राप्ते गुरौ ततो राजा । स्वयं दीक्षामुपादे ॥ तादृशा जचिते कार्ये । विलं-
वं नैव कुर्वते ॥ ४६ ॥ प्राज्यं राज्यं प्रभुः प्राप्य । प्रजानां करपीननं ॥ न चक्रे यत्तदाश्वयं
। तेषां स्यादप्रवेदशाः ॥ ४७ ॥ यथा सुधांशुबुद्धिं । उष्टकर्म न कुर्वते ॥ चौराद्याः साधु-

अस्य सर्वप्रशम्यस्य । समानं क्रियतेऽत्र यत् ॥ हीनोपमानमिह त-दिद्वैयं भुवनत्रयै ॥ ८ ॥
तदाकार्यं नृपोऽमुष्मै । पारितोषिकमुच्चकैः ॥ ददौ प्रमोदकलितः । कल्पदुरिव जंगमः ॥ ९ ॥
क्रमेण यौवनं प्राप । षष्ठिचापतनुत्ब्रूतः ॥ नव्यप्रथमसंस्थान । आद्यसंहननः पु-
नः ॥ १० ॥ सूरः स्वज्ञावात्तेजस्वी । सोऽपि प्रीणमदिनाश्रितः ॥ चंडोऽमुतद्युतिः स्वह्वः । पु-
नः राकागतः सच ॥ ११ ॥ सहजादाभ्रः सज्ञायो । वसंतर्तुयुतो ह्ययं ॥ शस्यन्नूर्वरदेशः ।
स्वयं सोऽपि शरधृतः ॥ १२ ॥

तथा बाल्याजगन्नाथो । रूपश्रीकवितः सदा ॥ यौवनेन पुनः दोक्षां । विशेषादाप पा-
पमुक् ॥ १३ ॥ जोग्यकर्मन्तरं हर्तुं । वचः कर्तुं पितुस्तथा ॥ राजकन्या जपायस्त । बहि-
वृत्त्या जिनाधिपः ॥ १४ ॥ मनोविना विवाहं स विभुर्वहितवांस्तदा ॥ यतः स्वदारसंतोषो
। गृहिणां व्रतमुच्चकैः ॥ १५ ॥ यथा कोऽपि महानेकः । समन्त्रेति पुरे वरे ॥ सर्वे तस्य
प्रकुर्वन्ति । ज्ञोजनाय तिस्रंत्रयं ॥ १६ ॥ सोऽथ स्वस्थानयानाय । विनापि रसगौरवं ॥ दि-
त्रिधामसु धन्यात्मा । विधत्ते ज्ञोजनं दिने ॥ १७ ॥

तथापि तस्य निंदा न । प्रज्ञासा च प्रवर्द्धते ॥ एवं जिनस्य जौगो हि । कर्मणां क्षयर्ह-
 तेव ॥ १८ ॥ त्रिवर्गाराधनपरो । मोक्षमार्गदर्शोऽप्यदा ॥ कृतवर्मा ज्ञाविशर्मा । जगौ पुत्रं
 गुणान्वितं ॥ १९ ॥ लघुत्वे राजतः पुंसः । पतिशब्दस्य वा ज्ञेवत् ॥ गुरुत्वे पश्य तस्यैव ।
 ज्ञारः स्वर्गोत्पन्नस्तथा ॥ २० ॥ जरेयं राक्षसी वत्स । मांसं खादति वेहिनां ॥ तथा च रक्तं
 पिबति । सुगन्धेव दुराज्ञया ॥ २१ ॥ आगन्तुनी जनानां या । दन्तान् पातयति हुतं ॥ धियै
 लाति जयं रान्ति । पाति नो क्षरणागतं ॥ २२ ॥

अवज्ञं बंधुवर्गं च । समर्थं विदधात्यसौ ॥ परावर्त्तयति प्रायः । कायं जनसङ्हागतं ॥
 ॥ २३ ॥ विकलं मनुजं कुर्याच्छशुस्तेजो हरत्यहो ॥ शिरश्च धून्नेत्यग्लि-पादादीन् कंपये-
 त्पथा ॥ २४ ॥ कृताज्ञोगास्ततो रोगा । दुर्बलं पीनयन्ति तं ॥ दुर्बलायां लगेद्वला । कावृतौ
 विद्यात्तेन ॥ २५ ॥ आयुर्विचं सचिचं ते । क्रूराश्चौरा इव भुवं ॥ हरन्ति प्राणिनां सद्यः । प्र-
 पद्य पट्ट वैरतां ॥ २६ ॥ यावज्जायति सा काये । सन्नाये सकर्तुं द्विये ॥ तावत्करोमि स्व-
 हितं । विदितं पूर्वजैर्नैजैः ॥ २७ ॥ तन्निश्चय जगौ नाष्टो । जनकंप्रति चेति वः ॥ वचः

सत्यं ततः कृत्यं । युष्मानिहृचितं हितं ॥ ३८ ॥

पुनर्जगाद् नृपाद्य-स्तनयं सनयं सदा ॥ राज्यज्ञारे सति स्फारे । चलनं पथि हुक्करं
॥ ३९ ॥ त्वं जिनोऽसि ततः शत्रून् । जय पृथ्वीं च पादय ॥ सुखसागरमध्यस्थो । लक्ष्मी-
युक्तः सदा जव ॥ ३० ॥ त्वयि गोवर्द्धनोद्धार-कमे न्यस्य त्विमां कृमां ॥ गुर्वेन्द्रियः कूर्पं इ-
व । श्रयिष्येऽहं परां वरां ॥ ३१ ॥ ततः पारगतः प्राह । श्राद्धानां दादश्रवती ॥ अस्ति स्व-
स्तिकरा राज-जन्नामुत्र सुखप्रदा ॥ ३२ ॥ अन्तर्धर्दंरहितं । सगुणां शक्तिसंयुतां ॥ सत्वर-
क्षाकरां राज्य-धुरां तां च धरोत्तरां ॥ ३३ ॥ इहं कृते गुह्यिर्म-स्तथा शर्म नविष्यति ॥ म-
म राज्येन नो कार्यं । तार्यं स्वं स्वेन यन्मया ॥ ३४ ॥ राज्ये चिंता सदात्यंता । निश्चिंतोऽ-
हं नृपाधुना ॥ जवतां तु सदान्प्रसृतं । तेन शस्तं त्विदं खलु ॥ ३५ ॥

अर्थं त्वपत्यशब्दस्य । वत्स वेत्ति स्वयं सुधीः ॥ राजावदत्तप्रापि त्वं । कथं नोद्धरसी-
द मां ॥ ३६ ॥ द्रयामातमोद्धरे शूरे । त्वयि तेजोयुते सति ॥ अन्यस्मै राज्यदानं य-स्त्याप्र-
तं तन्न सांप्रतं ॥ ३७ ॥ पाज्जिते श्रावकाचारे । कर्द्धपेषु दादश्रस्वहो ॥ गतिः संज्ञावयते नृणां

। तैश्च मे न प्रयोजनं ॥ ३८ ॥ मनो मे रमते मोक्षे । सदासौख्ये सनातने ॥ गृहस्था यश्च
सिद्धाः स्यु-स्तदाश्वर्यकरं जने ॥ ३९ ॥

तव जाते पुनर्जाते । तस्मिन् राज्यं निवेद्य ज्ञोः ॥ गृहीथाः सर्वथा दीक्षां । मोक्षसौ-
ख्यप्रदायिनीं ॥ ४० ॥ अस्मन्कुले त्वयं धर्मः । पूर्वजाचरितः सदा ॥ सुते राज्यज्ञरं न्यस्य ।
पिता दीक्षां प्रपद्यते ॥ ४१ ॥ तव सातावेदनीयं । चेन्नेवज्ञो निकाचितं ॥ तदा राज्यं प्रपद्य-
स्व । ज्ञानेनालोकय स्वयं ॥ ४२ ॥ तदावधिं प्रयुज्यासौ । तत्प्रेक्ष्य प्रचुरं परं ॥ मौनमेव स-
माधत्त । यन्पुनिर्जावतस्तदा ॥ ४३ ॥ ततः स्वजनवर्गं स । राजवर्गं तथैव च ॥ पट्टाग्निषे-
कं संमेढ्र्य । चकार समदं विज्ञोः ॥ ४४ ॥

पंचदशाब्दलक्षाणि । कौमारे स्थितवान् प्रभुः ॥ पश्चात्पितुर्गिरा राज्य-न्तारमंगीचका-
र सः ॥ ४५ ॥ प्राप्ते गुरौ ततो राजा । स्वयं दीक्षासुपाददे ॥ तादृशा जचिते कार्ये । विलं-
बं नैव कुर्वते ॥ ४६ ॥ प्राज्यं राज्यं प्रभुः प्राप्य । प्रजानां करपीननं ॥ न चक्रे यत्तदाश्वर्यं
। तामः स्यादप्रवेदशः ॥ ४७ ॥ यथा सुधांज्ञाबुद्धिते । छष्टकर्म न कुर्वते ॥ चौराद्याः साधु-

वर्गश्च । स्वयं मार्गे प्रवर्तते ॥ ४८ ॥ तथा कुर्वति साम्राज्यं । सर्वज्ञे सर्वदर्शिनि ॥ कुकर्म-
णां निवृत्तिश्च । प्रवृत्तिः शुभकर्मणां ॥ ४९ ॥ इन्द्रमुक्ताः पुरा देवा । व्यधुः सेवाविधायिनः
॥ निग्रहं शत्रुवर्गस्या—नुग्रहं चानुजीविनां ॥ ५० ॥

युक्तमन्ये नृपा मौलौ । तदाज्ञातपवारणं ॥ अहोरात्रं तदा चक्रु—रिनोऽसौ यत्सदोदयी ॥
॥ ५१ ॥ सावधानाः प्रधानास्ते । राज्यचिंतां स्वयं मतां ॥ कुर्वन्ति बुद्धिनिपुणाः । कृपणा
ये ह्यसद्व्यये ॥ ५२ ॥ संतः स्वन्नावतः संतु । सदाचारधरा नराः ॥ परं कियन्त एवामी ।
स्वयंबुद्धादयोऽवन्तौ ॥ ५३ ॥

उत्तमास्ते जने ख्याता । मध्यमास्तूपदेशतः ॥ माधुश्राद्धाद्यस्तेऽपि । स्तोकाः श्लो-
कान्विताः किल ॥ ५४ ॥ अस्तोकाः संति ये लोका—स्तेऽपि राज्यहरात्परात् ॥ अधर्मं तत्प-
जुर्यस्मा—ज्ञाज्ञा बलवत्तरा ॥ ५५ ॥ तदा केऽपि विज्ञातानि । स्वर्णस्पातानि नृरिशः ॥
रत्नैः प्रपूर्य सुजनाः । स्वामिनो मुमुचुर्मुदा ॥ ५६ ॥ सिचयानां चयं केचि—त्केचिद्वर्णनरं-
वरं ॥ पुष्पाणां प्रकरं केचित् । केचित्कलफलावली ॥ ५७ ॥ गोशीर्षचंदनं केचित् । केचि-

धात्ररणोत्करं ॥ केचिच्चंद्रोदयं नभ्यं । प्रभ्यं केचिन्निजं ध्वजं ॥ ५८ ॥ यद्यच्च रुचिरं लोके ।
गतशोकं तदाज्ञवत् ॥ तत्सर्वं स्वेहया स्वज्ञा । दौक्यामासुरहंतः ॥ ५९ ॥ त्रिन्निर्विशेषकं ॥
एकं व्रतं पवित्रं च । ज्ञप्तया सञ्ज्ञामरे परे ॥ स्वामिनो धारयामासुश्चातयामासुराद-
रात् ॥ ६० ॥ अघरे गीतं गायंति । नृत्यं कुर्वन्ति केचन ॥ वादित्रं वादयन्त्ये । घन्त्येन मनसा
रसात् ॥ ६१ ॥ दंडयैनं मारयैनं । देशान्निष्कासय त्विमं ॥ पुरोहित इति न्यायं । कुरुते न
मभुः स्वयं ॥ ६२ ॥

जिनेशस्यान्यदा पुत्रो । वज्रव बहुज्ञायवान् ॥ अरिमर्दन इत्याख्या । स्वजनैर्विदग्धेऽस्य
तु ॥ ६३ ॥ गतेषु वर्षलक्षेषु । त्रिंशत्पञ्चनिरक्षणे ॥ क्षीणे जोगफलेरीणे । वत्तशर्मणि कर्म-
णि ॥ ६४ ॥ सर्वज्ञोऽचित्तयच्चित्ते । गृहवासे स्थितोऽस्मि यत् ॥ संमीढ्य चक्षुषी तद् ज्ञा-
यकारं करोम्यहं ॥ ६५ ॥ अज्ञानी यदहो कर्म । कुरुते स्मृतिवर्जितः ॥ ज्ञेयस्य फलं स्तो-
कं । बालकस्य यथा भुवि ॥ ६६ ॥

अदं ज्ञानत्रयधरो । वरसंवरसंयुतः ॥ तदसांप्रतमेवान् । दीक्षां कक्षीकरोमि न ॥ ६७ ॥

मया जूरिज्ञे जोगा । रोगा इव महानिदाः ॥ भुक्ता मुक्ताः पुनर्नैव । मनःसंतोषतः स्वतः
॥ ६८ ॥ राज्यश्रीः श्रीकरीप्राया । जायाकारा वरे नरे ॥ पुण्यवितहरा किंतु । बहिः सारां-
तरावरा ॥ ६९ ॥ शरीरं काष्ठं कारीरं । विपतं लाणवर्जितं ॥ लोकस्कंधसमारूढ-मन्त्रिका-
र्याय जायते ॥ ७० ॥

दाराः कारगुहाकारा । दारका मारका इव ॥ संसारेऽनंतशो लब्धा । लुब्धाः स्तब्धम-
यानयाः ॥ ७१ ॥ अतस्तृष्णां सदा कृष्णां । मुक्तवामीषु समेषु च ॥ असारं सर्वं संसारं । मा-
रं जित्वा श्रेये व्रतं ॥ ७२ ॥ तदासनप्रकपेन । प्रेरिताऽवधयः स्वयं ॥ प्रज्ञोदीर्घोचितं का-
लं । समकालं निरीक्ष्य च ॥ ७३ ॥ सारस्वता गर्दतोया । आदित्या वरुणास्तथा ॥ तुषिता
मरुतोऽरिष्टा । अद्यावाधाश्च वह्नयः ॥ ७४ ॥ एते लोकांतिका देवा । ब्रह्मलोकनिवासिनः ॥
एकावताराः सत्सारा-स्तत्राजमसुर्गुणान्विताः ॥ ७५ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ नत्वा जिनेश्वरं स्वै-
रं । वैरं मुक्त्वा खिलानिषु ॥ साम्यरम्यसुधामग्नं । तद्रं तत्पार्थनिश्वये ॥ ७६ ॥ प्रवर्त्तय धर्म-
तीर्थं । यत्तस्तीर्थैकरस्त्वकं ॥ इति विद्वापयांचक्रु-रवक्रविषणाश्च ते ॥ ७७ ॥ युग्मं ॥ एत-

स्मिन्नंतरे धर्म-हृदः खेदकरौऽजनि ॥ अतः संशय तं शीघ्रं । यतस्त्वं गुणधारकः ॥ ५८ ॥
 यथा नद्या दहोत्तारो । बाह्यतीर्थं विना न हि ॥ संसारसागरोत्तारो । धर्मतीर्थं विना तथा ॥
 ॥ ७९ ॥ अग्रेऽपि स्वामी दीक्षार्थी । विशेषात्तद्वचःश्रुतेः ॥ स्वयं स्वस्थानगः कोऽपि । पु-
 नस्तत्प्रेरकोऽस्मिन्नत् ॥ ८० ॥

अथानौ वार्षिकं दानं । प्रेरणे प्रभुरुत्सुकैः ॥ यतो धर्मेषु सर्वेषु । मुख्यं धितरणं स्मृतं
 ॥ ८१ ॥ धनदादेशतस्तिर्यग्-जृम्भकाख्याः सुरा वराः ॥ निःस्वामिकनिधानानि । प्रधानानि
 धनानि च ॥ ८२ ॥ आनयां चक्रुस्त्रिन्न-स्वामिसत्कान्यसन्नानः ॥ पदे पदे निधानानि । य-
 तः पुण्यवतः सतः ॥ ८३ ॥ युगमं ॥ एकां हिरण्यसत्कोटी-मष्टयक्रयुतां मतां ॥ ददौ प्रति-
 दिनं नाथः । कष्टपवर्त्तस्तु यावता ॥ ८४ ॥ त्रीणि कोटिशतान्यष्टा-शीतिकोटीयुतानि च ॥
 वर्त्तमानां तिलकाणि । सुवर्णस्य ददौ विभुः ॥ ८५ ॥ बृष्टे सर्वद्वैपर्यन्ये । पूर्णान्यार्थैरसरासि-
 च । गततापा कमा जज्ञे । मन्ये तद्वरमुच्चकैः ॥ ८६ ॥ आशा हिरण्यवर्णा यत् । हिरण्यं
 वर्त्तति प्रज्ञो ॥ ज्ञाता जाता जनख्याता-स्तदेतद्वह्नुतं श्रुतं ॥ ८७ ॥ पुरंदरा वराकारा । दी-

काकल्याणकै न कै ॥ तत्रैयुरथ दातारं । भुवि नाश्रयतीह कः ॥ ८८ ॥ ते तदा तीर्थपा-
नीय-मानीय स्वहसौरजं ॥ श्रीजिनं स्तपयामासुः । सुरसार्धसमन्विताः ॥ ८९ ॥ स्वप्ना-
वनिर्मलस्थापि । सर्वज्ञस्यान्निषेचनं ॥ यच्चक्रुरमराः सर्वे । सा त्रक्तिः शक्तिसंयुता ॥ ९० ॥
सुधाकरान्निरामस्य । यथा गंगातृतो भुवि ॥ स्नपनं कूपनीरेण । क्रियते लोकपंक्तिभिः
॥ ९१ ॥ आदित्यपुरतो यद्वद्दीपस्य च निवेदनं ॥ निमंत्रणं च भुक्त्यर्थं । नृपस्य नृपसेव-
कैः ॥ ९२ ॥ त्रिजगत्स्वामिनोऽपीहं । विधिः कार्यो यप्रोचितः ॥ यतो गतो ह्यवसरो । त-
न्यते न कदाचन ॥ ९३ ॥ त्रिन्निर्विशेषकं ॥ दिव्यचंदनलितांगो । देवदूष्यविज्जुषितः क-
टपद्गुमसुमश्रेणि-वेणिशेखरराजितः ॥ ९४ ॥ द्वारार्द्धद्वारकेयूर-कुंडलादिविज्जुषितः ॥ सौ-
धमैडप्रजृतित्रि-र्विदधै विश्वनायकः ॥ ९५ ॥ युग्मं ॥ देवदत्तां स शिविका-भारुरोह जिना-
धिपः ॥ इंद्रकतां मुदोदाह्यां । देवदानवमानवैः ॥ ९६ ॥ तत्र सिंहासनं रत्न-मयं तेजश्चयं
दधत् ॥ अलंचक्रे जिनाधीशः । पूर्वाङ्गिमिव तापनः ॥ ९७ ॥ आज्ञातां पार्श्वयोस्तस्य । चा-
मरे ज्ञामरधुते ॥ तीर्थेदां सेवितुं नृमि-स्वर्गांगेने किमागते ॥ ९८ ॥

धर्ममित्रं पुनश्चित्रं । रेजे तस्योपरि स्फुरत् ॥ शुक्लध्यानमिवामानं । शिवज्ञायाकरं परं
 ॥ ९९ ॥ नृत्यतीषु नर्तकीषु । गीयमानासु गीतिषु ॥ पठत्सु वंदिवंदेषु । वादित्रेषु नदत्सु च
 ॥ ४०० ॥ दीयमानेषु दानेषु । पाचकानां समंततः ॥ सहस्राश्रवणं स्वामी । परिवारयुतो
 ययौ ॥ १ ॥ युगमं ॥ शिविकायाः ससुत्तीर्य । गत्वाशोकतरोस्तले ॥ सुमोचान्नराणां नो गं ।
 योगं वा जोगकर्मणां ॥ २ ॥ अन्यत्परिग्रहं सर्वं । प्रतिबंधं चतुर्विधं ॥ स्वामी सान्ध्यसुधा-
 रसिधुः । प्रजहौ च तदा मुदा ॥ ३ ॥ पंचस्तिर्मुष्टिभिः केशान् । क्लेशानिव किलासितान् ॥
 अर्द्धमुन्मूलयामास । वासवस्तान् ललौ तदा ॥ ४ ॥ माघशुक्लचतुर्थ्याः सोऽपराहै जन्म-
 ने भुजे ॥ नमः सिद्धेभ्य इत्युक्तवा । कृतपटतपाः प्रभुः ॥ ५ ॥ कोलाहलं निवार्योच्चैर्नग-
 वज्रद्वयजितं ॥ चक्रे सामायिकोच्चारं । विचारं सारमाणमे ॥ ६ ॥ युगमं ॥ वासवो वासना-
 वासो । देववासो जिनस्य यत् ॥ स्कंधे निवेशयामास । वस्त्रपूजा ततोऽजनि ॥ ७ ॥ मनः-
 पर्यवसंहं तु । ज्ञानं जज्ञे जिनेशितुः ॥ मधवान् जगवत्केशान् । चिक्रेप क्षीरनीरधौ ॥ ८ ॥
 सद्गत्वं राजपुत्राणां । पवित्राणां सुकर्मणा ॥ एकं विवेकसंयुक्तां । ललौ दीक्षां प्रज्ञोरनु ॥ ९ ॥

ज्ञाविज्ञज्ञा ज्ञसन्मुद्रा । इंज्ञा नत्वा जिनेश्वरं ॥ विज्ञापनां च विदधुः । सुधामधुरया गिरा ॥
 ॥ १० ॥ चारित्रं ते यस्माख्यातं । विख्यातं भुवनत्रये ॥ नूयात्प्रज्ञतन्मूताना-मपवर्गपदप्रदं ॥
 ॥ ११ ॥ स्वयं संसारसंचारं । जना जानंति नूतने ॥ रोदनं च पयःपानं । शिक्त्रयेह्यावकस्य
 कः ॥ १२ ॥ अनार्यदेशे विज्ञानं । जानंति विविधं जनाः ॥ ज्ञानं तत्रैव यत्र त्वं । हेयादेय-
 प्ररूपकं ॥ १३ ॥ गुरुं विना यथा गार्गी । बाधो वेत्ति ददाति च ॥ दास्यं तथा न जानाति ।
 धर्मं दानादिकं त्वसौ ॥ १४ ॥ मौनं घत्सेऽधुनापि त्वं । तज्जानीमो वयं स्वयं ॥ शिक्ता परे
 न दातव्या । तावद्यावन्न केवलं ॥ १५ ॥ घनाश्रयविहारेण । तापं निर्वापय प्रज्ञो ॥ निःस्व-
 नोऽपि घनः किं न । जीवनं राति जंतुषु ॥ १६ ॥ त्वदर्थेनेनापि जीवा । निवृत्तिं याति नि-
 श्रितं ॥ दृष्टोऽपि हि निधिः किं न । सन्मदं जनयेज्जने ॥ १७ ॥ त्वदीयचरणप्राप्ति-र्द्वैतज्ञा-
 द्दहिनां भुवि ॥ रत्नाकरे यथा चिंता-मणिर्गुणगणान्वितः ॥ १८ ॥

इत्यादि विविधं शुद्धं । गदित्वा विबुधाधिपाः ॥ पुत्रं निवेद्यायामासु । राज्ये श्रीजगदी-
 शितुः ॥ १९ ॥ यात्रां नंदीश्वरे कृत्वा । ययुः सर्वे पुरंदराः ॥ स्वं स्वं स्थानं विमानेन । स-

विमल-

॥ ३३७ ॥

मानेन सुरैः सह ॥ २० ॥ द्वितीयदिवसे सूर्ये । उदिते विदिते क्लितौ ॥ निकटे धान्याकण्डेऽसौ
 । पारणार्थं पुरेणमत् ॥ २१ ॥ अशोकाः सकला लोकाः । पारणार्थं पदे पदे ॥ प्रार्थयन्ति प्र-
 भुं को न । कल्पदु चानयेद्गृहं ॥ २२ ॥ पादयोर्निपतत्येके । लुण्ठयन्त्ये भुवस्तले ॥ हस्तौ सं-
 योज्य पुरतः । परे तिष्ठन्ति मानवाः ॥ २३ ॥ स्वकीयागमतः सार्व-ऽस्माकं कल्याणदो ज्ञ-
 व ॥ इति विज्ञातिकां केचि-च्चक्रुर्दौर्गत्यज्जीरवः ॥ २४ ॥ सम्यग्दृष्टिप्रदानेना-स्मदीयं निर्म-
 लं कुलं ॥ निर्मापय निर्ममाय । परे पौरा इदं जगुः ॥ २५ ॥ कल्प्यमन्नं गृहे नोऽस्ति । त-
 तः कल्पय कल्पितं ॥ जलपत्पनलपसंकल्पा । इहं केऽपि प्रज्जोः पुरः ॥ २६ ॥ तदैतेषां च
 सर्वेषां । गृह्णिष्योऽपि गृहस्थिताः ॥ चित्ते विचिंतयन्तिस्म । प्रमोदपुलकांकिताः ॥ २७ ॥

अस्माकं स्वामिनः स्वीय-स्वामिनं गजगामिनं ॥ गेहै यद्वानपिष्यन्ति । यास्यामः स-
 न्मुखं तदा ॥ २८ ॥ शिरसा तं नमस्यामो । दास्यामो दानमुत्तमं ॥ गास्यामो गीतमीश-
 स्य । दास्यामो जन्मनः फलं ॥ २९ ॥ वर्द्धयन्ति जिनं काश्चि-न्त्युल्लानि च कुर्वन्ते ॥ अ-
 न्या धन्या गृहद्वारे । स्वस्तिकादीनि काश्चन ॥ ३० ॥ मित्रवद्यस्य सामीप्यं । यात्यसौ द-

शनप्रियः ॥ सोऽतिदुर्धनरं धत्ते । विधत्ते च महौत्सवान् ॥ ३१ ॥ यं जहार्ति जनं स स्नाक्
 । कृष्णत्वं डाक् प्रपद्यते ॥ दुःप्राप्येऽस्य जनस्याहो । कृष्णत्वे को हि संशयः ॥ ३२ ॥ विवे-
 श जवनं नैव । कस्यापि गृहमेधिनः ॥ प्रासादे जयन्नुपस्य । प्रवेशं कृतवान् विभुः ॥ ३३ ॥
 प्रासादे सति सश्रीके । कुटे किं निवसेत्प्रभुः ॥ तान् विमुच्य ततः स्वामी । नूपस्य गृहम-
 न्यगात् ॥ ३४ ॥ जयराजा जिनं प्रेक्ष्य । मुक्त्वा सिंहासनं रयात् ॥ त्यक्तवत्रादिराट्चिह्नः ।
 सुमुखः सन्मुखं ययौ ॥ ३५ ॥

स्वकेद्वैः प्रभुपादाब्जं । मार्जयामास नूपतिः ॥ हर्षासैः क्लृप्तयामास । रोमांचकवचं
 दधन् ॥ ३६ ॥ जहाय योजितकरो । नूपः शंनुं व्यजिह्वपत् ॥ अथ मे सफलं जन्म । धाम
 कामधटोपमं ॥ ३७ ॥ अनश्ना वृष्टिसृष्टिर्मो । कट्यवृक्षो ह्यरोपितः ॥ चिंतामणिरचिंत्यो वा
 । कामधेनुरकामिता ॥ ३८ ॥ अतर्कितः समेतोऽथ । सद्यः सङ्ख्यमोऽत्र यत् ॥ अतः प्रसद्य
 जगवन् । परमानं गृहाण मे ॥ ३९ ॥ निरवद्यं स तन्मत्वा । प्राणरक्षार्थमत्मनः ॥ प्रसा-
 र्य पाणी जगृहे । गृहे जयनरोक्षितुः ॥ ४० ॥ यदन्नूद् डुदुन्निध्वानो । नात्र चित्रं मनागपि ॥

दातुः सर्वत्र सहजो । जवलीह सुनिश्चितं ॥ ४१ ॥ कांचनवृष्टिं यज्ञैर्जै । घनवाहनैर्देवता ॥
तपोतकादे वा नृभृत्-स्वामिस्वानाविकी स्थितिः ॥ ४२ ॥ नृपोऽन्योऽपि यदात्त्येति । चे-
लोकैर्षं तदा मुदा ॥ कुर्वति विबुधाः सर्वे । किं पुनस्त्रिजगत्प्रभुः ॥ ४३ ॥ क्रमायां सुमनो-
धानं । चक्रुः सुमनसोऽत्र यत् ॥ बोधिदे तु समायाते । तन्नाश्वर्यं जगत्प्रहो ॥ ४४ ॥

सुधाभुजो वितेनुर्य-त्सुगंधामृतसिंचनं ॥ धरित्र्यां शस्यसंपत्ति-स्तेन जज्ञे तद्वान्नदा ॥

॥ ४५ ॥ विजद्वार जितोऽन्यत्र । कृत्तुमित्रसमः सुधीः ॥ नैकत्रस्थापिनः सार्व-श्वेत्सूर्यादयो
यथा ॥ ४६ ॥ पारणोर्वीमिमां पादै-र्मां कोऽपि स्पृशतादिति ॥ ऊर्वोपती रत्नराज्या । तत्र
पीठमसूत्रयत् ॥ ४७ ॥ इतश्च जंबूद्वीपेऽत्र । विदेहेषु वरेषु च ॥ अपरेषु दयाधर्म-परेषु स-
ततं नृभिः ॥ ४८ ॥ स्वयंप्रार्थनामवेया । सर्वगेयास्ति सङ्गुणैः ॥ अमेयसौख्यविस्तारा ।
तेऽवानंदकरी पुरी ॥ ४९ ॥ आनीनंदिस्तुमित्रोऽत्र । मित्रवल्लनताप्रियः ॥ नृपतिर्नूरितेजस्वी
। कमलामोददायकः ॥ ५० ॥ देवैः कृतप्रातिहार्या । अवार्याः परवादिभिः ॥ आजगमुः सुव-
लाचार्या । गुणार्यास्तत्र केचन ॥ ५१ ॥

उद्यानपालकाद् ज्ञात्वा । राजा तान् वंदितुं ययौ ॥ आगते किल कटपद्मौ । को न गृ-
 ह्णाति तत्फलं ॥ ५१ ॥ विधाय पंचान्निगमं । सुगमं ज्ञानशालिनां ॥ उत्कृष्टवन्दनेनासौ । व-
 वंदे विधिवद्गुरुं ॥ ५३ ॥ साधून्पि यथायोग्य-मुपयोगसमन्वितः ॥ वंदित्वोचितदक्षे स्तो-ऽव-
 तस्थे धीगुणैर्युतः ॥ ५४ ॥ गुरुर्निर्देशनारब्धः । लब्धावसरमादरात् ॥ गुरुणां श्लाघ्ययोगे
 । ह्येतदेवातुलं फलं ॥ ५५ ॥ राजन् राज्येन नो मर्त्य-न्नवशोऽज्ञामवाप्नुयात् ॥ वानराणा-
 मपीशत्वं । श्रूयतेऽग्रेऽधुनापि च ॥ ५६ ॥ बलयत्यसावधानं । प्रधानमपि वर्णतः ॥ लक्ष्मी-
 रियं ज्ञाकिनीव । ततोऽसौ प्रप्लवो ज्ञवेत् ॥ ५७ ॥ यतः-लक्ष्मीवतो न जानंति । देश-
 कालोचितान् क्रियां ॥ प्रीष्मं त्यक्त्वा ह्रदिः शोते । वर्षासु कीरनीरधौ ॥ ५८ ॥ लक्ष्मीर्लक्ष्मी-
 प्रदा नैव । सर्वस्य खलु देहिनिः ॥ यतो वैराणि जायंते-ऽनया पुण्यकयस्तथा ॥ ५९ ॥ म-
 नुजत्वं सफलं नो । कलया कलयापि यत् ॥ ऊर्ध्वनाम्नसुप्रहीणां । विज्ञानं दृश्यतेऽतुलं ॥ ६० ॥
 लुलायप्रमुखा जीवा । युद्धं कुर्वन्ति नूतने ॥ किंतु धर्मेण सफलं । मनुजत्वं प्रजायते ॥ ६१ ॥
 सोऽप्यनेकविधो विध्वे । विबुधैः परिकीर्तितः ॥ तुलनां सर्वविरतेः । कोऽपि नैति परं नृप ॥

॥ ६२ ॥ तदाकर्ण्य जगौ राजा । विचारचतुराशयः ॥ प्रतीक्ष्यं प्रतीक्ष्या नो-स्तावद्यावद्भ-
 तं श्रेये ॥ ६३ ॥ क्रतुः श्रीगुरवो राजन् । विद्वं मा कुरुत्तरं ॥ संसारहेदस्त्वरितं । कर्त्त-
 द्यो विदुषा रुषा ॥ ६४ ॥

ततोऽनौ स्वपुरे गत्वा । दत्त्वा राज्यं सुताय च ॥ सप्तकेलीषु विन्नव-बीजमुप्त्वा व्रतं
 दत्तौ ॥ ६५ ॥ पश्चात्किंयंति वर्षाणि । सहर्षाणि स्वप्नावतः ॥ संयमं पालयामास । ज्ञान-
 दर्शनसंयुतः ॥ ६६ ॥ गुरुशिक्षामग्नौ लब्ध्वा । पंचाचारविचारवान् ॥ पंचमहाव्रताधारः ।
 समित्याः पंचकं दधन् ॥ ६७ ॥ पंचचारित्रेदांश्च । विदन् पंचगतीस्तथा ॥ पंचास्तिकाय-
 विदुरो । ज्ञानपंचकनेदनाक् ॥ ६८ ॥ पंचनमस्कारमंत्रं । जपन् पंचत्वमाप्य सः ॥ पंचा-
 नुत्तरसुरेषु । समन्तजिर्जरो महान् ॥ ६९ ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥ जंबूदीपे लसद्दीपे । ज्वरतर्के-
 त नृपलं ॥ श्रावस्तीनगरी ज्ञाति । जनजातिविराजिता ॥ ७० ॥ धनमित्रो नृपस्तत्र । न्या-
 यवारिपविजितः ॥ प्राज्यराज्ययुतः पृथ्वी । पाति ख्यातिसमन्वितः ॥ ७१ ॥ बलिनामान्य-
 दा नृप-स्तन्मित्रं कश्चिदागमत् । तेन स्नेहातिरेकात्स । वासं तत्रैव कारितः ॥ ७२ ॥ सदै-

व जोजनं तौ द्वौ । कुरुतो गमनं तथा ॥ वनमागमनं चैव । शयनं क्रीडनं तथा ॥ ७३ ॥
 कलाकलापयुक्तस्य । यथा चंद्रस्य लांलनं ॥ पद्मावासाविशिष्टस्य । पद्मस्य किल कंटकाः ॥
 ॥ ७४ ॥ गंजीरस्य समुद्रस्य । कीरं कारत्वदूषितं ॥ तमोज्जरहरस्यापि । चित्रज्ञानोश्च ताप-
 नं ॥ ७५ ॥ धनमित्रनरेंद्रस्य । द्यूतव्यसनमुच्चकैः ॥ तथास्यैको ह्यपगुणः । कृतांतो रत्नदोष-
 कृत् ॥ ७६ ॥ विज्जिविशेषकं ॥

कदाचिद्धनसंदोहं । कदाचित्पुनरागतं सुगान् ॥ कदाचिद्धस्तिनः शस्त्रान् । कदाचित्पात्र-
 संचयान् ॥ ७७ ॥ रमेते तौ पणीकृत्य । सत्यकृत्यपराङ्मुखौ ॥ द्यूतव्यसनासक्तानां । सु-
 कृताचरणं कुतः ॥ ७८ ॥ युगमं ॥ राज्यं पणीकृतं स्वं स्वं । तान्त्र्यां दान्त्र्यां किलैकदा ॥
 अज्ञानयाद्धनामित्रेण । हारितं जनसाहिकं ॥ ७९ ॥ राज्यहीनोऽनवहीनो । मीनोवासौ ज-
 लोद्भूतः ॥ पराधीनः परीवार-वर्जितस्तर्जितः परैः ॥ ८० ॥ बलेन बलिना सोऽपि । पुरा-
 त्तिकासितस्नदा ॥ रोर इव राज्यव्रष्टो । नष्टो लात्वा मुखं निजं ॥ ८१ ॥ मित्रत्वं तावदे-
 वास्ति । यावत्स्वाध्मोऽन्नं सिद्ध्यति ॥ तस्मिन् कृणे पुनर्मित्तं । शत्रुः स्यात्सततं जने ॥ ८२ ॥

विमल-

॥ ३८३ ॥

मित्रत्वं वदित्वा त्यक्तं । निर्दिनत्वेऽस्य यत्किञ्च ॥ तच्च सत्यापितं नाम । धनमितीऽस्त्ययं य-
तः ॥ ८६ ॥ तस्य स्वजनसंदोहो । वलेः सेवां प्रणीतवान् ॥ उन्नतं वंद्यते लोकैः । सवि-
वंकैरपि स्फुटं ॥ ८७ ॥

अमानदानयुक्तस्य । सेवां कुर्याद्वलेन कः ॥ श्रीपतिर्यत्प्रतीक्षारो । जनाधारो नृरक्षकः ॥
॥ ८५ ॥ अंतःपुरं पुरं त्यक्त्वा । जगाम स्वपितुः कुटान् ॥ स्त्रीणां दुःखे समायाते । शरणं
तान् विडुर्बुधाः ॥ ८६ ॥ सूपकारो रविर्यस्य । तथा यः सत्यसंगरः ॥ द्यूतव्यसनतः सोऽपि ।
नलराट् विपदं गतः ॥ ८७ ॥ सत्यवादी धर्मपुत्रो-ऽर्जुनजीमादिसंयुतः ॥ सोऽप्यस्माद्व्यस-
नादेव । गतराज्यो वनेऽवसत् ॥ ८८ ॥ एवं भुवनाविख्याता । अनेके दुःखिनो नृपाः ॥ द्यू-
तव्यसनतो जाताः । का वार्ता शेषनूभुजां ॥ ८९ ॥ यतः—वैरवैश्वानरव्याधि-वादव्यसन-
वदक्षाः ॥ महानर्थाय जायते । वकाराः पंच वर्दिताः ॥ ९० ॥ यूपभ्रष्टो मृग इव । कांदि-
भीको वने भ्रमन् ॥ ददर्श मुनिमेकं स । सविवेकं सुधानिधिं ॥ ९१ ॥ यथा कारसमुद्दे डा
ग । दध्यमिष्टोदकश्रवः ॥ तृपात्तो हि सदर्पः स्या-चक्षा स मुनिपुंगवं ॥ ९२ ॥ यतः—

संसारद्वन्द्वधानां । तिस्रो विश्रामज्जमयः ॥ अपत्यं च कलत्रं च । सतां संगस्तथैव च ॥
 ए३ ॥ ववेदे विधिवत्पादौ । गतसादो मुनेरसौ ॥ सोऽपि धर्माशिषं तस्मै । ददावामोददा-
 यिनीं ॥ ए४ ॥ जपविष्टे पुरोज्जागे । रागेण परिवर्जितः ॥ तस्मिन् धर्मं दिदेशासौ । संतो-
 यत्सुर्दयालवः ॥ ए५ ॥ प्राणिनामंतरायं च । ये धर्मे विदधत्पद्मे ॥ सौख्ये तथैव तेषां स्या-
 -ज्जंतूनां मानवे जने ॥ ए६ ॥ बीजं विना यथा शस्यं । न जनेहृतलेऽखिले ॥ धर्मं विना
 तथा सौख्यं । जायते जातु नो जने ॥ ए७ ॥ धर्मोत्पत्तिर्नैवैव । जने देवसमुद्भवे ॥ नर-
 केऽस्य कथा नैव । तिर्यक्त्वे तु कदाचन ॥ ए८ ॥ मनुजेषु जनेर्धर्मः । सामग्री किं तु दुर्ल-
 ज्ञा ॥ आर्यदेशादिका लोके । स्तोक्तवाद् गुणसंज्ञवा ॥ ए९ ॥ प्राप्तायामपि चैतस्यां । दु-
 ष्करं सुकृताज्जनं ॥ यतः पंचविधाः पंच-जनाः संति धरातले ॥ ५०० ॥

यथा पंचनराः पूर्वं । नीवीमादाय सत्पुरे ॥ धनार्जनार्थं संप्राप्ता । व्यवसायान्निजावि-
 षाः ॥ १ ॥ तेष्वेकस्तत्र पापीयान् । व्यसनानि निषेवते ॥ ततो राज्ञा धृतो नीवी । दात्वा
 किर्सांधकूपके ॥ २ ॥ द्वितीयोऽस्ति पुनर्मुख-स्तत्तत्पात्नीकनाधिपतिः ॥ कृतो गृहीतसर्वस्वः ।

कूटवस्त्वपणादतः ॥ १ ॥ प्रमादयुक् तृतीयोऽय । नवं निवैहकुक्षनं ॥ अर्जयेन्नाधिकं किंतु
 । नीवीजाक् तेन सोऽनवत् ॥ ४ ॥ चतुर्थस्तथमी सम्यग् । वस्तु रत्नादि सोऽग्रहीत् ॥ ते-
 नामंयतमो लाज-स्तस्यान्नङ्गतरङ्गिणः ॥ ५ ॥ पंचमो वस्तुतत्त्वज्ञो । ज्ञापयवद्विदुरोऽदरं ॥ प्रा-
 प चिंतामणिं तत्र । नीवीमूढयेन सप्रभं ॥ ६ ॥ सनयं चारुपोपनयं । शृणु सुंदर संप्रति ॥
 नीवीरुपां मर्त्यज्ञव । आर्यदेवाः पुरं पुनः ॥ ७ ॥ नृपः कर्मपरीणामः । पापानि द्यसना-
 नि च ॥ कूपो नरक एवाहो । बाधाकारी तदाश्रिते ॥ ८ ॥ असत्यज्ञापिणो मिथ्या-दृष्टयो
 छट्टबुद्धयः ॥ अलीकवस्तु मिथ्यात्वं । तस्य तिर्यग्गतिस्ततः ॥ ९ ॥ मर्त्यत्वं मनुजो योऽत्र
 । तन्नते स तृतीयकः ॥ स्वर्गप्राप्तिर्नवेद्यस्य । स लाजसहितः स्मृतः ॥ १० ॥

यस्य चिंतामणिः प्राप्त-स्तस्य मोक्षगतिर्मता ॥ एवं विचार्य सुचिरं । रुचिरं कार्यमा-
 चर ॥ ११ ॥ अथासौ कथयामास । स्वरूपं स्वस्य पूर्वजं ॥ मुनिश्च तस्य पुरतो । व्यसना-
 नां दुरंततां ॥ १२ ॥ सोऽजोचन्मे पुना राज्यं । त्रविष्यति न वा प्रजो ॥ मुनिर्जगाद ते पु-
 ण्य-क्षयस्तेन न ज्ञावदः ॥ १३ ॥ तदाकर्ण्य जगौ सोऽपि । तर्हि दीक्षां प्रयज मे ॥ यथा

वृथा ज्ञेयैव । ज्ञेयस्मिन्न मानवो ज्ञवः ॥ १४ ॥ ततोऽसौ वीक्षितस्तेन । पुनरिहं च शि-
 तः ॥ अंगीकृतं त्वया वत्स । चारित्रं ज्ञवद्वर्जनं ॥ १५ ॥ रागद्वेषौ च चेदत्र । करिष्यसि त-
 रिष्यसि ॥ ज्ञोदधिं तदा नैव । यथा लक्ष्मीधरादयः ॥ १६ ॥ राजर्षिरवदत्सनाधो । केऽमी
 लक्ष्मीधरादयः ॥ मुनिराज्ञस्ततोऽजल्प-इनल्पं गुणसंयुतं ॥ १७ ॥ पुरं विंध्यपुरं नाम । विं-
 ध्यवज्जसंकुतं ॥ अनेकमुनिसंयुक्तं । नक्तंचरविवर्जितं ॥ १८ ॥ तत्रानूदरुणः श्रेष्ठी । प्रचे-
 तावरुणोपमः ॥ रत्नाकरालयः किंतु । नासौ ज्ञवपतिः क्षितौ ॥ १९ ॥ श्रीकांता विजया चै-
 व । तस्य ज्ञार्थादियं स्वयं ॥ जिनवर्मेरतं चासी-द्विरतं पापकर्मणः ॥ २० ॥ प्रद्युम्नोऽसौ र-
 तिप्रीति-रूपाभ्यां सहितोऽरुचत ॥ ताभ्यां किंतु शिवाकांक्षी । रुचिरांगविवर्जितः ॥ २१ ॥
 सिद्धिद्विमुक्तो तंबो-दरोऽसौ शोभते तदा ॥ सदा ज्ञानकरो लोके । रुचिकुङ्कुरुमोदके ॥ २२ ॥
 श्रीकांतायास्त्रयः पुत्रा । लक्ष्मीधरश्च सुंदरः ॥ अर्हद्वत्तस्तथानंदो । विजयायाः सुतोऽजनि
 ॥ २३ ॥ चत्वारो वर्मरूपास्ते । प्रत्यक्षा एव रेजिरे ॥ संपादितमनःकामा । जनानां गुणसं-
 युताः ॥ २४ ॥ इतोऽनादिज्ञवं नाम । पुरमस्ति सनातनं ॥ तत्रातुल्यवर्गो मोह-राजा राज्यं

करोति ज्ञोः ॥ १५ ॥

श्रुतः सन्नं समासीनं । तं दीनं वीक्ष्य चैकदा ॥ रागकेसरिनाभावक् । तनयो विनयो-
चितं ॥ ८६ ॥ तात कुहे त्वयि प्रौढे । विश्वं चिंतातुरं ज्ञवेत् ॥ तव चिंता तु या चित्ते । त-
दपूर्वं मयेक्षितं ॥ १७ ॥ त्वदाङ्गाधारका देवा । असुराः किन्नरा नराः ॥ भुवने तं न पश्य-
मि । यस्ते सेवां करोति न ॥ १८ ॥ तवाङ्गां ये न मन्यन्ते । ते नद्या मुंन्तिता वेने ॥ एका-
किनो ब्रह्मन्त्युच्चै-रन्नपाननिराकृताः ॥ १९ ॥ त्वज्जका राज्यसंस्का । वरावासनिवासिनः ॥
प्रद्वर्निशं कृताहारा । दारागणसमन्विताः ॥ २० ॥ नित्यस्नानाः सान्निमाना । नानायानाद-
रा नराः ॥ जोगसंयोगकजिता । दृश्यन्ते बहवो जने ॥ २१ ॥ एवं सति तातपादाः । सचिं-
ता यच्च संप्रति ॥ तच्चेत्कथ्यं तदा तथ्यं । ममाग्रे स्वाक् प्ररूप्यतां ॥ २२ ॥ तत् श्रुत्वा मो-
दराजोऽग्नौ । हृदये हर्षितो ज्ञुशं ॥ जगाद् तनयं सद्यः । प्रसादविशदाननः ॥ २३ ॥

वत्स मे नास्ति तत्कार्यं । यत्नवाग्रे न कथ्यते ॥ यत्तत्त्वं मेऽसि तनयो । विश्वरंजनक-
मेवः ॥ २४ ॥ त्वया यत्नदितं वाक्यं । तत्सत्यं च कप्रंचन ॥ परं मेऽपि विपक्षोऽस्ति । सप-

कोऽतुलतद्वलः ॥ ३५ ॥ कोऽप्यविति च तेनोक्ते । सोऽयोनहत्तुरत्र मे ॥ चारित्रधर्मसन्नामा ।
कामाजितपराक्रमः ॥ ३६ ॥ यत्सैन्यस्य वधौकापि । मच्चमूं सकलां जयेत् ॥ सा किं ते वि-
स्मृता येन । ममेहं त्वं प्रजटपसि ॥ ३७ ॥ यतः—

अहंकारो धियं ब्रूते । मा सुप्तं प्रतिबोधय ॥ उड्डिते परमानंदे । न त्वं नाहं न तज्जग-
त् ॥ ३८ ॥ कर्मसैन्ये जटोऽस्मीति । कामं माटोपमुद्ध ॥ विजीयसे यत्कमया । हेलया-
पि महेलया ॥ ३९ ॥ प्रविधाय कणं मौनं । सोऽवादीडागकेसरी ॥ युष्माकं किं कृतं तेना-
—धुना येनातिदुःखिताः ॥ ४० ॥ सोऽत्रक् विंध्यपुरे विद्वान् । वरुणः श्रावकोत्तमः ॥ चत्वा-
रस्तस्य तनयाः । संति लक्ष्मीधरादयः ॥ ४१ ॥ सिद्धांतप्रमुखैस्तैश्च । चारित्रधर्मपक्षैर्निकैः ॥
तद्वामाधिष्ठितं सर्वं । मन्नामापि हतं पुनः ॥ ४२ ॥ अद्यापि तनयास्तेन । नात्मसाद्धिहिता-
हिताः ॥ संति ते चैतस्वपक्षे स्यु—रात्मवर्गो बली तदा ॥ ४३ ॥

वलवान् समपरागो । विप्रतार्य करिष्यति ॥ चारित्रधर्मपक्षेऽमुं—स्तदात्मवलसंक्षयः ॥
॥ ४४ ॥ तेन मे वर्जते चिंता । हृदये वत्स सांप्रतं ॥ जटकुसुजतटासाध्यं । कार्यमेतत्परं परं

॥ ४५ ॥ यत्तत्तस्य गृहे संति । चारित्रनृपपूरुषाः ॥ तेषां च पश्यतां दातुं । दुष्करं तान्
तदाश्रितात् ॥ ४६ ॥ तन्निशम्य जगौ राग-केसरी वलगर्वितः ॥ तिष्ठन्त्येव निश्चिता ।

विशस्ये तान् वशे त्वहं ॥ ४७ ॥

यतो मे त्रीणि रूपाणि । गुरुकाणीह संति च ॥ अन्यानि सूक्ष्मरूपाणि । तेषां संख्या

न विद्यते ॥ ४८ ॥ दृष्टिस्नेहविषयानु-रागरूपैस्त्रिन्निस्त्रयः ॥ वशीकुता मया सेवां । करिष्ये-

ति तव धृतं ॥ ४९ ॥ तत् श्रुत्वा मोहदूषेन । चिंतितं निजचेतसि ॥ रागकेसरिपुत्रस्य ।

भुवि शक्तिर्गरीयसी ॥ ५० ॥ यतः शून्यपुराणेषो-ऽवतानां वासयेज्जनैः ॥ नृणां वीजतसरूपे-

या । रतिस्त्रानेषु योजयेत् ॥ ५१ ॥ ज्ञापयते तथा लोकैः । सुतंप्रति पितेति गां ॥ सुतांप्रति

मवित्रीति । कुदवान् देवसत्तमान् ॥ ५२ ॥ कुवर्मान् भुव्यवर्मांश्च । कुगुरून् सङ्गुरुंस्तथा ॥

अन्नद्वयमपि द्रव्यं तै-रपेयं पेयमेव च ॥ ५३ ॥ युगं ॥

सुरासुरनरान् विश्वे । मदाज्ञावशगांस्तथा ॥ कुरुते तेन मे गेहे । मदानायः प्रवर्द्धते ॥

॥ ५४ ॥ द्वेपद्विपेदं ब्रह्माय । तदाह पितरं निजं ॥ चतुर्थं नंदनामान-मानयिष्ये वशे तव ॥

॥ ५५ ॥ मोहराजो निशम्यैतद् । इधै मनसि संमदात् ॥ सर्वमान्यां मदाङ्गां ये-ऽवगल-
य्य पुरा नराः ॥ ५६ ॥ वनं गत्वा तपोनिः स्वैः । पूर्वकोट्याजितैर्मतैः ॥ तपोधना ज-
ने जाता । विख्याता भुवनत्रये ॥ ५७ ॥ युगं ॥ तेषां सुहृत्समात्रेण । ज्ञात्वा सर्वं तपोधनं
॥ उत्तौ पातयत्येताम् । मत्सुतः कोपकुंजरः ॥ ५८ ॥

पितरं ज्ञापयेज्जु । मातरं वैरिणीं पुनः ॥ सुहृदादेर्विपर्यासं । तथा गालीमश्रिकृतां
॥ ५९ ॥ संतापयेद्दिना वह्निं । जनं रक्तमरक्तकं ॥ अनवमघं कुरुते । मौनिनं बहुज्जाषिणं
॥ ६० ॥ अन्नावपि न सामान्य-स्तेन मे तनयोऽदयः ॥ सुता ज्ञापयेन ज्ञान्यंते । पितुश्चिता-
नुवर्त्तिनः ॥ ६१ ॥ तौ सन्मान्य पिता प्राह । वत्सौ स्वजौ युवां परं ॥ परगेहे परान् जेतुं
। गमनं युवयोरिदं ॥ ६२ ॥ परस्परं तत्सान्निध्यं । विधेयं दुःस्थिते परे ॥ युवान्यामहमत्र-
स्थः । करिष्ये युवयोर्हितं ॥ ६३ ॥

तौ प्रथम्य ततस्तातं । गतौ वरुणवेद्रमनि ॥ दृष्टिरागाख्यरूपेण । प्रथमोऽविष्टितः सु-
तः ॥ ६४ ॥ स्नेहानुरागरूपेण । द्वितीयो मेचितोऽमुना ॥ तृतीयो विषयराग-रूपेण कलितः

कृतः ॥ ६५ ॥ रागकेमरिणा चेहं । स्वकार्यं विहितं तदा ॥ द्वेष्टेणापि तथा नंद । आत्मरू-
पा विनिर्मितः ॥ ६६ ॥ क्रीडां कुर्वति सर्वत्र । ते चत्वारस्तदाश्रिताः ॥ पित्रादीनां न तु द्वी-
पां । पीडां किंतु प्रकुर्वते ॥ ६७ ॥ विवाहो विहितस्तपां । वरुणेन प्रमोदतः ॥ तथापि च-
पलज्ञाव-स्वज्ञावं ते त्यजति न ॥ ६८ ॥ एकदा कोऽपि तलैक-स्तपसः स समाययौ ॥ क-
रोति यः पारणकं । मानेन तपसा सदा ॥ ६९ ॥ वर्षाकाले सदाकाशं । शीतकाले जला-
श्रयं ॥ तुष्णकाले च पंचाग्निं । सेवते जपधीः सदा ॥ ७० ॥ अज्ञानतपसा तेन । सर्वो लो-
कः स्वभासते ॥ दृढीकृतस्ततस्तस्य । विधत्ते ज्ञात्किमुत्तमां ॥ ७१ ॥ लक्ष्मीधरो वने तत्र । रं-
तुं मित्रयुतो ययौ ॥ जनघजं व्रजंतं स । दृष्ट्वापृष्ठत्सुहृज्यं ॥ ७२ ॥

कुत्र याति जना एते । पुष्पचंदनपाणयः ॥ तेऽवोचन् रक्तवसन-मर्चितुं याति सो ज-
नाः ॥ ७३ ॥ प्रेरितो दृष्टिरागेण । स गतस्तस्य सन्निधौ ॥ वचसा तपसा तेन । रंजितोऽसौ
शशांस तं ॥ ७४ ॥ प्रत्यहं याति तत्पार्श्वे । चिरं तिष्ठति सन्निधौ ॥ ज्ञावतो वचनं तस्य । भृ-
णोति कुरुते च तत् ॥ ७५ ॥ लोकाग्ने तद्गुणान् वक्ति । ज्ञात्किमुक्तिं करोति च ॥ पादयेत्परया ज्ञा-

तथा । तदाज्ञां निर्विचारणां ॥ ७६ ॥ वरुणोनाथ वृत्तांतो । विज्ञातो ज्ञातिवक्त्रतः ॥ ततः
 पुत्रं समाकार्य । शिक्त्यामास सादरं ॥ ७७ ॥ कथं वत्स विद्यमाने—ऽममाने कीरसागरे ॥
 सगरे गर्जानिकरे । पीयते कलुषं पयः ॥ ७८ ॥ दीपे करस्त्रिपते क्लृपे । पतनं क्रियते किमु
 ॥ रत्नादर्शे शयस्त्रे वा । कांस्ये किं वीक्ष्यते मुखं ॥ ७९ ॥ वीतरागं परित्यज्य । येऽन्यान्
 देवान्नमंत्यहो ॥ क्रीणंति काचखंडानि । हित्वा चिंतामणिं हि ते ॥ ८० ॥ निर्ध्रं च गुरुं
 मुक्त्वा । परांस्तान् संभ्रयंति ये ॥ विहाय कामकुंजं ते । नीवीनांडानि गृह्णते ॥ ८१ ॥ कां-
 त्यादिदशबाधर्मं । त्यक्त्वा येऽन्यान् प्रकुर्वते ॥ विमुच्य कष्टपट्टकांस्ते । बबूलादीन् नजंति
 ह्री ॥ ८२ ॥ झृण्वंति पापशास्त्राणि । मुक्त्वा सिद्धांतमुज्ज्वलं ॥ विमुच्यामृतपानं ते । पि-
 वंति विषमुड्वलं ॥ ८३ ॥ वस्त्रेणाऽगलिते नीर—पूरे स्नानं करोत्यसौ ॥ जीवयुके पुनस्तस्मिं-
 —श्रीवराणां च धावनं ॥ ८४ ॥

मचित्तमृतिकासंगं । दौघार्थं सेवते सदा ॥ विराधनां विधत्तेऽस्मा—वघ्निकायस्य कारणे
 ॥ ८५ ॥ पारणे ह्यार्द्धकादीनि । शाकानि गृहमेधिनः ॥ पायसादीनि रागेण । सृजंत्यस्यार्ध-

मेव त्तोः ॥ ८६ ॥ जलादौ व्रसजीवानां । निवद्धो दृश्यते स्फुटं ॥ अतः कथं दयाधर्मो ।
 विद्यते सर्वसम्मतः ॥ ८७ ॥ तथा मिथ्याप्ररूपित्वाद् । द्वितीयं व्रतमस्य न ॥ अवग्रहमया-
 चित्त्वा । तिष्ठेद्गुह्यति वा कियत् ॥ ८८ ॥ तेन तृतीयमपि नो । व्रतमस्य प्रवर्तते ॥ संघट्टा-
 दं तथा स्त्रीणां । नैव शंका कदाचन ॥ ८९ ॥ तस्मात्तुयं व्रतं शुद्धं । नेष्यतेऽमुष्य शासने ॥
 दृढ्यं च ग्रन्थौ वक्षति । तेन नो पंचमं व्रतं ॥ ९० ॥ अतोऽस्य सेवा नो कार्या । धार्या सं-
 गतिरुत्तमैः ॥ गुणगुणौ यतः संग-ज्वतो भुवनत्रये ॥ ९१ ॥ यतः—वधो धर्मो जलं तीर्थं
 । गौर्नमस्या गुरगुह्यी ॥ अग्निर्देवो दिकः पात्रं । येषां तैः कोऽस्तु संस्तवः ॥ ९२ ॥ शंका-
 विद्वयणानीद । सम्यक्त्वे पंच संत्यहो ॥ अस्य संसर्गतस्तानि । सर्वाणि स्युः सुधर्मिणां ॥ ९३ ॥
 स्थिरीकृते च सम्यक्त्वे । धर्मोऽपि स्थिरतां व्रजेत् ॥ दृढे हि पीठिकाबंधे । प्राप्तादो दृढतां
 श्रेयेत् ॥ ९४ ॥ सम्यक्त्वे सति नरक-गततिर्यग्गती नृणां ॥ जनेतां भुवने नैव । मर्त्यस्व-
 र्गोपवर्गेदे ॥ ९५ ॥ अन्ये देवाः कामसेवा—पराः शास्त्रधराश्चराः ॥ सन्तुतगाना अङ्गाना ।
 पुत्रदाराश्रिता रताः ॥ ९६ ॥

मोहितो हितवर्जितः ॥ सर्वक्रियापरिभ्रष्टः । स्तोककालाह्नय सः ॥ १८ ॥ अथ द्वितीयपु-
त्रस्य । सुंदराख्यस्य दारकः ॥ उपयाचितकोटीन्निर्जङ्गे विङ्गेतरेदृशः ॥ १९ ॥

तदा स्नेहानुरागोऽस्य । विशेषाप्रकटोऽजनि ॥ तेन तं पात्रयत्युच्चैर्धात्रीकर्मन्निरन्वहं
॥ २० ॥ न जहाति तत्सामीप्यं । दिवा रात्रौ कदाप्यसौ ॥ उत्संगे तं सदा धत्ते । दत्ते शिर-
सि चुंबनं ॥ २१ ॥ उद्धापनैरसंबद्धैरुद्धापयति तं बहु ॥ उपहासकराश्वेष्टाः । श्रेष्टाऽनिष्टाः
करोत्यसौ ॥ २२ ॥ वृद्धज्जा परित्यक्ता । मुक्ता चिंतान्यवस्तुषु ॥ तेन तद्भ्यानयुक्तेन । स्ने-
हरागांधितेन वै ॥ २३ ॥ पवित्रयति निःशूकं । जोजयत्योदनं स तं ॥ तथा मूत्रपुरीषादि ।
तस्य व्युत्सृजति स्वयं ॥ २४ ॥ माता करोति नो चिंतां । स्तोकामपि कदाचन ॥ तस्य सू-
नोर्मनागूढनो । जायते नो तथाप्यसौ ॥ २५ ॥

वेलायां जोजनं नायं । करोत्युष्णं न शीतलं ॥ वेत्ति शोते तथा नैव । व्यवसायं श्रयेन्न
हि ॥ २६ ॥ विषत्ते धर्मवार्त्ता नो । दूरेऽस्तु करणं पुनः ॥ भावद्वयकं न कुरुते । ब्रजेद्वेगगु-
हं न च ॥ २७ ॥ न ध्यायति नमस्कारं । मंत्रोद्धारं कदाचन ॥ प्रेषितोऽपि महत्कार्ये । या-

ति पुत्रं विना न सः ॥ १८ ॥ आमयादिनि पुत्रेऽसौ । विधत्ते जोजनं नहि ॥ तिष्ठेदुपरि प-
तितः । भोक्तव्यश्रूणि मुञ्चति ॥ १९ ॥ तं च तादृग्विधं दृष्ट्वा । पिता प्राह सुतंप्रति ॥ पुत्रो-
परि यनो रत्नद्वेष्टा । दृश्यते वत्स किं तव ॥ २० ॥ यतः—लोभमूत्राणि पापानि । रसमूत्राश्च
व्याधयः ॥ स्नेहमूत्राणि दुःखानि । त्रीणि त्यक्त्वा सुखी जव ॥ २१ ॥ आत्मजातयंतमोहेन
। राड्गो दृजरग्नस्य ज्ञेः ॥ अतीवदुःखसंजात—प्राणांतकरणं शृणु ॥ २२ ॥

जातो ह्यरति कलत्रं । वर्द्धितो जोजनं हरेत् ॥ अर्थं समर्था गृह्णाति । नास्ति पुत्रसमो
रिपुः ॥ २३ ॥ अमघ्निर्येवकांतरे । कांता रे कलिता घनाः ॥ अजयास्तनयाश्चैवा—नंतशः प्रा-
णिभिः पुरा ॥ २४ ॥ रक्षिताः पितरसैन्येनो । पतंतो नरकावटे ॥ धर्म एव धरत्युच्चैः । पतंतं
प्राणिनं ज्ञेये ॥ २५ ॥ अंतर्द्वेष्टया जिनंद्रेषु । गुरुषु ब्रह्मचारिषु ॥ रागः कार्यो बहिर्द्वेष्टया । पु-
त्रादिषु पुनस्तथा ॥ २६ ॥ पुत्रे त्वमतिसंगं यत् । करोषि तच्च नोचितं ॥ अर्हत्यप्यतिमोहे-
न । केवलं न ज्ञेवेन्मृगां ॥ २७ ॥ अतिसेवनया ज्ञव्य—मपि कार्यं नवेदिह ॥ व्यसनं क्रौर्य-
तः प्रोक्त—मति सर्वत्र वर्जयेत् ॥ २८ ॥

रोगो जवति लोकानां । मिष्टस्याप्यतिप्रकृणात् ॥ यतोऽतिसरसे देशे । तद्वाहुद्वयं प्रद-
 द्यते ॥ ३९८ ॥ ऐहिकामुष्मिकं कार्यं । क्रियमाणं जनव्रजैः ॥ शोभतेऽवसरे वत्स । वेदा-
 तिक्रमणे न हि ॥ ४० ॥ लाटनाहहवो दोषा । नीतिशास्त्रेऽपि कीर्तिताः ॥ अतोऽदो व्यस-
 नं मुत्तया । धर्मकर्मपरो जव ॥ ४१ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदन्तात् । देवानामपि दुर्व्रजं ॥ पुत्र-
 स्य दर्शनं येन । सरागस्यापि निर्वृतिः ॥ ४२ ॥ पुत्रा जवंति यज्ञेहे । तत्फलं धर्मकर्मणः ॥
 कलस्यावज्ञया वृहत्स्याप्यवज्ञा कृता जवेत् ॥ ४३ ॥ पशूनां पक्षिणां चात्र । विना कार्यं
 विलोक्य ॥ अपत्यानि वल्लभानि । मनुजानां तु किं ब्रुवे ॥ ४४ ॥ लोनाकरलोन्ननंदि-क-
 था किं न श्रुतास्तुता ॥ येनेहं जलपथात्पतं । नृत्यो नृत्यो ममाग्रतः ॥ ४५ ॥ तथाहि—
 इहैव नरतक्तेने । पवित्रे शुभ्रकर्मणा ॥ चंदावती पुरी रम्या । विद्यतेऽवद्यवर्जिता ॥
 ॥ ४६ ॥ श्रीवीरधवलस्तस्यां । वनूव पृथिवीपतिः ॥ तथास्तुतां लोन्ननंदि-लोनाकरवणिग्-
 ब्रुवौ ॥ ४७ ॥ लोनाकरस्य तनयो । गुणवर्मान्निधः सुधीः ॥ लोन्ननंदिः पुनः पुन-हीनो
 द्वीनो जनेऽजनि ॥ ४८ ॥ तयोर्हृदस्थयोः कश्चि-दन्यदाऽदृष्टपूर्वकः ॥ जज्ञाकृतिः पुमानेकः ।

। सविवेकः समापयौ ॥ ४९ ॥ तस्य सश्रीकतां ज्ञात्वा । तेजःप्रमुखसङ्कुलैः ॥ अत्यादरः
 कृतस्तान्त्र्यां । लक्ष्मीवान् कुत्र नार्थते ॥ ५० ॥ विश्वस्तेन ततस्तेन । कदाचित्पुरतस्तयोः
 ॥ अन्नाणि तुंवकं चैत-इकृतं मे प्रयत्नतः ॥ ५१ ॥ कियंतो वासरा अत्र । लग्निष्यति पुरे
 ॥ ५२ ॥

मम ॥ गमनावसरे चादौ । ग्रहीष्ये हेमसंयुतः ॥ ५३ ॥
 ततस्तुंवकं तान्त्र्यां । गृहीत्वा रज्जुना दृढं ॥ उपरिष्ठात्स्वयं वरुणं । हृष्टमध्ये स्वप्नाव-
 तः ॥ ५४ ॥ गालं गालं च तन्मध्या-दपतन् रसविंदवः ॥ अधःस्मिता लोहमया । हेमीभूताः
 कुशाश्च तैः ॥ ५५ ॥ तद् दृष्ट्वा लोन्नयुक्तान्त्र्यां । गोपितं रसतुंवकं ॥ पात्र्यमाने पुनस्तस्मिन्-
 न । तान्त्र्यामिदं युत्तरं कृतं ॥ ५६ ॥ मूषकैर्जगधवंशं ते । पतितं तुंवकं भुवि ॥ ज्ञातखंडं वन्तू-
 वाधु । नाशः स्याच्च कृतस्य त्र्योः ॥ ५७ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदद्भूय-स्तर्हि दर्शयतं युवां ॥
 तानि मे तस्य खंनानि । संशयो येन नो नवेत् ॥ ५८ ॥ ततोऽन्यतुंवकस्योच्चैः । शकलानि
 कलान्यदं ॥ आनीय दर्शितान्यस्य । प्रेक्ष्य दध्यौ च तानि सः ॥ ५९ ॥ अस्मिन् सिद्धरसं
 ज्ञात्वा । गतौ लोन्नमिमौ समं ॥ अर्धतो नामतश्चापि । सत्यौ जातौ किलाधुना ॥ ६० ॥

रोगो नवति लोकानां । मिष्टस्याप्यतिनक्ष्णात् ॥ यतोऽतिसरसे देशे । तद्वाहुद्वयं प्रद-
 द्यते ॥ ३९ ॥ ऐहिकामुष्मिकं कार्यं । क्रियमाणं जनव्रजैः ॥ शोन्नतेऽवसरे वत्स । वेदा-
 तिक्रमणे न हि ॥ ४० ॥ लाटनाह्वयो दोषा । नीतिशास्त्रेऽपि कीर्त्तिताः ॥ अतोऽदो व्यस-
 नं सुत्तया । धर्मकर्मपरो नव ॥ ४१ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदत्तातं । देवानामपि दुर्बलं ॥ पुन-
 रय दर्शनं येन । सरागस्यापि निर्वृतिः ॥ ४२ ॥ पुत्रा नवन्ति यज्ञेहे । तत्फलं धर्मकर्मणः ॥
 फलस्यावज्ञया वृक्ष-स्याप्यवज्ञा कृता नवेत् ॥ ४३ ॥ पशूनां पक्षिणां चात्र । विना कार्यं
 विलोक्य ॥ अपत्यानि वदन्तानि । मनुजानां तु किं भुवे ॥ ४४ ॥ लोनाकरलोन्ननंदि-क-
 आ किं न श्रुताहुता ॥ येनेहं जडप्राप्त्यन्तं । नृयो नृयो ममाग्रतः ॥ ४५ ॥ तथाहि—
 इहैव नरतर्कत्रे । पवित्रे शुन्नकर्मणा ॥ चञ्जवती पुरी रम्या । विद्यतेऽवद्यवर्जिता ॥
 ॥ ४६ ॥ श्रीवीरधवलस्तस्यां । वनूव पृथिवीपतिः ॥ तस्मान्मतां लोन्ननंदि-लोनाकरवशिग्-
 न्भवौ ॥ ४७ ॥ लोनाकरस्य तनयो । गुणवर्मास्त्रिधः सुधीः ॥ लोन्ननंदिः पुनः पुन-हीनो
 द्वीनो जनेऽजनि ॥ ४८ ॥ तयोर्हृदस्थयोः कश्चि-दन्यदाऽदृष्टपूर्वकः ॥ नञ्जाकृतिः पुमानेकः ।

। सविवेकः समापयौ ॥ ४९ ॥ तस्य सश्रीकतां ज्ञात्वा । तेजःप्रमुखसङ्कुलैः ॥ अत्यादरः
कृतस्तान्त्र्यां । लक्ष्मीवान् कुत्र नाभ्यते ॥ ५० ॥ विश्वस्तेन ततस्तेन । कदाचित्पुरतस्तयोः
॥ अन्ताणि तुंवकं चैत-इक्षते मे प्रयत्नतः ॥ ५१ ॥ कियंतो वासरा अत्र । लणिष्यति पुरे
सम ॥ गमनावसरे चादौ । प्रदीप्ये हेमसंयुतः ॥ ५२ ॥

ततस्तत्तुंवकं तान्त्र्यां । गृहीत्वा रज्जुना दृढं ॥ उपरिष्ठात्स्वयं बद्धं । हृदमध्ये स्वज्ञाव-
तः ॥ ५३ ॥ गालं गालं च तन्मध्या-दपतन् रसविद्वद्वः ॥ अधःस्थिता लोहमया । हेमीन्मूलाः
कुञ्जाश्च तैः ॥ ५४ ॥ तद् दृष्ट्वा लोन्नयुक्तान्त्र्यां । गोपितं रसतुंवकं ॥ याच्यमाने पुनस्तस्मिन्-
न । तान्त्र्यामित्युत्तरं कृतं ॥ ५५ ॥ मूयकैर्जगद्वर्धं ते । पतितं तुंवकं भुवि ॥ ज्ञातखंडं वज्र-
बाधु । नाशः स्याच्च कृतस्य ज्ञोः ॥ ५६ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽवदद्भूय-स्तर्हि दर्शयतं युवां ॥
तानि मे तस्य खंनानि । संशयो येन नो ज्ञवेत् ॥ ५७ ॥ ततोऽन्यतुंवकस्योच्चैः । शकलानि
कलान्पतं ॥ आनीयं दर्शितान्प्रस्य । प्रेक्ष्य दध्यौ च तानि सः ॥ ५८ ॥ अस्मिन् सिद्धसं-
ज्ञात्वा । गतौ लोन्नमिसौ समं ॥ अर्धतो नामतश्चापि । सत्यौ जातौ किलाधुना ॥ ५९ ॥

निवेदयामि चेद्वाङ्मे । तदा गृह्णात्यसौ रसं ॥ एतयोः कथिते किंतु । कदाचिन्मे चाटिष्यति ॥
 ॥५९॥ इति ध्यात्वा निजे चित्ते । तौ जगौ किं युवां मृषा ॥ उत्तरं यज्ञप्रः सद्य-स्त्वुवकं मे
 समर्प्यतां ॥ ६० ॥ ज्ञवतोर्हृदये लोभ-श्चेज्जवेत्तर्हि तद्गतं ॥ किञ्चिद्भ्रमं प्रयत्नामि । गह्वरमि स्वं
 पुरं त्वदं ॥ ६१ ॥ दुष्करः सर्वनाशो मे । सर्वग्राहोऽपि दुष्करः ॥ युवयोर्जिविता नूनं । वि-
 चारं कुरुतं हृदि ॥ ६२ ॥ यतः-अतिलोभो न कर्तव्यो । लोभं नैव परित्यजेत् ॥ अतिलो-
 भान्निजूनस्य । चक्रं भ्रमति मस्तके ॥ ६३ ॥ तथापि लोभयुक्ताभ्यां । ताभ्यां त-
 ज्जार्थितं तदा ॥ संस्तभ्य तौ गतः सोऽन्तः । स्वस्थानं मानसंयुतः ॥ ६४ ॥ लोभाकरसुतो
 ग्रामां-तरादागात्तदास्त्रिदां ॥ वार्त्तां शुश्राव हृदया च । तौ ददर्श तथास्त्रितौ ॥ ६५ ॥ शो-
 धितो ग्राममध्ये स । परं नासौ यतो गतः ॥ ततस्तत्पुरमध्यस्था । आनीता मंत्रवादिनः ॥
 ॥ ६६ ॥ कृते स्वस्वोपचारे तैः । पीडा वृद्धिं गता तदा ॥ मनगपि गुणो नासी-द्व्योन्नाद-
 गुण एव यत् ॥ ६७ ॥ यस्मादुत्तिष्ठते बहि-स्तस्मादेवोपशान्भ्यति ॥ अतस्तमेव पुरुषं । मा-
 नयित्वाहमानये ॥ ६८ ॥ परं न ज्ञायते कुत्र । स गतो वसतीह च ॥ पृष्ठता पृष्ठता चात्र

। गम्यते माद्वेऽपि यत् ॥ ६९ ॥ ब्रजामि तं नरं दात्वोन्पलक्यति यो हि तं ॥ इति ध्या-
त्वा जनं दात्वा—उत्पन्नतटुपलक्यकं ॥ ७० ॥

पश्चि गहन्नविश्रांतं । मंथोऽनूत्स जनोऽपि च ॥ तं मुक्त्वा स ततोऽचावी—त्कावीनूत-
मुखोऽसुखी ॥ ७१ ॥ अग्रासौ नगरं किंचिन्दीक्षांचक्रे पुरोऽध्वनि ॥ परं निर्मानुषं तेन । वि-
स्मितस्तत्प्राविष्टवान् ॥ ७२ ॥ तत्र क्वचित्प्रदेशे स । एकं सुंदरपुरुषं ॥ व्यलोक्त ततस्तेन ।
पटुः कर्तृत्वं विप्रस्यधीः ॥ ७३ ॥ वैदेशिकोऽहं स प्राह । साहसैकधनोऽधुना ॥ पश्चि गहन्न पु-
रं दृष्ट्वा । मध्येऽहमावेशं पुनः ॥ ७४ ॥ किं तत्पुरं कथं शून्यं । त्वमेकाकी स्थितः किमु ॥
ततोऽवाधीःपुमान् सोऽपि । शृणु संबंधमादितः ॥ ७५ ॥ पुरं पौरमनोहारि । नाऽरिगणवि-
लोकितं ॥ रम्यं रम्यरमावासं । नास्मिदं कुशवर्धनं ॥ ७६ ॥ इहाज्ञूज्ज्वलतिः सूर्यो । नाम्ना स्था-
स्मापि सत्करः ॥ जयो विजयचंद्रश्च । तस्यावामुन्नयौ सुतौ ॥ ७७ ॥

कात्वेन कालधर्मं च । सधर्मं जनके गते ॥ ज्येष्ठभ्राता जयाजिह्वयो । राज्ये पितुरुपा-
विशत् ॥ ७८ ॥ अहं पुनरहंकारात् । स्वपुराज्जिरगां तदा ॥ भ्रमंश्चंझवतीपुर्या । जयाने चा-

न्यदा गतः ॥ ४९ ॥ विद्यासिद्धौ नरः कश्चिद्विषयश्चिद्वदृशो मया ॥ तत्रातीसाररौगेण । पीनितः पतितो भुवि ॥ ५० ॥ अगण्यपुण्य संजात-कारुण्यवशातः स तु ॥ तथा मया प्रत्यकारि । यथा नीरुक् तदाजनि ॥ ५१ ॥ ततस्तुष्टेन तेनाहं । ज्ञापितः को ज्ञवान् पुमान् ॥ यथार्थे कश्चित्ते दत्ते । द्वे विद्ये मे समे इमे ॥ ५२ ॥ स्तंभकर्त्री वद्वयकर्त्री । पाठसिद्धे ज्ञेने शुभे ॥ रश्म्यैकं तन्मायह्वत् । तुंवकं साधु सम्मतं ॥ ५३ ॥ वस्तुत्रयं समर्प्येति । कश्चित्ते तेन मे पुनः ॥ रत्नत्रयमिवेदं ते । महोदयनिबन्धनं ॥ ५४ ॥ तेषु सम्यक्तववर्तिकेतु । तुंवकं यद्भजेन च ॥ ज्ञावितं गिरिसारं तु । सुवर्णं जायते जने ॥ ५५ ॥ यस्य तस्य गृहे नैव । दातव्यं सिद्धिदं त्विदं ॥ अनंतलोभतो येन । विनाशोऽस्य ज्ञवत्यहो ॥ ५६ ॥

विद्ये अपि निरर्थं नो । प्रयोक्तव्ये कदाचन ॥ कारणे कार्यसिद्धिः स्यात् । पापतापो वृथान्यथा ॥ ५७ ॥ विद्यासिद्धः प्रसिद्धः स । इत्युदित्वा ममोत्तमः ॥ गतः श्रियवर्ते सद्य-श्विरं तिष्ठति नेदृशाः ॥ ५८ ॥ अहं तु चंद्रवत्यां । प्रविष्टः शिष्टचित्तजुत् ॥ दोषाकरलोभनंध्या-पण्ये तत्रागतो भ्रमन् ॥ ५९ ॥ आवाजैतस्तथा तान्त्र्यां । प्रतिपत्तिपुरस्सरं ॥ यथा विश्व-

स्त चित्तोऽहं । जानो ज्ञातो न केनचित् ॥ ९० ॥ पुरीशो जगद्विहङ्गायै । श्रित्तिज्ञावसुर्पमुपां-
 तद्वद्वं तुवकं मुक्तं । मया युक्तं विचार्य च ॥ ९१ ॥ कतिचिद्वासरान् स्थित्वा । पुरीषदम्भी-
 विदोक्ता ॥ ततो मातुर्निनसायै । गंतुकामोऽन्नवं पुरे ॥ ९२ ॥ मया तत्पार्श्वतस्तच्च । मा-
 र्गितं मार्गयिना ॥ तदा ज्ञातस्वरूपाभ्यां । ताभ्यां दत्तं न मे च तत् ॥ ९३ ॥ तयोस्तदो-
 चितं कृत्या । प्रतीकारं स्वविद्यया ॥ अहमत्रगतः शून्यं । पुरं दृष्ट्वा विपश्चवान् ॥ ९४ ॥
 गुणवर्मेत्यथो दध्यौ । निशम्यैतत् स एव हि ॥ येन मे पितृपितृभ्यौ । स्तंजितौ स्वीयविद्य-
 या ॥ ९५ ॥ सम्यक् स्वरूपं यावन्नो । वेद्मि तावत्स्वमात्मना ॥ नाविष्करिष्ये ध्यात्वेति । तं
 जगदाग्रतो वद ॥ ९६ ॥

जयचंद्रः पुनः प्राह । ततोऽहं परितो भ्रमन् ॥ गतो राजकुलं स्वीय-मात्मीयजनव-
 र्जितः ॥ ९७ ॥ तदुपरिष्ठाञ्छितः । सप्तर्षौ नृमिकां ययौ ॥ विजयाख्यं भ्रातृजाया-मप-
 द्यं तत्र कैकिकां ॥ ९८ ॥ आसनादिप्रदानेन । विनयो विहितस्तया ॥ मया पृष्टा स्ववृत्तान्तं
 । सा जगौ साशुनोचना ॥ ९९ ॥ पुरा पुरस्योपवने । पवनेन पवित्रते ॥ आगात्कंश्चित्प-

स्वयेको । मासं मासमुपोषितः ॥ ७०० ॥ एकदा स जवज्ञाना । पारणार्थं निमंत्रितः ॥ नू-
पाङ्गया मया तस्य । जेमतोऽङ्गेपि मारुतः ॥ १ ॥

तस्य स्वातं तदा ज्ञातं । ज्ञातं दातं पुरा न यत् ॥ ब्रह्मस्वरूपं न ज्ञात-मीदृशास्ते ज-
वंति ज्ञोः ॥ २ ॥ यतः—विषया विनिवर्त्तते । निराहारस्य देहितः ॥ रसवर्जं रसोऽप्यस्य ।
परं दृष्ट्वा निवर्त्तते ॥ ३ ॥ निशि गोधाप्रयोगेण । मम सौधे समागतः ॥ कामांधानां कुतो
दङ्गा । धर्मो यमनियमे तपः ॥ ४ ॥ सामदंरुजवैर्वाक्यैः । कामार्थं मामसौ जगौ ॥ बो-
ध्यमानोऽपि पापात्मा—उध्यवसायं मुमोच न ॥ ५ ॥ दारदेशे तदा स्वामी । समेतस्तन्नि-
शम्य च ॥ निविडं बंधयामास । तं तपस्विजनाधमं ॥ ६ ॥ विरुं वयित्वा विविधं । राज्ञा
चाङ्गाधरैर्नरैः ॥ मारितश्चौरमारं स । कर्मणोऽस्य फलं त्विदं ॥ ७ ॥ मृत्वा स राक्षसो ज-
ह्रे । कर्मणा गतशर्मणा ॥ ईदृशानामीदृगेव । प्रायः संजायते गतिः ॥ ८ ॥ किंचान्नाऽङ्गा-
नतपसा । गतिर्देवसमुज्जवा ॥ विरूपाध्यवसायाच्च । दुष्टजातिषु संजवः ॥ ९ ॥

विजगङ्गातिना तेन । ज्ञानः पूर्वजबो निजः ॥ इहागत्य ततो भ्राता । तव नीतः कृत्यं

स्वयं ॥ १७ ॥ जीवन्नाहं प्रजा नष्टाः । कष्टाद् दृष्टान्नयाकुलाः ॥ तेनेदं नगरं शून्यं । वसते
 तव संप्रतं ॥ ११ ॥ नश्यंती भुवि ब्रह्मयंती । तेन संधीरिता त्वहं ॥ नजस्त्रिभूतिमिति प्रोच्य
 । त्वमत्रैव ज्ञयं न ते ॥ १२ ॥ स्वधिया यास्यसि त्वं चे-न्मां मुक्तयान्यत्र कुत्रचित् ॥ तस्मा-
 त्त्रामानयिष्यामि । ततस्त्रिष्ट निराकुला ॥ १३ ॥ अत्र स्थितास्मि तेनाहं । दिवासौ याति कु-
 त्रचित् ॥ रात्रौ पुनः समन्त्रेति । यात्येवं वासरा मम ॥ १४ ॥ मयोक्तमस्यै तस्यापि । किं-
 चिन्मर्म प्रकाशाय ॥ वारयामि यथा वैरं । निजभ्रातुः पुरा कृतं ॥ १५ ॥ सा जगाद शया-
 नस्य । पादौ चेतस्य मृदयते ॥ धृतेन निद्रामुद्रस्य । दीर्घनिद्रोपमा तदा ॥ १६ ॥ परं न-
 रकरैरेव । पादान्त्रये समेति सा ॥ पाणिस्पर्शनतो नैव । नार्या आयाति सा पुनः ॥ १७ ॥
 अयं चेच्चरणान्त्रयंगा-त्पूर्वं वेत्तीह मानुषं ॥ तदास्य चरणान्नगं । रणं कृत्वा करोत्यसौ
 ॥ १८ ॥ तपाख्यातं मया ज्ञातं । पुरवृत्तांतमादितः ॥ परं विना सहायं नो । कार्यस्त्रिद्विः प्र-
 जायते ॥ १९ ॥ अतः सहायं सत्कायं । वीक्षणार्प्रमिहानतः ॥ यावत्तावत्त्वमत्रैव । मिलितः
 कलितक्रमः ॥ २० ॥ साहाय्यं कुरु मे प्राज्यं । यथा राज्यं वलत्यहो ॥ वैरं स्वैरं निजभ्रातु-

स्वातुः पृथ्व्याश्च सांप्रतं ॥ २१ ॥ गुणवर्मा ततो दध्यौ । कार्यं मेऽनेन सेत्स्यति ॥ अतोऽस्य
वचनं कुर्वे । गर्वेण परिवर्जितः ॥ २२ ॥ जपकारापकारौ तु । सहजेनात्मसंज्ञवौ ॥ यादृगारो-
प्यते बीजं । तादृगेव फलोदयः ॥ २३ ॥

इति ध्यात्वा वचो मेने । तस्य शस्यमतेरयं ॥ तप्तयोर्लोहयोर्लोके । का वेदा मिलने
लगेत् ॥ २४ ॥ आत्मीयकार्यं वह्निश्च । द्वाविमावुष्णलक्षणौ ॥ परकार्यं च पानीयं । दे इमे
शीतले स्मृते ॥ २५ ॥ तदा विजयचंडोऽवक् । तर्ह्येतस्य क्रमौ त्वया ॥ धृतेन मुहुरणीयौ द्वौ
। यथा निद्रास्य संज्ञेन ॥ २६ ॥ स्तोककालात्करिष्येऽह—मवश्यं वश्यमात्मनः ॥ मंलसह-
स्रजापेन । पापेन वर्जितस्त्वमुं ॥ २७ ॥ प्रमाणमिति तेनोक्ते । सामग्रीं सकलां कृतां ॥ मे-
लयेत्वा गतौ सौधं । प्रह्वं तस्म्यतुश्च तौ ॥ २८ ॥ अंधकारे महाघोरे । जाते तत्राययौ हि
सः ॥ अथाहो मानुजो गंधो । ब्रूवाणश्चेति तांप्रति ॥ २९ ॥

सा जगादाहमेवास्मि । मानुषी नान्यमानुषं ॥ समदे सति मातंगे । कोऽन्यस्तत्र स्थि-
तिं न जेत् ॥ ३० ॥ निश्चितोऽसौ ततः सुतः । पादौ तस्य बधूमिषात् ॥ धृतेन मर्दयामास ।

गुणवर्मा तदज्ञयः ॥ ३१ ॥ पुनर्गववशात्सोऽपि । यदोहातुपना ज्ञवेत् ॥ विशेषतस्तदा पा-
 दौ । सोऽन्यंगयति माहसी ॥ ३२ ॥ अक्षित्यसत्प्रजावस्य । तत्कणं फलदस्य च ॥ वशीक-
 रणमंत्रस्य । ज्ञापे पूर्णे कृते ततः ॥ ३३ ॥ उभाय राक्षसं धुइं । तर्जयामासतुश्च तौ ॥ व-
 शीकृतौ वराकः स । किञ्चित्कर्तुं ज्ञात्वा न ॥ ३४ ॥ युग्मं ॥ अप्राह राक्षसः साक्षाद्भुव-
 योरस्मि किंकरः ॥ अत आदिज्ञातं कार्यं । यथा कुर्वे तदादरात् ॥ ३५ ॥ तत् श्रुत्वा कुमरो-
 ऽबोचत् । प्राकारं कुरु मत्पुरे ॥ ज्ञाङ्गागारं रत्नवारैः । सुवर्णौघैश्च पूरय ॥ ३६ ॥ कोष्ठागारे
 धान्यचयं । विधेहि सुखिनं च मां ॥ आगहासि स्मृतस्त्वं चेत्तदा मोक्षोऽन्यथा न हि ॥
 ॥ ३७ ॥ सर्वमंगीकृतं तेन । नतेन शिरसा रयात् ॥ तडुक्कं सकलं कृत्वा । स्व-
 रस च ॥ ३८ ॥ तदा प्रजा समानीता । मंत्रिवर्गोऽपि सत्वरं ॥ तदाश्रिताश्च जूपायाः । स्व-
 र्वस्त्रधाने नियोजिताः ॥ ३९ ॥ ततो विजयचंडस्य । मूत्रामात्यैः प्रमोदतः ॥ पट्टाभिधेको
 विदधे । रक्षा नो नृपतिं विना ॥ ४० ॥ राजाह गुणवर्माक्षं । कुतश्मार्णमात्मनः ॥ इदं य-
 द्दर्जितं राज्यं । तत्प्रमाणं तत्वाखिलं ॥ ४१ ॥

गृहाणेदमतो राज्य-मनृणीकुरु मां संखे ॥ दुःखे साहाय्यकर्ता य-द्विस्मृतं नैव गन्ध-
 ति ॥ ४२ ॥ अबोचकुणवर्माथ । चंडावत्यां च यौ पुरा ॥ स्तंजितौ पितृपितृभ्यौ । तौ मे
 जानीहि जूषते ॥ ४३ ॥ अतः प्रसीद राजंस्त्वं । बंधमोक्षं तयोः कुरु ॥ एतावतैव मयका
 । संप्राप्तं सकलं तव ॥ ४४ ॥ अपराधपरौ सत्य-मकृत्यकरणोद्यतौ ॥ तौ तथापि प्रसीद त्वं
 । संतः प्रणतवत्सलाः ॥ ४५ ॥ तदाकर्ण्य जगौ राजा । कालकूटस्तुघोज्ञवः ॥ आश्रफला नि
 धत्तुरा-द्यत्वं तस्मादजूरहो ॥ ४६ ॥ कियन्मालमिदं कार्यं । त्वं यन्मे कथपिष्यसि ॥ अहं
 करिष्ये तत्सर्वं । पुनरत्रास्ति कारणं ॥ ४७ ॥ समीपे नगरस्यास्या-स्त्येकठुंगो महागिरिः
 ॥ देवताधिष्ठिता तत्र । कूपिकैका प्रवर्तते ॥ ४८ ॥ जन्मीलनमीलदस्त्यस्या । मुखमक्षिपुटे
 द्रव ॥ प्रविश्य मध्ये तद्वार्या-कर्षणीयं प्रयत्नतः ॥ ४९ ॥ विन्नेति चेज्जलप्राही । तदा स श्रि-
 यते ध्रुवं ॥ परं यस्यैव पुत्रेणा-कृष्यते तपितुर्गुणः ॥ ५० ॥ आहोदधते तेन चार-त्रिमुद्रा
 जनको यदा ॥ तदा जवेहंधमोक्षो-ऽन्यथा वर्षशतेन न ॥ ५१ ॥ तदाकर्ण्यहं सोऽप्येवं । क-
 रिष्येऽहं पितुः कृते ॥ यन्मातापितरौ विश्वे । दुःप्रतीकारकौ स्मृतौ ॥ ५२ ॥

विधाय सर्वसामग्री । गतौ तौ कृषिकामुखं ॥ दोरकैर्मंचिकां बध्वा । मुखे ज्ञाते वि-
काशिति ॥ ५६ ॥ बलिक्पुत्रो मंचिकारभ्यो । मध्ये क्षितोऽथ नूनुता ॥ पुनर्विकाशिवक्त्रे
स । जलयुक्तः कृतो वह्निः ॥ ५४ ॥ पुनमं ॥ राट्स्मृतो राक्षसोऽन्यागात् । तौ च तत्र तिनाय सः
॥ लोनाकरलोन्ननंदि-गृहे विप्रहसंयुते ॥ ५५ ॥ तेन जलेन विस्तरं । सिक्तः स्नाक् गुणव-
र्मणा ॥ लोनाकरः पिता स्वीय-स्तेन सज्जोऽनवत्कणात् ॥ ५६ ॥ आक्रंदन् लोन्ननंदी तु ।
तस्म्यौ दुःस्पर्शतश्चैव सः ॥ पुत्रं विना यतः पुंसां । बंधमोक्षः कथं ज्ञेयत् ॥ ५७ ॥ श्रेष्ठिपु-
त्रोपरोधेन । कथंचिद्विजयेदुना ॥ गृह्णातः स्थापितो लोन्न-नंदी दीनमुखोऽरुदत् ॥ ५८ ॥

विजयेदुः पुनः प्राह । श्रेष्ठिपुत्रं गुणान्वितं ॥ गृहाण ज्ञत्यदेशं मे-ऽथवा व्यापारमाद-
रात् ॥ ५९ ॥ नातं किंचित्ततस्तेन । सन्मुखं रत्नतुंवकं ॥ सत्कृत्य वस्त्राभरणैः । पुरतस्त-
स्य दौकितं ॥ ६० ॥ तुष्टेन तेन तस्यैव । तुंवकं तत्समर्पितं ॥ तादृशानां यतः पुंसा-मुचि-
तं याति न कचित् ॥ ६१ ॥ न्यासापहारजो दोष-स्तदा तज्जनकेन सः ॥ कामितो नूपतिः
स्वीयं । जगाम पुरमुच्चकैः ॥ ६२ ॥ तात स्मृतनूजेन । गतं राज्यं च बालितं ॥ बांधवस्य

तथा वैरं । प्रजा च सुखिनी कृता ॥ ६३ ॥ अंगीकृत्यापि मरणं । स्वपिता गुणवर्मणा ॥
 सोचितो बंधनाद्वाह-मसुतोऽन्यः कथं गतः ॥ ६४ ॥ येषामेवंविधास्ताता-वदाता विविधा म-
 ताः ॥ कथं न मान्यास्ते पुत्राः । पवित्राः पुण्यकर्मणा ॥ ६५ ॥ तदाकार्यं जगौ श्रेष्ठि । व-
 त्साहं नो वदामि तत् ॥ एकांततो न मन्यंते । सुताः सत्कर्मविश्रुताः ॥ ६६ ॥ मर्त्ययोग्यं परं
 पित्रा । मात्रा वामोचितं हितं ॥ कर्त्तव्यं सततं काले-ऽन्यथा वृद्धिं कथं ब्रजेत् ॥ ६७ ॥ प-
 शूनामपि कर्त्तव्या । सारा तारा सदाश्रदा ॥ कपालुना पावनाश्रिं । बालकस्य सुतस्य किं ॥
 ॥ ६८ ॥ त्वया यद्गदितं पूर्वं । धर्मपुत्रा ज्ञतंयद्वा ॥ तेषामनादरे धर्म-स्याप्यनादरता ज्ञेवेत्
 ॥ ६९ ॥ तदसत्यं यतो धर्मा-ज्ञाज्यं नृणां प्रजायते ॥ तस्मिन्नतिरसे जाते । पुंसां नरकमादिशे-
 त् ॥ ७० ॥ पानीयं जीवनं प्रोक्त-ममृतं च तथोदितं ॥ तस्मिन् धने पुनः पीति । रोगैरपत्तिः
 प्रजायते ॥ ७१ ॥ यतः—ऋणसंबन्धिनः सर्वे । पुत्रो भ्राता पशुस्तथा ॥ ऋणक्षये कथं यां-
 ति । का तत्र परिदेवना ॥ ७२ ॥ सोऽपि कोपगर्जेऽङ्गे । तदा किञ्चित्तथाश्रितः ॥ यथा यत्त-
 द्ब्रूवाणोऽसौ । वरुणेन पृथक्कृतः ॥ ७३ ॥ ततो निरंकुशः सोऽयं । सुकलजः सुधर्महृत् ॥

स्नेहरागसमायुक्तः । पुत्रं ध्यायति नित्यशः ॥ ७४ ॥ अथ तृतीयपुत्रस्य । वयःस्थस्य विशे-
पतः ॥ अर्द्धहतस्य कामानु-रागेणाकुलितं मनः ॥ ७५ ॥ मन्यतेऽसौ तप्ता नार्या । पितरं
नैव मातरं ॥ न बंधुवर्गं नो जामिं । न वृक्षान् गोत्रिणः पुनः ॥ ७६ ॥ विजिन्नं कारितं ते-
न । जवनं भुवनञ्जुतं ॥ परितो वाटिकायुक्तं । नानाचित्रसमन्वितं ॥ ७७ ॥

कर्पूरपरसंयुक्तं । तांबूलं चार्द्धचर्वितं ॥ त्यजति क्षमातले कुर्या-द्वैषनं यद्वकर्मैः ॥ ७८ ॥
शेते च पुष्पझायायां । धूपधूपितधामनाक् ॥ संगीतं सततं तत्र । कारयेद्भारयेद्धनं ॥ ७९ ॥
कामरागे वर्द्धमाने । स्पर्द्धमाने नृपादिभिः ॥ अन्यान्यश्रेष्ठिमंत्रिण-सार्धपव्यवहारिणां ॥ ८० ॥
कन्या अन्या उपयेमे । तावद्यावत्कितान्नवन् ॥ प्रियाः पंचशती पूर्णा । संतोषोऽस्य तथा-
पि न ॥ ८१ ॥ युग्मं ॥ ततोऽन्यवनितासंगं । करोति कलितो मदैः ॥ तद् द्वात्वा जनकः
प्राद्व । रे त्वया मंसितं किमु ॥ ८२ ॥ सामान्यकुलसंज्ञताः । प्रज्ञताः कर्म दारुणं ॥ पर-
स्वीगमनरूपं । नाचरति कदाचन ॥ ८३ ॥

मदीयकुलसंजातो । यत्नं परवधुरतः ॥ तेन ते नरकोऽवश्यं । ज्ञाप्यति न संशयः ॥

॥ ८४ ॥ सदानो गुरुस्त्वन्मानो । जडजातिरपि द्विपः ॥ लघ्वैः परवशासंगा—दारिद्र्यमंकटे पते-
त् ॥ ८५ ॥ पुण्यजनोऽपि परस्त्री—गमनेर्ह्रां करोति यः ॥ रामाभिर्बंगतस्तस्या—प्युत्तमांगप-
रिक्लृपः ॥ ८६ ॥ अजिरामगुणग्रामा । रामा पंचशती तव ॥ तान्निश्चेत्ते न संतोषः । कथ-
माजिर्नविष्यति ॥ ८७ ॥ यतः—स्वदारासु हि संतोषं । जज त्यज परांगनाः ॥ यथा ते पर-
मं सौख्य—मिदमाप्नुवन्ने ज्ञवेत् ॥ ८८ ॥ सोऽवोचञ्जुक्तनोगाः स्म्य । यूयं तेन न रोचते ॥
परमस्मादृशां सौख्य—मेतदेव प्रवर्त्तते ॥ ८९ ॥

एकैडिया अपि स्पर्श—सुखं चानुजवंत्यहो ॥ विबुधाश्च तथा तात । तर्हि किं मम दूष-
णं ॥ ९० ॥ प्रवृत्तिरेषा संसारि—जीवानां दृश्यतेऽजितः ॥ निवृत्तिर्नम्रमुंनानां । रंनानां वा
कचिज्ज्ञेवेत् ॥ ९१ ॥ यत्र मार्गे धना लोका । यातायातं प्रकुर्वते ॥ राजमार्गः स एव स्या-
च्चौरमार्गः परे पुनः ॥ ९२ ॥ जवद्भिः क्रियते धर्म—स्तेन स्वर्गो नविष्यति ॥ तत्रापि विष-
यसौख्यं । देवानां वर्त्तते पितः ॥ ९३ ॥ प्रत्यहं च सुखं त्यक्तवा । परोहं यत्समीक्ष्यते ॥ ज-
न्नतं तद् धनं दृष्ट्वा । संनीरघटन्नंजनं ॥ ९४ ॥

जदरिणीं प्रियां वीक्ष्य । तत्कटिस्थसुतोन्ननं ॥ परं जातानि ज्वतां । पट्टिवर्षाणि तत्र

धीः ॥ ९५ ॥ तत् श्रुत्वा जनकोऽज्जलपत् । सर्वयोपि त्रिवारणं ॥ कथयामि न ते वत्स । परं
परवशास्त्यज ॥ ९६ ॥ विप्रयार्थमहं धर्मं । न करोमि कदाचन ॥ किंतु धर्मह्रयायोच्चै-र्वो-
शिवाज्जकृते तत्रा ॥ ९७ ॥ त्वया यद्गदितं पूर्वं । यत्र यांति धना जनाः ॥ राजमार्गः स वि-
द्ध्ये-स्तत्सत्यं च त्वदीरितं ॥ ९८ ॥ राजानो यत्र गच्छेति । राजमार्गः स जुह्यते ॥ चौरमार्गः स यत्रा-
दय-स्तदसत्यं तदोदितं ॥ ९९ ॥ स बाह्यमार्गो विद्ध्येत । मोक्षसौख्यप्रदायकः ॥ कर्ममा-
र्गमतस्त्यक्तवा । निःकर्मध्वानगोऽस्म्यहं ॥ १०० ॥ सोऽवोचेत्तेन मोक्षेण । कार्यं मे नास्ति
किंचन ॥ यत्र खाद्यं न तु स्वाद्यं । न पेयं नापि योषितः ॥ १ ॥ श्रेष्टी दध्यौ निशम्यैत-
-त्रास्तिकोऽभूदयं ननु ॥ तेन नो संगतिः शस्या । दुष्टस्यास्य कदाचन ॥ ३ ॥

विचार्येति चिरं चित्ते । तेन सोऽपि पृथक्कृतः ॥ कुमानुषेण संसर्गः । सर्वत परिवर्जि-
तः ॥ ४ ॥ ततो निरंकुशो ब्याल । इव द्यौः परिभ्रमन् ॥ मदोन्मत्तो दुष्टचित्तो । विनाशं कु-
रुते घनं ॥ ५ ॥ अथ तुर्ये सुतं नंदं । संगं लक्ष्मीधरादिभिः ॥ कुर्वाणं वीक्ष्य जनको । ज-

गाद मधुराकरं ॥ ५ ॥ लक्ष्मीधरादयः पुत्रा । ये मया वत्स निर्गुणाः ॥ दूरीकृताः सत्सुक-
ता-र्जनवर्जनबुद्ध्यः ॥ ६ ॥ तैः साकं संगतिं यत्नं । करोषि च गतागतं ॥ तदवद्यं सतां नि-
द्यं । ततस्तत्संगतिं त्यज ॥ ७ ॥ संसर्गजा दोषगुणा । ज्ञवंत भुविनिश्चितं ॥ गिरिशुकुपुष्पशु-
क-प्रमुखाणां निदर्शनात् ॥ ८ ॥ नंदोऽवदच्च संसर्ग-त्संसारे न गुणागुणौ ॥ विषं वसति दं-
ष्ट्रायां । फलेऽद्देस्तु वरो मणिः ॥ ९ ॥ मणेर्युगा विषस्योच्चैर्विषदोषास्तथा मणेः ॥ न ज-
वंति ततो नैव । संसर्गतो गुणागुणौ ॥ १० ॥

श्रेष्ठो जगाद इत्यादि । द्विविधानि ज्ञवंत्यहो ॥ ज्ञातुकान्यज्ञातुकानि । कानिचित्का-
निचिद्भुवि ॥ ११ ॥ वैदूर्यमणिरत्रायं । परद्व्यैरज्ञातुकः ॥ विषदोषस्ततस्तस्य । न लगेत्संग-
संज्ञवः ॥ १२ ॥ दंष्ट्रासुमणियोगश्चे-न्मिवतीह कदाचन ॥ तदा स्युर्निर्विषा एता-स्तद्योगः
किंतु दुर्वज्रः ॥ १३ ॥ ज्ञातुकं जीवद्वयं तु । तेन तस्य गुणागुणौ ॥ संसर्गजौ हि ज्ञवतो ।
ज्ञवतोऽतो निवेद्यते ॥ १४ ॥ पुष्पादिषु स्थिताः प्रायः । सुगंधा यैस्तिता अपि ॥ गुंफं जार-
शतं चात्र । तुंबीबीजं विनाशयेत् ॥ १५ ॥ मलिनस्य च संसर्ग-न्मात्स्न्यं स्याद्गुणोज्ज्व-

ले ॥ यथा मातंगसंगेना-पवित्रो ब्राह्मणो ज्ञेवत् ॥ १६ ॥ पावित्र्यकारि सत्त्वितं । चांडालस्य
गृहस्थितं ॥ अपवित्रं ज्ञेवद्भोके । श्लोकेन परिवर्जितं ॥ १७ ॥ यथाहि धवदं वस्त्रं । मयी-
प्रमुखवस्तुजितः ॥ कृष्णं ज्ञेवति तत्कादं । न मयी धवला ज्ञेवत् ॥ १८ ॥

गडूचीमुखं कटुकं । शर्करां कटुतां नयेत् ॥ शर्करा न तु गडूची-प्रमुखं मिष्टतां त-
तां ॥ १९ ॥ अतो दुर्जनसंसर्गा-त्सतां दूषणसंज्ञवः ॥ बाहुद्वयेन ज्ञेवद्भोके । उत्तमान्निश्चितं
गुणः ॥ २० ॥ अतोऽमीयां दुर्जनानां । संसर्गं मुंच दूरतः ॥ तवापि दूषणप्राप्ति-रन्यथात्र
ज्ञेव्यति ॥ २१ ॥ वरुणस्येति ज्ञातं । विज्ञाय देवहस्तिना ॥ तथासौ प्रेरितो बाढं । य-
था तातेऽपि देवधीः ॥ २२ ॥

अजडपजनकं सोऽपि । त्वया मद्धांधवा गृहात् ॥ निरागसः कप्रंकारं । सारं दात्वा व-
द्विष्कृताः ॥ २३ ॥ मामिहसि तथा कर्तुं । कूटदोषप्रज्ञापणैः ॥ परं परे चिंतयते यत् । स्व-
गृहेऽन्येति तत्किं ॥ २४ ॥ मौनं कृत्वा तिष्ठ छिष्ट । वदं ते वर्ततेऽधुना ॥ तपने तेन तप-
सि । जह्यामि तावकं त्विदं ॥ २५ ॥ इत्याद्यनिष्ठवचनं । वदंतं वीक्ष्य सज्जनाः ॥ वारया-

मासुरित्येवं । तथितैः सुष्टुभन्मतैः ॥ २६ ॥ कठोरवाक्यं नान्येषां । कश्चनीयं कदाचन ॥ वि-
शेषतस्तु पूज्यानां । वदतां हितमुत्तमं ॥ २७ ॥ तन्निशम्य जगौ सोऽयं । कोपाटोपवशंवदः
॥ पूज्यो नायं ज्ञेयत्किंतु । वैरी मे पूर्वजन्मनः ॥ २८ ॥ ततस्ते श्रेष्ठिनं प्रोचु-र्वाज्ञातान्-
विचारकाः ॥ हितशिक्षापि नो देया । यस्य तस्य त्वया नयात् ॥ २९ ॥ यतः—

जपदेशो न दातव्यो । यादृशो तादृशो नरे ॥ पश्य वानरमूर्खेण । सुगृही निर्गुहीकृता
॥ ३० ॥ तदासौ वरुणः श्रेष्ठी । निषिद्धः सज्जनैरिति ॥ मौनं कृत्वा स्थितो गेहे । सेहे डुःखं
परं हृदि ॥ ३१ ॥ जनकोपेक्षितः सोऽयं । जनैः सह सदा कठिं ॥ करोति करुणाहीनः । पी-
नः पापेन दुष्टहृत् ॥ ३२ ॥ एकदा वरुणो दध्यौ । चत्वारः संति मे सुताः ॥ कषाया इव
नैकोऽपि । तेषु सौख्यकरः परं ॥ ३३ ॥ गृहवासेन किं तेन । यत्र चैवंविधाः सुताः ॥ पर-
लौकहितं कुर्वे । सर्वेण स्ववदेन तत् ॥ ३४ ॥ एवं चिंतापरो याव-ज्जातः ख्यातयशा हि
सः ॥ तावता बहिरुद्याने । आगादिजयकेवली ॥ ३५ ॥ गुर्वगमनमाकर्ण्य । वरुणो भिन्न-
संयुतः ॥ ययौ तद्वसतिं या च । तडुपाध्विज्जवांतदा ॥ ३६ ॥ अथवा विबुधाचार्यो । नमस्यः

कृत्यतो ज्ञेयत् ॥ ततः प्रणम्य तं ज्ञत्तया । यथास्थानमुपाविशत् ॥ ३७ ॥

जपदेशमसौ दत्त्वा । कुशलं धर्मकर्मणः ॥ पप्रह स्वह्यचित्ताना-मेतत्प्रश्नं किञ्चादिभं ॥
॥ ३८ ॥ श्रेष्टी वज्रापे जगवन् । वह्निर्वृत्त्या ममाधुना ॥ समस्ति धर्मसंधानं । प्रधानं नांत-
रदृशा ॥ ३९ ॥ अज्जलत्केवली श्रेष्टिन् । कारणं धर्मवारणं । किमस्ति स्वस्तिहरणं । ततः
श्रेष्टी पुनर्जगौ ॥ ४० ॥ अनयास्तनयाः संति । तेन मे निर्वृतिर्न हि ॥ तांविना धर्मकारणं ।
स्मरणं नैति सांप्रतं ॥ ४१ ॥ तेषां किं दूषणं ब्रूये । केवली तं जगौ पुनः ॥ विनाशायन्त्यमूत् स-
र्वत् । यतो मध्यस्त्रिता इह ॥ ४२ ॥ श्रेष्टी प्रोवाच मङ्गेहे । कोऽपि तादृग् न विद्यते ॥ अ-
मीषां यो हि कुमतिं । ददाति मुनिपुंगव ॥ ४३ ॥ मोहराजस्य वृत्तांतं । केवली तत्पुरोऽवद-
त् ॥ तत् श्रुत्वा स जयघ्रांत-स्वांत आह गुरुं प्रति ॥ ४४ ॥ अतः परममी दुःखं । विधास्यं-
ति न वा प्रजो ॥ मत्पुत्राणां वद स्वामिन् । केवली पुनरब्रवीत् ॥ ४५ ॥ सर्वपांशसमं दुः-
खं । तेषां तैर्विहितं खलु ॥ अग्रे गुरुतरं मेरु-पमं दास्यति ते भुवं ॥ ४६ ॥

दृष्टिरागाद्विजिर्दुष्टा । यास्यति निधनं त्वमी ॥ परलोके पुनः प्रौढां । दुर्गतिं दुःखसंत-

तिं ॥ ४७ ॥ वरुणेन ततोऽज्ञाणि । कोऽप्युपायोऽस्ति ज्ञोः प्रज्ञो ॥ येनैते वेदनाख्ये । जव-
कूपे पतन्ति न ॥ ४८ ॥ अजल्पत्केवली श्रेष्ठिन् । कर्ममीषां निकाचितं ॥ असाध्यव्याधिव-
द्वैद्यै—रस्मान्निर्याति नाधुना ॥ ४९ ॥ त्वं कुरुष्व हितं शीघ्र—ममीषां चिंतया किमु ॥ आ-
त्मना तार्यते स्वात्मा । निमित्तं स्यात्परः पुनः ॥ ५० ॥ ज्ञानिनो वचनं श्रुत्वा । तथेति प्र-
तिपद्य च ॥ गेहे गत्वा सप्तकेन्द्र्यां । वित्तबीजमुवाप सः ॥ ५१ ॥ श्रीकांतसहितो दीक्षां ।
लज्जौ केवलिसन्निधौ ॥ निस्संगो वसुधापीठे । विजहार विचारवान् ॥ ५२ ॥

लक्ष्मीधरादयः पुत्रा । गृहाणि विज्रवं तथा ॥ विज्रज्य जगद्गुर्भोह—राजपुत्रवशी-
कृताः ॥ ५३ ॥ दृष्टिरागधरस्याग्र । यस्माद्वद्वमीधरस्य च ॥ मरणं सौख्यहरणं । जातं त-
ज्ज्ञो निशाम्यतां ॥ ५४ ॥ त्रिषष्टिसहिनान्यत्र । ज्ञातानि त्रीणि संति यत् ॥ पाखंडिनां तत-
स्तत्र । समायांति नवा नवाः ॥ ५५ ॥ कुदृष्टिरागवज्ञात—स्तत्र तत्र प्रयात्यसौ ॥ नवं नवं
तत्प्रज्ञवं । प्रज्ञावं प्रेक्ष्य तदुच्चिः ॥ ५६ ॥ मूलत्विदंढी तद् ज्ञात्वा । दध्यावीर्यार्कुवो हृदि ॥
अनेन कुलजो धर्मो । सुको सुकिनिबंधनं ॥ ५७ ॥ मन्त्रज्ञोऽन्तर्कियत्काल—मिदं जालसमं

व्यचित ॥ किञ्चिद् दृष्ट्वा च तन्नको । वज्रव चलमानसः ॥ ५८ ॥ वार्त्तामपि विधत्ते न । म-
या सद् कदाचन ॥ दूरेऽस्तु वंचकादस्मात्—सर्जककरणं हि मे ॥ ५९ ॥ दर्शयामि फलं किं-
ञ्चिदस्य दुर्नयसंज्ञवं ॥ इति ध्यात्वा दर्शनमयः । पुत्रको विहितोऽमुना ॥ ६० ॥

कीलकैर्लोहरूपैः स । विद्वो मंत्राग्निमंत्रितैः ॥ ततो नूतितले क्रिसः । शसश्च कटुका-
क्षरैः ॥ ६१ ॥ तद्वेपुनद्वे ज्ञायानोऽसौ । तद्दिनाङ्गतिजगन्नाक् ॥ शृंगोपांगव्यपायुक्तो । सु-
क्तोऽनूदन्यकर्मणा ॥ ६२ ॥ आर्त्तध्यानपरो मुत्वा । निर्गोदेषु जगाम सः ॥ दुरंतानंतकालं
तु । तत्र स्यास्यति मूढधीः ॥ ६३ ॥ ततोऽश्ववहाराक्षौ । चिरकालं त्रमिष्यति ॥ इति ज्ञा-
त्वा दृष्टिरागो । वर्जनीयः प्रयत्नतः ॥ ६४ ॥ इतश्च स्नेहरागेण । पुत्रं ध्यायन् सदा मुदा ॥
आस्तेऽसौ सुंदरो यावत्—चावद्यौवनमाप सः ॥ ६५ ॥ धनं वसुध्यं कृत्वा । तेनासौ परिणा-
यितः ॥ निजजायारतः सोऽपि । पितरं नैव मन्यते ॥ ६६ ॥ बहिर्वृत्त्या पुनः किञ्चिद्दिन-
यं विदधात्यसौ ॥ प्रञ्चन्नधननिमित्तं । चित्तं संतोषयन् पितुः ॥ ६७ ॥ सुंदरः सुंदराचारं । तं
ध्यायन् धनसंचयं ॥ निधानादिगतं सर्वं । दर्शयामास मूढधीः ॥ ६८ ॥

एकदा तदधूः प्राह । विजने निजवह्मनं ॥ मोक्षत्करेण त्वत्पित्रा । गृहं ह्री मे विना-
 शितं ॥ ६९ ॥ वारं वारं निशि द्वारं । सखट्कारं जवत्पिता ॥ उद्धाटयति दुर्वारं । कायचि-
 ताकृते सदा ॥ ७० ॥ कफं त्यजति नृपीठे । सुप्तोऽसौ धुर्धुरायते ॥ शब्दायति तथा बाढं ।
 निद्रा नायाति तेन मे ॥ ७१ ॥ एष चेन्नजवेद्गृहे । वरं स्यात्तेन तं गृहाद् ॥ बहिःकृत्वा सुखं
 त्वावां । नूनं भुंजावहे स्फुटं ॥ ७२ ॥ तेन तद्वचनं सर्वं । प्रतिपन्नं प्रमोदतः ॥ तेन निष्का-
 स्यमानोऽसौ । निस्सरैच्चैव नो गृहात् ॥ ७३ ॥ कलत्रपुरतोऽवादी—तत्स्वरूपं स एकदा ॥
 साह तर्हि न दास्येऽहं । जोजनं प्रचुरं वरं ॥ ७४ ॥ तेनासौ दुर्बलो ज्ञावी । गदेंगुष्टस्त्वया
 पुनः ॥ इत्वा मार्यो ह्यनार्योऽसा—वन्योपायो न विद्यते ॥ ७५ ॥ ताभ्यां तथा कृते मृत्वा ।
 सोऽनवत्कुक्कुरो गृहे ॥ इति विज्ञाय ज्ञो विद्म । स्नेहरागं परित्यज ॥ ७६ ॥ अथासाव-
 हं हसोऽपि । शब्दे रूपे रसे तथा ॥ गंधे स्पर्शो नृशं गृहो । गमयेद्विवसान् रसात् ॥ ७७ ॥
 अन्यदास्य कृत्रियाण्या । प्रोषितप्रियया सह ॥ एकजवेन संयोगो । दुष्टरेगोपमोऽ-
 जनि ॥ ७८ ॥ लब्धास्वादा ततः सा तं । गेहान्निस्सरितुं न हि ॥ इद्वति प्रातिकौट्यं स ।

मन्यते तद्विधानिष्ठं ॥ ७९ ॥ अन्यान्यवनिवारको । निर्गतः सोऽन्यदां गृह्णात् ॥ तदा तथा
 कुपितया । इतश्चतुरिकया दृढात् ॥ ८० ॥ नष्टा गतः स्वर्गेऽग्नौ । घातपीडातिडुःखं जाक् ॥
 गेहिनीजिस्तदा पृष्टं । किं जातमसमंजनं ॥ ८१ ॥ यदा न कथ्येत्सत्यं । तदा तान्निर्विम-
 भितं ॥ अस्तौ तु स्वेच्छया यत्नः । तत्र याति निरंतरं ॥ ८२ ॥ पृष्टोऽपि सत्यं न ब्रूते । तर्हि
 किं पापहृदिणा ॥ अनेन मारयामोऽयः । सद्यः संतापकं त्वमुं ॥ ८३ ॥ इति ध्यात्वा विपं-
 तान्निर्घाते क्लिप्तं तद्देतकटं ॥ तदातिवेदना जडो । तस्य दुष्टमतेस्तनौ ॥ ८४ ॥ मृत्वा मा-
 तंगनिजये । सोऽपि जडो नपुंसकः ॥ ततश्च्युत्वा तृतीयायां । पुष्टिर्था नारकोऽन्नवत् ॥ ८५ ॥
 तलस्तिर्यगतिं गत्वा । नारको स जनिष्यति ॥ एवं वारा घनास्तस्य । तिर्यग्भरकसंज्ञताः ॥ ८६ ॥
 प्रदेष्टतस्तु नंदोऽपि । कलिं कुर्वन् घनैर्जनैः ॥ प्रातिवेद्रिमकहृद्देशे-नान्यदा तं सहाक-
 रोत् ॥ ८७ ॥ तेनास्तौ दोहदंडेन । तथा मूर्ध्नि दत्तो यथा ॥ मृत्वाद्यनरके क्रोधा-न्नारकी स-
 मजायत ॥ ८८ ॥ रागदेववशादेवं । चत्वारो मरणं गताः ॥ यदत्र चित्रकृन्नैत-च्चिंतनीयं
 विवेकिना ॥ ८९ ॥ आन्यां यतो यतीडास्ते । सुरेडाश्चक्रवर्त्तिनः ॥ नरेडा दुर्गतौ यांति । दो-

षाणां तर्हि का कथा ॥ ए० ॥ अग्रेऽप्यनंतं संसारं । अमिष्यति स दुरसहं ॥ रागद्वेषावतो
नैव । कार्यौ कार्यविदा सदा ॥ ए१ ॥

गुरुणेति शिक्तिोऽसौ । तथेति प्रतिपद्य च ॥ चारित्रं पात्रयामास । चिरकालं स्थिरा-
ज्ञायः ॥ ए२ ॥ शुन्नपात्रे गते काले । करात्रे चागतेऽन्यदा ॥ तपसाऽनेन नूयासं । वधाया-
हं बलेः खलु ॥ ए३ ॥ जवांतरेन्नवान्यासा-त्कर्मवैचित्र्यतस्तथा ॥ गुरुणा वारितोऽप्येष ।
निदानमकरोदिति ॥ ए४ ॥ युगमं ॥

हृदं चापि स्तुवे तात-द्यावत्पूर्वसुवर्णयुक् ॥ तस्मिन्नपूर्वं संजाते । जायते सोऽसुहृत्पुनः
॥ ए५ ॥ विधायानभानं प्रांते । दांतेन वपुषा रुषा ॥ कवितः सोऽच्युते कटपे । विपद्य त्रि-
दशोऽनवत् ॥ ए६ ॥ दीक्षां दात्वा बहिरपि । प्रतिपाद्य तथा चिरं ॥ सौख्यतटपे वरे क-
टपे । समनूदमरोत्तमः ॥ ए७ ॥ तत्र सौख्यं क्षयं भुक्त्वा । तथा च्युत्वायुषः कृषे ॥ अत्रैव
नरतक्तेत्रे । पुरे नंदननामनि ॥ ए८ ॥ यथार्थनामा समर-कैसरी नृपतिर्जयी ॥ तत्पत्नी सुं-
दरी राज्ञी । सुंदराकारधारिणी ॥ ए९ ॥ तत्कुक्षौ स बलेर्जीवो-ऽवतारमन्नजत्कमात् ॥ जा-

ते तस्मिन् पिता तस्य । मेराकाख्यां अधान्मुखात् ॥ ९०० ॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥

पट्टिचापतनुः कृष्ण-वर्णः प्रणतनूपतिः ॥ पट्टिहायनलक्कायुः । प्रतिविष्णुरन्नूदसौ ॥
॥ १ ॥ त्रिखंडन्नोक्ता श्रीयोक्ता । मुत्तवा दोषव्रजं निजं ॥ एकातपत्रं सन्मित्रं । कानं राज्यं
करोत्पत्नौ ॥ २ ॥ इतश्च विलसच्चित्रे । क्षेत्रे ज्ञरतनामनि ॥ दारिकेति पुरी रम्या । नम्या
नो रिपुसंचयैः ॥ ३ ॥ तत्राक्षुद्धो लसन्नक्षो । रुद्धो नाम्ना महीपतिः ॥ सुप्रज्ञा पृथ्वी चेति ।
तस्याऽन्ननां भुजं प्रिये ॥ ४ ॥ जीवो नंदिसुमित्रस्य । सोऽनुत्तरविमानतः ॥ एतय कुक्कौ सु-
प्रज्ञायाः । सुप्रज्ञायामवातरत् ॥ ५ ॥ चतुरा चतुरश्रैषा । महास्वप्नांस्तदाभ्रदान् ॥ इदं दृष्ट्वा
ज्जन्तम-कारकान् डःखवारकान् ॥ ६ ॥ वरलभादिसंयुक्ते । सुदिनेऽप्य सुखान्विता ॥ सुषु-
व सुप्रज्ञा पुत्रं । पवित्रं यवलं रुचा ॥ ७ ॥ तद्गन्निधां व्यधात्सूनो-स्तस्य रुद्धो नराधिपः ॥
परं रुद्धो हि यन्नदं । जनयेत्तदिहाहुतं ॥ ८ ॥ जीवोऽपि धनमित्रस्य । जनमित्रस्य सौहृदा-
त् ॥ च्युत्वाच्युतदेवलोकात् । पृथिवीगर्भगोऽन्नवत् ॥ ९ ॥ सुखं सुज्ञाप्र सा सप्त-महास्वप्ना-
स्तत्रैकत ॥ वासुदेवसुतप्राप्ति-सूचकान् डःखमोचकान् ॥ १० ॥

असूत समये सापि । द्रयामांगं शुभ्रवक्त्रं ॥ सुतं विश्रुतमैश्वर्या-द्वयचातुर्यसंयुतात् ॥ ११ ॥ स्वयंजनामधेयं स । तस्य सूतोः प्रमोदतः ॥ अथन विविना रुद्र-राजा रंजितस-
ज्जनः ॥ १२ ॥ धात्रीभिः पाट्यमानौ तौ । दाट्यमानौ मुदा जनैः ॥ वृद्धिमगञ्जतां नील-
पीतवस्त्रधरौ परौ ॥ १३ ॥ धवलकुण्डलवर्णौ तौ । गंगायमुनयोरिव ॥ प्रवाहौ संगतौ नित्यं ।
चरतश्चरजीविनौ ॥ १४ ॥ अन्यदा वह्निरुद्याने । तौ तादगारुणांकितौ ॥ गतौ युतौ च शि-
विरं । बहुद्वयमपश्यतां ॥ १५ ॥ तत्प्रेक्ष्य हविना प्रोचे । कटकं पश्य नूतनतः ॥ रत्नयुक् बहु-
शोभाननुत् । तस्मा नूचितविग्रहं ॥ १६ ॥ प्राह स्वयंजूसूतत् शुन्वा । वाहिनी वनसंगता ॥
तृणाद्वाराश्रिते लोके । कस्येयं ज्ञायते नतु ॥ १७ ॥ स्वयंजुगदितं वाक्यं । श्रुत्वा धीसखनं-
दनः ॥ विज्ञातशेषतडूप-स्वरूपोऽथ जगाविति ॥ १८ ॥

प्रेषितं शशिभूमयेन । नूभुजा चार्द्धवक्रिणे ॥ मेरकाय महादंडं । विद्धि वाजिगजादि-
कं ॥ १९ ॥ शार्ङ्गपाणिर्निशम्यैत-ज्जागद सचिवात्मजं ॥ दंडः क्रमानुतामेव । करे शोभा-
मवाप्नुयात् ॥ २० ॥ मंविपुत्रः पुनः प्राह । आपारे पार्श्वोद्भवे ॥ चक्रिणामपि दंनोऽयं ।

करे शीतां प्रपत्यश्वे ॥ २१ ॥ कमानुत्वं च चक्रित्वं । तारयामोऽस्य वयं स्वयं ॥ उपग-
तमतो दंडं । कथं त्यक्ताम ईदृशं ॥ २२ ॥ एवमुक्ता तदा तान्त्र्यां । विकटाः सुप्तटा इति ॥
प्राद्विष्टा मुह्यतां सर्वं । वज्रादाद्विध्य सैन्यगं ॥ २३ ॥ सक्रोधा मुकरोधास्त-प्रेरिता विविधा-
युधाः ॥ योधा मुठपरान् वध्वा । सर्वस्वं जगुर्मुदा ॥ २४ ॥ जीवमादाय ये नष्टा-स्ते वि-
द्विष्टा नरास्त्वेरा ॥ आगत्य मेरकायोच्चैः । शशंसुस्तद्विजृम्भितं ॥ २५ ॥ तन्निशम्य सक्रोपो-
ऽनौ । जगाद स्वन्तृपानिति ॥ प्रसुप्तः सिंहः केनाथ । हवाज्जागरितो हहा ॥ २६ ॥ सुप्तस-
र्वस्य यद्विधा । यष्टिकाक्षेपणं सुखे ॥ उपविष्टस्य व्याघ्रस्य । वत्स इत्यथ जटपनं ॥ २७ ॥
सुखेन स्थानकस्थस्य । प्राप्नुतप्रहणं मम ॥ रचितं येन तेनेह । सर्वं सौवाहितं कृतं
॥ २८ ॥ पक्षोद्गमः कीटिकानां । यथा मृत्योश्च कारणं ॥ तथा पराक्रमोऽप्येष । दंडं मे गु-
ह्यतां नृणां ॥ २९ ॥ तदाकर्ण्यवदन्मंत्री । कश्चिद्बुद्धिनिधिस्त्विति ॥ दिजिह्वकलितोरुदः । अथ
त्वं बुधयुतः कथं च ॥ ३० ॥ तस्य तु द्वौ सुतौ राज्ञ-स्तवानेके विवेकिनः ॥ असौ पितृगृहे
स्थायी । नवदासोऽस्ति सर्वतः ॥ ३१ ॥ स विषादी प्रमोदी त्वं । स हरस्त्वं रमाकरः ॥ स

तपस्वी नरैश्चास्त्वं । युवयोः समता न हि ॥ ३१ ॥ स मे पराक्रमः कार्यौ । न हि तेनाधि-
के पुनः ॥ सिंहो मृगेऽथ शरत्ने । स्वं बलं दर्शयेन्न हि ॥ ३३ ॥ धाराधरे जनाधारे । ह्युन्नते
स्वपराक्रमं ॥ दर्शयन् शरत्नो नूनं । मृत्युमाप्नोति दुर्धिया ॥ ३४ ॥ स्तोक्वीर्योऽपि यो मा-
ना—धिकत्वं कलयेद्यदा ॥ तदा स वीर्यतो वार्यो । यथा सिंहो हि वारणं ॥ ३५ ॥ अतोऽहं
तत्र गत्वैषां । कुर्वे चित्तपरीक्षणं ॥ पश्चाद्यथोचितं कार्यं । कार्यं युष्माज्जिरादरात् ॥ ३६ ॥
अज्ञानादथवा क्रीना—वशतः प्राप्नूतं तव ॥ जनिष्यति गृहीतं चे—त्तदा हि गुणमानये ॥ ३७ ॥
गुणेन अियते योऽत्र । तस्य किं दीयते विषं ॥ श्रूयते च तथा शास्त्रे । युद्धस्य विषमा
गतिः ॥ ३८ ॥ कदाचिद्विक्रमिकया । घटो जगमवाप्नुयात् ॥ शिरोमात्रमस्तथा राहु । प्रसते
शशिनास्करो ॥ ३९ ॥ यतः—शत्रोः सामर्थ्यमज्ञात्वा । वैरमारजतेऽत्र यः ॥ स पराजयमा-
प्नोति । समुद्रप्रिद्विद्धादिव ॥ ४० ॥ किंचित्पराक्रमोपेतौ । श्रूयते लोकतस्त्विमौ ॥ यावत्स्व-
दृग्भ्यां नो पश्ये । तावन्नो प्रत्ययः परं ॥ ४१ ॥ ममोद्देशमतो देहि । धृतिं धेहि स्वमान-
स ॥ विमुद्ध्य कार्यकरणं । शरणं सर्वसंपदां ॥ ४२ ॥ मेरकेण तदा प्रैषि । स एव सच्चिवा-

प्रणीः ॥ द्वारिकायां पुरि क्रातुं । रुद्राङ्गोऽखिलं वदं ॥ ४३ ॥

तस्यादेशमप्रादाय । गुरोरिव स वीसखः ॥ तत्त्वसारं गुणाधारं । प्रथयौ द्वारिकां पुरीं
॥ ४४ ॥ नृदस्वयं नृमहितं । रुद्रं नत्वोचिते स्थितः ॥ एवं सोऽवक् नृपपुष्टः । प्रतीहारप्रवे-
दिताः ॥ ४५ ॥ दाशित्सौम्येन प्रहितं । प्राजृप्तं भूभुजा हितं ॥ वहिर्नयवशान्मध्ये । तदानीतं
च तद्वरं ॥ ४६ ॥ राज्यं श्रीमेरके कुर्वन्त्यर्द्धचक्रिणि चक्रिणि ॥ करोति कोऽपि नोऽन्यायं ।
यदमौ सद्देते न तं ॥ ४७ ॥ विषते कश्चिदन्यायं । कदाचिज्जवनस्प्रितः ॥ स्वकीयसदने श्वा-
पि । वलवान् जयति हितौ ॥ ४८ ॥ परं तस्य गृहस्प्राने । हरिणानुपवेष्टयेत् ॥ पविशेन्मा-
तुरुदरे चे-दसौ तत्र न तस्मिन्प्रतिः ॥ ४९ ॥ अस्य नाम्ना गुर्विणीनां । यतो गर्जा गतं त्यद्वो
॥ यातुं न शक्यते नंष्ट्रा । वेगिनो हरिणा यतः ॥ ५० ॥ युगमं ॥

अस्य जगदशात्कुल । गत्वा निश्चितमानसैः ॥ स्त्रीयते पुरुषैः पश्य । यदंसावर्द्धचक्रनृ-
त् ॥ ५१ ॥ स्वचित्तकट्विषताद्गर्वात् । कोऽपि चेत्सन्मुखो जवेत् ॥ सोऽपि मध्ये समुद्रस्य ।
तदधुमुद्विज्य भुवं ॥ ५२ ॥ नरेन्द्रं तं समालोक्य । मंतंतवविष्टारदं ॥ विजिह्वोऽपि स्ववदनं

। नौ प्रसारयितुं क्रमः ॥ ५३ ॥ अतोऽस्य राज्ये नोऽन्यायी । नृपः कोऽपि प्रवर्तते ॥ शंकां
 मुक्त्वा ततो दंडं । द्विगुणं तत्प्रदीयतां ॥ ५४ ॥ श्रुत्वा स्वयंनूस्तदाकथं । जगादामात्यपुंग-
 वं ॥ यत्त्वं जटपसि तज्जटप-जट्टाकत्वाज्जनाश्रयः ॥ ५५ ॥ अन्यः कोऽपि ज्ञेयश्चिह्निः । तस्य शिक्कां
 ददाम्यहं ॥ परं वशिष्टरूपोऽसि । तेन वध्यो न मेऽधुना ॥ ५६ ॥ तातस्य कथ्यते किं ज्ञोः ।
 अस्मान्निः सकलं हि तत् ॥ गृहीतं राजपुत्राणा-मिहमेव कुलक्रमः ॥ ५७ ॥ कियच्छिवं कि-
 लास्मान्निः । स्थिरीनूय निरीक्य ॥ गृहीष्यामो महीं सर्वा । वीरजोगया वसुंधरा ॥ ५८ ॥
 एकोऽपि सिंहः करिणां । यूथं हंति यथा वने ॥ सूर्योऽपि हि प्रहादीनां । यथा तेजोन्नरं वरं
 ॥ ५९ ॥ तथा रणांगणे सर्वान् । वैरिणः स्वैरिणः स्वयं ॥ हनिष्याम्यहमेकोऽपि । किं पुनर्नह-
 संयुतः ॥ ६० ॥ कियन्मात्रो मेरकोऽसौ । यत्कृते मत्पिता बलं ॥ तथा मज्ज्येष्टबंधुश्च । द-
 शेयेत्सहजं निजं ॥ ६१ ॥ स्वयंनूतैर्हमात्मारं । स्वयं याति बलाज्जिरुक ॥ न तस्य कश्चिद्गु-
 र्वादि-र्ददाति दययान्वितः ॥ ६२ ॥ अस्यापि पैतृकं नासी-न्नरताई पुरा किल ॥ परं भुजव-
 द्देनात्तं । गृहीष्येऽहं तथा त्विमं ॥ ६३ ॥ अनर्कैर्नैकवन्नीकै-र्मरितैः किं परैर्नरैः ॥ सर्वरूपं

द्विमं नूपं । हनिष्ये स्वीयद्वैर्बलात् ॥ ६४ ॥ तदामात्यो जयन्नांत-स्वांतः शीघ्रं ततोऽचल-
त् ॥ स्थातुं बह्निस्समीपे यद् । व्याघ्रेणापि न शक्यते ॥ ६५ ॥ मंत्रिणा विजने सर्वं । मेर-
काय निवेदितं ॥ तेन प्रज्वलितः सोऽग्नू-द्वातेनेव हुताशनः ॥ ६६ ॥ ततो निःस्वाननादेन ।
कृतप्रस्थानमंगलः ॥ प्रयानैर्वार्यमाणोऽपि । चचाल दारिकांप्रति ॥ ६७ ॥

माता काचित्सुतं वक्ति । तदाजौ प्रस्थितं मुदा ॥ वीरपत्नी पुराप्यस्मि । कुरु वीरप्रसू-
तु मां ॥ ६८ ॥ तदा काचिप्रियं प्राह । प्रेयसी प्रेमसंयुता ॥ स्वामिन्नहं वीरपुत्री । चित्ती-
कृतजगदशा ॥ ६९ ॥ रणे त्वया तथा कार्यं । वीरपत्नीप्रथा यथा ॥ मम संपद्यते सद्य-
-श्रिता कार्या गृहस्य न ॥ ७० ॥ न मोक्षयामि जवत्पटुं । जीविते मरणेऽप्यहं ॥ तूष्णाहरा-
मृतकरा । संतापौषनिवारिका ॥ ७१ ॥ त्रिजिवैशेषकं ॥ कश्चिद्वयस्प्रस्तनयः । सनयः पि-
तरं निज ॥ वृद्धं पियासुं समरे । प्रोवाच रचितांजलिः ॥ ७२ ॥ तातेयं समितिदीक्षा । वृ-
द्ध्वे दुष्करा मता ॥ वरं गृहस्थास्तद्युयं । तत्र यास्याम्यहं सहः ॥ ७३ ॥ युग्मं ॥ कश्चि-
त्सुतं पितावोच-त्तव वार्ता मता ॥ नानेतव्या परं लज्जा । कुलस्य सकलस्य नोः ॥

॥ ७४ ॥ जगाद बांधवं कश्चि-त्तदैवं रणकातरं ॥ धारातीर्थं कृत्रियाणां । बंधो पापहंरं म-
 तं ॥ ७५ ॥ प्रियामोहेवशात्कंचि-त्स्थातुं कामं परो जगौ ॥ कैषावला वरिष्यति । तव स्व-
 र्गीयना घनाः ॥ ७६ ॥ अपरं इष्यमोहेन । गेहं मोक्तुमप्राक्रमं ॥ परोऽगुणतिक्रयेतद् ।
 दिव्यप्रीस्ते न्नविष्यति ॥ ७७ ॥ इत्यादिविविधात्तापैः । प्रेरिताः सुन्नटाः कुटान् ॥ सुत्तवा
 युष्कृते चेत्तु-रेकाग्रमनसो रसात् ॥ ७८ ॥ कुंजस्थलगंडशैला । मदनिर्ऌरदारिणः ॥ प्रत-
 स्थुः करिणोऽनेके । जंगमाः पर्वता इव ॥ ७९ ॥ सफेनविविधावर्त-वेगव्याप्तमहीतलाः ॥
 तुरंगमाः क्लितिं व्यापु-स्तुरंगा इव वारिधेः ॥ ८० ॥ घोटकालिसमायुक्ता । वराजिरविज्जूषि-
 ताः ॥ अचरन् सयंदनाः सद्य-श्वतंतो निलया इव ॥ ८१ ॥ फलाज्जिकांक्षिणः शाखा-संग-
 ताः स्तोकोलोज्जिनः ॥ नल्लतंतो व्रजंतिस्म । ह्रवंगा इव पत्तयः ॥ ८२ ॥ आगलंतमश्रो झा-
 त्वा । मेरकं हेरिकैर्नरैः ॥ स्वयंभूर्नृजसंयुक्तो । जगामाज्जिमुखं सुखं ॥ ८३ ॥ स्वदेशान्निधि
 गत्वा स । तस्थौ स्थाप्तममनितः ॥ प्रेरको निजसैन्यस्य । मेरकोऽपि समाययौ ॥ ८४ ॥
 वीराङ्गया तदा धीराः । सदासि प्रवलादराः ॥ अरिहयाय वरणं । शिश्रियुर्देवसाह्निकं ॥

॥ ८५ ॥ सैन्यद्वयेऽग्र मितिते । कलिते कलिकर्मणा ॥ प्राप्तदैन्यं कियत्सैन्यं । वीक्ष्यात्मीयं
 विचक्षणः ॥ ८६ ॥ परदार्षीतदौर्जन्यं । स्वयंभूः स्वयमादरात् ॥ स्वकीयाद्वितसौजन्यं । पां-
 चजन्यमपूरयत् ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥ निग्रम्य तत्स्वरं योधा । मेरकीया रणांगणात् ॥ त्रेसुः स्नि-
 हस्य वृकारं । श्रुत्वेवास्त्रिववारणाः ॥ ८८ ॥ तदा स तस्मावेकाकी । नाकीव बलवत्तरः ॥ मे-
 रकः संपरायेऽसौ । सर्वशास्त्रसमन्वितः ॥ ८९ ॥ दंढादंडि खक्राखक्रि । केशाकेऽगि शराशरि-
 ॥ स्वयंभूमेरकाभ्यां च । समरो विहितस्तदा ॥ ९० ॥ तथापि रौद्रो जंगं न । याति स्फा-
 तिजरोत्तरः ॥ ततोऽर्धचक्री सस्मार चक्रं चक्रं सदा रिपोः ॥ ९१ ॥ स्मृतमात्रं प्रज्ञापात्रं ।
 दात्रं शस्यश्रियो द्विपां ॥ हस्ते समगममच्चक्रं । तस्य पापोदयेऽपि तत् ॥ ९२ ॥
 करस्त्रितमसौ चक्रं । वैरिचक्रजयप्रदं ॥ दृष्ट्वा हर्षयुतोऽवोच-ह्वलयुक्तं स्वयंभुवं ॥ ९३ ॥
 द्रयत्कालं द्विधा बालं । ज्ञात्वा त्वां कीनया मया ॥ युद्धं नो विहितं सत्यं । सांप्रतं वर्त्तते
 पुनः ॥ ९४ ॥ त्वस्यामि मस्तकं तेऽद्य । ततः सद्यः प्रणश्यतां ॥ बालानां तस्कराणां च ।
 नश्यतां का त्रया ननु ॥ ९५ ॥ स्वयंभूचक्रोडाभ्युद्धं चेद्विहितं त्वया ॥ तर्हि त्वमेव बा-

॥ ४४ ॥ जगाद बांधवं कश्चि-त्तदैवं रणकातरं ॥ धारातीर्थं कत्रियाणां । बंधो पापहरं म-
 तं ॥ ४५ ॥ प्रियामोहेवशात्कंचि-त्स्त्रातुंकामं परो जगौ ॥ कैषाबला वरिष्यति । तव स्व-
 र्गीना घनाः ॥ ४६ ॥ अपरं इध्यमोहेन । गेहं मोक्तुमथाक्रमं ॥ परोऽगुणतिक्रयत्वेतद् ।
 दिव्यधीस्ते जविष्यति ॥ ४७ ॥ इत्यादिविविधात्पापैः । प्रेरिताः सुप्तटाः कुटान् ॥ सुत्वा
 युद्धकृते चेलु-रेकाग्रमनसो रसात् ॥ ४८ ॥ कुंजस्थलगंडधौला । मदनिर्ऋरहारिणः ॥ प्रत-
 स्थुः करिणोऽनेके । जंगमाः पर्वता इव ॥ ४९ ॥ सफेनविविधावर्त्त-वेगव्यासमहीतलाः ॥
 तुरंगमाः कितिं व्यापु-स्तरंगा इव वारिधेः ॥ ५० ॥ घोटकालिसमायुक्ता । वराजिरविज्जुवि-
 ताः ॥ अचरन् स्यंदनाः सद्य-श्वतंतो निलया इव ॥ ५१ ॥ फलान्जिकांकिणः शाखा-संग-
 ताः स्तोकावोज्जिनः ॥ जुहुवंतो व्रजंतिस्म । प्लवंगा इव पत्तयः ॥ ५२ ॥ आगन्तमप्रो ह्मा-
 त्वा । मेरकं हेरिकैर्नरैः ॥ स्वयंजूर्नडसंयुक्तो । जगामान्निमुखं सुखं ॥ ५३ ॥ स्वदेशान्निधि-
 गत्वा स । तस्थौ स्थामसमन्वितः ॥ प्रेरको निजसैन्यस्य । मेरकोऽपि समापयौ ॥ ५४ ॥
 वीराङ्गया तदा धीराः । सदासि प्रबलाद्वराः ॥ अरिहयाय वरणां । शिथियुर्देवसाहिकं ॥

॥ ८५ ॥ सैन्यद्वयेऽय मितिते । कलिते कलिकर्मणा ॥ प्राप्तैदन्यं किपरसैन्यं । वीक्ष्यात्मीयं
विचक्षणः ॥ ८६ ॥ परदर्शितदौर्जन्यं । स्वयंभूः स्वयमादरात् ॥ स्वकीयाहितसौजन्यं । पां-
चजन्यमपरयत् ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥ निशम्य तत्स्वरं योधा । मेरकीया रणांगणात् ॥ त्रेसुः सिं-
हस्य दून्कारं । श्रुत्वास्त्रिवारणाः ॥ ८८ ॥ तदा स तस्यावेकाकी । नाकीव वलवत्तरः ॥ मे-
रकः संपरायेऽनौ । सर्वशास्त्रसमन्वितः ॥ ८९ ॥ दंढादंडि खजाखनि । केशाकोशि शराशरि-
॥ स्वयंभूमेरकान्यां च । समरो विहितस्तदा ॥ ९० ॥ तद्यापि रौद्रो जंगं न । याति स्फा-
तिजरोत्तरः ॥ ततोऽर्धचक्री सस्मार चक्रं चक्रं सदा रिपोः ॥ ९१ ॥ स्मृतमात्रं प्रज्ञापानं ।
दात्रं शस्यश्रियो द्विपां ॥ हस्ते समगमच्चक्रं । तस्य पापोदयेऽपि तत् ॥ ९२ ॥

करस्थितमसौ चक्रं । वैरिचक्रजयप्रदं ॥ दृष्ट्वा हर्षयुतोऽवोच-द्वलयुक्तं स्वयंभुवं ॥ ९३ ॥
इयत्कालं द्विधा बालं । ज्ञात्वा त्वां कीनया मया ॥ युद्धं नो विहितं सत्यं । सांप्रतं वर्त्तते
पुनः ॥ ९४ ॥ तेष्यामि मस्तकं तेऽय । ततः सद्यः प्रणश्यतां ॥ बालानां तस्कराणां च ।
नश्यतां का त्रया ननु ॥ ९५ ॥ स्वयंभूरवदक्कीडा-युद्धं चेद्विहितं त्वया ॥ तर्हि त्वमेव बा-

लोऽसि । कारणात्कार्यसंज्ञवः ॥ ए६ ॥ प्रत्याश्रयवृत्तां गुह्यत-श्रद्धीरास्तस्करां मताः ॥ तादृ-
त्वं प्रथमस्तेषु । स्वयं इत्तास्ति केन सा ॥ ए७ ॥ चक्रं मुक्त्वा ततो गह्व । पश्चाद्यातुं न श-
क्नुयाः ॥ इदं चक्रं मया मुक्तं । तवांताय न विष्यति ॥ ए८ ॥ अप्रवृत्तेन ते चित्ते-ऽस्ववर्गवः
प्रवर्तते ॥ तदा मुंचावयोर्येन । ज्ञायतेऽत्र बलाबलं ॥ ए९ ॥

ब्रमयित्वा तदा चक्रं । स्वचक्रमिव हस्तगं ॥ राज्यदं प्रेषयामास । स्वयं नूवधहेतवे ॥
॥ १००० ॥ स्वयं नूहदये जग्नं । यच्चक्रं युक्तमेव तत् ॥ प्रथमे चेष्टसंयोगे । कृत्यमेतत्सतां म-
तं ॥ १ ॥ परं तत्कर्कशं तेन । कृष्णं मूर्धामवाप सः ॥ यथा श्रेणिकसंयोगे । शालिजज्ञो ब-
न्नुव सः ॥ २ ॥ अथवा सा न मूर्धोहो । किंतु संमील्य चक्षुषी ॥ चित्ते विमर्शयामास ।
किमस्त्येतदिहाहुतं ॥ ३ ॥ विमृश्य दक्षिणो बाहु-स्तस्मै दत्तो महीजृता ॥ यावज्जीवं च
सौहार्दं । दान्यामंगीकृतं हितं ॥ ४ ॥ कथितं च न विश्वास-स्तावन्मे हृदि तावकः ॥ या-
वद्विरिबले गत्वा । किंचित्कार्यं करोषि न ॥ ५ ॥ चक्रं प्रोवाच तत् शुत्वा । गत्वा द्वेषिबले
यदा ॥ जित्वा वरांगं मुख्यस्य । सप्तांगं राज्यमानये ॥ ६ ॥ मन्येष्टा मां तदा स्वामिन् ।

परं प्रेयय सत्वरं ॥ शत्रुवेदे विदं वो न । गदितो न्यायकोविदैः ॥ ७ ॥ तदाकर्ण्य सकर्णोऽयं
। चित्ते चक्रे विमर्शनं ॥ प्रेययान्येकदा चैनं । स्वकीयं परन्तजनं ॥ ८ ॥

ततोऽसौ मेरकं प्राह । प्राणिप्रियमिदं तव ॥ अतस्त्वदंतिके प्राप्तं । प्राणान् दात्वा समे-
व्यति ॥ ९ ॥ तस्मान्स्वजीवमादाय । ब्रज दूरं कथं वृथा ॥ श्रियसे सन्नित्युक्त-मात्मा र्धं पु-
श्रिर्थो न्यजेत् ॥ १० ॥ अधुना तु तव प्राणाः । संति मद्धस्तगोचराः ॥ जीवयामि यदाहं
न्वां । तदा जीवसि नान्यथा ॥ ११ ॥ तत् शुत्वा मेरकोऽवोच-न्मम नास्तीदिवं यदि ॥ न्निवि-
व्यति ततस्तेऽय । कथंकारं विचारय ॥ १२ ॥ या वशा नात्मनः पत्यु-र्वदया सोपपत्तेः क-
थं ॥ सुखशान्तो विमुंचेदं । खेदं यास्यसि नान्यथा ॥ १३ ॥ इत्युक्तो भ्रमपित्वासौ । सुमोच-
चक्रमादरान् ॥ चकर्त्त मौलिकमत्तं । मेरकस्य च तत्कृणात् ॥ १४ ॥ दिवोऽपतत्पुष्पवृष्टि-
रुपनिष्ठास्त्वयंभुजः ॥ मेरकस्य कबंधोऽपि । पपात पृथिवीतले ॥ १५ ॥ मेरकस्य पृतनापि ।
शिश्रिये तं स्वयंभुवं ॥ जन्ययात्रा हि सैवासी-त्परमन्यतरो वरः ॥ १६ ॥ ततश्चक्रानुगो ग-
हन । ज्वरताद्विमत्ताधयत् ॥ मगधेषु कोटिमर्त्योन्त्पाद्यां कोटिशिलासौ ॥ १७ ॥

॥ ४४ ॥ जगाद बांधवं कश्चि-तदैवं रणकातरं ॥ धारातीर्थं क्रीत्रयाणां । वंधो पापहरं म-
 तं ॥ ४५ ॥ प्रियामोहेवशात्कंचि-त्स्थातुं कामं परो जगौ ॥ कैषाबला वरिष्यन्ति । तत्र स्व-
 गांगना धनाः ॥ ४६ ॥ अपरं द्रव्यमोहेन । गेहं मोक्तुमप्राकमं ॥ परोऽगुणकियदैवेतद् ।
 द्विद्यधीस्ते न्नविष्यति ॥ ४७ ॥ इत्यादिविविधात्तापैः । प्रेरिताः सुन्नटाः कुटान् ॥ सुतवा
 युक्कृते बेलु-रेकाम्रमनसो रसात् ॥ ४८ ॥ कुंजस्थलगंडशैला । मदनिर्जरहारिणः ॥ प्रत-
 स्युः करिणोऽनेके । जंगमाः पर्वता इव ॥ ४९ ॥ सफेनविविधावर्त-वेगव्यासमहीतलाः ॥
 तुरंगमाः क्किति व्यापु-स्तरंगा इव वारिधेः ॥ ५० ॥ घोटकालिसमायुक्ता । वराजिरविन्नूषि-
 ताः ॥ अचरन् स्पंदनाः सद्य-श्वतंतो निवया इव ॥ ५१ ॥ फलाजिकांकिणः शाखा-संग-
 ताः स्तोकलोत्तिनः ॥ बहुतंतो वज्रन्तिस्म । ह्रवंगा इव पत्तयः ॥ ५२ ॥ आगहंतमग्रो झा-
 त्वा । मेरकं हेरिकैर्नरैः ॥ स्वयंभूर्नृजसंयुक्तो । जगामाजिसुखं सुखं ॥ ५३ ॥ स्वदेशान्निधि-
 गत्वा स । तस्यौ स्थाप्रसमन्वितः ॥ प्रेरको निजसैन्यस्य । मेरकोऽपि समाययौ ॥ ५४ ॥
 वीराङ्गया तदा धीराः । सदासि प्रबलादराः ॥ अरिक्रयाय वरणं । शिथियुर्देवसाक्किंकं ॥

॥ ८५ ॥ ऐन्यद्वयेऽग्र मित्रिते । कविते कविकर्मणा ॥ प्राप्तैदन्यं कियत्सैन्यं । वीक्ष्यात्मीयं
 विचक्षणः ॥ ८६ ॥ परदर्शितदौर्जन्यं । स्वयंभूः स्वयमादरात् ॥ स्वकीयाहितसौजन्यं । पां-
 चजन्यमपूरयत् ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥ निशम्य तत्स्वरं योधा । मेरकीया रणांगणात् ॥ त्रेसुः सिं-
 हस्य दूत्कारं । श्रुत्वेवाखिलवारणाः ॥ ८८ ॥ तदा स तस्यावेकाकी । नाकीव बलवत्तरः ॥ मे-
 रकः संपरायेऽगौ । सर्वशास्त्रसमन्वितः ॥ ८९ ॥ दंभदंडि खजाखणि । केशाकोशि शराशरि-
 त् ॥ स्वयंभूमेरकान्यां च । समरो विहितस्तदा ॥ ९० ॥ तथापि रौद्रो जंगं न । याति स्फा-
 तिजरोत्तरः ॥ ततोऽर्द्धचक्री सस्मार चक्रं चक्रं सदा रिपोः ॥ ९१ ॥ स्मृतमात्रं प्रज्ञापात्रं ।
 दात्रं शस्यथ्रियो द्विपां ॥ हस्ते समागमञ्चक्रं । तस्य पापेद्वयेऽपि तत् ॥ ९२ ॥
 करस्त्रितमसौ चक्रं । वैरिचक्रजयप्रदं ॥ दृष्ट्वा हर्षयुतोऽवोच-द्वलयुक्तं स्वयंभुवं ॥ ९३ ॥
 इयत्कालं द्विधा बालं । ज्ञात्वा त्वां क्रीनया मया ॥ युद्धं नो विहितं सत्यं । सांप्रतं वर्त्तते
 पुनः ॥ ९४ ॥ तेत्स्यामि मस्तकं तेऽद्य । ततः सद्यः प्रणश्यतां ॥ बालानां तस्कराणां च ।
 नश्यतां का त्रया ननु ॥ ९५ ॥ स्वयंभूरवदत्कीडा-युद्धं चेद्विहितं त्वया ॥ तर्हि त्वमेव बा-

लोऽसि । कारणात्कार्यसंज्ञवः ॥ ए६ ॥ प्रत्याश्रितहर्मो गुह्यत-श्वेदीरास्तस्करा मताः ॥ तादृ-
त्वं प्रथमस्तेषु । स्वयं दत्तास्ति केन सा ॥ ए७ ॥ चक्रं मुत्तवा ततो गह्व । पश्चाद्यातुं न श-
क्नुयाः ॥ इदं चक्रं मया सुक्तं । तवांताय ज्ञविष्यति ॥ ए८ ॥ अप्रवैतेन ते चित्ते-ऽखर्वगर्वः
प्रवर्तते ॥ तदा मुञ्चावयोर्धेन । ज्ञायतेऽत्र बलाबलं ॥ ए९ ॥

ब्रमयित्वा तदा चक्रं । स्वचक्रमिव हस्तगं ॥ राज्यदं प्रेषयामास । स्वयंज्ञवधहेतवे ॥
॥ १००० ॥ स्वयंज्ञहृदये जगं । यच्चक्रं युक्तमेव तत् ॥ प्रथमे चेष्टसंयोगे । कृत्यमेतत्सतां म-
तं ॥ १ ॥ परं तत्कर्कशं तेन । क्लृप्तं मूर्धामवाप सः ॥ यथा श्रेणिकसंयोगे । शाखिज्जो ब-
न्नुव सः ॥ २ ॥ अथवा सा न मूर्धाहो । किंतु संमील्य चक्षुषी ॥ चित्ते विमर्शयामास ।
किमस्त्येतद्विहास्तुतं ॥ ३ ॥ विमृश्य दक्षिणो बाहु-स्तस्मै दत्तो महीजृता ॥ यावज्जीवं च
सौहार्दं । दान्यामंगीकृतं हितं ॥ ४ ॥ कश्चितं च न विश्वास-स्तावन्मे हृदि तावकः ॥ या-
वद्वैरिवले गत्वा । किञ्चित्कार्यं करोषि न ॥ ५ ॥ चक्रं प्रोवाच तत् शुत्वा । गत्वा द्वेषिवले
यदा ॥ जित्वा वरांगं मुख्यस्य । सतांगं राज्यमानये ॥ ६ ॥ मन्येषा मां तदा स्वामिन् ।

परं प्रेयय नत्वरं ॥ शत्रुवेदे विवंचो न । गदितो न्यायकोविदैः ॥ ७ ॥ तदाकर्ण्य सकर्णोऽयं
। चित्तं चक्रे विमर्शनं ॥ प्रेययाम्येकदा चैनं । स्वकीयं परजंजनं ॥ ८ ॥

ततोऽसौ मेरकं प्राद । प्राणिप्रियमिदं तव ॥ अतस्त्वदंतिके प्राप्तं । प्राणान् दात्वा समे-
व्यति ॥ ९ ॥ तस्मात्स्वजीवमादाय । ब्रज दूरे कथं बृथा ॥ त्रियसे सन्निरित्युक्त-मात्मार्थं पु-
त्र्यार्थं त्यजेत् ॥ १० ॥ अधुना तु तव प्राणाः । संति मद्धस्तगोचराः ॥ जीवयामि यदाहं-
त्वां । तदा जीवसि नान्यथा ॥ ११ ॥ तत् श्रुत्वा मेरकोऽबोच-न्मम नासीद्विदं यदि ॥ तत्रि-
व्यति ततस्तेऽय । कथंकारं विचारय ॥ १२ ॥ या वशा नात्मनः पत्यु-र्वदया सोपपत्तेः क-
थं ॥ सुखदातां विमुंचेदं । खेदं यास्यसि नान्यथा ॥ १३ ॥ इत्युक्तो भ्रमयित्वासौ । सुमोच-
चक्रमादरान् ॥ चकर्त्त मौलिकमलं । मेरकस्य च तत्कृणात् ॥ १४ ॥ दिवोऽपतत्पुष्पवृष्टि-
रुपरिष्ठात्स्वयंभुवः ॥ मेरकस्य कबंधोऽपि । पपात पुष्पिवीतले ॥ १५ ॥ मेरकस्य पूतनापि ।
भिश्रिये तं स्वयंभुवं ॥ जन्ययात्रा हि सैवासी-त्परमन्यतरो वरः ॥ १६ ॥ ततश्चक्रानुगो ग-
जम् । नरताद्विमताधयत् ॥ मगवेषु कोटिमर्यो-त्पात्र्यां कोटिद्विजामसौ ॥ १७ ॥

दृष्ट्वा वामकरेणोच्चैर्योजनाग्रामविस्तृतं ॥ लीलयोत्पाटयामास । वासवोपमविक्रमः ॥

चरित्रं

॥ १८ ॥ युगमं ॥ तत्रैव तां पुनर्नर्यस्य । दोऽमतामतुलं बलं ॥ दृश्यन् दिवसैः स्तोकेर्ययौ
द्वारवतीं हरिः ॥ १९ ॥ चक्रं खक्रो धनुः शंखो । वनमावा गजो मणिः ॥ सप्रज्ञावाणि स-
तास्याऽऽप्नोति रत्नानि जङ्घिरे ॥ २० ॥ एवमन्यापि तस्यासीदूर्ध्वर्द्धिश्चक्रवर्त्तिनः ॥ पुण्यानु-
सारातो लङ्कमीर्जोवानां जायते यतः ॥ २१ ॥ रुदो ज्ञेयः संयुक्तः । सकलैः पार्थिवैर्वृतः ॥
कैः ॥ दानमाने च केषांचित्केषांचित्स्थानमादरात् ॥ २२ ॥ ददौ दानं स केषांचित्केषांचिन्मानमुच्च-
मिव जंगमं ॥ इष्टदानं हि सर्वेषां । वशीकरणमादिमं ॥ २३ ॥ यानं प्रधानं केषांचिन्निधान-
नां । जिनधर्मेण धर्मिणां ॥ अन्यायं वारयामास । धारयामास सद्यशः ॥ २४ ॥ इत-
श्च विहरत् स्वामी । निर्ममो निरहंकृतिः ॥ क्रोधयोधपरित्यक्तो । मांयाजायाविवर्जितः
॥ २५ ॥ लोत्रकोत्रविनिर्मुक्तो । मोहदोहमदोऽश्रितः ॥ हास्यलास्यरत्यरतिशोकाविरतिज्जी-
तिसुक् ॥ २६ ॥ लीलाप्रमीलासक्रीलाऽवामकामरतारतः ॥ प्रतिबंधपरित्यागी । नीरगो

तिःस्पृहः सहः ॥ २८ ॥ जुगुप्साकेलिकलह-द्वेषश्चैनिराकृतः ॥ सादप्रसादनिर्हाद-विवाद-
 स्वादवर्जकः ॥ २९ ॥ मौनी ज्ञानी सदाध्यानी । चारुसंतोषपोषयुक् ॥ अप्रमादी जनाह्लादी
 । परीपहचयं जयन ॥ ३० ॥ अष्टांगयोगसंयुक्तो । विमुक्तो ज्ञवासातः ॥ दातुमित्रैकसच्चित्तः
 । प्रवृत्तः शुन्नकर्मणि ॥ ३१ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र-तपोवीर्यकृमादयाः ॥ मार्दवार्जवैराराय-
 मुक्तिसत्त्वपराजयाः ॥ ३२ ॥ शौचाकिंचनताब्रह्म-चर्यसंयमबुद्धयः ॥ ज्ञावनासंवरोदार-निर्ज-
 राद्या गुणाश्च ये ॥ ३३ ॥ अनुत्तरैरमीभिः स्वं । ज्ञावयन् विमलाधिपः ॥ विहृत्य वर्षद्वितयं
 । दीक्षास्थानं पुनर्वधौ ॥ ३४ ॥ सहस्राम्रवणस्थोऽग्नौ । जंबूवृक्षतलेऽमले ॥ प्रपेदे प्रतिमां
 स्वामी । कृतपटुतपाः स्थिरः ॥ ३५ ॥ अपूर्वकरणादिस्थः । कृपकश्चेष्टितंगतः ॥ चिञ्चद धा-
 तिकर्मणि । क्षीणश्रोहृगुणांतगः ॥ ३६ ॥ शुक्लध्यानस्थितः पौष-सितपट्टोद्दिने हुडौ ॥ उत्त-
 रजङ्गपदासु । केवलज्ञानमाप सः ॥ ३७ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ सर्वज्ञः सर्वदर्शी च । बभूव
 भुवनप्रभुः ॥ त्रिकालविषयं जानन् । लोकालोकप्रकाशकः ॥ ३८ ॥ देवाधिदेवे तूमिस्थे । ह-
 रीणामासने स्थितिः ॥ न युज्यते ततस्तेषां । तानि कपं प्रपेदिरे ॥ ३९ ॥ ततो घंटानिना-

देन । द्वापिताशेषनिर्जराः ॥ पुरंदरा जिनं नंतुं । सादरा अन्ननन् वराः ॥ ४० ॥ सौधर्मैर्द-
स्मृतः शीघ्रं । करीजूप पुरोऽन्नवत् ॥ ऐरावणसुरश्चारु-लक्ष्योजनदेहजृत् ॥ ४१ ॥

श्वेतवर्णः स्वर्णप्रद-युतज्जालस्थालानि च ॥ दधन्नष्टावाननानि । वदने वदने तथा ॥ ४२ ॥
अष्टाष्टदशानाम् वाप्यो । रदने रदने पुनः । वाप्यां वाप्यां जलजानि । पद्मे पद्मे दलानि च ॥
॥ ४३ ॥ दले दले नाटकानि । सर्वाण्यष्टाष्टसंख्यया ॥ नाटके नाटके पात्रा-ण्यत्र द्वात्रिंश-
द्वच्चकैः ॥ ४४ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ हरिः करिणमुत्तुंगं । चंगं सौधर्मनायकः ॥ आरुरोह-
परीवार-सहितस्तं सुदास्पदं ॥ ४५ ॥ ततः स सिंधुरसुर-श्चवाल गगनाध्वना ॥ जनायं प्रे-
क्ष्य कैलास-शंकां चित्ते प्रकुर्वते ॥ ४६ ॥ क्रमात्स संक्षिपन् देहं । प्राक् पालक इव स्वयं ॥
रहसाश्रयणं प्राप । स्वामिसंगपवित्रितं ॥ ४७ ॥ न्ततार स्फुरत्तार-मुख्यशृंगारवारयुक् ॥
सौधर्मैर्दे गलत्तंदा । गर्जैकाग्रजसंयुतात् ॥ ४८ ॥ अन्येऽप्येवं स्वस्वयानैः । सगानैर्नृत्तजासु-
रैः ॥ सुरैः परैर्युतास्तत्र । नदा दंदाः समाययुः ॥ ४९ ॥ अमरा वायुकुमारा-स्तदा योज-
नन्मिकां ॥ चेतोवृत्तिमिवात्मीया-ममृजन् विषयाश्रितां ॥ ५० ॥

प्रचरा मेघकुलारा । रजःशान्तिं स्वकामिव ॥ सङ्गधशंवैस्तत्र । विदधुर्वैश्वपावनैः ॥
 ॥ ५१ ॥ सुवर्णै रत्नमयुक्तैस्तं कृमां द्यंतरामराः ॥ ववंधुर्वधुराकारा । विकारातिविबर्जि-
 ताः ॥ ५२ ॥ जन्मुखैः सुमनोज्ज्वलां । नूपयामासुराशु ते ॥ विचित्रवर्णशोभाढ्यैः । प्रबुद्धैः
 सरसैर्नृजं ॥ ५३ ॥ वैमानिका ज्योतिषिकाः । क्रमाच्च भुवनाधिपाः ॥ रत्नस्वर्णरूप्यमयं । प्रा-
 कारत्रितयं व्यधुः ॥ ५४ ॥ मणिरत्नस्वर्णजानि । कपिशीर्षाणि जङ्घिरे ॥ क्रमेण ज्ञातत्रित-
 ये । वरत्नत्रयाश्रये ॥ ५५ ॥ ज्ञाते ज्ञाते गोपुराणि । चत्वारिह चकासिरे ॥ द्वारे द्वारे धू-
 पध्वजः । पुष्पकुंजा ध्वजस्तथा ॥ ५६ ॥ मंगलान्यष्ट नूपीवे । पुष्करिण्यो जलैर्नृताः ॥ पु-
 त्रिकान्नमयुक्तानि । तोरणानि वराणि च ॥ ५७ ॥

मोपानानां रूप्यवप्रे । सहस्राणि दशान्नवन ॥ पंचपंचस्वर्णरत्न-ज्ञातयोः पुण्यपालयोः
 ॥ ५८ ॥ रत्नवप्रस्य प्राग्दरि । वैमानिकसुरोत्तमौ ॥ प्रतीहारौ स्वर्णवर्णौ । तस्मत्तुः भुजना-
 वतः ॥ ५९ ॥ दक्षिणे द्यंतरौ शुक्लौ । ज्योतिष्कौ पश्चिमे पुनः ॥ रक्तवर्णबुद्धीच्यां तु । कु-
 ष्णान्नौ भुवनाधिपौ ॥ ६० ॥ युग्मं ॥ पूर्वादिक्रमनः स्वर्ण-वप्रे तस्थुरुदायुधाः ॥ जया च

विजया देव्य-जिता तथापराजिता ॥ ६१ ॥ रूप्यशाले प्रतिद्वारं । खट्वांगस्तुंबरुः सुरः ॥
जटाकिरीटो नृशिराः । स्रज्जाजी दाःस्थितां दधौ ॥ ६२ ॥ मध्यं समवसरणं । चैत्यवृक्षं च
व्यंतराः ॥ सर्विंशतिसप्तशती-चापमानं मुदा व्यधुः ॥ ६३ ॥ तदधो मणिपीठं ते । पीठोप-
रि च ढंदकं ॥ तस्योपरिष्ठाञ्चत्वारि । चारुसिंहासनानि च ॥ ६४ ॥

चक्रुः सपादपीठानि । षडवययुतानि च ॥ अष्टौ यक्षाश्चाभराती-युतास्तत्रावतस्त्रिभूरे ॥
॥ ६५ ॥ पुरमं ॥ मध्ये सुवर्णशालस्य । विश्रामाय जगत्प्रजोः ॥ ऐशान्यां विदधुर्देव-ढंदं
व्यंतरनिर्जराः ॥ ६६ ॥ चतुर्विधामर्त्यकोटा-कोटीयुक्तो जिनोऽचलत् ॥ गंतुं समवसरणे ।
शरणे नवनीजृतां ॥ ६७ ॥ जिनस्य पुरतः स्वर्ण-नवपद्मानि तेतिरे ॥ निधानानीव सा-
क्षात्किं । नाकिनो धर्मचक्रिणः ॥ ६८ ॥ चलनं जिनः करोतिस्म । पादन्यासं दयोर्दयोः ॥
चालयामासुरन्यानि । देवा नक्तया पुरः पुरः ॥ ६९ ॥ स्वामी समवसरणं । प्राग्द्वारेण वि-
वेश सः ॥ मित्र इवाकाशदेशं । तमःस्तोमनिर्देर्धिमान् ॥ ७० ॥ तदा प्रदक्षिणीकृत्य । प्रा-
दुमुखश्चैत्यपादपं ॥ तीर्थाय नम इत्युक्त्वा । नेजे सिंहासनं जिनः ॥ ७१ ॥ अर्हतः प्रतिरू-

पाणि । दिक्षु त्रीणि परासु च ॥ अंतरा रचयामासुः । श्रीसर्वज्ञप्रज्ञावतः ॥ ७९ ॥

ज्ञामंदं मौलिपुटे । द्विवि दध्वान डुंडुभिः ॥ पुरो रत्नध्वजो रेजे । धर्मचक्रं तथैव च
॥ ७३ ॥ अन्यञ्चापीह यत्कृत्यं । तत्सर्वं द्यंतरा द्यधुः ॥ विबुधाः स्वोचिते कार्ये । नालस्यं
यत्प्रकुर्वते ॥ ७४ ॥ एवं समवसरणं । सा तु स्वाज्ञाविकी स्थितिः ॥ अन्यथा त्नाक्तिमानेको
। विधत्ते सर्वमप्यदः ॥ ७५ ॥ पूर्वद्वारेण चागत्य । कल्पकल्पगंगना धनाः ॥ दत्त्वा प्रदक्षि-
णास्तिस्त्र-स्तीर्षं नत्वा जिनं तथा ॥ ७६ ॥ आग्नेयां स्थानकं मुक्त्वा । साधुसाध्वीकृतेऽहु-
तं ॥ तदंतरे मुदा तस्थुर्विहितं जलयः सुखं ॥ ७७ ॥ युरमं ॥ ज्योतिष्कभुवनपति-
द्यंत-
राणां वरांगनाः ॥ प्रविश्य दक्षिणद्वारा । नैऋत्ये वासमासदन् ॥ ७८ ॥

दायव्यां ते सुरास्तस्थुः । प्रतीचीद्वारवर्त्मना ॥ आगत्य समवसृतिं । जिनध्यानपराय-
णाः ॥ ७९ ॥ उदीचीद्वारमार्गेण । प्रविष्टाः कल्पनिर्जराः ॥ नरा नार्यस्तथैशान्यां । दिशि
स्थितिमधुः क्रमात् ॥ ८० ॥ सौवर्णवरुणमध्ये । तिर्यचस्त्यक्तमत्सराः ॥ सिंहव्याघ्रादयस्त-
स्थुर्जिनवाणीकुताहराः ॥ ८१ ॥ रूभ्यवप्रांतरे तारा-देवदानवन्नूपुशां ॥ वाहनानि स्थितिं

चक्रुः । स्थितिरेषांस्त यत्सदा ॥ ८२ ॥ ज्ञानपातकाद् ज्ञात्वा । विज्ञोः केवलमुज्ज्वलं ॥
सर्वज्ञतनयस्तत्र । समागादरिमर्दनः ॥ ८३ ॥ असौ प्रविश्य तस्यांत-रुत्तरद्वारवर्त्मना ॥ जि-
नं नत्वा स्वधीयोगा-द्देवं विज्ञितिकां व्यधात् ॥ ८४ ॥ जडिष्टं क्रियते नीरं । पशुपद्गिगणैश्च
यत् ॥ पंकोपरि स्थितं तेन । ते पूजा निर्मलस्य का ॥ ८५ ॥ आघ्रातं मधुपैः पुष्पैः । जं-
तुजालान्वितं मितं ॥ आनीतं वाटिकामध्या-न्मालिकैर्मलिनान्गकैः ॥ ८६ ॥

अंगरागस्तु सामान्य-जनहस्तापवित्रितः ॥ तथा वैगंध्यमायाति । स्वप्नावेनात्र योऽ-
चिरात् ॥ ८७ ॥ धूमरूपोऽस्थितो धूपो । हुताशनसमुन्नवः ॥ समानः सर्वलोकानां । गंधधू-
ल्यगुरुतरः ॥ ८८ ॥ त्वयि विश्वत्रयोद्योत-करे दीपस्य का कृतिः ॥ पात्राधारेऽत्र यस्तिष्ठेत् ।
पात्राधीशस्त्वमुच्चकैः ॥ ८९ ॥ प्रज्ञोः पुरो ह्यपूर्वस्य । लोकं क्रियते जनैः ॥ तादृशं विद्य-
ते नैव । तव किंचन यत्र तत् ॥ ९० ॥ रागद्वेषसमाक्रांतं । स्वांतं मे सर्वदा प्रज्ञो ॥ त्वं पु-
नर्वीतरागोऽसि । तेन ध्यानं क्व ते मम ॥ ९१ ॥ स्तुतिस्ते स्यान्न केनाप्य-सङ्गुणारोपणं
यतः ॥ सा ज्ञेये तवानंताः । संत्यंतः कोऽसतो वदेत् ॥ ९२ ॥ मलमूत्राद्विपुक् कायः । से-

वे त्वां निर्मलं किमु ॥ उत्तमांगेन ते ह्याह्नां । वहिष्यामि परं प्रजो ॥ ए३ ॥ इष्यपूजा गृह-
स्थानां । गदिता या तवागमे ॥ त्वदाङ्गयैव सफला । कृता सापि जने ज्ञेवेत् ॥ ए४ ॥ तव ज्ञा-
वार्हतः पूजा । वचनस्य प्रपालनात् ॥ साधोः स्तुत्या तु आधानां । पुण्याद्यैः स्थापनार्हतः
॥ ए५ ॥ इत्युक्तवा वज्रिपृष्ठेऽसौ । यथास्थानमुपाविशत् ॥ जगद्गुरुस्ततोऽबोचत् । सत्पीयूष-
किरा गिरा ॥ ए६ ॥ ज्ञवं भ्रमन्निर्जो ज्ञया । ज्ञया इष्यादिका न का ॥ ज्ञवन्निरुपलब्ध्यास्त
सामग्रीह ज्ञेवे शिवे ॥ ए७ ॥ आद्यं संहननं येन । संस्थानं च तथादिमं ॥ क्षेत्रं तु ज्ञरतं
कातो । मध्ये ज्ञातः शुभः पुनः ॥ ए८ ॥

अतः प्रमादं संत्यज्य । सेवध्वं मोक्षसत्पथः ॥ अनेन सकलं लब्धं । विफलं जायते सतः
॥ ए९ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्या-एव मार्गोऽस्य कीर्त्यते ॥ परं सत्यानि चेत्तानि । कूटानि पु-
नस्त्यथा ॥ ११०० ॥ सम्यक् श्रुतं कृतं तद्यत् । दशपूर्वधरादिभिः ॥ तथा प्रत्येकबुद्धिश्च । प-
रैर्गणधरैर्नरैः ॥ १ ॥ किंतु तत्सूत्रतो ज्ञेयं । श्रोतृवक्त्राद्यपेक्षया ॥ अर्धतः स्यादिपर्यासः ।
कदाचित्कुत्रचित्पुनः ॥ २ ॥ चेत्सत्या श्रोतृवक्त्रा ॥ तदा सम्यक् श्रुतं हि तत् ॥ अन्यथा

तद्विपर्यासः । स्वकुतस्यापि संज्ञवेत् ॥ ३ ॥ निमित्तादिसमुद्भेन । तत्कुतेनापि नो ज्ञवेत् ॥
 श्रुतेन विश्रुतेनात्र । मोक्षः सौख्यनिबंधनं ॥ ४ ॥ किंतु तत्त्वविचारेण । संयुतं यत् श्रुतं हि-
 तं ॥ तेनैव जायते सिद्धिः । श्रयध्वं तादृशं ततः ॥ ५ ॥ श्रद्धधाति पुनस्तज्जं । पदं नैकम-
 पीह यः ॥ सिद्धयात्वी सोऽत्र विज्ञेयः । श्रद्धेयं तद्वच्चस्ततः ॥ ६ ॥ जानन्नपि विपर्यासं । त-
 स्य योऽत्र करोति ना ॥ जायतेऽनंतसंसारि । स ध्रुवं यतिरप्यहो ॥ ७ ॥ ग्रीष्मिन्नेदस्ततः का-
 र्यो । रागद्वेषात्मको यतः ॥ प्राडुर्नैवति सम्यक्तवं । विपर्यासस्तु तस्य न ॥ ८ ॥ अनायुः-
 सप्तकर्माणि । यदात्कष्टस्मितीनि च ॥ तदा न जायत जंतो-ग्रीष्मिन्नेदोऽत्र कस्यचित् ॥ ९ ॥
 कोटीकोट्येर्दृष्टा मध्य-स्मितीनि स्युर्मून्यहो ॥ सामायिकानि चत्वारि । जन्ते जंतव-
 स्तदा ॥ १० ॥ अंतर्मुहूर्त्तं सम्यक्तवं । यो दधाति निजे हृदि ॥ तस्य ह्यापार्द्धपुद्गल-परावर्त्तो
 ज्ञवो ज्ञवेत् ॥ ११ ॥ सम्यक्तवेनापरेणापि । नृणां देवगतिर्मता ॥ उत्कृष्टतः क्वापिकेन । त-
 द्वावे सिद्धिरुच्यते ॥ १२ ॥ त्रिभिर्नैवैर्मध्यमेन । देवनारकिकांतरैः ॥ मनुजो युगदी चेत्स्या-
 ततो देवस्ततो नरः ॥ १३ ॥ तदा चतुर्नैवैर्मोक्षो । जघन्येनापि संज्ञवेत् ॥ अतः सप्तहयं कु-

त्वा । तदादरत सांप्रतं ॥ १४ ॥ अस्मिन् सत्यपि संमारी । नारको जातु जायते ॥ तद्दिना-
चरणं तन्नो । नजध्वं नविका इह ॥ १५ ॥ न्यायस्य निश्चितस्यैतन्मतमस्ति महीतले ॥
चरणस्य वधे यस्माद् । ज्ञानसम्यक्तवयोर्वधः ॥ १६ ॥

चारित्रस्य घना नेशः । संति सर्वार्थसिद्धिदाः ॥ यथाख्यातेन सिद्धिः स्याच्चारित्रेण
पुनर्दृशां ॥ १७ ॥ सम्यग्ज्ञानी सदाचारमंगीकृत्य करोति यत् ॥ यथोद्दिष्टं स्वप्नावेन । त-
द्यथाख्यातमीरितं ॥ १८ ॥ घनघातिकर्ममुक्तो । दग्धरज्जूपमापरः ॥ अमीतिः केवलज्ञानं ।
जीवः प्राप्नोति शुद्धिं नृत् ॥ १९ ॥ सर्वज्ञः सर्वदर्शीह । कियत्कावं स तिष्ठति ॥ कीयेषु वे-
दनीयायुर्नामगोत्रेषु कर्मसु ॥ २० ॥ गतिप्रयोगादेरन्वीजवञ्चोर्ध्वमेति सः ॥ समश्चेथा
तु लोकप्रभं । गत्वा तत्रैव तिष्ठति ॥ २१ ॥ आकाशे विद्यमानेऽपि । तदूर्ध्वं यन्न गच्छति ॥ घ-
र्मास्तकायड्यस्याऽज्ञाव एवाव कारणं ॥ २२ ॥ सर्वदेहपरित्यक्तः । प्राप्तानंतचतुष्टयः ॥
अप्राणो नीरमोऽस्पृशो । निर्गंधो वर्णवर्जितः ॥ २३ ॥ नाऽचारित्री न चारित्री । नाऽभंजी
तर्ह्येऽपि न ॥ स्वशरीरविनाशेनप्राप्ताकाशावगाहनः ॥ २४ ॥ मृत्युकात्मात्मकायानुका-

रिजीवप्रदेशात्ताक् ॥ ज्ञानादर्शास्थिताद्यैप-विश्ववस्तुस्वरूपावेत् ॥ १५ ॥ अनंतसिद्धसंयुक्तः ।
साधनंतस्थितिः स्थिरः ॥ चिदानंदसुखास्वाद-सुंदरो दरवर्जितः ॥ १६ ॥ यथा चैवंविधः सि-
द्धो । बुद्धो जीवोऽव जायते ॥ अंगीकुर्वतु तद्भूत-त्रितयं सनयं जनाः ॥ १७ ॥

शक्तिश्चेत्सर्वतो नास्ति । तदादो देशतोऽपि च ॥ आदिष्वध्वं यतो न स्या-त्रिष्फलं ज-
न्म मानुजं ॥ १८ ॥ प्रकारा देशतोऽनेके । साकारा द्वादशव्रते ॥ षट्त्रिंशीप्रसुखाः संति ।
आद्यानां शुद्धचेतसां ॥ १९ ॥ यस्मिन् व्रते यथा शक्ति-स्तन्नेगेन च तद्वतं ॥ गृहीध्वं येन
दो मुक्ति-र्नैवसत्ताष्टकैर्नवेत् ॥ २० ॥ साधुश्चावकसंविप्र-पाङ्क्तिका मुक्तिमार्गगाः ॥ गृहि-
द्व्यकुलिंगास्तु । स्मृताः संसारचारगाः ॥ २१ ॥ संसारसारसंचार-प्रकारान् परित्यज्य तत्
॥ सविचारं सदाचार-न्तारं नजत नो जनाः ॥ २२ ॥ जिनवाणीमिमां श्रुत्वा । पंचत्रिंश-
दुणान्वितां ॥ सर्वे जीवा हर्षयुक्ता । जाताः सातानुगास्तथा ॥ २३ ॥ तथा देशनया बुद्धाः
। शुद्धां दीक्षां प्रपेदिरे ॥ अन्ये श्रावकधर्मं च । सम्यक्सत्वमितरे नराः ॥ २४ ॥

शिष्येषु सुंदरादीनां । पदं गणधराश्रितं ॥ साधूनां सप्तपंचांशत्-संख्यानां प्रददौ प्रभुः

॥ ३५ ॥ उत्पादविगमप्रौढ्या—हृयां लात्वा पदत्वयीं ॥ प्रत्येकं ते तदा चकु—दादशांगीमखंडि-
तां ॥ ३६ ॥ कंदे योजनमालेऽपि । देवदानवमानवाः ॥ मयाना यच्च तिर्यंचः । कोटिकोटिमि-
ता मसुः ॥ ३७ ॥ तेषां ज्ञायासमा बाणी । तथा योजनगामिनी ॥ ज्ञामंरुतं मूर्ध्पृष्टे । स-
पादशतयोजने ॥ ३८ ॥ रोगो वैरं तथा मारी । शतजप्रमुखे न यत् ॥ अतिवृष्टिरनावृष्टि—र्न-
यं स्वपरचक्रजं ॥ ३९ ॥ दुर्भिकं न तत्प्रमाणं । कर्मक्षयसमुद्भयैः ॥ एकादशीन्निरीशस्या—ति-
निद्रायैर्जनितं किल ॥ ४० ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥ धर्मचक्रं यदाकाशे । उच्चैरिद्धं वज्रश्च यः ॥
अंहुन्यासं पंकजानि । चतुर्वक्त्रांगता तथा ॥ ४१ ॥ प्राकारवितयं यच्च । चामराश्चैत्यपादपः
॥ सपादपीठं यत्सिंहा—सनं ठलत्वयं पुनः ॥ ४२ ॥ ध्वजो रत्नमयो यश्च । डुंदुन्निध्वान उच्च-
कैः ॥ अथोमुखाः कंठकाश्च । शकुनाश्च प्रदक्षिणाः ॥ ४३ ॥ दुमादतिपुष्पवृष्टि—स्तथा गंधा-
नुवर्षणं ॥ चतुर्विधदेवकोटिः । पार्श्वदेशे जघन्यतः ॥ ४४ ॥ सानुकूलः सदा वातो । क्रतवो
गोचरार्थदाः ॥ एकोनविंशतिश्चैते—ऽतिशया देवनिर्मिताः ॥ ४५ ॥ चतुस्त्रिंशदतिशयै—रमी-
न्निः संहितः प्रभुः ॥ केवलज्ञानकलितो । विश्वदर्पप्रदोऽनवत् ॥ ४६ ॥

मयूरवाहनः श्वेतो । यक्षः षण्मुखसंज्ञकः ॥ दक्षिणैः खड्गपाशेषु—फलचक्रादस्त्रिभिः
॥ ४७ ॥ वामैः सान्नीदनकुल—चापारफलकांकुशैः ॥ दोर्दणैः संयुतः स्वामि—शासने रक्षको-
ऽनवत् ॥ ४८ ॥ युग्मं ॥ विदितारण्या तस्मा देवी । हरितालसमप्रज्ञा ॥ पञ्चासना पाशावाण-
धरदक्षिणहस्तका ॥ ४९ ॥ नागकोदंडसंयुक्त—चारुवामकरद्वया ॥ शासने विमलेशस्या—ऽ-
जनि दासन्नेदेवता ॥ ५० ॥ युग्मं ॥ दंडा यस्य जनौ महं सुरगिरौ चक्रुर्न तत्कौतुकं । दी-
क्षायां सद्ने वने च विशदज्ञाने क्रमोऽयं यतः ॥ पूर्वं चारुसुवर्णवृद्धिकलिते लोके जनेद्भुत्स-
वः । सोऽयं श्रीविमलः श्रिये ज्ञवतु वः सर्वत्र लक्ष्मीश्रितः ॥ ५१ ॥

॥ इति श्रीतपोगणनायकजट्टारकश्रीरत्नसिंहसूरिशिष्यजट्टारकश्रीज्ञानसागर-

सूरिविरचिते श्रीविमलनाथचरित्रे महाकाव्ये श्रीविमलनाथजन्मदीक्षा-

केवलवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु (अं० १२५४)

॥ अथ पंचमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

ततः सूर्येदुज्जिमतो—पमः सर्वसमः प्रभुः ॥ घनाश्रयेषु गमनं । विश्वोपकृतये व्यधात्

॥ १ ॥ स्थाने स्थाने प्रयाने च । चतुर्विधसुरा हुतं ॥ चक्रुः समवसरणं । पूर्ववत्पुण्यतत्पराः
 ॥ २ ॥ दिवि डुटुन्नयो नेडु-मूर्ध्नि तन्नयं दधुः ॥ चामरे चामराः पार्श्वे । पद्मानि पुरतस्त-
 प्रा ॥ ३ ॥ इत्यादिप्रातिद्वार्यश्री-विहरन् विश्वनायकः ॥ अन्यदा द्वारिकापुर्या । पावयन् पु-
 ष्रिर्वो ययौ ॥ ४ ॥ देवैः समवसरणे । विहिते स्वहितैःपिभिः ॥ स्वामी सिंहासनं न्नेजे ।
 पूर्वाशान्निमुखं सुखं ॥ ५ ॥ नृयानपातका गत्वा । तत् शशंसुः स्वयंभुवे ॥ सार्द्धाद्दशरू-
 प्यस्य । कोटीस्तेन्नयो ददौ हि सः ॥ ६ ॥ ततः समवसरणं । जगाम सपरिहृदः ॥ स्वयं नू-
 रत्तरद्वारा । तं प्रविश्य प्रदक्षिणां ॥ ७ ॥ इत्वा जिनेश्वरं नत्वा । न्नेष्टेण सहितो मुदा ॥ अ-
 नुशक्रं प्रन्नोर्वाणी । श्रोतुं चासावुपाविशत् ॥ ८ ॥ युग्मं ॥ स्वयंभुवमश्रोद्विश्य । जगाद जगदी-
 क्षिता ॥ चारित्रयोरपता नो ते । आद्वयर्ममतः शृणु ॥ ९ ॥ अणुवतानि पंचेति । सगुणाश्च
 गुणास्त्रयः ॥ शिक्कावतानि चत्वारि । आद्वानां द्वादशवती ॥ १० ॥ सम्यक्तवसहितो रैषा ।
 पालिता स्वीयशक्तितः ॥ देवमर्त्यसुखप्रौढ-सत्ताष्टन्नवसिद्धिः ॥ ११ ॥ योऽमीव्वाद्यं व्रतं
 श्रावः । श्रव्यांगीकरोति सः ॥ निरापराधजीवानां । व्रसानां ज्ञानतो वधं ॥ १२ ॥ न करोति

सदा पर्व-दिवसेषु विशेषतः ॥ स्थावराणां च जंतूना-मन्येषां सागसामपि ॥ १३ ॥ गुरुं ॥
 पर्वण्यपि दयां भुवं । पात्रयेद्यो नरोत्तमः ॥ ज्ञेवे ज्ञेवे सुखी स स्या-न्नुपशेखरराज-
 वत् ॥ १४ ॥ तथाहि—सरामे धनदग्रामे । रामज्ज्ञाज्ञिधः सुधीः ॥ राजपुत्रः पवित्रात्मा ।
 समज्ज्ञाज्ञावतः ॥ १५ ॥ धर्मयोषाज्ञिधः सूरि-र्नूरिशिष्यसमन्वितः ॥ तत्रैकदा चतुर्मासं ।
 स्थितः सुस्थितमानसः ॥ १६ ॥ तुर्यमासदिने श्राद्धैः । सश्राद्धैः पौषधव्रतं ॥ गृहीतं गृह्धिधर्म-
 स्थैः । श्रैर्यादिगुणशालिभिः ॥ १७ ॥ तद् दृष्ट्वा रामज्ज्ञेण । पृष्टाः श्रीगुरवस्तदा ॥ पूज्याः
 किमद्य पर्वस्ति । सुपर्वजिनपूजितं ॥ १८ ॥ तद्देवे गुरुज्ञिर्ज्ञे । चतुर्मासिकमद्य ज्ञोः ॥ प-
 र्वं गर्वद्वरं तेन । श्राद्धा धर्मं प्रकुर्वते ॥ १९ ॥ एके चतुर्विधाद्वार-परिहारपरायणाः ॥ सर्वतः
 पौषधं चान्ये । देशतः प्रतिपेदिरे ॥ २० ॥ अन्ये स्नात्रमहं चैत्ये । चित्ते ध्यानधरा नराः ॥
 कुर्वन्ति कष्टनिर्मुक्ताः । प्रसक्ता जिनशासने ॥ २१ ॥ आवश्यकक्रियारक्ता । जपवासपराः परे
 ॥ एवं स्वशक्त्या सन्नक्त्या । युक्त्याचारोऽत्र वर्तते ॥ २२ ॥ तन्निशम्य जगौ सोऽपि । शक्ति-
 रेषु ममास्ति न ॥ अतः किंचित्परं कृत्यं । समादिशा सुधीनिधे ॥ २३ ॥

तदाकर्ण्य गुरुः प्राह । कुरु जीवदयां तदा ॥ सुखी येन ज्ञेवेऽत्र स्यात्तथा परज्ञेवे ज्ञ-
 वान् ॥ २४ ॥ प्रतिपन्नं तदा तेन । तद्धिने प्रथमं व्रतं ॥ अर्जितं सुकृतं नौरि । विभूतिभर-
 दं तथा ॥ २५ ॥ तदादि पर्वदिवसे । पात्रयामास तद्व्रतं ॥ शिङ्कितश्च नमस्कारः । सारः सं-
 न्मारसगरे ॥ २६ ॥ प्रतिपाड्य पूर्वमायु-रीशाने स सुरालये ॥ इङ्गसामानिको जङ्गे । विबु-
 धश्चेष्टितेवितः ॥ २७ ॥ इतश्च पौतनाञ्जल्ये । पुरे राजारिमर्दनः ॥ चंडकांता च तत्पत्नी ।
 समज्जङ्गणसंयुता ॥ २८ ॥ ततश्च्युत्वा रामजड-जीवोऽनीवदयान्वितः ॥ पुण्यशेषो गतदे-
 पो-ऽसुप्याः कुक्काववातरत् ॥ २९ ॥ लक्ष्मीमयेऽप्य समये । सुतोऽनूहूतेः स तु ॥ प्राये-
 णोत्तमजीवस्यो-त्पत्तिरुत्तमजातिषु ॥ ३० ॥ नृपशेखर इत्याह्ला । कृता पित्रा भुन्ने दिने ॥
 कलाकलापकलितो । वृद्धिं प्रातः स राजवत् ॥ ३१ ॥ युवराजपदे राज्ञा-न्यदासौ स्थापितो
 मुदा ॥ तथापि विनयं नैवो-ल्लवंधे जनकादिषु ॥ ३२ ॥ कश्चिद्विद्याधरस्तत्र । सन्नायामेक-
 दागमत् ॥ कुमारो विनयं कृत्वा । तं पप्रह कुतो जवान् ॥ ३३ ॥ स जगाद ततो नाद-प्र-
 खादितजनाशायः ॥ वैताड्यपर्वते चारु-पुरेऽप्य रणनूपुरे ॥ ३४ ॥ अहं तु कनकचूडो । विद्या-

धरवराप्रणीः ॥ साधितानैकसाद्विद्या-ऽनवद्याजिनधर्मजाक् ॥ ३५ ॥ युग्मं ॥

आवश्यकविधिं कृत्वा । स्मृत्वा पंचनमस्कृतिं ॥ कट्ये यावदहं सुप्तो । धर्मध्यानपरा-
यणः ॥ ३६ ॥ गांधारीप्रमुखा देव्यः । प्रांतयामे तदा मम ॥ आगत्य कषयामासुः । स्वल्प-
मायुरस्तवास्ति ज्ञोः ॥ ३७ ॥ श्रीपोतनपुरेऽष्टाय । नृपशेखरन्मृते ॥ अतोऽस्माकं गताशंकं ।
देहि धेहि मुदं हृदि ॥ ३८ ॥ तेनेमाः सकला विद्या । प्रहाणाशु सुधीनिधे ॥ सुपात्रे योजि-
ता विद्या । द्वयोरपि भुज्जप्रदाः ॥ ३९ ॥

कुमारेण गृहीतास्ता । बहिर्गत्वा च साधिताः ॥ ततो यावद्गृहेऽन्येति । तावदस्तं ययौ
रविः ॥ ४० ॥ प्रतोदी च तदा दत्ता । तेनासौ पुरतो बहिः ॥ वृक्षमूले स्थितो जाग्रन् । सा-
वधानमनास्तथा ॥ ४१ ॥ प्रेतस्य पादपस्थस्य । शब्दं शुश्राव स त्विदं ॥ श्रीकुंभनपुरेशस्य
। नरकेसरिज्जुपतेः ॥ ४२ ॥ सौज्ञायमंजरी पुत्री । कलाकुशलमानसा ॥ परं नयनपीडायु-
क् । तेन बह्वौ प्रविक्ष्यति ॥ ४३ ॥ युग्मं ॥ प्रेतप्रिया प्रियं प्राह । तन्निशम्य भुचाकुला ॥
स्वामिन्नयनबाधाह-दौषधं नास्ति किं भुवि ॥ ४४ ॥ येन सा त्रियते दीना । तत् श्रुत्वा सो-

चदत्तुनः ॥ पतानि संति नूपीये । आम्नायास्तु सुहृर्वजाः ॥ ४५ ॥ अस्य वृहस्य प-
त्राणि । चेद्वध्यते प्रिये तदा ॥ अर्तिर्यार्त्यचिरणैव । चक्षुषोः खेदंकारका ॥ ४६ ॥ तदाकर्णार्थ-
वदत्कांता । कांत पत्राणि वंध्य ॥ तर्ह्येतस्या नेत्रयोस्त्वं । यथा वाधाक्षयो नूवेत् ॥ ४७ ॥
तन्निभान्पाण्डुत्सोऽपि । नोपकारः प्रिये मया ॥ जनानां शक्यते कर्तुं । ह्रीनजातिवशात्ख-
लु ॥ ४८ ॥ नूतनैरुपकारो य-क्रियते सर्वजंतुषु ॥ अधमैरुपकारस्तु । तद्वर्णजनितं फलं ॥
॥ ४९ ॥ श्रुत्वा कुमारस्तत्प्रेत-दंपतीगङ्गितं वचः ॥ उपकारचिकीर्षु-पत्राणि प्रयतो लब्धौ
॥ ५० ॥ विद्यावज्रवशाद्दीपं । म ययौ कुंडिनं पुरं ॥ पटहं वाद्यमानं च । शृणोतिस्म स्व-
यं तदा ॥ ५१ ॥ सौज्ञान्यमंजरीं पुत्रौ । यः करोति निरामयां ॥ तस्मै सुतायुतं चार्द्ध-रा-
ज्यं राजा प्रयच्छति ॥ ५२ ॥

इति श्रुत्वा सहर्षोऽनौ । पटहं स्पृष्टवान् पटुः ॥ परोपकारनिरता । विरता नैव कस्य-
चिन् ॥ ५३ ॥ ततस्ते पुरुषैः शीघ्रं । स नीतो राजमंदिरं ॥ यत्र सा क्षमते कालं । काष्ठन-
क्षालतत्परा ॥ ५४ ॥ बध्ना पत्राणि पञ्चाणि । सा तज्जा विहिता हिता ॥ विबुधानां वचो

येन । निष्फलं नैव जायते ॥ ५५ ॥ ततोऽर्द्धराज्यसहिता । सा दत्ता नूभुजा मुदा ॥ अमु-
 र्भू नृपपुत्राय । विचित्रगुणशालिने ॥ ५६ ॥ अनुज्ञाप्य नृपं सोऽपि । हस्त्यश्वकलितस्तदा
 ॥ प्रतस्थे पोतनपुरं । प्रति पत्नीसमन्वितः ॥ ५७ ॥ पुरप्रवेशं पुत्रस्य । कारयामास नृपतिः
 ॥ प्रश्रितं स्थापयामास । निजराज्येऽद्भुते च तं ॥ ५८ ॥ स्वयं दीक्षां लवौ मंक्षु । चित्तस्वा-
 रूयविधायिकां ॥ महांतो हि प्रकुर्वन्ति । सदा कालोचितान् क्रियां ॥ ५९ ॥ नृपशेखरनृप-
 स्य । मंत्री कनकसागरः ॥ समस्ति तस्य तनयो । मंगलो वक्ररूपधृत् ॥ ६० ॥ जष्ट्रीव-
 द्भागकूर्चः । सूर्पाकारपदस्तथा ॥ सारमेयोदरः कोल-मुखो मूषकदंतकः ॥ ६१ ॥ ततो ह्य-
 स्यात्पदं जज्ञे । सर्वेषां स महीतले ॥ महीपतिर्विशेषेण । तस्यावर्जा करोत्यदं ॥ ६२ ॥ रा-
 ज्ञैकदा रासन्नेऽभौ । समारोप्य पुरेऽखिले ॥ भ्रामयित्वा वनमध्ये । मोचितो दुःखसंयुतः ॥
 ॥ ६३ ॥ जग्राह तापसीं दीक्षां । स गत्वा तापसाश्रमे ॥ दुःखवैराग्यज्ञाक् तत्र । करोति च
 वरं तपः ॥ ६४ ॥ वक्रत्वं मंगलस्यासी-च्छून्यवासश्च सा स्थितिः ॥ क्षमासुतत्वं पद्मस्य ।
 ह्यस्य कृत्तज्जने ज्ञेयेत् ॥ ६५ ॥ मृत्वा वायुकुमारेषु । कालेन कियताप्यसौ ॥ जल्पन्नोऽज्ञानत-

पत्ता । धर्मः सर्वत्र सौख्यदः ॥ ६६ ॥ गवाक्षस्थोऽन्यदा राजा । श्रीसंघं सकलं कलं ॥ तत्र
चैत्यपरिपाटी । कुर्वतं वीक्ष्य सम्मदात् ॥ ६७ ॥ समीपस्थं नरं कंचिदपृच्छद्विषोऽथ कः ॥
येन संघोऽनयो देवान् । पूजयेदुत्सवेन ज्ञोः ॥ ६८ ॥ युगमं ॥

सोऽयोचदेव पर्वधि । तुर्यमासकमुच्चकैः ॥ विभरम्यां जिनपूजां । तेन श्राद्धाः प्रकुर्वते
॥ ६९ ॥ नृपतिस्तद्वचः श्रुत्वा । जातिस्मरणमाप सः ॥ विशेषतद्दिने जीव-रक्षादकोऽन-
वत्ततः ॥ ७० ॥ सागरोऽपि त्रसान् जीवा-न्न हन्यामथ पर्वणि ॥ जग्राह नियमं राजा ।
मननेति विचारवान् ॥ ७१ ॥ तदा मंगलजीवः स । सुरः स्मृत्वा विडंबनां ॥ पूर्वजन्मकु-
तां तत्रा-जगाम नृपसन्निधौ ॥ ७२ ॥ मत्कोटाद्या वज्रतुंडा । जीवास्तेन विनिर्भिताः ॥
निज्ञायां नृपतेर्देहं । ते खादंति समंततः ॥ ७३ ॥ तद्दिनाञ्जनाद्वाजा । सर्वसत्त्वदयापरः ॥
आत्मकायात्पृथक् नैतां-श्वकर नियमान्वितः ॥ ७४ ॥ ततस्तैस्त्याजितप्राणः । प्राणते कष्टप-
न्नमे ॥ इंद्रोपमः सुरो जज्ञे-ऽण्यपुण्यनिकेतनं ॥ ७५ ॥ ततश्च्युत्वा विदेहेऽसौ । प्राप्य
मर्त्यज्जवं भुवं ॥ शिवं याता व्रतव्रता-दरः सुंदरमानसः ॥ ७६ ॥ अनेन पालितं यद्-इहि-

स्रग्वतमादरात् ॥ मोक्षसौख्यकृते तद-त्पादनीयं नरैः परैः ॥ ७७ ॥ इति प्रथमं व्रतं ॥ नि-
राधारमुपावक्तु-रंधस्येव पदे पदे ॥ कितौ पातोऽथवा घातो । मार्गस्थस्यापि जायते ॥ ७८ ॥
कन्यालीकप्रमुखाणि । योऽभत्यानीह नो वदेत् ॥ द्वितीयाणुव्रतं तस्य । गृहस्थस्य स्रग्वत-
हो ॥ ७९ ॥ एषु स्थापनिकामोषो । दोषोऽत्यपायहेतवे ॥ अस्मिन् कृते यतो द्वित्रि-व्रत-
ज्जगो जनेन्मुणां ॥ ८० ॥

असत्यवादी चेत्कुर्या-द्देवादिशपन्नान् बहून् ॥ सर्वदृष्टज्जडं इव । परं कोऽपि न मन्य-
ते ॥ ८१ ॥ अलीकवक्ता ब्रह्मापि । न लोके रघ्वते निजैः ॥ सत्यवादी हि काकोऽपि । पूज्य-
तेऽतिश्रिवत्परैः ॥ ८२ ॥ धूर्कोऽपि राजा मार्गस्थै-स्तिक्षिरोऽपि विनायकः ॥ दुर्गापि देवी य-
द्वेकै-रुच्यतेऽस्य फलं हि तत् ॥ ८३ ॥ अद्भुतं वदतो जंतोस्समाः स्वजना अपि ॥ पक्षपा-
तं न कुर्वति । विमलस्येव कर्हिचित् ॥ ८४ ॥ सत्यवादी नरो राज-मान्यः स्वजनपूजितः
॥ महत्त्वकीर्तिसंयुक्तो । जायते कमलो यथा ॥ ८५ ॥ तथाहि-अत्रास्ति जगते क्षेत्रे । पुरं
विजयसंज्ञकं ॥ राजा कलानिधिरस्तत्र । नामतश्चाप्रतिोऽनवत् ॥ ८६ ॥ तथा च कमलः श्रे-

ष्टी । कमलश्रीप्रियान्वितः ॥ विमलात्मजसंयुक्त-स्तत्रैवाजनि विश्रुतः ॥ ८७ ॥ विमलः स
परं नाम्ना । न धाम्ना कर्मणापि च ॥ नामसत्पाजनैः किंतु । विमलः प्रोच्यते त्वयं ॥ ८८ ॥

अथसायकृते सोऽगा-दचलं नगरं वरं ॥ एकदा पण्यमादाय । धनार्जनपरायणः ॥ ८९ ॥
वयमानौबुभुकृष्टया । स्वद्वितस्तस्मिन्वानसौ ॥ पुरे रत्नपुरे चारु-जनराजिविराजिते ॥ ९० ॥
नागरादागतस्तत्र । वणिक् सागरनामकः ॥ विजयद्वंगवास्तथो । वस्तुवातसमन्वितः ॥ ९१ ॥
एकस्नाननिवासित्वा-तेन स्वोच्चारकेऽथ सः ॥ त्रोजितः कुशलं चापि । कुटुंबस्य निवेदितं
॥ ९२ ॥ नागरं स्वपुरं गंतु-कामं वर्षाभ्यये पुरा ॥ अस्त्रापयत्पद्मेकं । ठेकं सोऽन्यथ्य
लोत्तवान् ॥ ९३ ॥ सागरः प्रोचिवांस्तर्हि । विक्रयस्व कयाणकं ॥ मदीयं क्रमते नैव । स्थि-
तिं यत्तत्पुरातनं ॥ ९४ ॥ विक्रीतं तेन तत्रस्य । परं कूटप्रयोगतः ॥ गृहीतं किंचन द्रव्यं ।
स्वयं देही यतः स हि ॥ ९५ ॥ तौ सार्धं चलितौ पश्चात्क्रमेण स्वपुरांतिकं ॥ समेतौ ज्ञा-
तवृत्तांतः । कमलः सन्मुखं विवतः ॥ ९६ ॥ त्रयोऽपि मिलिता मार्गो । तेषु बुद्धिनिधिस्तदा ॥
नागरो विमलं प्राह । शृणु बांधव मद्बचः ॥ ९७ ॥ पश्यान्नाशकटं याति । द्विजः कुप्रीह

सारथिः ॥ वामज्ञाने बलीवर्धः । खर्जो वामेतरो गतिः ॥ ८८ ॥ मातंगोऽनुचरस्तत्र । रुष्टा
स्त्री पृष्टगा तथा ॥ प्रसविष्यति पुत्रं सा । सांप्रतं सुखवर्जिता ॥ ८९ ॥ विमलेन ततः प्रो-
क्तं । कूटमेव त्वयोदितं ॥ तेनोचे मुनिवाणीव । वचो मे निष्फलं न हि ॥ ९० ॥

विमलस्तन्निशम्याह । यदि सत्यं वचस्तव ॥ तदा लक्ष्मीर्मदीया ते । त्वदीया मेऽन्य-
था पुनः ॥ १ ॥ अंगीकृतं सागरेण । तडुक्तं सकलं वचः ॥ तत्र साक्षीकृतो दान्त्र्यां । कमलः
श्रेष्ठिपुंगवः ॥ २ ॥ त्रयोऽपि त्वरितं चेलुः । शकटं मिलितं ततः ॥ सागरेण यथा प्रोक्तं ।
तथा सर्वं निरीकृतं ॥ ३ ॥ धनक्षयन्नयध्वग्नौ । विमलः स्वं क्रयाणकं ॥ गोपयामास मूढा-
त्मा । शंतापकलितो हृदि ॥ ४ ॥ जनकं स्वं तथा प्राह । साक्षी त्वमसि सांप्रतं ॥ पक्षपा-
तो मदीयोऽतः । कार्यस्तातोऽसि येन मे ॥ ५ ॥ कमलो मौनमालंब्य । तदा तस्मै स्मिन्न-
ज्ञायः ॥ विवदंतौ ततस्तौ डाक् । गतौ राजकुलं बलात् ॥ ६ ॥ राक्षोऽग्रे स्वीयवृत्तांत । ज-
ज्ञात्र्यां कश्चितोऽस्थिलः ॥ तन्निशम्य नृपोऽज्ञाणीत् । कोऽत्र साक्षी प्रवर्त्तते ॥ ७ ॥ अजल्प-
त्सागरोऽस्यैव । पितरस्ति प्रतिभूः प्रभो ॥ नृभुजाकार्यं स पृष्टः । स्फुटमाचष्ट तत्पुरः ॥

॥ ८ ॥ सागरेण जितं राजन् । द्धारितं मत्सुतेन तु ॥ अलीकं नैव जडपामि । धनलोन्नेन
 संप्रप्तं ॥ ९ ॥ राजा तुष्टस्तनस्तस्मै । बहुमानं प्रदत्तवान् ॥ आकाशात्पुष्पवृष्टिस्तु । जाता
 देवविनिर्मिता ॥ १० ॥ निर्वासितश्च विमलः । स्वदेशात्पार्श्वेन सः ॥ हर्षेण सागरः पृष्टः ।
 कप्रे ज्ञातं त्वया ह्यङ्गः ॥ ११ ॥ सोऽञ्चक्रं वशत-श्चूतस्य शकटं मया ॥ ज्ञातं तन्नाम्नपत-
 ना-ञ्जोयाचाराद् द्विजः पुनः ॥ १२ ॥ यत्रांहिकावनं तेन । विहितं हितमिच्छता ॥ मक्षिका
 बहुज्रास्तत्र । दृष्ट्वा कुप्यति चिंतितं ॥ १३ ॥

दाभ्यारं तथा जूमौ । पतनाद्दृपजो गतिः ॥ बालुकायां चक्रपद-रेखया खंजकोऽपरः ॥
 ॥ १४ ॥ यद्वेदिताभ्रपत्राणि । फलाढ्यादनहेतवे ॥ द्विजोऽजान्नीरसेकाद्य-न्मातंगो विदितस्ततः
 ॥ १५ ॥ सकंटकवृक्षजम्-रकतं तु विलोकनात् ॥ वनितावगता सा च । रुष्टा व्यावृत्य वीक्ष-
 णात् ॥ १६ ॥ कोऽप्येति मामनुनेतुं । न वेति वीक्षितुं तदा ॥ पश्चाद्दग्धीवं तु पश्यन्ती । ज्ञा-
 ता पदनिरीक्षणात् ॥ १७ ॥ विधाय देहचिंतां सो-ऽङ्गिता यद्वस्तदानतः ॥ तेनैवा गुर्विणी ज्ञा-
 ता । देहज्जारालसा वशा ॥ १८ ॥ भूमौ यद्विक्लिषो बाहुः । प्रविष्टः प्रसन्नं ततः ॥ पुलो ग-

ने मया ज्ञातोऽतिदुःखात्प्रसवोऽधुना ॥ १९ ॥ तत् श्रुत्वा नृपतिस्तुलु-श्चक्रे तं मंत्रिपुंगवं
॥ वीधनानां हि सर्वत्र । पूज्यता जायते जने ॥ २० ॥ नृपेण चान्यैः कमलो । मानितः स-
त्यज्ञाषणात् ॥ विमलस्तु स्वविषया-न्नेन तैश्च बहिः कृतः ॥ २१ ॥

कमलः कमलवासो । ब्रह्मन्तः कमलोपमः ॥ हंसाधारः पत्रपूग-कलितः शोभतेतरां ॥

॥ २२ ॥ कमलस्य प्रसादत्वं । विमलस्य च कालिमां ॥ राजा यत्प्रददौ गोप्ति-स्तदत्र चि-
त्रकुलने ॥ २३ ॥ द्वितीयं व्रतमाराध्य । कमलो विमलोदयः ॥ आयुःक्षये पुनर्मुत्वा । सौध-
मे त्रिदशोऽनवत् ॥ २४ ॥ सत्येन संगतो लक्ष्मी । कमलो यदवाप्तवान् ॥ असङ्गतेन विम-
लो । गृहीतो दुःखनाक् तथा ॥ २५ ॥ तत्सांप्रतमतः सत्यं । ज्ञाषणीयं विवेकिज्ञिः ॥ महत्त्व-
ख्यातिसत्कीर्त्ति-प्रसूखाः स्युर्गुणा यतः ॥ २६ ॥ युगमं ॥ इति द्वितीयं व्रतं ॥ पतितं परकी-
यं स्वं । सर्वव्यस्तु मत्पते ॥ मत्पते तान् दिजिह्वोऽपि । शुधाक्रोधादिसंयुतः ॥ २७ ॥ पर-
कीर्द्दितैः स्वीयो । हस्तो दग्धो न यैः पुरा ॥ न दहेत्कुण्ठावत्तर्मापि । नेषां पुंसां सदाशयं ॥
॥ २८ ॥ येनत्तेनेह चौरोऽय-मिति लोकः प्रज्ञाषते ॥ अदत्तं तच्च नादेयं । किंतु हेयं विवे-

किन्ता ॥ २९ ॥ स श्लाघ्यो भुवि नादत्ते । योऽङ्गं सुरदत्तवत् ॥ यो गृह्णातीह निंघः स ।
ज्येत्कमलसेनवत् ॥ ३० ॥ तथाहि-

जंबूद्वीपे कलाकंपा । चंपानामपुरी परैः ॥ ह्ररिश्रृङ्गोऽज्जवद्वाजा । तत्र सत्त्वगुणान्वितः
॥ ३१ ॥ सुरदत्ताग्निधः श्रेष्ठी । तत्रत्यः कश्चिदेकदा ॥ देशान्तरे वाणिज्यार्थं-मचलत्सार्धसंयु-
तः ॥ ३२ ॥ क्रूरैश्चौरैः पथि प्रौढः । सार्धोऽस्य मुषितोऽन्यदा ॥ विप्रणष्टोऽज्जवत्सोऽपि । कां-
दिशिकहृदा तदा ॥ ३३ ॥ गतः सूर्यपुरोद्याने । मानेन परिवर्जितः ॥ ददर्श कृष्णवदनं ।
स नरं तत्र कंचन ॥ ३४ ॥ ततोऽनौ तमुवाचैवं । कस्त्वं कुत इहगतः ॥ इदृशी किमव-
स्था ते । संबंधं कथय स्वकं ॥ ३५ ॥ सोऽवक् सूर्यपुरेऽजायूत् । श्रेष्ठी विमलनामकः ॥ ध-
नंजयोऽदं तत्पुत्रो । धनार्थी परदेशगः ॥ ३६ ॥ मत्पिता निधनं प्राप । धनं राजकुले गतं ॥
तथा देशान्तरे नष्टं । नार्जितं तेन दुःखत्ताक् ॥ ३७ ॥ सुरदत्तः पुनः प्राह । निधानानि न सं-
ति किं ॥ सोऽवक् संति परं स्थानं । तेषां साक्षात्त वेद्म्यहं ॥ ३८ ॥

प्राक्तं सुरेन्द्रसेन । चेन्ममार्द्धं प्रयत्नसि ॥ स्थानं तदा निधानानां । दर्शयामि तवानघ

॥ ३९ ॥ तद्वैद्यो गीकृतं तेन । ततोऽग्नौ तन्निकेतनं ॥ गत्वा चैरन्वीजानि । तद्भूमावध्यरोपय-
त् ॥ ४० ॥ तदैकस्मिन् प्ररोहं स । दृष्ट्वा तत्स्थानमादिशत् ॥ खनिते तद्दरापीठे । निधानं
निःसृतं नृतं ॥ ४१ ॥ ताभ्यां विलोकितारतत्वं । चतस्रः स्वर्णकोटयः ॥ दे दे विज्जय चा-
दत्ते । ततो दत्तोऽगमद्गृहं ॥ ४२ ॥ इतश्च पितृभ्रातृभ्यो । नाम्ना कमलसेनकः ॥ सुरदत्तेन वि-
देषं । समं वहति नित्यशः ॥ ४३ ॥ तत्प्रशंसां न सहते । तद्धिडाणि च मार्गयेत् ॥ परं पु-
ण्यप्रज्ञावेण । सुरदत्तः सुखी सदा ॥ ४४ ॥ सोऽन्यदा देवपूजायै । चलितो दृष्टवान् पथि ॥
मुद्गरत्वं कृतायत्वं । ततः पश्चाद्ययौ कृणात् ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वाश्च कमलसेन-स्तं तदा त्वरितागतं
॥ प्रश्नं चकार हे भ्रातः । शीघ्रं त्वं चलितः कथं ॥ ४६ ॥ सोऽनर्धदंडं विज्ञाय । मौनं चक्रे
यदा तदा ॥ जग्राह कमलसेन-स्तत्र गत्वा तदादरात् ॥ ४७ ॥

कूटबुद्ध्या ततः सोऽगा-सुरदत्तगृहेऽसहः ॥ औचित्याद्भोजितस्तेन । शायितश्च गृहान्-
तरे ॥ ४८ ॥ अनेन निप्रहं चास्य । कारयामि नराधिपात् ॥ चिंतयित्वेति तत्पेटा-मध्ये
क्षितं सुगुप्तकं ॥ ४९ ॥ शृंगारावसरे राज्ञा । मुद्गरत्वं विलोकितं ॥ परं न दृश्यते कदापि ।

वीक्ष्यमाणं जनव्रजैः ॥ ५० ॥ तद्वारकं समाकार्या-ऽस्येत्यादेशं स दत्तवान् ॥ सुद्वारत्वं पु-
 रांतस्त्वं । शोषयस्व प्रियाधुना ॥ ५१ ॥ शोषितं न परं लब्धं । पटहो वादिनस्ततः ॥ य ए-
 तदर्थेयंशङ्के । तस्य दीपो न सांप्रतं ॥ ५२ ॥ पश्चाद् क्काले स्वयं राजा । तस्य दंडं करिष्यति
 ॥ तत् शुत्वा सुरदत्तस्तं । प्राह वंद्यो तदर्पय ॥ ५३ ॥ क्व गृहीतं मया सोऽत्रम् । देवमार्गो
 पशोऽवदन् ॥ तन्निशम्यान्नष्टसोऽपि । कूटं सर्वं तवोदितं ॥ ५४ ॥ गत्याथ कमलसेनः । पुरो
 राज्ञा न्यवेदयत् ॥ गृहीतं सुरदत्तेन । सुद्वारत्वमिति स्फुटं ॥ ५५ ॥

पृष्टं राज्ञा कुतः स्प्रानाद् । देव देवगृह्णाध्वनः ॥ सोऽनलपञ्च तदा नूप-स्त्वद्वारकैस्तमा-
 नयत् ॥ ५६ ॥ अयोचन्नुपतिस्तं त-न्मुद्गारन् सप्तानय ॥ षड्गृहीतं त्वया देव-मार्गतो मा-
 र्ग एव नः ॥ ५७ ॥ नोऽयोचन्नो मया राज-न्नातं नूपोऽवदत्तदा ॥ त्वज्ज्ञाता कमलसेनो-ऽ-
 कप्रयदग्रतो मम ॥ ५८ ॥ सुरदत्तो विजानाति । मज्जात्रेदं विजृम्भितं ॥ तथापि राजपुरतो ।
 न स जडपति पापन्नीः ॥ ५९ ॥ सुरदत्तोऽवदत्तार्हि । स्प्रानं वेत्स्यत्यसौ पुनः ॥ पेटामध्येऽ-
 स्ति सोऽनलप-ज्ञोभिता सापि नारतत् ॥ ६० ॥ तदा कमलसेनेन । यत्नं कृतं ततः स्वयं ॥

निष्कास्य दर्शितं राई । रुष्टोऽनुनृपतिर्नृशं ॥ ६१ ॥

सुरदत्तं पुनः पाह । बलतो धर्मकर्मणः ॥ बलपस्यखिलान् लोकान् । पुण्यश्लोकान् कि-
मत्र रे ॥ ६२ ॥ तस्यौ स भौनमात्रं व्य । जानन् कर्मस्थितिं स्वकां ॥ नृपस्तदा तदारक्ष-
मादिक्षदधहेतवे ॥ ६३ ॥ ततो गर्ह्यमानो य । तन्नारोप्य तमुच्चकैः ॥ विस्वरैर्वध्यमानैश्च ।
वादित्रैर्वधन्मिकां ॥ ६४ ॥ नीयमानं प्रिया तस्य । रुक्मिणी वीक्ष्य दुःखिता ॥ कायोत्सर्ग-
चकाराशू-द्विश्य शासनदेवतां ॥ ६५ ॥ युगं ॥ क्णैन देवता तत्र । प्रकटाजनि तत्पुरः ॥
तां प्रणम्य जज्जपासौ । देवि चेन्मे प्रियः शुचिः ॥ ६६ ॥

तत्रं कुरु साहाय्यं । यथा स्याद्भासनोन्नतिः ॥ तत् श्रुत्वा देवता भीष्मं । गता राजकु-
लेऽनुले ॥ ६७ ॥ तत्रस्थं सर्वमाहार-मदृश्यं विहितं तथा ॥ पुनस्योपरि महती । तथा च
रचिता शिला ॥ ६८ ॥ आरक्षकनरा बला । आगतास्ते नृपांतिकं ॥ व्याकुलं नगरं तेन । स-
मस्तं समन्तदा ॥ ६९ ॥ नृपतिस्तृषितो जातः । पानीयं क्वापि नाप्यते ॥ चतुर्विधस्तया-
हारो । यतोऽदृष्टीकृतः पुरा ॥ ७० ॥ नृमुजामत्यपुरत-स्ततः सर्वं निवेदितं ॥ तेनाप्युक्तं

विमल-

॥ ४६३ ॥

तदा राजन् । देवतानिमित्तं ह्यदः ॥ ७१ ॥ बलिपूजादिकं तत्र । विहितं विधिपूर्वकं ॥ देवता-
प्रकटा तेन । जातावोचन्नुपपत्ति ॥ ७२ ॥ निरागाः सुरदत्तोऽयं । कथं अर्थं विडम्ब्यते ॥ पा-
पात्मा कमलभेन-श्वैरः क्रूरतराभायः ॥ ७३ ॥ अनेन सुद्वारत्वं ते । गृहीतं गोपितं तथा ॥
राजाभायौ तदा देवी-पादयोः पतितौ युतौ ॥ ७४ ॥ अवोचतां तथा तां चा-पराधो देवि
क्षम्यतां ॥ एकवारं पुनर्नैव । करिष्यावोऽविचारतां ॥ ७५ ॥ बंधनान्मुक्तदं कृत्वा । सुरदत्तं
विमाननं ॥ सुरी विधाय निन्ये च । समहं राजमंदिरं ॥ ७६ ॥

अपाकुता शिला देव्या । मुक्ता आरक्षकास्तथा ॥ मकलः प्रकटीचक्रे । आहारोऽपि च-
तुर्दिशः ॥ ७७ ॥ मुखं कमलभेनस्य । पश्चाद्भागे कृतं द्रुतं ॥ महाबला हि मरुतः । स्वप्नावे-
न प्रकीर्त्तिताः ॥ ७८ ॥ परिचाप्य ततो राज्ञा । सुरदत्तो निजे गृहे ॥ संप्रैपि कमलसेनः ।
पुनः पितृगृहे रथा ॥ ७९ ॥ तत्रासौ विविधैर्मरै-र्मरितो नृपपुरुषैः ॥ बभूव नारकी सद्य-
। उग्रं कर्षं फलत्यहो ॥ ८० ॥ सुरदत्तः समं पत्न्या-ऽवसरे गुरुसन्निधौ ॥ व्रतं बलौ व्ययी-
कृत्य । रत्नसंख्यां धत्तं धत्तं ॥ ८१ ॥ कृत्वा कर्मक्षयं गाढ-तपसा रुक्मिणीयुतः ॥ केवलज्ञा-

नमासाथ । स ययौ पदमध्यं ॥ ८२ ॥

अदत्तपरिहारोहं । तथा ग्रहणजं फलं ॥ ज्ञात्वा नव्यमन्नव्यं च । तृतीयं व्रतमुदह ॥
॥ ८३ ॥ इति तृतीयं व्रतं ॥ साचारासु स्वदारासु । संतोषो गृहमेधिनं ॥ तुर्यं व्रतं स्मृतं
तद्वह्नै-स्तथा स्त्रीणां स्वन्नर्त्तरि ॥ ८४ ॥ तस्मात्पि परित्यागं । ये कुर्वन्ति रुषं विना ॥ य-
तिन्योऽप्यधिकारतेऽत्र । विज्ञेया युक्तितो जनैः ॥ ८५ ॥ ते तु स्तोकाः कुतालोकाः । संति
संतो महीतये ॥ तत्संगः पर्वपक्षेषु । सर्वैर्वर्ज्यः परं सदा ॥ ८६ ॥ अन्यकांतान्निजाषं ये ।
कुर्वन्ति क्लिष्टबुद्धयः ॥ आचंदं चंद्रबहुःखं । ते लज्जते नरा भुवं ॥ ८७ ॥ तथा स्वदारसंतोषं ।
ये न्नजंनि कृतादराः ॥ सुरेन्द्रतत्तवे स्युः । सुखसौभाग्यनाजनं ॥ ८८ ॥ तथाहि—नरते
मिश्रितापुर्यां । सुखकर्यां निवासिनां ॥ चंद्रः सुरेन्द्रतत्तव । दावन्तां सहोदरौ ॥ ८९ ॥ चं-
द्रस्य यानशाखाया-मेकदा मुनयः स्थिताः ॥ तुर्यमासं वृषावासं । इत्तरासं वशाव्रजैः ॥ ९० ॥
गुरुनिर्देशना इत्ता । ब्रह्मचर्यव्रताश्रिता ॥ ततोऽन्यवनितात्याग-स्तान्ध्यामंगीकृतो हि-
तः ॥ ९१ ॥ कदाचिद्व्यंतरी काचि-तयोः शीवं परीक्षितुं ॥ विधाय वनितारूपं । गता चं-

त्रिनिकेतनं ॥ ९२ ॥ निजायां तां कृतोद्योतां । सर्वान्नरान्प्रवितां ॥ दृष्ट्वा विस्मयमापन्न-श्वं-
 द्रो निरतंङ्मानसः ॥ ९३ ॥ विष्णुमध्यस्त्रितां तारां । रोहिणीरूपसंपदं ॥ चंद्रो विलोक्य
 तां मोहं । यत्प्राप न तदद्भुतं ॥ ९४ ॥ ततो जगाद तां सोऽपि । का त्वं सुंदरि सावदत् ॥
 राट्सुता नोऽगदत्कस्मा-द्गता सान्नरत्पुनः ॥ ९५ ॥ तद्वदूपमोहिता कामा-श्रिनी काम-
 मिद्गता ॥ तदा स्वनियमं मुक्त्वा । तस्यां रक्तोऽन्नवत्कृणात् ॥ ९६ ॥ ततस्तद्वचनं नेन ।
 प्रतिपन्नं प्रमोदतः ॥ साह मे दोहदं तर्हि । पूरयैकं मनःस्त्रितं ॥ ९७ ॥ सोऽवदन्मानसे किं
 ते । वर्त्तते तद्वदधुना ॥ यथा कुर्वे तवेष्टं स्नाक् । तत् श्रुत्वा सा जगौ पुनः ॥ ९८ ॥ देहि
 मे नानिकां स्त्रीयां । सोऽपि मोहेन मोहितः ॥ तित्वा स्वां तां ददौ तस्यै । नाऽकृत्यं मूढ-
 चेतसां ॥ ९९ ॥ तां तात्वादृष्ट्वास्यं सा । कृत्वा च गगनं ययौ ॥ परीक्षार्थं यतः सा हि ।
 नमायाता तदंतिकं ॥ १०० ॥ लोकानां दर्शयिष्येऽहं । प्रज्ञाते स्वं मुखं कथं ॥ तदा ध्या-
 त्वेति चित्तेऽसौ । जिह्वां तित्वा ततो मुतः ॥ १ ॥ जगाम नरकं घोरं । परदारान्निदायतः ॥
 अतो वांटापि नो कार्या । तस्याः शुद्धधिया नृणां ॥ २ ॥ परजीववधून्गंगा-चंद्रो यच्च कलं-

कनाक् ॥ तमज्जुद्धिश्चविदितो । नात्राश्वयं प्रवर्त्तते ॥ ३ ॥

तस्यामेव रजन्यां सा । विशेषाययवाधिका ॥ गता सुरैर्द्धतस्य । नवनं नवनंदिदं ॥ ४॥
तेनापि नाशिता साऽवक् । स्वरूपं पूर्ववत्स्वकं ॥ दर्शयन्ती गुरुस्नेहं । तन्निशम्याश्च सोऽन्य-
धात् ॥ ५ ॥ ध्रुवं स्नेहेन दुःखं स्या—ङ्गूतूनां ज्वरिणामिव ॥ पश्य दीपोऽपि निर्वाणं । तत्क-
याज्जति स्वयं ॥ ६ ॥ स्वकांतादौ कदाचित्स । कर्त्तव्यो गृहमेधित्तिः ॥ परं परप्रियासक्तो ।
न युक्तो ज्ञानशालिनां ॥ ७ ॥ अंगीकृतं मया पूर्वं । व्रतमेतदुरोर्मुखात् ॥ अतो ज्ञं कर्-
व्ये नो । वचसा तेऽस्य सांप्रतं ॥ ८ ॥ पालनीयं त्वयाप्येत—द्वत्तानां यतो बलं ॥ इदमेव
समाख्यातं । विख्यातं सर्वज्ञातिषु ॥ ९ ॥ माह पाखंडित्तिः स्वाभिन् । वंचितोऽसि यतः
सुखं ॥ प्रत्यहं त्पाजयित्वा ह्री । क्लिप्तः सांशयिके च के ॥ १० ॥ नियमात्स्वर्गमोक्षौ चे-
त्तेवेहं वर्त्तते हृदि ॥ परलोके विना तौ न । ततो भुङ्क्व स्फुटं त्विदं ॥ ११ ॥ सोऽवददंचि-
तोऽहं चे—त्तैर्गतं किं तवाश्रवा ॥ त्वं स्वस्थानं पुनर्गह । स्वहं चित्तं तस्या कुरु ॥ १२ ॥ इ-
त्युक्त्वा मौनमाश्रित्य । स स्मृतः स्मृतिकोविदः ॥ सापि तन्निश्चयं ज्ञात्वा । सुतवा च कुं-

विमल-

॥ ४६७ ॥

हजद्वयं ॥ १३ ॥ जगाम जवनं स्वीयं । तदुवाच तिरंजिता ॥ धवलोऽपि धर्म एव । रंजय-
त्यपगन् जनान् ॥ १४ ॥ युग्मं ॥

दोषाश्रयेऽपि यद्वद्वष्टि-स्तमसात्र न लुप्यते ॥ तस्य वामस्वरोऽप्युच्चैः । कौशिकस्यैव
मिहिङ्गः ॥ १५ ॥ जजागार स वेलायां । स्वाध्यायं ध्यातवान् मुदा ॥ वनितायास्तथा देह-
स्वरूपं हृद्यन्नावयत् ॥ १६ ॥ आचक्ष्य कमलौ कृत्वा । यात्राद्वयं व्यदोक्तयत् ॥ तावददर्श त-
त्रस्थं । कुमलद्वितयं स्वयं ॥ १७ ॥ चंदगृहे तदा पत्नी । मृतं दृष्ट्वा निजं प्रियं ॥ बाहस्वरं
च पञ्चके । वशानां हि स्वन्नावतः ॥ १८ ॥ मिलितः स्वजनौघोऽस्य । निखिलः पुरमध्यगः
॥ ओकं सुरेन्द्रसोऽय । विशेषात्तेषु संदधौ ॥ १९ ॥ मृतकार्यं निजभ्रातुः । सकलं कृतवान-
मौ ॥ यतोऽतिदुःकरे कार्ये । बधुस्तिष्ठति नूतने ॥ २० ॥ एकदा ज्ञानिनं साधुं । दृष्ट्वायं पृष्ट-
वान् सुधीः ॥ चंदमृत्योश्च वृत्तांतं । कुमलद्वितयस्य च ॥ २१ ॥ व्यंतर्था निर्मितं पूर्वसंबंधं
स मुनिर्जगौ ॥ अरौ वैराग्यवान् जज्ञे । तं श्रुत्वा बंधुविह्वलं ॥ २२ ॥ सर्वसंगपरित्यागं । कु-
त्वायं जगृहे व्रतं ॥ तस्यैव सन्निधौ साधो-श्चक्रे चास्तपस्तथा ॥ २३ ॥ अधीताखिलसिद्धां-

तः । प्रतिबोधय जनान् धनान् ॥ प्रांते सोऽनशनं तात्वा । मर्द्धोऽनूत्सुरोत्तमः ॥ २४ ॥ सु-
रेन्द्रनवचैवं । ब्रह्मचर्यं धरति ये ॥ ते देवदानवादीनां । पूज्याः स्युर्मानवा अपि ॥ २५ ॥ इ-
ति चतुर्थं ब्रतं ॥

इज्यापि प्रमाणं यो । धनधान्यादिसंज्ञवं ॥ करोत्युपासकस्तस्य । पञ्चमं वर्त्तते ब्रतं ॥
॥ २६ ॥ गृहीतेऽस्मिंश्च सम्यक्तव-मूला मद्वाद्वाव्रती ॥ अंगीकृतैव येनात्र । सर्वेषां नियमः
कृत ॥ २७ ॥ परिग्रहप्रमाणं यो । विधत्ते विधिना सुधीः ॥ पात्रयेच्च यथाप्रोक्तं । स सुखी
देवदत्तवत् ॥ २८ ॥ विराधयेद्गृहीत्वा यः । स दुःखं मरणादिकं ॥ जयदत्त इवाप्नोति । तस्मा-
त्पाज्यं विवेकिना ॥ २९ ॥ तथाहि—आसीत्प्रयंकरग्रामे । देवदत्ताग्निवो बणिक् ॥ त्रयेव
सहगा तस्य । विद्यते च दरिद्रता ॥ ३० ॥ जयदत्ताग्निधस्तस्य । वयस्यः शोऽपि निर्धनः ॥
समानशीले मित्रत्वं । यतो जवति जूतवे ॥ ३१ ॥ धनार्जनकृते देव-दत्तो ग्रामांतरं ब्रजन्
॥ अन्यदा वरुणाटव्यां । ययौ संवलसंयुतः ॥ ३२ ॥ कस्याश्चित्सस्तिस्तीरे । यावद्भोक्तुमुपा-
विशत् ॥ पार्श्वे तावदेकागात् । वनिता वनसंध्यतः ॥ ३३ ॥ तां दृष्ट्वा विस्मयापन्नो । याव-

विमल-

॥५६॥

ज्जटयति किंचन ॥ जगाद सैव तावत्तं । वंधो मदचनं शृणु ॥ १४ ॥ क्षुधया यांति मज्जन्तुः ।
 प्राणास्त्राणविवर्जिताः ॥ त्वं केमसि न तद्युक्त-मुक्तमेवं विचारय ॥ १५ ॥ क्षुधासदृश रोगो-
 ऽस्ति । प्राणा यांति यतो ह्यतः ॥ अन्नमममौषधं नो । यद्भुंक्ते सा ब्रजेत्क्षणात् ॥ १६ ॥ क-
 मं स्वसृयतिः सोऽवक् । साज्जटपदेहि मामनु ॥ दर्शयामि यथा तं ते । तत्पृष्टेऽसौ ततोऽ-
 चलत् ॥ १७ ॥

क्रियत्यपि प्रयातः सोऽपश्यत्तं पतितं भुवि ॥ क्षुधितं तृपितं श्रान्तं । ब्रान्तं नृतिविव-
 र्जितं ॥ १८ ॥ तेन प्रसारितो हस्तः । स दक्षौ शंखतं तदा ॥ साऽवक् पानीयमानीय । पतिं
 सज्जय सज्जन ॥ १९ ॥ स जगौ कुत्र वार्यस्ति । सावदन्निकटेऽवटे ॥ तथा सार्द्धमसौ तत्र ।
 जगाम तदनु स्वयं ॥ २० ॥ कर्पव्रंजः स तस्मिन् सार्द्धम् । तथा क्षिप्तः सदर्शनया ॥ परं देने
 वृक्षशालां । स तन्मध्यगतां पतत् ॥ २१ ॥ शास्त्रास्थितेन तेनास्य । त्रितौ विवरमीक्षितं ॥
 तां सुक्त्वा प्राविशन्नत्र । निर्नयः सदयाशयः ॥ २२ ॥ अग्रे गच्छन् खेचरं सोऽपश्यत्सिंहास-
 नस्थितं तया वनितया युक्तं । मुक्तं दुःखनरैः परैः ॥ २३ ॥ तां प्रणम्यावदत्सोऽपि । स्वसः

किं जातमीदृशं ॥ क्वासौ तवागमश्चेह । कोऽयं वा पुरुषाग्रणीः ॥ ४४ ॥ साह बंधो सुधा-
 सिंधो । शृणु संबंधमावयोः ॥ वैताढ्यपर्वते रभ्ये । विद्याधरविराजिते ॥ ४५ ॥ पुरे श्रीरघ-
 नूपुर-चक्रवालाह्वये मम ॥ रत्नचूनात्रिधः स्वामी । सदा राज्यं करोत्यसौ ॥ ४६ ॥ वैताढ्ये
 मुख्यजनवनं । क्रीडासौधमिहावयोः ॥ खेचराणां च देवानां । क्रीडास्थानं यतो ज्ञेयत् ॥ ४७ ॥
 अन्यदा वरुणाटव्या-मावां क्रीनार्थमागतौ ॥ चंडशर्मण्यध्वंतर्या-श्रितम्राजवनं धनं
 ॥ ४८ ॥ तत्राम्रवृक्षं फलितं । दृष्ट्वा हृष्टः प्रियो मम ॥ देवतामननुज्ञाप्य । फलानि जगृहेऽ-
 न्यदा ॥ ४९ ॥ रूढा देवी तदा सद्यो । बंधं मम वल्लभं ॥ ततोऽहं क्षुरिकां कृष्ट्वा । स्वशि-
 रश्चेतुमुद्यता ॥ ५० ॥ तथाहं विधृता हस्ते । त्रणिता च कप्रं निवदं ॥ साहसं कुरुषे वरसे ।
 वरं वृणु समीहितं ॥ ५१ ॥ मयोचे वर एवास्तु । वरो मे किं परैर्वरैः ॥ बंधनान्मुंच सिं-
 चामुं । निजामुतरसै रयात् ॥ ५२ ॥ बंधमोक्षं करिष्येऽहं । सावक् सज्जस्तदा परं ॥ यदा
 पञ्चकपाशेयं । जोजनं विदधास्यति ॥ ५३ ॥ कूपे पांप्रः परं हेप्य-स्त्वयासौ लघुहस्तया ॥
 तेनायौ त्वं विनिहितौ । मया मूढधिया तदा ॥ ५४ ॥ अपराधं कमस्वैकं । आतद्भीतिजनवं

नवं ॥ उपकारपरं पुंसि । ह्युपकारो मह्यं हि ॥ ५५ ॥ ममोपरि प्रसादं त्वं । कृत्वा वैताड्य-
पर्वते ॥ एहि येनावयोः सौख्यं । ज्ञेयत्वत्संगसंज्ञवं ॥ ५६ ॥

सगौरवं ततो नीतो । देवदत्तो निजे गिरौ ॥ ताभ्यां प्रहृष्टचित्ताभ्या—मुपकारकृते कुली-
॥ ५७ ॥ अनविद्या मुदा विद्या—स्तस्य दत्ता अनेकशः ॥ ततो विद्याधरः सोऽन्मू—द्वैःस्थये
दानं मदङ्गकृतं ॥ ५८ ॥ यतः—संपत्तौ नियमः शक्तौ । सहनं यौवने ज्ञतं ॥ दारिद्र्ये दानम-
त्यल्प—मपि दाज्ञाय ज्ञप्सते ॥ ५९ ॥ नृपायंस्त तस्मा कन्या । वन्या विद्याधरोज्जवाः ॥ जय-
दत्तं तदा सोऽयं । स्वपुरात्तत्र चानयत् ॥ ६० ॥ ये प्राप्य बहुशान्त्यं ना—कारयंति स्वपक्षिणं
॥ तेभ्यो वरो हि वद्विभुक् । तदाकारणतत्परः ॥ ६१ ॥ समिचं क्रियते यत्तद् । ज्ञोजनं पु-
ण्यकारणं ॥ तसोमयं विना तेन । कश्चितं शुद्धदृष्टिभिः ॥ ६२ ॥ चारणभ्रमणस्तत्त्वा—न्यदा
कश्चिदुपागतः ॥ अवविज्ञानवान् द्रविड—सहितः स्वहितोद्यतः ॥ ६३ ॥ जयदत्तेन संयुक्तो
। देवदत्तः सुज्ञावद्भूत् ॥ ययौ मुनीश्वरं नंतुं । कर्तुं पापज्वरं तस्मा ॥ ६४ ॥ अस्मै प्रदक्षिणी-
कृत्य । नमस्कृत्य च तं तदा ॥ वृत्तांतं पृष्ठवान् स्वीयं । व्यंतर्पा निर्मितं पुरा ॥ ६५ ॥ त-

निशाम्य मुनिः प्राह । देवतेयं पुराजने ॥ तव स्वसान्नवक्तितु । दुःशीला तेन गेहृतः ॥६६॥
त्वया निष्कासिता रोषा-ततोऽज्ज्ञापसी त्वसौ ॥ तपः कृत्वा हृत्तान्मुत्वा । अंतरी समजा-
यत ॥६७॥ युग्मं ॥

तव सत्त्वगुणेनासौ । किंचित्कर्तुं शक्ताक न ॥ अग्राह्यततो ज्ञेयं । विद्याधर्या च ता-
वकं ॥ ६८ ॥ अपातयत्तथा कूपे । सा त्वां त्वद्वहेतवे ॥ पूर्वैरं यतो जंतो-र्नैवतीह जने
जने ॥ ६९ ॥ त्वया ज्ञान्यवशान्न । आत्मा लब्धा च आखिनः ॥ पूर्वपुण्यं यतो दुःखे । सा-
हस्यं कुरुर्तेगिनां ॥ ७० ॥ देवदत्तो गुरुं प्राह । नरको जायते कुतः ॥ गुरुर्जगाद् राज्याद्भोः
। स्वज्ञानेनापि संजनेत् ॥ ७१ ॥ महापरिमहाङ्गनो-रारंजो भुवि जायते ॥ तस्माज्जीवन्नधो
ज्ञात्री । ततो नरकसंजवः ॥७२॥ श्रुत्वा संयतवाक्यं तौ । ज्ञावनान्नाविताश्रयौ ॥ चक्रतुर्नि-
यमं राज्य-ग्रहणे पापनाशनं ॥ ७३ ॥ इच्छाप्रमाणं स्वीचक्रे । तान्प्रामन्यदपि स्वयं ॥ परि-
ग्रहे नवविधे । धनधान्यादिके स्वके ॥ ७४ ॥ अपुत्रो रत्नचूडोऽप्य । मृत आयुःक्षेपेऽन्यदा ॥
ततो विद्याधराः प्रोचु-र्देवदत्तं कृतादराः ॥ ७५ ॥ राज्यन्तारं त्वमादत्स्व । सारं सारं देहिनां

॥ सोऽथोच्चित्रेयमो मेऽस्ति । गुरुदत्तोऽस्य संप्रहे ॥ ७६ ॥ ततस्त्वैर्जयदत्तस्य । कश्चितं प्रप्नितं
 द्वितं ॥ मन्यमानो हि तत्सर्वं । राज्यमंगीचकार सः ॥ ७७ ॥ अनिरुद्धाश्रयो जंतुः सुवृत्तोऽ-
 पि जनाश्रयात् ॥ ब्रुवते स्तोककालेन । घटीप्रांते घटी यथा ॥ ७८ ॥

तदा स गोविन्दी रात्रौ । मारितो घातकारिभिः ॥ जगाम नरकं घोर-मपवादं जने त-
 था ॥ ७९ ॥ देवदत्तस्य नियम-पालनात्परमं सुखं ॥ बन्धुबेह जनेऽमुत्त । द्वादशं कट्यमाप-
 नः ॥ ८० ॥ सुकाष्ठः स्वष्ट्यसंगः सन् । स्वयं तरति चापरान् ॥ सगुणास्तारयत्येव । पोत-
 वत्पिहितश्रवः ॥ ८१ ॥ परिग्रहप्रमाणं तत्पालनीयं परैर्नरैः ॥ पालितेऽस्मिंश्च सर्वाणि ।
 पालितानि व्रतानि तैः ॥ ८२ ॥ महाव्रतानामेवात्रा-ऽपेक्षयाणुव्रतान्यहो ॥ एतानि स्युर्गृह-
 स्थानां । पंचकं च दयादयः ॥ ८३ ॥ इति पंचमं व्रतं ॥ दशस्वपि सदा दिक्षु । प्रमाणं य-
 द्विधीयते ॥ गुणव्रतं तत्प्रथमं । निगदति सुमैधसः ॥ ८४ ॥ व्रतं द्विगिरतेर्त्वा । पालयं-
 तीह ये नराः ॥ स्वजीवं परजीवांश्चा-ऽवति ते रौहिणेयवत् ॥ ८५ ॥ अंगीकृतं पुनर्ये हि ।
 प्रमादशब्दो ज्ञातोऽप्यत्रा ॥ विराधयंति ते नाशं । तत्पितेव ज्ञजंति ह्य ॥ ८६ ॥ तथाहि—

पुरेऽत्र पीतनाम्निस्थे । मृगांकमुखन्मूर्पतिः ॥ मंत्री नोतिघटस्त्वस्य । रोहिणी तस्य व-
 ह्मजा ॥ ८७ ॥ रोहिणी गर्जिणी जाता—न्यदा नैमित्तिकं तदा ॥ सोऽपृह्वदस्याः किं ज्ञा-
 वि । सोऽवदत्पुत्रसंजनः ॥ ८८ ॥ परं विंशति वर्षाणि । गुप्तं रक्ष्यः स यत्नतः ॥ अन्यथा
 त्वत्कुटुंबस्य । क्रयमेव विधास्यति ॥ ८९ ॥ ततः परं वरं सोऽयं । करिष्यति न संशयः ॥
 यथाचितमिति ज्ञात्वा । कार्यं कार्यं त्वयानघ ॥ ९० ॥ धीसखस्तद्वचः श्रुत्वा । ददौ तस्मै
 धनं बहु ॥ कावेन सुषुवे पुत्रं । रोहिणी स्थिरतान्विता ॥ ९१ ॥ मध्ये नृमिश्रदस्यासौ । तं
 मातृसहितं न्यधात् ॥ तस्याश्च जनिनी स्मृति—कर्म तत्र समाचरेत् ॥ ९२ ॥ सुतस्य तस्य
 नो पित्रा । सुमुखादिहिताभिधा ॥ रोहिणीजननीत्वेन । रौहिणेयः परं हि सः ॥ ९३ ॥

क्रमेण वृद्धिं संप्राप । तत्रस्थः स्थविरस्ततः ॥ अध्यापयदुपाध्याय—स्तं शास्त्रनिचयं
 सुधीः ॥ ९४ ॥ मंत्रिगेहसमीपेऽस्ति । रत्नमालाभिधा बुधा ॥ कन्या तयाऽग्रहेणासौ । पं-
 दितः पृष्ट एकदा ॥ ९५ ॥ क्व यास्मि नित्यं सत्यं ज्ञो । वद सोऽप्राज्ञतदा ॥ वृत्तान्तं रौहि-
 ण्यस्य । पाठनादिज्ञवं नवं ॥ ९६ ॥ सुरंगा दापिता शीघ्रं । तथा बुद्धिनिधानया ॥ तस्मा

तत्रागता यत्र । विद्यतेऽनौ विशारदः ॥ ९७ ॥ तां दृष्ट्वा स जगौ कासि । कस्मादत्र समी-
 गता ॥ नाबोचकनदेवस्य । सुताहं कौतुकप्रिया ॥ ९८ ॥ त्वां बुधं रोहिणीपुत्रं । कलाव-
 श्रियमादरात् ॥ को न दृष्टुं समायाति । नूतादितवासगृहं ॥ ९९ ॥ तव चेतुरर्वाकैश्चा ।
 हृदयेऽत्र प्रवर्त्तते ॥ मया तद्व तदागच्छ । दर्शयामि यथाश्रितं ॥ १०० ॥ तथा सार्द्धं ततः
 नाऽपि । पुरं रात्रौ व्यलोकयत् ॥ प्रदंष्ट्रोऽन्यत्र योग्येको । विद्यासिद्धोऽस्य चामितत् ॥ १ ॥
 न्नयं विनयं सोऽन्य । विदधे विधिपूर्वकं ॥ ततोऽग्नौ हृष्टचित्तोऽनु-न्मानं हि महतां धनं ॥
 ॥ २ ॥ दत्तामुना तदा विद्या-ऽदृशीकराणकारणं ॥ विद्यासौ विनो येन । मुख्योपायो नि-
 यद्यते ॥ ३ ॥

अथारितगतिर्जात-रतयासौ पाठसिद्ध्या ॥ मणिमंत्रौपधादीनां । प्रज्ञाबोऽचित्य एव
 यत् ॥ ४ ॥ उदृष्ट्वा धनदेवस्य । तेन पुत्री तदैकदा ॥ नूमिगृहैकदेशे च । स्थापिता स्थितिव-
 र्जितं ॥ ५ ॥ नवीनं पठनं पश्चा-न्निषिद्धं तेन पाठकात् ॥ विद्यया व्यसनं ताव-द्यावन्नो व्य-
 सनं परं ॥ ६ ॥ ततो विद्याश्रदाच्चौर्य-वृत्तै म च्छित्तोऽन्यदा ॥ नैमिचित्क्वचो नैवा-न्यथा

जवति देहिनां ॥ ७ ॥ मुक्ता गृहाणि सर्वेषां । स राजसदनं ययौ ॥ विद्याप्रज्ञावतोऽदृष्ट-
स्वरूपः सर्वतो जनैः ॥ ८ ॥ जडोर्धकाख्यद्वारं । शस्त्रिकां खेटकं तथा ॥ आदर्शो च वज्रो
राज्ञः । आययौ स्वगृहं पुनः ॥ ९ ॥ पिता नो वेत्ति तस्यैत-च्चरितं त्वरितं खलु ॥ यतो गू-
ढदंष्ट्रां पुंसां । ज्ञायते नो विचेष्टितं ॥ १० ॥ जागरूको नृपः सर्वैः । विज्ञाते स व्यदोक्तयत्
॥ न ददर्श परं खलु-प्रमुखं तच्चतुष्टयं ॥ ११ ॥ प्राहरिकान् तदाकार्यं । जगादिति नृपो रुषा
॥ श्रेयस्यं समं प्राप्सं । सदा ज्ञेयप्राप्तुं ॥ १२ ॥

स्तेनान् जयपरित्यक्तान् । मम सर्वस्वमोषिणः ॥ न रक्षध्वं कथंकारं । सारं किं वो न
वर्त्तते ॥ १३ ॥ जज्जटपुस्ते हृदो राज्ञः । पुरतः परिमोषिणः ॥ दर्शनं नाजवञ्ज-न्नस्माकं
जाग्रतामपि ॥ १४ ॥ तर्हि किं कुर्महे तस्य । दृश्यमुख्यस्य ज्ञपते ॥ ततो मंत्री जगादैवं ।
विद्यासिद्धौ ह्ययं नरः ॥ १५ ॥ पराक्रमेण नो साध्यः । किंतूपायेन सांप्रतं ॥ वस्तुचतुष्टयं
स्वामित्त्वं । चटिष्यति शये तव ॥ १६ ॥ राजा प्रोवाच हे मंत्री-न्नुपायः कोऽत्र कथ्यतां ॥
सोऽवोचञ्जामार्गस्मः । प्रासादः कार्यतां प्रप्नो ॥ १७ ॥

सुता वासवदत्ता ते । स्थाप्यन्तं तत्र सज्जनि ॥ समेप्यतीदृ सिद्धोऽग्नौ । तव पुत्रीवशं-
वदः ॥ १८ ॥ स स्वरूपं द्विधाप्यस्य । नैव गोपयिता रसात् ॥ ततोऽग्नौ प्रकटो ज्वावी । प-
श्चात्सर्वं समेप्यति ॥ १९ ॥ राज्ञा तत्रा कृते सोऽपि । तत्र राज्ञौ समापयौ ॥ तां प्रेक्ष्य
सोद्विग्नश्चास्या । निजदेहमदर्शयत् ॥ २० ॥ जितानंगं च तस्यांगं । दृष्ट्वा खन्नादिवस्तु तत्
॥ गकामाजनि सा वामा । दामावयिविराजिनी ॥ २१ ॥ तथा स गदितः कस्त्वं । सोऽज-
त्यथे निशास्वहो ॥ चरन्ति परमेहंपु । तन्मध्ये मां विचारय ॥ २२ ॥ खन्नादिकं भमेतं ते ।
कुतः मा पुनरब्रवीत् ॥ गङ्गाः समीपान्मयका । गृहीतं सोऽगदत्ततः ॥ २३ ॥ सावदत्तव का
निद्रि-दुर्द्धिर्वा विद्यतेऽहुता ॥ यथा यासि तत्रायासि । सर्वत्वाऽस्त्वयितो वद ॥ २४ ॥ तदा-
तुलं कुलं स्वीयं । विद्याप्राप्तिं तत्रा जगौ ॥ अत्र्यर्थिनः स्त्रिया को न । सर्वं गुह्यं निवेदयत्
॥ २५ ॥ मनोरंगवशात्तेन । सर्वं तस्याः समर्पितं ॥ दीपाग्नितादिकं वश्वा-द्विहितं पाणिपीन-
नं ॥ २६ ॥ ततो नूतमगृहं गत्वा । स सुप्तः सुखनिद्रया ॥ वस्तुचतुष्टयं दात्वा । सा ययौ च
तृपतिकं ॥ २७ ॥ खन्नादिके स्वके राज्ञा । दृष्टे जगदे तदा ॥ कुतः प्राप्तं त्वया वत्से । चतु-

प्रथमिदं वद ॥ १८ ॥ सावददस्युतः सौधा-गतातु नृपतिर्जगौ ॥ कथं चौरौऽव नानीतो ।
जोतोवा सोऽगमत्क्वचित् ॥ १९ ॥

सा जज्जन्पानपिष्येऽहं । त्वत्समीपं तर्कं पितः ॥ इत्युक्त्वा सा ययौ मंति-गेहे देहेन
शोभिता ॥ ३० ॥ मंत्रिणोऽप्रे तथा प्रोचे । मपिता तव नंदनं ॥ आकारयति तत् श्रुत्वा ।
सोऽगृणन्मे न नंदनः ॥ ३१ ॥ ततस्तथा स्ववृत्तांतो । गदितो रात्रिसंज्ञवः ॥ संज्ञांतः सोऽन-
वत् श्रुत्वा । गत्वा पुत्रं च पृष्टवान् ॥ ३२ ॥ तेनापि सत्यमेवैत-त्कथितं स्वपितुः पुरः ॥ कु-
मारीसहितो मंत्री । ततोऽगाञ्जमंदिनं ॥ ३३ ॥ अस्य पुत्रेण ते ताता-ऽदृशीकरणविद्यया
॥ खक्रादिकं गृहीतं सा । जगादिति नृपाग्रतः ॥ ३४ ॥ तत् श्रुत्वा नृपतिः प्राह । धीमखं
दारणं गतं ॥ त्वत्सुतेन कृतं रत्नैर्न्यं । शरणं मरणं त्वतः ॥ ३५ ॥ तं नत्वाह स जामाता ।
विनाशार्हो न जातुचित् ॥ पुत्री पृष्टा नृपेणाथ । सा जगाद यथास्थितं ॥ ३६ ॥ पुनर्निवे-
दितं राज्ञा । तन्प्राप्य त्व समानय ॥ नैमिचित्तकं वचः पश्चा-न्मंलिषास्य प्रकाशितं ॥ ३७ ॥
पूर्णेऽप्य समये जाते । कृतो नूनिगृहाह्विः ॥ रौहिणेयो महाज्नुत्वा । प्रययौ नृपसन्निधौ ॥

॥ ४८ ॥ राज्ञा च तस्य राज्यार्द्धं । दत्तं जामातृमोहतः ॥ ततो नैमिक्तिकस्तेन । मानितो बहुदानतः ॥ ४९ ॥ मंदिणा पुत्रयुक्तेन । गुरुणा पार्श्वतोऽन्यदा ॥ अंगीकृतं दिविरति-व्रतं जीवद्यप्यनिवृतं ॥ ४० ॥

एकदा वैरिणीमात्र-नृपादयैः सार्द्धमुच्चकैः ॥ युद्धं जातं ततो नष्टा । रौहिणेयेन ते जि-
ताः ॥ ४१ ॥ स पितृप्रेरितः पश्चा-द्वधावे तान्प्रति प्रभुः ॥ गते धनतरे मार्गे । वज्राण जन-
कं स्वयं ॥ ४२ ॥ आवां स्वकीयपुरतः । कियन्मार्गमिहागतौ ॥ सोऽवोचद्योजनशतं । तत्रै-
वाप्तौ ततः स्थितः ॥ ४३ ॥ पिता प्रोवाच हे वत्स । कथं त्वं स्थितवानिह ॥ स जगौ दि-
विरत्याख्य-व्रतन्नंगनयात्पितः ॥ ४४ ॥ आचख्यौ सविता वत्स । सुखे नियमपालनं ॥ यु-
ज्यते कारणे किंतु । साकारं तन्निगद्यते ॥ ४५ ॥ सोऽज्जल्पजनकाकाराः । स्मृताः परवशे-
दिशि ॥ स्ववशे पुंसि नो युक्त । आद्यसंहनने तप्ता ॥ ४६ ॥ पिता प्रोवाच वत्सामी । मुच्यं-
ते नैव वैरिणः ॥ स जगौ नियमन्नंगं । न करिष्ये कदाचन ॥ ४७ ॥ क्रूरे तदाग्रहे प्राप्ते । क्रू-
रोऽग्नौ यच्च नाज्जवत् ॥ ज्योतिःशास्त्रविरुद्धं तत् । सौम्य ईदृग्नवेदप्र ॥ ४८ ॥ किंचित्सैन्यं

पिता लात्वा । वैरपुष्टे ततोऽचलत् ॥ सुतेन वार्यमाणोऽपि । मूढवीरैरसंयुतः ॥ ४९ ॥ तं दृ-
ष्ट्वा वैरिजिह्वातं । तुह्यसैन्ययुतो ह्ययं ॥ अस्माकं किं वणिक्कर्ता । ततस्तैर्वचने बलात् ॥ ५० ॥
रणे तैर्निहतो मंत्री । मरणे कुतनिश्चयैः ॥ नीतिधर्मद्विषां यस्मा-ज्जायते न शुभं नृणां ॥
॥ ५१ ॥ यतः—नीरुः पलायमानो-ऽप्यनुगंतव्यो बुवैर्न यत् ॥ कदाचिच्चूरतामेति । मर-
णे कुतनिश्चयः ॥ ५२ ॥

न निमिषद्विषां केमो । नायुवैद्यकद्विषां ॥ न श्रीनीतिद्विषामेक-मपि धर्मद्विषां न
हि ॥ ५३ ॥ रौहिणेयोऽपि तत् श्रुत्वा । वैराग्यं परमं ययौ ॥ ततो राज्ये न्यस्य सुतं । स्व-
यं दीक्षासुपाददे ॥ ५४ ॥ प्रतिपाठ्य व्रतं प्रांते-ऽनशनं प्रतिपद्य च ॥ स जगामाच्युते क-
दरे । ह्यनदरे सुखसंपदां । ५५ ॥ पालितं रौहिणेयेन । ततोऽग्नौ सुखजगन्नुत् ॥ इदं व्रतं
च तपित्वा । जघ्नं तेन हतः परैः ॥ ५६ ॥ अग्नौ दोषाकरो यज्ञ । रौहिण्यविवर्जितः ॥ तस्म-
न्ना प्रस्तद्वह्नीऽग्नौ-सदा तत्संप्रप्तं किल ॥ ५७ ॥ इदामुत्त परान्नूति-र्दयोरानीततो ह्यदः ॥
षष्ठं शिष्टं व्रतं पाठ्यं । कष्टं नो येन जायेत ॥ ५८ ॥ इति षष्ठं व्रतं ॥ वर्ज्यवर्जनमध्येषु)

नरुगा या क्रियते जनैः ॥ नोगोपन्नो गरुपेयु । द्वितीयं तद्गुणव्रतं ॥ ५९ ॥ व्रतं नोगोपन्नो-
 गारुण्ये । ये नरा धर्मतत्पराः ॥ स्वर्णोणेश्वरवन्नित्य-मंगीकृत्य धरंत्यहो ॥ ६० ॥ ते व्रजंते
 चिरं त्वायुः । परत्र सुगतिं पुनः ॥ मर्हद्भवन्महीर्गवे । विपरीतं विराधकाः ॥ ६१ ॥ युग्मं
 ॥ नद्याहि—चंदनाख्यपुरं राजा । शंखनामा पुराजनि ॥ शंखोज्ज्वलयज्ञाः श्रेष्ठी । यज्ञो-
 धवल इत्यज्ञत ॥ ६२ ॥ अज्ञतां तनयौ तस्य । मर्हद्स्वर्णशेखरौ ॥ संप्राप्तयौवनवेतौ । पि-
 ता पप्रठ चैकदा ॥ ६३ ॥ युवां कुटुंबनिर्वाहं । कथंकारं करिष्यथः ॥ तदाकर्ण्य बृहत्पुत्रः ।
 पवित्रः पितरं जगौ ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठमायमहं कृत्वा । गत्वा देशांतरं वरं ॥ योगक्षेमं कुटुंबस्य
 । करिष्ये स्वकुलोचितं ॥ ६५ ॥ द्वितीयेन पुनः प्रोक्तं । राजपुत्रीद्वयं स्वयं ॥ परिणीय शं-
 खराजं । निर्वास्व च पुराह्वहिः ॥ ६६ ॥ नृपतीज्य निर्वाहं । कुटुंबस्यापरस्य च ॥ विधा-
 स्याम्यन्न का चिंता । तव तात प्रवर्त्तते ॥ ६७ ॥ युग्मं ॥ श्रेष्ठी तद्वचनं श्रुत्वा । रुष्टोऽवोच-
 त्वमंगलं ॥ अरे वाचाट प्रत्यहं । किं जल्पस्यसमंजसं ॥ ६८ ॥ तयज त्वं मामकं गेहं । दे-
 हं यास्यति तेऽन्यथा ॥ दुःखं ज्ञात्वा याहि दूर-ऽस्माकं पाहि कुलं तथा ॥ ६९ ॥ इत्यादि

तर्जयित्वा स । पित्रा निष्कासितो हठात् ॥ गतो नागपुरं नाम । ततः सुमतसंगतं ॥ ७० ॥
तत्रासौ लेखशालायां । प्रणिपत्य च पाठकं ॥ चतुर्दशस्फुरद्विद्या-विशारदमिदं जगौ ॥ ७१ ॥
अथापयत मां काम-मुपाध्यायाः कत्राः कलाः ॥ तन्निशम्य जगौ सोऽपि । वत्साधीद्व म-
मांतिके ॥ ७२ ॥

प्रह्लाधिकं तकं सोऽपि । पाठयामास सादरं ॥ तन्निरीक्ष्य परे लेख-शालिनो मत्सरं द-
धुः ॥ ७३ ॥ स तन्मानसतोषाय । न करोति तदादरं ॥ लोकेऽपि श्रूयते यस्मा-त्समवायो
जयावहः ॥ ७४ ॥ लक्ष्मीपती राजसुत-स्तत्र विद्याः सदान्यसेत् ॥ तदंतिकमसौ गत्वा ।
शृणोति विविधं श्रुतं ॥ ७५ ॥ विषयः सकलास्तेन । देशज्ञाया अनेकशः ॥ विज्ञाता विश्वविख्या-
ताः । प्रसादात्किं गुरोर्न हि ॥ ७६ ॥ इतश्च मगधानिख्ये । देशे चंदो नराधिपः ॥ मृणादि-
नी च तन्पुत्री । धारिणीकुक्षिसंनवा ॥ ७७ ॥ प्राप्ता सा यौवनं किंतु । परस्तादग्विधो वरः
॥ वरः क्वत्रियसंजातो । विख्यातो नोपब्रज्यते ॥ ७८ ॥ तेन चिंतातुरो जातो । जाता जा-
तापि तत्प्रदा ॥ तत्प्रेक्ष्य दयितावेचनम् । स्वामिन् बाधास्ति का नद ॥ ७९ ॥ तदाकर्ण्य नृ-

पः प्राद्व । तुता मे सततं मता ॥ परं वरं न पश्यामि । योग्यमस्यास्ततोऽसुखं ॥ ८० ॥ ह-
 दि दधौ तदा सेति । चंद्रस्याद्वौ मृणालिनी ॥ दद्यान्नवास्य सवितु-र्युक्तमेतत्पन्नावतः ॥ ८१ ॥
 सत्यक् मचित्रपुत्राय । दीयते स्त्रीयते सुखं ॥ यतोऽसौ सुकुमारत्वा-ह्वर्हिर्नार्याति कर्हिचित्
 ॥ ८२ ॥ तत् क्षुत्वा नृप आचख्यौ । मंलिषं प्रति चैकदा ॥ विवाहस्त्वन्सुतेनात् । मत्सुताया
 त्रिषीयते ॥ ८३ ॥ ततो हिमश्यामास । मंती मनसि शंकितः ॥ कुष्टी मे तनयस्तेन । ति-
 एति स्तेनवद्दः ॥ ८४ ॥ लोकमध्ये मया वार्ता । त्वन्यथा सर्वथा कृता ॥ सांप्रतं मे समा-
 यातं । संकटं विकटं नृपात् ॥ ८५ ॥

निवेद्यामि सत्पं चे-दधुनैव तदा कतिः ॥ ततः कालविलंबार्थं । मन्येऽहं नृपतेर्वचः ॥
 ॥ ८६ ॥ नृपेद्विमतस्तेना-गीकृतं सुकृतं विना ॥ सद्बुद्धिर्नार्यते सा न । मोक्षः स्यात्संक-
 टाद्यथा ॥ ८७ ॥ गेहमागत्य पत्न्यै स । तत्स्वरूपं न्यवेदयत् ॥ सा जगाद विरूपं ह्य । न-
 वता नाश निर्मितं ॥ ८८ ॥ सोऽवदन्मा विपादं त्वं । कुरु दुष्करकार्यं ॥ गोत्रेर्द्वौ समारा-
 ध्य । करिष्ये सर्वसुत्तमं ॥ ८९ ॥ विधिनाराधिता सावक् । वरे नागपुरेऽपुरे ॥ वनमध्ये कु-

मारो यो । जनान् प्रेक्ष्य तमानय ॥ ९० ॥ विवाह्य कुमरीं तेन । तत्र प्रेक्ष्यः पुनस्त्वया ॥
 दृष्टं केन कियत्काष्ठं । त्वं काष्ठं नैव पश्यसि ॥ ९१ ॥ तदावयवज्ञातस्तेन । तत्पुरं प्रहिता न-
 राः ॥ तस्मिन्नवसरे सोऽपि । कीदृया वनमाययौ ॥ ९२ ॥ कृत्वा तं तुरगारूढ-माणुः स्व-
 स्थानमाशु ते ॥ नारायोदये नृणां येन । सर्वं जवति सुंदरं ॥ ९३ ॥ कुमारं कृतज्ञांगारं । वि-
 धाय विधिना स च ॥ हस्तिस्कंधे तथारोप्य । निन्ये नृपतिमंदिरं ॥ ९४ ॥ धवले दीयमाने
 स । नृपपुत्र्याः करप्रदं ॥ महोत्सवेन महता । कारितः समये शुभे ॥ ९५ ॥ तस्मिन्नवस-
 रे तेन । नृपपुत्रीकराधरात् ॥ मुद्गरलं समाकृष्य । निजांगुष्ठ्यां निचिक्षिपे ॥ ९६ ॥ पूर्णे
 विवाहकार्येऽनौ । मुक्तो नागपुरं पुनः ॥ आनीय तन्नैरर्थेन । धूर्त्वा आत्मीयकार्यगाः ॥ ९७ ॥
 ततश्चैतापरः सोऽनू-त्सुखं न लज्जेते वचिन् ॥ यत्र तत्रापि शयनं । जोजनं च करं तस्य सौ-
 ॥ ९८ ॥ देवकुट्यां प्रसुप्तः सोऽन्यदा शुभ्राव सद्यः ॥ इति प्रीतिकरं लोक-मुखात्सुखनिबं-
 धनं ॥ ९९ ॥ विद्यते चंद्राद्भवेत-वाजी मगधमंजले ॥ तेन पत्राणि लब्धानि । खन्यमा-
 ने सरोवरे ॥ १०० ॥ परं पत्रलिपिं कोऽपि । न वेति भुवि सांप्रतं ॥ वादयेत्पटहं तेन । न-

गेरे चति पुरैः ॥ १ ॥ पलाणि वाचयेद्योत्रा-ऽस्मिन् विद्वज्जिरोमणिः ॥ तस्मै राजा निजां
 पुत्री-मर्द्धमाज्यं च यजति ॥ २ ॥ परस्पर्शं पाणिना नैव । परं तं पटहं पटुः ॥ कोऽपि को-
 विदकोटीर-दीरकाजस्तु मानवः ॥ ३ ॥ तत् श्रुत्वा प्रययौ तत्र । तं चासौ पाणिनास्पृशत्
 ॥ ततो राजकुले नीतो । विनीतो नृपपूरुषैः ॥ ४ ॥ सन्मान्य राज्ञा पत्राणि । दर्शितान्यस्य
 संसदि ॥ सोऽपि स्नाक् वाचयामास । स्वनामेव विज्ञारदः ॥ ५ ॥ तेष्विदं लिखितं चास्त्य-
 तः श्यानादशदस्तके ॥ अथश्चतुर्दश स्वर्ण-कोटयः संति जूतवे ॥ ६ ॥ राज्ञा विलोकिते ल-
 द्या । निधयः सुधिपस्ततः ॥ जहर्षुर्नृपतिश्चापि । प्रतिपन्नं तदाकरोत् ॥ ७ ॥ सा
 डिदुं लभ्यो । गवाक्षस्थः स एकदा ॥ तथा कनकमंजर्या । राजपुत्रया समं मुदा ॥ ८ ॥ सा
 वृद्धजगिनीनाम-सद्वितां मुडिकां करे ॥ पत्युर्वैलोक्य साश्चर्या । तां लात्वागान्धर्पांतिकं ॥
 ॥ ९ ॥ राज्ञोऽप्रे सा तथा मुक्ता । चमच्चक्रे नृपोऽपि तां ॥ दृष्ट्वा कुतस्त्वयाप्तेति । लघु पु-
 त्री ततो जगौ ॥ १० ॥ सावोचचव जामातुः । कराचात मया हुता ॥ आकारिता वृद्धपुत्री
 । तदा संगोप्य तां क्वचित् ॥ ११ ॥ कुशांगी सागता तत्र । नमस्कृत्य पितुःपदौ ॥ सशोकं

पुरतो राज्ञ । उपविष्टासितानना ॥ १२ ॥ पृष्टा ततो नृपणासौ । वर्त्ते किं ते दशेदृशी ॥
मंदं मंदमथावादी-त्सापि स्वं जनकं तदा ॥ १३ ॥

येनाहं परिणीता प्राक् । सोऽन्यो नो मंत्रिनंदनः ॥ गृहीतमूर्ध्नि कारत्नं । तेन मत्करत-
स्तदा ॥ १४ ॥ कदाप्यस्य करे तन्न । दृश्यते दृष्टिसौख्यदं ॥ अतस्तं ज्ञातुवन्मन्ये । तेन दुर्ब-
लता मम ॥ १५ ॥ स्वर्णशेखरमाकार्या-ऽनृणन्नरपतिस्त्विति ॥ ऊर्मिका चटिता कुत्र । त-
व हस्ते विशारद ॥ १६ ॥ ततः स सकथं पूर्वं । वृत्तान्तं नृपतेः पुरः ॥ जगाद वादरहित-
स्तदा राजा मुदं दधौ ॥ १७ ॥ मंत्री पुत्रयुतः शीघ्रं । नूतनाकारितस्ततः ॥ मक्षिकापुंज-
कलितं । तथा मिलितनाशिकं ॥ १८ ॥ कुष्ठरोगग्रहग्रस्तं । प्रशस्तजनिर्निहितं ॥ तत्सुतं नृप-
तिः प्रेक्ष्य । तं जगौ गूढकोपभृत् ॥ १९ ॥ युगमं ॥ इदृशी किमवस्था नो-स्तव पुत्रस्य दृ-
श्यते ॥ विवाहसमयात्सोऽवक् । मत्पुत्रोऽनृवदीदृशः ॥ २० ॥ विवाहकाले स सर्वै-र्दृष्टः शि-
ष्टतनुः पुनः ॥ अधुनास्य परावर्त्तो । जातस्तव सुतावशात् ॥ २१ ॥ नृपपुत्री तदाकार्या-वा-
दीस्वकुलदेवतां ॥ एतच्चेद्वचनं सत्यं । तदा मां कुरु चेदृशी ॥ २२ ॥ सुभावादी यदा स ह्या-

नदास्य शतधा क्षिरः ॥ स्फुटतद्विषि सर्वेषां । पद्रपतां पापकारिणः ॥ १३ ॥ ततोऽस्य श-
तखंभं स्नाक् । सतुंडं च क्षिरोऽनवत ॥ सतीनां वचनं सद्यः । सत्यं संजायते भुवि ॥
॥ १४ ॥ मृतेऽनौ दुर्गतिं वेने । तद्वर्णो निजमंडलात् ॥ राज्ञा निर्वासितः सर्व-स्तत्काल-
फलदा नृपाः ॥ १५ ॥ ततो मृणादिनी दूर्या-क्षेजे निजपतिं हितं ॥ पत्नीद्वययुतः सोऽपि ।
भुंक्ते वैपयिकं सुखं ॥ १६ ॥

अभ्यदासौ नृपादेशा-हंखं सावयितुं नृपं ॥ अचावीत्सैन्यकवितो । मित्रितो मंत्रिसत्त-
मैः ॥ १७ ॥ आगहंतमश्रो क्त्वा । तं तदा स्वर्णशेखरं ॥ नष्टः शंखमहीपाद-स्स्यत्तत्रा स्वं
चंदनं पुरं ॥ १८ ॥ प्रवेशः पुरमध्येऽस्य । महोत्सवपुरस्सरं ॥ अस्तोकैर्विदधे लोकैः । पु-
ण्यात्सर्वत्र मान्यता ॥ १९ ॥ आयाते जनतां यच्च । पार्थिवे स्वर्णशेखरे ॥ शंखः कंकणतां
विभ्रत । प्रजहौ युक्तिरेव सा ॥ २० ॥ वनवासे हि शंखस्य । मा नूयादुणसंप्रदः ॥ तत्रापि
जीवनं यत्र । तदाश्वर्यकरं परं ॥ २१ ॥ स्वर्णस्त्र्यालं सरत्वं स । प्राप्नुतं पुरतोऽद्भुतं ॥ मुक्त्वा
श्रेष्ठी यशोनामा । ननाम ससुतोऽयं तं ॥ २२ ॥ स्वर्णशेखरराजा तं । पप्रब्ध स्वहृत्मानसः ॥

जपलक्ष्यसि नो श्रेष्ठिन् । सोऽवोच्चत्वां न वेत्ति कः ॥ ३३ ॥ सोऽवद्वयवहारेण । व्यवहारि-
 न् हि वेत्ति मां ॥ परं निजसुतत्वेन । न सुतं स्वर्णशेखरं ॥ ३४ ॥ तदाकर्ण्य तदा श्रेष्ठि ।
 चमञ्चके सुतान्वितः ॥ तथापि मौनमालंब्य । तस्मै शंकितमानसः ॥ ३५ ॥ ततश्चस्तकृतस्या-
 स्य । निजवृत्तांतमादितः ॥ नृपतिः कथयामास । ज्ञायन्नारज्जवं नवं ॥ ३६ ॥ प्रधानं वि-
 दधे ज्येष्ठ-बांधवं नृपतिस्तदा ॥ श्रेष्ठिपदे च पितरं । स्थापयामास मास्पदं ॥ ३७ ॥

भ्राता सहान्यदा नृपो । नंदनोद्यानसंस्थितं ॥ धर्मघोषान्निधं स्मरि । नंतु ज्ञावयुतो य-
 यौ ॥ ३८ ॥ गुरुनिर्देशना दत्ता । दादशव्रतसंज्ञवा ॥ वार्धितं तु विशेषेण । व्रतं जोगोपजो-
 गजं ॥ ३९ ॥ अंगीकृते व्रतेऽमुष्मिन् । राजन् वज्र्याणि यत्नतः ॥ द्वाविंशतिरज्जह्याणि ।
 मथादीनि विवेकिभिः ॥ ४० ॥ अनंतकाया द्वाविंश-त्याज्याः कंदादयो नृशं ॥ जंतुयुक्तं फलं
 पतं । पुष्पं धान्यं च वर्जयेत् ॥ ४१ ॥ अंगारकर्मप्रजृति-खरकर्माणि दूरतः पंचदशापि ह्येया-
 नि । पापमूलानि वंभितैः ॥ ४२ ॥ तन्निशम्य नृपो भ्रातृ-युतोऽदो व्रतमुच्चकैः ॥ अंगीचका-
 र संसार-सारं धर्मं दधन् हृदि ॥ ४३ ॥ वसंतसमये जाते । स बुंधुनहितोऽन्यदा ॥ क्रीडा-

ध्वं काननेऽगह—इतुलपरिवारयुक् ॥ ४४ ॥

कलानि वनपालेन । द्वौकितानि नृपाग्रतः ॥ दृष्ट्वा तानि नृपः प्राहा—ऽमीषां नाम कि-
माहु ज्ञेः ॥ ४५ ॥ मालिकोऽप्रावदद्वाजन । नामैतेषां न वेद्भ्यहं ॥ अपूर्वाणि मनोहानि ।
त्रिलोक्यानीतवानिह ॥ ४६ ॥ राजा जगाद नामूनि । तर्हि ज्ञेह्ये कदाचन ॥ यतोऽज्ञात-
कलास्वाद—नियमो मे प्रवर्तते ॥ ४७ ॥ मर्हेऽण पुनस्तानि । नकितानि रसाधिना ॥ वि-
पद्भक्तकवैः प्राप । पंचत्वं स कलादपि ॥ ४८ ॥ मृत्वा स व्यंतरो जातो । नृपतिः स्वर्णशे-
खरः ॥ तद्विलोक्य च वैराग्या—स्तुतं राज्ये न्यवीचिपत् ॥ ४९ ॥ यशोधरगुरोरंते । स्वयं
दीक्षासुपादद ॥ मृत्वा चायुःक्षये प्रापो—परिधैवेयकं च सः ॥ ५० ॥ युगमं ॥ इहं ज्ञेगोप-
ज्ञेगस्य । पात्रनायाजनादराः ॥ नरा जयंति संसारे । सुखदुःखधरा इह ॥ ५१ ॥ इति सप्त-
मं व्रतं ॥ अर्थं चिना जनो येन । दंध्यते कर्मजुभा ॥ धर्मद्व्यापहारेणा—नर्थदंडः स की-
र्तितः ॥ ५२ ॥ अन्नकितेऽत्र पानीय—रसवद्भुपुरं त्वमुं ॥ ज्ञात्वा वज्र्यं हि येन स्यात् । तु-
तीयं तदुलव्रतं ॥ ५३ ॥ त्वजंत्यनर्थदंडं ये । वीरसेन इवावनौ ॥ ते सर्वमान्या धन्याः स्युः

। पापकर्मविवर्जिताः ॥ ५४ ॥ कूटमंत्राद्विज्ञस्तं ये । कुर्वन्ति क्लिष्टबुद्धयः ॥ ते लज्जन्ते महद्दुःखं । पद्मसेनवदुच्चकैः ॥ ५५ ॥ तथाहि—

नगरे मलयान्निख्ये । विमलोऽजनि नृपतिः ॥ वीरसेनस्तथा श्रेष्ठी । तस्य वीरमती प्रिया ॥ ५६ ॥ तत्कुक्किजनितः पद्म—सेनः सूनुः कलान्नवत् ॥ कूटबुद्धिर्मन्त्रयन्त्र—प्रयोगविहितादरः ॥ ५७ ॥ तस्युस्तद्यानज्ञालायां । श्रुतसागरसूरयः ॥ अन्यदा पुण्यदायिन्यां । श्रुतसागरपारगाः ॥ ५८ ॥ वीरसेनयुतः पद्म—सेनः कुतनमस्कृतिः ॥ गुरुणां पुरतस्तस्मा—बुचितस्थानकैतिके ॥ ५९ ॥ तदागाढयन्तरः कोऽपि । प्रत्यक्षं सूरिगोचरे ॥ तसुद्विद्योपदेशं स । सूरिराट् प्रददौ हितं ॥ ६० ॥ निरर्थकं त्वं किं पाप—मुपाज्यसि निर्जर ॥ सार्धकं जीवघातं नो । कुर्वन्ति विबुधा जनाः ॥ ६१ ॥ स्वार्थसिद्धिं विना त्वं यद् । विदधासि न तद्वरं ॥ श्रेष्ठी प्राहोपदेशं ज्ञोः । कस्य यत्नश्च सूरयः ॥ ६२ ॥ व्यन्तरस्याहुराचार्याः । स जगौ क्वास्ति स प्रज्ञो ॥ नेऽवोचंस्तव पुत्रस्य । वामे ज्ञागे प्रवर्त्तते ॥ ६३ ॥ वीरसेनोऽवदत्तर्हि । किमस्मान्निर्नद्वयते ॥ जत्रादृशां गुरुः प्राह । न जत्रेद्दृष्टिगः स हि ॥ ६४ ॥ श्रेष्ठी जगाचने-

नेह । कोऽनर्थो विदितोऽहितः ॥ अजडगुरुरेतस्या-कर्णयानर्थनिर्णयं ॥ ६५ ॥

विजयाख्ये पुरे राज-नस्ति राजारिमर्दनः ॥ मंत्री सुबुद्धिनामास्य । पंचास्यनमविक्र-
मः ॥ ६६ ॥ विजयो नाम पुत्रोऽस्य । राज्ञः संसदि चान्यदा ॥ कोऽप्याययौ निमित्तज्ञः । कु-
लज्ञः पुण्यजाजनं ॥ ६७ ॥ नृपस्याशीर्वचः प्रोच्यो-पविष्टो विष्टरेऽप्र सः ॥ उपहौक्य फलं
किञ्चि-ज्ञाजा प्रोवाच तंप्रति ॥ ६८ ॥ निमित्तज्ञ निमित्तं किं । त्वं वेत्सि वद सांप्रतं ॥ नृ-
तज्ञाविजवज्जायात् । वेत्सि सोऽप्यवदत्पुनः ॥ ६९ ॥ वज्रापे नृपतिर्नूत-नवज्जायां किं प्रयोज-
नं ॥ पदार्थं ज्ञाविनं कंचि-वद विद्विष्टिरामणे ॥ ७० ॥ मंत्रिणः सकुटुंबस्य । स जगौ सप्त-
मे दिने ॥ कथो नविष्यति स्वामिन् । राज्ञोक्तं कोऽत्र प्रत्ययः ॥ ७१ ॥ सोऽगदत्सांप्रतं दृ-
स्ती । स्तंनमुन्मूल्य चेदिह ॥ समेति सत्यवाणी मे । तदा झेया धराधिप ॥ ७२ ॥ एवं प्र-
वदतस्तस्य । समागात्स मतंगजः ॥ तं दृष्ट्वा विषवाद् राट् । प्राप ज्ञापयुतो यथा ॥ ७३ ॥
तादृशं नृपतिं वीक्ष्य । मंत्री प्रोवाच किं हृदि ॥ धार्यते दुःखमीशस्य । करिष्येऽहं प्रतिक्रि-
यां ॥ ७४ ॥ नैमित्तिकं गृहे नीत्वा । नोऽपृच्छत्केन हेतुना ॥ कुलस्य मे कथो ज्ञावी । सोऽव-

दत्तव पुत्रतः ॥ ७५ ॥

श्रेष्ठयुवाच स किं कर्मा । येन ज्ञात्री कुलकथः ॥ सौऽवग्रा राजगृहेऽन्यायं । करिष्यति
ततः कतिः ॥ ७६ ॥ तं सत्कृत्य ततो मंत्री—त्येकांते पुत्रमब्रवीत् ॥ वत्स त्वतः कुटुंबस्य ।
कथो नूनं जविष्यति ॥ ७७ ॥ तेनोक्तं तर्हि ताताहं । मरिष्यामि स्वयं ध्रुवं ॥ संहारं स्वकु-
टुंबस्य । करिष्ये नैव कर्हिचित् ॥ ७८ ॥ मंत्री ब्रजार्णे त्वन्मृत्यो—श्चेत्कुटुंबं हि जीवति ॥
तदा मे धीमत्तत्वं कथं । विचारच्चतुराशयं ॥ ७९ ॥ त्वां तथा स्वं कुटुंबं चे—ज्जीवयामि तदा
मम ॥ बुद्धिः सिद्धिकरी होया । परं त्वं मद्यच्चः कुरु ॥ ८० ॥ आह युष्मद्वचोऽसौ किं ।
सौऽवादीप्रविशामि ॥ भञ्ज्यां तर्दथा ते स्या—त्कुटुंबस्यापि जीवितं ॥ ८१ ॥ जामित्युक्ते त-
तस्तेन । पक्षपातं पालकं तथा ॥ मध्ये प्रक्षिप्य पुत्रश्च । स्थापितो निरुपड्वं ॥ ८२ ॥ तां च
राजसूतां नीत्वा । कथयामास जूषणेः ॥ नैमिषिक्कवचः स्वामिन् । चेतसत्यं जायते तदा ॥
॥ ८३ ॥ अलक्ष्यं मम सर्वस्वं । आह्वं देयं विपर्यये ॥ परं स्वहृष्टौ स्थाप्येवा । यावत् स दि-
वसो जवेत् ॥ ८४ ॥

इत्युक्तत्वा नृपदृष्टौ सा । मुक्ता तालकमंयुना ॥ कुंचिका नृपतेर्दत्ता । राज्ञापि सा सुर-
 क्रिता ॥ ८५ ॥ ततो मंत्री गृहे गत्वा । गेहं सुरभ्यं तदाकरोत् ॥ तत्रा पंचनमस्कार-ध्यान-
 माधत् मानसे ॥ ८६ ॥ सप्तमे दिवसे मंत्रि-पुत्रो राजसुतागृहं ॥ जगाम नृपपुर्वी च । प्रा-
 र्थयामास सादरं ॥ ८७ ॥ तं नेत्रेति यदा सा तु । तदा तद्वेणिमन्त्रित ॥ ततो बुञ्जारवं चक्रे
 । नृपपुत्री स्याकुला ॥ ८८ ॥ सुन्नटा धावितः मद्यो । वेणियुक्तो गतस्ततः ॥ नष्टा मन्त्रि-
 गृहे नोऽपि । योधा राक्षेऽय तज्जगुः ॥ ८९ ॥ सेनापतिं चंडसेनं । प्राहिणोत्पृष्विपतिः ॥
 मकुटुचमन्त्रिपुत्र-वधार्थं पृत्ननन्वितं ॥ ९० ॥ दत्त्वा प्रतेर्दो मंड्याह । सेनान्यंप्रति सादरं
 ॥ कल्लिपता वः पुरा प्राणा । नैमित्तिकवत्प्रभ्रुतः ॥ ९१ ॥ परं राजसमीपे मां । नयध्वं च
 यथाधुना ॥ एकवारं सुधासारं । विज्ञाप्य नृपसादरात् ॥ ९२ ॥ मंजुप्राप्नातं किंतु । रत्नादि-
 द्रविणं तदा ॥ अर्पयामि स्वयं राक्षे । परीक्षापूर्वकं स्वकं ॥ ९३ ॥
 अनायासेन कर्तव्य-मिदं पश्चादपि प्रगे ॥ सानुमत्स्वननं त्वेत्-दाखोर्वधकृतेऽन्यथा ॥
 ॥ ९४ ॥ तदाकर्ण्य नृपस्याग्रे । कषितं नन्निवेदितं ॥ राज्ञा चाकारितो मंत्री । मंजूपोद्घाटि-

ता तथा ॥ ९५ ॥ मध्ये विदोक्तेष्वथावन्तावत्सचिवनंदनं ॥ सवेष्टि वामपाणिं स । क्षुरिका-
युतदक्षिणं ॥ ९६ ॥ तं वीक्ष्य विस्मयापन्नो । नृपतिर्मेत्रिणं जगौ ॥ किमेतदिति सोऽप्या-
ख्य-द्वेव महुद्विकटिपतं ॥ ९७ ॥ युगमं ॥ राजावद्वक्त्रेऽपश-स्तर्ह्येतस्य करे कथं ॥ सोऽ-
जटपट्यंतरकृतं । चेष्टितं विद्वि नृपते ॥ ९८ ॥ तावता व्यंतरः सोऽपि । गतो गगनवर्त्मना
॥ क्षुरिकावेष्टिसंयुक्तो-ऽदृष्टद्वारस्यपरः सुरः ॥ ९९ ॥ सुतामाहूय राज्ञा सा । पृष्टा किं तेऽ-
धुनाजनि ॥ साह तत्कृतसंबंधं । यथादृष्टं जनैस्तथा ॥ १०० ॥ सचिवस्य ततो मानं । इ-
दौ पुत्रयुतस्य राट् ॥ स व्यंतर इहायातो-ऽधुना तेनास्य कथ्यते ॥ १ ॥ विधेयोऽनर्धदंनो
नो-ऽनर्धपापप्रदायकः ॥ तत् श्रुत्वा व्यंतरो बुधः । श्रेष्ठिस्तयुतश्च सः ॥ २ ॥ त्यागं सोऽ-
नर्धदंनस्य । कृत्वागाद्व्यंतरः क्वचित् ॥ वीरसेनपद्मसेनौ । गुरुमूचतुरित्यथ ॥ ३ ॥ आवयो-
रपद्मो देहि । व्रतं सुव्रतसंयुत ॥ तत् श्रुत्वा सद्गुरुः प्राह । दुष्करं युवयोरिदं ॥ ४ ॥ गुह्यी
गुह्यीते येनास्मिन्-त्रपथानं करोति न ॥ पापकर्मोपदेशं च । हिंसाकृदप्यं तथा ॥ ५ ॥ प्र-
मादपरिसेवां चै-षधमंत्रादिजटपनं ॥ आशातना द्वेवगुर्वो-रतिचारान् पुनः सदा ॥ ६ ॥

तदाकर्ण्य जगौ श्रेष्टी । यथाज्ञाप्यास्य पावनं ॥ पूज्यादेशात्करिष्येऽहं । ततोऽस्मै तद-
 दो गुरुः ॥ ८ ॥ पद्मसेनो जगन्नावः । पृष्ठलग्नः परं पितुः ॥ अंगीचकार तद्वाह्य-वृत्त्या शु-
 त्वा गुरोर्वचः ॥ ९ ॥ अन्यदा तत्र नगरे । धूर्त्त एकः समागमत् ॥ मंत्रयंतादिना लोकात् ।
 वंचयामास सादरं ॥ १० ॥ पद्मसेनोऽपि तत्सेवां । विधत्तेऽहर्निशं रमात् ॥ पित्रा ततोऽनु-
 भिष्टोऽनौ । विशिष्टोचितज्ञापया ॥ ११ ॥ मायावी वंचनासक्तो । जक्तोऽनौ दुष्टलिङ्गिषु ॥
 अतोऽस्य सर्वथा भंगः । करणीयः कदापि न ॥ १२ ॥ विशेषान्मन्त्रयंत्रार्थं । नैव कार्यः क-
 दाचन ॥ अनर्घदंडविरतैर्-निरतैर्वर्मकर्मणि ॥ १३ ॥ निवारितोऽपि पितृहं । सविचारवचश्च-
 यैः ॥ न जडौ संगतिं तस्य । पद्मसेनः कदाचन ॥ १४ ॥ एकदा मिलितस्तस्य । रत्नचूला-
 न्निधः सुहृत् ॥ तेनापि सन्निवौ तस्य । मंत्रपात्रोऽस्ति शिक्तिः ॥ १५ ॥ अतः पृष्टं च त-
 न्यार्थं । तत्र मंत्रा मिलंतपहो ॥ सोऽवददंचितस्तन । कूटमंत्रादि मेऽर्पितं ॥ १६ ॥ पद्मसे-
 नस्तदाकर्ण्य । जगौ तंप्रति चेदृशं ॥ तत्कथितमौपधादि । सर्वं मे सत्यमेव हि ॥ १७ ॥ गु-
 द्वाण वंधपाकटपं तं । यतः पुत्रादिसंज्ञवः ॥ निश्चितं जायते स्त्रीणां । महत्त्वं स्वस्य वर्द्धते

ततस्तेन गृहीतः स । राजपत्न्याश्च कारितः ॥ सा गता मरणावस्था—मुत्कटौषधयोग-
तः ॥ १९ ॥ रत्नचूर्नस्ततो राज्ञा । समाहृतः स्वपूरुषैः ॥ मयूरबंधं बध्वासौ । जननिंदापुर-
स्सरं ॥ २० ॥ कथितं च तथा तस्य । किं कृतं रे त्वयाधम ॥ पत्नी जीवितशेषासी—द्येन मे
सगुणाधुना ॥ २१ ॥ सोऽवदत्पद्मसेनेन । बंध्याकट्यो ममाश्रितः ॥ जको मया ततो देव्या ।
निःपुत्रायाश्च कारितः ॥ २२ ॥ निरापराधं तं मत्वा । मुमोच पृथिवीतिः ॥ पद्मसेनमप्राहूया
—दोऽवदत्कोपसंयुतः ॥ २३ ॥ रत्नचूर्नस्य कट्यः किं । बंध्यादोषहरो मृषा ॥ त्वयाव शिक्ति-
तः सोऽवक् । राजंस्तं नोपलक्ष्ये ॥ २४ ॥ तन्निशम्य नृपो दध्यौ । कूटनांषी न संशयः ॥
एष एव ततो राजा । तं जजल्प कुधा ज्वलन् ॥ २५ ॥

मम पत्न्या विरुद्धं चे—न्निविष्यति तदा तव ॥ शिरश्चेदं करिष्येऽहं । निश्चयेन स्वदोष-
जं ॥ २६ ॥ राज्ञस्तद्वचनं श्रुत्वा । जयघ्रांततनुस्तदा ॥ स वक्त्रःस्फोटितो मृत्वा । चतुर्थं न-
रकं ययौ ॥ २७ ॥ प्रतिपाट्य चिरं चारु । वीरसेनो निजं व्रतं ॥ ईशानदेवलोकेऽगा—त्पाप-
संतापवर्जितः ॥ २८ ॥ एवंमनर्धदंस्वस्य । निषेधादरसंज्ञवे ॥ सुखदुःखे च विज्ञायै—ष वा-

धीं हितमिच्छता ॥ २९ ॥ इत्यष्टमं व्रतं ॥

आद्याविरतिमुख्यानि । जीएयेतानि गुणास्तिवः ॥ गुणव्रतानि ज्ञानानां । आद्यानां जग-
दुज्जिन्ताः ॥ ३० ॥ सामायिकव्रतं चारु । यतीनां सर्वथा सदा ॥ द्विविधं त्रिविधं प्रोक्तं । आ-
द्यानां द्विघटीमितं ॥ ३१ ॥ अमुना परिशुद्धेन । प्राप्नोति मनुजः शिवं ॥ तर्हि लक्षसुवर्णस्य
। समानं दानमस्य किं ॥ ३२ ॥ सामायिकव्रतं योऽज । समतासंयुतः अयेत ॥ स तिर्यगपि
देवत्वं । लज्जते वानरो यथा ॥ ३३ ॥ अभूङ्किमतीपूर्वं । सिद्धिनामा ज्ञेयग्वरः ॥ परं स
लोनी मनुजान । मुनिवर्जाश्च वंचयेत् ॥ ३४ ॥ आर्तध्यानपरो मृत्वा । प्राप्तेऽभौ वानरोऽज-
नि ॥ विक्रमी यूप्यनाश्रय । वने जनविवर्जिते ॥ ३५ ॥ अन्यदा साधवस्तत्र । सार्धभ्रष्टाः
समागताः ॥ तदैकस्य पदे जग्नः । कंटको दुस्सहो मुनेः ॥ ३६ ॥

अन्ये तपोधनास्तेन । गदिताः पुण्यशाविना ॥ चलितुं शक्यते नैव । मयातो यात यू-
यकं ॥ ३७ ॥ क्रमयित्वा गताः सर्वे । सोऽस्म्यद्देहनयान्वितः ॥ तदा वानरयूथं तत् । समेतं
क्रपयस्ततः ॥ ३८ ॥ साधुं दृष्ट्वा कुतक्रोधा । योधा इव द्रवाविरे ॥ मारणार्थं मुनेर्यव-
त्तावद्यु-

विमल-

॥ ४८८ ॥

प्रेषा आगमत् ॥ ३९ ॥ युगं ॥ कृषिद्वेनसंजात-जातिस्मरण एषकः ॥ तान् सर्वान् वी-
रयामास । मुनिघातोद्यतान् श्रितान् ॥ ४० ॥ यतिं नत्वा विशाड्याह्वयौ-षध्या श्लथं निरस्य च ॥
ब्रह्मसंरोहिणीनान्त्या । निर्दणं तं चकार सः ॥ ४१ ॥ सबाष्पलोचनं दृष्ट्वा । साधुस्तं प्रोचिवा-
निदं ॥ सङ्खी त्वं कथंकार-मुपकारं सृजन्नपि ॥ ४२ ॥

ततोऽक्षराणि नूयौ स । लिखित्वा पूर्वसंज्ञवं ॥ ज्ञवं निवेदयामास । मुनेर्मनुजमात्म-
नः ॥ ४३ ॥ स्वस्थीज्ञूलो मुनिस्तस्मै । प्रतिबोधं ददाविति ॥ आर्त्तरौहि न कर्त्तव्ये । ध्याने
धन्यविवर्जिते ॥ ४४ ॥ आर्त्तध्यानवशात्पूर्वं । हारितो मानुषो ज्ञवः ॥ तिर्यक्तवं च त्वया ल-
ब्धं । रौहि नरकतंज्ञवः ॥ ४५ ॥ अप्रध्यानमिदं सुत्त्वा । श्रय सामायिकं व्रतं ॥ येन स्व-
र्गापवर्गौ ते । सुलज्जावन्यजन्मनि ॥ ४६ ॥ सोऽपि तद्वचनं श्रुत्वा । जग्राहान्निग्रहं सुधीः ॥
ज्जावसामायिकस्योच्चै-रनगारांतिके तदा ॥ ४७ ॥

सत्यमेतदौले साधुः स । गुरुणां मिहितस्ततः ॥ सामायिकं वानरेणा-न्यदात्तं पर्वतोपरि
॥ ४८ ॥ तत्र सिंहः समायातो । ज्विततव्यनियोगतः ॥ असौ पुनरार्त्तरौह-पश्रियागात्स्प्रितः

चरिर्द्वं

॥ ४८८ ॥

विमल-

॥ ४७७ ॥

स्त्रियः ॥ ४७ ॥ निन्देन त्रकितः सोऽनु-द्व्यंतरो धर्मसंयुतः ॥ जिनशाननसाविध्य-करो ल-
क्ष्मीममन्वितः ॥ ५० ॥ तत्र सौख्यचयं भुक्त्वा । काले च्युत्वाप्य सोऽमरः ॥ यथार्थनामवि-
दितं । नगरे मणिमंदिरे ॥ ५१ ॥ मणिशेखरराट्पत्नी-मणिमालोदरे वरे ॥ उत्पन्नो निशि
मत्स्वप्न-रुचितस्तूचितक्रियः ॥ ५२ ॥ पूर्णे काले सुतो जज्ञे-रुणदेवोऽग्निधानतः ॥ कला-
कलापनंपन्नो । यौवनं प्राप्तवान् क्रमात् ॥ ५३ ॥ सुमत्यमात्यसंयुक्तो । वने सोऽगमदेकदा ॥
वयःस्थां दृष्टवान् दाला-रुढां तत्र वशां तथा ॥ ५४ ॥ तथा कटाक्षैर्विदुः स । तथा तत्पटुगो
यथा ॥ वज्रयादृश्यतां किंतु । सा गता तत्कणादपि ॥ ५५ ॥

तदा विद्याधरः कोऽपि । प्रकटोऽजनि तत्पुत्रः ॥ कोपाटोपाकुलोऽप्यंतं । कुमारमिति
चाबधीत् ॥ ५६ ॥ अरे मया गृहीतां किं । त्वमिद्धसि वशाभिमां ॥ ईदृशं चेन्नश युद्धं ।
अथा सह कुरु भुवं ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वा कृतवान् युद्धं । कुमारेण समं तदा ॥ परलोकं मुधा
प्राप । विद्यान्तकृतः स च ॥ ५८ ॥ नाद्योन्मत्तेन तज्ज्ञात्रा । कुमारसुमती तदा ॥ उत्पात्य ग-
गने हिसौ । पतंतौ कूपमीषतुः ॥ ५९ ॥ गोवापुद्गमथावलंब्य । ततस्तौ निःसृतौ क्रमात् ॥

चरिदं

॥ ४७८ ॥

तृणाक्रांतः कुमारश्च । सुमतिमंत्रिणं जगौ ॥ ६० ॥ मंत्रिंस्तिष्ठ त्वमत्रैव । तृणा मे बाधतेऽ-
धिकं ॥ अतो ग्रामादिकं गत्वा । नीरस्थानं विलोकये ॥ ६१ ॥ क्रोशदयं ययौ याव-द्विमु-
ह्य सच्चिवं शिवं ॥ प्राकारं दृष्ट्वांस्तावत् । कपिशीर्षसमन्वितं ॥ ६२ ॥ तत्र प्रवेशं चक्रेऽ-
सौ । लक्ष्मीदेवीसमन्वितं ॥ ददर्श मंदिरं चैकं । तन्मध्ये कोनवर्जितः ॥ ६३ ॥ द्वारदेशं
गतस्तस्या-ऽपश्यन्नारीं सुदुःखितां ॥ अशोकशाखाबद्धं च । नरं स नरकुंजरः ॥ ६४ ॥ ते-
न सीमंतिनी पृष्टा । दुःखिनी दृश्यते कथं ॥ केनासौ पुरुषो बद्ध-स्तत्सर्वं मे निवेदय ॥ ६५ ॥
तयोक्तं शृणु संवधं । लक्ष्मीरमणनामकं ॥ लक्ष्मीदेव्या इदं विद्धि । क्रीनोद्यानं पुरा-
तनं ॥ ६६ ॥ अस्य पुष्पादिकं योऽत्र । गृह्णाति भुवि पूरुषः ॥ श्रीदेवी निग्रहं तस्य । करो-
ति सहस्रा रसात् ॥ ६७ ॥ मत्प्रियेणास्य पुष्पादि । गृहीतं तेन पद्मया ॥ बद्धः सोऽशोक-
शाखायां । दुःखं तस्मान्मममाधुना ॥ ६८ ॥ परोपकारी शूरस्त्वं । पुरुषोऽसि ततो मम ॥
तत्तारिमुत्कलं देव्या । मंक्षु कारय सांप्रतं ॥ ६९ ॥ त्वमिति प्रतिपद्यासौ । वाप्यां गत्वामखं
ज्जलं ॥ पपौ स्नानादिकं चापि । चकार सुखहेतवे ॥ ७० ॥ आनीय सच्चिवं तत्र । स ययौ

श्रीनिकेतनं ॥ दुष्टादिभिः पूजयित्वा—ऽस्तवीतामेवमावरात् ॥ ७१ ॥ कमले कमले यत्वं
धत्से सत्कमले स्थितिं ॥ तेन तद्वृत्तते लक्ष्मीं । सुमनस्त्वपि पंकजं ॥ ७२ ॥ पद्माकरोऽपि
लोकानां । तूष्णातापौ हस्त्यतः ॥ सारदा च स्वहस्तातं । न मुंचति कदाचन ॥ ७३ ॥

मैत्री करंति मित्रोऽपि । तेन सार्धं विलोक्य तं ॥ वीतरागः पदन्यासं । तेषु धत्ते परः
किमु ॥ ७४ ॥ दानं सर्वेषु धर्मेषु । प्रधानं गदितं श्रुते ॥ त्वं पुनर्यस्य गेहे स्या—स्तेनैव त-
त्प्रदीयते ॥ ७५ ॥ तुष्टा लक्ष्मीर्ददौ तस्मै । वरं सोऽप्य जगौ रमां ॥ प्रसन्नासि तदा मुंच ।
वदं विद्याधरं नरं ॥ ७६ ॥ तत् श्रुत्वा कमला हृष्टा । पुनः प्रोवाच तंप्रति ॥ परकार्यमिदं
किंचित् । स्वकीयं त्वं वदाधुना ॥ ७७ ॥ सोऽवददन्यस्तकार्यं । कुर्वता किं नेरेण न ॥ स्व-
दितं विदितं लोके । ततोऽमुं मुत्कलं कुरु ॥ ७८ ॥ तदाकयात्स तथा मुक्तो । नकिमुक्तोऽ-
न्नवत्स्त्रिया ॥ इत्तं विद्याधरैश्वर्यं । कुमाराय तदा नम्रा ॥ ७९ ॥ लक्ष्मीर्विद्याधरस्याग्रं । ज-
गादिति वचः शुचि ॥ अस्य सेवा सदा कार्या । नवितासौ नवदिभुः ॥ ८० ॥ भ्रमन्निर्वनज-
भ्ये तैः । श्रीदेवीनिर्मितो हितः ॥ प्रासादः शान्तिनामस्य । दृष्टो मणिमयस्तदा ॥ ८१ ॥ तं

नमस्कृत्य विविना । मंडपे स समागतः ॥ तत्र सरस्वतीं दृष्ट्वा । तुष्टाव स्वधिया त्विति ॥
 ॥ ८१ ॥ सरस्वति नवक्का-सरस्वति त्वमंगिनी ॥ मंगिनी वर्त्तसे नूनं । दुःखतापसरस्वती ।
 ॥ ८३ ॥ चक्रांगोऽपि विवेकी चे-त्यतसंगादपरो न किं ॥ विशुद्धोन्नयपक्षस्य । मानसेऽस्य रविः
 पुनः ॥ ८४ ॥ त्वह्वेनैव मनुजाः । पदार्थान् दृष्ट्यगोचरात् ॥ प्रत्यक्षानिव पश्यंत्य-न्यथा-
 धाः सहजं ते ॥ ८५ ॥ षट्शतेन विज्ञेदेन । देवता अपराः पराः ॥ मन्यंते वादिनो नित्यं
 । त्वं पुनः सर्वममता ॥ ८६ ॥ महादेवादयो येऽत्र । विद्यते जनतानताः ॥ नेऽपि त्वां वं-
 दंते नक्त्या । किं न्यन्ये त्रिबुधा बुधाः ॥ ८७ ॥ सापि संतोषिता विद्या-सहस्रं प्रददौ मुदा
 ॥ तस्मै ज्ञातिमतीं विद्या-धरपुत्रीं तप्त्रैव च ॥ ८८ ॥ महाप्रसाद इत्युक्त्वा । स गवाक्ष ज-
 पाविभ्रात् ॥ विद्याधरवज्रवेग-पुत्री ज्ञातिमती तदा ॥ ८९ ॥ आगता देवपूजायै । विलोक्य
 कुमरं वरं ॥ हृष्टा च प्रेषयामास । प्रतिहारीं तदंतिके ॥ ९० ॥ युगं ॥

सापि गत्वा कुमारया-कप्रयत्नेति सद्भवः ॥ रश्मनूपुरतो इंगा-द्वज्रवेगोऽत्र खेचरः ॥
 ॥ ९१ ॥ यावदभ्येति तावत्वं । तिष्ठ शिष्टजनप्रियः ॥ यथा ज्ञातिमतीं पुत्रीं । तुभ्यं यद्वति

सोत्सवं ॥ ९२ ॥ पुरमं ॥ तप्राकृते कुमारिण । वज्रवेगः सप्ताययौ ॥ युतो विवाहसामग्रा ।
 प्रज्जुनप्राज्जुनान्वितः ॥ ९३ ॥ विवाहं कारितस्तेन । निजपुत्रया कुमारराट् ॥ प्रदत्तं स्वीयरा-
 ज्यं च । पुत्रेणारम्भं प्रमोदितः ॥ ९४ ॥ ततो निजपुरे नीतः । प्रीतः स्फूर्तिश्रिया नयात् ॥
 तत्र राज्यमनौ चक्रे । नरचक्रेण पूजितः ॥ ९५ ॥ एकदा वज्रवेगस्य । कुमारिण निवेदिनं ॥
 नाढ्योन्मत्तेन कूपेऽहं । पालितो मंत्रिसंयुतः ॥ ९६ ॥ अस्योपरि प्रयाणं त-दीयते जीयते
 त्ययं ॥ प्रतिपन्ने ततस्तेना-मुना विद्याः प्रसाधिताः ॥ ९७ ॥ चतुरंगचमूयुक्तो । गतोऽज्जौ त-
 त्र पन्नने ॥ शरणं वायुवेगस्य । नाढ्योन्मत्तस्तदा ययौ ॥ ९८ ॥ प्रहितोऽरुणदेवेन । तयोर्दू-
 त इदं जगौ ॥ श्रयेष्वां शरणं सद्यो-ऽरुणदेवस्य वा रणं ॥ ९९ ॥

तौ तस्य वचनं श्रुत्वा । संप्रामाय कुतोद्यमौ ॥ नगराद्वहिरायातौ । जितौ तेन तरस्वि-
 ना ॥ १ ॥ ततो विद्याधरैः सर्वै-रुजयश्रेणिसंन्नवं ॥ विद्याधरवरैश्चर्य-पदं तस्य प्रकट्पितं
 ॥ २ ॥ राज्यं सुस्पृमसौ कृत्वा । खेचरैः सहितोऽन्यदा ॥ जगाम नगरं स्वीयं । मणिमंदि-
 रनामक ॥ ३ ॥ महोत्सवेन पित्रास्य । प्रवेशाः कारितः पुरे ॥ अस्मै राज्यं तप्रा दत्तं । स-

विभं चितद्वर्ततः ॥ ४ ॥ स्वयं दीक्षासुपादत । गुरुपार्थे स बुबुहत् ॥ त्रिखंडाधिपतिर्जातो-
 रुणदेवस्ततः परं ॥ ५ ॥ अन्यदा नगरस्यांत-ध्रुमन् जिनरथोऽष्टभः ॥ राजद्वारसमीपेऽ-
 गा-द्वेदिव्रजरसंयुतः ॥ ६ ॥ नमस्कर्तुं जिनं शीघ्रं । राजा तव समाययौ ॥ मुनिमेकम-
 थो दृष्ट्वा-ऽतुष्टां भूर्वाग्मिवाप सः ॥ ७ ॥ जातजातिस्मृती राजा । देवं नत्वा मुनिं तथा ॥ प-
 श्वाङ्गुलं नमश्चक्रे । सूरिः प्राह तदा स्वयं ॥ ८ ॥

हे राजन् विपरीतं किं । वंद्यते निंद्यतेऽमुना ॥ कर्मणा प्राक् ततः साधु-रहं पश्चात्स्व-
 या कथं ॥ ९ ॥ राजा गुरुंस्तदाजडप-त्पुराहं वानरोऽनवं ॥ सामायिकव्रतोच्चारः । कारितो-
 ऽनेन मे तदा ॥ १० ॥ व्यंतरस्तेन पुण्येन । स्वदण्डपायुस्त्रिदशस्त्वहं ॥ जडो पुनस्ततश्च्युत्वा-
 रुणदेवोऽत्र जन्मनि ॥ ११ ॥ अतो मया वंदितोऽयं । प्रथमं गुरुबुद्धितः ॥ गुरुनिर्देशना द-
 ता । ततः सामायिकाश्रिता ॥ १२ ॥ गुरुणां वचनं श्रुत्वा । तनूजे पद्मधोरखरे ॥ निवेदय च
 नृपो राज्यं । स्वयं दीक्षासुपादे ॥ १३ ॥ शुद्धं सामायिकं तव । पातयन् मुनिपुंगवः ॥ ती-
 र्थकुत्रामकर्मसा-वर्जयामास साम्ययुक् ॥ १४ ॥ गृहीत्वानशनं प्रांते । प्राणांस्त्यक्त्वा त-

धात्मनः ॥ विशात्युदायितर्वायुः । स जज्ञे प्राणतैश्वरः ॥ १५ ॥ ततश्च्युत्वा विदेहऽसौ । संप्रा-
 प्य मानुजं जवं ॥ तीर्थक्रमेऽत्र जविता । जवतापविवाजितः ॥ १६ ॥ एवं सद्भावनायुक्तं ।
 पाटयं सामायिकव्रतं ॥ येनेदामुत्र कट्याणं । संजनेज्वतां सतां ॥ १७ ॥ इति नवमं व्रतं ॥
 सच्चिदादेस्तु संक्षेपो । दिने राज्ञावपीह यः ॥ देशावकाशिकं प्राहु-
 र्मुख्यतस्तं कवी-
 श्वराः ॥ १८ ॥ दिग्विरतेस्तु संक्षेपो-
 ऽधुना देशावकाशिकं ॥ व्यवहारमते ख्यातं । विख्यातं
 दृश्यते श्रुते ॥ १९ ॥ देशावकाशिकं यस्तु । व्रतं दात्वा विराधयेत् ॥ स काकजंघवदुभयं ।
 प्रत्येदपि जनेजरः ॥ २० ॥ सोपारकपुरे दासी-
 सुतः कोकाससंज्ञकः ॥ आसीत्तत्रैव नगरे
 । नोमिलो रथकुत्तथा ॥ २१ ॥ रथकुत्स्वसुतं नित्यं । पाठयेद्विविधाः कलाः ॥ परमेकापि
 नायाति । तस्याऽभ्युत्कर्म्मयोगतः ॥ २२ ॥ कोकासो याति तत्पार्श्वे । बुद्ध्या गृह्णाति तत्कलाः
 क्रमेण रथकुत्प्रोक्तं । सर्वं शिक्षितवान् सुधीः ॥ २३ ॥ पुत्रेण विद्या नैकापि । ज्ञाता तातार्पि-
 ता हिला ॥ सर्वत्र कार्यसंसिद्धिर्न कर्षोपक्रमौ विना ॥ २४ ॥ निर्विषुः सोमिलः पश्चा-
 द्भू कुत्रायुषः क्षये ॥ परलोके जगामासौ । कलाजिर्नो गतिक्षयः ॥ २५ ॥ कोकासः सो-

मिलस्त्राने । स्त्रापितौ राजशासनात् ॥ कलावतो यतौ मानं । सदानं भुवि दृश्यते ॥ १६ ॥

इतश्च मातवे देशे । विशाला नामतः पुरी ॥ तस्यां विचारधवलो । राजास्ति परमा-
दृतः ॥ १७ ॥ चत्वारि नरत्नानि । संति राज्येऽस्य नृपतेः ॥ ज्ञानारिकः सूषकारः । शय्या-
पात्रोऽगमर्दकः ॥ १८ ॥ ज्ञानारिककरेणातं । ज्ञानाराद्रस्तुसंचयं ॥ कीयते नैव तस्यैवं । त-
द्विषसिद्धिः प्रसिद्धिदा ॥ १९ ॥ सूषकारो रसवतीं । कुर्यात्तां षड्रसान्वितां ॥ यस्यां जनैः प्र-
भुक्तायां । षण्मासैर्जायते क्षुधा ॥ २० ॥ शय्यापात्रः पुनः शय्यां । तादृशीं रचयत्यसौ ॥
रोगार्त्तस्य ह्यनिद्रालोऽरपि निद्रा यथा ज्ञेयत् ॥ २१ ॥ अंगमर्दो नृशं याव-तैवेनांगं प्रमर्द-
येत् ॥ तावत्तैवं पुनर्देहा-द्वहिः कुर्याच्च रोगयुक् ॥ २२ ॥ विचारधवलो राजा । तै रत्नैः सं-
युतोऽपि च ॥ सम्यग्रत्नत्रयीं वांछन् । गमयेद्विवसानसौ ॥ २३ ॥ अपुत्रत्वात्पुना राज्यं । क-
रोति करुणाधिकं ॥ यतो ह्यनाथां पृष्विर्वी । दुःखयंतीह दुर्जनाः ॥ २४ ॥

इतश्च पाटलिपुत्र-नरेशजितशत्रुणा ॥ आगत्य वेष्टितावंती । निरुद्धागमनिर्गमा ॥ २५ ॥
परसैन्यागमे राज्ञो । जवरे भूत्वमुद्वेष्टां ॥ उत्पन्नं तेन तत्कावं । मरणं तस्य चान्नवत् ॥

॥ ३६ ॥ दीक्षामनोरथेनोच्चैर्देवलोके जगाम सः ॥ बांजापि किल धर्मस्य । नूरिनागयातप्र-
जायते ॥ ३७ ॥ प्रतोली पौरलोकेर्दाक् । तत उद्गादिता नयात् ॥ जितशत्रुर्मदीपाल-स्तत्र
राज्ये नृपाविशत् ॥ ३८ ॥ तेषां पुरुषरत्नानां । परीक्षा विदधे तदा ॥ एकदा ह्यंगमर्दन । रा-
ज्ञीं मर्दितं मृड ॥ ३९ ॥ आकर्षितं तेन तैवं । सर्वांगान्नुपतेस्ततः ॥ एकस्या नैव जंघा-
याः । परीक्षार्थं परस्य च ॥ ४० ॥

नृमात्रकप्रयच्चैवं । यः कश्चिद्बुद्धिमान् पुमान् ॥ आकर्षयति जंघाया-स्तैवं तस्यास्मि
किंकरः ॥ ४१ ॥ परं केनापि तत्तैवं । नाचकर्णे मनागपि ॥ स्थूत्रा जंघा ततो जङ्गे । काक-
जंघान्निश्चाऽस्य च ॥ ४२ ॥ ततः प्रजृति राज्ञोऽस्य । काकजंघ इति प्रथा ॥ सर्वत्र विस्तृता
मुख्या-न्निधां गृह्णाति कोऽपि न ॥ ४३ ॥ ते चत्वारो यतीनूय । गता मोक्षं गुणान्विताः ॥
संपारकेऽन्यदा देशे । दुर्निर्दिष्टं समजायत ॥ ४४ ॥ निजं कुटुंबं कोकासो । दात्वावंतीं पुरीं
तदा ॥ ययौ परं स्वकीयोऽस्य । तत्र कोऽपि न विद्यते ॥ ४५ ॥ देशकुट्यां स्थितस्तेन । राज-
संगच्चिकीरसौ ॥ काष्ठपारापतान् कृत्वा । कीलिकानां प्रयोगतः ॥ ४६ ॥ नृभुजोऽष्टालके शा-

लि-कणादानकृते कृती ॥ प्रेषयेत्तत्र ते गत्वा । शालीनं लात्वा पुनः कुटीं ॥ ४७ ॥ आयां-
ति शालिवीजानि । कुटुंबं ज्ञोजयत्पयं ॥ दृष्टाः पारापताः शालि-रङ्गकैरेकदा तदा ॥ ४८ ॥
तत्पृष्ठद्वैस्तैस्तत्रा-गत्य वीक्ष्य तस्माविधं ॥ राक्षोऽग्रे कश्चित् सर्वं । नृभुजाकारितः स च ॥
॥ ४९ ॥ पंचजिःकुलकं ॥

राज्ञा पृष्ठं यथा चैत-द्विज्ञानं वेत्ति नूतनं ॥ तथान्यदपि जानासि । सर्वं वेद्मि स चा-
ब्रवीत् ॥ ५० ॥ अन्यदा गरुडस्तेन । कृतः सुकृतशालिना ॥ राजा तत्र सपत्नीक । आरूढ-
स्तेन संयुतः ॥ ५१ ॥ अयोध्या तामलित्ती च । चंपा द्वारमती तथा ॥ लंकादिनगरी तेन । द-
र्शिता नामपूर्वकं ॥ ५२ ॥ अष्टापदोज्जयंतोद्दि-प्रीशतुंजयपर्वतान् ॥ रथकृद्दर्शयामास । स-
मुद्रप्रमुखं तथा ॥ ५३ ॥ अन्यदा साधुपार्श्वे तौ । गतौ गगनवर्त्मना ॥ श्राद्धदादशधा धर्म-
स्तयोस्तेन निवेदितः ॥ ५४ ॥ देशावकाशिकं तान्त्र्यां । गृहीतं साधुसन्निधौ ॥ दिवसे योज-
नशतं । गंतव्यं नाधिकं त्विति ॥ ५५ ॥ अन्यदा मानसे दध्यौ । विजयाख्या नृपप्रिया ॥
राजा यक्षोमतीं सार्धं । लाति नो मां कदाचन ॥ ५६ ॥ अतः कुर्वे तथा येन । संकटे पत-

तः स्वतः ॥ एवं विमृश्य स्थपति-मन्यमानस्य कीलिकां ॥ ५७ ॥ अपरां कारयामास । य-
या पश्चात्तन्मीयते ॥ तां च साऽगोपयन्क्वापि । तस्मिन्ने तां मुमोच च ॥ ५८ ॥ युग्मं ॥
यश्चोमतीयुतो राजा । गर्भे चटितस्तदा ॥ कोकासोऽपि च तत्रस्थः । प्रेरयामास तं ततः ॥
॥ ५९ ॥ आकाशे गह्वता तेन । राज्ञा पृष्ठोऽस्य बाहकः ॥ कियन्मार्गं समायाताः । सोऽग-
द्वजतयोजनं ॥ ६० ॥ ततो राजा जगादैवं । तर्हि बाजय काश्यपिं ॥ यथा नियमन्तंगे न ।
जायते त्वात्रयोर्द्वयोः ॥ ६१ ॥ आगम्यते यया सात्र । कीलिका निहता पुनः ॥ गरुडो नैव बल-
ति । ततो राज्ञा प्रजलिपतं ॥ ६२ ॥

कथं नैव बलत्यथ । कीलिकाया विपर्ययं ॥ स जगौ तावता पङ्क-न्तंगोऽज्जुरुडस्य च
॥ ६३ ॥ स्वर्णकायोऽपतत्तेन । जगयात्किंतु सरोवरे ॥ ततस्ते निःसृता सद्यो । द्वैवं हि बल-
वत्तरं ॥ ६४ ॥ सूत्रधारं तदा राजा । जगाद किमिदं पुरं ॥ स आचख्यौ कीर्तिगाख्य-देशा-
धिपतिपूरियं ॥ ६५ ॥ सूत्रधारः कीलिकार्थं । पुरमध्ये ययौ द्रुतं ॥ दंपती तु तडागस्य । पा-
दयां तस्थतुरुच्चकैः ॥ ६६ ॥ न वर्द्धकिमुहं गत्वा । ययाचे काष्ठमुत्तमं ॥ कीलिकार्थं ततः सोऽ-

पि । तत्सर्वत्र व्यलोकयत् ॥ ६७ ॥ तावता घटितं चक्रं । कोकासेन तदा यतः ॥ आह्लादिता
न तिष्ठति । त्रिव्याकुष्टादयो जने ॥ ६८ ॥ चक्रं दृष्ट्वा सूत्रधार—श्वक्रे चित्ते विमर्शनं ॥ कोका-
सोऽयं हि नान्यस्ये—दृशी विश्वे कला कला ॥ ६९ ॥ गदितं राजजनवनं । गत्वा तेनेति नृप-
तेः ॥ कोकासोऽत्र समेतोऽस्ति । वैरिचर्गाश्रितोऽहितः ॥ ७० ॥ प्रहित्य राजपुरुषा—नानीतो
राजमंदिरं ॥ कोकासो नृभुजा काक—जंघोऽपि प्रेयसीयुतः ॥ ७१ ॥ कोकासो बंधितः काक
जंघस्तु दयितान्वितः ॥ पूर्ववैरवशात्काट—पंजरे निहितोऽमुना ॥ ७२ ॥

अमात्यैः कथितं राज्ञे । कलावानेकपूरुषः ॥ अतः किमपि विज्ञानं । कार्यते मार्यते
ततः ॥ ७३ ॥ अमात्यवचसा राज्ञा । कोकासो बंधनाद् दृढात् ॥ मोचयित्वा तथानाथ्य ।
पृष्टोऽन्यदेतसि किंचन ॥ ७४ ॥ सोऽवदद्वैव विज्ञानं । सर्वं जानामि सुंदरं ॥ परं कारयिता
कोऽस्ति । ततो राजा जगाद तं ॥ ७५ ॥ कर्षिकायां तु मद्योग्यं । शतपदे कृते पुनः ॥ ७६ ॥
तु जवनान्मुञ्चैः । कुरु त्वं सत्वरं धिया ॥ ७६ ॥ सदनं कमलाकारं । मंजितं तेन धीमता
॥ कलिगाधिपतेर्भूतः । कोकासाय तदा रहः ॥ ७७ ॥ दीपिकाधरमर्त्येन । कथितश्चेत्ययं नृ-

पः ॥ आवासे परिपूर्णे त्वां । त्वन्मृपं च हनिष्यति ॥ ७८ ॥ युगमं ॥ कोकासेन ततः काक-
 -जंघन्नृविजयाग्निधः ॥ झापितः स्वीयवृत्तांतं । प्रेष्य शीघ्रं वरं नरं ॥ ७९ ॥ तावता ज्वनं
 पूर्णं । जातं चैकैव कीलिका ॥ कृता तत्र प्रवेशार्थं । राजा पुत्रयुतो ययौ ॥ ८० ॥ सूत्रधा-
 रस्तनोऽजादी-स्त्वस्वस्वस्थाने निवेद्यतां ॥ कीलिकायां च दत्तायां । प्रासाद उत्पत्तिष्यति ॥ ८१ ॥
 तथा कृते तु नैस्त्वष्टा । प्राप्तादाद्वह्निरागतः ॥ मत्सरात्कीलिका दत्ता । प्रासादो मिलितस्ततः
 ॥ ८२ ॥ आवासे मंपुटीर्जते । लोके ह्यद्वारवोऽर्जनि ॥ ततः कोकाससंकेता-द्विजयो हिट्ट-
 पुरेऽविशत ॥ ८३ ॥

लुटितं नगरं सर्वं । पितरौ पंजरात्तथा ॥ निष्कासितौ सकोकासो । राजा स्वं नगरं ययौ
 ॥ ८४ ॥ एकदा गुरुसंयोगे । राज्यं दत्त्वा स्वजन्मने ॥ काकजंघः सकोकासो । दीक्षामंगी-
 चकार सः ॥ ८५ ॥ सातिचारं व्रतं राज्ञा । पालितं कर्मयोगतः ॥ सौधमर्देवल्लोके च । ते-
 नासौ त्रिदशोऽन्ववत् ॥ ८६ ॥ निरतिचारं सुचिरं । कोकासेन प्रपालितं ॥ मर्हेद्देवल्लोके च ।
 तेन जङ्घे सुरोत्तमः ॥ ८७ ॥ देशावकाशिकं चैत-त्पादनीयमतो नरैः ॥ दुःखं न जायते ये-

न । जंतुपीडा तथैव च ॥ ८८ ॥ इति दशमं व्रतं ॥ चतुर्विधश्चतुःपठ्यौ । पौषधः सर्वतो बु-
धैः ॥ प्रतिमाप्रतिपन्नानां । गदितोऽस्ति जिनागमे ॥ ८९ ॥ शेषाणां शक्तियुक्तानां । तथैव
परिकीर्तितः ॥ देशतः शक्तियुक्तानां । चतुर्विधोऽप्यसौ ज्ञेयः ॥ ९० ॥ देशतः क्रियमाणोऽ-
स्मिन् । का कृतिर्गृहमेधिनां ॥ आद्यधर्मो यतः पूर्वै-स्तद्वगेव निवेदितः ॥ ९१ ॥

परं कुर्यान्न चेदेतं । व्रतजंगस्तदा ज्ञेयः ॥ यथाशक्त्या ततः सर्वैरेष ग्राह्योऽत्र पर्वसु
॥ ९२ ॥ यथा शरीरसत्कारः । क्रियते पौषधेऽधुना ॥ ग्राह्यरोऽपि तथा ज्ञेयः । साधुजिर्ग-
तमत्तरैः ॥ ९३ ॥ कर्मरुगौषधं चारु । पौषधं पात्रयंति ये ॥ देवैः कृतप्रशंसास्ते । स्युः
श्रीमलयकेतुवत् ॥ ९४ ॥ नृपतिर्भुवनान्निख्ये । पुरे मलयकेतुकः ॥ मंत्री नयान्निवस्तस्य
। समन्तबुद्धिनाजनं ॥ ९५ ॥ एकदा तौ गतौ बाह्यो-द्याने ध्यानेन संयुतं ॥ दृष्ट्वा मुनिं व-
वृताते । ज्ञातेनाचारदेशकं ॥ ९६ ॥ उपदेशमुन्नौ श्रुत्वा । पापं त्यक्त्वा नथा निजं ॥ गृहि-
धर्मं जगृहतु-र्विशेषात्पौषधं व्रतं ॥ ९७ ॥

एकदा पौषधो राज्ञा । गृहीतो मंत्रिणा सह ॥ स्वाध्यायं याममात्रं च । कृत्वोचे स-

चिवाग्रणीः ॥ ९८ ॥ कांचिद्धर्मकथां महं । कथयाप्तौ ततो जगौ ॥ राजा वसंतसेनोऽभू-
 तपुरे कांचनसंज्ञके ॥ ९९ ॥ अनंगसेना तत्पत्नी । तत्कुंजजनिता सुता ॥ रूपसौभाग्यसंयु-
 क्ता । वसंतश्रीवार्थिनी ॥ १०० ॥ धीवरो धीवरस्तत्र । वासी हरिवलाहयः ॥ साधुपार्श्वेऽ-
 न्यशा तन । श्रुतो धर्मो दयामयः ॥ १ ॥ ततोऽनौ चितयामास । सर्वजीवदयामयः ॥ सर्वत्र
 श्रयते धर्मः । परं जनैः स पाडयते ॥ २ ॥ प्राणिवधैः प्राणवृत्ति-र्मत्कुले सर्वदा ज्ञेवत् ॥ अ-
 तो दयां कथं कुर्वे । मूर्खोऽन्यव्यवसायमुक् ॥ ३ ॥ तत्रापि बहिशे यो मे । समेव्यति ऊपः
 पुरा ॥ मोक्षयामि तमहं नित्यं । नियमं स ज्ञात्विति ॥ ४ ॥ मत्स्यार्थमेकदा नद्यां । ग-
 त्वा बलिशमक्षिपत् ॥ प्रौढो मीनस्तदा तत्र । तेन सार्द्धं समानमत् ॥ ५ ॥ वराटिकां बंध-
 यित्वा । मुक्तोऽनौ विमले जले ॥ पुनर्द्वितीयवारं त-न्निक्षिप्तं ऊपदेहते ॥ ६ ॥ स एव देव-
 योगेना-गतस्त्यक्तोऽमुना पुनः ॥ एवं संध्याकृष्टं याव-द्वाययौ स मुभोच तं ॥ ७ ॥ जज-
 ट्प प्रांतवेलायां । कैवर्त्तं प्रतिमत्स्यकः ॥ नव सत्त्वेन तुष्टोऽस्मि । वरं वृणु समीहितं ॥ ८ ॥
 अस्तौ जगाद कस्त्वं नोः । नोऽगदज्जलदेवता ॥ स जगौ तर्हि कष्टे मां । रक्षयेथाः समानेते

॥ ए ॥ तद्वचः प्रतिपद्यासौ । नृपोऽजलपञ्च तंप्रति ॥ मत्प्रसादात्तु ते रूपं । जवतादुत्तमं ज-
ने ॥ १० ॥ दिव्यरूपधरः सोऽन्तु-द्देवतावरदानतः ॥ न जगाम गृहं तेन । गतोऽनंगसुराजये
॥ ११ ॥ इतो राजसुता तत्र । वनंतश्रीः समागता ॥ मदनस्य पूजनार्थं । दिव्यदेहवराधिनी
॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वा सा सहर्षासीत् । सोऽपि तां प्रेक्ष्य तादृशाः ॥ जज्ञात्र्यां विहितस्तेन । सं-
केतो गमनेहया ॥ १३ ॥

अथाधिरूढौ तौ प्रौढौ । निशायां चक्षितौ सुदा ॥ गंधर्वेण विवाहेन । कुतवैवाहिकक्रि-
यौ ॥ १४ ॥ गतौ विद्यातं नगरं । जाडकेन गृहं तदा ॥ तात्वा हरिवलस्तस्म्यौ । राजसेवा-
परायणः ॥ १५ ॥ नृपो मदनेवेगस्तं । जानाति कृत्रियोद्भवं ॥ अतोऽन्यदा ज्ञोजनार्थं । सप-
त्नीको निमंत्रितः ॥ १६ ॥ स वसंतश्रियं वीक्ष्य । राजाऽन्तर्मोहितो नृशं ॥ परं हरिवदे वि-
द्यमाने तां दातुमहमः ॥ १७ ॥ आकार्यातो हरिवदं । कथयामास तत्पुरः ॥ मत्सुताया
विवाहोऽत्र । त्रिविता समहोत्सवं ॥ १८ ॥ विद्रीषणेन मे साकं । मित्रत्वं वर्त्ततेऽङ्गुतं । त्वया
गत्वाकारणीयः । सोऽन्यो गंतुं न यत्कमः ॥ १९ ॥ प्रतिपद्य वचो राज्ञः । स गतो जलवे-

रतटं ॥ तंकां गंतुं न शक्नोति । परं प्रवहणं विना ॥ १० ॥ तदा राज्ञा वसंतश्री-निजदास्या
 निमंलिता ॥ प्राह चैतमम नर्त्ता नो । समेष्यति तदा तव ॥ ११ ॥ सर्वं वाक्यं करिष्येऽहं ।
 तत् श्रुत्वा नृपतिर्मनाक् ॥ हृष्टचित्तो बभूवसौ । साक्षा सर्वं हि सिध्यति ॥ १२ ॥ युग्मं ॥
 ततो हरिवंदनागा-स्मृता सा जलदेवता ॥ विबुधैः प्रतिपन्नं य-त्तन्निष्पन्नं विनिर्दिशेत्
 ॥ १३ ॥ सा जगाद नकं वत्स । त्वयाहं किं स्मृताधुना ॥ सोऽवक्त्वंकापुरीं मां त्वं । प्र-
 पयाधु कृपानिधे ॥ १४ ॥ तंकापुरीं ततो नीत-स्तया स कृणुमात्रतः ॥ तत्र शून्यगृहे ग-
 त्वा । स्थितः सुस्थितमानसः ॥ १५ ॥ तं वितं तुंवकं तत्र । दृष्टं तेन ततोऽस्मृतं ॥ गृहीत्वा
 चुलुकं कृत्वा । क्लिप्तं रक्षोपरीह तत् ॥ १६ ॥ रक्षापुंजादशा चैक । प्राडर्भूता तदा जगौ ॥
 कस्त्वं कुतः समायातः । किमर्थं सोऽन्यथागतः ॥ १७ ॥ नाम्ना हरिवन्दो राज-सेवकोऽहं
 समागतः ॥ विशालाख्यपुरादत्त । विनीषणनिमंलणे ॥ १८ ॥ राज्ञा मदनेगेन । प्रहितो-
 ऽहं परं तव ॥ चरित्रं चित्रकल्लोके । श्रोतुमिहामि सांप्रतं ॥ १९ ॥ युग्मं ॥ विनीषणस्य
 सा प्राह । मत्स्वामी शस्त्रपातकः ॥ अविश्वासात्परं मां स । नरस्मीकृत्य नृपांतिकं ॥ २० ॥

यात्यागत्य पुनः सितवा । तुंबकामृतविंदुना ॥ द्वारपुंजं नवीनां मां । करोति सततं पुनः
 ॥ ३१ ॥ युग्मं ॥ निर्विषाहं निजेजात-त्रित्यं मृत्युप्रदायिनः ॥ खड्गरत्नं तुंबकं च । दात्वा
 यावो यद्वह्या ॥ ३२ ॥ बिज्जीषणाकारणं य-द्भूमेजेति निरूपितं ॥ विरूपं तदपि स्वामिन् ।
 स्थानं त्याज्यमिदं ततः ॥ ३३ ॥ गृहीत्वा तद् दयं सोऽप्य । तथा च कुसुमश्रियं ॥ समु-
 द्रतटमागत्य । सस्मार जलदेवतां ॥ ३४ ॥

ततोऽसावागता सद्य-स्तौ विशालपुरं वरं ॥ नीत्वा देवी स्वयं स्थानं । गता मानस-
 सन्निवता ॥ ३५ ॥ नभमेतं सप्रियं गेहं । राज्ञा ज्ञात्वा तमानयत् ॥ खड्गरत्नं पुरो मुक्त्वा । प्र-
 णामं स व्यधात्तदा ॥ ३६ ॥ राज्ञा पप्रह वृत्तान्तं । स जगौ दुर्घटान् पथः ॥ उल्लंघ्य जल-
 देस्तीरं । सनीरं गतवान्हं ॥ ३७ ॥ पोतं विना परं राज्ञं-स्तत्र गंतुं न पार्यते ॥ अन्यत्वा-
 ते तु नो संति । चित्तेऽचिंति ततो मया ॥ ३८ ॥ अंगीकृत्य वचो येऽत्र । सुहृत्स्वामिजि-
 नोदितं ॥ तद्विर्वाद्याऽसह्यस्तेषां । वरणं शरणं ध्रुवं ॥ ३९ ॥ उत्तवा निमंत्रणाद्युच्चै-रजल्यं
 च सुरासुरान् ॥ मम रक्षापि संप्राप्या । तंकायां कार्यसिद्धये ॥ ४० ॥ तत् श्रुत्वा राक्षसः

कथि—द्यावदायाति सन्निधौ ॥ तावच्चितां प्रविष्टोऽहं । नरमसाञ्चान्नवं कृणात् ॥ ४१ ॥ वृ-
 तांतमहिता तेन । मम रक्षा विन्नीपणे ॥ अर्पिताहं ततस्तेना—मृतसेकात्पुनर्नवः ॥ ४२ ॥
 विहितोऽवगते तत्वे । पुत्री दत्ता च हर्षतः ॥ अग्निज्ञानकृते खड्ग—रत्नं प्रहितमेककं ॥ ४३ ॥
 ॥युग्मं॥ ममाग्रे कथितं तेन । महत्कार्यं ममाधुना ॥ वर्तते तेन नैवाहं । समेष्ट्यामि त्वया समं
 ॥ ४४ ॥ परं विवाहवेलाया—मगमिष्यामि निश्चितं ॥ उत्तार्य जलाधिं पश्चा—न्तेन मुक्त इहा-
 ययौ ॥ ४५ ॥ उच्चैर्वेलं हरिवलं । राजा विज्ञाय तं तदा ॥ तस्मै कृताहुतायासौ । प्रवदौ
 पारितोषिकं ॥ ४६ ॥ अन्यदा हरिवलेन । प्रिययोः कथितं रहः ॥ राजा निमंश्यते गेहे । ज्ञो-
 जनार्थं सगौरवं ॥ ४७ ॥ उन्नाट्यां कथितं स्वामि—न्नाशकार्यो नृपतिर्गृहे ॥ तस्मिन् समा-
 गतेऽन्वर्षो । जत्रिष्यति न संशयः ॥ ४८ ॥ तथाप्याकारितस्तेन । सपरीवार आवरात् ॥ ह-
 स्ती किं धार्यते कर्णे । सकर्णैरपि कथ्यते ॥ ४९ ॥

तदा ताट्यां पुनः प्रोचे । चेदानीतो नृपो गृहे ॥ न कार्यं परमस्माकं । दर्शनं स्पर्शना-
 सिद्धं ॥ ५० ॥ सुवेपाट्यां ततस्ताट्यां । परिवेषणमप्यलं ॥ कारितं नृपतेस्तेन । बलिनी न-

वितथता ॥ ५१ ॥ ते विद्योक्त्य नराधीशो । मोहितोऽजनि मानसे ॥ महिता मोहनवड्डयो
 । यतः शास्त्रे प्रकीर्त्तिताः ॥ ५२ ॥ सत्कारपूर्वं गेहेऽसौ । तेन राजा विसर्जितः ॥ परं स
 मारणोपायं । तस्य चित्ते व्यचिंतयत् ॥ ५३ ॥ ततो मंत्रिणमाकार्य । पृष्ठवान् नृपतिः स्वयं
 ॥ केनास्य मरणं ज्ञावि । सोऽगददप्रियोगतः ॥ ५४ ॥ राजा जगादासौ मंत्रि-श्वताद्वरवोऽ-
 पि जीवितः ॥ मंत्रिणोचे कूटमेघ । जड्यतीह नराधिप ॥ ५५ ॥ मत्प्रत्यक्षमसौ वह्निं । चे-
 त्प्रविश्य पुनर्बहिः ॥ निस्सरेद्भोस्तदा मन्ये । सत्यं नैवास्य ज्ञाष्यैः ॥ ५६ ॥

मंत्रिणा तमथाकार्य । कथितं मृदुज्ञाषया ॥ अस्मद्भाज्ये विना त्वां न । कोऽपि कार्यक-
 रः परः ॥ ५७ ॥ यमस्याकारणाय त्वं । गड्ढ शीघ्रं मदाङ्गया ॥ विवाहस्य यतो लग्नं । वर्त्त-
 तेऽत्र समीपगं ॥ ५८ ॥ सोऽपृष्ठत्केन मार्गेण । सोऽवदच्च चिताध्वना ॥ अंगीकृत्य वचस्त-
 स्या-सौ जगाम निजं गृहं ॥ ५९ ॥ प्रयाग्रे कथितं तच्च । तदाभ्यां जगदे त्विति ॥ आनी-
 तो यन्तृपो गेहे । तस्येदं फलमीश ते ॥ ६० ॥ तथापि माऽधुतिं कुर्याः । कुसुमश्रीर्जगौ पु-
 नः ॥ त्वामहं जीवयिष्यामि । गृहस्थासूतसेचनात् ॥ ६१ ॥ अमात्यवचसा राज्ञा । कारि-

ता निचिता चिता ॥ सर्वसमकं तस्यां स । प्रविष्टः सत्वसंयुतः ॥ ६१ ॥ लोकैर्द्वारवश्रके
। जस्मीज्जुतः कणादसौ ॥ ततो मंत्रियुतो राजा । ययौ स्वं धाम कामयुक् । ६३ ॥

रात्रौ तमोज्ञे जाते । कुसुमश्रीः सतुंवका ॥ गत्वा चितायां नूत्नागं । सुधयाहोदय-
त्स्वयं ॥ ६४ ॥ प्रादुर्भूतो दारिवज्रो । गतो निजनिकेतनं ॥ चटनं पतनं चापि । महतां न-
वति द्वितौ ॥ ६५ ॥ आश्चर्यमिति नो चित्यं । मृतोऽसौ जीवितः कथं ॥ मृतो नेकः सजी-
वः स्यात् । पयसापि पयोमुचः ॥ ६६ ॥ यथा गडुची शुष्काप्य-नंतजीवा जलाज्जवेत् ॥ ए-
वं काष्ठादि निर्जोवं । प्रत्यकं जीवयुक् जने ॥ ६७ ॥ जनिस्त्रिलोकवृक्षस्य । चांगारात् श्रूय-
ते कवचित् ॥ जलयोगेन चेदेवं । सुधया किं तदोच्यते ॥ ६८ ॥ अप्रवावयवस्तेषां । बीजरू-
पोऽयतिष्ठते ॥ तेन नैपु विस्त्रवाद्वा । न वा बाधा जिनागमे ॥ ६९ ॥ परमत्र चितादेर्य-न्म-
नुजस्य समुद्भवः ॥ कश्चितो लोकरुढ्या तद् । द्वेयं नो जिनन्नापया ॥ ७० ॥ वार्त्तयन्ति त्रयो-
याव-तात्रतलाययौ नृपः ॥ कुसुमश्रीस्ततोऽवोच-ज्ञाजा द्वारे समागतः ॥ ७१ ॥ अट्टश्री-
नृप स्वामिंस्त्वं । स्वरूपं च निरूपय ॥ अस्माकं नृपतेश्चापि । ज्ञातं न प्रज्ञेवेद्यतः ॥ ७२ ॥

तदा तप्राकृते तेन । द्वारमुद्घाटितं तथा ॥ एकाकी नृपतिर्मध्ये । प्रविष्टः पापबुद्धियुक्
 ॥ ७३ ॥ आसनं नृपतेर्दत्त्वा । तथा पृष्ठे नृपः स्वयं ॥ राजावागमनं कस्मा-
 त्तां ॥ ७४ ॥ आकारणाय युवयोः । युवयोपुतयोर्द्वयोः ॥ राजा जगौ ततः सावक् । नेदृशं
 युज्यते तव ॥ ७५ ॥ प्रजा तव प्रजारूपा । रूपान्तिशयशालिनी ॥ प्रजापतिरिव त्वं मा । नृ-
 या मोहविमोहितः ॥ ७६ ॥ तपेहं वारितोऽप्येष । यदा नामुंचदाग्रहं ॥ सा जगाद तदा
 नृपः । प्रतीकस्व दिनं त्विदं ॥ ७७ ॥ आवयोर्वर्त्तते शोको । लोको निंदां करिष्यति ॥ राजा
 श्रुत्वा च तदार्था । जगाम निजमंदिरं ॥ ७८ ॥ तेन स्मृता तदा तत्रा-गता सा जलदेवता
 ॥ ज्ञातोदंताभरणानि । ददौ चारमै सुरं तथा ॥ ७९ ॥ ततः प्रज्जोते संजाते । दिव्यवेषधरस्त्व-
 यं ॥ परेण दंनयुक्तेन । सुरेण सहितस्तदा ॥ ८० ॥ गतो नृपांतिके हृष्टः । प्रतीहारनिवेदितः
 ॥ राजामात्यौ विना सर्वा । सज्जा हर्षकुलाजनि ॥ ८१ ॥ नमस्कृतो नृपस्तेन । राज्ञासौ
 गदितस्ततः ॥ कुशलं यमगेहेऽस्ति । सोऽवदद्विद्यते विज्जो ॥ ८२ ॥

राजा जगौ पुनः कोऽसौ । दूतोऽयं यमनृपतेः ॥ तेनोचे यमदूतोऽपि । जगाद नृपतिं

विति ॥ ८३ ॥ धर्मराजस्य राजंस्ते-ऽनेन सर्वं निवेदितं ॥ ततः प्रहृष्टचित्तेन । तेनात्र प्रहि-
तोऽस्म्यहं ॥ ८४ ॥ तथा कथापितं चास्ति । मन्मुखेन तवाधुना ॥ परिवारमेकवारं । सारं
त्वात्वा मुञ्च यथा ॥ ८५ ॥ समेष्यसि ममागारं । प्रथमं त्वं तदा वयं ॥ त्रिके कृत्वा समे-
ष्यामः । सर्वेषां त्वन्निकेतनं ॥ ८६ ॥ युग्मं ॥ तदा मंत्रिमुखं राज्ञा । सम्यगवृत्त्या निरीकि-
तं ॥ मंत्री हन्निवतं दृष्ट्वा । सर्वान्नरखन्नूपितं ॥ ८७ ॥ त्र्येनं गतो नृपं प्राह । देव तत्र प्रग-
म्यते ॥ मैत्री प्रवर्द्धते येन । गत्यागत्या परैकसि ॥ ८८ ॥ युग्मं ॥ नृपादेशात्ततो राज-पु-
र्येर्विहिता चिता ॥ अमात्यादिद्युतो राजा । ययौ तत्र मुदन्निवतः ॥ ८९ ॥ यमदूतोऽपत-
त्पूयै । चितायां सचिवस्ततः ॥ नृपोऽपि पतितुं तस्यां । यदाचालीत्समुत्सुकः ॥ ९० ॥

तदा हरिवलेनासौ । बाहौ धृत्वा निवारितः ॥ कथितं च तथा राजन् । पतनं मा कु-
रु त्वकं ॥ ९१ ॥ राजावोक्तकथं सौऽवक् । ज्वलने पतितैः किमु ॥ जीव्यते क्वापि त्रैः स्वा-
मि-त्रिदं महुद्विष्टितं ॥ ९२ ॥ अनेन ते कूटबुद्धि-र्दत्ता तेन विनाशितः ॥ स्वामिन्नेहिं प-
रं नाहं । करोमीह कदाचन ॥ ९३ ॥ निजावासमतः शीघ्रं । याहि मा हि सुधा मर ॥

तदाकर्ण्य नृपो दध्यौ । न सामान्यः पुमानयं ॥ ६४ ॥ निरागस्तोऽस्य भयंका । वैरूपं चि-
 तितं पुरा ॥ प्राणांतं सापराधेऽपि । मयि चासौ कृपापरः ॥ ६५ ॥ कृमानृत्तदयं सत्यं । गृह-
 स्प्रोऽप्यहमस्मि न ॥ राज्यं दत्त्वा ततश्चास्मै । अनगारो जवान्महं ॥ ६६ ॥ ततो राजा गु-
 हे गत्वा । तस्मै निजसुतां ददौ ॥ करमोचने च राज्यं । ततो दीक्षां स्वयं लब्धौ ॥ ६७ ॥
 चित्ते हरिब्रह्मो राजा । चिंतां चक्रेऽन्यदा मुदा ॥ चेन्मे पूर्वगुरुर्हानी । समेतीह तदा वरं ॥
 ॥ ६८ ॥ स एवागाद्विद्यैर्योगा—गुरुर्बुद्धिविशारदः ॥ तद् ज्ञात्वा सपरिस्पंदः । सानंदोऽजनि-
 नृपतिः ॥ ६९ ॥ गत्वा गुरुसमीपे स । नत्वा तच्चरणांबुजं ॥ श्रुत्वा च देशानां नृपः । आ-
 कृष्यमे प्रपन्नवान् ॥ ७० ॥

पुत्रे जाते निजं राज्यं । तस्मिन्त्यस्य स्वयं भुरोः ॥ समीपे व्रतमादत्त । चित्तसंतोषपो-
 षवान् ॥ १ ॥ व्रतं स निरतीचारं । प्रतिपाल्यचिरं तथा ॥ केवलज्ञानमासाद्य । ययौ सि-
 ङ्घे समाधिना ॥ २ ॥ मंत्रिणा नियमसत्का । कथास्य कथिताहुता ॥ ततोऽसौ पौषपागार-
 —मध्येदंशं ययौ नृपः ॥ ३ ॥ आवश्यकमसौ कृत्वा । स्वाध्यायं प्रविधाय च ॥ द्वितीये प्रह-

रे कायो-न्सर्गं स कृतवान् सुधीः ॥ ४ ॥ मिथ्यादृढवता कापि । तं दृष्ट्वा धर्मतत्परं ॥ ज-
पद्मेतुमप्रारब्धे । परं ध्यानाच्चचात न ॥ ५ ॥ ततः सा प्रकटीनूय । नूयसीं स्तुतिमातनोत्
॥ रागद्वेषौ पुनस्तस्य । नाभूतां जूतदोषदौ ॥ ६ ॥ दत्त्वान्नरणवस्त्रादि । सा गता गगनांगणे
॥ प्रज्ञाते पौपवं सोऽपि । पारयित्वा गृहं ययौ ॥ ७ ॥ एवं स पौपवं कुर्वन् । पर्वधस्त्रिषु स-
र्वदा ॥ सर्वार्थसिद्धिर्येन स्या-दिहामुत्तमः ॥ ८ ॥ आराध्यः पौपधश्चैव-मन्यैर्वन्यैर्जनै-
रहो ॥ नवार्थसिद्धिर्येन स्या-दिहामुत्तमः ॥ ९ ॥ इत्येकादशं व्रतं ॥

किञ्चिद्व्रतान्तिश्रेः पश्चा-द्भुज्यते तच्च जोजनं ॥ अन्यथा स्वोद्वरस्यात्र । काकादेरपि पूर-
णं ॥ १० ॥ नवदश चेदिदं न स्या-न्नदा पौपधपारणे ॥ दत्त्वाशनादि पात्रेभ्यो । जेमनीयं
विवेकिना ॥ ११ ॥ अन्तिश्रेः संविज्ञाग्राह्यं । व्रतमाराधयेच्च यः ॥ स स्यात् शान्तिमतीवोच्चै-
-रवश्यं सुखज्जाजनं ॥ १२ ॥ विराधयेत्पुनर्योऽत्र । स दुःखं लज्जते जनः ॥ इहलोके परलो-
के । यथा सा पद्मलोचना ॥ १३ ॥ तत्राहि-श्रीविशाले विशालाख्य-पुरे न्नरतमंस्ने ॥ सा-
धारणोऽन्यच्छूकः । शुद्धाढ्युषान्वितः ' १४ ॥ पुत्री शान्तिमती तस्य । बाढ्यतो विधवा

तु सा ॥ अपरा सधवा पद्म-लोचना पद्मलोचना ॥ १५ ॥

एकदा श्रावसद्धर्म-स्तान्त्र्यां गुर्वतिके मुदा ॥ गृहीतस्तु विदोषेण । संविज्ञागोऽतिथेः पु-
नः ॥ १६ ॥ व्रतं पात्रयतो नित्यं । सुखे सति शुभे जने ॥ वर्षाकालेऽन्यदायाते । वृष्टिर्जङ्गे
निरंतरा ॥ १७ ॥ तपोधनास्तदा त्रिका-टनं कुर्वति नो त्रिषा ॥ जलकायवधस्योच्चैः-स्थि-
तिरेषा तपस्विनां ॥ १८ ॥ पंचवस्त्रोपवासाश्च । तान्त्र्यां विदधिर तदा ॥ पंचमीरात्रिपर्यंते । द-
ध्यौ सा पद्मलोचना ॥ १९ ॥ शान्तिमत्या गते बद्धा । कथं कष्टं शुभान्नवं ॥ सेहेऽन्यदेहसंदे-
हे । देहेऽहं हंत दुःखिता ॥ २० ॥ विचिंत्येति स्वचिते सा । प्रप्नोति ज्ञोजनं धनं ॥ प्रज्जनं
विदधे येन । वेदना न शुभासमा ॥ २१ ॥ यतो गांधारीवाक्यं-वासुदेव जरा कष्टं । कष्टं ध-
नविपर्ययः ॥ वैधव्यं पुत्रशोकं च । कष्टात्कष्टतरी शुभा ॥ २२ ॥ जनको जननी चैवं । तदा
शान्तिमतीं सतीं ॥ अलोचतां सुतां मान्या-वदान्यां शान्तिसंयुतां ॥ २३ ॥ वत्से किं ज्ञोजनं
स्वहे । न विधत्से यथोचितं ॥ तव प्राणा गतत्राणा । यास्यंत्यन्नं विनाधुना ॥ २४ ॥ तन्नि-
श्वास्य जगौ सा मे । विद्यते द्वादशं व्रतं ॥ तेन दत्त्वातिथेः किंचि-द्विदधामीह ज्ञोजनं ॥ २५ ॥

वर्यावशात्साधयोऽत्र । समायांति कदापि न ॥ तेनोपवासान् कुर्वेऽहं । पितरौ व्रतहेतवे ॥७६॥
 तत् श्रुत्वा गदितं ताभ्यां । तर्हि लात्वाजनं गृहात् ॥ शीघ्रं चोपाश्रये गत्वा । साधु-
 न्न्यो देहि तांप्रतं ॥ १७ ॥ अभ्याहृतं जगौ सेति । नो गृहंतीह साधवः ॥ ऊचे पुनस्तदा
 ताभ्यां । विनाशं जीवितं कुतः ॥ १८ ॥ नून्योऽन्यधत्त सा बाला । शश्वद्युष्मत्प्रसादतः ॥
 पालितानि व्रतान्युच्चैर्नृगं कुर्वेऽधुना किमु ॥ १९ ॥ जीवितव्यकृते येऽत्र । खंनयंति निजं
 व्रतं ॥ कटपांतं जीव्यते तैः किं । किं वा स्वर्गः प्रजायते ॥ २० ॥ न त्यजामि नियमं चे-
 त्स्यजीवो याति जातुचित् ॥ तदा यातु निश्चयं सा । चकरोरिति विचारधीः ॥ २१ ॥ अतीव-
 न्नोजनोत्पद्य-लोचनाया विसृचिका ॥ रात्रौ जाता दिने तस्मिन्-स्ततो मृत्युमवाप सा ॥
 ॥ २२ ॥ व्यंतरी व्रतज्ञेन । जज्ञे विज्ञेतराभाया ॥ ततो दिनद्वयेनोच्चैर्बृष्टिसृष्टिः कथं ययौ
 ॥ २३ ॥ प्रांते सप्तोपवासानां । सुखं तां गुणैरिषा ॥ विदुर्नै निर्जले द्रोणे । संयताः संग-
 ता गताः ॥ २४ ॥ व्रमंतो गोचरीच-रि । ये तत्रागुः कृपालवः ॥ तेन्यः शान्तिमती निक्तां ।
 दत्त्वा पारणकं व्यधात् ॥ २५ ॥

तु सा ॥ अपरा सधवा पद्म-लोचना पद्मलोचना ॥ १५ ॥

एकदा श्वास्वल्म-स्तान्त्र्यां गुर्वैतिके मुदा ॥ गृहीतस्तु विदोषेण । संविज्ञागोऽतिश्रे-पु-
नः ॥ १६ ॥ व्रतं पात्यतो नित्यं । सुखे सति शुभे जने ॥ वर्षाकालेऽन्यदायाते । वृष्टिर्जङ्गे
निरंतरा ॥ १७ ॥ तपोधनास्तदा त्रिह्ना-टनं कुर्वति नो त्रिपरा ॥ जलकायवधस्योच्चैः-रिप्र-
तिरेषा तपस्विनां ॥ १८ ॥ पंचधस्त्रोपवासाश्च । तान्त्र्यां विदधिर तदा ॥ पंचमीरात्रिपर्यन्ते । द-
ध्यौ सा पद्मलोचना ॥ १९ ॥ शान्तिमत्या गले बद्धा । कथं कष्टं क्षुधान्नवं ॥ सेहेऽन्यदेहसंदे-
हे । देहेऽहं हंत दुःखिता ॥ २० ॥ विचिंत्येति स्वचित्ते सा । प्रप्ताते नोजनं धनं ॥ प्रज्ञनं
विदधे येन । वेदना न क्षुधासमा ॥ २१ ॥ यतो गांधारीवाक्यं-वासुदेव जरा कष्टं । कष्टं ध-
नविपर्ययः ॥ वैधव्यं पुत्रशोकं च । कष्टात्कष्टतरी क्षुधा ॥ २२ ॥ जनको जननी चैवं । तदा
शान्तिमतीं सतीं ॥ अलोचतां सुतां मान्या-वदान्यां शान्तिसंयुतां ॥ २३ ॥ वत्से किं नोजनं
स्वहे । न विधत्से यशोचितं ॥ तव प्राणा गतत्राणा । यास्यंत्यन्नं विनाधुना ॥ २४ ॥ तन्नि-
शम्य जगौ सा मे । विद्यते दादृशं व्रतं ॥ तेन इत्वातिश्रेः किंचि-दिदधामीह नोजनं ॥ २५ ॥

वर्यावशात्साधयोऽत्र । समायाति कदापि न ॥ तेनोपवासान् कुर्वेऽहं । पितरौ व्रतहेतवे ॥७६॥
 तत् श्रुत्वा गदितं ताभ्यां । तर्हि लात्वाजनं गृह्णात् ॥ शीघ्रं चोपाश्रये गत्वा । साधु-
 न्यो देहि सांप्रतं ॥ १७ ॥ अन्याहृतं जगौ सेति । नो गृह्णंतीह साधवः ॥ ऊचे पुनस्तदा
 ताभ्यां । विनान्नं जीवितं कुतः ॥ १८ ॥ नूनोऽन्यधत्त सा बाला । शश्वद्युग्मत्प्रसादतः ॥
 पालितानि व्रतान्मुञ्चै-न्नैगं कुर्वेऽधुना किमु ॥ १९ ॥ जीवितव्यकृते येऽत्र । खंयंति निजं
 व्रतं ॥ कष्टपातं जीव्यते तैः किं । किं वा स्वर्गः प्रजायते ॥ २० ॥ न त्यजामि नियमं चे-
 त्स्यजीवो याति जातुचित् ॥ तदा यातु निश्चयं सा । चकोरेति विचारधीः ॥ २१ ॥ अतीव-
 न्नोजनात्पद्म-लोचनाया विस्तृचिका ॥ रात्रौ जाता दिने तस्मिन्-स्ततो मृत्युमवाप सा ॥
 ॥ २२ ॥ अंतरी व्रतज्ञेन । जहौ विद्वेतराशया ॥ ततो दिनद्वयेनोच्चै-र्बुधिसृष्टिः कथं ययौ
 ॥ २३ ॥ प्राप्ते सप्तोपवासानां । सुव स नां गुणैर्गिरा ॥ विहर्तुं निर्जले देशे । संयताः संग-
 ता गताः ॥ २४ ॥ व्रमंतो गोचरीच-री । ये तत्रागुः कृपालवः ॥ तेभ्यः शान्तिमती त्रिकां ।
 दत्त्वा पारलोकं व्यधात् ॥ २५ ॥

एवं सा निरतीचारं । व्रतमाराध्य ज्ञावतः ॥ प्राप्तिं चानशनं ज्ञात्वा । द्वितीयं कष्टपम-
न्यगात् ॥ ३६ ॥ ततश्च्युत्वा विदेहेऽसौ । प्राप्य जन्म प्रमोदतः ॥ अंगीकृत्य व्रतं चांति ।
मोक्षं यास्यति ज्ञाश्रुतं ॥ ३७ ॥ एवं ज्ञात्वा सदा विद्वैः । पातनीयमिदं व्रतं ॥ यथा मोक्षं
महार्णौख्यं । संज्ञेवैष्णवसंज्ञवं ॥ ३८ ॥ इति द्वादशं व्रतं ॥ एतन्निश्चयतुर्भिः पूर्वोक्तैः । संयोगः
श्रीगुरोर्नवेत् ॥ ततः शिक्का जने तेना-ऽस्मिन् शिक्काव्रतान्यहो ॥ ३९ ॥ अयं द्वादशाधा श्रा-
द्ध-धर्मो द्वादशकष्टपदः ॥ द्वादशात्मैव सद्दृष्टे-रसौ सर्वतमोदहरः ॥ ४० ॥ यथा सर्वा रस-
वती । रुच्या संवरपुष्टिदा ॥ अनंतवलकर्मो च । तथा सर्वा क्रियानया ॥ ४१ ॥

चरणांगदिसामग्री । प्रवरस्य नरस्य वा ॥ अदर्शनस्य नैव स्या-दप्यङ्गरपदेक्षणं ॥
॥ ४२ ॥ प्रौढे सत्यपि सत्पते । गुणश्रेणिसमन्विते ॥ परं ध्रुवदर्शनेन । स्याद्विष्टुरश्वानसंगमः
॥ ४३ ॥ सुवर्णं केवलं लोके । गदितं शुद्धिकारणं ॥ अमूढयरत्नयुक्तं त-न्महोदयनिबंधनं ॥
॥ ४४ ॥ नायकेन विना हारो । विहारो जिनपं विना ॥ धृतं विना यथाऽहारो । न शोभां
श्रयति कितौ ॥ ४५ ॥ सम्यक्त्वेन विना धर्मो । न शर्मोच्चयकृतथा ॥ अतः कुलध्वजेनैव ।

पालनीयमिदं नरैः ॥ ४६ ॥ तथाहि—जंबूद्वीपेऽत्र नरत-क्षेत्रमध्यस्थिताहुता ॥ अयोध्याना-
मनगरी । तत्र शंखनृपोऽनवत् ॥ ४७ ॥ धारिणी दयिता तस्य । तनयस्तु कुलध्वजः ॥ सो-
ऽन्यथा वनमध्येऽगात् । क्रीडां कर्तुं नटान्वितः ॥ ४८ ॥ स पुण्यावचयं नत्र । क्रियमाणः कु-
मारराट् ॥ मूरिं वृकतलासीनं । ददर्शादर्शनिर्भयं ॥ ४९ ॥ केकीव मेधं तं दृष्ट्वा । सहर्षः
तोऽनवत्कृणात् ॥ ततो ववेदे विधिव-क्तुं गुरुगुणान्वितं ॥ ५० ॥

उपविष्टे यथास्थानं । मानं मानसजं निजं ॥ तयत्त्वा तस्मिन् जगादैवं । गुरुधर्मधुरा-
वरः ॥ ५१ ॥ प्राप्य पुण्यं जनत्वं ये । पंचमीं गतिमुच्चकैः ॥ अर्जयंति नरास्तेषां । सफलं
जीवितं स्मृतं ॥ ५२ ॥ सम्यग्दर्शनचारित्र-ज्ञानानि जगड्भिर्जनाः ॥ तदुपायं गतापायं । स-
र्वमार्गप्रदर्शिनं ॥ ५३ ॥ तत्मध्ये दर्शनं श्रेष्ठं । त्रिवर्गे धर्मवत्पुनः ॥ अतोऽस्मिन् सर्वथा चि-
त्तं । कार्यं कार्यविदा सदा ॥ ५४ ॥ एकविधं द्विविधं तत् । त्रिविधं च चतुर्विधं ॥ पंचविधं
बुधाः प्रोचु-राद्यं तत्वरुचिः शुचिः ॥ ५५ ॥ द्विविधं द्रव्यज्ञावाग्यां । निश्चयाद्वयवहारतः ॥
॥ उपदेशनिर्गन्त्यां । कश्चितं च जिनगमे ॥ ५६ ॥ त्रिधा कारकरोचक-द्वीपकानां प्रज्ञे-

दतः ॥ कायिकं वा कायोपश-मिकौपशमिके अपि ॥ ५७ ॥ औपशमिकं सम्यक्तवं । सी-
स्वादनमिहापरं ॥ कायोपशमिकं चैव । कायिकं च चतुर्विधं ॥ ५८ ॥ वेदकयुक्तान्येतानि
। पंचसंख्यानि संज्ञगुः ॥ पंच लक्षणनूषण-द्वयान्यस्य संति च ॥ ५९ ॥

कुलध्वजेन तत् श्रुत्वा । गृहीतं सुगुरोस्ततः ॥ सर्वसमर्हः सम्यक्तवं । रागद्वेषनिराकृतं
॥ ६० ॥ तस्मिन्नंगीकृते सूरि-स्तनुवाच विचारवान् ॥ अतः परं त्वया ध्येयं । स्वरूपं परमे-
ष्ठिनः ॥ ६१ ॥ सुगुरुश्च तन्प्राशयो । धर्मो जीवदयामयः ॥ शश्वत्कवायाः संत्याज्याः । का-
र्या संगतिरुत्तमैः ॥ ६२ ॥ तथा स्वद्वारसंतोषो । दोषो ग्राह्यो न कस्यचित् ॥ नवतत्त्वे रुचिर्धा-
र्या । साधुधर्मो मतिः पुनः ॥ ६३ ॥ इत्यादि कुर्वतस्तेऽत्र । सर्वं ज्ञव्यं ज्ञविष्यति ॥ तन्निश-
म्य निजं धाम । गंतुं मार्गेऽच्चलत्स च ॥ ६४ ॥ कयोश्चिद्योषितोस्तत्र । कुर्वत्योः कलहं मिथः
॥ कारणं पृष्ठवान् राज-कुमारः सुकुमारवाक् ॥ ६५ ॥ तदैकावक्कुमाराहं । लोहकारप्रियान-
या ॥ रथकारस्त्रिया मार्गो । न सुको रिकिकुंजया ॥ ६६ ॥ सपानीयो महाकुंजो । मस्तके
वसन्ति मम ॥ तथा सतिप्रयविज्ञानं । कस्य शस्यमतेरिह ॥ ६७ ॥ कुमारेण ततः प्रोक्तं । किं

विज्ञानं प्रियस्य ते ॥ साह लोहमयं मीनं । कृत्वा मत्पतिरंवरं ॥ ६८ ॥ जल्लुप्तं जलधर्मध्या-
 —द्भानि मौक्तिकानि च ॥ आनयेन्मेऽनया तेन । समता नास्ति सांप्रतं ॥ ६९ ॥ युग्मं ॥
 तत् शुत्वा रथकुञ्जार्पा । वज्रापे कुमरंप्रति ॥ मत्स्वामी काष्ठतुरगं । कृत्वा भ्रमति पु-
 ँकरं ॥ ७० ॥ पण्मानैः सकलां पृथ्वीं । विद्रोक्ष्य नगरे निजे ॥ पुनः समेति तेनाह—मधि-
 कार्या विशेषतः ॥ ७१ ॥ युग्मं ॥ ततस्ते महिषे लात्वा । स जगाम नृपांतिकं ॥ राज्ञा पृ-
 ष्ठतपोर्वृत्तं । जगाद निखिलं कलं ॥ ७२ ॥ लोहकुत्सूत्रधारौ तौ । समाकार्य धराधिपः ॥
 प्रथमं लोहकारस्य । लोहं मीनकृतेऽर्पयत् ॥ ७३ ॥ अयोमयो जयस्तेन । कृतो विज्ञानशा-
 लिना ॥ ततो राजापवरके स । समागात्तेन संयुतः ॥ ७४ ॥ स्थितोऽपवरके तस्मिन् । स
 नृभुकृन्युतो मुदा ॥ दत्ता च कीलिका तत्र । वायुसंदोहधारिणी ॥ ७५ ॥ उत्पपात ततो
 मीनो । गगने वायुवेगतः ॥ गत्वा समुद्रे रत्नानि । गतित्वा च समागतः ॥ ७६ ॥ तद् दृष्ट्वा
 नृपतिश्चित्ते । चमत्कारं दधन् परं ॥ लोहकारमग्राचष्ट । कुतस्ते चेदृशी कला ॥ ७७ ॥
 सोऽवदेहव देवेन । वरो दत्तोऽस्ति मे वरः ॥ तावता सूत्रधारेण । तुरंगो विहितः स्वयं ॥

॥ ७८ ॥ अश्वमानीध राज्ञोऽप्रे । दैकितस्तेन धीमता ॥ तदानीं कुमरोऽजाणीत् । पश्येऽहं
वसुधाधिप ॥ ७९ ॥ सूत्रधारं नृपोऽबोचत् । कियन्निर्विषैः पुनः ॥ समागमनमत्राहो । व-
एमानैः सोऽवदद्विजो ॥ ८० ॥ राजादेशात्कुमारोऽसा-वासह्य तुरंगं सुगं ॥ उत्पपात नजो-
मार्गे । कीलिकायाः प्रयोगतः ॥ ८१ ॥ सोऽपश्यन् वसुधां सिद्धां । पुरीं कामपि सुंदरीं ॥ य-
यौ तत्र स्थातुकामो-ऽपचर्क च कीलिकां ॥ ८२ ॥ तद्धीनस्तुरगः शीघ्रं । पपात पृथिवीत-
ले ॥ उत्तीर्णश्च कुमारोऽपि । तस्माद्विस्मितमानसः ॥ ८३ ॥ पृथक्खंडमिमं कृत्वा । दत्त्वा
तं मस्तके स्वके ॥ सुधाप कुमरश्चूत-तले बायाकले कले ॥ ८४ ॥ मालाकारस्तदा तत् ।
समेतस्त्वं तथाविधं ॥ अनञ्जलायानिज्ञाणं । विलोक्याधात्सुविस्मयं ॥ ८५ ॥ निजमुक्तं च तं
नत्वा । मानं दत्त्वा लघौ गृहे ॥ योजनं कारयामास । वासस्थानं तथा ददौ ॥ ८६ ॥ तत्र
सुत्तवा तुरंगं स । पुरे बन्नाम लीलया ॥ जिर्नेऽनवनं चैकं । दृष्टवान् दृष्टिसौख्यदं ॥ ८७ ॥
मध्ये प्रविश्य चाहूतं । नत्वा यान्तस्तुतिं पठेत् ॥ तावेका प्रतीहारी । समायाता जिनाल-
ये ॥ ८८ ॥ निःसारयन्नरान् सर्वान् । सार्वगेहान्तादा तु सा ॥ कुमारः कोणके तस्य । लीय-

तेरुम दिट्टकया ॥ ८९ ॥

राजपुत्री समायाता । स्त्रीवृत्ता जिनमंदिरे ॥ वास्यं कृत्वा जिनं नत्वा । ययौ च स्वी-
यसद्वानि ॥ ९० ॥ निस्सुत्थ कुमरस्तस्मा—न्तरं पप्रह्य कंचन ॥ किं पुरं कस्य पुत्रीयं । सो-
ऽवदत्त श्रुयतां विन्नो ॥ ९१ ॥ इदं रत्नपुरं नाम । तथेह विजयो नृपः ॥ तेनैतत्कारितं चै-
त्यं । कन्या ज्ञवनमंजरी ॥ ९२ ॥ अस्या योग्यो वरः कोऽस्ति । राजा मंत्रीभ्वरानिति ॥ ए-
कदात्रक् तदा सैया । जगाद नृपतिंप्रति ॥ ९३ ॥ ऊर्ध्वोच्चरः स्वशाक्तया यो । ब्रजतीह विहा-
यसा ॥ वरं वरिष्ये तमहं । नान्यं मान्यं जगन्त्रये ॥ ९४ ॥ तत् श्रुत्वा नृपतिर्दुःख्यौ । प्रति-
ज्ञा दुर्घटानया ॥ कृता ततः कथंकारं । पूरयित्वामि सांप्रतं ॥ ९५ ॥

एवं कातो ब्रजत्यस्या । वरो नाद्यापि दन्त्यते ॥ तादृक् तेन जिनस्याग्रे । नृनगीते
करोत्यसौ ॥ ९६ ॥ तन्निशम्य निशायां स । सज्जीकृत्य तुरंगमं ॥ निशीप्रसमये सद्य—स्त-
स्या ज्ञवनमन्त्रयात् ॥ ९७ ॥ अर्धचर्विततांबूलं । तस्या मंचे विमुच्य सः ॥ पुनः स्वस्थान-
मायातो—ऽमङ्गं स्वं वाजिनं व्यधात् ॥ ९८ ॥ प्रज्जाते साप्र तांबूलं । स्वतट्टये वीक्ष्य विस्मि-

ता ॥ इध्यौ चेतसि केनेदं । त्यक्तं व्यक्तं निशाकले ॥ ९९ ॥ द्वितीयायां पुनारात्रौ । सा सु-
प्ता कूटनिद्रया ॥ पूर्ववत्कुमरः सोऽपि । तत्रागाङ्गानाध्वना ॥ १०० ॥ तादृग्विधं च तांबूलं ।
मुत्तवा यावद्भजत्यसौ ॥ तावदस्त्रांचले बाढं । विधृतः स तथा रयात् ॥ १ ॥ कस्त्वं कुतः क-
या रीत्या । समेतोऽसि समादिश ॥ इति पृष्ठः स आचष्ट । स्वरूपं सकलं निजं ॥ २ ॥

श्रुतेऽद्भुतेऽस्य वृत्तांते । सा इध्यौ निजचेतसि ॥ दुर्घटा पूरिता पूर्णा । प्रतिज्ञा मेऽधुना-
मुना ॥ ३ ॥ अतो वृणोम्यमुं राज-पुत्रमंबरगामिनं ॥ ततः सा कथयामास । हृज्जतं ज्ञा-
वमात्मनः ॥ ४ ॥ तन्निशम्य कुमरेण । परिणीता कुमारिका ॥ रात्रौ तिष्ठति तत्रैव । दिव-
से नगरे सदा ॥ ५ ॥ अंगानां बुद्धिमात्रोक्त्य । तन्मातृपुरतस्तदा ॥ सखीभिः सर्वमाख्यातं
। तथा च नृपतेः पुनः ॥ ६ ॥ गूढकोपस्ततो जज्ञे । राजा तावत्पक्षांगना ॥ एका तत्र स-
मायाता । परिवारसमन्विता ॥ ७ ॥ तथाप्य मंडितं नाद्यं । लब्ध्वावसरमात्मनः ॥ अद्भुताद-
ष्टपूर्वा च । नवीना इर्धिता कला ॥ ८ ॥ तथापि नोचितं किंचि-त्तस्यास्तेन समर्पितं ॥ त-
दा चिंतातुरं तस्माद् । ज्ञातं राज्ञस्तथा मनः ॥ ९ ॥

निर्वधेन तथैकांते । पृथो नूपोऽखितं जगौ ॥ प्रकटं तं करिष्येऽहं । सावोचन्नुपतेः पु-
रः ॥ १० ॥ सिद्धं तैलमिश्रं सा । कृत्वा राज्ञौ तदंगणं ॥ विपथित्वा च प्रञ्चनं । जगाम नि-
जमंदिरं ॥ ११ ॥ प्रजाते राजपुरुषान् । दात्वा सागच्चतुष्पथे ॥ द्यूतस्थाने कुमारं तं । तद्विप्ता-
हिं नष्टैकत ॥ १२ ॥ तदादेशात्तदा सोऽपि । तैर्धुनो नृपतेः पुरः ॥ आनीतश्च नृपेणापि । भू-
लागोपो निरूपितः ॥ १३ ॥ तत्स्थाने नीयमानः स । मालाकारगृह्णांतिके ॥ आनीतो राजम-
र्यानांमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ मम कालः समायातः । कालीं मद्रोज्जामतः ॥ अब्र-
व्थां च नमस्कुर्वे । यदि वो वचनं ज्ञेयेत् ॥ १५ ॥

तन्नक्तैस्तैर्वचो मेने । तस्य वीरशीरिमणेः ॥ सोऽपि गृहे प्रविश्याशु । सङ्गं चक्रे ह्वयं
स्वयं ॥ १६ ॥ पश्यतामपि तेषां स । गगने गतवान् जवात् ॥ रोष्ठा इवोर्ध्वमूर्ध्वान्-स्तेऽ-
स्थुः भून्पहदस्तदा ॥ १७ ॥ गवाक्षस्थां भ्रियां दात्वा । ययौ क्षीपं स सिंधुगं ॥ जत्तीर्य तुर-
गात्तत्र । सुप्वाप सुखनिद्रया ॥ १८ ॥ तावता तत्र मिथ्यादक् । कोऽपि देवः समाययौ ॥
कुमारदर्शनाचार-रुचिध्याघातहेतवे ॥ १९ ॥ तत्पत्नीतुरगौ तेना-ऽदृश्यतां गमितौ कृणात्

॥ कुमारस्य तथा देहे । रोग उत्पादितोऽभ्युतः ॥ १० ॥ तद्देहनावशात्तस्य । निद्रासुषागम-
तथा ॥ पत्नीमाकारयामास । स तां तावन्न पश्यति ॥ ११ ॥

अश्वं विलोकयामास । सोऽप्यदृश्यस्तदाज्ञवत् ॥ तेन चिंतातुरो जातो-निर्जितोऽपीह
कर्मतः ॥ १२ ॥ तेनैवैको निमित्तज्ञो । विहितः प्रहितस्तथा ॥ तत्पार्श्वे स समागत्य । ज-
गाद कुमरंप्रति ॥ १३ ॥ गतवस्तुनोऽस्ति चिंता । चित्ते ते महच्चः पुनः ॥ चेत्करोषि तदा
सर्वं । तव हस्ते चटिष्यति ॥ १४ ॥ अन्यथा तव देहोऽपि । यास्यत्यन्यस्य का गतिः ॥ त-
दाकर्ण्यावदस्मोऽपि । वचः किं ते वदामुना ॥ १५ ॥ सोऽवदद्वीतरागो यो । ज्ञवतांगिकृतोऽ-
स्ति ज्ञोः ॥ सद्दृष्टां दुष्टशिक्षां च । न कुर्यात्स कदाचन ॥ १६ ॥ रागद्वेषौ न यश्चित्ते । विष-
त्ते पूजितार्द्धितः ॥ सर्वत्र समतां वत्ते । स किं दत्ते शुभशुभं ॥ १७ ॥ अवतारं जनाधारं ।
कारणेऽपि करोति न ॥ बलात्नो दाति नो राति । किञ्चिन्नाख्याति पाति न ॥ १८ ॥ करौ
शस्त्रधरौ रक्षा-करौ स्यातां परे नरे ॥ तद्दीनौ तौ पुनर्दीनौ । मीनौ वा बलवर्जितौ ॥ १९ ॥
लक्ष्मीर्लक्ष्मीप्रदा नास्य । कर्त्ता हर्त्ता तथा न यः ॥ नात्मीयपरनेदस्तु । खेदस्तस्मात्कथं व-

जेत् ॥ ३० ॥ अत्राहनः स्वयं तेऽग्नौ । सहते वाहनं कथं ॥ अप्रियस्तव पत्नी च । नीरूपो
 रूपमप्ययं ॥ ३१ ॥ अतः सवाहनं देवं । श्रीस्त्रीशस्त्रसमन्वितं ॥ साधिकावयवं जक्त-वत्सलं
 त्वं समाश्रय ॥ ३२ ॥ तथा च यो गुरुश्चिने । वर्तते ते निरंतरं ॥ सोऽपि रक्षाविधानादि ।
 कुरुते नैव कस्यचित् ॥ ३३ ॥ शांतिकं कुरुतेऽरिष्टे । ज्योतिष्कं च विदोक्तेषु ॥ प्रयुक्ते वैद्य-
 कं रोगे । व्यवहारं च वेदजं ॥ ३४ ॥ ज्ञापं यज्जति चान्यस्मै । स्वस्मै चानुग्रहं सदा ॥ या-
 ति चायाति यः कार्यं । जक्तानां ज्ञाति पातकं ॥ ३५ ॥ यस्मै यद्वाचते चित्ते । तस्मै तन्नाथते
 द्दितं ॥ समतामोहसंयुक्तं । तं गुरुं जज सत्तम ॥ ३६ ॥ सार्वोऽपि बांजारहितः । सहितो
 दयया त्वया ॥ स्वहितो मन्यते तेन । कथं सिद्ध्येन्नवेदितं ॥ ३७ ॥

सर्वदानं ढिजादीनां । सोमपानं मखादिषु ॥ तीर्थस्थानं जलामानं । संतानं चापि ना-
 कंदं ॥ ३८ ॥ मृता अपि सुतैर्यत्र । तृप्यंते पितरो निजाः ॥ तथा जोजनवेलायां । ब्रजेत्का-
 कोऽपि पात्रतां ॥ ३९ ॥ पादपौवसवेन्वादे-रपि पूजा प्रकीर्तिता ॥ सपत्नीकोऽपि सद्ब्रोकै-र्म-
 न्यते गुरुरादरात् ॥ ४० ॥ सामान्यदेवदेवीन्यो । निजजीवोऽपि दीयते ॥ अष्टादश सदा व-

र्णा । यत्स्थान्तं धर्ममाचर ॥ ४१ ॥ तत् श्रुत्वा कुमरोऽवोच-दैवः सर्वज्ञ एव मे ॥ निरुत्तं-
गस्तु गुरुर्वर्मो । दयारम्यो वसेद् हृदि ॥ ४२ ॥

बाजी मे स्वगतिभ्राजी । प्रिया चितप्रिया तथा ॥ गतत्राणा इमे प्राणा-श्चेत्प्रयांतु प्र-
यांतु ते ॥ ४३ ॥ निश्चलं निर्मलं नैव । सम्यक्तवं स्वं त्यजाम्यहं ॥ सोऽपि तन्निश्चयं ज्ञात्वा ।
मिश्रदृष्टिस्तद्वानवत् ॥ ४४ ॥ तद्द्वयं प्रकटीकृत्य । सत्कृत्य च तमादरात् ॥ देवो जगाम स्वं
स्थानं । कुमारोऽपि तथाकरोत् ॥ ४५ ॥ क्रमेण राज्यं संप्राप्य । सम्यक्तवं जगतीजने ॥ स्था-
पयामास नृपालः । प्रजा राजानुगा यतः ॥ ४६ ॥ प्रतिपाड्य चिरं राज्यं । सम्यक्तवं च य-
थाविधि ॥ प्रांते दीक्षामसौ दात्वा । जगाम पदमव्ययं ॥ ४७ ॥ एवं ये निरतीचारं । सम्य-
क्तं ह्यदये सदा ॥ धरति मनुजा धन्या-स्ते गण्यः सुकृतात्मसु ॥ ४८ ॥ इति सम्यक्तवं ॥
एवं च देशानां श्रुत्वा । केऽपि दीक्षां प्रपेदिरे ॥ शिरनृत्प्रमुखाः श्लाघ-व्रतानि च विवेकिनः
॥ ४९ ॥ अंगीचकार सम्यक्तवं । स्वयं नृजिनसन्निधौ ॥ अन्येऽप्यविरता लोका-स्तदेव जगद्गु-
र्नृशं ॥ ५० ॥

प्रथमं प्रहरं याव-ञ्चक्रे सदेशानां विभुः ॥ द्वितीययामे गणन्-न्मंदिरश्चेति तां व्यधात् ॥ ५१ ॥ त्रिविका एष दुःपारः । संसारक्षारसागरः ॥ जन्ममृत्युजरारोग-लोचकद्वोलमालि-
तः ॥ ५२ ॥ क्रोधवानवसंयुक्तो । गर्वपर्वतवासयुक् ॥ मायावेदान्वितो लोभ-गंभीरावर्तडु-
स्तरः ॥ ५३ ॥ जीवयोनितक्रचक्र-प्रमुखैः परितः श्रितः ॥ आश्रवद्वारतटिनी-सपंकजलपू-
रितः ॥ ५४ ॥ परितो ह्यस्य फेनेन । देपड्वर्तितडुस्सहः ॥ कुदृशानवारिवारै-र्दुर्वारैः संजृतेऽ-
पि च ॥ ५५ ॥ तृणावृद्धिकरो नित्यं । जलजंतुसमन्वितः ॥ नीचोच्चगोत्रकवितः । पंकनि-
क्षिप्तमानवः ॥ ५६ ॥ पंचाग्निःकुलकं ॥ सन्मयत्तवं यत्प्रतिष्ठानं । व्रतानि फलकान्यहो ॥ गुणौ-
घा दोरका ह्येयाः । कूपको निश्चलं मनः ॥ ५७ ॥ स्तितध्यानं स्तितपटो । निर्यामस्तु गुरुः
स्मृतः ॥ केनिपाताः सुनियमाः । क्रांतिः स्यात्क्षेपणी पुनः ॥ ५८ ॥

ज्ञानं भुवोऽत्र विज्ञेयः । संतोषोऽष्टालको मतः ॥ पौलिंदाः स्युस्तपोज्जेदा । दयानालिः
प्रकीर्त्तिता ॥ ५९ ॥ इदृशं वह्नं यस्य । ज्वेत्पुण्यवतः सतः ॥ स तीर्व्वेमं भुवं याति । म-
हानंदपुरं वरं ॥ ६० ॥ यामे पूर्णे द्वितीयेऽस्या । विररामाप्रणीर्गणी ॥ ततः स्वं स्वं ययुः

स्थानं । देवासुरनराः पराः ॥ ६१ ॥ स्थाने स्थाने जिनस्यैवं । देवाः सेवाकरा वराः ॥ चक्रुः
समवसरणं । शरणं शर्मसंपदः ॥ ६२ ॥ श्रमणानामष्टपष्टिः । सहस्राण्यस्य जङ्घिरे ॥ संप-
तीनां लक्षमेकं । शतान्यष्टौ तथैव च ॥ ६३ ॥ एकादशशतान्यासन् । श्रीचतुर्दशपूर्विणां ॥
अष्टचत्वारिंशत् शतान्यवधिज्ञानिनां पुनः ॥ ६४ ॥ पंचपंचाशत्तानि । मनःपर्यवशालि-
नां ॥ एतावन्ति शतान्येव । केवलज्ञानिनां तस्मा ॥ ६५ ॥ चारुवैक्रियलब्धीनां । शतानि न-
वतिः सतां ॥ सद्दिशती त्रिसहस्री । वादिनां सुप्रसादिनां ॥ ६६ ॥ अष्टसहस्रसंयुक्तं । श्राव-
काणां द्विलक्षक ॥ आदीनां च चतुर्लक्षं । चतुस्त्रिंशत्सहस्रयुक् ॥ ६७ ॥ पंचदशवर्षलक्षं ।
द्वित्रयोन् च केवलात् ॥ तूर्वा विहरतश्चैवं । परिवारोऽजनि प्रजोः ॥ ६८ ॥ निर्वाणसमयं ज्ञा-
त्वा । सम्मतादिं विभुर्ययौ ॥ आददेऽनशानं ब्रह्मिः । सहस्रैर्मुनिभिः समं ॥ ६९ ॥

मासं यावदनशनं । प्रतिपाट्य पवित्ररुक् ॥ आषाढकृष्णसप्तम्यां । रेवतीस्थे निशाकरे
॥ ७० ॥ कायोत्सर्गस्थितः शुद्ध-शुक्लध्यानविराजितः ॥ पूर्वोक्तैर्मुनिभिः साकं । निर्वाणमगम-
द्विभुः ॥ ७१ ॥ तदा नरेन्द्रा इन्द्राश्च । तत्राजगमुर्विबाहिनः ॥ पूर्वं शोकजनरं कृत्वा । पश्चात्कु-

त्यं द्यधुस्तदा ॥ ७१ ॥ इन्द्रदेशादान्नयोगि-सुरैर्गोशीर्षचदनं ॥ आनीय प्राच्यां ककुत्ति ।
वृक्षा नाशाय निर्मिता ॥ ७३ ॥ चिता चेद्ववाकुसाधूनां । त्र्यस्त्रापाज्यां तथैव च ॥ प्रतीच्यां
तु चतुःकोणा । परेषां रचिता तता ॥ ७४ ॥ युगमं ॥

क्षीराबुधैर्जलैः स्नानं । वेपं सच्चंदनैर्धनैः ॥ अकारयद्वज्री शंभोः । परेऽन्येषां तु निर्ज-
राः ॥ ७५ ॥ देवदुष्येण देवैश्च । जिनांगं पर्यधापयत् ॥ कल्पवृक्षप्रसूनैश्च । सुगंधैः समन्त-
पयत् ॥ ७६ ॥ शिविकात्रितयं तत्र । विचक्रुस्त्रिदशा नृशं ॥ प्रभुं नत्वा हर्मिर्मूल-शिविका-
यां न्यधात्स्वयं ॥ ७७ ॥ अन्ययोरन्यविबुधा । अन्येषां चिकिपुस्तनूः ॥ यथायोग्यं सुमनसो
। नैचित्योद्वेधनस्पृशः ॥ ७८ ॥ सहस्रवाह्यां शिविकां । विडौजा उदधौ प्रभोः ॥ परेषां तु
परं देवा । ऊर्ध्वकिन्नरान्विताः ॥ ७९ ॥ देवस्त्रीषु दद्यानासु । रासकान् रसतः स्वतः ॥ त-
था सुपर्वगंधर्व-वर्गं तूर्यत्रिकोद्यते ॥ ८० ॥ कुर्वाणेषु पुरो धूरं । गीर्वाणेषु च केषुचित् ॥
॥ शुद्रवेज्जाणि विभृत्सु । नासुरेषु परेषु च ॥ ८१ ॥ अपरेषु सुमनससु । वर्षत्सु सुमनःसु-
जः ॥ अशेषदोषदंती च । शेषां गृह्णत्सु केषुचित् ॥ ८२ ॥ पूर्वदिक्पोऽप्य पूर्वस्यां । चितायां

चिक्षिपे जिनं ॥ अन्ययोरन्यसाधूनां । वपूऽन्यसुरा न्यधुः ॥ ८६ ॥

अग्निप्रदिक् कुमारैस्तु । वातो वातकुमारकैः ॥ कर्पूरपूरो देवैर्दे-श्चितासु निहितस्तदा ॥
॥ ८४ ॥ अस्त्रवर्जेषु दग्धेषु । वह्निना घातुषूच्चकैः ॥ विध्यापयश्चितां मेघ-कुमारः क्षीरनी-
रतः ॥ ८५ ॥ अप्रोपरितनीं दंष्ट्रां । दक्षिणामग्रहीक्षरिः ॥ आद्यो वामां पुनरन्या-मीशाने-
ङ्गस्तदार्चितुं ॥ ८६ ॥ ललावधस्तनीं दंष्ट्रा-मवामां चमराधिपः ॥ बलिस्तु बायामपरं । दंता-
लिङ्गा यप्रोचितं ॥ ८७ ॥ अस्त्रखंडान्परं देवा । दिजा अग्निववाजवान् ॥ तेषां पूजा ततो
जाता । विख्यातास्तेऽग्निहोत्रिणः ॥ ८८ ॥ रक्षापोद्वलिकां कृत्वा । बवंधुर्नभुजादयः ॥ अद्या-
पि तत्प्रवाहेण । रक्षा रक्षाकरा मता ॥ ८९ ॥ बवंदे त्वपरै रक्षा । शरीरं मर्दितं परैः ॥ न-
रैस्तदाधुना तेन । दृश्यते तद्विधर्जने ॥ ९० ॥ अपरे जगद्दूरेणु-स्तथा तत्र जना यथा ॥
ख्यातं जातं ततो देवै । रत्नस्तूपोऽत्र निर्मितः ॥ ९१ ॥

ततो नंदीश्वरे यात्रां । कृत्वा सर्वे पुरंदराः ॥ एवं एवं स्थानं ययुर्येन । स्थितिरथा द्विवौ-
कसां ॥ ९२ ॥ पंचदशवर्षजकाः । कुमारत्वे तथा व्रते ॥ राज्ये विंशत्पन्नोरिव-भ्रातृः षष्ठ्य-

इदकनृत ॥ ५३ ॥ श्रीवासुपूज्यनिर्वाणा-दिमलप्रभुनिर्धुतिः ॥ सागराणां त्रिशतौ तु । व्य-
तीतायामजायत ॥ ५४ ॥ पट्टिहायनलक्काणि । प्रतिपाट्यायुरात्मनः ॥ स्वयंभूः प्रययौ पट्टी
। पापतो नरकावनिं ॥ ५५ ॥ वासुदेवस्य कौमारे । वर्षाणां द्वादशान्नवन् ॥ सहस्राणि च
तावन्ति । देगाधिपतिसत्पदे ॥ ५६ ॥ तथा नवतिवर्षाणि । सहस्राणीह दिग्जये ॥ एकोन-
पट्टिलक्काणि । वासुदेवपदेऽर्धे ॥ ५७ ॥ पंचसत्तिसहस्रा-धिकानि नवन्तिः शतैः ॥ मुनिचं-
दमुनेः पार्श्वे । गत्वा दीक्षां जलौ तदा ॥ ५८ ॥ पंचपट्टिवर्षलक्ष-मितमायुः प्रपूर्य सः ॥ त-
था कर्मकयं कृत्वा । संप्राप परमं पदं ॥ १००० ॥

त्रिपट्टिसञ्चरित्रेषु । पवित्रेषु गुणोच्चयैः ॥ चतुर्णां चरितानीह । गदितानि मया धिया ॥
॥ १ ॥ दानशीलतपोज्ञाव-धर्मज्ञेदा इमेऽमले ॥ श्रीमंथे ददतां विद्या-सौख्यकट्याणसं-
पदः ॥ २ ॥ अत्रागमविरुद्धं यत् । कविधर्मस्य वा ज्ञेयत् ॥ तंदेव्याकरणाद्युहं । स्वयं तज्ज्ञो-
ध्यमुत्तमैः ॥ ३ ॥ श्रीरत्नसिंहसूरीना । विबुधावल्लिमालिताः ॥ गोसुधर्माधिकोद्योता । जयं-
तीदार्थमाश्रदाः ॥ ४ ॥ उदयवद्वनसूरीना । महाव्रतधराः पराः ॥ सर्वमंगलान्निरामा । नं-

दंतु गणसंयुताः ॥ ५ ॥ पदार्थाः प्रकटा यद्-प्रसादाच्चंद्रसूर्ययोः ॥ जवंति नूरपृशां नित्य-
मेतयोर्मै तथा किल ॥ ६ ॥ क्व बालस्य पदन्यासे । सामर्थ्यं मम सांप्रतं ॥ सदाशयवशा-
त्किं तु । गुरुणां तत्प्रवीणता ॥ ७ ॥ सरस्वतीव श्रीधर्म-त्वहमीर्जीयान्महत्तरा ॥ सुवर्णव-
क्त्रजननी ! प्रविणाविधिसंयुता ॥ ८ ॥ स्तंभोऽपि तीर्थवद्यत्र । सदावयनिबंघनं ॥ उच्चैर्गतिः
सुकाष्ठोद्भूः । स्तंभतीर्थमिदं ततः ॥ ९ ॥

वेलाइंजाद् द्विवेलं य-त्सेवायै विवृण्वन् भुवि ॥ रत्नाकरोऽपि तीर्थत्वा-न्महेंदीयुक् समेति
च ॥ १० ॥ श्रीश्रीमालकुले कल्प-द्रुमकल्पेऽत्र वासन्नत् ॥ आत्मीद् हरपतिः संघ-पतिर्व्य-
वहतिद्युतिः ॥ ११ ॥ पद्मबाणयुगवर्धये । वत्सरे गतमत्सरे ॥ सप्तदेवावयैर्यात्रा । कृता श-
त्रुंजयादिषु ॥ १२ ॥ श्रीरत्नसिंहसूरीणां । पदं येनात्र कारितं ॥ तथा श्रीरत्नचूलायाः । सा-
ध्वीवर्गशिरोमणोः ॥ १३ ॥ नामलदेववत्सस्य । पुत्रः सज्जनसिंहकः ॥ कौतुकदेवीजनितः ।
श्रीशाणस्तत्सुतो जयी ॥ १४ ॥ एतच्चरित्रनिष्पत्ति-वर्षे हर्षेण सोत्सवं ॥ शत्रुंजयोब्जयंतदि-
-तीर्थे तीर्थेशसंख्यया ॥ १५ ॥ देवावयैर्भुतो यात्रां । योऽकरोद्विधिसंयुतां ॥ तस्य श्रीशाण-

राजस्यान्ग्रेहेण विहितो मया ॥ १६ ॥

॥ ५४३ ॥

तस्मिन्नेव पुरे रम्ये । सुनीटुतिथिवत्सरे ॥ श्रावणासितपंचम्या । दिने सोमाश्विनीयुते ॥ १७ ॥ प्रासादात्स्तंजनेशस्य । रत्नसिंहासनस्थिते ॥ महोदयवह्मजस्य । ज्ञानरत्नाकरस्य च ॥ १८ ॥ ग्रंथोऽयं जयतात्रित्यं । धर्मवह्मसीसमन्वितः ॥ जिनज्ञापितज्ञानादि-रत्नश्रीसहितो जने ॥ १९ ॥ पंचन्निः कुलकं ॥ शाखावृद्धिपरः परश्रितसुरहायाकरः सुंदरः । संतापघ्नरः सपुष्पनिकरः मङ्गलदानादरः ॥ विश्वाधारगुरुः सुवर्णकमलन्यस्तस्वपादोत्तरः । संघं श्रीविमलेश्वरः सुरतरुर्देयात्सदेष्टुं फलं ॥ २० ॥ इति श्रुतपागज्जनायक जट्टारकश्रीरत्नसिंहसूरिछिप्यश्रीज्ञानसागरसूरिविरचिते श्रीविमलनामप्रचरित्रे महाकाव्ये जगवत्सिद्धिमनवर्णनो नाम पंचमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥ अत्र पंचसहस्राणि । चरित्रे षट्शतानि च ॥ अनुष्टुप्तां द्विपंचाञ्च-द्युतानि जगदुर्बुधाः ॥ आ ग्रंथश्रीजामनगरनिवासि पंक्ति श्रावक ह्रीराजान्दंशराजे स्वपरनाश्रेयमाटे पाताना श्रीजैनज्ञास्करोदय बापखानामां बापी प्रसिद्ध कर्पो-
त्रे, श्रीरस्तु ॥ समाप्तोऽयं ग्रंथो गुरुश्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

॥ इति श्रीविमलनाथचरित्रं समाप्तं ॥

